
294
I

BIU Cujas

2
294

JACOBUS

MENOCHIVS

DE

PRÆSVMPTIONIBVS,

CONJECTURIS, SIGNIS,

ET INDICIIS.

BIU Cujas

BIU Cujas

JACOBI MENOCHII IVRISC. PAPIENSIS,

REGII DUCALISQ. SENATORIS,

AC REDITVVM EXTRAORDINARIORVM REGIÆ

Majestatis Catholicæ Præsidis Mediolanensis, divini atque humani Iuris scientiâ peritissimi,

DE PRÆSUMPTIONIBUS,

CONJECTURIS, SIGNIS, ET INDICIIS,

COMMENTARIA,

In SEX distincta LIBROS, & recèns in lucem edita.

VARIA, RECONDITA, PERFECTAQVE ERVDITIONE REFERTA, ET omnibus, judicia præsertim exercentibus, oppidò quàm necessaria.

EDITIO OMNIVM POSTREMA:

AB EODEM AUCTORE MULTIS IN LOCIS, ET INTEGRIS Capitibus aucta, & locupletata, ac multò quàm priùs emendatior.

ADIECTA SVNT SVMMARIA, INDEXQVE GENERALIS OMNIVM Rerum, Sententiarúmque insignium copiosissimus.

TOMUS PRIMUS.

Cum Privilegio S. Cæsareæ Majestatis.

GENEVÆ,

Sumptibus SAMUELIS DE TOURNES.

M. DC. LXXXVI.

BIU Cujas

BIU Cujas

TYPOGRAPHVS LECTORI.

MIraberis fortaſſe, LECTOR Humaniſſime, quî fiat, quòd hic Index Materiarum & Rerum de Præſumptionibus D. MENOCHII brevior ſit, quàm priorum Editionum, ſed intellecto conſilio noſtro, non dubitamus, Te operam noſtram boni conſulturum. Nam, cùm Index potiſſimùm in hunc uſum fiat, ut præcipua Librorum Capita & Quæſtiones, atque Summaria, & res ſingulares LECTORI oſtendat, cui fortè otium non eſt ſingula perluſtrandi: arbitratus ſum, me operæ pretium facturum, ſi darem operam ut pro magno & nimiùm luxuriante Indice, haberes mediocrem, & neceſſaria tamen omnia continentem. Quod (ne quid te lateat) ſic effecimus. In ſingulis literarum characteribus eadem initia, quæ antea fuerunt, reliquimus: ut non minùs in hac Editione, quàm in prioribus invenire liceat. Verùm, quia priores Editiones, omnia in univerſum Summaria, ſingulis Præſumptionibus per omnes Libros præfixa, complectebatur: quo fiebat, ut pari prolixitate, eadem Capita ter haberes, & triplici ſumptu, quæ ſemel habuiſſe, & ſimplici impenſa utique longè conſultius erat: Idcirco docti cuiuſdam Viri operâ adhibitâ, curavimus, ut ſuperfluis deletis ea remanerent in hoc Indice, quæ & neceſſaria forent, & omnimodam remiſſionem in ſingulas Quæſtiones, Capita, & Præſumptiones in his Libris tractatas, complecterentur. Ita ut initio Quæſtionis vel Summarij ſumpto, perinde omnia ex integro reperire liceat, ac ſi triplicato labore, Index hic verbo tenus eadem referret, quæ in frontiſpicio ſingularum Præſumptionum continentur. Quapropter non dubitamus, tibi hanc noſtram operam & diligentiam omnino placituram eſſe: quâ fiduciâ freti, in aliis operibus pari fide nos verſaturos pollicemur. *Vale*.

BIU Cujas

HÆC SVNT QVÆ IN HISCE COMMENTARIIS de PRÆSVMPTIONIBVS, CONIECTVRIS, SIGNIS, & INDICIIS D. IACOBI MENOCHII habentur.

PRIMVS LIBER *continet centum Iuris Quæstiones.*

SECVNDVS *nonaginta septem Præsumptionum Casus, qui circa judicia versantur comprehendit.*

TERTIVS *habet centum & quinquaginta unum Præsumptionum Casus, qui versantur circa Contractus.*

QVARTVS *duos & ducentos Præsumptionum, & Conjecturarum Casus, qui circa ultimas morientium voluntates versantur.*

QVINTVS *alios quadraginta novem huiusmodi Casus, circa Maleficia, & Delicta.*

SEXTVS *verò & ultimus itidem centum Præsumptionum Casus, eósque Miscellaneorum juris, complectitur.*

Πρόσφθεγμα ad LIBRVM.

EXi nec lateas libelle fœlix,
Lucem quid refugis? nitente Sole
Clarior, parat aureis per astra
Pannis te vehere, orbe personante
Terrarum, modo fama: Te Vlpianus,
Paulus Scævola, te colent sereno
Ex Cœlo, melius peritúsque
Legum ænigmata, juris atque nodos
Soluentem, quibus optimè docendo
Sic MENOCHIVS *inter fulget omnes,*
Præstans omnibus eruditione:
Cui splendere datum toga forensi
Digno attollere dignitate sacros
Fasces, ergo diu latere cessa,
Exi fronte hilari, libelle fœlix.

IAm nova quæ magno prompsit monumenta labore
MENOCHIVS, *nulla carmine laudis egent.*
Nota tibi pridem, magnum vagata per orbem
Fama viri, quovis non moritura modo.
Non mirum qui se talem vel magna merentem,
O ter fœlici præbuit ingenio.
Dexteritas juris pandens mysteria quæ sit,
Huius in excelso claruit eloquio.
Per legum placita, & per scita oracula patrum
Incedens, quæ non munera magna dedit?
Scævola cum Paulo testis vel Papinianus
Ipse sit, æterno sunt numeranda loco.
Atque ea nunc ævi corrodet nulla vetustas,
Ad freta dum volvet Nilus & Ister, aquas.
Flumina dum pisces, vertet dum sydera cœlum
Post urnam & cineres, ipse superstes erit.
At faxint superi multos hic vivat in annos
MENOCHIVS, *Musis, spes bona & alma meis.*

Ad benevolum πρόκλησις Ioachim Haunold cognomento Schultes Niss. Silesius.

INDEX

BIU Cujas

INDEX
QVÆSTIONVM
QVIBVS LIBER PRIMVS
inscribitur.

1 PROBATIONIS inartificialis quæ species sint, brevis, dilucida tamen explanatio.

2 De probatione artificiali, quam præsumptionem appellant, multiplex multorum divisio.

3 Præsumptio juris & de jure, quæ & quomodo necessaria dicatur, quantumque cum ea conveniat.

4 Præsumptio juris quæ, & quomodo ab aliis appelletur vel rosimilis.

5 Præsumptio hominis quæ sit, & quomodo à præsumptione juris differat.

6 Præsumptionem constare argumentis, signis & exemplis, & quæ sint illa.

7 Præsumptio, indicium, coniectura, signum, suspicio, adminiculum, quantum inter se differant.

8 Præsumptio, quando & in quibus differat à fictione.

9 Præsumptio, quomodo & quando cum fictione possit concurrere.

10 Præsumptio quibus verbis significetur, & quibus fictio.

11 Præsumptio, an sit quid juris vel facti.

12 Præsumptiones circa rem & animum quomodo versari dicantur.

13 Præsumptiones è quibus ducantur sedibus: variæ commemorantur opiniones.

14 Præsumptionem versari circa decem prædicamenta, & quomodo id intelligendum.

15 Præsumptio & coniectura, quomodo à personæ qualitate ducatur.

16 Præsumptio ex quibus animi affectibus colligatur & ducatur.

17 Præsumptio quomodo ducatur à causa, & quæ dicatur causa, & quotuplex.

18 Præsumptionem sumi ex consuetudine, coniunctione, & aliis causis.

19 Præsumptio à facto quomodo sumatur animumque ex facto cognosci.

20 Præsumptio ex actibus voluntariis quomodo & quando ducatur.

21 Actus ex quibus præsumptiones colliguntur, an debeant esse perfecti.

22 Præsumptio quomodo ducatur aut colligatur à verbis.

23 Præsumptio & coniectura quando & quomodo sumatur ex non factis, vel ex non dictis, explanatio brevis & facilis, multis illustrata exemplis.

24 Præsumptio quomodo ducatur de tempore ad tempus.

25 Temporis vel loci diversitas, quomodo vitiet præsumptiones ex eis ortas.

26 Præsumptio quando & quibus casibus proprietati sermonis prævaleat.

27 Præsumptio an interpretatio dici debeat.

28 Quis sit servandus ordo in colligendis atque ducendis præsumptionibus ex hominis dispositione.

29 Præsumptio quæ dicatur altera firmior & validior.

30 Præsumptio una quando tollat & dilucidet alteram.

31 Præsumptio quomodo, & quando probatione contraria tollatur.

32 Præsumptio an potentior sit & firmior, semiplena probatione.

33 Præsumptio quando onus probandi, in adversarium transferat.

34 Præsumptionem operari, ut rigori præferatur æquitas.

35 Præsumptio quando & quomodo operetur, ut ei pro quo ipsa existit litis expensa præstentur

36 Præsumptio, quando & quomodo propriè probatio dici possit.

37 Præsumptio an dicatur vera & propria probatio, quando in vim conditionis probatio requiritur.

38 Præsumptio an dicatur verè & propriè probatio, quando cum aliquo adiuncto probationis fit mentio.

39 Præsumptio vel vera probatio an illa esse dicatur quæ ex diversis speciebus probationum seu ex multis præsumptionibus oritur.

40 Præsumptiones plures, quando & quomodo jungi simul possint, ad faciendam plenam & perfectam probationem.

41 Probationes duæ imperfectæ, quæ præsumptionem tantùm faciunt, an possint simul iungi ad constituendum plenam & perfectam probationem.

42 Præsumptio quomodo & quando probationem dubiam adiuvare possit.

43 Præsumptiones plures vel diversæ, quando ex eodem facto inter se convenientes, ad eundem effectum, colligi possint.

44 Præsumptio an pendeat à judicis arbitrio.

45 Expressum an illud esse dicatur, quod ex præsumptionibus constat.

46 Præsumptio juris, an dici debeat, dispositio legis vel hominis.

BIU Cujas

47 *Dispositum in casu vero, quando & quomodo habeat locum in casu præsumpto.*
48 *Præsumptio juris & de jure, vel juris tantùm, vel hominis, an semper allegari debeat.*
49 *Præsumptio utrum expressè vel tacitè allegari debeat.*
50 *Præsumptio quo tempore in judicio sit alleganda.*
51 *Præsumptiones, coniecturæ & indicia, sive facta & dicta, ex quibus illæ oriuntur, quomodo & quot testibus probari debeant.*
52 *Præsumptionis allegationem, quam actor vel reus prætermisit, utrum ex officio suo judex supplere vel possit, vel debeat.*
53 *Præsumptio utrum sufficiat, ut secundùm eam libellus actoris concludat.*
54 *Præsumptio libello repugnans, an libellum impediat.*
55 *Præsumptio repugnans an impediat exceptionem.*
56 *Positiones an per præsumptiones concludere possint.*
57 *Præsumptio quando possit extendi.*
58 *Præsumptionibus multa probari posse, quæ testibus vel documentis nequeunt, declaratur exemplis.*
59 *Præsumptio personæ indeterminatæ, an aliquid operetur.*
60 *Præsumptionem juris, & de jure, non admittere probationem in contrarium.*
61 *Præsumptionem juris, & de jure, admittere probationem contrariam, confessione ejus cui favet ipsa præsumptio.*
62 *Confessio quæ admittitur adversus præsumptionem juris, & de jure, quando possit probari testibus.*
63 *Præsumptio juris & de jure, an admittat contrariam probationem testimonio quinque testium.*
64 *Præsumptio juris & de jure an admittat probationem contrariam testimonio duorum testium summæ fidei.*
65 *Præsumptionem juris & de jure, admittere probationem contrariam, per indirectum.*
66 *Scripturam qua probari poterat adversus præsumptionem juris & de jure, si deperdita est, probari posse testibus.*
67 *Notorium contra præsumptionem juris, & de jure admitti.*
68 *Probatio admissa adversus præsumptionem juris & de jure, parte non opponente, an prosit.*
69 *Probationes adversus præsumptionem juris & de jure, quo tempore debeant admitti.*
70 *Restitutionem in integrum admitti adversus præsumptionem juris & de jure.*
71 *Restitutio in integrum, quæ admittitur adversus præsumptionem juris, & de jure, infra quod tempus concedatur.*
72 *Restitutio quæ adversus præsumptionem juris & de jure admittitur, coram quo judice peti debeat.*
73 *Restitutio in integrum adversus præsumptionem juris, & de jure quando petitur, utrum requiratur nova instantia judicij.*
74 *Præsumptionem fraudis, petentis se in integrum restitui, adversus præsumptionem juris & de jure, non impedire exequutionem.*
75 *Protestationis contrariæ probatio an admittatur adversus præsumptionem juris, ac etiam juris & de jure.*
76 *Præsumptionem juris & de jure, impedire appellationem.*
77 *Præsumptio quæ tollatur juramento ejus, cui præsumptio adversatur.*
78 *Præsumptione cessante, legem non cessare, super qua præsumptio fundata est.*
79 *Denunciatio Evangelica quando adversus præsumptionem admittatur.*
80 *Præsumptio quando & quomodo in foro conscientiæ debeat observari.*
81 *Præsumptio quæ & quando efficiat, ut deferri possit juramentum litis decisiuum.*
82 *Præsumptio quæ sufficiat, ut deferri possit juramentum in supplementum probationis.*
83 *Præsumptio quæ & quando impediat deferri juramentum suppletorium adversario, qui plenè vel semiplenè probavit.*
84 *Præsumptionibus duabus concurrentibus, an tertia, quæ alioquin necessaria est, possit suppleri juramento.*
85 *Præsumptio an operetur, ut is contra quem extat, debeat de calumnia jurare.*
86 *Præsumptio an ita adiuvare possit testes singulares, ut probent.*
87 *Præsumptio levis, seu qualis qualis, an semiplenam probationem faciat, vel alias coadiuvet.*
88 *Præsumptio ad inquirendum, qualis esse debeat.*
89 *Præsumptio qualis esse debeat, ut quæstionibus sit & tormentis locus.*
90 *Præsumptiones ad quæstiones & tormenta, an diluantur confessione offensi.*
91 *Præsumptiones ad tormenta sufficientes, quot debeant testibus probari.*
92 *Iudex quid agere debeat, quando accusatus vel inquisitus ob indicia, & præsumptiones condemnari potest saltem pœna arbitraria, vel quando potest torqueri pro veritate eruenda.*
93 *Præsumptiones, & indicia quando extant contra accusatum & inquisitum, negantem in tortura se deliquisse, absolui utrum is debeat, vel relinqui causa indecisa.*
94 *Sententia quibus ex præsumptionibus ferri debeat & possit.*
95 *Sententia lata ex præsumptionibus an transeat in iudicatum.*
96 *Sententia lata ex præsumptionibus an debeat exequi.*
97 *Pœna ordinaria an possit puniri, de delicto convictus, præsumptionibus & coniecturis.*
98 *Præsumptio coniuncta testi fide digno, an & quando sufficiat ad condemnationem pœnæ ordinariæ.*
99 *Præsumptio, coniectura, suspicio, & indicium falsi, quid & quantum operetur, in ipsa causa falsi.*
100 *Præsumptiones & suspiciones, quid & quantum operentur in crimine hæresis.*

BIU Cujas

ELENCHVS Præsumptionum LIBRI II.

1 *Leges generales præsumi justè, & sanctè conditas & promulgatas: Et quid de legibus municipalibus & consuetudinibus.*

2 *Leges & statuta, an usu recepta, & observari præsumantur: & ibidem leges non receptas minimè ligare.*

3 *Leges editas, & promulgatas, præsumi ab omnibus cognitas: & aliquæ egregiæ declarationes.*

4 *Leges præsumi, esse de præcepto, non autem de consilio.*

5 *Lex an lata præsumatur, ut etiam liget filios, & hæredes Principis.*

6 *Iuris vel juris communis mentione facta in rescripto, statuto, vel aliqua dispositione, de quo jure sensisse præsumatur atque intelligatur.*

7 *Dicta & disposita in una parte legis communis, vel municipalis, an & quando præsumantur repetita in alia parte.*

8 *Consuetudo & stylus, an & quando præsumantur, & quomodo probentur.*

9 *Rescripta Principum præsumi concessa, ut juri & æquitati convenit.*

10 *Quando Princeps præsumatur justis de causis aliquid fecisse vel concessisse.*

11 *Præsumptionem quando faciat Principis assertio, dilucidè explicatur.*

12 *Quando præsumatur Princeps vel concessisse, vel rescripsisse secundùm jus commune vel secundùm jus speciale.*

13 *Rescriptum an & quando motu proprio Principis, vel ad postulationem partis concessum præsumatur.*

14 *Iurisdictionem ordinariam non præsumi, & quibus illa probationibus probari possit.*

15 *Iurisdictionem delegatam non præsumi, etiam in viro excelso: & inibi quo ordine, & modo jurisdictio hæc probetur.*

16 *Iurisdictio concessa, an ordinaria vel delegata, in dubio præsumatur.*

17 *Qua jurisdictione usus præsumatur is, qui secundùm ordinariam, & secundùm delegatam cognoscere & diffinire causam potest.*

18 *Iurisdictionem uni vel duobus concessam, aliquando cumulativè, aliquando privativè concessam præsumi, distinctione multorum casuum dilucidè explicatur.*

19 *Iurisdictionem judicis, quando prorogasse actorem vel reum conventum præsumatur.*

20 *Iurisdictionem quando Princeps præsumatur contulisse, & habilem reddidisse, quem ad magistratum promovit.*

21 *Iurisdictione vel imperio alicui à Principe delegato, quando ejus industria electa præsumatur, ut is alteri subdelegare possit.*

22 *In jus vocationem, quam citationem nostri appellant jure non præsumi.*

23 *Citationem præsumi factam, ad partis instantiam, diligenti disputatione demonstratur.*

24 *Citatio facta, an præsumatur commissione, & mandato magistratus vel judicis.*

25 *Nuncium citasse, sicut à judice habuit in mandatis, an præsumatur.*

26 *Citatus ad domum, an præsumatur perquisitus à nuncio, qui personaliter citare debuit si inventus ille fuisset, alioqui ad domum.*

27 *Citari virum posse in ædibus uxoris, cùm ibi habitare præsumatur.*

28 *Libello in actione personali proposito, præsumi omne jus actori competens deductum.*

29 *Responsiones libellis factas præsumi eo modo factas, quo proposita fuit interrogatio, & inibi de aliis aliarum interrogationum responsionibus.*

30 *Litis contestandæ animum præsumi, & quando id contingat.*

31 *Litis contestatione facta, bonæ fidei possessorem, præsumi mala fide possidere.*

32 *Comparentis in judicio habilitas, an & quando præsumatur.*

33 *Mandatum an & quando præsumatur, tam quoad actus judiciales, quàm extrajudiciales.*

34 *Procurator an præsumatur ille, qui crediti instrumenta exhibet.*

35 *Nominatum in instrumento, præsumi illum talem, sicuti nominatus, etsi remotis ex regionibus venerit.*

36 *Procurator quando revocatus præsumatur.*

37 *Procurator an de causa instructus esse præsumatur.*

38 *Procurator quando constitutus ita præsumatur, ut alterum sui loci substituere non possit.*

39 *Ratificatio actorum, quando subsequuta præsumatur.*

40 *Libellum præsumi aptè & rite conceptum, declaratur.*

41 *Fraudem præsumi adversus actorem contraria in libello proponentem.*

42 *Reus conventus, an fraude præsumatur proponere contrarias exceptiones.*

43 *Positionibus variè respondentem, fraude præsumi respondere.*

44 *Instrumentum magnam pro se habere præsumptionem.*

45 *Instrumentum producens præsumitur fateri, & approbare, vera esse quæ scripta in eo sunt.*

46 *Quando, ac quomodo opponens exceptionem aliquam, dictis, vel factis adversarij, in judicio ea fateri præsumatur.*

47 *Probationibus in continenti oblatis, malitiæ & calumniæ præsumptionem diluere.*

48 *Exceptionibus à statuto reiectis, quæ præsumantur non reiectæ sed admissæ.*

49 *Tempus certum in judicio deductum, an & quando præsumatur.*

50 *Ætatem vel maiorem, vel minorem quis probare debeat, multorum opinionibus confutatis explicatur.*

51 *Ætatem hominis præsumptionibus & coniecturis interdum probari & ex quibus hæ præsumptiones aliæque probationes ducantur.*

52 *Defensum in judicio reum conventum præsumi à sanguine coniunctis, & de consanguinitatis effectu.*

53 *Testimonium fratris pro fratre rejici ob affectionem quam lex præsumit in fratrem.*

54 *Testes ad æternam rei memoriam, quando examinari possint, & quando in fraudem examinati ab actore præsumantur.*

55 *In testibus interdum præsumi vitia, quibus eorum fides debilitatur.*

56 *Testium interrogatione examinationéque alteri mandata, quid aliud commissum præsumatur.*

57 *Sigillum quando præsumptionem, vel plenam fidem faciat tam publicis, quàm privatis in negotiis.*

58 *Sigillum scripturæ impressum, præsumi voluntate domini*

BIU Cujas

mini ipsius sigilli appositum.
59 *Scripta in lapidibus, parietibus, & monumentis, quando præsumptionem, vel plenam probationem facere dicantur.*
60 *Iuramentum præsumptionem quàm urgentem, & efficacem faciat.*
61 *Confessionem in scriptis factam, præsumi deliberatè factam, & alia nonnulla satis egregia exposita, atque tractata.*
62 *Iudicij vim, quam calorem nostri appellant, plurimum posse, ad inducendum præsumptionem, aliquot exemplis expositum atque declaratum.*
63 *Conclusio in causa quando revocata præsumatur.*
64 *Exceptio opposita, quando præsumatur à judice rejecta, per processum ad ulteriora.*
65 *Conclusio in causa an facta præsumatur, quando ad partium instantiam facta est citatio peremptoria.*
66 *Conclusio in causa, an præsumatur facta intra debitum tempus.*
67 *Quæ ac quanta sit præsumptio, pro rectitudine judicis in gestis ab eo, tractatio luculenta.*
68 *Quando & quomodo, pro solemnitate actorum & processus judicis præsumatur.*
69 *Sententia an præsumatur lata contra præsentem, vel contra absentem.*
70 *Sententiam latam contra absentem, præsumi ob ejus contumaciam, non quia malam foveat causam, latam.*
71 *Opinio verior quæ præsumatur, ut eam in ferenda sententia sequatur judex.*
72 *Iudex in dubio adversus fiscum, an & quando præsumptionem sumere, & iudicare debeat.*
73 *Sententia ad cujus instantiam prolata præsumatur.*
74 *Sententia prolata præsente domino, qui per procuratorem litigavit, quando præsumatur citatus ad audiendum proferri sententiam ipsam.*
75 *Decretum in alienationibus bonorum Ecclesiæ & minorum, in emancipatione, adoptione, ac his similibus jurisdictionis voluntariæ rite ac rectè interpositum, an & quando præsumatur.*
76 *Arbitrorum sententia seu lauda, quando rite & rectè latæ præsumantur.*
77 *Virum tanquam arbiter, vel tanquam arbitrator de causa compromissa cognoverit, laudúmque tulerit is, in quem fuit compromissum.*
78 *Notarius quis, & quando præsumatur.*
79 *Notarius an & quando præsumatur justè, & fideliter, suum exercuisse officium.*
80 *Instrumenti exemplationem, à notario solemniter factam præsumi.*
81 *Notarius quando præsumatur rogatus de eo instrumento quod conscriptum ab eo apparet.*
82 *Divini nominis invocatio, an repetita præsumatur ab uno instrumento, aliis subsequentibus.*
83 *Nomen summi Pontificis, Cæsaris, vel alterius principis, quod instrumentis à notario apponi solet, an præsumatur repetitum, ab uno instrumento in aliud.*
84 *Locus & loci locus, in quo confectum fuit documentum, an & quando præsumatur repetitum ab uno instrumento, in aliis deinde sine eis conscriptis.*
85 *Officium gerentem, præsumi rectè illud administrare.*
86 *Officialem effectum, præsumi dignum, aptum, atque idoneum.*
87 *Condemnatus judicis sententia, quando præsumatur habuisse justam litigandi causam.*
88 *Iudicem appellationis, condemnando appellantem victum in expensis, præsumi condemnasse etiam in expensis primæ instantiæ.*
89 *Victum in expensis non condemnatum, præsumi absolutum.*
90 *Quando magis pro reo, quàm pro actore, & econtrà præsumatur, & interpretatio fieri debeat.*
91 *Iudicium subterfugiens, probationes occultans, quando malam fovere causam præsumatur, egregia tractatio.*
92 *Pignora à judice assignata victori ob causam judicati, præsumi pro toto ipso debito assignata.*
93 *Rem datam à reo debitore condemnato, creditori pro executione sententiæ præsumi loco pignoris, & non in solutum datam.*
94 *Sententiæ acquievisse condemnatum, quibus signis, & coniecturis apparere possit.*
95 *Appellatio an & quando præsumatur, intra debitum tempus interposita.*
96 *Appellationem non esse desertam, præsumi.*

BIU Cujas

LIBRI III. Præsumptionum Capita.

1 *Matrimonium quibus præsumptionibus & coniecturis contractum præsumatur.*

2 *Matrimonium an præsumatur contractum annuli traditione, vel immissione, vel gestatione.*

3 *Matrimonium vel sponsalia, quibus verbis contractum præsumatur.*

4 *Matrimonium metu contractum, quando præsumatur & quando metus præsumatur continuatus, & quando purgatus.*

5 *Dotis favore stipulatio interposita an præsumatur, vel fingatur in dotali instrumento, pro ipsius dotis restitutione.*

6 *Dos quando in omnibus bonis vel in eorum parte præsumatur constituta ab uxore marito.*

7 *Dotata an præsumatur mulier, quæ iam nupta reperitur.*

8 *Dotalia paraphernalia, vel extra dotem, an præsumantur bona illa, quæ mulier promittit vel tradit marito cui non dedit, vel jam dedit dotem.*

9 *Fructus bonorum dotalium paraphernalium, & extra dotem, an & quando præsumatur mulierem ita concessisse marito, ut is dicatur eos superlucratus.*

10 *Dos quando à muliere donata præsumatur stipulatori ab illa adhibito, ut soluto matrimonio dos ipsa ei restitueretur, luculenta explanatio.*

11 *Donatio inter vivos vel causa mortis an præsumatur illa, quam mulier facere dicitur stipulatori, qui est stipulatus dotem sibi restitui, in casu dotis restituendæ.*

12 *Dos confessata à marito quando præsumatur numerata, in eius & hæredum suorum detrimentum, & præjudicium.*

13 *Dos confessata à marito, quando præsumatur ei numerata, in detrimentum, & præjudicium creditorum ipsius mariti.*

14 *Dos ad quem pervenisse præsumatur, quando pater & filius eodem in instrumento confessi sunt, se recepisse dotem uxoris ipsius filij.*

15 *Dos à patre data vel promissa pro filia, an & quando præsumatur ex bonis patris vel filiæ constituta.*

16 *Dotem datam vel promissam à fratre pro sorore, præsumi datam vel promissam ex bonis ipsius fratris sicque eam donatam censeri.*

17 *Dos ab avo data vel promissa, pro nepte, an & quando præsumatur promissa contemplatione filij, vel ipsius neptis.*

18 *Dotem quam maritus confessus est in dotali instrumento recepisse tempore confessionis receptam præsumi.*

19 *Donatum à sponso sponsæ præsumi donatum si subsequitur matrimonium.*

20 *Patrem alienando bona omnia, præsumi reservasse filiis lucra matrimonialia.*

21 *Mulierem pro alio intercedentem præsumi aliquando pro sui commodo id fecisse, & ob id Velleiano non iuuari.*

22 *Mulierem non præsumi pretij partem recepisse, etsi unà cum marito rem alienavit.*

23 *Donatio facta inter virum & uxorem, an & quando præsumatur revocata, ut donantis morte confirmata dici non possit.*

24 *Maritus, an & quando præsumatur donasse uxori ea quæ illi tradidit.*

25 *Maritus an & quando donasse, & remisisse præsumatur alimenta & usuras seu interesse sibi debitum, causa dotis non soluta.*

26 *Donata mulieri à consanguineis mariti, an & quando præsumantur ita donata, contemplatione ipsius mulieris vel mariti, ut vel uni, vel alteri acquirantur.*

27 *Donata legatis, an & quando præsumantur eorum contemplatione & causa, vel contemplatione Principis donata, ut vel eis, vel Principi censeatur acquisitum.*

28 *Donatum filio-familias, an & quando præsumatur donatum, sui vel patris contemplatione.*

29 *Donatio inter patrem & filium, an & quando consistat, & præsumatur, vel ob filij benemerita, vel aliis ex causis.*

30 *Pater dando, tradendo, vel concedendo rem aliquam filio, quando ei donare, vel peculij loco præsumatur concedere.*

31 *Donare quando præsumatur is, qui soluit & præstat quod non debet.*

32 *Donasse quando præsumatur scienter in alieno solo ædificans, & ibi de melioratione factis æstimandis.*

33 *Donationem certis in casibus præsumi.*

34 *Donatio an mutuum, vel quis alius præsumatur causatus contractus, cùm quis amico dixit, Tolle, sume tibi hanc pecuniam; diligens admodum, & accurata explanatio.*

35 *Donatio quando præsumatur inter vivos, etiam mortis facta mentione.*

36 *Donatio quando præsumatur causa mortis, etsi nulla mortis fiat commemoratio.*

37 *Donatio causa mortis quando præsumatur revocata.*

38 *Contractum secundùm sui naturam & dispositionem legis, confectum præsumi.*

39 *Contractus an nominatus vel innominatus præsumatur.*

40 *Pactum præsumi, nudum cùm pacti simplex mentio fit, & quando præsumatur vestitum.*

41 *Pactum nudum vel stipulationem an iniuisse præsumatur, qui usi sunt verbo conventionis, promissionis, vel placiti.*

42 *Pactum præsumi ex promissione facta præsenti & tacenti, cùm de eius utilitate & commodo agitur.*

43 *Pactum & conventum de his præsumi inter contrahentes, quæ usu, & consuetudine solent in contractibus adhiberi.*

44 *Promittens facere & præstare, quando contra se ipsum præsumatur promisisse.*

45 *Creditor recipiens vinum vel quid simile mutuo datum, an præsumatur remisisse interesse quanti plurimi, ad quod debitor ratione moræ tenebatur.*

46 *Contrahentem aliquidve acquirentem præsumi proprio, non autem alieno nomine, contraxisse, & acquisivisse.*

47 *Contrahentem paciscentemque præsumi contrahere & pacisci, suorum quoque hæredum nomine.*

48 *Patrem acquirentem pro se & filiis, præsumi acquirere voluisse filiis ut hæredibus.*

49 *Quando procurator nomine sui principalis contraxisse præsumatur, & quando id nomine alterius.*

BIU Cujas

50 *Acquisita à filio, quando ex bonis patris vel propriis acquisita præsumantur.*

51 *Acquisita per uxorem, quando ex bonis mariti acquisita præsuma ntur.*

52 *Acquisita ab administratore bonorum Principis vel Reipub. quando præsumantur quæsita propria pecunia, vel illa Principis & Reipubl.*

53 *Acquisita à Clerico, & Ecclesiæ Prælato, ex quibus bonis præsumantur acquisita.*

54 *Quando fraus à Prælato commissa præsumatur in alienationis bonorum Ecclesiæ facta in proprios affines & sanguine coniunctos.*

55 *Quando pecunia à Prælato mutuò susceptа Ecclesiæ causa, præsumatur versa in ipsius Ecclesiæ utilitatem, & ibidem de aliis his similibus.*

56 *Societas omnium bonorum, vel alicuius negotiationis, quando contracta præsumatur inter fratres, vel alios sanguine coniunctos.*

57 *Societas dissoluta, quando renovata præsumatur.*

58 *Pecuniam solutioni paratam fuisse, quando præsumatur, nec esse speciale in mutuo, quod pecuniæ solutioni paratæ dominium transeat in mutuatarium.*

59 *Mercator an præsumatur solvendo, vel non.*

60 *Societatis divisio, quando facta præsumatur.*

61 *Divisionem factam inter fratrem ætate minorem, & maiorem, præsumi factam, provocante ipso majore quando verum sit.*

62 *Librum societatis & mercatorum, præsumi scriptum consensu sociorum, & ob id probationem inter eos facere.*

63 *Librum mercatoris præsumi continere vera in reliquis parcellis cùm earum aliqua fuerint probata, & justificata.*

64 *Signa, & nomina præsumptionem & conjecturam facere, res illorum esse cujus inscripta vel imposita sunt ipsa nomina & signa.*

65 *Socius, mercator, & debitor, nulla contradictione facta, literas ad se datas accipientes an in eis scriptam obligationem, contractum & debitum, approbasse præsumantur.*

66 *Scripturam alienam scribens, inscribens, aut subscribens, quando & quomodo eam probasse præsumatur.*

67 *Mutuum præsumi ita contractum, ut tantundem eiusdem bonitatis restituatur, & an hæc sit fictio legis, vel præsumptio.*

68 *Mutuam pecuniam à scholare, à legato, & milite, susceptam præsumi in causas scholasticas, legationis, & militiæ impensam, ut eam pater restituere teneatur, & cesset S. C. Macedonianum.*

69 *Mutuum vel depositum an præsumatur, quando pecunia alicui in sacculo traditur.*

70 *Mutuum sub usuris, cujus gratia celebratum præsumatur.*

71 *Mutuans absentis nomine, an ipsi absenti præsumatur donasse.*

72 *Satisdatio quam arrogator præstat de restituendis rebus arrogati, an præsumatur vel fingatur.*

73 *Pretij quantitatem conjecturam facere, an res comprehendatur in emptione, & in divisione, significare etiam an contractus sit emptionis vel locationis, vel emphyteusis, vel feudi.*

74 *Pretij & æstimationis mentionem, arguere contractum esse emptionis & venditionis.*

75 *Pretium rei venditæ recipiens, venditionem ipsam approbasse atque ratificasse præsumi.*

76 *Pretio simpliciter promisso, quæ moneta promissa præsumatur.*

77 *Vinum in dolio vendens, an & dolium præsumatur vendidisse.*

78 *Vendere nolle præsumitur, is qui immodicum poscit pretium.*

79 *Emptori tradentem rem præsumi fidem habere de pretio.*

80 *Emere & alios contractus celebrare, quando palam & bona fide præsumatur tutor cum pupillo, cujus tutelam gerit.*

81 *Contrahentem cum pupillo non præsumi, quòd sine tutoris auctoritate contraxerit, ut inde tutor obligetur.*

82 *Minores & mulieres contrahentes, præsumi facilè ladi, & ob id facilè eis subveniendum esse.*

83 *Minoris læsionem præsumpta affectione erga rem distractam vel emptam considerari.*

84 *Pretium venditæ rei à minore an præsumatur in ejus utilitatem conversum.*

85 *Conductor quando reconduxisse præsumatur rem conductam.*

86 *Locatorem præsumi adhibuisse patientiam, ut conductor re conducta posset uti & frui.*

87 *Mercedem præsumi promissam, eo ipso quòd mancipium fuit navi impositum, aut res mulioni ferenda tradita.*

88 *Contrahens cum aliquo præsumi habere cognitam illius conditionem.*

89 *Servitutem non præsumi sed libertatem.*

90 *Ius patronatus in Ecclesia acquisitum, quando & quibus præsumatur.*

91 *Feudalis res quando præsumatur, & quando libera, & allodialis.*

92 *Feudi vel emphyteusis investituram primam observandam esse, secundam verò vel errore vel dolo susceptam præsumi.*

93 *Feudum antiquum vel novum, an & quando præsumatur.*

94 *Feudum an præsumatur hæreditarium, vel potius ex pacto & providentia.*

95 *Feudum rectum & proprium, in dubio præsumi.*

96 *Castrum an præsumatur à principe infeudatum, vel donatum, aut custodiæ causa traditum.*

97 *Castro in feudum dato vel donato, vel vendito, quando jurisdictio & merum ac mistum imperium concessum præsumatur.*

98 *Castro recognito in feudum à Principe, an præsumatur etiam recognita jurisdictio, & imperium seu territorium.*

99 *Feudo castri vel oppido concesso vel recognito, an & quando pertinentiæ concessæ & recognitæ præsumantur, & quæ dicantur esse ex pertinentiis*

100 *Castro, oppido & civitati prædia adiacentia, an & quando præsumantur esse principis, & domini ipsius castri, oppidi & civitatis.*

101 *Feudalia an & quando præsumantur prædia sita in territorio oppidi, vel castri feudalis.*

102 *Subvasalli subinfeudati cuius effecti vasalli præsumatur, an primi mediati, vel secundi immediati domini.*

103 *Privilegium seu concessio an & quando præsumatur vel realis, vel personalis, & quis sit huius tractationis utilis effectus.*

104 *Emptionis & venditionis, vel locationis & conductionis contractus an præsumatur, cùm princeps vel universitas aliquam vectigalium exactionem alicui certo pretio concedit.*

BIU Cujas

105 *Contractus emphyteuticus vel locationis quibus conjecturis & præsumptionibus judicari possit.*

106 *Contractus emphyteuticus vel censualis quibus conjecturis & præsumptionibus demonstretur.*

107 *Census constitutio, an præsumatur seu assimiletur contractui mutui, vel emptionis & venditionis, vel emphyteusis, vel locationis.*

108 *Emphyteuta quando quis cursu temporis præsumatur, & quanti temporis præscriptio requiratur.*

109 *Emphyteuta cursu temporis effectus, an & quando præsumatur perpetuus factus, vel usque ad tertiam generationem tantum.*

110 *Emphyteusi ad tempus concessa, an præsumatur ad certum tempus vel perpetuo concessa.*

111 *Emphyteusis an & quando cursu temporis ad commodum & beneficium domini directi præsumatur.*

112 *Caducitatis pœna, an & quando præsumatur remissa à domino emphyteusis vel feudi recipiente canonem, pensionem, & c.*

113 *Creditorem recipiendo sortem, præsumi remisisse usuras.*

114 *Remittens injuriam, an & quando præsumatur remittere damna, & expensas.*

115 *Diuisione bonorum inter cohæredes facta, an & quando præsumatur remissum jus fideicommissi & bonorum emphyteuticorum.*

116 *Ius fideicommissi, & bonorum emphyteuticorum, an remissum præsumatur à fratre, qui præsens fuit, & tacuit, quando alter frater bona ipsa fideicommissi vel emphyteusis alienauit.*

117 *Ius legati vel fideicommissi remisisse, an & quando præsumatur legatarius vel fideicommissarius, qui rem ipsam emit, aliove titulo acquisiuit.*

118 *Diuisione bonorum inter cohæredes facta, si sequuta est euictio portionis alterius eorum, quando alter præsumatur obligatus, & teneatur.*

119 *Creditor consentiendo rem sibi obligatam alteri pignorari, quando & quomodo præsumatur jus pignoris remisisse.*

120 *Pignoris & hypothecæ diuisionem eo modo inter creditores factam præsumi, quo & sors ipsa principalis diuisa fuit.*

121 *Creditor primus, quando jure sui crediti præsumatur emisse rem pignoratam, vel hypothecatam, ne secundus creditor offerre ei possit.*

122 *Pignoris & hypothecæ contractus usurarius & simulatus, vel emptionis & venditionis, an & quando præsumatur.*

123 *Usura quando in contractu mutui commissa præsumatur.*

124 *Alienatio bonorum in fraudem fisci simulatè facta, ad euitandam publicationis bonorum pœnam, & alienatio bonorum facta in fraudem creditorum, quando præsumatur.*

125 *Simulatio, quando de persona ad personam præsumatur commissa.*

126 *Metus an & quando in contractu illatus præsumatur, & quoad perdurare, ac purgatus dicatur.*

127 *Metus reuerentialis, quibus conjecturis & præsumptionibus detegatur.*

128 *Metum & dolum abesse præsumi in eo, qui præsentibus sanguine conjunctis vel amicis contraxit.*

129 *Cessio actionum quibus coniecturis & præsumptionibus detegatur ficta & simulata.*

130 *Bona fides & mala fides possessoris, an & quando præsumatur.*

131 *Titulus quando & quomodo reddatur cursu temporis validus, vel nouus inducatur, vel præsumatur.*

132 *Solemnitas intrinseca, & extrinseca, quando & quomodo vel temporis cursu, vel alia ex causa, præsumatur in contractibus, aliisque actibus inter viuos.*

133 *Verbis enunciatiuis prolata à contrahentibus, quando & quibus in casibus vera præsumantur.*

134 *Novatio, quando & quibus in casibus facta & inducta præsumatur.*

135 *Creditori solutum atque satisfactum, quando præsumatur.*

136 *Debitor multis ex causis cùm soluit, quam in causam soluisse præsumatur.*

137 *Creditorem damnum sentire præsumi, cùm creditum quid erga unum, in plures debitores partitur.*

138 *Quando re perempta eo modo quo apud creditorem periisset, liberetur debitor, & inibi, quando præsumatur, quod eodem modo apud ipsum creditorem periisset.*

139 *Debitorem annuum in præteritum semper soluisse, cum constat soluisse per tres continuos posteriores annos, an & quando præsumatur.*

140 *Debitori an & quando præsumatur remissum debitum à creditore, qui ei tradidit sui crediti instrumentum.*

141 *Debitor, an & quando liberatus præsumatur, instrumento debiti cancellato.*

142 *Compensandi causa, quando aliquid datum præsumatur.*

143 *Soluens creditori, an & quando præsumatur soluisse, ut sibi cedantur actiones contra debitorem principalem.*

144 *Præsumptio an & quando præsumatur, causa euitandi pœnam in contractu appositam.*

145 *Exceptione pecuniæ non numeratæ intra biennium non oppositæ, quæ & qualis præsumptio oriatur aduersus debitorem non opponentem.*

146 *Fidejussor quando quis præsumatur, vel principalis debitor.*

147 *Filia dotata, quæ bonis paternis ac aliis renunciauit, an & quando præsumatur renunciasse fauore fratrum tunc existentium, an etiam & agnatorum.*

148 *Contractus an & quando præsumatur perfectus, si contrahentes de eo volunt instrumentum conscribi à notario.*

149 *Tutor quibus verbis præsumatur datus, & an tutelam tutor libenter acceptare credatur, ac alia nonnulla ad tutorem pertinentia explicantur.*

150 *Datio in solutum, vel pignus, an præsumatur.*

151 *Liberatio generalis, vel universalis, an & quando præsumatur restricta quo ad petita & persecuta tantum, vel potius omnia etiam non cogitata comprehendat.*

BIU Cujas

INDEX Præsumptionum LIBRI IV.

1 *Testamentum an præsumatur conditum, nec ne, egregiè disputatur atque declaratur.*

2 *Testamentum in scriptis vel nuncupatiuum condere, an & quando quis voluisse præsumatur, diligens & accurata explanatio.*

3 *Testamentum condere, vel codicillos conficere, an quis voluerit, dilucidè explicatur.*

4 *Testamentum an & quando jure communi, vel jure speciali & priuilegiato confectum præsumatur.*

5 *Testamentum quando perfectum & absolutum præsumatur, egregia declaratione tractatur.*

6 *Testamentum cæci ob præsumptam falsi suspicionem multas solemnitates requirere, quæ suspicione ipsa falsi cessante testamentum non vitiant, si adhibitæ non fuerunt.*

7 *Testamentum patris vel matris inter liberos quibus indiciis & conjecturis consistat, & inibi multa copiosè de schedula, quæ manu patris matrisue asseritur.*

8 *Testamentum, seu hæredis institutio ad alterius interrogationem facta, quando facta præsumatur testatoris voluntate: & inibi quando jure valeat, plena manu explicatur.*

9 *Testamentum an & quando solemne præsumatur.*

10 *Testamentum an & quando validum, & de jure confectum præsumatur.*

11 *Testamentum an & quando præsumatur sponte, vel metu à testatore factum.*

12 *Testamentum, an & quando dolo confectum præsumatur.*

13 *Ex duobus testamentis confectis, quod primo, & quod secundo loco confectum præsumatur.*

14 *Militis testatoris voluntas, quibus conjecturis interpretetur.*

15 *Testatoris voluntatem dubiam declarari & præsumi ex scriptis in testamento nullo, vel renocato.*

16 *Testatoris affectionem maximè considerari in conjecturanda ejus voluntate. Et unde colligatur major affectio erga unum, quam erga alterum.*

17 *Institutus vel substitutus quando quis præsumatur, breuis & clara explicatio.*

18 *Hæredes quibus ex partibus instituti, vel substituti præsumantur, elegans & accurata explanatio.*

19 *Hæredis institutio, an & quando conjecturis & præsumptionibus inducta censeatur.*

20 *Institutus in re certa, quando ex præsumpta mente testatoris censeatur hæres vel legatarius.*

21 *Instituto posthumo, quis posthumus institutus & vocatus præsumatur.*

22 *Hærede instituto filio vel seruo, an & quando præsumatur contemplatione patris vel domini facta institutio.*

23 *Hærede instituto filio, rogatóque ejus patre filium emancipare, præsumi rogatum patrem etiam restituere hæreditatem ipsi filio.*

24 *Institutio hæredis, legatum, aliáve testatoris dispositio falsa ex causa facta, quando ex præsumpta testatoris voluntate valeat.*

25 *Hæredis institutio incerta, quando & quibus conjecturis reddatur certa, ut valeat.*

26 *Institutio hæredis, an & quando ex præsumpta testatoris voluntate extendatur de casu ad casum, de persona ad personam, & de tempore ad tempus.*

27 *Succedentes ab intestato, an & quando ex præsumpta vel ficta morientis voluntate succedere dicantur.*

28 *Exhæredatio quando bona vel mala mente facta præsumatur.*

29 *Exhæredationis causa in testamento à patre expressa, an vera vel falsa præsumatur.*

30 *Exhæredatio an & quando conjecturis & præsumptionibus inducta censeatur.*

31 *Clausulæ codicillares & aliæ similes scriptæ in testamento, an & quando præsumantur in testamento scriptæ voluntate testatoris, & quando hæ clausulæ scriptæ non sunt, an & quando ex præsumpta mente testatoris subintelligantur.*

32 *Clausula codicillaris, an & quando fideicommissum operetur ex præsumpta mente testatoris in filio iam nato, & in posthumo scienter vel ignoranter præterito.*

33 *Patrem & cæteros ascendentes præsumi velle relinquere hæreditatem filiis & descendentibus.*

34 *Pupillaris substitutio, quibus conjecturis facta constare possit.*

35 *Substitutio tacita pupillaris comprehensa in expressa vulgari an præsumatur, vel à lege fingatur.*

36 *Substitutio vulgaris expressa, quando & quibus casibus contineat tacitam pupillarem.*

37 *Substitutio vulgaris facta à testatore partim expressa, & partim tacita, quando mater excludatur eveniente casu ipsius tacitæ.*

38 *Pupillari substitutione expressa, matrem excludi. Et an legitima excludatur, diligenter disputatur. Et quando etiam excludatur substitutione pupillari partim expressa, & partim tacita, explicatur.*

39 *Substitutio pupillaris tacita, quando & quibus in casibus excludat matrem, patrem, & auiam.*

40 *Substitutionem tacitam pupillarem comprehensam in expressa vulgari, inesse in ipsa vulgari usque ab initio ad matris exclusionem, ex præsumptæ testatoris voluntate.*

41 *Substitutio vulgaris expressa, quando & quibus casibus contineat tacitam exemplarem.*

42 *Substitutio expressa pupillaris, an & quando comprehendat tacitam exemplarem.*

43 *Substitutio pupillaris expressa, quando & quibus casibus contineat vulgarem tacitam.*

44 *Substitutio exemplaris expressa, an contineat vulgarem & pupillarem tacitam.*

45 *Substitutio compendiosa, an ex præsumpta voluntate testatoris comprehendat exemplarem.*

46 *Substitutio exemplaris tacita, an & quando ex præsumpta voluntate testatoris excludat majorem.*

47 *Pupillaris substitutio quando facta præsumatur usque ad pubertatem, vel infra.*

48 *Substitutus pupillariter, quibus in bonis ex præsumpta testatoris voluntate succedat.*

49 *Substitutio exemplaris, quando & quibus verbis facta præsumatur.*

50 *Substitutio exemplaris, an & quando ex præsumpta testatoris voluntate reconualescat, redeunte furore, qui jam cessauerat.*

51 *Substitutio compendiosa, quibus conjecturis facta constare possit.*

52 *Substitutio compendiosa facta verbis directis, obliquis, & communibus à milite impuberi, an & quando*

BIU Cujas

quando ex præsumpta testatoris voluntate post pubertatem valeat jure directo, vel jure fideicom. ubi explicatur & conciliatur l. centurio. ff. de vulg. & pup. subst. & l. precib. C. de impub. & aliis subst.

53 Substitutio compendiosa à pagano facta verbis communibus, an & quando ex præsumpta testatoris voluntate contineat vulgarem.

54 Substitutio compendiosa verbis communibus à pagano facta, an & quando ex præsumpta mente testatoris comprehendat pupillarem.

55 Substitutio compendiosa à pagano facta, verbis directis, an & quando ex præsumpta mente testatoris post aditam hæreditatem & pupillarem ætatem expiret, vel valeat tanquam fideicommissaria.

56 Compendiosa substitutio à pagano verbis directis vel communibus facta impuberi, matre existente in medio, an & quando ex præsumpta mente testatoris valeat semper jure directo, & quando ad fideicommissariam trahatur.

57 Compendiosa substitutio verbis communibus à pagano facta, an & quando ex præsumpta mente testatoris contineat fideicommissariam, quando directo valere non potest.

58 Compendiosa substitutio verbis obliquis à pagano facta, an & quando contineat vulgarem, pupillarem, & fideicom.

59 Reciproca substitutio, quam & breuiloquam appellant, quando facta præsumatur.

60 Reciproca substitutio quot & quas substitutiones ex præsumpta testatoris voluntate contineat.

61 Reciproca substitutio directa, hoc est, vulgaris vel pupillaris, an & quando præsumatur facta inter plures, quibus morientibus facta est vulgaris vel pupil. substitutio.

62 Reciproca substitutio fideicommissaria, quando præsumatur facta inter plures vocatos, quibus omnibus vel ultimo morienti datus est substitutus.

63 Substitutione hac formula concepta, vulgariter, pupillariter, & per fideicommissum, vel simili alia, quando præsumatur tributa electio substituto succedendi ex quauis substitutione.

64 Substitutio directa, an & quando conjecturis & præsumptionibus inducta & facta censeatur.

65 Substitutio directa, an & quando ex præsumpta mente testatoris extendatur de casu ad casum, de persona ad personam, & de tempore ad tempus.

66 Substitutio an obliqua & fideicommissaria, vel potius directa præsumatur.

67 Fideicommissum à testatore relictum, atque constitutum non præsumi. Et ibid. quales esse debeant conjecturæ, ut præsumi illud possit.

68 Fideicommissario substitutio à testatore facta, an & quando ex præsumpta ejus voluntate & mente facta dicatur.

69 Fideicommissi onus quando ex præsumpta mente testatoris repetitum seu continuatum censeatur ab instituto patre in filios substitutos, & alios deinde vocatos.

70 Filij una cum eorum patribus vocati, an & quando præsumantur vocati, ut eodem succedant tempore, vel ordine successiuo.

71 Filij ordine successiuo vocati post eorum parentes, an & quando per vulgarem substitutionem vel per fideicommissariam vocati præsumantur.

72 Fideicommissum quando præsumatur relictum, ut à filio impubere hærede instituto restituatur, vel ab ejus hæredibus.

73 Substitutio fideicommissaria, an & quando extendatur de casu ad personam, & de tempore ad tempus ex præsumpta testatoris voluntate.

74 Substitutus pupillo, & grauatus alteri restituere, an & quando præsumatur grauatus restituere etiam bona ipsius pupilli.

75 Frater utrinque conjunctus, an & quando ex præsumpta testatoris voluntate excludat fratrem consanguineum, tam in casu substitutionis vulgaris & pupillaris, quam fideicommissariæ, ac etiam in jure accrescendi.

76 Filij in conditione positi, an & quando ex præsumpta mente, & voluntate testatoris dicantur vocati ut succedant ex testamento.

77 Filij ex matrimonio putatiuo nati, an & quando ex præsumpta testatoris voluntate dicantur comprehendi sub filiis in conditione positis ad substituti exclusionem.

78 Filij naturales quando ex præsumpta mente testatoris deficere faciant conditionem, atque ita substitutum excludant, vel non.

79 Legitimatis ex rescripto, quando ex præsumpta testatoris voluntate deficere faciat conditionem, atque ita excludat substitutum, vel non.

80 Legitimari filium illegitimè natum quando voluisse præsumatur pater.

81 Legitimatus per subsequens matrimonium, an & quando ex præsumpta testatoris voluntate excludat substitutum.

82 Filij adoptiui, an & quando ex præsumpta testatoris mente & voluntate excludant substitutum.

83 Conditio, si decesserit sine liberis, an & quando dicatur extitisse, si hæres institutus & grauatus religionem professus est.

84 Filiis vel liberis dispositivè vocatis, quando ex præsumpta mente testatoris dicantur vocatæ etiam fœminæ, atque ita, quando in dispositione masculinum concipiat fœmininum.

85 Quando & quibus casibus fœminæ deficere faciant expressam conditionem substitutionis, si decesserit institutus sine filiis.

86 Ius accrescendi an sit ex præsumpta atque conjecturata mente testatoris à lege introductum.

87 Substitutus quando & quibus ex conjecturis præferatur conjuncto, & econtra.

88 Familia, genere, stirpe, linea, domo, parentibus, cippo, & agnatione à testatore vocatis & substitutis, de quibus præsumatur testatorem sensisse.

89 Conditio, si sine filiis decesserit, an & quando tacitè à lege subintelligatur in substitutione à testatore facta, & quando illa excludat substitutum.

90 Hæredem rogatum restituere quando voluerit, præsumi rogatum tempore mortis.

91 Descendentibus vocatis, de quibus præsumatur testatorem sensisse.

92 Primogenito ad fideicommissi successionem vocato, de quo testatorem sensisse præsumatur.

93 Filij descendentes, agnati vel cognati nondum nati vel concepti tempore euenientis casus fideicommissi, an & quando ex præsumpta mente testatoris ad fideicommissi successionem admittantur.

94 Nepotes, quando sub filiorum nomine in testatoris dispositione contineantur, vel non contineantur conjecturis & præsumptionibus.

95 Filius quando ingrediatur locum patris, ejusque

BIU Cujas

personam repræsentet in successionibus ab intestato, necnon & in fideicommissis ut concurrat cum patruo ex præsumpta voluntate ejus, de cujus hæreditate & bonis agitur.

96 *Filio spurio & incapaci quando dolo & fraude reliquisse præsumatur pater.*

97 *Uxori à marito relictum, quando in fraudem legis præsumatur legatum.*

98 *Molestiam vel controversiam cum prohibet testator inferri hæredi vel legatario, de qua molestia & controversia sensisse præsumatur.*

99 *Hæreditatis aditionem non præsumi nec solo animo fieri.*

100 *Hæreditatis aditio quibus verbis facta præsumatur.*

101 *Hæreditatis aditio an & quando ex gestis & factis præsumatur.*

102 *Hæreditatis repudiatio, an & quando ex verbis vel factis præsumatur.*

103 *Bonorum possessionem an agnovisse præsumatur, qui possessoriam hæreditatis petitionem contra bonorum occupatores movet.*

104 *Qui bonor. possess. agnovit, & agit contra bonor. possessores possessoria hæreditatis petitione intra debitum tempus bonorum ipsam possessionem agnovisse præsumitur.*

105 *Legatum vel donatio, an præsumatur, quando testator usus est verbis his, Dono, lego, relinquo.*

106 *Legatum dubium & obscurum, quam recipiat interpretationem ex præsumpta testatoris voluntate.*

107 *Legatum incertum, quando & quibus conjecturis reddatur certum ut valeat atque consistat.*

108 *Legata ab instituto quando præsumantur repetita à substituto.*

109 *Legatum factum creditori, an & quando præsumatur factum animo compensandi cum ipso debito necessario.*

110 *Legatum factum creditori voluntario, an & quando præsumatur factum animo compensandi cum ipso debito voluntario.*

111 *Legatum civibus factum, quando ipsi civitati factum præsumatur.*

112 *Legatum Ecclesiæ, Episcopo, alterius prælato, an & quando contemplatione Ecclesiæ vel personæ factum præsumatur.*

113 *Legatum canonicis, an & quando contemplatione Ecclesiæ vel eorum propriæ personæ factum præsumatur.*

114 *Ecclesiæ legatum, cujus Ecclesiæ causa ac favore relictum præsumatur.*

115 *Legatum ad pias causas quando factum præsumatur.*

116 *Res aliena legata, quando ex præsumpta testatoris voluntate res ipsa sit præstanda, vel saltem ejus æstimatio.*

117 *Res hæredis à testatore legata, an & quando legatario res ipsa debeatur, vel saltem ipsius rei æstimatio.*

118 *Legatarius an & quando re legata evicta, agere possit de evictione contra hæredem ex præsumpta testatoris voluntate.*

119 *Æstimatio rei Ecclesiasticæ vel feudalis, quæ præstari legatario non potest, an & quando ex præsumpta testatoris voluntate solvi debeat.*

120 *Æstimatio rei legatæ incapaci an & quando ex præsumpta mente testatoris præstanda sit.*

121 *Legatum factum dignitati, & quando præsumatur factum etiam successoribus.*

122 *Legatum uxori factum, an & quando præsumatur relictum etiam secundæ uxori ductæ, mortua prima.*

123 *Legatum factum uxori, vel alteri, ut habitet cum filiis cujus causa & favore factum præsumatur.*

124 *Legatum tutori factum, præsumitur factum, ut tutelam suscipiat.*

125 *Legatum factum pauperibus, de quibus præsumatur testatorem sensisse.*

126 *Legatis bonis existentibus in civitate, an & quando præsumantur relicta ea, quæ sunt in territorio & comitatu.*

127 *Legata solum ea, quæ testator tempore condiii testamenti habebat, an & quando præsumantur.*

128 *Legatum & quando duplicatum præsumatur.*

129 *Legatum domus, vel bonorum domus, de qua domo intelligatur & præsumatur.*

130 *Legatum vel fideicommissum Cajo & ejus hæredibus relictum, vel decedente instituto sine hæredibus, Cajo restituendum: de quibus hæredibus præsumatur testatorem sensisse.*

131 *Legatum & fideicommissum, an & quando ab instituto, vel substituto, vel instituti hæredibus relictum præsumatur.*

132 *Legatum annuum & reiterabile quando præsumatur.*

133 *Proprietas rei, non autem solus ususfructus quando legata præsumatur, & si usus fructus aliqua mentio sit.*

134 *Ususfructus tantum, non autem proprietas quibus conjecturis legatus præsumatur.*

135 *Usufructu legato, quando ipse usus relictus præsumatur.*

136 *Fructus tantum, an jus ipsius ususfructus quando præsumatur relictum.*

137 *Res venales an in legato rerum mobilium vel earum usufructu comprehensæ à testatore præsumãtur.*

138 *Pecunia an legata rerum mobilium, vel earum usufructu comprehensa præsumatur.*

139 *Usumfructum vel alimenta tantum, an & quando testator reliquisse præsumatur uxori, filiis aut hæredibus instituis.*

140 *Usumfructum vel alimenta tantum an, & quando testator uxori reliquisse præsumatur, hærede extraneo instituto.*

141 *Usufructu uxori relicto nullo alio penitus hærede instituto, vel solum post ipsius uxoris mortem quid ei relictum præsumatur.*

142 *Usufructu legata, quibus ex rebus legatus præsumatur.*

143 *Usufructuarius an & quando ex præsumpta mente testatoris teneatur solvere æs alienum à testatore relictum.*

144 *Servitutis legatum, quid ex præsumpta testatoris voluntate contineat.*

145 *Dotis prælegatum quid ex præsumpta testatoris voluntate comprehendat.*

146 *Dotis legatum quando purum, vel modale, vel conditionale præsumatur: & ob id quando transmitti vel non ad hæredes possit.*

147 *Dotis legatum puellæ factum, quando erit nupta, vel copulata matrimonio, quo tempore testatorem ei præstare voluisse præsumatur.*

148 *Dotis legatum factum puellæ cum nubet, an & quando præsumatur relictum, etiamsi velit ingredi religionem.*

149 *Dotis legatum pluribus filiabus factum, an & quando ex præsumpta testatoris voluntate, admittat jus accrescendi.*

BIU Cujas

INDEX Præsumpt. seu Argum. Iac. Menoch.

150 *Optione legata, quid ex præsumpta mente testatoris legatum præsumatur.*

151 *Frumento legato, quid ex præsumpta testatoris mente debeatur.*

152 *Vino legato, quid ex præsumpta testatoris voluntate contineatur.*

153 *Oleo legato, quid ex testatoris præsumpta voluntate debeatur.*

154 *Feudo instructo legato, quæ ex præsumpta voluntate testatoris legata dicantur.*

155 *Peculium, an & quando legatum præsumatur: & quid ex præsumpta voluntate testatoris legato peculio contineatur: ac quid ex eo deducatur & quando extinguatur.*

156 *Penu legata, quæ ex præsumpta voluntate testatoris præstanda veniant.*

157 *Alimenta quando, quæ, & quantum alimentorum nomine præsumantur legatum.*

158 *Alimentis duobus vel pluribus conjunctim legatis, an & quando ex præsumpta voluntate testatoris locum habeat jus accrescendi.*

159 *Jus accrescendi, & quando habeat locum in legato ususfructus.*

160 *Supellectile legata, quæ debeantur ex præsumpta testatoris voluntate.*

161 *Vestibus legatis, quæ ex præsumpta voluntate testatoris præstanda sint.*

162 *Auro vel argento legato, quid præstandum sit ex præsumpta voluntate testatoris.*

163 *Ornamentis legatis mulieri, quid ex præsumpta voluntate testatoris debeatur.*

164 *Liberatione legata, quod legatum atque relictum præsumatur.*

165 *Testator an & quando suam revocasse atque mutasse dispositionem præsumatur.*

166 *Testamentum cum clausula derogatoria ad futura confectum, quando per secundum testamentum revocatum præsumatur.*

167 *Legatum quando alienatione rei legatæ ademptum atque revocatum præsumatur.*

168 *Legatum nominis debitorum factum, quando ipsius crediti exactione ademptum atque revocatum præsumatur.*

169 *Legatum vel fideicommissum, an & quando revocatum atque ademptum præsumatur, adempta & revocata conditione, vel modo eis appositis & adjectis.*

170 *Legatum propter superuenientem inimicitiam inter testatorem & legatarium, quando ademptum atque extinctum præsumatur.*

171 *Legatum ademptum & revocatum, an & quando rei legatæ destructione vel refectione præsumatur.*

172 *Legatum ademptum atque revocatum præsumi, vel mutata, vel cessante causa ipsa, ob quam testator legauit.*

173 *Legatum factum secundo sub commemoratione primi, an ab ipso primo ademptum & in secundum translatum præsumatur.*

174 *Legatum quando cum eisdem conditionibus translatum præsumatur.*

175 *Conditionalis dispositio, vel potius pura, vel modalis, vel in diem, vel pœnalis, an & quando præsumatur.*

176 *Conditio & qualitas posita in primo testamento, an & quando repetita præsumatur in secundo.*

177 *Conditio apposita in testamento, quando repetita in codicillis præsumatur.*

178 *Conditio apposita in institusione, quando repetita in substitutione præsumatur.*

179 *Conditio institutione adjecta, quando repetita præsumatur in prælegata, & econtra.*

180 *Conditio & qualitas adjecta uni legato, an & quando in altero repetita præsumatur.*

181 *Conditio & qualitas posita in clausula separata a præcedentibus & sequentibus, an & quando ex præsumpta mente testatoris referatur ad omnia, vel ad unum tantum ex præcedentibus, vel ex sequentibus.*

182 *Conditionem euenisse, impletámque fuisse, an & quando præsumatur.*

183 *Conditio quando ex præsumpta testatoris voluntate pro impleta habeatur.*

184 *Modus quando ex præsumpta testatoris voluntate & mente pro impleta habeatur.*

185 *Conditio, an & quando ex præsumpta mente & voluntate testatoris in forma specifica, vel per æquipollens impleri possit.*

186 *Conditio hæc si decesserit sine liberis, adjecta substitutioni duobus vel pluribus factæ, quando verificetur altero institutorum decedente sine prole.*

187 *Legatum factum mulieri si, vel cum erit, vel donec erit, vel permanebit vidua, an & quando ex præsumpta voluntate testatoris debeatur, ea deinde nubente.*

188 *Fideicommissi onere simpliciter grauatus, vel utre stituat quod ei supererit, quid & quantum alienare hodie possit: & quando in fraudem fideicommissi alienasse præsumatur.*

189 *Fideicommissi bona, quando ex præsumpta testatoris mente alienari possint causa dotis constituendæ.*

190 *Fideicommissi bona, an & quando ex præsumpta mente testatoris, alienari possint pro dotis restitutione.*

191 *Fideicommissi bona an & quando ex præsumpta voluntate testatoris alienari possint pro alimentis, aliisque impensis.*

192 *Fideicommissi bona, an & quando ex præsumpta testatoris voluntate alienari possint pro redimendo filio captiuo, vel ob delicta carcerato.*

193 *Fideicommisso grauatus, an & quando ex præsumpta testatoris voluntate restituat percepta ex substitutionibus cohæredibus deficientibus.*

194 *Prælegata an & quando ex præsumpta testatoris voluntate restitui debeant substituto per fideicommissum.*

195 *Prælegata an & quando ex præsumpta voluntate testatoris restitui debeant substituto directo.*

196 *Bona ad hæredem fideicommisso grauatum peruenta ex persona quidem testatoris, sed tamen alio jure quam hæreditario, an & quãdo ex præsumpta mente ipsius testatoris veniant in restitutione fideicõmissi.*

197 *Bona in hæreditate testatoris fideicommittentis reperta, & fructus ab hærede grauato percepti, an & quando ex præsumpta voluntate testatoris restitui debeant fideicommissario.*

198 *Falcidia & Trebellianicæ detractio, quibus conjecturis censeatur à testatore prohibita.*

199 *Quo tempore legatum & fideicommissum peti, & præstari possit & debeat ex præsumpta voluntate testatoris.*

200 *Legatum quo in loco solui & præstari voluisse testatorem, & quibus conjecturis præsumatur.*

201 *Transmissioni legati & fideicommissi an & quando ex præsumpta mente & voluntate testatoris locus esse possit.*

202 *Quando præsumatur testatorem voluisse suam voluntatem & dispositionem esse legi conformem.*

Elenchus

BIU Cujas

Elenchus Præsumptionum LIBRI V.

1 *Hominem sui natura bonum præsumi ex multorum sententia: & quando minimè bonus præsumatur.*

2 *Deliquisse neminem præsumi, multis comprobatur, egregiisque aliquot declarationibus explicatur.*

3 *Dolus, fraus, & culpa, an & quando præsumantur: & quæ differentia sit inter dolum & fraudem: & quis dolus verus, & quis præsumptus, satis diligenter explicatur.*

4 *Vitio hominem carere præsumi.*

5 *Hominem æternæ salutis memorem tum maximè, cum in extremis agit, præsumi.*

6 *Religionis Christianæ observatorem, non autem hæreticum; hominem præsumi: & quando hæreticus quis præsumatur.*

7 *Hæreticus pertinax quibus præsumptionibus & conjecturis quis præsumatur.*

8 *Simoniæ labem non præsumi, & aliquæ conjecturæ quibus illa detegitur, explicantur.*

9 *Confidentia beneficiorum illicita, quæ simoniaca appellatur, quibus conjecturis & præsumptionibus detegatur.*

10 *Delinquentes spe & animo immunitatis Ecclesiæ ac confugiendi ad eam, quando ex ea extrahi possint, & quibus conjecturis ille animus detegatur.*

11 *Filium occidisse parentes, vel offendisse, jure non præsumi. Et aliqua inibi de reuerentia filiorum erga parentes annotata.*

12 *Patriam suam quemlibet diligere præsumi, eósque impios credi, qui sine justis causis eam euerterunt.*

13 *Occidisse ac læsisse seipsum non præsumi: & inibi quantum peccant qui seipsos occidunt.*

14 *Patrem præsumi correctionis causa verberasse filium, & inibi multa de amore patris erga filium.*

15 *Maritum verberantem uxorem præsumi id facere corrigendi animo: & quando præsumatur virum uxorem occidisse, declaratur.*

16 *Fratrem occidisse vel læsisse fratrem non præsumi, & inibi aliqua de amore & dilectione fratrum.*

17 *Conjunctos sanguine non præsumi inuicem fornicari.*

18 *Socium non præsumi lædere socium, aliquidue agere in ejus detrimentum: & ibidem aliqua de fide societatis & beneuolentia.*

19 *Vasallus quando domini arcana secretaque retexisse dicatur, ut domino obesset, variis conjecturis declaratur.*

20 *Falsi crimen non præsumi, interdum vero præsumi: & quando excusari possit, copiosè explicatum.*

21 *Quando instrumentum in una parte falsum, præsumatur etiam in totum falsum.*

22 *Testimonium testis, quando in una parte falsum præsumatur esse & in cæteris partibus falsum.*

23 *Falsum testimonium quando ex repugnantia & contrarietate præsumatur.*

24 *Partus suppositi an & quando præsumantur.*

25 *Calumniari quando quis præsumatur.*

26 *Colludere duos litigantes quibus detegatur conjecturis.*

27 *Delictum à seruo, famulo, vel filio, vel altero consanguineo, conjuncto, aut amico, non præsumi commissum voluntate domini, patris, affinis, vel amici.*

28 *Serui & vasalli quando præsumantur simulatè non attulisse auxilium domino interfecto, ut non excusentur pœna S. C. Syllaniani, vel amissionis feudi.*

29 *Res furto subtracta, quando apud aliquem reperitur, an is furtum commisisse præsumatur, tam ut sit locus pœnæ furti quam ut domino res ipsa restituatur.*

30 *Furtum quando in re inuenta, vel pro derelicto habita commissum præsumatur: & quando censeatur res habita pro derelicto.*

31 *Furtum à rei custode præsumi commissum.*

32 *Malus ac nequam semel, quando semper malus ac nequam præsumatur.*

33 *Vitium paternum, quando & quomodo in filios præsumatur descendere, atque continuare.*

34 *Rerum nouarum studiosos esse valde legibus suspectos, & ob id malè de eis præsumi, id quod multis exemplis explicatur.*

35 *Episcopus sedem mutando, an & quando bono vel malo zelo mutare velle præsumatur.*

36 *Homicidia noctis tempore commissa, à quibus perpetrata præsumantur.*

37 *Mortis occisi conscium præsumi eum, qui ante tempus verisimile mortem patefecit eo in loco, ubi mortis fama peruenire non potuit.*

38 *Animus deliberatus atque præmeditatus occidendi, quibus conjecturis & præsumptionibus cognoscatur.*

39 *Aggressor quis ex duobus contendentibus & rixantibus præsumatur.*

40 *Animus delinquendi, vel non, quando & quomodo conjecturis & præsumptionibus declaratur.*

41 *Adulterium quibus præsumptionibus & conjecturis detegatur. Et an osculum impudicum legitimam conjecturam faciat.*

42 *Incendiarius quibus indiciis & conjecturis detegatur.*

43 *Inimicitia, & odium, quando inter aliquos præsumatur.*

44 *Contempsisse Dei ac Principis sui leges, & præcepta, quando quis præsumatur.*

45 *Bannitus quibus commodis & iuris beneficiis priuatus præsumatur.*

46 *Bannitus à banno liberatus & patriæ restitutus, an & quando bona etiam ei restituta præsumantur.*

47 *Hæreticus damnatus, deinde ad Ecclesiæ gremium restitutus, quando ad bona amissa restitutus præsumatur.*

48 *Innocentia accusati quibus conjecturis & præsumptionibus detegi possit: & inibi de innocentia aliqua scitu non indigna.*

49 *Pœnam leuiorem mitiorémque præsumi à lege inditam.*

BIU Cujas

INDEX omnium Præsumptionum LIBRI VI.

1 *Rubricas seu inscriptiones titulorum juris communis, vel statutorum, solum præsumptionem & conjecturam facere, non autem perfectè disponere statuereque.*

2 *Præfationes proœmiáque legum, statutorum, & aliarum dispositionum, præsumptionem & conjecturam facere, & legislatorum ac disponentium voluntatem declarare.*

3 *Actum præparatorium qui confecit, quando actum principalem sicque præparatum confeci sse, vel de eo disposuisse præsumatur.*

4 *Actum quemlibet ita præsumi factum, ut valeat, diligens & copiosa explanatio.*

5 *Actum ita gestum præsumi, ut valeat omni meliori, efficaciori, potentiorique modo.*

6 *Actus, qui & jure communi, & de iure speciali potuit confici, quo jure gestus & celebratus præsumatur.*

7 *Actum illum præcessisse præsumi, qui jure præcedere debet.*

8 *Actum tempore mortis, cum viuens facere potuerit fraude præsumit fecisse.*

9 *Actum minus utrique partium oneroſum confectum præsumi.*

10 *Actum præsumi secundùm propriam naturam confectum, plana lucidáque explanatio.*

11 *Actum præsumi factum ab eo qui impensam facere tenetur.*

12 *Actus correspectiui qui præsumantur, & qui sit eorum effectus.*

13 *Actui solemniter gesto præsumi interuenisse personæ habilitatem.*

14 *Facti quæ sunt, non præsumi.*

15 *Actuum, rerum, personarum, ac agnationum pluralitas, vel unitas, identitásque an & quando præsumatur.*

16 *Actus permissus vel prohibitus, an jure præsumatur.*

17 *Actus finem ex principio bonum vel malum præsumi.*

18 *Præsentia alicujus in actu an præsumatur, cum illa omnino requiratur.*

19 *Præsentia vel absentia an præsumatur, egregia disputatione declaratum.*

20 *Absentia justa ac legitima an præsumatur vel potius ex malitia.*

21 *Præsentem præsumi scire, quæ ibi acta fuerunt.*

22 *Error, an & quando præsumatur commissus in actis & dispositione.*

23 *Ignorantia errorque tam juris quam facti proprij vel alieni, an & quando præsumatur.*

24 *Vicinus, vel sanguine conjunctus quando præsumatur scire facta vicini, vel sanguine conjuncti, diligenti explanatione tractatum.*

25 *Diues vel pauper, an & quando quis præsumatur, multis distinctionibus explicatum.*

26 *Diuitias & bona plura extare, vel non extare quando præsumatur, & quando præsumptio sit pro inuentario.*

27 *Locupletior quando factus præsumatur ille, ad quem vel res vel fructus peruenerunt.*

28 *Diuites atque locupletes in dies effici ditiores præsumi.*

29 *Quando in feudo proprio aliquid faciens, præsumatur fecisse ad vicini damnum.*

30 *Ciuis vel forensis quando quis præsumatur.*

31 *Ea, quæ irrationabilia sunt non præsumi.*

32 *Obliuionem præsumi aliquando, paucis explicatur.*

33 *Præscriptionem non præsumi, paucis enarratur.*

34 *Consensus, auctoritas, licentia, & consilium quando de substantia actus, qui geri debet, præsumantur.*

35 *Animum talem præsumi, qualem vel verba, vel facta ipsa declarant.*

36 *Extremis probatis, media præsumi.*

37 *Voluntatis mutationem correctionemque non præsumi, quod variè explicatur & declaratur.*

38 *Leges vel statuta antiqua, an & quando ex præsumpta mente legislatorum novis legibus vel statutis promulgatis correcta & mutata dicantur.*

39 *Priuilegium à principe concessum, an & quando præsumatur derogare & tollere statutum ciuitatis.*

40 *Priuilegio nouo an & quando ex præsumpta mente Principis concedentis, antiquum sublatum præsumatur.*

41 *Priuilegio renunciasse an & quando quis præsumatur.*

42 *Domicilij mutatio an & quando præsumatur.*

43 *Finium mutationem non præsumi.*

44 *Morbo infirmitatéue aliqua affectus semel, an in eodem morbo perseuerare atque persistere præsumatur.*

45 *Furiosus, insanus, demens, & mente captus, an & quando quis præsumatur.*

46 *Senes an ægri atque infirmi præsumantur, & quando ægris comparentur.*

47 *Senes præsumi prudentiores & sapientiores ipsis juuenibus.*

48 *Iuuenes præsumi validiores, robustiores, & calidiores ipsis senibus.*

49 *Homo quamdiu viuere præsumatur, luculenta explanatione declaratur.*

50 *Duobus simul mortuis bello, ruina, naufragio, vel incendio, quis prius mortuus, & quis superstes præsumatur.*

51 *Ex duobus filiis masculo scilicet & fœmina, vel ambobus masculis natis unà simul ex eodem partu, quis prior natus præsumatur.*

52 *Partum fœtúmque inmaturum atque imperfectum natum esse, quibus signis atque conjecturis cognosci dicique possit dilucidè explicatum.*

53 *Filiatio quibus præsumptionibus, & conjecturis probetur.*

54 *Filius an & quando legitimus, vel naturalis, vel spurius præsumatur.*

55 *Filius an sub patris potestate, vel sui juris esse, præsumatur.*

56 *Patrem præsumi diligere filium.*

57 *Filium præsumi diligere parentes.*

58 *Filium patri similem virtute & moribus præsumi.*

59 *Nobilitatem summam pro se præsumptionem habere, multis comprobatum.*

60 *Nobilitatem non præsumi.*

61 *Rei amissio, an & quando præsumatur.*

62 *Dominus qui olim fuit, an & nunc præsumatur. Et quid è conuerso.*

63 *Dominium an ex possessione præsumatur.*

64 *Ex possessione præteriti temporis, an & quando præsumatur possessio præsentis temporis.*

65 *Ex possessione præsentis temporis, quando præsumatur possessio præteriti temporis.*

66 *Ex possessione præteriti ac præsentis temporis quando præsumatur possessio medij temporis.*

67 *Quando possidere quis dicatur titulo præambulo.*

68 *Possidere eum præsumi, qui rem detinet & apud se habet.*

BIU Cujas

69 *Possessio an & quando præsumptionem pro se habeat: & de multis commodis, quæ possessio tribuit.*

70 *Excommunicatus olim, an & hodie præsumatur excommunicatus.*

71 *Alimenta præsumi præstita ab eo, qui apud se habuit animal.*

72 *Ecclesia quando vel Episcopo, vel alteri Ecclesiæ subdita præsumatur.*

73 *Paries an & quando proprius, vel communis cum vicino esse præsumatur.*

74 *Quando dominus præsumatur aliquo ex actu voluisse liberare à sua potestate seruum.*

75 *Clericum qui diu possidet beneficium, præsumi possidere consensu & auctoritate superioris.*

76 *Clericus an & quando quis præsumatur.*

77 *Præsentatio ad beneficium, & beneficij acceptatio, an & quando præsumatur facta intra tempus à lege præstitutum.*

78 *Beneficij renunciatio vel permutatio, an & quando in fraudem expectantis præsertim facta præsumatur.*

79 *Ecclesia quando solemniter constructa & dotata præsumatur.*

80 *Unio Ecclesiarum quando præsumatur.*

81 *Uxoratus quando præsumatur legitimè ingressus religionem.*

82 *Beneficiis eum renunciasse præsumi, qui probationis habitum suscepit.*

83 *Religionem ingressus quando præsumatur emisisse professionem.*

84 *Religiosus decedens intra annum probationis, an & quando præsumatur voluisse bona sua acquiri monasterio, vel agnatis.*

85 *Electionem à majori eligentium numero factam, majori zelo factam præsumi.*

86 *Decimæ laicis concessæ, an & quando præsumantur concessæ ante Concilium Lateranense.*

87 *Emphyteutica vel feudalis res ad Ecclesiam aliqua de causa reuersa, an & quando præsumatur prælati voluntate incorporata Ecclesiæ, atque ita de ejus mensa effecta.*

88 *Parochiæ subditus, quando præsumatur.*

89 *Virginitas in muliere an & quando præsumatur.*

90 *Habilis & idoneus ad contrahendum matrimonium & ad generandum, an & quando quis esse præsumatur.*

91 *Habilis & idoneus an & quando quis ad alios actus præsumatur.*

92 *Personæ industria quando electa præsumatur.*

93 *Prohibito consequenti quando præsumatur prohibitum antecedens.*

94 *Pœnitens in extremo vitæ exitu, an saluus fieri, & vitam æternam consequi præsumatur.*

95 *Confessionem sacramentalem, an & quando sacerdos præsumatur consensu & licentia confessi reuelasse atque detexisse.*

96 *Bellum an & quando præsumatur justum.*

97 *Descripta in inuentario à tutore vel curatore, præsumptionem aduersus eos facere. Et de hærede qui inuentarium non confecit, aliqua.*

98 *Præsumi contra matrem, quæ intra annum non proposuit & probauit justam causam non petiti tutoris filio pupillo.*

99 *Tacens an & quando fateri, negare, vel consentire præsumatur.*

100 *Præmiis & honoribus donatos præsumi libentius studiis & laboribus operam dare.*

BIU Cujas

INDEX

TAM VERBORVM QVAM RERVM

INSIGNIVM, QVÆ IN PRÆSVMPTIONVM

Sex Libris IACOBI MENOCHII continentur.

Prior Numerus Quæstionem, *seu* Præsumptionem, *Secundus* Librum, *Tertius* Numerum Margin. *denotat.*

BBAS electus in Episcopatu non potest monasterium suum deserere sine licentia Pontificis vel Legati de latere, præs.34.lib.6.nu.11. & 20.

Abbas qui monacho suo statim professo contulit Capellam vel Ecclesiam beneficij manualis regendam non censetur simoniacus, præs.8.lib.5.nu.8.

Abbatis & Socini ratio reprobatur præsum.111.lib.4.num. 19.

Abbatissa non potest sola concedere habitum professionis, præs.83 lib.6.nu.12.

Ablativi absoluti conditionem important, præs.52.lib.4.n.11.

Ablativi absoluti important dispositionem, quando verba referuntur ad eum qui vult agere ex illa dispositione, præs.76.lib.4.nu.65.

Abortus causari facile possunt à vehementi febre, à saltu mulieris, à clamore, à timore, & huiusmodi, præs.52.lib.6. num.23.

Abraham & Noe ultra ducentesimum annum vixerunt primis illis temporibus, præsump.49.lib.6.n.16.

Absens appellans post 20.dies à tempore latæ sententiæ præ- sumitur appellasse intra decem dies à tempore scientiæ, præsump.95.lib.2 nu.7.

Absentia justa legitima nunquid præsumatur, an potius ex malitia, præsum.20. lib. 6. n.1. & quod justa & legitima præsumatur ostenditur, ibid.

Absentiæ justa causa non reputatur, quando quis tenetur re- sidere in aliquo loco, & absens est, & justam causam allegans eam probare debet, ibid.nu.3.

Absolutus à crimine vel ab irregularitate, si denuò recipit beneficium quod dimiserat, confidentiam simoniacam commisisse dicitur, præsu.9.lib.5.nu.11.

*Absolutus sententia judicis præsumitur innocens, qu.*14.lib. 3.nu.71.

Acceptans rem, cum sua causa, onere, & natura, acceptare tenetur, præs.101.lib.4.nu.45.

Accessorium dicitur id quod ipsum principale subsequitur, præsum.3.lib.6.num.3. & sicut sequitur suum principale, & ipsum præparatorium causa sui principalis est, ibid. num.4.

Accessorium in translatione principalis, quando non conti- neatur, præsu.97.lib.3.nu.7.

Accessorium regulatur secundum naturam sui principalis, præsump.26 lib.4.nu.16.

Accessorium sequitur suum principale, præsum. 18.lib. 4. num.20. & præsumpt.127.num.27.eod.lib.

Accessorium sequitur suum principale, & an vitiato acces- sorio censeatur & principale vitiatum, præ.21.lib.5 n.16.

Et de Accessorio idem judicatur quod de principali, præs. 110.lib.4.nu.47.

Et dicitur Accessorium esse quid individuum cum ipso prin- cipali, ibidem nu.43.

*Accidentia non præsumuntur, præs.*37.lib.6.num.3. & præs. 44.lib.6.nu.6. & præs.45.nu.65.eod.lib.

*Accidentia extrinseca non præsumuntur, præsump.*28.lib. 6.num.5. quod intellige quando nulla subest causa præsumendi, ibid.num.7.

Acco mulier dum se in speculari contemplaretur imagi- nem suam perinde ac mulierem alteram alloquebatur, præs.45.lib.6.nu.54.

*Accusat nemo, nisi quæ jam facta sunt, qu.*12.lib.1.n.7.

Accusare per calumniam præsumitur is velle, qui præteri- to tempore per calumniam accusavit qu.24.lib.1.nu.24.

Accusans aut agens semel per calumniam præsumitur ite- rum calumniosè agere velle, qu.15.lib.1.nu.65.

Accusans aliquem sine aliquo suo commodo vel proprio interesse fraude carere non videtur, præsu.3.lib.5. n.106.

Accusans eum qui damnum dedit in prædiis hæreditariis an dicatur adivisse hæreditatem, præs.101.lib.4.n.22.

Accusans violatores sepulcri paterni ex hoc non præsumi- tur hæreditatem adivisse, præsum.101.lib.4.n.36.

Accusatio lapso tempore accusandi, admittitur non contra- dicente adversario, præs.46.lib.2.nu.27.

Accusatio tarda maximè arguit innocentiam accusati, præ- sum.48.lib.5.nu.16.

Accusator qui accusationem non probavit præsumitur esse in dolo, & mendacium dixisse, & falsam accusationem proposuisse dicitur, præsu.3.lib.5.nu.61.

Accusator qui accusatione proposita differt subterfugitque judicium calumniator præsumitur.præsum.25.lib.5.nu.6.

Accusator in criminalibus debet concludenter probare com- missum crimen, nec sunt sufficientes præsumptiones nisi sint urgentes, præsum.70.lib.6.nu.5.

Accusatoris probatio debet luce meridiana esse clarior, & redditur dubia ex qualicunque accusati probatione, præs.4.lib.5.nu.12.

Accusati innocentia ut probetur admittitur etiam tertius,

BIU Cujas

cujus non interest. præsum. 48. lib. 5. num. 3.

Accusatus præsumitur innocens si ea nocte qua dicitur commissum fuisse delictum repertus est quiescere, & in utramque aurem dormire, præsum. 48. lib. 5. nu. 3. Idem quando sua ipse sponte carcerem ingrediuur, ibid. num. 14. Idem quando quæstionibus & torturæ se subjicit, ibidem num. 15.

Accusatus præsumitur innocens quando fugam arripere facile potuit, & non fugit, præs. 48. lib. 5. nu. 10. Idem de accusato de aliquo crimine, qui sua ipse sponte judici se præsentat. ibid. nu. 12.

Accusati de adulterio, si post factam accusationem, & defensionem quod essent sanguine conjuncti, matrimonium contraxerunt. præsumuntur ante commisisse adulterium, sicuti fuerant accusati, & oritur hæc præsumptio ab ipsa lege, quæ est præsumptio juris, & de jure, præsum. 41. lib. 5. num. 7. & potens est hæc præsumptio ut dicti adulteri puniantur pœna capitali, ibid. nu. 8.

Accusatus de furto cui aliqua pecunia data est alicui deferenda, si per invia loca & insolita ivit, furtum commisisse præsumitur, præ. 31. lib. 5. nu. 6. Idem quando præter morem recessit de domo fugitivè, cum esset familiaris in ea domo, ibid. nu. 7. Secus si erat vir bonæ conditionis & famæ, ibid. nu. 9.

Accusatus de furto in dolo censetur, quando res subtracta adferebat ipsi tantum commodum, & non alteri, præsum. 21. lib. 5. num. 15. Idem si repertum est aliquod instrumentum aptum ad derobandum, & constet esse ipsius accusati, ibid. nu. 6.

Accusatus de hæresi si contra eum extent leves præsumptiones vel indicia de hæresi, quæ tamen sufficiebant ad indicendam purgationem, si judice mandante fieri purgationem recusat, omnino suspectus est de hæresi, & ut suspectus puniri potest, præsum. 6 lib. 5. nu. 42.

Acetum vini appellatione non venit, præsumpt. 152. lib. 4. num. 16.

Acinaticium vel Acinaceum venit nomine vini, & quid sit præsu. 152. lib. 4. nu 18.

Acquisitio fit etiam ignoranti, & acquiritur etiam acceptanti sola animi destinatione, præsum. 99. lib. 5. numer. 11.

Acquisita præsumuntur propria pecunia quæsita, præs. 46. lib. 3. num. 7.

Acquisita à muliere ex bonis mariti præsumuntur quæsita præsumptione juris, præsum. 51. lib. 3. nu. 1. & 2.

Acquisita etiam ab uxore putativa ex bonis mariti præsumuntur. ibid. nu. 5.

Acquisivisse mulier ex bonis mariti, vidua intra annum luctus præsumitur, etsi illud negat, ibidem num. 16. Rejecta opinione Baldi & aliorum, num. 25. Distinguente Alciato, num. 26. Licet matrimonio constante adulterium commisisset, num. 17. Procedit etiam præsumptio hæc contra singularem mulieris successorem, ibidem num. 18. & ad commodum hæredis mariti, tum etiam singularis successoris, numero 19. Nec refert si ante matrimonium contractum, se pecuniam illam habuisse asserat, num. 21.

Actio succedit loco rei, præsum. 190. lib. 4. num. 46.

Actio expilatæ hæreditatis non datur contra cohæredem, quia præsumit lex quod acceperit bona hæreditaria ratione partis suæ, non autem animo subtrahendi, præsum. 18. lib. 5. num. 3.

Actio confessoria retinet naturam realis, & dicitur rei persecutoria, præsum. 92. lib. 2. nu. 27.

Actio personalis in rem scripta, habet effectum meræ realis, & redditur contra quemcunque possessorem, præsumptione 92. lib. 2. nu. 9.

Actiones nemo præsumitur cedere nolle contra seipsum, præsum. 15. lib. 4. nu. 8.

Actionum cumulatio est permissa nisi expressè prohibita experiatur præs. 16. lib. 6. nu. 15.

Actionis partes sunt sex, qu. 14. lib. 1. nu. 61.

Actionem oriri ex pacto nudo de donando, quomodo intelligendum, qu. 43. lib. 1. nu. 7.

Actiones personales vel officium judicis non tolli, nisi 30. annorum cursu, præs. 24. lib. 3. nu. 4.

Actiones quæ alias cumulari non possent, cumulantur tamen non opponente adversario, præsum. 46. lib. 2. nu. 24.

Actiones humanæ certum sibi ac necessarium eventum præfinire queunt, qu. 3. lib. 1. nu. 7.

Actiones cedens non præsumitur cedere contra seipsum, præsum. 44. lib. 3. nu. 14.

Actiones cessæ pro parte venditæ, & pro parte donatæ, faciunt præsumi cessionem simulatam, præs. 129. lib. 3. num. 27. Limitatur quando personæ quibus donatur, & quibus venditur essent diversæ, ibid. nu. 28.

Actiones cessæ potentiori præsumi faciunt cessionem simulatam, præs. 129. lib. 3. num. 36. Limitatur tamen quando cessio esset facta potentiori conjuncto sanguine, numer. 39. Limitatur etiam ut ob crimen carceratus possit fisco cedere suas actiones adversus debitores suos, ibidem numer. 41.

Actionum cessio clam facta præsumitur simulata, præsum. 122. lib. 3. nu. 91.

Actionum & jurium pluralitas non præsumitur, eásque se habere asserenti probandum venit, præsum. 115. lib. 3. numer. 36.

Actor semper potest & debet venire paratus ad judicium, præsum. 90. lib. 2. nu. 2.

Actor non comparens in termino ad quem citavit reum ex causa injusta præsumitur abesse, præsum. 91. lib. 2. num. 3.

Actor quo casu habeat probare se intra debitum tempus agnovisse bonorum possessionem, præsum. 104. lib. 2. numer. 17.

Actor non præsumitur in civilibus movisse actionem per calumniam, præsertim quando in actione proposita adhibitum fuit juramentum calumniæ, præsum. 25. lib. 5. num. 3. non excusatur tamen ab expensis, si per sententiam succubuit, nec excusatur à præsumpta temeritate, ibidem num. 4.

Actor & reus sunt in pari causa quoad probationes & præsumptiones, & uterque debet concludenter probare suam intentionem. præsum. 2. lib. 5. nu. 32.

Actoris favor in causa favorabili an prævaleat favore rei conventi. præsu. 90. lib. 2. n. 16.

Actori magis quam in reo in præparatoriis judicij favetur, præsum. 90. lib. 2. n. 17.

Actore non probante absolvitur reus, nisi adsit aliquid quod pro actore faciat, qu. 87. lib. 1. n. 4.

Acta si contineant testem juratum deposuisse, non hinc præsumitur id factum fuisse parte præsente, præsum. 18. lib. 6. num. 4.

Acta deducta in aliquo casu principaliter efficacius probant, quam ea quæ deducuntur incidenter, præs. 49. lib. 6. num. 23. & si deducitur in judicio actus incidenter, leviores probationes sufficiunt, quæ alias non sufficerent, si principaliter deducerentur, ibid. nu. 25.

Acta in judicio tempore feriarum valent, non contradicente parte, præsum. 46. lib. 2. nu. 24.

Acta facta in judicio præsumptionem faciunt etiam contra tertium, præs. 62. lib. 2. n. 6.

Actorum respectu quæ pertinent ad justitiam causæ pro sententia præsumitur, sive referat ipsa acta in specie sive non, præsum. 68. lib. 2. nu. 11.

Acti judicij & processus specificè in sententia enunciati, si non contra reum condemnatum, sed tertium absentem agatur nulla est pro sententia præsumptio, præsump-

BIU Cujas

præsumption.60.lib.2. num.16. Idque etiam in sententia antiqua,ibid.nu.17.

Actus omnis tribus adhibitis conficitur,qu.80.lib.1.n.11.

Actus ex quo præsumptio sumitur, debet esse omnino perfectus,qu.21.lib.1.nu.1.

Actus omnis regulariter duobus testibus probatur,qu.51.lib.1.num.1.

Actus quilibet proprio nomine gestus præsumitur , etsi geri alio nomine quoque potuisset,præsum.46.lib.3.n.5.

Actus & dispositio recipit interpretationem à natura & qualitate personæ concedentis , præsum.16. lib. 20. numer.14.

Actus sequens animum præcedentem demonstrat , præs.30. lib.3.nu.54.

Actus dubius interpretationem recipit ut valeat potius quam pereat,præsum.29 lib.3.nu.45.

Actus unus non infert alium qui necessario ex illo non sequitur,præsum.115.lib.3.nu.10

Actus negativus nil infert,qu.32.lib.1.nu.6.

Actus ab eo factus præsumitur , qui impensam facere tenetur, præs.23.lib.2.nu.4.

Actus præsumitur factus ad instantiam illius, ad cujus favorem & utilitatem refertur,ibid.nu.9.

Actus potius ut inutilis quam ut vehementer damnosus sit, quando sit interpretandus,præsu.2.lib.3.nu.19.

Actus falsus non est actus,præsum.131.lib.3.nu.16.

Actus ut valeat interpretationem sumendam esse , quomodo intelligendum,præs.14.lib.3.nu.12.

Actum facere si qui tenetur intra certum tempus , probare tenetur id observasse, præsum.77.lib.6.nu.11.

Actum faciens contrarium primo , ab illo recedere præsumitur,præsum.38.lib.6.nu.10.

Actum faciens scienter contra juris præcepta, per contemptum fecisse præsumitur,præs.44.lib.5.nu.16.

Actum tempore mortis faciens, qui cùm dum viveret, facere potuit , fraude præsumitur fecisse , præsump.8. lib. 6. num.1.

Actum qui publicè gessit,non præsumitur quod voluerit, vel falsum vel perjurium committere præsum. 31. lib. 6. numer.5.

Actum aliquem gerens,si aliqua extat necessaria causa præsumitur magis fecisse eadem causa adductus,quam causa merè voluntaria,præsum.70.lib.4.n.4.

Actum aliquem fuisse gestum à furioso,si quis probare velit, debet probare , quòd tempore actus gesti erat furiosus, præs.45.lib.6.nu.61.

Declara,ut ibid.n.62.

Et si actus gestus à furioso est ita bene gestus , ut appareat non esse actum furiosi vel dementis,sustinetur,ibid.nu.66.

Secus si non habet dilucida intervalla,ibid.nu.68.

Et præsumitur factus tempore sanæ mentis , quando tempus confecti actus erat multum remotum à tempore,quo is furore vexabatur,ibid.nu.69.

In dubio verò censetur gestus tempore furoris,quo is furore vexabatur,ibid.nu.63.

Actus ubi fieri consuevit inter præsentes præsentia præsumitur,præsu.14.lib.6.nu.19.

Actus præsumitur ita gestus,ut sit utrique parti minus quam fieri potest onerosus,præs.9.lib.6.nu.1.

Et in dubio ita interpretari debet,ut utrique partium sit satisfactum & consulium,ibid.nu.5.

Actus præsumitur eo tempore factus,& loco, ex quibus evitetur delictum,præsu.2.lib.5.nu.10.

Actus quando fuit solemniter & in debita forma confectus, præsumitur in eo adfuisse personæ habilitatem, præsu.13. lib.6.nu.1.

Secus quando principaliter actus tenderet in alterius præjudicium,ibid.nu.7.

Si autem præjudicium esset tenue , præsumitur personæ habilitas , ibidem num. 8.

Actus si non potest in esse produci , nisi certo modo & certa forma,si simpliciter factus reperitur, præsumitur sub illa forma factus ne pereat,præs.4.lib.6.nu.13.

Actus præsumitur factus secundum propriam ejus naturam, præs.10.lib.6.nu.1.

Et præsumitur gestus secundum qualitatem rei , super qua conficitur,ibid.nu.8.

Et præsumitur talis actus , ut qualitas sibi adjecta sui natura ei conveniat,ibid.nu.9.

Actus habens formam debitam , præsumptionem pro se habet,qu.50.l.2 nu.22.

Actus necessitate factus, consensum non infert,præs.19.lib.2. num.8.

Actus debet interpretari, ut utrique partium consultum sit, & satisfactum,præs.56.lib.2.nu.6.

Actus approbationis pendet à sola voluntate approbantis, præs.54.l.2.num.9.

Actus secundum juris communis dispositionem factus præsumitur,præs.14.lib.3.nu.8.

Actus ut sit firmior,interpretatio in dubio sumitur,præs.132. lib.3.nu.13.

Actus præsumitur factus , in exequutionem præcedentis mandati, præs.74.l.2.nu.3.

Item ob causam præcedentem,præsum.10.lib.3.nu.23.

Item in executionem præcedentis tractatus , præs. 49. lib. 3. num.2.

Vel in executionem præcedentis obligationis,præs.134. lib.3. num.30.

Et præsum.143.lib.3.nu.8.

Actus numerationis dotis fit contemplatione mariti , præs. 14.lib.3.num.7.

Actus qui nomine tam proprio, quam alieno fieri potest,præsumitur nomine proprio factus , præsum. 49. lib. 3. numer.23.

Actus substantialia immutari non posse , præsum. 80. lib.3. num.5.

Actus difformis est qui nullum habet contractum seu causam antecedentem,præsum.99.lib.6.nu.61.

Actus alicujus duabus rationibus impeditivis extantibus una cessante,impedimentum non tollitur,præsum.30.lib.3. num.35.

actui qui se invito geri potest,subscribens non dicitur approbare in sui præjudicium, præsum.65.lib.3.nu.11.

actum faciens qui uno casu permissus, altero prohibitus est, præsumitur in permisso facere , præsum. 12. lib. 3. numer.65.

actum faciens ob causam præcedentis obligationis præsumitur,præs.1.l.3.num.8.

actum facere quilibet præsumitur eo modo , quo sibi potest esse utilior,præs.136.lib.3.nu.36.

actum qui non nisi cum causa facere potest, ei non creditur, nisi expressa sit,præsum.67.lib.2.n.10.

actum naturæ consentaneum faciens,in bona fide præsumitur,præsum.130.lib.3.nu.53.

actum contrarium judicamus talem , qualem præfationis verba ostendunt,præs.34.lib.3.nu.33.

actum impugnans gravatur onere probationis,præ.50.lib.2. num.23.

actu aliquo posito, an sequitur necessario positio alterius, qui ab eo potest esse remotus,& separatus, præs.6.lib.3.nu.55.

actu gesto incontinenti , argui fraudem actus , præsum. 124. lib.3.nu.19.

actus qui sine peccato mortali fieri possunt,ob spem nuptiarum, si protestationem sequantur, non inducunt præsumptionem matrimonij,præs.1.lib.3.nu.16.

actus aliqui ad sui probationem directam , principalem, & immediatam , requirunt majorem testium numerum qu. 51.lib.1.num.3.

BIU Cujas

Actus voluntarij, ultra quam geruntur, non extenduntur, præ.56.l.3.nu.29.

Actus nostri voluntarij, non extenduntur nisi quatenus necessitatem inferunt, præs.131.lib.3.nu.24.

Id tandem referendum ad omnino voluntarios, nu.25.

Actus ad consuetudinem inducendam, quot requirantur, iudicis est in arbitrio, præs.8.lib.2.n.12.

Actus tacitii non sunt ita latè interpretandi, sicut expressi, præs.64.l.2.nu.16.

Actus duo facti alter post alterum censentur correspectivi, præs.12.l.3.nu.87.

Actus præsumitur factus ab eo vel ejus nomine, qui impensam facere tenebatur, cum non apparet à quo vel cujus nomine sit gestus.præ.11.l.6.n.1.

Actus quando præsumitur per errorem factus, præsumitur error & ignorantia in ipso, etiam si adjecta fuit clausula, ex certa scientia, præsu.13.lib.6.n.21.

Actus, qui & jure communi & jure speciali confici potuit, quo jure confectus præsumatur, præsum.6.lib.6.nu.1.

Quòd si non potest valere & sustineri jure communi, præsumitur gestus jure speciali, ibid.n.4.

Et quando potest sustineri tam de jure communi quam speciali, præsumitur confectus de jure speciali, ibidem num 6.

Utilius est enim ipsi agenti, ut jure speciali valeat, ibid.numer.10.

Actus si in principio constat, quòd non est voluntarius, & multo tempore idem apparet, præsumitur etiam quòd non fuerit medio tempore voluntarius, præs.36.lib.5.n.6.

Actus ille præcessisse censetur, qui jure præcedere debuit, præs.7.lib.6.n.1.

Et ex actibus duobus præsumitur ille præcessisse, qui alium reddit validum, ibid.n.5. Idem de duobus instrumentis, ibidem.

Actus judicatur ab effectu, non autem à nuda denominatione, præsum.2.lib.4.n.2.

Actus quando potest referri ad bonum, & ad malum debet in dubio referri ad bonum, præsum.2.lib.5.n.7.

Actus ita interpretari debet, ne frustra quis sibi prospexisse dicatur, præs.4.lib.6.n.25.

Actus quando prima fronte habet majorem formam delicti quam boni, præsumitur potius delictum, præs.2.lib.5.num. 34. & 35.

Actus unus quando in alium transitum facit, à sui initio eum non continet, sed fit mutatio de uno solo existente in alium à principio non existente, præsump. 42. lib. 4. num.5.

Actus ad hoc ut valeat, receditur à natura dispositionis, præs.4.lib.6.num.42.

Actus præsumitur factus ut valeat omni meliori & efficaciori modo, præs.5.lib.6.n.1.

Secus quando conjecturis apparet de dispositionis voluntate, quod scilicet eligere voluerit viam deteriorem, ibid. num.5.

Actus quilibet præsumitur factus ut valeat, non ut pereat, præsu.4.lib.6.n.1.

Et semper præsumitur de validitate actus, donec de ejus invaliditate constiterit, ibid.n.2.

Et id etiam procedit in his, quæ strictam interpretationem admittunt, ibid.n.30.

Et idem etiam procedit, si verba impropriarentur, dummodo impropriatio non sit immodica, ibi.n.34.

Actus præsumitur factus ut valeat etiam in eo casu, in quo aliàs interpretatio deberet fieri contra eum, qui legem apertius dicere potuit, quia sumitur contraria interpretatio, ibid.n.36.

Idem quando quis destinasset uti jure communi, secundum quod actus vitiaretur, quia præsum. quod valeat secundum jus speciale, ibidem num. 37.

Idem quando comprehenderetur majus jus ipso expresso, ibid.nu.38.

actus in dubio interpretatur, ut valeat eo modo quo valere potest, præsu.4.lib.6.n.28.

Non debet autem interpretari ut valeat omni modo, quia semper valeret, quod est absurdum, ibid.nu.49.

actus quando potest valere, tam de jure communi quam speciali, utilius est ipsi agenti ut jure speciali valeat, & præsumitur agentem uti voluisse jure speciali, præs. 6. lib. 6. num.10.

Si autem non extat differentia aliqua vel minoris utilitatis, vel æquitatis quod uno vel altero modo valeat, præsumitur confectus, vel de jure communi vel speciali, ut magis significant ipsa verba, ibid.n.11.

Et quid si non potest colligi, quo jure conficiens actum uti voluerit, ibid.n.12.

Et si pares sunt termini, ut valeat simul utroque jure, conficiens actum præsumitur uti voluisse utroque jure, ibid. num.14.

Et quid si nulla est differentia quòd valeat potius jure communi quam speciali, ibid.n.15.

actus facti incontinenti post metum illatum, metu facti præsumuntur, præs.126.lib.3.n.29.

actus necessarij fraudis suspicionem elidunt, præs.124.lib.3. nu.16.

actus consistentes in pati, non arguunt consensum, qu.23.lib.1. num.3.

actus judiciales solemniter factos, etiam contra alios, facere præsumptionem, præs.50.lib.2.n.41.

actu id præsumitur in dubio, quod eo loci fieri consuevit, præs.122.l.3.nu.96.

actum quid Romæ fuerit, spectandum non est, sed quod agi fierique debuit, qu.1.lib.1.n.22.

actus non præsumitur validus, quando ei repugnat præsumptio oriens ex natura ipsius actus, præsum. 4. lib. 6. num.39.

Idem quando ad conficiendum actum, de cujus validitate ambigitur, deficiunt aliqua requisita necessaria, ibidem num.43.

Idem quando actus caret necessariis requisitis, ut suum esse & perfectionem non receperit, ibid.n.44.

Et idem de eo judicatur quod de actu nullo, ibid.n.45.

Idem quando sustinendo ipsum actum proprietas sermonis nimium impropriaretur, ibid.n.46.

Idem quando actus non habet suam formam, ibid.n.17.

Idem quando alias repugnat præsumpta mens disponentis, ibid.nu.50.

Idem quando agitur de impediendo processu litis, ibid. num.54.

Idem quando agitur de præjudicio tertij, ibid.n.55.

Idem quando actus factus in fraudem legis, ibid.n.56.

Idem quando conjecturis apparet eum, qui actum confecit voluisse eligere viam illam, qua actus redditur nullus, ibid.n.57.

actus agentium nil ultra eorum mentem & animum operatur, præs.1.l.6.n.3.

actus agentium ultra intentionem operantur in his, sine quibus voluntas suum effectum consequi non posset, præs.26. lib.4.n.30.

actus conditionalis non dicitur actus, præsum. 146. lib. 4. num.44.

actus correspectivi qui præsumantur, & quis sit eorum effectus, præs.12.lib.6.n.1.

actus correspectivi dicuntur illi, quorum unus respectu & causa alterius confectus est, & uno deficiente corruit alter, ibid.nu.2.

Imò pro uno actu habentur, ibid.n.3.& 21.eod.& sequ.

BIU Cujas

Et si unus est fictus & simulatus & fraude factus, sic & alter præsumitur, ibid. nu. 3.

Actus duo quando se invicem compatiuntur, & unà stare possunt, si unico contextu absoluti fuerunt, præsumitur unus respectu alterius celebratus, & sic correspectivi dicuntur, ibid. nu. 4.

Actus duo censentur correspectivi non solùm quando unico contextu celebrantur, sed etiam quando intra breve tempus unus post alterum conficitur, ibid. n. 28.

Et illud breve tempus Ancharanus credidit esse, etiam si die sequenti actus celebretur, vel eadem die, sed alia hora, ibid. n. 29.

Quod secundùm Cæpollam relinquitur arbitrio judicis, ibid. num. 30.

Actus duo censentur correspectivi etiam inter diversas personas, ibid. nu. 31.

Et idem quando in diversis instrumentis duo in actus confecti fuerunt, ibid. n. 32.

Idem etiam quoad præsumendum delictum, ibi n. 33.

Actus non præsumuntur correspectivi, quando constaret etiam conjecturis aliud fuisse actum inter partes præsum. 12. lib. 6. nu. 38.

Idem quando se invicem non compatiuntur, vel sunt diversæ naturæ, etiamsi confecti sint uno eodémque tempore, ibid. nu. 39.

Actus & dispositio præsumuntur in se continere vera, nec in eis præsumitur error, præs. 22. lib. 6. nu. 2.

Actus, qui cum alterius consensu confici debet, non valet, nisi consensus iste adhibeatur, præs. 34. lib. 6. n. 13.

Actus frequentatus præsumptionem scientiæ inducit inter vicinos, præs. 24. lib. 6. n. 26.

Actus geminatus si continet errorem, scienter commissus censetur, non autem per ignorantiam, præsum. 23. lib. 6. num. 14.

Et id multo magis, quando in ipso actu adhibita est clausula, ex certa scientia, ibi n. 15.

Actus gestus adhibita prætoris præsentia & auctoritate, præsumitur rite & recte confectus, & cum causæ cognitione, præs. 104. lib. 4. n. 10.

Actus qui jure præcedere debuit, non præsumitur præcessisse, quando actus pendet à voluntate & potestate partium, & non constat actus ipsos fuisse eodem die confectos, præs. 7. lib. 6. n. 10.

Idem quando ipsi actus essent semper validi, sive unus ante alterum confectus fuerit, & unus altero prius scriptus esset, ibi nu. 11.

Idem quando non est verisimile, quod actus ille præcesserit, ibid. nu. 12.

Actum præparatorium qui fecit, quando actum principalem & sic præparatum confecisse dicatur, præsum. 3. lib. 6. num. 1.

Et an verè disposuisse præsumatur de ipso principali, ibid. num. 16.

Quòd si præparatorium est proximum suo principali, dicitur disposuisse & de ipso principali, ibi n. 17.

Secus si præparatorium est remotum ab ipso principali, ibid. num. 18.

Actus à lege permissus vel prohibitus an præsumatur, præs. 16. lib. 6. nu. 1.

Actus à lege prohibitus factus publicè & palam præsumitur ignoranter & per errorem factus, præsu. 32. lib. 6. num. 26.

Idem quando constat de persuasione alicujus personæ, cui probabiliter credi, & fides adhiberi debuit, ibid. numer. 27.

Idem quando agitur de excludenda donatione, ibi n. 28.

Idem quando agitur de excludendo dolo & mala fide, ibid. num. 29.

Actus in mente retentus nil operatur, præs. 99. lib. 4. n. 14.

Actus inutilis ita declarat voluntatem agentis uti & actus utilis, præs. 173. lib. 4. n. 31.

Actus nullus nomen actus non meretur, præsum. 1. lib. 4. n. 21.

Ex actu nullo facilè declaratur facientis voluntas, præs. 15. lib. 4. nu. 2.

Actus odiosus in dubio non sustinetur, quia in odiosis non præsumitur pro validitate actus, præs. 4. lib. 6. n. 52.

Actus præcedens potentior est ad sequentes, ut influat in omnes, quàm econtrà, præs. 178. lib. 4. n. 9.

Actus finis ex principio bonus vel malus præsumitur, præs. 17. lib. 6. num. 1.

Et an debeat spectari finis vel principium actus, ibid. num. 3. & 4.

Actus forma diligenter inspecta, facile ipse actus agnoscitur, præs. 4. lib. 4. n. 20.

Actuum pluralitas debet ab eo probari, qui eam deducit, præs. 15. lib. 6. n. 3.

Actuum pluralitas præsumitur, si centum promissa abs te peto, & probem de quinquaginta tantum, non enim dicitur mea intentio, præs. 15. lib. 6. n. 13.

Idem quando aliquis petit centum sibi purè promissa, & deinde probet promissa sub conditione, quæ deinde evenit: non enim dicitur is probasse contenta in sua petitione, sed ex diversitate formæ duo actus præsumuntur, ibidem, num. 14.

Actuum rerum & personarum pluralitas vel identitas, an & quando præsumatur, præs. 15. lib. 6. n. 1.

Actuum pluralitas præsumitur, quando agitur de conciliandis attestationibus testium, quæ alioqui essent pugnantes, ibid. nu. 15.

Et præsumitur actuum pluralitas ad evitandam contrarietatem inter patrem & testes, ibid. n. 19.

Alciatus contra, ibid. n. 20.

Actuum pluralitas præsumitur, quando temporis & personarum diversitas esset inter unum actum & alterum, ibid. nu. 22.

Idem est præsumendum favore matrimonij, ibid.

Idem quò ad sustentationem dispositionis expresse factæ, ibidem num. 24.

Actuum pluralitas non præsumitur, etiam si plura documenta, quæ possent de ea re fieri, confecta reperiantur, præ. 15. lib. 6. n. 8.

Nec præsumitur etiamsi aliàs errore præsumeretur, ibidem nu. 10.

Præsumitur verò quando apparet de publica forma, ibidem num. 11.

Actus sequens declaravit voluntatem præcedentem, præsump. lib. 5. nu. 17.

Actus substantia sublata, non est de ipsius effectu disputandum, præs. 39. lib. 4. n. 30.

Actus unitas præsumitur ex identitate loci & personarum, præsum. 15. lib. 6. n. 7.

Adeundo quis se quasi obligat legatariis, præsu. 108. lib. 4. num. 56.

Adjecta alteri rei loco adjectionis cedunt, præs. 99. lib. 3. n. 5.

Aditio hæreditatis ex aliquot actibus præsumitur, q. 48. lib. 1. nu. 16.

Adminiculum duplex secundum Bald. qu. 7. lib. 1. n. 57.

Adminiculum vehemens quid sit, ibi n. 58.

Adminiculum non vehemens quid, n. 59.

Adminiculum vehemens adjuvat semiplenam probationem, qu. 42. l. 1. n. 2.

Administrator Reipub. administratori Ecclesiæ æquiparatur, præs. 52. lib. 3. nu. 2.

Administrator reddens rationem de aliquo negocio, si à domino verbis generalibus liberetur, extenditur ad omnia quæcunque alia, præs. 115. lib. 3. nu. 30.

BIU Cujas

Administrantem res Principis vel Reipub. ex publicis pecuniis ditatum præsumi, præs. 52. lib. 3. n. 3.
Contraria opinio refertur, nu. 4.
Tertia opinio nu. 6.
Quarta opinio nu. 7.
Administrationis rationem reddi petens, quid exprimere debeat, præs. 49. lib. 3. n. 10.
Administrationem cum libera habens à lege, transigere potest, non qui ab homine qu. 46. lib. 1. nu. 39.
Adolescentes facilius labuntur, quàm adulti, præs. 1. lib. 5. num. 5.
Adolescentia cupit cæteris antecellere propter ambitionem, præs. 48. lib. 6. nu. 5.
Et adolescentiæ ætas apta est, ut ei munera multa etiam publica aliquando demandentur, ibid. nu. 6.
Adolescenti in facinore deprehenso, præsumitur illatus metus, præsump. 4. lib. 3. nu. 7.
Adoptio in duas dividitur species, præs. 40. lib. 3. nu. 6.
Adulteri puniuntur quandoque pœna capitali, quandoque sola thori separatione, & aliquando pœna pecuniaria, ut in amissione dotis, præs. 41. lib. 5. nu. 3.
Adulterij suspicio & præsumptio oritur, quando mulieris domus frequentatur die noctúque ab adolescentibus præsertim scholasticis, præsum. 41. libr. 5. nu. 21.
Et hæc præsumptio sufficit quò ad torturam tantùm, non autem quò ad condemnationem, ibid. nu. 22.
Adulterium probatur conjecturis & præsumptionibus illis, quæ à natura vel à lege receptæ atque probatæ sunt, ibid. num. 28.
Adulterium veraciter probari debet, ut pœnæ sit locus, ut tunc sufficiunt conjecturæ loco veræ probationis, quando à jure sunt receptæ, ibid. nu. 34.
Adulteria clàm & occulto committi solent, ideo sunt difficilis probationis præsum. 41. lib. 5. num. 1. Præsumptionibus autem & conjecturis probari possunt, ibid. num. 1. & seq. quæ præsumptiones, vel à natura, vel à lege, vel à judice fiunt, ibid. nu. 4.
Adulterij præsumptio insurgit adversus eum, cui à marito ter denunciatum fuit, ne cum ejus uxore esset, eamque alloqueretur si deinde comperit eam alloquentem, ibid. num. 9. Et dicitur præsumptio juris, & de jure quæ sufficit ad indicendam pœnam capitalem ex lege Iulia de adulteriis, ibid. nu. 10.
Adulterij præsumptio insurgit quando solus cum sola inventus est in loco secreto & abdito, præs. 41. lib. 5. nu. 11.
Non dicitur autem ex hoc actu verè probatum adulterium, ibid. nu. 12.
Non dicitur verè probatum adulterium etiam quando vir & mulier visi fuerunt in eodem lecto nudi, ibi. Dicitur tamen urgens præsumptio quæ satis operatur, quoad thori separationem, ibi. nu. 13.
Idem quo ad dotis amissionem, ibid. nu. 14.
Et nunquid hæc præsumptio sufficiat ad indicendam pœnam capitalem legis Iuliæ de adulteriis, ibidem numero 15.
Adulterium præsumitur illam commisisse vel committere voluisse, quæ reperta est in domo ubi adulteria solent committi, præsum. 3. lib. 6. num. 8. Idem præsumitur, ex præparatoriis proximis ad committendum adulterium, ut quòd solus cum sola, nudus cum nuda reperti sint in cubiculo, ibid. nu. 9.
Adulterium uxoris inimicitia censetur sufficiens, ob quam donator vel testator, legatum vel donationem causa mortis censeatur revocasse, præs. 73. lib. 3. n. 30.
Adulterium committente muliere, donatio à viro facta præsumitur revocata, præs. 23. lib. 3. nu. 11.
Idem si turpiter luserit, vel deosculari sese passa sit, ibid.
Advocatum adversario subtrahens, præsumitur fovere malam causam, præsu. 91. lib. 2. nu. 10.
Ædificet ut quis in suo, pecuniam largius, præsumitur donare cùm aliàs non esset ædificaturus, præsu. 32. libro 3. num. 2.
Ædificans in re fideicommisso subjecta hæres, non præsumitur donare sed tempore evenientis restitutionis repetit impensas præs. 32. lib. 3. nu. 3.
Ædificantem in alieno solo scienter, donare præsumi, præsumptione juris tantùm, præs. 32. lib. 3. nu. 1.
Ædes suas ad cœlum usque tollere, cuilibet liberum esse, præs. 89. lib. 3. nu. 3.
Ædium nomen latius patet quàm domus, præsu. 129. lib. 4. num. 23.
Æquitas inhumanum appellatur præsum. 79. lib. 2. numer. 16.
Æqualitas ut inter fratres servetur, multa à lege inducuntur, & præsumuntur præsum. 60. lib. 3. nu. 7.
Æqualitatem inter filios servare patrem voluisse præsumitur præs. 15. lib. 3. nu. 26.
Æstimatio venditionem, numeratio dominij translationem significat, præsum. 34. lib. 3. nu. 4.
Æstimatio contractum emptionis & venditionis, facit præsumi præsum. 74. lib. 3. nu. 3.
Æstimatio rei in dotem datæ in arbitros collata, si ipsi non æstiment ea censetur facta quæ emptionem faceret ad pretium, quod tempore traditionis res illa justè valebat, ibid. num. 5.
Æstimatio rei in dotem datæ non operatur omnes effectus venditionis ibid. nu. 14.
Æstimatio rei in dotem datæ facta ad alium finem quàm ut faciat emptionem non operatur quin res ipsa dotalis remaneat, num. 15.
Idem si conventum fuerit, quod soluto matrimonio res illæ datæ in dotem restituantur pro eodem pretio quo æstimatæ fuerunt num. 16.
Idem si dictum est quod restituantur uxori si tunc extabunt, habita tamen ratione augmenti & diminutionis viri boni arbitratu num. 18.
Quod procedit etiam si nulla sit facta mentio augmenti vel diminutionis, nu. 19.
Et quid si pactum fuerit quod electione mariti res vel æstimatio restituatur nu. 20.
Æstimationis rerum in dotem datarum effectus, ibidem num. 17.
Æstimationis rei in dotem datæ quantitate non expressa remanet res dotalis, nec præsumitur facta venditio, n. 21.
Idem si tempore æstimationis maritus dotem recipiens, non habet in bonis valorem illius nu. 22.
Idem quando æstimatio non æquivalet ipsi rei, sed est longe minor. num. 23.
Æstimatio rerum in dotem traditarum, facta postea ex intervallo constante matrimonio non facit præsumi emptionem, sed remanent dotales, ibi. nu. 24.
Ætas est quid incertum præsum. 50. lib. 2. nu. 24.
Ætas probari debet ab eo, qui ut aliquid consequatur, habilem se dicit & idoneum, ibid. n. 32.
Aetas vel major vel minor, generatim probanda non est adeo difficilis probationis, præsu. 51. lib. 2. n. 2.
Quomodo autem probatio ea fiat, nu. 3. 8. 11. 29. 33. 38. 42. 55. & 57. eodem & sequen.
Aetas minor conjecturis probatur, qu. 58. lib. 1. n. 16.
Aetas testimonio vicini vel consanguinei probatur, si ætate major est, & de probanda ætate in totum agitur præsum. 51. libr. 2. numero 50. Et quando id fallat, numer. 51. & 52.
Aetas non probatur testibus per aspectum, quando agitur de probanda ætate, non cognoscibili ab omnibus, præsum. 51. lib. 2. nu. 58.
Aetatis negativa probari debet ab eo, qui etiam deducit, præs. 50. lib. 2. nu. 15.

BIU Cujas

Aetatis præsumptio, & conjectura demonstrativa, stans pro eo, qui eam allegat, probationis est loco, ibi. n. 37.

Aetatis cognitio non cadit in consanguineum vel vicinum, quando est longè majoris ætatis, quamvis is de quo agitur, præsum. 51. lib. 2. nu. 45.

Aetatis excessus, vel magnus vel modicus, quomodo cognoscatur, & probetur, præsum. 51. lib. 2. nu. 65.

Aetatem, aspectum, & effigiem, cursu temporis homines mutare, præsu. 50. lib. 2. nu. 4.

Aetatem qui affirmativè deducit, probare debet, ibidem num. 5.

Aetatem probandam ab eo, qui commodum ex ea sensurus est sive affirmativè, sive negativè deducatur nu. 6.

Aetatem vel affirmativè, vel negativè deducens probare debet, ibi. nu. 18.

Aetatem minorem deducens, probare debet, ubi de actu jam gesto irritando agitur, n. 21.

Aetatem deducens probare non debet, quando ad actum justificandum deducitur nu. 28.

Aetatem deducens probare debet, quando respectu actus futuri deducitur ad illius impedimentum, nu. 30.

Aetatem non probat testis, ejusdem vel minoris ætatis existens, præsu. 51. lib. 2. n. 48.

Aetatem probat testis de aspectu, quando agitur de probanda ætate communiter cognoscibili, præs. 51. lib. 2. n. 63.

Affectio ab habitu in quo differat qu. 14. lib. 1. n. 19.

Affectio conversatione assidua augetur præsum. 29. lib. 3. num. 43.

Affectio quam quis erga res suas, & majorum suorum habet, considerabilis est præsum. 83. lib. 3. n. 2.

Affectio major præsumitur erga jam natos quam erga nascituros, præsum. 89. lib. 4. n. 78.

Affinitatis gradus licet considerentur de jure canonico quod contrahendum matrimonium, quoad successiones tamen considerantur secundum jus civile præsum. 189. lib. 4. nu. 84.

Affinitatis, & conjunctionis ratione, donationem aliquibus casibus præsumi præsum. 33. lib. 3. n. 5.

Affinitatem antiquam præsumptionibus apparere sufficit, q. 58. lib. 1. nu. 13.

Affirmans aliquid dicitur affirmare omnia præcedentia, sine quibus actus non consistit, præsum. 132. lib. 3. numer. 19.

Afflicti deprehenditur error, præsum. 8. lib. 4. n. 4.

Agens interdicto uti possidetis retinendæ possessionis sufficit, si probat se olim possedisse præsum. 64. lib. 6. n. 15.

Et idem dicendum in interdicto unde vi recuperandæ possessionis, ibi. nu. 16.

Agens contra possidentem rem suam si probavit eum dolo desiisse possidere succumbit petitor, & si reus iterum possidere cœpit, agi poterit, præs. 62. lib. 6. n. 5.

Agere non valenti, nulla currit præscriptio. præs. 132. lib. 3. num. 94.

Agens contra perjurum, eumque in pœnam incidisse asserens, non tenetur allegare præsumptionem doli ipsius adversarij, qu. 48. lib. 1. nu. 36.

Agenti contra possessorem onus probandi incumbit, præsum. 50. lib. 3. num. 4.

Ager præsumitur ejusdem quantitatis, qua olim fuit, qu. 13. lib. 1. nu. 11.

Agesilaus Lacedæmonius jam senio confectus, visus est sæpè per Brumam nudis pedibus, ac sine tunica incedere præs. 46. lib. 6. nu. 10.

Aggeres extruens in suo ad arcendam aquam, ne in agrum suum fluat, non præsumitur id fraudulenter facere etiam si vicino deinde noceat præsum. 29. lib. 6. nu. 11.

Aggressor quis ex duobus rixantibus præsumatur, præs. 39. lib. 5. n. 1.

Quod præsumitur aggressor qui superstes fuit ibid. n. 2.

Aggressorem occidens tempore noctis non præsumitur habuisse animum ipsum occidendi, sed potius se defendendo id fecisse, præsu. 40. lib. 5. n. 26.

Et idem dicendum etiam si excessit modum defensionis, ibi. num. 27.

Agrigentini quidam ob ebrietatem eò dementiæ perveneruntut crederent se in navi esse, & naufragium pati, & bona omnia omnémque suppellectilem e specula in viam projiciebant, existimantes navim exonerare, præs. 45. lib. 6. nu. 55.

Agis Lacedæmonius negavit Leotychidem quem genuerit levitate quadam esse filium suum, præs. 53. lib. 6. nu. 12. Et ob id Leotychides etsi à patre habitus & tractatus fuerit longo tempore ut filius, Agide ipso mortuo regnum non obtinuit, ibi. n. 30. Et quare à patre fuit negatus ibi. n. 46.

Agnationis nomen est latissimum, & quid differat à linea vel familia præsum. 88. lib. 4. num. 20. De agnatione qui dicantur, & quando testator vult bona sua conservari debere in agnatione qui comprehendantur, præsum. 88. lib. 4. nu. 19.

Agnationis seu familiæ identitas quomodo probetur, ut si quis tanquam ex familia & agnatione vult defuncto succedere probare debet se esse ex eadem familia defuncti, vel quem defunctus in suo testamento vocavit, præsum. 15. lib. 6. nu. 47.

Et hujusmodi identitas probatur ob identitatem nominis agnationis, ibi. num. 48. intellige nisi ipsi familiarium vel agnationum cognomini adjunctæ essent aliquæ qualitates, quæ significarent ipsarum familiarum vel agnationum pluralitatem ibi. n. 49.

Agnati & tutores quorum consensus requiritur in contractibus mulierum, pupillorum, & minorum debent verbis claris consentire, nec sufficeret eorum taciturnitas præs. 99. lib. 6. nu. 51.

Agnatus proximior præfertur remotiori in successione fideicommissi conditionalis præs. 93. lib. 4. n. 6.

Agnati qui nondum nati sunt, sed tantùm concepti tempore evenientis casus successionis ad fideicom. conditionale præsumuntur à testatore vocati præsu. 93. lib. 4. num. 4. Et quid si reperiuntur agnati, quorum unus erat natus tempore condii testamenti: alter verò natus est tempore quo evenit conditio. ibi. n. 5.

Agnatus præsens & tacens alienationi factæ ab agnato, non præsumitur consentire, præsu. 99. lib. 6. n. 22.

Agnato admisso ad successionem, & nato eo tempore quo evenit conditio, si deinde natus est alter ejusdem gradus non admittitur ad successionem, nec concurrit cum jam admisso, præsum. 93. lib. 4. nu. 7.

Agnatus cujus consensus ex dispositione requiritur, subscribendo actui celebrato ab agnata in sui præjudicium, non præsumitur approbasse præsum. 66. lib. 3. n. 19.

Quod tamen, quomodo accipiendum n. 20.

Agnitio partis, arguit agnitionem totius, præsum. 135. lib. 3. num. 18.

Aggressor in rixa præsumitur, quia altero corpore fortior est qu. 15. lib. 1. nu. 8.

Agricultura infert additionem hæreditatis, sed non necessariò, sed tunc solum cum sit animo adeundi hæreditatem præsum. 107. lib. 4. nu. 75.

Alciati consideratio in rubrica de vulgari, nu. 66. rejicitur, præs. 108. lib. 4. nu. 49.

Alexander Macedo noluit ab alio pingi quam ab Appelle, nec ab alio fingi quam à Lysippo, præsum. 92. lib. 6. numer. 10.

Et quanti fecerit Pindarum præsump. 100. lib. 6. numer. 10.

Alexandri Secundi Pontificis maximi bonus actus & solertia, qui promissa impunitate Episcopo Simoniaco ab eo confessionem extorsit præsum. 3. lib. 6. n. 36.

BIU Cujas

Alienanti rem meam si consensio adhibita protestatione salvo interesse meo protestatio intelligitur respectu prety non autem ipsius rei præsum.37.lib.6.n.13.

Alienare is dicitur qui in testamento hæredem instituit vel legatario relinquit præsum.189.lib.4.nu.46.

Alienare prohibitus censetur etiam prohibitus contrahere, quando ex eo contractu pervenit ad ipsam alienationem, præsum.93.lib.6.nu.2.

Alienationis nomine continetur onus actus, quo ipsius rei dominium transfertur, præs.97.lib.2.nu.32.

Alienationis prohibitio est vocationis, & substitutionis accessoria, & non extendit fideicommissum, præsum. 68. lib. 4.nu.20.

Alienatio generalis bonorum ita transfert dominium in acquirentem sicuti specialis, præsum.167.lib.4.n.20.

Alienatio metu facta non annullatur ad detrimentum illius qui acquisivit, si metus particeps is non fuit, præsu.8.lib. 4.nu.19.

Alienatio rei tempore peritura conceditur citra jus & nomen hæredis, præsum.101.lib.4.n.74.

Alienatio titulo lucrativo facta quid differat ab alienatione titulo oneroso, præsum.167.lib.4.n.9.

Alienatio titulo lucrativo facta in fraudem fisci, vitiatur, præsum.9.lib.5.n.13.

Alienatio rerum ecclesiæ facta sine auctoritate Episcopi non tenet, præsum.34.lib.6.n.18.

Alienatio bonorum Ecclesiæ facta à Prælato in consanguineos suos observata solemnitate requisita, & in utilitatem Ecclesiæ, valet & consistit, præsu.54.lib.3.n.1.

Alienatio omnium bonorum facta tamen multo tempore ante delictum commissum nulla delinquendi suspicione existente fraudem non arguit, præsum.24.lib.3.nu.15. Aut si de delicto in genere tantum cogitatum sit, ibid. num. 6.

Aliud si facta sit titulo lucrativo multo quidem tempore ante delictum commissum, subsistente tamen suspicione delictum committendi, ibid. num. 7. Idque procedere etiam in alienatione majoris partis bonorum tantum, nu. 8. Aut in alienatione omnium melioramentorum, nu.9. Et quod non interfit etiam si temporibus interpellatis fiat alienatio.10. Locum etiam habet in alienatione cum titulo oneroso, num.11. Cessat tamen fraudis suspicio si reipsa pretium numeratum sit, quod loco rei succedit, nu.12. Et alienationem viliori pretio factam, ad justum pretium tantum revocari, nu.13.

Alienatio bonorum in fraudem fisci facta non præsumitur ab eo qui ita deliquit, ut puniri se posse non speraret, præsum. 124.lib.3.nu.14.

Idem si alienatio justis de causis facta sit, n.15.eod.

Alienatio bonorum titulo lucrativo facta, & delicto statim subsecuto fraudulenta præsumitur, præsu.124.lib.3.n.17.

Idem si titulo oneroso fiat, num.18. Nisi tamen aliqua repugnaret ratio, n.22.eod.

Alienatio bonorum ante delictum commissum in fraudem fisci commissa dicitur donatione omnium bonorum facta in personam propinquam, præsum.124.lib.3.numer.23. Distinguit Bart. tres casus relatos, num. 24. 25. & 26. eodem.

Alienatio in fraudem fisci facta præsumitur, quando alienans in possessione rei alienatæ perseveravit, præsum. 124.lib.3.numer.30. alia tamen conjectura concurrente, num. 31. Nec refert si alienans adhibuit clausulam constituti se possidere nomine illius in quem facta est alienatio, num.32. Item facta corporali etiam traditione, si fraudulentæ traditionis alia conjectura adsit, num.33. Fallit tamen si fructus emptori persolverit, quo casu fraudis cessat præsumptio. numer. 34. Item si usumfructum sibi reservasset, cujus causa tunc in possessione diceretur esse numer.36. Ubi tamen prety inspicienda quantitas, numer. 37. Idem si modico tempore perseveret in possessione, cessat enim fraudis suspicio, num.38. Idem si alienatione facta, vel à civitate cœpit abesse, vel decessit relictis impuberibus ignaris celebrati contractus num. 39.

Alienatio bonorum ante delictum commissum clàm facta, præsumitur in fisci fraudem facta, præsum.124.lib.3.num. 40. Distinguit Bart. aliquos casus, num. 41. 42. & 43.

Alienatio quando clàm facta dicatur, præsum. 124. lib. 3. num.44.

Alienatio in fraudem fisci dicitur si facta sit sub conditione, veluti dono si bona mea publicari contigerit, præsum.124. lib.3.nu.46.

Alienatio facta ex causa necessaria, non præsumitur in fraudem fisci emanasse, præsum. 124. lib. 3. numer. 67.

Alienationi rei consentiens sibi præjudicat, ut alienatio nequeat revocari, præsum.115.lib.3.n.52.

Alienationi rei dotalis consentiens mulier præsumitur non metu, sed sponte sua fecisse, præsum. 124. lib. 3. num.1.

Et multo magis adhibitis affinibus ejus vel sanguine junctis, num.6.

Alienationi rei legatæ consentientem, etiam in pretio sibi præjudicare, præs.117.lib.3.n.3.

Alienatio facta in ultimis voluntatibus favorabilior est ea quæ fit inter vivos, præs.51.lib.4.n.189.

Alienatio prohibita per statutum præsumitur & prohibitum pactum de alienando, præsu.93.lib 6.n.3.

Alienatione expressè prohibita non censetur illa prohibita quæ fit ex causa necessaria, præs.189.lib.4.nu.106. Et dicitur fieri alienatio ex causa necessaria quæ fit ex causa dotis, ibid.nu.107.

Alienationem bonorum Ecclesiæ factam à Prælato in consanguineos suos, præsumi in dubio factam in fraudem Ecclesiæ, præs.54.lib.3.nu.41.

Alienatio rerum minoris facta, pro contrahente cum eo præsumptio est, si debitæ solemnitates fuerint adhibitæ, præsu. 84.lib.3.nu.5.

Alienationes in fraudem fisci factas non esse nullas ipso jure, sed annullandas & revocandas, præsu.124.lib.3.n.1.

Alienare prohibitus à testatore nec inter vivos distrahit, aut testamento relinquit, habet tamen hæredem ab intestato, præsum.6.lib.3.nu.10.

Alienans in aliquem, & casu quo contingat bona ejus publicari, donans alteri non dicitur in fisci fraudem facere, præsum.124.lib.3.n.50.

Alienans omnia bona, & postea delinquens, in ipsoque deprehensus crimine, præsumitur in fisci fraudem facere, ibi. num.54.

Idem in eo quà notoriè deliquit, & postea alienavit, numer.55.

Et in contumace qui aufugit, n.57.

Alimentarius quo casu teneatur reddere rationem administrationis, præsu.39.lib.4.n.29.

Alimentorum nomine quid comprehendatur, quibus debeantur alimenta, & quando sint præstanda, & à quibus, infrà per discursum.

Alimentorum nomine quid in legato contineri dicatur, præs. 157.lib.4.nu.13.

Quod alimentis legatis præstanda sunt etiam ligna non solum pro coquendis cibis, sed etiam calefaciendi causa hiemali tempore, ibi.nu.24.

Comprehenditur etiam aqua, quando in regione vendi solet, ibid.nu.25.

Venit etiam equus, si alimentaria dignitas id fert, ibidem num.28.

Et pariter servitores præstari debent, ibid.n.29.

BIU Cujas

Et pro ipsis servis danda sunt salaria ibid.
Continentur etiam nomine alimentorum legatorum medicinæ numer. 3. Et continentur impensa studiorum ibid. num. 31.
Alimentorum causa dicitur causa pia, & idcirco legatum alimentorum dicitur pium, præsumpt. 115. lib. 4. num. 14.
Intellige, quando alimenta relicta fuerunt pauperi, secus si diviti, ibidem n. 15.
Alimenta quo tempore sint præstanda præsum. 15. lib. 4. n. 26. & ibid. num. 51.
Et alimentis legatis quousque sint præstanda, & quousque ea debeantur, si simpliciter sint legata, nec constat de testatoris voluntate ibidem n. 36.
Quod si testator legavit alimenta usque ad pubertatem, pueris debentur usque ad annum decimumoctavum, puellis usque ad decimumquartum, ibid. n. 37.
Alimenta debentur etiamsi conditio mixta casu deficiat, præs. 181. lib. 4. nu. 42.
Alimenta quis ex eo loco capere præsumitur ubi labores sustinet, præs. 71. lib. 6. nu. 9.
Alimenta relinquuntur aliquando tacitè, aliquando expressè, quomodo utroque modo, præs. 157 lib. 4. nu. 1. & seq.
Alimentorum legatum nil differt à legato educationis, præs. 157. lib. 4. num. 14.
Alimentorum legatum non reiteratur, præs. 158. lib. 4. n. 3.
Alimenta legata à quibus præstari debeant, præsu. 157. lib. 4. num. 42.
Quod hæres in dubio censetur gravatus à testatore præstare legata, & eo defuncto adita hæreditate, ipsius hæres, ibidem numero 43.
Si verò hæres non adivit, vel adivit, & factus est locus substitutioni, substitutus ille præsumitur gravatus præstare legata ibid. num. 44.
Præstantur quandoque legata alimenta ab uno ex legatariis, quem testator gravavit dicto onere, ibid. n. 46.
Et legatariis ipsis vita functis præstantur ab eorum hæredibus, ibid. num. 47.
Præstantur quandóque ab executoribus testamenti ibid. num. 48.
Aliquando etiam ab usufructuario cui testator hoc onus imposuit, ibid. num. 49.
Et aliis deficientibus tenetur præstare alimenta, ille ad quem pervenerunt testatoris bona, etiamsi fiscus is sit, qui ea obtinuit, ibid. num. 50.
Alimentis legatis, in quo loco erunt præstanda, præsum. 157. lib. 4. n. 52. 174.
Quod si sunt præstanda mulieri, quæ salvo ejus honore non potest habitare cum hærede, sunt ei præstanda extra propriam domum hæredis, ibid. n. 53.
Idem quando alimentarius ob immodicam hæredis sævitiam cum hærede habitare non potest, ibid. n. 54.
Et sunt præstanda ab hærede extra propriam domum, etiam quando inter ipsum & alimentarium orta esset lis & inimicitia, ibid. nu. 55.
Idem quando plures hæredes, qui præstare tenentur alimenta, diviserunt bona ipsa testatoris, & separatim habitare cæperunt, ibid. num. 56.
Idem quando casu aliquo fortuito evenit, ut alimenta præstari nequeant in domo hæredis, ibid. n. 57.
Idem quando conjectura aliqua colligitur, testatorem voluisse alimenta præstari debere in domo ipsius alimentarij, ibid. num. 58.
Alimentis legatis quantum pro ipsis sit præstandum, quando simpliciter sunt legata non adjecta quantitate, præs. 157. lib. 4. num. 32.
Quod quando veniunt præstanda ex pecuniarum quantitate, pecunia ipsa non est impendenda, sed reponenda ad honestum lucrum, & ex eo redditu erunt præstanda alimenta, ibid. nu. 33.
Et quid sit inspiciendum in præstandis alimentis, ibid. num. 34.
Alimentis legatis nunquid debeantur etiam uxori & filiis legatarij, si non constat de testatoris voluntate, præsum. 157. num. 39.
Quod legatum alimentorum sit quid personale, & personam non egreditur, ibi. n. 40.
Alimenta si duobus sint conjunctim legata, nec testator expressè disposuit, quod altero eorum decedente vel repudiante superstes totum haberet, portio præmorientis, vel repudiantis alteri non accrescit, præs. 158. lib. 4. num. 2.
Alimentorum præstatio arguit quem esse alterius filium, præs. 54. lib. 6. n. 33.
Alimenta, quæ legis dispositione præstantur, aliter præstanda sunt quàm ea quæ testatoris dispositione debentur, præsum. 199. lib. 4. num. 23.
Alimenta proposita ab Avo nepoti, cujus bona administrabat, dicuntur præstita ex bonis ipsius nepotis, præs. 71. lib. 6. n. 3.
Alimenta cui non debeantur bonis publicatis, lib. 3. præs. 124. n. 52.
Alimenta debita legis dispositione, debentur etiam de præterito, lib. 1. q. 46. n. 38.
Alimenta relicta à testatore, prout in vita consueverat, intelliguntur secundum annos immediatè præcedentes, lib. 3. præsum. 6. num. 38.
Alimenta, & litis expensæ, ut filio decernantur, sufficit solam pro filio extare præsumptionem & ea qualis requiratur, cum ampliationibus, lib. 1. q. 35. n. 6. 7. 8. 10. 13. & seq. 16. & 17.
Alimenta præterita non habent privilegium alimentorum, ibi. n. 31.
Alimenta & sumptus litis, quousque præstentur, n. 34.
Et quod taxentur judicis arbitrio, n. 35.
Alimenta & sumptus litis si cui decernantur, utrum cavere debeat, numero 38.
Alimenta præstita personæ, præsumuntur præstita secundum qualitatem ipsius, q. 18. lib. 1. n. 8.
Alimenta uxori relicta præstanda sunt in domo habitationis ipsius testatoris, præsum. 129. lib. 4. n. 2.
Alimenta aut interesse debitum loco dotis sibi constitutæ, gener non præsumitur donasse socero, si intra modicum temporis, & sic infra decennium non petierit, lib. 3. præs. 25. n. 1.
Quid autem sit, si præterlapsum sit decennium, ibid. nu. 2. & 4.
Alimenta diversis modis, vel diversis in locis præstari parum refert lib. 3. præs. 131. n. 20.
Alimenta præstans mulieri maritus, an maritali potiùs affectione, quàm causa dotis receptæ facere præsumatur, lib. 3. præsum. 13. num. 20.
Alimentorum assignatio, & impensarum, nullum facit præjudicium causæ & judicio principali, lib. 1. qu. 35. num. 39.
Allegans divitias vel paupertatem, probare debet, præsum. 25. lib. 6. num. 4.
Et alleganti divitias vel paupertatem incumbit onus improbandi, quando non allegatur aliquod tempus, quo quis fuit vel dives vel pauper, ibid. n. 14.
Allegans præscriptionem probare eam debet, præsum. 33. lib. 6. num. 2.
Allegans collegam suum tempore suscepti officij fuisse divitem, probare id debet, præs. 25. lib. 6. n. 19.
Allodialis præsumitur res etiam feudali vicina & contigua, præs. 91. lib. 3. n. 10.

BIU Cujas

Allodialis vtrum res sit ex verbis concessionis præsumitur, ibid. nu.19.
Allodialis & libera non præsumitur res in æstimo civitatis non descripta, in quo alia describi consueverunt, ibid.n.41.
Allodialem rem esse colligi ex signis, præs.91.lib.3.n.35.
Allodialem & liberam non feudalem in dubio rem, præsumi, præs. 91.lib.3.nu.1.
Allodiale etiam feudum præsumitur, si à Principe donante factum sit. præs.91.lib.3.n.11.eodem. Nec refert si dicat Princeps, nostri Principatus & dominij, & aliorum quorumlibet juribus semper salvis, nu.13. aut aliquid annuatim Principi præstetur num.14.
Alloquutio ad aures secreta cum eo qui delictum deinde commisit, si alia concurrunt adminicula Torturæ facit locum, q.89.lib.1.n.115. Quæ autem concurrere debeant, ibi.n.116.
Altari serviens de altari vivere debet, præs. 71. lib. 6. num.8.
Alternativa ut verificetur, sufficit alteram partem esse veram, præsum.186.li.4.n.11.
Alternativa dictio, vel, inter diversa ponitur, & alteram partem esse veram sufficit, præs.90.lib.3.n.5.
Alternativa in obligatione unum recipiendo creditor non petit alterum, præsum.45.lib.3.n.24.
Altercatoria verba non arguere legati revocationem, præsump.37.lib.3.nu.35.
Ambiens & affectans honores & dignitates habet contra se præsumptionem, q.17.lib.1.n.10.
In Ambiguis humanior sententia est sequenda, præsum. 51.lib.6.num.15.
Amicitia magna æquiparatur cognationi, præs. 40. lib.5. num. 23.
Amicitia vera quanti facienda, præs.89.lib.4.nu.70.
Amicitia conjunctus si vulneravit amicum, non præsumitur animo occidendi vulnerasse, præsumpt. 40. lib.5.n.22.
Intellige ut ibi n. 24.
Amicitia quæ proficiscitur à dissimilibus dura est, & aspera, præsum.10.lib.2.nu.41.
Amicitia majoris est ponderis quàm fraternitas, præsum. 124. lib.3.num.29.
Amicitia propinquitati, & gratia necessitudini præterquàm in filiis præferri potest in bonorum successione, q.28.lib.1.n.17.
Amicus licet suorum appellatione veniat, non tamen dicitur suus ratione sanguinis, & sic non dicitur successor sanguinis, præs.89.lib.4.n.66.
Amicus quomodo à pari procedat cum venientibus ab intestato, præs.89.lib.4.n.68.
Amicus procedit à pari cum venientibus ab intestato, & ita capit ex testamento minus solemni, sicut capiunt qui veniunt ab intestato, præs.166.lib.4.n.43.
Amicus potest agere pro amico sine mandato, sicut conjunctus pro conjuncto, præsum.89.lib.4.n.69.
Amon Davidis filius Thamar sororem suam morbo simulato ad se vocatam constupravit, præsum.17.lib.5. num.15.
Amor nullus vincit paternum, præsu.89.lib.4.n.18.
Amphitapa quid olim esset, præsu.161.lib.4.n.6.
Amphora quid sit, præsu.152.lib.4.n.22.
Et cuius sit mensuræ, ibid.
Anademata est vox Græca, significátque apud nos rediculum, præsum.163.lib.4.nu.6.
Angeli cautela in l. sed & si de sua. ff. de acqui. hæred. refellitur, præsum.49.lib.6.n.19.
Anima cæteris omnib. est præferenda, præs.112.lib.4.n.4.
Animam esse mortalem contendens hæreticus censetur: idem si affirmat non reperiri Paradisum, Purgatorium, vel infernum, præs.6.lib.5.nu.12.
Animus ex verbis jam prolatis facilè declaratur, præs. 7.lib.5.n. 9.
Animus declaratur qualis antea fuerit, ex his, quæ in continenti fiunt, præs.66.lib.4.n.43.
Animus talis præsumitur qualem vel verba, vel facta ipsa declarant, præsum.35.lib.9.n.2.
Et declaratur qualis sit animus verbis jam prolatis, ibi. num.14.
Et judicatur ex loquela n.14.
Et quomodo factis declaretur nu.20.
Declaratur enim plus factis quam verbis n. 21.
Et animus præcedens declaratur ex facto subsecuto nu. 23.
Animi sola destinatio dicitur deliberatio sine verbali expressione, præsum.9.lib.4.nu.19.
Animi mutatio non præsumitur, præs.37.lib.6.nu.51.
Animus deliberatus occidendi quando præsumitur, præs. 38.lib.1.nu.1. vbi viginti conjecturæ animi deliberati occidendi, in libro de arbitr. jud. ab authore enumerantur n.2.
Animus delinquendi vel non, quando & quomodo conjecturis & præsumptionibus declaretur, præsumpt. 40. lib.5.numero 1. & per tot.
Annexa domui quando in legato domus veniant, præs. 129. lib.4.num.10.
Annonæ causa totius exercitus robur est, & Reip. salus, præs.72.lib.2.num.26.
Annorum vel 10. vel 20. cursus ad inducendum obligationem vel titulum respectu futuri temporis non sufficit, præs.131.lib.3.n.54.
Annulus si mulieri tacenti traditus sit à viro verbis matrimonium significantibus præsumitur matrimonium contractum, præs.2.lib.3.nu.4. Id etiam procedere in muliere, non intelligente viri verba, sed manum tantum porrigente, ibid.n.5.
Annulus quando defertur quidem, at digito non immittitur quid præsumat. ibid.n.10.
Annulus traditus etsi non immissus digito puellæ, quando tamen præsumi faciat matrimonium contractum. ibi. num.11. & 12.
Annuli traditionem signum esse æquivocum, præs.2.lib.3. num.1.
Annuli traditio regulatur secundùm expressa verba & actum procedentem. ibid.nu.3.
Annulum mulieri tradens filius, ejusque digito immittens non apparatu matrimonij, quid præsumatur, præs. 2.lib.3.nu.9.
Annulum gestans mulier viro cohabitans, si de traditione à viro facta non constet, matrimonium non præsumitur ibid.n.13.
Annulo tradito expresso consensu accedente, vel Sponsalia vel matrimonium contractum censetur, præs.2.lib. 3.n.2.
Annulo tradito si nil dictum sit, secundùm loci consuetudinem, vel matrimonium vel Sponsalia præsumuntur ibid.n.6.
Annulo tradito in apparatu matrimonij, præsente Sacerdote, vel ad fores Ecclesiæ, matrimonium præsumitur etiam in loco vbi annuli traditio nihil significaretur. nu.7. Et quid si in loco traditus sit à patre, sine matrimonij apparatu. n.8.
Antecedens videtur velle qui cupit consequens, præsum. 76. lib. 2. num.36.
Antecedens qui fecit, an & quando dicatur fecisse etiam consequens, præs.3.lib.9.n.19.
Antonij Butrij ratio in c. requisisti, rejecta, præsu.11.lib.4. nu.18.

BIU Cujas

Apotheca, an & quando sub legato domus veniat, præs. 129. *lib.* 4. *n.* 8. 9. 14. 15. 16. 17. 20. 21. & 22.
Appellans quid probare debeat, præsum. 104. *lib.* 4. *n.* 14.
Appellans, intra tempora præstituta à lege, appellationem prosequi debet, præsum. 96. *lib.* 2. *n.* 1.
Appellandi tempus intra decem dies, censeri de substantia ipsius appellationis, præs. 95. *lib.* 2. *n.* 4.
Appellatum si fuerit à sententia pro vxore lata, nil dicitur attenta re judex, si alimenta vxori decernat, qu. 35. *lib.* 1. *n.* 19.
Appellatio in dubio non præsumitur deserta, præsum. 96. *lib.* 2. *n.* 4.
Et quæ ratio sit n. 3.
Appellatio suspendit judicatum, non tamen impedit præsumptionem justitiæ, vel rectitudinis ipsius, qu. 35. *lib.* 1. *nu.* 20.
Appellatio intra decem dies interposita præsumitur, præs. 95. *n.* 2.
Baldo tamen cum aliis dissentiente, ibid. n. 3.
Appellatio reiicienda admittitur, tacente adversario, præs. 46. *lib.* 2. *num.* 28.
Appellatio impeditur per præsumptionem juris, & de jure, quæst. 76. *lib.* 1. *n.* 1.
Appellatio per solam juris præsumptionem non impeditur ibidem num. 3.
Appellatio ab interlocutoria pro forma requirit gravaminis expressionem, præsum. 84. *lib.* 2. *n.* 8.
Appellationis beneficium minori per compromissum aufertur, præsum. 82. *lib.* 3. *n.* 11.
Appellationis termino pendente, pro sententia est præsumptio, præsu. 64. *lib.* 2. *n.* 26.
Appellationis judex condemnando in expensis, præsumitur etiam de expensis primæ instantiæ, præs. 88. *li.* 2. *n.* 1.
Appellationem desertam esse in dubio non præsumitur, præsum. 66. *lib.* 2. *n.* 3.
Appellatione pendente, sententia nequit mandari exequutioni, quæst. 34. *lib.* 1. *n.* 2.
Id quando non procedat n. 3.
Appellatione facta ab interloquutoria, causa gravaminis nominatim debet exprimi qu. 45. *lib.* 1. *n.* 11.
Appellatione à sententia interposita, pro sententia non præsumi, præs. 67. *lib.* 2. *n.* 36.
Contraria affertur opinio ibi. n. 37.
Appellatione interposita, quo ad aliqua præsumi pro sententia, quo ad aliqua vero minus ibid. n. 36.
Et quæ sint illa, num. 39. 40. 41. 42. 43. *num.* 44. *secundum doctrinam Alciati.*
Appellatione interposita, in dubio semper pro sententia præsumi, & quæ sit ratio n. 45.
Quo tamen casu non procedit n. 46.
Appellationibus à sententia interpositis formam præscribens Pontifex, non præsumitur præscripsisse his, quæ à se latæ sunt præs. 44. *lib.* 3. *num.* 16.
Appellatio à sententia præsumitur in dubio præcessisse, demum secutam esse causæ commissionem, præsum. 7. *lib.* 6. *n.* 8.
Appellationis nomine simpliciter scripti hæredes nepotes ab avo patruo intelliguntur instituti æquis portionibus, præsum. 202. *lib.* 4. *num.* 8.
Approbatum semel, reprobare amplius non possum, præs. 14. *libro* 2. *n.* 14.
Aquæ ducendæ servitutem promittens, intelligitur secundum id quod duci consuevit, præs. 43. *lib.* 3. *n.* 3.
Aquam ducendi concessio, cur realis præsumatur, præs. 103. *lib.* 3. *num.* 37.
Aquæ haustu concesso ex fonte, præsumitur concessum etiam iter ad hauriendum, & è contra, præsu. 144. *lib.* 4. *n.* 12.
Aquiminaria vel aquiminalia quid sint remissivè, præs. 106. *lib.* 4. *num.* 14.
Aquiminarium dicitur potius vas escarium quam potorium, præsum. 162. *lib.* 4. *n.* 20.
Arbiter & arbitrator ex compromisso electus, præsumitur pronunciasse ut arbiter, ad hoc ut laudum sit magis efficax, præs. 5. *lib.* 6. *num.* 2.
Arbiter & arbitrator si quis ex compromisso sit electus ad diffiniendum controversiam, si processerit ordine non servato, & laudum ferat, præsumitur pronunciasse tanquã arbitrator, ne laudum sit nullũ, præs. 4. *lib.* 6. *n.* 36.
Arbitri qui curant laudum ratificare antequam eis legatur contra id facere dicuntur, præsum. 3. *lib.* 5. *n.* 11.
Arbitrarium non est, quod à lege expressè sancitum est qu. 44. *lib.* 1. *num.* 2.
Arbiter de jure procedere tenetur, præs. 77. *lib.* 2. *n.* 7.
Arbiter sententiam condemnatoriam non expressa quantitate ferre non potest, nec ex post facto sententiam emendare, n. 11.
Arbitri sententia potentior est, & citius sortitur effectum quam arbitratoris, præs. 77. *lib.* 2. *n.* 4. *eod.*
Arbitrum recipientem compromissi instrumentum, nulla facta contradictione, præsumi onus cognoscendi, & laudum proferendi acceptasse, præs. 65. *lib.* 3. *n.* 3.
Arbitro excedente fines compromissi, laudi cessat præsumptio, præs. 76. *lib.* 2. *nu.* 27.
Arbitris electis partium consensu, eorum personæ censentur approbatæ, nec ipsis quid obiici potest, nisi adsit contraria conjectura, præsum. 76. *lib.* 2. *n.* 10.
Arbitria ad instar judiciorum redacta sunt, præsu. 76. *lib.* 2. *n.* 1.
Arbitrator solum partium concordiam spectat, & potest dare alteri, de jure alterius, præsum. 76. *lib.* 2. *n.* 14.
Arbitrator cum ob temporis brevitatem de rei veritate cognoscere non potest, cessat rectitudinis & justitiæ præsumptio n. 26.
Arbitrator potest auferre de jure alterius, præs. 77. *lib.* 2. *num.* 8.
Arbitratores pronunciant secundum æquitatem, præsu. 76. *lib.* 2. *num.* 15.
Arbitratoribus probis, & honestis, quod de causa instructi fuerint, creditur, & præsertim si in laudo optime ac diligentissime narrent jura ipsarum partium, præs. 76. *lib.* 2. *n.* 31.
Arbitramenta sub conditione resolutiva ferri possunt, præsum. 77. *lib.* 2. *num.* 12.
Arcis custos, non debet restituere arcem ei, qui venit cum sigillo domini, præsum. 57. *lib.* 2 *n.* 18.
Argenti escarij appellatione non veniunt cacabi argentei, miliarium argenteum, vel sartago, præs. 162. *lib.* 4. *nu.* 22.
Argenti nomine in legato non venit applumbatura quæ argenti massæ simul conjungunitur ibid. nume. 8. *Nec etiam venit aurum vel argentum, quibus res alterius materiæ ornata est ibid. num.* 9.
Arguere licet è nomine quia talis qui creditur qualis nominatur, præs. 30. *lib.* 6. *n.* 30.
Argumentatio secundum Ciceronem est inventum ex aliquo genere, rem aliquam aut probabiliter ostendens, aut necessario demonstrans, qu. 6. *lib.* 1. *n.* 9.
Argumentum est ratio rei dubiæ faciens fidem, vel est probabile inventum ad faciendum fidem, secundum Ciceronem, q. 6. *lib.* 1. *num.* 2.
Argumentum quid sit secundum Quintilianum, ibi. n. 3.
Argumentum quid sit secundum Baldum, ibi. n. 4.
Argumenti varius usus apud Dialecticos n. 5.
Argumentum est collatio plurium ad unam conclusionẽ, & hoc modo sumptũ à signo differt ut pars à toto, ibi. n. 6.

Argumentum

BIU Cujas

Argumentum aliquando conficitur ex pluribus signis, aliquando ex solo signo quod necessarium sit, vel maximè credibile n.7.

Argumentum semper habet artificium, signum aliquando arte caret, aliquando non ibi n.8.

Argumentum & conjecturam sumere licet ab uno ex decem prædicamentis, præ.27.lib.6.n.19.

Argumentum verosimile fit ex rebus probabilibus, & quæplerumque ita fiunt, nihilque differt à præsumptione juris vel hominis, quæst.7.lib.1.n.36.& 37.

Argumentum à sensu contrario quo casu non procedit qu.70.lib.1.num.5.

Argumentum à sensu contrario, debile esse, nec habere locum, cùm aliæ rationes repugnant, præs. 93. lib. 3. num.5.& 6.

Argumentum ab usu & solitis receptissimum est, præs. 7. lib.3.n.5.

Et libro, præsum.14.n.13.

Argumentum à mandato procuratoris, ad mandatum jurisdictionis valet, præs.18.lib.2.n.32.

Argumentum à potestate tutoris, ad jurisdictionem, in jure receptum est, præs.16.libr.2.n.32.

Argumentum de alimentis ad dotem procedit, præs.189. lib.4.nu.29.& 66.

Argumentum à communiter accidentibus probabile est, præs.19.lib.6.num.5.

Argumentum à communiter contingentibus plurimum potest in materia præsumptionum & conjecturarum, præsum.14.lib.6.num.20.

Argumentum de contractibus ad legata procedit, præsu. 144.libro 4.n.10.præsum.199.eod.lib.n.5.

Argumentum à contractibus ad ultimas voluntates jure recipitur, præs.127.lib.5.n.9.& præs.147.lib.4.n.11.

Argumentum de dispositione tacita ad expressam valet, quando eadem est ratio, præs.189.lib.4.n.97.

Argumentum de dote ad alimenta procedit, præs.191.lib. 4. nu.2.

Argumentum ab inclusione unius ad exclusionem alterius, quando non procedat, præs.38.lib.4.n.24.

Argumentum de legato libertatis ad legatum piæ causæ valet, præ.116.lib.4.n.31.

Argumentum de legitima debita patrono ex bonis libertii, ad legitimam debitam filio ex bonis patris valet, præ.101.lib.3.nu.50. Secus ubi agitur de incommodo filij, ibi.n.52.

Argumentum à matrimonio carnali ad spirituale jure recipitur & è contra, & ibi declaratur, l. Titiæ si non nupserit, ff.de cond. & demonst. præsu.83.lib. 4. nu. 21.

Argumentum à cessante ratione procedit, præs. 189. num. 190. & præsum.190.lib.4.n.25.

Argumentum sumptum à sensu à contrario procedit à conjecturis, & ideo contrariis conjecturis facile tollitur, præsum.166.lib.4.num.65.

Argumentum à contrario sumi debet ad limites verborum, præsu.39.lib.4.n.32.

Argumentum à contrario sensu sumi non potest in dispositione testatoris, quando correctio statim & incontinenti facta apparet, præs.165.lib.4.n.7.

Argumentum à contrario sensu non debet sumi, quando potest inde sequi absurdum, præs.83.lib.4.n.55.

Argumentum à contrario sensu non procedit, quando alia jura repugnant, præs.39.lib.4.n.25.

Argumentum à statuto ad dispositionem testatoris valet, secus si non est eadem ratio, præs.83.lib.4.n.24.

Argumentum à substitutione vulgari ad pupillarem, & è contra an & quando procedat, præs. 34. lib. 4. num. 33.

Argumentum de toto ad partem permissum est, præs.33. lib.3.n.27.

Argumenta omnia quæ à sensibus ducuntur signa vocantur, quæ verò ab intellectu, dicuntur verosimilia, quæst. 7. num.33.

Aristoteles & Cicero quomodo possint excusari, quod inter probationum inartificialium species collocarint leges, qu.1.lib.1.n.5.

Aristotelis vel Ciceronis auctoritate deferendum est illis in casibus, quibus lex eam approbavit, præs.6. lib.3.n.62.

Arma poliens, gladium acuens, aut alia ad delictum præparans, quæ facere non consueverat, tortura locum facit, qu.89.lib.1.num.122.

Arrogator de bonis arrogati restituendis satisdare debet, præsu.27.lib.3.nu.1. Qua satisdatione omissa lex eam pro interposita habet num.2.

Arrogatoris satisdationem omissam, præsumptam censeri jus, & de jure præsumptione, opinio est Ioann. Andr. præsum.72.lib.3.nu.3.eodem, fictam autem esse Bartol. autumat, num. 4. Alij & verius nec fictam esse nec præsumptam, sed legem æquitate suadentem actionem hanc reddere n.5.

Arrogatus filius non patri arrogatori, sed sibi acquirit, præsum.26.lib.3.num.15.

Arrogatio fit authoritate principis. præs.82.lib.4.n.16.

Ars imitatur naturam, præsu.3.lib.4.n.22.

Artem qui didicit præsumitur eam scire, & exercitio ipsam in ei auctam esse, qu.14.lib.1.n.27.

Aspectus corporis pro ætate præsumptionem facit versatúrque judicis arbitrium, præs.50.lib.2.n.38.& 39.

Aspectus facile quem decipit, præs.51.lib.2.n.61.

Aspectus hominis in dies mutatur, & homo alter quodammodo efficitur, ibi.n.76.

Assecurari super bonis quem contractum significet, præsu. 122. lib.2.num.47.

Asserenti aliquid in articulo mortis ad detrimentum alterius non adhibetur fides, præs.7.lib.3.n.9.

Assertioni ejus creditur, qui carnaliter à se cognitam fuisse uxoris suæ consanguineam jurat ignorasse, qu. 77.lib.1.n.7.

Assertioni juratæ adversus legis præsumptionem creditur quando alia æquè potens est pro ipso præsumptio, ibid. num.17. Idem est si levis contra ipsum extet, præsumptio n.18.

Asserens aliquid & in eo fundamentum faciens probare id debet, præs.55.lib.6.nu.5.

Asserenti se alienasse ea quæ possidet non creditur, præsum.62.lib.6.num.12.

Asserenti aliquem furiosum incumbit onus probandi, præ. 45.lib.6.n.20. & conjecturis vel signis id probare potest n.12.

Asserens aliquam hæresim cujus contrariam veritatem catholicam prius docuerat, hæreticus pertinax præsumitur, præsu.7.lib.5.num.8.

Assertio dubia quæ potest significare hæresim & Catholicam fidem, in dubio catholica præsumitur, præs.2.lib.5. num.12.

Assessoris officio nemo in sua patria fungi potest, nec jurisdictionem exercere, præsum.12.lib.5.n.9.

Assigno verbum significat dationem in solutum, præsump. 93.lib.2. num. 6.

Assignare filio portionem suam pater ante mortem suam potest, ea tamen assignatio est revocabilis, præs.29.lib.3. num.108.

Associatio delinquens facta quando excusetur, quæst. 89. lib.1.n.110.& sequ.

Associans delinquentem statim delicto commisso, ne comprehendatur

BIU Cujas

comprehendatur locum facit tortura, qu.89.lib.2.nu.109.
Athamas Æoli filius furiosus furiis à Iunone immissis usque adeò correptus fuit, ut Learchum filium interfecerit, præsu.145.lib.6.nu.3.
Athenis vir quidam eruditissimus ictu lapidis in capite percussus, literarum quarum doctissimus erat, memoriam amisit, præs.45.lib.6.nu.33.
Attestationis fundamentum dicitur esse ipsa fides quæ est invidia, & ex perjurio violatur, præsumpt.22.lib.5. numer.4.
Auctoritas alicujus quomodo præsumatur esse de substantia actus, præsu.34.lib.5.nu.17.
Augmentum regulatur secundùm naturam sui principalis cui æquiparari dicitur, præsu.189.lib.4.nu.157.
Auro vel argento legato, quod auri vel argenti genus præsumatur legasse testator, præs.162.lib.4.nu.1.
Quod si legarit omne aurum & argentum suum, præsumitur legasse aurum & argentum, tam factum, quam infectum, id est, tam vasa, quam massam, ibid.nu.2. Extende hoc etiam ad gemmas hujusmodi auro & argento inclusas, ibi.nu.3. Secus si qualitas adjicitur, quæ speciei auri vel argenti non convenit, ibi.n.4. nec censetur legata pecunia numerata, ibid.n.6.
Legato autem auri vel argenti certo pondere, pro hæredis commodo permissum est, ut possit pecuniam, ejusdem tamen æstimationis hæres præstare, ibid.nu.7.
Auro vel argento facto legato censentur legata omnia vasa auri & argenti, ibi.nu.10.
Et etiam vasa quæ cœpta sunt fabricari, etiamsi nondum sint perfecta, ibid.nu.13.
Venit etiam materia auro argentóve intecta, ibid.nu.10.
Nec non pediculi argentei, ibi.nu.15.
Et veniunt gemmæ auro inclusæ, ibi.n.16.
Vasa autem fracta collisa non veniunt nomine argenti facti, ibid.nu.17.
Nec veniunt Scaphia, n.18.
Auro vel argento legato, quod sui usus causa habebat testator, quid comprehendatur, ibi.n.24.
Auth.res quæ C.commun.de lega.non habere locum in bonis prohibitis alienari per contractum, præsum.189.lib.4. nu.186.
Avus tenetur dotare neptem & proneptem, quæ aliunde dotari non possunt, præs.189.lib.4.n.105.
Avus tenetur nepti dotem constituere, quando pater ipsius non habet bona è quibus dotem filiæ constituat, præs.189. lib.4.nu.12.
Avus dotando neptem patre illius divite existente censetur non filij, sed neptis contemplatione, & sic adventitiam dotem constituere, præsu.17.lib.3.nu.3. Rejecta Nattæ & Cephali diffinitione, nu.4.
Avus nepti nondum natæ relinquens dotem in testamento, filij contemplatione præsumitur reliquisse, nu.5.
Avus dotando neptem patre extante paupere, profectitia dotem præsumitur constituere, nu.6. idque etiam obtinere in avo materno, nu.7.
Avus relinquens dotem in testamento quo filium hæredem scripsit, absolutè præsumitur solius neptis contemplatione reliquisse, nu.8.
Avus dotando neptem ex filio casu quo contemplatione filij non posset, impedimento juris obstante, sola neptis contemplatione dotasse præsumitur, n.9.
Avus habens plures filios, & ex eorum uno neptem eam dotando, neptis contemplatione tantum facere præsumitur, ibi.n.16.
Avus dotando neptem ex filio exhæredato, filij contemplatione dotare non præsumitur, n.17.
Avus instituendo filium & dotando neptem, sola neptis contemplatione dotem relinquere præsumitur, nu-mer.18.
Auctoritas judiciaria præsumi facit pro sententia judicis alioquin indiscreti & improbi, præsump. 67. lib. 2. numer. 26. Nisi ex actis causæ de injustitia appareat, num.28.
Autorizari sibi tutor potest ubi de pupilli commodo agitur, præsum.80.lib.3.n.7.

B

Baldi & Felini summa auctoritas, præsumpt. 21. lib. 5. num.17.
Baldi & quamplurium doctorum opinio refellitur, præsum. 34.lib.4.nu.27.
Baldi verba interpretantur in l.fideicommissa §.1.de legat. 3.præsum.5.lib.4.nu.3.
Balneæ legatæ an domus portio sint, & in legato veniant, præsump.129.lib.4.n.12.

Bannitus quis dicatur: quando præsumatur restitutus & quomodo puniri debeat, & quibus commodis dicatur privatus: & an possit hæres instituì.

Banniti vulgo appellantur forusciii, præsum. 45. lib. 5. numer.28.
Bannitus quare dicatur non subditus, præs. 45. lib. 5. num. 24. & 29.
Bannitus efficitur hostis illius civitatis, è qua est bannitus, & patriæ odiosus, præsum.45.lib.5.n.8.
Bannitum occidisse asserens probare debet, illum occisum esse illummet in banno descriptum, præsum. 15. lib 6 numer.37.
Bannito liberato à banno & patriæ restituto, an & quando præsumantur restituta bona, præsum. 46. lib. 5. numer.1.
Quod si fuit liberatus justitia mediante, præsumitur restitutus etiam quo ad bona, ibid.n.2.
Quando enim est restitutus, dicitur innocens à delicto, unde verè non fuerat bonis privatus, ibid.n.3.
Bannitus quando fuit gratia & liberalitate Principis restitutus, si bona sunt adhuc apud ipsum principem, præsumitur etiam restitutus quoad ea, ibi.n.4.
Et quid si ipsa bona reperiuntur à principe alienata titulo oneroso, & ipse bannitus fuit simpliciter restitutus, ibidem num.5.
Et quid si bona jam fuerunt à principe in alium translata titulo lucrativo, ibid.nu.6.
Bannitus restitutus in pleniori forma censetur etiam restitutus quoad bona in alium alienata, & quovis titulo translata: Et datur exemplum hujus plenioris formæ, ibid.nu. 10.11. & seq.
Bannitus etiam ob contumaciam licet pro confesso habeatur, ex dispositione statuti, captus tamen non punitur, si suam innocentiam vult probare, præsum. 48. lib. 5. numer.6.
Bannitus à civitate an præsumatur privatus commodis & beneficiis juris communis, præs.45.lib.5.n.11.
Bannitus à civitate Cremonæ, nec quidem potest succedere patri in legitima sibi jure communi debita, statuto illius civitatis providente, quòd forensis non possit acquirere immobilia, præs.45.lib.5.nu.20.
Bannitus à civitate Venetiarum non potest conficere testamentum coram duobus testibus tantum, sicuti lege Veneta permissum est, præsumpt. 45. lib. 5. numer.4.
Bannitus ob perpetratum grave delictum quibus commodis & juris beneficiis privatus præsumatur, præsum.45.lib.5. num.1.
Quod regulariter præsumitur privatus omnibus istis commodis, quæ illius loci statutis ibi commorantibus

BIU Cujas

tributa sunt ibidem numero 2.
Et censetur privatus factione testamenti, tam activa quam passiva, quando statutum concedit certam formam diversam ab illa à jure communi præstituta, secundum quam formam testari non poterit, ibid. nu. 3.
Bannitus in contumaciam pro aliquo crimine, admissus ad novas defensiones pro qualitate personæ torqueri potest, etiam absque aliis indiciis, præsu. 70. lib. 2. nu. 14.
Banniti toleratio & potentia principis non arguit banni renovationem, præs. 20. lib. 2. nu. 34.
Bannitum ad honores & dignitates assumens princeps, cum eo dispensare præsumitur. præs. 20. lib. 2. nu. 17.
Bannitum offendens cujus bannum invalidum est ob ignorantiam non excusatur, præs. 88. lib. 3. nu. 9.
Bannitus simpliciter restitutus nunquid recuperet bona, quæ pervenerunt sine alterius facto ad alium ob solam delicti & banni sequuti, ut puta ad proximiorem, præs. 46. lib. 5. num. 9.
Bannitus non potest instituì hæres ex forma statuti loci, de quo est bannitus, quia privatus est beneficiis à statuto concessis, præs. 45. lib. 5. nu. 5.
Præsumitur etiam privatus facultate succedendi ab intestato, ibid. nu. 6.
Et præsumitur privatus commodis & beneficiis à jure communi concessis quando banniens privavit ipsum ab omni actu legitimo, ibid. nu. 16.
Idem quando banniens, seu ejus lex vel statutum decernit bannitum posse offendi personaliter & realiter, ibidem num. 17.
Idem quando banniens vel ejus statutum adimit bannito omne auxilium, ibid. nu. 18.
Idem quando quis fuit bannitus in ære & persona, ibidem nu. 19.
Idem quando ipse bannitus esset positus extra protectionem communis, ibid. nu. 20.
Idem quando statutum confiscat ipso jure bona ipsius banniti, ibid. nu. 21.
Bannitus non potest in immobilibus aliquo modo succedere, nec quidquam acquirere, stante statuto, quod forensis acquirere non possit immobilia, ibid. nu. 83.
Habetur enim bannitus pro forensi, & non pro subdito, ibid. num. 27.
Et quare, ibid. nu. 29.
Baptizatus nemo præsumitur in dubio, præs. 14. lib. 6. nu. 8.
Baptizari cupiens gravi morbo affectus, utrum divino amore vel mortis timore baptizari voluisse præsumatur, qu. 43. lib. 1.
Bartolus in l. licet Imperator, nu. 4. ff. si quis omiss. causs. test. declaratur, præ. 108. lib. 4. nu. 23.
Bartoli doctrina in l. licet Imper. nu. 3. ff. si quis om. caus. test. in dubium revocatur, ibi. nu. 44.
Bartoli lapsus in l. 2. num. 44. ff. de vulg. & pupill. subst. qui sibi contrarius ostenditur in l. Lucius, nu. 14. ff. eod. præsu. 60. lib. 4. nu. 51.
Bartolum & reliquos lapsos interpretatione, l. ult. C. de inst. & subst. cui dantur plures intellectus à pluribus, præs. 37. lib. 4. nu. 17. & nu. seq.

Bellum quando justum præsumatur, & quando non sit suscipiendum.

Bellum an & quando præsumatur justum vel injustum, præs. 96. lib. 6. nu. 2.
Quod in dubio præsumitur injustum, ibid. nu. 3.
Præsumitur autem justum, si à principe non recognoscente superiorem fuit indictum, secùs si ab inferiore, ibidem num. 5.
Et dicitur bellum justum, quando concurrunt, Principis superiorem non recognoscentis auctoritas, justa causa, & recta intentio, ibidem num. 5.
Et quæ sint justæ causæ belli, ibid. nu. 6.
Et nunquid bellum præsumatur justa causa indictum, ibid. num. 7.
Bellum non est suscipiendum odio vel livore vindictæ, sed zelo justitiæ, ibid. nu. 8.
Benè agere in senectute præsumitur qui benè egit in juventute, qu. 15. l. 1. nu. 13.
Benefacere nemo cogitur invitus, præsumpt. 83. lib. 4. numer. 9.

Beneficia quibus conferri debeant, quomodo permutari possint, & quando renunciari: Et de beneficiorum confidentia an sit licita.

Beneficium præsumitur collatum ex eo meliori modo, quo potest valere concessio, præsum. 5. lib. 6. nu. 3.
Beneficij collatio præsumitur facta respectu permutationis paulò ante factæ, præsu. 12. lib. 6. nu. 19.
Beneficium nemo præsumitur conferre sibi odioso, præsu. 45. lib 5. nu. 10.
Beneficij permutatio facta in articulo mortis fraudulenta præsumitur, præsum. 8. lib. 6. nu. 5.
Beneficij permutatio vel renunciatio non præsumitur facta in fraudem expectantis, quando auctoritas superioris intervenit etiam si adsit expectans non quidem primum vacaturum, sed simpliciter vacaturum, præsum. 78. lib. 6. nu. 5.
Idem quando facta fuit superioris auctoritate, qui scivit qualitates conditionis personarum permutantium, & renunciantis, ac etiam ipsorum beneficiorum, ibidem numer. 6.
Quid si superior ignoravit adesse expectantem primam vacaturam, nec non ignoravit qualitates beneficiorum & personarum permutantium, & renunciantis, ibidem num. 7.
Beneficij permutatio aliquod onus habentis facta à sene, cum alio beneficio carente onere, licet sit magis tenue fraudis suspicione caret, ibid. nu. 12.
Beneficij permutatio fraudis suspicione caret quando aliqua qualitas quæ adjecta est beneficio pingui vel tenui operatur æqualitatem, ibid. nu. 15.
Beneficij permutatio vel renunciatio in fraudem facta censetur, si renuncians ipse habet beneficium tenue & ei renunciat, ut præcludat viam expectanti ad obtinendum aliud beneficium pingue de proximo vacaturum, præsum. 78. lib. 6. num. 8. Idem si obtinens pingue beneficium gravi infirmitate laborat, & beneficium suum permutat cum eo, qui beneficium tenue obtinet, ibidem num. 9. Intellige quod tria concurrant, ut ibid. num. 10. Idem si permutatio facta sit ab eo qui est senio confectus, & permutavit cum adolescente sanguine conjuncto, ibidem num. 11.
Beneficij permutatio facta cum tenuiori tempore pestis, fraudis suspicionem habet, etiam si renuncians esset sanus, ibi. nu. 13. Idem quando renuncians habet cum expectante inimicitiam, & ob id renunciat, licet non speret aliud pingue sibi conferri, ibid. nu. 14.
Beneficij permutatio vel renunciatio si facta est clam & secreto, in fraudem expectantis facta præsumitur, ibid. nu. 16. Idem quando factæ fuerunt multæ resignationes, ibid. n. 17. Idem quando resignans dicit promissiones sibi factas adimpleri, ibid. num. 18. Idem quando subditus collatori renunciat beneficium tenue, ibid. nu. 19.
Beneficij permutatio vel renunciatio, an & quando præsumatur facta in fraudem expectantis, præsum. 78. lib. 6. nu. 1. Quod si est facta auctoritate superioris & de nullius præjudicio agitur, non præsumitur fraude facta, ibidem num. 2.

BIU Cujas

Beneficij tenuis permutatio in opulentum facta arguit simoniam ex parte ejus qui opulentum dedit, præsu. 35. lib. 5. num. 5.

Beneficij renunciatio in fraudem facta non prodest ei, ad cujus commodum facta fuerat, præsum. 83. lib. 4. numer. 80.

Beneficio renunciasse præsumitur, qui religionem est ingressus, etiam intra probationis annum, præsu. 82. lib. 6. num. 2.

Beneficium acceptans tenetur probare se intra debitum acceptasse, præsu. 77. lib. 6. nu. 12.

Beneficium qui diu possidet, præsumitur legitimè institutus, præsu. 69. lib. 6. nu. 17.

Beneficij vocatio si fuit probata & institutio, licet de præsentatione aliter non constet quàm per verba narrativa instituentis, ex hoc tamen præsumitur præsentationem præcessisse institutionem, præs. 36. lib. 6. nu. 4. & hoc procedit inter litigantes, non autem in præjudicium patroni ecclesiæ, ibid. nu. 5.

Beneficiorum confidentia aliquando licita, & aliquando illicita est, præs. 9. lib. 5. nu. 2. & permissa censetur quando renuncians beneficio confidit quod post renunciationem à se liberè factam sine vero pacto, vel modo conferetur beneficium illi, cui vult, ibi nu. 3.

Idem quando confertur beneficium alicui ea intentione, quod ille aliquando cedet in favorem alterius à se nominandi, vel sui ipsius conferentis vel procuratoris, dummodo nullum pactum vel conditio adjiciatur.

Beneficiorum confidentia illicita dicitur, quando vel simoniæ labes intervenit, vel alia causa illicitam eam reddens, præsum. 9. lib. 5. nu. 3. & quando est symoniaca, prohibita est constitutionibus SS. Pontificum Pij 4. & Pij 5. & regulariter non præsumitur, nisi probetur, num. 4. & quibus conjecturis detegatur, & est species criminis symoniæ, ibid. nu. 1.

Beneficiorum confidentia symoniaca non præsumitur etiam si resignans, & resignatarius essent amici tempore resignationis, præ. 9. lib. 5. nu. 5. Præsumitur autem symoniaca ex conjecturis quibus detegitur ipsam esse symoniacam, & quæ sint conjecturæ, ibid. num 7. & sequ. & præsumitur symoniaca quando is in quem collatum fuit beneficium intra modicum temporis spatium retrocessit ipsum beneficium reservato sibi aliquo commodo fructuum vel personis, ibid. num. 10. Idem quando is qui renunciavit beneficium, in illo adhuc residet, vel fructus percipit, vel si is cui est collatum beneficium respondet de fructibus ipsi renuncianti, ibid. num. 14. Idem si recipiens beneficium constituit procuratorem ipsum renunciantem, vel ejus sanguine conjunctos ad percipiendum vel locandum fructus beneficij demissi ibid. nu. 15.

Idem quando renuncians curavit fieri expeditionem, & expeditionis expensas pertinentes ad eum, cui collatum est beneficium fecit, ibidem num. 16. Idem quando quis processione alicui facta quacunque authoritate, in negotio ipso se quoquo modo immiscuit, & postea aliquid ex fructibus beneficij consequutus est, ibidem numer. 17.

Idem quando constat ex literis resignatarij scriptis resignanti sibi factam fuisse resignationem ob id quod ipse resignatarius, tanquam fidejussor resignantis solvat debitum ejus creditori, ibid. nu. 18.

Beneficiorum confidentia non symoniaca sed illicita quæ dicatur, & quare non sit comprehensa in Bullis Pij IV. & Pij V. præs. 9. lib. 6. nu. 19.

Beneficij collator si contulit beneficium pacto adjecto, ut postea in alterum pro arbitrio collatoris vel alterius de ipso beneficio disponatur, confidentiam symoniacam dicitur committere, præs. 9. lib. 5. nu. 9.

Beneficium resignans si ad sui commodum pactum aliquod adjicit, præsumitur symoniacè id fecisse, & sic dicitur confidentia symoniaca & illicita, præsum. 9. lib. 5. num. 8.

Beneficium resignans si illum constituit procuratorem qui est sanguine conjunctus cui deinde est facta resignatio, symoniacè præsumitur egisse, præsum. 9. lib. 5. numer. 5.

Idem quando is qui resignavit beneficium mortuus est in possessione ipsius beneficij, quia præsumitur interveniss pactum inter ipsum & resignatarium quod ipse donec esset in humanis possideret, ibid. nu. 6.

Beneficium à clerico bannito ademptum & alteri collatum non restituitur ipsi clerico restituto, præsum. 46. lib. 5. numer. 7.

Beneficium ut genus dividitur in tres species, præsu. 40. lib. 3. num. 7.

Beneficium legis indultum alicui intelligitur si eo velit uti, qu. 48. lib. 1. nu. 28.

Beneficium alicui conferens Pontifex Maximus ob aliquod temporale præsumitur dispensare cum eo quod ad pœnam symoniæ, præsu. 20. lib. 2. nu. 12.

Beneficium curatum conferendo Pontifex habenti simile super incompatibilitate præsumitur dispensasse, præsu. 20. lib. 2. nu. 15.

Beneficium infanti Papa conferens dispensare præsumitur, ibid. nu. 30. aliquibus tamen ab hac opinione dissentientibus, nu. 31.

Beneficium alicui tanquam inhabili concessum probat is qui affirmat, præsu. 10. lib. 2. nu. 26.

Beneficium permutans cum aliquo, sibi adscribat, si quomodo id obtineret, non perquisierit, præsum. 88. lib. 3. numer. 8.

Beneficium inferioris à principe non ita latè interpretari, præsum. 103. lib. 3. nu. 15.

Beneficij pacificus possessor triennalis molestia non afficiendus, præsu. 193. lib. 3. nu. 4.

Beneficio alteri competenti nemo ipso invito uti potest, præsump. 13. lib. 3. nu. 16.

Beneficia principum latè interpretari, præsum. 103. lib. 3. num. 21.

Beneficia principum latè interpretantur, nisi stricta interpretatio à lege approbetur, præsu. 97. lib. 3. nu. 19.

Beneficia principum non comprehendunt ea quæ requirunt mentionem specificam, ibid. nu. 20.

Beneficia principum strictè interpretantur quando tertius læditur, præsu. 97. lib. 3. nu. 12.

Beneficium restitutionis in integrum est personale & cedi potest, præsum. 189. lib. 4. nu. 147.

Beneficium statuti non tollitur per specialem partium conventionem, quando generaliter est inductum, præs. 109. lib. 4. nu. 46.

Benemerita ob quæ alicui donatur vel relinquitur non præsumuntur cùm sint quid facti, præs. 14. lib. 6. nu. 11.

Benemerita filij erga patrem nulla posse considerari quæ mercede digna sint, præs. 29. lib. 3. nu. 10.

Benemerita filij, ut ob ea donatio à patre facta consistat qualia esse debeant, ibid. nu. 21.

Benemerita filij præcessisse si adsint conjecturæ creditur patris assertioni, ibid. nu. 31.

Benemeritorum filij sola patris assertio, donationem consistere non facit, præsu. 29. lib. 3. nu. 24.

Et quæ sit ratio, nu. 25.

Bernardinus quidam Patavinus hujusmodi insania laborasse fertur, quod diceret se videre equitem ingredientem cubile suum è specula, præsump. 45. lib. 6. num. 53.

Biennij lapsus non tollit exceptionem non numeratæ pecuniæ, quando solum per testes constat de confessione numerationis, præsum. 145. lib. 3. num. 16.

BIU Cujas

Biretum comprehenditur nomine vestium, præsu. 161. lib. 4. nu. 19.

Blasphemans assiduè dicitur suspectus de hæresi, præsum. 6. lib. 5. nu. 29.

Blasphemans pluries calore iracundiæ præsumitur tantùm semel blasphemasse, præ. 2. lib. 5. nu. 27.

Bona verbum, idem significat, quod verbum hæreditas, quando subjecta materia id suadet, secus alias, præsum. 109. lib. 4. nu. 16.

Bona dicuntur, deducto ære alieno, præsu. 109. nu. 8. & præs. 143. lib. 4. nu. 14.

Bona an in dubio censeantur relicta liberè à testatore, an autem onere fideicommissi & restitutionis gravata, præsum. 67. lib. 4. nu. 1.

Quod liberè censeantur relicta, ibid. & n. 2.

Bona adventitia filij & legitima sibi debita à pari procedunt, nec in eis constituenda est differentia, præs. 38. lib. 4. nu. 29.

Bona quæ non possunt alienari, nec etiam fisco publicari possunt, præs. 76. lib. 4. nu. 101.

Bona & divitiæ patris dicuntur esse filij, præsu. 189. lib. 4. nu. 32.

Bona quæ sunt in domo custodiæ causa, perinde sunt, ac si ibi non essent, præ. 126. lib. 4. n. 12.

Bonorum dotalium dominium dicitur remanere penes mulierem, non autem ad maritum transire, præ. 189. lib. 4. nu. 169.

Bona ecclesiæ possunt alienari pro redimendis captivis, præsu. 192. lib. 4. nu. 2.

Bona ecclesiæ non possunt per testatorem legari, præsu. 119. lib. 4. nu. 1.

Et si legantur, nunquid saltem eorum æstimatio sit, præstando ex præsumpta testatoris voluntate, ibid. nu. 2.

Bona emphyteutica nunquid possint alienari pro dotis constitutione etiam sine consensu domini, præsu. 189. lib. 4. nu. 163.

Bona jam à testatore donata restitui debent fideicommissario: quando testatorem pœnituit donationis jam factæ, præ. 169. lib. 4. nu. 10.

Et quomodo conjecturis probetur hæc pertinentia, ibid. nu. 11.

Bona feudalia non dicuntur propria bona vasalli: secus in feudis hæreditariis, præ. 142. lib. 4. nu. 8.

Bona feudalia non nisi in subsidium alienari possunt causa dotis constituendæ, præ. 189 nu. 9.

Bona filij sunt magis debita matri quam bona mariti, præs. 37. lib. 4. nu. 11.

Bona fideicommisso supposita non dicuntur esse possidentis sed aliena, cùm sint alteri restituenda, præsu. 142. lib. 4. num. 13.

Bona supposita fideicommisso regulariter alienari nequeunt, præ. 190. lib. 4. nu. 37.

Bona subjecta fideicommisso si semel sunt alienata, perpetuò sunt alienabilia, præ. 189. lib. 4. nu. 192.

Et quando id procedat, ibid.

Bona ad hæredem fideicommisso gravatum perventa ex persona quidem testatoris, sed tamen alio jure quàm hæreditario, an & quando ex præsumpta mente ipsius veniant in restitutione fideicommissi, præ. 196. lib. 4. nu. 1.

Bona in hæreditate testatoris fideicommittentis reperta, & fructus ab hærede gravato percepti, an & quando ex præsu. voluntate testatoris restitui debent fideicommissario, præs. 197. lib. 4. nu. 1.

Bona hæreditaria si quis possedit per decennium, præsumitur adivisse hæreditatem, ne occupator & malæ fidei possessor videatur, præ. 101. lib. 4. nu. 28.

Et statuto Florentiæ cautum reperitur, quod si quis possedit bona hæreditaria post quindecim dies à morte defuncti, licet ipsa bona deseruit, adivisse intelligatur, ibid. nu. 29.

Bonorum mobilium & immobilium appellatione non continentur jura, & actiones, quia sunt incorporalia, præsu. 54. lib. 4. nu. 20. & nu. seq.

Quid si dispositio est universaliter facta, nu. 27.

Bona primogenituræ nunquid possint alienari pro constitutione dotis, vel ipsamet valeant in dotem assignari, præ. 189. lib. 4. nu. 175.

Bona primogenituræ possunt alienari pro constitutione dotis filiæ etiam si ipsa filia constitutioni primogenituræ consensisset, ibid. nu. 180.

Secus quando primogenitura fuit constituta & ordinata à transversali, ibid. nu. 184.

Et secus quando fuit primogenitura ordinata & constituta contractu, ibid. nu. 185.

Bona soceri intelliguntur tacitè hypothecata pro dote à nuru recepta, præ. 190. lib. 4. nu. 11.

Bonis existentibus in civitate legatis, an & quando præsumantur ea relicta, quæ sunt in suburbiis, præsu. 126. lib. 4. num. 1.

Bonis existentibus in civitate legatis, præsumuntur etiam relicta ea, quæ sunt in suburbiis, quando relicta sunt sanguine conjunctis, & sic in legatis, quæ admittunt largam interpretationem, ibid. nu. 7.

Idem quando testator non habebat bona in civitate, sed solum in suburbiis, ibid. nu. 8.

Bona animi quæ sint, & quod ab iis conjectura ducatur, lib. 1. qu. 15. nu. 11.

Bona fortunæ quæ sint, & quod ab iis fiant conjecturæ, qu. 15. lib. 1. nu. 12. eodem.

Bona in familia & agnatione conservari æquitati convenit, præsu. 93. lib. 3. nu. 3.

Bona in fraudem fisci alienans ea non potest revocare, præsu. 12. lib. 3. nu. 32.

Bona filij habitantis cum patre & negocia illius administrantis, profectitia præsumuntur, præsum. 50. lib. 3. numer. 1.

Nisi tamen urgentiores conjecturæ in contrarium adsint, num. 2.

Bona filij habitantis seorsum à patre adventitia præsumuntur, & ex ejus industria acquisita, ibid. nu. 3.

Bona filij nec cum patre, nec ab eo seorsum habitantis, qualia præsumuntur, nu. 5.

Bona mobilia minoris, quæ servando servari nequeunt, sine Prætoris decreto, & aliis solemnitatibus alienantur, præs. 6. lib. 3. nu. 5.

Bona ecclesiæ cursu temporis immemorabilis præscribi, præ. 131. lib. 3. nu. 40.

Bona aliqua relicta mulieri dotis nomine, ea nubente viro in dotem datæ præsumuntur, præsum. 6. lib. 3. numer. 89.

Bona mulieris extra dotem quæ sint, præsum. 8. lib. 3. numer. 4.

Bona marito tradita post jam constitutam dotem, dotalia quoque censeri si id aliquibus verbis vel signis appareat, ibid. nu. 23.

Idque si verbis dominij translationem significantibus usa sit, num. 24.

Vel usa fuerit vocabulo assignationis, nu. 26.

Aut dixerit se tradere dicta bona, ad utendum, fruendum, & faciendum perpetuo, quicquid voluerit, numer. 28.

Bona post constitutam dotem marito tradita, dotalia præsumuntur, si verbum supra dotis fuerit adhibitum, ibid. num. 30.

Idem si dos jam data erat tenuis, nu. 32.

Bona reperta penes mulierem matrimonio constante, vel intra annum luctus mariti præsumuntur, præs. 52. lib. 3. num. 22.

Bona dotis causa data, non sequuto matrimonio dotalia

BIU Cujas

lia dici nequeunt, nisi destinatione quadam, præ. 29. lib. 3. num. 82.

Bona post delictum commissum, an publicentur ipso jure, vel per sententiam, differentia est, præsum. 124. lib. 3. num. 2.

Bona dividentes, omnéque jus sibi competens & competiturum remittentes, præsumi quoque fideicommissum remisisse, præ. 215. lib. 3. nu. 33.

Si nulla alia quam fideicommissi causa subsit, n. 34.

Et quis id probare debeat, n. 35.

Aliud esse si tempore divisionis aliæ causæ extarent quibus jus aliquod habituros sese dividentes sperabant, numer. 37.

Aut in divisione posita sint aliqua verba restrictiva, quibus in futurum excluderetur, n. 39.

Nisi verba in divisione posita, valde sint generalia, numer. 40.

Aut etiam expresè juri de futuro sit renunciatum, numer. 41.

Bona dividentes cum clausula, ad habendum, tenendum, & quicquid voluerint placueritve faciendum, præsumi fideicommissum remisisse, præ. 115. lib. 3. n. 63. & 65.

Idque procedere multo magis, si & hæredibus illa licentia data sit, nu. 66.

Bona fides causatur etiam ex injustis & temerariis causis, præ. 130. lib. 3. n. 3.

Bona fides in possessore præsumitur, alleganda tamen est, qu. 48. lib. 1. n. 9.

Bonis allodialibus uni ex fratribus in divisione obvenientibus, alteri feudalibus solum, utrum iis evictis de evictione contra alterum fratrem agitur, præsum. 115. lib. 3. numer. 21.

Bonis ecclesiæ pretio numerato venditis si emptor ad eorum consecutionem agit, pretium in Ecclesiæ utilitatem versum esse probare debet, præ. 55. lib. 3. n. 1.

Prælato autem agenti ad eorum recuperationem probatio incumbit, n. 2.

Bonis fratrum in catastro seu æstimi libro separatim conscriptis, societatis dissolutæ facit præsumptionem, præsum. 60. lib. 3. nu. 13.

Bonis mobilibus in domo existentibus legatis, non continentur nomina debitorum, & an quando inter mobilia vel immobilia veniant jura, actiones, & nomina debitorum, præ. 129. lib. 4. nu. 30. 31. 32. 33. 34. 35. & 36.

Bonitas à natura homini inest, præ. 29. lib. 6. nu. 1.

Bonitas non præsumitur in eo, qui promovendus est, imò adhibenda est aliqualis informatio, præsum. 1. lib. 5. numer. 31.

Bonum semper è bono præsumitur, sicuti malum è malo, præsum. 32. lib. 5. nu. 5.

Bonum à bono, malum à malo factum præsumitur, præ. 122. lib. 3. nu. 102.

Bonos mores corrumpere præsumitur, qui cum malis conversatur, qu. 14. lib. 1. n. 66.

Bonorum fideicommisso subjectorum, divisione simplici facta, præsumitur remissum fideicommissum ipsum, præ. 115. lib. 3. nu. 3.

Idque si vel purum sit vel purificatum, ibid. n. 4. & 5.

Si præsertim divisio verbis amplis & prægnantibus facta sit, & adhibito juramento, n. 7.

Aut dividentes diu possederint, de aliis rebus gestis rationem reddentes nulla fideicommissi facta mentione, numer. 8.

Bonorum suppositorum fideicommisso nondum purificato, simplici divisione facta, non præsumitur remissum fideicommissum, nu. 9. Nec refert si juramento confirmata sit, num. 11.

Aut dividentes invicem de evictione promiserint, numer. 12.

Contrarium tamen aliquibus probare conantibus, numer. 15.

Si præsertim de evictione promissio, verbis multum generalibus sit facta vel universalibus, nu. 17. Aut in ipso individuo, causa videlicet fideicommissi, nu. 18. Item & alio casu relato, n. 20.

Bonorum subjectorum fideicommissio, divisione facta, an & quando fideicommissum censeatur remissum vel non, nu. 22. usque nu. 31. & à nu. 42. usque nu. 56. & quid si adjecta sit clausula ponentes se in omnem locum &c. vel, ut dividentes haberent, possiderent, &c. num. 67. usque 76.

Bonorum divisione concessam alienationem liberam comprehendere fideicommissum si titulo singulari, secus si universali alienatio fiat, præsu. 115. lib. 3. nu. 57. 58. 59. eodem.

Bonorum divisio facta cum alienandi licentia quo ad usumfructum, non comprehendit fideicommissum, ibid. num. 60. Idem si cum suis juribus alienari posse, dixerint dividentes, nu. 61. Vel id constat ex actu subsequuto, dividentes fideicommissum comprehendere voluisse, numer. 62.

Bonorum ecclesiæ natura est, ut alienari nequeant, præ. 91. lib. 3. nu. 60.

Bonorum ecclesiæ alienationem, pro evidenti utilitate, & necessitate, factam esse, enunciatio præsumptionem non facit, sed necessaria est probatio, præsum. 133. lib. 3. numer. 18.

Bonorum omnium divisione facta à testatore, cohæres cohæredi de evictione non tenetur, præs. 118. lib. 3. nu. 1. Limitatur tribus modis, ibid. num. 8. 9. & 10. Vide verb. Evictio.

Bonorum possessionem pupillo decernens Prætor, etiam sine tutore, possessorem eum facit, præ. 20. lib. 2. nu. 10.

Bonorum uxoris traditorum post dotem constitutam, omnes fructus maritus percipiens, tanquam dotalium percipere præsumitur, præ. 8. lib. 3. nu. 33.

Bonorum possessio an & quando præsumatur agnita; & quæ requirantur ad eam, præs. 103. & 104. lib. 4. num. 1. & 2. 16. usque 23.

Bonorum possessionis agnitio est necessarium antecedens, ut agi possit actione possessoria hæreditatis petitione adversus occupatores bonorum, præ. 103. lib. 4. nu. 2.

Bonorum possessionem qui agnovit, & agi contra possessores bonorum possessoria hæreditatis petitione an præsumatur intra debitum tempus eam agnovisse, præ. 104. lib. 4. n. 1.

Bonorum possessio secundùm tabulas non defertur nisi iis, qui alioqui ab intest. succedere possent, præsu. 96. lib. 4. nu. 36.

Bonorum possessor probare debet se intra debitum tempus agnovisse ipsam bonorum possessionem, præ. 77. lib. 6. nu. 13.

Bonorum possessor an veniat appellatione hæredis, vide Hæres.

Bonus quilibet à natura præsumitur, bonus autem is non præsumitur qui alterum dolo circumvenit, præsum. 3. lib. 5. nu. 15. semel, semper præsumitur bonus, sicut contrà, præ. 19. lib. 5. nu. 9. qui fuit, & nunc bonus præsumitur, qu. 14. lib. 1. nu. 26. & præsu. 1. lib. 5. nu. 17. & perfectus adeò nemo est, qui legi subsit, præsum. 51. lib. 2. nu. 25.

Bonus quilibet, & non ladere præsumitur, præsu. 76. lib. 2. num. 5. quis non præsumitur, quando agitur de alterius præjudicio, nec debet quis statim credere viro bono in præjudicium alterius, ibid. num. 16. Idem quando talis præsumptio induceret aliquod damnum illi pro quo præsumitur ibid. num. 20. quilibet esse debet, etiam si damno

si damno aliquo afficeretur, præs.1.lib.5.nu.27. is dici non potest, qui vitiosus est.præs.4.lib.5.nu.2.

Bonus is non præsumitur, qui excedit terminos causæ, qua aliàs præsumptio delicti evitatur, præsum. 2. lib. 5. num. 53. quis non præsumitur, quando agitur de salute animæ, præsum.1.lib.5.num.29.tunc quilibet præsumitur, quando non extat præsumptio in contrarium: secus si extat, ibid. num. 33. si quis fuit præsumitur pro negotio, quod ipse gessit & pertractavit, præs.4.lib.5.num.10.

Brocardicum est, de quo certa tradi non potest regula, præsum.99.lib.6.nu.1.

C

CAdaver emittens sanguinem, adducto accusato, torturæ præbet indicium.qu.89.lib.1.nu.128.

Cadaver occisi cujus sit, si facies non indicet, signa & stigmata corporis perquirenda, præsum.64.lib.3.nu.5.

Caducitas remissa an & quando censeatur, præsum.112.lib. 3.num.1. & seq.

Caducitatis pœnam à lege inductam, ibid.nu.12.

Caducitatis ad pœnam evitandam, obligatio habet vim solutionis, præs.139.lib.3.nu.22.

Caducitatem non remisisse censetur dominus, pensionem præteritam cum protestatione recipiens, 8. præsum.112. lib.3.num.18.

Caducitatem remissam censeri, à domino canonem futurum sine protestatione recipiente, num. 19. Cæsar sic dictus est, quia à cæso matris utero in lucem venit, præsum.52. lib.6.num.19. Morbo comitiali laborabat, præs.42.lib.6. num. 3. Cæsaris dictum præclarum, si violandum est jus, regnandi causâ violandum est, præsum.54. lib. 6. numer.10.

Calendarium quid, & an sub legato usufructus omnium bonorum contineatur, præsu.143.lib.4.num.9.

Caligulæ erant parvæ caligæ olim, præsum. 161. lib. 5. numer.9.

Caligula tres sorores suas stupro contaminavit: ob quem incestum se Iovem vocavit.præs.17.lib.5.num.18.

Calumnia non multum differt à falsi crimine, præsum. 25. lib.5.num.1.

Calumnia tam in causis civilibus, quam in criminalibus, committitur, ibi.n.2.

Calumnia cessare præsumitur in causis privatorum, quando cessat in causis fisci, ibid.n.5.

Calumniari quando quis præsumatur, præsum. 25. lib. 5. numer.1.

Calumniator semel, in futurum calumniari præsumitur, præs.32.lib.5.n.3.

Calumnivarium quid sit, præs.162.lib.4.n.21.

Camum non venit appellatione vini: & quid sit, & quomodo conficiatur, præs.152.lib.4.n.6.

Cancellatio instrumenti duplex, præsum. 141. lib. 3. num. 2. quæ dicatur formis & quæ informis, ibidem num. 2. & 3.

Canonem ab emphyteuta dominus recipiens, præsumitur caducitatis pœnam remittere, præs.25.lib.3.n.15.

Canonem jam præteritum recipiens absque protestatione, præsumitur caducitatis pœnam remisisse, præs. 45. lib. 3. num.8.

Et quæ causa sit, num.9. Aliud esse si protestetur, n.21.

Canonem solvens tanquam emphyteuta, talis præsumitur, ut in posterum à domino directo, ad præstationem cogi possit, præs.111.lib.3.n.1.

Canonici nunquid repræsentent ecclesiam, præs.113.lib.4.n.8.

Canonicus is præsumitur, qui diu in stallo, & choro cum aliis est, præs.76.lib.6.n.20.

Capitali dimisso, apud socium antiquum, finita ne an renovata præsumatur societas, præs.57.lib.3.n.5.6.& 7.

Capitulum, & Canonici idem sunt, præs.113.lib.4.n.7.

Capituli consensus requiritur in præsentationibus, quæ in ecclesia collegiata fiunt præs.34.lib.6.n.5.

Capta in bello nunquid efficiantur capientis tuta conscientia.præs.96.lib.6.n.1.

Capti à barbaris quando redimuntur, dicuntur restitui communioni ecclesiæ & sacramentorum, præs.192.lib.4. num.4.

Capti ab hostibus Christianis verè dici non possunt captivi aut capientium servi, præ.192.lib.4.n.7.

Carceratus à judice laico, quando remitti debeat ad Ecclesiasticum, ideo quod dicatur clericus, præ.76.lib.6.nu.30. usque ad n.34.

Carceratus si aufugit probandus est casus fortuitus à custodia carceris, lex enim præsumit ipsum ejus negligentia aufugisse. præ.61.lib.6.nu.33.

De Carcere qui semel aufugit, amplius relaxari non debet etiam dato fidejussore, præ.32.lib.5.n.9.

Carcerato fugiente ex carceribus contra custodem præsumitur. præ.85.lib.8.n.16.

Cardinalem accusatum damnari posse, quot testes requirantur, qu.80.lib.1.n.24.

Cardinali asserenti se habere privilegium doctorandi, & legitimandi ob summam ejus nobilitatem creditur, præ. 59.lib.6.n.4. Intellige nisi grave tertij detrimentum versetur, ibid.n.5.

Carænum quid sit, præ.152.lib.4.n.8.

Carnem suam nemo præsumitur odio prosequi. præ.40.lib.5. num.19.

Carolus II. Imper. cum haberet patrem & filium homicidij noxios in carceribus, certumque esset alterum eorum id facinus perpetrasse, jussu filium suspendi: Quod audiens pater, ut filium à morte liberet sponte crimen confessus est, & sic suspensus fuit, filio liberato, præsum. 56. lib.6.n.8.

Carolus VI. rex Francorum cum insanire incepisset, verba parum sibi convenientia atque inordinata loqui consuevit. præ.45.lib.6.n.4.

Carruca dormitoria censetur nomine mundi vel ornamentorum, si uxor cui maritus eam legavit, ea utebatur. præ. 163.lib.4.n.10.

Et quid olim essent carrucæ, ibid.

Castitas in fœmina est laudabilior quàm in masculo, & in ea vitium carnis est detestabilius, præsum. 78. lib. 4. numer.58.

Castè quæ vixit, præsumitur esse, & futura casta, q.19.lib.1. num.5.

Castor & Pollux ex Læda eodem partu nati, præ. 51. lib. 6. num.3.

Casma quid sit, præ.138.lib.3.n.8.

Castrum in dubio liberum & allodiale præsumitur, præ. 91. lib.3.n.7.

Castrum an & quando causa custodiæ concessum præsumitur, præ. 30. lib. 3. num. 27. & præ. 96. num. 1. usque ad num.5.

Castrum quod muro cingitur dici, præ.97.lib.3.n.2.

Castrum à jurisdictione quid separatum esse, ibid.n.5.

Castrum seu territorium significare universitatem quandam, respectu nominis sui, ibid.n.12.

Castrum in limitibus imperij, sine principalis licentia ædificari, vetitum esse, ibid.n.16.

Castrum quod civitati subest vel non, cum jurisdictione princeps concedendo, an & quatenus præsumatur concedere merum imperium, n.33.34.& 39.

Castrum vendens privatus aliquis, jurisdictionem personæ cohærentem, non præsumitur vendidisse, n.43. Nisi tamen pretij quantitas id suadeat, n.45.

Castrum ejus præsumi cujus est regnum, præsum. 110. lib. 3. num.10.

BIU Cujas

Castrum recognoscens in feudum à principe, jurisdictionem, impenium & territorium, non præsumitur recognovisse, præsu. 98. lib. 3. n. 1. Nisi id ex recognitionis verbis colligi possit, num. 12.

Castrum vel turrim contra quamcunque personam accommodare promittens, non præsumitur contra seipsum promisisse, præsu. 44. lib. 3. nu. 22. Idque etsi culpa sua effectus sit inimicus, n. 24.

Castrum in feudum obtinens, si prædia alio titulo possidere demonstret, præsumptionem quæ pro domino est, convellit, præsum. 101. lib. 3. n. 3.

Castri vel oppidi custos, impendens aliquid causa perpetuæ utilitatis illius loci, non donandi, sed repetendi animo facere præsumitur, præ. 32. lib 3. n. 12.

Castri vel oppidi feudo concesso, præsumi concessas pertinentias, præ. 99. lib. 3. nu. 1. Et de quibus id pertinentiis non habeat locum, n. 6.

Castri, oppidi aut civitatis dominus, non præsumitur rerum particularium dominus, si ab aliis possidentur, & de eorum dominio constat, præ. 100. lib. 3. n. 7. Quomodo autem de possessione eorum constet, n. 8.

Castri intra fines repertum præsumitur jure dominij ad dominum castri spectare, n. 11.

Castri dominus dicitur habere dominium universitatis agrorum, in territorio existentium, ibid. n. 17. Idque procedit, etsi non possideat, sed annuam pensionem ratione dominij recipiat, n. 18.

Castri concessio & recognitio generalis, nullam facit præsumptionem adversus tertium, præsum. 101. lib. 3. numer. 13.

Castri concessione limitatè facta, feudale non præsumitur prædium aliquod contra tertium, ibid. nu. 15.

Castri concessio speciatim prædia vasallo concessa enumerans, non tamen præjudicat tertio, n. 17.

Castro simpliciter vel cum Iurisdictione, & omnibus pertinentiis suis, à principe concesso, quid quantumque intelligitur concessum, præ. 97. lib. 4. n. 14. 15. 35. & 38. Vide infrà Iurisdictio.

Castro vel oppido vendito, præsumi venditas eorum pertinentias, præ 99. lib. 3. n. 2.

Castro in feudum simpliciter concesso absque prædiis vel pertinentiis, præsumuntur & ipsa à Domino Castri in feudum recepta si alio titulo possidere, vasallus non reperiatur, præ. 101. lib. 3. n. 2.

Castro generaliter in feudum concesso cum pertinentiis, prædia ab aliis non possessa feudalia præsumuntur, ibidem num. 4.

Castro limitatè cum juribus, prædiis, vineis, nemoribus &c. concesso, vasallo possessore aliquod ex illis esse negante, domino probatio incumbit nu. 6. Et quid si de pertinentiis esse vasallus asserat, n. 8.

Castro cum prædiis specificè concesso & recognito, illa feudalia præsumuntur, quæ specifice dinumerata sunt, ibidem num. 12.

Castro legato cum instrumentis, quid in dicto legato comprehensum præsumatur, pr. 154. lib. 4. nu. 21.

Casus contingens non præsumitur, præ. 138. lib. 3. n. 3.

Casum fortuitum in se recipiens, intelligitur promisisse: dummodo non eveniat culpa ejus, cui facta est promissio, præ. 48. lib. 2. n. 10.

Casus omnes cùm à lege comprehendi minimè potuerint, de similibus ad similia procedimus, quæst. 5. lib. 1. numer. 19.

Casus, vel adversa fortuna nunquam expectari debet, & quando sit casus infelix, & tristis eventus considerandus, præ. 41. lib. 4. nu. 4.

Casus omissus habetur pro omisso, præ. 26. lib. 4. n. 12. Non habetur pro omisso, quando adest eadem ratio, præ. 26. lib. 4. nu. 16.

Caupones & nautæ tenentur pro delictis servorum, & famulorum suorum, præ. 27. lib. 5. n. 20.

Causa excusat à dolo, & per consequens à delicto præ. 2. lib. 5. n. 38. Intellige, ut ibi. n. 39.

Causa quælibet excusare solet à malitia & dolo, præ. 7. lib. 5. nu. 22. & præ. 130. lib. 3. n. 5.

Causa cessante, cessare debet effectus, secus si effectus est jam consummatus, præ. 189. lib. 4. n. 196. & 197. Et secus etiam in jure jam quæsito ibid. nu. 138. eod.

Causa ubi mandata est dissimienda ab erudito, atque probato Iurisconsulto, is vices suas alteri mandare non poterit, præ. 92. lib. 6. nu. 12.

Causam qui habuit à me, non potest quæstionem dominij mihi referre, præ. 63. lib. 6. nu. 7.

Causam habentes ab eodem si duo contendunt, præfertur ille, qui prior est in possessione licet alter sit prior in titulo, præ. 69. lib. 6. nu. 12.

Causæ in regno Galliæ potius secundum æquitatem, quam secundum juris rigorem judicantur, præsum. 55. lib. 4. numer. 9.

Causa animæ cæteris est præferenda, præsu. 189. lib. 5. numer. 134.

Causa famæ æquiparatur causæ vitæ præsum. 49. lib. 5. numer. 6.

Causa finalis dicitur regere & gubernare omnem dispositionem, & est substantia ipsius dispositionis & actus, & appellatur forma actus & fons causarum, præ. 24. lib. 4. num. 3. Et dicitur primum principium intentionis ibidem num. 4.

Causa impulsiva non dicitur propriè causa, sed motivum quoddam ad disponendum, præ. 24. lib. 4. n. 18.

Causa justa non excusat à dolo vero, à dolo autem præsumptio excusat, præ. 3. lib. 5. nu. 12.

Causa limitata limitatum parit effectum, præ. 29. lib. 3. num. 23. & præ. 21. lib. 4. num. 10. & 16. præ. 36. eod. lib. num. 7. 29. & præsum. 69. eod. lib. num. 5. præs. 76. eod. lib. numer. 87.

Causa est, quæ significat an aliquid actum sit vel non, qu. 17. lib. 1. nu. 1.

Causa tam ad defendendum, quàm accusandum consideratur, ibid. nu. 3.

Causa præsumitur ubi effectus apparet, quæst. 18. lib. 1. numer. 16.

Causa & qualitas negativa affirmativa est potentior, qu. 29. lib. 1. nu. 14.

Causa justa excusat à pœna legali, non conventionali, qu. 46. lib. 1. n. 40.

Causa naturalis in concursu cum accidentali prævalet, præ. 29. lib. 3. n. 48.

Causa & qualitas potentior prævalet, ibid. nu. 49.

Causa potentior est, quæ actum facit valere, num. 50. Item quæ benignior est, n. 51. Item quæ prodest non quæ nocet, num. 52.

Causa specialis generali est potentior nu. 54.

Causa quæ vel nocet, vel quæ prodest, pro subjecta materia & varietate rationum, interdum prævalet, n. 59.

Causa justa concessionis à principe facta, an & quatenus præsumatur, præsum. 10. lib. 2. num. 34. & multis seq.

Causa minus idonea à principe allegata, tollit eam quæ pro ipso erat præsumptionem, n. 60.

Causa civilis ardua, criminali æquiparatur, ob præjudicij gravitatem, qu. 40. lib. 1. n. 2.

Causæ cognitionem ubi non adhibitam apparet, pro rectitudine & justitia decreti, non præsumitur, præ. 75. lib. 2. nu. 51. Et quæ sint ejus conjecturæ, n. 52.

Causam justam vel injustam non allegans princeps, quo casu pro eo non præsumatur, præ. 30. lib. 2. n. 58.

Causam ante omnia considerant Iurisconsulti & interdum ipsi facto proponunt, qu. 27. lib. 1. n. 2.

BIU Cujas

Causam à qua his fuerit appellatum, princeps simpliciter committendo, videtur appellationem admisisse, præsu.20.lib.2.num.18.

Causarum variæ sunt species qu.17.lib.1.n.4.

Causa pia & causa filiorum à pari procedunt, quo ad præsumptam voluntatem testatoris, p.83.lib.4.n.41.in dubio extraneus præfertur,præ.13.lib.4.n.4.si fuit substituta filio subintelligitur conditio,si sine filijs decesserit,& hoc, quando agitur de omnibus bonis testatoris, vel saltem de majori parte, secus si de re aliqua particulari non multi valoris, præs.89.lib.4.num.124. Et secus si testator reliquit piæ causæ pro malè ablatis,& sic pro exoneratione conscientiæ,quia non subintelligitur d.conditio.ibid.n.125.nunquid excludat matrem pupilli ex tacita pupillari,præs.39.lib.4.n.90.

Causæ piæ in dubio favendum, & id procedit in his quæ de se immediatè sunt pia,& religiosa,non autem quando agitur de vtilitate pecuniaria.præs.84. lib.6.n.18.

Causa testati regulatur in dubio à causa intestati,præs. 39.lib.4.num.22.& præs.75.lib.eod.nu.10. & præs.94. lib.eod.num.19.

Causis duabus concurrentibus, quarum una nocet,altera prodest, illa quæ nocet,prævalet,præs.29.lib.3.n.56. Vide tamen ibid.n.59.

Causatum sequitur naturam suæ causæ,quæst.39. lib.1.n. 12.Id tamen fallit quandoque,ibid.num.13.

Cautela abundans non nocet,præsum.190.lib.4.num. 31.

Cautelis quilibet vti potest ad proprium commodum, præs.29.lib.6.num.17. Secus si in contrarium extant conjecturæ fraudis,ibid.num.18.

Cæcilius Metellus Numidici filius ex eo, quod patrem assiduis precibus ac lachrymis ab exilio liberasset, Pius dictus est,præsu.57.lib.6.num.4.

Celebrans in loco qui an sit interdictus dubium est inter Doctores, non dicitur propriè contemptor, etsi in dubio sit à celebratione abstinendum,præs.44. lib.5.n.6.

Cœlibatus olim erat maximè prohibitus, & quare.præs. 83.lib.4.num.23.

Cæmeterium dicitur esse ecclesiæ connexum,& quid cæmeterij nomine veniat,præs.72.lib.6.num.14.

Cæmeterium ecclesiæ esse,quando præsumatur locus vel fundus, ibid.num.15. vsque ad 22.

Cæsar totius orbis dominus, quoad dignitatem & protectionem.præs.14.lib.2.num.3.

Census & emphyteusis non sè compatiuntur,præs.196.li. 3.nu.11.

Census quid sit,& quibus modis constituatur,præs. 107. lib.3.nu.1.& seq.vsq.num.12.

Census in dubio vbi de alio titulo non constat, emptione præsumitur acquisitus, quando vnicum pretium fuit numeratum,vel promissum ib.num.14.

Census nomine, per multos annos quid solvens in futurum compelli potest,atque idem in livellario,præs.111. lib.3.num.3.

Census emptor, directum dominium respectu reditus, vsumfructum prædij acquirit præs.107.lib.3.num.15.

Census à præstatione qui principi debetur, nullo temporis cursu quem liberari,131.lib.3.num.37.

Census reservationem factam à patrono Ecclesiæ vel capellæ, præsumitur factam solemniter, concurrente cum ipsa quasi possessione,longo tempore.præs.132. lib.3. num.50.

Censum de re nostra, pensionem emphyteuticam pro re aliena solvimus,præs.109.lib.3.num.2.

Censualis potius quam emphyteuticus contractus in dubio præsumitur.præs.106.lib.3.num.3.& seq.

Censualis contractus, dominij tam directi quàm vtilis transactionem requirit,ibid.num.6.

Censuarius etiam per mille annos à solutione cessando, non cadit à contractu.præ.106.lib.3.num.11. Nisi tamen is specificè sit juratus,num.12.

Censuarius domino inconsulto alienans, non cadit jure suo, ibid. num. 14. Et de quo id censuario accipiendum,num.15.

Certum & clarum dicitur, quod per relationem ad aliud certum redditur.præs.15.lib.3.num.25.

Certum & clarum dicitur,quæ.3.lib.1.n.14.

Certitudinem amittere pro quærendis indiciis,infirmitas est intellectus,præsum.35.lib.3.num.3.

Certum est tenendum incertúmque dimittendum, præs. 67.lib.4.num.5.

Cerevisia non continetur appell. vini, cum conficiatur ex hordeo & aliis rebus calidis,præ.152.lib.4. nu. 10. Et quare Itali ea non vtantur, sed eam capitali odio prosequantur,ibid.n.11.

Cessio facta statim post contractum emptionis & venditionis præsumitur facta, respectu & causa ipsius contractus.præs.12.lib.6.num.20.

Cedens actiones,cessionarium in suum locum reponere dicitur,& dominium transferre,præs.6.lib.3.num. 92.

Cedentis confessionem,cessionario non nocere, præs. 124. lib.3.num.63.

Cessio actionis modico facta pretio,præsumitur simulata, & solum pro numerata quantitate conceditur cessionario,præsum.129.lib.3.num.2.ampliatur,ibid.num.5. 6.7.& 8.

Concessio actionum in quibus casibus non præsumatur simulata, præsum.129. lib.3. num. 9. 10. & seq. vsq. num.29.

Cessionem circa translationem actionum idem operari, quod traditio facit circa translationem dominij.

Charitas disponentis vel dilectio, conjecturam facit, q. 28.lib.1.num.12.

Charitatem à seipso incipere, à natura homini inditum est,præsu.46.lib.3.num.3.

Charilæus Meander ob dementiam in vinculis à fratre detinebatur.pr.45.lib.1.num.16.

Charitas ordinata incipit à se & suis,præs.125. lib.4.nu. 14.& præs.189.lib.eod.num.33.

Chartis legatis,veniunt libri,quando testator nil præter libros habebat,præs.126.lib.4.num.9.

Christianus fidei & religionis erga Deum opt.max. memor esse debet,quia sine fide ei placere non possumus, præs.6.lib.5.num.1.

Præsumitur itaque Christianus religionis & fidei Christianæ cultor & observator ibid.num.2.

Chyrographum quo me debere tibi professus sum,si penes te cancellatum reperiatur, oritur præsumptio juris, verosimilisque probatio,me tibi satisfeciſſe, q.4.lib.1. num.2.

Chyrographi appellatione,non solum tabulas,sed etiam jus quod illis probatur contineri, præsum. 140. lib.3. num.3.

Chyrographi restitutio, conjecturam facit factæ liberationis,quæst.18.lib.1.num.12.

Cibi nomen comprehendit panes, carnem, & reliqua edulia pro qualitate & conditione personæ, differunt enim cibi nobilium à cibis rusticorum,præs.157.lib.4. num.16.

Ciceronis locus in oratione pro Sexto Roscio explicatus, præsum.37.lib.5.num.3.

Cydonium nomine vini non continetur, & quid sit, præs.152.libro 4.num. 15.

Cymon Athenienſis, ut Milciadem patrem damnatum vinculis eximeret, vltro sese carceribus obtulit, mortem oppeturus, modò patrem à periculo servaret,

BIU Cujas

ret, præsum. 57. lib. 6. num. 2. Et cum patrem defunctum esse intelligeret, ut corpus ejus sepulturæ traderet, non tantum multis se periculis exponit, sed pietatem in patrem captivitati quoque præposuit. ibi. num. 3.

Cynaram regem Cypri, rem habuisse cum Myrrha filia, & ex eo concubitu suscepisse Adonidem, præs. 17. lib. 5. num. 11.

Cippus quid denotet: & qui veniat appel. illorum de cippo, quando testator dixit velle bona sua pervenire ad cippum suum, præs. 88. lib. 4. nu. 21. Et an comprehendantur fœminæ, ibid.

Citari reus debet ad actum, quoad ulteriora proceditur, præs. 64. libro 2. num. 14.

Citari potest maritus in ædibus, quibus habitat ejus uxor, præs. 27. lib. 2. num. 1. Idem est in muliere nu. 2.

Citato comparente, & nil opponente, citatio commissione judicis facta præsumitur, præs. 24. lib. 2. num. 13.

Citatio est fundamentum defensionis, præs. 48. libro 1. num. 12.

Citatio facta ab homine, an constituat citatum in mora, & quid de citatione legis, q. 46. lib 1. num 27.

Citatio in jus, an & quando præsumatur præs. 22. lib. 2. num. 1. 2. 3. & 4.

Citatio ad partis petitionem facta præsumitur, præs. 23. num. 1. Contraria refertur opinio num. 10.

Citatio quas partes contineat, ibid. num. 9.

Citatio ad partis petitionem facta præsumitur in causis summariis & levis præjudicij, nu. 13. Et maximè accedente diuturnitate temporis n. 14.

Citatio ob temporis diuturnitatem, judicis mandato facta præsumitur, pr. 24. lib. 2. num. 15.

Citatio realis sive prehensio & carceratio, quia magnam rei cognitionem requirit, non præsumit mandatum judicis, ibid. num. 16.

Citatione sola contrahitur vitium litigiosi jure pontificio, & quid jure Cæsareo, in quo contrariæ opiniones, num. 9. & 10. & quomodo & quando id procedat, præs. 97. lib. 2. nu. 11. & 12.

Citationem ad sui notitiam non pervenisse, juranti creditur, quæst. 77. lib. 2. num. 11.

Citationem verbalem aut personalem, judicis commissione factam non præsumi, pr. 24. lib. 2. num. & seq. Vide Commissio.

Citationem sua commissione factam, declarat judex ad ulteriora procedendo, ibid. num. 12.

Civitas, populus, universitas, semper eadem est, præs. 103. lib. 3. num. 25.

Civitas una, alteri non præsumitur subdita, pr. 89. lib. 3. num. 5.

Civitatis direptione probata, amissio rerum mobilium probatur conjecturis, pr. 135. lib. 3. num. 10.

Civem se asserens in contractu, is cum eo ut cive præsumitur initus, pr. 49. lib. 3. num. 21.

Cives in rebus publicis administrandis sunt ante omnes deligendi, qui ea in urbe nati sunt, & præferendi etiam novo incolæ magis idoneo, pr. 12. lib. n. 5. 5. Intellige, ut ibid. num. 8.

Civis an quis sit vel externus, quando referat, præsum. 30. lib. 6. num. 1.

Civem quæ faciant & quibus modis fiant, præsu. 30. lib. 6. num. 12. 19. 20. 21. & 23.

Civium appellatione continentur etiam nati in suburbiis, villis, vicis & comitatibus ipsi civitati subjectis, & an in favorabilibus tantum, præs. 30. lib. 6. num. 14. & 15.

Civis originarius quibus modis probetur, præs. 30. lib. 6. num. 31.

Civis quando dicatur & præsumatur amisisse civitatem, præsum. 30. lib. 6. num. 32. 33. & 34.

Cives quare statuto cogantur in civitate habitare, præ. 12. lib. 5. num. 4.

Cives nostros ab exteris & barbaris esse redimendos publicæ utilitatis interest, præs. 192. lib. 4. num. 3.

Civis filios habens præsumitur magis diligere civitatem, quam is qui caret filiis, & præfertur decurionibus non habentibus filios, & quare, præs. 12. lib. 5. num. 6.

Civis vel forensis an & quando quis præsumatur, præs. 30. lib. 6. num. 11.

Et quando alicujus origo ignoratur an scilicet sit hujus vel illius loci præsumitur esse illius civitatis in qua fuit educatus, ibid. num. 26.

Civis non præsumitur quis loci ubi degit, quando is se nominari fecit de alio loco, & deinde asserit se civem illius civitatis, in qua habitat, ibid. num. 20.

Civibus solis multa sunt commoda à leg. & statutis tributa, præs. 20. lib. 6. num. 2.

Civium nomina in civitate numerosa impossibile est quod sint nota uni testatori, præs. 101. lib. 4. num. 23.

Civitas quid sit, præs. 111. lib. 4. num. 14. & 15. Et quid differat ab urbe, ex Nonio Marcello ibid. num. 16.

Civitas propriè dicitur quæ muris cingitur, præs. 126. lib. 4. num. 3.

Civitas si statuit, certos bannitos esse à banno cancellandos præsumitur voluisse ipsos esse restitutos, præsu. 3. lib. 6. n. 10.

Civitati relinquere olim non erat permissum, præ. 111. lib. 4. nu. 2.

Hodie autem permittitur ibid. num. 4.

Civitatis decuriones si statuerunt, omnes cives solvere debere gabellam, prout suis majoribus solverunt: etsi non constet, quomodo majores illi solverunt, valet tamen statutum cum causativè stent illa verba, non conditionaliter, prout sui, &c. præs. 1. lib. 6. num. 7.

Clam confectum dici contractum, non publicatum, quando instrumentum super eo confectum, non publicatum, sed occultatum fuit, præs. 124. lib. 3. num. 45.

Clandestinitas certis in casibus præsumitur, q. 48. lib. 1. nu. 25.

In Claris non est opus conjecturis, præ. 101. lib. 4. num. 11. 120. & præsum. 139. lib. eod. num. 10. Vide infra in ver. conjecturis.

Clausula quando non potest stare per se tunc in fine posita refertur ad causam & disputationem immediatè præcedentem: si verò stare potest de per se tunc ad omnia præcedentia refertur, præs. 178. lib. 4. num. 7.

Clausula, alioqui ad omnia præcedentia non refertur, referri tamen debet, ne dispositio reddatur inutilis: vel si aliquando sequeretur absurdum, præsum. 180. lib. 4. num. 36.

Clausulæ accessoriæ non extendunt principalem dispositionem, præsum. 60. lib. 4. num. 80.

Clausula codicillaris quomodo concipiatur, vbi apponi solet, & quid operetur.

Clausula codicillaris variis modis concipitur, præs. 31. lib. 4. num. 7.

Clausula codicillaris subintelligi debet in testamento ad pias causas, præs. 31. lib. 4. n. 18. Idem favore libertatis, ibi n. 19. an & quando præsumitur in testamento scripta voluntate testatoris, præs. 131. lib. 4. nu. 1. Et si dicta clausula, vel similes scriptæ non sunt, an subintelligi debeant ex præsumpta ipsius testatoris voluntate, ibi, nu. 2. an & quando fideicommissum operetur ex præsumpta mente testatoris in filio jam nato, & in posthu-

BIU Cujas

mo scienter, vel ignoranter præterito, præs.32.lib.4.nu.1. an operetur fideicommissum, quando testator condito testamento adjecta dicta clausula decesserit, & deinde natus est posthumus, qui ante aditam hæreditatem mortuus est, præs.32.lib.4.n.18. quæ in testamento subintelligitur an operetur fideicommissum, præs.32.lib.4.n.19. apponi solet in testamento, ut sustineatur testamentum in vim codicillorum quando ipsum testamentum corruit, defectu solemnitatum, præs.60.lib.4.n.77. Et an operetur, quod directa substitutio ad fideicommissariam trahatur, ibid.num.78. & seq.

Clausulæ codicillares solent scribi in testamentis ex stilo & consuetudine notariorum, præsum.60.lib.4.nu.79. Et an scribantur voluntate testatoris, ibid. & præsu.79.lib.2.num.4.

Clausula codicillaris in substitutione adjecta operatur, ut non directè, sed obliquè & per fideicommissum testator substituerit, præs.66.lib.4.nu.11.

Clausula derogatoria ad futura testamenta circa quæ versetur, & quot modis concipiatur, quid item operetur, præsu.156.lib.4.num.2. & seq.

Clausula executiva in testamento quæ dicatur, præs.60.lib.4.nu.83.

Clausula in fine posita non refertur ad demonstrationem præcedentem quæ clausulam specialem & propriam habet, præs.131.lib.4.nu.7. generalis testamenti non trahitur ad casum de quo testator specialiter disposuit & providit, præsum.79.lib.4.nu.37.

Clausulæ insolitæ in instrumentis contractuum & aliorum actuum arguunt fraudem & dolum, præs.3.lib.5.nu.103.

Clausulæ in instrumento si non habet rectam constructionem, arguitur falsitas, præs.20.lib.5.num.25.

Clausula omni meliori modo, in testamento apposita operatur, ut filij positi in conditione præsumantur vocati, præsu.76.lib.4.nu.82. Et quæ sit vis dictæ clausulæ, ibi. præsu.31. & lib.4.num.1. & seq.

Clausula, rebus sic stantibus, non habet locum in actu duorum voluntate firmato, præs.37.lib.6.num.32.

Clausula in rescripto principis, quòd legitimatus succedat & habeatur, ac si ex legitimo matrimonio natus esset, intelligi debet in determinatis à jure communi, non autem in determinatis per statuta particularia, præsump.79.lib.4.num.26.

Clausula, si non valet jure testamenti valeat jure codicillorum: arguit, testatorem voluisse testari, præs.3.lib.4.num.4.

Clausula in testamento, si non valet jure test. &c. facit testamentum valere, præ.10.lib.3.num.2. quod valeat quocunque modo valere potest quid operetur, præsu.2.lib.4.nu.23. & si non valebit &c. an habeat vim clausulæ codicillaris, præs.31.lib.4.n.14.

Clausulas quilibet facere potest, ne prata sua depascantur licet id bestiarum dominis noceat: nisi consuetudo patriæ sit, quod prata illa depasci debeant, præsum.29.lib.6.num.12.

Clausula præcedens fortior est, ut determinet sequentia, quàm è converso, quæst.28.lib.6.num.24.

Clausula motus proprij, tollit vitium subreptionis, præs.13.lib.2.num.11.

Clausula ex certa scientia, circa quæ operetur, præs.20.lib.2.n.5.

Clausula doli mali in contractu dispositi, ex ipsa legis dispositione inest, quæst.46.lib.1.num.11.

Clausula deducendo jus competens & competiturum, cujus sit effectus, præs.28.lib.2.num.3. & 4.

Clausula in legitimatione apposita sine præjudicio venientium ab intestato quid operetur, præs.79.lib.4.n.53.

Clausulam de stylo potius & usu notarij quam partium consensu adjectam nil operari, præs.115.lib.5.n.44.

Clausulam ex certa scientia, in rescripto principis secundum quosdam non operari, in tertij præjudicium, præsump.9.lib.2.num.26. Idem de clausula motus proprij, n.num.27.

Clausulæ insolitæ in contractu eundem arguunt usurarium, præs.122.lib.3.nume.67. Requiri tamen ut aliæ præsumptiones concurrunt, ad detegendam simulationem, num.69.

Clausulæ accessoriæ non mutant, nec ampliant dispositionem principalem, sed ejus tantum naturam sequuntur, præs.115.lib.3.num.43.

Clavium traditionem, causa custodiæ factam præsumi, præsumpt.96.lib.3.num.3.

De Clericis & præsumptionibus circa eos.

Clericus carceratus à Iudice Laico an & quando ad Ecclesiasticum Iudicem sit remittendus, vide Carceratus.

Clerici non veniunt nomine monachorum: & an eadem rationes quæ militant, in monacho militent & in clerico, præs.3.lib.4.nu.67.

Clericus an & quando quis esse præsumatur, præsumpt.76.lib.6.num.1.7.8.11. & seq.

Clericus prohibetur in domo habere mulieres extraneas, præsum.7.lib.5.num.2.

Clericus an possit adoptare filios, & sic an ij excludant substitutum, præ.78.li.4.n.48. Quod non, ibid.nu.30.

Clericus non potest habere filios ex matrimonio putativo, cum nullus justus error valeat eum excusare: & ad matrimonium putativum excusandum requiritur error maximè probabilis, præsumpt.78.li.4.n.51.

Clerici ut plurimum non solent dimittere beneficia pinguia pro vilioribus, præs.35.lib.5.num.10.

Clerici & alij religiosi, qui à sua ecclesia ad aliam transire conantur, ambitione & avaritia id facere præsumuntur, præsum.35.lib.5.n.3. Et idem etiam si essent electi & postulati ab illa ecclesia vacante, ibi.n.4. Secus si cum licentia summi Pontificis, vel ejus mandato id facerent, ibid.num.11.

Clericus si venatum ivit, præsumendum est, quòd non dolo, & ut legis contemptor, sed recreationis gratiâ iverit, præs.3 lib.3.num.116.

Clericus si accusatus fuit, quod sine licentia celebravit in parochia aliena, & id probetur, ex hoc tamen non potest condemnari, cùm celebrare potuerit de licentia Parochi, præs.70.lib.6.num.3.

Clericus si diu possedit beneficium præsumitur possidere auctoritate & consensu superioris, præs.75.lib.6.nu.1. quod ampliatur, ibid.n.2.

Clericus qui diu stetit in quasi possessione clericatus, in beneficio etiam curato præsumitur verè clericus, & habet intentionem suam fundatam, præs.76.lib.6.n.19. Et quasi possessione clericatus debet in ea manuteneri, vel si est reus absolvatur à judicio actore nihil probante, præ.76.lib.6.n.25. Nec prodesset d. quasi possessio, quando clarè constaret de vicioso ingressu, ibid.n.26.

Clericum aliquem esse si constat, & ad aliquos ordines promotum, non præsumitur tamen promotus ad ordines majores, præsu.76.lib.6.num.2. & an promotus ad ordines majores, præsumatur promotus ad minores, ibid.num.3.

Clericus confessus se mutuo accepisse pecuniam non potest adversus suam confessionem opponere aliquam exceptionem de jure canonico, præsu.145.lib.3.num.7.

Clerici quoad bona eorum patrimonialia non differunt à laicis, præsu.145.lib.3.num.9.

BIU Cujas

Clericatus probari debet, ut quis puniatur qui verberavit eum, qui pro clerico habebatur, præs. 76. lib. 6. num. 27.

Clericus qui est an sacerdos præsumatur, præs. 76. lib. 6. n. 28. & 29.

Clericus fori privilegio gaudere quomodo & quando possit hodie ex dispositione S. Concilij Tridentini, præs. 76. lib. 6. num. 38.

Et quot & quæ requirantur infrà per diversum.

Clerici primæ tonsuræ beneficio carentes ideo privantur fori privilegio, quia non incedunt in habitu & tonsura ex constitutione Clement. 7. & Pauli 3.

Clericum percutiens incedentem in habitu laicali excusatur à pœna excommunicatione, præs. 76. lib. 6. num. 12.

Clericus amplectens mulierem præsumitur velle eam benedicere, secundum glos. in c. absit 11. qu. sed non satis rectè, præs. 2. lib. 5. num. 60.

Clericus beneficiatus si contrahit matrimonium per verba de præsenti præsumitur renunciasse beneficio, præs. 82. lib. 6. num. 3. Et in tali casu sufficit probare ipsum matrimonium per verba de præsenti, etsi non probetur copula carnalis, ibid. nu. 4. qui sponte ante negationem vel latam sententiam revocavit errorem suum hæresis, & ad catholicam Ecclesiam reversus est, non amittit beneficia, præs. 17. lib. 5. num. 5.

Clericus vel religiosus si inventus est in domo pulcræ mulieris, in loco abdito & secreto amplexans ipsam, adulterij & fornicationis suspectus efficitur, præs. 41. li. 5. num. 19. Et ideo clerici adloqui mulieres, quia ex ea adlocutione mala oritur suspicio, ibid. num. 20.

Clerici & sacerdotes omnino à mulierum conversatione abstinere debent, multi enim sunt inventi, qui diabolica suggestione incestus & stupra commiserunt, præ. 17. lib. 5. num. 9.

Clericus jam in sacris existens dicitur certus de fine sui status, ex quo religionem deserere non potest. præs. 78. lib. 4. num. 44.

Clericus in sacris existens potest habere filios legitimos & naturales ex dispensatione Papæ, quod matrimonium contrahere possit: & hoc olim observatum fuisse in multis, præs. 78. lib. 4. num. 45. & 51. Hæc tamen dispensatio cum pendeat à voluntate Papæ, censetur impossibilis, & non nisi ex magna & urgenti causa conceditur, ibid. num. 52.

Clericus secularis, ut substitutum excludat, quæ in eo concurrere debeant, præsum. 83. lib. 4. num. 68.

Clericus senex si permutavit beneficium pingue cum tenui cujusdam nepotis sui, nunquid ex hoc fraus præsumatur, præsum. 35. lib. 5. num. 6.

Clericus non præsumitur, qui ab eo, cujus à potestate id non pendet, verbis enunciativis, talis fuit appellatus, præs. 133. lib. 3. nu. 20.

Clericus ultra bona ecclesiæ patrimonium habens; aut officium vel exercitium, ex eo, bona non ecclesiæ sed sibi acquirit, præs. 53. lib. 3. num. 2. Idque præsertim si bonæ vitæ sit, num. 3.

Clericus pro sua ecclesia advocare tenetur, non tamen contra seipsum, præs. 44. lib. 3. num. 5.

Clericus fidejubere pro alio nequit regulariter, valet tamen fidejussio, & obligatio tenet, si non fuerit oppositum, præs. 46. lib. 2. num. 15.

Clericus per decennium in pacifica possessione beneficij consistens cur præsumatur solemniter promotus & ordinatus, præ. 132. lib. 3. n. 46. & 47.

Clericus solvere tenetur monetam secundum formam à statuto expressam nisi contraria pro ipso sit constitutio, præs. 38. lib. 3. n. 12.

Clerici assertioni de benemeritis concubinæ, non adhibetur fides, præsu. 29. lib. 3. num. 27.

Clericorum contractus regulantur secundum legem modum contrahendi respicientem, præs. 38. lib. 3. nu. 11.

Coactiba dicuntur feliri, quos ita appellat vulgus; præs. 161. lib. 4. n. 14.

Coeundi impotentiam in viro non probari per mulieris inspectionem, præs. 90. lib. 6. num. 7.

Codicillaris clausula vide in verb. Clausula.

Codicilli ad alterius interrogationem confecti, an valeant præsu. 8. lib. 4. num. 42.

Codicilli latè dicuntur testamentum, præs. 3. lib. 4. n. 6.

Codicilli trahuntur ad mentem testamenti & è contra, præsum. 177. lib. 4. num. 3.

Codicilli non continent directas substitutiones: secus si apparet, testatorem voluisse substitutionem in codicillis factam valere jure directo, quia nullo modo obligatur, præ. 60. lib. 4. num. 72. & 73.

Codicilli habentes clausulam derogatoriam specialem non tolluntur per secundos codicillos, nisi prioris derogationis mentio in eis fiat à testatore, præs. 166. lib. 4. num. 30.

Codicilli aut confici, aut confecti revocari coram quinque testibus debent, quæst. 51. lib. 1. num. 8.

Codicillos facere voluisse, testator præsumitur cum plures quam quinque testes in ultima dispositione non adhibuit, præs. 35. lib. 3. num. 6.

Cogitatio in genere ex amplissimis verbis interveniss præsumitur, præsu. 151. lib. 3. num. 22.

Cohabitantibus vita functis, etiam jure Pontificio; quo ad liberorum legitimationem, matrimonium præsumitur, præsum. 1. lib. 3. num. 77.

Cohabitationem longam decem annorum dici, præsu. 1. lib. 3. num. 71.

Cohabitatione viri & mulieris, matrimonium quando præsumatur contractum, quando non, tam de jure civili, quàm Pontificio. Plura vide in verb. Matrimonium.

Cohæredes non sunt, qui eodem tempore non concurrunt ad hæreditatem, præ. 108. lib. 4. num. 45.

Cohæres veniens ad partem cohæredis repudiatam, dicitur venire ex quasi substitutione, præs. 108. lib. 4. num. 10.

Cohærentia domui an legata domo veniant in legato, præsum. 129. lib. 4. num. 4.

Collegiis relinquere olim prohibebatur, præs. 111. lib. 4. n. 3. Hodie verò permittitur, ibid. num. 5.

Colludere non præsumitur, qui suorum injuriam prosequitur, præs. 52. lib. 2. num. 5.

Collusio inter crimina & delicta connumeratur, & quid ea sit quibus conjecturis probetur, præs. 26. nu. 1. & seq. usque lib. 5. num. 12.

Coitus subsequutus, non arguit matrimonium contractum, si sponsalia vel mutuo consensu, vel aliàs legitimè ante coitum fuerint dissoluta, præs. 1. lib. 3. num. 26. Idem si ob justum impedimentum nulla fuerint, n. 27. matrimonium contractum non præsumit, si in foro conscientiæ, sponsus non maritali affectu; sed fornicario ad sponsam sese dicat accessisse, ibid. num. 29.

Coitus antecedens sponsalia, non præsumit matrimonium contractum, præ. 1. lib. 3. num. 42. Rejecta opinione contraria. num. 44.

Collectas præstare subditos gravans princeps, metu præsumitur compulisse, præsum. 126. lib. 3. num. 14.

Colonus simplex nunquam amittit melioramenta, præs. 112. lib. 3. num. 7. Aliud est in emphyteuta num. 8.

Comensis ratio reprobata, præs. 108. lib. 4. num. 48.

Comes Palatinus non potest legitimare ita, ut legitimatus admittatur

admittatur contra testatoris expressam vel tacitam voluntatem, præ. 79. lib. 4. nu. 63. Verùm nec Princeps potest impedire justam testamenti executionem, ibid. habens legitimandi potestatem à principe, quomodo habere intelligatur, præ. 12. lib. 2. n. 12. Summi Pontificis non potest legitimare Ducis Ferrariæ subditos, licet ille Dux recognoscat feudum, illud à Sede Apostolica, præ. 79. lib. 4. num. 63.

Comitatus liber & allodialis, non feudalis præsumitur, præs. 91. lib. 3. num. 8. Idem in Marchionatu, num. 9.

Commensalitate semel probata præsumitur, & nunc quis commensalis, sicque familiaris Papæ, vel Cardinalis, præ. 64. lib. 6. num. 2.

Commentum dicitur quid fictum & simulatum, præs. 82. lib. 4. num. 9.

Commissiones duæ censentur correspectivè factæ, præs. 12. lib. 6. num. 15.

Commissio & mandatum judicis, in citatione verbali, quæ causæ cognitionem desiderat non præsumitur, præsum. 24. lib. 2. nu. 5. quod amplius tribus modis, ibi n. 6. 7. & 8. & limitatur, num. 9. 10. & 11. Vide Citatio.

Commissionem judicis non esse quid connexum, cum ipsa citatione, præs. 24. lib. 2. num. 3. in citatione non esse levis solemnitatis, sed tantam, ut sine ea citatio stare neqeat, ibid. num. 4.

Commiscens sese cum consanguineis, affinibus, monialibus, commatribus, vehementer redditur de hæresi suspectus, quæst. 100. lib. 1. num. 9.

Commodum relictum post injunctum onus restitutionis, non venit in restitutione, præsum. 74. lib. 4. num. 9.

Commodus Imp. sorores constupravit, præsum. 17. libr. 5. num. 19.

Communicans cum hæreticis, & cum eis familiaritatem contrahens, suspectus est vehementer de hæresi, præs. 6. lib. 5. num. 17.

Communitas si promisit stipendiariis emendare damnum passum eis, quorum equi in bello periissent, si equus fuit in bello vulneratus, & domi deinde decessit, an communitas teneatur, præ. 17. lib. 6. num. 7.

Comminatus alteri, se eum occisurum, isque reperiatur postea occisus, præsumptio est homicidam esse eum, qui minas intulit, qu. 24. lib. 1. num. 4.

Communi dividendo judicium, ad dividendum tantum non etiam communicandum datur, præ. 56. lib. 3. num. 27.

Communitas nunquam moritur, præ. 103. lib. 3. num. 44.

Comparitio spontanea purgat omne vitium, præ. 24. lib. 2. num. 14.

Compensandi animo fecisse, an & quando præsumatur, debitor dando, concedendo, vel donando inter vivos, præ. 142. lib. 3. nu. 2. & seq.

Compensatio dicitur impropria solutio, præ. 48. lib. 2. n. 35.

Compensatio solutionis dicitur species, præsu. 142. lib. 3. num. 1.

Compensatio facta à lege, etiam contra debitum juratum, admittitur in dispositione legis, non hominis, qu. 46. lib. 1. num. 37.

Compensatio est crediti & debiti sibi invicem contributio, præsum. 109. lib. 4. num. 21.

Compensatio non fit de quantitate ad speciem, præsum. 109. lib. 4. num. 18. & ibid. num. 38.

Compensationem quando debitor non possit obiicere, præs. 48. libro 2. num. 36.

Comprehensio dicitur, non extensio, quæ eandem habet rationem, præsum. 51. lib. 3. num. 11.

Compromissi fraus detegitur ex actuum vicinitate, præs. 12. lib. 6. num. 36.

Compromittere de rebus hereditariis est actus, qui geri non potest citra jus & nomen hæredis, & sic infert aditionem, præs. 101. lib. 4. num. 21.

Compromittendo minor præsumitur læsus, præ. 82. lib. 3. num. 10.

Compromittens in adversarium, censetur compromisisse tanquam in arbitratorem, præs. 77. lib. 2. num. 9.

Compromissum quando cum laudo lato repugnat, dicitur ex eo facta novatio, præ. 134. lib. 3. num. 44.

Compromisso facto in aliquem tanquam arbitrum, & arbitratorem, an præsumantur partes arbitratorem potius quàm arbitrum eum cognovisse, præs. 77. lib. 2. num. 1. & seq.

Compromisso coram principe eóque auctore facto minor non præsumitur læsus, præs. 12. lib. 3. num. 12.

Conatus solus ad concubitum, non sufficit ut matrimonium præsumatur contractum, præsu. 1. lib. 3. num. 48. ad copulam, etiam prope perfectam ætatem non efficit matrimonium, ibid. num. 54.

Concedo verbum, dominium transfert, & donationem significat in dubio, præs. 30. lib. 3. num. 41. generale est & ad multas causas trahitur, præs. 34. lib. 3. num. 21. Et donationem significat, ibid. num. 9.

Concedi multa per indirectum, quæ per directum denegantur, quæst. 65. lib. 1. num. 31.

Concessum uno casu, in reliquis censetur prohibitum, præs. 6. lib. 3. nu. 58. per rem judicatam, in foro conscientiæ retineri potest, quæst. 79. lib. 1. nu. 8. Et quando à re judicata discedatur, ibid. n. 9.

Concessum ad tempus, post tempus censetur prohibitum, præsump. 39. lib. 4. nu. 60.

Concessio & verba illius, in potiori significatu accipienda, præsu. 16. lib. 2. nu. 10.

Concessio respiciens proprium honorem, non præsumitur animo donandi emissa, præs. 12. lib. 3. nu. 13.

Concessio rei facta à principe, in dubio liberè non per infeudationem præsumitur, præs. 91. lib. 3. num. 5. motu proprio favorabilis est & extensibilis, ibid. nu. 12. motu proprio, justis de causis facta præsumitur, ibid. nu. 13. personæ per modum beneficij non privilegij realis est, præs. 103. lib. 3. nu. 20. personæ in modum pacti & conventionis realis est, & ad hæredes transitoria, ibid. nu. 22. familiæ realis est, & ad omnes transit posteros, nu. 23. civitati, loco, universitati, realis est, num. 24. rebus ipsis realis est, non personalis, nu. 26. causæ realis, præsu. nu. 27.

Concessio utrùm causæ an personæ facta sit in dubio præsumitur realis, nu. 29. Esse tamen recurrendum ad conjecturas, num. 31.

Concessio realis sit vel personalis, præsumptio interdum ex aliquo externo accidenti sumitur, nu. 41. præsumitur si alias ob qualitatem personæ cui facta est pene redderetur inutilis, num. 42. præsumitur interdum ex promissione reciproca, nu. 43. ad omnes transit hæredes, nu. 46. successores nu. 45. Et de persona ad personam extenditur, nu. 46. Aliud in concessione vel privilegio personali ibid.

Concessionis factæ à principe verba latissimè interpretanda sunt, præs. 97. lib. 3. num. 17.

Concessiones principum, pertinentias continere, præsum. 99. lib. 3. n. 4.

Concessiones officiorum quæ ex necessitate geruntur, finita prima concessione, non præsumuntur renovatæ, præs. 85. lib. 3. num. 41.

Concessionum ubi paritas datur, præfertur ea quæ habet motum proprium, præs. 13. lib. 2. num. 9.

Conclave an sub legato domus comprehendatur, præs. 129. lib. 4. n. 10.

Conclusio in causa, quando tacitè à judice revocata præsumatur,

BIU Cujas

sumatur,præsum.63.lib.2.num.4.tribus sit modis,præsum.65.lib.2. num.1. intra debitum tempus facta præsumitur, præs.66.lib.2.nu.1.Et quæ sit ratio illius,nu.2.

Conclusionem à partibus factam , justa etiam subsistente causa, judex revocare non potest , præsum. 63. lib. 2. numer.3.

Conclusiones in causis factas revocare judicibus causa permissum est,præs.63.lib.2.nu.1. Idque etiam parte contradicente,nu.2.

Concludere taciè in causa , quomodo partes præsumantur, præsum.65.lib.2.num.2.

Concubitus in dubio sponsalia subsequutus esse,non præcessisse præsumitur,præ.1.lib.3.nu 47.

Concubina ex bonis viri præsumitur acquisivisse,præs.51.lib. 3.nu.7.quæ dicatur, ibid. num. 8. à lege honestæ personæ loco habetur,nu.10.Et an adversum sit hodie,nu.13. propriè dicitur quando utrique sic sunt soluti , ut inter eos potuerit esse matrimonium : & filij ex his nati dicuntur naturales, si diu retenta ipsa sit in domo, & in schemate concubinæ, & cum ea solus ipse vir rem habeat, præsum. 54.lib.6.nu.4.

Concubinatus inter liberos de jure civili permissus est,inter servos autem est prohibitus,præs.78.lib.4.nu.8.

Condemnari ut quis possit ejus confessio requiritur,hoc est, quod suo ore exprimat ita esse,præs.99.lib.6.num.5. quod declaratur,nu.7.

Condemnatus ad restitutionem rei furtivæ censetur condemnatus condictione furtiva,quæ non infamat.pr.49.lib.5.n. 9. Et condemnatus ob vim illatam,si ignoratur an vis sit armis illata,vel sine,punitur pœna de vi sine armis illata,ibid.nu.10.sententia judicis,intra decem dies appellare debet,præs.95. lib. 2. num. 1. per sententiam, ex præsumptione juris contra se existente , parere tenetur , etsi vere sciat,veritatem pro se existere, quæst.80.lib.1.nu.7. ob solam causam præsumitur præsens in tota causa , & contumax tempore sententiæ, præsump.70. lib.2. num.18. sententia judicis in dubio præsumitur habuisse causam injustam,præsump.87. lib. 2. num. 1. Adeo quod condemnari debeat in expensis , num .2. A qua tamen præsumptione contrariis conjecturis receditur,n.3.petens vel faciens aliquid,quod sententiæ executionem respicit,præsumitur sententiæ acquievisse, præs.94.lib.2.n.1. acceptans terminum à judice condemnante assignatum , non præsumitur appellationi interponendæ renunciare,nu.3. actum negativum non faciendo,sententiam tamen approbare non præsumitur , num. 4. non appellans , facit sententiam transire in rem judicatam , num. 5. Vel si appellaverit quidem , & postea renunciaret appellationi , numer.6.

Condemnatum quem esse ob contumaciam , non ob malam causam magni est effectus, præs.70.lib.2. n.2.Et qui sint illi effectus,ibid.nu.3.cum seq.

Condictio sine causa conceditur solventi per errorem , aut falsa causa expressa,præsum.34.lib.3.nu.24.cessat,ubi donationis causa præsumi potest,ibid.nu.26.

Conditio quid sit,& quid operetur: Quot sint ejus species:Et an & quando impleri possit,vel pro impleta habeatur.

Conditionis nomen pro re ipsa conditionata , seu sub conditione relicta sumitur,præs.179.lib.4.nu.3.

Conditio sui natura est incerta,præsum.169.lib.4.nu.9.

Conditio nil ponit in esse,præsum.76.lib.4.nu.22.

Conditio aliud est,aliud conditionatum,& sublata conditione non dicitur sublatum conditionatum, præsu.169. lib.4. nu.20.29.30.

Conditione adempta & revocata, an & quando ademptum vel revocatum præsumatur legatum vel fideicommissum, præsump.169. lib.1. Plura vide in verbo fideicommissum & in verbo, Legatum.

Conditio & modus quid differant, præsum.101.lib.4.num.5. & præs.175.num.10.11. & seq.ubi variæ utriusque speciei differentiæ habentur.

Conditio dicitur esse quid facti , & sic non præsumitur præsumpt.175.lib.4.nu.3.

Conditionis duæ sunt species,necessaria scilicet,& voluntaria,præsum.125.lib.4.num.3. & quid sit necessaria, quid item voluntaria,ibid.nu.4.& 5.

Conditio necessaria , an extendi possit ad alium casum , & per æquipollens impleri,ibid.nu.6.11.12.

Conditio necessaria certi temporis impleri non potest alio tempore,ibid.nu.12.

Conditio voluntaria,an & quando possit extendi ad alium casum,& per æquipollens impleri,ibid.nu.13. cum multis seq.usque nu.28.

Conditionis tres sunt species, casualis , potestativa, & mixta,præsum.183.lib.4.nu.2.

Conditio casualis dicitur , quæ à causa & fortuna pendet, præsum. 183. lib. 4. num. 3. in eaque inspicitur solùm eventus , & ob id quandocunque deficiat impeditur dispositio , ibidem num. 13. Limitatur, ibidem num. 14. & seq.

Conditio in totum collata in personam tertij , & tota ab eo pendens , dicitur potius casualis quàm mixta , ibidem num.33.

Conditio potestativa dicitur , quæ in arbitrio & potestate ejus est,cui adscribitur, & quam citra corporis aut animæ periculum implere potest, præsump.183.lib.4. num.4. Et conditionis potestativæ tres sunt species , ibid. num. 6. non desinit esse potestativa , etsi casu aliquo impleri non possit , ibid. num. 7. Et quo casu habeat effectum mixtè, ibid. nu. 8. quando habeatur pro impleta, quando non, ibid.num.17.& seq.usque nu.21.

Conditio mixta quæ dicatur, præsum.183. lib.4. num. 9. & seq. an & quando habeatur pro impleta , quando non, ibidem num.23. cum multis seq. usque num. 46. nunquid habeat locum in legato annuo, ibid.num.31. Et nunquid habeatur pro impleta , quando testator conditionem contulit non quidem directo in personam ipsius hæredis vel legatarij , sed in personam alterius, ibidem num. 32. & 34. eod.

Conditio an & quando habeatur pro impleta & præsumpta mente testatoris,præsump.183.lib.4.num.1. Quod ut dicatur & habeatur pro impleta sufficit quod per temporis momentum fuerit impleta, ibid. num.20. Et si deficit testatoris facto, quo casu pro impleta habeatur,ibid.n.59.

Conditio an & quando præsumatur impleta, & sic evenisse, præsum.182.lib.4.nu.1.& seq.

Conditio si decesserit sine liberis : nunquid præsumatur impleta,& sic evenisse,ibid.nu.5.

Conditio legalis , quæ tacita dicitur , non præsumitur evenisse , sed qui eam asserit impletam , probare debet,ibid. num.6.

Conditio negativa non præsumitur impleta, sed asserens eam evenisse,probare debet,ibi.nu.8.

Conditio an & quando ex præsumpta mente testatoris in forma specifica, vel per æquipollens impleri possit, præsu. 185.lib.4.nu.1.

Conditio debet impleri in forma specifica, præsum.21.lib.4. num.28.fol.17.& præsum.78. lib. eod. nuqn. 11. fol. 81. & præsum.148.lib.eod. num.4. Et id magis in conditione voluntaria,præs.65.lib.4.num.14. Et an possit impleri per casum similem,ibi.nu.15.

Conditio sufficit , quòd semel impleatur, quicquid inde postmodum eveniat,præs.69.lib.4.nu.3.

Conditionis implendæ potestas , & eligendi , non est jus, sed facultas,præs.175.lib.4.nu.4.

BIU Cujas

Conditionem eveniſſe qui dicit, probare id debet, præſ. 91. lib. 6. nu. 13.

Conditio ubi non eſt à lege expreſſa, quando requiritur, ſubintelligitur, & pro expreſſa habetur, præſum. 81. lib. 4. num. 21.

Conditionis omiſſio an arguat imperfectum teſtamentum quoad inſtitutionem & ſubſtitutionem, præſu. 5. lib. 4. numer. 6.

Conditio adjecta inſtitutioni, an & quando præſumatur repetita in ſubſtitutione, præſum. 178. lib. 4. num. 1. cum multis ſeq.

Conditio apposita in una ſubſtitutione an & quatenus in altera præſumatur repetita, ibid. nu. 30. & ſeq.

Conditio inſtitutioni adjecta an & quando repetita præſumatur in prælegato & è contra, præſum. 179. lib. 4. nu. 1. & ſeq.

Conditio apposita in prælegato particulari nunquid præſumatur repetita in ſubſtitutione in eadem perſona facta, ibid. nu. 13. & ſequent.

Conditio adjecta legato ſeu fideicommiſſo univerſali an cenſeatur repetita in ſubſtitutione directa, ibid. nu. 15.

Conditio adjecta uni legato an & quando cenſeatur repetita in altero, præſ. 180. lib. 4. nu. 13. & ſeq.

Conditionis & qualitatis repetitio non ita facilè admittitur in legatis ſicut in ſubſtitutione, ibid. nu. 2.

Conditio in legatis an & quando repetita cenſeatur, ubi eſt rei legatæ & perſonarum identitas vel diverſitas, ibid. num. 7. uſque nu. 19.

Conditio adjecta legato cum dictione, cum, an & quando cenſeatur repetita in ſecundo legato, præſum. 180. lib. 4. num. 45. & ſeq. hoc modo, lego Titio fundum, quod ſi deceſſerit ſine liberis, deveniat in Sæium. Item lego Sempronio fundum, an cenſeatur repetita in legato fundi, præſumpt. 180. lib. 4 nu. 23.

Conditio an & quando in legato repetita cenſeatur propter copulativam, &, ibid. nu. 25. uſque num. 44. facto uxori, donec caſtè vixerit, & cum filiis teſtatoris habitaverit, non cenſetur repetita in legato facto eidem mortuis filiis teſtatoris, ibid. nu. 28.

Conditionis repetitio in ſecundo legato ſubintelligitur, quando conjecturis & ex præſumpta mente teſtatoris inducitur repetitio, ibid. nu. 32. Etſi alias diſpoſitio redderetur inutilis, ibid. nu. 33. & 35.

Conditio adjecta legato libertatis cenſetur repetita in ſubſequenti legato, ne alioqui pereat, præſum. 180. lib. 4. numer. 34.

Conditio apposita in ſecundo legato, an referatur ad præcedens, præ. 180. lib. 4. nu. 20. & 21.

Conditio adjecta certæ perſonæ non dicitur in aliam repetita, præ. 178. lib. 4. nu. 23. Et conditio poteſtativa cohærens perſonæ ſi fuit adjecta inſtituto, non præſumitur repetita in ſubſtituto, ibid. num. 27. Et quid ſi conditio poteſtativa non cohæret perſonæ, ibid. nu. 28.

Conditio apposita primæ ſubſtitutioni, quæ tacitè ineſt ſecundæ, non impedit tranſmiſſionem legati, præ. 101. lib. 4. num. 53. Idem in conditione ficta & impropria, quæ ineſt ſubſtitutioni pupillari, ibid. nu. 54.

Conditio quæ tacitè ineſt ſi exprimatur non impedit tranſmiſſionem, ibid. num. 55. Idem in tacita quæ ſubrogatur in locum expreſſum, nu. 56.

Conditio tacita legis poteſtativa licet tacitè inſit ex natura actus impedit tranſmiſſionem, ibidem num. 57. ampliatur, ibidem.

Conditio quæ tacitè ineſt ex præſumpta diſpoſitione teſtatoris, an & quando impediat ne legatum ſeu fideicommiſſum tranſmittatur, decedente legatario ante conditionis eventum, ibid. nu. 62. & ſequent.

Conditio vera & propria ubi eſt caſualis, impedit tranſmiſſionem quoad extraneos indubiè quoad ſuos hæredes quibuſdam contrarium ſentientibus, num. 67. & 68. ampliatur à num. 69. uſque num. 76.

Conditio adjecta, ne illa in eccleſiam alienetur, valet, præſu. 83. lib. 4. nu. 15.

Conditio apposita in teſtamento regulariter præſumitur repetita in codicillis, præ. 177. lib. 4 num. 1. Et id etiam ſi in codicillis, ſit variata perſona, ibid. num. 5. Secus ſi alia conditio diverſa apponeretur in codicillis, ibid. num. 6. & ſecus quando legatum aut diſpoſitio facta in codicillis nihil operetur, ſi conditio adjecta in teſtamento diceretur in eis repetita, ibid. nu. 7.

Conditio à teſtatore adjecta rejici non debet, præ. 83. lib. 4. num. 19.

Conditio de dando pupillo vel furioſo extenditur, atque ita impletur dando eorum tutori vel curatori, præſ. 8. lib. 4. num 16.

Conditio ſi ſine liberis deceſſerit: quid reſpiciat, & quid operetur in teſtamento.

Conditio ſi ſine liberis deceſſerit, quando à lege ſubintelligitur reſtringitur ad legitimos & naturales, ſecus ſi à teſtatore fuerit expreſſa, præſ. 202. lib. 4. nu. 9.

Conditio ſi ſine liberis deceſſerit, dicitur eſſe quid connexum cum ipſa morte, unde liberorum conditione adempta, cenſetur etiam adempta conditio mortis, præſum. 169. lib. 4, num. 13. Imo quòd cenſeantur duæ conditiones, ibid. num. 15. reſpicit favorem hæredis inſtituti & gravati reſtituere, quia ea pendente, commodum conſequitur & emolumentum ipſe hæres, ibid. num. 19. & 32. Et duplex dicitur eſſe, ibidem num. 31. habet tractum in futurum uſque ad tempus mortis, præſumpt. 78. lib. 4. num. 65. nunquid ſubintelligatur in donatione cauſa mortis in qua facta ſit ſubſtitutio fideicommiſſ. præſum. 89. lib. 4. num. 150. Et quid in ſubſtitutione facta donationi inter vivos ibid. num. 152. an & quando tacitè à lege ſubintelligatur in ſubſtitutione, ut ſubſtitutus excludatur, præſ. 89. lib. 4. num. 1. & quando dicatur extitiſſe ſi hæres inſtitutus & gravatus religionem eſt profeſſus, præſump. 83. lib. 4. num. 1. & ſeq. adjecta ſubſtitutioni duobus vel pluribus factæ, an & quando verificetur altero inſtitutorum decedente ſine prole, præſum. 86. lib. 4. num. 1. per tot. uſque nu. 44. & ſeq.

Conditio ſi deceſſerit ſine liberis, facta exiſtenti in ſacris quatenus valeat, præſum. 78. lib. 4. nu. 53.

Conditio tacita, ſi ſine liberis deceſſerit, an ſubintelligatur, quando pater non vocavit filium, ſed eum tantum in conditione poſuit, præſum. 89. lib. 4. nu. 153.

Conditio incerta impedit hæreditatis additionem, præ. 141. lib. 4. num. 37.

Conditio inducta ex ablativo abſoluto majorem vim habet quam aliæ conditiones, præſum. 76. lib. 4. nu. 64.

Conditio legati facta à marito, ſi ejus uxor ad alias nuptias non tranſierit, non dicitur defecta ſi mulier eſt ingreſſa religionem, præſump. 148. lib. 4. numer. 15.

Conditio quælibet neceſſaria pro pura habetur, præſump. 78. lib. 4. num. 56.

Conditio vel qualitas poſita in clauſula ſeparata à præcedentibus vel ſequentibus, an & quando ex præſumpta mente teſtatoris referatur ad omnia vel ad unum tantum ex præcedentibus vel ex ſequentibus, præſum. 181. lib. 4. num. 1. & ſeq. Item quando non referatur, ibidem num. 9. cum ſeq. uſque num. 23.

Conditio & qualitas poſita in primo teſtamento an præſumatur repetita in ſecundo, præſum. 176. lib. 4. num. 1. & ſeq.

BIU Cujas

Conditio tacita à lege subintellecta an differat ab expressa à testatore, præsum. 89. lib. 4. nu. 18.

Conditio turpis & impossibilis est rejicienda, præ. 138. lib. 4. num. 49.

Conditio una ad unum relata non potest dividi, sicut etiam unicum capitulum nequit separari & dividi, fallit tamen, quando divisio fit voluntate disponentis, præ. 169. lib. 4. nu. 14. & 17.

Conditio adjecta hæredi instituto, si decesserit sine liberis, an per religionis ingressum rejiciatur, qu. 80. lib. 1. num. 5.

Conditionem asserens advenisse, probare debet, præsum. 50. lib. 2. nu. 33.

Conditiones unde proveniant, qu. 46. lib. 1. nu. 14.

Conditum non venit appellatione vini, & conficitur uno pipere admisto, præ. 152. lib. 4. nu. 2.

Conductor & locator non præsumitur voluisse novare perpetuò coloniam sed ad tempus, præ. 9. lib. 6. nu. 2.

Conductor salis pro suo libito potest vendere salem etiam in detrimentum futuri conductoris, præsum. 29. lib. 6. numer. 16.

Conductor in re sibi locata persistens, præsumitur reconduxisse, præ. 85. lib. 3. nu. 1. & seq. vide Reconductio, & Relocatio.

Conductor in contractu locationis pensionem, locator patientiam præstat, præ. 86. lib. 3. nu. 1.

Conductori de non expellendo pactum in prima conductione factum, censetur in reconductione repetitum, præ. 35. lib. 3. nu. 20.

Conductorem secundùm regionis consuetudinem, prædia conduxisse præsumi, præ. 109. lib. 3. nu. 6.

Conductorem in re conducta persistentem, præsumi conduxisse, tam in urbano, quàm in rustico prædio locum habere, præ. 85. lib. 3. nu. 6.

Conductore non implente ex parte sua, locationis non præsumitur facta renovatio, præ. 85. lib. 3. nu. 43.

Conductore perseverante in re conducta modicum temporis non præsumitur facta contractus renovatio, ibidem num. 45.

Conductorum aut locatorum hæredes in contractu facto perseverare voluisse præsumuntur, præsum. 85. lib. 3. num. 26. & 27.

Conductio prædij rustici, & urbani, qua in re differant, præ. 85. lib. 3. nu. 7.

Conductio aut locatio, aliam requirens solemnitatem ultra patientiam, repetita non præsumitur, ibidem numer. 28.

Conductionis, & concessionis renovatio, concurrente temporis antiquitate præsumitur, item si conductio, & locatio ad longum tempus facta sit, vel in emphyteusim, præ. 85. lib. 3. nu. 35. & 36.

Conductionis in contractu pignora data à tertio, non censentur in tacita reconductione in ejus præjudicium repetita, ibid. nu. 50.

Conductioni adjectum pactum de affrancando, censetur in reconductione repetitum præ. 85. lib. 3. nu. 22.

Confœderati qui tenentur opem ferre confœderatis, satis dicuntur auxilium præstitisse, si fecerunt quicquid potuerunt, ut servarent & defenderent, præ. 28. lib. 5. nu. 10.

Confessio non extenditur de tempore ad tempus, nec de casu ad casum, præ. 64. lib. 6. nu. 41.

Confessio dubia debet contra ipsum confitentem interpretari, præsum. 2. lib. 5. nu. 46.

Confessio facta sine causa, licet non valeat, facta tamen in articulo mortis valet, præ. 5. lib. 5. nu. 15.

Confessio facta in testamento licet simulatè facta præsumatur & nil valeat, attamen si sic confessus juraverit, valet, quia cum cogitat de morte, non præsumitur peierasse, præ. 5. lib. 5. nu. 5.

Confessio generalis, & ad nullum certum tempus restricta omnia tempora complectitur, præsum. 2. lib. 5. numer. 45.

Confessio, quæ recipitur contra præsumptionem juris, & de jure multo magis recipitur contra solam juris præsumptionem, præ. 21. lib. 5. nu. 8.

Confessio sacramentalis an & quando præsumatur à sacerdote consensu & licentia confessi revelata atque detecta, præ. 95. lib. 6. n. 1.

Confessio est certa & manifesta adversus confitentem probatio, præ. 51. lib. 2. nu. 39.

Confessio omnium probationum maxima est, qu. 1. lib. 1. numer. 37.

Confessio non est probatio, sed relevatio ab onere probandi, secundum Alciatum, qu. 61. lib. 1. nu. 6.

Confessio ficta à lege recepta, tantum operatur, quantum vera, qu. 61. lib. 1. nu. 10.

Confessio vera vel ficta judicialis, quando non diluat præsumptionem juris, & de jure, ibid. nu. 11.

Confessio extrajudicialis, non diluit præsumptionem juris, & de jure, ibid. nu. 12.

Confessio ab invito quando non possit nec debeat extorqueri, ibid. nu. 15.

Confessio extra judicium probat contra confitentem, donec de errore constet, præ. 130. lib. 3. nu. 50.

Confessio jurata testatoris fidem facit, præsum. 60. lib. 2. numer. 8.

Confessio mariti de dote recepta matrimonio constante in aliqua parte probata, præsumitur vera in totum, præ. 63. lib. 3. nu. 3.

Confessio unico teste probata, quando non sufficiat, ut duæ probationes conjungantur, qu. 41. lib. 1. n. 3.

Confessio pecuniæ numeratæ refertur inter simulationes contractus, præ. 1. lib. 2. n. 5.

Confessio facta inter personas, quibus donatio interdicta est, suspecta præsumitur, præ. 12. lib. 3. n. 61.

Confessio occisi quando non operetur ut accusatus de homicidio dicatur innocens, qu. 90. lib. 1. num. 2. Et quæ sit ratio, ibid. n. 3.

Confessio & attestatio offensi, facta in mortis articulo, tortura est indicium sufficiens, qu. 89. lib. 1. nu. 77. Referuntur tamen opiniones, n. 78. 79. & 80.

Confessio facta ex pace inita cum offenso, pretio intervenient, tortura indicium sufficiens, ibid. n. 83. Et secundùm aliquos ad condemnationem quoque, n. 84. Et quibus in casibus hoc intelligendum, n. 85.

Confessio ex pace inita, illa etiam nondum concluſa, an sit torturæ indicium, n. 86.

Confessio orta ex pace inita pretio numerante patre vel conjuncto non facit torturæ indicium, num. 87. Et quæ sit hujus ratio, n. 88.

Confessio dotis receptæ à marito ante contractum matrimonium facta, an & quando marito, ejusque hæredibus præjudicat, lib. 3. præ. 12. n. 1. & seq. ubi vide ampliationes & limitationes.

Confessio geminata, exceptionem non numeratæ dotis excludit, præ. 12. lib. 3. n. 54.

Confessio de dote facta in ultima voluntate, differt ab ea, quæ in actu inter vivos, ibid. n. 59.

Confessio mariti de dote, ipso præmoriente confirmatur, absque alia rei traditione, n. 67.

Confessio de dote, tribuit mulier jus hypothecæ, aut jus prælationis, num. 68. Eaque per maritum, expressè vel tacitè ante mortem rectè revocatur, n. 69.

Confessio mariti de dote facta post contractum matrimonium an & quatenus ipsi & hæredibus ejus præjudicet, præ. 12. lib 3. nu. 36. & seq.

Confessio etiam geminata de dote, post matrimonium contractum non præjudicat marito, nu. 76.

Confessio facta à marito, matrimonio jam constante, de

BIU Cujas

recepta dote ab alio, quam muliere, quid operetur, ibi. n. 78. & seq.

Confessio de dote matrimonio constante facta à marito, cui socer alio instrumento dotem confessatam solvere promittit, spe factæ promissionis præsumitur emissa, num. 86. idem si confessionem sequatur promissio de solvendo ante tempus apponendi exceptionem lapsum, numer. 88.

Confessio dotis receptæ à marito ante contractum matrimonium facta, an & quibus casibus creditoribus mariti noceat, quibus non, præsump. 13. lib. 3. num. 1. & seq. Plura vide in verbo Dotis receptæ & Dotem recepisse.

Confessio mariti de dote recepta matrimonio constante, an & quando nocet creditoribus, ibid. nu. 26. & seq.

Confessio facta in scriptis deliberata præsumitur, præs. 161. lib. 3. num. 1. tutoris permittentis bona sua describi in pupilli inventario, spontanea præsumitur, & deliberata, numer. 2. sponte facta præsumitur deliberatè emissa, num. 3. geminata ex intervallo facta præsumitur deliberata, & exceptionem non num. pecun. excludit, ibidem num. 4. & 5.

Confessioni litigantium in causa matrimoniali non statur, ad infirmandum matrimonium contractum, præs. 1. lib. 3. num. 10. illius qui pro matrimonio contendit, quando adhibeatur fides vel non, ibid. nu. 11.

Confessionem mariti ignobilis de dote, matrimonio cum nobile constante, ipsi præjudicare, præsu. 12. lib. 3. num. 77. factam in testamento irrevocabilem esse, ex quo parti jus est quæsitum, præsu. 35. lib. 3 nu. 32.

Confessione sua, jus adversario nemo confert, in beneficialibus, præsu. 52. lib. 2. nu. 40. extrajudiciali per reum revocata locus non est torturæ, qu. 89. lib. 1. nu. 25.

Confessiones duæ extra judicium factæ, semiplenè probant, ideoque simul junctæ perfectam constituunt probationem, quæst. 41. lib. 1. num. 6. Quod quando non procedat, ibidem num. 7.

Confesso crimen se cum sociis commisisse, de sociis non creditur, qu. 24. lib. 1. nu. 34.

Confessus recepisse pecuniam licèt possit opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ, si tamen in extremis agens confessus sit recepisse, non poterit ejus hæres objicere d. exceptionem, præsum. 5. lib. 5. nu. 14. per torturam filij dicitur confessus in tormentis, præsum. 56. lib. 6. n. 12.

Confines territorij præsumuntur se extendere, usque quò antiquitus extendebantur, præsum. 43. lib. 6. num. 3. Et conjecturis & præsumptionibus quicunque confines probantur, ibid. nu. 4.

Confirmationibus derogans Pontifex, de suis non intelligitur, præsu. 44. lib. 3. nu. 17.

Conjectura quid sit, & unde nascatur, quàm variè definiatur, quæst. 7. lib. 1. nu. 21. & multis seq.

Conjectura est vel de re, ut quid factum sit, vel de animo ut quid cogitatum sit. Vtraque autem versatur circa tria tempora, quæst. 11. lib. 1. num. 9. & 10. quæ de animo est, voluntatis quæstio appellatur, ibid. num. 11. de re, considerat tria tempora, præsens, præteritum & futurum, quæst. 12. lib. 1. num. 2. de re, retinet nomen generis & semper dicitur quæstio facti, ibid. nu. 3. de animo, appellatur quæstio voluntatis, ibid. nu. 5. à causa ducitur, ut ab amore, & dilectione, qu. 7. lib. 1. num. 5. Ab ira, ibid. n. 6. Ab odio, nu. 7. à metu, nu. 8. à cupiditate, num. 9. à spe, nu. 11. à correctione, nu. 12.

Conjectura communi juri adhærens, firmior reputatur ea, quæ juri speciali nititur, qu. 29. lib. 1. nu. 6.

Conjectura magis verosimilis, validior est, ibid. num. 10. descendens à quasi possessione, potentior est ea, quòd quælibet res præsumatur libera, ibid. num. 12. quia vitantur absurda, & inæqualia, firmior est & validior, num. 16. sumpta à verbis præcedentibus diversa est ab ea, quæ sumitur à subsequentibus, quæst. 28. lib. 1. nu. 21. Et quod præferatur ei, quæ à subsequentibus sumitur, ibidem num. 22. cum à personæ qualitate sumitur, quæ præcipuè, considerentur, quæst. 15. lib. 1. num. 2. sumitur ab ætate, sexu, valetudine, physiognomia &c. vide ibid. num. 3. & seq. & præsumptio ducitur ab animi affectibus, quæst. 16. lib. 1. num. 1. à fletu, num. 2. ex trepidatione animi, mutatione, vultus, & aliis, verum vel falsum testes dixerint, num. 3. A taciturnitate, num. 4. & quomodo id accipiendum, nu. 5. idem est quod, præsumptio & indicium, præsum. 89. lib. 4. nu. 4. & 14.

Conjecturæ vehementes requiruntur ad excusandum dolum præsumptum in his, quæ naturaliter sunt illicita & mala, præsum. 3. lib. 5. num. 123. & præsumptiones sufficiunt in his, quæ sunt difficilis probationis, præsum. 41. lib. 5. num. 27. & præsum. 36. lib. 5. num. 2. & præsum. 33. lib. 2. num. 18. duæ una sola sunt potentiores, & prævalere debent, præsump. 34. lib. 4. num. 14. quando ex aliquo actu capi possint, quarum una delictum significet, altera excludat, eligenda est ea, quæ vitio & crimine caret, præsump. 54. lib. 6. numer. 23. ex quibus cognoscatur, filios in conditione positos succedere ex testamento, quales esse debeant, præsump. 76. lib. 4. num. 26. desumptio à persona frequens est in jure usus, quæst. 15. lib. 1. num. 1. locus est in his omnibus, quibus de facto ambigitur, quæst. 11. lib. 1. numer. 8.

Conjecturam à natione nimis generalem esse dicit Simancas, quæst. 15. lib. 1. nu. 10. unam tollit alia contraria, præsu. 104. lib. 3. nu. 24.

Conjecturæ dicuntur, quia conjunguntur origini suæ, ut sint quasi connexuræ & colligaturæ, quæst. 7. lib. 1. nu. 23. quænam faciant rem evidentissimam, quæst. 38. lib. 1. num. 13. quibus dolus detegitur, judicantis sunt in arbitrio, qu. 58. lib. 1. nu. 21.

Conjecturis in claris non est opus, præsu. 10. lib. 3. nu. 1.

Conjecturis quibus colligitur testatorem voluisse legatum, vel fideicommissum conditionale transmitti, aliquando ex verbis testamenti, aliquando extra verba, seu ex tacita mente testatoris, colliguntur, & debent esse probabiles pro judicis arbitrio, præsu. 201. lib. 4. num. 79. quando autem sumantur, nu. 80.

Conjecturæ quid possint & quid, & quando operentur circa transmissionem, ibid. num. 18. & seq. Quando autem non operentur transmissionem, ibid. nu. 86. de mente & voluntate testatoris, circa transmissionem, quæ & quales sint, num. 87. & 26. enumerantur usque ad finem præsumptionis.

Conjecturis non est locus in claris, præsu. 31. lib. 5. num. 23. & præsumpt. 40. lib. eod. numer. 20. Vide supra in ver. in claris.

Conjugatus non potest de jure ab uxore recedere, & ingredi religionem, nisi ambo mutuo consensu relicto seculo ingrediantur, præ. 81. lib. 7. num. 1. At si contingat conjugatum jamdiu ingressum esse religionem præsumatur quod sit legitimè ingressus, ibid. nu. 2.

Conjuncti substitutum excludunt, si testator dixit, Caium, Mævium & Sempronium hæredes facio, & si hæredes ij non erunt, Sæium substituo, præ. 87. lib. 4. num. 13. re illi dicuntur quibus testator suis ipsis verbis solidum sigillatim reliquit, præ. 173. lib. 4. nu. 16.

Conjunctioribus est magis subveniendum quam aliis: adhibenda est tamen discretionis ratio secundum differentiam conjunctionis, sanctitatis & utilitatis: nam sanctiori ac magis indigenti est subveniendum quàm propinquiori, præ. 125. lib. 4. nu. 16.

Conjunctio sanguinis omnem fraudis suspicionem tollit, præ. 40. lib. 5. nu. 17.

Conjunctio sanguinis omnem delicti præsumptionem tollit, atque impedit ne invicem conjuncti fornicati sint,

BIU Cujas

sint, tametsi habitent, præsumpt. 17. lib. 5. num. 1.

Conjunctus sanguine licet dormiret cum sanguine conjuncta in eodem lecto, modo id palam faceret, careret suspicione fornicationis & stupri, præsump. 17. lib. 5. num. 4. Sed absolutè verum non videtur, cum magnum immineat periculum ob diabolicam tentationem, unde distingue, ut ibi num. 5. præsumitur scire facta conjuncti, quæst. 77. libro primo numer. 8. facta conjuncti, quando scire non præsumatur, præsumpt. 124. lib. 3. num 27. aut vicinus quibus casibus non præsumatur scire facta conjuncti vel vicini, & quibus casibus præsumatur scire, præsum. 51. lib. 2. nu. 43. & 44.

Conjunctio facit admitti conjunctum, tanquam personam legitimam, præsump. 34. lib. 2. num. 4. & benevolentia, devincit charitate homines, quæst. 28. lib. 1. nu. 18. legalis, ut inter Prælatum Ecclesiæ & ejus capitulum, inducit præsumptum consensum ex taciturnitate, præsum. 99. lib. 6. num. 35.

Conjuncta persona, quæ dicatur, præsum. 124. lib. 3. nu. 28.

Conjuratio & conspiratio sumuntur in bonam & in malam partem, ut plurimum autem in malam, præsum. 2. lib. 5. num. 58.

Consanguinitas vel sanguinis necessitudo, præsumptionem præbet, qu. 28. lib. 1. nu. 13.

Consanguinitatis conjectura in prælati consanguineo contrahente, circa bona Ecclesiæ, utrum ad arguendum fraudem sufficiat, præsum. 53. lib. 3 nu. 14.

Consanguinei & affines priùs ad tutelam, & curam admittuntur, & quando iis præfertur vitricus, præsum. 52. lib. 2. num. 3.

Consanguineis impedientibus testium examinationem, contra accusatum, non est præsumptio, quæst. 89. lib. 1. numer. 112.

Conscientiæ suæ qui contravenit ædificat ad gehennam, qu. 80. lib. 1. nu. 29.

Consensus ex facto inducitur, sicut voluntas factis declaratur, præs. 57. lib. 3. num. 11. ex præsentis taciturnitate, si de ejus commodo agitur, colligitur, præsum. 42. lib. 3. num 6. qui ex taciturnitate colligitur, præsumptus dicitur, non fictus, præsum. 24. lib. 3. num. 18. vel verbis, vel nutu, vel nuncio declaratur, præsum. 6. lib. 3. nu. 60. filiæ super matrimonio non præsumitur metu reverentiali extortus, ut matrimonium rescindat, præsum. 127. lib. 3 num. 7. Idem in filia, quæ patri consentit, ut religionem ingrediatur, ibid. nu. 8.

Consensus metu præsumitur adhibitus, ex quo læsio enormis secuta est, præsum. 127. lib. 2. num. 14. tacitus, facilius quam expressus tollitur, ibid. num. 18. præsumptus inducitur ex taciturnitate inter conjunctos amicitia & familiaritate, præs. 99. lib. 6. num. 36. capituli qui in alienatione rei ecclesiasticæ requiritur expressus esse debet, præs. 99. lib. 6. nu. 53. non adhibiti conjectura fit ex metu illato, qu. 14. lib. 1. num. 37.

Consensum mulieris verberibus affectæ nullum esse, nec ei detrimentum afferre præs. 127. lib. 3. n. 5.

Consensu propinquorum juxta formam statuti, in contractu mulieris accedente, non tamen omnia bona in dotem dedisse præsumitur, præs. 6. lib. 3. num. 22.

Consentire dicitur qui longo tempore patitur, præ. 135. lib. 3. nu. 7.

Consensus auctoritas, licentia, vel consilium alicujus an & quando de substantia actus, qui geri debet præsumatur, præs. 34. lib. 6. num. 1.

Consequens dicitur velle, qui vult antecedens, præ. 68. lib. 4. nu. 6. & præ. 101. lib. eod. num. 6. præs. 103. lib. 6. num. 3. Secus si antecedens requirit specificam expressionem, ibid. num. 42.

Consequentis positio arguit antecedens, quando actus pendet à voluntate unius, secus si à voluntate duorum, præs. 103. lib. 4. nu. 5.

Consequens an & quando quis fecisse dicatur, quando antecedens fecit, præs. 3. lib. 6. num. 19.

Consequente prohibito an & quando etiam antecedens censeatur prohibitum, præs. 93. lib. 6. n. 1. & seq. usq. nu. 18.

Consiliarij singuli universitatis ex debito sui officij tenentur votum suum verbis claris exprimere in his quæ ad commodum universitatis pertinent, alioquin pro consentientibus habentur, præ. 99. lib. 6. n. 46.

Consilium non præsumitur de substantia actus: qui namq; aliquid facere debet cum alterius consilio, debet consilium requirere, non tamen habet necesse illud sequi, præs. 34. lib. 6. num. 23. Est enim liberum unicuique explorare, an sibi consilium expediat, ibid. num. 34. quod potest esse bonum & malum, bonum præsumi debet, præs. 2. lib. 5. num. 11. prudens testatoris respectu filiorum quod dicatur, præs. 76. lib. 4. num. 12.

Consortes, qui dicantur, & qui veniant eorum appellatione, præsu. 88. lib. 4. num. 16.

Constantius Imp. summè laudandus, qui multis propositis præmiis invitavit bonarum disciplinarum professores, ut libentius docerent, præs. 100. lib. 6. num. 6.

Constantini constitutio in l. 1. C. de natur. lib. patrem in dignitate constitutum nil posse donare vel relinquere filio naturali vel incapaci præs. 96. lib. 4. nu. 1.

Constitutio favorabilis est ita interpretanda, ne in odium retorqueatur, præsump. 33. lib. 5. num. 25. quod fideicommissi bona possint alienari causa constituendi dotem non est juris communis, sed præter jus commune, & causa publicæ utilitatis introducta, præsump. 189. lib. 4. num. 4. Et est fundata in præsumpta voluntate & mente testatoris, ibidem numer. 5. Et dicitur remedium subsidiarium, ibid. num. 8.

Consuetudo dicitur lex non scripta, præsum. 31. lib. 4. num. 5. præsumitur inducta in casu licito, præsum. 31. lib. 1. num. 18. non præsumitur, sed allegari & probari debet, præsump. 14. lib. 6. num. 14. non potest induci ex actibus differentibus, præsump. 31. lib. 4. num. 8. non tollitur uno solo actu contrario: ita nec privilegium ab ipsa consuetudine causatum, præsum. 41. lib. 6. num. 13. est lex non scripta, præsumpt. 8. lib. 2. num 1. ritus, & stylus differunt & in quibus, ibid. num. 2. 3. 4. & 5. ut probata dicatur multa requirit, præsum. 8. lib. 2. num. 8. Idem est in stylo, num. 9. 11. & 13. præsumitur justa, ac magna cum ratione introducta, præsum. 1. lib. 2. num. 4. patris familias conjecturam præbet, quæst. 28. lib. 1. num. 3. Et quæ dicatur illa consuetudo secundum Accurs. num. 6. Reprobata ejus opinione, num. 5. patriæ conjecturam facit, ibid. num. 7. patris familias repugnans consuetudini patriæ, spectanda magis, & præferenda, numer. 8. omnibus cognita præsumitur, qui eo in loco ubi introducta est, habitant, præsumpt. 3. lib. 2. num. 3.

Consuetudinem vulgatam locorum, Princeps cognitam habere præsumitur, præs. 3. lib. 2. nu. 4.

Consuetudine extante ut societas continuata dicatur, si non revocetur expreßè, secundum eam contraxisse præsumuntur mercatores aut socij, præs. 57. lib. 3. nu. 15.

Consulere rebus suis priùs quam alienis, naturali rationi est consentaneum, præsum. 136. lib. 3. nu. 9.

Contemnere improprie is dicitur, qui casu aliquem actum facit prohibitum non autem deliberatè, præ. 44. lib. 5. n. 7.

Contemptor & inobediens quibus pœnis plectatur, præsumpt. 44. lib. 5. nu. 19.

Contemptus est adeò grave crimen, ut dicatur peccare in Spiritum sanctum, qui per contemptum peccat, præsump. 44. lib. 5. num. 20. consideratur negativè & positivè, præs. 44. lib. 5. num. 2. Et contemnere dicitur negativè,

BIU Cujas

qui de re aliqua curam non habet, nullam tamen injuriam vel irreverentiam facit, & qui taliter contemnit, non punitur de contemptu, sed de alio delicto quo contemsit, ibid. num. 3. positivus, dicitur proprius & verus contemptus, & est ille, quando quis negat velle parere negando auctoritatem & potestatem superioris qui jussit, præs. 44. lib. 5. num 8. Et hic contemptus probatur conjecturis, ibid. nu. 9.

Contendens cum Rectore Gymnasij excusatur quando caret ipse insignis, præs. 76. lib. 6. nu. 16.

Contendentibus privatis si pares sint probationes, pro reo pronunciandum est, præsum. 72. lib. 2. nu. 13.

Contenta æqualiter sub unitate sermonis æqualiter diffiniri & terminari debent, præsum. 89. lib. 4. nu. 141.

Continens qui fuit à teneris, multo magis præsumitur continens in senectute præs. 17. lib. 6. nu. 2.

Continua præsumuntur ea, quæ nisi certa forma observata nequeunt removeri. qu. 56. lib. 1. nu. 2.

Contractus ab initio sunt voluntatis, licèt ex post sint necessitatis, præsum. 109. lib. 4. num. 3. & præsum. 110. lib. 4. numer. 3.

Contractus præfatio. Vide Præfatio contractus, in dubio præsumitur justus & legitimus, præsum. 2. lib. 5. num. 5. præsumitur in dubio fœneratitius & simulatus in foro conscientiæ, secus in foro fori, præsum. 2. lib. 5. num. 41. detegitur fœneratitius ex vicinitate contractus locationis initi post venditionem, præsump. 12. lib. 6. numer. 37.

Contractum fuisse dolo initum declaratur ex subsequuto eventu, præsu. 35. lib. 6 num. 29. in Contractibus quando dies vel conditio non adjicitur, pure promissum intelligitur, & statim peti potest præsu. 199. lib. 4. nu. 6.

Contractus sub conditione celebratus dicitur resolutus ipsa conditione non eveniente, præsum. 175. lib. 4. num. 12. ex voluntate partium requirens scripturam an & quando præsumatur perfectus, præsum. 148. lib. 3. num. 1. qui requirunt scripturam pro sui substantia ante confectum instrumentum, dicuntur conditionales, & imperfecti, & ibi exemplificatur, præsu. 148 lib. 3. nu. 3. Idem quando statuto, usu vel consuetudine scriptura requiritur, nu. 3. Si autem scriptura requiratur solum ad faciliorem probationem, sunt opiniones contrariæ, nu. 4. censetur perfectus vel non, secundum quod ex verbis contrahentium possunt sumi conjecturæ quod voluerint in scriptis redigi vel non, ibidem num. 6. Et quæ conjecturæ faciant usque ad num. 16 & finem præsumptionis, sui natura ad hæredes transit, præsump. 103. lib. 2. num. 14. talis præsumitur, qualis ex verborum facie apparet, præsum. 105. lib. 3. nu. 2. Nisi tamen repugnet illius effectus, ibid. sub num. 9. præsumi talis debet, qualem ejus prima ostendit facies, præsum. 122. lib. 3. num. 33. secundum sui naturam, & dispositionem legis præsumitur, præsum. 38. lib. 3. num. 1. secundum suam naturam præsumitur celebratus, præsum. 109. lib. 3. num. 111. secundum sui naturam factus præsumitur, etiam impropriando verba, modo non noceat ei quo cum contrahatur, præsum 38. lib. 3. num. 13. talis creditur, qualem demonstrat verborum proprietas, præsum. 104. lib. 3. n. 26. qualis sit, dispositionis tenor ostendit, ibid. num. 27. quando unius tantum aut utriusque gratia præsumatur factus, præsum. 70. lib. 3. num. 3. illicitus, & à lege reprobatus dici non debet, nisi manifestè appareat, præsum. 122. lib. 3. num. 36. factus ab usurario, facile præsumitur usurarius, aliis conjecturis accedentibus, præsump. 122. lib. 3. num. 150. & seq. fœneratitius an & quibus ex conjecturis præsumatur, vide Fœneratitius contractus, initus intervenientibus sanguine conjunctis & affinibus metu factus non præsumitur, præsum. 128 lib. 3 num. 1. Idem si solus interveniat judex, numer. 6. quod ampliatur & limitatur, ibidem usque, num. 10. innominatus dicitur, qui speciale nomen non habet, præsum. 34. lib. 3. num. 8. nominatus innominato favorabilior, ibidem num. 15. innominatus stat in puris terminis contractus, præsum. 39. lib. 3 num. 4. nominatus utrum innominato favorabilior, ibidem num. 6. sui natura, nec simulatus præsumitur, nec usurarius, præsum. 122. lib. 3. num. 2. simulatus & fictus, ostenditur conjecturis, quæst. 58. lib. 3. num. 9. vide Simulatio qualitate cognoscenda, non nomen, sed quod contractui convenit, attenditur, præsum. 105. lib. 3. num. 1. naturam potius & materiam subjectam spectari, quam verborum sonum, præsum. 104. lib. 3. num. 28. Idem autem quando verum sit, num. 31. emptionis & depositi eodem die & coram eisdem testibus celebrati censentur correspectivi, & sic unus præsumitur causa alterius celebratus, præsum. 12. lib. 6. nu. 8. Et pacta adjecta in uno censentur repetita in altero, & unus censetur tribuere legem alteri, ibid. num. 9. mutui præsumuntur ex pecuniæ numeratione, & dominij translatione præsum. 14. lib. 6. nu. 18. In contractibus ultrò citroque obligatoriis resultat correlatio, ita quod impositum uni censetur injunctum & alteri, præs. 183. lib. 4. num. 34 plures si eodem die & loco & coram eisdem testibus celebrantur, præsumuntur facti unus causâ alterius, præs. 12. lib. 6. nu. 5.

Contractui celebrato cum non subdito, tenetur princeps stare præs. 10. lib. 2. nu. 30.

Contractus utrum nominatus an innominatus præsumatur, præsu. 39. lib. 3. nu. 1.

Contractum rescindere aut revocare princeps sine causa justa nequit, præsum. 10. lib. 2. num. 49. confirmatum & ratum habere minor præsumitur, solutionem recipiendo, aut pretium numerando, præsumpt. 75. lib. 3. numer. 2.

Contractu metu celebrato, præsumuntur omnes clausulæ in instrumento per metum adhibitæ, præsum. 126. lib. 3. num. 30. principali sublato, non tollitur pactum illi incontinenti adjectum, præsum. 144. lib. 3. num. 10. cadens, quomodo etiam dicatur cadere ab ipsius parte, ibidem numer. 11.

Contractus inventi sunt ut obligationem producant & actionem, præsum 134. lib. 3. num. 28. qui consensu contrahuntur, sola patientia & usu causari præsum. 6. lib. 3. num. 64. innominati, nudo pacto conficiuntur, præsu. 41. lib. 3. nu. 15. innominati alij correspectivi, aliqui verò non, præsum. 34. lib. 3. nu. 7. nominati potentiores sunt & fortiores præs. 39. lib. 3. nu. 8.

Contractibus ea præsumuntur promissa quæ consueta sunt, & usitata ratione & loci & personæ, præsum. 43. lib. 3. nu. 1. Estque præsumptio juris, num. 4. Id tamen de consuetudine ordinaria accipiendum, numer. 9 in testamento factus non potest revocari præsump. 105. lib. 4. numer. 15. duplici vinculo muniti tolli non possunt, nisi amborum contrahentium consensu, præsum. 89. lib. 4. numer. 88.

Contrahentes solenniter præsumuntur legitimæ ætatis, & sic habiles fuisse ad contrahendum, præsum. 13. lib. 6. numer. 3.

Contrahens scienter non habet evictionem, præsump. 190. lib. 4. nu. 48.

Contrahentibus licèt permissum sit jure civili se invicem decipere, non tamen id convenit viro bono, præsum. 1. lib. 5. num. 23.

Contrahens matrimonium in articulo mortis non præsumitur id fecisse, ut in fraudem substitutorum legitimaret filios, sed potius de salute animæ cogitasse, præsumpt. 5. lib. 5. numer. 16. cum muliere non servata solennitate à statuto requisita, præsumitur in mala fide, præsumpt. 3. lib. 5. numer. 80. nomine alieno, præsumitur contraxisse, si ad id erat obligatus, præsum. 46. lib. 3. numer. 8. Idem si contraxerit nomine officij, num. 9. Vel

BIU Cujas

*id appareat conjecturis, num.*10. *conditionem ejus cum quo contrahit, scire præsumitur, præsum.*88. *lib.*3. *num.*1. *cum socio mercatoris societate finita, damnum quod sentit sibi imputat, num.* 4. *cum alio fœmina, ejus conditionem non præsumitur ignorare, num.* 10. *Nisi tamen mulieri falso sit persuasum, num.* 11. *cum uno, damnum præsumitur pati, si id quod debetur, in plures distribuatur debitores, præsum.*137. *lib.*3. *num.*1. *cum pupillo, præsumitur in mala fide, nec usucapit, præsum.*28. *lib.*3. *nu.*4. *Idem habere locum in contrahente cum muliere, nu.*5. *secundum naturam contractus contrahere præsumitur, præs.*104. *lib.*3. *nu.*6.

*Contrahentes nil præsumuntur agere voluisse, conditionem impossibilem si contractui adjecerint, præsu.*78. *lib.*3. *nu.*2. *agere id voluisse præsumuntur, quod natura contractus, significat, præs.*134. *lib.*3. *num.*29. *præsumuntur etiam statutis voluntatem suam conformem esse voluisse, præsump.*38. *lib.*3. *num.*8. *Idem etiam de consuetudine, numer.*9.

*Contrahere, nomine proprio quilibet præsumitur, præ.*46. *lib.*3. *num.*1. *non posse in loco, ubi jurisdictio exercetur, solùm contra judices ordinarios est constitutum, præsum.*16. *lib.*2. *nu.*3.

*Contraria duo simul stare non possunt, præsum.*36. *lib.*4. *num.*24. *& ibid. nu.*48. *& præ.*38. *lib.*6. *nu.*27. *& seq.*

*Contrariorum eadem est disciplina, præ.*94. *lib.*6. *nu.*9.

*Contrarius non audiendus, quæst.*63. *lib.*1. *nu.*4.

*Contraria proponens à limine judicij rejicitur, præ.*41. *lib.*2. *nu.*2. *agere in continenti, nemo præsumitur, præ.*122. *lib.*3. *num.*88.

*Contutore dato, unus sine altero, rectè non contrahit, præ.*80. *lib.*3. *nu.*13.

*Contumax etsi ob malam causam non præsumatur succubuisse, habet tamen aliquam contra se malæ causæ præsumptionem, præ.*70. *lib.*2. *nu.*12.

*Contumacia inducit quandam tacitam fictámque confessionem, præ.*124 *lib.*3. *nu.*59.

Conversus non præsumitur, qui focariam habuit, & vestes usus est laicali, possidendo proprio, quæst. 24. *lib.* 1. *numer.*3.

*Conversatio & cohabitatio, delicto in domo vel vicinia commisso, indicium ad torturam facit, qu.*89. *lib.*1. *nu.*89. *mala alio adminiculo concurrente, torturæ facit indicium, ibid. nu.*125.

*Conjectus non appellat, qu.*76. *lib.*1. *nu.*2.

*Convenit, verbum cujusmodi sit, & qualiter in dubio accipi debeat, præ.*41. *lib.*3. *nu* 1. 2. 3. *&* 4.

*Copula carnalis subsequuta in muliere, non præsumit metum purgatum, præ.*4. *lib.*3. *nu.*35. *carnali voluntaria, præsumitur purgatus omnis metus præcedens, præ.*4. *lib.*3. *nu.*30. *Atque id locum habere in viro etiam invito, ut sponsalia illius in matrimonium transeant, nu.*31. *Rejecta opinione contraria, nu.*34.

*Cor est imperator linguæ & cedit lingua cordi, præ.*25. *lib.*6. *nu.*9. *hominis soli Deo cognitum est, & ejus voluntas & animus, præ.*40. *lib.*5. *num.*1. *hominis & animus soli Deo innotescit, præsum.*35. *lib.*6. *nu.*1.

*Coraſij traditio in rub. C. de impub. nu.*10. *in dubium revocatur, præ.*108. *lib.*4. *nu.*51.

*Correlativa simul & eodem tempore nascuntur, & naturaliter simul sunt, præsum.*139. *lib.*4. *nu.*61. *Et uno ex correlativis prohibito censetur & alterum prohibitum, ibidem num.*62. *alia sunt æqualia, alia inæqualia, quæst.*14. *lib.*1. *num.*41.

*Correlativorum unum, præsumitur atque judicatur sicut alterum, qu.*14. *lib.*1. *nu.*43.

*Creditor si vendit rem pupilli sibi obligatam, non requiritur illa solemnitas, quæ alioquin requiritur quando pupillus ipse vendit, præsum.*38. *lib.*4. *nu.*9.

Creditore invito non potest solvi aliud pro alio, præ. 109. *lib.*4. *nu.*40.

*Creditori si est factum legatum, qui est creditor purè & immediatè, præsumitur factum animo compensandi cum ipso credito, præ.*109. *lib.*4. *nu.*4. *si legavit testator, & dixit, se legare de bonis suis, non præsumitur legasse animo compensandi cum ipso credito, præs.*109. *lib.*4. *nu.*6. *Plura vide in verbo Legatum.*

*Creditor qui scit & tacet quando debitor rem sibi pignoratam alienat, consentire non præsumitur, quia scit rem transire cum suo onere, præsum.*99. *lib.*6. *num.*21. *institutus hæres à debitore potest repudiare hæreditatem, salvo ejus credito, præsum.*101. *lib.*4. *num.*56. *posterior ab anteriori conventus se tueri non potest, nisi solvat aut rem exactam anteriori restituat, præsum.*189. *lib.*4. *num.*142. *qui fecit priore loco expensas animo repetendi, non autem compensandi, sic etiam præsumitur secundo loco fecisse, præsump.*37. *lib.*6. *num.*22. *qui pignus habet, & adversus eum debitor experitur si dicit non possidere rem pignori datam, sed eam amisisse, amissionem probare debet, præsum.*64. *lib.*6. *num.*7. *& seq. mandans debitori, ut numeret Sempronio, quod causa mutui debet, præsumitur numerando causa mutui facere, præsum.* 49. *lib.* 3. *num.* 6. *administrator bonorum debitoris sui præsumitur suum exegisse, si præsertim inventarium non conficit, præsum.*135. *lib.*3. *num.*13. *Et aliàs in rebus suis diligens sit, num.* 14. *egregiæ quantitatis bona debitoris administrando, conferens magnam pecuniarum summam ad negotium aliquod conficiendum, in bonis debitoris fecisse præsumitur, nisi aliud appareat, numer.* 16. *ex administratione bonorum debitoris sui, aliquam debiti partem consecutus, præsumitur & reliquum sibi solvisse, ibidem num.* 17. *secundus, cui pignus consentiente primo obligatum est, illi secum contendenti præfertur, præsum.* 119. *lib.* 1. *numer.* 1. *Quid autem sit, si tertius adversus eum agat, num.* 2. *Et quid in muliere, juri suæ hypothecæ renunciante, num.* 3. *posterior offerre potest priori, & pignus vel hypothecam consequi, præsum.*121. *lib.*3. *num.* 1. *quod ampliatur, num.*2. 3. *&* 4. *recipiendo sortem, an præsumatur usuras remisisse, præs.*112. *lib.*3. *nu.*5.

Creditori diversæ summæ & quantitatis, qui fidem debitoris in tenui summa sequi tenuit, præsumitur etiam pro majori satisfactum, præsumpt. 135. *lib.* 3. *numer.*22.

Creditorem tanquam extraneum emere posse, lex non prohibet, præsum. 121. *lib.* 3. *num.*10. *esse, verosimile non est, qui longo tempore nil ab eo, quem debitorem asserit, vel ab hærede illius petit, præsumpt.* 135. *lib.* 3. *numer.*21.

*Creditore unum ex correis debendi eligente, non fieri præjudicium adversus alium, præsum.*109. *lib.*3. *num.*4. *primo vendente bona hypothecata extraneo emptori, jure sui crediti, creditor secundus emptori offerre non potest, præsum.*121. *lib.*2. *nu.*5.

*Creditore primo vendente creditori secundo, potest illi offerre tertius, ibid. nu.*6.

*Credulitas, & fides licet in certitudine æquiparentur scientiæ, attamen in modo differunt, & quomodo, præsum.*94. *lib.*6. *nu.*20.

Crimen læsæ majestatis commissum à patre non solùm nocet filiis ejus natis post commissum delictum, verùm & eis qui ante delictum nati erant, quia omnes præsumuntur eodem vitio laboraturi, præsump. 33. *lib.* 5. *numer.* 26. *occultum si quis commisit, non præsumitur quod aliud simile delictum is debeat perpetrare, imò censetur de eo pœnitentiam egisse, præsump.* 32. *lib.* 5. *num.* 46. *patris nocere filiis nascituris, non autem illis qui tempore commissi criminis concepti fuerant, l.*2. *Cod. de lib. & eorum lib. cautum est, præsumpt.*33. *lib.*5. *nu.*29.

BIU Cujas

Intellige, ut ibid. n. 31. falsi nunquam præsumitur, præs. 2. lib. 3. nu 14 gravissimum committens, suspectus est de hæresi, præ. 6. lib. 5. n. 38. Et quæ sunt dicta crimina ibid. In criminibus gravissimis, ut læsæ majestatis, non solum pater criminis reus, sed & filij alioqui de eo innocentes plectuntur, præs. 33. lib. 5. num. 5. Idem in crimine hæres. ibid. n. 6. & redditur ratio ibi. n. 7. Idem in filiis illegitimis & spuriis, ibid. n. 11.

Crimina nunquam præsumuntur, præsu. 7. lib. 5. n. 21.

Criminosus de præsenti, non præsumitur bono zelo accusare, qu. 24. lib. 1. num. 33.

Crocophantia quæ dicantur, præsu. 163. lib. 4. num. 7.

Cullei quid sint, & cujus mensuræ, præ. 152. lib. 4. num. 27.

Culpa est delicti species, præ. 3. lib. 5. num. 126.

Culpæ quando fit mentio, non intelligitur in dubio de levissima, sed de lata vel levi, præs. 3. lib. 5. n. 136.

Culpa cum sit delictum non præsumitur, præsu. 23. lib. 6. num. 12. regulariter non præsumitur, præsum. 3. lib. 5. n. 125. Fallit in multis casibus, qui enumerantur, ibid. nu. 128. & seq. usq. nu. 135. potius præsumitur quam dolus, & potius levis culpa quam lata, præs. 2. lib. 5. nu. 30. est specificè probanda, præs. 3. lib. 5. num. 137. Et est probanda ad casum ordinatum, ibid. num. 138. ut evitetur præsumitur quem in re aliena fecisse, quod in re propria fecisset, præs. 3. lib. 5. num. 127. lata æquiparatur dolo, præs. 3. lib. 5. n. 124.

Cursus longi temporis solum, ad indicendam liberationem non sufficit, quando jus commune resistit, præs. 131. lib. 3. num. 57. Aliud si jus commune non resistat, ubi secundum naturam actionum judicium fit, num. 58.

Custodiæ causa re concessa ad certum tempus, non præsumitur facta renovatio, custode ultra tempus permanente, præs. 85. lib. 3 num. 40.

Custos monetæ reive subtractæ, an & quando furtum commisisse præsumatur, præs. 31. lib. 5. num. 1. 2. & seq. Plura vide in verbo Furtum.

D

Damnari aliquis de crimine ex sola præsumptione non potest, nisi aliud constet, præ. 32. lib. 5. num. 22.

Damnatus præsumitur quis potius pœna temporali quàm perpetua, præs. 49. lib. 5. num. 11. si quis sit in amputatione manus, intelligitur quod debilior ei abscindatur, præs. 49. lib. 5. n. 8.

Damnato ad mortem est adhibenda fides & ejus assertioni est standum super extorsione usurarum ad præjudicium fisci, præs. 5. lib. 5. n. 6.

Damnosum quod est, non præsumitur: nec quod est contra bonos mores, præsum. 31. lib. 6. nu. 7.

Damnatus ob id, quod in pugnatione canonica defecit, quando retracto judicio absolvatur, qu. 95. lib. 1. nu. 6. confessione sua, cum aliter de delicto non constaret, emptori non nocet, vel donatario, præs. 124. lib. 3. nu. 62. Limitationem vide ibid. num. 65. & 66.

Damnum à vicinis datum præsumi quæst. 89. lib. 1. num. 94. non debet quis sentire ex sua liberalitate, præs. 190. lib. 4. num. 36.

Damno & periculo nemo præsumitur velle se exponere, præsum. 190. lib. 4. num. 18.

Dare verbum, significat dominij translationem, præs. 30. lib. 3. n. 40.

Datio in solutum, vim obtinet venditionis, præs. 122. lib. 3. nu. 42.

Et in ea facile non præsumitur fœnus ibid. num. 45.

Dare nemo potest quod non habet, præsum. 38. lib. 4. n. 20. & præs. 133. eod. lib. num. 10.

Datio in solutum potius quam pignus præsumitur, præs. 150. lib. 3. num. 1. ampliatur, ibid. nu. 7. 9. 10. & seq. tutorum à testatore facta etiam qui sint inhabiles, infert prohibitionem ne tutelam gerat mater, præs. 173. lib. 4. num. 34.

Datum sub una conditione censetur sub contraria ademptum, præs. 91. lib. 6. num. 15. sub conditione, ea non existente censetur ademptum, præs. 39. lib. 4. num. 59.

David homicidij peracta pœnitentia, regia dignitate non fuit privatus, pr. 47. lib. 5. num. 10.

Deberi quid dicatur ex causa necessaria, & quid ex causa voluntaria, præ. 109. lib. 4. num. 2. & 3.

Debitor in diem si successit creditori suo & debitum non solvit aliis, qui succedunt eo repudiante, non præsumitur ex hoc facto adita hæreditas, præs. 101. lib. 4. n. 88.

Declara ut ibid. num. 90. 91. & 93. an & quando Creditori suo animo compensandi legare videatur, vide in verb. Legatum. Debitor reditus annui, probans solutionem trium annorum continuorum proximè elapsorum, præsumitur aliis quoque annis solvisse, quæst. 24. lib. 1. num. 5. id declaratur, ampliatur & restringitur, ut ibid. num. 1. 2. usque num. 23. naturaliter tantum, sponte solvendo agnoscit & confirmat debitum, præ. 131. lib. 3. n. 23. negans debitum, de mendacio convictus, perdit cessionis beneficium, præsump. 63. lib. 3. nu. 13. qui creditori sub hypotheca rem tradidit, non potest in dubium revocare domini quæstionem, qu. 48. lib. 1. nu. 11. condemnatus ad certam quantitatem, dans rem aliquam creditori, loco pignoris dedisse præsumitur, præs. 93. lib. 2. nu. 1. Idque etiam si res esset ejusdem cum debito æstimationis num. 2. Et quando id locum non habeat, num. 4. 5. & 7. ostendens instrumentum debiti sui cancellatum, præsumitur solvisse, præs. 34. lib. 2. num. 8. multis ex causis, qua ex causa in dubio prius solvisse præsumatur, pr. 138. lib. 3. per tot.

Debitorem accipiens, qui solvendo non sit, sibi imputabit, præs. 88. lib. 3. n. 5. Idem est in fidejussore minus idoneo, num. 6.

Debitore voluntario legante creditori, compensationi non est locus, præs. 11. lib. 3. num. 19.

Debitor qui literas Cambij scripsit, non liberatur illis acceptatis ab eo cujus gratiâ fiunt, sed ab eo qui illas complere tenetur, facta per eum promissione de solvendo. præs. 134. lib. 3. n. 78.

Debitorum liberatio si sit relicta, intelligitur de iis, qui erant debitores tempore conditi testamenti, non autem de debitis deinde contractis, præs. 127. lib. 2. num. 8. nomina an in legato bonorum comprehendantur, præs. 138. lib. 4. nu. 14.

Debitum voluntarium dicitur, quod habet causam & originem voluntariam, pr. 110. lib. 4. num. 2. Et oritur ex quasi contractu, ibid. num. 5.

Debito principali sublato dicitur & illud fidejussoris extinctum, præ. 164. lib. 4. num. 23.

Debitum naturaliter in foro conscientiæ præstari debet, qu. 80. lib. 1. num. 18 principale recipiens interesse præsumitur remittere, præs. 113. lib. 3. num. 1. antiquius, quodnam, aut quomodo censeatur, præs. 136. lib. 3. num. 11. necessarium legatum creditori, præsumitur animo compensandi relictum, præs. 10. lib. 3. nu 14. inter reale & personale veram differentiæ rationem non considerari, præs 139. lib. 3. num. 37.

Debiti alterius partem solvens ad quod nullo modo tenebatur, non præsumitur eo animo solvisse, ut jam residuum solvere voluerit, quæst. 20. lib. 1. num. 2. instrumentum, repertum penes debitorem, facit præsumi debitum solutum, non tamen defertur juramentum suppletorium, quæst. 83. num. 5. instrumentum reddens creditor, præsumitur creditum remisisse, præ. 140. lib. 3. n. 1. instrumen-

BIU Cujas

instrumentum sibi traditum, reddens creditori debitor, eum in pristinam obligationem, quando præsumatur reposuisse, præ.140.lib.3.nu.13. instrumentum sibi à creditore vel ejus nomine ab alio traditum probare debet debitor, alias sine illius consensu habuisse præsumitur, maximè persona domestica. ibid.n.20. si præsertim illud se amisisse creditor probet.n.21. instrumentum modico tempore penes debitorem existens, contra quem creditor agere cæpit, non præsumitur ei à creditore traditum, ut à debito liberaretur. num.22.

Debita pœnalia ubi duo sunt, solutio facta per debitorem, præsumitur ob debitum cujus pœna non est commissa, præs.136.lib.3.nu.5.

Debens centum & legans centum, ob quantitatis paritatem, præsumitur animo compensandi facere, præsu. 15. lib.3.nu.27.

Decedens intestatus dicitur testari permisse vè non autem dispensativè, præs.26.lib.5.num.13.

Decedere nemo debet partim testatus & partim intestatus, præsu.48.lib.4.num.3. non potest qui pro parte testatus, & pro parte intestatus, nec id jus nostrum patitur, præs.101.lib.4.n.49.

Decessisse nemo præsumitur relictis filiis, præs.14.lib.6. num.7.

Decedere sine hærede: quando interdum quis possit, præs. 37.lib.3.num. 41.

Decennij cursu præsumi solemnitatem actus, verum esse, si de actu verè constet, non autem si præsumptivè solum, præsu.131.lib.3.num. 87.

Deceptio licèt in casibus quibusdam præsumatur, ut tamen à juramento sequatur absolutio, præsumptio illa alleganda est, qu.48.lib.1.num.13.

Deceptus in contractu potest adversarium interrogare an sit vir bonus: qui si respondeat se virum bonum, tenetur damnum rependere: si verò dicat se non virum bonum, repellendus est à judicio, præsu.1. lib.4.nu. 24. Hæc autem cautela confutatur Felino, ibid. & nu. seq.

Decimandi jus non potest acquiri laico præscriptione aliqua, præs.86.lib.6.num.2.

Decimæ sunt jure divino constitutæ, & non nisi ecclesiæ seu ejus ministris debentur, præs.86.lib.6.num.1.

Decimæ retinentur à laico si tandiu ipse eas possedit: & à tempore cujus initij memoria non est in contrarium, præs.86.lib.6.n.4. Requiritur tamen quod præter allegationem temporis contractus communis famam, & opinio quòd eas fuerit consecutus mediante persona suorum major. ibid.nu.5. non possunt laicis infeudari. præ. 86.lib.6.n.3. tanquam bona Ecclesiastica spiritualia, præscriptionem temporis immemorabilis unà cum titulo requirunt. præs.108.lib.3.num.7.

Declaratio animi facta causa unius, prodest & alteri, præsump.45.lib.2.num.11.

Decretum super alienatione bonorum minoris vel Ecclesiæ magni est momenti, præs.75.lib.2.n.2. Aliud est in emancipatione, manumissione, &c.nu.3.

Decretum an & quatenus præsumatur pro rectè & debitis solemnitatibus adhibitis interpositum, præsum. 75. lib.2.num.5. & multis seq. usq.num.46. inter volentes & consentientes interponitur, num.6. interponens iudex, potest se extra judicium informare, num.7. obreptum esse affirmans probare debet, num.15. judicis non impedire remedium, l.2. C. de rescin. vend. læsione probata, num.34.

Decretum quid sit & unde dicatur, præs.152.lib.4. n.7.

Decreto interposito contractus censetur factus palam & bona fide, omnisque fraudis, & doli cessat præsumptio, nu.54. & 55. datus tanquam minori tutor vel curator, talis præsumitur, num.56.

Decreta aliqua magni, alia levis momenti sunt, præs.75. lib.2.nu.1. principis dicuntur jus commune civitatis, præs.6.lib.2.num.14.

Decretum Prætoris facit præsumi omnia solemniter acta, præs.104.lib.4 num.3.

Deducere aliquid in judicio, & deductum probare, diversa sunt, præs.49.lib.6.num.24.

Defrutum non venit appellatione vini, præs.152.lib.4.n.7.

Defuncti jura & actiones transeunt in hæredem suum, præsumpt.10.lib.3.num.9.

Delegatus rescriptum suæ delegationis ostendere, & copiam mandati facere debet, præs.15.lib.2.num 8. mandatum habere quando præsumatur, ibid.num.10. & 11. à principe potestatem subdelegandi habere censetur, præsump.21.lib.2.nu.1. Fallit si persona illius industria electa sit, num.2.

Delegatus Principis quando non possit vices suas alteri delegare, præsu.21. lib. 2. num. 8. principis est dignior ordinario, præsu.17.lib. 2. num.5. fungitur vice delegantis, præs. 16.lib.2.num. 6. effectus dicitur is, cui tanquam personæ privatæ, causa singularis à principe committitur, num. 29. effectus præsumitur privatus, cui à principe simpliciter certum genus causarum committitur, num.31.

Delegati industriam electam esse, quibus possit constare, præ.21.lib.2.num.3. industria in causa gravi & ardua, electa, præs.ibid.num.4.

Delegato nec ob summam dignitatem, de jurisdictione delegata credi. præ.15.lib.2.num. 5. excelsæ dignitatis tunc demum creditur, quando de negotio, & de facto delegantis solum agitur, nec versatur tertij præjudicium, ibid.num.9.

Delegati duo, qui tertio legato impedito possunt procedere, scire debent tertij impedimentum, alioquin processus est nullus, præsum.91.lib.6.num.12.

Delegatio facta existenti in dignitate licèt transeat ad ejus successorem non tamen transit, quando facta est obtinenti dignitatem nomine alieno, præs. 121. libro 4. num.10. debitoris ut esse dicatur quinque necessaria requiruntur, præsump.134.libro 3.num. 69. facta non præsumitur, in causis reservatis Pontifici vel principi, pr. 15. libro 2. nu. 6. Nisi tamen legatus esset in possessione seu quasi, administrandi ea quæ principi reservata sunt, num.7.

Delegatione facta à principe vel pontifice, iudex tanquam delegatus processisse præsumitur, præs. 17. lib.2. num. 4.

Delictum an & quando præsumatur commissum, & à quibus.

Delictum perpetrasse dicitur, qui actui momentaneo potuit occurrere, nec prohibuit, præsumitur enim consensisse, præsum.27.libro quinto, num. 14. nunquam præsumitur, præs.35.lib.5.nu.8. non debet præsumi sine causa perpetratum, præs.40.lib.5.num. 28.

Delictorum pluralitas nullo pacto præsumitur. præs.2. lib. 5.n.21. & præs.15.libro 6.n.18.

Delicti præsumptio est omninò evitanda, præs.161.lib.4.n. 26. præsumptio an & quibus in casibus locum habeat, præ.2.lib.5.n.31. cum multis seq. usque ad finem, præsumptiones & conjecturæ dilui & confutari possunt contrariis conjecturis & præsumptionibus, præs.48. libro 5. nu.9.

Delictum in foro conscientiæ semper præsumitur, quando agitur de salute animæ, & id tutius sit, præs.2.lib. 5.n. 40. negans in tortura, & in ea moriens persistens, præsumitur innocens, & sic prorsus purgasse omne indicium. præsumpt.5.lib.5.num.9.

BIU Cujas

Delicti unitas seu identitas probatur unitate loci & temporis, vel quando eadem causa convenit, præs. 15. lib. 6. num. 4.

Delictum alicujus si sit probandum, fundi & loci identitas probari debet per omnes ejus confines, præs. 15. lib. 6. num. 4. atrox arguit animum delinquentis ferum, præsum. 40. lib. 5. nu. 21. qui aliàs commisit, præsumitur quod in posterum simile sit perpetraturus: respectu autem pœnitentis hujusmodi præsumptio solum suspicionem facit, præsum. 32. libro 5. numero 44. Ex delicto commisso de præsenti arguitur etiam in præteritum, præsum. 32. libro 5. numero 18. commissum à servo improbo & nequam præsumitur voluntate ipsius domini commissum, præs. 27. lib. 5. numero 17. à servo, famulo, vel filio, vel altero consanguineo, conjuncto, aut amico commissum, non præsumitur commissum voluntate domini, patris, affinis, vel amici, præs. 27. lib. 5. nu. 2. omne, certis, claris, & manifestis probationibus apparere debet, qu. 58. libro 1. nu. 2. non præsumitur, præs. 86. libro 3. num. 5. ex concursu præsumptionum præsumitur, quæst. 40. lib. 1. nu. 12. à commorantibus in loco commissum præsumitur, si frequenter eo loci delicta committantur atque naturæ indicium est, qu. 89. lib. 1. n. 132. quando constat commissum esse, permissa est extensio, ut reus puniatur, præs. 90. lib. 2. nu. 26. juris sola præsumptione probatum pœna ordinaria non puniri, erroneum affirmatur, qu. 97. lib. 1. n. 9.

Delicto pœna ut conveniat, judex cavere debet, qu. 97. lib. 1. num. 32.

Delicta probantur testibus, vel documentis aut indiciis indubitatis, qu. 38. lib. 1. n. 10. quæ domi, noctu, &c. committuntur, satis est si præsumptionibus constent, qu. 58. libro 1. n. 11.

Delinquere nemo præsumitur adversus proximum, ejus corpus lædendo, præ. 29. lib. 6. nu. 2. nemo præsumitur sub spe immunitatis ecclesiæ, præ. 10. lib. 5. num. 2. nemo præsumitur, qu. 38. lib. 1. nu. 11. & præ. 2. lib. 5. nu. 1. & pr. 55. libro 2. nu. 1. & pr. 27. libro 5. nu. 1. & pr. 20. libro 6. n. 2. aliquem lex non præsumit, si palam præsertim actum faciat, pr. 29. lib. 3. n. 60.

Delinquendi consuetudo, torturæ præbet jndicium, modo concurrant alia, qu. 89. libro primo num. 101. Idque extenditur tam in personam offensi, quàm aliorum, nu. 102. Et quando non procedat n. 104.

Delinquentes puniri interest Reipub. & ei maximè vile est, præsum. 49. libro 5. n. 27.

Delinquens cùm ad ecclesiam confugit, ab ea recipitur, nec inde divelli potest, pr. 10. libro 5. num. 3. Secus si deliquit spe immunitatis ecclesiæ, quia ecclesia lædi dicitur, ibid. numero quarto & sequ. post peractam pœnitentiam & assecutam indulgentiam à sacerdote, habetur perinde ac si non deliquisset, pr. 32. lib. 5. nu. 34. nefario scelere impossibile est, quod statim sine cura quiescere possit, imò quòd ne spirare quidem possit sine metu. pr. 11. libro 5. nu. 7.

Deliquisse an & quando quis præsumatur spe immunitatis ecclesiæ præs. 10. libro 5. num. 8. & seq. usque ad finem, is præsumitur spe immunitatis ecclesiæ, qui animo deliberato reliquit, & ad illam se statim contulit, pr. 35. libro 6. n. 32.

Delphi habuerunt vasa elaboratæ artis, ita ut poculorum vicem præstarent, & clypeorum loco usui essent, præs. 160. libro 4. numero 8.

Demens dicitur is, qui est mente diminuta, & sic mente caret, præs. 45. libro 6. num. 6. Et demens est qui non usquequaque, sed ex parte tantum mentis errore ducitur, ibid. n. 16.

Dementiæ & furoris morbo semel affectus, perpetuo eodem morbo laborare præsumitur, pr. 44. lib. 6. n. 7.

Demetrius Asiæ, & Macedoniæ Rex cùm prælio captus esset à Seleuco Syriæ Rege Antigonus secundus filius regni quietus possessor regiam purpuram lugubri veste mutavit, & legatos ad vicinos Reges & ad Seleucum ipsum oratum misit pro liberatione patris, & promittens se quoque obsidem daturum dummodo patrem carcere liberaret, pr. 57. lib. 6. nu. 5. Et intelligens patrem mortuum, classem instruxit & ad accipiendum defuncti corpus proficiscitur, quod obvium habuit à Seleuco in Macedoniam remissum, & maximo apparatu illud excepit, ibid. n. 6.

Democritus Abderites centum & novem annos attigit, non morbo sed longo senio extinctus, pr. 46. lib. 6. n. 11.

Dæmones invocans ad tentandum pudicitiam dicitur vehementer suspectus de hæresi, præs. 6. libro 5. n. 20. Et idem de consulente dæmones per sortilegia, ut futura prædicent, ibid. n. 25.

Denominationis prioris ordo denotat ordinem charitatis & majoris dilectionis, pr. 16. libro 4. n. 4.

Denunciationes, quæ in celebrandis matrimoniis præcedere debent, fieri debent à proprio parocho, pr. 88. lib. 6. n. 2.

Denunciatio Syndici vel alterius officialis, alio adminiculo accedente, indicium facit ad torturam, quæ. 89. libro 1. n. 140. Evangelica, à statuto non præsumitur exclusa, pr. 48. lib. 2. num. 44. Evangelica propriè non exceptio, ibid. n. 45. Evangelica, quo casu possit fieri, qu. 79. lib. 1. num. 1. & 2. Evangelica, quando fieri nequeat, ibid. n. 5.

Denunciatione Evangelica uti posse legatarium adversus hæredes cujus testamento minus solemni quidpiam relictum est, falsum est, falsum demonstratur, qu. 80. lib. 1. n. 36.

Depositarius regulariter non dicitur depositum acceptare, licet taceat cum apud eum deponitur, pr. 99. lib. 6. n. 34.

Depositum quid sit, pr. 34. libro 3. n. 2.

Deportatus per restitutionem à Principe factam restituitur in pristinum statum, tum quoad honores, tum quoad bona, præs. 9. lib. 2. n. 14. Fallit in bonis jam in alium translatis, n. 15.

Derogatio expressa juris communis, an in Papa requiratur, pr. 20. lib. 2. n. 31. Specialis prioris testamenti quæ dicatur, præ. 166. lib. 4. n. 18. 19. 20. 21. & 22.

Descendentium nomine comprehenduntur tam fœminæ ex masculis natæ, quàm masculi ex fœminis orti, præ. 91. lib. 4. n. 4. Fallit, ibid. n. 5. & 6.

Descendentibus vocatis, censentur vocati omnes usque in infinitum cujuscumque sint gradus, etiam qui nondum nati vel concepti sunt tempore mortis testatoris, præs. 91. libro 4. num. 7. quadam ratione naturali parentum successio quodammodo debita censetur, præs. 33. libro 4. n. 1.

Descendens ex Mahumetanis, si vinum non bibit, neque carnes suillas edit, vel quid simile observat, suspectus est de hæresi, præs. 6. libro 5. n. 40.

Descendentes à testatore jussi hæreditatem restituere post mortem suam ita demum censentur in eam rem gravati, si sine liberis decesserint, etiam si sint gravati restituere ecclesiæ, vel alij piæ causæ, præ. 189. lib. 4. n. 127.

Descripta in inventario à tutore vel curatore præsumptionem adversus eos faciunt ex constitutione Justiniani, præs. 97. lib. 6. num. 2.

Detentionem differre à possessione, præ. 78. lib. 6. n. 1.

Determinabile unum aliquando ex mera legis dispositione sine aliqua præsumpta mente testatoris est favorabilius altero non simplici dispositione legis ex tacita mente disponentis, ibid. nu. 143.

BIU Cujas

Determinatio una respiciens plura determinabilia aqualiter determinat,pr.75.libro 4.n.3.& pr.76. eod. lib.num.4.& 51.& pr.79.libro eod.n.33. & pr 83. libro eod.nu.31.& pr.89.n.144.& pr.124.lib.eod.n.41.& pr. 139.lib.eod.n.24. & pr.140.lib.eod.n.9. Secùs si aliàs sequeretur correctio juris communis, d.pr.140.nu.eod.

Deus cum sit valde bonus, non potest natura esse nisi optima,præ.1.lib.5.n.10.

Dei opt. Max. tanta est bonitas, ut ad ignoscendum sit magis clemens quàm ad damnandum iratus,præs.94. lib.6 nu.11.Et sic malos citra condignum punit,& bonos plus merito remuneratur,ibid.

Deus opt. Max. vitæ, & mortis nostræ potestatem habet, præs.13.lib.5.nu.3.

Deus solus vel cui Deus singulari gratia concessit, errare non potest,præs.71.lib.2.nu.15.

Deum videre maxima est merces, præs.100. lib.6.nu.12.

Dei ac principis sui præcepta & leges quando quis præsumatur contempsisse,præs.44.lib.5.nu.1.

Dicere nemo censetur quod non sensit : & nemo existimandus est dixisse,quod non mente agitaverit,præs.35. libro 6. nu. 4. vel facere contra semetipsum nemo præsumitur,præs.44.lib.3.num.3.

Dicta præteriti temporis conjecturam faciunt ad actum præsentem, qu.22.lib.1.nu.3. præsentis temporis, conjecturam præbent voluntatis præteritæ,ibid.nu.4. futuri temporis præsumptionem faciunt ad jam præterita, n. 9.& disposita in unâ parte legis,quando in aliâ repetita censeatur vel non,præs.7.lib.1.num.1.& seq.in lege interpretata, quando præsumantur repetita in interpretante, & quando non,ibid.nu.10. & 11. in acquisitione ex fideicommisso nunquid habeant locum in privilegiatis & contra,præsum.193.lib.4.num.1.in institutione non censentur repetita in substitutione, & quo casu,præs.62.lib.4.numer.43.in præfationibus declarant mentem disponentis,præs.110.lib.4.n.29.

Dictio implicativa ejus est naturæ, ut implicet casum magis dubitabilem.præs.78.libro 4. n. 5. taxativa excludit casus dissimiles, non excludit autem similes, præsum.36.libro 4.n.29.amplia,ut n.22.& præs.39.lib. 4.num.4.amplius,includit,præs.145.lib.4.num.36.autem, est adversativa,præsu.78.libro 4.n.20.cum, sui natura repetitionem inducit,præ.180.lib.4.n.45.cum vel dictio,unà magis copulat, quàm dictio,& præsum. 70.lib.4.nu.10.& 32.

Dictiones, de,& ex,denotant causam immediatam & proximam,præs.81.lib.4.n.13.Et significant etiam causam mediatam,ibid.n.16.

Dictio,eadem, est relativa præcedentium cum omnibus suis qualitatibus,præs.173.lib.4.n.20. dictum, est restrictiva,præs.178.lib.4.n.20.ejus, quid magis significat dictione,sua,præs.37.lib.4.n. 6. eo amplius, repetitionem antecedentis qualitatis, & conditionis legato adjectæ in sequenti legato inducit,præs.180.lib. 4. nu. 48.quod extenditur,ibid.n.49. & seq.æquè, quid importet,præsu.18.lib.4.n.18.& est implicativa,præs. 18. lib.4.n.30.&, sui natura est copulativa, &, non multum differt à dictione,item &,nunquid inducat repetitionem præcedentis conditionis,præs.180.lib.4.n.24. Quod,quando ponitur inter duas orationes perfectas, non stat copulativè, sed continuativè,ibid.num.30.& stat augmentativè, vel implicativè pro etiam, imò continuativè,præsu.78.lib. 4. num. 4. in,quo casu habeat vim negativæ,præs.1.lib.4. nu. 3. in,pro intra, & dictio,intra,significat solum quæ intus habentur,præs. 126.lib.4.nu.5.

Dictiones,ita ut,etsi,à pari procedunt,præs.46.lib.5.n.18.

Dictio,Item,est repetitiva præcedentis verbi sui naturæ, non autem qualitatum,præs.180.lib.4.n. 5. At quandoque est repetitiva qualitatum, & aliquando solum continuativa,ibid.num.6.maximè, est vox æquivocæ apta,multa significare,præs.100.lib.4.nu.17.Sui natura implicat idem esse, etiam si ratio expressa deficeret, præsu.50.libro 6.num.10.Et ponitur quandoque taxativè, ibid.nu.21.nihil, est universalis negativa, quæ omnino negat,præs.89.libro 4. n. 24. omninò, est præcisa: idem de dictione, penitus,pr.166. libro 4.nu. 49.& 51.penè,quid significet,præs.18.libro 4.n.29.plerumque,exponitur pro interdum,præs.30.libro 5.num. 19.plerumque,regulam constituit,pr.22.libro 4. nu. 2. præcisè, habet vim specialis derogationis, & posita in statuto habet vim clausulæ derogatoriæ ad futura statuta,præ.166.libro 4.n.46.præter,includit, idem in dictione amplius,præsum.145.libr.4.num.3. Idem de dictione ultra,ibid.nu.4. pro,tribus modis dici potest & quomodo,præs.134.libro 4.nu.11. quandoque, quid operetur,pr.51.libro 4.nu.6.quasi, improprietatem denotat,pr.80.libro 4.num.13.quasi, fictionem importat, pr.27.libro 4.num.5.Necnon,quandoque improprietatem,ibid.num.6.& 12.quæcunque universalis est,pr. 198.libro 4.nu.21.quia,sui natura denotat causam finalem.pr.24.libro 4.nu.13.quicquid universalis est,& comprehendit etiam casus alioqui privilegiatos, pr. 145.libro 4.num.15.

Dictionum, quod si sin autem,& si verò,natura, præsu. 180.libro 3.n.22.

Dictio quoquo modo:idem quod omnimodo significat, & habet vim taxativæ,quæ alios casus excludit,pr. 112. lib.4.nu.13.sed,verò,autem & his similes,quæ sui natura sunt adversativæ,repetũt qualitates & conditiones præcedentis legati & dispositionis in subsequentem,præsum.180.lib.4.num.51.Idem de dictione,etiam, implicativa,ibid.nu.52.Idem de dictione,ultra, ibid. 53.seu,disjungit verba,sensum verò conjungit,præs.82. libro 4.n.15.si,est conditionalis,præs.21.lib.4.nu. 7. & præs.34.libro eod.nu.24.26.& præsu.183.libro eod. nu. 53.si,conditionem quandam,seu rem dubiam facit,præ. 28.lib.6.n.4 si quis,masculinum & fœminiñ comprehendit,præsu.89.libro 4. num. 48.suprà includit,præs. 145.lib.4. num. 5. vel est disiunctiva, quæ in altero ex duobus verificatur,præs.83.lib.4.nu.66. veluti similitudinem denotat, & quandoque stare solet,ut expressiva veritatis,præs.52.libro 4. num. 6. 9. & 10. veluti apud bonos auctores, postponitur semper orationi præ. 52.libro 4.n 10.ultra includit,præs.145.libro 4. nu. 4. unà significat unitatem & qualitatem,præs.139.lib.4. nu.22.

Dictiones unà,cum:quomodo importent diminutionem, & augmentum,præs.136.lib.4.n.26.

Dictio,ut,modum significat,præs.146.libro 4.n.5.

Dies in actione tutelæ à lege non ab homine censetur appositus,quæst.56.libro 1.nu. 4. & consul æquiparantur, præsu.83.libro 2.nu.3.decem ad appellandum, currunt de momento, ad momentum,præs. 95. libro 2. num. 6. usufructus legati non cedit,nisi à die aditæ hæreditatis,præs.141.libro 4.n.36.

Difficile id dicitur, quod in solo animo consistit, pr. 99. libro 4.num.24.

Diffinitionis verba,in casu vero,& proprio intelligenda, quomodo intelligendum,præ.42.lib.3.n.16.& 17.

Dignitas sumitur duobus modis,in genere scilicet, & in specie,in genere significat decus & honorem, in specie pro magistratu sumitur, vel pro aliqua præeminentia,præsu.78.lib.4.num.23.Et qui dicantur in dignitate positi,ibid.n. 24. nunquam moritur, sed eadem est continuans in successorem,præsum.121.lib. 4. num. 3. quæ

BIU Cujas

3.quæ moritur cum eadem persona,non dicitur propriè dignitas,ut sub dignitatis nomine & privilegiis comprehendantur, præs.121.libro 4.n.7.
Dignitatem qui est assecutus in ea manutenendus, & qui asserit eum esse illegitimum,probare debet,præs.54. lib.6.n.34.
Dignitati legatum, an & quando præsumatur legatum successoribus.Vide legatum,præs.121.libro 4.
Dilatio adjecta legato relicto in testamento censetur repetitain legato simpliciter facto in codicillis præsump. 177.libro 4.nu.2.
Dilationem procuratori ad consulendum dominum, quando non det judex,præs.37.libro 2.n.2.
Dilationes longiores conceduntur reo ad deferendum, quàm actori ad prosequendum actionem motam, præs. 90.libro secundo,nu.3.
Dilationibus qui judicium subterfugere quærit, contra se habet præsumptionem,præs.70.libro 2.n.13.
Dilectio,& amor impellit magis,quàm ipse sanguis, qu. 28.libro 1.n.16.
Dinus fuit unus ex compilatoribus libri sexti decret.pr. 38.libro 4.n.30.
Diocletianus & Maximianus Imperat. anno salutis nostræ 287.præs.37.libro 4.n.20.
Dionysius Syracusanus tantum honoris Platoni detulit, ut illi navem vittatam mitteret, eumque summis muneribus & liberalitate incredibili honoraret, præs. 100. libro 6.nu. 7. Fuit autem summæ crudelitatis, ibid.
Dispensationes sunt odiosæ & ob id strictè interpretandæ, præsum.39.libro 4.n.54.nunquam odiosæ strictè admodum sunt interpretandæ,secus in dispensationibus favorabilibus,præs.39.libro 4.n.13.
Dispensare super quinto præcepto quando Pontifex possit,præ.10.lib.2.n.47.
Dispensandi facultatem habens etiam à Principe inferior, promovendo inhabilem præsumitur dispensare, præs. 20. libro 2.num. 25. Id tamen si fiat cum causæ cognitione n.26.
Dispensatio quia est contra jus commune,cursu temporis an præsumatur,præs.132.lib. 3. n. 73. Et quid in antiquis,n.75.super inhabilitate,requirit justam causam, pr.20.libro 2.nu.6.matrimonij sanguine conjunctorum, non nisi magnis fit de causis,pr.10.lib.2.n.45.
Dispensationem super matrimonio contracto per verba de præsenti, non nisi justis de causis concedit Pontif. pr.10.lib.2.n.37.
Disponens jure communi non speciali,in dubio uti velle præsumitur,præs.16.lib.2.n.18.
Disponens non præsumitur disponere de impossibili, qu. 37. lib. 1. num. 10. non præsumitur restringere dispositionem suam, ad eum casum, quo redderetur inutilis,ibid.n.12.
Disponere de bonis is non dicitur qui intestatus decedit, præsum.27.libro 4.n.2.
Disponentis animus ex facto ipso declaratur,pr. 2. libro 4.n.5.mens dubia ex subsecuto actu declaratur, pr. 35.libro 6.n.30.
Disposita in testamento non sumunt effectum quando testator moritur,præs.40.lib.4.n.11.

Dispositio qualiter interpretari debeat, quando mutari soleat, Et quando præsumatur conditionalis, vel favorabilis.

Dispositio ita interpretari debet, ut evitentur circuitus, præ.169.lib.4. num. 10. Et nefrustra ac inutiliter ita actum sit,ibid.num.11.ipsa mutari solet temporis mutatione, præ.60.libro 4. num. 82. licet sit mutata in substantia,non præsumitur tamen mutata,quoad qualitates,præ.37.lib.6.nu. 33. an & quando præsumatur conditionalis,pura,modalis,in diem, vel pœnalis, & quid ex his potissimum præsumatur,pr.175.lib.4.n.1.& multis seq. usque n.18. facta præsumitur in favorem ejus cui qualitas dispositionis naturaliter convenit, quando nomen non exprimitur,præs.34.libro 4. n. 26. an sit favorabilis,vel odiosa,pendet principaliter ex intentione legis,pr.39.libro 4. nu. 24. etsi sua natura debeat strictè interpretari, ob orationem tamen in præfatione expressam largè interpretatur, præsu. 2. libro 6.numero 14. in dispositione aliqua si concurrit persona privilegiata,cujus favore actus sustinetur,cum non privilegiata, prodest privilegium etiam non privilegiato,ut actus valeat,præ.4.libro 6.n.18.
Dispositionis causa finalis si est falsa,tota dispositio redditur falsa,præsu.24.libro 4.n.22.
Dispositio auth. res quæ C. communia de legat. quod bona fideicommissi non possint alienari ex causa dotis, nunquid habeat locum, quando fideicommissum à testatore relictum venit restituendum ecclesiæ,aliive pro loco,præs.189. libro 4.nu. 120.& seq.facta in casu simplici extenditur ad casum mixtum, quando agitur de conservando testamento,& hæredum institutione,præsum.26.libro 4. n. 28.generalis dicitur obscura,idem de sermone generali & hujusmodi, præsu.1.lib.6.num.14.generalis comprehendit etiam privilegiatos,præs.83.lib.4.n.39.& præs. 131.lib.3.num.63.hominis expressa facit cessare tacitam legis dispositionem,præs.36.lib.4. num. 18. loquens in casu vero, habet etiam locum in casu ficto quando adest eadem ratio,præs.81.lib.4.num.20.militis sic intelligi debet,ut scripta est,& in ea cessante conjectura exceptis illis, quæ ex jam scriptis, & prolatis verbis colligi possunt,præsum.39.lib.4.num.8.pœnalis extenditur ex mente disponentis,& colligitur mens ex ratione,præ.33.lib.5.n.19.
Dispositionem priorem qualibet præsumitur potius confirmare velle,quàm contra,præsu.37.lib.6.n.2.
Dispositio, qua quis invitatur ad delinquendum,reiicitur, pr.83.lib.4.n.20.specialis dicitur dignior generali, & ob id certa mentio fieri debet,præsum.38.lib. 6.nu.18.
Dispositioni primæ speciali non censetur derogatum, nisi secunda dispositio sit pariter specialis,præsum.166.lib. 4.numero 12.
Dispositio testatoris debet intelligi in casu vero,non autem in ficto præs.76.lib.4. num. 9. testatoris ita est interpretanda,ut valeat & sustineatur,præsu.10. lib. 4. num.6.& mens testatoris ita interpretari debet, ne delinquendi occasionem præbeat.præs.164.lib.4.nu.2. testatoris præsumitur facta in eo casu, quod de jure fieri potest,ut valeat,præsum.4.lib.6. num. 12. testatoris non potest unà valere,& testamentum & codicilli eodem tempore,præs.60.lib.4.nu.81. testatoris hoc modo concepta,Cajus,si navis ex Asia venerit,hæres esto, si verò non venerit, Lucius hæres esto, an valeat & possit quis eorum hæreditatem adire,præsum.17.lib.4. num.4.Quid si testator dixit, Titius si navis ex Asia venerit,ex parte tertia hæres esto,si verò non venerit ex parte sexta hæres esto, ibid. numero quinto quantumvis perfecta, recipit declarationem ab ipso suo conditore,quæst.26.lib.1.nu. 16. quilibet à subjecta materia recipit interpretationem.præ.6.libro secundo, numero secundo,intelligi debet in dubio de actu alterè minus præjudiciali,præsum.16.libro 2.num. 12. intelligitur de actu perpetuo ibid.n.16.concepta in unum tempus,non extenditur ad aliud,præs.171.libro 3.num.30.

BIU Cujas

principalis licet extendatur, non tamen quo ad pœnam, præ.144.lib.3.nu.12. Limitatur, ibid.num.13. & 15. quæ secundum unum modum valere potest, secundum alium non, eo quo potest modo consistit. præ.29.lib.3.nu.58. exorbitans, & tacita seu præsumptiva, non admittit extensionem, præ.139.lib.3.nu.16. puniens negantem scripturam propriam, locum habet etiam in subscribente, præ.66.lib.3.num.9. hominis specialis, derogat generali, secus in legali, præ.18.lib.2.nu.29. legis non dicitur, à quo homo recedere, & pro arbitrio disponere potest. præ 6.lib.3.num.11. legis specialis, generali non derogat, nisi incompatibiles sint, præ. 18. lib. 2. num. 16. legis & hominis quomodo definiantur, & quatenus inter se differant, qu. 46. lib. 1. num.1. & multis sequent. hominis semel tantum verificatur, aliud in dispositione legali, num. 28. legis generalis, comprehendit omnes & quoscunque casus, secus in hominis dispositione, num. 30. tacita & facta, legis dicitur non hominis, ibid. num. 42. in casu vero locum habet in præsumptione, præsumptione juris & de jure, qu. 47. lib. 1. numero primo. Idem in præsumptione juris sola, num. 4. in casu vero, quando non habeat locum in præsumpto, ibid.num.14.15.16. & 17. loquens in casu vero, locum non habet in præsumpto, hominis præsumptione, ibidem numero 18.

Dispositionum una permittente, altera prohibente, prævalet prohibens, præ.29.lib.3.nu.62. Nisi permissiva sit potentior, ibid.nu.64.

Dispositum illud præsumitur à testatore de quo, si fuisset interrogatus, respondisset se voluisse ita disponere, præsu.26. lib.4.nu.8. & præ.35.eod.lib.num.19. & præ.39.eod.lib.num. 75. & præ.65.eod.lib.nu.5. & præ.67.nu.16. in uno ex correlativis habet locum & in altero, præ.139. lib.4. num.60.

Disputatio quando cadit super uno, cætera præsumuntur habilia, præsu.37.lib.4. numer. 23. quando nulla fiat de mente, sed solum ad verba recurrant, quæst.16.lib.1. numer.10.

Dives olim, & hodie præsumitur talis, quæst.24. libro primo, numer.13. non præsumitur corruptus pretio, ad ferendum testimonium falsum, qu.15. libro primo, num.30. præsumitur luxuriosè vivere, ibid. num.32. & solvendo, qui non est de præsenti, nec de tempore præterito solvendo fuisse præsumitur, quæst.24.lib.2. numer.44. vel pauper, an & quando quis præsumatur, præsum.25. lib.6. num.1. & seq.

Divites & locupletes indies homines effici præsumuntur, ibid.nu.10. & præ.28.lib.6.nu.1.

Dives an quis præsumatur factus suis laboribus & industria, etiam si negotia alterius administrasset, ibid.nu.10. 11. & 13.

Divitem qui tenetur eligere, probare debet electum illum esse talem, præ.25.lib.6.nu.18.

Diviti major adhibetur fides, qu.15.lib.1.nu.31.

Divitiæ solæ, ad donationis præsumptionem an sufficiant, præsum.24.lib.3.nu.4.

Divitias esse accidentia ostenditur, cum quilibet nascatur nudus & inops, præsu. 28. lib. 6. num.6. Et acquiruntur & amittuntur divitiæ ex fortuna & impetu, ibid. num. 8. Distingue, ut ibidem num. 9. & bona plura extare, vel non extare quando præsumatur, & quando præsumptio sit pro inventario, præsu. 26. lib. 6. numer. 1. & per tot.

Divitiarum qualitas repugnat naturæ, cum quilibet nudus nascatur, præ.25.lib.6.nu.8.

Divinans ea, quæ sunt homini cognitu impossibilia, ex inspectione Syderum & naturalium dierum, suspectissimus de hæresi habetur, & potest tanquam hæreticus puniri, præ. 6.lib.5.nu.21.

Dividere bona communia, est species alienationis, idque decreto prætoris minor non potest, præ.61.lib.3.nu.1.

Divisio terræ à quibus facta fuerit, præsu.100.lib.5.num.14. patris facta inter filios, duobus testibus probatur, qu. 51. lib. 1. numer. 3. à testatore facta, specialis legati vim habet, præ.118.lib 3.num.3. à testatore facta, permutationis vim an habeat, vel specialis prælegati, præ.118.lib.3. nu. 6. & 7.

Divisio bonorum cum quid facti sit non præsumitur, præ. 60. lib.3.num.1. bonorum inter minorem & majorem fratres, prætoris decreto adhibito, majore provocante, facta præsumitur, præ.61.lib.3.nu.2. Secus si fiat extrajudicialiter, ibid.nu.3.

Divisiones dare quid sit. præ.132.lib. 4.nu.6.

Divisionem à patre factam inter filios, testamenti loco esse, præ.7.lib.4.num.9. bonorum factam esse, præsumptionibus probari, præsum.60.lib.3.num.2. à defuncto factam, hæredes approbasse censentur eo modo quo facta fuit, præ. 118. lib.3.nu.5.

Divisione bonorum fideicommisso subjectorum facta, an & quando fideicommissum censeatur remissum, vide Bonorum, &c.

Do, verbum, dominij significat translationem, præ.6.lib.3.nu. 85. & præ.8.lib 3.num.25. & præ.34.lib.3.nu.31.

Doctor ad legendum conductus præsumitur secundum consuetudinem gymnasij. præ.38.lib.3.nu.10.

Doctoris dictum secundum legem quam allegat intelligendum, qu.37.lib.1.nu.4. & præ.140.lib.3.nu.16.

Doctores graviores, & majoris auctoritatis sequendos esse, præs.71.lib.2.num.41. Idque tunc demum, quando scripta eorum in fonte legi queunt, ibidem num. 42. dignitatem quandam & præeminentiam dicuntur habere, præ. 78. lib.4.nu.25.

Doctor nobilis censetur, nec potest dici persona indigna, cui Comitissa non possit nubere. præ.189.lib.4.nu.86. non præsumitur falsum commisisse, præ.2.lib.5.nu.20. collegy restitutus à banno non recuperat locum ab alio occupatum, præ.46.lib.4.nu.8.

Documentum unum ad aliud relationem quandam tacitè habere videtur, præ.15.lib.6.nu.9.

Dodrantem alienari posse non solum causa dotis restituendæ, sed etiam causa redemptionis captivorum, præ.192.lib.4. num.5.

Dogmata mala sicut consueverunt impuram vitam inducere, ita & vita perversa dogmatum diversitatem sæpè parit, præ.32.lib.5.nu.26.

Dolium quid sit, & cujus mensuræ præsum.132.libro quarto, num.24.

Dolia apud antiquos quæ vasa fuerint, præsumpt.77. libro 3.nu.3.

Dolus quid sit, an & quando præsumatur, & quomodo excusetur & tollatur.

Dolus est quid latens & in animo consistens, qui sanè animus non potest, nisi conjecturis probari, debent autem conjecturæ esse urgentes & concludentes, præ.3.lib. 5.nu. 44. semper est delictum, & pœna plecti debet, etsi extraordinaria, præ.3.lib.5. num. 2. ex insolitis arguitur, præ. 12.lib. 4. nu. 4. conjecturis verè detegi & probari potest, & quibus, præ.3.lib.5.num.42. præsumitur, quando fit aliquid sine necessitate noctis tempore, quod die fieri potuit, præsum.12.lib.4.num.7. alius est verus, alius præsumptus, præsu.3.lib.5.num.5. & quid sit verus, quid præsumptus, ibid. 6. & seq. sive verus sive præsumptus probatur semper probationibus & conjecturis, quæ aliquando sunt à lege approbatæ, aliquando verò in ea non scriptæ ibidem num. 9. verus in futurum remitti non potest, præsumptus autem in futurum committendus remitti potest, ibidem numero decimo semper in eo præsumitur, qui semel in

BIU Cujas

dolo versatus fuit præsu.32.lib.5.nu.15.quibus in casibus, & quibus ex conjecturis præsumatur,præ.3.lib.5.à nu.42. usque nu.114.

Doli & fraudis exceptio opponi adhuc potest non obstante lapsu bienny à confessione numerationis à debitore facta, præs.145.lib.3.nu.22.

Dolus nunquam præsumitur nisi probetur, præ.12.lib.4. nu. 2.regulariter non præsumitur, hoc ampliatur multis modis,præsu.3.lib.5.nu.14.cum seq.non præsumitur in eo,qui suo jure utitur,præ.188.lib.4.nu.15. nunquam præsumitur in principe,præ.3.lib.5.nu.14.Nec est præsumendus,etiam quando aliàs verba actus & dispositionis impropriarentur,ibid.nu.30.

Dolus non præsumitur in eo,qui ut debitam sibi à principe pecuniam exigeret,finxit velle detegere proditionem adversus ipsum principem, ibid.nu.41. Nec præsumitur in eo, qui fuit accusatus vulnerasse Sempronium mense Maio, si is probavit quòd eo mense d. Sempronius erat bannitus, & quòd statuto bannitii impunè possunt offendi, ibid. nu. 49. non præsumitur in faciente actum taxtummodo prohibitum à lege positiva, qui neminem lædit,vel si lædit,levis est læsio,præ.3.lib.5.nu.115.excusatur,& tollitur conjecturis,præ.3.lib.5.nu.122.& fraus quid inter se differant,præ.3.lib.5.nu.3.& 4.& fraus alicui prodesse non debet,præ.83.lib.3.nu.77.

Dolis & fraudibus quantum fieri potest est occurrendum, præ.188.lib.4.nu.16.

Dolus præsumptus non excusatur nisi conjecturis vehementibus in his,quæ naturaliter sunt illicita & mala, præ.3. lib.5. num.123. & fraus probari debet ex communi sententia ab eo qui illum ex taciturnitate arguit, præsum. 99.lib.6.num.41. ex taciturnitate sola non infertur, ibid. num.42. culpæ præponderat,præ.151.lib.3.num.4. quibus in casibus præsumitur, alleganda est præsumptio, quæst. 48.lib.1.num.12. probari potest præsumptionibus, qu. 58. lib.1.num.10. & mala fides in contrahendo cum minore absque solemnitatibus requisitis præsumitur,præsu.48.lib. 3.nu.6. contra eum præsumitur, qui quod facere tenetur, non facit,præ.55.lib.3.nu.10.in mendacio non præsumitur, quando mentiens, nullum sentiret commodum, præ.130. lib.3.nu.42.

Dolum arguens eum probet,præ.50.lib.3.nu.31.

Dolo futuro, directè nequit renunciari, per indirectum tamen,qu.65.lib.1.nu.10.

Domicilium quotuplex sit,& quando mutatum præsumatur, præ.42.lib.6. numer.3. quando quis contraxisse dicitur, præ.30.lib.6.nu.4.

Dominium quomodo & quando præsumatur, cujus sit naturæ, quomodo amittatur, & qualiter probetur.

Dominium arguitur ex possessione de præsenti,quando de ipso dominio incidenter disputatur, præ.116.lib.4.nu.37. ex possessione an & quando præsumatur, quando non, præ.63.lib.6 per tot.translatum in dubio non præsumitur, quando nulla præcessit justa causa transferendi, præsu. 150.lib.3.num.2.transfertur in dispositione legis absque ulla traditione, non item in dispositione hominis, quæst. 46.lib.1.nu.34. verum & proprium causatur à traditione ficta, & impropria, quæst.39. lib.1.nu.15. causa subsistente, & in dubio censetur transferri,præ.34.lib.3.nu.5. ex possessione præsumitur, si id allegetur, qu.48.lib.1.nu. 6.vide distinctionem, ibid.nu.7 utile, an penes duos esse possit eodem tempore, præ. 102.lib.3.nu.11. utile duplex, ibid.nu.12.

Dominium directum tempore immemorabili acquiri, præ. 131.lib.3.nu.41.

Dominij translatio in dubio non præsumitur, præsum.76. libro tertio, numero secundo.

Dominio in jure utili translato, privativè dicitur translata jurisd.præ.18.lib.2.nu.6.

Dominia rerum à quo distincta fuerint, præ.100.lib.3.num. 12. & 14. rerum juregentium distincta fuisse, ibidem num.16.

Dominium habet naturam perpetuam,& uniformem,unde ex præterito ad præsens infertur præsum.62.lib.6. numero tertio. Et sine facto nostro non amittitur, ibid. numero quarto, non perditur solo animo, præ.62.lib.6.nu.11. de præsenti non præsumitur quando non allegatur ipsum dominium antiquum, præsum 62.lib.6. numer.13. quando incidenter in judicium deducitur hoc casu ex possessione præsumitur dominium, præsu.63.lib.3.num.11. quod ampliat.ibid.numer.13. usque num. 19. rei taciè legatæ non transit ipso jure,& recta via in legatarium, præ.144.lib. 4. num. 15. præteritum non præsumitur ex dominio præsenti,præ.62.lib.6.nu.4.

Dominus quis præsumatur & quando tenetur pro servo.

Dominus qui olim fuit an adhuc præsumitur dominus, & è contra,præ.62.lib.6.nu.1. & seq.

Dominus hodie non præsumitur, quod tempore præterito fuerit dominus,præ.65.lib.6.nu.3.

Dominus præsumitur scire quantitatem & valorem sui patrimonij, præsu.23.lib.6.nu.33. quod limita,ut ibid.nu.34. & sequ.emphyteusis præsens, & tacens emphyteuta vendente rem pleno jure,vel liberè,præsumitur consentire rem esse liberam, ne alioqui emptor remaneat deceptus quod extenditur ad agnatum, præsu.99.lib.6. numer.40. sciens & tacens feudum à vasallo alienari præsumitur illi alienationi consensisse, præsum.99. libro sexto,numero vigesimo.

Dominus rei nemo præsumitur nisi constet de principio dominij, præsum.150.lib.3.num.6. vel possessor præsumitur, qui ante fuit,quæst.14.lib.1.nu.7.olim, ut hodie præsumatur dominus, præsumptio alleganda est,qu.48.lib.1.nu.5. citatus ad audiendam sententiam, si tempore sententiæ præsens sit, præsumitur ad illam audiendam comparuisse,præsu.74.lib.2.num.1. quidem non citatus, præsens tamen tempore sententiæ, & à judice certioratus, præsumitur ad audiendam sententiam præsens esse, ibid. num. 4. Idem si nec citatum constet, nec certioratum, eo tamen tempore præsens sit, quo sementia pro eo fertur, num. 5. nec citatus nec certioratus, si tempore sententiæ præsens sit,latæ contra eum sententia, non præsumitur ad eam audiendam citatus, ibidem num. 7. qui ob caducitatem expellere poterat emphyteutam, non declarando ante mortem,dicitur remisisse,præsu.23.libro tertio,numero septimo,primus directus, an & quid juris in subvasallos habeat,præsu.102.lib.3.nu.1.& multis sequent.tenetur solummodo præstare servum delinquentem pro noxa,præ. 27.libro quinto,numero tertio. Et præsumitur, ipsum dominum ignorare, quæ à servo suo ipso geruntur, ibidem numero quarto,delicto servi consensisse præsumitur, quando appareret de sententia ipsius ex conjecturis, etiam si agatur de actu momentaneo, præsumpt.27.lib.5.nu.15.

Dominus an & quando servum libertate donare præsumitur,præ.74.lib.6.numer.1.usque numer.8.si ad aures famuli aliquid de secreto dixit, & deinde statim inimicus ipsius domini reperitur occisus, mandato ipsius factum præsumitur, præ.27.lib.5.nu.16. equi pignorati, si repetit eum à creditore, tenetur solvere expensas factas in eo alendo, quia præsumitur alimentatus ab ipso creditore,præsumpt.71.libro sexto,numero quarto,fundi superioris potest aquam, quæ in fundo suo fluit, avertere, ne in fundum inferiorem vicini excurrat, licet ipsi vicino noceat,

BIU Cujas

noceat, præsum.29.lib.9.nu.13. rei furto subtractæ si restituit pretium emptori bonæ fidei non potest postea amplius illud condicere, atque ab illo repetere, præsum. 29. lib.5.num.31.

Domini ejusdem rei non possunt esse duo insolidum,præ.173. lib.4.nu.3.

Dominum non posse de re sua disponere odiosum est, præsu. 67.lib.4.nu.3. & 27.

Domus nomine quid contineatur. Et legata aut publicata domo quid censeatur legatum aut publicatum.

Domus nomine quid veniat, præ.88.lib.4.nu.12.an illegitimè nati,an item fœminæ comprehendantur? ibid.nu.13. & seq.habitatio est fructus ipsius domus,& dicuntur fructus civiles,præ.101.lib.4.n.72.

Domo legata ex pluribus in dubio,de domo habitationis suæ testator sensisse præsumitur,præ.129.lib.4.num.1. quod declaratur,ibid.nu.3. & 4.

Domus legatum relictum ab eo qui nullam habet quando valeat vel non,præ.129.lib.4.nu.5.

Domo legata quid sub hujusmodi legato continetur, pr.129. lib.4.nu.7.

Domesticorum testimonium rejici, de quibus id intelligendum,præ.53.lib.2.nu.5.

Domi & secreto facta, testimonio domesticorum probantur, præ.51.lib.2.nu.15.

Domus partem conducens socius persistendo præsumitur reconducere,præ.85.lib.3.nu.15.

Domum exire visus, & fugere cum ense stricto eoque cruento,torqueri potest,quæst.89.lib.1.num.117. Et secundum quosdam quoque condemnari, numer.118. exeunte aliquo, in qua delictum commissum est, si ibidem existentes acclamarunt, torturæ sufficiens indicium, ibidem num. 119. esse desisse probare debet asserens, quæst.14. lib.1. num.74.

Domo legata cum omnibus rebus quæ in ipsa sunt, continentur mobilia quotidiani usus, præ.129.lib.4.num.25. Fallit,ut nu.26. & seq.

Domus si reficitur, eadem manet forma, & dicitur eadem domus,ideo si fuit legata ex d. refectione non admittitur legatum,sicut quando destruitur, & nova conficitur,præ. 171.lib.4.nu.3. & 4.

Domo legata continentur & ea, quæ sunt ei affixa quæ amoveri non possunt,præ.154.lib.4.nu.4.cum instrumentis legata, vel domo & instrumentis, censentur comprehensa omnia necessaria ad usum domus., secus quæ voluptatis causa ibi sunt,præ.154.lib.4.nu.18 publicata non censentur publicata suppellectilia domus, præ.160.lib.4. num.31. Cæterum domo legata continentur etiam ea, quæ causa ipsius domus parata sunt, ibid.nu.32.

Domus præsumitur mea ex eo quod in ea nunc habito, præ. 65.lib.6.nu.12.

Domum suam quilibet potest altius tollere, etiam si lumina vicini obscurentur,præ.29.lib.6.nu.10.

Domus aliqua non est,nec Respub.stare potest,si in ea nec recte factis præmia extent ulla, nec supplicia peccatis, præ. 100.lib.6.nu.2.

Donans omnia sua bona præsentia & futura, adjecto pacto de non revocando præsumitur donare inter vivos, præ. 105.lib.4.nu.32.

Donare nemo non præsumitur in dubio, præsum.146. lib.4. num.13.

Donamus,largimur,conferimus,committimus, liberè de omni eo, &c. Verba hæc in concessione liberam, non feudalem rem demonstrant,præ.91.lib.3.nu.30.31.32.& seq.

Donasti mihi mille, & hæredibus meis, si homicidium commiseres,eo commisso & te fugitivo,cur petere ea possim, præsumpt. 124. lib.3. numer. 53.

Donare qui promisit etiam nudo pacto,obligatur, quæst.47. lib.1.numero 7.potius quam infeudare principi conveniat, præsum.91. lib.3. num.51. pater filio tanquam tali non tanquam hæredi præsumitur,præ.48.lib.3.numer.14. pater filio causa alimentorum cur non potest,præsu.29.lib.3. numer. 110. & 111. potest pater filio secundum aliquos, consentiendo uni ex filiis, donanti fratri suo, ex bonis profectitiis, ibidem numer. 112. A qua opinione dissentiunt alij, numer. 113. filio emancipato pater expresse potest,nec in legitimam imputatur, præsum.30.lib.3.num.1. Idem in filio existente in potestate, numer.2. & quando illa valeat, numer.3. filio præsumitur pater ipsius nomine emendo dum causa est favorabilis, numer. 16. pater non præsumitur, rem à se jam possessam, aut nuper emptam in filio in potestate existenti simpliciter tradendo, num 26 etiam filio unico, pater rem tradendo non præsumitur,nu.34. patrem voluisse quæ verba significent, præ. 30.lib.3.nu.39.

Donatio quid sit, an & quando facta præsumatur, & quibus, quando revocari possit, & quando valida sit, & sustineatur.

Donatio est propriè actus inter vivos, præsum. 188. lib.4. numer. 18. potius præsumitur quàm delictum, & si præsumptio juris sit, quod quis donare noluerit, præsum. 2. lib.5. numer.2. lib.5. numer.23. præsumitur facta ab eo qui laudo arbitri fuerat condemnatus, donationem illam facere,præsu.11.lib.6.numer.50. respectivè, ob merita, quando incontinenti eorum facta fuit mentio præsum. 12. lib.6. numer.7. præsumitur à testatore facta,quando usus est his verbis, dono centum Caio, qui præsens erat & acceptavit, præ.105. lib.4. numer.18. eo magis præsumitur facta à testatore, illis verbis, dono centum Caio & non legatum, si Caius fuerat præsens,& testator jusserat legatarium vocari ad hunc effectum tantum, præsu. 105.lib.4.numer.22. Secus si repugnat aliqua conjectura, ibidem numer. 23. præsumitur facta in fraudem fisci ob actuum vicinitatem, præsum.12.lib.6.numer.35. non revocatur propter filiorum adoptionem, licet revocetur ob supervenientiam filiorum legitimorum & naturalium,præsum.82.lib.3.numer.11. licet per supervenientiam liberorum revocetur,non tamen revocatur quando filij per subsequens matrimonium in fraudem legitimantur, præsum.83. lib.4. numer.79. cum non consistat nisi donatarius sit præsens & acceptet, si in ea nulla fit mentio præsentiæ & acceptionis, illa non præsumuntur, præ. 14. lib.6. numer.3. si fiat absenti,licet non valeat,ut donatio, valet tamen ut fideicommissum, ne actus pereat, dummodo actus sit legitimus numerus testium, præsum. 4.libr.6.numer.24. etiam reciproca sustinetur,si donans & donatarius ambo moriantur simul & eodem tempore, præsum.58. lib.6.numer.13. Et sustinetur etiam si is qui donavit, non esset masculus, sed fœmina, ibidem numer.4. facta à putativo adoptare non valet, præsump. 77. libro quarto, numero decimo. Idem si sit facta uxori putativæ donatoris, quæ morte non confirmatur, ibidem causa mortis est simillima legato, præsum. 89. libro quarto, numero 151. si habet insertam hujusmodi clausulam, Et promisit donator prædicta omnia grata, rata & firma habere, & in nullo contrafacere etiam si convalescat, dicta clausula non obstante potest revocari per reconvalescentiam, præsum. 10. libro sexto, numero tertio, causa mortis censetur tacitè revocata ex supervenienti inimicitia inter donantem & donatarium, etiam quando ipse donans fuit in causa inimicitiæ, præsum. 170. libro quarto, numero septimo, si ambigitur an sit inter vivos vel causa mortis, præsumitur

BIU Cujas

talis, qualis melius sustineri potest, præsum. 4. lib. 6. numero 22. simpliciter facta post statim conditum testamentum præsumitur donatio causa mortis, non autem inter vivos, præsum. 12. libro quarto, numer. 18. inter vivos est irrevocabilis, præsum. 105. libro 4. numer. 14. facta conjunctæ personæ ab eo, qui deinde perpetravit delictum, non præsumitur facta in fraudem fisci, nisi alia adsit conjectura, præsum. 9. lib. 5. num. 6. facta ab eo, qui de filiis non cogitavit, si fuit facta pro salute animæ, non revocatur etiam ob supervenientiam filiorum, præsum. 189. lib. 4. num. 136. facta ab infirmo ob uxoris commodum valet, ut donatio causa mortis, licet de morte nulla sit facta mentio, præsump. 105. libro 4. num. 29. inofficiosa non revocatur à filio naturali, præsum. 89. lib. 4. num. 101. facta à matre filiæ, si intra biennium fuerit emancipata, extenditur ad casum, si morte patris efficiatur sui juris, præsu. 105. lib. 4 num. 9. facta à patre filio continet fraudem ex actu subsecuto, quia ex subsecuto declaratur quæ bona censentur comprehensa donatione & contractu, præsum. 35. lib. 6. nu. 96. Et ex subsequuto eventu declaratur qualis fuerit animus in contractu antecedenti, ibid. num. 28. facta à patre filio si reperitur scripta in instrumento prius, deinde legitur facta emancipatio, præsumitur emancipationem præcessisse, alioqui non valeret donatio, præsum. 7. lib. 6. nu. 3. facta à patre filio statim quod prima fuit facta ipsi patri præsumitur facta contemplatione illius primæ, præs. 12. lib. 6. nu. 12. Idem de donatione facta uxori, ibidem num. 3.

Donatio remuneratoria dicitur quædam alienatio titulo oneroso, præsu. 167. lib. 4. nu. 32. facta à testatore inter vivos morte confirmatur, & bona sic donata non veniunt in restitutione fideicommissi quæ jure hæreditario non perveniunt ad hæredem, præ. 196. lib. 4. num. 4. inter virum & uxorem non valet, præ. 50. lib. 6. nu. 6. Fallit, si is, qui donavit, prius decesserit quàm eum pœniteret, ibid. nu. 7. Et quid si contingat, donantem & donatarium simul eodem tempore decedere, ibid. num. 8. 9. & seq. ubi alia conjectura sumi potest nunquam præsumitur, præ. 71. lib. 3. nu. 2. non præsumitur, ubi aliqua causa quid factum conjici potest, præ. 12. lib. 3. nu. 10. perfecta dici non potest, ex quo in controversia positum est an donare quis potuerit vel non, præsu. 72. lib. 2. num. 9. est rei consulto datæ, præsu. 34. lib. 3. nu. 19. est vilissimum benevolentiæ signum, præsu. 29. lib. 3. nu. 8. remuneratoria, est accepti beneficij merces, ibid. numero sexto, quæ stipulatori de dote reddenda facta præsumitur, quando censeatur inter vivos, præsu. 11. libro tertio numero 12. & 3. Et quando mortis causa, numero 4. & 6. facta clàm ab eo, qui post deliquit, in fraudem fisci facta præsumitur, præsum. 122. lib. 3. numero 92. in muliere minus, quàm in viro præsumiur, præsum. 10. libro tertio, numero sexto, nullo gravi periculo instantis mortis facta, per reconvalescentiam non præsumitur revocata, præsum. 37. lib. 3. numero quinto, inter concubinarios permissa est, nisi concubinarius miles sit, præsum. 51. lib. 3. nu. 12. Sponsi facta Sponsæ antequam matrim. sequatur, non sortitur obligationem efficacem, præsum. 19. libro quinto, numero tertio, inter conjuges, matrim. constante nequit consistere, præsum. 12. libro tertio, numero tertio, inter conjuges matrim. constante cur prohibita, præsum. 29. lib. 3. nu. 6. & 7. inter conjuges matrim. constante prohibita morte tamen nisi revocata appareat confirmatur, præsum. 29. lib. 3. numero primo & secundo facta uxori à marito in casum deportationis, cur valeat, præsum. 124. libro 3. numero 47. facta uxori, ipsa præmoriente resolvitur, præsu. 73. lib. 3. num. 44. facta mulieri à consanguineo mariti, an & quando contemplatione ipsius mulieris, vel mariti facta censeatur, ut vel uni vel alteri acquiratur, præsum. 26. lib. 3. per tot facta filio à patre ob benemerita utrum consistat, præsum. 29. lib. 3. num. 4. & 5. à patre facta filio quibus casibus subsistat, præsu. 29. lib. 3. ubi vide latissimè, facta filio in potestate, quomodo differat ab ea, quæ filio fit emancipato, præsu. 30. lib. 3. num. 3. dicitur qualificata, si fiat à patre filio, ut in peculio habeat, eod. num. 6. non præsumitur in patre emente rem nomine filij, si eam non tradat, num. 7. Aliud est si rem emptam tradiderit, num. 8. inter patrem, & filium regulariter non præsumitur, præsum. 39. lib. 3. numero 28. Ampliatur, num. 31. 32. & seq. facta à patre filio, non præjudicat creditoribus, ibid. numer. 57. inter vivos, hodie nudo pacto facta consistit, præsum. 42. lib. 3. numer. 25. quando præsumatur facta inter vivos, etsi mortis etiam mentio facta fuerit, præs. 35 lib. 3. numer. 2. cum multis seq. inter vivos sui natura non est revocabilis, num. 25. facta cum promissione de revocando, nisi causa ingratitudinis, quo ad illum casum censetur causa mortis quo ad alios inter vivos, numer. 26. Idque declaratur, numer. 28. 29. & seq. facta in testamento, cum promissione de non revocando revocari non potest, ibid. num. 30. Eam tamen donationem, testamento annullato non censeri revocatam, numer. 31. insinuata inter vivos facta præsumitur, ibid. numer. 34. habens clausulam constituti, quo dominium & possessio transfertur, censetur inter vivos, numer. 36. Idque si factum sit simpliciter, nec causa mortis dictum sit, numero trigesimo-septimo.

Donatio cum clausula ad habendum, tenendum, &c. præsumitur inter vivos, numer. 38. facta personæ conjunctæ, etiam sub commemoratione mortis, censetur tamen inter vivos, numer. 39. facta causa mortis, etiam sine fraude, publicatione bonorum ob delictum secuta, revocatur, præsu. 124. lib. 3. num. 70. Limitatur in donatione facta uxori, nu. 71.

Donatio in dubio potius inter vivos, quàm causa mortis præsumitur, præs. 3. nu. 1. Ampliatur, ibid. nu. 2. & seq. causa mortis, effectum habet mortuo eo, cujus contemplatione facta est, præsu. 28. lib. 3. num. 2. causa mortis, quibus de causis revocari queat, præsu. 11. lib. 3. numer. 7. causa mortis præsumitur, quando mortis mentio facta est, præsu. 35. lib. 3. numer. 1. causa mortis requirit quinque testes, ibid. num. 5. causa mortis ob supervenientiam filiorum non revocatur, ibid. numer. 17. causa mortis censetur inter vivos iis casibus, quibus promissio de non revocando facta est, numer. 24. ex causa mortis ex quibus præsumptionibus & conjecturis censeatur, nulla etiam facta mortis commemoratione, præsu. 36. lib. 3. numer. 4. usque numer. 13. causa mortis secundum Iustin. tribus casibus censetur revocata, præ. 37. lib. 3. num. 1. causa mortis, & legatum à pari procedunt, ideo ab unius ad alterius revocationem licet argumentari, nu. 2. causa mortis, reconvalescente donatore non revocatur, si id se nolle declaravit, nu. 8.

Donatio causa mortis pœnitentia donatoris revocatur, ibid. nu. 9. Quæ pœnitentia qualiter declaretur & quomodo probetur, ibid. nu. 10. & seq.

Donationis actus in filio emancipato, patri donanti, plus quam in potestate existente præjudicialis est, præ. 30. lib. 3. nu. 37.

Donatio ut valeat requirit ut donatarij consensum qui præsumitur ob ejus præsentiam & taciturnitatem, præ. 99. lib. 6. nu. 13.

Donationem non in toto, nec in parte præsumi, quomodo intelligendum, præ. 10. lib. 3. num. 26. inter vivos, mutatione voluntatis donatoris, non revocari, præ. 11. lib. 3. num. 13. inter virum & uxorem, remune rationis causa consistere, præsum. 12. lib. 3. numero quinto. Et quando, numero septimo, factam à milite concubinæ, ob benemerita consistere, præsum. 29. lib. 3. num. 11. inter conjuges

BIU Cujas

non insinuatam, ultra quingentos aureos, morte non confirmari, ne pro parte quidem, præsu. 12. lib. 3. nu. 40. factam à viro in re communi cum fratribus suis, illis præsentibus & consentientibus valere, præs. 26. lib. 3. num. 18. propter nuptias faciens pater pro filio ex suis non filij bonis fecisse præsumitur, præ. 15. lib. 3. nu. 9. Idque etiam obtinet in emancipato, nu. 11.

Donationem causa mortis factam pater liberis susceptis non revocans, ostendit se ab initio donationis eo fuisse animo, ut donaturus fuisset, etiam si de liberis cogitasset, quæst. 23. lib. 3. numer. 10. causa mortis, pœnitentia donantis revocari, præsu. 11. lib. 3. num. 12. causa mortis, admittere falcidiæ detractionem, num. 15. qui ob reconvalescentiam dicit revocatam, quid probare debeat, præ. 37. lib. 3. nu. 6. pœnitentia revocatam indicio est, si nulla necessitate urgente, donatorem donatam alienet, num. 13. Id autem quomodo accipiendum, num. 14. & 15. causa mortis expressa vel tacita pœnitentia revocatam præsumi, utrum locum etiam habeat, nullo hærede instituto, num. 39. & 40.

Donationes factæ intra biennium ante commissum delictum non valent in Ducatu Mediolanens. præ. 124. lib. 3. numer. 21.

Donasse filio pater non præsumitur rem ipsius nomine emendo, si inter filios magna insurgeret inæqualitas, præ. 30. lib. 13. nu. 12. Item si extent conjecturæ patrem donare noluisse, nu. 13. Quæ autem sint conjecturæ illæ, num. 14. & 15.

Donando pater filiæ ut nubat debitum potius persolvisse quam donasse dicitur, præ. 29. lib. 3. nu. 75. Et quomodo procedere dicatur illa donatio, nu. 80.

Donatum dicitur nullo jure cogente concessum, præ. 34. lib. 3. nu. 20. filio qui asserit adventitium esse, probare id debet, præ. 126. lib. 3. nu. 25.

Donatum legatis à principe an contemplatione ipsorum legatorum, an potius mittentis principis donatum præsumatur ut vel ipsis vel principi quæratur, præ. 27. lib. 3. num. 1. & seq. filiofam. facta mentione patris, & potestatis patriæ, præsumitur contemplatione patris donatum, præ. 28. lib. 3. nu. 3.

Donatum filiofam. facta quidem patriæ potestatis mentione, sed collata dispositione in tempus quo filius sui juris sit, filio acquiritur, ibid. nu. 14. Secus est si res talis sit quæ patri nequeat adquiri, nu. 8. facta mentione tum patris tum filij, cujus contemplatione factum præsumitur, nu. 9. & seq. usque nu. 16. à patre filio, casu, quo donatio subsistit, non computatur in legitimam, præ. 142. lib. 3. numero 3.

Donata nepoti per avum adventitia sunt, nepotique adquiruntur, præ. 26. lib. 3. nu. 21. Adhibita tamen distinctione, nu. 22. socio contemplatione societatis, efficiuntur propria socij, cui donatum est, ibid. nu. 24. res acquiritur ei, cujus contemplatione data fuit, præ. 28. lib. 3. nu. 1.

Donans causa mortis alterius non potest sua pœnitentia revocare, præ. 37. lib. 3. nu. 42.

Donans hoc pacto, ut si contingat bona mea confiscari, me tenearis alere non dicor in fisci fraudem facere, præ. 124. lib. 3. nu. 51. aut alienans, & postea de delicto in contumaciam damnatus, non præsumitur in fisci fraudem facere, ibid. nu. 58. pater filio benemerito præsumitur motus causa illa proxima, benemeritorum scilicet non remota, affectionis scilicet paternæ, præ. 26. lib. 2. nu. 2. pater filio, nulla causa expressa, si extent filij benemerita ob eadem donare præsumitur, præ. 29. lib. 3. nu. 41. Rejecta opin. Bald. nu. 46. Idem si dicat dono filio meo dilecto ob amorem, & benevolentiam, qua eum prosequor, & ob benemerita illius, nu. 55.

Donans filiæ jam nuptæ pater, in augmentum donasse præsumitur, ut donatio consistat, præ. 29. lib. 3. nu. 77.

Donantis affectio inspicitur, ad cognoscendum cujus contemplatione datum quid fuerit, præ. 26. lib. 3. nu. 16.

Donator sibi multa bona reservans, de quibus testari possit, inter vivos præsumitur donare voluisse, etsi mortis fecerit mentionem, præ. 35. lib. 3. nu. 33. tradens rem donare pignori, utrum præsumatur donationem revocasse, præ. 23. lib. 3. num. 7. Et quid sit in legato, ibid. num. 8. maritus, rem uxori donatam alteri donans, præsumitur priorem donationem revocasse, præsumpt. 23. libro tertio, numer. 13. Id autem de qua donatione accipiendum, numero 12.

Donatoris voluntas apparere dicitur, cum ex conjecturis apparet, qu. 36. lib. 1. nu. 7. pœnitentia & revocatio non præsumitur, præ. 23. lib. 3. nu. 3.

Donatore reconvalescente, ab infirmitate in qua donavit, præsumitur revocata donatio, præsu. 37. lib. 3. nu. 3. mortuo ejusque hærede asserente donationem revocatam fuisse ob reconvalescentiam, quid probare is debeat, ibidem nu. 7. & donatario simul præmorientibus, in dubio præsumitur donatorem prius decessisse, ut valida sit donatio, nu. 45.

Donatarius erga donantem naturaliter obligatur, qu. 80. lib. 1. nu. 20.

Donatario præmoriente, causa mortis donatio caduca fit, & resolvitur, præ. 37. lib. 3. nu. 43.

Donator & donatarius si vita functi sunt, & ignoratur quis prius decesserit, cum in diversis locis mortui sint, melior judicatur conditio possidentis, ut qui petunt probare debeant hunc vel illum prius obiisse, præsu. 50. lib. 6. numer. 16.

Donatum à Principe legatis, quos benevolentia prosequebatur, eorum contemplatione donatum præsumitur, præs. 111. lib. 4. nu. 16.

Donata uxori censetur donata contemplatione ejus cui conveniunt res ipsæ donatæ, ibid. nu. 9.

Donec & quousque, & similes dictiones tempus limitatum significant, 110. lib. 4. nu. 17.

Donec, & quousque vidua erit, & dotem non repetierit, & verba, uxore viduante, & dotem non repetente, paria sunt, præsu. 110. lib. 4. nu. 18.

Dos quid sit, & quid sit dotem constituere, & an possit constitui ex bonis fideicommissis.

Dos dicitur esse quid necessarium ad matrimonium, & à matrimonio pendet, præs. 189. lib. 4. nu. 48. dicitur as alienum, quod prius est deducendum, quam bona restituantur, præs. 189. lib. 4. nu. 99. non dicitur, nisi sequuto matrimonio, præ. 146. lib. 4. nu. 21. & alimenta æquiparantur, & à pari procedunt, præ. 115. lib. 4. n. 17. quid differat à legitima, præ. 189. lib. 4. nu. 17. succedit loco legitimæ, præ. 101. lib. 4. nu. 62. & præ. 189. lib. 4. nu. 176. præs. 194. eod. lib. nu. 10.

Dotis causa dicitur causa pia, præsu. 189. lib. 4. nu. 102. legatum quando purum, vel modale, vel conditionale præsumatur, præsu. 146. lib. 4. per tot. Vide in legatum. Dotis.

Dotis prælegatum quid ex præsumpta voluntate testatoris comprehendat, præ. 145. lib. 4 num. 1. & per tot. Quòd dote simpliciter prælegata, censetur legatum jus actionis de dote, si verò testator legavit quicquid provenit ex dote præsumitur reliquisse quantitatem, ibid. titulus est onerosus ex parte mariti, ex parte autem mulieris est lucrativus, præs. 167. lib. 4. nu. 38.

Dotem constituere est vendere, & sic alienare, & pro donatione habetur, præs. 189. lib. 4. nu. 194.

Dos ubi reperitur soluta, præsumitur soluta ab eo qui eam dare, & constituere tenebatur, præsu. 11. lib. 6. num. 7.

BIU Cujas

Quænam congrua dicatur ut ex bonis fideicommissi constituti possit, præ.189.lib.4.nu.10.

Dotis causa possunt alienari bona fideicommisso subjecta, præ.188.lib.4.nu.4. Plura vide in verbo Fideicommissi bona.

Dos non restituitur ex fideicommisso quando culpa mulieris exacta non fuit ex bonis liberis prius quàm illa à marito dissiparentur, præsump. 190. lib.4. num.52. qua de causa possit detrahi ex bonis fideicom. præsump. 190. lib. 4. numer.8. data ante fideicommissum, & data post, valde differunt, præsump.190.lib.4.num.19. data ex bonis fideicommissi si soluto matrimonio recuperetur, nunquid veniat in restitutione fideicommissi, præ.189.lib. 4. n. 187. & seq.

Dos data priori viro, videtur etiam promissa secundo, præ. 74. lib. 3. num. 8. & latè, præ.6.lib.3.num.25. cum multis seq. ubi id ampliatur, & restringitur, item num.8. æquiparatur piæ causæ, præ. 99. lib.34. num.2. confessata non dicitur propriè dos, præ.190.lib.4.nu.51. data pro ingressu religionis puellæ, quæ decessit intra annum probationis, revertitur ad eos, qui dotem constituerunt, præ.84.lib.6. numer.14. debita filiæ dicitur æs alienum, præ.190.lib.4. numer. 9. quam pater constituit filiæ, loco legitimæ sibi datur, præ. 189. lib. 4. num. 75. & 77. non venit in consequentiam necessariam matrimonij, præsum. 6. lib.3.num. 23. mulieris satis opulenta, forma egregia, ætasque juvenilis, ibidem num. 68. mulieris jam antea nuptæ, etsi nil dicatur, viro secundo eadem data præsumitur, num.90. matrimonij causa datur, ejusque dicitur accessoria, præsum.5.lib.3. num.1. & donatio propter nuptias à pari procedant, præsum.15.lib.3. num.10. regulariter privilegiata est, & in eo differt à fisco, præsum.72.lib.2.num.4. habet potentius fisco privilegium, præsum. 72. lib. 2. nu. 22. Et qua de causa, ibidem numer. 23. in genere promissa nudo pacto non debetur, & quæ sit ratio, quæst. 9. lib. 1. num. 4. data vel promissa simpliciter à patre pro filia, ex bonis patris promissa præsumitur, præ. 15. lib. 3. num. 1. Eaque est præsumptio juris, & de jure, num. 5. à patre promissa pro filia de suis bonis intelligitur, etsi post promissionem factam de bonis filiæ id intelligi velle protestatur, ibid.nu.19. Et quæ sit ratio, numer.20. dicitur etiam, & privilegia sua habet, ante matrimonium sequutum, præsum.29.lib.3.num.93. & legitima, sunt quodammodo idem, & unum, ibidem num. 106. Et tamen inter illas differentia, num. 107. in pari causa prævalet creditoribus, præsum. 13. lib. 3. num. 13. constituta in bonis certis in aliis esse nequit, præsum. 8. lib. 3. num. 22. alteri soluto matrimonio reddi stipulata, si filiorum intersit donationem eam non revocari inter vivos censetur, præ. 11.lib.3.num.23. utrum stipulatori donatione inter vivos, vel mortis causa tradita præsumatur, permultum interest, ibid. num. 24. in testamento relicta, nepti nondum nubili adventitia præsumitur, præ.16.lib.3.nu.12. constituta nepti ab avo, quibus signis contemplatione neptis tantum, facta præsumatur, ibid. num. 3. & seq. data nepti ab avo contemplatione filij, imputari in filij legitimam, num. 20. data ab extraneo donata præsumitur, præ. 31. lib. 3. num. 2.

Dotis causa semper est onerosa, præ.72.lib.2.num.20. constitutio, magis præjudicat mulieri, quam traditio in causam paraphernalem, præ.8.lib.3. num. 19. fructus mariti efficiuntur paraphernalium non, sine mulieris voluntate, ibidem numer. 20. constitutio est contractus, qui aut re, aut verbis aut consensu causatur, præs. 6. lib. 3. numer.59. incertæ promissio, speciali quodam jure valet, & mediante stipulatione facta præsumitur, præ.132. lib.3. num. 12. promissio sub tacita quadam conditione præsumitur facta, si sequantur nuptiæ, præsum. 19. lib. 3. num. 4. promissione facta de incerta, stipulatio non fingitur intervenisse, præsum. 5. lib. 3. numer. 12. Idem si constante matrimonio, maritus eam alteri restituere promisisset, sicque facta delegatio, numer.13. nomine res corporales datæ tunc demum censetur, ubi traditio intervenit, sic nomina debitorum seu actiones, ubi cessio, præ. 6. lib. 5. numer. 48. causa augmentum à pari cum ipsa dote procedit, præsum. 29. lib. 3. num. 78. causa quando partem filiæ donasse verisimile sit, judicis arbitrio concedi, ibidem num.48. augmentum idem est cum ipsa dote principali, præsum. 45. lib.3.num.16. actionem consensu filiæ pater sibi appropriare potest, præ. 10. lib.3. num. 21. non numeratæ exceptioni maritus semel renuncians, eam nequit amplius opponere, præsu.12. lib.3. num. 17. Id declaratur, ibidem num. 18. & seq. receptæ confessio in fraudem creditorum facta, marito præjudicat, & hæredi ejus, numer. 31. & 34. Limita tamen ut num. 35. confessio animo donandi facta, an juramento mariti validetur, ibidem num. 43. & seq. receptæ confessio constante matrimonio facta in ultima dispositione, animo donandi facta præsumitur, ibidem numero 49. Idque tamen tunc demum, si testator laboret in extremis, numer. 50. receptæ confessio etiam instrumento guarentigiato facta, neque tamen præjudicat creditoribus, præsum.13. libro tertio, numero octavo, receptæ sola confessio, præjudicat creditoribus, si numeratam fuisse faterentur, in respondendo positionibus, ibidem numero 17. receptæ confessio, subsequuta promissionem factam, ante matrimonium tamen arguit dotem revera numeratam, in præjudicium etiam creditorum, ibidem numero 21. & sequ. numeratæ confessio, matrimonio jam constante animo facta donandi, aut defraudandi creditores ipsis non præjudicat, num. 26. Idem est de confessione dotis augmentatæ, num.27. augmentum cum de præjudicio creditorum non agitur, non præsumitur factum in fraudem, num.28. numeratæ confessio matrimonio constante, facta à marito qui solvendo non est, fraudulenta præsumitur, ibid.nu.29.

Dotem marito numerante uxore nulla stipulatione adhibita, lex tamen pro adhibita voluit, præsu. 5. libro tertio numero secundo & sequent. constituere pater filiæ tenetur, quoties erit opus, quæst.46.lib.1.numero 29. & fiscum aliquando, & in quibus æquiparati. præ 72. libro secundo, numero 27. sorori dans frater qui debitor illius existat, quando non donare, sed compensare voluisse præsumitur, præsu. 16. libro tertio, numero primo, nullam mulier marito constituens sed bona quæ nec ipsa tradidit expressè possideri permittens, & ad libitum disponi censetur non ut dotalia, sed paraphernalia concessisse, præsum. 8. libro tertio, numero 34. Nisi maritus publicè, & palàm sciente muliere, se ut dotalia possidere asseuerit, numero 36. promittens is, qui dotare tenetur, viri boni arbitrio promisisse censetur, quæst. 43. libro primo, numero nono, quando pater promittit, habetur ratio legitimæ, quam dos repræsentat, ibidem numer. 11. congruum habere mulieris interest, ibidem numer. 12. ab avo constitutam nepti, alij profectitiam, alij adventitiam volunt, præsu. 17. libro tertio numero 1. & 2. mulier, utrum expressè possit alteri donare, præsu. 20. lib. 3. num. 4. sibi reddi, an ad stipulandum quis possit adhiberi, alio casu, quam matrimonio morte mulieris soluto, ibidem numero 18. & 19. sibi reddi stipulando adhibitus, quando procuratorio nomine factum præsumatur, nu. 22. sibi reddi, adhibens ad stipulandum ascendentem, animo donandi mulier fecisse præsumitur, num. 25. sibi reddi stipulatus mixtim soluto matrimonio vel divortio, vel morte mariti, aut mulieris, an donatio mortis causa, vel inter vivos præsumatur, præ.11.lib.3.nu.20.

Dotem

Dotem pater filiabus stipulatus, præsumitur stipulatus tanquam filiabus, non tanquam hæredibus, præsu. 48. lib. 3. num. 13. principalem recipiens mulier non dicitur remisisse accessiones, præs. 45. lib. 3. num. 15. mulieri numeratam fuisse conjecturæ sufficiunt, præ. 7. lib. 3. n. 6. suam mulier in testamento legans alicui, conjecturam facit dotatam fuisse, ibid. nu. 8. marito constituere, damnosum esse mulieri, non utile, præ. 6. lib. 3. num. 16. marito nuper ducto, eam præsumitur constituere mulier, quam immediatè præcedenti constituerit, si pluribus nupta fuerit, nu. 37.

Dotem non esse accessorium matrimonij, ibidem numer. 62. dando vel promittendo pater, in dubio de suo præsumitur dedisse vel promisisse, præsump. 15. lib. 3. numer. 1. ampliatur, ibidem numer. 9. & seq. expressè & claris verbis de bonis filiæ quando constituat pater numer. 24. constituendo pater inops, quomodo tam ex bonis filiæ, quàm suis præsumatur dedisse, numer. 28. se promittere nomine filiæ asserens pater, quomodo possit intelligi, num. 29. promittente filia, solvente deinde patre, ex bonis filiæ præsumitur facta solutio, numer. 30. sese promittere etiam nomine filiæ protestatus pater, utrum filiam simul obliget, numer. 31. promittens pater, non genero. sed filiæ, præsumitur ex bonis ad ipsum pertinentibus promisisse, numer. 32. confessatam, veræ dotis privilegia non habere, præsump. 29. lib. 3. numer. 35. qui confessus est habuisse, præsumitur confessionis tempore recepisse, præsum. 18. lib. 3. numer. 1. Et hujus quæ sit ratio, numer. 2. recepisse confessus ante contractum matrimonium lapso tempore opponendæ exceptionis, tam sibi quàm creditoribus præjudicat, præsump. 13. lib. 3. numer. 14. & seq. confessatam ante matrimonium contractum verè numeratam præsumi, in præjudicium creditorum habentium solummodo actiones personales, numer. 18. Idem si adsint aliquæ dotis numeratæ conjecturæ vel indicia, numer. 19. recepisse in re immobili, etiam data pro æstimato, confessus maritus ante matrimonium contractum, verè tunc datam præsumi, in præjudicium quoque creditorum, num. 25. recepisse quando una cum patre confessus est filius, in eodem instrumento dos cui numerata esse præsumatur, præsum. 14. lib. 3. nu 1. & seq. recepisse à muliere nobili confessus ignobilis, an & quo casu præjudicat, præsum. 12. lib. 4. num. 3. recepisse maritus confessus, in dubio futuræ numerationis spe, id intelligitur fecisse, num. 8. Idque etiam in viro ignobili, ducente ignobilem obtinere, numer. 11. Quod tamen in muliere paupere quæ dotem numerare nequeat fallit, numer. 16. non recepisse, quousque maritus audiatur num. 9. sibi numeratam, maritus in instrumento guarentigiato confessus, nequit exceptionem ejus non numeratæ opponere, num. 21. & seq. sibi numeratam juramento asserens, amplius exceptionem non numeratæ opponens non auditur, num. 7. Idque præsertim si facta renunciatione juraverit, num. 29. in re immobili, etiam pro æstimato data, recepisse maritus asserens, excipiendo de non numerata, non auditur, num. 36. recepisse confitens matrimonio constante, eique renuncians, vel exceptioni non numeratæ, præsumitur animo donandi facere, numer. 51. Ratio redditur, ibidem numer. 52. constante matrimonio maritus recepisse simpliciter confessus, an animo donandi præsumatur fecisse, numer. 58.

Dote majori vidua, quàm virgo indiget, præsum. 6. lib. 3. nu. 30. permissa ante matrimonium contractum, eo constante subsequuta confessio nec donationis animo, nec numerationis spe emissa præsumitur, sed quod revera fuerit dos numerata, præsum. 12. lib. 3. num. 13. Contraria opinio est Soc. num. 55.

Dotata an præsumatur mulier quæ jam nupta reperitur, præsu. 7. lib. 3. per tot.

Dotale prædium marito, & muliere vendentibus, pretium ad maritum præsumitur pervenisse, præsu. 22. lib. 3. num. 1. & præs. 14. lib. 3. num. 14. Rejicitur, opi. Bar. ibid. num. 6.

Dotalis prædij pretium ad solum virum pervenisse præsumi, etiam juramento mulieris accidente, præ. 22. lib. 3. nu. 8. Fallit, ut ibid. nu. 9. 10. & 11.

Dotalia bona mulieris quæ sint, præ. 8. lib. 3. num. 2. bona non esse quando certò constat, in dubio non paraphernalia, sed extra dotem præsumuntur, ibid. num. 37. Fallit, ibidem num. 39.

Dotalium bonorum usus fructus ad patrem pertinet, quousque filius cum eo commoratur, præ. 14. lib. 3. num. 12. & paraphernalium bonorum differentiæ quatuor, præs. 8. lib. 3. nu. 5. bonorum fructus, matrimonio constante, mariti efficiuntur, præs. 9. lib. 3. nu. 4.

Dotare filiam officium paternum est, & quandam habet annexam necessitatem, præs. 15. lib. 3. nu 6. & 7. filiam tenetur pater, non tamen dotem censetur donare, præsumitur, 30. lib. 3. nu. 24. filiam, mater non tenetur, & scienter dotando, donare præsumitur, præ. 31. lib. 3. nu. 1.

Dotans vel donans propter nuptias, ex suis bonis facere præsumitur, etsi sit administrator bonorum filij filiæve, præ. 15. lib 3. nu. 14. Contraria censetur opinio Bart. nu. 16. filiam pater naturalis, an ex propriis bonis vel filiæ feciſſe præsumatur, ibid. nu. 33.

Dubius is dicitur, qui cùm duas vias habet, utram eligat nescit, qu. 7. lib. 1. nu. 49.

Duo vel tres quod faciant majorem partem universitatis est quid facti, ideo non præsumitur, præsu. 14. lib. 6. nu. 4.

Duobus simul vita functis bello, ruina, naufragio, vel incendio, quis primò decessisse præsumitur, præsum. 50. lib. 6. num. 1.

Durius cum lege agitur, quàm cum homine, quæst. 46. lib. 1. num. 24.

E

EA quæ communiter omnibus prosunt præferuntur his quæ privatim favent, præ. 189. lib. 4. nu. 100.

Ecclesia dicitur mater & cultrix justitiæ, præsum. 83. lib. 4. num. 32. nunquam gremium claudit ad se redeuntibus quoad animarum salutem, idque non coactè, sed sponte, gratia & misericorditer facit, præsum. 47. libro quinto numero 12. non denegat sepulturam iis, quos in extremo vitæ suæ pœnitet peccasse, præsumpt. 94. lib. 6. numero octavo, neminem in loco sacro sepeliri permittit, nisi quos salvos præsumit, imò nec publicè pro eo orare concedit, ibidem num. 4. non excludit substitutum, hærede ingrediente monasterium, si testator dixit: Et si hæres meus decesserit sine liberis ex suo corpore, & de legitimo matrimonio procreatis, præsumpt. 83. lib. 4. numer. 27.

Ecclesiæ nomine quid comprehendatur: à quibus præsumatur dotata aut ædificata: Ad quem spectet ecclesias unire, & quibus subdita præsumatur.

Ecclesiæ appell. de cathedrali intelligitur, præsump. 114. lib. 4. num. 4.

Ecclesia loco liberorum habetur: secùs si concurrat cum liberis: præsump. 189. lib. 4. numer. 125. non potest dici loco filij ipsius clerici, sed potius loco uxoris, vel etiam loco primi arrogatoris, præsumpt. 78. lib. 4. num. 43. ubi reperitur dotata, præsumitur illa dos data ab hærede testatoris, qui eam dotem reliquerat, præs. 11. lib. 6. numero nono, præsumitur reædificata ab ecclesiæ prælato, ad quem pertinebat impensam facere, ibid. num. 6. quando jamdiu habet Campanas, altaria, & his similia,

BIU Cujas

auctoritate Episcopi constructa censetur, præsu. 79. lib. 6. n. 13. vel oratorium non possunt ædificari sine Episcopi licentia ex constitut. Imp. præ. 79. lib. 4. n. 1. Et quando præsumatur auctoritate Episcopi confracta Ecclesia, ibid. nu. 2. & per tot. in dubio non præsumitur consecrata, præs. 14. lib. 6. num. 9. Pro Ecclesia vel pro loco in dubio est pronunciandum, præs. 83. lib. 4. n. 60.

Ecclesias, vel præbendas unire odiosum est, & ideo unio non præsumitur, sed ab eo probari debet, qui eam asserit factam, præsu. 80. lib. 6. n. 1.

Ecclesiarum unio an & quando præsumatur, ibid. nu. 2. & seq.

Ecclesia una, an sit alteri unita accessoriè, vel principaliter si dubitatur recurritur ad conjecturas, ibid. n. 6. Idem de beneficio altari unito, ibid. sita intra fines diœcesis præsumitur subdita Episcopo, pr. 72. lib. 6. n. 1.

Ecclesia an & quando præsumatur alteri ecclesiæ subdita, ibid. n. 2. & seq. usque num. 13. quo ad res temporales utitur jure communi, præs. 131. lib. 3. num. 62. collegiata quæ dicatur, & quæ non collegiata, pr. 90. li. 3. nu. 18. & seq. cathedralis, vel conventualis, ipso jure collegiata censetur, ibid. n. 21. si qualis sit, non constet, attenditur ejus quasi possessio, nu. 22. non obligatur ex mutuo, nisi probetur numeratum & in ejus utilitatem conversum, præs. 29. lib. 3. num. 36.

Ecclesiæ simpliciter relictum dicitur relictum pro anima, præsum. 189. lib. 4. nu. 37. Et ecclesiæ relictum pro malè ablatis non licet alienare pro constitutione dotis, ibid. n. 139.

Ecclesiam non ingrediens, sed ad januam audiens officia, id facere præsumitur per contemptum, præs. 44. lib. 5. n. 17.

Ecclesiæ vel capellæ in construction, præsumi adhibitum Episcopi consensum si in ea decennium divina celebrata fuerint, præs. 132. lib. 3. n. 51.

Edens rationes, & instrumenta, præsumitur pro ea vice tantum, non ut iterum edere compellatur, qu. 20. lib. 1. nu. 8.

Edictum magistratus, post publicationem omnibus notum præsumitur, præs. 3. lib. 2. n. 5.

Edictum, lex vel statutum ubi disponit prohibitivè, non prohibitum intelligitur permissum, præs. 16. lib. 6. n. 4.

Edictum de procuratoribus est certarum personarum prohibitivum, adeò ut possint omnes procuratores constitui qui non reperiuntur expressè prohibiti, pr. 12. lib. 7. nu. 5. Idem de edicto de testibus & aliis, ibi. n. 6. 7. & seq.

Electio præsumitur facta majori zelo, quando à majori eligentium numero est facta, præs. 71. lib. 2. n. 6. & præs. 85. lib. 6. n. 1. facta à majori parte eligentium non præsumitur facta majori zelo, quando minor pars habet viros prudentes, & sapientiores, ibid. n. 3. à majori eligentium numero facta præfertur illi quæ facta est à majori quando in minori extat major ratio & pietas, ibi. n. 5. Et electio facta à minori parte de digno præfertur electioni factæ de indigno à majori parte ibid. n. 6. quæ consilio alterius fieri debet, valet, requisito consilio, etiam si illud non sequantur eligentes. præs. 34. lib. 6. n. 26. in alternativis, utrum semper sit debitoris, quæst. 46. lib. 1. num. 13. juri naturæ consona, tenet etiam sine juris solemnitatibus, quæst. 80. lib. 1. n. 25.

Electionem & postulationem à lege æquiparari, præ. 144. lib. 3. nu. 34.

Eligere modum quo dispositio sua subvertatur nemo præsumitur, præs. 29. lib 3. n. 61.

Electus ad officium, præsumitur aptus, dignus, & idoneus, præs. 86. lib. 2. n. 1.

Eligens electi conditionem præsumitur scire, præs. 88. lib. 3. n. 7. ea tamen præsumptio admittit probationem in contrarium, ut repertus minus idoneus possit removeri, nu. 8.

Electus præsumitur gratus ipsis eligentibus, præsum. 85. lib. 6. num. 7. Et electus absens debet se intra 20. dies præsentare Pontifici, alioquin præsumitur negligere, & jus suum perdit. ibid. nu. 8. Et præsumitur electum facere posse id quod alij possunt, ibid. nu. 9.

Eleemosyna non est danda, ut is, cui tribuitur, efficiatur dives, præs. 125. lib. 4. n. 26. fieri non potest de re aliena, præs. 49. libro 4. nu. 8.

Eeleemosynam dare magis indigenti cæteris paribus melius est, præs. 125 libro 4. nu. 11.

Emancipatio non infert aliquam injuriam filio, sed potius commodum, ex quo liberatur à nexu patriæ potestatis: præsu. 109. lib. 4. n. 19. filiorum non præsumitur etiam si pater diviserit bona, & singulis suam portionem assignaverit, & etiam si eos separatim à se habitare, & vivere voluerit, præs. 55. libro 6. nu. 3.

Emancipationem à patre in extremis laborante factam, fraude præsumi factam, præs. 8. lib. 6. n. 6.

Emancipatio facta in fraudem filij filiæve non tenet. præ. 83. lib. 4. nu. 81.

Emancipatus filius comparatur extraneo, pr. 30. li. 3. n. 30.

Emancipatio dissolvit vinculum patriæ potestatis, & jure civili inspecto, facit filium esse loco extranei, ibid. n. 38.

Emancipationis, & patriæ potestatis hodie differentia nulla est, quoad successionem & alimenta, quæst. 35. lib. 1. n. 9.

Embamma nomine aceti continetur, & quid sit, præsum. 152. lib. 4. n. 20.

Emens à debitore, qui ad fraudandum creditores vendit, si ipsi denuntiatum fuit ne emeret, præsumitur in dolo, pr. 3. lib. 5. nu. 81.

Emere & vendere, est actus naturalis libertatis, pr. 130. lib. 3. n. 54.

Emens à minore, qui communiter approbatur major, ob ignorantiam excusetur, præ. 88. lib. 3. nu. 16. Idem est in contrahente cum filiofam. qui esset in quasi possessione sui juris, & pro tali se gereret, n. 17. nomine filij pater, non præsumitur de pretij restitutione cogitasse, præsu. 30. lib. 3. num. 10. Quod procedit etiam quando pater filio pecuniam traderet, ut emeret nomine suo, n. 11 pater nomine filij donare non præsumitur, si penes ipsum bona adventitia, castrensia vel quasi extarent, ibid. nu. 18. Aut adsint aliquæ conjecturæ quæ patrem donare noluisse demonstrent, nu. 20.

Ementes rem cum pacto de revendendo, cur impensas, & melioramenta in re non faciant, præs. 122. lib. 3. n. 75.

Emisse is præsumitur per interpositam personam, qui deinde reperitur possidere, & fructus percipere, præs. 35. lib. 6. n. 24.

Emptionis contractus præsumitur factus ob contractum mutui statim subsequutum, præs. 12. lib. 6. n. 23.

Emptio & venditio præsumitur, ubi fit mentio de pretio, præsu. 129. lib. 3. n. 31. pretio non intercedente, non consistit. præs. 79. lib. 3. n. 2. & præs. 132. lib. 3. n. 18.

Emptionis contractus, substantiam recipit à pretio, præs. 79. lib. 3. n. 1. contractus, mercedis remissionem non admittit, præs. 104. lib. 3. num. 17. naturæ & substantiæ est, ut dominium transferatur, ibid. num. 18. & 37. & venditionis contractus censetur, in quo quid principaliter dari promittitur, & fieri aliquid in consequentiam, num. 38.

Emptionem rei suæ non valere, quomodo accipiatur, præ. 17. lib. 3. nu. 5.

Emptor unus ex pluribus rem deteriorans solus tenetur in-

in solidum, quæst.46.lib.1.n.18.cui denunciatum fuit, ne emeret, mala fide emisse, & possedisse præsumitur, præ.130.lib.3 n.48.verisimiliter emere non præsumitur, qui similia prædia vendit, præs.122.lib.3.n. 87. Ea tamen præsumptio levis est nisi aliæ concurrant, ibid. nu. 89.

Emptore rem emptam videre non curante, sed simpliciter reconcedente nomine livelli vel locationis ipsi venditori simulationis est præsumptio, præs.122.lib.3. nu. 85. Quæ tamen sola non sufficeret ad detectionem n.86.

Emptor, qui litem motam non denunciat venditori præsumitur dolosè id fecisse, præs.73.lib.5.n.68.rei furtivæ quid facere debeat, an & quando teneatur ad restitutionem sine pretio, & quando pretium recuperet, pr. 29.lib.5.nu.10.cum multis seq. usque nu.30.

Emphyteusis si est data nomine dotis, mortua muliere illa non revertitur ad priorem dominum, sed transit ad hæredes ipsius mulieris, præs.189.lib.4.n.195.ecclesiastica concessa pro se & quibus dederit transit etiam ad hæredes extraneos ab intest. tamen succedentes, præsu.27.lib.4.n.11.non præsumitur, ubi alio titulo apparet, ab initio concessam, pr.108.lib.3.n.10. acquisita præsumitur, secundum consuetudinem concedentis vel in tertiam usque generationem, vel in perpetuum, præs.109.lib.3.n.1.

Emphyteusis, in dubio perpetua præsumitur, ubi de domini aut regionis consuetudine non apparet, ibid.n.7. Ecclesiastica, usque ad tertiam generationem solum, concessa præsumitur, ibid.n.15.

Emphyteuticus contractus quibus conjecturis & præsumptionibus judicari possit, præs.105.lib.3.

Emphyteusis judicatur, ubi concessio perpetua est, præs. 105.lib.3.nu.3.dicitur, quando modica solvitur pensio, ibid.nu.6.sit an locatio, effectus magis quam verba indicant, nu.10.relinqui potest filiis, & descendentibus potentioribus, præs.129.lib.3.n.40.probari quidem per scripturam debet, diuturnitate temporis tamen intervenisse, satis probatur, præs.132.lib.3 nu.88. concessa ad tempus, de decennio intelligitur, præs.110.lib.3.n.1. Et quæ sit ratio, num.3.& censualis contractus in quo differant, præs.106.lib.3.nu.1. servitutis speciem quandam præ se fert ibid.nu.5.Ecclesiastica, non ad omnes, sed quosdam tantum hæredes transit, præs.47. lib.3.n. 13.contractum etsi contrahentes appellent, quando tamen censeatur venditio, præs.104.lib.3.n.30. titulum alij 10.anno.cursu præsumi volunt, præs.108.lib.3.n.3. Alij spacio annorum triginta, n.4.titulus, concessus vel præscriptus, secundum regionis consuetudinem præsumitur, præs.109.lib.3.nu. 5. natura est, ut perpetua sit, ibid.n.12.

Emphyteusim concessam alicui cum promissione de non concedendo alteri, dominus pro se retinere potest, præs. 44.lib.3.n.10.vel infeudationem novam, concessam à prælato consanguineis præsumi fraudulentam, præs.54. lib.3.nu.8.vel locationem contrahentes nominantes illorum verbis standum est, præs.105.lib.3.nu.1.concessam indicio est, reservatio præstandi laudemij, ibid. nu. 7. Ecclesiasticam stipulatus pater filiis, eam ut talibus, non ut hæredibus præsumitur stipulatus, præs. 48. lib.3. n.11.Et eam consequi potest filius, etiam patris hæreditate repudiata, numero duodecimo.

Emphyteusi in ecclesiastica præsumenda 40. anno. præscriptio requiritur, præs.108.lib.3.num. 5. Et in quibus prædiis id sit verum, num.6.cadere est quid pœnale, præs.144.lib.3.n.6.

Emphyteuta moram utrum purgare possit, præs.112. lib.3. n.11.præsumitur, qui rem emphyteuticam din possedit, præs.108.lib.3.n.1.per biennium aut triennium à solutione cessans, ab emphyteusi cadit, præs.106. lib.3.nu.15. domino inconsulto, rem emphyteuticam alienando, cadit ab ea, ibid.n.18.

Emphyteutam expellens dominus pensionem præsumitur remisisse, præsu.112.lib.3.n. 12. censuarium conductorem, ad futuram solutionem volens compellere si dominus directus est, vel locator, quid probare debeat, præs.111.lib.3.n. 4.

Emphyteuticus contractus, pro sua essentia scripturam requirit, præs.108.lib.3.nu.2.titulus in his quæ dari in emphyteusim nequeunt, non præsumitur, ibid.n.9.

Emphyteuticum esse feudum confessus, suo nocet successori etiam singulari, præs.101.lib.3.n.16.

Emphyteutico titulo præsumendo, quantum temporis requirat lex Veneta, tam rebus privatis, quàm Ecclesiæ, præsum.108.libro 4.nu.8.

Emphyteuticam rem, tanquam emptam consensu domini, decem annorum cursu possidens, contra dominum negantem, solemnitatis, & consensus adhibiti præsumptionem habet, præs.132. lib.3.nu.48.

Emphyteutica vel feudali re ad Ecclesiam reversa, emphyteutæ an remittatur pensio futura, præs. 112. lib. 3.n.26.

Emphyteuta an possit rem emphyteuticam onere fideicommissi non gravatam dare in dotem sine consensu domini directi, præs.189.lib.4.num.164.Et quid si res emphyteutica subjecta est fideicommisso, ibid.n.165.

Ennio ab Aphricanorum familia quantum largitum fuit, præsu.100.lib.6.n. 9. Non entis nullæ sunt qualitates, præsum.36.lib.4.nu.31.

Ensis requisiti repertus sanguine madefactus, indicium torturæ præbet, quæst.89.lib.1.nu. 135. Et quando indicium hoc diluatur, ibid.n.seq.

Enunciativa verba à contrahentibus prolata quam vim habeant, & an vera præsumantur, præs.133.lib.3.n.1.& sequent. usque ad fin.

Enunciatio facta à muliere quod sit vidua, non facit præsumptionem, si de morte mariti aliter non constet, ibid.n.19.

Enunciativa verba prolata in judicio, præsumptionem faciunt pro tertio, ibid. num.7. Ampliatur ibid. nu.8. & seq.

Episcopus conferendo beneficium consanguineo idoneo non dicitur committere symoniam, præs.35.lib.5. nu.9. si mandet alicui ut aliquid faciat sub pœna excommunicationis, intelligitur in dubio de excommunicatione jam lata & non ferenda, præs.49.lib.5.nu. 12. in eligendo pauperes, quibus legatum est relictum, non libero, sed regulato arbitrio ut debet, præs.125. lib.4.n.4. Idem de testamenti executoribus, ibid. vel alter in sacris constitutus si instituit hæredem scienter hæreticum, suspectus est de hæresi, præs.6.lib.5.n.33.

Episcopus, qui mutando sedem cupit ad meliorem & opulentiorem ecclesiam transire, præsumitur id ex ambitione & improbitate facere, præs.35.lib.5.nu. 1. & qua pœna afficiendus, ibid. Limitatur, ibid.nu. 11.cum clericis civitati gabellas imponenti consentiens, contra se ipsum non præsumitur consensisse, præsum.44.lib.3.n. 18.asserens se habere jus percipiendi decimas in alterius diœcesi, non tutus est ob id, quod diu perceperit, præsumpt.131.lib.3.num. 78. mandans aliquid fieri secundum formam juris, intelligitur de jure à se condito, præsu.6.lib.2.num.3.

Episcopo ordinanti clericos alienæ diœcesis creditur, si de ordinarij licentia id factum asserat, præs.6.lib.2.n. 11.asserenti, se ob benemerita donare alicui, ob aliquas conjecturas credi, præs.29.lib.3.num.38.

Episcopi circa nepotes, & consanguineos caci dicuntur, præs.54.lib.3.n.5.

Episcopo

BIU Cujas

Episcopo sanlo confecto in licet coadjutorem sibi assumere, quemadmodum & agroto, præ.46.lib.6.nu.3.

Equus si reperitur in meis pascuis, justè possum alimenta petere ab ipsius Domino, cum præsumatur in illis depasculasse, præ.71.lib.6.nu.5.

Equum sibi locatum qui asserit decessisse in itinere, probare debet equum illum mortuum esse illummet, quem conduxit, præsu.15.lib.6.nu.27.

Errans in fide si admonitus non respicit, etiam si per errorem errasset, perinde habetur, ac si scienter ab initio peccasset, & pertinax dicitur, præ.7.lib.5.nu.13. Ampliatur, ibid.nu.14.usque ad nu.17.

Error quid sit & quatenus ab ignorantia differat, præ.23. lib.6. numer.2.4.5.6. & 7. vide Ignorantia, seu ignorantia aliquando versatur circa juris dispositionem, aliquando circa factum hominis, aliquando circa utrumque, & sic declaratur ignorantia juris, facti, & juris & facti, ibidem n. 9. an & quando præsumatur commissus in actu & dispositione, præsum. 22. libro sexto, numer. 1. & seq. usque numer. decim. juris excusat in illis casibus, in quibus satis est quem dolo carere, præsum. 3. libro quinto, numer. 32. Intellige, nisi jus resistat actui, ibidem numer. 34. in jure potius præsumitur quam dolus, præsu. 3. lib. 5. num. 31. & ignorantia juris & facti, quæ & quando præsumatur, præ. 23. libr. 6. numer. 86. in facto potius præsumitur quam dolus, præsu. 3. lib. 5. nu. 35. qui in actu & dispositione apparet an præsumatur commissus scienter, an per errorem & ignorantiam juris, præs. 23. lib. 6. nu. 1. unius, errandi occasionem alteri præstare non debet, quæst. 1. lib. 1. numer. 21. & ignorantia etsi multis in casibus præsumatur, attamen ipsa præsumptio alleganda est, quæst. 38. libr. 1. numer. 3. & 4. manifestius aut vitium visibile, præsumptionem facit, solennitates in decreto requisitas, non fuisse adhibitas, præsum. 75. libr. 2. numer. 40.

Errorem non præsumi, qu. 61. lib. 1. nu. 13.

Errantis nullus est consensus, præ. 19. lib. 2. nu. 9.

Et dictio, sui natura copulat æqualiter, præsumpt. 1. lib. 3. nu. 23. quando stet continuativè vel augmentativè, præsu. 95. lib. 2. nu. 5.

Et dictionem, interdum alternativæ loci, capi. præ. 95. lib. 3. num. 9.

Eucharistiam sacrosanctam non sumens saltem semel in anno suspectus est de hæresi: verius autem intra annum dicitur excommunicatus, post annum verò dicitur malè sentire de potestate clavium præsum. 6. libr. 5. numer. 27. Hujusmodi autem suspicio non est adeo violenta, ut ob eam solam damnari quispiam debeat, nisi in excommunicatione obstinatè persistat, ibid. numero vigesimo octavo.

Eventus tristes non habentur in consideratione, præsump. 32. lib. 4. nu. 13.

Evidens dicitur, quod constat conjecturis, quæst. 45. libr. 1. num. 4.

Evictio ex facto authoris, vel illius à quo res evincitur contingens non afficit evictionis promissorem, præ. 115. lib. 3. n. 13. in permutatione, quemadmodum in emptione præstetur, præsu. 18. lib. 3. nu. 18.

Evictioni rem suppositam scienter acquirenti nulla redditur actio, præ. 118. lib. 3. nu. 22.

Evictionis nomine an hæres cohæredi teneatur, si bonorum omnium divisio à testatore facta sit, vid. Bonorum omnium divisione.

Evictione secuta facta cohæredis, vel auctoris sui, an & quando detur actio, præ. 118. lib. 3. nu. 11. 12. & seq. facta ex rei natura, non autem facta cohæredis, actio contra hæredem datur, nu. 17. quod ampliatur & limitatur, ibid. nu. 19. & seq. usque ad fin.

Evicta re, ex sui natura, non tenetur de evictione promissor, præsum. 115. lib. 3. numer. 14.

Exceptio declarat & confirmat regulam, præsum. 156. lib. 4. numero 22. confirmat regulam etiam in non exceptuatis, præsu. 83. libro quarto, numero 49. concessa marito à lege, ne ultra quàm possit, conveniatur ab uxore est exceptio dubia, quia dubium est, an maritus sit perventurus ad pinguiorem fortunam, præsu. 25. libr. 6. numer. 13. de genere regulæ esse debet, præsu. 35. lib. 3. nu. 19. rei conventi favorabilior est, quàm actoris petitio, quæst. 55. lib. 1. num. 3. quæ sit de eo, quod sub Dispositione aliàs non continebatur ad illud extenditur, ne inutilis reddatur exceptio, præs. 115. lib. 3. nu. 75. qua processus & acta redderentur nulla, si fuerit opposita, judex ad ulteriora procedens, non præsumitur eam rejeciisse. præ. 64. lib. 2. num. 9. nullitatis, non potest objici ad impediendum sententiæ executionem, præ. 47. lib. 2. num. 3. nullitatis defensio potius quam exceptio dicitur, præsertim si à judicis incompetentia proveniat, vel notoria sit, præ. 48. lib. 2. num. 25. 26. & 27. de jure tertij, objici potest, quando intentionis agentis exclusiva est, præsum. 51. lib. 3. num. 20. prety non soluti impedit litis ingressum, præsum. 48. lib. 2. num. 15. obreptionis, & subreptionis contra principis rescriptum opponi potest, etsi statutum omnes exceptiones rejiciat, ibid. nu. 16. non numeratæ pecuniæ, etiam post conclusionem in causa potest objici, quæst. 50. lib. 1. num. 6. non numeratæ pecuniæ, contra confessionem depositi, nequit opponi, præsu. 13. lib. 3. num. 22. à statuto rejecta non præsumitur, quæ ab eodem capite, vel etiam altero statuto provenit. præsum. 48. lib. 2. num. 3.

Exceptiones omnes si à statuto rejectæ sint, quædam rectè adhuc objici possunt, nec præsumuntur rejectæ: quæ qualesque sint. Vide lib. 2. præsu. 48. nu. 9. & multis seq. usque nu. 43. dotis non numeratæ tempore lapso, censetur maritus velle, dotem etiam non numeratam, restitui, præ. 12. lib. 3. nu. 64.

Exceptiones non impedit præsumptio, quæst. 55. libro primo numero 1.

Exceptionem oppositam, an & quando judex ulterius in causa procedendo præsumatur rejeciisse, præ. 64. lib. 2. nu. 1. & seq. per tot.

Exceptiones duæ contrariæ opponi nequeunt, cum una in seipsa est contraria, præ 42. lib. 2. nu. 5. Ampliatur, ibid. n. 6. & seq. rejiciens statutum, non rejicit eam, qua negatur qualitas, quæ est statuti fundamentum, præ. 48. lib. 2. nu. 1. omnes statutum rejiciens, non præsumitur excludere eam, quam excipiens in continenti se offert probaturum, præ. 47. lib. 2. nu. 1.

Excipiens etiam, juris habens pro se præsumptionem eam allegare debet, qu. 48. lib. 1. nu. 30. Idque etiam in causis criminalibus procedere, nu. 31.

Excommunicatio lata ab homine, pro peccato mortali censetur lata & ideo de majori est intelligendum, non autem de minori, præsu. 46. libro 5. nu. 11.

Excommunicatus an & quando quis præsumatur, & à quibus prohibeatur.

Excommunicatus quis non præsumitur, quando pro absoluto habetur, præsumpt. 70. libro sexto, numero sexto. Ampliatur, ibid. num. 7. & 8. olim an hodie excommunicatus censeatur, præsu. 70. lib. 6. numer. 1. Quod si fuit excommunicatus sub conditione, ut puta nisi decem dederit Sempronio, intra decem dies ex quo potuit illa decem dedisse non præsumitur excommunicatus, quo ad tertium agentem, secus quo ad ipsum Sempronium, ibid. num. 2. omnino arcetur à sepultura præs. 94. lib. 6. num. 6. de jure sepeliri non potest in ecclesia, præ. 183. lib. 4. num. 48. perseverans per annum in excommunicatione, dicitur contemnere impropriè, quia nil agit contra ecclesiam, nisi

nisi quod negligens est, ut ab eo vinculo dissolvatur, præs.44.libro 5.n.5.qui se ingerit aliis non excommunicatis contra præceptum superioris, per contemptum se immiscuisse censetur,præsu.44.libro 5.num.14.Idem quando scienter perseverat in communicatione per annum,ibid.num.15.semel,adhuc præsumitur excommunicatus,si magis animæ sit consultum,quæst.29.lib. 1.nu.19.censetur repertus apud plebanum in matricula excommunicatorum, non cancellatus aut abrasus, præsump.51.libro 2.nu.55.quando possit esse in judicio, præsum.29.libro 3.nu.53.

Exclusus ab uno capite non dicitur exclusus ab alio, præsu.144.lib.3.n.9.

Excusans se tanquam pauperem probare debet paupertatem,præsum.25.lib.6.n.15,

Excusatus semel à munere ob inopiam non potest deinde ab alio munere se excusare ob paupertatem illam,sed cognosci debet an inops, vel dives sit,præs.28. lib.6. num.3.vide in verbo Pauper.

Executores legati ad pias causas si sunt valde pauperes, pro seipsis vel eorum filiis retinere possunt partem aliquam bonorum distribuendorum pauperibus,præs. 125.libro 4.n.17.Ampliatur & restringitur,ibid.n.18. & 19.Et nunquid possint unum tantum pauperem eligere,cui omnia bona testatoris assignent & tradant, ibid.n.20.& sequ.testamenti à testatore jussi visitare à se erectum collegium, non possunt per substitutum visitare,ex quo electa est ipsorum persona,præ.92. lib.6. n.6.Baldus contra ibid.n.7.

Executor testamenti in electione pauperum,potest eligere sanguine sibi conjunctos,præs.54.lib.3.n.3.testamenti,qui secundum testatoris voluntatem repertus fuerit rectè aliqua erogasse, similiter præsumitur de reliquis,præs.63.lib.3.n.4.

Executores testamenti, qui pro suo arbitrio habent distribuere bona testatoris,non possunt ea distribuere in personam filij spurij testatoris,præs.96.lib.4.n.12.

Exemplum Rhetoribus, Iureconss. est simile,qu. 6. lib.1. nu.11.

Exhæredato filio, semper præsumptio est quod injustè sit exhæredatus, nisi causa abs hærede probetur, qu. 35.lib.1.n.5.

Exhæredatio est odiosa,præs.10.lib.4.nu.28.est odiosa,& ideo non præsumitur bona mente facta,præs. 28. lib.4. nu.3.quando bona vel mala mente facta præsumatur, præs.28.lib.4.n.1.

Exhæredatio quando revocata præsumatur,præs.30. libr. quarto, numero tertio ad tempus fieri non potest,præs. 28.lib.4.n.6.an & quando conjecturis & præsumptionibus inducta censeatur,præs.30.lib.4.n.1. & per totum.Et an solum conjecturæ, & præsumptiones sufficiant ad inducendum exhæredationem,ibid.n.2.

Exhæredationis causa in testamento à patre expressa an vera vel falsa præsumatur,præs.129.lib.4.n.1.

Existens in loco,præsumitur scire,quæ ibi geruntur, qu. 14.lib.1.n.54.

Exitus bonus non potest expectari eorum,quæ malo principio inchoata,quæ.19.lib.1.n.4.

Expensæ minutæ factæ ab aliquo administratore præsumptionibus declarantur,qu.58.lib.1.n.14.

Expeditio causæ vel unius articuli,mandata uni ex delegatis,privativè intelligitur,præs.18.lib.2.n.33.

Experientia quotidiana rerum omnium magistra,pr.22. lib.3.n.5.

Expressa apud Iudices,obtinent vim probationis,pr.62. lib.2.n.2.

Expressio eorum quæ tacitè insunt nil operatur, præs.11. lib.3.nu.22.quando requiritur sufficit præsumptio,præ. 129.lib.3.n.32.Idque ampliatur & restringitur,ibid.n. 33.& seq.ejus,quod tacitè inest, nihil operatur, præs. 139.lib.4.n.16.& præs.194.n.8.

Expressum id esse dicitur quod pendet ab eo, quod verè expressum fuit.pr.110.lib.4.n.44.id dicitur,quod in generalitate verborum continetur,præs.37.lib.4.n. 32. Tacitum dicitur quod nec ex mente colligitur,sed tacitè à lege subintelligitur, ibid.facit cessare tacitum, præ.60.lib.4.n.48.53.& præs.109.lib.eod.nu.12. & præ 6.lib.3.n.41.

Expresso vitiato, dicitur & tacitum vitiatum,& quo casu,præsu.43.lib.4.nu. 17.Tacitum non plus operari quam expressum,ibid.tacito fortius est,præs.127. lib.3. n.19.dicitur,quod conjecturis,& signis colligitur, qu. 45.lib.1.n. 8. & 9. Expressum satis dicitur, quod lex præsumptione,& conjectura expressit,præs.42.lib.3.nu. 21. satis dicitur, quod ex conjecturis à lege probatis colligitur,præs.122.lib.3.n.34.& præsum.134.n.37.

Extensio an & quando fieri possit & admittatur.

Extensio, quando fit, fieri debet cum omnibus suis qualitatibus, præsu.39.libro 4.nu.33.conceditur etiam in exorbitantibus quando eadem viget ratio præ.189.lib. 4.n.16.Regulariter verò non conceditur,ibid.nu.108. de casu ad casum fit etiam in conditionibus voluntariis ex mente & voluntate testatoris,præs.65.lib. 4.nu. 16.ad casum admittitur ratione conservandæ agnationis,vel familiæ,præs.85.lib.4.nu.14. ad casum non admittitur,quando in individuo casus est expressus, præs.65.lib.4.n. 19. ad casum, quando in ultimis voluntatibus non admittatur,præs.144.lib.3.n.5.non debet fieri in materia exorbitanti, & contra communes juris regulas præs.1.lib.3.n.51.in exorbitantibus non est permissa,secus ex identitate rationis,præs.89.lib.4.n. 37.quando agitur de publica utilitate,sit etiam in materia odiosa & pœnali,præs.189.libro 4.nu.158.in substitutionibus,præsu.63.libro 4.n. 2. non est permissa in tacitis,præs.99.libro 6.n.63.

Exterus præsumitur ignorare leges illius loci ubi reperitur,præs.36.lib.2.nu.6. quando excusetur à delicto, contra leges civitatis commisso,ibid.n.7.bannitum receptans quomodo excusetur n.8.

Extranei quandoque dicuntur, qui patriæ potestatis vinculo invicem devincti non sunt,præs.50.lib.6.n.2.

Extraneus si fuit institutus sub conditione, si se illius filium probaverit, intelligi debet de probatione præsumptiva,non autem de vera probatione,præs.4.lib.6. nu.20.an hæres institutus post mortem uxoris legatariæ usufructus,an possit detrahere usumfructum falcidiæ,præs.141.libro 4.n.45.hæres institutus tenetur dotare filiam testatoris,& si quid illi legat; præsumitur animo compensandi illud legasse,præsum.109. lib.4.n. 26.substitutus præsumitur semper exclusus à filiis & descendentibus gravati in conditione tacita positis,si sine filiis,&c.præs.89.lib.4.n.116.

Extraordinaria non sunt in consideratione,præs. 16.lib. 6.n.20.

Extrema duo considerantur in relatione, unumque dicitur fundamentum, aliud terminus, quæst.14.lib.4. num.42.

Extremis nempe principio & fine,probatis,media quoque censentur probata,præs.36.lib.6.n.1.Idem quando medium habet conjunctionem cum extremis,ibid.n.13.Secus quando extrema sunt omninò separata, & nil inferunt saltem verisimiliter,ibid.Et secus quando medium est de solemnitate,ibid.n.14.

Extrinseca declarant quæ intrinsecus extant, præs. 35. lib.6.n.22.

BIU Cujas

F

FAbij Rutiliani amor incredibilis erga filium, præsu. 56. lib. 6. num. 14.

Facere aliquid justa causa quis non dicitur motus, quando agitur de præjudicio tertij, præs. 2. lib. 5. nn. 52. aliquid obligatus, si jure impediatur facere, sufficit si de facto faciat, præsum. 141. lib. 4. nu. 42. qui non potest per se, nec etiam potest per alium, præ. 38. lib. 4. num. 8. contra legem, & fidem promissum, grave est delictum, præsu. 86. lib. 3. num. 4. nemo debet, quod alteri peccati causa sit, quæst. 80. lib. 1. num. 2. qui quod vult de re, potest, ei vendere, legare, & hæredem in ea facere, permititur, præs. 115. lib. 3. num. 64.

Faciens actum contrarium primo, ab illo recedere præsumitur, præsu. 38. lib. 7. n. 10. actum à lege positiva, prohibitum, sed non semper, & quovis in loco, sed certo tempore & loco, quando præsumatur in dolo, præs. 3. lib. 5. num. 121. aliquid clam & occultè, quod palam fieri solet, malæ fidei censetur, præs. 3. lib. 5. num. 107. aliquid clam, ut fraudem excludat, præsumitur immunis à dolo, præs 3, lib. 5. n. 37. Idem in eo, qui fraude utitur, ad excludendum adversarij sui fraudes, ibid. aliquid palam, quod facere non debeat, per errorem fecisse censetur, præsum. 16 libro 5. num. 8.

Faciens in judicio quod fieri nec debet, nec solet, calumniator præsumitur, præs. 25. lib. 5. n. 8. quod fieri non prodest & alteri nocet, fraudis, & doli particeps videtur, præs. 3. lib 5. n. 97. aliquid in proprio fundo an & quando præsumatur fecisse ad vicini damnum, præs. 29 per totum, ad quod poterat necessario compelli, dicitur necessitate coactus facere, licet id sponte faciat, præs. 109. lib. 4. n. 43.

Facinus nocentis impunitum relinqui satius est, quam innocentem damnari, quæst. 97. lib. 1. n. 30.

Facinori consentire præsumitur, qui ei cum posset, non ivit obviam, quæst. 15. lib. 1. n. 21.

Facta præsumuntur à communiter accedentibus, cum solita sunt fieri & quomodo, præs. 18. lib. 1. n. 4. & 6. præs. 14. lib. 6. n. 16. sunt dividua, quæst. 97. lib. 1. n. 28. ad declarandam hominis voluntatem efficacia sunt, præs. 1. lib. 3. nu. 40. in judicio majorem vim habent, quàm ea quæ extra illud, præs. 62. lib. 2. n. 3. verbis interponi, præ. 2. lib. 3. nu. 83. in continenti censetur inesse per modum fictionis non autem præsumptionis, præs. 12. lib. 6. nu. 25. illa præsumi debent, quibus causa probabilis accedit, præs. 54. lib. 6. num. 18.

Factum aliquid præsumitur in dubio tempore licito, ut evitetur delictum, præs. 3. lib. 5. n. 120.

Facta non præsumuntur nisi probentur, præs. 15. lib. 6. n. 7.

Facti quæ sunt, non præsumuntur, præs. 1. lib. 4. n. 2. & præ. 31. eod. lib. 1. n. 3. & præs. 55. eod. lib. num. 3. & præsum. 33. lib. 6. nu. 8. & præs. 14. lib. 6. nu. 1. & præs. 10. libro 3. nu. 10. & libro 2. præsum. 2. nu. 3.

Facti quæ sunt, præsumuntur, quando aliqui inducerentur delictum, nisi præsumerentur, ibid. nu. 23. & seq. esse dicimus ea quæ vel oculis ipsis cerni, vel manu tangi, ut quid corporeum, possunt, quæst. 11. lib. 1. num. 15. qualitas, minuere debet delicti pœnam, quæst. 97. libro 1. n. 34. qualitas, secundum qualitatem personæ facientis interpretatur & præsumitur, præs. 122. lib. 3. nu. 101.

Facto proprio difficilius contravenire quis potest, quam alieno, præsum. 132. libro 3. n. 68.

In facto præsumitur potius error quam dolus, præs. 3. lib. 5. nu. 35. vide Error.

In facto notorio præsumitur scientia, & non excusat ignorantiam allegare, præs. 23. lib. 6. n. 69.

Factum prudenter præsumitur quod à pluribus factum est, præs. 85. lib. 6. n. 2. subsecutum & eventus declarant, de qua re intellexerint contrahentes, præsu. 35. libro 6. n. 31. alienum præsumitur incognitum, præsum. 45. lib. 2. n. 14. præsumitur ab eo, ejusque nomine, qui facere tenebatur, præsumpt. 15. lib. 3. n. 15. positivum, consensum arguit, præs. 57. lib. 3. n. 12. subsecutum declarat voluntatem dubiam præcedentem, præs. 1. libro 3. n. 32. tribus temporibus consideratur, quæst. 19. lib. 1. nu. 2. præsentis temporis, conjecturam facit ad præterita, & futura ibid. n. 6. & 7. futuri temporis conjecturam facit ad ea, quæ jam sunt præterita, vel ad præsentia, ibid. nu. 9. sequens declarat voluntatem præcedentem, ibid. n. 10.

Falcidia contra testatoris voluntatem detrahitur, quæst. 46. lib. 1. n. 8. cum potest vti hæres legatum unum integrum præstando, sibi præjudicat etiam quo ad alios legatarios, præs. 131. lib. 3. num 27.

Falcidiæ detractio potest hodie prohiberi à testatore, olim secus erat, præs. 198. lib. 4. nu. 2. detractionis commodum est à jure concessum hæredi, ut adire possit hæreditatem ut præstentur legata legatariis, præs. 141. lib. 4. nu. 46. & Trebellianicæ detractio, vide in litera, T. Trebellianicæ & falcidiæ detractio.

Falsarius semel, semper in futurum præsumitur talis, præsum. 32. lib. 5. num. 5.

Falsitas quomodo committi soleat, & an & quando præsumatur, & ex quibus insurgat, & quomodo evitetur.

Falsitas sive falsum sine dolo committi non potest, præs. 20. lib. 5. n. 51. & præs. 22. lib. 5. n. 18. & qu. 49. libro 1. nu. 5. non potest dici intervenire, quando caret dolo, qu. 21. lib. 5. n. 29. si est commissa in accessorio, non ex hoc præsumitur commissa in principali, præ. 21. lib. 5 nu. 24. in instrumento alicubi commissa quando totum instrumentum viciet, quando non, præs. 21. lib. 5. per tot. Plura vide in verbo Instrumentum, præsumitur in persona notarij, qui alias falsitates commisit, præs. 20. lib. 5. nu. 27. Et oritur falsitatis commissæ suspicio ex immodica diligentia & solicita cura, ut scriptura admittatur & recipiatur, ibid. num. 23.

Falsitatis præsumptio insurgit, quando originale instrumenti authentici non reperitur in protocollo, ibid. n. 32. præsumptio insurgit ex qualitate personæ contrahentis, quæ cognosci non potuit tempore celebrati contractus, cujus esset ætatis & qualitatis, præs. 20. lib. 4. n. 35. item ex aliis conjecturis & indiciis, quæ recensentur, ibid. n. 35. 36. & multis seq. usque num. 40.

Falsi crimen est gravissimum, & ideo non præsumitur nisi urgentes sint conjecturæ: & præsumitur potius error quam falsitas, præs. 20. libro 5. n. 1. quod ampliatur, ibid. n. 2. 3. & 4.

Falsum in re levi & modica non est considerabile, præs. 21. lib. 5. num. 19.

Falsum non præsumitur ob qualitatem personarum, quæ de falso arguuntur, præ. 24. libro 5. n. 2. sine causa non præsumitur commissum, quæst. 89. libro 1. n. 18.

Falsi crimen præsumptionibus, & conjecturis apparet, qu. 58. lib. 1. n. 8. ex pluribus præsumptionibus probari, qu. 40. libro 1. nu. 13.

Falsi crimen nunquam præsumitur, præs. 20. lib. 5. nu. 1.

Falsum non præsumitur commissum, quando vel personæ vel loci qualitas suadet non esse commissum falsum, pr. 20. libro 5. n. 5. Et id præsertim, si is, qui prætendit fuisse commissum falsum, diu distulit proponere querelam & accusationem ibid. nu. 6. quibus ex conjecturis arguatur, & præsumatur commissum: vide latè præ. 20.

BIU Cujas

libro 5. num. 7. cum multis seq. usque nu. 43. asserere & verum tacere, paria sunt, præsum. 3. lib. 5. numero 59. ut evitetur, possunt verba impropriari, præ. 23. libro 5. numero 11.

Falsi suspicio sive conjectura quibus ex causis evitari vel saltem minui possit, præsum. 20. libro 5. num. 44. usque ad fin. querelam qui proposuit, si dolum non probavit, de non dolo satis constare dicitur, præsum. 20. libro 5. nu. 52. speciem & imaginem habent quæ non sunt verisimilia, præsu. 20. lib. 5. num. 14. præsumptio, in ipso crimine falsi quid operetur, variæ referuntur opiniones, qu. 99. libro 1. numer. 1. præsumptio an versetur circa scripturam publicam, privatam, aut testes, distinguendum, ibid. num. 2. suspicionem quæ indicant, in scriptura publica, numer. 3. suspicio, sumpta ex vitio apparenti in scriptura publica quos effectus habeat, numer. 7. 8. 10. & 11. suspicionem haberi pro falsitate ipsa, quando causa civilis est, nu. 15. suspicio sumpta ex vitio latenti scripturæ, nulla est, nu. 12. suspicio circa scripturam privatam, quomodo arguatur, nu. 20. circa testes, quomodo arguenda, nu. 22. de crimine, suspectos detineri, & carceri mancipari posse, quando verum sit, qu. 99. lib. 1. nu. 9.

Falsitas commissa à notario in una parte instrumenti quomodo reddat suspectum in aliis, præ. 63. lib. 3. nu. 8. Quid autem sit in instrumentis diversis, nu. 9.

Fama quibusdam aliis adminiculis concurrentibus, est ad torturam indicium sufficiens, qu. 89. lib. 1. nu. 28. vel rumor quid sit, qu. 1. lib. 1. nu. 39. secundum Bart. quid sit, ibid. nu. 40. non habet vim testimonij, sed vices accusatoris vel judicis obtinet, nu. 29. plus mali quam boni nunciat. nu. 30. ut torturæ indicium faciat, quæ requirantur, nu. 31. vehemens absque aliis adminiculis indicium torturæ præbet, num. 32. vehemens quæ sit judex arbitrabitur, nu. 33. sola indicium ad torturam facit in his, quæ sunt difficilis probationis, num. 34. cum denunciatione syndici concurrens, indicium præbet quæstionibus, num. 35. à fide dignis certisque personis originem habet, qu. 1. libro 1. nu. 44. fidem in antiquis, vel saltem efficacem præsumptionem facit, præsum. libro 3. nu. 15. in antiquissimis, in quibus difficilis est probatio, obtinet locum authenticorum documentorum, præ. 90. lib. 3. nu. 12. mala delinquentis, indicium est ad torturam, qu. 89. lib. 1. nu. 133.

Famam à rumore differre sunt, qui existiment, qu. 1. lib. 1. num. 41. Quod tamen negat Fab. Quinti. & Valla, ibid. num. 42. antequam veram esse præsumitur, qu. 18. libro 1. numer. 15. malam triennio purgari, qu. 89. libro 1. nu. 105. existente rem esse alterius, possessor illius in mala fide præsumitur, præ. 130. libro 3. num. 51. Nisi tamen possessor emerit ab habente titulum, & longissimo tempore possedisset, 52. plenam probationem faciente ex forma statuti, quando nihilominus scientia lata, non transeat in judicatum, & retractetur, qu. 95. lib. 1. num. 8. causa æquiparatur causæ vitæ, præ. 49. lib. 5. nu. 6. excusat à dolo, præ. 3. lib. 5. nu. 27.

Familiæ nomine veniunt etiam fœminæ: secus stante statuto quod stantibus masculis fœminæ excludantur, præsum. 88. libro 4. numer. 3. & 4. hercisc undæ judicio, ea tantum veniunt quæ quis facit ut hæres, præsum. 56. lib. 3. numer. 6.

Familias conservari publicè interest, præ. 67. lib. 4. nu. 23.

Familiam prætoris incedentem sine insigniis si quis verberavit, excusatur, pr. 76. lib. 6. nu. 15.

Farina an veniat appellatione frumenti, præ. 151. lib. 4. nu. 5. Quod non continetur in legato frumenti, quando repugnat communis usus loquendi, ibid. nu. 8.

Fatuus dicitur, qui omnino desipit, stultus vero qui aliquid sapit, præ. 45. lib. 6. nu. 9.

Favor non debet in odium retorqueri, præsum. 101. lib. 4. num. 44.

Favores ampliari & odia restringi oportet, præsum. 33. libro tertio, nu. 37.

Favor publicus in omnibus casibus præfertur privato, præ. 190. lib. 4. nu. 9.

Favorabilius quod est, præsumi, præ. 34. lib. 3. nu. 14.

Fredericus Imper. fuit conceptus à matre quinquagenaria, cujus pater Henricus, ut omnem tolleret suspicionem, voluit eam publicè omnibus videntibus parere, præ. 24. lib. 5. n. 7. Sed non defuerunt qui hunc partum suppositivum judicarent, ibid. nu. 8.

Fœminæ an & quando masculorum nomine comprehendantur, & cum eis concurrant: An possint in feudo succedere, quando & censeantur in conditione positæ.

Vide infr. in verbo filiæ fœminæ.

Fœminæ an filiorum nomine comprehendantur, si pater filio decedenti sine filiis substituit aliquem, sub illis verbis sine filiis, præsum. 85. libro 4. num. 1. 2. & sequ. Et quid si pater substituit piam causam, filiam, vel superstitem, ibid. nu. 15. 16. & seq. filiorum masculorum appellatione non comprehenduntur, statuto stante, quod stantibus masculis fœminæ non succedant, præsum. 84. lib. 4. numer. 10. Idem si masculinum fuit qualificatè à testatore expressum, ibidem numer. 11. simul cum masculis succedere solent ab intestato, præ. 76. libro 4. nu. 29. masculis repudiantibus succedunt per jus accrescendi, præ. 60. lib. 4. nu. 16. & 20.

Fœmina si concedit feudum alicui pro se & filiis suis, intelligitur pro filiabus etiam fœminis, ex quo ipsa concedens est fœmina præsu. 78. lib. 4. nu. 35.

Fœminæ repelluntur à feudo ob earum inconstantiam, præs. 37. lib. 8. num. 45. Et non possunt ob eandem causam in causis criminalibus testificari, ibid. num. 46. Secus si aliter veritas haberi non potest, ibid. num. 47. ita tenentur in conditione positæ à testatore, sicut masculi, præs. 89. lib. 4. nu. 95. Intellige, ut ibid. nu. 77. & seq.

Fœminarum exclusio si est facta à testatore, & statim in eodem testamento adjecit testator fideicommissum, præsumitur d. fideicommissum factum respectu d. exclusionis, præ. 12. lib. 6. nu. 14.

Fœmina non præsumitur odio habere sexum suum, præ. 85. lib. 4. num. 6. casta est masculo laudabilior, cum in ea vitium carnis sit detestabilius, præ. 78 lib. 4. nu. 5.

Fœneratitius contractus præsumitur, fraude, dolo, simulatione, verè vel fictè, una cum læsione interveniente, præ. 122. libro 3. num. 18. dicitur contractus, fraude, dolo, simulatione neque ex parte utriusque interveniente, etsi in pretio nulla commissa sit deceptio, numer. 23. Et quid si de dolo, fraude aut simulatione dubitetur, appareat tamen venditorem læsum esse, ibidem num. 24. & multis seq. præsumitur contractus, læsione ultra dimidiam interveniente, cum pacto de revendendo facto ab eo, qui solitus sit fœnerari, præsum. 122. libro 3. num. 29. Et quid si sola læsio ultra dimidiam, cum pacto de revendendo interveniat, ubi recensentur opiniones, numer. 30. 31. & 40. contractus præsumitur, cum pacto de revendendo factus, ab eo qui consuevit contractus similes facere, præsu. 122. lib. 5. num. 100. Debere tamen concurrere alias conjecturas, ibid. nu. 104. non præsumitur contractus, quando aliis conjecturis apparet, animum contrahentium non fuisse fœnerandi, præsum. 123. lib. 7. nu. 7.

Fœneratitij contractus præsumptiones, quomodo purgentur, præ. 122. lib. 3. nu. 127.

Fœneratitium contractum esse, & contrahentes ita fœnus exercuisse, ut possint puniri, diversa sunt, præ. 123. lib. 3. nu. 8. Plura vide supra in verbo Contractus.

BIU Cujas

Fœnerator si dicit se perdidisse librum rationum in mari, & probet quod variis naufragiis periit, licet non probet quod liber ibi fuerit, ei creditur, præsum. 61. lib. 6. num. 25.

Fœneratores multi in suis testamentis solent relinquere piis locis, ut significent, se malos non fuisse, præ. 183. lib. 4. num. 56.

Fœnus exercuisse nemo præsumitur, præsu. 2. lib. 5. num. 4. ut præsumatur, sufficit plus acceptum quàm datum esse, præsu. 122. lib. 3. num. 4. Nec personam mutantis considerari, an fœnerari consueverit, num. 5. exercere qui non erubescit, nec etiam peierare erubescet, præ. 122. lib. 3. nu. 63. ut liceat exercere, an dispensatio concedatur, præ. 10. lib. 2. nu. 46.

Ferrariæ Dux qui sedem Apostolicam defendere promisit, contra se ipsum non intelligitur, præsum. 44. lib. 3. numero 20.

Feudum quotuplex sit, an & quando & quale in dubio præsumatur feudum.

Feuda aliqua dicuntur hæreditaria, aliqua ex pacto & providentia, præ. 119. lib. 4. num. 7. Vtriusque generis definitiones vide ibidem, nu. 8. & seq.

Feudum nunquid inconsulto domino directo possit alienari pro dotis constitutione, vel in dotem dari, præsum. 189. lib. 4. nu. 166. & sequ. & nu. 172. 173. & 174.

Feudum non potest alienari inconsulto domino etiam causa necessitatis, ibid. nu. 171.

Feudi dominus si promittit expressè feudatario non alienare proprietatem feudi, alienatio fieri non potest etiam in casu permisso, præ. 189. lib. 4. nu. 113.

Feudum concessum à fœmina in dubio, intelligitur concessum etiam pro fœminis, præsum. 85. libro 4. num. 6. pro se & filiis, non censetur concessum pro adoptivis, præ. 82. lib. 4. num. 12. si est concessum pro se & ejus filiis, ex vel de legitimo matrimonio natis, legitimatus per subsequens matrimonium succedit, præsu. 81. lib. 4. num. 9. ad Ecclesiam reversum efficitur de mensa ipsius Ecclesiæ eique incorporatur voluntate expressa vel tacita, præ. 87. libr. 6. num. 1. Et quando expressa voluntate incorporatum dicatur, ibid. num. 1. Et quando tacitè, ibid. nu. 3. hæreditarium continetur in fideicommisso, & debet cum aliis bonis hæreditariis restitui fideicommissario, præ. 197. lib. 4. num. 6. Non enim differt ab aliis bonis liberis & allodialibus, ibid. num. 7.

De Feudo hæreditario idem judicatur quod de aliis bonis hæreditariis: idem de emphyteusi hæreditaria, præ. 95. lib. 4. nu. 41.

Feudum ex pacto & providentia non confitetur sub fideicommisso, nec debet restitui fideicommissario, præ. 197. lib. 4. num. 8. Fallit, ibid. nu. 10. & 11. dicitur ex pacto & providentia acquisitum quando pater sua pecunia acquisivit illud pro se, & filiis & descendentibus quod non transit ad extraneos hæredes, præ. 130. libro 4. num. 12. ex pacto & providentia, est omninò inalienabile, præ. 142. libro 4. num. 9. nunquam præsumitur antiquum, sed novum, quæ 24. libro 1. nu. 54. antiquum, & avitum expressè constitutum dicitur, si conjecturis id colligi potest ex investituris, quæst. 45. lib. 1. num. 10. dicitur quædam servitus, præsum. 91. libro 3. num. 2. concessum esse, demonstrant verba principis in feudum concedentis, ibid. numer. 30. concessum, figura seu actus facti, feudo convenientis demonstrant, numer. 41. Idque si ex certa conscientia non errore probabili, num. 42. possidere de quo constat in genere, si requisitus à domino ut bona ostendat, id negligat præsumptionem contra se habet, numer. 57. an præsumatur, principe utile dominium concedente, directo sibi reservato, num. 67. esse, ex testibus rationem scientiæ reddentibus præsumitur, nu. 68. in dubio antiquum an novum potius præsumatur, præ. 93. lib. 3. nu. 1. & seq. quale sit, ubi præsumptiones extant, illis standum est, donec probetur contrarium, num. 9. vel antiquum, vel novum ex obtinentis possessione præsumitur, nu. 10. antiquum præsumi, temporis antiquitas facit, nu. 13. Idem & vox & fama antiqua, nu. 14. hæreditarium in dubio, an potius ex pacto & providentia præsumatur, præ. 94. lib. 3. nu. 1. & seq. hæreditarium dici, nomine hæredis in investitura expresso, ibi. nu. 3. venire in petitione hæreditatis, quando verum sit, n. 5. & 6. rectum & proprium præsumi in dubio, præ. 95. lib. 3. n. 1. Ampliatur, ibid. n. 2. pro quo annuus census præstatur, feudum non esse proprie, nu. 3. emptitium, feudum improprie dici, nu. 4. concessum pro masculis & fœminis, improprium dicitur in eo quod ad fœminas transit, nu. 6. improprium censetur, si ex investituræ verbis id appareat, nu. 10. quod de sui natura non est transmissibile, pro hæredibus non præsumitur acquisitum, præ. 47. lib. 3. n. 14. vel emphyteusim concedens, præsumitur in perpetuum concedere, præ. 18. lib. 3. num. 6. primi vasalli, originem & fundamentum habere à Domino directo, quomodo intelligendum, præ. 102. lib. 3. nu 13.

Feudi natura est, ut ad suos tantum, non autem extraneos transeat, præ. 94. libr. 3. num. 4. vel emphyteusis concessio, cum scripturam requirat revocata non præsumitur, præ. 85. lib. 3. numer. 29. Vide tamen ibid. num. 36. loco rem propriam cognoscens, illam feudalem facit: si certa id scientia facit, præ. 91. libro 3. num. 44. pars una vel nova vel antiqua, talem arguit & reliquam, præ. 93. libro 3. nu. 12. natura, ex investituræ verbis cognoscitur, pr. 92. libro 3. num. 1. natura, secundum regionis morem attendi, potius, quàm quæ secundum jus scriptum est. præ. 95. lib. 3. num. 8. proprij naturæ repugnat alienandi facultas, ibid. num. 11. concessionem, non potest princeps nisi justa cum causa revocare, & maximè si sit antiquum, præsum. 10. lib. 2. num. 50. & 51.

Feudo concesso, adjecto pacto, ut nullum præstetur servitium, alterius natura recessum dicitur, præsu. 95. libro 3. num. 5.

Feuda & jurisdictiones liberè donari possunt, præ. 91. lib. 3. num. 12.

Feuda propria in foro Iulij & ea dici, pro quibus annuus census solvitur, præ. 95. lib. 3. nu. 9.

Feudorum natura considerari potest dupliciter, præ. 95. lib. 3. num. 5.

Feudalis res esse cur non præsumatur, præ. 89. lib. 3. nu. 4. & præ. 91. lib. 3. nu. 2. & seq.

Feudalem rem in dubio non præsumi sed liberam & allodialem, præ. 91. lib. 3. quod ampliatur multis modis à nu. 1. usque nu. 29.

Feudalem rem esse præsumptionibus & conjecturis demonstrari posse, præ. 91. libro 3. num. 29. & quæ sint illæ præsumptiones & conjecturæ, vide ibid. à nu. 30. usque ad nu. 65. & seq.

Feudali existente bonorum parte majori, de aliis eadem est præsumptio, præ. 91. libro 3. nu. 62. In Feudo ex pacto & providentia filius non repræsentat patrem, præ. 195. lib. 4. num. 42.

Fictio quid propriè dicatur, præsum trigesimaquinta, libro quarto, numero duodecimo, illa dicitur, quæ contra veritatem inducitur, præsum. 89. libro quarto, numero quinto, nec probationem admittit in contrarium, ibid. numero septimo, & an sit super incerta, ibid. num. 8. illa dicitur, quæ præsupponit veritatem in contrarium, præ. 27. libro 4. numer. 8. Fictio semper fundata in aliqua æquitate, præ. 89. libro 4. num. 9. nihil operatur, quando æquitas deficit, præsum. 39. libro 4. numer. 16. non admittit probationem in contrarium, cum veritati adversetur, præsum. 35. libro 4. num. 5. qualiter definitur secundum Bartol. Ang. & Alciat.

BIU Cujas

& Alciat. quæst. 8. lib. 1. num. 4. & seq. qualiter à præsumptione differat, ibid. num. 9. & seq. & præsumptio circa idem subjectum omnimodo, etiam respectu temporis concurrere non possunt, quo casu fictione rejecta amplectenda est veritas, qu. 9. libr. 1. num. 9. & præsumptio concurrere non possunt, circa idem respectu ejusdem temporis, tamen quo ad contrarios effectus, & eo casu fictio prævalet, ibid. num. 6. & 7. & præsumptio concurrere & admitti possunt circa idem subjectum, respectu diversorum temporum, ibid. num. 10.

Fictionem cum præsumptione concurrere non posse absolutè secundum Ripam, qu. 9. lib. 1. nu. 1.

Fictiones duæ, quia sunt tanquam duo specialia simul esse non possunt, at præsumptio simul esse potest cum una specialitate, quæst. 8. lib. 1. nu. 24. duæ quando concurrere possint, qu. 47. lib. 1. nu. 10.

Fideicommissarius nunquam sua auctoritate capere potest, præ. 56. libro 4. nu. 8. ex sua persona non detrahit aliquam portionem trebellianicæ vel falcidiæ, præ. 198. lib. 4. num. 29. quando agit contra gravatum restituere bona testatoris non potest gravatus ille objicere contra ipsum fideicommissarium quod testator non erat Dominus illarum rerum quarum restitutio petitur, præsum. 63. lib. 6. num. 8. detrahit trebellianicam ex fideicommisso quod restituit, quod hæres qui primus restituit fuit prohibitus detrahere, præ. 198. lib. 4. num. 43. Idem quando hæres fuit coactus à fideicommissario adire hæreditatem ut restituat, ibid. nu. 44.

Fideicommissum quid sit, ad quæ extendatur, ex quibus constitui possit, & inter quos: quando præsumatur injunctum, quando ejus alienatio valeat & quare fideicommissa everti non debeant.

Fideicommissum non comprehenditur sub nomine hæreditatis, præ. 193. lib. 4. nu. 10. an sit quid favorabile vel odiosum, præ. 67. lib. 4. nu. 19. 20. & seq. est onus, & ideo non debet præsumi, nisi expressè sit injunctum, & nisi urgeat necessitas, præ. 62. lib. 4. nu. 48.

Fideicommissi onus quando præsumatur repetitum à substitutis, seu continuatum in alios, præsum. 69. libro 4. num. 1. per tot. onus non censetur injunctum matri, quæ succedit filio ab intestato & quare, præ. 72. lib. 4. numer. 19. Non extenditur ultra ætatem pupillarem, ibid. num. 20. onus quando est impersonaliter injunctum, præsumitur gravata ipsa hæreditas præsu. 131. libro 4 num. 13. Et præsumitur injunctum omnibus gradibus, ibid. num. 14. onus an, & quando censeatur impositum ipsimet filio impuberi instituto & hæredibus ejus, præ. 72. libro 4. num. 6. cum seq. In fideicommissis non fit extensio de casu ad casum, & minus de persona ad personam, præsu. 67. libro 4. numero 7.

Fideicommissum favore dotis censetur non scriptum, præ. 83. lib. 4. num. 34. quando injungitur perpetuum, extenditur etiam ad ultimum gradum agnationis, præ. 69. lib. 4. numero 17.

Fideicommissa an possint constitui inter Iudæos, præ. 189. lib. 4. nu. 34. & seq.

Fideicommissum non potest constitui in legitima filij, cum ab ea omne onus detrahi debeat, præsum. 67. libro 4. numero 25.

Fideicommisso id non dicitur subjectum, quod debitum est pro dotis constitutione, præ. 189. lib. 4. nu. 4.

Fideicommissum si sit relictum familiæ pro ejus conservatione, fœminæ excluduntur, quæ familiam conservare non possunt, non continentur monachi & alij religiosi, nec illegitimè nati præsum. 88. libro quarto, numero quinto, relictum familiæ censetur potius relictum contemplatione familiæ, quàm singularium personarum, præsum. 71. libro quarto, numero 32.

Fideicommisso relicto filiis & descendentibus in infinitum, adjecta prohibitione alienationis: cum facultate quod non alienantes possint revocare alienata, si facta alienatione ab aliquibus alij eam revocarunt, an ij teneantur post mortem suam restituere aliis futuris descendentibus etiam conceptis post dictam revocationem, præsump. 93. libro quarto, numero octavo. Et quid si facta est alienatio ab illis agnatis, qui tempore mortis suæ reliquerunt solum agnatos qui alienationis tempore nondum concepti erant, an ij recuperare potuerunt, ibidem numero 9.

Fideicommissum non induci ex sola præsumptione hominis à lege non approbata: secus si conjectura est à lege recepta, præsum. 67. libro quarto, numero decimo, in dubio quibus conjecturis præsumi possit junctum hæredi: nunquid leves conjecturæ sufficiant: an requirantur graves & urgentes? præsump. 67 libro quarto, numero octavo, quando præsumatur relictum ab ultimo ex substitutis morientibus, præsump. 131. libro quarto, numer. 2. 3. & 4. Et si gravavit personam repræsentantem hæredem, proculdubio dicitur legatum injunctum hæredi, ibi. num 6. Et si dixit, lego fundum Mævio, & post ejus mortem lego d. fundum Sempronio, quis censeatur gravatus, ibid. num. 9.

Fideicommissum in dubio injunctum præsumitur, quando nihil fuit expressum in testamento, sed tamen aliunde probari potest testatoris voluntas, præsum. 67. lib. 4. num. 17. an & quando in dubio ex præsumpta testatoris voluntate injunctum censeatur, præ. 68. libro quarto, per tot. in dubio non censetur injunctum, nisi expressè de voluntate testatoris appareat, præ. 67. libro 4. numer. 26. non præsumi à testatore relictum: & quales debeant esse conjecturæ ut præsumatur relictum, præ. 67. lib. 4. per tot. non censetur injunctum quando testator ita dixit, & ei substituo fratrem meum & ejus liberos, & si frater meus decesserit, vel ejus liberi sive liberis substituo Mævium, inter fratris filios scilicet, præ. 71. libr. 4. num. 34. Secus si in substitutione facta de ipsis liberis vel descendentibus adessent aliqua verba denotantia tractum successivum, ibid. num. 35. Idem quando testator vocasset descendentes masculos exclusis fœminis, ibidem numer. 36. ubi reprehenditur Ruinus. Et idem quando conjecturis apparet testatorem voluisse inducere fideicommissum, ibidem.

Fideicommisso familiæ relicto, liberti gener, & nurus ordine successivo in eo admittuntur, præsum. 202. lib. 4. numer. 5. In hoc tamen filius fratris cum fratre non succedit, ibid. num. 6.

Fideicommissum non censetur inductum, quando testator ita substituit, substituo fratrem meum, & quandocunque is decesserit, substituo ejus familiam, vel agnationem, inter illos de familia vel agnatione scilicet, præ. 71. lib. 4. num. 29. & seq.

Fideicommissi præsumptio temerè capienda non est, præ. 67. lib. 4. nu. 9.

Fideicommissum quando conjecturis præsumitur injunctum, unde sumi debeant hæ conjecturæ, an ex dispositione testatoris scripta, vel sufficiat alio desumere, & ab his quæ non scripta fuerunt, præsum. 67. libro quarto, numero duodecimo, & seq. conservatur per clausulam codicillarem quando est concepta verbis futuri temporis, præsum. 32. lib. 4. nu. 4.

Fideicommissi alienatio licet regulariter valeat, si est facta ab ignorante ignoranti, non tamen valet, quando adest duplex prohibitio, præsum. 189. libro quarto, num. 112.

Fideicommissa facilè everti non debent, præsum. 190. lib. 4. num. 20.

BIU Cujas

Fideicommiſſum per indirectum, everti non debet, præ.189. lib.4.num.21. In fideicommiſſis mens ipſa, & animus ſpectatur,præ.76.lib.4.nu.24.

Fideicommiſſi bona an & quando poſſint alienari pro alimentis, pro conſtituenda, augenda vel reſtituenda dote, cauſa donationis, vel pro redemptione captivorum.

Fideicommiſſi bona alienari poſſunt ex præſumpta teſtatoris voluntate pro alimentis,præ.191.lib.4.nu.1.non ſolum pro alimentis filiorum, ſed nurus, & aliorum ex familia, ibid.nu.7.Fallit,ibid.nu.8.

Fideicommiſſi bona nunquid poſſint alienari ob impenſam ſtudij,ibidem numer.12. & ſeq. Et nunquid poſſint alienari ob cauſam militiæ, ſeu ut filio gravato ematur dignitas aliqua, ibid.numer.22. an & quando poſſint alienari pro dote conſtituenda ex præſumpta mente teſtatoris,præſum.189.libro 4.num.1.Et nunquid poſſint à patre alienari,ut dotem filiæ conſtituat,ibid.num.23.Et ſi fideicommiſſum injunctum eſt à matre, an poſſint alienari pro dotanda ejus filia, ibid. num. 26. poſſunt inter vivos alienari pro dotis conſtitutione, ibid. num. 50. & quæ ſit ratio, num. 191. Non poſſunt autem alienari pro dotis augmento,ibid.numer.71. & nu. 155. & 156. Et nunquid poſſint alienari pro conſtituenda dote filiæ vel nepti, quæ vult ingredi religionem, & monialis effici, ibid.num.89. Et ſicut alienari poſſunt pro conſtituenda dote in caſibus conceſſis, nunquid etiam alienari valeant, quando ipſi fideicommiſſo adjecta fuit à teſtatore expreſſa prohibitio generalis,ne alienari poſſint, ibid.numer.69.& ſeq. nunquid alienari poſſint pro conſtitutione dotis, quando teſtator ſpecificè prohibuit alienari bona fideicommiſſi etiam ex cauſa dotis, ibid. num. 116. & ſeq. non poſſunt alienari pro impenſis nuptialibus,quæ ultra dotem fiunt, ibid. nu. 140. nunquid poſſint alienari,ut mulier ſibi augeat dotem, præ.189.lib.4.nu.155. & ſeq. nunquid poſſint alienari pro conſtituenda dote filiæ, quando ipſa filia percepit tot fructus ex ipſis bonis, quæ ſufficerent pro ipſa dote,ibid.nu.161. & ſeq.

Fideicommiſſi bona an & quando alienari poſſint pro reſtitutione dotis ex præſumpta teſtatoris voluntate, præ. 190. libro 4.num.1.16.28.29.34.44.45.47.& 50. poſſunt alienari cauſa donationis propter nuptias, præ.189.lib.4.nu. 3. an & quando poſſint alienari pro redimendo filio ab hoſtib. barbaris vel infidelibus capto,præ.192.lib.4.nu.1. Quid ſi filius vel nepos fideicommittentis fuit captus ab hoſtibus Chriſtianis, inter quos perſæpè bellum geritur, ibid.n.6.& ſeq. Et an poſſint alienari, quando filius gravatus eſt carcere mancipatus cauſa æris alieni vel delicti,ibid.nu.8. & ſeq.

Fideicommiſſum conditionale non continetur in puro, præ. 193. lib. 4. num. 18. ſub conditione relictum an & quando revocata vel adempta conditione, etiam ipſum revocatum vel adempium dicatur,præ.169.lib.4.num.5. & ſeq. Relictum ſub conditione, ſi gravatus decederet ſine filiis, expirat per ſuperexiſtentiam filiorum naturalium tantum qui verè & propriè filij non ſunt,præ.185.lib.4.num. 20. relictum à matre filiis poſt mortem patris debetur, ſi filius fuit à patre emancipatus,præ.185.libro 4.num.7.reciprocum in dubio odioſum cenſetur, præ.67.lib.4.nu.27. relictum poſt mortem plurium, quorum unus erat ſubſtitutus alteri,videtur relictum ab ultimo moriente,præ.72. lib.4.nu.15.

Fideicommiſſo gravatus an & quando ex præſumpta teſtatoris voluntate reſtituat percepta ex ſubſtitutionibus, cohæredibus deficientibus, præſumpt. 193. libro quarto, num.1.

Fideicommiſſi onere ſimpliciter gravatus, vel ut reſtituat quod ei ſupererit,quid & quantum alienare hodie poſſit, & quando in fraudem fideicommiſſi alienaſſe præſumatur, præ.188.lib.4.nu.1. quid juris in filio, quid item in extraneo, ibid.nu.3. quid ſi teſtator expreſſam alienandi licentiam ipſi gravato conceſſerit, ibid.num.5.7.8. vide Hæres quando poſſit alien.

Fideicommiſſum an & quando præſumatur reale, & an & quando præſumatur perſonale, præſu. 68. lib. 4. num. 22.Idque ex ſignis cognoſci,num.23. Et quæ realis fideicommiſſi ſigna ſint,ibidem num.24.25.26.27. & 28. Perſonalia autem fideicommiſſi ſigna, ibidem numer. 29. Et utilitas quæ ſit an ſit reale vel perſonale, ibidem numero 30.

Fideicommiſſi jus & bonorum emphyteuticorum poſſe remitti,præ.115.lib.3.num.1. & ad hoc,ut dicatur remiſſum conjecturæ ſufficiunt, ibid.num.2.remiſſio, non niſi verbis teſtamenti inſpectis facta dicitur, præ.115.lib.3. num.45. jus remiſiſſe præſumitur frater præſens & tacens in alienatione fideicommiſſi, præ. 116. lib.3. nu.1. Ampliatur & extenditur,ibid.nu.3.& 4.

Fideicommiſſum an per diviſionem bonorum fideicommiſſo ſubjectorum cenſeatur remiſſum,vide Bonorum.

Fideicommiſſo gravatus, fructus pendente conditione ſuos facit,præ.32.lib.3.nu.4.

Fidejuſſio ſine ſtipulatione non conſiſtit,præ.132. libro 3. numer.5.

Fidejuſſionis contractus ſtricti juris eſt, præ. 143. libro 3.numer.7.

Fidejuſſor præſumitur fidejuſſiſſe pro cauſa, pro qua in actu præcedenti fuit contractum,præſum.49. libro tertio, num.4.

Fidejuſſori ſolventi, & actiones ſibi cedi petenti, ſi ante ſolutionem perfectam id faciat,cedi debent, præ. 45. lib. 3. num.26.

Fidejuſſore dato,de conſervanda vel reſtituenda dote, fingitur interveniſſe ſtipulatio,præ.5.lib.3.nu.9.

Fidejuſſores in judicio à tutoribus nominati, ſi præſentes non contradicant, tenentur atque ſi ſtipulatio interpoſita fuiſſet, præ.62.lib.2.num.4. Et utrum illa ſtipulatio præſumpta ſit vel ficta,nu.5.

Fidejuſſor an poſſit dari aut debeat à marito pro dote reſtituenda,præ.190.lib.4.num.43.vel debitor principalis,an & quando quis præſumatur, præ.147.lib.3.num.1. præſumitur qui promiſit reſtituere depoſitum apud aliquem factum, præ.146.lib. 3. num. 2. Idem in eo qui ſe obligavit, ut debitorem principalem pro accipiente mutuo pecuniam ſub uſuris, nec pecunia ad eum pervenit, ibid. numer.3.Item alios caſus vide ibid.num.4.& ſeq.præſumitur quando modus & forma contentionis non convenit niſi fidejuſſori,ibid.num.9.Idem quando quis non præſumit ſimpliciter pro aliquo,ſed ad ejus inſtantiam, ibidem num.10.

Fidejuſſores præſumuntur interceſſiſſe reſpectu obligationis antecedentis, cujus mentio in aliquo capitulo facta fuerat,præſ.12.lib.6.nu.10.

Fidelitas à vaſallis Domino jurata dicitur correſpectiva cum pacto & promiſſione Domini de obſervandis juribus ſubditorum,præ.12.lib.6.nu.22.

Fides Catholica ſicut perficitur conſenſu intellectus, cum conſenſu voluntatis, ſic hæreſis conſummatur diſſenſione intellectus,& conſenſu voluntatis,præ.7.lib.5.nu.4.

Fidem qui ſemel non ſervat, præſumitur quod nec etiam in poſterum ſit obſervaturus,præ.32.lib.5.nu.8.

Fides à probatione proveniens magis certa eſt, & prævalet, qu.31.lib.1.nu.6.

Fidem adhiberi viro bono,vitaque honeſta,quomodo procedat,qu.77.lib.1.nu.2.

Fidelitatis & homagij reſervatio,feudum arguit,præſum.92. lib.3.num.38.

BIU Cujas

Filiatio quomodo probetur, & quando nomen filiationis cesset.

Filiatio probatur ex confessione & nominatione facta, præ. 56. libro 6. numer. 39. quod extenditur, ibidem usque numer. 42. communi voce & fama probatur aliisque modis, de quibus vide, ibidem nu. 43. 44. & seq. conjecturis solis probatur, quæst. 58. lib. 1. num. 12. & qu. 37. libro 1. num. 7.

Filiationis quasi possessio, satis probata dicitur, si testes affirment hunc reputari & tractari à patre pro filio, qu. 15. lib. 1. nu. 33. confessionem incidenter & ob aliud emissam, præsumptionem quasi possessionis, aut effectum filiationis non facere, præ. 133. lib. 3. nu. 14.

Filiatio verè & propriè non potest probari, & cum sit quid facti, non præsumitur, & qui se filium asserit probare debet, præ. 53. lib. 6. nu. 1.

Filiationis quasi possessionem acquirit filius ex tractatu, etiamsi ejus pater ipsum filium respueret post tractatum, ibid. nu. 26. Ampliatur, ibid. num. 28. & sequ. In filiatione probanda multum prodest ultimorum opinio, non tamen concludenter id probat, sed requiruntur alia adminicula, præsumpt. 24. libro sexto, numer. 23. quasi possessio an habeat præsumptionem pro se, præsum. 69. lib. 6. numero quarto, nomen cessat patre mortuo, præ. 53. libro 6. num. 24.

Filiæ non debetur legitima, quæ à statuto excluditur propter masculos, & dicit statutum quod maritetur, præ. 146. libro quarto, numer. 10. Et an quod sibi debetur pro dote, debeatur ei purè, vel sub conditione, ibid. usque num. 42.

Filia si cedit jura quæ habet in bonis, continentur jura dotis, si alioqui ipsa cessio esset nulla, præ. 4. lib. 6. nu. 32.

Filiæ si fuerint institutæ in aliqua quota hæreditatis unà cum masculis, censentur etiam in reciproca substitut. comprehensæ, præ. 60. lib. 4. num. 2. in re certa institutæ, jam institutis masculis hæredibus universalibus non obtinent nomen hæredum legatorum, præ. 68. lib. 4. nu. 12.

Filia non potest petere à patre alimenta, quando aliunde illa suscipit, præ. 199. lib. 4. numer. 67. nubendo inscio patre dicitur ipsi injuriam facere, ibid. numer. 70. quantumcunque nupta inscio patre debet indotata permanere, ne alioqui à marito malè tractetur, præ. 189. lib. 4. numero 65.

Filiam dotare est necessitas legalis, quæ naturali æquiparatur, præ. 167. lib. 4. nu. 35.

Filia, quæ in corpus suum peccavit, licet nec ali nec dotari à patre debeat, peracta tamen pœnitentia & alenda & dotanda est, præ. 32. lib. 5. numer. 38. exclusa à statuto existentibus masculis non censetur posita in constitutione ad exclusionem substituti, præ. 89. lib. 4. numero 106. Intellige, nisi hæres ipse à patre gravatus instituat filiam alioqui à statuto ab intestato exclusam, ibidem numero 107.

Filiæ fœminæ an & quando deficere faciant expressam conditionem substitutionis, si decesserit institutus sine filiis, præ. 85. lib. 4. num. 1. à testatore censentur exclusæ, quando communis extat loquendi usus, quo diverso nomine nuncupantur masculi & fœminæ, præ. 84. lib. 4. n. 17. Idem quando resultaret aliquod absurdum, si sequerentur plures impropriationes, ibid. nu. 19.

Filia ingressa religionem accepta dote, satis dicitur dotata & nupta, stante statuto quod filia nupta & dotata excludatur successione, præsum. 189. libro quarto, numero 94. naturalis vel spuria si non habet unde dotem sibi constituat, possunt alienari bona fideicommissi à patre ipsius, ut dos sibi assignetur, præsum. 189. libro 4. numero 25. Secus si habet unde dotem consequatur, ibidem, gravata fideicommisso si decesserit sine filiis, non intelligitur de naturalibus, & qua ratione præ. 202. libro 4. numero 4. præsumitur atque judicatur libera, si mater ejus ante partum editum libera fuit, quæst. 14. libro 1. numero 46. cui pater dotem in testamento reliquit, cedendo actionem marito ad eam consequendam, præsumitur dotem constituisse, præ. 6. libro 3. numero 91. petendo legatum dotis nomine relictum ante matrimonium initum, cum conditione in dotem illud convertendi, nubendo etiam nulla dotis mentione facta, dedisse dotem præsumitur, ibidem numero 93. cur in testamento dos relicta est non petendo relictum sibi præstari, utrum simpliciter nubendo, dotem eam præsumatur viro dedisse, numero 97. à patre dissentire potest, cum ei indignam moribus, & turpem sponsam eligit, præsum. 127. libro tertio, numero 17.

Filiæ ut nubat persuadens pater, affectu paterno potius, quàm dolo præsumitur persuasisse, præsu. 81. libro 3. numero 3.

Filius quis dicatur aut præsumatur: & qui nomine filiorum comprehendantur: Quando sub patris potestate esse dicatur: ad quæ teneatur patri & quando legitimus præsumitur.

Filius is propriè dicitur, quem justæ nuptiæ demonstrant, præ. 89. lib. 4. nu. 40.

Filij dicuntur qui nati sunt ex legitimis nuptiis, ideò naturales non dicuntur propriè filij, præsum. 78. libro 4. num 12.

Filius dicitur portio corporis patris sui, præ. 33. lib. 5. nu. 10. viscerum matris, præ. 89. libro 4. numero 50. & præ. 56. lib. 6. nu. 21.

Filiorum nomen generis masculini sui natura non comprehendit fœmininum, sed tantum per interpretationem, præ. 84. libro 4. numero 2. nomine comprehenduntur ex conjecturis, ibidem numero tertio, appellationæ quando non veniant nepotes, præ. 189. lib. 4. num. 20. vide inf. Nepotes.

Filius ergo hæres, & an hoc sit ex præsumptione juris, præsump. 76. libro quarto, numero 17. eodem modo proveniè à patre quo ex radice arbor, præ. 58. libro 6. numero 1. Vnde præsumitur patri similis virtute & moribus, ibidem, vivente patre dicitur quodammodò Dominus, & sic in eo non habet locum usucapio pro hærede cum censeatur esse eadem persona cum patre, præsum. 62. libro sexto, numero octavo, à patria potestate liberatur vel morte naturali, civilive, vel dignitate, religionis ingressu, emancipatione, filij expositione & demum præscriptione, qui modi non præsumuntur nisi probentur, præsum. 55. libro 6. numero 8. is præsumitur qui probavit, se esse natum ex uxore ejus, quem asserit esse patrem, præsum. 53. libro 6. numero 2. Ampliatur ibidem nu. 3. 4. & seq. usque n. 7. quis præsumitur ex nominatione & confessione patris nominantis & confitentis aliquem esse filium suum ibid. nu. 34. quod declaratur, ibi. usque n. 36. inducitur in quasi possessione filiationis ex tractatu & educatione, præ. 53. lib. 6. n. 21. Ampliatur, ibi. usque nu. 38.

Filiorum appellatione non continentur filiæ secundum sermonis proprietatem, sed per extensionem ex mente præsumpta testatoris, præ. 202. lib. 4. nu. 11.

Filius legitimus is non præsumitur, qui natus est patre absente puta per decennium, & reversus invenit filium anniculum, præsump. 53. libro sexto, numero 16. Idem quando constaret, virum vel mulierem non potuisse aliqua de causa generare, ibidem numero 16. Idem quando uxor habitavit cum alio, etiam quod marito pateret aditus coeundi cum ipsa uxore, ibidem numero 20. nunquid sub patris potestate, vel sui juris esse

BIU Cujas

præsumitur, præsum.55 lib.6.numero 1. & sequ. absque dubio sub patris potestate præsumitur, quando constat ipsum esse natum ex legitimo matrimonio, & patrem ejus adhuc vivere, & non apparet aliqua sui status mutatio quæ non est præsumenda, ibidem num. 7. præsumitur sui juris quando constat eum esse natum ex legitimo matrimonio, patrem ipsius esse vita functum, ibidem numero 20. Item aliis casibus quos vide ibidem numero 11.13.14.21.27.28.31. suo jure tenetur vindicare mortem patris, præ.101.lib.4.nu.85.

Filium facturum esse præsumitur, quod fecisset pater illius, præsum.58.lib.6.nu.8.

Filius, an & quando legitimus, vel naturalis, vel spurius præsumatur, præ.54.lib.6.nu.1. ex illicito coitu natus, & præsumatur potius spurius quam naturalis, ibidem num. 2.usque nu.10.

Filij præsumuntur illegitimi, quando ut illegitimi habiti, & tractati fuerunt, ibid.nu.39.

Filius ut dici possit naturalis, plura concurrere debent & quæ, præsum.54.libro 6.num.3. & 13. si non constat ex quo coitu sit natus, an ex matrimoniali, vel illegitimo, quid sit præsumendum ibidem numero 10. & sequ. usque numero 31. in dubio non præsumitur legitimus, cùm de causa legitimationis non constat, præsum. 2. libro quinto, num.26.

Filium esse legitimum non est naturæ, sed à jure ipso positivo, præ.85.lib.4.nu.26.

Filius præsumitur potius legitimè natus quam econtra, quando agitur de ipsius favore, secus quoad favorem patris, præ.55.lib.6.nu.17.

Filij legitimitas alia est, quæ à matrimonio provenit, alia eorum qui in judicio stare volunt, præsum.54.libro sexto, num.49.

Filium alere provenit à pietate & charitate, quæ est patris erga filium præsum.89.libro quarto, numero 34.erudire in optimis disciplinis est pietatis officium, præsu.191. libro 4.nu.17.

Filius quicquid acquirit, ita acquirit patri, ut nec momento quidem dominium remaneat apud filium, præsum.18.lib. 4.numero 32. Secus in adventitiis, ibidem præsumitur voluisse instituere querelam inofficiosi testamenti, & quo præparatoria fecit ad eam proponendum, præ.3. libro 6. num.5.

Filij justus est metus, qui dum in gymnasio commoratur metum patri illatum in patria beneficio renunciavit, præ.57.lib.6. numero 6. Idem quando vis facta est patri, & ipse filius aliquid agit ut patrem liberet, præsumitur id metu à filio actum ac si ipsi filio illata vis fuisset, ibid. num.7.

Filius non potest sine causa privare matrem legitima sibi debita, sicut nec pater posse debet, præsum.38 libro quarto, numero 11. cum non possit donare sine patris consensu si donat non adhibito dicto consensu, antequam pater consentiat, potest donationem revocare, præsum. 34. libro 6. numero 14. præsumitur scire creditum patris, quod est notabilis & egregiæ summæ, præsu.23.libro sexto, numero 82. vel filia non possunt contrahere matrimonium sine patris consensu, & si contrahit, nuptiæ justæ non sunt: secus de jure canonico, præsum.189. libro 4. num.53.& 55. non potest esse in judicio sine patris consensu, & nisi ipse pater adsit, præsumitur absentiæ, præ. 19. libro sexto numero secundo.

Filiusfamilias sine patris consensu in judicio esse non potest præsumpt.34. libro sexto, numero secundo. Et non potest donare causa mortis, nisi pater consentiat, ibidem num.32.

Filius si legavit liberationem patris de administratis, præsumitur etiam eum voluisse à reliquatu liberum esse, præsum.57.libro sexto, numero 8. habet querelam contra testimonium patris, etiam si consecutus sit legitimam, quando pater illam sibi reliquit titulo legati, & non institutionis, præsumpt.38. lib.4. num. 18. in potestate esse præsumitur, præsum.29. libro 4.num.103. præsumitur sub potestate patris, cui subfuisse aliquando constat, quæst.14. libro 1. num. 48. ejus esse, à quo ut filius habitus est, ibid. num.49.

Filiusfamilias olim qui fuit, hodie etiam præsumitur, nisi probetur contrarium, qu.14.lib.1.nu.50.

Filius præsumitur talis qualem habuit patrem, qu.15. lib. 1. numero 24.quando ingrediatur locum patris, & concurrat cum patruo, quæstio.46.lib.1. numero 45.juris civilis fictione censetur pars corporis, præsumpt.29. libro tertio, numero tertio, omnia patri debet, ibidem numero 14. & sequ.usque numero 20. ubi multa in specie enumerantur ad quæ filius patri tenetur nominatus incidenter in aliquo actu indifferenti, filiationis in quasi possessione, non dicitur constitutus, præsum. 133. libro tertio, numero 16. in vita non conquestus de matre transeunte ad secundas nuptias, injuriam sibi illatam dicitur remisisse, præsum. 25.lib.3. numero octavo, studiorum causa absens, mutuumque suscipiens pro quantitate quam pater præstare solebat, non facit locum Senatusconsul. Maced. præsumpt.68. lib.3.num.5. Idem in eo qui legationis causa absit, numero quarto, studiorum causa absens, vel legationis præsumitur convertisse, numero quinto. Hanc tamen non esse præsumptionem juris, & de jure numero undecimo, filiáve patre suadente contrahentes etsi lædantur, de dolo adversus patrem non agunt, præ.81. libro tertio, numero secundo.

Filiusfamilias de donatis sibi à Principe liberè disponit, præsum. 26. libro 3.numero 12.mercator si statuto obligetur, intelligitur ex contractu causa mercimoniorum inito, præsum.52. libro 2. numero 19. miles mutuum susceptum, præsumitur in causam castrensem vertisse, & de ea tanquam paterfam.tenetur, præ.68. libro tertio, numero 10. mercator de patris consensu, si pecuniam mutuo suscipit, negociationis id causa præsumitur facere, ibidem numero 12.

Filio adoptivo litiganti contra patrem, non decernuntur alimenta, vel litis expensæ, quæstio 35. libro 1. numero 24. qui hæreditati renunciavit, non decernuntur alimenta, & sumptus ex bonis paternis, lite super eis pendente, etsi renunciationem rescindi filius petat, ibidem numero 27. gravioribus studiis destinato, tenetur pater præstare impensas, præsumpt. 29. libro tertio, numero 86.

Filium à viro frigido vel impubere generatum esse, lex non præsumit, quæst.14.lib.1.numero 34.qui diù separatim à patre vixit, jus sui juris effectum præsumitur, qu.48. lib. 1. num. 21.

Filiorum nomine continentur nepotes, in dispositione legis non hominis, quæst. 46. lib. 1. numero 32. appellatione, quando non veniant adoptivi, quæst. 35. lib. 1. nu. 25.

Filios naturales & spurios, inspecta æquitate canonica, pater hodie alere tenetur, quæst. 35. libro primo, numero 13.ex matrimonio præsumpto quavis præsumptione, hodie legitimos non esse, nec successibiles, præsum.1. libro 3. numero 100.

Filius, an & quando repræsentet patrem, & qualis præsumatur.

Filius, an repræsentet personam patris in successione feudi, præsum. 95. libro quarto, numero 40.& seq.an repræsentet patrem in fideicommisso relicto, ab aliquo ascendente, putà ab avo, proavo, præsum. 95. libro quarto, numer. 14. quid in fideicommisso à transversali prioris gradus relicto, ibidem num. 16. quibus ex conjecturis repræ-

repræsentatio cesset, ibi. nu. 20. & seq. an repræsentet patrem in fideicommisso relicto à patruo, aliisve transversalibus in quorum successione ab intestato non datur repræsentatio ibid. numero 11. & sequ. quando ingreditur locum patris, gradus non dicitur corrumpi, sed repræsentari, præsum. 95. lib. 4. num. 5. repræsentet personam patris, an & quando in successione ab intestato, ibid. numero sexto, & seq. quod repræsentet personam patris, cum agitur de successione ab intestato, an sit fictio legis vel præsumptio, præsump. 95. libro quarto, numero primo, 2. & 3.

Filij repræsentatio in locum patris non potest dici sublata quibuscunque conjecturis, in illis casibus, in quibus vel lege, vel hominis dispositione sancitum est ei locum esse, sed illis tantum conjecturis, quæ ex verbis dispositionis colligitur, ibid. nu. 4.

Filius non repræsentat patrem, quando agitur de successione transversali ultra patruum vel avunculum, ut concurrat cum patruo in dicta successione, præsum. 95. libro quarto, numero 13. non repræsentat patrem quando dixit testator, quod succedatur salva gradus prærogativa, præsum. 95. libro 4. numer. 20. Et quid operentur hujusmodi clausulæ, ibidem. Idem in aliis casibus quos vide, ibidem numero 22. & seq. usque numer. 30. Idem quando testator vocavit proximiores, ibid. num. 21. locum patris non tenet in emphyteusi ex pacto & providentia, præsum. 95. libro 4. num. 43 Idem quando agitur de succedendo in primogenitura, ibid. num. 44. Et quid in feudo misto, ibid. nu. 46. de matre nil suspicari debet, & ejus persona sancta, & honesta ei videri debet, præsum. 39. libro quarto, numero 68. præsumitur ignorare factum patris, præsum. 22. libro sexto, numero 57. an præsumatur scire vel ignorare testamentum à patre conditum, & quæ in eo continentur, præ. 23. libro 6. numer. 58. cum seq. usque num. 65.

Filij plerumque similes parentibus creduntur, præ. 58. libr. 6. num. 5.

Filius præsumitur bonus, & artis peritus, si patrem habuit bonum, & peritum, præsum. 58. libro 6. numer. 9. Sed levis est hæc præsumptio, sæpè enim à parentibus degenerant filij, cum à bonis sæpè generentur mali, & econtra ibid. numero decimo, eodem vitio laborare, quo laborabat pater ejus, præsump. 33. libro quinto, numer. 1. 2. 3. 4. Et id locum habet tam in filiis natis, quàm nascituris, ibidem num. 23.

Filius, an & quando consequatur legitimam: quando præsumatur ingratus erga patrem & quando retineat feudum. Vide Legitima.

Filius consequitur legitimam jure hæreditario, non autem citra jus & nomen hæredis, præsum. 101. lib. 4. numer. 41. mortuo patre consequitur legitimam tanquam creditor, non ut hæres, præsum. 101. lib. 4. num. 55. Contra ibidem num. 57. ex bonis fideicommisso suppositis legitimam detrahere non potest, quando pater qui in testamento legitimam assignavit, quam deinde is malè consumpsit, præsu. 191. lib. 4 nu. 10. si legatis non sit gravatus, & habeat substitutum vulgarem, retinendo bona patris pro sua legitima dicitur adivisse hæreditatem, præ. 101. lib. 4. nu. 66. quod extenditur, ibid. nu. 67. & seq.

Filio multis legatis gravato si datus est substitutus vulgaris, si retinet legitimam omisso residuo bonorum, non dicitur adire hæreditatem, præsum. 101. libro 4. numero 69.

Filius non præsumitur vitio ingratitudinis affectus contra patrem, præ. 2. lib. 4. nu. 3.

Filij non præsumuntur ingrati nisi probetur ingratitudo, præsum. 29. libro quarto, numero tertio.

Filius licèt non ea dilectione & amore prosequatur parentes, quibus ab illis amatur, præsumitur tamen eos diligere, præsu. 57. lib. 6. num. 1. non præsumitur patrem occidisse, præsu. 11. lib. 5. num. 3. Et filium occidisse patrem non statur levi præsumptioni, sed requiruntur urgentia indicia, ibidem numero sexto, non præsumitur erga patrem ingratus, ibidem numero 8. Et filius is non præsumitur, qui patrem verberibus affecit, ibidem numero quinto, & servus in quibus differant, præsum. 22. libro quarto, num. 4. & 5.

Filij & servi æquiparantur in modo probationis, præsum. 35. lib. 6. nu. 25.

Filius servus, vel quisquis alter quando patris, domini, vel alterius consilio delictum commisit, præsumptio est, quod nisi datum fuisset hujusmodi consilium, tale delictum secutum non fuisset, præsum. 27 libro quinto, num. 23. si habitat domum, quam multis de causis habitare potest, utputà tanquam hæres, jure pignoris, & hypothecæ, & causa custodiæ, præsumitur habitare ex causa magis utili, præsum. 101. lib. 4. numer. 36. Quando autem nulla alia subest causa quàm additionis hæreditatis, habitatio arguit additionem, ibid. nu. 37. non potest retinere feudum, & repudiare hæreditatem patris, à quo feudum accipit, præ. 101. lib. 4. nu. 53. potest retinere legatum repudiata hæreditate præsu. 101. lib. 4. nu. 58.

Filius, an & quando præsumatur fideicommissi onere gravatus, si est gravatus, ad quæ teneatur: & quando legitimam detrahat.

Filius non potuit gravari, qui non fuit honoratus, præ. 34. libro 4. numer. 17. institutus & gravatus à matre, vel ab ascendente per lineam maternam censetur gravatus, si sine filiis decesserit, præsum. 89. libro 4. numer. 46. præsumitur gravatus, quando pater ita instituit, & si filius meus institutus decesserit sine filiis ei substituo Caium, præ. 72. lib. 4. num. 10. Idem quando verbum substituo, fuit absolutè positum, ibidem nu. 11. fideicommisso gravatus non tenetur restituere, quæ sibi relicta fuerant à patre in donatione sibi facta inter vivos, præ. 196. libr. 4. num. 6. Et id habet locum etiam pro ea parte, pro quâ ipse filius hæres extitit, quia nec portionem illam restituere tenetur, ibid. numer. 7. Declara, ut ibid. nu. 9. non tenetur restituere fideicommissario legitimam sibi debitam, ibid. num 14. Ampliatur, ibid. nu. 15. & seq. Fallit, numer. 23. & seq. nullo modo gravari potest in legitima, præ. 101. lib. 4. num. 63. licèt non possit gravari in legitima, possunt tamen gravari ejus hæredes & succedentes ab intestato in dicta legitima, præ. 72. lib. 4. num. 5. Plura vide in verbo Fideicommissum.

Filius, an & quando succedat patri, & quando filij unà cum patre vocati præsumantur, & quando pater filiis succedat.

Filius est ipso jure hæres patris, præsum. 101. libro quarto, numer. 73. licèt ob suitatem videatur ipso jure hæres patris, non præsumitur tamen se ipsi hæreditati immiscuisse, nisi animum suum declaraverit se hæredem esse, præsu. 99. libro quarto, numero quarto. Intellige, quando ipse filius convenitur à creditoribus, & sic de ejus præjudicio agitur: secus verò si ipse agit, & agitur de ejus commodo, ibidem numero quinto, non patris, sed propria contemplatione præsumitur institutus, præsum. 22. libro quarto, numero primo, institui potest sub conditione potestativa, si hæres vel si decem dederit: legitima autem non potest ei relinqui sub hac conditione, præ. 101. lib. 4. n. 47. non potest

BIU Cujas

instituti sub conditione, quæ non sit in ejus potestate, pr. 70. libro 4. num. 15.

Filij quando ordine successivo vocati censentur, præs. 70. libro 4. nu. 21. & seq.

Filius institutus à patre, si asserit se possidere bona aliqua patris pro sua legitima, an dicatur hæreditatem adivisse sibi in testamento relictam, præs. 101. lib. 4. nu. 39. & 40. Et an possit separare legitimam ab hæreditate acceptando ipsam legitimam repudiata hæreditate, ibid. si à matre sit institutus sub necessaria conditione, si à patre emancipatus erit conditio impleta dicitur, si patre ipso vel morte naturali vel civili sublato, filius sui juris efficitur, præsu. 185. lib. 4. n. 8.

Filio hærede instituto vel servo, & an quando præsumatur contemplatione patris, vel Domini facta institutio, præsum. 23. lib. 4. num. 1. per tot.

Filiorum institutio trahitur ad filium etiam post testamentum natum: & datur intellectus l. 3. C. de inofficio. testament. præsum. 26. lib. 4. nu. 20.

Filij censentur vocati ex testamento & prædilecti quando testator in fine substitutionum excludit fœminas propter pauperes Christi præsu. 76. libro 4. n. 79. Idem quando testator prohibuit Trebellianicæ detractionem iis omnibus, ad quos hæreditas perventura esset. ibid. nu. 80. Idem quando melior esset conditio transversalium quam descendentium ipsius instituti, ibid. num. 81. vnà cum patre vocati censentur quando pater instituit vel substituit fratrem & ejus filios quos tunc habebat nec alij sperabantur, præs. 70. libro 4. num. 19. vnà cum patre vocati præsumuntur, quando testator instituit, vel substituit penitus extraneum, & ejus filios, præ. 78. lib. 4. num. 35. Idem quando testator instituit vel substituit extraneum, & ipsius extranei agnatos, ibid. num. 36. vnà cum eorum patribus vocati, an quando præsumantur vocati, & eodem succedant tempore, vel ordine successivo, præsu. 70. libro 4. per tot. vno & eodem tempore cum patre vocati censentur, quando testator non hæredis institutionem fecit, sed legatum, vel fideicom. particulare reliquit, præs. 70. lib. 4. num. 6. Idem quando testator instituit filium, & aliquos ex nepotibus ipsius filij tantum, ibid. numer. 7. Idem in aliis 7. casibus quos vide ibid. vsque num. 14. in hæreditate non obstante patris erronea dispositione debent reduci ad æqualitatem, præs. 24. lib. 4. num. 15.

Filius adita hæreditate solum quoad vulgarem substitutionem nunquid eo decedente in pupillari ætate transmittat eam in matrem, ita ut substitutus excludatur, præs. 38. lib. 4. numer. 19. Vbi datur intellectus l. Lucius, ff. de vulg. & pup. subst. ibid.

Filij per vulgarem vocati censentur, quando pater substituit filio sorores, vel earum filios, præ. 71. lib. 4. nu. 5. Secus quando testator dixit, instituo filium, & si non vixerit, nepotem, dicitur enim nepos per fideicommissariam vocatus, num. 6.

Filius si fuit institutus contemplatione patris, & pater sit rogatus eum emancipare, non tamen emancipatione facta tenetur ei restituere, præ. 23. libro 4. num. 7.

Filij ordine successivo vocati post eorum parentes, an & quando per vulgarem substitutionem, vel per fideicommissariam vocati præsumuntur, præs. 71. lib. 4. num. 1. & 2. quando sunt inæqualiter instituti, conditione adempta non præsumitur fideicommissum, præsum. 169. libro 4. num. 25.

Filia vel liberis dispositivè vocatis, quando ex præsumpta mente testatoris dicantur vocatæ etiam fœminæ, præs. 4. lib. 4. num. 1. & tot. sequent.

Filius si instituit patrem suum, & ipsum gravavit post mortem suam restituere, non subintelligitur conditio si, sine liberis decesserit, & quare, præs. 89. lib. 4. n. 54.

Filij an & quando præsumantur in conditione positi: & si sunt in conditione positi, ad quæ teneantur.

Filij, qui præsumuntur in conditione positi, an censeantur vocati ex testamento, vel potius in conditione positi tantum ad exclusionem substituti, eis sit reservatum jus succedendi ab intestato solummodo. pr. 89. libro 4. num. 154.

Filios in conditione positos, non præsumi vocatos ex testamento, sed succedere ab intestato exclusis substitutis, præs. 76. lib. 4. num. 14.

*Filij si sunt in conditione positi, sub qualitate masculinitatis, præsumuntur vocati ex testamento, & redditur efficax ratio, præs. 76. libro 4. num. 27. & 28. plures instituti collectivè cum conditione, quod bona non alienentur extra familiam, quomodo & in quibus censeantur vocati, præ. 18. lib. 4. num. 19. positi in conditione, expressim, an & quando præsumantur vocati, ut succedant: ex testamento, præ. 76. lib. 4. num. 1. 14. 27. 28. 30. vsque 37. & descendentes in tacita conditione subintelligi, si decesserint sine filiis, si non sunt eorum patris, vel avi instituti, & gravati hæredes, non excludunt substitutum, præsum. 87. libro 4. nu. 105. Filij in conditione positi censentur vocati etiam favore piæ causæ, & præsumuntur succedere ex testamento, præsum. 76. libro 4. numero 40. Et hoc etiam si adesset prohibitio alienationis vltra positionem in conditione & onus restitu. num. 41. censentur gravati, quando scilicet fuerunt gravati onere restitutionis, præsum. 76. libro 4. num. 39. censentur vocati, etiam si extaret statutum in civitate, quod masculis existentibus, non succedant fœminæ, præsum. 76. libr. 4. num. 38. præsumuntur vocati ex testamento, quando ipsi instituti sunt etiam reciprocè substituti, si eorum vnus decesserit sine filiis, præsum. 76. libro 4. nu. 52. quod amplia & limita ut ibid. vsque num. 55. dicuntur prædilecti substituto quo ad portionem patris ab intestato, non autem ex testamento, præsum. 186. lib. 4. num. 23. censentur ex testamento vocati quando extaret statutum, quod filij positi in conditione censeantur vocati, nam testator præsumitur velle se conformare cum dispositione statuti, præsum. 76. libro 4. nu. 83. præsumuntur vocati, quando per ipsos tacitè censentur exclusæ aliæ personæ, quæ alias essent melioris conditionis, vel saltem ejusdem quam ipsi positi in conditione, ibidem numero 68. alios casus vide ibid. num. sequ. affirmativè censentur vocati ex testamento, & quomodo id fieri possit, præsu. 76. libro 5. numero 66. Et quid si ponantur in conditione negativè ibid. num. 67. censentur magis dilecti quàm fœminæ, & sic vocati ex testamento si testator vocavit filios in aliqua parte testamenti, præsu. 76. libro 4. num. 30. quod ampliatur vsque numero 37. in casibus, in quibus tenentur vocati ex testamento, censentur vocati solum respectu portionis eorum patris cujus causa fuerunt in conditione positi, secus quo ad portiones aliorum instituentorum, præsum. 76. libro 4. numero 86. quod censeantur vocati ex testamento, ex disputatione hac quænam vtilitates habeantur, præsum. 76. libro 6. numero 96. & numero sequ. qui censentur ex testamento, vocati, nunquid censentur substituti directo, vel fideicommissariè, præsum. 76. libro 4. numero 92. & sequ. tunc vocati non præsumuntur quando cessat ratio positionis in conditione, præsum. 76. libro 4. nume. 88. Idem quando positi in conditione essent in alio testamenti

testamenti capitulo expressè vocati, ibidem numero 89. alios casus vide ibid. nume. 90. 91. Et idem quando vltra conditionem, si sine filiis, adjecta esset alia conditio, ut putà, si sine testamento, vel alienatione bonorum, ibidem numero 90. Idem si testator voluit testamentum suum intelligi debere, ut jacet ad literam, & sine aliqua interpretatione, ibid. num. 91. tunc non censentur vocati, quando essent gravati sub nomine appellativo hæredum, præsu. 76. libro 4. num. 42. Idem si in aliquo casu sint expressè vocati, ibid. num. 43. Idem in aliis casibus, quos vide ibid. vsque num. 47. per ablativos absolutos præsumuntur ex testamento vocati, præsu. 76. libro 4. num. 63. filij descendentes qui ingressi sunt religionem bonorum incapacem, præsumuntur positi in conditione tacita ad substituti exclusionem, præsum. 89. libro 5. numero 109. Et quid si sunt ingressi religionem bonorum capacem, ibi. nepotes & pronepotes præsumuntur positi in conditione, ad exclusionem substituti, præs. 89. lib. 4. nu. 154.

Filius quibus de causis possit exhæredari, & quando præsumatur exhæredari.

Filius licèt ob vitium ingratitudinis possit à patre exhæredari, secus tamen est peracta per eum pœnitentia, qui ingratus esse desinit, præ. 32. lib. 3. num. 39. Imò si fuerit à patre ex justa causa exhæredatus, si postea se reconciliavit cum ipso patre, exhæredatio censetur revocata, ibid. num. 40. dicitur nominatim exhæredatus, qui & si non fuit proprio nomine demonstratus, appellatione tamen est satis certificatus cùm solus esset, præsum. 70. libro 4. num. 20. non est exhæredandus ut ecclesia instituatur, præsu. 189. libro 4. num. 122. Intellige quo ad legitimam, non quo ad reliqua, sed malè, quia de tota successione loquitur beatus Augustin. ibid.

Filij adoptivi qui dicantur: quando patri succedant, & quando faciant conditionem deficere, & quando excludant substitutum.

Filij adoptivi largè dicuntur filij, præsum. 185. libro 4. num. 22.

Filius adoptivus in dispositione favorabili nihil differt à legitimo naturali, præs. 89. lib. 4. num. 36. adoptivus dicitur filius solummodo legitimus non autem naturalis, præsum. 82. libro 4. num. 3.

Filij adoptivi dicuntur filij, fictè, & impropriè, non autem verè, præsu. 76. libro 4. num. 7. an & quatenus similes sint in omnibus filiis legitimis & naturalibus, præ. 89. libro 4. num. 32. 33. 34. & seq. vsque num. 45.

Filius adoptivus, an faciat deficere conditionem ad exclusionem substituti, præs. 85. lib. 4. num. 104.

Filij adoptivi non faciunt regulariter deficere fideicommissum, præ. 78. lib. 4. num. 49. 82. præsu. 89. eod. libr. num. 45. an & quando excludant substitutum, præsu. 82. libro 4. num. 1. 2. 8. 14. 16. 17. 18.

Filius amplectens matrem etiam prostratam, præsumitur singularis benevolentiæ gratiâ id fecisse, pr. 17. libr. 5. num. 3.

Filij arrogati propius accedunt ad naturam legitimatorum quam adoptivi, pr. 82. libro 4. num. 7.

Filius arrogatus si fuit gravatus restituere alteri, intelligitur, si sine liberis decesserit, præ. 89. libro 4. num. 31. Et quid in adoptato, ibid. & num. seq. an excludat substitutum, si testator dixit, si decesserit sine filiis, præsi 82. lib. 4. nu. 4. & sequ. Et an sit verè filius arrogatoris, sicut adoptativus adoptantis, ibid. num. 5.

Filio arrogato instituto, cujus arrogatio apparet deinde nulla, valet nihilominus testamentum, si alioqui erat eum hæredem facturus, pr. 24. libro 4. num. 19.

Filij constitutorum in sacris ignominiosi dicuntur, & perpetuo servi esse debent in ea ecclesia, in qua pater ministravit: & filiorum nomen non obtinent, præ. 78. libro 4. num. 47.

Filius qui deliquit, non præsumitur deliquisse voluntate, & consensu patris, præsum. 27. libro 5. numero 7. Ampliatur, ibidem num. 8. 9. 10.

Filij deportati, vel damnati in metallum non censentur positi in conditione tacita ad exclusionem substituti, pr. 89. libro 4. num. 110. & descendentes nondum nati tempore evenientis casus fideicommissi, quando agitur de fideicommisso vel legato puro non præsumuntur à testatore vocati, præsu. 93. libro 4. num. 1. Et quid in fideicommisso conditionali, ibid. num. 2. & 3.

Filius ducens vxorem post mortem patris, potest obligare bona fideicommisso subjecta pro restitutione dotis, & redditur ratio, præ. 190. lib. 4. num. 15.

Filiis duobus eodem tempore natis, & vno partu, si incertum est quorum primus sit natus, quid sit præsumendum, præs. 51. libro 6 num. 13. & seq.

Filij duo eodem partu nati pulcritudine, & viribus rarò sunt dissimiles, & quare, ibid. num. 27. Vide in verbo masculo, & fœmina eodem partu natis, emancipati vocati vnà cum patre quam portionem consequantur, præs. 18. libro 4. num. 36.

Filius emancipatus si fuit institutus, & gravatus restituere, intelligitur, si sine liberis decesserit, præs. 89. lib. 4. num. 51.

Filios eorum qui læserint Cæsaris majestatem, vel in hæresim lapsi fuerint, justè damnari certa pœna, & quare, pr. 56. lib. 6. num. 6.

Filius familias existens in quasi possessione sui juris ob actus plures à se gestos obligatur erga creditorem, cui ex causa onerosa centum promiserat, tametsi statutò cautum esset, quod filius non posset se obligare sine patris consensu, præs. 55. libro 6. num. 30.

Filij fratris, an & quando censeantur vocati à testatore.

Filij fratris, nunquid per fideicommissariam censeantur vocati, quando testator dixit, Instituo filium meum, & si is decesserit sine filiis, ei substituo fratrem meum, ejúsque filios, præs. 71. lib. 4. num. 22. & seq. per fideicommissariam an & quando vocati censeantur, præs. 71. libro 4. nu. 12. & seq. vsque num. 17. per vulgarem vocati, quando præsumantur, pr. 71. libro 4. num. 7. & seq. non censentur onere fideicommissi gravati, quando testator post descendentes fratris substituisset alios alterius gradus, præs. 71. libr. 4. num. 24. Idem quando testator reciprocè substituisset ipsos filios, vel descendentes fratris sui, & post eos omninò extraneos substituisset per fideicommiss. ibid. nu. 25. Idem quando testator dixit substituo fratrem meum ejusque filios, & descendentes in stirpes & non incapita invicem, & vicissim vulgariter, pupillariter, & per fideicommiss. ibid. num. 26. Idem si testator dixit, substituo fratrem meum, & quandocunque is decesserit, substituo ejus liberos, vel descendentes, ibid. num. 27.

Filius gravati, si alius ejus hæres non extat, facit deficere conditionem, præsum. 130. libro 4. num. 26. aliquando habitus & tractatus ut filius, si deinde à patre rejectus in alterius domum se contulit, & à novo patre tanquam filius haberi, & tractari cœpit, ab illa quasi possessione recedere dicitur, præsu. 53. libro 6. num. 31. Idem quando tractatus sonaret potius in causam pietatis quam filiationis, ibid. num. 32.

Filij

Filij hæredes instituti non solum alimenta consequi debent, sed usumfructum quoque obtinere, pr. 139. libro 4. nu. 23.

Filio hærede instituto, rogatoque ejus patre filium emancipare, præsumi rogatum patrem etiam restituere hæreditatem ipsi filio, pr. 23. lib. 4. num. 1. & per tot.

Filius, cui delata fuit hæreditas patris, si facit collationem bonorum fratri suo, non præsumitur adivisse hæreditatem, præ. 101. lib. 4. nu. 97.

Filij hæreticorum infames esse dicuntur, præs. 33. lib. 5. nu. 24. Et filij, & nepotes hæreticorum ex decreto Bonifacij Pontificis non sunt admittendi ad officia & beneficia ecclesiastica, ibid. num. 26. Intellige de his filiis, quorum parentes fuerant pertinaces in hæresi, & in ea decesserunt, ibid. num. 27. improbi fato quodam à viris egregiis proficiscuntur, pr. 58. lib. 6. num. 11.

Filius impubes, si una cum patre moritur ruina, vel naufragio, præsumitur obiisse ante patrem, quando ipse substituisset pupillariter ipsi filio impuberi, & quare, præs. 50. lib. 6. num. 34. Idem quando agitur de successione in bonis extranei num. 35.

Filij illegitimi præsumuntur iisdem vitiis laboraturi, quibus & eorum patres laborant, & quare, præsum. 33. libro 5. num. 9. illius qui fuit institutus gravatus, excludunt etiam alterum testatoris filium substitutum, pr. 89. libro 4. num. 119. Et confutantur opiniones, ibid. num. 121. adversus parentes ingrati lege divina apud Hebræos lapidibus obruebantur, pr. 4. libr. 5. numero 12. legitimati dicuntur consecuti jura legitimorum, & qui dicantur justi liberi, pr. 89. libro 4. numer. 23. excludunt fœminas quando extat statutum, quod stantibus masculis fœminæ excludantur. pr. 89. lib. 4. num. 25.

Filius legitimus legitimati non excludit substitutum, quando dictum fuit, & si decesserit sine filiis legitimis & naturalibus, vel ex legitimo matrimonio, cùm pater ipse non potuerit succedere nec plus juris habere potest quam pater, præsum. 79. libro 4. num. 29. Declara, ut ibid. num. 30.

Filio legitimo filij spurij avum relinquere posse contemplatione ejus nepotis constat, quando ipse filius spurius jam decessisset. præs. 69. lib. 4. num. 23. Idem quando avus reliquit sic nepoti, ne aliquis ususfructus acquiratur filio spurio, ibid. num. 24.

Filij ex putativo matrimonio sunt verè, & propriè legitimi, quo ad successiones, si modo fuerit solemniter celebratum matrimonium & affuerit bona fides in facto ipsorum contrahentium, præ. 77. lib. 4. num. 3. Quod extenditur, ibid. quoad excludendum substitutum, &c. num. 4. 5. 6. limitatur, nu. 7. an & quando præsumantur comprehensi sub filiis in conditione positis ad substituti exclusionem. præsum. 77. libro 4. num. 1. instituti à patre, qui credebat eos esse natos ex legitimo matrimonio, assumunt hæreditatem, nec corruit institutio, & quare, præsum. 24. libro 4. numero 9. naturales ex matrimonio putativo faciunt conditionem deficere, & excludunt substitutum, præsum. 78. libro 4. numero 29. Filij nati ex adulterio, manci atque imperfecti quodammodo censentur, præsum. 54. libro 6. nu. 27.

Filij nati antequam pater habitus fuisset hæreticus, privantur bonis paternis sicuti nati post. pr. 33. lib. 5. n. 17. & seq. Contra. ibi. nu. 28. sed minus rectè, & confutantur opiniones, ante hæresim patris non debent ejus criminis pœna affici, nec sunt privandi beneficiis ecclesiasticis, quæ jam tempore commissi criminis obtinebant. præs. 33. lib. 5. num. 33. contra, ibid. n. 17. & 35. & seq. ante hæresim patris non puniuntur, si tandem pater ad ecclesiæ unitatem redierit, ibid. nu. 40.

Filij naturales qui dicantur, an & quando substitutum excludant, quando faciant deficere conditionem, & quæ consequantur ex bonis paternis.

Filius naturalis ut dici possit quæ requirantur, præs. 54. libro 6. num. 3. & 13.

Filij naturales non dicuntur propriè filij, sed impropriè, præs. 78. lib. 4. num. 67.

Filius naturalis non est in potestate patris, præsu. 89. lib. 4. num. 44.

Filij naturales, an & quando comprehendantur sub nomine filiorum in conditione positorum ad exclusionem substituti, præs. 78. lib. 4. nu. 1. & 2. substitutum non excludunt, quando dixit testator, Si decesserit sine filiis & naturalibus, præs. 78. lib. 4. num. 67. & seq. Secus si testator dixerit: Et si hæres meus decesserit sine filiis ex legitimo matrimonio, & quoquo modo venientibus, quia intelligitur etiam de spuriis, ibi. nu. 69. in conditione positi, an excludant ecclesiam substitutam, præs. 78. lib. 4. nu. 66. an & quando faciunt deficere conditionem, quando testator erat in dignitate positus. præs. 87. lib. 4. nu. 22. 23. 30. & seq. usque num. 40. non faciunt deficere conditionem, præs. 78. lib. 4. nu. 10. & seq. contra, ibid. n. 2. & seq. non faciunt deficere conditionem, etiamsi sit instituta fœmina extranea, præs. 78. lib. 4. n. 60. Secus si dicta fœmina jam esset in concubinatu, ibid. num. 61. non faciunt deficere fideicommissum, quando colligitur ex testatoris voluntate ipsum nolle, quod dicti filij excludant substitutum, præs. 78. lib. 4. num. 57. Idem quando aliæ adsunt conjecturæ, de quibus vide ibid. num. 62. 63. cum multis seq. usque ad finem.

Filius naturalis si fuit gravatus restituere alteri à patre, intelligitur, si sine liberis decesserit, secus in spurio, præs. 89. lib. 4. n. 21. Idem in filio naturali, vel spurio legitimato instituto in totum, ibid. nu. 22. Et idem in filiis susceptis à filio ipso gravato dum fuit in deportatione, ibid. num. 30.

Filij naturales non censentur rumpere fideicommissum, quando gravatus tempore testamenti habebat filios legitimos naturales, quia testator præsumitur de illis tantùm cogitasse, præs. 70. 78. lib. 4. num. 63. & seq.

Filij naturales jure digestorum nihil consequebantur ab intestato, præs. 78. lib. 4. num. 22.

Filius naturalis unciam tantum ex bonis patris consequi potest, existentibus aliis filiis, præsu. 48. libro 4. nu. 6. Si substitutus sit filio legitimo, & naturali, aliis filiis existentibus, succedit pupillo tantum in bonis ipsius pupilli, & non in bonis patris, exceptis duabus unciis, ibid. naturalis legitimatus, an censeatur in conditione positus ab avo testatore, qui gravavit ejus partem alteri restituere, si sine liberis decesserit, si fuit legitimatus tempore conditi testamenti, præs. 89. libr. 4. num. 103. natus in libertate sine figura matrimonij regulariter non facit deficere conditionem nec jure novo, nec jure antiquo, præs. 78. lib. 4. nu. 7. & 19. Secus quo ad duas uncias, in quibus succedit ab intestato jure Auth. ibid. quandoque ex personarum qualitate facit deficere conditionem, & quomodo, præsum. 202. libr. 4. num. 3.

Filij naturales concepti in servitute in figura matrimonij, eod. jure succedunt quo legitimè nati in libertate, pr. 78. lib. 4. nu. 28. & conditionem deficere faciunt, ibid. num. 9. 15. 18.

Filius posthumus natus in quinto, sexto, vel octavo mense, qui statim decessit, non præsumitur in conditione tanta positus ad excludendum substitutum, præs. 89.

BIU Cujas

lib.4.n.111. Nec rumpit testamentum, ibid. Idem quando partus est monstruosus ibid.n.112. Idē in filiis, qui etsi nati sunt, non tamen extant tempore mortis gravati, cum eo adhuc superstite decesserit, ibid.n.113. præterius, quem pater ignorabat vivere, an habeatur pro instituto, pr.26.lib.4.n.21.23.& per tot.30.& seq.

Filio intra pubertatem defuncto matre exclusa admittitur substitutus, si autem post pubertatem decessit filius, succedit mater per fideicommissariam, præs.39. lib.4.nu.2. Spiritualis non facit deficere conditionem, si sine filiis decesserit, ad exclusionem substituti, præs. 89.lib.4.num.108. si fuit institutus à patre spirituali, & gravatus alteri restituere, non subintelligitur in eo conditio, si sine liberis decesserit, & quare, præs.89. libro 4.num.53.

Filij spurij, quando à patre sint alendi, & quid consequantur ex bonis patris: & quibus prohibeantur.

Filij spurij constitutione juris Pontificij à patribus sunt alendi, quod & jure Cæsareo observatur, pr.54. lib.6. nu.9.& pr.78.nu.69. Et si ejus sunt ætatis, ut possint esse in judicio, legitimam personam quo ad judicium habere dicuntur, ibid.num.50. Spurij nec directè, nec indirectè consequi possunt bona patris, præs.96. lib. 4. num.6. quod ampliatur, ibid.nu.13.14.& sequ. Limitatur, nu.43.& seq.

Filius spurius non censetur prohibitus relictum acquirere quando ei pater reliquit, cum legitimus & relicti capax erit, præsum.96.lib.4.num.33. Secus si filius sit incestuosus, ibid.num.34.

Filio spurio pater non modo prohibetur relinquere, jure positivo, sed & jure divino, præs.96.libr.4.numer.3. si pater reliquit sub conditione, cum relicti capax erit, pendente hac conditione sit agendum de hæreditate, præs.96.libr.4.num.35. quando præsumatur fraudulenter datum, præ.96.lib.4.num.18.19.20.& multis seq. usque num.33. Ex filio spurio nepoti legitimo non potest avus quid relinquere contemplatione ipsius filij: ibid.num.19.& quando contemplatione filij, quando nepotis relictum præsumatur, ibid.num.22.& seq. usque n.28. præsumitur fraudulenter relictum quando pater ipsius ei reliquit causa alimentorum ultra debitam quantitatem, præsum.96.libro 4.numero 28. Idem quando pater relinquit filiæ spuriæ causa dotis, ibid.num.29. Idem si ejus pater instituit Principem aliquem sub conditione, si personaliter veniet ad capiendum hæreditatem, & interim reliquit spurium & ejus descendentes administratores & curatores hæreditatis sine redditione rationum, ibid.num.31. Idem quando reliquit ipsi spurio non nominando eum esse filium suum, ibid.num.32.

Filij testatoris, si sunt instituti & eis datus & substitutus extraneus succedunt invicem ex jure accrescendi excluso substituto, præs.87.lib.4.num.9.

Finem ad unum inducta, contrarium non debent operari, præs.134.lib.4.num.32.

Fines possessionem & dominium demonstrant, præsu.100. libro 3.n.13.

Finis, quando necessario non pendet à principio, ipsemet finis attenditur, pr.17.lib.6.nu.9. Idem quando principium ex se nihil operatur, sed est ratione, & causa finis, ibid.num.10.

Finium mutatio non præsumitur, & ubi olim fuerunt termini, ibidem & nunc esse censentur, præs.43. libr.6. num.1.

Fiscus licèt loco filiorum succedat, succedit tamen, & habetur tanquam extraneus, præ.139.lib.4.num.75. Et succedit delinquenti tanquam extraneus successor, ibi. n.83. cui solvitur tanquam creditori, tenetur credere suum solventi pro debitore sicuti quilibet alius creditor. præs.189.lib.4.nu.143. etsi non regulariter, multis tamen in casibus est privilegiatus. præ.72.lib.2.nu.2. in casibus non privilegiatis jure communi utitur, & privato æquiparatur, n.3.& præ.131.lib.3.n.69. cum privato in pari causa onerosa certans, utrum præferatur, tres sunt opiniones, præ.72.lib.2.nu.12.16.& 17.

Fisco ne gabellas solvat concessum privilegium, non transit ad gabellæ conductores, præs.103.lib.3.n.7. agente de lucro captando, adversus privatum de damno certantem, judicatur in dubio contra fiscum, præ.72.lib.2. nu.5. ex causa onerosa, contra privatum de causa lucrativa, pro fisco præsumptio est, & pro eo judicandum, ibid.num.8. de privato in pari causa lucrativa existentibus, uter præferatur, duæ sunt opin.n.10.& 11. contendente cum muliere causa dotis, in dubio pro dote pronunciandum, n.18. Alia refertur opinio, ibid. n.24. actore, & reo convento privato, pro reo est præsumptio, præs.90.lib.2.n.15.

Forensis licet is non sit, qui in loco natus est, pro tali tamen fictè habetur, si in eo loco onera non sustinet, præs. 95.lib.5. num.31. si ex dispositione statuti est incapax immobilium civitatis, sibi debetur æstimatio rei immobilis legatæ, præsu.120.libro 4. numero 6. Declara, ut ibid.numer.78.& sequ. contrahens, ejus cum quo contrahit, præsumitur conditionem cognovisse, præ.88. libro 3.num.12.

Forensem, & civem novellum prætextu ignorantiæ, à delicto, non autem contrahendo recusari, præsum.88. lib. 3.num.14.

Forum conscientiæ solam attendit veritatem, quæstio.80. lib.1.n.15.

Fori antiqua praxis est sequenda, & ab ea non recedendum, præs.34.lib.5.n.18.

Fornicatio præsumitur etiam inter sanguine conjunctos, quando adest aliqua violenta præsumpt. præsum.17. lib.5.numero 6. maximè hoc procedit in sola consanguinea & affine, ibid.numero 7. Idem quando nimia esset familiaritas inter patrem & filiam, & fratrem & sororem, ibid.num.8.

Fornicario affectu cognovisse asserens, non potest dici vir constans, præs.4.lib.3.num.33.

Franciscus Donato Venetorum Dux octuagesimo quarto ætatis suæ anno integris viribus adhuc Reipublicæ operam dedit, præsum.46. libro 6. numero 17. Molinus post centesimum ætatis suæ annum Venetiis procuratoria dignitate ornatus est, præs.46. lib. 6. num.8.

Fratris nomine quis comprehendatur: Et ad quæ teneatur frater erga fratrem.

Fratris nomine non venit soror, pr.84.lib.4.num.12.

Fratres ad mutuum auxilium compositi videntur, pr.16. lib.5.num.3.

Frater præsumitur fratrem diligere, & per consequens ipsum lædere nolle, præs.53.lib.2.nu.1.& præs.16. lib.5. num.1. extenditur ibid. num.2.& seq. nunquid possit alienare bona fideicommissi, ut dotem constituat sorori, præs.189.lib.4.num.38.39.40.41. tenetur dotare sororem, quando extat statutum, quod stantibus masculis fœminæ non succedunt, ibid.num.42. Secus si soror est uterina, ibid.num.43. tenetur pro fratre offendente majestatem principis, sic dictante ejus decreto: secus si frater erat absens, quādo aliter frater offendit ipsum principem, pr.31.lib.5.n.25. non tenetur dotare sororem quando ex bonis patris habet ut se dotet, præsu.190.

lib.

BIU Cujas

lib.4.num.63. conjunctus ex latere patris ei cui substitutus fuit, an excludat matrem ex tacita pupillari, præs.39.lib.4.num.82.

Fratres hæredis gravati non præsumuntur positi in tacita conditione, si sine filiis, &c. ad exclusionem substituti, præs.89.lib.4.num.114.

Frater institutus à fratre, si sit gravatus alij restituere, non subintelligitur in eo tacita conditio, si sine filiis decesserit, quia in eo cessat conjectura pietatis: & quia frater non tenetur fratrem instituere sicut pater: & confutantur argumenta eorum qui contrarium censuerunt, præs.89.lib.4.nu.55. possidens, & administrans bona fratris, præsumitur jure familiaritatis possidere, præs.67.lib.6.num.12. & soror habent querelam contra testamentum, quando est instituta turpis persona licet non consequantur legitimam ex bonis fratris defuncti, pr.38.lib.4.num.17.

Fratres, & sorores pluries incestum commisisse observatum est, præs.17.lib.5.num.14.

Frater testatoris præsumitur magis dilectus ab ipso testatore, quam ejus uxor, mater pupilli, & propter ea præsumitur excludere ipsam, pr.56.lib.4.nu.17. Idem de patruo, & pia causa, ibid.num.18. uterinus testatoris substitutus non censetur vocatus ad exclusionem matris pupilli instituti, præs.56.lib.4.num.16.

Fratres vtrinque conjuncti, an & quando æqualiter succedant cum consanguineis fratribus, & quando eos excludant.

Frater vtrinque conjunctus, an fratrem consanguineum excludat in substitut. vulgari, pr.75.lib.4.num.1. 2. 3. & seq. an in substitutione pupillari, ibid.num.8.12. & seq.

Fratres vtrinque conjunctos æqualiter admitti in substitutione ad fideicommissum cum consanguineis, præs.75.lib.4.num.18. Secus si testator in substitutione expressim conjunxisset re, & verbis vtrinque conjunctos, ibid.num.18.

Frater vtrinque conjunctus excludit consanguineum in causa intestati, præs.75.lib.4.nu.11. vtrinque conjunctus tunc fratrem consanguineum excludere censetur, quando pater ipse in institutione re, & verbis conjunxit duos ex prima vxore filios, alios duos ex secunda, præ.75.lib.4.num.4.

Fratres vtrinque conjuncti quando fuerunt re & verbis expressim à testatore conjuncti, præferuntur consanguineis in pupill. substi. pr.75.lib.4.num.14. Et quid in substitutione fideicommis. ibid.n.29.

Frater vtrinque conjunctus substitutus excludit matrem ex tacita pupillari, præs.39.lib.4.num.39. additur ratio num.80. ibid. habens vtrinque conjunctos, nec non alios fratres consanguineos si simpliciter substituit filio suo fratres suos, an vtrinque conjuncti excludant consanguineos, præs.75.lib.4.num.19.20.21. pro fratre non est testis omni exceptione major, & quam fidem tribuat index arbitrabitur, præsum.53.lib.2.num.6. & num.3.4. institutus à fratre commilitone, militia potius, quam fraternitatis causa censetur institutus, præ. 29.lib.3.num.42. debens centum sorori, tantam quantitatem in dotem promittendo, non præsumitur donare, præsum.16.lib.3.num.2. sororis debitor ex causa dotis, dotando sororem præsumitur compensare, ibid.nume. 3. vivens in communione, si fratrem hortetur ut filiam nuptum tradat, dotem ex pecunia communi numeratam pro rata sua donare præsumitur, præsum.35.lib. 3.num.4.

Fratres duo possidentes bona paterna tanquam divisa per decennium præsumuntur ab initio divisisse, præ.33. lib.2.n.16. separatim habitantes longo tempore, possidendo pro singulis partibus percipiendo commoda, & onera subeundo divisisse præsumuntur, præs.60.libr.3. num.3. quod extenditur, ibid.num.4. & 5. possidentes partes inæquales, non præsumi divisionem fecisse, si tamen illa magna sit inæqualitas numero 6. & 8. habitantes simul patre eorum vivo, non præsumuntur societatem iniisse, præsum.56.libro 3. numero 5. vel affines plures simul habitantes, pupillis aliquibus ex iis existentibus nullam iniisse societatem præsumuntur, n. 6. quod extenditur, ibid.num.9. & 11. aut affines omnes majores, non negociantes, sed hæreditatem indivisam possidentes, societatem contraxisse non præsumuntur, ibidem numero 20. Nisi contrariæ existant conjecturæ, numero 21. Vel diu simul habitantes, communicassent reditus, numero 22. aut affines natu majores omnes, simul habitando, si vnus tantum negocietur, non præsumuntur iniisse societatem, nume.23. Nisi tamen reliqui communicarent ea quæ aliunde sibi obveniunt, numero 24. omnes majores negotiando, lucra communicando, contraxisse societatem præsumuntur, quo ad illam negociationem, num.25. Non autem quo ad reliqua, num.28. Nec refert quod diversas negociationes exerceant, dummodo lucra communicent, num.30. affines, an & quando negociando, & lucra communicando præsumantur societatem iniisse, quo ad omnia bona, prædia scilicet, & similia, num. 31. 32. 33. 34. & 35. & affines omnes natu majores hæreditatem possidentes indivisam, simul vivendo, & lucra indifferenter communicando, omnium bonorum societatem præsumuntur contraxisse, num.37. quod declaratur & extenditur, ibid.nu.38. & seq. natu majores, vel affines, simul habitando, atque lucra communicando, nec ineundo rationes, quando tamen non censeantur omnium bonorum societatem iniisse, num. 43. 44. & seq. duo artifices, communicantes lucra, & quæsita ex ipso artificio, quam societatem præsumantur inire, quæst.20.lib.1.num.4.

Fraternitatis quasi possessio acquiritur per tractatum, præs.53.lib.6.num.25.

Fraternitates dicuntur loca pia, & legatum eis factum dicitur ad pias causas, præs.115.lib.4.num.5.

Fraus conjecturis, & præsumptionibus probari potest, pr. 3.lib.5.nu.43. non præsumitur, nisi probetur, præsum.78. lib.6.num.3. in dubio nunquam præsumitur nec actu, nec potentia, præs.82.lib.4.num.10. in dubio non est præsumenda, præs.82.lib.4.n.29.

Fraudibus quoad fieri potest obviandum præsu.190.lib. 74.n.21.

Fraus in his, quæ voluntariæ sunt jurisdictionis, facilius committitur, pr.85.libro 2.num.94. dolus & malitia, in arbitratore non creditur adesse, præs.76.libr.2. num.17.

Fraudis & malitiæ præsumptio cessat, probationibus incontinenti oblatis, præsum.47.libr.2.num.1. Plura vide in verbo Dolus, item Simulatio.

Frequentatio loci assidua, in quo quis occisus, indicium est ad torturam sufficiens, alio adminiculo concurrente, quæst.89.lib.1.n.126. Illud autem indicium quomodo tollatur, num.127.

Frigiditas conjugum, ex triennali cohabitatione præsumitur, quæ.36.lib.1.num.6.

Fructus tantum, an & quando præsumantur relicti, & quando jus usufructus, præsum.136.lib.4.num.1. 2. 3. 4. 5. ex hæreditate adita percepti non dicuntur hæreditarij, præs.188.lib.4.num.27. sui natura sequuntur dominium, pr.30.libr.3.n.55. futuri sunt quid diversum à præteritis,

BIU Cujas

præteritis,præsum.29.libro tertio,num.93.rei vendi posse, præs.104.lib.2.num.21. maturos de fundo alieno suis impensis colligens, eos Domino fundi donare præsumitur, præsum. 33. libro tertio, numero tertio, naturales magni valoris,quando maritus restituat,præsum.9. libro tertio, numer.16.Et quid de modicis, numer.17. qui magni vel modici valoris sint,arbitratur judex, numer.18.non præsumuntur consumpti,sed adhuc extare, numer.23.quando extare vel consumpti præsumantur, judicis arbitrio tribuendum, numer.25. qui & quot percepti sint conjecturis probari posse, numer. 26. pœna, & similia necessaria rei petitæ specialiter in generali liberatione comprehenduntur,præs.151. libro tertio,num.12.Idem de appendiciis,& connexis rei pro qua facta fuit liberatio, ibidem numer. 13. & 14.

Frumentum aliquando in genere capitur,aliquando in specie,& quomodo,præ.151.lib.4.nu.2.

Frumento legato,quid præsumatur legasse testator, præ. 151. lib.4.n. 1.& seq.legato quod testator habebat in civitate, censetur legatum frumentum existens in suburbiis, quando ibi tenebatur causa custodiæ,donec deferretur in civitatem,præ.126.lib.4.num.11.

Fugitivus is censetur,qui ad fugam se præparat,præ.3.lib.6. num.12.

Fuga ad torturam indicium est sufficiens,quæst.89.libr.1.nu. 36.quando quæstionibus faciendis, non præbeat indicium, ibid.num.37.38.39.& additur declaratio,nu.40. ob contumaciam indicium facit, concurrente levitate vitæ inaccusato,vel alio quodam adminiculo,nu.41. ex carcere eo tamen non fracto, indicium quando ad torturam faciat,nu.42.injustè carcerati,tortura non est indicium sufficiens,num.43. sola etiam absque conspiratione, si cum carceris fractura fiat,plenam probationem criminis facit in aliquib.casibus,num.46.47. & 48. cum fractura carceris ad condemnationem probationem non facit, si injustè quis detentus sit,nu.49.scholarium ex privilegio contra ipsos non facit indicium,excepto crimine hæresis, numero 50.

Fundamentum constituens in qualitate, eam adesse probare debet,præsum.48.lib.2.nu.2.vide Qualitas.

Fundi nomine quid contineatur, & quid legato fundo comprehendatur.

Fundi nomine continentur dolia,molæ olivariæ,& prælum, cum fundo sint infixa,præsum.154.lib.5 num.3.

Fundum, idem est dicere, quod & totum fundum, cum non possint partes separari, præsum.62.lib.4 num.4. Intellige quo ad partes integrales ipsius fundi, non autem quo ad partes discretas, & quotitativas, ibidem numero 5.

Fundi identitas, vel unitas quando satis dicatur probata, præsu.15.lib.6.nu.30.& seq.

Fundo instructo legato,qui fundus debeatur ex conjecturata mente testatoris, præsum. 154. lib.4.nu.1. Quod si testator simpliciter legavit fundum, præsumitur legasse, quæ ita fundo cohærent ut amoveri inde nequeant, ibidem numero 2. continentur verò ea, quæ sunt divisa & separata ab eo, ibidem numero quinto, instructo legato,vel ut instructus est, quidnam debeatur, & quid differat hujusmodi legatum à legato fundi,& instrumentorum, ibidem numero 14. & numero 6.7.8. legato, ut optimus maximusque est, non solum omnia instrumenta debentur fundo necessaria, sed & quæ voluptatis causa in fundo habuit testator, præsum. 154. libro quarto, numero 17.

Fundū tradente venditore cum pacto,ut ei locetur in perpetuum & quod usque ad decennium, vel perpetuum possit redimere,simulatio præsumitur,præ.122.lib.3.nu.74.

Fundus datus in dotem cum pecunia quam maritus promisit restituere, remanet dotalis, præsum. 74. libro tertio numero 25. Idem si maritus obligavit bona sua pro restitutione pecuniæ, pro restitutione verò fundi nihil dixit, ibid.nu.26.

Furem scienter receptans punitur pœna furti,dubio autem secus,præ.26.lib.5.nu.34.

Furiosus, insanus, aut mente captus, an & quando quis præsumatur: & an furiosus possit gravari onere fideicommissi.

Furiosus, insanus, demens, aut mente captus, an & quando quis præsumatur,præsum.45.lib.6.numero primo.Et quid differant furiosus,insanus,demens, & mente captus,ibid. num.2. Quod in multis æquiparantur,& macarones appellantur,ibid.num.17.is præsumitur, qui furiis quodammodò agitatur, & rabie angitur, unde nec sibi, nec aliis parcit,ibid.nu.11. Item quibus ex indiciis & actibus furiosus cognoscatur,ibid.num.15.24.25.& seq. is non præsumitur, quem non constat antea furore agitatum fuisse, sed sanæ mentis censetur, ibid.num.18. si quis fuit ab initio, atque etiam post, præsumitur etiam medio tempore fuisse talis,præsum.36. libro 6. num. 12. si habet dilucida intervalla, si dubitatur an actus ab ipso gestus, sit gestus tempore furoris, vel intervalli in dubio præsumitur gestus tempore furoris,præsum.45.libro sexto,numero 63. Et qui dicit fuisse gestum tempore dilucidi intervalli, probare id debet, ibidem, an possit gravari onere fideicommissi,præsum.49. libro quarto,num.12. qui præterito tempore fuit, ita & nunc præsumitur. Idem in ægro & infirmo,num. 24. lib. 1. num. 15. 16. præsumitur,cui tanquam furioso prætor curatorem decrevit, præsum.75. lib. 2.num.57.

Furiosum,& mente captum,qui asserit,id probare debet,qui 28.libro 1.num.71.

Furor an & quando præsumatur, an & quanto tempore durare censeatur.

Furoris, & dementiæ signum, & conjectura est,quando quis jussit cadaver suum in mare projici, præsum. 45. libro 6. numero 29. Idem quando jussit cadaver suum sepeliri cum sonis & cantibus. Ibid. num. 41. Idem quando quis nomen suum ignorat, ibid.num.30. Idem quando quis loquitur verba inordinata,fatua,& talia,quæ ab homine sanæ mentis proferri non solent,ibidem numer.39. Idem quando quis uno propè tempore bona sua dilapidavit, ea vendendo vili pretio, sine causa donando, ibid. num. 57. Idem quando quis facit actus, quos nemo sanæ mentis faceret, ibid. num. 48.morbus cum sit insanabilis,præsumitur durare omni tempore, & dilucida intervalla cum sint per accidens,probari debent per asserentem illa,præ. 45.lib.6.nu.64.

Furor, quando brevi tempore dicatur reversus judicis arbitrio relinquitur cum jure diffinitum non sit, præsum.50. libro quarto, num. 10. & 17. cessans, & brevi revertens dicitur potius inumbrata quies, quam mentis sanitas restituta, præsum.50. libro 4. num. 8. & insania sui naturæ insanabilis durans præsumitur, licet aliqua extent dilucida intervalla, ibid.

Furtum à quibus commissum præsumatur, & circa quæ & quando sine culpa custodis commissum dicatur.

Furtum factum fuisse, quando conjecturis probari possit, & fama pupilli, præsum. 61. libro sexto, numero 21. quæ sint illæ conjecturæ, ibid.num.22.23. & seq. detegitur &

BIU Cujas

sumitur indicium à forma pedis accusati de ipso furto: non est autem sufficiens indicium ad torturam, præsum. 31. libro quinto, numero duodecimo, præsumitur commissum culpa eorum, apud quos res extabat, præsum. 3. libro 5. numer. 130. præsumitur commissum ab ipsius rei custode ob malam ejus custodiam, & potest is torquert, ut furem indicet, præsum. 31. libro 5. num. 1. Secus si in custodiendo eam diligentiam adhibuit, quam unusquisque diligens paterfamilias adhibuisset, & quando more solito custodivit, ibidem numero secundo, commisisse, quis & ex quibus conjecturis præsumatur, præsum. 31. libro quinto, numero 10. & seq. is præsumitur commisisse, apud quem claves adulterinæ ad aperiendum ostium domus repertæ sunt, præsum. 31. libro primo, numero 17. non censetur commissum in re sociali, si dominus ea utatur ad usum destinatum, præsum. 18. libro quinto, numero quarto, casu fortuito, & sine culpa custodis, quando dicatur commissum, præsum. 61. libro 6. num. 37. 38. & seq. non sine culpa custodis committi solet, qui diligentius custodire debuit, præsum. 61. libro 6. num. 34. vide verbum custos, apud Lacedæmones non puniebatur ob id quod ipsi rerum domini ob neglectam custodiam in causa furti essent, præ. 61. lib. 6. nu. 35. an & quando in re inventa, vel pro derelicto habita commissum præsumatur, & quando censeatur res habita pro derelicto, præsum. 30. libro quinto, numero primo.

Furto testibus probato creditur juramento partis de scripturis furto subtractis, præsum. 61. libro sexto, numero 29.

Furtum ad hoc ut dicatur manifestum, attenditur principium commissi furti, quare, præsum. 17. libro sexto, num. 5. à servo commissum, præsumitur consensu Domini commissum, si ipse servus sit improbus, & nequam, præsump. 27. libro quinto, numero 18. Non punitur tamen Dominus eadem pœna, qua plectendus est sed mitiori, arbitrio judicis, ibidem numero 19. est alienæ rei contrectatio, quæst. 14. libro primo, numero 68. præsumitur commissum ab eo, qui in domo conversabatur, quæstio. 14. libro primo, num. 55. à vicinis factum præsumi, quæstio. 89. Vel ab eo, nu. 95. qui consuevit in eadem domo conversari, ibid. Declaratur tamen numero 97. & 98. à viro bonæ conditionis, & famæ factum præsumi, etsi res penes eum reperiatur, ibidem numero 99. & præ. 141. libro 3. num. 15.

Furti & donationis in concursu, potius donatio, quam furtum præsumitur, præ. 141. lib. 3. nu. 13.

Furto rem suam consequi posse, quando liceat, qu. 80. libro 1. num. 35. res subtracta, penes accusatum reperta, torturam facit habere locum, si malæ conditionis, & famæ sit, quæst. 89. libro 1. nu. 141.

Furtivæ rei Emptor, vide Emptor: & vide furtiva.

Futura judicamus, & metimur ex præteritis, quæst. 89. libro 1. num. 103.

G

Gabellam conducens à civitate, quæ immunis est in rebus à se emptis, non habet jus exigendi ab ipsa, præsu. 44. libro 3 nu. 11.

Galenus dum puer esset, & febri quateretur, ex cubili prominentes atro colore festuculas videre se opinabatur, & vestes floccorum plenas præ. 45. libro 6. num. 51. vixit centum quadraginta annis, & nullo correptus morbo interiit, præ. 46. lib. 6. num. 12.

Galli non habent filios in potestate, præs. 18. libro quarto, numero 40.

Garus fit ex piscium intestinis, & est condimentum ciborum, non autem cibus, præsum. 156. libro 4. num. 2. quibus præterea nominibus appelletur, ibid. n. 3. 4.

Gemmatio actuumque pluralitas præsumitur potius, quam testium perjurium, præsump. 60. libro secundo, numero tertio.

Genus idem quod Species operatur, præsum. 96. libro tertio, num. 22.

Genitivus proprietatem significat præ. 16. lib. 2. nu. 7.

Genus an differat à familia: & qui dicantur esse de genere alicujus, præ. 88. lib. 4. nu. 7. & qualiter genus accipiatur, ibid. nu. 8. comprehendit sub se omnes Species, & id quidem propriè: & ipsæ Species comprehendunt sua individua, præ. 1. lib. 5. nu. 26.

Generi per Speciem derogatur, præ. 38. lib. 6. nu. 9. Non autem ei derogatur, quum species non est contraria generi, sed sub ipso genere comprehendi potest, & sic lex nova non corrigit veterem, ibid. nu. 14. Idem quando genus verificari debet in una specie, ibid. nu. 15.

Georgium Trapezuntium, & Franciscum Barbarum senio confectos, literarum, quarum eruditissimi fuerunt, omninò oblitos fuisse fertur, præ. 45. lib. 6. num. 34.

Germanicus quæstor adolescens factus, & mox consul res mirandas gessit. præ. 48. libro 6. nu. 8.

Gerens se pro procuratore, si talis sit pro quo præsumatur, mandatum habuisse creditur, præ. 33. lib. 2. nu. 12.

Glossæ authoritas probabilis non necessaria, pr. 204. li. 3. n. 8.

Gordianus senior audita morte filij laqueo se suspendit, præ. 56. lib. 6. num. 9.

Georgius Leontinus centesimum & septimum agens annum, interrogatus quapropter vellet tamdiu in vita manere, respondit, quia nihil habeo, quod senectutem meam accusem, præsum. 46. lib. 6. nu. 13.

Gravari is non potest, qui vocatus, & honoratus non est, pr. 70. lib. 4. nu. 12.

Gravatus restituere hæreditatem, intelligitur gravatus in portione sibi relicta, præ. 76. libro 4. numer. 16. prius restituere statim, deinde substitutus pupillo non tenere restituere, quod deinde obveniat ex bonis pupilli, præsum. 74. libro 4. numer. 8. Plura vide in verbo Fideicommissum.

Gravamen re ipsa illatum in recusatione judicis sufficit allegare, qu. 48. lib. 1. num. 15.

Guarentigia sicut tertio non nominato prodesse nequit, ita nec obesse potest, præsum. 13. lib. 3. nu. 9.

H

Habitans in domo Cardinalis, præsumitur vivere expensis ipsius Cardinalis, præ. 71. lib. 6. nu. 7.

Habitare qui tenetur, non sufficit si semel vel bis habitet, sed frequentia, & perseverantia requiritur, præ. 76. li. 6. n. 30.

Habitatio propriè solum est ipse usus, non autem proprietas, præsu. 62. lib. 4. nu. 32. & domicilium quid differant, præ. 42. lib. 6. num. 2.

Habitatione legata censetur legasse testator, ut liberè legatarius ibi esse, & habitare possit, & sic ire & redire, præ. 157. lib. 4. num. 20. Et censetur relicta habitatio pro se, & ejus familia, ibid. nu. 21. Continentur etiam habitationis nomine supellectilia, scamna, cathedræ, mensa, & hujusmodi, ibid. nu. 23.

Habitus indicat qualis quisque sit, præ. 76. libro 6. num. 10. solus non facit quem Monachum, præsum. 84. lib. 6. nu. 6.

Habitum clericalem deserens si obiit nullo relicto hærede non potest petere fiscus ecclesiæ ejus bona, ex eo, & quod ex habitu præsumi debeat ipsum fuisse clericum, præ. 76. lib. 6. nu. 4.

Habitus qualem demonstrat, talis quis præsumitur, q. 14. lib. 1. n. 81. alij animi, alij corporis, qu. 14. lib. 1. nu. 23.

Habilem non dicitur princeps reddidisse eum, quem in officio jam existentem, illud exercere permittit, præ. 20. lib. 2. nu. 33.

Habilitas personæ consideratur etiam in judiciis summa-

rijs.

BIU Cujas

mariis, præsumpt. 32. libro 2. numer. 1. personæ an præsumatur, inter reum, & actorem, distinguendum est, ibidem numero 3.

Habilis & idoneus ad contrahendum matrimonium, & ad generandum, an & quando quis præsumatur, præ. 9. libro 6. per tot. & idoneus ad alios actus an & quando præsumatur, præ. 91. lib. 6. per tot.

Hercules morbo comitiali affectus fuit, & ab Aristotele appellatur hic morbus herculeus ab ipso Hercule, præsump. 44. libro 6. num. 4.

Hæres quis dicatur, & quis nomine hæredis comprehendatur, & quorum Dominus censeatur.

Hæres verbum, prolatum in conditione voluntaria verificatur in bonorum possessore, qui impropriè, & fictè est hæres, præ. 185. libro 4. nu. 4.

Hæredum appellatione non venit modò primus hæres, sed & hæres hæredis, & alij deinceps: & nomen hæres, est nomen collectivum, præ. 79. libro 4. num. 29. appellatione, quando veniunt extranei, quando non, ubi hæredes dispositivè sunt vocati, præ. 130. libro 4. nu. 2. & seq.

Hæredis nomen non comprehendit extraneos quando testator reliquit Caio, & ejus hæredibus, rem quidem sui naturæ transitoriam ad extraneos, sed tamen si transiret, resultaret aliquid absurdum, & contra præsumptam testatoris voluntatem, præsum. 130. libro quarto, numero 13. in testamento ascendentis intelligitur de hæredibus sanguinis, hoc est de descendentibus, præsum. 76. libro 4. num. 72. positum in conditione, intelligitur solum de hærede sanguinis, non autem de extraneo, præsum. 130. lib. 4. numero 24. & seq. si est expressum nomen proprium, præsumitur factum causa demonstrationis, præsum. 108. libro quarto, numero 32. Et dicta expressio est loco taxativæ, ibid. nu. 33.

Hæres non dicitur, qui est intra tempus ad deliberandum, præsum. 101. lib. 4. numero 96. quo ad sui damnum is dicitur, qui repudiata hæreditate respondit se hæredem, præsum. 101. libro quarto, numero 30. Idem dicimus de eo, qui adivit hæreditatem, ut non possit amplius eam repudiare, ibidem numero 31. Idem de eo, qui per mendacium dicit se hæredem, cum verè non sit, quia habetur pro hærede quo ad sui damnum, & ad favorem creditorum, ibidem numer. 32. idem, quod Dominus, præsumpt. 101. libro quarto, numero 35. & præsum. 140. eod. libro, numero 20. & testator hæredem instituendo eum facit Dominum, præsum. 67. libro 4. num. 2. & 26. 63. & 64. cùm eadem persona cum testatore reputetur, non est tamen propriè, nec ejus bona sunt verè ipsius testatoris, præs. 117. lib. quarto, numero 1. præsumitur omnium eorum Dominus quæ erant apud defunctum, præsum. 64. libro 6. num. 18 quicquid ex hæreditate possidet titulo hæreditario possidere præsumitur, præsum. 67. libro 6. num. 6. qui extitit semel, nunquam desinit esse hæres, præsum. 141. libro 4. num. 27. factus semel non potest desinere esse hæres, præ. 183. lib. 4. nu. 30.

Hæredem aliquem facere est ipsum Dominum constituere, præ. 133. lib. 4. num. 9. quilibet præsumitur habere ex quo saltem postremo loco habet fiscum, præsum. 130. libro 4. num. 25.

Hæres præsumitur magis dilectus à testatore, quàm legatarius, præ. 106. libro 4. num. 29.

Hæres quisnam institui possit, & quid sit hæredis institutio, & quomodo præsumatur, & ad quæ extendatur, an & quando valeat, vel revocetur.

Hæres quilibet potest institui, qui non reperitur expressè prohibitus, præsum. 16. libro 6. num. 10. quibuscunque verbis institui hodie potest sanctione l. quod indignum, C. de testam. præsum. 55. libro 4. nu. 6.

Hæredes quibus ex partibus institui vel substitui præsumantur, præ. 18. lib. 4. num. 1.

Hæredis institutionem faciens censetur testari voluisse, non autem codicillari, præsum. 2. libro 4. num. 21. institutio dicitur caput & fundamentum testamenti, præsum. 172. lib. 4. num. 28. institutio est favorabilis, & ideo extendenda de casu, præsum. 26. libro 4. numero septimo. Idem substitutione directa, ibidem, institutionis causa finalis quæ dicatur, præsum. 14. libro 4 numero 5. & per tot. & seq. institutionem non induci conjecturis aut præsumptionibus velut substitutio inducitur, præsum. 26. libro quarto, num. 17. sed verbis expressis, ibidem numer. 33. & libro 1. quæst. 45. numero 18. institutio, an & quando conjecturis & præsumptionibus censeatur inducta, præsump. 19. libro quarto, num. 1. institutionem solis conjecturis & præsumptionibus induci posse, & quomodo, præsump. 19. libro 4. num. 6. Distingue, ut ibidem num. 7. 9. & 10. institutio nutu testatoris fieri non potest, præs. 19. libro 4. numer. 2. institutio ut consistat, constare debet is, qui fuit demonstratus præsum. 25. libro 4. num. 6. institutio, an & quando extendatur de persona ad personam, præ. 26. libro 4. numer. 19. 23. institutio an & quando ex præsumpta mente testatoris extendatur de casu ad casum, de persona ad personam, & de tempore ad tempus, præs. 26. libro 4. n. 1. 2. institutio extenditur de persona ad personam ex præsumpta mente testatoris, præ. 65. lib. 4. num. 35. institutionem non extendi de casu ad casum probatur, præ. 26. lib. 4. num. 11. 16. & seq. institutio difficilius revocatur quam legatum, præ. 172. lib. 4. num. 5. Et quare facilius tollatur legatum, præsum. 173. lib. eod. nu. 27. institutio incerta, an & quando & quibus conjecturis reddatur certa ut valeat, præsum. 25. libro 4. numer. 1. institutio, legatum, vel alia dispositio, an & quando ex præsumpta mente testatoris valeat, præsum 24. libro 4. nu. 1. institutio non debet vitiari, ob errorem in qualitate personæ, quando illa qualitas non inducit causam finalem, præ. 24. libro 4. num. 21. institutio in re certa non valet, & si constat testatorem testari voluisse censetur facta institutio in universum, præsum. 34. lib. 4. num. 15. Plura vide in verbo Inst. institutus, vel ab intestato vocatus, si confecit inventarium bonorum hæreditatis, præsumitur ipsam hæreditatem adivisse, præsum. 101. lib. 4. num. 94. qui confecit inventarium non præsumitur habuisse alia bona quam in ipso inventario descripta, & contrarium asserenti incumbit onus probandi, præsum. 61. libro 6. num. 6. quando promittit ex contractu solvere id quod tanquam hæres cum beneficio legis & inventarij solvere tenebatur, si ex ipso contractu immediatè conveniatur, non habebit beneficium inventarij, præsumpt. 109. libro quarto, numero 48. institutus etiam in re certa potest propria auctoritate apprehendere possessionem rei sibi relictæ, præ. 141. libro 4. numer. 13. institutus si erat creditor ipsius testatoris, & petiit creditum suum sibi ab eo solvi, qui hæres esse potest d. testatori, præsumitur hæreditatem repudiasse, præsum. 102. libro quarto, numero 17. Et hoc nisi protestatus sit id petere animo non repudiandi hæreditatem, ibid. num. 18. ex diversis partibus institutus, si aliqua parte habet substitutum, & adit hæreditatem ex ea parte, in qua non habet substitutum, alia pars ei accrescit exclusoso substituto, præ. 78. lib. 4. num. 10. adisse hæreditatem vel repudiasse, an & quando præsumatur vide suprà in verbo Hæreditas, si sit ille institutus, de cujus, statu dubitatur præsumitur contemplatione ejus institutus, qui credebatur ejus Dominus, præsum. 22. libro quarto, numero 6.

Hæredes plures instituti in re certa æqualiter præsumuntur instituti, præ. 18. libro 4. nu. 5.

BIU Cujas

Hæres quando possit alienare bona sibi relicta, & quo casu, an præsumatur sciviſſe mortem defuncti.

Hæres nunquid bona alienare possit, si testator ei relinquendo fideicommissum ipsum rogavit restituere, quod post mortem suam superfuerit, præ. 188. libro 4. num. 11. & seq. Et fuit gravatus restituere, quod tempore mortis suæ supererit, potest liberè alienare usque ad dodrantem, quando inter vivos alienat, secus in ultima voluntate, ibid. num. 17. Et tenetur omnino in hujusmodi casu restituere quartam omnium bonorum, quæ testator ipse reliquit, quam alienare quoquo modo non potest, nisi quatuor de causis, ibid. expressis, numer. 20. 21. & seq. vide Fideicommissi onere gravatus, &c. tantum potest distrahere ex bonis hæreditariis, quantum satis fieri possit creditoribus, etiamsi sit extraneus hæres institutus à marito post mortem ejus uxoris relictæ usufructuariæ, præsum. 143. libro 4. nu. 15. Idem quando testator reliquit ipsi usufructuariæ plenum & integrum usumfructum, ibidem num. 16. Extende, etiamsi ipse hæres ex patrimonio proprio solvit, quia poterit deducere ex bonis testatoris quantum ipse numeravit, ibidem numer. 17. quibus ex bonis solvet æs alienum, an ex suis propriis, vel potius hæreditariis, quando testator reliquit alteri usumfructum omnium suorum bonorum, præ. 143. libro 4. num. 13. in solutione æris alieni quid servare debeat in alienandis bonis testatoris, ibid. nu. 19. & seq.

Hæredem sciviſſe mortem defuncti, si quis velit probare, non sufficit quod probet ipsum fuisse vicinum, sed probare etiam debet famam fuisse in vicinia, præsum. 24. libro 6. numero 15. & præsum. 51. libro 2. numero 47. Et Bart. declaratur doctrina in l. is potest numero 16. vers. si verò non est consanguineus ff. de acq. hæred. ibidem per discursum.

Hæres quando teneatur de evictione erga legatarium, & ad quæ de jure teneatur.

Hæres non tenetur de evictione, quando testator legavit quid universale quod evictum sit, vel rem aut speciem certam, præsum. 118. libro 4. num. 2. 5. & seq. Secus si legavit quid generale, ut puta unum ex servis suis, qui si à legatario evincatur, hæres de evictione tenetur, ibidem num. 3. Intellige, ut ibid. num. 4. tenetur de evictione erga legatarium quando testator sciens rem alienam omnino esse eam legavit, præsum. 118. libro 4. numero 10. & in aliis casibus, quos vide ibidem per discursum, tenetur vindicare mortem ejus, qui successit, quod si negligit facere præsumitur dolosè id facere, ab eo aufertur hæreditas tanquam ab indigno, præsumitur enim particeps homicidij, præsumpt. 3. libro quinto, numero 82. tenetur exhibere librum rationum defuncti in eo casu, in quo defunctus teneretur, cujus juramento non statur, quod liber ille ad se non pervenerit, præsu. 61. libro 6. num. 10. Iuris enim præsumptione censentur omnia pervenisse ad hæredem, quæ fuerant apud defunctum, ibidem num. 11. in judicio potest interrogari, ut cum juramento respondeat, an adivit jam hæreditatem, ut respondere teneatur, præsu. 99. libro 4. num. 16.

Hæres, an & quando præsumatur gravatus à testatore, quid quantumve ex hæreditate restituere teneatur, & quando teneatur ultra vires hæreditarias. Et quando dolosè alienasse dicatur.

Hæres in dubio censetur gravatus à testatore præstare legata, & eo defuncto adita hæreditate, ipsius hæres, præsumpt. 157. lib. 4. numero 43. Si verò non adivit, vel adivit & factus est locus substitutioni, substitutus ille præsumitur gravatus præstare legata, ibidem numero quadragesimo quarto. Et quando plures hæredes sunt instituti vel substituti, quinam teneantur ad legata, ibidem numer. 45. censetur gravatus non autem substitutus, si testator ita dixit: Acceptis centum dato fundum Cajo, præsumpt. 131. libro quarto, numero octavo, quando gravatur pure vel ad certum diem, substitutus admittitur etiamsi is suscipiat filios, præsum. 83. libro quarto, numero 57. institutus, & gravatus restituere si decesserit sine liberis, si in extremis laborans ingreditur religionem præsumitur fraude ingressus, ut substitutum excludat, præsum. 8. libro sexto, numero quarto, nunquid teneatur ad restitutionem bonorum, quæ ad se pervenerunt ex persona quidem testatoris, sed alio jure quam hæreditario, præsump. 196. libro quarto, numero 123. fideicommisso gravatus tenetur ad restitutionem etiam mobilium, quæ testator reliquit, præsump. 197. libro quarto, numero 1. ampliatur, numero quinto. Et quid si consumpta sunt restitutionis tempore sine hæredis culpa, ibid. num. 3. Et an teneatur restituere fideicommissario emphyteusim, ibid. num. 12. & 13. Et an teneatur restituere bona, quæ post à se aditam hæreditatem quæsivit ex bonis ipsius testatoris, id est, de fructibus ex illis perceptis, remiss. ibid. numer. 14. Et quid de aliis bonis aliunde ab ipso hærede quæsitis, ibidem numer. 15. gravatus fideicommisso universali, an & quando præsumatur rogatus restituere etiam portiones, quæ sibi ex aliis substitutionibus obvenerunt, præsum. 193. lib. 4. num. 2. 3. 4. 5. multisque seq. fideicommisso gravatus non conficiens inventarium tenetur legatariis & fideicommissariis etiam ultra vires hæreditarias, præsu. 67. lib. 4. num. 13. Præsumit enim lex ob talem negligentiam, quod ipse occultaverit res hæreditarias, ibid. numer. 14. ampliatur, ibid. num. 15. gravatus fideicommisso si rem ipsam totam scienter alienat contra scientiam alienasse dicitur, & sic dolosè, præsum. 3. libro 5. numero 95. Intellige, si perpetuò alienat, secus si donec in humanis erit, ibid. numer. 96. fideicommisso gravatus pendente conditione restitutionis fructus suos facit, præsump. 189. libro quarto, num. 162. rogatus restituere hæreditatem, vel bona nunquid etiam præsumatur rogatus restituere ipsa prælegata, præsu. 194. libro quarto, numero primo, rogatus restituere cum vellet, quo tempore restituere teneatur, præsum. 90. lib. 4. num. 1. rogatus restituere quibus conjecturis præsumatur religionem ingressus in fraudem substituti, præ. 83. lib. 4. num. 83. & seq. allegans paupertatem testatoris eam probare debet, præs. 26. lib. 6. n. 5.

Hæredes plures conjuncti re, & verbis qui dicantur, præsu. 86. lib. 4. num. 1. Et qui dicantur verbis conjuncti, & quo jure unus succedat alteri per jus accrescendi, ibid. nu. 2. distincti re & verbis qui dicantur, & an succedant per jus accrescendi, præs. 86. lib. 4. numer. 3. plures si sunt vocati sub nomine collectivo, una cum tertio, in quibus partibus censeantur instituti, præs. 18. lib. 4. n. 21. extranei qui dicantur, præs. 140. lib. 4. n. 2.

Hæres extraneus præsumitur scire confectum fuisse testamentum, ex quo hæreditatem consecutus est, & qua in eo dispositа fuerunt, pr. 23. lib. 6. num. 75. Limitatur ibid. num. 76. & seq. extraneus præsumitur ignorare dispositа in codicillis, ibid. num. 79. hæredis dicitur etiam testatoris, præs. 34. lib. 4. num. 13. Et præs. 43. eod. lib. nu. 3. Et præs. 76. lib. eod. num. 100. legatarij gravari potest sub nomine hæredis, præs. 72. lib. 4 num. 17. scriptus in re certa nullo dato cohærede, detracta rei mentione, totam ipsam hæreditatem consequitur, præsum. 141. libro quarto, numero tertio, qui succeſsit gravato onere fideicommissi censetur debitor voluntarius, & legatum ob id à se factum præsumitur factum animo compensandi, præsumpt.

BIU Cujas

libro quarto, numero sexto, succedens pupillo ab intestato, succedere dicitur ex tacito defuncti judicio, non autem expresso, præsu. 72. lib. 4. num. 18. suam implens conditionem, sub qua fuit institutus, dicitur adire, præ. 101. lib. 4. numero quarto, eadem persona cum defuncto, præ. 47. lib. 3. numer. 2. institutus in testamento minus solemni in foro conscientiæ non tenetur restituere hæreditatem venientibus ab intestato, qu. 80. lib. 1. num. 4. & 33. scienter totam hæreditatem absque quartæ detractione restituendo, præsumitur eam fideicommissario donare, præ. 31. libro 3. numero 3. pro speciali legato de evictione non tenetur, præ. 118. libro 3. num. 4. petens cautionem ab uxore relicta usufructuaria, non dicitur contravenire promissioni factæ de non molestando præsu. 38. lib. 3. numer. 5. jussus à testatore reficere domum, si non patitur deferri cementa, & alia necessaria, præsumitur voluntati ejus in futurum parere nolle, quæst. 23. lib. 1 numer. 11. transigens super testamento, an præsumatur scire in eo contenta, præ. 66. lib. 3. num. 27. succedens debitori, excusatur ob ignorantiam conditionis personæ cum qua contractum sit, præ. 88. lib. 3. num. 18.

Hæredis de persona si contingat dubitatio, probatio apertissima facienda est, qu. 45. lib. 1. nu. 7.

Hæredem habere honor est non modicus, præsum. 48. libro 3. numer. 3. in testamento minus solemni scriptum, tutum esse in foro conscientiæ si hæreditatem possideat, & retineat, falsum esse convincitur, quæst. 60. lib. 1. num. 33. se in instrumento contractus asserens, contractum tanquam talis iniisse præsumitur, præsump. 49. libro tertio, numero 19.

Hæredes mariti, qui dotem à socero recepisse confessus erat, spe futuræ numerationis in instrumento, vel alia promissione facta, utrum liberentur cedendo actiones, vel solvere teneantur revera dotem ipsam, præ. 12. lib. 3. nu. 89. 90. & seq.

Hæredum suorum nomine paciſci, stipulari quis præsumitur, præsu. 47. lib. 3. nu. 1.

Hæreditas quid sit, & quid comprehendat, an & quando præsumatur adita & quibus verbis.

Hæreditatis nomine non veniunt prælegata nec nomine universali bonorum, præ. 194. lib. 4. nu. 38.

Hæreditas est successio in universum jus defuncti, præ. 8. lib. 4. n. 21. comprehendit æqualiter jura tam passiva, quàm activa, & quæ differat aditio à repudiatione, præ. 99. lib. 4. nu. 13. quibus verbis adita præsumatur, præ. 100. lib. 4. per tot.

Hæreditatem adire is dicitur, qui verbis declarat se hæredem esse, pro hærede verò is se gerit, qui factis se hæredem declaravit, præ. 99. lib. 4. num. 25. præsumitur quis potius adivisse quàm occupasse, præsum. 2. lib. 5. num. 16. præsumitur adivisse, quando is convocatis amicis & testibus dixit, Volo adire hæreditatem, præsum. 100. lib. 4. numer. 15. dicitur is adivisse, qui in societatis communione perseveravit, præsum. 101. lib. 4. numer. 23. item in aliis casib. ibidem num. 24. & sequ. non dicitur adivisse qui ex actu pio & religioso, ut si sepelivit mortuum, præsu. 101. libro 4. numer. 70. Et quid si quis percepit fructus ex bonis hæreditariis, ibid. num. 71. & seq. præsumitur adivisse institutus, si accepit à statu libero pecuniam causa implendi conditionem, sicque manumittendi servum illum, præ. 101. libro 4. numer. 14. item aliis casibus, ibid. num. 15. 16. 17.

Hæreditas quando & quibus conjecturis præsumatur adita, præ. 99. lib. 4. nu. 1. an præsumatur adita ex facto dubio ut quia potuit quis facere, ut hæres & non hæres, præ. 101. lib. 4. nu. 27. 34. an præsumatur adita, ex facto negativo, præ. 101. lib. 4. n. 87. an præsumatur adita, quando quis accepta pecunia inivit pacem cum occisoribus defuncti de cujus hæreditate agitur, præ. 101. lib. 4. n. 84. an præsumatur adita quando quis dedit aliquas eleemosynas pro ipso defuncto, ex ejusdem defuncti bonis, præsump. 101. lib. 4. num. 77. & seq. an præsumatur adita, quando mihi instituto aliquis sic dixit: Gratulor tibi, quod talis hæreditas tibi obvenerit, & ego responderem. Benè placet mihi, præ. 100. lib. 4. n. 29. nunquid præsumatur adita, quando usus est his verbis: Hæreditas mihi displicet, præ. 100. lib. 4. nu. 21. Et quid si usus est verbis enunciativis, ibid. nu. 22. 23. 24. 25. & seq. præsumitur adita ab eo, qui exegit debitores hæreditarios, pr. 101. lib. 4. nu. 18. Idem quando institutus divisit bona hæreditaria cum cohærede, ibid. n. 19. Idem quando hæres scriptus in testamento compromisit cum legatariis, ibid. nu. 20. ex facto principali præsumitur adita, quando ipsum factum est certum inducens actionem, præ. 101. lib. 4. nu. 12. præsumitur adita, quando quis post restitutum tempus ad deliberandum respondit, Volo adire, pr. 100. lib. 4. num. 12. Idem quando institutus fuit interrogatus, an velit esse hæres, respondit, Volo adire, ibid. nu. 13. præsumitur adita, quando institutus & vocatus usus est verbis dispositivis, certis & determinatis, pr. 110. lib. 4. nu. 5. quod ampliatur, ibid. nu. 6. 7. 8. 9. non præsumitur ab eo, qui petit reddi rationem administrationis, pr. 101. lib. 4 nu. 81. Idem quando quis suscepit litem, cum creditoribus hæreditariis, ibidem num 82. Idem quando quis curavit servos hæreditarios torqueri, ibid. num. 83. non præsumitur adita ex facto præparatorio necessario, ad hæreditatis additionem, præsump. 101 libro 4. num. 3. & 4. non potest adiri ex testamento incerto, præsum. 100. lib. 4. num. 33.

Hæreditatis aditio est quid facti, & ob id non præsumitur, etiam si hæreditatis sit opulentia, præsu. 99. libro quarto, numero tertio, aditio infertur solum ex actu certo, quì fieri non potest citra jus & nomen hæredis, non autem ex actu dubio, præsum. 106. libro 4. numer. 18. aditio & repudiatio à pari procedunt, præsum. 101. libro 4. numer. 61. aditio an & quando inducatur ex facto principali, non autem præparatorio, præsum. 101. libro quarto, num. 9. 10. aditio an præsumatur, quando quis potest facere actum ut Dominus, non autem ut hæres, præsum. 101. lib. 4. num. 38. infertur ex eo actu qui fieri non potest citra jus & nomen hæredis, ibid. numer. 4. aditio an præsumatur ex facto præparatorio non necessario ad ipsam additionem, præsu. 101. libro 4. numer. 7. Et quid si factum est præparatorium non ad ipsam hæreditatis additionem, sed ad ipsius hæreditatis petitionem, ibid. num. 8. aditio, an & quando ex gestis & factis præsumatur, pr. 101. libro 4. num. 1. & per tot. aditio potest præsumi & verbis & factis, & quomodo, pr. 99. libro 4. num. 6. 7. solus neque animus separatus à verbis & factis sufficit, ut possit dici adita hæreditas, ibid. num. 15. & sequ. aditio non præsumitur, nec solo animo fieri potest, pr. 99. lib. 4. num. 2. aditio non fit principaliter ad obligandum adeuntem, sed acquirendum sibi, præs. 99. lib. 4. num. 10. aditio non recipit conditionem, cum sit actus legitimus, & animum certum requirit, pr. 100. libro 4. num. 26. aditio nullo facto vel dicto declarata, est solus quidam actus in mente retentus, pr. 99. lib. 4. num. 14.

Hæreditatem adeuntis satis voluntas declaratur licèt scriptum declaraverit animum suum adeundæ hæreditatis, quæ ob defectum solemnitatis sit invalida, pr. 100. lib. 4. num. 3.

Hæreditatis aditæ non omnia facta conjecturam faciunt, sed illa tantum, quæ citra jus & nomen hæredis fieri non possunt, & quæ necessaria sunt & verisimilia, pr. 101. lib. 4. num. 2.

Hæreditas adita per hæredem amittit nomen hæreditatis, pr. 188. lib. 4. num. 16.

BIU Cujas

Hæreditas, an & quando dari aut acceptari debeat, quando repudiari possit, aut tolli per supervenientem inimicitiam.

Hæreditas dari non potest, nec ex tempore, nec ad tempus, pr.141.lib.4.nu.21. & præ.52. libro 4.n.21. non potest pro parte acceptari, & pro parte repudiari, cum de ipsa hæreditate agitur, præ.101.lib.4.nu.43. Secus quando agitur de acceptanda tantum legitima, quæ non est quota hæreditatis, sed bonorum, ibid.

Hæreditatem relinquere idem est, quod & relinquere ipsum jus quod percipitur ex hæreditate, & idem est relinquere usumfructum, & id quod ex usufructu percipitur, præ.136.lib.4.nu.8.

Hæreditas an & quando verbis vel factis repudiata præsumatur, præ.102.lib. 4. num. 1. verbis dicitur repudiari, quando illa sunt apta ad significandum repudiationem, præ.102.lib.4.num.3.& 4. Et exempla habentur, ibidem nu. 4. & 5.

Hæreditatem repudiare is dicitur, cui adsignatus fuit terminus ad deliberandum, an velit adire vel non, si is deinde respondit nolle adire, præ.102.libro 4. num. 6. Idem quando post illa verba, nolo adire, lapsi essent tres menses, ibid. numer.7. Idem in aliis casibus ibid. relatis, num. 8. 9. & seq.

Hæreditas ab intestato venientibus legis dispositione debetur, præ.50.lib.2.nu.35.

Hæreditatem non censetur adjisse maritus nomine filiorum, dotem penes se retinendo, qu.23.lib.1.num.4. per filium jussu patris aditam præsumptio quæ est, allegari debet, qu. 48.lib.1.nu.14. agnoscens etsi damnosam, legata præstare adstringitur, præ.10.lib.5.nu.15. repudians alteri obligatur, præ.99.lib.4.nu.12.

Hæreditas non potest tolli per supervenientem inimicitiam, legatum vero sic, præsu.173.lib.4.num 23. non adita non potest transmitti, præsu.76. libro 4. num. 98. & legatum in quibus differant, & in quibus æquiparentur, præ.173. libro 4. num. 26. legitima dicitur, quæ defertur ex testamento, verè autem legitima dicitur, hæreditas quæ ab intestato defertur, præ. 62. libro 4. num. 31. luctuosa filij non autem mariti, præsum.37. lib.4. num. 7. luctuosa filij ratione miserationis ad matrem per matrem pervenire debet, præsu.39.lib.4.num.28. patris est filio quasi debita, præs.37.libro 4.num.13. patris juxta commune votum parentum pervenire debet ad filios, præsum. 50. libro 6.nunu.23.

Hæreses licet specie sint diversæ, habent tamen connexitatem quandam, ut una ab altera dependere videatur, præ.32.lib.5.num.28.

Hæresis deprehenditur non solum ex ipsis factis manifestè hæresim significantibus, verum etiam ex verbis, ut si quis opiniones hæreticorum pertinaciter tuetur, præ.6. libro 5. num.10. crimen solis probatur præsumptionibus, qu.58.lib. 1.num.6.

Hæresim unam qui semel abjuravit si in aliam deinde diversæ speciei labatur, relapsus dicitur, præsum.32.libro 5. num.27.

Hæretici qui dicantur, aut præsumantur, & quando dicantur reverti ad gremium Ecclesiæ: & quis dicatur pertinax hæreticus.

Hæretici aliqui dicuntur violenta præsumptione, aliqui sunt vehementer suspecti, aliqui leviter suspecti, præ.6.libro 5. num.15.

Hæreticus præsumptivè quis dicatur, præsum. 6. libro 5. nu.14. an & quando quis præsumatur, præ.6.lib.5.nu.1.& per tot. ubi hoc per multos casus ordine deducitur, quos vide ibid. omnino semel adhuc talis præsumitur, præsu.6. lib.5.nu.14 & præ.32.lib.eod.nu.14. pertinax quis præsumatur, præ.7.lib.5.nu.1.& per tot. damnatus & deinde ad ecclesiæ gremium restitutus, an & quando præsumatur etiam restitutus ad bona, quibus fuerat ob crimen privatus, præ.47.lib.5.nu.1. Statim enim quod in hæresim lapsus est, amittit bona etiam ante sententiam declaratoriam, ibid. nu. 2. qui aliquando persistit in hæresi, nulla adhuc contra eum facta inquisitione, nullâque lata sententia, si ad fidem reversus est, an recuperet bona jam amissa ipso jure, ibid.nu.3.& seq.

Hæretico jam damnato, qui abjurata hæresi restituitur gremio ecclesiæ, an restituantur bona quæ apud fiscum sunt, ibid.num.6. & seq. Et an sit in potestate judicis hunc restituere quo ad bona, ibid.nu.8.& seq. jam damnato non esse restituenda bona, si revertitur ad gremium ecclesiæ, ibid. num. 13. Et hoc ipso juris rigore inspecto, sed gratia & misericordia restitui possunt, ibid.nu.15.

Hæreticus, qui susceptus est ad gremium ecclesiæ, nunquid eo ipso censeatur restitutus quo ad bona à superiore, ibid. num. 16. Quod ipse superior restituens debet mentionem facere in sententia de restitutione quo ad bona & jura, quæ ob contractam hæresim amiserat, ibid.num.17. quando recipitur ad gremium ecclesiæ, dicitur recipi ex gratia & misericordia, & sic non recuperat nisi expressè dicatur, numer. 18. dicitur reverti ad ecclesiam, quando ante conditionem revertitur, præsump.47.lib.5.num. 14. jam damnatus si abjurata hæresi restituitur gremio ecclesiæ, nunquid recuperet bona in privatum translata, præsu.47.libro 5.num.19. & seq. Et nunquid etiam censeatur restitutus ad eam facultatem, locum & gradum quem obtinuisset, si non exitiisset hæreticus, ibid.num.22. Et nunquid judex, qui ipsum restituit possit eum restituere ad dictum gradum, ibid.nu.23. de præsenti, præsumitur ex præterito hæreticus fuisse, qu.24. lib.1. nu.48. incorrigibilis dicitur is, qui non habet animum se corrigendi, præsu.7.lib.5.nu.19.

Hæreticos receptans dicitur aliquando vehementer suspectus de hæresi, & interdum eadem pœna plectitur, qua verè hæreticus punitur, præ.6.lib.5.nu.19.

Hæreticum in domo receptans præsumitur ignorasse eum esse talem, præ.23.lib.6.nu.54.

Hæreticorum libros frequenter legens dicitur aliquando vehementer suspectus de hæresi, & judicis arbitrio relinquitur, ut is pro personarum, locorum & temporum qualitate arbitrari debeat, an sit suspectus, præ. 6. lib. 5. num.18.

Hydromeli non venit appellatione vini, & quid sit, & quomodo conficiatur, præ.152.lib.4.nu.13.

Homagij, servitij, aut fidelitatis, in concessione nulla facta mentione res feudalis non præsumitur, pr.91.lib.3.n.36.

Item si nulla investitura, solemniter concessa sit, nu.27. Aut concessa pro libera, & allodiali facta sit, num.28. vide suprà Feudalis.

Homicida probare debet hominem à se percussum non occidendi animo percussu fuisse, alioqui dolus eo præsumitur, 3.lib.5.nu.46.& 48. ex dispositione statuti Bonon. non solum non potest succedere occiso, sed neo alicui ex ejus ascendentibus, vel descendentibus nisi ex testamento posteà confecto, & quare, præsu.170.lib.4.nu.1.

Homicidium præsumitur potius casu commissum & fortuito, quam data opera, præ.2.lib. 5. num. 29. si fuit commissum ab eo, qui dabat operam rei licitæ, non censetur animo occidendi commissum, præ.40. lib. 5. nu. 2. qui semel commisit, præsumitur etiam occidisse, cujus homicidia ignorantur, præ 32. libro 5. nu.10.

Homicidia noctis tempore commissa, à quibus perpetrata præsumantur, præsum.36.lib.5.numer.1. Solent enim hujusmodi scelera, ut plurimum noctis tempore committi, ibidem.

Homici-

BIU Cujas

Homicidium testimonio duorum, directò & immediatè probari, lib. 1. num. 4.
Homicidam filij sui accusans pater, à præsumpta calumnia excusatur, pr. 52. lib. 2. num. 6.
Homicidia, & similia delicta præsumuntur à lege, dolo committi, quæst. 97. lib. 1. num. 8.

Homo qualis præsumatur, & quandiu vivere censeatur.

Homines sui natura sunt sanæ mentis, præs. 54. libro 6. num. 19.
Homo nunquid præsumatur bonus vel malus, pr. 1. lib. 1. num. 1. 2. 3.
Hominem sui naturæ esse bonum, D. Thomæ autoritate comprobatur, & quod naturæ principia sint quoque bona, ibid. n. 7. Et sui natura esse bonum probatur jure Pontificio & Cæsareo, ibid. n. 15. Nunquam autem præsumitur homo optimus, ibidem.
Homo sicut regulariter bonus præsumitur, vitio quoque carere censetur, pr. 4. libro 5. num. 1. impellitur ratione ad bonum, sensu autem impellitur ad malum, pr. 1. lib. 5. num. 14. Sui natura autem est bonus, ibid. n. 15. præsumitur memor suæ salutis & quod Deum timeat, & ecclesiam Dei lædere nolit, pr. 10. libro 5. n. 1. præsumitur salutis æternæ memor, præsertim quando in extremis laborat, præ. 5. lib. 5. n. 1. & 2. memor salutis æternæ præsumitur, quando agitur de præjudicio tertij, etiam si in extremis laboret, pr. 5. libro 5. numero 17. Idem quando extat suspicio fraudis in contrarium, ibid. nu. 20. quoad animæ salutem etsi debeat omnia mala potius pati, quam malo consentire, in foro tamen exteriori non tenetur allegare se bonum ad sui detrimentum, pr. 1. libro 5. num. 28. regulariter præsumitur religionis Christianæ observator, non autem hæreticus, & quando hæreticus præsumatur, pr. 6. libro 5. num. 1. & per tot. & seq. præsumitur indies suo labore & industria effici ditior & locupletior, pr. 28. lib. 6. nu. 1. in dubio non præsumitur baptizatus, pr. 14. lib. 6. n. 8. præsumitur hodie scire quæ antea scivit, pr. 32. lib. 6. n. 2. & quæst. 24. lib. 1. n. 14. non dicitur sibi natus sed patriæ, & Reipub. membrum appellatur, pr. 13. lib. 5. n. 5. ut efficiatur studiosus, debet servare se ab his, ad quæ natura maximè inclinet, pr. 1. l. 5. num. 6.
Homines sunt ad discendum faciles, præs. 181. lib. 4. n. 12. omnes à natura liberi nascuntur, pr. 55. lib. 6. nu. 15.
Homo liber, qui deliquit, non præsumitur deliquisse voluntate & consensu patroni, pr. 27. libro 5. num. 5. liber bona fide possessus præsumitur institutus hæres contemplatione bonæ fidei possessoris, præ. 22. lib. 4. nu. 7. homini nullo arctiore vinculo jungitur quam eo, quo parentes liberis, præs. 56. libro 6. n. 18. non præsumitur velle nisi id quod dicit, pr. 35. lib. 6. n. 12.
Hominis voluntas consistit in verbis sicut facies in speculari, ibid. num. 16. voluntas ita declaratur factis quemadmodum & verbis, pr. 101. lib. 4. num. 1. voluntas facilè conjecturis & præsumptionibus probatur, pr. 40. lib. 5. n. 2.
Hominem sui natura posse generare, & matrimonium contrahere, præs. 90. lib. 6. n. 1.
Homo paulo ante visus, præsumitur humanis inesse, qu. 14. lib. 1. n. 3. circa ætatis annum 14. Semen ferre incipit, & circa 21. generandi vim habere. 114. libro 1. n. 35. ad centum annos vivere præsumitur, & quando illam præsumptionem allegare non sit necesse, q. 48. lib. 1. num. 37.
Hominem vivere posse, vel vivere præsumi ad 100. annos pr. 51. l. 2. n. 66. centum usque annos vivere, quomodo intelligendum, præsumpt. 83. lib. 2, n. 7. asserens vita functum, vel non extare id probare debet, q. 14. lib. 1. nu. 5. honestum in judicium trahere, ob levem suspicionem, eumque de fide interrogare, grave & injustum videri, qu. 100. lib. 1. n. 5.
Homines quandoque generare & concipere non valent aliquo tempore, & deinde generandi & concipiendi facultatem recipiunt tam mares quàm fœminæ, præs. 24. lib. 5. num. 12.
Homo quamdiu vivere præsumatur, præs. 49. lib. 6. num. 1. & an præsumatur vivere usque ad centesimum annum, ibid. n. 2. & 13. & seq. & nu. 9. 3. & 5. possibile est quod vivat centum annos, non tamen id est præsumendum, ibid. n. 11. Et quod homines hac nostra ætate vixerint ultra centesimum annum, fabulosum reputatur, ibid. n. 17.
Hominis vita si in judicium deducitur principaliter, præsumitur vivere centum annos, si incidenter, secus, sed damnatur hæc distinctio, ibi. num. 21. Et si hominis vita est fundamentum agentis, debet ab actore probari. Si verò mors est ejus fundamentum, & tunc similiter mortem probare debet, ibid. n. 26. Rejicitur tamen hæc opinio, ibid. n. 27.
Homo si tandiu abest, quod ignoratur an vivat, ex quo jure determinatum non est quod præsumatur mortuus, erit arbitrarium judici an præsumatur mortuus, ibid. n. 28. Et conciliantur opiniones contrariæ usque ad finem præsumptionis, ibid. non præsumitur vivere centum annos, pr. 55. lib. 6. n. 12. dum vivit facilè ei est peccare, & sic potest malè mereri, & damnari, & econtra etiam mereri potest, præs. 94. lib. 6. n. 10.
Honestum quod est, magis est præsumendum, quam quod est inhonestum, præs. 54. lib. 6. n. 12.
Honoribus publicis fungens, præsumitur vir bonus, & summæ integritatis, & ea quæ agit, summa fide agere, qu. 15. lib. 1. n. 34.
Horatij trigemini apud Romanos nati, totidemque Curiatij apud Albinos pro obtinendo imperio simul congressi fuêre, & Horatij Rom. Imp. parasse dicuntur, pr. 51. lib. 6. num. 4.
Hospitale dicitur locus pius, pr. 115. lib. 4. num. 4.
Hospitalitatis causa præstans quid monasterium aut Abbas illius, non obligare se in futurum voluisse præsumuntur, pr. 131. lib. 3. n. 82. Quid autem sit favore piæ causæ, num. 83.
Hostes patriæ non debent gaudere privilegiis & beneficiis patriæ, præs. 45. lib. 5. num. 9.
Hostiam non consecratum tempore mortis sibi dari petens manifestè hæreticus censetur, potissimum si antea aliqua suspicione hæresis laborabat, præs. 6. lib. 5. num. 22. Distingue, ut ibid. num. 23.
Hypothecæ generalis electione, specialem non tolli, præs. 112. libro 3. num. 27.

I

Iacens non præsumitur velle congredi, qua. 14. libro 1. num. 78.
Iacobus Garzia Hispanus Sacerdos & bonarum literarum eruditus, hoc modo laborabat, ut crederet se ab inimicis suis persequi semper, pr. 45. lib. 6. num. 16.
Iactare suum nemo verisimiliter præsumitur, q. 18. lib. 1. n. 13. Et præs. 33. libr. 2. nu. 5. & pr. 55. lib. 5. n. 7. & pr. 27. lib. 6. n. 9. & pr. 122. lib. 3. num. 54. sicut nemo præsumitur, ideo indebitum solvens causam & errorem probare debet, pr. 34. lib. 3. num. 23.
Iason reprehenditur, pr. 8. lib. 4. num. 6.
Iasonis traditio in l. licet imperator, ff. est quis omi. cau. test. num. 28. rejicitur, pr. 108. lib. 4. num. 47.

Identitas non præsumitur ad evitandum delictum,præs. 15.libr. 6. numer. 17. est ab eo probanda, qui in ea fundamentum constituit, ibid. num. 2. rei licet aliquando præsumatur,fallit tamen,quando agitur de arguendo delicto,præsump.2.libro 5.num 9. rei præsumitur,si allegetur præsumptio,q.48.lib.1.num. 19. vnitasve, & pluralitas actuum, rerum,personarum, ac agnationum an & quando præsumatur,pr. 15. libro 6. per tot.

Idioma aliquod qui nunc loquitur, præsumitur in præteritum illud loqui scivisse,qu.24.lib.1.num.29.

Idolis genu flectere, & preces nepharias dicere arguit veram hæresim pr.6.lib.5.num.8.

Idoneitas sive habilitas an & quando præsumatur.

Idoneitas tunc non præsumitur sed est probanda,quando rescriptum putà Papæ continet hujusmodi verba,si idoneus repertus erit,præsum.91.libro 6.n.3. 4. 5. & 6. non præsumitur sed venit probanda quando verba rescripta ita concepta sunt si tibi constiterit eum esse idoneum,ibid.n.7. Idem quando in rescripto dictum est si tibi constiterit persolertem inquisitionem Semp. esse idoneum:ibid.nu. 8. Secus quando verba ita concepta sunt, si idoneus est,quia non requiritur aliqua extrinseca probatio,ibid.nu.9.Sed contra,ibid.nu. 10. intrinseca an præsumatur,ibid.nu.16.17.21.22.& 23.

Idoneus & habilis an & quando quis præsumatur ad aliquem actum.præs.91.lib.6.n. 1. Et idoneus quis potest intelligi altero de duobus modis,quo ad intrinseca,& quoad extrinseca,ibid.nu.2.

Ignarus dicitur,qui adversus communem opinionem judicat,præ.71.lib.2.num.5.

Ignobilis sive popularis quilibet præsumitur,pr.60. lib.6. num.2.

Ignobilitatem adversarij asserens, & in ea fundamentum faciens debet eam probare,pr.60.lib.6.num.5.

Ignorans & errans non censetur consentire,præs. 83. lib. 6.num.7.

Ignorantia an & quando præsumatur, & circa quæ versetur, & quando præsumatur in facto proprio vel alieno, & quando excusetur.

Ignorantia dicitur cum de facto nihil scitur, & propriè est ignorare,id est nescire quod sciri debet, & est simplex scientiæ privatio,præs. 23. lib. 6. numero 3. & 7. præsumitur,ubi scientia nõ probatur,pr.116.lib.4.n.35. præsumitur,quando in aliqua parte apparet,pr.23.lib. 6.n.50. licèt regulariter præsumatur,non tamen præsumitur in eo,qui præsens fuit præs.21. libro 4.nu. 6. versatur aliquando circa juris dispositionem, aliquando circa factum hominis,aliquando circa utrumque, & sic datur ignorantia juris facti, & juris & facti,pr.23.lib.6.num.9.errorque tam juris, factique proprij vel alieni, & an quando præsumatur, præs. 23.lib. 6. num. 1. & per tot. Quod ignorantia & error regulariter non præsumatur in facto proprio, ita nec ignorantia & error proprij nominis, ibid. nu. 32. facti proprij quando & in quibus casibus præsumatur,ibid. num.37. 38. & multis seq. usque num. 49. facti alieni regulariter excusat,& præsumitur,pr.23.lib.6.nu.52. Et qui scientiam allegat probare eam debet, ibid. num.52.in facto alieno,in quibusdam casibus non excusat nec præsumitur,ibid.n.66.68.69 & seq. ubi casus isti ordine enumerantur,juris & facti,an & quando præsumatur,præs.23.lib.6.n.86.juris difficilè probatur,pr.23.lib.6.nu.13.juris & errore, nemo præsumitur aliquid fecisse,pr.23.lib.6.numero 10. juris naturalis non præsumitur in minore, muliere, milite, rustico, & similibus,pr. 25. libro 6. num. 23. Nec in prædictis personis præsumitur ignorantia juris,quando tractant de lucro captando,ibid.num.24.Idem quando confecerunt actum clam,ibi.n.25.probabilis excusat ab hæresi,pr.7.lib.5.num.10.multum probabilis, de conditione ejus quo quis contrahit, excusat, præs. 88.lib. 3. num.15.

Ignorare plus est,quàm errare,cum ignorantia nullam, error verò aliquam ei scientiam supponat,pr.23.lib.6. num.8.

Illegitimum quem esse,creditur quædam nota & infamia facti,pr.54.lib.6.n.29.

Imaginum usus pius,& illis servamus nomen ejus, cujus est imago, & inter sacras res & reliquias haberi debent,pr.115.lib.4.n.19.

Immobilia censentur etiam redditus & pensiones annuæ, dummodo perpetuæ sint,pr.142.lib.4.num.3.

Immunis à collectis,si eas solvit coactè, non sibi præjudicat,pr.41.lib.6.num.15.

Immunem aliquem aut tanquam exemptum se gerere, qui passus est,confirmare videtur titulum illius,præs. 131.lib.3.nu.33.

Immunitas à principe solemniter concessa præsumitur, existente eo qui se immunem gerit,in decennali quasi possessione,pr.132.li.3.n.52. Ecclesiæ concessa, intelligitur etiam concessa Cœmiterio,p.72.lib.6.nu.23.

Immunitatis titulum invalidum, cursu 40.annorũ confirmari,pr.131.lib.3.n.35.ob 12. liberos, favor publicus est causa proxima,præ.103.lib.3.n.19.

Immunitate & exemptione concessa ab Episcopo, cursu decennij Pontificis confirmatio adhibita præsumitur, præ.132.lib.3.n.53.

Immunis à muneribus civitatis si patitur se describi in æstimo & catastro,præsumitur suo beneficio renunciasse,pr.41.lib.6.n.4.Intellige ut ibid.n.6.& 7.

Impediens prædicationem,defensionem,atque doctrinam catholicæ fidei,& contemnens censuras Ecclesiæ, & jurans se nunquam ab errore discessurum, pertinax hæreticus censetur,pr.7.libro 5.num.12.

Impedimenti causa cessante,cessare debet & impedimentum,pr.39.lib.4.num. 71.

Impensa facta in domo præsumitur facta à marito,qui tenetur ferre onera matrimonij,præ.11.lib.6.nu.11.

Impensarum & Meliorationum factarum, in re fideicommisso subjecta,æstimatio tempore restitutionis consideratur,p.32.lib.3.nu.5.idque etiam ad commodum ipsius hæredis privati nu. 6. Rejecta quorundam opinione,ibid.n.8.

Impensis ad perpetuam rei utilitatem factis, respectus habetur ad id, quòd res de præsenti valet,præs.32.lib. 3.num. 7.

Imperium merum vel etiam mixtum commissum alicui, non potest alteri demandari,præ.21.lib.2.nu.5. mistum sui natura concessibile est,& delegabile,præs.97.lib.3. n.21. merum ex regalibus esse ibid.n.27. merum venit appellatione jurisdictionis in genere n.31.merum an intelligatur concessum,cui castrum simpliciter, vel castrum cum jurisdictione concessum fuit,præ97.lib.3.n. 14.15.35.& 38.

Imperatoris nomen in principio instrumenti poni debere, cur sit constitutum,præs.83.lib.2.num. 1. vel Pontificis nomen,positum in instrumento quibus casibus repetitum censeatur in subsequentibus,n.2.& 5.

Imperfecta duo ejusdem generis, efficiunt unum perfectum,etiam in individuis, & substantialibus, quæst. 39.lib.1.n.4.plura non faciunt unum perfectum, qu.91. lib.1.num.6.

Impetrans rescriptum non expressis his,quæ movere non potuissen

BIU Cujas

potuissent principem ad non concedendum, præsumitur voluisse circumvenire & decipere ipsum principem, & sic dolus censetur, pr. 3. lib. 5. n. 75.
Impilia quid sint, p. 161. lib. 4. num. 16.
Impotentiam coeundi signis permultis probari, præs. 90. lib. 6. n. 6.
Impropriatio duplicata, jure non recipitur, pr. 104. lib. 3. nu. 36. nimia in testimonio testis non admittitur, pr. 4. lib. 6. num. 35.
Improprietates restringi non autem extendi debent, præs. 83. lib. 4. num. 87.
Impubes potest contrahere sponsalia, non autem matrimonium, & quare, pr. 93. lib. 9. num. 10.
Impubere posse filios procreare malitia supplente ætatem & puerum novem annorum nutricem suam gravidam reddidisse, præsum. 34. lib. 4. num. 19.
Incendiarius quibus conjecturis detegatur, & qua pœna plectatur præs. 42. lib. 5. num. 1. & 2.
Incendium committi non solet sine aliqua culpa inhabitantium, præ. 161. lib. 6. n. 31. præsumitur commissum culpa inhabitantium, præs. 3. lib. 5. n. 129. & pr. 42. lib. eod. num. 3. & qu. 59. lib. 1. num. 3. etsi inhabitantium culpa commissum præsumatur, nemo tamen ad emendationem damni tenetur, si de persona determinata non constet, quæ. 97. lib. 1. num. 11.
Incertum deducens probare debet, pr. 50. lib. 2. nu. 25. Et quid si constet, num. 12. 13. 14.
Incerta sunt aliquando tam apud legem quàm apud judicem, quæ ex facto sunt, qu. 11. lib. 1. num. 14.
Inclusio unius non est exclusio alterius, ubi eadem est utriusque ratio, præ. 90. lib. 3. num. 7. Item ejus, quod alio jure inclusum legitur, num. 8. unius est alterius exclusio, & quando procedat hæc reg. præs. 89. libro 4. numero 90. & præ. 190. libro 4. num. 27. Cessat autem hujusmodi argumentum quando constat, mentem disponentis eandem fuisse de casu excluso quæ de incluso, ibid. nec habet locum de regula in connexis, quæ sui naturâ æquè includuntur, præs. 36. lib. 4. num. 22. & præs. 39. lib. eod. num. 6.
Incola verè is dicitur, qui in aliquam regionem domicilium suum contulit, præ. 42. lib. 6. n. 10.
Inconstantiæ vitium maximum est, pr. 37. lib. 6. n. 1.
Incontinens præsumitur qui patrem habuit incontinentem, pr. 58. lib. 6. n. 6. in præsenti, talis præsumitur in futurum, qu. 19. lib. 1. n. 8. & præsu. 24. num. 36.
Incontinenti quæ fiunt, censentur inesse, præ. 134. libr. 3. n. 22. quid gestum dicatur, arbitrio judicis committitur, præsum. 124. lib. 3. num. 20.
Indebitum scienter solvens, præsumitur donari, præsum. 6. lib. 3. num. 44.
Indefinita æquipollet universali in dispositione legis, non autem hominis, q. 46. libro 1. num. 31. æquipollet universali, præsu. 51. libro 4. num. 44. & præsu. 76. lib. eod. nu. 19. & præsum. 173. lib. eod. nu. 12. æquipollet universali, quando ratio id suadet, secus si non adest eadem ratio, vel dispositio est odiosa, præ. 62. lib. 4. num. 7. & 10. & seq. æquipollet universali etiam in dispositione hominis, quando eadem est ratio, & qualitas, præsum. 21. lib. 4. num. 5.
Indicium est sola quædam præsumptio juris, non autem juris & de jure, præsu. 89. lib. 4. nu. 15. solum nascitur à probabilibus, quæst. 7. lib. 1. n. 5. quid sit, & quotuplex, quid à præsumptione differat, & quem habeat effectum, quæst. 7. lib. 1. n. 6. 7. 8. 9. 10. & seq. usque nu. 20. unum tollit aliud, quæst. 30. lib. 1. n. 4. delicti proximum uno teste de veritate probatur, quæst. 91. lib. 1. nu. 1. Qualis autem testis is esse debeat, aliud juris, aliud facti, qua. 88. lib. 1. n. 3. facti quid, nu. 4. juris quid, num. 5.
Indicia Rustici Papienses conjecturas appellant, qu. 7. l. 1. num. 22. quibus accusatus de crimine vel inquiri potest, vel torturæ subiici arbitraria sunt, quæ. 44. lib. 1. nu. 9. & præsumptiones, ad inquirendum, & torquendum paria esse non oportet, q. 88. lib. 1. numero 1. ad torquendum urgentia, & ad damnandum urgentiora requiruntur, ibid. num. 2. leviora ad inquirendum, quam torquendum sufficiunt, numero 61. ad prehensionem, & generalem inquisitionem à pari procedunt, n. 11. ad specialem inquisitionem, quæ sint, ibid. num. 21. levia concurrentia, cum assertione offensi in articulo mortis, quæstionibus sufficiunt, quæst. 89. libro 1. numero 81. remota, singula quæque, testibus duobus probanda sunt, quæst. 91. libro 1. numero 2. Et quando id præsertim sit necesse numer. 3. ad torturam sufficientia, diluuntur confessione offensi, ab inquisito se non esse læsum vel offensum, quæst. 90. libro 1. num. 1.
Inducta ad augmentum non debent operari diminutionem, præ. 2. lib. 4. nu. 19. & præ. 190. libro eod. nu. 30. ad diminutionem augmentorum onerari non debent, pr. 127. lib. 4. n. 5. ad favorem non debent odium operari, pr. 123. lib. 4. n. 5. & p. 169. lib. eod. num. 18. & præ. 1. libro 5. numero 21.
Industriam personæ electam, vis etiam verborum indicat, præ. 21. lib. 2. num. 6. 7. 9. 13. 15. 16. & 17.
Inæqualitas quæ casu evenit, non est considerabilis, pr. 60. lib. 4. num. 53.
Infamiæ pœna est gravior, quam pœna mortis, præ. 49. lib. 5. num. 5.
Infamem Pontifex scienter ordinando, famæ restituere præsumitur, pr. 20. lib. 2. n. 13.
Infamiam præ cæteris evitare velle quilibet præsumitur, præ. 136. lib. 3. nu. 2.
Infans olim, hodie non præsumitur, q. 24. lib. 1. n. 18.
Infeudandi licentia & alienandi, maximè inter se differunt, pr. 102. lib. 3. num. 23.
Infirmitas est habitus cujuscunque corporis contra naturam, pr. 46. lib. 6. num. 7.
Infirmus in domo mea præsumitur habuisse à me alimenta & reliqua ei necessaria, præ. 71. libro 6. numero 6. quidam Romæ, occlusis ædibus, è fenestris vasa transeuntibus ostendebat, scisciians an elideret, præs. 45. lib. 6. num. 50.
Infortunia ex locorum mutatione sæpissimè evitantur, pr. 138. lib. 3. num. 12.
Ingratitudinem sequitur impudentia, quæ ad omnem turpitudinem dux est, præs. 4. lib. 5. num. 13. Et quid apud Athenienses de ingratitudine sancitum reperitur, num. 14.
Ingratus nemo præsumitur præsertim erga parentes, & in hujusmodi vitio necessaria est omnimodo liquida & clara probatio, cum sit vitium valde grave, pr. 4. lib. 5. n. 11. Et quomodo divino numine puniantur ingrati, ibid. & nu. seq. nemo præsumitur, nisi arguatur & probetur, q. 18. lib. 1. n. 6.
Inhabilis quando dispensatus censetur, etiamsi princeps non exprimat in literis promotionis inhabilem, nec adsit clausula, ex certa scientia, præ. 20. lib. 2. n. 7.
Inhabilem Princeps promovens dispensare creditur, etsi habilitatem ignoret, cum idem si inhabilitatem scivisset, fuisset facturus, præs. 20. lib. 2. n. 27. Idem etiam, si saltem inhabilitatem scire præsumatur, num. 28. non præsumitur dispensare princeps, per substitutum promovendo, ibid. nu. 34. Idem si existimare potuit, eum ab alio fuisse habilitatum, num. 35. promovens princeps ob necessitatem, non præsumitur dispensare n. 36. dispensare princeps censetur, quando rescriptum aliquid aliud

aliud operari non possit, nu. 37. non præsumitur dispensare princeps, faciendo quod est fieri consuetum, n. 38.

Inhabilitatis exceptio adeo potens est, ut nunquam exclusa præsumatur à statuentibus, pr. 32. lib. 2. nu. 2.

Inhabilitatem alicujus princeps ignorans, an promovendo eum dispensasse credatur, pr. 20. lib. 2. n. 21. 22. 23. & 24. etiam à defectu naturali provenientem, princeps promovendo, dispensare præsumitur, ibi n. 28.

Inimicitia capitalis aliquibus concurrentibus, torturæ indicium est, quæst. 89 lib. 1. numero 51. levis etiam cum aliis adminiculis, quæstionibus non facit indicium, ibid. num. 52. causata ex offensione non sibi, sed suis facta, indicium facit quæstionibus, num. 53. orta inter reum, & judicem, efficax est, ut judex queat recusari, numero 54. in specie probari debet, ut torturæ fiat indicium, ibid. numero 58. inter donatorem, & donatarium exorta, signum est, donationis causa mortis revocatæ, præs. 37. libro 3. numer. 16. Idem esse in legatario, & testatore, numero 1. Ampliatur ibid. nu. 18. 19. & seq. Quid si inimicitia culpa donatoris & testatoris intervenerit, ibid. numero 21. 22. & 23. ob quam donatio causa mortis revocata præsumatur, gravis esse debet, ibid. numer. 25. inter dominum, & procuratorem exorta, præsumitur mandatum revocatum, præs. 36. libro 2. numero 24. inter hæredem & legatarium orta, an revocetur Legatum, Vide omnino præs. 170. libro 4. & odium, an & quando inter aliquos præsumatur, pr. 43. lib. 5. numero 1. & per tot. Et quibus conjecturis probari possit inimicitia, ibi. nume. 3. & seq. orta ex lite præsumitur durare etiam lite finita, præsum. 43. lib. 5. numero 7. superveniens est valida conjectura, testatorem posse mutare voluntatem, præs. 166. libro 4. numero 38. superveniens operatur, ut multa jam concessa revocata censeantur, pr. 170. lib. 4. num. 3.

Inimicitiæ effectus per reconciliationem de recenti, non censetur sublatus quæst. 89. lib. 1. num. 57. & injuriæ causam præsumi reconciliatione remissam, præsu. 30. lib. 4. num. 6. sequuta reconciliatione donatio vel legatum factum reconvalescit, præs. 37. lib. 3 num. 38. graves quæ sint inter donatorem, & donatarium, aut testatorem legatariumve, præsum. 27. lib. 3. num. 26. 27. 28. 29. 31. 34. & 36.

Inimici testimonium quando non recipiendum, præs. 47. lib. 2. num. 7.

Inimicus exiens de domo occisi gladio districto cruentoque, homicida præsumitur, quæst. 65. libro 1. numero 7. præsumitur omnia facere quæ potest, ut inimico noceat, & ideò si in fundo suo aliquid facit, quod inimico noceat, dolosè fecisse præsumitur, præsu. 29. lib. 6. nu. 26. semel adhuc præsumitur inimicus, præsu. 32. lib. 5. num. 11. & præs. 43. lib. 5. numero 8. Et quid de inimico reconciliato, ibid. num. 9. is præsumitur, qui cum consueverit aliquem salutare, non amplius salutat, ibidem numero 10. Idem de eo, qui consueverat me alloqui, & amplius non loquitur, ibidem numero 11. Idem qui est amicus inimici, ibidem numero 12. & aliis multis modis, quos vide ibid. n. 13. 14. & seq.

Injuria non infertur volenti & scienti, præsu. 189. lib. 4. nu. 57. illata ab eo, qui magistratu fungitur, præsumitur illata tanquam à magistratu, non autem tanquam privato, quæst. 14. lib. 1. nu. 71. uni fratri illata & alteri, præs. 53. lib. 2. num. 2. illata, & damnum ex ea proveniens, separata sunt, præs. 114. lib. 3. num. 4. quæ dicatur atrox, judicis relinquitur arbitrio, præsump. 37. lib. 3. num. 37.

Injuriæ remissæ pactum præsumi perpetuum, præ. 109. lib. 3. num. 10.

Injuriam qui semel remisit in futurum quoque remisisse præsumitur, quæ. 24. libro 1. num. 26. infereus præter pœnam à lege indictam, tenetur ad interesse, damnũ, ratione injuriæ passo, præs. 114. libro 3. num. 1. remittens læsus, non præsumitur damna, & expensas condemnasse, ibidem numero 3. Idque verum est, quamvis injuria cum expulsionibus & devastationibus, remissa sit, num. 5. Nisi tamen remissio facta sit plenissimè num. 6.

Injuria non præsumitur illata ob cognationis vel affinitatis vinculum, pr. 16. libro 5. num. 5. Et illam à fratre judicatur gravior, quam si sit illata ab extraneo, ibid. num. 6. & pr. 53. libro 2. num. 7. à consanguineo illata non præsumitur animo injuriandi illata, pr. 40. lib. 5. numero 18. aliquem afficiens probare debet, se non animo injuriandi id fecisse, alias in dolo esse censetur, pr. 3. libro 5. num. 47.

Injuriandi animus conjecturis & præsumptionibus detegi potest præ. 40. libro 5. num. 31. Et animus non injuriandi probatur juramento ejus, qui injuriam intulit, ibid. num. 32.

Innocens quilibet præsumitur & sine vitio, præs. 1. lib. 5. num. 16. is præsumitur, quem nemo accusavit, pr. 4. lib. 5. num. 3.

Innocentiæ vis magna est, quæ ut detegatur semper admitti debent probationes, p. 48. lib. 5. nu. 1. Potest probari autem innocentia testibus domesticis & sanguine conjunctis, ibid. num. 7. & 9. imò probari potest præsumptionibus & conjecturis, ibid. num. 9. & seq.

Innocentiæ maxima est conjectura, quæ sumitur ex exculpatione socij criminis cum moriturus esset cum & is fuerit accusator, ibi. n. 17. idem quando testes, qui contra accusatum attestati sunt, extra judicium testimonium suum revocaverunt, ibid. n. 18. efficax conjectura est illius, qui damnatus ad mortem protestatus est se innocentem esse, & dum laqueo fuisset suspensus, mori non potuit, sed laqueo fracto incolumis cecidit in terram, ibi. n. 19. Secus si clarè constaret de delicto morte digno, ibid. nu. 20.

Innocentia accusati quibus conjecturis detegi possit, p. 48. n. 1. & per tot. 55. & seq. accusati ut probetur, admittitur etiam tertius cujus non interest. pr. 48. lib. 5. n. 3.

Innovantes regimina & administrationes civitatis habent præsumptionem contra se & suspicione non carent, p. 34. lib. 5. nu. 5.

Inopia sola non est causa sufficiens, ad consequendum alimenta & sumptus litis, q. 35. lib. 1. num. 32. In perpetuum, verbum secundum subjectam materiam intelligi, pr. 103. lib. 3. num. 39. Et in materia privilegiorum quomodo accipiatur, n. 40.

Inquisitio alia generalis alia specialis, qu. 88. lib. 1. nu. 7. ad quem finem fiat, ibidem num. 8. generalis ut fiat, testimonium cujuslibet testis sufficit, quæst. 88. libro 1. n. 12. Exemplificatur & extenditur, ibid. n. 13. & seq.

Inquisitionem generalem, judex incautè non debet facere, & quam ob causam, q. 88. l. 1. n. 10. ad generalem, indicium est sufficiens gravis inimicitia, qu. 88. l. 1. num. 8. ad specialem, prehensionem, & torturam secundum aliquos famam sufficere, quæst. 88. lib. 1. num. 17.

Inquisitione in generali cur sufficiant levia indicia, quæ. 88. lib. 1. num. 9.

Inquisitori, quando etiam non liceat procedere, ad interrogandum, quid suspectum de fide sentiat, q. 100. libro 1. num. 4.

Insani sæpissimè sanè loquuntur, pr. 8. lib. 4. nu. 36. & dementes aliquando loquuntur verba sanæ mentis, & aliquando aliqua signa prudentiæ faciunt, non tamen desinunt esse dementes, præ. 45. lib. 6. nu. 60.

BIU Cujas

Insania appellatur phrenesis, quæ tunc esse dicitur, quando continua dementia esse incipit, aut cum æger quamvis adhuc sapit quasdam tamen varias imaginationes accepit, p.45. l.6. nu.3.

Instantia nova incipit à litis contestatione, q.73. lib.1. n.2.

Insignia, & arma insculpta in Ecclesia, præsumptionem faciunt quod bona fide quis sit in possessione juris patronatus, pr.130. lib.3. num.31.

Insinuatio in donatione causa mortis non requiritur, pr. 35. lib.3. num.35.

Insolita suspicionem arguunt, p.122. lib.3. nu.116.

Instituo verbum, an sit directum civile, pr.54. lib.4. nu.2.

Institutio tanquam genus dividitur in duas species, præs. 40. lib.3. n.8. particularis facta filio non præsumitur revocata, etiam secuta reconciliatione inter patrem & filium, p.30. lib.4. n.7. præsumitur, quod præcesserit substitutionem, p.7. lib.6. nu.2. in hæreditate aliena scienter facta à testatore non valet, non debetur æstimatio, p.116. lib.4. num.12. facta de nepote in casum mortis filij extenditur ad casum, si is filius patietur interdictum aquæ & ignis, vel si emancipetur, pr.26. lib.4. nu.6. facta de posthumo nascituro post mortem testatoris trahitur ad casum, si is posthumus nascatur in vita, p.26. lib.4. nu.4. pura ad diem vel ex die fieri nequit, pr.141. lib.4. n.4. in re particulari facta valet, pr. 26. lib.4. n.27. tacita resultans ex verbis, pro expressa habetur, p.19. lib.4. n.8. in re certa facta filio alio universali hærede instituto, non potest revocari in codicillis, licèt secus, pr.79. lib.4. n.52. facta de uno ex pluribus an & quando valeat, pr.25. lib.4. num.17.

Institutiones & substitutiones directæ sunt favorabiles, & in eis filiæ sub nomine filiorum continentur, pr.84. lib.4. num.4.

Institutionis vel legati causa impulsiva non facit corruere ipsam dispositionem, licet fuerit falsa, præ.24. lib.4. num.17. Vide Hæredis Institutio.

Institutus an & quando præsumatur adivisse hæreditatem, & quando quis præsumatur institutus vel substitutus.

Institutus an præsumatur adivisse hæreditatem, quando usus est verbis dispositivis, quæ tamen suspensionem quandam habent, pr.100. lib.4. num.10. an dicatur hæreditatem adivisse, si constituit procuratorem ad protestandum alicui, qui se in hæreditate fratris sui ingerit, ne quid novi faciat in d. hæreditate, quia ad se pertinet justo titulo, præ.100. lib.4. n.31. Et quid si fuit interrogatus ab aliquo, quo uti velit testamento, & ipse respondeat, velle uti primo si valet, & si non valet, velle uti secundo, ibi. n.32. Quod si respondendo positionibus dixit se quoquomodo hæredem esse, hæreditatem præsumitur adivisse, ibid. n.34. Idem, si dixit credere se hæredem esse, ibid. num.35. præsumitur hæreditatem adivisse, quando dixit, Volo esse hæres, præs. 100. libro 4. num.19. Idem quando dixit, Pro certo volo adire, ibid. nu.20. vel vocatus ab intestato si cessit bonis hæreditariis, præsumitur jam adivisse hæreditatem, præ. 101. lib.4. num.98. vel ab intestato vocatus si patitur res hæreditarias multi valoris interire & pessum ire, repudiasse censetur, pr.102. libro 4. nu.14. Vide Hæreditatis aditio & Hæreditas, vel substitutus an & quando quis præsumatur, pr.17. lib.1. num.1. Vide Hæredis institutio, an & quando conjecturis & præsumptionibus censeatur inducta.

Instituto injuncta conditio, fideicommissum, vel legatum, quando censeantur repetita in substituto. Vide Conditio: Item Fideicommissum. Item Legatum.

Institutus quando est etiam substitutus, ex præsumptæ mente testatoris succedit ex jure accrescendi, exclusâ substitutione, p.87. lib.4. nu.8. sub conditione non potest dici hæres, nisi deficiente conditione, p.51. lib.4. n.20.

Instituti hoc pacto, Titius & Sejus uter eorum vivet, hæres esto, si constat utrumque vivere, qui censeatur institutus nunquid ambo, p.17. lib.4. num.2. Et quid si unus decessit altero superstite, ibid. num.3.

Institutus in re certa quando ex præsumpta mente testatoris censeatur hæres & legatarius, præs.20. lib.4. n.1.

Instrumentum an & quando præsumatur falsum, verum, solenne, quam in probando vim habeat: productum, à producente vel ab eo contra quem producitur, quatenus approbatum censeatur, &c.

Instrumentum quibus ex conjecturis arguatur & præsumatur falsum, præ.20. libro 5. nu.7. & seq. usque nu.43. ubi ordine enumeratur 30. Conjecturæ, quibus ex causis à suspicione falsi defendi possit ibid. num. 14. cum seq. usque ad finem, Vide in verbo falsum, an & quando præsumatur in totum falsum, pr.21. libro 5. nu.1. & per tot. Quod tunc totum falsum censetur, quando falsitas provenit ex persona notarij, qui sua malitia & dolo commisit falsum in una ex substantialibus, ibid. num.3. Idem quando falsitas fuisset commissa in verbis enunciativis ac incidenter prolatis in eo, putà circa locum, tempus, & hujusmodi, alias secus, ibid. num.6. Declaratur hoc non procedere, quando constaret ex confessione partis, alia capitula ipsius instrumenti vera esse ibid. num.7. Restringitur etiam aliis modis quos vide ibid. num.10. & seq.

Instrumento damnato de falso, corruit & omnis confessio in eo comprehensa, p.21. lib.5. num.15.

Instrumenti fides pendet à fide & persona notarij, p.21. lib.5. n.4.

Instrumentum si reperitur factum de venditione pura, & aliud de conditionali, præsumitur venditionem, sicque actuum pluralitas, præs. 15. libro 6. numero 12. fuisse apud adversarium ab initio litis, si quis probavit cogere eum potest ad exhibendum, pr.64. li.6. nu.4. Est enim instrumentum de his quæ custodiri solent, ibidem.

Instrumenta facta à notario damnato de falso post sententiam, omnia falsa præsumuntur, præs. 21. lib.5. num.24.

Instrumentum carens debitis solemnitatibus licèt vivo notario ipso nihil probet, eo tamen mortuo semiplenam probationem facit, præ.5. lib.5. nu.10. Et instrumenti fides sustinetur testibus mortuis, licet viventes contradicant, ibi. num.12. Et instrumento notarij mortui major fides adhibetur quam viventis, ibid. num.11.

Instrumenta dotalia licèt non requirantur matrimonij validitatem, requiruntur tamen, ut filij jam nati legitimi reddantur quoad successionem, pr.189. lib.4. num.83.

Instrumentis duobus productis, uno scilicet cessionis, & altero solutionis crediti, præsumitur prius confectum illud solutionis, si solvens reperitur in possessione, præ. 69. lib.6. num.9.

Instrumentum si est planum & clarum, declaratur secundum obscurum & dubium, ne censeantur partes se correxisse, pr.37. lib.6. nu.11.

Instrumentis artificij legatis, continentur ea quæ illi artificio conveniunt, præ 154. lib.4. num.22.

Instrumenta non infixa fundo fructus acquirendi causa quæ sint, p.145. lib.4. n.10. Et quæ sint instrumenta quærendorum fructuum causa, ibid. n.11. Et quæ colligendorum fructuum causa ibi. nume.12. Et quæ conservandi fructus causa, ibid. num.13.

BIU Cujas

Instrumento Lanionis legato quid contineatur, præ. 154. *lib.* 4. *num.* 28. *Pictoris legato, quid comprehendatur, præs.* 54. *lib.* 4. *num.* 23. *Et quid instrumento piscatoris legato ibid. num.* 24. *Et quid instrumento balneatoris legato, ibid. num.* 25.

Instrumentum publicum, dicitur probatio clara & probata, q. 65. *l.* 1. *nu.* 8. *Instrumento publico quid possit opponi, ibid. num.* 2.

Instrumentum publicè confectum veritatis habet præsumptionem, præ. 122. *libro* 2. *numero* 4. *publicum magnam pro se præsumptionem habet, q.* 59. *libro* 1. *numer.* 14. *tanquam suspectum de falso volens arguere, pro qualitate causæ probare debet, ibid. numero* 16. *continens non vero simile, suspectum sit, ut in causa civili nullam faciat fidem, ibid. num.* 17. *confectum à notario consueto facere falsa instrumenta non probat in civili, nisi comprobetur testibus num.* 18. *magnam habet pro se præsumptionem, p.* 44. *libro* 2. *num.* 1. *& verum & solemne præsumitur, ibid. nu.* 2. *Et his præsumptionibus statur donec appareat contrarium, n.* 3. *præsumptionem pro se habet, quo ad verba dispositiva, num.* 5. *in prima locatione factum, in tacita relocatione non præsumitur repetitum, p.* 85. *lib.* 3. *num.* 46. *antiquitus sumptum, & exemplatum habet pro se præsumptionem, q.* 48. *lib.* 1. *numer.* 26. *allatum ex remota regione, habens debitam & publicam formam, à notario confectum præsumitur, & fidem facit, præsum.* 78. *libro* 2. *numero* 10. *antiquum excedens cursum centum annorum, præsumitur conscriptum à notario, ibidem nu.* 11. *repertum cancellatum penes creditorem liberatum, præs.* 241. *libro* 3. *num.* 4. *Eamque esse præsumptionem juris à lege probatam, num.* 5. *nisi tamen aliam ob causam cancellatum fuisse constet, num.* 6. *repertum cancellatum penes debitorem, quando præsumi faciat debitorem liberatum, pr.* 14. *libro* 3. *numero* 7. *& seq. & præ.* 14. *lib.* 2. *num.* 12. *cancellatum penes tertium, utrum liberationem præsumat, sunt opiniones, præsum.* 141. *libro* 3. *numero* 17. *&* 18. *Et quid si cancellatum reperiatur apud notarium in suo protocollo numero* 19. *diu occultatum præsumi simulatum, præsum.* 122. *libro* 3. *num.* 94. *producens, præsumitur fateri, & approbare vera, quæ in eo continentur, præsum.* 45. *lib.* 2. *num.* 1. 4. 6. *Idque etiam locum habet in persona notarij qui id conscripsit, num.* 2. *Idem de dictis & attestationibus testium, num.* 3. *approbare censetur non solum producens, sed etiam petens sibi exhiberi, & produci numero* 12. *producens quibus casibus, non præsumitur producendo approbare, num.* 13. *& seq. productum cum protestatione, in partibus nimirum pro se facientibus non contradicente adversario, quo ad favorem producentis accipitur, num.* 21. *debiti cancellatum penes creditorem existens, præsumitur ejus voluntate cancellatum, præs.* 58. *lib.* 2. *numero* 5. *factum tempore contracti matrimonij utrum filij ætatem probet, præ.* 51. *libro* 2. *numero* 36. *aut scripturam productam contra se, veram videtur fateri, qui nil opponit, p.* 46. *libro* 2. *numero* 1. *tradens rem tradere videtur, præ.* 40. *l.* 2. *n.* 2. *dicitur unicum, & si de eo confecti sint plures scripturæ, ibid. numero* 9. *debitori reddens creditor, non præsumitur debitum remisisse, quando alia conjectura, quam remissionis aut solutionis sumi potest, præsum.* 140. *libro* 3. *num.* 19. *Idem in instrumento non jus in re, sed ad rem contineretur, num.* 20.

Instrumenti copia fidem facit si ei non contradicat adversarius præs. 46. *lib.* 2. *nu.* 19. *locus in eo adscribi debet, præs.* 84. *lib.* 2. *num.* 1. *Item & locus loci num.* 2. *verbis quia vera præsumuntur, standum est, præs.* 12. *lib.* 3. *n.* 81. *ex cancellatione liberationem præsumi, magni est effectus, præ.* 141. *lib.* 3. *n.* 20. *contra tenorem alia probatio non admittitur, quam per aliam scripturam, præ.* 132. *lib.* 3. *num.* 12. *exequstione contra fidejussorem petita, juxta dispositionem statuti, instrumentum debiti principalis producere non est necesse, præsum.* 132. *lib.* 3. *numero* 16. *solemnitati possunt partes renuntiare, quæ eorum cedit commodo. præsum.* 45. *libro* 2. *numero* 5. *productio, & tanquam veri approbatio prodest & tertio absenti, ibid. nume.* 8. *productio, nullum adfert producenti præjudicium, quando adversarius illud impugnat, numero* 16. *productio & tacita ex eo resultans confessio, non nocet producenti, ut detecto errore probabili id nequeat revocare, ibid. numero* 20. *redditione debitum præsumi solutum, præs.* 140. *libro* 3. *numero* 4. *& quando hæc præsumptio locum habeat vel non, ibidem numero* 5. 6. *& seq. exemplatio ritè & solemniter facta à notario, quando præsumatur, præsum.* 280. *libro* 2. *numero* 1. *& seq. verbum generale est, significans id omne quo res instruitur q.* 1. *l.* 1. *n.* 10.

Instrumento fides adhibetur, usque quo probetur contrarium quæst. 99. *libro* 1. *numero* 15. *standum in dubio, præs.* 122. *libro* 3. *numero* 35. *renuncians creditor, idque tradens debitori, non creditur remisisse, sed potius probationi ipsius instrumenti præsumitur renunciasse, præsum.* 140. *libro* 3. *nu.* 16. *Idem si prius exegisset debitum, deinde traderet instru. ibid. n.* 17. *vel scripturæ contra se producto etiam generaliter opponens, præsumitur fateri in eo contenta, præsum.* 46. *lib.* 2. *num.* 29. *cui etiam non fuerit oppositum, quando tamen non præsumatur vera fateri in eo contenta is contra quem producitur, ibid. n.* 30.

Instrumenta & testes procedunt à pari, præsum. 51. *lib.* 2. *nu.* 34. *ex intervallo facta majorem arguere suspicionem, præs.* 122. *lib.* 3. *nu.* 46.

Instrumentorum aliquando major quàm testium fides, præs. 51. *libro* 2. *numero* 35. *appellatione testes contineri, quæst.* 1. *lib.* 1. *num.* 11. *Minus tamen propriè testimonia ibid. nu.* 2. *appellatione veniunt etiam scripturæ privatæ, præs.* 41. *lib.* 3. *n.* 8. *impensam, is qui acquirit solvere debet, pr.* 122. *lib.* 3.

Intellectus l. 1. *§. id quod ex substitutione, ff. ad l. Falcid. præs.* 108. *num.* 30. *libro* 1. *§. excusantur, ff. ad S. C. Syllan. ubi declarantur nonnulla verba Ulpiani malè ab Accursio & aliis perpensa, præs.* 28. *lib.* 5. *num.* 4. *l.* 1. *in prin. ff. de usufruct. p.* 159. *l.* 4. *n.* 13. *l.* 2. *C. de lib. & eor. lib. præsu.* 33. *libro* 5. *nu.* 31. *l.* 2. *C. de offic. procur. Cæsar, p.* 99. *libro* 4. *n.* 22. *l.* 1. *& 3. de interrog. act. ibid. n.* 23. *l.* 2. *§. si dubitatur ff. quemadmodum, testam. aperi. p.* 49. *l.* 6. *nu.* 27. *l.* 3. *C. de inoff. test. p.* 16. *lib.* 4. *nu.* 20. 30. *& p.* 29. *l. eo. num.* 83. *lib.* 3. *§. ult. ff. de cond. caus. data p.* 155. *lib.* 4. *n.* 6. *l. à Titio ff. de verb. ob. p.* 46. *l.* 4. *num.* 12. *& conciliatio ad l. centurio ff. de vulg. & pup. substit. leg. præcibus Cod. de imp. & aliis substis. l. p.* 52. *l.* 4. *n.* 5. *& nu. seq. l. cogit. ff. ad Treb. præ.* 67. *libro* 4. *nu.* 22. *l. commodissimè. ff. de liber. & posthu. pr.* 26. *libro* 4. *n.* 13. 16. 20. *& seq. l. cum alienam rem.* 6. *C. de leg. p.* 118. *l.* 4. *nu.* 17. *l. cum avus ff. de condit. & demonst. p.* 76. *l.* 4. *n.* 18. *l. cum filiis. ff. de cur. furio. & l. qui tertiana. ff. de ædil. edict. p.* 50. *l.* 4. *n.* 9. *l.* 1. *cum fuerit, ff. de cond. & demon. p.* 147. *l.* 4. *n.* 2. *l. cum quidam, ff. de bon. poss. p.* 103. *l.* 4. *n.* 6. *l. cum tale, §. pen. ff. de cond. & demon. præ.* 183. *l.* 4. *n.* 57. *l. ejus militis. §. militia missus, ff. de milit. test. p.* 4. *l.* 4. *n.* 14. *l. ex facto, §. si quis autem, ff. ad Treb. p.* 50. *l.* 6. *nu.* 29. *& seq. l. falsus, §. si jactum ex nave, ff. de furt. p.* 30. *l.* 5. *nu.* 18. *l. filia legatorum, C. de leg. p.* 167. *l.* 4. *nu.* 36. *l. filium, ff. de iis qui sunt sui vel alien. jur. præsumpt.* 24. *li.* 6. *n.* 22. *l. Gallus. §. ille casus n.* 2. *ff. de liber. & posthu. p.* 38. *l.* 6. *n.* 6. *l. jam hoc jure ff. de just. & jur. p.* 39. *l.* 4. *nu.* 29.

l. jam

BIU Cujas

*l. jam hoc jure, ff. de vulg. & pup. substit. pr. 35. lib. 4. num. 10. l. inde Neratius, in princ. ff. de usufruct. accresce. pr. 159. lib. 4. n. 14. l. Julianus, ff. de hæred. instit. & l. tripli, §. ult. de ver. sig. pr. 173. lib. 4. nu. 21. & 30. l. Lucius, §. ult. ff. de lega. 2. ubi an filiorum appellatione veniant naturales tantum, pr. 78. lib. 4. num. 7. l. Lucius, §. Cajo, ff. ad Treb. pr. 186. lib. 4. num. 18. & l. non hoc ubi Decius, num. 6. versic. sic etiam, C. unde legit. pr. 70. lib. 6. num. 4. l. non justum, C. ad Treb. pr. 108. lib. 4. num. 30. l. pater filiæ, ff. de evict. pr. 89. lib. 4. num. 69. l. precibus, C. de impub. & aliis substit. pr. 38. libro 4. num. 26. l. prætor ait, §. sed si servus, ff. de edend. pr. 61. lib. 6. n. 14. l. pro hærede, in princ. ff. de acquir. hæredit. pr. 99. libro 4. num. 12. l. promittendo, ff. de jur. dot. præs. 46. libro 4. numero 11. l. propter veneni §. 1. ff. de S. C. Syllan. & quo casu procedat, pr. 3. libro 5. num. 84. l. quæ conditio, §. cum ita, ff. de condit. & demonst. præs. 114. libro 4. numero 3. l. qui dotem, ff. de dote præl. præs. 145. libro 4. numero 11. l. qui dos, §. cum bello, ff. de reb. dub. præs. 50. lib. 6. num. 25. l. qui filio, in princ. ff. de hæred. instit. pr. 141. lib. 4. numero 39. l. qui filium, ff. vbi pupill. educat. debet. pr. 146. lib. 4. numero 22. qui fundum, ff. de contrah. empt. præs. 118. libro 4. numero 11. authen. cui relictum, C. de ind. viduit. tollen. pr. 147. libro 4. numero 15. cap. 1. de homic. pr. 10. libro 5. numero 13. & seq. c. 1. de homic. præs. 10. lib. 5. numero 13. & seq. c. 1. §. si. de test. in 6. præs. 58. lib. 4. num. 28. c. 2. de reg. jur. pr. 2. lib. 5. numero 6. c. omnis ætas, 12. qu. 1. quod omnis ætas prona est ad malum quo ad animæ salutem, pr. 1. libro 5. num. 30. c. per exemptionem de privil. præsum. 113. lib. 4. numero 8. c. si quis positus de pœnit. dist. 7. desumptus ex divi Augustini Homilia 4. pr. 94. libro 6. nu. 14. & seq. & præsertim num. 24. & seq. & declaratio c. Valentino, 34. dist. præs. 147. lib. 4. nu. 6. glo. in c. si forte in ver. scientiæ, de elect. pr. 2. lib. 5. num. 39. cle. 1. in prin. de concess. præb. pr. 91. libro 6. num. 11. l. unicæ. C. si dos constant. matr. pr. 89. libro 4. num. 85. libr. 1. C. de pact. pr. 76. libro 4. num. 15. 75. 12. num. seq. ibi. & pr. 169. lib. eod. num. 17. unicæ. in prin. ff. quando dies lega cedat. præs. 159. libro 4. num. 21. l. quod si alii ff. de alim. leg. pr. 173. libro 4. numero 28. l. recusare, §. Titius, ff. ad Trebell. præs. 63. libro 4. num. 7. & nu. 59. & seq. l. sancimus. C. de nupt. pr. 147. lib. 4. n. 5. l. sed & in illo, ff. de reb. dub. pr. 50. lib. 6. num. 19. l. sed si hoc §. ult. ff. de condit. & demonstr. pr. 123. lib. 4. num. 3. l. sæpè, ff. commodati, pr. 28. lib. 5. nu. 3. l. sequens quæst. de leg. 2. pr. 196. lib. 4. n. 5. l. servum filii, §. procula. ff. de leg. 1. vbi conciliatur à Bar. sed non satis probabiliter cum l. Iana. §. pen. ff. de l. 3. pr. 171. lib. 4. n. 5. l. si auta. C. de jur. delib. pr. 99. lib. 4. n. 20. l. sicut ff. de alim. leg. pr. 173. l. 4. n. 10. l. sicut certi C. de testamento, pr. 89. lib. 4. n. 82. l. si ego, ff. de jure dot. 146. l. 4. n. 12. l. si fundum sub conditione, §. si ff. de leg. p. 1. & l. ult. C. de necess. ser. hæred. instit. pr. 43. lib. 4. n. 15. l. si inter. in prin. ff. de reb. dub. pr. 50. n. 11. l. ita ff. de auro & arg. lega. pr. 127. lib. 4. n. 35. l. si pater pro filia, ff. de collat. dot. pr. 109. lib. 4. nu. 17. & 47. ad l. si plures, de leg. 3. ex Comen. rejicitur ab authore, præs. 108. lib. 4. num. 27. Reprobatur etiam ejusdem Comen. intellectus, & Alciat. ad l. Celsus, §. quod si alicujus, de lega, ibidem numero 28. l. si pluribus, vers. quod si de leg. 1. præsum. 173. libro 4. numero 17. l. si quæramus, ff. de testam. præs. 13. libro 6. numero 4. l. si qui earum, §. ultim. ff. de leg. 4. pr. 122. libro 4. numero 10. l. si quis in principio testamenti, de lega. 3. præs. 166. lib. 4. numero 13. l. si quis ita hæres instituatur, ff. de hæred. institut. pr. 76. lib. 4. num. 13. l. si quis servo, ff. de manumiss. testament. præs. 63. lib. 4. num. 8. & 12. l. si tibi puer. vers. ad viscerationem, de lega. 3. pr. 111. lib. 5. num. 48. l. si unquam C. de revoc. dona. pr. 89. lib. 4. num. 86. l. si uxorem, in princ. C. de condit. in ser. pr. 55. lib. 6. num. 19. l. tale pactum, §. ultim. ff. de pact. pr. 89. lib. 4. nu. 84. l. Titia, ff. ad l. Falc. præs. 109. lib. 4. num. 46. l. Titia, ff. solut. matr. pr. 55. lib. 6. numero 18. l. Titiæ si non nupserit, ff. de condit. & demonstr. præsum. 83. libro 4. num. 21. & seq. l. Titio centum, §. Titio genero, ver. ante nuptias, ff. de condit. & demonst. præs. 146. libro 4. numero 9. & seq. l. Titius & Saius, & l. seq. ff. de hæred. institut. præsu. 64. libro 4. numero 5. cap. 1. extra de pact. & cap. qualiter. eod. pr. 134. lib. 3. num. 58. l. qui patri, ff. de acquir. hæred. pr. 2. lib. 1. nu. 93. libro 4. l. translatio, ff. de adim. leg. pr. 173. libro 4. num. 14. l. viriles, §. si adierit, ff. de leg. præst. pr. 29. libro 6. numero 20. l. pen. ff. de vsufruct. accresc. pr. 159. lib. 4. n. 15. l. ultim. C. de codicil. pr. 63. libro 4. num. 9. & 12. l. vltim. in ultim. vers. C. de fideicommis. liber. præs. 43. lib. 4. num. 16. l. ultim. C. de side instrum. præsumpt. 61. libro 6. numero 15. l. ultim. §. licentia, C. de jur. deliberan. præsum. 61. libro 6. num. 16. l. ultim. C. de posthum. hæred. instit. præsump. 26. libro 4. numero 5. l. ult. C. de privileg. fisci. præs. 189. libro 4. num. 145. l. fin. C. qui admittit, præsump. 164. libro 4. numero 12. l. fin. ff. de jure deliber. præsumpt. 78. libro 4. num. 14. l. ultim. §. filium, de leg. 2. præs. 186. lib. 4. numero 18. l. ultim. ff. de rei vendicat. pr. 64. libro 6. num. 13. §. dotes, in auth. de nupt. pr. 89. libro 4. num. 85. §. hæc igitur in auth. de restitu. & ea quæ pari in und. men. pr. 190. libro 4. num. 17. §. sancimus: in auth. de restit. & ea quæ parit in undecimo mense, & quando d. constitutionis ratio procedit, pr. 189. libro 4. num. 74. §. sanctissimas. in auth. de alien. & Emphyt. pr. 189. libro 4. nu. 114. §. sed & hoc præsenti in Auth. de sanct. episcop. pr. 146. libro 4. numero 8. & pr. 148. libro 4. num. 5. §. cum proponeretur etiam in l. mulier. ff. ad Trebell. pr. 189. libro 4. numero 98. §. Lucius l. Titius, ff. de liber. & posthu. pr. 26. libro 4. num. 3. §. 1. Lucius Titius testamento, l. Lucius Titius. de leg. 2. pr. 18. libro 4. numero 22. §. propositum, l. Pamphilio, ff. de lega. 2. pr. 140. lib. 4. n. 16. §. Seja libertis, l. Titia Seio ff. de leg. 1. præsump. 62. libro 4. numero 3. §. si quis rogatus, il 1. l. ex facto. ff. ad Trebell. pr. 78. libro 4. numero 3. & 6. §. venditionis, l. sicut, ff. quibus modis pig. vel hypoth. sol. pr. 116. libro 4. numero 21. §. eadem institut. de lega. pr. 173. libro 4. numero 19. §. transferri, instit. de adempt. legat. & §. præcedentis, pr. 173. libro 4. numero 13. §. pen. instit. de hæred. qual. & diffe. pr. 99 libro 4. numero 18. glo. in §. penul. in verb. locupletior. instit. quibus alie. licet vel non pr. 27. libro 6. num. 3. §. ult. instit. de bonor. possess. præsu. 104. libro 4. numero 12. sententiæ D. Augustini translatæ in c. non imputentur 1. quæst. 8. præsump. 33. libro 5. numero 34. subauditi, quibus non inducitur legum correctio, qui sint, præsump. 38. lib. 6. num. 5.

Intelligi verbum: præsumptionem denotare. pr. 15. lib. 3. n. 2. Et pr. 42. n. 8.

Intelligitur, & habetur verba, præsumptionem significare, pr. 67. lib. 3. n. 3.

Intentio fundata in tempore certo probari debet ab eo qui in tempore constituit fundamentum. pr. 49. lib. 2. numero 1. quando hoc locum non habeat, num. 2.

Interesse affectionis in re minoris, habenda ratio est, pr. 83. libro 3. num. 1. affectionis ad res paternas considerabile, quo damnum evitandum, non quo ad augendum precium, ibidem numero 6. affectionis non impedit, quo minus de fuga quis suspectus sit, ibid. num. 7. Nec reddit debitorem, divitem & solvendo, num. 8. affectionis etiam in minore considerabile, si in emendo aut permutando,

BIU Cujas

malum adeptus sit vicinum, ibid. n. 9. Item si in malum inciderit locum, num. 13. quanti plurimi ob morum debitoris, remisisse præsumitur creditor, vinum vel rem similem mutuo datam recipiendo, pr. 45. libro 3. num. 2. Contraria affertur opinio, ibid. num. 10. quanti plurimi dicitur pars ipsius rei ibi. num. 1. quantiplurimi, hominis non legis dispositione deberi, num. 13. quantiplurimi, potest creditor expresse donare, num. 14. quantiplurimi, remissum non censeri, si in sortis receptione creditori pœnitenti consentiat debitor, ibid. num. 19. Idem si tacuit debitor, num. 20. Vel etiam contradicat, num. 28. aut pœna debita legis dispositione, non dicitur remissa recepta sorte principali, pr. 45. lib. 3. nu. 12. dicitur pœna legalis, qu. 46. lib. 1. n. 16.

Interpretatione secunda præsumi recessum à prima, pr. 112. lib. 3. nu. 25.

Interpretatio sumitur in dubio contra dantem, pr. 34. lib. 3. num. 22. & præsumptio benignior in dubio sumenda, pr. 93. lib. 1. num. 2. stricta sumitur in contractibus, pr. 30. libro 3. numero 7. & extensio difficilius admittitur in dispositione hominis quam legis, qu. 46. libro 1. num. 46. illa dicitur quæ ex verbis colligitur, & voce ad animi affectus declarandos, quæst. 27. libro 1. numero 2. Idem dicendum de præsumptione, ibidem numero 3. §. 1. vers. adierunt, in auth. de restit. & ea quæ parit in undec. mens. præs. 190. libro 4. num. 2. §. sancimus. in auth. de restit. & ea quæ parit in undec. mens. præs. 109. libro 4. numero 6. l. jam hoc jure, ff. de vulg. Decii non recipienda & quare, præs. 36. libro 4. numero 6. ea in dubio est sumenda, ut actus valeat non ut pereat, præsum. 104. libro 4. numero 9. Non habet autem locum hæc regula in præjudicium tertii, ibid. favorabilis dicitur illa, quæ excludit odium, etiam cum annullatione actus, & præfertur illa, quæ facit valere actum, præs. 10. libro 4. numero 27. Contra ibid. numero 29. verborum, Genes. cap. 6. non permanebit spiritus meus in homine, pr. 49. libro 6. num. 14. verborum in Psal. 89. Erunt eorum anni, quadraginta, quinquaginta, &c. præs. 49. libro 6. n. 7.

Interrogare judici solum ex officio suo permissum. quæst. 62. lib. 1. num. 5. post conclusum in causa neque judex ex officio suo potest, ibid. n. 6.

Invenitur facilius, quod à multis quæritur, præs. 71. lib. 2. num. 7.

Inventarium quando conficitur, non confunduntur actiones, pr. 11. lib. 3. n. 16.

Inventarii beneficium vell. ult. C. de jur. delib. non erat inventum tempore l. quæ dotis. ff. solut. matrim. præs. 11. lib. 3. n. 17.

Inventario aliquid de bonis suis tutor describens, pupilli id præsumitur, qu. 65. lib. 1. n. 6.

Inventa in litore magis fiunt primo occupantis, pr. 30. lib. 5. num. 3.

Inventarium conficitur post tres menses à die aditæ hæreditatis, pr. 101. lib. 4. n. 95.

Investitura includit præsentiam, pr. 132. lib. 3. num. 7. antiqua, feudum arguit antiquum, pr. 93. lib. 3. n. 16. primo non reperta, dolo præsumitur sublata, pr. 92. lib. 3. nu. 3. secunda contraria primæ per errorem suspecta præsumitur ibid. n. 4.

Investitura prima verba attendi debent, pr. 92. lib. 2. num. 2. revocatio, secundum naturam primæ intelligitur, ibidem num. 5. verbis dubiis, interpretatio fit contra dominum, num. 6.

Investituram & locationem non probare jus feudi in tertii præjudicium, pr. 101. lib. 3. n. 14.

Invocatio divini, nominis facta in principio libri præsumitur in subsequentibus repetita, præs. 83. lib. 2. num. 3. Idem de anno & indictione, numero 4. & 5. Et quid sit de die, num. 6.

Joannes Bolognetus sibi ipsi contrarius, pr. 104. lib. 4. n. 18. Ejusdem error atque lapsus, dum præsumptionem ab intellectu hominis pendentem, judicat esse quid facti, & præsumptionem à lege introductam esse, quid juris qu. 11. lib. 1. n. 17.

Irascibilis si quid fecit, sumitur præsumptio meliorem partem, quod scilicet non dolo sed justa ex causa id fecerit, pr. 3. lib. 5. n. 117.

Iracundiæ calore multa proferuntur, quæ executioni non mittuntur, qu. 89. lib. 1. num. 64. calore aliquid agens non præsumitur dolo egisse, & ideo venia dignus, qu. 14. libro 1. numero 36. calore affectus præsumitur in consulto agere, & intellectu caret, quæstio 14. libro 2. numero 21. & 22.

Irnerius in compendium redegit constitutiones Authenticorum, & eas in Codice inseruit absque auctoritate corrigendi leges veteres, pr. 83. lib. 4. n. 43.

Irrationabilia non præsumuntur, pr. 31. lib. 6. n. 2.

Isocrates anno quarto supra nonagesimum vitæ suæ edidit librum quam Panathenaicum inscripsit, pr. 46. lib. 6. n. 4.

Inter ad hauriendum aquam qui concessit, præsumitur etiam concessisse haustum aquæ, pr. 3. lib. 6. n. 6.

Judæi vel alii infideles non possunt cogi suscipere baptisma, pr. 83. lib. 4. n. 9. fœnerantes super vestibus alienis tenentur eas restituere propriis dominis nullo eis restituto pretio, etiam si ignorent vestes illas esse alienas, pr. 29. lib. 5. num. 11.

Judæis fœneratoribus si concessum est privilegium, ut possint res furtivas sibi pignoratas vel venditas retinere, donec per veros dominos precium restituatur non tenentur ad restitutionem, & cessat dispositio l. in civilem. C. de furtis, pr. 29. lib. 5. n. 35. Non habent autem locum hujusmodi privilegia, quando ipsi Judæi sciunt rem esse alienam. ibid. n. 36. Nec habent locum d. privilegia contra clericos, ibid. n. 37. Nec contra scholares quorum servi & famuli eorum vestes aut libros pignori dant vel vendunt ipsis Judæis, ibid. n. 38.

Judæus conficiens testamentum servare debet formam & dispositionem juris communis, pr. 189. lib. 4. n. 36.

Judex qualis esse debeat, & quod sit ejus officium.

Judex hæredis factum & personam substinet, pr. 141. lib. 4. num. 47. præsumitur datus, ut judicet secundum jus commune, non autem secundum jus extraordinarium, præs. 4. lib. 4. num. 16. & pr. 23. libro 2. numero 6. si habet facultatem cognoscendi de causa, ferendique sententiam ex jurisdictione ordinaria & delegata præsumitur processisse ex ea, qua sententia ejus sustineri potest, præs. 4. lib. 6. num. 27. si moriens dicat se tulisse falsam sententiam, ei non creditur ad præjudicium ejus, pro quo sententia est lata, pr. 5. num. 18. si tulit inter locutoriam & postea aliam illi contrariam pronunciavit præsumitur ignoravisse primam, pr. 23. lib. 6. numero 48. qui contra antiquam curiæ praxim & stylum novam citationis formam inducit, suspectus habetur, & contra eum præsumitur, pr. 34. lib. 4. numero 6. Debet enim & tenetur reiicere etiam libellum devientem ab antiqua & consueta praxi & stylo, ibid. num. 7. non debet ferre sententiam pro eo, cujus testes varii sunt & pugnantes, pr. 23. lib. 5. n. 5. non debet exequi sententiam adversus eum, quem deinde esse innocentem intelligit, pr. 48. lib. 5. num. 5. in dubio pronunciare debet appellationem non esse desertam, præs. 9. lib. 6. num. 3. In dubio debet deferre appellationi, ibid. n. 4.

BIU Cujas

Iudici si aliquid fuit donatum post latam sententiam, non ex hoc argui potest ipsum fuisse corruptum, præsu. 8. libro 5. num. 12.

Iudex qui potest ferre sententiam tanquam delegatus, & tanquam ordinarius, præsumitur in dubio eam tulisse tanquam ordinarius, præsum. 4. libro 4. num. 9. si citat reum ad audiendam sententiam ore suo hæc citatio habet vim trinæ citationis, pr. 8. l. 4 nu. 12. Idem si nuncius citat præsente judice, ibid. si actum aliquem fecit præsumitur illum fecisse ad partis instantiam, si is actus impensam requirebat, præ. 11. lib. 6. nu. 3. non præsumitur velle quod sibi lege permissum non est, pr. 47. l. 5. nu. 20. in judicando aliquem furiosum plenam adhibere debet causæ cognitionem cum multi tales se fingant pr. 45. lib. 6. nu. 23. si obtulit se daturum curatorem furioso, non præsumitur statim mutasse voluntatem, præsumpt. 37. libro sexto, numero 21.

Iudices curare debent, ut banniti capti fateantur se esse illosmet, qui in banno descripti leguntur, vel debet aliunde habere probationes, illos esse, præsum. 15. libro 6. numero 38.

Iudicis officium est in æquitate fundatum, præsum. 189. libro 4. num. 63. officium conceditur loco deficientis actionis sic suadente æquitate, præ. 14. libro 4. num. 44. pro decreto an & quando præsumatur, præsum. 104. libro 4. numero 5. vide Decretum, furiosi sententia non rescinditur, si modò tempore à se latæ sententiæ compos mentis sit, præsum. 17. lib. 6. num. 11.

Iudex, qui hæreticum damnatum ad ecclesiæ gremium recipit an possit ita eum restituere, ut ei liceat recuperare bona in alium à fisco translata, pr. 47 libro 5. numero 21. vide Hæreticus, inferior si contra superioris inhibitionem procedit, contemptor inhibitionis censetur, præsum. 44. libro quinto, numero 18. justus non debet ea præsumere, quæ repugnant experientiæ humanæ, præ. 49. lib. 6. nu. 5. Nec debet præsumere ea, quæ legi divinæ repugnant, ibid. num. 6.

Iudices ordinarij in plerisque locis Italiæ ferre debent sententias in certis causis cum sapientis jurisperiti consilio, præsum. 34. lib. 6. nu. 6.

Iudex secularis deprehendens aliquem in habitu clericali remittere eum debet ad Episcopum, præsum. 76. libro 6. numero 5. & 8. qui sua sponte consilium à Iurisperito habere voluit, non tenetur illud sequi, præsum. 34. libro sexto, numero 27. Secus si ex statuti dispositione necesse habuit ferre sententiam cum consilio sapientis, ibidem numero 28. bonus præsumitur, & rectè, quæ muneri & officio suo incumbunt, agere ante sententiam latam, præsum. 67. libro secundo, numero primo, qui juramentum præstat ritè & rectè se judicaturum, præsumptio est, rectè functum esse officio suo, ibid. numero 6. ampliatur: ibidem numero 7. 8. Quando hæc præsumptio cesset, ibid. numero 13. 14. & seq. præsumptionem à parte allegari prætermissam an supplere possit, quæst. 52. libro primo, numer. 1. 3. 4. ea quæ notoria sunt supplet, ibidem numer. 2. item ea quæ juris sunt tenetur supplere, ibid. numero quinto. Et quæ à statutis sancita, numero 6. Idem in consuetudine notoria, numero septimo, non præsumitur elegisse viam, qua sententia reddatur nulla, præsum. 64. libro secundo, numero octavo, ad quem ab interloquutoria fuerit appellatum ad ulteriora procedendo, appellationem admisisse, præsumitur, ibid. numero 11. absolutus ob juramentum litigantium, quod nil dederint ut corrumperetur, quando sententia retractanda veniat, quæst. 95. libro primo, numero septimo, excusatur, rejecta communi opinione sequutus eam, quam aliquando præceptor suus approbavit, si vir erat doctus, præ. 71. libro 2. num. 51. impeditus tunc cum solemnitates decreti requisitæ adhiberi debuerunt, non præsumitur eas observasse, præsum. 75. lib. 2. num. 39. Plura vide in verbo Decretum ad privatam utilitatem, non tenetur impartiri officium suum nisi petenti, præ. 23. libro 2. num. 6. non requisitus, non supplet in his, quæ commodum privatum concernunt, quæst. 48. libro 1. num. 29. quod à lege immutatum non est, sequi debet, qu. 97. libro 1. num. 6. assumptus à partibus, in dubio præsumitur assumptus ut ordinarius, non ut delegatus, præsum. 17. lib. 2. numero 3. laicus, non opponente adversario cognoscit de causa spirituali, præ. 46. lib. 2. num. 21. jurans observare leges & statuta civium, non tenetur ad iniqua, præsum. 1. lib. 2. num. 9.

Iudicis officium exuberat in absolvendo, præ. 90. libro 2. numero 5.

Iudicis officium implorare non obstante biennij lapsu potest debitor confessus numerationem, præsum. 125. libro 3. num. 5. Quod multo magis coram judice Ecclesiastico procedit, ibidem numer. 19. personam considerantes magis pro eo in foro contentioso quam voluntario præsumimus, præsum. 75. libro 2. numero 9. personam in decretis suspectam magis, quam in sententiis legumlatores habuêre, ibidem numero undecimo. Id an verum sit, vid. num. 18. partes in confessum & convictum, nullæ sunt aliæ, quam in condemnando, quæst. 97. lib. 1. num. 3. voluntas nulla est, nullum arbitrium circa præsumptionem juris & de jure, quæst. 44. libro 1. numero 1. præceptum sub insolita pœna citantis, impunè sperniur, præsum. 67. libro secundo, numero 18.

Iudici asserenti se justam ob causam detulisse juramentum suppletorium, non creditur, præsum. 67. libro 2. numer. 12. asserenti solemnitates in decreto requisitas interveniss donec contrarium probetur, creditur, præ. 75. libro 2. num. 17. attestanti de actis creditur, præsum. 68. lib. 2. num. 10. permissum est ne ex toto absolvat nec ex toto condemnet, quæst. 97. libro 2. numero 38. novo tributa jurisdictio aliquo in loco, ordinario magistratu ibi jus dicente, & privativè facta intelligitur, præsum. 8 libro 2. nu. 11.

Iudicem falsis allegationibus circumventum esse minor asserens, id probare debet, præ. 75. lib. 2. nu. 13.

Iudice procedente ad ulteriora, pars gravata appellare, & quibus in casibus possit, pr. 64. lib. 2. nu. 15.

Iudice in sententia absolvente & condemnante simul, potior est in ea perplexitate absolutio, præsum. 90. libro 2. num. 6.

Iudices idonei tantum illi præsumuntur, qui eruditi sunt, & rerum experientiam habent, præ. 77. lib. 2. nu. 10. idiotæ curi spernant consilium, pr. 75. lib. 4. num. 45.

Iudicum diligentia in decretis interponendis levior est, quam in sententiis ferendis, præ. 45. lib. 2. nu. 10.

Iudices ordinarios plerumque arbitris esse peritiores, præ. 76. lib. 2. num. 8. selecti & judices dati qui dicantur in jure, pr. 30. lib. 2. nu. 7. & nu. 8. & 10. ibid. Et quid ij à delegatis differant, nu. 9.

Iudicandi muneri præfici solent, & debent, viri docti, eruditi & spectatæ probitatis, præsum. 67. lib. 2. nu. 5.

Iudicatum id est de quo sententia lata est, aut interpositum decretum, qu. 1. lib. 1. num. 25. injustè peccat qui accepit, qu. 80. lib. 1. nu. 3.

Iudicata appellat Aristoteles contraria, qu. 1. lib. 1. num. 26.

*Iudicium quodlibet requirit personas legitimas præsum. 48. libro 2. numer. 7. ordinarium est secundùm jus commune, extraordinarium dicitur contra vel præter illud, præsum. 16. libro secundo, numero 22. suis carens solemnitatibus valet, si ab adversario nil sit objectum, præsum. 46. libro secundo, numero 20. temerarium est, cum quis judicat de his, quæ dubia sunt propter leves conjecturas, quæst. 100. libro primo, numero tertio, cum excommunicato tractatum, parte non opponente valet, & tenet. præsum. 46. libro 2. numero 7. subterfugiens per inducias, habet contra se præsumptionem, quæst. 18. libro primo, numero 17. sub-

17. *subterfugiens, præsumitur de sua justitia diffidere, præsum. 91. lib. 2. numero 1. Et aliquando punitur tanquam calumniator, num. 20. movere, qui diu distulit præsumitur fovere malam causam, præsum. 91. libro 2. numero 7.*

Judicij calore, multa alias non admissa constituuntur, præsum. 62. libro 2. num. 1.

Judicia summaria quæ non admittant exceptiones, præsum. 77. lib. 2. num. 5.

In judiciis summariis quo pacto habilitas personæ sit acquirenda, præ. 12. lib. 6. nu. 5.

Iulia C. Cæsaris filia & Pompeij uxor ex puerperij doloribus migravit, & partus aliquot dies vixit: & quare abortum fecerit, pr. 52. lib. 6. nu. 12.

Iuramenti vis & effectus.

Iuramentum habet vim clausulæ codicil. præ. 31. lib. 4. numero 13.

Iuramentum sequitur naturam actus, præ. 7. libro quinto, numero 18. supplet defectum solemnitatis testamenti, non autem substantiæ, præsum. 55. libro quarto, numero 22. non auget obligationem extrinsecus, sed ei intra suos limites manenti addit religionis vinculum & robur. præsum. 146. libro quarto, numero 14. præsumitur interposítum secundùm naturam contractus, præsum. 10. libro sexto, numero septimo, testis non extenditur ad accidentia, & circunstantias. sed respicit solum substantiam ipsius negotij. præ. 22. lib. 5. num. 20. an proprie sit probatio, qu. 1. lib. 1. num. 35. & 36.

Iuramento illius non statur cui adversatur juris præsumptio, præ. 61. lib. 6. nu. 13. verberantis quando sit standum, quod animo non occidendi vel non vulnerandi id egerit, præ. 40. lib. 5 nu. 30.

Iurans sibi in testamento fuisse relictum legatum quod ob juramentum istud consecutus est, si deinde est repertum testamentum, in quo nihil sibi relictum apparet, perjurij pœnam incurrit, præsump. 15. libro sexto, numero 21.

Iurare quo casu quis non tenetur, quæst. 62. libro 1. numero 2. de calumnia tenetur, contra quem extat præsumptio, qu. 85. lib. 1. nu. 1.

Iurasse qui dicitur, præsumitur servatis solemnitatibus, præ. 132. l. 3. nu. 8.

Iurans sibi pecuniam numeratam, si post exceptionem non numeratæ pecuniæ ad probandum fuit admissus, non contradicente adversario, tenet judicium, pr. 46. lib. 1. num. 12.

Iurantes ab initio artis & negotij, ex fide & ut viro bono convenit exercere velle, habent pro se præsumptionem, præ 60. lib. 2. nu. 4.

Iuramentum triplex, voluntarium, judiciale, & necessarium, ibid. numero 38. calumniæ exigere potest judex, cum ei videbitur expedire, quæst. 85. lib. 1. numer. 2. calumniæ, quando etiam in causa matrimoniali præstari oportet, ibidem numero 3. calumniæ delatum, reus recusans, torqueri potest, quæst. 89. libro primo, numero 138. judiciale, litis decisivum, ut à parte deferri possit, præsumptio sufficit, quæst. 81. libro primo, numero primo, judiciale reus juste recusare potest, vel illud actori nil probanti referre, ibid. numero 2. judiciale deferre potest actor solum pro se juris præsumptionem habens, numero tertio, suppletorium non defertur notario de errore attestanti, præ. 83. lib. 1. nu. 1.

Iuramentum confirmatorium quid sit, pr. 12. lib. 3. num. 41. assertorium quid, ibid. nu. 42. non confirmat actum simulatum, nu. 44. super actu simulato præstans simulationem tanquam turpitudinem propriam non potest allegare, nu. 47. suppletorium, sola præsumptione juris extante pro majori firmitate potest deferri, quæst. 82. lib. 1. numero primo, suppletorium quando deferri possit, vel non ibid. numero 3. 4. 6. & quæst. 83. libro 1. numero 1. ejus contra quem extat præsumptio juris, & de jure, non admittitur in contrarium, quæst. 77. libro 1. numero 1. in contrarium non admitti, etiam ejus, contra quem sola juris præsumptio extat, ibid. num. 3. Contraria tamen adducitur opinio ibidem, numero sexto, non defert judex illi, contra quem extat juris præsumptio, ibid. num. 5. asserentis se proclama publicum ignorasse admittitur, ibidem nu. 10. tollit præsumptionem hominis adversus se extantem, ibid. num. 19. suppletivum defertur, quando pro eo qui jurare velit extat præsumptio, præsum. 132. lib. 3. num. 74. in litem, an ob dolum præsumptum possit deferri, quæst. 47. lib. 1. num. 12. stricte interpretatur, quæst. 45. lib. 1. numero 12.

Iuramenti calumniæ, vel malitiæ quis sit effectus, quæst. 85. lib. 1. nu. 4.

Iusiurandum quid sit secundum Ciceronem, qu. 1. lib. 1. num. 32. quid sit secundùm Bald. ibidem nu. 33.

Iusiurandi species quatuor, qu. 1. lib. 2. nu. 34.

Iuramento procuratoris, se proprio, non domini nomine emisso, si jam mandatum habuerit à domino, non creditur, quæst. 77. lib. 1. numero 4. asserentis, se non animo occidendi verberasse, utrum credatur, ibidem numero 9. denunciantis, creditur in denunciatione Evangelica, ibidem numero 13. creditur in his quæ animo consistunt, numero 14. asserentis aliquid adversus præsumptionem juris, creditur in foro conscientiæ, ibid. num. 16. aliquid asserens vel negans, verum fateri vel negare præsumitur, pr. 60. lib. 2. nu. 1.

Iuramenta scelerata facere solitus, de hæresi valde redditur suspectus, qu. 100. lib. 1. nu. 10.

Iura statuerunt ea, quæ minus onerosa esse possunt contendentibus ac contrahentibus, pr. 9. libro 6. numero 6. si plures pœnas imponunt pro delicto, non censentur se invicem corrigere sed dare electionem judici, præ. 37. libro 6. numero 18.

Iuris dispositionem ignorare, quam omnes scire debent per se vel per alios, quos consulere possunt, est lata culpa, præ. 23. lib. 6. numero 11. executio non habet injuriarum actionem, præ. 29. lib. 6. numero 9. impedimentum ab eo causatum, qui vult excusari ex eo, nihil operatur, præ. 83. libro 4. numero septimo, professor eruditione singularis non potest per substitutum suo muneri satisfacere, atque ita per alium docere, præsum. 92. libro 6. numero 11. In jure præsumitur potius error quam dolus, præ. 3. libro 5. numero 31.

Ius sibi dicere nemini est permissum, præ. 89. libro 4. numero 4.

Iuris civilis solemnitas, cur in testamentis requiratur, quæ. 80. libro 1. nu. 14.

Iuri canonico negligenter operam navans, præsumitur negligens futurus, in addiscendo jure civili, qu. 24. lib. 1. n. 27.

Iuri communi, pacto & protestatione non derogatur, præsum. 85. lib. 3. nu. 24.

Iure carere dicitur, qui id quod allegat non probat, pr. 68. lib. 2. num. 24. speciali aut potestatis plenitudine, quando princeps uti voluisse præsumatur, pr. 12. lib. 2. nu. 3. 4. & 5. civili, aliquid contra jus naturale statuente standum est potius juri naturali, qu. 80. lib. 1. nu. 26.

Iura scire omnes tenentur, præ. 19. lib. 2. numero 10. scire à quomodo quilibet præsumatur, præ. 75. lib. 2. num. 44. personalia, ossibus personæ cohærent, præ. 97. lib. 3. nu. 44. sua remittentibus, non datur ad illa regressus, quæst. 35. lib. 1. num. 29.

Iurium incorporalium, fratres non præsumuntur fecisse divisionem, præsu. 60. lib. 3. nu. 9.

Iurisconsultus non respondens clarè, & manifestè, proposita

BIU Cujas

propositæ juris quæstioni, præsumitur ut interrogatus fuit respondisse, præsum.29.lib.2.num.4.

Iurisconsultorum munus olim fuit solùm vel interpretandi vel respondendi, de jure, præ.89.lib.4.nu.11.

Iurisdictio quid, & quotuplex sit, quando & qualis præsumatur.

Iurisdictio non extenditur extra territorium, præ. 45. libro 5.num.14. propria significat ordinariam, præsum.16. libro 2.numero quinto, à lege concessa secundum subjectam materiam dijudicatur, præsum. 16. libro secundo, numero primo, talis concessa præsumitur, qualem verba adjuncta demonstrant, ibid.numero quarto, ordinaria præsumitur concessa, quando lex aliquem simpliciter constituit judicem, numero octavo, delegata dicitur extraordinaria, & delegatus dicitur extraordinarius, n.11.delegata cur odiosa dicatur,n.13.delegata dicitur specialis,& delegatus judex est specialis,nu.17.mandata à principe personæ habenti jurisdictionem ordinariam, de qua intelligatur, n.23.Cum distinctione,n.24.& 25.concessa à principe personæ privatæ delegata est, & quibus ea verbis fiat, n.28. ordinaria tributa censetur à principe causam committente si dicat expressim,quod in sui locum in omnibus eum reponat,n.30.ordinaria, sui natura non est restricta ad hoc vel illud genus causarum, numero 35. judicis allegati pro suspecto censetur prorogata, si judex ipse assignaret terminum ad probandum causas suspicionis parte præsente & tacente,præsum. 99. libro sexto, numero 44. cohærens loco,eo vendito, & ipsa præsumitur vendita, præsum.97. libro tertio, numero 46. Nisi pretij quantitas illud arguat, nu. 47. in dubio castro cohæret, & in ejus venditione comprehenditur,ibid.numer.48. Vide sup.in verbo Castro, potestas & imperium, dicuntur fundamenta judicij, præsump.14. libro secundo,numero primo,omnis & potestas,à Cæsare fluit & refluit, ibid.numero quarto, est qualitas quædam,quæ homini à natura non inest, ibidem numero octavo, ordinaria semel facta publica, non indiget alia probatione, numero undecimo. Idem si à magistratu isto sententia lata sit, contra præsentem non reclamantem,numero 12. Vel lis fuerit per ipsas partes contestata, numer.13. judici ab ipsis litigantibus confertur,tacito vel expresso eorum consensu,judice tamen volente, præsum. 19. libro secundo,numero primo, de tempore ad tempus, & de re ad rem prorogatur etiam sine expresso consensu,ibid.num.2.& 3.Sicque de persona ad personam, numero quarto, in dubio an & quando cumulativè vel privativè concessa videatur, præsum. 18. libro secundo, numero primo,& sequent. per tot.delegata minus quam ordinaria præsumitur, præsum.15. libro 2. numero 1. Eaque odiosa dicitur,ibidem num.2.delegata,nec in persona excelsa vel illustri præsumitur,nu.4.

Iurisdictionis nomine merum imperium demonstrari significatione larga,præsum.79. libro tertio, numero 18.concessione generali, non concessum dici merum imperium, est opinio Baldi, Angeli & aliorum, ibidem numero 23.Distinguit Felinus,num.32.solum exercitium,in castro sive civitate princeps concedendo,præsumitur etiam merum imperium concedere voluisse, numero 40. in concessione, concedentis auctoritas semper præsumitur præservata illæsa,præ.18.lib.2.nu.2.

Iurisdictionis concessio facta novo judici,respectu judicis inferioris privativè præsumitur,ibid.nu.15.

Iurisdictionis vel privativè vel cumulativè concessæ,quis sit effectus,n.36.concessæ revocatio,à principe sine causa fieri potest,præsum.10. libro 2.num. 14. Idem in privilegij revocatione,numero 15. Nisi per modum contractus sit concessum,numero 16.mandatum est strictæ interpretationis, præsump. 56. libro secundo, numero secundo, prorogatio fieri potest tam à lege, quam ab homine,pr.16.lib.2.num. 26.Non tamen datur de una re, ad aliam diversam,ibi. num. 27. prorogationi quando præsumantur partes consensisse,præsu.19.lib.2.nu.5.6.& 11.

Iurisdictionem non esse accessorium castro omnino cohærens, præsum.97.lib.3. num.8. ordinariam concedens princeps magistratui,respectu sui præsumitur cumulativè concedere,præsum.18.libro 2.num.1. in homines vasalli sui, princeps exercere non potest, ibidem num. 7. ordinariam concessam alteri, quando non apparet, odio vel favore personarum an facta sit,cumulativam præsumimus,ibidem num.6.

Iurisdictionem & imperium in alios, non præsumitur habere inferior à principe, præsum.14.lib.2.num.5. Et quæ sit ratio, ibid. numero 6. sibi à principe tributam afferens, id probare debet, numero septimo, sibi concessam probatur ex investituris,numer.9. Item ex literis commissionis & mandati, numero decimo, tam ordinariam quam delegatam habens, si ex actis constet,qua voluerit uti,judex vel ordinarius habebitur vel delegatus, præsum.17.lib.2. num.1. inhabili tribuisse censetur princeps,cum in literis promotionis inhabilitas expressa fuit, præ.20.lib.2.nu.1. Idem est,si adjecta fuerit clausula ex certa scientia,nu.2. Cui tamen opinioni aliqui licèt malè refragantur, numero tertio.

Iurisdictione ordinaria usus esse præsumitur judex, quando processus & sententia secundum eam sustineri potest, præ. 17.lib.2.nu.2.

Iurisdictione delegata quando judicem usum fuisse præsumatur,ibidem num.6.cumulativè pluribus,& universis, sicque simul concessa alter sine alio non cognoscit, præ.18. lib.2.nu.34.

Ius accrescendi quid sit, & unde proveniat, & quando ei sit locus: Et quid de jure non decrescendi.

Ius accrescendi dicitur quædam tacita substitutio, præsum. 61.libro 4.numero 2. est quædam tacita substitutio ex testatoris voluntate,præ.39.libro 4.numero 83.dicitur quædam substitutio legalis, & cessat quando datur vulgaris substitutio,præs.40. libro 4.numero 17. Et quod non pendet à futuro eventu ostenditur,num.18.& quando locum habeat, ibid. à dispositione legis ex conjecturata mente testatoris inducitur, præsum. 14. libro quarto, numero quarto, an proveniat absolutè à voluntate testatoris,præ. 86.libro quarto,numero 19.quod lex ex præsumpta mente testatoris introduxit, an sit dispositio testatoris, vel legis,ibid.numero 20. locum non habet inter diversas species successionum,præsum.201.libro 4. num. 94. quod provenit à præsumpta mente testatoris non habet locum, quando taxative testator disposuit, præ.36. lib. 4. nu. 21.

Ius accrescendi an sit à lege introductum ex præsumpta mente testatoris, præsum.86. libro 4. num. 4. Quod fuit immediatè à lege introductum,& habet locum in querela inofficiosi testamenti,& in bonorum posses. contra tab.ibi. nu.5.& 9.Idem de jure decrescendi,ibid.

Ius accrescendi habet locum in successionibus ab intestato,& hoc casu dicitur à lege inventum, & non ex præsumpta voluntate testatoris,ibid.nu.6.

Et an habeat locum in successione militis qui quoquo modo vult, testari potest, & decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus, ibid.nu.8.

Ius accrescendi præsumitur à lege introductum, ex conjecturata mente testatoris, quando agitur de ipso jure ex dispositione testatoris, & solum ambigitur, an hæc dispositio, quæ ipsum ius introduxit, fundata sit ex præsumpta mente testatoris,præ.86.lib.4.num.11. & seq. vel non decrescendi, an & quando habeat locum in legato usufructus,præsump. 159. libro quarto, numero 1. & seq.

BIU Cujas

Iuri accreſcendi an & quando ſit locus inter filias, quibus factum eſt dotis legatum, præſum. 149. lib. 4. num. 1.2.3. & 4.

Iuri accreſcendi, an & quando ſit locus inter alimentorum collegatarios, ex præſumpta mente teſtatoris, præſum. 58. libro 4. num. 1. & ſeq.

Iuri accreſcendi non eſt locus legato alimentorum facto pauperibus, ſicque ad pias cauſas, præſu. 158. libro quarto, numero ſexto. Idem in legato alimentorum tacito, ibidem num. 5.

Iuri accreſcendi an ſit locus in legato uſusfructus, quando legatarij ſunt conjuncti verbis tantum ante acceptatum legatum, ibid. num. 7. & ſeq.

Ius non decreſcendi an contineat ea omnia, & in eo concurrant, quæ in jure accreſcendi, præ. 86. lib. 4. nu. 18.

Ius accreſcendi dicitur eſſe legis diſpoſitio, & quæ ſit ratio, quæſt. 46. lib. 1. nu. 2. habet locum in legato uſiufructus inter conjunctos re & verbis etiam poſt acceptatum ipſum legatum ibidem num. 18. & num. 6. eſſe diſpoſitionem teſtatoris, ibid. nu. 3.

Ius tertij ſine cauſa juſta, & legitima auferri non poteſt, præſu. 10. lib. 2. num. 48. tertij lex tollit difficilius, quam ipſiuſmet contrahentis, præſum. 132. libro tertio, numero 63. quod ſibi competere quis ignorat, nemo dicitur remittere, præſum. 25. libro 3. num. 12. ſuum remiſiſſe, nemo præſumitur, præſum. 112. libro ſecundo, numer. 28. quærendum facilius tollitur ex ultima voluntate quam ex contractu, præ. 98. lib. 4. num. 87. quærendum facilius amittitur, quam jus jam quæſitum, præ. 39. libro 4. num. 73. & præſumpt. 45. lib. 5. nu. 22.

Ius Cæſareum & Pontificium non obligant, niſi de actibus extrinſecis, præ. 99. lib. 4. nu. 9.

Ius commune eſt jure ſpeciali potentius & firmius, præſu. 4. libro 4. num. 10. Contra nu. 11. cum jus ſpeciale deroget juri communi ibidem.

Ius commune non lædunt ea, quæ dubitationis tollendæ cauſa adhibentur, præ. 190. lib. 4. num. 32. conjunctionis, quod eſt in inſtituto, tranſit in vulgariter ſubſtitutum, præ. 108. lib. 4. nu. 7.

Ius filio quæſitum ſine ejus facto & conſenſu à patre tolli non poteſt, præ 58. lib. 6. num. 27.

Iura omnia hæreditaria tam activa quam paſſiva tranſeunt in fideicommiſſarium univerſalem, præ. 108. libro 4. num. 58.

Ius naturale non poteſt perimi à jure civili, præ. 101. lib. 4. num. 65.

Iuſtus præſumitur, qui juſtitiæ adminiſtrandæ præeſt, quæſt. 14. lib. 1. nu. 25.

Ius à facto ſeparatur duobus modis, quæſt. 11. libro primo, nu. 4. eſt quid incorporale, quod nec oculis cerni nec manu tangi poteſt, ibidem numero 16. in re aliena, nemo niſi probet, habere præſumitur, præſum. 33. libro ſecundo, numero ſecundo, commune interpretatum à conſuetudine, eſt idem quod conſuetudo interpretans, præſum. 6. libro ſecundo, num. 8. patronatus in Eccleſia non præſumitur, præſ. 90. libro 3. nu. 1. Præſertim ſi univerſitas illud, aut potens aliquis prætendat, numero ſecundo, ideo uſurpatum potius, quam rectè quæſitum præſumitur, numero tertio, quomodo probari velit concilium Tridentinum, numero quarto, conſtructione, reædificatione, & donatione Eccleſiæ, quoque acquiri, numero ſexto, antiquiſſimum probatur etiam lapidibus in foribus & januis Eccleſiarum repoſitis, n. 10. Item, & fama ſufficit, n. 11. Fallit ibi. n. 11. ut acquiratur, conſenſum ordinarij, tacitum etiam ſufficere ſeu præſumptum, nu. 15. Idque ex curſu antiqui temporis cenſetur adhibitus, num. 16. multis modis alienari poſſe, numero 23. præſumitur illius eſſe cujus inſcripti lapides in foribus & januis Eccleſiæ repoſiti apparent. præſu. 37. libro ſexto, nume. 7. Et arma & inſignia ſculpta in Eccleſia conjecturam faciunt, quod is cujus ſunt ipſa inſignia ſit in quaſi poſſeſſione juris patronatus dictæ Eccleſiæ, ibidem nu. 2.

Ius Pontificium permittit Romæ, minorem poſſe teſtari ſecundum jus commune, præ. 4. lib. 4. nu. 2.

Iuris proprij renunciatio eſt donatio quædam, quæ non præſumitur, præ. 41. lib. 6. num. 2.

Ius in re dicitur, quod de præſenti competit, jus ad rem quod non competit de præſenti, ſed eſt de futuro ſpes, præ. 40. libro 6. nu. 10.

Ius ſpeciale dicitur jus extraordinarium & non conſiderabile, præ. 4. lib. 4. nu. 15.

Ius ſpeciale tamquam devians à jure communi reſtringi debet, præſu. 4. lib. 4. num. 19. difficilius tollitur quam jus commune, præſ. 14. lib. 4. nu. 13.

Iure ſuo utens nemini cenſetur damnum inferre, præſu. 29. libro 6. aliquem privare, ex alterius facto, ſine juſta cauſa iniquum, & impium eſt. præ. 38. libro 4. nu. 12.

Ius viſitandi laicos per officiales ſeculares non eſt in uſu, & ob id hæc novitas eſt rejicienda, præ. 34. lib. 5. num. 12.

Iuſtæ nuptiæ inter ſolos cives Romanos contrahi potuiſſe, & alia civibus Romanis peculiaria enarrantur, præſum. 30. lib. 6. num. 34. & ſequent.

Iuſtiniani conſtitutio eſt in auth. licèt C. de natura liber. patrem filiis legitimis carentem bona ſua naturalibus filiis relinquere, ſpuriis verò nil prorſus, præſum. 96. libro 4. num. 2.

Iuſtiniani conſtitutio in l. jubemus, C. de teſtam. quod teſtator manu propria ſcribat in teſtamento nomen hæredis in re inſtituendi: & quare facta ſit hæc conſtitutio, præſum. 8. libro quarto, numero 2. & 8. Et cur non obſervetur hodie ibidem.

Iuvenes præſumuntur validiores & robuſtiores, & calidiores ipſis ſenibus, præ. 48. lib. 6. nu. 1.

Et præſumuntur incontinentes, & libidini ac cupiditatibus addicti, ibid. num. 3. Et præſumuntur dociliores ipſis ſenibus, ibid. nu. 4.

L

Laboribus & impendiis parcendum, præſum. 56. lib. 2. num. 5.

Labor omnis verus atque honeſtus præmiis ac ſplendore decoratur, præ. 100. lib. 6. nu. 3.

Laboribus ſuis nemo fraudari debet, præſum. 37. libro 4. numero 9.

Literata quid ſit, pr. 156. lib. 4. nu. 6.

Lac repertum in mammis mulieris violentam facit præſumptionem eam corruptam fuiſſe, qu. 3. libro 1. numero 3. Advertenda tamen ſententia ſapientiſſimi Hippocratis, & Galeni recitata, ibid. nu. 4.

Laicus decimas Eccleſiæ poſſidere nequit, aut beneficiorum collationem, præ. 131. lib. 3. nu. 77.

Lanæ appellatione venit etiam lana filata, antequam tamen ſit contexta, præ. 151. lib. 4. nu. 6.

Lana legata debetur veſtimentum ex ea confectum, præ. 171. libro quarto, num. 6. Contrarium in l. lana §. pen. de leg. 3. ibidem.

Lapis Cagates tantæ eſt virtutis, ut per eum virginitas, vel corruptio cognoſcatur in muliere ſed id fabuloſum creditur, præ. 89. lib. 6. nu. 13.

Laſer quid ſit, præ. 156. lib. 4. nu. 8.

Latinitas falſa arguit ſuſpicionem falſi in inſtrumento vel in reſcripto, præ. 20. lib. 5. nu. 26.

Latrones adeſſe non ignorans, mercatoribus ad iſtum locum ducentem, viam commonſtrans torqueri poteſt, qu. 89. lib. 1. num. 114.

Laudemium pro locatione non ſolvitur, præ. 105. lib. 3. nu. 8. lex appellat quinquageſimam, ibid. nu. 9.

BIU Cujas

Laudemia continentur inter fructus jurium & actionum & comprehenduntur legato ususfructus omnium bonorum, præsum. 142. lib. 4. num. 22.

Laudum arbitri ex compromisso latum præsumitur, si antiquitus est pronuntiatum, præs. 33. libro 2. num. 35. ab arbitrio prolatum præsumitur eam ob causam, ob quam ferri debuit, præs. 49. lib. 3. num. 9. arbitratoris rectum & justum cur præsumatur, pr. 79. num. 11. & 12. justum præsumitur, etiam super ejus nullitate dubio pendente, vel si in jure speciali, fundatum sit ibid. nu. 18. & 19. reductione pendente non potest exequi ibid. n. 25. quo ad solemnitates, & ordinem, non habet pro se præsumptionem, n. 28. Idque præsertim temporis brevitate accedente, num. 29. Nisi conjectura adsit, arbitratores satis de causa cognovisse, num. 30. ab arbitratore latum non præsumitur, cum tanquam ab eo latum valere non posset aut sustineri, præsum. 77. libro 2. numero 10.

Laudi de rectitudine & justitia semper præsumitur, pr. 76. l. 2. n. 3. Idque maximè, si arbitri sint summæ honestatis homines, ibi. n. 4. natura est, non ut feratur secundum justitiam, sed secundum quod credit arbitrator, partes debere acquiescere, n. 13. pronunciationi, si partes præsentes non contradicant, præsumitur de causa cognitum, & omnes solemnitates interveniisse num. 33. prolati scripturam litigantes recipiendo nulla cum contradictione, præsumuntur laudum acceptasse, pr. 65. lib. 3. n. 4. reductionem ad viri boni arbitrium, usque ad 30. annos peti posse, num. 5.

Laudo arbitri, si quis stare promisit, quomodo accipienda promissio. præ. 38. lib. 3. num. 3.

Laudo stare jurans, intelligitur modò justè laudetur, pr. 76. lib. 2. nu. 7. arbitri statur, donec petita sit reductio, & ejus probata iniquitas, num. 9. parendum est, si in compromisso, partes nullitatibus renunciarint, ibid. num. 34. antiquo, ob temporis diuturnitatem, causæ cognitio adhibita præsumitur, nu. 35.

Lauda dicuntur sententiæ arbitrorum, præsump. 76. lib. 2. num. 2.

Lectum inter necessaria alimenta contineri, præsum. 157. lib. 4. num. 27.

Ligandi olim in usu erat superstitiosa formula, per vendicationem, damnationem, & sinendi modum, pr. 105. lib. 4. nu. 1. sed hodie sublata ibid. nu. 2.

Legans fundum alienum, precium illius præsumitur legasse, præ. 117. lib. 3. nu. 16.

Legatarius an & quando consequatur legatum, & quando illud amittat. Et quando agere possit de evictione, re legata sibi evicta, & quando possit gravari alteri restituere.

Legatario ad consequendum legatum dantur tres actiones, realis scilicet, personalis, & hypothecaria: & datur ipsi facultas eligendi actionem, qua uti valet, præ. 36. lib. 4. num. 2.

Legatarius præsumitur scivisse disposita in testamento, quando ipse tamquam tutor testamentarius cœpit administrare, præs. 23. lib. 6. num. 62.

Legatarius nunquid perdat legatum, si jussus habitare cum filiis à testatore, cum ipsis non commoratur, præs. 123. lib. 4. nu. 19. & seq.

Legatarius si est incapax sua culpa, ei non debetur æstimatio rei sibi legatæ, præsum. 120. lib. 4. nu. 2.

Secus si est incapax sine suo delicto, ibid. num. 3. Et sunt servi militiæ incapaces, & religiosi mendicantes immobilium incapaces, quibus debetur æstimatio, ibid. nu. 4. & 5.

Legatarius debet privari legato, si per eum stat, quominus habitet cum filiis testatoris, præs. 123. lib. 4. n. 4. intellige, ut ibid. num. 6.

Legatarius an & quando re legata evicta, agere possit de evictione contra hæredem ex præsumpta testatoris voluntate, pr. 118. lib. 4. n. 1. & per tot. 142. & seq. Vide suprà hæres quando teneatur de evictione.

Legatarius potest gravari alteri restituere rem legatam, etiamsi legatum maneret per temporis momentum apud ipsum legatarium, præs. 131. lib. 4. n. 10.

Legatarius acceptans legatum factum animo compensandi tenetur compensare solum pro quantitate relicta, præs. 110. lib. 2. nu. 55.

Legatarius asserens testatorem scivisse, rem à se legatam, alienam esse, probare id debet, pr. 116. lib. 4. nu. 33. in re sibi sub conditione legata, expendens aliquid pro ejus conservatione, non præsumitur donasse, pr. 32. lib. 3. n. 11.

Legatarius vel fideicommissarius an & quando rem ipsam emendo, aliave ex causa acquirendo jus legati vel fideicommissi remisisse præsumantur, præs. 117. libr. 3. per tot. fideicommissarius ve, rem sibi purè debitam scienter emens, jus suum præsumitur remisisse, præsu. 117. libro 3. numero 1. Solo dissentiente Bar. numero 9. Idem si scienter emat rem alienam vel purè sibi relictam, ibid. numero 10. aliud in fideicommissario emente rem aliquam ex fideicommisso universali, ibi. num. 11. & seq. vel fideicommissarius consentiendo hæreditatem legatam alienanti, legatum præsumitur repudiare, ibid. nu. 2.

Legatarij dignitas conjecturam & præsumptionem præbet, q. 28. lib. 1. num. 10. dignitatem cur dilectioni, & dilectionem cur consanguinitati prætulerit Iulianus, ibid. nu. 14. & 15.

Legatum quid sit: & quam interpretationem recipiant legata, quid comprehendere dicantur.

Legatum dicitur quid accessorium ad testamentum, præ. 173. lib. 4. nu. 29. dicitur quædam donatio, præs. 110. lib. 4. nu. 11. dicitur donatio à testatore facta, ab hærede præstanda, præsum. 105. lib. 4. num. 17. & præs. 131. lib. eod. num. 5.

Legatum & hæreditas in quibus æquiparentur, præs. 173. lib. 4. nu. 26.

Legatum sic debet interpretari, ut sit utile legatario, non autem econtra, præs. 106. libro 4. num. 16. & 20. strictè & propriè debet interpretari, præ. 126. libro 4. num. 4.

Legata & prælegata quid differant, præs. 179. libro 4. n. 6. strictè interpretanda sunt, præs. 144. lib. 4. nu. 8. strictè interpretantur, & eorum verba sumuntur in stricta & propria significatione, præs. 109. lib. 4. num. 13.

Legatum quando largam, quando verò strictam recipiat interpretationem, præs. 106. lib. 4. num. 9. 23. & sequ. sumit interpretationem ex affectione, qua testator prosequebatur legatarium; ut de re majori factum præsumatur, præs. 106. lib. 4. nu. 76.

Legatum vel donatio an præsumatur, quando testator usus est verbis his, Dono, Lego, Relinquo, item deputo, assigno rem talem, præsum. 105. libro 4. numero 2. & per tot. idem non debet diverso iure censeri, præs. 113. lib. 4. num. 6.

Legatum in speciebus æstimatis & inæstimatis comprehendit res ipsas, non autem pretium seu æstimationem, præs. 145. lib. 4. n. 10. domus relictum ab eo qui nullam habet quando valet vel non, pr. 129. lib. 4. nu. 5. generis valet & legatarius potest eligere rem mediocrem, præ. 129. lib. 4. num. 6.

BIU Cujas

Legata domûm cum omnibus rebus, quæ in ipsamet sunt continentur mobilia quotidiani vsus, præs. 129. lib. 4. num. 25. non tamen venalia nu. 26. nec quæ aliquo casu in ipsa domo reperiuntur num. 18. non etiam scripturæ, rationes & instrumenta, ibid. num. 29.

Legato vsufructu omnium bonorum, an legatarius consequi possit vsumfructum Trebellianicæ ab institutis, & fideicommisso gravatis detrahendæ, præ. 140. libr. 4. num. 38.

Legatum an & quando censeatur, etiam futura comprehendere, pr. 127. lib. 4. num. 23. 24. & sequ. vsque num. 33.

Legatum an & quando præsumatur factum animo compensandi cum ipso debito necessario, præs. 109. lib. 4. per tot. factum creditori voluntario, an & quando præsumatur factum animo compensandi cum ipso debito voluntario, præsumpt. 110. lib. 4 per totum.

Legatum si in tempus nuptiarum fuit collatum, & sub conditione si nupserit, animo compensandi factum præsumitur, pr. 109. lib. 4. nu. 59. an & quomodo duplicatum præsumatur, præs. 128. lib. 4. num. 1. & seq. per tot. relictum ab instituto, an & quando censeatur repetitum à substituto pr. 108. lib. 4. n. 1. 2. 3. cum sequ. per tot.

Legata à substituto censeri repetita, est fundatum in sola conjecturata mente testatoris, ibid. numero 54. Et lege censetur repetita, ne frustrà testator legasse videatur, ibid. nu. 55.

Legata fundi vni & ipsius fundi vsufructu alteri, an in ipso vsufructu ambo concurrant, præs. 140. lib. 4. nu. 33. Et si legatus fuerat vsusfructus omnium bonorum vni, deinde aliis prædia relicta, quod concurrant, num. 34. Contraria opinio, ibidem num. 35.

Legata an & quando, quibus, & à quibus debeantur, & quo in loco sint solvenda, quomodo relinqui soleant, quando benemeritis facta dicantur,

Legata & fideicommissa quo tempore præstari & solvi debeant ex conjecturata mente testatoris, pr. 199. lib. 4. num. 1.

Legatum quo in loco solvendum sit, præsum. 200. lib. 4. nu. 1. & sequ. ei acquiritur, cujus contemplatione factum est, præsum. 112. lib. 4. n. 2.

Legatum factum alicui, ut habitet cum filiis, an & quando præsumatur relictum favore legatarij, præsu. 123. lib. 4. num. 7. 9. 10. 11. 12. 13. 14. non præsumitur factum favore legatarij, quando est illi relictum cum hoc, ut inhabitet cum hærede testatoris, si is, cum quo habitare jussus est, talis est, ut requirat operam & industriam ipsius legatarij, ibid. num. 15. Quod habet locum, donec opera & industria ipsius legatarij est necessaria, ibid. nu. 16. ut debeatur legatario, necesse est, quod testamentum confirmetur morte testatoris. superstite ipso legatario, præs. 50. lib. 6. num. 18. non debetur, si non apparet, cui ex duobus legatum est pr. 25. lib. 4. num. 8. vel fideicommissum an & quando ab instituto vel substituto, aut substituti hæredibus relictum præsumatur, præs. 131. lib. 4. nu. 1. 2.

Legata nunquid debeantur à filio jam nato scienter præterito à patre in testamento, præs. 32. libro 3. num. 20. Quid si pater scienter præteriit posthumum adjecta clausula, si non valebit, &c. ibid. num. 21. Quid si ignoranter præteriit posthumum, ibid. nu. 22. Et quid si legatum est factum piæ causæ, ibid. n. 23. Declara, ut nu. 24. omnia præstantur ex bonis testatoris, præs. 109. lib. 4. nu. 11. & fideicommissa quatuor modis relinqui solent, purè scilicet, sub conditione, in diem, & sub modo, præs. 199. lib. 4. n. 2.

Legatum præsumitur factum secundum legatarij conditionem, ne alioqui sit inutile, præs. 134. lib. 4. n. 3.

Legatum vel fideicommissum si est purè relictum, dies jam dicitur cessisse, unde statim peti & præstari debet, ibid. n. 3. Fallit. nu. 9. Et vbi legatum est purè relictum, dominium ipsum rei legatæ statim mortuo testatore dicitur transivisse in legatarium, ibid. n. 4. Intelige, adita prius hæreditate, ibid. n. 8.

Legatum vel fideicommissum, si est relictum sub conditione, non prius est præstandum, quam cesserit ipsa conditio, ibid. num. 11. Et si relictum sub conditione inutili, dispositio pro pura habetur, & statim peti potest relictum, ibid. num. 14. Idem quando non stat per legatarium, quominus impleatur conditio, ibid. num. 15.

Legatum vel fideicommissum si est relictum in diem, an & quando peti aut præstari debeat, ibid. num. 16. 17. 18. 19.

Legatum vel fideicommissum si est relictum sub modo debetur statim à morte testatoris, & sic adita hæreditate peti potest, ibid. num. 24. solo nutu relinqui potest, præs. 105. lib. 4. n. 9.

Legata & fideicommissa particularia nutu relinqui possunt, præs. 76. lib. 4. nu. 62. Idem de fideicommiss. universalibus, ibid. fiunt ob merita præcedentia, præ. 136. lib. 4. nu. 20.

Legatum etiam verbis antiquis per sinendi modum relinqui potest, præs. 105. libro 4. nume. 6. Et etiam hodie dari potest per damnationis modum, ibid. numero 7. Et etiam per venditionis modum, ibid. num. 8. etsi quibuscunque verbis relinqui possit, tamen intelligitur, quando verba possunt legatis convenire, præsu. 105. lib. 4. numero 11. In legatis vel fideicommissis fit aliquando mentio hæredum dispositivè, aliquando conditionaliter: unde sæpè ambigitur de quibus hæredibus præsumatur testatorem sensisse, præs. 130. lib. 4. num. 1. ob legatarij merita & affectionem fieri solet, præ. 112. li. 4. num. 14. non dicitur factum pro benemeritis, quando excedit qualitatem debitæ remunerationis, præs. 194. lib. 4. nu. 26.

Legatum dotis an sit conditionale, vel purum, præs. 146. lib. 4.

Legatum dotis censetur purum, quando præsumpta & conjecturata est mens testatoris, quod voluerit præstari legatum, etiam si mulier non nubat si factum fuit respectu certæ personæ, ibidem numero 22. Extende, ut ibid. numero 23. Quid autem si est factum legatum dotis ab extraneo pro muliere maritanda, simpliciter nunquid dicatur purum, ibidem numero 26. Et quid si testator extraneus reliquit puellæ legatum simpliciter, deinde in parte executiva testamenti adiecit clausulam, quod legatum causa dotis præstaretur, ibi. numero 27. Et quid si testator legavit pro dote, & adjecit conditionem, quod ipsa muliere mortua, dos illa perveniat in alium, ibid. num. 28.

Legatum dicitur purum, si fuit factum filiæ pro dote, etiam si excedat debitum legitimæ, præs. 146. libro 4. num. 33.

Legatum ampliatur, ibid. nu. 35. & seq.

Legatum dicitur modale, quando legati causa respicit favorem ipsius legatarij, præ. 140. lib. 4. num. 17. modale censeatur, præs. 146. lib. 4. nu. 4.

Legatum sub modo relictum præsumitur datum in recompensationem oneris, præs. 169. lib. 4. n. 4.

Legatum an & quando translatum, ademptum, aut revocatum præsumatur.

Legati translatio an & quando præsumatur facta à testatore

BIU Cujas

*testatore cum eisdem conditionibus,præs.*174. *libro* 4. *num.* 1. *Quòd si est facta translatio à testatore de vna persona in aliam,præsumitur facta cum eadem conditione,& onere illi primo impositis,ibid. num.* 2. *Fallit, ibid.num.*3.

Legatum si transfertur in alium adjecto alio onore vel conditione speciali, non præsumitur facta dicta translatio cum onere imposito illi primo,& sic non censetur repetita conditio,ibid.num. 4. *Idem quando legatum translatum in aliam personam redderetur inutile, si conditio esset repetita in secundum,ibid.n.*5.

*Legatum si transfertur à testatore ipso de eadem persona in eandem personam quid juris,ibid.nu.*6.7.8.9. *Et si legatum transfertur de vna persona in alteram non à testatore sed à lege,non dicitur translatum legatum cum eadem conditione & onere,ibid.n.*10.

Legatum si transferatur de vno in duos, an quoad illos duos conditio censeatur repetita,ibid.n. 10. *Et quid è converso,si de duobus in vnum,num.*11.

*Legatum quandocunque revocari potest,præ.*105. *lib.*4.*n.* 13.*corruit deficiente modo,etiam casu, præsu.*146. *lib.* 4.*num.*10.

*Legatum vel fideicommissum an & quando præsumatur ademptum & revocatum,adempta vel revocata conditione vel modo eis appositis & adjectis, præsum.*169. *lib.*4.*num.*1.

*Legatum quando alienatione rei legatæ ademptum atque revocatum præsumatur,præsumpt.*167.*lib.*4. *nu.* 1.2.3.& 4.& *sequent.per tot.*

*Legatum non præsumitur ademptum alienatione à testatore facta à necessitatis causa,præsum.*60.*libro* 4.*num.* 59.*præsumitur revocatum adempta conditione,præsu.* 183. *libro* 4.*numer.* 5. *Et ex contracta cum legatario etiam inimicitia,ibid.numero* 55. *Et fortius revocatur, facto testatoris, quam casu & fortuna, ibidem num.* 58. *præsumitur ademptum rei legatæ destructione à testatore facta,præsum.*171.*libro* 4.*numero* 1.*Secus rei refectione,ibid.numero* 2.*Vnde legatum signorum vel columnarum quas deinde testator ædibus injunxit, præsumitur ademptum & revocatum, & sic non debetur, ibidem num.* 7. *Idem quando testator legavit aliquid ex fundo, deinde illud detraxit, & alteri adjecit,ibid.num.*8.

Legatum præsumitur ademptum cessante causa, ob quam testator legavit, præsumptione 172. *libro* 4. *numero primo.Vt si ademit onus,cujus causa legaverat, præsumitur enim etiam ademisse ipsum legatum, ibidem numero* 2. *tolli & adimi potest per inimicitiam supervenientem,hæreditas autem non,præsump.*173.*lib.* 4.*num.*23.

Legatum propter supervenientem inimicitiam inter testatorem & legatarium, an & quando extinctum & ademptum præsumatur, præsu. 170. *libro* 4. *numero* 1. *& seq.per tot. Plura vide supra in verbo Inimicitia, factum secundo sub commemoratione primi, an præsumatur ab ipso primo ademptum : & in secundum translatum,præs.*173.*lib.*4.*nu.* 1.*primum per secundum revocatum censetur, etiamsi sit factum incapaci,ibid. num.*25.

Legatum an & quando cedere soleat, & quando reddatur inutile & invalidum.

Legata & fideicommissa cedere solent, vel quoad petitionem, vel quoad transmissionem, præs. 201. *lib.*4. *num.*1.

*Legatum quandoque cedit etiam ante aditam hæreditatem,si ità placet testatori,præ,*141.*lib.*4.*num.*38.

*Legatum vel fideicommissum certo tempore debitum censetur currere à die aditæ hæreditatis,pr.*199.*lib.*4. *num.*7.

*Legati purè relicti licet dies cedat statim à die mortis testatoris, legatum tamen usufructus purè relictum non cedit, nisi post aditam hæreditatem,præs.*159. *lib.* 4.*num.*20.

*Legati dies incerta redditur certa à causa ipsa, quæ factum est legatum,& quomodo,præs.*199. *libro* 4. *numero* 20.

*Legatum si est factum personæ expressæ, sed ignoratur hæc persona expressa non valet, præsum.*107. *libro* 4. *num.*9.

*Legatum si est factum vni personæ ex pluribus certis,vel incertis,ibid.num.*10.11.12.13.14.

*Legatum non valet etiam factum conjunctæ personæ, quando testator legavit rem alienam, quam suam esse putabat, aliqua ex causa nulla,præsu.*118. *libr.*4. *num.*16.

*Idem quando testator rem esse suam putabat ex aliqua causa,quæ tamen ejus morte finiebatur,ibid.nu.*18.

*Legatum debet potius reddi inutile, quam quod testator præsumatur voluisse gravare hæredem,præ.*106.*lib.* 4. *num.*21.

*Legatum hoc modo conceptum:Instituo Caium,& si ipse decesserit sine liberis restituatur hæreditas Mævio, quem gravato præstare centum, valet, & præsumitur legatum hæredi hæredis,pr.*107.*lib.*4.*n.*7.*Idem quando extat aliqua demonstratio quæ vim nominis habet, ibid.n.*8.*incertum an & quando & quomodo reddatur certum,præ.*107.*lib.*4.*n.*1.2.3.

*Legata & fideicommissa duobus modis cedere solent, præsu.*201.*libro* 4.*numero* 1. *& fideicommissa quatuor modis relinqui solent,præsumpt.*201.*libro* 4.*num.*17.*& fideicommissa, non ut accepta & agnita, sed ut acceptanda & agnoscenda transmittuntur ut & hæreditas,præ.*201.*lib.*4.*num.*12.

*Legati & fideicommissi quoad transmissionem nulla differentia,præ.*101.*lib.*4.*nu.*11.

*Legatum incertum tam respectu personæ legatarij, quam rei legatæ nullo modo valet, præ.*107.*lib.*4.*nu.*15.16.17.

*Legati incertitudo valdè differt respectu rei & respectu personæ p.*107.*l.*4.*n.*2.*Et si respectu personæ ejus, à quo relinquitur, an censeatur relictum ab hærede instituto,vel ab ejus hæredibus,ibid.num.* 5. *Et quid si incertitudo est respectu personæ ejus cui relinquit, & nulla est expressa persona specialiter sed universaliter, vel indefinitè,ibid.nu.*6.

*Legatum accessorium alterius, puta fundi cum instrumento præsumitur ademptum alienato tantum fundo, præsum.*167.*lib.* 4. *numero* 21.*factum administratoribus civitatis præsumitur relictum ipsi universitati, præsumpt.*111.*libro* 4.*numero* 7.*Fallit,numero* 8.9.10. *factum alicui hoc pacto, ut habitet cum filiis ipsius testatoris,favore filiorum præsumitur relictum,pr.*123. *lib.*4.*num.*18.

Legatum alimentorum dicitur pium, & quid comprehendat, & quando debeatur.

*Legatum alimentorum dicitur pium,p.*15.*libro* 4.*numero* 14.*Intellige quando alimenta relicta fuerunt pauperi,secus si diviti, ibidem num.* 15. *alimentorum est favorabile & extendendum, præsu.* 122. *libro* 4. *numero* 5. *alimentorum annuum præsumitur : est enim favorabile, & latè interpretandum,præs.*132. *libro* 4. *numero* 10. *&* 11. *alimentorum præsumitur in dubio relictum pro insano & demente,cui magis fuit necessarium providere quàm alteri,præsu.*28.*lib.*4.*num.*16.

alimentorum

BIU Cujas

alimentorum comprehendit etiam vestitum.pr.199.lib. 4.nu.21.alimentorum sui natura non est reiterabile, alimenta enim quis pluries consequi non potest,p.128. lib.4.nu.18.alimentorum incertæ quantitatis debetur secundum quod testator aliis legatariis reliquit, præ. 106.lib.4.nu.11.Vel inspiciuntur testatoris facultates, ibid.n.13.Plura vide in verbo Alimento.

Legatum annuum quando debeatur, & quando sit reiterabile, aut perpetuum.

Legatum annuum debet ab hærede præstari quocunque loco petetur à legatario,præ.200.lib.4.nu.11. Secus si extant conjecturæ,ibid.nu.13.

Legata annua debentur, etiamsi conditio casu deficeret, pr.18.lib.4.nu.41.

Legatum annuum non dicitur unum legatum,sed plura, tot enim censentur legata,quot anni,præs.132.lib.4.nu. 14.an & quando præsumatur annuum & reiterabile, pr.132.lib.4.nu.1.2.& 3.

Legata annua si sint relicta pro se & hæredibus, intelligitur etiam de hæredibus extraneis, præs.130. lib. 4.num.7.

Legatum annuum factum Sacerdoti dicitur perpetuum, non autem donec vivet iste Sacerdos,quæst.122. libro 4.numero 2.factum his verbis Lego centum Caiæ,donec nubat, annuum præsumitur, præsu. 132. libro 4. num.13.omnium bonorum mobilium adjecto universali universitati bonorum continet res mobiles venales, seu earum usumfructum,præs.137.lib.4.num.4.Idem quando testator dixit, Lego omnia bona mea mobilia, sive lanæ sive argenti, vini,vel alterius cujuscunque rei,ibid.num.5. Quid autem si testator indefinitè locutus est, dicens, Lego res meas mobiles,ibi. num.6.Et quid si dixit,Lego omnia bona mea mobilia,quæ in domo sunt,ibid.nu.7.tertiæ partis bonorum, quæ testator habet in illo loco,comprehendit bona tantum,quæ extabant tempore conditi testamenti, præs. 127.lib. 4. num. 13. vel fideicommissum relictum Caio & ejus hæredibus, intelligitur de hæredibus quibuscunque, sive sint extranei sive ex sanguine,modò bonorum hæredes sint,præs.130.libro 4.num. 2. canonicis an & quando contemplatione Ecclesiæ,vel eorum personæ factum præsumatur,præs.113.libro 4.nu. 1. & seq. per tot.Quod consuetudo loci est spectanda ibid. num. 2.factum canonicis ut singulis, æquè inter ipsos canon dividitur:relictum verò capitulo canonicorum dividitur sicuti alia bona ipsius capituli, ut scilicet plus uni quam alij detur respectu antiquitatis vel alterius qualitatis,præs.113.lib. 4. num. 12. an & quando præsumatur factum ad pias causas.præs.115. libro 4.n. 1.factum ad pias causas largè interpretatur, ut de re meliori factum præsumatur,non autem de re minori, præs.106.lib.4.num. 33. Secus si verbis vel conjecturis constat,testatorem aliter sensisse,ibid.num.34. ad pias causas debetur, etiamsi conditio mixta casu deficiat, & æquiparatur legato libertatis,præs.183. libro 4. nu. 44.factum piæ causæ præsumitur revocatum, alienatione rei legatæ sequuta,præs.167.lib.4.num.17.factum pro loco in dubio præsumitur annuum,præs. 123. lib.4. num. 3. civibus an præsumatur relictum contemplatione civitatis, vel ei,vel singulis civibus,præsu. 111. libro 4.num.1.factum conjunctæ personæ à testatore multum dilectæ,cui etiam testator tutelam injunxit, non præsumitur relictum tanquam tutori,& sic ut tutelæ onus is suspiciat,præs.124.lib.4.nu.5.factum etiam conjunctæ personæ non comprehendit nisi ea,quæ existebant tempore conditi testamenti,pr.117.lib.4. num.18. Idem in legato conditionali,ibi n.18.factum sanguine conjuncto præsumitur factum de re meliori,pr.106.lib. 4.n.27.Fallit,n.28.31.32.purè datum,deinde sub conditione ademptum,an censeatur sub contraria conditione datum,ibi.num. 13. 14.15.16.17.18.19.& 20. factum sanguine conjuncto latam recipit interpretationem,p. 106.lib.4.n.10.factum creditori nunquid animo compensandi cum debito relictum videatur,pr.109. lib.4. n.1.& per tot.& seq.si est factum creditori,qui est creditor purè, & immediatè præsumitur factum animo compensandi cum ipso credito,præs.109.lib.4. num.4. factum creditori,cui aliquid testator debebat in foro conscientiæ,præsumitur animo compensandi factum, pr.109.lib.4.nu.49.Secus si cum debito hoc inexigibile concurreret debitum exigibile, quia tunc pro exigibili, diceretur factum,ibid.n.50.

Legatum factum decurionibus civitatis præsumitur annuum,præ.132.libro 4.num. 4. Idem de legato facto ad ludos qui quotannis fieri solent in civitate,ibid. nu.5. Idem de legato reddituum putà alicujus montis,ibi.n. 9.factum dignitati,ut Pontific.Cæsari,vel Episcopo,an transeat ad successorem, si decessit legatarius antequam cedat dies legati,pr.121.libro 4.n.1.factum obtinenti dignitatem nomine alieno puta vicario Episcopi,non transit in successorem,pr.12.lib.3.nu.5. Idem de legato facto Augustæ, quia non habet dignitatem ex sua persona,sed ex persona mariti sui impe.ibid.nu.6. domus vel bonorum domus, de qua domo intelligatur, pr.129.lib.4.num.1.& per tot.

Legatum dotis æquiparatur donationi dotis,pr.146. libr. 4.nu.7.dotis pluribus factum, an & quando ex præsumpta mente testatoris admittat jus accrescendi, pr. 149.libro 4.num.1.& per tot.dotis,quando est sub modo, an ipso modo deficiat,& legatum,pr. 146. libro 4. num.48.dotis, quando purum,vel modale, vel conditionale præsumitur,pr.146.lib.4.n.1.Quod quando verba adjecta legato significant conditionem,vel modum, vel purum relictum,dicitur legatum, vel conditionale,vel modale,vel purum,ibid.num. 2.dotis conditionale,quod dicatur,ibi. num.3. & 6. eod. & seq. dotis parum statim peti potest sine aliqua cautione de nubendo,secus si est conditionale,præ.146.lib.4.num.47. factum ab extraneo pro dote, mulieris respectu certæ personæ,cum qua jam contracta sint sponsalia,dicitur purum,præ.156.lib.4.nu. 20. dotis factum puellæ cum nubet, an & quando relictum præsumatur, ipsi etiam ingredienti religionem,pr.148.libro 4. nu.1.Quod si est factum puellæ, si nupserit certæ personæ, præsumatur testator sensisse de ipsis nuptiis temporalibus, ibi.nu.2. dubium interpretatur, & fit clarum ex viribus patrimonij ipsius testatoris. Et sumitur conjectura, & interpretatio, ne illud sit nullum, & inutile,pr. 106. libro 4.num.13.& 14.adeo dubium,& obscurum à testatore factum, ut vix dignosci possit quid ille senserit,quam interpretationem recipiat ex præsumpta ejus voluntate,pr.106.lib.5.num.1.Quod ex consuetudine testatoris sumitur conjectura,quod legare is voluerit, ibid.nu.2.& 4.

Legatum si est dubium,de qua moneta intellexerit testator præsumitur de ea intellexisse, de qua aliis decedentibus,vel subsequentibus legatis fecit.pr.106.lib.4. nu.12.simpliciter factum Ecclesiæ,cujus Ecclesiæ contemplatione relictum præsumitur,p.114.lib.4.n.1.Quod Ecclesiæ parochiali relictum præsumitur,ibi.n.2.factũ Ecclesiæ,vel monasterio dicitur ad pias causas, p.115. li.4.n.3.Idem quando est factum hospitali,ibi.n.4.factũ Ecclesiæ parochiali,cui Ecclesiæ debeatur, si testator duas habuit,parochiales,unã tẽpore conditi testameti,

alteram

BIU Cujas

alteram tempore mortis suæ, pr.114.lib.4.nu.6.8.9.& seq. factum Ecclesiæ alicujus Sancti, quæ non reperitur in civitate, præstari debet Ecclesiæ cathedrali, præs.114. lib.4.n.5. factum Ecclesiæ, rectori, an Ecclesiæ vel personæ contemplatione relictum præsumatur, pr.112.lib.4. num.1. ad epulum, vel ad alimenta senibus, vel pueris præstanda singulorum utilitatem respicit, pr.113.lib.4. num. 27. factum familiæ non omnibus de familia debetur, sed uni tantum, esset enim inutile, si plures essent in familia,& legatum esse modicum, pr.106.lib.4.n.15. factum filiæ à patre, quem dotare is tenetur, tenetur factum animo compensandi cum dote, pr.109. lib.4.nu.7. filiæ à patre factum præsumitur in compensationem factum pro dote etiam quod ad accessoria dotis, & in ejus appendicis pr.109.lib.4.nu.27. Ampliatur, ibid.n.28. 29. & seq. factum ad instrumentum forum, theatrum, & studium civitatis, universitati relictum censetur, præs. 311.lib.4. num. 26. factum fraternitati dicitur ad pias causas, præs.115. lib.4.num.5. Idem si est factum pauperi & piæ causæ privilegia consequetur, ibid.n.6. Debet tamen multorum consilio sibi auferri, & præstari loco pio, ibid. factum fratribus de una pittantia in festo D. Domini, an semel tantum sit præstandum, vel quotannis, pr. 132.lib.4.n.8.

In Legato generali continentur venalia, quando testator nil aliud in domo quam ea habebat, præsump. 126. libro 4. num.10.

Legatum ab hærede relictum, quod censetur repetitum à substituto, intelligitur repetitum etiam quo ad qualitates, pr. 108.lib.4.n.12. factum Imperatori non efficitur caducum, eo mortuo existente tempore facti legati, pr.121.l.4. num.4. pro incertis, & male oblatis præsumitur ad pias causas, pr.115.lib.4.n.28. Idem si est factum ab infirmo pro oblatione, quam vult fieri Ecclesiæ, ibid.n.29.

Legata relicta ab instituto à milite non sunt præstanda à substituto, pr.14.lib.4.n.5.

Legatum, factum liberis intelligitur relictum jam natis, quos sciebat testator extare, non autem filiis nascituris, pr.122. lib. 4. numero 9. libertatis dicitur pium, præs. 163. libro 4. numero 18. libertatis servo relicta præsumitur ademptum ipso servo alienato, præsumpt.167. libro 4. numero 14. Idem si libertas sit purè ipsi servo relicta, quia alienatione, vel voluntaria, vel necessaria servi, præsumitur adempta libertas, ibid. num.16. Intellige, nisi alienatio servi sit inutilis, ibidem numero 16. præsumitur pium, vel ex qualitate personæ, cui factum est, vel ob causam, ob quam est relictum, præsumpt.115.lib. 4.num.2.

Legatum librorum, quos habebat testator tunc non includit libros deinde emptos, pr.127. lib.4.n.15.

Idem quando confecit aliud testamentum emptis deinde aliis libris, & in eo confirmavit primum testamentum quo ad legata, ibid.n.16.

Legatum magnum factum testi descripto in testamento arguit suspicionem falsi, pr.20.lib.5.n.13.

Legatum factum matri si est minus quàm sua legitima petere potest supplementum ipsius legitimæ, præs.39.libro 4, num.52.

Legatum meretrici, ut ad frugem melioris vitæ redeat, præsumitur ad piam causam, pr.115.lib.4.n.26.

Secus si testator legavit propriæ concubinæ, quam in tempore testamenti in domo retinebat, ibid.n.25.

Legatum monetæ debetur secundum tempus solutionis, quo auctus est ejus valor, pr.127.lib.4.n.25.

Legatum factum, quòd in die mortis ipsius testatoris fieri debeat una septima bannita, semel tantum fieri debere præsumitur, pr.132.lib.4.n.7.

Legatum relictum mulieri cum erit copulata matrimonio, quando ei præstandum sit, præsumpt. 147. libro 4. numero 10.

Legatum relictum mulieri postquam erit copulata matrimonio, non debetur illi, per quam stetit, ne consummaretur matrimonium, pr.147.lib. 4.n.12.

Legatum factum mulieri si non nupserit, sibi debetur, si ingreditur religionem. intelligitur enim de matrimonio carnali pr.148.lib.6.n.6.

Legatum factum alicui, si Caia nupserit, non debetur nisi matrimonio temporali sequuto, pr.148.lib.4.n.7.

Legatum factum mulieri affirmative si nupserit, an debeatur, si spiritualiter nupserit, ibid.n.8.

Quòd ex antecedentibus vel subsequentibus interpretari potest, an scilicet testator præsumatur sensisse de matrimonio carnali, & non spirituali, vel è contra, ibid. n.12.

Legatum factum mulieri, si Titio nupserit, non debetur ei, si nupsit Caio, pr.148.lib.4.n.3.

Legatum factum mulieri, si, vel cum erit, vel donec erit, vel permanebit vidua, an & quando ex præsumpta voluntate testatoris debeatur, ea deinde nubente, præs.187. lib.4.nu.1.

Legatum mulieri respectu certæ personæ, ut si contraxerit cum Caio: an dicatur oneris vel honoris, pr.146.lib.4. num.15.& seq.

Legatum factum nobili, qui etsi multa habeat bona, non tamen tot possidet, quot conveniunt qualitati & conditioni suæ personæ, censetur ad piam causam, præs.115. lib.4.n.8.

Legatum relictum à nobili & divite largam admittit interpretationem, ut quod plus est, legasse præsumatur, præs. 106.lib.4.n.22.

Legatum nominis debitorum an & quando exactione ipsius crediti revocatum & ademptum præsumatur, præs.168. lib.4. n.1.

Quòd exactis ipsius debitoribus ademptum & revocatum præsumatur, ibid.

Secus si testator pecuniam exactam deposuit, vel eam utiliter impendit, ibid.n.2.

Non censetur revocatum, si testator demonstrationis gratiæ nominavit debitorem, ut ex illius credito legatum præstaretur, ibid.n.3.

Idem quando testator aliqua justa exigit, ibid.n.4.

Legatum nominis debitorum extinguitur pro ea parte, pro qua testator exegit, ibid.n.5.

Legatum factum pauperibus valet, licet incertum videatur, pr.125.lib.4.n.1.

Nec potest dici captatorium, & si pauperum electio conferatur executoribus testamenti, vel Episcopo, ibid.n.2.

Pauperum tamen electio censetur primum concessa executoribus testamenti constitutis à testatore, & nullis existentibus, Episcopus civitatis testatoris eligendi facultatem habet, ibid.n.3.

Legatum quando est factum pauperibus, executores vel Episcopus debent eligere ex pauperibus civitatis ipsius testatoris pr.125. lib.4. n.5.

Et debent eligere in d.civitate prius fœminas, quàm masculos, ibid.n.7.

Et fœminas illas pauperes eligere debent, quæ vel in monasteriis clausæ sunt, vel in hospitalibus vel carceribus claudantur, & potius moniales, quam alios religiosos, ibid. num.8.

Nam monialium inopia periculosior est illa aliorum religiosorum, ibid.n.9.

Et tunc inter masculos distribui debet, quando ipsi sunt magis pauperes & inopes, quam fœminæ, ibid.n.12.

Et ex magis pauperibus sunt eligendi ex his, quæ sunt de familia testatoris, ibid.n.13.

Et novis existentibus pauperioribus ex ejus familia, eligan-

BIU Cujas

tur magis pauperes ex propriis familiis executorum, ibid. num.15.
Legatum factum pauperi sanguine conjuncto præsumitur relictum non ob paupertatem, sed ob sanguinis affectionem, pr.112.lib.4.n.5.
Legatum factum pauperi sanguine conjuncto non præsumitur ad piam causam, & ob paupertatem factum, sed ob sanguinis affectionem, pr.115.lib.4.n.9.
Legatum factum prælato Ecclesiæ, in quo expressa fuit aliqua causa, quæ Ecclesiam vel animæ favorem respicit, intuitu Ecclesiæ factum præsumitur, præs. 112. lib.4.n.7.
Idem quando legata fuisset res conveniens Ecclesiæ, ibidem num.8.
Idem si prælatus nil proprium habere potest in particulari, ibid.n.10.
Idem si prælatus est extraneus ipsi testatori, ibid.n.11.
Idem si sit legatum prælato extraneo ejus proprio nomine expresso, ibid.n.12.
Legatum si est factum Prælato Ecclesiæ sanguine conjuncto ipsi testatori, contemplatione ipsius prælati factum præsumitur, pr.112.lib.4.n.3.
Idem si testator legavit prælato, atque ita nomine appellativo nomine proprio non expresso, ibid.n.6.
Legatum factum puellæ quando erit nupta, debetur statim quod contraxit matrimonium per verba de præsenti, & si non sit secuta copula carnalis, præsump.147.lib. 4.num.1.
Legatum factum per quadriennium non semel, sed in singulis quadriennis debetur, pr.132.lib.4.n.12.
Legatum factum Rectori Ecclesiæ benemerito de ipso testatore, contemplatione ipsius præsumitur factum & non Ecclesiæ, pr.112.lib.4.n.17.
Idem quando legatæ fuissent res, quæ non conveniunt Ecclesiæ, sed personæ tantum, ibid. n.18.
Legatum factum rectori extraneo tunc contemplatione ejus præsumitur relictum & non Ecclesiæ, quando is fuit arcta amicitia conjunctus ipsi testatori, præs.112.lib.4. num.15.
Legatum factum vice, loco, vel causa alterius rei assumit naturam illius rei, cujus loco & vice relictum est, pr.134. lib.4. nu.12.

Legatum rei alienæ an & quando valeat.

Legatum rei alienæ valet favore libertatis, etiam si ignorabat testator rem esse alienam, præsump.116.lib.4. num.29.
Idem favore piæ causæ, ibid.n.30.
Legatum rei alienæ factum conjunctæ personæ valet, etiam si testator ignoravit rem alterius esse, secus si putavit esse suam aliqua ex causa, præsumpt. 116. libro 4. num.15.
Legatum rei alienæ vxori factum valet, etiam si testator ignorabat rem esse alterius, est enim ita favorabile dictum legatum, sicut conjunctæ personæ factum, pr.116. lib.4.n.18.
Idem si factum sit valdè familiari, & amico, qui diu inservivisset ipsi testatori, ibid.n.19.
Idem quando testator dictam rem legavit præsente, & sciente domino ipsius, ibid. n.20.
Legatum rei alienæ, quam testator sciebat esse alienam, valet & debetur æstimatio saltem, præsum.116.lib.4. num.2.
Idem si testator sciens rem esse alienam dixit, Lego fundum illum meum, ibid.n.3.
Idem si dicta res aliena fuisset alteri obligata, ibid.n.4. & id habet locum etiam in re furtiva, ibid.n.5.
Idem quando res ipsa legata, est ipsius legatarii, revocabiliter, ibid.n.6.
Idem quando res erat propria testatoris, sed tempore testamenti erat apud hostes, ibid.n.7.
Idem quando testator tempore conditi testamenti erat dominus rei legatæ, sed conferebat legatum in tempus, quo res sua esse designabat, ibid.n.8.
Legatum rei alienæ quando valet hæres tenetur præstare æstimationem, si rem ipsam redimere & præstare non potest, pr.116.lib.4.n.41.
Et æstimatio boni viri arbitrio est consideranda, ibidem num.4.
Legatum rei alienæ non valet, quando res est ipsius legatarii, nec debetur æstimatio, pr.116.lib.4.n.9.
Intellige, ut ibid.n.11.
Legatum rei alienæ non valet, quando in ea redimenda hæres nimium gravaretur, præs.10.lib.4.num.25.
Legatum rei alienæ si est factum præsente & consentiente domino ipsius rei, hic consensus parit adversus dominum exceptionem tantummodo rei legatæ, non autem actionem, pr.116.lib.4.n.22.
Legatum rei Ecclesiæ, quæ ejusmodi est, ut ejus alienatio nullo modo permittatur à summo Pontifice vel cum magna difficultate, non valet etiam quò ad æstimationem, pr.119.lib.4.n.3.
Idem in legato rei principis, ibid.n.4.
Si autem facilè alienari potest, & facilè impetratur consensus Pontificis, valet, & si ipsa redimi non potest, præstatur æstimatio, ibid.n.5.
Quid in legato rei feudalis, ibid.n.seq.
Legatum rei feudalis, quæ mortuo testatore est reversura ad dominum, inutile est, pr.118.lib.4.n.20.
Legatum rei hæredis sive scienter sive ignoranter factum valet, pr.117.lib.4.n.4.
Idem dicendum de jure canonico, ibid.n.5.
Idem si testator in dicta re jus aliquod habebat, ibid.n.6.
Idem quando testator legavit rem, quam ex fideicommisso majorum tenebatur restituere ipsi suo hæredi, ibidem num.7.
Legatum rei hæredis non valet, quando ipse hæres habebat tantummodo jus pignoris vel servitutis in d. re legata, ibid.n.8.
Idem in re filii hæredis instituti in sola sua legitima, ibid. num.9.
Idem quando testator legaret bona, quæ certo in loco haberet, & interea aliqua extarent bona sui hæredis, ibidem num.10.
Legatum rei, quæ erat supposita fideicommisso, quod legans extare ignorabat, valet, præsumpt. 116.lib.4. num. 16.
Legatum rei propriæ testatoris quid differat à legato rei hæredis, pr.117.lib.4.n.3.
Legatum seruitutis quid ex præsumpta mente testatoris contineat, pr.144.lib.4.n.1.
Legatum servitutis non debetur, quando testator reliquit prædium liberum & francum ab omni servitutis, ibidem num.5.
Legatum servitutis an præsumatur factum contemplatione personæ vel rei, ibid.n.17.
Legatum factum à testatore, qui non erat directo debitor legatarii non præsumitur factum animo compensandi, pr. 119.lib.4.n.56.
Idem quando testator non erat purè debitor ipsius legatarii. sed sub conditione vel in diem, ibid.n.57.
Secus si extat aliqua contraria conjectura, ibid.n.58.
Et si non est verè & propriè debitor legatarii, sed impropriè, nunquid animo compensandi factum dicitur, ibid. num.60.

BIU Cujas

Legatum factum tutori præsumitur factum, ut tutelam suscipiat, præs. 124. *lib.* 4. *n.* 1.

Legatum victus an & quando peti aut præstari debeat, pr. 169. *lib.* 4. *n.* 22.

Legatum factum viduis, pupillis, & aliis miserabilibus personis præsumitur pium præs. 115. *lib.* 4. *n.* 10.

Idem quando est factum pro anima, ibi. n. 12.

Idem quando est factum pro redemptione captivorum, ibi. n. 13.

Idem quando est factum pauperi causa dotis, ibi n. 16.

Idem quando est factum pro imagine Salvatoris nostri, vel Sancti facienda, aut pingenda, ubi. n. 18.

Idem si est factum causa studij sacræ Theologiæ. & qui de aliis studiis, ibid. n. 20.

Idem de legato libertatis, vel si est factum causa consequendæ libertatis, ibi n. 21.

Idem si est factum pro patriæ fortificatione, pro refectione murorum & hujusmodi, ibid. n. 23.

Idem quando est factum ob publicam utilitatem, ib. numero 24.

Idem si est factum ad constructionem monumentorum, ib. nu. 2.

Idem si est factum meretrici, ut ad frugem melioris vitæ redeat, ibid. nu. 26.

Legatum usufructus est proximum legato alimentorum pr. 159. *lib.* 4. *n.* 1.

Legatum ususfructus continet etiam habitationem, præs. 140 *lib.* 4 *n.* 14.

In legato ususfructus ita numerantur inter conjunctos verbis conjuncti, sicuti conjuncti re & verbis & re tantum, pr. 159. *lib.* 4. *n.* 8.

Major autem est vis & effectus conjunctionis verbalis, quam realis tantum, ibid. n. 7.

Et conjunctio verbalis in eo efficit, conjunctos ipsos censeri unam & eandem personam & unum corpus, ibid. nu. 17.

Legatum ususfructus ademptum censetur ipso usufructu deinde alienato, pr. 167. *lib.* 4. *n.* 22.

Legatum ususfructus omnium bonorum non præsumitur revocatum ex aliis legatis statim & incontinenti factis in eodem testamento, etiam si alia legata videntur incompatibilia cum ipso legato ususfructus pr. 165. *lib.* 4. *nu.* 8.

Legatum factum uxori an & quando censeatur relictum etiam secundæ uxori, pr. 122. *lib.* 4. *n.* 1.

Legatum factum à marito uxori à se valde dilectæ præsumitur factum affectione maritali, non autem ut susciperet onus tutelæ ei injunctum, pr. 123. *lib.* 4. *n.* 11.

Legatum factum uxori contemplatione mariti existentis, in dignitate transit ad secundam uxorem, ex quo consideratur persona ipsius mariti, pr. 121. *lib.* 4. *n.* 8.

Legatum factum uxori ultra dotem à marito large interpretatur ut omne illud censeatur legatum pro dote. pr. 106. *lib.* 4. *n.* 35.

Legatum factum uxori simpliciter & sub nomine appellativo propriæ uxoris quæ tempore conditi testamenti extabat, nunquid ea mortua debeatur secundæ, quam duxit testator pr. 122. *lib.* 4. *n.* 8.

Et quid si dixit, Lego uxori meæ, ibid. n. 12.

Legatum factum uxori vel alteri, ut habitet cum filiis, cujus favore factum præsumatur, præs. 123. *libro* 5. *numero* 1.

Quod regulariter præsumitur factum favore ipsius legatarij ibid n. 2.

Legatum factum uxori alterius, qui tempore conditi testamenti uxorem non habebat præsumitur factum tam secundæ uxori quam primæ, si secunda exitit tempore, quo dies legati cessit, pr. 122. *lib.* 4. *n.* 2.

Et id multo magis locum habet, quando constat, ipsum testatorem reliquisse contemplatione ipsius mariti, ibid. nu. 3.

Quid autem si testator reliquit uxori illius, qui tunc temporis uxorem habebat, quæ decessit, mortuo testatore, & is secundam duxit, ibid. n. 4. *& seq.*

Et quid si tunc temporis vivebat uxor, sed decessit, & is duxit secundam vivo ipso testatore, ibid. n. 6.

Legatum ab uxore factum marito animo compensandi relictum censetur etiam quando factum fuisset pactum de dote lucranda, pr. 109. *lib.* 4. *nu.* 41.

Legatum factum ab uxore marito quod non est permansurum apud ipsum virum, quippe qui gravatus esset alteri restituere, non præsumitur relictum animo compensandi, pr. 109. *lib.* 4. *n.* 52.

Idem quando constat conjecturis uxorem legasse ipsi marito compensandi, ibid. n. 54.

Legitima quid sit: quibus debeatur, quomodo relinqui debeat: & an cum onere relinqui possit.

Legitima non venit nomine hæreditatis, nec dicitur pars hæreditatis, sed bonorum præs. 196. *lib.* 4. *nu.* 21.

Legitima est quid diversum ab hæreditate, cum non sit pars hæreditatis, sed bonorum, præsum. 101. *lib.* 4. *numero* 59.

Et propter inobedientiam, vel propter non contractum inventarium non perditur, ibid n. 60.

Legitimæ natura est, ut totum ei accrescat, & ideo filius eam acceptando, dicitur acceptare, ut residuum hæreditatis ei accrescat. pr. 101. *lib.* 4. *n.* 46. 252.

Legitimæ petitio non excluditur verbis quantumvis generalibus pr. 39. *lib.* 4. *n.* 50. 74.

Legitima debetur jure naturali, præs. 101. *lib.* 4. *numero* 64. 254

Legitima debetur filiis jure naturæ, parentibus verò lege civili tantum pr. 33. *lib.* 4. *n.* 4. 50.

Legitimam consequitur filius non jure hæreditario, sed dispositione & providentia legis, præs. 196. *lib.* 4. *nu.* 16. 463.

Legitima quæ debetur filio in bonis patris, æquiparatur illi quæ debetur patri in bonis filij, non tamen generaliter. pr. 33. *lib.* 4. *n.* 3. 50.

Legitima debita filio dicitur æs alienum, impropriè tamen pr. 109 *lib.* 4. *nu.* 9. *&* 14. *& seq.* 274.

Legitima ita est debita matri ex bonis filij, sicuti filia ex bonis patris, pr. 38. *lib.* 6. *n.* 36. 594.

Legitima quæ debetur matri ex bonis filij, ita est sibi debita, sicuti illa, quæ debetur filio ex bonis patris, vel matris, pr. 38. *lib.* 4. *n.* 5. 67.

Legitima debita filio ex bonis patris est sibi debita jure naturæ, & communi voto parentum, legitima autem debita parentibus ex bonis filij miserationis causa debetur ibi.

Legitimam matri non deberi in foro conscientiæ, præsum. 38. *lib.* 4. *n.* 31. 69.

Legitima non debetur nepotibus, præs. 189. *lib.* 4. *nu.* 15. 429.

Legitima titulo institutionis relinqui debet, præsum. 101. *lib.* 4. *n.* 42. *&* 43. 252.

Legitima onere & conditione relinqui debet, præsumpt. 146. *lib.* 4. *n.* 32. *&* 45. *& seq.* 345. *&* 346.

Legitimæ onere restitutionis gravari non potest, præs. 194. *lib.* 4. *n.* 11. 457.

Legitima filiæ exclusæ à successione patris intestati est tertia portio ejus, quod habitura esset ab intestato secundum statuti dispositionem, præsumptio 38. *lib.* 6. *numero* 35. 59.

BIU Cujas

Legitimatio an vires suas porrigat extra territorium legitimantis, pr. 79. lib. 4. n. 46. pag. 178.

Legitimatio reddit legitimatum nobilem, pr. 79. libro 4. num. 10. 175.

Legitimatio non modò reddit legitimatum successibilem, verùm etiam tollit expressim omnem infamiam, pr. 79. lib. 4. nu. 8. pag. ea.

Legitimitatis quasi possessio quomodo inducatur, & quos effectus pariat.

Legitimitatis quasi possessio constituitur multis modis. pr. 54. lib. 6. num. 32. 627.

Primò confessione & nominatione patris & matris, ibid. nu. 33. Contra, ibi n. 34. & malè.

Et nunquid unius tantùm confessio sufficiet, patris scilicet, vel matris tantùm, ibid. n. 35.

Quòd sic confessio facta est principaliter & propter se, inducit quasi possessionem legitimitatis, secus si facta incidenter, ibid. n. 36.

Legitimitatis quasi possessio inducitur secundò ex tractatu, ut si pater vel mater habuerunt & pertractarunt aliquem filium ut legitimum, ibid. n. 37.

Idem quando filius fuit admissus ad actum, ad quem non admittitur nisi legitimè natus, ibid. n. 38.

Legitimitatis quasi possessio inducitur tertiò ex longa cohabitatione patris & matris, quæ conjecturam contracti matrimonij facit quo ad filij legitimitatem, ibid. nu. 40.

Legitimitatis quasi possessio constituitur quartò ex voce & fama populi, ut vicinorum & similium, ibid. numero 41.

Inducitur quintò ex instrumento antiquo etiam inter alios confecto in quo asseritur aliquis filius legitimus, ibid n. 42.

Inducitur sertò ex sententia lata in in possessorio, qua filius tanquam legitimus missus est in possessionem bonorum patris, ibid. n. 43.

Et hujusmodi quasi possessio operatur qualequale præjudicium contra adversarium ad judicio petitorio, non tamen operatur plenam & efficacem præsumptionem pro eo qui in possessionem missus est. ibid. n. 44.

Et quamvis singula prædicta sufficiant ad constituendum d. quasi possessionem quando tamen duæ vel plures concurrunt, efficacior redditur. ibid. n. 45.

Legitimitatis quasi possessio multos parit effectus. ibid. numero 46.

Primò in judicio possessorio habet vim plenæ probationis, ibidem n. 47.

Ibidem de quasi possessione filiationis, ibid. n. 48. Facit 2. plenam probationem etiam in judicio petitorio contra parentes ipsos qui nominatione, confessione, & tractatu hanc quasi possessionem constituerunt, ibid. n. 51.

Intellige, nisi contrarium validioribus probationibus demonstratum fuerit. ibid. n. 52.

Sufficit etiam dicta quasi possessio adhuc ut filius manuteneatur in sua quasi possessione legitimitatis, ibid. numero 53.

Facit tertio plenam probationem circa ea quæ in præparatoriis judiciorum veniunt, ib. n. 55. 628.

Legitimatus quis dicatur: quando faciat deficere conditionem, & an & quando substitutum excludat.

Legitimatus dicitur propriè & verè legitimus quò ad disposita post ipsam legitimationem, præs. 79. lib. 4. nu. 28. 212.

Legitimati an comprehendantur appellatione legitimorum & naturalium, pr. 79. lib. 4. n. 32. 174.

Legitimatus legitimi appellatione non venit, quando testator ei specialiter providit aliquin relinquendo & substitutum non excludet, pr. 79. lib. 4. n. 32. 177.

Legitimati non continentur sub verbis, sine filiis legitimis quando testator expresè prohibuit bona alienari, pr. 79. lib. 4. nu. 34. pag. ea.

Idem quando in eo loco, in quo testator condidit testamentum, vel in quo natus est, extat communis usus loquendi, quòd legitimati non appellentur legitimi, ibid. nu. 35.

Legitimatus quando ex præsumpta mente testatoris faciat deficere conditionem, & substitutum excludat, quem testator vocavit ea conditione si hæres decesserit sine filiis legitimis & naturalibus. pr. 79. lib. 4. num. 1. 174.

Legitimatus an substitutum excludat, si testator fuit positus in dignitate præsumpt. 79. libro 4. numero 5. & seq. 175.

Quid si extat statutum, quòd naturalibus succedat, ibid. num. 7.

Legitimatus excludit substitutum, licet legitimatio pendeat à voluntate principis legitimantis. pr. 78. libr. 4. n. 46. 171.

Legitimatus à patre nobili tunc substitutum excludit quando fuit specialiter restitutus ad nobilitatem, honores & dignitates, præs. 79. lib. 4. n. 11. 175.

Idem quando princeps manifestè derogavit l. ex facto. §. si quis rogatus, ff. ad trebell. ibid.

Secus si testator fuisset magnæ & eximiæ nobilitatis, ut dedecus ei foret haberet talem successorem, ibid. numero 13.

Sed in hoc plurimum poterit judicis arbitrium, ibid.

Legitimatus excludit substitutum, etiam quod pater fecit in dignitate positus, quando princeps in legitimatione expressit, quod in omnibus & per omnia habeatur ac si esset natus ex vero & legitimo matrimonio, præs. 79. lib. 4. n. 14. 176.

Idem quando tempore conditi testamenti testator non erat nobilis, ibidem n. 16.

Idem quando hæredi instituto substituit illegitimum & naturalem, ibid. n. 16.

Idem quando substituisset alium legitimatum, ibid. n. 17.

Idem quando substituisset ignobilem & plebeium, ibid. n. 18.

Idem si hæredem fecit eum, quem sciebat habere non posse nisi filios naturales, quos posset deinde legitimare, ib. n. 19.

Idem quando ipsemet testator esset naturalis, & sic legitimatus, ibid. n. 20.

Legitimatus non excludit substitutum quando testator substituit alterum ejus filium, præs. 79. lib. 4. nu. 30. 176. & 177.

Idem quando testator substituit ecclesiam, vel causam piam. ibid. n. 31. 177.

Legitimatus non excludit substitutum quando agitur de primogenitura pr. 79. lib. 4. n. 42. 78.

Idem quando testator voluit filium legitimari ad succedendum in eo quod pater voluerit, vel sine præjudicio venientium ab intest. ibid. n. 43.

Idem quando testator exclusit proprias filias, ut succederent filij masculi legitimi & naturales, ibid. n. 44.

Idem quando testator & legitimatus non sunt subjecti jurisdictioni principi legitimantis, ibid. n. 45.

Idem quando per rescriptum tempore impetratæ legitimationis potuit ex sequenti matrimonio legitimari, ibid. num. 47.

BIU Cujas

Et hoc defectu infringuntur quam plurimæ legitimationes ibid.

Nec dicitur excludere substitutum ex invaliditate legitimationis, defectu citationis, ibid.

Legitimatus non excludit substitutum, quando fuit dictum, Et si decesserit sine filiis legitimis & naturalibus legitimè natis, vel ex legitimo matrimonio, pr.79. lib.4.n.21.176.

Extende etiam si legitimatio habeat clausulam, quòd sit & habeatur perinde, ac si esset de legitimo matrimonio natus & procreatus, ibid.n.22.

Legitimatus si est natus ex his, inter quos non poterat esse matrimonium prohibitione juris divini, non excludit substitutum, pr.79.lib. 4.n.37.177.

Non enim dicitur legitimatus, sed dispensatus, ibi.n.seq.

Extende etiam in eo spurio, cujus parentes prohibebantur contrahere matrimonium jure canonico, ibi, nu.39. pag.178.

Legitimatum non posse excludere substitutum conjecturis facilè perpenditur, & quibus conjecturis pr.79. lib.4. n.4. & seq.175.

Legitimatus per subsequens matrimonium an præsumatur legitimus: & an substitutum excludat.

Legitimatus per subsequens matrimonium in dispositione statuti dicetur verè propriè natus de legitimo matrimonio, pr.81 lib.4.n.11.181.

Et quòd non excludat substitutum probatur, ibidem numero 12.

Legitimati per subsequens matrimonium censentur immediatè nati ex legitimo matrimonio, pr.81.lib.4.n. 81.80.

Legitimatus per subsequens matrimonium an & quando præsumatur comprehendi loco filij legitimi & naturalis, ita ut substitutum excludat præsu.81.lib.4. numero 1.ea.

Quòd deficere facit conditionem & substitutum excludit, quando testator substituit hæredi, sine filiis legitimis & naturalibus, ibid.n.2.

Et quid si subsequutum matrimonium est putativum, non verum, ibid.n.3.

Et quid si testator dixit: & si hæres meus decesserit sine filiis ex vel de legitimo matrimonio natis, ibi. num. 4. & 5.

Legitimatus per subsequens matrimonium an excludat substitutum, si testator ita dixit: Et si hæres meus decesserit sine filiis & naturalibus & natis ex legitimo matrimonio, pr.81.lib.4.n.23.182.

Legitimatus per subsequens matrimonium an substitutum excludat si testator dixit: Et si decesserit sine liberis ex legitimo matrimonio, pr.81.lib.4.n.25. 182.

Et quid si dixit, Et si decesserit sine filiis ex legitimo matrimonio procreatis, ibid.n.26.

Et quid si dixit: Sine filiis natis ex legitimo matrimonio & filius fuit conceptus ante contractum matrimonium & matrimonio contracto natus, ibid.n.27.

Quòd substitutum non excludit, quando matrimonium fuisset contractum causa fraudandi ipsum substitutum: & quæ sit fraudis conjectura hoc casu, ibid. num.28. & 31.

Legitimatus per subsequens matrimonium tempore mortis contractum non excludit substitutum, pr. 8.lib.6. nu.3.557.

Legitimati per rescriptum non veniunt appellatione legitimorum ex proprio corpore & ex legitimo matrimonio natorum, pr.83.lib.4.n.33.189.

Lex vera illa dicitur, quæ ratione condita est, pr.31.lib. 6.nu.1.584.

Leges divinitus promulgatæ dicuntur per ora principum, pr.3.lib.5.n.77.484.

Lex debet esse clara & manifesta, nec captione sua laqueum pariat, pr.1.lib.6.n.13.548.

Legis præcepta spernere est repugnare divinæ voluntati, pr.3.lib.5.n.77.484.

Leges & præcepta Dei nec non principum grave interdum & peccatum & delictum contemnere, quorum contemptor gravi pœna plecti debet, præs. 44. lib.5.numero 1.537.

Lex nil frustra operatur, præsump.99. libro 4. numero 15. 245.

Lex nil frustra, & superfluo operari solet, præsump.40. lib.4.n.15.80.

Leges magis favent filiis ut succedant eorum parentibus etiam ultra legitimam, quàm ecclesiæ pr.46.lib.4.nu. 130.439.

Quo autem casu plus faveant ecclesiæ & piæ causæ, quàm filiis, excepta legitima debita, ibid. numero 133. & seq.

Lex non favet illi, qui sua culpa se posuit in necessitate, pr. 190.lib.4.n.23.& 49.& seq.447.& 449.

Fallit in muliere, ibid.n.24.447.

Leges non potuerunt omnes casus comprehendere, qua de re solet de similibus ad similia procedi, pr.67.lib.4.numer.11.131.

Lex nunquam censetur iniqua concedere, cum si ars boni & æqui, pr.39.lib.4.n.20.72.

Lex supplet voluntatem defuncti in casu non cogitato, testatoris autem negligentiam non supplet, pr. 89.lib.4. n.91.210.

Et aliquando interpretatur mentem testatoris circa ea, quæ fuerunt ab initio per testatorem verisimiliter cogitata, quæ tamen ob verborum obscuritatem dubia sunt. ibid.n.92.

Procedit autem hæc interpretatio à proximis, non autem à remotis ibid.

Interpretatur lex etiam aliquando testatoris mentem ab extra, & à remotis, ibid.n.93. eadem pietate permisit patri substituere filio suo pupillariter, qua concessit eidem substituere exemplariter filio mente capto, pr.60. lib.4.n.66.112. propter finem etiam quoscunque tristes eventus perpendit, pr.4. lib.1. n.129. Et quid quando agitur de sibi providendo, non autem alteri, ibidem nu.11.

Leges non adaptantur his, quæ raro contingunt, præ.89. lib.4. n.1. non permittunt, quemquam mori in paupertate pr.123.lib.4.n.15.

Legis præsumptio pro veritate habetur præs.61.lib.5.n.17. præsumptio non ad infirmandum, sed ad confirmandum adaptatur, præsum.10.lib.4.n.1.& præsump.4. lib.6.n.3.

Lex præsumit, quod testator nolit excludere matrem à luctuosa filij hæreditate, pr.40.lib.4.nu.20. præsumitur, testatorem voluisse suam ipsam dispositionem valere omni eveniente casu præs.86.lib.4.n.17. præsumit minus scriptum in testamento, quàm à testatore ipso dictum, & cogitatum præs.35.lib.4.n.13.

Lex quando aliquid subintelligit in dispositione hominis id facit, quia præsumit illum sic voluisse, pr.35.lib.4. nu.14. male præsumit contra eum, qui tempore noctis ambulat præsum.31.lib.5.num.11. licet non præsumat matrimonium inter duos cohabitantes, favore tamen filiorum præsumit. præsum.54.lib.4.n.25.

Legis dispositio cessat, ubi habetur expressa dispositio,

BIU Cujas

& provisio testatoris, pr.65. lib.4.nu.32. dispositio generaliter concepta non includit causam piam.pr.189. lib.4.nu.101.

Lex disponens circa ea, quæ juris sunt, veritatem continet,non autem fictionem, præs.89. lib. 4. num. 29. vel statutum ubi disponit prohibitivè,non prohibitum censetur permissum nisi ratio vel natura repugnet, pr.16. lib.6. nu.4. si statuisset iniquam esse matrem privari filij successione, eadem disposuisset eam non posse excludi per pupillarem expressam, & tamen contrarium determinatur. pr. 39. lib. 4. nu.19. statuit sanguine proximiores succedere ei, qui intestatus decessit. pr.7. lib.4.nu.9. quo casu fingere dicatur, pr.89. lib.4. nu.13.

Lex quando concedit patri, ut pupillariter filio substituat, id dispensative facit.pr.39 lib. 4.n.12.

Legis præfatio est generalis, sic etiam debet intelligi ipsa lex: & ipsa præfatio præbet intellectum toti legi.pr.3.lib. 6.nu.3.

Leges publicæ utilitatis causa invitant mulieres ad nuptias, pr.83.lib.4.n.22.

Leges auxilium frustra requirit, qui in legem committit. pr.10. lib. 4.n.5.

Legis, vel statuti finis, si determinat aliquam pœnam, & præcedunt plura capitula, illa pœna omnia refertur, pr.181.lib. 4.nu.5.

Legum contrarietas quomodo colligatur ex verbis manifestis.pr.38.lib.6.n.29. Et quomodo censu verborum,& ratione.ibid.n.30. & seq. per discursum.

Lex prohibet apertè.aliquem de facto non debere vexari, pr.98.lib.4.n.5.

Lex quando requiri personæ legalitatem, illa probari debet, quia non præsumitur.pr.1.lib.5.n.37.

Legis una pars per aliam declaratur,pr.83.lib.4.n.31.

Legis una pars sicut aliam declarat, & præcedentia ex subsequentibus aperiuntur, ita ex rubrica lex ipsa interpretationem potest accipere.pr.1.lib.6.n.20.

Lex uno non præsumitur aliam corrigere, præsump.37. lib.6.nu.24. una in dubio non præsumitur alteram corrigere aut mutare, pr.38.lib.6.nu.2. Nec legum correctio inducitur per subauditos intellectus,ibid. numero 3.

Leges, & statuta antiqua, an & quando novis promulgatis præsumantur correcta, & mutata, pr.38.lib.6.nu.1. & seq.per totum.

Legis antiquæ correctio per novam colligi potest ex præsumptionibus & conjecturis, ibid.n.7. Et lex nova tunc sine dubio antiquam corrigit,quando lex antiqua est generalis, nova verò specialis, & illi generali repugnans, & contraria,ibid.n.8.

Lex nova non corrigit veterem, quando potest aliquid operari etiam in modico,semper enim strictè in reliquis intelligitur, ibi n.17.18. & sequ.

Lex nova sive statutum corrigit antiquam, quando conjecturis, & præsumptionibus colligitur, statuentes voluisse, novo statuto generali recedere ab antiquo speciali,ibid.nu.21. Et quibus conjecturis id colligatur, ibid.n.22. & seq. antiquam specialem corrigere censetur,quando ipsa lex antiqua erat duplici vinculo firmata, ibid.num.37. Et quid si amba ipsæ leges sint speciales, ad eundem tamen finem tendentes, ibid. numero 38.

Leges communes scituti non licet ignorare, ita nec consuetudines multum vulgares,præsum. 40. l.9.6. numero 18.

Lex delinquendi occasionem tribuens non valet,pr.49.li. 5.nu.25.humanam quæ divinæ non repugnat, servari debet etiam in foro conscientiæ, pr. 38. lib. 4. nu.31. indistincte,& generaliter loquens, indistinctè, & generaliter intelligi debet: pr.76.lib.4.n.11. nova Papa videtur consuetudinem illi contrariam tollere, & si ejus nullam fecit mentionem.pr.40.lib.6. nu.19. Pontificiæ sequitur potius legem Dei quam seculi.pr.83.li.4.n.61. privans uxorem dote ob commissum adulterium extenditur etiam ad viduam,quæ stuprum commisit, pr.32. lib.5.n.20.

Lege 12. tabularum sancitum est, licere unicuique de rebus propriis pro sui libito disponere, & cuicunque relinquere, pr.97.lib.4.n.2.

Lex Voconia. à Voconio lata ne quis pecuniosus hæredem relinquere filiam, abrogata fuit ab Imp.pr.97. libro 4. nu.3. & 4 condita & promulgata, non præsumitur usu recepta fuisse.pr.1.lib.2.n.2.quomodo præsumatur semper esse in viridi observantia, ibidem n.4. ad ea, quæ frequentius fiunt adaptatur, pr.12.libro 3. numero 63. considerat id,quod communiter contingit.pr.138. libro 3.numero 9. & natura non admittit duo pugnantia in uno subjecto, quæst.97. libro 1. n. 27. fortius annullat quam homo,quæst.46. libro 1. numero 26. positiva condita ab habente potestatem legis condendæ, obligat in foro conscientiæ, qu.80.libr.1.nu.8. cujus de rebus Ecclesiæ statuere nequit.pr.131.libro 3.nu. 64. semper pro judice præsumitur, pr.67.libro 2.num. 2. habens fundamentum in præsumptione, quando sibi in judicio animæ locum non vendicet,quæst.80.libro 1.n.16.sancta, & honesta esse debet, pr.1. lib. 2. n. 5. quid sit. ibi n.6. communis sive municipalis injusta, non est observanda,ibid.n.8.iniqua, nec in foro conscientiæ obligat.ibid. n.10.de præcepto esse non præsumitur.pr.4.lib. 2. nu.1. quando de consilio esse dicatur, ibid. num.2. principes non dicitur ligare pr.5. lib. 2. n.1.lata subditis principis,non ligat principis filios. ibid. n.2. Et quæ sit ratio n.3. Id autem quomodo non procedat,n.4. ab ipso principe lata quib.in casibus, nec proprios principis filios ligat,n.5.de magistratu multam confidit, pr. 75. lib.2. num.16.prohibens, & annullans actum, trahitur ad præsumptum,qu.47.lib.1.n.13.prohibens virum donare uxori,principem non ligat.præs.29.lib.3. num.101.pro forma requirens expressionem, non acquiescit.sit sub verborum involucro fiat,q.45.lib.1.num.20. subintelligens aliquid in dispositione hominis, id facit quia præsumitur hominem,ita voluisse, qu.10.lib.3.n.2.

L.convenerit.ff. de pact. dot.quando procedat pr.63.lib. 3. n.7.

Legis qualitas est, ut perpetuo vigeat.pr.16.lib.2.n.15.sub justo clypeo, hominis ne quidquam decipi debent,qu. 80.lib.1.nu.10.

Legis qualitas cum dispositione mitius quam cum hominis agitur,qu.63.num.3. vel statui dispositionem, quoad damnum & odium tertij, nemo præsumitur scire, pr.2. nu.10,

Legem communem justè, & sanctè conditam præsumptio est pr.1,lib.2.num.1 quomodo definiant Cicero, & Demost.ibid.n.7.extravagantem, quilibet præsumitur ignorare pr.3.lib.2.numero 11.super præsumptione disponentem, quando quis in foro conscientiæ non teneatur observare, qu.80. lib.1.n.1.

Legem civilem observari, quoad legitimationem, & successionem filiorum eorum qui simul cohabitarunt, pr. 1.lib.3.numero 78. positivam non posse infirmare jus naturale, quomodo accipiendum, quæst.80. lib.1.numero 27.

BIU Cujas

Lege à principe lata, casu quo liberè statuere potest, an filios obligari voluerit, ad conjecturas recurrimus, præsumpt. 5. libr. 2. n. 8.

Leges non receptæ, nec cives præsentes, nec futuros adstringunt, præs. 2. lib. 2. n. 1. nemo præsumitur ignorare, præs. 49 lib. 3. n. 17. & jura quilibet scire præsumitur, præs. 3. lib. 2. n. 1. municipales, præsumuntur civilibus cognitæ post publicationem, ibid. n. 2 & jura fuisse bene & justè condita, omnes credere tenentur, præs. 130. lib. 3. n. 35.

L. 2. ff. de lib. & post declaratur, præs. 108. l. 4. n. 52. L cum fuerit, ff. de condit. & demonst. declaratur, præs. 147. lib. 4. nu. 2. L. mulieri & Titio ff. de cond. & demonst. conciliatur cum l. quæ conditio, eo. tit. præs. 178 lib. 4. nu. 6 L hac edictali, C. de secun. nup. corrigitur per statutum Papiense, & per alia statuta, dum statuit, mulierem secundo nubentem non posse plus dotis constituere ipsi secundo viro, quam unus filiorum primi matrimonij consecutus est, præs. 38. lib. 6. nu. 31. L si ita ff. de injust. rup, irrit. testa. interpretatur, & declaratur, præs. 10. lib. 4. n. 30 L. de ætate, §. ex causa, ff. de interrog. actione intellectus, præs. 1. lib. 4. nu. 6. L si emancipata, C. de collationibus. sensus & declaratio, præsumpt. 1. lib. 4. nu. 4. tex. in l. nutum ff. de leg. 3. quando habeat locum, præs. 105. lib. 4. nu. 10. L ult. ff. de rei vendication, materia à quibus explicata, præs. 68. libr. 6. numero 5.

Legislator quando duas quæstiones, & dubitationes diffiniendas proponit, si unam affirmativè determinat, alteram negativè dicitur determinare, præs. 190. libr. 4. num. 26.

Legislatores non solent novam legem corrigere, & mutare antiquam, nisi præfatione aliqua præmissa, præsumpt. 38. lib. 6. nu. 4.

Legislatoris auctoritatem, & potestatem negans, & recusans expressè obtemperare dicitur propriè contemnere, præsump. 44. lib. 5. nu. 10.

Legislatorum mens est, ut deliquendi occasionem tollant, præs. 49. lib. 5. n. 24.

Legislatoris responsio, interdum interrogatione uberior, præs. 29. lib. 2. nu. 5.

Lædi non dicitur quis, quando aliquid se habet ad lucrum, & damnum, si casualiter contingat damnum, præsu. 33. lib. 4. nu. 18.

Læsio considerari debet tempore contractus, ut restitutioni locus sit, non autem ex jure supervenienti. præsump. 33. lib. 4. nu. 16.

Læsus in contractu cum pupillo auctore tutore celebrato, adversus tutorem rectè experitur, præs. 81. lib. 3. n. 1.

Libellus aptè & rectè præsumitur conceptus, & ut sustineantur venit interpretandus. præs. 40. lib. 2. n. 1.

Libellus ut sustineatur, verba impropriari debent, ibidem nu. 2.

Libellus non sustinetur etiam verba impropriando, quando nil omnino conveniat, negotio, num. 3.

Libellus secundum duas præsumptionis species solummodo concludit qu. 53. li. 1. n. 1.

Libellus secundum præsumptionem juris, & de jure, procedit & concludit, ibid. n. 2. Et quid sit de præsumptione juris sola, n. 4.

Libellus secundum mentem libellantis interpretari debet, ibid. nu. 4.

Libellus pro libellante, latissimè intelligitur, nu. 6.

Libellus contraria continens, ipso jure censetur nullus, præsu. 41. lib. 2. n. 2. Quamvis adsit clausula, omni meliori modo. n. 4. Fallit multis casibus, quos vide ibidem n. 5. 6. 7. & sequ. usque num 20.

Libellum proponens in actione personali, præsumitur omne suum jus deduxisse. pr. 38. lib. 2. n. 1. Et quæ sit ea præsumptio, n. 2.

Libellum ineptum judex ex officio rejicere debet, pr. 48. lib. 2. nu. 22.

Libello permissum est liberis, & parentibus usque ad quartum gradum petere hæreditatem diversis remediis, pr. 41. libr. 2. n. 12.

Libellus si duas causas continet, quarum una est vera, altera falsa, præsumitur porrectus ob causam veram. pr. 4 lib 6. nu. 17.

Liber rationum defuncti solum qualem qualem præsumptionem facit, pr. 5. lib. nu. 5. Censuit autem Afflictus majorem fidem ei adhibendam esse quam libris viventis, ibidem.

Libro rationum tutoris est credendum de parvis impensis ab eo factis, si sit mortuus cum non præsumatur, ipsum fuisse suæ salutis immemorem, ibi n. 12.

Libros hæreticos componens, vel conscribens hæreticus manifestè censetur, pr. 6. lib. 5. n. 13.

Libros suos, qui legauit, non censetur illos legasse, quos aliis consueverat commodare. pr. 162. lib 4. n. 25.

Liber scriptus ab uno sociorum, qui scribere consueverat, aliorum consensu scriptus præsumitur, & probat contra socios, pr. 62. lib. 3. n. 1. & 3.

Liber ab omnibus sociis indifferenter scriptus omnium voluntate præsumitur, & facit fidem inter eos, ibidem nume. 4.

Liber ab institoee sociorum scriptus, mandato omnium scriptus præsumitur, n. 5. mercatoris in aliquibus particulis probatus, & justificatus præsumitur verus, etiam in non justificatis pr. 63. lib. 3. n. 1. 10. & 11. Dissentiente Decio cum aliis, numero 4. Vide Mercator.

Libri mercatoris particulam aliquam adversario negante, si vera illa esse probetur, reliquæ omnes veræ præsumuntur, pr. 63. lib. 3. n. 12.

Libro scribentis stari pro ipso scribente in connexis, pr. 63. lib. 3. n. 6. mercatoris consensu, pr. 62. lib. 3. n. 6.

Libris, & actis publicis quomodo non habeatur fides, pr. 51. lib. 2. n. 5. 6. & 6.

Libros pater emends, & simpliciter tradendo filio, non donasse, sed in peculium præsumitur concessisse, pr. 30. libr. 3. n. 21. Idem si nomine filij eos emisset, sed non tradidisset, n. 22. pater filio studiis destinato emere, & tradere tenetur, quæ tamen traditio donationem non infert, n. 23. conferre, & communicare cum fratribus, quibus casibus filius non teneatur, ibid. n. 25.

Liberalis nemo existit in necessitatibus pr. 109. lib. 4. n. 5. & pr. 12. lib. 3. n. 12.

Liberatio debitoris triplex naturalis tantùm, civilis cui natura cooperatur, & civilis tantum, & qualis quæ sit, præsumpt. 151. libro 3. numero 1. generalis facta super petitione generali præsumitur comprehendere omnia ibid. nume. 2. generalis non liberat tutorem à restitutioue rei, quæ apud ipsum reperitur, & ab ipso dolo occultata, ibid numero 3. generalis facta super petitione speciali restringitur ad rem petitam. ibid. num. 8. Et exemplis declaratur in pacto, in compromisso, & laudo, & in confectis calculis, numer. 9. 10. 11. Secus si per multum temporis post creditor nil pro aliis causis petiit à debitore, quia tunc liberatio præsumatur omnia comprehendere, ibi. numero 15. Idem si in generali liberatione creditor aliqua ex his, quæ non erant petita, sibi reservavit, quia tunc reliqua non reservata remisisse præsumitur, ibid num. 16. facta verbis amplissimis & universalibus, quæ salva ratione

BIU Cujas

rectè sermonis restringi non possunt ad rem controversam, ad eam solam non se restringit, ibidem num. 17. Idque procedit etiam quo ad ea, quæ etsi non in specie in genere tamen cogitata fuerunt, ibidem num. 19. amplissimis verbis facta comprehendit etiam incogitata ibid. numero 20. Quod declaratur, numer. 21. trahitur ad incogitata, quando creditor ita expresè voluit, numer. 22.

Liberatione in generali non comprehenduntur ea quæ iure dominij possunt vindicari. præsumpt. 151. libr. 3. numero 5.

Liberationibus in faciendis cavendum est à sermone nimis effuso, ibid. n. 18.

Liberatione legata debitori, fideiussori, reo, conductori vel tutori, quid legatum præsumatur præs. 164. lib. 4. per tot.

Liberatione legata matri tutrici filiorum quid relictum videatur, ibid. n. 3. 4. & seq.

Liberi, nomen est commune comprehendens ita masculos, sicut fœminas præs. 89. lib. 4. n. 96.

Liberorum appellatione comprehenduntur omnes descendentes. præs. 189. l. 4. nu. 2. appellatione comprehenduntur descendentes usque in infinitum præs. 89. l. 4. nu. 74. Quod tantummodo descendentes usque ad trineptes, & male ibidem num 76 appellatione comprehenduntur & nepotes, præs. 33. libro 5. n. 14 vel descendentium appellatione comprehenduntur non solum filij, & nepotes, sed etiam alij usque in infinitum præs. 70. lib. 4. numero 25.

Liberi & descendentes: hæc omnia sunt collectiua plures gradus comprehendentia, præs. 71. l. 4. n. 28.

Liberis, descendentibus, vel similibus vocatis filiæ fœminæ regulariter censentur vocatæ æquè ut masculi præs. 84. lib. 4. n. 35. Extende ut ibid. nu. 36. Receditur tamen à prædicta regula præsumptionibus & coniecturis, ibid. nu. 37.

Liberorum nomen, tanquam genus dividitur in species nomine differentes, & omnes continet descendentes, præs. 40. lib. 3. n. 4.

Liberi in conditione positi, &c. item alias multas quæstiones huc pertinentes, vide supra in verbo Filij.

Libertas relicta debetur, etiamsi conditio mixta causa deficiat, præs. 183. lib. 4. num. 48. directo data quæ valere non potuit, non sustinetur ex fideicommisso. præs. 10. libr. 4 nu. 24. relicta seruo sub conditione si decem promiserit, debetur, si seruus simpliciter promisit etsi efficaciter se non obligauit. præs. 185. lib. 4. num. 15. seruo præsumitur relicta, etiam quod verba testatoris sint dubia, apta tamen comprehendere ejus libertatem præs. 125. libr. 4. nu. 22.

Libertinus, an veniat appellatione filij. pr. 78. lib. 4. numero 14.

Liberti lege Athenienſium ob ingratitudinem ad servitutem redigebantur. præs. 33. lib. 5. n. 30.

Libertus si una simul decessit cum filio pubere, & agitur de super existentia respectu successionis patroni in bonis d. liberti, quis primo decessisse censeatur. pr. 50. li. 6. n. 37. & seq. si aliquid legat. de patrono suo præsumitur id fecisse animo compensandi cum quarta sibi debita, præs. 109. li. 4. n. 15.

Libidinis vitium non præsumitur in homine, præsertim in religioso, & qui alioquin in adolescentia fuit continens, præs. 4 li. 5. n. 4. vitium & hujusmodi etsi vehemens sit in adolescentia, in senectute tamen extinctum præsumitur præs. 32. l. 5. n. 43.

Libido & concupiscentia arescit in sene, sicut in infirmo & ægro, quia minuitur calor. præs. 46. l. 6. n. 27.

Licentia alicujus est substantia actus, quando ipse actus debet fieri cum licentia, præs. 84. li 6. n. 19. Aliquando tamen non est substantia, ibid. n. 22.

Ligare seipsum voluisse præsumitur nemo, præs. 44. libr. 3. num. 15.

Licentia summi Pontificis in alienatione bonorum Ecclesiæ, neque 30. an. cursu præsumitur, pr. 132 li. 3. numero 71.

Ligusticum quid sit, & unde nascatur, pr. 156. l. 4. nu. 7. De linea qui dicantur, & quando testator vocat lineam, vel dicit bona debere conservari inter eos, qui sunt de linea qui comprehendantur, ibid. n. 11.

Lingua cordis est nuncia, pr. 130. l. 3. num. 49. quod loquitur, lex præsumptione violenta judicat esse in corde, pr. li. 3. n. 8.

Lingua lubricum ad pœnam facilè non est trahendum. q. 89. li. 1. n. 65.

Litteras recipiens an & quatenus approbare præsumatur, & vera esse in eis scripta pr. 65. li. 3. numer. 1. & per tot. qui in pueritia scivit, non præsumitur hodie ignorare. q. 24 l. 1. n. 19.

Literis sibi datis negligens contradicere, præsumitur consentire, & fateri in illis descripta, qu. 15. lib. 1. numero 20.

Litera illa dicitur, quæ oculis legi potest, pr. 39. lib. 4. numer. 46.

Literæ amatoriæ quomodo arguant adulterium commissum, vel committendum, pr. 41. lib. 5. n. 39.

Literatum & prudentem esse aliquem, & quod dam contingens, quod non potest concurrere primævo statu naturæ, pr. 9. li. 6. n. 18.

Litigans mecum licet præsumatur meus inimicus, lite tamen finita non amplius inimicus meus præsumitur. pr. 37. l. 6. n. 36.

Litigantium quando unus est victus, ob id quod noluit defendere causam producendo iura, quibus illam tueri potuisset, collusisse præsumitur pr. 26. l. 5. num. 5. Idem quando victus non appellavit, à sententia, à qua appellare potuit, ibid. n. 6.

Litigator assiduus calumniari præsumitur. pr. 25. li. 5. numer. 7.

Litis impensa præsumitur facta non à procuratore, sed ab ipso domino litis. pr. 11 l. 6. n. 8.

Litigans cum aliquo tanquam minore, præsumitur non minorem confiteri. pr. 50. li. 2. n. 43.

Litigare in iudicio est actio. q. 14. li. 1. n. 62.

Litigantem condemnari in expensis, cui communis doctorum opinio repugnat. pr. 27. li. 2. n. 3.

Litigator imperitus in dubio coram iudice incompetente per errorem litigasse præsumitur, præsu. 19. li. 2 numero 12.

Litis expensas & alimenta præstanda à patre, tribus concurrentibus aliqui voluerunt, qu. 35. li. 1. numer. 3. Quorum opinio rejicitur, nu. 4. expensæ, an restituendæ sint cum alimentis, si is cui decretæ fuerunt in lite succumbat, ibid. num. 36. contestatio, bonæ fidei possessorem in mala fide præsumitur, pr. 31. li. 2. n. 1. Et in quibus id iudicijs procedat, num. 2. Quid operetur ea præsumptio, nu. 3.

Litis contestatio an inducatur, si reus respondet libello actoris & actor exceptionis rei. pr. 50. l. 2. n. 3.

Lite super filiatione pendente. utrum alimenta & litis expensas pater subministrare teneatur, q. 35. l. 1. n. 2.

Litium de redemptionibus lex multum suspicatur. pr. 129. l. 3. nu. 1.

Livellum in dubio præsumi perpetuum, neque differre ab imphyteusi, & censu, pr. 109. l. 3. n. 13.

BIU Cujas

*Livellarius non proprietatem, sed utile dominium vendere dicitur, pr.*122.*l.*3.*n.*66.

*Litorus vixit an.*300.*eximias vires retinens, pr.*49.*li.*6. *num.*9.

Locatio in quinquennium in fraudem hæredum non valet, nec locatio facta à Prælato in fraudem Ecclesiæ, pr. 83.*li.*4.*n.*28.

Locator si promisit non expellere colonum intelligitur modo is rectè colat & debitam pensionem præstet, præs. 10. *li.*6.*n.*2.

*Locans operas suas, ut in meo prædio sit custodiæ causa finito tempore ibi persistendo, non præsumitur facta reconductio pr.*85.*li.*2.*n.*51.

*Locator patientiam utendi & fruendi præsumitur præstitisse, pr.*86.*li.*3.*n.*2. *promittens non expellere conductorem, quomodo intelligatur pr.*38.*li.*3.*n.*2.

*Locatio ad certum tempus fieri solet, pr.*105.*li.*3.*numero* 4. *dicitur quando pensio, quæ præstatur fructibus respondet, ibid. numer.*5. *& emptio ejusdem regulis censentur, pr.*104.*li,*3.*num.*10. *& conductio operarum tacendo ultra tempus, præsumitur repetita, pr.*85.*li.*3.*nu.* 16, *bonorum Ecclesiæ, renovata non præsumitur, ibid. nu.*30.

*Locationis in contractu mercedis remissionem fieri, & quæ de causa, pr.*104.*li.*3.*n.*9. *&* 15. *nomine qui soluit, in futurum ad eiusdem mercedis præstationem cogi potest, pr.*11.*li.*3.*n.*2.

*Locationem ad beneplacitum, in dubio perpetuam præsumi, pr.*109.*l.*3.*n.*14. *dici ubi pretium annuum, vel mensruum constituitur, an verum sit, pr.*104.*l.*3. *n.*7. *prædiorum, leges censent, cum merces constituitur in singulos an. ibi n.*23.

*Locupletari qui vult cum aliena jactura, & damno, in legem committere dicitur, pr.*3.*l.*5.*n.*90.

*Locupletior, an & quando præsumatur factus ille, ad quem vel res, vel fructus pervenerunt, pr.*27.*l.*6.*nu.*1. *& seq. per tot.*

*Locuples & opulentus pecuniam præsumitur habere in promptu, pr.*58.*l.*3.*n.*8.

*Locus loci maximè in testamentis adscribi debet, ob majus falsitatis periculum, pr.*84. *l.*2.*nu* 3. *Idque in testamentis ad pias causas, ibid. nu.* 4. *in instrumento si non expressim, saltem præsumptivè, quando præsumatur adscriptus, nu.*5.6. *&* 10. *Cum declaratione. nu.*7. *&* 9. 11. 12. *&* 14.

*Loci aut temporis diversitas, non vitiat præsumptiones ex eis, ortas, qu.*25.*l.*1.*nu.*1. *& temporis diversitas non vitiat attestationes testium, quando locus, & tempus non sunt de substantia, ibidem numero* 2. *qualitas contractum simulatum nonnunquam arguit, præsum.* 122. *libro* 3. *numero* 95. *Non tamen sola hæc præsumptio sufficit ad detegendum contractum usurarium, numero* 97. *Et quando illa præsumptio cesset, num.*98. *&* 99.

*Loqui secundum veritatem aliud est, aliud est, aliud facere verba secundum præsumptionem, pr.*128.*l.*3.*numero* 4.

*Loquela manifestum quem facit, pr.*35.*l.*6.*n.*11.

*Loquendi communis usus debet ab eo probari, qui eum allegat. & quomodo probetur, remissiuè, pr.*160.*li.*4.*numero* 5. *communis usui maximè in testamentis spectari debet, præsumpt.*140. *libr.* 4. *numero* 19. *communis usus non facit coniecturam de voluntate testatoris, quando alia fortior coniectura repugnat, pr.*148.*li.* 4.*num.* 14. *Et difficilis est probationis, pr.*55.*li.*eo. *numero* 30.

*Loqui ore proprio, & loqui ore alieno ex proprio consensu, & voluntate paria sunt, pr.*17.*li.*5.*n.*11.

*Loth cum filiabus concubuit, pr.*17.*l.*5.*n.*10.

*Lucius Vicecomes male privatus fuit Mediolanensium principatu ob id, quod Elizabeta eius mater affirmaverat, illum non ex marito, sed ex adultero generatum, pr.*35 *l.*6.*n.*8.

*Lucem edit, qui malè agit, pr.*10.*l.*2.*n.*59.

*Lucrum præter animum, & voluntatem accedens, usuræ non est, pr.*123.*l.*3.*num.*10. *doris debitum ex pacto, nullo extante statuto, dicitur voluntarium, pr.*110. *l.*4.*numero* 4.

*Ludovicus Cortesius doct. Patavinus iussit corpus suum sepeliri debere cum sonis & cantibus, & familiam suam induit colore rosaceo, quod ab hæredibus adimpletum fuit pr.*45.*l.*6.*n.*42. *Et an fuerit hoc signum fatuitatis. ibi n.*43.

*Ludovicus Rom. arguitur, & improbatur, pr.*8.*li.*4.*numero* 17.

M

*Macareus Æoli Tuscorum regis filius amore sororis suæ captus, eam violavit, quæ accepto à patre ense mortem sibi conscivit: & idem fecit paulò post ipse Macareus, pr.*17.*l.*5.*n.*16.

Magistratus tenetur de delicto familiæ, & officialium ipsorum, quibus consensum præstitisse præsumuntur, pr 27. *l.*5.*num.*22. *recipiens rem furto subtractam præsumitur bona & laudabili mente id fecisse pr.*29.*li.*5.*numero* 5. *vel officialis requisitus ab inquisitore, si recuset iurare se servaturum canones & eorum fautores suspectus de hæresi habetur. pr.*6.*l.*5. *numer.* 36. *requisitus auxilium præstare, ut hæreticus prehendatur si recusat, suspectus est de hæresi pr.*6.*li.*5.*numero* 31. *non obtemperans dolo carere non dicitur pr.*6.*l* 5 *numero* 86. *ius dicens in civitate vel provincia, præsumptionem pro se habet, præsum.*60. *li.* 2.*numero* 7. *quis non possit introducere legem contrariam iuri communi, pr.* 8.*li.*2. *numero* 10.

*Magistratum gerentibus extra patriam, quæ, & quam ob causam interdicta, pr.*85.*li.*2.*n.*13.

Magistratuum creandorum potestas, iurisdictionis est, pr. 97.*l.*3.*n.*30.

*Maior præsumitur qui pro tali fuit condemnatus, pr.*50. *li.*2.*n.*27.

*Maiorem quemlibet, nisi probetur minor secundum quosdam præsumi, pr.*50.*l.*2.*n.*1.

Maior 25. *ann. effectus, si læsum se credit dum minor erat, petere debere rest. in integ. intra quadriennium, pr.* 104.*l.*4.*numer.*8. *In Maleficis perquirendis prius sunt fœminæ quàm masculi torquendæ. pr.*37. *l.*6.*numero* 44.

*Malum semper è malo præsumitur, sicuti bonum è bono, pr.*32.*l.*5.*nu.*5. *minus semper est præsumendum, pr.*54. *l.*6.*nu.*14. *minus & levius commissum censetur ex duobus malis perpetratis, pr.*2.*l.*5. *nu.*24. *Declara, ut ibid. nu.*31.

*Malus qui fuit semel adhuc præsumitur malus in eodem genere mali præs.*1.*li.*5.*nu.*32. *&* pr.2.*li.*5.*nu.*50. *&* pr. 113.*l.*3.*num.*13. *& nequam semel semper malus, & nequam præsumitur, pr.*32.*li.*5.*num.*1. *Et malus semper præsumitur malus in eodem genere mali, vel illi simili, secus in diverso genere, ibid. n.*24. *Habet autem contra se suspitionem quandam, ut & malus sit in aliis diversis malis ob magnam connexitatem, quam habent inter se vitia, ibidem numero* 25. *semel, si factus est probus, ab eo malo se diu abstinens saltem per triennium, cessat contra eum præsumptio quod adhuc sit malus in eodem genere mali, pr.*32. *libro* 5. *numero* 30.

BIU Cujas

quod declaratur, ibid. num. 31. & seq. tempore præterito, præsumitur malus in futurum, qu. 24. lib. 1. numero 22.

Mala fides, in quibus casibus præsumitur alleganda est, vel deducenda pr. qu. 48. lib. 1. n. 10.

Malæ fidei præsumptionem tolli cursu longi, vel longissimi temporis secundum aliquos, non autem præsumi bonam, pr. 130. lib. 3. num. 18. & num. 40. à præsumptione contrariis conjecturis receditur, ibid. n. 26. Et quæ sunt illæ, n. 27. 28. 30. & 32.

Maleficium, qui impedire potuit & debuit, non faciendo locum relinquit torturæ, qu. 89. lib. 1. n. 113.

Maleficia ruri, & in agris sicut in civitate gigni non solent, qu. 14. lib. 1. n. 56.

Maleficiis hominum obviandum, qu. 93. lib. 1. n. 4.

Mancipiorum optione legata filiæ, cum in familia nupserit, partus & fructus mancipiorum nati, & acquisiti ante contractas nuptias ad filiam non pertinent, pr. 150. lib. 4. n. 14.

Mandatum an & quale præsumatur.

Mandatum qui concessit super præparatorio, non præsumitur voluisse concedere super principali, pr. 3. lib. 6. n. 15. Id mandato de dando nunquam præsumitur electa industria personæ pr. 92. li. 3. n. 3.

Mandare intelligitur, qui ab alio mandari patitur, pr. 42. lib. 3 n. 7.

Mandatum non præsumitur, pr. 15. l. 2. nu 3. delegationis quomodo probandum, ibid. nu. 12. & 13 factum à mercatore ad negotiandum, præsumitur factum secundum solitum mandantis pr. 43. li. 3. nu. 8. ex scientia & per entia præsumi, pr. 62. l. 3. n. 2. & commissionem iudicis non præsumi nuncio factam, an verum sit, pr. 13. li. 2. nu. 12. etiam generale cum libera, non comprehendit facultatem remittendi jus ipsius principalis pr. 140. l. 3. n. 145. vel ad lites, vel ad negotia, an & quando præsumatur, pr. 33. libro 2. num. 1. & sequ per tot. utrum ex cursu longi temporis præsumatur, ibidem numer. 14. 17. & 19. & seq. præsumitur & consensus ex eo, quod scivi aliquem agere in iudicio meo nomine, & tacui, pr. 99. li. 6. nu. 18.

Mandatum primum utile, per secundum etiam inutile censetur revocatum, pr. 173. lib. 4. n. 32.

Mandato procuratoris generali, quando comprehendantur, etiam quæ speciale mandatum requirunt, pr. 97. lib 3. numer 36. facto de interficiendo Sejo, homicida in executionem illius præsumitur feciſſe. pr. 49. li. 3. nu 12.

Manifestum & certum id dici posse, quod conjecturis, & præsumptionibus constet. pr. 19. li. 4. n. 5.

Marcus Cato Censorius dictus octuagesimoprimo anno filium genuit. pr. 46. li. 6. n. 28.

Marcus Mantua I. C. Patavinus nonagesimum secundum annum ætatis vixit, & in patria sexaginta fere annos partim jus civile, partim pontificium docuit, pr. 46. lib. 6. n. 21.

Margaritam Holandiæ Comitissam, ex quo pertinaciter negaret, mulierem duos pueros simul ab eodem patre conceptos edere posse, in pœnam ut creditur, trecentos sexaginta tres, ut paruos pullos uno partu procreasse fertur, omnes sacro Baptismate regenerator, quod fabulosum censetur. pr. 51. l. 6. nu. 11.

Maritus qualis præsumatur erga uxorem & ad quæ ipsi obligatus sit: Et quid in legato ipsi uxori facto præsumatur ei reliquisse

Maritus & uxor sunt duo correlativa, pr. 132. li. 4. num. 59. Et dicuntur socij divinæ & humanæ domus, & sunt una & eadem caro, ibid. num. 63. & uxor, licet, reputentur una persona, & eadem caro, intelligitur quo ad matrimonij vinculum, & quo ad reliqua bona, & onera matrimonij, secus quo ad reliqua, pr. 18. l. 4. numero 42.

Maritus dicitur plus diligere uxorem quàm proprios filios. pr. 89. li. 4. n. 62.

Maritus si confessus est se nomine dotis recepisse centum, & constat post fuisse numerata solum quinquaginta, declaratur ex hoc primam confessionem non fuisse veram, sed solum factam spe futuræ numerationis, pr. 35. libr. 6. nu. 25.

Maritus si confessus est habuisse & recepisse dotem, illa verba, habuisse, & recepisse: intelliguntur tempore confecti instrumenti, ut confessio valeat, pr. 4. lib. 6. numero 29. Plura vide in verbo Confessio dotis, & Dotis, & uxor, si ambo simul pereant, uter prior decessisse præsumatur, præsumptio. 50. lib. 6. numer. 3. 4. 5. 17. qui bona uxoris possidet non præsumitur titulo dotis præambulo possidere, præsump. 67. libro 6. numer. 10. & 11.

Maritus qui mortua uxore tenetur dotem restituere, si eam retinet apud se nomine filiorum, non ex hoc dicitur adire hæreditatem pro ipsis filiis, pr. 101. lib. 4. n. 89. Declaratur ut ibid. n. 29.

Maritus tenetur legis dispositione præstare quartam bonorum suorum uxori suæ inopi: & nunquid si ipsi uxori aliquid legat præsumatur legasse animo compensandi, pr. 109. lib. 4. n. 34.

Maritus censetur usufructuarius bonorum mulieris in omnibus illis casibus, in quibus uxor ipsa usufructuaria dicitur: & in omnibus etiam alimentarius, sicut ipsa uxor pr. 139. lib. 4. n. 58.

Maritus si legavit uxori centum præter dotem censetur legasse etiam ipsam dotem pr. 145. lib. 4. n. 2. Idem si dixit, ultra dotem, vel sup. dotem ibid. nu. 4. & 5. Et si ab uxore dotis nomine quadraginta tantum accepit, & ita legavit. Vxori meæ quinquaginta, qua dotis nomine ad me pervenerunt, lego, illa quinquaginta, debentur, ibid. nu. 6.

Maritus si legavit ipsi uxori quicquid ei comparavit, & quod ipsi testatori illa dedit, præsumitur legasse etiam dotem ab eo habitam, ibidem numero 14. impendens ex fructibus perceptis ex bonis mulieris in molendino fundo nomine dotis accepto, præsumitur declarare fundum illum esse dotalem, pr. 74. li. 3. n. 27.

Maritus si legat uxori, cui aliquid acquiritur ex dispositione statuti, animo compensandi reliquisse censetur, pr. 109. l. 4 n. 55.

Maritus si legavit uxori ob id quod & ipsa sibi reliquit, si ipse revocat legatum, præsumitur, quod etiam uxor revocare voluerit à se relictum, pr. 172. li. 4. n. 4.

Maritus si legavit lectum uxori suæ viduæ, non præsumitur legasse lectum sericum, præsump. 134. libr. 42. numero 5.

Maritus si reliquit uxori legatum annuum, si electionem quandam fecerit, præsumitur hæc conditio impleta à muliere, si hæredes passi sunt diu eam percipere ipsum annuum legatum, pr. 182. li. 4. n. 10.

Maritus si legavit uxori suæ prædia per fideicommissum: item lances, quas elegerit quatuor: an debeantur tantum, quæ erant tempore conditi testamenti, an & quæ mortis tempore extabant, pr. 150. lib. 4. nunu. 15.

Maritus si legavit uxori victum & vestitum, non censetur eam reliquisse usufructuariam tantum præ. 135. lib. 4 nu. 4.

BIU Cujas

Maritus si legatum reliquit uxori & eam ulticem constituit filiorum, nunquid præsumatur legasse, ut nisi onus tutelæ suscipiat extinguatur legatum pr.124.lib. 4.n.6.

Maritus si legavit uxori suæ his verbis si vidua erit, vel cum vidua erit, nunquid præsumatur voluisse quod permaneat in viduitate & perseveraret, alias non consequatur legatum pr.18 .lib.4.n.6.

Maritus si uxorem hæredem instituit ex eo quia ab ipsa is fuerat hæres institutus, si uxor revocavit testamentum præsumitur etiam ipse suum revocasse præs.165.lib. 4.n.20.

Maritus si instituit uxorem in usufructu donec vixerit, & post ejus mortem nullum alium instituit hæredem, nunquid usufructuaria præsumatur uxor vel proprietaria pr.141.libro 4,nu.2. & seq Et an d. institutio sit perpetua vel gravata onere fideicomm.post mortem ipsius uxoris,ibid.n.5.

Maritus si reliquit uxori hæreditatem vel usumfructum & post eius mortem instituit filium quomodo hoc sit interpretandum, ibid.n 8.9.10,11.18.24 & seq.Et quid si post uxoris mortem instituit extraneum, ibid.n.28.& seq.per tot.si instituit uxorem & eam gravavit alteri restituere, non subintelligitur conditio, si decesserit sine liberis & quare cum maior sit conjunctio viri & uxoris quam patris & filij, & dicatur mulier pars corporis mariti,pr.89,lib.4.n.61.& seq.Intellige, ut ibid.numero 64.

Maritus relinquendo uxori, cum lege municipali relinquere prohibetur, quando in ipsius legis fraudem reliquisse præsumatur, pr.97.li.4. & per tot. relinquendo partem hæreditatis suæ uxori an multo magis sit credendum quod ei relinquere voluerit luctuosam hæreditatem.pr.37.lib.4 n.10.

Maritus, quando possit uxorem propter adulterium interficere: & quando præsumitur ipsam occidisse, vel verberasse corrigendi animo. Et quando abesse per dolum præsumatur.

Maritus potest uxorem interficere in adulterio deprehensam inspecto iure civili secus in foro divino, præs.189. libro 4.num.81.si ad probandum adulterium deducet osculum impudicum succumbet, præs.41.lib.5.numero 33.

Maritus si jam anno elapso abfuit ab uxore & reversus reperit ipsam prægnantem,oritur præsumptio à natura sine ullo dubio adulterij ab ea commissi, pr.41.lib.5.n.5. & 6.

Maritus non præsumitur occidisse uxorem, ne tam grave scelus commisisse credatur: secus quando extant urgentes conjecturæ,præsumpt,15. libr.5. nu.4 & quænam sint illæ conjecturæ, numero 5. 6. & seq. si verberat uxorem, corrigendi animo id fecisse præsumatur pr. 15.lib.5.numero 1. Moderata enim castigatio est sibi permissa contra uxorem, ibid. numero 2.& uxor si simul sunt investiti de emphyteusi pro se & filiis suis,intelligitur etiam de filiis procreandis tam à viro. quàm à muliere, etiam ex alio matrimonio pr.21. lib.4. numero 8.

Maritum qui diu cum uxore habitavit, præsumi etiam carnaliter cognovisse pr.90.lib.6.n.2.

Mariti & uxoris confessio & assertio,quod filius natus in eorum domo, & ex illa uxore,non sit mariti filius, sed adulteri, ipsi filio non nocet, pr.52. lib.6.nu.13. bonæ mulieris administrare potest, absque eo quod in dotem sint sibi concessa,pr.6.lib.6. nu.56. post adulterium ab uxore commissum, eam cognoscendo carnaliter dicitur remisisse iniuriam, criminisque accusationem,pr. 1.lib.3.n.20.

Maritus dotem uxoris penes se retinens, non censetur adivisse hæreditatem nomine filiorum, qu.23.lib.1. numer.4 fundum emens nomine uxoris absentis, si asserat pretium sibi ab ea traditum, quando credatur, pr. 29. lib.5 nu.23. Et quid in patre emente nomine filij,nu.33. uxori sponsus sponsa res aliquas tradendo, an & quando in dubio præsumatur donare pr.24.lib.3 num.12.& seq.

Maritus impensas in re dotali, animo repetendi non donandi fecisse præsumitur, pr.32,lib.3. n.13. promittens dotem restituere casu quo de iure restitui debeat, intelligitur de iure consuetudine approbato, & interpretato præs.6 lib.2.d.10.

Maritus non petens interesse loco dotis sibi debitum toto vitæ tempore præsumitur donasse, præs.25 lib.3 n.6 Idque procedit etiam, ut in foro canonico socer liberetur, nu.9.

Maritus cum confessione, renuncians etiam exceptioni non numeratæ dotis, creditoribus tamen non præjudicat,præs.13.lib.3.n.5.

Maritus stipulatus sibi alimenta præstari,etiam pro uxore stipulatus præsumitur præs.27 lib. n.4. ad restitutionem dotis, ultra quam potest non condemnatur præsum.103.libr.3.nu.4.Idem in patre, patrono, & milite, numero 5. confitens se recepisse dotem, præsumitur spe futuræ numerationis confessus esse præs.7.libr,3.numero 4.

Maritus ante contractum matrimonium donandi animo dotem recepisse confessus, sibi non præjudicat,pr.12.lib. 3.num.11 post contractum matrimonium confessus recepisse dotem animo donandi sibi non præjudicat, post mortem tamen illius censetur confirmata donatio,ibid. 37.& 38. Nisi tamen excedat aureos quingentos, numero 39.

Maritus ære alieno gravatus, dotem recepisse confessus, à conjuncto mulieris, donandi animo confessus fingitur, ibid.n.82. Ampliatur ibid.n.83.& seq.

Marito donante uxori ob benemerita,accidentibus conjecturis credi præs.29.lib.3.n.34.

Maritum mulieri iuste timet, & veretur,præs.6.libro 3. nu.35.

Marito transeunte ad domum uxoris, mulier ex proprii bonis, non mariti præsumitur acquirere.præs.51. lib.3.num.40. reperto mortuo muliere tacente contra ipsam extat judicium, & converso, qu.89.libro 1. numer.91.

Maritus corruptæ ita repellitur è sacris ordinibus sicut maritus viduæ, vel bigamus pr.36.lib.6.n.9.

Marito conficienti testamentum non creditur,si in eo attestatur se ab uxore sua recepisse 100. cùm sit prohibita donatio inter virum & uxorem, præs.5.libro 5.numero 21.

Masculinitatis qualitas posita in institutione censetur repetita in substitutione, sicque ex institutione declaratur substitutio,pr.84.li.4.n.24.qualitas posita primo testamento,an censeatur repetita in secundo pr.176.l. 4 nu.6.

Masculinum non concipit fœmininum,quando distincte, & separatim habita est ratio fœmininum & masculorum præs.81.l.4. nu.8. non comprehendit fœminarum, quando masculus sub nomine proprio fuit nominatus præs.84.lib 4.nu.20. Idem quando extat statutum, quod verba scripta in testamentis intelliganiur ad literam,ibid.n.21.pr.36.l.4.nu.47.Idem quando aliqui resultaret aliqua repugnantia aut contrarietas in ipsa di-

BIU Cujas

ſpoſitione, præſ.84. lib.4. n.23. licèt concipiat fœmininum, quando tamen diſcretivè facta eſt mentio utriuſque ſexus, non dicitur concipere, præſum.94.lib.4.numer.7.

Maſculus & fœmina ſi concurrant, melioris conditionis eſt maſculus quàm fœmina præſ.85.lib.4.n.19.

Maſculi citius perficiuntur in utero quàm fœminæ, & maior calor eſt in maſculo quàm fœmina, ideo in utero matris majori impetu movetur, præſump. 51. lib.6.numero 18 & 19. Et ideo etiam maſculi ſunt viribus fortiores, & robuſtiores quam fœminæ, ibidem numero 20.

Maſculus poteſt uſque ad annum ſeptuageſimum generare, fœmina uſque ad quinquageſimum ad ſummum, & rarò: ordinariè tamen maribus ſexageſimus quintus annus finis procreandi eſt, fœminis quadrageſimus quintus pr.24.lib.5.nu.9.

Maſculi excludunt fœminas, ſtante ſtatuto, quòd fœminæ excludantur à maſculis: ſecus verò ſi maſculi non reperiantur.pr.85.l.4.n.20.

Maſculorum vocatio & conſervatio bonorum in agnatione non operatur, ut onus fideicommiſſi extendatur de perſona ad perſonam.pr.69.l.4.n.11.

Maſculo & fœmina, eodem partu natis quis prius in lucem editus præſumatur.pr.51.li.6.n.21.& ſeq.

Maſculis duobus vel fœminis duabus eodem partu natis, ſi non agitur de favore libertatis, qui vel quæ prius in lucem prodijſſe cenſeatur, ibidem numero 24. & ſequ, Vide in verbis filiis duobus eodem tempore natis.

Maſculinum ex diſpoſitione legis fœmininum concipit, & quando ab ea diſpoſitione recedamus, qu.30. lib.1. numer.7.

Maſſaritiæ domus ex communi uſu loquendi in aliquibus locis veniunt nomine ſuppellectilis, pr.160.li.4.n.2. Et aliquando mobilia domus, ibid.n.3. Et quandoque utenſilia domus, ibid.n.4.

Maſſiniſſa rex Numidiæ ætatem ſuam ſummo cum robore ultra octuageſimum annum produxit, quo tempore filium Methymatum generavit.præſ.40.lib.6.numer.15.

Mathematicorum ſententia refellitur aſſerentium hominis vitam eſſe centum annorum, præſ.49.libr.6. numero 18.

Mater dicitur ante partum onerosa, in partu dolorosa, poſt partum laboriosa, & poſt filij mortem luctuoſa, labores præmio dignos ſtatuit Imp. in l.aſſid. C. qui poteſt, in pig.hab.pr.39.l.4.n.10.

Matres quare magis diligant filios quàm ipſi parentes, pr.89.li.4.n.49.

Mater non dicitur ſupervixiſſe filio, quando in ipſo puerperio cum filio illo deceſſit, ut ſuccedere poſſit marito, pr.50.lib.6.num.36. ſuccedit filio ab inteſtato, pr.39.li.4.nu.27.

Mater non tenetur regulariter dotare filiam, præſ.189.li.4.n.27. Secus ſi ipſa eſt dives, & pater eſt inops & pauper. ibid.nu.28.& 30. Et poteſt alienare bona fideicommiſſi, ut filiæ dotem conſtituat, ibid. numero 31. non debet ſuo iure privari niſi ſit expreſſum à lege, vel à teſtatore.pr.39.li.4.n.21.

Matri ita debita eſt legitima ex bonis filii, ſicuti filiæ ex bonis patris.pr.38.li.6.n.36.

Mater aſſirmans filium eſſe ætate minorem, cum ſit maior, mendax præſumitur, & doloſe id affirmare, cenſetur enim filij ſui ætatem non ignorare pr.3.l.5.n.60.

Matris aſſertio & confeſſio non poteſt nocere filio circa filiationem, pr.53.li.6.n.7. Et minus aſſertio patris, ibid. nu.11. confeſſio non poteſt filio nocere exiſtenti in quaſi poſſeſſione filiationis.pr.24.li.5.n.24.

Mater & filius iure non cenſentur una & eadem perſona.pr.18.li.4.nu.39. & avia licèt exiſtentibus agnatis excludantur ab hæreditate, non tamen dicuntur excluſæ à tutela.pr.38.li.6.n.33.

Mater an & quando excludatur à ſucceſſione filij, & quando ipſa ſubſtitutum excludat.

Mater an & quando excludatur per ſubſtitutionem vulgarem partim tacitam, & partim expreſſam eveniente caſu ipſius tacitæ.pr.37.li.4.numer.3. nunquid cenſeatur excluſa à ſucceſſione filij in caſu. l.humanitatis. Cod. de Imp. & aliis ſubſtitutio. quando ſcilicet pater ſubſtituit filio ſuo furioſo ejus filios, ſi verò non extarent eius filij, ſubſtituit fratres ſuos, præſ.38. libro 4. numero 22. nunquid excludatur à ſucceſſione ex tacita pupillari ſubſtitut præſum.19.lib.4.numero 1. an excludatur à ſucceſſione ex ſubſtitutione pupillari partim expreſſa, & partim tacita, præſ.38.lib. 4.n.37.

Matrem excludi à ſucceſſione filij non ſuadet æquitas, pr. 39.li.4.n.17.

Mater privatur ſucceſſione filij per tacitam pupillarem, ſi tranſiens ad ſecundas nuptias, non petiit tutorem dari filiis, etiam ſi à patre ipſo ſit ipſi filio impub. ſubſtituta.pr.39 li.4.n.70.

Matrem excludi per tacitam pupillarem multæ afferuntur coniecturæ, pr.39.li.4.n.20.& ſeq.

Mater tunc demum excludi cenſetur, quando teſtator dixit, quod nil amplius in bonis ſuis petere poſſit, vel reliquit ei centum dicens, volo quod ſit tacita & contenta, &c. & præfertur ſubſtitutus ei, ibidem numero 47. & ſeq. abſque controverſia per pupillarem expreſſam cenſetur excluſa, præſumpt.39. lib.4.numero 11.

Matrem excludi à legitima etiam per expreſſam pupillarem, iure pontificio cautum eſt, præſu.18.libr.4. numero 27.

Mater excluditur etiam à legitima in caſu exemplaris ſubſtitutionis communis opinionis præſum.38.lib.4.numero 25. Et quid in pupillari expreſſa ibid. & numero ſeq.

Matrem excludi à legitima per pupillarem expreſſam iure cæſareo inſpecto, male ſenſerunt Bart. & quamplures à Decio relati.pr.38.li.4.n.15.

Mater per tacitam pupillarem excludi cenſetur tranſeundo ad ſecunda vota etiamſi teſtator nihil dixit de ſecundis nuptiis in teſtamento, præſ.39.lib.1.numero 65. cenſetur excluſa à ſucceſſione filij per tacitam pupillarem, ſi ipſa poſt mortem pupilli aliquid inhoneſti egit, præſ.39.lib.4.numero 72.& numero ſequ. tunc cenſetur legata & ſucceſſione privata, quando teſtator dixit, relinquo centum uxori, donec vitam vidualem ſervaverit, ea ſtatim nubente, præſ.39. libro 4. n.58. Idem ſi teſtator dixit, ſi non nupſerit ibi. tunc excluſa non cenſetur ex tacita pupillari quando teſtator ſubſtituiſſet pupillo extraneum una cum altero eius filio, præſumpt.39. libro 4. numero 86. Quid ſi teſtator ſubſtituit filio pupillo fratrem ſuum, numero 87.

Matrem excludit ſubſtitutio pupillaris expreſſa, pr.40. lib.4.n.7.

Matris excluſio à ſucceſſione filij pupilli ita pendet à voluntate teſtatoris ſicut excluſio à legato pr.39.l.4.n.61.

Mater nunquid excludat ſubſtitutum, ſi teſtator inſtituto poſthumo naſcituro dixit, & ſi non naſcetur poſth. ei ſubſti-

substituo Cajum si natus est posth. qui decessit impubes, pr.39.lib.4.n.26. licèt per tacitam substitutionem pupillarem non excludatur, excludetur tamen quando sunt substituti alij filij testatoris, præsumptio. 54. libro 4. numero 5. Idem si est substituta pia causa, ibidem.

Matri filiorum tutelam lex defert nisi repugnet patris voluntas, præsu.149. libro 2.numer.16. an detur querela contra testamentum inofficiosum conditum à patre filij sui nomine, si se præteritum reperit, præsumptio. 38. libro 4.numero 16. Et quomodo tali casu consequatur legitimam, ibidem, ita datur querela contra testamentum filij, sicut econtra, præsumpt. 38.lib.4.numero 6.

Mater transeundo ad secunda vota ita dicitur inferre injuriam filio sicut priori marito, præs.39. l.4.n.64. In legato generali non censetur comprehensa persona odiosa testatori, ibid.inops, & valde egens non potest, nec debet privari legitima præs;38.lib.4.n.32. Idem quando substitutus haberet conscientiam læsam, quia eam teneatur restituere, ibid.nu.33. Iudæa an teneatur filiæ Christianæ dotem constituere, & possint pro d.constitutione dotis alienari bona fideicommisso subjecta, pr. 189.lib.4.num.3. meretrix licet non possit filiam exhæredare, secus tamen est post sui erroris emendationem, pr.32.lib.5.n.37.

Mater quæ neglexit intra annum tutorem petere filio suo jure privatur eius successione, præsumpt. 98. libro 6. num.1. Id quod ad alios extenditur, qui pupilli hæredes legitimi futuri sunt, ibid. Excusantur autem, si iustis de causis, vel impediti, vel moti non petierunt dari tutores, ibid.n.2.& 3.

Matre mortua ante filium pupillum ex tacita pupillari admittitur substitutus pr.40.lib.4.n.2.

Mater bonorum filij administratrix, ex bonis filij non propriis ut ipsum aleret, præsumitur impedisse, pr.39.li. 3. nu.19. se obligans pro filio, patre soluendo existente, animo repetendi præsumitur se obligasse, pr.38.lib.3.numero 7.

Matris pietas & amor erga filios tantus est, ut præsumendum non sit quod bonis eos exuere, & secundo viro tradere voluerit pr.6.lib.3.n.34.

Matrem per expressam substitutionem pupillarem, excludi à legitima bonorum filij, in foro etiam conscientiæ obtineri posse q.80 lib.1.n.39.

Materiam subiectam, ad agnoscendum actum, potissimum habere indicium, pr.104. lib.3.n.29.

Matricula est tanquam instrumentum referens aliud, cui non creditur, nisi constet de relato, pr.78. libro 2. nu.6.

Matrimonium quid sit, inter quos & quomodo contrahatur & inter quos sit prohibitum.

Matrimonium est quid facti, pr.2.lib.5.numer.37. cum sit quid facti, non præsumitur, pr.54.lib.6.nu.12.& pr. 55. eod.lib.n.16.& pr.1.lib.3.n.1.2. est contractus ultro citroque obligatorius, præsumpt.183.lib.4.nu.35. celebrari dicitur inter Christum & ingredientem religionem, & appellatur matrimonium spirituale, pr.148.libro 4. nu.10.

Matrimonia debent esse libera ex constitutionibus canonicis, pr.189.lib.4 n.76.

Matrimonium contrahitur ad procreandam sobolem, pr. 89.lib.4.numero 57. solo consensu constat, & quamvis sit clandestinum, reddit filios legitimos, præsumpt. 54. lib.6.numero 19. solo consensu contrahitur de iure civili, præsumpt.81.li.4.numero 15. in articulo mortis contrahi potest, sed non in fraudem substituti, præsumpt. 83.lib 4.numer.78. est potius præsumendum clandestinè contractum, quam adulterium præs.8.lib.5. num.25. inter liberum & ancillam omnino prohibetur, præsumpt. 78.li.4.num.8. contrahens in articulo mortis non præsumitur id fecisse, ut in fraudem substitutorum legitimaret filios, sed potius de salute animæ cogitasse præs.5. lib.5. numero 16. in foro conscientiæ dicitur aliquando præsumptum, etiam illud quod verbis expressis fuit contractum, pr.35.lib...n.19.

Matrimonij clandestini prohibitio. Ex Sacro Triden. Conc. an habeat locum in sponsalibus clam contractis, pr.93.lib.6.n.12.

Matrimonium contractum mandante principe qui consuevit minas exequi, præsumitur metu contractum, pr. 11.lib.4.n.6. putativum dicitur quando verè & solemniter contractum fuit, sed ob id aliquod impedimentum consistere non potest inter ipsos contrahentes, pr.77. lib 4.nu.2.

Matrimonium putativum non dicitur verum matrimonium & ubi requiritur verum matrimonium non sufficit putativum præs.77.lib.4. nu.8. de matrimonio spirituali idem est iudicandum quod de temporali pr.189. lib.4.n.90. At spirituale est dignius carnali: spirituali enim matrimonio liberatur filius à patria potestate, ibidem numero 95. inter personas honestas præcedere consuevit festivus amplexus, præs.51.lib.2. nu.37. contractum vel iuris vel præsumptis probationibus demonstratur, an & quænam illæ sint pr.1.lib.3.n.3. per tot. aliud verum, aliud præsumptum dici, n.4.& 5. per sponsalia præsumitur contractum cepula carnali subsecuta, nu.6. Eaque dicitur iuris & de iure præsumptio, nu. 7. Contra quam non admittitur contraria partis confessio, nu.9.& quæst.21.lib.1. numer.2. sine dote esse potest, præsumpt.6.lib.3.n.19. ex defectu consensus iudicatur, in foro conscientiæ, præsumpt.1.lib.3.numero 30. in foro conscientiæ non censeri contractum, etiam per verba de præsenti, si maritus non animo contrahendi, sed copulam alliciendi causa, se fecisse asserat, ibid.num.33. Et quando illi credendum sit, numero 34. 35. & 37. ex cohabitatione viri, & mulieris, quo ad filiorum legitimationem tantum præsumitur pr.1.lib.3.n.46. inter cohabitantes, qua de causa lex Pontificia non præsumat, pr.1.lib.3.n.79.

Matrimonium contrahentes sub conditione, copula carnali se commiscentes, purè contraxisse præsumuntur, ibid.numer.80.& seq. Atque hæc præsumptio iuris, & de iure dicitur, numero 81. contraxisse an præsumatur vir, & mulier, invicem sese tanquam coniuges tractantes, præsumpt. 1. libro 3. numero 82. 84. præsumuntur contraxisse, nomine mariti vel uxoris, qui dignantur, ibid.numero 85. Idem si liberos natos filios nominent & legitimos, n.86.& sequ. ex literis invicem datis, quibus se coniuges nominent, præsumitur contractum, præsumptio. 1. libro 3. numero 89. contractum ex instrumento dotali præsumitur, si in eo expressum sit, numero 91. Procedere id autem quo ad contrahentes solum vel virum, & mulierem, non alios, n.92.

Matrimonium clam contractum, metu & timore contractum, præsumitur, pr.4.lib.3.n.14.

Matrimonium inter pares facile præsumi, præsumptio. 1.libro 3. numero 72. etiam copula carnali, consummatum iustis de causis à Pontifice dissolui, pr.10. libro 2. nu.38. Et quæ sint iustæ causæ, nu. 39.& 44. præsumitur contractum, quando verba proferuntur de præsenti, vel ita accipio te in uxorem, pr.3.lib.3.n.1. an præsumatur contractum, quando verba sonant in futu-

BIU Cujas

rum, sed tamen significant exequutionem actus perfecti & consummati ibid. n. 3. Et quid si præcesserint verba significantia Sponsalia, n. 4.

Matrimonium præsumi contractum, quando verba præcedentia sunt dubia, sequentia vero certa, matr. significantia. n. 1.

Matrimonium contractum censori his verbis, nolo habere aliam in uxorem nisi te, nu. 7. Item per verba promitto, quod non habebo aliam in uxorem nisi te, nu 8. potius, quàm Sponsalia in casu dubio præsumitur, nu. 9. contractum metu, plus creditur testi uni, quam aliis contrarium asserentibus, si metus conjectura existat, pr. 126. libr. 3. nu. 32. dissoluere non est in coniugum potestate, præs. 1. libr. 3. nu. 21. contractum præsumitur cum ea, quamquis ex Sponsis incertis carnaliter cognovit, ibid. nu. 13. Et eo usque procedit, etsi propter coitum se matrimonio consentire nolle sit protestatus, nu. 15. præsumptum eandem vim habere, quam verum, qu. 47. lib. 1. n. 6. præsumptum quem habeat effectum ex concilij dispositione, pr. 1. lib. 3. nu. 102. carnali copula non secuta, quibus casibus Papa dispensando potest dissoluere, iisdem posse etiam in eo, quod copula carnalis præcessit, præs. 1. libr. 3. nu. 45.

Matrimonij tanta est libertas, ut si metu contractum sit, ipso iure reddatur nullum, præs. 4. libro 3. numero 1. Idque adeo verum est, ut cum alia deinde contrahens idem obligetur, neque ad primum adstringatur, numero 2. contractus, ut omnibus antiquior, ita nobilior, & aliarum veluti fons, & origo in præs. libr. 3. numero 2. prima institutio, in paradisum cur facta, numero 3. onera maritus sustinens, præsumitur id ob dotem fecisse, præsumpt. 68. libro 3. nu 7. impedimentum sciens Papa, permittendo videtur dispensationem concedere, præs. 20. libro 3. numero 16.

Matrimonia non dote, sed affectibus contrahuntur, præs. 7. lib. 3. nu. 2. sine dote esse possunt, ibid. nu. 3. omnia præsumpta, etiam præsumptione iuris, & de iure, hodie ex dispositione Concilii Tridentini sublata esse, pr. 1. li. 3. nu. 99.

Matula quid sit pr. 163. lib. 4. n. 4.

Media præsumuntur probatis extremis, præs. 66. libro 6. nu. 2.

Medicus censetur conductus cum eisdem qualitatibus & conditionibus quibus prima vice conductus fuerat, pr. 85. l. 8. n. 13.

Medici operas comparari prædio rustico, pr. 85. libro 3. n. 17.

Mendacium, & variatio accusati vel inquisiti, quæstionibus an præcedat indicium, quæst. 89. libro 1. numero 67. Referuntur tamen aliæ opiniones, num. 68. 69. & 70. est lege divina prohibitum: est enim mendacium dicere falsum testimonium, præs. 3. libr. 5. nu. 56.

Prohibetur quoque & lege naturali, cum sui natura & genere sit semper malum, ibid. num. 57. qui dixit præsumitur in dolo, quando ex dicto mendacio consequitur aliquod commodum: secus si nullum, præs. 3. libr. 1. nu. 62.

Mendax is præsumitur, qui affirmavit quod nesciebat, pr. 9. lib. 5. n. 55.

Menephron cum matre jacuit, pr. 17. li. 5. n. 13.

Mens est radix verborum, & substantia prima, pr. 35. l. 6. n. 8. & ratio idem sunt pr. 33. li. 5. n. 20.

Mentis nostræ nullum est majus testimonium, quàm qualitas inspecta verborum, pr. 35. li. 6. n. 6.

Mens quando pro expressa habeatur, qu. 26. lib. 1. nu. 12. dispositionis potius quam verba, attenditur, ubi illa certa est, pr. 104. l. 3. n. 32. patris familias dispositionis judicium præbet, & quomodo interpretetur secundum Accursium, cujus tamen opinio rejicitur, qu. 28. l. 1. n. 9.

Menstruorum reservatio sterilitatis indicium est, at non semper, pr. 24. lib. 4. n. 14.

Mensuris vini legatis an vinum præsumatur legatum vel mensuræ sola, pr. 152. lib. 4. n. 30. distinguitur, ibid. n. 31. & 32.

Mente captus est idem, & nil differt à demente, pr. 45. libro 5. n. 7.

Mentiri nemo præsumitur in articulo mortis, pr. 5. lib. 5. nu. 7.

Mentione facta adoptionis beneficij, institutionis pacti, quomodo disponentes intelligendi sint, pr. 59. libr. 3. numer. 1.

Merita quæ dicantur, pr. 29. lib. 3. n. 13.

Merces ex signis inscriptis agnoscuntur, pr. 64. libr. 3. numero 6.

Mercator an & quando soluendo esse præsumatur, pr. 39. lib. 3. n. 1. & seq.

Mercatoris lib. inscripta, ipsius voluntate scripta præsumuntur, pr. 58. lib. 2. n. 2.

Mercatori vili, & pauperi asserenti se gemmas habuisse, non habendam fidem pr. 58. lib. 3. n. 9.

Mercatorum libris ultra causam suarum negotiationum non creditur, pr. 97. lib. 2. nu. 15. libris fidem adhibendam intelligitur in pertinentibus ad mercaturam, pr. 57. libr. 2. numer. 20. Plura vide supra in verbo libri Mercat.

Mercator, qui remisit literas cambij soluendas ab eo qui paulò post acceptas literas decessit in dolo præsumitur, pr. 3. li. 5. n. 111.

Meretrix potest testari, quia expresse non reperitur prohibita, pr. 16. lib. 1. nu. 8.

Messala Coruinus sui nominis ob mentis alienationem oblitus est, pr. 45. lib. 5 n. 35.

Metus an & quando præsumatur.

Motus non præsumitur ex sola potentia, pr. 11. libro 4. nu. 5. nunquam præsumitur interveniisse, & ideo testamentum nunquam præsumitur, metu confectum, præsumpt. 12. libro 4. numero 2. non præsumitur, pr. 126. li. 3. num. 2. Ampliatur & restringitur, ibid. num. 7. 8. & sequ. illatus præsumitur, præcedentibus minis illius qui consueverat exequi, præsumpt. 126. libr. 3. num. 24. illatus durare præsumitur, eadem metus causa extante, ibid. num. 28. purgatus esse, quibus præsumptionibus & conjecturis appareat, ibid. num. 33. & seq. ex sola dignitate eius, cum quo contrahitur non præsumitur illatus, pr. 127. lib. 3. n. 2. Nisi tamen aliqua motus impressio antecesserit, n. 3. qui in matrimonio contrahendo intervenit, quando præsumitur purgatus, qu. 65. lib. 1. nu. 3.

Motus reverentialis an & quando præsumatur, pr. 127. libro 3. nu. 9. & seq. qui matrimonium impediat, qualis esse debeat, pr. 4. libr. 3. numer. 3. & quando interveniisse præsumatur. ibid. num. 4. 5. 6. & seq. illatus, purgatus præsumitur, quando contrahens è loco potuit tuto recedere, atque non fecit, n. 26. Idem si post aliquod tempus petiit sibi dotem numerari, nu. 27. purgatus in contrahente præsumitur, qui aliquem actum omnino voluntarium, & insolitum fecerit, n. 28. vel qui post aliquot dies visus est hilaris, & tripudiare, nu. 29. ratione & causa perdurante, ipse etiam metus perdurare præsumitur, pr. 4 lib. 3. nu. 22.

Metum incutere est delinquere, præsumpt. 126. libro 3. num.

BIU Cujas

nu.2.illatum præsumi ex communi voce & fama,ibid. nu.23.illatum probari coniecturis, præsumpt.4.lib.3.n. 5. ex longa cohabitatione purgatum præsumi data recedendi facultate, num.24. Quæ aueem dicatur longa cohabitatio,relinqui arbitrio iudicis, num. 25. respectu iudicis,an pati,qui est in carcere, dicatur,præs,67.lib. 2.nu.26.

Metu feciſſe præsumitur , qui erat in periculo inſtantis mortis , qu. 14. libro 1.num.60.compulsus an & quando præsumatur quis contraxisse, præsumpt. 126. libro 3.nu.1.

Militis privilegia in testando & substituendo.

Miles post testari quoquo modo vult , vel secundum ius commune , vel secundum ius speciale privilegiatum, præs.4.lib.4.num.1.& præs.6.lib.6. nu.2. quoquo modo vult testari potest & præsumitur quod voluerit suum testamentum valere eo modo quo poterit , præs.31.lib. 4. numero 15. potest quoquo modo vult testari , & sic conjecturis potest hæredem instituere : Et si hujusmodi conjectura qualis esse debeat,præsumpt. 10. lib.4. num. 10. potest decedere pro parte testatus , & pro parte intestatus , præs.48.libr.4.numer. 14.si ante perfectum testamentum decesſit , quia testamentum illud iure communi inspecto sustineri non potest , præsumitur, quod iure militari testari voluerit, præsumpt.6. libro 8.numero 4.

Militis in testamento non est locus iuri accrescendi, præsumpt.14.lib.4 num.3. testantis voluntas an conjecturis possit interpretari,præsumpt.14.lib.4.nu.1.in testamento cessant conjecturæ & præsumptiones, & eius dispositio debet intelligi sicut scripta est ,præsumptio 38. lib.4. nu.50.

Miles sciens se filios habere,si eos non instituat , videtur eos excludere & exhæredare, præsumpt.89.libro 4.numero 80.si testando dixit , quandocunque filius meus decesserit , substituo Cajum , an dicatur substituisse compendiosè, præsumpt.51.lib.4.numero 24.ex privilegio potest directo substituere filio puberi , pupillariter autem non potest, præsumpt.52. libr.4.numero 16. solis conjecturis & præsumptionibus substituere potest , cum etiam possit testari quoquo modo vult, pr.64.lib.4. nu. 7.potest emancipato substituere pupillariter.pr.70.lib. 4.nu.60.

Mulieris substitutio hoc modo concepta. Quandocunque filius meus decesserit , Titius hæres sit,an sit compendiosa pr.52.lib.4.n.14.

Miles si fecit actum , quem facere non debebat, per errorem & ignorantiam iuris,feciſſe censetur,pr.23.libr. 6. nu.8.

Militem qui ignoravit , non contempsit disciplinam, præsumpt.76.lib.6.n.14.

Miles, qui semel malè se gesſit in militia , præsumitur quod in futurum malè quoque se geret , præsumpt.lib.3. numer.4.conjecturis probat,se non transfugam,sed captum fuisse ab hostibus , quæst. 8. lib. 1. num.5. ab hostibus reversus, captus fuisse, non transfuga præsumitur, quæst.44.lib.1. num.filium se habere sciens , alium instituendo, tacitè præsumitur filium exhæredare,pr.20. lib.2.n.11.20.annis minor,ob iustam causam manumittere potest pr.29.lib.3.n.44. Reipub.causa abesse præsumitur,pr.60.lib.2.n.6.in iudicio etsi alterius procurator nequeat,parte tamen non opponente iudicium tenet, præs.46.lib.4.n.8.

Militiam emptam filio à patre habente bona obligata, utrum ex pecunia creditorum præsumamus emptam, pr.49.lib.3.n.6.

Miliarium dicitur vas ad aquæ calidæ opus præparatum, pr.162.lib.4.n.23.

Minæ præcedentes quæstionibus quando faciant indicium , q.89. lib.1.n.59.60.61.& 62.in dubio mediante iustitia , non propria authoritate , intelligi debent, numer.6.

Minas inferre metum iustum,quæ requirantur, pr.126.lib. 3.nu.25.

Minimum quod est, in dubio sequitur,pr.106. libr. 3.numer.4.

Minima considerantur etiam in his, quæ à iure communi permissa sunt,secus si speciali pr.23.lib.2.n.5.

Minor præsumitur cui tanquam minori datus est curator,& quomodo procedat ista præsumptio.pr.50.lib.2.n. 40. res maiorum suorum distrahendo , enormiter censetur læsus. pr.83. libr.3.nu. 4. curatorem habens , sine ipsius authoritate , neque expressè obligatur neque tacitè, pr.56.lib.3.nu.10. maiorem se confessus, nihilominus restitutionem in integrum rectè petit,pr.51.lib.2.n. 41. contractum rescindi petens , quando probare teneatur precium deperditum , aut malè consumptum , pr. 82. libr.3.nu.4. contrahens cum fœneratore, præsumitur læsus, nisi locupletior factus probetur,pr.82.libro 3. num.2.tribuens magistratum Princeps,omnia eum rectè gerere decernit.pr.20.lib.2. nu.8.pretium solutum eiusque in utilitatem conversum præsumi , si requisitæ in contractu solemnitates fuerint adhibitæ,pr.84.lib.3 nu.3.

Minorem quemlibet præsumi, nisi probetur maior,ex opinione alteri contraria,pr.50.lib.2.n.2.

Minores & mulieres,ob fragilitatem an & quando præsumantur decipi,pr.82.lib.3.n.1.& 13.

Minor non potest integrum restitui adversus dolum verum, adversus autem dolum præsumptum de præterito restituitur,pr.3.libr.5.n.11. ætate præsumitur errore & ignorantia iuris , non autem scienter feciſſe actum, quem facere non debebat , pr.23.lib.6.nu.19. Et minor, mulier, miles, rusticus, & similes ignari dispositionis legis ea facilitate , qui actum conficiendo se obligavit, eadem facilitate patiuntur in ipso actu apponi clausulam,ex certa scientia,ibid.n.22.

Mobilia qui semel possedit , an & quando præsumatur etiam hodie possidere pr.64.lib.6.nu.23.& seq.triennio in detrimentum negligentis usucapiuntur.pr.139.l.3.n.3

Modus non suspendit legati vel fideicommissi acquisitionem dominij translationem,pr.201.libr.4.nu.36.an & quando ex præsumpta voluntate testatoris pro impleto habeatur.pr.184.lib.4.n.1.

Molendinum ædificans in parte superiore fluminis in ripa sua, licet noceat molendino inferiori præsumitur tamen id feciſſe, ut principaliter sibi prosit,pr.29.libro 6. nu.15.vel furnum alicuius accedens per annos aliquot, non præsumitur animo se obligandi feciſſe , q.20.lib.1. nu.7.

Molendini construendi concessio à principe facta , præsumitur etiam in præiudicium alterius molendinum habentis.pr.9.lib.2.n.22.

Molestare non velle qui promisit, intelligitur,si causa ipsi non præbeatur,pr.38.lib.3.n.4.

Molestia & controversia in idem sonant , pr.98.lib.4.numero 2,

Molestiam facti dicitur inferre etiam ille qui occultat res, iura,& actiones pr.98. lib.4.n.11. Et dicitur etiam molestia facti quæ à solis verbis provenit, ibid.n.12. iudicialem inferre is dicitur , qui non solum agit , sed etiam excipit,ibid.n.13. Non dicitur autem molestiam is inferre,qui in iudicio vel extra proponit.quod negare non potest esse verum.ibid.n.14.

BIU Cujas

Monachus non præsumitur velle habitum mutare sed velle in eadem religione perseverare, præs.37. libr.8.nu.6. cum peculio defunctus in sterquilinio sepeliri mandatur, numero 94.libr.6.numero 5.si tempore sui ingressus aliquid sponte donat vel offert ecclesia seu monasterio, non dicitur committere simoniam pr.8. lib.5.numer.11.

Monachi præsumuntur vixisse ex frumento, quod Abbas asseruit ex pecunia mutuo habita, cum non appareat aliunde habuisse, pr.71.lib.6.n.10.

Monacho litiganti contra Abbatem vel monasterium decernendæ sunt litis expensæ. si pro ipso extet præsumptio, qu.35.lib.1.n.21.

Idem est in vasallo contra dominum litigante, num.22. Et in eo cujus bona sunt sequestrata.

Monachum qui se asserit, præsumitur esse iustæ ætatis, pr. 132.lib.3.n.9.

Monasterium an & quando substitutum excludat præs. 83. libro 4. num. 334. & seq.

Monasterium habetur loco filij, ficte tamen & civiliter, non autem naturaliter, ibid.nu. 28. succedit monacho, ibid.n.30.

Monanialis ista præsumitur quæ reperitur in eo habitu, pr.96.lib.6.nu.9. præsumitur de licentia sui superioris transivisse ab uno monasterio ad aliud, quando diu est in quasi possessione novi monasterij ingressa, præsu.76. lib.6.n.22.

Monialium inopia periculosior est illa aliorum religiosorum pr.125.lib 4.n.9.

Monetæ mentio facta in statutis, intelligitur de currenti, pr.76.libr.3. numero 3. numerus, & qualitas qua testator utebatur præsumitur legatæ, præs.109. lib.3. numero 3.

Monitionem trinam pro pignoris venditione necessariam esse. pr.139.libro 3.n.25.

Moræ conuentionalis difficilius purgatur quam legalis, qu.46.libro 1.nu.25.

Moræ purgatio, non nisi suadente æquitate permissa est, qu.34.lib.1.n.5.

Morbus comitialis appellatur ab Aristot. Herculeus, eo quod Hercules d.morbo fuerit affectus, pr.44.lib.6.numero 4.

Morbo affectus an & quando præsumatur in eodem morbo perseverare atque persistere, ibid per tot.

Mori velle nemo præsumitur cum mendacio & peccato & nemo præsumitur mentiri in articulo mortis, præs.5.lib. 5.nu.7..

Moriens non dicitur id eadem voluntate perseverare, pr. 48.lib.6.n.17. non omnis præsumitur S.Ioannes Baptista.pr,5.lib.5.n.19.

Morientis assertioni in alterius præjudicium non est credendum.pr.29.lib.4.n.4.

Morientium voluntates ex voluntate, & arbitrio iudicum colligi solent, pr.39.lib.4.n.43.

Moriens intestatus dicitur tacitè disponere, pr.188.li.4.n. 19. in peccato mortali non est sepeliendus in loco sacro, pr.94.lib.6.n.7.

Mortis appellatione licet intelligatur de morte naturali, ut tamen actus sustineatur intelligi debet de morte civili, pr.4.libro 9. numero 19. causam extendi ad causam secundarum nuptiarum, præs.65. libro 4.numero 10.

Mors hominis quomodo probetur, præsumpt.49. lib.6.nu. 20.& 21.

Mortis occisi conscius indicitur qui ante tempus verisimile, quo fama verè si potuit pervenerit, mortem nunciavit illius occisi, præs.38.lib.5.n.1. Mors non præsumitur, & eam allegans probare debet, præs.83.lib.2.nu.6. potius eligenda, quam peccato consentiendum, præs.4. lib.3.n.32.

Mortis mentione facta, quando donatio censeatur inter vivos, præs.11.libr.3.nu.5. & pr.35.nu.15. Plura vide in verbo Donatio. filij tempus testimonio patris probatur, pr.51.lib.2.n.16.

Mortem occisi ulcisci, permissum est omnibus sanguine conjunctis, pr.52.lib.2.n.2.

Mortuus repertus ante domum alterius, inimicitia concurrente, an præsumatur à domino domus occisus, q.89. lib.1.n.92.& 93.

Mortuum in carceribus lex præsumit culpa custodis objisse. pr.85.li.2.n.15.

Mortalitas quid dicatur, pr.135.lib.3.n.11.

Motus vehementes in muliere prægnante vim habent maximam expellendi & executiendi fœtum etiam immaturum, præsu.52.lib.6.n.22.

Mulcta seu pœna pecuniaria ejus, qui pendente tempore revenditionis commisit delictum, & post revenditionem fuit condemnatus, ad quem pertineat, pr.17.li.6.n.8.

Mulier dicitur domus mariti, præs.57. lib.4. n.22. mutabilis est, & viro inconstantior, pr.37.libr.6.n.42. facile præsumitur mutasse suam dispositionem, & voluntatem, pr.165.lib.4.n.22.

Mulierem posse nubere publicè interest, pr.189 lib.4. numero 131.

Mulier nupta extra civitatem etsi retineat civitatis originem, si tamen nulla bona in ea civitate reliquit ad sustinendum onera, desinit esse subdita, & sic pro forensi haberi, nec potest in bonis immobilibus succedere, præs.45.lib.5. numero 30. per transitum ad secunda vota amittit tutelæ administrationem, præsumpt. 124. libro 4.num.11. secundo nubens efficitur inimicitia primi mariti, cum eius memoriam negligere dicatur, præsu. 56.libro 4. numero 20. Et dicitur etiam inferre iniuriam filiis superstitibus, ibid.retinet utile dominium feudi iure quodam naturali præs.189.libr.4. numero 168.

Mulierem possidentem bona mariti non præsumi possidere titulo iniusto, pr.67.lib.6.n.15.

Mulier si dotem dedit ex bonis fideicommissi, & moritur maritus, deinde ipsa mulier: nunquid dos restitui debeat fideicommissario, an vero transeat ad hæredes extraneos, præs.189.libr. 4.numero 193. per errorem & iuris ignorantia feciſſe præsumitur, quod facere non debuit, præs.23. libro 6. numero 17. & rusticis præsumuntur potius simplicitate ducti, quam dolo ad aliud faciendum, pr.3. lib.5. numero 28. Idem in pupillo, ibid. qua ex dispositione statuti non potest contrahere sine consensu mariti, potest revocare contractum si contrahit, antequam maritus consentiat, præsumpt.34.libro 6.nu.15. Et si interim ipsa moritur, non poterit maritus illi contractui consentire, ibid. nu.15. quando & unde intempestiuè peperisse præsumatur, præsumpt. 52. libro 6.numero 3. ob abortum, mortis periculum subit ex vehementioribus doloribus quos sentit, ibid. numero 13.

Mulieres uno partu quot filios parere possint, ubi varia exempla, præsum.51.libro 5. numero 1. & sequen. vide Partus, multæ reperiæ, quæ cum uno viro generare non possunt, cum altero autem possunt, præs.24.libro 5.numero 13.

Mulierem sine seminum commixtione concipere posse negant Philosophi naturales, præs.89.li.6.n.10.

Mulier luxuriosa præsumitur & prodiga, cum unum crimen dependeat ab alio, pr.33.lib.5.num.23. ob oculum impu-

BIU Cujas

impudicum punienda est pœna extraordinaria iudicis arbitrio, pr. 41. lib. 5. nu. 37. Et potest privari legato sibi relicto sub conditione si honestè vixerit, ibidem numero 38.

Mulierem amplecti, vel deosculari est actus indifferens, qui in bonum, & malum potest referri, à communiter autem accidentibus refertur ad actum libidinis. pr. 2. l. 5. nu. 59.

Mulier ob stuprum, efficitur indigna, & ob id perdit ius quæsitum, & à fortiori ius quærendum præs. 39. lib. 4. nu. 64. corrupta vel virgo quando præsumatur. pr. 86. li. 6. per tot.

Mulierem qui seduxit, si asserit ipsam non fuisse virginem antequam seduceret, probare debet illius corruptionem, pr. 89. n. 3. Secus si extant coniecturæ, & signa corruptionis, ibid. n. 4.

Mulier asserens se esse uxorem ejus, qui ad diaconatum fuerat promotus, quomodo repelli possit ab hac assertione, præsumpt. 36. libro 6. numero 8. carnosa rosei coloris aptior est ad concipiendum, præsumpt. 53. libro 6. numero 18. & præsum. 24. lib. 5. numero 10. nupta dicitur vidua remanere statim quod maritus decessit, præsumpt. 187. libro 4. numero 18. ingrediendo religionem dicitur nuptias cum Deo contrahere, præs. 148. lib. 4. numero 9. quæ diu in Monasterio habitavit consensisse religioni præsumitur atque ita matrimonium spirituale contraxisse, etiam si invita, minusque libenter ingressa fuerit præs. 81. lib. 6. numero 3. ad mariti domum traducta pro carnaliter cognita haberi præs. 147. lib. 4. numero 7. Et dicitur nupta, postquam fuit carnaliter cognita, si ita se habet communis loquendi usus, ibidem numero 8. Et quando copulata matrimonio, dicatur, ibid. num. 9. legum dispositiones præsumitur ignorare, præs. 3. lib. 2. num. 9. viro subiecta dicitur. præs. 22. libro 3. num. 4. sibi in dote sua præiudicare potest præs. 10. lib. 3. num. 20. triplicis generis bona habet. præsu. 8. libro 3. numero 1. tempore matrimonij vel potest, nulla data vel promissa dote simpliciter bona sua promittens, dotis nomine promisisse præsumitur, ibidem num. 8. ante vel post matrimonium contractum bona sua futuro marito tradens simpliciter, dotis nomine feciss præsumitur, ibid. numero 13. Idque procedit etiam si bona excedant dotem congruam, numer. 16. Vel si diu post matrimonium contractum tradita sint, numero 17. de re jam constituta, tradens viro, vel ante, vel post matrimonium contractum, bona, nulla expressa causa, tanquam paraphernalia censetur tradidisse, ibidem numero 18.

Mulier sui natura avara est, ibid. numero 21. & præsu. 6. libro 2. numer. 57. alteri regulariter non obligatur præs. 22. libr. 3. num. 7. sine dote apud maritum esse non debet, quæst. 43. libro 1. numer. 13. dotem promittens, utrum dando quid minimum se liberare possit, ibid. num. 14. invita viro tradita, si patitur se carnaliter cognosci, præsumitur in virum tanquam in maritum consensisse, præsumpt. 1. lib. 3. num. 21. & sequ. habitu & vestitu honorifico utens, quibus uti solent uxores similium arguit matrimonium contractum, præsumpt. 1. lib. 3. numer. 93. Idem præsumitur ex gestatione annuli, numero 94. & seq.

Mulier tanquam minor, suum præsumitur ius ignorare, pr. 82. lib. 3. n. 6.

Mulier coniugata inter vivos donare, in detrimentum mariti nequit. pr. 11. lib. 3. num. 11. consentiens vero alienanti fundum dotalem, dicitur fideiussorio nomine consensisse. præsumpt. 22. lib. 3. num. 3. intercedens pro alio, & post biennium confirmans obligationem, præsumitur non alterius sed propria causa intercedere. pr. 21. libro 3. numero 2. Idque præsumptione iuris, & de iure, num. 3. intercedendo pro altero aliquid accipiens. Vellejano non iuvatur, ibid. numero 4. adhibens stipulatorem pro se suisque hæredibus de reddenda dote, inter vivos præmitur donasse pr. 11. libro 3. num. 8. ventris nomine missa in possessionem bonorum, si prægnans non reperiatur, non restituit fructus, & alimenta, nisi calumniæ id causa feciss convincatur, q. 35. libr. 1. num. 37. cui certa pœna promissa fuerat, si certo tempore dos non solueretur lapso tempore, dotem sine protestatione recipiendo, præsumitur pœnam remisisse, pr. 25. libro 3. numero 14. dans augmentum in rebus mobilibus non potest assumere in se onus probandi, rem se modicam dedisse præs. 12. libro 3. num. 33. viro dotem numerans stipulationem de restituenda ea adhibuisse, estque ea præsumptio iuris, & de iure, qu. 45 lib. 1. num. 2. industria, quæ verosimiliter ex suis negationibus acquirere potuit, an & quando, & quatenus præsumatur ex bonis mariti acquisivisse, præsumptio 51. libro 3. numero 31. 34. 35. 36. 37. 41. 42. 48.

Mulier quas operas marito præstare teneatur, nu. 33. & n. 4. administratrix bonorum alicuius ex illis potius, quam ex turpi quæstu præsumitur acquisivisse, n. 39. quæ reperiatur possidere bona acquisita, in iudicio possessorio obtinet, ibid. n. 44. & sequent.

Mulier renuncians hypothecæ super donatione propter nuptias assignatæ, blanditiis viri inducta præsumitur, lib. 2. nu. 4. quando præsumatur omnibus in bonis, vel in eorum parte marito dotem constituisse. pr. 6. libro 3. per tot. forensis nupta civi originario. efficitur civis originaria, idque procedit etiam ea effecta vidua. pr. 30. lib. 6. n. 18. Quod tamen non procedit, si effecta maior marito post quinquennium non contradixit, aliquibus præsertim præcedentibus coniecturis, n. 4. sine dote nupta, ad eius constitutionem à viro nequit compelli pr. 6. lib. 3. n. 74.

Mulieris honestas non patitur ut iudicum, subsellia frequentet, pr. 10. lib. 3. n. 11.

Mulieri minus damnosum præsumendum est, pr. 8. libr. 3. nu. 15.

Mulierem nubendo bona sua in dotem dedisse, ut aliqui opinantur erroneum demonstratur, pr. 6. lib. 3. nume. 61. nubendo bona sua in dotem dare voluisse non præsumi, si aliqua adsit coniectura, pr. 6. lib 3. num. 66. vel minorem, qui absque solemnitatibus à statuto requisitis contraxerunt, teneri in conscientiæ foro falsum est, qu. 80. lib. 1. num 37. ob ignorantiam statuti, in domicilio mariti de lucranda dote, se excusare non posse. pr. 88. lib. 3. nu. 13. malè indutam, & conficientem ea, quæ vir uxorem facere non permitteret, nupsisse cohabitanti non præsumi. pr. 1 lib. 2. n. 97.

Muliere nolente consentire copulæ, nisi honestè, & cum honore, viro consentiente, matrimonium præsumitur, pr. 1. lib. 3. n. 98.

Mulieres quomodo prælatis æquiparentur, pr. 51. libro 3. nu. 24.

Mulierum aut minorum in contractibus, an statuta propinquorum præsentiam requirant, pr. 128. libr. 3. num. 5.

Mundi nomine in legato mulieri facto quid contineantur, pr. 163. lib. 4. n. 3.

Mulsum non continetur appellatione vini, & quid sit, & quomodo conficiatur pr. 152. lib. 4. n. 3.

Muria quid sit. pr. 156. li. 4. n. 5.

Murus etsi sit communis, licet in eo ædificare ad sui utilitatem principaliter, licet vicino deinde damnum inferatur. pr. 29. lib. 6. n. 14. Vide inf. Paries.

Mutatio tanquam accidens non præsumitur. pr. 25. lib. 6. nu. 3. & præs. 42. libr. eod. num. 13. & præsum. 165. libr. 4.

BIU Cujas

num.3.& pr.167.lib.4.num.27.Voluntatis non ità facile præsumitur ex incontinenti sicuti ex interuallo, pr. 104.lib.4.numer.31. non præsumitur,qu.9.lib.1.numer. 12.& qu.12.num.4.& 7.& præs.36. lib. 2.Item,pr. 50. num.3.voluntatis non præsumitur, sed urgentibus probatur signis & coniecturis,præsumpt.23.libro 3.numer. 4.& 5.

Mutationem voluntatis non præsumendi, ratio eadem est tam in contractibus quam ultimis voluntatibus,pr.134. lib.3.n.19.

Mutuans decem, cum pacto ut novem restituantur, residuum præsumitur donare, pr.31.libr.3.nu.6.absenti non præsumitur donare,pr.71.li.3.n.1.Nisi fortè quid modicum sit,n.4.

Mutuo dans filio studiorum vel legationis causa absenti, repetit à patre illius, præs.68.lib.3.num.8. idque etiam si patre invito mutuum datum sit, numero 9. datum sub usuris, recipientis gratia præsumitur, in casu l. si quis nec causam, ff.si cer.pet. præs.70.libr.3.dum. 1. Aliud esse in aliis casibus, & quid gratia utriusque, nu.2.

Mutuum quid dicatur,pr.34.lib.3.num.3. verum dicitur per confessionem,lapso biennio,qu.47.libro 1.nu.2.& depositum, contractus duo sunt incompatibiles,pr.134.li. 3.num.41.pro cauto habet, ut tantundem eiusdem bonitatis restituatur,pr.67.li.3.nu.1. Et hanc esse fictionem legis ex sententia Decij.n.2. Præsumptionem legis secundum alios,nu.4. Fictionem autem in præsumptione fundatam secund. Socin.in 6.duobus testibus probari,q.51.libro 1.n.2.

Mutuum an sit, an verò donatio vel alius contractus, si quis amico dicat, tolle aut sume hanc pecuniam,pr.34. lib.3.n.1.6.9.13.17.28.30. tradens filiofam.non repetit, cum conditionem eius scivisse præsumatur,pr.88.lib.3. n.2.Idem in mutuante minori,n.3. suscipiens pater tempore penuriæ, præsumitur in alimenta filij convertisse, pr.68.li.3.nu.6. fœneratitium esse an & quando præsumatur,pr.123.l.3.n.2.3.11.& seq.

Mutuans pecuniam malè consumpturo bonæ fidei non præsumitur,pr.3.l.5.n.112.

N

NAbuchodonosor rex furiosus extitit, qui sibi ipsi non parcebat,pr.45.lib.6.n.12.

Nati plures eodem partu dicuntur simul nati,pr.21.li.4. nu.18.

Nativitatis punctus cum difficilis sit probationis, conjecturis,& præsumptionibus satis probatur.pr.51.l.2 n.1. profitendæ consuetudo inter nobiles Venetos.ibid.nu.4. actus est momentaneus,nec præsumitur cognitus à vicino vel consanguineo.pr.51.l.2.n.46.

Nati qui non sunt & in rerum natura prodiit invicem substituti considerari non possunt pr.62.l.4.n.55.

Natura est ab ipso Deo,qui est natura naturans.pr.1.li.5. n.10.

Et est auctrix rei melioris quoad fieri potest, & ex his quæ fieri possunt facere solet quod melius est.ibid.est imitatrix vitiorum.pr.1.lib.nu.4.

Naturæ autem principia sunt bona auctoritate D. Thomæ,ibid.nu.7.

Natura perfectè omnia parit,pr.54.lib.6.nu.28.virtutum omnium initia dedit, atque rebus eam vim inseruit, ut appetant sui conservationem, & corruptioni resistant, pr.13.lib.5.nu.4.

Naturalis ut quis dici possit adeò multa requiruntur, ut hodie perraro & ferè nunquam aliquis reperiatur, qui propriè dici possit naturalis,pr.55.li.6.n.19. Plura vide supra in verbo Filius naturalis.

Natus ex nobili genere, nobilis,& virtutis amator præsumitur, pr.58.l.6.nu.2.Et è contra ex pessimo genere ortus pessimus est censendus,ibid.n.3.

Naufragium passus propè littus, si res jactavit,præsumuntur eo animo jactasse ut recuperaret: secus si procul à terra,pr.30.l.5.n.17.simul facientibus patre & filio impubere, uter priùs dicatur in humanis esse desiisse, qu. 9.lib.1.n.10.

Nautæ promissa merces præsumitur, rem mancipi, ad vehendum navi imponendo,pr.83.lib.5.n.1.Quod & in mutione obtinet nu.2.

Nauta promittente merces vehere, illis in navem illatis, ad exequutionem præcedentis tractatus factum præsumitur pr.49.li.3.n.8.

Navis,si reficitur,eadem manet forma, & dicitur eadem navis,& ideo si fuit legata,ex d.refectione non amittitur legatum, sicut quando destruitur & nova conficitur.pr.171.l.4.n.3.& 4.

Necessarium illud dicitur, cujus contrarium est impossibile.pr.78.li.4.n.55.

Negans delictum in tortura, & in ea moriens persistens, præsumitur innocens,& sic prorsus purgasse omne indicium,pr.5.l.5.n.9.aliquã propositionem Catholicæ fidei apud omnes fideles publicè divulgatã,si est rationis capax præsumitur hæreticus pertinax.pr.7.l.5.n.7.in tortura delictum se commisisse,si præsumptiones contra ipsam extenti;iudex an causam indecisam relinquat vel absolvat, qu.n.1.98.li.1.& 2.

Negare nil aliud est quam verbis claris non affirmare, pr.99.lib.6.n.8.

Negativa præsumptio fortior est affirmativa, qu.29.l.1.n. 13.quæ dicatur,& quæ affirmativa. Quid affirmatio, quid negatio secundum diversos.pr.50.lib.2.n.7.probari persæpe potest,ibid.nu.8.quadruplex vel iuris vel facti,qualitatis aut quantitatis, nu.9.quomodo & quatenus unaquæque probari possit n.10.& seq.usque n.17.rei conventi satis est probata, cum ab actore contrarium non probetur.pr.61.lib.6.n.5.

Negativam deducens, eam probare debet: secus quando præsumptio est pro negante.pr.1.li.4.n.7.& 8. Et quando eam probare teneatur,ibid.n.9.

Negligens nemo præsumitur præsertim quando agitur de commodo,& lucro,pr.77.l.6.n.3.semel præsumitur quod in futurum semper erit negligens.pr.32.l.6.n.6.qui fuit, præsumitur talis de præsenti.qu.24.lib.1.nu.13.

Negocium alterius nomine gerens, non præsumitur donare,pr.72.lib.3.nu.3.

Negocia alterius gerens per aliquot dies aut menses, non præsumitur animo obligandi perpetuo facere, qu.20. libro 1. numero 5. alicuius, qui semel gessit,non præsumitur etiam nunc gerere, cum ipsum agere non sit quid continuum,qu.14.libro 1.numero 64. propria curare quam aliena priùs, quis præsumitur,pr.46.libr.3. num.2.

Nepotes an & quando filiarum appellatione contineantur, quales præsumantur & quando censeantur in conditione positi.

Nepotes quando suo filiorum nomine præsumptivè contineantur in testatoris dispositione.pr.94.lib.4.nu.1.8.& sequent.usque ad nu.31.

Nepotes veniunt appellatione liberorum,pr.33.li.5.nu.14. & alij eorum descendentes continentur appellatione liberorum præ.76.lib.4.nu.9.quando non veniunt filiorum appellatione.pr.189.lib.4.n.29.

Nepos propriè non venit appellatione filij,pr.84.libr.4. num.

BIU Cujas

n.11. & pr.94.li.4.n.2. quod ampliatur n.3.4. & seq. & num.11.

Nepotes in fideicommissis licèt non contineantur filiorum appellatione comprehenduntur tamen, quando testator substituit filios in stirpes & non in capita. pr.84. libro 4. numero 16. præsumuntur tales, quales qui ipsorum fuerunt, & eodem vitio censentur laborare, pr.33.lib. 5. numero 12. Hinc pœna, qua avus afficitur ob crimen læsæ maiestatis, transit etiam contra eius nepotem, ibidem numero 13. Idem in crimine hæresis, ibidem numero 15. quando fideicommissario extraneo præferantur pr.76.li.4.nu.23. censentur in conditione positi non solum quando nati nondum erant tempore conditi testamenti, verum etiam quando erant nati, & cogniti ipsi testatori. Et idem de pronepotibus & aliis, & confutantur opiniones Castr. Ro. & aliorum, pr.89.li.4. nu.77.

Nepos testatoris positus in conditione censetur vocatus ex testamento si eodem nomine vocetur quo testator, si dictum sit, & si sine filio Pompeio mei nominis decesserit, substituo. A. pr.76.li.4.n.73.

Nepotes concepti post mortem avi non dicuntur verè nepotes avi sed extranei, iure autem repræsentationis ad avi successionem admittuntur, pr.189. ex fraire latè sumpto vocabulo veniunt appellatione nepotis. pr.89.li. 4.nu.60.

Nepos ab uno institutus & gravatus, ut si intra 30. annum decesserit, restituat hæreditatem patruo, intelligitur sic gravatus, si modo sine liberis decesserit, pr.89.li. 4.num.2. & fundatur hæc sententia Papiniani & Iusti non fictione legis. sed in præsumpta coniecturata mente testatoris, ibid.n.3.

Nepotes testatoris præsumuntur ordine successivo vocati instituti una cum eorum patre. pr.70.li.4.n.3.

Neptis fideicommissi onere gravata ab ejus avo paterno nunquid possit sibi dotem constituere ex bonis fideicommissi sicuti filia potest. pr.189. libro 4. numero 11. & seq. Et quid si sit nata post mortem avi, numero 18. non potest alienare bona fideicommissi ab avo constituti causa dotis sibi constituendæ, quando extant bona patris ejus è quibus dos sibi potest constitui, ibid.n.22. & 36. Secus in subsidium, ibid.nu.37. dotem sibi ab avo contemplatione patris constitutam in legitimam computat. pr. 17.lib.3.n.19.

Nepoti spurio, legatum filij contemplatione factum. non subsistere. pr.17.lib.3.n.10.

Nicolaus de Ponte Venetiarum Dux nonagesimum tertium ætatis suæ annum incolumis implevit, pr.46.lib. 6.n.20.

Nobiles quales esse præsumuntur.

Nobilis præsumitur data fidei observantissimus. pr.59.lib. 6.n.2. præsumitur munificus, & liberalis. pr.59.lib.6.n. nu.6. Et pro Nob. præsumitur in his quæ ad Nobilitatem spectant. ibid.n.7.

Nobiles & divites præsumuntur innocenter vivere, & de eis semper bene est præsumendum pr.4. libro 5.nume.6. Et magis præsumitur pro nobili quam pro ignobili, ibidem numero 7. Et magis præsumitur pro divite quam pro inope, ibidem numero 8. non præsumuntur velle, naturales excluso substituto sibi succedere, pr.78.libr.4. nu.26.

Nobili convenit vitæ honestas & castitas, pr.78.lib.4.numer.27.

Nobiles in electionibus magistratuum, & officiorum sunt aliis anteponendi. pr.59.lib.6.n.10.

Nobilem seu magnatem se dicens id probare debet, pr.60. li.6.n.3.

Nobilitas quare non præsumatur. pr.60.lib.6.nu.1. non est prima qualitas, quæ venit à natura, sed habet ortum ex accidentibus sibi vel primogenitoribus, pr.60.nu.4. quando in iudicium deducitur incidenter, & sic principaliter de ea non disputatur sufficiunt leviores probationes. pr.60.li 6 n.8.

Nobilitati quantum sit deferendum. pr.59.lib.1.n.1.

Nobilis mulier, nubendo ignobili, amittit nobilitatem, pr. 12.li.3.nu.7.

Nobilitati & memoriæ concessum privilegium reale est, pr.103.lib.3.n.28.

Nomen malum & turpe, indicium est ad torturam, q.89. lib.1.n.13.

Nomina ad res demonstrandas inventa. pr.64.lib.3.nu.1. debitorum in dotem data non præsumuntur, pr.6.lib.3. nu.45. Quo tamen casu, illa etiam præsumantur tradita, n.46. debitorum inter bona connumerantur, ibi.numer.52.

Nominatus in mandato, præsumitur talis, qualis in eo nominatur, si ex regionibus longinquis advenerit, pr. 35.lib.2. n.1.

Nomenclator dicitur, qui in memoriam domino suggerit nomina salutantium. pr.48 lib.6.n.11.

Nomina sunt, ut demonstrent, voluntatem dicentis, pr.35. lib.6.n.3.

Nomina communia æquè masculos & fœminas comprehendentia sunt hæc. Liberi, descendentes, proles, conjuncti, consanguinei &c. vide, pr.84.libr.4.numer.25. & seq.

Nomen commune, ut puta liberorum, descendentium, & huiusmodi, filias fœminas æquè comprehēdit ac masculos, & substitutum excludunt fœminæ. pr.85.lib.4.nu. 22. Secus si testator excludit filias, ibid. n.23. creditoris quando loco solutionis pecuniæ veniat. pr.189.lib.4. numer.149.

Nomina debitorum nunquid in legato bonorum comprehendantur, pr.138.lib.4.n.14. debitorum non continentinentur sub nomine mobilium vel immobilium. pr.142. lib.4.nu.20.

Nomen proprium declarat appellativum, pr.126.lib.4. nu.15. proprium præferri debere, vel appellativum licet magni referat, nulla tamen differētia observatur quando alioqui actus non posset sustineri. pr.4.libro 6. nu.7.

Nominatus primo in contractu præsumitur principalis, secundo vero fidejussor. pr.7.lib.6.n.6.

Nomina masculi, descendentes, linea, & hujusmodi, sunt collectiva. pr.186.lib.4.n.38.

Nomen Usufructuaria, sui proprietate significat ipsum usumfructum. pr.140.li.4.n.6. Non factum consideratur duobus temporibus qu.23.l.nu.9. De præsumptionib. circa Notarios.

Notarius ad naturam iudicis propè accedit, & iudex dicitur cartularius pr.78. libro 2. numero 1. an & quando aliquis præsumatur ibidem numero 2.3. & sequ. cum de omnibus rogatus esse debeat præsumitur omnia partium voluntate scripsisse. pr.79.lib. 2.num.2. scripturam conficiens ratione officij, non præsumitur in ea contenta approbare, pr.66.lib.3. numer.6. subscribens actui ratione officij, eum non præsumitur ad sui præiudicium approbare. ib.num.18. asserens scripturam suam authenticam esse, de ea rogatus præsumitur, pr.132.lib. 3.num.10. in dubio de instrumento, non præsumitur rogatus pr.81. libro 2. n.1. Et quæsit ratio, numero 2.3.4. & 5. Fallit, ubi aliquæ extarent coniecturæ in contrarium: de quibus vide nu. 7. 8.9. & seq. præsumitur rogatus de clausulis, quæ in similibus contractibus adhiberi solent, pr. 43. lib.3.nu.5. attestans dominum tempore sententiæ fuisse præsentem præsumptionem facit fuisse citatum. pr.74.l.2.n.9. Idem si ex remota regione

BIU Cujas

Dominus venerit, numera 10. *Quod etiam in sententia antiqua obtinet n.* 11.

Notarij bona fides & præsumptio, quam lex habet de ipso, tollitur vitio in scriptura apparente, qu. 99. *li* 1. *n.* 6. *pro rectitudine & peritia præsumendum esse. pr.* 79. *lib.* 2. *n.* 1. *scriptura prævalet contradictioni testis in causa civili, & quando etiam in causa criminali. pr.* 79. *li.* 2. *n.* 15. *&* 16.

Notario asserenti aliquid in instrumento puta partes certio ratas se rogatum &c. an & quatenus credatur, pr. 79. *lib.* 2. *n.* 5. 6. 7. *& seq. in quibus non credatur nu.* 17. *& seq.*

Notarius præsumitur rogatus à donatario præsente & tacente, quando fit donatio, pr. 99. *liq.* 6. *num.* 14. *rogatus de instrumento in quo est constitutus procurator & tacens, præsumitur constitutioni consensisse, pr.* 99. *lib.* 6. *num.* 23.

Notarium in suo munere & officio, non errasse creditur, qu. 99. *lib.* 1. *n.* 12. *aliquid ex suo capite scripsisse qui asserit, durioribus afficitur probationibus, pr.* 79. *lib.* 2. *numer.* 3.

Notario etiam idiota existente semper tamen pro ipso est præsumptio. pr. 79. *lib.* 2. *nu.* 11. *Quamuis aliter scriptum sit quam dictum, n.* 12. *Si tamen se statim corrigat, nu.* 14. *Nisi alias esset malus n.* 13.

Notarios creandi facultas soli principi est reservata, pr. 78. *lib.* 2. *n.* 8.

Notarius non præsumitur rogatus de instrumento, præsumptio. 14. *libro* 6. *numero* 12. *Contra ibidem num.* 17. *Item contra præsumpt.* 1. *libro* 4. *numero* 10. *& præsumpt.* 81. *libro* 2. *numero* 5. *qui confecit testamentum præsumitur rogatus à testatore, ut adscribat omnes clausulas adhiberi solitas, pr.* 31. *libr.* 4. *num.* 6. *in testamento præsumitur apponere verba, quæ significent testatoris voluntatem, pr.* 79. *libro* 4. *numero* 40. *non præsumitur delinquere, pr.* 21. *libro* 5. *numero* 2. *præsumitur potius aliquid per errorem fecisse contra iuris dispositionem, quàm dolosè, pr.* 23. *libro* 6. *numero* 30. *si omisit aliquid scribere in instrumento; præsumitur id potius errore evenisse quam dolo, pr.* 3. *libro* 5. *nu.* 36. *præsumitur potius oblivione ductus, quam falsum scripsisse, pr.* 32. *li.* 6. *num.* 3. *si in actis scripsit, advocatum Latine respondentem positionibus rustici atque idiotæ, respondisse ipso rustico præsente & intelligente, non præsumitur id dolosè scripsisse. pr.* 21. *li.* 6. *numero* 7. *Intellige, nisi notarius id dolosè scripserit quia debet puniri pœna arbitrio iudicis. ibid. numer.* 8.

Notarij probitas & integritas facit cessare omnem suspicionem falsitatis pr. 20. *lib.* 5. *n.* 44.

Notarij solius nominis expressio non reddit certum, quis fuerit ille notarius rogatus de instrumento, pr. 1. *libr.* 6. *nu.* 42.

Notarius de falso convictus non potest in posterum alia instrumenta conficere: præterita autem instrumenta ab eo facta non censentur falsa pr. 41. *libro* 5. *numero* 32. *de falso damnatus non potest amplius conficere instrumenta, pr.* 21. *libro* 5. *numero* 25. *Idem quando non esset adhuc damnatus, sed esset valdè suspectus & diffamatus, quia instrumentum eius non valeret. ibid. num.* 26.

Notarius falsarius non potest conficere alia instrumenta, & instrumenta ab eo confecta non valent, pr. 21. *l.* 5. *n.* 5. *si fuit damnatus ob instrumentum falso confectum, cætera ejus præterita instrumenta falsa non præsumuntur, pr.* 32. *li.* 5. *n.* 45. *Vide sup. Falsus.*

Notariatus probandus est, nil tamen si fuerit contraditum, gesta tanquam à notario valent, pr. 46. *l.* 2. *n.* 18.

Notorium contra præsumptionem iuris & de iure admittitur, q. 67. *l.* 1. *n.* 1. *De quo autem notorio id intelligendum, ib. n.* 3. *facti permanentis, admittitur adversus rem iudicatam. ibid. nu.* 4. *etsi in probatione, indiget tamen allegatione. ibid n.* 5.

Notorie delinquens, æquiparatur ei, qui in crimine sit deprehensus, pr. 124. *lib.* 3. *n.* 56.

Novatio expresse fieri debet, qu. 45. *libr.* 1. *nu.* 6. *quando inducebatur ante jus Pandectarum pr.* 134. *li.* 3. *num.* 2. *quibus in casibus iure Pandectarum introducatur, vel non, ib. num.* 3. 4. 5. *& seq. usque* 34. *ex constitutione nova Iustiniani expressum fieri debet, ib. numer.* 34. *Nec ad illam inducendam, præsumptiones sufficiunt secundum quosdam num.* 35. *Contra sufficiunt. numero* 36. *& quales, ib. num.* 37. *& sequ. facta præsumitur, quando debitor delegat alium etiam non debitorem suum, quem creditor acceptavit. num.* 38. *Secus si de creditoris consensu non appareat. num.* 46. *inducta præsumitur per transactionem, qua sui natura à prima obligatione receditur. num.* 42. *Idem in laudo. nume.* 44. *facta non dicitur, quando secundus contractus nullus est & invalidus, ib. num.* 45. *olim quibus casus fiebat ipso iure, an hodie fieri dicitur ope exceptionis, ib. num.* 47. 48. *&* 49. *an & quando inducta censeatur, & liberatur à creditore debitor, quando ipse mandat argentario & campsori, ut soluat ipsi creditori suo, campsore animo novandi interveniente & expresse soluere promittente, præsumpt.* 134. *libr.* 3. *numer.* 50. 52. 53. 54. 59. 62. *Quid autem si debitor mandet campsori, qui nihil sibi debet, ut soluat. num.* 63. 64. 65. 66. *Quid autem si campsor ipse sit debitor debitoris sibi mandantis, ut ipse soluat pro se, & an & quando inducatur liberatio debitoris, & quando non. ib. n.* 67. 68. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. *&* 77. *non fit sine stipulatione nisi expresse agatur. ibid. nn.* 55. *hodie non fit solo interventu novæ personæ, ib. numer.* 60.

Novationem faciens seipsum liberare voluisse præsumitur non obligare pro alio pr. 46. *lib.* 3. *n.* 6.

Novitates solent dissidium parere, pr. 34. *l.* 5. *nu.* 2. *arguunt fraudes, quando aliquid teneatur contra solitam & antiquam consuetudinem pr.* 34. *li.* 5. *n.* 13.

Numerus pluralis in duobus verificatur, pr. 150. *li.* 4. *n.* 6. *&* 8. *singularis potest resolui & verificari in n. plurali, pr.* 125. *li.* 4. *n.* 23.

Numeratio actus est, qui sui natura ex mutuo producit actionem, pr. 134. *li.* 3. *n.* 31.

Nuncians alteri ne in fundo Sempronij fabricet, tanquam illius procurator facere præsumitur, pr. 49. *lib.* 3. *nu.* 20. *præsumitur talis, qui ex mandato iudicis citat, pr.* 35. *li.* 2. *n.* 2.

Nuncio asserenti se citasse prout in mandatis habuit à iudice utrum credatur pr. 25. *li.* 4. *nu.* 1. *Et in quo nuncio verum sit, nu.* 2. *Et quibus in rebus ipsi præstetur fides nu.* 3.

Nuncio cui mandaverit iudex expressim, ut reum personaliter citaret. si non inveniret citaret eum ad domum, de perquisitione facta creditur pr. 26. *li.* 2. *num.* 1. *quid si simpliciter referat se ad domum citasse, ibid. n.* 3. *in his, quæ ad suum officium pertinent creditur, n.* 4. *nulla data commissione à judice, ut reum citaret, qui prius personaliter citandus erat quàm ad domum, non præsumitur quod perquisierit & non invenerit. ibid. n.* 5.

Nuncium etiam sine literis recipiens, si non contradicat, præsumitur nuncias approbasse præs. 65. *libro* 5. *numero* 8.

Nummi dicuntur potius aurum vel argentum factum quàm massa: & dicuntur argentum vel aurum signatum pr. 162. *lib.* 7. *n.* 5.

Nundi-

BIU Cujas

Nundina sunt tutæ, & liberè in eis contrahi potest pr.29. lib.5.n.13. Intellige quo ad accessum & recessum, & ne quis aliqua in eis molestia officiatur: non sunt tamen privilegiatæ, ut mercator non debeat cautè negociari, ibidem nu.24.

Nuptiarum nomine ex communi usu loquendi veniunt tantum nuptiæ carnales pr.148. libro 4.nu.13.

Nuptiæ debent esse convenientes de jure & de facto, præs. 189.lib.4.n.87. contrahuntur, nisi adsit utriusque consensus, pr.183. l.4.n.11. inter impares contractæ apud Rom. illegitimæ habeantur, pr.10.lib.2. n.40.

O

Obligans se ad observandum pacem pro se & filiis, intelligitur de filiis natis, non de nascituris, pr. 127.libro 4.n.11.

Obligari quis non dicitur solo animo & sola voluntate nisi Deo, pr.99. libro 4. num. 8. Contra ibidem numero 12.

Obligat & remittit quis facilius, quam quod revera donet, pr.12. libro 4.n.57.

Obligatio generalis licet non contineat ea quæ quis in specie non obligasset, tunc tamen non continentur, quando alias ipsa obligatio non valeret, pr.4. lib. 6.n.31. à lege despendens quænam dicatur, q. 46. libro 1. n.5. ex dispositione legis proveniens fortior est ea quæ ex hominis provisione, ibidem nu. 43. naturalis oritur ex testamento minus solemni, quæ.80. lib.1. nu. 17. naturalis duplex est ib. nu.19. naturalis ex honestate profecta, quem habeat effectum, n.21. naturalis ex æquitate orta, quando demum effectum sortiatur, n.32. debitoris principalis, & ipsius fideiussoris, dicitur una & eadem, annexa & individua, pr.143. lib.3. n.9.

Obligationis jus consistit in chirographo debiti, non sic in pignore pr.140. libro 3. n.26.

Obligationibus non solum solutione, sed etiam novatione receditur, pr.134. libro 3.n.1.

Obligatus ad annuum reditum, si probet solutionem priorum & posteriorum annorum, præsumitur quod medio tempore solverit, pr. 36. lib. 6. nu.3. Vide inf. Solutio.

Oblivio quare in homine aliquando præsumatur, præs.32. lib.6 nu.1.

Observantia conjecturam præstat, utrum privilegium personale sit vel reale pr.103. libr.3.nu. 36. cur nil operetur in universitate n.38.

Obstetricis, & nutricis testimonio, ætatem probari, pr. 51.libro 2.n.30.

Obstetricis manum fallacem esse, præsu. 89. libr. 6. numero.14.

Occidendi animum habuisse creditur, qui telo vel veneno aliquem aggressus est, vel studuit necare. præs. 40. libro 5.nu.6.

Occidendi animus deliberatus quando præsumatur, præs.38.l.5.n.1.

Occidens aggressorem tempore noctis non censetur habuisse animum ipsum occidendi sed potius se defendendo id fecisse, pr.40. libro 5.n.26.

Et idem dicendum, etiamsi excessit modum defensionis ibidem n 27.

Occidens aliquem ex proposito & per insidias non gaudet immunitate ecclesiæ, sed extrahi inde potest. præs. 10.libro 5.n.14.

Occidens seipsum, licet nec in loco sacro sepeliri debeat, nec pro eo sit orandum, quia tamen potuit in vita sua extrema converti, permissum est pro eo orare ab iis, qui credunt ipsum fuisse conversum, pr.94. lib. 6.numero 12.

Occidisse seipsum nemo præsumitur, præsumptio 13. libro 5.n.1.& 6.

Occidens seipsum Deum Optim. Max. naturam & Rempub. lædit, ibide.n.2. & 3.

Occidere is dicitur qui gravi infirmitate laborantem deserit, & negligit. pr.37. lib.3.n.32.

Occidisse incontinenti, & ad sui defensionem præsumitur, qui cum inimico congrediebatur, q.14. lib.1.n.59.

Occisi hæredes ad æstimationem operarum agere posse, quas injuria occisus, si vixisset, impendere potuisset, pr.114 lib.3.n.2.

Occultans jura, & instrumenta præsumitur fovere malam causam p.91. lib.2.n.4.

Occultans & supprimens testamentum donec filius exhæredatus moreretur, ne posset agere inofficioso, contra jura id egisse dicitur. pr.3.l.3. n.94.

In Occultis accipitur semper interpretatio in optimam partem. pr.37. lib.5.n.47.

Occupans aliena, injustè id facere præsumitur, maximè si vim facit. pr. 3.lib.5.n.91. Idem in eo, qui aliena consumit, atque in sui utilitatem vertit, ibid.n.92.

Octavius Balbus audito falso clamore viciniæ filium trucidari, sponte se neci quam evaserat obtulit. pr.56. libr 6.nu.10.

Odia sunt restringenda, præs.33. libr.6. nume. 6. & præs. 33.lib.5.nu.37.

Odium testatoris erga uxorem testimonio duorum satis probari potest, pr.39. lib.4.nu.69.

In Odiosis in dubio præsumitur interpretatio contra testamentum, pr.10.lib.4.n.26.

Odio gravi inter maritum, & uxorem subsequente, donatio vel legatum revocatum præsumitur, præsumptio 23.libro 3.nu.9. Idem in testatore & legatario ibidem nu.10. vide Inimicitia.

Offendens alium & inimicitiæ causam præbens, potest petere sibi caveri, ne offendatur, qu.89. lib.1.n.56.

Officium concessum alicui à principe, secundum salarium consuetum, intelligitur de eo, quod habuit immediatus prædecessor, præs.6.lib.3. nu. 39. quod potius ob dignitatem, quam annexum opus datur, non aufertur ab eo, qui ob senium vel morbum minus aptus redditus est. præs.86.lib.2.nu.12. Aliud est in officio, quod datur ob exercitum, à qua minus idoneus ob senectutem vel morbum removetur, nu. 13. administrans si quid neglexerit, non sua sed partis culpa accidisse præsumitur, pr.85.libr.2.nu.3.

Officij necessitas excusat inquisitorem, ut in eo dolus non præsumatur. pr.85.lib.2.n.3.

Officialis non præsumitur in culpa, ubi privatus præsumeretur, præsu.85.lib. 2. nu. 3. rem à jure contractum recipiens præsumitur bona, & laudabili mente fecisse, ibid.nu.4. faciens aliquid contra naturam officii, facit cessare eam, quæ pro ipso est præsumptionem, numero 14. videns testem vacillare, illud in actis describi mandabit, n.17. imponens pœnam insolitam & contra officij naturam, contra se habet præsumptiones, nu. 18. semel aliquid injustè agens præsumitur illud, quacunque via tueri velle, nu. 19. effectus dives, præsumitur ditatus ex rebus sibi administratis, nu.21. juratus præsumitur vero scripsisse in libro census præsu. 60. lib.2. nu.5.

Officiali tempore syndicatus fugiente, contra ipsum præsumitur, pr 85.lib.2.n.22.

Officiales magis deferre potentibus, quam petentibus ju-

BIU Cujas

stitiam, præsumptio 85.lib.2.nu.9.qui in principis servitiis insenuerunt, consequi ab eo ne egeant, debent, pr. 86.lib.2.nu.14.

Officialium Ecclesiasticorum dicta, & facta, lex maximè in meliorem partem interpretatur, præsu. 85.lib. 2. nu.5. Idem est in officialibus fisci, nu. 5. Idem est in officialibus fisci.nu.6. Quod etiam tempore syndicatus procedit, n.7.

Officialibus non nisi de pertinentibus ad officium eorum creditur.pr 85.lib.2. n.20.

Olei plura sunt genera, pr.153. lib.4.n.2.

Oleo legato quod præsumatur legasse testator, pr.153.lib.4. nu.1. & sequent.

Onus per modum inducitur illi, cui sub modo relinquitur.pr.146.lib. 4 n.14. adjectum institutioni non censetur repetitum in substitutione, pr.69. lib.4. nu.2. Vide in verbo Conditio. item Institutio.

Onere duplici quem onerare se velle, non est verisimile, pr.12.lib. 3.n.15.

Operationes legis quæ invisibiles sunt, inter facta non possunt connumerari q.11.lib.1.n.3.

Opinio est animi motus cum hæsitatione aliquid eligentis secundum Ripam.qu.7.lib.1.nu. 53. ea in judiciis servanda est, quæ verior, meliorque præsumitur, pr.71. lib.2.n.1.

Opinionem veriorem eam præsumi, quæ à majori Doctorum parte recipitur & approbatur, ibid.n.2.

Opinio DD. alicujus collegii, præfertur opinioni aliorum singularium, ibidem nu.9. Quod tamen quomodo accipiendum, nu. 10. quæ Senatui, Rotæ, consilio, & parlamento placuit, magnam pro se habet præsumptionem, nu.13. Ampliatur, n.16. & seq.

Opinioni communi quænam opiniones prævaleant ibid.n. 22. & seq. usque ad n.36.

Opinio quæ communis sit, quando non constat, judex quam maluerit sequi potest, nu. 37. quæ communis dicatur nu. 39. ejus qui duobus in locis eam sequutus est ad constituendam communem præferenda ei in uno loco tantùm, nu.43. Sic & ea plus scripsit, nu.44. Vel quam ultimo loco affirmavit, & probavit, nu.45. posterior diligentius considerata præsumitur, nu. 46. Doctoris an servanda potius ea sit, quam de jure respondendo, vel quam docendo legendoque approbavit, aut quam secutus est, in aliquibus commentariis, nu.48.

Opinionem DD. communem vim consuetudinis obtinere, præs. 71. lib. 2. nu.4. communem justa aliqua causa suadente post poni posse, ibid.n.27. & n. 47.

Opinionum in conflictibus inter Theologos & interpretes juris Pontificij plus deferendum est canonistis, ibid. nu.49.

Opinionibus dubiis judex sequi debet eam, quam in sua conscientia judicat veriorem, ibid.nu.38.

Opinionibus adeo dubiis, ut veritas nequeat discerni, judex jure suo potest rem controversam æqualiter inter contendentes dividere, ibid.nu.50.

Opinio minor est quam fides firma, & credulitas, qua quis firmiter credit ita esse, præs.94.lib.6.nu.19. aliqua si est approbata in foro & judiciis, ab ea non est recedendum, & si in contrarium sit magis recepta doctorum opinio, præs. 34. lib. 5. nu. 10. Ab antiqua enim fori practica non qui asserit est recedendum, ibid. numero 11.

Opiniones novas & singulares in materia morali, easque pertinaciter tuens contra omnes receptas sententias, suspectus est de hæresi, præs.6.lib.5.d.39.

Oppositum idem operatur in opposito, quod propositum in proposito.pr.60.lib.4. n. 56.

Optione legata quid legatum præsumatur, pr. 150. lib.4. nu.1.

Oratio dicitur esse mentis interpres, pr.35.lib.6.n.7.

Orationes quando sunt perfectæ, qualitas posita in una non censetur in altera repetita, econtra quando sunt imperfectæ, pr. 178.lib.4.n.12.

Oratores electi præsumuntur idonei, & grati principi suo, præs.86.lib.2.n.7.

Orbilius grammaticus sui quoque nominis oblitus est.pr. 45.lib.6.nu.32.

Ordines sacros qui suscepit post perpetratum delictum præsumitur in fraudem suscepisse & quando & à quo judice puniri possit, pr.76. lib.6. n.35. sacros suscipere volens probare debet, se legitimè natum, quotiens de se contraria fama extat, secus cessante contraria fama, pr.54.lib.6.n.26.

Ordo an & quis observandus non præsumptionibus ex hominis dispositione colligendis, qu.28.lib.1.n.1. & judicij observatus non præsumitur nisi probetur, præs. 93.lib. 2.nu.11.

Ordinarius judex factus præsumitur, cui princeps universitatem causarum commisit, pr.16.lib.2.nu.38. vide Iudex.

Ordinatus ad sacerdotium, præsumitur solemniter promotus, quando ordinarius est vir spectabilis, & magna probitatis.pr.132.lib.3.nu.37.

Ordines minores sub majoribus includuntur, pr.132.lib. 3.nu.42.

Ornamentum & mundus quid differant apud Iurisconsultos.pr.163.lib.4.nu.4.

Ornamentis mulieri legatis quid præsumatur legasse testator, pr.163.lib.4.n.15. & per tot.

Osculum an faciat præsumi adulterium & qua pœna sit puniendum.pr.41.lib.5. n.26. & seq. quod benevolentiæ signum est, utrum metum in rapta cessare significet, pr.4.lib.3.n.23.

Oves recuperans à lupo ereptas tenetur eas restituere vero domino, alioqui furtum committit pr.29.lib.5.n.27.

P

Pacem in dubio ruptam non præsumi pr.144.lib.3.numero 4.

Pacisci nemo potest de vero adulterio nec præsumpto: secus de præsumpto præsumptione hominis, pr.41. lib.5. n.16. nemo potest de re aliena, pr.76.lib.4.n.20.

Pacta in solita arguunt contractum simulatum, & fœneratitium, pr.3.lib.5.n.104. & pr. 122. nu. 79. Idem in pactis reprobatis, ibi. nu.86.

Pactum ac accedens ultra dispositionem statuti qualitatem vel naturam obligationis non mutat præsu.109.lib. 4.n.2. nudum de jure canonico idem operatur quod actio præs. 134.lib.3.nu.57. nudum an stipulationem injuisse præsumantur qui verbo promissionis, conventionis, vel placiti usi sunt, præsu. 41. lib. 3. per tot. unius non extenditur contra alterum, nec facto unius alter prægravatur, pr. 13.lib.3. numero 6. in dubio nudum præsumi. præsumpt. 40. lib. 3. nu. 1. & quando vestitum præsumatur, ibidem n.12. ut genus quomodo dividatur, nu. 9. aliud expressum, aliud tacitum, præs. 42. lib.3. n. 1. quomodo differant, ibid.n. 2. & 3. deorum consensu perficitur, num.5. Et tacitus ille sufficit num.14. etiam tacitum, ut paciscentis hæredi prosit, factum præsumitur pro hæredibus initum, 15. personale de non petendo, non egreditur personam paciscentis, num. 16. de revendendo non emptionem & venditionem, sed pignus contractum arguit, nu.10. de revendendo justum esse, & divina humanaque lege permissum, n. 11. & 13. de revendendo fieri ad certum tempus, melius esse quam perpetuo præsumpt. 122. lib.

BIU Cujas

lib. 3. num. 76. nullum, etsi titulus sit invalidus, ob secutas tamen prælationes, cur confirmetur, pr. 131. lib. 3. nu. 31.

Pacto de revendendo quando non præsumatur contractus fœneratitius, etiam aliqua læsione interveniente, præs. 122. lib. 3. n. 12. & 14. Et quid si nec fraus interveniat nec læsio, n. 16. de revendendo in voluntatem vel emptoris collato, emptor semper facit fructus suos, ibid. num. 17.

Pactum factum de dote reddenda patri dotanti, vel ejus fratri heredi, si filia decessisset sine liberis, prodest etiam filiis patris, post initum pactum susceptis, qu. 23. li. 1. n. 16.

Pacta claudicantia, veluti omnia ad favorem emptoris adjecta, contractum simulatum arguunt & fœneraticium, præs. 122. libro 3. num. 79. Eam tamen solam conjecturam non sufficere, nu. 80. contrahentium magis spectanda quam verba. præs. 140. nu. 13. libro 3. vestita tanquam species continentur propriè sub nomine pacti in genere, pr. 40. lib. 3. n. 3.

Pactis pluribus in uno eodemque instrumento appositis, nec prius datur vel posterius, pr. 134. lib. 3. n. 23.

Pallij usus Archiepiscopo concessus, privilegium personale est, & cum eo pallium sepelitur, præsum. 103. lib. 5. nu. 8.

Palliola quid essent, & quid stragula, remissive, pr. 161. libro 4. nu. 5.

Panis an contineatur appellatione frumenti, pr. 151. lib. 4. num. 9.

Pannis, qui in domo erant, legatis, non censentur legatæ vestes. pr. 161. lib. 4. n. 21.

Papa ardua Ecclesiæ negotia cum consilio Cardinalium expedire solet pr. 34. lib. 6. nu. 8. Non tamen compellitur eorum consilium sequi. ibidem nu. 25. non præsumitur concessisse ea, quæ irrationabilia sunt, pr. 31. lib. 6. num. 4. si cohortando aliquid jubet, & aliquis recusando exhortationem illam, negat potestatem, ut hæreticus puniri potest pr. 44. lib. 5. nu. 11. potest dispensare circa ea quæ lex canonica positiva prohibet. pr. 79. lib. 4. nu. 44. si eadem die Potestariam Bononiæ duobus dedit, & incertum est cui primo dederit, præfertur is, qui est in possessione, præsu. 69. libro 6. numero 10. conferens beneficium consanguineo præsumitur motus affectione sanguinis non revelatione spiritus pr. 54. lib. 3. numero 6. quando peccet, alienando bona Ecclesiæ in consang. suos, ibidem numero 7. etiam sine causa potest auferre beneficium ab eo cui contulerat, præs. 10. lib. 2. nu. 19. Aliquibus dissentientibus, ibidem n. 20.

Papiensis collegij, de jure respondendi institutum, præs. 71. lib. 2. n. 12.

Papinianus tempore Septimij Severi vixit, qui anno salutis 195. imperare cœpit, & illius præfectus prætorio extitit, deinde interfectus jussu Caracollæ, pr. 37. lib. 4. n. 17.

Papirius Romanus Claudiam sororem gravidam reddit, pr. 18. lib. 5. n. 17.

Paradisum non reperiri affirmans, purgatorium, vel infernum, hæreticus præsumitur, præsump. 9. lib. 5. numero 12.

Paraphernalia bona mulieris quæ sint pr. 8. lib. 3. n. 4. & 38. An & quid differant à bonis extra dotem, ibid. n. 6. & 7. & pr. 9. lib. 3. n. 2. & 3.

Paraphernalium aut bonorum extra dotem fructus, quando sint restituendi pr. 9. lib. 3. n. 7. & seq. ibid. n. 19. aut bonorum extra dotem, fructus, industriales volente muliere maritus consumens ad æstimationem, an teneatur, numer. 10. 12. 15. bonorum extra, fructus præsumitur mulier virum habere voluisse, nullam quando dotem constituit, n. 21. Idque præsertim si maritus diù possederit, n. 22.

Par in parem non habet imperium pr. 5. lib. 2. n. 6.

Parentes qui propriè dicantur secundum vulgarem hominum appellationem, pr. 88. lib. 4. nu. 18. post Deum opt. max. quanti facere debeamus, pr. 11. lib. 5. num. 1. 2. & 3.

Parentibus magis tenemur quam filiis, & si filios magis diligamus quam ipsos parentes: amor enim non respicit retro pr. 106. lib. n. 30.

Parentes nimis sapientes communiter generant filios stolidos. pr. 58. lib. 6. n. 13.

Parentum successio est quodammodo naturali ratione, descendentibus sua bona relinquere velle præsumptio est, pr. 33. lib. 4. n. 1.

Paries an & quando propriùs vel communis præsumatur, præsu. 73. lib. 6. per tot.

Paries communis an præsumatur communio pro diviso an pro indiviso, 73. lib. 6. n. 23. 24. & seq.

Parochianus is dicitur, qui totum annum partemve anni majorem habitat in aliqua parochia ibique audivit divina, & percipit Ecclesiæ sacramenta. pr. 88. lib. 6. nu. 1.

Parochus is dicitur, sub cujus parochiali Ecclesia contrahere volentes totum annum, vel majorem partem habitant. pr. 88. lib. 6. n. 3.

Pars sanior præfertur majori numero, nisi in numero magnus esset excessus pr. 85. lib. 6. n. 4.

Partes si conveniunt facere unum, & deinde contrarium fecerint præsumitur id potius errore fecisse, quàm ut se corrigerent. pr. 37. lib. 6. n. 10.

Pars pro salute animæ tutior amplectenda, quæst. 29. lib. 1. nu. 3.

Partem in illam semper præsumendum, qua pœna evitatur. præs. 144. lib. 3. n. 1.

Parte non opponente, multa non admittuntur, quæ aliàs rejicicerentur. q. 53. lib. 1. n. 5.

Partes voluntatem suam secundum leges accommodasse præsumuntur, & quomodo id intelligendum, quæst. 46. lib. 1. num. 6. & 7.

Partus servilis judicatur, si ex serva matre editus est, qu. 14. lib. 14. nu. 47. quando plures fuisse editos casu ventre, ut C. Iulij Cæsari pr. 51. lib. 6. n. 16. & 18. imperfecti aliquando sunt vitales, & succedere possunt, pr. 52. lib. 6. n. 24. quinquagenariæ etsi mirabilis, legitimus esse potest sanctione Iustiniani, præsu. 24. lib. 5. n. 6. septimestres vitales sunt pr. 52. lib. 6. num. 10. suppositi crimen inter delicta falsitatis enumeratur, & an & quando præsumatur, pr. 24. lib. 5. n. 1. & seq. usque ad n. 25. Et quando non præsumatur, ibid. n. 25. & seq. ille non præsumitur suppositus: quem amor paternus filium esse ostendit, pr. 55. lib. 6. n. 3. fœtusque mulieris, quibus signis aut conjecturis cognosci possit perfectè vel immediate editus, pr. 52 lib. 6. n. 1. Qui enim partum immature ac intempestive editum abierit, præsumptionem contra se habet, ibid. n. 2. & 4. immaturitas atque imperfectio validis atque urgentibus præsumptionibus probari debet, ibid. n. 5. dicitur aliquando immaturus, aliquando imperfectus, & quid differant, ibid. nu. 6. & 7. immaturitas ex quo præsumatur, ibidem n. 16. & 17. Et nunquid ex vehementi tussi, qua affligebatur mulier partus immaturitas conjecturari possit, ita quod abortum fecisse dicatur, ibid. nu. 20. & seq. vide Mulier. suppositio testibus præstari potest, pr. 24. lib. 5. n. 3.

Partum suppositum conjecturis probatur, q. 58. lib. 1. nu. 7.

BIU Cujas

Passio est effectus actionis, q.14.lib.1.n.70.
Passibiles qualitates cur sic dictæ, q.14.lib.1.n.36.
Passum continetur nomine vini, & quid sit, pr.152.lib.4. num.19.
Parum & nihil æquiparantur, pr.29.lib.2.n.25.
Patavini Collegij mos de jure respondendi, pr.71.l.2.n.11.

Patris amor erga filios quantus sit.

Patris erga filium tantus præsumitur amor, ut magis velit filio quam sibi beneficium conferri, pr. 96. lib.4.nu. 255.amor & affectio erga filium incredibilis est & præsumitur magis ipsum filium diligere, quàm Ecclesiam maximè quo ad legitimam, pr.83.lib.4.n.37.& 44.erga filium tam incredibilis est amor, ut propriam gloriam quam ipsi vita anteferre solemus gloriæ filij postponere soleat, pr.56.lib.6.n.13.
Pater & filius quo casu censeantur una & eadem persona pr.18.lib.4.n.36.& 27.33.& filius censentur una & eadem persona pr.89.lib 4.n.79.
Patris & filij non reputatur eadem persona in prudentia, & fide.pr.58.lib.6.n.12.
Pater præsumitur diligere filium plus quam seipsum: & dicitur eadem persona cum filio, pr.37.l.4.n. 12. non minus diligit filium quàm seipsum, unde præsumptio est, quod quemadmodum quis seipsum offendere nolit, ita etiam nolit filium lædere & si quid in filium commisit, id correctionis gratia admisisse præsumitur.pr. 14.lib.5. nu.1 præsumitur plus filium diligere quàm uxorem, præcipuè quando agitur de successione, præsu. 141.lib. 4.nu.20.& præsu.139.lib.4.n.6.
Pater præsumitur magis diligere filium, quàm extraneam sobolem, præs. 186.lib. 4. nu.35. Et præsumitur semper voluisse conservare jus legitimæ successionis inter suos filios, ibid.num. 36. quando & quantum præsumatur diligere filium, præs.56.lib.6.n.2.3.& seq. ubi torquendi sunt pater, & filius, primum torquendus est filius in conspectu patris, ut pater ipse citius verum confiteatur, ut qui magis timeat filio quam in semetipso, ibid.n. 5. quantum affligatur videns pro peccatis suis filium pati, n.7. non dicitur liberatus à carcere si filium ibi dimisit vel obsidem dedit.n. 11.
Patres magis terrentur in personam filiorum quàm in propriam, pr.33.lib.5.n.8.
Pater præsumitur æquè diligere filios primæ & secundæ uxoris, præs.75. lib.4.n.2.testando præsumitur magis dilexisse filios quam extraneos, præsu.130.lib.4. n.15. testando præsumitur magis diligere suos descendentes, quàm substitutum extraneum, pr.186.l.4.n.20.præsumitur voluisse sumere bonum consilium pro filio, præs. 36.lib.4.n.3.& præs.81.lib.4.nu.30. & præs. 54. lib.4. nu.9.& præs.56.lib.6. nu. 15. Et præsumitur persæpè invisere consuevisse ipsum filium in Gymnasio existentem, ibid.n.16. Et pro filio tandem omnia vult pater, ibi n.17.& seq.an mater filium plus diligat ex Aristotele, & de immenso amore matrum erga filios & quarundam impietate, præs.56.lib.6. nu.22.& 23.præsumitur velle servare æqualitatem inter filios pr. 26. lib.4. nu.22. non præsumitur contemplatione filij naturalis velle excludere filium legitimum, & ideò si filio substituit alium filium naturalis non faciet deficere conditionem, pr.78.lib.4.nu.62. si donat filio benemerito non expressis ipsis beneméritis, præsumitur donasse illorum contemplatione, alioqui donatio non valeret, pr.4.lib.6.n.23. non præsumitur dolo facere, si filium quem in potestate habet non exhibet, pr. 29.lib.6.n.8. præsumitur magis diligere natum filium se vivo quàm natum se mortuo, pr.26.lib.4.nu.25.& pr.33.lib.5.n. 22.pr.36.lib.4.n.10. Si in testamento igitur dicat si me mortuo nascetur, eo vivo, & non mutavit testamentum cum potuerit, præsumitur velle decessisse intestatus ibidem.1.
Patris culpa vel peccatum non debet nocere filio in his, quæ ipse filius aliunde habet, pr. 96. lib. 4. nu. 21.factum non debet obesse filio, pr.38.lib.5.n. 13. maculas filiis antea notis minimè præjudicare debet, quin uti poterant ex paterna dignitate ante crimen commissum, pr.33.lib.5.nu.36.possessio filio nocere non potest, pr.55. lib.6. nu.20.

Pater ad quæ teneatur liberis: an & quando teneatur filiæ dotem constituere.

Pater tenetur de jure communi præstare alimenta filio & ejus uxori, pr.157.n. 41. naturalis tenetur ad impensam studiorum pro filio naturali: tenetur enim ad pietatis officia erga filium, præs. 191. lib. 4. nu.26. non tenetur filium divitem alere pr.96. lib.4. numero 25. non tenetur filio emancipato restituere illud quod est sibi relictum præsumpt. 23. libro 4. numero 6. cogitur consentire filio recipienti dotem ab uxore, & se obligare, pr.190.lib.4.n.12.& 14. vel mater non possunt obligare filium religioni, tradendo ei habitum ipsum religionis, pr.83.lib. 6.nu. 11. tenetur filiæ dotem constituere, & sic etiam ipsam alere, pr 191. lib.4.n.4. Et ejus successor ita tenetur præstare alimenta filio sicut tenebatur ipse pater ibi.nu.5.licet teneatur jure naturæ filium alere, non tamen tunc tenetur, cum ipse filius sua lata culpa assignata pro alimentis portionem malè consumpsit & dilapidavit, ibid.n.9. Et non tenetur dotare filiam, quæ sibi semel assignatam dotem malè consumpsit ibidem n.11. non solum tenetur alere filium de præsenti sed etiam ea facere, quibus in futurum seipsum alere & tueri possit, ibidem n. 13. 18. Et si filius non aluerit, & necessaria ejus non præstiterit, anathema censetur, ibidem nu.16. jure tenetur filiam dotare pr.180. libro 4.nu.6. Et tenetur pro filio dotem recipere, & potest ad hoc cogi, ibidem numero 24. Et si non dotavit filiam dum viveret sed dotem constituit in testamento, an id facere potuerit de rebus quæ subjacent substitutioni fideicommissi ibidem n.44.quando aliquid simpliciter relinquit filiæ, præsumitur dotis nomine reliquisse, ibidem num.49. Et nunquid possit alienare bona fideicommissi pro dotanda filia, quæ jam est matrimonio copulata, cum non teneatur dotare filiam jam nuptam, ibidem num.52. an & quando filiam exheredare, vel dotem ei denegare possit, quæ se invito nupsit ibidem n.54. & seq. Et nunquid bona fideicommisso subjecta possint alienari pro dote constituenda in supradictis casibus, ibidem tenetur dotare filiam non jure obligationis, sed judicis officio, ibidem n.62.Contra, quod imò jure actionis teneatur ibidem n.64.tenetur dotare filiam etiam divitem, ad alimenta vero ei non tenetur, ibidem, n.68.Et tenetur dotare filiam jam nuptam, & ob id potest alienare bona fideicommissi pro dotis constitutione, ibidem nu.72.73.nunquid teneatur dotem constituere filiæ ex bonis fideicommissi, si ipsa ante 25. annum ipso patre inscio nupsit indigno, & ipsi dos non fuit promissa, ibidem n.76. & seq.ita tenetur filiæ dotem constituere pro matrimonio spirituali, sicut & temporali, ibidem nu. 91. Et tenetur filiæ ultra legitimam aliquid dare, quando legitima est adeo tenui ut viro copulari non possit, nisi dos excedat legitimam, ibidem nu.104. Et si reliquit ipsi filiæ legitimam, quæ sufficit pro dotis constitutione, non potest alienare ipsa bona fideicommissi pro constituenda sibi dote, ibidem num. 117. Et quid si reliquit legitimam filio, qui habuit etiam trebellianicam

BIU Cujas

cam & omnia is consumpsit, nunquid filia dotando possit alienare bona fideicommissi: quæ tantum supersunt, ibidem n.118. Et quid si ipse testator gravavit filios restituere omnia bona, & prohibuit alienationem etiam ex causa dotis, nulla dote filiæ relicta filiæ, quæ à fratribus excluditur ex dispositione statui, ibidem n. 119. non potest assignare pro dote feudum, quando habet alia bona libera, ex quibus possit eam dotare, ibidem n.170. si reliquit dotem filiæ, quæ est exclusa à statuto propter masculos, præsumitur purè legasse, præs. 146. lib.4.n.43.

Pater legans aliquid filiæ, quam dotare tenetur, an animo compensandi fecisse præsumatur, pr.109. libro 4.n.7. 22.23.24. & seq. si reliquit centum filiæ si nubet, & quinquaginta si monasterium ingrediatur non valet hæc dispositio. pr. 189. lib.4.num.92. licitè potest legare filiæ mille si nupserit, & monasterium ingrediatur ducenta tantum. præsum.3. lib.4.nume.4. Contra, n.26. & malè.

Pater quid teneatur relinquere filiis, & quos ipsis substituere debent: quando possit gravare, quos alios instituere possit. Et quando possit filios exhæredare.

Pater & cæteri ascendentes præsumuntur velle relinquere hæreditatem filiis, & descendentibus ex eis, præs. 34. libro 4.n.1.

Patris hæreditas magis debetur filio quàm è converso. pr. 33. libr.4.n.3.

Pater si habet prolem legitimam, prohibetur relinquere nepoti ex filio spurio, pr.96. lib.4.n.26. Idem si ipse nepos natus ex filio incestuoso, ibid.n.27. si in testamento duos filios instituit universalem unum, & alterum in re certa, institutus ille in re certa quare non habeatur pro legatario. pr. 20. lib.4.n.5. Et quid si usus est verbo directo ibid.

Pater si filium gravavit hæreditatim restituere Titio nepoti, an filij fratres Titij æqualiter in successione concurrant, pr.89. lib.4.n.115. si unà cum filio extraneum instituit, & utrumque gravavit restituere, in personam filii subintelligitur conditio si sine filiis decesserit, pr.89. li.4.n.52. Secus si in personam extranei, ibid. instituta filia in re certa, & in reliquis exclusa, si instituit filios, & uno eorum decedente sine filiis substituit superstitem sub illis verbis, sine filiis comprehenditur neptis testatoris ex filio prædefuncto præ.85. lib.4.n.8.9. 10. 11. Et quid si substituit extraneum vel filium ib. n.12.13. si duas filias in certis rebus instituit, & duos filios instituit hæredes universales, deinde dixit omnes filios meos invicem substituo, ut fœmina censeatur invicem substituta cum masculis vulgari substitutione, pr.60. lib.4.nu.11. & num.seq. cum declaratione, ut n. 14. & 15. solo nutu testari potest inter liberos pr. 19 lib. 4.nu.12. potest testari pro filio furioso, si is perpetuo sit furiosus pr.30. lib. 4.num.15. Et quid si habet dilucida intervalla, ibid. pro filio impubere testari potest, nempe ei pupillariter substituendo usque ad pubertatem: ultra pubertatem secus, pr.47. lib.4.n.1. si usus est in testamento verbo aliquo tantum, non præsumitur hæredem fecisse, præsumpt.20. libro 4. numero 9. si in primo testamento reliquit jure institutionis, & in secundo simpliciter, qualitas jure institutionis non censetur repetita in 2. pr.176. li.4.n.4. præsumitur adhibere voluisse clausulam codicillarem in testamento inter liberos, pr.31. libro 4. numero 16. non censetur extraneum propriæ soboli velle præferre, præsumg. 37. libro 4. numero 14. si filio suo impuberi substituit, si impuberi ætate decesserit, anis filius præsumatur decessisse impubes, præsumpt.182. lib.4.nu. 4. potest filio substituere ex quadam dispensatione contra communes juris regulas, quæ tamen est favorabilis præsumpt. 39. libro 4. numero 35. substituendo filio ejus personam sustinet, & dicitur facere, quod ipse filius fecisset, præsumpt.39, lib. 4. nu. 36. substituendo nomine filij præsumitur disponere sicut disposuisset ipse filius si testari potuisset, pr. 39. lib. 4.n.81. & n. 85. non potest facere exemplarem substitutionem filio sui juris effectu, cum sit quemadmodum extraneus, præsum. 50. lib.4.nu.5. si simpliciter gravat filium suum hæredem institutum post mortem suam restituere Ecclesiæ, intelligitur si ipse filius decesserit sine filiis præsumpt. 83. libro 4. numero 38.

Pater si instituit filium, & ipsum gravavit post mortem suam restituere alteri, subintelligitur conditio, si sine liberis decesserit, præsu. 89. lib. 4. num. 19. Et idem quando avus instituit nepotem, vel proavus, ibid. non præsumitur gravare velle filium onere fideicommissi, præsu.171. libro 4. non potest gravare, filium in ejus legitima, potest tamen filio impuberi substituere, atque ita pro eo testamentum facere, præsu. 72. libro 4. numero 2. & nu.3. si divisit bona inter filios, & ea illis assignavit, jureque dominij transtulit, si decedit condito testamento, in quo ipsos gravavit ad restitutionem, non tenetur dicta bona restituere sic ipsis assignata, & ibi redditur ratio, præsumpt.196. libro 4.nu.12. Secus si filij eadem bona concesserunt patri cum facultate testandi, ibidem numero 13. quando relinquit filio illegitimo, cum factus erit legimus & capax successionis, ipsi filio statui poterit termius intra quem legitimari faciat, alioqui sit exclusus, præsumpt. 95. libro 4. nu.38.

Patri non est permissum aliquid relinquere filio spurio, nec est ei concessum, ut prohibeat molestiam ipsi spurio inferri, præs. 96. lib. 4. numero 9. & seq. Vide filius spurius.

Pater si legavit uxori aliqua in vita, & deinde uxorem & filiam æqualiter instituit, si filia sine liberis decesserit, voluit totam ejus hæreditatem pervenire ad Ecclesiam, exceptis legatis, nunquid mortua uxore superstite filiæ debeantur Ecclesiæ legata, præs. 37. libro 6. nu.12.

Pater si propria pecunia acquirit emphyteusim pro se & filio spurio, admittitur spurius causa alimentorum, nisi alimenta excederent debitam quantitatem. pr.96. lib. 4.num.30. præsumitur bona mente cohæredasse filium præsu.28. libro 4. nu. 2. & 4.7.8.9. Et quando malæ mente præsumatur id fecisse, ibid.n.5.

Pater si præterivit posthumum in testamento, in quo apposuit clau. codic. conceptam hoc modo, si non valeret, an censeatur filius gravatus onere fideicommissi erga hæredem scriptum, præsu.32. libro 4.6.

Præteritum imperfectum includit tempus præsens, & futurum, ibid. & quid operetur, & quando non verificetur de futuro, ibid.

Pater potest bona sua vendere, & pretium in mare projicere, in præjudicium filiorum præsumpt.83. libro 4. nu.7.

Pater qui semper vel ignoranter posthumum præteriit in testamento adjecta clausula codicillari, quid censeatur voluisse. præsu.32. libro 4. numero 3.6.7.8.9.10. & sequ. Vide clausula Codicillaris si scienter præteriit filium jam natum, quid præsumatur ipsum velle operari clausulam codic. præsump.32. libro 4. numero 2. non præsumitur filium injustè exhæredasse, præsu. 10.

BIU Cujas

libro 4. nu. 12. Nec moriens præsumitur immemor vitæ æternæ, ibid. tres habens filios, si duos tantum hæredes fecit & tertium quem solebat habere, non nominavit, præsumitur eum tacitè exhæredasse, præsu. 36. lib. 4. nu. 30. Secus si pater, vel mater non cogitavit de tertio filio nascituro nec potuit morte præventus mutare testamentum ibid.

Patri acquiritur ususfructus ex bonis filio relictis pr. 23. libro 4. nu. 5.

Pater non potest rem filij sine decreta alienare, pr. 38. lib. 4. nu. 10.

Pater, avus, & reliqui ascendentes, quo casu inter extraneos hæredes numerentur quibus institutis, uxor usufructuaria consequatur ipsum usumfructum, non autem sola alimenta, præs. 140. libro 4. nu. 3. & 4. & sequ. & filius si una in bello mortui sunt, & dubitatur quis primò sit vita functus, pater prius præsumitur mortuus præsu. 48. libro 6. nu. 2. & filius pubes si una simul perierunt bello, ruina aut naufragio, & agitur de superexistentia respectu successionis, quis primo mortuus præsumatur, præsum. 50. lib. 6. num. 21. 22. & seq.

Patre, & filio, marito vel uxori in bello, vel naufragio simul mortuis, si ignoratur, quis primo decesserit, is successor præfertur qui possidet, pr. 69. libro 6. numero 11.

Pater qua pœna possit filium afficere: quando ipsum possit natalibus restituere & possit illum legitima privare.

Pater potest justè requirere judicem, ut carcerari faciat filium suum & cum certa à se designata pœna afficiat, pr. 14. libro 5. numero 2. Limita. ibid. nu. 3. si relegat filium in aliquo loco, vel carceri includit, non potest accusari de carcere privato, quia animo corrigendi ipsum id fecisse censetur, ibidem n. 4. & 5. verberans filium suum clericum non incidit in excommunicationem, quia præsumitur id fecisse animo corrigendi, ibid. num. 6. Et si excidit modum in castigando ipsum filium punitur solum de excessu, non autem de omnibus percussionibus, ibid. n. 7.

Pater offerens filium suum nocentem judici, non præsumitur offerre, ut ipsum summo supplicio afficiat, imò filius sic oblatus mitiori pœna erit puniendus, ibid. n. 8. Idem de patre & filio hæredis, ibid. sicut potest filium illegitimè natum justis natalibus restituì facere aliis filiis invitis, an pariter possit ipsemet filius mortuo patre legitimationem impetrare, si pater ipse fuit hujus propositi, & quando hoc propositum patris præsumatur pr. 80. lib. 4. n. 1.

Pater vel mater si asserunt aliquem esse filium suum, intelligitur quod asserant esse legitimum, pr. 54. libro 6. nu. 21.

Pater si reliquit filio legitimam, & Ecclesiam in residuum hæredem instituit, non valet testamentum favore Ecclesiæ pr. 189. libro 4. n. 128. Si autem instituit filium & eum gravavit restituere, demonstravit, se velle priori loco providere filiis, deinde Ecclesiæ, ibid. n. 129.

Patri permissum est, ne aliquid relinquat filio professo ultra ejus legitimam præs. 83. lib. 4. n. 11.

Paterfamilias ille præsumitur, qui communi opinione ita habitus est, ob id quod se pro tali gerebat pr. 55. libro 6. nu. 29.

Pater videns filium creari decurionem, & tacens dicitur consentire illi creationi, pr. 99. lib. 6. n. 17. adoptivus non tenetur alere filium adoptatum, contra opin. Gl. Spec. Bald. & Lambertini, quæst. 35. lib. 1. n. 26.

Pater vel alius qui dotare tenetur, dotem promittens arbitrio boni viri promisisse censetur, quæst. 43. libro 1. numero 9. substituendo filio extraneum, præsumitur filios ex eo natos excludere voluisse, quæst. 23. libro 1. numero 14. substituens filio impuberi censetur substituisse, etiam si in pupillari ætate decesserit, ibid. n. 15. notarius quando possit recipere instrumentum pro contractu gesto à filio pr. 51. libro 2. nu. 19. præsumitur stipulari filiis, non ut filiis, sed ut hæredibus, pr. 38. lib. 3. n. 14.

Pater acquirens pro filiis præsumitur non ut filiis, sed tanquam hæredibus acquirere, præs. 48. libro 3. num. 1. 2.

Pater filiis ut filiis tantum præsumitur stipulatus, si sibi stipulatus non sit, ibid. nu. 7. & seq. alienando bona præsumitur filiis lucra matrimonialia reservasse, pr. 20. libro 3. n. 1. 2.

Pater filij minoris bona administrans, sine Prætoris decreto alienat. pr. 81. lib. 3. n. 5.

Pater donator in eadem voluntate usque ad mortem perseverasse dicitur, si tacitè vel expressè eam non revocaverit. pr. 29. libro 3. n. 69. emens nomine filij, &c. Vide verbo emens.

Patris assertioni justa se de causa filium exhæredasse, quando credatur, pr. 29. libro 3. n. 39. 40. de bonitate & effectu in liberos lex multum confidit, pr. 81. libro 3. nu. 4.

Patri litiganti adversus filium, non creditur de ætate filij ad detrimentum ejus, pr. 51. libro 2. numero 29. personæ valde honestæ, & in digninate positæ, plena datur fides. pr. 51. libro 2. n. 21.

Patrem filio rectè consuluisse præsumitur, pr. 127. libro 3. nu. 16.

Patre & filio dotem restituere promittentibus casu quo inter ipsos contentio sit, ad patrem pervenisse præsumitur si ipse solus familiam administret pr. 14. lib. 3. nu. 9. 11. 15. 16. filio impuberi substituente per vulgarem expressam, dicimus contineri tacitam pupillarem, & an illa dicatur ficta vel præsumpta, q. 9. libro 1. n. 5. repudiante quod sibi erat acquirendum, ut acquiratur filio, adventitium dicitur non profectitium, pr. 29. lib. 3. nu. 96. banniti legitima ex bonis matris sibi debita in filium banniti defertur, eique acquiritur irrevocabiliter, ita ut pater à banno restitutus illam non recuperet præs. 46. libro 5. n. 14. 15. & seq.

Patri fides adhibenda, quando de filij persona loquitur, pr. 56. lib. 6. n. 20.

Patria dicitur communis omnium nostrum parens, pro qua nos totos ipsi dedere, & pro ea mori, atque in ea post Deum & parentes omnia nostra ponere, ac quasi consecrare velle præsumitur, præsum. 12. libro 5. num. 1. 2. 3.

Patriæ multa debemus, multa parentibus, & multa mutuis, sed filiorum causa omnia volumus, pr. 56. lib. 6. nu. 19. causam causæ nostræ anteferendam Horatij Coclitis testimonio deprehenditur, præsumd. 13. libro 5. numero 1.

Patriam deserens, vel rus potius habitans quàm civitatem, non dicitur impius, quando justis de causis id facit, pr. 2. lib. 5. n. 10.

Patronus asserens intra debitum tempus præsentasse probare debet. præsum. 77. lib. 6. n. 10. qui petit tanquam pauper alimenta sibi præstari à liberto, debet suam paupertatem probare, præsum. 25. lib. 6. nu. 17. consentiens nuptiis libertæ, jus operarum donare præsumitur, pr. 33. lib. 3. n. 6.

Patronatam præsumi Ecclesiam illius loci, ubi ædificata est, pr. 90. libro 3. n. 9.

Patrimo-

BIU Cujas

Patrimonium augere in dies quis præsumitur, qu. 14. lib. 1. nu. 67.

Patientia sola, cum de magno præiudicio agitur non præsumi facit titulum, præsumptio 8. libro 3. n. 35. mulieris in permittendo virum administrare bona sua, an & quando faciat præsumi ea dotis nomine constituta, præsumpt. 6. lib. 3. n. 73. 76. & seq.

Pauper de præsenti, præsumitur etiam retro fuisse pauper, quæst. 24. lib. 1. num. 46. non præsumitur effici dives, præsumptio 28. lib. 6. n. 11. qui fuit olim, nunquid hodie talis præsumatur, præsumptio 25. lib. 6. numero 9. præsumitur facilius deierare quam dives, præsumptio 4. libro 5. numero 9.

Paupertas non est habitus permanens, sed variabilis, pr. 25. lib. 6. n. 11.

Peccandi consuetudo etsi multum operetur ad præsumendum contemptum in foro exteriori, nil tamen facit quo ad forum conscientiæ. pr. 44. lib. 5. n. 4.

Peccans spe absolutionis consequendæ virtute indulgentiarum non potest ex vi ipsarum absolui, præsumpt. 19. lib. 5. nu. 6.

Peccator in quacunque die, & in quacunque hora conversus fuerit, impietas eius non nocebit ei, præsumptio 94. libro 6. numero 3. qui peccati pœnitentiam egit, non dicitur amplius peccator, præsumpt. 32. libro 5. numero 36.

Peccatum mortale, per se suique natura operatur remotionem à Sacramentis, præsumptio 49. libro 5. numero 22. originale non est essentia animæ, sed in potentia sola, præsumptio 1. lib. 5. numero 9. primi parentis non efficit, quin ab ipsa natura animo creatus sit bonus, sed illi bonitati aliquod attulit impedimentum, quod per Christi Saluatoris nostri mortem, & ex sacri baptismatis lauacro penitus sublatum fuit, præs. 1. libr. 5. numero 12.

Peccata parentum non imputantur filiis, quæ post eorum nativitatem parentes commiserunt, præsumptio 33. libro 5. numero 32. Intellige de pœna excommunicationis, ibidem nu. 34.

Peculium an & quando legatum præsumatur: & quid ex præsumpta testatoris voluntatis legato peculio contineatur, & quid ex eo deducatur, & quando extinguatur. pr. 155 lib. 4. n. 1. & per tot.

Pecunia an veniat in legato omnium bonorum mobilium, præsumptio 138. libro 4. numero 1. 2. 3. & sequen. in arca testatoris reperta nunquid includatur fideicommisso omnium bonorum ab eo relicto præs. 197. libr. 4. numero 2.

Pecuniam qui numeravit statim post stipulationem, stipulationis respectu præsumitur numerasse, præsumpt. 12. libro 6. nu. 24.

Pecuniæ exactæ quæ fuerunt apud tutorem præsumuntur esse apud eius hæredem pr. 61. lib. 6. n. 12.

Pecunia falsa non dicitur pecunia, nec soluentem liberat, pr. 131. lib. 3. n. 17.

Pecunia reperta penes mulierem an ex confessione mariti mulieris fuisse præsumatur. pr. 51. lib. 3. n. 27.

Pecunia in sacculo alicui tradita præsumitur, pr. 69. lib. 3. n. 1. 2. 3.

Pecuniæ solutioni destinatæ dominium etam in aliis contractibus quam mutuo transferri, pr. 58. libro 3. numero 2.

Pecuniam legans testator, præsumitur de usuali & currente intellexisse. pr. 76. lib. 3. n. 2.

Pecuniam confitens recepisse, & intra triennium exceptionem non numeratæ non obiiciens præsumptionem iuris, & de iure contra se habet, quæst. 61. lib. 1. nu. 3. Contra eam tamen admitti probationem in contrarium, ex creditoris confessione etiam extra iudiciali, ibidem numero 16. mutuo suscipiens arma emens, homines conducens, indicium delicti facit ut torqueri possit, qu. 89. li. 1. nu. 120. Neque innocens est is, qui pecuniam concredidit, n. 121.

Pecuniam in utilitatem Ecclesiæ conversam, an & quibus præsumptionibus & coniecturis probetur, præsump. 55. lib. nu. 4.

Pecuniam mutuo susceptam filio in causam patris convertente, cessat S. C. Maced. pr. 68. lib. 3. n. 1. 2.

Pecuniam solutioni paratam fuisse, an & quibus coniecturis probetur. pr. 58. lib. 3.

Pecuniæ non numeratæ exceptio competit intra biennium tantum, idque extenditur. pr. 145. lib. 3. numer. 1. 5. 8. 10. 12. 13.

Pecuniam fuisse numeratam lapso biennio an sit præsumptio vel fictio ibi. numer. 2. Et in hoc opinio auctoris, nu. 3.

Peluis quid sit, præsumptio 160. libro 4. numero 13. In pendentibus à voluntate unius, si non valet quod ago ut ago, nec valebit, ut valere potest: & quando hoc procedat, pr. 2. lib. 4. n. 20.

Pœna non potest indici, nisi expresso iure cautum sit, pr. 49. lib. 5. n. & pr. 144. lib. 3. n. 3.

Pœnam non meretur, qui aliquid agit lege permittente, præs. 189. libro 4. numero 80. Pœna illa debet imponi, quæ alioqui non repugnet legi vel menti iudicis, ibid. nu. 17.

Pœna mitior & levior & quando præsumatur à lege vel iudice imposita. pr. 49. lib. 5. n. 2. 13. 19. & seq.

Pœna capitalis si sit à lege indicta, interpretatur de pœna excommunicationis, vel de carcere perpetuo. pr. 49. lib. 5. nu. 4.

Pœna imposita contrahenti matrimonium cum consanguinea non habet locum quando solum contraxit sponsalia. pr. 93. l. 6. n. 6.

Pœna imposita à statuto offendenti officialem non habet locum aduersus eum qui offendit uxorem officialis, præsumptio 121. lib. 4. numero 8. In pœnalibus fit lata interpretatio, quatenus sermonis proprietas suadet, præsumptio 49. libro 5. numero 15. Et admittitur extensio in pœnalibus, ne alioqui delictum remaneat impunitum, ibidem numero 26. In pœnalibus stricta fit interpretatio, & odiosa censentur, præsum. 4. libr. 6. numero 33.

Pœna corporis afflictiua non imponitur ex præsumptione testi fide digno coniuncta, qu. 98. lib. 1. n. 1. 2.

Pœna pecuniaria ubi imponenda veniat, cum præsumptione testis fide dignus sufficit, ibid. n. 3.

Pœna pro parte unius in contractu apposita, non præsumitur, pro parte alterius repetita, pr. 144. lib. 3. n. 3.

Pœna adiecta uni contractui, non censetur repetita ad alium. ibid. n. 8.

Pœnam delicti princeps sine causa remittere potest, pr. 10. lib. 2. n. 13.

Pœnam ex dispositione hominis debitam, recepta sorte principali remissam censeri. pr. 45. lib. 3. n. 17. Idque procedere etiamsi creditor protestetur, saluo se iure prosequendi æstimationem quanti plurimi feci sse. ibi. n. 18.

Pœnam remittendo iudex condemnato, præsumitur etiam remittere infamiam. pr. 90. lib. 2. n. 10.

Pœnam aliquam loco obligationis à lege subrogatam alternativam dici pr. 45. lib. 3. n. 23.

Pœna duplici afficiendum neminem. pr. 112. lib. 3. n. 2.

Pœna ordinaria vel extraordinaria puniri pro delicto, ex qua præsumptione quis debeat, qu. 97. lib. 1.

Pœnitens in articulo mortis an saluari præsumatur, pr. 94. lib. 6.

BIU Cujas

Pœnitere proprie dicitur, qui proprium errorem detestatur, & à proprio facto recedit, pr.37.lib.3.n.24.

Pensio excessiva, à Pontifice modificata, ex iusta causa modificata præsumitur, pr.10.libro 2.n.23.

Pensionem recipere & emphyteutam expellere, non esse contraria, pr.111.lib.3.n.4.

Pensionem pro futuro recipiendo, dominus emphyteutam in iure suo confirmat.pr.112.lib.3.n.23.

Pensionem præstans Ecclesiæ pro re tanquam emphyteotica per decennium, præsumptionem habet eam pro tali sibi fuisse concessam, pr.131 lib.3.n.67.

Penoris legati nomine, quid contineatur, præsumpt.152. lib.4.

Percutiens aliquem præsumitur id fecisse animo defendendi, non autem offendendi, pr.2.lib.3.n.15.

Percutiens quando ex instrumento cædis seu teli genere præsumatur habuisse animum occidendi, pr.40.lib.5.n. 10.11 & seq.& præs.2.n.26.

Peregrini vel qui cives Romani non erant, non poterant olim hæredes instituì.pr.30.lib.6.n.5.

Perfectio illa appellatur, cui nil quod agatur, superest, pr. 1.lib.6.num.10.Et perfectum id dicitur, quod ab alio nil mutatur, ibid.n.11.

Periurus semel semper in posterum peierare præsumitur, & sic reiiciendus est à iuramento præstando.pr.52.lib. 5.n.12.& pr.24.lib.1.n.25.

Periurus à dicendo testimonio repellitur etiam post obtentam absolutionem à periurio pr.22.li.5.n.7.

Periurus semel verum fateri non præsumitur, pr.60.lib.6. nu.9.

Permissa omnia regulariter censentur, quæ expressè prohibita non reperiuntur, pr.16.lib.6.n.2.

Permissio est favorabilior prohibitione.pr.16.l.6.n.3.

Permissum ob causam, censetur quatenus ea urget, & non ultra permissum.pr.29.lib.3.n.22.

Periculum rei in se suspiciens præsumitur emisse.præs.74. lib.3.nu.2.

Perpetuum præsumitur in dubio quod temporale potest esse & perpetuum, pr.109.lib.3.n.9.

Persarum lege sancitum legitur Danielis c.6. ne mutari ullo possit modo edictum aut lex, quam rex Persarum condidisset.pr.34.lib.5.n.4.

Perseverantia dissensus, & metus adhibitus ante contractum matrimonij separationem, præsumpt.36.lib.6. nu.7.

Persistens in crimine notorio recusando correctionem suspectus est de hæresi.pr.6.lib.5.n.32.

Persona quædam dicatur indigna, cui filia nubere debeat, pr.189.lib.4.n.85.

Persona cohærentia quomodo unum magis alteri cohæreat.pr,92.lib.6.numer.5. identitas unitasque probari debet ab eo, qui eam asserit, præsumptio 15. libro 6.nu. 36. identitas quomodo probetur, ibidem numero 39.& seq.

Personæ industria an & quando electa præsumatur, præs. 92.lib.6.n.1.2.4.9.10.13.14.

Persona personæ accessoria esse non potest pr.154.lib.4.numero 9.

Persona excludens substitutum quænam præsumatur ex coniectura ta mente testatoris, præsumpt.62. libro 4.numero 36.

Persona certæ si est instituta, sed dubitatur, quænam illa sit, corruit institutio, nisi certificetur, & appareat, de qua sensit testator, pr.25.libro 4.n.5.

Persona incerta de certis instituta, quæ non certificatur an valeat institutio, pr.25.lib.4.n.18.19.

Persona penitus incerta instituta, corruit ipso facto institutio.pr.25.lib.4.n.2.3.4.

Persona intermedia consideratur in dispositione legis non hominis, qu.46.lib.1.n.35.

Persona quæ damnari debet certa sit oportet, qu.59. lib.1. nu.2.

Persona extrinseca in actu non subintelligitur, præs.49.li. 3.nu.24.

Persona extrinseca non præsumitur.pr.132.lib.3.n.29.

Personæ ob meritum, non est à iure communi recedendum, pr.51.lib.2.n.24.

Personæ qualitas plurimum considerabilis, ad probandum vel præsumendum animum aliquid facientis, præs. 135.lib.3.nu.15.

Personæ honestas probationem contra præsumptionem iuris & de iure admitti facit, q.64.lib.1.n.2.

Personæ indeterminatæ præsumptione circa condemnationem nil operatur, qu.59.lib.1.n.1.

Personæ egregiæ asserenti se syndicum civitatis creditur, temporis stante diuturnitate.pr.33.lib.2.n.28.

Personam duorum sustinere quis an possit.præs.131. libr.3. n.7.& 11.

Pertinacia in hæresi est gravissimum crimen, & ideo in dubio non præsumenda.pr.7.lib.5.nu.20.

Pertinentiæ feudi vel castri, aliæ proximæ, aliæ remotæ, & quæ utraque pr.99.lib.3.n.8.& seq.

Pertinentiarum verbo in venditione castri solum iurisdictionem, & castro cohærentia, non autem prædia intelligi.pr.101.lib.3.n.5.

Petens id, quod restituturus est, præsumitur dolosus, pr.3. lib.5.n.88.Secus si petit alieno nomine, ibid.n.89.

Petitio partis in citatione, est de solemnitate extrinseca, pr.23.li.2.n.8.

Petrus Apostolus negati Saluatoris deploratione facta ab Apostolatu non fuit deiectus.pr.47.lib.5.n.11.

Philippus Decius adeo senectute emarcuisse fertur, ut nullius legis aut paragraphi recordaretur.pr.45.lib.6. numero 35.

Phisiognomia mala, aliis adiuta adminiculis, torturæ facit locum, qu.88.lib.1.n.130.

Phrenetici quales.pr.45.lib.6.n.4.& 10.Et qui sint laqueis vinciendi, ibid.n.5.

Pignus quando præsumatur potius quam venditio, vel in solutum datio, pr.150.lib.3.n.14.15.16.

Pignus in dubio præsumitur idoneum, & sufficiens, pr.93. lib.2.n.3.

Pignus tanquam sortis accessorium, illius naturam sequitur.pr.120.lib.5.n.3.

Pignoris venditio permissa debitori, à creditore quid operetur, pr.115.l.3.n.49.& seq.

Pignori sibi datam rem scienter ementes, præsumuntur invicem consentire, & pignoris ius remittere, pr.117.lib. 3.nu.8.

Pignore conventionali non transit dominium, nisi pro valore, & quantitate pignoris, secus in pignore iudiciali aut prætorio.pr.92.lib.2.n.3.

Pignora à iudice victori assignata, pro toto debito assignata præsumuntur, & qua sit ratio.pr.92.lib.2.n.1.& 2.

Pignora limitatè assignata à iudice pro certa quantitate, non præsumuntur pro toto debito assignata, ibid.n.4.

Pignora idem si creditor protestetur, se pignus nolle, nisi pro suo iusto valore, n.5.

Pignore restituto non censetur remissum ipsum debitum, & cur.pr.140.libro 3.n.24.& seq.

Pontifex, Episcopus, Magistratus, Doctor, peritus in arte, semper electus præsumitur idoneus, pr.86.lib.2.n,2.3.4. 5.& 6.

Pontifex non abrogans leges civiles clarè, & absolutè, censetur eas approbasse, maxime quoad loca Cæsari subiecta, q.80.lib.1.n.23.

BIU Cujas

Pontifici maximo omnis à Deo data potestas, pr. 14. libro 2. nu 2.

Pontificis potestas nulla est adversus leges civiles, nisi cum iniquæ sunt, & injustæ, q. 80. lib. 1. n. 22.

Posita intra fines rei venditæ ad emptorem pertinent, pr. 120. lib. 4. n. 18.

Pietas est fundamentum omnium virtutum: & consideratur etiam circa patriam magis quàm erga parentes & propinquos, teste Cicerone. pr. 89. lib. 4. n. 17.

Pietas est relinquere piæ causæ, pr. 189. lib. 4. n. 123.

Pietatis & pater relinquendo filiis dicitur exercere pietatem paternam, ibidem n. 123.

Pij Papæ V. Sanctio non licere patri relinquere quovis titulo filio spurio etiam legitimato quicquam ex quæstis ex fructibus & aliis rebus ecclesiasticis, præsumptio 96. libro 4. numero 4. Et prohibuit non solum ipsis spuriis nihil posse relinqui, verum nec ipsorum conjugibus, parentibus, filiis, vel aliis quibuscunque attinentibus, numero 5. Inter placere & displicere datur hoc medium, non displicere, præsumptio 100. libro 4. numero 21.

Plebani seu parochiali libro quando adhibeatur fides, pr. 51. lib. 2. n. 54 liber, in quo descriptus est baptismus alicujus, quomodo probet ætatem, ibid. n. 56.

Plures ubi nominatim conjunguntur in eadem oratione in virilem quilibet admittitur: & quo casu reg. hæc procedat, pr. 13. lib. 4. n. 35. collectivè nominati quando loco unius habeantur, pr. 18. lib. 4. n. 11.

Pluralitas est ab eo probanda, qui in ea fundamentum constituit pr. 15. lib. 6. n. 2.

Pluralitas idem de deducente identitatem, quia eam probare debet, ibid. resoluitur in plures singularitates, quando respicit plures, & separatos effectus, secus si respicit unum & eundem effectum. Communi tamen opinione resolvitur in plures singularitates etiam quoad unum effectum, nisi præsumatur contraria voluntas testatoris pr. 36, libro 4. nu. 41.

Pluralitas in delictis non præsumitur, pr. 15. lib. 6. n. 18. vide Identitas.

Pompeius magnus quando fecerit Possidonium Stoicum Philosophum pr. 100. lib. 6. n. 8.

Pomponij responsum in l. si tibi puer, de lega. 3. ibidem. ad viscerationem explicatur. 111. libro 4. nu. 38. In populo præsumuntur multi existere, qui non habeant in sinceram fidem, sed potius præmio & mercede sint corruptibiles, pr. 1. lib. 5. n. 39.

Portitor non præsumitur sine justa causa noluisse trajicere currus onustos, pr. 31. libro 6. n. 6.

Positi in conditione an censeantur vocati. Vide sup. Filij, an & quando præsumantur in conditione.

Positiones concludere possunt per præsumptiones, quæst. 56. libro 1. n. 1.

Positionibus quicquid deduci potest, id etiam probari potest, qu. 61. lib. 1. n. 14.

Positionibus adversarij variè respondens, præsumitur per fraudem respondere, & perjurus censetur, pr. 43. lib. 2. numero 1. respondere contraria animo corrigendi, permittitur ibid. n. 2.

Positioni nemo tenetur respondere, qua detegi possit perjurium suum pr. 1. lib. 5. n. 22.

Posse ea dicimur, quæ possumus honestè, pr. 138. lib. 4. numero 5.

Possessio qualis præsumatur, & quomodo retineatur, & qualiter amittitur, quousque effectus pariat.

Possessio præsumitur potius justa quàm violenta, præs. 2. lib. 5. n. 17.

Possessionem non autem detentionem præsumi, pr. 68. lib. 6 num. 2.

Possessio cum retineatur animo, is animus durare non præsumitur ultra decennium, pr. 66. lib. 6. n. 4.

Possessionis continuatio quare præsumatur, ibid. 64. lib. 6. nu. 19. & seq.

Possessionem, habuisse defunctum tempore mortis suæ si dubitatur, non debet fieri missio in possessionem ex beneficio l. ult. C. de edict. divi Adr. tolle. pr. 64. li. 6. n. 21.

Possessio auferri potest facto alterius sine consensu spontanei animi possidentis, pr. 64 lib. 6. n. 14.

Possessionis amissionem allegans eam probare tenetur pr. 64. lib. 6.

Possessio facilius amittitur quam dominium, ibid. nu 11. non præsumitur. ibid. n. 12. nunquid arguat dominium, præsumpt. 63. libro 6. num. 1. arguit dominium in possessore, præsumpt. 69. lib. 6. num. 13. Et in certis casibus, sola possessio etiamsi civilis sit operatur dominij translationem, ibidem numero 14. de præsenti, quando arguat quem de præterito possedisse, præsumptio 65. lib. 6 per tot.

Possessionis varia commoda. vide pr. 69. lib. 6.

Possessio non dicitur probatio, sed possessorem relevat ab onere probandi, ibidem n. 2. & 3.

Possessio civilis per decennium amittitur, præsumpt. 64. libro 6. num. 43. civilis sola à qua procedit præscriptio non præsumitur ultra decennium, præsum. 66. libro 6. num. 5. Et decennio præsumitur amissa, ibid. num. 6. civilis cum retineatur animo, qui semel possedit, etiam nunc possidere præsumitur, pr. 37. lib. 6. n. 4.

Possessio diu divisim observata arguit divisionem inter fratres & socios, pr. 69. lib. 6. nu. 20.

Possessio seu quasi possessio præsumptionem facit pro eo qui in ea reperitur, pr. 55. lib. 6. nu. 22. & 23.

Possessio præteriti temporis an & quando arguat possessionem de præsenti, præsu. 64. lib. 6. antecessori in feudo prodest p. 93. lib. 3. nu. 11.

Possessio vera, & proprietas transfertus per causulam constituti, quæst. 39. libro 1. numero 16. Idem est in actu quo defertur hæreditas, n. 17.

Possessione sua privatus censetur spoliatus à judice, qui injustè processit, qu. 14. lib. 1. num. 72.

Possessor in dubio præsumitur dominus, præsump. 100. libro 3. nu. 5. titulo præambulo possidere præsumitur præs. 101. lib. 3. nu. 10. titulo carens, an & quando in bona fide præsumatur, pr. 130. lib. 3. num. 7. 8. 10. 13. & sequ. rei servitia præstans, in signum subjectionis, fundum arguit, num. 39. Et quot annorum cursus requiratur num. 40. & 45.

Possessor quilibet malæ fidei omnes fructus, vel eorum æstimationem restituere tenetur, pr. 9. lib. 3. n. 9. bonæ fidei quis dicatur, ibid. nu. 14.

Possessoris habentis verum titulum, bona fides præsumitur pr. 130. libro 3. n. 1. Idem in habente titulum putativum n. 2. Et quidem causato etiam errore injusto, nu. 4. habentis titulum à lege reprobatum, mala fides, an & quando præsumatur, pr. 130. li. 3. n. 30. 33. 34. 36. 38. 41. 43. & seq.

Possessoris mala fides præsumitur, si ex aliquo actu extrinseco colligi potest, n. 47.

Possessor possidere ex titulo præambulo, quis & quando præsumatur, pr. 67. liq. 6. n. 1.

Possessorem non præsumi, sed detentorem qui interrogatus respondit se non possidere, pr. 68. lib. 6. n. 4.

Possessor in dubio suo nomine & non alieno possidere præsumi pr. 67. lib. 6. n. 13. & pr. 91. lib. 3. n. 4.

Possessor antiquus præsumitur etiam hodie possidere etiam respectu civilis possessionis pr. 66. lib. 3. n. 4.

BIU Cujas

Possidentem suo jure possidere præsumi, pr. 68. lib. 6. numero 3.

Possidens fideicommissum sibi relictum, jure fideicommissi possidere præsumitur, pr. 67. lib. 6. n. 5.

Possidens ex duplici jure præsumitur possidere ex titulo magis efficaci. pr. 5. lib. 6. n. 4.

Possidens cum titulo & bona fidei præsumitur ignorare, quod res illa ad alium pertineat, pr. 23. lib. 6. numero 53.

Possidere & habere, an & quando quis plus præsumatur, quam asseritur, pr. 26. lib. 6. n. 1. 2. 3. 4.

Possidere si quis nec negat, nec affirmat rem, an præsumatur continuatio possessionis, pr. 64. lib. 6. n. 33. & seq.

Possidere se asserens si allegat antiquam possessionem, & dicit se adhuc possidere præsumitur continuatio possessionis, ibidem numero 35. Et refelluntur opiniones tenentium dictam allegationem non esse necessariam, ibid. num. 37.

Possidere hodie si quis aliquem probavit & possedisse ante decennium, præsumitur is etiam medio tempore possedisse & continuasse possessionem, pr. 36. libro 6. numero 3.

Possidere eo usque quis dicitur quousque de fundo voluntarie discesserit, aut vi ejectus fuerit, pr. 64. libro 6. numero 3.

Possidere aliquem cum peccato, canones non permittunt, quæst. 79. lib. 1. num. 6. magis dicitur, qui fructus consequitur, quam qui rem corporaliter detinet, pr. 124. libro 3. n. 35.

Posteritatis nomen continet descendentes usque in infinitum, pr. 89. libro 4. n. 20.

Posthumo nato, ideo mortuo adeo ruptum est testamentum, ut reconvalescere amplius non possit, præsumptio 50. libro 4. nu. 14. instituto, quis posthumus institutus & vocatus præsumatur, pr. 21. libro 4. numero 1. 3. & per tot. 23. seq.

Posthumi nomen tamen tanquam generale, omnes posthumorum species complectitur, pr. 40. libro 3. nu. 5.

Potestate cessante, de voluntate vana est disputatio, pr. 5. libro 2. n. 2.

Potentior ille dicitur, qui potest adversarium terrere, pr. 129. libro 1. n. 37. an dicatur is qui difficilius convenire potest, judicis arbitrio relinquitur, ibidem numero 38.

Potentia naturalis quid sit, qu. 14. libro 1. n. 32.

Potentiam coeundi probari ex congressu cum alia mulier, pr. 90. libro 6. nu. 9.

Potatores insignes Milo Crotoniates, Cicero M. T. filius, Novellius Torquatus Mediolanensis, & Germani Bibaces, ibid.

Potus cibariorum nomine continetur, & comprehenditur vinum, cerevisia, & alia potionis genera, necnon vasa quibus ad potandum utimur, pr. 157. lib. 4. n. 14.

Precarij natura, qu. pr. 4. lib. 6. n. 40. & seq.

Precario aliquid concedens, præsumitur concedere secundum ejus naturam, ut ad libitum revocare possit, pr. 10. lib. 6. n. 5.

Precarium à locatione non dissimile esse, pr. 85. libro 3. nu. 5.

Precario concedens pro voluntate sua, donec placuerit concessisse creditur, qu. 20. lib. 1. nu. 6.

Præcedentia ex sequentibus declarantur etiam si longe distent. pr. 181. liq. 4. n. 24.

Præcedentia & sequentia præbent conjecturam, q. 28. lib. 1. n. 19. influunt facilius in sequentia, quàm è contrario, ibid. num. 23. declarant sequentia pr. 91. lib. 4. n. 70.

Præceptum dandi intra Kalendas, licèt unicum tantum videatur, in specie verbis ipsis, virtualiter tamen dicuntur duo unum dandi, alterum dandi intra Kalendas pr. 169. lib. 4. n. 16.

Precium succedit loco rei, qu. 35. lib. 1. n. 28. emptionis & venditionis substantia est. pr. 104 lib. 3. n. 34.

Precium ubi singulis annis solvitur, non videri dominum aliquod jus transferre voluisse, pr. 104. libro 3. numero 22.

Precium quod parvum dicatur, aut modicum, aut contractum simulatum detegendum, judicis est arbitrari. præsumptio 122. lib. 3. num. 8. in contractu promiss. sum, de pecunia in loco frequentata præsumitur, pr. 76. lib. 3. num. statim numerari, vel fidem de eo haberi, ad contractus perfectionem sufficit, pr. 79. lib. 3. n. 5.

Precium dans ut actor ab accusatione desistat, videtur delictum fateri, pr. 94. lib. 2. n. 2.

Precium rei suæ venditæ recipiens præsumitur venditionem approbare, pr. 75. lib. 3. n. 1.

Precium recipiens post elapsum diem, ex lege commissaria præstitutam, videtur remisisse dispositionem illam legalem, pr. 45. lib. 3. n. 6. 7.

Precij facta mentione in contractu, quando emptio & venditio præsumatur. pr. 64. lib. 3. nu. 1. 4. 7. & pr. 104. num. 23.

Precij verbum, quando pro mercede possit exponi, numero 35. quantitas, rem vel comprehensam, vel non comprehensam ostendit, præsumptio 72. lib. 3. numero 1. quantitas locationem ab emphyteusi distinguit, ibidem numero 3. Idem feudum à locatione, numero 4. Et locationem ab emptione, numero 5. tenuitas an arguat contractum fœneraticium, pr. 122. lib. 3. numero 37. & numero 84. Et quod ad præsumendum dolum, sola non sufficiat, n. 38.

Precij tenuitas, in actionum cessione, quando consideretur, pr. 129. libro 3. n. 4.

Precio justo vendere velle, imò pluris potius quam minoris, quis præsumitur, præsumptio 122. libro 3. numero 83.

Prædilectus in primo casu præsumitur etiam prædilectus in secundo. pr. 39. libro 4. n. 36.

Prædium si uno anno frumentũ, alio milium tribuat una dicitur prædij cultura, fructusque confunduntur præsumptio 85. libro 3. numero 13. an de pertinentiis castri sit vel non, orta disputatione inter convasallos vel eorum successores, quomodo lis dirimenda, pr. 101. libro 3. numero 18. pupilli, quod pater vendi in testamento mandaret, sine prætoris decreto alienari, præsump. 56. lib. 3. n. 16.

Prædij rustici fructus, certa tantum anni parte percipiuntur, urbani vero, qualibet anni parte uniformiter. præsumptio 85. lib. 3. numero 8. reconductio, prorationefructuum percipiendorum facta præsumitur, n. 10. & 12. Idem in urbano prædio, n. 11.

Prædia nunc culta, præsumuntur in præteritum culta fuisse qu. 25. lib. 1. nu. 47.

Prædia rustica, sui natura, & communiter contingentibus, libera sunt & præsumuntur, pr. 91. lib. 3. n. 6.

Prædia quæ & quot in locatione emphyteutica censentur, precij indicat quantitas præsumptio 37. libro 3. numero 6. rustica an emptione castri feudalis contineantur, indicio est precij quantitas, ibidem nu. 7. an contineatur jurisdictio, n. 8.

Prædia aut bona alicujus in libro æstimi descripta ipsius voluntate descripta præsumuntur. præsumptio 58. lib. 2. num. 3.

Prædia castro adiacentia, præsumuntur esse castri qu. 48. libro 1. numero 24. castro adiacentia, præsumuntur esse sub jurisdictione Domini castri. præsumpt. 100. libro 3. num. 1.

Prædia

BIU Cujas

Prædia adiacentia castro, quoad proprietatem cujus præsumantur, ibid. n. 2. 3. & 4. & 9.

Prædia sita in feudo, an & ipsa feudalia sint, inter quos disceptatio sit, videndum est, pr. 101. libro 3. n. 1.

Prædia omnia ejusdem juris non diversi censentur, ibid. nu. 9.

Prædio legato quando præsumatur legata servitus. pr. 144. lib. 4. n. 2. 3. & seq. vide sup. Legatum Servituti.

Prædio legato quoad quis vixerit, præsumitur legatus usus fructus tantum pr. 134. libro 4. n. 7.

Prædiis relictis ut instructa sunt, cum dotibus & reliquis colonorum, non deberi reliquatum jam debitum à colonis qui ex agro discesserunt, & quæ contineantur in hoc legato pr. 15. lib. 4. n. 15.

Prædium, quoad alias ob impersonalem prohibitionem alienari non potest, ex causa necessaria potest alienari, pr. 189 lib. 4. n. 149.

Præfationes declarant dispositionem dubiam, & significant casum contineri in dispositione ex mente disponentis. pr. 190. lib. 4. numero 5. & proœmia quid & quando operentur, præsumptio 2. libro 6. numero 2. & 12. 14. & seq.

Præfatio legis si generalis sit, & lex specialis, generaliter tamen debet intelligi. pr. 7. libro 2. n. 9.

Præfectus prætorio supremam apud principem auctoritatem continet, qu. 1. lib. 1. nu. 28. prætorio in quo differat à principe supremo, ibid. n. 29.

Præfecto ubis totius civitatis jurisdictio generalis concessa erat. pr. 18. libro 2. n. 27.

Præjudicare & præjudicium quid sit & quam vim habeat, qu. 1. lib. 1. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 27. 30. 31.

Prælationis jus non est cessibile, pr. 189. libro 4. n. 244.

Prælatus is verè præsumitur, qui diu fuit in quasi possessione prælaturæ, pr. 76. libro 6. num. 21.

Prælatus si fecit actum contrarium privilegio Ecclesiæ concesso, non censetur in præjudicium Ecclesiæ illi privilegio renunciasse, quia non potest præjudicare Ecclesiæ. pr. 41. lib. 6. numero 8. Et ejus confessio asserentis, emphyteutam solvisse canonem Ecclesiæ, nec potest emphyteutæ, ut evitet pœnam caducitatis, ibidem numero 9.

Prælatus non potest donare vel alienare bona Ecclesiæ sine consensu capituli. pr. 34. libro 6. numero 14. Et in Ecclesiæ negotiis adhibere debet clericorum & capituli consilium, ibidem n. 7.

Prælatus si concedit bona Ecclesiæ in emphyteusim, præsumitur sibi prius licentiam fuisse concessam præsumatur voluisse effici de mensa Ecclesiæ. pr. 87. lib. 6. numero 4. 5. 6. 7.

Prælatus aut clericus an & quando præsumatur ex bonis Ecclesiæ acquisivisse. pr. 51. libro 3. numero 23. & pr. 52. libro 3. numero 3. 12. & pr. 53. numero 1. 4. 5. 6. & seq. & libro 6. pr. 25. n. 12.

Prælato & capitulo si commissa est causa, vocem unam habebit prælatus, alteram capitulum, pr. 18. libro 4. nu. 13.

Prælatus minus idoneus repertus deponi debet, pr. 86. lib. 2. nu. 9.

Prælatus Ecclesiæ potest præjudicare negligendo, non tamen faciendo pr. 131. lib. 3. n. 135. Ecclesiam obligare sine justa causa, debitis solemnitatibus non potest, ibid. nu. 66.

Prælatus Ecclesiæ, ut ex bonis ecclesiæ eleemosinam largiri suis potest, ita & alienare in eos, cum ecclesia non defraudetur pr. 54. lib. 3. nu. 2. est usurarius, vel usufructuarius tantum bonorum ecclesiæ bona concedens, in feudum præsumitur concedere. pr. 91. lib. 3. n. 49.

Prælato alienanti bona ecclesiæ an credatur, si legitimis modis id se facere asserat, pr. 29. lib. 3. nu. 28. 29. 30.

Prælato asserenti pecuniam in ecclesiæ utilitatem conversam, conjecturis accedentibus credi, ibid. nn. 37. ecclesiæ mutuans an teneatur allegare præsumptiones, in utilitatem ecclesiæ conversum esse. qu. 48. lib. 2. n. 39.

Prælatum tempore quo dignitatem assequitur, teneri conficere inventarium, de rebus, quæ ex patrimonio aliove titulo habet, secundum Bald. pr. 53. lib. 3. numero 11.

Prælegata non veniunt nomine hæreditatis, nec nomine universali bonorum, pr. 194. libro 4. n. 58.

Prælegata nunquid debeantur substituto pupillariter, pr. 195. libro 4. n. 8.

Prælegata nunquid sint restituenda substituto exemplariter, pr. 195. lib. 4. n. 10. Et quid in substitutione directa militari, ibidem n. 12. & seq.

Prælegata an & quando ex præsumpta voluntate testatoris debeant restitui substituto directa substitutione pr. 195. lib. 4. an & quando ex præsumpta testatoris voluntate restitui debeant substituto per fideicommissum, pr. 194. lib. 4. n. 1.

Prælegatum alimentorum non venit in restitutione fideicommissi. pr. 194. libro 4. n. 9. 12. 13.

Prælegato facto uni coheredum, re evicta ab eo cui fuit prælegata, alter non tenetur de evictione, pr. 118. libro 4. nu. 15.

Præmij spes maximè homines allicit ad studia & labores, pr. 100. libro 6. n. 1. & 15.

Præmissum & dictum in præfationibus censetur repetitum in sequenti. q. 18. lib. 1. nu. 3.

Præparatorium & accessorium quid pr. 2. lib. 6. n. 2. 3.

Præparatoria ad proficiscendum qui fecit, proficisci voluisse præsumatur. pr. 3. libro 6. n. 7.

Præparatorium qui eligit præsumitur etiam voluisse principale pr. 3. lib. 6. nu. 11.

Præsbyter qui scripturam conscripsit, falsum commisisse non præsumitur pr. 20. lib. 5. n. 45.

Præsbyterorum filij qua de causa arceantur à sacris. q. 15. lib. 1. n. 25.

Præscriptio dicitur impium præsidium, pr. 33. lib. 6. n. 4. 5. Et dicitur esse quid facti, seu à facto descendens, ibid. n. 7. includit bonam fidem q. 40. lib. 1. n. 3.

Præscriptio legalis, non currit contra militem, aliud statuitur in conventionali, qu. 41. lib. 1. n. 41.

Præscriptio longissimi temporis, etiam sine bona fide currit. pr. 130. lib. 3. n. 6.

Præscriptione 30. anno. sola bona fides sufficit, nec titulus est necessarius pr. 131. lib. 3. n. 52. 53.

Præscriptio non præsumitur. pr. 33 lib. 6. n. 1. 2. 3. 9.

In præscriptione non sufficit dolo carere, sed bona fides requiritur. pr. 2. l. 5. n. 33.

Præsens in judicio an habeat necesse illum certiorem facere de actu, quem factus est ipse judex, quia præsumitur scire. pr. 21. lib. 6. n. 4. 5.

Præsens in loco quando præsumatur scire ea, quæ ibi aguntur pr. 21. lib. 6. n. 1. 9. & seq.

Præsentia vel absentia an præsumatur, pr. 19. lib. 6. nu. 1. 4. 7. & pr. 84. lib. 2. n. 13.

Præsentia præsupponit intelligentiam, præsumptio 103. libro 4. numero 7. alicujus in actu, an & quando præsumatur, cum ille actus præsentiam requirit, pr. 18. libr. 6. n. 1. 5. 6. 7. 8.

Præsens cum armis in loco delicti commissi, torqueri potest, quæst. 89. libro 1. numero 114. & 139. Idem indicium quomodo diluatur, ibidem.

BIU Cujas

Præsens & tacens præsumitur consentire, in his quæ sibi sunt utilia, pr.74.lib.2.n.6. Secus in his quæ ad sui detrimentum spectant, n.8.

Præsentia & taciturnitas contra quem ceduntur actiones, tollit præsumptionem simulationis contractus, pr. 129.libro 3.n.42. Nec non cessio jurium & actionum accessoria facta, ratione præcedentis contractus, num. seq.

Præsentia propinquorum, utrum tollat præsumptionem doli.pr.128.lib. 3.nu.2.

Præsentia solent æstimari ex præteritis.q.19 lib.1.n.3.

Præsenti ex statu, quando non præsumatur in præteritum, pr.93.lib.3.n.7.

Præsentans se sponte judici, innocens præsumitur, pr.91. libro 2.n.16.

Præsentantem se judici pro tribunali sedenti, considere de jure suo, nec contumacem judicari, pr. 91. libro 4.numero 14.

Præsentatio an præsumatur intra debitum tempus facta, si patronus habet contradicentem, & præsentatio non fuit admissa nulla expressa causa ipsius rejectionis, pr. 77.libro 6.nu.9 ad beneficium, & ejus beneficij acceptatio, an & quando præsumatur facta intra tempus à lege præstitutum pr.77.lib.6.

Præstatio decennalis, præsumit causam præstationis, qu. 48.libro 2.n.20.unica pro decem annis non sufficit, ut titulus & justa causa præsumatur.pr.13.libro 3.numero 13.

Præstationis usus non producit effectum, nisi ad illud tantum quod est factum, vel ad id quod necessario ex eo infertur, pr.131.lib.3. numero 56. causa justa & titulus, ad obligandum aliquem ad jus personale, nisi cursu 30. annor. non præsumitur pr.131.libro 3.numero 90.causa & titulus in præjudicium tertij, non nisi 20. annorum casu præsumitur, ibidem.n.91.

Præstatione decennali, an & quando præsumatur titulus, in præjudicium illius, qui uniformiter aliquid præstitit, ut in futurum præsumatur obligatus, pr.131.lib.3.n. 50.& seq.

Præscriptio omnis dicitur permissa, nisi expresce reperiatur prohibita, pr.16. lib.6.n.14.

Præsumptio quid sit, & quis sit ejus effectus, & quando una aliam tollat.

Præsumptio dicitur, quæ de re dubia fit, & ejus est natura, ut admittat probationem in contrarium, quando scilicet est præsumptio hominis vel juris tantum, pr.89. libro 4.n.5.& 6.

Præsumptio est de re dubia, & non attenditur in foro conscientiæ, quando is, contra quem est præsumptio, scit veritatem esse in contrarium.pr.83.libro 4.n.62.

Præsumptio semper sumi debet in illam, partem, per quam pœna evitatur, pr.94.lib.5. n.3.

Præsumptio est favorabilior provenientibus ab intestato, quàm pro pia causa, pr.13.lib.4.n.3.

Præsumptio cum fictione simul esse non potest, pr. 35. libro 4.n.20.

Præsumptionis multi sunt gradus, alia enim est levis, quæ solam suspicionem parit, gravis, quæ producit opinionem, gravior, quæ operatur plenam credulitatem pr. 94.lib.6.n.18.

Præsumptionum aliqua sufficit ad condemnandum, aliqua ad purgandum, pr.94. lib.6.n.21.

Præsumptio rejicit probandi onus in adversarium, pr.116. lib.4.n.34.& pr. 13.lib.6.n.6.

Præsumptio sibi faventem nemo tenetur allegare contra se, pr. 1.lib.5.n.22.

Præsumptiones & conjecturæ cessant ubi de veritate manifestè constat.pr.145.lib.3.n.4.

Præsumptio quod pecunia fuerit numerata non opposita exceptione intra biennium favore debitoris inducta fuit, & quomodo, pr.145.libro 3.n.6.

Præsumptio quod pecunia fuerit numerata, non opposita exceptione intra biennium, non impedit quin debitor post biennium audiatur, de æquitate canonica, si tamen assumet onus probandi negativam. ibidem n.14. Idem in foro conscientiæ, ibidem n.15.

Præsumptiones allegari debent cum ex facto descendant, alioqui nihil prosunt pr.64.lib.6.n.37.

Præsumptio efficacior & potentior tollit minus efficacem minusque potentem, præsumptio 64.libro 6. numero 46.& pr.21. libro 5. numero 22. & pr.132. libro 3.numero 84. & qu. 30. libro 1. numero 1. 5. 6. una sicut aliam tollit, multo magis probatio, qua præsumptione simplici dicitur efficacior, ipsam præsumptionem diluit, pr. 21.libro 5.numero 9.& pr.75. libro 2. numero 27.juris quæ dicatur, & quæ juris & de jure pr.89.lib. 4.numero 16. juris dicitur illa, quæ à lege nominatim fit, pr.49. libro 6.numero 4. juris admittit probationem contrariam præsumptio 35. libro 4. numero 6. juris & de jure non eliditur solo juramento ejus, cui illa adversatur, præsumptio 61. libro 6. nu. 18.

Præsumptio juris pro veritate habetur, præs. 41. libro 5. numero 17.dicta à substantia rei præfertur præsumptioni sumptæ à solemnitate actus, pr.3.libro 4. nu. 3.

Præsumptio indicium, conjectura, signum, suspicio, & adminiculum, multum inter se differunt, qu.7 libro 1.numero 1.8. quotuplex, ibid.numero 2.& 3.unde dicta sit, nu.4.

Præsumptio secundum Bald. interpretatio dicitur, qu. 27.libro 1. numero 1.semper fit in meliorem partem. qu.13.libro 1.numero 5. semper versatur circa rem dubiam, quæ esse, vel non esse potest, qu.8. libro 1. numero 2. versatur circa id, quod est gestum, sed ignoratur qualiter gestum, ibid.numero 3. a fictione quid differat ibid.nu.17.18.20.21.29.30. 31.33.34.35.36.& pr.42.lib. 3. nu.9.

Præsumptio versatur circa ea quæ vera esse possunt, ibid. numero 32. quovis tempore in judicio potest allegari, qu.50.libro 1.numero 1.& seq.cum fictione concurrere potest circa diversa subjecta, & utrumque amplectimur, nec unum aliud impedit, quæst.9. libro 1. numero 8. semper est pro principe, quæst. 15. libro 1. numero 34.

Præsumptio una, quando venit in consequentiam alterius, ambæ simul concurrere possunt, qu. 43. libro 1. numero 1.

Præsumptio non sumitur ex non factis, vel non dictis, qu. 23.libro 1. numero 1.8.nulla colligitur ex his quæ non apparent, ibidem numero 2.ex actibus voluntariis sumitur tantum, quantum actus ipse ex necessitate concludit.qu.20.lib.1.n.1.

Præsumptio bona & honesta in dubio ad delictum evitandum sumenda est.pr.52.libro 3.n.5.

Præsumptio significatur cum lex ait esse quæstionem voluntatis, & deinde aliquid statuit, quæst, 10. libro 1. numero 1. contra delinquentes inducta, ad eum trahi non debet, qui culpæ non est conscius.pr.124.lib.3. numero 61.

Præsumptio ex pluribus differentibus argumentis ad eundem finem tendentibus constituitur, qu. 39. lib. 1. n.11.

Præsumptio quæ est pro officialibus non habet locum quoad providendum circa negotia futura, sed potius est

BIU Cujas

contra eos, pr.85.libro 2. nu.8.efficit ut is contra quem est cogatur adversario pauperi subministrare expensas litis, & alimenta qu.35 lib.1.numero 1.quæ pro reo est, tam est efficax, ut actor temerè, & per calumniam litem movisse censeatur, sitque in expensis condemnatus, præsumptio 90.libro 2.numero 14.quæ est pro reo, non procedit in foro animæ, si tutius est pro ejus salute, pr. 90.libro 2.num.23. operatur, ut rigori præferatur æquitas, qu.34. lib.1.num.1.& 4 quæ & quo casu adjuvat probationem dubiam, qu.42. libro 1.numer.1.3. in dubio contra fiscum capitur, pr.27. libro 2.num.1. libello repugnans libellum non impedit, qu. 54.libro 1. numero 1.2.

Præsumptio magis urgens excludit eam, quæ pro decreto est præsumptione, pr.75.lib.2.n.32.33.

Præsumptio ex cursu temporis immemorialis exurgens, iuris est & de iure, nec probationem admittit in contrarium, pr.131.lib.3.num.50. Et quando ab ea recedi-tur, n.75.

Præsumptio orta à diuturnitate temporis, admittit probationem in contrarium pr.132.lib.3.n.85.

Præsumptio tollit suspicionem, cum hæc multò illa sit debilior, qu.30.libro 1.n.2.

Præsumptio pro iudice generaliter est in his, quæ ad officium eius pertinent pr.67.lib.2.n.4.

Præsumptio quæ est pro iudice, non habet locum generaliter, quando non habet aliquam potestatem, nisi certo in casu vel causa, quam probari necesse est, ibid.numer.9. nulla est pro iudice ignaro, & literis carente, ibidem numero 19.

Præsumptio quæ est pro iudice, & ejus sententia, an tollatur fortiori, & potentiore præsumptione, & quali, ibid. num.20. ex uno tempore quando ducatur ad aliud, qu. 24. libro 1.num.1. & seq. circa quæ prædicamenta versetur q.14.libr.1. seu coniectura à consuetudine, & usu colligitur q.38.lib.1.numer.1. sumitur à coniunctione, id est ex his quæ præcedunt & sequuntur id de quo agitur, & quæ insunt, ibid.nu.2 sumitur ex natura personæ, actus vel rei, num.5. à verisimilitudine ducitur, ibidem num.10.

Præsumptio ducitur à forma seu modo, & qualitate rei ibidem numero 18. levis semiplenam an præsumptionem faciat, ut opinio negativa probetur quæst.87.libro 1. numer 1. & 2. levis adiuncta uni testi, facit per iudicem deferri posse iuramentum suppletorium, ibidem numero 5. hominis est quid facti, & pendet ab operatione intellectus humani, secundum Bolognetum, qu. 11. libro 1. numero 1. quæ alteri prævaleat, seu firmior & potentior sit, quæstio. 29. libro 1. numero & sequ. iuris quid sit, quæstio. 4. libro 1. numero 3. 4. numero 6. iuris quam probationem contrariam admittat, ibidem numero 7. iuris & præsumptio hominis differunt maximè apud Iurisconsl. qu. 5. libro 1. numero 4.

Præsumptio iuris dicitur quòd à lege approbata sit, ibid.n. 4. hominis quæ & quotuplex, qu.5. libro 1.num.1 2. 6. 11.& seq. & coniectura aliqua, etsi in lege scripta non sit, magnam tamen habeat affinitatem cum ipsa scripta, idem de ea quo ad effectum iudicandum est, ibi.numer.18.

Præsumptio etiam vehemens, ad condemnationem de delicto non sufficit qu.58.l.1.n.18. Et de qua condemnatione id accipiendum n.19.

Præsumptio iuris ubi adest, dicitur adesse liquidissima probatio, qu.81.li.1.n.4.

Præsumptio iuris tantum, non pendet à iudicis voluntate, qu.44.li.1.n.3. hominis verè pendet ab arbitrio & voluntate iudicis, ibid.n.8.& qu.5.li.1.n.7. quæ & quando allegari debeat, qu.48.li.1.n.1. & 2.

Præsumptio iuris an admittat probationem contrariam ex protestatione, q.75.li.1.

Præsumptio iuris & de iure, ex protestatione quando admittat probationem contrariam ibid.n 3 4.6 temeraria quæ sit secundum Alex. Alensem, ibid.n 6.

Præsumptio violenta quæ sit, qu.2.li.1.nu.7. & qu.3.nu.22. levis quæ dicatur, ibi.n.8.9.

Præsumptio probabilis quæ sit, ibid.nu.10. quotuplex.n.11. necessaria quæ, qu.3.l.1.n.1.2.3.13. violenta, à naturalibus causis, & principiis nata contrariam probationem non admittit, ibid.n.5. eaque raro usu venit, ibidem nu.6.

Præsumptio violenta seu probatio ab humanis quoque principiis oritur cum nascitur ab indiciis atque coniecturis, humana lege & ratione probatis, ibi.n.8.

Præsumptio ortum habens ab indiciis, & coniecturis humana lege & ratione probatis, an admittat probationem in contrarium n.10.11.12. iuris, & de iure qu.ibi.n. 13. 16. 20. 21.23. quæ quando tollatur probatione contraria, q.21.lib.1.quæ quando transferat onus probandi in adversarium, q.33.li.1.iuris sola quem producat effectum. ibid.n.8.

Præsumptio hominis, non transfert in adversarium onus probandi, & quando n.9.& 11.

Præsumptio hominis interdum præsumptioni legis prævalet, & eam cessare facit n.10.

Præsumptio an semiplena probatione sit validior, qu.32. libro 1.numero 1.quando & quomodo dici possit propriè probatio, qu 36.libro 1. numero 1. an dicatur probatio cum in vim conditionis probatio requiritur, qu. 37. libro 1. an vera dicatur probatio, si probationis mentio fiat, cum adjuncto aliquo, qu.38. libro 1. iuris, & de iure cum certissima, & indubitata probatio, qu.47.li.1. nu.3.

Præsumptio iuris procedit secundum veritatem, ibi.n.5.

Præsumptio iuris, & de iure, non admittit probationem in contrarium, q.60.lib.1.n.1.

Præsumptionem iuris habens pro se, non dicitur probare, sed lex ipsa pr.141.lib.3.n.21.

Præsumptionem contra se ex confessione sua ductam qui habet validiores probationes ad illam diluendam offerre debet q.38.lib.1.n.8.

Præsumptionem iuris & de iure tunc demum dici, quando dictum fuit contrarium probari non posse, pr.121.libr.3. nu.9.

Præsumptionem iuris, & de iure pro se habens, non potest cogi fateri contrarium, qu.62.li.1.n.1.

Præsumptione, quæ ex cursu temporis oritur, recedimus quando de veritate constat in contrarium. pr.131.lib.3. nu.75.

Præsumptione cessante, non cessat lex super præsumptione fundata, q.78.lib.1.n.1.

Præsumptiones, & coniecturæ circa duo versantur, rem scilicet, & animum, qu.12.lib.1.n.1.

Præsumptiones & probationes quænam sint in iudicis potestate, qu.44.li.1.nu.7. plures ex eodem vel diverso facto ortæ, quando simul esse & concurrere nequeant, qu. 43.lib.1.n.3.5.6.

Præsumptiones & coniecturæ, quando non habeant locum, qu.45.li.1.n.15. cum seq.

Præsumptiones non admittunt extensionem, pr.1.lib.3. nu. 52. ex facto hominis desumptæ, non reperiuntur à lege receptæ vel approbatæ ideo in iudicantis arbitrio collocantur, qu.36.li.1.n.10. quando & quomodo plures jungi simul possunt ad constituendum probationem plenam, qu.40.lib.1.

Præsumptio iuris & de iure admittit probationem contra-

BIU Cujas

riam ex confessione eius, cui favet ipsa præsumptio, qu. 61. lib. 1.

Præsumptio iuris, & de iure, probationem in contrarium admittit confessione ejus, pro quo ipsa exiat, pr. 132. li. 3. nu. 69.

Præsumptionis levis verus effectus quis sit, qu. 87. lib. 1. n. 3.

extensio quando fiat, qu. 57. lib. 1.

Præsumptioni iuris, & de iure non admittitur probatio in contrarium statuto Veneto, qu. 3. li. 1. n. 91.

Præsumptio iuris, & de iure, etsi nil queat obiici, si tamen id fiat parte non opponente, de ea obiectione disputandum est, pr. 46. lib. 2. n. 13.

Præsumptionem esse quid facti, verum est, quando homo præsumit secus si præsumat lex, qu. 11. li. 1. n. 2.

Præsumptionem significat verbum videtur, interdum fictionem, q. 10. l. 1. nu 3. & 4. Idem quoque in verbo creditur. nu. 7. & 8. Idem est de verbo intelligitur, ibid. nu. 5. & 6.

Præsumptionem quæ verba faciant, ibi. n. 11.

Præsumptionem legis, cum præsumptione hominis concurrentem iudex utrum velit, iudicabit aut arbitrabitur potentiorem, q. 29. li. n. 2.

Præsumptionem hominis statutum Venetum probabile dicit, qu. 5. li. 1. n. 3.

Præsumptionem iuris si pro se quis habeat, non defertur iuramentum suppletorium adversario suo semiplene probanti, q. 32. l. 1. nu. 4. juris contra se habens, apertissimis eam probationibus probare debet. ibid. n. 5.

Præsumptiones quas facit homo, lex cur approbare non potuit, q. 5. li. 1. n. 7.

Præsumptiones hominis non violentæ, vel etiam vehementes non sunt coniungendæ ad constituendam plenam probationem, quo ad pœnam ordinariam, qu. 197. l. 11. n. 18. duas in eodem actu concurrere à iure non conceditur, pr. 132. l. 3. nu. 82. sumi à natura lege, accidenti, iuxta opinionem Corrasij improbatur, qu. 13. libro 1. numer. 6.

Præsumptionum coniecturarum, signorum, & indiciorum doctrinam è multis iudicij partibus præcipuam esse proœ l. 1. n. 1. hominis certam doctrinam dari non posse q. 5. li. 1. n. 9.

Præsumptionibus quibuscunque constans dicitur expressum, q. 45. li. 1. n. 1. 3. & 5.

Præsumptionibus probantur multa, quæ directo alias probari nequeunt, q. 58. l. 1. n. 2. & quales nam debeant esse præsumptiones illæ, nu. 20. tribus in aliquo actu requisitis, duabus existentibus tertia per iuramentum suppleri nequit, q. 84. l. 1. n. 1. 2.

Præsumptionibus & indiciis claris, & dubitatis, receptis, approbatis ab ipsa lege, condemnare potest iudex inquisitum absque alia tortura, pœna tamen arbitraria, qu. 92. lib. 21. n. 1.

Præsumptionibus quidem claris, sed hominis tantum existantibus reus torqueri debet ibid. nu. 3. Idque totum arbitrabitur iudex n. 5.

Præsumptum à lege dici etiam sancitum, pr. 27. lib. 4. numer. 15.

Præteritio facta à patre ignorante se habere filium, extinguit legata etiam relicta ad pias causas, pr. 189. l. 4. nu. 116. Ex præterito non præsumitur ad præsens, pr. 23. lib. 6. n. 12.

Pretij mentione facta emptio & venditio præsumitur, pr. 74. l. 3. n. 1. Idque etiam si post mentionem pretij dicatur, indulgemus. ibi. n. 2.

Prætor si virum nobilem carceratum relaxavit locumque carceris et prætorium constituit, si is aufugit excusatur, cum sit secutus fidem nobilis quem fidei observatorem credebat, pr. 59. lib. 6. n. 3.

Prætorio & ancianis si est commissa causa, vocem unam habebit prætor, alteram anciani pr. 18. lib. 4. n. 13.

Prætore autore gesta, præsumuntur gesta solemniter, pr. 61. lib. 3. n. 3.

Præventioni quando sit locus. pr. 18. li. 2. n. 37.

Primæ tonsuræ Clerici beneficio carentes ideo privantur privilegio fori, quia non inceduntin habitu, & tonsura ex constitutione Clementis VII. & Pauli III. Pontificum pr. 76. l. 6. n. 42.

Prima tonsura non est ordo sacer, sed dispensatio ad ordines sacros. pr. 76. l. 6. n. 37.

Primipili munus quale fuerit. pr. 72. li. n. 2.

Primogenituræ in constitutione reservari debet legitima aliis filiis pr. 189. lib. 4. n. 177. Et aliis filiis reservari etiam debent alimenta, ibid. numero 178. bona nunquid possint alienari pro constitutione dotis, vel ipsamet valeant in dotem assignari pr. 189. l. 4. nu. 175. 180. & 181.

Primogenituræ bona non sustinent Trebellianicæ detractionem, pr. 198. lib. 4. n. 36.

Primogenituræ privilegio gaudet qui reperitur primogenitus tempore quo locus est successioni causa ipsius primogenituræ. pr. 76. l. 6. n. 41.

Primogenitus excluſus à successione ob professionem religionis, si ei superveniat habilitas ad succedendum admitti depulso secundogenito jam ad successionem admisso, ex sententia Alciati, male tamen, pr. 46. libro 5. numero 18. & 19. is dicitur, qui tempore successionis est natu maior, licet alius ante eum natus & mortuus sit, & licet solus natus, pr. 92. libro 4. & 2. & 3.

Primogenitus tenetur alere alios fratres, pr. 189. l. 4. n. 179. Regis dicitur etiam ille, qui natus est ante adeptum regnum à patre, pr. 92. l. 4. n. 5.

Primogenito ad successionem fideicommissi vocato à testatore, præsumitur vocatus ætate maior, non autem qui dignitate & animi dotibus alios antecellit, pr. 92. l. 4 nu. 1. Intelligitur etiam de eo, qui solus natus est. nam. is dicitur primogenitus, ibid. n. 2.

Primogeniti filius, vel eius patruus an dicatur primogenitus, ut ad fideicommissi successionem admittatur. pr. 92. li. 4. n. 4.

Principis potestas & auctoritas quanta sit, quæ obedientia principi debeatur, & quando possit derogare suo privilegio.

Princeps licet non præsumatur uti plena & absoluta potestate, præsumitur tamen uti, quando aliter actus non valeret etiam ad tertij præiudicium. pr. 4. l. 6. n. 4.

Princeps potest aliquæ concedere ac rescribere de iure communi, & etiam de iure speciali, pr. 6. li. 6. nu. 3. cum possit concedere ex iure communi. pr. 4. l. 4. n. 8. & pr. 12. lib. 2. n. 1.

Princeps nunquid in dubio præsumatur voluisse privare bannitum commodis & beneficiis concessis à iure communi, pr. 45. lib. 5. n. 15.

Princeps potest privare eum, quem propter delictum bannivit beneficiis iuris communis respectu bonorum existentium in civitate, de qua ipsum bannivit, pr. 45. li. 5. n. 12. Et habet id locum non solum in principe supremo, sed in quovis inferiore dummodo sit dominus illius loci ibid. n. 13.

Princeps non potest tollere claram testatori dispositionem, pr. 79. lib. 4. n. 24.

Princeps si sine causæ cognitione privavit vasallum feudo, quod alteri deinde donavit, præsumitur facta d. privatio causa & respectu donationis, pr. 12. li. 6. n. 6.

BIU Cujas

Princeps si filiis institutis reliquit uxorem usufructuariam, censetur ipsa uxor solum alimentaria, pr.139. libro 4.nu.65.

Princeps præsumitur scire ea, quæ à iure communi sancita sunt, & præsertim consuetudines vulgares. pr.40. lib. 6.nu.17.

Princeps dicitur confirmare dispositionem testatoris, quatenus iure est valida, voluntas enim principis præsumitur legi conformis, & censentanea pr.189. lib.4. nu. 182.

Princeps an possit in præiudicium substituti legitimare & exprimere, quod ipsum excludit in legitimatione, præs. 79. lib.4.n.3.

Princeps nullo modo debet innovare divisiones feudorum, quæ semper indivisa permanserunt, pr.34. lib.5. numero 14.

Principibus est obediendum, nec non eorum magistratibus quorum personam sustinent. pr.3. lib.5.n.87.

Principi resistens Deo resistere videtur, pr.3. lib.5. numero 78.

Principis sui præcepta quando quis contempsisse dicatur, pr.44. li.5.n.1.

Principis præsentia tollit omnem fraudis suspicionem, pr. 82. li.4.n.6. & 10.

Princeps an & quando suo privilegio censeatur derogare & tollere statutum civitatis, pr.39. lib. 6. num.1.2.3. & seq.

Princeps quando per viam legis generalis derogat omnibus privilegiis etiam si de illis oporteret specialem facere mentionem, tolluntur etiam privilegia habentia clausulam derogatoriam, ad futura privilegia & rescripta pr.40. l.6. n.23. Et quia & quando dicatur per viam legis concedere privilegia. ibi. nu.24. Non tamen habet id locum, quod ad privilegia inserta in corpore iuris. ibid. n.25.

Princeps quando derogat omnibus privilegiis, per viam alterius privilegij vel rescripti, considerandæ sunt clausulæ utriusque privilegij, & illæ præferri debent quæ majoris sunt efficaciæ ad hoc, ut secundum priuilegium tollat primum, ibid. nu. 26. Et quid si clausulæ sunt paris efficaciæ. ibid. n.27.

Princeps est ipsa lex viva, qu.37. lib.1. n.23.

Princeps non præsumitur leges à se conditas, non velle observari, pr.6. lib.3. n.5.

Princeps non præsumitur leges à se conditas, non velle observari, pr.6. lib.3. n.5.

Princeps lege positiva non ligatur, pr.29. libro 3. numero 100.

Princeps quando personæ privatæ æquiparetur. pr.10. libr. 2.n.54.

Princeps dans vel confirmans aliquid, intelligitur saluo iure tertij. pr.9. lib.2.n.5.

Princeps aliquid faciens vel concedens, præsumitur iustis cum causis. pr.10. lib.2.n.1. Eaque præsumptio non admittit probationem in contrarium. ibid. n.2.

Princeps loqui dicitur per os dei. n.3.

Princeps deus dicitur inter homines n.4.

Princeps veritate non mendacio moueri dicitur n.5.

Princeps cognoscens de causa dicitur cognoscere tanquam deus n.6. talis præsumitur qualis de iure esse debet, numer.7.

Princeps iustitia plenus non præsumitur velle plus quam uelit lex. ibid. n.8. pr.9. lib.2.n.4.

Princeps ea quæ iuris positivi sunt, libere & absque causa tractare potest. n.10.

Princeps sine causa iusta, non potest quæ sunt iuris divini, naturalis vel gentium. pr.6. lib.2.n.4.

Princeps iuris mentionem faciens, in dispositione alicuius, veluti privilegio vel rescripto, intelligitur de iure à se condito. pr.1. lib.2.n.1.

Princeps unus sine consensu alterius legem condens, non obligat non consentientem. pr.5. lib.2.n.9.

Princeps rescribere secundum ius, & æquitatem præsumitur. pr.9. lib.2.n.2.

Princeps quando in rescripto voluerit præiudicare tertio etiam in rebus magnis. pr.9. lib.2.n.19.

Princeps non subdito nequit præiudicare pr.10. l.2.n.27.

Princeps contrahendo cum non subdito, non fruitur privilegiis principatus. n.28.

Princeps tolerans bannitum in civitate, non indicatur eum à banno absoluisse. qu.23. li.1.n.7.

Principis mens præsumitur talis, qualis lex eiusque ratio. pr.10. lib.2.n.9.

Principis ab expressa assertione recedimus, quando de veritate in contrarium constat. pr.10. lib.2.n.31.

Principis potestate disputare nefas esse quomodo accipiendum. ibi. n.56.

Prizcipis assertioni creditur in antiquis, etiam quo ad ea, quæ sine causa iusta facere non posset. n.64.

Principi asserenti de facto antecessoris sui, creditur etiam in præiudicium tertij. pr.11. lib.1.n.6.

Principem suprema potestate aut regia uti voluisse, non præsumitur. pr.29. lib.3.n.99.

Principem præiudicare voluisse tertio quo ad ius quærendum. spe non approbata. pr.9. lib.2.nu.21. Idem si sit ius quoddam contingens ne ordinarium. n.21.

Principem uno momento legis dispositionem intervertere velle, non præsumitur. pr.10. lib.2.n.4.

Principe allegante causam iustam legitimam, in his quæ sine causa facere posset, præsumptionem pro ipso non esse. pr.10. lib.2.n.62. & seq.

Principe inferior mentionem faciens iuris, quo casu de statuto tantum intelligatur. pr.6. l.2.n.6. & 7. Et quo casu intelligatur de consuetudine. ibid. n.8. & 11.

Principe remittente delictum commissum, non præsumitur remissa pœna læso delata. pr.9. lib.2.n.13.

Principe cum subditis contrahente an metus illatus præsumatur. pr.126. lib.3.n.12. & 13.

Principali concesso, censentur tributa illi coherentia, pr. 97. lib.3.n.11.

Principio malo inchoata malo finiri debent exitu, ita econtra, quæ bono cœpta sunt principio præsumuntur etiam bono exitu debere finiri. pr.17. lib.6.n.1.

Prioritas licet præsumatur secundum ordinem litteræ, secus tamen est, quando actus alias redderetur nullus, pr.4. lib.6.n.5.

Privari quis non potest eò, quod sibi datum non fuit, ex testamento. pr.13. lib.4.n.2.

Privatio præsupponit habitum præcessisse, pr.61. lib.6 n.4. & pr.83. lib.4.n.22.

Privatus potest si vult præferre suam utilitatem privatam utilitati publicæ, quando in publica non continetur sua propria. pr.189. lib.4.n.132.

Privilegium, an & quale præsumatur, quando amittatur: & quando quis privilegio renunciasse dicatur.

Privilegium non præsumitur. pr.14. lib.6.n.15. non amittitur nec per præsumptionem, quando in eo adscripta est clausula decreti, vel alia prohibitiva. pr.41. l.6.nu.10. Nec tollitur privilegium contrario actu privilegiati, quando actus fuit coactè factus. ibid. n.14.

Privilegio præsumitur quis facilius renunciare quàm iuri communi. pr.6. lib.6.nu.9. an & quando quis renunciasse præsumatur. pr.41. lib.6.n.1. & per tot.

BIU Cujas

Privilegio censetur quis renunciasse, quando fecit actum contrarium ipsi privilegio, ibid.n.3.
Privilegio quod ampliatur & restringitur, ibid.num.5.11. 12.13.an possit renunciare privilegiatus, qui non est usus ipso privilegio longo tempore, quo uti potuisse, pr. 41.lib.6.n.16.
Privilegij revocatio vel concessionis facta à principe non præsumitur pr.37.li.6.n.7.
Privilegio jam concesso censetur recessum ex superveniente causa pr.37.lib.6.n.41.
Privilegium alienandi bona fideicommissi pro constituenda, vel restituenda dote nunquid possit cedi pr.187.l 4. n.141.
Privilegium concessum civibus originariis non competit iis, qui à civitate & loco suæ originis recesserunt, pr.42. lib.6.n.7.
Privilegium respiciens decisoria litium ligat exteros, pr. 29.lib.5.n.39.
Privilegium dotis competens mulieri tunc transit in cessionarium, quando mulier adsui commodum cedit iura, quæ habet contra hæredes mariti, pr. 189.lib.4.nu. 153. Secus si cessio fuit facta principaliter ad commodum, & utilitatem cessionarij, ibid.n.154.
Privilegium concessum familiæ comprehendit etiam fœminas nuptas pr.88.lib.4.n.4.
Privilegium competens fisco sui natura est perpetuum, quia fiscus nunquam moritur pr.189 lib.4 n.146.
Privilegium fori competens hæredi instituto non transit in fideicommissarium, pr.189.lib.4.n.151.
Privilegium in corpore iuris insertum est potentius non inserto: potest tamen à principe tolli secundo privilegio, & quando præsumitur illud tollere, pr.40.lib.6.nu.13. Quod si retinet nomen & vim privilegij, præsumitur secundo privilegio sublatum: secus si efficitur ius commune ibidem 14. concessum marito, ne teneatur ultra quàm facere possit, non habet locum in marito, pr.77. lib.4.n.9.
Privilegium novum, an & quando præsumatur antiquum tollere, pr.40.lib.6.n.1.& per tot.
Privilegium patris, ut possit testari pro filio, non debet esse ad præjudicium alterius pr.38.lib.4.n.14.
Privilegium personale, quod habet patronus, ne à liberto onere fideicommissi gravetur in legitima, non transit in eam, in quem ex necessitate memoriæ repudiantis jus patroni transfertur pr.189.lib.4.n.152.
Privilegium à principe concessum, an & quando præsumatur derogare & tollere statutum civitatis, pr.39.lib. 6.n.1.
Privilegium concessum non subdito, princeps non revocat, pr.10.lib.2.n.29.
Privilegium seu concessio, an & quando præsumatur realis vel personalis, pr.103.lib.4 per totum, aut concessio personæ facta, personalis est, cum ea extinguitur, nec ad hæredes transit, pr.103.lib.3.n.1.
Privilegium concessum ad benemeritorum remunerationem, utrùm personale sit, vel reale n.12.& 13.
Privilegium reale dicitur, si persona cui concessum sit, remota causa fuerit, proxima verò quævis alia n.16.
Privilegium causa officij concessum durat quandiu officium, pr.76.lib.6.n.40.
Privilegium concessum à principe reale esse n.31. Personale autem inferioris à principe n.32.
Privilegium principis de facto aliquo personale esse n.33.
Privilegium de iure indeterminato, personale, de terminato reale præsumi n.34.
Privilegium seu concessio rei ad hæredes non transitoria, personam non egreditur n.35.
Privilegium in mutuo nullum considerari ad transferendum dominium pecuniæ solutioni jam destinatæ, pr.58. lib.3.n.1.
Privilegij causam proximam, & immediatam fuisse personam, signis probari pr.103.lib.3. n.2. & quibus signis ibid.n.3.6.9.10.11.
Privilegiatus nunquam utitur suo privilegio contrapariter privilegiatum pr.89.lib.4.n.121.
Privilegiati duo quando concurrunt, is præfertur qui tractat de damno evitando, pr.289.lib.4.n.124.
Privilegia duo ubi concurrunt, illud magis speciale dicitur, quod personæ conceditur, præsumpt. 18.lib.2.nu.19. etiam pro hæredibus acquisita præsumuntur pr.47. lib. 3.n.7.
Privilegiatum in casibus non privilegiatis, iure communi uti, in dote non procedit, quæ regulariter est privilegiata, pr.14.lib.3.n.2.
Privilegiatis duobus concurrentibus is qui privilegium potentius habet præfertur pr.72.lib.2.n.21.
Probatio admittitur contra fictionem, quando est fundata super dubio, aut incerto, pr.35.lib.4.n.7.
Probationes concludentes esse debent, præs.41.lib.5. numero 36.
Probatio clara præsumptioni prævalet, pr.21.l.4.n.23.
Probare, qui oblapsum termini non potest, non potest etiam facere positiones, qu.62.lib.1.n.3.
Probatum illud esse dicitur, quod constat legi ita esse, q.36. lib.1.n.11.
Probatio nulla melior, nullaque efficacior, quam proprij oris confessio, q.61.li.1.n.8.
Probatio vera & propria illa est, quæ alterius patrocinio non indiget, qu.36.lib.1.n.12.
Probatio seu fides, quæ testibus sit cæteris excellit, q.1.li.1. nu.6.
Probatio per iuramentum etiam aliis reiectis, admittenda pr.47 l.2.n.6.
Probatio contraria semper admittitur contra præsumptionem, nisi lex eam expresse reiiciat, q 60.lib.1.n.2.
Probatio per facti evidentiam, reliquis omnibus exclusis, exclusa non dicitur, qu.67.li.1.n.2.
Probatio adversus præsumptionem iuris, & de iure, parte non opponente, admissa prodest, qu.68.n.1.
Probatio verosimilis, quam nos præsumptionem iuris dicimus, quid sit secundum Quintilianum Victorium, & Maioragium, qu.4.lib.1.n.1.
Probatio coniecturalis, an dicatur vera probatio, pr.141. lib.3.n.22.
Probatio artificialis, quæ, li.1.in prohem.n.9.
Probatio artificialis quomodo differat ab inartificiali. ibi.n.10.artificialis, seu præsumptio tribus constat argumentis, nempè signis, & exemplis, qu.6.lib.1.nu.1.
Probatio artificialis quomodo dividatur à Gandino qu.1. lib.1.n.4.
Probatio inartificialis qu. li.1.in prohem nu.7. etiam per indirectum, contra præsumptionem iuris, & de iure admittitur pr.89.lib.4.n.10.qu.65.lib.1.n.1. Et quot sufficiant testes. ibi.n.11.& pr.1.lib.3.n.28.
Probatio contraria per iuramentum eius admittitur, contra quem extat iuris præsumptio, si de levi præjudicia gatur, qu.77.lib.1.n.15.
Probatio contraria contra præsumptionem, non fictionem admittitur pr.67.lib.3.n.5.
Probatio contraria ubi supervenit, cessant præsumptiones, & coniecturæ, q.31.lib.1.n.7.
Probatio per confessionem adversarij admittitur etiam contra præsumptionem iuris, & de iure, præs.145.lib.3. nu.21.
Probatio semiplena, est præsumptione hominis potentior, qu.32.lib.1.n.6.

BIU Cujas

Probatio dubia nil potest.qu.97.lib.1.num.29.& pr.51.lib. 2.nu.49.
Probatio liquidissima requiritur in pœnis,ibid.n.33.
Probatio utrum vera sit probatio an præsumpt. qu.39.li.1, per tot.
Probatio non auget,vel minuit delictum. num.35. est quid extrinsecum, post delictum perfectè consummatum superveniens.n.26. etsi contra fictionem non admittatur, attamen per indirectum probari potest, nempe demonstrando cessare æquitatem super qua fictio fundata est, qu.8.lib.1.nu.14.
Præsumptio ex conventione partium, si non admittitur contra scripturam per testes, vel scripturam aliam, quæ probatio possit admitti,qu.51.lib.1.n.11.
Probatio ex diversis speciebus probationem resultans,qu. 39.n.1.
Probatio plena ut fiat,regulariter ex præsenti non infertur ad præteritum secundum Bar.qu.24.lib.1.n.42.
Probationis Species duæ, artificialis, & inartificialis l.1. in prohem.numer.6. inartificialis Species qu.1. libro 1. num.1.2.3.4. artificialis definitio & partitiones, qu.2. libro 1.num.1.2.3.5. appellatio in dubio de plena intelligitur,qu.37.lib.1.num.18. Species, quæ per instrumenta fit privilegiata cur ab aliquibus dicta sit.qu.1.libro nu.13.
Probationem contrariam lex in præsumptione iuris,& de iure rejicit,pr.121.lib.3. n.8. solam oratori necessariam existimavit. Quintil.lib.1.in prohem.nu.4.contra præsumptionem iuris,& de iure,per duos, vel tres testes, probos & legales admitti, qu.64.l.1.n.1.
Probatione lites, & controversias carere non posse lib.1.in prob.nu.2.in vim conditionis requisita, præsumptio secundum communem sententiam non sufficit, qu.37.lib. 1.num.1.
Probationes totæ sunt in arbitrio iudicis positæ.qu.l.1.n.7. & q.79.n.11.
Probationes inartificiales, vel artis expertes quare dicantur, lib.1.in prohem.n.8.
Probationes evidentissimæ adferri debent ab eo,qui facto iudicis impeditum se dicit, quo minus appellationem à se interpositam prosequeretur,qu.28.lib.1.n.9.
Probationes etiam in continenti factæ,quando non admittantur.pr.47.lib.2.n.8.
Probationes intra certum tempus faciendæ, adversario non contradicente admissæ valent, præsumpt. 46.lib.2. nu.16.
Probationes contra rem iudicatam admissæ parte non opponente iudicatum rescindunt, quæst. 68.lib.1.numero 3.
Probationes adversus præsumptionem iuris & de iure solum ante sententiam latam admitti,qu.69.nu.1.Contra refertur sententia,ibid.n.2.
Probationes publicatis attestationibus factæ valent, adversario tacente.pr.46.lib.2.n.25.
Probationes leviores admittuntur in his, quæ clara sunt, pr.126.lib.3.n.11.
Probationes multum evidentes, contra officiales requiruntur:qu.83.lib.1.n.2.
Probationes duæ imperfectæ, in causis civilibus iunguntur, ad constituendam plenam, & perfectam probationem, q.84.l.1.nu.4.
Probationes duæ semiplenæ,ad conficiendam probationem plenam,an coniungi possint.pr.41.libro 1.numer.& per totum.
Probationes duæ admittuntur in criminalibus ad probandum accusati defensionem, nec non testes de sola credulitate deponentes, pr.3.lib.5.n.50.
Probationes manifestæ,quæ dicantur, quibus casus fortuitus probari debet pr.61.lib.6.n.20.
Probationes solas esse quæ in causis definiendis primas obtinent lib.1.in prohem.n.5.
Probationes non extare de facto,vel extare ex rei natura, quo ad effectum paria sunt,qu.37.l.1.n.15.
Probationibus constans, dicitur esse ipsa veritas,q 31.l.1. n.5.aliquid dicitur constare, quando illa clare sunt, & manifestæ,pr.70.lib.2.n.16.
Proclama publicum se ignorasse iuramento asserentis creditur,q.77.lib.1.n.10.
Processus requirit scripturam pr.68.lib.2.nu.2. Quod tamen locum non habet in levioribus n.3.
Proconsulis quanta apud Romanos potestas,pr.18.libr.2. nu.28.
Procurator in causa criminali, non admittuntur regulariter si tamen nil obiiciatur, iudicium tenet,pr.46.lib. 2.nu.9.
Procurator ad causam præsumitur instructus,pr.37.l.2.n. 2.Quibus autem in casibus non procedat n.3.4. & 5.
Procurator revocatus non præsumitur pr.36.li.2.n.1. Fallit n.3.4.ut factum domini revocet, nunquam præsumitur constitutus,pr.44.lib.3.n.6.
Procurator constitutus ad agendum defendere tenetur,q. 46.li.1.n.9.
Procurator constitutus ad suscipiendum mutuum, præsumitur eo modo quo dominus mutuo suscipere consuetus sit,pr.109.lib. 3.nu.2. ad contrahendum constitutus nomine constituentis contrahere præsumatur,pr.49.li.3.n. 1.Idque procedit etiam coerto pacto adiecto, ibidem n. 13. Vel si post aliquod tempus procurator is contrahat, numero 14. Et an hoc locum habeat contra tertium, contrahens non expresso nomine procuratoris, suo nomine contraxisse præsumitur,ibid.n.18.
Procurator habens mandatum generale,simpliciter contrahendo præsumitur nomine proprio facere, n.22.Vide declarationem, n.25.non acceptans mandatum, utrum contrahendo præsumatur nomine mandantis facere numero 28.
Procurator tacendo per contumaciam consentire dicitur in sui principalis detrimentum,pr.99.li.6.n.38.
Procurator exhibens instrumenta,quibus convenientibus mandatum habere præsumatur,& admittatur sine cautione.pr.34.lib.2.num.1.2.3.& 6. Alia refertur opinio nu.9.
Procurator constitutus etiam is creditur, qui in domo creditoris conversatur,exhibendo instrumenta crediti, modo bonæ sit famæ,& conditionis,ibidem n.10. Aliud si de fama ipsius non constet,n.11.
Procurator ad iudicia, ante litem contestatam substituere alium nequit pr.38.lib.2.n.1.
Procurator cuius persona electa est industria substituere nequit,ibid.nu.2.Et quando censeatur electa industria illius n.3.
Procurator qui pignori dare potest, quando possit agere pignoratitia pr.43.li.3.n.2.
Procurator constitutus à mercatore ad mutuo accipiendum pecuniam, intelligitur etiam ad cambia, & recambia n.2.
Procurator censetur revocatus ex supervenienti causa, quæ si adfuisset, quando constitutus fuit, dominus non constituisset.pr.37.lib.6.n.38.
Procuratori si quis dedit mandatum ad impetrandum,& probetur,dictum procuratorem recepisse literas de his, quæ sibi mandata erant, præsumitur impetrationem à procuratore factam fuisse pr.36.lib.6.n.11.
Procuratoris confessio, omnibus creditoribus solutum esse non comprehendit procuratorem loquentem pr.44. lib. 3.nu.2.

BIU Cujas

Procuratore ad lites constitutus an revocetur mandatum si dominus litis causam reassumit, & tractare incipit, pr.36.lib.2.n.6.

Procuratore novo constituto, quando primus censeatur revocatus ibid.n.11.

Procuratore electo tanquam persona honesta, mandatum præsumitur revocatum si nequam, & facinorosus efficiatur,n.26.

Procuratore falsum instrumentum mandati producente pars non opponens, mandatum præsumitur approbare, pr.46.lib.2.n.3.

Procuratore restituere domino instrumentum mandatum præsumitur revocatum pr.34.l.2.n.5.

Procuratore contrahente super negotio, quoad dominum pertinere non potest, cui adquiratur, pr.49.lib.3.numero 26.

Procuratorio nomine non præsumitur quis contraxisse, ubi delictum resultaret pr.49.lib.3.n.27.

Prodere seipsum nemo tenetur, qu.80.l.1.n.6.

Producens testamentum confectum cum debita forma minore 25.annor.non tenetur cum probare fuisse maiorem annis 14.pr.13.lib.6.n.2.

Producens instrumentum vide Instrumentum.

Proœmia & præsentationes actus, & dispositionis non scripta, quem tractatum dicunt repetita præsumuntur in ipso actu, & dispositione, pr.2.lib.2.n.18.Fallit, n.19.20. & seq.

Proœmium & præfatio statuti, vel legis coniecturam facit eorum quæ statuentes ipsi voluerunt pr.2.lib.6.nu.3.Id extenditur & ad proœmium rescripti, bullæ, decreti, sententiæ &c. Vide ibid.à n.4 usque n.11.

Profectitium est donatum à patre filio, eique per filium acquiritur pr.29.lib.3.n.2.

Professionem fecisse quis dicatur: an & quando professio sit nulla.

Professio emissa præsumitur, quando quis defert habitum professorum diversum ab habitu novitiorum, pr.83.lib. 6.n.19. Alios casus, in quibus professio religionis præsumitur: vide ibid. nu.20.24.25.27. vide etiam verbum Religio.

Professionem quis potest emittere, statim in ipso ingressu religionis, pr.83.lib. 6.n.3.

Professionem emisisse is non dicitur, qui habitum extra Ecclesiam sumpsit, & sine alia consueta solemnitate, præsumpt.83.libro 6.numero 16.Idem quando deferens ipsum habitum protestatus est se illum deferre sine animo emittendi professionem ibidem numero 17. Et ad hoc per officium collatum arguatur facta professio, debet saltem præcedere tacita professio, ibidem numero 18.

Professionem emittere non potest minor 16. anno. ex Constit. Sacri Concilij Tridentini, pr.34.lib.6.n.21.

Professionis habitum recipiens à non habente potestatem, non obligatur religioni etiam in genere, & quando concurrant alia requisita sufficit tacitus consensus ipsius prælati, pr.83.lib.6.n.19.

Professio omnis in quacunque Religionum, etiam non mendicantium ex Constitut. Sacri Concilij Trident. intra annum probationis facta est ipso iure nulla pr.84.lib.6. nu.6.

Professio consistere non potest nisi duæ personæ concurrant, quarum una se obliget religioni, altera religionem obligeti illi, pr.83.lib.num.21.& seq. Et si quis reassumat ex seipso habitum pluries sine consensu prælati non obligatur professioni, ibid.n.23.

Professionem emittens sponte, non autem coactus id facere debet & quid ultra scire debeat, pr.83.lib.6.nu.8. Et professionem emittere debet consensu eius qui potest eum incorporare religioni ibid.n.9.

Professionem emittens debet esse legitimæ ætatis, ibid. n.13. & 23.

Professionem emittens id facere debuit in ipsomet monasterio, quia non sufficeret in domo propria, ibi.n.15.

Professionem religionis faciens præsumitur facere iusta ætate pr.50.lib.3 n.29.

Primogeniti appellatione non modo filij, sed & nepotes & pronepotes continentur, pr.189.lib.4.n.13.

Primogenitorũ suorum res amittere grave est, pr.83.l.3.n.5

Prohibitus contrahere sub pœna cum banno, impune contrahit cum filio illius, qu.46.lib.1.n.36.

Prohibita fieri directe, prohibentur etiam per indirectum, qu.26.lib 1.n.4.

Prohibitio alienationis, rerum minoris, utrum in rem sit vel in personam pr.6.lib.3,n.9.

Prohibitio dicitur quædam privatio, quæ habitum præsupponit, pr.133.lib.4.n.6. de non alienandis bonis fideicommissi, fortior est prohibitione facta à contrahentibus. Inter unam vero & alteram est maxima differentia, pr.189.lib.4.n.109.& 110.

Prohibitiones duæ quando concurrunt de non alienando, tunc prohibita censetur etiam alienatio in eum casum, in quem poterat alienari existente una sola prohibitione, ibid n.11.

Prohibitio de non alienandis bonis fideicommisso suppositis præsumitur facta respectu fideicommissi iam ab ipsomet testatore constituti pr.12.lib.4.n.17.

Prohibitum directo dicitur etiam prohibitum per indirectum pr.189.lib.4.n.82. ad tempus dicitur post tempus concessum pr.165.lib.4.n.27.

Promercalia quæ dicantur, pr.159.lib.4.n.15.

Promissa non servare est iniquum, & legi divinæ repugnans, nec non legi naturali, quæ iubet, datam fidem servari debere pr.3.lib.4.n.64.

Promittens soluere in certo loco, licet renunciaverit privilegio sui fori, conveniri tamen ibi potest, & si ibi non reperiatur pr.6.n.8.

Promitto: verbum stipulationem significat, qu.43.lib.1.n.8. verbum in instrumento positum quando solum nudum pactum significet, pr.41.lib.3.n.12.13.& cum seq.

Promittimus rogati, pollicemur ultro pr.41.l.2.n.6.

Promisit verbum, in publico instrumento redactum. stipulationem importat pr.41.lib.3.n.

Promisit etiam in scriptura privata stipulationem significare, ibidem nu.5.7. in actis iudiciariis intelligitur per stipulationem n.9. Idque etiam si abignaro fuerit prolatum, nu.10. Idem est si in confessione partis reperiatur, n.11.

Promittere contra seipsum, ut nemo, sic neque contra suos præsumitur pr.44.lib.3.n.23.

Promittens præsenti, & tacenti aliquid ipsi utile, pacisci dicitur pr.lib.42.lib.3.num.4. Reiecta sententia eorum qui dicunt pollicitationem esse n.13. præstare vel facere contra quemcunque non præsumitur contra seipsum, pr.44.lib.3.n.1. nec etiam contra suos. ibid num.23. Fallit n.25.& seq. Et si sermo generalis sit vel universalis nu.23.

Promissio quod stipulationem significet, unde perveniat, pr.41.lib.3.n.17.

Promissio nuda causa non expressa, non obligat pr.34.lib. 3.n.11. facta sine causa, valet aliquo contractu præcedente pr.8.lib.2.num.9 sine causa facta, declaratur ex qualitate personæ cui facta est ibid.n.10.

Promissio annua facta pauperi sine causa alimentorum causa facta præsumitur. ibid. nu.11. non dicitur incerta, quan-

BIU Cujas

quando potest certificari per relationem ad aliud, qu. 43.lib.2.n.20.

Promissio de dote restituenda satis expressa dicitur, ex quo maritus confessus se eam recepisse,qu.45.

Promissionis specificæ atque individuæ, maior virtus quam generalis,pr.115.lib.3.n.19.

Promotio ad ordines sacros præsumitur,quando quis tanquam promotus diu stetit & servivit in beneficio,præs. 76.lib.6.n.18.

Promovendus ad Episcopatum debet esse natus de legitimo matrimonio:& per subsequens matrimonium natus promoveri potest,pr.81.lib.4.n.5.

Promotus in dubio nemo præsumitur ad sacros ordines, pr.14.lib.6.n.10.

Pronomen,ipse,est restrictum ad personam,pr.38.libr.6.n. 32.ipse, personalitatem ostendit,pr.178.libr.4.nu.19.is, vel ipse personalitatem significat pr.62.lib.4.n.6.

Pronomen,meum, tempus præsens denotat,pr.127.libr.4.n. 35.Et pronomina meus, tuus,suus,sunt possessoria, & ob id tempus præsens demonstrat. ibidem numero 36. Secus si illis sit adiunctum verbum futuri temporis,ibid. num.37.

Pronomen, meum, modo dominium,modo possessionem significat,pr.197.lib.4.n.19.

Pronomina, meum, tuum suum, significant dominium in dispositione particulari,secus in universali,pr.162.lib. 4.num.29.

Pronunciandum in dubio contra eum, qui agit de lucro captando, & ad commodum ejus qui de damno vitando.pr.72.lib.2.n.7.

Proprium dicitur quod sub definitione continetur, qu.39. lib.1.n.19.

Propria res quæ dicatur.pr.115.lib.3.n.68.

Proprietatis verbum,rectum dominium significare, præs. 115.lib.3.n.96.

Propositum in mente retentum nil operatur, quæst.21.libri num.5.

Propositio particularis verificatur in uno solo, pr.186.lib. 4.nu.7.

Protestatio licet admittatur contra præsumptionem iuris & de iure,quando tamen ex ea fraus legi facile fieri potest secus est pr.29.lib.5.n.14.

Prospicere sibi hæredibusque quilibet præsumitur, pr.49. lib.3.n.2.

Protestatio ante vel in ipso actu fieri debet, ut in alterius præjudicium protestantem adiuvet.præsumpt.15.libr.3. num.21.

Protestatio contra ea quæ à legis dispositione pendent, nil operatur.pr.45.lib.3.n.22.

Protestatio facta contraria nil operatur pr.45.lib.3.num. & præs.112.n.23.iuri repugnans, atque non consistens in potestate hominis, nil prodest, quæst. 97. lib.1.numero 26.

Protestationis instrumentum sine contradictione recipiens præsumitur,ei consensisse.pr.65.lib.3.n.6.

Protestationi in iudicio non opponens, illi videtur consentire.pr.46.lib.2.n.5.

Protestationes,& præsumptiones in effectu concludere sufficit, etsi aliqua sit in accidentalibus diversitas,qu.25. lib.1.n.3.

Prothirum quid sit,& an veniat nomine instrumentorum domus pr.154.lib.4.n.20.

Protocolla inter mobilia connumerantur, præs.142.libr.4. num.15.

Protocollum si est scriptum manu alterius quam notarij, suspicionem falsitatis arguit,pr.20.lib.5.nu.30.Secus si notarius se subscripsit ibid.n.31.

Protocollum notarij si contineat Rubricam huiusmodi instrumentum emptionis & venditionis inter Caium & Sempronium confectum,& ex præsumptionem faciat fuisse celeratum talem contractum, sed manifeste non probat,pr.1.lib.6.n.2.

Proveniens ab antecedenti,magis debetur sequenti, quam econtrario,q.28.lib.1.n.25.

Provisio hominis tollit provisionem legis, & quando hoc procedat,præs.109.libro 4.nu.14.& num.36.40.& seq. statoris expressa facit cessare tacitam provisionem legis.pr.41.lib.4.nu.3.Et procedit hoc non solum quando tacitum & expressum est circa idem,sed etiam quando est circa diversum ibid.

Proximum suum fraudare in negotio adversus legem divinam pr.3.lib.5.n.74.

Prudens nemo nascitur, nec literatus oritur, qu.24.lib.1. num.52.

Prudentem esse,& literatum est quoddam contingens, qu. 24.lib.1.n.51.

Prudentia est fons,& mater omnium virtutum,non tamen inest homini à natura cum longa rerum experientia acquiri soleat,pr.91.lib.6.n.20.

Pseudoprophetas adorans, & falsas ceremonias observans vehementer suspectus est de hæresi pr.6.lib.5.numer.16.

Pubertas in masculis censetur usque ad decimumquartum annum,in fœminis usque ad duodecimum, pr.157. lib.4.n.38.plena dicitur usque ad14.annum pr.47.lib. 4.nu.4.

Pubes propriè dicitur adolescens pr.1.lib.3.n.49.

Publicatio instrumenti facta à notario, includit rogitum, pr.81.lib.2.n.9.

Publicationem bonorum extra territorium non trahi, pr. 124.lib.3.n.48.

Puella monasterium ingressa recipiens velum, lapso anno probationis sine contradictione, præsumitur ipsi professioni consensisse,pr.99.lib.6.n.24.

Pueri omnia iudicant maiora quam sunt, & ideo rebus quibuscunq; etiam levissimis terrentur, pr.40.l.6.n.31.

Puer etiam doli capax assumendo habitum professionis,& faciendo actum professis convententem efficitur professus, pr.83.lib.6.n.14.& 24.

Puerum & infantem generare non posse, pr.90.lib.6.nu.3. scienter rebaptizare arguit hæresim manifestam, pr.6. lib.5.n.7.novem annorum aliquando generasse, pr.90. lib.4.nu.4.

Pupillares erant tabellæ quædam,in quibus scribebant antiqui.pr.160.lib.4.n.25.

Purgantia duo simul stare nequeunt.pr.34.lib.3.n.41.

Pugnantibus duobus,secundum derogat primo,pr.134.lib. 3.nu.20.

Pupillus præsumitur doli capax, quando est probe pubertatem,qu.14.lib.1.n.58.

Pupilli negotia gerens, & affectione paterna aliquid erogans donasse præsumitur,pr.33.lib.3.n.2.

Pupilli patrimonium ad quod vocatur substitutus per pupillarem,non dicitur esse de testantis hæreditate,pr. 74.l.4.n.11.connumerantur inter miserabiles personas, quando sunt pauperes & orphani,pr.115.lib.4.n.11.

Pupillus non dicitur habere in se perfectam animi deliberationem ob ætatis defectum nec quo ad voluntatem, nec quo ad aliquem actum,pr.69.lib.4.n.7.

Pupillus præsumitur educatus à tutore, apud quem erat, pr.11,lib.6.n.3.

Pupillus præsumitur potius simplicitate ductus, quam dolo ad aliquid faciendum,pr.3.lib.3.n.28.

Pupillus præsumitur recepisse alimenta à tutore, nisi probet se aliunde ea habuisse pr.71.lib.6.n.2.

Pupillus si tutori sibi solidum soluenti cedit actionem

BIU Cujas

adversus contatorem, privilegio pupillis concesso amplius non gaudebit pr.189.lib.4.n.150.
Pupillo non succeditur per vulgarem substitutionem, sed solum ipsi testatori pr.34.lib.4.n.4.
Pupillus non potest gravari onere fideicommissi in pupillari substitutione, & hoc quando procedat, pr.49.lib.4. nu.13.
Pupillus vel minor non potest sine auctoritate tutoris vel curatoris se alteri obligare præs.34.lib.6.num.6.& qui ei substitutus est, si eodem tempore moriantur, non potest dici unus alteri superstes, ut succedat in demortui locum pr.50.lib.6.n.19.
Puri, & purificati, virtus par, & effectus, præs.115.libro 3. num.6.
Purgatio canonica quem habeat effectum, qu.100.lib.1.numer.6.
Purgationem canonicam vel abiurationem acceptare recusans, excommunicatur q.100.lib.1.n.13.
Purgatio canonica facilius admittitur pro nobili accusato, quam pro ignobili pr.59.lib.6.n.8.
Puteum fodiens in ædibus suis, ex quo venæ putei vicini sui præciduntur non præsumitur fecisse ad detrimentum vicini, sed solum pro sua utilitate, præs.29.libr.6. n.4.Idem de faciente fossam in agro, qui aquam è fundo vicini avocet.ibid.n.5.

Q

QValitas est, secundum quam quales esse dicimur, qu. 14.li.1.n.17.tanquam accidens non præsumitur, pr. 14.lib.3.n.11.
Qualitas quæ naturaliter homini inest, semper adesse præsumitur, qu.13.lib.1.n.3.
Qualitas extrinseca nisi probetur non præsumitur, qu.24. lib.1.n.53.apposita in primo actu, non censetur repetita in secundo, qui aliquo intervallo post fuit confessus, pr. 84.lib.2.nu.12.
Qualitatis species quatuor, qu.14.lib.1.n.18.
Qualitas iuncta verbo intelligi debet secundum tempus verbi pr.81.lib.4.nu.17.Favore autem personæ sæpe non intelligitur secundum tempus verbi.ibid.n.18.
Qualitates duæ quando concurrunt in dispositione naturalis una, & una accidentalis, attenditur illa, quæ est utilior: & quæ facit actum validum pr.40.libro 4. numer.20.
Qualitate fundamentum constituens, eam adesse probare debet pr.48.lib.2.nu.2.
Quantitas si respectu certæ speciei debetur, specie perempta, debitor à præstatione quantitatis liberatur, pr.145. lib.4.num.9.& si pluries in testamento sit legata, semel tantum in dubio datur, præsumptio.128.libro 4.numero 9. Ampliatur & restringitur, ibidem numero 10. 15.16.& 17. De quantitate ad speciem non fit compensatio, præsumpt. 109. libro 4. nu.28.alia continua, alia discreta, quæst.14.lib.1.n.9. continua quid.ibidem num.10.
Quantitas discreta quid.n.12.
Quantitas pecuniæ depositæ, legata, vel in obligatione positæ ex stipulatione, præsumitur etiam hodie esse, nisi probetur eius augmentum vel diminutio, ibid.n.13.
Quantitas duplicatio relicta præsumitur lege, cum in testamento, & codicillis relicta est, ibid.n.14.
Quarta non detrahitur, ex bonis fideicommissi relicti à milite, pr.52.lib.4.n.7.
Quarta debita patrono in bonis liberis dicitur quædam portio legitimæ.pr.109.lib.4.n.15.
Quasi possessio repugnans statui primæuo, atque rei origini, non transfert onus probandi in adversarium præsumpt. 89.lib.3.n.7. Distinguit tamen Alciatus nu.8. Idque si cum quasi possessione concurrit contumacia, rem liberam esse asserentis n.9.
Quasi, dictio, est significativa dubitationis, pr.15.lib.3.n.4.
Quæstus turpis in concubina facilius, quam in uxore præsumitur, pr.51.lib.3.n.9.
Quæstio facti dicitur, cum ambigitur factum aliquid sit vel non sit, qu.11.lib.1.n.5.& 12.facti tota est in potestate iudicis, iuris vero non, ibid.n.6.iuris est, cum ambigitur, an secundum leges rectè factum sit, fierive potuerit vel non, ibid.n.13.
Quod nostrum est, sine facto nostro à nobis auferri non potest, pr.47.lib.1.n.14.

R

RAchel uxor Iacob Patriarchæ dum Beniaminum peperisset, in partu animam efflavit, ipse vero Benjamin multo tempore vixit, pr.52.li.6.n.11.
Ragusini propriis vivunt legibus, non autem Romanis, pr. 18.lib.4.n.4.
Rapacitatem, & furtum lex præsumit contra numerarios susceptores, & exequutores, præs.85. libr.2.numer.10.11. & 12.
Raptor, & rapta olim in matrimonium consentientes raptus pœnam evitabant, pr.1.lib.3.n.101.
Raptæ assertio in articulo mortis contra raptorem facta, indicium facit ad torturam, qu.89.lib.1.n.82.
Rationem in sola præsumptione fundatam, non restringere legis vel statuti generalem dispositionem, quomodo procedat, qu.78.lib.1.n.2.
Rationum in conflictu, melius est nocentem absoluere, quàm condemnare innocentem, pr.90.lib.2.n.4.
Ratio impellit hominem ad bonum, sensus autem ipsum inclinat ad malum pr.1.lib.5.n.14.
Ratione cessante, debet cessare & dispositio præs.64.libr.6. num.20.
Ratio eadem ubi militat, ibi idem ius militare debet, pr. 21.lib.4.num.15.& 16.& pr.36.libr. eod.numero 35.& pr.191, lib.eod.nu.3.Et procedit etiam in pœnalibus, pr. 33.lib 5.n.18.
Ratificatio gestorum ex aliquibus actibus præsumitur, qu. 48.lib.1.n.23.actus, etiam parte absente fieri potest, pr. 45.lib.2.n.10. ob temporis diuturnitatem præsumitur, præsumpt.33.lib.2.n.30. Et præcipue si accedat aliquis actus qui patientiam ostendat n.31.
Ratihabitio sicut nec mandatum, numquam præsumitur, pr.39.l.2.n.1.præsumitur in eo, qui cum de commodo, & utilitate sua ageretur, scivit & tacuit, ibid.n.9.
Rebecca geminos filios peperit ex Isaac, & geminos Thamar ex Iuda socero, pr.51.lib.6.n.2.
Rebellis is præsumitur, qui natus est progenie tali nota infamata, pr.58.lib.6.n.7.
Rebus in dotem datis æstimatione facta non res, sed æstimatio venit in restitutione pr.74.lib.3.n.4.
Receptans scienter furem punitur pœna furti, præs.29.li.5. num.34.
In dubio autem secus est, ibidem.
Recedendum non esse à recepta Doctorum opinione, tametsi contra eam iudicatum aliquando fuerit, qu.1.libro 1. nu.23.
Recessisse non dicitur, qui brevi est reversurus, pr.50.libr. 1.num.66.
Recipiens scienter in domo delinquentem, nulla inter ipsos affinitate suadente, indicium torturæ præbet, qu.89. lib.1.n.108.literas in quibus continebatur eum esse scribentis debitorem, & non contradicens, præsumitur fateri se esse debitorem.pr.99.lib.6.n.25.

BIU Cujas

Reconductio cum eisdem qualitatibus, & conditionibus, quibus prima conductio facta præsumitur, pr.85.lib.numer.19.

Reconductio præsumitur facta si disponente hoc statuto, conductor ultra tres menses in re conducta commoratus sit, ibid.nu.23. Quid autem sit, si paciscentes dixerint, nec censeatur repetita numero 25. ubi solemnis requiritur stipulatio, facta non præsumitur, ibidem numero 33. facta non præsumitur, quando coniecturis apparet, aliam fuisse locatoris voluntatem numer.42.

Reconductio aut relocatio in rebus mobilibus facta non præsumitur, n.48. Adhibita tamen distinctione, n.49.

Reconductione non censetur repetita pœna, primæ locationi adiecta, pr.85.lib.3.n.21.

Reconventio coram alio iudice facta, adversario non abnegante, valet pr.46.lib.2.n.23.

Rectori & universitati scholarium si data est facultas eligendi librum vocem unam habebit Rector, alteram scholares pr.15.lib.4.n.13. Idem de prælegato & capitulo dicendum, ibidem.

Redditus & emolumenta rogationum & protocollorum notarij continentur in legato usufructus omnium bonorum pr.142.lib.4.numero 15. & pensiones quo modo dividunt emptores, eodem etiam dividere præsumuntur res pignori vel hypothecæ obligatas, præsumptio. 120.libro 3. numero 1. Quid autem si tot non sufficiant, num.2. centum aureorum qui sint, præsumpt. 122.lib.3. nu.50.

Redditus locorum S. Gregorij Genuæ qui sint, pr.101. libr. 4.nu.25, tot esse debent ut 20.annis sortem æquent, ibid. nu.51.

Reductionem ad viri boni arbitrium petens, probare debet laudi iniquitatem, præs.76.lib.2.nu.6.& n.23 ibid. laudi petens, arguendo dolum arbitratoris, prius de dolo contra ipsum agere debet, eumque ante rescissionem laudi probare, ibid.n.4.

Reductione ad arbitrium viri boni petita, pro laudo non præsumitur, pr.76.lib 2.nu.20.21.& 22.

Referenti nulla solet fides adhiberi, cum de relato non constat, pr.1.lib.6.n.6.

Regalia specialem requirunt concessionem, pr.97.lib.3.nu. 28. iurisdictionis concessione contineri, casu quo aliqua reservata sint, ibid.n.37.

Regalia non comprehenduntur castro cum iurisdictione concesso, n.41. personæ principis adeò cohærent, ut avelli vix ab ea possint, n.42.

Regalium facta mentione in concessione aliqua, sermone etiam generali, illa contineri, præsumpt. 97.lib.3.numero 29.

Regula: Quod actore non probante, reus absoluatur, de qua probatione accipiatur, qu.93.lib.1.n.3.

Regula iuris, duo specialia concurrere non posse, cui introducta, qu.47.lib.1.n.8.

Regula quod unius inclusio, sit exclusio alterius, quandò non procedat, qu.53.l.1.n.7.

Regula generi per speciem derogatur quando procedat, pr. 140.lib.4.n.36.

Regis cuiusdam filius regno se ob id abstinuit, quod eius mater sibi dixit ipsum non fuisse procreatum ex Rege, pr.53.lib.6.n.9.

Regula non ex actu uno singulari, sed ex multis, ut sit universalis, confici debet pr.49.lib.6.n.8.

Regula cancellariæ de verisimili quare promulgata, pr. 37.lib.5.numero 2. generaliter seu indistinctè posita declaratur per exempla in ea relata præsumpt.89.libr.4. num.56. l. quoties ff. de reb.dub. locum non habet, quando de notabili præiudicio alterius agitur, præs.50.libro 2.num.36.l.1.§. qui in perpetuum, ff. si ager vectig. vel emph.pet. quomodo intelligenda. pr.38.lib.3.n.10.

Regulam generi per speciem derogatur, locum habere in iurisdictionibus favore publico, pr.18.lib.2.n.30. l. vendicantem ff. de evictionibus, locum non habere duobus in casibus, præs.115.lib.3.nu.16.cap.qui tacet de reg.iur. in 6. locum habere solum, ubi de tacentis commodo agitur, pr.42.lib.3.n.11.

Reiiciens aliquem tanquam pauperem probare debet illum esse talem, pr.25.lib.6.n.16.

Reipublicæ interest plures homines nasci, & civitatem hominum copia repleri magis quam divitiarum, pr.12.libro 5.n.7.

Reipublicæ negotia si ab una ex duabus partibus civium solent pertractari si tamen ambæ partes pertractarunt, negotia præsumuntur tantum ab illa parte tractata, ad quam pertractatio pertinebat, præsumpt.4.lib.6.numero 16.

Relapsus in hæresin, ut quis dicatur, quid requiratur, qu. 100.lib.1.n.12.

Relatio nunquam fit ad illud per quod dispositio favorabilis restringeretur, quando sui natura est large interpretanda, præs.47.lib.4.num.7. Et nunquid sit ad verba, quæ sunt demonstrativa, ibidem numero 8. licet regulariter fieri debeat ad præcedentia, fallit tamen quando alias actus vitiaretur; præsumpt.4.libr.6.numero 6.

Relativum iunctum pronomini significat omne illud, quod antecedit, pr.173.lib.4.n.11.

Relativum quam, vel, quod, si natura operatur, ut præcedentia censeantur relata cum omnibus suis qualitatibus, pr.169.lib.4.n.22. quod, est repetitivum conditionis & qualitatis præcedentis in subsequens, pr.180.libr.4. n.54. quæ sui natura restrictivum est, præs.101.lib.3.numer.7.

Relegati restitutio etiam sine causa fieri potest, pr.10.lib. 2.n.12.

Relictum coniunctim fratri & eius filiis, simul ij admittuntur, pr.202.lib.4.n.7.

Religioni est favendum in dubio, pr.84.lib.6.n.11. & ibid. num.18.

Religionem quis non dicitur ingressus ante professionem, pr.83.lib.4.nu.74. ingrediens debet renunciare mundo & vanitatibus suis, & vovere paupertatem & obedientiam, præs.83 lib.4.n.18.

Religioni qui se obligare non potest, ejus bona monasterio non acquiruntur, pr 84.lib.6.n.20.

Religionis habitum suscipiens in articulo mortis non dicitur profiteri religionem, nec bona sua monasterio acquirere, secus si deinde incolumis effectus perseveravit, & professionem emisit, præs.83.lib.4.n.84.

Religionem ingressus, quando præsumatur professionem emisisse, ne possit ad Seculum redire, pr.83.lib.6.n.1.

Religionem & per tot. ingressus præsumitur in eadem voluntate perseverare pr.84.lib.6.n.16.

Religionem ingressus ante professionem saltem per annum debet esse novitius ex Constit. Sacri Concilij Trident. pr.85.lib.6.n.6.& pr.84.n.6.

Religionem ingressus, donec intra probationis annum exiit, licèt inter religiosos commorari non possit, in multis tamen pro religioso habetur, & in quibus. præs.82.lib.6. n.1.& seq.

Religiones & novas sectas qui inducunt, fiunt suspecti de hæresi, cùm sit valde periculosum nova inducere, pr.34. lib.5.n.3.

Religiosus, qui propriè & verè non dicitur ante professionem, præs.84.libro 6.n.10.

Religiosi non possunt esse testamenti executores, nisi

BIU Cujas

habita à suis prælatis licentia pr.34.lib.6.n.10.& 2.
Religiosus decedens intra annum probationis, an præsumatur voluisse bona sua acquiri monasterio, vel potius venientibus ab intest.præs 84.lib.6.n.1.& seq.
Religiosus existens intra annum probationis potest de bonis suis testari & disponere ad habitum, pr.84. libr.4. nu.12.
Religiosi mendicantes sunt incapaces bonorum immobilium, quæ si ei legantur, æstimatio debetur eis pr.120.li. 4.nu.5.
Religiosus, qui relicta religione factus est apostata, & id sine iusta & probabili causa suspectus est de hæresi pr. 6.libr.5. numero 34. Et id multo magis procedit quando duxisset uxorem, quia non solùm habetur ut suspectus, verum ut vere hæreticus est puniendus, ibid.numer.35.
Religiosus testamenti exequutor sine superioris authoritate etsi nequeat esse, valent tamen gesta ab eo si nil fuerit oppositum pr.46.lib.2.n.18.
Relocatio facta non præsumitur, impedimento in locatore interveniente pr.85.lib.3.n.44.
Relocatione ex secunda tacitè facta non infertur ad aliam tacitam priorem pr.85.lib.n.47.
Reliquatus est debitii residuum pr.154.lib.n.16.
Remedia plura quando sunt uni à iure concessa, potest is uno remedio uti, & tamen ex eo alteri non præiudicatur, pr.190.lib.4.n.33.
Remedium extraordinarium concurrens cum ordinario, an sit considerabile, pr.4.lib.4.n.18.
Remedium ordinarium quando extat, debet cessare extraordinarium, pr.190.lib.4. num.37. Et tunc facit cessare extraordinarium, quando extraordinarium est contra ius commune, ibidem numero 38. subsidiarium cessare dicitur; quando cessat causa & ratio, qua ipsum remedium fuit introductum præsum.190.lib.4.numero 35.
Remedium contrarium unum eligens, alteri dicitur renunciare pr.112.lib.3.n.3.
Remedia contraria actor in libello proponens fraudulenter agere præsumitur pr.41.lib.2.n.1.
Remittens jus quod habet aut habere sperat, intelligitur ex causa de præsenti subsistente pr.115.lib.3.n.38.
Remotus præsumitur aliquando magis dilectus proximiore pr.71.lib.4.n.20.
Remuneratio supponit obligationem quandam, non tamen compellit necessario pr.167.lib.4.n.33.
Renuncians clam alicui iuri sub fiducia, ne illud jus veniret in compromissum, non censetur id dolo egisse, pr.3. lib.5.n.38.
Renuncians privilegio sui fori censetur etiam renunciasse iuri communi, ut verba aliquid operentur, pr.6.lib.6.n. 7. Et si promisit soluere in certo loco, licet renuntiaverit privilegio fori, conveniri tamen ibi potest, etsi ibi non reperiatur, ibid.n.8.
Renunciatio & confessio facta à genero erga socerum pro solutione dotis, præsumitur facta respectu & causa promissionis de ea dote numeranda, pr.12.lib.6.n.11.
Renunciatio beneficij invalida nocet renuncianti, ne possit continuare possessionem, licèt quo ad alios non noceat, pr.101.lib.4.n.33.
Renunciatione generali iurium non censetur renunciatum lucro dotis ex præcedenti pacto & conventione delato, pr.37.lib.6.n.19.
Renunciatio proprij iuris est quadam donatio quæ non præsumitur, pr.41.lib.6.n.2.
Renunciare iuri suo, nemo sine iusta causa præsumitur, qu.655.libr.1.n.2.
Renunciasse iuribus suis mulier minorque non præsumitur, nisi de eis certiores factos esse appareat, pr.82.lib.3. nu.7.
Renunciatio semper legitimè facta præsumitur, q.35.libr.1. nu.30.
Renunciatio in contractu apposita, tacitam habet confessionis conditionem pr.12.lib.3.n.30.
Renunciatio cum donatio sit, nemo eadem de iure suo facere præsumitur pr.35.lib.3.n.11.
Renunciatio iuris renuncianti solum, non aliis nocet, præs. 13.lib.3.n.7.
Renunciatio filij expressa non nocet patri, aliud in tacita proveniente ex legis dispositione, qu.46.li.1.n.47.
Repudians hæreditatem alteri non obligatur pr.99.lib.4. n.12. hæreditatem non solum hæreditate privari debet, verum etiam omnibus bonis per instituentem in eum quocunque titulo translatis, pr.101.lib.4.n.52.
Repudiatio hæreditatis quomodo factis arguatur, pr.102. lib.4.n.13.& 14.
Repudiatio & aditio in multis quo ad indicendum eas à pari procedunt, & ideo solo animo inducitur repudiatio, præs.102.lib.4.n.2. Vide plura in verbo Hæreditas: expressa legari conditionalis quod non valeat, pr.117. lib.3.n.14.
Repudium uxori fraude is præsumitur misisse mortis tempore, qui vivens mittere potuit, pr.8.lib.6.n.2.
Repulsus ab electione ob vitium & crimen amplius non est admittendus quia vitium adhuc præsumitur donare, pr.32.li.5.n.16.
Residere, verbum, est esse, & firmiter stare pr.9.lib.3.numer.13.
Res iudicata à lege pro veritate habetur, pr.67.lib.2.num. 48. quæ ante erat, extare præsumitur, qu.14.lib.1.numero 4.
Res in quo loco semel fuit, etiam nunc esse præsumitur, nisi contrarium appareat. Et quomodo id intelligendum sit, qu.14.libr.1. numer.52. & 53. ad suam naturam facile revertitur, præsumpt.16. lib. 2. numero 21. antiqua probationem conjecturalem admittit, qu.58.lib.1. numer.17.
Res quamvis mobilis extare præsumitur, nisi probetur amissa, pr.9.li.3.n.24.
Res ut patrimonialis petita, præsumitur talis, si præsumptio allegetur, qu.48.lib.1.n.22.
Res pro annua pensione data, vel emphyteutica, vel ex innominato contractu concessa præsumitur, pr.39.libro 3. nu.3.
Res illius præsumitur, cuius sigillum est impressum, pr.58. lib.2.n.4.
Res illius cuius nomen obtinet præsumitur pr. 64.lib.3.n. 2. reddita deterior, reddita non censetur, pr.45.lib.3.numer.27.
Res qualibet libera, non servituti obnoxia præsumitur, pr. 89. lib.3.nu.1.& seq. ampliatur, ibid.n.6. Limitatur, n. 10.& 21. mobiles mulieris ætate minoris tradita in dotem æstimata sine tutoris auctoritate, non efficiuntur dotales, sed à marito debetur æstimatio, pr.74.li.3.n.12. Et quid in immobilibus ætatis à tutore sine iudicis decreto, nu.13. ibid.
Res qualibet libera ob primævum statum suum dicitur, pr. 91.lib.3.nu.3.
Res eadem diverso iure censeri non debet, ibid.n.53.
Res ad naturam suam pristinam reverti desiderat, nu.61. Ecclesiæ semel data in emphyteusim, solemnitate adhibita, si ad eam redeat absque nova solemnitate, eodem pacto alienari potest, pr.6.l.3.nu.69. meo nomine empta, ante traditionem mihi non acquiritur, pr.30.li.3.n.9.
Res empta abs te pecunia mea, non mea, sed tua fit, pecunia mihi solum repetitione competente, pr.51.lib.3.n.43.

Rei

BIU Cujas

Rei certæ & demonstratæ frustra adiicitur demonstratio, pr.57.lib.2.nu.6.

Rei veritas, falsa demonstratione, & denominatione nequit immutari pr.105.lib.3.nu.12.

Rem præterito tempore qui habuit, non præsumitur eam amisisse.q.24.lib.1.nu.12.

Rem qui semel habuit, adhuc præsumitur habere, pr.58. lib.3.n.14. Idque tam in mobilibus, n.15.

Rem pleno iure, quis habere dicatur, præsumptio 115.lib.3. nu.71.

Rem propriam ignoranter ementi, lex quomodo consulat, pr.117.lib.3.n.9.

Rem immobilem, si constat fuisse sitam in aliquo loco, adhuc ibi esse præsumitur, qu.14.lib.1.n.75.

Rem perituram fuisse eodem modo apud creditorem, quo morosum debitorem, non præsumitur, pr.138.libr.3.n.6. Distinguendos esse tamen duos casus, n.7.& 10.

Rem fœneratitiam sicut & furtivam, emere non est permissum, pr.122.lib.3.n.107.

Re peremptæ penes possessorem eo modo quo apud dominum peritura erat, in actionibus realibus liberatum censeri possessorem, pr.138.lib.2.n.2. Secus in actionibus personalibus provenientibus ex delicto, numer.4. Quid autem in actionibus provenientibus ex contractu, numero 5. dubia, & salutem animæ tangente, tutius eligendum est, ubi præcisa conceditur electio, præsump.1.lib.3. numer.3.

Res naturales non constituuntur ex argumentis, qu. 39. lib.3.n.8. suas non defendendo, donare quis præsumitur, pr.31.lib.3.nu.1. una eadem non debet diverso iure censeri, secus quo ad intellectualem considerationem, præs. 54.lib.4. numer.16.& 17.& pr.86. libro eodem numero 14.

Res una non debet diverso iure censeri, pr.146.libr.4.nu. 34. præsumitur extare apud eum, ad quem semel pervenit, nisi probetur amissa aut consumpta, pr. 27. libr.6. nu.8.

Res illorum esse præsumuntur, quorum signa & nomina inscripta vel imposita in eis sunt, pr.73.lib.6.n 9.

Rei proprietas non censetur alienari per locationem ad longum tempus, pr.167.lib.4.n.44.

Res quomodo præsumatur, habita pro derelicta, præsu.30. lib.5.n.16.

Rem inveniens an & quando furtum committat, præs.30. lib.5. per tot. vide Furtum, inveniens sciens eam non esse habitam pro derelicta, si non constituit, furtum committi: quomodo scire id possit, præsumptio lib.5.numero 20. apud aliquem fuisse si jam probatum est tenetur ille probare amissionem, præsumpt. 64. libro 6. numero 30.

Res ad eum pertinere præsumitur qui facit impensam, pr. 73.lib.6.nu.4.

Rem pervenisse ad reum conventum si sola extat suspicio, si negat is illam habere, vel ad se pervenisse, statur ipsius iuramento, pr.61.lib.6.n.7.

Rem pervenisse ad reum conventum si constat iuris præsumptione, si is negat eam ad se pervenisse, an sit standum eius iuramento, ibid.nu.7 pervenisse ad reum conventum, si constat præsumptione, iuris & de iure, & is negat rem ad se pervenisse non statur iuramento ipsius, ibidem num.17.

Rem pervenisse ad aliquem si constat nec is negat pervenisse, dicitur autem casu rem illam perdidisse an stetur ejus iuramento, ibid.n.19.

Rei amissionem vel consumptionem non præsumi, pr.61.lib. 6.nu.1. An si non constat rem ipsam pervenisse ad eum qui in iudicio convenitur, si rem dicit se illam non habere, præsumitur eam amisisse nisi contrarium probetur, ibid.num.2.

Rei amissio si fuit probata, & asseritur dolo, & culpa eius qui amisit fuisse rem amissam, e contra vero qui amisit, casu, & fortuito amisisse asserit, quis tenebitur probare casum vel dolum pr.61.lib.6.n.30.

Res perdita eo ipso dicitur quòd adhibita diligenti inquisitione non reperitur pr.91.lib.6.n.3.

Rei traditio non præsumitur, nisi adsit aliquod verbum in sui natura significans, pr.54.lib.6.n.2.

Rei sive mobilis, sive immobilis unitas vel identitas probari debet ab eo, qui eam deducit, non enim præsumitur, pr.15.li.6.n.25. Et rerum pluralitas præsumitur adversus eum qui unitatem & identitatem deducit, ibi n.26. vide Identitas.

Res aliena si reperitur descripta in inuentario bonorum pupilli non præsumitur pupilli, nec dicta rescriptio debet nocere domino rei eam vendicanti, nec tutori qui

Re eam describi fecit, pr.97.l.4.n.9.

s aliena si sit legata, an & quando sit ipsa præstanda, vel saltem ejus æstimatio ex præsumpta testatoris voluntate pr.116.lib.4.n.1. vide legatum rei alienæ.

Re aliena legata, quando valet legatum, hæres tenetur præstare æstimationem, si rem ipsam redimere & præstare non potest, pr.116.lib 4.nu.41. Quæ æstimatio boni viri arbitrio consideranda est, ibid.n.12.

Res dubiæ in benigniorem partem interpretari debent, pr.7.lib.5.n.21. In re dubia media via est eligenda, præsumpt.59.lib.4 n.4.

Res quæ transit ad Ecclesiam licet fiat immunis & exempta à collectis, potest tamen testator legando rem Ecclesiæ apponere legem, quod ipsa Ecclesia teneatur pro dicta re ad onera & collectas, pr.83.lib.4.n.14. emphyteutica si est legata, non debetur ejus æstimatio, pr.118.lib. 4. nu.19.

Res possessæ ab Episcopo præsumuntur esse de mensa, præs. 63.lib.6.n.19.

Re feudali legata, quæ præstari non potest nunquid debeatur æstimatio ex præsumpta testatoris mente, qui sciebat rem esse feudalem pr.119.lib.4.n.6.

Res supposita fideicommisso si semel fuit alienata, perpetuò durat alienabilis, pr.189.lib.4.n.192. Et quando procedat, ibid. furto subtracta si reperitur apud aliquem, an is præsumatur furtum commisisse tam ut sit locus pœnæ furti, quam ut domino res ipsa restituatur, pr.29.lib. 5.numer.1. & seq. per tot. quæ dicitur subtracta quòd fuit in loco ubi commissum est furtum, probatur ex eo quod antea ibi fuerit, præsumpt.61.lib.6.num.26. Idem quando furtum fuit commissum in loco in quo res solent custodiri, ibid.num.27. Et ideo statur iuramento eius qui probavit furtum fuisse commissum, ibidem numero 27.

Rem qui furto amisit casum fortuitum probare tenetur, cum alioqui sui culpa commissum præsumatur, pr.61. lib.6 n.36.

Re hæredis à testatore legata, an & quando legatario ipsæ debeatur vel saltem ipsius rei æstimatio, pr.117.li.4.nu. 1.& per tot.

Res legata semel tantum debetur, etiam si in diversis scripturis putà testamento, & codicillis eadem relinqueretur, præsumptio 128.lib.4. numero 5. Idem quando essent legata his præstanda à diversis hæredibus, ibidem numero 6. Debetur autem bis, quando à duobus testatoribus fuit legata: & primum præstabitur ipsa res, deinde æstimatio, ibidem numero 7. Intellige, nisi duo illa testamenta haberentur pro uno & eodem, ibid.numer.8.

Res legata, quæ periit vivo testatore, transmittitur actio, quæ æstimationem consequi possit legatarius, præsump-

BIU Cujas

ptio.145.lib.4.n.7. Diversum autem est quando species est in obligatione,ibid.n.8.

Rei legatæ æstimatio an & quando sit legatario incapaci præstanda ex præsumpta testatoris voluntate,præsumptio 120.lib.4.n.1.

Rei æstimatio nunquid debeatur forensi, quando statutum disponit, quod res sint omnino inalienabiles in forenses, præs.120.lib.4.num.8.& seq. sub conditione dominium non transit in legatarium à morte testatoris, sed solum postquam evenit conditio, præsumptio 299. libro 4. numero 4. numero 12.Et id etiam habet locum in conditione tacita, quæ tamen ex testamento provenit,ibid. nu.13.

Res mea amplius meæ effici non potest,præsumptio 116. libro 5.n.10.

Rerum novarum studiosi sunt valde legibus suspecti, & ob id male de eis præsumitur,pr.34.l.5.n.1.

Rei suæ quilibet est moderator & arbiter:& Dominus potest re sua abuti:secus in præjudicium tertij.pr.83.lib.4. n.6.& 8.& pr.188.lib 4.n.6.

Rem suam si quis passus est describi in æstimo,præsumptionem habet contra se.pr.97.lib.6.n.3.

Res venales an legato rerum mobilium vel earum usufructu comprehensæ à testatore præsumantur.pr.137.lib.4. n.1.& seq.per tot.

Rescripta qualia esse debeant, & qualia in dubio præsumantur, & quomodo interpretanda.

Rescriptum declaratur à precibus precedentibus,pr.190. li.4.n.4.

Rescriptum præsumitur ab eo impetratum, qui impensam facere tenebatur,pr.11.lib.6.n.4.

Rescriptum si duas causas continet,quarum una est vera, altera falsa,præsumitur concessum ob causam veram, pr.4.lib.6.n.17.

Rescriptum impetrans expressis falsis qualitatibus dolosè id egisse præsumitur,pr.3.li.5.n.34.

Rescriptum impetrans non expressis his, quæ movere potuissent principem ad non concedendum, præsumitur voluisse circumvenire & decipere ipsum principem & sic dolosus censetur.pr.3.li.5.n.75.

Rescripto utens probare debet impletam esse conditionem à lege subintellectam in rescripto,quæ est,si preces veritate nitantur.pr.182.lib.4.n.7.

Rescriptum quod appareat concessum contra stylum curiæ, falsum præsumitur,pr.20.lib.5.n.21.

Rescriptum insolitum,& devians ab antiquo & solito stilo cancellariæ præsumitur falsum.pr.34.lib.5.n.8.

Rescripta principum debent intelligi secundum iustitiam fori & poli.pr.189.lib.4.n.183.

Rescriptum principis si solum iure speciali inspecto valet, præsumitur eo iure concessum,pr.6.lib.6.n.5.

Rescriptum iustitiæ potius, quàm gratiæ præsumitur principem concedere velle.pr.16.li.2.n.19.

Rescriptum interpretationem recipit à porrectis precibus, pr.29.lib.2.n.2.

Rescriptum mandans quem non audiri, nisi mandato pareat,quomodo accipiendum.pr.9.lib.2.n.7.

Rescriptum falsum præsumitur potius, quam quod princeps ius voluerit tollere,ibid.n.9.

Rescriptum etiam verbis generalibus conceptum,intelligitur absque læsione iuris tertij,num.10. Idque procedit etiam si ius tertij veniret in consequentiam iuris ipsius principis,n.12.

Rescriptum in præiudicium tertij,quando valeat n.88.

Rescriptum principis ut aliquid operetur, præsumitur etiam in tertij præiudicium n.23.Idem si de enixa principis voluntate constet,n.24. Et quando voluntas ulla coniiciatur, nu.25.

Rescriptum ad postulationem patris, non motu principis proprio emanatum præsumitur, pr.13 libro 2.nu.1.ampliatur & limitatur,ibid.n.2.3.4.5.6.& seq.

Rescripti verba debent convenire æquitati etiamsi verborum natura non patiatur,pr.9.li.2.n.3.

Rescripto adiecta clausula ex certa scientia non tamen præsumitur in præiudicium tertij principem rescribere voluisse,ibidem nu.16.Idque etiam id rescripto ad pias causas locum habet,n.17.

Rescripta principum dicuntur leges singulares præs.9.lib. 2.nu.1.

Rescripta principum quoad fieri potest, ad dispositionem juris communis redigenda sunt,ibid.n.9.

Rescripta principum intelligenda,ut nemini faciant iniuriam,n.8.quibus iurisdictio ordinarij alteri demandatur,stricte interpretari.pr.97.lib.3.n.9.

Respondere nolens reus interrogatus, ut asserens se non meminisse indicium præbet torturæ,qu.89.lib.1.n.142.

Responsio subsequuta præsumitur lata secundum precedentem interrogationem,pr.74.lib.2.n.2.

Responsio facta stipulationi præsumitur conformis interrogationi,pr.29.lib.2.n.3.

Responsio determinate facta, non intelligitur facta conformis ipsi petitioni,ibid.n.6.

Responsio petitioni conformis præsumitur,quo ad id super quo principaliter facta est interrogatio, non quo ad accidentia,n.8.

Responsio dubia ab interrogatione declaratur quo ad extrinseca,non ad substantiam, n.6.

Responsio & determinatio à precedenti interrogatione declarari solet,pr.190.lib.4.nu.3.quæ alteri sit,certa esse debet, pr.100.l.4.n.14.

Restituere, verbum,mutuum,vel pignus,non venditionem inferre,pr.122.li.3.n.39.

Restitui petens in integrum adversus præsumptionem iuris,& de iure, si malitiæ & fraudis extet præsumptio, non impedit executionem, qu.74.lib.1.n.2.

Restitui petens adversus sententiam principis,de malitiæ, & calumniæ suspectus est,ibid.n.2.

Restitutio in integrum minori competit, etiamsi non dolo adversarij, sed vero simili ignorantia, aut sui facultate læsus sit.pr.82.li.3.n.15.

Restitutio minori ab interesse affectionis conceditur,pr.83. lib.3.n.3.

Restitutio minoris, quando competat.pr.103.lib.3.n.18.

Restitutio in integrum adversus præsumptionem iuris, & de iure conceditur,qu.70.li.1.nu.1.& 2. Eaque contra præsumptionem etiam iuris tantum,n.3. Quo tamen casu id non procedat, n.4.

Restitutio in integrum adversus præsumptionem iuris, & de iure conceditur intra quadriennium, ibid.q.71.n.1. Tempus autem illud utile dicitur, & à die scientiæ currit, nu.2.Probabilis tamen illius ignorantia esse debet, n.3.

Restitutio in integrum adversus præsumptionem iuris, & de iure, quando petitur principaliter, fit coram iudicibus causarum ordinariis, vel delegatis, & quibus, qu. 72.l.1.n.1.Et quid sit, si petatur alia restitutio incidenter, nu.2.

Restitutio in integrum aduersus præsumptionem iuris, & de iure,an & quando requirat novam instantiam,ibi. qu.73.n.1.& 3.magis ad mutuum quam ad venditionem accedit.pr.122.li.3.n.78.

Restitutione semel facta,altera fieri non debet.pr.74.li.4. nu.10.

Restitutioni fideicommissi, an & quando sit locus, remissivè,

BIU Cujas

ve, præsumpt. 68. lib. 4. numero 21.

Restitutionis onus præsumitur à testatore repetitum, quando appareat ipsum testatorem voluisse bona perpetuo conservari in agnatione & familia, pr. 69. lib. 4. n. 6.

Restitutionis onus repetitum censetur quando testator dixit, quod bona sua transeant de hærede in hæredem, præsumptio 69. lib. 4. num. 12. Idem in aliis multis casibus ordine relatis, ibid. n. 14. 15. 16. & seq. Vide Fideicommissi onus, privilegium, an transeat ad hæredes minoris, pr. 103. n. 17.

Restitutionis incertitudo, non tollit vitium fœneris in mutuo, pr. 123. lib. 3. n. 6.

Restitutionem in integrum petens minor, tria probare debet, pr. 82. lib. 3. n. 14.

Retis jactum emens, si nil expiscatum sit, conqueri non potest, pr. 104. lib. 3. n. 14.

Revocatio negationis, ante testium examinationem permissa est pr. 43. lib. 2. n. 3.

Revocatio testamenti facti inter liberos, verbis expressis à patre fieri debet, qu. 45. lib. 1. n. 24.

Reus in iudicium vocatus, respondendo simpliciter præsumitur eo modo facta est interrogatio, respondisse, pr. 29. lib. 2. n. 1.

Reus diù differens opponere exceptiones, præsumitur fovere malam causam, pr. 61. lib. 2. n. 8. Idem in differente querelam falsi opponere, n. 9.

Reus in exceptionibus dicitur actor, pr. 73. lib. 3. n. 4.

Reus etiam, qui per accidens sit actor, semper in dubio pro se præsumptionem habet, pr. 90. lib. 2. n. 11.

Reus interrogatus volens respondere, vel non meminisse, aut recordari esse reus, tortura locum relinquit, qu. 89. lib. 1. n. 14.

Reus respondens libello actoris, vel actor exceptioni rei, animo litem contestandi facere præsumitur, pr. 30. lib. 2. nu. 1. Et quibus in casibus non habeat locum, nu. 3. 4. & 5.

Reus habens sanguine coniunctos, vel amicos in loco iudicij præsumitur ab iis defensus pr. 52. lib. 2. n. 1.

Reo in medio causæ non plus quam actori favendum. præsumptio 90. lib. 2. numero 18. Nec etiam in causis civilibus maiores dantur ad probandum dilationes, numero 19. Excepti tamen sunt aliqui casus, num. 20. 21. & 22. plus quam actori non favemus, quando dubium est super iurisdictione iudicis, ibidem numero 24. Item quando de delicto constat, numero 25. permissum est lege, contrariis exceptionibus uti, præsump. 42. lib. 2. nu. 1. Idque etiam in exceptione facti, num. 3. Et id si non prima instantia, sed appellationis faciat, n. 4. Unde exceptiones duæ contrariæ. Reo cur magis quam actori faveamus, ibid. n. 2.

Rei favorabiliores potius, quàm actores, & pro eis in dubio præsumptio sumitur, pr. 90. lib. 2. n. 1.

Rei debendi duo constituuntur, nisi expressim ita agatur, pr. 14. lib. 3. n. 10.

Reis credendi duobus uni facta solutione alter excluditur, pr. 124. lib. 3. n. 49.

Reis duobus sese obligantibus, si ad unum eorum negotium pertinet, is principaliter, alter fideiussoris loco est obligatus, pr. 14. lib. 3. n. 6.

Reus non debet damnari, nisi probationes sint claræ, & manifestæ, pr. 2. lib. 5 n. 33.

Rex faciens mentionem iuris, de iure suo regio, non alio intelligitur, qu. 37. lib. 1. n. 25. & præs. 6. lib. 2. n. 2.

Ritus quid sit, pr. 8. lib. 2. n. 6.

Ritus, stylus & consuetudo cum sint quid facti, non præsumuntur, ibid. n. 7.

Roboam filius Salomonis stolidus extitit, pr. 58. lib. 6. numero 14.

Roma dicitur communis patria, pr. 42. lib. 6. n. 15.

Romani in hortis aliquando habitare consueverunt, præs. 156. lib. 4. n. 40.

Romani consueverunt reseruare acetum causa extinguendi ignem pr. 1. 6. lib. 4. n. 10.

Romani ad evitandos radios solares æstivo tempore uti solebant velis quibusdam, sicut mos est etiam hodierna die apud nos. pr. 154. lib. 4. n. 19.

Rotæ Romanæ decisionibus tantum deferendum esse, quantum ipsa ratio urget, pr. 71. lib. 2. n. 14.

Rubricæ conscribuntur ad denotandum id, quod in contextu habetur, nec plus censetur rubrica disponere quam in textu legitur pr. 1. lib. 6. n. 4.

Rubricæ quam vim habeant, & quem usum præstent, præs. 1. lib. 6. per tot. seu titulorum inscriptiones, vel statutorum coniecturam, & præsumptionem tantum faciunt eorum, quæ in supposito deinde titulo scripta sunt, non autem perfectè disponere censetur, præsumpt. 1. lib. 6. numer. 18.

Rubrica, quando ob generalitatem verborum est clara, & subsequens contextus est ambiguus, tunc textus per rubricam declaratur, ibid. n. 19.

Rubricæ, quando textus repugnat, magis attenditur ipse textus, quam rubrica pr. 2. lib. 6. n. 17.

Rubrica perfecta disponit, allegari potest ad decisionem causarum, præsumpt. lib. 6. n. 16. C. de fideiuss. dot. dentur, licet videatur perfecta, quantum in se est, non potest tamen allegari ad decisionem causarum & perfectam quidem ipsam non esse ostenditur, ibidem numero 17.

Rubrica quod quisque iuris in alium statuerit, eodem iure ipse utatur, an sit perfecta pr. 1. lib. 6. nu. 15.

Rubrica statuti, si generaliter dicit, maritum mortua uxore in matrimonio dotem lucrari debere, si tex. statuti habet, quod dotem ab uxore traditam lucretur maritus, habet locum hic tex. etiam in dote promissa, pr. 1. lib. 6. num. 21. Et si disponit statutum in rubr. quod filia dotata non succedat stantibus masculis: textus verò statuti dicit, quod non succedat in bonis maternis nunquid d. filia censetur exclusa à bonis paternis, ibid. numer. 22.

Ruinus sibi contrarius ostenditur, pr. 18. lib. 4. n. 34.

Ruini responsum reiectum, pr. 22. lib. 6. n. 10.

Rumor apud Iureconsl. quis dicatur, qu. 1. l. 1. n. 43.

Rusticus, & mulier, an sic ignari, & simplices sint ut nil de ipsis male possit suspicari iudex arbitrabitur, præsumptio 122. li. 3. num. 41. præstans nobile per decennium aliquid sine causa, non censetur in futurum se obligasse, pr. 131. l. 3. n. 80.

Rusticitas excusat à dolo præsumpto, pr. 3. lib. 5. n. 134.

Rustici, & agricolæ secundum simplicitatem, ac puritatem quandam naturalem vivere dicuntur, atque innocentes, & quietè vivere præsumuntur, præsumpt. 4. li. 5. nu. 5.

Rusticus, seu idiota iuris ignorantia aliquid fecisse præsumitur, quod fieri non debeat, non scienter, & dolosè, pr. 23. li. 6. n. 16.

S

Sacerdos non potest ullo pacto sua ipsa sponte confessionem detegere pr. 95. lib. 6. n. 1. Et si eam detegit in iudicio, nulla est sibi adhibenda fides, ibid. num. 2. Etiam si favore matrimonij eam detexerit, ibid. nu. 3. De licentia autem confitentis potest eam prodere, & revelare, ibid. n. 4. Et huiusmodi consensus, & licentia confitentis efficit, ut testimonio sic detegentis fides adhibeatur in iudicio, ibid. n. 5. & 9.

Sacerdos an & quando præsumatur confessionem sacramentalem confitentis consensu revelasse, ibid. n. & seq.

BIU Cujas

Sacerdos si accusatur, quod detexerit confessionem sacramentalem, quomodo puniatur, ibidem numero 11. & seq.

Sacerdos an præsumatur quem Clericum esse constat, ubi quod non pr.76.lib.6.nu.28. Fallit in eo, qui est in quasi possessione sacerdotij, n.29.

Sacerdos qui in aliena parochia celebravit, præsumitur licitè celebrasse, nisi aliter probetur, præs.3.libr.5.numero 118.

Sacerdotes celebrare compellens tempore interdicti præsumitur per contemptum compulisse, pr.44.lib.5.n.13.

Sacerdos sciens se excommunicatum, & monitus ne celebret si vult celebrare, præsumitur per contemptum celebrasse, pr.44.lib.4.nu.12. revelans aliquid ex confessione, utrum id in mandatis habuerit, præsumptiones demonstrant, qu.58.lib.1.n.15.

Saga erant vestimenta militum tempore belli, pr.161.lib.4. nu.7.

Salis conductor pro suo libito potest vendere salem, etiam in detrimentum futuri conductoris, pr.29.lib.6.numero 16.

Saltuarij dicuntur sylvarum, seu saltuum, fructuumque custodes. pr.154.lib.4.n.26.

Salutis æternæ nemo creditur immemor pr.60.lib.2.n.2.

Sanguinis conjunctionem solam, ad præsumendum donationem, non sufficere, pr.15.lib.3.n.10.

Sanguinis vinculum & officium paternum, emancipatione non tollitur ibid.n.12.

Sanguinis affectio cum taciturnitate inducit præsumptum consensum, pr.99 lib.6.n.33.

Sanguinis coniunctio omnem fraudis suspicionem tollit. pr. 40.lib.5.n.17.

Sapa quid sit, pr.152.lib.4.n.9.

Satisfeciſſe qui asserit, & observasse contractum & conventionem, probare id debet, quia non præsumitur satisfactus, nisi probetur, pr.2.lib.5.n.49.

Scaphia non veniunt legato argenti facti, & qui sint scaphia, pr.162.lib.4 n.18.

Schedula manu patris vel alterius scripta vel subscripta, an & quando habeat vim testamenti inter liberos, maxime cum non sit reposita in protocollo notarij, pr.7.li. 4.n.2. & seq.

Schismaticus vel talium partes sequens dicitur vehementer suspectus de hæresi. pr.6.lib.5.nu.24. Et qui dicantur schismatici, ibid. Vide Hæreticus.

Scholares dicuntur exteri, & in dubio non censentur domicilium contraxisse, nisi per decennium habitaverint. præs.29.lib.5.num.40. Imo, nec ultra decennium, si non habent animum ibi habitandi, ibidem numero 41. Et hoc etiam si statutum vellet, scholares haberi pro civibus, quia intelligitur quo ad sibi utilia, ibid.numero 42

Scholaris, qui negligenter studuit in iure canonico, præsumitur, quod etiam negligenter studebit in iure civili, pr.32.lib.5.n.7.

Scholaris præceptori pecuniam numerant, in dubio præsumitur donare, pr.34.lib.3.n.29.

Scholaris mercatori pecuniam tradens, non donasse vel mutuo dedisse sed deposuisse præsumitur, ibid.n.34.

Scienti, & volenti non infertur damnum. pr.24.lib.3.n.22. & pr.82.lib 4.n.19.

Scientia principis super inhabilitate promoti, quomodo probetur. pr.20.lib.2.n.19.

Scholasticus non tenetur pro delicto famuli, cùm suo consensu deligisse non præsumatur, præs.127.lib.5.n.6.

Scientia aliud est, aliud præsumptio pr.94.lib.6.n.7. in homine, & virtutes sunt secundum aptitudinem à natura, non autem secundum perfectionem. pr.1.liq.5.n.84.

Scipio Aphricanus admodum ætate adolescens Ædilis creatus est. pr.48.lib.6.n.6.

Scripta in lapidibus, parietibus, & monumentis fidem faciunt rem eius esse, cuius est inscriptio, pr.73.lib.6.n.6.

Scriptura, quando in se continet verbum aliquod, quod includit factum illud tunc id præsumitur, præs.14.lib.6. nu.21.

Scriptura eadem si continet appositam exceptionem, contra actorem, & contra iudicem præsumitur prius apposita exceptio contra iudicem. pr.7.lib.6.n.7.

Scriptura obligationem pignoris non perficit, sed probationem tantum facit, pr.140.lib.3.n.27.

Scriptura quæ conficitur à notario non est de substantia, sed ad faciliorem probationem, pr.8.lib.4.n.15.

Scriptum non dicitur literis, quod colligitur coniecturis, qu.45.lib.11.n.17.

Scripta in charta sigillata antequam scriberentur, non censetur princeps confirmasse. pr.57.lib.2.n.12.

Scriptura continens falsum in una parte, præsumitur etiam in reliquis. pr.63.lib.3.n.2.

Scriptura ab aliquo subscripta, ipsius mandato, & causa confecta præsumitur, pr.66.lib.3.num.13. Idque etiam quando scriptura pro forma requireretur, nu.14.

Scriptura sita, & reposita in aliquo loco, arguit voluntatem scribentis, qu.14.lib.1.nu.79.

Scriptura posita in loco publico, & manifesto, in his, quæ magni sunt etiam præjudicij plenam facit fidem, præsumptio 59.libro 2.num.1. Et quod ea scriptura probetur etiam ius patronatus. num.2. Eaque facit notorium, nu.3.

Scriptura posita in loco publico, & si recens sit, & nova plenè probat si de nullius præiudicio agat, ibid.nu.4. Et quid si agatur de præiudicio modico, n.5.

Scriptura quid si de magno præjudicio agatur, n.6.7.

Scriptura deperdita testibus probatur contra præsumptionem iuris, & de iure, qu.66.lib.1.nu.1. Et quæ hoc casu requirantur. ibid.n.2.

Scripturæ ab alio confectæ subscribens præsumitur eam approbare, præsumpt.66.lib.3.numero 7. Quod locum habet etiam in pœnalibus, numero 8. Et si subscriptio generalis sit, nu.10. Non ob ante opi. Bart si rectè intelligatur, n.11.

Scripturæ alienæ nomine alieno subscribens eam non præsumitur approbasse, præs.66.libro 3. numero 15. Nisi tamen subscribendo actui illi, proprio iuri detrimentum adferret, n.16.

Scripturæ non lectæ subscribens, non præsumitur eam approbasse, ibid.n.21.

Scripturæ & an in dubio subscribens scripturam legisse præsumatur, n.23.24. & seq.

Scripturam alienam, manu sua totam scribens, approbare præsumitur in ea contenta, præs.66.lib.3.nu.1. Extenditur & fallit, ut ibid.n.3.4.5.

Scripturam manu propria scriptam scribentis subscriptione non indigere. ibid.n.2.

Scripturam alienam non scribens, aut ei subscribens tantum, præsumitur eam approbasse, ibidem n.2. Id autem locum non habet in testamentis, & aliis quæ requirunt subscriptionem, n.33

Scripturam etiam privatam producens, eam approbare censetur, pr.45.lib.2.n.7.

Scripturam vel literas alienas, suo sigillo, an quis videatur approbasse. pr.57.lib.2.n.32.34.35. & 36.

Scripturæ, instrumenta, & rescripta, contra stylum confecta, de falso sunt suspecta. præs.8.li.2.n.20. Et de stylo illud intelligendum, nu.21. & libri parentum, an plene probent liberorum ætatem, vel præsumptivè tantum. pr. 51.lib.2.n.9. & 10.

Scripturas

BIU Cujas

Scripturas deperditas, statur partis iuramento, furto per testes probato, pr.135.lib.3.n.9.

Sedens præsumitur esse animo quieto.qu.14.li.1.n.77.

Sedes, & loca, de quibus coniectura, & præsumptiones ducantur prima opinio Speculatoris est, eaque reiicitur, quod loco sedium, & locorum, argumentorum genera recenseat, qu.13.lib.1.nu.2. Alia est opinio eruditissimi Alciati, constituentis tres regulas, ibid.n.2.

Sedes & loca, de quibus duci, & ad quæ referri coniecturæ omnes possunt: sunt, persona, causa, factum, dictum, non factum, non dictum, ibid.n.8.

Sedium & locorum de quibus coniecturæ ducuntur, ut diversæ fuerunt partitiones, ac enumerationes apud Iureconsul. ita & apud Rhetores, q.13.li.1.n.7.

Sedularia quid sint, pr.160.lib.4.n.16.

Senator quare non possit contrahere matrimonium cum liberta, nec sponsalia, pr.93.lib.6.n.11.

Senatus, & consilia, causas secundum votum maioris partis consiliariorum determinare debere, præs.71.lib. 2.nu.8.

Senatus cons. Velleiano mulier, quando non adiuvetur pr. 21.lib.3.n.1.

Senectus dicitur morbus, & infirmitati æquiparatur, pr. 46.li.6.n.1. Contra ibid.n.2.

Senex præsumitur prudentior, sapientorque & virtutibus instructior vivere, præs.47.lib.5.num.1. & seq. At senis testimonio magis creditur quam iuvenis ibid.num.3. Et seniores anteferuntur iunioribus & honoribus, officiis, & dignitatibus non modo secularibus, sed & Ecclesiasticis ibid.n.6.

Senex nemo est ita, quod non præsupponatur adhuc posse vivere ultra annum, pr.83.lib.4.n.85.

Senes possunt ad æternam rei memoriam testes examinari, sicut valetudinarij, & infirmi. præsumptio 46.lib.6. num.6. Et si septuagesimum annum attigerunt, præsumptive dicuntur infirmi: permulti tamen sunt ea ætate robusti, & validi, num.8. Et cum infirmo æquiparari possunt, quando illi negotio, de quo ageretur non plus superesse possunt quam ipsi valetudinarij, ibid.n.22. Idem dicendum in his, quæ exercitium corporale requirunt ibid.n.29.

Senex dictus cum donat, dicitur donare causa mortis. pr 46.lib.6.n.24.

Senex excusatur à munere personali præsumpt.46.libro 6. numero 23. Et præsumitur citius mori debere quàm iuvenis ob caloris naturalis deficientiam. ibidem numer. 30. præsumitur enim senex vicinus morti. ibid. numero 33.

Senes ubi in civitatibus sunt impudentes, liberi etiam nepotesque ipsorum tales censentur. præsumptio 58.libr. 6. num.4.

Senex relegatur breviori tempore quam iuvenis, præs.46. lib.6.n.32.

Senex sexagenarius regulariter, & ut plurimum generare non potest, pr.46.li.6.n.29.

Senio confectum generare non posse, pr.90.lib.6.n.5.

Senis statuto cautum est, tres testes etiam non rogatos sufficere in testamentis, pr.4.lib.4.n.4.

Sententia licet contineat, ipsam fuisse latam parte citata, non tamen inde sequitur præsumi partem ipsam fuisse præsentem. pr.18.lib.6.n.3.

Sententiæ, & lauda an præsumantur probata correspectivè ac comprehensa in petitionibus. præsum.12.lib.6.numero 6.

Sententia si continet duas causas, alteram veram & alteram falsam præsumitur lata ob causam veram, pr.4.li. 6.n.17. & ibid.n.28.

Sententia si dubitatur, an sit diffinitiva, vel interlocutoria interpretatur eo modo quo melius valere potest, pr. 4.lib.6.nu.21.

Sententia contraria, si inter pares numero iudices proferantur, in liberalibus causis libertati est favendum pr. 10.li.4.n.13. Pro sententia confirmante magis præsumitur, quam pro infirmante, pr.4.lib.6.n.14.

Sententia ferenda ex præsumptione vicinæ debet temperari, & pœnam corporalem non continere, pr.24.libr.6. nu.46. Et sententia lata ex d probatione præsumptiva non transit in iudicatum ibid.n.48. iudicis auctoritate divina munitur, qu.80.lib.1.n.9.

Sententia in favorem rei in dubio debet interpretari, pr. 90.lib.2.n.7.

Sententia priusquam in iudicatum transeat, exequenda non est. pr.96.lib.1.n.1.

Sententia ex præsumptionibus lata exequutioni mandatur interim, dum de retractione dubitatur, ibid.n.2.

Sententia in iudicatum transita, habet pro se præsumptionem iuris, & de iure, q.61.li.1.n.4. aut decretum, utrum pro se habeat maiorem præsumptionem, pr.75.lib.2.n.4. & 8.

Sententia lata à qua non appellaverunt partes, si actus enunciata fuerit pro ea præsumitur, n.19.

Sententia præcipitanter lata, nec quo ad solemnitates, nec quo ad iustitiam pro se præsumptionem habet, numero 36.

Sententia quibus ex præsumptionibus fieri debeat & possit, quæst.94.lib.1. lata ex præsumptionibus an & quando transeat in iudicatum, ut retractari nequeat, qu.95. lib.1. per tot. in qua enunciatur, quæ nec in iudicis nec in partium sunt arbitrio, utrum pro se habeat præsumptio 68.lib.2.nu.20.

Sententia exhibita in forma non probante, non habet pro se præsumptionem, ibid.n.23.

Sententia adversus communem opinionem lata, iniqua solum, non autem nulla redditur, præs.71.libr.2. numero 28.

Sententia super ætate lata, quomodo fidem faciat in alio iudicio, pr.50.lib.2.n.42.

Sententia de cuius nullitate manifestè apparet, nec in iudicatum transit, aut pro se habet præsumptionem, præs. 67.lib.2.n.49.

Sententia quibus modis nulla appareat, ibid.n.50. cum seq.

Sententia lata pro actore qui petiit in libello pro se eam ferri: ad eius sententiam præsumitur lata, pr.73.libr.2. nu.1. & 2.

Sententia lata pro reo, qui pro se pronunciari petiisset, ad eius instantiam lata præsumitur, nu.3.

Sententia lata pro reo præsente una cum actore, ad instantiam rei lata præsumitur, etsi à reo nil dictum fuerit, nu 5.

Sententia irrita dicitur & nulla, quando de iniustitia notoriè constat, qu.79.lib.1.n.3.

Sententia notorie iniusta non transit vere in iudicatum, ibid.nu.4.

Sententia retractatur, quando uxor illius iniquitatem fatetur qu.79.lib.1.n.10.

Sententia lata per iuramentum iudiciale habet pro se legis præsumptionem q.77.lib.1.n.12.

Sententia sanguinei lata à religioso valet, parte non reclamante. pr.46.lib.2.n.22.

Sententia an præsumatur lata contra absentem vel præsentem. pr.69.lib.2. contra absentem lata, præsumitur ob contumaciam, non autem quod malam causam foveat, lata pr.70.lib.2. contra contumacem lata, creditori non nocet pr.124.lib.3.n.60.

Sententia lata contra debitorem, non nocet creditori post pignus contractum, ibid.n.64.

BIU Cujas

Sententiæ verba nunquam debent trahi ad eum sensum, quo iudex iniustitiam facere videatur, pr.88.lib.2. numero 2.

Sententiam iudex temperare debet, quando de delicto solum constat præsumptione hominis violenta, qu.97.lib. 1.n.24.& 25.

Sententiam ubi sine causæ cognitione latam apparet, omnis pro ea cessat præsumptio pr.68.lib.2.n.21.

Sententiam vel non latam, vel de ea non apparere, paria sunt ibid.nu.23.

Sententiam nullam dici ob iuris errorem expressam, non sufficit quod error colligatur ex coniecturis, qu.45.lib.1. nu.22.

Sententiam mediam semper iniquam dici, qu.97.li.1.n.31. & 33.

Sententiam in causa matrimonij latam in iudicatum non transire, qu.96.lib.1.n.3.

Sententiam latam ex probationibus privilegiatis exequendam esse, ibid.nu.4. Et quod illa contrariis probationibus retractetur, n.5.

Sententiam in qua ad tempus sit interdictio, de decennio intelligi pr.110.lib.3.n.2.

Sententiam contra absentem latam ob contumaciam præsumi, non habet locum quando non de veritate sententiæ, sed solum de eius actu ageretur, præs.70.libro 2.numer.19.

Sententia pro antiqua præsumptioest, etiam quo ad processum pr.33.li.2.n.34.

Sententia lata semper pro iudice præsumitur, pr.67.li.2.n. 22.& seq.in iudicatum transita, magna pro ipsa est præsumptio,& quidem iuris & de iure, ibid.n.47.

Sententia nondum lata non præsumitur pro iudice quo ad acta & processum pr.68.lib.2.n.1.

Sententia lata partibus præsentibus & non appellantibus post tempus appellandi lapsum pro iudice est præsump. nu.4. Aliud si terminus appellandi adhuc pendeat, nunu.5.

Sententia contra verè contumacem lata, enunciato processu & actu in sententia, præsumptio est pro sententia & processu ipso, ibid.nu.6.& seq.

Sententia existente interloquutoria, pro actis & processu non præsumitur, ibid.n.35.

Sententia in iudicatum transita, si exceptiones obiiciantur, adversario non contradicente, iudicium tractandum est, pr.46.lib.2.n.11.

Sententia contra se lata si minor non appellet, læsus præsumitur, pr.82.lib.3.n.8.& 9.

Sententia duobus contrariis latis, una pro fisco, altera pro privato reo convento, quænam præferatur, pr.72.lib.2. n.14.& 15.

Sensus omnis passio dicitur, pr.50.lib.2.n.12.

Separata & non cohærentia, non constituunt unum totum, qu.39.lib.1.n.10.

Separatorum aut diversorum concesso uno, non præsumitur concessum aliud.pr.97.lib.3.n.4.

Sequentia præcedentia declarant, etiamsi longè distant, pr.181.lib.4.n.24.

Sermonis proprietas est attendenda,& ab ea non est recedendum, pr.178.lib.4.n.5.& pr.94.li.6.nu.15.& præs. 140.li.4.n.7.& præs.104.lib.3.n.3.

Sermo generalis dicitur obscurus: idem in dispositione generali,& huiusmodi, pr.1.lib.6.n.14.

Sermo uniuersalis complectitur omnia, & nihil excludit, pr.138.li.4.n.5.

Sermo generalis in dispositione legali, recipit restrictionem de habilitate, aliud in hominis dispositione qu.46.lib.1. num.33.

Sermo generalis non comprehendit personam loquentis pr. 18.lib.2.n.3. Idque maximè in principe, n.4.

Sermonis proprietas prævalet præsumptæ menti, secundum Bald. alia est opinio Angel.qu.26.lib.1.n.1.& 2.

Sermonis proprietati standum est,& ob eam, lata sit interpretatio pr.144.lib.3.n.16.

Sermones sunt ingeniorum & morum imagines, qu.22.lib. 1.nu.2.

Seruitus fundi non censetur vendita in contractibus venditio fundo pr.144.lib.4.n.9.

Seruus ad quæ teneatur domino: an possit obligari: & serui electione legata quid debeatur legatario: quando censeatur ipsi legata libertas.

Seruus tenetur anteponere salutem domini suæ propriæ, pr. 28.lib.nu.12.

Seruus differt à vasallo in hoc quòd vasallus non tenetur præferre domini salutem propriæ, pr.28.lib.5.n.13.

Serui & vasalli quando præsumantur simulatè, nec ne attulisse auxilium domino interfecto, ut non excusentur pœna S.C.Syllaniani, vel amissionis feudi pr.27.lib.5. n.1.& per tot.

Seruus qui delictum commisit quando præsumatur domini voluntate id commisisse, præsumpt.27.libro 5.nu.2.8.9. 10.11.15.& seq.

Seruus efficaci obligatione ligari non potest, pr.185.l.4.n.15.

Seruus est incapax militiæ, quæ si sibi sit legata, æstimationem consequitur, pr.120.lib.4.n.4.

Seruus qui loquente & tacente domino ad sacros ordines promovetur, efficitur liber, pr.99.lib.6.n.16.

Secus si aufugiunt non sine aliqua eorum culpa fugam arripuisse dicuntur, qui illos custodire debeant, pr.61.lib. 6.nu.32.

Serui si non defenduntur à dominis possunt ab alio defendi,& de eorum innocentia debet iudex quærere, præs. 48.lib.5.n.2.

Seruus si pignoravit Iudæo fœneratori vestes domini, & dominus soluat ipsi Iudæo pretium numeratum seruo, non potest ipse dominus amplius illud repetere præs.29. lib.5.n.32. Et nunquid is fœnerator præsumatur servum illum pignori dedisse rem illam sine consensu domini, ibid.n.33.& seq.

Serui electione legata, de quo seruo, an de proprio, an de alieno præsumatur sensisse testator.præs.150.lib.4.nu.9. Quod non potest eligi is, cui sub conditione testator libertatem legavit, ibid.n.12.

Seruorum epitome legata an legatarius valeat duos eligere: & an valeat eligere ultra tres, præs.150.lib.4.n.6. & 7.

Seruus præsumitur contemplatione domini institutus, pr. 22.lib.4.n.3.

Seruo si est relicta hæreditas purè,& libertas sub conditione conditio adscripta libertati, suspendit etiam donationem hæreditatis, pr.199.lib.4.n.10.

Seruus quando est in quasi possess. libertatis, habet præsumptionem pro se præs.55.li.6.n.26. Idem in filio dicendum, ibid.

Seruo præsumitur relicta libertas, etiam quod verba testatoris sint dubia, apta tamen comprehendere eius libertatem pr.115.lib.4.n.22.

Seruus iudicis si minatus sit ei, contra quem iudex dominus ipsius tulit sententiam, ne appellet, præsumitur consensu ipsius domini minas intulisse, præs.27.lib.5.numero 21.

Seruus iussus esse liber, si spe libertatis bona hæreditaria surripit, ad duplum tenetur. præs.10.lib.5.nu.7. nomine domini omnia bona obligans dicitur & seipsum obligare. præs.44.lib.3.num.29. communis stipulatus aliquid

BIU Cujas

quid dominis suis, quomodo ipsi acquiratur, pr. 29. lib. 3. n. 57.

Sigillum quando præsumptionem vel plenam fidem faciat, tam in publicis, quàm in privatis negotiis pr. 57. libr. 2. volente domino appositum fuisse præsumitur, præsum. 58. lib. 2.

Servitus causam naturalem regulariter non habet, sed aut impositam aut præscriptam præs. 89. lib. 3. nu. 2. concessa uxori, etiam viro concessa præsumitur. præs. 27. libr. 2. num. 5.

Severi Imp. liberalitas erga Oppinianum poetam, pr. 100. lib. 6. nu. 11.

Sigilli publici duplex forma, præs. 57. lib. 2. n. 12.

Sigilli appositionis causa non expressa, probabiliter dubitatur de sigillantis consensu, ibid. n. 11.

Sigilli authoritas restringitur ad causam & ad officium, ad quod fuit ordinatum. n. 17.

Sigilli solius ostensio absque alia probatione factæ sibi traditionis, an præsumat procuratorem fuisse constitutum, pr. 34. li. 2. n. 7.

Signum quod apud Rhetores, id apud Iurisc. indicium, coniectura, nota vel vestigium dicitur. qu. 6. lib. 1. nu. 10. definitur. qu. 7. lib. 1. n. 32. & 33.

Signum necessarium nil differt à præsumptione iuris, & de iure, ibid. n. 38.

Signum tabellionis appositum, significat actum à partibus absolutum & perfectum, præsumpt. 81. libro 2. numemer. 15.

Signa non necessaria à præsumptione iuris vel hominis non distant. qu. 7. lib. 1. n. 39.

Signorum quædam naturalia sunt, quæ quasi naturaliter aliquid significant, quædam data, hoc est instituta ad aliquid significandum, qu. 7. lib. 1. n. 40.

Signatura ampliante vel limitante gratiam, non attenditur petitio, sed ipsa signatura, præsumpt. 29. libro 2. nu. 7.

Siluæ usus si sit legatus, quia sub ratione usus non valet legatum, præsumitur interpretatio, ut præsumatur relictus ususfructus, præs. 145. libro 6. num. 9.

Siluæ usus si sit legatus, præsumitur legatus ususfructus præs. 145. lib. 4. n. 6. & 14. & seq.

Simonia non levem hæresim sapit, imò hæresim esse constat præs. 8. lib. 5. n. 1. Et ideo non præsumitur, ibid. nu. 2. solet secreto committi, & quibus coniecturis & præsumptionibus detegi soleat pr. 8. lib. 5. n. 2.

Simoniæ præsumptio oritur ex vicinitate præsumptionis rei temporalis & concessione beneficij præsum. 12. lib. 4. nu. 34.

Simonia præsumitur ex permutatione beneficij tenuis cum opulento ex parte eius, qui opulentum dedit. pr. 35. lib. 5. n. 3.

Simonia præsumitur, quando munus aliquod ei fuit donatum qui concessit beneficium, vel quid aliud spirituale, pr. 8. lib. 5. n. 4.

Simonia non præsumitur, quando aliquid sponte post collatum beneficium à recipiente datum fuit, præs. 8. libr. 5 num. 10.

Simonia præsumitur, quando renunciantì beneficium jam fuit facta aliqua promissio rei temporalis, deinde paulò post sequuta est ipsius beneficij renunciatio, pr. 8. lib. 5. n. 7. Idem quando resignans beneficium expresè protestatus est se resignare ad commodum alicuius, & validè instat, ut illi conferatur, ibid. n. 9.

Simoniam committens de hæresi est suspectus, dicitur enim simonia largo modo hæresis, præsum. 6. lib. 5. numer. 30.

Simonia quia occulte committitur, coniecturis satis probatur. nu. 58. lib. 1. n. 4.

Simoniæ crimen præsumitur vel non præsumitur ex quantitate pecuniæ data. qu. 14. lib. 1. n. 15.

Simulatio in contractu quando iure dicatur intervenisse. pr. 122. lib. 3. n. 19. Et quando ficte secundum Cæpollam, ibid. nu. 20. Et quando tacite, vel præsumptivè num. 21. & 22.

Simulatio contractus præsumitur, si pactum inter contrahentes sit, ut quandocunque pretium venditor restituat rem reddat emptor. pr. 122. lib. 3. n. 77.

Simulatio de personæ ad personam, quomodo dicatur committi. pr. 125. lib. 3. nu. 1. Et quod ea non præsumatur in dubio nu. 2.

Simulatio de persona ad personam quibus coniecturis detegatur. n. 4. & seq.

Simulationis exceptio perpetua est. pr. 12. lib. 3. n. 57.

Simulationis & fœnoris suspicio, in probo viro cessat præs. 122. libro 3. n. 109.

Simulationem in contractu, quatuor modis considerari. præs. 122. lib. 3. n. 1.

Simulationem ad detegendum, animus declaratur, ex tractatis ante contractum. præs. 122. lib. 3. n. 45. Nisi tamen contrarium expresè constet n. 48.

Syndicatores obtinent iurisdictionem delegatam. præs. 16. lib. 3. n. 36.

Syndicatores quando censeantur ordinarij, ibidem numer. 37.

Synecdoche est figurata loquutio, qua à parte totum vel à toto parte intelligitur, præsumpt. 69. libro 4. numero 8.

Soboles comprehendit descendentes in infinitum, præs. 89. lib. 4. n. 47. iusta dicitur, quæ ex legitimis iustisque nuptiis nascitur. pr. 89. lib. 4. n. 100.

Socer cum promittit dotem genero pacto legitimo, præsumit lex dotem promissam iuxta quantitatem patrimonij soceri promittentis & qualitatem personæ cui facta est promissio qu. 9. lib. 1. n. 3.

Socrus donare nurui potest. præs. 26. lib. 3. nu. 19. quod donat genero suo sponso, efficitur sponsi proprium, & transit ad suos hæredes n. 20.

Societas duobus modis contrahitur, præs. 56. libr. 3. num. 1. 2. 3. 4. omnium bonorum, vel alicuius negotiationis quando contracta præsumatur inter fratres vel alios sanguine iunctos. præs. 56. li. 3. Plura vide in verbo Fratris, semel dissoluta quando revocata præsumatur, pr. 57. lib. 3.

Societatis contractus ultro citróque obligatorius est. neque ex eo pupillus obligatur, aut alius carens legitimo consensu. pr. 56. lib. 3. nu. 7. Vel qui tractare negotia non potest, nu. 8.

Societati renunciatia esse frater an præsumatur, qui separatim negociari cœpit, sibique acquirere præs. 60. lib. 3. nu. 10. 11. 12.

Societatem sola dimissione capitalis apud socium non præsumi revocatam dum instrumentum intervenire deberet præs. 85. lib. 3. nu. 31. ineuntes civitates dux ad quinquennium, solemni stipulatione & scriptura, eo lapso non censentur renovasse, licet multo auxilio adiuvent num. 32.

Societate inita, quo ad lucra negotiationis, si ex ea pecunia proprio nomine sociorum unus aliquid emat, communicare non tenetur, sed restituere solam pecuniæ partem præs. 56. lib. 3. n. 36.

Societate transeunte ad hæredes ex pacto, si societatis forma & modus non immutetur capitale apud socium dimissum. præsumit societatis continuationem. pr. 57. lib. 3. num. 8.

Societatis vinculum adeo est arctum, ut post fratres nulla sit maior coniunctio, præs. 18. lib. 5. n. 1.

BIU Cujas

Societas si sit contracta cum patre eiusque filiis, ipse pater cum filiis portionem lucri vel damni consequitur, aliam amidiam alter socius.præsumpt.18. libro 4. numero 28.

Socius non præsumitur velle lædere socium, aliquidve agere in eius detrimentum præs.18 lib.5.n.1.

Socius contractu suo quando socium obligat præs.55.l.br.1. nu.3. socij mei, non est socius meus.præs.102.libro 3.numer.3.

Socius finita societate, dimittens sortem penes socium, non censetur societatem renovare, quæst.23. libro 1. numero 5.

Socius repertus occisus in domo socij, ab ipso socio præsumitur occisus qu.89.lib.1.n.90.

Socius non deferens mortem socij, reperti in domo sua occisi, torturæ relinquit locum.ibid.n.107.

Sociis bona post divisionem communiter possidentibus renovata societatis est coniectura, præsumpt.57.libr.3. num.16.

Socius amovens rem communem præsumitur amovisse iure suo, non autem ut furtum committeret.præs.2.libr.5. nu.2.Idem si verberat servum communem, non tenetur enim actione iniuriarum.ibid. verberans socium communem præsumitur id fecisse iure suo castigationis gratia, non autem ut socio inferret iniuriam, præs.18.lib.5. num.2.

Secus si in verberando excedit modum correctionis ibid. num.5.

Socini & Francisci Cald.traditio reiecta.pr.105.libro 4. num.20.

Socrates unus è septem sapientibus pronunciavit, civitatem illam esse optimam, in qua plurima virtutis præmia proposita sunt pr.100.lib.6.n.4.

Solemnitas extrinseca non præsumitur. pr.23.lib.2.n.2.& pr.75.nu.2.

Solemnitas intrinseca quæ dicatur.ibid.n.3.etiam extrinseca ob temporis diuturnitatem præsumitur ibidem numero 14. intrinseca quid, secundum Bart. & alios.pr. 132. libro 3.numero 2. extrinseca quid. ibidem numero 3. intrinseca an & quando præsumatur, præsumpt.132. libro 3.numero 4.11.14.15.17.20.21.24.25.26.27.extrinseca adhibita non præsumitur, etsi in actu expressa sit, nullo temporis cursu extante, isque qui asserit, in possessione ipsius sit, præsumpt.132.lib.3. numero 28.idque extenditur.num.31.32. limitatur. nu.33.34.35.36.38.39. & seq.

Solemnitate extrinseca in ipso actu non enunciata, eam tamen allegante in possessione ipsius actus existente, decem annorum cursu, inter quos præsumatur præsum. 132.lib.3.num.45. Et quid si agatur de præjudicio tertij qui scivit actum confectum.nu.61. Recensentur opiniones, n.62.64.65.& 66.

Solemnitas extrinseca non enunciata ita in ipso contractu, si de re modica, & levi præjudicio contentio sit decennij illa præsumitur cursu, absque ulla possessione vel quasi.præsumpt. 132.libr.3. numer.54. Et quid de magno præiudicio agatur inter contrahentes vel eorum successores, ubi recitantur opiniones, numero 55.56. & seq.

Solemnitas extrinseca est quid facti.præsumpt. 132.libr.3. num.50.

Solemnitas actus extrinseca præsumitur interveniisse non opponente adversario pr.40.lib.2.n.6.

Solemnitas intrinseca ob temporis antiquitatem præsumitur, & quando cesset ea præsumpt.præsum.10.libr. 2.numero 61.

Solemnitas iuris civilis, non unicuique sed solum peritis cognita præsumitur pr.75.lib.2.nu.43.

Solemnitas etsi certis in casibus præsumatur, ea tamen allegandæ præsumptio est.qu.48.lib.1.n.18.

Solemnitatis contra præsumptionem, non sufficit probatio per testes.pr.132.lib.3.n.23.

Solemnitatem extrinsecam, concurrente possessione præsumi per lapsum decennij, quando non procedat.præs.131. lib.6.nu.67.& 70.cum multis seq.

Solemnitates actus, qui diligentem causæ cognitionem requirit si in decreto fuerint enunciatæ, præsumptio est pro ipso decreto fuerint enuntiatæ, præsumptio est pro ipso decreto præ.75.lib.2.num.11.14.22.& seq.vide sup. verbo, Decretum, instrumentorum dicuntur substantialia præs.82.lib.2. nu.1. instrumentorum novem esse. ibid.n.2.

Solemnitatum respectu, ut pro sententia præsumatur, requiritur solemnitatum enunciatio.pr.68.lib.2.nu.12.Et qualis illa enunciatio esse debeat.n.13.

Sollicitans ultro & diligenter, ut de malefactore inquiratur, cum sua non interfit, indicium præbet ad torturam. quæstio 89.lib.1.n.106.

Solon interrogatus, cur legem contra parricidas non sanciverit, respondit, se credere nunquam potuisse, filium tam impium esse posse, ut patrem occideret.pr.11.libr.5. num.4.

Solvi non potest aliud pro alio invito creditore. pr.109.li 4. num.40.

Soluisse præsumitur debitor, quando per multos annos creditor exactionem distulit.præs.135.lib.3.n.3.

Solutum indebitè scienter non præsumitur donatum, si inter dantem & recipientem actum sit, ut constito de indebito, repetitio fiat præs.31.lib.3.n.14.

Solutum creditori an & quando præsumatur.pr.135.libr.3. ante conditionis eventum dicitur habere iactationem inutilem pr.136.lib.3.n.14.

Soluens scienter indebitum quando donare præsumatur, pr.31.lib.3.

Soluens suo nomine præsumitur soluere pr.46.lib.2. 2.num.4.

Soluenti expressim nomine debitoris an possit cedi actio. pr.143.lib.3.nu.1.debitum alterius nomine proprio, cessio actionum fieri potest, etiam ex intervallo ibidem numero 3.

Solutio cuius nomine censeatur, pluribus eadem specie obligationis adstrictis præsumpt. 143.libr.3. numero 4. & seq.

Solutio facta ex annuo debito, quomodo causam limitatam habeat.præs.131.libr.3.numero 28.debiti unius, in alio non infert obligationem.ibidem numer.29.debiti contracti conventione partium, quomodo probanda, & quomodo ea quæ ex dispositione legis quæst.46.lib.1.numero 44.

Solutionis est species, cum re peremptæ liberatur debitor. præs.138.lib.3.n.1. instrumentum amissum esse, quando credatur debitori pr.135.lib.3.n.8.

Solutionem allegans probare debet.pr.135.lib.3.n.2.

Solutione eius quod debetur, omnis tollitur obligatio.præs. 143.lib.3.n.2.

Solutione rei principalis, tollitur obligatio accessoria.præ 45.li.3.n.3.trium annorum proxime præteritorum probata, idem de tempore præterito præsumi, si solutiones diversis sint factæ temporibus.secus si uno contextu.pr. 139.lib.3.n.24.& seq.

Soror hæreditatem repudiasse censetur, si permisit à fratribus hæreditatem paternam possidere, & quando aliqua re indigebat, ab eis petebat.pr.102.lib.4.nu.15. Et idem quando passa est fratres possidere, & cum eis de administrata ipsa hæreditate nunquam rationes aliquas iniit.ibid.n.16.

BIU Cujas

Sortis solutione omnis tollitur obligatio, pr.45.lib.4.n.25. principalis receptione pœnam legalem non præsumi remissam, præs.122.lib.3.n.9.

Sorte in recipiens creditor, videtur remisisse pœnam, præs. 45.lib.3.n.4.& pr.113.n.2.

Specialia plura simul concurrere non possunt, præs.4.lib. 4.n.7.Et præs.6.lib.6.n.13.& pr.89.lib.4.n.103.& præs. 41.lib.4.n.5.& 7.& lib.1.qu.12.n.3. & qu.43.nu.2.& qu.47.n.9.& 11.

Species multiplicabilis non est, præsump.128. lib.4.nu.3. propriè continetur sub suo genere, quæst. 39. libro 1. num. 21.

Specialiter quod fieri debet, non sufficit verbis generalibus fieri, præs.266.lib.4.n.16.

Sphyngis imaginem Cæsar Augustus in annulo gerebat, pr.57.lib.2.n 4.

Spoliatus, cui proprietatis opposita fuit exceptio, si non contradicat, non venit restituendus, pr.46.lib.2.n.10.

Sponsus timore mortis cognoscens carnaliter sponsam, tanquam in uxorem præsumitur consensisse, præs.1. lib.3. n.24.& 25.

Sponsus donans sponsæ, ob futurum matrimonium præsumitur donare. pr.19.lib.3.n.1.& 2.

Sponsus sponsam ad domum traducens, matrimonium præsumitur contraxisse. præsum.1.lib.3.n.55. Hancque præsumptionem in jure Cæsareo, non pontificio introductam. n.56.

Sponsa promittens contrahere matrimonium, non præsumitur promisisse dotis constitutionem, præs.6.lib.3. num.63.

Sponsa potest sponsalia ante coitum cum sponso, etiam cum alio fornicante, nihilominus ob subsequutam copulam matrimonium contractum præsumi, præs.1.li.3. n.18.19.

Sponsæ donans extraneus, non præsumitur donare sub tacita conditione, videlicet nuptiis secutis. præs.19. lib.3.n.5.

Sponsam cum qua de futuro quis contraxit, rapiendo, coeundo, præsumitur quis matrimonio consensisse. præs. 1.lib.3.n.23.

Sponsalia sunt futurarum nuptiarum promissiones, præs. 1.lib.3.n.43.

Sponsalia contracta per verba de futuro, copula carnali subsequuta, transeunt in matrimonium, præsumptione, & de iure, pr.75.lib.4.n.5.

Sponsalia quæ quando præsumptionem matrimonii inducunt pr.1.lib.3.n.14.17.53.62.64.& seq.

Sponsalia de futuro quæ & quotuplicia, n.60.& 61.

Sponsalia contracta solum præsumuntur, quando verba sonant in futurum, & significant principium actus tantum, pr.3.lib.3.n.2.

Sponsalia tantum præsumi contracta his verbis, volo accipere te in sponsam & uxorem, & in te consentire. per verba de præsenti, ibid. n. 6.

Sponsalia ab initio nulla si sequatur Pontificis dispensatio, & contrahentes tacent, nec revocent sponsalia consummantur propter præsumptum consensum. pr.99.lib. 6.nu.27.

Sponsus non præsumitur dolo recepisse dotis promissionem alias mulieri non debitam ab aliquo, cum suo jure usus est. pr.29. lib.6.n.7.

Spurius per subsequens matrimonium non legitimatur, pr.81.lib.4.n.12.

Spurius vere dicitur legitimatus, si ejus progenitores prohibebantur solum jure civili matrimonium contrahere, pr.79.lib.4. n. 43. repertus possidere bona empta ab eo cui pater vendidisset, præsumitur fraudulentus. pr. 12.lib.3.n.62.

Spurium ad Episcopatum Pontifex promovendo, præsumitur cum eo dispensasse, pr.20.lib.2.n.14. Plura vide in verbo Filii Spurii.

Status præsens tollit præsumptionem præteriti temporis, secundum Alcia. qu.24.lib.1.n.43.

Solvens incontinenti se corrigere voluisse non præsumitur. pr.48.lib.2.n.4.

Statuentes non præsumuntur statim se corrigere & voluntatem mutare. pr.37.lib.6.n.14. extenditur. numero 15.16.17.

Statuta qualiter sint interpretanda, quæ sit eorum vis & facultas, & an possint tolli per partium conventionem.

Statuta strictè interpretari debent. præsump. 121. lib. 4. num. 9.

Statutum recipit interpretationem passivam à jure communi, pr.36.lib.4.n.44.

Statuta quibus statuitur forenses nihil ex immobilibus ipsarum civitatum acquirere posse, an favorabilia sint. pr.30.lib.6.n.6. Et in quibus civibus id procedat. ibid.n.22.

Statutum dicitur jus commune quoad ipsos cives. pr.130. lib.3.n.37. justè conditum & promulgatum præsumitur. præsump. 1. libro 2. numero 2. ita interpretandum, ne sine ratione illud statuentes videantur edidisse. ibidem num.3.

Statutum requirens consensum propinquorum in contractibus mulierum, an etiam locum habeat in dote, præs. 6.lib.3.n.17.& 18.

Statutum disponens circa dotes valet dum non sit matrimonii impeditivum, ibid.n.21,

Statutum principis, ut quædam solennitates observantur in contractibus ipsum non ligat, præs.44.libro 3.n.19.

Statutum exorbitans non debet ad alias personas extendi. pr.13. lib.3. n.11.

Statutum disponens super casu vero, habet locum etiam in præsumpto, qu.8.lib.1.n.28.

Statutum ab ab alio interpretationem recipit facilius, quam à jure communi, qu.37.lib.1.nu.22.

Statuta & ultimæ testatorum dispositiones, quo ad interpretationem à pari procedunt, præsumpt.81.lib.4 num.10.

Statuti antiqua & solita interpretatio est observanda, & in ferendis sententiis ab ea non est recedendum, pr. 34.lib.5.n.9.

Statuti proœmium & præfatio conjecturam facit eorum quæ statuentes ipsi voluerunt, præsumpt. 2. libro 6. num.4.

Statutum si ad alicujus negotii probationem requirit testes optimos, hæc qualitas erit deducenda & probanda, præs.1.lib.5.num. 35. Idem, quando requirit, quod testes sint bonæ existimationis, ibid.nu.36. Declara ut ibid.n.38.

Statuto stante, quod filii mercatorum teneantur solvere omne æs alienum patris, etiam si repudiaverint patris hæreditatem, si pater exhæredaverit filios hoc adjecto, quod hæres scriptus teneatur restituere hæreditatem, vel saltem legitimam ipsis filiis, valet exhæredatio & liberantur filii ab obligatione statuti, præsum.28. lib. 4.num.9.

Statuti beneficium non tollitur per specialem partium conventionem, quando generaliter est inductum, præs.109. lib.4.n.15.

Statutum quod bona omnium civium colligari semper possint, etiam si transeant ad Ecclesiam, valet, præs.83. lib.4. n.16.

BIU Cujas

Statutum in contractibus minorum requirit consensum duorum propinquorum, nisi eorum præsentia probetur, præsumitur absentia, præs.19.lib.6.n.3.

Statutum quod emens rem alienam in nundinis non teneatur eam restituere, non valet, præs.26.lib.5. numero 25.

Statutum quod reiicit omnes exceptiones, non præsumitur illas reiicere quæ descendunt ab aliquo capitulo ejusdem statuti, præs.37.lib.6.numer.26. Idem de statuto rejiciente omnem nullitatem quæ objici posset contra sententiam latam, quia non censetur rejicere nullitatem provenientem ex ejusdem statuti capitulo, ibidem nu.27.

Statutum tollens omnes exceptiones non censetur rejicere exceptionem innocentiæ.pr.48.lib.5.n.4.

Statutum quod non possit filia nubere indigno sine consensu patris non valet, præs.189.lib.4.n.78.

Statutum quod excludit filiam dotatam, debet intelligi quod dos sit pura, pr.146.lib.4.n.46.

Statuto excludente mulierem nuptam intelligi debet nupta nondum matrimonio consummato, præsumpt.147. lib.4.n.3.

Statutum quod ingrediens religionem non succedat est nullum præs.83.lib.4.n.24.

Statuti rubrica si generaliter dicit, maritum mortua uxore in matrimonio dotem lucrari debere, si text. statuti habet, quod dotem ab uxore traditam lucretur maritus, habet locum hic text. etiam in dote promissa, pr.1. lib.6.num.21. Et si disponit statutum in rub. quod filia dotata non succedat stantibus masculis, text. verò statuti dicit, quod non succedat in bonis maternis, ibid. nu.22.

Statutum quanto magis est speciale, tanto fortius & potentius existit pr.4.lib.4.n.12.

Statutum potest in totum tollere legitimam patri debitam, pr.33.lib.4.nu.3.

Statutum quod spurij possint hæredes instituí an valeat, pr.78.lib.4.n.71.

Statutum ubi disponit prohibitive, non prohibitum censetur permissum, nisi ratio vel natura repugnet. præs.16. lib.6.n.4.

Statutum si disponit, quod homicida teneatur dare 100. iudici, an ea debeantur iudici, qui tempore vulnerationis erat iudex, an verò iudici, qui deinde erat tempore mortis. pr.17. lib.6.n.6.

Statutum si imponit pœnam centum capitaneo & ancianis civitatis, dimidium soluet solus capitaneus, & aliam dimidiam anciani pr.18.lib.4.n.12.

Statutum si imponit pœnam amputationis capitis, non potest adaptari hæc pœna ad pœnam exilij, quia repugnaret proprietati sermonis, sed intelligitur de morte naturali. præs.49.lib.5.n.16.& 18.

Statutum si punit maiori pœna occidentem civem, quam forensem, si ignoratur, an occisus sit civis vel forensis, præsumitur in dubio civis præsumpt. 30.lib.6.num.27. Idem quando in eodem statuto cautum reperiretur quod gravius puniretur forensis delictum committens, quam civis, in dubio enim præsumitur civis, ibid.n.8.

Statutum si obligat ad debita, eum ad quem pervenerunt omnia bona debitoris, non habet locum si separatim atque ita specialiter bona ipsa ad aliquem pervenerunt, præs.155.lib.4.nu.13.

Statutum quando prohibet interpretationem fieri intelligetur de interpretatione frivola, & censetur interpretationem hominis removere, non autem legis, præs.36.lib. 4.num.43.

Statutum si prohibet relinqui uxori, intelligitur etiam prohibere ei relinquere per interpositam personam. præsumpt. 97. lib.4. numero 7. Et si permittat uxori relinqui posse usumfructum intelligitur, ut possit ei relinquere etiam ad secunda vota transeunti, ibidem, si prohibet restitutionem adversus sententiam, præsumitur etiam prohibere actum quo deinde sententia rescinderetur, præsumpt. 93. libro 6. numero 4.

Statutum si providet, bannitum non debere admitti ad petitionem sui iuris, præsumitur quod etiam ipsum excluserit ab omnibus commodis & beneficiis concessis statutis illius civitatis, præsumptio. 45. libro 5. numero 7.

Statutum simpliciter loquens de filiis non intelligitur de adoptivis. pr.89.lib.4.n.39.

Statutum loquens de infirmis, in senibus locum habet, pr. 46.lib.6.n.2.

Statutum loquens de muliere copulata matrimonio, quomodo intelligatur, præs.147.lib.4.n.11.

Statutum quod maritus lucretur dotem decedente uxore sibi nupta intelligitur etiam muliere nupta nondum matrimonio consummato decedente, præsumpt.147. lib. 4.numero 4. Mantuæ excludens filias propter masculos à successione patris decedentis ab intestato non habet locum decedente patre condito testamento, præsumpt.38.libr.6.numero 34. Mediolani, quod maritus non existentibus liberis communibus præmortua uxore lucretur dotem, saluo iure liberorum prioris matrimonij quomodo intelligatur, præsumpt.37.libro 6.numero 25.

Statuta Mediolani adimentia bannitis beneficia iuris communis. pr.45.lib.5.n.25.

Statutum novum generale quando continet clausulam, non obst. aliqua lege naturali speciali, præsumitur antiquum corrigere, præsumpt. 38.libro 6.numero 22. Nihil tamen operatur de clausula, quando ipsum statutum speciale est iuramento confirmatum: ibidem numero 23. Papiense prohibens uxorem hæredem instituí, complectitur universalem & particularem dispositionem, præsumptio. 97. libro 4.numero 5.

Statutum permittens patri relinquere filio spurio non valet, præsumpt.98.libro 4.numero 7. Idem si disponit, quod apponi non possit aliqua exceptio adversus ipsum relictum, ibid.n.8.

Statutum vel privilegium respiciens decisoria litium non ligat exteros. præs.29.n.39.

Statutum puniens cognoscentem carnaliter mulierem nuptam, habet etiam locum contra cognoscentem monialem, præs.148.lib.4.n.11.

Statutum puniens extrahentem frumentum, puniet etiam extrahentem farinam. præs.151.lib.4.num.7. Taruisij quod nullus forensis possit ibi acquirere possessiones immobiles, corrigitur per aliquid statutum, quod bona & possessiones mulieris committentis adulterum applicentur viro: si enim vir est forensis, lucratur bona mulieris, pr.38.libr.6. num.11. Et affertur aliud exemplum de statuto speciali corrigente generale antiquum, ibid. num.12.& 13.

Statutum tribuens exequutionem paratam expressis in instrumento, non dicitur dedisse his, quæ ex coniecturis ex mente elicitis, colliguntur, quæst.45.libro 1. nu.29.

Statuti correctorij & odiosi verba de casu vero, non ficto intelligenda, præs.6.lib.3.n.20.

Statuti dispositionem semel observatam esse sufficit, ibid. num.28.

Statuto requirenti probationes satisfactum censetur, cum præsumptionibus & conjecturis est probatum, q.36.lib. 1.num.9.

BIU Cujas

Statuto stante, ut in casibus lege municipali non determinatis recurratur ad ius commune, quomodo id intelligendum, præs.6.lib.2.n.12.& 13.

Statuto stante, ut executio detur contra scribentem, de subscribente quoque intelligi, præsumpt. 67. libro 3. numero 12.

Statutorum derogationem princeps pro suæ voluntatis arbitrio facere potest, pr.10.lib.2.n.17.

Statuta omnia confirmans civitas, non præsumitur confirmare, quæ sunt contra seipsam, præsumpt.44. libr.3. num.1.

Statuta omnia iurans se observaturam, de his quæ contra se sunt, iurasse non præsumitur, ibid.n.13.

Stigma militem, habitus clericum, stola sacerdotem notat, præs.64.lib.3.n.3.

Stylus an & quando præsumatur, præs.8.libro 2. quando de ipso constat pro lege servari debet, ibid. num.14. Idque etiam in causis criminalibus procedit, numero 12.

Stylus observatur in interpretandis clausulis instrumentorum, n.19.

Stylum observare debet iudex, etiam liberum habens procedendi arbitrium, præs.8.lib.2.n.16.

Stylum non observando iudex, litem suam facit, & tenetur in syndicatu, ibid.n.17.

Stylo notorio non observato sententia redditur nulla, præs. 8.lib.2.n.18.

Stipulari alteri nemo nisi hæredi potest, præsumpt. 48.lib. 3.num.4 potest pater filio non tamen ut ei acquiratur, ibid.n.5.

Stipulans sibi & hæredibus stipulari velle præsumitur, qu.18.lib.1.n.11.

Stipulans simpliciter dicitur stipulari in omnem casum, pr.11.lib.3.n.21.

Stipulanti decem promittens viginti, in decem tantum obligatio oritur, pr.42.lib.3.n.15.

Stipulatus pater filio ut hæredi tanquam extraneo id acquiritur filio pr.48.lib.3.n.6.

Stipulatus sibi dotem reddi, non adhibitus à muliere, sed ea patiente, animo donandi non præsumitur, pr.10.libr. 3.nu.24.

Stipulatus sibi patrem dotis reddi, matrimonio morte mulieris soluto, utrum donatio inter vivos ex parte mulieris præsumatur, pr.11.libr.3.nu.10. Vel potius causa mortis, n.14.

Stipulatus pro se etiam in damnum promittentis, hæredibus suis præsumitur pr.47.lib.3.n.9.10.

Stipulator adhibitus ad reddendum sibi dotem soluto matrimonio præsumitur adhibitus, tanquam mandatarius, pr.10.lib.3.n.2.5.7.

Stipulator adhibitus ad reddendum sibi partem dotis, matrimonio morte mulieris soluto, animo donandi censetur adhibitus ibid.n.8.& 17.

Stipulatio est stricti iuris, qu.45.lib.1.n.14.

Stipulatio in ea concipienda requirit verborum expressionem pr.99.lib.6.n.52.

Stipulatio & pactum id foro mercatorum non differunt, pr.134.lib.3.n.56.

Stipulatio facta alteri, inutilis est, pr.134.lib.3.n.27.

Stipulatio in fideiussione interveniſſe præsumitur, qu.18. lib.1.nu.9. non solum in mutuo, sed & aliis in contractibus novationem operatur, si voluntas partium de novando adfuerit, pr.134.lib.3.n.33.

Stipulatio patris pro filio tanquam benemerito, utrum valeat, pr.29.lib.3.n.65.

Stipulatio in dote interveniſſe non fingitur in eo, qui expresse stipulari non potest, præsumpt. 5.libr.3.num. 10. Idem in extraneo dotante, ad cuius commodum non fingitur interveniſſe, nu.11.

Stipulatus hæredibus quando quis præsumatur, pr.47 l.3.

Stipulationem de reddendis decem, ob mutuum præcedens, factam præsumi, pr.49.lib.3.n.3.

Stipulationem in dote adhibitam, etiam quoad mariti commodum fingi præs.5.lib.3.nu.6. Idem in parte filiæ, cui promissa est dotis restitutio, n.7.

Stipulationem quæ dotis numeratione interveniſſe fingitur: exequendam esse stante statuto ut instrumenta habeant paratam executionem n.8.

Stipulatio præsumitur adhibita in fideiussione, quando in scriptura reperitur scriptum, aliquem fideiussisse, præs. 14.lib.6.n.22.

Stipulatio potius annullatur, quam quod fiat interpretatio contra promissorem multum illi odiosa, præs.4. libr.6. num.52.

Stipulatio super aliquo actu vel contractu concepta præsumitur secundum naturam ipsius actus adhibita, præs. 10.lib.6.n.4.

Stipulatio rem suam sibi dari non valet, ut significet rem illam debere restitui casu quo amittatur, præs.4.libro 6. num.51.

Stirps ex pluribus diversisque gradibus conficitur & unum corpus reputatur ex toto ipso genere: unde nulla est differentia inter paulò proximiorem, & paulò remotiorem præs.95.lib.4.n.36. De Stirpe qui dicantur: & cum testator vocat stirpem, vel statuit bona debere conservari in stirpe, qui contineantur, pr.88.lib.4.n.9. Et an fœminæ sub hoc nomine comprehendantur, remissivè, ibid.n.10.

Stragula dicitur vestis genus pr.160.lib.4.n.18.

Studia præcipuè sunt de his, quibus homo se alere & tueri potest, pr.191.lib.4.n.14.

Studij impensam non solum pater tenetur facere, sed & frater, avus paternus, & alij propinqui enumerati in l. si quis à liberis, ff. de liber. agnosc. pr.191.lib.4.n.19.

Stultus dicitur qui improvidus, incautus & ineptus est, præs.45.lib.6.n.8. Et quid differat à fatuo, ibidem numero 7.

Sub arrhatione per annulum facta, quando præsumatur contractum matrimonium, pr.1.lib.3.n.63.

Subdiaconus is præsumitur, qui diu in Ecclesia servivit tanquam subdiaconus, pr.76.lib.6.n.23.

Subditus qui fuit semel etiam hodie præsumitur talis, pr. 62.lib.6.n.5 & qu.24.lib.1.n.10.

Subditi & vasalli dominum peste infectum, aut locis è suspectis venientem, recipere non coguntur pr.44.libro 3. num.9.

Subdelegationem partium conventione permitti, quando ab ipsarum partium voluntate negocium dependet, pr. 21.lib.2.n.18.

Subinfeudare vasallo ius commune permittit, pr.102.libr. 3.nu.2.

Subinfeudationem non esse proprie alienationem, pr.102. lib.3.n.2. Vide infr. Subvasallus.

Subintellectum tacitè non potest appellari dictum, pr.166. lib.4.n.17.

Submersus repertus in puteo non præsumitur seipsum præcipitasse, pr.13.lib.5.n.7.

Subrogatum sapit regulariter naturam eius, in cujus locum subrogatur, pr.83.lib.4.n.42.

Subrogatus motu proprio in lite ab altero cœpta præsumitur ignorare sententiam contra suum antecessorem latam, pr.23.lib.6.n.56.

Subscribens alterius scripturæ, quando approbare eam præsumatur, pr.66.lib.3.

Subscriptis post sigilli impressionem non est necessaria, quando versamur in pertinentibus ad publicum ipsius

BIU Cujas

sigillantis officium, præs.57.lib.2.num.13.
Subscriptio vel notarii vel testium, requiritur in his quæ ad sigillantis officium non pertinent, ibid.n.15.
Subscriptio cancellarii vel testium requiritur in negocio quidem publico, sed sigillo illi actui non convenienti adhibito, n.21.
Subscriptione non est opus, si stylus & consuetudo aliter observet, vel causa sit levis, præsumpt. 57.lib.2.num. 22.& 24.
Substantia alia corporea, alia incorporea, qu.14.lib.1. num.1.

Substitutio quid sit, & quam interpretationem recipiat, & ad quæ extendatur.

Substituo, verbum, sui natura ad directas tantum substitutiones refertur, non ad fideicommissarias, præs.60. lib.4.nu 68. Est tamen verbum commune, præsumpt. 54.lib.4.n.3.
Substitutio secunda institutio, pr.26.lib.4.n.10.
Substitutio convenire debet verbis & personis præs.60.lib. 4.num.31.
Substitutio dicitur limitata & restricta, quando facta est expresso proprio nomine, præsumpt.69.libro 4. num.8.
Substitutio est potentior jure accrescendi, præsump. 87. lib.4.n.1.
Substitutio una & eadem non debet diverso jure censeri, pr.108.li.4.n.22.
Substitutio una ab alia substitutione interpretationem recipit & declaratur, pr.178.li.4.n.34.
Substitutio sui natura habet conditionem propriam, præsumpt. 36. libro 4. numero 4. Interpretatio l. jam hoc jure. ff. de vulg. & pupil. subst. Bartol. non recta, ibidem. In Substitutione qualibet facta filiis vel descendentibus an semper subintelligatur tacita conditio, si ipsi filii vel descendentes decesserint sine liberis, præsumpt. 89. libro 4. numero 126. Quod in substitutione vulgari non subintelligitur, ibidem numero 127. Declara, si vulgaris non est comprehensa in compendiosa, alias secus, ibidem numero 128. Vide Conditio si sine liberis, extendi censetur, quando in ea est dictio, tunc, præsumpt. 65. libro 6. numero 24. Secus quando adjecta essent verba restrictiva, quibus significavit testator se tantummodo in eo casu substituisse, ibid.n.25.
Substitutio ex multorum sententia extenditur de persona ad personam, ex identitate rationis, seu qualitatis expressa per testatorem, in ipsa substitutione, pr.71.li. 4.nu.21.
Substitutio tunc præsumitur extendi de persona ad personam, quando alias excluderetur persona magis dilecta: pr.65.libro 4.numero 36.& aliis casibus. Vide ibidem n.37.& 38.
Substitutio extenditur usque ad pubertatem, testatore ita substituente, Instituo filium meum infantem, & si is decesserit in ea ætate, ei substituo Sempronium præs.47. lib.4.nu.6. Et quid si dixi tunc & eo casu ei substituo Sempronium, ibid.n.9.
Substitutio facta, si filius non esset in rerum natura extenditur ad casum quando filius in rerum natura exitisset, sed in pupillari ætate decesserit, præs.65.lib. 4.n.8.
Substitutio facta, si hæres præmoreretur, extenditur ad casum, si hæres non extaret, pr.65.lib.4.n.7.
Substitutio si facta sit paribus in una oratione, verbum, substituo refertur æqualiter ad duos, & æqualiter determinare debet præsumpt. 36. libro quarto, numero 32. Secus si in diversa ratione, ibidem. Et quando sunt duo substituti invicem in eadem oratione considerantur tanquam una persona, & unum corpus, n.33.
Substitutio etiam inutilis favore alicujus personæ facta includit jus accrescendi pr.87.lib.4.n.3. Secus si substitutio esset nulla ipso jure, ibid. n.4
Substitutio si fuerit facta expressis propriis nominibus substitutorum, iis præsumuntur æqualiter substitui, pr.18.lib.4.n 6.
Substitutio si facta fuit de posthumis nascituris an extendatur ad casum, quando unus tantum posthumus natus est, pr.65.lib.4.n.20.
Substitutio si est alicui facta simpliciter, intelligitur facta in ea portione in qua institutus fuit. præs.62. lib.4. num.9.
Substitutio non censetur facta in omnibus bonis, etiam si expresse sit facta in omnibus bonis institutio, & deinde fuit adjecta substitutio simpliciter, præsum.62.lib. 4.num.42.
Substitutio si est facta in parte hæreditatis, non censentur instituti invicem gravati, etiam si facta sit substitutio ultimo morienti, præs.62.li.4.num 44. Secus si ultimo morienti facta sit indefinite, ut puta in bonis vel hæreditate, ibid.n.45. Et secus etiam, quando testator substituit his verbis: in d. hæreditate substituo Mævium, quia sunt verba relativa & restrictiva ad præcedentem hæreditatem. ibid.n.46.
Substitutionis spes non transit ad hæredem substituti, pr. 43.lib.4.n.14.
Substitutio facta verbo communi in re certa nunquam trahitur ad directum, præs.60. lib.4. num. 17. contra num.19.
Substitui nemo potest sibi ipsi, pr.17.li.4.n.6.

Substitutio compendiosa quæ dicatur, & quas substitutiones sub se comprehendat, & quomodo varietur.

Substitutio compendiosa dicitur, quæ sub verborum compendio plura tempora, seu plures continet substitutiones, præsum.51.lib.4.n.2.& præsum.34.libro 4. num.29.
Substitutio compendiosa quibus conjecturis facta à testatore censeatur, pr.51.lib.4.n.1.& per tot.
Substitutio quæ plures substitutiones continet, & quæ habet tractum temporis in futurum, an dicatur, compendiosa, rejecta Baldi sententia, pr. 34.libro 4. num.28.
Substitutio an sit compendiosa, si testator hæredem extraneum instituit, & sic ei substituit, & quandocunque Cajus hæres meus decesserit substituo Sempronium, pr. 51.lib.4.n.25.
Substitutio si filius meus in pupillari ætate decesserit substituo Cajum, an sit compendiosa, pr.51.lib.4. num.14. Quid si testator dixit, & quandocunque filius meus decesserit, eum rogo ut restituat hæreditatem Titio, ibid.n.15.
Substitutio quæ fit sub conditione mortis, vel alia dicitur compendiosa, pr.51.lib.4.n.19.
Substitutio compendiosa sub temporum pluralitate comprehendit plures substitutiones, præsumpt.54.libro 4. num.11.
Substitutio compendiosa licet comprehendat plures substitutiones, unaquaque tamen suam naturam retinet, nec una alteri communicatur, pr.39.lib.4.n.35.
Substitutio compendiosa an ex præsumpta mente testatoris contineat exemplarem, præs.45. libro 4. numero 1.& seq.

Substitutio

BIU Cujas

Substitutio compendiosa fideicommissariam continet, pr. 68.lib.4.n.4.

Substitutio compendiosa verbis directis puberi facta à pagano, semper valet iure directo, & matrem excludit, pr.lib.4.n.2.

Substitutio compendiosa verbis communibus facta impuberi, matre existente in medio, an contineat pupillarem ad exclusionem matris, præs.56. libro 4.numero 3. & sequent. Et quibus ex coniecturis censeatur testator matrem voluisse excludere, ibidem numero 6. & multis seq.

Substitutio compendiosa pupillarem non continet, quando coniecturis apparet testatorem noluisse substituere pupillariter sed semper per fideicommissum.præs.54.lib.4. nu.18.

Substitutio quibus coniecturis id appareat, n seq. compendiosa si facta est his verbis: Et quandocunque filius meus decesserit. substituo Caium vulgariter, pupil. & per fideicom. non subintelligitur in vulgari tacita conditio si sine filiis, &c. præsumptio. 89. libro 4. numero 149.

Substitutio compendiosa secundum temporis cursum variatur, & quomodo præs.54 lib.4.n.6.

Substitutio compendiosa verbis communibus facta non continet pupillarem, matre existente in medio.præs.50. lib.6 n.24.

Substitutio compendiosa verbo communi facta pupillo an præsumatur directo facta ipsi pupillo ante pubertatem, pr.66.lib.4.n.8.

Substitutio compendiosa verbis communibus à pagano facta, an & quando præsumatur comprehendere pupill. præs.64.lib.4.n.1.& per tot.

Substitutio compendiosa verbis communibus à pagano facta, an & quando præsumatur continere fideicommissariam, quando directa valere non potest.præs.57.lib.4. n.1.& seq.

Substitutionem compendiosam verbis communibus à pagano factam esse omni tempore fideicommissariam multorum auctoritate probatur, pr.54.lib.4.n.13.& nu.seq. Contra n.14.& seq.

Substitutio compendiosa verbis directis facta, an & quando præsumatur post aditam hæreditatem, & pupillarem ætatem expirare, & an & quando valeat tanquam fideicommissaria, præs.55 libr.4.n.1. & seq. per tot.

Substitutio compendiosa facta à milite impuberi dicitur directa etiam matre ipsa in medio existente, præs.52.li. 4.nu.2.Contra nu.4.

Substitutio compendiosa facta à milite impuberi verbis directis, vel obliquis, an & quando valeat post pubertatem iure directo, vel fideicom.præs.52.libro 4.numero 1.

Substitutio compendiosa facta à pagano censetur potius directa, quam fideicommissaria, & obliqua, quando utroque modo valere potest, præsumpt. 52. libro 4. numero 3. In substitutione compendiosa, in qua continentur substitutiones directæ, & obliquæ, subintelligitur tacita conditio, si decesserit sine filiis, præsumpt. 89. libro 4. numero 138. Et quid quo ad vulgarem comprehensam in ipsa compendiosa, ibid.nu.139. & seq.

Substitutio compendiosa verbis obliquis à pagano facta, an & quando contineat vulgarem, pupillarem, & fideicommissariam, præs.58.lib.4.n.1.& 2.

Substitutio compendiosa à milite facta verbis obliquis fideicommissaria censetur.præs.25.lib.4.n.17.

Substitutio quid si est facta verbis communibus, ibid. numero 18.

Substitutio compendiosa verbis singularibus facta quæ dicatur, præsumpt.51.libro 4.n.3.7.9.10.12.13 Et quæ dicatur verbis singularibus, vel specialibus fieri, ibid.nu. 4.& 5.

Substitutio copulative facta nil differt ab ea quæ fit collective vel distributive præs.186.lib.4.n.30.Et quæ dicatur copulative, collective, & distributive, fieri, nu. 31.32.33.

Substitutio directa dicitur secunda institutio, & est æque favorabilis, ut ipsa prima institutio, præs.65. libro 4. nu.2.

Substitutio omnis directa dicitur conditionalis institutio, pr.34.lib.4.n 36.

Substitutio in dubio an directa præsumatur, vel potius obliqua aut fideicommissaria, præs.66.libro 4.numero 1.2.

Substitutio in dubio censetur potius directa quam fideicommissaria si modo conveniat personis, præs.60.lib.4. n.28.& præs 77.lib.eod.n.6.& præs.70.lib.eod.nu.31.& pr.71.nu.3.& 9.

Substitutionem directam coniecturis & præs.induci non posse.præs.19.lib.4.n.3. Contra pr.61.lib.4.n.4.5.& pr. 64.lib.4.n.1.& seq.

Substitutio directa, & fideicommissaria quid differant, pr. 73.lib.4.n.3.

Substitutio directa, & fideicommissaria valde differunt, substitutio enim vulgaris non compatitur cum hæredis institutione, fideicommissaria verò se compatitur, præs. 178.lib.4.n.25.

Substitutio directa, an & quando coniecturis & præsumptionibus inducta censeatur, præsumptio. 64.lib.4.nu. 1.2.3.

Substitutio directa coniecturis induci non dicitur etiam in casu, in quo ageretur de sustinendo testamentum, etiam si alioqui corrueret testamentum.præs.64.libr.4. nu.6. Idem in testamento condito à patre inter liberos, ibid.n.8.

Substitutio directa difficilius inducitur quàm fideicommissa.pr.61.lib.4.n.13.

Substitutio directa, an verbis obliquis fieri possit, præs.34. lib.4.n.11.

Substitutio directa est obliqua favorabilior, obliqua enim cum contineat onus restitutionis dicitur odiosa, pr.66. lib.4.n.3.

Substitutio directa est favorabilis, & ideo extendenda de casu ad casum.pr.26.lib.4.n.9.

Substitutio directa an & quando præsumitur extendi de casu ad casum.pr.65.lib.4.n.1.& seq.

Substitutio an & quando non extendatur, numero 25. & seq.

Substitutio directa an & quando extendatur de tempore ad tempus, & an sit permissa d.extensio.pr.65.libr.4.n. 39.& seq.

Substitutio directa an & quando extendatur de persona ad personam ex præsumpta mente testatoris, & an dicta extensio sit iure permissa.pr.65.lib.4.n.34.& seq.

Substitutio directa trahitur ad fideicommissum ex iusta causa.pr.52.lib.4.n.8.

Substitutio directa facta, quando subest causa, an attendatur ad fideicommissariam, quando mater est in medio, præs.54.lib.4.n.4.

Substitutio directa admittitur etiam in fideicommissis.pr. 66.lib.4.n.7.

Substitutio directis verbis facta, an & quando post pubertatem trahatur ad fideicommissariam, pr.55.libr.4. & multis seq.per tot.n.8.

Substitutio quando sit usque ad certam ætatem, ex quo non est perpetua, dicitur directa.præs.52.lib.4.n.13.

BIU Cujas

Substitutio si est facta verbis obliquis vel communibus iunctis verbis directis, censetur facta directa, vel obliqua ad electionem substituti, præsumpt.20.lib.4. numero 8.

Substitutio verbis directis facta obliquatur, quando aliquibus verbis constat de mente testatoris substituentis.præsumpt. 60. lib.4.numer.76. in codicillis verbis directis facta obliquatur, nec valere potest, pr.60.libr. 4.nu.75.

Substitutio directa militaris an similis sit pupillari, an vulgari, an fideicommissariæ,præsumpt. 195. lib.4.n.13. 14.15.& seq.

Substitutio reciproca directa, an & quando præsumatur facta inter plures quibus morientibus facta est vulgaris vel pupillaris, præsumptio.61.libro 4.numero 1.& per totum.

Substitutio exemplaris introducta est ad instar pupillaris, præsumpt.38 lib.4 num.22.& præs.63.lib.5.n.15.& præs.195.lib.4.n.11.præs.42.lib.3.n.3.& pr.41.lib. 3.numero 1.

Substitutio introducta est ad instar pupillaris, ut pater possit filio providere præs.44.lib.4.n.2.& 3.

Substitutio introducta est ad similitudinem pupillaris,& fit eisdem modis furioso quibus & pupillo.præsumpt.49. libro 4. numero 1. Et quando,& quibus verbis facta præsumatur, ibidem per tot. an comprehendatur in reciproca ex præsumpta testatoris voluntate, præs.60. libro 4.numero 62. Quod si reciproca facta ex duobus filiis maioribus mente captis, comprehenditur, ibi.numero 63.

Substitutio iisdem legibus regulatur quibus & pupillaris cum eius exemplo sit introducta, præsumpt. 41.libr.4. num.15.

Substitutio & fideicomm.nunquid simul concurrant,& sit locus electioni pr.63.lib.4.n.14.& 15.

Substitutio fit filio furioso ob defectum iudicij & sensus, præs.52.lib.4.n.12.

Substitutio si verbis & personæ convenire potest,præsumitur potius directa quam fideicommissa, præs.60.libr.4. num.9.

Substitutio facta in uno casu furoris extenditur ad alium casum similem.pr.65.lib.4.n.6.

Substitutio facta in re certa trahitur ad totum pr.48.li.4. nu.5.

Substitutio cessante furore evanescit, præs.50.lib.4.n.1. Et an, & quando ex præsumpta mente testatoris reconvalescat redeunte furore qui iam cessaverat, ibid.n.2. & seq.

Substitutio ubi quatuor casus distinguuntur, quo animo vide ibid.expressa an contineat vulgarem & pupillarem tacitas.pr.44.lib 4.n.1.

Substitutio tacita an,& quando ex præsumpta voluntate testatoris excludat matrem.pr.46.lib.4.nu.1.& seq.

Substitutio tacita continetur in expressa pupillari ex ratione,quia pupillaris expressa comprehendit vulgarem tacitam.pr.42.lib.4.n.6.

Substitutio tacita tunc comprehenditur in expressa vulgari,quando testator post aditam hæreditatem expressè substituit per fideicommissum,præsumpt.41. libr.4. nu.12.

Substitutio tacita non continetur in expressa vulgari quando testator reciproce substituit duobus filiis imparibus, nempe uni sanæ mentis, alteri verò mente capto, pr.41.lib.4.n.14.

Substitutio verbis singularibus facta quæ dicatur, præs. 49. libr.4 numero 2.Et quando dicatur expressa verbis specialibus,ibid.nu.3. Et quando dicatur verbis generalib.ibi.n.3.

Substitutio semel extincta amplius revivisçere non potest, pr.50.lib.4.n.12.

Substitutio hoc modo concepta, instituo hæredem filium mihi ex uxore mea nasciturum, & si hæres erit, & in pupillari ætate decesserit, substituo Titium,si non est natus filius, an habebit locum substitutio.pr.65.lib.4. num.13.

Substitutio ante institutionem facta non facit corruere testamentum pr.10.lib.4.n.5.

Substitutio facta decedente hærede sine filiis adita hæreditate,habet etiam locum si is institutus non adivit præs. 65.lib.4.n.12.

Substitutio facta, si filius non nascetur, comprehendit etiam casum vulgaris si moriatur ante aditam hæreditatem,vel eam repudiet.pr.185.lib.4.n.10.

Substitutio fideicommissaria dicitur non exemplaris, quando pater substituit filio furioso Caium, quem gravavit alteri restituere pr.49.lib.4.n.14. Quid si testator voluit in bonis suis propriis succedi,ibid.n.15.

Substitutio dicitur odiosa ob onus restitutionis bonorum, præs.73.lib.4.n.2.

Substitutio recipit interpretationem ex testatoris affectione,& secundum eam regulatur pr.75.lib.4 n.16.

Substitutio facta in re certa non dicitur pupillaris sed fideicommiss præs.45.lib.4.n.25.

Substitutio quando regulari debet ab altera simul iuncta potius fideicommissaria debet regulari à vulgari quam contra præs.89.lib 4.n.157.

Substitutio fideicommissar.an contineatur sub reciproca, præs.6 lib.4.n.67.& seq.

Substitutio fideicom.in reciproca contineri dicitur,quando testator reciproce substituendo dixit.Quos invicem substituo vulp.pup.& per fideicomm.præs 60.lib.4. nu. 48.Idem reciproca sit admixta cum compendiosa,ibid. num.88.

Substitutio quibus coniecturis probetur facta per fideicommissum à testatore, non autem directe, præs.68.lib. 4.num.1.& per tot.in dubio utrum directa præsumatur,an fideicommissaria præs.66.lib.4.per tot fideicommissi an,& quando extendatur de casu ad casum, ex præsumpta mente testatoris,præsumpt. 73. libro 4. numero 1.

Substitutionis fideicommissariæ in successione non attenditur proximitas ultimi decedentis, sed testatoris,præs. 75.lib.4.n.17.

Substitutio assumit naturam conjunctionis sicque iuris accrescendi vel non decrescendi, præs. 75. lib. 4.numero 10.

Substitutio fideicommiss. an extendatur de persona ad personam.præs.73.lib.4.nu.4.5.& 6.

Substitutio & an de tempore ad tempus, ibid.n.7.

Substitutio fideicomm. an attendatur de casu ad casum, ibid.n.1.& 4.In substitutione fideicommissaria facta in vita gravati non subintelligitur tacita conditio, si sine filiis, &c.præs.89.lib.4.n.137.

Substitutio reciproca fideicommissaria quibus coniecturis & præsumptionibus censeatur inducta.pr.62.lib.4. nu. 34.& seq.

Substitutio fideicommissaria quam variis modis reciprocè facta præsumatur, ibid.num.12.13. 14. usque numero 22.

Substitutio fideicommissaria reciprocè facta quibus casibus cessat.præs.62.lib.4.num. 24. 25. & seq vide plura inf.Substitutio reciproca.

Substitutio pupillaris quæ dicatur.pr.34.lib.4.n.23.

Substitutio dicitur testamentum pupilli, pr.50.lib. 6.numero 20.

Substitutio dicitur proprie,& principaliter testamentum filij

BIU Cujas

filij quod eius nomine facit pater, impropriè verò dicitur patris cum agatur de hæreditate filij, præsumpt. 38. lib. 4. num. 7.

Substitutio inventa est, ut pater provideat, & consulat filio, qui testari non potest. præs. 47. lib. 4. n. 5.

Substitutio exemplaris & fideicom. nunquid eodem tempore simul concurrant, & sit locus electioni, pr. 63. libr. 4. & fideicom. an simul eodem tempore concurrere possint, pr. 63. lib. 4. n. 13.

Substitutio quibus coniecturis facta constare possit, præ. 34. lib. 4. num. 1.

Substitutio requirit additionem hæreditatis, pr. 63. lib. 4. nu. 5. est substitutio quædam sub conditione facta, præs. 50. lib. 2. n. 34.

Substitutio qua ratione tacitè contineatur sub vulgari pr. 36. lib. 4. n. 34. Et nunquid comprehendatur, quando his verbis facta est si hæres non erit ibidem n. 39. vide Substitutio vulgaris expressa quando & quibus casibus contineat tacitam pupillarem. Idem quando testator substituit quo ad sua bona, ibid. n. 52.

Substitutio non continetur sub compendiosa verbis obliquis à pagano facta, præsumpt. 58. lib. 4. num. 6. Extende, etiam si facta esset specialis mentio pupillaris ætatis, ibidem numero 7. Declara ut ibidem numero 8. 9. 10.

Substitutio non dicitur trahi ad pupillarem, etiam mentione facta de pupillari ætate, quando verba repugnant, præsumpt. 60. lib. 4. numero 32. Idem si repugnat qualitas personæ, ibid. an & quando in reciproca contineri censeatur præsumpt. 60. lib. 4. nu. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 42. 44. trahitur ad omnia bona ipsius testatoris, præs. 48. li. 4. num. 2.

Substitutio pupillaris ad quæ bona trahatur, præs. 48. lib. 4. num. 6. In substitutione pupillari interpretanda, an magis conjunctius admittatur necne, non attenditur maior affectio testatoris, sed quomodo æqualiter quis successurus sit ab intestato, præsumpt. 39. lib. 4. numero 84.

Substitutio additionem pupilli requirit, præsumpt. 37. lib. 4. nu. 21. Contra n. 42.

Substitutio tempus certum habet, exemplaris autem incertum. præs. 41. lib. 4. n. 8.

Substitutio an & quando facta præsumatur usque ad pubertatem, præs. 47. libr. 4. vel infra per totum numero 2.

Substitutio fieri nequit emancipato & illegitimo, qui sub testatoris potestate non sunt, præsumpt. 60. libr. 4. numero 40.

Substitutio deficit superveniente pubertate præs. 72. lib. 4. num. 4.

Substitutio expirat pubertate, sic & exemplaris præs. 42. lib. 4. n. 9.

Substitutio pupillaris quibus coniecturis facta constare possit, præsumpt. 34. libro 4. & deinceps per tot. numero 1. 2. 3.

Substitutio his verbis communibus, filius meus hæres esto, & si filius meus decesserit sine liberis, vel quandocunque substitutus capiat bona propria auctoritate, & directa censetur, pr. 156. lib. 4. n. 7.

Substitutio pupillaris expressa quæ dicatur, ad quæ extendatur, & quando expiret.

Substitutio pupillaris expressa quæ dicatur, præs. 54. libr. 4. n. 5. 6. 7.

Substitutio quando non contineat tacitam vulgarem, qu. 51. lib. 4. nu. 9.

Substitutio an comprehendat tacitam exemplarem, quando pater filio impuberi, & furioso substituit, & substitutio ipsa pupillaris est restricta ad certum, & limitatum tempus, præs. 42. lib. 4. n. 7. & seq.

Substitutio an & quando comprehendat tacitam exemplarem, præs. 42. lib. 4. nu. 1. Et quæ dicatur substitutio pupillaris expressa continens tacitam exemplarem, ibid. n. 2. & 4.

Substitutio an contineat tacitam exemplarem, quando pater substituit filio impuberi, qui testamenti tempore non erat furiosus, sed post mortem patris intra pupillarem ætatem furor supervenit, præs. 42. lib. 4. nu. 10. Et quid si supervenit furor post mortem patris post pupillarem ætatem, ibid. n. 11.

Substitutio an & quando contineat vulgarem tacitam, præs. 14. lib. 4. n. 1. 2. 3. & seq. per tot.

Substitutio sicut expirat superveniente pubertate, an idem dicendum de tacita vulgari, præsumpt. 43. libro 4. numero 18.

Substitutio filio meo impuberi, quandocunque decesserit, substituo Titium etsi videatur compendiosa, dicitur tamen ipsa pupillaris, præsumpt. 24 libr. 4. numero 37. Declara ut numer. 38. Quid si testator dicat, & si filius meus decesserit in pupillari ætate, in eius hæreditate substituo Sempro. an sit manifesta pupillaris, ibid. nu. 39. Et quid si testator ita substituit, si filius meus in pupillari ætate decesserit, Titius sit mihi hæres in fundo Sempronio, ibidem n. 40.

Substitutio pupillaris factæ filiis continet, & in ea subintelligitur tacita conditio si sine filiis, &c. præs 89. li. 4. nu. 129. Idem in substitutione exemplari, directa militari & fideicommissaria, num. 130. usque 137. & quid in Compendiosa, n. 138. 139. vide Conditio.

Substitutio reciproca pupillaris an & quando inter plures institutos inducta censeatur pr. 61. l. 4. n. 3. & seq.

Substitutio pupillaris restricta ad tempus pupillaris ætatis non potest extendi ad vulgarem, præsumpt. 43. libro 4. numero 19. Et quomodo intelligatur hæc restrictio, ibidem.

Substitutio pupillaris tacita est quædam ficta substitutio à lege introducta præs 39. lib. 2. n. 15. Contra, nu. 18. à lege introducta, pr. 55. lib. 4. n. 18.

Substitutionem pupillarem tacitam fingi à lege, non autem præsumi præs. 35. lib. 4. n. 8.

Substitutio pupillaris tacita non dicitur fieri à testatore, sed à lege fingi pr. 37. lib. 4. n. 24.

Substitutionem pupillarem tacitam esse quidem præsumptam, sed quod magis in ea operatur legis dispositio, quàm voluntas, præsumpt. 35. libr. 4. numero 17. & seq.

Substitutio pupillaris tacita interpretatur eodem modo, quo expressa cum utraque proveniat à voluntate testatoris præs. 39. lib. 4. n. 38.

Substitutio an comprehendatur in vulgari expressa, præs. 39. lib. 4. n. 5. Quid si est facta à milite n. 7.

Substitutio dicitur per extensionem contineri in expressa vulgari, non econtra. pr. 35. lib. 4. n. 15.

Substitutio an dicatur inesse vulgari expressæ ab initio puro, vel sub conditione, pr. 40. lib. 4. n. 15.

Substitutionem tacitam pupillarem esse comprehensam in vulgari ad matris exclusionem, usque ab initio ex præsumpta mente testatoris. præsumpt. 40. libr. 4. num. 1. per tot.

Substitutio inesse ab initio expressè vulgari à futuro eventu pendere affirmarunt nonnulli præs. 40. libro 4. num. 14.

Substitutio pupillaris tacita licèt sui natura contineatur in expressa vulgari, unaquæque tamen suam naturam & qualitatem retinet. pr. 39. lib. 4. n. 34.

BIU Cujas

Substitutio comprehensa in expressa vulgari, an præsumatur vel a lege fingatur, præs.35. libro 4. numero 1. per tot.

Substitutio tunc demum non excludit matrem, quando illa reperitur instituta, & data cohæres filio pupillo, præs.39 lib.4.n.24.

Substitutio partim expressa, & partim tacita, an & quando excludat matrem præs.38.lib.4.n.1.

Substitutio omnino expressa matrem excludit, præs.38. lib.4.nu.2. Et an excludat eam à legitima, numero 3. & 4.

Substitutio verbis singularibus facta quando esse dicatur, 34 lib.4.n.2.& n.seq.

Substitutio reciproca dicitur, quia invicem, & mutuo fit inter duas plurésve personas præs.60 lib.4.nu.1. Dicitur alio nomine breviloqua eo quod breviter fiat, ibid. nu.2. Et fit pluribus personis æqualibus, ibid dicitur, qua plurib. hæredibus instituitis, vel exhæredatis unus in alterius defectum subrogatur, præs. 59. libr.4. nu.2. Et quando dicatur facta verbis singularibus, ibid.n.3. Et quando verbis specialibus, ibid.n.4. Et quando verbis generalibus, ibid.n seq. quibus modis fiat, ibid.n.10. 11.12.& 13.

Substitutio perfectionem incipit habere à tempore mortis ipsius testatoris pr.60.lib.4.n.55.

Substitutio an & quando facta præsumatur, præs.56.lib.4. nu.1.

Substitutio ut censeatur facta inter eos, quibus ultimo loco tertius aliquis fuit substitutus, debet esse facto ultimo morienti, & in omnibus bonis, præs.62.lib.4.numero 56.

Substitutio illas solas substitutiones, & illa tempora complectitur, quæ personis possunt convenire præs.60. lib.4. nu.27.

Substitutio quando fideicommissariam comprehendat, pr. 60.lib.4.n.70.81.74.78.84.85.

Substitutio compendiosæ admixta comprehendit fideicommiss pr.60.lib.5.n.29.

Substitutio ex quibus coniecturis censeatur pupillarem continere, præs.60.libr.4.numero 34.35.36.37.38.39.42. & 44.

Substitutio quando contineat vulgarem tantum, quando pupillarem, exemplarem, aut fideicommissariam, ibid. nu.4.5.6.7.8.9.11.14.15. quando contineat pupillarem, ibid.nu.22.23.24.45.46.47.& passim per tot. usque numero 61.

Substitutio admixta cum compendiosa an pupillarem minimè comprehendat pr.60.lib.4.n.26.28.29.

Substitutio pupillarem non continet, quando resultaret differmitas præs.54.lib.4.n.10.

Substitutio quando est facta duobus filiis impuberibus mente captis, aut furiosis, continet vulgarem, pupillarem, & exemplarem, præsumpt.60.lib.4.numero 64.

Substitutio an & quando contineat substit.vulgarem tantum pr.60.lib.4.n.8.Si fuit facta uni impuberi filio instituto, & alteri exhæredato, nunquid comprehendat vulgarem, ibid.n.9.

Substitutioni reciprocæ pupillari non est locus, quando cessat paritas præs.60.lib.4.n.23.

Substitutio reciproca facta à milite per emancipationem non expirat pr.60.lib.4.n.60.

Substitutio facta post mortem omnium, & facta ultimo decedenti an differant pr.62.lib.4.n.49.

Substitutio reciproca, ac inter positos in constitutione causari possit præs.62.lib.4.n.54. Et quando inducta, vel non censeatur, ibid.n.56.57.58.& 59. hæc, Titius, & Seius, uter eorum viveret, hæres mihi esto, an sit reciproca, pr.59.lib.4.n.5. Quid si testator ita dixit, Lucio, Titio, eorumve cui fundum do, Lego, & si uterque si alter, alteri totum debebitur, ibid.nu.6. Et quid si dixerit, Titius, & Mævius invicem substituti mihi hæredes estote, ibid.n.7. Et quid si dixit & si quis hæredum meorum decesserit, volo bona mea ad superstites pervenire, ibid. nu.8.

Substitutio reciproca fideicommissaria quando præsumatur facta inter plures, quibus omnibus vel ultimo morienti datus est substitutus, præs.62. lib.4.nu.1.2.11.30. 41.44.45.46.47.49. usque n.54. Vide sup. Substitutio fideicommissaria.

Substitutio ad certum tempus restricta, & limitata non extenditur ultra illud tempus præsumpt.42. lib.4.n.8.

Substitutio tacita non impedit ius accrescendi, præsumpt. 37. libro 4. numero 9. si est tacita & alia adminicula concurrant, non excluditur ius accrescendi, & sic coniunctus præfertur substituto præsumptio.87.libr.4. nu.11.

Substitutio vulgaris, quæ dicatur, & quando fieri soleat: & an quæ extendatur.

Substitutio vulgaris efficacior, & nobilior ipsa fideicommissaria pr.89.lib.4.n.48.

Substitutio dicitur coniuncta cum ipso iure accrescendi, præs.60.lib.4.n.18.

Substitutio fieri solet respectu portionis hæreditariæ cum per eam succedatur directo ipsi substituenti præs.195.lib. 4.nu.3.

Substitutio vulgaris & pupillaris & pupillaris una simul eodem tempore esse non potest.pr.63.lib.4.n.4.

Substitutio an contineatur sub compendiosa à pagano facta verbis obliquis præs.58.lib.4.n.3.4.5.

Substitutio non continet tacitam pupillarem ex præsumpta mente testatoris in testamento militis, præs.36.libro 4. nu.50.

Substitutio aditione hæreditatis expirat, & ideo non potest concurrere cum fideicommissaria, præs.63. libro 4.numero 11.

Substitutio, filio meo fratrem substituo, dicitur vulgaris & pupillaris præs.51.lib.4.numero 42. Quid si adiecta sit conditio, ut, si Caius factus sit Consul, ibidem nu.23.

Substitutio hæc, instituo filium meum pupillum, & si decesserit in pupillari ætate, substituo Caium, vulgaris & pupillaris censetur, pr.36.lib.4.n.49.

Substitutio si filius meus in pupillari ætate decesserit, Sempronius mihi, & sibi hæres sit, an vulgaris, vel pupillaris expressa pr.34 lib.4.n.20. Quid si testator ita substituit, instituo filium meum impuberem & si ipse decesserit in pupillari ætate, substituo Sempronium, ibid. n.21.& seq.eod.

Substitutio, instituo filium meum & si ipse hæres erit, & in pupillari ætate decesserit substituo Caium, cum habeat duo capita, an sit vulgaris, vel pupillaris, præs.34. lib.4.n.34. Quid autem si continet unam conditionem tantum, ibid.

Substitutio vulgaris comprehensa sub compendiosa extenditur de casu ad casum, pr.65.lib.4.n.23.

Substitutio vulgaris expressa quando, & quibus casibus contineat tacitam pupillarem pr.36.lib.3.n.1.5.& 17.& per tot.

Substitutio an & quando contineat tacitam exemplarem, pr.41.lib.4.n.2.per tot. Et quomodo quis censeatur substitutus per exemplarem tacitam, ibid. facta furioso, an contineat tacitam exemplarem præs.41.lib.5.n.3.& in superiori.

Sub-

BIU Cujas

Substitutio an contineat tacitam pupillarem, quando testator usus est verbis, tunc, & eo casu, pr.36.libro 4.n. 26.& 27.

Substitutio continet tacitam pupillarem ex legis dispositione, interpretatione tamen sumpta à coniecturata mente testatoris præs.39.lib.4.n.76.

Substitutio continet tacitam pupillarem per interpretationem à lege factam præs.33.lib.4.n.23.

Substitutio porrigitur ad pupillarem. præsumpt.39.libr.4. nu.23.

Substitutio iure quodam speciali continet pupillarem.præs. 41.lib.4.n.6.

Substitutio impuberi facta continet tacitam pupillarem ex præsumpta mente testantis, præsumpt. 36. libro 4. numero 12.

Substitutio quæ regula extenditur n.13.14.

Substitutio declaratur decem Limitationibus à n.15 usque ad finem.

Substitutio continet tacitam exemplarem, etiamsi tempore conditi testamenti filius, cui pater substituit non erat furiosus, sed furor deinde supervenit, præs.41. libro 4. nu.9.

Substitutio vulgaris partim expressa, & partim tacita, de qua in leg.uli.Cod.de instit.& substit.an excludat matrem, præs.37.lib.4. num.15. Et quid de pupillari partim expressa, & partim tacita, ibid. Et quid de pupillari tantum, ibid.16. quæ continet casum impotentiæ dicitur illum continere, sive ille casus eveniat vivo testatore sive mortuo, præsumptio.34. libro 4. numero 35.

Substitutio tacita matrem excludit, præsump.73.libro 4. nu.1.

Substitutio tacita, an & quando expiret cum ipsa pupillari expressa.præs.43.lib.4.n.13.

Substitutio tacita quæ sub expressa pupillari continetur, excludit ius accrescendi, præsumptio.87. libro 4. numero 5.

Substitutio quod ampliatur & restringitur, ibid. numero 6.& 7.

Substitutio si est facta hoc modo, vulgariter, pupillariter, & per fideicom. quando substitutus præsumatur posse succedere ex quavis substitutione, præsumpt. 63. lib. 4. nu.1.

Substitutus quis dicatur, & quando quis in bonis admittatur: quando alios excludat, & quibus excludatur.

Substitutus dicitur etiam propriè hæres, pr.178.lib.4. numero 4.

Substitutus dicitur subrogatus in locum instituti, & ob id eius naturam, & qualitates assumit, præs.108.libro 4. num.5.

Substitutus regulariter succedit testatori præs.37. libro 4. nu.2.

Substitutus an admittatur, si testator instituit posthumum, cui decedenti substituit fratrem, an hic frater admittitur, si secundus posthumus non est natus, præs.65.libr. 4. nu.21.

Substitutus præfertur monasterio, quando apparet de expressa voluntate testatoris excludentis ipsum monasterium.præs.83.lib.4.nu.3. nunquid in casu l.ult.C.de instit.& substit.excludat matrem, præsumpt.57.libr.4. nu.4.

Substitutus à testatore tunc excludit matrem, quando potest excludere eam ab intestato, propter conservationem agnationis & familiæ præs.56.lib.4.n.15.

Substitutus à testatore in casu tacitæ pupillaris tunc censetur matrem excludere, quando is fuit magis dilectus à testatore quàm eius uxor, pupilli mater præsumpt.39.libro 4.num.77.Distingue, ut numero 78.& seq.

Substitutus quando excludit fœminas, excludit etiam masculos descendentes ab eis pr.89 lib.4.n.98.

Substitutum quisnam possit excludere ex præsumpta mente testatoris.præs.189.lib.4 n.19.

Substitutus enim ut excludatur à descendentibus testatoris, quid requiratur ibid.n.21.22.

Substitutus in substitutione vulgari, fideicomm.censetur habere facultatem eligendi, qua ex substitutione velit succedere cum ambæ concurrant eodem tempore, ibid. nu. 10. & 11.

Substitutus in bonis mobilibus & immobilibus quo casu censeatur etiam substitutus in iuribus & actio præs.54. lib.4.n.28.

Substitutus sub conditione filio instituto, si decesserit sine liberis: admittitur etiam in casu, quo institutus decederet vivo testatore pr.65.lib.4.n.11.

Substitutus exemplariter succedit in omnibus bonis quæsitis furioso undecunque pr.48.lib.4.n.11.

Substituto exemplariter nunquid sint restituenda prælegata una cum fideicommisso præs.195.lib.4.n.10.

Substituti invicem, & gravati restituere alteri, non dicuntur substituti inter se per fideicommissum, ad exclusionem substituti post eorum mortem præs.70.libro 4. numero 69.

Substitutus directo à milite non dicitur cohæres institutus, pr.108.lib.4.n.46.

Substitutus pupillo, an & quando præsumatur gravatus restituere etiam bona ipsius pupilli, præs.74.lib.4 n.1. 2.3.& seq.per tot.

Substitutus pupillo, qui ei successit, potest petere restit. in integrum.præs.48.lib.4.n.7.

Substitutus pupillariter, quibus in bonis ex præsumpta mente testatoris succedat.præs.48.lib.4.nu.1.2.3.& per totum.

Substitutus pupillariter consequitur omnia bona pupilli undecunque illi quæsita, præsumpt. 195. libro 4. numero 9.

Substitutus pupillariter tenetur legata à pupillo relicta uti as alienum præstare, præsumpt. 108. libro 6. numero 39.

Substitutus pupill.à milite potest succedere vel in parte bonorum, vel in totum iuxta voluntatem testatoris, præsump.48.lib.4.n.14.

Substitutus in re certa est loco legatarij, præs.108.libr.4. nu.16.

Substitutus quando per ingressum religionis excludatur, præs.83.lib.4.n.63.64.65.66.70.& seq.

Substitutus his verbis, si filius meus decesserit in pupillari ætate, dicitur substitutus sub conditione casuali, pr.34. lib.4.n.6.

Subvasallus non primi mediati, sed secundi subinfeudantis vasallus est, iure communi inspecto, pr.102. lib. 3. n. 1.& 14.

Subvasallus investituram non à primo, sed immediato domino recipit, ibid.n.5.& 15.

Subvasallus domino mediato non præstare relevium, 7.8. nec fidelitatis iurament. nu.9. subfeudum alienare volens, requirit consensum domini immediati tantum, nu.10.

Subvasallus qui ex regni vel loci consuetudine nequit subinfeudari, absque domini directi licentia, cuius efficiatur vasallus, n.21.

Subvasallum ad sibi serviendum primus dominus cogere non potest, pr.102.lib.3.n.4.

Subvasallum non primi, sed immediati domini vasallum

BIU Cujas

factum esse conjecturis quomodo probetur, præs.102.lib. 3.n.24.& 25.

Succedens ab intest. verè & propriè non dicitur substitutus à testatore, sed à lege præs.27.lib.4.n.7.

Succedentes ab intest. an & quando ex conjecturata mente testatoris, vel ejus facta voluntate succedere dicuntur pr.27.lib.4.n.1.

Succedentes ab intestato censentur succedere ex legis dispositione, quæ fingit defunctum ita disposuisse, & ideo dicuntur habere titulum legis pr.86.lib.4.n.7.

Succedentes ab intest. habentur tanquam hæredes scripti, & sic impropriè, cum verè scripti non sint, pr.27.libr.4. n.14. Declara, ut n.16.17.& seq.

Succedentes ab intest. mulieri, cui vir reliquerat hæreditatem hoc pacto, ut post ejus mortem restitueret hæreditatem viri consanguineo sed de ipsa hæreditate ad libitum disponere posset ad valorem mille, an succedant in dictis mille, muliere prædefuncta intestata, pr.27.lib.4. num.10.

Succedens per querelam inofficiosi testamenti, vel per contra tab. dicitur succedere ab intestato, non autem ex testamento pr.86.lib.4.n.10.

Succedere alteri est potius lucrum, quàm onus & damnum pr.190.lib.4 n.22.

Successio aliena quæ dicatur pr.89 lib.4.n.120.

Successio filij dicitur quid quodammodo matri debitum, pr.30.lib.4.n 62.

Successio ab intestato non datur post decimum gradum, pr.7.lib.4.n.76.

Successio propria & sua qualiter intelligatur, præs.89.l.4. num.57.

Successioni ex testamento quando locus est, cessat illa ab intestato pr.64.lib.4.n.97.& 99.

Successionis ab intestato causa immediata, & proxima est ipsa lex eam deferens, qu.46.lib.1.n.21.

Successiones ab intestato à lege sunt introductæ, ex tacita morientium voluntate, qu.46.lib.1.n.20.

Successor præsumitur ignorare factum sui antecessoris, pr. 23.lib.6.n.55. Idem in hærede, ibid.n.11.

Successorum sanguinis appellatione non veniunt agnati transversales & sic fratres pr.89.lib.4 n.59.

Summa maior continet minorem, præs.110.libro 4. numero 33.

Suitas nunquid tollatur donatione cohæredis extranei. pr. 37.lib.4.n.8.

Suorum appellatione qui veniant, præsumpt.70.libro 4. num.26.

Suorum veniunt agnati ad differentiam extraneorum usque ad septimum gradum, præsumpt.89.libro 4. numero 38.

Supellectilis nomine veniat in legato ex præsumpta mente testatoris pr.160.lib.4.num.1.2.3.4.& multis seq. nomine quæ non veniant ibidem à nume.20.21.& seq. usque num.31.

Supellectile, quæ in arca est, legata, non fit extensio ad alia, pr.138.lib.4.n.10.

Superfluum id non dicitur, quod in aliquo casu habet locum, & aliquid operatur, præsumpt.40.libro 4. numero 16.

Superioris auctoritas interposita omnem suspicionem tollit, & purgat, præs.78.lib.6.n.4.

Superstitiosi inter sortilegos connumerantur, præs.6.libr.5. num.26.

Supra, dictio, quomodo exponatur, præs.8.lib.3.n.31.

Superficiario pensionis remissionem fieri, ob superficiei ruinam pr.104.lib.3.n.11.

Supprimens secum contrahenti qualitatem suæ personæ privilegiatæ dolum committere censetur, pr.3.li.5.n.74.

Suspicio est minor ipsa præsumptione, præsumpt.16 libro 6. num.8.

Suspectus de crimine ob levem præsumptionem inquiri potest, qu.87.lib 6.n.6.

Suspicio quid sit: varias eius definitiones vide lib.1.nu.41. 42.43.44.45.& 51. ab Alexand. Alensi, in temerarium, violentam, levem & probabilem dividitur, ibidem numero 46.

Suspicio habet tres gradus, n.47.

Suspicio & quinam illi sint, n.48.52.56.

Suspicio quæ dicatur temeraria, n.50.

Suspicio in crimine hæresis, secundum tres casus distinguitur, qu.100.lib.1.n.11.

Suspicio levis non est sufficiens, ut quis habeatur pro hæretico, ibid.n.2.

Suspicio vehemens in hæresi quæ sit, nu.7. Et quos habeat effectus, n.11.

Suspicio vehemens oritur etiam ex gravissimis criminibus longè ab hæresi distantibus n.8.

Suspicio violenta in hæresi quæ sit, & quem habeat effectum, ibid.n.14.& 15.

Suspicionem esse qui minus ipsa præsumptione, qu.5.li.1.n. 7. vehementem æquiparari præsumptioni, non est verum, qu.7.lib.1.n.55.

Suspicionibus ex multis conficitur atque causatur præsumptio, qu.7.lib.1.n.54.

Suum iactare nemo velle præsumitur, præsumpt.126.lib.3. num.21.

Suus pronomen quomodo accipiatur, & quot modis, & qui dicantur sui, pr.80.lib.4.n.64.

T

Tabulæ quæ instrumenta appellant, qua significatione capiantur, qu.1.lib.1.nu.8. Et quales illæ debeant esse, ibid.num.9.

Tacere est medium tenere, inter consentire vel dissentire, pr.42.lib.3.n.12.22.23.

Tacens in multis casibus videtur consentire, qu.23.libr.1. num.12.

Tacens an & quando consentire præsumatur, pr.99. libro 6. in iudicio habetur pro consentiente, præs.46. libro 2. num.2

Tacens diu iuri suo dicitur tacitè renunciare, præs.135.li. 3.n.6. consentire videtur, quando cum potuisset non contraxit. præs.116.lib.3.n.2.

Tacens habetur pro consentiente, quando ultra taciturnitatem intervenit aliquis actus positivus, pr.9.libro 3. num.20.

Tacens & non respondens ei qui rumorem spargi asserit, delictum fuisse ab ipso commissum indicium ad torturam facit, qu.89.lib.1.n.129.

Tacens dissentire dicitur, cum de eius damno agitur, pr. 42.lib.3.n.19.& 24.

Taciti & expressi non est par virtus, præs.39.lib.4. numer. 39. eadem est virtus pr.89.lib.4.nu.140.& qu.49.lib.1. num.2.& pr.56.lib.3.num.41.& pr.40.lib.4. numer.8. 9.& 10.

Tacitum expresso plus non debet operari, pr.12.libro 3. numero 75.

Talis quis hodie præsumitur, qualis olim fuit, pr.32.l.5.n.1.

Taxativa habet vim exclusionis, præs.18.lib.2.n.14.

Telo vel gladio visus in loco, aliis concurrentibus, ut fama vel inimicitia indicium torturæ facit, qu.89.libr.1. num.100.

Tempus triplex est, qu.24.lib.1.n.1.

Tempus nec modus est obligationis inducendæ, nec invalidæ conservandæ præsumpt.132. lib.3. num.26. De quo tamen

BIU Cujas

tamen tempore id intelligendum,n.55.
Tempus quod dicatur antiquum in sententia iudicis est arbitrati.præs.68.lib.2.n.19.
Tempus præteritum maximè valet in iudiciis, qu.12.lib. 1.nu.6.
Tempus præsens habet connexitatem quandam cum præterito,qu.24.nu.44.
Tempus deducens id probare debet, & an id semper verum sit.præs.50.lib.2.n.19.20.
Tempus immemoriale quam vim habeat,præs.131. libr.3. num.43.& seq.
Tempus longissimum veluti 30. vel 40. annor. ad inducendam obligationem sufficere, nu.51.
Tempus quo dispositio sumit effectum attenditur in quolibet actu, pr.201.lib.1.nu.90.
Tempus quod datur iudicatis,etiamsi sit in sententia expressum,dicitur tamen terminus legis non hominis, & quæ sit ratio,qu.46.lib.1.n.10.& 17.
Temporis cursus immemorabilis operatur, ut & quod vitiosum præsumi poterat, validetur, & de vitio eius latenti,non sit amplius quærendum, præsumpt.131.libr.3. num.42.
Temporis cursus actionem tam personalem quàm realem tollit.pr.135.lib.3.n.5.
Temporis longissimi cursus,vim legis habet,præs.130.libr. 3.num.9.
Temporis & loci diversitas præsumitur potius, quam quod instrumentum non sit verum.præs.44.libr.2. numero 4.
Temporis quantitas, ignorato eius initio cognosci non potest.præs.51.lib.2.n.52.
Tempore qui liberatur similis est ei qui satisfacit,pr.135. lib.3.num.4.
Tempus an debeat ille probare, qui in illo fundamentum constituit pr.104.lib.4.n.4.6.11.& seq.
Tempus agnoscendi bonorum possessionem utile censetur, & ignoranti non currit,sed scienti,præs.104. lib.4.numero 7.
Termini positi ab homine sunt quidem mutabiles,sed qui sunt à natura secus.pr.43.lib.6.nu.2.
Territorium dicitur,id quod extra muros castri continetur.pr.97.lib.3.n.3.
Territorium existens intra fines feudi feudale non præsumi, si possideatur à privato præsumpt.100.lib.3.numero 6.
Territorium sine iurisdictione, & iurisdictionem sine territorio consistere.pr.97.lib.3.n.6.
Tertius pro suo interesse appellans,vel petens in integrum restitui,quomodo sententiæ exequutionem impediat,pr. 47.lib.2.n.4.

Testamentum quid sit, & quotuplex, an & quando perfectum, solenne, invalidum, metu vel dolo confectum præsumatur.

Testamenti appellatione continetur qualibet ultima voluntas,præs.3.lib.4.n.7.
Testamentum dicitur esse quid individuum, & capit vires ab ultimo puncto præsumpt.5.lib.4.n.5.
Testamentum valde differt à codicillo,& in quibus, pr. 3.lib.4.n.1.
Testamentum concedere, an codicillos conficere, quo modo & qualiter quis præsumitur voluisse.præs.3.lib.4.per tot.aliud est in scriptis,aliud nuncupativum, utriusque autem diversa est forma,præsum.2.libro 4.numero 1.3.6.
Testamentum in scriptis, an & quando possit valere ut nuncupativum,pr.2.lib.4.nu.14. Et an & quando cornat totum, ibid.nu.15.
Testamentum in scriptis si careat aliqua solemnitate,puta unius testis subscriptione vel sigillo,an corruat, an valeat,ut nuncupativum, pr.2.lib.4.n.6.& 7.
Testamentum in scriptis vel nuncupativum concedere, an & quando quis voluisse præsumatur, præs.2.libr.4. per tot.& matrimonium quo casu parificantur, & æquè sint favorabilia,præs.10.lib.4.n.16.
Testamentum incipit habere perfectionem à tempore mortis testatoris.pr.21.lib.4.n.19.26.& seq.
Testamentum recipit vires & perfectionem tempore mortis testatoris,& tunc confirmatur,præs.122.libr.4. numero 7.
Testamentorum pluralitas non præsumitur, nisi probetur, præs.15.lib.6.
Testamentum an & quando præsumatur sponte vel metu confectum,præsumpt. 11. lib.4. numero 1.& seq.per tot. Et quid si ob nimiam reverentiam sit testatus, ibid. nunquid arguatur imperfectum conditionis omissione, quoad institutionem & substitutionem,præs.5.lib 4.numero 6.
Testamentum multis modis, & in multis casibus potest probari imperfectum,& enumerantur præs.5.lib.4.n.4. & seq.
Testamentum an & quando perfectum & absolutum præsumatur.præs.5.lib.4.per tot. & seq.
Testamenti perfectio præcipua à voluntate testantis dependet.præsumpt.5.lib.4.n.1.
Testamenti publicatio an sit necessaria ad perfectionem ipsius,præs.5.lib.4.n.7.
Testamentum si non fuit perfectum testatore morte prævento,an ex eo declaretur qualis fuerit ipsius voluntas,præs.15.libro 4. num.6.Et an possit peti publicatio d. testamenti ibid. an præsumatur ab aliquo conditum, cum testamentum sit quid facti, præs. 1. libro 4. num.1.
Testamentum in dubio non præsumitur confectum,cum sit quid facti.pr.14.lib.6.n.13.
Testamentum non præsumi conditum, quando asserens se in eo scriptum hæredem non exhibet requisitus, pr.10. lib.3.n.12.
Testamentum morte testatoris confirmatur,præs.40.lib.4. nu.12.
Testamentum confirmatur,etiam si non constet ipsum testatorem testari voluisse, cum interrogatus à notario, vel à privata persona respondet talem suum hæredem esse velle,præs.8.lib.4.n.16. Et reprobatur Iasonis opinio,ibidem vel hæredis institutio ad alterius interrogationem facta, quando præsumatur testatoris voluntate facta, & an & quando valeat.præsumpt.8.libr.4. per tot.confirmat codicillos.præsumpt.124.libro 4. numero 4.
Testamentum an & quando validum & iure confectum præsumatur,pr.10.lib.4.& per tot.
Testamentum in dubio pronunciari debet,ut valeat,præs. 141.lib.4.n.40.
Testamenti ad validitatem an sit necesse, quod notarius adhibeatur & rogetur,præs.8.lib.4.n.15.
Testamenti validitas ubi in dubium revocatur, ante omnia quæritur, an testator fuerit habilis ad testandum, deinde an testamentum habeat debitam formam,præs. 13.lib.6.n.4.
Testamenti validitas vel invaliditas non pendet à corporis valetudine.sed à mentis sanitate,pr.8.lib.4.n.25.
Testamenti pro validitate, an & quando non præsumatur pr.10.lib.4.n.17.& per tot.
Testamentum ut valeat, debet sumi illa interpretatio, qua sustineatur,nisi verba testatoris repugnent, vel ni-

BIU Cujas

mis imitor orientur, præsumpt. 21. lib. 4. n. 24.

Testamentum præteritione filij redditur nullum, at præsumitur testator velle suam dispositionem valere, præs. 110. lib. 4. num 25.

Testamentum invalidum censetur, quando testator non sit liberæ mentis, ut quia timet eos, sub quorum est custodia, etiamsi constet ipsum velle testari, præsumpt. 8. 8. lib. 4. n. 29. Et fortius hoc procedit, quando, non constaret, ipsum voluisse testari ibid. n. 39. eod.

Testamentum præsumitur invalidum, quando si præsumeretur validum, insurgeret magna inæqualitas inter testatoris filios pr. 10. lib. 4. n. 35.

Testamentum infirmatur, quando interrogatio est facta à personis suspectis, præsumpt. 8. lib. 4. num. 40. Contra num. 20.

Testamentum illius qui non est sanæ mentis, non valet, præs 8. lib. 4. nu. 31. Extende etiam si testator instituisset consanguineos, ibid nu. 32. Quod autem si testator verè & propriè non est mente insanus, sed dubitatur, ibid. numero 33. eod. Et quomodo cognosci possit testatorem ita voluisse testari, ita ut valeat testamentum, & quæ sint signa, ibidem numero 34. 36. 37. & seq. eod.

Testamentum factum in fraudem legis est penitus nullum, præs. 10. lib. 4. numero 31. Quod extenditur, numero 32. 33. Et quæ perplexitas possit causari in testamentis nullitatem, ibid. quod forma debita caret, nullum reputatur, præsumpt. 10. lib. 4. numero 22. Item, si repugnat præsumpta mens disponentis in contrarium, ibid. nu. 23.

Testamentum nutu factum non valet quo ad liberos, ad pias autem causas valet, præsumpt. 189. libro 41. numero 135.

Testamentum an & quando præsumatur dolo confectum, pr. 12. lib. 4. n. 1. & per tot.

Testamentum caret omni suspicione, si postquam est confectum à notario, interrogetur testator an hæredem esse velit scriptum in testamento, & ipse coram testibus respondeat velle pr. 8. lib. 4. n. 9. Extenditur, ut n. 10. 14. 15. 16. 18. 19. 20. 21 & 23.

Testamentum confectum noctis tempore sine tot luminibus quibus manifestè cognosci possit, & discerni ipsius testatoris persona ac testium præsumitur dolo factum, pr. 12. lib. 4. n. 5. Tria enim lumina adhibenda tempore noctis, ibid. an & quando præsumatur solemne, præs. 9. lib. 4. nu. 1.

Testamentum carens solemnitatibus, quæ à iure requiruntur, non præsumitur validum præs. 10. lib. 4. nu 18. Nec meretur nomen testamenti, ibid. n. 10.

Testamentum carens aliqua solemnitate non præsumitur falsum, quo ad testatorem & hæredes, sed quo ad notarium præs. 9. lib. 4. n. 4.

Testamentum quando prima facie apparet vitiosum in aliquo præsumitur non solemne, pr. 9. lib. 4. nu. 3. Contra Testamentum iudicatur, quando maior numerus doctorum stat adversus ipsum testamentum Barba. contra, & male præs. 10. lib. 4. n. 14. 15.

Testamentum primum in dubio non revocatur per secundum minus solemne & invalidum, præsu. 173. libro 4. nu. 24.

Testamentum primum non rumpitur per secundum, in quo filius spurius fuit hæres institutus, præs. 4. libro 4. nu. 17.

Testamentum primum habens clausulas derogatorias tollitur per secundum simplex, præsumpt. 8. libro 4. numero 22.

Testamentum primum si fuerit revocatum per secundum, an ex dictis & dispositis in primo declarentur verba dubia secundi, præs. 15. lib. 4. n. 5.

Testamentum secundum tollit primum ipso iure, pr. 165. lib. 4. nu. 28. Et id etiam si expresse non revocetur primum præs. 166. eod. lib. n. 15.

Testamentum primum cum clausula derogatoria ad futura confectum, an & quando per secundum testamentum revocatum præsumatur, pr. 116. libr. 4. nu. 1. 9. 10. 11. 37. 42.

Testamentum secundum ut tollat primum habens clausulam derogatoriam quid debeat continere, ibid. n. 25. 26. 27. 29. 31. 47. 48.

Testamentum secundum habens clausulam codicillarem non derogat præcedenti habenti clausulam derogatoriam ad futura testamenta, ibid. n. 28.

Testamentum secundum sine clausula speciali derogatoria quando revocet primum habens clausulam derogatoriam, n. 32. 33. 34. 37. 42.

Testamentum si continet clausulam derogatoriam non solum conceptam verbis specialibus sed etiam aliis amplioribus corroboratam, ut tollatur per secundum post confectum, requiritur derogatio specialis amplioribus & efficacioribus verbis concepta præs. 166. lib. 4. n. 59. Et quomodo tollatur per secundum, si non habet clausulam derogatoriam expresse, sed tacite à lege vel ab homine subintellectam, ibid. n. 60. 61. & 64.

Testamentum conditum à patre inter liberos tacitè censetur habere clausulam derogatoriam ad aliud sequens testamentum inter extraneos confectum, pr. 166. lib. 4. n. 61. & n. 39.

Testamentum quid si ad pias causas n. 40. Et si ipse pater conficit secundum testamentum, nunquid adiicere debet clausulam specialem derogatoriam ad primum inter liberos confectum, ibid. n. 62.

Testamentum ubi late consideratur, secundum conditum post decennium à primo iam condito habente clausulam derogatoriam, non requirit specialem derogationem, ibid. n. 44.

Testamentum prius clausulam habens derogatoriam, quam variis modis per secundum tollitur, etsi non contineat clausulam specialem derogatoriam, ibid. nu. 45. 47. 48. 50. 51. & seq. usque n. 58.

Testamentum revocatum non dicitur satis coniectum & præsumptum, pr. 30. lib. 4. n. 4.

Testamenti vires, fauor atque interpretatio.

Testamento plus est favendum, quam filio exhæredato pr. 10. lib. 4. n. 11.

Testamenti una pars per aliam declaratur, pr. 71. lib. 4. n. 18. & præs. 134. lib. eod. n. 9.

Testamenti verba præsumuntur prolata in casu possibili, non autem impossibili. pr. 10. lib. 4. n. 4.

Testamentum occultans & supprimens, donec filius exhæredatus moreretur, ne posset agere de inofficioso, contra iura id egisse dicitur, pr. 3. lib. 5. n. 94.

Testamentum producens confectum cum debita forma à minore 25. anno non tenetur probare eum fuisse maiorem anno. 14. præs. 13. lib. 6. n. 2.

Testamentum ad pias causas solis coniecturis & præsumptionibus firmum manet: imò solum testatoris nutum sufficere, pr. 19. lib. 4. n. 13.

Testamentum cæci cur tot solemnitatibus commemoratis in leg. hac consultissima, C. qui testa. fac. poss. confici debeat pr. 6. lib. 4. nu. 1. Et nunquid non servatis dictis solemnitatibus subsistere possit, ibid. n. 2.

Testamentis duobus confectis, quorum primum, ignoratur confectum, quodnam primo vel secundo loco confectum præsumatur, pr. 12. lib. 4. n. 1.

BIU Cujas

Testamentum factum ab eo, qui habet dilucida intervalla, præsumitur potius factum tempore sanæ mentis, quam quando furore agitabatur, si est solemniter conditum, præs. 45. lib. 6. n. 67.

Testamentum fratris in quo pro parte instituta est persona honesta, & pro altera turpis, quo ad honestam sustinetur, quo ad turpem rumpitur querela inofficiosi præs. 89. lib. 4. n. 146.

Testamentum in quo est apposita hora, præsumitur favorabilius illo, in quo scripta non est, præs. 13. lib. 4. numero 5.

Testamentum irritum, & testamentum nullum defectu solemnitatum, nunquid differant, præs. 15. libro 4. numero 3.

Testamentum irritum ob capitis diminutionem sine dubio declarat, qualis fuerit ipsius testatoris voluntas, præsumpt. 15. lib. 4. n. 7.

Testamentum conditum à marito ab uxoris interrogationem an valeat. pr. 8. lib. 4. n. 41.

Testamentum militis ad literam intelligi debet, & nullam admittit interpretationem, præsumpt. 89. lib. 4. numero 81.

In Testamento militis conjecturæ admittuntur, pr. 108. lib. 4. n. 50.

Testamentum nuncupativum, & testamentum in scriptis an æquiparentur quo ad correctionem Iustiniani de inscribendo nomine hæredis manu testatoris, præs. 8. libr. 4. nu. 5.

Testamentum patris confectum duobus testibus tantum adhibitis, in quo filij sint instituti una cum extraneo, quo ad filios valet, secus, quo ad extraneum, præs. 89. li. 4. nu. 145.

Testamentum à patre inter liberos conjecturis sustinetur, pr. 19. lib. 4. n. 11.

Testamentum patris vel matris inter liberos, quibus indiciis & conjecturis constiterit, præsumpt. 7. lib. 4. num. 1. & per tot. 9. & seq. Et quæ conjecturæ sufficiant, ibid. num. 2.

In testamento à patre condito inter liberos intelligitur clausula codicillaris, pr. 55. lib. 4. nu. 15. Venetiis conditum cum duobus testibus valet. pr. 4. lib. 4. n. 3.

Testamentum vel confectum, vel revocatum, septem testibus probari debet, qu. 51. lib. 1. n. 6. & 7.

Testamentum in veritate conditum non sufficit, nisi solemniter id factum appareat, qu. 80. lib. 1. n. 12.

Testamentum ex defectu voluntatis invalidum, neque etiam favore piæ causæ observari, præs. 131. libr. 3. numero 10.

Testamentum nullum de iure civili, ob solemnitates non observatas, non etiam observari in foro animæ, qu. 80. li. 1. nu. 28.

Testamentum occultatum præsumitur falsum, pr. 91. lib. 2. n. 5. Idem de emancipatione, n. 6.

Testamenti pars una, declarat aliam, præs. 30. libr. 3. numero 28.

Testandi facultatem nemo sibi auferre potest præs. 166. li. 4. num. 4.

Testator qualis præsumatur, & quando præsumatur voluisse decedere intestatus, & quando dicatur dolo inductus ad testandum.

Testari est animum suum declarare, præs. 104. li. 4. numero 13.

Testari sana mente is dicitur, qui animæ suæ, & de se benemeritis consuluit, etsi ad alterius interrogationem id fecerit, pr. 8. lib. 4. n. 35.

Testari qui potest secundum ius commune & secundum ius Speciale, an & quando præsumitur testamentum condidisse vel uno vel altero modo, præsumpt. 4. libro 4. num. 5.

Testari prohibitus, censetur etiam prohibitus codicillari, pr. 3. lib. 4. n. 8.

Testator & hæres idem reputantur, & duo connexa censentur, pr. 36. lib. 4. n. 23.

Testator & hæres una & eadem persona censetur, & quando non, pr. 109. lib. 4. n. 61.

Testator non præsumitur immemor salutis æternæ, pr. 29. lib. 4. n. 2.

Testator nunquam præsumitur considerasse tristem eventum, consideratur tamen, ut illi si fieri potest, provideatur, pr. 78. lib 4 n. 64.

Testator non præsumitur alienas successiones suis anteponere. pr. 89. lib. 4. n. 75.

Testator non præsumitur voluisse anteponere alienam salutem suæ propriæ, pr. 186. lib. 4. n. 17.

Testator quos priore loco vocavit, magis dilexisse præsumitur, pr. 189. lib. 4. n. 138.

Testator vocans eos quos summopere diligebat præsumitur velle adhibuisse clausulam codicillarem, pr. 31. libr. 4. num. 17.

Testator censetur magis diligere institutum quàm substitutum pr. 180. lib. 4. n. 4.

Testator si confessus est. se fuisse usurarium, fit interpretatio, quod semper fuerit ad hoc ut hæres compellatur ad restitutionem, præs. 2. lib. 5. numero 42. & seq. Et si dixit se teneri ad restitutionem usurarum à multis extortarum, non fit interpretatio quod ipse extorserit, sed quod ab alio extortæ ad eum pervenerint, ibidem numero 48.

Testator præsumitur velle decessisse intestatus, quando inter testamenti confectionem, & posthumi nativitatem tantum tempus intercessit, quod posset esse inducta oblivio dicti testamenti, in quo præteritus sit posthumus. præsumpt. 32. libro 4. numero 16. Idem quando testator, jam condito testamento, & nato posth. diu supervixit non mutato testamento sed tamen declaravit velle posthumum sibi esse hæredem vel voce, vel scriptis, ibidem num. 17. Idem econtra si declaravit contenta in testamento velle habere locum ibid. ubi aliæ conjecturæ considerantur in utroque casu, ibidem non potest decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus. pr. 141. lib. 4. num. 22.

Testator si immodicis persuasionibus adductus testatus est præsumitur dolo inductus. pr. 12. lib. 4. n. 8.

Testator qui omisit illum hæredem facere, quem iure quodammodo instituere tenebatur, cum alium instituit, præsumitur dolosè id fecisse, præsumpt. 12. libr. 4. numero 10.

Testatoris dispositio tunc demum ex falsa causa finali vitiatur, quando ex ejus expressione clarè apparet de errore testatoris, secus quando expressè non constaret, sed solum tacitè. pr. 24. lib. 4. n. 19.

Testatoris voluntas & dispositio, an & quando præsumatur legi conformis ex præsumpta eiusdem mente, pr. 202. lib. 4. n. 5.

Testatoris voluntas præsumitur legi conformis, pr. 21. lib. 4. num. 35.

Testator præsumitur velle suam dispositionem esse conformem iuri communi, pr. 63. lib. 4. numero 3. & pr. 79. lib. eod. num. 9. & pr. 95. eod. lib. nu. 15. & seq. & pr. 109. eod. lib. num. 39. & pr. 56. lib. 4. num. 9. An & quatenus hæc regula sive præsumptio procedat, cum ampliationibus & limitationibus. Vide lib. 4. pr. 202. per tot. præsumitur illam viam eligere qua suum testamentum valeat, pr. 10. lib. 4. n. 8.

BIU Cujas

Testator non præsumitur voluisse eligere viam ad impugnandam propriam dispositionem, præs.30.lib.4. n.5.& præs.105.lib.4.n.28.

Testatoris voluntas pro lege est habenda, pr.67.lib.4.nu. 21.

Testator præsumitur voluisse suam voluntatem esse iuri communi conformem, & dispositioni legis statuti præs. 161.lib.4.n.25.& præs 94.lib.4.n.16.

Testator præsumitur velle suam voluntatem esse legis dispositioni conformem præs.75.lib.4. num.9. & præs. 78. eod.lib.nu.33.& præs.81. lib.eod.num.6.& præs.86.lib. eod.n.15.

Testator præsumitur semper velle suam dispositionem valere omni meliori modo,præs.2.lib.4.n.17.

Testatoris voluntas ubi est dubia, non attenditur,ut recedatur ab eo,quod est certum,præsumpt.67.libr.4.numero 4.

Testatoris voluntas est ambulatoria usque ad mortem,pr. 50.lib.4.n.4.

Testatoris voluntas præsumitur conformis consuetudini testandi & sic legi.præs.31.lib.4.n.4.

Testatoris voluntas ut conjecturari possit, considerari debet tempus conditi testamenti,præsumpt.70.libr.4.numero 41.

Testatoris voluntas in conditionibus magis inspicitur quàm verba præs.78.lib.4.n.13.

Testatoris verba in dubio sunt intelligenda secundum tempus, quo prolata fuerunt, præsumpt.194. libro 4. nu.4.

Testatoris voluntas quando præsumatur perfecta pr.5.lib. 4.nu.2.

Testatoris præsumpta voluntas totum facit, pr.185.libr.4. numer.2. voluntas est interpretanda secundum id quod testator ipse credebat, non autem secundum,quod erat in veritate præsumpt.26.lib.4.num.31. Contra. numero 32.

Testatoris voluntas interpretatur secundum tempus quo dispositio applicatur ad actum habita tamen relatione ad tempus conditi testamenti, præs.40.libro 4. numero 3.

Testatoris voluntas interpretatur ita, ut comprehendat casum, de quo si fuisset interrogatus, respondisset se ita disponere velle,pr.2.lib.4.n.18.

Testatoris dispositio & mens est ita interpretanda,ne delinquendi occasionem præbeat, præsumpt.164.libro 4. nu 2.

Testatoris verba debent intelligi, & interpretari secundum qualitatem & conditionem personæ,ad quam ipsa verba referuntur pr.106.lib.4.n.6.

Testator non præsumitur velle nisi quod expressit pr.23.libro 4.n.2.

Testatoris contraria voluntas quot testibus probari possit. præsumpt. 36.libro 4 numero 16. Et quod ad declarandum eiusdem dubiam voluntatem requiranur, ibidem.

Testator præsumitur velle familiam suam conservari, pr. 32.lib.4.n.12.

Testatoris dubia voluntas an declaretur & præsumatur ex scriptis in testamento nullo,imperfecto, & revocato, pr.15.lib.4.n.3.per tot.

Testatoris voluntas limitata non extenditur ultra quàm expressit ipse testator pr.69.lib.4 n.6.

Testatoris ultima voluntas non potest stare in suspenso,effectus autem ipsius sic.pr.40.lib.4.n.6.

Testator præsumitur voluisse quod hæres faciat, quod ipse si vixisset,erat facturus, præsumpt.109.libro 4. numero 14.

Testator præsumitur voluisse præstari à suis hæredibus ipse, si viveret,præstare cogeretur, præsumpt.189.lib.4. nu.103.

Testator præsumitur voluisse id ab hæredibus fieri, quod ipse facturus erat vivus pr.189.lib.4.n.7.

Testatoris affectio quomodo considerari possit in coniecturanda ejus voluntate.præs.16.lib.4.num.1.Et unde colligatur maior affectio erga unum quam erga alium ibi. nu.3.& seq. affectionem anteponendam esse proprietati sermonis.ibid.n.2.

Testator nunquam præsumitur alienam sobolem propriæ anteferre præs.16.libro 4. numero 5. Et præsumitur magis dilexisse natos quam nascituros, ibidem numero 6. Et significavit se aliquem magis diligere in institutione, præsumitur etiam magis diligere in substitutione,ibidem num.7.Et filios præsumitur magis diligere in portione iam relicta eorum patri quam alios, ibidem num 8.

Testator quem vivens magis dilexit, præsumitur etiam quod moriens magis eum quam alterum diligat.ibidem numero 9. Et præsumitur plus masculos quam fœminas diligere, ibid.numero 10. Et præsumitur magis diligere suos descendentes quam transversales ibidem numero 11.

Testator in dubio non præsumitur hæredem gravare voluisse.pr.155.lib.4.Vide infr.

Testator quibus signis præsumatur voluisse testari, & quæ sint signa, quæ incidant, præsumpt.8.lib.4.num.38. & seq.

Testator non potest disponere contra legis præcepta præs. 98.lib.4.num.6. Et si de re ad libitum potest disponere, si prohibet molestiam vel controversiam inferri ei qui relinquit, intelligitur de molestia tam iuris quam facti. Et multo magis si testator usus est verbis generalibus, ibi nu.8 Et quid si testator potuit quidem de re ipsa disponere,& prohibuit molestiam inferri, sed tamen illa molestia infertur de re,quæ est secundum naturam dispositionis & actus.ibid.n.9.

Testatori permissum est testari & ad libitum de rebus suis disponere, & eius voluntas pro lege est servanda, pr.83.lib.4.n.5.

Testator debet vel sua manu scribere nomen hæredis,vel clarè sua voce exprimere, & quare, præs.19. lib.4.numero 4.

Testatoris eadem dispositio non debet disponere inæqualiter pr.60.lib.4.n.25.

Testator præsumitur voluisse disponere omni meliori & efficaciori modo, quo fieri potuit. præs.70.libro 4.numero 5.

Testator præsumitur disposuisse secundum qualitatem & conditionem personæ cui voluit providere,pr.35. libr.4. nu.21.

Testator præsumitur voluisse decedere cum eo testamento, & dispositione, quam potuit supervivendo mutare, & non mutavit præs.40.lib.4.n.13.

Testator sicut disposuit de antecedenti, sic de consequenti disposuisse censetur pr.23.lib.2.n.4.

Testator præsumitur difficilius disponere de rebus hæreditatis quam de propriis,pr.39.lib.4.n.37.

Testator præsumitur reliquisse solum ius quod habet in re pr.72.lib.n.16.

Testatores in testamentis solent filiorum vel liberorum mentionem facere dispositive vel conditionaliter.pr 84. lib.4 n.1.

Testator si pluries in sua dispositione qualitatem masculinitatis replicasset, an præsumatur in alia parte ipsius dispositionis,ubi simpliciter nominasset filios de masculis tantum sensisse.pr.84.li.4.n.5.Conciliantur opiniones.ibid.n.6.& 7.

BIU Cujas

Testator potest rebus suis adiicere hanc conditionem, ne res sua relicta Ecclesiæ apud eam permaneat, si adiectum modum non impleverit.pr.83.lib.4.n.13.

Testator si limitatè & restrictè iniunxit onus restitutionis fideicommissa, suo hæredi, non præsumitur illud onus repetitum in substitutione pr.69.lib.4.n.4.

Testator quibus verbis limitatè & restrictè locutus dicatur, præs.69.lib.4.n.7.

Testator si iussit aliquid pingi vel fieri in Ecclesia, & id factum deinde reperiatur, præsumitur factum ab hæredibus pr.11.lib.6.n.5.

Testator si disposuit, sibi construi debere monumentum, ad instar alterius quod non reperitur, hæres dicto onere solutus censetur pr.2.lib.6.n.6.

Testator si simpliciter disposuit, quod bona sua distribuantur pro anima sua, vel quod dari debeant pauperibus, an unus pauper, an plures eligi ab executoribus possint.pr.125.lib.4.n.2.& seq.

Testator quomodo præsumatur voluisse codicillari, non autem testari, si testibus dixerit illud suum testamentum, vel notariis scripserit, hoc est testamentum, &c pr.3.lib.4.n.5.

Testator eligens testari in scriptis, non censetur renunciare formæ testandi nuncupativè, præs.2.lib.4.num.8. Testamentum ergo eius in scriptis in aliquo deficiens valebit ut nuncupativum. ibid. Extende, ut num.9.10. 11.& 24.eod. & seq. Declara, ut numero 12. & 25. ibidem.

Testatorem voluisse disponere nuncupativè vel in scriptis quomodo perpendi possit, pr.2.lib.4.n.4.

Testator si adhibuit solemnitatem sufficientem testam: nuncupativo, non tamen sufficientem testamen. in scriptis, vel econtra, quo casu sustineatur testamentum pr. 2.lib.4.n.16.

Testatori non licet novas solemnitates in testamento conficiendo introducere, vel à iure inventas non observare, præs.19.lib.4.n.6.

Testator si interrogatur à privata persona de nomine hæredis, & notarius scribat, atque ita de hærede instituto instrumentum conficiat, an valeat testamentum, pr.8. lib.4.n.14.

Testator nunquid possit loco expressionis nominis sui hæredis ad alterius interrogationem respondere, atque ita testari, pr.8.li.4.n.7.

Testator quando dicatur voluisse prohibere Falcidiam & Trebellianicam præs.189.lib.4.n.78. Vide infr. Trebellianica. Et an ipse testator hoc casu præsumatur scire vires sui patrimonij, ibid.n.9.

Testatori ex tacita vulgari succeditur immediate, præs. 43.lib.4.n.4.

Testator si instituit amicum suum, & ipsum gravavit alteri restituere, non subintelligitur conditio, si sine liberis decesserit, & confutantur argumenta Barbatia pr. 89.lib.4.n.65.

Testator si in suo testamento vocavit agnatum, & unus reperitur agnatus tempore conditi testamenti, & reperitur etiam alter tempore mortis ipsius testatoris, censetur vocatus ille, qui extabat tempore testamenti, pr.114. lib.4.n.7.

Testator quando vocavit descendentes, quos vocasse præsumatur pr.91.lib.4.n.1.2.3.

Testator si vocavit duos eiusdem nominis, quando non vitiatur institutio, & quis ex duobus vocatus censeatur, pr.25.li.4.n.9.10.11.12.13.14.15.

Testator si vocavit primo duos hæredes singulos ad semissem, deinde vocavit duos alios ad hæreditatem aquis partibus, quinam præsumantur hæredes instituti, præsumptio 17.lib.4.numer.7. Quid si in testamento dixit Caius primo loco, Titius secundo loco, Sempronius tertio loco hæres esto, an censeantur æqualiter instituti vel substituti. ibi. pluribus institutis, si dixit, ij hæredes non erunt, Caium substituo, si unus institutorum non succedit, alij excluso Caio substituto pr.87.l.4.n.12.

Testator si plures hæredes simpliciter instituit, præsumitur æqualiter eos instituisse præcipuè si partibus non distributis unico contextu eos vocaverit, pr.18.li.4.n.2. 4.7.8. Idem in legatis & fideicommissis præsumendum, ibid.n.3.

Testator quando pluribus hæredibus institutis & invicem substituiis, ultimo decedenti substituit Caium, an is ultimus decedens teneatur restituere Cajo portiones cohæredum, præs.194.lib.4.num.15. 16.17. & seq. numero 23.

Testator quando relinquit Ecclesiæ, intelligitur de propria & parochiali eius Ecclesia pr.125.lib.4.n.6.

Testator servare præsumitur voluisse æqualitatem inter filios pr.36.lib.4.n.37.

Testator nunquid ita disponere possit, ut succedant filij & descendentes hæredis sui, exclusa Ecclesia & monasterio, quod propter ingressum hæredis alias succederet, excluso ipso substituto, præsumptio 83. libro 4. numero 2. Quod possit, ostenditur, ibid. numero seq. si instituit filios masculos & excluit filias, tunc fœminæ non comprehenduntur sub nomine communi, nec ab eis excluditur substitutus, præsumptio 85. libro 4. num. 23. Idem si extat statutum, quod stantibus masculis fœminæ non succedant, ibidem numero 24. Idem quando constat, testatorem voluisse conservare agnationem & familiam, ibidem numero 25. Et idem quando testator in aliis substitutionibus semper vocavit masculos, ibidem numero 26.

Testator si mandavit filiis suis, ne societatem dividerent, si tamen iusta supervenit causa, qua si viveret testator, permitteret divisionem, poterit fieri divisio, pr.37.lib.6. num.39.

Testator si iussit filios suos aliquid apud eorum matrem, vel ipsam matrem habitare debere cum filiis suis præsumitur reliquisse alimenta, præsumpt. 157.lib.4.num. 2. Item aliis multis modis testator tacite alimenta reliquisse præsumitur ibid. à numero 3. & seq. usque numer. 12.

Testator habens filios & filias, si masculos hæredes fecit, filias verò in re certa instituit, dixitque, Et si unus filiorum decesserit sine filiis, succedat superstes, an censeatur excluse neptis relicta sola ab uno ex institutis, an verò ipsa excludat patruum substituum. pr.85.lib.4.n. 2. Et quid si pater filias hæredes fecit universales, & earum una decedente sine filiis ei substituit filium, an neptis ex filia decedente excludat substitutum ib.n.3.

Testator si fœmina condidit testamentum & instituit filios, & si alter eorum decesserit sine filiis, substituit superstitem, an illa verba, sine filiis, comprehendant ita fœminas sicut masculos. ibid.n.4.

Testator si instituit filiam, & ei decedenti sine filiis legitimis substituit Cajum, an præsumatur illis verbis, sine filiis comprehendisse legitimatos, præsumpt. 79. libro 4. numero 31. Et quid si instituisset filium & filiam, & eis decedentibus sine filiis legitimis substituisset ibidem num. 28.

Testator si mandat filiæ suæ, ut nubat cum consilio Caij, tenetur quidem filia requirere consilium, sed non illud sequi. pr.34.lib.6.n.29. Et an d. conditio adjecta matrimonio valeat. ibid.n.30.

Testator si excluſit proprias filias vocando masculos, non censetur sensisse de adoptivis. præsumpt. 82. libro 4. num.13.

BIU Cujas

Testator vocando familiam, genus, stirpem, lineam, domum parentes & huiusmodi, quos vocasse præsumatur in substitutione, an illos de domo sua, an verò illos de domo hæredis, præsumptio. 88. libro 4. numer. 1. & per tot. Et dato quod intelligatur de familia testatoris, an hoc intelligatur in genere vel in specie. ibidem n. 2.

Testator si vocavit alternative fratrem vel eius filios filij ordine successivo vocari censentur præsumpt. 70. lib. 4. num. 30. Secus si instituit vel substituit fratrem cum eius filiis, quia æqualiter & eodem tempore filij dicuntur vocati. ibidem n. 31.

Testator si vocavit fratres & eorum liberos seu descendentes, uno fratrum præmortuo, eius filius una cum patruo admittetur ad pro patrui alteriusque transversalis successionem, pr. 95. lib. 4. n. 33.

Testator instituendo fratrem & eius filios, an & quando præsumatur vocasse filios una cum patre. pr. 70. lib. 4. n. 16. 17. 18. 26. 31. 33. 34.

Testator si vocavit duos fratres suos, & propriam uxorem, si unus fratrum repudiat portionem suam, illa accrescit tam uxori, quam alteri fratri, pr. 39. libro 4. num. 88

Testator quando vocavit maiores de domo, si primi illi existentes tempore condit testamenti decesserunt, alij gradatim admittuntur pr. 92. lib. 4. n. 6.

Testatorem posthumum instituere posse, sive uxorem ipse duxerit sive non ex sententia Vlpiani, pr. 21. libro 4. num. 2.

Testator si instituit posthumum nasciturum ex Saia uxore sua, non præsumitur vocasse posthumum natum ex alia uxore pr. 21. lib. 4. n. 9. Et quare. ibid. n. 10.

Testator posthumum instituendo de quo posthumo sensisse præsumatur præsum. 21. libro 4. per tot. Et quid de muliere, quæ instituit posthumum, an censeatur non modo eum quem est habitura cum marito illo, verum & eum, quem susceptura est ex alio viro, ibidem numero 7.

Testator si instituit partum uxoris quæ tamen non sit prægnans, præsumitur etiam intellexisse de alia uxore, pr. 10. lib. 4. n. 7.

Testator si dixit, instituo vel substituo Cajum, & ejus filios, an intelligantur filij æqualiter instituti vel substituti cum ipso Cajo, & sic eodem tempore succedant, an ordine successivo. pr. 18. lib. 4. n. 15.

Testator si in testamento dixit, instituo Caium & quoslibet ejus filios, an singuli censeantur æqualiter vocati, pr. 18. lib. 4. n. 16. Quid si dixit, Cajum & Sempronij filios æque hæredes facio. ibid. n. 17.

Testator si instituit ita, Titius una cum filiis suis, & Sempronius mihi hæredes sunto, ex quibus partibus censeatur hos vocasse. pr. 18. lib. 4. n. 26.

Testator si instituit Sempronium, & Caium cum eius filiis, quot partes sint constituendæ his institutis, præs. 18. libro 4. numero 38. & 39. Quid si vocavit natos & nascituros, & natos propriis nominibus non expressit. ibidem numero 24. Quid si dixit, instituo Cajum & Mævium, Titium ac Sempronium filios Titij ibid. num. 25.

Testator in substitutionibus quos & qualiter vocasse dicatur.

Testator quos dilexit in institutione, præsumitur etiam prædilexisse in substitutione. pr. 60. lib. 4. n. 13. & pr. 75. libro eod. n. 5.

Testator non præsumitur sub eadem conceptione verborum velle inæqualiter plures vocare, & substituere. pr. 60. lib. 4. num. 3.

Testator si substituit personam magis dilectam, quam ipsa uxor mater pupilli pupillariter, & directo substituisse censetur ad exclusionem ipsius matris, pr. 56. libro 4. num. 14.

Testator substituendo verbo communi, an & quando censeatur pupillariter substituisse ad matris exclusionem, pr. 56. lib. 4. n. 3. & seq. per tot.

Testator si verbis communibus substituit filio impuberi habenti matrem, an censeatur pupillariter substituisse, pr. 54. lib. 4. n. 29. Et quid si nullam penitus mentionem fecit pupillaris ætatis n. 30.

Testator si usus est verbo communi pro directo, dicitur substituisse directo & sic pupillariter, pr. 56. libro 4. num. 10. Idem si dixit, quod substitutus libere capiat hæreditatem. ibid. num. 11. Idem si testator voluit omnia bona sua ita restitui, ut nulla fieret diminutio vel detractio. ibid. num. 12.

Testator si substituit per verbum commune cum expressa temporum distinctione, dicitur substituisse per pupillarem ritum tempus pupillaris ætatis, & deinde per fideicommiss. pr. 56. lib. 4. n. 6.

Testator si substituit ultimo decedenti ex pluribus hæredibus sed non in omnibus bonis, an censeatur reciprocè & invicem substituisse. pr. 62. lib. 4. n. 41.

Testator si instituit & substituit reciproca duos filios impuberes, quorum unus est anniculus, alter verò 13. annorum, an superveniente pubertate in illo 13. annorum extinguatur etiam illa pupillaris facta illi anniculo, pr. 60. lib. 4. n. 52. & seq.

Testator si institutis filiis masculis in substitutione simpliciter de filiis disposuerit, an contineantur etiam filiæ fœminæ. pr. 84. lib. 4. n. 5. 6. & seq.

Testator si invicem substituit duos filios impuberes, eorum uno moriente, alter succedit pr. 89. lib. 4. n. 122.

Testator si duos impuberes invicem substituit, deinde unum emancipavit, an extincta censeatur pupillaris in uno sicut in altero, pr. 70. lib. 4. n. 54.

Testator si filio furioso, nulla furoris mentione facta substituit eos, quos lex mandat substitui, præsumitur exemplariter substituisse, præsumpt. 49. libro 4. numero 5. & 6. Si autem testator dixit, instituo filium meum furiosum & post ejus mortem volo quod omnia mea bona distribuantur pauperibus, fideicommissaria, non autem exemplaris substitutio censetur. ibidem num. 7.

Testator si ita substituit filio furioso, & post ejus mortem substituo Cajum vulgariter, & per fideicommissum, & prohibeo bona alienari in perpetuum, ut conserventur in familia, substitutio censetur fideicommissaria, non autem exemplaris substitutio censetur, ibidem numero 9. Quid si testator compendiosè substituit ipsi furioso, & deinde eam restrinxit enumerando species substitutionum tacito de exemplari, ibidem numero 10. 11.

Testator si substituit aliquem & eius filios, intelligitur de natis tempore testamenti. pr. 127. lib. 4. n. 14.

Testator substituendo hæredi instituto dicitur substituere in omnibus. pr. 108. lib. 4. n. 6.

Testator si plures hæredes instituit, partibus singulis eorum assignatis, deinde uni eorum substituit reliquos, si locus est substitutioni censentur pariter & æqualiter substituti, præs. 17. lib. 4. num. 9. Quid si plures hæredes ita fecit Caius & filij Sempronij. ibid. n. 10. & 14. eod. & seqq.

Testator substituendo pupillo dicitur in duabus hæreditariis substituere, in propria scilicet ipsius testatoris, & in illa pupilli. pr. 54. lib. 4. n. 12.

BIU Cujas

Testator qui statim confecto testamento emancipatum adoptavit, vel illegitimum legitimavit, reciproce substituendo pupillarem comprehendisse censetur, pr. 60. li. 4. n. 42. Idem quando in testamento adiecit clausulam pupillariter & per fideicommiss ibid. n. 44.

Testator si dixit, velle bona sua conservari in agnatione & familia sua quod utilius fieri posset, præsumitur velle omnia bona & communem hæreditatem restitui, & sic reciprocè & fideicommissariè substituisse præs. 62. libro 4. numero 12. & ibid. numero 13. 14. usque num. 22. Vide quam variis modis substitutio fideicommissaria reciprocè facta præsumatur. Vide etiam sup. in verbo Substitutio. si aliquid reliquit pro conservatione agnationis. fœminas exclusisse præsumitur, quia fœminæ non sunt aptæ conservare agnationem præsumpt. 84. libro 4. numero 8. Idem si ipse testator constituendo differentiam inter sexum & sexum, fœminis aliquid reliquit, masculos verò hæredes fecit, ibidem numero 9.

Testatoris mater ab ipso substituta pupillariter tacitè, an excludat ipsius uxorem, & matrem pupillarem, pr. 39. lib. 4. n. 89.

Testator quid in legatis servare debeat, & quid quomodo legasse præsumatur.

Testatoris dilectio erga legatarium præsumptionibus loco est, quid in dubio sit sibi legatum, præs. 105. libro 2. nu. 9.

Testator vere semel tantum legare censetur, licèt expressè dixisse se bis ipsum legare, & semel tantum debetur pr. 128. lib. 4. n. 4.

Testator an & quando præsumatur legasse ea tantum quæ habebat tempore conditi testamenti, vel etiam deinde acquisita. pr. 127. lib. 4. n. 1. & per tot.

Testator si donationis verbo usus est, an legare, vel potius donare voluerit. pr. 105. lib. 4. n. 12. 16. 17. & seq.

Testator an & quando præsumatur legasse ea tantum, quæ habebat tempore conditi testamenti, vel etiam deinde acquisita, pr. 127. lib. 4. per tot.

Testator si in legato utitur verbis significantibus potius proprietatem quam usumfructum, si legatarius est incapax proprietatis, præsumitur legasse usumfructum, præs. 4. lib. 6. n. 10.

Testator si usus est verbis præsentis temporis, an futura contineantur pr. 127. lib. 4. n. 6. 7. 10.

Testator an & quando præsumatur legasse quod minus est, atque ita fiat stricta interpretatio. præs. 106. libro 4. nu. 17

Testator si institutum in re certa reposuit inter alios legatarios. præsumitur eum habere legatarij loco pr. 20. lib. 4. n. 2. Idem si illum in re certa vocatum vocavit verbis obliquis, ibid. n. 3.

Testator si reliquit alimenta, & excessit valorem redditus bonorum suorum, & hæres non confecto inventario adivit hæreditatem, totum relictum præstare tenetur, præs. 157. lib. 4. n. 35.

Testator si legavit argentum escarium, censetur comprehendisse vasa parata ad esum & potum. præs. 162. lib. 4. n. 19. Et si legavit uxori aurum vel argentum, quod ipsius uxoris causa paratum erat intelligitur de argento, quo ipsa sola uxor utebatur, ibid. n. 26. Et si legavit aurum vel argentum suum, præsumitur legatum illud tantum, cuius ipse dominium habebat, non autem illud, quod sibi debebatur, ibid. n. 28.

Testator si in testamento sibi, & Titio legatum adscribat, licet respectu sui sit falsum legatum, non tamen erit respectu Titij, pr. 21. lib. 5. n. 13.

Testator si legat totum frumentum, quod habet in civitate, non continetur frumentum quod extat in suburbiis, præsumptio 126. libro 4. numero 2. Extende, etiam si civitas muris amplietur, & suburbia includantur, ibid. num. 6.

Testator si legavit fundum ad usum vel usumfructum vel ad utendum & fruendum, censetur legasse etiam proprietatem pr. 132. li. 4. n. 11.

Testator si dixit ad utendum & fruendum tempore vitæ suæ, ibid. nu. 12. Et si simpliciter legavit fundum censetur proprietatem legasse, etiam si ususfructus dicti fundi esset hæredis, ibid. n. 13. Idem si testator legavit plenam & omnimodam possessionem, ibid. nu. 14. Vide usufructu Legato, an & quando proprietas, si in primo testa. legavit fundum, & disposuit, quod posset alienari extra familiam, si deinde in secundo testa simpliciter reliquit ipsum fundum conditio non præsumitur repetita, præs. 177. lib. 4. n. 3.

Testator si legavit fundum alienum præsumitur scivisse illum fuisse alienum, pr. 116. lib. 4. n. 36. ampliatur, ibi. nu. 38. 39.

Testator præsumitur credidisse fundum à se legatum esse suum, quando tempore testam. ab ipso possidebatur, & possessio erat antiqua ibid. n. 40.

Testator si dixit, lego Titio fundum, & in eo ipsum hæredem instituo, non præsumitur seipsum correxisse, sed electio legatarij, an velit habere titulo legati vel institutionis, præs. 37. libro 6. nu. 19. & præs. 165. libr. 4. nu. 5. & 6.

Testator si legavit aliquid penoris in singulos annos, & si hæres id non dedisset, nummos eum dare damnasset, nunquid penus legata peti possit, an verò sit in præstatione: & an hæres soluendo semel pœnam liberetur ab annua præstatione, præsumptio 156. libro 4. nu. 18.

Testator si rem, quam uni legavit, legat alteri, demonstrativè & repetitivè singuli habent dimidiam, præsumpt. 173. libro 4. numero 8. Et quid si testator in eadem voluntate rem legatam uni alteri legat demonstrativè tantum, & sic sub commemoratione primi. ibi. n. 9. & seq.

Testator an & quatenus in legatis & fideicommissis appellatione hæredum intelligat extraneos vel sanguine iunctos tantum, pr. 30. lib. 4. per tot.

Testator si legavit rem, in qua ius tantum pignoris ususfructus, vel aliud habeat, non rem ipsam, sed ius legasse dicitur, pr. 118. li. 4. n. 8. 9. 21. & seq.

Testator si legavit ignoranter rem alterius, quam præscribebat, finita præscriptione ipso testatore supersitite valebit legatum, præsumpt. 116. libro 4. numero 26. Idem quando legata est res aliena, sed est testatori pro aliquo credito obligata, & sic ius aliquod in ea habet, ibid. n. 27. Idem quando res ipsa legata erat naturali obligatione debita ipsi legatario, ibid. n. 28.

Testator si legat rem alienam, nunquid præsumatur scivisse vel ignorasse eam esse alterius, pr. 116. libr. 4. nu. 32. & 33. 36. 38. 39. 40.

Testator legans rem alienam credens esse suam non præsumitur velle gravare hæredem eam emere & legatario præstare, pr. 116. lib. 4. n. 23. Et si legat rem alienam filio ignorans esse alterius, & pro eius legitima eam legat, valet legatum. ibid. n. 24.

Testatores difficilius legant res alienas gravando hæredes eas emere & legatariis præstare, quam res proprias, pr. 116. lib. 4. n. 14.

Testator si legavit seruo suo, deinde reliquit Mævio servorum optionem qui illum seruum optavit, præsumptio est, quod seruo illo non manumisso ab hærede inutile sit legatum, pr. 150. lib. 4. n. 13.

BIU Cujas

Testator si reliquit servorum electionem, & dubitatur, quod legatarius eligere possit, quid iuris, præs. 150. lib. 4. num. 2. 3. 4.

Testator si legavit mille distribuenda inter pauperes, non præsumitur data facultas eligendi unum tantum pauperem, cui omnia distribuantur, ibidem si legavit supellectilem suam, non præsumitur legasse argentum sibi pignori datum, nisi ita sit oppignoratum, ut eo uti posset, pr. 160. libro 4. numero 34. & 35. Et si legavit supellectilem in genere, & deinde alias species enumeravit, non ex hoc restringitur legatum generis, ibidem num. 36.

Testator si legavit usum equorum, intelligitur ut legatarius possit eis uti ad vehendum sub iugo, non autem in ludis Circensibus nisi legatarius sit solitus esse in dictis ludis pr. 134 lib. 4. n. 4.

Testator si dixit, lego bona, quæ habeo Papiæ ut Patavij, censentur legata etiam quæ sunt in suburbiis. pr. 126. li. 4. n. 13. Idem si dixit, lego bona mea, quæ habeo in civitate Patavij, ibid. n. 14.

Testator si legavit credita quandocunque facta, & post conditum testamentum acquisivit alia credita, an hæc nova credita comprehendantur in dicto legato, præsumptio. 127. libro 4. numero 3. Vbi multis auctoritatibus probatur quod non comprehenduntur nova credita. ibi. Et idem quando dixit testator, lego quæcunque credita contracta, & quæ reperientur tempore mortis meæ: quia non veniunt credita post testamentum contracta. ibid. num. 4.

Testator si legavit creditori, & dixit, se legare de bonis suis, non præsumitur legasse animo compensandi cum ipso credito, pr. 109. lib. 4. n. 6.

Testator legando creditori præsumitur animo compensandi id facere & ex causa necessaria, præsumptio. 39. libro 4. numero 51. Vide sup. legatum an & quando animo compensandi, si reliquit debitori suo chirographum debiti præsumitur ei reliquisse liberationem præsumpt. 164. libro 4. numero 25. Et si reliquit aliquid creditori alicujus, præsumitur reliquisse potius contemplatione ipsius debitoris quam creditoris, & sic ut debitor liberationem consequatur, ibidem numero 26. & 27. Et si reliquit simpliciter liberationem debitori, præsumitur facta liberatio in rem tantum non personam, ibid. numero 28. Et si legavit liberationem à debito principali, censetur legata liberatio etiam debiti accessorij. ibid. num. 30.

Testator qui est debitor legatarij, si ei legando iussit eum esse tacitum & contentum legato si legatarius acceptat legatum, nil amplius petere poterit, etiamsi creditum suum sit maius legato, præsumpt. 110. libr. 4. numero 32. Secus si deficiant illa verba, quod nil amplius petere possit, quia compensabit pro modo & qualitate crediti, ibid. & n. 49.

Testator si legavit Ecclesiæ parochiali, duas habet Ecclesias parochiales, præsumitur illi legasse, in qua magis conversabatur. pr. 129. lib. 4. n. 3.

Testator si legavit centum filiæ, si erit, vel cum erit vidua, quando & quatenus filia consequatur legatum, & quid in extraneo legataria, quàm variis modis, quoue effectu in casu viduitatis leget. ibidem numero 6. & sequ. & numero 14. Et quod mulier se nubente legatum extinguatur, nec revivisçat mortuo novo marito. ibid. numero 10.

Testator si legavit mulieri si castè & honestè vixerit: semel in honestè agendo ipsa privatur legato, quod non recuperatur, etiamsi deinde honestè vivat, ibidem numero 12.

Testator si instituit filium in bonis, quæ prohibuit alienari, ut conserventur in agnatione & familia, deinde dixit: Et si filius meus decesserit sine hæredibus, dicta bona perveniant in Cajum & ejus hæredes: non comprehenduntur hæredes extranei, & quare, præsumpt. 130. lib. 4. numero 4. Idem si dixit, filium meum instituo & ejus hæredes, & ipse si decesserit sine liberis, restituat hæreditatem Cajo & ejus hæredibus, ibidem numer. 16. Et quid si dixit, si filius meus decesserit sine hæredibus, restituat Cajo & eius hæredibus ibid. numer. 17. Et quid si dixit, instituo filium meum, & si is decesserit sine liberis, restituat Cajo & ejus hæredibus, ibid. nu. 18. Et quid si dixit, si filius meus decesserit sine filiis restituantur bona Cajo & omnibus ejus hæredibus. ibidem num. 19.

Testator non habens filios, si fecit magna legata, nato deinde posthumo, & ex testamento rupto, legata non sustinentur, præs. 106. lib. 4. n. 19.

Testator si legavit hospitali quicquid restaret de suis pecuniis in monte Florentiæ, prius solutis omnibus debitis, & tempore conditi testamenti restabant mille tantum, tempore autem mortis acquisivit usque ad tria millia: deberi tantum mille consultum fuit, pr. 127. libr. 4. n. 12.

Testator si legavit liberis alimenta, & Marco centum, Marcus si est unus ex liberis, consequetur alimenta & centum, præsumpt. 128. libro 4. n. 11. Idem & quando legavit cappam fratribus & priori bibliam prior consequitur cappam & bibliam. ibid. num. 12. Et quando in diversis dispositionibus repetiit legatum eiusdem quantitatis, toties præstabitur, ibidem num. 13. Intellige, nisi relinqueretur eadem quantitas ob eandem causam. ibidem num. 14.

Testator si dixit, Lego Titio, quæ ei debeo, sicut constat eum nihil debere, non valet legatum: secus si dixit, lego Titio decem, quæ ei debeo, quia si constat nil eum debere, valet tamen legatum, præsumpt. 24. libr. 4. numero 14.

Testator si legat tutori, ea mente legasse censetur, ut tutela onus suscipiat, pr. 124. lib. 4. nu. 1. Ampliatur & limitatur, ibid. per tot. cum legat uxori, præsumitur motus affectione, pr. 122. lib. 4. n. 11.

Testator si legauit uxori centum fruenda toto tempore vitæ donec castè & honestè vixerit, & post ejus mortem substituit Titium, an uxore transeunte ad secundas nuptias statim admittatur substitutus, vel expectari debeat mors naturalis ipsius uxori, præsumpt. 185. libro 4. numero 31. Et si instituit filiam in legitima tantum, uxorem verò in reliquis omnibus bonis, donec vixisset, & vidua foret, & post ejus mortem, vel ea nubente substituit filium, & si dictus filius decederet ante eius matrem, vel postea quandocunque intestatus & sine liberis, legavit fundum Cajo, si filius vivente matre in viduitate decessit sine filiis condito testamento, in quod matrem instituit, nunquid legatum Cajo expiret, ibidem numero 32. Et si instituit filium, quem gravavit restituere sub conditione, si clericus efficeretur, si filius non est effectus clericus, decessit tamen sine filiis an locus sit restitutioni, ibidem numero 33. Et si instituit filios nascituros, & casu quo nascerentur, & sine filiis decederent uxorem substituit vulgariter, pupillariter & per fideicommissum, si nulli sunt nati filij an uxor admittatur. ibid. n. 34.

Testator si reliquit uxorem dominam & usufructuariam, & post eius mortem instituit extraneum, an hæc mulier dicatur hæres in totum, vel solum legataria, pr. 141. li. 4. n. 31. & 32. Et si titulo legati reliquit uxori usumfructum, & post eius mortem instituit extraneum, an d. mulier dicatur in totum hæres vel legataria, ibid. n. 33. 35. &

BIU Cujas

35. & multis seq. Vide infra uxor. Et quid si ipse testator simpliciter dixit se instituere uxorem hæredem universalem in eius vita, & sic non dixit, in omnibus bonis, & post eius mortem, bona omnia pleno iure pervenire ad extraneum hæredem, ibidem num. 49 Et quid si post mortem uxoris instituit causam piam, vel ecclesiam. ibid. nu. 50.

Testator si legavit in codicillis vestes uxori, quas habebat & deinde alias ei emit, & confecit postmodum testamentum confirmatorium ipsorum codicillorum, continentur solum illæ existentes tempore codicillorum pr. 127. lib. 4. num. 17.

Testator si legavit uxori vestes suas, quas vestes præsumatur legasse, præsumpt. 161. libro 4. numer. 13. 20. 30. 31. 32. Et quid si mandavit hæredi, ut vestiat uxorem, nunquid semel tantum, vel singulis annis vestiet, ibid. n. 33. 27. 28.

Testator si legavit propriæ uxori, donec vivet in viduitate & habitaverit cum filiis ipsius testatoris favore filiorum præsumitur legasse, præs. 123. lib. 4 n. 17. Et si legavit uxori a se valde dilectæ, præsumitur reliquisse affectione maritali, non autem ut susciperet onus tutelæ ei iniunctum. ibid. n. 8.

Testator si legavit uxori, & post eius mortem reverti voluit ad filias institutas & earum hæredes, intelligendum est hæredibus sanguinis & quare pr. 130. lib. 4. numero 20.

Testator habens uxorem si ei reliquit legatum & ipsa decedat, & aliam ducat, legatum huic secundæ non debetur pr. 21. lib. 4. n. 29.

Testator si gravavit uxorem restituere bona etiam sibi donata expresse, tenetur quidem ipsa uxor ad restitutionem pr. 190. lib. 4. n. 9.

Testator qui nondum uxorem duxerat, sed sperans se ducturum legat simpliciter sub nomine appellative uxori, nunquid debeatur hoc legatum secundæ. præsumpt. 22. libro 4. numero 13. Et quid si expressit nomen uxoris. ibidem numero 14. Et quid si expresse proprio nomine, secunda uxor eodem nomine vocabatur, ibidem. si legavit uxori alterius, qui tempore conditi testamenti uxorem non habeat, præsumitur factum legatum tam secundæ uxori quam primæ si secunda extitit tempore, quo dies legati cessit præsumpt. 122. libro 4. numero 2. Et id multo magis locum habet, quando constat, ipsum testatorem reliquisse contemplatione ipsius mariti, ibidem numero 23. Quid autem si testator reliquit uxori illius qui tunc temporis uxorem habeat quæ decessit, mortuo testatore, & is secundam duxit uxorem ibidem numero 4. & sequ. Et quid si tunc temporis vivebat, sed decessit, & is duxit secundam vivo ipso testatore, nunquid transeat legatum ad istam secundam. ibid. n. 6.

Testator præsumitur in dubio eam domum uxori reliquisse, quam cum ea habitare consuevit. præ. 106. lib. 4. nu. 3. Vel potius illam, quæ convenit qualitati ipsius uxoris, ibidem nu. 7. Et præsumitur tantum legasse ipsi uxori, quantum illa capere potest secundum consuetudinem loci. n. 5.

Testator plures habens domus, si simpliciter legat domum, præsumitur illam legasse, in qua habitare consuevit, pr. 129. lib. 4. n. 1.

Testator si reliquit certam domum & sæpius in eodem testamento eius mentio facta est, non tamen plus quam semel debetur, pr. 128. lib. 4. n. 2.

Testator an & quando præsumatur reliquisse usumfructum vel alimenta tantum uxori, hærede extraneo instituto, præs. 140. lib. 4. n. 1. & per tot. vide infr. uxor. & ususfr.

Testator an & quando præsumatur reliquisse uxori usumfructum vel alimenta tantum, filiis tam hæredibus institutis, pr. 139. lib. 4. n. 1. & per tot.

Testator si titulo legati reliquit uxori usumfructum bonorum suorum donec vivet, & post eius mortem instituit filium proprium, nunquid valet tale legatum, & quomodo censeatur gravata ipsa mulier, præsumptio. 141. libro 4. numero 10. Et quid si reliquit ipsam uxorem hujusmodi titulo dominam & usufructuariam ibidem num. 11. Ea quid consequi possit d. mulier. ibid. nu. 18. & sequ.

Testator si reliquit usumfructum omnium bonorum suorum intelligitur etiam de bonis restituere ipse debet ex causa fideicommissi, præsumptio. 197. libro 4. numero 22.

Testator si legat uxori suæ usumfructum, donec & quousque vidua erit, & dotem non repetierit, vel ea viduante, & dotem non repetente, non præsumitur animo compensandi cum dote usumfructum legasse, præsumptio. 110. libro 4. numero 19. Et ideo ipsa vel ipsius hæredes poterunt dotem repetere extincto usufructu, diversum est quando testator ita dixit, si vidua permanserit & dotem suam non repetierit, nam hoc casu extincto jam acceptato usufructu, non poterunt amplius petere dotem sibi restitui. ibid. n. 20.

Testator si legavit primum genus, deinde speciem, non censetur duplicatum legatum, sed species prius detrahitur, præs. 126. libro 4. numer. 29 Idem si legavit centum causa dotis, deinde hæres, simpliciter promisit causa dotis quinquaginta, quia non præsumitur duplicata quantitas. ibid. n. 20.

Testator si in eadem dispositione vel diversis quod legavit uni capace reliqua alteri incapaci, an censeatur ademptum legatum. præs. libr. 4. num. 30. & num. 33. 35. 36. 37.

Testator si instituit uxorem donec vixerit & post eius mortem nullum alium instituit hæredem, nunquid usufructuaria præsumatur uxor vel proprietaria. præs. 141. lib. 4. nu. 2. Et an d. institutio sit perpetua vel gravata onere fideicommissi post mortem ipsius uxoris. ibidem nu. 5.

Testator si titulo institutionis reliquit uxorem usufructuariam, & post ejus mortem instituit filium, nunquid censeatur ei reliquisse usumfructum an proprietatem & an testamentum valeat, præsumptio. 141. libro 4. numero 23. & 24. Et quid si reliquit uxori usumfructum donec vixerit, & post mortem instituit extraneum, ibidem numero 25. Et an valeat tale testamentum, vel ipsa mulier consequatur solum usumfructum, an vero proprietatem, numero 26. & sequ. ibidem.

Testator si in eodem testamento multa similia legata fecit loquens de usufructu, præsumitur in omnibus legasse usumfructum, licet non expresserit in aliquo ipsorum legatorum, præsumptio. 134. libro 4. numero 8. Et si legavit centum singulis annis pro usufructu, dicitur legatus usufructus, non autem proprietas ibid. numero 10.

Testator institutis filiis hæredibus si aliam personam quam uxoris reliquit omnium bonorum usumfructuariam præsumitur reliquisse alimenta tantum, non autem usumfructum. pr. 139. lib. 4. n. 64.

Testator si una cum filio instituit extraneum, & uxorem reliquit usufructuariam, pro ea hæreditatis parte extraneo relicta, ipsa uxor dicitur usufructuaria, & pro parte filio relicta, alimentaria, pr. 140. libro 4. numero 8.

Testator etsi reliquerit usumfructum, quando nihilomi-

BIU Cujas

nius solus usus relictus præsumatur, præsumpt.135.lib.4. num.2.

Testator quando legat domum ad utendum & fruendum, etsi præsumatur legasse proprietatem si tamen legatarius non est capax proprietatis, præsumitur relictus solus ususfructus pr.106.lib.4.n.8.

Testator quando & qualiter præsumatur voluisse gravare hæredem legando.

Testator non præsumitur velle gravare hæredem duplici legato restitutionis dotis pr.145.lib.4.num.12. Idem in aliis casibus, ibid.n.13.pr.109.libr.4.n.62.& pr.193.lib. eod.n.25.

Testator non censetur in dubio voluisse gravare hæredem, pr.155.lib.4.n.4.

Testator præsumitur minus gravare hæredem quam sit possibile.præs.10.libro 4.num.25.19. & præs.66.libr.eodem.numero 4.26.& præsumpt.106. eodem libro num. 18.& præs.132.eodem libro num.2. & præs.150.libr.eod. num.8.

Testator quando mandat molestiam non inferri vel controversiam hæredi vel legatario de qua molestia & controversia intelligatur.pr.98.lib.4.nu.1.3.10.Et quid in aliis contractibus.ibid.n.10.

Testator quo censu non censeatur posuisse in conditione nepotes jam notos tempore testamenti, & quibus conjecturis pr.89.lib.4.n.94.

Testator non præsumitur posuisse in conditione nepotes si sunt naturales, quando instituit filium, & gravavit alij restituere, pr.89.lib.4.n.99.Et confutantur rationes multorum.ibid.n.100.& seq.

Testator si gravavit hæredem soluere omnia & quæcunque debita, quæ ipse habebat in aliquo loco, non se extendit legatum ad existentia in loco.pr.138.lib.4.nu.9. Et si legavit supellectilia omnia existentia in arca, restringitur legatum ad illa tantum.ibid.n.10.11.

Testator gravavit hæredem instituum restituere hæreditatem si decesserit sine liberis, non præsumitur voluisse eam conditionem esse repetitam in substituum, pr.178. lib.4.n.21.

Testator quando simpliciter gravat hæredem onere fideicommissi, ipse nihil alienare potest, præsumitur.n.testatorem noluisse facere actum supervacuaneum, pr.188.li. 4.n.1. Idem dicendum in fideicommisso conditionali, quod alienari non potest irrevocabiliter.sed solum pendente conditione.ibid.n.2.

Testator si reliquit aliquem usufructuarium cum potestate alienandi, illa potestas restringitur ad potestatem moderatam ad arbitrium boni viri ibidem numero 7. Et si prohibuit alienationem bonorum hæredi usque ad vigesimumquintum annum, post illam ætatem hæres libere alienare poterit, etiam testando vel donando.ibi. num.10.

Testator si gravat primo loco vocatum, præsumitur etiam quod voluerit gravare vocatum secundo loco, pr.108. lib.4.num.31.

Testator non præsumitur filium suum liberos habentem gravare de restituendo fratri superstiti, præs.169.lib. 4.num.17.

Testator voluntas, quod bona conserventur in agnatione & fam.præsumitur, quando substituendo vocavit masculos exclusis fœminis, vel quando exclusit à successione clericos.pr.69.lib.4.n.10.

Testator quando præsumatur velle adimere conditionem, & velle tollere primum testamentum per secundum.

Testator quando in codicillis adimit conditionem fideicommisso olim adiectam considerandum est quibus verbis ipse utatur, ut adimatur fideicommissum, præs. 169.lib.4.num.20. Et altero de tribus modis loqui potest, ut ibid.per discursum & num.seq.Et quando removet conditionem, censetur etiam removere conditionatum, quando constat de eius mente.ibid.n.30.

Testator excludendo filium legitimatum præsumitur voluisse excludere etiam nepotem & alios descendentes legitimatos.pr.79.lib.4.n.54.

Testator præsumitur potius voluisse fideicommissum adimere quam actum inutilem, facere, & circuitus permittere.pr.169.lib.4.n.12.

Testator in codicillis non præsumitur recessisse à voluntate & dispositione facta in testamento, pr.177.libr.4.n.4.

Testator non præsumitur per codicillos voluisse revocare testamentum.pr.37.lib.6.n.8.

Testator an & quando præsumatur voluntatem mutasse & revocasse, cum regulariter non præsumatur mutasse jam à se disposita.pr.162.lib.4. n.1.9.11.12.& multis sequent.per totam, voluntatem mutasse præsumitur, quando causa finalis dispositionis mutata est, ibid.num.17. Item in aliis casibus, de quibus ibid num.18.& seq.non præsumitur mutasse voluntatem, quando coactè emancipavit filium, quem reciproce substituerat, pr.60.lib. 4.nu.58.

Testator non præsumitur in dubio mutasse voluntatem, pr.167.lib.4.n.2.

Testator si duo conscripsit testamenta diversa, nec appareat, quod prius vel posterius conditum sit neutrum valet.pr.10.lib 4.n.34.

Testator primum declarare validum præsumitur, si ipsum potuit mutare & novum conficere,& non mutavit, pr.6.lib.4 n.4.

Testator si removet onus adiectum legato, censetur removere ipsum legatum.præsumpt.183. libro 4.numero 50. Et si onus est adiectum per viam modi, remoto ipso modo, dicitur revocatum legatum.ibidem numero 51. At apponitur modus per modum conditionis, remota conditione non dicitur revocatum legatum, ibidem numero 52.

Testator si in secundo testamento adiecit iuramentum, præsumitur prioris voluntatis pœnituisse, atque ita omnino voluisse tollere præcedens testamentum, etiam nulla speciali mentione eius facta, pr.166. lib.4.numer.35. Et id etiam si primum testamentum fuisset pariter iuramento roboratum, quia secundum iuramentum erit servandum, ibidem. numero 36. Et si iuravit, se non revocaturum testamentum, nunquid si aliud conficit testamentum post illud valeat & primum tollat, an verò in dicto secundo requiratur specialis derogatio, ibidem nu.63.

Testator revocando primum testamentum dicitur revocasse & mutasse omnes clausulas in eo scriptas, pr.176. lib.4.n.5.

Testator disponens testari iure communi, secundum quod eius testamentum non valeret, sed iure speciali, ne testamentum careret viribus pr.10.lib.4.n.9.

Testator si instituit filium adoptivum vel arrogatum ut legitimum, & appareat, legitimationem minus rectè factam, corruit institutio pr.24.lib.4.n.6.7.

Testator an & quando institutum, substitutum, vel instituti hæredem legato vel fideicommisso gravare voluisse

BIU Cujas

voluisse præsumatur,præs.131.libro 4.per totam,si maritus legavit uxori credens eam legitimam uxorem quæ non est, si apparet matrimonium nullum,corruit dispositio,ibid.n.8.

Testator si legavit, vel hæredem instituit sub modo , qui per hæredem vel legatarium impleri non potest, corruit dispositio,pr.24 lib.4.n.11. Idem si causa finalis institutionis sit obligatoria & sit falsa.ibid.n.12.

Testator filiis carens , vel habere ignorans si fecit legata, quæ non feciſſet si filios habuisset , vel habere scivisset, aut speraſſet suscipere,si deinde suscepit filios, præsumitur legata revocasse,pr.172.lib.4.n.3.

Testator in dignitate positus,si hæredem fecit ignobilem,& plebejum gravando ipsum,si sine liberis decesserit,quod hæreditatem restituat alteri plebeio , non præsumitur velle conservare nomen & famam familiæ : & ideò etiam viles & naturales sibi succedere possunt, pr.78. lib.4.n.10.

Testator paganus si pupillariter substit. filio legitimo tantum nempe adoptivo succedit substitutus secundum dispositionem,l si arrogator ff.de adopt.& l.sed si plurium, §.in arrogato ff.de vulg.pr.48.lib.4.n.13.

Testator sciens , quod testamenti tempore hæres institutus ab eo,& gravatus , habeat solos filios naturales non præsumitur eos exclusisse, sed de eis sensisse pr.78.lib.4. n.41.Et si instituit hæredem positum in sacris, eumque gravavit restituere , si sine filiis decesserit, de quibus filiis intellexisse præsumatur,ibid.n.42.Et an huiusmodi fideicommissum valeat ibid.n.seq.

Testator non omnis scit propriè loqui , & propriis verbis uti,qu.26.lib.1.n.9.

Testator relinquens aliquid creditori voluntario , non animo compensandi,sed ut utrumque haberet præsumitur reliquisse, pr.10.lib.3.n.12. Idem si ipse testator non esset debitor n.13.

Testator cui legare non potest, si ut debitum relinquere se asserat, alio modo id probandum est, præs.29.lib.3. numero 26.

Testator disponens,& conditionem adiiciens præsumitur voluntatem suam iuri communi conformem esse voluisse.q.37.lib.1.n.8.

Testator legans ut detegatur homicida , indicat animum vindictæ cupidum,q.37.lib.1.n.19.

Testatoris voluntatem conjicimus ex his quæ præcedunt, & sequuntur q.18.lib.1.n.4.

Testatorem animo compensandi creditori suo legasse,quomodo probetur,q.51.lib.1.n.10.

Testatus pro parte,& pro parte intestatus nemo potest decedere pr.76.lib.4.n.50.

Testatum vel intestatum , aliquem voluisse decedere, colligitur ex proœmio scripturæ , præsumpt.2.libr.4. num.13.

Testimonium an & quando præsumatur falsum ob repugnantias & contrarietates,pr.23.lib.5.n.1.

Testis de quibus attestari debeat : quando verum deposuisse dicatur & quando falsum : & quando possit repelli à testificando.

Testis debet attestari de his vel quæ vidit , vel quæ sensu corporis certa esse percepit,alias dolus præsumitur:nec ignorantiæ vel erroris excusatio prodest pr.22.lib.5.nu. 10.Et non nisi consulto & deliberatione præcedente jusiurandum aliquod subire debet.ibid.n.11.fides augetur ob ejus mortem, pr.5.lib.5.n.13.

Testium examinatio si fuit impedita à consanguineo illius,contra quem testes fuerunt producti , præsumitur facta volente ipso consanguineo,si modo fuit impedimentum successivum.pr.27.lib.5.n.13.

Testes assignantes concludentem rationem præferuntur iis, qui dicunt se scire , quia vel vicini vel coniuncti sunt,pr.24.lib.6.num.48.Nec defertur iuramentum in supplementum.ibid.n.49.

Testis si requiritur quod sit sciens , & peritus, hujusmodi qualitas est expressim probanda cum à iure non præsumatur pr.91 lib.6.n.19.

Testium dicta sunt iuvenda ut conveniant , non autem sunt cavillanda pr.23.lib.5.n.12.

Testis iusta est excusatio quando dixit , se aliqua de re non recordari ob id, quod passus est infirmitatem.pr 32. lib.6.num.4.Idem si se excusat, quod ob lapsum temporis memoria non teneat aliqua verba , quæ ab aliquo jam audivit, ibid.n.5.

Testis si dixit se sciret,quia publicè audivit , præsumitur quod audierit in loco ubi publice dicitur, præs.21.li.6. n.2.Et si dixit se scire,quia fuit præsens , optime probat, licet non dicat quod audiverit vel intellexerit , ibid. num.3.

Testis deponens, quod scit quia est vicinus , rectè probat, præs.24.lib.6.nume.16. At si quis vult probare aliquem scivisse,non sufficit dicere. Ille scivit quia erat vicinus:sed debet addere quod in vicinia id erat per famam cognitum.ibi.n.17.

Testis qui tanquam vicinus vel coniunctus testimonium dicit si interrogatus an cum eo vicino consueverit, respondit non consuevisse , eius testimonio fides non adhibetur.pr.24 lib.6.n.30.

Testis testimonium in aliqua sui parte falsum an & quando in cæteris partibus falsum præsumatur, pr.22. lib.5.

Testes si attestantur de his , quæ per ætatem scire non potuerunt , præcise non ex hoc falsum dixisse censentur, præs.23.lib.5.n.15.

Testis deponens falsum in sola ratione sui dicti & testimonij , præsumitur in omnibus periurus & corruit in totum eius testimonium,pr.22.lib.5.n.23. Evitat autem pœnam falsi.ibid.n.24.

Testis falsum dicens in diversis attestationibus nullo pacto excusatur à periurio.ibid.n.15.

Testis qui confessus est aliquid , quod prima facie est crimen,si in aliquo casu potest esse non crimen,non repellitur tanquam criminosus à ferendo testimonio:eius autem fides pro iudicis arbitrio minuitur , pr.3.lib.5. numero 119.

Testis si moriens dicat se falsum testimonium dixisse sibi non creditur ad præiudicium eius, pro quo lata est sententia.pr.5.lib.5.n.18.

Testes in dubio præsumuntur esse contestes,pr.23.lib.5.n.13. Secus si deponant de tempore, quia præsumuntur singulares,ibi.n.14.

Testes censentur contestes , etiam si unus deponat de actu cum designatione loci & temporis, & alter non , pr.15. lib.6.n.16.

Testem tanquam inimicum qui vult repellere , debet ipsam inimicitiam , & certam ipsius inimicitiæ causam probare.pr.43.lib.5.n.2.

Testium nomina propria in testamentis describenda sunt cum duabus qualitatibus , alias non dicuntur legitimè descripti.pr.15.lib.6.n.41.

Testis asserens aliquem esse hæreticum, & dicens hoc scire quia vicinus est,probat.pr.24.lib.6.n.24.25.

Testibus attestantibus aliquem esse sanæ mentis magis creditur quam attestantibus esse insanæ mentis, pr.45. lib.6.n.12.

Testes domestici & familiares admittuntur ad accusati defensionem,qui alias non admitterentur, pr.3.l.5.n.51.

BIU Cujas

Testis nobilibus plus creditur quam ignobilibus, pr.59.li. 6.num.9.

Testis periurus semel, peracta pœnitentia admittitur adhuc ad testimonium pr.32.lib.5.n.35.

Testes in testamento adhibendi debent esse rogati à testatore & quomodo sufficiat eos esse rogatos, pr. 8.libro 4 num.13.

Testes in testamento descripti præsumuntur rogati, pr.9. lib.4 n.2

Testes senes sunt domi examinandi, præsumpt.46. libr.6. num.25.

Testis semel periurus fidem non facit, imo nec indicium ad torturam, aut formandam inquisitionem, pr.60.lib. 2.num.10.& 11.

Testis minus idoneus, coniunctus aliis fide dignis, fidem facit pr.51.lib.2.n.20.

Testis reddens rationem testimonij, quia vicinus, præsumptione iuris probat, q.82.lib.1.n.2.

Testis unus de veritate, coniunctus confessioni extraiudiciali facta incidenter, plenè probat, q.86. libro 1.numero 2.

Testis unus in causis capitalibus, non jungitur cum fama ad constituendam plenam probationem, qu.41.lib.1.numero 9.

Testis deponens de his, quæ solo iudicio intellectus percipiuntur probat, si non interrogatus reddit rationem, pr. 51.lib.2.n.60.

Testis de his quæ sensu corporeo percipit, testimonium ferre debet cum aliquo tamen iudicio intellectus, pr.51.lib. 2.num.59.

Testis unus de visu non solum indicium ad torturam, sed & semiplenam facit probationem, quæst.89.lib.1.n.7. Et quæ concurrere debeant, ut huic iudicio locus sit. ibid. n.8.9.10.11.12.

Testi omni exceptione non maiori, quando iudex possit adhibere fidem, q.89.lib.1.n.13.

Testi quem iurasse non constat, quando fides tamen adhibeatur q.82.lib.1.n.5.

Testi à patribus approbato creditur & plena datur fides, etsi alias non sit fide dignus pr.51.lib.2.n.18.

Testem ob inimicitiam repelli, q.89.lib.1.n.55.

Teste uno de veritate deponente, & duobus de fama, infertur semiplena probatio in negocio principali, q.41.lib.1. num.4. Idque procedit etiam, quando duo tantum extarent testes, quorum unus de veritate, & simul etiam de fama deponeret. ibid.n.5.

Testes sunt personæ, testimonia sunt dicta & attestationes ipsarum personarum, qu.1.lib.1.n.7.

Testes duo simul iuncti, vere & perfectè probant, qu. 39. lib.1.n.14.

Testes singulares, ut probent, præsumptio adjuvat, qu.86. lib.1.n.1.

Testes actoris licet sint aliquantulum digniores testibus rei, attamen pro reo iudicandum, pr.90.lib 2.n.8.

Testes clariores extantes pro actore quam reo, non tollunt eam quæ pro reo est præsumptionem. ibid.num.12. Idque tam in criminalibus quam civilibus n.13.

Testes singulares, de singulis indiciis attestantes an sufficiant, qu.91.lib.1.n.4. Et utrum sufficiant duo testes inhabiles. n.5.

Testes qui sponte se offerunt ad testimonia dicenda, in fide suspectos se faciunt, pr.55.lib.2.n.2.

Testes animosè nimis deponentes sunt suspecti, ibidem numero 3.

Testes à dicendo testimonio se subtrahentes gratia, odio, vel timore facere præsumuntur. ibid.nu.4. Et quid hac præsumptio operetur n.5.

Testes deponentes sermone præmeditato suspecti sunt. n.6.

Testes super negativa loco & tempore non coarctata deponentes suspecti fiunt, n.7.

Testes attestantes, se pecuniam numerari vidisse, non habent necesse asserere, mutuum fuisse contractum, qu.48. lib.1.n.40.

Testes examinare, & probationes recipere. iudex absentis nomine potest, qu.79 lib.1.n.12.

Testes paucos faciens examinare, multis præsentibus negocio, suspectum se facit, pr.91.lib.2.num.12. Idem si eos qui de solo auditu auditus, cum alij, qui vel viderint vel audierint, adsint. n.13.

Testes falsa dixisse, coniectura fit ex pallore, & trepidatione, qu.14.lib.1.n.37.

Testes examinans ad æternam rei memoriam, & intra annum utilem non præponens actionem fraudulenter præsumitur egisse. q.65.libro 4.num.5.& pr.54.lib.2.nu. 3.& 4.

Testium fides in iudicis pectore residet, qu.44.libro 1.n.61

Testium fides suspecta redditur, quando post dictum testimonium corrigunt attestationem. pr.55.lib.1.n.8.

Testium receptione commissa, non præsumitur commissa ipsorum examinatio, pr.56.lib.2.n.1.

Testium examinatione commissa, præsumitur commissa etiam receptio. ibid.n.3.

Testium utrum commissa sit eorum reprobatio. n.4.7.

Testium dicta intelligenda sunt, ne contraria appareant, pr.51.lib.2.n.31.

Testium productio aut examinatio ex parte actoris, non est licita ante lit. contest. pr.54.lib.2.num.1. Quibus id tamen casibus liceat. ibid.n.2.

Testium examinationem impedientibus affinibus non præsumitur contra agnatum. pr.52.lib.2.n.7.

Testibus masculis etsi maior fides tribuatur, quam fœminis, fallit tamen si ille testimonium pro reo dixerit, pr. 90.lib.2.n.9.

Testibus & similibus probationibus, multa sunt, quæ nequeunt probari, q.37.lib.1.n.11.

Testibus volens probare, quod potest instrumentis, præsumitur malam causam habere, præs.91.libro 2. numero 11.

Testibus duobus de metu attestantibus una cum coniectura existente plus creditur quàm mille deponentibus de voluntate spontanea, pr.126.lib.3.n.31.

Testimonium in re propria dicere, nemo etiam excelsæ dignitatis potest, pr.51.lib.2.n.27.

Testimonium quinque testium an contra præsumptionem iuris & de iure admittatur, quæst.63. libro 1. numero 1.& 2.

Testimonium socij criminis, concurrentibus aliis adminiculis, ad torturam facit indicium, qu.89.lib.1.n.73. Et quando id locum non habeat. n.74.

Testimonium mandatarij, aliis adiutum adminiculis, quæstionibus indicium præbet. ibid.nu.75. Et quæ ratio sit. n.76.

Testimonium patris quando faciat fidem plenam, pr.51. lib.2.n.17.

Testimonium patris pro filio, parte non reclamante admittitur, pr.46.lib.2.n.4.

Testimonium parentum circa filiorum ætatem, an coadjuvet vel adminiculum ferat aliis probationibus aut probet semiplenè, pr.51.lib.2.n.12.14.& 28.

Textus quando repugnat rubricæ, magis attenditur ipse tex. quam rubrica, pr.2.l.6.nu.17. vide plura in verbo Rubrica sup.

Theophilus medicus infirmitate detentus in angulis domus occinentes arbitrabatur adesse tibicines & cantores, pr.45.li.6.n.49.

Thesaurus quid, pr.30.lib.5.n.5.& 6.

BIU Cujas

Thesaurum quatenus acquirat inventor, ibidem num. 6. 7. 8.

Thesaurarium principis, apud quem creditorem chirographa reperiuntur, præsumitur is solvisse, præs. 140. lib. 3. n. 11.

Thomas Cantarenus divi Marci procurator nonagesimum sextum annum robustus implevit: & alius Thomas Contarenus 1578. procurator nonagesimumquintum integris penè viribus attigit. pr. 46. lib. 4. n. 19.

Thraſylli insania maxima, à qua absolutus narrabat se nunquam vixisse jucundius, pr. 45. li. 6. n. 52.

Th manies Cleoneus athleta senio confectus in furorem lapsus seipsum interfecit, ex eo quod complicare non poterat arcum, quem juvenis intendebat, pr. 45. lib. 6. num. 14.

Tiubatio & trepidatio animi in accusato vel inquisito, tortura facit indicium aliis concurrentibus, quæst. 89. li. 1. num. 61.

Titulus dicitur satis constare, quando ex conjecturis colligi potest, pr. 129. lib. 3. num. 30. invalidus favore præstantis, quando per subsequentes præstationes reddatur validus, præs. 131. li. 3. n. 1. & 2. invalidus odio eius, cui præstatio fit, quando convalidetur ob præstationes sequutas. n. 3. 4.

Titulus authoritate juris publici invalidus in inducenda obligatione favorabili, quot annorum præstatione quando validetur, pr. 131. lib. 3. n. 5. & seq.

Titulus authoritate juris publici invalidus, in inducenda liberatione solo temporis cursu, confirmatur per subsequentem præstationem vel patientiam, præs. 131. lib. 3. n. 32.

Titulus invalidus authoritate juris publici, in inducendo liberatione quæ solo temporis cursu fieri non potest, quia jus resistit, confirmatur tamen, si subsequens præstatio fiat ab eo, qui contra jus commune potest dispensare, ibidem numero 34. & 36. ad inducendum obligationem, probatur cursus tanti temporis, cujus initii memoria, non in contrarium, præsum. 131. libro 3. num. 38.

Titulus & illius justa causa contra patientem, vel ad commodum illius, quot annorum spatio, quando præsumatur, pr. 131. lib. 3. n. 92. & seq.

Titulus in beneficialibus sola decennali patientia non præsumitur, pr. 131. lib. 3. n. 99.

Titulus de jure fisci quid tractet, pr. 72. li. 2. n. 6.

Titulus acquiritur & præsumitur ex longa præstatione, pr. 182. li. 4. n. 11.

Titulus quando in aliquo est necessarius, possessio etiam longissimi temporis jus non tribuit, præsump. 76. lib. 6. num. 6.

Titulus quantumcunque sit erroneus, ostendit animum, & intentionem possidentis, pr. 67. li. 6. n. 18.

Toga olim erat, quæ tunicis superimponebatur, & erat propria civium Romanorum, pr. 161. li. 4. n 3 prætexta quæ olim esset. pr. 161. lib. 4. n. 8.

Tolerentia simplex consensum non habet, præsu. 99. lib. 6. num. 6.

Topiarii sunt artifices fruticum & herbarum in varias figuras conformandarum, pr. 154. lib. 4. n. 27.

Toralia quid sint, pr. 160. li. 4. n. 10.

Tormenta sunt quæstiones, sunt cruciatus corporis, quibus per verberati & torti confessionem rei veritas eruitur, quæst. 1. libro 1. numero 45. & cruciatus immodicos, falsa pro veris ostendisse usu compertum est, ibid. n. 46.

Torniellus acutissimus jurisconsultus semper habitus est, pr. 71. li. 4. n. 19.

Tortura minus sufficiens, omnia contra eum existentia indicia non purgat, qu. 83. li. 1. n. 6.

Tortura indicium sufficiens oritur ex attestatione unius testis, vide sup. in verbo testis unus de visu. indicia & & præsumptiones sufficientes quæ sint, judex arbitrabitur, qu. 89. li. 1. n. 1.

Tortura & quæstionibus locum facere non solum præsumptiones, sed & indicia, numero 2. Qualia autem esse debeant num. 3. 4.

Totum constituitur ex pluribus contrahentibus quæ partes sunt. q. 39. lib. 1. n. 9.

Toto translato censentur omnes ipsius partes translatæ. pr. 97. lib. 3. num. 10. de Toto quoad totum idem iudicatur, quod de parte pr. 198. lib. 4. n. 28.

Totius quo ad totum idem iuris est, quod de parte quo ad partem. pr. 89. lib. 4 n. 26.

Tradita in re simpliciter si filium fructus percipere, & libere disponere pater permittat, donasse præsumitur. pr. 30. lib. 3. n. 53.
Estque præsumptio iuris, & de iure n. 56.

Traditio nuda rei dominium non transfert, pr. 34. lib. 3. n. 10. nuda quæ dicatur pr. 34. lib. 3. n. 27.

Traditio semper in consequent. contractus venit pr 49. lib. 2. num. 25.

Traditio patris facta filio etiam emancipato non præsumitur donandi animo facta pr. 10. lib. 3. n. 36.

Traductione ad domum præsumuntur sponsalia fuisse de præsenti. pr. 1. lib. 3. n. 57. & seq.

Transactio fit aliquo dato vel retento. pr. 40. libro 3. n. 29.

Transactio & liberatio patris verbis generalibus facta non præiudicat quoad res & bona filiorum. pr. 150. li. 3. nu. 6. & liberatio specialis facta super petitione speciali nil aliud comprehendere præsumitur, quàm rem petitam. ibid. n. 8.

Translationis dominij natura est, ut perpetua sit pr. 109. li. 3. num. 8.

Transitus est facilior, in habentibus Symbolum. qu. 37. l. 1. n. 2. & pr. 85. lib. 4 n. 7.

Transactio vel cessio facta statim post contractum emancipationis & venditionis præsumitur facta respectu, & causa ipsius contractus. pr. 12. lib. 6. n. 20.

Transmissio fideicommissi & legati quando locum habeat, & plura de transmissione pr. 201. li. 4. per tot.

Transmissioni locus est quando legatum est purum, secus si conditionale pr. 174 lib. 4. n. 21.

Transversales dicuntur quodammodo extranei. pr. 16. li. 4. num. 12.

Trapezophore erant mensæ magno ornatu. quæ effictis imaginibus sustinebantur. pr. 160. lib. 4. n. 9.

Trebellianica detractio an & quando posset à testatore prohiberi. pr. 198. lib. 4. n. 3. 4. 5. 6.

Trebellianicæ & falcidiæ detractio tacitè etiam & ex conjecturata mente testatoris censetur prohibita, si conjecturæ apparent, & eæ quales esse debeant. ibid. n. 10. & seq.

Trebellianicam non detrahit hæres, inventario non confecto. pr. 11. lib. 3. n. 18.

Trebellianica & Falcidia an possit deduci, quando directè hæreditas debet restitui. præs. 198. libr. 4. n. 33. & seq.

Trebellianicæ detractionis prohibitio arguit testatorem voluisse constituere fideicommissum pro conservatione agnationis & familiæ pr. 85. lib. 4 n. 21.

Tres aut duo multi dicuntur pr. 90. lib. 3. n. 14.

Tribunal qui magistratus habeant. lib. 1. q. 72. n. 3.

Triticum sumitur aliquando in genere, aliquando in specie pr. 151. li. 4. n. 3.

Trulla quid sit pr. 160. lib. 4. n. 11.

Tulliola M. Ciceronis filia periit in ipso puerperio abortum faciens, pr. 52. li. 6. n. 14.

BIU Cujas

Tunica quid vide supra verbo toga.
Turpitudinem suam nemo detegere tenetur, præs. 1. libro 5. num. 25.
Turpitudinem propriam detegere, iure non est permissum, pr. 12. lib. 3. n. 28.
Tussis enumeratur inter motus vehementiores, pr. 52. libro 6. num. 21.
Tutelæ datio facta à patre filiis non extenditur ad filium, quem pater ignorabat habere, præsumpt. 26. libr. 4. numero 24.
Tutelæ datio licet sit favorabilis ex parte pupillorum quibus datur tutor, respectu tamen ipsius tutoris est odiosa, quia continet onus. pr. 26. libro 4. numer. 25. Et in ea fit stricta interpretatio. ibidem vitiatur, si ex duobus ejusdem nominis, non constat quis datus sit tutor, pr. 25. lib. 4. n. 7.
Tutelam acceptare libenter nemo præsumitur, pr. 149. lib. 4. num. 18.

Tutores vel curatores quid servare debeant in confectione inventarij, an eis possit relinqui qui possint esse tutores, & quando præsumantur tutores in dolo.

Tutor vel curator repræsentat hæredem, non autem substitutum. pr. 131. lib. 4. n. 7.
Tutor præsumitur scire ætatem pupilli. pr. 24. lib. 6. nu. 20. præsumitur scire facta pupilli, cuius bona administravit. pr. 23. lib. 6. n. 76.
Tutor vel curatores si quæ in inventario descripserint, quam præsumptionem adversus se faciant, præsumptio. 97. lib. 4.
Tutoris vel curatoris negligentia in non conficiendo inventario non mediocriter est reprehendenda & coercenda p. 97. lib. 6. n. 10. 11. 12.
Tutor administrando tutelam quasi contrahere dicitur, pr. 149. n. 1. libro 3. in dubio quibus verbis testatoris præsumatur vel non datus fuisse. ibid. n. 2. 3. 6. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. & 15.
Tutorem dare filio licet patri quibuscunque verbis modo apta sint significare ejus voluntatem. ibid. n. 7.
Tutor præsumitur datus ille qui diu se pro tutore gessit. ibid. n. 17. ex mala administratione suspectus præsumitur. ibid. n. 19.
Tutor quando perdat legatum, nisi onus tutelæ suscipiat, pr. 124. lib. 4. n. 7. 8. 9.
Tutor potest dari in codicillis, nisi in testamento confirmetur, pr. 26. lib. 4. n. 29.
Tutore dato certæ rei vitiatur tutela, pr. 26. libro 4. numero 26.
Tutor potest ducere pupillarem in uxorem, si pater in testamento eam facultatem dedit, pr. 189. libro 4. numero 47.
Tutor arguitur in dolo, quando alienavit bona pupilli, non observatis iuris solemnitatibus, pr. 3. lib. 5. n. 79.
Tutor vel administrator, qui reliquatum non restituit in mala fide esse censetur, pr. 3. lib. 5. n. 93.
Tutor qui non descripsit bona pupilli in inventario, dicitur non servasse promissa, & præsumitur in dolo, præs. 3. lib. 5 n. 67.
Tutori si obiiciatur, quod non confecit inventarium, hæc exceptio reddit ipsum illegitimum, ne in iudicio agat. & ideo ipse probare debet se inventarium confecisse, præs. 104. lib. 4. n. 15.
Tutor non præsumitur factus dives ex bonis pupilli à se administratis pr. 28. lib. 6. n. 2.
Tutor non præsumitur acquisivisse ex bonis pupilli, pr. 2. lib. 5. n. 8.
Tutor datur universitati lib. 2. pr. 16. nu. 33. Et quare non certis rebus. ibid. n. 34.
Tutor contrahendo de re ad pupillum spectante, nomine pupilli agere præsumitur, pr. 49. lib. 3. n. 5.
Tutor palam & bona fide contrahere quando dicatur. pr. 80. lib. 3. n. 8.
Tutor clam contrahere, quando dicatur num. 11. 12. 14. 15. ibid.
Tutor suscipiens administrationem, quid promittere debeat. lib. 1. qu. 45. n. 19.
Tutor pupillo dari debet quem mater nominavit, nisi iusta causa impediat. pr. 52. lib. 2. n. 4.
Tutoris contractus cum pupillo bona fide factus, valet suspicione fraudis cessante pr. 80. lib. 3. n. 3.
Tutoris auctoritas adhibenda in contractu à pupillo ineundo, non est de ipsius contractus substantia. num. 4. auctoritas cur in contractu adhibeatur n. 6.
Tutori cum pupillo palam contrahere permissum, clam verò prohibitum, pr. 80. lib. 3. num. 1. 2. aut curatori dicenti ob æs alienum pupilli bona vel minoris vendita, non creditur. pr. 75. lib. 2. n. 47.
Tutorem verbis auctoritatem suam interponere debere, in quibus actibus verum sit. pr. 56. lib. 3. n. 13. cui domicilij mutationem princeps permittit, à tutelæ munere excusatum præsumitur. pr. 20. lib. 2. n. 9.
Tutores gerentes negotium pupillorum, coram propinquis expedire debent ut tutiores sint, pr. 128. lib. 3. n. 1.

V

Valerius Coruinus centesimum annum integris viribus complevit præs. 46. lib. 6. n. 16. Qui tres & viginti annos natus consul creatus est, & res maximas gessit. pr. 48. eod lib. n. 7.
Validior & in armis exercitatior præsumitur adversarium provocasse, & fecisse insultum, libr. 1. qu. 14. numero 31.
Valor rei coniecturam facit, an res in portione cuius ex fratribus sociis dividentibus contineatur, pr. 73. lib. 3. num. 2.
Vasorum nomine quæ contineantur, præs. 62. libro 4. numero 11.
Vasa delphica quæ dicantur, præsump. 160. libro 4. numero 7.
Vasa promulsidiaria quæ dicantur, præs. 16. libro 4. numero 12.
Vasallus quando domini arcana retexisse dicatur, pr. 19. lib. 5. per tot. & pr. 29. lib. 6. n. 27.
Vasallus dominum contra seipsum defendere non tenetur, pr. 44. lib. 3. n. 7.
Vasallus dominum periclitantem in conflictu deserens, quando excusetur. ibid. n. 8.
Vasallus suscipiens investituram, & iurans fidelitatem, in exequutionem mandati à domino facti facere præsumitur, pr. 48. lib. 3. n. 7.
Vasallus impendens in re feudali, tempore restitutionis id deducit, nec donasse præsumitur, pr. 32. lib. 3. n. 9. Idem est in emphyteuta. n. 10.
Vasallus feudum negans, de mendacio convictus, feudo cadit. pr. 91. lib. 3. n. 58.
Vasalli dominus proprius dicitur immediatus, pr. 102. lib. 3. num. 6.
Vasallum in dubio ex propria industria non ex bonis feudalibus acquisivisse. pr. 52. lib. 3. n. 9.
Vasallus quando præsumatur simulatè attulisse auxilium domino interfecto. pr. 28. lib. 5. per tot.
Vasallus, qui revelavit secreta domini, præsumitur id fecisse, ut damnum afferret domino. pr. 32. lib. 5. n. 29.

BIU Cujas

Vasallus non minus debet feudum perdere, cum famam domini sui non tenetur quàm si non defendit ejus vitam, pr. 69. lib. 5. n. 7.

Vasallo non est adhibenda fides asserenti ac probanti aliquid gestum fuisse adversus rationem juris feudi, pr. 31. lib. 6. num. 3.

Vasallus si habuit licentiam à domino, ut possit alienare feudum, præsumitur concessa d. licentia, secundum ipsius feudi naturam, ut possit alienare impetrato assensu domini, pr. 10. lib. 6. n. 6.

Vassallus nihil disponere potest de re feudali in præjudicium domini, vel agnatorum, ad quos feudum reverti debet, si feudum est ex pacto & providentia, præsumpt. 42. lib. 4. num. 5.

Udones sunt vestes undulatæ, præs. 161. lib. 4. n. 18.

Vectigalium redditus continentur inter fructus juriùm & actionum qui continentur in legato usufructus omnium bonorum, pr. 142. lib. 4. n. 21.

Vectigalium locatio est fructuum venditio, præs. 85. libro 3. num. 39.

Vectigalium conductores persistendo, censentur reconduxisse, pr. 85. lib. 3. n. 4. Vide tamen ibid nu. 34.

Vectigalium in conductione, accipienda benignior interpretatio, & quæ sit illa, pr. 104. lib. 3. n. 12. & 13.

Vectigalium exactione concessa alicui certo pretio à principe, civitate, aut universitate, non expresso contractus nomine emptio an locatio præsumatur, præs. 40. lib. 4. per tot. Inter velle & nolle datur medium non velle, pr. 100. lib. 4. num. 21.

Velle nemo præsumitur nisi id quod dicit, præsumpt. 35. lib. 6. num. 12.

Velle nemo præsumitur, quod jure facere non potest, pr. 142. lib. 4. n. 7.

Velle in ultimis voluntatibus dicitur is, qui moritur, præs. 90. lib. 4. n. 2.

Velle favore dotis is dicitur, qui decedit, ibid. n. 3.

Velle in contractibus & sententiis non dicitur moriens, ibid. num. 4.

Velle cujus in uno est, idem dicitur in ejus necessario antecedenti, pr. 117. lib. 3. n. 4.

Vellejani beneficio mulier quando non adjuvetur, lib. 1. qu. 61. num. 2.

Venenum emptum ab aliquo, si quis eo statim reperiatur interfectus, indicium facit ad torturam contra ementem. lib. 1. qu. 89. n. 123. Nisi tamen contrariæ præsumptiones adsunt, ibid. n. 124.

Vendere nolle & pretium immodicum petere paria sunt, pr. 78. num. 1.

Venditore rem tradente fidem de precio habere præsumi, præs. 79. lib. 3. n. 4.

Venditore asserente, se deceptum fuisse ultra dimidium justi pretii, quod tempus inspici debeat, lib. 1. qu. 24. num. 6. asserente se centum aureis indigere, quos si emptor numeret, sed venditurum fundum cum pacto de revendendo, eligendum ex multis ab emptore, simulationis est præsumptio, præs. 121. lib. 4. nu. 81. Idem si emptor verum precium numerare velit, venditor autem levem tantum summam petat. num. 82. in possessione rei venditæ permanente simulationis est præsumptio, ibidem numero 110. Eamque præsumptionem juris esse secundum Joan. Andr. num. 11.

Venditio cujuslibet rei complectitur sua pertinentia, pr. 98. lib. 3. n. 3.

Venditio pupillum ladens, ficta & simulata præsumitur, pr. 82. lib. 3. n. 3.

Venditio modico tempore durans, simulata præsumitur & usuraria, si tamen ita expressè actum sit ut modico tempore duret, pr. 122. lib. 3. n. 114.

Venditio clam & occulte facta, cum pacto redimendi, & concessione locationis aut libelli præsumitur simulata & fœneratitia, præs. 122. lib. 3. num. 90. Nisi justa de causa id fiat ibid. n. 93.

Venditiones fieri solent, ut res perpetuò sit penes emptorem, pr. 122. lib. 3. n. 113.

Vendicans rem alienatam minor pretium restituere debet, pr. 84. lib. 3. n. 1. Quatenus tamen in utilitatem suam conversum, sit, num. 2.

Vendens bona hæreditaria, quæ servando servari possunt, dicitur hæreditatem adiviſſe, præs. 101. lib. 1. num. 13. rem suppresso ejus vitio, quod si emptor cognovisset eam non emisset, præsumitur in dolo, & puniri potest pœna extraordinaria, pr. 3. lib. 5. n. 73.

Venditio rei si non apparet, an facta sit ante vel post litis contestationem præsumitur facta ante, præsump. 7. lib. 6. num. 9.

Verba sunt cordis nuncia, nec præsumendus est quisquam dicere, quod non prius mente agitaverit, quæst. 22. lib. 1. num. 1.

Veneti & Ragusini propriis vivunt legibus, non autem Romanis, pr. 18. lib. 4. n. 41.

Venatorum lege sancitum est, mulierem censeri indignam ex patre vili & mechanico natam, quæ si viro nobili Veneto copuletur matrimonio, suscepti inde masculi nobiles esse non possunt, pr. 189. lib. 4. n. 88.

Venientes ab intestato, censentur tacite vocati à testatore, & dicuntur fictè succedere, & impropriè morientis dispositione, propriè autem legis dispositione, præsu. 76. lib. 4. num. 5.

Venter non dicitur, nisi cum mulier est præguans, pr. 21. lib. 4. n. 20.

Ventre uxoris simpliciter instituto non censeri vocatum posthumum ex alia uxore, pr. 21. lib. 4. n. 17.

Verba quid sint, quomodo proferri debeant, ad quę extendantur, quomodo intelligi aut interpretari debeant, quãdo improprientur, & quis sit eorum effectus.

Verba oris præsumptionem faciunt eorum quæ in corde sunt, pr. 6. lib. 3. n. 39. & pr. 134. lib. 4. n. 22. & præs. 35. lib. 6. n. 10. 15. 17.

Verba in dubio simpliciter, & non secundum quid intelligenda, pr. 40. lib. 3. n. 2.

Verba in potentiori significatu sumi debere, & verba propriè esse intelligenda, idem est dicere, præsump. 39. lib. 3. numero 9.

Verba intelligi debent, secundum qualitatem & conditionem personæ loquentis, pr. 6. lib. 2. n. 4. & pr. 85. lib. 4. n. 5. & qu. 37. lib. 1. nu. 24.

Verborum tres sunt species: significat aliqua actum momentaneum, aliqua successivum, & quædam utrumque demonstrare solent, pr. 187. lib. 4. n. 1. 2. 7. 13.

Verba aliquando viva voce, aliquando scriptis proferri solent, sed nulla est differentia quo ad effectum adeundæ hæreditatis: & in quibus differant, præsump. 100. libro 4, num. 2.

Verba non extenduntur vltra significationem suam, pr. 100. lib. 4. n. 28.

Verbum debet declarare illud, ad quod refertur, non aliud, pr. 127. lib. 4. n. 22.

Verba debent intelligi naturaliter & non civiliter, præs. 81. lib. 4. n. 19.

Verba debent intelligi proprie, præs. 178. lib. 4. n. 3. & præs. 62. lib. 4. n. 33. pr. 76. lib. 4. n. 8. & pr. 139. lib. 4. n. 9. fallit ut ibid. n. 11. & 12. & pr. 10. lib. 4. nu. 10. & pr. 23. lib. 5. n. 11.

BIU Cujas

Verba intelligi debent secundum conditionem personæ ad quam diriguntur, pr.78.lib.4.n.40.& 47.
Verba ita debent intelligi, ne sonent in delictum, præs.2.lib. 5.num.7.
Verba in dubio intelliguntur demonstrative, non autem dispositive, pr.51.lib.4.n.11.
Verba intelligi debent secundum subjectam materiam, ut illi conveniant, pr.133.lib.4.n.5.
Verba in dubio interpretari debent in meliorem ac benigniorem sensum, pr.39.lib.4.n.44.
Verba in qualibet dispositione ita sunt interpretanda, ut aliquid operentur præsumpt.173.lib.4.num.15.& pr.91. lib.6.n.14.
Verba interpretari debent secundum consuetudinem & statuta loci, pr.141.lib.4.num.19.
Verba quando significare possunt aliquam speciem substitutionis, & personas cui fit substitutio compatitur, talis præsumitur & interpretatur, pr.34.lib.4.n.45.
Verba quando non possunt verificari in jure expresse constituto, verificantur in jure differenti, ut actus valeat, pr.4. lib.6.n.8.
Verborum captatio in sponsionibus quæ fiunt ludendo, ex natura actus licita videtur, pr.3.lib.5.n.40.
Verborum geminatio operatur majorem effectum, & habet majorem emphasim, pr.81.lib.4.n.24.& pr.34.lib.4. num.42.
Verba aliquando admittunt casum, qui intentionis defectu excluditur, pr.34.lib.4.n.30.
Verba eandem dispositionem in singulis partibus orationis implicant, pr.76.lib.4.n.3.
Verbi alicujus detractio vel suppletio in institutione, vel substitutione an sit permissa, præsum.lib.4.num.41.& seq.
Verba conditionalia an aliquid disponant, præs.76. lib.4. num.22.
Verba quæ important diminutionem, non debent interpretari, ut augeant effectum ipsorum verborum, præs.139.lib.4. num.25.
Verba directa civilia quæ dicantur, præsumpt.55. libro 4. num.4.
Verba directa naturalia quæ sint, præsumpt.55.libro 4. num.5.
Verba directa civilia an sint ita apta ad hæredis institutionem sicut directa naturalia, præs.55. lib.4.n.7.
Verbum civile directum non trahitur ad aliquam significationem, pr.34.lib.4.n.43.
Verba dubia applicare debent in extrema, quod est potentius, & quando hoc procedat, præs.54.lib.4.n.8.& q.37.lib. 1.num.17.
Verba partium contrahentium intelligi debent secundum naturam actus & contractus, pr.148.lib.3.n.5.
Verba si steterit in viduitate significant perseverentiam, pr. 110 lib.4.n.22.
Verba donec & quousque vidua erit, & dotem non petierit, & verba ea viduantem & dotem non repetente, paria sunt, pr.110.lib.4.n.18.
Verba dubia interpretari debent ab illo, qui illa pronunciavit, pr.100.lib.4.n.30.
Verba dubia ex subsequentibus declarantur, præs.54. lib.4. num.24.
Verba dubia principis, qui aliquid concessit, ab eventu subsecuto facto, vel observantia declarantur, præs. 35. lib.6.n.33.
Verba generalia quid sint apta comprehendere, præs. 53. lib.6.n.2.
Verba hæretica proferens, esi neget intentionem, si est suspecto genere vel patria, præsumitur male sentire de fide, præs.3. lib.5.n.101.
Verba hæretica si quis protulit, interrogatus autem negat, se eo animo protulisse, ut crederet esse hæretica, non præsumitur hæreticus, ut tanquam talis puniri debeat, sed torquendus est ad declarandam credulitatem suam, præs.5. lib.3. num.3. Intellige, nisi aliqua sinistra præsumptio vel suspicio esset adversus nunc talia proferentem, ibidem num.4.
Verba indefinita quæ dicantur, pr.127.lib.4.n.34.
Verba legis in dubio semper aliquid operantur, pr.37.lib.4. num.5.
Verba significantia modum vel conditionem quæ sint remissive, pr.175.lib.4. nu.17.
Verbis narrativis summi Pontificis est credendum, quando Pontifex narrat facta coram se, vel à seipso, secus si ab aliis, pr.91.lib.4.n.24. Idem quando Papa asserit ita esse quod narrat, ibid.n.25.
Verbum respiciens plura determinabilia æqualiter determinat, an & quando non procedat hæc regula, pr.36.lib. 4.num.36.
Verbum respiciens vnam personam variat, sicuti variat illius personæ qualitas, pr.54.lib.4.n.7.
Verbum respiciens plura tempora æqualiter debet determinare, sicuti & respiciens plures personas, præs.54.lib.5. num.14.
Verbum speciale quando adjicitur generali, restringit ipsius generalis significationem, præsum.70 lib. 4.n.60.
Verba præsentis temporis an & quando futura comprehendant, pr.127.lib.4.n.6.& 10.
Verba præsentis temporis non important conditionem, & ideo non trahuntur ad futurum, sed operantur circa vitium præsens, pr.32.lib.4. nu.5. præsentis temporis licèt non trahantur ad futurum, attamen ut actus valeat extenduntur, pr.4.lib.6.n.11.
Verba præteriti temporis an & quando trahantur ad futurum, pr.127.lib.4.n.2.
Verba præteriti temporis non adaptantur ad futurum, præs. 190.lib.4.n.7.
Verba testamenti quando magis adaptantur uni substitutioni, quàm alteri, quomodo sint consideranda.pr.53.lib.4. num.3.
Verba in testamento nulliter prolata nihil operantur ad destruendam expressam testatoris dispositionem, pr.15.lib. 4.n.4.
Verba testatoris debent intelligi in casu vero, non autem in ficto, præs.83.lib.4.numero 29.& præs.81.libro 4.numero 14.& 19.
Verba testatoris sunt maximè inspicienda, & ab eis non est recedendum, quando manifesto non constat alias de ejus mente, pr.65.lib.4.n.17.
Verba quibus usus est testator in institutione non censentur repetita in substit. pr.49.lib.4.n.16.
Verba prolata à testatore ante testamentum ad matris exclusionem satis probantur duorum testimonio, præs.39. lib.4.n.46.
Verba testatoris dubia interpretari debent secundum legis dispositionem, præs.63.lib.4.n.7.
Verba testatoris disponentis de propria hæreditate an sit inconveniens quòd trahantur ad hæreditatem, & bona filii, pr.39.lib.4.n.56.
Verba bona, idem significant, quod verb.hæreditas, quando subjecta materia id suadet, secus alias, pr.109.nu.10. de bonis suis prolata à testatore ad exclusionem matris, quomodo intelligantur, pr.39.lib.4.n.57.
Verbum cessare, infirmare, & expirare, nihil differre inter se, pr.50.lib.4.n.13.
Verbum Creditor fictionem significat, pr.27.lib.4.n.3. Quod imò præsumptionem, ibid.n.4. Credo fictionem significat, pr.12. lib.6.n.26. Imò quòd præsumptionem significat, ibid.n.

BIU Cujas

ibid.n.27.debere, coactionem & neceſsitatem ſignificat, præſ.47.lib.5.n.9.

Verbum decrevit, ſignificat animi deliberationem ab omni actu ſeparatam, pr.99.lib.4.n.41.

Verbum, dominam, ſignificat hæredis inſtitutionem, præſumptio 141. libro 4. numero 12. Non ſignificat autem dominium, & ſic hæredis inſtitutionem univerſalem, quando alius extat hæres: in re autem particulari poteſt ſignificare hæredis inſtitutionem, ibidem num.17.

Verbum dono, reſolvitur in fideicommiſſum, pr.195. lib. 4.num.19.

Verbi, eſſet, præteriti imperfecti natura eſt, ut non ſolum comprehendat præteritum, ſed & futurum, pr.21.lib.4. n.22. Et quo caſu, ibid.n.23.

Verba, non aliter, ſunt adeò reſtrictiva, ut omnem alium caſum excludant, præſump. 65. libro 4. numero 26. Idem de verbis, Et enunciante caſu ſupraſcripto, ibid.num.27. Idem de verbis, Tunc & eo caſu, ibidem num.28.

Verbum expenſas interpretatur, id eſt, alimenta. in §. nobis ergo. in auth. de reſtit. & ea quæ parit in und. menſ.pr. 191.lib.4.n.6.

Verba hæreditatem meam, vel bona mea non poſſunt ad partem adaptari, pr.62. libro 4.num. 8. Hoc amplius, repetitiva ſunt præcedentis qualitatis & conditionis, pr. 179.lib.4.n.12.

Verba inſtituo, lego, & hujuſmodi directa ſunt, verbum autem relinquo, eſt commune, pr.97.lib.4.n.6.

Verba, inſtituo poſthumum, & inſtituo ventrem, idem ſignificant, pr.21.lib.4.n.14.

Verba intelligitur, fictionem importare, idem de verbo videtur, pr.35.lib.4.n.9.

Verba, intelligitur, & videtur, præſumptionem ſignificare vel tacitam ſubauditam diſpoſitionem, præſump. 35.lib. 4.num.11.

Verbum, inteſtatus, prolatum conditionaliter verificatur, in eo, qui teſtari non poteſt, qui dicitur improprie mori inteſtatus, præſumpt.185. lib. 4. nu. 29. lego, ſui natura legatum non donationem ſignificat, pr. 105.lib.4.n.21.

Verbum lego, nunquam trahitur ad hæredis inſtitutionem, quando rei ſingulari adjectum eſt, præſ. 141.libro 4. num.34.

Verbum mea, eandem vim habet, quàm verbum mihi, pr. 54.lib.4.n.23.

Verbum nominatim, ſignificat nomen proprium, præſ.108. lib.4.n.25.

Verbum omnia, idem importat, quod tota, & integra, pr.56. lib.4.n.12.

Verbum pervenire, eſt commune aptum comprehendere directam, & fideicommiſſariam ſubſtitutionem, pr.54.lib. 4.num.9.

Verba, pleno jure ſubſtituo filio meo, habent vim excludendi matrem per tacitam pupillarem, ſignificant enim in totum, integraliter, & ſine aliqua diminutione, præſ.39. lib.4.n.66.

Verbum perrigo, non importare extenſionem, & quando, pr. 35.lib.4.n.16.& n.24.

Verbum poſſe, pietatem & arbitrium ſignificat, pr.96.lib.5. num.37.

Verba, poteſtas, & licentia, arbitrium regulatum ſignificant, adjuncta autem verbo, volo, naturam mutant, pr. 188. lib.4.n.14.

Verbum, probatio, conditionaliter prolatum in materia filiationis extenditur, ad probationem præſumptam, pr.185. lib.4.n.30.

Verbum recognoſcere, in teſtamento adjectum propriè ſignificat, teſtatorem fateri ſe debitum, præſump.110.libro 4. num.40.

Verbum relinquo, nullo alio dato hærede, trahitur ad inſtitutionem, pr.141.lib.4.n.7.14.& ſeq.

Verba, relinquo, & lego, ſunt obliqua, nec ad hæredis inſtitutionem trahuntur, pr.20.lib.4.n.4.

Verba, ſi hæres non erit, quam interpretationem recipiant, pr.36.lib.4. n.25.

Verba, ſi quis, & quiſquis, licet ſint ſingularis numeri, ad plures tamen referuntur, pr.186.lib.4.n.9.

Verba, ſi deceſſerit in pupillari ætate, an ſint apta comprehendere vulgarem ſubſtitutionem, pr.34.lib.4.n.31.

Verbum, ſit, quo caſu veritatem denotet, præſum.9. lib.4. num.12.

Verbum ſpecialiter, pro expreſsè, & malè à ruino interpretatum in §.in legatis, num.22.l.ſi mihi, & tibi, de leg.1. pr.166.lib.4.n.14.& ſeq.

Verbum, videtur, ſignificat fictionem, pr.86.lib.4.n.12.

Verbum, videtur, ſignificat etiam præſumptionem, pr. 89. lib.4.n.12.

Verbum volo, ſignificat liberum & abſolutum arbitrium. pr.188.lib.4.n.13.

Verbum, volo, junctum infinito habet ſuſpenſionem quandam, & cum ſit præſentis temporis, reſoluitur in participium, & verbum ejuſdem temporis, & futurum reſpicit, pr.100.lib.4.n.11.

Verba, una cum, ſimultatem ſignificant, præſ.18. libro 4. num.31.

Verba ubi ad litis conteſtationem apta ſunt, talis animus eſſe præſumitur, pr.30.lib.2.n.2.

Verba ſententiæ vel decreti, etſi concipiantur in perſonam notarii, nomine tamen judicis cenſentur enunciata, præſ. 68.lib.2.n.14.

Verba notarii in inſtrumento contractus cenſentur verba partium, ibid.n.15.

Verba enunciativa in antiquis, non probant contra tertium, maximè in gravi præjudicio, ibid.n.18.

Verba judicis etiam impropriando ad jus ipſum referri debent, pr.67.lib.2.n.3.

Verba teſtatoris, ſtatuti, & alterius diſponentis, recipiunt interpretationem à ſubjecta materia, etiam circa proprium ſignificatum, qu.37.lib.1.n.13.

Verba aſſertiva principis præſumptionem quando faciant, pr.11.lib.2. per tot.

Verba poſitiva in exequutivis inſtrumenti, & contractus, non immutant eorum naturam, pr.35.lib.3.n.11.

Verba enuntiatiua alterius inſtrumenti, quomodo non probent enunciatum, niſi inter ipſos contrahentes, pr.33. lib.2.n.26.

Verba enunciativa prolata propter aliud in judicio, faciunt præſumptionem ad tertii favorem, præſump. 62. lib.2. num.7.

Verba enunciativa alicujus inſtrumenti mentionem facientia de dote, eam probant, pr.7.lib.3.n.10.

Verbis enunciativis Papæ credi de re aliena, donec aſtruatur contrarium, pr.11.lib.2.n.4.

Verbis rejectis, quando attendatur conjecturata voluntas, qu.26.lib.1.n.11.

Verbera illata à magiſtro diſcipulo ſuo, præſumuntur ad emendationem illata, & ob id injuriam non inferunt, nec pœna digna ſunt, qu.17.lib.1.n.13.

Veritas ſemper prævalet, eique cedunt omnia, qu. 31. libro primo, num.4. quo caſu cum fictione concurrat, quæſt.9. lib.1.nu.9.

Veritatem ſolam in foro conſcientiæ ſpectari, quomodo accipiendum, qu.79. lib.1.n.7.

Veriſimilitudo potentior, tollit minus potentem, qu.30.lib.1. num.3.

BIU Cujas

Vetuſtas vicem legis obtinet, præſ.131.lib.3.n.39.
Vexilla ſeu inſignia navibus impoſita, dominum demonſtrant, pr.64.lib.5.n.7.
Via magis tuta & qua utrique partium conſulitur, eligenda eſt, pr.34.lib.3.n.16.
Viam & modum amplecti quilibet præſumitur illum, quo actus ſuus valeat.pr.17.lib 2.n.7.
Vicarius Imperialis ex quavis generali facultate ſibi conceſſa, non poteſt auferre jus alteri quæſitum, pr.9.lib.1.n.11.
Vicario vel aſſeſſori conceſſa juriſdictio cumulativè accipitur, pr.18.lib.2.n.9.
Veriſimilia illa dicuntur, quæ plerunque & communiter evenerunt, pr.49.lib.6.n.12.
Verum & manifeſtum illud eſſe dicitur, quod lex ipſa præſumendo conſtituit, pr.3.lib.5.n.7.
Verum tacere, & falſum aſſerere paria ſunt, præſ.3.lib.5. num.59.
Veſtimentorum alia ſunt virilia, alia puerilia, alia muliebria, alia communia, alia familiaria, præſ.161.lib.4. n.1.2.8.9.10. & ſeq.
Veſtium nomine veniunt etiam tapeta, faſciæ curales, impiliæ, & cervicalia, pr.161.lib.4.n.15. Et veniunt quoque culcitræ, & veſtes, quæ ornatus gratia potius deferuntur, quàm quod corpus tegant, non veniunt autem vdones. ibid.n.17. Et venit tela, quæ pecline adhuc eſt, ſi modo prætexta eſt, ibid.n.22.
Veſtibus legatis, quæ ex præſumpta mente teſtatoris præſtanda ſint, pr.161.lib.4.nu.1. Quod præſumuntur legatæ tam ſericæ quam aureæ, & laneæ, & ſic deinceps, ibid. Secus ſi ſtaiuto cautum eſſet, ne mulieres ferrent veſtes aureas, & holoſericas, quia hæ non præſumerentur legatæ, ibid.n.24.
Veſtitus nomine veniunt veſtes laneæ, lineæ, ſericæ, & hujuſmodi pro qualitate & conditione, pr.157.lib.4.nu.18. Continentur etiam calciamenta, ibid.n.19.
Veſtes quas maritus honoris cauſa mulieri dedit, an præſumatur donaſſe, pr.12.lib.3.n.14.
Veſtimentorum ſigna, perſonæ qualitatem ſignificare.pr.64. lib.3.n.4.
Viam nemo præſumitur eligere, qua ſua diſpoſitio ſubvertatur, pr.4.lib.4.n.6.
Vicinus vel ſanguine conjunctus, an & quando præſumatur ſcire facta vicini vel conjuncti, pr.24.lib.6.n.1. & multis ſeq. per tot.
Vicinorum opinio multum prodeſt in filiatione probanda, non tamen concludenter id probat, ſed requiruntur alia adminicula, pr,24.lib.6.n.23.
Vicini præſumuntur ignorare actus momentaneos vicinorum, pr.24.lib.6.n.18.
Vicini furti crimine tenentur, idem de alio damno dato, vel homicidio, pr.31.lib.5.n.18. Fallit ibid.n.22.23.& ſeq.
Vicinus torqueri non poteſt ob id, quòd præſumatur ſcire delictum à vicino vel conjuncto perpetratum, pr.24.lib.6. num.45.
Vicinum habere malum magnum eſt malum, pr.83.lib.3.n. 10. malum æque ac morbum nocere noluit Cato. nu.11. bonum habiturum emptorem prædii ſui, proclamari juſſit Themiſtocles, nu.12.
Vicinis magis cognita eſſe, veriſimile eſt, quæ in vicino loco acta ſunt, quam remotis, qu.18.lib.1.n.14.
Vicinitas ſcripturarum qualis fuerit diſponentis voluntas indicat, qu.28.lib.1.n.20.
Vitricus & noverca non præſumuntur amare privignos, ſed eos odio proſequi & ideo non ſunt apud eos educandi, pr. 56.lib.6.n.24.& 25.
Victus verbum continet omnia quæ eſui, potui, cultuique corporis, quæque ad videndum homini neceſſaria, pr.157. lib.4.n.15.
Victum expreſsè non condemnando in expenſis, præſumitur judex abſolvere, pr.89.lib.2.n.1.
Videtur, verbum præſumptionem notare, pr.15.lib.3,n.3.& pr.132.n.6.& pr.99.lib.6.n.10.
Vidua iterum nubens ex bonis patris dotata præſumitur, pr. 15.lib.3.n.13.
Vidua intra annum luctus ex bonis mariti præſumitur acquiſiviſſe, pr.51.lib.3.n.14.
Vidua intra annum luctus, eandem quam in matrimonio caſtitatem præſtare debet, ibid.n.15.
Viduas difficilius quam virgines nubere conſueviſſe, pr.6.lib. 3.num.13.
Vidua cui fuit legatus à marito teſtatore vſusfructus, ſi ſteterit in viduitate non admittitur ad legatum, niſi præſtet cautionem quod non nubet, pr.110.lib.4.n.21.
Vidua non poteſt petere alimenta ab hæredibus viri, à quibus erant ſibi præſtanda, ſi aliunde ipſa eſt conſecuta alimenta, pr.189.lib.6.n.67.
Viduam fornicatricem præſumi etiam fuiſſe talem vivente marito, pr.32.lib.5.n.19. Contra ibid.n.21.& ſeq.
Viduitatem ſervare, & in viduitate vivere quid ſit remiſſ.pr. 187.lib.4.n.19.
Viduitatis in caſum, ſi alicui quid legatum fuerit, quando debeatur, pr.187.lib.4.per tot.
Villa tenetur rependere damnum ex incendio in ipſa villa commiſſo, ſi incendiarium pro noxa non dederunt, & quare, pr.31.lib.5.n.10. Tenetur etiam emendare & ſic rependere damnum ex furto illatum, ibid.n.2.
Villa una quando præſumatur alteri unita remiſſ.pr.80.lib. 6.num.7.
Vinculo duo non cenſentur, quando unum eorum eſt vitioſum, & nullius momenti, qu.39.lib.1.n.6. quæ contineantur & quæ non.
Vini appellatione quæ contineantur & qua non, pr.152.lib.4. n.3.& per tot.
Vini vel rei ſimilis mutuo ſuſceptæ, moram in reſtituendo nectens debitor tenetur ad intereſſe quantiplurimi, pr. 45. lib.3.n.1.
Vinum in dolio vendens, non præſumitur vendere dolium, pr.77.lib.3.nu.1. Attendendam tamen loci conſuetudinem, nu.4.
Vino legato, dolia legata non præſumi, ſecus de vaſis & cuppis, pr.77.lib.3.n.2.
Vino cum vaſis ſeu amphoris, vel cadis, ibique nullo vino exiſtente, ſed in doliis, an illud præſumatur legatum, & quid ſi teſtator legavit vinum in amphoris cum ibi non eſſet, ſed in venalibus, pr.152.lib.4.n.28. & 29.
Vino continetur omne, quod ex vinea natum vinum permanet, pr.125.lib.4.lib.4.nu.2. Et nunquid veniant etiam vaſa, quibus illud continetur, ibid.n.21. Et nunquid cenſeantur legata dolia & cuppuli, ibid.n.23.& 25.
Vino vbi manifeſtè apparet, quod non continentur nec comprehenduntur etiam vires nec cullei, ibid.nu.26.
Vino ſuavius utuntur Itali, Germani & Poloni, quàm frumento, pr.152.lib.4.n.1.
Vir poteſt generare uſque ad ſexageſimum ſuæ ætatis annum, mulier vero uſque quinquageſimum. pr.53.lib.6.nu.17. poteſt accuſare mulierem de adulterio, & non econtra, pr.78.lib.4.n.59.
Viro & muliere una ſimul morientibus præſumi prius deceſciſſe mulierem utpotè debiliorem, pr.50.lib.6.n.15.
Vir bonus & probatæ fidei reliquiſſe verè non præſumitur, pr.2.lib.5.n.19.
Viro nobili & dignitate ornato turpe eſt habere hæredem ex illicito coitu ortum: qui nobilitatis memoriam conſervare non poteſt, pr.79.lib.4.n.6.
Vir ſanctus procul à mendacio cenſetur, pr.94.lib.6.n.16.
Vir dives & ſenex mulierem juvenem & formoſam, etſi pauperem

BIU Cujas

perem sine dote ducere voluisse præsumitur, præs.6.lib.3. num.67.

Viro bono credendum est, pr.130.lib.3.n.29.

Virginitatem sponsa cum sponso, non nisi per matrimonium deperditam lex præsumit, pr.1.lib.3.n.50r

Virginitas & qualitas naturalis, quæ hominem sequitur, pr. 89.lib.6.n.2.

Virginitas in muliere an & quando præsumatur, pr.89.lib. 6.num.1.

Virginitatis probationem per ejus inspectionem fallacem esse, pr.90.lib.6.n.8.

Virgo reperta in habitu meretricio præsumitur meretrix, & ob id qui eam corrumpit non punitur pœna stupri, vel alia pœna qua solent puniri illi, qui injuriam virgini inferunt, pr.76.lib.6.n.13.

Viriolæ dicuntur annuli minores, pr.163.lib.4.n.8.

Virtutum species duæ, aliquæ naturales, aliquæ verò quæ opera & diligentia nostra acquiruntur. pr.4.n.3.

Vis præcisa quid sit, & quid conditionalis seu causativa, pr. 4.lib.3.n.36.

Visitare jussus personaliter, non potest per alium id facere.pr. 21.lib.2.n.24.

Vivens non dicitur habere hæredem, pr.70.lib.4.n.28. hæredem habere non potest, pr.130.lib.4.n.9.

Vivere is dicitur, qui in extremis vitæ est. de quo non est desperandum usque ad ultimum, pr.92.lib.6.nu.2.nemo præsumitur de vento, pr.71.lib.6.n.1.

Vita contemplativa est melior activa, pr.83.lib.4.n.17.contemplativa est melior activa, & ab ea non debet mulier retrahi ullo pacto, pr.189.lib.4.n.93.

Vitæ integritatem non excusare in præjudicium tertii, quomodo intelligendum, pr.141.lib.3.n.16.

Vitium patens, & visibile, in quo differat à latenti, qu.99. lib.1.n.21.

Vitium paternum quando & quomodo in filios præsumatur descendere & continuare, pr.33.lib.5.n.1.& per tot.

Vitium litigiosi non contrahitur per solam supplicationem principalem cum suis limitationibus, usque ad n.6.præs. 97.lib.2.litigiosi interrumpit præscriptionem.& facit, ut eadem à possessione non possit eam recuperare, n.55.

Vitium & ut annulletur instrumentum alienationis factæ, n.56.& quando ista non procedant, pr.97.lib.2.n.58

Vlpianus tempore Papiniani floruit sub Septimio Severo, & vna cum Paulo ejusdem Papiniani assessor fuit, præs.37. lib.4.n.19.

Ullus, dictio nunquam affirmativè ponitur, sed subjunctivè, pr.1.lib.4.n.5.

Una & eadem in causa, una uni, alia alteri; placet judici sententia, qu.1.lib.1.n.24.

Unionis duarum Ecclesiarum solemnitatem præsumi cursu decennali, existente in possessione eo qui unionem allegat, contra prælatum negantem, eamq; solemniter factam, pr.132.lib.3.n.49.

Unione in beneficiorum requisitam solemnitatem cursu temporis adhibitam præsumi, pr.132.lib.3.n.76. Ecclesiarum, & ordinum collatione, temporis ob diuturnitatem, scriptura præsumitur interveniisse, pr.132.lib.3.n.89.

Universitas minori æquiparatur,& præsumitur per errorem fecisse actum quem facere non debebat.pr.23.lib.6.n.20.

Universitas sua natura recipit augmentum & diminutionem, pr.45.lib.6.n.6.

Universitatis quæ sunt non possunt dici singulorum, præs.11. lib.4.n.17.

Vocatio duplex directa & fideicommissaria, pr.201.lib.4. n.4. Directa conjecturis nisi sint valdè urgentes non inducitur, ibid.n.5. Fideicommissaria transmissioni æquiparatur, & uti illa inducitur, ibid.n.6.

Vocatus in judicium non veniendo, judicem contemnere præsumitur, præsumpt.91.lib.2.num.15.

Voci vivæ plus credi, quam mortuæ, pr.51.lib.2.n.13.

Voce sua, quod quis dilucide protestatus est, indignum est in eundem casum, proprio posse testimonio infirmare, pr.1. lib.3.n.36. Quod tamen in foro conscientiæ non procedere asseritur, n.41.

Voluntas & potestas sunt duo præcipua in quavis hominis dispositione, pr.198.lib.4.n.n.1.

Voluntas magis quàm verba est inspicienda in omnibus dispositionibus, præcipuè in fideicommissis, pr.23.lib.4.n.3.

Voluntas semel expresse declarata durare præsumitur, pr.99. lib.6.n.49.

Voluntas declaratur etiam ex actu nullo & invalido, præs. 167.lib.4.n.12.

Voluntas ut verbis ita & facto declaratur, pr.36.lib.3.n.9.

Voluntas nominis obscura, non minus factis quàm verbis significatur, qu.28.lib.1.n.6.

Voluntas sine potestate nil operatur, pr.6.lib.3.n.33.

Voluntas coacta propriè non dicitur voluntas, qu.14.lib.1. num.8.

Voluntas præsumpta, quando prævalet proprietati sermonis, qu.26.lib.1.n.6.

Voluntas disponentis dicitur regina & domina, quia verbis & proprietati sermonis dominatur, ibid.n.8.

Voluntas in mente retenta,an & quando aliquid operetur, ibid.n.13.14.& 15.& pr.67.lib.4.n.15.

Voluntas non solemnis, non est voluntas, lege nimirum eam annullante, qu.80.lib.1.n.30.

Voluntas patris dividentis bona inter filios, sequenda est, pr. 118.lib.3.n.2.

Voluntas testatoris manifesta dicitur illa, quæ conjecturis probatur, qu.36.lib.1.n.5.

Voluntas testatoris manifesta dicitur illa, quæ conjecturis probatur, qu.36.lib.1.n.5.

Voluntatem magis ex facto quàm verbis declarari, qu. 19. lib.1.n.1.

Voluntatem contrahentium quàm verba potius spectari debere, quomodo accipiendum, qu.26.lib.1.n.7.

Voluntatem disponentis quando judex interpretetur, ibidem num.17.

Voluntatis mutatio vel correctio non præsumitur, sed potius creditur quis permanere in ea sententia adhuc,in qua semel fuit, pr.37.lib.6.n.1.& seq. vsque ad n.35.& pr.1. lib.1.n.11.& pr.80.lib.eod.num.487. & pr.64.lib.6, num.9.& præs.56.lib.3.num.9.& pr.24.lib. 1. n.11. mutatio quando præsumatur d.præs.37.lib.6.nu.35. & 40.48.37.& seq.& pr.176.lib.4.num.7. mutatio non præsumitur ex intervallo, sed continuata censetur, pr.39. lib.4.n.45,

Voluntatem fuisse mutatam asserens probare debet, pr.165. lib.4.num.2.

Voluntatis mutatio non præsumitur, quando nullum extat intervallum inter unam & alteram dispositionem,ibid.n. 4.divisio fieri non debet, præs.54.lib.4.n.15.

Voluntas morte finitur, pr,40.lib.4.n.6.

Voluntas expressa anteponitur præsumptæ, pr.87.lib.4.n.2.

Voluntas illa dicitur satis expressa, quæ ex jam dispositis colligitur, pr.67.lib.4.n.16.

Voluntas tacita non est sufficiens ad tollendum testamentum, & directam institutionem, secus in adimendis legatis, pr.60.lib.4.n.57.

Voluntas ultima, quia ab vnius tantum animo pendet, ab eo solo revocari potest, pr.89.lib.4.n.89.

Votum si fuit factum Ecclesiæ de aliqua mensura intelligitur de minima, pr.84.lib.6.n.19.

Votum incertum interpretamur in minus gravamen, quamvis agatur de utilitate, pr.2.lib.5,n,47.

Urbs propriè dicitur quæ muris cingitur, pr.126.lib.4.n.3.

BIU Cujas

Usufructuarius an & quando teneatur solvere æs alienum à testatore relictum, pr.143.lib.4.n.1.& 2.& seq.

Usufructuarius quando non teneatur, d.pr.143.lib.4.n.5. 6.& seq.usque à n.12.

Usufructuarius an teneatur solvere æs alienum ex bonis propriis, an verè hæreditariis, d.pr.143.n.13.& seq.

Usufructuarius habet jus utendi & fruendi alienis bonis, salva rerum substantia. pr.139.lib.4.n.40.

Usufructuarius verus facit fructus suos, an & teneatur reddere rationem administrationis, pr.139.lib.4. num.30. & seq.

Usufructuarius si vendit usumfructum, præsumitur vendere commoditatem eius, non autem ipsum usumfructum, qui vendi non potest, pr.4.lib.6.n.15.

Ususfructus dicitur esse in rebus vel in juribus, præf. 139. lib.4.n.15.

Ususfructus cohæret personæ, & ab ea separari non potest,& dicitur quid personale, pr.159.lib.4.n.16. Et quando naturam alimentorum assumere posit, & sic videatur relictum personæ alimentorum nomine,& sic dicatur annam legatum, ibid.n.19.

Ususfructus ex quibus rebus constituatur, an ex bonis feudalibus emphyteuticis, &c. pr.142.lib.4.n.4.& seq.Et ex quibus rebus legatus præsumatur,d.pr.142.n.1.& sequ. Quando ipsum jus ususfructus & quando fructus tantum præsumantur relicti, pr.135.lib.4.n.1. & seq.per tot.

Ususfructus solus an & quando præsumatur legatus,non autem ipsa proprietas, pr.134.lib.4.n.1.& seq.per tot.

Ususfructu omnium bonorum legato censeri etiam legatum nominum debitorum usumfructum, pr.142.lib.4.n.17. & sequ.

Ususfructus civitati relictus extinguitur spatio centum annor. pr.49.lib.6.n.10.

Usufructus si sit legatus duobus, nempe seni & adolescenti, ob falcidiæ detractionem computatio fieri debet de toto secundum ætatem adolescentis. pr.46.lib.6.n.31.

Usufructu rei legato, an & quando etiam proprietas ipsius rei legata præsumatur, pr.133.lib.4.n.1.& seq.per tot.

Usufructu omnium bonorum uni legato, alteri vero usufructu domus.mortuo usufructuario domus, illius ususfructus accrescit usufructui omnium bonorum, non autem defertur hæredi, pr.140.lib.4.n.37.

Ususfructus vitam restricit usufructuarii, & ea finita extinguitur, pr.51.lib.2.n.68.& pr.130.lib.4.n.5.

Ususfructus ad hæredes non transmittitur,pr.47.li.3.n.12. acquisitio habet causam successivam, pr.29.lib.3.n.95.

Usumfructum bonorum adventitiorum filium habere permittens pater donare velle præsumitur,pr.29.lib.3.n.87. Adhibita tamen distinctione, n.88.89.91.& seq.

Usumfructum rei mulier dotis nomine tradens, jus ususfructus marito concessisse præsumitur, quod solu.matri. restituatur, pr.9.lib.3.n.5.

Usumfructum legans maritus vxori, & alienationem prohibens. proprietatem cur præsumatur reliquisse, præf. 35. lib.3.n.18.

Usura id omne est quod sorti accedit, præf.122.lib.3.n.53. & pr.120.n.4.

Usura est, rem meliorem pro deteriore accipere, ibid.n.56.

Usura directo in mutuo, in aliis contractibus per indirectum committitur, pr.123.lib.3.n.1.

Usuræ etiam appellantur illæ, quæ dotis nomine præstantur in alimenta mulieris, pr.25. lib.3.n.3.

Usurarum lucrum inhonestum est. & odiosum, pr.9. lib.3. num.11.

Usurarum unica præstatio non sufficit ad obligationem, pro futuro tempore inducendam, pr.131.lib.3.n.85.

Usuras dotis pacto expresso promissas, censetur remisisse genet,si toto vitæ suæ tempore non petierit,pr.25.lib.3.n.11.

Usuras secus, si ob aliquam causam, toto vitæ tempore non exegerit, n.11.

Usuras dotis sibi debitas,censetur remisisse gener, recipiendo sortem absque protestatione de iis consequendis,ibid.n.13.

Usurarius contractus lege divina & humana damnatur, pr.112.lib.3.n.3.

Usurarius contractus quando potius, quàm justus præsumatur, ibid.n.5.Et quæ præsumptiones requirantur, n.6.

Usurarius & fœneratitius contractus censetur factus ab iis quos lex animum non contrahendi habuisse præsumit, pr.122.lib.3.n.44.

Usurarius præsumitur contractus ob læsionem provenientem ex quantitate pensionis, pendente tempore de revendendo, ibid.n.49.

Usurarius contractus arguitur ex læsione in prætii quantitate cum pacts de revendendo, num.52.

Usurarius præsumitur contractus, si in pacto de revendendo impensa quæ ad emptorem spectat, & locatorem,imponatur venditori & conductori, n.57.

Usurarius quot habet limitationes aliquot casibus, num.59. & 60.

Usurarius præsumitur contractus, si cum pacto de revendendo adjectum sit ab emptore, ut nisi usque ad certum tempus non dissolveretur, pr.122.lib.3.nu.69.præsumptio an tamen sola sufficiat, & in quibus, ibid.n.70.& seq.

Usurarius contractus ex quibus aliis conjecturis arguatur passim, d.pr.122. examinat, n.72.73.n.115.nu.55.61. 62.64. &c.

Usurarium & fœneratitium contractum detegendum, una non sufficit præsumptio, pr.122.lib.3.n.7. Imo quod nec duæ, nu.31.

Usurarium inter contractum, & contractum illicitum, non tamen fœneratitium differentia est, ibid.n.15.

Usuras extorquens, non sine dolo id facere potest, pr.3.lib.5. nu.98. permissas esse affirmans, & peccatum non esse eas exercere pertinaciter defendens, hæreticus præsumitur, pr.6.lib.5.n.11,

Usurarius nemo est ab origine, & ideo retro non præsumendus talis, pr.2.lib.5.n.43. Et nunquid stante constitutione quod omnia instrumenta usurarii præsumantur usuraria, si aliquis sit usurarius de præsenti, omnia instrumenta, quæ retro fecit, præsumantur usuraria, ibid.n.44.

Usurarius ad dicendum testimonium, peractum, peracta pœnitentia an & quando admittatur, pr.32. lib...nu.41. & seq.

Usus non recipit divisionem, pr.162.lib.4.n.27.

Utendi & fruendi impedimentum præstare, cum quid facti sit non præsumitur, pr.86. lib.3.n.3.

Utilius videri debet, quod honestius est, pr.51.lib.3.n.3.

Utile per inutile non debet vitiari, pr.78.lib.4.n.54.

Vulnerans consanguineum vel affinem non præsumitur animo occidendi vulneraße, pr.40.lib.5.n.15.

Vulnerantis animus conjecturis & indiciis perscrutari potest, an occidere voluerit,pr.40.lib.5.n.3. Qui enin gladium astrinxit, occidendi animum habuisse præsumitur,ibid.n. 4. Qui autem clava vel lapide percussit, occidendi animum non præsumitur habuisse, ibid. n. 5. Idem in eo qui parvo cultello vulneravit, ibid.n.8.

Vulnerare vel occidere voluisse præsumitur,qui se præparavit ad vulnerandum vel occidendum, pr.3.lib.6.n.13.

Vulnera reperta ad mensuram gladii rei inculpati indicia sunt ad torturam sufficientia, qu.89.lib.1.n.137.

Vultus aspectusq; sola mutatio non facit indicium ad torturam, & ex qua ratione, qu.89.lib.1.n.72.& 73.

Vulnerati assertioni statur, quod non fuerit ab accusato vulneratus, pr.5.lib.5.n.16.

Vulneris vel percussionis reiteratio non præsumitur, pr.14. lib.6.num.6.

BIU Cujas

Uxor in favorabilibus continetur nomine familiæ: secus in odiosis, pr.88.lib.4.n.6.

Uxor dicitur socia mariti humanæ ac divinæ domus, pr. 15. lib.5.n.3.

Uxor dicitur una caro cum viro ad sacramentum ac vinculum matrimonii, non autem dicitur conjuncta ei sanguine, & non dicitur ejus proxima, sed affinitatis principium, pr.89.lib.4.n.63,

Uxor an dici possit conjuncta persona marito, præs.124.lib. 4.num.6.

Uxor præter operæ carnis non censetur sub potestate mariti, sed sub potestate patris, pr.18.lib.5.num.43.

Uxor si inscio vel reluctante marito pernoctavit, an adulterium commisisse præsumatur, pr.41.lib.5.n.23.& seq.

Uxorem à viro occisam esse, ex quibus conjecturis præsumatur, pr.15.lib.5.nu.5.& seq.per tot.

Uxori repudium fraude is præsumitur misisse tempore mortis, qui vivens mittere potuit, pr.8.lib.6.nu.2.

Uxor quando præsumatur alimentaria tantum, licèt usus fructus ei legatus sit, pr.140.lib.4.nu.12.& seq. usque ad num.18.inclusive.

Uxori an & quando alimenta vel usumfructum testatur reliquisse præsumatur, filiis hæredibus institutis, pr.139. lib.4.per tot. an & quando usumfructum vel alimenta tantum præsumatur reliquisse testator hærede extraneo instituto, d.pr.140.lib.4.nu.2.& seq.per tot. vide etiam supr.in verbo Testator.

Uxor cui titulo legati relictus est usus fructus, post ejus mortem instituto extraneo, quo remedio consequatur legatum, ex quo ea vivente nullus extat vere hæres, qui hæreditatem adiverit, pr.141.lib.4.n.41.& seq.

Uxor qui reliquit testator usumfructum donec vixerit, & post ejus mortem instituit extraneum, quomodo hoc sit interpretandum, d.pr.141.n.28.29.30.33.35.& 41.

Uxor quid consequatur, quando maritus nullis penitus hæredibus institutis, vel substitutis, sed post mortem ipsius vxoris usumfructum ei reliquit, pr.141.lib.4.n.1.

Uxor & quid si eam instituerit quandiù vixerit, nu.2.& 5. vel si eam reliquit dominam bonorum, n.6.

Uxori donata præsumuntur contemplatione ejus donata, cui conveniunt res ipsæ donatæ, pr.112.lib.4.n.9.

Uxor si amovit res mariti, non præsumitur id furtim fecisse, sed ut causa hypothecæ nomine suæ dotis bona illa apud se haberet, pr.2.lib.5.n.13.

Uxor præsumitur potius subtraxisse furtive res mariti quàm quod illas quæsierit ex adulterio, præs.2.lib.5.n.28.

Vxor si reliquit marito his verbis. Lego 100. de bonis meis, non præsumitur legasse animo compensandi cum lucro dotis ex dispositione statuti, pr.109.lib.4.n.51. Secus si dixisset, Lego super bonis meis, ibid.n.52. Si autem reliquit animo compensandi, intelligitur etiam si factum fuisset pactum de dote lucranda, ibid.n.41.

Vxor si reliquit legatum marito, quod non est permansurum apud ipsum vivum, quippe qui gravatus esset alteri restituere non præsumitur reliquisse animo compensandi, pr. 109.lib.4.n.53. Idem quando constat conjecturis vxorem legasse ipsi marito animo non compensandi, ibidem num.54.

Vxor si aliquid reliquit marito, cur ex dispositione statuti acquiritur pars dotis, nunquid animo compensandi reliquisse præsumitur, pr.109.lib 4.n.35.36.& 37.

Vxorem ducere jussus non potest per procuratorem eam ducere, ut scilicet matrimonii substantia fundetur in procuratore, pr.92.lib.6.n.8.

Vxores duas qui palam duxit de hæresi est suspectus, præs.6. lib.5.n.37.

Vxor, quæ diu steterit sterilis, & diverit à viro, & aliquot post dies reversa filium genuit, & domi peperit, ex proprio viro illum genuisse præsumitur, pr.52.lib.6.n.14.

Vxor testatoris si fuit substituta, excluditur à filiis grauati in conditione tacita positis, pr.89.lib.4.n.117.

Vxor quod acquirit, non acquirit marito de jure quemadmodum patri filius, pr.26.lib.3.n.14.

Vxor, etiam putativa de adulterio accusari potest, præs.51. lib.3.n.6.

Vxor an pro marito reddere testimonium possit, licèt sit honesta, præs.51.lib.2.n.22.& seq.

Vxor præsumitur scire facta mariti, pr.27.n.3.

Vxor interfecta, præsumitur occisa à marito, ibid.n.6.

Vxor in eodem instrumento se obligans cum marito, non tenetur nisi quatenus in ejus utilitatem versum est, pr.22. lib.3.n.2.

Vxorem permittentem bona sua possideri & administrari à marito, non dotis nomine, sed ex contractu innominato potius concessisse, pr.39.lib.3.n.2.

Vxoratus non accipitur ad sacros ordines, nisi uxor ipsius promittat perpetuam continentiam, pr.56.lib.6.n.10.

Z

Zithum non venit appellatione vini, præs.152.lib.4.n.4. Et quid sit, & quomodo conficiatur, ibid.n.5.

FINIS.

BIU Cujas

BIU Cujas

D. JACOBI

MENOCHII, I. C.

PAPIENSIS,

REGII, DUCALISQUE SENATORIS,

AC

REDITVVM EXTRAORDINARIORVM REGIÆ MAIESTATIS CATHOLICÆ, Præsidis Mediolanensis, Divini atque Humani juris scientia peritissimi,

De Præsumptionibus, Conjecturis, Signis, & Indiciis.

LIBER PRIMUS.

SVMMARIA.

1 *Præsumptionum, conjecturarum, signorum & indiciorum doctrinam è multis judicii partibus præcipuam esse.*
2 *Probatione lites & controversias carere non posse.*
3 *Probationem solam Oratori necessariam existimavit Quintilianus lib. 5. Instit. orator.*
4 *Probationes solas esse, quæ in causis definiendis primas obtinent.*
5 *Probationis species duæ, artificialis & inartificialis.*
6 *Probatio inartificialis quæ.*
7 *Probationes inartificiales, vel artis expertes, quare dicantur.*
8 *Probatio artificialis quæ.*
9 *Probatio artificialis quomodo differat ab inartificiali.*
10 *Probationis artificialis munus esse Oratoris non Iurisconsulti.*

PRÆFATIO.

DE Præsumptionibus, Conjecturis, Signis, & Indiciis verba facturi: eaque quàm diligentissimè poterimus, pertractaturi: è re fore existimavimus, prius aliqua præfari, quæ cæteris viam, alioqui perobscuram & difficilem aperire & commonstrare possunt. Scimus enim è multis
1 judicii partibus illam * esse, doctissimorum sententia, præcipuam & maximè necessariam, quæ in probationibus juris{q}; proprii confirmatione versatur. Nulla enim lis, nulla * disceptatio, nulla demùm controversia probatione carere potest quamvis cæteris
2 partibus possit. Quæ enim in judicium vocantur, de quibus judici cognoscendum ac judicandum est, de his aliter, ut volumus, statuere is non potest, quàm si effectum sit, ut de ea re illi liqueat, id est, quàm sibi probatum sit, ita esse, ut intendimus. Quocirca rectè antiquorum Rhetorum errorem reprehendit *lib.* 1. *Rhetor.* Aristoteles, quod probationes, quæ solæ ad artem ipsam, id est ad fidem faciendam, pertinent, prætermiserint: additamenta verò, hoc est, parvam quandam particulam conscripserint. Et Fabius *lib.* 5. *Instit. oratoria. cap.* 1. existimavit solam probationem
3 * oratori necessariam esse, cùm alia omnia nonnunquam sine detrimento abesse possint. Sed & hoc apertius apud M. Tullium *lib.* 2. *de oratore.* M. Antoni. affirmavit cùm dixit: *Nam hoc necesse est, ut is qui causam nobis adjudicaturus sit, aut inclinatione voluntatis propendeat in nos, aut defensionis argumentis adducatur, aut animi promotione cogatur. Sed quoniã illa pars, in qua rerũ ipsarũ explicatio ac descriptio posita est, videtur omnem hujus generis quasi doctrinam continere, de ea primùm loquemur.* Atque ita incipit M. Tullius de probatione verba facere. Est ergo quod Aristotel. Ciceronis ac Fabii sententia concludamus, solas ipsas
4 probationes * eas esse, quæ in causis definiendis pri-
5 mas obtinent: Porrò * probationis duæ sunt species Inartificialis una: Artificialis altera. Quod Aristoteles *in primo Rhetor.* & Cic. *in Topicis*, & Fabius *lib.* 5. *instit. orator. cap.* 1. & ex nostris Franciscus Duarenus *lib.* 1. *disput. anniversar. cap.* 27. non ineleganter annotarunt. Probatio inartificialis illa * est, quæ ab aliquibus
6 directa probatio, id est vera & propria appellatur. Nam in hac nominatim, sine oratoris, vel Jurisconsulti arte, reperitur, quod intendimus. Et
7 Aristoteles ipse, hujusmodi probationes artis * expertes ob id vocat, quod nostra opera non oriuntur. Non enim vel ab oratore, vel à Jurisconsulto excogitantur: sed extrinsecùs assumuntur. Requirunt tamen & Oratoris & Jurisconsulti artificium, dum in judiciis deducuntur, & tractantur. Quare Aristoteles *in fine libri primi Rhetor.* & cum eo Cicero *in partitio. orat. in Topicis. & lib.* 2. *de orat.* ac Fabius *lib.* 5. *instit. orator. cap.* 1. accuratè docent quomodo in judiciis de legibus, testimoniis, tabulis,

BIU Cujas

quæstionibus, jureiurando, & reliquis probationibus inartificialibus agendum sit, quaque arte sint ea tractanda: quod & nostri Jurisconsulti abundè non uno in loco præstiterunt. Artificialis verò probatio
8 † illa est, quæ tota in arte consistit, & versatur: auctores sunt Aristoteles *lib. 1. Rhetor. cap. 1.* & Fabius *lib. 5. Instit. orator. cap. 8.* Nam aliquibus positis, inde Oratoris, vel Jurisconsulti ars & prudentia est, videre quæ inde, veluti quædam consequentia, trahuntur. Etsi enim vel instrumentis, vel testibus unum contineatur: attamen inde ex eo aliud trahi potest ad actum unum probandum. Unde artificiosa hæc
9 probatio ab ea inartificiali † distat, quod in hac ipsa inartificiali non est laborandum ad eam inueniendam, cùm à causa, atque à reis deferatur, solùm igitur Orator, vel Jurisconsultus eam artificiosè deducere & tractare habet. In illa verò artificiali non sufficit cogitare, quomodo tractari debeat, sed etiam opus est eam inuenire. Id quod *lib. 2. de Oratore*, Ci-
10 cero scriptum reliquit. Quod sanè munus † & officium Oratoris est præcipuum. Sic etenim Cicero *in Topicis* scriptum reliquit. *Admonet hic locus, ut quæratur: quid ante rem, quid cum re, quid post rem euenerit. Nihil hoc ad jus. Ad Ciceron. (inquiebat Gallus noster) si quis ad eum tale quid retulerat, ut de facto quæreretur.* Hæc Cicer. Quod si Jurisconsult. de his respondebat, Oratoris personam, non Jurisconsulti sustinebat: sicuti doctè animadvertit Duarenus *in lib. 1. disput. anniversar. cap. 41.* Nisi etiam dicamus Jurisconsultos non consueuisse de his quæstionibus, quæ facti sunt, respondere: sed de earum qualitatibus. Ita quidem locum Ciceronis *in Topicis* exposuit ibidem Boërius, cùm dixit: *Præcipuum quidem Oratoris munus esse planum conjecturis facere, an aliquid factum sit, vel non sit: sed tamen facti quæstione proposita, qualenam hoc factum, quidque ejus ratione constituendum sit Jurisconsult. respondere debet.* His expositis, paucis nunc enumerabimus explicabimusque inartificialis probationis species: mox accuratè tractabimus, (ut instituti nostri ratio postulat) de ipsa artificiali.

QVÆSTIO I.

Probationis inartificialis species quæ, & de illis singulis brevis, egregia tamen explanatio.

SVMMARIA.

1 *Probationis inartificialis quinque species secundùm Aristot.*
2 *Probationis inartificialis plures species secundùm Ciceronem.*
3 *Probationis inartificialis species sex secundùm Fabium Quintilianum. Quæ partitio approbatur. ibid. nu. 4.*
5 *Aristoteles & Cicero, quomodo possint excusari, quod inter probationum inartificialium species collocarint leges.*
6 *Probatio seu fides quæ testibus fit, cæteris excellit.*
7 *Testes sunt personæ, testimonia sunt dicta & attestationes ipsarum personarum.*
8 *Tabulæ quæ instrumenta appellantur qua significatione hoc loco capiantur. Et quales illæ debeat esse, n. 9.*
10 *Instrumenti verbum generale est, significans id omne quo res instruitur.*
11 *Instrumentorum appellatione continentur testes. Minus tamen propriè testimonium. 12.*
13 *Probationis species quæ per instrumenta fit, privilegiata cur dicta sit ab aliquibus.*
14 *Præjudicia quæ sint.*
15 *Præjudicare quid sit.*
16 *Præjudicium quid sit secundùm Asconium.*
17 *Præjudicium in tribus versatur secundùm Fabium.*
18 *Præjudicium apud Rhetores: & Iurisconsult. dicitur exemplum.*
19 *Præjudicium, Veneti lingua materna, quomodo vocitet.*
20 *Præjudicia inferiorum judicum levem faciunt probationem, & quæ sit ratio.*
21 *Error unius, errandi occasionem alteri præstare non debet.*
22 *Actum quid Romæ fuerit spectandum non est, sed quod agi fierique debuit.*
23 *Recedendum non est à recepta Doctorũ opinione, tametsi contra eam judicatum aliquando fuerit.*
24 *Vna & eadem in causa: una uni, alia alteri, placet judici sententia.*
25 *Iudicatum, id est, de quo sententia lata est, aut interposita decretum.*
26 *Iudicata appellat Aristoteles contraria.*
27 *Præjudicia supremi principis, vel eorum qui principis loco judicant, judicaturis exemplum quod sequantur præbent.*
28 *Præfectus prætorio supremam apud principem potestatem obtinet.*
29 *Præfectus prætorio, in quo differat à principe supremo.*
30 *Præjudicium in eadẽ causa consideratur duobus modis.*
31 *Præjudicium quod de eadem causa fit, quomodo soleat considerari.*
32 *Iusjurandum quid sit secundum Ciceronem.*
33 *Iusjurandum quid sit secundum Baldum.*
34 *Iurisjurandi species quatuor.*
35 *Iuramentum an propriè sit probatio.*
36 *Iuramentum verè & propriè probationem esse communis est, & magis recepta sententia.*
37 *Confessio omnium probationum maxima est.*
38 *Iuramentum triplex, voluntarium, judiciale, & necessarium.*
39 *Rumor seu fama quid sit*
40 *Fama secundum Bart. quid sit.*
41 *Famam à rumore differre sunt qui existiment. Quod tamen negat Fabius Quintilianus & Valla, n. 42.*
43 *Rumor apud Iurisconsultos quis dicatur.*
44 *Fama à fide dignis, certisque personis originem habet.*
45 *Tormenta seu quæstiones sunt cruciatus corporis, quibus per verberati & torti confessionẽ, rei veritas cruitur.*
46 *Tormenta & cruciatus immodicos, falsa pro veris ostẽdisse, usu compertum est.*

QVÆRO primò, quæ sint probationis inartificialis species? Est hac in re varia Rhetorum enumeratio, Aristoteles *lib. 1. Rhe-*
1 *tor. capite 15.* quinque esse scriptum reliquit: † nempe leges, testimonia, tabulas, quæstiones, & jusjurandum. Marcus Tullius *libro 2. de Oratore*, ex sententia M. Antonij Oratoris eloquentissimi, quem loquentem
2 introducit, multò plures † his verbis enumerat, *Ad probandum autem duplex est Oratori subjecta materies, una rerum earum, quæ non excogitantur ab Oratore: sed in re positæ, ratione tractantur, ut tabulæ, testimonia, pacta, convẽta, quæstiones, leges, senatusconsulta, res judicata, decreta, responsa, & reliqua, si quæ sunt, quæ non ab oratore pariuntur, sed ad Oratorem à causa, atque à reis deferuntur.* Hæc Cicero. Verùm
3 Fabius *libro 5. institut. oratoria. capite 2.* sex † solùm enumerat species hujus inartificialis probationis: nec his admisçet leges. Ita enim ait ille. *Ex illo priore genere sunt præjudicia, rumores, tormenta, tabulæ, jusjurandum, testes, in quibus pars maxima contentionum forensium consistit.* Hactenus Quintilian.

Cujus

BIU Cujas

4 Cujus quidem partitio & † mihi probatur, & juri nostro maximè convenit. Cùm enim leges non enumerat inter has probationis species Fabius, rectè visus est animadvertere, leges non esse probationes, sed definitiones, sententias atque ita terminationes, quibus negotium ipsum, cujus causa inducuntur probationes, definitur atque terminatur. Excusari † quidem possunt Aristoteles & Cicero, quod
5 inter species probationum inartificialium collocarint leges: cùm probationes esse illi intellexerint, quibus causarum patroni judices in suas ducant sententias. Contendit Milo judices liberare se oportere, etsi Clodium occiderit, cum ut seipsum tueretur, eum interfecerit. Jure hoc se petere probat Milo, quod lex etiam ipsa naturæ concedit sui tutelam ac defensionem, & si adversarius insidiator occidatur. Lex illa Milonis petitionem legitimam esse probat. Hæc tamen probatio, verè probatio, & apud Jurisconsultos præcipuè non est. Hac itaque omissa, reliquas meliore tamen ordine explicemus. Testes priore loco hic recenseo inter probationis
6 inartificialis species, quòd probatio † seu fides, quæ testibus fit ceteras excellat. Est enim alijs efficacior;
7 *c. cum Ioannes. de fide instrum.* sunt testes * personæ ipsæ, testimonia verò sunt dicta, & attestationes ipsarum personarum. *l. 1. & l. 3. §. idem diuus. ff. de testib. & l. solam. C. eo. & l. instrumenta. C. de proba.* Non persequor reliqua, cum extent integri & tituli & Commentarii, quibus testium & attestationum materies
8 abundè explicatur. Tabulæ, quæ à nostris † instrumenta appellantur, hoc loco pro solemnibus illis chartulis à tabellione, qui ita scribendi è publico facultatem habet, conscriptis sumuntur. Quæ sanè
9 chartulæ ita † esse debent, ut rem dubiam iudici aperiant, ac claram lucidamque faciant, atque causam instruant, *c. forus. §. causa. de verb. sig.* Non enim est
10 ignorandum instrumenti † verbum esse generale, sig-
11 nificans id omne, quo res aliqua instruitur, *l. notionem, §. instrumentorum de verb. sig.* Hinc & testes † hac appellatione continentur, *l. 1. ff. de fide instr.* Quan-
12 quam minus propriè † testimonia instrumenta sint: sicuti interpretes fere omnes *in rub. extra de probat.* aduersus Alciat. *in d. §. instrumentorum*, annotarunt.
13 Hanc autem probationis speciem † priuilegiatam aliqui ob id dixerunt, quod mortuo & (ut eorum verbis utar) pelli mortuæ fides adhibeatur. Quorum traditio si vera esset, idem esset dicendum de attestationibus illorum testium, qui iam in humanis esse desierunt. Nam & illa soli chartulæ inhærent. De instrumentis, eorumque solemnitate & fide, integri extant tituli, quamobrem non immoror amplius.

14 Præiudicia † sunt res antè iudicatę. Est enim præ-
15 iudicare † antè iudicare, quod Fabius *libro 5. instit. oratoria. cap. 2.* & Budæus *in annotat. Pandectarum*,
16 scripserunt. Et ex sententia Asconii, † est præiudicium, res, quæ cum statuta fuerit semel, adfert iudicaturis exemplum, quod sequantur. *Præiudicium* (inquit Fa-
17 bius) *in tribus versatur, vel circa parem, similemque causam, vel circa eandem causam, vel de eadem causa. Circa parem similęque causam versatur, cum alias simili in causa, lata fuit sentent.* Apud Rhetores, ac etiã
18 apud Jureconsultos appellari † solet exemplum, *l. nemo, C. de sent. & interloc. omn. iudicum.* & egregiè Jurisconsultus *in l. imperatores, C. de priuileg. cred.* Veneti
19 lingua materna, † *caso seguio*, appellant. Præiudicia
20 hæc, si inferiorum iudicum sunt, leuem † probationem faciunt: tum quia (ut dixit Fabius) leui dissimilitudine euitari possunt, tum etiam quia exemplis his non esse iudicandum Justinianus noster statuit, *in d. l. nemo, C. de sent. & interloc. omn. jud.* non enim
21 unius error † occasionem errandi alteri debet præ-
22 stare. Nec (ut dici solet) spectandum est, † quid actum fuerit Romæ, sed quod agi fieriq; debet, *l. sed licet, ff. de offic. præsid.* & scribit Coras. *lib. 2. Miscel. iuris, cap. 5. nu. 3.* Quocirca rectè admonuit Neuiz. *lib. 5.*
23 *syluæ nup. num. 62.* à recepta Doctorum † opinione recedendum non esse, tametsi contra eam iudicatum aliquando fuerit: cum vel dolo, vel potius imperitia, quam ratione recta, ita pronunciatum cre-
24 datur. Hinc videmus de eadem penè † causa, unam uni, alteram alteri iudici sententiam placere, *l. nam & si parentibus, §. filius. ff. de inoffi. testam.* & egregiè *in l. denunciasse, §. quæritur, ff. ad l. Iul. de adult.* Bald. *con.* 334. *Præmittendum est ad euidentiam lib. 2.* & Crauet. *consil. 232. num. 3.* quorum auctoritatem secutus, & ipse ex facto interrogatus respondi *consil. 59. lib. 1.* Quod & omnium melius nos docuit auctor ad Heren-
25 nium *lib. 2.* cum scribit in hæc verba. *Iudicatum est id, de quo sententia lata est, aut decretum interpositum. Ea sæpè diuersa sunt, ut aliud alij iudici, aut Prætori, aut Consuli, aut Tribuno plebis placitum sit: & sit, ut de eadẽre sæpè aliud decreuerit, aut iudicaueri. Quod genus M. Drusus Prætor Vrbanus, quod cũ hærede mãdati ageretur, iudiciũ reddidit, Sextus Iulius nõ reddidit. Item C. Cælius, iudex absoluit iniuriarum eum qui Lucilium poẽtam in scena nominatim læserat, Publius Mucius eum qui L. Acetum poẽtam nominauerat, condemnauit.* Aristoteles loco iam commemorato appel-
26 lat † iudicata contraria, à quibus vult argumentũ sumi, quem locum ita exposuit M. Anton. Maioragius, *contraria sunt quæ plurimum inter se distant, ut M. Marcellus in bello Syracusis expugnatis fana non esse spolianda, sed potius ornanda censuit: C. Verres in pace sociis atque amicis Syracusanis è fanis ornamentæ omnia sustulit.* Hanc tamen Aristotelis & Maioragii traditionem non ad Jurisconsultos, sed ad oratores
27 pertinere existimo. Præiudicia verò supremi † principis, vel eorum, qui principis loco iudicant, iudicaturis exemplum quod sequantur, præbent. Et Aristoteles lib. 2. Rhetor. ita scribit, *vel si ita illi iudicarunt, contra quos statuere nihil licet, ut qui domini sunt, aut quibus non honestum est cõtradicere.* Quem Aristotelis locum his verbis interpretatus est M. Antonius Maioragius. *Vel quando illi statuerunt, quorum iudicium ipsi judices sequuntur, ut si in priuato judicio aliquid tractetur, de quo iam in Senatu decretum sit. Vel apud Prætorem agatur de illa re, de qua iam princeps sententiam tulit.* Hæc ille, qui & alia plura quæ huc non pertinent. De principis sentẽtia ita censent glos. *in d. l. nemo. C. de sent. & interloc. omn. iudic.* & Soc. *in tract. fallen. reg. 225. fallen. 1.* & probat *l. ult. C. de legib.* De sẽtentia verò senatus alteriúsve supremi magistratus scribunt Fabius *lib. 5. instit. orator. cap. 2.* Affl. *decis. 338. num. 8.* Zasius *in rubr. ff. de exceptio. nu. 6.* Plotus *in l. si quando. nu. 156. C. unde vi.* Roland. *in cons. 70. nu. 17. lib. 1.* Burſat. *in consil. 32. nu. 28. lib. 1.* & idem ego ipse scripsi *in cons. 264. nu. 74. lib. 3.* & inquit Alberi *in l. de quibus, nu. 66. de legib.* has sententias consuetudinis vim obtinere. Nec repugnat præcitata *l. nemo. C. de sent. & interloc. omn. judic.* qua non est permissum se-
28 qui judicatum Præfecti prætorio, qui tamen † supremam apud Principem potestatem obtinet, *l. formam, C. de off. præfect. prætor.* quam quidem nouo sensu illustrauit Alciat. *lib. 2. paradox. c. 9.* Non inquã repugnat, quandoquidem intelligitur, cùm à præfecto prætorio

lata est sententia quæ legi refragatur. Non enim is adversus jam sancita potestatem habet, *d. l. formam.*

29 Differt in hoc à Principe † Præfectus prætorio, quod principis judicatum, etiamsi legi jam scriptæ repugnat, sequi convenit. Siquidem & legem antiquam abrogare, & novam ferre facile potest, *d. l. ult. C. de legib.* est & illud observandum exemplis tunc posse judicari, quando negotium nullo jure apparet diffinitum. Ita ex sententia Boerij de auctoritate magni cõsilij *n.* 170. scripsi *in consi. 2. n. 112. lib. 1.*

30 Præjudicium in eadem † causa duobus modis consideratur, Vno, cum summaria & levi causæ cognitione adhibita sit. Altero, cum maturo, plenoque judicio. De singulis exempla tradit eruditus Zasius *in rubr. ff. de exceptio. n. 7.*

31 Præjudicium, * quod de eadem causa fit ita considerari solet: ut non quid judicatum, sed ante judicandum sit. Nam si ante judicabitur causæ jam cœptæ finem quendam parabit. Si patris hæreditatem petis, excipiam, te illius filium non fuisse, sed servum. Hic cognoscendum est prius, an verè filius fueris, vel non? Si constabit te filium esse de ipsa hæreditate deinde expectabitur sententia, si verò constabit, te filium illius non fuisse, impediet hoc judicatum illud petitionis hæreditatis judicium, *l. si quis libertatem, ff. de petitio. hæred.* Si experitur patronus adversus libertum, ut operas præstet, & neget conventus se libertum, dispiciendum prius est, an libertus is, vel ingenuus sit: quoniam, si libertus non demõstrabitur, ante judicatum hoc judicium de præstandis operibus impediet, *l. ult. ff. si liber. ingen. esse dicatur, l. pen. & l. ult. C. de ordine cognit. & §. præjudiciales. Instit. de actio.* & doctè explicat Duarenus *lib. 2. disputat. anniversc. cap. 2.* Hæc paulò fusius fortè de præjudicijs scripsi, quam tractatio ipsa requirebat: Verum id de industria feci, quod ab aliquo, quem viderim, ita dilucidè hæc alioqui obscura explanata non fuerint.

32 Jusjurandum † est, auctore M. Tullio lib. 3. de officijs, religiosa affirmatio. Vel (ut Baldus noster *in c. 1.*

33 *§. item sacramenta de pace jura. firm.*) est † juramẽtum, dictum, assertum, promissum, sacræ rei attestatione

34 firmatum. Et cum quatuor † sint juramenti species, promissorium fidelitatis, introductorium obligationis, confirmatorium contractus, & decisorium litis ac controversiæ: hoc postremum illud est quod inter probationes inartificiales continetur, uti scriptum inter cæteros reliquit Fabius *d. l. 5. instit. oratoria. cap. 6.* Qua etiam de re plura scripsit Aristoteles *lib. 1. Rhetor. cap. 1.* ibid. illius interpres benè eruditus M. Antonius Majoragius: qui quidem docent quando & quibus de causis recipiendum, vel recusandum: & nos suis locis dicemus: Gravis autem & controversa est apud nostros disputatio, an hoc ipsum juramentum * sit propriè probatio. Non enim defuerunt, qui opinati sunt, non esse veram & propriam probationem, sed præsumptivam tantùm, inter quos Decis. *in rub. extr. de proba. nu. 11.* Jas. *in repet. l. admonendi, num. 232. ff. de jurejur.* & ibi Caccialup. *num. 136.* Quibus accedunt Corset. *sing. in verbo mandatum. incipit revocatio.* Marsil. *in rub. C. de proba. n. 130.* Gram. *decis. 67. num. 16.* & Æmil. Ferret. *in rub. ff. de proba.*

* *num. 29.* Verùm recepta * magis opinio est juramen-

36 tum * esse verè, & propriè probationem. Ita enim communem sententiam multis recensitis attestatur Dec. *loco jam citato.* Et rectè mea quidem opinione,

37 cùm sit hæc confessio, * quæ omnium probationum

38 maxima est. Hoc juramentum triplex † esse dicitur, voluntarium, judiciale, & necessarium, quod copiosè explicant omnes *in l. admonendi. ff. de jurejur.* de his disserendi locus nunc non datur.

39 Rumor, seu fama † est sermo sine ulloauctore dispersus, cui malitia initiũ dedit, credulitas incrementum. Ita Rumorem definit Fabius *lib. 5. instit. orato. cap. 3.* cæterùm ex nostris Bart. *in l. de min. §. plurimum.*

40 *num. 7. ff. de quæst.* famam diffinit † esse communem opinionem voce manifestatam, ex suspicione provenientem. Quam sanè definitionem visus est probare Alciat. *lib. 1. pareng. juris cap. 6.*

41 Sunt qui credunt, famam * à rumore differre sicuti gl. *in c. super eo de eo, qui cog. consang. ux. suæ.* Inno. *in c. vestra. de cohab. cler. & mulie.* Alciat. *d. c. 6.* Æmil. Ferretus *in l. 3. in princ. num. 10. ff. de testib.* Verum Fa-

42 bius *d. c. 3.* & Valla. *lib. 4. elegant. cap. 7.* non differre * existimant. In jure nostro credo glo. Inno. Alciatum & cæteros rectè sensisse. Siquidem apud Jurisconsultos rumor * falsus sermo appellatur, *l. ultim. ff. de hæred. instituend.* Et qui certum nuntiũ atque auctorem non habet. Quod & M. Tull. *lib. 12. epist. fam. 10.* ad C. Cassium scribẽs his significat. *Nos de Dolabella quæ volumus audivimus: sed adhuc sine capite, sine au-*

44 *ctore, rumore, nũtio.* Fama * verò à fide dignis certisq; personis originẽ habet, *l. decurionum. C. de pœn.* & scribunt Bart. *in d. §. plurimum, nu. 15. nu. 23. & 31.* & Felin. *in c. veniens, l. 1. num. 17. de testib.* Qui de his alia scitu non indigna, quæ hic recensere supersedeo, scripta reliquerunt.

45 Tormenta † seu quæstiones esse dicimus corporis cruciatus, quibus per verberati & torti confessionem, rei veritas eruitur, *l. item apud Labeonem. §. quæst. ff. de injur. & l. 1. §. quæst. ff. ad S. C. Syllania.* Nam (inquit M. Tullius in Topicis) & verberibus torti, in igne defatigati quæ dicunt, ea videtur veritas ipsa dicere.

46 quamquam verè usu compertum sit, cruciatus * immodicos falsa pro veris ostendisse, quemadmodum *lib. 2. de arbitr. judicum & c. casu 269.* aliquot exemplis demonstravimus. Hæc summatim & ea, qua potuimus brevitate, de inartificiali probatione perstrinximus.

QVÆSTIO II.

De artificiali probatione, quam præsumptionem appellamus, multiplex multorum divisio.

SVMMARIA.

1 *Probationem artificialem Quintil. quomodo dividat.*
2 *Probationis artificialis duæ partitiones secundum Baldum, & n. 3.*
4 *Probatio artificialis quomodo dividatur à Gandino.*
5 *Probationis artificialis divisio secundum Alexandrũ de Ales.*
6 *Præsumptio temeraria quæ sit secundùm Alex. Alensem.*
7 *Præsumptio violenta quæ sit.*
8 *Præsumptio levis quæ dicatur.*
9 *Præsumptio levis est, si vir bonæ famæ, videatur semel alloqui mulierem in loco suspecto.*
10 *Præsumptio probabilis quæ sit.*
11 *Præsumptio ex omnium ferè sententia sic dividitur, ut una juris sit, & de jure, altera juris tantùm, tertia verò hominis.*

QUÆRO secundò, quot sunt artificialis probationis, seu præsumptionis species? Hac de re variæ sunt scriptorum partitiones. Fabius enim

Quinti-

Quintilianus *lib. 5. instit. oratoria, cap. 8.* quem ex nostris secutus est Franc. Duarenus *lib. 1. disputat. anniversa. cap. 27.* probationem hanc artificialem † dividit in necessariam, credibilem seu verisimilem, & non repugnantem. Secunda fuit divisio Baldi in rub. ext. de præsumpt. qui docuit aliam esse præsumptionem † juris & de jure: aliam judicis, aliam possessionis, aliam ex tempore, aliam hominis discreti, aliam ex consuetudine. Quam sanè partitionem probare nunquam potui. Tertia fuit divisio, quam ipsemet Baldus recensèt *in rub. C. de probat. numer. 4. & in l. ea quidem, num. 5. de accusat.* Cùm dixit præsumptionem † aliam esse legis, aliam hominis. Et præsumptionem illam legis, aliquando esse simpliciter juris, aliquando juris & de jure. Quam sanè divisionem cæteri fere omnes sunt secuti. Quarta fuit divisio Specul. *in tit. de præsumptionibus. §. species.* qui dixit præsumptionem unam esse temerariam, secundam probabilem, tertiam violentam, quartam necessariam. Et Speculatorem secutus est Ioann. à Platea *in l. quæcunque, col. ult. C. de apochis publi. lib. 10. partitio.* * Gandini *in tract. maleficio. rubr. de præsumpt. & indicijs dubitatis, colum. 1.* qui dixit præsumptionem aliam esse facti, aliam hominis, aliam naturæ, aliam juris, aliam juris & de jure. Et aliam esse temerariam & levem, aliam probabilem & discretam, & aliam dici violentam. Quam quidem divisionem probavit Paulus Girilandus *in tract. de quæst. & tortura, quæst. 3. num. 7.* Quinta fuit divisio quam fecit Alexander de Ales. Theologus præstantissimus *in summa part. 3. quæst. 45. membro septimo, col. pen.* & quæ quidem non multum differt ab illa Gandini. Dividit Alensis præsumptionem † in temerariam, violentam, levem, & probabilem. Præsumptionem temerariam appellat Alensis illam * quæ fit quando apparet conjectura boni & non mali: & quando omnia signa sunt boni, & nulla mali: qualis fuit illa Pharisæorum, ut legitur Lucæ *cap. 7.* qui dicebant intrà se. Hic si esset Propheta sciret utique qualis est mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est. Præsumptione temeraria impij illi judicabant Christum, cùm tamen signa omnia in eo boni, & nulla mali, cognovissent. Et similis fuit eorundem Matthæi *cap. 9.* Cùm Dominus dixisset, Paralytico, remittuntur tibi peccata tua, dicebant Pharisæi, hic blasphemat, & de temeraria præsumptione sunt alia exempla *in cap. 12. quæst. 1. in c. 1. 6. q. 1. c. si qui verò, 76. dist. & in c. licet Heli. de simo.* & præter Speculat. *in d. §. species*, tradit Everardus *in Centuria legali in loco à verisimili nu. 18.* Præsumptio † violenta (inquit Alensis) prædictæ contraria est, quando scilicet apparet conjectura mali, & non boni: cùm inquam omnia signa sunt mali, & nulla boni. Sicuti fuit illa quam fecit Salomon, ut habetur *lib. 3. Regum, cap. 3.* relatum *in cap. afferte. de præsumpt.* dum adjudicavit filium illi mulieri, quæ lachrymis rogaverat, ne puer interficeretur, judicans illam esse matrem. Et econtra mulierem illam, quæ petierat puerum dividi, & dicebat, nec mihi, nec tibi, sed dividatur: non esse matrem judicavit Salomon violenta hac præsumptione: cùm in ea omnia signa mali, nempe adversus humanam & naturalem pietatem existerent. Præsumptio * levis est (inquit Alensis) in qua parva adest conjectura mali, & magna boni: ut quia multa signa boni sunt, nulla verò aut parva mali: quemadmodum fuit præsumptio illa, quam fecit idem Salomon *libro 3. Regum, cap. 2.* dum judicavit fratrem morte dignum ob id, quod petierat Abysag Sunnamitem. Etsi enim Salomon ex præcedenti facto ante suam in regno confirmationem, quo Adonias sibi fecerat currum & equos habuisset signum, quod regnare cupiebat: attamen post confirmationem nil fecisse legitur, nisi quod petijt Abysag. Et propterea levis fuit illa præsumptio, qua motus Salomon, fratrem morti adjudicavit. Est & illa levis præsumptio, † ut si vir bonæ famæ, videatur semel alloqui mulierem in loco suspecto. Hoc enim debet in meliorem partem interpretari, *juxta c. estote. extra. de regulis juris.* Præsumptio probabilis † est præcedenti contraria: & dicitur illa quæ sumitur ex multis signis malis: & parva ac exigua sunt signa boni, qualis est illa, quæ sumitur à falsis prophetis: nam à fructibus eorum cognoscimus eos, Matthæi *cap. 7.* Nostra ætate planè miseranda probabilem præsumptionem sumimus falsos Christianos illos esse, qui dum bona aliqua concionabantur, reliqua mala omnia suadent.

Cæterùm nec duæ hæ partitiones retinendæ sunt: cùm non species, sed loca, (sicuti in ea secunda commemorata fecit Baldus) seu sedes, è quibus præsumptio deducitur, recensuerint. Rectius itaque ex nostrorum ferè omnium sententia sic nos dividimus præsumptionem: † ut una sit juris & de jure, altera juris tantum, tertia verò hominis. Quæ quidem divisio convenire videtur in multis saltem cum illa Quintiliani, qui dixit, præsumptionem aliam esse necessariam, aliam credibilem, aliam non repugnantem: quemadmodum mox explicabimus.

QVÆSTIO III.

Præsumptio juris & de jure, quæ, & quomodo necessaria dicatur, quantumque cum ea conveniat.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio necessaria dicitur cum aliquibus positis necessariò efficimus, quod intendimus.*
Appellatur autem ea violẽta, vel verius violentissima. Rhetores signum dicunt, ibid.

2 *Præsumptio necessaria vel probatio ducitur à naturalibus principijs, vel ab humanis.*

3 *Lac repertum in mammis mulieris, violentam facit præsumptionem eam corruptam fuisse.*
Advertenda tamen sententia sapientissimi Hippocratis & Galeni ibid. recitata. nu. 4.

5 *Præsumptio violenta à naturalibus causis & principijs nata, contrariam probationem non admittit.*

6 *Præsumptio violenta seu probatio ortum habens à causis & principijs naturalibus rarò usu venit, cum major pars judiciorum versetur circa actiones humanas.*

7 *Actiones humanæ certum sibi ac necessarium eventum præfinire nequeunt.*

8 *Præsumptio violenta seu probatio ab humanis quoque principijs oritur, cùm nascitur ab indicijs atque conjecturis, humana lege & ratione probatis.*

9 *Præsumptio necessaria appellatur præsumptio juris, & de jure à Specul.*
Et qua de causa hoc fiat. num. 13.

10 *Præsumptio ortum habens ab indicijs atque conjecturis humana lege & ratione probatis, etsi aliter se habere possit, quàm re ipsa sit, vix fieri tamen potest ut contrariam probationem admittat, sed solum possit extenuari, num. 11. & 12.*

14 *Certitudo fidei unde dicatur.*
15 *Præsumptionem juris & de jure, quomodo describat Baldus, & nu.16.*
17 *Præsumptio juris & de jure descripta per Alciatum.*
18 *Præsumptio juris unde sit dicta.*
19 *Præsumptionæ juris & de jure, non admittitur probatio in contrarium statuto Veneto.*
20 *Præsumptio juris & de jure illa dicitur à multis, quæ in lege scripta est, & ita ab ea sancitum, ne contrarium possit probari.*
21 *Præsumptio juris & de jure quæ dicatur secundum Romanum.*
22 *Præsumptio violenta nunquam dicitur, nisi lex ita exprimat, ex sententia Card. Alex. Saliceti, & aliorum ibi allegatorum.*
23 *Præsumptio juris & de jure semper desumitur ex actis præteriti temporis, non autem ex futuro.*

QUÆRO tertiò, quæ dicatur præsumptio juris & de jure, quam necessariam appellare etiam
1 possumus? Prius dicendum est, necessariam dici * præsumptionem, cum aliquibus positis, necessariò inde efficimus, quod intendimus. Et hanc violentam, vel verius violentissimam nostri appellant. Rhetores verò alio nomine signum, de quo suo loco fusius dicemus vocant: statutum Venetum *in prologo secundo, numero* 10. appellat hanc præsumptionē necessariam. Ducitur hæc artificialis necessa-
2 ria * probatio, seu præsumptio vel à naturalibus principijs, vel ab humanis: à naturalibus principijs hoc modo nascitur. Si probatur mulierem habere
3 lac † in mammis, inde artificialis probatio, seu violenta præsumptio orietur, mulierem hanc fuisse corruptam. Quo sanè exemplo usi sunt Fabius *libro quinto instit. orato. cap.9.* & ex nostris Bald. *in rub. C. de probat. num.6. vers. exemplum de primo.* Natura enim ipsa, non ars efficit, ut lac in mammis habeat mulier propter generationem. Et tamen quod adver-
4 tatur † sapientissimum Hippocratem *in quinto aphorismorum in 39. aphorism.* & ibidem Galenus declarat, scripsisse fieri posse, ut mulier lac habeat in mammis etsi non concepit, sicuti illi, cui menstrua non fluunt. Illos consule, verum Paris. *in consi. 29. num. 48. lib. 2.* scripsit, habere lac in mammis non esse certum signum, fœminam peperisse, & hujus traditionis auctorem recenset Fulgosium *in l. si sterilis, in prin. de actio. empt.* qui meo in codice hoc scriptum non reliquit. Alio etiam exemplo usus est Baldus loco jam citato, si probatum extitit homini amputatum fuisse caput, inde descendet necessaria atque violenta præsumptio, hominem illum esse vitâ defunctum. Et his simile exemplum, si dicimus fumus è domo exivit, ergò ibi ignis adfuit. Natura enim hoc efficit. Non est dissimile exemplum, quo utitur Fabius *dicto libro 5. instit. oratoria. cap.9.* & jure nostro probatur in *l. optimam. C. de conrahen. & committen. stipulat.* Si exhibeo instrumentum hic Patavij inter me & te confectum, die decima Septembris, inde necessario fiet, me ea die decima Septembris Romæ non fuisse: Cùm ob maximam locorum distantiam fieri non possit, ut eadem die esse potuerim utroque in loco. Hoc enim miraculosè, non autem natura effici potest. Quemadmodum usu venisse divo Ambrosio, memoriæ prodidit Bald. *in d. l. optimam.* Divus enim Ambrosius (ait ille) manè Missam celebravit Romæ, & eademmet die visus est Mediolani. Et de Beato Isidoro idem scriptum reliquit Boërius *quæst. 165. num. 7.* Illud quoque exemplum huc spectat, quod si affirmant testes se noctis tempore uidisse maleficum Cajum occidisse, & ipsum homicidam de facie novisse, si probetur lumen eo tempore non adfuisse, lunamque ea nocte illunem extitisse, & tantam fuisse locorum distantiam, ut humanus oculus, quanquam lynceus (ut est in veteri proverbio) videre non potuerit: inde fiet necessario, testes illos id falsò asseruisse. Quod Athenis aliquando contigisse scripsit Plutarchus *in vita Alcibiadis.* Et in jure nostro probatur auctoritate Baldi, *in l. si cum exceptione. §. in hac ff. quod metus causa.* & Iason *in l. non minorem, num.4. C. de transactio.* & idem scripserunt Decius *cons.163. col.3.* Everard. *in centuria legali in loco à natura, num.*
5 1. Hæc violenta præsumptio † à naturalibus causis & principijs nata, contrariam probationem non admittit. Nam auctore Baldo *in rub. C. de probatio. num.6. versic. exemplum de primo:* est hoc argumentum concludens à necessitate naturæ, quæ vi humana, ut aliter se habeat effici non potest. Qua enim ratione & medio probari poterit contrarium ejus, quod natura ipsa, quæ evidentem adfert certitudinem, docet atque commonstrat? probatio seu vio-
6 lentissima * præsumptio rarò usu venit, quod major pars judiciorum circa humanas versatur actio-
7 nes, quæ * certum sibi ac necessarium eventum præfinire nequeunt: quemadmodum Aristoteles *lib. primo Rhetor. cap.5.* scriptum reliquit: Et inibi annotarunt eruditissimi Barbatus, Victorius & Majora-
8 gius. Necessaria hæc probatio, seu violenta * præsumptio ab humanis quoque principijs oritur: Cùm scilicet nascitur ab indicijs atque conjecturis humana lege & ratione probatis. Quæ sanè apparentes conjecturæ sunt: & à Baldo *in rubri. C. de probatio. numer.6. versi. exemplum de secundo.* appellatur necessitas legitima. Necessaria etiam præsumptio à Specul. *in titul. de præsumptio. §. Species. nume-*
9 *ro.5.* appellatur præsumptio juris & de jure. Sic * dicimus Ajacem ab Vlysse occisum quod post odia antiqua inter eos, Vlyssem ipsum vidimus, nudo gladio & cruento, juxta Ajacis cadaver consistere. Quo sanè exemplo utitur M. Tullius *lib.1. ad Herennium.* Ita pariter si probatur te exivisse domo districto gladio, cruore madido, vesteque cruenta, & in domo repertum esse cadauer, teque fuisse mortui inimicum: necessaria hinc orietur probatio, ducta à ratione humana, & conjecturis ita apparentibus confirmata, ut dicendum sit, te illum occidisse. Quod exemplum ad rem hanc declarandam attulit Fabius *lib.5. inst. oratoria, cap.9.* Et ex nostris probarunt Bald. *in l. fur. est, num.2. ff. de furtis.* Boër. *quæst. 166. num.2.* & Grammat. *decis. 42. nu. 4.* & suo loco uberius dicemus. Hæc tam efficax & violenta præsumptio etsi efficacior ea sit, quæ à natura descendit: cum hæc aliter se habere possit, quam re ipsa
10 sit: Attamen † vix fieri potest, quod contrariam probationem admittat. Extenuari quidem aliqua ex parte potest: ex integro dilui non potest. Exte-
11 nuabitur † si probetur occisum insanum fuisse, & aliquando, nisi præsto aliqui fuissent, sibi manum intulisse: & inter occisum illum & accusatum levem extitisse inimicitiam. Qua ratione dicendum est adversus hanc præsumptionem directò con-
12 trarium † probari minimè posse. Hinc observandum est, quod si lex præsumptionem aliquam quæ à naturalibus, vel humanis principijs ortum habet, approbat, atque ita statuat, vel nullam omninò contrariam probationem, vel indirectam ad extenuandú

tantùm

13 tantùm (ut diximus) prudens iudex admittet. Et † idcirco hanc necessariam probationem artificialem (ut attigimus) appellant nostri præsumptionem iuris & de jure. Lex enim ita præsumit ut verum illud esse statuat, contrariumque probari non posse decernat. Nam legis auctoritas hoc certum esse fa-
14 cit. Et ob id congruo nomine fidei † certitudo, non ab euidentia rei, non à ratione ducta, sed ab auctoritate credibili appellatur. Quamobrem Baldus *in*
15 *rubr. C. de probat. num.* 4. hanc præsumptionem † iuris & de iure ita definit, vel describit potiùs, ut sit animi legislatoris applicatio ad verisimile, confirmata sanctione. Et Baldum secutus est Curtius Iunior *in cons.* 4. *numero* 15. *& in cons.* 50. *num.* 5. Verum plenius ac fortè melius idem Baldus *in l. ea quidem,*
16 *num.* 6. *C. de accus.* ita describit. Præsumptio † iuris & de iure est status à iure promulgatus ex indubia coniectura. Quam diffinitionem ait probari *in l. ostendimus. §. ult. ff. de fideiussor. tuto.* Alciat. verò *in tract. de præsumpt. in præludiis par.* 2. *nu.* 3. ita diffinit.
17 Est † dispositio legis aliquid præsumentis, & super præsumpto, tanquàm sibi comperto statuentis. Quam sanè diffinitionem ait probari *in c. is qui fi-*
18 *dem, de sponsal.* Hæc præsumptio iuris & de iure † inde sumpsit nomen. Nam præsumptio iuris dicitur, quia lege introducta est. Et de iure, quia super tali præsumptione lex inducit firmum ius, & habet eam pro veritate. Ita declarat Baldus *in l. sine possidetis, num.* 6. *C. de probat.* & Baldum secutus est Felinus *in c. quanto. nu.* 3. *de præsumpt.* & idem scripsit Alciat. *in tract. de præsumpt. in præludiis, num.* 3. Et statu-
19 tum Venetum *in prologo secundo, nu.* 10. statuit † non admitti contrariam probationem. Quocirca scri-
20 ptum à multis est illam dici † præsumptionem iuris & de iure, quę in lege scripta est: & ita ab ea sancitum, ne contrarium probari possit. Ita tradunt Bald. *in rubric. extr. de præsump. num.* 1. Innoc. *in cap. quia verisimile. num.* 2. *de præsump.* Alex. *in l. inter stipulantem. §. 1. num.* 3. *de verborum obligat.* post Comensem *ibi.* Idem docuit Roman. *in l. si duo. num.* 8. *ff. de acquirend. hæred.* qui egregiè scribit, quod si statutum introduceret aliquod genus probationis, & illud vellet esse plenam probationem, diceréque quod
21 illi omnimoda fides adhibeatur, hanc esse † præsumptionem iuris & de iure, & huius sententiæ glossam & Baldum recenset. Ita etiam docuit Car-
22 din. Alex. *in c. is qui fidem, num.* 23. *de sponsal.* quod † violenta præsumptio nunquam dicitur, nisi lex ita eam exprimat. Id quod scribunt & Salicet. *in rubr. C. de probat.* & Gulielmus Mayner. *in l. in obscuris. nu.* 7. *de regulis iuris.* Curt. Iunior *cons.* 50. *num.* 5. Verum docuit Felin. *in d. c. quanto, colu.* 2. *versi. & dicitur de iure, &c.* non esse opus, quod lex expressim reiiciat probationem contrariam. Et eiusdem opinionis recenset Abba. *ibi. nu.* 2. *versic. vnde scias.* Quorum traditio non adversatur iam relatis. Cùm idem illi sentiant, si rectè perpendatur. Illud quoque de hac presumptione iuris & de iure annotandum est,
23 illam sumi semper ex † actis præteriti temporis, non autem ex futuro. Ita sensit & rectè Euerardus *in Centuria legali, in loco, à tempore ad tempus, num.* 2.

QVÆSTIO IV.

Præsumptio iuris quæ, & quomodo ab aliis appelletur verisimilis.

SVMMARIA.

1 *Probatio verisimilis, quam nos præsumptionem iuris dicimus, quid sit secundum Quintil. Victorium & Maioragium.*
2 *Chirographum quo me tibi centum debere sum professus, si penes te cancellatum reperiatur, oritur præsumptio iuris, verisimiliſque probatio, me tibi satisfeciſſe.*
3 *Præsumptionem iuris quomodo definiat Bald.*
4 *Præsumptio iuris quid sit, secundum Salicetum & alios eius sequaces.*
5 *Præsumptio iuris secundum Alciatum.*
6 *Præsumptio iuris à Baldo dicitur violenta.*
7 *Præsumptio iuris quam probationem contrariam requirat.*

QUÆRO quartò, quæ dicatur probatio verisimilis artificialis, quam nostri presumptio-
1 nem iuris appellant? Et verè illa esse † dicitur, cum aliquibus positis verisimiliter atque ita probabiliter, non autem necessariò sequitur, quod intendimus. Ita Fabius *lib.* 5. *instit. oratoria. cap.* 9. scriptum reliquit. Et hoc esse signum impropriè Rhetores censent: ut quod nomine signi verè careat. Et verisimile, vel credibile potiùs quàm signum esse volunt. Quod copiosiùs explanant Victorius & Majoragius ad Aristotelis libros de Rhetorica. Et alio nomine probatio credibilis appellari potest: ex Aristotele *lib.* 1. *Rhetor. cap.* 6. qui scribit credibile esse, quod fieri solet: non simpliciter absolutéque, sed quod versatur circa ea quæ aliter se habere possunt. Res exemplis fiet clarior. Si probo Caiam Sempronii uxorem esse, & cum eo cohabitasse, probemque Caiam Lucium peperisse: inde sumam verisimiliter atque credibiliter Lucium Sempronii filium esse, sicuti Vlpianus ait *in l. filium, ff. de his qui sunt sui vel alieni iuris.* & copiosè disserui *li.* 2. *de arbitrariis iudicum & c. casu* 89. Et hoc exemplo ad rem nostram usus est Baldus *in rubr. C. de probatio. numer.* 6. *versic. exemplum ergo istud.* Nam (ait Baldus) est hæc quædam probabilitas à lege approbata. Exemplum
2 etiam potest adferri. Si probo † chirographum, quo me tibi centum debere professus sum, esse cancellatum: inde iuris præsumptio verisimiliſque probatio orietur me tibi satisfeciſſe, *l. si chirographum. ff. de probatio.* Iason *in l.* 2. *numero* 2. *ff. de pactis.* Et hoc exemplo utitur statutum Venetum *in prologo secundo, num.* 10. ad declinandam hanc præsumptionem iuris. Cætera exempla suis locis referemus: quibus quidem planum fit, hæc fieri solere, & aliter se habere posse. Potest enim esse quòd mulier illa quę cum marito habitabat, ex eo filium non genuerit, ut abundè explicui *d. casu* 89. Hanc præsumptionem iuris ita diffinit, vel uerius describit Bald. *in rubr. C.*
3 *de probat. nu.* 4. Est animi † legislatoris ad verisimile applicatio, onus probandi transferens. Vel ex eodem Baldo *in l. ea quidem, num.* 5. *C. de accus.* Præsumptio iuris est similitudo quædam sufficiens ad rem dubiam, de qua creduntur credenda. Quod ait probari *in l. iuris gentium. §. quod ferè. ff. de pactis. & in l.* 1. *C. de contrahen. & committend. stipulat.* Salicet. *in rubric. C. de probat.* & cum eo Gulielmus Maynerius *in*
4 *l. in obscuris, n.* 4. *de reg. iur.* dixit præsumptionem † esse animi applicationem quandam ad alteram partium. Alciatus verò *in tracta. de præsumptio. in præludiis, parte tertia. num.* 1. ita diffinit. Præsumptio juris †
5 est probabilis coniectura ex certo signo proueniens, quæ alio non adducto, pro veritate habetur. Et Al-

BIU Cujas

ciatum secutus est Simancas, eruditissimus certè Iurisconsultus *libro Catholicarum institutionum, titul. 50. de præsumptionibus, nu. 6.* Non hic contendo quarum altera ex diffinitionibus his sit vera, satis sit rem ipsam demonstrasse. Et Baldus *in l. siue possidetis. nu. 5.*
6 *C. de probat.* appellat hanc † iuris præsumptionem, violentam præsumptionem, & ibi adfert exempla. Hæc autem iuris præsumptio aliquando ut vehe-
7 mens requirit strictiorem seu † maiorem probationem contrariam, aliquando verò ut minus vehemens, leuiori contraria probatione contenta est, quę potiùs purgatio appellatur quàm probatio. Ita declarat Abbas *in c. 4. n. 2. versi. quandoque tamen de præsumptio.*

QVÆSTIO V.

Præsumptio hominis quæ, & quomodo differat à præsumptione iuris, reiecta Doctissimi Sarmienti noua opinione.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio hominis non separatur à præsumptione iuris per Rhetores, & num. 2.*
3 *Præsumptionem hominis statutum Venetum probabilem dicit.*
4 *Præsumptio iuris & præsumptio hominis differunt maximè apud Iurisconsultos.*
5 *Præsumptio iuris dicitur, quod à lege approbata sit.*
6 *Præsumptio hominis dicitur, quod nullo iure confirmata reperiatur.*
7 *Præsumptiones quas facit homo, lex approbare cur non potuit.*
8 *Præsumptiones hominis in iudicis arbitrio positæ sunt, & num. 10.*
9 *Præsumptionum hominis certam doctrinam dari non posse.*
11 *Præsumptio hominis secundum Baldum diuiditur in vehementem siue maiorem, & in non vehementem siue minorem.*
12 *Vehemens hominis præsumptio secundum Bal. quæ.*
13 *Præsumptio hominis non vehemens quæ.*
14 *Præsumptionis hominis vnica tantùm species & oratio.*
15 *Præsumptio hominis secundum Bald. quæ.*
16 *Præsumptio hominis secundum Abb. quæ.*
17 *Suspicionem esse quid minus ipsa præsumptione.*
18 *Præsumptio & coniectura aliqua, etsi scripta non est in lege, si tamen magnam cum scripta affinitatem habet, & similitudinem, de eo iudicandum est quoad effectum, sicut de scripta ipsa.*
19 *Casus omnes cùm à lege comprehendi minimè potuerint, de similibus ad similia procedimus.*

QVÆRO quintò, quæ dicatur præsumptio ho-
1 minis? Hæc à Rhetoribus non † separatur ab illa, quam superiore quæstio. explicauimus. Nam &
2 in hac ex eorum sententia, † ex aliquibus positis verisimiliter & probabiliter, non autem necessariò, sequitur quod intendimus. Hanc præsumptionem
3 appellat † probabilem statutum Venet. *in prologo 2. num. 10.* Apud nostros Iurisconsl. tamen magna con-
4 stituitur inter illam & † hanc differentia. Siquidem
5 illa iuris † præsumptio ita appellatur, (ut diximus)
6 quod à lege approbata sit, hæc verò hominis † dicitur, quod nullo iure confirmata reperiatur. Sicuti apertè docuit Bald. *in rub. C. de prob. in fin. & in rubr. ext. de præsump. num. 3.* quem secuti sunt Fel. *in c. quanto, col. 2. de præsum.* & Bero. *in rub. ext. de prob. num. 42.* & idem respondit Castr. in *cons. 299. visa inquisitione*
7 *suprascripta col. 3. lib. 2.* Non enim præsumptiones † has, quas homo facit, potuit lex approbare, cum variæ multiplicésque sint, & ex variis causis legibus ipsis iam promulgatis, oriri soleant: & ideo dici-
8 mus, † in iudicis arbitrio esse positas. Ita Baldus & cæteri relati censent, & manifestè Deci. *in l. 1. nu. 7. C. de testa. mil.* Euerardus *in centuria legali in loco à verisimili, numer. 18.* & propterea Abbas *in c. quam te,*
9 *num. 3. de præsumpt.* scripsit, de hac † præsumptione, certam doctrinam dari non posse, & *ibid. col. ult.*
10 apertè scripsit, relinqui arbitrio † iudicis. Hanc hominis præsumptionem diuidit Bald. *in rub. C. de pro-*
11 *bat. num. 4.* in † vehementem, siue maiorem, & in non vehementem, siue minorem. Primam illam ita
12 diffinit Bald. † ut sit vehemens applicatio animi boni viri ad valde verisimile. *c. ult. de succes. ab intest.* Secundam verò illam præsumptionem non vehemen-
13 tem diffinit Bald. his verbis. Est † inclinatio animi boni viri ad eligendum alterum extremorum, ex intellectu prouenies ex coniectura nobili. Et hanc Baldi partitionem ex recentioribus probauit Ioannes Bolognetus *in tractat. de differentiis iuris & facti, num. 106.* Et huc facit traditio eiusdem Baldi *in l. siue possideris, col. ult. vers. quæro nunquid sit. C. de probat.* dum constituit differentiam inter præsumptionem vehementem & violentam. Ego opinor unam tan-
14 tùm esse huius † præsumptionis speciem. Quod enim aliquando sit maior, aliquando minor, diuersas species non constituit, *iuxta l. ult. ff. de fundo instr. instr. legat.* & mecum sentit manifestè Abb. *in d. c. quanto, col. ult. de præsumpt.* qui dixit, hæc esse vocabula magistralia, non autem quod inter ea sit specifica differentia. Et idemmet Bald. *in l. ea quidem, numer. 4. C. de accus.* Cùm vnam solam hominis præsumptionem constituit, & quam ita diffinit. Præsumptio
15 hominis est quidam conceptus † causatus in mente ab aliqua probabili coniectura. Quibus sanè verbis excludit Baldus præsumptionem temerariam, quę à malis hominibus ex coniectura minus probabili oritur, ut declarat Spec. *in tit. de præsum. § species. num. 1.* Et infra aliqua de ea dicemus. Hanc quoque hominis præsumptionem ita diffinit Abb. *in c.*
16 *quanto, num. 3. de præsum.* præsumptio non † est aliud quam quædam suspicio quæ causatur in animo iudicis, vel cuiuscunque ex variis coniecturis, vel argumentis, seu indiciis. Quæ diffinitio habet
17 dubitationem ob illud verbum, suspicio, cùm † suspicio sit quid minus ipsa præsumptione: qua de re suo loco dicemus. Illud etiam hic addendum esse existimaui, neminem hactenus extitisse, qui hanc distinctionem præsumptionum iuris & hominis impugnarit, uno excepto bene erudito Francisco Sarmiento Hispano *lib. 1. select. interpr. c. 1. numero 9.* ait ille nullam esse hominis præsumptionem, quæ lege non niratur. Sed vellem is considerasset Doct. nostros rectè appellasse iuris præsumptionem illam, quæ scripta est in lege ipsa, illam hominis quę etsi à lege & ratione non discrepat, in lege tamen expressim scripta non legitur, sicuti clarè docuit Bald. *in rubr. extrà de præsumpt. nu. 3.* Crediderim tamen
18 quòd etsi † præsumptio & coniectura aliqua scripta non est in lege, si tamen magnam cum scripta affinitatem habet & similitudinem, quod contingit ob maiorem, vel eandem rationem, de ea iudicandum erit quo ad sui effectum, quod de ipsa
19 scripta. Cum enim casus omnes lege † comprehendi minimè

minimè potuerint, de similibus ad similia procedimus, *l. non possunt. ff. de legib.* quod responsum alias exposuimus *lib. 2. de arbitrariis iudicum, casu* 84.

QVÆSTIO VI.

Præsumptionem constare argumentis, signis, & exemplis, & quæ illa sint copiosè explicatur.

SVMMARIA.

1 *Probatio artificialis seu præsumptio, quot constet argum.*
2 *Argumentum quid sit secundum Cic. Quin. n. 3. Bald. 4. Dialect. 6. unde conficiatur. 7. eius usus apud Dialect. 5.*
8 *Argumentum semper habet artificium, signum aliquando arte caret, aliquando non.*
9 *Argumentatio secundum Ciceronem, est inuentum ex aliquo genere, rem aliquam aut probabiliter ostendens, aut necessario demonstrans.*
10 *Signum quod apud Rhetores, id apud Iureconsult. indicium, coniectura, nota, vel vestigium dicitur.*
11 *Exemplum Rhetoribus, Iurecons. est simile.*

QUÆRO sextò, quibus constat præsumptio, seu artificialis probatio? Et tribus constare intelligimus † ex Aristotele *li. 1. Rhetor. ad Alexandrũ cap. 5. de probatione*, & ex auctore *lib. 1. ad Herennium*, & Fabio Quintiliano *lib. 5. instit. orator. cap. 9.* nempe argumentis, signis, & exemplis. Est argumentum (inquit M. Tullius in Topica) † ratio quæ rei dubiæ facit fidem. Et idem *in partitionibus* dixit, argumentum esse probabile inuentum ad faciendum fidem. Fabius verò Quintilia. *dict. lib. 5. instit. orator. cap.* 10. scriptum reliquit, argumentum esse † orationem per ea, quæ certa sunt, fidem dubiis afferens, Baldus autem *in l. ea quidem, nu. 9. C. de accusat.* ita diffinit. Est argumentum propositio † ex aliquibus existentibus resultans ad propositum ostendendum seu concludendum. Et quamquam apud Dialecticos † sit varius argumenti vsus ex Syllogismo, Enthymemate & Epichremate: Nos tamen argumentum esse intelligimus, quod ex quibusdam positis ducitur, & inde argumentamur. Aliquando etiam multis positis argumentum sumitur, *l. 3. in princip. & §. 1. & l. ob carmen. §. 1. ff. de testibus. l. licet imperat. de legat. 1. l. non omnes, §. à barbaris, ff. de re milit. l. cum res, Cod. de probat. & l. 5. Cod. de fide instrum.* Quocirca idem Bald. *ut in dict. l. ea quidem, num. 9. C. de accusat.* dixit argumentum esse † collationem plurium ad unam conclusionem. Et dum argumentum ita sumitur, à signo ut pars à toto, differt. Nam ex pluribus signis aliquando † argumentum conficitur. *l. Procula ff. de probat.* Aliquando ex solo signo, quod necessarium sit, vel maximè credibile. Et signum aliquando arte caret, aliquando non caret. Argumentum verò † artificium semper habet. Illud excipit M. Tullius *in partitionibus*, quod à testimoniis sumitur, & remotum appellatur. Vnde M. Tullius *lib. 1. de inuentione*, scribit in hæc verba argumentatio videtur esse † inuentum ex aliquo genere, rem aliquam aut probabiliter ostendens, aut necessariè demonstrans, singula explicat Cicero, quæ nunc non recenseo, cum maximè & de his *superioribus quæst.* disseruimus. Signum † Rhetoribus, à nostris indicium, vel coniectura, vel nota, vel vestigium appellatur. Qua de re *in subsequenti quæstio.* disputabimus. Exemplum † apud artis rhetoricæ scriptores est, quod à nobis simile dicitur. Ex de eo accurate agit Fabius *lib. 5. instit. orator. cap.* 11. Et quando à simili ducatur argumentum, copiosè differit Euerardus in *Centuria legali, in loco à simili.*

QVÆSTIO VII.

Præsumptio, indicium, coniectura, signum, suspicio, adminiculum, quantum inter se differant, diligens explanatio.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio, indicium, coniectura, signum, suspicio, & adminiculum multum inter se differunt.*
2 *Præsumptio illa dicitur, quæ interdum oritur ex probabilibus, & dicitur præsumptio iuris vel hominis, interdum à necessariis, & dicitur iuris & de iure, & numero 3.*
4 *Præsumptio unde dicta sit.*
5 *Indicium solum nascitur à probabilibus.*
6 *Indicium quid sit secundum Baldum, num. 7.*
8 *Præsumptio directè tangit factum probandum, indicium verò indirectè.*
9 *Indicium esse maius ipsa simplici præsumptione, ut voluit Iulius Clarus, absolutè uerum non est.*
10 *Indicium appellatur interdum præsumptio, cum à lege receptum probatumque fuit.*
11 *Indicium esse pro veritate in ciuili negotio & in criminalibus pro signo, ut voluit Brunus, quomodo intelligendum, num. 12. & 13.*
14 *Indicium secundum Bald. duplex, semiplenum seu dubitatiuum, & plenum siue indubitatum.*
15 *Indicij semipleni diffinitio, auctore Baldo.*
16 *Indicij pleni diffinitio secundum eundem.*
17 *Indicium leue est minus ipsa præsumptione, secundum Iasonem.*
18 *Indicium à suspicione non differre consuluit Corn.*
19 *Indicium ab indico, cas, argumentũ veritatis habendæ.*
20 *Indicium, latinà in significatione sumitur pro notâ quadam & demonstratione rei gestæ.*
21 *Coniectura nascitur à probabilibus, sicut & indicia ex sententia Baldi.*
22 *Rustici Papienses indicia appellant coniecturas.*
23 *Coniecturæ dicuntur, quia coniunguntur origini suæ & sunt quasi connexuræ & colligaturæ.*
24 *Coniectura & indicium sunt duo Synonyma, secundum Curt sen. & Bald.*
25 *Coniectura secundum Giraldum est præsumptio à naturæ necessariis prouenies.*
26 *Coniectura propriè dicitur, quæ non à necessariis, sed à probabilibus oritur.*
27 *Coniectura est de re dubia, & rei latentis indicium, estque id quod per rationes, & signa, & tempora, & huiusmodi coniicit, id est cogitat & colligit, & n. 28.*
29 *Coniectura à coniecto, coniectas, frequentatiuo, vel à coniectu, id est, directione quadam rationis ad veritatem, secundum Quintil. n. 30.*
31 *Coniectura est acceptio seu reputatio veri, ex aliquo alio sic verisimiliter ordinato, secundum Bald.*
32 *Signum à Cicerone definitur, quod sub sensum aliquem cadit, & quiddam significat, quod ex ipso profectum videtur, &c.*
33 *Argumenta omnia quæ à sensibus dicuntur signa vocantur, quæ vero ab intellectu, dicuntur verisimilia, & num. 35.*
34 *Signum secundum Augustinum lib. 2. de doct. Christ. est res præter speciem quam ingerit sensibus aliquid aliud faciens ex se in cognitionem venire.*

BIU Cujas

36 *Argumentum verosimile sit ex rebus probabilibus, & quæ plerumque ita fiunt, nihilque differt à præsumptione iuris vel hominis, n.37.*

38 *Signum necessarium nil differt à præsumptione iuris & de iure.*

39 *Signa non necessaria à præsumptione iuris vel hominis non distant.*

40 *Signorum quædam naturalia sunt, quæ quasi naturaliter aliquid significant, quædam data, hoc est instituta ad aliquid significandum.*

41 *Suspicio est passio animi aliquid firmiter non eligentis, vel animi motus ad aliquid cum vehementi titubatione, secundum Bald. & n.42.*

43 *Suspicio est opinio mali ex leuibus indiciis procedens, secundum Ciceronem.*

44 *Suspicio secundum Bart. quid sit.*

45 *Suspicio species est quædam probationis, inducens animum iudicis ad aliquid credendum.*

46 *Suspicio ab Alex. Alensi diuiditur in temerariam, violentam, leuem, & probabilem.*

47 *Suspicio habet tres gradus.*

48 *Suspicionis primus gradus quis sit.*

49 *Dubius is dicitur, qui cùm duas vias habet, utram eligat nescit.*

50 *Suspicio quæ dicatur temeraria.*

51 *Suspicio secundùm Salic. & Mayner. quidsit.*

52 *Suspicionis secundus gradus.*

53 *Opinio est animi motus cum hæsitatione aliquid eligentis secundùm Ripam.*

54 *Ex suspicionibus multis conficitur atque causatur præsumptio.*

55 *Suspicionem vehementem æquiparari præsumptioni, non est verum.*

56 *Suspicionis gradus tertius quis sit.*

57 *Adminiculum duplex secundum Bald.*

58 *Adminiculum vehemens quid sit.*

59 *Adminiculum non vehemens, quid.*

QUÆRO septimò, an inter se differant præsumptio, indicium, coniectura, signum, suspicio, & adminiculum? Et multum inter se † differre scribunt omnes. Nam præsumptio † illa est, quæ (ut suis locis diximus) interdum oritur à probabilibus, & tunc appellatur præsumptio iuris, vel hominis, ut explicauimus *suprà quæst.4. & quæst.5.* Interdum oritur † à necessariis, & tunc appellatur præsumptio iuris & de iure, de qua quidem egimus *suprà quæst.3.* Et præsumptio dicta à † dictione præ, id est, antè, & sumptio, hoc est, antè sumptio: quia ante legitimas probationes aliquid sumit pro vero. Ita scribit Simancas *libro Catholicarum institutionum, tit.50. de præsumptionibus, num.4.* Indicium verò solùm nascitur † à probabilibus, ut ait Bald. *in l. non hoc, colu. ultim. Cod. unde legit.* quia ita visus est diffinire. Est indicium coniectura † ex probabilibus & non necessariis orta, à quibus potest abesse veritas, sed non verisimilitudo veri, quę quandoque mentem iudicantis ita perstringunt, ut cogant conscientiam iudicis iudicare secundum ipsa.

Cæterùm mihi videtur hoc loco Baldum sumere indicium pro ipsa præsumptione iuris, quæ interdum cogit iudicem secundùm eam iudicare & ab ea indicium differre, sentit idemmet Baldus *in rubric. C. de probationibus, numero 4.* cùm dixit, indicium esse præsumptionem † minimam hominis boni, seu ductum argumentum à specie probationis. Et sentit *in l. excipiuntur. numero 4. ff. ad Senatusconsult. Syllanian.* Et clarius idem Bald. *in l. 2. in princip. ff. de excusat. tutor.* scripsit, præsumptionem directè † tangere factum probandum: indicium verò indirectè. Et Baldum probauit Curt. Sen. *in l. admonendi, nume. 289. ff. de iureiuran.* Quocirca absolutè verum non est, quod scripsit Iulius Clarus *in practica criminali, qu. 20. pag. 1. ver. nihilominus,* cum dixit, indicium † esse maius ipsa simplici præsumptione. Indicium † autem interdum appellatur præsumptio, cum scilicet à lege receptum approbatumq; sita fuit. Ita probat *l. si qui adulterii,* ubi gloss. *C. de adulteriis,* & scribit Franciscus Brunus *in tract. de indiciis & tortura, parte 2. capite 8. numero 3.* quo loci subjungit, indicium † esse pro veritate in civili negotio, *l. ult. C. famil. erciscund.* quem locum de præsumptione juris intelligo. Et in criminalibus, * (ait Brunus) pro signo. Quod verum non puto, † nisi impropriè sumatur indicium. Nam & Baldus in *l. ea quidem, num. 8. Cod. de accusat.* scripsit, indicium esse † duplex, semiplenum seu dubitatiuum, & plenum siue indubitatum. Est † indicium semiplenum (inquit Baldus) præsumptio fortiter movens animum ad aliquid credendum, vel discredendum, *l. cum probatio, ff. de probat.* Plenum verò † indicium (inquit idem Baldus) est demonstratio rei per signa differentia, per quæ animus in aliquo tanquam existente quiescit, & plus inuestigare non curat, *l. indicia, Cod. de rei vendi.* Iason verò *in l. 1. nu. 8. ff. de eo per quem factum erit.* docuit, indicium † leue esse minus ipsa præsumptione. Cuius traditionem probarunt M. Antonius Blancus *in tract. de indiciis & tortura, num. 252.* & Iacobus Nouellus *in practic. criminali, in verbo, indicia, quæ præcedere, nu. 23.* Imò respondit Corneus *in consil. 101. num. 18. libro 2.* indicium à suspicione † non differre. Et dictum indicium ab †indico indicas, demonstrans argumentum veritatis habendæ, ita docuit Curt. Sen. *in l. admonendi. nu. 290. ff. de iureiur.* Et est indicium † nota quædam & demonstratio rei gestæ. Quod & à latinis in hac significatione sumitur. Cicero *pro Cluentio. Omnia, quæ solent esse indicia & vestigia veneni, in illius mortuæ corpore reperta sunt.* Et idem *in oratione 3. in Catilinam,* argumenta sceleris indicia appellat.

Coniectura est † quæ nascitur à probabilibus, sicut & indicium, ex sententia Baldi *in dict. l. non hoc. Cod. unde legi.* & in *Rubric. Cod. de probat. nu. 4.* Quocirca idem Bald. *in l. 1. colum. 3. uers. Vnde quæritur. Cod. de priuil. dotis,* scribit coniecturam esse idem quod indicium, & rusticos Papienses † appellare indicia coniecturas, & subiungit Bald. coniecturas dici, † quia coniunguntur origini suæ, & esse quasi connexuras & colligaturas. Et clarius docuit Curtius senior *in l. admonendi. num. 290. ff. de iureiurand.* coniecturam & indicium † esse duo Synonyma: quod sentit & Bald. *in l. 2. in principio. ff. de excusatione tutorum.* cum dixit, quod coniectura æquè indirectè tangit factum probandum ac indicium. Legi tamen aliquando apud bene eruditum Lilium Gregorium Giraldum *in commentariis symbolorum Pythagoræ,* coniecturam esse signum, quod natura ipsa demonstrat, ut lac in puerpera, fumus ex igne. Quod si ita res se habet, dicendum est, coniecturam esse præsumptionem à naturæ necessariis prouenientem. Quam suo loco iam explicuimus. Ego existimo coniecturam † propriè dici, quæ non à necessariis, sed à probabilibus oritur. Nam si à necessariis oriretur, non dubia, sed certa res esset. Cùm tamen coniectura † sit de re dubia. Est enim coniectura † rei (ut Speusippus ait) latentis indicium. Et est id, quod per rationes & signa, & tempora, & huiusmodi coniicit, id est, cogitat & colligit. Et dicta est coniectura † à coniecto, coniectas frequentatiuo,

BIU Cujas

tatiuo, quod idem est quod existimo, diuino, atque ita à scientia differt, quod & Terent. *in Eunucho* his verbis significat. *Neque scio quod dicam, aut quid conjectem.* Vel (ut Fabius *lib. 3. instit. oratoria. cap. 7.*) dicta
30 est coniectura † à coniecto, id est directione quadam rationis ad veritatem. Hinc statutum coniecturalem appellat M. Tullius ad *Herennium*, cum per coniecturas quæritur, an aliquid factum sit, vel non, Et coniecturam ita describit Bald. *in l. ea quidem, nu.*
31 10. *C. de accus.* Est acceptio, † seu reputatio veri ex aliquo alio sic verisimiliter ordinato.

Signum, quod aliquando indicium, vel coniectura, vel nota, vel vestigium, tam à Rhetoribus, nempe à Fabio *libro 5. instit. oratoria. cap. 9.* ac Victorio & Majoragio vberius *in commentariis ad libros Aristot. de Rhetorica.* quàm à Iurisconsultis nostris appellatur; ita à M. Tullio *lib. 1. de inuentione* diffinitur. Signum
32 est, † quod sub sensum aliquem cadit, & quiddam significat, quod ex ipso profectum videtur, quod aut ante fuerit, aut in ipso negotio, aut post sit consecutum: & tamen indiget testimoniis & maioris confirmationis: ut cruor, fuga, pallor, pulvis, & quæ his sunt similia. Hinc itaque fit, ut si videmus gladium cruentum, statim argumentabimur cædem esse factam. Si magnum strepitum audimus in foro, seditionem ortam esse suspicamur. Si vocem audimus amici, cognoscimus eum adesse: sic ex gustu cognoscitur mel, quia dulce est: ex tactu glacies, quæ frigi-
33 da est, atque ita de cæteris. Hæc igitur omnia quæ † à sensibus ducuntur argumenta, vocantur signa. Id quod scripsit & D. Augustinus *libro secundo de doctrina Christiana* relatus *in cap. signum, de consec. distinct.*
34 2. Cum ita signum diffinit: signum est, † res præter speciem quam ingerit sensibus, aliquid aliud faciens ex se in cognitionem venire. Quæ verò ducuntur
35 ab intellectu † vel opinione, verisimilia dicuntur (sicuti eruditissimo Maioragio *in commentariis ad Rhetoricam Aristotelis* placuit.) Cùm non ignoremus eos, qui oderunt aliquem cupere illum perditum, dicimus verisimile esse, Clodium insidias Miloni struxisse, ut eum interficeret, quem oderat. Signum quoque ab usu sumi scripsit Baldus *in l. à procuratore, in primo notab. C. de procurat.* cum dixit furcas esse meri imperii signum, cum earum usus sit, ut laqueo suspendantur delinquentes. His etiam intelligimus, quod inter se differant verisimile & signum. Nullum autem verisimile tantum, argumentum est ne-
36 cessarium. Fit enim verisimile † argumentum ex rebus probabilibus, & quæ plerumque ita fiunt. Et ob
37 id hoc ue risimile à præsumptione † iuris, vel hominis non differt. Signum aliquando necessarium est, ut si mulier lac habeat, necessarium est, ut pepererit
38 Et hoc signum † nil differt à præsumptione iuris & de iure, quę & necessaria inartificialis probatio dicitur: ut abundè suo loco disseruimus. Signa tamen ali-
39 qua dantur, quę nullam in † se necessitatem habent, Et hæc à præsumptione vel iuris, vel hominis non distat. Quod autem M. Tullius in signi diffinitione dicebat signum esse aut ante negotium, aut in ipso negotio, aut post negotium ipsum, ita ex Victorii, & aliorum sententia declarari potest, ante negotium signum est, ut mulierem lac habere, quæ duobus postea diebus paritura est, in negotio ipso est signum, ut si fumus est, ignis est. Et post negotium signum est, ut cinerem esse, signum est, quod ante fuerit ignis. Fabius verò *lib. quinto instit. orator. capitul.* 19. ita scribit. Hoc genus per omnia perpendi solet, nam & coiuisse eam cum viro quæ peperit: quod est præteriti: & fluctus esse cum magna vis venti in mari occubuit; quod coniuncti: & eum mori, cuius cor vulneratum est, quod futuri, necesse est. Non hic prætermittendum duxi, quod scripsit Turrecremata *in cap. signum, in fin. de consecrat. distinct. 2.* cùm dixit, quod signorum
40 † quædam sunt naturalia, quæ quasi naturaliter aliquid signant, ut nubes naturaliter significant pluuiam, & fumus ignem. Quædam sunt data, hoc est quæ sunt instituta ad aliquid significandum, ut circulus est institutus ad significandum vinum vænale. Et voces sunt signa eorum quæ in animo sunt. Quæ quidem distinctio cum præcedentibus si rectè consideretur, conuenit.

41 Suspicio est † passio animi aliquid firmiter non eligentis. Ita diffinit Bald. *in rubric. Cod. de probat, nu-*
42 *mer. quarto.* Uel suspicio, † est animi motus ad aliquid cum vehementi titubatione, sicuti describit idem Bald. *in l. ea quidem, num. tertio. C. de accusat.* & sentit idem Bald. *in rubric. de controuer. inuestitu. nu. 7.* vbi constituit quatuor gradus animi motus. Vel etiam cum D. Thom. 2. 2. *quæst. 60. artic. 3.* potest suspicio
43 describi, ut sit opinio † mali ex leuibus indiciis procedens. Quam sanè descriptionē à M. Tullio sumpsit, & ex recentioribus eam probauit Iacobus Simancas *in libr. catholicarum institutionum, tit. 50. de præsumpt. numero* 22. & idem *in praxi, contra hæreses, tit. 41. n. 1.* Verum omnium clarius rem hanc explicauit Bart. *in l. admonendi, num. 21. ff. de iureiurand.* cum docuit,
44 suspicionem † esse, quæ animum iudicis aliquo leui argumento in aliquam partem inclinat, etsi non omnem excludit dubitationem. Quocirca scriptum reliquit Gemin. *in cap. habuisse, in tertio notab. 33. distinct.*
45 suspicionem † esse speciem quandam probationis inducentem animum iudicis ad aliquid credendum, non tamen habere eum probationis gradum, quo fixè applicat iudex ille animum ad unam partem, sed eum ambiguum reddere. Hanc suspicionem Alexan. Alensis, *in summa, parte 3. quæstio. 45. membro septimo*, dum nullam visus est facere differentiam inter præ-
46 sumptionem & suspicionem, † diuidit in temerariam, violentam, leuem, & probabilem, quam quidem diuisionem commemorauimus *suprà quæst. 2.* Rectius
47 dicere possumus suspicionem † tres habere gradus,
48 secundum D. Thom. 2. 2. *q. 60. art. 3.* Primus est * cum homo ex leuibus indiciis dubitare incipit. Cum enim nulla adest ratio, nullaque causa, qua iudex magis in unam partem quam in alteram inclinet, eum dubitare dicimus, ita gloss. *in l. de statu. ff. de testam. & in ru-*
49 *bric. ff. de iur. & fact. ignor. an.* Et dubius † is dicitur, qui cum duas uias habet, utram eligat, nescit. Iudex ergo tunc dubitare dicetur, cum non magis animum suum ad actorem quam ad reum, non magis ad absoluendum, quàm ad condemnandum, applicat. Quod si post dubitationem iudex leui aliquo indicio, aut argumento animum suum in alteram partem flectit, neque tamen à se dubitationem remouet, hoc ipsum suspicio appellatur, *l. in lege Aquilia, si dele tū. ff. ad legem Aquiliam.* Et primo hoc in gradu suspicionis obseruandum est, quod si indicia illa leuia admodum
50 sunt, suspicio † quæ inde causatur, temeraria dicitur, & reiicienda omnino venit, *l. prima. §. si suspic. ff. de incendio, ruina, & naufragio, & capit. tua, de ætate & qual.* scribit Ripa *in l. admonendi. num. 89. ff. de iureiurand.* Non enim tunc aliquem probationis gradum facit, sicuti nec præsumptio temeraria, ut docuit Bald. *in l. siue possidetis, num. quinto. C. de probat.* & hæc suspicio appellatur à Salicet. *in rubric. Cod. de probat.* ac à Gulielmo Maynerio *in l. in obscuris, num. 3. de regul. iur.*

quædam

BIU Cujas

51 quædam † animi passio cum præcisa ignorantia, & subiungit Maynerius nil differre à temeraria præsumptione. Quare scribit Specul. *in tit. de præsump. §. species, num.* 1. à jure non recipi, cum à malis hominibus mala mente causetur. Et peccatum esse, veniale tamen, dixit, D. Thom. 2. 2. *quæst.* 60. *art.* 3. qui subdit, quod imò mortaliter peccat, qui firmiter huic temerariæ credulitati inhæret, vel secundum eam judi-
52 cat. Secundus est suspicionis † gradus, cum iudici fortiora argumenta apparent, & incipit opinari & uni parti adhærere, aliquod tamen dubium modicum adhuc remanet. Et hæc opinio appellatur, sicuti scribit inter multos Coras. *in l. admonendi, part.* 1. *numero* 105. *ff. de iureiurand.* & ibidem Ripa *num.* 91. opinio-
53 nem ita describit. Est † animi motus cum hæsitatione aliquid eligentis. Et subiungit, opinionem constituere secundum gradum probationis. Hæc verisimilis suspicio vel vehemens à nostris aliquando appellatur: quæ à præsumptione differt. Nam ex multis
54 suspicionibus † conficitur atque causatur præsumptio, ut scribunt Bald. & Salicet. *in authent. si quis ei, in fin. Cod. de adult.* & cum eo Brunus *in tract. de iudiciis & tortura, part.* 2. *quæst.* 8. *numero* 4. & Ripa in *l. admonendi, numero* 90. *ff. de iureiurand.* Arnaldus Albert. in *tract. de agnosc. assert. cathol. & hæret. quæst.* 34. *nu.* 45. Huius suspicionis verisimilis seu vehementis exemplum adfert Simancas *in praxi contra hæreses, tit.* 41. *num.* 3. si quis explicitè neget aliquas propositiones fidei, quas tenetur ex officio scire: is vehementer suspectus est, quamuis fieri possit, ut talis negatio ex ignorantia vel animi leuitate sit orta. Hanc vehemen-
55 tem † suspicionem æquiparari præsumptioni juris, scribit Albertin. *loco præallegato, numero* 46. quod minimè verum existimo. Tertius est suspicionis gradus,
56 † quando iudici, post à se conceptam opinionem, alia urgentiora ita superueniunt argumenta, ut constanter & sine dubio uni parti adhæreat, tunc violenta suspicio appellatur, & crudelitatem fidemq; causat, *authent. si quis ei, Cod. ad legem Iuliam de adulter. cap. literas, de præsumpt.* Et hæc ipsa crudelitas quoad effectum hunc adhærendi, nil differt à scientia, & si differt in modo adhærendi. Nam argumentis adhæret qui credit: at qui scit, certa ratione veroque sensu, & corporeo adhæret, *l.* 2. *§. quod obseruari. Co. de iureiur. propter calum. dan.* & annotarũt Ripa & Coras. *in leg. admonendi. ff. de iureiurand.* ille *nu.* 92. iste *parte prima, numero* 100. *nonagesimosexto.* Quibus quidem in locis hanc esse violentam suspicionem affirmãt, imo hanc esse præsumptionem iuris, & de iure, scribit Arnaldus Alberti. *in tract. de agnoscendis assert. Cathol. & hæret. quæstion.* 34. *numero* 46. quod verum non est, nec iure probatur: cum præsumptio iuris & de iure illa sit, quę à lege clarè approbata est, ut diximus suprà. Exemplum huius violentæ suspicionis adferri potest vna cum benè erudito Jacobo Simanca *libro catholicarũ institutionum, titul.* 50. *de præsumpt. nu.* 26. *& in praxi hæreseos, titul.* 41. *nu.* 4. Si quis propositiones hæreticas publicè asserat, vel ceremonias impiorum faciat. Nam etsi possibile sit, quod errore ductus & sine intellectu, aut sine pertinacia faciat: attamen ecclesia, quæ iudicat exteriora, violenta suspicione quadam suspicatur, hunc esse hæreticum. Id quod & auctoritate Gersonis, *de protestatione, cõsideratione ultima,* affirmat Simancas, est aliud exemplum *in casu l. ult. §. ult. C. arbitrium tutelæ,* ubi glo. *in verbo, violenta,* & apertius Bald. *ibi num.* 7. & Salicet. *in fin.* & attingam *infra in libro* 6. *præsumpt.* 96.

57 Adminiculum est, † secundum Baldum *in l. ea qui-*
dem, nu. 9. *versi. adminiculum, Cod. de accusat.* duplex;
58 vehemens & non vehemens. Vehemens est † suppletio defectus probationis per se solum non operans, sed cum aliqua cooperatione cooperans, *c. ulti. de succes. ab intestat.* quod ita intelligit Bald. cui accedit, *leg. instrumenta domestica, C. de probatio.* Non vehemens
59 adminiculum † est aliqualis confirmatio rei probabilis, *l.* 2. *§.* 1. *ff. de excus. tut.*

QVÆSTIO VIII.

Præsumptio quomodo, & in quibus à fictione differat.

SVMMARIA.

1 *Præsumptionem à fictione differre, vel sola utriusque definitio indicat.*
2 *Præsumptio semper versatur circa rem dubiam, quæ esse, vel non esse potest.*
3 *Præsumptio versatur circa id, quod est gestum, sed ignoratur qualiter gestum.*
4 *Fictio est in re certa, eius quod est possibile, contra veritatem pro veritate, à iure ficta assumptio secundùm Bart.*
5 *Fictionis sex definitiones recenset Iason in l. si is qui pro emptore, ff. de usucap.*
6 *Fictio est indubitata falsitatis pro veritate assumptio, in casu possibili, & ex iusta causa ad inducendum aliquem iuris effectum, æquitati naturali non repugnantem secundum Angelum.*
7 *Fictio est legis aduersus veritatem in re possibili ex iusta causa dispositio, secundùm Alciatum.*
8 *Fictionis natura & substantia est, ut esse fingatur, quod reuera non est.*
9 *Fictio fingit vera esse ea quæ vera non sunt, præsumptio super re dubia est, quæ ita esse, ut non esse potest, & prima est hæc differentia.*
10 *Fictio cum veritate nunquam conuenit, præsumptio sæpe.*
11 *Fictio nunquam admittit probationem contra se, præsumptio autem sic, estque hæc secunda differentia, numero* 15.
12 *Fictio dicitur esse quædam legis prouisio, & dispositio ita constabilita.*
13 *Fictio non est probationis species, ut præsumptio.*
14 *Probatio etsi contra fictionem non admittatur, attamen per indirectum probari potest, nempe demonstrando cessare æquitatem super qua fictio fundata est.*
16 *Præsumptionem juris & de jure fictionem esse qui dixerunt, erroris conuincuntur.*
17 *Præsumptio ab homine introduci potest, fictio vero non, estque tertia hæc differentia. n.* 18.
19 *Fictio dicitur dispositio legis cui renunciari potest, præsumptio est dispositio hominis, atque ideo ei rectè renunciatur.*
20 *Præsumptio una alteri potest aduersari, fictio una non potest esse contra aliam, estque quarta differentia, num.* 21.
22 *Præsumptiones plures unà simul concurrere possunt, diuersum in fictione, estque hæc quinta differentia. numero* 23.
24 *Fictiones duæ, quia sunt tanquam duo specialia, simul esse non possunt, at præsumptio simul esse potest cum una specialitate, estque sexta hæc differentia. numero* 25.
26 *Fictio donotat improprietatem, præsumptio proprietatem,*

BIU Cujas

26 *Fictio denotat improprietatem, præsumptio proprietatem, estque differentia septima. num. 27.*
28 *Statutum disponens super casu vero, locum habet etiam in præsumpto.*
29 *Præsumptio versatur circa ea quæ sunt facti, fictio circa ea quæ iuris, & est differentia octaua, n. 30.*
31 *Præsumptio in fictionem mutari potest à principe, fictio in præsumptionem verti non potest, est hæc nona differentia, num. 33.*
32 *Præsumptio versatur circa ea quæ vera esse possunt.*
34 *Præsumptio extenditur de persona ad personam, fictio verò non, estque differentia decima, nu. 35.*
36 *Præsumptio allegari debet, in fictione id non est necesse, & sic constituitur differentia vndecima.*
37 *Fictio est de re clara.*

QUæro octauò quomodo præsumptio & in quibus differat à fictione? Et multum differre, vel
1 sola ipsa utriusque † diffinitio significat. Nam *suprà q.3.* ex Baldo, & cæteris diximus præsumptionem iuris & de iure esse statum à iure promulgatum ex indubia coniectura. Vel est dispositio legis aliud præsumentis & super præsumpto, tanquam sibi comperto statuentis. Præsumptio verò iuris tantum est similitudo quædam sufficiens ad rem dubiam, de qua creduntur credenda. Vel est probabilis coniectura ex certo signo proueniens, quæ, alio non adducto, pro veritate habetur, ita cum Baldo & Alciato diffiniui *suprà q.4.* Præsumptio verò hominis est (de vehementi nunc loquor) vehemens applicatio animi boni viri ad valde verisimile. Et præsumptio hominis non vehemens, est inclinatio animi boni viri ad eligendum alterum extremorum, ex intellectu proueniens & coniectura nobili. Ita cum Baldo diffiniui *suprà quæst. 5.* Hæ omnes diffinitiones demonstrant
2 præsumptionem † semper versari circa rem dubiam, quæ scilicet esse, vel non esse potest: Et (ut scriptum reliquit Marius Solomonius *in l. Gallus, §. quidam recte. num. 2. ff. de liber. & posthum.*) versatur præ-
3 sumptio circa † id quod est gestum, sed ignoratur
4 qualiter gestum. Fictio verò est † in re certa eius, quod est possibile contra veritatem, pro veritate à iure ficta assumptio. Ita fictionem definit Bart. *in l. si is qui pro emptore, num. 21. ff. de vsucap.* quem crebrius alii secuti sunt, ut asserit Curt. iun. in *cons. 4. nu. 15.*
5 Sex alias † diffinitiones fictionis recenset Ias. *in d. l. si is qui pro emptore, n. 168.* Illa quam cõsiderauit Ange-
6 lus videtur cæteris plenior, cum dixit, fictio est † indubitatæ falsitatis pro veritate assumptio in casu possibili, & ex iusta causa ad inducendum aliquem iuris effectum, æquitati naturali non repugnantem. Aliam adfert definitionem Alciat. *in tract. de præsumption. in præludijs, parte 1. num. 2.* cùm dixit, fictio est †
7 legis aduersus veritatem in re possibili ex iusta causa dispositio. Quam sanè diffinitionem probauit & ipse Alciat. *lib. 6. pareg. iuris. c. 1.* Et quamquam in hac fictione definienda inter se multum dissentiant Dd. attamen in eo omnes conueniunt, fictionis naturam
8 † & substantiam esse, ut esse fingatur quod re vera non est, sic ex hoc oritur prima & præcipua differentia inter fictionem & præsumptionem. Nam (ut
9 diximus) fictio fingit † vera esse ea, quæ vera non sunt. Præsumptio verò præsumit super re dubia, quæ scilicet ita esse, ut non esse potest. Vnde fictio nun-
10 quam conuenit † cum veritate, præsumptio verò sæpe. Ita hanc differentiam expressim annotarunt glo. *in l. vnica. §. accedit. Cod. de rei vxor. action.* Geminia. & Turrecrem. *in c. ferrum. 50. dist.* Alex. *cons. 158. nu. 7. lib. 2.* Butr. & Felin. *in c. quanto. num. 2. de præs.* Ias. *in l. si is qui pro emptore, n. 168. ff. de vsucap.* Cur. iun. *cons. 4. n. 15.* & Alciat. *in præcitatis locis.* Berous *in c. at si clerici. in prin. n. 110. de iudi.* qui dixit hanc differentiam esse ex nativitate, & Euerar. *in centuria legali in loco à fictione, num. 5.*

Secunda differentia inter præsumptionem & fictionem est illa quæ verè fluit à præcedenti. Quod
11 scilicet fictio † nunquam admittit probationem contra se, ita scribunt Socin. *in l. cum auus, n. 73. ff. de condi. & demon.* Felin. *in c. quanto. n. 2. de præsumpt.* Alciat. *in Tract. de præsumpt. in præludiis. parte 1. n. 4.* & Euerar. *in centuria legali in loco à fictione. n. 5. in fin. ex glos.*
12 *c. 2. de arbit. in 6.* & ratio esse videtur quia fictio * dicitur esse quædam legis prouisio & dispositio ita constabilita, ut ait Bero. *in c. at si clerici. in princ. n. 110. de*
13 *indic.* qui ibi scribit fictionem † non esse probationis speciem, ut est præsumptio. Cæterum egregiè scribit Socinus *in d. l. cum auus. n. 73.* quod etsi contra fictio-
14 nem non admittitur † probatio: attamen probari per indirectum potest, nempe demonstrando cessare æquitatem, super qua fictio fundata est, alio etiam modo indirectè probari contra fictionem scribit Socin. iun. *in l. 4. §. Cato. n. 136. de verb. obliga.* Præsumptio autem sui natura semper † admittit contrariam
15 probationem. De præsumptione iuris sola, & de præsumptione hominis, res clara est. De præsumptione iuris & de iure, licet regulariter non contra se omnem probationis speciem: attamen certum est, aliquam admittere ut confessionem partis aduersæ & indirectam: de quibus suo loco dicemus. Qua in re
16 intelligimus erasse illos, † qui absolutè dixerunt, præsumptionem iuris & de iure esse fictionem. Quo in errore versati sunt glo. *in l. ult. in princ. in verbo, præsumptioni, ff. quod metus caus.* & glos. *in l. conficiuntur, in princ. in verbo creditur. ff. de iure codicil.* & Curtius iun. *in cons. 4. n. 15. versic. & ex præmissis.* Etsi enim in eo conueniant, quod sicuti fictio contra se probationem non admittat, ita nec admittat præsumptio iuris & de iure regulariter: nihilominus natura sua (ut diximus) maximè inter se differunt.

Tertia est differentia inter præsumptionem & fi-
17 ctionem: quod † præsumptio ab homine nempe à iudice introduci potest. Et ideò *super quæst. 5.* diximus præsumptionem aliquam appellari hominis quod homo, hoc est iudex eam excogitet, & inueniat. Et quæ
18 quidem magni effectus est, ut suis locis demonstrabimus. Fictio verò ab homine † nunquam induci potest. *l. si fortè. ff. de Castrens. pecul.* omnes *in l. si quis in fundi vocabulo. ff. de leg. 1. & in l. si is qui pro emptore. ff. de vsucap.* vbi Bart. *n. 24.* Aret. *in l. si ita stipulatus fuero. ff. de verbor. obligat.* Barba. *in l. cum acutissima. n. 58. C. de fideicom.* Socinus *in l. cum auus. nu. 72. de condit. & demonstrat.* & Alex. *in consil. 158 num. 9. l. 2.* qui intelligit procedere quo ad alterius præiudicium, etsi quo ad sui damnum quis possit. Iacobus Niger *in lib. 1. §. si. quis ita. n. 15. de verbor. obligat.* Et hinc sequitur,
19 quod fictio dicitur † esse legis dispositio, cui renunciari non potest: præsumptio verò est hominis dispositio multis in casibus, ut declarabimus *quæstione 42.* & ideò remitti illa potest, ut ibi dicemus.

Quarta est differentia præsumptionis & fictionis,
20 quòd præsumptio una † aduersari alteri potest, & ob id potentior minus potentem tollit ac perimit. *l. diuus. ff. de in integrum restitu.* & dicemus copiosè *infrà*
21 *in quæstione 27.* Fictio autem una esse † non potest

BIU Cujas

contra alteram *l.3.§.è contrario*, ubi Bart. Alexand.& Iason,*ff.de acquirend.poss.* & in specie Alciat.*in tract. præsumpt.in prælud.parte prima.num.5.*

Quinta est differentia inter præsumptionem & fictionem, quod plures præsumptiones † vna simul esse & concurrere possunt, ut re ipsa videmus,& explicabimus *infrà,quæst.* 37. At diuersum est in fictione, quarum una † cum aliis pluribus esse & cumulari non potest,ita docuit Ias.*in l.si is, qui pro emptore, numero* 399.*ff. de vsucap.* Et in specie hanc differentiam inter præsumptionem & fictionem annotauit Bald. *in tract.de pactis. num.*54.

Sexta differentia inter præsumptionem, & fictionem est illa quæ à præcedenti descendit. Duæ fictiones non possunt simul concurrere,cum sint duo quædam † specialia, quæ simul esse non possunt, aut debent. *l.* 1. *C. de dotis promissio.* At præsumptio simul † esse potest cum vna specialitate. Ita scriptum in specie reliquit Caccial.*in tracta.de pact.num.*47.post Guliel.Cun.

Septima est differentia inter præsumptionem & fictionẽ,quod fictio † denotat improprietatem *lib. lege Cornelia.*ibi Baldus,*ff.de testam.l. Gallus.§. videndum ff.de liber. & posthum.*vbi Castr.scribit, casum fictum non venire ex proprietate sermonis, sed per interpretationem extensiuam. Et Castrensem secutus est Ias. *in l.si is,pro emptore,nu.*170.*ff.de usucap.*qui *n.* 171. subiungit, quod ob id,casus fictus non continetur sub dispositione statutorum,cum in illis verba propriè intelligi debeant *l.3.§. hæc verba,ff. de negot. gest. cum aliis à Iasone relatis.* Diuersum est in præsumptione, quæ proprietatem significat. Nam statutum disponens † super casu vero, locum etiam habet in præsumpto. Ita copiosè respondit Curt.iun.*in cons.*4. *nu.* 16.17. & latè disseremus *infrà.*

Octaua est differentia, quod præsumptio versatur circa ea † quæ sunt facti, ut dicemus *infrà.* At fictio versatur † circa ea, quæ sunt iuris & facti simul. Ita Ias.*in l.si is qui pro emptore.num.*217.*ff.de usucap.*& ibi Crot.

Nona est differentia, quod † præsumptio mutari à principe potest in fictionem, ita in specie scribit Ioa. de Cirier *in tract.de primog.lib.*1.*q.*13.*num.*21. post Ludouicum de Sardis *in tract.de legitimatione,§.septimo videndum.nu.*5. *ex l.in bello.§.factæ.ff.de cap.&postli. reuers.* Est ratio,quia præsumptio versatur circa ea† quæ vera esse possunt. Atqui ea quæ vera sunt ,fingi possunt à Principe non vera, cum hoc sit proprium fictionis.Ergo præsumptio in fictionem verti potest. Diuersum est in fictione, † quæ in præsumptionem mutari atque ita verti non potest: cum nulla ratione effici possit, ut vera sint quæ falsa sunt.

Decima est differentia quod præsumptio extenditur † de persona ad personam, ut dicemus *infrà.* At verò † fictio non extenditur,ita probat text.*l. lex Cornelia,ubi gl.ff.de vulg.&pupill.subst.*cum ait fictionem legis Corneliæ, qua annullatur testamentum principale, non annullare tabulas pupillares. Et respondit in specie Alex. *cons.*10.*nu.*5. *lib.*1.

Vndecima est differentia præsumptionem † allegari debere ut declarabimus *infrà*, fictionem verò allegare necesse non esse. Ita Crauet.*de antiq.tempor. 2.parte*4.*partis prin.num.*50 & ratio est, † quia fictio est de re clara, ut dixi suprà. In nonnullis tamen præsumptio & fictio conueniunt, eandémque ferè†naturam habent. Nam sicuti fictio non admittit extensionem,ut notant omnes *in d.l.si is.qui pro emptore.*Ita & præsumptio non extenditur, gloss. *in clem.sæpè, de verbor.signific.*Castrens.*in l.si conuenerit, ff. de iurisdict.omn.iud.*&in *cons.*33.*visa appellatione.col.*3.*l.*1.& Crauet. *in cons.*313. *num.*3 *lib.*2.

QVÆSTIO IX.

Præsumptio quando & quomodo cum fictione concurrere possit, noua,&diligens explanatio.

SVMMARIA.

1 *Fictionem præsumptione concurrere non posse absolutè, secundum Ripam.*

2 *Fictio & præsumptio circa idem subiectum omnimodò etiam respectu temporis concurrere non possunt, quo casu fictione reiecta,amplectenda est veritas.*

3 *Socer cum promittit dotem genero pacto legitimo, lex præsumit dotem promissam iuxta quantitatem patrimonij soceri promittentis, & qualitatem personæ cui facta est promissio.*

4 *Dos in genere promissa nudo pacto,non debetur, & qua sit ratio.*

5 *Patre filio impuberi substituente per vulgarem expressam,dicimus contineri tacitam pupillarem,& an illa dicatur ficta,vel præsumpta.*

6 *Fictio & præsumptio concurrere non possunt circa idem respectu eiusdem temporis, tamen quo ad contrarios effectus,quo casu prænadet fictio,num.*7.

7 *Præsumptio cum fictione concurrere potest circa diuersa subiecta, & vtrumque amplectitur, nec vnum aliud impedit.*

8 *Veritas quo casu concurrat cum fictione.*

9 *Patre & filio impubere simul naufragium patientibus, vter prius dicatur in humanis esse desiisse.*

10 *Fictio&præsumptio concurrere & admitti possunt circa idem subiectum, respectu diuersorum temporum.*

11 *Mutatio non præsumitur.*

QVæro nonò, an præsumptio vnà cum fictione esse, & concurrere possit? Hæc iuris quæstio ex professo à nemine, quod sciam , proposita tractataque fuit.Solum enim duobus verbis eam attigit Ripa *in l.si aliquam rem,num.*27.*versi. sed istud.de acquir. possess.*qui post Alex. *ibi num.*21. & Soc.Sen. *in cons.* 40.*num.* 6. *l.*4.scripsit, absolutè fictionem † cum præsumptione concurrere non posse. Ego verò ut paucis, quantum fieri potest, rem concludam , distinguo atque constituo aliquot casus , sicuti in simili admodum specie distinguit Bart.*in l.*1.*§.hoc autem Senatus, n.*3. *ff. ad Senatusconsultum Syllanian.* cum declarat, quando veritas,&fictio,possint esse&cõcurrere simul.

Primus est casus , cum ambigitur , an præsumptio &fictio concurrant circa idem subiectum omnimodo, etiam respectu temporis? & tunc dicendum est, † concurrere non posse. Nam præsumptio versatur circa ea,quæ possunt esse vera , (ut diximus superiore quæstione) si ergo diceremus, hoc casu præsumptionem cum fictione posse concurrere , diceremus veritatem &fictionem posse vnà simul esse, quod falsum est , *l.filio quem pater,ff.de liber.&posthu.*& scribunt Bart.*in dicta l.*2.*§. hoc autem Senatus. numero* 3. *ff.ad Senatusconsult.Syllan.* Ias.*in l.si is qui pro emptore, num.*166.*ff.de usucap.* Et scribit Bart.*præcitato loco*, esse hoc in casu amplectendam veritatem , fictione reiecta. Et hunc casum probat *l.cum post.§. generaliter de iure dot.iunct.l.*1.*C.de dot. promiss.*cum socer † genero dotem promittit pacto legitimo , lex præsumit

dotem

dotem esse promissam iuxta quantitatem patrimonij soceri promittentis, & qualitatem personæ, cui facta est promissio, sicque illa est præsumptio *in l.1.C.de*
4 *dot. promiss.* scriptum est, dotem in † genere promissam pacto nudo, non deberi: quia lex etsi fingat pactum nudum dotis fauore validum esse: attamen ibi non valet illa promissio, quia concurreret illa fictio, ut scilicet pactum nudum fingatur validum: & illa præsumptio, de qua *in d. §. gener.* Et hunc casum visus est probare Corne. *in l.cum acutissimi, in fin.C. de fideicom.* post Salicetum *ibi*, qui similem casum diffiniunt. Exemplum in specie nostra adferri potest in ea disputatione quæ haberi solet, quando pater filio suo impuberi substituit expresse vulgariter, dicimus hanc expressam vulgarem continere tacitam pupil-
5 larem. Est hic disputatio, † an tacita hæc pupillaris dicatur esse ficta, vel præsumpta. Aliqui censent esse fictam, aliqui verò affirmant esse præsumptam, sicuti hac de re agemus *infrà l.4. præsumpt.12.* Hic una est sola testatoris, uno tempore facta dispositio. Ea propter disputant Doctores, an sit ficta tantum à lege, vel ab eadem tantùm præsumatur, sentientes vnà simul esse non posse, quod sit ficta & præsumpta. Non est dissimile quod *ex l.cum auus.ff.de condi.& demonst. & l.cum acutissimi, C.de fideicom.* disputat Socin. *in d. l.cum auus, n.67.* & dicemus *infrà lib.4.præsumpt.40.* an illa dispositio sit ficta, vel præsumpta, sentiunt enim esse non posse unà simul. Ita quoque similem habent nostri disputationem circa constitutionem *l.vnica, in prin.C.de rei vxor. actio.* de qua disputabimus *infrà lib.3. præsumpt.24.* Similia sunt exempla ex Soc. Sen. *in d.cons.40. num. 6. lib.4.* & Ripa *in d.l. si aliquam rem, num.27. de acq. poss.*

Secundus est casus, cum dubitamus an præsumptio & fictio concurrant circa idem, respectu eiusdem temporis, quo tamen ad contrarios effectus? Hoc etiam casu verè dicendum est † concurrere non posse: quemadmodum de ipsa veritate dicimus, quæ cum fictione hoc in casu non potest concurrere, ut ait Bartol. *in dict.l.1. §. hoc autem Senatus. nu.3. versic. quandoque fictio & veritas. ff. ad S. C. Syllania. ex l.retro. & in l.in omnibus.ff.de cap.& postli.reuers.* & hoc ca-
6 su fictio † ipsa præualet (inquit Bart.) & idem censuit Ias. *in filio quem pater, in fin. de liber. & posthu.* post Bart. *ibi*, qui ita interpretantur *l. si quis posthumos, §.1. digest. de liber. & posthu.*

Tertius est casus, cùm quærimus, an præsumptio concurrat cum fictione circa diuersa subiecta? Et hoc
7 casu dicendum est, † concurrere posse, & utrumque amplectimur, nec unum aliud impedit. Sicut
8 hoc in casu veritas ipsa † concurrere potest cum fictione. Ita docuit Bar. *in d.l.1.§. hoc autem Senatus.n. 3.vers. quandoque veritas & fictio concurrunt circa diuersa.ff.ad Senatusc. Syllania.* Adfert exemplum Bart. Quidam decessit relicto filio nato, & ventre vxoris prægnante. Ille, qui iam egressus est matris vterum, verè natus est: Ille verò, qui est in vtero, habetur pro nato, atque ita fictè. Vtrumque autem acceptamus, ut ambo filij nati censeantur. *qui in utero, digest. de statu hom. l.illud digest. si pars hæred. pet. & l.cum quidã §. sunt digest. de acquirend. hæred.* Exemplum autem in specie nostri casus, potest ita adferri. Habebat pater duos à se genitos filios, eorũ unus verè vita defunctus est patre ipso superstite. Deinde pater cum altero filio impubere naufragium fecerunt, ambo perierunt, ambigitur, quorum alter prius decesserit, præsump-
9 tio est, filium † impuberem prius in humanis esse desiisse, ita probat *l.qui duos, §. ult. in fin. digest. de rebus dubijs*, & ibi annotauit Socinus, & plenius explicabimus *infrà*. Est itaque hoc exemplo clarum veritatem concurrere posse cum fictione circa diuersa subiecta, & vtrumque posse simul stare.

Quartus est casus, cum disceptamus, an præsumptio, & fictio possint concurrere circa idem subiectum, respectu diuersorum temporum? Et dicen-
10 dum est, hoc † in casu concurrere posse. Sicuti verè potest ipsa veritas cum ipsa fictione, ut scribit Bart. *in d.l.1.§. hoc autem Senatus, num.3. vers. quando veritas & fictio concurrunt circa idem subiectũ, ff. ad Senatusconsultum Syllanianum.* Adfert exemplum. Reuersus est aliquis ab hostibus & nunc verè est in ciuitate. Hæc est ipsa veritas. Item ismet dum apud hostes fuit, fictè in ciuitate semper fuisse dicitur. Et hæc fictio, quæ ob temporis diuersitatem circa idem subiectum versari, & concurrere potest. Et facile est exemplum adferre in præsumptione, ut is, qui ab hostibus reuersus est, & aliquot dies in ciuitate fuit: deinde dubitari cœpit, an adhuc sit, & præsumptio
11 est, quod adhuc in ea sit. Cùm † mutatio non præsumatur, *l.1.§. qui pro rei qualitate, digest. qui satisd. cog.* & suo loco dicemus.

QVÆSTIO X.

Præsumptio quibus verbis significetur, & quibus fictio.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio significatur, cum lex ait esse quæstionem voluntatis, & deinde aliquid statuit.*
2 *Lex subintelligens aliquid in dispositione hominis, id facit, quia præsumit hominem ita voluisse.*
3 *Præsumptionem significat verbum, videtur. Interdum tamen fictionem quoque, n.4. interdum interpretationem. n.5. spectanda igitur subiecta materia.*
6 *Præsumptionem facit verbum, intelligitur, aliquando tamen etiam denotat fictionem. num.7.*
8 *Præsumptionem significat verbum creditur; secundum aliquos fictionem, n.9.*
10 *Præsumptionem significat verbum existimo, & æstimo; & vtrum hæc duo verba inter se differant.*
11 *Præsumptionem faciunt verba hæc: coniectura est, coniecturam facimus.*
12 *Præsumptionem demõstrat verbum hoc præsumptum est.*
13 *Præsumptionem ostendit verbum arbitror.*
14 *Præsumptionem significat dictio, proinde.*
15 *Præsumptionem importat dictio, fortè.*
16 *Præsumptionẽ significant verba hæc, voluntatis quæstio.*

QUæro decimò, præsumptio quibus verbis significetur, & quibus fictio? Et dicendum est pri-
1 mò, præsumptionem significari, † cùm lex ait, Quæstionem voluntatis, & deinde aliquid statuit. Exempla sunt *in casu l. is qui, de leg.3. in l. ex facto, §. si quis rogatus digest. ad Trebell. in l.cum proponas, Cod. de hæredibus inst. & in l.voluntatis, Cod. de fideicom.* Et egregium est exemplum, *in l.iam hoc iure, ff. de vulg. & in l. quamuis. Cod. eod.* vbi pupillaris illa substitutio comprehensa sub expressa vulgari dicitur habere voluntatis quæstionem. Et substitutio hæc præsumpta à nostris appellatur, ita Bart. *in l.3.nu.5. de leg.1.* & alij, quos referam *infrà l.4.præsump.27.* cum agemus, an illa tacita pupillaris sit ficta vel præsumpta substi-
2 tutio. Et huc spectat quod quando lex † aliquid subintelligit in dispositione hominis, id facit, quia præsumit hominẽ ita uoluisse. Bartolũ sequuti sunt Ang. &

BIU Cujas

Imola *ibi*, Soc. sen. *in consil* 182. *colum.* 1. *lib.* 2. & Dec. *in l. generaliter. §. cum autem, col. ult. C. de inst. & substit.* Quod annotandum esse existimo ad interpretationem *l. unicæ, in prin. C. de rei uxor. actio.* de qua dicemus infrà *lib.* 3. *præsumpt.* 20. Dissentit tamen Comensis, quem recensèt Barbat. *in l. cum acutissimi, num.* 21. *in fi. C. de fideico.* Verum de illius traditionis veritate dicemus *infrà lib.* 4. *præs.* 40. cùm explicabimus naturam illius præsumptionis consideratæ à *l. cum auus. ff. de cond. & demonstr. & de l. cum acutissimi. Cod. de fideicom.*

3 Secundò præsumptionem † significat verbum Videtur, ita probant *l.* 2. *ff. de pactis, l. si chirographũ, & l. qui testamentum, in fin. ff. de probat. l. quidam testamẽto, in fin. ff. de vulg. & pup. substit.* & ibi scribentes. Et de eius interpretatione dicemus *infr. lib.* 4. *præsumpt.* 60. Ita etiam probat *l. quod si nolit, §. qui mancipia. in fin. de adil. edict.* Ita etiam *in l. Aurel. §. Titius, ff. de. lib. legat. & in l. qui filiabus, in princ. de leg.* 1. *& in l. Plaut. ff. de auro & argen. lega. in l. si quis locuples in fin. ff. de manumiss. tamen.* de cuius sensu dicemus *infrà l.* 4. *præsumpt.* 74. Idem probat *l. quoties, C. famil. erciscun.* & tradunt omnes *in l. sciendum. de verbor. obligat.* ibi Iason *num.* 7. Bologn. *num.* 69. & differemus *infrà libro* 3. *præsumpt.* 132. *num.* 6. Verum aliquando verbum hoc
4 videtur, † fictionem significat, ut probant *l. si tibi, §. cum seruus, ff. de leg.* 1. & scribunt omnes *in l. is qui pro emptore, ff. de usucap.* ibi Iason *nu.* 93. Soc. *in l. cum auus, n.* 68. *de cond. & demonstr.* qui plura iura recen-
5 set. Quocircà subiectam † materiam esse spectandam admonent Alber. *in suo dictionario, in verbo, videtur.* & Bero. *in c. Raynutius, num.* 447. *in fin. de testam.* Imo & aliquando significare interpretationem docuit Alciat. *in l. sciendum, num.* 3. *ff. de verb. oblig.*

6 Tertiò præsumptionem † significat verbum, Intelligitur, ita probat *l. si pater familias Titium, ff. de hæredib. instituend. iuncta l. cum proponas. C. eo.* de cuius interpretatione agemus *infr. lib.* 4. *præsumpt. & l. hæres quandocunque, ff. de acquir. hæred.* de qua dicemus *infr. lib.* 4. Accedunt & *l. qui patitur. ff. mand. & text. l. unicæ, in princ. Cod. de rei vxor. actio. in l. qui duos, §. ulti. & l. si mulier, ff. de reb. dub. in l. generaliter, §. cum autem. C. de instit. & substit. ibi. intelligi euanescere substitutionem, iuncta l. cum auus, ff. de cond. & demonst. cap. ex studijs, de præsumpt.* quem explicabimus. *infr.* Et in specie verbum intelligitur, præsumptionem significare scribunt Aretinus *in l. iam hoc iure, nu.* 2. *ff. de vulg. & pup. substit.* Alberic. *in suo dictio. in verbo, videtur,* qui tamen subiungit, pro materia subiecta esse sumendum. Nam aliquando fictionem † significat, *l. ossa, §. ult.*
7 *ff. de relig. & sum. fun. l. fil. quem pater, ff. de l. & posthum.* Soc. *in l. cum auus, n.* 68 *ff. de cond. & demonst.* Zuchardus *in rub. C. de pact. num.* 52.

8 Quartò præsumptionem significat † verbum, Creditur, ita probat *l. conficiuntur, in princip. ff. de iure codic.* & in specie respondit Curt. Iun. *in consil.* 4. *num.* 15. *ver. ex præmissis.* Et de interpretatione *d. l. conficiũtur,* dicemus *infr. lib.* 4. *præsumption.* 45. Idem apertè probat *l. qui duos, §. ult. in fin. ff. de reb. dubijs.* Idem tradit Zuchar. *in l. ultim. num.* 194. *C. de edicto diui Adriani tollend.* post Angelum quem citat, & idem probatur *ex c. quosdam, de præsumpt. vbi glos.* Idem probat *l. qui in aliena, in princ. versic. sed si adierit, de acquiren. hæred.* quem sic declarat Dec. *in l.* 1. *in tertia lectura, n.* 78. *Co. qui admitti.* & præter hos ita manifestè Imo. *in l.* 1. *§. sed si eo fundo, col.* 1. *de hæred. institu.* Verum sunt
9 qui affirmant, verbum, Creditur † significare fictionem. Ita Ias. *in l. lecta. n.* 14. *ff. si cert. pet.* post Bart. *in l. si is qui pro emptore, num.* 34. *de vsucap.*

10 Quintò præsumptionem † significat verbum, Existimo, ita probat *l. Diuus, ff. de in integr. restitut.* vbi glos. *in verbo, existimari,* & ibi Bart. *num.* 3. & huic simile verbum, æstimo, ut probat *l. ult. in fin. Cod. de act. & oblig.* differunt quidem inter se hæc duo verba, ut explicat Laur. Valla, lib. 5. elegan. cap. 20.

11 Sextò præsumptionem significant verba hæc, † Coniectura est, Coniecturam facimus. Ita probat *l. unica, vbi glos. ff. sit ab. testam. ex tab. l. cum auus,* ubi Soc. *num.* 70. *ff. de condi. & demonst.* probat. *l. hæredes palam, §. sed & si nota. ff. de testam.*

12 Septimò præsumptionem demonstrant † verba hæc, Præsumptum est: ita loquitur Vlpian. *in l. quod si nolit. §. qui mancipia. ff. de adil. edict.*

13 Octauò præsumptionem ostendit * verbum Arbitror, *l. si hominem, in prin. ff. depos.*

14 Nonò præsumptionem significat verbum † seu dictio, Proinde, ita probat text. *in §. si scriptum in Inst. de inutil. stip.* vbi glos. ait, contrarium probari posse. Ergo est præsumptio: quia si esset actio, non admitteretur probatio in contrarium, ut diximus suprà quæstione 7.

15 Decimò, dictio, Fortè, † significat præsumptionem *§. sancimus, in auth. de hæred & Falcidia.* & explicabimus *infr. lib.* 6. *præs.* 96. ubi agemus an hæres amittat Trebellianicam ob non confectum inuentarium.

16 Vndecimò præsumptionem † significant hæc verba voluntatis est quæstio. *l. iam hoc iure. ff. de vulg. & pup. substit. l. quamuis, C. de impub. & aliis substit. & l. ult. C. de instit. & substit.*

QVÆSTIO XI.

Præsumptio an sit quid iuris, vel facti, copiosè, & accuratè explicatur.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio hominis est quid facti, & pendet ab operatione intellectus humani, secundum Bologn.*
2 *Præsumptionem esse quid facti, verum est, quando homo præsumit, secus si præsumat lex.*
3 *Operationes legis quæ inuisibiles sunt, inter facta non possunt connumerari.*
4 *Ius à facto separatur duobus modis.*
5 *Quæstio facti dicitur, cum ambigitur factum aliquid sit, vel non sit, & num.* 12.
6 *Quæstio facti, tota est in potestate iudicis, iuris vero non.*
7 *Probationes totæ sunt in iudicis arbitrio positæ.*
8 *Coniecturæ locus est in his omnibus, quibus de facto ambigitur.*
9 *Coniectura est vel de re, ut quid factum sit, vel de animo, ut quid cogitatum sit. Vtraque autem versatur circa tria tempora, num.* 10.
11 *Coniectura quæ de animo est, voluntatis quæstio appellatur.*
13 *Quæstio iuris est, cum ambigitur an secundum leges rectè factum sit, fieriue potuerit, vel non.*
14 *Quæ ex pacto sunt, incerta sunt aliquando tam apud legem quàm apud iudicem.*
15 *Facti esse dicimus, ea quæ vel oculis ipsis cerni, nec manu tangi, ut quid corporeum, possunt.*
16 *Ius est quid incorporale, quod nec oculis cerni, nec manu tangi potest.*
17 *Error Bologneti detegitur, qui præsumptionem ab intellectu hominis pendentem indicat esse quid facti. Idem dum præsumptionem à lege introductam existimat*

BIU Cujas

mat esse quid juris, & quid intellectuale. n. 18.

QUæro undecimò, an præsumptio sit quid juris, vel quid facti? Hanc disputationem unus tantum, quod viderim, proposuit benè eruditus Ioannes Bolognetus, *in tract. de multiplici significat. & differentia juris & facti, num.* 106. *& n.* 107. Qui duos casus ita distinguit atque constituit. Primus est, cum agitur de præsumptione hominis, quam diffinivimus *supr.* 1 *q.* 5. Hanc esse * quid facti, ea ratione scripsit Bolognetus quod pendeat ab operatione intellectus hominis, quæ sanè operatio semper est facti. Nec (inquit ille) obest quod operatio hæc producat effectus juris, quia hoc generale est in omnibus factis hominum approbatis: Cùm lex illa sit, quæ hos effectus producit, etsi super hominis facto illos pariat.

Secundus est casus (inquit Bolognetus) cùm agitur de præsumptione juris, vel juris, & de jure. Quę quales sint, & esse dicantur, explanavimus *suprà q.* 3. Has esse quid juris, (ait Bolognetus) cùm sint operationes legis, & à jure ipso introductæ. Nec repugnat (subjungit ille) quod ipsum præsumere sit quid facti, 2 * quia verum illud est, quando homo præsumit. Cùm enim lex præsumit, illud præsumere non est quid facti, sed juris, ex quo legis operationes, quæ invisibiles 3 sunt, inter facta non possunt connumerari. Ego certè in alia opinione sum, quam ut clariùs explicem, dicam priùs esse hac in re considerandum, quod jus à 4 facto † separatur duobus modis. Primò, quia cum aliqua de re contendimus, duplex sæpenumerò inci- 5 dit quæstio. Vna facti, altera juris. Quæstionem * facti illam esse dicimus, cum ambigitur factum an aliquid sit, vel non sit. Si contendit Cajus Sempronium occidisse Sejum, & negat Sejus, facti quæstio est, an scilicet occiderit, vel non occiderit. Cùm verò constat occidisse, insurgit inde juris quæstio, an jure occiderit, cum hostem illum fuisse fortè asserat, vel juris quæstio erit, cum occidisse injuria constat, qua pœna mulctandus is Sejus sit. Quocirca, posito facto, juris quæstio exoritur, & hinc est quod ait Alphenus *in l. si ex plagis, §. in clivo. ff. ad leg. Aquil.* in causa jus esse positum, hoc est, ex facto jus pendere. Et in eo facti quæstio, à quæstione juris maximè differt, 6 * quod quæstio facti est tota in potestate judicis, juris verò non est, *l.* 1. *§. calumniatorem ff. ad Senatusc. Turpillianũ, & l. ordine ff. ad municip.* Est enim in potestate judicis decernere, an factum sit, vel non sit, an occiderit, vel non occiderit. Cùm hæc tota quæstio à probationibus pendeat, quæ sanè probationes 7 in * judicis arbitrio positæ sunt, *l.* 3. *§. ideoque, & l. ob carmen, ff. de testib.* & explicavimus *lib.* 2. *de Arbitrariis judicum, casu* 95. Et de præsumptionibus & conjecturis abundè explicabimus *infr. q.* 44. Probationes verò fiunt, (vt jam in prima quæstione scripsimus) vel conjecturis, vel signis, vel indiciis. Ea propter rectè scriptum est à Fabio *lib.* 7. *instit. orat. cap.* 3. In his om- 8 nibus, in quibus de facto ambigitur, * conjecturæ 9 locum esse. Hæc conjectura * est (eodem Fabio auctore *dict. libro* 7. *cap.* 3.) vel de re, vt quid factum sit, vel de animo, vt quid sit cogitatum. Et tam illa, 10 quæ est de animo, quam quæ est de re, * versatur circa tria tempora, nempe præteritum, præsens, & futurum, sicuti uberius dicemus *infra, quæstio.* 13. Illa 11 conjectura, † quæ de animo est, speciale nomen quoddam assumit, cum non uno in loco voluntatis quæstio appelletur, *l. jam hoc jure, ff. de vulgar. & pupill. substit. & l. is qui, de legat.* 3. *cum aliis relatis superiore 12 quæstione in principio.* Est itaque quæstio * facti, cum quæritur, an factum sit, vel non sit: an cogitatum sit, 13 vel non sit. Quæstio verò juris est, cum ambigitur; an secundùm leges rectè factum sit, fierive potuerit; vel non: quidque jura ea de re statuerint. Et ideò di- 14 cimus ea, quæ ex † facto sunt, esse aliquando incerta tam apud legem, quam apud judicem. Ea verò, quæ ex jure sunt, certa apud legem ipsam sunt, *l. ornamentorum ff. de aur. & arg. leg.*

Sciendum est etiam secundo loco, quod alia in significatione sumitur jus separatum à facto. Nam ea 15 facti † esse dicimus, quæ vel oculis ipsis cerni, vel manu tangi, vt quid corporeum, possunt. Ius verò as- 16 serimus * esse quid corporale, quod nec oculis cerni, nec manu tangi potest, vt *in Instit. de rebus corporal. & incorporal.* Cùm itaque quærimus (vt propius ad rem accedamus) an præsumptio sit quid facti, vel quid juris, dubitatio potest esse duplex, vt est duplex juris & facti significatio. Si juxta primam significationem sumimus factum & jus, dicendum est duo posse considerari: Primum illud quod actum fuit. Exemplis res redditur clarior. Maritus cum vxore habitavit, natus est ex illa vxore filius. Hunc totius facti eventum, ipsum factum appellamus. Ita pariter, occidit Cajus Sempronium: Hoc factum ipsum dicimus. Secundum quod consideratur, est conjectura ipsa, quæ ab eo facto ducitur, vel circa factum versatur. Et hæc aliquando est juris, aliquando non. Est juris cum à jure ipso diffinita & approbata est, vt putà, quòd filius ille natus ex ea, quæ cum viro habitavit, præsumatur ab eo viro genitus atque procreatus. Hæc præsumptio & conjectura, ab ipso facto ducitur: & juris ob id dicitur, quod lex eam approbaverit *l. filium, ff. de his qui sunt sui vel alieni juris.* Non juris est præsumptio, vt puta quod Cajus occiderit Sempronium, præsumptio circa factum ipsum versatur, vt qui ei exticerit inimicus, quod visus sit exire domum gladio cruento. Hæc præsumptio, & huic similes, dici non possunt juris, cum à jure approbatæ non sint. Si verò sumimus factum & jus in secunda illa significatione, tria etiam sunt consideranda. Primum ipsum factum, circa quod versatur præsumptio, vel à quo præsumptio ducitur. Et hoc verè facti est, vt diximus suprà. Quando enim constat Cajum occidisse Sempronium, facti quid illud est, & quid corporale, quòd oculis cerni, & manu tangi potest. Et de hoc non est disputatio. Secundum quod consideratur, est conjectura, vel præsumptio, quæ versatur circa factum, vel ab eo ducitur, vt puta, quod Cajus occiderit Sempronium, conjectura fit ex eo, quod Sempronij inimicus fuerit, quod visus sit egredi domum gladio cruento. Vel quod filius ille natus ex ea, quæ cum viro habitavit, præsumatur ab eo viro procreatus. Hanc conjecturam & præsumptionem ducere, non potest dici quid facti, cum nec oculis corporeis cerni, nec manu tangi possit. Et ideo opus est dicere, esse jus quoddam, id est quid incorporale & intellectuale, quia solus intellectus hominis versatur circa hujus rei cognitionem, an scilicet ab eo occisus sit, an 17 ab illo procreatus. Hinc detegitur error Ioannis * Bologneti, qui scripsit, præsumptionem hominis esse quid facti, quia pendet ab operatione intellectus hominis, quæ sanè operatio semper (ait ille) est facti. Rectè quidem ait operationem ipsam hominis esse facti, vt & nos diximus esse factum ipsum: sed perperam ille censuit præsumptionem illam ab intellectu hominis pendentem, esse quid facti, cum verè quid invisibile sit, sicuti est etiam illa præsumptio à lege ducta, quam esse quid juris Bolognetus ipse asse-

BIU Cujas

ruit. Tertium, quod hac in re considerari potest illud est, quando præsumptio & conjectura est sumpta atque ducta vel à lege, vel ab homine, ut putà, constat Cajum cum Seja uxore habitasse, & Sejam peperisse filium lex pronunciat, Cajũ filiũ illum procreasse. Hæc pronunciatio hic sumpta, & in esse deducta præsumptio, dicitur esse quid facti: cũ sit quid, quod oculis cerni potest. Ita etiam si judex cognovit Sempronium occisum, & Cajum ei fuisse inimicũ, Cajumq; ipsum è domo, in qua Sempronius repertus est occisus, gladio cruento egressum, pronunciat atque declarat judex, Cajũ hũc occidisse Sempronium. Hæc declaratio quid facti est. Et propterea erravit idem Bolognetus, dum
18 scripsit, præsumptionem * à lege introductam, esse quid juris, & quid intellectuale. Est enim hoc falsum cum introducta ipsa præsumptio quid facti sit.

QVÆSTIO XII.

Præsumptionem circa rem, & animam, quomodo versari dicantur.

SVMMARIA.

5 *Præsumptiones & conjecturæ circa duo versantur, rem scilicet & animum.*
2 *Conjectura de re considerat tria tempora, præsens, præteritum, & futurum.*
3 *Conjectura de re, retinet nomen generis, & semper dicitur quæstio facti.*
4 *Conjectura de animo, versatur & ipsa circa tria tempora.*
5 *Conjectura de animo, appellatur quæstio voluntatis.*
6 *Tempus præteritum maximè valet in judiciis.*
7 *Accusat nemo, nisi quæ jam facta sunt.*

QVæro duodecimò, circa quæ versantur conjecturæ, & præsumptiones; Et verè dicendum est,
1 circa duo * tantum versari. Nam aut sunt de re, nempe quid factum sit, aut de animo, id est, quid cogita-
2 tum fuerit. Quando est conjectura † de re, solet ambigi circa tria tempora, circa præteritum, præsens, & futurum, an scilicet factum quid sit, an quid futurum sit. Hæc conjectura nomen generis retinet,
3 quia * dicitur semper quæstio facti. Conjectura quæ
4 de animo est, * versatur pariter circa tria ipsa tempora, præteritum, præsens, & futurum, ut qua mente fuerit testator, cum suis de rebus testamentum confecit. Qua mente donator nunc donet. Qua mente erit pater, qui filium hæredem fecit, cum intelliget eum vita esse defunctum. Hæc conjectura de animo
5 * speciale quoddam nomen assumit, cum non uno in loco voluntatis quæstio appelletur, ut *in l. jam hoc jure ff. de vulg. & pupil. substit. l. is qui, deleg. 3. & l. voluntatis quæstio. C. de fideicom.* Cum vel de facto ipso, vel de animo quæstio est, raro in judiciis tempus præsens valet, rarius futurum & forte nunquam, frequentissimè verò præteritum, quod & Fabius *d. cap. 3.* admonuit.
6 Nam (ait ille) in judiciis * præteritum tempus maxi-
7 mè valet. Nemo * enim accusat, nisi quę facta sunt.

QVÆSTIO XIII.

Præsumptiones quibus è sedibus ducantur, variæ commemorantur opiniones.

SVMMARIA.

1 *Sedes & loca è quibus conjecturæ & præsumptiones ducantur, prima opinio Spec. est, eáque rejicitur, quod loco sedium & locorum, argumentorum genera recenseat. Alia est opinio eruditissimi Alciati, constituentis tres regulas, num. 2.*
3 *Qualitas quæ naturaliter homini inest, semper adesse præsumitur.*
4 *Mutatio non præsumitur.*
5 *Præsumptio semper fit in meliorem partem.*
6 *Opinio Ioann. Corasii, qui præsumptiones voluit sumi à natura, lege, & accidenti, quæ & ipsa improbatur.*
7 *Sedium & locorum è quibus conjecturæ ducuntur, ut diversæ fuerunt partitiones ac enumerationes apud Iureconsul. ita & apud Rhetores.*
8 *Sedes & loca è quibus duci, & ad quæ referri conjecturæ omnes possunt, sunt: persona, caussa, factum, dictum, non factum, non dictum.*

QVæro decimotertiò, quibus è locis ac sedibus ducantur præsumptiones & conjecturæ? Hac in re variæ fuerunt scriptorum partitiones enumera-
1 tionesque, Ex nostris † Specul. *in titu. præsumptio.* §. 1. sedes & loca, è quibus conjecturæ, & præsumptiones ducuntur, hæc, quæ summatim adscripsi, longa serie enumerat. Causam scilicet, personam, locum, tempus, qualitatem, taciturnitatem, utilitatem, fletum, fugam, negligentiã, conservationem, familiaritatẽ, vicinitatem, obscuritatem, eventũ, dignitatem, dilectionem, quantitatem, societatem, frequentationem, & ætatem. Quæ sanè partitio ac enumeratio recipienda non est, cùm loco sedium, & locorum, recenseat Speculator argumentorum genera, imò plura sunt quorum vnum sub altero continetur. Cùm enim sedes à causa sit ampla, latéque (vt suo loco dicemus) pateat sub se continet causas illas ex utilitate, fletu, fuga, & alia plura. Ex recentioribus autem, magni nominis Andreas Alciatus, qui accuratè magis quàm alter
2 quivis hactenus, conscripsit de præsumptionibus eruditissimos commentarios, is inquam in eo tractatu
3 Præsumptionum tres tantùm * regulas, vt tres præcipuas sedes, è quibus conjecturæ, & præsumptiones omnes duci posse videntur, ita cõstituit. Vna est, Quod
4 qualitas * quæ naturaliter homini inest, semper adesse
5 præsumitur, Altera est regula, Quod † mutatio non præsumptio fit in meliorem partem. Ex tribus his regulis, suas illas omnes quas egregiè explicat, præsumptiones ducit. At viderint alij an loca & sedes præsumptionum hæ dici possint. Probabilior videtur partitio,
6 quam facit Ioannes Corasius † *in Commentariis d. jure civili in artem redigendo, parte 3. c. 8.* qui præsumptiones sumi voluit à natura, à lege, & ab accidenti. Sed veræ hæ non sunt sedes, è quibus ducuntur præsumptiones, si rectè perpendas. Et quemadmodum varia est hæc partitio ac enumeratio, apud juris nostri interpretes,
7 * ita etiam multiplex divisio fuit apud Rhetores Nam Aristot. *l. 2. Rhetoricorum* recensет varia loca è quibus conjecturæ hæ ducuntur: verum tamen unà miscet, & locos, quæ huc non pertinent. Alia est divisio apud Ciceronem *in partitionibus oratoriis*, alia *in Topica* alia etiam fuit Fabij Quintiliani *l. 5. instit. orat. c. 19.* partitio, vt sc. duę tantũ sint sedes & loca, è quib. hæ præsumptiones, quæ ille argumẽta appellat, duci possũt, à persona, & re. Cætera omnia, vt causa, tẽpus, locus, occasio, instrumentum, modus, vult esse accidentia quædam. De his aliqua dicemus *inf. q. 16.* Ego quidem sedes,

† & loca,

BIU Cujas

8 † & loca, è quibus duci & ad quæ referri conjecturæ omnes possunt, hæc esse existimarem, personam scilicet, causam, factum, dictum, non factum, non dictum. Quæ sanè singula loca, ut explicem commodius, singulis propositis quæstionibus pertractabo.

QVÆSTIO XIV.

Præsumptionem versari circa decem prædicamenta, & quomodo, diligenter expositum.

SVMMARIA.

1 *Substantia alia corporea, alia incorporea.*
2 *Præsumptio versatur circa substantiam corpoream.*
3 *Homo paulò ante visus præsumitur esse in humanis.*
4 *Res quæ ante erat, extare præsumitur.*
5 *Asserens hominem vita functum, vel non extare, id probare debet.*
6 *Præsumptio versatur etiam circa substantiam incorpoream.*
7 *Dominus vel possessor non præsumitur, qui ante fuit.*
8 *Præsumptio versatur circa prædicamentum quantitatis.*
9 *Quantitas alia continua, alia discreta.*
10 *Quantitas continua quid.*
11 *Ager præsumitur ejusdem quantitatis, quæ olim fuit.*
12 *Quantitas discreta quid.*
13 *Quantitas pecuniæ depositæ, legatæ, vel in obligatione positæ ex stipulatione, præsumitur etiam hodie esse, nisi probetur ejus augmentum, vel diminutio.*
14 *Quantitas duplicato relicta præsumitur à lege, cum in testamento & codicillis relicta est.*
15 *Simoniæ crimen præsumitur, vel non præsumitur ex quantitate pecuniæ datæ.*
16 *Præsumptio versatur circa prædicamentum qualitatis.*
17 *Qualitas est secundùm quam quales esse dicimur.*
18 *Qualitatis species quatuor.*
19 *Affectio ab habitu in quo differat.*
20 *Præsumptio versatur circa affectiones.*
21 *Iracundiæ calore affectus præsumitur inconsultè agere, & intellectu caret, nu. 22.*
23 *Habitus alij animi, alij corporis.*
24 *Præsumptio versatur circa habitus animi.*
25 *Iustus præsumitur, qui justitiæ administrandæ præest.*
26 *Bonus qui fuit, & nunc bonus præsumitur.*
27 *Artem qui didicit præsumitur eam scire, & exercitio ipsam in eo auctam esse.*
28 *Calumniatus in prima accusatione, præsumitur calumniari in secunda.*
29 *Administratione prima se malè gerens, præsumitur se male gessurum in secunda.*
30 *Præsumptio versatur circa habitum corporis.*
31 *Validior, & in armis exercitatior præsumitur provocasse adversarium, & insultum fecisse.*
32 *Potentia naturalis quid sit.*
33 *Præsumptio versatur circa potentiam naturalem.*
34 *Filium a viro frigido vel impubere generatum fuisse, lex non præsumit.*
35 *Homo circa ætatis annum 14. semen ferre incipit, & circa 21. generandi vim habere.*
36 *Palpibiles qualitates cur sic dictæ.*
37 *Testes falsa dixisse, conjectura sit ex pallore & trepidatione.*
38 *Calore iracundiæ aliquid agens, non præsumitur dolo egisse & id omnia dignus.*
39 *Consensus non adhibiti, conjectura sit ex metu illato.*
40 *Voluntas coacta, proprie non dicitur voluntas.*
41 *Præsumptio versatur circa formam & figuram.*
42 *Præsumptio versatur circa prædicamentum relationis sive ad aliquid, & circa correlativa.*
43 *Correlativa alia sunt æqualia, alia inæqualia.*
44 *Extrema duo considerantur in relatione, unumque dicitur fundamentum, aliud terminus.*
45 *Unum ex correlativis præsumitur atque judicatur sicut alterum.*
46 *Filia præsumitur & judicatur libera, si mater ejus ante partum editum libera fuit.*
47 *Partus servilis judicatur, si ex serva matre editus est.*
48 *Filius præsumitur sub potestate patris, cui subfuisse aliquando constat.*
49 *Filius præsumitur ejus esse, à quo ut filius habitus est.*
50 *Filius fam. olim qui fuit, hodie etiam præsumitur, nisi probet contrarium.*
51 *Præsumptio versatur circa prædicamentum ubi.*
52 *Res in quo loco semel fuit, etiam nunc esse præsumitur, nisi contrarium appareat. Et quomodo id intelligendum sit, num. 53.*
54 *Existens in loco, præsumitur scire quæ ibi geruntur.*
55 *Furtum præsumitur commissum ab eo, qui in domo conversabatur.*
56 *Maleficia ruri & in agris, sicut in civitate gigni non solent.*
57 *Præsumptio versatur circa prædicamentum quando.*
58 *Pupillus præsumitur doli capax quando est prope pubertatem.*
59 *Occidisse incontinenti, & ad sui defensionem præsumitur, qui cum inimico congrediebatur.*
60 *Metu fecisse præsumitur, qui erat in periculo instantis mortis.*
61 *Præsumptio versatur circa prædicamentum actionis.*
62 *Litigare in judicio est actio.*
63 *Actionis partes sex sunt.*
64 *Negotia alicujus qui semel gessit, non præsumitur etiam nunc gerere, cum ipsum agere non sit quid continuum.*
65 *Accusans aut agens semel per calumniam, præsumitur iterum calumniosè agere velle.*
66 *Bonos mores corrumpere præsumitur, qui cum malis conversatur.*
67 *Patrimonium augere quis in dies præsumitur.*
68 *Furtum est alienæ rei contrectatio.*
69 *Præsumptio versatur circa prædicamentum passionis.*
70 *Passio est effectus actionis.*
71 *Injuria illata ab eo qui magistratu fungitur, præsumitur illata tanquam à magistratu, non autem tanquam privato.*
72 *Possessione sua privatus, censetur spoliatus à judice qui injustè processit.*
73 *Absolutus sententia judicis, præsumitur innocens.*
74 *Præsumptio versatur circa prædicamentum situs.*
75 *Rem immobilem si constat fuisse sitam aliquo in loco, adhuc ibi præsumitur.*
76 *Asserens domum esse desiisse, id probare debet.*
77 *Sedens præsumitur quieto esse animo.*
78 *Iacens non præsumitur velle congredi.*
79 *Scriptura sita & reposita in aliquo loco, arguit voluntatem scribentis.*
80 *Præsumptio est circa prædicamentum habitus.*
81 *Talis quis præsumitur, qualem demonstrat habitus.*

QVæro decimoquartò, an præsumptio versetur circa omnia decem prædicamenta? & versari scripserunt Nicol. Materel. & Bald. *in l. ex personæ, C. de proba.* & attingit Alc. *in tracta. de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 25.* & uberius Everard. *in centuria legali, in loco à tempore ad tempus, nu. 6.* Cæterum animadverti

BIU Cujas

multa ab his viris alioqui eruditissimis, minus perfectè scripta fuisse: quapropter non gravabor meis pro viribus perfectius & verius totam hanc quæstionem hic explanare. Et primò dicamus de prædicamento, substantiæ. Quæ quidem secundùm Aristotelē in prædicamentis, & cæteros Dialecticos, alia † est corporea, alia verò incorporea. Circa substantiam corporeā * versatur præsumptio: Quandoquidem præsumitur homo † ille esse in humanis, qui paulò ante visus est. Ita etiam præsumitur * res extare, quæ ante erat. Et ideo, qui asserit, * hominem esse vita defunctum, vel rem nō extare, probare id debet, *l. si quis ex argentariis, §. an & hæredi. ff. de eden. l. non ignorabit, C. ad exhiben. l. testium, in fin. C. de test. & l. 2. Cod. detestam.* Et copiosè scribunt atque declarant Bart. *in d. §. an & hæredi, n. 2.* Alexan. *in consil. 58. col. 2. li. 1.* Socinus Sen. *in consil. 190. col. 4. vers. 2. posito, libr. 2.* Felinus *in c. scribebam. n. 2. de præsump.* Alciat. *de præsumpt. regul. 2. præsumpt. 25. nu. 1.* & cum eo dicemus *infr.* & Crav. *in consi. 117. nu. 17.* Ita etiam † præsumptio versatur circa substantiam incorpoream: Nam præsumitur * dominus vel possessor rei qui antea dominus vel possessor fuit, *l. sive possidetis, C. de proba.* De vtroque exemplo suis locis dicemus vberius.

Secundò versatur præsumptio * circa prædicamentum quantitatis. Est sanè quantitas † una continua, altera verò discreta, secundùm Aristotelem, & Dialecticos. Quantitas continua † est, vt punctus, linea, superficies. Dicimus enim agrum habere quantitatem continuam vt centum, & ducentum pedum, vel jugerum. Et superficies domus quantitas est continua. Quocirca præsumptio * est, quod ager sit ejusdem quantitatis qua olim fuit, *l. in finalib. ff. fin. reg.* & dicemus *infr. libr. 6. præsump. 54.*

Quantitas discreta est, † quæ distinctis numeris constat, vt vnus, duo, tres, &c. Et circa hanc quantitatem lex præsumit. Nam quantitas * pecuniæ depositæ, legata, vel in obligatione ex stipulatione posita, præsumitur etiam hodie esse, nisi contrarium probetur, quod scilicet facta sit ejus augmentum, vel diminutio. *l. Lucio. ff. de actio. & oblig.* & tradit Bald. *in l. ex persona, nu. 3. C. de proba.* Felinus *in c. scribebam, nu. 3. de præsumpt.* vel & aliter præsumitur de ea: sicuti *in l. jurisgentium, §. adeo. ff. de pactis.* ubi ex pacto præsumitur recessum à tota obligatione, cum recessum fuit à parte. Et apertius *in l. quingenta ff. de prob.* vbi lex præsumit quantitatem duplicato * relictam, cum in testamento & codicillis relicta est. Qua de re aliqua scripsi *li. 2. de Arbitrariis judicum, & c. casu 213.* post Bart. & cæteros *in l. planè, §. 1. de leg. 1.* Ruinum *in consi. 167. n. 2. lib. 1.* Ripam *li. 3. responso. cap. 11.* Cravet. *in consi. 167. num. 3.* Grammat. *decis. 103. num. 59.* & Lud. Charond. *lib. 1. verisimiliumjuris, c. ult.* Ita quoque *in leg. 3. §. cum Titio. ff. de adim. legat.* ait Vlpianus quantitatem relictam in testamento præsumi ademptam codicillis, in quibus minus taxativè relictum fuit. Ita etiam *in c. ult. 14. q. 6. & in c. & si quæstiones, de simo.* vbi gloss. & Doct. ex quantitate pecuniæ * data præsumitur, vel non præsumitur simoniæ crimen. Et de his vberius dicemus inf. suis locis.

Tertiò versatur * præsumptio circa prædicamentum qualitatis quæ est, secundùm quam * quales esse dicimur. Bald. *in d. l. ex persona, n. 3.* & Felin. *in d. c. scribebam, num.* Hujus quatuor esse species * scribunt Aristoteles in prædicamento qualitatis, ac cæteri omnes Philosophi, & Dialectici: & ex nostris Bartol. *in tract. testimoniorum.* Affectio, & habitus: naturalis potentia, & impotentia. Passio vel passibilis qualitas: forma, vel figura. Affectionē * ab habitu in eo differre scribunt Philosophi ac Dialectici, quod affectio facilius imprimitur, & facilius commutatur: sicuti quando calore, aut frigore, aut sanitate, aliisque hujusmodi homo afficitur. Habitus verò est permanentior, & diuturnior, vt virtus, scientia, prudentia, & similia. Præsumptio itaque * versatur circa affectiones: sicuti *in l. si cui, §. iisdem. ff. de accu.* præsumitur eum qui affectus calumnia accusavit, per eandem calumniam iterum accusare velle. Ita affectibus * calore iracundiæ, præsumitur incōsultè agere, *l. quidquid calore, de reg. ju.* vbi Decius & cæteri. Nam intellectu * eum carere scripsit Bald. *in c. 1. §. si quis verò, in fin. de pace juram. firm.* & differit vberrimè Tiraquel. *de pœnis legum. & c. causa prima.* Habitus aliqui * sunt animi, aliqui corporis, animi sunt, vt artes sive scientiæ, & virtutes, sicuti justitia, fortitudo, tēperantia, sapientia, prudentia, scientia. Habitus corporis sunt, quę crebra exercitatione membrorum parantur, vt ars currendi, equitandi, ferendi pondus, aut etiam robur quæsitum, natandi, certandi, & luctandi peritia. Præsumptio * itaque versatur circa habitum animi, vt justus * ille præsumatur, qui justitiæ administrandæ præest, *l. 2. C. de offic. civil. judic.* & scribit Alcia. de præsumpt. *regul. 3. præsumpt. 9.* Ita qui bonus fuit, † & nunc bonus præsumitur, & econtra *l. non omnes, §. à barbaris. ff. de re milit. & c. semel malus, de regul. jur. in 6.* & egregiè confert *l. si cui crim. §. iisdem ff. de accus.* vbi qui calumniatus † est in accusatione prima, præsumitur quod calumniabitur & in secunda. Ita dicimus, quod is † qui malè se gessit in prima administratione, præsumitur quod etiam malè se habebit in alia, *l. 3. §. sin autem, & §. si curator, ff. de suspe. tut.* Et qui artem didicit, † eam sciat, imò exercitio ipsa aucta in eo sit, *l. legatis, §. ornatricibus, de leg. 3.* ubi hoc naturæ congruum esse, Matrianus censuit. Ita pariter circa habitum corporis † præsumptio versatur. Nam ob corporis robur & armorum exercitium, præsumitur * quod ille qui validior & exercitatior fuit, is provocaverit adversarium, vt illum aggressus sit, vt scripsi *lib. 2. de arbitrariis judicum, & c. Casu 36. à n. 9.* Secunda est qualitatis species quam naturalem potētiam, vel impotentiam appellant. Est sanè naturalis potentia, † facultas quædam homini data, ad aliquid agendum: Sicuti pubertas est facultas naturalis homini data ad procreandum: & econtra impotentia dicitur naturalis inhabilitas nobis insita à natura, ne aliqua agere valeamus: quemadmodum dicimus frigidos, & impuberes esse impotentes ad generandum: & sicuti dicimus impuberē carere judicio, §. *præterea, in Inst. quibus non est permissum facere testamen.* Circa hanc qualitatem, versatur plurimum præsumptio, nam lex præsumit † filium non fuisse generatum à viro frigido, *c. 1. de frigid. & malef.* vbi Doct. Ita nec ab impubere, cum solum circa decimum quartum annum suæ ætatis † ferre semen genitale incipiat homo, & vim generandi habere incipiat circa annum primum & vigesimum, teste Aristotele *l. 5. de natura anima. c. 5.* Et ob id lex Pontificia statuit, pueros matrimonio aptos non esse, *c. 2. de frigid. & malef.* Tertia est species qualitatis, quam passionem, vel passibilem appellavit. Passibiles † qualitates non ex eo dictę sunt, quod aliquid patiantur, sed quod ipsis sensibus passionem aliquam ingerant, sicuti pallor, trepidatio. Vel animū ipsum excruciant, atque commovēt, quemadmodum ira, odium, tristitia, mœror. Passiones verò sunt etiam animi, & corporis affectiones, sed quę leniter animum & corpus afficiunt, & perstringunt: nec ita perpetuò in animo, & corpore resident, vt faciunt qualitates

passibiles

passibiles. Passionum exempla sunt, ut pallor qui ex re inopinata oritur, & citò desinit, ut est iracundia, qua animus subitò concitatur: & à qua etiam subitò liberatur, sicuti etiam est metus, qui ex subita mentis trepidatione ob instans, vel futurum periculum incutitur. De his qualitatibus aliqua sunt apud Vlpianum *in l.1.§.apud Iulia.& in l.ob quæ vitia.ff.de ædil. edict.* Præsumptio itaque circa hanc qualitatis speciē, sive passibilem, sive passionis, ut plurimum versatur.

37 Nam ex pallore & trepidatione conjectura * fit testes falsa dixisse, *leg.3.§.tu magis.ff.de test i.* & dicemus *infrà q.81.in sexto judicio provenienti ex trepidatione.*

38 *& pallore.* Ita præsump. est, eum *qui iracundiæ calore adactus aliquid egit, non dolo egisse, & ideo venia esse dignum, *l.quidquid calore, de reg.jur.* & scripsi *l.2. de arbit.judicum*, & attigi *suprà in prædicamento qualitatis.* Ita ex metu illato conjectura* fit, non adhibiti

39 consensus. *l.1.ff.de eo quod metus causa, &c.1.quod met.*

40 *cau.* Non enim voluntas * coacta dicitur voluntas propriè, ut tradunt Doct. *in l.si nuli.§.ult.ff.quod met. causa.* Dec. *in l.velle non creatur, num.9.de reg.jur.* ubi &cæteri interpretes. Quarta est species qualitatis, quę appellatur forma, vel figura: de qua *in l.si in rem.ff.de rei vend. & in l.forma.ff.de censibus.* Præsumptio itaque

41 * versatur circa hanc qualitatem. Nam dicimus equum præsumi eundem esse ob eandem formam, & figuram, sicuti tradunt omnes *in l.non hoc, C.unde leg.* ibi Iason *num.11.* & dicemus *infr.li.6.præsumpt.10.* ubi disseremus, quando & quomodo pluralitas personarum, & rerum præsumatur.

42 Quartò versatur* præsumptio circa prædicamentum relationis, sive ad aliquid, & (ut nostri appellant) circa correlativa, Bald. *in d.l.ex persona, num.3. versi. ecce de præsumptione in prædicamento relationis*, & Felin. *in d.c.scribebam, num.3.* Hæc correlativa, sive relativa, secundùm Aristotelem, & cæteros Dialecti-

43 cos, aliqua sunt † æqualia, aliqua verò inæqualia. Æqualia sunt, ut emptor, venditor, maritus, vxor. Inæqualia sunt, ubi alterum altero superius, aut inferius est, sicuti pater, filius, ut præceptor, discipulus. In hoc

44 etiam prædicamento relationis duo *extrema considerant Dialectici, extremum à quo, & extremum ad quod. Extremum à quo, ut pater, ad quod, ut filius. Illud primum appellant fundamentum, id est, principium. Secundum verò appellant terminum. Ita emptio & venditio, sunt relativa. Emptio est fundamentum à quo fluit venditio, & sic venditio terminus ipse ultimus. Præsumptio itaque versatur circa hoc prædicamentum. Nam si constat aliquem fuisse patrem, relatione facta ad filium, ita etiam hodiè præsumitur esse, & econtrà. Et idem in domino & servo, patrono

45 & liberto, domino & vasallo. Et tale * præsumitur atque judicatur unum ex relativis ut & alterum, si-

46 cuti *in l. matrē. C. de probat.* dum filia præsumitur, & judicatur libera, si mater ejus ante editum partum libera fuit. Sicuti econtrà *in l.de ancilla, C.de liberali*

47 *causa*, partus* servilis judicatur, si ex serva matre edi-

48 tus est. Ita *in l.si fili.ff.de prob.* præsumitur filius* sub potestate patris, cui subfuisse aliquando constat. Sic

49 *in l.quidam, eodem tit.de prob.* præsumitur filius* ejus à quo sicut filius habitus fuit. Qua de re scripsi *lib.2. de arbitrariis judicum, &c.cas.89.num.74.* Hinc dici-

50 mus, quod* ille qui olim filius fam. fuit ita* etiam hodie præsumitur, nisi contrarium probetur, ita censuit *gloss.in l.sed si de sua, in princ.ff.de acquirend.hær.* quā ibi probavit Angel. & secuti sunt Cæpolla, *cautela cē-tesima sexagesima quarta*, omnes *in l.si emãcipati, C.de collat.* & Alc. *de præsumpt. reg. 2. præsum. 2.* & uberius suo loco disseremus.

Quintò versatur præsumptio circa prædicamen-

51 tum † ubi, quod nil aliud est, secundùm Aristot. & Dialecticos, quàm loco circumscribi, ut esse in domo, in agro, versari in foro, in curia. Præsumptio itaque plurimum sumitur in hoc prædicamento. Nam

52 ubi, id est eo in loco, in quo res* semel fuit, etiam nunc esse præsumitur, nisi contrarium probetur, *l si quis ex argentarijs.§. pen.ff. de ed.* & scripsi *suprà in prædicamento substantiæ.*

Hanc autem præsumptionem sic intelligunt, & declarant, Alciat. *in tract. de præsump.reg.3.præs.25.in fin.* & copiosius Everard. *in d.argum.à tempore ad tempus,*

53 *n.10. ver. hoc tamen, &c.* ut procedat quoad locum* largè sumptum, puta qua in provincia, vel civitate, vel oppido: non autem restringi debet ad locum loci ut in tali angulo, quia in rebus quæ naturaliter movētur esset falsum. Nec etiam in fugitivo, vel errone, *l. quis sit fugitivus, ff. de ædil. edict.* Non etiam in navi quæ in mari est, locum habet hæc præsumptio, *l. Cæsar.ff. de pub. & vectig.* & ibi copiosè Bart. & scribunt Alex. *in consi.7.lib.3.* Mars. *in l.1.§.prætereà.nu.31.ff.de qu.* Ripa *in tract. de poste, tit.de privileg. contractuum, nu.167.* & Benuenutus Stracha *in tract. de mercatura, tit.de nauib.part.2.num.16.* ita etiam circa hoc prædi-

54 camentum versatur præsumptio, qua dicimus, eum* qui in loco est, præsumi scire ea, quæ ibi aguntur, *c.*

55 *quosdam, &c.quanto, de præsump.* Ita dicimus furtum* præsumi commissum ab eo, qui in domo conversabatur, *l.dominus horreorum.in princ.ff.loc.* & scrib. Bal. *in l.1.nu.1.C.locati.* & suo loco dicemus. Ita dicimus in

56 agro & ruri, sicut in civitate * maleficia gigni non solere, vt ait Cic. pro Sex. Roscio Amerin. his verbis: *Qua in re prætereo illud, quod mihi magno argumento ad hujus innocentiā poterat esse, in rusticis moribus, in victu arido, in hac horrida incultāque vita, istiusmodi maleficia gigni non solere. In urbe luxuries creatur, ex luxuria existat avaritia necesse est, ex avaritia erūpat audacia, inde omnia scelera & maleficia gignuntur.*

57 Sextò versatur præsumptio* circa prædicamentum quando. Quod quidem, secundum Aristotelem, & Dialecticos, complectitur duas differentias, duasque partes. Differentias, ut præsens, præteritum, futurum. Partes, ut est, annus, mensis, dies.

Præsumptio itaque versatur circa hoc prædicamen-

58 tum, sicuti dicimus pupillum* præsumi doli capacē, quando est prope pubertatem. *l. apud Celsum, §. quæ in tutore.ff.de doli mali except.*

59 Ita præsumitur quis * incontinenti ad sui defēsionem occidisse, quando cum inimico congrediebatur, *l.ut vim.ff.de just.& jure*, & ibi omnes. Ita præsumitur

60 metu * fecisse is, quando erat in periculo instantis mortis, *l. metum, in princ.ff.de eo quod metus causa*, & alibi sæpè. Alijs explicat Bald. *in d. l.ex persona, nu.5.*

61 Septimò versatur præsumptio † circa prædicamentum actionis. Bald. *in d.l.ex persona, n.3.ver.in agere.* Feli. *in d.c.scribebam.n.3.* Est sanè actio, qua cùm quidquid agitur, secundum Dialecticos, in eo, quod subji-

62 citur agere dicitur, sicuti litigare * in judicio est a-

63 ctio: ex quo contra aliquem litem intendo. Actionis† partes sunt sex, generare, corrumpere, augere, minuere, alterare, loco movere. Præsumptio itaque versatur

64 circa hoc prædicamentum. Nam qui negotia* alicuius semel gessit, non præsumitur etiam nunc gerere: cum ipsum agere, non sit quid continuū, *l.servitutes.la 3.ff.de servit.& l.foramē.ff.de servi.urba.prad.* scribit Alciat. *de præsumpt.regul.3.præsum.25.in fin.* Et probat *l.si cui, §.iisdē, ff.de accus.* ubi qui semel per calumniam

BIU Cujas

65 lumniã egit, * & accusavit, ita præsumitur iterũ velle calumniosè agere. Ita præsumitur uxorem genera-sse filium ex marito, *l. miles. §. defuncto. ff. de adu.* & scripsi *l. 2. de arbitrarijs judicũ, & c. casu* 89. *n.* 20. 21. & alia nonnulla addemus *inf. li. 6. præsump.* Ita præsumi-
66 tur * corrumpere bonos mores, qui cum malis conversatur. *l. ædiles. §. Pædius. ff. de ædil. edicto*, & dicemus *inf. qu.* 82. *in* 28. indicio sufficientia ad torturã. Ita au-
67 gere patrimonium * indies quis præsumitur. *l. si defunctus, C. arbitr. tutel.* & dicemus *infr. lib. 6. præsump.*

Ita fur præsumitur loco movere rem furto subtra-
68 ctam, cum furtum sit ipsa rei * alienæ contrectatio, *l. 1. §. furtum. ff. de furt.*

69 Octavò versatur præsumptio * circa prædicamentum passionis, Bald. *in d. l. persona, n.* 4. *Cod. de probat.*

70 Felin. *ubi suprà.* Est sanè passio effectus * actionis, ut condemnari vel absolvi. Quocirca malè Bald. & Everardus referunt ad prædicamentum qualitatis, pati. Et ideo prætermissis exemplis ab illis consideratis, quæ huc non pertinent, adferri potest exemplum hu-
71 jus præsumptionis, ut cum dicimus * præsumi injuriam illatam ab eo, qui magistratu fungitur, fuisse illatam tanquam à magistratu, non autem tanquam à privato. *leg. si quis. ff. si quis eum qui in jus vocat. est, vi*
72 *eximat.* Ita dicimus à judice privatum sua * possessione censeri spoliatum, cum injustè is processit, *l. meminerint, C. unde vi*, & scripsi *in tract. de recuper. poss. remedio octavo, qu.* 1. Ita è contra dicimus absolutũ sentẽ-
73 tia * judicis præsumi innocentem, cum pro sentẽtia præsumatur, *l. Herennius. §. Caja. ff. de evictio.*

74 Nonò versatur præsumptio circa * prædicamentum situs, Bald. *in d. l. ex persona, n.* 3. *C. de probat.* & Felin. *qui suprà.* Est situs secundum Aristotelem, & Dialecticos, corporis status, & dispositio. Et situs consideratur in rebus inanimatis ac etiam in animatis. In inanimatis est vnus tantum situs, ut jacet terra, stant montes. Et in artificialibus, stant turres, domus, templa. In animatis verò plures sunt situs. Nam modo stant, modo sedent, modo sunt recta, modo curva, modo prona, modo supina. Singulis etiam partibus corporis sunt situs, ut vultus humi defixus, facies ad cælum versa, brachia expansa, &c. Præsumptio itaque versatur circa situm, sicuti circa rerum inanimatarum. Nã
75 si constat rem immobilem * fuisse sitam aliquo in loco, adhuc ibi esse præsumitur, *l. si locus ff. quemadm. servit. amit. & l. 2. C. quando & quib. quartò pars debeat.*
76 *lib.* 10. Ita qui asserit domum * esse desijsse in loco, probare id debet, *l. in finalibus, & l. eos. ff. finium reg. & l. 1. & leg. 2. c. eod.* & dicemus *inf. lib. 6. præsump.* 25. ubi disseremus, quando finium mutatio præsumatur, vel non.

Ita circa situm rerum animatarum versatur hæc præsumptio, sicuti ille qui sedet, præsumitur quieto
77 esse animo. Ita Bald. *in l. 1. col. 2. C. de senten.* ex brevicul. recita. auctoritate Aristotelis, quem commemorat, & scripsi *l. 1. de arbit. judicum, & c. qu.* 61. *n.* 34.
78 Ita qui jacet, non * præsumitur velle congredi ut in ea oratione pro Milone probavit Cicero, & scripsi *li. 2. de arbitrariis judicum, & c. casu* 363. *num.* 5. Ita dici-
79 mus, quòd scriptura sita * & reposita aliquo in loco, arguit voluntatem scribentis, ut respondi *in consi.* 42. *num.* 11.

80 Decimò versatur præsumptio * circa prædicamentum habitus, vel habere, ut Aristoteles in prædicamẽtis, & cæteri Dialectici appellant. Bald. *in dict. l. exper-sona, num.* 6. & Felin. *in d. c. scribebam, nu.* 3. Est habere seu habitus, secundùm Aristotelem, & cæteros, ut vestibus, aut armis, aut ornamento aliquo cinctum esse. Ex quo intelligimus erasse Baldum, & Everardum, qui prædicamentum habitus esse dixerunt, ut habere dominium vel possessionem prædij: cùm id aliud sit, ut diximus suprà. Exemplum itaque præsumptionis, quæ versatur circa hoc prædicamentum adferri po-
81 test *in leg. item apud Labeonem. §. si quis virgines, ff. de injurijs*, quo dicimus, eum præsumi talem, * qualem habitus demonstrat. Qua de re copiosè tradunt Albericus Rosatus *in tracta. statutorum, parte prima. qu.* 43. Decius *in consi.* 307. *num.* 3. Bellonus *consil.* 21. *numer.* 1. Grammatic. *decisi.* 34. *num.* 61. *& decisio.* 8. Tiraquel. *in tracta. de retractu consan. §. 1. gloss.* 8. *num.* 21. & Didacus *lib.* 3. *variarum resolut. cap.* 14. *nu.* 2. Et nos copiosiùs dicemus suo loco.

QVÆSTIO XV.

Præsumptio, & conjectura à personæ qualitate, quomodo ducatur, diligenter pertractatum.

SVMMARIA.

1 *Conjecturæ definitio à persona, frequens est in jure usus.*
2 *Conjectura cùm à personæ qualitate sumitur, quæ præcipuè considerentur.*
3 *Conjectura sumitur ab ætate.*
4 *Conjectura sumitur à sexu.*
5 *Conjectura vel præsumptio sumitur à valetudine.*
6 *Conjectura sumitur à figura, vel hominis physiognomia.*
7 *Conjectura sumitur à viribus.*
8 *Aggressor in rixa præsumitur, qui altero corpore fortior est.*
9 *Conjecturam facimus à natione.*
10 *Conjecturam à natione nimis generalem esse dicit Simancas.*
11 *Bona animi quæ sint, & quòd ab iis conjectura ducatur.*
12 *Præsumptio vel conjectura ducitur à virtutibus.*
13 *Benè agere in senectute præsumitur, qui bene egit in juventute.*
14 *Præsumptio sumitur ab honestate vitæ.*
15 *Conjecturam facimus à vitijs, ut semel malus, in eodem genere mali semper sit talis.*
16 *Conjectura fit à studijs.*
17 *Conjectura sumitur ab educatione.*
18 *Præsumptio & conjectura fit ab artibus.*
19 *Conjecturam facimus ab inertia, & negligentia.*
20 *Negligens contradicere literis sibi datis, præsumitur consentire, & fateri in illis descripta.*
21 *Facinori consentire præsumitur, qui ei cùm posset, non ivit obviam.*
22 *Bona fortunæ quæ sint, & quòd ab iis conjecturæ fiant.*
23 *Conjectura ducitur à genere.*
24 *Filius præsumitur talis, qualem habuit parentem.*
25 *Presbyterorum filii qua de causa arceantur à sacris.*
26 *Conjectura ducitur ab affinitate.*
27 *Conjectura sumitur ab amicitiis, tam bonis quàm malis.*
28 *Conjectura sumitur à patria.*
29 *Conjectura ducitur ab opibus.*
30 *Dives non præsumitur corruptus pretio, ad ferendum testimonium falsum.*
31 *Diviti major adhibetur fides.*
32 *Dives præsumitur luxuriosè vivere.*
33 *Conjectura ducitur ab honoribus.*
34 *Honoribus publicis fungens præsumitur vir bonus, & summæ integritatis, & ea quæ agit summa fide agere.*
35 *Præsumptio semper est pro principe.*

Quæro

BIU Cujas

QUæro decimoquintò, quomodo à persona ducatur conjectura & præsumptio? Hujus à per-
1 sona conjecturæ * desumptio usus est in jure nostro frequens admodum. Nam (ait Celsus *in l. in fundo. in prin. ff. de rei vend.*) Iudex ex causis & personis solet variè constituere. Quocirca Scævola *in l. vlt. in fin. ff. de actio. & oblig.* vult argumentum ac conjecturam à personis sumi, an ex datis literis exorta sit efficax obligatio. Et Arcadius *in l. de minore. §. tormenta. ff. de quæst.* Conjecturam vult duci à persona, ut ei in tormẽtis fides adhibeatur, vel nõ. Nam (ait ille) & ex sermone, & ex eo, qua quis constantia, qua trepidatione quid diceret, vel cujus existimationis quisque in civitate sua est, quædam ad illuminandam veritatem in lucem emergunt.

Et Modestin. *in l. desertorem. §. is qui. ff. de re milita.* militi, qui militiam deseruisse dicitur, veniam dandam esse, inspecto vitæ ejus præcedentis actu, censuit. Ita Arianus *in l. non omnes. §. à Barbaris. ff. eod. de re mili.* vult judicem spectare debere, qualis existimationis antea fuerit miles desertæ militiæ accusatus, plurimum siquidem vult ille tribui huic conjecturæ bonæ existimationis. Quinimò & in gravi illo majestatis læsæ crimine, à personæ qualitate argumentum sumi oportere, censuit Modestin. *in l. famosi. ff. ad l. Iul. Majest.* an is, eo crimine impetitur, moliri, in principem id potuerit. Pari ratione constituerunt Theodosius, Arcadius, & Honorius Impp. *in. l. unica. C. si quis Impe. maled.* maledicentiæ in Cæsarem accusatum, ad Cæsarem ipsum remittendum esse, ut ex persona hominũ dicta penset: Et utrum prætermitti, an exquiri debeat, ipse censeat. Et Concilium Toletanum, relatum *in c. decenter 89. distin.* conjecturam ducit à personis, quibus Pont. Max. officia concessit, ut cùm sanguine ei conjuncti sint, affectione sanguinis id fecisse credatur. Et tandem Nicolaus summus Pont. *in c. Lotharius 31. qu. 2.* præsumptione ducta à personæ tenuitate metum illatum Regi non fuisse scribit. Supersedeo hic alia his similia rẽcensere, quę suis locis uberius explicabimus. Cùm autem personæ qualitas consideratur,
2 multa in eo spectare solemus, è quibus conjectura * ducitur: spectamus enim vel bona corporis, vel animi, vel fortunæ. Corporis bona, sunt ætas, sexus, valetudo, figura, vires, natio. Præsumptio itaque ac conje-
3 ctura sæpè sumitur * ab ætate, ut scripsit Speculat. *in tit. de præsumpt. §. species, nume. 1.* Est enim conjectura, quod senex citiùs inter vivos esse desinet quàm juvenis, *l. nam & si parentib. ff. de inoff. test. & l. hæreditatum. ff. ad l. Fal.* & scribit Alciatus *in tra. præsumpt. regul. 1. præsumpt. 43.* & suo loco dicemus. Ita conjecturam ab ætate ducimus, *in c. fraternitatis. 34. distin.* ut qui jam est maturæ ætatis in posterum non sit incontinens. Sic quoque dicimus impuberem pertractandis negotiis minimè idoneum esse, *l. ult. ff. de liber. causa. & l. ult. ff. de oper. servo. ff.* & scribit præcitato loco Alc. *præsumpt. 46.* & nos suo loco uberiùs. Caccialup. *in l. admonendi, n. 259. de jurejuran.* Et Cicero in oratione pro Sexto Roscio Amerin. per conjecturam ab ætate ducit delictum non esse commissum. *Patrem* (ait Cicero) *occidit Sext. Roscius. Qui homo adolescentulus, corruptus & ab hominibus nequã injustus, annos natus*
4 *magis quadraginta.* A sexu † conjectura sumitur, ut est cùm dicimus mulierem ob sui sexum, credi ac esse viro ipso minus constantem. *§. mater.* ubi glossa *in authen. de nupt.* & loco jam allegato, annotavit Alciatus *præsumpt. 47.* Caccialupus *ind. l. admonendi. n. 259.* &
5 nos fusiùs *infr.* A valetudine * præsumptio sumitur, ut est cum asserimus, eum qui debilis est, non præsumi provocasse, & aggressum fuisse alterum, ut scripsi lib. *2. de arbitrar. judicum, casu 363. nu. 4.* & dicam etiam
6 paulo infra. A figura * conjectura ducitur, sicuti dicimus, ex mala hominis physiognomia eum præsumi commisisse delictum. Ita Bal. *in l. num. 5. C. quorum appell. non rec.* Cicero in oratione pro Q. Roscio Comœdo. *Oro atque obsecro vos: qui nostis veram inter se utriusque conferte: qui non nostis faciem utriusque considerate: nõne ipsum caput & supercilia illa penitus abrasa, olere maliciam, & clamitare calliditatem videntur, nonne ab imis unguibus usque ad verticem summũ (si quam conjecturam affert hominibus tacita corporis figura) ex fraude, fallaciis, mẽdacijsque constare totus videtur? qui idcircò capite & supercilijs semper est rasis, ne ullum pilum viriboni habere dicatur.* Hac etiam de re plura scripsit Aristoteles *in libro Physiognomicon*, & dicemus copiosè *infrà suo loco.*

7 A viribus † præsumptio atque conjectura desumitur: quemadmodum, quando dicimus eum prius decessisse credi, qui debilior imbecilliorque erat, *l. si mulier. ff. de rebus dubiis.* & copiosè scribit Alciatus *in d. tracta. præsumptio. reg. 1. præsumpt. 49.* Ita dicimus
8 quòd is præsumitur * aggressor in rixa, qui altero corpore fortior est, ut scripsi *lib. 2. de arbitra. judicum, casu 363. num. 4.* post Cæpollam, Alciatum, & alios
9 plures. A natione * etiam conjecturam facimus, ut egregiè scribit Vlpia. *in l. quod si nolit. §. qui mancip. ff. de ædil. edicto.* cum ita scribit. *Præsumptum etenim est quosdã servos bonos esse, quia nõ sunt nationis infamatæ quosdã malos videri, quia ea natione sunt, quæ magis infamis est.* Et Plato in Dialogo 5. de legibus scriptum reliquit in hæc verba. *Nec illud nos fugiat magnã esse locorũ ad ferendũ meliores pejoresque homines, differẽtiã. Quippe alij varietate ventorũ & turbine difficiles, & protervi sunt: alij propter aquas, alij propter cibos, qui ex terra non solum corporibus commodi, aut incommodi oriuntur, verum animis quoque non minus.* Hæc Plato. Et idẽ scripsit Isocrates in Areopagitico. Et ex nostris Ioannes Royas *in tracta. de hæreticis, nu. 206.* egregiè Iacobus Simancas *catholicarum Inst. tit. 50. de præsumpt. nu. 8. & ibi. num. 9.* ait esse præsumptionẽ nimis
10 * generalem. Qua de re suo loco dicemus. Bona ani-
11 mi, † à quibus persæpe etiam conjectura ducitur, hæc sunt, virtutes, vitia, studia, educatio, artes, inertia.
12 Ducitur itaque conjectura & præsumptio * à virtutibus, sicuti Arianus *in l. non omnes, §. à Barbaris, ff. de re milit.* conjecturã facit, à virtute bonitatis integritatisque, cum ait, & si bonus miles, &c. Quare egregiè Cicero pro Cluentio ita scribit: *Perinde, ut opinio est de cujusq; moribus, ita quid ab eo factũ, & nõ factũ sit,*
13 *existimari potest.* Ita dicimus, quòd * præsumitur is benè agere in senectute, qui benè egit in juvẽtute, *c. cùm in juvẽtute, de præsum.* & dicemus *infr. lib. 6 præs.*
14 Et ab honestate vitæ † sumi præsumptionem, & illam tollere contrarias suspiciones multis exemplis, ostendit Tiraquel. *in tracta. de pœnis legum, causa 51. n. 46.*
15 A vitijs conjecturam * facimus, ut semel malus, semper malus, in eodem mali genere existimetur, *c. semel. de regul. juris. in 6.* Quocirca Arian. *in d. l. non omnes. §. à Barbaris, ff. de re milita.* sumit à vitijs conjecturã non adhibendæ fidei militi, qui ad hostes asseritur transfugisse, quod scilicet is transfuga emansor esset, id est, vagabundus, ut interpretatur Modestin. *in l. 3. §. emansor. illo tit. ff. de re milit.*
16 A studiis * conjectura fit, *c. ex studijs, de præsumpt.*
17 Et suo loco dicam. Ab educatione * conjectura & præsumptio sumitur (ut Plato *in dialogo 4. de rep.* inquit) *quale cujusque fuerit puerilis educationis initiũ,*

alia

BIU Cujas

alia etiam erunt quæ sequuntur. Et sicut Horatius ait, *Quo semel est imbuta recens servabit odorem T esta diu.* Et alijs permultis hanc conjecturam sic confirmat Simancas *Catholicarum institutionum titul.* 50. *de præsumptionibus, num.* 12. *&* 13. &uberius nos suo loco dicemus *infrà, libro quinto præsumptio.* ubi quòd semel
18 malus, &c. Ab artibus † sumitur præsumptio & conjectura, sicuti dicimus illum fuisse aggressorem, qui in arte gladiatoria est benè versatus. Ita scripsi *libro secundo de arbitr. judic. casu* 363. Ita præsumitur, quòd medicus in re medica benè versatus sciat, an quis decesserit ex vulnere, ut dixi *lib.* 2. *de arbitrar. judi. casu* 275. *num.* 11.

19 Ab inertia * negligentiáque conjecturam facimus, ut facit & Arianus *in sapius alleg. l. non omnes, §. à Barbaris, ff. de re mili. ibi, si negligẽs aut segnis, &c.* Ita *in l.*
20 *filius fam. ff. ad* S. C. *Macedo.* negligẽs † contradicere sibi datis literis, consentire & fateri in illis scripta præsumitur. Ita scribit Eleuterius Pont. Max. *in c. ne-*
21 *gligere. 2. quæst.* 7. eum præsumi consentire † facinori, qui ei, cum potest, obviam non it. Et Divus Hieronymus relatus *in c. scribam de præsumpt.* ita dixit, scribam eis multiplices leges meas, ex quibus datis & neglectis apparet, quod has negligent. Et eò loci annotarunt Abbas & Imola præsumptionem esse quod is qui negligenter studuit in jure Canonico, etiam negligenter studebit in jure civili. Et ab inertia & negligentia sumi præsumptionem probat, *c. pervenit.*
22 *18. distin.* & tradit Specul. *in tit. de præsumpt. §. species, num.* 1. Bona fortunæ * à quibus multoties quoque conjecturas & præsumptiones sumimus, hæc sunt: Genus, Affinitas, Patria, Amicitiæ, Opes, Honores.
23 Conjectura itaque à genere * ducitur, ut cum dici-
24 mus, filium præsumi talem † esse qualem habuit Patrem. Quo sanè exemplo ad rem hanc rectè usus est Fabius *lib. 5. institutio. orator. cap.* 10. Nã (ait ille) similes parentibus ac majoribus suis filij plerumque creduntur, & nonnunquam ad honestè turpiterque vivendum, inde causæ fluunt. Hinc dixit Servator noster Matth. *capite 7. Non potest arbor mala, bonos fructus facere, neq; arbor bona, malos fructus facere.* Et Aristotelis etiam fuit sententia *libro tertio, Politico. ca.* 8. consentaneum est (inquit) ex melioribus ortos esse meliores. Et rursum *l.* 2. *Rhetor.* ita scribit, *Nemini est obscurũ, qui ex bonis clarisque parentibus nati sunt, eos cõsentaneè fieri suis majoribus nõ dissimiles.* Et jure nostro probatur *in l. cùm unus, in princ. ff. de aliment. & cib. legat.* & docuit Caccialup. *in l. admonendi, n.* 257. *ff. de jurejurand.* Et plura egregia congerit Simancas *Catholicarum Institutionum, tit.* 50. *de præsumption. nu. decimo, dicam infrà libro quinto præsũptione* 18. Hinc
25 presbyterorum filij † à sacris arcentur, quod credantur luxuriæ incontinentiæque paternæ imitatores fore, *capite primo,* 56. *distin. c. uenerabilem.* ubi Abbas *colum.* 4. *de electio.* Hæc tamen præsumptio est generalis, & ob id non multum efficax, ut tradit Simancas *in d. titul.* 50. *num.* 11. qua de re uberius suo loco dicemus, & Alciat. *libro primo, præsumptio.* 24. Ab affinita-
26 te ducitur præsumptio † & conjectura, ut in casu *l. Procula, ff. de probatio.* quo loci Scævola conjecturam donationis factæ ab affinitate facit. Quem sanè locum explicavi *libro secundo, de arbitrar. judicum,* &c. *casu* 88. Ita ab affinitate conjectura ducta, à parricidio: quo accusabatur, Roscium Amerinum excusabat atque defendebat Cicero. Ab amicitijs sumitur
27 † conjectura tam quando malæ sunt, quam cum bonæ. Cùm amicitia malorum extat malè de eo præsumitur, *c. quorundam,* 34. *distin. c. sæpe.* 28. *quæstio* 1. *c. à nobis, de cohabitat. cleri. & mulier.* quo loci hæc conjectura declaratur. Ita etiam ex amicitia bonorum, bona sumitur præsumptio. Salomon *Prouerb. capite* 13. *Qui cũ sapiẽtibus graditur, sapiẽs erit: amicus stultorũ similis efficitur.* Et idẽ *capite* 22. *Noli esse amicus homini iracũdo, neque ambules cum viro furioso, ne fortè discas semitas ejus, & sumas scandalũ animæ tuæ.* Et Propheta *Psalm.* 17. *Cum sancto sanctus eris: & cum viro innocente innocens eris: & cum electo electus eris: & cum perverso peruerteris.* Hæc & alia egregia ad rem hanc congerit Simancas *Catholic. Institutionum, tit.* 50. *de præsumptio. num.* 14. & nos plura alia suo loco congeremus.

28 A patria sumitur † conjectura, *l. quod si nolit. §. qui mancipia. ff. de ædil. edict.* Caccialupus *in l. admonẽdi, num.* 257. *ff. de jurejuran.* Et repeti hic possunt, quæ de
29 natione diximus suprà. Ab opibus conjecturam † facimus, ut cum dicimus divitem & opulentum,
30 non præsumi † pretio corruptum, ut falsum testimonium ferat, ita scribunt Bartol. & cæteri *ex illo text. in l. 3. ff. de testi.* & egregiè declarat Caccialup. *in l. admonendi. n.* 258. *ff. de jureju.* & suo loco dicemus, di-
31 viti enim † major fides adhibetur *jux. illud Ecclesiast. cap.* 13. *Dives locutus est, & omnes tacuerunt, & verbũ ejus usque ad nubes perducunt. Pauper loquutus est, & dicunt quis est hic.* Ita econtra dicimus, divitem opu-
32 lentumque præsumi † luxuriosè vivere, juxta illud Euripidis in Hyppolito: ut refert Stobæus *sermone* 93. *Divitiæ* (inquit Euripides) *aut contumeliã, & luxuriam pariunt: aut parcitatem in vita.* Ab honoribus
33 † ducitur conjectura. Nam dicimus eum, qui publicis
34 honoribus † fungitur, præsumi virum bonum, & summæ integritatis, ut ea quæ agit summa fide agat. *l.* 2. *C. de offic. civil. jud. in auth. ut defuncti seu funera eor. in princ. & in ant. de judicib° in prin.* Et qua de re copiosiùs dicemus *infrà lib.* 2. *præsump.* 85. post Alcia. *in tract. præsump. reg.* 3. *præsump.* 9. Ita dicimus
35 præsumi † pro principe qui summo eo principatus honore cohonestatur, *c. ex tuarum. de aucl. & usu Pal.* Alcia. copiosè disserit præcitato loco, *præsumpt.* 11. & ibidem *præsump.* 15. alio simili exemplo de officiali utitur, & dicemus *infrà lib.* 2. *præsumpt.* 83.

QVÆSTIO XVI.

Præsumptio ex quibus animi affectibus colligatur atque ducatur.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio ducitur ab animi affectibus.*
2 *Conjectura ducitur à fletu.*
3 *Præsumptio colligitur ex animi trepidatione, mutatione vultus, & alijs, verum vel falsum testes dixerint.*
4 *Conjectura fit à taciturnitate.*
Id tamen quomodo accipiendum. nu. 5.

QVæro decimosextò, an & à quibus animi affectibus ducatur præsumptio? Et ex multis
1 * animi affectibus duci certum est. Ducitur enim
2 † à fletu, ut in c. si verum 31. qu. 2. quo loci conjectura sumitur, puellam liberè consensum non adhibuisse in contractu matrimonij, cùm flens consensit. Et à fletu præsumptionem duci scripsit Specul. *in tit. de præsum. §.* 1. *num.* 1.

3 Ita dicimus ex † animi trepidatione, mutatione vultus & similibus animi affectibus, præsumptionem colligi, verum vel falsum testes dixerint, *l.* 3. *§.* 1. *vers. tu magis. ff. de test.* Sic quoque *in c. afferte. de præsumpt.* ubi

ex

BIU Cujas

ex commotione viscerum conjecturam fecit sapientissimus Salomon, matrem illam fuisse, quæ deprecabatur, ne filius divideretur, sed potius alteri daretur.

4 Ita quoque à taciturnitate † quæ ab animi affectu provenit, sæpissimè præsumptio ducitur, vt annotavit Spec. *in d. tit. de præsump.* §. 1. *nu.* 1. *& c. si rector. 43. dest.* vbi gl. & Doct. Et alia hac de re dicemus *infrà qu. 22. in fin.* Cæterum hoc intelligitur, † quando alioqui is loqui poterat. Non enim natura vel accidenti impeditus tacendo animi affectum significare potest, *c. cum parvulis, de consecr. dist. 4.* & disseremus *infrà libr. 6. in præsump. 66.*

QVÆSTIO XVII.

Præsumptio quomodo sumatur atque ducatur à causa, & quæ dicatur causa, & quotuplex.

SVMMARIA.

1 *Causa est quæ significat an aliquid actum sit, vel non sit.*
2 *Causam ante omnia considerant Iureconsi. & interdum ipsi facto præponunt.*
3 *Causa tam ad defendendum, quàm accusandum consideratur.*
4 *Causarum variæ sunt species.*
5 *Coniectura ducitur ab amore & dilectione.*
6 *Coniectura ducitur ab ira.*
7 *Coniectura ducitur ab odio.*
8 *Coniectura fit à metu.*
9 *Coniecturam facit cupiditas.*
10 *Ambiens & affectans honores & dignitates, habet contra se præsumptionem.*
11 *Coniectura desumitur à spe.*
12 *Coniecturam facimus à correctione.*
13 *Verbera illata à magistro discipulo suo præsumuntur ad emendationem illata, & ob id iniuriam non inferunt nec pœna digna sunt.*

QVæro decimoseptimò, quomodo præsumptio & conjectura à causa desumatur atque ducatur? Hic locus amplus est, & latissimè patet. Causa
1 enim illa † est, quæ significat, an aliquid actum sit, vel non sit. Nam (vt scribit Aristoteles *lib. 2. Rhetor.* hac de re agens) simul est causa cum eo, cujus est causa, & sine causa nil est. Quod cùm intelligerent non solùm juris nostri conditores, sed & antiqui illi Oratores, historici, ac poëtæ, rerum gestarum actionúmque humanarum causas summa contentione pervestigare semper tentarunt. Et (vt cæteros præteream) inter multos Virgilius ipse perquirit causam, qua Æneas tot perpessus sit labores, cùm in primo Æneidos ita statim canit:

Musa mihi causas memora, quo numine læso,
Quidve dolens regina Deûm tot voluere casus:
Insignem pietate virum tot adire labores
Impulerit, tantæne animis cœlestibus iræ?

Nostri autem juris conditores tanti solent facere causa-
2 sam, † vt eam ante omnia considerent, & interdum ipsi facto præponant, sicuti *in l. verum. ff. de furtis in c. occidit, 23. q. 8. & in cap. origo, 32. 4.* & in specie annotavit Spec. *in tit. de præsump. §. species, nu. 5. & in tit. de instrumentorum editione, §. 14. vers. sed quidem erit.* Et à causa præsumptionem sumi significat apertè Celsus *in fundo, in prin. ff. de rei vend.* & Scævola *in l. vlt. in fin. ff. de act. & oblig.* Et causa tam † ad accusandum,
3 quàm defendendum consideratur: significavit hoc Aristot. *lib. 2. Rhet.* dum scripsit in hæc verba. Alius locus est à causa, vt si causa extiterit, factum esse dicatur, si non extiterit non esse factum. Nam simul causa est cum eo, cujus est causa, & sine causa nihil est. Hinc Cicero cùm defendit Roscium Amerinum, considerat nullam causam in Roscio fuisse, quare patrem interficeret. *Nam* (inquit Cicero) *vt illud incredibile est, mortem oblatã esse patri à filio sine plurimis & maximis causis, sic hoc verisimile non est, odio fuisse parenti filium, sine causis multis & magnis, necessariis, &c.* & ob id in eadem oratione ita scribit: *Sic vita hominum est, vt ad maleficium nemo conetur sine spe atque emolumento accedere.* Et idem Cic. in oratione pro Marco Cœlio in hæc verba. *Quæ fuit causa, quamobrem isti mulieri venenum vellet dare Cœlius?* Et paulo post, *Credibile est igitur, tantum facinus nullam ob causam*
4 *esse commissum.* Causarum species † variæ sunt ac multiplices quas hic recensere omnes difficile esset, aliquas igitur solùm ita commemorabo, vt quodammodò exemplis illustretur id, de quo agimus. Sunt hæ causarum species, amor, atque dilectio, ira, odium, metus, cupiditas, spes, correctio. Inter causas, è quibus ducunt præsumptiones, aliàs enumeravit, & alias esse voluit Bald. *in l. sive possidetis, col. vlt. C. de prob.* Et de his dicam in subsequenti quæstione. A dilectione &
5 amore † conjecturam duxit, acutissimi ingenij vir Papinianus *in l. cum avus, ff. de cond. & demõ.* Cùm dixit avum ita demùm voluisse gravare nepotem hæredem restituere hereditatẽ sibi substituto, si sine filiis is nepos decessisset. Et Scævola *in l. Aurelius, §. Titius, ff. de lib. leg.* ita scribit. Præsumptio enim propter naturalem affectum facit omnia patri videri legata & accedũt *c. ea, 23. q. 4. c. de Siracusano, 28. dist. & c. grave, de præb.* cõfert etiam *l. nõ solum, §. de uno, ff. de rit. nupt.* & notavit Spec.
6 *in tit. de præsumptionib. §. species, n. 5.* Ab ira † conjectura ducitur, vt cùm dicimus eum præsumi occidisse, qui minatus est velle occidere. Nam ex eo animi iracundia detegitur. Qua de re latè suo loco disputabimus.

7 Ab odio † sumitur præsumptio, sicuti apud Ciceronem pro Milone causam odij considerat Cicero, quo Clodius prosequebatur Milonem. Et in jure nostro dicimus, præsumi homicidium perpetratum ab inimico sicque ab eo, qui eum odio prosequebatur, vt vberrimè disseremus *infr. in 4. indic. sufficienti ad tortu.*
8 A metu † conjecturam & præsumptionem facimus, vt cùm dicimus mulierem adolescentem habentem filium parvulum, non sponte sed metu compulsam votum castitatis emisisse, *cap. 1. extra quod metus causa.* Alia similia suis locis explicabimus.

9 A cupiditate desumitur † conjectura & præsumptio sicuti Cicero pro Milone conjecturam à cupiditate Clodij, qui dominandi incredibili exardebat desiderio, cui resistebat Milo. Et à cupiditate argumentantur
10 Doctores nostri, cùm dicunt præsumi † contra eum, qui affectat dignitates, honores, vel onera, vt tutelarum, & similia, vt dicemus *infr. lib. 2. præsumpt. 74.*

11 A spe desumitur † conjectura, sic enim (vt pro Sexto Roscio dixit Cicero, & suprà commemoravi) vita hominum est, vt ad maleficium nemo conetur sine spe atque emolumento accedere, &c. Quare idem Cicero pro Milone ait in hæc verba. *Satis est quidem in illa tam audaci, tam nefaria bellua docere magnam ei causam, magnam spem in Milonis morte magnas vtilitates fuisse.* Ita etiam ad excusandum conjectura ducitur à non existenti spe lucri & commodi, sicuti cum negamus Tabellionem falsum documentum conscripsisse, suadente Caio, demonstramus causam nullam, seu spem aliquam lucri & commodi extitisse Caio, vt id fieri suaderet. Ita Iurisconsi. *in l. divus, ff. ad l. Corn.*

BIU Cujas

de falsis, & copiosè suo loco infrà attingemus. A cor-
12 rectione † conjecturam desumit Claudianus *in leg. aut*
13 *facta, §. causa, ff. de pœnis.* Cùm dixit verbera † illata à magistro suo discipulo, præsumi ad correctionem & emendationem illata, & ob id injuriam non inferre, nec pœna digna esse, qua de re scripsi copiosè *lib. 2. de arbitrariis judicum, casu* 364. & alia nonnulla adjiciemus *infrà lib. 5. præsumpt.*

QVÆSTIO XVIII.

Præsumptionem sumi ex consuetudine, conjunctione, & aliis causis quàm ex suprà enumeratis demonstratur.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio seu coniectura consuetudine & vsu colligitur.*
2 *Præsumptio vel coniectura sumitur à coniunctione, id est, ex his quæ præcedunt & sequuntur id, de quo agitur, & quæ insunt.*
3 *Præmissum & dictum in præfationibus censetur repetitum in sequenti.*
4 *Testatoris voluntatem conjicimus ex his quæ præcedunt, & sequuntur.*
5 *Præsumptio sumitur ex natura personæ, actus, vel rei.*
6 *Ingratus nemo præsumitur, nisi arguatur & probetur.*
7 *Furiosum & mente captum qui asserit, id probare debet.*
8 *Alimenta præstita personæ, præsumuntur præstita secundum qualitatem ipsius.*
9 *Stipulatio in fideiussione interveniisse præsumitur.*
10 *Præsumptio à verisimilitudine ducitur.*
11 *Stipulans sibi & hæredibus stipulari velle præsumitur.*
12 *Chirographi restitutio coniecturam facit facta liberationis.*
13 *Iactare suum nemo verisimiliter præsumitur.*
14 *Vicinis magis cognita esse verisimile est, quæ in vicino loco acta sunt, quàm remotis.*
15 *Famam antiquam veram esse præsumitur.*
16 *Causa præsumitur vbi effectus apparet.*
17 *Iudicium subterfugiens per inducias habet contra se præsumptionem.*
18 *Præsumptio & coniectura ducitur à forma seu modo, & qualitate rei.*

QVæro decimooctavò, an ex aliis causis, quàm ex enumeratis superiore quæstione duci possint præsumptiones: Bald. *in l. sive possidetis, col. vlt. C. de probat.* enumerat has causas: hoc est consuetudinem, conjunctionem, naturam rei vel personæ, verisimilitudinem, & formam seu modum. Præsumptio primò à
1 consuetudine † & vsu colligitur atque sumitur (inquit Baldus) tripliciter: ex loco vbi aliquid fit: ex persona in loquendo: & ex persona in faciendo, *l. vel universorum, ff. de pign. act.* quo loci Caius scribit procuratorem posse pignori dare rem domini, si consuevit ita suos procuratores constituere. Quo ex responso sumunt omnes argumentum valere à consuetis, ita copiosè Socin. Sen. *cons. 44. col. pen. lib. 1.* Dec. *cons. 441. num. 10.* Neviza. *lib. 1. Sylvæ nup. nu. 211. versic. à consuetudine.* Everardus *in centuria legali in loco ab vsitato.* Paris. *in cons. 47. n. 86. lib. 1.* Benvenut. Strac. *in tractat. de mercatura, tit. mandati, num. 20.* sic *in l. si servus plurium, §. de legat. 1.* vbi Iulianus conjicit voluntatem testatoris legantis ab eo, quod facere consuevit. Ita pariter *in l. cum de lanionis, § asinam, vers. item cacabos, ff. de fundo instr. instrumentòque leg.* cùm Paulus conjecturam facit ita à consuetudine patriæ, vt intelligatur quid in legato comprehendatur.

Sic quoque *in l. Mela. §. 1. ff. de alim. & cib. lega.* vbi alimenta ea censentur à testatore relicta, quæ is solitus erat præstare tempore mortis suæ. Quæ sanè verba, quæ præstare solitus erat, à Bart. valdè obscurè *in l. 1. num. 7. C. quomodo & quando judex,* interpretantur, Bellonus *lib. 1. supp. juris, cap. vlt.* & Cagnol. *in l. diem functo, nu. 135. ff. de off. aff.* Benven. Stracha *in tracta. de mercatura, par. 1. n. 8.* Ita *in l. domini prædiorum, C. de agric. & censib. lib. 11.* constituerunt Impp. Valent. & Valens, colonos teneri ad præstationem pensionis pecuniariæ, si consuetudo ita se habet. Cæterùm vberiùs hac de præsumptione suo loco dicemus.

Secundò sumitur præsumptio (inquit Baldus) à
2 conjunctione, † hoc est, ex his quæ præcedunt, & quæ sequuntur id, de quo agitur: & quæ insunt. Sicuti *in l.*
3 *item quia, §. vlt. ff. de pact.* Paulus ait, censeri † repetitum in subsequenti, quod in præfationibus dictum præmissúmque fuit. Ita *in leg. si verò non remunerandi, §. idem Papinianus, ff. mand.* scribit Vlpianus ex sententia Papiniani, ex præcedenti donatione & liberalitate præsumi & subsequentem: quod responsum egregiè post alios declarat Curtius Iun. *cons. 34. numer. 5. & consil. 54. numer. 3.* sic *in leg. hæredes, §. sed & si notam, ff. de testam.* ait idem Vlpianus ex vicinis scripturis conjectionem fieri ejus, quod reliquit testator, & ibidem scribunt Bart. & cæteri omnes. Ita *in leg. si servus plurium, §. vlt. de legat. 1.* Iulianus scribit testa-
4 toris voluntatem † conjici ex his, quæ præcedunt, & quæ sequuntur. Ita *in l. Titia, §. idem respondit de verb. oblig.* Et de duabus his conjecturis & præsumptionibus aliqua dicemus *infrà quæst. 25.* cùm agemus de observando ordine, in colligendis conjecturis & præsumptionibus.

Tertiò sumitur præsumptio † ex natura personæ,
5 actus, vel rei. Nam (inquit Baldus) præsumendum est quod quælibet persona & quælibet res, & quilibet actus sit secundum suam naturam, & sicuti ejus requirit natura. Ita probat *l. quod si nolit. §. qui mancipia, ff. de ædil. edict.* quo loci præsumptio sumitur à natione personæ. Qua de re diximus *supr. q. 14.* Ita quoque *in l. omnimodò, in prin. C. de inoff. test.* sumitur præsumptio ex ipsa natura, vt quilibet bonus esse præsumatur, at-
6 que ita non ingratus † nisi arguatur & probetur, vt ibi declarat gl. *in verbo, non licebit.* Gom. *de gratiis & expectativis, n. 80.* & dicemus *infrà lib. 5. præsump. 2. n. 3. præsumpt. 4. n. 11.* sic *in l. ne codicillos, C. de cod.* scriptum est, codicillos præsumi factos secundùm suam naturam, id est, ab eo qui sanæ mentis est. Et ideo qui asse-
7 rit aliquem esse furiosum † & mente captum, probare id debet, cum secundùm naturam quilibet præsumatur sanæ mentis: & declarant copiosè Paris. *in cons. 87. n. 3. 4. lib. 3.* Deci. & cæteri *in l. furiosum, num. 20. C. qui testa. face. poss.* & vberius suo loco dicemus. Ita *in l. vl. C. de alie. pup. præst.* respondit Alexander Severus ali-
8 menta † præsumi præstita personæ secundùm naturam & qualitatem ipsius personæ quæ alioqui de vento non præsumitur vivere. De qua quidem conjectura egregiè scribunt Alcia. *in tract. de præsumpt. reg. 1. & præsumpt. 50.* & alij plures, quos suo loco commemorabimus. Ita quoque *in §. vlt. in inst. de fideiuss.* scribit
9 Iustinian. præsumi in fidejussione adhibitam † fuisse stipulationem, cùm natura ipsius actus fidejussionis id requirat. Qua de re dicemus vberiùs suo loco.

10 Quartò sumitur præsumptio † secundùm Bald. à verisimilitudine. Sicut *in l. si pactū, ff. de probat.* quo loci à
11 verisimili conjectura ducitur, stipulantem † velle sibi & hæredibus suis stipulari, pariter *in leg. Labeo, in fin.*

BIU Cujas

12 *si ff. de pactis*, vbi conjectura sumitur † liberationis factæ ex pacto de non petendo à creditore debitori, si creditor chirographum debiti restituit, cum non sit verisimile quod restituisset, nisi ei fuisset satisfactum. Idem est *in l. cùm de indebito, in prin ff. de probat.* qua
13 dicimus verisimile non † esse quòd quis velit jactare suum: & propterea sumitur conjectura, quod quis solvere voluerit debitum, & hac de conjectura plura scribunt Decius *in cons.* 350. *colum.* 2. Marsil. *sing.* 56. & Cravet. *in cons.* 77. *n.* 13. *in cons.* 106. *n.* 11. *& in cons.* 142. *num.* 26. & nos suo loco multò vberiùs dicemus. Ita etiam *in c. quanto de præsump.* ait Gregorius Pontifex
14 Max. esse verisimile † magis cognitum esse vicinis quæ in vicino loco acta sunt, quam remotis. Et sub hac præsumptione continetur (ait Baldus) quod de
15 fama † antiqua dicitur, quam veram esse præsumimus: cùm verisimile sit quod diù in ore hominum fuit, *l. si arbiter, ff. de prob.* Qua de re suo loco dicemus post Alex. *in cons.* 208. *col. pen. lib.* 2. Cravet. *in tract. de antiq. temp. secunda particula* 4. *partis princip. nu.* 4. & Cujacium *lib.* 3. *obser. c.* 26. Ita etiam continetur, quòd præ-
16 sumatur causa † vbi apparet effectus, *l. cùm de in rem verso, ff. de usur.* copiosè scribunt Bart. & cæteri, & suo loco abundè nos disputabimus. Ita quoque includitur
17 † præsumptio contra illum, qui subterfugit judicium per inducias, *l. divus ff. de custo. reo, & c. nullus, de præsump.* vbi scribentes omnes, & explicabimus *infrà lib.* 2. *præsump.* 88. Et de præsumptionibus & conjecturis, quæ à verisimili colliguntur plura inter cæteros scribit Everardus *in centuria legali in loco à verisimili.*

Quintò præsumptio & conjectura (ait Baldus)
18 ducitur † à forma seu modo & qualitate rei, sicuti *in l.* 1. *C. unde vi*, vbi ex modo defensionis conjicitur, an excessus factus sit in se defendendo. Qua de re præter Doct. ibi ac Alciatum de præsumptionibus, *reg.* 3. *præsump.* 39. dicemus abundè *infrà lib.* 5. *præsump.* 64. Ita pariter *in l. si non convitij, C. de iniurijs*, ex modo & forma verborum sumitur conjectura & præsumptio, an animo injuriandi, vel non, dictum id fuerit. Et de qua quidem conjectura dicemus *infra lib.* 5. Et ex his declarari etiam potest traditio Baldi *in rubr. extr. de præsumpt. num.* 3. cùm dixit præsumptionem duci à re, loco, & tempore.

QVÆSTIO XIX.

Præsumptio à facto quomodo sumatur, & animum cognosci ex facto.

SVMMARIA.

1 *Voluntatem magis ex facto quàm verbis declarari.*
2 *Factum tribus temporibus consideratur.*
3 *Præsentia solent æstimari ex præteritis.*
4 *Exitus bonus non potest expectari eorum quæ malo principio sunt inchoata.*
5 *Castè quæ vixit, præsumitur esse, & futura casta.*
6 *Factum præsentis temporis conjecturam facit ad præterita & futura, & nu.* 7.
8 *Incontinens in præsenti, talis præsumitur in futurum.*
9 *Factum futuri temporis conjectura facit ad ea, quæ jam sunt præterita, vel ad præsentia.*
10 *Factum sequens declarat voluntatem præcedentem.*

QVæro decimononò quomodo à facto sumatur præsumptio & conjectura. Hæc prius dicam, esse certum, ex factis gestísque animum, mentémque agentis conjici, §. *pavonum*, & ibi glos. *in inst. de rerum divis.* Hinc *in l. si tamen, §. ei qui ff. de ædil. edicto, & in leg. Paulus ff. rem ratam hab.* scriptum est, voluntatem
1 magis † ex facto quàm ex verbis declarari. Qua de re copiosè disserunt Decius *consil.* 421. *nu.* 13. Alciat. *de præsumpt. reg.* 2. *præsump.* 26. *& reg.* 3. *præsump.* 33. & Cravet. *cons.* 87. *num.* 10. Cæteros sciens prætereo, suis locis enim explicabimus.

2 Hoc factum † tribus temporibus consideratur, præteritò, præsenti, & futuro: id quod admonuit Fabius *lib.* 5. *inst. orator. c.* 9. cùm ait consilia esse & præsentis, & præteriti, & futuri temporis. Et idem apertiùs, *lib.* 7. *c.* 3. conjectura (inquit) omnis aut de re, aut de animo est. Vtriusque tria tempora, præteritum, præsens, futurum. Ex facto præterito conjecturam ducimus ad tempus præsens. Nam dicimus eum, qui malus fuit præterito tempore, & nunc malum præsumi, *leg. si cui. §. ijsdem, ff. de accusa.* Quare Fabius jam commemoratus dicebat spectanda esse antè acta dictáque:
3 præteritis enim æstimari † solent præsentia, & alia scribunt Alciatus *in tract. de præsumpt. reg.* 2. *præsump.* 25. & Simancas *Catholicarum inst. tit.* 50. *de præsump. n.* 16. & suo loco dicemus vberius. Imò etiam ex actu præterito præsumptio sumitur ad tempus futurum. Non
4 enim expectari potest bonus † exitus eorum, quæ malo principio sunt inchoata, *c. miramur, §. principatus,* 61. *dist.* Et à præterito actu ad futura conjecturam sumunt Honorius & Theodos. *in l. eum qui. C. de epis. & cler.* & ibi apertius Baldus, quòd illa, quæ † castè jam
5 vixit, sit ad futura semper casta.

Illud etiam annotandum hic est, quod cùm factum aliquid esse à quoquam contendimus, vtputà si Caium occidisse accusatur Sempronius, varia illius temporis facta seu accidentia considerari solent: nempè vbi fuerit Sempronius, vbi sit visus, cum quo visus sit, an aliquid præparaverit, an aliquem convenerit, quos habuerit socios & adjutores, quo in loco præter tempus & consuetudinem fuerit, atque ita à tempore, loco modo, occasione, & facultate, & his similibus conjectura ducitur, vt vnà cum nostris, non intelligenter explicabimus *infrà qu.* 89.

6 Factum † præsentis temporis, id est, quod in re & negotio factum est, conjecturam facit ad præterita, *l. si tamen, §. ei qui, ff. de ædil. edict.* quo loci ait Pompon. quod venditor ille, qui tenet servum in vinculis, præsumptionem præstat emptori sciendi servum præterito tempore aufugisse, ita etiam probat, *l. si vt certo, §. custodiam, ff. commod.* imò à facto præsentis temporis
7 conjectura ducitur † ad futurum, sicuti Iustinia. ait *in §. vlt.* vbi gl. *Inst. de iniur.* quod remittens de præsenti injuriam, in futurum etiam remisisse præsumitur, ita
8 etiam dicimus quòd † ille qui est de præsenti incontinens, ita etiam præsumitur quod erit in futurum, *cap. si quis Diaconus, 50. distinct.*

9 Factum futuri † temporis conjecturam facit ad ea, quæ jam sunt præterita, vel ad præsentia, veluti cum ambigitur an illatum vulnus sit mortale, à futuro tempore conjecturam ducimus. Nam si vulneratus post quatriduum surrexit, non videtur postea moriens ex illato illo vulnere decessisse, ita gl. *in l.* 1. *Cod. de emend. serv.* etsi hoc judicis arbitrio relinqui scripserunt plures quos recensui *lib.* 2. *de arbitr. jud. casu* 275. *nu.* 2. ita etiam aliis dispositionibus factum sequens declarat
10 † voluntatem præcedentem, *l. sed & Iulianus, §. interdum ff. ad S. C. Maced. l. si concubinam, §. si res amot. ff. de rerum amot. & l. cum quis, in fin. C. de natur. lib.* & scripsit Ias. *in l. si servus plurium, §. vlt. n.* 4. *de leg.* 1. Alia exempla ad totam hanc quæstionem sumi possunt ex his quę dicemus *infrà quæst.* 23. cùm agemus, quomodo & quando præsumptio sumatur à tempore ad tempus.

BIU Cujas

QVÆSTIO XX.

Præsumptio ex actibus voluntariis quomodo & quando ducatur atque sumatur, diligens explanatio.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio ex actibus voluntariis sumitur tantùm, quantum actus ipse ex necessitate concludit.*
2 *Solvens partem debiti alterius, ad quod nullo modo tenebatur, non præsumitur eo animo solvisse, vt etiam residuum solvere voluerit.*
3 *Hæres solvens partem legatorum ante tempus cogi nequit, vt reliqua præstet antequam dies cedat.*
4 *Fratres duo artifices communicantes lucra & quæsita ex ipso artificio, quam societatem præsumantur inire.*
5 *Negotia alterius gerens per aliquot dies aut menses, non præsumitur animo obligandi perpetuò facere.*
6 *Precario concedens pro voluntate sua, donec ei placuerit concessisse creditur.*
7 *Molendinum vel furnum alicuius accedens per annos aliquot, non præsumitur animo obligandi se fecisse.*
8 *Edens rationes & instrumenta præsumitur edere pro ea vice tantùm, non vt iterum edere compellatur.*

QVæro vigesimò, quomodo & quantum sumatur præsumptio ex actibus voluntariis? Et sumi
1 solummodò † quantum actus ipse ex necessitate concludit, certum est. Ita scribunt Bartol. *in l. Titium aut Mævium*, §. *altero*, *ff. de admi. tut.* Claudius Mermerius *in rep. in l. naturaliter*, §. *nihil commune*, *n.* 141. *ff. de acq. poss.* qui quidem Claudius scripsit, quod si agens rei vendicatione dicat suum adversarium possidere, solùm intelligitur atque ita præsumitur deducere naturalem possessionem, quæ necessaria est ad ipsam rei venditionem. Apertius probatur hæc traditio *in l. vlt. C. ne vxor pro marito*, quo loci scriptum est, quòd ille qui solvit † partem debiti alterius, ad quod nullo
2 modo tenebatur, non præsumitur eo animo solvisse vt etiam residuum solvere voluerit: & propterea pro residuo conveniri non potest. Est simile quod respondit Scævola *in l. Lucius*, §. *testator. de leg.* 2. cùm dixit hæ-
3 redem, qui ante tempus partem † legatorum solvit, cogi non posse, vt cætera legata antequam cedat dies præstet: cum eo animo primum illud legatum præstitisse non præsumatur, vt ad reliqua teneretur. Ita pariter dicimus, quòd si duo fratres † artifices communi-
4 cant lucra & quæsita ex ipso artificio, præsumitur contracta societas, quoad lucra illa, non autem quoad cætera bona. Sic tradunt Bart. *in l. 1. §. si quis hoc interdicto*, *in fin. ff. de itin. actuque priva. & in l. Titium*, §. *altera. ff. de adm. tut.* Ant. Corset. *in suis singularibus, in verbo, societas, incipit inter fratres.* Alex. *in cons.* 78. *n.* 1. *lib.* 2. *& in cons.* 75. *in fin. lib.* 6. Barba. *in cons.* 12. *col.* 2. *lib.* 1. *& in cons.* 37. *col.* 4. *lib.* 2. Paris. *in cons.* 85. *num.* 7. *in cons.* 86. *numer.* 10. *& in cons.* 87. *num.* 7. *lib.* 1. Hinc fa-
5 cit, quod ille qui per aliquot dies & menses negotia alterius gessit, non præsumitur se ex ea gestione voluisse obligare, perpetuò negotia illa tractare, sed solùm tamdiù obligatus dicitur, quamdiù ei placet. Idem manifestè probat *l. voluntariæ, Cod. de excusat. tutor.* simile est *ex l.* 2. §. 1. *& l. & habet, in prin. ff. de precar.* vt
6 is, qui precario concessit, † pro sua voluntate concessisse dicatur, donec ei placuerit, & non vltrà: Et propterea non præsumitur concedens se velle perpetuò obligare. Huc etiam pertinet quod tradit Bartol. *in leg. Gaius si in rem verso*, *n.* 14. *ff. de vsur.* quod ille qui ivit ad
7 molendinum † vel furnum alicuius per aliquot annos, non præsumitur eò accessisse, vt perpetuò deinde accedat, & cum Bart. idem sentiunt cæteri, vt scribunt copiosè Decius in *l. si certis annis, in primo notab. C. de pact.* & Curt. Iun. *num.* 2. adducit hanc rationem, quòd actus nostri voluntarij non extenduntur plus quàm vrget ipsius actus necessitas, *ex d. l. vlt. C. ne vxor pro marito*, & in Ripa *c. cùm ecclesia Sutrina*, *n.* 24. *de causa poss. & propr.* Est etiam simile quod tradunt Dec. *in l.* 1. *nu.* 11. & ibi Ripa & Alciat. *nu.* 29. *C. de edend.* post alios, quod ille, qui ex sua liberalitate semel edidit ra-
8 tiones † & instrumenta, præsumitur edidisse pro ea vice tantùm, non autem vt iterum edere compellatur. Quibus intelligimus veram esse hanc traditionem, ex actibus voluntariis tantùm præsumi, quantum ipsius actus necessitas vrget.

QVÆSTIO XXI.

Actus ex quibus colliguntur præsumptiones perfecti an esse debeant.

SVMMARIA.

1 *Actus ex quo præsumptio sumitur, debet esse omninò perfectus.*
2 *Matrimonium contractum præsumitur inter sponsos, copula carnali sequuta.*
3 *Specialia duo simul concurrere non posse.*

QVæro vigesimoprimò an actus ex quo præsumptio sumitur, debeat esse omninò perfectus, vel sufficiat principium: atque ita quòd fuerit inchoatum?
1 Et actum perfectum esse † oportere, scripsit Abb. *c. vlt. n. de spons.* & ibid. Butrius, dum ex illo canone annota-
2 runt, quòd etsi præsumatur contractum † matrimonium inter sponsos, ob subsecutam copulam carnalem, attamen præsumptio illa non insurgit, quando copula verè secuta non fuit, sed solum fuit nisus & conatus ad copulam. Quam sententiam probarunt Ioan. Andr. Geminia. & Francus *in c. 1. §. idem de sponsa. impuberum*, communem esse asseruit Præpos. *in d. c. vlt.* Eandem probarunt Aret. *in cons.* 142. *n.* 7. Sylvester Pierius *in sua summa, in verbo, matrimonium, il* 2. *q.* 16. Alciat. *in tract. de præsumpt. reg.* 3. *præsumpt.* 38. *num.* 1. *vers. sed quod si.* & Dida. *in epitome de sponsal. par.* 1. *c.* 7. §. 1 *n.* 19. Et quod ad casum *d. c. vlt.* de quo vberiùs suo loco dicemus, duplex assignatur ratio à Doctoribus ibi. Quarum vna huic generali quæstioni & rationi convenit,
3 quòd scilicet duo specialia † simul concurrere non possint. Primum est speciale, quia conatus haberetur pro facto, quod tamen propriè non est factum. Secundum, quod ex præsumptione causa judicaretur, cùm tamen regulariter judicari debeat secundùm veritatem ipsam.

QVÆSTIO XXII.

Præsumptio quomodo à verbis colligatur atque ducatur.

SVMMARIA.

1 *Verba sunt cordis nuncia, nec præsumendus est quisquam dicere, quod non prius mente agitaverit.*
2 *Sermones sunt ingeniorum & morum imagines.*
3 *Dicta præteriti temporis coniecturam faciunt ad actum præsentem.*
4 *Dicta præsentis temporis coniecturam præbent voluntatis præteritæ.*

5 *Dicta*

BIU Cujas

5 *Dicta futuri temporis præsumptionem faciunt ad jam præterita.*

QVæro vigesimosecundò, quomodo præsumptio & conjectura ducatur à dictis, atque ita à verbis? Non est dubium, quin conjectura & præsumptio
1 ducatur à verbis: cùm illa sint cordis † nuntia. Neque enim (ait Iurisc on. *in l. Labeo*, §. *idem Tubero*, *ff. de sup. leg.*) est præsumendus quisquam dicere, quod non prius mente agitaverit. Et Aristoteles *in Rhetor. ad Alexandrum*, *c. de specie laudandi*, ait sermones
2 † esse ingeniorum & morum, velut imagines. Et alibi idem scribit sermones esse notas, earum quæ in anima sunt passionum, sive animi affectionum quædam signa. Et hac de re scribit Simancas *Catholicarum Inst. tit.* 50. *de præsumpt. num.* 18. & suo loco dicemus. Dicta autem vel præteriti vel præsentis temporis, vel
3 futuri considerantur. Ex dictis † præteriti temporis conjectura sumitur ad actum præsentem, *l. utrum ff. de petitio. hæred. & l. si servus plurium*, §. *ult. ff. de legat.* & quæ in hanc sententiam recensuit Afflictus *decis.* 575. *num.* 1. 2. qui alios recenset. Extat exemplum apud Baldum *in l. multum*, *num.* 1. *C. si quis alteri, vel sibi*, cùm dixit instrumentum emptionis confectum nomine vxoris, etsi revera maritus emit, præsumi simulatum, ex dictis ante celebratum contractum, vt si jam dictum fuit, quod maritus erat emptor. Recenset aliud exemplum Ruin. *cons.* 4. *in fin. lib.* 1. Et alia suo loco dicemus.

4 Ex dictis præsentis † temporis, cùm negotium conficitur, conjecturam facimus voluntatis præteritæ, *leg. vxor.* vbi Bart. *de lega.* 3. & Afflictus *dict. decis.* 375. *nu.* 1. *vers. & ex verbis.*

5 Ex dictis futuri temporis † præsumptio fit & conjectura ad jam præterita, vt scilicet præmeditata illa fuerint, *d. l. Labeo*, §. *idem Tubero*, *de sup. leg. leg. si non convicij*, *C. de iniuriis*, *& c.* 1. *de præsump.* Potest hic afferri exemplum ex Baldo *in d. l multum*, *nu.* 2. *C. si quis alteri vel sibi*, cùm dixit, emptionem factam nomine vxoris, præsumi re vera factam nomine mariti ex dictis ab ipsamet muliere post contractum celebratum. Et illo in loco plura egregia hac de re, scribit ipse Baldus, & nos dicemus *infrà lib. 3. præsumpt.* 75. dum explicabimus præsumptiones simulati contractus facti nomine vxoris, cùm tamen esset mariti. Cæterùm annotandum est præsumptionem hanc quæ dicitur ex dictis vel factis esse validiorem ea, quæ sumitur ex non factis, vel non dictis, de qua statim dicemus. Ita Abb. *in c. veniens*, *nu.* 7. de filiis presbytero. & Alciatus *in respons.* 525. *nu.* 11. & attingemus *infrà in qu.* 26. *in fin.*

QVÆSTIO XXIII.

Præsumptio & coniectura, quando & quomodo sumatur ex non factis, vel ex non dictis, brevis facilísque explanatio, multis exemplis illustrata.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio non sumitur ex non factis, vel non dictis, declaratur, nu.* 8. *& nu.* 13.
2 *Præsumptio nulla colligitur ex his, quæ non apparent.*
3 *Actus consistentes in pari, non arguunt consensum.*
4 *Maritus retinens penes se dotem vxoris, non censetur adiviſse hæreditatem nomine filiorum.*
5 *Socius finita societate, dimittens sortem penes socium, non videtur societatem renovare.*
6 *Actus negativus nihil infert.*
7 *Princeps tolerans bannitum in civitate, non judicatur eum à banno absolviſse.*
9 *Non factum consideratur duobus temporibus.*
10 *Pater liberis susceptis, donationem causa mortis factam non revocans, ostendit ab initio donationis se eo animo fuisse, vt donaturus fuisset, etiamsi de liberis cogitasset.*
11 *Hæres jussus à testatore reficere domum, si non patitur deferri cementa, & alia necessaria, præsumitur voluntati eius in futurum parere nolle.*
12 *Tacens in multis casibus videtur consentire.*
14 *Pater substituendo filio extraneum, non præsumitur filios ex eo natos excludere voluisse.*
15 *Pater substituens filio impuberi, censetur substituisse, etiamsi in pupillari ætate decesserit.*
16 *Pactum factum de dote reddenda patri dotanti, vel eius fratri hæredi, si filia decessisset sine liberis, prodest etiam filiis, post initum pactum susceptis.*

QVæro vigesimotertiò, an & quomodo conjectura, & præsumptio ducatur à non factis, & à non dictis? Hac in re pro regula constituendum est,
1 præsumptionem † non sumi ex non factis, vel non dictis. Quandoquidem ex his, quæ non apparent, nulla
2 † præsumptio colligitur. Ita Ancharan. *in cons.* 302. *Materia de qua quæritur*, & Craver. *in cons.* 202. *num.* 9. *& in cons.* 319. *num.* 13. *versic. decimonono*, adducti *leg. quod servus. ff. de condict. ob causam, & l. in lege, ff. de contrahend. empt.* Et apertius scribit Marius Salomonius *in leg. Gallus*, §. *quidam rectè*, *num.* 32. *ff. de liberis & posthum.* præsumptionem tunc regnare, quando apparet quid gestum, qualiter autem gestum, in obscuro est. Hinc scripsit Innoc. *in c. olim*, *il* 3. *in fine*, *de restitut. spoliato*, quod actus † consistentes in pari, atque ita
3 actus negativi, non arguunt consensum, & Innocentium secuti sunt alij, quos congessi *in cons.* 121. *num.* 84. *lib.* 2. quo in loco, *num.* 83. scripsi ex sententia Baldi, *in*
4 *l. non hoc. C. vnde legitimi*, & aliorum, maritum † retinentem apud se dotem vxoris, non censeri adiviſse hæreditatem nomine filiorum. Cùm actus iste retentionis, sit solum silentium, sicque non dictum, vel non factum. Et ibidem simile scripsi ex Crotto *in cons.* 15.
5 *num.* 15. socium dimittentem † apud socium sortem ipsam, post finitam ipsam societatem, non significare, quod renovare voluerit societatem ipsam. Non commemoro alia, quæ ad rem hanc, illo in loco scripsi. Huc facit quod docuit Abbas *in cap. veniens*, *num.* 7. *vers. quandoque non promovet. de filiis presbytero.* cùm dixit, quod ille, qui patitur atque ita actum negativum facit, non dicitur dispensare cum inhabili vel excom-
6 municato: ex quo actus † negativus nil infert. Et Abbatem secuti sunt Imola *in cap. quidam consulebat*, *colum.* 3. *versic. aut princeps*, *ff. de re iud.* Socin. Sen. *in cons.* 99. *colum.* 3. *vers. sed respondeo*, *lib.* 1. & Ruin. *in cons.* 83. *col. pen. vers. secundus casus est*, *lib.* 4. Quo quidem in loco Ruin. simile respondit in principe, † qui
7 bannitum in civitate toleravit, vt ex patientia non dicatur eum à banno absolviſse, Ruinum secutus sum *in cons.* 275. *numer.* 50. *lib.* 3. quo loci alia ad rem congessi.

Declaratur primò hæc regula, vt locum non habeat quando is, qui debet aliquid facere, vel dicere, nihil fa-
8 cit, vel dicit: tunc ex † eo non facto, vel non dicto colligitur præsumptio & conjectura. Ita docuit Bart. *in l. gerit*, *nu.* 28. *ff. de acq. hæred.* dum dixit, quod si hæredi scripto assignatus fuit terminus ad adeundum vel repudiandum hereditatem, si hic intra præstitutum illum terminum nil facit: ex hoc non facere, præsumptionem

BIU Cujas

aditionis infert, *l. vlt. §. sin autem hoc. & de acquir. hæred. & l. quamdiu, ff. eod.* vbi idem Bartol. alia exempla
9 mox apparebunt. Hoc non factum † duobus temporibus, nempe præterito & præsenti considerati potest. A non facto præteriti temporis ducitur conjectura ad tempus præsens, *vt in leg. non omnes, §. à Barbaris, ff. de re milit.* Qui enim vt negligens, nil egit, atque ita non facit quod facere debuit, non excusatur de præsenti, quia & nunc negligenter egisse præsumitur. A præsenti non facto præsumptio sumitur, vel ratione præsentis, vel ratione præteriti, vel ratione futuri. Ex præsenti ratione præsentis temporis colligitur præsumptio, vt in exemplo suprà commemorato ex Bart. *in dict. leg. gerit. num.* 28. cùm dixit, ex eo non facto præsenti, argui de præsentis hæreditatis repudiatione. Ex præsenti verò ad præteritum ducitur præsumptio & conjectura, vt in exemplo illo commemorato à Bart. *in dict. leg. gerit, num.* 28. *vers. aliud exemplum.* Si debitor in diem successit creditori, & non solvit aliis, qui succedunt ipso repudiante. Ex hoc non facto præsumitur hunc debitorem jam adivisse hæreditatem. Quam quidem traditionem multis argumentis confirmavit Bart. quem secuti sunt multi, quos commemorabimus *infrà lib. 4. præsumpt.* 112. cùm de aditione hæreditatis præsumenda agemus. Afferri & hic potest exemplum illud, quod sumitur ex traditione Tiraq. *in l. si vnquam, in verbo, donatione, n.*
10 257. *C. de revo. don.* Cùm dixit, quòd si pater † susceptis liberis, non revocat donationem causa mortis, quam jam fecerat, ostendit eo se semper animo fuisse ab initio donationis, vt donaturus fuisset, etiamsi de liberis cogitasset. Et demùm ex præsenti non facto, ducitur præsumptio & conjectura ad futurum: sicuti quando
11 hæres † jussus à testatore reficere domum, si non patitur deferri cementa & alia necessaria ad refectionem, præsumitur, quòd parere nolit in futurum voluntati testatoris. Ita probat. *l. veteres, ff. de itinere actúque privato.* A non dicto, hoc est à taciturnitate præsumptio sumitur. Nam dicimus, quòd is qui tacet,
12 multis † in casibus consentire videtur, vt omnes tradunt *in l. quæ dotis, ff. sol. matr. & in c. is qui tacet, de reg. iur. in 6.* & attigimus *suprà in qu. 16. in fin.* latissimè explicabimus *infrà lib. 6. præsump. 87.*

13 Declaratur secundò † vt non habeat locum hæc regula, quando lex ipsa præsumptionem colligit, seu imaginatur, quod etsi nil dictum, vel factum legatur, nihilominus quod dictum & factum id fuerit. Ita scribunt duo benè eruditi interpretes, Vigilius scilicet *in inst. de pupillari substit. in prin. n.* 17. & Vaconius *in lib. 4. declar. iuris, c.* 24. dum explicant sensum *l. testamento la 1. C. de testa. mil.* scribunt ij, legem aliquando sumere conjecturam ex dictis seu scriptis, aliquando ex non scriptis, sed à se ipsa imaginatis. Exemplum ex non scriptis habetur *in l. cùm avus, ff. de cond. & demonstr.* & apertius *in l. generaliter, §. cùm autem, C. de inst. & subst.* vbi lex conjecturam sumit, quod etsi pater testa-
14 tor † substituendo filio extraneum, non adjecerit, si filius ipse reliquisset filios, quod illi, & non extraneus substitutus succedat: attamen lex præsumptionem & conjecturam facit, quòd ita disposuerit, etsi scriptum id non fuerit. Qua de re latissimè disseremus *infrà lib. 4. præsumpt.* 54. vbi explicabimus tractationem *d. l. cùm avus.* Est aliud exemplum *in l. jam hoc jure, ff. de vulg. & pup. subst. & in l. quamvis, C. de impub. & aliis subst.*
15 vbi lex præsumit patrem † filio impuberi substituentem, censeri substituisse etiamsi in pupillari ætate decesserit, tametsi scriptum id non reliquerit. Extat & exemplum in *l. Titius, §. Lucius, ff. de lib. & posth.* quo loci lex conjecturam facit, quod etsi scriptum non legatur, avum hæredem fecisse nepotem jam natum: attamen lex præsumit, testatorem illum vocasse. Est demum exemplum *in l. tale pactum, §. vlt. ff. de pact.* vbi
16 pactum † factum de dote reddenda ipsi patri dotanti: vel eius fratri hæredi, si filia decessisset sine filiis, prodest etiam filiis patris post initum pactum susceptis: tametsi de illis nil fuerit dictum. Lex enim conjecturam facit, quod sicuti pater stipulatus est sibi dotem reddi, vel hæredi suo, quem fratrem esse sperabat, ex quo tempore illum tantùm habebat, si credidisset suscipere filios, quod nomine filiorum ante fratrem stipulatus fuisset. Qua de re copiosiùs suo loco dicemus.

QVÆSTIO XXIV.

Præsumptio quomodo ducatur de tempore ad tempus, diligens & accurata admodum explanatio.

SVMMARIA.

1 *Tempus triplex est.*
2 *Præsumptio ex tempore præterito, ducitur circa præteritum, & num. 7.*
3 *Conversus non præsumitur, qui focariam habuit, & veste vsus est laicali, possidendo propria.*
4 *Comminatus alteri, se eum occisurum, isque reperiatur posteà occisus, præsumptio est homicidam esse eum, qui minas intulit.*
5 *Debitor reditus annui, probans solutionem trium annorum continuorum proximè elapsorum, præsumitur aliis annis quoque solvisse.*
6 *Venditore asserente, se deceptum fuisse vltra dimidiam iusti pretij, quod tempus inspici debeat.*
8 *Præsumptio ex tempore præterito, ducitur etiam circa præsens.*
9 *Præsumptio aut argumentatio ducta à præterito ad præsens possibile, & nu. 37.*
10 *Subditus olim, & hodie præsumitur.*
11 *Voluntatis aut opinionis certæ qui fuit quondam, eiusdem & nunc præsumitur.*
12 *Rem præterito tempore qui habuit, non præsumitur eam amisisse.*
13 *Dives olim, & hodiè præsumitur talis.*
14 *Homo quod scivit anteà, præsumitur hodiè scire.*
15 *Furiosus qui tempore præterito fuit, ita & nunc præsumitur.*
Idem in ægro, & infirmo, nu. 16.
17 *Præsumptio ex tempore præterito ad præsens, quando duci nequeat.*
18 *Infans olim, hodie non præsumitur.*
19 *Literas qui in pueritia nescivit, non præsumitur hodie ignorare.*
20 *Percutiens olim, non præsumitur hodie percutere.*
21 *Præsumptio à tempore præterito, ducitur ad futurum.*
22 *Malus tempore præterito, præsumitur malus in futurum.*
23 *Negligens qui fuit, præsumitur talis de præsenti.*
24 *Accusare per calumniam præsumitur is velle, qui præterito tempore per calumniam accusavit.*
25 *Periurus semel, in futurum talis præsumitur.*
26 *Iniuriam semel qui remisit, in futurum quoque remisisse præsumitur.*
27 *Iuri canonico negligenter operam navans, præsumitur negligens futurus in addiscendo jure civili.*
28 *Inimicus iam factus, in futurum talis præsumitur.*
29 *Præsumptio ducta à præterito ad futurum, nur quam est iuris, & de iure, sed iuris tantùm.*

BIU Cujas

30 *Præsumptio à præterito ad præsens, non habet locum in his, quæ cursu temporis mutantur.*
31 *Præsumptio à tempore præsenti ad alia tempora quomodo fiat.*
32 *Præsumptio de præsenti in præsens.*
33 *Criminosus de præsenti non præsumitur bono zelo accusare.*
34 *Confessò crimen se cum sociis commisisse, non creditur de sociis.*
35 *Præsumptio de præsenti in futurum, quæ fiat.*
36 *Incontinens qui nunc est, in futurum talis præsumitur.*
38 *Præsumptio de præsenti ad præteritum, quomodo dicatur, num. 39. 40. & 41.*
42 *Probatio plena vt fiat, regulariter ex præsenti non infertur ad præteritum secundum Bart.*
43 *Status præsens tollit præsumptionem præteriti temporis, secundum Alciatum.*
44 *Tempus præsens habet connexitatem quandam cum præterito.*
45 *Dives, & solvendo qui non est de præsenti, nec tempore præterito solvendo fuisse præsumitur.*
46 *Pauper de præsenti, præsumitur etiam retro fuisse pauper.*
47 *Prædia nunc culta, præsumuntur in præteritum culta fuisse.*
48 *Hæreticus de præsenti, præsumitur ex præterito hæreticus fuisse.*
49 *Idioma aliquod qui nunc loquitur, præsumitur in præteritum illud loqui scivisse.*
50 *Præsumptio ex præsenti, quando non sumatur ad præteritum, & de qua præsumptione id intelligendum, num. 55.*
51 *Prudentem esse, & literatum, est quoddam contingens.*
52 *Prudens nemo nascitur, nec literatus oritur.*
53 *Qualitas extrinseca nisi probetur, non præsumitur.*
54 *Feudum nunquam præsumitur antiquum, sed novum.*
56 *Præsumptio à tempore futuro, quomodo fiat ad alia tempora.*

QVæro vigesimoquartò, quomodo & quando præsumptio sumatur atque ducatur à tempore ad tempus? Egregia est quæstio, quam explicat inter cæteros, glos. *in cap. scribam.* & ibi Doct. *de præsumpt.* Bald. *in l. ex persona, C. de probat.* Floria. *l. non est necesse. ff. eo.* & ibi Iacob. Everard. *in centuria legali in loco, à tempore ad tempus*, & Alciatus *tractatu de præsumpt. regul. 2. præsumptio. 25. & 26.* Horum traditiones in multis sequar, præter eos tamen alia non contemnenda addam. Et cum tria sint tempora, † præteritum, præsens & futurum, tria etiam capita ita constituo, atque distinguo.

Primum est caput quoad tempus præteritum, quo quidem in capite tres distinguo casus. Et primus est, 2 vt ex tempore præterito † ducatur præsumptio circa præteritum. Ita Everard. *in d. loco à tempore ad tempus, num. 3.* Exempla adfert ille plura. Illud est primum *ex c. quia sunt culpa, 28. dist.* vbi ex eo, quod aliqua mulier incontinenter prius vixit, præsumitur quod non fuit vxor diaconi: & ob id scribunt ibi interpretes, 3 quod non præsumitur conversus, † qui focariam habuit, & bona propria possedit, & veste laicali vtebatur: & propterea eo mortuo, non poterit Abbas eius bona vendicare. Et post alios egregiè ibi declarat Io. de Turre-Cremata, *num. 3. & 4.*

Est secundum exemplum ex traditione Spec. *in tit. de præsumpt. vers. sed pone*, &c. quod si quis comminatus † fuerit alteri, se eum occisurum, & ille postea reperitur occisus, sed ignoretur à quo: præsumptio est, quòd ille hoc fecerit, qui minas intulit. Speculatorem secuti sunt Abb. & alij *in c. scribam, & in c. literas, de præsumpt.* Et Io. à Platea *in l. quicunque, in fin. C. de apochis publ. lib.* 10. Et qua de re copiosè disseremus *infrà qu. 92.* vbi explicabimus, quando minæ indicium faciant ad torturam.

Tertium exemplum adfert Everardus, quod si debitor † annui reditus, probat solutionem trium continuorum annorum proximè elapsorum, præsumitur facta solutio aliorum annorum præteritorum. Ita probat *l. singularis, l. quicunque, C. de apochis publ. lib.* 10. qui etsi loquatur in præstationibus fiscalibus, attamen locum etiam habet in cæteris annuis præstationibus, vt est glos. notab. *in l. 2. C. de iure emph.* quam ibi secuti sunt Salic. *qu. 2. & 8.* idem Salic. *in l. cum de in rem verso, ff. de vsuris, & in l. solemnibus, in fin. C. de rei vend.* Ias. *in d. l. 2. num. 75. C. de iure emph. & in l. certis annis, col. 2. vers. adde principaliter, Cod. de pact.* Calca. *cons. 45. colum. vlt.* Iacobin. *in d. l. non necesse, num. 3. ff. de probat.* Franc. Cremen. *sing. 78.* & alios plures commemorat Anton. Gabriel *in suis conclusionibus, lib. 1. titul. de præsumptionibus conclusio. 11.* & vberiùs dicemus *infrà lib. 3. præsumpt. 112.*

Et in specie nostra hoc exemplum commemorant, & probant Io. à Platea *in d. l. quicunque, num. 1. in fin.* Iacobin. à S. Georg. *in l. non est necesse, nu. 3. ff. de probat.* Quartum exemplum adfert Floria. *in d. l. non est necesse, num. 1. vers. ex quo arguit*, post Cynum *in authen. sed quamvis. qu. vlt. C. de rei vxo. actio.* Si dicit venditor, se 6 fuisse † deceptum vltra dimidiam justi pretij, quod considerari debet secundùm tempus contractus, *l. 1.* vbi omnes, *C. de rescind. vend.* si testes testantur rem tanti valuisse eo anno, sed ante tempus contractus, præsumptio sumitur, quod deinde etiam sicque tempore contractus res tanti valuerit: atque ita ex tempore 7 † præterito præsumitur circa præteritum.

Secundus est casus hujus primi capitis, quando ex 8 præterito † tempore præsumitur circa præsens. Quo sanè in casu passim sumitur hæc præsumptio, vt tradunt Bald. *in dict. leg. ex persona. in 2. notab. Cod. de proba.* Ioan. à Platea, *in dict. leg. quicunque. numer. 2.* & Everardus *in dict. loco à tempore ad tempus, num. 4.* Et vterque dixit, quod ad hoc vt hæc argumentatio pro- 9 cedat à præterito ad præsens, requiruntur † duo extrema: nempè præteritum verum, & hoc est extremum, à quo, præsens possibile, & hoc est extremum, ad quod. Hujus præsumptionis exempla adferri adeo possunt multa, vt dixerint Bald. & Everardus, hanc præsumptionem versari circa decem prædicamenta, de quibus quidem abundè diximus suprà. Et quò hic casus explicetur, duo vel tria exempla adferam, præter illa Baldi, & Everardi. Est sanè exemplum *ex leg. præterea, l. 2. de transact.* vbi Bald. Abb. & cæteri quo loci sumitur hæc præsumptio, quod qui tempore præterito 10 fuit † subditus, ita etiam nunc præsumatur. Secundum adferri potest exemplum *ex l. eum, qui voluntatem, ff. de probat. & leg. cum hic status in princip. ff. de donat. inter vir. & vxor.* quibus in locis colligitur præsump- 11 tio, quod is, qui fuit certæ † voluntatis, & opinionis, ejusdem quoque & nunc præsumatur. Qua de re dicemus *infrà lib. 6.*

Tertium est exemplum, quod si quis rem aliquam habuit præterito tempore, præsumitur etiam hodiè 12 habere, sicque præsumitur † quòd eam non amiserit, *l. si quis ex argentariis, §. vlt. ff. de edend. & l. testamentum, in fin. C. de testam.* & ad rem tradit Alciat. *de regul. 2. præsumpt. 25. num. 1.* post Alex. *in l. domus, de leg. 1.* & Feli. *in c. vlt. de proba.* & dicemus copiosiùs *infrà li. 6.*

præsumpt. 21. vbi declarabimus, quando amissio rei præsumatur. Qua ex re sumitur præsumptio, quod il-
13 le, qui erat † dives, sit etiam hodie. Ita glos. *in § sin autem fortuita, in verbo, à patre, in auth. de æqualit. dotis,* quam probat in specie Iacobi. *in d. l. non est necesse, num. 5. ff. de probat.*

Quartum est exemplum ex traditione Bart. *in leg. filio in prin. ff. de adimen. legat.* cum dixit, quod homo
14 † scire hodie præsumitur, quod anteà scivit.

Quintum est exemplum *ex c. vlt. de succes. ab intest.* quo dicimus, quod ille, qui tempore præterito fuit
15 furiosus, † ita etiam nunc talis præsumitur. Et simile est *ex gloss. in c. cum inter canonicos, de elect.* quod ille
16 qui præterito tempore æger † & infirmus fuit, ita etiam nunc præsumitur. Qua de re vberiùs dicemus *infrà lib. 6.*

17 Declaratur hic casus vt non † procedat, quando res sunt variabiles ipso temporis cursu, vel ex ipsius naturæ necessitate, vel verisimilitudine, vel agendi qualitate. Sicuti dicimus, quòd ille, qui olim fuit in-
18 fans † non præsumitur etiam hodie infans, *leg. cum te. Cod. de probat.* Nam necessitas naturæ repugnat. Qua de re plura dicam *infrà lib. 2. præsumpt.* 50. vbi disseram, quando ætas vel major vel minor præsumatur. Ita quoque ex verisimilitudine dicimus, quod ille
19 qui à pueritia † nescivit literas, non præsumitur hodie nescire, cùm verisimile sit hominem quotidiè discere posse, *leg. Stichus, de lega. 3. & c. si eo tempore de rescript. in 6.* Ita ex qualitate agendi dicimus, non præsumi
20 quod ille, qui olim † percussit, etiam hodie percutiat, *leg. maritus, ff. locati.* Et alia, ita in declarando, scribit Alciat. *in dict. regul. 2. præsumpt. 25. num. 1. versic. & dicta præsumpt.* post Baldum, *in dict. leg. ex persona, C. de probat.* & simile, quod tradit Anchar. *in c. vlt. num. 9. in fin. de frigid. & malef.* cùm dixit, mulierem cum viro dormientem non præsumi de præterito in præsens, quòd scilicet hodie non præsumatur corrupta, si anteà non erat.

Tertius est casus hujus capitis, quod præsumptio
21 ducatur † à tempore præterito ad futurum vt tradit Everardus *in d. loco à tempore ad tempus, num. 1.* Exemplum adferri potest primum ipso Everardo auctore, *ex c. semel malus, de regulis iuris in sexto,* qui præteri-
22 to tempore malus † fuit, præsumitur etiam quod erit malus in futurum. Ita *in c. mandata, & c. scribam, de*
23 *præsumpt.* vbi quis negligens † in præteritum fuit, præsumitur etiam negligens de præsenti: & statim dicam infrà cum Abbate, & aliis, sic *in l. 2. ff. de Senat.* Ita quoque *in leg. si cui. §. ijsdem, ff. de accusat.* qui præterito
24 † tempore per calumniam accusavit, ita etiam præsumitur in futurum calumniari velle. Secundum exemplum adferri potest, *ex c. literis, in fine, de præsumpt.* quo loci sumitur hæc præsumptio, quod qui semel
25 † perjurus fuit, erit & in futurum perjurus. Et dicemus *infrà lib. 5. præsumpt.* 45. vbi declarabimus *d. regulam, semel malus.* Tertium exemplum potest sumi *ex*
26 *§. vlt. vbi gl. in Instit. de iniuriis,* vbi qui remisit † injuriam, præsumitur etiam remisisse in futurum. Quartum est exemplum Abbatis, & aliorum *in c. scribam,*
27 *de præsumpt.* quod ille, qui in præterito † tempore studuit negligenter in jure Canonico, etiam in futurum negligenter studebit in jure civili. Quintum exemplum adferri potest *in leg. in ipsius, C. famil. ercisc.* vbi
28 Bald. vbi semel † inimicus præsumitur & in futurum talis. De his exemplis dicemus copiosiùs suis locis. Et postremò hoc in casu illud est annotandum secundùm
29 Everardum, quòd præsumptio † hæc, quæ sumitur à præterito ad futurum, nunquàm est juris, & de jure, sed juris tantùm. Qua de re diximus *suprà.*

Declaratur hic casus, vt locum non habeat in his
30 quæ cursu temporis mutantur: sicuti dixi *in declaratione præcedentis casus.*

Secundum est hujus quæstionis caput de præsump-
31 tione, quæ sumitur à tempore præsenti † ad alia tempora, quo sanè in capite, tres quoque casus distinguo.

32 Primus casus est, quod à tempore † præsenti præsumatur circa ipsum præsens. Ita *gl. in dict. c. scribam, de præsumpt.* Everard. *in d. Centuria legali in loco, à tempore ad tempus, num.* 17. Exemplum est *ex c. qui crimen, 6. qu. 1. & c. 1. de accus.* in quibus sumitur præsumptio,
33 quòd si quis de præsenti sit † criminosus, non bono
34 zelo accuset. Hinc est, quod regulariter † non creditur confesso, se commisisse aliquod crimen vnà cum Caio & Sempronio sociis suis, *l. vlt. C. de accus.* Ea est ratio, quia cum constet ipsum confessum esse criminosum & indignum, cui fides adhibeatur, non etiam ei creditur de sociis criminis. Qua de re vberrimè scripsi *lib. 2. de arbitrariis judicum, &c.*

Secundus est casus hujus secundi capitis, quando
35 præsumptio sumitur † à tempore præsenti ad futurum, vt verè sumi tradunt gloss. *in d. c. scribam, de præsumpt.* & ibi Doct. & Everardus *in dicto loco à tempore ad tempus, nu.* 18. Exemplum adfertur *ex c. si quis diaconus, 50. distin.* quo loci habetur, quod ille, qui est de præsenti negligens, erit etiam negligens in futurum. Adfertur quoque exemplum, quod ille, qui falsum commisit de præsenti, sit idem facturus in futurum, & ob id ei non adhibetur fides, nec relinquitur facultas conficiendi alia instrumenta. Ita tradunt Ias. *in l. Barbatius, num. 58. ff. de offic. prætor.* & Marsil. *in sing. 583.* Et dicemus *infrà lib. 5. præsumpt.* 42. vbi declarabimus. Est etiam tertium exemplum *ex c. quia aliquanti, 82. distin. in fin.* quod in hanc sententiam annotarunt Bald. & Felin. *in c. mandata, nu. 1. de præsumpt.* vbi qui nunc
36 est incontinens, † præsumitur quod sic etiam erit in futurum.

Tertius est casus hujus secundi capitis, quando præsumptio ducitur à tempore præsenti ad præteri-
37 tum. Qua quidem in re illud † prius sciendum est, quod ad hoc, vt hæc argumentatio locum habeat, requiritur extremum à quo verum, vt est status præsens: Et extremum ad quod possibile, vt est status temporis præteriti. Ita tradunt Bald. *in dict. leg. ex persona, colum. 1. vers. secunda materia, Cod. de probat.* & Everard. *in dict. loco à tempore ad tempus, num. 20.* Quo
38 autem modo sumatur hæc præsumptio à præsenti † ad
39 præteritum distinguendi sunt vnà cum Baldo, & Everardo præcitatis in locis, aliquot casus. Quorum
40 primus est, quando versamur † in materia necessaria. Et tunc omninò procedit argumentum, & præsumptio. Exemplum est, sum hodie minor: Ergo non solùm præsumptione, sed etiam necessitate naturali sequitur, quod retro fui minor. *l. minor. 25. annis ex aspectu, ff. de minor.* Secundum est exemplum, sum natus, ergo fui conceptus, *§. 1. in auth. de restit. & ea, quæ parit in undecimo mense.* Quo sanè exemplo vsi sunt Bart. *in dict. leg. ex persona, col. vlt. vers. secundò quando, Cod. de probat.* & Bald. *in leg. si hi qui. numer. 4. Cod. ad leg. Iul. de adulter.* Floria. *in dict. l. non est necesse, in fin. de probat.* & Alciat. *reg. 2. præsumpt. 26. num. 2. vers. facit tertiò.* Tertium exemplum est si vinea, fundúsve fructus producit, præsumptio necessariò sumitur, quòd jam fuerit cultus, ita Bart. *in dict. leg. ex persona, colum. vltim. vers. secundò quando.* Florian. *in leg. non est necesse, in fin. ff. de probat.* & Alciat. *in dict. præsumpt. 26. num. 2. vers. idem si hodie.*

Secundus est casus, quando versamur in materia, impossi-

40 impossibili † stare in eodem statu, tunc ex præsenti non præsumitur in præteritum. Exemplum sit secundùm Baldum & Everardum præallegatos, si dico, hodie sum major viginti quinque annorum, ergo retro fui maior. Non enim hæc argumentatio, & præsumptio duci potest *l. si minorem, 4. C. de in integr. rest. & l. cum te. C. de probat.* & scribit Bart. *in l. de ætate, nu. 13. ff. de minor. 25. anno.*

41 Tertius est casus, † quando versamur in materia contingenti. Quo quidem in casu solent subdistingui duo alij casus. Primus est, quando præsens status, potest concurrere cum naturali veritate antecedentis, & tempus ipsum præsens habet se ad præteritum, vt finis ad principium. Hoc in casu sine controversia, ex præsenti præsumitur in præteritum. Ita Bart. *in dict. l. ex persona, numer. 6. vers. primo casu, Cod. de probat.* Florian. *in leg. non est necesse, numer. 3. ff. eod. de probat.* & Alciat. *in dict. præsumpt. 26. numer. 2. vers. fallit, quarto.* Exemplum adfertur *ex leg. sed & Iulianus, § proinde, ff. ad S. C. Macedon.* vbi si filius convertit in rem patris pecuniam mutuo susceptam, præsumitur ab initio eo animo suscepisse: atque ita locus non est dispositioni S. C. Macedoniani. Adfertur & secundum exemplum, quod si quis mihi respondet de fructibus empti prædij, præsumitur quod illud jam meo nomine emerit, *leg. litibus, Cod. de agric. & censib. lib. 11.* & tradunt Florin. & Alciat. *præcitatis in locis.* Secundus est casus hujus tertij casus, quando præsens status concurrere potest cum naturali veritate antecedentis status, & præsens non habet se vt finis præteriti. Hoc casu ex præsenti præsumitur in præteritum, secundùm Baldum & Everardum *in locis jam allegatis*, & idem docuit Ioan. à Platea *l. quicunque, numer. 1. in fin. Cod. de apochis pub. lib. 10.* etsi Bart. & Florianus & Alciat. *dict. præsumpt. 26. numer. 1.* aliter scriptum reliquerint. Exemplum est *ex leg. si hi, qui. Cod. ad leg. Iul. de adult.* qua dicimus, quod accusati de adulterio, & absoluti prætextu consanguinitatis, si deinde contrahunt matrimonium, præsumuntur antea adulterium commisisse: atque ita ex præsenti adulterio præsumitur præteritum. Cæterùm Bart. *in dict. leg. ex persona, in secunda lectura. in fin.* ait, hoc esse præter regulam. Nam

42 (inquit Bartol.) ex præsenti † non infertur ad præteritum regulariter, vt faciat plenam probationem. Qua de re *infrà* dicemus. Illud etiam est hic advertendum, quod scriptum reliquit Alcia. *in d. reg. 3. præsump. 26. nu. 2. vers. eodem modo.* Cùm dixit *in d. l. si ij, qui*, non sumi præsumptionem ex præsenti ad præteritum: sed

43 quod præsens † status tollit præsumptionem præteriti temporis. Erat enim *in casu d. l. si ij, qui.* orta præsumptio ex allegata consanguinitate, quod adulterium non commiserint, hanc deinde præsumptionem tollit præsens status, nempè subsecutum matrimonium. Verùm à recepta aliorum interpretatione, non dissentit idem Alciatus *in eodem tract. de præsumpt. regul. 2. præsumpt. 9. num. 1.* & nos vberius dicemus *infrà lib. 5. præsumpt. 25.* in prima extensione, dum explicabimus præsumptionem illam, quod semel malus semper malus præsumatur. Et huc pertinent *text. § . vlt. in auth. de restit. & ea, quæ pari in vndecimo mense, & in c. cùm per bellicam, 24. quæst. 2.* quibus, dicimus quod hodie incontinens, præsumitur, quod etiam præterito tempore fuerit incontinens. Habet enim tempus † præsens con-

44 nexitatem quandam cum ipso præterito: sicut docuit Florianus *in dict. leg. non est necesse, col. vlt. ff. de probat.* & ibidem Iacobin. *numer. 2.* propterea scribunt multi, quos referam *infrà lib. 5. præsumpt. 29.* in prima extensione, viduam impudicam præsumi etiam vivente marito eodem vitio laborasse. Secundum exemplum adfertur *ex dict. leg. ex persona, Cod. de probat.* vbi Bart. *numer. 5.* & Bald. *in secundo notab.* qua dicimus, quod

45 ille, qui non est de præsenti † dives & solvendo, præsumitur quod nec tempore præterito dives, & solvendo fuerit. Idem probat, *leg. non est necesse, ff. eo. de probat.* vbi Floria. *numer. 3.* & Iacobin. *numer. 2. in fin. & l. 1. § . si magistratus, ff. de magistr. conveni.* quæ sic declarat Bart. *in dict. leg. ex persona, col. vlt. vers. primo casu*, qui scribit, hoc contingere, quia tendit ad non esse. Qui enim nunc non est, nec olim fuisse præsumitur. Id quod ipse Bart. declarat, nisi tendat ad non esse privationis, vt apud eum, quem secutus est etiam Floria. *in dict. leg. non est necesse, numer. 3. vers. quod tamen.* Et prædictis accedit Ruin. *in cons. 67. numer. 11. lib. 1.* qui post alios respondit, quod ille, qui hodie est furiosus, præsumitur quòd & in præteritum ita fuerit. Cæterùm Salicetus *in dict. leg. ex persona*, & Alex. *in consil. 16. num. 3. lib. 5.* & Bertrand. *in cons. 7. lib. 1.* in novis existimarunt, id contingere, quando vltra actum de præsenti, concurrit aliqua præsumptio

46 quæ infert retrò. Pauper † enim (aiunt isti) de præsenti, præsumitur etiam retrò fuisse pauper: quia quilibet præsumitur in dies ditari, *leg. si defunctus. C. arbitr. tutelæ.* Vnde cùm iste non reperiatur dives de præsenti, verisimile est, quod etiam non fuerit dives tempore præterito. Alciatus verò etiam adhibuit interpretationem *in d. præsumpt. 26. num. 2. vers. adverte tamen*, ait ille, quod hoc in casu non sumitur præsumptio à præsenti ad futurum: sed potiùs quod nihil præsumitur: & relinquitur onus probandi ei, qui dicit. Probabilior tamen visa semper mihi fuit Saliceti, & sequacium explanatio.

Tertium exemplum est ex Aretino *in consilio 15. num. 3. ver. & licèt*, cùm respondit, quòd si apparet

47 prædia † esse nunc culta, præsumitur, quòd & in præteritum culta fuerint. Cùm ex præsenti præsumatur in præteritum. Quartum est exemplum, ex Alber. *in leg. eum, qui bona, ff. de jure fisci.* Cùm dixit, quod de

48 præsenti † hæreticus præsumitur, & præterito tempore hæreticus fuisse. Et proposuit ille quæstionem. Bona cujusdam hæretici fuerunt publicata, & omnia in vniversum alicui vendita: creditores autem hujus hæretici volunt agere adversus hunc emptorem: quæsitum fuit, an possent. Alber. ita distinguit. Aut eo tempore, quo contractus fuit cum creditoribus illis celebratus, ipse erat hæreticus, aut non, aut est dubium. Primo casu, creditores emptorem convenire non possunt: cum tempore, quo cum eis contractum fuit, hæreticus ille non habebat facultatem administrandi bona sua, vel contrahendi, imò eam jam amiserat, *c. cùm secundùm leges. de hæret. in 6.* qua tamen de re dicemus *infrà lib. 5.* Secundo casu benè possunt eum convenire. Tertio casu, quando est dubium, inquit Alber. hæreticum illum præsumi fuisse talem etiam tempore celebrati contractus: cum de præsenti præsumatur in præteritum.

Cæterùm Everardus *in dicto loco à tempore ad tempus, num. 19.* scribit, tertium hunc casum Alberici dubitatione non carere, & rectè quidem. Nam ab eo dissentiunt Bartol. *in l. ex persona, in 2. lect. num. 6. ver. & est in argum. C. de probat.* & egregiè Bald. *in l. non ignorabit. in fin. C. ad exhib.* Flor. *in d. l. non est necesse, nu. 2. ff. de probat.* & ibi Iacob. *num. 2. versic. aut præsens*, qui *numer. 4.* simile exemplum de fœneratore considerat. Ita quoque ab Alberico dissentiunt Iason *in l. si prius, nu. 45. ff. de oper. novi nunt.* & Alciatus *in d. præsumpt. 26. num. 1.* Quintum exemplum adferri potest, quod

49 is, qui aliquod † idioma nunc loquitur, præsumitur quod & in præteritum illud loqui sciverit. Ita egregiè

Gomes.

Gomes. *in reg. Cancellariæ, de idiomat. cap.* 13. qui refert decisum fuisse à Rota Romana, quod provisus de parochiali in Ecclesia Valentina Hispaniarum natus in Italia ex patre Valentino, & matre Neapolitana, & educatus cum matre, & avia, & sorore patris præsumatur tempore provisionis intellexisse, & loqui scivisse idioma Valentinum, ex quo decem post annos à provisione loqui & intelligere illud scivit, cùm ex præsenti præsumatur in præteritum.

Tertius est casus hujus tertij casus, materiæ scilicet contingentis, quando status præsens non potest concurrere cum naturali veritate antecedentis status.
50 Hoc sanè casu ex præsenti † non sumitur præsumptio ad præteritum. Ita Bald. *in d. l. ex persona, colum. 1. vers. non autem potest concurrere*, & ibidem Bart. *quem infrà referam, C. de probat.* Idem Bald. *in d. l. si hi, qui. in fin. C. ad l. Iul. de adult.* & Everardus *in d. loco a tempore ad tempus, num. 20. vers. aut status præsens.* Exem-
51 plum primum adferri solet, esse prudentem, † & literatum, est quoddam contingens: & istud non potest
52 contingere cum veritate primi status hominis: quia nemo nascitur prudens, nemo oritur literatus, cùm hi habitus sint habitus acquisiti non autem innati, *l. Stichus, d. leg. 3.* Et præterea ex præsenti non potest sumi præsumptio ad præteritum. Et hinc est, (vt scribunt Bald. & Everardus *præcitatis in locis*: ac etiam Alciatus *in dict. præsumpt. 26. num. 1. versic. sed tu*) quòd si Pontifex Max. mandat alicui provideri de beneficio, si constiterit ipsum esse Doctorem legum vel literis eruditum. Et si tempore quo rescriptum præsentatur appareat Doctor, vel literatus: attamen non præsumitur eum retro, sicque tempore datæ expeditionis rescripti, ipsum fuisse talem. Quocircà nil ei prodesse potest rescriptum, nisi doceat, se eo tempore expeditionis rescripti, talem fuisse *juxta text. si eo tempore, de rescript. in 6. & Clem. literas, eod. tit.* Est enim hæc qua-
53 litas extrinseca, quæ non præsumitur nisi probetur. Ita scribunt glos. *in c. si fortè, in verbo scientiæ, de elect. in 6.*

Secundum est exemplum ex Alciato *in tract. de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 28. nu. 2. versic. & idem credo.* & Craveta *in tract. de antiq. tempo. in vlt. part. num. 5.*
54 cùm dixerunt, feudum non præsumi antiquum, sed novum: quia ex præsenti statu non præsumitur in præteritum, ex quo naturalis rerum status est, vt non sint feudales, sed liberæ: Qua de re *infrà suo loco.*

Tertium exemplum potest adferri *ex l. 4. ff. de probat.* vbi servus, qui hodie fugit non præsumitur retro fugisse, hoc est quando erat puer, vel infans. Hoc enim contingit, quia præsens status hujus servi habet contrariam necessariam veritatem, nempè illam puerilem ætatem, quæ non infert fugam. Ita declarat post Oldrad. & antiquos. Bart. *in d. l. ex persona, secunda lect. numer. 6. vers. exemplum, & vers. quandoque præsens status, Cod. de probat.* Idem censuit Floria. *in leg. non est necesse, numer. 3. vers. quandoque præsens, ff. de probat.*

Declarantur tamen prædicti omnes casus, in quibus præsumptio non sumitur à præsenti ad præteri-
55 tum, vt intelligatur † quoad veram præsumptionem, quæ transfert onus probandi in contrarium: secus verò quoad aliquam suspicionem. Ita Alciat. *in d. reg. 2. præsumpt. 26. in fin.* qui ait, ex qualitate negotij illam esse posse valdè probabilem.

Tertium est hujus disputationis caput de præsump-
56 tione, quæ sumitur à tempore futuro † ad alia tempora. Quo quidem in capite distingui possunt aliquot casus.

Primus est vt ex futuro præsumatur ad præteritum. Ita Bald. *in l. 1. nu. 38. vers. si vis salvare, C. qui admitti.* & Card. *in Clem. exivi, §. cum verò, de verb. signif.* Exemplum primum adfertur ex traditione ipsius Baldi, si filius bonorum possessionem sibi delatam diù tenuit, & possedit patre sciente & patiente, præsumptio ducitur ad præteritum: quod scilicet jam ab initio delationis pater adhibuerit consensum filio acceptandi eam. Qua de re disseremus *infrà lib. 4. præsumpt. 97.* vbi de bonorum possessione agemus.

Secundum exemplum adfert idem Bald. *in d. l. 1. nu. 37. vers. & probatur sic. C. qui admitti.* si fratres per decennium possederunt bona separatim, ex futuro isto tempore præsumitur in præteritum: quod jam ante decem illos annos bona illi diviserint. Quam sanè traditionem vberrimè explicabimus *infrà lib. 3. præsump. 75.*

Tertium est exemplum *in casu d. Clem. exivi, §. nos autem, vers. cùm verò, de verb. sign.* Cùm recipitur ingrediens religionem Minoritarum, si recipientes etiam gratis oblata bona acceptant, ex actu isto futuro præsumitur, quod jam recipientes isti animum habuerint ad ipsa bona, & quod ea de causa ingredientem receperint.

Quartum exemplum habetur apud Abbatem *in c. penult. nu. 16. in fin. de frig. & malef.* cùm dixit, quòd si vir non potuit post aliquod tempus à die contracti matrimonij coire cum vxore, præsumitur etiam in præteritum non coivisse.

QVÆSTIO XXV.

Temporis, vel loci diversitas quomodo, & quando vitiet præsumptiones, ex eis ortas.

SVMMARIA.

1 *Loci aut temporis diversitas, non vitiat præsumptiones ex eis ortas.*
2 *Loci & temporis diversitas, vitiat attestationes testium, quando locus, & tempus non sunt de substantia.*
3 *Protestationes, & præsumptiones in effectu concludere sufficit, etsi aliqua sit in accidentalibus diversitas.*

QVæro vigesimoquintò, an diversitas temporis, vel loci, vitiet præsumptiones quæ ex eis ortæ sunt, quando scilicet ipsum tempus, vel ipse locus,
1 non est de substantia actus? Et non † vitiare respondit Geminia. *in cons. 59.* Dubium tale est, *colum. 2. versic. sed ex præsumptionibus*, quem secutus est Cravet. *in tracta. de antiquita. tempor. in tertia particula quartæ partis principalis, num. 17.* adducti *ex c. si præbendæ, §. cæterum de renuncia. in 6.* Et ex simili, secundùm Cravet. jam comprobatur, quod nec temporis, nec loci
2 diversitas, † vitiat attestationes testium, quando locus & tempus non sunt de substantia: sicuti regulariter non est in actibus successivis, vt scribunt Bart. *in l. cæ carmen, §. vlt. ff. de testib.* Roma. *consil. 30. num. 2.* Imola *in consil. 102. col. 2.* Corn. *in cons. 247. colum. 9. vers. dato autem sine præiudicio veritatis, lib. 2.* Guido Papæ *qu. 544.* Ruin. *in cons. 9. num. 10. lib. 2. & in cons. 36. num. 5. lib. 4.* Curt. Iun. *cons. 65. num. 31.* & Cravet. *in consil. 151. col. 3. versic. est verum.* Et hujus sententiæ ratio est tam quoad testes quàm quoad ipsas præsumptiones, quia
3 sufficit † probationes, & præsumptiones concludere in suo effectu, etsi aliqua sit diversitas in accidentalibus: sicuti dicimus in testibus qui satis concludenter probant, si conveniunt in effectu quanquàm non conveniant in cortice verborum, ita probat *l. 3. in prin.*

BIU Cujas

princ.ff.de testib. & l.qui sententiam, vbi Bald.*C.de pœnis*, & respondit Alex. *in cons.*118.*num.*1.*lib.*1.qui egregium adfert exemplum.

QVÆSTIO XXVI.

Præsumptio quando, & quibus casibus, prævaleat proprietati sermonis.

SVMMARIA.

1 *Sermonis proprietas, prævalet præsumptæ menti secundum Bald. Alia est opinio Angeli,nu.*2.
3 *Verba quando omninò attendantur, conjecturata mente posthabita.*
4 *Verba sunt notæ earum quæ in animo sunt passionum.*
5 *Propositum in mente retentum,nil operatur.*
6 *Voluntas præsumpta quando prævaleat proprietati sermonis.*
7 *Voluntatem contrahentium,quàm verba potius spectari debere,quomodo accipiendum.*
8 *Voluntas disponentis dicitur regina, & domina, quia verbis,& proprietati sermonis dominatur.*
9 *Testator non omnis scit propriè loqui,& propriis verbis uti.*
10 *Disputatio quando nulla fiat de mente,sed ad verba solum recurratur.*
11 *Verbis rejectis, quando attendatur conjecturata voluntas.*
12 *Mens quando pro expressa habeatur.*
13 *Voluntas ut in mente retenta, quo casu nil operetur, & quando id non procedat,nu.*14. *&* 15.
16 *Dispositio quantumvis perfecta, recipit declarationem ab ipso suo conditore.*
17 *Voluntatem disponentis,quandò judex interpretetur.*

QVæro vigesimosextò, an præsumptio prævaleat proprietati sermonis,vel econtrà?Bald.*in consil.* 452.*Statuto Civitatis Mantuæ,col.ult.versic. ad ultimum,lib.*1.respondit sermonis proprietatem prævale-
1 re † præsumptæ menti, quam imaginariam vocat, Angelus verò *in cons.*261.*Punctus est in anno,colum.*3.
2 *vers.si autem nulla conjectura*,respondit, † quod ad indagandam testatoris voluntatem primum recurrimus ad conjecturas, nempè ad testatoris consuetudinem: ad consuetudinem patriæ: affectionem, seu dilectionem: ad scripturarum vicinitatem, & similes enumeratas *in l.si servus plurium,§.ult. de legat.*1. deinde recurrimus (ait Angelus) ad sermonis significationem. Cæterùm ego hac in re, vt tota ista disputatio dilucidè explicetur, sic distinguo: atque constituo aliquot casus in multis secutus traditionem Socin. *in l.in ambiguo,col.ult.ff.de reb.dubiis.*

3 Primus est casus, quando † verba ita se habent, vt nec ex propria, nec ex impropria significatione adaptari possint conjecturatæ menti disponentis. Hoc sanè casu verba ipsa omninò attenduntur. Ita loquitur *leg. non aliter,de legat.*3.quam sic interpretati sunt Bartol. *in leg.in ambiguo, ff. de reb. dub.* & ibidem Socin. *col. pen.versic.*1.*conclusio.* & apertius *secundum probat.l. si alij,ff.de usufructu legat.*Et hoc in casu loquitur Bald. *in dict.cons.*452.qui ob id dixit,adversus hanc sermonis proprietatem nil obesse mentem testatoris imaginariam. Et idem responderunt Alex.*cons.*55.*num.*8. *lib.*3. & melius *in cons.*139.*num.*5.*lib.*6.*ibid.num.*6. ejusdem opinionis recenset & Castren.*in cons.*351. *Præsens casus lib.*1.*& in d.l.in ambiguo*,vbi etiam Socin.*in quinto notab.* Castrensem sequitur. Idem respondit Cravet. *cons.*161.*nu.*131. quos secutus sum *in cons.*97. *num.* 41. Quare voluntas illa huic proprietati repugnans, nulla & inutilis redditur.Sicuti respondit præcitato loco Alexand. & idem affirmarunt Socin. *in leg. vbi est, in quinto notab. ff. de condit. & demonstr.* & Cravet. *in cons.*188.*colum.*2.Eandem sententiam secutus est Iason *in l.*3.*col.*2.*vers.secundò intelligitur, C. de liber.præter.* cùm dixit mentem testatoris attendi, si verba saltem secundùm impropriam significationem ei convenire possunt. Ea est hujus sententiæ ratio, quia verba sunt
4 notæ earum,quæ sunt in animo † passionum, *l. Labeo,* §.*idem Tubero,ff.de sup.leg.*Qua de re copiosè disserui *suprà*. Extenditur hic casus, vt procedat etiam quando quis vellet probare aliam fuisse disponentis mentem, quæ tamen ex verbis ipsis,nec ex ipsa conjecturata dispositione colligi potest. Nam adhuc ipsi proprietati verborum standum est, rejecta mente illa extrinsecùs probata. Ita docuit Socin.*in d.l.in ambiguo, col.ult.versic.octava conclusio.*ex sententia gloss.*in leg. Labeo,in vers.ex communi usu.de supp.legat.* & Baldus *in cap.* 1. *de controvers. investituræ.* Ea est ratio, quia
5 hæc dicitur quoddam propositum in mente † retentum, quod nil operatur *juxta l. quidam cum filium,de hæred.institu.*& declarat idem Socin.*in d.l.in ambiguo, in* 5.*notab.*Declara hunc casum secundùm Socin.*in d. l.in ambig.col.ult.nona concl.*

6 Secundus est casus, quando † verba ex impropria saltem significatione adaptari possunt ad conjecturatam mentem disponentis: Hoc casu præsumpta hæc voluntas prævalet ipsi proprietati sermonis. Ita respondit Alex.*in d.cons.*139.*n.*5.*lib.*6. & sic etiam declarat post Bartol. ibi Corn.*in consil.*273. *num.* 6. *lib.* 4. Socin. *in dict.leg.ambig.col.ult.versic.secunda concl.ff. de rebus dubiis,*qui ejusdem opinionis recenset Baldum *in leg.cùm virum, Cod. de fideicommiss.& in c.secundò requiris de appella.* Idem docuit Iason *in d.l.*3. *colum.* 2.*versic.secundò intellige, Cod. de liber. præter.* Sic intelligi & declarari potest, quod scribunt Decius, & cæteri *in leg.semper in stipulationibus.ff.de reg.iur.*cùm
7 dicunt † esse magis spectandam voluntatem contrahentium, quàm eorum verba. Hoc sanè intelligitur, quando impropriando verba illi voluntati possunt adaptari.Ita & Hieron.Gabriel.*in consil.*114.*nu.*7. qui post Corneum suprà citatum scripsit, etiamsi magna sit impropriatio. Nam tunc impropriatis verbis,mens ipsa conjecturata attenditur, & hoc illud est,quod dicimus, disponentis voluntatem esse semper servandam,& magis attendi quam ipsa verba: quia voluntas
8 † disponentis dicitur regina, & domina, dominatur enim verbis, id est, proprietati sermonis,*l.in conditionibus primùm locum.ff.de condit. & demonstr.* & multis comprobat Iason *in l.*3.*nu.*1.*C.de liberis præter.* & aliis multis exornant Parisius *in cons.* 90. *numer.* 11. *& num.*14.*lib.*2.Socin.Iun.*in cons.* 85. *num.* 7. *lib.* 2. *& in cons.*160.*num.*64. *lib.*2. & Cravet. *in cons.*221.*num.*7. Cæteras sciens prætereo, & accedit,quòd non omnis
9 † testator scit propriè loqui, & propriis verbis uti, *d. l.non aliter,*§.1.*de legat.*3.

Tertius est casus, quando ex aliquibus conjecturis non constat de mente & voluntate disponentis: & verba ipsa habent significationes proprias & impro-
10 prias. Hoc sanè casu † nulla est disputatio de mente ipsa, ex quo de ea non apparet ex aliquibus conjecturis & præsumptionibus, & propterea ad solam verborum significationem recurrimus. Ita verò loquitur Angel.*in d.cons.*261.*col.*3.*vers.si autem nullæ conjecturæ.* Et hoc in casu ipsa sola propria verborum significatio attenditur.Sic etiam intelligi,& declarari potest *l. non aliter,ff. de legat.*3. quam sic visi sunt interpretari.

Quartus

Quartus est casus, quando verba adeò sunt ambigua & obscura, vt nullus inde certus sensus colligi possit: & ex conjecturis aliis, colligitur disponentis
11 mens,& voluntas. Hoc sanè casu,† rejectis verbis attendimus eam conjecturatam voluntatem. Ita sensit Socin.*in d.l.in ambiguo, col. vlt. vers. quinta conclusio sit.* Cùm dixit, quòd quando voluntas, & mens disponentis non apparet per verba,sed præsumitur:illi præsupponi statur.*l.quoties*,§.1.*ff. de hæred.inst.l.cum proponebatur de legat.3.& l.cum avus,ff.de condit. & demonstr.* Et sub hoc casu comprehendi potest & illa conclusio ejusdem Socini *in d.l. in ambiguo,col.vltim. versicul.tertia conclusio.*dum scripsit, quod quando de
12 mente non constat per verba,† sed sequitur mens ad aliud dispositum expressum:illa mens pro expressa habetur *juxta l. jam hoc jure de vulga.* Est sanè eadem conclusio hæc cum jam statim relata: cum hoc, quod sequitur ad expressam,proveniat ex conjecturata mente disponentis.

Extenditur hic casus vt locum habeat etiam, quando illa mens conjecturata esset erronea,tolerabilis tamen:Nam adhuc illi statur. Ita Socin.*in dict.l.in ambiguo,col.vlt.vers.quarta concluf.ex l.Titius*,§. *Lucius.ff.de liber.& posthu.& l.vlt.C. de posthu.hæred.inst.*

Quintus est casus, quando de mente & voluntate nullo modo constare potest, nec ex verbis, nec ex
13 conjecturis. Hoc sanè casu † habetur hæc voluntas, vt in mente retenta: & ideò nil operatur, *leg. quidam cum filium,ff. de hæred. institut.* vbi Bald. & Imola,& declarat Socin.*in d.l. in ambiguo, in quinto notab. de reb. dub.* quo loci recenset Castr. *in cons.*185. *Suprascriptus egregius consultor.n.2.lib.2.* Ita idem Castrens. *in cons.*351. *Præsens casus, lib.2.* qui respondit, quod si pater substituit filio, si decesserit sine filiis masculis, si decedit solummodò cum fœminis, non excluditur substitutus: quandoquidem quo ad fœminas nil penitus à testatore dispositum fuit. Et Castrensem secutus est Alexand.*in consil.*136.*num.6.lib.6.* Eandem sententiam probarunt Ias. *in l.3.col.2. versicul. limita prædictam,C.de liber.præter.*Curt.sen.*cons.*46.*sapè revoluta, colum.*11.Paris.*in cons.*60.*num.6.lib.2.* Cæteros de industria prætereo.

14 Declaratur hic casus,vt locum non habeat † quando ex casu supervenienti colligitur præsumptio & conjectura, quod si is disponens de eo cogitasset, ita, disposuisset, talis mens conjecturata attendi debet, *juxta l.tale pactum,§.vlt.ff.de pact.* Ita declarat Socin. *in d.l.in ambiguo,col. vlt. vers.* 5. *conclusio*, & vberius suo loco dicam.

15 Declaratur secundò, vt non † procedat hic casus, quando ipsemet disponens asseruit, se omisisse aliquid super quo volebat disponere. Nam his verbis dicitur probata mens ipsius disponentis : & illi declarationi est standum.Ita scribit Socin.*in d.l.in ambiguo,col.vlt. vers.septima conclusio,ex l.cum proponebatur, de leg.*3.
16 Ea est ratio,quia † dispositio quantumvis perfecta recipit declarationem ab ipso suo conditore,*leg.hæredes palam*,§.*sed etsi notam, ff.de testam.* & ibi notant Bart. & cæteri.

Sextus & vltimus est casus, quando voluntas dispo-
17 nentis † fuit quidem expressa, sed verbis adeò dubiis, & obscuris,vt intelligi nequeat,quid disponere voluerit. Hoc in casu recurrendum est ad interpretationem judicis.Ita tradit Socin.*in d.l. in ambiguo, colum. vlt. vers. decima declaratio, de reb. dub. ex l.cum in testamento,ff.de reb.dub. & l.voluntas,C.de fideicom.* Iudex autem (ait Socin.) declarabit ex illis conjecturis quę colliguntur *ex l.si servus plurium*,§.*vltim. de legat.*1. de quibus diximus *suprà quæst.*25.

PRÆSVMPT. XXVII.

Præsumptio an dici debeat interpretatio.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio secundùm Bald.interpretatio dicitur.*
2 *Interpretatio illa dicitur, quæ ex verbis colligitur, & voce ad animi affectus declarandos. Idem dicendum est de præsumptione.*
3 *Constituit tamen differentiam Alciat.nu.*4.

QVæro vigesimoseptimò, an præsumptio dici
1 debeat interpretatio?Et interpretationem † dici,scripsit Bald.*in rub.extr. de præsumpt.num.*4. quem secutus est Camillus Gallinius, Civis & aliquando Collega meus, quem ob singularem ejus eruditionem,& humanitatem summoperè semper dilexi, is inquam *in doctissimis Commentariis de verb.signifi. lib.*5. *cap.*18. *numer.*2. Et hanc quidem sententiam probavit Bald.*l.si socius pro filia, ff. pro soc.ibi sic nobis interpretantibus*,vbi Papin.mentem sociorum in dotanda filia, appellat interpretationem:cùm verè sit conjectura,& præsumptio, qualis scilicet fuerit sociorum voluntas, sic & *in l. cum pater,in princ. & in l.inter socerum*, §. *cum er, ff. de pact. dotal.* Et quemadmodum interpretatio † illa esse dicitur,quæ ex verbis,& voce colligitur,ad declarandos animi affectus,auctore Aristotele,*lib.*1.*Peri Hermeneias,sive de interpretatione,cap.*1.
3 sic etiam † præsumptio, & conjectura illa esse dicitur, quæ (vt demonstravimus suprà) desumitur ex verbis, & factis, aliisque signis ad significandum quid aliquis senserit. Cæterùm Alciatus *in l.sciendum,nu.*3. *ff.de verb.oblig.*differentiam constituit inter præsumptionem & interpretationem: attamen,si rectè perpendimus, verius est illam esse præsumptionem de qua loquitur Alciatus : sicuti explicabimus *infrà lib.*3.*in præsumpt.*132.

PRÆSVMPT. XXVIII.

Quis in colligendis atque ducendis præsumptionibus ex hominis dispositione, ordo servandus sit,ordinata & diligens tractatio.

SVMMARIA.

1 *Ordo an & quis observandus in præsumptionibus,ex hominis dispositione colligendis.*
2 *Ordo scripturæ in dubio observandus.*
3 *Consuetudo patrisfamilias, conjecturam præbet. Et quæ dicatur illa consuetudo secundùm Accurs.num.*4.*reprobata eius opinione,nu.*5.
6 *Voluntas hominis obscura non minus factis quàm verbis significatur.*
7 *Consuetudo patriæ conjecturam facit.*
8 *Consuetudo patrisfamilias, repugnans consuetudini patriæ spectanda magis & præferenda.*
9 *Mens patrisfamilias disponentis indicium præbet, & quomodo ea interpretetur secundùm Accursium, cuius tamen opinio rejicitur.*
10 *Dignitas legatarij conjecturam & præsumptionem præbet.*
11 *Legatum præstatur ex consuetudine illius loci, cui factum est.*
12 *Charitas disponentis vel dilectio,conjecturam facit.*

13 Consan-

BIU Cujas

13 *Consanguinitas vel sanguinis necessitudo præsumptionem præbet.*
14 *Dignitatem legatarij cur dilectioni, & dilectionem cur consanguinitati prætulerit Iulianus, & nu.* 15.
16 *Dilectio, & amor impellit magis, quàm ipse sanguis.*
17 *Amicitia propinquitati, & gratia necessitudini, præterquam in filiis, præferri potest in bonorum successione.*
18 *Coniunctio & benevolentia devincit charitate homines.*
19 *Præcedentia & sequentia præbent coniecturam.*
20 *Vicinitas scripturarum qualis fuerit, disponentis voluntas indicat.*
21 *Coniectura sumpta à verbis præcedentibus, diversa est ab ea, quæ sumitur à subsequentibus.*
22 *Coniectura ducta à verbis præcedentibus, præfertur ei quæ sumitur à subsequentibus.*
23 *Præcedentia influunt facilius in sequentia, quàm è contrario.*
24 *Clausula præcedens fortior est vt determinet sequentia, quàm è converso.*
25 *Proveniens ab antecedenti magis debetur sequenti quàm è contrario.*

QVæro vigesimooctavò, an in colligendis conjecturis & præsumptionibus ex hominis dispo-
1 sitione observandus sit ordo aliquis? Et esse † observandum significat Iulianus *in l. si servus plurium*, §. *vlt. de lega.* 1. Cum ad conjecturandum obscuram testatoris voluntatem, ex ordine conjecturas præsumptionesque colligit. Et eo loci annotavit Accursius ordinem illum observandum esse, quod & scripsit Boër. *quæst.* 158. *numer.* 13. Et receptam esse opinionem docuit Ias. *in dict.* §. *vlt. num.* 2. Cujus quidem senten-
2 tiæ ea est ratio, quod † in dubio scripturæ ordo servandus est, §. *inordinatum, in auth. de hæred. & Falcid.* Quocirca erravit Castr. *in dict.* §. *vlt.* dum scripsit ordinem illum observatum à Iuliano, non satis jure probari, cum prius (ait Castrensis) sit recurrendum ad scripta præcedentia, & sequentia, quàm ad consuetudinem regionis, & ipsius disponentis. Qua de opinione dicam statim. Hoc itaque ordine præsumptiones, & conjecturas, voluntatis testatoris colligit Iulia.
3 Et primò, ex consuetudine † ipsius patrisfamilias conjectura ducitur, & idem asseruit Vlpia. *in l. nummis, de leg.* 3. Nummis (inquit) indistinctè legatis, hoc receptum est, vt exiguiores legati videantur: si neque ex regione, vnde fuerit, neque ex contextu testamenti possit apparere. Hanc autem patrisf. consuetudinem in-
4 terpretatur † Accurs. *in d.* §. *vlt.* esse consuetudinem loquendi, non autem vtendi. Quam sanè interpretationem minus veram opinor: Nam & ab ipsa consue-
5 tudine † vtendi, conjectura sumitur in declaranda obscura testatoris voluntate, *vt in l. ex vsu. ff. de tritico, vino, & oleo legat.* Ex vsu (inquit Hermogenianus) testatoris legatum æstimabitur, id est, quot annorum vino, pro vetere vtebatur. Et Eburnius Valens *in leg. cum alimenta, ff. de alimen. & cibar. lega.* cum de alimentis obscurè legatis ageret, respondit, ante omnia inspiciendum esse quæ defunctus solitus fuerit ei præ-
6 stare. Et alias admonui obscuram hominis † voluntatem non minus factis quàm verbis significari, *leg. si tamen, §. ei qui ff. de ædil. Edict.* Et manifestè ad rem docuit Bart. *in l. cum certum, num.* 1. *de tritico, vino, oleóque lega.*
7 Secundò spectari debet † consuetudo patriæ, inquit Iulianus. Et Paulus *in l. cum de lanionis, § item cacabos, in fine ff. de fundo instructo, & instrum. lega* cum dubitaret, qua appellatione instrumento rum fundi continentur, ex Pedij sententia respondit, esse prius spectandum, quid testator demonstrare voluerit, deinde in qua præsumptione sint, qui in quaque regione commorantur. Præsumptionem eo loci interpretatur Accursius consuetudinem, regionis tamen ego intelligo. Hactenus rectum ordinem observavit Iulianus. Iure equidem ipsius disponentis vsus & loquendi consuetudo specialis, præferri debuit consuetudini patriæ, quæ generalis est, id quod probat & *leg. hæredes palam, §. si quid post, ff. de testam.* & ibidem Castr. *num.* 5. & Aret. *num.* 9. sensit Iason *in dict. l. si servus plurium, §. vlt. num.* 2. *versic. & sic vult text. de leg.* 1. & apertius scripsit Bald. *in leg. si certis annis, num.* 9. *in fin. Cod. de pact.* Angel. *in cons.* 261. *Punctus est in anno, colum.* 3. *vers. si autem nullæ*, idem *in l.* 2. *in fin. Cod. de jure emphyt* Rom. *singul.* 674. & Everardus *in centuria legali in loco ab ordine, num.* 7. *vers. hinc etiam est*, idem *in loco ab vsitato, in fin.* Qua ratione fit, vt si consue-
8 tudo patrisfamilias † repugnaret consuetudini patriæ, illa patrisfa. consuetudo spectanda magis esset, atque ita alteri erit anteferenda. Ita sensit Alex. *in cons.* 124. *colum.* 2. *lib.* 5. & Deci. *in l. semper in stipulationibus, nu.* 8. *de reg. jur.*
9 Tertiò (ait Iulianus) spectanda † est mens ipsius patrisfa. disponentis. Quæ sanè verba interpretatur Accursius pro ea mente, quæ colligitur ex præcedentibus, & sequentibus. Quam quidem interpretationem rejiciunt, & rectè cæteri ibid. nempè *in dict. leg. si servus plurium*, §. *vltim.* vbi Iason *num.* 1. *in fine* scribit adversus Accursium esse receptam sententiam. Non enim hæc verba, sed & mens patrisfa. referuntur ad illa, item earum, quæ præcedunt, &c. cum posteriora hæc speciem vnam conjecturæ per se (vt mox dicemus) significent. Est ergo dicendum verba hæc, sed & mens patrisfam. &c. esse verba quædam generalia, conjecturam in specie non habentia, vt sunt & illa *leg. cum de lanionis, §. item cacabos, in fin. ff. de fundo instructo, & instr. leg. ibi sed in primis, quid testator demonstrare voluerit.* Quocirca inter speciales præsumptiones & conjecturas ab Accursio & sequacibus connumerari non meruit.

Quartò (vt hunc Accursij & aliorum ordinem se-
10 quar) ducitur † conjectura & præsumptio ex dignitate (ait Iulianus) legatarij, sicque illius personæ, in quam ipsa dispositio confertur, id quod etiam probat *l. sed & si suscepit, §. sed & si proponas, ff. de iudiciis*, quo loci Vlpi. interpretatur relicta fuisse multò plura bona quam alias essent ob personæ legatarii qualitatem. Quod responsum declarabimus *infr. lib.* 4. post Decium, *cons.* 290. *in fine*, & Cravet. *de antiquit. tempor. particula septima, primæ partis principalis, nu.* 4. Huc etiam pertinet *text. l. Titia, §. vlt. ff. de auro & argen. leg.* qui ita à nostris passim allegari solet, favore religionis, cui factum fuit legatum, illud extendi. Verum mihi magis probatur ille sensus, legatum præstari
11 debere † ex consuetudine illius loci, cui factum est. Sicuti post alios scribunt Tiraquel. *in tract. de privileg. pia causa. privileg.* 25. & Gomes. *in §. ex maleficiis, nu.* 53. *Instit. de actio.* & vberius explicabimus *infr. lib.* 4. *præsump.* 106. *num.* 4.

Quintò ducitur ex ordine conjectura & præsump-
12 tio à † charitate, hoc est à dilectione ipsius disponentis (vt Iulianus ait.) Nam hęc dilectio præsumptionē post jam relatas, facit. Huc pertinet quod ait Scævola *in l. Aurelius, §. Titius ff. de lib. legat.* Præsumptio enim (inquit Scævola) propter naturalem affectum, facit omnia patri videri concessa. Qua de re abundè differemus *infr. lib.* 4. *præsumpt.* 80. & a dilectione ac charitate argumentum ac conjecturā ducunt Ang. *in cons.* 261. *Punctus est, in anno, col.* 3. *vers. si autem*, & Affl. *dec.* 44. *n.* 27.

BIU Cujas

13 Sextò (ait Iulianus) necessitudo † spectanda est, hoc est consanguinitas. Hæc equidem conjecturam facit, vt legatum certo modo debeatur. Et de necessitudine hæc intelligi etiam potest *d.l. Aurelius, §. Tizius, ff. de lib. leg.* Et ad rem confert *l. procula, ff. de proba.* Qua de re dixi etiam *suprà qu.*14. Sed hic mirum videri potest, quod Iulianus consanguinitati anteponat charitatem, atque ita dilectionem, & dilectioni præferat legatarij dignitatem, cum tamen sanguinis vinculum cæteris majus videatur. Siquidem Iurisconsult. ait *in l. jura sanguinis, de reg. juris* sanguinis jura dirimi non posse.

14 Ego ratione † ita à Iuliano opinor servatum, quod cum dignitas legatarii consideratur, in eo concurrit etiam dilectio, tacitè saltem, *juxta l. nec adiecit, ff. pro socio*, at cum charitatem perpendit Iulianus, dignitatis quæ tunc non adest, rationem non habet. Nil mirum ergo, si charitati antefertur dignitas. Maius dubium habet, quod conjecturam à consanguinitate ductam, postponat conjecturæ sumptæ à dilectione charitaté-
15 que. Crediderim id factum † quod dilectionis vinculum solo vinculo consanguinitatis maius sit, cum
16 † dilectio amórque is sit, qui magis impellit quàm ipse sanguis. Hinc Plato ac etiam Solon (vt in illius vita à Plutarcho memoriæ est proditum) pro cujusque voluntate concessit, hæredem sibi constitui. *Ex quo* (ait Plutarchus) *visi sunt anteferre in bonorum*
17 *successione amicitiam † propinquitati, & gratiam necessitudini, præterquam filiorum, quos excipiunt.* Et rem hanc nostram optimè confirmant egregiè hæc verba M. Tullij *lib.*1. *offic.*

18 *Sanguinis* (inquit) *coniunctio † & benevolentia devincit charitate homines. Magnum est enim eadem habere monumenta maiorum, eisdemque vti sacris, sepulchra habere communia. Sed omnium societatum nulla præstantior est, nulla firmior, quàm cum viri boni moribus similes, sunt familiaritate coniuncti.* Et apertius idem Cicero in Lælio ita scribit: *Ex propinquitate benevolentia tolli potest, ex amicitia non potest. Sublata enim benevolentia, amicitiæ nomen tollitur, propinquitatis remanet. Ergo illud in quo necessariò benevolentia permanet, anteponendum est ei, à quo benevolentia removeri potest.* Quibus quidem verbis manifestè docet Cicero propinquitati amicitiàm anteferri. Quocirca rectè divus Ambrosius, libro de Officiis ita scribit. *Plerunque* (inquit) *amici se potius benevolentiæ quisque committit, quàm fratris necessitudini.* Rectè igitur Iulianus conjecturam ex charitate & dilectione, prætulit conjecturæ ex propinquitate. Hoc & alibi observatum legimus amicum cognato anteponi ab Vlpiano *in l. sed si plures, §. in arrogato, ff. de vulg. & pup. substit. in illis verbis, vt putà, si arrogatoris amicus, vel cognatus ei aliquid reliquit.* Et Scævola *in l. Theopompus, ff. de dote præleg. in illis verbis, amici mei & cognati.* Ita etiam Vlpian. *in l. affectionis, ff. de donat.* ita respondit. Affectionis gratia, neque honestæ, neque inhonestæ donationes sunt prohibitæ, honestæ erga benemerentes amicos, vel necessarios.

Septimo loco conjecturam vult duci Iulianus *in*
19 *d.l. si servus plurium, §. vlt. de leg.*1. ab his, † quæ præcedunt, vel quæ sequuntur. Hæc enim (subjungit eo
20 loci Accursius) vicinitas † scripturarum significat, qualis fuerit disponentis voluntas. Eandem sententiam probat Vlpianus *in l. hæredes palam, §. sed & si notam, ff. de testam. in illis verbis. Vtique placet conjecturam fieri eius quod reliquit, vel ex vicinis scripturis.* Est simile quod idem Vlpian. scribit *in l. qui filiabus, in princ. de leg.*1. Cujus verba adscripsi. *Qui filiabus legavit, si mentionem aliqua parte testamenti de posthuma fecit, videtur in filiarum legato & de posthuma sensisse.* Et Papin *in l. cum pater, §. cum imperfecto, ff. de leg.*2. ait, ex verbis antecedentibus, & subsequentibus, orationem obscuram, ob sui imperfectionem declarari. Confert & *l. quoties*, vbi gloss. *C. famil. ercis.* Et hæc est ab omnibus probata sententia, conjecturam scilicet voluntatis, fieri à scriptis ante vel post. Sicuti egregiè scripserunt permulti, vt Affl. *decis.* 44. *n.*27. *& dec.*275. *n.*2. Parisius *cons.*64. *n.*48 *libr.*1. Socin. jun. *cons.*186. *num.*12. *lib.*2. & Cravet. *cons.*226. *num.*6. & declarat Iason *in l. qui filiabus, in princ. col.*1.2. *& d. l. si servus plurium, §. vlt. num.*3.4. *de leg.*1. & suo loco nos vberius. Cæterùm Paulus Castrens. *in d. l. si servus plurium, §. vlt. de leg.*1. existimavit, hanc conjecturam esse jam relatis anteferendam, *ex d. l. cum pater, §. cum imperfecta, de lega.*2. qui mea quidem opinione nil vrget, cum de sola hac ipsa conjectura Papinianus loquatur nec comparat eam alteri, imò ipsemet Papinia. *in ea ipsa l. cum pater, §. pen.* scripsit scripturæ ordinem observandum esse. Magis vrget *l. hæredes palam, §. sed & si notam, ff. de test.* quo loci ita scribit Vlpianus. Vtique placet conjecturam fieri ejus quod reliquit, vel ex vicinis scriptutis, vel ex consuetudine patrisfam. vel regionis. Verùm Aretinus eo loci *in d. §. sed & si notam, in* 5. *nota.* satisfacit, quòd scilicet is ordo Vlpiani non sit spectandus, sed iste Iuliani, vt plenior, imò ipsemet Vlpianus *in l. nummis, de lega.*3. cum paulò exactius conjecturas has recenseret, hanc ipsam ductam à præcedenti & sequenti scriptura posteriore loco collocavit. Quocirca adversus Castrensem senserunt cæteri omnes, vt asserit Iason *in dict. l. si servus plurium, §. vlt. num.*2. *de leg.*1.

Illud autem hic præter Accursium & cæteros censeo animadvertendum, Iulianum *in d. §. vlt. in illis verbis. Item earum quæ præcedunt, vel quæ sequuntur summa-*
21 *rum, scripta sunt spectanda*, duas † conjecturas facit. Vna est à verbis antecedentibus, altera est à verbis subsequentibus. Quas sane separatas conjecturas malè nostri vnà miscent, & vnam solam faciunt. Concedo vnam tantum esse posse conjecturam, cum verba subsequentia præcedentibus conveniunt. At quando vel diversa vel pugnantia sunt, duæ sumi possunt conjecturæ, vna alteri repugnans.

22 Illa tamen, quæ † ducitur à verbis præcedentibus, alteri, quæ sumitur à subsequentibus, anteferri debet. Nam & hoc Iuliani ordo significat, ac etiam observatum est à Papiniano *in l. cum pater, §. cum imperfecta, de lega.* 2. Et ratio ipsa suadet, quòd facilius præce-
23 dentia † influunt in sequentia, quàm è contra. Quo-
24 circa dicere solemus, quod clausula † præcedens potentior & fortior est, vt sequentia determinet, quam è contra, *leg. quisquis*, vbi gloss. *de lega.*3. & scripsi post Bart. & alios *lib.* 2. *de arbitrariis judicum, casu* 64. *nu.* 19. & ibi *nu.*20. dixi cum Bartolo, quod ab antecedenti provenit, magis debetur sequenti, quam è contra, & ad rem scribit plura Tiraquel. *de retract. consang. §.*1. *gloss.*14. *num.*24. Et ad rem aliqua dicemus infrà subsequenti libro *in præsumpt.*82.

QVÆSTIO XXIX.

Præsumptio vna validior & firmior altera, quæ dicatur, copiosè declaratur.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio legis, quando aut quo casu validior sit præsumptione hominis.*

2 *Præsum-*

2 *Præsumptionem legis cum præsumptione hominis concurrentem, judex vtram velit, judicabit, aut arbitrabitur potentiorem.*

3 *Præsumptio faciens consistere & valere actum, creditur firmior ac cæteris potentior.*

4 *Præsumptio proveniens ex substantia, prævalebit ei, quæ descendit à solennitate.*

5 *Præsumptio benignior, judicatur potentior.*

6 *Coniectura communi juri adhærens, firmior reputatur ea quæ juri speciali nititur.*

7 *Præsumptio specialis, generali est potentior.*

8 *Præsumptio magis specialis, alteri speciali prævalet.*

9 *Præsumptio accidentalis, debilior est naturali.*

10 *Coniectura magis verosimilis, validior est.*

11 *Præsumptio pro reo firmior est ea quæ pro actore fit.*

12 *Coniectura descendens à quasi possessione, potentior est ea, quod quælibet res præsumatur libera.*

13 *Negativa præsumptio, fortior est affirmativa.*

14 *Causa & qualitas negativa, affirmativa est potentior.*

15 *Præsumptio in ratione naturali fundata, potentior illa dicitur quæ in ratione civili.*

16 *Coniectura qua vitantur absurda & inæqualia, firmior est & validior.*

17 *Præsumptio ducta à facto, firmior est ea quæ sumitur à non facto.*

18 *Præsumptio consulens & favens saluti animæ, prævalet ei qua dicimus delictum non præsumi.*

19 *Excommunicatus semel, adhuc præsumitur excommunicatus, si magis animæ sit consultum.*

20 *Pars pro salute animæ tutior amplectenda.*

QVæro vigesimononò, quantum altera ex pluribus diversis, vel contrariis præsumptionibus & conjecturis, eodem in actu concurrentibus, validior ac potentior sit? Hanc quæstionem retuli *in commentariis de arbitrariis judicum, lib. 2. casu 472.* ibique satis diligenter explanavi: Verùm cum post impressos illos labores nonnulla occurrerint, non gravabor paucis jam scripta hic repetere & reliqua addere. Hæc disputatio altero de duobus modis intelligi potest: Primò quando specialis præsumptio à lege approbata, repugnaret præsumptioni hominis.

1 Hoc in casu dubium non est, legis † præsumptionem esse validiorem, sicuti in specie respondit Curt. jun. *in cons. 35. nu. 6.* Secundo modo, quando agitur de duabus præsumptionibus, vel juris, vel hominis inter se.

2 Hoc casu relinquitur judicis arbitrio † judicandum, quæ sit potentior & firmior, quemadmodum scripsi *in d. casu 472. num. 1.* ex sententia Abbatis *in c. cum R. num. 5. de elect.* Nunc addo eundem Abb. *in c. accedens, num. 1. de crimine falsi,* & Everard. *in centuria legali in loco à verisimili, num. 14.* Porrò hic ego commemorabo quæ à nostris soleant judicari potentiores firmiorésque præsumptiones: sicuti retuli *in d. casu 472.* & illis alias adjungam.

Primò illa præsumptio & conjectura creditur cæ-
3 teris potentior, † quæ actum valere & consistere facit. Ita multorum auctoritate scripsi *d. casu 472. nu. 2.* & copiosius disseram *infr. lib. 6. in præsump. 2.*

Secundò illa præsumptio quæ à substantia prove-
4 nit, dicitur potentior illa † quæ descendit à solemnitate. Ita scripsi *in dict. casu 472.* ex sententia Hieronymi Buttigelæ, nunc illi accedunt Alex. *in leg. non codicillum, num. 1. Cod. de testam.* & Alciat. *in l. 1. §. si quis ita, num. 41. in fin. ff. de verb. oblig.* adducti eo textu *l. non codicillum,* quem etiam explicabimus *infr. lib. 4. in 1. præsumpt.*

Tertiò illa præsumptio & conjectura judicatur po-
5 tentior, † quæ est benignior. Ita scripsi *in d. casu 472. nu. 7.* auctoritate Bart. cui nunc accedunt Castren. *in l. 2. num. 17. C. qui testam. facere poss.* & Caccialup. *in leg. omnes populi, num. 39. ff. de just. & jur.* & simili comprobavi *in d. casu 472. nu. 8. & 9.*

Quartò illa præsumptio & conjectura judicatur
6 firmior & potentior, quæ † juri communi inhæret: & illa debilior quæ juri speciali. Ita multorum auctoritate scripsi *in d. casu 472. nu. 11.*

Quintò illa præsumptio & conjectura potentior
7 & firmior existimatur † quæ est specialis, & illa debilior, quæ generalis: sicuti copiosè post multos scripsi *in d. casu 472. num. 14.* & illis multis auctoribus accedunt nunc Natta *in cons. 164. n. 8. lib. 1.* Riminald. junior *in leg. precibus, numer. 417. de impub. & aliis subst.*

Sextò illa præsumptio & conjectura est potentior, quæ est magis specialis, si enim duæ præsumptiones in specie concurrunt, sed vna est altera specialior,
8 † hæc alteri prævalet. Ita scripsi *in d. casu 472. nu. 16.* vbi similibus comprobavi.

Septimò illa præsumptio & conjectura est firmior
9 & potentior † quæ est naturalis, & illa debilior quæ est accidentalis. Ita auctoritate Baldi & Cravettæ scripsi *in d. casu 472. num. 19.* Illis nunc addo Parisium *in cons. 73. num. 62. lib. 2.* & Nattam *in cons. 42. num. 11. lib. 1.* Non hic repetam declarationes & similia, quibus nunc explicavi traditionem *in d. casu 472.* legi facilè illo in loco possunt.

Octavò illa præsumptio & conjectura est validior
10 & potentior, † quæ verisimilitudini magis convenit. Ita scripsi *in d. casu 472. num. 22.* auctoritate Francisci Bruni & similibus comprobavi.

Nonò illa præsumptio & conjectura judicatur fir-
11 mior & potentior, quæ † est pro reo, quàm illa quæ est pro actore. Ita auctoritate Cravettæ scripsi *in d. casu 472. num. 25.* Nunc ejusdem sententiæ addo Curtium juniorem *in cons. 90. num. 2.* Alciatum *in tract. de præsumpt. regu. 2. præsump. 21. in fin.* & Blancum *in practica criminali, in verbo, his sic præmissis, nu. 5.* & fusius disseremus *infrà lib. 2. in præsumpt. 90.* vbi explicabimus *l. favorabiliores, ff. de reg. iur.*

12 Decimò illa præsumptio & conjectura quæ † descendit à quasi possessione est potentior illa, quæ est, quod quælibet res præsumatur libera. Ita scripsi *in d. casu 472. num. 16. & in commentariis de retinenda possessione, remedio 5. num. 53.*

Vndecimò illa præsumptio & conjectura est po-
13 tentior & firmior † quæ est negativa, illa quæ est affirmativa. Ita post multos scripsi *in d. casu 472. in fin.* vbi comprobavi eo simili, quo dicimus, causam &
14 † qualitatem negativam esse affirmativa potentiorem.

Duodecimò illa præsumptio & conjectura judica-
15 tur potentior & firmior, quæ † est fundata in ratione naturali, illa quæ est fundata in ratione civili. Ita docuit Socin. *in l. si mulier. in 3. notab. ff. de reb. dubiis.*

Decimotertiò illa præsumptio & conjectura exi-
16 stimatur firmior & validior † qua absurda & inæqualia evitantur. Ita docuit Vbertinus Zuchard. *in rub. si certum pet. num. 51.*

Decimoquartò illa præsumptio & conjectura, quæ
17 ducitur à facto, est firmior & potentior ea † quæ sumitur à non facto. Ita Abb. *in c. veniens, n. 7. de filiis presbyt.* & Alciat. *in resp. 525. nu. 11.*

Decimoquintò & vltimò illa præsumptio & con-
18 jectura, † quæ favet animæ, sicque saluti æternæ, potentior & firmior est illa, qua dicimus delictum non præsumi, *juxta leg. merito, ff. pro socio.* Ita respondit

BIU Cujas

Anchar. *in cons.* 179. *ad finem*, quem secuti sunt Deci. *in c. in præsentia, in duodecimo notab. in fin. de probat.* & Gomes. *in tract. de gratiis & expectativis, num.* 90. & accedit Salicet. *in leg. sive possidetis, in fin. Cod. de proba.* cum dixit, quod semel excommunicatus, adhuc
19 † præsumitur excommunicatus, vt animæ magis consultum sit, sic & Cæpolla *in tract. de simulatione contractuum, num.* 110. scripsit, in dubio recipiendam esse
20 partem tutiorem † pro salute animæ. Idem censuit Alciatus *in tract. de præsumptionib. reg.* 3. *præsumpt.* 5. *num.* 13.

QVÆSTIO XXX.

Quando vna præsumptio alteram tollat, & diluat.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio altera validior, debiliorem perimit.*
2 *Præsumptio tollit suspicionem, cùm hæc multò illa sit debilior.*
3 *Verisimilitudo potentior, tollit minus potentem.*
4 *Iudicium vnum tollit aliud.*
5 *Præsumptio plurimum valida, perimit ac diluit plures infirmiores aut debiliores.*
6 *Præsumptio hominis validior, tollit præsumptionem legis debiliorem.*
7 *Masculinum ex dispositione legis fœmininum concipit, & quando ab ea dispositione recedamus.*

QVæro trigesimò, an vna præsumptio alteram tollat & diluat? Hæc iuris quæstio, quæ fluit à superiore, ab ea etiam dissolvi satis potest. De industria tamen eam hic in specie, & separatim pertractare volui, quo res reddatur clarior. Et dicendum est sine controversia, vnam præsumptionem altera vali-
1 diorem, † perimere debiliorem illam. Sicuti clarè probat *l. divus, ff. de in integr. restit.* & ibi glos. *in verbo existimari, leg. non solum, ff. de ritu nuptiæ, l. quia autem §. non simpliciter ff. si quis omiss. caus. testam. & leg. mater, C. de calumn.* & ibi Angel. & Salic. *l. 1. in fin. C. qui & adver. quos, cap. transmissa, qui fil. sint legit.* Alciat. *respons.* 684. *num.* 5. Curt. jun. *cons.* 35. *nu.* 6. & scribunt Bald. *in rub. extrà de præsumpt. num.* 1. Guido Papæ *in tract. præsumptio. num.* 32. alios plures recenset Marsil. *in l.* 1. §. *divus, num.* 28. *ff. ad leg. Corn. de sicar.* Soc. jun. *cons.* 76. *num.* 66. *lib.* 1. Gram. *cons.* 13. *num.* 7. *in criminalib. & voto* 3. *num.* 13. Zuchar. *in rub. ff. si cert. pet. nu.* 51. & Boer. *qu.* 211. *num.* 18. & Crave. *in tract. de antiq. temp. in* 4. *parte, nu.* 21.

2 Ita etiam dicimus multò fortius † præsumptionem tollere suspicionem vt respondit Decius *cons.* 575. *nu.* 5. ea ratione, quod suspicio est multo infirmior & debilior ipsa præsumptione: id quod comprobatur ex jam dictis supra.

Et quod de præsumptione dictum est, procedit etiam in conjecturis, (si modo à præsumptionibus conjecturæ re ipsa distant) vt in specie scribunt Bald. *in cons.* 302. *proponitur lib.* 2. Fulgosius *consil.* 173. *in causa*, & Ang. *in l. iniuriarum*, §. *si quis de honore, ff. de iniuriis*, quos ita in hanc sententiam recenset Grammat. *voto* 3. *num.* 14. & prius Marsil. *in l.* 1. §. *divus, num.* 30. *ff. ad leg. Corn. de sicar.* sic quoque dicimus
3 quod verisimilitudo † potentior, tollit verisimilitudinem minus potentem, Bald. *in l. sive possidetis, in fin. C. de probat.*

4 Idem de indiciis dicimus, quorum vnum † aliud tollit & perimit. Ita in specie scribunt Bart. *in l.* 1. §. 1. *ff. de quæstion.* Parisius *cons.* 153. *n.* 34. *lib.* 4. Grammat. *d. voto* 3. *num.* 13. qui alios refert, sic & Boer. *in quæstione* 165.

Quæ hactenus diximus, fortius locum habent quando duæ, vel plures præsumptiones simul vni adversantur, ita Bald. *in l. non ignorat. num.* 5. *C. qui accus. non poss.* & responderunt Dec. *cons.* 470. *nu.* 10. & *cons.* 619. *col. vlt.* & Socin. jun. *in cons.* 36. *n.* 7. *lib.* 2. Zuchard. *in rubr. ff. si certum pet. nu.* 51. qui & Alex. *cons.* 30. *num.* 12. *lib.* 7. recenset. Sic & Socin. jun. *cons.* 26. *nu.* 13. *lib.* 4. Cravet. *cons.* 149. *num.* 17. & Natta *in cons.* 29. *num.* 14. *lib.* 1. alios sciens omitto. Præterea & illud dicimus observandum, quod etiam vna sola præsumptio
5 † multum valida & efficax, perimit ac diluit plures, quæ infirmiores & debiles essent. Ita Parisius *cons.* 10. *num.* 25. *cons.* 11. *num.* 26. & *cons.* 29. *num.* 84. *lib.* 2. Rursus hæc traditio & sententia locum sibi vendicat in præsumptione hominis validiore ac firmiore præ-
6 sumptione legis. Nam & † illa hominis tollit, & perimit præsumptionem legis, ita in specie docuit Socin. Sen. *in l. cum avus, num.* 80. *vers. duodecimò allegabatur, ff. de condit. & demonstr.* & scribit Socin. hujus opinionis fuisse Bartol. *in l. Gallus*, §. *etiam si parente, num.* 5. *ff. de liber. & posth.* Cum post Richardum Malumbram ait, quod etsi interpretatio verbi, hæredibus, sit certa & clara à lege, *leg. sciendum, ff. de verb. signif.* Attamen ab ea certa legis interpretatione recedimus, propter conjecturam incertam, & non expressam, ne absurdum inde sequatur, si extranei comprehenderentur. Et Bartolum secuti sunt cæteri, vt communem testatur idem Socin. Sen. *in d.* §. *etiamsi parente, num.* 8. Quibus accedunt Ruinus, *consil.* 39. *numer.* 10. & *cons.* 40. *numer.* 4. *lib.* 1. *cons.* 188. *num.* 4. *lib.* 2. & *cons.* 15. *in fine, lib.* 3. Decius *cons.* 15. *num.* 2. & *cons.* 35. *num.* 5. & *cons.* 571. *numer.* 9. & Socin. Iun. *cons.* 58. *numer.* 7. *lib.* 2. Accedit præterea, quod hanc ipsam, de qua præcipuè agimus traditionem probat. *leg. Lucius*, §. *quæsitum, de*
7 *leg.* 3. masculinum † legis dispositione concipit fœminino: & tamen ab ea dispositione receditur, si contraria testatoris voluntas ex conjecturis apparet. Qua de re scribunt multi, à me commemorati *in cons.* 150. *num.* 64. *lib.* 2.

Probat etiam suam hanc sententiam Socinus multis aliis in jure locis, quæ fortè de præsumptione à lege recepta & probata loquuntur. Cæterum ab hac Socini traditione dissentit Riminald. senior *in cons.* 223. *nu.* 49. *l.* 2. & idem respondit Curt. jun. *in cons.* 35. *nu.* 6. Quorum opinio procedere potest, quando præsumptio illa hominis non apparet validior.

QVÆSTIO XXXI.

Præsumptio quomodo & quando tollatur contraria probatione.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio juris & de jure, non tollitur regulariter probatione contraria.*
2 *Præsumptio juris sola, vel hominis contraria perimitur probatione.*
3 *Præsumptio à temporis antiquitate orta, tollitur probatione contraria.*
4 *Veritas semper prævalet, eique cedunt omnia.*
5 *Probationibus constans, dicitur esse ipsa veritas.*
6 *Fides à probatione proveniens magis certa est, & prævalet.*

7 Præ-

BIU Cujas

7 *Præsumptiones cessant, & coniectura, contraria vbi supervenerit probatio.*

8 *Præsumptio à verisimili admittit probationes contrarias apparentes, & manifestas, & quid tunc requiratur, num.9.*

QVæro trigesimoprimò, an præsumptio tollatur contraria probatione? Hac in re duos tantùm casus distinguo atque constituo.

Primus est cum loquitur de præsumptione juris, &
1 de jure. Et tunc regulariter illa † contraria probatione non tollitur *c.is qui fidem, de Sponsa.* & abundè explicabimus *in 1.f.quæst.60.* & ibidem in subsequentibus quæstionibus differemus.

Secundus est casus, quando loquimur de præsump-
2 tione juris sola, vel de sola præsumptione hominis. Et hoc casu dicendum est, dubio procul, † illam tolli & perimi contraria probatione, si enim (vt superiore quæstione diximus) præsumptio vna alteram tollit & perimit, quanto fortius probatio ipsa, præsumptionem tollere, atque perimere potest? Ab hac sententia nemo est, quantum hactenus mihi licuit videre, qui dissentiat, & in specie traditionem hanc probarunt Abbas *cons.61.colum.vlt.versic.item antiquitas, lib.1.* cum res-
3 pondit, † præsumptionem à temporis antiquitate exortam, contraria probatione perimi. Et idem censuerunt Bellamera & Cæpolla, quos refert & probat Cravet. *in tract. de antiquitate tempor. in tertia parte principali, in princ.nu.28.* Idem Cravet. *in cons.258.nu.13.* His addo Decium *in l.1.in 3.lect.n.68.versic.& prædicta, ff. de rebus cred. si certum pet. & in cons.400.nu.8.* Ea est hujus doctrinæ ratio, quod veritas semper
4 † prævalet, & illi omnia cedunt, *l. penult. §. mulier, ff. de probatio.* & scribunt Bald. *in l. filium, in prima lectura, num.1. ff. de his qui sunt sui vel alieni juris,* & Paris. *cons.28.num.8. lib.2.* qui in specie præsumptionis lo-
5 quitur. Cum ergo id quod probationibus † constat, ipsa veritas sit, dicendum est conjecturas, & præsumptiones perimi atque ita cessare, *juxta l. ille aut ille, §. cum in verbis, de leg.3. & in l.continuus, §. cum ita, de verborum obligatio.* Illud etiam accedit, quod fides,
6 † quæ à probatione provenit, est magis certa, ideo prævalet. Ita Roman. *in cons.156.num.4.* Paris. *in d.cons. 29.num.85. l.2.* post Soc. Sen. *in cons.270.col.2.l.2. & cons.67.nu.2.lib.3.* Hinc fit, quod non vno in loco ju-
7 ris nostri scriptum est, præsumptiones † & conjecturas cessare, cum contraria supervenit probatio, sic & *in l. vlt. C. si minor se maior. dixe.* ita *in prin. ff. de eo quod met. cau.* scribit Vlpianus adversus eam satis vrgentem præsumptionem, quæ à verisimili ducitur,
8 † admitti contrarias probationes, modò apertissimæ illæ sint. Et Modestinus *in l. si chirographum,* & Paulus *in l. cum de indebita, in princ. ff. de probat.* in similibus facti speciebus idem responderunt, & idem respondit Iavolen. *in l. nuptura, in fine, ff. de jure dotium,* & probat egregiè text. *in d.c.is qui fidem, de sponsa.* argumentando ab inclusione vnius ad alterius exclusionem.

Erit tamen observandum, his casibus requiri probationes validiores, vt probat *l. vlt. in prin.* vbi Bart. *nu.1. ff. quod metus caus.* Bald. *in l. transactionem, C. de tranjact.* Alex. *in cons.99. in fin. lib.3.* Alex. de Nevo *in cons.30.n.3.* Curt. jun. *in l.1.nu.28. C. qui admitti. & in cons.52.n.7.* & Lud. Molina *de Hispanorum primogen. lib.3.c.4.n.33.* & requiri tres † testes omni exceptione majores ad probandum contra hanc juris præsumptionem scripserunt Spec. *in tit. de probat. vlt. versi. vlt.* Alex. *in l. transactionem, nu.3. C. de transactio.* & Ias. *in l. sciendum, nu.10. de verb. oblig.* Galliaula *in l. centurio, nu.305. ff. de vulg.*

QVÆSTIO XXXII.

Præsumptio an semiplena probatione sit firmior & potentior.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio juris & de jure, semiplena est probatione validior.*

2 *Præsumptio juris sola, in aliquibus semiplena probatione est fortior, & qua de causa, nu.3.*

3 *Præsumptionem juris si pro se quis habeat, non defertur juramentum suppletorium, adversario suo semiplenè probanti.*

4 *Præsumptionem juris contra se habens, apertissimis eam probationibus diluere debet.*

5 *Probatio semiplena, est præsumptione hominis potentior.*

QVæro trigesimosecundò, an præsumptio & conjectura sit potentior ac firmior semiplena probatione? Hic sunt distinguendi tres casus.

Primus est, cùm agitur de præsumptione juris & de
1 jure. Hoc casu dicimus, præsumptionem † esse ipsa probatione semiplena validiorem. Id quod dubitatione caret: cum jam constet, esse hanc præsumptionem firmiorem regulariter ipsa probatione, ex quo ei prævalet, vt diximus superiore quæstione.

Secundus est casus cum agitur de sola juris præsumptione. Hæc in aliquibus validior est ipsa semiplena probatione, Siquidem præsumptio juris rejicit onus probandi in adversarium *l. generaliter, §. si petitum, in fin. ff. de fideicom. liberta.* & dicemus *infr. subse-*
2 *quenti quæstione*, semiplena autem † probatio non rejicit. Sicuti in specie annotavit Cravet. *in tract. de antiquit. tempor. 1. parte principali, particula vndecima.nu.26.* Qua ratione fit vt semiplena probatio hanc juris præsumptionem non extinguat. Præterea accedit, quod si quis habet præsumptionem † juris pro se,
3 non defertur juramentum in supplementum probationum suo adversario qui semiplenè tantùm probavit. Ita Cravet. *loco jam citato, n.29.* & vberius differe-
4 mus *infr. qu. 82.* Rursus accedit, quod ille, qui † habet præsumptionem juris contra se, debet illam apertissimis probationibus diluere, *leg. vlt. vbi gl. ff. quod met. causa,* & tradit Galliaula *in l. centurio, num.307. de vulg.* Non ergo semiplena probatio est validior hac præsumptione.

Tertius est casus, cum agitur de præsumptione sola hominis. Hoc casu dicendum est, probationem semi-
5 plenam esse † hac præsumptione firmiorem. Ita in specie Cravet. *loco jam relato num.28.* His facilè declarari potest quod à multis quæsitum fuit, an præsumptio differat à semiplena probatione? Quam quæstionem excitarunt Ægidius Bossius *in tract. causarum criminalium, tit. de indiciis & considerationibus ante torturam, n.6.* & Antonius Gomel. *in tract. de delictis, c.13. tit. de probatione delictorum, nu.1. vers. adverendum, & c.*

QVÆSTIO XXXIII.

Præsumptio quando transferat probandi onus in adversarium.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio juris & de jure, probandi onus in adversarium nec rejicit, nec probationem admittit in contrarium.*

BIU Cujas

2 *Præsumptionem juris lex pro veritate habet, si contrarium non probetur, eáque probandi onus rejicit in adversarium, maximè tunc demum, vbi vrgens est, num.3.*

4 *Quasi possessio transfert onus probandi in adversarium.*

5 *Præsumptio juris orta ex sententia pendente appellatione, non transfert probandi onus in adversarium.*

6 *Præsumptio juris sola quam lex pro veritate non habet, onus probandi in adversarium nequidquam transfert.*

7 *Præsumptionem solam juris, habet lex pro auxilio ipsius probationis.*

8 *Præsumptio juris sola, quem producat effectum.*

9 *Præsumptio hominis non transfert in adversarium onus probandi, & quando, nu.11.*

10 *Præsumptio hominis interdum præsumptioni legis prævalet, & eam cessare facit.*

QVæro trigesimotertiò, quando præsumptio conjecturaque rejiciat atque ita transferat onus probandi in adversarium? Hac in re, aliquot casus distinguo atque constituo.

1 Primus est, cum extat præsumptio juris † & de jure. Hoc casu non est disputandum, an rejiciat onus probandi in adversarium, cum is qui hanc præsumptionem pro se habet, plenè suam intentionem probasse dicatur, ex quo contra eam regulariter non admittitur probatio.

Secundus est casus, cum extat sola juris præsumptio, quam † lex ipsa pro veritate habet, si contrarium
2 non probetur. Hæc rejicit probandi onus in adversarium, ita probant *l.generaliter*, §. *si petitum, in fin. ff. de fideicommiss. libert. l.eg. vltim. in pr. ff. eo quod met. causa leg. nuptura, in fin. ff. de iure dotium, l. si chirographum, & leg. cum de indebito, in princ. ff. de probatio. & in leg. sive possidetis. C. de probat. & in c. ex insinuatione, de procurat. & in c. vnico, vt eccles. benef.* Et hoc passim interpretes nostri admittunt, ita inquam hoc admittunt Oldrad. *cons. 261. In vnione.* Calder. *cons. 5. tit. de probat.* Guido Papæ *in tract. de præsumpt. numer. 61.* Specul. *in tit. de probat. §. probare, numer. 11. in fin.* Bald. *leg. sive possidetis, numer. 6. Cod. de proba. & in c. bonæ, numer. 2. de electio.* Angelus *in repet. l. sciendum, colum. vltim. versi. vbi verò præsumptio. ff. de verbor. oblig.* Dec. *consil. 540. num. 11.* Brun. *cons. 109. num. 1.* & Restaurus Castaldus *in tract. de Imperatore quæst. 51. num. 22.* qui
3 asserit, hoc maximè procedere, quando † præsumptio hæc vrgens est. Et hæc juris præsumptio, quò ad hunc
4 effectum, æquiparatur quasi possessioni, quæ † & ipsa transfert onus probandi in adversarium, ita Gozad. *cons. 50. nu. 16.* & hic casus multò magis locum habet, quando præsumptio allegatur contra tertium, vt egregiè tradunt Inno. & Ioan. Andreæ *in c. super his, de accusa.* & ibi Felin. *nu. 16. alleg. 53. nu. 3. & alleg. 89. colum. vltim.* Extenditur vt procedat etiamsi postmodum adversarius haberet probare negativam. ita Dec. *in c. novit in fin. de iud.* & Cæpha. *in cons. 138. nu. 18. lib. 1.*

Declaratur hic casus, vt non procedat in ea juris præsumptione, quæ oritur ex sententia, pendente ap-
5 pellatione. Nam illa non † transfert onus probandi in adversarium. Ita Imola *in c. in præsentia, nu. 2. de renunc.* & clarè Alciat. *de præsumpt. regul. 3 præsump. 9. n. 4. versic. sed tu considera.*

Tertius est casus, cum adest sola juris præsumptio, quæ tamen à lege pro vera non habetur, sed levis tan-
6 tùm judicatur. Hæc † non transfert onus probandi in adversarium. Ita docuit Bald. *in l. sive possidetis, num. 6. Cod. de probat.* Nam habet lex hoc casu præsumptio-
7 nem † hanc pro auxilio ipsius probationis: & propterea non operatur hunc effectum transferendi onus probandi in adversarium. Idem scripsit Ang. *in dict. repet. leg. sciendum, col. penult. versic. descendo ad præsumptionem juris de verbor. oblig.* qui adfert exemplum, vt est (inquit Angelus) quando fertur sententia contra vnum ex duobus patronis, vel cum libertus jurat, se vnius libertum non esse. Nam tunc præsumitur, quod sit alterius: sed hæc præsumptio levis est, & non transfert onus probandi in adversarium,
8 sed operatur, † vt existentibus probationibus paribus judicetur pro eo, qui hanc præsumptionem pro se habet, ita egregiè censuit gl. *in l. si duo patroni, in prin. ff. de iureiur.* & ibi Ias. *num. 3.* in specie Angel. secutus est.

Quartus est casus, cum de præsumptione hominis
9 agitur. Hæc † non transfert onus probandi in adversarium, ita vno verbo sensit Cravet. *in tract. de antiq. tempor. part. 1. principali, in 11. particula, num. 24.* qui tamen aliqua auctoritate non vtitur. Adferre potuit auctoritatem Bald. *in rubr. C. de proba. num. 4.* dum definit præsumptionem juris & de jure, idem scripserunt Bald. *in c. bonæ, num. 2. de elect.* Riminald. *in cons. 223. nu. 54. lib. 2.* & Alciat. *in tract. præsumpt. reg. 5. præsumpt. 26. num. 1.*

Cæterum hæc interpretum traditio, habet non parum dubitationis. Nam si præsumptio hominis
10 † interdum prævalet præsumptioni legis, & eam cessare facit, vt explicavimus *suprà quæst. 22.* à fortiori dicendum videtur, quod si legis præsumptio transfert probandi onus in adversarium, id etiam faciat hominis præsumptio. Respondeti fortè potest, tunc hominis præsumptionem non transferre onus pro-
11 bandi in adversarium, cùm † non est efficax, secus si non levis est ponderis; & hoc in casu præsumptio hæc à præsumptione legis nil distabit. Et hæc declaratio comprobatur ex his, quæ dicemus *in fine 35. quæstionis*, cum vnà cum Bald. Spec. & aliis hanc præsumptionem semiplenè probare, & præterea Bald. *in dict. leg. sive possidetis, num. 7. C. de probat.* sentit hanc præsumptionem transferre onus probandi in adversarium.

QVÆSTIO XXXIV.

Præsumptionem operari, vt æquitas rigori præferatur, brevis explanatio.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio operatur, vt rigori præferatur æquitas, & quid de purgatione moræ, nu. 4.*

2 *Appellatione pendente, sententia nequit mandari exequutioni.*

Id quando non procedat, nu. 3.

5 *Moræ purgatio non nisi suadente æquitate permissa est.*

QVæro trigesimoquartò, an præsumptio operetur, vt æquitas præferatur rigori? Et † operari
1 docuit Cagnol. *in l. in omnibus quidem, num. 10. ff. de regul. iuris*, adductus auctoritate glossæ *in c. suscitata restitut. in integrum, in gloss. penul.* juris rigore sancitum
2 est quod pendente † appellatione, vel supplicatione,
3 sententia exequi non possit: attamen † si præsumptio erit conjuncta cum æquitate, pro ipso petente executionem, illa fieri debet, ita *gloss. illa*, quam secuti sunt Doct. & Præpos. *in c. disciplina, 45. distinct.* Felin. *in c. 1. num. 1. de re iud.*

Huc facit quod docuit Gulielmus Maynerius *in l.*

in

BIU Cujas

in obscuris, nu. 6. de reg. iur. cùm dixit præsumptionem
4 operari, † vt locus sit purgationi moræ, quæ quidem
5 purgatio † non nisi suadente æquitate permissa est.

QVÆSTIO XXXV.

Præsumptio quando & quomodo operetur, vt præstentur expensæ litis ei, pro quo stat ipsa præsumptio, diligens & copiosa explicatio.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio efficit, vt is contra quem est, cogatur adversario pauperi subministrare expensas litis, & alimenta.*
2 *Lite super filiatione pendente, vtrum alimenta, & litis expensas subministrare teneatur pater.*
3 *Litis expensas, & alimenta præstanda à patre, tribus concurrentibus aliqui voluerunt, quorum opinio rejicitur, nu. 4.*
5 *Exhæredato pro filio, semper præsumptio est quod iniustè sit exhæredatus, nisi causa ab hærede probetur.*
6 *Alimenta & litis expensæ vt decernantur filio, sufficit solam pro filio extare præsumptionem, & ea, qualis requiratur, cum ampliatione ibi, nu. 7. 8. 10. 13. & sequentibus.*
9 *Emancipationis, & patriæ potestatis hodie differentia nulla est, quoad successionem & alimenta.*
11 *Legitimatus per subsequens matrimonium, dicitur verè & propriè legitimus, idem in legitimatis per rescriptum, vel oblationem curiæ, quoad successionem, & alimenta, nu. 12.*
18 *Filios naturales & spurios, in specta æquitate canonica, pater hodie alere tenetur.*
19 *Appellatum si fuerit à sententia pro vxore lata, nil dicitur attentare iudex, si alimenta vxori decernat.*
20 *Appellatio suspendit iudicatum, non tamen impedit præsumptionem iustitiæ vel rectitudinis ipsius sententiæ.*
21 *Monacho litiganti contra Abbatem vel monasterium decernendæ sunt litis expensæ, si pro ipso extet præsumptio.*
Idem est in vasallo contra dominum litigante, nu. 22.
Et in eo cuius bona sunt sequestrata, nu. 23.
24 *Filio adoptivo litiganti contra patrem, non decernuntur alimenta vel litis expensæ.*
25 *Filiorum appellatione quando veniant adoptivi.*
26 *Pater adoptivus non tenetur alere filium adoptatum, contra opin. gl. Spec. Bald. & Lambertini.*
27 *Filio qui hæreditati renunciavit, non decernuntur alimenta & sumptus ex bonis paternis, lite super eis pendente, etsi renunciationem filius rescindi petat.*
28 *Pretium succedit loco rei.*
29 *Iura sua remittentibus, non datur ad illa regressus.*
30 *Renunciatio semper legitimè facta præsumitur.*
31 *Alimenta præterita, non habent privilegium alimentorum.*
32 *Inopia sola non est causa sufficiens ad consequendum alimenta & sumptus litis.*
33 *Filiationis quasi possessio satis probata dicitur, si testes affirment hunc reputari & tractari à patre pro filio.*
34 *Alimenta & sumptus litis quousque præstentur.*
Et quod iudicis arbitrio taxentur, nu. 35.
36 *Litis expensæ an restituendæ sint cum alimentis, si is cui decretæ fuerunt, in lite succumbat.*
37 *Mulier ventris nomine missa in bonorum possessionem, si prægnans non reperiatur, non restituit fructus & alimenta, nisi calumniæ id causa fecisse convincatur.*
38 *Alimenta & sumptus litis si cui decernantur, vtrum cavere is debeat.*
39 *Alimentorum assignatio & impensarum, nullum facit præjudicium causæ & iudicio principali.*

QVæro trigesimoquintò, an præsumptio alios effectus, præter hactenus commemoratos operetur? Et operari dicimus, vt is, contra quem est ipsa
1 † præsumptio, teneatur subministrare litis expensas, & alimenta certis in casibus suo adversario, qui alioqui ob inopiam non habet vnde se alat, & causam suam defendat: sicuti quando præsumptio est pro filio, qui de filiatione, vel alimentis adversus patrem contendit. Hæc sanè præsumptio sufficit, vt ipsi filio aliunde non habenti decernantur à patre alimenta, & litis impensæ, ita scripserunt Rota Romana *decis. 2. in tit. de iudiciis, in antiquioribus, & in decis. 1. in tit. de accus. in antiquis.* Bellamer. *in concl. 88.* Aret. *in c. si qui testium, num. 14. de testib.* & ibi Felin. *num. 8.* Afflict. *in decis. 10. & 11.* Boer. *qu. 324. num. 4.* Alciat. *in tract. præsumpt. reg. 3. præsumpt. 9. & lib. 8. pareg. juris c. 24. & in resp. 449.* latè Cravet. *in consil. 164.* Petr. Rebuffus *in commentariis ad constitutiones Galliæ tom. 1. in tit. de sententiis provisionali lib. art. 1. gl. 2. num. 5.* Ioan. Lupus *in repe. c. per vestras, §. 39. nu. 3. de dona. inter vir. & vxor.* Benincas. *in tract. de paupertate, in 4. speciali, num. 14.* Duennas *in reg. 365. in 4. ampl.* dum vult hæc concedi etiam in prima instantia, & sic ante sententiam. Eandem quoque traditionem apertius probarunt Didac. Covarr. *in lib. practicarum quæst. cap. 6. num. 5.* Ioan. Baptist. Pontanus *in tract. de alimentis, c. 3. nu. 2. & c. 13. num. 16.* & communem ac veram testatur Decianus *in cons. 66. num. 2. lib. 2.* Affirmarunt & rectè quidem prædicti omnes, sufficere solam ipsam præsumptionem. Quorum sententiam probat *text. l. si instituta, §. si de inofficioso, ff. de inoff. test.* quam mox explicabimus. Confert etiam *text. l. vlt. §. quod si ei. C. de ord. cognit.* quo sancitum est, quod si ab eo, qui est in quasi possessione libertatis, bona subrepta sunt ab eo, qui dominum se esse contendit, is qui asserit se dominum, impensam litis illi, si aliunde non habet subministrare debet ex bonis illis. Ea est ratio, quia illa quasi possessio libertatis, & bonorum præsumptionem pro ipso actore facit, *l. circa, ff. de probat.* Quibus intelligimus veram non esse opinionem eorum, qui indistinctè
2 dixerunt, quod pendente lite super † filiatione, debeat ali filius à patre, qui & ei expensas litis subministrabit. Qua quidem in opinione fuit gl. *in l. si quis à liberis, §. si vel parens. ff. de liber. agnosc. & in l. vlt. in glos. vlt. C. de alend. lib.* Hæc opinio ex prædictis falsa detegitur, & eam expressè damnarunt Petr. Iacob. de Arena, Cyn. Ange. & Alber. *in dict. leg. vltim.* & Bart. *in l. si negot. ff. de lib. agnosc.* qui inquit, quod si opinio illa admitteretur, absurdum & iniquum sequeretur, quod quilibet posset movere litem & allegare, se esse filium, & interim aleretur, & Bart. secutus est etiam Decia. *in dict. cons. 66. num. 1. lib. 2.* Detegitur etiam ex prædictis falsa opinio eorum, qui dixerunt, ita demum filio & similibus præstanda esse alimenta, & litis expensas,
3 † quando tria concurrunt, quorum primum est, quod sit in quasi possessione, secundum quod pro eo lata sit prima sententia, tertium quod sit pauper, atque ita non habeat vnde se alat, & litis impensas sustineat.

In hac opinione fuerunt Albericus, Angel. & Castr. *in dict. l. si instituta, §. si de inofficioso, ff. de inof. testam.* idem sensit Salic. *in l. vlt. col. 1. vers. quærit glo. C. de ordine cognit.* & alios plures recensèt novè Anton. Cor-

BIU Cujas

dubensis, *in leg. si quis à liberis, §. si vel parens, num.* 42. *ff. de liber. agnosc.* etsi multa ex his, quos ille allegat, id non scribunt. Testatur tamen Cordubas post Didacum, hanc esse communem opinionem. Hæc sanè
4 opinio † vera non est. Concedimus quidem tertium illud requisitum, quod scilicet filius iste, vel ei similis pauper esse debeat, & aliunde non habeat vnde se alat, & litis impensam faciat, sicuti manifestè probant *dict. §. si de inofficioso, & dict. leg. vlt. §. quod si ei.* Non tamen ipsa sola inopia sufficit, vt suo loco dicemus. Porrò illud secundum requisitum, quod scilicet esse debeat in quasi possessione filiationis, vel alterius sui juris, verum non est: cum sufficiat præsumptio aliunde proveniens. Et diximus suprà illam quasi possessionem, cujus meminit *dict. leg. vlt. Cod. de ordi. cognit.* præsumptionem inducere, ita quoque verum non est, tertium illud requisitum, nempè quod necessaria sit prima sententia. Hoc equidem falsum est, nam text. *dict. §. si de inofficioso*, quo isti moti sunt, id non probat, ibi enim necessaria fuit sententia pro filio exhæredato, quia ei repugnabat præsumptio illa, exorta à patris exhæredatione, ob quam, sicuti ipsi exhæredato non competebat carboniana bonorum possessio, nec jus percipiendi alimenta ex bonis patris, *leg. qui de inofficioso, ff. de inoff. testam.* ita nec ei competebat jus petendi alimenta ab adversario, nec litis sumptus, donec obtineret sententiam, ob quam pendente ipsa lite, & appellatione, consequeretur ipsas expensas. Erat enim eo tempore necessaria sententia pro filio cui adversabatur præsumptio oriens ex patris exhæredatione, quæ justa credebatur, *leg. nam & his, §. 1. ff. de inoff. testam.* ita in specie doctè & acutè explicavit *dict. §. si de inofficioso*, eruditissimus Didacus Covarr. *in dicto libr. pract. quæst. cap. 6. numer.* 5. qui ob id subjungit, diversum hodie esse: cum præsumptio sit ma-
5 gna pro ipso filio, quod scilicet injustè fuerit † exhæredatus, & ob id nisi hæres probet, justam fuisse exhæredationis causam succumbet, *leg. omnimodò, Cod. de inoffic. testam. & §. aliud quoque capitulum, in auth. vt cum de appell. cogn.* glos. *in vlt. in princ. ff. quod met. causa*, & scribit Alciat. *in tract. de præsumpt. reg.* 1. *præsumpt.* 16. & dicemus *infrà lib.* 4 *præsump.* 64. Qua ex re infertur, hodie filium hunc exhæredatum, si aliunde non habet, vnde se alat, & litis expensas sustineat, alimenta & litis expensas consequi posse ab hærede scripto, nam pro ipso filio stat præsumptio ex quasi possessione filiationis quam pater ipse fatetur, dum eum exhæredem facit. Ipsi verò filio non repugnat præsumptio ex exhæredatione, cùm hodie injustè exhæredatus præsumatur. Et hanc quidem illationem nisi sunt probare Cæphal. *in cons.* 127. *num.* 12. *lib.* 1. & Cordubensis *in dict. §. si vel parens, num.* 44. & prius Didacus *in d. c.* 6. *nu.* 6. est itaque vera & recepta sententia hæc, quoad hoc, vt filio decernantur alimenta,
6 & litis expensæ ex bonis patris † sufficere solam pro ipso filio extare præsumptionem: quæ quidem esse debet vrgens, alioqui levis non sufficit, ita Didac. *in d. c.* 6. *nu.* 6. *vers. non tamen negaverim*, & Molina *in libro* 2. *de Hispan. primog. c.* 16. *num.* 36. & ideo subjungit idem Didac. *ibid. num.* 7. *vers. qua in re oportet*, quod si pro adversario extant præsumptiones vrgentiores, decerni non debent hæc alimenta, nec impensæ litis. Et rursus hæc præsumptio esse debet in eodem judicio, de quo agitur. Non enim si ageretur judicio possessorio, sufficeret præsumptio, quod is actor foveret jus in petitorio. Ita Ioan. Baptista Pontanus *in d. tract. de alimentis, c.* 13. *num.* 6. qui testatur, sic observasse Rotam Romanam.

Extenditur primò hæc traditio, vt locum habeat,

7 † sive ipse filius agat, sive conveniatur super successione bonorum patris, ita extendit Petr. Duennas *in reg.* 365. *in* 1. *ampliat. ex d. l. si instituta, §. si de inofficioso, ff. de ino. test. & ex l.* 1. & ibi Doct. *C. de Carbo. edict.* Verum dubito, cum jura solum de ipso filio actore loquantur: & ratio inopiæ cessare videtur in filio qui convenitur: quia tunc præsupponitur, quod ipse possideat bona.

8 Extenditur secundò, † vt procedat in filio emancipato. Nam & is, si inops est, & præsumptionem habet pro se, consequi debet alimenta & litis expensas ex bonis patris. Ita in specie extendunt Pet. Duennas *in d. reg.* 365. *num.* 2. Ludovicus Molina *in lib.* 2. *de Hispan. primogen. cap.* 16. *nu.* 31. Ea ratione vsi sunt, quod nulla
9 hodie † sit differentia emancipationis, & patriæ potestatis, quoad successionem & alimenta, §. *si verò neque fratres, in authen. de hæred. ab intestat. venien.* Et scribunt Angel. *in leg. nihil, C. de vsucap. pro hærede.* Alex. *in l. cum quidam, §. suum hæredem, col. vltim. ff. de acquirend. hæred.* & Ias. *in l. si emancipati, num.* 36. *C. de collat.*

10 Extenditur tertiò, vt procedat in † filio legitimato per subsequens matrimonium. Ita Duennas *in d. reg.* 365. *in* 7. *ampliat.* & Molina *in d. c.* 16. *nu.* 32. Ratio est
11 (vt illi scribunt) quia legitimatus † per subsequens matrimonium dicitur verè & propriè legitimus, *l. cum quis, C. de natural. lib. & c. tanta, qui filij sint legiti.* Et
12 idem esse existimo, in aliis † legitimatis per rescriptum, vel oblationem curiæ. Nam & ij dicuntur verè & propriè legitimi quoad successionem & alimenta, vt latè respondit Alex. *in cons.* 2. *lib.* 1.

13 Extenditur quartò vt procedat etiam † in filiis naturalibus & spuriis, quos hodie inspecta æquitate canonica pater alere tenetur, *cap. cum haberet, de eo qui duxit in matrim. quam polluit per adulter.* Ita in specie scripserunt Decia. *in d. cons.* 66. *nu.* 6. *lib.* 2. Molin. *in d. c.* 16. *nu.* 32. & Duen. *in d. reg.* 365. *in* 6. *limit.* Idem scripsit Anton. Cordubensis *in d. § si vel parens, num.* 63. etsi loquatur quando hic spurius agit pro legato alimentorum ei facto à patre.

14 Extenditur quintò, † etiam in filio, qui adhuc est in vtero, nam & ventri providendum est, atque ita decernenda sunt alimenta. Ita in specie tradunt Massuerius *in pract. in tit. de possessorio, nu.* 26. Duennas *in dict. reg.* 365. *in ampl.* 9. Ludovic. Molin. *in d. c.* 16. *nu.* 33.

15 Extenditur sextò, vt locum † habeat etiam in nepotibus, pronepotibus, & abnepotibus, rectæ tamen lineæ, iis equidem decernenda sunt alimenta, & litis expensæ, cum pro eis stat præsumptio. Ita tradunt in specie Duennas *in d. regul.* 365. *in ampl.* 5. Massuerius *in pract. in titul. de possessorio, §. item & recredentia.* Ludo. Molin *in d. c.* 16. *num.* 34. Rebuffus *in commentariis ad constitutiones Galliæ, in tomo primo, in tit. de sententiis proviso. art.* 1. *glos.* 2. Et manifestè probat text. *in d. l. si instituta, §. si de inofficioso, ff. de inoff. testa.* etsi Castren. ibi scripsit, intelligi nepotem pro filio.

16 Extenditur septimò vt locum † habeat etiam econverso in patre, qui ordine turbato succedit filio, *juxta l. nam etsi parentibus, ff. de inoff. testam.* Nam & ei inopi, existente pro eo præsumptione, decernenda sunt alimenta, & sumptus litis, quando adversus filium, vel alium pro filij hæreditate agit, sicuti in specie scribit Duen. *in d. reg.* 365. *in* 6. *ampliat.*

17 Extenditur octavò, vt † procedat etiam in fratre & sorore, qui litem habet adversus fratrem vel sororem, vt consequatur alimenta ei à patre relicta in testamento, vel cum jure primogenituræ ei præstare debet. Ita in specie respondit Alciat. *in respon.* 449. & Ludou. Molin. *in d. lib.* 2. *de Hispanorum primog. c.* 16. *n.*

75. Et

BIU Cujas

75. Et idem sensit Didacus *in libro practic. quæst. cap. 6. num. 5.* dum post Rebuffum *in præcitato tit. de sententiis provisio. art. 1. glos. 2.* scribit, diversum esse in fratre agente pro hæreditate fratris. Non enim (ait Didac.) eo casu locus est dispositioni *d. l. si instituta, §. si de inofficioso.* Verum hoc intelligit Didacus, nisi frater, vel soror petat hæreditatem fratris ex ejus testamento, nec abolito, nec cancellato, *iuxta leg. vlt. Cod. de edict. Divi Adrian. tollend.* Id quod observatum aliquando fuisse in Granatensi consilio testatur ipse Didacus. Et traditionem hanc probarunt & Duen. *in dict. reg. 365. in fin.* post Rebuffum, quem recensет, ac etiam Ioann. Baptista Pontanus *in dict. cap. 13. num. 1.*

18 Extenditur nonò, vt etiam locum habeat † in vxore, quæ litigat adversus maritum. Nam & ei decernenda sunt alimenta, & litis expensæ à marito, si aliunde non habet, & pro ea stat aliqua præsumptio. Ita in specie scribunt Abb. & reliqui *in c. ex parte, de accusat.* Afflict. *in decis. 10.* qui testatur ita fuisse decisum, & idem *in decis. 152.* Alciat. *in tract. de præsum. reg. 3. pr. 9. nu. 5.* & Boër. *in q. 324. num. 4.* & his prius Alberic. *in l. vlt. num. 2. Cod. de ordine cognitio.* Socin. Sen. *in cons. 286. lib. 2.* & Ioann. Lupus *in c. per vestras, in §. 36. nu. 5. de donatio. inter virum & vxorem.* Idem scripsit Didacus *in libro practicarum qu. c. 6. nu. 5. vers. idem erit.* Qui quidem subjungit, idem esse in vxore, quæ mortuo marito agit ad dotem & donationem propter nuptias, vt ei litis expensæ, & alimenta ab hæredibus mariti præstentur: sicuti in specie tradit Rebuffus *præcitatis commentariis ad constitutiones Galliæ, tomo primo, in tit. de sent. provisio. art. 3. gl. 1.* Eandem sententiam probarunt etiam Pontanus *in dict. c. 13. num. 2.* Anton. Cordubensis *in d. l. si quis à liberis, §. si vel parens, num. 64. ff. de liber. agnoscend.* qui *nu. 65.* subjungit idem esse, quando pendet lis super vinculo matrimonij. Id quod auctoritate multorum comprobat. Intelligo ego quando pro ipsa vxore extat præsumptio. Et addit Cordubensis ex traditione Castelli, quod si à
19 lata sententia pro vxore, † appellatum est, & decernat alimenta ipsi vxori, non dicitur aliquid attentare. Et idem decidit Afflict. *in decis. 152. num. 6.* Quæ sanè traditio verissima est: cum permissum id sit manifesto jure, *in d. l. instituta, §. si de inofficioso, ff. de inoffi. testam.* Et
20 ratio quidem est, quia etsi appellatio † suspendit judicatum, *l. 1. ff. ad S. C. Turpillia.* attamen non impedit præsumptionem justitiæ & rectitudinis ipsius sententiæ, quæ hunc effectum parit, sicuti doctè & verè explicando *dict. §. si de inofficioso*, scripsit Didacus *in d. c. 6. num. 5.*

21 Extenditur decimò, † vt locum habeat etiam in monacho litigante contra Abbatem, & monasterium, si pro eo extat præsumptio, sicuti quando est in quasi possessione religionis. Ita probat *c. ex parte, de accus.* vbi Doctores, & scribunt Afflict. *in decis. 10. num. 10.* Alciat. *in d. tract. de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 9. nu. 5.* Boërius *in quæst. 324. num. 4.* & Cordubensis *in d. §. si vel parens, num. 55.* qui *num. 56.* idem esse ait in clerico seculari, & *nu. 60.* idem esse scripsit in collegiato, & in canonico electo, & de monacho Pontanus *in dict. cap. 13. num. 3.*

22 Extenditur vndecimò, vt habeat locum etiam † in vasallo litigante contra dominum, cui litis expensæ à domino decernendæ sunt, si modò pro ipso vasallo extat præsumptio, & aliunde non habeat vnde litem sustinere possit. Ita in specie affirmarunt Boer. *in qu. 302. nu. 3.* & Soc. jun. *in cons. 8. n. 6. lib. 3.* & idem sensit glos. *in l. vlt. §. quod si ei. C. de ordine cognit.*

Extenditur duodecimò, vt procedat etiam in eo, cu-
23 jus † bona fuerunt sequestrata. Nam & huic decernenda sunt alimenta & litis expensæ, si constat de ejus possessione vel quasi dictorum bonorum, vel alia pro eo extat præsumptio, & non habet vnde se alat, & litis sumptus faciat. Ita in specie tradunt Bart. *in d. l. vlt. nu. 4. C. de ordin. cog.* Salicet. *in l. si fideiussor. §. vlt.* & ibi Ias. *nu. 30. ff. qui satisd. cog.* Curt. *in tract. de sequestris, n. 20.* Felin. *in c. ex parte, n. 4. de accus.* Anton. Corduben. *in l. si quis à liberis, §. si vel parens, n. 45. ff. de lib. agnosc.* & Pontanus *in d. c. 13. nu. 4.*

Declaratur primò quod dictum fuit suprà de filio qui pendente lite adversus patrem, consequi debet ali-
24 menta, & litis expensas, † vt locum non habeat in filio adoptivo. Non enim is filius adoptivus consequi debet alimenta, & litis sumptus. Ita in specie tradunt Rebuffus *in commentariis ad constitutiones Galliæ, tomo 1. in tit. de sent. provision. artic. 1. glos. 2. num. 27.* & Duennas *in d. reg. 365. in 5. limit.* Ea ratione vsi sunt,
25 quod appellatione filiorum † in hac materia non veniunt adoptivi, *leg. fideicommissum, de legat. 3. & c. in præsentia de prob.* Verior fortè ratio potest adferri,
26 quod pater ipse adoptivus † non teneatur alere ipsum filium, sicuti scripserunt multi commemorati à Tiraq. *in l. si vnquam, in verbo, susceperit liberos, num. 8. C. de revoc. donat.* quos visus est sequi Anton. Cordubensis *in l. si quis à liberis, in pr. num. 18. ff. de lib. agnosc.* rejecta opinione glos. Spec. Bald. & Lambertini qui aliter scripserunt.

27 Declaratur secundò, † vt non habeat locum in filio qui jam renunciavit hæreditati, non enim alimenta & litis sumptus constitui ei debent ex bonis patris, pendente lite super eis, etiamsi petat ipse filius renunciationem rescindi. Ita declarant Rebuffus *in d. gl. 2. n. 26.* Molina *in d. c. 16. nu. 45.* & Duennas *in d. reg. 365. in 4. fallentia*, qui referunt Ioan. Gallum *in arresto 122.* attestantem ita fuisse Parisiis judicatum. Ea ratione vsi sunt quod hic filius jam est consecutus pretium, quo renunciavit hæreditati, & propterea hæreditatem ipsam habere dicitur, *l. quia, ff. de vsufruct.* Et pretium
28 † loco rei succedit, *l. Labeo, la 1. de verbor. sign.* & confert *l. si rem & pretium, ff. de petit. hared.* Et rursus quia
29 remittentibus jura sua, † non datur amplius regressus, *l. quæritur, §. si venditor, ff. de adil. edict.* Existimo aliam considerari posse rationem, quod scilicet hic filius non solum sit extra quasi possessionem filiationis, quoad successionem, ob id quod ei renunciavit: sed & habeat præsumptionem contra se, cum renunciatio
30 † præsumatur jure & legitimè facta.

Declaratur tertiò, vt non procedat in alimentis, & sumptibus præteritis. Nam illa non præstantur. Ita in specie declarat Duennas *in d. reg. 365. in 7. fallent.* & idem decidit Afflict. *in decis. 10. num. 3.* Ea ratione mo-
31 tus est Duennas, quia † alimenta præterita non habent privilegium alimentorum, *l. alimentis, C. de transact.* Et ibidem alia ad rem scripsi. Non hic commemorabo illas tres declarationes, quas recensет Duennas *in d. reg. 365. in 2. 3. & 4. fallentia*, cum ex dictis suprà in ipsa regula explicatæ satis appareant. In foro autem & praxi, observari illud primum solet, vt dato libello super hæreditate, vel filiatione, vel alimentis, filius ipse & illi similes, de quibus suprà, exhibere debent summariam informationem, qua demonstrent, se esse in quasi possessione filiationis, vel aliam pro eis extare præsumptionem. Non enim (vt attigimus suprà) sufficit allegare inopiam, cum illa sola
32 non tribuat † hoc commodum consequendi alimenta, & litis sumptus: sicuti rectè tradunt Ioann. Lupus *in cap. per vestras, §. 39. de don. int. vir. & vxor.* Boërius *in quæst. 303. num. 4.* & apertius Didacus *in præcit. lib. practica-*

BIU Cujas

practicarum quæstionum, cap. 6. num. 5. ex l. Imperatores, ff. de tutelis & ratio. distrahen. rejecta contraria opinione Guidonis Papæ, *quæst.* 561. Nevizani *lib. 5. Sylvæ nuptia. num. 32.* & Cravet. *in cons.* 164. Hanc autem summariam cognitionem, vno etiam teste interrogato sumere poterit judex, vt in specie annotavit Ludovic. Molina *in lib. 2. de Hispan. primogen. cap. 16. numer. 40.* post Didac. *in d. cap. 6. in fine*, quem etiam secutus est Decianus *in d. cons. 66. num. 3. lib. 3.* Hic tamen testis esse debet omni exceptione major Zuchardus *in l. vltim. numer. 101. Cod. de edicto divi Adriani tollen.* & Beneintendus *in decis. 62. num. 14.* & rursus intelligitur, nisi aliqua repugnet præsumptio. Iason *in repet. l. admonendi, num. 93. vers. vlt. d. regul. ff. de iureiurand.* Afflict. *in decis. 364. colum. vlt.* & Gratus *in cons. 40. num. 29. lib. 2.* & in specie sic & ego respondi, *in cons. 484. lib. 5.* quod responsum reddidi adversus
33 Decianum *in d. cons. 66.* & † quasi possessio ipsa filiationis satis probata dicitur, cum testes affirmant, hunc reputari & tractari à patre pro filio, ita Bart. *in d. l. si quis à liberis, §. si vel parens,* & in specie Verallus *in decis. 150. & in decis. 329. in 2. parte,* & hæc quidem
34 alimenta & † litis sumptus præstabuntur, vsque quò diffinitivè fuerit pronunciatum: sicuti post alios tradunt Molina *in dict. cap. 16. numer. 39.* Ioann. Baptista Pontanus *in dict. tract. de alimentis, cap. 13. num. 7.* qui subjunxit non esse habendam rationem causæ incidentis, est etiam illud annotandum, quod hæc alimen-
35 ta & litis sumptus, pro † judicis arbitrio taxanda sunt, ita Rebuffus *in dict. tit. de sent. provisio. art. 1. glos. 2. nu. 29. & 30.* Massuerius *in pract. in tit. de possessorio, num. 27.* Boerius *in quæst. 324. ad finem.* Didacus *in d. c. 6. nu. 7. in fin.* & Pontanus *in d. cap. 12. num. 8.* & Ludovic. Molina *in d. c. 16. in fin.* rejecta opinione Massuerij & Boerij existimantium, assignari debere quartam partem fructuum bonorum, de quibus est contentio. Illud quoque omittendum non est, quod in dubium solet revocari, an hæ litis expensæ & alimenta restitui debeant, si is cui assignata fuerunt, in lite succumbat,
36 & † restitui non debere affirmarunt Afflict. *in dec. 152. num. 4.* Massuerius *in practica, in tit. de possessorio, n. 27.* Boerius *in quæst. 324. num. 3.* & hanc quoque probat Molin. *in d. cap. 16. nu. 42. 43.* Quorum sententiam satis probat *l. 1. §. interesse, ff. si mulier ventris nom. in poss.*
37 *mit.* vbi si mulier ventris nomine missa † est in possessionem, & deinde prægnans non reperitur, fructus & alimenta ab ea non repetuntur, nisi per calumniam dixerit se prægnantem, ita quoque dicimus, quod filius agit ex Carbon. edicto, dum est in quasi possessione filiationis, & si in lite ipsa pendente consequi debet alimenta quæ non restituet, & si in lite deinde succumbit, sicuti tradit gl. *in l. vlt. Cod. de Carbon. edicto,* quam in specie sic perpendit Molina *in d. cap. 16. nu. 43.* & eodem argumento vsus est Afflict. *in d. decis. 152. num. 4.* & hæc quidem sententia mihi magis probatur, quam opinio illa contraria eruditiss. Didaci *in d. c. 6. num. 6. vers. quartum ex his est,* qui testatur ita observari consuevisse, non tamen affirmat Didacus hanc esse communem opinionem, sicuti eum dixisse malè refert Molina *in d. c. 16. num. 42.* & cum Didaco sensit Ant. Cordub. *in d. l. si quis à liberis, §. si vel parens, nu. 54. ff. de lib. agnosc.* Horum fundamentum sumptum *ex leg. cum autem, §. cum redhibetur mancipium, ibi, quod tardius hominem ei restituit, ff. de ædil. edict.* solidum non est, nam quod emptor restituat venditori non solum fructus, sed & si quid à venditore consequutus est, ob id quod hominem venditum tardius tradiderit, factum est, quia in redhibitoria speciale est, vt restituantur etiam ea, quæ ob venditoris contumaciam ad emptorem pervenerunt. Et ratio specialitatis est, quia in ea constitutum est, vt omnia in pristinum reponantur, ita declarat Cæpolla *in d. §. cum redhibetur, num. 2. in fin.* Hinc intelligimus esse absolutè veram ejusdem Didaci traditionem, *in d. c. 9. in fin.* cum dixit, quod si judex decerni facit alimenta & litis sumptus filio existenti in quasi possessione filiationis, vel adhibita causæ cognitione, sumpta scilicet informatione, si filius deinde succumbit, ea non restituet.

Quocirca intelligimus necessariam minimè cau-
38 tionem † hujus, cui alimenta & litis sumptus decernuntur, de eis restituendis. Quod si dubitat judex, fraudem vel calumniam subesse, cautionem præstari faciet ea sub formula, qua benè eruditus, & in foro optimè versatus Ludovic. Molin. *in d. c. 16. nu. 43.* concepit his verbis: Quod si in causa iste succubuerit, ea restituat quatenus de jure ad id ipsum adstrictum esse compertum fuerit, & illo in loco *nu. 44.* scribit idem Molin. judicis arbitrio relinqui, an loco illius cautionis, sufficiat juratoria.

Illud etiam est annotandum, quod hæc assignatio
39 alimentorum, † & impensarum, nullum penitus præjudicium facit causæ, & judicio principali, *l. pen. ff. de iis, qui sunt sui vel alien. jur.* Quo adductus sis in specie respondit Decian. *in cons. 66. col. 3. vers. quæ assignatio, lib. 2.*

QVÆSTIO XXXVI.

Præsumptio, quando & quomodo dici possit propriè probatio, diligenter explanatum.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio juris & de jure, vera dicitur esse, & propriè probatio.*
2 *Præsumptio iuris & de iure, est probatio necessaria, cum ipsa natura consentiens, & à lege stabilita, vt pro veritate habeatur.*
3 *Præsumptio iuris dicitur vera & propria probatio.*
4 *Verba in statutis propriè intelligi debent.*
5 *Voluntas testatoris manifesta dicitur illa, quæ coniecturis probatur.*
6 *Frigiditas coniugum ex triennali cohabitatione præsumitur.*
7 *Donationis voluntas apparere dicitur, cum ex coniecturis apparet.*
8 *Præsumptio iuris facit probationem evidentem, claram & manifestam.*
9 *Statuto requirenti probationes satisfactum censetur, cum præsumptionibus & coniecturis est probatum.*
10 *Præsumptiones ex facto hominis desumptæ, non reperiuntur à lege receptæ vel approbatæ, ideo in iudicantis arbitrio collocantur. Declaratur id, nu. 13.*
11 *Probatum illud esse dicitur, quod constat legi ita esse.*
12 *Probatio vera & propria illa est, quæ alterius patrocinio non indiget.*
14 *Præsumptio hominis alio adiuta adminiculo, semiplenam facit probationem.*

QVæro trigesimosextò, an præsumptio dici possit propriè probatio? Est hæc satis controversa apud nostros disceptatio, quemadmodum scribunt Dec. & cæteri *in rubr. extr. de probat.* Quo autem omnis quiescat disputatio, aliquot casus ego ita distinguo, atque constituo.

Primus est casus, cum loquimur de præsumptione juris

1 juris & de jure. Hæc dicitur esse † vera & propriè probatio. Ita sensit Bald. *in c. bonæ, num. 2. de elect.* cum ait, præsumptionem hanc juris & de jure, esse probationem, & relevationem ab onere probandi. Idem paulò apertius docuit Bero. *in rubr. extr. de probat. nu. 52. & nu. 55. vers. quædam verò est juris*, & idem senserunt à fortiori illi qui dixerunt, præsumptionem simplicem, quam juris solum appellamus esse verè & propriè probationem, vt infra dicemus. Et hujus casus ratio est manifesta, quod hæc præsumptio juris & de jure, est † probatio necessaria, quæ vel cum 2 ipsa natura consentit, vel ita à lege est constabilita, vt pro ipsa veritate habeatur, sicuti diximus *suprà quæst. 3.*

Secundus est casus, cùm loquimur de præsumptione juris. Hæc pariter dicitur esse vera, & propria 3 † probatio, ita scriptum reliquit Aret. *in rubr. extr. de probat. numer. 7. vers. de secunda specie*, dum in hanc sententiam perpendit *cap. laudabilem, de frigid. & malef. numer. 8.* cum declarando ea, quæ paulò suprà dixerat *numer. 6.* scribit præsumptionem illam, quam lex ex aliquo hominis facto inducit, esse propriè probationem, idem sensit Abb. *in cap. veniens, il 2. num. 6. de sponsa.* & apertius hanc traditionem probarunt Dec. *in dict. rubr. extr. de probat. numer. 13. vers. hæc vera sunt*, & Bero. *numer. 55. vers. quædam verò est juris*, Quibus accedunt Bald. *in l. 1. num. 18. Cod. de fideicom.* idem *in leg. cives, num. 1. Cod. de appel.* cum ait, præsumptionem non esse apertam veritatem, nisi lex ita statuat, loquitur Bald. de juris præsumptione, & citando *leg. licet Imperat. de legat. 1.* & illi similia, sentit præsumptionem juris esse manifestam veritatem. Idem affirmarunt Ias. *in leg. licet Imperator, num. 13. de leg. 1. in cons. 25. nu. 2. in fin. lib. 1.* Brun. *in tract. de constit. par. 3. in verbo, probatio.* §. 21. & 91. Grat. *cons. 54. num. 52. lib. 1.* Paris. *cons. 80. numer. 5. & consil. 97. numer. 6. lib. 1.* Cravet. *cons. 6. num. 42.* Tiraquel. *l. si unquam, in verbo, donatione, numer. 158. Cod. de revoc. donat.* Ferat. *caut. 5. num. 3. & caut. 16. nu. 6.* & copiosè Rol. à Valle *in tract. de lucro dotis, qu. 75. nu. 22. 23. 24.* & Asinius *in commentariis ad statuta Florentiæ*, §. 19. *cap. 2.* qui ob id scribunt locum habere in statutis, in quibus verba 4 propriè intelligi † debent, vt infra attingemus, & verè hæc sententia jure optimo probatur, nam lex verè & propriè probatum esse existimat, Caium esse Sempronij filium, cum probatum extitit, Caium illum natum esse in domo Sempronij scientibus vicinis, ac melius secuto tractatu. Sicuti egregiè ait Iurisconsul. *in leg. filium ff. de his qui sunt sui, vel alien. juris.* Qua de re scripsi *lib. 2. de arbitrariis judicum, & c. casu 89.* Non dissimili ratione credidit Iulianus *in leg. quidam testamento, ff. de vulga. & pup. substit.* evidentem voluntatem testatoris, præponentis conjunctum substituto, cum constat præsumptione illa & conjectura. De qua quidem specie dicemus *infr. lib. 4.* Ita etiam Vlpianus *in leg. licet Imperator. de leg. 1.* censuit, evidentem esse probationem quod legata repetita censeantur à substituto, quando id conjecturis constat, quemadmodum 5 uberius disseremus *infrà lib. 4.* Et Papinianus *in leg. cum proponebatur, de lega. 2.* scripsit, manifestam esse illam † testatoris voluntatem, quæ conjecturis probatur. Hinc etiam Caius *in leg. si quis locuples, in fin. ff. de manumiss. testam.* existimavit, apertissimè constare de manumittentis voluntate, quod in fraudem creditorum non manumittat, cum conjecturis, ac præsumptionibus id probatur, sicuti dicemus de illius loci interpretatione *lib. 4. præsumpt.* Ita etiam egregiè & apertius probat *l. 3. Cod. de apoch. public. lib. 10.* quo loci, si probatio requiritur, illi satisfit per præsumptionem solutionis trium præteritorum annorum. Qua de re dicemus *infrà lib. 5. de præsumpt.* Hæc sententia jure pontificio etiam probatur *ex cap. laudabilem, juncto cap. 1. de frigidis & malefic.* Requirit hoc caput 1. verum judicium, hoc est, veram proba- 6 tionem ad probandum frigiditatem † conjugum, vt matrimonium separetur: & tamen huic vero judicio est satisfactum per præsumptionem, ex triennali cohabitatione, *dict. cap. laudabilem.* Ita etiam hanc sententiam probat *cap. ad nostram, de empt. & vendit.* quo loci ait Innocentius III. illud patere, quod præsumptionibus demonstratur, vt gl. ibi *in verbo. patet*, exponit ita pariter *in cap. 2. §. 1. de cognat. Spiritua. lib. 6.* dicitur, evidenter aliquid ex lege, & dispositione colligi, quod conjecturis colligitur. Ita vehementer de donato- 7 ris † voluntate apparere creditur, cum ex conjecturis apparet, *c. cum dilecti, de donat.* de qua dicemus *infrà lib. 3. præsumpt.* 45. Accedit quod cum hæc juris præsumptio sit à lege approbata, ac recepta, est lex ipsa, quæ probare dicitur. Et ideo non amplius potest, aut debet connumerari inter probationes artificiales, inter quas aliæ conjecturæ, & præsumptiones solent recenseri, sed inter probationes inartificiales: sicuti leges connumerantur ab Aristotele, & aliis pluribus: quorum memini *suprà quæstio. 1.* Et propterea rectè interpretes nostri vno ore scribunt, præsump- 8 tionem juris † facere probationem evidentem, claram & manifestam. Ita multos recensent Iason *in leg. licet Imperator. numer. 13. de leg. 1.* Didacus *lib. 2. variar. resolut. cap. 6. numer. 1.* & Asinius *in præcitato cap. 2. in fine.* His constat (vt etiam vno verbo suprà admonui) rectè sensisse relatos interpretes, censeri satisfactum statuto † requirenti probationes, cum præ- 9 sumptionibus & conjecturis est probatum, ex quo sunt hæ verè & propriè probationes. Et idem in specie sensit Rom. *in l. 1. numer. 7. Cod. de testam. mil.* Quamobrem errarunt ab hac sententia dissentientes, sicuti Iason *in §. præiudiciales, num. 71. Instit. de actio.* Curt. Sen. *cons. 79.* Domina Franceschina, *cap. 6. vers. Confirmatur præcedens.* Alex. *in l. licet Imp. n. 7. de leg. 1.* & Ruin. *cons. 151. nu. 3. lib. 5.* Hi malè scripserunt, statutum requirens probationes, non habere locum in præsumptionibus juris. Non enim horum interpretum opinatio, vel jure, vel ratione probatur. Ita quoque malè sensit Ruin. *in cons. 13. nu. 12. lib. 2.* formam datam à statuto, non posse hac præsumptione impleri.

Tertius est casus cum loquimur de præsumptioni- 10 bus quæ ex facto hominis sumuntur, quæ quidem non reperiuntur à lege receptæ & approbatæ. Et quæ conjecturæ & præsumptiones in judicis arbitrio positæ sunt, sicuti docuit Beroius *in rubr. extr. de probat. num. 42. vers. tertio modo. & n. 55. ver. ultimò quædam.* Et ante eum idem docuit Bald. *in rub. C. de probat. ad finem*, & Rollandus à Valle *in tract. de lucro dotis, qu. 75. n. 21.* ac Asinius *in commentariis ad statuta Florentiæ*, §. 19. *c. 2. nu. 5.* & scripsi *suprà quæst. 4. & lib. 2. de arbitrariis judicum & c. casu 112.* Hæc itaque præsumptio non est vera & propria probatio, ita apertè scribunt Rom. *in l. 1. n. 7. C. de testam. mil.* Beroius, Rola. & Asinius, & verè idem scripsit Bald. *in c. bonæ, nu. 2. de elect.* cum dixit præsumptionem hanc non esse probationem, nec ab onere probandi relevare, idē Bald. *in l. cives in prin. C. de appel.* dū loquitur de conjectura. Curt. Sen. *cons. 79. col. 7. in fin.* Et idem senserunt Aretin. *in rubr. extr. de probat. n. 9. vers. de tertia specie*, & ibi Dec. *n. 13.* Idem scripsit Asinius Florētinus *in commentariis ad statuta Flor.* §. 19. *c. 2.* Arq; ita interpretor Barb. *in cons. 29. col. 3. lib. 1.* cum respondit, probationē quæ præsumptionibus fit, non esse propriè probationem. Eam hujus sen-

tentiæ

BIU Cujas

11 tentiæ rationem existimo, quòd † probatum illud esse dicitur, quod constat legi ita esse, id quod non contingit in hac præsumptione, cui lex non acquiescit. Quocirca rectè Bald. *in c.1.§.sacramentum, num.10. de consuet. recti feudi*, docuit probationem illam dici veram
12 † & propriam, quæ alterius patrocinio non indiget, Cum itaque hæc præsumptio hominis, egeat alterius patrocinio nempe legis, dicendum est non esse propriè probationem. Cujus contrarium est in juris præsumptione, quæ (vt diximus) cum sit à lege recepta, proprium probationis nomen meretur.

Hunc casum tamen declarat Beroius *in dict. rubr. extr. de probat. nu.42. vers. hanc tamen*, procedere so-
13 lum in præsumptione hominis † tenui atque minori. Quæ quidem minor præsumptio à Bald. *in rubr. C. de probat. num.4.* appellatur inclinatio animi viri boni, ad eligendum alterum extremorum, ex intellectu proveniens conjectura nobili. Et de qua diximus *suprà qu. 4.* Secus est (inquit Beroius) in præsumptione hominis vehementi & majori. Quæ quidem ab eodem Baldo præcitato in loco appellatur, applicatio animi boni viri ad valdè verisimile. Nam & hæc secundum Beroium est propriè probatio: quam & in causis capitalibus existimat sufficere, *ex l. vlt. C. de probat.* Et in hunc sensum intelligit Beroius *l. licet Imperator, de leg. 1.* Et ante Beroium ita etiam intellexit idem Bald. *in additionibus ad Spec. in tit. de præsump. §. species, in verbo, an præsumatur, vers. præsumpt. est talis.* Ego dubiam esse opinor hanc Baldi & Beroij traditionem. Quandoquidem probatio verè dici non potest, cum lex eam non approbaverit. Et si est in judicis arbitrio posita, dici non potest verè probatio: cum eam judex possit rejicere, vt dicemus infr. quod alias facere non posset. Nec Baldi & Beroij assertionem probat *l. licet Imperat. de leg. 1.* cum de juris præsumptione loquatur. Nec etiam *leg. vlt. Cod. de probat.* quæ non exprimit quæ conjecturæ illæ sint, quibus de crimine convinci aliquis potest. Credo tamen hanc ipsam homi-
14 nis † præsumptionem, si alio adjuvetur adminiculo semiplenam probationem facere. Ita Spec. *in tit. de præsumptio. §. species, num.2.* quem ita in specie secutus est Ioann. de Grassis *in tract. de jurisdictione, in verbo, Tertiadecima semiplena.* Et apertius hoc idem docuit Bald. *in annotat. ad Specul. in d. tit. de præsumpt. in fin. in verbo, præsumptio est.* Qua ex doctrina confirmatur id quod dixi *quæst. 30. in fine*, nempe præsumptionem hominis efficacem ita rejicere onus probandi in adversarium, vt rejicit præsumptio juris.

Illud etiam est annotandum, quod quando agitur de præjudicio tertij, sola præsumptio non sufficit, gl. *in c. sicut, de sent. excom.* Bart. *in c. cum in jure peritus, de offic. de leg.* Afflict. *in decis. 145. nu.6.*

QVÆSTIO XXXVII.

Præsumptio an dicatur vera & propria probatio quando probatio requiritur in vim conditionis, diligens admodum, & accurata explanatio.

SVMMARIA.

1 *Probatione in vim conditionis requisita, præsumptio secundum sententiam communem non sufficit.*
2 *Præsumptio juris & de jure, dicitur vera, & eo casu sufficit.*
3 *Præsumptio hominis propriè non dicitur probatio, cum probatio conditionaliter requiritur.*
4 *Dictum Doctoris intelligitur secundùm jura ab eo allegata.*
5 *Præsumptio juris tantùm, an dicatur probatio, cum in vim conditionis probatio requiritur, vbi aliquot casus distinguuntur, nu.6.14.16. & 20.*
7 *Probatio filiationis solum conjecturis fieri solet.*
8 *Testator disponens, & conditionem adjiciens, præsumitur voluntatem suam juri communi conformem esse voluisse.*
9 *Præsumptionem juris pro vera probatione jus commune habet, etiam in dispositione conditionali.*
10 *Disponens non præsumitur disponere de impossibili.*
11 *Testibus & similibus probationibus multa sunt quæ nequeunt probari.*
12 *Disponens non præsumitur restringere dispositionem suam ad eum casum, quo redderetur inutilis.*
13 *Verba testatoris, statuti, & alterius disponentis, recipiunt interpretationem à subjecta materia, etiam circa proprium significatum.*
15 *Probationes non extare de facto, vel non extare ex rei natura, quo ad effectum, paria sunt.*
17 *Verba in potentiori significatu accipi debent.*
18 *Probationis appellatione, in dubio de plena intelligitur.*
19 *Testator legans vt detegatur homicida, indicat animum vindictæ cupidum.*
21 *Transitus facilior est, in habentibus symbolum.*
22 *Statutum interpretationem ab alio statuto recipit facilius, quàm à jure communi.*
23 *Princeps est ipsa lex viva.*
24 *Verba obscura interpretationem recipiunt à conditione personæ loquentis.*
25 *Rex faciens mentionem juris, de jure Regio, non alio intelligitur.*

QVæro trigesimoseptimò, an præsumptio dicatur vera probatio, cum probatio in vim conditionis requiritur? Hæc disputatio est egregia, sed non parum difficilis & perplexa. Et quo reddatur clarior aliquot hujus rei exempla recensebo, tam in dispositione testatoris, quàm statuti, & rescripti. Exemplum primum in dispositione testatoris est ex Baldo *in l. id quod pauperib. nu.24. C. de Episc. & cler.* si testator ita disponit, mando solvi omnibus meis creditoribus si probabunt, debere recipere. Ecce, quod hic probatio in vim conditionis, ob illam dictionem, si, requiritur. Exemplum secundum in dispositione statuti est, si statuto sit cautum, quod incolæ loci, in quo mercatoribus à latronibus merces sunt surreptæ, satisfaciant ipsis mercatoribus, si probatum ab eis fuerit perpessum furtum. Quo sanè simili exemplo vsus est Bald. *in cap.1.§.conventiculas, num.8. de pace juram. firman. in vsibus feudorum.* Exemplum tertium in rescripto est, si Princeps ita rescribit, si constiterit, sive si probatum fuerit, Caium esse natum de legitimo matrimonio, ei de præbenda provideas. Quod sanè exemplum desumptum est *ex c. Michael. de filiis presbyter.* & ex Baldo *in l. in bonæ fidei, num.8. C. de reb. cred. & iureiurando.* Quartum adferri potest exemplum in probatione minoris ætatis, si conditionaliter probari requiritur, vt tradit in specie Sapia *in l. de ætate, nu.25. ff. de minorib. 25. annor.* Hac itaque in re recepta magis
1 est sententia † præsumptionem non sufficere: cum hoc in casu præsumptio non habeatur pro vera & propria probatione. Ita communem sententiam esse asserunt Felin. *in rubr. extr. de probat. num.6.* & ibi idem Deci. *col.17. num.13. vers. retenta prædicta conclusione, & nu.* 14. qui hujus opinionis recenset Bart. Baldum, & alios nonnullos, quibus accedunt Roma. *in rubr. ff. de recept. arbitr. col.7.* Alexan. *in l. licet Imperator, nu.7. de legat.1. & in l.1. num.6. C. de testam. milit.* Ruinus *cons. 68. num.18. lib.1.*

Cæterùm

BIU Cujas

Cæterùm ab hac opinione dissentiunt Felin. Decius & Beroius *in d. rubr. extr. de probat.* qui quibusdam rationibus, & argumentis vtuntur. Ego verò in aliquibus eorum traditiones secutus, ita tres casus distinguo atque constituo.

Primus est casus, cum præsumptio est juris, & de
2 jure. Hoc casu dubium non est, † quin hæc præsumptio sit vera propriaque probatio, id quod ex dictis superiore quæstione planum fit. Et hoc comprobatur à fortiori ex his, quæ dicemus infrà de sola iuris præsumptione, quam in specie hac demonstrabimus esse verè & propriè probationem. Hoc itaque in casu procedere potest sine controversia opinio Decii, & aliorum, qui adversus cæteros existimarunt, præsumptionem, etiam quando conditionaliter probatio requiritur, esse propriè probationem. Et hoc admittit in specie Beroius *in d. rubr. extr. de probat. num. 46.* & apertius *num. 52.*

Secundus est casus, quando præsumptio est hominis tantummodò. Hic casus habet quoque parum dubitationis. Nam sine dubio hæc non dicitur propriè
3 probatio, cum † probatio conditionaliter requiritur, si enim hæc præsumptio non est propriè probatio, quando simpliciter probationis fit mentio, vt dixi superiore quæstione, multò minùs dicendum est, hoc in casu esse propriè probationem. Et in specie hanc sententiam probavit Baldus *in leg. filium, in 2. lectura, in fin. ff. de his, qui sunt sui vel alieni iuris.* Nec repugnat quod scribit Aretin. *in rubr. extr. de probationibus, num. 9. versic. de tertia specie*, cum ait, contrarium, & melius scripsisse eundem Baldum *in leg. id quod pauperibus, quæst. 11. num. 24. Cod. de Episcop. & cleric.* Non inquam hoc repugnat, cum Baldus eo loci de præsumptione juris, non autem hominis loquatur. Est
4 enim vulgatum illud, quod dictum Doctoris † intelligitur secundùm iura ab eo allegata, vt ait Bartol. *in l. non solum, §. liberationis, num. 10. ff. de liberat. leg.* & alii alibi sæpè.

Tertius est casus, quando præsumptio est iuris tantum. Hic casus is est, qui dubitationem habet. Et verè magis recepta Doctorum sententia est, quòd hæc
5 præsumptio † non fit in specie hac, vera & propria probatio. Cæterùm à recepta opinione in specie dissentit Bald. *in d. l. id quod pauperibus, n. 24. C. de episco. & cleric.* vt suprà eum declaravi, & clarius Decius *in rubric. extr. de probatio. col. 17. nu. 13. versic. retenta tamen*, & idem *in l. qui accusare, in fine, C. de edendo*, is tamen duos casus visus est subdistinguere. Ego alios ita constituo atque declaro. Primus est casus, quando
6 loquimur in dispositione hominis † nempè testatoris, vel similis, & actus probandus probari non potest sui natura, nisi coniecturis, vt est in eo exemplo. Si testator legat Caio, si probaverit se filium Sempronii.
7 Hæc filiationis probatio † solum coniecturis fieri potest, *leg. filium, ff. de his qui sunt sui vel alien. iuris.* Hoc itaque casu (ait Decius, & ante eum Baldus) præsumptio iuris, est vera & propria probatio. Ea ratione
8 prima vsus est Decius, † quòd testator disponens & conditionem adiiciens, præsumitur voluisse suam voluntatem esse debere iuri communi conformem, *l. hæredes mei, §. cum ita*, vbi copiosè Ripa *num. 75. ff. ad S. C. Trebel.* Atqui ius commune, habet præsumptio-
9 nem iuris pro † vera probatione, etiam in dispositione conditionali. Ergo in hac etiam conditionali dispositione testatoris, vel statuti, vel principis, hæc præsumptio continetur sub nomine veræ & propriæ probationis. Illa minor propositio multiplici iure fulcitur, nempè *text. l. 1. C. quorum bonor.* iuxtà communem sensum, apertius *text. c. Michael, de filiis presby. ibi si tibi constituerit, Martinum esse filium Antonii.* Requiritur ibi probatio conditionaliter: & tamen sufficit probare præsumptivè. Nam si præsumptiva probatio non sufficeret, inutilis esset illa concessio, ob probationis impossibilitatem, vel saltem summam difficultatem, *iuxta l. Lucius, ff. de cond. & demonstr.* iuxta communem sensum, qua tamen de re dicimus suo loco. Ita pariter declaratur *text. in cap. ex tua eod. tit. de filiis presbytero.* Ita etiam probat *c. cum in diœcesi, de vsuris, in illis verbis, si tibi constiterit.* Requirit ille canon probationem conditionalem: cui quidem (vt ipsemet Pontifex ait) satisfit in argumentis.

Secundò ea ratione & argumento probatur asser-
10 tio hæc, quòd † disponens non præsumitur disponere de impossibili, *cap. à nobis*, vbi Abbas *de senten. excom.* & Bald. *in leg. vlt. §. in computatione, in fin. Cod. de iure deliber.* Atqui, si dispositio conditionalis reiiceret iuris præsumptionem, & aliam magis concludentem probationem vt per testes, & similes requireret, impossi-
11 bilis redderetur, cum multa sint quæ testibus † & similibus probationibus probari non possunt, sicuti filiatio, adulterium, & plura alia, de quibus suo loco, ergo satis est, quòd adsit iuris præsumptio.

Tertiò accedit secundùm Decium ratio illa, quod
12 disponens † non præsumitur restringere suam dispositionem ad eum casum, quo dispositio reddi potest inutilis, *l. 3. ff. de testam. mil.* cum illi similibus. Atqui si de hac probatione ex legis præsumptione non intelligeretur dispositio hæc, inutilis redderetur ob summam difficultatem probandi, alia magis concludenti probatione. Ergo de hac satis intelligi potest.

Quartò ita hanc sententiam confirmo.

13 Verba testatoris, † statuti, & alterius disponentis recipiunt interpretationem à subiecta materia, etiam circa proprium significatum, *leg. hæredibus, §. vlt. ff. ad S. C. Trebel. & leg. quib. dieb. §. dominus, ff. de cond. & demonstr.* & ibi Soc. *num. 4.* Atqui subiecta materia hic significat præsumptionem iuris esse veram & propriam probationem, cum aliter probari non possit, vt iam diximus. Ergo de ea hæc dispositio intelligi debet. Nec huic sententiæ obstat *l. Lucius, ff. de cond. & demonstr.* quia respondetur, vt eam declaravi *lib. 2. de arbitrar. iudicum, & c. casu 89. nu. 10.*

Secundus est casus huius tertii casus, quando in
14 dispositione hominis aliæ † probationes haberi possunt, quàm præsumptivæ, ex ipsius rei natura, sed ex facto impediuntur, & testator, qui scivit non posse probari concludentibus probationibus ita cavit: lego centum Caio, si ab eo probabitur, Sempronium occidisse patrem meum. Evenit modò, quod directò testibus probari hoc non potest: & id scivit testator, sed hoc demonstrari potest validis coniecturis à lege receptis. Ego crederem hoc in casu factum esse locum conditioni. Nam ex quo scivit non extare probationes, sed coniecturas & præsumptiones tantum, de eis intellexit. Et adfertur ratio, quam & superiore casu commemoravi, quod alias inutiliter dispositisset, quod dicendum non est. Præterea cum lex illum habeat, pro homicida, credendum est etiam testatorem habere voluisse, ex quo suam voluntatem legi conformem esse voluit: sicuti iam suprà diximus. Accedit quod paria
15 sunt, † quoad effectum, probationes non extare de facto, vt quando testes non adfuerunt, & non extare ex natura rei. At cum non extant ex natura rei, sufficit probatio ex præsumptionibus, vt iam diximus, ergo idem est dicendum in casu nostro.

Tertius est casus huius tertii principalis casus,
16 quando versamur in dispositione hominis, † & is disponens scivit vtroque modo posse probari. Hoc

BIU Cujas

casu crederem, testatorem intellexisse de aliis probationibus, quàm ex præsumptionibus. Ea est prima ra-
17 tio, quòd † verba in potentiori significatu debent intelligi, *l.1.§.qui in perpetuum.ff.si ager vectigal.vel emphyt. peta.* Et propterea Bald. *in leg. peremptorias, col. vlt.C.sent.rescindi non posse*, & cum eo Iason *in repet.l. admonendi, num.* 233. *vers. imò fortius, ff. de iureiur.*
18 scripserunt, in dubio appellatione † probationis, intelligi de plena. Accedit & altera ratio, quæ ad hunc
19 casum singularis est, quòd testator dum legat † vt detegatur homicida, significat animum vindictæ contra ipsum homicidam, quem vt talem graviter puniri exoptat: & ideo sensit de probationibus non præsumptivis. Nam ob præsumptivas probationes, is homicida graviter puniri non posset, vt scribunt omnes *in c. afferte, de præsumpt.* & vberiùs dicemus *infrà qu.* 88. Et hoc in casu rectè procedit opinio Decii, loco jam citato, asserentis, dispositionem hominis intelligi debere de probationibus his, quæ extant ex natura rei. Cæteris verò in casibus jam relatis malè ille docuit.

Quartus est casus huius tertii casus principalis,
20 quando † in dispositione legis municipalis, vel principis rescripto, & illis similibus probatio conditionaliter requiritur. Hoc in casu, satis intelligitur de probatione ex hac juris præsumptione. Ita sensit in specie & rectè Beroius *in dict.rub.extra de probatio.num.* 46. *vers. quinimò*, &c. dum ita interpretatur, *c.non solum, de regul.iur.in 6.* & deinde, *num.* 47. subiungit ra-
21 tionem: Quod scilicet in habentibus † Symbolum facilior sit transitus, *l.in rem.§. item quæcunque, ff. de rei vend.c.quod in dubiis*, vbi glossa, *de consecra.eccles. vel alta.* Huc spectat quod respondit Anchar. *in cons.*
22 422. *ad finem*, quod statutum faciliùs † interpretationem recipit ab alio statuto quàm à jure communi, cùm in habentibus Symbolum facilior sit transitus. Et Ancharanum secuti sunt Decius *in l. 1. num. 20. C. de secund.nupt.* Gozad. *cons.61.num.20.* & Ripa *in leg. centurio. nu.31.ff.de vulg.& pupil.substit.* cæteros sciens prætereo. Ita ergo in casu nostro dicendum est legem
23 ipsam municipalem, vel principem † qui est ipsa lex viva voluisse intelligere de juris præsumptione, quæ ipsi legi, probatio est. Adferri melior ratio potest
24 quod scilicet verba obscura † interpretationem recipiunt à conditione personæ loquentis, *l.si miles, ff. de testam.milit.* & ob id scribit Bald. *in c.cùm venissent, de*
25 *eo qui mitt. in possess.* quod si Rex mentionem † faciat juris, intelligitur de jure regio, non autem de alio. Et Baldum est secutus Decius *in l.& militibus, num.4.C. de milit. testa.* Cùm ergo statutum vel princeps mentionem probationis facit, intelligi debet probatio *juxta l.dispositionem*, quæ in præsumptione ab ea approbata verificatur: quam quidem sententiam veram esse intelligo, nisi lex illa municipalis alias rejiciat probationes præsumptivas. Exemplum sit, statutum approbat dotem confessatam constante matrimonio, atque ita rejicere dicitur eam præsumptionem fraudis, quæ solet considerari à Doctoribus *in l. 1. ff. solut. matrim.* deinde subiungit statutum, nisi probatum sit eam confessionem esse fictam & simulatam. Hoc casu, dum statutum requirit hanc probationem, de vera & concludenti intelligitur. Est aperta ratio, quia alias contineret pugnantia, quod dicendum non est. Ita aliquando interrogatus respondi, & declaravi statutum Mutinæ, de dote confessata, *rubr.136.* Ex prædictis declaratur traditio illorum, qui scripserunt, præsumptionem censeri veram probationem, quando probatio requiritur pro forma, vt tradit Aret. *in consil. 51. colum.1.* Alex. *in cons.80.num.2.lib.2.* Iason *in leg.non hoc, n.15.C. unde leg.* & Ripa *in c.cùm Ecclesia Sutrina, nu.23. vers.3.ampliari, de causa poss. ff.& propr.*

QVÆSTIO XXXVIII.

Præsumptio, an dicatur verè & propriè probatio, quando fit mentio probationis, cum aliquo adiuncto.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio juris & de jure vera est probatio, si probationis mentio fiat cum adiuncto aliquo vel qualitate. Secus est in præsumptione hominis, nu.2. Et quid sit de præsumptione juris, nu.3.*
4 *Præsumptio juris quando dicatur legitima & evidens probatio. & n.6.7. & 12.*
5 *Legitimum dicitur illud quod à lege receptum est.*
8 *Præsumptionem contra se ex confessione sua dictam qui habet validiores probationes ad diluendam illam afferre debet.*
9 *Probationes evidentissimæ adferri debent ab eo, qui facto judicis impeditum se asserit, quo minus appellationem à se interpositam persequeretur.*
10 *Delicta vel testibus, vel documentis, aut indiciis indubitatis probantur.*
11 *Delinquere nemo præsumitur.*
13 *Coniecturæ quænam faciant rem evidentissimam.*

QVæro trigesimooctavò, an præsumptio dicatur verè & propriè probatio, cùm fit mentio probationis cum aliquo adiuncto, aliquáve qualitate, vt putà quando requiritur legitima probatio, evidens, vel aperta probatio? Ego adhuc tres casus ita distinguo.

Primus est casus, cùm de præsumptione juris & de
1 jure loquimur. Hoc casu præsumptio ista † dicitur vera & legitima probatio. Ita probat *c. is qui fidem de sponsa.* Et hac in re nemo ambigit.

Secundus est casus, cùm loquimur de præsumptio-
2 ne hominis. Hæc non dicitur † probatio legitima, nec evidens cùm eam lex non approbaverit. Exspectat enim futurum judicium judicis: qui quidem judex ita rejicere, quemadmodum approbare posset. Et probatur à fortiori ex traditis *suprà quæst. 26. in fin.* cum diximus, hanc præsumptionem non retinere nomen simplicis probationis. Et in specie præsumptionem hominis non esse evidentem probationem respondit Riminald. *in cons.223.num.52. & 55.lib.2.* ex sententia Bald. *in l.sive possideris, nu.7.C. de probat.io.* & Felin. *in c.quanto, nu.12. de præsumptionibus.*

Tertius est principalis casus, cum agimus de præsumptione juris tantùm. Hoc in casu est dubitatio non mediocris. Multi enim in ea sunt opinione, quòd
3 hæc non † dicatur nec evidens, nec legitima probatio. Alii etiam non pauci dissentiunt. Nos in aliquibus consuevimus sequi distinctionem Decii, *in rubr. extra. de probatio. col.pen. vers. pro declaratione*, & ob id ita hos casus distinguimus.

Primus est casus, quando ex natura rei aliæ probationes, quàm hæ ex præsumptionibus haberi non possunt.
4 Hoc in casu juris præsumptio legitima † evidens probatio dicitur, sicuti in probanda filiatione evidens & legitima probatio est illa, quæ à coniecturis & præsumptionibus à lege probatis ducitur, *juxta leg.finium, ff. de his qui sunt sui, vel alieni juris.* Id quod ex aliquorum interpretatione probat *leg.penult. §. penult. ff. de probat.* Cùm ait locum fore veritati

in

in probatione filiationis. Si itaque veritas esse dicitur, quæ nascitur à probatione filiationis, quæ coniecturis solùm contingit probari, sequitur dicendum legitimam hanc & evidentem probationem appellari posse. Ita etiam probat *l. 1. l. debebit, ff. de liber. agnoscend. & in capitulo consuetudo, de probatio.* Est ratio, quam & superiore quæstione retuli, quòd à lege sit recepta & approbata. Et legitimum illud esse dicitur
5 † quod à lege receptum est *l. legitima, ff. de pactis*, & eo loci scribentes. Et in specie hanc esse probationem legitimam asseruit (vt dixi) Decius loco jam citato, & Beroius *in d. c. consuetudo, nu. 18. de probatio.* Et hoc in casu malè scripserunt ii, qui dixerunt hanc præsumptionem non esse legitimam probationem.

Secundus est casus huius tertii casus principalis, cùm aliæ probationes ex natura rei haberi possunt: & nulla alia repugnat præsumptio legis. Exemplum adfert Decius, si cavetur statuto quidem in causa mutui procedatur summariè, adhibitis legitimis probationibus. Hoc in casu (ait Decius) legitimæ probationes, intelliguntur secundùm subiectam materiam, & secundùm jus commune: Sicuti & plena probatio, vt scribit Bartol. *in extravag. ad reprimendum, in verbo summariè, num. 8. 9.* secundùm subiectam materiam sumitur. Et hoc in casu possunt intelligi illa jura,
6 quæ affirmant † juris præsumptionem esse evidentem probationem, vt *text. l. licet Imperator. de leg. 1. text. l. quidam testamento, ff. de vulga. & pupil. subst.* & illi similia retuli *suprà quæst. 26. in secundo casu.* Et hoc in casu interpretari potest *c. pervenit, de fide iussor.* cùm requirit, legitimas probationes in illa facti specie, fieri oportere, legitima erit probatio, quæ ex his præsumptionibus orietur.

Tertius est casus, quando ex natura rei aliæ probationes haberi possunt: & juris præsumptio, altera vel ob personæ conditionem vel ob actum repugnat.
7 Hoc in casu † juris præsumptio sola non dicitur vera, evidens, & legitima probatio. Ita possumus intelligere multa jura, quæ evidentissimas, claras, & legitimas probationes requirunt. Ita loquitur *l. cùm indebito, §. vlt. ff. de probat.* Nam ibi evidentissimæ probationes requiruntur ob negotii qualitatem, siquidem is, qui
8 contra se † præsumptionem ex sua confessione ductam habet vt eam diluat, necesse habet validiores adferre probationes. Et cùm inter validiores non sit eo in casu, sola juris præsumptio, mirum non sit, si ipsa juris præsumptio evidentissima probatio non dicitur. Ita etiam declaratur *leg. vltim. §. illud. Cod. de temp. appella.* dum Iustin. requirit, evidentissimas probatio-
9 nes † adferri debere ab eo, qui asserit, se judicis facto fuisse impeditum, quin appellationem à se interpositam prosequeretur. Ea enim ratione evidentissimæ probationes requiruntur, quòd præsumptio juris, quæ est pro ipso judice, *juxta l. 2. Cod. de officio civilium judicum*, afficit ipsum appellantem duriori onere probationis. Et ideo eo in casu, non sufficit altera juris præsumptio: & consequenter præsumptio juris sola non est evidens probatio. Et hac ratione scribit Decius *in c. ex ratione, n. 14. de appel. in casu d. §. illud*, non etiam sufficere juramentum, ita etiam declaratur *leg. vlt. Cod. de probatio.* Cùm ait, perpetrata delicta
10 † probari vel testibus, vel documentis, vel indubitatis
11 indiciis. Eo casu non sufficit sola juris præsumptio: cùm alia repugnet, nempè quòd nemo † delinquere præsumatur, *l. merito. ff. pro socio.* Ita etiam intelligitur *c. consultationi, de sponsa.* Eo enim loci legitimæ probationes ex testibus requiruntur, nec sufficiunt juris præsumptiones, ex quo jam aderat contraria præsumptio, ducta ab assertione mulieris dicentis, se non consensisse. Ita etiam loquitur *c. 3. de hæret. in 6.* Verè enim ibi repugnat præsumptio juris, & ideo dum legitima probatio requiritur, non potest dici legitima illa, quæ ex altera sola juris præsumptione descendit. Ita pariter declaratur *glos. in l. vlt. in princ. ff. quod metus caus.* Cùm ait, eo in casu requiri probationes apertas imo & apertiores. Id enim contingit ob repugnantem præsumptionem juris: sicuti manifestè ex illo responso colligitur.

Quartus casus huius tertii casus principalis, potest
12 considerari, quando † legitima, vel evidens probatio requiritur, inspecta conditione personæ. Exemplum adfert Decius *in d. rubr. extra de probat. col. pen. versi. tertius casus.* Si statutum disponit, quod adversus scholares solum admittantur apertæ & legitimæ probationes. Hoc in casu sola juris præsumptio, dici non potest evidens & legitima probatio. Ita Decius & rectè *loco præallegato.* Nam statutum favere voluit ipsi personæ. Cui quidem nil speciale esset concessum, si locus esset præsumptionibus & coniecturis, vt adversus cæteras personas. Vt ei igitur quid plus quàm cæteris tributum censeatur, dicendum est, præsumptionem juris non sufficere.

Ex prædictis diffinitur illud de quo contendunt Ias. & Zasius *in l. si pluribus, de lega. 1.* Cùm disputant, an coniecturæ faciant rem evidentissimam. Est enim
13 dicendum, † quod aut coniectura est juris & de jure, vel etiam juris tantùm: Et tunc evidentissima est probatio. Aut est coniectura generis, & tunc non. Ex prædictis potest declarari statutum Bononiæ *lib. 4. de restitutione dotis, §. propterea*, dum statuit quòd præsumatur mulierem consensisse marito, vt perciperet fructus paraphernalium, nisi contraria voluntas legitimè probaretur. Gratus *in cons. 54. num. 53. lib. 1.* declarando hoc statutum respondit reiici præsumptiones & conjecturas. Monterentius in annotationibus ad prædictum statutum scribit, sufficere præsumptionem juris, si aliqua alia coniectura concurrit. Ex quo agitur de his, quæ in domo geruntur, & de quibus haberi non possunt probationes, ita de facili existimo rectiùs sensisse Gratum, cùm in casu dicti statuti præsumptio juris stet pro ipsa muliere, quòd non consenserit: sicuti declarabimus *infrà lib. 3. in præsumpt. 9. nu. 10.* vbi explicabimus, quando maritus præsumatur sublucratus fructus paraphernalium. Cùm itaque præsumptio stet pro ipsa muliere, & statutum requirat legitimam probationem contra eam, dicendum est debere intelligi de vera & propria probatione, alioquin supervacanea esset dispositio statuti: quia posset semper mulier dicere se probare suam intentionem præsumptione juris, quæ pro se extat.

QVÆSTIO XXXIX.

Præsumptio vel vera probatio an illa esse dicatur, quæ ex diversis speciebus probationum, seu ex multis præsumptionibus oritur, copiosè explicatur.

SVMMARIA.

1 *Probatio ex diversis speciebus probationum resultans, præsumpta dicitur. Vide tamen ibi, nu. 18.*

2 *Probatio composita ex duabus speciebus perfectis ac per se stantibus, propriè dicitur probatio.*

3 *Probatio composita ex duabus speciebus imperfectis eiusdem tamen generis, formæ, & substantiæ, probatio propriè dicitur.*

BIU Cujas

4 *Imperfecta duo eiusdem generis, efficiunt vnum perfectum in individuis & substantialibus.*
5 *Probatio propria dicitur etiam illa, quæ composita est ex vna specie probationis perfecta ac plena, & alia imperfecta ac semiplena.*
6 *Vincula duo non censentur, quando vnum eorum est vitiosum, & nullius momenti.*
7 *Probatio præsumptiva tunc constituitur, cùm duæ species probationis imperfectæ diversi generis simul iunguntur.*
8 *Res naturales non constituuntur ex argumentis.*
9 *Totum ex pluribus cohærentibus quæ partes sunt, constituitur.*
10 *Separata & non cohærentia non constituunt vnum totum.*
11 *Præsumptio ex pluribus differentibus argumentis, ad eundem finem tendentibus constituitur.*
12 *Causatum sequitur naturam suæ causæ, id tamen quandoque fallit, nu.13.*
14 *Testes duo simul iuncti, verè & perfectè probant.*
15 *Dominium verum & proprium, causatur à traditione ficta & impropria.*
16 *Possessio vera & propria transfertur per clausulam constituti. Idem est in actu quo defertur hæreditas, numero 17.*
19 *Proprium dicitur quod sub definitione continetur.*
20 *Probatio est actus rei dubiæ faciens fidem.*
21 *Species propriè continetur sub suo genere.*
22 *Probatio plena dicitur, quæ ex duabus semiplenis conficitur.*

QVæro trigesimononò, an præsumpta, vel vera probatio esse dicatur illa, quæ ex diversis speciebus probationum, seu ex multis præsumptionibus
1 resultat? Et † præsumptam esse docuit Baldus *in rubr. extra de præsumpt. num. 3. in fin. in cap. 1. §. cùm autem, num. 8. de controversiis investitu.* quem secuti sunt Felin. & cæteri *in rubric. extra de probatio.* Verum eo loci Beroius *num. 16. & num. 17.* quò hanc iuris quæstionem apertiùs explicaret, tres casus distinxit atque constituit. Ego verò quatuor, ex ejusdem tamen Beroii sententia distinguam.

Primus est casus, quando probatio est composita ex duabus speciebus perfectis ac per se stantibus. Hoc casu (ait Beroius) dubium non est, quin hæc
2 propriè † probatio esse dicatur. Quam quidem assertionem inquit Beroius probari à glossa *in l. census, ff. de probatio.* quæ non satis hoc mihi explicitè dicit. Nec etiam probant *c. feries, de testibus & attestat. in illis verbis: tam testes, quàm instrum. & text. c. forus, in verbo probatio. de verb. sign.* sicuti opinatur Beroius. Nam etsi vterque locus probet illam esse probationem, quæ à testibus, vel ab instrumentis descendit: non tamen asserunt verè & propriè probationem nasci à duabus ex his simul coniunctis, considerata scilicet mixtura. Credo tamen assertionem ipsam esse veram ob id, quòd si singulæ ipsæ species constituunt veram & propriam probationem (vt diximus) multò fortiùs cùm ambæ species simul junguntur. Etsi propriè probatio dicitur illa, quæ ex duabus probationibus imperfectis eiusdem speciei constituitur, sicuti in subsequenti casu dicemus, quantò fortiùs hic, vbi duæ perfectæ copulantur.

Secundus est casus, quando probatio est composita ex duabus speciebus imperfectis: quæ tamen eiusdem generis formæ, & substantiæ sunt. Hoc in casu
3 adhuc ista † dicitur propriè probatio. Ita Beroius *in dict. rubric. de probatio. numer. 16. vers. idem esset.* Qui quidem scribit ita sensisse Baldum ibidem, *num. 3. vers. porrò.* Ea est huius sententiæ ratio, quòd duo im-
4 perfecta † ejusdem generis efficiunt vnum perfectum etiam in individuis, & substantialibus, vti probat *text. in l. 1. C. qui num. tutel.* & melius *text. in cap. nihil 7. quæst. 1.* quo loci statuit Concilium Toletanum, sacrificium missæ, quæ vnitatis esse dicitur, si ab vno est cœpta, & ob supervenientem infirmitatem relicta imperfecta, potest ab altero sacerdote perfici. Quod intelligit Cardinalis de Turre-Cremata *ibid. num. 1.* esse verum ex sententia D. Thomæ *in 3. part. summæ, quæst. 83. art. 6.* quando is primus sacerdos deficit post consecrationem corporis Servatoris nostri, ante consecrationem sanguinis. Nam tunc secundus Sacerdos consecrationem sanguinis facere poterit. Ea est ratio, quia licet plures diversæque sint hæ Sacerdotum personæ, ob fidei vnitatem, vna sola censetur. Et hac eadem constitutione, adductus idem censuit ipse Beroius *in c. sicut, num. 19. de probation.* Quo loci, ait etiam in conditionalibus & individuis, hanc probationem dici propriè probationem.

Tertius est casus, quando probatio est composita ex vna specie probationis perfecta ex plena, & ex alia imperfecta ac semiplena, quæ sanè species sunt di-
5 versi generis. Hoc casu adhuc dicitur propriè † probatio, non autem præsumptivè, ita docuit Beroius *in d. rubr. extra de probatio. num. 16. vers. tertius casus.* Ea ratione vtitur, quod sola probatio illa perfecta & plena est, in consideratione: illa verò imperfecta & semiplena est supervacanea. Quam sententiam (ait Beroius) probat *cap. sicut, de probat.* Huc pertinet illud simile ex doctrina Bald. *in l. 1. nu. 2. C. de legi. hared.*
6 cùm ait duo † vincula non censeri, quando vnum eorum est vitiosum, & nullius momenti: quia vt supervacaneum considerari non debet, & Baldum sequuti sunt multi alii.

Quartus est casus, cùm duæ species probationis imperfectæ diversi generis, seu duæ præsumptiones, (est enim idem hic dicere, duæ præsumptiones, quod duæ semiplenæ probationes, cùm probatio semiplena præsumptionem pariat, vt diximus *suprà qu. 7. in fin.*) simul junguntur, vt puta, si confessio extraiudicialis jungatur cum teste, *juxta c. cùm dilectus de succes. ab intest.* Vel si juramentum testi annectatur, juxta exemplum propositum à Baldo *in rubr. Cod. de probatio. in princ.* vel si testis & fama copulentur: juxta exemplum Bald. *in c. 1. §. cùm autem, n. 8. in fin. de controvers. investit.* Hoc itaque in casu, non constituitur vna vera
7 & propria probatio, † sed solùm præsumptiva, ita censuit Bald. *in d. cap. 1. §. cùm autem, num. 8. de controvers. investit.* idem sensit ipsemet Bald. *in c. 1. § conventiculam, num. 8. de pace iur. firma. & in rub. C. de probat. in princ.* & cum Baldo idem scripserunt permulti *in rubr. extr. de probatio.* vbi Felin. *num. 4.* & Beroius, *nu. 16. in fin.* attestantur hanc esse receptam opinionem. Quam quidem probavit & Iason *in repet. l. admonendi, nu. 219. ff. de iureiur.*

8 Primò ea ratione motus est Bald. quod res † naturales non constituuntur ex argumentis, nam cùm argumenta invicem non cohæreant, non possunt vnum
9 totum constituere: cùm vnum † totum ex pluribus cohærentibus, quæ partes sunt, cõstituatur. Exemplum adferri potest in humani corporis compagine, quæ ex solis cohærentibus, connexisque membris constitui-
10 tur. Cùm ergo ex separatis † & non cohærentib. non constituatur vnum totum, sequitur dicendum solùm præsumptionem, non autem probationem confici. Si quidem præsumptio (auctore eodem Baldo, suis locis
11 relato) ex pluribus † differentibus argumentis ad eundem finem tendentibus constituitur. Verùm hanc

Baldi

BIU Cujas

Baldi consideratione rejicit Beroius *in d.rubr.extr. de probatio. numer.* 22. tum quia Baldus nil ad suæ assertionis confirmationem adfert: tum quod falsum esse existimat Beroius argumenta probationem non facere. Qua de re suo loco.

Secundò ea ratione vsus est Decius *in rubr. extr.* 12 *de probat. ad finem*, causatum † sequitur naturam suæ causæ, *l. vlt. C. de natura. liber. & c. principatus*, 1. *qu.* 1. Atqui probatio hæc mixta fit ex semiplenis probationibus quæ non sunt probationes per se, sed argumenta & præsumptiones. Ergo simul junctæ non probationem verè & propriè, sed præsumptionem faciunt. Cæterùm hæc argumentatio triplici ratione confutatur à Beroio *in d. rubr. extra de probatio. n.* 20.

13 Vna quod in specie hac, † causatum non sequitur naturam causæ, nam hic videmus, quòd etsi semiplena probatio nil opituletur: attamen duæ semiplenæ simul junctæ prosunt, *l. admonendi*, vbi Docto. *ff. de iureiur. & c. vlt. de iureiur.* ita enim (si vera esset Decii ratiocinatio,) sequeretur duos testes non efficere veram & propriam probationem, ex quo separatim considerati, vix semiplenam probationem constituunt, &

14 tamen vera est hæc sententia, quod duo testes † simul juncti verè & perfectè probant. Prætereà (vt ait idem Beroius) nil impedit quominùs propriè sit probatio, etsi modi, quibus illa conficitur improprii sunt, ita

15 enim videmus dominium † verum & proprium causari à traditione ficta & impropria, vt scribunt Bart. *in l. ex hoc iure de iust. & iur.* Alex. *in cons.* 87. *lib.* 5. ita etiam videmus clausulam constitui, quia possessio transfertur, *l. quod meo*, vbi Doct. *ff. de acquir. possess.* esse

16 actum fictum translationis, & tamen vera † & propria possessio transfertur, *l. certo*, §. 1. *ff. de preca.* & scribunt omnes *in l. ab emptione, ff. de pactis*, & copiosè Tiraquel. *in tract. de constituto. part.* 2. *ampl.* 1. ita etiam

17 dicimus, quod etsi actus, quo hæreditas † defertur, actus fictus sit: attamen delata ipsa hæreditas est vera, & ob id statuto mentionem de hæreditate faciente continetur, ita respondit Butrius *in cons.* 20. *æquitas suggerit*, quem secuti sunt Socin. Sen. *in cons.* 147. *col.* 1. *lib.* 1. & Bellonus *lib.* 4 *supp. iuris, cap.* 17. *nu.* 14. quo loci alia similia adfert. His itaque receptæ sententiæ confutatis argumentis contraria opinio videtur ve-

18 rior, quod scilicet hæc sit vera † & propria probatio, non autem præsumptiva. Quam sanè opinionem probarunt Aretin. *in cap. cum causam. n.* 34. & ibid. Felin. *nu.* 10. *de probatio.* eiusdem sententiæ fuit & Beroius *in dicta rubrica, extra de probatio. nu.* 18.

Primò ea ratione adducti sunt, quod illud dicitur

19 † proprium, quod sub diffinitione continetur, vt declarat Bartol. *in l. omne populi, num.* 53. *de iusti. & iur.* omnes *in l. prima, ff. de testa. & in rubric. instit. eod. tit.* Atqui hæc probatio ex multis imperfectis composita, sub diffinitione continetur. Ergo est propriè pro-

20 batio. Illa minor probatur, quia probatio est † actus fidem rei dubiæ faciens, vt scribunt omnes *in rubric. de probatio.* sed hæc probatio fidem facit. Ergo &c. Cæterùm, ni ego fallor, nil concludit hæc argumentatio, quandoquidem etiam sola juris præsumptio, si modò nil ei repugnat, fidem facit, & tamen ex communi sententia non est propriè probatio.

Secundò ita argumentatur Beroius, species propriè

21 † continetur sub suo genere, *l. hoc legatum*, §. *neque interesse, de lega.* 3. & scribunt Bald. *in l.* 2 *C. de iure aureo annul.* & Dec. *in rubr. ff. de iurisd. omnium iudicum, nu.* 2. Atqui hæc probatio, quæ ex semiplenis imperfectisque probationibus constituitur, est species probationis, *l.* 3. §. *eiusdem, vbi glos. ff. de testib.* ergo est probatio. Verùm responderi potest, negando illam minorem propositionem, quæ pro constanti non est præsupponenda, cùm de ea nunc disputari contingat.

Tertiò movetur & rectius Beroius, ea dicitur esse

22 † plena probatio, quæ ex duabus semiplenis conficitur, *l. admonendi*, vbi Doct. *ff. de iureiur. & c. vlt. eod. tit.* sed plena probatio est propriè probatio, vt re ipsa constat. Ergo & hæ simul junctæ semiplenæ atque de se imperfectæ.

QVÆSTIO XL.

Præsumptiones plures, quando & quomodo jungi simul possint, ad faciendam plenam & perfectam probationem.

SVMMARIA.

1 *Præsumptiones hominis duæ vel plures simul iungi possunt, ad constituendam plenam probationem in causa civili non ardua.*

2 *Causa civilis ardua, criminali æquiparatur, ob præiudicii gravitatem, & nu.* 8.

3 *Præsumptiones quàm probationes facilius simul iungi.*

4 *Præsumptiones plures non coniunguntur in causa civili ardua vel magni ponderis.*

5 *Præsumptiones duæ ad faciendam plenam probationem, non coniunguntur in causa matrimonij, vbi præsertim de illius separatione ageretur.*

Aliud esset si de confirmatione illius vel validitate tractaretur, nu. 6.

Et quid sit in probatione filiationis, nu. 7.

9 *Præsumptiones plures, quando etiam in causa criminali simul iungantur, & quando non. nu.* 10.

11 *Præsumptiones plures si concurrant, simul etiam tunc iunguntur, vbi agitur in causa criminali de pœna infligenda.*

12 *Delictum ex concursu præsumptionum præsumitur.*

13 *Falsi crimen ex pluribus præsumptionibus probari.*

QVæro nunc quadragesimò, an & quando præsumptiones plures jungi simul possint, ad faciendum plenam & perfectam probationem? Hæc juris quæstio perplexa est, & malè à nostris explicata. Quo autem à me facilius pleniusque explanetur, aliquot casus constituendi sunt, sed prius illud dicam, disputationem hanc esse de præsumptione hominis: nam illa legis est per se probatio, sicuti suprà suo loco diximus. Casus itaque huius quæstionis ita distinguo atque constituo.

Primus est casus quando agitur de causa civili, quæ ardua non est.

1 Hoc casu duæ † vel plures præsumptiones simul jungi possunt, ad constituendam plenam probationem, ita censuit *gl. in l.* 2. *in prin. in verbo, legitimis. ff. de excus. tut. in l. instrumẽta, C. de proba. in c. cum causam, in glos. vlt. de prob. c. accedens, il* 2. *in verbo, oriundus, vt lite non.* ita etiam intelligo Bald. *in l. si quis ex argentariis*, §. 1. *in* 4. *notab. ff. de eden.* cùm ait in civili duas præsumptiones simul jungi, ad faciendum plenam probationem, intelligo in civili causa non ardua. Nam si

2 ardua † est, criminali æquiparatur, vt infrà suo loco dicemus, ita etiam interpretor Baldum *in cons.* 3. *casus talis est. Quidam Petrucius, in fin. lib.* 3. cùm respondit plura indicia simul jungi ad plenè probandum. Idem scripserunt Angel. *in l. non est verisimile in fin. ff. quod metus causa.* Aret. *in cons.* 65. *colum.* 2. *in fine.* Roman. *in cons.* 54. *in fine.* Io. de Anan. *cons.* 47. *col.* 1. Barba. *in rub. extra de probat. col.* 4. *vers. quod probatur, & in cap. vlt.*

BIU Cujas

de succeſſ. ab inteſta. Calcan. *in conſ.* 76. *colum.* 1. Socin. Sen. *in conſ.* 89. *num.* 2. *lib.* 1. Curt. Sen. *in l. admonendi, num.* 201. *in fin. ff. de iureiurand.* & Cravet. *in conſ.* 73. *num.* 19. & clarè *in conſ.* 158. *num.* 11. Viſus tamen eſt Cravet. *in dict. conſ.* 73. *num.* 19. loqui de præſumptione juris, de qua dubitandum non eſſet, vt ſuprà admonui. Horum interpretum aſſertio comprobatur doctrina Butrii, & Calderini *in cap. veniens, il* 1. *de teſtib.* ac Oldradi & Nicolai de Neapol. *in l.* 2. *ff. de excuſat. tut.* quos recenſet Iaſon *in repet. leg. admonendi, num.* 213. *verſic. alia & tertia, ff. de iureiuran.* Cùm dixerunt, præſumptiones faciliùs ſimul jungi quàm probatio-
3 nes, de quibus † quidem probationibus ſimul jungendis dicemus *infrà in ſubſequenti quæſtione.* Ea eſt huius ſententiæ ratio, quod omnes hæ præſumptiones ad eundem finem tendunt, nempè vt judex, ad rei cognitionem, & fidem adducatur, *iuxta l. quinquaginta, ff. de probat.* ad quem ſanè finem eſt probatio plena & perfecta ſimul, ergo debent jungi præſumptiones plures.

Secundus eſt caſus, cùm agitur de cauſa civili ar-
4 dua † ſeu magni ponderis, vt putà de toto alicuius patrimonio. Nam tunc hæ præſumptiones non conjunguntur. Ita ſenſit Baldus *in l. vltim. num.* 8. *verſic. quædam eſt probatio, C. de probat. & in cap. veniens, num.* 7. *extra de teſtibus,* & apertiùs docuit Caccialup. *in l. admonendi, nu.* 207 *ff. de jureiurand.* Hinc dicimus, quod in cauſa matrimoniali, cùm agitur de illius ſeparatio-
5 ne, duæ † præſumptiones, vel plures non coniunguntur ad faciendum plenam probationem, ita reſpondit Alexand. *in conſ.* 143. *num.* 4. *lib.* 2. quem ſecuti ſunt Dec. *in conſ.* 133. *num.* 3. *& in conſ.* 310. *colum.* 1. & Gratus *in conſ.* 38. *num.* 2. *lib.* 2. cùm dicunt, in cauſa diſſolutionis matrimonii, non coniungi probationem ex vno teſte cum fama, quæ duæ præſumptiones ſunt.
6 Cùm verò agitur de matrimonii confirmatione, † & validitate, plures præſumptiones connecti poſſunt ad conſtituendam plenam probationem. Ita reſpondit Barbat. *in conſ.* 6. *col.* 1. *lib.* 1. Ita pariter dicimus plures præſumptiones poſſe coniungi ad probandum ali-
7 quem † eſſe filium, vt ſcripſi *lib.* 2. *de arbitra. judicum, caſu* 89. *num.* 65. Quæ ſanè plures præſumptiones non poſſent coniungi ad probandum quem non eſſe filium. Ea eſt huius caſus ratio, quod cauſa civilis ardua cri-
8 minali † æquiparatur, ob præiudicii gravitatem, vt probat *text. in §. item propter litem in inſt. de excuſ. tutor.* & ibidem Doct.

Tertius eſt caſus, cùm agitur de cauſa criminali, vt tam ſolùm accuſatus inquiratur, vel vt quæſtionibus
9 ſubiiciatur. Hoc ſanè caſu † plures præſumptiones ſimul junguntur. Ita de inquiſitione docuit Felin. *in cap. veniens, il* 1. *num.* 15. *de teſtibus.* Et quòd locus ſit torturæ, quæſtionibuſque, ſcripſerunt Alexand. *conſil.* 65. *in fin. lib.* 1. *& in conſ.* 41. *lib* 2. Franc. Brunus *in tract. de indiciis & tortura, col.* 2. Socin. Sen. *in conſ.* 54. *col.* 1. *lib.* 3. Cæpol. *in conſ.* 32. *nu.* 16. *in criminal.* & Gramma. *in conſ.* 3. *nu.* 6. *in criminalibus.*

Quartus eſt caſus cum agitur de cauſa criminali,
10 vt delinquens puniatur. Hoc in caſu † regulariter duæ præſumptiones non coniunguntur ad conficiendum plenam probationem. Ita docuit Bald. *in dict. leg ſi quis ex argentariis, §. 1. num.* 4. *ff. de eden.* quo loci ſcripſit, quod in his cauſſis non ſufficit vnus teſtis de veritate, & duo de fama, ſed etiam duo alii requiruntur de indicio. Ita etiam ipſe Bald. *in l.* 3. *§. eiuſdem, ff. de teſtib.* idem viſus eſt ſentire, cùm dixit famam in his non facere probationem ſemiplenam, & cum altera non coniungi, idem reſpondit Oldrad. *in conſ.* 192. *num.* 2. Quæ ſanè traditio comprobari poteſt ex his quæ dicemus *quæſtione ab hinc ſecunda.*

Declaratur, vt non procedat hic caſus, quando
11 † plures præſumptiones concurrunt. Ita ſenſit ipſe Bald. *in d. l. ſi quis ex argentariis, §. 1. nu.* 4. *ff. de eden.* & clarius Aretin. *in cap. veniens, il* 1. *colum.* 7. *num.* 27. *de teſtib. & in conſ.* 13. *col.* 5. *nu.* 9. Caccialup. *in l. admonendi, num.* 153. & ibi Curt. Sen. *nu.* 291. *ff. de iureiur.* Gratus *in conſ.* 58. *in fin. lib.* 2. Et hoc in caſu intelligi, & declarari poſſunt traditiones eorum, quos recenſet Cravet. *in conſ.* 73. *num.* 19. *conſ.* 134. *num.* 39. *& in conſ.* 178. *nu.* 1. nempè Baldi reſponſum *in conſ.* 364. *Quia quæſtio, col.* 2. *ver. probatio mitiganda, lib.* 3. cùm dixit, ex concurſu
12 † præſumptionum præſumi delictum. Ita etiam declarat Ioan. de Anan. *in conſ.* 49. *num.* 3. qui dixit falſi cri-
13 men † probari ex pluribus præſumptionibus. Quæ ſanè ſententia multò magis procedit in illis delictis, quæ difficilis probationis ſunt, vt poſt alios reſpondit Cravet. *in locis ſupra allegatis.* Nam tunc ſemper præſumptiones junguntur, vt reſpondit Alex. *in conſ.* 24. *num.* 42. *lib.* 2. In caſu tamen huius declarationis non imponitur pœna ſanguinis, ſed ſola pecuniaria, vt *infrà quæſt.* 88. explicabimus cum tractabimus ad quam pœnam damnari quis poſſit ex ſolis præſumptionibus.

QVÆSTIO XLI.

Probationes duæ imperfectæ, quæ præſumptionem tantùm faciunt, jungi an ſimul poſſint, ad conſtituendam plenam, & perfectam probationem, explicatur diligenter, & exemplis declaratur.

SVMMARIA.

1 *Probationes duæ ſemiplenæ, ad conficiendam probationem plenam junguntur in cauſa civili non ardua.*
2 *Probationes imperfectas in cauſis pupillorum ſimul jungi.*
3 *Confeſſio vnico teſte probata, quando non ſufficiat vt duæ probationes coniungantur.*
4 *Teſte vno de veritate deponente, & duobus de fama, infertur ſemiplena probatio in negotio principali.*
Idque procedit etiam quando duo tantum extarent teſtes, quorum vnus de veritate, & ſimul etiam de fama deponeret, nu. 5.
6 *Confeſſiones duæ extra judicium factæ ſemiplenè probant, ideoque ſimul iunctæ perfectam conſtituunt probationem.*
Quod quando non procedat declaratur, nu. 7.
8 *Probationes duæ ſemiplenæ, ad conſtituendam probationem plenam non coniunguntur in cauſa criminali ad pœnam ſanguinis irrogandam.*
9 *Teſtis vnus in cauſis capitalibus, non jungitur cum fama ad conſtituendam plenam probationem.*
10 *Probationes duæ ſemiplenæ coniunguntur in cauſa criminali, quando agitur ad pœnam pecuniariam.*
11 *Probationes ſemiplenæ non coniunguntur in cauſa civili, quæ tam ardua eſt, vt criminali æquiparetur.*

QVæro quadrageſimoprimò, an duæ ſemiplenæ, ſeu imperfectæ probationes, quæ verè præſumptiones tantum conſtituunt, jungi vnà poſſint ad conſtituendam plenam & perfectam probationem? Hæc juris quæſtio tantum differt ab illa quam *ſecundo ab hinc loco ſuprà* explicavimus, quantum differt præſumptio à ſemiplena probatione, qua de re egimus ſuprà. Ea etiam ratione differt, quod difficilius videntur coniungi plures præſumptiones, vt docuit Butrius *in*

cap.

BIU Cujas

cap.veniens,il 1.colum.vlt.de testibus. Quo autem hæc quæstio apertiùs à me tractetur, ita aliquot casus distinguo atque constituo.

Primus est quando causa est civilis, non ardua magnique ponderis. Hoc in casu duæ probationes † semiplenæ coniunguntur ad conficiendum plenam probationem. Ita sensit *gl.in l.2.in prin.ff. de excusa.tutor. in verbo, legitimis*, cùm à fortiori censuit, duas præsumptiones connecti hoc in casu posse, vt explicavimus in quæstione ab hinc secunda. Ita etiam *glos.in c. veniens,il 1.in verbo,illorum,de testib.* cùm dixit famam juncto teste plenè probare. Idem sensit Bart.*in d.l.2.in princip.n.2 cod.tit. de excus.tut. & in l.admonendi,nu. 48.ff.de iureiur.* quo loci Ias.*in repet.nu.213.vers.quid tenendum,&c.* asserit, hanc receptam esse opinionem. Et eo loci in hanc sententiam commemorat, Spec. Butrium, Fulgosium, Castrensem, Salicetum, Abbatem, & Alexandrum. Et his accedit Imola *in cons. 338. nu.3.in fin.* Ancharan.*cons.276.num.4.* qui respondit in
2 causis † pupillorum vt administratæ tutelæ, & similium has imperfectas probationes simul jungi. Idem docuit Alber.*in l. instrumenta, in fin.Cod.de probat.* & respondit Alex.*in cons.24.nu.41.lib.2.*

Exemplum primum adferri potest, si extat vnus testis, qui de veritate facti attestatur: & duo qui de confessione extraiudiciali eius, qui se mutuo accepisse asseruit testificantur. Ille vnus semiplenè probat seu præsumptivè, *c.ex insinuatione, de procu.& c.vlt.de succes.ab intesta.* & ita affirmat Bart.*in l. admonendi, nu.48.ff.de iureiur.* quo loci Corasius,*nu.30.* alia scribit, etsi ipsi dissentiant. Ita etiam duo illi testes attestantes de partis confessione extraiudiciali efficiunt, vt confessio illa semiplena probationem tantum inducat. Bart.*in d.l.admonendi,nu.48.* & ibi vberius Caccia.*nu.181.* qui multos casus, ad huius rei explanationem, quæ nunc huc non pertinet, distinguit. Hæ igitur duæ præsumptiones, seu duæ semiplenæ probationes junguntur, & perfectam plenámque probationem faciunt, sicuti scribunt Bartol.*in d.l.admonendi,num.48.* & ibidem Caccialup.*num.201.& num.216.* Curt.Sen. *num.292.* Ias.*in repet.nu.216.* Curt.Iun.*num.190.* Ripa *num.206.*

Et illis accedunt Castrens.*in cons.381.Iudex est,n.2. lib.1.* Alex.*cons.143.nu.4.lib.2.& in cons.76.nu.4.lib.6.* Soc.Sen. *in cons.89.n.15.vers.sed ad hoc.lib.1.* Cæpolla *in cons.3.num.10.in civilibus.* Afflict.*decis.12.in fin.* Decius *in c.licet causam,nu.7.& in c.cùm causam,nu.11.*
3 *de probat.* cùm ait, confessionem vnico teste † probatam non sufficere, vt hæ probationes coniungantur. Quod sanè exemplum intelligitur, quando testis ille, qui de mutuo testimonium tulit de mutuo re ipsa facto, non autem de sola promissione attestatus est, ita declarat Bald.*in l.si ex cautione.q.12.C. de non nu.pec. & in l.Publia.§.vlt.ff.depos.* quem secuti sunt Ias.*in repet.d.l.admonendi,n.216.* Corn.*in cons.13.in fin.lib.1.in cons.100.col.2.l.2.& in cons.153.col.vlt.lib.4.* Plura alia quæ hac de re scribit Costa *in d.l.si ex cautione,quæst.* 12.hic quia locus non postulat, non refero.

Secundum exemplum adferri potest, cùm vnus testis deponit de veritate, qui quidem (vt dixi) semiplenè atque ita præsumptivè probat. Et duo testes depo-
4 nunt de fama. Hæc enim fama † duobus testibus probata infert in negotio principali semiplenam probationem, vt docuit Caccialupus *in l.admonendi,n.174. de iureiurand.* Hæ itaque duæ semiplenæ probationes seu præsumptiones, simul junguntur ad constituendam plenam & perfectam probationem. Ita glos.*in c. veniens,il 1.in verbo,illorum,de testib.* & ibi Abb.glos. *in c.1.in verbo famam,de appella.* & ibi Baldus & Deci. *colum.vlt.* idem scripserunt Bartol.*in dict.l.admonendi,num.48.* & ibidem Salicet.*num.13.* & Caccialupus *num.174.* Castren *in cons.143. Viso processu, & attestationibus, lib.2.* Cardinal. *in cons.9. in fin.* Alexand. *in cons.13.col.vlt.num.19.lib.1. & in cons.24. in fin.lib.2.* Calcan.*in cons.8.colum.5.* Felin.*in cap.cùm causam.column.vltim.de probat.* Ripa *in dict. l. admonendi, num.* 208. & Boverius *sing.7.* Quod sanè exemplum procedit etiam † quando duo tantùm extarent testes, quo-
5 rum vnus deponeret de veritate, ac etiam simul de fama. Alter verò testis solum deponeret de fama. Nam quoad probationem veritatis, extat solum vnius testimonium, quo verò ad famam duo sunt testes. Cùm itaque testis ille respectu veritatis semiplenè probet: & illa etiam fama duorum testimonio confirmata aliam semiplenam probationem faciat, facilè coniunguntur ad faciendum plenam & perfectam probationem. Ita egregiè docuit Bald. *in l. Gallus, §. ille casus, col.2. vers. & est argumentum ff.de liber.& posthum.* & ibidem Socin. Sen. *in secundo notab.* & Iason *colum.1. vers. & subdit.* Idem responderunt Ruin. *in cons.46. colum.6.num 11.lib.4.& in cons.81.num.8.lib.5.* Marsil. *in sing.585.* Parisius *in cons.57.numer.23.lib.1.* & Socin. Iun. *in cons.99.numer.24.lib.2.* Dissentit tamen ab hac opinione Alex.*in dict.leg.Gallus,§.ille casus,num.* 14. *de libe.& posthum.& in cons.152. in fin.lib.3.* sed malè quidem, & illum secutus est Gramma. *decis.28. num.4.*

Tertium exemplum adferri potest, cum duæ ex-
6 tant † confessiones partis extra judicium. Singulæ enim (vt diximus supra) semiplenè probant, & ob id simul jungi possunt, vt plenam, & perfectam probationem constituant. Ita Castren.*in cons.92.in fin.& in consil.381. Iudex in fin.lib.1.& in cons.143.Viso processu, & attestationibus, num.3.lib.2.* Aret.*in consil.65. colum.2.vers.secundo quod* Alexand. *in cons.53.colum. vltim.num.5.lib.1.* Curt.Senior *in leg.admonendi,num.* 193. *de iureiuran.* Decius *in consil.650. numer.10.* Curtius Iunior *in cons.168. numer.23.* Parisius *in cons. 57.colum.pen.lib.1.* & Cravet.*in tractat.de antiq.tempo. quarta parte principali, in 3.particula, numer.18* qui *numer.25.* post Alexand. *in cons.180. colum.2. versic.*
7 *rursus posito, lib.2.* declarat, non † procedere, quando duo testes deponerent de duabus confessionibus factis parte absente, diversis in locis, & diversis temporibus. Hoc autem in primo casu ita exemplis explicato, dicendum est probationem hanc ita factam, esse veram, & propriam probationem: sicuti & diximus *superiore quæstione in casu vlt.* esse illam, quæ ex duabus præsumptionibus constituitur.

Secundus est casus huius quæstionis, quando causa est criminalis: & agitur ad pœnam sanguinis.
8 Hoc sanè in casu † duæ probationes semiplenæ non coniunguntur ad faciendum plenam probationem, ita *gloss. in cap. veniens, il 1. in verbo, illorum de testibus.* Gandinus *in tracta. de maleficiis, sub rubric. de præsumptionibus & iudiciis indubitatis, ex quibus condemnatio posset sequi. colum.2. versicul. primo*, quia Baldus *in leg. si quis ex argentariis, §. 1.ff. de eden. & in l.3.§.2.ff.de testibus.* Caccialupus *in leg.admonendi, numer.207.ff. de iureiurand.* & ibidem Iason *in repet. numer.213.* Decius *in cap. cum causam, colum.vltim. versic.secundò limitatur,de probat.* Gratus *in consil.47. & in consil.50. numer.18. libro secundo.* Marsilius *in consil.10. numer.48.* & in Practica criminali, *§.expedita,numer.77.* Parisius *in cons.152.colum.5.numer.24. & in cons.169. numer.43.libro quarto.* Quibus con-
9 stat, hanc esse magis † receptam opinionem, etsi ab ea dissentiant *gloss. in cap. cum in diœcesi, de usuris.*

BIU Cujas

Bart. *in l.1.§.idem Cornelio,nu.2.ff.de quæst.* Alex. *cons* 24.*nu.*41 *lib.*2.Ita quoque videmus quod in his causis
9 capitalibus, † vnus testis non jungitur cum fama ad constituendam plenam probationem, vt scribunt Butrius,Imola,& Felin.*in d.c.veniens,il* 1.*de testib.*& ibidem Decius *col.pen.vers.secunda conclus.* Alexand. *in cons.*143.*nu.*4 *lib.*2. Iason *in cons.*167.*colum.vlt. lib.*4. Decius *in cons.*133.*num.*3.*in cons.*310.*num.*1.*& in cons.* 429.*nu.*9. & Marsilius *in d.l. de minore,§.plurimum, num.*88.*ff.de quæstio.* Quibus declaratur traditio Francisci Bruni *in tract.de indiciis,& tortura,parte prima, quæst.* 4.*nu.* 3. Cùm dixit,hæc indicia posse simul conjungi ad faciendum plenam probationem: intelligi inquam debet, ad condemnandum ad pœnam pecuniariam, vt in casu sequenti: non autem quoad pœnam corporalem.

Tertius est casus, quando causa est criminalis, & agitur ad pœnam pecuniariam. Hoc sanè in casu duæ
10 † semiplenæ probationes simul junguntur ad constituendam plenam probationem. Quam sententiam probarunt Hostien. & Ioan. Andreæ, quos secutus est Decius *in c.veniens, il* 1.*num.*14.*col.pen.vers. Et prædicta conclus. de testibus*, & probatur à fortiori ex his quæ diximus *superiore quæstione, in vltima declaratione vltimi casus*, cùm diximus in causis capitalibus, jungi quidem simul plures præsumptiones, sed tamen pœnam pecuniariam indici tantum posse.

Quartus est casus, cum agitur de causa civili, sed tamen adeò ardua, vt criminali æquiparetur, sicuti est causa matrimonii, cum scilicet de dissolvendo matrimonio agitur,vt responderunt Decius *in cons.*311.*col.*1. Parisius *in cons.*15.*n.*13.*lib.*2. Socin. Iunior *in cons.*36. *num.*6.*lib.* 2. & Cravetta *in cons.*281.*col.*3.*vers.respon-*
11 *deo.* Hoc sanè in casu † duæ semiplenæ probationes non coniunguntur, ad constituendum plenam probationem. Ita affirmarunt Alexand.*in cons.*143.*nu.*4.*lib.* 2.Decius *in cons.*133.*colum.*1.*& in cap.veniens,il* 2.*col. penult.versic.secundò ampliatur, de testibus.* Zasius *in cons.*3.*col.vlt.libr.*2. Ioan. de Selva *in tract. de iureiurando, parte tertia princip. quæst.vltim.num.*3. & Capella Tholosan.*qu.*162. Ripa *in l.admonendi,nu.*209. *vers.quartò fallit,de iureiurand.*

QVÆSTIO XLII.

Præsumptio,quomodo & quando adiuuare possit probationem dubiam.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio quo casu adiuuet probationem dubiam.*
2 *Adminiculum vehemens, adiuuat semiplenam probationem.*
3 *Præsumptio iuris, coadiuuat probationem dubiam, & non concludentem.*

QVæro quadragesimosecundò, an præsumptio possit adjuvare probationem dubiam? Quo facilius explicetur hæc juris quæstio, duos casus distinguo.

Primus est casus, quando versamur in his, quæ adeò difficilis sunt probationis, vt vera, & specialis probatio fieri non possit, sicut in filiatione. Hoc sanè
1 casu præsumptio † coadiuuat dubiam probationem. Ita docuit Beroius *in c.in præsentia,nu.*140.*de probat.* post Decium *ibidem num.*26.Hoc etiam sensit Baldus *in cons.*3. *Casus talis. Quidam Petrus, in fin.lib.*3. cùm
2 respondit, vehemens adminiculum † adiuvare semiplenam probationem. Barbatius *in cons.*29.*col.*1.*vers. stat ergo,lib.*1.& Soc.Sen.*in cons.*89.*nu.*14.*lib.*2.secutus est Baldum *in d.cons.*3.

Secundus est casus, quando versamur in his, quæ facilè, & regulariter probari possunt.Hoc sanè in casu est aliqua dubitatio. Decius enim *in l.*1.*in tertia lectura,num.*66.*ff. si certum petat.* & apertius *in dict.cap.in præsentia, num.* 26. *de probat.*scripsit præsumptionem
3 † juris coadiuvare probationem dubiam,& non concludentem. Idem sensit Bald.*in l.sive possidetis, nu.*6.*in fine, C. de probat. & in l.non hoc,col.vlt.C.vnde legitimi.* Et hanc sententiam probauit & Cravetta *in cons.* 35.*num.* 6. *prope medium,* sensit etiam Gratus *in cons.* 58.*in lib.*2.Cæterùm de huius traditionis veritate,ambigit Beroius *in cap. in præsentia,num.* 145. *de probat.* dum singula Decii argumenta confutavit.

Ergo certè à recepta opinione non recederem: & quæ à Beroio considerantur, levia satis rectè consideranti sunt.

QVÆSTIO XLIII.

Præsumptiones plures, quando ex eodem facto inter se convenientes, & ad eundem effectum, vel diversæ, colligi possint.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio vna, quando venit in consequentiam alterius,amba simul concurrere possunt.*
2 *Specialia duo ex eodem facto provenire, & stare posse, quando vnum venit in consequentiam alterius.*
3 *Præsumptiones plures ex eodem quidem facto ortæ, quando simul esse,& concurrere nequeant.*
4 *Baptizari cupiens gravi morbo affectus, vtrum divino amore, vel mortis timore baptizari voluisse præsumatur.*
5 *Præsumptiones duæ vel plures simul stare possunt,quando ex diverso facto ad eundem finem tendentes oriuntur.*
6 *Præsumptiones duæ concurrere non possunt, quando ex eodem quidem fonte proveniunt, sed diversos habent effectus.*
7 *Actionem oriri ex pacto nudo de donando,quomodo intelligendum.*
8 *Verbum,promitto,stipulationem significat.*
9 *Pater vel alius qui dotare tenetur, dotem promittens, arbitrio boni veri promisisse censetur.*
10 *Promissio non dicitur incerta,quando potest certificari per relationem ad aliud.*
11 *Dotem quando pater promittit,habetur ratio legitimæ, quam dos repræsentat.*
12 *Dotem congruam habere mulieris interest.*
13 *Mulier sine dote apud maritum esse non debet.*
14 *Mulier dotem promittens,vtrum dando quid minimum se liberare possit.*

QVæro quadragesimotertiò,an plures præsumptiones ex eodem facto colligi possint? Crediderim hac in re distinguendos esse aliquot casus, quemadmodum de fictione, quæ in hoc differre non videtur à præsumptione, sicuti manifestè scripserunt Alexand.*in l.si aliquam rem. num.* 21. *ff. de acquirend. possession.*& Ruin.*in consil.*151.*num.*16.*lib.*4. nec aliter senserunt Bart.*in leg.si is, qui pro emptore,ff.de vsucap.* & alii, quos statim referam. Et de præsumptione, clarè & manifestè docuit Bald.*in le g. quicunque,*

*nu.*4.

BIU Cujas

numero quarto Cod. de apochis publ. libro decimo.

Primus est casus, quando vna præsumptio venit in consequentiam alterius. Hoc sanè casu ambas simul † esse & concurrere posse certum est: sicuti vna fictio potest ex eodem facto provenire in consequentiam alterius. Ita tradunt Bartol. *in dict. leg. si is, qui pro emptore, numer.* 71. & ibidem Alciatus *numer.* 180. & idem affirmant Bald. *in l. 1. in fin. Cod. quando liceat ab empt. disced.* Aretinus *in leg. si quis posthumos, ff. de liberis & posthum.* Latè explicat Alexand. *in dict. leg. si aliquam rem. numer.* 21. *versic. Non obstat, quod quando. ff. de acquirend. possess.* Deci. *in leg. singularia, in quarto notabil. ff. si certum petat.* & Purpuratus *in l.* 1. *num.* 625. *versicul. vndecimo, ff. de officio eius, cui mand. est iurisd.*

2 qui & illud affirmarunt, duo † specialia ex eodem facto provenire, & stare posse, quando vnum venit in consequentiam alterius: sic intelligentes *dict. leg. singularia.* Idem itaque est dicendum in præsumptionibus.

Secundus est casus, quando ex eo facto, quod habet aliud factum post se, oriuntur plures præsumptiones æquè inter se incompatibiles. Hoc sanè casu, plures quidem præsumptiones oriri possunt, sed

3 vna cum altera esse † & concurrere non potest, sed potius vna alteram tollit, & elidit, ita intelligo *gloss. in cap. cum R. in verbo, Episcopus, de electio.* & ibidem Abbas *numero* 5. & Specul. in tit. *de præsumpt.* §. *Species in fin.* Exemplum afferri potest, *in casu leg. Divus, ff. de in integr. restit.* quo loci Marcellus duplicem, diversam, seu contrariam, tamen coniecturam facit de eo, qui ad judicium vocatus nil respondit: sed paulò post ad judicem ivit. Vna est præsumptio ducta ab illo actu taciturnitatis, quod scilicet præsumatur contumax. Altera est ducta ab eo actu dum ivit ad judicem, quod contumax non præsumatur. Et cum duæ hæ præsumptiones sint inter se incompatibiles, secunda vt potentior elidit illam primam, sicuti declaravi *suprà quæst.* 30. Ita quoque *in cap. si quis in ægritudine* 57. *distin.* duæ colliguntur præsumptiones diversæ, seu contrariæ ex vno facto, quod aliud post se habet. Cùm enim (vt ibi habetur) qui gravi affectus morbo baptizari vult, præsumptio inde colligi-

4 tur, † non divino amore, sed mortis timore baptizari voluisse: attamen si cursu temporis vitæ bonæ exemplo, se virum probum significaverit, præsumptio altera à prima contraria colligitur, quod scilicet amore Christianæ religionis baptizari uoluerit, & propterea ad Sacros ordines promoveri poterit. Similis est casus *in dict. cap. cum R. de elect. & in c. literas, de præsumpt.* Et alii plures possunt haberi ex his, quæ scripsimus *supr. in d. qu.* 30.

Tertius est casus, quando ex diverso facto, duæ diversæ præsumptiones ad eundem finem tendentes

5 oriuntur. Hoc sanè casu, & oriri † & simul stare possunt; sicuti de duabus fictionibus ex diverso fonte provenientibus scripserunt Bart. *in dict. leg. si is, qui pro emptore, numer.* 71. *ff. de vsucap.* Idem *in leg. gerit, num.* 35. *ff. de acquir. hæred. & in leg. sub conditione, num.* 3. *ff. de solut.* Alexand. *in dict. leg. si aliquam rem. num.* 21. *ff. de acquir. poss.* Crotus *in dict. l. si is qui pro emptore, numer.* 188. & ibidem Alciat. *num.* 180. qui sic sunt interpretati *l. singularia, ff. si certum petat.* Idem ergo de præsumptionibus proculdubio dicendum est: Et nos *supr. qu.* 41. demonstravimus duas præsumptiones conjungi posse simul, ad constituendam perfectam probationem.

Quartus est casus, quando duæ præsumptiones proveniunt ex eodem fonte, & facto: & diversos ha-

6 bent effectus. Hoc sanè casu † concurrere possunt. Ita in specie duarum præsumptionum respondit Ruinus *in dict. cons.* 151. *num.* 15. *lib.* 4. Cùm dixit, quod ex diuturna pensionis præstatione, sumi non possunt duæ hæ præsumptiones, nempe quod locatio præsumeretur facta in perpetuum, & quod solemnitas extrinseca fuerit observata, atque ita quod prælati licentia præcesserit. Idem Ruinus *in cons.* 29. *num.* 4. *lib.* 4. respondit simili casu de quo dicemus *infrà lib.* 3. *in præsumpt.* 132. *in octava declaratione quinti casus, num.* 8. & simile idem Ruinus *in cons.* 32. *num.* 1. *in fin. lib.* 4. qui de citatione præsumenda commissione judicis respondit, de qua dicemus *infrà lib.* 2. *præsumpt.* 24. Quam sententiam confirmat Ruin. simili traditione Bart. *in leg. jurisgentium,* §. *quinimò, & in leg. si tibi, in prin. ff. de pactis,* qui scriptum reliquit, quod licet ex pacto

7 nudo de donando, † hodie oriatur actio. *leg. si quis argentum, Cod. de donat.* Cum is sic promittens, præsumatur verè voluisse donare: Attamen illud verum est, quando pactum fuit expressum: secùs verò si tacitum: quia concurrerent duo specialia seu duæ præsumptiones. Vna, quia donatio præsumeretur, contra regulam *leg. cum de indebito, ff. de probat.* Altera quod pactum nudum produceret actionem, ex præsumpta mente promittentis, contra *leg. jurisgentium,* §. *igitur nuda. ff. de pactis.* Et Bart. secuti sunt Alexand. & alii congesti à Decio *in rub. Cod. de pactis, num.* 4. *& in cons.* 246. *in fin.* & à Purpurato *in leg. rogasti,* §. *si tibi, numer.* 64. *ff. si certum petatur.* & magis simile est quod scripsit Bald. *in dict. leg. quicunque, numer.* 4. *Cod. de apochis publ. lib.* 10. cum dixit solutionem pensionis factam vno anno pro tribus non inducere duas præsumptiones, vnam scilicet, quod solverit annis præteritis, alteram præstationes fuisse vniformes. Qua de re dicemus *infrà lib.* 3. *præsumpt.* 139. *numer.* 26. est etiam simile quod respondit Hieronym. Gabriel. *in cons.* 145. *nu.* 7. *lib.* 1. de quo dicemus *infr. lib.* 6. *præsumpt.* 67. vbi differemus, an quis præsumat possidere titulo præambulo.

Afferri etiam solet exemplum *in l.* 1. *Cod. de dotis promiss.* quam recenset ad rem nostram Alexand. *in d. l. si aliquam rem. nu.* 21. *de acquir. poss.* & Ruin. *in d. cons.* 151. *nu.* 15. Illa enim promissio dotis, de qua *d. l.* 1. ob id non valet: quia duo specialia, id est duæ præsumptiones concurrerent: Vna quod ex eo instrumento, in quo dos fuerat promissa, præsumeretur stipulatio: sicuti quando exprimitur in instrumento verbum,

8 promitto, † quod significat stipulationem, *l.* 1. *Cod. de vsuris, &* §. *si scriptum in Inst. de inutil. stip.* Altera præsumptio est, quod voluerit is promittens dotem incertam præstari. Cæterùm semper existimavi, *d. l.* 1. *C. de dotis promiss.* non probare communem hanc assertionem, duo specialia simul concurrere non posse. Non enim ibi concurrunt duo specialia, vt rectè animadvertunt, Alex. *in l. sciendum, nu.* 2. *de verb. oblig.* & alii, quos statim referam. Nam ibi dos non fuerat promissa, pacto nudo, sed stipulatione, vt significat verbum illud, promitto, quod sui natura importat stipulationem, *d.* §. *si scriptum.* Alexand. *in d. l. sciendum, nu.* 2. & ibi Iason *nu.* 5.

Dos itaque illa non fuit debita, quia quantitas incerta fuerat promissa, ab ipsa muliere, quæ nupserat. Ita interpretati sunt Socin. Sen. *in l.* 1. *nu.* 52. & Alciatus *num.* 114. *ff. soluto matrim.* Duaren. *libr.* 1. *disput. anniversar. cap.* 56. & Conna. *libro* 8. *commentar. iur. cap.* 8. *n.* 5. Nec repugnat. *tex. in l. cum post.* § *gener. ff. de iure dot.* quia ibi dos fuerat promissa à patre ipsius mulieris. Ratio differentiæ est, quia quando pater, vel alter, qui dotare tenetur, dotem incertam promittit, censetur

9 facta † promissio arbitrio boni viri, qui quidem vir

bonus

BIU Cujas

bonus declarabit dotis quantitatem, inspectis viribus patrimonii, qualitate mariti ac vxoris, vt dicitur *in d. §. gener.* Ita etiam intelliguntur, *leg. quæro, ff. de iure dotium, & in leg. si filiæ, ff. de legat. 3.* Et hæc dotis promissio dici non potest incerta. Cum satis certa reddatur per relationem ad aliud, nempè ad quantitatem patrimonii, & qualitatem personarum viri & mulieris.

10 Id quod commune † est aliis contractibus, in quibus dici non potest facta promissio incerta, quando potest certificari per relationem ad aliud, *leg. triticum, vbi Doct. de verborum obligat.* Diversum est *in casu d. l. 1. C. de dotis promiss.* quando scilicet ipsamet mulier nubit, & dotem incertam promittit. Hoc casu (dicunt præcitati Doctores) promissio non valet: quia mulier posset se, vt vellet, dotare, atque ita dando rem minimam se ab obligatione liberaret. Horum interpretationem, conciliationémque optimè probat egregius locus Constantini Harmenopoli, *in iuris promptuario, lib. 4. tit. 8. de dotis prærogativa*, cuius verba hæc sunt. Si spoponderit mulier dotem dare, non adiecta quantitate, vel re certa expressa, quæ in dotem detur, inutilis est eiusmodi dotis promissio, vt potè cum possit mulier vel vilissimum quidpiam dotis nomine exhibere. Alia est causa patris dotem pro filia pollicentis, qui etsi quantitatem dotis non præfinierit, rata tamen est & valida promissio. Hoc enim cum dicit pater, non se quantamlibet dotem, sed quæ facultatibus par sit, daturum indicat. Hactenus Harmenopo-

11 lus. Et accedit, quod quando † pater dotem promittit, ratio legitimæ, quam dos repræsentat, habetur, atque ita quodammodo certa est. Est diversum in muliere promittente, & rursus quando (vt præcitato in loco dicebat Connanus) mulier promittit, sua interest promittere quàm minimum. Diversum est in patre,

12 vel alio promittente, nam tunc mulieris † interest habere dotem congruam. Est & altera ratio secundùm Alciatum, quia etsi hæc incerta promissio non valet, potetit ipse maritus compellere mulierem ad constituendum sibi dotem congruam: cum apud ipsum ma-

13 ritum esse † non debeat sine dote, vt docuit Bald. *in l. vlt. C. de sentent. quæ sine certa quant.* Quod secùs esset, si nil de dote prorsus fuisset dictum, *l. quod si nulla, ff. de relig. & sumpt. fun.* & ne mulier in casu restitutionis dotis inopia laboret, *§. quoniam, in Auth. quib. mod. natura effic. legitimi.* Hæc interpretatio & conciliatio est quidem cæteris probabilior, sed tamen dubitationes habet: cùm ratio illa considerata in casu *dict. §. gener.* conveniat etiam *d. l. 1. C. de dotis promiss.* quando scilicet ipsamet mulier dotem incertam promisit, nam verè illa certificari potest ex qualitate personarum, & facultatibus ipsius mulieris promittentis, vt in casu *d. §. gener.* & propterea dici non potest, quod mulier

14 † possit, dando quid minimum, se liberare: cum promissio præsumatur facta secundum qualitatem personæ cui fit: & quantitatem patrimonii ipsius promittentis, & in casu *d. l. 1. C. de dotis promiss.* eadem est ratio in muliere, se ipsam nubente, & dotem cõstituente, vt scilicet dotem congruam constituat, quæ sufficere possit oneribus matrimonii *juxta l. pro oneribus, C. de iure dotium*, & propterea repugnat *text. d. l. quæro ff. de iur. dotium*, vbi ipsamet mulier, consensu tamen curatoris, dotem sibi constituerat: & dos fuit debita: quia certificari potuit ex qualitate personarum, & quantitate patrimonii. Erit itaque cogitandum, an explanationes & conciliationes aliorum, nempè Ludovici Charondæ *lib. 1. verisimilium iuris, cap. 17. in fin.* & Tornielli *in rubr. ff. de verborum obligat. nu. 59.* nodum hunc possint dissolvere. His accedit quod post Salicetum, & Iason. *in l. si quando, C. vnde vi.* respondit Gratus in *cons. 43. nu. 62. lib. 2.* præsumptionem præsumptionis non dari, & sequitur Seraphinus *in tract. de privilegiis iuramenti, privileg. 17. nu. 15.*

QVÆSTIO XLIV.

Præsumptio, an à judicis arbitrio pendeat.

SVMMARIA.

1 *Judicis voluntas nulla est, nullum arbitrium circa præsumptionem juris, & de jure.*
2 *Arbitrarium non est, quod à lege expresè sancitum est.*
3 *Præsumptio juris tantum, non pendet à judicis voluntate.*
Et quid sit de probationis mediis, quæ potius facta dicuntur, num. 4.
5 *Miles ab hostibus reversus, captus fuisse non transfuga præsumitur.*
6 *Testium fides in judicis pectore residet.*
7 *Præsumptiones, & probationes, quænam sint in judicis potestate.*
8 *Præsumptio hominis verè pendet ab arbitrio, & voluntate judicis.*
9 *Indicia quibus accusatus de crimine vel inquiri potest, vel tortura subjici, arbitraria sunt.*

QVæro quadragesimoquartò, an præsumptio, sicuti & probatio, à judicis voluntate pendeat? Hac in re distinguendi sunt tres casus, quemadmodum & tres species præsumptionis sunt.

Primus est casus, cum agitur de præsumptione ju-

1 ris & de jure. Hoc quidem in casu, nulla † est judicis voluntas, nullum eius arbitrium circa eam: quandoquidem à lege ipsa ita firmata est præsumptio ista, vt

2 recedi ab ea nullo modo possit, non enim esse † arbitrarium, quod à lege expresè sancitum est, jam scripsimus *lib. 1. de arbitr. iudic. & c. qu. 14.*

Secundus est casus, cùm agitur de præsumptione

3 juris tantum. Hæc quoque non pendet † à judicis voluntate, cum & ipsa jam sit à lege firmata, & constabilita. Erit tamen animadvertendum, quod probatio-

4 nes illæ mediæ, † quæ potius facta appellantur, quibus ad has præsumptiones juris, & de jure, ac etiam juris tantum devenitur, à judicis voluntate pendeant. Adferri potest exemplum *in leg. non omnes, §. à*

5 *Barbaris ff. de re milit.* miles, † qui ab hostibus reversus est, præsumitur captus, non autem transfugisse, si probaverit, se antea militem bonum existimatum fuisse. Hæc juris præsumptio est. At illæ probationes, quod bonus miles antea fuerit, in judicis potestate

6 sunt, cum illæ testibus fiant, testium † autem fidem in judicis pectore residere ait jurisconsul. *in l. 3. §. tu magis ff. de testib.* & scripsi *lib. 2. de arbitr. judic. & c. casu*

7 90. *num. 1.* Illæ igitur † præsumptiones, & probationes, quibus adducitur judex ad præsumptionem juris, in sua potestate sunt cum lege diffinitæ non sint, nec diffiniri potuerint, illa verò juris præsumptio, ad quam adductus est, in sua potestate (vt diximus) posita non est.

Tertius est casus, cùm agitur de præsumptione ho-

8 minis. Hæc sanè verè † pendet à judicis voluntate, &

9 arbitrio, sicuti indicia † quibus accusatus de crimine, vel inquiri, vel quæstionibus subjici potest, in judicis arbitrio esse posita, scripsi *lib. 2. de arbitrariis judicum, & c. casu* 270. ita & de his similibus docuit Abbas *in c. quanto,*

BIU Cujas

quanto, col. penul. in fin. vers. ex quibus concludo, de præsumpt. & docuit Bald. *in l. milites, nu. 1. C. de quæstio.* judicem ex variis circumstantiis has præsumptiones, & indicia colligere.

QVÆSTIO XLV.

Expressum an illud esse dicatur quod ex præsumptionibus constat, diligenter explicatur.

SVMMARIA.

1 *Præsumptionibus constans quibuscunque dicitur expressum, & nu. 3. & 5.*
2 *Mulier viro dotem numerans, præsumitur stipulationem de restituenda ea adhibuisse, estque ea præsumptio iuris, & de iure.*
4 *Evidens dicitur, quod constat coniecturis.*
6 *Novatio expresse fieri debet.*
7 *Hæredis de persona si contingat dubitatio, facienda est probatio apertissima.*
8 *Expressum dicitur, quod coniecturis colligitur, & signis, num. 9.*
10 *Feudum antiquum, & avitum expresse constitutum dicitur, si coniecturis id colligi potest ex investituris.*
11 *Appellatione facta ab interloquutoria, causa gravaminis nominatim debet exprimi.*
12 *Iuramentum stricte interpretatur.*
13 *Promissio de dote restituenda satis expressa dicitur, ex quo maritus confessus est se eam recepisse.*
14 *Stipulatio est strictis juris.*
15 *Præsumptiones, & coniecturæ quando non habeant locum, & nu. 16. 21. 23. 25. 26. 27. & 28.*
17 *Scriptum non dicitur literis, quod colligitur coniecturis.*
18 *Hæredis institutio non fit coniecturis, cum scriptus in testamento is esse debeat.*
19 *Tutor suscipiens administrationem, quid promittere debeat.*
20 *Lex pro forma requirens expressionem, non acquiescit si sub verborum involucro latet.*
22 *Sententiam nullam dici ob juris errorem expressum, non sufficit quod error colligatur ex coniecturis.*
24 *Revocatio testamenti inter liberos, verbis expressis à patre fieri debet.*
29 *Statutum tribuens exequutionem paratam expressis in instrumento non dicitur dedisse his, quæ ex coniecturis ex mente elicitis colliguntur.*

1 QVæro quadragesimoquintò an expressum illud esse dicatur, † quod ex præsumptionibus constat? Et dicendum est, illud censeri expressum, sive dicamus esse præsumptionem juris, & de jure, sive solam juris, sive solam hominis. Et cum de præsumptione juris, & de jure agitur, clarum est, expressum illud omnino dici, ita probat *l. unic. §. 1. C. de rei vxor. act.* cum
2 mulier † dotem viro numeravit, præsumitur stipulationem de ea restituenda adhibuisse, quam sanè præsumptionem, juris & de jure esse scripserunt multi, *in l. 1. in prin. de verb. oblig.* ibi Ripa *n.* 13. sic & Bart. *in l. 1. in prin. ff. de iis, quæ in testamento dele.* etsi alii contendant, illam non esse præsumptionem, sed legis fictionem, qua de re dicemus *infr. lib. 3.* Si ergo à statuto concessa est parata executio instrumentis, censebitur quoque permissa executio instrumento dotis, quoad tacitam illam stipulationem à lege præsumptam, cum stipulatio illa expressa censeatur. Ita docuit Bart. *in d. l. 2. in prin. ff. de iis, quæ in testamento delen.* Et Bart. traditionem probarunt permulti quos commemoravi *in tract. de adipiscenda possessione, remedio quarto, numer. 125. & numer. 126.* Et illis accedunt Alexander *in cons. 126. lib. 6.* Socin. Sen. *in cons. 290. in fine lib. 2.* post Bald. Novellum *in tract. de dote, parte sexta, privileg. 1. colum. 3. & privileg. 7. colum. 1.* Iasonem *in leg. certi condictio in princ. numer. 21.* vbi plura similia recenset *ff. si cert. pet. & in §. fuerat, num. 58. Instit. de action.* & alios congessit Cravet. *in tractat. de antiq. tempor. tertia part. primæ partis princip. num. 40.* qui affirmat hoc locum habere non solum in favorabilibus: sed & in odiosis, in quibus stricta sumitur interpretatio.

Ita pariter cum de sola juris præsumptione agitur,
3 expressum illud † esse dicitur quod constat coniecturis, & præsumptionibus istis. Ita sensit Bart. *in l. prætor ait, in princ. num. 1. ff. de operis novi nuntia.* & eum sic explicat Ias. *ibi & in l. licet num. 8. 10. de leg. 1.* Et scribit Ang. *in §. si verò expressim in Auth. de hæred. & Falcid.* quod si lex mandat aliquid fieri expresse, tunc satis expresse fieri dicitur, quod constat coniecturis fuisse factum. Et Angelum secutus est Afflictus *decis. 44. num. 15.* Et multis similibus comprobavit Cravet. *in cons. 958. num. 22.* & accedit Ludovic. Molina *in lib. 1. de Hispan. Primogenitis, cap. 17. num. 27.* His declaratur statutum Patavinum, *sub rubr. de inquilinis, vers. quandocunque de certo, &c.* dum statuit, quod si de certo termino solvendo affictus domorum, nulla expressa conventio facta sit inter locatorem, & conductorem, quod locator teneatur solvere dimidiam affictus ad festum Paschatis, &c. Hoc sanè statutum non habet locum, quando conductor solvit per aliquot annos ante illud tempus ex conventione facta, deinde tacitè reconducendo *ex præsumptio. leg. item quæritur, §. qui impleto, ff. locati,* dicitur expresse convenisse de solvendo etiam ante festum Paschæ. Cæterum repugnare videtur quod scripsit Ias. *in dict. l. certi condictio, in princ. num. 21.* post Bald. *in l. legem, C. loca.* Hanc tamen sententiam probat *leg. quidam testam. ad fin. ff. de vulga. in illis verbis, idque apparere evidenter &c.* Coniecturam facit lex, testatorem ex distributione partium voluisse coniunctum præferri substituto. Idem probat *leg. licet Imperator. de legat. 1.* vbi à lege coniectura & præsumptio fit, testatorem noluisse legatum ab instituto relictum esse à substituto præstandum, vt si causa legandi, quæ erat in instituto cessat in substituto, vel & aliis coniecturis ibi commemoratis: & ibi Iurisconsultus ait hoc quod ex coniecturis
4 † constat evidens esse, *& leg. si quis locuples, in fin. ff. de manumiss. testam.* quo loci Caius inquit, apertissimè constare ex hac coniectura, manumittentem servum sub conditione, si creditoribus erit satisfactum, noluisse fraudare creditores. Imò manifestum dicitur quod iuris præsumptionibus, & coniecturis probatur, vt docuit Bald. *in l. cum proponebatur, in princ. de leg. 2.* cum dixit manifestum vsurarium eum dici, qui coniecturis & præsumptionibus talis probatus est. Dissentit tamen idem Bald. *in l. cives, in prin. Cod. de appel.* quem secutus est Curt. Sen. *in cons. 79. Domina Franceschina, colu. 7. in fin.* Est quoque idem dicendum cùm de sola hominis præsumptione agitur. Nam & tunc
5 expressum † illud esse dicitur, quod constat his coniecturis, & præsumptionibus. Ita sensit Iason *in d. l. licet Imperator. nu. 5. de leg. 1.* dum simpliciter & absolutè loquitur. Idem sensit Afflictus *in decis. 44. num. 15.* dum
6 scribit, quod etsi novatio † expresse fieri debeat, *l. vlt. C. de novat.* Attamen si coniecturis constat partes voluisse novationem facere, satis expresse facta dicitur.

Ita

Ita Cynus *in d.l.vlt.C.de novat.* Imo *in l.delegare,ff.eo.* Alex. *in cons.*10.*col.vlt.in cons.*13.*& in cons.*73.*libro* 2. Corneus *in cons.*33.*num.*14.*lib.*2. Cùm dixit,satis dici factam novationem,cum testibus probatum fuisset aliquid solutum pro residuo & censeri factam novationem,intercedente nova persona.

Cæterùm ab hac traditione dissentiunt Barbat. *in cons.*25.*nu.*8.*& cons.*37.*col.*10.*vers. est accuratè,libr.*1. qui respondit,& non sufficere coniecturas ad inducendam novationem. Et loquitur de coniecturis & præsumptionibus hominis. De veritate nunc non disputo quòd vberius tractationem hanc sim explicaturus *infr.lib.*3.*præsump.*134.

Hunc ipsum casum nostrum, confirmat doctrina Baldi *in l.in tempus,in fin.ff.de hæred.inst.* Cùm docuit,
7 quod quando dubitatur de † persona hæredis, debet fieri probatio apertissima. Quæ sanè apertissima probatio, satisfieri dicitur, cum fit coniecturis & præsumptionibus,*ex d.l. licet Imperat.de legat.*1.*& l.qui habebat.ff.de rebus dub.* Et Baldum secutus est Afflictus *in d.decis.*44.*nu.*16.

Huc pertinet quod respondit Romanus *in cons.* 271. *in fin.* Cùm dixit, quòd sicuti evidens dicitur id, quod coniecturis declaratur: Ita etiam expressum
8 † dicitur, quod coniecturis colligitur,& de coniecturis hominis loquitur Roman. Ita quoque respondit Barbat. *in cons.*89.*colum.*4.*libro quarto,* expressum dici quod coniecturis & præsumptionibus hominis constat, ibique loquitur Barbatius de coniecturis, quibus testatorem à prima sua dispositione recedere voluisse creditur. Ita etiam Baldus *in cons.* 3.*Factum tale est. Quidam nomine Paulutius,lib.*5. respondit, expressum dici, quod coniectura deprehenditur.

Et ait expressam substitutionem pupillarem dici, quæ ex coniecturis & præsumptionibus colligitur. Et scribit idem Bald. *in l.item quia,ff.de pact.* expressum id
9 dici,quod ex signis colligitur. Illum secutus est Curt. Senior *in cons.*50.*Memoriæ recolendæ Dux.colum.*43. *versic.octavò respondimus,* quo loci respondit,feudum
10 antiquum † & avitum dici expressè constitutum, si coniecturis colligi id potest ex investituris. Et ex prædictis infertur declaratio ad regulam,*l.si repetendi,C. de condict.ob causam*, quod scilicet propositum in mente retentum nihil operatur.

Hæc sanè regula declaratur non habere locum quando extant præsumptiones, & coniecturæ,quibus colligitur illud propositum & voluntas. Ita post Baldum tradit Tiraq. *in l.si vnquam,in verbo,libertis num.* 42. *Cod. de revoc. donat.* & accedit Curt.Iun. *in l.*2.*in prin.nu.*2.*ff.si cert.pet.*

Extenditur primò hæc traditio, vt procedat etiam, quando lex requirit aliquid nominatim exprimi. Nam & tunc illi legi est satisfactum, cum ex coniecturis id colligitur. Ita Angelus, Romanus,& Iason *in l.Prætor ait,in prin.ff.de oper.novi nunc.* Cùm dixerunt,quod
11 etsi in appellatione † ab interlocutoria, nominatim exprimi debet causa gravaminis: *Clement.appellanti,de appellat.* attamen satis nominatim dicitur expressa, cum coniecturis colligi ita potest. Idem affirmarunt Alexand.*cons.*80.*num.*9.*lib.*1.*& cons.*126.*num.*11.*lib.*6. Socin.Sen.*cons.*112.*nu.*8.*vers. aliquando & tertiò, lib.* 1.Felin.*in cap translato,de constit.* dum affirmant sufficere expressionem per relationem ad acta,& apertius Cravet.*in cons.*958.*nu.*24.

Cæterùm ab hoc exemplo & casu dissentiunt permulti, sicuti Bald. *in l.terminato,nu.*11.*in fin.C.de fructibus.& lib.expens.* Ang.*in l.*1.*vers. & per hoc adi ff. de liber.& posthum.* sensit & Francus *in cap.vt debitus, colum.* 5. *vers.* 12. *quæritur de appellat.*

Distinguere possumus ex sententia Baldi *in l.minoribus,nu.*3.*C. de his quibus vt indign.* quod aut constat de gravamine ex præsumptione juris: Et tunc sufficit, vt dicatur expressum gravamen,& hoc in casu procedit opinio illa Angeli, Rom. & aliorum *in d.l. Prætor ait.* Aut constat solum ex præsumptione hominis, vt tunc procedat opinio posterior Baldi, & sequacium.

Extenditur secundò, vt procedat etiam quando requiritur quod probatio debeat fieri publica scriptura. Nam adhuc præsumptio sufficit. Bald. *in l.*1.*nu.*18.*C.de fideicommiss.* latè Cravet. *in cons.*9 8.*num.*22.

Extenditur tertiò vt hæc sententia procedat etiam in his, quæ strictam tantum admittunt interpretatio-
12 nem. Exemplum sit in juramento † quod strictæ interpretationis est, *c.penuli.de iureiuran.* si enim quis juravit, se habuisse fundum in dotem à Caia, dicitur etiam juravisse se illum restituturum: & agi potest ex eo juramento, etsi super restitutione juratum non sit. Ita probat, *l.si duo patroni,*§. *Marcellus,ff.de iureiur.* Et illius responsi ea est ratio, quia satis dicitur expressa
13 promissio de † dote restituenda, ex quo maritus confessus est, se eam recepisse. Ita in specie declarat Crav. *in tract.de antiq.temp.in tertia particula primæ partis princ.nu.*39. Adfertur etiam exemplum in casu *l.empt.* §. *ancillam, ff. de rei vend.* quo loci testator quidam, filiam exhæredavit contemplatione peculii, eo quod concessisset peculium filiæ. Et peculium satis dicitur expressè concessum, ex quo coniecturis colligebatur. Ita etiam intelligit Cravet. *loco iam citato,num.*39. qui aliis confirmat. Est etiam exemplum in casu *leg. triticum,de verborum obligation.* vbi certum frumenti genus expressum in stipulatione dicitur, cùm de ipso genere ex coniecturis constat. Et tamen stricti juris
14 † est stipulatio,*l.quicquid astringendæ,de verb.oblig.*

Declaratur primò, vt non habeat locum hæc sen-
15 tentia, quando lex requirit aliquid fieri † expressè ob id, quod factum simpliciter est contra dispositionem juris communis. Nam tunc non sufficiunt coniecturæ & præsumptiones: sed requiritur expressio verbis specialibus. Ita docuit Angel. *in* §. *si verò expressim, in Auth.de hæredibus & Falcid.* quem secuti sunt Barb. *in cons.*25.*num.*28.*lib.*1. & Afflict. *decis.*44.*num.*14.*in fin.* alios recenset Tiraquel. *de legib.connub.in gloss.*9.*num.* 99.*& num.*168. Est exemplum secundùm Angelum, si testator dicat, lego decem, quæ integra præstari volo: non dicitur testator expressè prohibuisse Falcidiæ detractionem, ex quo prohibitio simplex repugnat juri communi,*l.si vt allegas,C.ad l.Falcid.*

Declaratur secundò, vt non procedat, quando ex-
16 pressio † pro forma requiritur, nam tunc non sufficit expressio facta signis & coniecturis, etiam indubitatis, ita docuit Angel. *in leg.quoties,* §. *si quis nomen ff.de hæred.inst.* quem ita intellexit Tiraq. *in tract.de legibus connub.in gloss.*5.*nu.*156. Verùm mihi semper est visum, Angelum loqui, vt dici non possit scriptum literis,
17 † quod coniecturis colligitur. Et non levis videtur differentia, quod quid dicatur expressum, ab eo, quod dicitur scriptum.

Quam sanè considerationem manifestè probat, *l.*1. *ff.si tabu.testamen.ex tabu.* ex eo textu dicimus,hæredis
18 institutionem coniecturis non fieri, cum scriptus in testamento is esse debeat,ita tradunt Iason. *in l.*1.*nu.*2. *C.de pactis,*& plures recensui *in cons.*75.*num.*68.& infrà *lib.*4 *in præsump.*35.explicabimus. Hanc tamen declarationem probavit & Ias. *in l.prætor ait, in princip. num.*9. *& num.* 10. *ff. de operis novi nunciat.* est exemplum in casu *l.vlt.*§. *omnem, Cod.de administrat.tutor.*
19 requirit lex, quod quando tutor suscipit † tutelæ admini-

BIU Cujas

miniſtrationem, debet expreſsè promittere, ſe vtilia nomine pupilli facturum, & inutilia prætermiſſurum, ac etiam quod ſine mora eius defenſionem ſuſcipiet: & propterea non ſatis erit, ſi exprimat ſe facturum vtilia, & prætermiſſurum inutilia: quanquam colligatur ex his verbis, quod etiam ſuſcipiet defenſionem, ita declarat Bartol. *in dict. l. vlt. §. omnem*, quem ſecuti ſunt Bald. Angelus, Comenſ. & Romanus, Matthes. *notab.* 108. & Alex. *in conſ.* 139. *colum.* 2. *lib.* 1. quos commemorat Iaſon *loco jam citato.*

Diſſentiunt tamen ab hac opinione Baldus *in c. ex parte M. colum.* 9. *de appel.* & alij nonnulli, qua de re ſuo diſſeremus loco. Comprobatur quoque hæc declaratio ex doctrina Felini *in c. ad aures, colum.* 2. *verſ. nihilominus ſequenda eſt de reſcript.* quod ſi lex requi-
20 rit expreſſionem pro forma, † non ſufficit expreſſio ſub verborum involucro *l. ſed etſi quis, §. quæſitum, ff. ſi quis cautio.* Et Felinum ſecutus eſt Tiraquel. *in tract. de legibus connub. gl.* 5. *num.* 98.

Declaratur tertiò, vt locum non habeat hæc ſen-
21 tentia, quando † requiritur evidens, vel patens expreſſio, ita de evidenti expreſſione docuit *gloſſ. in l. qui plures*, vbi gl. vltima, *ff. de vulga. & pupillari ſubſtitut.* & ibidem Aretinus *in vltimo notab.* & Iaſon *in fine.* Idem Aretin. *in l. quidam teſtamento, in tertio notab. ff. eod.* & Iaſ. *in l. licet Imperator. numer.* 14. *de legat.* 1. quos ſecutus eſt Tiraquel. *in tract. de legib. connub. in gloſſ. quinta, numer.* 163. qui *numer.* 164. ſubiungit, idem eſſe, cum lex requirit patenter expreſſum: ſicuti in caſu *cap.* 2. *poſt. princ. de ſent. excommun. in* 6. *ibi errorem patenter expreſſum*, & in *cap. venerabilibus, §. vlt. eod. tit.* & illis in locis annotavit Geminianus, quod
22 ad hoc, vt ſententia † dicatur nulla, ob juris errorem patenter expreſſum, non ſufficit, quod error colligatur ex coniecturis, id quod affirmarunt Innocent. Hoſtien. & Abbas *in cap. P. & G. de officio deleg.* Bald. *in cap. quod tranſlationem eod. tit.* & plures alios commemorat Tiraquel. *in tract. de legib. connub. in gloſſ.* 5. *num.* 58.

Declaratur quartò, vt non procedat hæc ſententia,
23 † quando requiritur expreſſio verbis facta, nam tunc non ſufficit, quod colligatur ex præſumptionibus, cum id non dicatur fieri verbis expreſſis, *l.* 3. *in principio*, vbi Bartol. *ff. de legit. tutela*, & manifeſtè ita docuit Aretin. *in l. cum quid, nu.* 3. *ff. ſi certum petat.* Hos ſecutus eſt Tiraquellus *de legib. connub gloſſ.* 5. *nu.* 165. Quibus addo Iaſonem *in l. prætor ait, in princip. nu.* 6. *ff. de operis novi nunciat.* cum dixit ex ſententia Bart. ibi, quod quando requiritur aliquid fieri verbis expreſſis non ſufficit ſi colligatur, & ibidem refert Butrium *in cap. tranſlato, de conſtit.* dicentem, quod ſi ſtatutum diſponit, quod poſitionibus reſpondetur verbis expreſſis, non ſufficiet reſponſio, quę coniecturis colligi poteſt. Et huc pertinet quod egregiè ſcripſit Marcus Antonius Natta *in Authen. hoc inter liberos, num.* 21. *Cod. de teſtamen.* poſt Baldum ibi, cum dixit, quod cum revo-
24 catio teſtamenti confecti † à patre inter liberos, fieri debeat verbis expreſſis, non ſufficiunt coniecturæ & præſumptiones.

25 Declaratur quintò, vt non procedat, quando † conjectura non colligitur ex ſcriptura, ſed ſolum ex mente tacita, nam tunc non dicitur expreſſum, ita Bald. *in l. vnica, num.* 10. *Cod. de iis, qui ante apertas tabul.* cum dixit, quod illud dicitur omninò omiſſum, cum nihil penitus expreſſum eſt: alias ſecus, idem reſpondit Deci. *in conſ.* 15. *nu.* 6. *in conſ.* 396. *num.* 1. *& in conſ.* 397. *column.* 1. Tiraquel. *in tract. de legib. connub. in gloſſ.* 5. *num.* 167. & Craver. *in tract. de antiq. tempor. in tertia particula primæ partis, numer.* 38. qui quidem manifeſtè dixit, expreſſum tunc ex coniecturis dici, cum illud ex aliis expreſſis & ſcriptis colligitur.

Declaratur ſextò, vt non procedat hæc ſententia,
26 † quando requiritur expreſſio reſpectu certæ perſonæ conſtitutæ in magna dignitate: nam tunc non ſufficit expreſſio, quæ ex coniecturis reſultat, ita ſcribunt *gloſſ. in c. inquiſitiones, in verbo, expreſſè, de hæret. in* 6. Iaſon *in l. prætor ait, in princ. num.* 6. *verſ. ſecundò fallit, ff. de operis novi nuncia.* & copiosè Tiraq. *de legib. connub. in gl.* 5. *nu.* 91. & licet hi loquantur in eo genere expreſſi, quod generale appellatur, attamen & idem eſt hic, cum expreſſio à coniecturis proveniens generalis dicatur, vt mox ſubiiciemus.

Declaratur ſeptimò, vt non procedat hæc traditio,
27 † quando lex & diſpoſitio requirit ſpecialem expreſſionem. Nam tunc non ſufficit hæc quæ provenit ex coniecturis, & præſumptionibus. Quandoquidem hæc non dicitur expreſſio ſpecialis, ita ſcripſit Tiraquel. *in tract. de legib. connub. in gl. quinta, n.* 169. ex ſententia Bart. *in l. Lucius. ff. de vulg. & pup. ſubſt. & in l. precibus, C. de impub. & aliis ſubſt.* cum docuit ſubſtitutionem contentam in breviloqua, cenſeri expreſſam expreſſione generali, non autem ſpeciali, cum ſpecialis expreſſio non oriatur ex coniecturis, idem ſcripſerunt alij commemorati à Tiraq. *de legib. connub. in gl. num.* 169. qui in ſpecie noſtra ita declarat.

Declaratur octavò, & vltimò, vt locum non habeat
28 hæc ſententia, † quando requireretur propria expreſſio: nam tunc non ſufficeret expreſſio his coniecturis facta: cum impropria hæc dicatur, ita declarat Tiraqu. *in d. tract. de legib. connub. in gl.* 5. *num.* 170. ex ſententia Decij *in l. cùm quid, in l. lectu. in* 3. *notab. ff. ſi cert. pet.* & prius Socin. ibi, quos ſecutus eſt etiam ibidem Purpur. *nu.* 20. *ver. declarant.* Quocirca (inquit Decius) ſi ſta-
29 tutum tribuit executionem paratam expreſſis † in inſtrumento non dicitur debuiſſe quæ ex coniecturis mente elicitis colliguntur: cum expreſſa propriè illa non eſſe dicantur. Quod intelligit eſſe verum Purpur. *in d. l. cum quid, nu.* 1. in eo ſtatuto, quod eſt correctorium juris communis: ſecus in cæteris, quæ vel jure communi conveniunt: vel præter jus commune ſunt.

QVÆSTIO XLVI.

Præſumptio juris an dici debeat hominis, vel legis diſpoſitio, egregia & vtilis admodum diſputatio.

SVMMARIA.

1 *Diſpoſitio legis dicitur, quando lex præſumit aliquid actum à partibus, cui partes renunciare non poſſunt.*
2 *Ius accreſcendi dicitur eſſe legis diſpoſitio, & quæ ſit ratio.*
3 *Ius accreſcendi eſſe diſpoſitionem teſtatoris.*
4 *Dies in actione tutelæ, à lege non ab homine cenſetur appoſitus.*
5 *Obligatio à lege deſcendens, quænam dicatur.*
6 *Partes voluntatem ſuam, ſecundum leges accommodaſſe præſumuntur, & quomodo id intelligendum, nu.* 7.
8 *Falcidia contra teſtatoris voluntatem detrahitur.*
9 *Procurator conſtitutus ad agendum, defendere tenetur.*
10 *Tempus quod datur judicatis, etiamſi ſit in ſententia expreſſum, dicitur tamen terminus legis non hominis, & quæ ſit ratio.*
11 *Clauſula doli mali in contractu depoſiti, ex ipſa legis diſpoſitione ineſt.*
12 *Diſpoſitio hominis quando dicatur.*

BIU Cujas

13 *Electio in alternativis utrum semper sit debitoris.*
14 *Conditiones unde proveniant.*
15 *Dispositio legis dicitur, quando lex non habito respectu ad voluntatem præsumptam partium aliquid inducit, & vide nu. 19. & 22.*
16 *Interesse dicitur pœna legalis.*
17 *Tempus 4. mensium concessum damnato ad solvendum est dispositio legis.*
18 *Emptor unus ex pluribus, rem deteriorans, solus tenetur insolidum.*
20 *Successiones ab intestato, à lege introductæ sunt, ex tacita morientium voluntate.*
21 *Successionis ab intestato causa, immediata & proxima est ipsa lex, eam deferens.*
23 *Dispositio legis, & hominis plurimum inter se differunt.*
24 *Durius agitur cum homine, quam cum lege.*
25 *Mora conventionalis difficilius purgatur, quam legalis.*
26 *Lex annullat fortius, quam homo.*
27 *Citatio facta ab homine, an constituat citatum in mora, & quid de citatione legis.*
28 *Dispositio hominis semel tantum verificatur, aliud in dispositione legali.*
29 *Dotem constituere filiæ tenetur pater toties, quoties erit opus.*
30 *Dispositio legis generalis, comprehendit omnes & quoscunque casus, secùs in hominis dispositione.*
31 *Indefinita æquipollet universali in dispositione legis, non autem hominis.*
32 *Filiorum nomine continentur nepotes in dispositione legis, non hominis.*
33 *Sermo generalis in dispositione legali recipit restrictionem de habilitate, aliud in hominis dispositione.*
34 *Dominium transfertur in dispositione legis, absque ulla traditione, non item in dispositione hominis.*
35 *Persona intermedia consideratur in dispositione legis, non hominis.*
36 *Prohibitus contrahere sub pœna cum bannito, impunè contrahit cum filio illius.*
37 *Compensatio facta à lege, etiam contra debitum iuratum admittitur in dispositione legis, non hominis.*
38 *Alimenta debita legis dispositione, debentur etiam de præterito.*
39 *Administrationem cum libera potestate habens à lege, transigere potest, non qui ab homine.*
40 *Causa iusta excusat à pœna legali, non conventionali.*
41 *Præscriptio legalis non currit contra militem, aliud statuitur in conventionali.*
42 *Dispositio tacita & ficta legis dicitur, non hominis.*
43 *Obligatio ex dispositione legis proveniens fortior est ea, quæ ex hominis dispositione.*
44 *Solutio debiti contracti conventione partium, quomodo probanda, & quomodo ea quæ ex dispositione legis.*
45 *Filius quando ingrediatur locum patris & concurrat cum patruo.*
46 *Interpretatio & extensio difficilius admittitur in dispositione hominis, quam legis.*
47 *Renunciatio filij expressa non nocet patri, aliud in tacita proveniente ex legis dispositione.*

QVæro quadragesimo sextò, an quando lex aliquid præsumit, dici debeat dispositio illa legis, vel hominis? Hanc quæstionem satis egregiam explicant Ripa *in leg. si insulam, numer. 60. ff. de verb. oblig.* & apertius Alciat. *in repet. l. 4. §. Cato. num. 104. ff. eod. tit.* Distinguunt ij tres casus, quibus duos adiungam.

Primus est, quando lex præsumit aliquid actum à partibus cui partes ipsæ renunciare non possunt, hæc
1 dicitur dispositio † legis, non hominis. Id quod vel ex eo primo probatur, secundùm Ripam & Alciatum in iure accrescendi, quod etsi à lege introductum, concurrente tacita voluntate testatoris, *leg. si in testamento, ff. de vulg. & pup. substit.* attamen quia testator non potest prohibere ipsum jus accrescendi, dici-
2 tur † esse legis dispositio. Hoc exemplum post Ripam, & Alciatum præcitatis in locis probavit & Cæphalus *in cons. 59. numer. 24. lib. 1.* Cæterùm exemplum hoc verum non est, cum probabilius sit, jus
3 † accrescendi esse dispositionem testatoris, sicuti demonstrabimus *infr. libr. 3. præsumpt. 86.* vbi explicabimus, an jus accrescendi sit ex præsumpta voluntate testatoris.

Secundò motus est Alciatus *in dict. §. Cato, nu. 104. vers. secundò probatur*, ex doctrina Bart. *in l. ita stipulatus sum in prima quæstione, nu. 33. de verb. obliga.* cum dixit quod dies in actione tutelæ, & in provisione fru-
4 ctuum nasciturorum dicitur appositus † à lege immediatè, non ab homine. Ea est ratio, quia etiamsi partes vellent, quod in tutela oriatur actio ante diem, non possent, *l. ordinem. ff. de operis liberto.* idem in fructibus nascituris, *l. 1. ff. de cond. & demonstr. & interdum, de verbor. oblig.*

Tertiò in hanc sententiam adduxit Alciat. traditionem Bartoli, *in l. stipulationes non dividuntur, q. 8. nu. 37. vers. ergo dicemus de verb. oblig.* cùm dixit, illam
5 censeri obligationem † à lege descendentem, quando quis obligatur præter voluntatem præsumptam contrahentium, secùs si ex voluntate præsumpta: quia tunc dicitur obligatio hominis. Nec repugnat (inquit Alciat.) quod si lex aliquid inducit, præsumitur id etiam esse ex voluntate partium, quæ præsumuntur
6 voluisse † accommodare voluntatem suam secundùm leges, *leg. hæredes mei, §. cum ita, ff. ad Trebel.* Nam res-
7 pondet Alcia. regulam *d. §. cum ita*, procedere † tantummodò in his, in quibus partes liberam habent facultatem, ita quod possunt renunciare: secùs si non possunt. Ita probant *l. Titia, ff. ad l. Falci. & c. Raynald. de testa.* vbi Falcidia † dicitur deduci contra voluntatem testatoris. Ratio est, quia etiamsi vellet, non pos-
8 set eam prohibere. Et declarationem hanc *ad §. cum ita*, probavit idem Alci. *in lib. 5. Paradox. cap. 19.* qui comprobat. *ex l. 4. ff. de reg. iur.* & Alciatum refert Zanch. *in d. §. cum ita, in 9. parte, n. 45.* quem declarat.

Quartò allegavit Alciat. doctri. Bart. *in l. non solum, num. 6. ff. de procurat.* cùm dixit, quod procurator † ad
9 agendum tenetur defendere, & illa dispositio quod defendat, legalis dicitur. Ratio est, quia is defendit necessitate legis *l. si servum quoque, §. ait prætor. ff. de procu.*

Quintò facit secundùm Alciatum, quod scribunt glos. & Doct. *in l. 4. §. condemnatum, ff. de re iud.* vbi
10 tempus † quod datur judicatis, etiamsi sit expressum in sententia: attamen dicitur terminus legalis, non hominis. Ratio est, quia tempus illud non est in mera potestate judicis. *l. 2. ff. de eod. tit.*

Sextò confert quod scribunt Castren. & Aretinus *in l. iurisgentium, §. pen. ff. de pact.* cum dicunt, clausu-
11 lam doli mali † inesse contractu depositi dispositione legis, cum partes ipsi dolo de futuro renunciare non possint, *dict. l. penultima.* Quam quidem traditionem probavit etiam Alciatus *in d. §. Cato, num. 105. in fin.* & Socin. Iun. *num. 134.*

Septimò huc facit, quod docuit Riminald. Sen. *in l. si quis maior. num. 7. C. de transact.* cùm adversus Salicetum, & Alexandrum ibidem scripsit, quod stante statuto cogente affines ad compromittendum, si reperiatur factum compromissum inter duos affines, præsumitur factum ob dispositionem statuti: atq; ita esse compromissum necessarium, & non voluntarium. Cùm non

sit

BIU Cujas

sit in facultate vnius eorum recedere ab ea dispositione, & Riminaldum secuti sunt Alciat. *in d.* §. *Cato. num.* 105. *in d. l. si quis maior. & libr.* 1. *Parodox. cap.* 20. *in fine, & lib.* 5. *cap.* 19. *in fin.* Cagnol. *in d. l. si quis maior. num.* 67.

Et secundùm hanc opinionem responderunt Anch. *cons.* 158. & Deci. *cons.* 22. *colum.* 2. Distinctionem adhibent Ruin. & Torniellus, ille *in l.* 3. *num.* 46. iste *num.* 71. *de leg.* 1. quæ verò non satisfacit in casu dubio, cum scilicet ignoratur quando fuit factum compromissum.

Secundus est casus, quando lex præsumitur aliquid quod partes possunt prohibere, illique renunciare.
12 Hoc in casu dicitur † dispositio hominis: non autem legis, ita Ripa *in d. l. si insulam, num.* 60. & Alciat. *in d.* §. *Cato. nu.* 104. *& lib.* 1. *Paradox. cap.* 20. sic intelligentes *l. cum quid, ff. si certum petat.* vbi etiam Deci. *nu.* 4. idem affirmavit & ipsemet Decius *in l. semper in stipulationibus, nu.* 5. & ibidem Cagnolus *nu.* 3. *ff. de regu. iur.* Qua de re plura dicemus *infrà lib.* 3. *præsumpt.* 80. dum explicabimus *d. l. cum quid,* idem probat *leg. non vtique, ff. de eo quod certo loco,* vbi Ias. *nu.* 2. scribit ele-
13 ctionem in alternativis † non esse semper debitoris: cum illa sit ex dispositione legis.

Huc pertinet doctrina egregia Bart. *in l. conditiones, quæ extrinsecus, nu.* 1. *de cond. & dem.* cum scripsit,
14 quasdam esse conditiones † quæ veniunt ex legis dispositione, & sic legales, quasdam verò, quæ veniunt ex natura rei, & demum quasdam quæ veniunt ex præsumpta atque coniecturata mente testatoris, sensit ergo manifestè Bart. has postremas conditiones provenientes ex præsumpta mente testatoris, non esse legales sicque ex dispositione legis.

Tertius est casus, quando lex non habito respectu ad voluntatem præsumptam partium, aliquid inducit.
15 Hoc casu dicitur † dispositio legis, & non hominis, ita Ripa. *in d. l. si insulam, nu.* 60. & Alciat. *in d.* §. *Cato, nu.* 105. qui adducti sunt auctoritate Bartol. *in d. l. stipulationes non dividantur, quæst.* 8. *de verbor. obligation.* cum dixit illam censeri obligationem descendentem à dispositione legis: cum lex eam inducit non habita ratione voluntatis hominis. Et Bartolum secuti sunt alij quos commemoravi *suprà in primo casu.* Confert etiam quod docuit idem Bart. *in l. cum stipulatus sim. à Proculo, nu.* 4. *de verborum obligat.* Cum dixit interesse
16 † pœnam esse legalem. Ea est ratio, quia lex non habita ratione præsumptæ voluntatis partium, illud inducit in obligationibus facti, vt debitor liberetur, solvendo illud, & idem in loco scripsit Iason *columna* 4.

Huc etiam facit quod docuit idem Bart. *in l.* 3. *num.* 7. *vir. & hoc placet, ff. de leg.* 1. cum dixit tempus quatuor mensium concessum condemnato ad solvendum
17 † esse dispositionem legis, quæ sua indulgentia illud permisit, non habito respectu ad personam judicis, quod scilicet præsumatur sic voluisse tempus illud concedere, & Bart. secuti sunt Alex. Confert *text. leg. quod si nolit,* §. *Pomponius, ff. de ædil. edict.* vbi si vnus ex
18 pluribus emptoribus, † deteriorat rem, solus insolidum tenetur: est ratio, quia hoc debitum deterioration is non ex contractu seu vi stipulationis seu dispositione legali, ex ædilitio edicto causatum dicitur.

Quartus est casus, quando lex aliquid præsumit ex
19 actu omnino tacito partium. Hoc in casu † dicitur etiam dispositio legis, non autem hominis, sicuti vide-
20 mus in successionibus ab intestato † quæ à lege introductæ sunt ex tacita quadam voluntate morientium, *l. si quis cum testamentum nullum, & leg. conficiuntur in princ. ff. de iure cod.* de quibus dicemus *infr. lib.* 4. *præsumptione sexagesimaoctava.*

Hæc enim dicitur dispositio legis, vt tradunt Bald. *in l. si emancipati in* 8. *oppo. C. de Collatio.* & Ruin. *in rub. ff. soluto matrimon. nu.* 216. & alios commemorabimus *in d. præsumpt.* 68. Esse autem legis dispositionem manifestè paret, quia appellatur legitima successio. *l. obvenire, ff. de verbor. significa.* vbi Alciat. *& l.* 3. § *de illo. ff. pro socio.* Et lex illa est, quæ immediatè eam defert:
21 atque ita † causa proxima & immediata est ipsa lex, vt declarat Bart. *in d.* §. *de illo,* quem secutus est Ruin. *in d. Rub. ff. sol. matrim. nu.* 216. quo loci simile scripsit de dote minoris, quæ censetur repetita in secundo matrimonio cum illa proveniat ex dispositione legis immediatè, non autem hominis. Etsi aliter responderit Corn. *in cons.* 254. *lib.* 1. qua de re suo loco dicemus. Non hic omittendum est, quod acutè docuit Torniellus *in l.* 3. *num.* 70. *de lega.* 1. dum ad declarationem *d. l. conficiuntur,* scripsit, hæreditatem illam ab intestato, deferri à lege ex præsumpta mente morientis: cuius tacita voluntas cùm efficax non sit ad transferendam hæreditatem directò, ideò à lege ipsa coadiuvatur: Illa tamen voluntas tacita decedens (inquit Torniellus) efficax est, vt successor ille tanquam à moriente honoratus gravari possit, *d. l. conficiuntur, & l. si quis cùm testamentum in nullum, ff. de iure codicil.*

Quintus est casus, quando lex inducit præsumptio-
22 nem iuris, & de iure. Hoc in † casu dicitur dispositio legis, & non hominis. Ita Alciat. *d. l.* 4. §. *Cato, nu.* 103. *in fin. de verb. oblig.* Est ratio, quia lex ipsa, non habito respectu ad voluntatem partium, eam ita statuit, vt nec ei renunciare possint partes ipsæ, nec contrarium probare: sicuti suo loco diximus.

Huius disputationis vtilitas non mediocris est. Magni etenim refert scire, an dispositio sit legis, vel ho-
23 minis, plurimum enim † inter se differunt.

24 Prima est differentia, quia diximus † durius agi cum hominis dispositione, quàm cum illa legis, *l. Celsus, ff. de recept. arb.* vbi gl. & scribunt Bart. *in d. l. si insulam. in* 8. *oppos. num.* 9. & ibi Ias. *num.* 28. & Ripa *num.* 56. Latè Gomes. §. *item si quis in fraudem, nu.* 4. *in Instit. de actio.* & Nevizan. *in cons.* 2. *num.* 29. qui propterea
25 dicunt, difficilius purgari † moram conventionalem, quàm legalem.

Secunda est differentia, quando agitur de annulla-
26 tione actus, lex fortius annullat, † quàm homo: ita Bart. *in d. l. si insulam,* vbi Ripa *nu.* 58. qui eiusdem sententiæ alios recenset. Et hæc quidem differentia declarat atque limitat præcedentem.

Tertia est differentia, quod citatio facta ab homine
27 † non constituit citatum in mora, nisi facta sit præcisè, & peremptoriè ad audiendum sententiam, glos. *in Clemen. sæpè, in verb. ad id, de verbor. signif.* secus est in citatione legis, *l. sæpè, ff. de appel.* Ita docuit post alios Ripa *in d. l. si insulam, nu.* 59.

Quarta est differentia, dispositio hominis verifica-
28 tur in prima vice: † non autem dispositio legis: cuius differentiæ ratio est, quia legis natura est, vt non pro vno actu tantùm, sed quoties opus erit, prouideat: secùs est in dispositione hominis. Si enim quis tenetur dispositione legis dotem constituere mulieri, vt pater filiæ, juxta *leg. qui liberos, ff. de ritu nupt.* non sufficit,
29 quod eam semel dotaverit, sed † tenetur toties, quoties opus erit, *l. vlt. C. de dotis promiss.* Diversum est, quando tenetur dispositione hominis, vt in socio, qui conventione societatis tenetur dotare filiam socij, sufficit enim tunc quod semel dotaverit, *l. si socius pro filia, ff. pro socio.* Ita declarant Baldus, Angelus, Imola, & Alexand. *in l. si cum dotem,* §. 1. *ff. pro socio,* & alios refert Tiraquel. *in l. boves,* §. *hoc sermone, limit.* 9. *nu. quarto, de*

verborum significatione, vbi plura alia exempla commemorat.

30 Quinta est differentia, quòd † generalis dispositio legis comprehendit omnes, & quoscunque casus: Non ita dispositio hominis. Ita declarant Ang. *in l. sed etsi quis, §. quæsitum, in fin. ff. si quis cautio.* & Ias. *in l. actione, nu. 9. in fin. C. de transact.* Cùm dixerunt, quod vbi in dispositione hominis requiritur specialis mentio alicuius actus, non sufficit, quod fiat verbis generalibus: sicuti in clausulis renunciationum, derogationum, & similibus: secus est, quando est dispositio legis.

31 Sexta est differentia, quod in dispositione legis † indefinita æquipollet vniversali: non ita in indefinita hominis: sicuti scribunt Deci. *in l. 1. num. 12.* & ibidem Cagnol. *num. 9.* & manifestius doctiss. Alciatus *in lib. 3. Paradox. cap. 14.* Verum dissentiunt alij multi, quos congerit eruditissimus Didac. *in lib. 1. variar. resol. cap. 13. num. 9.*

Septima est differentia, quòd in dispositione legis,
32 † sub nomine filiorum continentur nepotes: non ita in dispositione hominis. Alciat. *in d. c. 14.*

Octava est differentia, quòd in dispositione legis,
33 † generalis sermo recipit restrictionem de habilitate *l. vt gradatim, §. 1. ff. de mu. & hono.* Non ita in dispositione hominis, quemadmodum declarat Bald. *in l. 1. colum. 1. C. sine sens. & reliqu.* Alex. *in l. si patroni, nu. 15. ff. ad Trebell.* Ias. *in prælud. feud. nu. 49. & in l. 1. §. nunciatio. de oper. novi nunciat.* Curt. Iun. *in cons. 1. num. 3.* & Tiraquel. *in tracta. de retract. consanguin. §. 1. gloss. 7. num. 29.*

Nona est differentia, quòd in dispositione legis
34 † dominium sine aliqua traditione transfertur: non in dispositione hominis, sicuti declarat Bartol. *in l. traditionibus, in 1. lect. in fin. C. de pactis,* & ibid. Alexand. *in fin.* Bald. Abb. & reliqui *in Rub. extr. de consuet.* & Alex. *in cons. 1. colum. 2. lib. 5.*

Decima est differentia, quod in dispositione legis
35 † consideratur persona intermedia: non sic in dispositione hominis, vt docuit Bart. *in l. 3. §. 1. ff. de lega. præsta.* quem secuti sunt multi relati à Petra Sancta *in*
36 *singul. 64.* qui scripserunt, prohibitum sub pœna † contrahere cum bannito, impunè contrahere cum filio banniti, qui est persona intermedia.

Vndecima est differentia, quòd in legis dispositione
37 † admittitur compensatio ipsa à lege facta, etiam contra debitum juratum: non ita in compensatione hominis, sicuti declarat Socin. *in l. Iulianus, col. pen. versic. confirmatur hoc. ff. de cond. & demonstr.*

38 Duodecima est differentia, quòd † alimenta dispositione legis debita peti possunt etiam de præterito: secùs alimenta debita dispositione hominis, sicuti explicat Dec. *in l. de alimentis, nu. 5. in fine, C. de transactio.*

39 Tertiadecima est differentia, quod habens † administrationem cum libera potestate à lege, potest transigere: non ita habens dispositionem hominis: sic declarat Bartol. *in l. 1. in 2. lect. in 3. oppos. ff. de offic. procurat. Cæsar.* Dissentit tamen Iason *in l. si præses, nu. 11. C. de transaction.*

40 Decimaquarta est differentia, quòd justa causa, † puta absentiæ, litigandi, & similes, excusant à pœna legali, non ita à pœna conventionali, *l. ultim. C. de in integr. restitut.* Corset. *in singu. in verbo, pœna,* incipit, *licet,* & Iason *in l. si quis id, quod, nu. 34. ff. de jurisdict. omnium judic.*

Decimaquinta est differentia, quòd præscriptio le-
41 galis † non currit contra militem, secùs verò conventionalis. Corset. *in sing. in verbo, præscriptio,* incipit, *licèt.*

Decimasexta est differentia, quod dispositio tacita
42 & ficta dicitur † legis: non autem hominis. Deci. *in l. cùm quid, nu. 4. ff. si cert. pet. & in l. semper in stipulationibus, num. 5. ff. de reg. jur.*

43 Decimaseptima est differentia, quòd † obligatio proveniens ex dispositione legis, est fortior illa quæ descendit à dispositione hominis: ita Bald. *in l. frater à fratre, in fin. ff. de cond. indeb.* & alij congesti à Craver. *in cons. 111. nu. 24.*

Decimaoctava est differentia, quod si debitum contractum est in scriptis partium conventione: atque
44 ita in dispositione hominis, solutio † probari debet in scriptis, vel quinque testibus, *leg. testium, Cod. de testib.* secùs verò quando debitum est dispositione legis: quia tunc fieri potest probatio solutionis, testimonio duorum testium, ita post Bart. *in l. generaliter, C. de non nu. pec.* declarat Afflict. *in decis. 13. num. 25. in fin. & num. 26.*

Decimanona est differentia, quod in dispositione legis, quæ successionem defert agnatis proximioribus
45 filius ingreditur locum patris, vt concurrat cum patruo, sicuti quando statutum admittit proximiores: secùs verò est in successione delata dispositione hominis, vt in fideicommisso relicto proximioribus, ita post Alex. & alios docuit Deci. *in l. 1. n. 19. C. de secund. nupt.*

Vigesima est differentia, quòd faciliùs admittitur
46 † interpretatio, & extensio in dispositione hominis, quam in dispositione legis, Deci. *in l. 1. nu. 1. in fin. C. de transact.* & Craver. *in cons. 118. nu. 22.*

47 Vigesimaprima differentia est, quòd expressa † renunciatio filij non nocet patri, *l. vlt. in princip. Cod. de bon. quæ lib.* Renunciatio tamen tacita proveniens ex dispositione legis, patri præjudicat. Bart. *in l. 1. in fin. §. qui admitti.* & ibid. Deci. *in 3. lect. num. 47.* & Tiraquel. *de legib. connub. in glos. 5. nu. 49. & 50.*

QVÆSTIO XLVII.

Dispositum in casu vero, quando & quomodo locum habeat in casu præsumpto, diligenter explicatur.

SVMMARIA.

1 *Dispositio in casu vero, locum habet in præsumpto, præsumptione juris & de jure. Idem in præsumptione juris sola, & num. 4.*
2 *Mutuum verum dicitur per confessionem lapso biennio.*
3 *Præsumptio juris & de jure, est certissima, & indubitata probatio.*
5 *Præsumptio juris procedit secundum veritatem.*
6 *Matrimonium præsumptum eandem vim habere, quam verum.*
7 *Donare qui promisit etiam nudo pacto, obligatur.*
8 *Regula juris, duo specialia concurrere non posse, cur introducta.*
9 *Specialia duo quando concurrere possint, & nu. 11.*
10 *Fictiones duæ quando concurrere possint.*
12 *Iuramentum in litem an ob dolum præsumptum possit deferri.*
13 *Lex prohibens, & annullans actum trahitur ad præsumptum.*
14 *Dispositum in casu vero, quando non habeat locum in præsumpto, & nu. 15, 16. & 17.*
18 *Dispositio loquens in casu vero, locum non habet in præsumpto, hominis præsumptione.*

QVæro quadragesimoseptimò an dispositum in casu vero, locũ habeat in casu præsũpto? Hac in quæstio-

quæstione distinguendi sunt tres casus, quemadmodum tres sunt præsumptionis species.

Primus est casus, quando præsumptio est juris, & de jure. Hoc sanè in casu dubium non est, quin dispo-
1 sitio facta † in casu vero, locum habeat, & in hoc ita præsumpto. Ita in specie docuit Beroius *in cap. at si clerici, in prin. num. 110. de judic.* Cùm adversus Abbatem & Decium scripsit, statutum puniens eum, qui confessus, & convictus est de maleficio, locum habere etiam contra eum, qui defecit in purgatione canonica: ex quo is præsumptione juris, & de jure, pro confesso & convicto habetur. Qua quidem de re suo loco vberiùs dicemus. Huc pertinet, quod scripserunt Bald. *in leg. vnica, in prin. Cod. de rei vxor. act. & in leg. pecuniæ, C. de solut.* & Ias. *in §. fuerat, num. 56. Instit. de actio.* quod si actum est in judicio pro mutuo vero, sufficit probare mutuum per confessionem, elapso
2 biennio: quia dicitur, † ob præsumptionem juris, & de jure, mutuum verum. Huc etiam facit doctrina Abbat. *in cap. per tuas, in 1. notab. de cond. appos.* quòd deducens matrimonium verum, & probans præsumptum, præsumptione juris, & de jure, obtinet. Et hujus
3 casus ratio est manifesta, quia præsumptio juris, † & de jure, est certissima, & indubitata probatio, ita lege ipsa disponente. Et hic casus magis ex subsequenti confirmatur.

Secundus est casus, quando est sola juris præsumptio. Et idem † est quod superiore casu, vt scilicet dis-
4 positio loquens de casu vero, locum habeat in casu hoc præsumpto. Ita affirmarunt Abb. *in c. veniens, il 2. nu. 6. & in c. is qui fidem, nu. 2. de sponsal.* Bald. *in l. cum citra, C. de jure dotium.* Coment. *in cons. 109. colum. 2.* Curt. Iunior *in cons. 4. num. 17.* & alij plures, quos infr. commemorabo. Et huius sententiæ ea est ratio, quia
5 præsumptio † juris procedit secundùm veritatem, *l. vltim. ff. de eo quod metus causa, & l. sive possidetis. Cod. de probat.* & diximus *suprà quæst. 8.* dum explicavimus differentiam inter fictionem, & præsumptionem. Et præterea manifestè & liquidè apparere dicitur, quod apparet præsumptione juris, *l. si quis locuple. Cod. de manumiss. testam.* & diximus *superiore quæstione.* Ergo præsumptio est ipsa veritas, cùm scilicet nil ei obstat, quî fit, quin concludere debeamus, dispositionem in casu vero locum habere etiam in præsumpto? Quocirca rectè docuit Abb. *in dict. cap. veniens, & in dict. cap. is, qui fidem, num. 2. de sponsal.* matrimonium præ-
6 sumptum † eandem vim habere, quam habet matrimonium verum.

Hinc diffiniri potest controversa illa disputatio, an dispositio, *l. si quis argentum, §. pen. C. de donat.* locum sibi vendicet etiam in donatione præsumpta.

Est sanè (vt hoc priùs dicam) ea constitutione
7 sancitum, quòd is, qui donare promisit, † etiam pacto nudo, teneatur omninò suam ipsam promissionem implere, atque ita donare. Dubitant autem nostri, an & illa dispositio locum habeat, etiam in pacto præsumpto? Et locum habere scripserunt *gloss. in l. si tibi, in princip. ff. de pactis, & in l. hactenus. §. 1. ff. de constit. pecu.* quam secuti sunt ibi Bart. & Castr. Idem affirmarunt Mart. Laud. *in l. jurisgentium, §. sed cum nulla, ff. de pact.* Fulg. in *d. l. jurisgentium, §. quinto, colum. 4.* & ibid. Fortunius Garzia, *col. 34. nu. 77. vers. tertium dictum.* Idem senserunt Iacob. Butrigar. & Bart. *in l. receptitias, C. de constit. pecu.* vbi expressè idem voluit Guid. Papæ. Franc. Aretin. *in l. 2. colum. 2. vers. ad tertium de legat. 1.* Angel. Aretin. *in §. in personam. colum. antepen. vers. 4. principaliter, Inst. de act.* Et hoc recenset ac probat Tiraquel. *in l. si vnquam, in verbo, donatione largitus, num. 168. Cod. de revocan. donat.* Quibus accedunt Alexand. *in leg. si aliquam rem. in fin. ff. de acquirend. possess.* Andr. ab Exea *in Rubric. de pact. num. 68.* & Zuchard. *nu. 77.* & Purpur. *in l. rogasti, §. si tibi, nu. 64. ff. si certum petatur.* Et horum sententia vera est, quando donatio illa præsumpta, est à lege ita præsumpta, ex rationibus suprà commemoratis. Quibus constat malè sensisse illos Doctores qui negarunt dispositionem *dict. l. si quis argentum, §. penult.* locum habere in donatione præsumpta. Quos sanè Doctores longa serie recenset Tiraq. *in d. l. si vnquam, in verbo, donatione num. 152.* Et idem affirmarunt Francisc. Aretin. sibi parum constans *in l. licèt, in fin. & in l. si creditori, Cod. de pact.* Alexand. *in cons. 129. in fin. lib. 7.* Corn. *in cons. 23. colum. 3. vers. & per hanc rationem lib. 1. & in cons. 129. colum. 2. lib. 3.* Crotus *in Rubric. de verbor. oblig. num. 3.* & ibidem Torniellus *nu. 64.* & Leonius *nu. 90.* Et ij quidem ea prima & præcipua ratione moti sunt quoniam concurreret circa idem duplex specialitas: nempe quia præsumeretur donatio, contra *l. cum de indebito, ff. de probat.* Idem quod ex nudo pacto oriretur actio, contrà *l. legem, C. de pact.* cum similibus. Quæ sanè duplex specialitas concurrere non potest circa idem, *l. 2. C. de dotis promiss.* & tradit Bart. *in l. si is, qui pro emptore, colum. pen.* vbi cæteri omnes, *ff. de vsucap.* Verum multis modis responderi potest.

Et primò, illa juris regula, quæ habet, duo specialia
8 concurrere non posse, ea ratione & causa † introducta est, vt restringatur, & quantum fieri potest, minuatur id, quod contra jus commune sancitum fuit. Specialia enim sunt adversus ipsum jus commune: & ob id fit restrictio in quantum potest, vt minus recedatur à jure communi. Atqui nostro in casu cessat hæc ratio: quia etiamsi speciale sit, quod pactum nudum actionem pariat: attamen non est contra æquitatem: imò est secundum eam, posteaquam jure canonico ita sancitum est *cap. 1. de pact.* convenit etiam cum æquitate prætoria, *leg. iurisgentium, §. Prætor ait, ff. de pactis,* imò convenit & cum ipso jure naturali, *l. 1. in pr. ff. de pact.* Ergo dicendum est, non esse hæc restringenda, cum sint secundum æquitatem, *juxta leg. bona fides,* vbi Castrens. *ff. depositi.* Ita in specie respondit Fortunius Garzia *in d. §. quinimò, nu. 76.* Secundò respondet Garzia *præcitato in loco, nu. 77.* esse falsum quod à præcitatis Doctoribus traditum est, nempe speciale esse quod donatio præsumatur. Nam etsi regulariter non præsumatur omnibus in casibus: attamen in illis casibus in quibus præsumitur non est quid speciale, sed regulare: sicuti maximè est, quando quis scienter promittit indebitum. Est enim tunc regulare, *l. 1. ff. de cond. indebiti, dict. l. cum de indebito, in principio. ff. de probat. l. Campanus, ff. de oper. lib. ib. sed cum scirei, & l. si divortio, ff. de verb. oblig.* & dicemus *infr. lib. 3. præsump. 31.* Respondetur tertiò quod duo specialia possunt simul
9 concurrere, † quãdo vnum est consecutivum alterius, ita Bartol. *in l. sub conditione, in secunda oppositio. ff. de solutio.* & Purpurat. *in l. 1. num. 625. vers. vndecimo, offic. eius.* Et hinc Bart. *in leg. si his, qui pro emptore col. vlt. ff.*
10 *vsucap.* scripsit, duas fictiones † posse simul concurrere quando vna est consecutiva alterius.

Atqui hoc in casu vnum speciale est consecutivum alterius. Nam principale illud est, quòd promissio facta sine causa ab eo, qui scit se non debere, valeat vt donatio: ex quo deinde sequitur quod etiamsi fiat pacto nudo, valeat *ex d. l. si quid argentum, § penult. Cod. de donation.* Præterea & quartò respondetur, quod duplex specialitas concurrere potest circa idem, quando
11 ambæ † à diverso fonte proveniunt. Ita Ruinus *in l. 1. numero 107. ff. de solut. matrimon. & in consilio 151. columna 2. lib. 5. ex leg. singularia, ff. si cert. petat.*

At hic à diverso fonte hęc proveniũt. Nam vna est lex, imò plures, quæ statuunt donationem præsumi factam ab eo, qui scienter promittit, quod promittere non tenebatur. Alia autem est dispositio *d.l.si quis argentum*, quod pacto nudo promissa vim donationis obtineant. Alia responsione vsus est Zuchardus *in rub.C.de pact. num.77.vers.ad secundum.*

Hinc etiàm infertur veram esse eorum traditionem, qui scripserunt, dispositionem *l.vltim.Cod.de sacrosanctis eccles.* quæ transfert rei donatæ dominium ex solo titulo sine traditione, favore ecclesiæ, locum habere etiam in donatione præsumpta. Ita sanè affirmarunt Spec. *in titulo de locato*, §. *nunc aliqua, vers.* 52. Bartol. *in l.si aliquam rem, numer.6.de acquirenda possess.* & ibidem apertius Alexand. & Ripa *numer.36.* idem Bartol. *in leg.cum falsa, numero 3.Cod.de iuris & facti ignor.* Butrius *in cap. ex parte, colum.7. de confess.* Baldus *in l. ad probationem, colum.vltim.versic.quæro, quid si animo, Cod. locati.* Angel. *in l. quis rem eodem titul. & in* §. *emphyteusim, in fin. in Authent. de non aliena. aut permitt. rebus eccles.* Castr. *in cons.11. Super primo quæsito, in quantum, column.1.lib.2.* quos secutus est Tiraquel. *in l.si vnquam, in verbo, donatione, num. 169. Cod. de revoc. donat.* Et his accedunt Ruinus *in cons.151.column.2.libr.5.* & Roland. *in tracta. de lucro dotis, quæst. 75. num. 29.* etsi idem *tractat. de legib. connub. in gloss. 3. nu. 53.* parum animadvertens, contrariam opinionem sequatur, & quam quidem probavit & Ruggerius de Mota *in repet. l. traditionibus, nu.62. C. de pact.*

Huc etiam pertinet quod dispositio *l.si vnquam, C. de revoc. donat.* qua sancitum est donationem censeri revocatam ob filiorum supervenientiam, locum habere etiam in donatione præsumpta. Ita Baldus *in d.l.si vnquam, prima lect. in fin.* & ibidem Tiraquel. *in verbo donatione, num.155.*

Huc quoque facit, quod dispositio *in l. in actionib. ff. de in litem iurando*, qua datur facultas in actionibus bonæ fidei jurandi in litem, super dolo adversatij habet locum super dolo præsumpto. Ita Baldus *in d.l. in actionibus, column. vltim. versi. oppo.* quod idem scripsit Tiraquel. *in l.si vnquam, in verbo, donatione, num.163. Cod. de revoc. donation.* Et his accedunt Baldus *in cons. 119. statuto, lib.2.* Socin. Senior, *cons.213. lib.2.* Curtius Iun. *in dict. leg. in actionibus, num.28. ff. de in lit. iurand.* & Paris. *in consil. 75. numer. 31. lib.2.* Nec repugnat quod Bartol. *in leg. tutor, qui repertorium, colum. penult. num.21. versic. venio ad 3. ff. de administrat. tutor.* Corn. *consil. 81. column. 3. numero primo, libro 4.* Ias. *consil. 174. columna vltim. libro 2.* Decius *in dict. l. in actionibus, numero 28.* & Catelia Cotta *in memora. in verb. iuramentum*, scripserint, ob dolum præsumptum non
12 posse deferri † juramentum in litem. Nam ij loquuntur de dolo præsumpto ex præsumptionibus hominis. Vel cum levis est præsumptio juris. Et qui sit dolus verus & qui præsumptus, dicemus *infrà libro quinto, præsumpt.3.*

13 Confert pariter quod lex † prohibens & annullans actum, trahitur etiam ad præsumptum. *l.qui ad certum ff. locati.* vbi sicuti locatio vera quæ fieri à furioso prohibetur, ita etiam prohibetur præsumpta quæ inducitur ex continuatione. Et dicemus *infrà libro tertio præsumpt.* Hinc etiam dicimus, quod lex annullans & irritans donationes inter virum & vxorem locum habet etiam in donationibus præsumptis. Ita gloss. *in l.si donationis, C. de contrahen. empt.* & ibidem Salicetus, Socin. Sen. *in cons.6. colum.1. lib.1.* quos secutus est Tiraquel. *in d.l.si vnquam, in verbo, donatione, num.164. C. de revoc. donat.*

Hinc quoque dicimus, leges requirentes insinuationem in donationibus, eas alioqui irritantes, habere etiam locum in donationibus præsumptis. Ita Bart. *in l.1. in vlt. oppos. de don. in l. vlt. in prin. C. de iure dotium*, ex illo text. Bald. *in cons.231. Præsupposito statuto, lib.1.* Angel. *in cons. 94. Cum lis & quæst. col. antepen. vers. hoc igitur articulo.* Fulgos. *cons. 72. col. vlt. versic. nec nocet.* Pract. Papiens. in forma libelli, quo agitur pro donatione, *in verbo, solemniter, num.7.* Ant. de Canatio, *in tract. insinuationum, qu. 44.* & Tiraq. *in dict. l. si vnquam, in verbo, donatione, nu.164.*

His etiam accedit, quod statutum prohibens donationem sine præsentia judicis, locum habet & in donatione præsumpta. Ita scripsit Tiraq. *præcitato in loco, num.164. in fin.* post Corneum *in cons.85. col.4. nu.5. vers. his tamen non obstantibus, lib.2.*

Huc etiam spectat, quod dicimus, statutum ex quo maritus lucratur certam partem dotis, procedit etiam in dote præsumpta. Ita scribunt Bartol. *in sua quæst. 7. Mulier habens amplum.* Bald. *in leg. cum citra, & in l. nulla, colum.1. Cod. de iure dotium.* Castrens. *in cons. 60. Visis statutis communis Vicentiæ, in 2. dubio, lib.2.* Comens. *in cons.109. in 1. dubio.* Abbas *in cons.46. in 2. dubio, lib.1.* Alex. *in cons.122. col.2. lib.7.* Socin. Sen. *cons. 88. col. vlt. lib.4.* Curt. Iun. *in cons.4. n.17.* quos quidem secutus est Tiraq. *in d.l.si vnquam, in verbo, donatione, num. 170. Cod. de revoc. donat. & in tract. de leg. connub. in gl.3. n.55.* Et his accedunt Bald. *in cons.102. Mulierem maritus, lib.2. & quæst. statuto, vers. dos, quæst.1.* Castrens. *in cons.283. col.1. & vlt. lib.1.* Roman. *in cons. 314. num.7.* Cornel. *in cons.254. num.3. lib.1. & in cons. 127. num.5. lib.4.* Ruinus *in rub. ff. solut. matrim.224.* secundum novissimam impressionem: *in cons.224. col.2. lib.1. in cons.61. col.6. num.12. lib.3. & in cons.151. col.1. lib.5.* Parisius *cons.34. col.1. lib.3.* Curt. Iun. *in cons.154. in fin.* Socin. Iun. *in cons.129. col. vlt. lib.1. & in cons.8. col.1. lib.2.* Feronus *in cons. Burdegal. titul. de dote*, §.6. Cravet. *de antiq. temp. in 1. parte quartæ partis princip. num.43.* Roland. à Valle *in tract. de lucro dotis, quæstio. 75. num.15.* & Phanucius *in tracta. de lucro dotis in gloss. 10. num.7.*

Dissentiunt tamen ab hac opinione Alex. *in cons. 122. num.8. & 9. lib.7.* Corn. *in cons.254. col.3. vers. sed dare & vltim. lib.2.* Curtius Sen. *in cons.79. Domina Franciscæ.* Ias. *in Aut. præterea, num.25. C. unde vir. & vxor. in* §. *fuerat, nu.127. Instit. de actio.* qui tamen dubitativè loquitur, & idem apertius *in cons. 50. lib.1.* Ioan. Bapt. Castilleoneus *in annot. ad Matthesil. notab. 74.* Ruinus *in cons.223. nu.5. lib.1.* Brunus *in tract. quod stantibus masculis, fœmina non succedant, artic.6. quæst. 7. col.3. vers. nam secus, qu.27. col.6. vers. & pro hac sententia.* Campegius *in tract. de dot. part. vlt. quæst. 9.* Paris. *in cons.62. nu.27. lib.4.* Horum autem opinio rejicienda est, cum quod receptæ magis sententiæ refragatur: tum quòd infirmis admodum argumentis munitur, quibus satisfaciunt Socin. Sen. *in d. cons.80. lib.4.* & Cravet. *de antiquit. temp. in 1. parte quartæ part. princip. num.46. & 47.*

Recepta tamen hæc sententia locum non haberet
14 † primò, quando versaremur in dispositione juris communis correctoria: sicuti si statutum diceret, quòd maritus lucretur dotem, non obstante dispositione *leg. hac edictali, C. de secund. nupt.* Nam tunc statutum intelligitur de dote revera data, non autem de præsumpta. Ita respondit Curt. Sen. *in d. cons.74. Domina Franciscæ. col.3. vers. sed præmissis*, quem visus est sequi Cravetta *præcitato loco, n.48.* Præterea & secundò com-
15 munis hæc opinio non habet locum, † quando extat aliud statutum, quod illius loci statuta intelligantur

ad

ad literam. Nam tunc statutum deferens lucrum dotis marito, intelligitur de dote verè constituta, non autem de præsumpta. Ita respondit Ias. *in cons.* 50. *lib.* 1. quem secuti sunt Osascus *decis.* 21. *num.* 14. & apertius Phanutius *in tractat. de lucro dotis, in gloss.* 10. *num.* 11.

Rursus tertiò non habet locum hæc communis
16 doctrina, & traditio, quando † statutum loqueretur de dote data, vel constituta lucranda. Nam tunc intelligitur de dote verè data, & constituta, non autem de præsumpta. Ita scribunt Angel. Castren. & Alexand. *in leg. si donaturus, ff. de condit. ob causam.* Ias. *in Rubric. ff. solut. matrim. num.* 23. & 24. Socin. Sen. *in l. de divisione, colum.* 2. *ff. solut. matrim.* Ruin. *in cons.* 223. *numer.* 6. *lib.* 1. Brunus *in tracta. de constit. decret. & consuetud. in verbo, lucrum, colum.* 5. Campegius *in tract. de dote, part. ultim. quæst.* 14. quos quidem ita recensèt, & probat Osascus *decis.* 21. *numer.* 10. & *numer.* 16. Et apertius idem docuit Ruinus *in Rubric. ff. de solut. matrim. numer.* 229. Cæterùm ab hac declaratione manifestè dissentiunt Ruinus *in cons.* 90. *num.* 4. *lib.* 4. Socin. Iun. *cons.* 8. *lib.* 2. & Phanuc. *in tracta. de lucro dotis, in gloss.* 10. *num.* 11.

Quartò declaratur hæc traditio, vt non procedatur, † quando statutum loqueretur de dote promissa.
17 Nam tunc non haberet locum in dote præsumpta. Ita Ruinus *in cons.* 61. *colum.* 5. *lib.* 3. & *in cons.* 151. *colum.* 1. & 2. *lib.* 5. Rolandus *in tracta. de lucro dotis, quæst.* 76. & Phanucius *in tractatu de lucro dotis, in gloss.* 10. *num.* 12.

Ex prædictis diffiniri etiam potest illa disputatio, an regula Cancellariæ de triennali possessore, locum habeat in possessore præsumpto? Et locum habere ex jam traditis crediderim, tametsi dubitaverit Quintilian. Mandosius *in annotationibus ad Lapum, alleg.* 89. *in qu. vlt.* Nec quæ ab eo adducuntur, quidquam vrgent, præsertim Alciat. *in tractatu de præsumpt. regul.* 2. *præsumpt.* 21. *in* 2. *limitatione*, imò potiùs ei refragatur.

Tertius est casus hujus propositæ quæstionis, quando scilicet agitur de præsumptione hominis. Hoc sa-
18 nè casu dispositio † loquens de actu, & casu vero non habet locum in hoc præsumpto. Quandoquidem cessant hîc rationes duorum casuum, quos suprà proximè retulimus.

QVÆSTIO XLVIII.

Præsumptio juris, & de jure, vel juris tantum, vel hominis, allegari an semper debeat, novè ac copiosè admodum, dilucidéque explicatum.

SVMMARIA.

1 *Præsumptionem juris, & de jure in judicio allegare necesse non est, & quæ sit ratio.*
2 *Præsumptio iuris quando allegari debeat.*
3 *Error, & ignorantia, etsi multis in casibus præsumantur, attamen ipsa præsumptio alleganda est, & nu.* 4.
5 *Dominus olim, vt hodie præsumatur dominus, præsumptio alleganda est.*
6 *Dominium ex possessione præsumitur, si id allegetur. Vide distinctionem, num.* 7.
8 *Possidens semel possidere adhuc præsumitur.*
9 *Bona fides in successore præsumitur.*
10 *Bona fides in quibus casibus præsumitur, præsumptio est deducenda.*
11 *Debitor qui creditori sub hypotheca rem tradidit, non potest in dubium revocare domini quæstionem.*
12 *Dolus in quibus casibus præsumitur, alleganda est præsumptio.*
13 *Deceptio licèt in casibus quibusdam præsumatur, vt tamen à juramento sequatur absolutio, præsumptio est alleganda.*
14 *Hæreditatem per filium jussu patris aditam, præsumptio est.*
15 *Gravamen à re illatum in recusatione judicis, sufficit allegare.*
16 *Aditio hæreditatis ex actibus præsumitur.*
17 *Præsumptio quæ oritur ex facto, pro eo quod est fundamentum intentionis, allegari debet.*
18 *Solemnitas etsi certis in casibus præsumatur, alleganda tamen est ea præsumptio.*
19 *Identitas rei præsumitur, si allegetur præsumptio.*
20 *Præstatio decennalis præsumit causam præstationis.*
21 *Filium qui separatim à patre diu vixit, ius præsumit sui iuris effectum.*
22 *Res vt patrimonialis petita præsumitur talis, si præsumptio allegetur.*
23 *Ratificatio gestorum, ex aliquibus actibus præsumitur.*
24 *Prædia Castro adiacentia, præsumuntur esse sub Castro.*
25 *Clandestinitas certis in casibus præsumitur.*
26 *Instrumentum antiquitus sumptum, & exemplatum, habet pro se præsumptionem.*
27 *Præsumptio juris ex facto proprio orta, alleganda est.*
28 *Beneficium legis indultum alicui intelligitur, si eo velit vti.*
29 *Iudex non requisitus, non supplet in his, quæ commodum privatum concernunt.*
30 *Excipiens etiam præsumptionem iuris pro se habens, eam allegare debet.*
Idque extenditur etiam procedere in causis criminalibus, num. 31.
32 *Præsumptio juris etiam notoria, alleganda tamen est.*
33 *Præsumptionem iuris allegare, quando non sit necesse, & num.* 34.
35 *Præsumptionem iuris ex facto adversarij ortam, necessarium sit allegare.*
36 *Agens contra periurium, eumque in pœnam incidisse asserens, non tenetur allegare præsumptionem doli ipsius adversarij.*
37 *Homo ad centum annos vivere præsumitur.*
38 *Præsumptio ignorantiæ causata ex facto adversarij, non est alleganda.*
39 *Prælato ecclesiæ mutuans an teneatur allegare præsumptionem, in vtilitatem ecclesiæ conversum esse.*
40 *Testes attestantes, se pecuniam numerari vidisse, non habent necesse asserere mutuum fuisse contractum.*
41 *Præsumptio orta ex facto, tam Rei, quàm Actoris, non est alleganda.*
42 *Præsumptio orta ex facto nullius, vtrùm alleganda.*
43 *Præsumptio à mero iure proveniens, vtrum alleganda.*
44 *Præsumptio solius hominis, allegari debet, & quæ sit ratio. num.* 45.

QVæro quadragesimooctavò an præsumptio allegari debeat in judicio, vt prosit ei, pro quo extat? Hæc egregia juris quæstio à nostris sparsim & valde perplexè explicata est. Ego tria ipsius quæstionis capita constituo, quemadmodum etiam sunt tres præsumptionis species, hoc est juris & de jure, juris tantum, & solius hominis. Quo ad primum caput, nempè præsumptionis juris & de jure, dicendum est ex sententia Baldi, *in leg. vlt. col. vlt. versic. item præ-*

BIU Cujas

sumptionem, ff. quod metus causa, ac Butrij *in cap. 2.*
1 *col. 5. versic. sufficeret ergo de libelli oblat.* non esse † necesse quod allegetur. Ea videtur esse ratio, quia lex habet hanc pro ipsa veritate, quam judex velit nolit, cogitur sequi. Quocirca non adhibetur distinctio, ex cujus facto illa oriatur, sicuti hæc distinctio fit in præsumptionibus juris, de quibus nunc dicemus.

Secundum est caput hujus quæstionis, quod est de præsumptione juris tantum: in qua quidem, explicando varias Doctorum traditiones, dicimus aliquando juris præsumptionem nasci ex facto proprio: aliquando ex facto adversarij: aliquando ex facto vtriusque: aliquando vero ex facto nullius: Et propterea juxta hanc traditionem distinguo atque constituo quatuor casus.

Primus est casus, quando præsumptio oritur ex facto proprio, vel circa factum proprium versatur. Hoc
2 sanè casu præsumptio † allegari debet. Sic sentiunt omnes penè. Ita Bartol. *in l. si adulterium cum incestu, num. 14. ff. ad l. Iul. de adulter.* Cùm dixit, *ex illo textu, in §. idem Pollioni*, quod etsi error præsumatur, attamen
3 † non sufficit apparere de præsumptione, ad ipsius erroris probationem, nisi ipsa præsumptio allegetur. Idem docuit Bald. *in l. alia, nu. 1. C. de iis quibus vt indign.* & Aret. *in cons. 112. in fin.* & latè Didacus *in c. Raynutius, §. nu. 1. versi illud verò, de testam.* Cæterùm Bellonus *lib. 2. supputa. juris, capitul. 6.* ex Angel. & Comens. sententia scribit *d. l. si adulterium cum incestu §. idem Pollioni*, non probare communem hanc assertionem: quia dum dicit vtique si error allegetur voluit dicere, id est, si error fuit, & interpretationem hanc visus est etiam probare Iason *in l. cum quid. in 2. lectura, num. 25. versic. adde etiam, ff. si certum petat.* qui & alium sensum, satis levem tamen consideravit.

4 Secundò idem de ignorantia dicimus, † quæ etsi multis in casibus præsumatur: attamen allegari debet. Ita Baldus *in l. quicunque, col. 1. C. de servis fug.* Ias. *in d. l. repet. l. cum quid. num. 28.* & ibidem Purpu. *num. 142.* & Alciatus *num. 39. versic. sic, qui ignorantiam, ff. si certum petat.* Et ij alios interpretes, quos nunc non commemoro, recensent. His accedunt Didacus *in c. Raynutius, §. 11. n. 1. versic. eadem ratione, de testam.* Craver. *in cons. 201. num. 16.* qui idem ait de præsumptione, quæ alleganda est.

Tertiò, sic dicimus, quod etsi qui olim fuit domi-
5 nus, præsumatur etiam hodie dominus: † attamen præsumptio hæc allegari debet. Ita gloss. *in d. l. certum, §. 1. in verbo, confessus, ff. de confess.* & ibidem Bart. *num. 2.* Bald. *in l. 1. nu. 32. C. eod. de confess.* Alexand. *in cons. 47. col. 5. num. 12. lib. 1.* Felin. *in cap. cum ordinem, nu. 20. de rescript.* Iason *in repet. de l. cum quid. n. 30. ff. si cert. pet.* & ibidem Purpur. *num. 143.* Alciat. *num. 39. versi. sic qui dicit,* & Bologni. *num. 66.* Quæ sanè traditio procedit, etiamsi reus conventus fateretur actorem ipsum olim fuisse dominum. Nam adhuc hoc non sufficit, quin & tunc teneatur ipse actor allegare præsumptionem, quod scilicet de præsenti præsumatur dominus. Ita Felinus *in c. afferte, nu. 3. de præsumpt. ex sententia gl. in d. l. certum, §. 1.* quam esse communiter receptam asserit rejecta contraria opinione Baldi, quem secutus fuit & Ant. Burgos *in c pervenit, n. 6. de empt. & vend.*

Quartò ita dicimus, quod etsi ex possessione præ-
6 sumatur † dominium: Nihilominus allegari id debet, sicuti scribunt Bartol. *in leg. rem alienam, col. 2. ff. de pigno. actio.* Bald. *in l. etiam, de re iudic. & in l. non ignorat. col. 4. C. qui accusar. non poss.* Felin. *in cap. cum ordinem, n. 20. versic. dicit Bald. de rescript.* Alexand. *in l. à divo Pio, §. si super rebus, colum. 5. de re judic.* Idem *in cons. 94. colum. 3. lib. 2. in cons. 69. nu. 12. lib. 4. in cons. 35. num. 7. & in cons. 92. num. 3. lib. 5.* Ias. *in repet. leg. cum quid. numer. 28. ff. si cert. pet.* & ibidem Purpur. *numer. 141.* Decius *in leg. non hoc in 2. notab. Cod. vnde legit.* Ripa *in leg. rem quæ nobis, numer. 5. ff. de acq. possess.* Tiraq. *de præscription ibus in gloss. 2. versic. tu autem,* & Cravet. *in cons. 134. numer. 15. in fin.* Verum Anton. Burgos *in cap. pervenit, numer. 6. de empt. & vend.* dissentit. Cum vult sufficere quod allegetur possessio ipsa. Ego ita, conciliando has opiniones, distinguerem. Aut est contentio de solo dominio. Et tunc
7 † possessio deducta sufficit, quia infert dominium. Hoc in casu procedit opinio Antonij de Burgos: Aut est contentio de possessione & dominio: & tunc non sufficit deducta possessione & ad inferendum dominium, ex quo non concludit necessario. Et hoc in casu procedit communis illa Bartoli & sequacium sententia.

Quintò, sic dicimus, quod etsi ille, qui semel posse-
8 dit † adhuc possidere præsumatur: attamen illa præsumptio allegari debet. Ita Alciatus, *in l. cum quid, nu. 39. ff. si cert. pet.* & aliqua dicemus *infrà lib. 2 præsumpt.* vbi agemus, an olim possessor præsumatur & nunc possidere.

9 Sextò ita dicimus, † quod etsi bona fides præsumitur in possessore: attamen præsumptio hæc debet allegari. Ita docuit Bald. *in l. si super longi. num. 11. C. de præscrip. longi. tempo.* quo loci admonet advocatos, vt sint cauti, vt semper deducant & allegent bonam fidem. Idem scripserunt Angel. *in l. eum qui. §. vlt. in fin. ff. de publicia. in rem actio.* Alexand. *in cons. 69. nu. 11. lib. 3. in cons. 94. col. penult. lib. 4. & in cons. 92. num. 2. lib. 1.* Cæpolla *in tract. de servit. verba. præd. cap. 20. col. 2.* Felin. *in c. afferte, nu. 3. de præsumpt. & in c. vlt. col. 5. vers. in quantum.* Abb. *de præscriptis.* Decius *in l. non hoc, in secundo notab. Cod. vnde legit.* Ias. *in repet. l. cum quid. nu. 27. ff. si certum peta.* & ibidem Purpura. *n. 140.* Alciatus *num. 39. vers. sed nunquid,* & Bolognet. *nu. 66.* Afflict. *decis. 178. nu. 14.* Franc. Baldus *in l. Celsus, colu. 33. nu. 97. de vsucap.* declarat Cravet. *in cons. 201. num. 30. & in cons. 258. in fin.* Tiraquel. *de præscriptionibus, gloss. 2. vers. quibus adstipulatus est.* Didac. *in c. Raynutius, §. 11. nu. 1. vers. hinc sanè fit, de testament.* Ita etiam
10 è contra dicimus quod illis in casibus, in quibus † mala fides præsumitur, præsumptio ipsa est deducenda, & alleganda, vt docuit Bald. *in l. 1. in fin. C. de præscrip. 30. vel 40. anno.*

11 Septimò sic dicimus, quòd licèt † debitor, qui hypothecavit rem creditori, non possit in dubium refricare quæstionem dominij ex quo præsumptio est contra ipsum, attamen creditor eam præsumptionem allegare debet. Ita scriptum reliquit Negusan. *in tract. de pignor. parte 7. in 3. membr. nu. 6.*

Octavò huc facit, quod illis in casibus, quibus
12 † dolus præsumitur, allegari præsumptio illa debet. Ita Alexand. *in cons. 35. num. 5. lib. 5.* & Purpur. *in l. cum quid. num. 145. ff. si cert. pet.*

Nonò ad rem pertinet, quod etsi certis in casibus
13 deceptio præsumatur, vt locus sit absolutioni à juramento super contractu præstito; attamen præsumptio illa allegari debet. Ita Felin. *in c. cum ordinem, col. pen. vers. & dicit Paulus, de rescript.*

Decimò accedit doctrina Anchar. *in cons. 388. num. 6.* quem probavit Felin. *in c. cum ordinem, col. pen. vers. & dicit Petrus de rescript.* quod is qui vult practicare, *cap. 2. de renunc. in 6.* debet allegare præsumptionem, quod ille renuncians sit mortuus ex ea infirmitate.

Vndecimò suffragatur, quòd licet præsumptio sit,
14 filium † adivisse hæreditatem jussu patris: attamen hæc præsumptio debet allegari. Ita Bartol. *in l. qui in aliena.*

BIU Cujas

aliena.in princip.& ibidem Alexand. & Ias.*ff.de acqu. hæred.*& Felin.*in d.c.cùm ordinem,colum.penult.in fin. de rescript.*

Duodecimò hinc dicimus, quòd licèt ad obtinendum in causa recusationis judicis sufficiat allegare
15 † gravamen re ipsa illatum , etiamsi non probetur, quòd fuerit de mente judicis , ex quo læsiones præsumuntur fieri malo animo , nihilominùs præsumptio hæc allegari debet. Ita scripserunt Abb.Imol.& Francus *in c.ad hæc,il 1.de appellat.* & Felin. *in d.c.cùm ordinem,col.vlt.in princ.de rescript.*

Decimotertiò accedit, quòd dicimus, quòd etsi ex
16 aliquot actibus † præsumatur aditio hæreditatis, *l. pro hærede,& l.geriti,ff.de acquir.hæredi.* attamen illa præsumptio allegari debet. Alexander *in cons. 94. num. 9. lib.2.*& Purpurat.*in l.cùm quid, num. 146.ff. si certum petat.*Afflict.*in decis.*14.*num.*7.& Robert.Macan.*in l. is potest,num. 88.de acquirend.hæred.*

Decimoquartò confert , quòd etsi ex ipso facto
17 præsumptio † oriatur pro reo,quod est fundamentum meæ intentionis , attamen allegari illa præsumptio debet. Ita tradunt Cardinal. *in Clement. appellanti, quæstio.5.de appellat.*Felinus *in c.accedens,il 1.colum.3. vt lite non contestâ.*& Purpurat. *in l.cum quid,nu.146. ff.si cert.pet.*

Decimoquintò huc pertinet , quòd licèt solemni-
18 tas † certis in casibus præsumatur,attamen allegari illa debet. Ita scribunt Butrius *in cap. pervenit, num. 7.de empt. & vend.*Alexand.*in leg.sciendum,col.4.de verborum obligat.* & Purpurat. *in l. cum quid,nu.147. ff.si cert.pet.*

19 Decimosextò accedit,quòd etsi rei identitas † præsumatur, attamen allegari debet præsumptio illa. Ita respondit Socin.Sen. *in cons.*149.*colum.*4.*lib.*1.& docuit Purpur.*in d.l.cùm quid,num.*147.*vers.& tandem. ff.si cert.pet.*

Decimoseptimò suffragatur , quod licèt ex decen-
20 nali † præstatione præsumatur causa ipsius, præsumptio tamen hæc deduci atque allegari debet. Ita Ias. *in l. si certis annis,colum.vltim.vers.4.limita. C. de pact.* post Baldum ibi Purpurat. *in d. l. cùm quid.num.*147. *vers. & quod ad limitationem,ff.si cert.petat.*& Didac. *in c.Raynutius,*§.11.*nu.3.vers. illud sanè, de testament.* Hac tamen de traditione dubitatunt Felinus *in cap.de quarta,col.penult.de præscript.*& Anton.Burg.*in c.pervenit,nu.6.in fin.de empt & vend.* Quandoquidem allegando ipsam præstationem,sicque ipsum factum satis ex eo resultat allegatio ipsius præsumptionis. Verùm rectè,& doctè respondet Didacus *præcitato in loco* , quòd licèt causa præsumatur à jure , attamen est præsumptio in genere, & ideò necessaria est allegatio ad certitudinem causæ.

Decimooctavò ad rem facit, quod etsi præsumptio
21 juris sit,filium , † qui diu à patre separatim vixit, effectum fuisse sui juris, attamen præsumptio ipsa allegari debet. Ita respondit Alciat. *in respons.*132. *col. vlt. vers.secundò respondeo.*

Decimononò huc facit , quod etsi præsumptio sit,
22 rem † patrimonialem petitam , talem esse , sicuti respondit Signorol.*in cons.*81. verum tamen præsumptio ista allegari debet. Ita scripsit Tiraquel.*in tract.de retract.consang.*§.32.*gloss.*1.*nu.*98.

Vigesimò accedit , quòd etsi ex aliquibus actibus
23 resultet præsumptio † ratificationis gestorum , nihilominus præsumptio illa allegari debet. Ita respondit Cornel. *in cons.*29.*nu.*8.*lib.*4.

24 Vigesimoprimò confert , quod etsi prædia † Castro adiacentia præsumantur esse sub Castro,attamen præsumptio illa allegari debet. Ita censuit Socin. Iun. *in consil. 7. numero nono, libro primo.*

Vigesimosecundò suffragatur, quòd etsi certis ca-
25 sibus clandestinitas † præsumatur , attamen illa præsumptio debet allegari. Ita respondit Alex.*in cons.*88. *num.12.lib.*5.& Cravet.*in cons.*258.*in fin.*quos refert & probat Thobias Non. *in cons.*24.*nu.*20.

Vigesimotertiò accedit , quòd licèt præsumptio sit
26 pro instrumento,† antiquitus sumpto atque exemplato,attamen præsumptio hæc deduci,& allegari debet. Ita decidit Afflict.*decis.*345.*num.*7.

His constat receptam esse apud omnes ferè hanc
27 juris traditionem , † præsumptionem juris ex facto proprio ortam esse allegandam. Et huius receptæ opinionis ratio est secundùm Alciat. *in leg. cum quid, num. 39. ff. si cert. pet.* quòd cùm præsumptio sit de re dubia , ille, in cujus favorem inducitur , eam adjuvare debet , quantum potest : & ostendere se beneficio legis velle vti : alioqui ei obstarent duæ juris regulæ.
28 Prima , quia † beneficium legis alicui indultum , intelligitur , si ipse eo velit vti. Secunda , quia in his
29 † quæ privatum respiciunt commodum , judex irrequisitus non supplet, *l.* 4. §. *hoc autem iudicium,ff.de damno infecto.*

Et hinc intelligimus errasse illos , qui scripserunt præsumptionem hanc non esse allegandam. Qua quidem in opinione fuerunt Decius *in l. cum quid , in 2. lect. num.26.ff. si cert.petat:* vbi & Curt.Iun.*num.*21. & Bellonus *lib.2.supp.iur.cap. 6.* quo loci eiusdem opinionis commemorat Angelum & Comensem. Ea ratione ij moti sunt , quòd satis colligitur præsumptio ex ipsa juris dispositione , quæ omnibus cognita esse debet : colligitur etiam ex ipsis actis. Et propterea necesse minimè videtur , quod allegari debeat à parte ipsa.

Verùm respondetur , quod etsi ex actis, vel ex ipsa juris dispositione colligi possit præsumptio hæc , attamen necesse non habet judex , in ea fundamentum constituere , nisi à parte ipsa allegetur : quia semper dicere posset , ex quo præsumptionem hanc allegari neglexisti , existimavi te ea vti nolle. Sed hac de re infrà prima declaratione dicemus.

Extenditur primò communis illa sententia, vt pro-
30 cedat etiam in excipiente, † qui si habet præsumptionem juris pro se,eam allegare debet.Ita Bartol. *in l.1. quæst.2.ff.de except.* & ibidem Socin.*numer.*12. Dec.*in l.cùm quid,in 2.lectura,num.*27.*ff.si cert.pet.* & ibidem Purpur.*num.*147. *versic. amplietis.* Quam quidem traditionem veram esse intelligit Socin. *præcitato in loco,* nisi ex facti narratione colligi possit juris præsumptionis allegatio.

Extenditur secundò , vt procedat etiam in causis
31 criminalibus: Nam & tunc † præsumptio est allegan da ab excipiente. Ita docuit Purpurat. *in l. cum quid, num.*147.*vers.*2. *amplietis, ff. si cert. pet.* Quo loci admonet eum qui asserit,se occidisse ad sui defensionem, vt eam præsumptionem adducat,& alleget.

Extenditur tertiò , vt procedat etiamsi hæc juris
32 præsumptio † esset notoria. Ita respondit Cravet. *in cons.*258.*num.*22.*in fin.*

Declaratur primò,vt locum non habeat recepta il-
33 la opinio,† quando hæc juris præsumptio colligi posset ex actis probationis : Nam tunc non est necessaria alia allegatio. Ita docuit Felin. *in c.si clericus laicum, col.pen.vers.limita primò, de foro competen.in c.afferte, num.*5.*de præsumpt. & in cap.ad hæc,il* 1.*de appellat.*& Purpurat.*in l.cùm quid, num.*150.*ff.si cert.pet.* Qui quidem subiungit, non sufficere, si ex libello colligi possit præsumptio hæc. Nec obstat consideratio Decij, & Socini *in dict.leg.cùm quid,* quòd cùm libellus sit de actis,

BIU Cujas

actis, sufficit, si ex libello ipso colligatur: nam respondetur, quod etsi libellus est de actis, attamen hoc casu nil operatur: cùm præsumptio hoc loco probationis sit. At probationes deduci debent non tempore dati libelli, sed in termino ipso probatorio, vt tradunt congesti à Marsilio *in singul.* 170. cùm dicunt, quòd exhibens instrumentum vnà cum libello, non satisfacit oneri suo, probandi scilicet suam intentionem, nisi illud reproducat in termino probatorio. Verè igitur hæc declaratio procedit, quando præsumptio resultat ex actis probatoriis. Et his declaratur quod docuit Bald. *in l. vlt. in fin. ff. quod metus causa*, sufficere si allegetur factum, ex quo præsumptio illa colligi possit. Hæc sanè Bald. traditio intelligi debet, quando factum illud allegatur in termino probatorio.

Declaratur secundò, vt non procedat relata com-
34 munis opinio in causis † summariis, & quæ sine figura judicij tractantur. Ita tradunt Deci. *in leg. cùm quid, in 2. lect. num. 25. ff. si cert. pet.* & ibidem Purpurat. *numer.* 152. & Alciat. *numer.* 42. *vers. qua ratione.* Ita etiam non procedit, quando in libello est apposita clausula, peto jus, & justitiam fieri omni meliori modo. Ita docuit Ioan. Bologn. *in dict. leg. cùm quid, nu.* 67. *versic. istæ tamen difficultates.* Quæ traditio egregia est, si vera est. De eius enim veritate ego dubito.

Secundus est casus huius secundi capitis quæstio-
35 nis nostræ, † quando præsumptio oritur ex facto adversarij, vel circa eius factum versatur. Hoc sanè casu non videtur necessaria allegatio. Ita tradunt Abbas *in cap. afferte*, & ibid. Felin. *nu.* 4. *de præsumptio.* Bartol. *in leg. cùm quid, num.* 12. *ff. si cert. petat.* & ibi Socin. *nu.* 38. *vers. aliquando actor.* Purpurat. *num.* 148. & Alciat. *num.* 42. *vers. sed & quoties*, qui eiusdem opinionis recenset Picum ibidem, & communem testatur Didac. *in cap. Raynutius*, §. 1. *nu.* 1. *vers. sed quoties, de testam.* Quocirca Picus & Alciat. egregiè scripserunt, quòd
36 ille, † qui agitur contra periurum, & asserit eum incidisse in pœnam, *leg. si quis maior Cod. de transact.* non habet necesse allegare præsumptionem doli ipsius adversarij. Id quod in specie pene docuit Alex. *in leg. qui iurasse in fine princip. ff. de iureiurand.* reiecta opinione Castrens. *ibid.* Qui quidem aiunt idem esse in cæteris accusationibus criminis falsi, ex sententia Cyni *in l. nec exemplum, C. de falsis.* Ita etiam respondit Alex. *in cons. 1. num. 42. lib. 5.* quòd etsi præsumptio sit, homi-
37 nem vivere † vsque ad centum annos, juxta opinionem glossæ *in leg. vlt. Cod. de sacrosanct. eccles.* de cuius veritate disputabimus *infra lib. 6. præsumpt.* 74. attamen non est necesse allegare hanc præsumptionem, quando illa deducitur ex facto partis. Et idem quod Alex. sensit Iason *in repetitio. l. cum quid, num.* 31. *ff. si cert. pet.* eum tamen declarando, secundùm ipsius Alexandri traditionem. Nam & alio modo posset intelligi, vt dicemus *infrà quarto in casu.* Ita etiam respondit Aretin. *in cons.* 110. *nu.* 4. præsumptionem igno-
38 rantiæ, † causam ex facto adversarij non esse allegandam. Est simile quod tradit Alexand. *in l. 1. num.* 29. *in fin. ff. de eden.* cum quis asserit, se mutuò dedisse prælato
39 † ecclesiæ, non habet necesse is creditor allegare præsumptionem, quòd sit versum in ecclesiæ vtilitatem, ex quo præsumptio illa versatur circa factum prælati. Qua de re dicemus infrà.

Hic casus probatur secundùm Doctores jam relatos *in leg. omnes*, §. *Lucius*, *de his, quæ in fraud. credit.* Verùm Bolognet. *in dict. leg. cum quid, num.* 67. *vers. nec obstat.* scribit, quòd etsi necesse non fuerit eo in casu allegare præsumptionem illam in libello, tamen non negat Iurisconsult. quin altera in judicij parte necessaria sit ipsa allegatio.

Adfertur quoque hæc ratio, quòd nil imputari potest ei, pro quo est hæc præsumptio, si eam non allegat, ex quo pendet à facto partis, cuius mentem & animum non habet cognitum, argument. *leg. vl. ff. pro socio, & l. qui in alterius, de reg. iur.* Hinc docuit Bart.
40 *in d. l. cùm quid, nu.* 11. *ff. si cert. pet.* testes † attestantes, se vidisse numerare pecuniam, non habere necesse asserere mutuum fuisse contractum, quandoquidem præsumptio juris, quòd scilicet ex ea numeratione fuerit causatum mutuum, versatur circa factum alterius, nempe eius, qui numeravit, jure ergo ignorant testes illius numerantis animum, & consequenter de eo testimonium dicere non possunt.

Tertius est casus, quando præsumptio oritur ex fa-
41 cto † vtriusque partis, hoc est, Actoris & Rei & conventi. Hoc sanè casu allegandam non esse præsumptionem scripserunt Abbas, & Felin. *in c. afferte, num.* 4. *de præsumpt.* & sensit Socin. *in dict. l. cùm quid, num.* 38. *versic. ex ista responsione.* Qui quidem interpretes ita intelligunt *d. c. afferte:* vbi præsumptio illa, quòd filius superstes esset illius viduæ, quæ recusabat filium dividi, ob id allegata non fuit, quia oriebatur ex facto vtriusque mulieris, tam scilicet requirentis filium dividi, quàm alterius recusantis.

Cæterùm Purpur. *in dict. leg. cùm quid, nu.* 148. *vers. extendite secundum, &c.* dubitat ob id, quòd sint variæ interpretationes ad *dict. cap. afferte.* Ego quoque dubito, cùm hic cesset illa ratio, ob quam superiore casu diximus excusari, non allegantem præsumptionem provenientem ex facto partis. Præterea Doctiss. Didacus *in cap. Raynut.* §. 11. *num.* 1. *vers. sed quoties, de testam.* acutè ostendit, *dict. c. afferte*, non probare traditionem hanc.

Quartus est casus, quando hæc juris præsumptio
42 † oritur ex nullius facto. Hoc in casu sunt opiniones. Nam Bald. *in c. ex tenore, de testib.* asseruit, esse allegandam, dum dixit allegandam esse præsumptionem illam, cuius etiam suprà meminimus, hominem scilicet præsumi vivere vsque ad centum annos, quæ quidem præsumptio ex nullius facto nascitur. Et Bald. secuti sunt Ias. *in d. l. vltim. col. vlt. C. de sacrosanct. eccles.* Purpur. *in d. l. cum quid, num.* 144. & ibid. Bo ognet. *nu.* 66. *ff. si cert. pet.* Et comprobatur vera hæc sententia, quia ita videmus, notorium esse allegandum, etsi à nullius facto oriri dicatur, *Clem. appellanti, de probat.* Felin. *in c cùm ordinem, nu.* 11. *de rescript.*

Verùm dissentit sibi parum constans Ias. *in repetitio. l. cùm quid, num.* 31. Et adversus Baldi traditionem facit, quod scribit idem Ias. *in d. l. cum quid, in repet. nu.* 35. post Bart. *in leg. necessarius, ff. de acquirend. hæredi.*
43 *præs.* † à mero jure provenientem non esse allegandam: sicuti est illa, quòd filius præsumatur adivisse hæreditatem patris. Et respondit Socin. Iun. *cons. 22. num.* 19. *lib.* 1. præsumptionem ex solo temporis cursu descendentem, allegandam non esse. Ita etiam docuit Bald. *in l. minoribus, C. de in quib. vt indign.* & cum eo Barbat. *in cons. 57. col. 6. lib. 3.* notorium proveniens à solo iure non esse necessariò allegandum. Declarat egregiè Didac. *in c. Raynutius*, §. 11. *num.* 3. *vers. ex præmissis omnibus, de testamen.* Non hic repeto, quæ doctè à celebri illo viro scripta sunt.

Tertium est caput huius disputationis, quod ver-
44 satur circa præsumptionem solius hominis. Hæc † allegari omninò debet. Ita censuit Felin. *in cap. scribebam, in fin. de præsumpt.* Nam hoc in casu a fortiori locum habent rationes illæ, quas cum Alciato retulimus *suprà in primo casu præcedentis capitis.* Et accedit,
45 quòd præsumptio hæc incognita omninò † est judici,

BIU Cujas

dici, & ob id allegari coram eo debet, vt eam sequi valeat.

QVÆSTIO XLIX.

Expresse an tacitè allegari debeat præsumptio, brevis, dilucida tamen explanatio.

SVMMARIA.

1 *Præsumptionem allegari tacitè, sufficit. Idque etiam procedit in criminalibus, nu.* 4.
2 *Taciti & expressi par est virtus.*
3 *Præscriptio includit bonam fidem.*
5 *Falsum sine dolo non committitur.*

QVæro quadragesimononò, an præsumptio allegari debeat expresse, vel etiam sufficiat tacitè?
1 Et tacitam allegationem † sufficere affirmarunt penè omnes *in dict. leg. cum quid, ff. si cert. pet.* ibi Roman. Alexand. & Deci. *in l. 2. num.* 25. & Purpur. *num.* 149. *ff. si cert. petat.* idem scripserunt Roman. *in cons.* 77. *num.* 1. Alex. *in l.* 1. *num.* 29. *de eden.* Decian. *in l. non hoc, nu.* 4. *in fin. C. vnde legit. & in cons.* 146. *in* 1. *dubio, in fin.* & Didac. *in c. Raynut.* §. 11. *nu.* 2. *vers. sed quia de testam.* & his accedit Bald. *in l. vlt. in fin. quod met. causa*, cùm dixit, sufficere allegare factum, ex quo præsumptio colligi potest. Ea est huius sententiæ ratio, quòd par
2 est virtus † taciti, & expressi, *d. l. cùm quid*, vbi omnes *ff. si cert. pet. & l. qui ad certum, ff. locati.* Hinc rectè scripsit Abb. *in c. vlt.* 34. *de præscript.* satis censeri, allegatam bonam fidem ab eo, qui allegavit præscri-
3 ptionem, cùm præscriptio bonam † fidem includat: & Abbatem secuti sunt Deci. *in l. non hoc, num.* 7. *C. vnde de legit.* Bald. *in l. Celsus. part.* 3. *de vsucap.* & Didac. *in d. c. Raynut.* §. 11. *nu.* 2. *de testament.*

Extenditur hæc sententia, vt procedat etiam in
4 causis † criminalibus in quibus sufficit tacita hæc præsumptionis allegatio. Ita Purpurat. *in d. l. cum quid num.* 149. *ff. si cert. pet.* ex traditione Bart. *in l. nec exemplum, num.* 1. *C. de falsis.* Cum dixit, quod etsi falsum
5 † non committatur sine dolo: & ob id doli allegatio requiratur: attamen sufficit, si dicatur quod scienter falsum dixerit: quia inde sequitur dolo fuisse commissum. Idem etiam Alexand. *in l. nam & postea, §. si damnetur, ff. de iureiur.* scriptum reliquit. Et verè eadem est ratio tam in causa criminali quam in civili, vt tacita ipsa allegatio sufficiat. Idem ergo jus statuendum est, *l. illud, in princ. ff. ad l. Aquil.* cum cæteris similibus.

QVÆSTIO L.

Quo tempore alleganda sit præsumptio, quæ allegari in judicio debet.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio quovis tempore in judicio potest allegari.*
Idque tempore quo libellus offertur, nu. 2.
Tempore quo dantur positiones, nu. 3.
Item post conclusum in causa, nu. 4.
Ex tempore quo fiunt aliæ allegationes, nu. 5.
6 *Exceptio non num. pecuniæ, etiam post conclusionem in causa potest objici.*

QVæro quinquagesimò, quo tempore præsumptio in judicio alleganda, allegari possit, & de-
1 beat? Et quovis tempore allegari † posse, manifestè docuit Purpurat. *in d. l. cùm quid, num.* 151. *vers. vltimò declaretis, ff. si cert. pet.* Quocirca allegari potest tem-
2 pore † quo affertur libellus, declarando tamen, vt diximus *supra quæstio. ab hac secunda, in secunda declara-*
3 *tione.* Potest etiam allegari tempore † quo positiones dantur. Ita Purpurat. *in d. l. cùm quid, nu.* 152. post Bart. *in l. rem alienam, colum.* 2. *ff. de pignor. actio.* & Alexand. *cons.* 64. *num.* 7. *lib.* 3. qui tamen vix hoc sensit. Potest
4 etiam allegari post † conclusum in causa, vt tradunt Abbas *in c. dudum de electio.* Alexand. *in l. vnica, n.* 5. *C. quæ desunt advoca.* Decius *in l. cùm quid, in* 2. *lectura n.* 45. *ff. si certum petat. & in l. non hoc in* 2. *notab. C. vnde legit.* Claudius Seysellius *in l. Celsus, nu.* 42. *ff. de vsucap.* Purpurat. *in d. l. cùm quid, num.* 153. Alciat. *in tract. de præsumpt. reg.* 2. *præsumpt.* 21. *nu.* 2. Potest etiam allegari
5 † tempore quo aliæ allegationes fiunt. Ita Butr. *in cap. pervenit, nu.* 7. *de empt. & vend.* Afflict. *decis.* 178. *nu.* 15. post Alexandrum, quem citat Alciat. *in d. l. cum quid, num.* 42. & ibid. Bologn. *num.* 66. *in fin.* Idem respondit Thobias Nonius *in cons.* 24. *nu.* 18. *in fin.* Hinc egregiè scripsit Bald. *in tractat. de pactis. nu.* 11. debitorem post
6 conclusionem in causa objicere posse † non numeratæ pecuniæ exceptionem: cum exceptio hæc, ipso jure probetur ante biennium: & debitor per legem dicitur hanc ipsam exceptionem probare: quam quidem eo ipso probat quod non probatur contrarium, atque ita juris præsumptione, *l. 2. C. de non num. pecu. & l. super servis, C. qui milit. non poss.* Cæterùm à Baldo dissentiunt Emanuel Costa *in repe. l. si ex cautione, in verbo, exceptione opposita. n.* 6. *C. de non nu. pecun.* Ea ratione, & argumento adductus, quod aut debitor est confessus, se mutui causa pecuniam debere. Et tunc (ait ille) lex non præsumit, quod ei non fuerit numeratum: imò interim credit veram esse confessionem illam. Aut debitor opponit exceptionem, qua opposita lex incipit præsumere, non fuisse factam numerationem. Et tunc est videndum, quo tempore exceptio ista possit opponi: & dicendum est, opponi debere tempore probationum: cum sit ad fundandam ipsius partis intentionem: non autem ad coadjuvandam.

Hæc consideratio comprobari potest ex his, quæ diximus *suprà quæstione ab hac secunda, in prima declaratione*, quod juris præsumptio allegari non possit in libello, nisi repetatur in termino probatorio. Confirmatorio quoque ex traditione Bartoli, *in l. eum qui, §. qui ita, nu.* 4. *ff. de verbor. oblig.* quam communem ibi appellat Alexand. *num.* 7. & Ias. *num.* 12. quærit Bart. an exceptio, quæ opposita non fuit, possit allegari tempore allegationum juris? Et distinguendo Bart. tandem dixit, quod opponi debet, intelligo ego in termino probatorio.

QVÆSTIO LI.

Præsumptiones, coniecturæ, & indicia, sive facta & dicta, ex quibus illæ oriuntur, quomodo & quot testibus probari debeant.

SVMMARIA.

1 *Actus omnis regulariter duobus testibus probatur.*
2 *Mutuum duobus testibus probari.*
3 *Divisio patris facta inter filios, duobus testib. probatur.*
4 *Homicidium testimonio duorum, directò & immediatè probari.*
5 *Actus iqui ad sui probationem directam, principalem, & immediatam, requirunt maiorem testium numerum.*

6 Testanen-

6 *Testamentum vel confectum, vel revocatum, septem testibus probari debet, nu.* 7.

8 *Codicilli aut confici, aut confecti revocari, coram quinque testibus debent.*

9 *Substitutio expressa pupillaris, quando non contineat tacitam vulgarem.*

10 *Testatorem animo compensandi creditori suo legasse, quomodo probetur.*

11 *Probatio ex conventione partium si non admittitur contra scripturam, per testes vel scripturam aliam, quæ probatio possit admitti.*

QVæro quinquagesimoprimò, quomodo & quot testibus probentur præsumptiones, coniecturæ & indicia, sive facta & dicta, ex quibus illæ oriuntur? Hac de re varia, diversa ac non parum perplexa, Doctores nostri scripserunt. Crediderim ego distinguendos esse duos casus tantùm.

Primus est, quando versamur in illis actibus, qui ad sui probationem directam, principalem, & immediatam, requirunt necessariò duos testes tantùm: Id quod
1 regulare est in omnibus † actibus: cum in ore duorum, vel trium stet omne verbum; *Matthæi cap.* 18. relatum *in cap. novit. de indiciis.* Acta itaque inter contrahentes litigantes, delicta perpetrantes, vel patres disponentes inter filios & similes duorum testimonio, directò, principaliter ac immediatè possunt probari sicuti manifestum est. Hoc sanè casu, si agatur de probando aliquo actu indirecto, & mediato, ex quo eliciatur coniectura, præsumptio, & indicium, quo actus ipse principalis probetur, duo etiam testes sufficiunt. Primum sit exemplum ex Bart. *in l. admonendi nu.* 40.
2 *ff. de iureiur.* Est certum quod mutuum † probatur testimonio duorum, modò si testibus jam constaret mutuo datam esse pecuniam: sed de quantitate non apparet, cum testes ignorarent quæ summa fuerit numerata. Illa quantitas poterit coniecturis & indiciis probari, nempe probando, quòd is debitor jam petierat decem sibi mutuo dari. Hæc petitio, & actus, ex quo oritur coniectura, quod deinde creditor decem numeravit, probari potest & debet testimonio duorum. Ita Bart. *in d. l. admonendi, num.* 40. quem secuti sunt Alexand. *in cons.* 5. *num.* 4. *lib.* 1. Decius *in cons.* 536. *num.* 12. qui alios recenset.

3 Secundum exemplum est in divisione, † quam facit pater inter filios in testamento. Illa enim probari satis potest, duobus testibus directò, & immediatè. Natta *l. hac consultissima*, §. *ex imperfecto, num.* 152. *Cod. de testament.* Si ergo dubitatur, an pater eam divisionem seu testamentum habuerit pro perfecto, atque ita quod sic voluerit disponere, indiciis, & coniecturis, sive factis, & dictis, ex quibus coniecturæ & indicia suæ voluntatis oriuntur. Hæc facta & dicta, sive indicia, & coniecturæ, duobus testibus probari satis possunt. Ita censuit *gloss. notab. in leg. vlt. in verbo, indiciis. Cod. famil. ercisc.* & ibi eam secuti sunt Bartol. *numer.* 2. Bald. *numer.* 3. Et idem Bald. *in l. 2. in princip. vers. extra quæro, de excusat. tut.* adductus auctoritate, *dict. glos. leg. vlt.* scripsit, indicia, & coniecturas tangere factum indirectè, & ob id debere probari duorum testimonio. Et glossam illam vt notabilem, & singularem, secuti sunt Ang. *in leg. vlt. in fin. princ. ff. quod met. caus.* Alexand. *in cons.* 5. *numer.* 4. *& in cons.* 13. *numer.* 8. *lib.* 1. Petrasancta *in singul.* 8. *in fin.*

Tertium exemplum in delictis, vt putà in homi-
4 cidio, quod † quidem testimonio duorum directò, & immediatè probari potest, vt si duo affirment, vidisse Caium occidere Sempronium. Modò si directò homicida probari non potest, vt quia nulli aderant testes, sed agatur de probando aliquo actu, ex quo colligi possit indicium & coniectura, quòd Caius occiderit, vt putà, Caij fuga, vel gravis inimicitia, vel simile aliud indicium. Hoc sanè indicium testimonio duorum probari poterit. Ita in specie Angelus *in d. l. vlt. in fine princip. ff. quod metus causa*, & alij multi, quos referam *infrà in quæst.* 9. *in secundo casu, cons.* 1. *nu.* 18. *& in cons.* 18. *col. vlt. li.* 1.

Secundus est casus quando versamur in illis actibus, † qui ad sui probationem directam, principalem, & immediatam requirunt necessariò majorem numerum testium, quam duorum: sicuti contingit in testamentis, & codicillis. In testamentis enim ad probandum dispositionem ipsam directam, & immediatam testatoris, septem testes necessariò requiruntur: sicuti scribunt omnes, vt Bartol. *in leg. hæredes palam*, §. *si quis post, numero quarto, ff. de testament.* & ibidem Castrens. *nu.* 13. Aretin. *in gloss.* 1. Idem egregiè respondit Oldradus *in cons.* 297. *numer.* 7. Qui quidem vno ore affirmarunt, quòd si quis vult probare Caium confecisse testamentum, & in eo hæredem fecisse
6 † Sempronium, hoc testimonio septem testium probare debet, cùm tot requirantur ad ipsius testamenti confessionem, *l. hac consultissima, C. de testa. & in Inst. de testam. in princ.*

Ita econtrà, si quis vult probare Caium testatorem
7 expressim revocasse testamentum † à se confectum, probare hoc debet septem testibus: sicuti in specie tradunt Doct. *in d.* §. *si quis post.*

Nam non minus quàm coram septem testibus potest testator jam à se confectum testamentum revocare, §. *ex eodem, in Instit. quibus mod. testam. infirm.* & ibidem Docto. *& in Authen. hoc inter liberos, C. de testam.* ibi post alios Natta *num.* 9. *&* 10. Idem est dicen-
8 dum de codicillis, qui † non possunt confici, vel confecti revocari expressim, nisi coram quinque testibus *leg. vltim. Cod. de codicillis*, & in specie tradunt Aretinus *in dict.* §. *si quis post, colum.* 4. *vers. ad primum dictum adde*, & Natta *in cons.* 363. *numero decimo sexto.*

Hoc itaque in casu, si de revocatione tacita testamenti, vel codicillorum ageretur, *juxta l.* 4. *de adim. leg.* vbi ob supervenientem inimicitiam inter testatorem, & hæredem, vel legatarium, præsumitur testatorem pœnituisse suæ dispositionis, atque ita revocare seu adimere voluisse legatum, & fideicommissum: si itaque ageretur de probanda illa inimicitia, & sic illo actu, ex quo oritur coniectura mutatæ voluntatis, is inquam actus probari poterit testimonio duorum. Ita scripserunt Aretin. *in d. l. hæres palam*, §. *si quis post, in gloss.* 1.

Est simile quod docuit Bart. *in l.* 2. *num.* 39. *ff. de vulga. & pupil. substit.* cùm dixit, quod aliquando ex coniecturata voluntate testatoris substitutio certa pupillaris comprehensa in expressa vulgari excludit matrem: Et inter alias coniecturas hæc est, vt si testator aliquid dixit extra testamentum, ex quo dicto possit colligi voluisse, quòd mater excluderetur. Et hæc quidem verba extra testamentum prolata, probari possunt testimonio duorum testium. Ita in specie respondit Corn. *in cons.* 239. *col. pen. lib.* 2. quem secutus est Paris. *in cons.* 34. *nu.* 36. *lib.* 2. & dicemus *infra lib.* 4. *præsumpt.* 39. vbi explicabimus quando mater excludatur ex tacita pupillari substitutione. Est & alia cõiectura, vt quando testator odio habuit matrem illam: sicuti Bart. *ibid. n.* 43. docuit, & quem secuti sunt multi, quos congeram *in d. præsumpt.* 58. *in quinta coniectura.* Hęc autem coniectura, seu hic odij actus, probari poterit duob. testib.

quemad-

quemadmodum affirmarunt Bartol. *in l. fideicommiss. C. de fideicommiss.* & apertius Aretin. *in dict. l. hæredes palam, §. si quis post, in gloss. 1. de testamen.* & Alexan. *in cons. 100. nu. 12. lib. 4.* qui secutus Bart. *in d. l. 2. nu. 40. & 42. ff. de vulgar.* respondit simili in casu, nempe coniecturam, qua colligitur testatorem voluisse quendam substituere, posse probari testimonio duorum. Et inter alios recenset Alexander eiusdem opinionis Oldradum *in cons. 297. in 2. dubio*, qui *nu. 7.* respondit, quòd quando agitur de probanda coniectura, qua testatoris voluntas declaratur, duo testes sufficiunt. Est simile quod scribunt Bald. & Salicet. *in l. quamvis, C. de impuber. & aliis substitut.* ille, *nu. 1.* iste, *colum. ultim.* 9 *versic. quæro extra glossam.* Cùm dixerunt, † substitutionem expressam pupillarem, continere tacitam vulgarem: cùm repugnat coniectura voluntatis testatoris. Quæ quidem coniectura secundum Baldum, Salicetum, & Alexandrum duobus testibus probari potest. Hic enim agitur solùm de probanda coniectura continentia, quam aliàs lex facit, quòd vulgaris expressa contineat pupillarem tacitam: Non autem agitur de probando directo contra voluntatem testatoris, quo in casu loquitur glos. *l. cùm proponeretur, de leg. 2.* Qua de re disseremus etiam *infrà lib. 4. præs. 57.* vbi explicabimus, quando & quibus in casibus substitutio vulgaris expressa contineat tacitam pupillarem, *in prima declaratione.*

Est penè simile quod scripserunt Bald. Castrens. & Alexand. *in l. 2. C. de bonorum possess. secundum tab.* & ibi Ias. *num. 13.* Deci. *nu. 7.* Cùm dixerunt, quòd si non fuit expressum in testamento patrem reliquisse filio legitimam titulo institutionis, & agatur de probanda coniectura, quòd pater titulo institutionis relinquere voluerit, hæc coniectura duobus testibus probari poterit. Et hanc sententiam probavit etiam Ruin. *in cons. 1. num. 8. lib. 2.*

Est quoque simile quod docuit Alberic. *in l. filia legatorum, C. de legat.* cùm dixit, coniectura probari, te- 10 statorem † legasse suo creditori animo compensandi. Et coniecturam illam posse duorum testimonio probari. Et Alberic. secutus est Affli. *in decis. 44. numer. 16.*

Et huius quidem casus, ac traditionum commemoratarum ratio est: quia hic agitur de declaranda testatoris voluntate, an scilicet eius voluntas, & animus talis fuerit, vel non. Quæ sanè ratio cùm versetur circa testamentum, vel codicillos jure validos, probari satis potest duobus testibus, vt scripsit Bart. *in d. l. hæredes palam, §. si quid post, nu. 4. ff. de testam.* quem secuti sunt Castr. *ibi. num. 13.* & Aret. *in glos. 1.* Idem Aret. *in leg. ideoque, in fin. ff. de lib. & posthum.* Imol. *in l. cùm proponebatur, col. 1. versic. sed adverte, ff. de leg. 2.* Alex. *in cons. 54. num. 5. lib. 3. & in cons. 100. num. 12. lib. 4.* qui eiusdem sententiæ recenset Oldrad. *in cons. 297. num. 7.* idem responderunt Corne. *in cons. 174. in fin. lib. 2.* Paris. *cons. 27. num. 25. in cons. 34. num. 36. & in cons. 94. num. 46. lib. 2.* & idem *in cons. 13. num. 14. lib. 3.*

Prædictis addi etiam illud potest, quod ex Baldo & aliis scripsit Afflict. *in decis. 13. nu. 26.* quòd etsi contra scripturam ex partium conventione non admitti- 11 tur contraria probatio † per aliam scripturam, vel testes, attamen admittitur contraria probatio indirecta, quæ quidem duobus testibus fieri potest. Quod etiam attingemus *infrà in quæst. 65. in fine.*

QVÆSTIO LII.

Præsumptionis allegationem, quam alioqui Actor, vel Reus prætermisit, suo ex officio iudex supplere an possit & debeat.

SVMMARIA.

1 *Iudex præsumptionem à parte allegari prætermissam supplere potest.*
2 *Iudex ea quæ notoria sunt supplet.*
3 *Iudex præsumptionis allegationem omissam, quando non tenetur supplere.*
Et quando sic. num. 4.
5 *Iudex ea quæ iuris sunt, tenetur supplere.*
Et quæ statutis sancita, nu. 6.
Idem in consuetudine notoria, nu. 7.

QVæro quinquagesimosecundò, si præsumptio illa juris, quæ à parte ipsa allegari debet, non allegatur, an eam supplere possit, & debeat judex? Hæc quæstio duo habet: Vnum, an judex supplere possit? alterum, an debeat? Quoad primũ, opinor, nullum esse 1 dubium, † quin possit. Ita scripserunt Abbas *in c. pervenit, numer. 6. de empt. & vendit.* & ibidem Anton. Burgos *num. 6.* & apertiùs idem concedunt Decian. *in l. cùm quid in secunda lectura, num. 26. ff. si certum pet.* & ibidem Purpurat. *num. 150.* ex simili traditione Angeli *in l. ultim. colum. vlt. vers. nam post ff. de petitio. hæredita.* Cùm dixit, † judicem posse supplere ea, quæ 2 notoria sunt. Et idem quod Angelus docuit clariùs Alexand. *in l. eum qui, §. qui ita, num. 6. versic. & tenendo, ff. de verborum obligat.* Quibus accedit Ripa *in l. 4. §. hoc autem iudicium, ff. de damno infecto.* Quocirca malè censuit Afflictus *in decis. 345. num. 7.* Cùm dixit, iudicem non posse allegare hanc præsumptionem. Ita etiam malè visus est sentire, Felin. *in c. afferte, num. 4. de præsumpt.* dum voluit, duobus in casibus judicem posse sequi præsumptionem à parte non allegatam, nempe quando præsumptio resultat aliunde, quàm ex facto eius, de cuius favore agitur. Et quando ipsa præsumptio resultat ex actis, quæ reddunt rem notoriam. Imola verò *in dict. cap. pervenit, numer. 9. in fin. vers. tu potes dicere*, scripsit iudicem posse supplere hanc præsumptionem, quando quis locupletaretur cum alicna iactura.

Quò verò ad secundum, an iudex teneatur supplere hanc omissam allegationem præsumptionis iuris, dubitatio est non mediocris. Nam quòd supplere non teneatur, manifestè sensit Purpurat. *in d. l. cum quid, num. 150. ff. si cert. petat.* Ego verò distinguo duos casus.

Primus est † quando pars nullum factum deduxit 3 in iudicio, ex quo hæc iuris præsumptio colligi possit. Hoc sanè casu iudex non solùm non debet, sed nec etiam potest supplere hanc iuris præsumptionem, cùm eam, etiamsi vellet colligere non posset. Et præterea, cùm pars non deduxit factum, videtur quodam modo ei renunciasse, sicuti & aliàs suprà diximus.

Secundus est casus, † quando pars jam deduxit in 4 iudicio factum, ex quo resultat iuris præsumptio. Hoc in casu opinor iudicem teneri supplere allegationem ipsam præsumptionis, siquidem hæc præsumptio dicitur esse quid iuris, non autem quid facti, vt declaravi 5 *supr. qu. 11.* Atqui iudex tenetur † supplere hanc præsumptionem. Illa minor probatur, *ex l. vnic. C. ut quæ desunt advo. &c.* Et ad rem propius tradit post alios Ripa *in l. 4. §. hoc autem iudicium, n. 31. ff. de damno infecto*, quo loci, *n. 32.* scripsit, judicem teneri supplere ea 6 quæ † sunt à statutis sancita, & *n. 34.* idẽ esse dixit, quo- 7 ad consuetudinem † notoriam. Et ibi reiicit contrariam Alexandri traditionem, quam pro se Purpuratus,

BIU Cujas

loco præallegato adduxit. Et huc pertinent exempla, quibus vtitur Ant. Burgos *in c. pervenit, nu. 6. de empt. & vendit.* Et primò dum ait, quòd cùm ex possessione de præterito præsumatur possessio de præsenti, vt diximus *infrà lib. 6. præsumptio. 58.* sufficit allegare possessionem præteritam: quia inde colligitur præsumptio juris, quod possideat de præsenti. Ita etiam in secundo scribit Anton. Burgos, cùm ex diuturna præstatione insurgat præsumptio, quod adfuerit causa ita præstandi, sufficit allegare ipsam præstationem: quia inde resultat præsumptio quam sic supplere judex debet.

QVÆSTIO LIII.

Egregiè explanatur, an præsumptio sufficiat, vt secundùm eam libellus actoris concludat.

SVMMARIA.

1 *Libellus secundum duas præsumptionis species solummodo concludit.*
2 *Libellus secundùm præsumptionem, iuris & de iure, procedit, & concludit.*
Et quid sit de præsumptione iuris sola, nu. 3.
4 *Libellus secundùm mentem libellantis interpretari debet.*
5 *Parte non opponente, multa admittuntur, quæ alias rejicerentur.*
6 *Libellus pro libellante latissimè intelligitur.*
7 *Regula, quod vnius inclusio sit exclusio alterius, quando non procedat.*

QVæro quinquagesimotertiò, an præsumptio sufficiat, vt libellus Actoris secundùm eam concludat? Hæc dubia juris quæstio explicatur à Bartolo, & cæteris *in l. cùm quid ff. si certum petat. & in l. certum, §. 1. ff. de confess.* & ab omnibus *in c. 2. de libelli oblatio.* & vberiùs ab Alciato *in tractatu de præsumpt. regul. 2. præsumpt. 12.*

Ego verò aliter ac illi faciunt, rem hanc explica-
1 bo. Et cùm libellus † secundùm duas præsumptionis species solummodò concludere possit, nempè secundùm præsumptionem juris, & de jure: & secundùm solam juris præsumptionem, de præsumptione hominis non est agendum.

Quò itaque ad præsumptionem juris & de jure, li-
2 bellus satis † superque secundùm eam procedit, & concludit. Ita in specie docuit Butr. *in c. 2. col. 5. versic. sufficeret ergo dicere, de libell. oblat.* qui exemplum ita attulit: Peto te in vxorem, quia sponsalia tecum contraxi, & te cognovi. Nam inde resultat præsumptio iuris, & de iure, quòd matrimonium fuerit inter nos celebratum, *c. is qui fidem, de sponsal.* Et ait Butr. huius opinionis fuisse Rotam Romanam.

Nunc dicamus de sola præsumptione iuris, in qua
3 † quidem aliquot casus præter aliorum ordinem distinguo. Primus est casus, quando libellus propositus in actione personali pro mutuo, ita conceptus est: Peto, vt mihi restituas centum, quæ tibi mutuo dedi. Hic casus non habet probabilem dubitationem, quin libellus concludat, ex quo præsumptio est, quod si tibi mutuavi, sis adhuc obligatus restituere, atque ita non habent hæc verba inclusam aliquam negativam. Ita docuit Bartol. *in d. l. certum, §. 1. in fin. de confess.* quem secuti sunt Butri. *in c. 2. col. 5. vers. communis opinio, de libell. oblat.* & ibidem Imol. *col. 3. vers. sed an sufficiat.* Sequitur ergo dicendum libellum procedere, cum sufficiat, quòd præsumptivè concludat præsumptione juris, *l. omnes, §. Lucius ff. de his qui in fraud. credit.*

Secundus est casus, quando libellus propositus in actione personali pro mutuo ita conceptus fuit: Peto vt mihi restituas centum, quæ tibi mutuò dedi ad quæ fuisti obligatus. Hic casus videtur habere maiorem dubitationem, ob illa verba, ad quæ fuisti obligatus. Quæ quidem hunc sensum habere videntur, secundùm Cynum relatum à Bartolo *in dicto §. 1.* vt inclusam habeant negativam, ac si dixisset, ad quæ fuisti obligatus, etsi nunc non sis obligatus. Nam (ait Bartolus) cùm de vno tempore pono, de alio videor negare, *l. statuliber, §. 1. de legat. 2.*

Cæterùm, reiecto hoc sensu Bartoli & sequacium, rectius dicere possumus sensum horum verborum, ad quæ fuisti obligatus, esse, ac si dixisset, ad quæ centum mutuo data, fuisti obligatus eo tempore dati mutui, vt deinde illa restitueres. Atque ita referuntur hæc verba ad factum, non autem ad ius. Vel si ad ius referuntur, intelligi possunt ad ius tacitè, vt scilicet mutuo susce-
4 pto, ius obligationem introduxerit, vt tenearis suo tempore restituere. Et hic sensus suadetur, quia in dubio libellus † interpretari debet secundùm mentem libellantis, *l. si quis intensione, ff. de iudic.* Mens autem libellantis creditur illa, ne suus libellus sit à se frustrà porrectus: sed quòd valeat iuxta regulam *l. quoties, ff. de rebus dub.* Præterea si Actor petit centum sibi restitui, manifestè significat, se intelligere, quòd ille Reus conventus, sit & nunc obligatus. Alias rationes recensebo *infrà in tertio casu.* Quocircà in specie huius casus, libellum hunc concludere, & de iure procedere, scripserunt adversus Bartolum Butrius *in d. c. 2. col. 5. vers. pro hoc videtur, de libel. obl.* & ibid. Imol. *col. 3. vers. sed si dicerem,* & Alciat. *in tract. præs. reg. 2. præs. 22. num. 2.* adeò veram esse sensit opinionem hanc, vt eam pro regula admiserit.

Tertius est casus in eadem actione reali pro mutuo, quando Actor ita libellum proponit, dico, quod ego dixi Caio, tolle istam pecuniam, & ipse recepit, quam negat mihi restituere: ideò peto ipsum mihi condemnari. Hic casus habet pariter non levem dubitationem, an libellus iste procedat, & concludat, ob id quod præsumptio sit, ex illis verbis causatum fuisse mutuum, non autem donationem. Opinio fuit Bartoli *in l. cùm quid, num. 13. ff. si certum petat.* hunc libellum non concludere, nec procedere. Et cum eo senserunt Alexand. ibi Purpurat. *num. 138.* Curtius Iun. & communem esse asseruit ibidem Bolognet. *num. 66.* Idem respondit Alexand. *in cons. 1. num. 42. lib. 5.* & vberiùs Imola *in cap. super hoc, nu. 14. de renunciat.* Ea ratione motus est Bartolus, quod hoc dicitur esse factum ipsius partis, ex quo resultat ipsa præsumptio facti mutui, quæ præsumptio tanquam à facto ipsius partis proveniens, allegari debuit: vt multis exemplis diximus *suprà quæst. 37.* Verius dicere possumus ex sententia Imolæ *præcitato loco*, ac etiam Iasonis *in repetitio. d. l. cùm quid, num. 26.* hoc esse factum quoddam ambiguum, quod erat à libellante declarandum.

Cæterùm ab hac opinione dissentiunt Roman. *in d. l. cùm quid,* & ibid. Deci. *in 2. lect. num. 26.* & Decium visus est sequi Bellon. *lib. 2. supput. iur. cap. 6.*

Primò adducti sunt authoritate eiusdem Bart. *in l. Aurelius, §. Sticho, de liber. leg.* quo loci dixit Bartol. sufficere, quòd in libello dictum sit, quòd res amovit, quare petit condemnari de furto. Nam intelligitur, quod res amovit per furtum. Huic tamen considerationi satisfacit Alexand. *in d. leg. cùm quid,* dum inquit, diversos esse terminos traditionis. Bart. *in dict. leg. cum quid,* ab illis, *in d. §. Sticho.* Nam *in d. §. Sticho,* conclusio libelli declarat, quod ibi agebatur actione furti,

Sed

Sed in casu nostro ex Bartolo *in dict. l. cum quid*, nec ex expressione causæ, nec ex libelli conclusione colligi poterat, an contractum fuerit mutuum. Atque ita etiam declarat Fulgos. *in l. si quis nec causam*, §. 1. *in fin. ff. si certum petat.*

Secundò movetur Decius ex traditione eiusdem Bartoli *in dict. l. cum quid, num.* 11. Cùm dixit sufficere, quod testes dicant, se vidisse numerare pecuniam: quia etiamsi nil dicant de mutuo, attamen insurgit præsumptio juris, quod contractum fuerit mutuum.

Ergò idem est dicendum in libello Actoris, cùm vniformiter factum se habeat.

Cæterùm responderi potest, illud factum à testibus narratum, suppleri à lege, ex quo nulla adscribi potest culpa parti non declaranti: sed diversum est in libello, qui ab Actore ipso declarari potuit, *vt suprà quæst. ab hac* 2. explicavimus.

Tertiò adducitur Decius auctoritate eiusdem Bartoli *in dict. l. certum*, §. 1. *ff. de confess.* Cùm dixit, libellum procedere, in quo Actor dixit, se mutuasse etsi nil de obligatione dixerit: quia ex juris præsumptione illa insurgit. Verùm facilè potest responderi in casu Bart. *in d. l. certum*, §. 1. actus ille mutui narratus in libello quicquam aliud, quàm illam obligationem ad restituendum tacitè subintellectam à lege, & eam quidem continuam inferre non potuisse: sed diversum in casu nostro; vbi ex illis verbis, tolle hanc pecuniam, aliud quàm mutuum potuit causari. Ex qua responsione cessat quod dicebat Decia. præsumptionem mutui, & obligationis colligi ex ipso libello. Nam negari hoc facilè potest ex prædictis. Et hac de dubitatione, quando scilicet aliquis dixit, tolle hanc pecuniam, an mutuo dare, vel donare præsumatur, disseremus *infrà lib. 3. præsumpt.* 54.

Hunc casum declaravit Fulgos. *in dict. l. cum quid, col. vltim. in princ. ff. si cert. petat.* & cum eo ibi Ias. *in repet. num.* 32. & Purpurat. *num.* 148. *vers. secundò limitatur*, vt intelligatur, quando pars opponit. At secùs ea non opponente: quia tunc libellus procedit. Ita
5 dicimus multa † admitti parte non opponente, quæ aliàs rejicerentur, vt tradunt Decius *in l. ambiguis*, §. *non est novum, nu.* 9. *ff. de reg. iur. & in cons.* 469. *in fin.* Ruin. *in cons.* 3. *num.* 10. *lib.* 3. & plura similia congerit Cravet. *in cons.* 150. *numer.* 2. *& in cons.* 220. *numer.* 5. *& 6.*

Quartus est casus in actione reali, vt in actione rei vendicationis, quando Actor dixit in libello, se fuisse dominum fundi, quem sibi restitui petit. Hoc in casu non procedere hinc libellum scripsit Bart. *in d. l. certum*, §. 1. *num.* 2. *vers. Cynus respondit, ff. de confes.* & cum eo senserunt Angel. *in l. si rem ff. de rei vend.* Comens. *in cons.* 71. *viso processu.* Felin. *in c. afferte, nu.* 10. *prope medium, de præsumpt.* Moventur ij interpretes ex text. *l. certum*, § 1. *ff. de confes.* vbi ille, qui fatetur se in præteritum fuisse obligatum. Ea etiam ratione adducuntur, quod hæc verba habeant inclusam negativam, id est, nunc dominum non esse. Cùm enim (ait Bart.) de vno tempore pono, de alio videor negare *l. statuliberum*, §. 1. *de leg.* 1. Et confert regula *l. cum prætor, in princip. de iud. & c. nonne, de præsumpt.* quod inclusio vnius, est exclusio alterius, qui ergo includit se de præterito fuisse dominum, excludere dicitur, se esse dominum de præsenti.

Verùm ab hac opinione dissentiunt Specul. *in tit. de actione seu petitione*, §. *sequitur, nu.* 30. Butri. *in cap.* 2. *colum.* 5. *vers. vnde domini, de libel. obla.* qui quidem præter Specul. at. & Ioann. Andre. recensent Rotam *in conclusion.* 32. quæ hodie est in *decis. vltim. titul. de libell. oblat. in novis.* Quæ sanè Rota censuit, procedere, libellum ita formatum: Dico fundum ad me pertinuisse, vel pertinere consueviſſe, ideò mihi eum restitui peto. Idem sensit Ancharan. *in cap. cùm venerabilis, in* 6. *notab. de exception.* Cùm dixit, idem esse, quando reus ita asserit in sua exceptione, cùm sufficiat, si præsumptivè concludit. Et Speculatoris probationem expressiùs probarunt Imola *in dicto cap.* 2. *column.* 3. *versic. sed si dicerem.* Barbat. *numero* 99. qui multa effudit verba, Marian. Socin. Sen. *column.* 29. *versic. sed quando deducitur, de libell. oblat.* Felin. *in cap. scribebam in fine de præsumpt.* & Alciat. *in dicta præsumpt.* 2. *numer.* 2. Ea est huius sententiæ ratio, quia dum iste asseruit, se fuisse dominum, ex juris præsumptione concludit, etiam nunc se esse dominum, juxta *leg. sive possidetis, Cod. de probat.* cum similibus. Atqui (vt jam diximus) sufficit quod libellus concludat præsumptivè, *dict. leg. omnes* §. *Lucius, ff. de his, quæ in fraud. credit.* ergo, &c. Præterea accedit, (vt etiam superiore casu dicebam) cùm petat Actor iste rem hanc sibi restitui, significat adhuc se esse dominum, ne frustrà libellum porrexisse dicatur. Et rursus, si diceremus illa verba, se fuisse dominum, esse negativa præsentis temporis, in eodem libello & actu, loqueretur contraria & repugnantia, quod evitari, quantum fieri potest, debet: vt scribunt omnes *in cap. inter dilectos, de fide instrument.* & alibi sæpè. Nec obstant considerationes Cyni & Bartoli *in dict. leg. certum*, §. 1. Nam is §. 1. loquitur in confessione quæ ex præsumptione vltra verba non extenditur contra confitentem, sed pro eo interpretatur, *leg. inter stipulantem*, §. 1. *de verb. oblig. cap. cum Ecclesia Sutrina, de causa poss. & propr. & in cap. contra eum, de regul. juris, in* 6.

6 Diversum est in libello, † qui pro libellante latissimè intelligitur *l. solemus*, & in *l. si quis intentione. ff. de judic.* Ita respondet & declarat Butrius *in d. c.* 2. *col.* 5. *in fin. vers. ad l. certum*, post Rotam *in dict. decis. vltim. de libell. oblat. in novis.* Et sequitur Imola *in eodem cap.* 2. *num.* 8. *in fine.* Nec obstat quod scripsit Alciatus *in tract. de præsumpt. reg.* 2. *præs.* 12. *in fin.* quòd imò nulla sit differentia inter libellum & confessionem: cum vtraque interpretetur ad favorem confitentis & libellantis. Nam respondetur, nec nos hoc negare: dicimus tamen diversimodè id fieri. Libellus enim interpretatur, vt prosit: illa verò confessione noceat plus quàm de præterito. Non etiam obstat regula *leg. status liberum*, §. 1. *de legat.* 2. quia respondetur ex sententia eiusdem Butrij *in d. c.* 2. *column.* 5. *versic. non obstat, quod verbum de libell. oblation.* quòd illa procedere potest, quoad ipsum verbum expressè positum de præterito, non autem quoad id, quod sequitur ex præterito, vel ex illo concluditur: quia illud non ponitur in præterito, sed venit & intelligitur de præsenti, ob juris præsumptionem, quæ est, quod olim dominus præsumatur etiam hodie dominus. Nec etiam vrget regula *leg. cum prætor. ff. de iudic.* quòd vnius inclusio sit alterius
7 exclusio. Nam illa † non procedit, quando constat de contraria voluntate disponentis. Ita declarat Iason *in l.* 1. §. *adipiscimur, n.* 4. *de acquir. poss.* Imò nec locum habet ex sola mente verisimili disponentis vt declarat Soc. Iun. *in cons.* 121. *nu.* 22. *lib.* 1. & Gratus *in cons.* 5. *nu.* 84. *lib.* 3. & hoc secutus sum *in cons.* 106. *nu.* 232. *lib.* 2. Hic autem manifestè constat, non solùm de verisimili sed etiam de vera ipsa voluntate libellantis, quòd scil. dicere voluerit, se de præsenti esse dominum. Præterea regula *l. cum prætor*, non procedit, quando inducta ad vnum effectum, operarentur contrarium. Ita declarat Crav. *in cons.* 297. *col. vlt. ver. octavo respondeo*, post Baldum & Iasonem, quos recenset. Nostro in casu si diceremus,

hunc libellantem asserendo se fuisse dominum, negare voluisse, se de præsenti esse dominum, libellus inductus ad effectum recuperandi petitum fundum operaretur contrarium. Cessat ergò illa regula.

Declarari potest hic casus, vt locum sibi non vendicet, quando verba huius libelli ita essent concepta vt inferrent omninò negationem de præsenti, ita declarat Maria.Soc.Sen. *in d.c.2.col.29.vers. aut abnegativè, de libel.oblat.* qui adfert exemplum, vt si dicatur: Dico semel me fuisse dominum à tali anno retrò: vel (ait Socin.) si aliqua verba taxativa apposita sunt. Et secundum hanc declarationem intelligi, & declarari sic possunt verba Alciati *in d.præsumpt.12.num.2.vers. quam limita primo.* Ita etiam potest intelligi responsum Comen. *in concluſ.71.* dum respondit contra eum qui in libello dixit, se olim fuisse Officialem Camerlengariæ: intelligit Comensis illam dictionem, olim, esse quodammodo taxativè appositam.

His intelligimus, prædictis omnibus in casibus procedere libellum ita præsumptivè concludentem. Quæ sanè sententia adeò vera est, vt nec requiratur, quòd deinde illa præsumptio allegetur. Nam sufficit quod ex ipso libello colligatur. Ita tradunt Maria. Soc.Sen. *in d.c.2.colum.29.vers.etsi diceretur, de libel. obla.* Rota *decis.volt.in fin.tit. de libell.oblat. in Novis.* Hoc tamen intelligo quoad ipsius libelli validitatem. Sed quoad effectum probationis, opinor necessariam fore allegationem in termino probatorio. Ita intelligo & declaro Alciatum *in d.præsumpt.12. num. 2. vers. secundo limitatur*, qui post Castrens. *in l.si minorem, nu. 5. Cod. de in integr.restitution.minor.* requirit allegationem huius præsumptionis. Verè enim Castrensis ita loquitur.

QVÆSTIO LIV.

Præsumptio libello repugnans, an libellum impediat, brevis, sed clara explicatio.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio libello repugnans, libellum non impedit. Et quæ sit ratio.num.2.*

QVæro quinquagesimoquartò, quòd si præsumptio repugnat libello, an illa potens sit, vt eum impediat? Exemplum sit in eo, qui asserit se mutuo dedisse pecuniam Ecclesiæ, & petit eam sibi restitui: dicit in ipso libello, pecuniam illam fuisse versam in Ecclesiæ vtilitatem. Huic sanè libello adversatur juris præsumptio, cùm non præsumatur à jure, quod pecunia sit versa in Ecclesiæ vtilitatem. Hoc in casu dubitatur, an hæc præsumptio impedire
1 possit hunc libellum. Et † non impedire scripserunt Innocent. *in cap. dilecti, de libell. oblat.* Abbas *in cap. super hoc, numer.18.* & ibidem Imol. *numer.11. in fin. & numer.14. de renun.* Quorum quidem commentarii *ad dict.cap. super hoc*, habent adeò eadem verba, vt facilè sit cognoscere, vel Abbatem ab Imola, vel, vt credibilius est, Imolam ab Abbate ea habuisse, vel errore impressorum fuisse excusa inter commentarios Imolæ,
2 sed ad rem. Huius traditionis ratio illa est, † quia etsi præsumptio repugnet libello, attamen facilè fieri potest, quod actor eam præsumptionem diluat, probando deinde, pecuniam illam fuisse versam in Ecclesiæ vtilitatem.

QVÆSTIO LV.

Exceptionem an impediat repugnans præsumptio, paucis exponitur.

SVMMARIA.

1 *Exceptionem non impedit præsumptio.*
2 *Renunciare iuri suo nemo sine iusta causa præsumitur.*
3 *Exceptio rei conventi favorabilior est, quàm Actoris petitio.*

QVæro quinquagesimoquintò, an præsumptio
1 impediat exceptionem. Et † non impedire scribunt Abbas *in cap. si per hoc, numer.16. de renunciat.* & ibidem Imola *num.11.12. & 13.* ex illo textu, vbi exceptio spontaneæ renunciationis beneficij non impeditur à juris præsumptione, quæ est, neminem præsu-
2 mi sine † justa causa, renunciare juri suo. Etsi enim repugnet præsumptio, attamen (vt etiam superiore quæstione diximus) facilè fieri potest, quod eam diluat excipiens iste, contrariis probationibus. Et præterea si libellus, cui repugnat præsumptio, non impeditur (vt superiore quæstione explicavimus) multò minus impediri debet exceptio: cum favorabilior sit
3 exceptio † Rei conventi, quàm Actoris petitio, juxta *leg. Arrianus, ff. de actio. & obligatio. & leg. favorabiliores, de regulis iuris.* Et rationem hanc considerarunt Abbas & Imola *in d.c. super hoc.* ille *n.16.* iste *num.11.*

Extenditur hæc sententia, vt procedat etiamsi excipientis adversarius petat causam exprimi, vt illa præsumptio tollatur: Nam adhuc exceptio procedit, nec tenetur excipiens eam causam exprimere. Ita Abbas & Imola *in d.c. super hoc*, ille *num.16.* iste *num.11. vers. sed vbi*, siquidem poterit semper dicere excipiens iste, ex processu litis & eius meritis manifestè demonstrabo, præsumptionem aliquam meæ non repugnare exceptioni. Et confert text. *cap. in nostra, de procurat.* vbi glos. *in verbo, inutilem*, vbi simile de exceptione falsi procuratoris.

Cæterùm scripserunt Abbas & Imola *in d.c. super hoc, de renunciat.* ille *num.16.* iste *nu.11. vers. salvo nisi*, praxim, qua judex inquirere potest, de causa actionis & exceptionis, cui repugnat præsumptio.

QVÆSTIO LVI.

Positiones concludere an possint per præsumptiones, brevis & clara explanatio.

SVMMARIA.

1 *Positiones concludere possunt per præsumptiones.*
2 *Continua præsumuntur ea, quæ nisi certa forma observata nequeunt removeri.*

QVæro quinquagesimosextò, an positio possit concludere per præsumptionem? Bald. *in l. sive possidetis, numer.7. vers. sed revoco in dubium, Cod. de*
1 *probat.* scribit ex Petri sententia, satis † concludere. Quandoquidem sufficit, quod positio adminiculum præbeat probationibus ponentis, etsi non omninò concludit. Quocirca aiunt Petrus & Baldus, malè fuisse Romæ iudicatum, quod non esset respondendum positioni, in qua fuerat positum, aliquem fuisse aliquando excommunicatum. Non enim reji-

cienda

cienda erat positio illa: quia etsi semel excommunicatus non credatur verè & propriè adhuc excommunicatus, attamen præsumptio aliqua est, eum adhuc esse
2 excommunicatum, cum ea, quæ removeri non † possunt, nisi certa observata forma præsumantur continua, nisi aliud appareat. Sicuti *ex d.l. sive possidetis, & l. si quis, in §. differentia, ff. de acqu. possess.* probat Bald. ex ipso rei dominio, quod non nisi certis modis in alium transfertur: & ob id, illis modis non probatis, continuatum præsumitur.

QVÆSTIO LVII.

Præsumptio extendi quando possit, diligenter & accuratè explicatur.

SVMMARIA.

1 *Præsumptionis extensio fit de casu ad casum, si pares sunt eandémque habent rationem.*
2 *Prætensionis extensio cessat in casibus diversis, & diversam habentibus rationem.*
3 *Præsumptio de persona ad personam non extenditur.*
4 *Extensio præsumptionis permittitur, de tempore ad tempus.*
Et de quo id tempore accipiendum, nu. 5.

QVæro quinquagesimoseptimò an præsumptiones & coniecturæ extensionem admittant? Quo hæc juris quæstio explicetur, aliquot casus sunt distinguendi.

Primus est cum agitur de extensione casus ad casum: & casus ipsi pares sunt, habéntque eandem rationem. Tunc dicendum est, admitti hanc extensionem
1 † præsumptionis inductæ in vno casu ad alium casum. Hoc colligo ex traditionibus omnium *in l. cum de in rem verso, ff. de usuris, & in l. si certis annis. C. de pactis*, ibi inter cæteros Iason *num.* 7. & multis subsequentibus: cum ait dispositionem *d. l. cum de in rem verso*, quòd scilicet ex præstatione decennali allegando legitimum titulum: is titulus verus præsumitur ait Iason post alios, dispositionem hanc in sola præsumptione fundatam, extendi ad alios similes casus ab eo enumeratos, & alios commemorat copiosè Francisc. Baldus *in tractat. de præscriptionibus in prima particula tertiæ partis principalis, quæst. 20. num. 34. usque ad finem*, & nos suo loco vberius explicabimus. Ita dicimus quod constitutio Authen. *sed cum testator. C. ad l. Falcid.* qua sancitum fuit, hæredem amittere falcidiam, si inventarium non confecit: cum sit fundata in præsumptione fraudis, quòd scilicet ipse bona hæreditaria surripuerit, extenditur inquam hæc dispositio, etiam ad Trebellianicam, in qua quidem militat eadem præsumptio fraudis & surreptionis bonorum. Qua quidem opinione fuerunt duo & sexaginta Doctores commemorati ab Olasco *decis. 147. num. 8.* ipso auctore addito.

Secundus est casus, quando agitur de extendenda præsumptione ad casum diversum, & diversam rationem habentem. Et tunc dicendum est omnino
2 † cessare hanc extensionem. Ita intelligo Abbatem *in cap. vltim. 3. de sponsal.* cum dixit præsumptionem illius canonis, quæ est, quod ob copulam carnalem subsecutam, sponsalia per verba de futuro, præsumptione juris & de jure transeunt in matrimonium: Hanc inquam præsumptionem non extendi ad casum, quando copula carnalis non est secuta, sed solummodo conatus ad eam. Extensio hæc non conceditur, cum casus copulæ verè subsecutæ sit admodum diversus à casu tentatæ copulæ. Est etiam diversa ratio, sicuti considerat ibi Abbas, & cum eo cæteri, & Aret. *in cons. 142. num. 7.* Et nos attigimus *supr. quæst. 22.* ac etiam *infrà lib. 2. præsumpt. 1.* Quibus intelligimus malè argumentum ab ea Abbatis traditione sumpsisse Ruinum, *in cons. 112. num. 16. lib. 2.* & illos, qui eum secuti sunt, vt Rolandum *in cons. 27. num. 22. lib. 1.* & Phanucium *in tract. de inventario, parte septima, num. 35.* Malè sanè argumentatus est Ruinus cum dixit, *dict. Authen. sed cum testator.* fundatam in præsumptione fraudis hæredis non conficientis inventarium, non extendi ad casum Falcidiæ, ex illa traditione Abb.

Nam manifestè constat, pares non esse terminos vnius & alterius casus. His infertur ad id, quod responderunt Iason *in cons. 50. lib. 3.* & Curtius Sen. *in cons. 78. num. 8.* & Curt. Iun. *in authen. præterea nu. 16. C. vnde vir. & vxor.* quod apertius explicat Phanucius *in tract. de lucro dotis, in gl. 10. num. 33. vers. & hoc non habet*, quod illa præsumptio, qua dicimus, mulierem secundo nubentem præsumi dedisse in dotem bona jam data primo, non habere locum quando extant filij ex secundo matrimonio, tametsi statutum permittat ei dare dotem ad sui libitum. Nam hæc præsumptio non extenditur ob diversam rationem, vt dicemus etiam *infrà lib. 3. præsumpt. in tertio casu.*

Tertius est casus, quando agitur de extendenda
3 præsumptione, ab vna † persona ad aliam personam. Hoc casu non admittitur extensio, cum præsumptio cohæreat ipsi personæ, è qua colligitur, quòd à speciali probat *l. cum de in rem verso. 1. responso. ff. de usuris*, vbi legitur, præsumptionem illam ortam à decennali præstatione illius solventis, transire in ipsius solventis filium atque ita ad eum extendi, ea speciali ratione: quia pater & filius censentur vna & eadem persona, *l. vltim. C. de impub. & aliis substit.* Ergo secus est in aliis, sic in specie docuit Bald. *in l. si certis annis, nu. 9. C. de pactis.* Quam quidem traditionem intelligo nisi in casibus *l. cum avus, l. generaliter, §. cum autem, C. de instit. & substitut. & l. cum acutissimi, C. de fideicommiss.* vbi lex extendit præsumptionem illam de persona ad personam. Qua de re *infrà lib. 4. præsumpt. 64.* vbi explicabimus præsumptionem illam ex *d. l. cum avus.*

Quartus est casus, quando agitur de extendenda præsumptione de tempore ad tempus. Hoc sanè casu
4 dicimus extensionem † esse permissam, vt scribunt omnes *in l. ex persona, C. de probat.* & diximus *suprà q. 23.* Et hinc docuit Bald. *in l. non nudis, vers. sed dubitatur, Cod. de probat.* præsumptionem filiationis extendi post mortem patris, vel filij. Hic tamen casus declaratur vt non procedat, quoad tempus † infinitum, ad
5 quod præsumptio non extenditur. Ita scriptum reliquit Bertach. *in repertorio, in verbo, Præsumptio*, ex sententia Castr. *in cons. 157. Visis & ponderatis omnibus*, & ex *leg. fluminum §. 1. ff. de damno infecto*, locum tamen Castrensis à me diligentius perquisitum, hactenus non inveni.

QVÆSTIO LVIII.

Præsumptionibus multa posse probari, quæ testibus, vel documentis probari non possunt, multis exemplis declaratur.

SVMMARIA.

1 *Præsumptionibus probantur multa quæ directò probari aliàs nequeunt.*

BIU Cujas

Et qualesnam debeant esse præsumptiones illæ,nu.20.

2 *Delictum omne,certis,claris,& manifestis probationibus apparere debet.*

3 *Adulterij crimen solis præsumptionibus & indiciis probari potest.*

4 *Simonia quia occultè committitur,coniecturis satis probatur.*

5 *Miles coniecturis probat,se non transfugam,sed captum fuisse ab hostibus.*

6 *Hæresis crimen solis probatur præsumptionibus.*

7 *Partum suppositum,coniecturis probatur.*

8 *Falsi crimen præsumptionibus & coniecturis apparet.*

9 *Contractus simulatus & fictus,ostenditur coniecturis.*

10 *Dolus probari potest præsumptionibus.*

11 *Delicta quæ domi,& noctu &c.committuntur,satis est si præsumptionibus constent.*

12 *Filiatio coniecturis solis probatur.*

13 *Affinitatem antiquam præsumptionibus apparere sufficit.*

14 *Expensæ minutæ factæ ab aliquo administratore, præsumptionibus declarantur.*

15 *Sacerdos revelans aliquid ex confessione, vtrum id in mandatis habuerit,præsumptiones demonstrant.*

16 *Ætas minor coniecturis probatur.*

17 *Res antiqua probationem coniecturalem admittit.*

18 *Præsumptio etiam vehemens ad condemnationem de delicto non sufficit.*

Et de qua condemnatione id accipiendum,nu.19.

21 *Coniecturæ quibus dolus detegitur indicantis sunt in arbitrio.*

22 *Arbitraria dici nequeunt,quæ à lege determinata sunt.*

QVæro quinquagesimooctavò, an præsumptionibus aliqua probari possint, quæ non possunt directò, vt testibus, & documentis probari. Et verè
1 plura † probari posse scripserunt in specie Guido Papæ *in tract.de præsumption.numer.*86. Lapus *allegat.* 94.*numer.*3. & alij plures, quos statim commemorabo. Imò scriptum reliquit Petrus Folerius *in Practica criminali,parte secunda,sub rub.capiat informationem, numer.* 9. quod etsi delictum in genere probari
2 † debeat, certis claris, & manifestis probationibus: attamen cum ob difficultatem directarum probationum probari non potest, præsumptionibus & coniecturis detegi & probari posse. Recensebo hic aliquot casus, qui solis præsumptionibus possunt probari, reliquos observabit diligens atque studiosus lector.

3 Primus itaque casus est in crimine adulterij,† quod solis præsumptionibus & indiciis probari potest:cum alioqui occultè & secretò committi soleat. Ita probant *cap.præterea, de testib.c.literis, & c.tertio loco,de probat.*& scribunt Bart.*in l.2.§.vlt.in fine.ff ad l.Iul.de adul.& in l.1.ff.de extraordin.cognit.* Franc. Brunus *in tractat.de indiciis & tortur. parte prima,qu.* 4.*num.*7. *vers. item adde*, quo loci idem esse ait de sodomia. Et plura de his disseremus *infra lib.5 præsumpt.*

4 Secundus est casus in crimine † simoniæ, quod quidem solet occultè committi, & propterea coniecturis & præsumptionibus satis probatur. Ita probat *c.per tuas,& c. sicut,*vbi Abbas *de simo.*Franc. Brunus *loco præallegato.* Gomesius *in commentariis ad regulam cancellariæ, de triennali possessore, qu.*18. Bernardus Diaz. *in Practica canonica crimin.c* 85. Redoanus *in tracta.de simoniâ part.*4.*c.*6.*nu* 21.

5 Tertius est casus in milite † qui asserit se non transfugisse ad hostes, sed captum fuisse ab illis, & deinde evasisse,vt probatur *in leg.non omnes,§. a Barbaris, ff. de re milit.*qui locus allegari solet ad astruendam sententiam hanc, quod ea,quæ sunt difficilis probationis coniecturis & præsumptionibus possunt probari. Sicuti multos hos casus difficilis probationis enumeravi *in lib.2.de arbitr.iudic.casu* 115.

6 Quartus est casus in crimine † hæresis, quod quidem solis præsumptionibus & coniecturis probari potest,*c.cum contumacia, de hæret.in* 6. vbi Io.de Anna.& tradunt glos.*in c.1. de testib.in* 6.Redoanus *in d. tract.de simonia,par.*4.*c.*6.*nu.* 21.& 23.

7 Quintus est casus in crimine † partus suppositi, quod cum directò non possit probari, coniecturis & præsumptionibus probabitur, vt in specie scripsit Ægid.Bossius *in tract. causarum criminalium, in titu. de partu suppositio,nu.*13.*ex c.afferte, de præsump.*

8 Sextus est casus in crimine † falsi, quod coniecturis & præsumptionibus probatur, vt tradunt Bartol. *in l. si quis ex argentariis,* §. *an & hæredi.ff.de eden.*& ibidem Iason, Decius *in c.porrecta, colum.* 1. *de confirm. vtili vel inutili, & in cons.*189.*colum.*1. alios commemorabo *infrà lib.*5 *præsumpt.*

9 Septimus est casus in contractu simulato † & ficto, qui directò non potest probari, quippe qui occultè solet confici. Ita scribunt Bartolus & cæteri *in leg. post contractum, ff. de donation.* Iason. *in leg. si quis ex argentariis ff. præter, numer.* 26. *ff. de edend. & in leg. cum ea. column. secunda de transact.* Ægidius Bossius *in tractat.causarum criminalium,titu.de partu suppos. numer.*14. & alios commemorabo *infrà libr.*3. *præsumpt.* 65. vbi multas explicabimus præsumptiones, quibus contractus simulati & ficti detegi possunt.

10 Octavus est casus in dolo † qui coniecturis & præsumptionibus probari potest, *l. dolum, Cod. de dolo.*& scribunt Curt.sen.*in cons.*44.*col.*20.*vers.dolus.*Parisius *in cons.*67. *num.*15. *& in cons.*83.*num.*47.*lib.*3. Socin. Iun.*in cons.*83.*num.*47.*lib.*3.& Cravet.*in cons.*8.*num.*1. & dicemus *infra lib.*5.*præsumpt.*3.

11 Nonus est casus in delictis † quæ in domo, noctis tempore vel simili committuntur,vt in furto,homicidio,verberibus,& his similibus. Hæc sanè coniecturis & præsumptionibus probari possunt, *leg. consensu,* §. *super plagis,C.de repud.*Bald.*in l.si quis ex argentariis,* §.*pen.ff.de eden.*& ibi Iason & reliqui.Alexand.*in cons.* 24.*num.*6.*lib.*2. Cor. *in cons.*113. Iason *in cons.*54.*libro* 3. *column.* 2. *lib.* 1. & Grammat. *in consil.* 1.*num.*11.*in criminal.*

12 Decimus est casus † in filiatione, quæ cum directis certisque probationibus probari minimè possit, satis probatur coniecturis & probationibus, *l. filium, ff. de iis,qui sunt sui vel alie.iur.*& tradunt Fred.de Senis *in cons.*118.Lapus *alleg.*94 *num.*3.Alex.*in cons.*24.*num.*6. *lib.*2. & copiosè disserui *in lib.* 2. *de arbit.iud.casu* 89.

13 Vndecimus est casus in † affinitate antiqua probanda. Nam hæc cum directò & concludenter probari non possit,satis erit eam probari indiciis & præsumptionibus.*c.licet ex quadam de testib.* vbi Dd. & tradit Lapus *in d.alleg.*94.*num.*8.

14 Duodecimus est casus, in † expensis minutis factis ab aliquo administratore. Hæ enim coniecturis & præsumptionibus probari possunt : cum difficile admodum sit in his adhibere semper testes. Ita scripsit Lapus *in d.allegat.*94.*num.*4.

15 Decimustertius casus est, quando sacerdos † qui audivit confessionem sacramentalem alicuius:& deinde aliquid ex ea confessione revelat, asserens se ita in mandatis habuisse ab illo confesso. Hoc autem an habuerit in mandatis, satis probatur ex coniecturis & præsumptionibus ductis à bonitate vitæ ipsius sacerdotis & his similibus,ita egregiè scripsit Lapus *in dict. alleg.*94.*nu.*3. & 4.

Deci-

BIU Cujas

Decimusquartus casus est in probatione minoris
16 ætatis, quæ cum difficilis sit probationis, coniecturis & præsumptionibus probari potest, ita Bart. *in l. de ætate, num. 6. & 7. ff. de minor.* & ibid. Sebast. Sapia *nu.* 24. & dicemus *infrà lib. 2. de præsumpt. præsumpt. 35.*

17 Decimusquintus casus est in probatione rei † antiquæ, quæ cum difficilem habeat præsumptionem, admittit probationem coniecturalem, *l. census, & l. monumenta, ff. de probatio.* & scripsi post alios *in commentar. de arbitrar. iudicum, lib. 2. casu 115. nu. 2. & 3.*

Illud tamen est hic annotandum, quod scriptum reliquit Bossius *in tract. causarum criminalium tit. de*
18 *convictis, num. 47.* in his occultis non sufficere † præsumptionem etiam vehementem ad condemnandum de ipso delicto: & huius sententiæ recenset Decium *in c. porrecta, col. 1. de confirm. vtili vel inutili. & in cons.* 189. *col. 1.* & apertius hoc scripsit Præpos. *in cap. is, qui fidem, num. 4. de sponsal.* Quæ tamen traditio intelligi
19 debet, quoad indicendam pœnam † ordinariam: secùs quo ad arbitrariam. Et propterea Decius loquitur de suspicionibus, quæ ex eius opinione non sufficiunt ad imponendam aliquam pœnam, qua de re disseremus *infrà qu. 97.*

Cæterùm dubitari hic potest, an hæ præsumptio-
20 nes esse debeant † præsumptiones juris, atque ita à lege approbatæ: etiam sufficiant præsumptiones hominis? Ægidius Bossius *in tract. causarum criminalium, tit. de pœnis suppositio. num. 33.* Qui quidem affirmavit, sufficere quod sint præsumptiones hominis. Ita enim videmus, dolum qui cum difficilis sit probationis, coniecturis probari, vt diximus supr. illæ coniecturæ, non legis, sed hominis tantum esse possunt, ita glos. *in d. l. dolum, Cod. de dolo,* ita etiam senserunt Corn. *in cons.* 178. *numer. 22. lib. 2.* & Socin. Sen. *cons. 92. nu. 12. lib. 4.* dum ad detegendum dolum vtuntur multis coniecturis, quæ non reperiuntur expressè approbatæ à lege. Et expressius Alexand. *in cons. 56. in fin. lib. 2.* ait,
21 † coniecturas, quibus dolus detegitur, relinqui in arbitrio judicis. Loquitur ergo Alexand. de coniecturis hominis, quia si essent approbatæ à lege, non relinquerentur in arbitrio judicis: cum ea quæ jam lege
22 terminata † sunt, arbitraria dici non possint, vt scripsi *lib. 1. de arbitr. iudic. & c. quæst. 14. numer. 2.* Et coniecturas præsumptionésque judicum non esse in lege scriptas dixit Bald. *in rub. de præsump. num. 3.* Eandem Bossij sententiam comprobat, quod dicimus de coniecturis in crimine falsi: quæ siquidem multæ considerantur ab homine vltra illas à lege probatas: quemadmodum *infr. libr. 5. præsumpt. 64.* explicabimus.

QVÆSTIO LIX.

Præsumptio indeterminatæ personæ, an aliquid operetur.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio personæ indeterminatæ circa condemnationem nil operatur.*
2 *Persona quæ damnari debet certa sit, oportet.*
3 *Incendium culpa inhabitantium præsumitur commissum.*

QVæro quinquagesimonono, an præsumptio indeterminatæ personæ aliquid operetur? Et
1 nil operari † circa condemnationem clarum est. Nam certa esse debet persona, quæ damnari debet.

Potest adferri exemplum ex Baldo *in l. si creditor, ff. de pignor. actio. & in cons. 441. Quidam, in fine, lib. 1.* cum
2 scripsit, quod etsi incendium † præsumitur commissum culpa inhabitantium *lib. 3. §. 1. ff. de officio præfecti vigilum:* attamen quando multi habitant in eadem domo, eorum nullus condemnari potest, vt emenderur damnum domino domus, ex quo verè incerta est persona illius, qui incendium commisit. Idem cum Baldo affirmarunt Ioann. de Anna. *in cons. 71. numer. 2.* Cæpolla *in cons. 70.* Ias. *in cons. 116. num. 3. lib. 1.* Afflict. *in decis. 57. num. 4. & 5.* & alij, quos congessi *in commentariis, de arbitrariis judicum, lib. 2. casu 390. num. 4. & num. 11.* quo in loco plura de incendiariis scripsi.

QVÆSTIO LX.

Præsumptionem juris & de jure, non admittere probationem in contrarium.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio iuris & de iure, non admittit probationem in contrarium.*
2 *Probatio contraria semper admittitur contra præsumptionem, nisi lex eam expresse rejiciat.*

QVæro sexagesimò, an præsumptio juris & de jure, admittat probationem in contrarium? Et
1 dicendum est regulariter † non admittere, ita glos. *in leg. vltim. in princ. in verbo, præsumptioni. ff. quod metus, caus. in cap. ferrum, 50. distinct. in c. fraternitatem, 54. distinct. in glos. vltim.* quæ ait, quod semper contra præ-
2 sumptionem admittitur contraria † probatio, nisi lex expressim eam rejiciat: quia tunc non admittitur, ex quo est præsumptio juris & de jure. Idem statuit statutum Venetum *in prologo secundo, numero 10. vers. necessaria præsumptio. & in c. subsequenti, numero 1.* Idem affirmant interpretes omnes *in c. is, qui fidem de spons.* ibi Præpos. *num. 8.* Alexand. *in l. inter stipulantem, §. 1. numer. 3. de verbor. obligat.* qui post Comensem docuit opus esse, quòd lex expressim rejiciat, vt (sicuti etiam annotavimus suprà, quæst. 3. in fine) dicatur præsumptio juris & de jure, & ob id quod nulla contra eam admittatur probatio. His accedunt Rom. *in l. si duo, nu. 7. ff. de acqu. hæred.* Salicet. *in rubr. C. de probat.* Gulliel. Maynerius *in l. in obscuris, num. 8. de regul. juris.* Iason *in l. Titia, numer. 39. ff. de verbor. oblig.* Cæpoll. *in tract. de simulatione contractuum, numer. 17.* Curtius Iun. *in cons. 50. num. 5.* & Alciat. *in tracta. de præsumptionibus in secunda parte præludiorum, num. 3.* Et manifestè hoc probatur *in l. à divo Pio, § si pignora, ff. de re iudic.* & ibi glossa explicat, de qua tanè præsumptione dicemus *infrà lib. 2. præsump. 59.* Ita etiam probat *l. antiquæ, C. ad S. C. Velleia.* de qua agimus *infrà lib. 3. præsumpt. 88.* Idem scriptum est *in l. vltim. C. ad S. C. Macedo.* de qua tractabimus *infrà lib. 3. præs. 85.* comprobatur *ex leg. vltim. C. arbitrium tutelæ,* de qua *infrà lib. 6. præsumpt. 96.* His accedit & text. *in c. ad id, & in c. is, qui fidem, de spons.* quos explicabimus, *infrà lib. 3. præsumpt.*

QVÆSTIO LXI.

Præsumptionem juris & de jure, admittere probationem contrariam, confessione eius, cui favet ipsa præsumptio, diligenter explicatum.

BIU Cujas

SVMMARIA.

1 *Præsumptio iuris & de iure admittit probationem contrariam, ex confessione iudicialiter facta, & quando, nu. 5. & 6. Et quæ sit ratio, num. 7.*

2 *Mulier quando non adiuvetur beneficio S. C. Velleia.*

3 *Confitens se pecuniam recepisse, & intra biennium excep. non numeratæ pecuniæ non objiciens, habet contra se præsumptionem juris & de jure. Contra eam tamen admitti probationem in contrarium, ex creditoris confessione etiam extraiudiciali, nu. 16.*

4 *Sententia in judicatum transita habet pro se præsumptionem juris & de jure.*

8 *Confessio non est probatio, sed relevatio ab onere probandi.*

9 *Probatio nulla melior, nullaque efficacior, quam proprij oris confessio.*

10 *Confessio ficta à lege recepta tantum operatur, quantum vera.*

11 *Confessio quando non diluat præsumptionem juris & de jure.*

12 *Confessio extraiudicialis, non diluit præsumptionem juris & de jure.*

13 *Errorem non præsumi.*

14 *Positionibus quicquid potest deduci, probari etiam potest.*

15 *Confessio ab invito quando nec possit nec debeat extorqueri.*

QVæro sexagesimoprimò, an contra præsumptionem juris & de jure, admittatur directa probatio confessione eius, pro quo est ipsa præsumptio? Hac in re aliquot casus sunt distinguendi, atque constituendi.

Primus est cum loquimur de vera confessione
1 † judicialiter facta super his, quæ à confitentis potestate pendent, sicuti in casu *leg. antiquæ, C. ad S. C. Velleia.* qua sancitum est, quod si mulier, accepto pretio alterius in nomine interceſſit, præsumptio juris & de jure insurgit, non fragilitate sexus illam interceſſisse, sed illius pretij causa, & ea propter non ju-
2 vatur † eo beneficio S. C. Velleia. si itaque eo in casu stipulator, cuius commodi gratia mulier interceſſit, judicialiter fateatur mulierem non spe præmij, sed sua ipsa sponte interceſſisse, recipitur hæc probatio, & mulier eo beneficio S. C. juvatur cum ab illius stipulatoris voluntate & potestate, pendeat, an ob interceſſionem, pretium vel dederit, vel non. Potest etiam adferri exemplum in casu *leg. vltim. Cod. arbitr. tutelæ.* Est præsumptio juris & de jure adversus tutorem, quod ab eo descripta bona in inventario, verè fuerint in bonis defuncti. Contra hanc præsumptionem admittitur contraria probatio ex confessione pupilli effecti majoris, qui coram judice fateatur descripta illa bona errore descripta fuisse. Et hanc esse præsumptionem juris & de jure, declaravit statutum Venetum *in prologo, in ca. de præsumptionibus, numer. 2.* & dicemus *infrà lib. 3. præsumpt. 49.* Ita etiam adferri potest exemplum in casu *leg. in contract. in princip. Cod. de non numera. pecunia.* Præsumptio juris est & de jure, adversus eum, qui confessus est
3 † se recepisse pecuniam, & intra biennium, non objecit exceptionem non numeratæ pecuniæ. Et tamen contra præsumptionem illam admittitur probatio contraria ex confessione creditoris. Sic declarat gloss. *in dict. leg. in contractibus, in princ. in verbo, nullo modo,* & Felin. *in c. si cautio. n. 66. de fide instrum.*

Potest quoque adferri exemplum in sententia
4 † quæ lapsa est in judicatum. Nam etsi pro ea est præsumptio juris & de jure *leg. res judicata, ff. de regul. iur.* & dicemus *infrà lib. 2. præsumpt. 54.* Attamen adversus eam admittitur probatio ex confessione ejus, qui sententiam pro se obtinuit, vt scribunt Guido Papæ *in tractat. de præsumpt. numer. 84.* Felin. *in cap. quoniam contra, colum. 12. vers. fallit, ergo quinto, de probat.* & ibidem Decius *numer. 19.* idem Decius *in cap. novit. numer. 6. vers. secundo principaliter, de judiciis.* Iason. *in rep. leg. admonendi, numer. 46. de jurejuran.* & ibidem Curtius junior *numer. 17.* & idem Curtius Iunior *in cons. 140. numer. 4.* Qua de re vberius dicemus *in dicta præsumptio. 54.* Et in vniversum, quod adversus præsumptionem hanc juris & de
5 jure, admittatur probatio † in contrarium ex confessione eius, pro quo stat ipsa præsumptio modò sit de facto quod in sua potestate sit, tradunt gloss. *in lege vltima, ff. quod metus causa, & in Authent. sed jam necesse, Cod. de donat. ante nupt. & in §. aliud in authent. de æqual. dotis.* Abbas *in cap. is qui fidem, numero 5. de sponsal.* Romanus *in cons. 350. numer. 19.* Alexand. *in leg. à divo Pio. §. si pignora. num. 3. de re indic.* Cremens. *sing. 156.* Idem sensit Everardus *in centuria legali in loco à verisimili, numer. 20. versic. secunda limitatio.* Didac. *in epitome de sponsal. parte 1. capite 4. §. 1. numer. 1.* Felinus *in rub. de præsumpt. numer. 11. & in cap. quanto, numer. 3. versic. sed fallit. primo eod. titul.* Corn. *in leg. generaliter, §. cum autem, numer. 8. Cod. de Institu. & substit.* Soc. *in leg. cum divus, numer. 72. de cond. & demonst.* Ruin. *in cons. 143. num. 12. lib. 4.* Alciat. *in tracta. de præsumpt. in præludiis part. 2. nu. 4.* Craver. *in tract. de antiqu. tempor. in 4. particula quartæ partis princ. nu. 13.*

Ea est (inquit Alciatus præcitato in loco) huius
6 sententiæ ratio quod confessio † non est probatio, sed relevatio ab onere probandi, *l. eum qui, in prin. de jurejuran.* Ego verius existimo rationem illam esse quam & ipsemet Alciatus ibidem *num. 6.* sensit, quod
7 etsi præsumptio juris & de jure, à lege habeatur pro ipsa veritate: attamen verè & propriè non est ipsa veritas: cùm ipsa versetur circa id quod est dubium: vt scribit Bald. *in leg. non ignorat numer. 4. Cod. de iis qui accusa. non. poss. ibi, alias præsumptio iuris & de iure, vbi factum est dubium.* Idem censuit Alciatus *in dicta secunda parte præludiorum. nu. 9. vers. & est ratio.* Confessio autem illius, pro quo est præsumptio, veritatem ipsam detegit: & ideò dicimus quod nulla est melior,
8 nullaque efficacior † probatio quam proprij oris confessio, *leg. vlt. C. de non numer. pecunia,* & copiosè scripsi *in tract. de recuperanda possess. remedio primo. num. 217.* Et hoc in casu declaratur statutum Venetum de quo diximus suprà.

Declaratur primò hic casus, vt locum non habeat, quando vltra jus commune statuto esset cautum, quod adversus præsumptionem juris & de jure, non admittatur probatio contraria. Nam vt statutum aliquid operetur vltra jus commune, intelligitur prohibuisse hanc probationem ex confessione partis. Ita declarat Decius *in rub. extrà de prob. nu. 11.*

Secundus est casus, cum agitur de confessione ficta in judicio facta, de his tamen, quæ à potestate confi-
9 tentis pendent. Hoc etiã in casu † admittitur probatio adversus præsumptionem hanc juris & de jure. Ita in specie Bald. *in l. si quid adulterij, C. ad l. Iul. de adulter.* Aret. *in c. proposuisti, num. 22. de probat.* Alex. *in l. à divo Pio. §. si pignora. num. 3. in fin. de re iud.* & ibid. Ias. *num. 5.* Felin. *in c. quanto. n. 3. vers. & habet locum, de præsumptio.* & Alciat. *in tract. de præs. in præludiis parte secũda, num. 4.*

BIU Cujas

numer. 4. Qui quidem moti sunt auctoritate Bartoli *in leg. absentem. numer. 4. ff. de pœnis.* Extant duo statuta (inquit Bartol.) vnum quod contumax habeatur pro confesso : alterum quod testes examinati contra magnates argui non possint de falso. Contingit, quod adversus testes examinatos contra hunc potentem, obiectum fuit falsi crimen & testes isti fuerunt contumaces, an banniri & de falso condemnari ij possint, Inquit Bart. quod etsi sit præsumptio juris & de jure, quod testes isti falsum non dixerint: ex quo statutum prohibet aliquid objici : Attamen præsumptio hæc diluitur per contrariam hanc confessionem fictam à contumacia ipsorum testium extortam. Et illam Bartoli traditionem probavit Ruinus *in cons.* 68. *num.* 6. *lib.* 5. Et accedit ratio quod tantum operatur ficta confessio † à lege recepta quantum vera, ita Bald. *in leg. penult. Cod. de interd. mat.* & multis comprobat Marsilius *in Practica crimina. §. postquam, nu.* 33. Ita etiam hoc casu declaratur prædictum statutum Venetum.

Tertius est casus, cum loquimur de vera confessione vel de ficta judiciali super his, quæ non pendent à voluntate & potestate confitentis. Hoc sanè
11 casu confessio † non diluit præsumptionem juris & de jure. Ita Butrius & Abbas *in cap. is qui fidem, de sponsal.* ille, *numer.* 4. iste, *numer.* 5. *vers. sed adverte*, & ibidem Præpos. *numer.* 7. Roman. *in leg. si duo, num.* 10. *ff. de acquir. hæred.* Felin. *in cap. quanto, numer.* 3. *vers. sed hanc fallentiam, de præsumpt.* Everardus *in centuria legali, in loco à verisimili. numer.* 20. *vers. hoc tamen intellige.* Alciatus *in tractat. de præsumpt. in præludiis, parte* 2. *numer.* 8. *vers. intelligitur etiam.* Potest adferri exemplum illud ex Abbate *in* [illegible] *p. is qui fidem, numer.* 5. Est præsumptio juri[illegible] jure, quod is qui contraxit sponsalia, & cognovit carnaliter sponsam, contraxerit matrimonium, *dict. cap. is qui fidem.* Adversus hanc præsumptionem non admittitur probatio per confessionem vtriusque contrahentium, quia dicerent se non contraxisse matrimonium. Ea est ratio, quia ab eorum voluntate & potestate, non pendet contractus & distractus matrimonij, *cap. super eo. de eo. qui cogno. consan. vxo. suæ.* Qua tamen de re, vberius dicemus *infr. libr. 3 præs. prima*, vbi agemus de præsumptionibus matrimonij. Hoc etiam in casu intelligi & declarari potest quod scripsit Ioann. Baptista à Sancto Blasio *in tract. de privilegiis dotalibus, centuria tertia, num.* 27. cum dixit adversus illam præsumptionem juris & de jure, *ex l. vnica in princ. Cod. de rei vxo. actio.* non admitti probationem ex confessione mulieris, quæ dicat, in numeratione dotis nullam fuisse adhibitam stipulationem de eius restitutione. Hoc fortè videtur factum, quia à sola mulieris voluntate non pendet dotem remittere, & perdere. Cogita.

Quartus est casus, cum agitur de confessione extraiudiciali, quæ postmodum in judicium deducitur, vt testibus probetur. Exempli gratia : est confessus adversarius meus, extra judicium sententiam pro se latam, & in judicatum lapsam esse falsam. Confessionem hanc in judicium deduco, & testibus eam probare volo ad prosternendam præsumptionem illam ortam ex re judicata. Hoc in casu an
12 hæc probatio admittatur, dubitant Doctores. Et non esse † admittendam probationem hanc manifestè censuit Alciat. *in tract. de pr. in præludiis parte secunda, numer.* 5. quo loci eiusdem opinionis commemorat Butrium *in cap. is, qui fidem, num.* 15. *de sponsal.* cum ait, adversus præsumptionem juris & de jure, non admitti probationem extrinsecam. Extrinsecam probationem dixit Butrius pro ea, quæ testibus fit. Idem (ait Alciat.) apertius docuit Cardinal. Alexand. *in dict. cap. is, qui fidem, colum.* 3. *versic. aut quærimus.*

Verùm obscura admodum sunt Butrij & Cardinalis verba, & fortè melius intelligi possent de probatione extrinseca, quæ aliundè provenit quàm à confessione. Eo argumento primò motus est Alciatus, quia ratio, qua contra præsumptionem juris & de jure, admittitur contraria probatio per confessionem, est, quia (vt dixi suprà) confessio habet maiorem certitudinem. Atqui hæc ratio cessat, quando confessio probanda est testibus, ex quo illa est minus certa cæteris probationibus, quibus lata est sententia. Potuit enim esse confessio hæc erronea, vel per iocum facta. Ergo &c. Hæc argumentatio parum vrget: quandoquidem quod per errorem fuerit facta, ab ipso confesso probandum, alioqui illi standum erit : cum
13 error † non præsumatur, *l. error. Cod. de iuris & facti igno.* vbi latè Doctores, & dicemus *infrà lib. 2. sexto, præsumpt. 76.*

Quod verò per iocum, ex testium testimonio facile erit cognoscere : & hoc circumspectioni judicis relinqui debet, vt diligenter hac de re testes interroget.

Secundò suffragatur (inquit Alciat.) doctrina Anchar. *in cons. 350. quæstione prædicta*, qui respondit, quod etsi statutum prohibens admitti probationes, non intelligatur de confessione : attamen hoc non procedit quando confessio probaretur ex testibus, quia tunc militat ratio statuti, cui hac via facile esset fraudem facere. Et Ancharanum secutus est Decius *in l. certi condictio, §. quoniam, num. 7. versic. sed contra, ff. si cert. pet. in l. Mt. n. 39. in fine, C. de edicto divi Adriani toll.* idem *in rub. extrà de prob. col. 22. vers. secundo declaratur, & in c. 2. in fine, eod. titu.* Cæterùm evitari facilè potest hoc argumentum, quandoquidem Anchara respondit eo in casu, quando statutum expressè prohibuit probationem confessionis per testes, ex parte debitoris qui vellet probare solutionem debiti, asserendo ita confessum fuisse debitorem. Nam (inquit Anchara. & rectè) si debitor expressim prohibetur probare liberationem ex confessione creditoris probata testibus, multò magis prohibitis censetur creditor, probare obligationem erga se factam ex confessione debitoris testibus probata. Si enim in casu Ancharani statuto ita esset cautum, quod solutio debiti probari non possit, nisi per confessionem creditoris: tunc dubitari contigisset, an illa confessio posset testibus probari. Hic sanè casus nostro conveniret. Sed non loquitur Ancha. isto in casu, vt jam dixi. Tertiò movetur Alciatus ex doctrina Baldi *in leg. filium quem habentem, numer.* 37. *vers. ego breviter, Cod. famil. erciscund.* qui scribit, quod is, contra quem stat hæc præsumptio juris, & de jure, non potest facere positiones. Ergo nec ad probandum admittitur, per hos testes : quia quidquid in positionibus
14 † potest deduci, probari etiam potest, *leg. sed etsi restituatur, §. 1.* & ibi Angel. *ff. de iudi. & l. 2. §. quod observari*, & ibi Curtius *numer.* 55. post Baldum *numer.* 49. *Cod. de iureiuran. propter calumn. dan.* Verùm respondetur, non esse verum, quòd positiones hoc in casu non admittantur regulariter, quia ab invito confessio
15 † non potest, nec debet extorqueri : qua quidem de re dicemus infrà, diversum est in casu nostro, in quo est disputatio de confessione voluntariè facta. Quartò suam illam opinionem probare nixus est Alciatus ea ratione, quod hæc non est simplex confessio, sed probatio ex testibus, & confessione, juxtà ea, quæ

scribunt

scribunt Bald. *in l. 1. C. quibus ex caus. servi pro præmio. liber. accip.* & Decius *in l. certi condict. §. quoniam, nu.* 8. & ibidem Ias. *num.* 9. *ff. si cert. pet.* Verùm dicimus, Baldum nil scribere quod ad rem faciat. Iason autem & Decius, quos fortè citare voluit Iason, loquuntur, quando debitum principale probatum fuit per instrumenta, vt requirebat statutum, quantitas verò probatur testibus: id quod casui nostro non convenit. Et rursus appellant Iason, & cæteri, illam probationem mixtam, nempè factam partim ex instrumentis, partim ex testibus, & latissimè declarat Asinius *in commentariis ad statuta Florentia*, §. 19. *cap.* 5. *lim.* 3. sed in casu nostro tota est ex confessione: etsi confessio testibus probetur.

Contrariam itaque opinionem, & rectius probavit Bald. *in leg. in contractibus, in prin. numer.* 7. *Cod. de non num. pecun.* qui dixit, contra illam præsumptionem juris & de jure, quæ nascitur ex instrumento mutui, quando infra biennium non fuit opposita ex-
16 ceptio non numeratæ pecuniæ, admitti † probationem per confessionem etiam extraiudicialem ipsius creditoris, idem apertius docuit Salicetus *in dict. leg. in contractibus, in princip. colum.* 2. *vers. si autem confessio est*, idem placuit Angelo *in l.* 2. *Cod. de non nume. pecun.* cum dixit, opus esse, quod hæc confessio facta sit coram ipso debitore, non autem eo absente, sentiens sufficere confessionem extraiudicialem. Eiusdem opinionis fuerunt, & Angelus Aretinus *in* §. *idem iuris, numer* 59. Institu. *de exception.* & vberius Emanuel Costa *in repe. leg. si ex cautione, in vltima fallentia, versic. sed cum placeat, num.* 1. *C. de non num. pecun.* qui ob id ait Felin. *in cap. si cautio. num.* 66. *de fide instrum.* indistinctè loqui, atque ita non distinguere confessionem judicialem ab extraiudiciali: sicuti nec distinguit gloss. *in dict. leg. in contractibus, in princip.* Hæc itaque confessio, modò rectè testibus fuerit comprobata, sufficit: Ita etiam videmus, quod etsi statutum rejiciat cæteras omnes probationes, non tamen dicitur rejicere hanc provenientem ex confessione, etiam extraiudiciali, vt scribunt multi, quos commemoravi *in Tract. de recuperanda possessione, remedio primo.*

Declaratur hic casus ex sententia Ioann. Baptistæ de sancto Blasio, post Ioan. de Prato, quem commemorat *in Tract. de dote, in centuria* 3. *numer.* 27. non procedere favore dotis, vt non admittatur hæc probatio per confessionem contra præsumptionem hanc juris, & de jure. Verùm existimo hos minus rectè sentire, cum text. *l. vnica a in princ. C. de rei vxo. actio.* quem illi citant, non de præsumptione, sed de fictione loquatur, vt dicemus *infr. lib.* 3. *præsumpt.* 2.

QVÆSTIO LXII.

Confessio, quæ admittitur adversus præsumptionem juris, & de jure, quando testibus probari possit.

SVMMARIA.

1 *Præsumptionem juris, & de jure, pro se habens, non potest cogi, contrarium fateri.*
2 *Iurare quo casu quis teneatur.*
3 *Probare qui non potest ob lapsum termini, non potest etiam facere positiones.*
4 *Prohibita fieri directò, prohibentur etiam per indirectum.*
5 *Interrogare permissum est judici, solùm ex officio suo.*
6 *Interrogare iudex etiam ex officio suo non potest, post conclusum in causa.*

QVæro sexagesimosecundò, an, ex quo diximus, adversus præsumptionem juris & de jure, admitti probationem contrariam per confessionem partis, an inquam, confessio hæc possit extorqueri mediantibus positionibus, quæ in judicio fieri solent. Exempli causa: Præsumptio juris & de jure, est contra tutorem, quod bona omnia descripta in inventario fuerint in bonis defuncti: modo tutor faciat positiones adversus pupillam, & petit suo juramento responderi, quod imò illa, & illa bona descripta, errore fuerint descripta, & nunquam extiterint in bonis defuncti, an cogi poterit pupillus respondere suo cum juramento his positionibus. Hanc juris quæstionem diffinit Bald. *in repet. l.* 2. *colum.* 19. *versic. hinc est, quod si lex, ff. de iureiuran.* cum docuit quod vbi pro aliquo stat præsumptio juris,
1 & de jure, † cogi non poterit confiteri contrarium, & apertius hoc scripsit Cremen. *in singul.* 156. *contra &c.* qui in specie positionum ita censuit. Et his accedunt Imola *in cap. si cautio. numer.* 14. & ibid. Felin. *numero* 60. *de fide instrum.* Thomas Ferarius *in cautela* 16. *numer.* 5. & moventur ex notabili text. *leg. in contractibus*, §. *illo, Cod. de non num. pecun.* quo probatur, quod is, qui ob lapsum temporis, non potest objicere exceptionem non numeratæ pecuniæ: atque ita, qui habet contra se præsumptionem juris & de jure, non potest deferre, quo juret non fuisse numeratum.

Et hoc idem annotavit ibidem Castrens. Comprobatur horum sententia *ex cap.* 2. *extrà de probat.* quo sancitum est, quod postea quàm quis plenè probavit intentionem suam, vel eius adversarius nil pro-
2 bavit: atque ita in casu † victoriæ, jurare non cogitur. Et eo textu tradunt vno ore interpretes, quod is, qui
3 non potest † probare ob lapsum termini, non etiam potest facere positiones, ita Specul. *in tit. de positionibus*, §. *qualiter, vers. sed si ante, & in titu. de dilationibus*, §. *vltim.* Butrius *in cap. licet causa, numer.* 13. *de probat.* Angel. *in leg. sed etsi restituatur*, §. 1. *ff. de iudic.* Castren. *in rub. Cod. de probatio. in fine*, ita etiam dicimus, quod, vbi ex jam factis probationibus est fundata intentio, adversarius non potest positiones deducere, ita Curt. Sen. *in tracta. de positionibus, breviloquio* 17. Purpura. *in leg. manifestè, num.* 21. & 22. *ff. de iureiuran.* vbi idem & de juramento oblato docuit, idem scripsit Emanuel Costa *in repet. leg. si ex cautione, vltima fallentia, vers. sed cum placeat, num.* 1. *C. de non nu. pecun.* & hæc juris sententia ea ratione fulcitur,
4 quod ea, quæ † directò fieri prohibentur, regulariter etiam prohibentur per indirectum, *leg. sed etsi*, §. *item si res, ff. de petit. hæredi. leg. scire oportet*, §. 1. *ff. de tutor. & cura. datis ab his, & leg. vltim. Cod. de vsuris rei judic.* Cùm ergo hoc in casu permissum non sit directè probari, dicendum est, nec debere admitti per indirectum. Hanc sententiam declarant Angel. *in leg. sed etsi restituatur*, §. 1. *ff. de iudic.* Felin. *in rub. extrà de probatio. col. vlt. versic. sed istud dictum*, & Nevizan. *in consil.* 5. *numer.* 25. vt non procedat, quando judex ex officio ob æquitatem vellet responderi his positionibus. Est enim (aiunt isti) permissum judici, ita suadente æquitate, quocunque tempore interrogare *leg. vbicunque, ff. de interrog. action.* & scripsi *lib.* 2. *de arbitrariis iudicum, casu* 51. Verum dubito, ne falsa sit horum assertio: quandoquidem jam hic constat propositis positionibus ab adversario, atque ita eo instante, judicem petiisse responderi: Et tamen solùm permissum

sum est judici interrogare † ex suo officio, vt declarat
5 Alexand. *in l. 4. §. hoc autem judicium, nu. 4 ff. de damno infecto.* Præterea & secundò ex eo vera non videtur hæc traditio, quia magis recepta est Doctorum opi-
6 nio, quod judex † ex suo officio etiam non possit post conclusionem in causa interrogare. Ita receptam opinionem esse testantur Ripa *in cap. 1. in quarto notab. de iudic.* Marsilius *in singul. 155. Doctrina*, & Bellonus *in cons. 59. nu. 6.* & scripsi *in d. casu 51. num. 18.* Ergo à fortiori dicendum est, hoc in casu, in quo lex per suam præsumptionem juris, & de jure, excludit contrariam probationem. Tanta tamen esse posset æquitas, quòd judici hoc facere liceret, sicuti de interrogatoriis, & testibus post publicationem examinandis scripsit Socin. *Tractat. fallen. regul. 403. fallen. 35.* & copiosè respondit Barba *in cons. 9. colum. 5. lib. 2.* Illud quoque hic non præteribo, quod si propositis positionibus sua ipsa sponte respondeat iste qui præsumptionem juris, & de jure habet, sua illa confessio ei præiudicium adferret. Ita intelligo Marsil. *in rub. C. de probatio. nu. 88. in fin. & singul. 110.* post Bald. *in c. vltra tertiam, de testib.* & alios ibi congestos.

QVÆSTIO LXIII.

Præsumptio juris, & de jure, an admittat contrariam probationem testimonio quinque testium.

SVMMARIA.

1 *Testimonium quinque testium admittitur contra præsumptionem iuris, & de iure. Contrariam opinionem visus est probare Baldus, nu. 2.*
3 *Mitius agitur cum legis, quam hominis dispositione.*
4 *Contrarius quando non sit audiendus.*

QVæro sexagesimotertiò, an adversus præsumptionem juris, & de jure, admittatur probatio in contrarium, testimonio quinque testium? Et admitti
1 † dicendum est. Exemplum est: quod præsumptio juris, & de jure est, quod is, qui est confessus in scriptis, se summam aliquam recepisse ex causa mutui, vel alia, ita receperit: & contrarium probari non potest per aliam scripturam. Ita constitutum est *in leg. generaliter, Cod. de non num. pecun.* Attamen loco scripturæ quinque testes sufficiunt, *leg. testium, C. de testib.* Et ideò quinque testibus probatur contra præsumptionem illam, *dict. leg. generaliter*, vt ibi declarat Bartol. *numero nono, versic. sed si vellet*, Decius *in cap. 2. num. 14. versic. 2. limitatur, de probatio.* qui post Abbatem *ibi in fine.* Felin. *numer. 20.* & ibidem Berous *num. 70. versic. communis tamen*, idem docuit, scribit *ex dict. l. testibus*, quod si statutum rejicit probationes, nisi fiant per instrumenta, loco instrumenti quinque testes sufficiunt. Idem affirmarunt Socin. Sen. *in leg. certi condicio. §. quoniam, numer. 24 ff. si certum petat.* Marsilius *in rub. Cod. de probat. num. 38.* & copiosè Asinius *in commentariis ad statuta Florentiæ, §. 19. cap. 2. in secunda limitat.*

Verùm contrariam opinionem in specie huius
2 quæstionis visus est † probare Baldus *in dict. leg. testium, num. 2.* dum scribit in hæc verba. Dubitatur hic de quibusdam scripturis, quæ non sunt necessariæ ex necessitate conventionis partium: sed ex necessitate juris, vtrum contra tales scripturas, possit probari per testes. Exemplum in inventariis, & sententia diffinitiva. Item infrà *ad Velleian. leg. antiquæ.* Item infrà *de iure emphyt. l. 1.* super hoc consultus D. Richardus de Saliceto dicit, non posse probari solutionem, nisi per scripturam. Et hoc consuluit in inventario tutoris, quod de rebus descriptis in inventario non posset probare, se restituisse adulto, nisi per instrumentum publicum, & hoc *per leg. vltim. Cod. arbitr. tutelæ.* Hæc Bald. Qui quidem dum adfert quatuor exempla, in quibus regulariter scriptura requiritur, ex illis tria enumerat de præsumptione juris, & de jure: sicuti in casu inventarij tutoris in sententia judicatum lapsa: & in casu *leg. antiquæ, Cod. ad Vel.* in quibus quidem casibus, regulariter non admittitur probatio per testes. Adfert & quartum exemplum Baldus, quod non est in casu præsumptionis juris, & de jure, nempè *in l. 1. Cod. de iure emphy.* in quo ad probationem contractus emphyteutici, ex legis dispositione scriptura requiritur. His exemplis propositis, in casu inventarij apertè Baldus censuit, probari id non posse testibus, juxta dispositionem *dict. leg. testium.* Et ita ait respondisse Richardum de Salicero. In aliis duobus exemplis nempè rei judicatæ, & Velleiani, idem sensit ipse Baldus, hoc est, testibus probari non posse. Quarto verò in exemplo, id est, contractus emphyteutici dixit Baldus, testes sufficere. Et idem scripserunt Bossius *in tract. causarum criminalium in tit. de principe, num. 253.* & Alvarus Vallascus *in tracta. de iure emphyteutico, qu. 7. numer. 21.* Et differentiæ rationem attulit Baldus, quia in casu *dict. l. 1. Cod. de iure emph.* non agitur de probando adversus propriam confessionem, vt sit sibi ipsi contrarius. In casu verò *dict. leg. vlt. Cod. arbitr. tutelæ*, ac similibus, esset sibi contrarius, ideò probatio non admittitur per testes. Eandem opinionem probavit ipsemet Bald. *in dict. leg. vltim. num. 2. Cod. arbitr. tutelæ*, dum distinguit, illo in casu, quod aut agitur de probando directo, bona in inventario tutoris descripta non fuisse in bonis defuncti: & hoc probari non potest testibus, cum sit contra confessionem ipsius tutoris, atque ita contra præsumptionem juris, & de jure. Esset enim sibi ipsi contrarius tutor. Aut agitur de probanda solutione, & restitutione illorum bonorum. Et hoc in casu sensit Baldus, testibus probari posse, etsi Baldus referat Richardum de Saliceto affirmasse, etiam hoc in casu testes non admitti: id quod fortius est. Et Richardi traditionem probavit Bartholomæus Salicetus *in dict. leg. testium, colum. 3. versi. item dicit ipse. Cod. de testibus.* Qua de re dicemus infrà. Illam verò Baldi doctrinam *in dict. leg. vltim. nu. 2. Cod. arbitr. tutelæ*, probavit Afflictus *in decis. 13. num. 26.* qui clarè dixit, directò testibus probari non posse contra dispositionem dictæ legis vltimæ. Ego verò non recederem ab illa opinione Bartoli, & sequacium, quod scilicet quinque testibus probari possit adversus præsumptionem hanc juris, & de jure. Nam si in casu *dictæ legis testium*, vbi scriptura ex partium conventione est necessaria, sufficiunt quinque testes loco scripturæ, à fortiori dicendum est, quando dispositione legis scriptura requiritur: cum agi soleat
3 mitius cum legis dispositione † quam cum dispositione hominis, sicuti diximus *supr. quæstione 47. in fine.*

Et quod ait Baldus, quod ita probans est sibi contrarius, nil vrget, cum & idem sit, quando scriptura probat contra illam confessionem. Et præterea quod
4 dicitur contrarium † non esse audiendum, *l. 1. Cod. de furtis*, intelligitur, quando contrarietas est in sui origine: secùs vero si in exercitio. Ita Marian. Socin. Senior *in c. vltim. num. 37. de libelli oblat.* & dicemus *infrà lib. 2. præsumpt. 19. declaratione 13.* Porrò in casu nostro

BIU Cujas

nostro, hæc contrarietas nascitur tantummodo ex exercitio, non autem in origine.

QVÆSTIO LXIV.

Præsumptio iuris & de iure, an admittat probationem contrariam, testimonio duorum testium summæ fidei.

SVMMARIA.

1 *Probationem per duos vel tres testes, legales & probos, admitti contra præsumptionem iuris & de iure.*
2 *Honestas personæ facit admitti probationem contra præsumptionem iuris, & de iure.*
2 *Instrumento publico quid possit opponi. Et quot testes sufficiant, num.* 11.
3 *Metus qui in matrimonio contrahendo intervenit, quando purgatus præsumatur.*
4 *Possidens tempore tali, cuius initij memoria non existit, præsumitur possidere titulo legitimo.*
5 *Testes ad æternam rei memoriam examinans, & intra annum vtilem non proponens actionem, fraudulenter egisse præsumitur.*
6 *Tutor describens aliqua in inventario de bonis suis, illa pupilli præsumuntur.*
7 *Inimicus exiens de domo occisi gladio districto cruentóque, homicida præsumitur.*
8 *Instrumentum publicum, dicitur probatio clara & probata.*
9 *Multa per indirectum concluduntur, quæ per directum denegantur.*
10 *Dolo futuro directò nequit renunciari, per indirectum tamen potest.*

QVæro sexagesimoquartò, an contra præsumptionem iuris, & de iure, admittatur probatio per duos vel tres testes multum legales, & probos? Et
1 esse admittendam † opinor. Siquidem cum ex iuris communis dispositione, imo ex dispositione statuti, rejicitur omnis probatio, excepta illa, quæ ex scriptura, & instrumento descendit: attamen testes multum legales admittuntur. Ita scribunt Butrius *in cap. 2. in fine de probatio.* & ibi Abbas *num.* 11. Felinus *num.* 21. & Decius *nu.* 14. *versic. quintò statutum.* Socin. Senior *in l. certi condictio. § quoniam. num.* 23. & ibidem Riminal. *num.* 4 *ff. si certum petat.* post Aret. ibid. *num.* 18. Alexan. *in Authent. iubemus, num.* 13. & ibi Iason *num.* 7. *versi. limita notanter, Cod. de iud.* idem Ias. *in repet. l. admonendi, num.* 188. *versic. limita multum singulariter, ff. de iureiurand.* Marsil. *in l.* 1. *§. si quis vltro, num.* 11. *vers. & facit, quod voluit, ff. de quæstio. & in rub. C. de probat. num.* 40. idem *in consil.* 1. *num.* 78. Folerius *in praxi de censib. in verbo. Et quæ quidem executio, num.* 68. Tiraqu. *in tract. de pœnis legum, & c. causa* 51. *num.* 117. Quam sanè sententiam probare videntur *l. si quis ex argentariis, §. cogentur, ff. de ed. leg. divi, ff. de liber. causa, & leg. vltim. ff. de action. & obligat.* Et his accedit text. notab. *in §. & licet, in Authent. de testibus.* Et in
2 specie quod ob honestatem † personæ admittatur probatio contra hanc præsumptionem iuris & de jure, tradunt Butrius *in cap. vidua, in fin. de regula.* Deci. *in c. postremo, num.* 7. *de appellat. & in cons.* 575. *colum.* 2. & Cravet. *de antiqu. tempo. septima par. partis princ. num.* 16. qui tamen intelligunt quando concurrit alia coniectura. Cæterùm Baldus *in c. iuravit, num.* 8. *de probat.* docuit, in probationibus ob viri legalitatem non recedi à regulis juris: negat enim eo loci Baldus, post didicita testificata esse recipiendum testimonium eius, qui vir summæ integritatis creditur. Quam tamen traditionem ita interpretatur Decius *in c.* 2. *de probat.* vt recipiendus non sit testis iste, parte requirente, ipsum tamen judicem facere id posse. Et hoc etiam casu declaratur statutum Venetum *in prologo in c. de præsumpt. num.* 2. adversus præsumptionem juris, & de jure, non admitti probationem.

QVÆSTIO LXV.

Præsumptionem iuris & de iure, admittere probationem contrariam, per indirectum, explicatur, & multis exemplis declaratur.

SVMMARIA.

1 *Probatio etiam per indirectum, admittitur contra præsumptionem iuris & de iure.*

QVæro sexagesimoquintò, an adversus præsumptionem juris, & de jure indistinctè admit-
1 tatur probatio per indirectum. Et passim † admitti dicendum est. Ita affirmarunt gloss. *in clem.* 1. *in verbo, fecisse de probat.* Alexand. *in leg. à divo Pio, §. si pignora. numer.* 4. *ff. de re iud.* Butrius *in cap. vltim. nu.* 21. *de succes. ab intesta. & in cap. vidua in fine, de regula.* Imola & Card. Alexand. *in cap. ad. id. de sponsa.* Abbas *in cap. is qui fidem, numer.* 5. *in fine de sponsa.* & Præpos. *num.* 8. Roman. *in leg. si duo, num.* 12. *ff. de acqu. hæred.* Felin. *in cap. quanto. num.* 4. *de præsumpt.* Iason *in leg. cum ea quæ. numer.* 3. *Cod. de transact.* Socin. *in l. cum avus, numer.* 73. *in fine de cond. & demonstr.* Soc. Sen. *in cons.* 191. *colum.* 2. *vers. quæ ratio cessat, & in cons.* 242. *colum.* 2. *versic. quoniam ad hoc lib.* 2. Everardus *in centuria legali, in locò à verisimili, numer.* 20. Didacus *in epitome de sponsal. parte prima cap.* 4. *§.* 1. *numer.* 7. Simancas *catholica. institu.* 51. *numer.* 13. Gulielmus Maynerius *in leg. in obscuris, num.* 9. *de regu. iur.* Bossius *in tract. causarum Criminalium, in titul. de vectigalium conductione nu.* 7. Alciatus *in tractat. de præsump. in præludiis, parte secunda, nu.* 11. & Cravet. *in tracta. de antiqu. in quarta particula, quartæ partis principalis, num.* 14. Ea est huius sententiæ ratio, quia cum lex requirat certas qualitates, ad constituendam hanc præsumptionem, semper admittuntur probationes, quod non simus in tali casu, vel non concurrat aliqua ex requisitis qualitatibus: sicuti scribit Bartol. *in l.* 1. *§. & parvi, num.* 2. *ff. quod vi aut clam.* cum dixit, quod etsi contra publicum instrumentum nil opponi possit,
2 attamen negari † potest illa qualitas, quod sit publicum, & quod verè factum: sed potius fictè & simulatè. Et idem Bartol. *in leg. divus, ff. de testamen. milit.* docuit, quod testamentum militis est quidem privilegiatum: sed constare prius debet, fuisse conditum à milite. Et plura his similia congessi *in cons.* 301. Et hoc etiam in casu procedit, & declaratur statutum prædictum Venetum, *in prologo in cap. de præsumptionibus, num.* 2. Exemplis res hæc explicari potest clarius, quorum primum est: extat præsumptio juris, & de jure, mulierem, contracto matrimonio per metum,
3 si diu † cum viro moram trahat, in virum consensisse, & metum purgasse, *cap. ad id. de sponsa.* Attamen adversus hanc præsumptionem juris, & de jure, admittitur indirecta probatio, nempè etiam illam cohabitationem fuisse violentam: qua quidem violenta cohabitatione probata, tollitur illa præsumptio purgationis metus. Ita scribunt Imola & Cardin. Alexan. *in dict. cap. ad id.* & Abbas *in cap. is, qui fidem, nu.* 5. *in fine de sponsal.*

BIU Cujas

de sponsal. Decius *in cons.*64.*colum.*3.*versic.cum ergo.* Alciatus *in tractat. de præsumpt. in præludiis, part.* 2. *numer.* 11. *vers. & per hoc.* Secundum adfertur exemplum: Præsumptio juris, & de jure est, quod legitimo
4 titulo is possederit, † qui tanto tempore cujus initij memoria non est apud homines, possedit, *cap.cum nobis, de præscript.* Qua quidem de præscriptione, dicemus *infrà lib.*3.*præsumpt.*89. Hæc tamen præsumptio per indirectum convellitur, vt putà probando hunc possessorem tamdiu non possedisse: imo extare memoriam initij suæ vitiosæ possessionis, ita Felinus *in dict. cap.cum nobis, num.*18.*de præscript.* & Alciat.*loco suprà citato, num.* 12. Per indirectum etiam poterit probari, probando possessorem illum semper fuisse in mala fide, ita scribit Cravet. *in tracta. de antiqu.tempo.quarta particula, quartæ partis princ.nu.*14. Tertium exem-
5 plum est: si quis examinaverit testes † ad æternam rei memoriam & intra annum vtilem non proposuerit actionem, fraude id egisse præsumitur ita gloss. *in cap. quoniam frequenter, in princip. vt lite non contestat.* vbi Bald. & Felin. & vberius dicemus *infr. lib.* 2. *præsumpt.* 76. Verùm tamen adversus hanc præsumptionem admittitur probatio contraria, per indirectum, vt putà, elapsum non esse annum ab ea die qua potuit experiri. Ita glos. Bald. & cæteri *in dict.cap. quoniam frequenter.* Alciatus *in tract.de præsumpt.in præludiis, part.* 2. *num.* 13. Quartum est exemplum. Præsumptio
6 juris, & de jure est, quòd si † tutor descripsit aliqua ex suis bonis in inventario bonorum pupilli, illa bona præsumuntur pupilli, *leg. vlt. C. arbitr. tutel.* Quam quidem præsumptionem explicabimus *infr.lib.*4.*præsumpt.* 68. Adversus autem hanc præsumptionem, admittitur contraria probatio per indirectum, nempè probando bona fuisse restituta. Ita Bald.*in dict.leg.vlt. numer.* 2. *Cod. arbitr. tut.* quem vno verbo secutus est Alciatus *loco suprà citato, numer.*13. *in fin.* & apertius Afflictus *decis.*13.*num.*26. qui *num.*27. sensit, eam indirectam probationem, præsumptionibus fieri posse. Quintum exemplum est, si constat Caium odio capitali fuisse prosecutum Sempronium. Deinde constat
7 Sempronium occisum fuisse in aliqua domo † è qua visus est egredi. Caius districto cruentóque gladio, violenta præsumptio, quæ juris & de jure dici potest, insurgit, Caium homicidam fuisse. Ita post Bartol. Bald. Boërium, & Gramm. scripsi *supr. quæst.* 2. Nihilominus contra hanc præsumptionem admittitur probatio per indirectum, nempè probando ipsum Sempronium fuisse mente captum, & sæpius sibi manus intulisse, vel probando Caium reconciliatum fuisse. Sempronio, & cum alias potuisse occidere, si ei placuisset. Qua de re scripsi *in dicta quæstio.* 2. & alia explicabimus *infrà lib.*5.*præsumpt.*58. Sextum est exem-
8 plum. Instrumentum † publicum dicitur esse probatio clara, & probata, vt scribunt Bald. & alij plures, quos commemorat Ias. *in l.*1.*in princ.num.*10.*ff.de oper.nov. nunt.* Et ob id habet instrumentum præsumptionem juris, & de jure pro se in casu *l.antiq.in princ.Cod.ad S. C. Vellei.* de qua quidem dicemus *infrà lib.* 3. *præsumpt.*19. Attamen adversus instrumentum admittitur probatio per indirectum, vt putà quod illud non est instrumentum publicum, sed quid fictum & simulatum. Ita declarat Bartol. *in l.*1.§. *& partui, num.*2.*vers. ego in ista, ff. quod vi aut clam.* Et Bart. secuti sunt Corsetus *in sing. in verbo, exceptio, incipit si statutum,* apertius Comens. *in cons.*155. Antognolus *col.*2. Ias. *in l.cum ea quæ, nu.*3.*C. de transact.* Felin. *in c.ex parte, il.*2.*n.*6. *vers.*2.*fallit, de off. deleg.* egregiè respondit in terminis Ruin. *inconsi.*78.*num.*10.*lib.*4. Dec. *in cons.*356.*num.*4. Chassan. *in cons.*1. *in quarta præsumpt.nu.*14. Cravet. *in cons.*211.*num.*5. Tiraq. *in tract.de retractu consang.*§.1. *gloss.*2.*num.*12. Vantius *in tracta. de nullitatibus tit.quis possit dicere de nullitate, num.*33. & in specie Asinius *in commentariis ad statuta Florentiæ,* §.19.*cap.*5. *limit.*7. Septimum est exemplum ex traditione Bossij *in tract. causarum criminalium in tit. de vectigalium conductione, num.*5. & 7. Extat decretum Mediolani: Quod nullus familiaris principis, vel frater & domesticus illius familiaris, possit conducere vectigalia: alioqui præsumatur, quòd is frater, vel domesticus conduxerit tanquam socius, vel interposita persona ipsius familiaris: Et hæc præsumptio (inquit Bossius) est juris & de jure: attamen per indirectum admittitur probatio contraria, vt putà probandum, fratrem vel domesticum esse inimicum ipsius familiaris principis. Prætereo hic alia plura exempla, quæ adferri possent. Illud vnum tantum dicam, quod in casu huius nostræ disputationis, procedit illa juris sententia, qua dici-
9 mus, multa † concedi per indirectum, quæ directo non concederentur: cuius sanè traditionis meminit egregiè Felinus *in c.ex parte, nu.*7. *de officio deleg.* qui post Anch. *in cons.* 270. *in primo dubio,* dixit, quod si statuto cautum sit, bona decoctorum debere adjudicari creditoribus: & si decoctor infrà quadrimestre non solvat, sint pleno jure ipsorum creditorum: non impeditur tertius, qui asserit bona ista sua esse, quin illa vendicet & consequatur. Atque ita illi creditores per indirectum impediuntur, cum directo impediri non possent. Est simile quod dicimus, quòd licet renuncia-
10 ri non possit futuro dolo † directo: attamen potest per indirectum. Alexand. *in cons.*54.*lib.*2. Ias. *in l.actione, in fin.C.de transact.* & Chassaneus *in d.cons.*1. *in* 4. *præsuppositio, num.*24.

Erit prætereà animadvertendum hanc indirectam probationem, seu dicta factáque, ex quibus illa colli-
11 gitur, † probari posse duorum testimonio. Ita Baldus *in l.testium, num.*2.*C.de testib. in l.generaliter, C.de non numer.pecu. & in l.vlt.nu* 2.*C.arbitr.tutel.* & Afflictus *in decis.*13.*nu.*26. simile diximus *suprà, in qu.*51. de probationibus dictorum, vel factorum ex quibus oriuntur præsumptiones, vt dicta illa, vel illa facta possint probari duorum testimonio.

QVÆSTIO LXVI.

Scripturam qua probari poterat adversus præsumptionem juris, & de jure si deperdita est, probari posse testibus.

SVMMARIA.

1 *Scriptura deperdita, testibus probatur contra præscriptionem juris, & de jure, & quæ hoc casu requirantur, num.*2.

QVæro sexagesimosextò, an in casu huius præsumptionis juris & de jure, si scriptura, qua probari poterat contra ipsam præsumptionem, est amissa, probari possit testibus illa amissio, & tenor, vt possit deinde evelli præsumptio ista? Qua in re dicendum
1 est † posse. Ita enim dicimus, quod quando aliquid probari omnino debet per scripturam, si scriptura casu est deperdita, potest illa probari & eius tenor, & eo modo satisfactum est legi. Ita scribunt relati à Decio *in c.*2.*n.*14. *vers.*3.*si instrumentum de probat.* Et illis accedunt Alex. *in l.*2.*n.*8.*C.de bonor.possess.secund.tabul. & in l.si vnus, n.*2.*C. de testam.* & Marsilius *in singul.*156. & hæc traditio probatur *in l.testium. in fine, Cod.de testib. in l.emancipatione, C.de fide instru. in l.habemus,*

BIU Cujas

C.de emancip.libero. & in c.cum olim.il 1. *de privileg.*

2 Requiruntur tamen † plura, vt locus sit huic doctrinę. Nam requiritur primò quod constet, illud instrumentum illámque scripturam aliquando extitisse, secundò de illius tenore attestari ij debent. Requiritur tertiò, quod casu sit deperdita, ita Bald.*in d.l.testium, C. de testibus.* Requiritur quartò, quod testes hac de re attestantes, sint legales & integri. Quæ sanè qualitas deduci, & probari debet, sicuti in specie docuit Bero.*in d.c.* 2.*n.*73.*de probat.* Et similibus in casibus idem affirmarunt Corsetus *suo singulari, in verbo, integer.* Alexan.*in cons.*82.*col.*4.*num.*12.*lib.*1. Gramm.*in cons.* 35.*num.*35. 38.*in criminalibus.*

QVÆSTIO LXVII.

Notorium admitti contra præsumptionem juris & de jure.

SVMMARIA.

1 *Notorium contra præsumptionem juris & de jure admittitur.*
*Et de quo notorio intelligendum, nu.*3.
2 *Probatio per facti evidentiam, reliquis omnibus exclusis, exclusa non dicitur.*
4 *Notorium facti permanentis, admittitur adversus rem judicatam.*
5 *Notorium etsi non probatione, indiget tamen allegatione.*

QVæro sexagesimoseptimò, an adversus præsumptionem juris & de jure, admittatur probatio in
1 contrarium ex notorio? Et admitti † scripserunt Rom. *in l.si duo, num.*13.*ff. de acq.hæred. & cons.*350.*num.*19. Felin.*in c.quanto, num.*5.*de præsumptio.* Præpos.*in c.is, qui fidem, nu.*8.*de sponsa.* Curt.Sen.*in l.admonendi, num.* 24.*ff.de iureiurand.* & apertius Alciat.*in tractat. de præsumpt.in præludiis part.*2.*nu.*14. Paris.*in cons.*12.*nu.* 53.*lib.*2. Gratus *in cons.*83.*num.*4.*lib.*1. Everard.*in centuria legali in loco à verisimili, n.*20.*vers. si tamen de*
2 *facto.* Ea est ratio, quòd probatio † quæ fit per facti evidentiam, vt quid clarum & manifestum, nunquam censeatur exclusa, etsi cæteræ omnes exclusæ sint, vt scribunt Bald.*in l. contra negantem, in fin. Cod. ad leg. Aquil.& in rubr.C.de prob.* & ibid.Castr.*nu.*2. Marsil. *in l.* 1. §. *si servi quasi, ff. de quæst.* Asinius *in commentariis ad statuta Florentiæ,* §.19.*cap.*5.*in nona limit.*

3 Declaratur primò hæc sententia, vt procedat † in notorio permanente, non autem in transeunte. Ita Alciat.*in d.*2.*part.num.*15. post Roman.*in d.cons.*350. Nam cum allegatur notorium facti transeuntis, necesse est probare illud per testes, *iuxta cap.vestra. de cohab. cler. & mul.* Quæ sanè probatio rejicitur ab ipsa præsumptione juris & de jure, ita etiam dicimus
4 adversus rem judicatam admitti † notorium facti permanentis, non autem transeuntis, vt loco jam relato scripsit Alciat. post Felin.*in c.quoniam contra.in* 4 *fallen. de probat.*

Declaratur secundò, vt locum habeat hæc sententia, si modo hoc notorium permanens allegetur, ita Alciat.*in d.part.*2.*num.*10. *in fin.* Idem affirmant omnes, qui dicunt, quod etsi † notorium non indiget pro-
5 batione, indiget tamen allegatione, ita tradunt Alexand.*in l.*1.*num.*4.*C. vt quæ desunt advoc.* Barb.*in consil.*62.*col.*2.*lib.*1.*& in cons.*35.*colum.*4.*lib.*2.& Ripa *in l.*4.§. *hoc autem judicium, nu.*35.*ff. de damn.infecto,* vbi declarat.

QVÆSTIO LXVIII.

Probatio admissa adversus præsumptionē juris, & de jure, parte non opponente, an prosit.

SVMMARIA.

1 *Probatio adversus præsumptionem juris, & de jure, parte non opponente, admissa, prodest.*
2 *Adversarius non opponens, consentire videtur, & favori suo renunciare.*
3 *Probationes admissæ contra rem judicatam, parte non opponente, rescindunt judicatum.*

QVæro sexagesimooctavò, an adversus præsumptionem juris, & de jure, admissa probatio parte
1 non opponente, prosit? Et prodesse † ad eam præsumptionem confutandam affirmarunt Bald.*in l filium, ff. de iis, qui sunt sui, vel alien.iuris.* Abba.*in c.cum contingat.col.*3.*de off.delegat.* Rom.*in l.si duo.nu.*14.*ff.de acq. hæred.* & idem *in cons.*350.*n.*7. Alexand.*in l.à divo Pio,* §.*si pignora.n.*4.*ff. de re iudic.* Curt.Sen.*in l.admonendi, n.*24.*ff.de jurejur.* Præpos. *in c.is qui fidem, nu.*8.*de sponsa.* Felin. *in c.quanto, nu.*4. *de præsumpt.* Everard.*in centuria legali, in loco à verisimili, n.*20.*vers. si tamen de facto.* Alciat.*in tract.de præsumpt.in præludiis part.*2.*n.* 9.*vers.*2.*limitatur.* Paris.*in cons.*10.*n.*85.*lib.*2. Ea est hu-
2 jus sententiæ ratio, (inquit Alciatus,) quia † adversarius, qui non opposuit, videtur tacitè consentire atque ita renunciare favori suo. Ita docuit Alexan.*in l.iudex posteaquam, n.*12.*ff.de re judic.* Et comprobantur prędicta, ex eo, quod dicimus probationes † admissas, parte
3 non opponente contra rem judicatam, pro qua dicitur esse præsumptio juris & de jure, efficere, vt retractari illud judicatum possit, ita post alios docuit Dec.*in c. quoniam contra, nu.*38.*de proba.* & dicemus *infrà subsequenti lib.*2.*præsumpt.*30.

Cæterùm obstare videtur, (ait Alciatus) quod cum probatio non admittatur contra hanc præsumptionem, & hic sit articulus juris & consequenter notorius, *leg.cum quidam, §.fnum, ff. de acq.hæred.* sequitur quod etiam parte non opponente processus sit nullus ex traditione Baldi *in l.non dubium, in fin.C.de legib.* & vberius *in sua disputatione statuto cavetur, quod fœnerator.* Anch.*in c.ea, quæ, de regul.iur.in* 6. & Aret.*in c. fraternitatis, de testib.* Huic difficultati satisfacit Alciatus: & ait, quod hoc locum haberet, quando essemus in casu, qui non penderet à voluntate partium: prout sunt causæ criminales, de quibus per Bartol.*in l.*1.§.1. *ad Trebell.* secus est hoc in casu, in quo pars potest renunciare favori suo, & ideò non opponendo dicitur jus suum remittere, quo stante, non est aliquod notorium, quod à judice suppleri possit. Præterea respondetur: quod hæc est tacita renunciatio: & ideò admittitur: sicuti admitti solet etiam in causis criminalibus. Dec.*in l.*1.*in tertia lect.nu.*49.*C. qui admi.* Ias.*in l.pen. nu.*18.*C.de pact.* & Gramm.*in voto septimo, nu.*6.

QVÆSTIO LXIX.

Probationes, adversus præsumptionem juris, & de jure, quo tempore admitti debeant.

SVMMARIA.

1 *Probationes adversus præsumptionem iuris, & de iure, solum ante sententiam latam admitti. Contraria tamen refertur sententia, nu.*2.

QVæro sexagesimononò, quo tempore admitti possint hæ contrariæ probationes, adversus hanc

1 hanc præsumptionem juris & de jure? Et solum † ante latam sententiam admitti docuit Felin. *in cap. quanto, col. 3. versic. fallit quartò, de præsumpt. auctoritate glos. in v. ordinarij, §. 1. in verbo, liberè de off. ordin. in 6.* & ibid. Geminia. *in fin.* vbi Imola & Francus idem scripserunt. Idem scriptum reliquit Everardus *in centuria legali in loco à verisimili, num. 20. vers. & potest dari.*

2 Verùm ab hac opinione † dissentit Alciat. *in tract. de præsumpt. in præludiis, part. 2. num. 17.* & rectè: quandoquidem repugnat hæc Geminiani, Felini & sequacium traditio, generalibus constitutionibus vt *l. vlt. C. arbitr. tutelæ, & l. antiquæ, C. ad Velleia.* ac similium, quibus absolutè rejicitur probatio contrà hanc præsumptionem juris & de jure. Nec aliqua adhibetur distinctio, quod pronunciatum, & declaratum sit super hac præsumptione. Ea est ratio, quia hæc præsumptio habetur ac si res judicata esset: quæ quidem non admitteret probationem contrariam aliquo tempore: sicuti alias suprà demonstravimus. Nec obstat illud *c. ordinarij*, quia respondet Alci. quod illa non erat præsumptio juris, & de jure, sed juris tantum, quæ inducitur ex eo, quòd non ostenditur dispensatio in termino præstituto. Et illam esse solam juris præsumptionem intellexit ibi Geminia. *in prima solut.* Non etiam obstat illud simile, quo vsi sunt Imola, Francus, & apertiùs Everardus de instrumento contra quod objici possunt exceptiones etiam elapso termino, quia respondetur, ex illis instrumentis non induci præsumptionem juris & de jure: sed juris tantum, ex quo lex, vel statutum non excludit præcisè & omnino ipsam contrariam probationem: Quam quidem si excluderet, verè nullo modo posset admitti. Ita decidit Rota *decis. 2. in tit. de probat. in antiquis*, etsi eam aliter & malè intellexerit Everardus.

QVÆSTIO LXX.

Restitutionem in integrum, adversus præsumptionem juris & de jure, admitti.

SVMMARIA.

1 *Restitutio in integrum adversus præsumptionem juris & de jure conceditur. Et qua de causa, nu. 2. Item contra præsumptionem juris tantum, nu. 3. Et quo casu id non procedat, nu. 4.*

5 *Argumentum à sensu contrario quo casu non procedat.*

QVæro septuagesimò, an adversus præsumptionem juris & de jure, concedatur restitutio in
1 integrum? Et concedi † affirmarunt in specie Alexan. *in l. inter stipulantem, §. 1. col. 1. ff. de verb. oblig. & in l. si infanti, nu. 9. C. de iur. deliber.* Ruin. *in cons. 68. num. 20. lib. 1.* Iacobin. *in l. si infanti in fin. C. de iure delib.* Socin. Iun. *in cons. 104. num. 18. lib. 3.* & Alciat. *in tract. de præsumpt. in prælud. part. 2. nu. 18.* & Hier. Gabr. *in cons. 36. nu. 53. lib. 1.* qui etsi secutus sit Ruin. suprà allegatum: attamen solum loquitur de præsumptione juris. Quam sanè sententiam probat *l. si mater in princip. ff. de except. rei iudic.* vbi ex eo textu docuit Bart. restitutionem in integrum, concedi adversus rem judicatam, cum tamen contra eam non concedantur contrariæ probationes. Et idem scripserunt ipse Bartol. *in l. 1. C. de senten. adversus fiscum latis.* Ias. *in l. admonendi in 1. lect. n. 45.* & ibidem Curt. Iun. *n. 8.* Et hæc quidem resti-
2 tutio † conceditur ex illa clausula generali, *si qua mihi iusta causa, &c.* ita Alexand. *in d. l. si infanti, nu. 9. C. de iur. delib.* & Ruin. *in d. cons. 68. nu. 20.* Quibus constat Ang. *in l. inter stipulantem, §. si Stichum, col. 1. versic. tu dic. ff. de verb. oblig.* & Goz. *in cons. 8. col. vlt. vers. præterea & tertiò*, malè à recepta illa opinione dissentire. Placet & mihi illa distinctio bene eruditi Sfortia Odo *in tract. de restitut. in integr. in qu. 36. artic. 1. nu. 7.* cuius locum videre contigit, dum ij commentarij nostri novè excuderentur, scribit Sfortia, præsumptionem hanc juris & de jure non tollere in integrum restitutionem: sed probationem: sicuti accidit alias *in l. si duo, ff. de testam. tutela.* & ideò si læsus (inquit Sfortia) admittitur ad probandum læsionem, vt quia pars non contradicat, vel quia ipsi judici notoria sit, vt eum admittat ad deducendam læsionem, locus erit restitutioni in integrum. Hæc restitutio in integrum multo magis con-
3 ceditur † adversus præsumptionem juris tantum, sicuti in specie affirmarunt Abbas *in c. constitutus, nu. 8. de in integr. rest.* & Ruin. *in cons. 68. nu. 20. lib. 1.* Recepta tamen illa opinio declaratur secundùm Alciat. *loco*
4 *iam citato*, vt non procedat † quando specialis præsumptio juris & de jure esset, petentem se restitui, non esse læsum. Ita intelligit Alciatus doctrinam Abba. *in d. c. constitutus, num. 8. de in integr. restit.* Nisi dicamus
5 Alciatum sumpsisse argumentum à sensu † contrario in ea doctrina Abbatis, quod genus argumenti passim non admittitur, cùm repugnant jura.

QVÆSTIO LXXI.

Restitutio in integrum, quæ adversus præsumptionem juris & de jure, admittitur, infra quod tempus concedatur.

SVMMARIA.

1 *Restitutio in integrum, adversus præsumptionem iuris & de iure, conceditur intra quadriennium. Et tempus illud vtile dicitur, & à die scientiæ currit, nu. 2. Ignorantia tamen illius, probabilis esse debet, nu. 3.*

QVæro septuagesimoprimò cum adversus præsumptionem juris & de jure, concedatur restitutio in integrum, intra quod tempus detur? Est nova juris quæstio, quam à nemine, quod sciam propositam
1 video. In qua quidem dicendum † est, concedi intra quadriennium juxta generalem constitutionem *l. vlt. C. de temp. in integr. restit. peten.* Qua provisum est non solum minoribus læsis, sed & maioribus, qui justam habent causam petendi eam restitutionem in integrum concedi quadriennium, sicuti in fine illius constitutionis scriptum est, & tradit Bald. ibi *in vlt. notab.* cum dixit, hoc casu maiores esse similes minoribus. Ita & Iacobinus à Sancto Georgio ibi. *nu. 5.* ait, quod tam maioribus quàm minoribus & ecclesiæ, conceditur tempus quadriennij ad petendum & finiendum restitutionis causam. Quocircà quemadmodum major læsus ex re judicata, pro qua stat præsumptio juris, & de jure, obtinet restitutionem in integrum ex clausula illa, Si qua mihi justa causa, (vt dixi superiore quæstione) ita etiam hic dicendum est. Et ideò hæc restitutio peti debet intra illud quadriennium. Ita etiam simili in casu docuit Curtius Iun. *in l. admonendi, nu. 9. ff. de iureiuran.* cùm dixit, restitutionem illam in integrum, quæ conceditur ei, qui nova jura & instrumenta invenit, quibus vtatur contra delatum juramentum, illam inquam restitutionem peti & concedi solum, intra quadriennium ex *d. l. vltim.*

Illud autem hac in re annotandum est, quod hoc quadriennium concessum fuit, non solum ad petendum restitutionem ipsam, sed etiam ad diffinien-

dam totam restitutionis causam, ita Ruinus *in consil. 36. in fin. lib. 5.* & præterea quia hoc tempus quadriennij † vtile esse dicitur, ob id solum incipit currere à die scientiæ, sicuti scribunt Soc. Sen. *in cons. 194. n. 5. lib. 2.* Decius *in cons. 36. colum. vltim. & in cons. 436. nu. 9.* Ruinus *in cons. 35. nu. 34. in cons. 68. in fin. & in cons. 110. in fin. lib. 1. in cons. 139. nu. 16. lib. 2. in cons. 13. nu. 6. & in cons. 43. num. 15. lib. 4.* Bellonus *in cons. 18. n. 12.* Rubeus *cons. 98. nu. 3.* & Tiraquel. *in tract. de retract. consang. §. 35. gloss. 4. nu. 44.* qui & alios eiusdem opinionis Doctores commemorat. Et hinc fit, vt ignorans restitui possit ad quadraginta annos vsque, cum ei vtile hoc tempus non currat, ita tradunt permulti quos recensent, & communem testantur Boërius *qu. 39. n. 6.* & Tiraq. *in d. gloss. 4. num. 44.* Imò sunt, qui asserunt vsque ad centum annos hunc ignorantem restitui. Qua in opinione fuerunt Baldus, Castrens. Alexand. Abbas, Angel. Martin. Laud. Barba. Iaſ. Socin. Sen. Petrasancta, Iacobinus & Marsilius, quos recenset Boër. *in d. quæst. 39. nu. 4.* Illis addo Decium *in cons. 36. col. vlt. & in cons. 303. nu. 5. versnon obstat quod.* Socin. Iun. *in cons. 70. nu. 30. in cons. 32. & in cons. 128. n. 169. lib. 1.* Verùm ab hac opinione recesserunt Baldus, Anchar. Comens. Angel. Alexand. Iacobus Rebuffus, Curt. Sen. Ioan. à Platea, Barba. Aret. Felinus & Decius, quos recenset & sequitur Boër. *in d. q. 39. nu. 5. & nu. 6.*

3 Hæc autem ignorantia † probabilis esse debet, sicuti responderunt Ruin. *in cons. 13. nu. 16. lib. 4.* Decius *in cons. 36. col. vlt. in cons. 474. in fin. & in cons. 564. in fin.* Boër. *in dict. qu. 39. col. pen. vers. quod debet intelligi,* & Soc. Iun. *in cons. 115. nu. 42. lib. 2.*

QVÆSTIO LXXII.

Restitutio in integrum, quæ adversus præsumptionem iuris & de iure, admittitur, coram quo iudice peti debeat.

SVMMARIA.

1 *Restitutio in integrum adversus præsumptionem iuris & de iure, quando petitur principaliter, fit coram iudicibus causarum ordinariis, vel delegatis, & quibus, &c. Et quid sit, quando restitutio illa incidenter petitur, nu. 2.*

3 *Tribunal qui magistratus habeant.*

QVæro septuagesimosecundò, coram quo peti debeat restitutio in integrum, adversus præsumptionem iuris, vel iuris & de iure? Est etiam nova quæstio, quam distinguendo duos casus, ita clarè possumus diffinire.

Primus est, quando restitutio ista principaliter petitur: † tunc peti potest coram iudicibus illis enumeratis in constitutione Iustin. *in leg. vlt. C. vbi & apud quem cog. in integr. rest. agit. sit,* hoc est coram iudicibus causarum ordinariis vel delegatis ad vniversitatem causarum, vel delegatis specialiter à principe, vel coram civitatum administratoribus. Et subiungit Iustinian. Coram arbitris ex compromisso peti non posse. Id quod post Franc. Accursium & Iacobum Butrig. *in d. l. vlt.* declarat Signorol. *in cons. 45.* procedere quo ad actum ipsum restitutionis, non autem quò ad ipsam declarationem, & pronunciationem de restituendo à qua quidem interpretatione dissentit Bal. *in d. vlt. in fi.*

2 Secundus est casus, quando restitutio petitur † incidenter. Hoc in casu sunt opiniones. Nam Bart. *in l. nam & posteà, §. si minor. c. 2. vers. puto etiam, ff. de iur. eiur.* docuit, petendam esse coram iudice illo, coram quo restitutio ipsa principaliter peteretur, sicque coram ordinariis, vel delegatis, vt superiore casu, & propterea negare videtur Bartol. quod peti possit coram iudice causæ principalis. Hoc apertius affirmarunt Iaſ. *in d. §. si minor. n. 12.* Soc. *nu. 4.* & Zasius *n. 7.* ex quo infert Bart. ibi, quod si causa tractaretur coram iudice pedaneo, qui non posset restituere in integrum principaliter, sicuti quando iudex maior in illo actu causæ principalis suam interponit auctoritatem, non posset inferior restituere, iuxta *l. minor autem magistratus, ff. de minor. 25. annis.*

Altera fuit opinio Signoroli *in d. l. nam & posteà, §. si minor. nu. 8.* & Curt. Iun. *ibid. n. 4. vers. ego tamen,* qui scripserunt, hanc causam restitutionis in integrum incidenter propositam, tractari posse coram iudice illo inferiore, coram quo causa rei principalis discutitur. Et primò motus est Curtius *ex d. l. vlt. C. vbi & apud quem &c.* iuncta *l. quoties. C. de iudic.* Nam ex *d. l. vlt.* iuxta interpretationem Bartol. ibi, permissum est omnibus iudicibus, etiam minoribus cognoscere de causa restitutionis in integrum. Et tamen de causa status solum hodie cognoscunt, maiores magistratus, *d. l. quoties,* nisi (vt ibi dicitur) incidenter illa tractaretur. Ergo multo magis causa restitutionis in integrum, quæ ab inferioribus cognosci potest, si incidenter proponatur coram iudice non suo qui tamen de causa principali cognoscat, tractari poterit. Cæterùm dubia mihi videtur argumentatio hæc, quandoquidem ex mente Bart. *in d. l. vlt.* falsum videtur, quod coram quocunque iudice minore, causa hæc restitutionis possit tractari, cum coram illis tantũ agi valeat qui tribunal habent, vt significant verba illa, non solũ apud iudices pro tribunali &c. Dum enim loquitur de iudicib. ordinariis,

3 præsupponit eos habere tribunal. Tribunal † autem non habebant nisi maiores magistratus, vt prætores & illis similes.

Secundò movetur, & rectius Curtius ipse verbis *d. l. vlt. in fin. ibi, Vel in aliis speciebus inciderit quædam quæstio restitutionis.* Sancivit itaque Iustinian. restitutionem in integrum posse peti incidenter, coram eo iudice causæ principalis, qui aliàs de ipsa restitutione in integrum non cognoscit. Quare Bart. *in d. l. vlt. nu. 4. vers. quandoque delegatur, &c.* scribit, quod si causa principalis tantum est delegata, coram eodem iudice incidenter poterit causa restitutionis in integrum agi.

Tertiò confert penè in specie nostræ tractationis doctrina Odofredi *in l. admonendi, ff. de iureiur.* quam ibi probant Caccialupus *nu. 8.* & Curt. Iun. *num. 10.* quod restitutio in integrum, adversus sententiam latam ex iuramento, ob nova instrumenta reperta, peti potest coram eodem iudice causæ principalis. Idem ergo dicendum est nostro in casu.

Quartò accedit reg. *dict. l. quoties, C. de iudiciis,* quæ correcta non reperitur isto in casu. Est sanè in illa regula quod incidenter causa cognosci possit coram eo iudice, qui alias de ea non posset principaliter cognoscere: sicuti multis exemplis explicant ibi Bald. Castren. Iason, & reliqui, & maximè Iaſ. *ibid. nu. 6.*

QVÆSTIO LXXIII.

Restitutio in integrum adversus præsumptionem iuris & de iure, quando petitur nova instantia iudicij, an requiratur.

SVMMARIA.

1 *Instantia nova quãdo non est opus in petitione restitutionis in integrũ, adversus præsumptionẽ iuris & de iure.*

2 *Instan-*

BIU Cujas

2 *Instantia nova incipit à litis contestatione.*
3 *Restitutio in integrum quando requirat novam instantiam.*

QVæro septuagesimotertiò, quando petitur restitutio in integrum adversus præsumptionem juris, vel juris & de jure, an sit opus nova instantia? Est & hæc nova juris quæstio, in hac tractatione: In qua quidem sunt distinguendi aliquot casus.

1 Primus est, quando is, † qui videt coram se esse præsumptionem juris & de jure, antequam lata sit sententia, petit se restitui in integrum juxta suprà dicta. Hoc casu non est opus nova instantia, ex quo potest cum eademmet instantia causæ principalis tractari. Nam incidenter petita dicitur hæc restitutio. Et hoc comprobat traditio Bartoli *in l. nam & posteà, §. si minor. col. 2. versic. & in hoc secundo modo, ff. de iureiurand.* cum dixit, quod quando restitutio in integrum proponitur incidenter; lis non contestatur. Et cum Bartol. cæteri ibi transeunt, & Cremen. *singu. 125. si post*
2 *litem.* Non ergo nova erit instantia † quæ solet à litis contestatione incipere; *l. 1.* vbi gloss. & latè Angel. *& l. properandum, in princ.* vbi Castr. *num. 5.* Alexand. *nu. 2. C. de iud.* & idem Alexand. *in cons. 23. num. 2. lib. 3.* Curt. Iun. *in rubr. C. de in ius vocando, nu. 5.* & Asinius *in commentariis ad statuta Florentiæ, §. 1. c. 1. num. 1. & c. 5.* qui declarat non procedere in statutis disponentibus, quod à citatione incipiat.

Secundus est casus: quando virtute huius præsumptionis jam lata est sententia. Hoc casu restitutio
3 † in integrum requirit novam instantiam: cum prima jam sit perempta. Ita in simili probatur ex traditionibus doctorum *in l. si diversa, C. de transact.* ibi Alex. post Bart. cum dixit, quod quando petitur restitutio adversus transactionem, opus est nova instantia. Ita etiam alio simili in casu dicimus de restitutione in integrum, petita contra sententiam rescindendam, ob instrumenta de novo reperta, sicuti tradit Curt. Iun. *in l. admonendi, n. 11. ff. de iureiurand.* & ibi Caccialupus, *num. 9.* qui copiosè disserit.

QVÆSTIO LXXIV.

Præsumptionem fraudis, petentis se in integrum restitui, adversus præsumptionem juris & de jure, non impedire executionem.

SVMMARIA.

1 *Exequutio non suspenditur, quando extat præsumptio fraudis & malitiæ adversus petentem se in integrum restitui.*
2 *Malitiæ & calumniæ præsumptio est adversus petentem se restitui, contra sententiam principis.*

QVæro septuagesimoquartò, cum præsumptio fraudis & malitiæ extat adversus petentem se in integrum restitui, adversus præsumptionem juris, vel juris & de jure, interim suspendi debeat executio, vel
1 potius exequi? Hac in re dicendum est, † differendam non esse executionem. Ita sanè probat *c. suscitata, de in integr. restit. ibi. Ne verò per excogitatam malitiam* (sicuti ex præsumptionibus pluribus videbatur) *effectum sententiæ, &c.* Et notant ibi. Abbas, *colum. 3. vers. quod*, & reliqui omnes, & idem affirmarunt Ruin. *in cons. 61. colum. pen. lib. 5.* Petrus Beneintendi *in dec. 85. n. 13.* Boërius *in q. 2. n. 27.* Paris. *in cons. 100. n. 3. lib. 1.* Cæphal. *in cons. 116. nu. 11. lib. 1.* & Bello, *in cons. 18. num. 22.*

2 Hinc dicimus, quod cum † adversus petentem se restitui contra sententiam principis, sit præsumptio malitiæ & calumniæ, sententiam ipsam esse prius exequendam. Ita scripserunt Abbas *in cap. suscitata, nu. 5. de in integr. restit.* Bald. *in l. si causa cognita. in 3. nota. C. de transact.* Restaurus *in tract. de Imperatore, quæst. 110. vers. 209.* Et his addo Baldum in sua Margarita, hoc est in repertorio ad Innocentium, in verbo, *præsumptio contra petentem*, quo loci ait, hoc non procedere, quando est nuda hominis præsumptio.

QVÆSTIO LXXV.

Protestationis contrariæ probatio, an admittatur adversus præsumptionem juris, ac etiam iuris & de iure.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio iuris admittit probationem contrariam ex protestatione.*
Quod quando non procedat, nu. 2.
3 *Præsumptio iuris & de iure, ex protestatione contrariam probationem admittit. Fallit id si ex ea protestatione induceretur peccatum, num. 4. Idem in protestatione generali à lege reprobata.*
5 *Sponsalia contracta per verba de futuro, copula carnali subsequuta, transeunt in matrimonium præsumptione iuris & de iure.*

QVæro septuagesimoquintò an adversus præsumptionem juris tantùm, ac etiam juris & de jure, admittatur probatio contrariæ protestationis? Duos casus hic distinguo, quemadmodum etiam duæ sunt præsumptiones.

Primus est casus in sola præsumptione juris: Hæc
1 quidem † admittit contrariam probationem ex protestatione. Ita Bald. *in l. vltim. C. ne de statu defuncti*, & cum eo Alexand. *in cons. 190. in fin. lib. 2.* & Bald. *in tract. præsumptionum, parte tertia principali, quæst. 10. num. 21.* cum dixerunt adversus illam præsumptionem juris ex dispositione *leg. cum de in rem verso, ff. de vsur.* quod ille, qui diu solvit, præsumitur solvisse animo se obligandi, admittitur probatio ex contraria protestatione. Huc spectat quod dicimus, admitti probationem ex protestatione, ad excludendam præsumptionem & suspicionem pertinaciæ & malitiæ in eo, qui alioqui hæreticus præsumeretur. Ita Abb. *in rubr. C. de hæret. ad finem.* Io. Gerson. *in tract. de protestatione, consideratione quinta.* Alphonsus de Castr. *lib. 1. de iusta hæret. punit. c. 11.* Albertin. *in tracta. de agnoscendis assertionibus catholicis, quæst. 12. num. 4.* & Simancas *in commentariis catholicarum institut. tit. 55. num. 11.* quo sanè loci declarat, quomodo & quando protestatio hæc prosit, vel non, ei qui alioqui hæreticus censeretur.

2 Declaratur primò, vt non procedat † quando fraus fieri potest legi, vt in ea protestatione quam fecit emptor, dum emit rem furtivam, cuius meminit Alciat. *reg. 3. præsumpt. 29. nu. 1. vers. 1. est.* Et dicemus *infrà lib. 5. præsump. 54.* vbi declarabimus *l. in civilem, C. de furtis.*

Secundus est casus in præsumptione juris & de
3 jure. Hæc quoque † admittit contrariam probationem & ex protestatione. Ita censuit gloss. *in cap. vidua.* de regula vbi præsumptio iuris & de iure est, quod Novitia quæ assumit habitum professarum, vel se ingerit in actibus ad eas pertinentibus, sit professa (vt copiosius dicemus *libr. 3. præsumptio. 12.*)

BIU Cujas

nisi protestatio præcesserit. Quam traditionem probarunt Butrius *in cap. is, qui fidem, colum. 2. vers. potest secundo surgere,* & ibidem Præpos. *nu. 8. versic. fallit. 4. de sponsal.* qui dicunt, protestationem illam obtinuisse, ob id quod iusta causa erat vestita. Illam quoque probarunt idem Butrius *in cap. vlt. num. 30. vers. item admittit. de succeff. ab intesta.* Roman. *in l. si duo, nu. 11. ff. de acq. hæred.* & Alciatus *in tracta. de præsumptio. in præludiis, part. 2. in fin.*

4 Declaratur primò hic casus, vt non † procedat quando ex ea protestatione induceretur peccatum. Ita gloss. *in cap. per tuas. de cond. appos.* quam ibi annotarunt Ioan. Andreæ & Præpos. cum dixerunt quod si
5 duo contraxerunt † sponsalia per verba de futuro sequuta copula carnali, sponsalia transeunt in matrimonium præsumptum, præsumptione iuris & de iure, *cap. is, qui fidem, de sponsal.* Etsi ergo ij sponsi futuri protestentur, quod quamvis sequatur copula, non intendunt, sponsalia debere transire in matrimonium, nec illud velle contrahere: attamen huiusmodi protestatio nil prodest nec eam præsumptionem iuris & de iure, tollit. Ea est ratio, quia ex ea protestatione peccatum fornicationis inducitur. Ita in specie declarant præcitati Doctores, & Abbas *in cap. per tuas, de cond. appos.* Butrius *in cap. veniens, il 2. de sponsal.* Nicolaus Arelatanus *in annot. ad Alciatum in tractat. de præsumpt. in præludiis, part. 2. in fin.* Iason *in leg. non solum, §. morte, num. 14. in fin. ff. de oper. novi nunt.* & alios plures commemorat Didacus *in epitome de sponsal. part. 1. cap. 4. §. 1. num. 16.* & dicemus *infr. lib. 3. præsumpt. 1. in tertia extensione primæ coniecturæ,* vbi declarabimus.

Declaratur secundò hic casus, vt non procedat in
6 protestatione † generali à lege reprobata, vt in casu Bartol. *in l. 1. §. solent, in fin. ff. de off. præfecti vrbi,* cum dixit, quod si tutor, conficiendo inventarium, protestatur, quod si bona aliqua eo in inventario descripsit quæ describenda non erant, vult habere pro non descriptis, & econtra. Hęc protestatio, inquit Bart. non adiuvat tutorem, cum lex reiiciat generalem hanc protestationem, ex quo lex in tutoris inventario respicit illud, quod est specialiter expressum. Idem docuit ipse Bart. *in l. tutor, qui repertorium, num. 53. ff. de admin. tuto.* quem secuti sunt Bald. *in l. vlt. num. 1. vers. sed quid si tutor. C. arbitrium tutelæ.* & Alciat. *de præsumpt. in præludiis. part. 2. in fin.* Quibus intelligimus minus rectè sensisse Angel. *in l. 1. §. hæc stipulatio. col. vlt. vers. vt tamen omnium conservetur, ff. si cui plus, quàm per legem Falcid.*

QVÆSTIO LXXVI.

Præsumptionem iuris & de iure, impedire appellationem.

SVMMARIA.

1 *Appellatio impeditur per præsumptionẽ iuris & de iure.*
2 *Convictus non appellat.*
3 *Appellatio per solam iuris præsumptionem non impeditur.*

QVæro septuagesimosextò, an præsumptio iuris, vel iuris & de iure, impediat appellationem? Et quo ad præsumptionem iuris & de iure, dicendum est,
1 impedire appellationem. Ita Bald. *in l. si qui, nu. 2. C. ad l. Iul. de adult.* Franc. Brun. *in tracta. de indiciis & tortura part. 1. quæst. 4. in fin.* Marsil. *in rub. C. de probat. nu. 264. & in singul. 116.* & Everardus *in centuria legali in argumento, à verisimili, nu. 18.* Quam quidem traditionem probat *dict. l. si qui.* qua sancitum fuit, eum contra quem est præsumptio iuris & de iure pro con-
2 victo habendum esse. Convictus † autem non appellat. *l. 2. C. quorum appella. non recip.* Non ergo iste, cui repugnat hæc præsumptio, remedio appellationis iuvabitur. Quo verò ad solam præsumptionem iuris
3 dicendum est, illam † non impedire appellationem, quandoquidem non habetur is, cui hæc repugnat præsumptio pro convicto & confesso, sed potest contrarium probare, vt diximus suprà.

QVÆSTIO LXXVII.

Præsumptio quæ tollatur iuramento eius, cui præsumptio adversetur.

SVMMARIA.

1 *Iuramentum eius contra quem extat præsumptio iuris & de iure, non admittitur in contrarium.*
2 *Fidem adhiberi viro bono, vitæque honestæ, quomodo procedat.*
3 *Iuramentum in contrarium non admitti etiam eius, contra quem sola iuris præsumptio extat. Contraria adducitur opinio. num. 6.*
4 *Iuramento procuratoris asserentis nomine proprio omissa, non domini, non creditur, si iam habuerit mandatum à domino.*
5 *Iuramentum non defert iudex ei contra quem extat præsumptio iuris.*
7 *Assertioni eius creditur, qui carnaliter à se cognitam fuisse vxoris suæ consanguineam affirmat ignorasse.*
8 *Coniunctus præsumitur scire facta coniuncti.*
9 *Iuramento asserentis se non animo occidendi verberasse virum credatur.*
10 *Iuramentum asserentis se proclama publicum ignorasse admittitur.*
11 *Citationem ad sui notitiam non peruenisse, iuranti creditur.*
12 *Sententia lata per iuramentum iudiciale, habet pro se legis præsumptionem.*
13 *Iuramento denunciantis creditur in denuntiatione evangelica.*
14 *Iuramento creditur in his, quæ in animo consistunt.*
15 *Probatio contraria per iuramentum eius admittitur, contra quem extat iuris præsumptio, si de levi præiudicio agatur.*
16 *Iuramento asserentis aliquid adversus præsumptionem, creditur in foro conscientiæ.*
17 *Assertioni iuratæ adversus legis præsumptionem creditur quando alia æquè potens præsumptio est pro ipso. Idem est si levis contra ipsum extat præsumptio. n. 18.*
19 *Iuramentum tollit præsumptionem hominis contra se extantem.*

QVæro septuagesimoseptimò, an præsumptio tollatur contrario iuramento eius, contra quem illa extat? Hac in quæstione distinguendi sunt tres casus, sicuti & tres sunt præsumptionum species.

Primus est casus, quando præsumptio est iuris &
1 de iure. Hoc in casu † non admittitur contrarium iuramentum eius contra quem illa extat. Ita in specie scripserunt Butrius *in c. vidua. num. 5. de regula.* Paulus Lazarius & Gemin. *in cap. eo. in verbo scienter, de temp. ord. in 6.* Felin. *in cap. 2. nu. 13. de const.* & ibidem Beroc. *colum. vltim. versic. nisi declarationem.* Alciatus *in cap. novi. numer. 11. de indic.* Osascus *decis. 71. numer. 27.*

His

His accedit auctoritas eorum, qui fortius negarunt admitti juramentum eius, cui sola juris præsumptio adversatur, vt huius opinionis multos infrà commemorabo: Eæ rationes quas ibi considerabimus, hanc magis confirmabunt. Cæterum hanc traditionem intellexit Butrius *in c.vidua, in fin.* nisi is, contra quem extat præsumptio hæc juris & de jure, sit honesta persona. Nam tunc eius juramentum recipitur adversus præsumptionem illam, & Butrium secuti sunt Deci. *in cons.*175.*nu.*6. Marsilius *in practica criminali, in* §. *principium, num.*11. & Alba. *in cons.*95.*num.*9. Verior tamen videtur contraria traditio Præpos. *in c.vlt.nu.* 3. *qui matr. accus.* & Osasci *in dict. decis.* 71. *num.* 27. scribit Præpos. non admitti hoc juramentum, & loquitur Præpos. in terminis *dict. cap. vltim.* in quo agitur de hoc juramento, vt infrà dicemus. Quod enim
2 viro bono † vitæque honestæ fides adhibeatur, procedit quando repugnat sola præsumptio juris, non autem quando obstat præsumptio juris, & de jure, quæ pro veritate habetur. Et præterea Butrius movetur auctoritate *gloss. vltim. dict. cap. vidua*, quæ tamen præter personæ honestatem, vult cum juramento adesse alias contrarias probationes, sivè (vt exponit ipse Butrius) coniecturas.

Secundus est casus, quando extat sola juris præsumptio, Hoc in casu variæ sunt Doctorum opiniones.

3 Prima est & magis quidem recepta, quòd non † recipiatur, fidéve adhibeatur huic juramento. Ita Bart. *in l. inter omnes*, §. *rectè, n.*3. *versic. nec obstat, ff. de furt.* qui exemplum recenset in eo, qui equum commodato suscepit, vt ad certum locum iret, & vltra illum perduxerit, asserens se credidisse dominum consensurum, non creditur (ait Bartol.) eius juramento, cum ei repugnet juris præsumptio, & Bart. secuti sunt Roman. *in cons.*481.*n.*10. Aret. *in l. interdum*, § *quod ex naufragio, colum.*1. *ver. in gloss. in verbo, potest, de acquiren. poss.* egregiè Rota *decis. vlt. n.*3. *in titu. de dolo & contumac. in novis.* Alexand. *in l.*1. §. *per procuratorem, nu.*4. & ibid. Claudius Seysel, *nu.*2. *ff. de acquirend. poss. ff.* di-
4 xit Alexand. non credi juramento † procuratoris, qui asseruit se emisse proprio nomine non autem nomine domini, à quo jam habuerat mandatum de emendo: cùm adversus procuratorem ipsum sit juris præsumptio. Idem Alexand. *in cons.*71.*nu.*2. *& in cons.*118.*nu.*11. *lib.*2. Iason *in* §. *sed iste, nu.*92. *instit. de actio.* Felin *in c. significasti, nu.*3. *de homicid.* Claudius Seysel *in l. Celsus, nu.*21. *ff. de vsucap.* Decius *in cap.*2. *in* 1. *lect. colu. vlt. vers. & ad hoc facit, de constit. & in c.*1. *in* 6. *notab. de postu. prælat. in c. novit, colum. vlt. de iudic. in c. pastoralis, colum.* 3. *vers. & quod dicitur, de except. & in cons.* 160. *col. pen. ver. non obstat.* Marsil. *in l. qui ignorans, nu.* 35. *& in l. qui falsum, n.*100. *ff. ad leg. Corne. de fals. & in cons.*27. *num.*2. Ruin. *in cons.*13. *in fin. lib.*5. Iacobin. *de Sanct. Georgio in l. verius, nu.*4. *& in l. cùm de indebito, in fine. ff. de probat.* Neviz. *libr.*3. *Sylvæ nupt. n.*52. Natt. *in cons.*230. *nu.*6. *lib.*1. Cravet. *in cons.*225. *nu.*9. *& cons.* 271. *colu. vlt.* Anton. Baver. *in tract. de virtute juramenti, nu.*38. Alciat. *in tract. de præsump. reg.*3. *præsumpt.*16. Bero. *in cap.*2. *c. vlt. de constit.* & Tiraquel. *in tract. de retract. consanguin.* §.9. *in gloss.*2. *num.*41. Quæ sanè sententia probari videtur ex *l. præsenti*, §. *sic vbi, C. de iis, qui ad eccles. confug.* & ex Auth. *sed novo iure, Cod. de pœna iud. qui male ind.* vbi non admittitur juramentum ad purgandum sinistram suspicionem. Et præterea accedit ratio, quod hoc genus juramenti deferri
5 debet à judice. At judex † non defert juramentum illi, contra quem extat præsumptio juris, vt inquit gloss. *in l.*1. *C. qui, & adversus quos, &c.* Ergo &c.

6 Secunda fuit opinio, quòd † admittatur hoc juramentum. Ita gloss. *in cap. vlt. in verbo, iuramentum, qui matrim. accus. poss.* cùm dixit, adversus præsumptionem scientiæ eorum quæ publicè fiunt, resultantem contra eum, qui præsens fuit, admitti probationem per eius juramentum. Et glossæ traditionem probarunt ibi Calder. & Præpos. *nu.*3. Bald. *in l.*2. §. *pen. in fin. ff. si quis cautio.* Alber. *in l. divus, in fin. ff. de in integr. rest.* Alciat. *in c. novit. nu.*10. *in fin. de iud.* & Osasc. *in decis.*71. *n.*28. qui quidem eiusdem opinionis recenset Curtium Sen. *in cons.*72. *Princeps, colum.*9. *ver. vtrùm vt nihil.* Hanc quoque opinionem visus est probare Lapus *alleg.* 94.
7 *num.*5. dum scripsit, credi † assertioni eius, qui dixit, se ignorasse illam à se carnaliter cognitam, fuisse vxoris suæ consanguineam: cùm tamen coniunctus præsumatur scire † facta coniuncti, *l. octavi, ff. vnde cogna.* His
8 accedit gloss. *in l.*1. *in verbo. animo, C. ad leg. Corn. de*
9 *sicar.* Cum dixit, credi iuramento † asserentis, se vulnerasse non occidendi animo: cùm tamen ei repugnet iuris præsumptio, ex quo dabat operam rei illicitæ, vt suo loco dicemus. Et glossam illam secuti sunt relati à Ias. *in* §. *sed iste, nu.*90. *Inst. de act.* vbi *num.*92. & ipse hanc opinionem secutus est. Et ad affirmandam hanc opinionem multa adferri solent.

Primò textus *in d. cap. vlt. qui matrim. accus. poss.* quando fit publicè denunciatio, seu proclama præsum-
10 ptio iuris est, quòd sciat: & tamen admittitur † iuramentū eius, qui asserit, se ignorasse. Et propterea Bald. *in d. l.*2. §. *pen. in fin. ff. si quis caut.* scripsit stari iuramen-
11 to eius, qui dixit, † citationem de se factam, ad sui notitiam non pervenisse. Cæterùm respondet Alciat. *in tractat. de præsumpt. reg.*3. *præsump.*16. *nu.*3. *vers. sed tamen salvando, &c.* d. c. vltimum loqui, quando præsumptio illa oriens ex publico proclamate, & similibus, est debilior ea, quæ oritur ex juramento. Quæ sanè interpretatio probari videtur *ex c. nulli, de elect. in* 6. vbi electores admittuntur ad opponendum contra electum, si iurant, quòd ea, quæ obiiciuntur, novè intellexerunt. Id quod contingere ob id videtur, quia contraria illa præsumptio levis erat. Ita sensit Abbas *in d. c. vlt. nu.*9. Altera etiam fuit interpretatio *ad d. c. vlt.* Butrij *in c. cognoscentes, de constitut. Roman. in cons.* 481. *n.*11. & Decij *in c. novit, col. vlt. ver.*2. *dictum Bart. de iudic.* quod in casu *d. c. vlt.* vltra iuramentum aderant aliæ coniecturæ, quibus ignorantia præsumebatur. Quæ tamen explanatio repugnare mihi videtur verbis illius constitutionis. Quocirca tertiò responderi potest ex interpretatione Felini *in c. significasti, nu.*3. *de homicid.* quòd *in d. c. vlt.* iuramentum non est super eo, quòd illa constitutio vellet præsumi notitiam edicti, sed est super notitia impedimenti, quam sanè notitiam text. ille non præsumit, vt ibidem annotavit Butrius. Verùm repugnat hæc interpretatio manifestis verbis *d. c. vlt.* §. *alioquin.* Respondet & quartò Berous *in c.*2. *in fin. de constit.* & ait, d. c. vlt. loqui, quando agitur de levi præiudicio, quæ tamen interpretatio dubia est. Responderi quinto loco potest, legem eo in casu vlterius processisse, disponendo, ob peccati causam ne coniuncti matrimonio prohibito, in eo persistant.

Secundò adfertur hæc argumentatio ab Alciato *in*
12 *d. præsump.*16. *n.*2. *vers.*2. *in contrarium.* Lex † præsumit pro sententia lata per iuramentum iudiciale, & consequenter quòd victus non habeat aliqua instrumenta quibus tueatur ius suum: & tamen adversus præsumptionem illam ad rescissionem sententiæ admittitur probatio per iuramentum, quod instrumenta de novo supervenerunt, vt tradunt Bart. & reliqui *in l. admonendi, ff. de iureiur.* & confert *c. pastoralis, de except.* Verùm respondetur, præter Alciatum, qui intellexit vt suprà,

BIU Cujas

quòd lex ipsa statuit, sententiam non transire hoc casu in iudicatum, & iuramentum non adhibetur directò contra sententiam, sed super illa qualitate, quæ de novo fuerit reperta, licèt fortè in consequentiam rescindatur veritas. Et præterea eo casu de veritate manifestè constat ex ipsis instrumentis, etsi quoad ipsam qualitatem, quòd scilicet fuerint de novo inventa, credatur iuramento illius id asserentis.

Tertiò vrgere videtur communis illa traditio Doctorum *in c. novit, de iudic.* Cùm dixerunt, in denun-
13 ciatione Evangelica credi iuramento † denunciantis, etiam non concurrente alia suspicione, quòd solus solo denunciaverit vt is denunciatus se abstineret à crimine: & tamen adversus denunciationem illam extat iuris præsumptio, quòd denunciatus ille sit innocens, ex quo quilibet præsumitur bonus. Cæterum respondeti potest, ibi agi de levi præiudicio quoad illum actum, quòd solus solo denunciaverit. Nam ex eo actu non infertur grave præiudicium: & propterea eius iuramento statur. Præterea hæc duo sunt separata, quòd denunciatus præsumatur bonus: respicit enim hoc causam ipsam principalem, sicque substantiam negocij: illud verò quòd denuncians denunciaverit solus solo, respicit qualitatem tantùm, pro qua creditur denuncianti.

Quartò argumentatur Alciatus *præcitata in præsumpt. 16. num. 2. vers. 4. facit, &c.* quòd admissa illa recepta opinione, nunquam admitteretur probatio per iuramentum: nam aut lex præsumit pro Actore: & tunc est opus quòd iuret, ex quo habet præsumptionem iuris, quæ transfert onus probandi in adversarium, *leg. sive possideris, Cod. de probat. & leg. generaliter, §. si petitum, in fine, ff. de fideicommiss. libert.* Aut præsumit pro Reo: & tunc Actor iurare non potest, & Actore non probante, Reus absolvitur, cùm lex pro eo præsumat, *leg. Arrianus, ff. de act. & oblig. & l. qui accusare, C. de eden.* Verùm respondetur, præsumptionem illam, quæ est pro Reo, Actore non probante, esse præsumptionem quandam generalem vt sensit Spec. *in tit. de probat. §. probare, num.* 11. Cùm dixit, præsumptionem iuris hanc tollere, & in Reum ipsum reiicere probandi onus. Et idem sensit ipsemet Alciat. *in d. l. accusare, num. 18. versic. sed & plerunque, C. de edend.* quo loci idem Alciat. scriptum reliquit, hac præsumptione, quæ pro Reo est, non obstante, credi iuramento
14 † de his, quæ in animo consistunt.

Tertia fuit opinio eorum, qui scripserunt, hoc relinqui arbitrio iudicis, vt is consideret qualitatem præsumptionis, & conditionem personæ, quæ iurare vult. Ita scripserunt Abbas *in dict. cap. vltim. nu. 9. qui matr. accus. poss.* Deci. *in cap. pastoralis, n. 7. de except.* & ibidem Paris. *nu.* 13. *ad fin.* Quæ sanè sententia probabilior mihi videtur.

Declaratur primò hic casus, vt non procedat, quando agitur de levi aliquo præiudicio. Nam tunc adver-
15 sus iuris præsumptionem admittitur contraria † probatio per iuramentum eius, contra quem præsumptio ipsa extat. Ita in specie tradunt & declarant Paul. Leazarius in *Clemen. constitutionem, de elect.* Gemin. *in c. quosdam, nu. 3. de præs.* Dec. *in c. 2. in 1. lect. col. vlt. vers. & hoc intelligitur de constit.* & ibi Feli. *ver. fallit, tertiò.* Claudius Seysellius *in l. Celsus, n. 22. ff. de vsucap.* Marsilius *in sing. 655. memoriæ.* Alciat. *in c. novit, num.* 10. *de iudic.* Bero. *in cap. 2. in fin. de constit.* & scripsi *lib. 2. de arbitr. iudic. casu* 186. *nu. 9.*

Declaratur secundò, vt non procedat in foro cons-
16 cientiæ, † in quo creditur assertioni, & iuramento asserentis aliquid adversus præsumptionem iuris. Ita gl. *in Clemen. 1. in verbo commodè, de pæn.* Lap. *alleg. 94. n.* 5. Alexand. *in l. 1. §. per procuratorem, num. 4. ff. de acquirend. possess.* Felin. *in cap. significasti, nu. 4. de homic.* Dec. *in cap. novit, colum. vltim. versic. primo dictum, de iud.* Claudius Seysell. *in l. Celsus, nu. 21. versicu. 2. fallit, ff. de vsucap.* Paris. *in cap. pastoralis, nu. 13. de except.* & Nevizan. *lib. 3. Sylvæ nupt. nu. 52.* Hanc tamen declarationem intelligit Deci. *præcitato in loco*, vt credatur iuramento asserentis, quoad suum præiudicium, non autem quoad detrimentum alterius: quæ sanè interpretatio nec vera est, nec convenit menti aliorum interpretum.

Declaratur tertiò, vt locum non habeat, quando alia præsumptio æquè potens est pro eo, qui asserit,
17 Nam tunc eius † assertioni juratæ creditur adversus legis præsumptionem. Ita declarat Claud. Seysel. *in dict. leg. Celsus, numer. 21. vers. fallit primo*, qui multis probat.

18 Declaratur quartò, vt non procedat, quando † juris præsumptio levis est, sicuti tradit Claud. *præcitato in loco, nu. 21. vers. secundò fallit.*

Tertius est casus, quando repugnat sola hominis præsumptio. Hoc sanè casu existimo, illam tolli iuramento huius asserentis, & contra quem illa repugnat. Quandoquidem levis est, & ob id juramento tollitur: sicuti de levi juris præsumptione tradit Claudius Seysel. *in d. l. Celsus, nu. 21. ver. 2. fallit*, & dixi suprà.

QVÆSTIO LXXVIII.

Præsumptione cessante, non cessare legem, super qua fundata est ipsa præsumptio.

SVMMARIA.

1 *Præsumptione cessante, non cessat lex, super præsumptione fundata.*

2 *Rationem fundatam in sola præsumptione non restringere legis, vel statuti generalem dispositionem, quomodo procedat.*

QVæro sexagesimooctavò, an lex fundata in sola præsumptione cesset, cessante præsumptione il-
1 la? Et non † cessare scripsit Tiraquell. *in tractat. quòd cessante causa, cesset effectus, part. 1. num. 150. & nu. 177. & part. 2. limit. 29.* post Bald. *in cons. 250. in quæst. D.*
2 *Milani, ad fin. lib.* 1. dum respondit, rationem † fundatam in sola præsumptione, non restringere generalem legis, vel statuti dispositionem. Quæ quidem traditio non habet locum, quando vnus sentiret damnum, alter vero lucrum. Ita Angel. *in cons. 281. colum. 1.* Dec. *in c. suggestum, in 2. notab. de appel.* & Cravet. *in cons. 3. nu. 3.* qui ita declarant regulam *leg. cùm pater, §. dulcissimis, de legat. 2.*

QVÆSTIO LXXIX.

Denunciatio Evangelica, quando adversus præsumptionem admittatur.

SVMMARIA.

1 *Denunciatio Evangelica, quo casu possit fieri, & numer. 2.*

3 *Sententia irrita dicitur, & nulla, quando de iniustitia notoriè constat.*

4 *Sententia notoriè iniusta, non transit verè in iudicatum.*

5 *Denunciatio Evangelica, quando fieri nequeat.*

6 Canones

6 *Canones cum peccato possidere non permittunt.*
7 *Veritatem solam in foro conscientiæ spectari, quomodo accipiendum.*
8 *Concessum per rem iudicatam, in foro conscientiæ retineri potest.*
Et quando à re iudicata discedatur, nu. 9.
10 *Retractationi sententiæ, quando sit locus.*
11 *Probationes omnes iudicis sunt in arbitrio.*
12 *Testes examinare, & probationes recipere, judex absentis nomine potest.*

QVæro sexagesimononò, an contra præsumptionem juris, & de jure, possit fieri denunciatio Evangelica? Quò faciliùs hæc juris quæstio explicetur, exemplum ita adfertur: Extat præsumptio iuris, & de iure, pro sententia lapsa in iudicatum, an adversus hanc sententiam, sicque adversus præsumptionem illam iuris, & de iure, fieri possit denunciatio Evangelica? Hac in re distingui possunt tres casus, vnà cum Abbate *in c. novit, num. 7.* & ibi Deci. *num. 10. vers. sed difficultas, ext. de indic.*

Primus est casus, cùm iniquitas sententiæ, sicque præsumptionis huius probatur per confessionem illius, qui eam obtinuit. Hoc sanè in casu certum est, fieri posse † Evangelicam denunciationem. Ita affirmarunt Abbas & Dec. *præcitatis in locis.* Ea est ratio, quia etiam de jure communi retractari potest res hæc judicata, vt scribunt Innoc. *in cap. plerique, de immun. eccles.* Butr. *in c. is, qui fidem, de sponsa.* Bald. *in Auth. ad hæc, nu. 14. vers. item dubitatur, C. de vsur.* Felin. *in cap. qualiter, il 1. nu. 18. de accusat.* & Curt. Iun. *in cons. 104. nu. 4.* & scripsi *suprà quæst. 61.*

Secundus est casus, cùm aliter quam per confessionem notorium est, rem judicatam atque ita præsumptionem hanc juris, & de jure, esse iniustam. Hoc etiam 2 in casu admittitur † denunciatio Evangelica, ita Abb. & Deci. *vbi suprà*: nec alij, quos infrà commemorabo, 3 dissentiunt. Ea est ratio, quia vbi de † iniustitia constat notoriè, sententia dici potest irrita, & nulla. Ita Innoc. *in c. fraternitatis, de frig. & malefic.*

4 Et præterea sententia notoriè † iniusta, non transit verè in judicatum, sicuti scribunt Butr. *in c. suam, in pen. notab. de pœn.* Felin. & cæteri *in c. inter cæteras, de re iud.* Et scripsi *suprà qu. 67.* probationem ex notorio admitti contra præsumptionem iuris, & de iure.

Tertius est casus, quando non constat de iniustitia iudicati, sicque præsumptionis iuris & de iure, sed testibus, vel aliter probanda est. Hoc sanè in casu recepta magis Doctorum opinio est, locum non esse huic 5 † denunciationi Evangelicæ. Hanc probarunt Bartol. *in extravag. ad reprimendum, in verbo, per denunciationem, nu. 15.* Bald. *in authen. clericus, C. de Episcop. & cler. & in Auth. ad hæc, nu. 15. de indic.* Abb. *in cons. 60. nu. 3. in fin. lib. 2.* Alexand. *in cons. 83. nu. 3. lib. 5.* Barb. *in c. novit, nu. 64. de iudic.* & ibidem Decius *nu. 10.* Ea ratione prima fulcitur horum sententia, quod rei judicatæ exceptio, sicque præsumptionis iuris, & de iure, est à lege ipsa Pontificia approbata, *c. cum inter, de re indic. cap. vlt. de except. in 6.* Non ergo peccat, qui ea exceptione tutus possidet: & consequenter denunciationi Evangelicæ locus non est. Nec hic repugnat consideratio Felini *in c. novit*, cùm ait, exceptionem hanc nil prodesse, quando de peccato agitur, *cap. vltim. de except. in 6.* Nam responderi facilè potest, præter Decium hic dici non posse, agi de peccato, posteaquam de eo non constat: & lex tutum facit eum, pro quo stat præsumptio ipsa juris, & de iure.

Secundò firmatur hæc opinio ea ratione, quia si hæc res iudicata, atque ita si hæc præsumptio est à lege Pontificia approbata, vt diximus suprà, est etiam in foro conscientiæ recepta: quia non permitterent 6 Canones † cum peccato aliquem possidere, *cap. de viduis, 27. quæst. 1.* Nec huic argumentationi obstat responsio Felini in *dict. c. novit, de indic.* cùm illi replicet Decius.

Non etiam obstat responsio ipsius Decij cùm di- 7 xit, in foro conscientiæ solam † veritatem spectari, vt ait Innocent. *in cap. quia plerique, de immunit. eccles.* quem alii multi secuti sunt, vt in subsequenti quæstione referam. Non, inquam, obstat hæc consideratio, quandoquidem id procedit, quando ex parte eius, pro quo stat præsumptio, cognita est veritas, atque ita quando eius conscientia est læsa: sed nostro in casu hoc non contingit, cùm præsupponamus pro constanti, hunc credere se iure obtinuisse, & iure se fulcirum ea præsumptione iuris, & de iure. Et infrà in subsequenti quæstione fusiùs explicabimus.

Tertiò accedit, quod ita videmus in præsumptione, vbi bona fide iam præscripta, rectè & salva conscientia retinemus, etsi postmodum supervenit mala fides. Ita Innocent. *in cap. cura. de iure patron.* Bald. *in Authen. ad hæc. nu. 8. Cod. de vsur.* & scripsi *libr. 1. de* 8 *arbitrariis iudicum, quæst. 49. num. 6.* Ita pariter dicendum in foro † conscientiæ retineri posse, quæ per rem iudicatam data fuerunt: atque ita ea, quæ præsumptione hac iuris, & de iure concessa sunt. Nec hic repugnat consideratio Decii *in dict. cap. novit*, cùm dixit, hoc argumentum à simili non procedere non in casu, vbi adest non levis differentia, inter præscriptionem, & rem iudicatam. Nam præscriptio (inquit Decius) est iustus modus acquirendi dominium, *l. 1. ff. de vsucap.* Ea propter, præscriptione perfecta, retineri res potest salva conscientia, sed non ita (ait Decius) est in re iudicata, quæ ordinata non est ad acquisitionem, sed ad iustitiam, quæ tribuit vnicuique quod suum est: & licet res iudicata exceptionem pariat, id contingit ob præsumptionem, quæ insurgit, quod veritas ita se habeat, & non quòd titulus ad acquisitionem sit inventus. Non, inquam, repugnat hæc consideratio, quandoquidem non differt in hoc præscriptio à re iudicata. Nam præscriptio præsupponit titulum, sine quo alioqui non currit. Ita etiam sententia fertur de re, quæ titulum antecedentem habet, & declarat illum esse dominum. Quocircà præsumptio iuris, & de iure, quæ stat pro aliquo, habet fundamentum aliquod, cui is innititur.

Contrariam itaque opinionem, quòd scilicet locus sit denunciationi Evangelicæ isto in casu, malè defendunt Abbas & Felinus *in dict. cap. novit. de indic.* & cum eis sensit Alciatus *in tractatu de præsumptionibus in prælud. parte 2. numero 8. versicul. benè credo.* Primò moti sunt *ex c. 2. de purgat. vulg.* quo loci ait Innocen. 9 quòd à re † iudicata recedimus, cùm de rei veritate in contrarium apparet. Cæterùm rectè satisfacit Decius, *d. c. 2.* procedere ob vim notorii: nos autem loquimur cùm probationes faciendæ sunt testibus, vel alio simili modo.

Secundò vsi sunt eo argumento, quòd sicuti quan- 10 do victor fatetur iniquitatem sententiæ, † locus est retractationi, atque ita denunciationi, vt suprà dictum fuit: Ergo idem hoc in casu, si de veritate apparet alia via. Verùm rectè respondet Decius *in d. cap. novit.* argumentum procedere in confessione, quæ multa habet specialia, aliis probationibus non concessa, *capit. cùm Ioannes, de fide instrumentorum, & capit. 1. de confess. in 6.* & scribūt omnes *in Rubric. extrà de probat.* Quocircà diximus suprà in primo casu huius quæstionis esse quodammodo speciale in confessione, vt illa admittatur

cur contra præsumptionem juris, & de jure: atque ita loquitur Innocent. *in dict. cap. quia plerique, de immunit. eccles.*

Concludit tamen Decius opinionem Abbatis veriorem esse, vbi de peccato sufficienter constet. Duo visus est considerare Decius. Primum, quòd vbi de peccato constat, locus est huic denunciationi, etiam contra rem judicatam, atque ita contra præsumptionem juris, & de jure. Et hoc in casu vera est opinio Abbatis: nec aliter dici potest, cùm denunciatio ipsa Evangelica, ob peccati causam inventa sit. Quæ sanè ratio militat etiam adversus eum, qui per rem judicatam aliquid obtinet. Secundum est, quibus probationibus detegi possit hoc peccatum. Et ait Decius, probationibus sufficientibus: quales autem hæ sint, non est à lege determinatum, & ob id (ait Decius) judicis arbitrio relinquitur: quemadmodum & probationes
11 † omnes judicis arbitrio commissæ sunt, vt scripsi *lib. 2. de arbitrar. iudic. & c. casu* 90. Hac in re fortè dici potest, judicem ipsum ecclesiasticum, ad quem pertinet concedere hanc Evangelicam denunciationem ex seipso sumere posse informationes, & cognoscere, an is, pro quo stat præsumptio juris & de jure, iniquè possideat: atque ita si cognoscet iniquè illum possidere, denunciationem hanc concedat: sicuti in simili scribit Bald. *in l. ampliorem*, §. 1. *C. de appellat.* cùm ait,
12 iudicem posse absentis nomine examinare † testes, & probationes recipere, atque ita justitiam administrare. Qua de re scribunt Alexand. & alii *in l. 4. §. hoc autem iudicium, ff. de damno infecto*, & ibidem Ripa *num.* 74. & Iason *in l. vbi pactum, num. 14. C. de transactio.*

QVÆSTIO LXXX.

Præsumptio quando, & quomodo in foro conscientiæ observari debeat, copiosa, & diligens disputatio.

SVMMARIA.

1 *Legem super præsumptione disponentem, quando quis in foro conscientiæ non teneatur observare.*
2 *Facere nemo debet quod alteri peccati causa sit.*
3 *Iudicatum iniustè accipiens peccat.*
4 *Hæres institutus in testamento minus solenni, in foro conscientiæ non tenetur restituere hæreditatem, venientibus ab intestato.*
5 *Conditio adiecta hæredi instituto, si decesserit sine liberis, an per religionis ingressum rejiciatur.*
6 *Prodere seipsum nemo tenetur.*
7 *Condemnatus per sententiam, quo casu parere teneatur, etsi verè sciat veritatem pro se existere.*
8 *Lex positiva condita ab habente potestatem legis condendæ, obligat in foro conscientiæ.*
9 *Sententia iudicis auctoritate divina munitur.*
10 *Decipi homines sub iusto legis clypeo, nec quidquam debent.*
11 *Actus omnis tribus adhibitis conficitur.*
12 *Testamentum in veritate conditum non sufficit, nisi solemniter id factum appareat.*
13 *Legata in testamento minus solemni relicta, deberi, erroneum demonstratur.*
14 *Solemnitas iuris civilis, cur in testamentis adhibeatur.*
15 *Forum conscientiæ solùm attendit veritatem.*
16 *Lex habens fundamentum præsumptionis in iudicio animæ quando sibi locum vendicet.*
17 *Obligatio naturalis oritur ex testamento minus solenni.*
18 *Debitum naturaliter in foro conscientiæ præstari debet.*
19 *Obligatio naturalis duplex est.*
20 *Donatarius erga donantem naturaliter obligatur.*
21 *Obligatio naturalis ex honestate profecta, quem habeat effectum.*
22 *Pontifici potestas nulla est adversus leges civiles, nisi cùm iniquæ sunt & iniustæ.*
23 *Pontifex non abrogans leges civiles clarè, & absolutè, censetur eas approbasse, maximè quoad loca Cæsari subiecta.*
24 *Cardinalem accusatum damnari posse, quot requirantur testes.*
25 *Electio iuri naturæ consona, tenet etiam sine iuris solemnitatibus.*
26 *Iure civili aliquid statuente contra ius naturale, standum est potius iuri naturali.*
27 *Legem positivam non posse infirmare ius naturale, quomodo accipiendum.*
28 *Testamentum nullum de iure civili, ob solemnitates non observatas non etiam observari in foro animæ.*
29 *Faciens contra conscientiam ædificat ad gehennam.*
30 *Voluntas non solemnis, non est voluntas, lege nimirum eam annullante.*
31 *Possidens titulo minus solemnis voluntatis, tenetur restituere hæredibus legitimis in foro conscientiæ, modo ad id conveniatur.*
32 *Obligatio naturalis ex æquitate orta, quando demum effectum sortiatur.*
33 *Hæredem in testamento minus solemni scriptum, tutum esse in foro conscientiæ, si hæreditatem possideat, & retineat falsum esse convincitur.*
34 *Rem legatam furto subtrahi posse ab eo, qui ex testamento minus solemni consequi non potest, erroneum demonstratur.*
35 *Furto rem suam consequi posse quando liceat.*
36 *Denunciatione Evangelica uti posse legatarium adversus hæredes, cui in testamento minus solemni quippiam relictum sit, falsum demonstratur.*
37 *Mulierem, vel minorem qui contraxerunt absque solemnitatibus requisitis à statuto, teneri in conscientiæ foro, falsum est.*
38 *Mulier à mariti hæredibus non potest capere legatum sibi factum stante statuto prohibente, ne maritus uxori leget.*
39 *Matrem per expressam substitutionem pupillarem excludi à legitima bonorum filij, in foro etiam conscientiæ obtineri posse.*
40 *Canonis authoritate quid faciens non peccat.*

QVæro octuagesimò, an præsumptio iuris, vel etiam iuris, & de iure, servanda sit in foro conscientiæ? Hac in re duos casus ita distinguo.

1 Primus est quando is, † contra quem est præsumptio juris, vel etiam juris & de jure, verè scit veritatem esse pro se, & in judicio non convenitur, vel contra alium non agit, sed tantùm apud se rem ipsam retinet. Hoc in casu non tenetur iste observare legem, super illa præsumptionem disponentem. Ita verè scriptum reliquit Innocent. *in cap. quia plerique, nu. 3. de immunitat. eccles.* cuius verba de industria nolui adscribere. Idem est etiam in eo, qui condẽnatus est iniustè: quamvis enim, si conveniatur, vel aliàs executioni mandetur sententia, parere debeat: non tamen iniustè condemnatus tenetur dare sponte. Hæc Innocent. qui & rationem
2 subiungit, quia nunquàm quis facere † debet, quod alteri esset causa peccati: peccat autem semper is, qui

BIU Cujas

3 is, qui iniustè † judicatum accipit, & præsertim si victor fatetur, se iniustè obtinuisse, *cap. negligere, 2. quæst. 3.* Est itaque ex his clarum, Innocentij sententiam esse, eum qui veritatem rei habet pro se, quamquàm ei adversetur præsumptio juris, & de jure, non teneri in foro conscientiæ, sua sponte dare vel restituere rem illam victori: si tamen hic condemnatus præcepto executionéque judicis compellitur dare, obedire tenetur. Cum Innocentio sensit ibidem Abbas, *num. 5.* & idem Abbas *in cap. is, qui fidem, num. 4. de sponsal.* post Ioan. Andre, ibidem: cùm dicitur, præsumptionem illius canonis *cap. is, qui fidem*, non habere locum in foro conscientiæ, quando scilicet sponsus asseruit, se cognovisse carnaliter sponsam, non affectu maritali, sed fornicario, qua de re dicemus *infrà lib. 3. præsumpt. 1.* Extat simile exemplum ex eodem Innocent. *in dict. cap. quia plerique, num. 2. in fin.* si quis fatetur recepisse pecuniarum summam, sub spe futuræ numerationis, & deinde nil ei numeretur: etsi lapso jam biennio præsumptio juris & de jure, stet contra eum, attamen ex quo scit, nil verè sibi fuisse numeratum, non tenetur illi creditori aliquid restituere, & Innocentium secuti sunt Felin. *in cap. si cautio, num. 92. de fide instrument.* & alij quos referam *infrà lib. 3. præsumpt. 144. in secunda declaratione.* Hanc Innocentij traditionem, intelligo sicuti & præcedentem, quòd scilicet debitor iste non teneatur sua ipsa sponte solvere, quòd si à judice esset coactus, parere teneretur, etiam in foro conscientiæ. Ita sanè ille sensit, cùm paulò post referat exemplum suprà commemoratum. Innocentium secuti sunt Angelus Clavasius *in summa, in verbo, lex 4.* Sylvester Prierius *in Summa, in verbo, lex, quæst. 9. num. 13. vers. secundò, quando.* Felin. *in cap. sicut, in fin. de homicid.* & Decius *in cap. 1. in prima lectu. colum. 8. nu. 18. vers. quarta conclusio, de constit.* Est & simile exemplum, si quis verè electus sit ad aliquod munus, etiamsi observata non fuerit eligendi forma: attamen in foro conscientiæ electus iste tutus est, atque ita sua sponte non tenetur renunciare electioni. Quandoquidem illa eligendi forma, non aliam ob causam fuit ordinata, quàm ob præsumptas fraudes, quæ solent committi: cùm ergo de ipsa veritate constet, rejscienda est illa præsumptio. Hæc fuit sententia Innocen. *in cap. quia propter, nu. 9. versic. alij vero, de electio.* Abb. *in c. quod sicut, n. 16. eodem titul. & in cap. 1. in fin. de in integrum restit.* & verè ita sensit Abb. quòd scilicet sua sponte non teneatur electus renunciare electioni, etsi Abbatem aliter loquentem recenset Ias. *cons. 67. colu. 5. lib. 3.* Domin. Soto *lib. 4. de iust. & iur. quæst. 5. artic. 3. colu. 5. vers. verum tamen, &c.* Hanc ipsam opinionem probarunt etiam Dec. *in cap. 1. in prima lectura nu. 19. vers. ex ista conclusione, de constit.* Boerius *quæst. 1. num. 71.* Alciat. *in respons. 502. gravem, nu. 5. vers. quintò adduco*, & Sylvester Prier. *in Summa, in verbo, huc etiam pertinet*, quòd etsi hæres non confecerit inventarium, & ob id præsumatur occultasse bona: attamen si re vera nil occultavit, & quantum habuit solvit, non tenetur sua ipsa sponte, sicque in foro conscientiæ, solvere vltra vires hæreditarias.

Hæc traditio, quantum attinet ad legatarios, expedita est, vt scilicet eis nullo modo hæres iste teneatur in foro conscientiæ legata præstare. Id quod admittunt omnes, qui à fortiori de creditoribus (vt mox dicemus) hoc affirmant. Et de legatariis in specie Aret. *in Rubric. ff. de acquirend. hæred. col. 2.* & Didac. *in c. 1. nu. 16. versic. verùm ista hac ratio, de testamen.* Quòd verò ad creditores, recepta magis opinio est, hunc hæredem non teneri in foro conscientiæ eis solvere vltra vires hæreditatis. Ita scripserunt Ioann. Andr. *in c. quanquam, de vsur. in 6.* Bart. *in Rubric. ff. de acquir. hæred. num. 4.* & ibidem Alexand. *nu. 7.* Ias. *nu. 23.* Idem Bart. *in l. 1. num. 45. Cod. de sacrosanct. eccles.* Bald. *in l. filium, quem habentem, col. penult. Cod. famil. erciscund.* Abb. *in cap. vlti. in fin. de sepultur.* vbi Henricus Boic. *& in cap. 1. de solut.* idem Abbas *in cons. 73. colum. penultim. libr. 2.* Ancharanus *in cons. 402. & in cons. 411.* Ruin. *in cons. 420 col. pen. lib. 4.* Gratus *in cons. 91. num. 41. lib. 1.* Alciat. *in c. novit. num. 12. de iudic. & in respon. 502. nu. 5. vers. tertiò adduco.* Boerius *quæst. 53. num. 4.* Decian. *in cons. 49. num. 60. lib. 2.* Phanu. *in tract. de inventario, part. 7. nu. 274.* qui & alios refert.

Ea est ratio quod legis dispositio, qua cautum est, hæredem teneri etiam vltra vires hæreditarias, si non confecit inventarium, est fundata in sola præsumptione: cùm ergo de veritate apud ipsum hæredem constet, non tenetur in foro interiori, sua ipsa sponte solvere. Et quanquam Aret. Castr. & Imo. *in d. Rubr. de acqu. hæred.* Federic. de Senis *in cons. 21.* & Didac. *in d. c. 1. num. 16. vers. rursus, de testa.* dissentire videantur, verumtamen eorum traditio intelligi potest, quando creditores ij in judicio & foro exteriori experiuntur, in quo si hæres ille condemnatur, parere tenetur etiam in foro conscientiæ, sicuti dicemus *infra secundo casu.* Huc etiam pertinet, quòd etsi quis possidet beneficium, non levatis bullis sed cum simplici signatura, præsumatur intrusus: attamen in foro conscientiæ rectè & justè possidet, ita sua sponte non tenetur renunciare illud beneficium. Ita scriptum reliquit Gomes *in reg. canc. de non judicando juxta formam supplicationis qu. 14.*

Confert & illud, quòd cùm lex statuens bona minorum, ecclesiarum, & mulierum, alienari non posse sine certa solemnitate, fundata sit in præsumptione, ne scilicet aliqua fraus committatur, si justo pretio bona hæc emat aliquis non observata solemnitate illa, non tenetur sua sponte restituere, sed tutus est in foro conscientiæ, ex quo illo in foro veritas spectatur rejecta juris præsumptione. Ita affirmarunt Butr. *in c. quia plerique, num. 28. de communita. eccl.* & ibidem Abb. *n. 31.* & idem Abb. *in c. 1. nu. 7. de in integ. rest.* Ias. *in l. si non sortem, in princ. n. 4. de condict. indeb.* Dec. *in c. 1. lect. n. 19. vers. ex ista conclusione de const.* Beroius *in c. quæ in ecclesiarum n. 48.* post Decium *ibid. eod. tit. de const.* Rub. *in cons. 152. n. 3.* & Tiraq. *in tract. de legib. connub. in glo. 2. num. 15.* Eiusdem opinionis fuerunt & ex Theologis Adrianus, *Quodlibeto 6. artic. 1.* Sylvester Prier. in *Summa, in verbo, alienatio. §. 12.* & Domin. Soto *libr. 4. de iustitia & iure, quæst. 5. artic. 3. colum. 4. versic. crediderim ego.* Dissentit tamen in specie Innoc. *in dict. c. quia plerique, colum. 2. vers. sed quid dices.* Verùm ejus traditio intelligi potest, cùm is emptor sciens emit à minore, atque ita cum aliquam admisit fraudem.

4 Huc etiam pertinet, quòd dicimus, hæredem † institutum in testamento minus solenni, in foro conscientiæ non teneri sua ipsa sponte restituere hæreditatem venientibus ab intestato, si scit talem fuisse testatoris voluntatem: quandoquidem quæ solemnitatem hanc in testamentis introduxit, fundata est in præsumptione, ne scilicet fraudes committantur. Hanc sententiam probarunt Bald. *in l. 1. colum. 2.* & ibidem Ias. *nu. 7. C. de testament.* Idem Ias. *in l. nemo potest, in 1. lect. num. 71.* & ibidem Rip. *num. 97. & num. 99.* qui communem esse asseruit, *de legat. 1.* Tiraqu. *de legib. connub. in gloss. 2. nu. 21.* Alciat. *in l. quinque pedum, nu. 34. C. fin. regun.* Sylvest. Prier. *in Summa, in verbo, testamentum, il 1. §. 5.* & Dom. Soto *dict. quæst. 3. colu. 4. versic. crediderim ergo*, alios quamplures recenset, & probat Marcus Solon de Pace, Hispanus Iutisconsult. eruditiss. *in commentar.*

BIU Cujas

*mentar. ad leges Taurinas Hispaniarum in 6.part.legis 3.nu.*1480. Verùm dissentire videtur Didac. *in dict. cap. cùm esses, numer.*10.*vers. secundo infertur, de test. & in cap.peccatum,part.*2.§.3. *ad fin. de reg. iur. in* 6. Sed fortè Didac. intellexit, cum hæres iste institutus, fuit ad restitutionem requisitus à venientibus ab intestato. Qua de re dicemus subsequenti in casu.

Huc etiam facit,quod respondit Alciat.*respons.*502. *num.* 5. *& in respons.* 633. secundùm primam impressionem Lugdunensem, quòd dispositio §. *sed & hoc præsenti,in Authentic.de sanctiss.Episcop.*à quo sumpta est Authentic.*nisi rogati, Cod. ad Trebell.* qua quidem
5 constitutum est,† conditionem adjectam hæredi instituto,si decesserit sine liberis,rejici,si hæres religionem ingrediatur.Respondit sanè Alciat.non habere locum hanc dispositionem in foro conscientiæ, cùm fundata sit in sola præsumptione legis contra voluntatem testatoris. Verùm hac de re aliqua disseremus *infrà libro quarto, præsumptione* 58.dum explicabimus *dicto §.sed & hoc præsenti.* Existimo enim Alciatum minus rectè respondisse.

6 Huius casus ratio ea est,quòd † nemo tenetur seipsum prodere, sicuti dicimus in hæretico occulto, qui, etsi bona sua ob hæresim statim amiserit, non tamen tenetur sua sponte illa deferre fisco,vt scribunt innumeri propè,tam sacræ Theologiæ,quàm juris Pontificij,& Cæsarei interpretes, quos recensent Alphonsus de Castro, *libro secundo de potestate legis pœnalis,cap.* 6.& Simancas *lib.Catholicarum Inst.tit.*9.*nu.*249.qui quidem Simancas ibi *à num.*157.*vsque ad nu.*249. diligentissimè, & validissimè, hanc sententiam adversus Alphonsum ipsum de Castro à cæteris discedentem, tuetur & defendit.

Secundus est huius disputationis casus,quando ille, adversus quem est præsumptio ista juris,vel juris & de
7 jure, verè scit † veritatem esse pro se,& in judicio vel agit,vel convenitur,vt rem illam consequatur,vel restituat. Hoc sanè in casu,si iste condemnatur, parere tenetur sententiæ, nec potest recusare vel rei restitutionem,vel à judicio desistere, sub prætextu,quòd veritas sit in contrarium.Exempli gratia,testator legavit in testamento minus solemni:sciunt hæres veniens ab intestato,& legatarius eam verè fuisse testatoris mentem,& voluntatem, & legatarius in judicium convenit hæredem, vt legatum præstet, si liberatur hæres à præstatione legati,quippè quod relictum fuerit in testamento minus solenni: hoc sanè casu non poterit is legatarius contendere, sibi in foro conscientiæ deberi legatum,ob id quod veritas sit pro se.Ex quo enim de causa agitur in foro exteriori, servari debet judicatum, ob id non poterit hic legatarius assequi rem legatam, per denunciationem Evangelicam,vt scribunt Bald.*in leg.cum quis,colum.quinta,numer.*14.*C.de iur. & fact.ignorantia,* & Didacus *in cap.cum esses,num.*6. *& nu.*10.*versicul.octavo,constat,de testamentis.* Dom. Soto *de justitia & jure,lib.*4.*quæstione quinta,articul.* 3.*colum.*2.*versicul.eodem modo.* & Marcus Solon Hispanus *in præcitatis commentariis ad leges Taurinas, in* 4.*par.legis* 3.*num.*1474.& apertiùs *num.* 1493. adversus opinionem Abbatis, Iasonis, Ripæ, & Alciati, qui aliter scripserunt.

Potest etiam adferri aliud exemplum in extraneo hærede,scripto in testamento minus solemni,cum venientes ab intestato verè sciunt eam fuisse voluntatem illius testatoris, si tamen illi venientes ab intestato in judicium conventi, absoluti sint,non poterit ille hæres scriptus in foro conscientiæ petere sibi deberi hæreditatem ob id,quòd illi successores ab intestato sciant, eam fuisse testatoris voluntatem. Ita affirmarunt Didac.*in dict.cap. cum esses,numer.*6 & apertiùs Domin. Soto *de justit. & jure, lib.*4.*quæst* 5. *art.*3.*col.* 2.*vers.exponitur conclusio,*& alios quamplures recenset Marcus Solon Hispan. *in præcitatis commentariis ad leges Taurinas,in* 5.*part.legis tertiæ, num.*1458. vbi *numer.* 1460. & ipse hanc sententiam probat, & *numer.*1493.

Quæ sanè vera sententia, ea ratione prima fulci-
8 tur, quòd lex † positiva condita ab habente potestatem legis condendæ, obligat in foro conscientiæ, atque ita in eo foro observari debet, *cap. quo jure,* 8. *distinct.*D.Paul. *ad Roman. cap.*13.Salomon *Proverb. cap.*8.& Divus Thom. 1. 2. *quæst.* 97. *art.* 4. latissimè Domin. Soto *lib.*1. *de iustit. & iur.quæst.*6.*art.*4. & ex nostris scripserunt gloss. *in cap. quæ in ecclesiarum, de constit.* Abbas & Felin. *in cap.*1.*eod. titul. de const.* & ibidem Decius *numer.*8. & Ias. *in leg.nemo potest.in* 2.*lect.numer.*106. *de legat.*1. & Alciat. *in leg.quinque pedum,numer.*51.*Cod.finium regund.* & Marcus Solon *præcitato in loco numer.* 1428. qui latissimè comprobat, idem novè scripsit Petrus Peckius *in tract. de testamentis coniugum, lib.*4.*cap.vlt. numer.*6. Cum ergò secundùm legem positivam, sicque Cæsaream, vel Pontificiam,non debeatur hoc legatum,vel hæreditas ex eo minus solenni testamento, sequitur dicendum, nec legatum, nec hæreditatem deberi legatario, & hæredi scripto,præsertim si adversus eos jam lata fuit sententia à judice. Et in specie hac ratione vsus est Didac.*in dict.cap.cum esses, numer.* 6. *de testamen.* Id quod secundùm eum comprobatur alia ratione, quòd
9 judicis † sententia auctoritate divina munita est: sicuti ex Salomone *dict. cap.* 8. *Proverb.* & ex Divo Paulo *ad Roman.cap.*13.legitur,& confert *cap.*2.*de maior.& obed. & in cap. omnis anima, de censib.* Est igitur illi sententiæ obediendum. Etsi justè judex, secutus legis positivæ auctoritatem,rem illam legatario non deberi, vel extraneo hæredi instituto non esse præstandam relictam hæreditatem,judicavit:tutus etiam esse debet is,pro quo fuit pronunciatum: alioqui sequeretur, ho-
10 mines decipi sub † justo legis clypeo,contra text.*leg. vlt.Cod.de iis,qui ven.æta.imper.*& leges ipsæ positivæ essent incertæ quoad animarum tutelam. Accedit ter-
11 tiò, quòd omnis actus † conficitur tribus adhibitis, voluntate,potentia,& modo,vel forma adhibitis,*cap. cum super,de offic.deleg.*Bald.*in repet.leg.*1.*num.*55.*Cod. de sacros.eccles.* & apertius, tria hæc requiri, scribunt idem Bald.*in leg.cum testamentum, Cod. de juris & facti ignorant.*Afflict.*in decis.*305.*numer.*7.& Socin.Iun. *in consil.*72.*numer.*12.*lib.*1.*& in cons.*138.*num.*8.*lib.*2. Cùm ergo tria hæc non concurrunt,actus non consequitur nomen ipsius actus, & perinde est, ac si nil actum fuerit,vt probat *l.hac consultissima,C.qui testament.face. poss. &* §. *ex eo,in Institut.quibus modis testamen.infirm.* Non enim sufficit veritas sine solemnitate,*leg.si veritas, C. de fideicommiss.* Quemadmodum ergò, si nullum testamentum fuisset confectum, is legatarius, vel ille hæres extraneus nil penitùs consequerentur,etiam inspecto foro conscientiæ,ita pariter nil consequi possunt, quando confectum testamentum declaratur nullum.

Hanc rationem perpendit Didacus, etsi paulò aliter præcitato in loco, hoc est, *in dict. cap. cùm esses, num.*7.*vers.*3.*his accedit.*Et eandem consideravit Soto *in dict.art.*3.*colum.*3.*&* 4. qui quidem paulò vberius, & obscurius loquitur. Vnam enim hanc rationem in plures partitur. Et horum argumentatio comprobatur traditione Baldi *in l.alia,colum.*2.*vers.sed pone,C. de iis,quib.vt indign.* cùm dixit,non sufficere,quòd testamentum

BIU Cujas

12 stamentum * in veritate sit conditum, nisi etiam solenniter conditum sit, & Bald. secuti sunt Felin. *in c. cùm venerabilis, col. 7. versic. 7. conclus. de except.* & ibidem Dec. *col. 16. versic. 7. conclus.* & Afflict. *decis. 25. in fin.* Et respondit Corne. *consil. 18. colu. 2. l. 2.* quod ille, qui fatetur codicillos fuisse confectos, sibi non præiudicat, carent solemnitate à lege requisita. Quartò suffragatur ratio perpensa à Domin. Soto *d. l. 4. de iustitia, & iure, qu. 5. art. 3. col. pen. vers. 6. denique &c.* quod nisi hæ leges in conscientia obligarent, non satis esset prouisum illi fini, ob quem fuerunt institutæ. Prouider lex, ne quis sua bona vel alienet, vel relinquat sine aliqua solennitate. Si ergo in foro conscientiæ, dispositio minus solemnis & aduersus leges esset obseruanda, sequeretur frustrà ita à lege cautum fuisse. Quod dicendum nullo modo est.

13 His constat erasse eos qui scripserunt, legata † relicta in minus solemni testamento, omnino deberi: vel hæreditatem deberi instituto hæredi in testamento non solemni. Qua quidem in opinione fuerunt Innocent. *in c. quod sicut. de electio.* Abbas *in c. 1. in fin. de in integr. restit. in c. cum esses, num. 10. & 15. de testam. & in c. quia plerique, colum. penult. de immunit. eccles.* Bart. *in tract. minorita. cap. 3.* Ias. *in l. si non sortem, in princ. ff. de condi. indeb.* Brun. *in tract. de forma, tit. de potentia, & effectu formæ, pag. 57. pag. 60.* sensit Alciat. *in l. quinque pedum, nu. 54. C. fini regund. in respon. 502. grauem. nu. 5. versi. 4. adduco.* & Tyraqu. *in tract. de legib. connubial. in gloss. 2. num. 21.* Errarunt etiam ex Theologis Hadrianus *in Quodlibeto 4. conclus. illatio. 2.* Florentinus quem refert, & sequitur Syluester Prierius *in sua Summa, in verbo, hæreditas. 3. §. 7. & in verbo, testamentum, 2. q. 5. & in verbo, alienatio. §. 13.* Fumeus *in sua summa Armilla, in verbo, hæreditas, num. 14.* & Ioan. Medina *in tract. de restitut. q. 23. colu. vlt.* & alios refert Marcus Solon *in præcitatis cõmentariis ad leges Taurinas in 4. parte legis tertiæ, nu. 1457.* Horum opinio munita videbatur his argumentis.

14 Primò quod solennitas * iuris Ciuilis ideò in testamentis requiritur, vt cuitentur faudes, quæ in eis committi solebant, *l. vlt. C. de fideicommiss. &* §. 1. *Instit. de testamen.* Atqui si de testatoris voluntate constat, absque aliqua suspicione fraudis, cessat hæc ratio: Ergo & iuris Ciuilis decisio, *c. cùm cessante de appell.* cum vulgatis similibus. Verùm respondetur ex sententia Didaci *in d. c. cùm esses, num. 9. de testamen.* & prius Domin. Soto *in d. lib. 4. de iustit. & iur. quæstio 5. art. 2. colum. 3. versi. exempla sunt, &c.* non sufficere, quod ratio legis cesset in actu particulari, ad hoc, vt cesset ipsa lex, quæ data non est ad aliquem finem singularem: cùm eius ratio continua sit, & non momentanea. Est enim necesse cessare legem in communi, & non vniuersaliter, *c. etsi Christus, de iureiuran.* & *Clemen. ad nostram de hæreticis,* & scribunt Fortun. Garzia *in tractat. de vltim. fin. illatio. &* 16. & Ioan. à Medina *in tract. de contractibus.* Et his accedit, quod docuit Aretin. *in l. 2. colum. 5. versic. tu autem aduerte, ff. de vulga. & pupil. substit.* quem sequitur Tyraquel. *in tract. quod cessante causa, cesset effectus. part. 1. num. 137. & part. 2. limitat. 32.* cùm dixit, quod etsi cesset ratio formæ, non tamen debet cessare ipsius formę obseruatio: Cùm itaque nostro in casu non cesset vniuersaliter ratio, non etiam cessat legis virtus & dispositio.

Secundò adfertur hoc argumentum, quod lex Ciuilis habet fundamentum à præsumptione falsitatis, *de l. vltim. C. de fideicommiss.* atqui in foro conscien-
15 tiæ, † sola veritas attenditur: & ideò lex fundata in sola presumptione reiicitur, *c. tua nos. & c. ii qui fidem, de sponsal.* Navar. *in Manuali confessorum, cap. 23. num. 42.* & multis suprà fuit comprobatum. Ergò prædicta lex Ciuilis non erit in foro animæ obseruanda.

Cæterum respondetur ex sententia Didaci *in d.*
16 *c. cùm esses, num. 9. versic. secunda ratio, & c.* quod * lex habens fundamentum à præsumptione, in animæ iudicio locum sibi non vendicat tunc, quando lex illa præsumit propter defectum probationis legitimæ: Nam cùm tunc detur certitudo legitima ipsius actus, cessat legis Ciuilis dispositio, ita loquitur text. *d. c. ii qui fidem, de sponsal.* sicut declarat ipse Didacus *præcitato loco, & in Epitome de sponsal. cap. 4. §. 1. nu. 5. & 6.* Diuersum est, quando lex præsumit fraudem de defectu solennitatis: quia etiamsi tunc constet de ipsa veritate: attamen actus ille minus solemnis non debet obseruari, etiam in foro animæ: cùm lex ipsa positiua habeat actum illum pro non confecto: sicuti iam declarauimus supra. Et comprobatur eo exemplo, cùm dicimus, quod etsi lex statuit, obseruari debere certas solemnitates in alienationibus bonorum ecclesiæ, vel pupillorum, & minorum: & id quidem ob suspicionem deceptionis, & doli, attamen etiamsi constat, nullum dolum, nullamque deceptionem interessisse, non tamen alienatio facta solennitate non seruata, in foro conscientiæ, valida erit, *c. 2. de reb. eccles. non alien. in 6.* & in specie Bart. & reliqui *in l. cùm ij,* §. *eam transactionem. ff. de transact.* & Felin. *in c. causam, nu. 6. de iudic.* & alios retulimus suprà.

Tertiò adducitur hæc ratio, quòd ex testamento
17 solenni † oritur naturalis obligatio, *l. in testamento. ff. de fideicommiss. libert. l. fideicommiss. C. de condict. indebit. & l. vlt.* vbi Bald. *C. ad leg. Falcid.* & hanc esse communem sententiam testatur Ias. *in l. cum quis, nu. 13. C. de iuris, & facti ignor.* Atqui, quod naturali-
18 ter † debetur, in foro animæ omninò præstari debet, vt tradunt Bartol. *in Extrauagam. ad reprimendum, in verbo, denuntiationem, nu. 7.* Abbas *in c. quia plerique, col. penult. de immunita. eccles.* Anchara. *in c. possessor, quæstio 1. de regu. iur. 6.* Ergo, &c.

Verùm respondetur, vt satisfacit Dida. *in d. c. cùm*
19 *esses, num. 9. vers. tertium quod. & c.* obligationem * naturalem esse duplicem: Vna est, quæ ex legis vinculo oritur, vt ait Bald. *in l. 1. num. 55. C. de sacrosanct. Eccles.* Hæc nullo modo oritur ex testamento minus solenni. Ita tradunt Bald. *in d. l. cum quis, nu. 14. C. de iuris, & facti ignoran.* Cyn. & Fulgos. quos sequitur Ias. *in l. 1. num. 16. ff. de condi. inde.* Idem *in l. si creditoris, & in l. si veritas. C. de fideicommiss.* & Petr. Loriotus *de iuris art. tract. 11. cap. 22.* His accedit Ripa *in l. nemo potest, num. 102. de legat. 1.* qui de hæreditate loquitur: quæ quidem hac in parte à legato nihil differt, vt infra dicemus. Altera est obligatio naturalis, quæ oritur ex honestate, & debito morali, vt declarat Bald. *in d. l. 2. num. 15. C. de sacrosanct. eccles.* Est exemplum in
20 donatario, † qui erga donantem tenetur obligatione quadam naturali, vt si vnquam dabitur occasio, rependat acceptum beneficium, *l. sed etsi lege,* §. *consuluit. ff. de hæred.* vbi hæc sanè obligatio à ratione & honestate naturali, verè prouenit, sicuti doctè scripsit Fortunius Garzia *in l. 1.* §. *ius naturale, illatio. 10. ff. de iust. & iure.* & idem sensit Diuus Thomas, 2. *q. 106. art. 4. 5. & 6.*

21 Hæc naturalis † obligatio, ex honestate profecta, hunc solum parit effectum, vt repetitionem soluti impediat. Exceptionem verò, vel retentionem non

BIU Cujas

operatur, quemadmodum operatur illa vera naturalis obligatio proueniens à legis vinculo. Ita docuit Fortunius *præcitato in loco.* Quo circà institutus hæres in testamento minus solenni, vel legatarius, cui simili in testamento factum fuit legatum, retinere vel hæreditatem, vel legatum non possunt, si ab hærede ab intestato venienti requisiti sunt, vt restituant: & multo minus scriptus ille hæres, vel ille legatarius, actionem habent aduersus hæredem ab intestato venientem.

Quartò vrgere videtur text. *cùm esses, de testa.* quo loci Alexand. 3. interrogatus de consuetudine Hostiensi quæ nullum admittebat testamentum, nisi in eo adscripti fuissent septem testes, vel saltem quinque secundùm legis ciuilis dispositionem: Respondit leges illas repugnare legi diuinæ & sanctorum patrum institutis à quibus dictum sancitumque est in ore duorum vel trium stare omne verbum. Et propterea huic iuri naturali standum esse, reiectis illis iuris ciuilis legibus. Ecce ergo ab Alex. Pontifice fuisse sancitum, ius ipsum naturale esse spectandum, rigore iuris ciuilis reiecto. Quod intelligendum est in foro animæ: cùm & ipse Alex. de eo (vt mox subiiciam) loqui credatur. Cæterùm responderi potest declarando prius illius canonis sensum, & intellectum: quem quidem esse intelligit glos. *ibi & in c. 1. 2. quæst.* 4. vt loquatur de his testamentis, quæ pietatis causa fiunt. Quæ tamen interpretatio reiicitur à cæteris: quippe post testamenta ad pias causas, aliam habent formam præstitutam à *c. relatum. lib. 1. eod. tit. de testamen.* Secunda est interpretatio, vt Alex. id statuerit, solummodò quoad ea loca, quæ sub sua sunt ditione, & imperio. Illud enim Alexandri rescriptum datum fuit Hosti. episcopo, ob consuetudinem, quæ vigebat ea in vrbe Pont. Max. subiecta: Potuit ergo Pontifex ita in suos statuere. Non autem ex to-
22 to abrogauit Pont. leges ciuiles, cùm † nulla sit eius potestas aduersus eas nisi cùm iniquæ iniustæque sunt, *c. duo sunt. & c. cùm ad verum. 96. dist.* Imò ex
23 quo eas non abrogauit † clarè & absolutè, quoad omnes, censetur approbasse quoad alia loca etiam præsertim Cæsari subiecta, *c. si clericus laicum.* vbi Abb. *de foro compet.* & tradit Curt. *in tractatu de consuetudine. num.* 237. Quod verò ait Alex. esse alienum à lege diuina quod non valeat testamentum conditum sine numero quinque, vel septem testium: Ego intelligo esse alienum, non quod ei omnino aduersetur, sed esse remotum, hoc est, esse vltra ius diuinum, id quod ita explico. Lex diuina dixit, quod in ore duorum, vel trium stat omne verbum. Non negat diuina hęc lex, quin veritas multò magis sit in ore quatuor, quinque, sex, & septem, quàm in ore duorum vel trium. Illud quidem negat, veritatem esse in ore vnius tantùm. Et hoc illud est, quod dicere voluit tex. *c. quod in vniuersis, de testibus,* dicens: Quòd licet quædam sint causæ, quæ plures quàm duo testes exigant, nulla tamen est causa, quæ vnius testimonio terminetur. Testimonium ergo vnius non sufficit: duorum verò regulariter sufficit, & hoc quidem secundùm legem ipsam diuinam, quæ sinceritatem hominum adesse præsupponit. At vbi fraudis & malitiæ suspicio esse potest, non prohibet lex diuina, quin legum latores sancire valeant maiorem testium numerum adhiberi oportere, pro rei & negotii qualitate. Alioqui sequeretur, malè fuisse constitutum à Syluestro *in c. præsul. 2. q. 5.* ingentem illum numerum septuaginta duorum, vel sexaginta qua-
24 tuor, vel viginti septem testium, requiri † in damnando accusato Cardinali. Id quod constitutum est ob summam Cardinalatus dignitatem. Et huius rei triplicem rationem considerauit Diuus Thomas. 2. 2. *q. 70. art. 2. in fine.* Illud etiam sequeretur, quod malè ab eodem Alex. esset sancitum in illo ipso *cap. cum esses.* quod in testamentis adhibeantur duo testes, ac etiam parochus. Nam duo sufficerent, vel si tres, necessaria non esset qualitas illa, quod ille tertius sit parochus. Ita considerant in specie, Fortunius *in tracta. de vltimo fine, illatione* 15. & Didac. *in d. c. cùm esses, nu.* 3. Qui quidem ita hanc constitutionem Alexandri interpretantur, sicuti & eam sic intellexit Dom. Soto *lib. 4. de iustitia & iure. q. 5. art. 3. col. vlt.* Non tamen (vt dicam ingenuè quod sentio pace sapientissimi illius viri) multum mihi probatur, quod scripsit præcitato in loco Didac. Non reprobare Pontificem illum, iuris ciuilis consuetudinem ex eo, quod contraria sit legi diuinæ: sed quod repugnet consuetudini ecclesiasticæ, quæ iuxta legem diuinam ita statuit, vt testamentum confici valeat, tribus testibus tantum adhibitis. Nam verius mihi videtur asseruisse Alexandrum legem seu consuetudinem illam Hostiensium, esse alienam à diuina lege: alienam etiam à patrum institutis, ac denique tertiò esse alienam à consuetudine generali ecclesiæ: qua permissum est testamenta confici posse duobus testibus tantùm & parocho adhibitis. Est ergo vt dicamus (vt iam admonui) alienam esse legem ciuilem à lege diuina, id est remotam & quodammodo extraneam ac vltra illam. Et id quidem inspecta hominum sinceritate: quam quidem sinceritatem cùm ad fraudem & malitiam versam viderent Imperatores, iure potuerunt statuere, testamento adhibendos esse quinque vel septem testes. Nec has Imperatorum leges abrogauit Alexander, sua hac constitutione, qua suis tantum prouidere voluit.

Quintò huic sententiæ suffragari videtur tex. *c. quòd sicut. de electio.* quo loci Innocen. statuit electio-
25 nem * quæ iuri naturæ consentit, licet non seruentur iuris solennitates tenere. Ita ergo valet testamentum, & similis actus secundum ius naturæ: etsi solennitates obseruatę non fuerint. Cæterum facilè respondetur, vt rectè animaduertit Dom. Soto *lib. 4. de iust. & iure. q. 5. artic. 3. col. pen.* Innocentium non loqui, quando electio nulla est iure positiuo, sed vbi est infirmanda, si in iudicium deferretur. Exemplum ibi adfert, vt si aliquis electorum ex contemptu non fuisset vocatus. Nam tunc si electio fit à maiori parte illo connumerato, tenet iure tam humano quàm naturali: etsi ille elector contemptus agere possit ad infirmandam electionem. Hoc sanè in casu electus ille tutus est in conscientia, donec electio illa infringatur ac annulletur. Quamuis ergo electio illa iure naturali inspecto valeat, infringi tamen à iure positiuo, humanoque potest. Nec quidem vrget quod dicebat Abb. *in d. c. quod sicut,* quod quan-
26 do ius † ciuile aliquid disponit contra ius naturale, standum est iuri naturali. Non inquam hoc vrget, cùm dispositio hæc non sit contra ius naturæ, sed eius moderatio ex iustis causis, ne scilicet fraudes &
27 falsitates committantur. Et quod dicimus legem * positiuam non posse infirmare ius naturale, procedit quoad ipsum ius naturale, inspectis primis ipsis suis principiis: non autem conclusiones ab eis deductas, vt declarant Diuus Thomas 1. 2. *q. 94. art. 5.* Cardi. de Turrecremata *in c. ius ciuile, num. 4. dist. 1.* quos secutus sum *in cons. 100. num. 99.* Non hic referam reliqua argumenta quæ scio esse permulta, relata &

con-

furata à præcitato Marco Solone *in d.5.part.legis tertiæ, à num.*1461. *vsque ad* 1473.

His constat veram esse hanc sententiam, testamen-
28 tum † quod est nullum de iure ciuili, ob solennitates non obseruatas, non etiam obseruari oportere in foro animæ, & de iure naturali: & propterea institutum hæredem, vel legatarium non posse retinere, vel consequi legatum aut hæreditatem, aduersus successores ab intestato, eis scilicet repugnantibus & contradicentibus. Ex quibus multa possunt inferri vna cum Didaco *in d.c.cùm esses. num.*10. *de testa.* Et primò erasse Ab. *in d.c. cùm esses.in 9. not.* cùm dicit, agentem contra testamentum ea sola ratione, quod careat solemnitate iuris ciuilis, mortaliter peccare. Erauit sanè Abbas, cum ex prædictis constet esse verius agentem hunc non peccare, nec quidem venialiter, sicuti aduersus Abbatem scripsit Ias. *in repe. d.l.nemo potest, num.*102. *de leg.*1. *& in cons.*67. *col.pen. l.*3. & Didac. *præcitato in loco,* qui idem esse censuit etiam quando agens certè scit eam fuisse voluntatem testatoris, reiecta opinione Ripæ *in d. l. nemo potest, num.*101. Nec mea quidem opinione, vrget consideratio Ripæ cùm dixit, quod ille qui venit contra voluntatem testatoris mortaliter peccat, vt ait Abb. *in c.cum omnes. col.* 4. *de testa.* Et quia tunc conscien-
29 tia est læsa: Et qui † facit contra conscientiam, ædificat ad gehennam. Ita *gl. in c.inter hæc,*33. *q.*2. Nam facilè respondetur, quod ille qui non obtemperat vo-
30 luntati testatoris minus solenni, non peccat: cum † illa non sit voluntas, ex quo lex eam habet pro non voluntate, dum eam annullat. Ex quo sequitur falsum esse, quod ille, qui scit talem fuisse testatoris voluntatem, habet conscientiam læsam. Non enim habet læsam conscientiam si iure existimat, se non teneri: Et, si dubitaret, & propterea haberet conscientiam scrupulosam, eam deponere potest, *c.per tuas, de simo.*

31 Infertur secundò, quod ille, qui * possidet bona testatoris titulo minus solennis voluntatis, tenetur, (si modo ad id conuentus fuerit,) restituere in foro & iudicio animæ, legitimis hæredibus: quamuis non dubitet de libera & spontanea testantis voluntate. Ita intelligo Didacum *in d. c. cùm esses, num.*10. *ver. secundò infertur.* Cuius vera traditio conciliari potest cum illa Alexand. Ripæ, & aliorum, vt scilicet loquatur Didacus (vt dixi) quando ille possessor fuit requisitus, vel conuentus, vt restituat. Alexander verò & sequaces loquantur, quando is possessor non fuit requisitus restituere, cum sua ipsa sponte restituere non teneatur. Infertur tertiò, possidentem rem legatam in minus solenni testamento, non solùm in iudicio animæ & sic in foro conscientiæ, sed nec in iudicio temporali, vti posse iure retentionis, aduersus hæredes ab intestato venientes. Quod intelligo legitimis ipsis hæredibus petentibus rem legatam debere restitui. In foro conscientiæ seruari id oportere, ex iam dictis manifestum est. In foro temporali hac retentione vti non posse probat *l. si creditoris. C. de fideicom. ex illo verbo solemniter.* ducto argumento à sensu contrario. Sicuti interpretari voluit Didac. *in d.c.cum esses, num.*10. *ver. tertiò, ex hoc.* Nec obstant considerationes Bart. Imolæ, Alex. & Iasonis *in d. l. nemo potest, de leg.*1. vbi sanè Ias. *in prima lectura, num.*70. *& in secunda nu.*94. & idem Ias. *in d. l. si creditoris, num.*10. qui dixerunt, imò possidentem posse vti retentione, atque exceptione, in foro ipso exteriori. Nam quod dicunt ex æquitate quadam natam esse naturalem obligationem, quæ ex-

ceptionem & retentionem operatur, est falsum;
32 quandoquidem tunc demùm † æquitas operatur suos effectus, quando est à lege approbata, vt tradunt Ias. *in l.placuit, num.*5. *C. de iud.* Barb. *in cons.*16. *num.*4. *lib.*1.

Et suprà demonstrauimus ex testamento minus solenni, non oriri naturalem obligationem. Cùm verè testamentum dicatur nullum, & perinde sit, ac si nunquam fuisset confectum, *l. vlt. C. fam. ercis. & l. hac consultissima, §. ex imperfecto. C. de test.* Nec repugnat quod dicebat Ias. *in d.l.nemo potest, prima lectura. nu.*70. *in fine.* magnam extra differentiam, quod actus sit verè nullus, vel habeatur pro nullo. Nam respondetur, quoad iuris dispositionem, nulla est differentia sicuti ipsemet Bar. *in l. si maritus, §. legis ff. ad l. Iul. de adul.* à Ias. allegatus docuit. Et idem Bar. *in l. si is qui pro emptore, nu.*30. *ff. de vsucap.* & responderunt Socin. Sen. *in cons.*62. *nu.*6. *l.*4. & Soc. Iun. *in cons.*62. *num.*4. *lib.*3. & Curt. Iun. *in cons.*55. *nu.*11.

Infertur quartò hæredes scriptos in testamento minus solenni, non posse vti iure retentionis: sicuti nec legatarium vti posse diximus, repugnante hærede ab intestato veniente. Ita sanè de hæreditate censuerunt Baldus, Angelus, & Alex. quos commemorat, & communem dicit Ias. *in d. l. nemo potest, in prima lect. nu.*65. & ibidem Ripa *num.*102. Cùm dixit communem esse opinionem, quod naturaliter debita non sit, sicuti suprà diximus. Et hanc communem probauit Didac. *in d.c.cùm esses, num.*10. *vers. quintò multò minus,* reiecta opinione Iasonis dissentientis. Et hoc etiam sequitur esse falsum (vt rectè & prudenter aduertit Didac. *præcitato loco, versic. sexto, non possum*) quod scripserunt Alex. *in d. l. nemo potest, num.*23. Ripa *num.*99. & Tyraq. *de legib. connub. in glo.*2. *num.*
33 24. hæredem scriptum * in testamento minus solenni, tutum esse in foro conscientiæ si hæreditatem possideat & retineat. Est sanè hoc falsum, & dictis suprà repugnat: quia si nulla ex eo testamento orta est naturalis obligatio, quo fieri potest modo, vt locus sit retentioni. Eo tamen casu defendi potest Alexan. & sequacium opinio, cum legatarius retinet non contradicente hærede, vel eo non petente.

Infertur quintò erasse eos, † qui scripserunt, le-
34 gatarium, qui rem legatam in minus solenni testamento consequi non potest, iustè posse eam furto subtrahere. Qua quidem in opinione fuerunt Baldus *in l.*1. *col.*2. *C. de testa.* & ibidem Ias. *nu.*7. & ibidem Ias. *in l. cùm quis, nu.*14. *C. de iuris & facti igno.*

Errarunt sanè interpretes, sicuti rectè animaduertit Didac. *in d.c.cùm esses, nu.*10. *vers. septimò ex his,* & Marcus Solon *in sæpius allegatis commentariis ad leges Taurinas in* 5. *part. legis tertiæ, num.*1496. Nam falsum est illorum fundamentum, cum dixerunt hunc legatarium furto posse subtrahere, quia res ista legata sibi debeatur naturali ex obligatione. Est sanè falsum hoc quod res ista legata sit sibi debita naturaliter. Si enim debita esset, vtique procederet traditio Baldi & Iasonis, sicuti permissum est vero rei domino, rem
35 suam † furto consequi quando alia via obtinere eam non potest, quemadmodum tradunt multi commemorati à Didaco *lib.*1. *variar. resol. cap.*2. *num.*15. Quo autem in casu permissum sit rem sibi debitam furto subtrahere, declarat Marcus Solon *præcitato in loco.*

Infertur sextò falsum esse, quod scripserunt Ias. *in d.l.cùm quis, nu.*15. *C. de iuris & facti ignor.* Ripa *in* 7. *l. nemo potest, nu.*98. *de leg.*1. & Alciat. *in c. nouit, n.*4. *de iud.* post Abbatem *in c.cum esses. c.*4. *de testam.* lega-

BIU Cujas

36 carium † cui in testamento minus solenni, factum est legatum, posse aduersus hęredes ab intestato succedentes, vti denunciatione euangelica. Quo in errore fuerunt etiam Cor. *in consi.* 119. *num.* 36. *lib.* 2. & Alcia. *in fin. respon.* 724. Est sanè falsa traditio hæc, sicuti optimè post Bald. *in d. l. cum quis. C. de iuris & facti ignor.* scripsit Didac. *in d. c. cum esses, nu.* 10. *versi. octauo constat.* Nam cum verè nil illi legatario debeatur, vt nec quidem naturalis obligatio fuerit causata, sequitur etiam non esse locum denuntiationi euangelicæ.

Infertur septimò falsam quoque esse opinionem eo-
37 rum qui scripserunt, mulierem, vel minorem, † qui contraxerunt non adhibitis solennitatibus à statuto requisitis, teneri in foro conscientiæ ad ipsius contractus obseruationem. Quam quidem opinionem probarunt multi congesti à Tyraquello *de legib. connub. in glossa* 2. *num.* 20. & illis addo Boer. *q.* 5. *num.* 13. Est sanè falsa horum opinio, vt rectè scripsit Didacus *in cap. peccatum. part.* 2. §. 3. *in fin. de reg. iur. in* 6.

Infertur octauò, quod stante statuto prohibente maritum posse legare vxori, (Est sanè statutum conditum ob præsumptam fraudem mulierum, quæ maritos blanditiis afficiunt ad sibi relinquendum) si
38 constat maritum verè sua sponte reliquisse. Attamen † mulier inuitis & reluctantibus succedentibus ab intestato, vel hæredibus scriptis retinere non potest. Cùm illa testatoris dispositio legi repugnet, ita Petrus Pekius *in tractat. de testam. coniugum, l.* 4. *cap. vltimo.*

Infertur nonò, veram esse sententiam illorum, qui affirmarunt, in foro conscientiæ obseruari posse opi-
39 nionem illam, quod per * expressam substitutionem pupillarem, mater excludatur etiam à legitima bonorum filij, vt tradunt multi commemorati à Didaco *in c. cum esses, nu.* 11. *de testam.* & illis accedit Riminald. Iunior *in l. precibus. nu. centesimotrigesimoprimo, & num. centesimoquadragesimosecundo, C. de impub. & aliis subst.*

Est enim sic iure Pontificio diffinitum *in c.* 1. §. *vlt. de testa. in* 6. expressam pupillarem substitutionem excludere matrem etiam à legitima filij. Quæ sanè iuris pontificij constitutio etiam in foro conscientiæ seruari debet, cum canones editi fuerint Spiritu sancto cooperante, *c. si quis Diaconus, dist.* 50. Et accedit, quòd ille non dicitur peccare, qui canonis auctoritate aliquid facit, *c. qui peccat* 23. *q.* 4. & cursus lex ipsa humana ab æterna per naturalem derivatur, vt habetur *Prouerb. cap.* 8. *Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.* Hæc sanè postrema verba, (& legum conditores iusta decernunt,) designant prudentiam, quia legislator legem fert, & executioni mandat. Quibus intelligimus malè sensisse Archidia. *in d. c.* 1. *de testa. in* 6. & ibid. Francum sic & Corneum, Decium, Curtium Iuniorem, & Sapiam, *in d. l. precibus.* qui dixerunt, matrem hanc non excludi à legitima, in foro conscientiæ. Quorum rationibus & argumentis satisfaciunt prædicti interpretes à Didaco congesti & satis diligenter Riminal. *præcitato in loco.*

QVÆSTIO LXXXI.

Præsumptio quæ & quando efficiat vt deferri possit iuramentum litis decisiuum.

SVMMARIA.

1 *Iuramentum iudiciale, decisiuum litis, vt à parte deferri possit, præsumptio sufficit.*

2 *Iuramentum iudiciale reus instè recusare potest, vel illud referre.*

3 *Iuramentum iudiciale deferre potest actor solam iuris præsumptionem pro se habens.*

4 *Præsumptio iuris vbi adest, dicitur adesse liquidissima probatio.*

QVæro octuagesimoprimò, an præsumptio sufficiat, vt deferri possit iuramentum à parte parti, ad litis decisionem, quod iudiciale appellamus? &
1 sufficere † existimarunt Specul. & alij, quos infrà commemorabimus. Verùm quo facilius hæc quæstio explicetur, illud prius sciendum est, difficilem admodum, & dubiam esse illam Doctorum disputationem, an reus recusare possit suscipere iuramentum sibi delatum ab actore, vel illud referre, si actor nil probauit. Qua quidem disputatione recepta magis opi-
2 nio est, quod reus † possit iustè recusare iuramentum, vel illud referre. Ita Specul. *in tit. de iuramenti delatione.* Bald. *in l.* 2. *ff. de iureiuran.* Abb. *in c. vlt. in princ. nu.* 6. & §. 1. *nu.* 1. *de iureiur.* Castren. *in l. volum. colum. C. de fideic.* Caccialup. *in l. manifestæ turpitudinis de iureiur.* Socin. Sen. *in consi.* 48. *l.* 2. vbi ait, idem sensisse Ioan. And. & Fran. de Albergotis. Idem scripserunt Marsil. *in l. de minore.* §. *tormenta, nu.* 4. *ff. de quæst. & in sing.* 83. Ioan. de Selva *in tract. de iureiurando, part.* 3. *quæst.* 1. Crauet. *in consi.* 207. *num.* 4. & Natta *in consi.* 35. *num.* 3. *lib.* 1. Et hæc videtur magis recepta opinio, etsi ab ea dissentiant Iacob. de Arena *in l. bonæ fidei. C. de reb. cred. & iureiuran.* Alber. Castren. Alex. & Iason *in d. l. manifestæ.* & ibidem Purpura. *nume.* 11. *in fin.* qui scripsit hanc esse veriorem & tutiorem, etsi eo loci Curt. Iun. *num.* 6. ambigue. Eandem affirmarunt Dec. *in c.* 2. *in* 3. *notab. de probat.* & ibidem recentiores *in annota.* Et hanc obseruasse consilium Burdegalense asseruit Boer. *qu.* 95. *num.* 6.

Dubitatio modò hic versatur, an actor ille satis dicatur de iure suo probasse, si solam iuris præsumptionem † habet pro se, vt deferre possit hoc iura-
3 mentum? Et sufficere hanc præsumptionem iuris, senserunt Spec. *in tit. de iuramenti delatione, numero* 4. *versic. si autem actor. vbi nisi aliquid sit probatum, vel præsumptum.* Et apertius Abb. *in d. c. vlt.* §. *vlt. nu.* 8. *de iureiur.* Socin. Sen. *in consil.* 184. *col.* 2. *lib.* 1. Ioan. de Selva *in tractat. de iureiuran. par.* 3. *quæst.* 2. *nu.* 3. & *nu.* 4. & Marsil. *in d. sing.* 83. Quæ sanè sententia probatur primò *in d. c. vlt.* §. *vlt. de iureiur. ibi præsumptione vero faciente pro illo, &c.* Secundò accedit ratio quia cessat hoc in casu illa iuris regula, quæ impedit hanc iuramenti delationem, nempè quod actore non probante reus debeat absolui, iuxta *l. qui accusare, C. de eden.* Nam cùm pro actore extat præsumptio iuris, cessat regula illa, vt tradunt *glos. in c.* 1. *in verbo, actore, vt eccles. bene. sine diminu. confert.* Bal. *in d. l. qui accusare. col.* 2. *vers. secundo fallit.* & ibidem Ias. *colum. vltim. versic. & inter cæteras,* & Purpur. *nu.* 20. Præterea & tertiò accedit, quod vbi adest iuris † præsumptio, ibi dicitur adesse liquidissima probatio, *l. licèt Imperator de lega.* 1. & scripsimus supra. Satis ergo dicitur actor probasse suam intentionem, vt locus sit huic iuramento.
4

QVÆSTIO LXXXII.

Præsumptio quæ sufficiat, vt deferri possit iuramentum in supplementum probationis.

SVMMARIA.

BIU Cujas

SVMMARIA.

1 *Iuramentum suppletorium, sola præsumptione iuris extante, pro maiori firmitate potest deferri.*

2 *Testis reddens rationem testimonij, quia vicinus, præsumptione iuris probat.*

3 *Iuramentum suppletorium non defertur, vbi præsumptio iuris leuis est.*

4 *Iuramentum suppletorium deferri actori ob præsumptionem, de qua id intelligendum.*

5 *Testi quem iurasse non constat, quando fides tamen adhibeatur.*

6 *Iuramentum suppletorium deferri actori ob præsumptionem hominis vehementem.*

QVæro octuagesimo-secundò, quæ præsumptio sufficiat vt deferri possit iuramentum in supplementum probationum? Hic disputandum non est, de illa præsumptione quam iuris & de iure appellamus. Quandoquidem suppletione illa aliqua non indiget: cùm sit probatio probata ac omninò liquida, vt iam suis locis scripsimus. Dubitari quidem probabiliter potest, de præsumptione quæ iuris solùm dicitur. Verùm quando eam lex pro probatione habet, vt quia non leuis est, dicendum pariter est, non esse omnino necessarium iuramentum hoc suppletiuum,† poterit tamen pro maiori firmitate & cautela deferri. Quocircà rectè docuit Deci. *in l. 1. in prima lectura, nu. 19. in fine, & in tertia, num. 70. ff. de rebus cred. si certum petatur.* quòd si testis † reddit rationem sui testimonij, quo dixit, se scire, quia vicinus, præsumptiuè probat præsumptione scilicet iuris, & ideo deferri potest iuramentum actori in supplementum probationis: & eò loci idem scripsit Iacob. Niger *num.* 50. & Purpur. *num.* 114. Quorum traditiones intelligo procedere ad maiorem cautelam, aliàs necessarium non est hoc iuramentum, si ipsa iuris præsumptio stat solida & inconcussa. Si verò iuris præsumptio leuis est, tunc non defertur † iuramentum in supplementum, cum non sit semiplenè probatum. Ita scribunt glossa *in l. 3. §. 1. in verbo, leuior. ff. de minor.* & ibi Angel. & Alber. *in l. si duo patroni, in princip.* & ibidem Iason *nu. 5. ff. de iureiur.* Cacciallup. *in l. admonendi, num. 158.* & ibidem Roma. *nu. 87.* qui ita explicat, & ibi Iason *in repet. num. 83.* Curt. Senior. *num. 256 ff. de iureiur.* Grat. *consil. 110. num. 19. lib. 2.* Curt. Senior *cons. 78. Domina Franceschina col. 4. versi. & benefacit.* Marsil. *sing. 83.* Et clarè idem scripsit Cravet. *in tract. de antiq. tempo. 11. particula prima partis principalis, num. 28.* qui ita de tenui iuris præsumptione, quam aliqui qualem qualem appellant, loquitur. Quocircà quod respondit Rom. *in cons. 91. num. 10.* semiplenam illam probationem, ob quam defertur hoc iuramentum suppletiuum, non sufficere, si præsumptiuè tantùm fuit probata: hoc sanè intelligitur, quando est leuis præsumptio, sic etiam declarari potest doctrina Bart *in l. admonendi, num. 57. versi. his præmissis, de iureiur.* Cùm docuit, iuramentum hoc suppletiuum deferri actori, pro quo est præsumptio: intelligi † debet, de præsumptione vehementi, non autem de leui. Nam & ipsemet Bart. ibi, negat, suspicionem sufficere, vt hoc iuramentum deferatur, quæ sanè suspicio non differt à leui præsumptione.

Declaratur hic casus, vt non procedat, quando jam præsumptio hæc tenuis antiqua esset: Nam tunc tanti est effectus, vt deferri possit iuramentum in supplementum. Ita scripsit Bar. *in l. admonendi, num. 41. ff. de iureiur.* Cùm dixit, quòd etsi nulla fides adhibeatur testi, † quem iurasse non constat, attamen quando antiquitas examinationis concurrit, semiplenè probat, & ob id defertur iuramentum in supplementum. Bartolum secuti sunt Butrius, Abbas, & Angel. quos recenset Ias. *in d. l. si duo patroni. in prin. num. 5. ff. de iureiur.* Idem Ias. *in repet. d. l. admonendi, num. 200.*

Declaratur secundò hic casus, vt non procedat, quando duæ præsumptiones, etsi tenues concurrerent. Nam tunc deferri potest iuramentum in supplementum probationum, cùm semiplenè probent, ita declarat Iason *in d. l. si duo patroni. in prin. num. 5. in fin. ff. de iureiur.* ex sententia glo. *in l. 2. §. aras. ff. de excus. tut.* quam Bald. & alij relati à Iasone commendant, & alios infrà recensebo.

6 Tertius est casus, cùm agitur de præsumptione * hominis, si vehemens est, deferri poterit iuramentum in supplementum: cùm magna alioqui sit eius vis, vt dictum fuit *suprà quæstio. 77.* & hoc in casu intelligi potest Angel. *in §. si quis igitur, in fi. in auth. de instr. cau. & fide.* cùm dixit coniecturam facere semiplenam probationem, & ideo iuramentum in supplementum posse deferri. Errauit quidem in eo Angelus dum dixit, quòd omnis coniectura etiam semiplena probat, vt errorem hunc etiam notauit Curt. Senior *in l. admonendi, numero 289. de iureiur.* Non tamen errauit, cùm sensit iuramentum deferri, cum ea extat coniectura, quæ semiplenam probationem facit. Idem sensit Bald. *in rubric. de controuersia inuestituræ, num. 1.* Idem sensit Bald. *in auth. sed nouò iure, num. 2. C. si certum petatur.* Roman. *in d. l. admonendi. num. 87. ex c. tam literis, de testibus.* Et declarat Roman *vbi suprà*, non procedere in causa ciuili criminaliter mota ibidem Iason *repe. num. 82.* Idem *cons. 129. in fi. lib. 1.* Si verò hæc præsumptio tenuis est, non defertur. Ita intelligi & declarari potest Bal. *in l. in bonæ fidei, col. 2. vers. secundo modo. C. de rebus cred. & iureiurando.* cùm dixit, quod quando iudex coniecturam de re aliqua fecit, id est, cœpit dubitare, & indicium habere, non defertur iuramentum, rectè loquitur Baldus, quia hæc leuis præsumptio, quam coniecturam & indicium ille appellat, non facit semiplenam probationem. Ita etiam de sola vna coniectura, & solo indicio (inter hoc enim non constituit ille differentiam) docuit Curt. Senior *d. l. 1. admonendi, num. 288. ff. de iureiurand.* atque intelligi & declarari potest Ang. *in §. si verò vsusfructus. in fin. in auth. de nupt.* cùm scripsit, iuramentum in supplementum non deferri, nisi vbi semiplenè est probatum, & ideo indicium, quod (ait ille) est minus quàm semiplena probatio, non sufficit, loquitur Ang. de indicio, propriè, id est, tenui præsumptione. Ita à repugnantia potest defendi Angel.

Declaratur hic casus, vt non procedat, quando plures extant coniecturæ simul, ita loquitur Bald. *in l. si fundum. in fin. C. de rei vendicatio.* cùm scribit quod si quis vult probare, quot fructus ex prædio percipere potuit, probando quod ager fuit cultus, & quod communiter tot fructus ex similibus agris percipi solent: cùm concurrant hæ coniecturæ, iuramentum in supplementum potest deferri, idem scripsit Curt. Senior *in d. l. admonendi, nu. 209. in fine. ff. de iureiurand.* ex sententia glossę *in l. 2. §. aras. ff. de excusatu. tuto. in l. instrumenta. C. de proba. & in c. ter in loco. extra eodē de probatio. & in c. vlt. de succ. ab intest.* Etsi ex pluribus coiecturis ferri potest pro aliquo sententia, vt

dicemus *infrà qu.* 94. multò magis deferri potest hoc iuramentum, in supplementum probationum.

QVÆSTIO LXXXIII

Præsumptio, quæ, & quando impediat deferri iuramentum suppletorium aduersario, qui plenè vel semiplenè probauit.

SVMMARIA.

1 *Præsumptione iuris sola vel hominis superueniente, contra eum qui semiplenè probauit, non potest deferri iuramentum suppletorium.*
2 *Probationes multum euidentes requiri contra officiales.*
3 *Dolum alicuius probare volenti, non defertur iuramentum suppletorium.*
4 *Notario attestanti de errore, non defertur iuramentum suppletorium.*
5 *Instrumentum debiti repertum penes debitorem, facit præsumi debitum solutum, non tamen defertur iuramentum suppletorium.*
6 *Tortura minus sufficiens non purgat omnia indicia existentia contra reum.*

QVæro octuagesimotertiò, è conuerso ad præcedentem quæstionem, an præsumptio impediat deferri iuramentum aduersario, qui vel plenè, vel semiplenè ita probauit, vt deferri aliàs ei potue-
1 rit? Hac in re dicendum est, quod † quando quis semiplenè probauit, & ei contraria superuenit præsumptio, (intelligo hic de præsumptione vel iuris, vel hominis: illa enim iuris, & de iure omnino excluderet,) non potest ei deferri iuramentum in supplementum probationum, ita scribunt glos. *in l. vlt. in verbo, præsumptioni*, & ibi Barto. *colum. vltim. dicit singularem, ff. quod metus causa*, idem Bald. *in l. 1. num. 5. & 6. C. qui & aduersus quos, & in l. in bonæ fidei, col. 1. in 3. oppos. C. de rebus credit. & iureiuran.* Caccialup. *in l. admonendi n. 139. & nu. 143.* & ibidem Ptolomæus *n. 39. ff. de iureiurand.* Abb. *in c. vlt. §. 1. n. 9. de iureiur.* Roman. *consi. 91. num. 10. & consi. 481. infr.* Marsil. *in l. maritus, nu. 49. de quæst. in iub. C. de probat. n. 111. & in praxi crimina. §. diligenter, num. 3. & sing. 197. & cons. 65. nu. 37.* Maran. *in praxi iudiciorum, in 9. actu qui in iudicio emergit. vers. 5.* & Boer. *q. 95. nu. 7.*

Hinc egregiè docuit Angel. *in l. vlt. C. vbi de crimin. agi oportet*, quod quando agitur contra magistratum, tempore Syndicatus, & contra eum semiplena probatio facta est, non defertur iuramentum in supplementum. Angelum secutus est Ptolomæus *in l. admonendi, num. 48. vers. 37. fallit*, &c.

Ea ratione, iam relata mouentur, quòd præsumptio sit pro ipso officiali, vt probat. *l. 2. C. d. offic. ciuil. iud.* & dicemus *infra subsequenti libro, in præsumptione 68.* Mouentur etiam textu *dicta l. vlt. C. vbi de crimin. agi oportet*, vbi, sufficiens instructio requiritur contra officiales. Huc pertinet, quod egregiè docuit Bald. *in l. obseruare, §. proficisci, qu. 10. ff. de officio proconsul.*
2 *& legat.* cùm dixit, quod contra * officiales requirantur probationes multum euidentes, & Baldum secutus est Gramm. *in consil. 35. num. 36. in criminalibus*, qui & Paridem Puteum recensuit. Idem Gramma. *in consil. 54. num. 5.* & Ægidius Bossius *in tracta. causarum criminal. in titu. de official. corruptis pecunia, num. 14.* Verùm ab Angelo dissentiunt Marian. Socin. Sen. *in cap. vltim. num. 27. de iureiuran.* & alij nonnulli, quos recenset Caccialup. *in l. admonendi, nu. 139. ff. de iureiurand.* Scribunt ij deferri posse iuramentum, modo cætera requisita concurrant. Nec vrget relata ratio præsumptionis, cùm verum non sit, pro eo esse semper præsumptionem, & *d. libro vltim. C. vbi de crimine agi opor.* non probat, cùm solùm dicat, quod in loco administrationis facilius inueniatur sufficiens instructio. Has opiniones rectè conciliat Caccialup. *in d. l. admonendi, numero 140.* Aut agitur contra magistratum, & officialem, ob aliquod factum, pro quo est præsumptio, iuxta *d. l. 2. C. de offic. ciuil. iud.* & tunc non est locus ipsi iuramento. Ita procedat opinio Angeli, & sequacium. Aut agitur ob aliquid factum, quod præsumptionem non habet, & tunc si cætera requisita concurrunt, locus est huic iuramento. Ita procedat opinio Socini, & aliorum. Alia etiam conciliatio sumi potest ex traditione Bossij loco supra citato, quod aut criminaliter agitur: & tunc non sufficiunt præsumptiones, & consequenter, nec iuramentum suppletiuum deferri potest: aut ciuiliter: & tunc cùm præsumptiones sufficiant, ita & iuramento locus esse poterit. Illa tamen Caccialupi conciliatio mihi magis probatur. Hinc etiam docuit Bald. *in lib. 1. C. qui & aduersus quos*, quod vbi
3 agitur de probando dolo * alicuius, non defertur iuramentum in supplementum probationum, cùm dolus non præsumatur. Baldum secuti sunt Ptolomæus *in d. l. admonendi, numero 48. vers. 41. fallit, de iureiurand.* & ibidem Iason *in repetit. numero 295. vers. 3. fallentia.* & respondit Crauet. *in cons. 287. col. 6. vers. & licet.*

Hinc etiam scribit idem Iason *in d. repet. l. admonendi, num. 295. vers. 4. fallentia*, quod quando agi-
4 tur de probando † errore notarij, & notarius attestatur de ipso errore, non defertur iuramentum in supplementum, quia repugnat præsumptio scripturæ quæ legitur sine errore scripta. Ita Bald. *in l. imperator, ff. de statu hom.* & dicemus *infrà lib. 5. & in præsumpt. 56.* vbi disseremus de præsumptione falsi. Hinc etiam scribit idem Ias. *d. num. 295. vers. 5. fallentia*, quod quando reperitur † instrumentum debiti
5 penes debitorem, præsumitur debitum solutum, non tamen defertur iuramentum in supplementum: quia illa præsumptio est sine causa. Qua de re attingemus etiam *infrà l. 3. in pr. 53.* vbi explicabimus præsumptionem illam, quæ sumitur ex Chirographo lacerato, existenti apud creditorem.

Hinc tradit Benuenut. Straccha *in tractat. de mercatura, part. 2. num. 82.* quod si mercator agit rei vendicatione aduersus mercatorem, ad mercium sarcinulam, quam ballam vulgo vocant: & actor probat, Sarcinulam illam suo signo signatam: aduersarius verò vno teste semiplenè probet eam Sarcinulam suam esse: Cùm præsumptio sit pro actore ob illud signum Sarcinulæ, vt dicemus *lib. 2. præsumptio. 48.* non poterit deferri ipsi reo iuramentum hoc suppletiuum. Hinc respondit Crauet. *in cons. 287. colu. 6. vers. & licet.* Cùm respondit, quod etsi tor-
6 tura * minus sufficiens non purget omnia indicia, quæ erant contra illum tortum: attamen aliquam præsumptionem facit, quæ quidem præsumptio erit sufficiens ad impediendum iuramentum suppletiuum aduersarij, contra ipsum tortum.

QVÆSTIO

QVÆSTIO LXXXIV.

Præsumptionibus duabus concurrentibus, an tertia quæ alioqui est necessaria, iuramento suppleri possit.

SVMMARIA.

1 *Præsumptionibus tribus requisitis in aliquo actu, duabus existentibus, tertia per iuramentum nequit suppleri. Et quæ sit ratio, num. 2.*

QVæro octuagesimoquartò, si in aliquo actu tres præsumptiones requirantur, & duæ tantùm concurrant, an tertia per iuramentum possit suppleri?
1 Et suppleri † non posse docuit Caccialup. *in l. admonendi, num. 225. ff. de iureiurand.* Exemplum ille adfert in tribus illis coniecturis, & præsumptionibus, quæ requiruntur ad detegendum contractum esse fœneratitium, iuxta *cap. illo vos, de pigno. & c. ad nostram, de emptio. & venditio.* quod scilicet adsit pactum de retrouendendo, modicitas pretij, & quod ille emptor consueverit fœnerari, si ergo duæ ex prædictis coniecturis erunt probatæ, tertia iuramento suppleri non poterit. Ita affirmat Caccialup. *præcitato loco*, post
2 Lapum *in c. vlt. de iureiurand.* Ea est ratio,* quia singulæ hæ præsumptiones separatim debent esse probatæ, vt præcitatis in locis. Etsi ergo duę erunt probatæ, non tamen tertia: & ideò considerari in ea non potest aliquod supplementum ex adhibito iuramento.

QVÆSTIO LXXXV.

Præsumptio an operetur, vt is, contra quem est, iurare debeat de calumnia.

SVMMARIA.

1 *Iurare de calumnia tenetur, contra quem extet præsumptio.*
2 *Iuramentum calumniæ exigere potest iudex, cum ei videbitur expedire.*
3 *Iuramentum calumniæ, quando etiam in causa matrimoniali præstari oporteat.*
4 *Iuramenti calumniæ vel malitiæ, quis sit effectus.*

QVæro octuagesimoquintò, an præsumptio hunc pariat effectum, vt is contra quem est, cogatur
1 iurare de calumnia? Et effectum hunc † parere, probat *c. 2. in fine, de iuram. calum. in sexto*, dum statuit, iu-
2 dicem posse * exigere iuramentum malitiæ & calumniæ, cùm expedire ei videbitur. Id quod exponit glossa ibi, quando videt ex coniecturis & præsumptionibus malitiosè agi & excipi. Et ibidem scribunt Gemin. *colum. 2.* & Francus *in vlt. notab.* Idem quoque probat *c. literas. §. propterea, de restitution. spoliat.* vbi gl.
3 *in verbo, recepto*, affirmauit, iuramentum † calumniæ in causa matrimoniali, quod alias exigi non solet, præstari oportere, cum aduersus petentem vel excipientem obstat aliqua præsumptio. Et his iuribus adductus ita docuit Butr. *in c. licet causam, num. 29. de probatio.* Huc facit *c. statutum §. cum autem, ad finem de rescrip. in 6.* vbi iuramentum calumniæ exigitur ab eo, quem iudex præmisit malitiosè petere dilationem. Id quod annotarunt, & Ange. *in l. interdum, ff. de iudic.* & Cassado. *dec. 3. num. 1. tit. de dilat.* Hoc autem
4 iuramentum, hunc parit † effectum, vt præsumptio atque suspicio illa calumnię sublata, & extincta censeatur: sicuti prædicti Doctores præsupponunt: & manifestè scribunt Claud. Seyssel. *in l. Celsus, num. 25. vers. tertio fallit, ff. de vsucap.* & Neuizan. *lib. 3. Sylvæ nuptial. num. 53.* Idem sensit Maria. Socin. Sen. *in rubr. extra de iuramento calumn. in fine.*

QVÆSTIO LXXXVI.

Præsumptio an ita adiuuare possit testes singulares, vt probent.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio, testes singulares, vt probent, adiuuat.*
2 *Testis vnus de veritate, coniunctus confessioni extraiudiciali factæ incidenter, plenè probat.*

QVæro octuagesimosextò, an præsumptio adiuuare ita possit testes singulares vt probent? Et
1 *posse sensit Castren. *in cons. 28. In causa ista quinque, column. pen. versic. item non obstat, quod testes, libr. 1.* dum respondit coniecturas efficere, vt vehementer adminiculentur: quod sufficere dixit, sentiens probationem perfectam induci. Idem Castrens. *in cons. 250. Viso puncto suprascripto, col. pen. versi. & licet videantur, l. 2.* quem quidem secutus est Crav. *in tract. de antiq. temp. in 3. part. 4. part. prin. in fin.* Et ij moti sunt
2 *ex c. vlt. de succeff. ab intestat.* vbi gl. *in verbo vnus † testis.* Et ex illo textu ibid. *nu. 6.* scriptum reliquit, testem solum de veritate, coniunctum confessioni extraiudiciali incidenterque factæ, quæ alioqui præsumptionem tantum facit, plenè probare.

QVÆSTIO LXXXVII.

Præsumptio leuis, seu qualis qualis, quid operetur circa probationes, an scilicet semiplenam probationem faciat, vel alias coadiuuet.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio leuis, semiplenam an faciat probationem, vbi opinio negatiua probatur. nu. 2.*
3 *Præsumptionis leuis verus effectus quis sit.*
4 *Actore non probante absoluitur reus, nisi adsit aliquid quod pro actore faciat.*
5 *Præsumptio leuis adiuncta vni testi, facit per iudicem deferri posse iuramentum suppletorium.*
6 *Suspectus de crimine ob leuem præsumptionem inquiri potest.*

QVęro octuagesimoseptimò, præsumptio leuis, seu qualis qualis, vt nostri appellant, quid operetur? Et plures effectus operari Doctores scribunt. Et primus est effectus, ex multorum opinione, vt
1 semiplenam * probationem faciat. Ita sanè Bartol. *in l. admonendi, numero 45. ff. de iureiuran.* Butri. & Abb. *in c. pen. de re iud.* cùm scribunt, quòd illa qualis qualis præsumptio, quę oritur ex sententia inter alios lata, semiplenam probationem facit. Quam quidem traditionem probarunt & Angel. *l. 2. ad finem. C. de edend.* Decius *in lib. ex his, num. 22. C. de testam. milit. cons. 42. & in consil. 272. num. 3.* Cęterum vera non est hæc ipsa traditio, cùm verè semi-
2 plenam probationem † non faciat, sicuti aduersus

BIU Cujas

Bart. & sequaces rectius scripserunt Bald. *in cons. 2. si egresse. in fine. lib. 4.* Aret. *in causam quæ. colum. 4. de testib. & in cons. 163. col. 2. versi. vtrum autem.* Cæpolla *in cons. 45. colum. 2. in ciuilib.* Curt. Sen. *in consil. 73. Magnifice vir. col. 3.* Ias. *in l. si duo patroni. in prin. colum. 2. num. 5. de iureiurand.* post Imol. *ibi.* idem docuit sibi parum constans Dec. *in l. 2. nume. 50. C. de edend.* Cùm dixit, hanc qualem qualem præsumptionem inducere semiplenam probationem in causa connexa, ratione connexitatis. Hanc quoque sententiam probarunt Ripa *in d. l. admonendi, col. pen. nu. 202. ff. de iureiur. & in l. 2. nu. 36. C. de eden.* Ferdinand. Soar. *in repe. l. filius fam. §. diui. nu. 329. de leg. 1.* Moder. Parisien. *in consuetud. Paris. tit. 1. §. 5. nu. 38.* Crauet. *in tract. de antiq. temp. in 2. parte, num. 48.* & Didac. *lib. Pract. p. cap. 13. num. 1. versi. cæterum.*

3 Secundus itaque & verior † effectus est, vt hæc qualis qualis præsumptio ita coadiuuet cæteras probationes, vt si alioqui æquales essent ipsæ contendentium probationes, præualeat hæc, quæ hac præsumptione coadiuuatur. Ita tradunt glos. *in cap. cùm olim. il 1. de priuileg.* Bald. *in l. si duo patroni. in prin.* & ibid. Ias. *n. 3. ff. de iureiur.* Alex. *in l. militis. nu. 7. C. de testam. mil. & in consi. 112. col. vlt. lib. 4.* Felin. *in ca. cum dilecti. col. vlt. ver. primus, de accusat.* Curt. Sen. *in d. cons. 73. col. 3.* Ripa, Crauet. & Didac. quos suprà commemorauí. Idem scripsit Arnald. Albertin. *in tract. de hæreticis, q. 34. nu. 44.* Et ij quidem moti sunt *arg. l. 4. §. addictis, ff. de fideicom. liber. ex l. possidere, ff. de acq. poss. & c. licet causam, de probat.* Et huc pertinet glos. *in c. 1. §. si duo. in verbo testimonium, de pace tenen.* Cùm
4 dixit, quòd actore † non probante, reus absoluitur, nisi aliquid adsit, quod pro ipso actore faciat: sicque alia præsumptio.

Tertius est effectus, vt hæc qualis qualis præsumptio † adiuncta vni testi, ita faueat, vt iudex possit ei
5 deferre iuramentum suppletiuum. Ita Bart. *in l. si duo patroni, in prin. num. 3. ff. de iureiur.* & ibidem *num. 5.* Curt. Sen. *in d. cons. 73. col. 3.* Alber. *in tract. de testib. par. 3. num. 17.* Feli. *in c. cum dilecti. colum. vlt. ver. secundus effectus, de accus.* Ripa *in d. l. admonendi. num. 203. de iureiuran.* & Crauet. *in tract. de antiq. temp. part. 2. nu. 48. in fin.*

6 Quartus est effectus, vt de aliquo crimine * suspectus, ob hanc qualem qualem præsumptionem inquiri possit, sicuti inquiri potest ob informationem receptam parte non vocata, quæ dicitur facere qualem qualem præsumptionem, vt probat *in c. qualiter & quando, il 2. §. pen. de accus.* Innocen. *in c. 1. nu. 5. de postul. prælat.* Bart. *in l. de submersis. ex illo textu. C. de naufrag. l. 10.* Aret. *in c. 2. col. 2. de testib.* & apertius, & in specie magis Arnal. Alber. *in d. tract. de hæreticis. q. 34. num. 44.* Ita etiam posse inquiri ex testimonio propinquorum occisi, quod tamen solam qualem qualem præsumptionem facit, vt dicemus in subsequenti quæstione in quinto indicio.

QVÆSTIO LXXXVIII.

Præsumptio ad inquirendum, qualis esse debeat.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio & indicia ad inquirendum & torquendum paria esse non oportet.*
2 *Indicia ad torquendum vrgentia, & ad damnandum vrgentiora requiruntur.*
3 *Indicium aliud iuris, aliud facti.*
4 *Indicium facti quid.*
5 *Indicium iuris quid.*
6 *Indicia leuiora ad inquirendum, quàm torquendum sufficiunt.*
7 *Inquisitio alia generalis, alia specialis.*
8 *Inquisitio ad quem finem fiat.*
9 *Inquisitione in generali cur sufficiant leuia indicia.*
10 *Inquisitionem generalem index incautè non debet facere, & quam ob causam.*
11 *Indicia ad prehensionem & generalem inquisitionem à pari procedunt.*
12 *Testimonium cuiuslibet testis ad inquirendum generaliter sufficit. Idque etiam locum habere in testimonio inimici, vel banniti. num. 13.*
Item in teste, qui propter ætatem alias interrogari non posset, num. 14.
15 *Assertio vulnerati superuenientis est indicium sufficiens ad generalem inquisitionem, & famam. numero 16.*
17 *Famam sufficere etiam ad inquisitionem specialem, prehensionem, & torturam secundum aliquos.*
18 *Inimicitia grauis est ad generalem inquisitionem indicium sufficiens.*
19 *Testimonium propinquorum vulnerati vel occisi, sufficit ad generalem inquisitionem. Idque etiam ad prehensionem, & capturam suspecti. nu. 20.*
21 *Indicia ad specialem inquisitionem quæ sint.*

QVæro octuagesimooctauò an præsumptiones, & indicia eadem esse debeant illa, quæ requiruntur, vt possit quis de crimine inquiri, cum illis, vt possit comprehendi, torqueri, & damnari? Et paria esse
1 non † oportere certum est. Nam etsi præsumptiones & indicia vt prehensioni locus esse possit, pares sint cum illis, quę ad generaliter inquirendum sufficiunt: Attamen his vrgentiores esse debent illæ quæ requiruntur, vt de delicto specialiter possit inquiri: Et
2 multo vrgentiores * esse debent vt torqueri, ac tandem multò vrgentiores vt possit damnari: sicuti scribunt multi, quos infrà commemorabo, & inter cæteros manifestè Iulius Clarus *in Pract. crim. q. 20. pag. 1. versi. nihilominus.* & Alciat. *in respons. 462. Ea in sententia. numero 11.* Quoci ca Bald. *in l. seruos. versicu. & adde. C. de testib.* scribit, indicium † aliud
3 4 esse facti, aliud iuris. Indicium facti † est, quo iudex dirigitur in viam perscrutationis, & tale indicium (inquit Bald.) potest per quemcunque fieri, *l. qui vlti. ff. de pœnis.* Indicium † autem iuris est, ait Bald.
5 quod habet aliquem effectum: & quod quidem dirigit in viam quæstionis habendæ, quoddam vero est, quod vnà cum aliis adminiculis instruit iudicem in viam condemnationis. Et Baldi doctrinam probarunt Felin. *in c. cum dilecti. numero 14. de accus.* & Ægidius Bossius *in tracta. causarum criminalium, titu. de inquisit. numero 4.* Ad inquirendum † itaque leuiora sufficiunt indicia, quàm ad torquendum & damnandum. Cæterùm inquisitio (vt attigi suprà) alte-
6 7 ro de duobus modis fieri solet. Vna * est generalis,
7 8 altera verò specialis. Generalis solùm fit † pro instructione magistratus, & iudicis, vt perquirere, & indagare possit, quis delictum illud perpetrauerit: vt deinde habita aliqua cognitione, & scientia, & delinquentis inquiri is possit in specie. Ita scribunt Barto. *in l. 2. §. de publico. ff. ad leg. Iul. de adult.* Angel. Aretin. *in tracta. maleficiorum. in verbo, hæc est quadam inquisitio.* Gaudin. *in tracta. maleficiorum, titu. quomodo de maleficiis cognoscatur.* & alij quos recenset & probat

BIU Cujas

& probat Ægid. Bossius *præcitato in loco, num.* 2. Et idem affirmarunt Blancus *in pract. crimin. in princip. num.*28.29. Marsil. *in pract.crimin.*§.*constante.* & Robert.Maran.*in pract.ciuili.parte* 6.*in princ.num.*7.qui satis egregiè praxim declarat. Quo itaque ad faciendum generalem illam inquisitionem, sufficiunt indicia leuia, modo aliquem colorem habeant. Illa verò quæ ad inquirendum specialiter requiruntur, paulò illis vrgentiora esse debent. Et ratio quare in
9 generali inquisitione sufficiant leuia indicia, ea † est, quia agitur de leui præiudicio contra eum, qui deliquisse creditur. Ita ex sententia Bald. *in l.*1. *C. de summa Trinitat.& fide Catholic.* & Maria Socin.Sen. *in c.qualiter, & quando,il* 2.*de accus.*scriptum reliquit Bossius*in dicto titulo de inquisit.num.*6. Admonent ta-
10 men interpretes isti, ne iudex incautè † progrediatur ad hanc generalem inquisitionem : quia inquisitio hæc, etsi generalis sit, attamen aliquantulum lædit existimationem eius, qui inquirendus est, & apud graues, & probatos viros eius fama bona minuitur. Hic commemorabo aliqua indicia, quæ etsi non sufficiunt ad formandam specialem inquisitionem : sufficiunt tamen ad generaliter inquirendum, ac etiam
11 ad prehensionem : cum à pari procedant † indicia ad prehensionem, & ad generalem inquisitionem, & deinde hac eadem in quæstione subiiciam aliqua alia indicia, quæ apta sunt ad formandum, & transmittendum specialem ipsum inquisitionis libellum. Paulò enim vrgentiora esse debent illa, ad inquirendum tam generaliter quàm specialiter, & ad capturam.

Primum indicium ad generaliter inquirendum, o-
12 ritur ex testimonio † cuiuslibet testis. Ita sensit Bald. *in d.l.seruos,vers.& adde,C.de testibus,*quem sic declarat Bossius *in d.titu.de inquisitione,nu.* 4. qui eiusdem opinionis recenset Marian.Soc.Sen.*in c.de qualiter.*Et
13 ob id ait Bossius, testimonium etiam † inimici, vel banniti, qui alioqui alias testificari non potest, sufficere. Et idem Bossius ibi,*num.* 61. ex aliorum sententia
14 tia scripsit, testes qui propter ætatem alias † recipi, & interrogari non possunt, interrogari posse ad inquirendum:intelligo ego ad inquirendum generaliter: quanquam Iulius Clar. *in practic. crim.quæst.*20.*vers. ad formandum,* intellexerit Bossium de speciali inquisitione loqui.

Secundum indicium sufficiens ad generalem inqui-
15 sitionem, † oritur ex assertione vulnerati superuiuentis, (si enim decederet, indicium ad specialem inquisitionem, vt mox, faceret.) Is ergo vulneratus indicium hoc facit : sicuti scribunt Angel. Aret. *in tract. maleficiorum, in verbo, qui iudex ad probationem, nu.* 6.Igneus *in l. Caius,num.*13.*ff.ad S. C. Syllania.* Lancel.Conrad.*in tract.de pratore, pag.*256.*vers.* 10.*adde:* & apertius Iulius Clar.*in practica crim.qu.*20.*vers. ad inquirendum, & q.* 21. *vers.assertio vulnerati,* qui subiungit, hoc indicium etiam sufficere ad capturam & prehensionem, id quod affirmarunt Ant. Gomes. *in* 3. *tomo variar. resolut.cap.*13.*num.* 16. & Petrus Placa *l.* 1.*epitome delict.cap.*13.*num.*15.

Tertium indicium aptum ad generalem hanc inqui-
16 sitionem nascitur † ex fama. Ita probat *c. qualiter & quando, il* 2.§.*pen ff.de accus.*Ang.Aret.*in tract.maleficiorum, in verbo,hæc est quædam inquisitio,num.* 68. Iac.Nouel.*in pract.crim.tit.quæ indicia præcedere debeant.n.*24.*in fin.*& apertius Iul.Clar. *in pract.crim.q.* 6.*in prin.& q.*20.*vers.ad inquirendum.* Cæterum cum non modo & Clarus ipse, sed & alij multi affirment,
17 famam † sufficere etiam ad inquisitionem specialem, imò & ad prehensionem, ac etiam ad torturam, ob id infrà suis in locis hac de re fusiùs disputabimus.

Quartum indicium sufficiens ad inquirendum ge-
18 neraliter, descendit † ex graui inimicitia. Ita scribit Iulius Clarus *in d. practi.crimin.q.*20. *vers.ad inquirendum, & qu.*31.*vers.inimicitia,* qui quidem asseruit, sufficere etiam ad specialem inquisitionem; & idem tradit Blanc.*in l. vltim.num.*175.*ff.de quæst.* Et ij quoque scribunt sufficere ad prehensionem & capturam.

Quintum indicium sufficiens ad generalem inqui-
19 sitionem exoritur † ex testimonio propinquorum illius vulnerati, vel occisi. Ita tradit Blancus *in pract. crimin. in princ.num.*13.*& num.*28. qui eiusdem opinionis recenset inter cæteros Ang.& Rom.*in l.si quis in graui,*§.*si quis moriens, ff.ad S.C.Syllan.*Hoc autem
20 indicium * sufficit pariter ad prehensionem & capturam huius suspecti, vt scribunt Salic. *in l. absentem, Cod.de accus. & in l.*2.*Cod. de custod.reor.* Blanc. *vbi supr.num.*14.

21 Quo autem specialis*inquisitio formari, & libellus reo transmitti possit, inter cætera indicia hæc solent connumerari.

Primò fama, vt diximus *paulo suprà,* secundò grauis inimicitia, vt etiam attigimus *suprà,* & vberius dicemus *infrà quæstione ab hac secunda,* cùm disputabimus an indicium hoc ex inimicitia sufficiat ad torturam. Tertium indicium sufficiens ad inquisitionem specialem oritur ex fuga. Ita sensit Blancus *in l.vlt.nu.* 279.*ff.de quæstio.*& apertiùs Iul.Clarus *in pract.crim. q.* 20. *vers. ad formandum, in fine.* Et de effectu fugæ multa dicemus *infrà quæstione ab hac secunda.* Quartum indicium ad specialem inquisitionem aptum, oritur ex testimonio socii criminis, aliquibus tamen in casibus. Ita Alciat *in tract.de præsump.reg.*2.*præsump.* 10. *in fin.*post Angel.Aretin. *in tract.maleficiorum, in verbo, fama publica,* & scripsi *lib.* 2. *de Arbitr. iudicum, casu* 474. vbi vberrimè explanaui, quam fidem faciat testimonium socij criminis. Quintum indicium oritur ex assertione offensi,existentis in articulo mortis. Ita Franc. Brunus *in tract.de indiciis & tortura, parte* 1. *q.*3.*num.*26.Iul. Clar. *in pract.crim.*§.*fin.vers. assertio vulnerati.*Sextum indicium oritur ex denũciatione syndici, vel alterius officialis proposíti ad deferendum crimina.Ita Salicet.*in l.ea quidem, col.*6.*vers.* 10.*quæro,C.de accus.*Ang.Aret.*in tract.malefic. in verbo,nec non ad denunciationem,num.*4. Marsil. *in pract. crim.in fine principij.* Blancus *in pract.crim. in verbo, his præmissis, num.* 130. & idem *in tract.de indiciis & tortura, num.* 396.

QVÆSTIO LXXXIX.

Præsumptio qualis esse debeat, vt quæstionibus & tormentis locus sit.

SVMMARIA.

1 *Indicia & præsumptiones ad torturam sufficientes quæ sint, iudex arbitratur.*

2 *Torturæ & quæstionibus locum facere non solum præsumptiones, sed & indicia. Et qualia illa esse debeant.num.*3.*&* 4.

5 *Indicium ad torturam sufficiens oritur ex attestatione testis vnius, de visu ipsius gesti & actus, & delicti commissi. Nec opus est vt omni sit exceptione maior, num.*6.

7 *Testis vnus de visu non solum indicium, sed & semiplenam*

BIU Cujas

nam facit probationem.
Et quæ concurrere debeant, vt huic indicio sit locus, nu. 8. 10. & 11.

9 Testis vnus ad indicium faciendum, quando necesse non sit vt omni careat exceptione.

12 Testis vnus omni exceptione maior, indicium facit etiam in crimine læsæ maiestatis.

13 Testi omni exceptione non maiori, quando iudex possit adhibere fidem.

14 Confessio extraiudicialis accusati, facit indicium sufficiens ad torturam.

15 Confessio extraiudicialis facit semiplenam probationem.

16 Confessio extraiudicialis vt faciat indicium, quæ requirantur, nu. 17. 19. 20. & 21.

18 Falsum sine causa non præsumitur commissum.

22 Confessio extraiudicialis etiam minoris, indicium ad torturam præbet, si talis sit qui torqueri possit.

23 Confessio extraiudicialis torturæ locum facit, facta etiam parte absente.

24 Confessio tacita orta ex responsione accusati, dicitur præsumptio violenta.

25 Confessione extraiudiciali per reum reuocata, locus non est torturæ.

26 Confessio sacramentalis facta coram sacerdote, non facit indicium ad torturam. Et quæ sit ratio. nu. 27.

28 Fama quibusdam aliis adminiculis concurrentibus, est ad torturam indicium sufficiens.

29 Fama non habet vim testimonij, sed vices accusatoris obtinet vel iudicis.

30 Fama plus mali quàm boni nunciat.

31 Fama vt indicium ad torturam faciat, quæ requirantur.

32 Fama vehemens absque aliis adminiculis, indicium torturæ præbet.

33 Fama vehemens quæ sit, iudex arbitrabitur.

34 Fama sola indicium ad torturam facit in his quæ sunt difficilis probationis.

35 Fama cum denunciatione syndici concurrens, indicium præbet quæstionibus.

36 Fuga ad torturam est indicium sufficiens.

37 Fuga quando quæstionibus faciendis non præbeat indicium, nu. 38. 39. & ibid. additur declaratio, num. 40.

41 Fuga ob contumaciam indicium facit, concurrente leuitate vitæ in accusato, vel alio quodam adminiculo.

42 Fugiens ex carcere, eo tamen non fracto, indicium ad torturam facit, & quando.

43 Fuga iniustè carcerati, torturæ non est indicium sufficiens.

44 Carcere discedens animo redeundi, non facit indicium quæstionibus.

45 Carcerem frangens vel compedes rumpens, fugiendo non solum torturæ indicium facit, sed & probationem plenam si fuga cum conspiratione facta fuerit.

46 Fuga sola etiam absque conspiratione, si cum carceris fractura fiat, plenam probationem criminis facit in aliquibus casibus, num. 47. & 48.

49 Fuga cum fractura carceris, quando ad condemnationem probationem non faciat.

50 Fuga scholarium ex priuilegio contra ipsos non facit indicium, excepta hæresi.

51 Inimicitia capitalis, aliquibus concurrentibus, torturæ indicium est.

52 Inimicitia leuis, etiam cum aliis adminiculis, quæstionibus non facit indicium.

53 Inimicitia causata ex offensione non sibi, sed suis facta, indicium facit quæstionibus.

54 Inimicitia orta inter reum & iudicem, efficax est, vt iudex queat recusari.

55 Testem ob inimicitiam repelli.

56 Offendens alium, & inimicitiæ causam probans, potest petere sibi caueri, ne offendatur.

57 Inimicitiæ effectus per reconciliationem de recenti, non censetur sublatus.

58 Inimicitia in specie probari debet, vt torturæ fiat indicium.

59 Minæ præcedentes, quæstionibus faciunt indicium, & de quibus minis id accipiendum, nu. 60. 61. & 62.

63 Minæ factæ ab eo qui non consueuit exequi, aliis adminiculis non concurrentibus, ad torturam nequidquam faciunt indicium.

64 Iracundiæ calore multa proferuntur, quæ exequutioni non mittuntur.

65 Linguæ lubricum ad pœnam facilè non est trahendum.

66 Minæ in dubio mediante iustitia, non propria auctoritate intelligi debent.

67 Mendacium & variatio accusati vel inquisiti, quæstionibus an præbeat indicium, vbi recensentur opiniones, num. 68. 69. & 70.

71 Titubatio & trepidatio animi, in accusato vel inquisito, torturæ faciunt indicium, aliis concurrentibus.

72 Vultus aspectusque sola mutatio non facit indicium ad torturam, & quæ sit ratio, num. 73.

74 Testimonium socij criminis, concurrentibus aliis adminiculis, ad torturam facit indicium. Et quando id non habeat locum, num. 74.

75 Testimonium mandatarij aliis adiutum adminiculis, an quæstionibus indicium præbeat, & quæ sit ratio, num. 76.

77 Confessio & attestatio offensi facta in mortis articulo, torturæ indicium esse sufficiens. Vbi tamen referuntur opiniones, num. 78. 79. & 80.

81 Indicia leuia concurrentia cum assertione offensi in articulo mortis facta, quæstionibus præbent indicium.

82 Assertio raptæ in articulo mortis facta contra raptorem indicium ad torturam facit.

83 Confessio facta ex pace inita cum offenso, pretio interueniente, torturæ indicium sufficiens. Et secundum aliquos ad condemnationem quoque, nu. 84. Et quibus de casibus hoc intelligendum, num. 85.

86 Confessio ex pace inita, illa etiam nondum conclusa, an sit torturæ indicium.

87 Confessio orta ex pace inita, pretio numerante parte vel coniuncto, non facit torturæ indicium, & quæ sit ratio, num. 88.

89 Conuersatio & cohabitatio, delicto in domo vel vicinia commisso, indicium ad torturam facit.

90 Socius repertus occisus in domo socij, ab ipso socio præsumitur occisus.

91 Marito reperto mortuo, tacente muliere, contra ipsam extat indicium, & è conuerso.

92 Mortuus repertus ante domum alterius, inimicitia concurrente, præsumitur à domino domus occisus. Limitatur id, nu. 93.

94 Damnum à vicinis datum præsumi.

95 Furtum à vicinis factum præsumi, vel eo qui consueuit in ea domo conuersari, num. 96. cum declaratione, nu. 97. & 98.

99 Furtum à viro bonæ conditionis & famæ factum non præsumitur, etsi res penès eum reperiatur.

100 Telo vel gladio visus in loco, aliis concurrentibus, veluti fama vel inimicitia, indicium facit torturæ.

101 Delinquendi consuetudo, torturæ præbet indicium, modo concurrant alia, idque extenditur, num. 102. Et quando non procedat, nu. 104.

103 Futura iudicamus & metimur ex præteritis.

105 Famam malam triennio purgari.

BIU Cujas

106 *Sollicitans vltrò & diligenter, vt de malefactore inquiratur, cum sua non intersit, indicium præbet ad torturam.*

107 *Socium non deferens mortem socij reperti in domo sua occisi, torturæ facit indicium.*

108 *Recipiens scienter in domo sua delinquentem, nulla inter ipsos affinitate suadente, indicium torturæ præbet.*

109 *Associans delinquentem statim delicto commisso, ne comprehendatur, locum facit torturæ. Et quando associatio facta excusetur, num.* 110. & 111.

111 *Testium examinationem quamuis consanguinei impediant, non est præsumptio contra accusatum.*

113 *Impedire maleficium qui potuit & debuit, non faciendo, locum torturæ relinquit.*

114 *Torqueri potest is, qui non ignorans latrones adesse, mercatoribus viam monstrat ad locum illum tendentem.*

115 *Torqueri potest, qui secretò ad aures alloquutus est cum eo, qui deinde delictum commisit, modo alia adminicula adsint, num.* 116.

117 *Reus inquisitus, visus egredi domo, ense stricto, eoque cruento, torqueri potest, & secundum aliquos etiam condemnari, nu.* 118.

119 *Indicium ad torturam sumitur contra eum, qui domum extruit, vbi delictum commissum est, ex acclamatione in domo existentium.*

120 *Pecuniam suscipiens mutuo, ex qua statim arma emit, & homines conduxit, indicium facit delicti commissi, vt torqueri possit. Nec innocens est is qui pecuniam credidit, nu.* 121.

122 *Arma poliens, gladium acuens, aut alia ad delictum præparans, quæ aliàs facere non consueuerat, torturæ facit locum.*

123 *Venenum emptum ab aliquo, si quis eo reperiatur statim interfectus, indicium ad torturam facit contra ementem, nisi contrariæ præsumptiones adsint, nu.* 124.

125 *Conuersatio mala, alio adminiculo concurrente, torturæ facit indicium.*

126 *Frequentatio loci assidua, in quo quis reperitur occisus, indicium est ad torturam sufficiens, alio adminiculo accedente. Et quando indicium hoc tollatur, & num. seq.*

128 *Cadauer emittens sanguinem, adducto accusato, torturæ præbet indicium.*

129 *Tacens & non respondens ei, qui rumorem spargi asserit, delictum fuisse ab ipso commissum, indicium ad torturam facit.*

130 *Physiognomia mala, aliis adiuta adminiculis, torturæ facit locum.*

131 *Nomen malum & turpe, indicium est ad torturam.*

132 *Delictum commissum præsumitur à commorantibus in loco, si frequenter eo loci delicta committantur, atque torturæ indicium est.*

133 *Fama mala delinquentis, indicium est ad torturam.*

134 *Præsentia in loco vbi delictum perpetratum fuit, torturæ facit indicium.*

135 *Ensis inquisiti, repertus sanguine madefactus, indicium torturæ præbet. Et quando indicium hoc diluatur, n. sequent.*

137 *Vulnera reperta ad mensuram gladij, rei inculpati, indicia sunt ad torturam sufficientia.*

138 *Torqueri potest reus accusatus, iuramentum calumniæ delatum recusans.*

139 *Torqueri potest, qui cum armis præsens fuit in loco delicti commissi.*

Et quando indicium hoc diluatur. ibid.

140 *Denunciatio syndici vel alterius officialis, alio adminiculo accedente, indicium facit ad torturam.*

141 *Res subtracta furto penes accusatum reperta, torturæ facit habere locum, si malæ conditionis & famæ sit.*

142 *Reus interrogatus respondere nolens, vel non meminisse, aut recordari asserens, indicium est torturæ.*

QVæro octuagesimononò, qualis esse debeat præsumptio, & indicium, vt locus sit quæstionibus, & tormentis? Hanc egregiam iuris quæstionem proposui & explicaui, sed generatim magis, quam speciatim, *l. 2. de arbitrariis iudicum*, casu 270. quo loci ex recepta Doctorum sententia scripsi, iudicis
1 arbitrio * relinqui, quæ dici possint præsumptiones & indicia sufficientia ad quæstiones, quam torturam vocant. Et illis accedunt Antonius Gomesius *commentariis variarum resolutionum, tomo tertio, cap. 13. de probatione delictorum, num.* 13. & Iacobus Novel. *in practica causarum criminalium, titu. Quæ indicia præcedere debeant. num.* 17. & *nu.* 21. Nunc paulò vberius, & in specie magis, sicuti locus iste expostulat, rem hanc explanabo. Dicimus itaque ante om-
2 nia † torturæ & quæstionibus locum esse, non solùm quando extant præsumptiones, sed etiam quando adsunt sola indicia, (esse indicium quod minus ipsa præsumptione ac etiam minus semiplena præsumptione diximus suprà.) Ita equidem sola indicia sufficere ad torturam affirmauit *gloss. notab. in l. cum probatio. ff. de probat.* & ibi eam annotarunt Bald. Salic. Fulgos. & Iacobinus à S. Georgio. Eam quoque probarunt Bald. *in l. vltim. in* 1. *lect. num.* 5. *ff. quod metus causa.* Angel. *in l.* 2. *Cod. de quæstion.* Castrens. *in l.* 2. §. 1. *num.* 4. *ff. si ex noxal. causa agat.* & ibi Alex. & idem Alex. *in cons.* 89. *column.* 1. *lib.* 3. Franc. Brunus *in tract. de indiciis & tortura, column.* 1. Ægidius Bossius *in tract. causarum criminalium, in tit. de indiciis & considerationibus ante torturam, num.* 7. Anton. Gomesius *in commentariis variarum resolutionum, tomo* 3. *c.* 13. *de probatione delictorum, nu.* 2. *versi. aduertendum tamen.* Hæc tamen indicia debent esse † probabilia, &
3 vrgentia, *l. milites*, §. *oportet, Cod. de quæstion.* Bald. *in cons.* 77. *Ad euidentiam præmitto, colu.* 1. *lib.* 3. Crauet. *consil.* 6. *num.* 12. & *in cons.* 99. *num.* 1. Socin. Iun. *in cons.* 39. *num.* 55. *lib.* 2. & eiusdem opinionis alios plures recenset Roland. *in consil.* 24. *num.* 23. *lib.* 1. Imò etsi aliàs (vt diximus *suprà quæst.* 7.) indicium sit minus semiplena probatione: attamen vt locus sit quæstionibus & torturæ, indicia debent semiplenam probationem facere. Ita Ioann. Baptista à S. Seuerino *in l. admonendi, num.* 75. *ff. de iureiurand.* Alex. *in cons.* 89. *column.* 2. *lib.* 3. quos secutus est Socin. Iun. *in cons.* 39.
4 *nu.* 57. *lib.* 2. Et debent hæc indicia esse in sua * specie perfecta, vt respondit Marsil. *in cons.* 20. *num.* 2. & *in cons.* 29. *num.* 7. Cæterùm tota in eo versatur dubitatio, vnde & ex quibus oriantur hæc indicia, vt eiusmodi sint, quibus locus sit quæstioni & torturæ? Et ex multis oriri nostri scribunt. Ego aliquot hic enumerabo atque explanabo, cætera diligens atque studiosus lector, apud alios fortè obseruabit.

5 Primum oritur indicium ad * torturam, & quæstiones sufficiens, quando vnus testis omni exceptione maior attestatus est de visu ipsius gesti actus & commissi delicti. Ita censuit *gloss. notab. in lege tertia, Cod. ad legem Iuliam maiestat. in verbo, conuictis*, quam quidem in hanc sententiam commendarunt ibi Cyn. Bartolus, Baldus, Albertus, Angelus & Salic.

Idem

Idem scripserunt Bart. *in l.1.§. idem Cornelio, & in l. maritus ff. de quæstio.* Bald. *in l. milites, C. eod. de quæst.* Albert. *in l.1. C. eod.* Salic. *in l. vlt. C. eod. & in l. bonæ fidei, C. de iureiur.* Abbas *in c. at si clerici, in princ. num. 14. de iud.* Angel. Aret. *in tract. malef. in verbo, fama publica præcedente, col. 4. vers. qualiter.* Soc. Sen. *in cons. 54. nu. lib. 3.* Marsil. *in l.1.§. idem Cornelio, nu. 12. & in l. maritus, nu. 30. ff. de quæstio. & in pract. criminal. §. diligenter, nu. 25.* Capic. *decis. 126. nu. 1.* Ant. Gomes. *tomo 3. variar. resol. cap. 13. de tortura reorum, num. 7.* Gram. *in cons. 1. nu. 1. in cons. 37. nu. 1.* Afflict. *in commentariis ad constitutiones Neapolitan. in constit. quæ incip. si damna clandestina. in 9. notab. & in constitut. humanitatem, in 5. notab.* Marsil. *in pract. criminal. §. diligenter, nu. 3* Ludouicus Carrerius *in pract. criminal. pag. 41. in c. quæ autem, nu. 1.* qui alios recenset, qui tamen hac de re, ne verbum quidem faciunt. Idem affirmarunt Parisius *in cons. 169. num. 64. libr. 4.* & Plotus *in l. si quando, nu. 879. C. unde vi.*

Verùm Blancus *in tractat. de indiciis, nu. 323.* scribit, 6 non esse necesse, † quòd sit omni exceptione maior: sed sufficere quòd sit integer & idoneus. Illa tamen communis sententia probatur, *ex l. 3. C. ad leg. Iul. maiest.* vbi glos. *in verbo, conuictus,* declarat. Probatur & ea ra- 7 tione, quia testis * vnus de visu, non solùm facit indicium, sed etiam semiplenam probationem, vt probant *l.1.§. idem Cornelio, & l. maritus, ff. de qu.* vbi Bart. & cæteri, & Ang. *in d. l. 3. C. ad leg. Iul. maiest.* Cæterùm 8 vt locus sit huic indicio, † plura debent concurrere. Et primò requiritur, quod testis iste sit omni exceptione maior. Ita in specie scripserunt multi ex relatis, præsertim Carrerius. Et illis accedunt Socin. Sen. *in consil. 54. num. 7. lib. 3.* Ruin. *in cons. 147. num. 3. lib. 5.* Ioann. de Amicis *in cons. 37. num. 6.* Clarus *in practic. crimin. quæst. 22.* Parisius *in consil. 151. num. 3. lib. 4.* Plotus *in l. si quando, nu. 879. C. unde vi,* alios plures eiusdem opinionis recenset Crauet. *in cons. 9. num. 11. & in cons. 99. num. 4.* vbi explicat, quando dicatur omni exceptione maior, & quomodo qualitas ista debeat probari. Quod sanè requisitum tunc cessat, quando 9 adest † leuitas vitæ inquisiti. Ita Carrerius *præcitato in loco, num. 3.* ex sententia Andreæ Iserniæ. Requiri- 10 tur secundò quod † aliæ circumstantiæ seu coniecturæ non resistant. Ita Bald. *in l. 2. col. 1. C. quorum appell. non recip.* Alex. *in cons. 124. nu. 5. lib. 6.* Marsil. *sing. 476.* Gram. *voto 3. nu. 21. voto 30. num. 31. & voto 34. num. 10.* Carrerius *in loco præallegato, num. 6.* Blancus *in tract.* 11 *de indiciis, num. 324.* Requiritur tertiò, quod † aliæ coniecturæ & indicia concurrant. Non enim sufficere creditur solum testimonium de visu. Ita tradunt Roman. *in cons. 451. num. 4.* quod responsum est Baldi vt apud eum *in cons. 427. Quædam mulier, lib. 5.* Marsil. *in cons. 74. num. 12. in cons. 102. num. 10. in cons. 116. nu. 13. & in singul. 342.* idem *in l.1.§. idem Cornelio, ff. de quæstion. & in pract. criminal. in §. diligenter, nu. 5.* Carrer. *loco præallegato, num. 7.* qui alios hoc minimè affirmantes recenset. Cæterùm ab hac traditione dissentire visus est Afflictus *in commentariis ad constitutiones Neapol. & in constitutione, si damna clandestina, in 9. notab. quæst. 2. nu. 30.* cùm dixit, alia indicia non requiri, & subiungit impossibile quodammodo esse quod ibi adsit testis de visu, quin etiam ibi adsit indicium ex fama, vel ex inimicitia. Conciliari fortè possunt hæ opiniones distinguendo, quod aut testis, qui deponit de visu, est omni exceptione maior, & tunc sufficit eius testimonium absq; aliis indiciis & coniecturis: Et tunc procedit opinio Affl. Aut testis non est omni exceptione maior, & tunc alia indicia necessaria sunt. Et hoc in casu procedit opinio Baldi & sequacium. Habet locum illa recepta opinio, vt testis debeat esse omni exceptione maior, ad hoc vt indi- 12 cium ad torturam faciat, † etiam in crimine læsæ maiestatis, ita respondit Alexand. *in cons. 11. num. 2. lib. 1.* quem secuti sunt Marsil. *in pract. crim. §. diligenter, nu. 6.* Carrer. *loco suprà allegato, in fi.*

Declaratur prædicta traditio, vt locum non ha- 13 beat, quando * pro sui arbitrio, potest de causis capitalibus cognoscere. Nam tunc poterit adhibere fidem testimonio eius, qui non est omni exceptione maior, atque ita subiicere reum quæstionibus: Ita respondit Alexand. *in cons. 65. num. 9. lib. 1.* qui huius opinionis recenset Gandinum, & illum secutus est Gram. *decis. 34. nu. 31.*

Secunda est præsumptio, seu indicium sufficiens 14 ad torturam, quod oritur ex confessione * extraiudiciali accusati. Ita censuit glos. *in l. 5. ff. ad legem Iuliam de adulteriis, in glos. vltima,* quam ibi probarunt Raynut. Barto. Angel. & reliqui. Ita etiam Bartol. *in l. quoniam ff. de iis qui notantur infamia.* & ibidem Bald. Angel. Castrens. & Fulgos. Idem Bart. *in l. vlt. quæst. 2. ff. de quæstion.* Bald. *in l. vnica, nu. 20. Co. de confes. & in l. milites, colum. 1. in fin. Cod. de quæstio.* Salic. *in l. vltim. colum. 3. Cod. eod.* Abbas *in c. olim. col. penult. de rescriptis, & in c. at si clerici, in prin. nu. 16.* & ibidem Felin. *nu. 6.* Decius *nu. 9. vers. circa secundum,* & Alcia. *num. 6. de iud.* Idem quoque docuit Abbas *in c. quam sit graue, de excess. prælat. in c. si quis, de purgat. canon. & in cap. de hoc, de simo.* Franc. Brunus *in tract. de indiciis & tortura, quæst. 3. primæ partis princ. nu. 16.* Ruin. *in consil. 14. nu. 2. lib. 5.* Ias. *in l. magistratibus, nu. 4.* & ibid. Decius *num. 10.* & Purpur. *nu. 16. ff. de iurisdict. omn. iudic.* Marsil. *in l. de minore, §. tormenta, nu. 50. de quæst.* Anton. Gomes. *in tomo 3. variar. resol. cap. 13. de tortura reorum, nu. 8.* Carrerius *in pract. crim. pag. 47. in 7. indicio.* Petrus Folerius *in pract. criminal. in verbo, Etsi confitebuntur, in secunda parte tertiæ partis, nu. 22.* M. Antonius Blanc. *in tract. de indiciis, nu. 204.* Iacob. Nouellus *in pract. crim. in tit. ad defensam, nu. 80.* Simancas *in catholicis institit. titul. 65. num. 27.* Et huius 15 sententiæ ea est ratio, quòd † confessio extraiudicialis facit semiplenam probationem, vt scribunt Bart. & reliqui *in l. admonendi. ff. de iureiurand.* Multò ergo magis facit indicium, quòd aliàs diximus esse quid minus ipsa semiplena probatione. Quò tamen locus sit huic indicio & præsumptioni plura requiruntur: Et quamquam Petrus Folerius præcitato in loco commemoret decem & septem requisita: Attamen 16 verè quatuor * tantummodò sunt, reliqua enim sunt cæteris coniecturis, & indiciis communia. Est 17 sanè primum † requisitum, quod confessio ista debet esse verisimilis, atque ita debet habere causam præexistentem. Nam si nulla subesset causa, qua ita factum dici posset, indicium sumi non posset. Ita in specie tradunt Bald. *in l. clarum, num. 4. Cod. de aut. præstand.* Cæpolla *in cons. 33. num. 17. in criminal.* Blancus *in tract. de indiciis, nu. 207.* Folerius *loco præallegato, num. 4* Decius *in l. magistratibus, num. 10.* & ibidem Purpurat. *num. 17. ff. de iurisdict. omnium iudic.* & probat text. *in capite quinto ff. ad l. Iul. de adult.* Et simile 18 est, quod dicimus in crimine falsi, quod falsum * non præsumitur commissum sine causa, vt dicemus *infrà lib. 5. præsumpt. 56.* Illam autem verisimilitudinem intelligunt præcitati Docto. respectu loci, causæ, temporis, & aliarum circumstantiarum.

Requiritur secundò, quod † hæc confessio facta 19 fuerit seriò, non autem iocosè, vt aliquando euenit, inter

BIU Cujas

inter adolescentes. Ita in specie scribunt Alex. in *cons.181.col.2.ver.præterea, lib.2.* Mar. *in pract.crim.§. diligenter,num.36.*& Folerius in *d.2.parte,nu.10.* qui idem esse ait, vt facta esse non debeat calore iracundiæ.

20 Requiritur tertiò, quod sit confessio † specialis,non autem generalis. Non enim sufficit si dixisset quis se occidisse, vel furtum commisisse, nisi etiam dixerit, quem occiderit,quid subtraxerit, quo in loco & tempore.Ita Bal.in *l.quoniam, col.pen.vers.5.& vltimo.ff. de iis qui not.infam.& in l.in bonæ fid.C.de iureiurand.* Franciscus Brunus *in tract.de indiciis & tortura.parte 1.q.3.nu.* 16.*ver.aduerte tamen.* Anton.Gomesi. *in tertio tomo variar.resolut.cap.*13.*nu.*8.*vers.limita tamen,* Folerius *in dict.2.parte,nu.*13.

21 Requiritur quartò, † quòd hæc confessio sit probata testimonio duorum, ex quo dicitur indicium remotum. Ita Bart.in *l.vlt.col.vlt.ff.de quæst.* & scribunt relati omnes. Hoc requisitum est commune cum aliis indiciis remotis. Habet tamen nescio quid plus,cum maiori quadam diligentia ij testificari debeant. Qua de re copiosè disserit Folerius *præcitato in loco.*

Extenditur primò hæc sententia, vt procedat etiamsi reus iste accusatus sit ætate minor, modò talis sit æ-
22 tatis vt torqueri possit.Nam & † eius confessio extraiudicialis indicium facit ad torturam. Ita scribunt Bal.in *l.clarum,n.*4.*C.de aucto.præsta.*Mar. *in l.de minore,§.tormenta,nu.*51.*ff.de quæst.*Ant. Gomes. *in tomo 3.varia.resolut.c.*13.*de tortura reorum,nu.*8.*vers. quòd notabiliter.* Brunus *in d.tract.de indiciis & tortura, part.1.q.3.*& Folerius *in 2.par.num.*18.

Extenditur secundò, vt procedat hæc sententia
23 etiam quando parte absente * facta fuit hæc confessio. Ita in specie affirmarunt Bald.*in l. quoniam, col. pen.ff.de iis, qui not.infam.*Lucas de Penna *in l.*1.*colu.* 3.*vers.quod si quis confiteatur,Cod.de nu.lib.*12.Gomes. *in d.c.*13.*num.*38.*vers. rursus etiam*, & copiosè Blan. *in d.tract.de indiciis & tortura,num.*211.

Extenditur tertiò, vt procedat etiam in confes-
24 sione tacita † quæ oritur ex responsione accusati, vt si quis sit accusatus multis de criminibus, & interrogatus an ea commiserit,neget se commisisse aliqua ex eis: cætera quæ non negauit, dicitur violenta præsumptione esse confessus, ita Bald.in *l.siue possidetis, n.* 5.*in fine,Cod.de probat.* si ergò est præsumptio violenta, debet sufficere ad torturam. Et quanquam loquatur Bald. de actu iudiciali, idem tamen ego concederem in extraiudiciali, reliqua dicemus *infrà lib.* 6. *sequenti præsumpt.* 56. cum explicabimus, *c. nonne,* de præsumptione sumpta ex argumento,& ab inclusione vnius ad exclusionem alterius.

Declaratur primò, vt locum non habeat hæc sen-
25 tentia, † quando reus iste accusatus, reuocauit confessionem hanc extraiudicialem.

Nam tunc non facit indicium ad torturam.Ita Bal. in *l.vnic.nu.*96.*C.de confes.*Ias. *in l. magistratibus,nu.* 6.*ff.de iurisd.omn.jud.*Felin.*in colu.num.* 2. *de rescrip.* idemFelin.& ibidem Dec. *in c.at si clerici.in princ.de jud.*Purpur.*in d.l.magistratibus,nu.* 20.

Cæterum ab hac opinione dissentiunt Decius *in d.l. magistratibus, numero* 12.Blanc.*in d. tract.de indiciis & tortura,nu.*209.& Gomesius *in d.ca.*13.*nu.*18.*vers. item etiam limita.* Horum leuia argumenta nunc non confutabo, quia locus non postulat, vt singula excutiam.

26 Declaratur secundò,† vt non procedat in confessione extraiudiciali facta coram sacerdote in confessione sacramentali. Nam hæc quamuis fuerit ab eo sacerdote detecta, attamen nec fidem nec judicium contra illum confessum facit, vt torqueri possit. Ita Bald. *in l.Archigerontes,C.de episc.aud.* quem in specie secutus est Anton.Gomes. *in d. c.*13.*num.*9.

27 Ea est ratio * quia hæc confessio dicitur facta tanquam Deo, non autem tanquam homini, juxtà *c.si Sacerdos, de officio ordin.&c.dilectus,* vbi gloss.*de excess.prælat.*& glos.*in c.omnis vtriusque sexus de pœn.& remis.* Et propterea illi sacerdoti nulla fides adhibetur in judicio. Hanc tamen declarationem intelligit Gomes. præallegato in loco quando verè is confessus in ipso actu sacramentalis confessionis dixit, se deliquisse:secus verò,quando non in vim confessionis & pœnitentiæ, quia tunc licet ei dixerit in secreto & protestatione præmissa, quod non debeat reuelare,ac si sub confessionis sigillo dixisset: attamen si is sacerdos producitur in testem, potest & tenetur (inquit Gomesius)reuelare veritatem, ex sententia Innoc. *in c. qualiter & quando, il* 1. *colu.*2.*de accusat.*Abbas *in c.si sacerdos de offic.ordin.*Felin. *in c.intimauit, col.* 2. *&* 3. *de testib.*& divi Thomæ *in* 4. *sententiarum,dist.* 21.*quæst.*2.*art.*1.

Cæterùm existimo traditionem hanc esse dubiam, cum relati Doctores loquantur, quando ageretur de delicto, vel in futurum committendo, vel quòd in futurum adferre poterit alteri graue detrimentum: secùs verò est in delicto jam commisso, quod quidem si incognitum est, detegi hoc modo non potest, vel si cognitum fuit delictum sed incognita persona, non debet ipsa persona detegi, ita copiosè declarauit in *consil.* 107. *numero* 77. *&* 72. *cum aliis subsequentibus.* Et præterea admisso, quod commemorati Doct. loquantur de delicto iam commisso, adhuc Gomesij declaratio non ita absolutè procedit, sed est distinguendum vnà cum Diuo Thoma 2.2. *quæst.* 70. *art.*1.*in resp.ad secundũ,*aut sunt eiusmodi, quæ statim ea sciens debet palam facere, vt si pertinent ad corruptionem (vt sancti Doctoris verbis vtar) multitudinis spiritualis, vel corporalis, vel si graue damnum alterius respicit. Nam tunc non potuit is, cui commissum fuit hoc secretum obligari, ne illud detegat. Et hoc in casu loquuntur Innocent. Felin. & cæteri suprà relati. Aut vero graue damnum alterius non respicit. Et tunc manifestare is, cui commissum est secretum non debet, nec potest illud detegere. Et diui Thomæ sententiam probarunt Adrianus *in quodlibetis,q.*11.*pag.*4.*ver.ad quintam difficultatem,*& Henric. Boic. *in c. omnis vtriusque sexus, in fi.de pœnit. & remissio.*

Tertium indicium ad torturam sufficiens oritur ex
28 fama, † modò aliqua alia adminicula concurrant. Ita scribunt Bar.& reliqui *in l.de minore.§.tormenta, ff.de quæstio. ex illo textu.* Salic. *in l. ca. quidam,* §. *quia propter,de accus.* Gandinus *in tract.de malefic.in rub. de quæst.& tormentis,ver.ad exprobationem famæ.*Belluisius *in practica criminali,in rubric.de quæstio.* Bald. *in l. voluntatis,Cod.de fideicomm.*Angelus Aretinus *in tract.de maleficiis,in ver.fama publica præcedente.*Ias. *in repet.l.admonendi,num.*205.*ff.de jureiurando.* Francis.Brunus *in tractatu de indiciis & tortura,parte prima,quæstion.*3.*num.* 32. Marsilius *in dicto* §.*diligenter, num.* 25. idem *in singul.*97.Antonius Gomesius *in tertio tomo variarum resolut. cap.*13. *de tortura reorum, num.*10.Blancus *in tract.de indiciis & tortura, nume.* 313.Paris.*in consilio* 153.*libro* 4.Carrerius *in practi.criminali, pag.* 42. *in* 2. *indicio.* Simancas *institutionum Catholicarum,tit.*65.*num.*36.*&* 37.Iulius Clarus *in practica criminali,§.fin. quæst.* 21.*vers.fama.*Crav. *in con.*41.*n.*6.Grammat.*in cons.*17.*nu.*10.*& in cons.* 32. *nu.*7.*in criminal.* idem *in voto* 34.*nu.*3.Debent autem

BIU Cujas

(vt diximus) concurrere alia adminicula : alioqui sola ipsa fama non sufficeret. Et ibi permulti ex præcitatis Doctoribus scribunt, quod si judex ex sola & nuda fama subiiceret inquisitum quæstionibus, & ille fateretur delictum, illa confessio sibi non noceret. †Et huius sententiæ ea est ratio, quia fama vim 29 non habet testimonij, sed vices accusatoris, vel judicis obtinet, *cap. qualiter & quando, il 2. de accus.* Et præterea ij, qui de fama testificantur, de auditu loquuntur & iniuratorum voces audiunt, vt inquit Fabius Quintilianus *lib. 5. instit. orat. c. 7.* quibus quidem iniuria affectis, vt ille ait, nulla adhibetur fides. Et accedit, 30 quod fama † solet plus mali quam boni nunciare. Id quod significavit Ouidius *lib. 9. Metamorph.*

Fama loquax peruenit ad aures
Deianira tuas, quæ verùs addere falsa,
Gaudet, & à minimo sua per vestigia crescit.

Et Seneca *in tragœdia 4.* scribit.

Fama vix vero fauet.

Et egregiè Curtius *lib. 9. de vita & gestis Alexandri Magni*, refert Alexandrum ipsum Magnum de fama consueuisse hæc dicere : *Nunquam ad liquidum fama perducitur. sed falsis mixta omnia illa tradente maiora sunt vero.* Alia plura his similia congerit Simanc. *in d. tit. 65. nu. 38. & nu. 40.* Ut ergo fama indicium ad 31 torturam faciat, requiruntur * hæc simul, quod reus vilis & infamatus sit : & quod fama sit orta non à maleuolis, aut leuibus hominibus, & testibus idoneis probata esse debet fama hæc. Ita præcitati Doctores scribunt.

Declaratur primò hæc sententia, vt locum non ha- 32 beat, quando † fama esset vehemens. Nam tunc ipsa sola, absque alijs adminiculis esset sufficiens ad torturam. Ita respondit Bart. in *cons. 91. Domino Paci. lib. 1.* idem scripsit Bal. *in c. 1. §. iniuria, de pace iura. firman.* Iason in *repet. l. admonendi, nu. 205. ff. de iureiur.* Feli. *in c. veniens, n. 15. de testib.* Brunus *in tract. de indiciis & tortura, par. 1. q. 3. n. 32.* Marsilius *in l. de minore, in §. plurimum, n. 29. de quæstio.* idem *in sing. 97. & singul. 205. & in cons. 3. & in cons. 29.* Carrerius *in d. 2. indicio, n. 6.* Gram. in *cons. 57. nu. 16. in crimin.* idem in *decis. 34. num. 52. & in dec. 42. n. 11.* Quæ autem dicatur 33 fama vehemens,* relinquitur arbitrio iudicis, vt post Bartolum in *d. cons. 10.* scribunt multi ex relatis suprà.

Declaratur secundò non procedere in his, quæ sunt difficilis probationis : Nam tunc sola ipsa fama sine 34 aliis * adminiculis indicium facit. Ita Iul. Clar. in *pract. crim. §. q. 21. vers. caterùm.*

35 Declaratur tertiò, vt non procedat, quando * cum fama concurreret denunciatio syndici. Ita Bartol. in *d. cons. 91. in fi. & in l. excusantur, §. ætas, ff. de excus. tut.* Fran. Brun. in *tract. de indiciis & tortura, parte 1. q. 3. num. 32.* Carrerius *in d. 2. indicio, num. 3.*

Quartum indicium sufficiens ad torturam oritur 36 ex † fuga. Ita in specie affirmarunt permulti, quos statim commemorabo. Quo hæc traditio clarior & apertior reddatur, distinguendi sunt aliquot casus.

Primus est, quando fuga obiicitur alicui tanquam crimen, & pro crimine. Hic casus ad rem nostram non pertinet. Hoc tamen in casu censent omnes, quod statim quo probata est ipsa fuga, dicitur probatum delictum, *l. desertorem, ff. de re milit. & l. 1. & l. 2. C. de deserto lib. 12.* & ibi tradunt omnes. Ioan. Andr. *in annot. ad Spec. in tit. de præsump. §. Species, n. 3. in fin.* & Franc. Brunus *in tract. de indiciis & tortura, parte prima, q. 3. n. 7.* Girlandus *in tract. de relaxat. carceratorum, in tit. de fuga, n. 3.* Iul. Clar. *in pract. crim. §. fi. q. 21. in ver. fuga.*

Secundus est casus, quando fuga obiicitur pro alterius criminis probatione, quod sanè crimen sufficit probare ex suspicione. Hoc in casu fuga sufficit : ex quo eum suspectum facit, *l. public. §. præterea, ff. de suspect. tutor.* Et hunc casum affirmare omnes, asseruit Brunus in *d. q. 3. nume. 7.* Girlandus *vbi suprà, nume. 3.* Iul. Clar. *vbi suprà.*

Tertius est casus, quando eiusmodi est crimen, vt ad eius probationem requiratur plena probatio, & iste fugit ante inchoatum processum, & vocatus non revertitur. Hoc sanè casu fuga facit indicium. Ita Brun. in *d. q. 3. nu. 7. vers. primo casu*, qui sensit hoc indicium esse sufficiens ad torturam, Bossi. in *tract. causar. crim. tit. de indiciis, nu. 49.* & idem senserunt alij permulti quos recenset Clarus in *dict. qu. 21. in vers. fuga*, qui communem esse sententiam testatur.

Declaratur primò hic casus vt non procedat, quan- 37 do hic, qui fugit, † fuit vocatus ad judicium, & venit. Nam tunc illa fuga facit nullum indicium. Ita Bart. in *l. quid sit fugitiuus, §. scienti ff. de ædil. edict.* atque ita intelligitur *gl. l. 1. §. emansor. de re milit.* idem scripsit Bru. *præcitato in loco, vers. primo casu.* Ioan. de Amicis *in cons. 7. nu. 19. & in cons. 85. num. 8.* Clarus in *d. §. fin. qu. 21. vers. fuga, in fin.*

Declaratur secundò, vt procedat, quando aliqua iu- 38 sta † vel colorata causa subesse potest, vt hic abesse cœperit. Nam tunc illa fuga, vel verius absentia eum suspectum non facit. Exemplum, vt si quis ob factiones timet, ne ipse occidatur etsi innocens sit de morte alicuius, qui alterius factionis erat : vel timet ne falsò ab aduersæ factionis viris accusetur : nam tunc si aufugit, indicium non facit contra se ad torturam. Ita Bal. *in l. in bonæ fidei, C. de iureiuran.* Brun. *in d. q. 3. nu. 6. ver. aut non fugit.*

Adfertur etiam aliud exemplum, vt si iste consuetuit sæpè recedere ab vrbe, & etiam ad remotas regiones proficisci, putà ex causa negotiationum, vel similem ob causam. Nam tunc absentia indicium aliquod non facit. Ita Bald. in *d. bonæ fidei, C. de iureiur.* Rom. *in l. admonendi. num. 25. ff. de iureiurand.* Brunus *in dicta quæst. 3. nu. 8.* Carrerius *in pract. crim. pag. 44. in 3. indicio. num. 6.*

Tertium exemplum, quando hic qui aufugit, timebat sæuitiam judicis, quia ita sæuire in homines consueuit. Ita scribit Girland. *de relaxa. carceratorum, tit. de fuga, num. 10.* Est & quartum exemplum, vt si timebat ne de facto prehenderetur, & carceri inderetur, tunc enim fuga non facit indicium, sicuti scribunt Bart. in *l. quid sit fugitiuus, §. 1. ff. de ædil. edict.* Ioan. de Ami. *in cons. 7. num. 18.* Girl. *in tract. de relaxa. carcerat. tit. de fug. num. 9. vers. 3. limit.* Carrer. *in d. 3. indicio, num. 8.* Quod sanè exemplum eo magis procedit in his, quibus summa esset verecundia, si carceri includerentur, vel si ob ætatem carceris duritiem ferre non possent, quemadmodum Demosthenes *sua in epist. 2. de suo reditu se excusat*, quod iudicium Atheniensium effugisset. (Demosthenis verba hæc sunt :) Iam ob discessum meum iure irasci mihi non potestis, neque enim ideo abij, quod de vobis desperarem, aut vspiam aliò respicerem : sed primum carceris ignominiam ferebam graviter, deinde propter ætatem, afflictionem illam corporis perpeti non poteram : denique & vos non nolle putabam, illam contumeliam me effugere, quæ neque quidquam iuuabat, & me perdebat. Hæc ille.

39 Quartus est casus, quando aufugit accusatione † & querela iam proposita, ante tamen citationem factam. Hoc in casu, hæc fuga nullum facit indicium, sed aliqualem suspicionem, vt probat *text. l. in lege. Cornelia, ff. ad*

BIU Cujas

ff. ad Syllan. Ita Bar. *in l. 1. ff. de bonis eorum qui sibi mortem consciue.* Ang. in *l. vlt. ff. de quæst.* Roma. *in l. admonendi, nu. 25. ff. de iureiur.* Brunus *in d. tract. de indiciis & tortura, parte 1. quæst. 3. num. 9.* Decius *in cons. 234. num. 1.* Marsil. *sing. 115. & sing. 497.* Carrer. *in d. 3. indicio, num. 14.* Girland. *in tractat. de relaxa. carceratorum, in tit. de fuga, nu. 4.* Boerius *quæst. 215. nu. 7.* Hęc tamen suspicio, maior aliquando, & aliquando minor pro personarum & rerum circumstantiis est: ob id iudicis arbitrio quanta sit relinquitur, vt in specie admonuit & rectè Simancas in *catholicis instit. tit. 65. n. 29.* Euenit enim aliquando, vt innocentes formidolosi fugiant, veriti iudicum seuitiam, aut potentiam inimicorum, aut falsos testes Extat celebre exemplum Alcibiadis, qui (vt auctores sunt Plutarchus *in illius vita*, & Ælianus *lib. 13. de varia historia*,) cum ad causam pro capite dicendam, è Sicilia vocaretur ab Athenienſibus, obtemperare noluit : stultum existimans iudicium quærere, non fuga sibi consulere, cum fugiendi datur facultas. Et cum quidam diceret, an non credis te ipsum patriæ? respondit, imò ne matri quidem crederem : Timerem enim, ne fortè per imprudentiam aut errorem veritatis, nigrum calculum pro candido submitteret.

40 Declaratur hic casus, vt non habeat * locum quando alia suspicio esset contra hunc qui fugit. Ita tradunt Ange. Aret. *in tract. maleficiorum, in verbo, fama publica nu. 45.* Carrerius in *prædict. 3. indicio, num. 16.* Gram. in *cons. 32. nu. 7. in criminal.*

Quintus est casus, quando accusatione & querela proposita, cum adhuc esset in sua libertate, aufugit, & vocatus ad iudicium non venit, sed in contumacia
41 perseuerauit. Hoc sanè casu fuga † ob illam contumaciam facit indicium, si modò concurrat leuitas vitæ accusati, vel aliud adminiculum, vt scribunt Bald. in *l. 1. Cod. de har. instr.* Castr. *in l. raptores, C. de episc. & cler.* Paris Put. *in tract. de syndic. in verbo, tortura, il 3. vers. seqq. qui* admonet pro qualitate & conditione personæ, esse procedendum, Marsi. in *pract. criminali, §. diligenter. nu. 136. & in l. pen. in fin. ff. de quæst.* idem *in singul. 117.* Gram. *in cons. 32. n. 8. & in cons. 45 nu. 27. & dec. 11. num. 15.* Carrer. *in d. 3. indicio, n. 17.* qui subiungit hoc procedere, quando contumacia fuit legitimè contracta. Nam si aliquam ob causam se excusaret indicium sufficiens non esset.

Sextus est casus, quando iam proposita querela & carceratus mancipatus aufugit, non fracto tamen car-
42 cere. Hoc in casu fuga * hæc indicium facit ad torturam. Ita Felin. in *c. nullus*, & ibi Decius *num. 7. de præs.* Marsilius *in practica criminal. §. diligenter, nume. 22.* Carrer. *in dict. tertio indicio, num. 31.* Gram. in *cons. 57. nu. 2. in criminal.*

Declaratur primò, vt non procedat quando iste erat iniustè incarceratus. Nam tunc eius fuga non
43 facit aliquod † indicium ad torturam. Ita Alex. *in cons. 144. nu. 7. lib. 2.* Afflict. in *comment. ad const. Neapol. in constitutione, quæ incipit, Clementia in fin. tertij notab.* Carrerius *loco iam citato, num. 15.*

Declaratur secundò, vt non procedat quando iste recessit è carcere animo redeundi, vt quia postea sta-
44 tim rediit. Nam tunc † non facit indicium ad torturam. Ita Barbat. in *l. quid sit fugitiuus, §. 1. de ædilit. edicto.* Carrerius *in dicto 3. indicio, n. 25. & nu. 27.* qui eiusdem sententiæ alios commemorat, Girlandus in *d. tract. de relaxatione carceratorum, tit. de fuga, num. 7. ver. hac tamen exceptio.* qui explicat, quomodo animus ille reuertendi probari possit.

Septimus ac vltimus est casus, quando iste aufugit fracto carcere, vel ruptis compedibus. Hoc sanè casu

45 non solùm † hæc fuga indicium facit ad torturam, verum etiam plenam probationem facit, quoad condemnationem : modò fuga hæc fuerit facta cum conspiratione. Ita probat. *l. in eos. ff. de carcer.* vbi Bart. & Alber. & ibi quoque *in* [illegible] *ad Bar.* idem affirmarunt Paris Put. *in tract. de syndicatu, in verbo, carcer, vers. qualiter.* Felinus *in c. nullus, de præsump.* Girlandus *in tract. de relaxat. carceratorum, tit. de fuga, num. 15.* Carrerius *in dicto tertio indicio, nu. 32.* Roland. *in cons. 7. num. 46. libro 1.* & Iulius Clarus *in dicta practica criminali. §. fin. quæst. 21. vers. tertio autem modo.*

46 Extant tamen aliqui casus * in quibus sola ipsa fuga absque conspiratione plenam probationem crimi-
47 nis facit, sicuti * in crimine hæresis. In quo quidem dicimus quod fugiens è carcere illo effracto, dicitur relapsus. Ita Fel. in *c. excommunicamus, il 1. nu. 7. har.*

48 Idem dicimus in fuga, † quam facit magistratus tempore syndicatus. Nam illa fuga infert præsumptionem violentam quod in officio deliquerit. Ita probat. *l. consiliarios, Cod. de assessor.* & tradit Franciscus Brun. *in tractatu de indiciis & tortura, parte 1. q. 3. num. 11.*

Declaratur primò vt locum non habeat, quando
49 fuit iniustè † detentus. Nam si fracto carcere aufugit, non facit fuga ad probationem, & condemnationem. Ita scribunt Paris Put. in *tractat. de syndicatu, in verbo, captura, versic. si iudex.* Marsi. *in pract. crim. §. attingam. num. 38.* Carrerius *in dicto tertio indicio, num. 36.* Rol. *in d. cons. num. 47. lib. 1.* Iulius Clarus *præcitato in loco.* Alias declarationes commemorat Gir. *in tract. de relax. carceratorum, tit. de fuga. n. 13. vsque ad finem,* & aliqua scripsi *libro 2. de Arbitrariis iudicum, & c. casu 301.* Prædictis addendum illud est, esse tributum
50 in priuilegio scholasticis, vt fuga, quæ † aliàs indicium facit, contra eos non faciat. Ita Rebuffus *priuileg. scholarium, priuilegio 15.* qui declarat, nisi sit crimen hæresis.

Quintum indicium sufficiens ad torturam oritur ex
51 inimicitia capitali, * modò adminicula concurrant, vt si inimicus minatus est, vel aliquid præparauit, quod significare quodammodo potuit illum voluisse delictum committere, vt si visus est armatus transire per locum, vbi erat offensus tempore quo fuit commissum delictum, vel fortè paulò antè, abstulit è domo magis pretiosa, & deinde ille alter reperitur occisus vel offensus : Nam inde surgit indicium & coniectura, id ab inimico factum fuisse. Et propterea hoc indicium est sufficiens ad torturam. Ita probant *l. 3. §. eiusdem. ff. de testibus, l. 1. §. præterea, ff. de quæstio.* & scribunt Bart. *in l. vltim. colum. ff. de quæstionib.* Baldus *in l. 1. C. de hæredibus inst. in l. vnic. C. si quis Imperator. maledixer. & in l. metum. C. quod metus causa.* Angel. *in l. vlti. colu. 2. Cod. de quæsti.* Gandinus *in tractat. de maleficiis, in tit. de indiciis quibus proceditur ad torturam.* Augustin. de Arimin. *in annotat. ad Angel.* Aret. *in tractat. maleficiorum, in verbo, fama publica præcedente, numero 50.* Castr. *in l. prima, ff. de quibus vt indign.* Marsil. *in l. 1. §. præterea, numero 24. ff. de quæstio.* idem *in practica criminal. §. diligenter, nume. 69.* idem *in consilio 72. numero 12.* Anto. Gomes. *in 3. tomo variarum resolut. cap. 13. titul. de tortura reorum, num. 11.* Ioan de Amicis *in consil. 51.* Grammat. *in consil. 3. numero 16. in criminal.* idem *in voto 15. & voto 30. numero 20. & voto 34. nume. 7.* Carrerius in *pract. crimina. pag. 46. in quarto indicio.* Plotus *in l. si quando nu. 880. Cod. vnde vi.* & in foro ita obseruari testantur Ægidius Bossius *in tractatu causarum criminalium, titul. de indiciis, numero 47.* Iulius Clarus *in pract. criminal. quæstione 23. in versiculo, inimicitia, ibi, aut verò quæritur.* Quibus constat hanc esse receptam opi-

BIU Cujas

nionem, etsi ab ea dissentiant Speculat. *in titu. de præsump.§.species,nu.5.*Rom.*in l.1.§.si quis in villa,in primo not.ab.ff.ad Senatusc.Syllanian.*Ang.*in tract.maleficiorum, in verbo,fama præcedente, nu.29.& nu.60.* qui dixerunt, solam inimicitiam capitalem facere indicium ad torturam. Qua etiam in opinione fuerunt Calcan.in *cons.63.nu.2.*Felin. in *c. afferte,num.12.præsumpt.* Deci. *in cons.64.num.6.vers.inimicus enim.& cons.189.num.15.*Franciscus Brunus *in tract.de indiciis & tortura, par.prima,quæst.3. num.* 29. Gratus in *cons.136.numero 24.libr.1.*Ioan. de Amicis *in cons.5.nu.* 7. Mantua *in cons.* 52 *col.2.& in cons.67.col.5.libro* 1. & Thessaurus *in dec.24.num.7.* Ab illa tamen prima opinione non recedendum. Quæ sanè opinio intelligitur (vt etiam attigi suprà) quando inimicitia est capitalis atque ita grauis,secùs si esset leuis.

52 Nam tunc etiamsi adessent alia adminicula, * non inde oriretur sufficiens coniectura ad torturam. Ita scribunt ex relatis multi, præsertim Marsilius in *d.§. diligenter,num.72.*Carrerius *in d.4.indicio,nu.4.* Plotus in *d.l.si quando.num.880.in fin.C.vnde vi,*& Iacobus Novellus *in sua practica criminal.pag.60.num.3.* qui asserit ita omnes sentire.

53 Extenditur primò hæc traditio vt procedat etiam * in inimicitia causata ex offensione, non sibi, sed suis facta, vtputà patri, fratri, & similibus. Ita Gandinus in *rubric.de indiciis dubita. ad torturam, in primo indicio.*Carrerius in *d.4 indicio,num.7.& num.15.* post Lucam de Penna *in l. is cuius,col.u.3.vers. scias etiam, Cod.de his qui se defend.lib.* 10.Ioan.de Amicis in *cons. 4.num.* 13. etsi dissentiant Grammat.in *voto 30.num.19.* & recepta sententia probatur *in l. cum in fundo,§.ipsis autem,ver.sed etsi ff.de jure dotium,& in l. Cicer.3. resp.ff.de pœn.*Cõfert simile,quod sicuti legatum à testatore factum,censetur tacitè ab eo ademptum & reuocatũ ob inimicitiam causatam ex persona legatarij *juxtà l.3.in fine ff. de adim. leg.* Ita etiam censetur ademptum, quando inimicitia fuit causata ex persona ipsiusmet testatoris,ita tradunt Ias. in *l. si filiam,num. 2.C.de inoff.testamen.& in l. hæreditas,num.3.versicul. 2.limita,C.de iis quibus vt indign.*Ripa *in l.filiusfam.§. divi, numero* 51. & ibidem Crottus *numero* 34. *de leg.* 1. & Petrasancta *sing.* 5. Tametsi hac de re dissentiunt Bart.*in leg.cum secundis tabulis,§.quoniam, de iis quibus vt indign.* Romanus in *sing.* 196. *Tu habes,* Barb. in *consil.* 56. *columna penult. libro* 1. & Tiraquellus *in tract.quod cessante causa cesset effect.parte 1.nume.* 112.

54 *in fin.* Est etiam simile quod † inimicitia inter reum conventum & judicem causa etiam ex solo facto ipsius rei, efficax est, vt is iudex recusari possit,cum non consideretur causa vnde ipsa inimicitia provenit, sed ipsius inimicitiæ effectus. Ita scribunt Butrius in *cap. veniens,il 2.de sponsal.*Alexand.*in consilio 99.numero 3. libro* 1. Ias *in l. si filiusfam.numero* 1.*C.de inoffic.testamen.*Marsil.*in l.1.§.cum quis latrones,col.pen.de quæst.* Ripa *in cap.1.num.14.de ind.* Gram. in *consil.13.nume.* 55 7.*in criminal.*& Roland.in *consil.24.num.46.lib.1.* Est etiam simile quod de repulsatione testis * ob inimicitiam respondit Paris in *consil.53.num.* 28. *& in cons. 61.num.16.libro* 4. Est quoque simile quum dicimus 56 quod alterum offendens*& sic causam inimicitiæ præstans potest petere sibi caveri, ne offendatur, sicuti hanc esse veram & receptam opinionem scripserunt ex recentioribus Rip.in *rub.ff.de damno infecto,nu.20.& in c.1.num.14.de indiciis.*Aufre.in *addit.ad Capellam.Tolos.q.*489.*in fin.* Petrus Placa *in epitome delictorum,c.7.num.8.*& Roland.*in cons.24.num.46.lib.1.*Ea est ratio,qua consideratur ipse effectus inimicitiæ non autem vnde illa prouenerit.

Extenditur secundò, vt procedat etiam quando inimicitia esset de recenti reconciliata. Nam* per reconciliationem de recenti non censetur sublatus effectus 57 inimicitiæ,& ideò illa adhuc indicium facit ad torturam. Ita Marsilius *in l. 1. §. præterea.ff. de quæstio.* & Carrerius *in practica criminal. pag. 46. in 4. indicio, num.9.*Et plura de inimico reconciliato scripsi *libr.1. de Arbitrariis indicum,& c.q.28.num.8.*

Declaratur hæc sententia vt non procedat, quando de inimicitia constaret solùm in genere. Nam illa in- 58 dicium non facit, † sed in specie probari debet. Debent sanè testes referre causam inimicitiæ, vtputà ob talem offensam, vt tradunt Bald. in *l. si quis testib. in fin.C.de testib.*Imol.*in cap.Raynutius,num. 15. de test.* & Ias.*in l.1.nu.18.C.de test.*Felin.in *c.cum oporteat,col. 6.vers. item vide Baldum de accus.* & in specie nostra ita scribunt Gram.in *con.12.nu.10.& in cons.44.num. 9.& decis.24.nu.21.*& Carrerius *in d.4.indicio, in fin.*

Sextum indicium & præsumptio sufficiens ad tor- 59 turam oritur † ex præcedentibus minis, verum quia perplexè hæc à nostris traduntur, aliquot casus sunt distinguendi.

60 Primus est casus, quando * minæ fuerunt factæ ab eo, qui consueuit illas exequi.Hæ indicium faciunt ad torturam. Sicut scripserunt Gand in *tra maleficiis. de indiciis dubitatis ad torturam,col.pen.vers.etiamnum etiam indicium.*Bald. *in l. metum,C.quod met.causa.* & ibidem Alex. Angelus *in l. 1. C.de iis,quibus vt indig.* & ibidem Salicetus, Castrensis, & Iason, Imola in *l. vltim.nu.10.ff.de hæred.instit.* Angelus Aretin. in *trac. maleficiorum, in verbo, fama publica,* & ibidem Augustin. Ariminen. *in additio.*Butrius *in c.3.loco,de probat.*Abbas in *c.scribam,num.12.de præsumptio.*Franciscus Brunus in *tractatu de indiciis & tortura,parte prima, quæstione 3.num.33.* Felinus *in cap.1.numero 2. de off.delega.& in cap.afferte.nu.11. de præsumpt.* Decius *in consilio* 189.*num.*17.Marsil.*in practica criminali,§. diligenter,num.*85.idem in *consilio* 72. *numer. 5. & 12.* Carrerius *in practica criminal. pag.* 51.*in* 12. *indicio.* Blancus *in tract.de indiciis & tortura,num.*183. Non ignoro tamen multos esse, qui scripserunt simpliciter, minas facere indicium ad torturam, non adhibita distinctione, an is minans consueuerit exequi minas, vel non. Ita sanè Speculat. in *tit. de præsumptio. §. species, num.septimo.* Marsilius in *cons.3.numero* 13. Boerius *quæstione 166.numero* 3. Cravet.in *consilio* 35. *numero* 1. *& nume.* 16. & communem esse testantur Bossius *in tractatu cansarum criminalium,tit.de indiciis,numero* 44.Petrus Placa *libro primo Epitome delictorum,capite* 28.*nume.*18. & Iulius Clarus *in practica criminali,§.final.quæstion.*21.*versicu.Minæ præcedentes.* Ab illa tamen prima opinione recedendum non est : nisi supremæ potestatis iudici aliter visum sit : sicuti obseruare sæpe solet sapientissimus Senatus Mediolani,qui actore Iulio Claro *loco præallegato,*consueuit sæpe probatis minis, & earum causa iubere torqueri minantem illum, sic & Thessaurus *in decis.* 14. *nu.* 9. Imò judices, quorum summa est potestas, interdum tanti faciunt præcedentes minas, vt minantes ipsos pœnis illis feriant,quibus subsecutum delictum puniri meretur. Extat præclarum exemplum apud Liuium, *decad.3.lib.*10.qui memoriæ prodidit : Quartam Hostiliam damnatam fuisse, quod cum minata esset marito mortem intra bimestre, ille eo tempore decessisset.Et hac in re animaduertendum est, has mi- 61 nas † debere probari in specie, vt admonuit Decius *in d.cons.*189 *nu.*17.& egregiè Bertrand. *in cons.61.lib. 2.& Folerius in practic.crimin.parte 2.in verbo, item quod sororem,num.*23.25.

Secun-

BIU Cujas

62 Secundus est casus, † quando minæ factæ fuerunt ab eo, qui non consueuit illas exequi, sed tamen concurrunt alia adminicula. Hoc etiam in casu hæ minæ indicium faciunt ad torturam. Ita Franciscus Brunus *in d. quæst. 1. num. 33.* post Baldum de Bartolinis *in l. licet Imperator, de legat. 1.* & Carrerius in *dicto duodecimo indicio, num. 3.*

63 Tertius est casus, quando minæ factæ * fuerunt ab eo qui non consueuit illas exequi: & alia adminicula non concurrunt. Hoc in casu, hæ minæ non faciunt indicium ad torturam. Ita scribunt relati penè omnes *suprà in primo casu.* Et illis accedunt Iacobus Belvisius in *sua pract. in rubr. de quæst. in quarto indicio.* Marsilius in *pract. crim. §. diligenter, n. 86.* Antonius Gomesius *in tertio tomo variarum resolutionum, cap. 13. titul. de tortura reorum, nu. 11. versic. & idem est.* Parisius in *cons. 54. num. 32. lib. 4.* & Ludovicus Catus inter consilia criminal. *tomo primo consil. 99. num. 15.* Ea est huius sententiæ ratio, quia sæpè multa ver-

64 ba proferuntur calore * iracundiæ, quæ tamen executioni non mittuntur, *argumen. l. famosi, §. 1. ad legem*

65 *Iul. majest. ibi.* nec lubricum linguæ * ad pœnam facilè trahendum est. Quocirca Paris Put. *in tractatu de syndicatu, in verbo, tortura, versic. an si quis dixerit,* scribit mulierem quandam è specula minatam aliquando fuisse alicui, quem odio habebat, his verbis: *Io te farò tagliar le gambe, non passarà troppo*: quæ verba audiens quidam alter illius minati inimicus, cogitavit illum vulneribus afficere sub spe, quod illa mulier fuisset diffamata: id quod præstitit. Capta fuit mulier, & minis probatis, fuit quæstionibus supposita: quæ quidem asseruit, se id mandasse, & pœnis ob id affecta: deinde reperta fuit innocens. Et Paridem recenset etiam Boerius *quæstion. 166. nu. 3.* Et præterea,

66 minæ † in dubio debent intelligi mediante justitia, & non propria auctoritate, vt si quis ita sit minatus, vindictam omninò sumam de te, intelligitur sumam vindictam, mediante judice, & principe, vt respondit Alexand. in *cons. 188. col. 3. lib. 7.* quem secutus est Cravet. in *cons. 151. nu. 18.* Et est argumentum *l. vxor.* vbi gloss. & Doctor. *C. qui accusa. non poss.*

Septimum est indicium sufficiens ad torturam,

67 quod oritur ex mendacio † & variatione ipsius accusati, vel inquisiti respondentis. Ita ex sententia Bartoli in *l. de minore, §. plurimum, nu. 3. & in l. vlt. nu. 3. ff. de quæstionib.* scribunt Romanus *in consilio 8. nume. 3.* Angel. Aretin. *in tractatu malefic. in verbo, fama publica, num. 105.* Franciscus Brunus *in tracta. de indiciis & tortura, parte prima, quæst. 3. nu. 18.* Marsi. *in practica criminal. §. diligenter, nu. 74. & in sing. 103 in cons. 15. num. 15. & in consil. 51. num. 67.* Curtius senior *in consil. 41. super processu, in fine.* Socinus senior *in cons. 54. nume. 13. libro 3.* Boerius *quæst. 163.* Grammat. *in consil. 5. numero 5. in crim.* Ægidius Bossius *in tracta. causarum crim. in titul. de indiciis, nu. 36.* & ibidem *numer. 38.* scribit, ita in foro obseruari consueuisse. His accedunt Ruin. *cons. 55. num. 11. versic. sexta coniectura, libro 4.* & Portius Imol. *in consilio 94. num. 37.* Hanc quoque opinionem esse communem asseruit Iacobus Nouellus in *pract. crim. titul. ad defensam, num. 57.* Altera est opinio eorum, qui

68 scripserunt, solum * mendacium & variationem, non facere indicium sufficiens ad torturam, sed requiri alia adminicula, quæ cum ipso mendacio concurrant. Ita sanè affirmat Paris Put. in *tractatu de syndicatu, in verbo, tortura, in versic. mandavit Rex, numero 6.* sensit Bald. *in l. presbyteri, n. 2. C. de episc. & cler.* Ioan. de Amicis *in cons. 134. numero 3.* Afflict. *in commentariis ad constit. Neapol, in constit. si damna clandestina, in 14. notab.* post Iserniam ibid. Gram. *cons. 59. nu. 8. in ciuil. & in cons. 30. num. 15. in crim. & voto 30. num. 16.* Alciat. *resp. 465. nume. 3.* Carrer. *in pract. crim. pag. 51. in 5. indicio, num. 1.* qui communem esse opinionem asseruit, & eandem probarunt Plotus in *l. si quando, nu. 891. C. de vnde vi.* & Thesaurus *in decis. 24. num. 8.*

69 Tertia fuit opinio † M. Anton. Blan. *in tractat. de indiciis & tortura, num. 269.* qui ita distinguit, aut accusatus iste dixit mendacium de his quæ spectant ad immediatam eius defensionem, vt putà si primò negauit se fecisse ad suam necessariam defensionem: deinde dicat contrarium, vel si dicat casu & fortuito fecisse. Hoc sanè mendacium (inquit Blancus) non facit aliquod indicium sufficiens ad torturam. Et hoc in casu (ait ille) procedit opinio illorum qui dixerunt mendacium non facere indicium ad torturam. Aut accusatus dixit mendacium in his, quæ non spectant ad ejus defensionem immediatam, vtputà, si interrogatus respondit, quod in illa die commissi delicti non est allocutus Petrum, & posteà contrarium dicat: vel si dicat ea die fuisse Venetiis, deinde dicat, se fuisse Mediolani. Hoc sanè in casu scribit Blancus, procedit opinio illa Bartoli, & sequacium, vt scilicet faciat indicium ad torturam. Quam quidem probauit in specie. Petrus Folerius *in pract. criminal. parte secunda, sub rubr. item quod sororem venenavit. n. 29.* Cæterùm hæc distinctio vera non est: cum multi Doctores qui negant solum mendacium non facere indicium sufficiens ad torturam, absolutè loquantur: imò eorum multi verè sentiunt de mendacio prolato in his, quæ non spectant ad defensionem immediatam.

70 Quarta fuit opinio † quod hoc totum relinquatur arbitrio judicis, Ita sanè in specie Iulius Clar. *in practic. crim. §. fin. q. 21. vers. mendacium.*

71 Octavum indicium ad torturam sufficiens est * titubatio & animi trepidatio, dum inquisitus, vel accusatus interrogatur, si modo cum ea titubatione & trepidatione, concurrant aliqua adminicula: alioqui so-

72 la ipsa titubatio vultus, † aspectúsque mutatio, non facit indicium ad torturam. Ita Bartol. in *l. de minore, §. plurimum, nu. 3. ff. de quæst.* Paris de Put. in *tract. de syndicatu, in verbo, tortura. il 1. vers. viso.* Luc. de Penna *in l. quoties, C. de dignit. lib. 12.* Angel. Aret. *in tracta. malefic. in verbo, fama publica, num. 105.* Marsil. *in pract. crim. §. diligenter, nu. 74.* Blancus *in tract. de indiciis & tortura, nu. 259.* Gramm. *cons. 17. num. 17. & voto 30. nu. 17.* communem esse testatur Carrer. *in pract. crim. pag. 47. in 6. indicio.* Plotus in *l. si quando, num. 886. C. vnde vi.* Simancas *in praxi hæreseos, tit. 63. nu. 24. & in Catholicis instit. ti. 65. nu. 3.* Iulius Clar. *in pract. crim. §. fin. q. 21. vers. cæterum sola,* & Thessau. *decis. 24. num. 10.*

Ea est huius traditionis ratio, quia multi ob periculi magnitudinem, & pusillanimitatem ac cordis debilitatem, inconstanter loquuntur, pallescunt trepidantque. Et ex facto contigisse refert Paris Put. *loco præcitato,* quendam inquisitum, innocentem tamen, dum duceretur ante aulam, vbi aderat equuleus, quo torqueri solent malefici, lotium & stercus præ timore emisisse. Hæc tamen trepidatio, titubatio, ac vultus mutatio, suspicionem aliquam facit: vt præcitati Doctor. omnes admittunt. Et ad rem optimè confert quod scriptum reliquit Cicero *in partitio. orator. & lib. 2. ad Herennium,* cuius hæc sunt verba: *Titubatio, mutatio coloris, oratio inconstans, tremor, & id genus alia: nempè si constiterit reũ, cum ad eum ventũ est, erubuisse, titubasse, expalluisse, inconstanter locutum esse, concidisse, pollicium esse aliquid.* Idem Cicero *in orat. pro*

BIU Cujas

Milone hæc scripsit. *Magna est vis conscientiæ in vtramque partem, vt nec timeant qui nihil commiserunt, & pœnam semper ante oculos versari putent, qui peccauerunt.* Et idem *in epist famil. Trepidatio conscientiæ indicium est, non memoriæ vitium.* Et de Lyceste accusato, quod aduersus Alexandrum Magnum conspirasset, scriptum sic reliquit Q. Curtius *in initio libri 7. Igitur ex custodia educitur, jussúsque dicere quanquam toto triduo meditatus erat defensionem, tamen hæsitans, & trepidus, pauca ex his, quæ composuerat, protulit, ad vltimũ non memoria solum, sed etiam mens eum destituit. Nulli erat dubium, quin trepidatio conscientiæ indicium esset, non memoriæ vitium.* Et Demosthenes in eandem sentẽtiam ita scripsit *in oratione de falsa legatione. Conscientia scelerum erigit audaciã, linguã reprimit, obturatos angit, silẽtium imponit.* Hinc etiam *Proverbiorum cap.* 10. scriptum est. *Pauor his, qui operãtur malum,* & libro Sapiẽtiæ *cap.* 17. legitur. *Cum sit timida nequitia, testimonium dat condemnationis, semper enim præsumit sæua perturbata conscientia.*

73 Nonum est indicium ad torturam sufficiens,* quod oritur ex testimonio socij criminis, concurrentibus tamen alijs adminiculis. Ita scripserunt multi quos congessi, ac secutus sum *libro 2. de Arbitrarijs judicum, casu 474. num. 43.* Quibus accedunt alij relati à Carrerio *in practica criminali, pag. 49. in 8. indicio, nu. 10.* qui ex aliorum sententia inter adminicula recenset, quod accusatus iste sit malæ famæ, vel quod consueuerit conversari cum eo, qui offensus fuit. Cætera quæ de testimonio socij criminis dici possunt, præcitatis in locis abundè scripta sunt. Non enim illa omnia ad rem, de qua agimus pertinent.

74 Declaratur tamen hæc † traditio, vt non procedat, quando is socius qui testimonium dixit contra socium criminis alias fuit periurus. Nam tunc nullo casu facit indicium contra socium. Ita in specie declarat Alciatus, *in tract. de præsump. reg. 2. præsump. 10. in fi.* & pretereà cùm socius iste moriturus asseruit, se falsum dixisse testimonium aduersus alterum, multum illi prodest ad probàndum ejus innocentiam. Qua de re dicemus *infr. lib. 5. præsump. pen.*

75 Decimum indicium ad torturam sufficiens † oritur ex testimonio mandatarij, modò alia adminicula concurrant. Ita scribunt Paris Put. *in tractat. de syndicatu, in verbo, tortura, il 3. vers. dicitur communiter.* Bald. *in cons. 429. An mandatarius, lib. 3.* Imol. *in c. 1. de confes.* Marsil. *in l. 1. §. diuus, nu. 6. ff. de quæst. & in practica criminal. § diligenter. nu. 37.* Grammat. *decis. 28. nu. 9.* idem *in cons. 21. num. 14. in criminal. & voto 34. num. 2.* Carretius *in practica crim. pag. 50. in nono indicio.* Paris. *in cons. 151. n. 4. lib. 4.* & Ludovi. Catus *inter consilia crimin. diversorum, in cons. 99. nu. 9. lib. 1.* Ea est huius
76 sententiæ ratio, quia † mandatarius dicitur commissi criminis particeps, quodammodo socius: atque ita criminosus & consequenter indignus, cui fides adhibeatur, sicuti diximus suprà de socio criminis.

Vndecimum indicium ad torturam sufficiens oritur
77 ex confessione † atque attestatione offensi, facta in mortis articulo. Verùm hac de re sunt opiniones. Prima fuit opinio eorum, qui dixerunt, solam hanc asser-
78 tionem facere † indicium ad torturam. Ita tradunt Angel. in *l. si quis in graui, §. si quis moriens. ff. ad S. C. Syllan.* Iacobus Beluisius *in practica sub rubr. de quæstio. in 12. indicio.* Paris Put. in *tractat. de syndicatu, in verbo. tortura, il 1.* & manifestè Marsil. *in cons. 5. nu. 14. & in singul. 516.* Decius *in cons. 363. nu. 2.* Grammat. *in cons. 57. num. 13. in criminal.*

Secunda fuit opinio eorum, qui scripserunt asser-
79 tionem * hujus offensi quanquam in extremis laborantis, non facere indicium ad torturam. Ita sibi paruit constans Angel. in *l. mater. C. de calum.* Alexan. *in cons. 14. num. 5. lib. 3.* Iason in *l. 1. num. 10. Cod. commun. de leg.* Franc. Brun. *in tract. de indiciis & tortura, parte 1. qu. 3. nu. 26.* Petrasancta *sing. 55. Nota benè, nu. 7.* Boer. *quæst. 90.* Chassa. in *cons. 58. nu. 28.* Petrus Placa *lib. 1. epitome delictorum, cap. 1. nu. 15.* Mantua in *cons. 118. nu. 28. lib. 2.* Gram. in *cons. 42. nu. 7. in crim.* Iulius Clar. *in pract. crim. §. fin. q. 21. vers. assertio vulnerati,* qui attestantur hanc esse communem opinionẽ, & in foro obseruari.

80 Tertia fuit opinio * Marsilij *in practica criminali, §. diligenter, nu. 123. vers. attamen,* qui ita distinguit, aut moriens iste est alienus à mente & intellectu, & tunc locum habet opinio illa secunda, quòd scilicet non faciat assertio hæc indicium ad torturam. Aut iste moriens est sanæ mentis & intellectus: & tunc indicium facit, sicque procedit illa prima opinio. Cæterùm hæc distinctio expressè repugnat traditionibus Doctorum, qui dum loquuntur de assertione hujus morientis, præsupponunt pro constanti, illum esse sanæ mentis & intellectus, cum alioqui certum sit, nullam ei adhibendam esse fidem. Quocirca ab ea secunda opinione magis recepta, & vtu forensi comprobata, non est recedendum.

81 Declaratur primò vt procedat, quando vnà † cum ipsa offensi assertione concurrunt alia indicia, etsi levia. Nam tunc hæc simul conjuncta indicium faciunt ad torturam. Ita Alex. in *cons. 14. nu. 4. lib. 3.* Marsil. *in cons. 5. nu. 14. cons. 20. nu. 14. & in cons. 78. num. 19.* idem in *sing. 516.* Gramm. *in cons. 70. n. 4. in crim.* & Carrer. in *pract. crim. pag. 50. in 10. indicio.*

Declaratur secundò, vt non procedat hęc opinio in
82 crimine raptus. Nam tunc assertio raptæ * indicium facit ad torturam contra raptorem. Ita Carrerius in *d. indicio 10. num 4.* post Afflict. quem recenset.

Duodecimum indicium ad torturam sufficiens,
83 oritur ex * confessione facta ex pace inita cum offenso. Id quod intelligitur, quando pretio numerato inita fuit. Ita Franciscus Brunus in *tract. de indiciis & tortura, parte 1. quæst. 3. num. 27.* Marsilius *in practica criminali, §. diligenter, num. 178.* & Carrerius in *pract. crim. pag. 51. in vndecimo indicio, & pag. 55. in 31. indicio,* qui ex sententia Baldi & Paridis Put. scribunt hanc
48 confessionem † sufficere etiam ad condemnationem. Et idem sensit Blanc. in *tractatu de indiciis & tortura, num. 306.* Iulius Clarus *in practica criminali. §. fin. q. 21. versicul. pax seu, &c.* & Plotus *in l. si quando, num. 892. C. vnde vi.* qui intelligunt hoc indicium proce-
85 dere, quando pax & transactio fit illis in casibus † qui à lege non sunt permissi, aliàs secus.

86 Extenditur vt procedat etiamsi pax ipsa † non fuit concluſa. Ita Blancus *vbi suprà.* Nam adhuc indicium facit: non declarat tamen Blancus, an illud indicium sit sufficiens ad torturam. Ego certè dicerem non sufficere, alia nisi adminicula concurrant.

87 Declaratur vt non procedat, quando pater † nomine filij, vel conjunctus nomine coniuncti, pecuniam numerauit, ne ipse filius, vel coniunctus accusaretur. Nam tunc confessio patris vel conjuncti non facit indicium contra filium illum, vel conjunctum. Ita Carrerius *vbi suprà* ex sententia Cornei in *cons. 300. nu. 2. lib. 3.* & Afflict. in *comment. ad constitut. Neapol. in constit. priusquam.* Idem scripserunt Gram. in *voto 39. ad fin.* & Iulius Clar. in *pract. crim. §. fin. q. 21. vers. pax.* Idem sensit Chassaneus in *cons. 58. nu. 22.* Ea ra-
88 tio est clara, quia * dicitur res inter alios acta.

Decimumtertium indicium ad torturam sufficiens
89 oritur * ex conversatione, & multò magis ex cohabitatione, quando scilicet delictum fuit commissum in domo,

BIU Cujas

domō, vel in vicinia, & ignoratur, à quo commissum fuerit, & aliquis extat in domo, vel vicinia, qui sit malæ conditionis & famæ, vel qui aliquando rixabatur cum mortuo. Nam ex his indicium oritur contra illum. Ita Bart. *in l. 1. §. si quis in villa, ff. ad S. C. Syllan.* & ibid. Roma. *num. 4.* & Igneus *nu. 3.* Angel. *in l. justo errore, in princ. ff. de usucap.* qui dixit occisum præsumi ab eo, qui locum illum frequentabat. Rom. *in cons. 8. col. 1.* Angel. Aret. *in tractat. maleficiorum, in verbo, fama publica, nu. 53.* Calcaneus *in consil. 63. nu. 3.* Gram. *voto 23. colum 1.* Crav. *in consil. 73. num. 12.* Carrerius *in pract. criminal. pag. 52. in decimotertio indicio, num. 6.* qui ejusdem opinionis alios recenset, qui tamen vix hoc scribunt. Et scribit ibidem Carrerius *num. 26.*

90 quod quando socius † reperitur occisus in domo socij, præsumitur ab ipso socio occisus. Et idem esse

91 ait, quando * maritus reperitur mortuus, & mulier tacet, est indicium contra eam. Idem econverso, quando mulier reperitur mortua, præsumitur contra virum. Ita Folerius *in practica, parte secunda, secundæ partis, rubr. dentur capitula, quod suffocauit uxorem, nu. 10.* Igneus *in l. excipiuntur, num. 32. ff. ad S. C. Syllania.* Est simile, quando quis reperitur mortuus † ante

92 domum alterius concurrente inimicitia, præsumitur occisus à domino illius domus. Ita Bart. *in l. ædiles, nu. 4. ff. de via publ.* Bald. *in l. 1. C. locati.* Angel. *in l. milites, C. de quæst.* Paris Puteus *in tract. de syndicatu, in verbo, tortura, in versic. si quis inventus.* Felin. *in c. afferte, nu. 10. de præsumpt.* Ias. *in l. si quando, C. unde vi, nu. 40.* Carrer. *in d. 13. indicio, num. 2.* Iacobus Novellus *in practica criminal. in tractatu ad defensam. n. 65.* Gram-

93 mat. *in cons. 53. num. 23. in criminal.* Quæ sanè traditio intelligitur, nisi † constet occisum illum habuisse inimicum extra illam vicinam habitantem. Nam tunc relinquitur arbitrio judicis, à quo occisus is præsumatur. Ita Carrerius *vbi suprà, nu. 3.* ex sententia Innoc. *in c. cum oporteat, de accusat.* Est quoque simi-

94 le, quod dicimus, damnum † præsumi datum à vicinis, vt docuit Bart. *in l. si ita, §. vlt. ff. de fundo instru-*

95 *cto, instr. qui lega.* vbi idem esse ait de furto * quod præsumitur factum à vicinis. Et scribit idem Bart. *in l. vlt. num. 2. ff. de quæst.* furtum præsumi commis-

96 sum ab eo, † qui consueuit conuersari in ea domo. Et cum Bart. idem scripserunt Anton. Gomes. *tomo tertio variar. resolut. cap. 13. de tortura reorum, nu. 13.* & Tyraq. *in tract. de pœnis legum, &c. causa 23. num. 10. & 11.*

Declaratur primò, vt hoc indicium procedat in eo,

97 † qui antea consueuerat conuersari in domo, non autem in eo qui paulò antè conuersari cœpit. Ita declarat Carrer. *in prædicto 13. indicio, nu. 4.* ex sententia Ioan. de Ami. *in consil. 7. num. 34.*

98 Declaratur secundò, vt procedat in cohabitante & conuersante, qui sit malæ conditionis & famæ, secus si bonæ. Ita Carrer. *in d. 13. indicio, nu. 5.* ex sententia Baldi *in l. 1. C. locati.* & Put. *in tract. de syndicatu. in verbo, tortura, il tertio.* Et conferunt ea, quæ dicemus

99 *infr. lib. 5. præsumpt. 29.* vbi declarabimus furtum * non præsumi factum à viro bonæ conditionis & famę etiamsi res furto subtracta apud eum reperitur.

Decimumquartum indicium ad torturam sufficiens

100 † oritur ex eo, quod quis visus est in loco delicti firmatus cum gladio, vel telo: modo concurrat aliud adminiculum, vt inimicitia, vel fama, vel quid aliud simile. Ita Paris Put. *in tract. de syndicatu, in verbo, tortura, il 1. versic. si quis est inuentus.* Carrer. *in pract. crim. pag. 52. in 23. indicio, nu. 11.* Idem senserunt Blanc. *in tracta. de indiciis & tortura. nu. 296.* & Folerius *in pract. crim. part. secunda. secundæ part. princ. sub rubr. dentur capitula, quod suffocauit uxorem, num. 12.*

Decimumquintum indicium sufficiens ad torturam

101 oritur † ex consuetudine delinquendi, hoc est, quod accusatus vel inquisitus, consueuerit committere similia delicta, modò concurrant aliqua adminicula. Ita gloss. *in l. jubemus. C. de probat.* Bart. *in l. vlt. num. 5. ff. de quæst.* Salic. *in l. vlt. col. 3. vers. nunc transeamus, C. eod. de quo.* Alex. *in cons. 5. num. 2. & in consil. 50. num. 8. lib. 1.* Marsil. *in pract. crim. §. diligenter, num. 99. & consil. 44. num. 4.* & Carrerius *in pract. crim. pag. 52. in decimoquarto indicio.* Cum verò delicta sunt dissimilia, ex vno non sumitur indicium ad aliud vt torqueri possit. Ita Ludoui. Catus inter consilia diuersorum criminalia *in cons. 99. num. 13. lib. 1. tomo 1.*

102 Extenditur hæc traditio vt procedat, † siue solitus sit iste committere delictum in personam aliorum, siue in personam offensi. Nam si aliàs offendit illum offensum, præsumitur contra eum. Ita Gandinus *in tract. de maleficiis, in rubr. de indiciis indubitatis, in fin.* Carrer. *in d. 14. indicio, num. 4.* Ea est ratio, quia

103 * ex præteritis futura judicamus & metimur.

104 Declaratur primò, † vt non procedat in eo quem constat tribus superioribus annis non deliquisse. Nam

105 tanto † tempore censetur purgata eius mala fama: atque ita in eo cessat præsumptio ex regula *c. semel malus, de reg. iur. in 6.* Ita declarant Ias. *in l. si prius. ff. de operis noui nunt.* Gram. *voto 3. & in d. decimoquarto indicio,* & copiosius dicemus *infrà, lib. 5. præsumpt.* dum declarabimus *d. reg. c. semel malus.*

Decimumsextum indicium oritur ex eo, quod quis

106 vltrò † & diligenter sollicitat vt inueniatur atque inquiratur de malefactore, & delinquente, cum tamen sua non interfit, vti hac diligentia. Ità Paris Put. *in tract. de syndicatu, in verbo, tortura, il 2.* qui testatur hoc bis contigisse in magna curia Neapolitana in quibusdam, alterius mortem detulerant & sollicitauerant, vt malefactores inuenirentur. Nam & ipsi capti & quæstionibus suppositi, confessi sunt, se delictum illud perpetrasse. Hanc ipsam sententiam probarunt etiam Marsilius *in l. vnius, §. seruo. qui vltro, num. 7 ff. de quæst. in pract. crim. §. diligenter, nu. 150.* & Carrer. *in pract. crim. pag. 53. in decimoquinto indicio,* qui asseruit ita etiam accidisse suo tempore. Ita pariter euenisse in curia Salamaticensi testatur Antonius Gomesius *tertio tomo variar. resolut. cap. 3. de tortura reorum, nu. 14.* Et huc pertinet egregius locus Ciceronis *in oratione pro Sexto Roscio Amerino,* cuius verba adscripsi. *Te ne cùm cæteri socij fugerent, ac se occultarent, ne hoc indicium non de illorum præda, sed de huiusmodi maleficio fieri videretur, potissimum tibi partes istas depoposcisse vt in judicio versares, & sederes cum accusatore, qua in re nihil aliud assequeris, nisi vt ab omnibus mortalibus audacia tua cognoscatur, & tua imprudentia.* Hæc ille.

Decimumseptimum indicium ad torturam suffi-

107 ciens oritur * ex eo, quod socius reperitur occisus in domo socij, qui mortem socij non detulit, sed tacuit. Ita egregiè Rom. *in l. excipiuntur. in fin. ff. ad S. C. Syllan.* quem secuti sunt Ang. de Arim. *in additio.* ac Angel. Aret. *in tract. de malefic. in verbo, fama publica.*

Cæterum hac de opinione dubitauit Marsilius *in pract. cri. in §. expedita in fin.* ex his quæ supra in proximo relato indicio diximus. Sed non erat quod dubitaret Marsilius, cum valde diuersa hæc sint, quod quis sollicitè deferat delictum, anxiéque perquirat vt delinquens inueniatur: aliud quod simpliciter deferat. Nam illo primo casu (vt iam diximus) se suspectum facit, secundo verò casu non, imò, (sicuti diximus) se suspectum faceret, si simpliciter non deferret,

BIU Cujas

sed taceret, vt rectè Roman. scriptum reliquit. Quod sanè indicium vehemens & violentum redditur, si in ea domo, is in terram aliquot dies sepultus iacuisset, quemadmodum Ælianus *in lib. 13. de varia hist.* scriptum reliquit, aliquando euenisse apud Mitylenenses in Macareo Bacchi sacerdote, qui hospitem reposcentem depositum occidit, & in templo vbi pecuniam deposuerat terra defossa sepeliuit. Porrò cadauere comperto, & cum factum Macareus negaret, sufficiens causa iudicata fuit, quæ tormentis inquireretur. Et minus verisimile dicebatur, occisum illum eo in templo delatum & in terram defossum, inscio ipso Macareo sacerdote, & ob id eum scelus illud perpetrasse. Quare tormentis adhibitus, delictum est confessus. Est simile quod egregiè admodum de Thrace illo Martiano, qui deinde Imperator fuit, apud Evagrium *lib. 11. cap. 1.* & Nicephorum *lib. 15. c. 1.* legitur. Et illo in loco scribit Evagrius, huiusmodi coniecturas vehementes adeò esse, vt propè veritati præualeant.

Decimumoctauum indicium sufficiens ad tortu-
108 ram exoritur ex eo, † quando quis scienter recepit in Domo propria ipsum delinquentem, cum inter eos nulla esset affinitas. Nam insurgit præsumptio & indicium, quod is receptator mandauerit delictum committi, vel quod conscius sit. Ita scribunt Gandinus *in tract. de maleficiis, in rubr. de indiciis dubitatis ad torturam, in fin.* Bonifacius Vitalinus *in tract. maleficiorum, in rubr. de indiciis, num. 35.* Paris Put. *in tract. de syndicatu, in verbo, tortura, il 3. versic. rex mandauit.* Angel. Aret. *in tract. de maleficiis, in verbo, fama publica.* sensit Felin. *in c. afferte, num. 11. in fin.* post Bald. quem citat *de præsumpt.* Gram. *voto 15. nu. 1.* Iac. Nouel. *in pract. crim. in tract. ad defensam. nume. 94.* & Carrer. *in pract. crim. pag. 53. in 17. indicio,* & Blanc. *in tract. de indiciis & tortura. 202.* qui multis modis declarat. Et huc pertinent, quæ de his receptatoribus scripsi *lib. 2. de Arbitr. indicum, casu 348.*

Decimumnonum indicium sufficiens ad torturam
109 oritur contra eum † qui ipsum delinquentem statim commisso homicidio & delicto, associauit extra vrbem, ne prehenderetur. Ita Bald. *in l. non ideo minus, in fine, C. de accus.* Alex. *in cons. 35. lib. 2.* Blanc. *in tract. de indiciis & tortura. num. 201.* Carrer. *in pract. crim. pag. 53. in 17. indicio.* & Iacob. Nouel. *in dicto tracta. ad defensam, nu. 112.* qui quidem intelligunt nisi ex in-
110 teruallo † facta sit associatio. Nam tunc cessat mala hæc præsumptio contra ipsum associantem. Idem esse
111 aiunt, quando † associans est affinis & sanguine coniunctus illi delinquenti: eo enim casu excusatur associans quippe qui potuit quoquomodo sanguinem affinis sui redimere. Huc pertinet, quod ex sententia Bal. *in l. 1. C. si qua præd. potest.* scripsit Alciat. *in tract. de præsumpt. reg. 1. præsumpt. 22. in fin.* quod non est præ-
112 sumptio contra aliquem accusatum, * quamuis eius consanguinei impediant examinationem testium.

Vigesimum indicium ad torturam sufficiens, ori-
113 tur ex scientia maleficij in eo, qui † potuit & debuit impedire ne committeretur, & impedire noluit. Ita Gandinus *in tract. de maleficiis in rubr. de indiciis dubitatis ad torturam, in 9. indicio.* Angel. Aretin. *in tract. malefic. in verbo, fama publica.* Blancus *in tract. de indiciis & tortura, n. 303.* Carrerius *in pract. crimin. pag. 53. in 18. indicio,* & Iacob. Nouel. *in d. tract. ad defensam, nu. 98.* Et conferunt quæ scripsi *lib. 2. de arbitr. iud. casu 355.* & dicemus *infr. lib. 5. in præsump.* vbi agemus de delictis commissis à filio, vel seruo, vel amico.

Vigesimumprimum indicium ad torturam suffi-
114 ciens oritur contra eum, † qui scit aliquo in loco adesse latrones & assassinos, & tamen ostendit mercatoribus viam, quæ ad locum illum ducit. Nam oritur indicium ad torturam contra eum, quod scienter id fecerit, vt mercatores illi occiderentur, vel spoliarentur. Ita Gandinus *in tract. de maleficiis, in rubr. de indiciis dubitatis ad torturam, in decimo indicio.* Vitalinus *in rubr. de indiciis, nu. 38.* & Carrerius *in dicta practica criminali, pag. 53. in 19. indicio.*

Vigesimum secundum indicium sufficiens ad tor-
115 turam, oritur † ex allocutione secreta ad aures cum eo, qui deinde commisit delictum: si modo alia adminicula concurrant, vt putà inimicitia, & quod delictum fuerit incontinenti commissum. Nam ex his insurgit indicium quod is, qui ad aures est locutus, mandauerit delictum committi. Ita Bald. *in l. 1. C. de seruis fugit.* vbi apertius Ias. *num. 31. versic. 5.* mirabi-
116 liter scribit, tria concurrere * debere, quod inimicitia interceserit capitalis cum illo occiso, quod allocutus sit ad aurem, atque ita secretò, & quod incontinenti secutum sit homicidium. Idem docuit Felin. *in c. afferte, num. 13. de præsumpt.* Marsil. *in l. 1. §. præterea, num. 27. ff. de quæst.* Carrer. *in pract. crim. pag. 53. in 20. indicio,* & dicemus *infrà lib. 5. præsumpt.*

Vigesimumtertium indicium sufficiens ad torturam
117 oritur * ex eo, quòd reus inquisitus, visus sit exire domo & aufugere cum ense euaginato & sanguinolento. Ita Gandinus *in rubr. de indiciis dubitatis, in 6. indicio,* & alios plures commemorant Carrerius *in pract. crim. pag. 54. in 21. indicio.* & Iulius Clar. *in pract. crim. §. fin. quæst. 21. vers. si aliquis,* quo loci recenset multos affirmantes, ex hoc solo tam vehe-
118 menti indicio, reum † hunc damnari posse.

Vigesimumquartum indicium sufficiens ad tor-
119 turam oritur † ex acclamatione, vtputà si audita fuerit puella, vel quis alius, succurrite, succurrite, & visus deinde sit quis exire domo cum gladio, vel aliis munitus armis: & deinde in domo reperitur mulier stuprata, vel vulnerata. Nam tunc sumitur indicium contra eum, qui domo exiuit. Ita Bald. *in l. vlti. C. de probat.* post Nicolaum de Matarelis *ibi,* idem Baldus *in c. cum in nostra, de elect. & in l. 1. §. potuisset, ff. ad S. C. Syllan.* Paris Put. *in tracta. de syndicatu, in verbo, tortura, il 1.* Afflict. *in commentariis ad constit. Neapol. in constitut.* quæ incipit, *in quæstionibus,* post Iserniam *ibi.* Franciscus Brunus *in tractatu de indiciis & tortura, part. 1. versic. item pone.* & Carrerius *in pract. crim. pag. 54. in 22. indic. & pag. 55. in 31. indicio.* Hæ enim acclamationes & vociferationes indicium faciunt.

Vigesimumquintum indicium sufficiens ad tortu-
ram oritur ex eo, quòd quis mutuo susceperit pecuniam,
120 * ex qua statim emit arma, conduxit homines vel alia his similia præparauit. Est sanè indicium contra eum, qui mutuo susceperit pecuniam, quod occiderit.
121 Est etiam * indicium contra eum, qui mutuo dedit, quod occidi mandauerit. Ita ex sententia Bartoli & Baldi *in l. 4. ff. ad leg. Iul. majest.* scribunt in specie Franciscus Brunus *in tract. de indiciis, & tortura, part. 1. quæst. 4. numero 10.* & apertius Carrerius *in pract. crim. pag. 54. in 23. indicio.* Ex ea enim temporis breuitate, præsumitur eam ob causam mutuo data, & suscepta pecunia, vt simili in casu tradit Barto. *in l. si venire, §. eorum, ff. de privileg. cred.* & dicemus *infrà l. 3. præsumpt.*

122 Vigesimumsextum indicium † ad torturam descendit ex præparationibus aptis ad offendendum, vt si quis visus sit emere gladium, vel acuere, vel polire arma, vel coadunare homines armatos, vel arma

aliquo

BIU Cujas

aliquo in loco collocare, vt parata ibi essent, & deinde apud domum illam perpetratum sit homicidium. Idem si se exercebat armis, cum antea id facere non consueuisset. Hæc sanè indicium faciunt ad torturam. Ita Bartol. *in l. vltima, numer. 5. vers. possumus etiam, ff. de quæst.* Paris Put. *in tractatu de syndicatu, in verbo, tortura, il 1. verso, de indiciis, & in verbo, tortura. il 3. vers. mandauit Rex, vbi. si quis reperitur.* Ang. *in l. milites, C. de quæst.* Franciscus Brunus *in tract. de indiciis & tortura, parte 1. quæst. 3. num. 39. versic. item dat aliud.* Blancus *in practic. crim. in secunda parte defensionis num. 38. & 39.* Carrer. *in pract. crim. pag. 54 in 24. indicio.*

Vigesimum septimum indicium ad torturam oritur
123 ex eo, † quando quis visus sit emere venenum, & deinde reperitur statim ferè quis veneno interfectus, præsumptio est contra eum, qui venenum emit. Ita scribunt Angelus *in l. milites, C. de quæst.* Carrerius *in dicto vigesimoquarto indicio, num. 2.* & Petrus Folerius *in pract. crimin. in secunda parte. secundæ partis, sub rubr. item quod sororem venenauit. num. 5.* Et ibidem
124 *numer. 17. 18. 19.* declarat nisi adsint † contrariæ præsumptiones & indicia, vt quia is qui emit venenum, erat homo probatæ vitæ, & idem si is diligebat illum veneno necatum.

125 Vigesimum octauum indicium ad torturam † oritur ex mala conuersatione, si modo aliud adminiculum concurrat. Ita sensit Baldus *in l. 1. num. 1. C. de seruis fugit.* & apertius idem Baldus *in consil. 95. Regula juris, in fin. li. 1.* Gandinus *in tract. de maleficiis, in rubr. de quæst.* Iacobus Beluisius *in practic. criminal. sub rubr. de quæst. 14. indicio, & in vers. quærit igitur judex.* Paris Put. *in tractatu de syndicatu, in verbo, tortura, il 3. vers. mandauit Rex.* Angelus Aretinus *in tract. de maleficiis, in verbo, fama publica, vers. quæro, an indicium,* & ibidem Augustinus Ariminensis *in additio.* Marsil. *in pract. crimin. §. expedita, in fin.* Crav. *in consil. 73. nu. 12.* Gramm. *in consil. 17. nu. 14. & in consil. 53. num. 45. in crim. & in decisio. 34. in fine. & voto 6. nu. 3.* Carrerius *in pract. crim. pag. 54. in vigesimoquinto indicio.* Et ij quidem adducti sunt argum. *l. ædiles, §. Pædius, ff. de ædil. edict. l. si plures, §. quamuis, ff. de adminisl. tut. & l. vlt. C. si mancip. ita fuerit alienat.* Mala enim conuersatio arguit hunc esse talem, quales sunt illi mali cum quibus is conuersari solet. Nam ait sapientissimus Salomon *prouerb. cap. 13.* (Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit : amicus stultorum similis efficietur.) & idem *cap. 22.* (Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum furioso, ne fortè discas semitas eius & sumas scandalum animæ tuæ,) & Propheta *in Psal. 17.* (Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris, & cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris.)

Vigesimum nonum indicium ad torturam sufficiens
126 oritur ex assidua * frequentatione loci, in quo deinde reperitur aliquis occisus. Nam indicium oritur contra illum frequentantem, accedente tamen alio adminiculo, vt si malæ vitæ iste sit. Ita Bart. *in l. justo, in princ. ff. de vsucap. & in l. 3. ff. de furt. & in l. vlt. num. 5. in fin. ff. de quæst.* Paris Put. *in tract. de syndicatu, in verbo, tortura, il 1. versic. si quis est inuentus, & in verbo, tortura, il 3. vers. si quis fuerit vulneratus, & vers. viso, de indiciis.* Salicet. *in l. vlt. col. pen. vers. item quod res, Cod. de quæstio.* Imol. *in d. l. justo, de vsucap.* qui expressè dixit requiri, etiam, quod sit homo malæ famæ. Angel. Aret. *in tract. maleficiis. in verbo, fama publica, nu. 52. versic. quid autem si in strata.* & ibidem August. Ariminen. *in annotat.* Marsil. *in practic. criminal. §. diligenter, num. 108.* Carrer. *in pract. crimin. pag. 54. in 17. indicio,* & Blancus *in tract. de indiciis & tortura nu. 73. & 74.* & ibidem *num. 75.* subiungit, hoc indi-
127 cium tolli † si probatum fuerit, hunc frequentantem locum illum esse virum bonæ conditionis & famæ: & quod illa frequentatio est ex causa necessaria, vt quia is habet domum ibi vicinam, vel ob quid simile. Et idem scriptum reliquit Iacob. Nouel. *in pract. crimin. tit. ad defensam, sub rub. an indicia pro reo danda sint, num. 63.*

Trigesimum indicium oritur ex eo, quod adducto inquisito vel accusato coram cadauere, cadauer emi-
128 sit sanguinem. † Nam præsumitur, quod ille homicidium perpetrauit. Ita scribit Paris Put. *in tract. de syndicatu, in verbo, tortura, il 3. vers. mandauerit Rex, in fin.* qui asserit, ita fuisse expertum. Nicolaus Florentinus *sermone quinto, tract. primo, c. 6.* qui dixit, quod suo tempore sanguis emanauit in præsentia homicidæ, & quod ob id ille fuit prehensus, & tortus, & confessus est se occidisse : & ideo fuit diffinitiuè condemnatus. Idem scripsit conciliator in problem. Aristotelis, *lectione 7. problemate 6.* qui ita Venetiis euenisse asseruit. Ita quoque contigisse in oppido de Lesma Hispanæ, anno 1546. recenset Antonius Gomes. *in tertio tomo variar. resolut. cap. 13. de tortura reorum, nu. 15.* Eandem opinionem probarunt Marsilius *in practica criminali, §. diligenter, nu. 81.* Boër. *quæst. 116. num. 1.* Blancus *in tract. de indiciis & tortura, numero 408.* alios commemorat bene eruditus Hieronymus Maggius, qui superioribus annis in libello Cyprio captus, in vrbe Constantinopolitana feritate barbara à Turcarum Tyranno occidi iussus est, is, inquam, Maggius *lib. 3. miscella. cap. 5.* quo loci hac de re multorum opiniones & causas commemorat : locum indicasse nunc sufficiat, & cuius etiam rei memini *lib. 2. de arbitr. judicum, & c. casu 270. num. 16.* Sunt enim multi, qui asserunt, hoc indicium esse incertissimum, inter quos Anton. Gomes. *loco præallegato,* & de hoc indicio latissimè differit etiam Thesaurus *in decis. 173.*

Trigesimum primum indicium sufficiens ad tortu-
129 ram oritur ex * taciturnitate, vt si amicus scribat amico, quod rumor est, & fama in ciuitate, & loco, quod ipse commisit tale delictum, & ille acceptis ac lectis literis, tacuit, atque ita non contradixit, nec se excusauit. Ita Marsil. *in pract. crimin. §. diligenter, nu. 137.* & Carrerius *in pract. crimin. pag. 55. in indicio,* & ij quidem moti sunt ex traditione, & doctrina Bar. *in l. filius fam. la 2. ff. ad Macedon.* Qua de re scripsi *lib. 2. de Arbitr. jud. & c. casu 21.* & vberius dicemus *infrà lib. 2. præsumpt. 46.* Idem esse scripserunt Marsil. & Carrerius, quando quis coram testibus fuit reprehensus quòd commiserit aliquod maleficium, & ipse tacuit, nec aliquo modo se excusauit.

130 Trigesimum secundum indicium † oritur ex mala physiognomia. Ita Carrerius *in pract. crim. pag. 55. in vigesimonono indicio,* ex sententia Baldi *in l. 2. num. 5. C. quorum appellat. non recip.* Verum Baldus hoc non affirmauit, sed id solùm, quod mala physiognomia, arguit in genere malam naturam : non autem in specie aliquod delictum, & Baldum sic etiam intellexerunt Marsil. *in pract. crim. §. expedita, num. 53* & Blancus *in tract. de indic. & tortura, num. 406.* Quocirca rectius sensit Iacob. Novel. *in pract. crim. tit. ad defensam, sub rub. an indic. pro reo danda sint, num. 108.* alia adminicula cum hoc ipso indicio concurrere debere. Malam autem physiognomiam malam arguere naturam, scripsi *supra quæst. 15.* vbi differui de præsumptione, quæ à figura ducitur.

Trigesimum tertium indicium oritur ex malo &
turpi

131 turpi * nomine. Ita Carrerius *in pract. crimin. pag. 55. in 29. indicio*, ex sententia Io. Andreæ *in c. contemplatione, de reg. iur.* Bald. *in l. non ignorat. num. 12. C. qui accusare non possunt.* Paris Put. *in tract. de syndicatu, in verbo, tortura, il 1. vers. & in indiciis, & in verbo, tortura, il 3. vers. mandauit rex*, & alij quos is recenset. Verùm turpe nomen suspicionem quandam facere tantummodò scripserunt Ioan. Andr. Card. Imol. *in cap. 1. de depositio.* Felin. *in proœm. decret. num. 12* & alios commemorat Marsil. *in l. 1. in princ. num. 39. ff. de quæstio.* Blancus *in tract. de indiciis & tortura, num. 406.* Petrasancta *sing. 75.* Gram. *cons. 40. nu. 12. in crim.* Ripa *in rubr. ff. solut. matr. nume. 8.* Paris. *in cons. 29. nume. 25. lib. 3.*

Trigesimumquartum indicium oritur ex loco à communiter accidentibus vt si aliquo in loco frequenter contingat delicta committi, ibi commissum
132 † præsumitur, & ab illis, qui in eo loco commorantur. Ita Carrerius *in pract. crim. pag. 55. in trigesimotertio indicio*, ex sententia Baldi *in l. vlt. in fin. ff. de hæred. instit. & in l. non hoc, col. vlt. C. vnde legit.* Antonij de Canario *in tract. de tormentis, quæst. 6.* Marsil. *in pract. crim. §. diligenter, num. 33. & in §. 2. num. 36.*

133 Trigesimumquintum indicium oritur † ex mala fama delinquentis. Ita Carrer. *in d. pract. crimin. pag. 55. in 34. indicio.* post Paridem Puteum *in tract. de syndicatu, in verbo, tortura, il 3. vers. quidam latro famosus.* Verùm Blanc. *in tract. de indiciis & tortura, nu. 44.* vult concurrere debere aliud adminiculum.

Trigesimumsextum indicium sufficiens ad tortu-
134 ram oritur ex eo † quod quis reperitur præsens in loco, vbi commissum fuit delictum. Ita tradunt Abb. *in cap. cum non ab homine, num. 19. de indiciis.* Afflict. *in commentarijs ad constitutiones Neapol.* incipit, *humanitatem*, & Carrer. *in dicta pract. crimin. pag. 56. in 35. indicio*, & apertius Blanc. *in tract. de indiciis & tortura, num. 295. & num. 300.* post Bart. & alios quos allegat. Et scribit Blancus idem esse, quando reperitur in loco propinquo.

Trigesimumseptimum indicium sufficiens ad tor-
135 turam oritur, † quando reperitur sanguine madefactus, & probatur, ensem illum fuisse illius inquisiti. Ita Paris Put. *in tract. de syndicatu, in verbo, tortura, il 3.* quem secutus est Carrer. *in d. pract. crim. pag. 36. in 36. indicio*, idem sensit Boër. *in quæst. 165. nu. 2.* Extat egregium exemplum apud Plutarchum in parallelis, qui scriptum reliquit, Laium Thebandum prehensum, & carceri inclusum, quod eius gladio constabat occisum Chrysippum, qui nisi adhuc loquens, ipsum Laium ea suspicione liberasse detectis homicidis, fortè quæstionibus suppositus, & pœna damnatus fuis-
136 set. Hoc autem indicium diluitur probando † gladium ibi repertum, fuisse alteri commodatum vel se amisisse, vt Carrerius & Boër. scribunt.

Trigesimumoctauum indicium ad torturam oritur
137 ex eo, quod vulnera reperiuntur ad mensuram gladij aut securis rei inculpati. Ita Carrer. *in prædicto 36. indicio*, post Bartolum quem commemorat. Et idem esse ait Carrerius, quando gladius reperitur in loco delicti, & vagina ad latus vacua, Boër. *in quæst. 166. num. 5.* quo loci *num. 4.* recenset simile ex sententia Alberici de Rosate *in l. indicia, col. 2. vers. vidi etiam, C. de rei vend.* esse indicium contra eum, qui de furto fuit accusatus, si apparet formam eius pedis convenire illi, quæ terræ humidæ infixa est. Et simile, quando sotulares furis reperti sunt in domo, vbi commissum fuit furtum.

Trigesimumnonum indicium sufficiens ad tortu-
138 ram oritur, † quando reus accusatus vel inquisitus recusauit præstare delatum iuramentum calumniæ. Ita Carrerius *in d. pract. crim. pag. 56. in 37. indic.* ex sententia Iacobi Beluisij *in pract. crimin. sub rubr. de quæst.* Angel. Aret. *in tract. malefic. in verbo, iuramentum*, & Alexan. *in annota. ad Bart. in l. vlt. de quæst.*

Quadragesimum indicium sufficiens ad torturam
139 ex eo oritur, quod † reus inquisitus fuit præsens cum armis in loco commissi delicti. Nam ex ipsa assistentia arguitur præstitum auxilium ad perpetrandum delictum. Ita Innocent. *in c. continentia, de clerico percusso.* Anton. de Canario *in tract. de tormentis, quæstio 7.* Franciscus Brun. *in tract. de indic. & tortur. part. 1.* quos secutus est Carrer. *in pract. crimin. pag. 56. in 30. indicio.* Quod sanè indicium locum habet multò magis, si assistens iste, perpetrato delicto fuit associatus. Ita Carrer. *præcitato in loco*, post Bald. *in l. ob hæc. ff. de iis qui not. infam. in l. 1. n. 6. C. de seruis fugit. in l. 1. C. de rap. virg. in l. non ideo minus, in fin. C. 6. de accus. & in l. data opera. C. qui accus. non poss.* Hoc autem indicium diluitur, si probatur hunc assistentem casu aduenisse.

Quadragesimumprimum indicium oritur ex de-
140 nunciatione * syndici, vel alterius officialis præpositi ad deferendum delictum perpetrata: si modo aliud adminiculum concurrit, vtputa fama. Ita tradunt Marsil. *in pract. crim. in fine princip.* Cæpolla *cons. 39. nu. 41. in crim.* & Carrer. *in pract. crim. pag. 56. in 39. indicio.* Sola enim denunciatio non sufficit ad tortu-
ram, sed ad inquirendum tantùm, vt dixi *suprà suo loco.*

Quadragesimumsecundum indicium oritur
141 * ex eo, quod res furto subtracta reperta fuit apud hunc accusatum. Nam si hic sit homo malæ conditionis & famæ, oritur indicium sufficiens ad torturam. Ita Bart. *in l. vlt. num. 5. vers. item quod res furtiua, ff. de quæst.* & dicemus *infrà lib. 5. præsumpt. 21. in tertio casu.* Et ibidem *in præsumpt. 22.* alias coniecturas furti ab aliquo commissi recensui.

Quadragesimumtertium indicium ex eo sumitur,
142 quod reus * interrogatus negat respondere, vel respondet se aliqua nescire, vel non recordari, cum tamen verisimile non sit, quod non recordetur, & sciat, Hæc enim obliuio non verisimilis, indicium ad torturam facit. Ita post alios Bossius *in tract. causarum criminalium, tit. de responsio. à reo fac. num. 4. in tit. de indiciis & considera. ante torturam, num. 55. & in tit. de oppositio. contra testes. num. 95.* Alciatus *in tract. de præsumpt. reg. 2. præsumpt. 29. nu. 3.* & Iulius Clarus *in practica criminal. §. fin. quæst. 45. vers. sed pone.* qui tamen Clarus intelligit, quando concurrit aliquod aliud indicium.

QVÆSTIO XC.

Præsumptiones ad quæstiones & tormenta, an diluantur confessione offensi.

SVMMARIA.

1 *Indicia ad torturam sufficientia, diluuntur confessione offensi, ab inquisito se non esse lasum vel offensum.*

2 *Confessio occisi, quando non operetur, vt accusatus de homicidio dicatur innocens. Et quæ sit ratio. nu. 3.*

QVæro nonagesimò, an præsumptiones de delicto, quæ ad torturam sufficiunt, dilui atque
1 eneruari possint, confessione offensi asserentis ab illo inquisito se non fuisse offensum? Et dilui * posse affirmarunt multi. Ita sanè Bald. *in l. 1. n. 3. C. de commun. de legat.* Aretin. *in cap. tertio loco, nu. 31. de probat.* Alex. *in consil. 24. nu. 15. lib. 2. in consil. 1. nu. 16. & in cons. 14.*

quem In

num.1.lib.3.in consil.124.in fin.lib.6. & in consil. 30. col. vlt.7.Augustin.Ariminen.in additio.ad Angel.Aretin. in tract.maleficiorum, in verbo, qui iudex ad probationem suæ inquisitionis, col.vlt.Felin.in c.1.num.18.& in cap.literas,num.20.de præsumpt. Iason. in l.de die,col. vlt.ff.qui satisd.cogant.in l.1.num. 9. ff. de eo per quem factum erit,& in d.l.1.num.10.C.commu. de legat. quo loci dixit hanc esse singularem traditionem, & memoria dignam. Marsil. in singul. 22.in fine,& in pract. crimin.§.diligenter,nu.200.& idem in consil. 17. num. 10.Petrasancta singu.55.Paris.in cons.67.num.11. lib.3. Alciat. in tract.de præsumpt.regul.3.præsumpt.4.in fin. Ioan. de Arnono cautela 3. Bossius in tractat. causarum criminalium, tit.de fauoribus defensionis,num. 10. Blancus in practica criminali, in verbo, his sic præmissis,num.132.& in cautela 4.Iacob.Nouell.in pract. crim. tit. ad defensam, sub rubric. an indicia pro reo danda sint, num.90.Anton.Gomez. in tertio tomo variarum resolutio.cap.13.tit.de tortura reorum,num.17. & Petr.Placa. libro 1. epitome delicto.cap.13. num. 17. Chassan.in consil.48.num.5.Cravet.in consil.6.num.64. & Gramma.in consil.65.num.1.in criminal. Et quamquam ad hanc firmandam traditionem allegari soleant,l. qui cum maior,§.vlt.& l.Paulus,là 2.§.1.ff.de bonis,liberto.& l.mater.C.de calum. ac l.inter omnes, §.rectè,ff. de furtis, vix tamen est, vt illis iuribus probetur. Quocirca dicendum est melius probari in l.2. ff.ad S.C.Syllan. Et his accedit ratio, quod si confessione eius, pro quo stat præsumptio iuris & de iure, præsumptio illa eliditur, vt diximus supra suo loco quanto magis nostro in casu, vbi sola præsumptio iuris vel hominis stat pro offenso.Nec hîc obstat traditio,l.vlt.d.l.2.ff.ad S.Syllan.quod confessio occisi nil
2 operatur, vt accusatus * de homicidio dici possit innocens. Nam respondetur glossam illam loqui,quando non præsumptiuè, vt nostro in casu: sed verè probatum fuit, illum accusatum vel inquisitum deliquisse. Non enim tunc offensi exculpatio atque excusatio illi prodest. Ita declarant in d.l.2.Bartol.Bald. Angel. Roman.& Comens.quos ibi secutus est Igneus num. 11.& num.54.Idem scripserunt Gandin. in tract. maleficiorum, in rubr. de transact.& pactis in maleficiis faciendis,vers.sed pone,quod quidam mortiferè.& Anton. Gomez.in d.c.13.num.17.Cujus sanè traditionis ratio
3 ea est, quia hæc esset † remissio quædam delicti facta ab offenso, qui ad sui præiudicium pacisci quidem potest de crimine: sed non ad præiudicium Reipub. offensæ, iuxta l. licitatio,§.quod illicitè,ff.de publica. & vectigal.& l. transigere, vbi Doctor.C.de transact. Est enim ratio, quia non est in facultate hominis, facere de crimine, non crimen, vt scribit Bart. in d. l. transigere, in fin. Quocirca Doctores præcitati, qui hanc offensi excusationem probant, in eo solo probant, ne is accusatus quæstionibus, & tormentis subiiciatur non autem, vt ex toto excusetur: quin liceat iudici alijs coniecturis & probationibus veritatem perquirere, & eum damnare, si constiterit deliquisse. Id quod in specie inter cæteros annotauit Petrasancta in d.singu.55. Illud tamen est annotandum quod si aliæ adessent coniecturæ, quæ præter hanc offensi excusationem ostenderent hunc accusatum non deliquisse, illa offensi excusatio prodesse poterit ad absolutionem. Ita egregiè respondit Alex. in cons.24.n. 15. lib. 2. ex traditione Bart. in l. inter omnes, §. rectè, ff.de furtis, quam explicaui lib.2.de arbitr. iudic. &c. casu 298.Est quoque animaduertendum,quòd quando aduersus assertionem, atque ita excusationem offensi, extaret aliqua vrgens præsumptio, illa offensi assertio nil illi accusato prodesset. Ita declarat Alciat. in tract.de præsumpt.reg.3.præsumpt.4.in fin.

QVÆSTIO XCI.

Præsumptiones ad quæstiones,& tormenta sufficientes, quot testibus probari debeant.

SVMMARIA.

1 *Indicium delicti proximum, vno teste de veritate probatur. Et qualis esse debeat.*
2 *Indicia remota singula quæque, testibus duobus probanda sunt.*
Et quando id præsertim sit necessarium,num.3.
4 *Testes singulares de singulis indiciis attestantes an sufficiant.*
Et vtrum sufficiant duo testes inhabiles, num. 5.
6 *Imperfecta plura non faciunt vnum perfectum.*

QVæro nonagesimoprimò præsumptiones & indicia, quibus accusatus vel inquisitus subiici poterit quæstionibus & tormentis, quot testibus probari debeant? Distinguendi sunt duo casus.

Primus est, quando agitur de indicio proximo, vt si testis de veritate ipsa attestatur, puta si dicat se vidisse
1 Cajum vulnerantem Sempronium. Hoc in casu * sufficit solus ille testis. Ita loquitur gl. l.si quis, C.ad leg.Iul.maiest. quam probarunt Alber.ibi Bald.in l.obseruare,col.1.in fin.ff.de off.proconsi.& leg.Cepol.in cons. 39.num.39.in crim.Boër.quæst.163.num.3.Paris.in cons. 151.num.3.lib.4.Simanc.lib.4.catholica.Institut.tit.50. nu.27.& in praxi contra hæreticos,tit.63.num.12.Petr. Plac.lib.1.epitome delicto.c.46.nu.46. vers. vndecimò libet. Rolan. in cons.7.num.3.lib.2. Iul. Clar. in pract. crim.q. 22. Riminal. Iun. inter consilia criminalia diuersorum cons.105.num.5.lib.1.Cæterum est quòd aduertatur, non hic probari indicium ex testimonio vnius testis, sed ex ipsomet teste nasci hoc indicium: sicuti inter cæteros ex præcitatis Doct. aduertit Cæpolla in d. cons.39.num.39. Et de quo quidem indicio diximus suprà quæst.39. in primo indicio, quo loci ex multorum opinione scripsi hunc testem esse debere omni exceptione maiorem: ac alia etiam concurrere debere admonui. Iam dicta non repeto.

2 Secundus est casus, quando agitur de indiciis † remotis, vt si agitur de probanda confessione extraiudiciali, vel fama, vel fuga, & his similibus. Hoc sanè casu ad probandum vnumquodque indicium duo testes requiruntur. Ita censuit glo.notab. vbi Bart. l.vlt.nu.7. ff.de quæst.Bald.in l. si quis ex argentarijs,§.1.n.4.ff.de eden.Angel.in l. vlt.in fin.ff.quod met.caus.l.3. C. ad l. Iul.maiest.Castr. in l.cùm proponebatur,col.vlt.de leg. 1.Paris.Put.in tract.de syndicatu,in verbo, aduertendu, n.1.Angel.Aret.in tract.maleficiorum, in verbo, fama, n.18.Francis.Brun.in tract.de indicijs & tortura, part. 1.qu.2.nu.3.Iason in reper.l.admonendi,nu. 153. versic. quintò prædicta regula procedit,ff.de iureiurand.Angel. de Castr.inter consilia criminalia diuersorum, in consil. 94.lib.4.nu.26.Socin.Sen.in cons.54.n.2.lib.4. Ioan de Amic.in cons.7.nu.5.& in consil.127.nu.10.Marsil.in l. 1.§.idem Cornelio,col.vers.quod tamen intellige in l.de minore,§.plurium,nu.90.& in l. vnius,§.testes,num.1. ff.de quæst.idem in consil.9.nu.9.& in consil.12.num.15. & in consil.59.nu.6.idem in sing.208. Paris.in cons.153. num.27.lib.4.Machel. Bonon.patrocinio 46.nume.13. Anton.Gomez.in 3.tomo variar.resol.cap.13.de tortura reorum.num.18.Gramm.in consil.21.nu.24. & in cons. 56.num.22.in crimin.& voto 22.nu.1.Carrer. in pract. criminal.quæst.22.Ægid.Boss.in tract.causarum crim. in titul.1. de partu suppositio.num.36.Alciat.respons.455. num.1.& Simancas in commentar.catholicarum Institut. tit.50. num. 27. qui scripsit ex multorum sententia indicia

dicia in causa hæresis plenè probari oportere.

Hæc recepta traditio multò magis locum habet,
3 quando * indicijs ipsis & præsumptionibus plena fides adhiberetur: sicuti quando statuto cautum est, quod in delictis nocturnis indicia & præsumptiones faciant plenam fidem. Nam tunc omninò indicia hæc duorum testimonio debent probari. Ita in specie annotarunt Francis. Brunus *in tract. de indiciis & tortura, parte 2. quæst. 8. num. 7.* Marsil. *sing. 269.* & Carrer. *præcitato in loco, num. 3. & 4.* Huc facit quod scripsit Innoc. *in c. sicut, il 1. de simon.* quod etsi certis in casibus, leuia indicia sufficiant ad probandum crimen: etiam solet circa hãc quæstionem, an testes singulares
4 †de singulis indicijs attestantes sufficiant? Et sufficere, scriptum reliquit Franciſc. Brunus in *tract. de indiciis & tortura, part. 1. quæst. 2. num. 5.* qui asseruit, ita docuisse Fulgosium *in l. vlt. ff. de quæst.* Verum opinio hęc à cæteris reiicitur, & in specie ab Ant. Gomesio *in d. 3. tomo varia. resolut. cap. 13. num. 18.* qui etiam animaduertit Fulgosium nihil *ad d. l. vlt. ff. de quæst.* scripsisse. Rursus solet & hic ambigi, an sufficiant duo testes inhabiles, putà minores, mulieres, infames &
5 similes? Et sufficere † scripserunt *glos. in l. inuiti, la 2. ff. de testib.* Socin. Sen. *in consil. 54. num. 9. lib. 3.* Marsil. *in pract. crim. §. diligenter, nu. 8.* & Carrer. *in pract. crimin. pag. 38. in verbo, viso ergo quid sit.* Dissentit tamen Antonius Gomes. *in d. cap. decimotertiò, nu. 18. vers. item etiam,* cuius sententia probabilior fortè est,
6 cùm ex pluribus * imperfectis non resultet vnum perfectum, *l. vsuras, & l. placuit, ff. de vsuris, & l. Spadonum, §. qui jura.* vbi Bart. *ff. de excusa. tut.* Et præterea, si (ait Gomezius) testis ille solus qui de visu attestatur, debet esse omni exceptione maior: ita etiam duo isti, cùm non possit adferri probabilis aliqua differentiæ ratio.

PRÆSVMPT. XCII.

Quid agere debeat judex, quando accusatus, vel inquisitus ob indicia & præsumptiones condemnari potest, saltem pœna arbitraria: vel potest torqueri pro eruenda veritate.

SVMMARIA.

1 *Præsumptionibus & indiciis claris & indubitatis, ab ipsa lege receptis & approbatis, judex condemnare potest inquisitum, absque alia tortura, pœna tamen arbitraria.*

2 *Præsumptionibus quidem claris, sed hominis tantùm extantibus, reus torqueri debet. Idque totum judex arbitrabitur, num. 3.*

QVæro nonagesimosecundò, si ex præsumptionibus, & indicijs, accusatus, vel inquisitus, potest condemnari pœna saltem arbitraria, item ex præsumptionibus & indicijs, potest torqueri pro veritate eruenda, quid agere debet judex? Hac in re duos casus distinguo.

1 Primus est: quando præsumptiones* & indicia sunt clara & liquida, à lege ipsa recepta & approbata. Hoc sanè casu debet judex condemnare hunc inquisitum, nulla ampliùs adhibita quæstione, & tortura. Cum satis superque de ipsa veritate constet ex quo præsumptiones à lege approbatæ, censentur liquidissimæ probationes, vt scripsi *suprà quæst. 36.* Et in specie ita affirmavit Anton. Gomez. *in 3. tomo varia. resolu. cap. 12. num. 26. vers. aduertendum tamen.*

Secundus est casus, quando extant solùm præsum-
2 ptiones, † & indicia hominis. Hoc in casu ait Gom. *in d. c. 12. in fin.* inquisitum debere torqueri, sic intelligens traditionem Bald. *in l. vlt. col. vlt. C. de prob. & l. milites, nume. 6. C. de quæst.* ac Franc. Bruni *in tract. de indiciis & tortura, parte 1. q. 4. num. 23.* Ego existimauerim hoc totum judicis arbitrio relinqui, vt pro ipsorum judiciorum & præsumptionum qualitate, ac pro conditione personæ arbitrio, an damnari vel torturæ subjici is debeat.

QVÆSTIO XCIII.

Præsumptiones & indicia, quando extant contra accusatum & inquisitum, negantem in tortura deliquisse, absolui an is debeat, vel relinqui causa indecisa.

SVMMARIA.

1 *Negans in tortura delictum se commisisse si præsumptiones contra ipsum extent, judex an causam indecisam relinquat, vel absoluat, num. 2.*

3 *Regula quod actore non probante absoluatur reus, de qua probatione accipiatur.*

4 *Malitiis hominum obuiandum.*

QVæro nonagesimotertiò, si accusatus, vel inquisitus, contra quem extant præsumptiones & indicia, negat in tortura se commisisse delictum, an ferri in ea causa debeat sententia, vel causa relinqui indecisa? Hac de re sunt opiniones. Nam aliqui scri-
1 pserunt, † causam esse relinquendam indecisam, atque ita judicem pronunciare posse, sibi non liquere. Ita Salic. *in l. si qui adulterij, col. 2. vers. ex ista glos. C. ad l. Iul. de adult. & in l. 3. in fin. C. ad leg. Iul. magist.* & ibidem Ang. Paris Put. *in tract. de syndic. in verbo, viso de repetit. col. vlt.* Alber. *in l. diuus Marcus, in 1. not. ab. ff. de offi. præsid.* qui scribit ita obseruare consueuisse D. Beccarium de Beccaria (patria Papiensem illum fuisse opinor) in suis regiminibus, qui non statim absoluebat accusatum, quem cognoscebat non deliquisse, sed dissimulabat, ne præstaret ansam cæteris delinquendi: ac ne accusatores ab accusando desisterent, deinde in fine regiminis eos absoluebat. Eandem opinionem probauit apertius Marsil. *in l. repeti, n. 36 ff. de quæstioni. & in practica criminali, §. quoniam num. 49.* qui testatur in vniuersa Italia obseruari consueuisse, vt iudices ita de causa hac perplexi, è carceribus pro nunc relaxent carceratum, fideiussione præstita. Hoc enim modo nec absoluunt, nec condemnãt. Et anno 1576. Iunio mense ita obseruatum fuit Venetiis ab illustrissimo D. Legato Apostolico, seu eius D. Auditore, qui ita relaxavit è carcere presbyterum Georgium de Georgijs, Rectorem ecclesiæ S. Bartholomæi huius ciuitatis Paduæ: qui quidem presbyter fuerat accusatus, quòd crimen falsi commisisset: à quo crimine ego eum defendebam: sicuti extat responsum à me tunc redditum *in consil. 221. lib. 3.* Et prædicti Doct. moti sunt *ex d. l. diuus, ff. de off. præsid. ex l. si quis adulterij, C. ad l. Iul. de adulter.* etiam ea ratione adducti: quia alioqui vel tolleretur defensio innocentię, vel vindicta Reipub. Altera fuit opinio eorum, qui dixe-
2 runt, judicem sua sententia debere * absoluere hunc inquisitum, vel accusatum ab obseruatione iudicij. Ita Bart. *in l. vlt. nu. 1 ff. de quæstio.* Angel. Aret. *in tract. malefic. in verbo, fama publica, in fin.* Rom. *in cons. 451. in fin.* Cravet. *in cons. 287. colu. 4. in fin.* & egregiè Anton. Gomez. *in tertio tomo varia. resol. ca. 13. de tortura reorum,*

BIU Cujas

rorum, nu. 28. vers. sed his non obstantibus. Quibus vtitur rationibus & argumentis. Et primò ex genetali juris regula, qua constitutum est, quod actore non probante reus absolui debet, *l. qui accusare, C. de eden.*

3 Quæ sanè regula intelligitur * de plena, & legitima probatione, qua reus condemnati possit: quia aliàs non dicitur intentio actoris fundata: sicuti quando nil penitùs probavit. Nec reperitur jure cautum aut permissum illud medium à Doctoribus inventum. Secundò confert *l. de qua re, ff. de judic.* De qua re (ait Iulianus) judex cognoverit, de ea quoque pronunciare cogendus est. Idem *in l. vbi cœptum, eod. tit. & in authen. quæ semel, C. quomo. & quando judex.* Tertiò accedit text. *l. vlt. ff. de calumniat.* quo probatur, quod si reus torquetur & delictum non fatetur: ita vt delicti probatio non resultet, absolui debet: & ibidem annotavit Bald. Quartò huc pertinent *c. quoties, & c. vlt. de purg. canon.* quibus sancitum est, quod ille, qui compurgavit indicia, quæ contra se erant, statim debet diffinitivè absolui. Quintò confert ratio, quòd si causa hæc indecisa maneret, accusatus vel inquisitus, facilè posset quotidie vexari ab adversariis: id

4 quod jure permissum non est: cum hominum † malitiis obuiandum sit, *l. in fundo, in fin. ff. de rei vend. & l. 1. §. denique, ff. de aqua plu. arcen.* cum his similibus. Nec quidquam vrgent alterius opinionis argumenta. Nam text. *d. l. divus, ff. de off. præsid.* nil ad rem facit, quandoquidem illa dissimulatio sit, eo in casu, in quo delictum quidem fuit perpetratum, sed tamen illi delinquenti, ob furorem & mētis alienationem, est quodammodo ignoscendum. Et simile est quod recensui *in tract. de retinenda possessione, remedio tertio, num. 750.* auctoritate Gellii *lib. 12. noct. Attic. cap. 7.* & Valerii Max. *lib. 8. c. 1.* Non etiam obstat, *l. si quis, Co. de adulter.* quia respondetur, quod verèibi durante lite & instantia accusationis, & adulterio perpetrato, accusati ipsi, antequam vel absoluti, vel damnati essent, contraxerunt matrimonium, vnde meritò rejecta illa excusatione, fuerunt deinde damnati. Non etiam repugnat illa ratio, quòd alioqui tolleretur defensio innocentiæ, vel Reipub. vindicta, quia respondetur, judicem judicare oportere, secundum probationes, quas tunc adesse cernit, quod si nova indicia, vel probationes supervenient, non impedietur de novo inquirere, ex quo accusatum illum solummodo absolvit ab observatione judicii.

QVÆSTIO XCIV.

Sententia quibus ex præsumptionibus ferri debeat, & possit.

SVMMARIA.

1 *Sententia ferri potest ex præsumptionib. juris & de jure.*
2 *Sententia ferri potest ex præsumptionibus juris tantùm, contraria probatione non sublatis.*
3 *Sentētia ferri potest, ex præsumptione hominis violenta.*
4 *Sententia ferri non debet contra aliquem, præsumptione hominis probabili.*
Neque si præsumptio levis sit, nu. 5. Multo minus si temeraria, num. 6.

QVæro nonagesimoquartò, ex quibus præsumptionibus ferri sententia possit & debeat? Distinguendi hic sunt tres casus, quemadmodum & tres præsumptionis species diximus.

1 Primus est casus, quando * præsumptio est juris & de jure. Hoc in casu certum & clarum est, sententiam ferri posse, cùm hæc dicatur vera & propria probatio, vt suo loco scripsimus. Et expresè sic statuit statutum Venetum *in prologo, in c. de præsumpt. num. 1.*

2 Secundus est casus, quando † præsumptio est juris tantùm, quæ tamen contraria probatione non fuit improbata. Hoc etiam casu clarum est, sententiam ferri posse. Quandoquidem & hæc dicitur liquida & manifesta probatio, ex quo lex eam sic approbavit: vt supra suo loco explicavimus. Et idem statuit prædictum statutum Venetum *n. 3.*

Tertius est casus, quando præsumptio est hominis tantùm, quæ quidem à lege expressim approbata non reperitur. Hoc in casu diximus *supr. q. 5.* hanc pendere à jure judicis arbitrio, qui judicare habet an ejusmodi sit præsumptio, vt ferre sententiam possit. Et dicere possumus, quod aliquando præsumptio est violenta, aliquando probabilis, aliquando levis, aliquando temeraria. Primò itaque, quando præsumptio est violenta, ferri

3 * sententia potest in eum, contra quem illa extat, quemadmodum fecit Salomon, vt legitur *lib. 1. Regum cap. 3.* relatum *in c. afferte, de præsumpt.* dum judicavit contra mulierem illam, quæ petebat puerum scindi, & dicebat, nec mihi, nec tibi, sed dividatur: collegit ex verbis illis Salomon, illam non fuisse matrem pueri, quippe quæ petebat, ea quę repugnant humanæ ac naturali pietati. Quam quidem sententiam admittunt omnes in eo *c. afferte*, & ex Theologis Alexand. Alensis *in summa, par. 3. q. 45. memb. 7. col. vlt. vers. ex præsumptione verò violenta.*

Secundò quando præsumptio est probabilis, ferri

4 sententia † non debet contra eum, qui illi obstat, sed solum indicenda est purgatio, vt in *cap. 1. & 2. de purg. cano.* & idem affirmat Alensis *in d. membro 7. colum. vlt. vers. ex præsumptione probabili.*

5 Tertiò quando præsumptio † est levis, ferri sententia non debet: sed in hoc dubio in meliorem partem sunt interpretanda, vt dicebat Beatus Beda *in Homeliis*, quod relatum est *in c. 2. de reg. jur.* dum est interpretatus locum illum Lucæ *c. 6. Nolite judicare, & non judicabimini.* Et ad rem nostram Alensis *in d. 7. membro col. vlt. ver. ex præsumptione ergo.* Qui sic etiam intellexit Divum Augustinum super illud Divi Pauli Apostolorum principis ad *Corinth. 1. c. 1.* Divi Augustini verba hæc sunt: *Noluit hominem ab homine judicari per arbitrium suspicionis, sine extraordinario vsurpatorioque judicio, sed legitimè convictum, ante sponte confessum.*

6 Quartò quando præsumptio est temeraria, † nulla pariter ferri debet sententia in eum, adversum quem sumpta est præsumptio ista, sed damnandus potiùs est ille ita præsumens. Nam & contra illum stat quod suprà diximus, *nolite judicare, & non judicabimini.* Et ex prædictis declarari potest statutum Venetum *in d. c. de præsumptionibus, nu. 6.*

QVÆSTIO XCV.

Sententia lata ex præsumptionibus, an transeat in judicatum.

SVMMARIA.

1 *Sententia ex præsumptionibus juris, & de jure lata in judicatum transit, vt nequeat retractari. Quando tamen non habet locum. num. 2.*

BIU Cujas

3 *Sententia lata ex præsumptionibus juris, adductis contrariis probationibus veris retractatur. Et quæ sit ratio.num.4.*

5 *Sententia lata ex testimonio vicinorum, dicitur lata ex probatione præsumptiva.*

6 *Damnatus ob id quod in purgatione canonica defecit, quando retractato iudicio absolvatur.*

7 *Iudex absolutus ob iuramentum litigan ium, quòd nil dederint vt corrumperetur, quando sententia retractanda veniat.*

8 *Fama plenam probationem faciente ex forma statuti, quando nihilominus sententia lata non transeat in judicatum, & retractetur. Et quod in contumace, vt pro convicto habeatur.num.9.*

10 *Sententiam latam ex judicio peritorum in arte, non transire in judicatum.*

11 *Sententia lata ex præsumptionibus juris non retractatur, si contrariæ præsumptiones vel juris vel hominis adferantur. Et quando id fallat.num.14.*

12 *Sententiam à peritis in arte latam facilè retractari, si contrariæ præsumptiones juris superveniant, erroneum asseritur.*

13 *Sententiam latam de consilio sapientis retractari ex consilio sapientioris, falsum demonstratur.*

15 *Sententia lata ex præsumptionibus juris retractatur, si præsumptiones juris & de jure, ex aliquo actu in contrarium, superveniant.*

QVæro nonagesimoquintò an sententia ex præsumptionibus lata, in judicatum transeat, atque ita retractari an possit, vel non, cum contrariæ præsumptiones, vel probationes superveniunt? Et cùm hac in re videam varias esse interpretum opiniones, ita aliquot casus distinguendo, dubitationem dissolvo.

Primus est casus, quando lata est sententia ex præsumptionibus juris & de jure. Hoc casu opinor sen-
1 tentiam ita in † judicatum transire, vt retractari ampliùs non possit, ex contrariis allegatis præsumptionibus, & multò minus ex contrariis probationibus. Ea est ratio, quod si ab initio probationes aliquæ adversus ipsam præsumptionem juris & de jure, obiici non possunt, vt abundè esse diximus *supr.q.60.* multò minus obiici possunt, lata sententia & in judicatum lapsa, cum firmius quid sit.

Declarari tamen potest hic casus, vt locum non
2 habeat illis * in casibus in quibus admittitur probatio contraria adversus hanc præsumptionem juris & de jure: sicuti quando de rei veritate constat per confessionem adversarii. Quo sanè in casu tollitur præsumptio hæc juris & de jure, vt diximus *suprà quæst. 61.* imò ex confessione hac retractatur res judicata, ex veris probationibus pronunciata, ita in specie scribunt Bald. *in l. si quis adulterij.nu.3. in fin. C. ad leg. Iul. de adulter.* Aret. *in c. proposuisti, num.23. de probat.* & clarius Iason *in repet. l. admonendi, nu.46 ff. de jureiur.* & ibidem Curt. Sen. *numero 23.* Idem est dicendum, quando per indirectum probatio admittitur contra præsumptionem juris & de jure, vt diximus *suprà q. 65.* Ita etiam cæteris in casibus, in quibus contraria probatio recipitur, sicuti declaravimus *suprà qu. 66. & subsequentib.*

Secundus est casus, cùm sententia est lata ex præsumptionibus juris & deinde contrariæ veræ proba-
3 tiones adducuntur. Hoc † in casu res illa judicata retractari debet. Ita in specie tradunt Abb. *in c. proposuisti de probatio.* & ibid. apertius Aret. *numero 23.* & Felin. *num. 11.* Curtius Iunior *in l. admonendi.num. 22.* & ibidem apertius declarat Ios. *in repet. num. 38. ff. de jureiurand.* qui ita de vera, & propria probatione loquentem, intelligit Innocent. *in c. tua nos. nu. 5. de cohab. cler. & mulie.* cùm simpliciter dixit, sententiam latam ex notorio, exorto à præsumptione, posse retractari, cùm contrarium fuit probatum. Non eo loci declarat Innoc. qualis esse debeat hæc contraria probatio. Et ideò intelligi debere de probatione vera. Ita etiam interpretatur Angelum *in l. diuus, ff. de testa. milit. in l. 1. C. senten. rescind. non posse. & in l. sub specie. D. de re judicata.* dum secutus Innocentium *d. c. tua nos.* scripsit, sententiam latam ex probationibus privilegiatis, retractari contrariis probationibus: contrarias probationes intelligo veras, non au-
4 tem præsumptas. Et ea est hujus sententiæ † ratio, quod de rei veritate ex veris probationibus constat: & ideo illa sententia vbi lata prætextu falsarum probationum retractatur, *juxta l. 2. Cod. si ex falsis instru.* & dicemus *infrà.* Hinc modo infertur ad id quod scribunt nostri interpretes *in l. 1 ff. de rebus cred. si cert. pet.* si lata est sententia ex testimonio eorum, qui attestati sunt, se de negocio scire, ob id, quod vicini sunt, cùm sit sententia lata ex quadam probatione
5 præsumptiva, † retractari illa debet, vt scribunt Decius *in d. l. 1. num. 64.* & ibidem Iacob. Niger. *num. 41.* post Alex. & cæteros: Horum inquam traditio procedit, cùm adversus illam præsumptivam probationem veræ superveniunt. Ita etiam declarari potest text. *c. cùm dilectus. il 2. de purg. canon.* quod difficultum
6 est, damnatum † ob id, quod in purgatione canonica defecit, si novæ probationes de innocentia superveniunt, retractato judicato, absolui, intelligitur ille canon, cùm verę probationes superveniunt, non autem præsumptivæ. Non ignoro tamen Aretin. *in c. proposuisti, numero 27. in fi. de probatio.* aliter declarare.

Ita etiam declaratur text. *in Auth. novo jure, in fi. C. de pœna jud. qui malè judi.* & quod ibi scripsit Angel.
7 si lata est * sententia prætextu iuramenti à litigantibus susceptì, quòd nil iudici dederint vt corrumperetur, iudex absolvitur: quæ sententia cum sola præsumptiva probatione, ex iuramento scilicet lata sit, ob id retractatur, si contrariæ probationes superveniunt. Intelligo hic etiam de veris probationibus, non autem præsumptiuis.

His etiam declaratur quod egregiè docuit ad rem nostram Curt. Iun. *in l. admonendi. num. 21. de jureiur.* post Ioan. Baptist. à sancto Severino *ibid.* si statuto
8 cautum est, quòd fama † faciat plenam probationem, sententia eius prætextu lata, non transit in iudicatum, sed retractari potest, intelligo posse retractari, si veræ probationes superveniant, non autem si aliæ præsumptivæ. Ita etiam declaratur quod eodem in loco subiungit ipse Curtius, si statuto cau-
9 tum sit, quod contumax † habeatur pro convicto, & confesso: sententia, quæ deinde contra eum fertur, nunquam transit in judicatum, ob id retractari potest: intelligo posse retractari, si veris probationibus constat de illius contumacis innocentia. Eò tamen loci recenset Curt. ipse, Franc. Aret. *in cons. 147. numero 5.* scribentem, quod pro ipso contumace fieri possunt probationes ante latam sententiam, quia tunc contumax, vel eius nomine aliquis excusationem proponere, & innocentiam probare potest: secus iam lata ipsa sententia, si à statuto reiicitur contumax ab omni audientia, & remedio. Hinc
10 etiam declaratur quod tradunt Doctores, sententiam † latam ex iudicio peritorum in aliqua arte, non transire in iudicatum, sicuti scribunt Bal. & Alex. *in l. ab hostib. colu. 3. ff. sol. ma.* Ang. *in l. quod si nolit. §. si mancipium,*

BIU Cujas

tipium, ff. de ædil. edi. Fel. *in c. proposuisti, colu. pen. vers. quarta conclus. de probat.* Affl. *in decis. 33. nu. 6.* Hæc sanè traditio intelligitur, quando contrariæ probationes adducuntur. Non enim hæ reiiciuntur. Ita declaratur illa doctrina, quod sententia lata super ætate ex aspectu non transit in judicatum, vt tradunt Bart. *in l. minor 25. annis adito. & in l. de ætate, nu. 16. ff. de minor.* Bald. *in l. minorem, Cod. de in integr. rest. & in l. 2. colum. vers. sed hic dubitatur, C. quando fiscus, vel priva.* & Fel. *in c. significasti, nu. 8. de homicid.* Hoc sanè intelligitur, vt non transeat in judicatum : quin possint fieri probationes contrariæ, sicuti cæteris in casibus suprà commemoratis scripsimus.

11 Tertius est casus, † cum sententia est lata ex præsumptionibus juris, & deinde contrariæ præsumptiones, vel juris vel hominis adferuntur. Hoc equidem casu non retractatur sententia, ita scribunt Abbas & Areti. *in d. cap. proposuisti,* & ibidem Felin. *num. 11. de probat.* Ea est hujus assertionis ratio, quod superveniens contraria præsumptio, non plus efficit rem esse certam ac indubitatam, vt jam ante fuerat. Hinc intelligimus errasse illos, qui scripserunt, sen-

12 tentiam* à peritis in arte latam, facilè retractari, ob id, quòd sola juris præsumptione fulcita est, si novæ, contrariæque juris probationes superveniant. Cujus quidem opinionis auctores sunt Butrius *in d. c. proposuisti, colu. 1. versi. sic, nunquid autem de probat.* post Io. Andr. *in additio. ad Specul. titu. de homicid. §. 1. vers. sed pone.* Alexand. *in l. si ab hostibus, nu. 10. ff. solut. matrim.* & communem asseruit Deci. *in l. 1. in tertia lect. num. 6. ff. si certum pet.* & idem Dec. *in cons. 278 in fin.* Clariùs idem scripsit Iason *in repet. l. admonendi, num. 39. ff. de jurejur. in l. si convenerit, nu. 21. ff. de re judica.* Est inquam horum assertio, atque traditio falsa. Nam cum & secunda sententia, sola præsumptione nitatur, dicendum est, retractari non posse, sicuti adversus Ioann. Andreæ, Butrium, & cæteros jam relatos, scripserunt Abbas *in d. c. proposuisti,* & ibidem Deci. *num. 14. ad finem,* asserit hanc posteriorem Abbatis opinionem, esse de jure veriorem. Et eandem secuti sunt Ias. Balbus *decis. 241.* Scala Patavinus *lib. 1. de consapient. cap. 21.* Marinus Salomonius *in §. responsa prudentum. Instit. de jur. nat. gent. & civil.*

Hinc etiam intelligimus multò magis falsam esse

13 traditionem eorum, qui dixerunt † sententiam latam ex consilio sapientis, secundùm statuti dispositionem, retractari ex consilio sapientioris. Hanc equidem opinionem malè affirmarunt Butr. *in d. cap. proposuisti de proba.* Roma. *in l. cùm quidam, §. quod dicitur, de acquirend. hared. & in cons. 228. in fine.* & Alexand. *in l. si ab hostibus, nu. 12. ff. soluto matrimonio,* qui asserit, hanc esse singularem traditionem : quam etiam commendarunt Iason *in rubric. in fine, & in repet. l. admonendi, num. 41. ff. de jurejurand. & in l. si convenerit, n. 21 ff. de re judic.* & Petrasancta *singul. 20.* Deci. *in l. consil. 278. in fine.* Ruin. *in consil. 34. nu. 1. lib. 1.* Marsil. *in l. unica, num. 47. Co. de raptu virg. & sing. 427. plures sunt casus.*

Declaratur hic casus, vt locum non habeat quan-

14 do * consensu adversarii, pro quo est lata sententia, admittitur præsumptiva probatio, ita declarat Ripa *in l. admonendi, num. 43. ff. de jurejurand.* post Iasonem & Curt. Sen. ibidem.

15 Quartus est casus, cum sententia est lata † ex præsumptionibus juris, & deinde contraria præsumptio juris & de jure, ex aliquo actu supervenit. Hoc in casu ista sententia retractatur. Ita Abbas, Aretin. & Fel. *in dict. cap. proposuisti. de probatio.* qui ita interpretatur *l. si qui adulterij. Co. ad legem Iuliam. de adul.* quo loci ita etiam declarat Bald. *num. 3.* post gloss. ibi & idem docuit Curt. Senior *in l. admonendi, num. 22. de jurejurand.* & idem sensit Felin. *in cap. significasti, nu. 8. de homicid.* Alexand. *in l. 1. nu. 29. ff. si certum petatur.* Cùm enim de commisso adulterio, vir & mulier essent accusati, & præsumptiones admissi criminis extarent, eam accusationem effugerunt, probationibus factis, quòd essent sanguine conjuncti, qua consanguinitatis præsumptione, evitabant eam præsumptionem commissi adulterii, ob id absoluti fuerunt. Deinde hi vnà matrimonium contraxerunt ex quo quidem actu præsumptionem maximè efficacem, quam juris & de jure appellamus, fecerunt Imperatores, Theodosius, Arcadius, & Honorius, illos deliquisse, atque ita absolutionem nil esse impedimento, quominùs severissimè puniri deberent. Nam illa præsumptio tam violenta æquiparatur confessioni, quę vim habet etiam adversus præsumptionem juris & de jure, ac etiam adversus rem judicatam, vt diximus *suprà in primo casu.* Cęterùm constitutio hęc, traditionem hanc probare non videtur : cùm ibi nulla super præsumpto adulterio lata fuerit sententia absolutoria, sed solùm is accusator ob supervenientem præsumptionem prętextu consanguinitatis, ab accusatione destitit : sicuti ibidem sensit Accursius, & clariùs explicat Cynus, & cum eo Salicetus qui quidem subiungit, quòd fortè non improbabiliter dici potest : quòd judex non absolvit simpliciter accusatum, sed causa adjecta, quod crimen in eo non præsumatur, ob sanguinis conjunctionem. Quæ sanè causa, cum falsa detegatur, ob subsecutum matrimonium, absolutio illa evanescit. Vel etiam (ait Salicetus) lata fuit absolutoria prætextu falsarum probationum super affinitate, non mirum si retractatur, *juxta l. 2. & 3. Cod. si ex falsis instr.* & tradunt Soc. Iun. *in cons. 40. num. 6. 8. lib. 2.* Iason *in l. si is, ad quem, num. 19. ff. de acquirend. hared.* Ruin. *in consil. 89. num. 15. lib. 1.* & Ripa *in l. qui Romæ, §. duo fratres, num. 31. de verbor. obliga.* Quę sanè posterior Saliceti interpretatio à communi aliorum non discrepat. Esto enim sententiam prętextu falsarum probationum fuisse latam, illa probationum falsitas non aliunde detecta fuit, quàm à præsumptione illa subsecuta juris & de jure. Habet ergo vim hæc ipsa præsumptio juris & de jure, vt jam lata sententia ex pręsumptione juris sola retractetur.

QVÆSTIO XCVI.

Sententia lata ex præsumptionibus, an exequi debeat.

SVMMARIA.

1 *Sententia priusquam in judicatum transeat, exequenda non est.*

2 *Sententia ex præsumptionibus lata, exequutioni mandatur interim dum de retractatione dubitatur.*

3 *Sententiam in causa matrimonij latam in judicatum non transire.*

4 *Sententiam latam ex probationibus privilegiatis exequendam esse. Et quod illa ex contrariis probationibus retractetur, num. 5.*

QVæro nonagesimosextò, an hæc sententia lata ex pręsumptionibus etsi non transeat in judica-

BIU Cujas

tum sit tamen exequenda ? Dicendum videbatur,
1 exequendam non esse, cùm demùm † exequenda sit sententia, quando jam in judicatum lapsa est, *c. quoad consultationem, de re judic.* Orian. *in c. quoniam contra, in verbo, interlocutiones, & appellat. nu. 40. de probatio.* & confert *l. 1. C. de execu. rei judic.* & ibidem Bald. & cæteri, & Paul. Girland. *de relaxat. carcerat. cap. 2.* Cæterùm contrarium verius esse opinor, nempe, sen-
2 tentiam * hanc esse executioni mittendam, interim dum dubitatur de retractatione, ita enim dicimus,
3 quòd licèt sententia lata in causâ † matrimonii non transeat in judicatum, vt probat *c. fraternitatis, de frigid. & malef.* & scribunt omnes *ibi.* & Felin. *in c. significasti, num. 8. de homicid.* Nihilominùs sententia hæc executioni mandatur, & ob id mulier, ad cujus favorem pro dissolutione matrimonii lata est sententia, alteri viro nubere potest, *d. c. fraternitatis,* vbi glo. *in verbo, per errorem, & in verbo, fornicatio.* Butr. & Imola *in c. consanguinei, de re judic.* dum dixerunt matrimonium separari cognito ejus impedimento, per sententiamque declarato. Et in specie, quod sententia * lata
4 ex probationibus privilegiatis, quales esse videntur præsumptiones & conjecturæ, sit exequenda, scripsit bene eruditus Scala Patavinus *in tract. de cons. sapientis, lib. 4. cap. 22.* sic declarando traditionem Innoc. *in c. tua nos de coha. cler. & mulier.* & Angel. *in l. 1. C. senten. rescind. non posse.* qui scripserunt sententiam latam
5 ex probationibus privilegiatis † posse retractari ex contrariis probationibus. Et propterea scripsit præcitato loco Scala, quod etsi sententia lata ex consilio sapientis non transeat in judicatum, ex multorum opinione, attamen executioni mittenda est.

QVÆSTIO XCVII.

Pœna ordinaria puniri an possit, de delicto convictus præsumptionibus & conjecturis.

SVMMARIA.

1 *Pœna ordinaria puniri pro delicto posse eum, quem præsumptione juris & de jure constat deliquisse. Et quam ob causam, num. 2.*

3 *Judicis partes in confessum & convictum nullæ sunt aliæ quàm in condemnando.*

4 *Pœna ordinaria quando judex punire possit ex præsumptione legis, secundum quam de delicto constat, & quos modis id evenire possit, num. 5. & 6.*

7 *Judex quod à lege immutatum non est, sequi debet.*

8 *Homicidia & delicta similia, dolo præsumuntur à lege committi.*

9 *Delictum juris sola præsumptione probatum, pœna ordinaria non puniri, erroneum affirmatur. Idem de opinione Felini, num. 10.*

11 *Incendium etsi inhabitantium culpa commissum præsumatur, nemo tamen ad emendationem damni tenetur, si de persona determinata non constet. Vide nu. 12. 13. & 14.*

15 *Pœna mitior arbitrio judicis imponi debet, quando de delicto constat, solummodo suspicionibus hominis vel legis.*

16 *Pœna ordinaria judici non debet, quando de sola præsumptione hominis non violenta agitur.*

17 *Pœnam extraordinariam locum habere quando de delicto constat ex præsumptione hominis vehementi.*

18 *Præsumptiones hominis non violentæ, vel etiam vehementes non sunt conjungendæ ad constituendam plenam probationem quoad pœnam ordinariam.*

19 *Pœna ordinaria puniendum, quem deliquisse constat præsumptione hominis violenta, secundum quosdam. Et per quem judicem, nu. 21. Aliæ referuntur opiniones, num. 22. & 23.*

20 *Pœna ordinariæ deprecatio nulla est, vbi vehemens est perpetrati criminis præsumptio.*

24 *Judex sententiam temperare debet, quando de delicto constat solum præsumptione hominis violenta. nu. 25.*

26 *Protestatio repugnans, atque non consistens in potestate hominis, nil prodest.*

27 *Lex & natura non admittit duo pugnantia in vno subjecto.*

28 *Facta sunt dividua.*

29 *Probatio dubia nil prodest.*

30 *Facinus nocentis impunitum relinqui satiùs est, quàm innocentem damnari.*

31 *Sententiam mediam semper iniquam dici. & nu. 33.*

32 *Delicto pœna vt conveniat, judex cavere debet.*

34 *Probatio liquidissima requiritur in pœnis.*

35 *Facti qualitas minuere debet delicti pœnam.*

36 *Probatio non auget, vel minuit delictum.*

37 *Probatio est quid extrinsecum post delictum perfectè consummatum superveniens.*

38 *Judici permissum est, ne ex toto absolvat, nec ex toto condemnet.*

39 *Pœnam delicti ordinariam imponendam, quando præsumptio est violentissima, etsi non indubitata.*

QVæro nonagesimoseptimò, an ex præsumptionibus & conjecturatis probationibus pœna ordinaria possit, & debeat à judice imponi, vel non? Hæc juris quæstio adeò perplexè & subobscurè à nostris explicata est, vt vix scire possint qui in foro & judiciis versantur, quid observandum sit. Ego autem meis pro viribus lucem aliquam tantæ obscuritati afferre conabor. Itaque casus aliquot ita distinguo.

Primus est casus, cùm ex præsumptione juris & de
2 jure, constat aliquem deliquisse. Hoc in casu * pœna ordinaria, quæ pro eo delicto imponi solet, est omninò indicenda. Ita manifestè censuit Albert. Gandi. *in tract. de malefi. sub rubric. de præsumpt. & indiciis indubitatis, ex quibus sequi posset condemnatio, colu. 3. vers. solutio videtur, & colu. pen. vers. primum est indubitatum.* Idem senserunt Bald. *in l. vltim. num. 2. C. de probat.* & Matthes. *notab. 119. Nota, quod præsumpt. in fine,* dum allegando *l. si qui. C. de adult.* quæ de præsumptione juris & de jure loquitur, scripserunt, quòd illa sufficit ad condemnationem pœnæ ordinariæ, ex quo dixerunt habere vim plenæ probationis. Et Matthesilanum secuti sunt Ias. *in l. non hoc, vol. 4. vers. intellige tamen, Cod. vnde legit.* & Marsil. *in rubric. C. de probat. numero* 252. Et his addo Franciscum Brunum *in tract. de indiciis & tortura, part. 4. q. 4. num.* 15. Et idem scripsit August. Arimin. *in additio. ad Angel. de maleficiis, in verbo, fama publica, num. 25.* Quam quidem sententiam probat *d. l. si quis, C. de adult.* Illa enim est præsumptio juris & de jure : sicuti ibi omnes intelligunt, & dicemus *infrà libr. 5. præsumptio.* Et
2 ideo † pœna ordinaria indicitur : cùm lex eum habeat eo de crimine confessum & convictum. Ita etiam interpretari potest *l. consiliarios, C. de assess.* Ille enim subtrahens assessorem ante præstitutum tempus quinquaginta dierum, punitur ad quadruplum tanquam confessus & convictus de crimine. Illa mihi videtur præsumptio juris & de jure, posteaquàm judi-
3 catur confessus & convictus in quem † nullæ sunt partes judicis, nisi in condemnando, *l. 1. ff. de confess.* & confert *d. l. si qui. C. de adul. & d. l. consiliarios,* fusiùs explicabimus *infrà libro 5. præsumptione* 47.

Ita

Ita etiam intelligi potest *l. excipiuntur.* vbi Bald. & Igneus *num.3.ff.ad S.C.Syllan.* & explicabimus *infrà lib.5.præsumpt.* 48. Ita pariter loqui mihi videtur *text. in cap.rursus,11.quæst.3.* quem fusiùs declarabimus *infrà lib.5.præsumpt.*49.Et hujus sententiæ ratio est clara & manifesta : quia habet pro certo rem ita esse, cùm probatio hæc apud legem sit clarissima atque apertissima, ita quòd judex nil habet dubitare, sed pronunciare debet,rem ita esse,vt & lex ipsa declaravit. Rectè ergo indicitur pœna ordinaria. Et hæc sententia magis & magis confirmatur ex subsequenti casu.

Secundus est casus quando judex procedit & con-
4 demnare † vult ex præsumptione legis secundùm quam de delicto constat. Id quod altero de duobus
5 modis evenire potest. Aliquando enim lex † specialiter imponit pœnam certam illi delinquenti convicto juris præsumptione. Et tunc illa sequenda erit : sicuti ipsa statuit in casibus, quos infrà in sexto casu commemorabimus, si ergo evenerit similis casus, eam
6 pœnam imponet judex. Aliquando verò lex † præsumptionem probat in aliquo genere delicti : sed tamen certam pœnam ob id non statuit, vt multis in casibus non sanciuit. Et tunc judex non temperabit suam sententiam : sed imponet pœnam ordinariam pro eo delicto regulariter impositam. Ea est ratio, quia de delicto iam certò constat : cum præsumptio legis sit clara & liquida probatio, vt suprà suo loco diximus : cùm ergo constet de delicto, & à lege ipsa certa & singularis pœna non sit indicta, atque ita pœna ordinaria temperata non est, illa ordinaria est imponenda : quia si legislatori placuisset eo in casu pœnam illam ordinariam temperare, id fecisset. Debet
7 ergo judex * sequi quod à lege non fuit immutatum. Et hoc in casu pœnam ordinariam esse imponendam scripserunt Abbas *in c. accedens, num. 6. de accusat.* Felin.*in c.afferte,num.7.de præsumpt.*Franc.Brunus *in tract.de indiciis & tortura,parte prima, quæst.4.nu.15.* qui ejusdem opinionis recenset Augustinum Ariminen. *in addit.ad Angelum de maleficiis,in verbo, quod fama publica,num.23.&* 24. Socin.Sen. *in l. non vtiq; colum.pen. vers. nec absolutè ff. de except.* qui idem affirmasse Io. Andreæ & Bald. scribit. Idem affirmarunt Decius *in c.cum venerabilis,num.29.de except.& in l. 1.in 3.lectura,nu.63.ff.si certum peta.*& ibidem Iacobus Alba *num.*116.& Purpurat.*num.*110.Quæ quidem traditio fulcitur *leg.* 1. *Cod. ad leg. Corneliam de sicar.* quam ita clariùs ac alii fecerunt, perpendo. Homici-
8 dia † & cætera delicta similia, dolo committi à lege præsumitur,*l.si non conuitii,C.de injuriis &c.1.de præsumpt.*& disseremus *infrà lib.5.præsumpt.45.* cùm ergo quis homicidium perpetravit, si non probat, se sine dolo id commisisse, punitur pœna ordinaria legis Corneliæ de sicariis. Ecce ergo, quod homicida præsumptivè dolosus pœna ordinaria punitur. His manifestè constat errasse illos qui opinati sunt, delic-
9 tum * sola juris præsumptione probatum, puniri non debere pœna ordinaria. Quo quidem in errore ex antiquis fuit Albertus Gandinus *in tractat. de maleficiis, sub rubric. de indiciis indubitatis, ex quibus sequi posset condemnatio, col.3.vers. solutio videtur.* Is enim proposita quadam facti specie, quæ tota versabatur circa præsumptiones hominis, scripsit convictum per præsumptiones juris pœna ordinaria non puniri.

Hic casus procedit non solùm, quando præsumptio est approbata à jure, in specie illius criminis, sed etiam in genere, quoad cætera negotia & actus. Nam si lex approbavit quoad multa, faciliùs appro-

basset quoad vnam speciem, quando de eâ sola fuisset actum.

10 Hinc intelligimus † errasse Felinum *in c. afferte num.8.de præsumpt.* Cùm dixit, relatam communem opinionem procedere, quando hæ præsumptiones sunt approbatæ à lege,in specie illius criminis : secus si in genere. Et Felinum visus est sequi Iacobus Niger *in l.1.num.4.ff.si certum peta.* Verius enim est procedere etiam cùm præsumptio in genere approbata est. Nec vrget consideratio, qua vsus est Felinus, quia nec solida,nec vera est, ait ille, incendium præsumitur culpa inhabitantium commissum, *l.3.§.1.vers.& quia plerunque.ff.de officio præfecti vigil.* Et tamen incendiarius non punitur pœna ordinaria corporali, sed pecuniaria, & aliquando fustibus cæditur. Hæc sanè consideratio vera non est. Nam (sicuti vberiùs explanavi *lib.2.de arbitrariis iudicum, casu* 390.) si
11 non constat † de persona determinata, quæ incendium immisit, tunc nemo tenetur etiam ad emendationem damni,vt scripsi *in d. casu* 390. *num.* 4. & ibidem *num.* 6. dixi hanc culpam præsumptam esse culpam levissimam, nimirum si pœna aliqua corporalis non imponitur, etiam vbi constat, cuius culpa
12 exortum sit incendium. Si verò constat † incendium esse levi culpa immissum, punitur ille ad damni emendationem, vt dixi *in d. casu* 390. *num.* 12. & ibidem *num.* 20. scripsi, posse etiam puniri pœna extraordinaria. Si verò constat incendium fuisse immis-
13 sum † lata culpa alicujus, is punitur ad emendationem damni, ac pœna vel corporali citra membri abscissionem, vel pecuniaria. Ita scripsi *in d.casu* 390. *n.*24.post Bald.*in l.data opera, n.4.C.de iis, qui accus. non poss.* Et hoc in casu potest procedere consideratio Felini *in d. c. afferte, num.* 8. hunc incendiarium puniri pœna fustigationis : quæ quidem ob legis determinationem eo in casu ordinaria appellari potest. Si
14 verò constat incendium † fuisse dolo immissum, punitur etiam pœna mortis, vt scripsi *in d. casu* 390.*numero* 25.

Non etiam obstat alia consideratio Iacobi Nigri *in d.l.1.n.*44.cùm (inquit ille) aliquis est convictus de delicto per testes, qui tanquam vicini attestati sunt illum deliquisse, reddentes rationem sui testimonii, quia vicini sunt: Quę quidem ratio præsumptivè tantùm concludit, cum præsumptio hæc sit,quod vicinus sciat facta vicini, vt suo loco disseremus. Hoc delictum ita præsumptivè probatum, non punitur pœna ordinaria, sed mitiori extra ordinem judicis arbitrio, vt tradit Alex. *in d.l.1.num.28.ff.si cer.peta.* Id quod non alia ratione contingere videtur, quàm quòd (vt dicebat Niger) illa præsumptio juris quâ dicimus vicinum præsumi scire facta vicini, generalis est, non autem specialis, quoad certum delictum.Hęc sanè consideratio nil vrget, tum quod Decius & reliqui recentiores *in d. l. 1. ff.si cert. peta.* dissentiunt ab Alexa.tum etiam quia verum non videtur, quòd eo casu feratur sententia ex probationibus præsumptivis, sed ex veris. Nam cùm testis dicit, scio illum ita fecisse, præsupponit se ea de re scientiam habere:quâquam rationem præsumptivam alleget,fundatur ergo sententia immediatè in scientia testis : non autem in sola ratione mediata, atque ita præsumptiua.

Tertius est casus, quando de delicto solummodo
15 constat † suspicionibus hominis, vel etiam legis.Hoc in casu imponi debet pœna mitior judicis arbitrio. Ita Bald.*in l.presbyteri. la* 1. *numero* 12.*C. de episc. & cler.* cùm dixit, suspectum de falso puniri mitiori pœna. Idem docuit Gemin. *in c.habuisse in primo notab.33.distinct.*quos secutus est Felin.*in c. afferte,nu.6.*

BIU Cujas

in fine de præsumpt. Et comprobari hoc potest ex his, quæ dicemus *infrà quæstio. 99. in vltimo casu.* vbi declarabimus.

16 Quartus est casus, quando agitur de sola † præsumptione hominis non violenta. Hoc in casu, pœna ordinaria indici non debet, sed mitior arbitrio judicis. Ita scribunt multi relati à Felin. *in c. afferte, num. 6. de præsump.* à Beroio *in quæst. 164.* & à Tyraquel. *in tractatu de pœnis Legum, &c. causa 27.* qui quidem passim ita intelligunt Inno. *in c. quia verisimile, ad finem de præsum.* Etsi verius crediderim Innocentium indistinctè loqui, etiam quando præsumptio est violenta, vt subsequenti in casu declarabimus. Et eodem modo loquitur Cardinal. *in cap. afferte, in fine, de præsumpt.* qui Innocentium secutus, non distinguit præsumptionem violentam à non violenta, vel à violentissima. Ita quoque indistinctè loquitur Bald. *in l. 1. si fugitivi, colu. vlt. versi. si autem non est certum. Cod. de seru. fuga. & in Rub. de offic. deleg. nu. 16.* Quam sententiam probarunt ii *ex c. afferte, de præsum.* de cujus quidem interpretatione dicemus *subseq. in casu.* Affertur & secundò *c. inter solicitudines, de purgat. cano.* & ibi *gl. vlt.* statuit Pontifex Maximus, deficientem in purgatione canonica illius delicti, quod aliàs pœna corporali puniri merebatur, esse solùm ab officio & beneficio suspendendum. Ea ratione motus est is Pontifex, quia sola præsumptione de delicto illo convictus dicebatur. Illa præsumptio hodie quidem juris dici potest, sed tamen ante legis approbationem erat sola hominis. Quibus constat minus rectè sensisse eos, qui adversus hanc receptam opinionem scripserunt: sicuti sensit bene eruditus Franciscus Sarmiensis *libro primo Selectarum interpretatio. cap. 1. nu. 5. ad finem.*

17 Quintus est casus, quando de delicto constat sola præsumptione hominis vehementi tantùm. Hoc in casu scriptum reliquit Bald. *in l. sive possidetis, colu. vlti. versi. quæro nunquid sit. Cod. de probat.* condemnationem sequi non posse. Idem sensit Ægid. Bost. *in tractatu causarum criminalium in tit. de convictis, nu. 48.* Rectius mea quidem opinione scripsit Felin. *in c. afferte, num. 8. de præsumption.* condemnari hunc posse vsque ad fustigationem. Erit itaque pœna extraordinaria. Et propterea facilè possumus interpretari Baldum, vt loquatur de pœna ordinaria: non negarem tamen, quin extraordinaria imponi possit: quandoquidem hic casus non distinguitur à superiore, etsi à me fuerit distinctus ob id, quòd viderim Doctores inter vehementem, & violentam præsumptionem differentiam constituere.

Extenditur hic casus, ac etiam præcedens, vt procedant, quando plures hæ præsumptiones concurre-
18 rent. Nam hæ † non sunt conjungendæ ad constituendam plenam probationem, vt ad pœnam ordinariam damnari possit. Ita in specie scripsit Gandin. *in tractatu de maleficiis, sub Rubrica de præsumptio. & indic. indubitatis, col. 2.* & confert quod scripsi *suprà qu. 38. in 2. casu.*

Sextus est casus, quando de delicto constat præsumptione hominis violenta. Hoc in casu variæ sunt Doctorum opiniones.

Prima fuit opinio eorum, qui dixerunt, hunc esse
19 † pœna ordinaria puniendum. Ita affirmarunt Ioan. Andr. *in additio. ad Spec. in titul. de probat. §. vlt. vers. 13. num. 19.* Abb. *in c. tertio loco, num. 7. de probat.* Franc. Brun. *in tractat. de indic. & tort. part. 1. quæst. 4. numero 15. vers. aut loquimur.* & apertiùs Sarmient. *lib. 1. select. interpretat. cap. 1. numero 5. in fine.* Cùm dixit,
20 nullam esse pœnæ ordinariæ * deprecationem, si vehemens sit perpetrati criminis præsumptio. Et ibidem *num. 6.* dixit probari *ex l. 1. Cod. ad l. g Corn. de sicar.* ac aliis nonnullis quæ commemorabimus *infrà in casu 2.* Verùm facilè responderi potest, illos legumlatores illis præsumptionibus, nulla alia superveniente contraria probatione, habuisse rem pro clara, & comperta: atque ita præsumptiones illas pro certis probationibus approbasse.
21 Hoc facere omninò judex à † lege inferior, non potest.

22 Secunda fuit opinio, quòd nulla pœna † condemnari debeat. Ita Butr. & Imo. *in c. afferte, de præsump.* ille *nu. 7.* iste *num. 3.* cùm dixerunt, non facilè damnari ad pœnam corporalem, vel ad mulctam, clariùs idem asseruit Gandin. *in tract. de malefic. sub Rubr. de præsum. & indic. indubitatis,* ex quibus sequi possit condemnatio, *col. 3. vers. solutio videtur,* qui etsi scripserit, ex juris præsumptione condemnari quem non posse, nihilominùs ille proponit facti speciem de indiciis & præsumptionibus hominis, & ait, pœnam aliquam non indici: & scribit ita Bononiæ fuisse observatum. Cæterùm hæc opinio vera non est, vt ex his, quæ subsequenti in casu dicemus, apparebit.

Tertia fuit opinio eorum, qui dixerunt, hunc esse
23 pœna * mitiori judicis arbitrio puniendum. Ita Innoc. *in c. quia verisimile, ad finem, de præsum.* Cùm dixit, judicem debere temperare sententiam, & modicè condemnare. Et Innoc. loqui, quando præsumptiones sunt violentæ interpretatur Felin. *in d. c. afferte, num. 9. in fine de præsumpt.* Idem quoque sensit Ioan. Andr. (vt aliqui eum intellexerunt) *loco suprà allegato.* Et apertius Bald. *in l. vlt. num. 8.* & ibidem Castr. *nu. 5. Cod. de probat.* & ibidem Bald. *in l. si qui, C. ad l. Iul. de adult.* idem quoque docuit Abbas *in d. c. afferte, nu. 6.* cùm dixit, quod quando ex præsumptionibus violentis quis condemnari debet, judex temperabit sententiam, nec facilè ad pœnam corporalem, vel mulctam condemnabit. Idem scripsit Butr. *in c. quanto. de præsumpt.* dum declarat, & sequitur Inno. *in d. c. quia verisimile.* quem etiam secuti sunt Oldrad. *in cons. 192. num. 1.* Ancha. *in c. semel malus colu. 10. de reg. jur.* Rosell. *in tracta. de conciliis, §. 23. num. 3.* clarè Specula. *in tit. de præsump. §. species, num. 6.* cùm dixit, ju-
24 dicem † debere temperare sententiam, idem senserunt commemorati à Gramma. *in decis. 42. num. 6.* sic & Alciat. *in tractat. de præsumpt. reg. 2. præsumption. 9. num. 4.* post Ludo. Bolog. *in additio. ad Ioan. de Anna, in cons. 49.* scripsit, præsumptiones sufficere ad puniendum pœna pecuniaria, etsi non corporali ordinaria. Riminal. Iun. *in consil. 817. num. 56. lib. 5.* & Hieron. Gabriel. *in cons. 117. num. 10. lib. 1.* Idem à fortiori senserunt illi, qui scripserunt, esse etiam temperandam, quando præsumptionibus violentissimis quis damnandus est: qua de re dicemus *subsequenti in casu.*

Hæc itaque est magis recepta opinio, quod scilicet, quando de delicto constat ex sola præsumptio-
25 ne hominis violenta, debet judex * temperare suam sententiam, quemadmodum observatum videt à lege, quæ, dum voluit damnari ex præsumptionibus, pœnam temperavit. Ita sanè videmus legem observasse *in cap. accedens de accus. in cap. significasti, de adulter.* vbi damnati ex præsumptionibus, pœna ordinaria mulctati non fuerunt. Ita etiam *in c. literas, §. penult. de præsumptio.* vbi deficiens in purgatione ob infamiam criminis mendacii & periurii, punitur mitiori pœna: nec ibi novum aliquod crimen consideratur. Ita quoque *in capitu. de hoc, de simon.* vbi

defi-

BIU Cujas

deficiens in purgatione ob crimen simonię, punitur, vt auctor illius criminis, & non ob aliud speciale crimen. Ita pariter *in c. contumacia, de hæret. in 6.* vbi excommunicatus per annum, punitur non vt contumax, sed vt hæreticus, atque ita ibi non consideratur novum crimen, sed illud principale tantum: & tamen punitur pœna mitiori extraordinaria, ex quo punitur ille tanquàm talis, juxta declarationem, quam probavi *in l. 2. de arbitrar. judic. casu* 314. *nume.* 7. Quemadmodum ergo his in casibus lex temperavit pœnam, ita etiam potest temperare judex. Nec hic obstat consideratio Sarmienti *lib. 1 select. interpret. capit. 1. num. 19.* cùm dixit, legem in casibus suprà enumeratis, ob id suspectum illum de hæresi puniuisse, quia illa erant crimina specialia, quæ ea pœna extraordinaria puniri voluit, vt crimina ipsa principalia in judicium deducta, quemadmodum si quis accusatur, quod Sempronium occiderit, & ad probandum inducitur præsumptio, quod coadunatis hominibus ea nocte, qua occisus est Sempronius, armatus incedebat. Hoc crimen (inquit Sarmientus) est de se, & est præludium etiam alterius criminis, *l. is qui cum telo. C. ad l. Corn. de sicar.* Est simile, si quis accusatur, quod adulterium cum Seia commisit, & inducitur probatio, quod ejus domum fenestra ingressus est, vel ex ea delapsus, si judici satis id non videatur (inquit Sarmientus) vt de adulterio illo damnetur, eo absoluto à crimine adulterii, punietur ob illud, quod domum alienam furtim ingressus, quod non janua, sed fenestra sit ingressus, quod inde scandalum vicini præbuerit, quod ma ito absenti illata fuerit injuria, ejusque fama læsa vulgò videatur, quod mulieris castitati & honestati sit detractum. Est quoque simile (inquit Sarmient.) quod sancitum est *in c. inter solicitudines, vers. sic. in pœnam autem, de purga. can.* vbi ita inquit. Purgatione verò recepta beneficium ei restituere non postponas, in pœnam autem familiaritatis, & cæte. Hæc sanè Sarmienti consideratio quanquàm subtilis & acuta, nil obstat, quàndoquidem in casibus à me suprà commemoratis, lex imposuit pœnam pro ipso crimine principali in judicium proposito, nec ibi consideratum fuit speciale aliquod crimen, ab illo principali separatum. Non nego tamen cum ipso Sarmiento, quin certis in casibus lex non approbaverit hominis præsumptiones, quas nec vehementes, nec violentas esse existimavit, vt in casibus ab ipso Sarmiento enumeratis, in quibus quidem lex, absolutis illis de crimine principali, ob id quod illæ præsumptiones non vrgebant, statuit eos alios de crimine, eo ex facto resultanti, puniri, id quod nec nos negamus, sed tamen, vt dixi, extant casus, in quibus lex indixit pœnam mitiorem, convicto de crimine ex solis præsumptionibus. Idem dicendum nostro in casu, quando extat hæc præsumptio hominis violenta. Quamquam enim illa scripta non sit in lege, vtpote quod similis casus nunquam contigerit, attamen quemadmodum lex statuisset eam præsumptionem esse efficacem, ita existimare atque statuere debet judex: pœnam autem ipsam mitiorem indicere debet, vt mediam quandam viam eligat, quam eligere posse & debere ostendunt leges illæ, quæ mitiorem, similem ob causam indixerunt. Etsi dicatur, quare judex non imponit pœnam ordinariam, sicuti lex vult imponi, quando pœnam non immutavit. Respondetur, quod lex eo casu quodammodò prohibuit pœnam mutari: Nam si mutari voluisset ipsamet hoc fecisset. Hoc colligitur ex *l. 1. §. sed non, vers. pœna persecutio. ff. ad Turpil.* His constat veram esse hanc receptam opinionem. Nunc superest, vt satisfaciam aliquot subtilissimis argumentationibus eruditissimi Sarmienti, *in d. libro 1. select. interpret. cap. 1.* etsi subobscurè aliquantulum distinguat præsumptiones hominis à præsumptionibus legis, scripsit pœnam mitiorem non esse indicendam, sed accusatum ipsum vel ex toto damnandum, vel ex toto absolvendum.

Primò hac ratione motus est Sarmientus, quam ego clariùs ita deduco. Aut judex est certus hunc deliquisse, & tunc necesse non habet vlterius veritatem quæstionibus & tormentis perquirere, *juxta l. divus. ff. de quæ.* & per consequens non debet judex imponere pœnam mitiorem, sicque extraordinariam. Aut judex incertus est: & tunc ad quæstiones & tormenta devenire debet. Etsi ex tormentis potest constare, delictum ab eo fuisse perpetratum, idem est statuendum quod superiore casu, nempe pœnam ordinariam esse indicendam. Si verò nil fatetur, atque ita fert tormenta, negando se deliquisse: & tunc cum purgatæ censeantur præsumptiones, & indicia, absolvendus est. Nec potest (inquit Sarmientus) judex hoc casu protestari, se ad tormenta devenire, salvo jure ipsarum præsumptionum, &
26 pœnę ob illas imponendæ: cùm sit protestatio † juri repugnans: atque ita non consistens in potestate hominis, nil prodest, vt docuit Bart. *in l. non solum, §. numero 32. de oper. nov. nunc.* Hęc argumentatio etsi acuta sit, vera tamen non est. Non enim interpretes nostri, cùm dicunt, judicem damnantem accusatum ex præsumptionibus pœnam mitigare posse, loquuntur hoc in casu, quando veritas haberi potest vel ex tormentis, vel aliunde: sed verè loquuntur, quando solæ præsumptiones stant: sit exemplum: si accusatus de delicto, vel abest, vel mortuus est, vel si privilegiatus ita sit, vt de eo quæstio haberi non possit: & contra eum est violenta hæc præsumptio, qua is pœna feriendus erit. Ita in specie declarat Bald. *in l. vlt. nume. 8. vers. si autem non adjungitur. C. de probat.* qui Innocent. secutus, scriptum, reliquit, pœnam mitiorem esse indicendam.

Secundò ita argumentatur Sarmientus: Aut accusatus iste deliquit, aut non deliquit: si non deliquit, absolvendus est, si deliquit, pœna ordinaria puniendus est: nec eam pœnam potest judex immutare: cum in sua potestate id non sit. *l. 1. §. sed non vtique. ff. ad S. C. Turpil.* Nec (ait Sarmientus) tertium constitui potest quod scilicet occiderit, & non
27 occiderit. Non enim natura, * vel lex admittit duo pugnantia in vno subjecto, *l. vbi repugnantia, de reg. jur.* vbi Dec. & reliqui. Cæterùm responderi potest, quod etsi hoc tertium dari non possit, nempe occidisse, & non occidisse: dari tamen potest hoc modo tertium, nempe dubium, an occiderit, vel non occiderit, sicuti datur tertium, an testator de vno senserit, vel de altero, *juxta l. & hoc Tiberius. ff. de hæred. inst.* Et conferunt *l. antiqui. ff. si pars hæred. pet. l. sed etsi lege. §. adeò ff. de pet. hæred. l. Titius. ff. ad Treb.* His enim in casibus media via, ob dubitationem probabilem eligitur, nec dicitur electio rusticana, vt dicebat Sarmient. *in d. c. 1. nu. 6.* Et mediam viam esse eligendam in re dubia, scripserunt copiosè Tyraquel. *in tract. de jure primogen. qu. 17. opin. 4. nu. 9.* Soc. Iun. *in consi. 33. lib. 2.* & Boer. *in qu. 41. num. 2. & qu. 239. numero 3.* Ita videmus in his pœnis eligi mediam viam, cum convictus ex solis præsumptionibus à Legislatoribus alia pœna, quàm ordinaria fuerit affe-

BIU Cujas

ctus, vt suprà multis juribus demonstrauimus.

Tertiò adductus est Sarmientus *in d.c.1.num.3.ver.*
28 *quod etiam apparet, &c.* hac argumentatione, facta* sunt diuidua, quia aut occidit, aut non occidit: non autem est dare medium quod occiderit, & non occiderit. Verùm huic argumentationi respondetur ex iam dictis, cum (vt dixi) sit dare medium, nempe probabilis dubitationis, quod scilicet occiderit, vel non occiderit. Et ideò quod subiungit eo loci Sarmientus, pœnę diuisionem fieri non posse, cum pœna in judicis potestate non sit, *d. l. 1. §. sed non vtique, ff. ad Turpil.* vbi Marcellus ita scribit. Nam, vt Papinian. respondit, facti quidem quæstio in arbitrio judicantis est, pœnæ verò pronunciatio non ejus voluntati mandatur, sed legis auctoritati reseruatur. Hæc Sarmienti consideratio procedit, quando pœna certa est, sed diversum est, quando non est à lege determinata. Nam tunc pœna ejus arbitrio relinquitur, vt suprà declarando *d.l.1.§. sed non vtiq;* dixi. Ita etiam declarantur alia jura à Sarmiento citata. Et concedo, judicem debere pronunciare, vel occidisse vel, non occidisse, si ita liquet, (vt loquitur Papinianus à Sarmiento citatus) at si nō liquet, nec vno nec altero modo, & res dubia sit, ob illas præsumptiones, eligendum est hoc medium, vt eum condemnet, tanquàm ex præsumptionibus convictum, sicuti multi Legislatores fecerunt, vt suprà retulimus.

Quartò considerat Sarmientus *in d.c.1.num.5.vers. aut enim clarè, &c.* quod aut clarè constat occidisse, & puniendus est: aut constat non occidisse, & absolvendus est: aut probatio est dubia, & judex non firmat animum suum, & itidem absolvendus est: cùm
29 dubia† probatio nil prosit, *l. duo sunt Titij. ff. de testam. tutel.* Et satius est, inquit Vlpinian. impunitum relin-
30 qui† facinus nocentis, quàm innocentem damnari, *l. absentem. ff. de pœn. l. item Mela. §. si plures. ff. ad leg. Aquil.* Cæterùm respondetur, quod tunc dubia probatio nil operatur, quando verè dubia est, & judex nullo modo applicare potest animum ad vnam, vel alteram partem. Ita loquitur *l. duo sunt Titij. ff. de testa. tutel.* At hic judex non parum inclinat in eam partem, quod iste deliquerit, ob præsumptiones, quæ eum trahunt in sententiam illam. Verùm cùm non sit omninò verè & propriè certus, pœnam ordinariam non imponit, sed eligit mediam, secutus exemplum Legislatorum, qui similibus in casibus idem obseruarunt. Ita etiam declaratur, quod ait idem Sarmien-
31 tus, mediam† sententiam semper esse iniquam, dum vel innocentem onerat, vel nocenti justam delicti pœnam non irrogat, quod ipsum delictum est, vt inquit text. *in l. vlt. C. ne sanctum baptis. reite. & l. seruus. C. ad leg. Iul. de vi publ.* Et respiciendum est judicanti: ne quid aut durius, aut remissius constituatur, quàm causa deposcit. Hæc inquam, intelligenda sunt, vel cùm delictum est certum, & pœna certa: vel cùm est incertum, seu de eo tantùm suspicio seu leuis aliqua exstat præsumptio. Nam quantum in se
32 est, cauere debet judex, vt delicto† conueniat pœna. Habetsanè judex commensurare pœnam delicto, *c. non afferamus. 24. qu. 1.* Non tamen hinc fit, quod ex toto impunitum relinquere debeat eum quem suspectum maximè habet, vt jam diximus. Ita etiam declaratur, quod subiungit idem Sarmientus, quod sumere
33 in pœnis hoc† medium, innocentibus miserum, noxiis non satis seuerum esse dignoscitur, vt inquit text. *l. 1. C. de custod. & exhib. reor.* Atque ita (ait ille) sive nocens, sive innocens ille fuerit, semper sententia injusta est. Hoc equidem, vt dixi, procedit, quando judex ipse eam pœnam eligit in delicto clarè probato, quam eligere non debuit, vel in re valdè dubia non obseruata rectitudine quadam: sed aliqua animi passione ductus, vel leuem pœnam pro gravi, vel gravem pro leui imponit, vt jam declaravimus.

Quintò ea præcipua argumentatione movetur Sarmientus *in d.c.1.num.5. vers. præterea si probatio, &c.* si probatio, inquit ille, non est sufficiens, vt Titius occidatur: Ergo nec erit sufficiens, vt ad triremes con-
34 demnetur: quia in pœnis† requiritur liquidissima probatio, *c. vlti. C. de probat.* Nec lex illa distinguit, an pœna sit mortis, vel exilii, vel alia similis. Cæterùm respondetur, non esse bonam consequentiam, probatio non est sufficiens, ut quis ad mortem damnetur: ergo nec vt damnetur ad aliam. Hanc enim consequentiam destruunt illa jura, quæ similibus in casibus pœnam ordinaria mitiorem, indixerunt. Et nil vrget text. *d. l. vlt. C. de proba.* quia procedit quoad pœnam corporis afflictivam, non autem quoad pecuniariam. Ita declarant Lud. Bolog. *in addit. ad Io. de Ana. in cons.* & Alciat. *in tract. de præsump. reg. 2. præsump. 9. num. 5.*

Sextò, & vltimò argumentatur idem Sarmientus
35 *in d.c.nu.5. vers. denique qualitas, &c.* Qualitas* facti, potest & debet minuere pœnam delicti, sicuti & culpam minuit, *l. si adulterium. §. Imperatores. ff. ad l. Iul. de adult. & l. Gracchus. C. eod.* Probatio minuere
36 non potest: cùm illa† non augeat, vel minuat delictum. Quocircà (ait Sarmientus) nec Claudianus *in l. aut facta. ff. de pœn.* nec Ale. 111. *in c. sicut homicidium, de homic.* dum recensent qualitates, quibus vel augetur, vel minuitur delictum, hanc qualitatem ex ipsa probatione recensent. Et rectè (subiungit Sar-
37 mientus) ii feciſſe videntur, cùm probatio* sit quid extrinsecum, post delictum perfectè consummatum superveniens: & propterea nec factum, nec ejus qualitatem mutat. Non ergò pœnam mutare debet. Hæc acutissima consideratio dilai ita potest, quòd nec probatio reverà mutabat factum illis in casibus, in quibus vel in causis capitalibus, vel in causis pecuniariis via media fuit electa à legumlatoribus, & tamen media illa via fuit probata. Ita sanè permis-
38 sum est judici, ne ex toto absolvat, † nec ex toto condemnet. Nec conqueri poterit damnatus, quòd innocens damnatus fuerit, quandoquidem sibi imputandum est, qui præsumptiones illas diluit, non autem judici aliquid est adscribendum, cùm pietate potiùs, quàm alia de causa morus pœnam temperavit.

Septimus est casus, quando præsumptio est violen-
39 tissima, sed non indubitata. Hoc casu* scribunt multi, pœnam delicti ordinariam esse imponendam. Ita Abb. *in c. afferte, num. 6. de præsumpt.* & ibi Imola *nu.* 4. & Felin. *num.* 8. Idem scripserunt Ant. Rosell. *in tract. de concil. §. 23. num. 4.* August. Ariminen. *in addit. ad Ange. de malefic. in verbo, quod fama publica, num.* 27. & Franc. Brun. *in tract. de indi. & tort. par. 1. qu. 4. nu. 15. in fine.* & sensit Gramma. *in decis. 42. num. 5.* Et hæc sententia mihi magis probatur, tametsi Gandin. *in tract. malefic. Rub. de indic. indubitatis, in fi.* scripserit, pœnam extraordinariam esse indicendam.

QVÆSTIO XCVIII.

Præsumptio conjuncta testi fide digno, an & quando sufficiat ad condemnationem pœnæ ordinariæ.

SVM-

SVMMARIA.

1 *Pœna corporis afflictiva non imponitur, ex præsumptione testi fide digno conjuncta. Et quæ sit causa, numero 2.*
3 *Pœna pecuniaria vbi imponenda venit, cum præsumptione, testis fide dignus sufficit.*
4 *Probationes duæ imperfectæ in causis civilibus junguntur ad constituendam plenam, & perfectam probationem.*

QVæro nonagesimooctavò, an præsumptio conjuncta testi fide digno, sufficiat ad condemnationem pœnæ ordinariæ? Distinguo duos casus.

Primus est, quando agitur criminaliter, atque ita venit imponenda pœna corporis afflictiva. Hoc ca-
1 su † dicendum est, hæc duo simul conjuncta non sufficere. Ita censuit in specie *gl. in c. veniens, il 1. de testib.* cùm dixit, famam conjuncto teste fide digno, non probare plenè in criminalibus vt inde sequatur condemnatio, quam quidem gl. secuti sunt ibi Butr. *num.*10. Abb. *num.*8. Imol. *num.6.* & Felin. *numero* 13. idem scripserunt Anch. *in cap.1. de confess.* & Imola *in l. interesse, in fine, ff. de acqu. poss.* vbi idem ait de indicio quod oritur ex fuga, vt non sufficiat ad condemnationem criminalem, si coniungatur cum teste. Idem affirmarunt Ange. Aret. *in tracta. malef. in verbo, quod fama publica, nu.*41. Bonifa. Vitallin. *in tract. de malefi. in rub. de testib. & qui repellantur à testimonio, col. pen. versi. sed nunquid fama.* & Anto. Gomez. *in 3. tom. var. resol. cap.*12. *de probationib. delicto. nu.*26.
2 Et hujus traditionis † ratio, quod hæc dici non potest certa, & liquida probatio, sicuti in Criminalibus ad condemnationem requiritur *juxta l. vltim. C. de probatio.*

Secundus est casus, quando civiliter agitur, hoc est,
3 ad pœnam pecuniariam. Hoc sanè in * casu sufficiunt ista duo, cùm in causis civilibus † duæ imper-
4 fectæ probationes jungi possint ad constituendum plenam perfectamque probationem. Ita tradunt Bart. Bald. & Sali. *in l. quæro. §. vlt. ex illo tex. ff. de ædil. edict. gl. in l. 2. §. ætas, ff. de excus. tut.* Bald. *in l. Spadonum. §. qui jura. eod. tit.* & copiosè diximus *suprà qu.* 40. Et in specie nostra tradit Gomez. *in d. c.*12. *nume.* 26. *versic. secus tamen.* Et superiore quæstione diximus, & in subsequenti repetam, quòd vbi civiliter ad pœnam agitur, hoc est, de pœna pecuniaria, condemnatio sequi potest ex præsumptione, modo vehemens sit vel violenta.

PRÆSVMPT. XCIX.

Præsumptio, conjectura, suspicio, & indicium falsi, ipsa causa falsi quid, & quantum operetur, diligens, & accurata explanatio.

SVMMARIA.

1 *Falsi præsumptio, in ipso crimine falsi quid operetur, varia referuntur opiniones.*
2 *Falsi præsumptio an versetur circa scripturam publicam, privatam, aut testes, distinguendum.*
3 *Falsi suspicionem quæ inducant in scriptura publica.*
4 *Falsi suspicio, sumpta ex vitio apparenti in scriptura publica, quos effectus habeat, num.*7. 8. 10. *&* 11.
5 *Falsi suspicionem haberi pro falsitate ipsa, quando causa civilis est.*
6 *Notarij bona fides, & præsumptio quam lex habet de ipso, tollitur vitio in scriptura apparente.*
9 *Suspectos de crimine falsi detineri, & carceri mancipari posse, quando verum sit.*
12 *Falsi suspicio sumpta ex vitio latenti scripturæ publicæ, nulla est.*
13 *Notarium in suo munere, & officio, non errasse creditur.*
14 *Instrumentum publicum, magnam pro se præsumptionem habet.*
15 *Instrumento fides adhibetur, donec vsque probetur contrarium.*
16 *Instrumentum tanquàm suspectum de falso, volens arguere, pro qualitate causæ probare debet.*
17 *Instrumentum continens non verisimile, suspectum fit vt in causa civili nullam faciat fidem.*
18 *Instrumentum confectum à Notario, consueto facere falsa instrumenta, non probat in civili, nisi comprobetur testibus.*
*Idque quomodo accipiendum, num.*19.
20 *Falsi suspicio circa scripturam privatam, quomodo arguatur.*
21 *Vitium patens, & visibile, in quo differat à latenti.*
22 *Falsi suspicio circa testes quomodo arguenda.*

QVæro nonagesimononò, quid & quantum operetur præsumptio, conjectura, suspicio, vel indicium falsi, in ipsa causa falsi, quæ vel civiliter, vel criminaliter tractatur? Singularem egregiamque hanc juris quæstionem hoc in loco explicare volui, cum huc pertineat, etsi de ipsis præsumptionibus, & conjecturis falsi disputaturus sim, *infrà libro quinto, præsumptio.* 19. Et hac quidem in re, variæ, & admodum pugnantes, ac perplexæ extant interpretum
1 traditiones: Cùm multi scripserint † operari solùm in civilibus, ne scilicet fides adhibeatur vel scripturę, vel testibus. Alii verè operari etiam, vt falsi suspectus prehendi & carcerari possit. Alii, quòd immò etiam torqueri. Alii, quod immò gravi pœna damnari plectique possit. Alii alia, quemadmodum has multorum opiniones commemorat Ant. Gabr. *libro 7. conclusionum, in titul. de crimin. concl.6.* Cre-
2 diderim esse sic † distinguendum, quod aliquando suspicio præsumptióque falsi, versatur circa scripturam publicam, aliquando circa scriptutam privatam, aliquando vero circa testes. Disseramus primum de scriptura publica, vt puta de instrumento, vel alia simili, cui de publico tributa est fides. Hac in re distinguendi sunt duo casus.

5 Primus est, quando in ipsa publica scriptura † extat aliquod vitium patens, & manifestum, vt quia in loco substantiali, apparet abrasio antiquæ literæ, & alia reposita, vel cum apparet cancellatio, & aliter scriptum, vel aliud extat apparens vitium, quod in ipsa scriptura oculis ipsis cernitur. Hęc vitia præsumptionem, & conjecturam, vel suspicionem falsi inducunt, vt disseremus *infra libro 5. præsumpt.* 22. Et hæc quidem pręsumptio seu suspicio, ex ipso apparenti vitio sumpta operatur multos † effectus. Quo-
4 rum primus est, vt ipsius scripturę fides in dubium revocetur, atque ita nullam fidem faciat, donec demonstretur vitium illud vel abrasionis, vel cancellationis, errore vel bona fide commissum, vel sic abrasum, & rectè scriptum. Et hoc illud est, quòd scri-
5 bunt Dd. nostri, suspicionem † falsi haberi pro falsitate, quando causa est civilis, hoc est tractatur civiliter de fide adhibenda ipsi scripturę. Ita sanè scripse-

runt

runt Bald. *in consi.* 444. *Ad evidentiam, colu.* 1. *libro primo.* Castr. *in l. jubemus, numero* 2. *C. de probatio. & in consi.* 102. *ponitur in facto, colum. ultim. libro secundo,* qui omnium manifestius explicat Anchar. *in consi.* 173. *numero* 8. Ioan. de Anan. *in rubric. extrà, de crimine falsi. colum. ultim. vers. ultim. sciendum.* Alex. *in consi.* 77. *numero* 6. *lib.* 1. Iaſ. *in consi.* 168. *numero* 2. *lib.* 4. Dec. *in consi.* 189. *num.* 1. *& in consi.* 615. *in fine. & in c. porrecta. colum.* 1. *de consir. vtili, vel inutili.* Gratus *in consi.* 60. *in fine lib.* 2. communem esse testatur Curt. Iunior *in consil.* 166. *numero* 6. *& in consi.* 178. *num.* 17. Socin. Iun. *in consi.* 189. *numero* 61. *lib.* 2. *& in consi.* 45. *numero* 10. *lib.* 3. manifestè Albe. *in consi.* 99. *numero* 2. loquens de hoc vitio visibili, & patenti, sic & Cravet. *in consi.* 28. *numero* 9. *consi.* 56. *numero* 20. *& in consi.* 134. *numero* 26. Natta *in consi.* 633. *numero* 8. Anto. Gabr. *in lib.* 7. *conclusionum. in titul. de Criminalibus, in conclus.* 6. *nu.* 16. Et his accedunt alii quos referam infrà in secundo casu, qui fortius idem esse affirmant, quando vitium est latens, & invisibile in ipso instrumento: sed deinde conjecturis aliunde sumptis, vel testibus detectum aliquod vitium apparet. Et hæc quidem vera sententia probatur *in c. super eo. de crimin. falsi.* intelligendo, vt etiam loquatur de vitio patenti: sicuti à fortiori probat etiam text. *l. jubemus. C. de probatio.* quo sancitum est, eos vt falsi suspectos esse detinendos, qui has suspectas scripturas in judicium producunt, si ii producentes detinentur, immò & puniuntur, vt dicemus infrà, sequitur à fortiori dicendum illi scripturæ fidem adhibendam non esse: alioqui ille producens malè detineretur, & puniretur. Et hujus sententiæ ratio illa etiam afferri potest, quòd illa fides, & bona illa præ-
6 sumptio, † quam lex habere solet de notario, publicoque scriptore, tollitur vitio illo, quod in scriptura cernitur: Et propterea impeditur seu suspenditur fides illa, quæ ipsi publicæ scripturæ adhiberi solet. Quocircà ob vitium hoc patens, & visibile, in testamento, impeditur missio illa in possessionem secundum dispositionem *l. vltim. C. de edicto D. Adria. tollen.* sicuti latè scripsi *in commentariis de adipiscenda possessione, in quarto remedio, numero* 699. Et hæc quidem intelliguntur, donec vsque præsumptio seu suspicio illa, ex hoc vitio exorta, diluatur contrariis probationibus, quibus fides ipsius instrumenti confirmetur, quemadmodum manifestè statuerunt Impp. *in d. l. jubemus,* cuius verba hæc sunt. Iubemus omnes, qui scripturas comminiscuntur, cum quid in judicio promiserint, nisi ipsi adstruxerint veritatem, vt nefariæ scripturæ reos, & quasi falsarios esse detinendos. Dixerunt Impp. nisi ipsi adstruxerint veritatem. Datur ergo facultas producenti scripturam hanc sic abrasam, sic suspectam, probandi, & confirmandi ejus fidem, & veritatem. Id quod manifestè affirmarunt *in d. l. jubemus.* gloss. Castr. *numero* 2. & alii Curt. Sen. *in consil.* 74. *super memorata, colum. pen.* & alii multi ex suprà commemoratis, & clarè Natta *in d. consi.* 63. *numero* 8.

7 Secundus est effectus, † vt procedi possit criminaliter, adversus producentem scripturam hanc suspectam, vel contra ipsum notarium, & publicum scriptorem, atque ita accusari vel inquiri ii poterunt. Hoc admittunt Castr. Com. & reliqui *in d. l. jubemus.* Grat. *in consi.* 60. *libro* 2. Et argumento fortiori satis probatum, quia si locus esse potest torturæ, & pœnæ, vt dicemus statim, sic multo magis inquisitioni, quia ad ea deinde pervenitur.

8 Tertius est effectus, vt † non solum accusari, vel inquiri possint producentes & scriptores prædicti, sed etiam prehendi, & carcerari. Ita statuerunt Impp. *in d. l. jubemus.* & Lucius Pontifex *in c. super eo. in fine. de crimi. falsi.* Et manifestè sic affirmarunt Archid. *in c. in memoriam, numero* 3. *dist.* 19. Alexand. *in consi.* 70. *col.* 1. *lib.* 1. *& consi.* 205. *num.* 1. *lib.* 6. Decius *in c. porrecta. in* 3. *not. ab. de confirm. vtili, vel inutili, & in consil.* 175. *num.* 5. *versicul. solum superest.* Grat. *in consi.* 34. *num.* 15. *& in consi.* 60. *num.* 17. *lib.* 2. Rube. *in consil.* 15. *in fine.* Socin. Iunior *in consil.* 61. *nu.* 11. *lib.* 2. Mantua *in consi.* 203. *num.* 31. *& in consi.* 208. *nume.* 82. *lib.* 1. & admittit Natta *in consil.* 633. *num.* 2. Qui intelligit, & rectè secundum glossam, & Doct. *in d. l. jubemus,* quando præsumptio & suspicio hæc provenit ex vitio patenti & manifesto: sicuti ex rasura, cancellatione, & simili. Atque ita sensisse Goffredum, Hostiensem & alios antiquos scripsit Natta. Et quamquam Impp. *in d. l. jubemus,* mandent atque ita cogant magistratus, detinere & carcerare hos suspe-
9 ctos, attamen intelligo † hoc verum esse, quando præsumptio, & suspicio vehemens ipsi judici videtur: alioqui necesse non habet suspectum prehendi facere: sed in ejus arbitrio, & potestate positum est, sicuti probat text. *in c. memoriam.* 19. *distinct. ibi penes episcopum potestas, vtrum, eum in carcerem, aut in aliam detrudat custodiam.* Nam fieri potest, vt leve sit abrasionis, vel cancellationis vitium, quo non fit magna suspicio.

Quartus est effectus, hujus præsumptionis & su-
10 spicionis ex vitio patenti ductæ, † vt torqueri etiam possit is suspectus. Ita Alex. *in consi.* 77. *nu.* 4. *vers. ex his. lib.* 1. Felin. *in c. cum Ioannes. num.* 45. *de fide instr.* Gratus *in consi.* 60. *nu.* 4. *lib.* 2. & Parisius *in consil.* 162. *in fine. libro* 4. Crediderim hac in re multum esse tribuendum arbitrio judicis, qui recto suo judicio habet considerare, quàm vrgens sit indicium & suspicio, vel quàm levis. Nam ita vrgens esse posset, vt accusatum illum quæstionibus subiicere liceret, posset etiam esse tam levis, vt torqueri non deberet, juxta ea, quæ scripsimus *suprà in quæstio.* 89.

Quintus est effectus hujus præsumptionis, & su-
11 spicionis exortæ ex vitio patenti scripturæ, vt † is suspectus, nisi se purgaverit, puniri etiam possit. Ita Goffredus *in d. l. Iubemus. C. de probat.* Spec. *in tit. de instr. edit.* §. *restat videre, col.* 1. Abbas *in c. porrecta. nu.* 3. *de confirm. vtili, vel inutili,* & ibid. Decius *col.* 1. *vers. esset enim, qui sic.* & Bald. *in l. presbyteri. num.* 12. *C. de episcopis & cleric.* Iason *in consil.* 168. *nu.* 2. *lib.* 4. Gratus *in consi.* 60. *num.* 18. *lib.* 2. & Socin. Iun. *in consi.* 39. *num.* 44. *& in consi.* 61. *column.* 2. *lib.* 2. & his accedunt illi, qui idem scripserunt de vitio latenti, & invisibili scripturæ, quando tamen detectum fuit conjecturis, aliunde quam ex ipsa scriptura sumptis, vt dicemus in secundo casu. Cæterùm traditio hæc intelligenda est, quando præsumptio, & suspicio satis vehemens est, secùs si levis. Nam tunc nulla indici debet pœna. Ita intelligo Decium *in consil.* 175. *numero* 5. *vers. vnde non obstat, & in consi.* 189. *column.* 1. *& numer.* 19. Curt. Iunior. *in consi.* 64. *num.* 5. *in consil.* 132. *num.* 19. & Socin. Iunior *in consil.* 45. *num.* 7. *lib.* 3. & manifestè Parisius *in consil.* 28. *num.* 59. *libro* 2. Cùm dixit traditionem illam Archidia. *in d. c. in memoriam,* procedere quando suspicio non est levis, & frivola: sentit ergo Parisius suspicionem frivolam, & levem non efficere, vt is suspectus puniri possit. Porrò quando hic ob suspicionem punitur, pœna erit extraordinaria, sicuti scripsi ex multorum sententia *lib.* 2. *de arbitrariis judicum, casu* 314. *num.* 7.

Secundus est casus hujus disputationis, quando instru-

12 instrumenti publicæque scripturæ vitium † est latens, & (vt nostri appellant) invisibile. Hoc sanè casu pro ipsa scriptura præsumitur, quòd scilicet sit vera, & careat omni vitio : cum credatur notarium † in
13 suo munere, & officio non errasse, vt *infrà sequenti lib. in præsumpt.* 64. explicabimus, sic nec quemquam alium, qui personam publici scriptoris sustinet, deliquisse existimetur. Et propterea dicere solemus, in-
14 strumentum † magnam pro se habere præsumptionem. *c. Abbate. de verbor. signific.* & multis comprobabimus *subsequenti libro in præsumpt.* 28. quo loci dice-
15 mus, adhibendam esse fidem † instrumento donec vsque contrarium probetur. *l. cum precibus, C. de proba.* Non enim hic apparet aliquod vitium, quo fides vel tollatur, vel debilitetur. Et propterea fidem facit, donec probetur contrarium. Ita de vitio hoc latenti scripsit Castren. *ind. l. jubemus. num. 2. C. de probatio. & in cons.* 102. *Ponitur in facto, col. vltim. lib. 2.* & Curtius Iun. *in consil.* 166. *num.* 6. & manifestiùs explicat Natta
16 *in consil.* 633. *num.* 8. Quare qui vult arguere † instrumentum hoc tanquam suspectum de falso, pro qualitate causæ probare debet. Si de falso arguit, vt puniatur, concludentes admodum ac claras habere debet probationes, ita intelligo *gl. in l. jurisgentium.* §. *quod fere ff. de pactis.* & ibid. Bald. & Iason. *nu.* 10. qui alios recenset, affirmantes, quod ad arguendum instrumentum de falso probationes debent esse necessariò concludentes. Et idem scripserunt alii multi, quos commemorabimus *infrà lib. 5. præsumpt.* 29. vbi disseremus de coniecturis circa falsitatem. Et ratio huius sententiæ est, quia hic agitur criminaliter, & de pœna indicenda, ob id probationes debent esse luce clariores. *l. vlt. C. de probatio.* & in specie sic considerauit Natta *in consil.* 633. *num.* 9. auctoritate Decii *in consil.* 189. *column.* 1. qui respondit in suspicione falsi, aduersus eum qui accusatus fuerit produxisse falsos testes. Et hoc in casu, probationes dicuntur concludentes, quæ ex præsumptione colliguntur, vt scripsit Deci. *in d. consil.* 189. *colu.* 1. *vers. secundò respondetur, & in cons.* 615. *num.* 10. *in fine. & in c. porrecta. colum.* 1. *in fine de confirma. vtili, vel inutili.* & idem respondit Gratus *in consil.* 60. *num.* 18. *lib.* 2. etsi idem Gratus *in consil.* 151. *num.* 17. *eodem lib.* 2. De hac Decii traditione dubitet.

Si verò is, qui falsi suspicionem arguit contra instrumentum publicamque scripturam, id facit, vt in causa ipsa ciuili, & pecuniaria nullam fidem faciat, satis erunt leviores probationes, & præsumptiones, quam illæ requisitæ in causa criminali. Ita in specie respondit Natta *in d. consil.* 633. *num.* 9. qui *num.* 10. recenset Bald. *in l. scripturæ. colum.* 2. *vers. quædam sunt scripturæ. C. de fide instrumentor.* affirmantem quod
17 quando * instrumentum continet non verisimile, adeò redditur suspectum, vt in causa ipsa ciuili nullam fidem faciat. Commemorat etiam Castr. *in l. vlt. in princi. C. de probatio.* qui docuit, quod si produ-
18 citur † instrumentum confectum à notario, qui consuevit conficere falsa instrumenta, non probat in ciuili, sed repellitur, nisi testibus comprobetur. Et sententiam hanc ratione comprobant Alexand. *in consil.* 77. *nu.* 6. *lib.* 1. Curtius Iun. *in consil.* 178. qui verè responderunt de instrumento, quod dicebam suspectum de vitio latenti, testibus tamen, & coniecturis detecto, & comprobat manifestè Natta *in consil.* 633. *num.* 13. sic etiam de vitio latenti respondit Neviz. *in cons.* 27. *num.* 13. *& num.* 25. Et quando subest hæc suspicio : debet iudex in dubio non adhibere fidem instrumento. Ita post alios respondit Alba. *in consil.* 99. *numero* 7. Cæterùm prædicta traditio, & doctrina
19 intelligitur, quando * præsumptiones sunt satis vrgentes : secùs si leves, frivolę & temerariæ. Ita sensit Paris. *in consil.* 28. *numero* 50. *libro* 2. & manifestius Natta *in d. cons.* 633. *numero* 16. qui sic declarat, & intelligit Inno. & Ioan. Andr. *in c.* 1. *in fine. de fide instrum.* Et propterea debet iudex considerare qualitatem vitii, vt adducatur ad finem per illos gradus, quos considerat Bart. *in l. admonendi. num.* 24 *ff. de iureiur.* & attigit in specie vno verbo Curt. Iunior. *in consil.* 132. *numero* 10. *in fin.* & hos gradus, explicauimus *suprà in quæst.* 7. Estque obseruandum, quod quando his coniecturis, & præsumptionibus detectum fuit vitium alioqui in ipsa scriptura non visibile, & latens in ipso instrumento, is suspectus puniri poterit, sicuti sentiunt commemorati Dd. & clarè Curt. Seni. *in cons.* 71. *super memorata colum. vlt.* quem secutus est Ripa *in c.* 2. *numero* 36. *de rescript.*

De præsumptione seu suspicione falsi quæ versa-
20 tur circa scripturam † priuatam, idem quod de publica censuerunt Alex. *in cons.* 77. *num.* 1. *in fine. lib.* 1. Deci. *in consil* 615. & Curtius Iun. *in cons.* 132. *num.* 10. quando scilicet ipsi priuatæ scripturæ, legis vel statuti dispositione, eadem adhibetur fides, quæ solet præstari ipsi publicæ. Quocirca distinguendum ita est hoc in casu, vt dictum fuit de ipso instrumento ; vt scilicet primum videat & consideret prudens causæ iudex, an ipsa scriptura, vel instrumentum contineat vitium aliquod visibile & patens, vt abrasionis, cancellationis varietatis, manus, vel similis : & tunc habebit illa suspecta : donec vsque is qui produxit, testibus, vel aliis modis, ita comprobet veritatem illius instrumenti & scripturæ, vt cognoscere possit vitium illud nil obesse. Si verò, is producens nihil probauerit, considerabit quale illud est vitium, hoc est, si tam grave, vt producentem illisque scripturis & instrumento vtentem inquirere, carcerare, ac punire possit : obseruando illos gradus præsumptionis, suspicionis, & indiciorum, quæ ex Bart. *in l. admonendi*, & aliis explicauimus *supra in quæstione septima.* Si verò videbit iudex instrumentum & scripturam non habere aliquod vitium visibile & patens, ei adhærebit, fidemque præstabit donec vsque ei qui eam impugnat, ob aliquod vitium latens & invisibile, vt puta ob non obseruatum stylum & consuetudinem, vel quod non contineat verisimilia, vel ob aliud simile vitium, quod oculis cerni non potest, illud probet. Eo autem vitio sic probato per eosdem gradus præsumptionis, indicii, & suspicionis, progreditur iudex ad inquisitionem, carcerationem, torturam & pœnam : sicuti in casu vitii patentis, vt diximus suprà. In hoc enim,
21 (si rectè considerabimus) solo, differt † vitium patens & visibile, à vitio latenti & invisibili, quod patens onerat ipsum producentem, vt scripturam instrumentumque comprobet aliis probationibus diluendo vitium ipsum. Vitium verò latens & invisibile onerat eum contra quem facta est productio, vt ipse vitia ipsa probet & detegat. Vtroque tamen in casu salvæ sunt exceptiones, & defensiones tam producentis, quam eius, contra quem facta est productio.

De præsumptione seu suspicione falsi, quæ ver-
22 santur † circa testes, responderunt Decius *in consil.* 189. & Curtius Iun. *in cons.* 64. *num.* 5. Illis enim suis in casibus agebatur, de fide adhibenda, vel non adhibenda ipsis testibus. Vitium tamen hoc quod circa testes versatur, latens & inuisibile est : cum viua vox eorum sit, non autem scriptura cujus vitium oculis

BIU Cujas

lis cerni potest. Si enim attestationes in scriptis redactæ essent, non de testibus ipsis, sed de scriptura actorum disputatio esset.

QVÆSTIO C.

Præsumptiones & suspiciones, quid & quantum operentur, in crimine hæresis, brevis & clara explanatio.

SVMMARIA.

1 *Suspicionis tres species in crimine hæresis, secundum tres casus distinguuntur.*
2 *Suspicio levis non est sufficiens, vt quis habeatur pro hæretico.*
3 *Iudicium temerarium est, cum quis judicat de his, quæ dubia sunt propter leves conjecturas.*
4 *Inquisitori quando etiam non liceat procedere, ad interrogandum, quid suspectus de fide sentiat.*
5 *Hominem honestum in judicium trahere, ob levem suspicionem, eumque de fide interrogare, grave & injustum videri.*
6 *Purgatio canonica quem habeat effectum.*
7 *Suspicio vehemens in hæresi quæ sit. Et quos habeat effectus, num.* 11.
8 *Suspicio vehemens oritur etiam ex gravissimis criminibus longè ab hæresi distantibus.*
9 *Commiscens sese cum consanguineis, affinibus, monialibus, commatribus, vehementer redditur de hæresi suspectus.*
10 *Iuramenta scelerata facere solitus, de hæresi valdè redditur suspectus.*
12 *Relapsus in hæresim vt quis dicatur, quid requiratur.*
13 *Purgationem canonicam vel abjurationem acceptare recusans excommunicatur.*
14 *Suspicio violenta in hæresi quæ sit, & quem effectum habeat, num.* 15.

QVæro centesimò & vltimò, præsumptiones vel suspiciones, quæ sufficiant, ac quid operentur in crimine hæresis? Hac in disputatione, secutus com-
1 munes aliorum traditiones, distinguo tres casus, † quemadmodum tres sunt suspicionis species, levis, vehemens, & violenta.

Primus itaque est casus, cum agitur de levi suspicione. Est levis suspicio, quando leviter suspicamur: sicuti illa, quæ provenit ex signis exterioribus operum aut verborum, ex quibus capitur conjectura, quæ concludi potest, non quidem frequenter, sed rarò, seu casu, quod talia dicens, vel faciens, hæreticus sit, idque deducitur levi consequentia, vtputà, si argumentemur, Petrus peierat frequenter, Ergo hæreticus est. Ita ex sententia Gers. *de protest. consid. vlt.* tradit Simanc. *in comment. catholic. instit. num.* 24. Est etiam exemplum, vt si quis vitam viuat, moresve habeat dissimiles à Christianè viventibus, vt declarat Episcopus Balneoreg. *in judic. inquis. in verbo, suspicio, num.* 2. Prætereo hic alia exempla, quæ nostri commentari solent: & quæ nos suo loco explicabimus. Hæc levis suspicio †non est sufficiens, vtquis
2 habeatur pro hæretico, *c. excommunicamus, de hæreti. in* 9. Non enim movere hæc debet animum constantis viri, ad suspicandum tam grave crimen, sed potius ad interpretandum in partem benigniorem, *c. estote, de regul. jur.* Et huc facit quod ait Cic. scribens ad Q. fratrem his verbis (vt quisque est vir optimus, ita difficillimè esse alios improbos suspicatur.) Hæc ille, Accedit, quod suspicio de homine Christiano ex levibus signis, haud leue peccatum est: Cum talis suspicio sit actus voluntarius à recta ratione dissonans. Neque enim ex levibus signis moveri debemus adversus catholicos, quibus injuria fit si malam de eis opinionem habuerimus, absque justa & probabili causa, vt scribunt D. Thom. 2. 2. *q.* 60. *art.* 2. & Caietan. *in summa, in verbo, suspicio.* Et
3 prætereà judicium * temerarium est, cùm quis judicat de his, quæ dubia sunt, propter aliquas leves conjecturas. Ita D. Thom. & Cajetan. & illis accedunt Soto *lib.* 3. *de iust. & iur. q.* 4. *art.* 3. & in specie Siman. *in d. tit.* 50. *num.* 18. Qui quidem *num.* 29. subiungit, rejecta opinione Afflict. & Carrer. nec etiam li-
4 cere † inquisitori procedere ad interrogandum, quid suspectus iste sentiat de fide Catholica. Quandoquidem honestum hominem in † judicium trahere ob
5 levem suspicionem, eumque interrogare de fide, ac dubitare, an Catholicus sit, grave quidem & injustum videtur. Hoc tamen intelligit, & declarat Simanc. nisi hic leviter suspectus esset persona vilis, abjecta vel infamis: Nam is in judicium vocari, & interrogari poterit, quam sententiam recipit & Ioa. Royas *in tract. de hæret. part.* 2. *nu.* 20. Prætereà si contra hunc leviter suspectum laborat mala fama, compelli poterit, vt canonica purgatione se tueatur: vel adhiberi poterit abjuratio de levi suspicione, vt *in c. excommunicamus, de hæret. ibi, qui autem inventi*
6 *fuerint. & c. & in c. accusatus, de hæret. in* 6. & * hunc parit effectum purgatio, vel abjuratio, vt si deinde incidat in hæresim, gravius puniatur: tametsi dici non possit relapsus, vt *in d. c. accusatus.* sancitum est, & tradit Bilneoreg. *in d. judic. inquis. in verbo, suspicio. num.* 6.

Secundus est casus quando agitur de suspicione
7 vehementi. Hæc sanè suspicio est, † quæ sumitur ex signis exterioribus operum, aut verborum, ex quibus concludi solet frequenter, & vt in pluribus quod talia dicens, vel faciens, sit hæreticus, si quis propositiones hæreticas publicè asserat, vel adoret sepulchrum Mahumetis. Nam etsi possibile sit, quod ista sine errore intellectus, aut sine pertinacia dicantur aut fiant, Ecclesia tamen, quæ judicat exteriora, præsumit vehementer hujusmodi homines hæreticos esse, nisi fortè purgaverint seipsos probando ignorantiam, timorem, vel fictionem, & ostendendo se correctioni paratos. Hæc Gers. *in eo tract. de protest.* quem secutus est Simanc. *in d. tit.* 50. *num.* 25. qui quidem *num.* 30. subiungit, suspicionem
8 quoque vehementem * oriri ex gravissimis criminibus longè ab hæresi distantibus. Nam qui Catholicus est, Deum timere, & ab hujusmodi criminibus
9 abstinere solet. Vnde qui cum fœminis, * consanguineis, affinibus, monialibus, commatribus, aliisque id genus facilè commiscetur, non immeritò vehementer suspectus censeri potest, idque (ait Simancas) auctoritate Apostoli ad *Rom. c.* 1. & ibi Chrysost. *serm.* 4. & D. August. *ad fratres in Eremo, serm.* 47. Ita quoque valdè suspectus de hæresi est, qui juramen-
10 ta † scelerata solet facere vt scriptum reliquit Ias. *in l.* 3. §. *jurari. num.* 11. *de jureiur.* Prætereo hic cætera exempla vehementer suspecti de hæresi, quę quidem commemorantur à Simanc. *præcit. loco, num.* 31. & 32. & à Balneoreg. *in d. verbo, suspicio. nu.* 10. *cum multis subsequent.* & nos vberius *infrà in* 5. *præsumpt.* explicabimus. Hæc vehemens suspicio operatur, * vt suspectus iste, de ipso crimine possit interrogari, non tamen poterit tanquam hæreticus damnari: cùm nullus etiam pro vehementi suspicione debeat de ipso
11 crimine

BIU Cujas

ctimine damnari, *c. literas, §. vlti. de præsump.* vbi Fel. *num.* 22. qui alios recenset, quod intelligo de pœna ordinaria: Cùm extra ordinem pro iudicis arbitrio puniri quidem possit, sicuti in eo *c. literas. §. vlt.* illi vehementer suspecto, indicta fuit aliqua pœnitentia: quæ quidem imposita non fuisset, nisi aliquo modo deliquisset, & post multos scripsi in *cons.* 82. *nu.* 146. hunc vehementer suspectum puniri pœna pecuniaria. Huic etiam suspecto iniungi poterit, quod purget se purgatione canonica, vel quod abiuret de vehementi hac suspicione, omnem generalem hæresim, & præsertim illam, de qua suspectus est, *cap. accusatus, de hæret. & c. inter solicitudines, de purga. can.* & scribunt multi relati à Fel. *in c. literas, nu.* 21. *de præsumpt.* Hic suspectus, si deinde in hæresim verè incidat, non ta-
12 men censetur relapsus: Cum ad hoc vt quis † relapsus dici possit, requiratur, vt semel saltem lapsus fuerit ad aliquam hæresim. Ita Balneoreg. *in iudiciali inquis. in verb. suspicio, nu.* 7. & 8. Io. Royas *in loco suprà citato, num.* 33. Quam sententiam declaraui in *cons.* 82. *num.* 147. & *num.* 152. *ibi, dicta non repeto.* Illud quoque annotãdum hic est, ex eodem Balneoreg. *præcitato in loco, num.* 8. quod si vehementer suspectus
13 purgationem, † vel abiurationem acceptare recusauerit, excommunicabitur, in qua si per annum remanserit, tanquam hæreticus damnabitur; *c. excommunicatus, de hæret.*

Tertius est casus, quando agitur de suspicione vio-
14 lenta. Est sanè violenta suspicio, † quæ magis efficaciter, quam illa vehemens insurgit, ex signis exterioribus operum, vel verborum. Et Phil. Fran. *in c. cum contumacia, ingl.* 2. *in fi. de hæret. in* 6. scriptum reliquit, suspicionem vel præsumptionem violentam induci, quando post vehementem alia primam confirmans superuenit. Quocirca qui post abiuratam suspicionem vehementem in aliam vehementem reincidit, violenter suspectus appellatur, sicuti annotauit Balneoreg. in *d. verb. suspicio. nu.* 28. qui & de his alia scripsit, & suo loco explicabimus.

25 His autem vehementer suspectus † punitur quidem vt hæreticus, *d. c. cum contumacia.* Non tamen censetur propriè hæreticus, sed præsumptus tantùm, sicuti ex sententia Gemin. *in d. cap. cum contumacia,* annotauit Balneoreg. *vbi suprà num.* 30.

Hæc habui, quæ ad hanc quæstionum centuriam scriberem.

FINIS LIBRI PRIMI.

D. IACOBI MENOCHII IVRISCONSVLTI,

DE PRÆSVMPTIONIBVS, CONIECTVRIS, SIGNIS, & INDICIIS, quæ versantur circa judicia.

LIBER SECVNDVS.

PRÆFATIO.

DISPVTAVIMVS *superiore libro de illis juris quæstionibus, quæ in vniuersum circa præsumptiones, coniecturas, signa, & indicia, siue illa iuris & de iure, siue iuris tantùm, siue hominis sint, versantur. Nunc de singulis ipsis præsumptionibus, coniecturis, signis, & indiciis dicendum est. Cum autem ad iudicia ipsa omnia tandem referantur, quippe, quod illud ipsum sit, quo præsumptiones, coniecturæque omnes, & ex illis contentiones, & lites terminantur, atque definiuntur, visum est rectè satis priore loco agere de præsumptionibus illis, quæ circa ipsa iudicia versantur. Verum quoniam iudiciorum, aliorúmque actuum primum est fundamentum lex ipsa, ea propter à præsumptionibus, & coniecturis, quæ circa ipsas leges tam scriptas, quàm non scriptas: ac tam vniuersales quàm singulares sunt, initium sumere consentaneum esse existimauimus.*

PRÆSVMPT. I.

Leges generales, præsumi iustè, & sanctè conditas, & promulgatas, & quid de legibus municipalibus & consuetudinibus.

SVMMARIA.

1 *Legem communem, iustè, & sanctè conditam, præsumptio est.*
2 *Statutum iustè conditum, & promulgatum præsumitur.*
3 *Statutum ita est interpretandum, ne sine ratione statuentes illud edidisse videantur.*
4 *Consuetudo præsumitur iusta, ac magna cum ratione introducta.*
5 *Lex sancta & honesta esse debet.*
6 *Lex quid sit.*
7 *Legem quomodo definiant Cicero, & Demosthenes.*
8 *Lex communis siue municipalis iniusta, non est obseruanda.*
9 *Iudex iurans obseruare leges, & statuta ciuium, non tenetur ab iniqua.*
10 *Lex iniqua nec in foro conscientiæ obligat.*

CVM lites vel instituantur, vel definiantur legibus, statutis, consuetudinibus, & principum rescriptis, non erit ab instituto nostro longè alienum, hic differere de præsumptionibus, quę circa prædicta versantur. Et primum explicabimus, de legibus vniuersalibus, nempe legibus communibus, statutis, & consuetudinibus. Deinde de particularibus, hoc est, de rescriptis Principum. Dicimus
1 itaque præsumptionem esse, quod lex † communis fuerit iustè & sanctè condita. Ita docuit Lucas de Pen. *in l.3.in præsum.92.C.de apochis publ.li.*10. Ita quoque
2 † statutum præsumi iustè, & sanctè conditum, & promulgatum: scripserunt Dynus, Bald. & alii nonnulli congesti à Tyraq. *in tract. de retract. consang. in proœmio, num.*77. Quibus accedunt Alex. *in cons.*36. *num.* 16. *in fi. lib.*6. Curt. Iun. *in cons.*5. *col.*12. & Crav. *in cons.*
3 259. *num.* 6. qui responderunt statutum † ita debere interpretari, ne sine ratione statuentes illud edidisse
4 videantur. Ita pariter consuetudo † præsumitur iustè, & sanctè, ac magna cum ratione introducta, *c. frustrà* vbi Archid. *dist.*8. & manifestè Bald. *in l. quib. colu.*10. *vers. item valet. ff. de legib.* Et idem *in c. cum venissent. de eo, qui mittitur in possess.* scriptum reliquit, consuetudinem præsumi bonam & laudabilem. Idem penè respondit Bellamera *in cons.*31. *col.* 6. *vers. circa secundam quæstionem.* Et idem tradit Tyraqu. *in tract. de retractu consang. in proœmio. num.*7. *in fin.* & Decius *in c.* 2. *num.* 8. *de probat.* Ea est huius præsumptionis
5 ratio, quia lex * debet esse sancta, & honesta, *c. erit autem lex distinct.*4. Præsumitur ergo simul latores huius præcepti in legibus condendis memores, & delinquere minimè voluisse, adversus Dei mandata. Id quod etiam procedere intelligimus, & illis in legibus, quæ nonnihil incommodi habent, quas quidem duras nostri appellant, vt in celebri illo responso Vlpiani *in l. prospexit. ff. qui & à quibus.* Nam & in illis ratio inest, sicuti aliquando declaravi *in comment. de arbitrariis iudicum, & c. li.*2. *casu* 82. *num.*15. & explicavit Corasius *in l.*2. *nu.*7. *ff. de legi.* Etsi enim aliqua ratione, dura & importabilis videatur lex: attamen alia ratio & causa, quę fortè vrgens magis erat, ac æquitati magis consentanea, legum latores movit, vt ita sancirent. Alioqui si iniqua esset & ratione careret lex, legis nomen non obtineret. Cùm nil aliud sit
6 † lex, quam mens & ratio sapientis, rectè facta iubens, & à peccatis avocans, seu vt Cicero *li.*1. *de legibus, &*
7 *in Philip.*11. scribit, *Ratio † summa insita in natura imperans, quæ facienda sunt, prohibensque contraria.* Non etiam esset lex, vt ex Demosth. scripsi Martian. *in l.* 2. *de legibus.* inventum ac munus Deorum. Hinc fit, vt
8 lex sive communis, sive municipalis, quæ iniusta † & iniqua apparet, observanda minimè sit, vt scribunt Bald. *in l. vlt. C. si contra ius, vel vtili. pub.* Deci. *in cons.*
9 410. *num.*19. Nec † iudex qui iuravit servare leges, & statuta civium, tenetur observare statuta iniqua & iniusta, & quæ peccandi occasionem præbent, vt scripsit Crav. *in tracta. de antiq. temp. in prima particula* 4. *partis principalis. nu.*6. Imò nec in foro conscientiæ
10 * lex iniqua obligat, quemadmodum rectè existimarunt Imo. & alii plures *in c. plerique. de immunit. eccles.* Abb. *in cap.*1. *col.*3. *vers. sed quare an lex. de constit.* & ibid. Decius, & reliqui. Et ex Theologis idē scripserunt Divus Thomas *in c.* 2. *quæst.*96. *art.* 6. Dominicus Soto *lib.*1. *de iustitia & de iure, qu.*6. *art.*4. vt doctissimè ac copiosè differit, & statutum aliquando apparet iniustum, quando coniecturæ extant fuisse editum contra certas personas tantum, vt declarat Caccialupus *in l. omnes populi, num.*70. *de iustitia & iure.* est etiam hic observandum, leges, & statuta præsumi favorabilia, non autem odiosa. Ita Bald. *in l. vlti. C. qui ad libert. perve. non poss.* Alex. *in cons.*197. *nu.*3. *lib.* Vitalis de Cambis *in tract. clausularum, in clausula* 52. *colu.*7. Tyraquel. *in tract. de retractu consang.*29. *in præfatione, num.*56. & Rota Roma. *in decis.*117. *nu.*3. *parte prima in nouissimè impressis.*

PRÆSVMPT. II.

Leges & statuta an vsu recepta, & observati præsumantur, & an sicuti recepta statuta ligant cives ipsos contrahentes, vel disponentes sua in civitate, sic etiam ligare præsumantur, si extra territorium aliquid faciunt.

SVMMARIA.

1 *Leges non receptas non ligare.*
2 *Leges vsu receptas non præsumi.*
3 *Facta non præsumi.*
4 *Leges præsumi in viridi observantia.*
5 *Statutum posse ligare cives suos, ne etiam extra territorium possint actum aliquem facere.*
6 *Statutum claris verbis conceptum prohibere cives suos ne extra territorium etiam actum facere possint.*
7 *Statutum tribuens formam certo actui, non ligare ciues extra territorium actum illum facientes.*
8 *Statutum prædictum non ligare etiam civem apud hostes existentem.*
9 *Statutum tribuens formam actui comprehendit etiam civem actum illum facientem extra territorium, si id disponit sic statutum respectu ipsius ciuitatis.*
10 *Statutum tribuens formam actui respectu personæ principaliter, non ligare extra territorium.*
11 *Statutum inhabilitans personam ratione formæ, extenditur extra territorium.*
12 *Statuti verba concepta in rem, obligare etiam extra territorium.*
13 *Statutum favorabile inhabilitans civem, extendi extra territorium.*
14 *Interdictum bonis non posse etiam extra territorium contrahere.*
15 *Statutum inhabilitans ciuem non impedit contrahere de acquisitis extra domicilium iam mutatum.*
16 *Statutum odiosum inhabilitans civem non extendi extra territorium.*

NOn certè satis est, leges fuisse à legumlatoribus conditas, & promulgatas, nisi & cives ipsi eas
1 recipiant ac vsu comprobent. Nam si non † recipiantur, nec cives illos præsentes, nec futuros, suo adstringent vinculo: quemadmodum omnium est sententia *in cap. primo de treuga & pace*, & copiosè disserunt Soc. Iun. in *consilio trigesimosecundo, num. quadragesimoquarto, & in consilio centesimovigesimosexto, num. vigesimoquinto, lib.*3. & Rolandus à Valle *in tractat. de lucro dotis, quæst. nonagesimanona*, cæteros sciens prætereo. Dubitari autem sæpè contingit, an posteaquam lex condita, & promulgata fuit, præsumatur vsu hominum recepta & comprobata. Qua in re vnà cum Socino Iuniore in *dict. consilio trigesimosecundo, n.*47.
2 *lib.*3. existimarem * non præsumi vsu fuisse receptam. Ratio, quia sibi & priuilegia, quæ dicuntur priuata, id est, singulares leges, non præsumūtur vsu recepta. Bertrandus *cons.*149. *n.*2. *lib.*1. & *cons.*130. *nu.*3. *lib.*2. Horat. Mandosius *in tract. de priuilegiis ad instar, glos.*15. *n.*56.

quod

BIU Cujas

3 quod fuerit sitque vsu recepta, est quid facti, quod † non præsumitur, *l. in bello. §. factæ ff. de capt. & postlim. reuer.* & dicemus *infrà lib. 6. in præsump. 39.* Nec huic nostræ, Socinique sententiæ, repugnant auctoritates Decii *in cons. 649. num. 10.* Curtii Iun. *in cons. 119. nu. 12.* Gozadini *in cons. 16. num. 16.* Nattæ *in consil. 340. num. 11. lib. 2.* & Rolan. *in cons. 90. nu. 53. lib. 1.* qui visi sunt affirmare, præsumi leges iam editas, fuisse ab hominibus receptas, & vsu comprobatas: siquidem nec lege, nec ratione suam illam assertionem probarunt. Nec ad rem illud facit, quod ait inter cæteros Gozadinus, legem semper esse in viridi obseruantia, vt *ex l. Adri. §. vlt. C. de hæred.* scribunt Bart. Soc. Sen. *in l. si mihi & tibi. §. de legatis. col. 2. de leg. 1.* idem Bart. *in l. certa forma. n. 11. C. ff. dè iure fisci. lib. 10.* Nam præter id quod respondet Soc. Iun. *in d. cons. 32. num* 47.

4 facilè possumus satisfacere, nempe legem præsumi † semper in viridi obseruantia: dato scilicet ipso initio obseruationis. Si enim semel cœpta est obseruari: præsumitur adhuc in præsentiarum obseruari: atque ita esse in viridi obseruantia. Sed non hinc fit, quod ab initio præsumi debeat recepta & obseruata. Est & altera hic explananda dubitatio: an scilicet quemadmodum statuta vsu ciuium recepta ligant cives ipsos in ciuitate aliquid facientes, sic etiam ligent, si foris aliquid agunt? Distinguenda est hic primum voluntas à potentia. Quòd †

5 statuentes possint statuto ligare cives etiam extra territorium actum conficientes, apud me est certum, & passim sine controversia admittunt Dd. Ita sanè Bart. *in l. cunctos populos. qu. 8. C. de summa Trinit. & fide Cath.* Bald. *in con. 456. Scæ in origine paterna. col. 2. vers. præterea statutum Parmæ, lib. 1.* Roma *in consil. 39 vol. 1.* apertius Alexand. *in cons. 41. nu. 6. lib. 5.* Rochus Curt. *in tract. de consuetudine. qu. 13.* Botthæus *in tract. de Synodo, parte tertia, nu. 21.* Iason *in cons. 59. lib. 3.* Marsilius *in l. vlt. num. 142. de iurisd. om. iud.* Ruin. *in cons. 160. num. 3. vers. si vero loquitur in personam, lib. 4.* Roland. *in cons. 33. numero 46. lib. 3.* Bursatus *in consilio 307. num. 58. lib. 3.* dissentit à prædictis vnus tantum sibi parùm constans Ruinus *in cons. 52. nu. 14. lib. 2.* cuius argumenta facilè est confutare. Quo vero ad voluntatem, an scilicet statuentes voluerint comprehendere cives extra territorium actum conficientes? sunt consideranda statuti verba, sicuti admonent Bartolus, & reliqui: quos statim referam: & propterea distinguendi sunt aliquot casus.

6 Primus est, quando † statutum vtitur verbis claris. Est exemplum in statuto Mantuano, quo cautum est: quod in testamentis conficiendis à ciuibus Mantuanis etiam extra vrbem Mantuæ adhibeantur testes Mantuani, si haberi poterunt, & cum in claris opus non sit coniecturis. *l. continuus. §. cum ita. de verborum oblig.* hæsitandum amplius non est, & inspecie respondit Ruin. *in d. cons. 53. num. 13. lib. 2.*

Secundus est casus, quando statuti verba dubia sunt concepta in personam, quam statutum inhabilitat respectu solemnitatis & formæ adhibendæ in actu: vt si statutum dicit: quod nemo conficiat testamentum, vel instrumentum, nisi coram duobus no-

7 tariis vel tribus testibus: atque ita † statutum tribuit formam actui in ipsum actum agendo. Hoc in casu statutum, non comprehendit civem conficientem testamentum, vel instrumentum extra territorium. Ita Bartolus *in d. l. cunctos populos. num. 32. vers. circa primum. C. de summa Trinit. & fide Cathol.* & ibidem Baldus *nu. 20.* & Caccialupus *nu. 108. vers. secundus.* Aretinus *in cons. 54. col. 2. vers. tertia ratio. & in cons. 73. nu. 6.* Socin. Senior. *in cons. 239. num. 3. lib. 2.* Ruin. *in cons. 53. num. 13. lib. 2. & in cons. 160. num. 3. lib. 4.* Gozadinus *consilio 49. num. 16.* Parisius *in cons. 99. nu. 54. lib. 1.* qui communem esse testatur: & idem tradit Durans *in tract. de arte testandi, in tit. de testa, cautela 6.* Ea est secundum prædictos interpretes huius sententiæ ratio, quia in solemnitatibus obseruandis semper inspicimus locum vbi contractus, vel testamentum, alterve actus geritur. *l. si fundus. de evict.* & propterea non ipsius ciuis persona, sed locus ipse vbi fit actus respicimus.

Extenditur hic casus, vt locum habeat etiam quan-

8 do † apud hostes testamentum altérue actus conficeretur. Nam adhuc ciuis ipse non ligatur suæ ciuitatis statuto: sed illo hostium. Ita Durans *in d. cautela 6.* post Ias. *in d. l. cunctos populos.*

9 Declaratur hic casus, vt non procedat, quando † statutum id prohiberet respectu vsus suæ ciuitatis. Nam tunc ligat civem vbique contrahentem aliúmue actū gerentem. Ita respondit Bald. *in cons. 456. Scæia origine col. 2. vers. in contrarium videtur. lib. 1.*

10 Tertius est casus, quando † statutum dat formam actui ratione personæ, cuius causa & respectu principaliter actum ipsum inhabilitat. Hoc etiam casu ciuis extra ciuitatem actum gerens non præsumitur ligatus eo suæ ciuitatis statuto: cum statutum loci contractus actúsue obseruari debeat. Ita post Baldum *in l. extra territorium. iurisdi. om. iud.* docuit Caccialupus *in d. l. cunctos populos. num* 103. *vers. tertius quando.* & idem respondit Parisius *in cons. 99. nu. 60. lib. 1.*

11 Quartus est casus, quando † statutum inhabilitat personam ratione formæ, vt quod minor vel filiusfamil. contrahere non possit sine tali solemnitate, vel quod mulier non possit contrahere sine consensu propinquorum. Hoc casu statutum comprehendere dicitur civem suum gerentem actum & contractum extra territorium. Ita Caccialupus *in d. l. cunctos populos. nu. 104. & nu. 105.* post Baldum *in cons. 60. Quædam soror. li. 5.* & Anch. *in repe. c. Canonum statuta. col. 100. quæst. 12. de constitut.* His accedunt idem Baldus *in cons. 418. super primo puncto, lib. 4.* Corneus *in cons. 241. nu. 4. lib. 2.* Soc. Sen. *in cons. 239. numer. 3. lib. 5.* & Ruinus *in cons. 160. num. 3. vers. si vero loquitur. lib. 4.* Quibus constat hanc esse receptam sententiam: etsi ab ea dissentit Aretinus *in cons. 73. nu. 6.*

Declaratur hic casus, vt locum non habeat quando civis contraxit extra suæ civitatis territorium, cum extero qui ignorabat statutum ipsius ciuis secum contrahentis. Nam tunc contractus iste non redditur nullus statuto prædicto: cum non præsumatur mentis statuentium fuisse velle decipere illum exterum. Ita post Anchar. *in d. c. Canonum. quæst. 12. principali,* scripsit Caccialupus *in d. l. cunctos populos. nu. 106.* & idem respondit Parisius *in cons. 99. num. 68. lib. 1.* etsi ab his dissentit Ruin. *in cons. 160. num. 4. lib. 4.*

12 Quintus est casus, quando verba dubia † statuti sunt concepta in rem respectu rei: vt si statutum prohibet rem alienari extra consortes. Hoc casu statutum comprehendit etiam civem contrahentem, vel disponentem extra territorium. Ita Bart. *in d. l. cunctos populos. nu. 32. versicu. aut statutum est prohibitivum in rem,* & ibidem Salicetus *colum. 6. versic. si verò est.* Ea ratione motus est Bartol. quod cum statutum afficiat rem, impedit omnem dominii translationem. *l. ea lege, de condic. ob causam. l. de fundo dotali, l. vnica. §. cum lex. C. de rei vxo. actio. & in institut. Quibus aliena. licet vel non, in principio.*

13 Sextus est casus, * quando verba dubia statuti sunt concepta in personam respectu ipsius personæ, quæ inhabilitat: sed prohibitio est fauorabilis:

BIU Cujas

ſicuti quando ſtatutum prouidens, ne minores decipiantur, diſponit quod minor 25. annis non poſſit conficere teſtamentum, vel prohibet ſtatutum, quod maritus non poſſit legare proprietatem vxori, & contra, quod fauorabile dicitur. Hoc caſu præſumitur ſtatuentes voluiſſe ligare etiam ciuem contrahentem, vel legantem extra territorium. Ita Bart. *in d. l. cunctos populos. num. 32. verſi. aut ſtatutum eſt prohibitiuum in perſonam*, & ibidem Salicetus *colum. 6. verſi. ſi in perſonam.* Romanus *in conſil. 39. num. 2.* Alexand. *in conſil. 41. num. 7. lib. 5.* Barba. *in conſil. vltim. colu. 19. lib. 1.* Ruinus *in conſi. 160. nu. 3. verſic. ſecundus caſus eſt, lib. 4.* Curt. Iun. *in conſil. 6. num. 2. & in conſil. 9. num. 3.* latè Pariſ. *in conſ. 99. num. 56. lib. 1.* Rubeus *in conſil. 45. num. 3. & in conſ. 71. num. 10.* Hanc ſententiam eo ſi-
14 mili probarunt Bartol. & reliqui: quòd † interdictus bonis ſuo iudicio & foro, non etiam poteſt in alieno contrahere & diſponere: quia interdictio ei facta fauorabilis eſt, ne cum vel furioſus, vel prodigus ſit, intellectuq; careat facilè decipiatur. *l. is cui bonis. de verb. obl.* vbi Doct. & probat *l. Iulianus de curat. furioſ.*

Declaratur hic caſus, vt locum non habeat quan-
15 do † ciuis mutaſſet domicilium: & ibi acquiſiuiſſet bona. Nam tunc reſpectu illorum bonorum ſtatutum loci primi domicilii non impedit ipſum ciuem de illis bonis diſponere, atque ita ſuæ ciuitatis ſtatuto non ligatur. Ita in ſpecie ſcripſerunt Salic. *in d. l. cunctos populos. col. 6. verſ. & hoc ſatis.* Alex. *in d. conſ. 41. nu. 7. lib. 5.* & Burſatus *in conſ. 206. nu. 10. verſ. 2. & in conſ. 307. nu. 78. verſ. ſecundo dicta.*

Septimus eſt caſus, quando verba dubia ſtatuti ſunt concepta in perſonam reſpectu ipſius perſonæ, quam
16 † ſtatutum inhabilitat, & prohibitio eſt odioſa. Hoc caſu non præſumitur, quod ſtatuentes voluerint ligare ciuem, contrahentem, vel diſponentem extra territorium. Ita Bart. *in d. l. cunctos populos. nu. 32. verſ. aut ſtatutum continet prohibitionem odioſam.* & ibidem Salicet. *colu. 6. verſic. aut ſtatutum.* Barba. *in conſ. vlt. colum. 19. lib. 3.* Corneus *in conſil. 241. num. 6. lib. 2. & in conſ. 232. num. 3. lib. 4.* & Cravet. *in conſ. 30. nu. 3.* exemplum attulit Barto. vt ſi ſtatutum diſponit, quòd filia non ſuccedat. Hoc ſanè ſtatutum eſſe odioſum quo ad fœminas, quæ aduerſus iuris communis conſtitutiones excluduntur, *l. maximum vitium. C. de liberis præter.* & tradit Deci. *in l. venia. num. 4. C. de in ius voc.* alios ſciens omitto. Non ergo extenditur erga territorium ſicut præcitato in loco ſcripſit Bartol. quem ſecuti ſunt Caſtr. *in conſ. 224. circa primum, lib. 1.* Deci. *in conſ. 314. num. 6.* Rubeus *in conſ. 136. num. 2.* & Curt. Iun. *in conſ. 9. num. 4.* qui declarat non procedere in ſtatuto excludente cognatos propter agnatos, quod dicit eſſe fauorabile. Vnum hoc eſt quod quoad terminos huius caſus Curtius ſequitur ipſum Bartol. quem etiam poſt multos probavit Rota Romana, vt refert Put. *in deciſ. 29. lib. 2.* qui declarat, non procedere, quando adeſt contrarius vſus. Poteſt etiam afferri exemplum in ſtatuto, quod prohibet vxorem poſſe teſtari ſine conſenſu mariti. Hoc ſanè ſtatutum odioſum eſt, & ob id non ligat mulierem conficientem teſtamentum extra ſuæ ciuitatis territorium. Ita egregiè reſpondit Curtius *in conſ. 241. num. 6. lib. 12.* & aliud exemplum, de quo reſpondit idem Corn. *in conſ. 232. num. 4. & num. 6. lib. 4.* quando ſtatutum prohibet ciues, ne confici & rogari faciant inſtrumenta ab alio quàm à notario ipſius ciuitatis, alioquin non valeant. Hoc ſanè ſtatutum tanquam odioſum non comprehendit inſtrumenta rogata à notario forenſi extra ciuitatem & territorium.

PRÆSVMPT. III.

Leges editas & promulgatas præſumi ab omnibus cognitas: Et aliquæ egregiæ declarationes enumerantur.

SVMMARIA.

1 *Leges & iura quilibet ſcire præſumitur.*
2 *Leges municipales præſumuntur ciuibus cognitæ poſt publicationem.*
3 *Conſuetudo omnibus cognita præſumitur, qui eo in loco vbi introducta eſt habitant.*
4 *Conſuetudinem vulgatam locorum, princeps cognitam habere præſumitur.*
5 *Edictum magiſtratus poſt publicationem, omnibus notum præſumitur.*
6 *Exterus præſumitur ignorare leges illius loci vbi reperitur.*
7 *Exterus quando excuſetur à delicto contra leges ciuitatis commiſſo.*
8 *Exterus bannitum receptans quomodo excuſetur.*
9 *Mulier legum diſpoſitiones præſumitur ignorare.*
10 *Legis vel ſtatuti diſpoſitionem, quoad damnum & odium tertii, nemo præſumitur ſcire.*
11 *Legem extrauagantem, quilibet præſumitur ignorare.*

POſtea quàm conditæ ac promulgatæ ſunt leges, præſumptio inſurgit, ab omnibus fuiſſe cognitas,
1 & propterea dicimus, quemlibet præſumi ſcire † iura & leges. Ita ſcribunt gloſſ. *in c. propoſuiſti. in verbo, non probatur, diſtinct. 82. & in c. 1. de poſtulat. præla.* ex illo textu Innoc. *in c. 2. nu. 4. de conſtitut.* Abbas *in c. paſtoralis, colu. 1. in fin. de fide inſtrum. conſ. 35. col. 1. l. 1.* Salic. *in l. ſenatus. in fin. C. de his, qui adſcrib.* Dec. *in d. c. 1. in 17. not. ab. de poſtula. præla.* Et non ſolum præſumitur nuda ipſa ſcientia promulgationis legis, ſed etiam cognitio diſpoſitionis eius. *l. leges ſacratiſſimæ. C. de legibus. l. reg. ff. de iuris & facti igno. & in §. 1. in Auth. de inceſtis nuptiis,* & ſcribũt Alciat. *in tract. de præſump. regu. 3. præſum. 31. n. 1.* & ante eum Dynus *in c. præſumitur, n. 3. de reg. iur. in 6.* Et idem quod de legibus omnibus communibus, dicendum eſt de municipalibus, nempè ſtatutis. Nam & hæ præſumuntur ciui-
2 bus † cognitæ, poſteaquam fuerunt publicatæ. Ita Bald. *in d. l. leges. C. de legibus.* Bart. *in l. quod Nerua in 2. lect. nu. 19. ff. depoſiti.* Alexand. *in conſi. 65. colu. 1. lib. 6.* Pariſius *in conſ. 49. num. 47. lib. 1.*

Extenditur ſecundò, vt locum etiam habeat hæc præſumptio in lege non ſcripta, id eſt in conſuetudi-
3 ne: Nam & illa præſumitur † cognita omnibus illis, qui eo in loco, vbi introducta eſt, habitant. Ita ſenſerunt Bartol. *in extrauagan. ad reprimendum, in verbo, Non obſtantibus in fine.* Bald. *in l. 2. in fin. C. quæſt longa conſuetudo.* Iaſon *in l. præſcriptione, num. 11. C. ſi contra ius, vel vtil. publi.* Cùm ſcripſerunt, principem
4 præſumi habere cognitam conſuetudinem vulgatam locorum. Idem ſcripſerunt Felinus *in c. vltim. colu. 1. de iudic. in cap. ſuper literis. col. 7. de reſcriptis. & in c. cum contingat. col. penult. de foro competen. & in cap. 1. col. 2. verſ. 3. amplia. de re iudic.* Ioa. de Selua *in tract. de benefi. in tertia parte, quæſt. 12. nu. 18.* Gomeſ. *in cap. 1. nu. 28. de conſtitut. in 6.*

5 Extenditur, vt locum habeat etiam in † edicto magiſtratus, quod vbi iam promulgatum & publicè propoſitũ fuit, ſic etiam præſumitur omnibus cognitum.

BIU Cujas

cum. Ita Lucas de Penna *in l. 3. in 47. præsumpt. C. de apochis publ. lib. 10. per text. §. omnem. in Authen. de liti. & cap. ita dominus. 19. distinct.*

Declaratur primò, vt locum non habeat hæc præ-
6 sumptio in forensi † qui vt exterus præsumitur ignorare leges illius ciuitatis, vbi reperitur, sicuti docuit Bart. *in l. cunctos populos. n. 21. C. de summa Trinita. &*
7 *fide cathol.* cum dixit, forensem excusari † à delicto commisso contra leges ciuitatis, quando ita diu versatus non est in ciuitate, vt verisimiliter scire non poterit legis dispositionem. Et Barto. secuti sunt ibi Bal. & Iason *num. 34.* & idem Ias. *in cons. 83. num. 2. lib. 1.* & Gramma. *in consil. 25. num. 2. in crimin.* Hinc Corne. *in consil. 64. in fin. lib. 3.* respondit, notarium forensem excusari, si aduersus loci statuta recipit instrumentum, cum statuti ignarus præsumatur. Hinc quoque re-
8 sponderunt multi forensem † receptantem bannitum excusari, ob id, quod præsumitur ignorare banni publicationem in ciuitate factam. Ita sanè Bald. *in l. nostram. in fin. C. de testam.* Alex. *in consil. 65. col. 2. libro 3.* Iason *in l. is potest, nu. 38. ff. de acquir. hæred. & in cons. 46. col. 2. & in cons. 53. col. 7. vers. quinto facit. lib. 3.* Dec. *in consil. 222. nu. 5.* & Plotus *in repe. l. si quando, nu. 859. C. unde vi.* Et ii omnes hanc declarationem intelligũt in forensi, qui diu non sit versatus, vel habitauerit eo in loco, secùs est in diu versato & antiquo incola : cum non ipsa ciuitas, sed ipse incolatus, & conversatio, in causa sit præsumptionis scientiæ, vel ignorantiæ, vt colligitur *ex c. quanto, & c. quosdam, de præsumpt.* Hinc fit, quod ciuis novus excusatur, si quid aduersus ciuitatis leges admisit : cum tanquam novus illas ignorasse præsumatur. Ita Bald. *in l. data opera. col. 7. qui accusa. non poss.* Roma. *in cons. 228. col. 2.* Curt. Iun. *in cons. 19. num. 5.* & alios multos congessit Boërius *in quæst. 260. num. 2.* & alia egregiè scripsit Tyraq. *in tract. de pœnis legum, causa 10.*

Declaratur secundò, vt non procedat hæc præsum-
9 ptio in muliere, † quæ præsumitur ignorare legum dispositiones. Ita in specie docuit Luc. de Pen. *in l. 3. col. 8. ver. 105. præsumitur, cum subsequenti, C. de apochis pub. lib. 10.* motus ex *l. legem, ff. de iuris & facti ignor.* & ex §. 1. *in Auth. de incestu nupt.* Idem probant *l. cum de indebito. §. si autem. ff. de probat. & l. regula. § 1. ff. de iuris & facti. ign.* & post Cast. *in cons. 131. licet ista. Do. Lisa. in fin. lib. 1.* respondit Deci. *in cons. 351. in fin.* Idem censuit Gramma. *in decis. 76. num. 10.*

Declaratur tertiò, vt non procedat hæc præsum-
10 ptio † quò ad damnum, & odium tertii. Nam quò ad illum, non præsumitur quis scire legis, vel statuti dispositionem. Ita declarat Alciatus *in tract. de præsum. regul. 2. præsump. 31. col. 1. vers. cum ergo lex.* qui aliquot similibus comprobat.

Declaratur quartò, vt locum non habeat hæc præ-
11 sumptio in lege extravaganti, quæ non est publicè nota. Nam † illam quilibet ignorare præsumitur. Ita Bald. *in l. leges sacratissimæ. C. de legibus,* & Alciatus *in d. præsumpt. 31. ad finem.*

PRÆSVMPT. IV.

Leges præsumi esse de præcepto, non autem de consilio.

SVMMARIA.

1 *Lex de præcepto esse præsumitur.*
2 *Lex quando de consilio esse dicatur.*

MEmor sum me aliqua de lege præcepti, & de lege consilii disseruisse *in commentariis de arbitrariis iudicum, lib. 2. casu 380.* Cæterum dubitari nunc contingit, an in dubio lex præsumatur esse de
1 præcepto, vel de consilio? Et præsumi esse * de præcepto, sensit Archidiaco. *in c. vlt. §. vltim. distinct. 4.*
2 Cùm dixit, quod tunc tantum lex est de consilio, † quando id in ea exprimitur : vel cum alia ratio euidens cogit sic intelligere. Cùm ergo sumus in dubio, lex non creditur, atque ita non præsumitur esse de consilio. Hanc sententiam, apertius probavit Chtistoph. Castellione *in sua disput.* quæ incipit *statuto ciuitatis Papiæ. col. 3. in princ.*

PRÆSVMPT. V.

Lex an lata præsumatur, vt etiam liget filios & hæredes principis.

SVMMARIA.

1 *Lex Principes non dicitur ligare.*
2 *Lex lata à subditis principis, non ligat principis filios, & quæ sit ratio. num. 3.*
Id autem quando non procedat. num. 4.
5 *Lex ab ipso principe lata, quibus in casibus nec proprios principis filios liget.*
6 *Par in parem non habet imperium.*
7 *Potestate cessante, de voluntate vana est disputatio.*
8 *Lege à principe lata, casu quo liberè statuere potest, an filios obligari voluerit, ad coniecturas recurrimus.*
9 *Princeps vnus sine consensu alterius legem condens, non obligat non consentientem.*

DVbitari solet, an lex præsumatur lata, vt liget
1 principis filios, sicuti nec principes ipsos † ligare dicitur, *l. princeps. ff. de legibus.* Hac in re soleo distinguere tres casus.

2 Primus est casus, quando † lex lata fuit à subditis ipsius principis, sicuti à populo, qui statuta pro commodo & vtilitate ciuium condit. Hoc in casu, statuta sicque leges hæ municipales, non ligant filios prin-
3 cipum : quandoquidem † cives & subditi tanquam inferiores non possunt statuere contra principem suum, & eius filios, sicuti respondit Cardin. Zabarella *in consil. 2. ad fin.* cùm dixit, statuta edita à Ferrariensibus non potuisse ligare filios Marchionis, nunc Ducis Ferrariæ. Et idem scripserunt Bald. *in Authen. quibuscunque. nu. 5. C. de sacrosanct. eccles. & in l. 1. § similique modo. nu. 1. C. de Latina. liber. tollen.* Felin. *in cap. 1. nu. 54. vers. quarta declaratio. de constitut. & in c. 3. de rapto.* Et his accedunt Imola *in c. graue, colum. 2. versic. item quod consilium de præbend.* Brunus *in tract. Quod statutibus masculis fœminæ non succedant, artic. 6. num. 67.* & idem *in suo repertorio in verbo, liga.* Curt. Iun. *in l. 1. num. 11. ff. quod quisque iuris.* Tyraquell. *in tract. de retractu consangui. § 1. gloss. 3. nu. 38.* Rolandus à Valle *in tract. de lucro dotis, quæst. 38.* & doctissimus Pancirolus, *in consil. 1. num. 98.* Et hos secutus sum *in consil. 150. num. 54. lib. 3.* quod responsum reddidi pro Illustrissimo, & Reverendissimo D. D. Cardinali Estense : ibique rationibus & argumentis permultis comprobaui, & *in consil. 351. lib. 4.*

4 Horum autem traditio intelligitur, * nisi princeps, vel eius filii, vti vellent statutis ipsis : quia tunc sicuti commodo eorum frui volunt, ita & ad incommoda per ea ligabuntur, vt declarat Brunus *in d. artic. 6. num. 67.* post Bald. *in l. 4. C. ad l. Falcid.* quos secutus sum *in d. cons. 150. nu. 62. lib. 3.* vbi alios retuli. Et hoc in casu, non est necesse disputare, an præ-

BIU Cujas

sumatur, ciues hos voluisse ligare principum filios, posteaquam cessat potestas.

5 Secundus est casus, quando † lex, vel statutum est ab ipso principe editum, de his rebus tamen, de quibus etiam speciali ipsa dispositione non posset disponere, in præiudicium filiorum suorum, vel successorum in principatu, vt puta si statueret, quod secundogeniti, non succederent in aliquo feudo, quod alioqui concessum fuisset pro se & filiis, & descendentibus masculis, vel quod filiis nulla esset præstanda legitima, nisi vt ipsi patri placeret, vel quod filia posset dotari, pro libero suo arbitrio. Hoc sanè casu non ligat filios ipsos: Nam quoad proprios, sicuti speciali dispositione non potuisset ipse princeps pater, eis præiudicium afferre, multò minus dispositione generali. Quo verò ad filios principum successorum,
6 ligari non potuerunt, quia par † in parem non habet imperium, *l. ille à quo*, §. *tempestivum. ff. ad Trebell.* Et hoc etiam casu necesse minimè est disputare, an princeps iste præsumatur voluisse ligare filios suos & principum successorum: cum disputandum non sit
7 de voluntate, quando † cessat potestas. Ita respondi *in d. consil.* 350. *num.* 43. & 94.

Tertius est casus, quando princeps legem promulgauit
8 † de his, de quibus potuisset liberè statuere & disponere in præiudicium suorum, ac etiam successorum in principatu. Hoc in casu admissa hac potestate, dispiciendum est de voluntate: an scilicet præsumatur voluisse ligare hos filios suos? Et hac in re recurrendum est ad coniecturas, quemadmodum recurrit Roland. à Valle *in consil.* 86. *num.* 62. 63. & *aliis subsequentibus, lib.* 1. Qui quidem considerat primam conjecturam, quando princeps edidit legem, vel statutum, vt tollantur lites & discordiæ pro bono pacis & concordiæ. Hæc enim causa multo magis militat in filios ipsorum principum, quorum discordiæ & contentiones, plus detrimenti afferre possunt ciuitati & ditioni, quàm illæ subditorum. Considerat & secundam coniecturam Roland. *ibid. num.* 67. Quando statutum esset editum, vt bona in agnatione & familia conseruentur. Hæc sanè ratio & causa multò magis conuenit filiis principum, quàm priuatorum.

9 Quartus est casus, quando † duo sunt principes & domini, & eorum vnus sine consensu alterius tulit legem. Hoc sanè casu certum est, legem hanc non ligare illum non consentientem: quia par in parem (vt diximus suprà) non habet imperium, & scribunt Felin. *in c. quod super his, de maio. & obed.* & Puteus *in decis.* 195. *lib.* 5. qui affirmat, fuisse decisum à Rota Romana, legem vnius ex condominis, non ligare alterum condominum, nec eius bona. Et propterea si bona illa transirent ad hæredem extraneum, illum non ligari ea lege, respectu bonorum, quæ iam dicuntur exempta à lege illa.

PRÆSVMPT. VI.

Iuris, vel juris communis mentione facta, in rescripto, statuto, vel aliqua dispositione, de quo jure sensisse præsumatur, atq; intelligatur.

SVMMARIA.

1 *Princeps juris mentionem faciens, in dispositione aliqua, veluti priuilegio, vel rescripto, intelligitur de iure à se condito.*

2 *Rex faciens mentionem iuris, præsumitur sensisse de iure regio.*

3 *Episcopus mandans aliquid fieri secundùm formam juris, intelligitur de jure à se condito.*

4 *Verba intelligi debent, secundùm qualitatem, & conditionem personæ loquentis.*

5 *Princeps non præsumitur leges à se conditas, non velle observari.*

6 *Princeps inferior, mentionem faciens juris, quo casu de statuto tantum intelligatur, & num.* 7.

Et quo casu intelligatur de consuetudine, nu. 8. & 11.

9 *Ius commune interpretatum à consuetudine, est idem quod ipsa consuetudo interpretans.*

10 *Maritus promittens dotem restituere, casu quo de iure restitui debeat, intelligitur de iure consuetudine approbato & interpretato.*

12 *Statuto stante vt in casibus non determinatis legem municipali, recurratur ad ius commune, quomodo id intelligendum, & num.* 13.

14 *Decreta principis, dicuntur ius commune ciuitatis.*

PErsæpè fieri solet mentio iuris, vel iuris communis in rescripto, statuto, vel alia dispositione, & dubitant Doctores nostri, quo de iure illi rescribentes, vel statuentes, & disponentes, sensisse atque intellexisse præsumantur. Crediderim esse distinguendos aliquot casus, vt interpretes perplexè & obscurè loquentes facilius intelligantur.

Primus est casus, quando princeps ipse supremus sua aliqua in dispositione, vt putà lege noua, priuilegio, vel rescripto aliàue simili, mentionem iuris simpliciter facit, vt si rescripsit: quòd secundum ius, causa diffiniatur. Hoc sanè casu intelligitur secundum
1 leges † & ius à se conditum. Ita sanè Iustinia. *in* §. *sed ius quidem. vers. sed quoties. in Instit. de iure natura. gent. & civil.* cùm dixit, quòd quoties fit mentio iuris, intelligitur de ipso iure Romanorum, quod dicitur ab ipso Imperat. Romano conditum. Et in specie sic interpretando *d. vers. sed quoties*, scripsit illo in loco Modernus Hispan. quem recenset Gomes. *in Instit. de actio. in prin. num.* 42. *vers. tamen iste.*
2 Et simile est, quando Rex † mentionem juris fecit, præsumitur sensisse de jure suo Regio, vt scribunt Bal. *in c. cum venissent de eo, qui mittitur in possess. causa rei serva.* Iason *in l. stipulatio ista habere licere*, §. *ij quoque, in* 6. *notab. de verb. oblig.* Dec. *in l. & in militibus, num.* 4. *C. de testam. milita.* Gomes. *practicato in loco*, & Crav. *in consil.* 45. *num.* 7. *lib.* 3. Huc facit *text. iuncta gloss. ibi in c.* 1. *in fin. vt lite non contest.* vbi si princeps in rescripto, se refert ad ius, intelligitur ad ius suum speciale & proprium: non autem ad aliud ius. Et illo textu adducti sic scripserunt Abb. *in rub. de consuetud.* Iason *in repet. l. omnes populi, nu.* 24. *ff. de iustit. & iure.* Et simile respondit Anchar. *in consil.* 17. *in*
3 *quæstione, quæ vertitur*, cùm dixit quod si † episcopus iubet aliquid fieri secundum formam iuris, intelligitur de statutis, & sic de iure à se condito. Et sequitur Soc. Sen. *in cons.* 81. *col.* 3. *vers. ad hoc etiam adduco li.* 1. Ita etiam Bal. *in cons.* 371. *in volu. col.* 2. *li.* 5. respondit si pacto conuentum est inter dominum ciuitatis & subditos quod in successionibus obseruentur iura: intelligitur, de iuribus municipalibus ab ipso domino latis
4 Et huius sententiæ ea est ratio, quia verba † intelligi debent secũdum qualitatem & conditionem personę, loquentis, *l. si miles vnum. ff. de testa. militis.* Et præterea quia non præsumitur principem †
5 ipsum nolle leges à se conditas non obseruari, *arg. l. Arrian. C. de hæret.*

6 Secundus est casus, quando inferior † atque ita subditus principis, mentionem iuris faciat, & eo de casu, in quo mentio juris facta est, nil statuit jus commune,

mune, sed statutum tantum. Hoc sanè casu iuris mentionem sic sciens, præsumitur intellexisse de ipso statuto, non autem de iure communi. Est manifesta ratio, quia ius aliquod commune de ea re non extat. Exemplum est. Statuto indicitur pœna extrahenti annonam è ciuitate. Iure verò communi nulla imposita pœna. Si ergo accusator petit eum, quem accusauit extraxisse, condemnari in pœnam iuris, intelligitur de pœna statuti, cum ius commune nullam imponat. Ita Bald. *in l. unica. nu. 48. C. de confessi.* quem secuti sunt Caccialupus *in l. omnes populi. nu. 4. versiculo, facit etiam, quod idem. ff. de iustit. & iure,* & ibid. Iason *in prima lectura. nu. 5. & in secunda. nu. decimoquarto. vers. facit quod vult,* quo quidem in loco affert Iason rationem illam leuem, quod libellus debeat intelligi secundum intentionem libellantis, idem Iason *in cons. 149. colu. 4. versic. 1. ex eodem libro secundo.* Eandem traditionem probauit Brun. *in tract. Quod statutibus masc. art. 5. num. 64.* & Blancus *in tractat. de compromissis, quæst. 1. num. 19. ver. idem Bald.*

Tertius est casus quando inferior à principe, & sic
7 subditus facit mentionem† iuris, & ea in vrbe, & loco extat lex municipalis diuersa, vel contraria iuri communi, vel legi ipsius principis. Hoc etiam casu præsumitur, quòd intellexerit de iure ipso municipali. Ita Bald. in *l. illa institutio. ff. de hæred. inst.* Cùm dixit, quod si compromissum est in arbitros qui de jure, & de facto, & de iure tantum pronunciare possit, præsumitur, quod compromittentes intellexerint de iure municipali statutario. Idem scripserunt Butr. *in c. quintauallis, in fin. de iureiur.* Abbas *in rubr. de consuetud.* Alex. *in l. post dotem, ff. soluto matr.* Soc. Sen. *in consil. 9. num. 19 libro 1.* Ias. *in consilio 149. col. 4. vers. 3. facit libro 2.* Curt. Sen. *cons. quadragesimoseptimo. super controversia. col. vlt.* Barba. *in cons. sexagesimosexto, colum. 3. libro tertio,* Brun. *in tract. Quod stant. mascul. art. 5. num. 60.* & alios plures refert Blancus *in tract. de compromissis quæst. 1. nu. 19. versi. istam autem.*

Et hæc quidem sententia mihi probatur, cum ius ipsum commune correctum à statuto, dici minimè possit ius in ea ciuitate. Quocirca reiicienda est opinio eorum, qui à Baldo dissentiunt, vt Gulielm. Ioan. Andr. Ang. Alberic. & Cardinal. quos recenset Iason *in repetit. dicta l. omnes populi, num. 12.* quo in loco, *num. 25. vers. non omitto tamen,* recenset distinctionem Roma. *in rubr. ff. de arbitr. quæst. 15.* Hæc tamen recepta opinio intelligitur, vt attigi, quando extat statutum iuri communi contrarium: secùs si statutum nullum extat: Nam tunc intelligitur compromissum, vt secundum ius commune arbitri pronuncient. Ita intelligo, & declaro Blancum *in d. tract. de compromissis, quæst. 1. nu. 19. vers. contrariam, &c.* & præterea idem Blanc. *in d. quæstio. 1. nu. 23.* declarat non procedere, quando compromittentes ignorarent statuta loci. Nam tunc præsumitur eos sensisse de iure communi. Est etiam simile quod docuit idem Bald. *in l. maximum vitium, col. 6. versic. vlterius quæritur. Cod. de liberis præter.* quem refert & sequitur Ias. *in repetit. l. omnes populi, nu. vigesimoquarto. vers. ego addo.* cum dixit quod si extet statutum, quod pater teneatur relinquere filiis quintam partem bonorum, pro eorum legitima, quæ olim erat quarta, & hodie triens, *Authen. nouissima, Cod. de inoff. testa.* & alio statuto sit cautum, quod si pater non relinquat filiis plenam legitimam, sit ipso iure nullum, cum tamen de iure communi valeret: licet posset peti supplementum *l. omnimodo, C. de inoff. testa.* an istud vltimum statutum, intelligi debeat loqui de legitima secundum ius commune, vel secundum aliud statutum. Et debere intelligi legitimam secundum statutum, scripserunt Bald. & reliqui à Iasone commemorati, Blancus *vbi supra.* Huc etiam pertinet quod Bald. in *l. sed etsi quis. §. quæsitum in fin. ff. si quis cautio.* dixit, quòd is, qui renunciauit omni iuris auxilio, præsumitur intellexisse de auxilio statuti. Et Bald. secuti sunt Caccialupus *in d. l. omnes populi, nu. 4. in fin.* & ibidem Iason *in repet. num. 23.* Idem responderunt Roman. *in cons. 251. nu. 3.* & Ias. *in cons. 149. col. 4. vers. 4. facit, lib. 2.* & Ruin. *in cons. 31. num. 20. lib. 1.* His intelligimus malè sensisse Bald. *in l. quicunque, Cod. de serv. fugit.* relatum à Ias. *in repet. dict. l. omnes populi, nu. 21.* vbi dixit, quòd si statuto cautum sit, fratrem excludere debere sororem ab intestato, saluo quòd debeat dotari, si contingit patrem testari & instituere filium & filiam in eo, quod eos de iure tangit: an intelligatur de iure communi, quo æquè filius & filia succedunt, vel de iure statutario, quo filia excluditur? Et inquit Bald. intelligi de iure communi, ad quod simpliciter se retulit. Et in specie à Baldo dissentit Iason *in d. repe. d. l. omnes populi, nu. 28.* qui scripsit, dispositionem testatoris in dubio regulari à statuto, non autem à iure communi: vt scribunt Bart. & reliqui in *l. hæredes mei. §. cum ita, ff. ad Trebell.* & Cast. *in cons. 72. Casus iste frequenter, lib. 1.* & idem quod Iason, affirmarunt Soc. Sen. in *consilio quinquagesimoprimo, nu. 18. & nu. trigesimotertio, libro quarto.* & Brunus *in tract. quod statutibus masculis fœminæ exclud. art. 5. quæst. 12. vers. ex prædictis colligitur.* Qua de re dicemus *infrà libro 4. in præsump. vlt.* vbi explicabimus, quando præsumatur testatorem voluisse, suam dispositionem esse debere legi conformem.

Quartus est casus, quando inferior à principe facit mentionem iuris & nullum exstat statutum: sed solùm consuetudo iuris communis interpretatiua. Hoc in casu non est constituenda differentia quod intelligatur de ipsa† consuetudine, vel de ipso iure commune,
8 9 cum ius commune † interpretatum à consuetudine, sit idem quod ipsa consuetudo interpretans. *§. vlti. in Authen. de filiis ante dotalia instrumen. natis.* Ita Bal. in *l. constitutionum. in fine. Cod. de bonis, quæ liberis.* cùm dixit, quòd si maritus promisit restituere dotem in
10 casu,* quo de iure debeat restitui, intelligitur de iure consuetudine approbato, & interpretato, secundum opinionem Martini *in l. dos à patre. C. soluto matrimon.* Et Baldum secuti sunt Castr. *in d. l. constitutionibus.* Butri. *in d. c. quintauallis. in fin. de iureiur.* dum reprehendunt Baldum in eo tantum, cùm dixit, iure communi, sentientes, quòd si simpliciter dixit, de iure, intelligi debeat de iure consuetudine approbato. Idem quoque scripserunt Rom. & Alexan. *in l. post dotem, ff. soluto matrimonio.* & ibid. Ias. *num. 100.* & idem Ias. in *d. l. omnes populi, num. 24.* & ibidem eo prius Caccialupus *num. 4. versi. facit etiam quod singulariter.* Ita quoque Soc. Sen. *in cons. 9. nu. 19. lib. 1.* Extenditur hic casus, vt locum habeat etiam, quando facta est mentio iuris communis. Nam adhuc intelligitur de consuetudine interpretante ipsum ius commune: cum sit idem cum ipso. Ita Bald. in *d. l. constitutionibus, in fi.* quem in specie secutus est Castre. *in cons. 129. statuta Pisana, nu. 2. lib. 1.* qui respondit, quod statutum Pisanum, quo cautum est, quòd vbi aliquis casus non reperitur statutis illius ciuitatis decisus, recurratur ad ius commune, intelligitur, quod recurratur ad hanc consuetudinem iuris communis interpretatiuã: Cùm dicatur esse idem quod ipsum ius commune: ex quo est generalis consuetudo. Idem responderunt Ruinus in *consilio 186. num. octauo, libro secundo.* Socin. Sen. *in consilio nono, nu. 20. vers. quinimo plus, lib. 1.* & Go-

BIU Cujas

zad. *in consil. 90. num. 17.* qui quidem Gozad. alios eiusdem opinionis commemorat.

Quintus est casus, quando fit mentio iuris & extat consuetudo illius loci correctoria iuris communis. Hoc sanè casu intelligitur † de ipsa consuetudine: cum ius commune sit abrogatum ea consuetudine, quæ dicitur ius non scriptum. Ita Soc. Sen. *in d. cons. 9. num. 19. lib. 1.*

Sextus est casus, quando in ea civitate, in qua fit mentio iuris communis, non extat aliquod statutum: sed extat in civitate dominante, an mentio illa iuris communis intelligatur de iure * communi Romanorum, vel de jure civitatis dominantis? Exemplum est in statuto civitatis Pisarum, quæ subdita est civitati Florentiæ. Est eo statuto cautum, quod illis in casibus, in quibus non est dispositum & provisum ab ipsis statutis Pisanis, recurratur ad ius commune, an intelligi debeat de iure communi Romanorum, vel de iure communi, id est de statutis Florentiæ. Extat & simile statutum hic Patauii *sub rubr. de competentia iudicis*, cuius verba hæc sunt. *Et vbicunque deficerent statuta Paduæ, tunc sequi teneantur & debeant formam iuris communis, &c.* Hoc in casu sunt opiniones. Vna fuit eorum, qui scripserunt, intelligi de iure communi Romanorum. Ita sanè in specie statuti loci Potestariæ districtus Pisarum respondit Cast. *in cons. 129 statuta Pisana, num. 3. lib. 1.* cum dixit, statutum illud, quod recurratur ad ius commune intelligi de consuetudine generali, quæ vbique locorum extat: & quæ ob id dicitur ius commune, secùs est (inquit Castrensis) quando est consuetudo, vel statutum loci: quia illa non continentur appellatione iuris communis. Et apertius super statuto Pisano, sic respondit Socin. Sen. *in consil. 271. num. 3. versic. sed in veritate, lib. 2.* Et Socinum secuti sunt Dec. *in cons. 429. num. 5 in consil. 469. num. 12. & in consil. 686. nu. 5.* Cæphalus *in consil. 414. num. 67. lib. 4.* Bursatus *in cons. 189. num. 44. lib. 2.* ii ambo de eadem facti specie interrogati, idem responderunt. Idem affirmavit Mandosius *in additionibus ad Roman. in cons. 218.* Altera fuit opinio eorum, qui dixerunt intelligi de statuto & iure † ciuitatis dominantis, atque ita esse recurrendum ad statuta Florentina. Sic sanè in prædicta specie respondit Roma. *in consil. 218. num. 3. & 4.* Et illum secuti sunt Socin. Sen. *in consil. 81. num. 3. lib. 1.* Riminald. Sen. *in consil. 72. in fin. lib. 1.* Gozadin. *in consil. 37. num. 3. & numer. 13.* Gratus *in consil. 11. nume. 12. lib. 2.* Claudius Seyssellius *in l. post dotem, num. 3. ff. soluto matrimon.* Alciat. *in l. pupillus. §. territorium ff. de verborum significatione.* & Hieronym. Zanchius *in l. hæredes mei. §. cum ita in nona parte. nu. 29. ff. ad Trebellian.* quo loci testatur hanc esse communem opinionem, etsi malè, & corruptè hac pro opinione recensent Castrens. *in l. si convenerit. §. si nuda. ff. de pign. actio.* Corneum *in consil. 151. lib. 3.* Ferretum *in consil. 105.* & Crav. *de antiquit. tempor. in quarta parte*, qui quidem hac de re nihil scripserunt. Præter prædictos addo Iasonem *in consil. 149. colum. 4. versicul. secundo notabilius, lib. 2.* & Curtium Senio. *in consil. 47. super controuersia, colum. vltim.* qui ambo de eadem facti specie interrogati, declarando decretum antiquum Ducis Mediolani de tutelis decernendis, responderunt, quod etiamsi decretum diceret, tutelam debere decerni secundum ius commune, nihilominus intelligi posset, secundùm statuta & alia decreta principis: cum illa † dicantur ius commune civitatis. Et Iason. ac Curt. secutus est Plotus *in l. si quando. nu. 377. C. vnde vi.* Et hanc postremam opinionem secutus sum aliquando fretus auctoritate Zanchii, qui communem asseruit, & Fulgosium vel verius Comensem *in d. cons. 72.* recensuit, quem adverti, nil ad rem scribere. Quocirca magis probatur prima illa opinio.

Declarati tamen illa potest, vt non habeat locum quando ipso vsu & obseruantia interpretata fuerunt illa verba, quod recurratur ad ius commune, vt scilicet intelligantur, de iure ciuitatis dominantis. Nam tunc ab ea obseruantia recedendum non est. Ita in specie responderunt Socin. Sen. *in d. cons. 81. nu. 3. lib. 1. & in consil. 271. num. 13. lib. 2.* Dec. *in cons. 469. num. 12.* & Gozadin. *in cons. 37. num. 13.* Ita quoque Mandosius *in additio. ad Rom. in d. cons. 118.* Serenissimam Rempubl. Venetam sic iam bis obseruasse & indicasse audini: sic sanè in causa Comitis Muzani Vicentini: & anno 1570. mense Februario in causa Horatii Beretini, & Ruberti Cattanei Lendenariensis. His declarati potest statutum prædictum Patavinum.

PRÆSVMPT. VII.

Dicta & disposita in vna parte legis communis, vel municipalis, an & quando præsumantur repetita in alia parte.

SVMMARIA.

1 *Dicta & disposita in vna parte legis, quando in alia repetita non censeantur, & n. 4. Et quo casu id non procedat. num. 2.*

3 *Dicta & disposita in vna legis parte, quando præsumantur repetita in alia, & nu. 5. & 8. Et quo casu id locum non habeat. nu. 6. & 7.*

9 *Præfatio legis si generalis sit, & lex specialis, generaliter tamen debet intelligi.*

10 *Dicta in lege interpretata, quando præsumantur repetita in interpretante, & quando non, nu. 11.*

DIsputatio est frequens, & vtilis, an & quando dicta, & disposita in vna parte legis, vel statuti, repetita præsumantur in alia parte? Qua in re vnà cum Bart. *in l. prætor. §. eritque. num. 1. ff. vt bonorum raptorum*, distinguendi sunt aliquot casus.

Primus est casus quando eadem lex habet plura capita: sub diuersis inserta orationibus. Et agitur de his quæ ad facti narrationem pertinent. Hoc sanè casu † dicta & disposita, atque ita qualitas posita in vna parte, non præsumitur repetita in alia parte. Ita Bartol. *in d. §. eritque, nu. 1. vers. primo casu.* Floria. *in l. quemadmodum. §. hæc verba. nu. 3. ff. ad leg. Aquilian.* Aret. *in cons. 144. Visa consultatione, colu. vlt. vers. vnde tunc* & Soc. Iun. *in cons. 29. nu. 9. lib. 1.* Et ii quidem adducti sunt *text. l. 2. in princip. & d. l. Prætor. §. eritque, ff. vi bonorum raptorum.*

Declaratur hic casus, vt habeat locum in qualitate extrinseca, qua qualificatur seu modificatur dispositio: secùs est in qualitate ac dictis, quæ respiciunt * solam declarationem obscuri sermonis. Quia tunc præsumitur etiam hoc casu facta repetitio. Ita declarat Aret. *præcitato in loco.*

Secundus est casus, * quando eadem lex habet plura capita: quæ sub vna eademque oratione inseruntur: & agitur de his, quæ ad facti narrationem pertinent. Hoc casu dicta, & disposita in vna parte, præsumuntur repetita in alia parte. Ita Bart. *in d. §. eritque. n. 1. vers. aut inseruntur sub eadē.* Et Bar. secuti sunt alii quos refert *infrà in quarto casu*, & in specie Florianus *in d. §. hæc verba, nu. 3.* & Aret. *in cons. 44. in fi.* Et adducti sunt text. *l. 1. in princ. iuncta l. 3. §. ait Prætor ff. de incend. ruina, &*

BIU Cujas

na,& naufrag.& argum.*l.Saia.*§.*Caio.ff.de fundo instr. instrumentoque legato.*

4 Tertius est casus,* quando eadem lex habet plura capita, & agitur de his, quæ ad iuris decisionem pertinent, ea verò quæ dicta sunt in præcedentibus, sunt contra ius commune, vel ab eo exorbitant. Hoc casu illa dicta, & disposita non præsumuntur repetita in sequentibus. Ita Bart. in *d.l.Prætor ait,*§.*eritque.nu.*10. *vers.secundo casu.ff.vi bon.rapt.* quem secuti sunt Florianus *in d.*§.*hæc verba,num.*3.Socin.Sen. *in l. Gallus.* §.*& quid si tantum,nu.*20.*ff.de liberis & posthum.& in consil.*95.*lib.*4.& Gozad.*in cons.*9.*nu.*63.*in cons.* 19.*nu.* 11.*& in cons.*70.*nu.*3. Et ii quidem moti sunt argum. *l. vxori.* §. *vxori de legat.*3. & rursus text. *c. quæ à iure communi.de reg.iur.in* 6. ac demum text. *l. quod vero & in l. in his. ff. de legi.*

5 Quartus est casus, † quando eadem lex habet plura capita, & agitur de his, quæ non repugnant iuri communi, nec ab eo exorbitant: & dubitatur, an dicta in præcedenti parte præsumantur repetita in immediatè subsequenti ? Et præsumi repetita censuit Bartol. *in d.*4.*eritque,nu.*1.*ver.si verò non exorbitant,* quem secuti sunt Flor.*in d.*§.*hæc verba,nu.*3.Imola in *cons.*145.*num.*1.Alexand.*in cons.*48.*num.*9.*lib.* 1. Iason in *l.transigere.nu.*19.*C.de transact.*Soc.Sen.*in cons.*66. *nu.*14.*libro* 3.Ripa *in l. Centurio,num.*41.*ff. de vulga. & pupil.substitut.*Parisius *in cons.*18.*nu.*25.*libr.*2.*& in cons.*72.*num.*38.*libro* 4.Soc.Iun.*in cons.*1.*numer.*65.*& in cons.*7.*nu.*6.*in cons.*29.*nu.*6.*& in cons.*139.*n.*6.*lib.*1. Et ii adducti sunt text. *l. quemadmodum,in fin.ff.ad l. Aquil.& §. ex hoc tamen capite. in institut. eodem tit.* Afferri etiam solet *l.mariti.*§. *hoc quinquennium.ff.ad l.Iul.de adult.*vbi idem Bart.annotauit.Declaratur hic

6 casus, vt non habeat locum † in his, quæ tacitè subaudiuntur, in illa parte legis & statuti, vt non censeantur repetita in subsequenti parte etsi immediata. Ita Bald.*in l. princip.in prima lectura.ff.quod quisquis iuris,* vbi Alexand.& Dec.& idem Deci.*in cons.*353.*num.* 4.*& in cons.* 41.*colu.*4.& Tyraquel.*de legibus connub. ingl.*5.*nu.*64.

7 Declaratur secundò, vt non procedat quando † mens statuentis, verificaretur verbis illius statuti nulla repetitione ad eum facta. Ita Butr.in *c.*1.*in fin.de supplenda neglig.præla.*Alex.*in cons.*48.*nu.*9.*li.*1. Ruin. *in cons.*45.*nu.*7.*& in cons.*185.*num.*3.*lib.*1.

8 Quintus est casus,* quando diuersæ sunt leges seu statuta, & vna procedit per modum regulæ, tunc dicta in vna,præsumuntur repetita in omnibus aliis. Ita Bart. in *d.l.Prætor ait,*§.*eritque,nu.*1.*vers.secundo casu principali.ff.vi bonor.rapt.*quem secuti sunt Butr. & Imo.*in clem.*1.*de supplenda neglig.prælat.*Florian.*in d.* §.*hæc verba,num.*4.Ruin.*cons.*47.*num.* 2.*lib.*3. Idem sensit Bald. *in l. quisquis. C. si certum petat.* Est in argumentum tex.*l.regula.in fi.ff.de iuris & factiigno.*quo

9 loci idem Bart. annotauit, quod si ratio † legis est generalis, & lex sit specialis, nihilominus lex debet generaliter intelligi, sic etiam subiungit idem Bartol. quando ratio est specialis, & lex generalis, debet lex generaliter intelligi. Et Bartoli traditionem post alios probauit Cravet.*in consilio* 236.*num.* 10.*in fine.& in consilio* 242.*nume.*3.*in fin.* Duo etiam exempla attulit Bartol.in *d.*§.*eritque.* Quorum primum est in casu *l. de vno quoque,ff.de vno iudic.*vbi pro regula constitutum est, quod in vnoquoq; negotio, citari debeat pars: superuenit deinde *l.*2.*C.de sentent.ex breui.recita.*quæ tradit formam qualiter ferri debeat sententia, & non repetit de citatione partis: Et certè illud intelligitur repetitum, *in d. l. de vnoquoque,* pro regula sancitum fuit. Secundum est exemplum in statuto, quo cautum est, quod judex in qualibet causa ferre debeat sententiam, cum consilio sapientis, deinde alio statuto sancitum est, quod judex certis in causis, procedere debeat summariè, intelligitur quod etiam in dictis causis judex ferre debeat sententiam, cum consilio sapientis: quia illud primum statutum procedit per modum regulæ. Ita scribit Bart. disputasse Oldradum. Et idem affirmarunt Flori. *in l. quemadmodum,* §.*hæc verba.nu.*5.*ff.ad l.aquil.*Alexand.*in consilio* 50.*in fin.lib.*2.Ruin.*in d. cons.*47.*num.*2.*lib.*3. benè eruditus Pax Scala Patauin.*in tracta.de cons.sapient.libro* 2.*cap.* 3.*& cap.*9.1oa.Baptista Asinius *in praxi judic.* §. 25.*c.* 17. Qui quidem Asinius scribit exemplum hoc, multo magis locum habere, quando statuto prius cautum fuisset, quod omnes causæ essent summariæ: & deinde alio statuto fuisset dispositum, quod iudex ferre debeat sententiam cum consilio sapientis: quemadmodum statutis Florentiæ sic sancitum esse Asinius recenset. Et duo alia exempla retulit Floria.in *d.*§.*hæc verba,nu.*5. Et hic quidem casus procedit siue lex regulam ponens præcedat, sive sequatur. Ita censuit Ruin. in *d.cons.*47.*num.*2.*lib.*3.

Sextus est casus, quando diversę sunt leges, seu statuta: & vna lex venit ad interpretationem aliarum.

10 Hoc casu dicta † in lege interpretata, præsumuntur repetita in interpretante. Ita Bar.*in d.*§.*eritque,in fin. vers.si verò non procedit, ex l. nihil.ff. de coniung. cum emancip.li.& §.primo,in Auth.de filiis ante dota. instr. natis.* Et illum secutus est Deci. *in cons.* 19. *col.* 3. *vers. statutum verò, & in cons.*153.*n.*3. qui respondit, statutum, quòd secundus vir lucretur dotem, etiam stantibus filiis primi viri, interpretativum alterius statuti, quòd præcedente muliere in matrimonio, maritus nihil restituat, intelligitur etiam repetitum, si decesserit mulier, relictis filiis primi matrimonii, vt & eo casu secundus maritus lucretur dotem.

11 Septimus,& vltimus est casus, quando † diversę sunt leges seu statuta, & vna non est per modum regulæ, nec interpretatiua alterius. Hoc casu dicta in vna, non censentur repetita in alia. Ita Bart.in *d.*§.*eritque, in fine,* adductus textu *l.* 1. §. *meminisse,*& §. *quid tamen.ff.de ventre insp.* Et Floria.*in d.*§.*hæc verba. in fin.*

PRÆSVMPT. VIII.

Consuetudo, & stylus, an & quando præsumantur, & quomodo probentur.

SVMMARIA.

1 *Consuetudo est lex non scripta.*
2 *Consuetudo, ritus, & stylus differunt, & in quibus. num.*3.4.*&* 5.
6 *Ritus quid sit.*
7 *Ritus,stylus & consuetudo,cum sint quid facti,non præsumuntur.*
8 *Consuetudo vt probata dicatur, multa requirit. Idem est in stylo,nu.*9.11.*&* 13.
10 *Magistratus, quis non possit introducere legem contrariam iuri communi.*
12 *Actus ad consuetudinem introducendam quot requirantur, iudicis est in arbitrio.*
14 *Stylus quando de ipso constat, pro lege seruari debet. Idque etiam in causis criminalibus procedit,nu.*15.
16 *Stylum observare debet iudex, etiam liberum procedendi arbitrium habens.*

17 *Stylum*

BIU Cujas

17 *Stylum non obseruando iudex litem suam facit, & tenetur in syndicatu.*

18 *Stylo notorio non obseruato, sententia redditur nulla.*

19 *Stylus obseruatur in interpretandis clausulis instrumentorum.*

20 *Scripturæ, instrumenta, & rescripta contra stylum confecta, de falso sunt suspecta.*

Et de quo illud stylo intelligendum, n. 21.

CVm consuetudo * sit lex non scripta, §. *ex non scripto. in Instit de iure naturali, gent. & ciuili.* ea propter post leges scriptas de his agendum esse duximus. Qua in re solent interpretes nostri constituere differentiam * inter consuetudinem, ritum & stylum. Nam stylus * est in scribendo. consuetudo verò in aliis actibus. Bald. *in rubric. extrà de rescript. colu.* 4. Albericus *in l. de quibus, colu. 9. versic. in quo autem differunt consuetudo, & stylus ff. de leg* Butr. *in c. vlt. de consuetud.* Dec. *in rubric. extrà de consuet. colu.* 2. *& in cons.* 11. *nu.* 11. Felin. *in c.* 2. *nu.* 18. *de rescript.* & Marsi. *in cons.* 8. *nu.* 27. Et tursus † stylus propriè versatur circa modum procedendi in iudicio, consuetudo verò circa diffinitionem decisionemque causarum. Alex. *in cons.* 65. *in fin. lib.* 1. & manifestius idem Alex. *in cons.* 63. *nu.* 9. *li.* 2. qui exemplo declarat, & Cravet. *in tract. de antiquit. tempor. in quarta princip. num.* 36. impropriè verò stylus versatur circa decisoria causæ, sic intelligo Socin. Sen. *in cons.* 36. *num.* 11. *lib.* 4. Differt etiam stylus à consuetudine, † quòd consuetudo est generalis, stylus vero particularis. Felin. *in d. c.* 2. *nu.* 18. *de rescript.* Ritus * verò est quidam modus actui ordinando solennitatem præbens. Ita Abbas *in c. cùm secundum, in primo notab. de tempor. ordin.* & Ripa *in c.* 1. *nu.* 33. *de rescript.* Porrò cum tam stylus * quam ipsa consuetudo, & ritus sit quid facti: non præsumuntur. De consuetudine sic post alios scripsi in *consil.* 8. *num.* 16. *in cons.* 32. *nu.* 65. *in cons.* 54. *nu.* 36. *in cons.* 75. *nu.* 60. *in cons.* 226. *n.* 38. & alibi sæpè. Stylum autem non præsumi affirmarunt Soc. Sen. *in cons.* 46. *in fi. lib.* 4. Parisius in *cons.* 112. *nu.* 12. *& in cons.* 168 *n.* 15. *li.* 4. & Alcia. *in resp.* 220. *n.* 2. Consuetudo vt * probata dicatur, multa habent concurrere, quæ recensui in *d. cons.* 8. *num.* 16. vbi retuli Decium affirmantem difficilem esse consuetudinis probationem, id quod etiam scripsit Paris. in *cons.* 31. *nu.* 15. *li.* 1. & alia scripsi in responsis supra cómemoratis. Stylus autem vt dicatur † probatus, multa pariter requirit. Et primum quòd à judice aliquo maiore habente potestatem condendi legem fuerit introductus: cum magistratus carens † potestate condendi legem, contrariam communi, vel statuto legem inducere non possit. Ita Bartol. in *leg. de quibus. num.* 20 *ff. de legibus.* Alexan. *in cons.* 36. *num.* 10. *libr.* 2. Dec. *in Rubr. de consuet. col.* 2. *& cons.* 677. *in fi.* & Crav. *in tract. de antiquit. temp. in* 4. *part. princ. n.* 36. qui hoc declarat non procedere quando stylus fuisset præscriptus, vel venisset in notitiam populi, vel maioris partis: quia etiam tunc satis legitimè fuisset introductus, etsi à magistratu non habente potestatem condendi legem. Et idem scripsit Asinius *in praxi de ordine iudiciorum, §.* 22. *cap.* 16. *nume. quarto.* Requiritur secundò, quod † deducantur atque ostendantur casus, in quibus dicitur fuisse obseruatum, vt argui possit, an actus sint similes, quibus stylus censeatur introductus. Ita ex sententia Bellameræ respondit Paris. in *consil.* 111. *numero duodecimo, libro quarto.* Quot autem requirantur actus ad introducendam * consuetudinem in dicis relinquitur arbitrio, quemadmodum de consuetudine scripsi in *libro* 2. *de arbitrariis iudicum, casu* 81. *num.* 4. & duos actus sufficere post Butrium & Alexand. Asinius *in dicto cap.* 16. *num. quinto.* Requiritur tertiò, vt † stylus probetur plenè, & perfectè quando respicit decisoria: vt respondit Socinus Sen. *in consil.* 36. *nu.* 11. *libro* 4. & propterea testes debent cum iuramento de stylo deponere. Gratus in *cons.* 15. *in fine, libro* 2. & Asinius in *dicto c.* 16 *num.* 6. Quando verò respicit modum procedendi, sufficit, quòd iudex ex officio sumat informationes. Ita censuit præcitato in loco Socinus ex sententia Bart. in *l. de quibus, in* 4. *quæst. principali ff. de legibus.* Natta *in cons.* 318. *numero* 3. ac intellige Neuiz. *libro* 3. *Syluæ nuptia. numero* 32. *in fin.* sic declarari possunt multi relati ab Asinio, in *dicto cap.* 16. *num.* 7. Non est tamen necesse, quòd ita obtentum fuerit in contradictorio iudicio vt scripsit Crauetta *in d. tractat. de antiquit. tempor. in quarta parte principali, numer.* 36. *in fine.* auctoritate Cornei *in consilio* 72. *column. prima, libro tertio,* qui tamen affirmant, quod si ita fuisset obtentum in contradictorio, magnum adminiculum præstaret eius validitati. Porrò quando de stylo * ipso constat, seruari ille pro lege debet. Ita scribunt Cardi. in *clemen. sæpè. §. per hoc. de verborum signification.* Alexand. *in cons.* 240. *nume. secundo, libro* 6. *& in cons.* 58. *num.* 10. *libro* 7. Decius *in l. edita, nume.* 2. *C. de edend. & in consilio vndecimo, num.* 16. *& in consilio penultim. nu.* 4. Marsilius *in singul.* 18. Afflictus *in decisio.* 135. *numer.* 3. *& in decis.* 253. *num.* 4. Chassan. *in consilio* 68. *num.* 47. Curtius *in l. more, numero vndecimo, ff. de iurisdictio. omn. iudic. & in consilio* 162. *num.* 2. Parisius *in consilio* 17. *num.* 30. *& in consilio* 44. *in fine, libro* 2. Id quod non solùm in causis civilibus, sed & † in criminalibus locum habet. Afflictus *decis.* 391. *numero* 5. Et ea quidem ratione ii vsi sunt, quòd stylus vim legis habet. Alexan. *in consilio* 49. *numero vndecimo, lib.* 6. & idem oneratur stylus quod consuetudo principis. Idem Alexand. in *consilio* 39. *in fine, lib.* 3. Quinimo etiam † iudex habens liberum arbitrium procedendi, seruare debet stylum, Barbat. in *consil.* 47. *colum. vltim. libro* 2. & Marsil. *in sing.* 118. Et iudex † non obseruans stylum, facit litem suam, & in syndicatu tenetur. Iason in *Authent. iubemus, C. de iud.* & Neuiz. in *lib.* 3. *Syluæ nuptia. num.* 32. *in fine.* qui subiungit, quòd quando stylus † notorius non obseruatur, sententia redditur nulla. Et stylus † obseruatur ad eumque recurrimus, in interpretandis etiam clausulis instrumentorum. Alexand. in *l. si finita, num.* 2. *ff. de damno infect.* & Decius in *l. semper in stipulationibus, num.* 12. *ff. de reg. iuris.* Et accedit quod scripturæ, † instrumenta & rescripta, suspecta sunt de falso, si confecta sunt contra stylum. Ita post multos Felin. in *c.* 2. *num.* 16. *de rescript.* & dicemus *infrà libro* 5. *in præsum.* 44. vbi disseremus de suspicione falsi in rescriptis. Prædicta tamen de styli obseruatione intelligenda sunt, cum stylus * ipse antiquus est, & inuariabilis: alioqui obseruari non debet. Iason *in l. cunctos populos. in prima lectura. n.* 53. *C. de summa Trinit. & fide cathol.* Felin. *in c. Rodulphus. §. cæterum, nu.* 22. *versi. vbi autem, de rescript.* & Neuiza. *in libro* 3. *Syluæ nupt. nu.* 32.

PRÆSVMPT. IX.

Rescripta principum præsumi concessa, vt iuri, & æquitati conuenit.

SVMMARIA.

1 *Rescripta principum dicuntur leges singulares.*

2 *Prin-*

BIU Cujas

2 *Principes rescribere secundum ius, & æquitatem præsumimus.*
3 *Rescripti verba debent convenire æquitati, etiamsi verborum natura non patiatur.*
4 *Principi placere, nisi quod iustum est, non præsumitur.*
5 *Princeps dans vel confirmans aliquid, intelligitur salvo iure tertij.*
6 *Rescripta principum quoad fieri potest, ad dispositionem iuris communis redigenda sunt.*
7 *Rescriptum mandans quem non audiri nisi mandato pareat, quomodo accipiendum.*
8 *Rescripta principum intelligenda, vt nemini faciant iniuriam.*
9 *Rescriptum falsum præsumitur potius, quàm quod princeps ius voluerit tollere.*
10 *Rescriptum etiam verbis generalibus conceptum, intelligitur absque læsione iuris tertij.*
Idque procedit etiamsi ius tertij veniret in consequentiam iuris ipsius principis. num. 12.
11 *Vicarius Imperialis ex quauis generali facultate sibi concessa, non potest auferre ius alteri quæsitum.*
13 *Principe remittente delictum commissum, non præsumitur remissa pœna læso delata.*
14 *Deportatus, per restitutionem à principe factam, restituitur in primum statum, tum quoad honores, tum quoad bona.*
16 *Rescriptio adiecta clausula, ex certa scientia, non tamen præsumitur in præiudicium tertij principem rescribere voluisse.*
Idque etiam in rescripto ad pias causas locum habet, numero 17.
18 *Rescriptum in præiudicium tertij, quando valeat.*
19 *Princeps quando in rescripto voluerit præiudicare tertio, etiam in rebus magnis.*
20 *Principem præiudicare voluisse tertio, quo ad ius quærendum, spe non approbata.*
Idem si stirius quoddam contingens, nec ordinarium, numero 21.
22 *Molendini construendi concessio à principe facta, præsumitur etiam in præiudicium alterius molendinum habentis.*
23 *Rescriptum principis vt aliquid operetur, præsumitur etiam in tertij præiudicium.*
Idem si de enixa principis voluntate constat, num. 24.
Et quando voluntas illa coniiciatur, num. 25.
26 *Clausulam ex certa scientia, in rescripto principis, secundum quosdam, non operari in tertij præiudicium.*
Idem de clausula motus proprij. num. 27.
28 *Princeps nil potest in his, quæ sunt iuris diuini, naturalis, vel gentium.*

1 DE rescriptis principum, quę leges * singulares appellari solent nunc disseremus. Est sanè prę-
2 sumptio, † principes rescribere secundum ius ipsum, ipsamque æquitatem, atque ita mentis suæ non esse, quod ius alterius lædatur, vel imminuatur, *l. secunda, §. meritò, & §. si quis à princi. ff. ne quid in loco publico, &c. ex tuarum, de aucto. & vsu pallii,* & confert *cap. causam quæ, de rescriptis, & cap. licet, de præbend.* Hinc censuit glos. in *ca. paratus, in verbo, prodesse, 23. quæst.*
3 1. quod verba * rescripti debent convenire æquitati: etiamsi verborum natura non patiatur. Et traditionem hanc probarunt Oldradus in *consilio* 268. *Quæsitio est, vtrum per priuilegium in fine,* & Felinus in *dict. cap. causam, quæ, n. 5. de rescrip.* qui refert ex Calderin. in *consilio 2. titul. de rescriptis, & in consil. 1. titu. de sententia excommunicationis,* quod rescriptum mandans aliquem absolvi præstita satisfactione, intelligitur atque ita interpretatur, cautione de satisfaciendo præstita, vt conueniat iuri communi. Et scribit Baldus in *l. prima, num. 6. ff. de constitut. princip.* præsumi non
4 placere principi † nisi quod verum & iustum est, atque ita omnia rescripta intelligi debere cum iustitia.
5 Etsi princeps * aliquid dat vel confirmat, debet intelligi saluo iure tertij. Et Baldum secuti sunt Iason ibidem *num. tertio,* & Felinus in *dict. cap. causam quæ, nu. 5. de rescript.* Idem Baldus in *l. monumenta, Cod. de legatis.* Decius *in consil. 271. nume. 1.* Marsilius *singul. 440.* Curtius Iunior in *consilio 174. num. vigesimoprimo.* Neuizan. *inter consil. Bruni, in consilio duodecimo, numero 131. & num. 136.* Alciatus *in tract. de præsum. regula 3. præsumptio. 11.* Et rescripta † principum redigi oportere ad dispositionem iuris communis, quoad fieri possit, scripserunt Romanus *in consilio 334. numero primo.* Felin. *in dicto cap. causam quæ, numero 6. de rescript. & in rubric. de re iudicata, numero 1.* Iason *in l. 3. numero 8. ff. eodem.* Et propterea respondit
7 Romanus *in dicto consil. 334.* Et quod scriptum † mandans quendam non audiri, nisi prius pareat iudicato, interpretatur, nisi appellatio fuerit ab ea sententia interposita. Hinc Bologninus in *consil. 6. colu. 9. vers. nam licet princeps.* respondit declarationem à principe factam, quod sua in concessione vti voluerit clausula decreti annullativa, intelligi factam sine præiudicio iuris. Accedit his Bald. in *leg. ex facto. in princip ff. de vulgar. & pupillar. substit.* qui scripsit rescripta †
8 principum ita debere interpretari, vt nemini iniuriam faciant. Quod procedit etiam in propriando verba rescriptorum. Ita Compostella *in cap. causam quæ, de rescript.* & ibidem omnes, & respondit Decius in *consilio vndecimo, numero 4. & in cons. 286. in fine.* Curtius Iunior *in cons. 142. num. 3.* Imò falsum potiùs
9 præsumitur † rescriptum, quàm quod voluerit princeps tollere ius. Ita docuit Abbas in *cap. ex parte, il secundo, in fine, ff. de off. deleg.*

Extenditur primò, vt locum habeat hæc præsum-
10 ptio, etiam in rescripto verbis † generalibus cõcepto. Nam adhuc præsumitur concessum secundum legis dispositionem, ne scilicet ius tertii lædatur. Ita scriptum reliquit Alciatus in *tract. de præsum. reg. 3. præsum. 11. num. 2.* ex sententia Comensis in *cons. 158. in primo*
11 *dubio,* qui respondit, Vicarium † imperialem, ex quavis generali facultate à Cæsare sibi concessa, non posse auferre ius iam alteri quæsitum.

12 Extenditur secundò, vt procedat † prædicta præsumptio, etiamsi ius tertii, vel alteri quęsitum veniret in quandam consequentiam iuris ipsius principis, sicuti exemplum adferri potest in remissione delictorum. Nam etsi pœna delicti, quæ pro aliqua parte defertur accusatori, vel læso, pendeat ab ipso delicto, à
13 quo causata est, attamen si princeps remittit * atque ita delet commissum delictum, non præsumitur remissa pœna ipsi læso delata. Ita censuit in specie Alciatus in *dict. præsum. 11. num. tertio,* post Felinum in *capit. super eo, num. quinto, de offic. delegat.* & Iasonem *in l. venia, nu. 6. Cod. de in jus vocand.* Quibus nunc addo Ruinum *in consilio 167. nume. vigesimo. libro primo, in consilio 13. num. secundo, in consilio 60. num. 7. & in cons. 143. nu. 4. libro 5.* Decium in *d. l. vnica, in fi.* & eundem *in cons. 520. num. 3. & in cons. 570. num. 4.* Gomez. *in §. pœnales, nu. 29. in Inst. de actio.* Parisi. *in cons. 1. n. 41. lib. 4.* Gram. *in cons. 34. n. 2. in crimi. & in voto vlt.* Huc pertinet quando scribunt Bart. & reliqui in *l. Gallus, §. & quid si tãtum ff. de liber. & posthu.* quòd licet restitutio
14 deportati † à principe facta, restituat atq; reponat restitutum illum in pristinũ statum, tam quoad honores quàm

BIU Cujas

quàm quo ad bona, *l.1.l.2. & l.vlt.Cod.de sentен.pass.*

15 Attamen restitutus iste, non † recuperat bona medio tempore in alium translata, cum illi censeatur iam quæsitum ius, quod auferre principem noluisse, lex præsumit. Et traditionem hanc probarunt multi, quos recensui in *cons.*186.*nu.*10.*&* 11. Et illis addo Ias. in *l. vlt.nu.*16.*ff.de const.princ.*

16 Extenditur tertiò, vt non præsumatur † principem rescripsisse in præiudicium, etiamsi rescripto adiecta sit clausula, ex certa scientia. Ita Marsil. in *sing.* 440. *Princeps*, post Castr. & Alex. quos commemorat.

Extenditur quartò, vt procedat etiam, quando prin-

17 ceps rescribit * ad fauorem piæ causæ. Nam adhuc non præsumitur voluisse præiudicare tertio. Ita post Alexandrum, Iasonem, & alios, rescripsit Gomes. in *commentariis ad regulas Cancellariæ, de tollendo iur.q.* 1.*col.* 2. quos secutus in *cons.*36.*num.*54.

Declaratur primò, vt non procedat hæc præsum-

18 ptio, † quando in ipso rescripto, & concessione principis diceretur, non obstante iure & præiudicio tertii. Nam tunc censeretur etiam ipsi tertio voluisse præjudicare. Quod quidem intelligitur in leuibus, non autem in his quæ sunt maximi ponderis & præiudicii. Ita probat *d.l.*2.§.*si quis à principe, ff.ne quid in loco publ. gl.in l.sed cum ab hærede.ff.ad S.C.Treb. & in c. cum olim, de consuetud.* vbi Gemini. Et idem scripserunt Cardi. in *c.mandatum, in 6.notab.de rescript.* Alex. *in l.* 3.§.*si his qui, ff.quod quisque juris.* communem esse opinionem testatur Ruin. *in cons.*12.*nu.*24.*li.*3. *& in cons.* 163.*n.*21.*lib.*5. Bolo. *in cons.*6.*col.*9.*vers.nam licet princeps.* egregiè Ias. *in l. vlt.nu.*24.*ff. de constit. princip.* Feli. *in ca.super eo.colum.vltim. vers. & ista ampliat. de off. legat.* Gozad. in *consilio* 5. *num.*16. Socin. Iun. *in consilio* 77.*nu.*126.*lib.*1. & Alciatus *in d. tract. de præsumptionib.reg.*3.*præsumpt.*11. *num.* 4. Hæc tamen declaratio intelligitur, nisi huic clausulæ non obstante &c. adiecta sit alia clausula, ex certa scientia. Nam

19 tunc præsumitur * principem voluisse præiudicare tertio in rebus magnis. Ita responderunt Ruinus in *cons.*12.*num.*24.*lib.*3.*in cons.*86.*num.* 8. *& in cons.*163. *num.*21.*lib.*5. & Gozad. *in cons.*5.*nu.*16.

20 Declaratur secundò, vt non procedat quò ad † ius quærendum spe non approbata. Nam tunc præsumitur, quod princeps ipse voluerit præiudicare etiam tertio, ex quo non dicitur verè & propriè ius quæsitum. Ita Angelus in *cons.*292.*D. Papa*, quem ad rem hanc recenset & probat Alciatus in *d. præsumptio.* 11. *nu.*5. Et his accedunt à me relati in *cons.*20.*num.*39.*& in cons.*157.*num.*24.

21 Declaratur tertiò, vt non procedat, quando esset * ius quoddam contingens & non ordinarium. Ita scripsit Alciatus in *d.præsump.*11.*nu.*4.*vers.& facit auctoritate Signoroli.inter cons.Baldi.in cons.*71. *casus talis*

22 *est, commune & homines, libro* 1. dum respondit, † concessionem principis de construendo molendino, præsumi factam etiam ad præiudicium eius qui habet aliud molendinum. Quam traditionem secuti sunt alii plures relati à Ripa in *l. quominus, num.*82.*de flum.* etsi ipse Ripa dissentiat.

Declaratur quartò, vt locum non habeat præsumptio hæc, quando alias rescriptum, vel concessio principis nil operaretur, nam tunc, vt aliquid operetur,

23 præsumitur, * voluisse tollere ius tertii. Ita post Calderinum, Felinum, & Decium, quos recensет, scribit Alciatus in *d. præsumpt.* 11. *num.* 6. & dicemus aliqua, *infrà, lib.* 6. *in præsu.*6. *in prima illatione.* Et confert quod post Castr. in *cons.*280. *in facto præsenti lib.*1. docuit Alex. *in l. quanquam. num.* 5.*C. de testam. milit.* cùm dixit, quod etsi regulariter non præsumitur principem vti plenitudine potestatis, attamen locum non habet, quando rescriptū nihil operaretur. Hæc tamen declaratio intelligitur, vt satis sit, si illud rescriptum aliquid modicum operetur. Ita Bald. in *c.* 1.§.*sacramenta.de pace iura. firma.in vsibus feudo.*

Declaratur quintò, vt non procedat præsumptio

24 hæc, quando * constat de enixa voluntate principis volentis præiudicare tertiò. Ita glo. in *d. l.* 2. §. *si quis à principe.ff.ne quid in loco publ.* quam quidem in specie secuti sunt multi, quos statim recensebo, & præsertim Alciatus in *d. præsump.*11.*numero* 7. Porro enixa

25 principis † voluntas coniicitur, quando ex certa scientia, vel motu proprio concessit atque rescripsit. Ita Bart. & Ioa. à Platea in *l.*1.*Cod.de petit.bono.subla.lib.* 10. Socin. Senior. *in cons.*3.*num. vndecimo, libro* 3. & Alciatus *in dict.præsump.*11.*in fin.* Et his accedunt Ioan. de Ana *in cons.*81. Alex. *in cons.*216.*nu.*24.*lib.*2. Corneus *in cons.*83.*col.pen.& in cons.*189.*col.*2.*libr.*4. Ruinus *in cons.* 175. *num.*22. *& in cons.* 229.*num.* 2.*libro primo.* Decius *in consi.*373.*nume.*7. & apertius *in cons.* 390.*num.*14. Curtius Iun. *in cons.*174.*num. vndecimo.* Gozad. *in cons.*8.*num.*43.*in cons.*9. *num.*32. *& in cons.* 14.*colu.vlt.* & Gramma. *in cons.*99.*num.*19.*& cons.*100. *num.decimo in ciuilibus.* Idem de clausula motus proprii, in specie responderunt Socin. Senior in *d.consilio* 3.*numero vndecimo, lib.*3. & Decius in *cons.*137.*num.* 2. Cæterùm à prædicta Doctorum opinione dissen-

26 tiunt multi, qui scribunt, imò clausulam * ex certa scientia non operari in præiudicium tertii. Ita sibi parum constans Bart. in *l.vlt.num.*2.*C.de loca.prædio. fiscal.libro* 11. Rom. *in cons.*238.*nu.*2. Alexand. *in cons.* 3.*num.*7.*lib.*5. Felinus *c. nonnulli, num.*12.*in fine, de rescript.& in c. causam quæ, num.*12.*de testib.* Soc. Sen. *in cons.*302.*num.*6.*lib.*2.*& in cons.*63.*num.*7.*& in consilio* 120.*num.*5.*lib.*5. Ruinus *in cons.*71.*colum.*2.*libro* 3. Ial. *in l.vlt.num.*16 *ff.de pact.* Decius *in cons.*468.*num.*21.*& in cons.*606.*colum.vlt.* Curt. Iun. *in cons.*170. *num.*32. Parisius *in cons.*1 *nu.*83.*& in consilio vndecimo, col.pen. libro* 1. Gozad. *in cons.*62.*colu.vlt.* & Gramma. *in deci.*

27 105.*nu. primo*, idem de clausula † motus proprii, vt nihil operetur contra tertium, tradunt permulti jõga serie congesti, ab Antonio Gabr. in *li.*6.*conclusionum, in tit.de clausulis, conclus.*2.*nu.* 8. Conciliat prædictas opiniones Alciatus in *d.præsump.*21.*in fi.* vt scilicet illa prima opinio vera sit & procedat, duobus concurrentibus, nempe quod princeps sciuerit, vel scire potuerit, agi de præiudicio tertii. Et quod agatur de his, quę sunt positiui iuris: His non concurrentibus locum habet (inquit Alciatus) contraria opinio, Nisi adesset (subiungit idem Alciatus) etiam clausula de plenitudine potestatis. Nam tunc nil opponi potest, quominus concessio suum effectum sortiatur, secundum Bald. in *l.*2.*C.de seruit.& aqua.* Castr. *in cons.*416. *In facto præsenti, non intendo adulari, n.*5.*lib.*1. & Alex. in *l.quanquam, n.*4.*C.de testam.milit.* Conciliatio hæc non parum dubia mihi videtur. Nam quò ad primum casum, dicimus Doctores penè omnes loqui, quando agitur de his, quę sunt iuris positiui, ex quo fatentur, vt superiore casu diximus, quòd in his quæ sunt iuris *diuini,

28 vel naturalis, vel gentium, nil potest Princeps. Non ergo conuenit hic casus menti ipsorum Doctorum. Præterea nec quò ad secundum casum, vera est conciliatio Alciati: cum clausula illa, de plenitudine potestatis, nil etiam operetur in præiudicium tertii. Ita ipsemet Baldus in *l.*2.*nu.*24.*C.de seruit.& aqua.* quem sua pro opinione citauit Alciatus. Et idem quod Baldus, scripserunt Corneus *in consi.*189.*col.penult.lib.*4. Iason in *l.ex facto.in quarto notab.ff. de vulgar. & pupillar. substitut.* Gozad in *consilio* 5.*colum.*3. Ioan. Iacob. de

Leonar-

BIU Cujas

Leonardis inter consilia Bruni, *in consil.* 117. *numer.* 303. & Cravet. *in consil.* 296. *numer.* 3. & in *Tract. de antiquit. temp. in 2. partic. 1. partis principalis, numer.* 40. qui hunc locum maximè habere intelligunt, quando jus tertij descendit à jure divino, naturali, vel gentium.

Alterà est conciliatio, quam fecerunt Ruinus *in cons. 12. nu. vigesimo quarto, libro tertio*, & Socinus Iunior *in consilio septuagesimo septimo, numero centesimo vigesimo sexto, libro primo*, quos secutus est Antonius Gabriel. *in libro sexto conclusionum, in titulo de clausulis, in conclusione prima, numero nono*, vbi ejusdem opinionis recenset Afflictum *in commentariis ad Constitutiones Neapolitanas*. Quod aut agitur de modico præjudicio, & tunc locum habet communis opinio quòd scilicet voluerit princeps præjudicare tertio: ob clausulas, ex certa scientia & motu proprio. Aut agitur de magno, & gravi præjudicio. Et tunc clausulæ illæ nil operantur. Et hoc casu procedit secunda illa opinio. Et hæc quidem conciliatio satis probabilis est, etsi Doctores qui communem tuentur, absolutè ferè omnes de quovis præjudicio loquantur, excipio Felin. *in d.c. nonnulli, numer. 13. vers. secundus casus est, de rescript.* qui pariter intellexit prædicta, quando agitur de modico præjudicio.

PRÆSVMPT. X.

Quando princeps præsumatur justis de causis aliquid fecisse, vel concessisse, copiosa & diligens explicatio.

SVMMARIA.

1 *Princeps aliquid faciens vel concedens, præsumitur justis cum causis.*
Eaque præsumptio non admittit probationem in contrarium, nu. 2.
3 *Princeps dicitur loqui per os Dei.*
4 *Princeps Deus dicitur inter homines secundum Arist.*
5 *Veritate non mendacio Princeps moveri dicitur.*
6 *Princeps cognoscens de causa, dicitur cognoscere tanquam Deus.*
7 *Princeps talis præsumitur qualis de jure esse debet.*
8 *Princeps justitia plenus, non præsumitur velle plus quam velit lex.*
9 *Principis mens præsumitur talis, qualis lex, ejúsque ratio.*
10 *Princeps ea quæ juris positivi sunt liberè & absque causa tractare potest.*
11 *Princeps sine causa justa, non potest facere quæ sunt juris divini, naturalis, vel gentium.*
12 *Restitutio relegati etiam sine causa fieri potest.*
13 *Pœnam delicti Princeps sine causa remittere potest.*
14 *Iurisdictionis concessæ revocatio à principe sine causa fieri potest.*
Item in privilegij revocatione, nu. 15.
Nisi per modum contractus sit concessum, nu. 16.
17 *Statutorum derogationem Princeps pro suæ voluntatis arbitrio facere potest.*
18 *Pontifex summus in beneficialibus plenam & liberam dicitur habere facultatem.*
19 *Papa etiam sine causa potest auferre beneficium ab eo cui contulerat, aliquibus tamen dissentientibus, numero 20.*
21 *Pontifex dispensare potest vt quis plura beneficia incompatibilia teneat, etsi aliqui dissentiant, numero 22.*
23 *Pensio excessiva à Pontifice modificata, ex justa causa modificata præsumitur.*
24 *Causa justa concessionis à principe factæ, non præsumitur, quando agitur de facto alieno ejusque magno præiudicio.*
Nisi princeps de eo optimè sit informatus, nu. 25.
26 *Causa justa in principe non præsumitur, quando res & negocium versatur cum non subdito Principis.*
27 *Princeps non subdito nequit præiudicare.*
28 *Princeps contrahendo cum non subdito, non fruitur privilegiis principatus.*
29 *Privilegium concessum non subdito, Princeps non revocat.*
30 *Contractui celebrato cum non subdito, tenetur Princeps stare.*
31 *Principis ab expressa assertione recedimus, quando de veritate in contrarium constat.*
32 *Causa justa cessat in principe, concedente aliquid ad partis instantiam. Et quæ ejus ratio, nu. 33.*
34 *Causa justa in principe non præsumitur in his quæ sunt juris divini, naturalis, vel gentium.*
35 *Pontifex summus sine causa dispensare non potest cum monacho, vt claustra exeat, & vxorem ducat.*
Et quod neque cum causa possit, volunt aliqui, numer. 36.
37 *Dispensationem super matrimonio contracto per verba de præsenti, non nisi justis de causis concedit Pontifex.*
38 *Matrimonium etiam copula carnali consummatum, justis de causis à Pontifice dissolvi.*
Et quæ sint causæ justæ, nu. 39. 42. 43. & 44.
40 *Nuptiæ inter impares contractæ apud Romanos illegitimæ habebantur.*
41 *Amicitia quæ proficiscitur à dissimilibus, dura est, & aspera.*
45 *Dispensatio matrimonij sanguine conjunctorum, non nisi magnis fit de causis.*
46 *Dispensatio vt liceat exercere fœnus, an concedatur.*
47 *Dispensare super quinto præcepto, quando Pontifex possit.*
48 *Ius tertij sine justa & legitima causa auferri non potest.*
49 *Contractum rescindere, aut revocare Princeps sine causa justa nequit.*
50 *Feudi concessionem non potest princeps nisi justa cum causa revocare, & maxime si sit antiquum, numero 51.*
52 *Causa justa in principe non præsumitur, si quid faciat eorum, quæ sine causis justis facere non posset. Alia refertur opinio. numero 55. Tertia Alciati, numero 57.*
53 *Causa justa non præsumitur in principe, qui sententiam parte non citata tulit.*
54 *Princeps quando privato æquiparetur.*
56 *Principis de potestate disputare nefas esse, quomodo accipiendum.*
58 *Causam justam vel injustam non allegans Princeps, quo casu pro eo non præsumatur.*
59 *Lucem odit, qui malè agit.*
60 *Causa minus idonea à principe allegata, tollit eam, quæ pro ipso erat, præsumptionem.*
61 *Solemnitas intrinseca ob temporis antiquitatem præsumitur, & quando cesset præsumptio.*
62 *Principe allegante causam justam, & legitimam, præsumptionem esse pro ipso vult Alciatus, cujus opinio refutatur. nu. 63.*
64 *Principis assertioni creditur in antiquis, etiam quo ad ea, quæ sine causa justa facere non posset.*

BIU Cujas

QVæ superiore præsumptione scripsimus, efficiunt, vt hoc in loco differamus, quando princeps præsumatur aliquid egisse justis de causis. Quam quidem tractationem satis diligenter explanavit eruditissimus Alciatus *in Tractat. de præsumptionibus, regul. 3. præsumpt.* 8. Nos tamen adjiciemus aliqua non contemnenda. Dicemus itaque, præ-
1 sumptionem juris esse, quod quando princeps † aliquid facit, vel concedit, præsumatur id facere vel concedere, justis de causis. Ita censuit gloss. *in leg. delegati, Cod. de pœnis,* & probant *cap. cum à nobis, in fin. de testib. & clemen. vnica, de probat.* & præter Alciatum *præcitato in loco*, idem scripserunt Cynus *in leg. rescripta, Cod. de precib. Imper. offeren.* Roman. *in consil. 369. numer. 28. & in cons. 436. numer. 19.* qui
2 dixit, hanc præsumptionem † non admittere probationem in contrarium. Marsil. *in leg. de vnoquoque, numer. 14. de re iud. & in sing. 6.* Gramm. *cons. 100. num. 17. in civilibus.* Et hujus præsumptionis ea videtur
3 esse ratio: quia princeps † dicitur loqui per os Dei, à quo delegatus est judex in terris, vt inquit Iustinia. *in Authen. de hæred. & Falcid. in princip.* & tradit Barba. *in cons. 24. colum. 1. lib. 2. & in cons. 1. colum. 3. lib. 3.* Et Aristoteles *lib. 3. polit. cap. 9.* dixit, principem
4 † esse quasi Deum quendam inter homines. Et quemadmodum Deus est ipsa veritas, *cap. cum esses de test.* & habetur apud Ioann. *Ego sum via, veri-*
5 *tas, & vita.* Ita etiam † veritate moveri præsumitur princeps, non autem mendacio, vt scripsit Socin. Iun. *in consil. 69. numer. 20. lib. 1.* Hinc quoque dicimus,
6 quod quando princeps † cognoscit de aliqua causa, dicitur cognoscere tanquam Deus, sicuti tradunt Decius *in consil. 463. in fin.* Bellonus *in cons. 62. num. 7.* Grammat. *decis. 62. numer. 50.* & Cravet. *in cons. 318.*
7 *colum. 4.* Hoc etiam facit quod dicimus, † principem talem præsumi, qualis de jure esse debet. Ita Calc. *in cons. 120. numer. 9.* Iason *in leg. causas, numer. 6. Cod. de transa. & in cons. 57. colum. penult. lib. 3.* Cassan. *in cons. 64. numer. 26.* Gramm. *in cons. 34. numer. 3. & in cons. 45. numer. 33. in crim.* Neviz. *inter consilia Bruni in cons. 12. numer. 8.* Huc quoque pertinet quod ex aliorum sententia scripsit Cravet. *in cons. 253. numer. 4.*
8 principem † præsumi justitia plenum. Et propterea præsumitur, quod nil plus velit quam lex ipsa vult, vt scripserunt Calcan. *in dict. cons. 120. num. 8.* Decius *in cons. 580. numer. 2.* & Gozad. *in cons. 101. numer. 10.*
9 Et talis præsumitur mens † principis, qualis est lex, & ejus ratio, vt post alios respondit Deci. *in cons. 64. numer. 7.* Est itaque vera hæc sententia, præsumi in dubio principem esse motum justis de causis, ad aliquid agendum, vel concedendum. Cæterùm cum multa sint quæ magnam movere possunt dubitationem, & quo clarius omnia eluceścant, distinguendi atque ita constituendi sunt duo casus. Primus est, cum
10 agitur de his, quæ juris positivi † sunt: quæque pertractare potest princeps liberè etiam sine causa. Secundus est casus cum agitur de his quæ non sunt juris positivi, sed vel divini, vel naturalis, vel gentium, &
11 quæ facere † non potest princeps sine justa & legitima causa.

Primo in casu, adferri possunt varia exempla eorum quæ princeps secularis facere potest sine causa: illud primum sit in restitutione relegati, quam prin-
12 ceps laicus facit. Illa enim † fieri potest, etiam sine causa, *leg. prima, Cod. de sentent. pass. & rest. & toto tit. Cod. de abolit.* & tradunt Isernia & Afflict. *in cap. 1. in verbo, committentium, in tit. quæ sint regalia.* Boss. *in Tract. causarum crimin. tit. de remediis ex sola Clementia principis, numer. 23.* Est & secundum exemplum jam relato maximè proximum, cum princeps laïcus tollit pœnam delicti. Eam sanè remittere
13 † liberè, atque ita sine causa potest, *leg. divi. fratres, ff. de pœnis, leg. rescripta,* & ibi omnes, *Cod. de precib. Imp. offe.* Quod sanè exemplum locum etiam habet in principe Ecclesiastico, sicut in Pontif. Maxim. qui potest liberè remittere pœnas infligendas convictis de crimine, vt egregiè responderunt Deci. *in cons. 137. numer. 2. 3. & 4. lib. 4.* & de principe laïco, scribit post alios Boss. *præcitato in loco*, vbi *num. 24. & 25.* affirmat, in dominio Mediolan. non consuevisse principes remittere pœnas delictorum nisi habita pace à læsis, & consentiente senatu ipso Mediolan. Adfertur tertium exemplum in revocatione administrationis, & officij,
14 ac † jurisdictionis concessæ ab ipso principe. Eam enim liberè & sine causa facere potest, vt responderunt Brun. *in cons. 97.* & Grammat. *voto 28.* Et de revo-
15 catione † privilegij, idem scripserunt gloss. *in c. decet, de regul. juris in 6.* Bald. *in cons. 439. Amplius, columna 3. versic. item, & si domina Regina, lib. 3.* Alexand. *in cons. 155. colum. vltim. lib. 6.* Iason *in cons. 56. colum. vltim. lib. 1.* & alios commemorat ac probat Crav. *in tract. de antiquit. tempor. parte 1. in princip. n. 55.* qui intelligit,
16 & rectè, nisi privilegium † concessum fuerit per modum contractus. Et idem Cravet. *in cons. 135. numer. 5.* cui accedunt Gozad. *in cons. 5. numer. 10. & 11.* Afflict. *decis. 128. num. 10.* & Socin. Iunior *in cons. 102. num. 18. libro 2.*

Quartum quoque hac de re exemplum considerari
17 potest in derogatione statutorum, † quæ cum juris positivi sit, eam pro suæ voluntatis arbitrio facere potest princeps. Ita Baldus *in cons. 187. in causa præsenti, colum. 2. versicul. sed quid ponamus, lib. 2.* quod procedere etiam in statuto jurato docuit Abbas *in cap. constitutis de rescript.* & respondit Gozad. *in cons. 30. colum. 2. versicul. 2. casu,* & hos secutus est Cravet. *in dict. tractat. de antiquit. temp. in dict. prima parte numero 39.* Extat & quintum exemplum in principe tamen Ecclesiastico, nempè in beneficialibus in qui-
18 bus summus Pontifex † habere dicitur plenam & liberam facultatem, *cap. per principalem, quæstio. 3.* vbi gloss. *cap. inter quatuor. de maior. & obed.* vbi Abbas *cap. 2. in princip. de præbend. in 6. & clemen. 1. in fine, vt lite pen.* Et scribunt Calderic. *in cons. 12. in titul. de rescript.* Iason *in leg. Barba. numer. 25. ff. de officio præto.* Ioan. de Selva. *in tractat. de beneficio, in part. 3. quæstio. 60. in fin.* Hinc scribit Bald. *in leg. rescripta, Cod. de precib. imp. offeren.* omnia beneficia esse Pontifici manualia, & obedientialia. Idem scribit Barb. *in tract. de præstan. Cardin. parte 1. num. 34.* Et
19 propterea magis receptum est apud nostros, † Papam posse etiam sine causa auferre beneficium ab eo cui contulerat. Ita scripserunt multi, quos commemorat Cravet. *in tractat. de antiq. tempor. in secunda partic. 1. partis princip. numero 34.* Habet tamen hoc exemplum multum dubitationis, cum alij plures ab ea
20 † opinione dissentiant, affirmantes verius esse, Pontificem non posse pro sua libera voluntate, auferre beneficia jam collata, sicuti hac in opinione fuerunt Roman. *in consil. 345. & in cons. 467.* Barb. *in cap. quod translationem, numero 121. de off. legat. & in cons. 13. colum. 5. lib. 3.* Iason. *in leg. vltim. colum. 2. vers. facit bene, Cod. si contra jus vel vtil. publ. in cons. 145. colum. 1. & 2. & in cons. 213. colum. 5. lib. 2. & in cons. 46. colum. 4. lib. 3.* Ripa *lib. 1. resp. cap. 14. colum. penult.* Ioan. de Selva *in tract. de beneficio, parte 3. quæstio. 60.* Cosmus Gumyer. *in pragm. sanctio. titul. de electione, cap. licet dudum, in verbo, reiecta.* Brunus *in cons. 8. numero 48.* Ioan. Iacob. de Leonardis *inter cons. eiusdem Bruni, in*

cons.

BIU Cujas

*consil.*114.*numer.*175. & Rebuff. *in tractat. nominationum, quæst.* 21. *nu.* 55. Et horum sententiam aliquando probavi in responso à me reddito pro Canonicis S. Georgij in Alga. Rectius itaque adferri potest exemplum quod erit sextum in concessione seu dispensatione pluralitatis beneficiorum. Nam etsi aliqua beneficia inter se incompatibilia sunt: attamen summus Pontifex liberè potest dispensare. Sunt quidem beneficia à lege ipsa divina instituta, vt legitur Numer. *cap.* 18. ibi, *Filiis autem Levi dedi decimas Israël in possessionem pro ministerio quo servivit mihi.* Et Lucæ *cap.*10. *Dignus est mercenarius mercede sua.* Et in *cap. cum secundum de præben.* ex Apostolo, *qui altari servit, de altari vivere debet.*

Cæterùm ipsa beneficiorum pluralitas lege positiva prohibetur, *c. quia nonnulli, de cler. non resid. & c.* 21 *de multa de præben.* Potest ergo Pontifex † liberè dispensare, vt plura beneficia incompatibilia quis retineat. Id quod satis probatur *in cap. dudum, il* 2. *de electione in d. c. de multa, in fin. de præb. in c. ordinarij, de offi. ordina. in* 6. *& in c.* 1. *de consuetud. in* 6. Et his in locis tradunt scribentes. Non ignoro tamen, ali-
22 quos fuisse ea in opinione: quòd imò † Papa non possit sine causa dispensare super pluralitate beneficiorum. Ita sanè censuit Abbas *in c. cum in cunctis, numero* 12. *in c. dudum numero* 7. *& in cap. cum ad monasterium, numero* 5. *de elect.* Ancharan. *in c. in causis, in* 3. *notab. de re jud.*

2 Septimum est exemplum in pensione † excessiva à Pontifice modificata, quæ præsumitur modificata ex justa causa. Ita respondit Roman. *in cons.* 369. *num.* 28. quem secuti sunt Caccialupus *in tracta. de pensionibus, quæst.* 7. *numero* 3. & Gigas *in tract. de pensio. qu.* 35. *num.* 7.

Hoc itaque primò in casu, (vt ad rem nostram tandem veniamus) vera est & recepta sententia, præsumi pro ipso principe sive ecclesiastico sive laico, vt scilicet quod fecit vel concessit, justis causis fecerit vel concesserit. Ita intelligi debet traditio *gloss. in d. l. relegari, ff. de pœnis,* & apertius tradit Alciat. *in dict. tracta. de præsumpt. regul.* 3. *præsump.* 8. Et in his principis assertio præsumptionem pro se habet, vt scribunt multi commemorati à Crave. *de antiq. temp. part.* 1. *in initio. nu.* 14.

Declaratur nunc primò hic casus, vt non pro-
24 cedat, quando † agitur de facto alieno ejúsque magno præjudicio. Nam tunc non præsumitur hæc justa causa in principe. Ita docuit Aret. *in cap. cùm à nobis, de testibus,* cùm dixit, dispositionem *clemen. primæ, de probat.* quæ est, quod assertio principis præsumptionem faciat, non habere locum, quando agitur de facto alieno, ejúsque magno præjudicio. Et idem quod Aret. scripserunt Socin. Senior inter consilia Curtij Sen. *in consil.* 20. *colum.* 5. *versic. sed ad hanc obiectionem, & in consil.* 21. *quod est collegij Florentini, colum.* 11. *versic. sed diceret aliquis,* quos quidem secutus est Cravet. *in tracta. de antiquit. tempor. in* 3. *particulâ tertiæ partis principalis, numero* 9. & illis accedunt Ruinus *in consil.* 41. *numer.* 12. *lib.* 1. Parisius *in consil.* 67. *numer.* 28. *lib.* 4. Alciat. *resp.* 169. *numer.* 10. & Gramma. *decis.* 103. *nume.* 227. Quam quidem declarationem intelligit Cravet. præcitato
25 in loco, nisi † Princeps esset optimè de facto alieno informatus. Et hujus sententiæ auctores citat Alexand. *in cons.* 15. *lib.* 5. & Curt. Senior *in consil.* 50. *colum.* 61.

Declaratur secundò, vt non habeat locum, quan-
26 do † res & negotium versatur cum non subdito Principis. Nam tunc non præsumitur justa causa in Principe. Ita in specie scripserunt Abb. *in cap. cum à nobis, colum.* 2. *de testib. & in cap. inter quatuor, de maior. & obed.* Socin. Sen. *in cons.* 120. *colum.* 8. *lib.* 3. *& in dict. leg. si testamentum, colum.* 2. *Cod. de testam.* Alciat. *in tract. de præsumpt. reg.* 3. *præsumpt.* 8. *in fin.* & Cravet. *in dict. tractat. de antiquit. tempor. in* 3. *particula primæ partis princip. numer.* 10. & ratio est,
27 quia sicut non subdito præjudicare † Princeps non potest, ita nec aliquid agere vel asserere quo præsumptio indicatur contra ipsum non subditum. Et ratio rationis est, quia illa bona præsumptio, quæ est pro Principe: ex causa principatus provenit, qui quidem principatus cessat in personam non subditi.
28 Et hinc dicimus, quòd Princeps † contrahendo cum non subdito, non fruitur privilegiis principatus, cùm eo casu non censeatur Princeps, sed persona privata. Ita Parisius *in consil.* 82. *numer.* 51. *lib.* 1. Et propterea ibidem Parisius *numer.* 46. respondit,
29 Principem non posse revocare † privilegium concessum non subdito. Et censuit Ruin. *in consil.* 90. *numer.* 4. *lib.* 1. *& in consil.* 130. *numer.* 19. *lib.* 5. Prin-
30 cipem non posse aliquo modo recedere † à contractu celebrato cum non subdito, cùm tunc non consideretur tanquam princeps, sed vt persona privata, & idem sensit Socinus Iunior *in cons.* 60. *num.* 16. *libro tertio.*

Declaratur tertiò, vt non habeat locum prædicta præsumptio quando apparet contrarium ejus, quod alioqui in dubio præsumebatur. Nam tunc hæc præsumptio cedit ipsi veritati: sicuti recedimus ab ex-
31 pressa † assertione Principis, cùm de veritate in contrarium constat, vt tradunt Socin. Sen. *in consil.* 164. *colum.* 5. *vers. sed ad hanc obiectionem, lib.* 2. & alij, quos probat Cravet. *loco supra allegato, num.* 11. qui *num.* 12. declarat.

Declaratur quartò, vt procedat prædicta præsumptio, quando Princeps aliquid egit sua ipsa sponte,
32 motu proprio: secùs si ad partis † instantiam & postulationem. Nam tunc præsumptio justæ causæ, quæ in Principe esse solet, cessat. Ita responderunt in specie Roma. *in consil.* 436. *numer.* 9. Socin. Sen. *in consil.* 265. *colum. penultim. versic. & si dicatur, libro* 2. *& in cons.* 62. *colum. ultim. libro* 3. Iason *in leg. si testamentum,* 1. *notab. in fin. Cod. de testam. & in cons.* 105. *colum. penultim. libro* 1. Gozadin. *in cons.* 51. *column. penult.* Et hos secutus est Cravet. *in dict. tractatu de antiquitate temporum, in secunda particula primæ partis principal. num.* 23. Et illis accedunt Decius *in leg. si quis iniquam, in princip. numero* 5. *ff. quod quisque juris, & in cap. quæ in ecclesiarum, num.* 29. *de constitutio. & in cons.* 341. *nu.* 5. Ruin. *in cons.* 41. *num.* 23. *& in cons.* 175. *num.* 12. *lib.* 1. Curtius Iun. *in cons.* 17. *num.* 25. Marsil. *in singul.* 6. & Gramma. *in decis.* 65. *numer.* 31. Et hujus sententiæ ra-
33 tio est, quia per importunitatem † potiùs petentium, & instanter requirentium videtur Princeps facere, quàm quod ita esse agendum sentiat, juxta traditionem Bartoli ex illo textu *in l.* 1. *C. de petitio. bonorum subl. lib.* 10.

Secundus casus hujus nostræ disputationis est, quando agitur de his, quæ sunt juris divini, vel naturalis, vel gentium, quæ quidem non sunt in libera potestate Principum, sed eis permissa solùm, cùm justæ extant causæ. Hoc sanè casu non præ-
34 sumitur justa causa † in Principe, vt mox dicemus, sed prius exempla aliquot hac de re adferemus.

Primùm exemplum est in Pontifice Max. qui
35 † sine causa non potest dispensare cum Monacho, vt claustra exeat, & vxorem ducat: cum causa verò

BIU Cujas

potest: sicuti scripserunt Io. Andre. *in c. semel Deo, de regul. iur. in 6.* Innocent. *in c. cùm ad monasterium, de statu Monachor.* & ibi Abbas *numer.* 21. alios plures commemorat Dec. *in cap. quæ in ecclesiarum, num.* 13. *de constit.* Quibus accedunt Ias. *in leg. si arrogatur, numer.* 5. *ff. de adoptio.* Rubeus *in cons.* 147. *num.* 8. Ripa *in cap. cum M. Ferrarien. numer.* 76. *de constit.* Gozad. *in consil.* 51. *numer.* 18. Paris. *in consil.* 68. *numer.* 148. & *numer.* 205. *lib.* 4. Mantua *in consil.* 121. *colum.* 1. *lib.* 1. & Portius Imolen. *in consil.* 154. *numer.* 15. Marquard. *in tracta. de cœlibatu sacerdotum, in* 1. *part. cap.* 3. *numer.* 1. & Navar. *in manuali Confessorum, cap.* 12. *numer.* 75. *vers. quarto dicimus.* Et ex sacris Theologis idem affirmarunt D. Thomas *in* 4. *Sent. distinct.* 34. *quæst.* 1. *art.* 4. Angel. Clavas. *in sua Summa, in verbo matrimonium, impedimen.* 18. *nu.* 2. Henricus Gaudavens. *quodlibe.* 5. *quæst.* 25. & *qu.* 26. Richar. *in* 4. *Sent. dist.* 34. *art.* 9. & ibid. Durand. *quæst.* 2. & Paludan. *qu.* 4. & ibid. Scotus. Eandem probavit Caietan. 22. *quæst.* 88. *art.* 10. Et bis observatum fuisse aliqui testantur. Ita sanè observasse dicitur, qui cum Raimito Rege Aragoniæ dispensavit, vt relicta religione regnum susciperet, & vxorem nomine Vriacam duceret, cujus rei meminêre ex nostris Anchara. *in cons.* 339. *col.* 3. qui testatur, se ita vidisse in Genealogia Regum Aragoniæ, & ex historicis Rapha. Volater. *lib.* 2. *Geographiæ, c. vlt.* & ex Theologis Paluden. *loco jam citato.* Idem pariter observavit Cælestinus III. Pontif. Max. qui dispensavit cum Constantia filia Rogerij Regis, vt religione deserta nuberet. Henrico VI. Frederici Imperatoris filio, vt memoriæ proditum est ab historicis, nempe à Platina in vita Cælestini III. à nostris nempe à Io. Bapt. à S. Severino *in tract. de pensionib. qu.* 19. *n.* 61. & à Theologis, nempe à Caietan. *in* 22. *qu.* 88. *art.* 10. Dissentiunt tamen ab hac opinione multi, qui scripse-
36 runt, non licere † Pontifici, etiam cum causa dispensare in voto continentiæ. Ita sanè tradiderunt Alex. Alensis *in* 3. *parte suæ Summæ.* Divus Bonaventura *in* 4. *Sent. dist.* 36. *in fin.* Sylvest. Prier. *in sua summa, in verb. votum* 4. *qu.* 5. glos. *in c. cum ad monasterium. de statu monach.* Dom. Soto *in* 4. *Sent. dist.* 38. *qu. vnica, art.* 2. *colum.* 3. & idem *libr.* 7. *de just. & jur. quæst.* 8. *art.* 2. *col. antepenul.* qui ita sentire Divum Thomam scribit rationes & argumenta, quæ hinc inde adferuntur, hic non excutiam, quod locus iste non postulat.

Secundum est exemplum in dispensatione super matrimonio contracto per verba de præsenti. Hanc
37 sanè dispensationem † non nisi justis de causis concedere potest Pontifex Maximus. Ita gloss. *in c. ex publico, de convers. coniugat.* quam communi calculo receptam esse testatur Decius *in cap. quæ in ecclesiarum, numer.* 13. *de constit.* Et idem responderunt Socin. Sen. *in cons.* 28. *numer.* 8. *lib.* 1. Decius *in cons.* 112. *colum. vltim. & in cons.* 137. *numer.* 4. Gozadin. *in consil.* 51. *nu.* 17. Felin. *in consil.* 26. *numer.* 19. 20. Celsus Hugo *in consil.* 105. *numer.* 12. & Portius Imolen. *in consil.* 154. *numer.* 7. qui *numer.* 14. ex multorum sententia sub-
38 jungit etiam, matrimonium copula † carnali consummatum posse justis de causis à Pontifice dissolui. Et inter justas causas concedendi hanc dispensationem,
39 connumerari † solet imparitas conditionis personarum, vt in specie responderunt Socin. Felin. Decius, & Celsus Hugo *præcitatis in locis.* Et considerari potest ratio, quòd etsi inter conditiones impares sit matrimonium, quoad sacramentum, attamen quoad leges ipsas existimatur minus legitimum: sicuti & Leo Pontifex Maximus sensit *in cap. non omnis, 32. quæst.* 2. Et
40 apud Romanos nuptiæ † inter impares contractæ, illegitimæ habebantur: vt scriptum reliquit Boethius *in Commentariis Topicorum Ciceronis.* Hinc factum est, vt permulti viri sapientissimi admonuerint, imò suis legibus constituerint, æquales esse ducendas. Cleobulus Lyndius, vt in illius vita scripsit Diogenes Laertius, jubebat vxorem ex æqualibus esse ducendam. Et idem Diogenes de Chilone Lacedæmonio idem præcipiente memoriæ prodidit, idem auctor hoc tribuit Soloni & Pittaco Mityleno. Et hujus rationis ratio ea est, quod summa illa benevolentia, mutua amicitia, concordia & familiaritas, quæ beatitudinem quandam inter virum & vxorem parit, vt legitur Eccles. *cap.* 25. & apud Aristot. *lib.* 2. *Oeconomicon. cap.* 3. hæc, inquam, ab ipsorum conjugatorum inæqualitate & dissimilitudine destruuntur. Nam quemadmodum (vt scriptum est Eccles. *cap.* 13.) omne animal diligit simile sibi: & omnis homo similem sibi, ita econtrà dissimilia odio habent. Et teste divino Platone, *lib.* 8. *de legib.* amicitia,
41 † quæ à dissimilibus proficiscitur, dura & aspera est. Est etiam justa causa concedendi hanc dispensatio-
42 nem, timor † futuri scandali. Ita responderunt Felin. *in consil.* 26. *num.* 19. *versic. vnde considerandum est,* & Port. Imol. *in dict. consil.* 154. *numer.* 22. & *num.* 24. qui quidem considerarunt hoc futurum scandalum, vel ob timorem fornicationis, vel ob inimicitias, quæ inter conjugatos, vel eorum sanguine conjunctos intercedere possunt. Iusta quoque causa concedendi
43 hanc dispensationem est, quando alter † conjugatorum asserit, se non habuisse animum contrahendi. Ita Socin. Sen. *in dict. cons.* 28. *numer.* 6. & 7. *lib.* 1. & Felin. *in dict. cons.* 26. *col. vlt. vers. præterea dato,* & scripsi *in cons.* 385. *numer.* 7. *lib.* 4. reddito pro Camillo Guariento Veronensi. Potest etiam considerari justa
44 causa ob † sterilitatem, vt respondit Alciat. *resp.* 21. *num.* 7. & 8.

Tertium sit exemplum, in dispensatione super ma-
45 trimonio † contrahendo inter conjunctos sanguine, in tertio consanguinitatis gradu (de dispensatione in primo & secundo gradu non disputamus, cùm maximè hodie ex Concilio sacrosancto Tridentino, *sess.* 24. *cap.* 1. omnis dispensatio omnino prohibita sit.) Hæc sanè dispensatio ex justis causis, & non aliter permissa est. Ita tradunt Anchar. 373. & Dida. post alios *in Epitome de sponsalib. part.* 2. *cap.* 6. §. 10 *numer.* 7. 8. & 9. qui commemorant exemplum Alexandri VI. Pontificis Max. qui dispensavit cum Ferdinando Rege Siciliæ citra Farrum, vt duceret Ioannam sororem patrui sui. Ita etiam magna & vrgens causa requiritur, qua possit Pontifex dispensare, vt frater valeat ducere relictam fratris: sicuti Iulius II. dispensavit cum Henrico VIII. Rege Angliæ, vt posset ducere in vxorem relictam Artuti fratris sui. Qua de dispensatione, quæ magnum alioqui religioni Christianæ peperit exitium, responderunt atque scripserunt Dec. *in consil.* 602. Gratus *in consil.* 1. *lib.* 2. Paris. *in consil.* 68. *lib.* 4. Gozad. *in consil.* 51. Socin. Iun. *in consil.* 140. *lib.* 2. Caietanus *in opusculis, tomo* 3. *tract.* 13. & Didac. *in Epitome de sponsalib. in* 2. *part. cap.* 6. *numer.* 9. 10. & 11.

46 Quartum est exemplum in † dispensatione, vt liceat exercere fœnus. Id quod altero de duobus modis potest intelligi. Primò cum Christianis, data eis facultate hac. Quæ quidem dispensatio nullo modo permissa est, vt tradunt Iason *in l. cunctos populos, in repet. num.* 35. *C. de summa Trinit. & fide Cathol.* & ibidem Purpurat. & Alciat. *lib.* 6. *parerg. iur. cap.* 20. *in fin.* Nam repugnat lex divina, *c. super eo. de vsur.* Repugnat etiam naturalis: vt scripsi *lib.* 2. *de arbitrar. indic.*

Secundò

Secundo etiam modo potest intelligi hoc exemplum, nempe in facultate concedendi Iudæis, vt possint mutuo dare sub fœnore Christianis. Hoc sanè casu licet ipsi Pontifici Max. justis de causis dispensationem hanc concedere. Ita censuerunt Alexand. *in cons.1.& cons.2. & in cons.107.lib.2.* & Barbat. *in cons. 16.lib.4.* qui de eadem facti specie interrogati responderunt, Pontificem potuisse dispensare, & facultatem concedere Duci Mantuæ, vt ei liceret retinere Iudæos in sua illa Civitate, vt ibi fœnus exercerent. Et eandem opinionem probarunt Ias. *in repet.l.cunctos populos,num.36.C, de summa Trinit. & fid.Cathol.* Dec. *in cons.122.num.5.* & Ioannes Baptist. Ferretus *in cons.37.* Dissentiunt tamen ab hac sententia Alexand. de Nevo *in consil.96. in cons.100.col.vlt. & consilio 101. & 102.* Modern. Parisien. *in Comment. ad Consuetud. Parisien. tit.1.§.1.gloss.9.num.19.* Didac. *lib.3.var.resolut. cap.1. num.8.* & Ioan. Baptist. Lup. *in leg.curabit, §.4.numer. 67. Cod. de act.empt.* qui ejusdem sententiæ alios recenset, & horum postrema opinio vera est, & retinenda.

Quintum exemplum in dispensatione illius præcepti Decalogi: *Non occides.* Nam Pontifici Max. li-
47 cet quidem † dispensare, sed tamen quando adest causa. Ita Felin. & Dec. *in cap. quæ ecclesiarum, de constit.* ille *num.3.* hic *num.14.* qui & alios commemorant. Et ex Theologis copiosè & eruditè disserit Domin. Soto *lib.5.de iust.& iur.quæst.1.art.5.*

Sextum exemplum est tam Principi seculari, quam
48 ecclesiastico commune, quando agitur de jure † tertij auferendo, quod quidem sine justa & legitima causa auferri non potest. Ita scribunt Anchar. *in cons.308. in fine.* Castren. *in consil.156.viso & examinato, lib.1.* Calder. & Butrius *in c.post cessionem, de probat.* Areti. *in c.cum à nobis, de testibus.* Decius *in c.quæ in ecclesiarum, de constitutio.* Alciat. *in tractatu de præsumpt. regul.3.præsump.8.num.4.* & scripsi *in lib.1.de arbitrar. judic.& c.qu.48.nu.8.*

Septimum exemplum est in rescissione contra-
49 ctus: Nam illum † revocare, vel ab eo recedere non potest Princeps, nisi justis de causis. Ita Bald. *in cap.1. §.adhæc, de pace juram. firm.* Castrens. *in leg. digna vox.Cod.de legib.* Roman. *in consil.352.numer.24. & in cons.436.numer.16.* Socin. Senior *in consil.4.numer.3. lib.3.* & in eadem facti specie, cum Socino idem respondit Iason *in consil.227. colum.8.lib.2. idem in leg.si pecuniam, numer.16.ff. de condict. ob caus. & in leg.si testamentum, numer.5. Cod. de testam.* Felin. *in cap.quæ in ecclesiarum, numer.62.de constitut.* Ruinus *in consil.141. colum.1.* Decius *in cons.292.numer.7. in cons.580. in princip. cap.1.colum.3. de probatio. & in consil.44.colum.penultim. in cons.151.num.10. & in cons. 689.num.5.* Afflict. *decisio.282.num.7.* Rubeus *in cons. 138.numer.7. & in consilio 146.* Alciatus *in tractatu de præsumptionibus, regul.tertia, præsumptione 8.numero 5.* Parisius *in consilio 82. numero 49. & 50. libro primo,* Socinus Iunior *in cons.78.numer.3.lib.1. & in cons.60. num.16.lib.3.* Cravet. *in cons.171.num.21. & in tractatu de antiquita. tempor. in prima particula quartæ partis principal. numer.20.* Grammatic. *decis.15. in fine.* Boer. *quæstio.203. numer.50.* alios plures de industria præterco.

Octavum sit exemplum valdè proximum præce-
50 denti, in concessione feudi, † quam revocare non potest Princeps, nisi justis de causis, *cap.1. de natura feudi.* & præter citatos ab Alciato *in dict.præsumpt.8.nu. 5.* tradunt Curtius Iunior *in consil.1.num.29. & in cons. 142.numer.7.* Socin. Iunior *in consil.76.num.13.lib.1. & in cons.126.num.17.lib.3.* Cravet. *in cons.135.num.19. & in consil.241.numer.6.* Et hoc maximè procedit,
51 quando feudum † est antiquum, vt ex recentioribus scribunt Socin. Iunior *in consil.115. numer.10. lib.2.* Cravet. *in tractatu de antiquita.tempor. in prima particula primæ partis principal. numer.16.* & Tiraquell. *in tract.de retract. consanguin. §.32.gloss.1.numer.39.* Non recensebo hic plura alia exempla, quæ diligens Lector observare facilè poterit. Hæc enim quæ commemoravimus, satis superque indicant, non licere Principi adversus ea, quæ vel divinum, vel naturale, vel gentium jus lædere possunt, quidquam agere, nisi justis, & legitimis de causis. Nunc ad rem nostram propius accedamus. Nonum est exemplum in dispositione testatoris, quam Princeps sine justa causa tollere, & mutare non potest: cum illa sit jurisgentium, *leg.si testamentum, Cod. de testament.* & ibidem tradunt omnes, præsertim Iason & latissimè explicuit Didacus *in lib.3. variarum resolutio. cap.6. numer.5.* & præter eum scribunt Calcaneus *in consil.8.numer.16.* Ruinus *in consil.80. numer.8. & 9. lib.1.* qui dixit, non sufficere clausulas derogatorias. Paris. *in consil.1. numer.49. lib.2. & in consil.46. numer.36. & 43. lib.3.* Quocircà dicere solemus, Principem non posse sine justa causa legitimare spurium, vt succedat tanquàm natus ex legitimo matrimonio, vt scripsi *infrà libr.4. præsumptio.79. numer.22.*

Disputatio est inter nostros, an hoc secundo in casu, quando Princeps aliquid agit eorum, quæ sine causa facere non potest, præsumatur justis de causis motus. Qua in re tres sunt interpretum opiniones.
52 Prima est, quæ & verior, & receptior est, † justam causam non præsumi. Ita hanc probarunt Oldrad. *in consil.240. in quæstione proposita, in 2.dubio,* cùm dixit, quòd nemo tenetur credere Principi asserenti Castrum ad se pertinere. Sentit ergò Oldradus, non præsumi justam causam in Principe, alioqui ejus assertioni esset credendum. Et clarè, ac in specie hanc opinionem probarunt Bald. *in cap. quæ in ecclesiarum, numer.14. de constitut. & in consil.326. Rex Romanorum, in fin.lib.1.* Fulgos. *in l.vlt.C.si contra jus, vel util. publi.& in cons.61.colu.1.* Rom. *in cons.352. in fin.* Abb. *in cons.3.colum.penult.qu.28.lib.2.* Aret. *in l.Gallus, §.& quid si tantum, colum.8.versic.circa tertium, de libr.& posthumis.* Gosmus Gumyer *in Pragmat. sanctione, in tit.de sublatis Cler.liter.in verbo, non præiudicent.* Feli. *in c.quæ in ecclesiarum, n.62.de constitu.* Iason *in l.quominus, in tertio notab.ff.de flum. & in l.si testamentum, in 1.notab.C.de test. & in cons.105.col.pen.versic.secundo respondetur, lib.1. & in cons.134.col.vlt.lib.2.* Socin. Sen. *in cons.273.colum.penult.lib.2. & in cons.38.lib.4.* idem inter consilia Curtij Sen. *in cons.20.col.6.versic. confirmatur,* quin & ipse Curtius Sen. *in cons.50. Memoriæ recolendæ, colum.71. versicul. secunda conclusio.* Gozad. *in cons.26.num.41.* Neviz. inter consilia Bruni, *in cons.12. numer.145.* & ipse Brunus *in cons.15. numer.7.* Claudius Seyssellius *in l.vt vim.colum.4.de justitia & jure.* Cravet. *in consil.135. numero 41. in tractat.de antiqui.temp.in 1.parte in initio, numero 32.* & Alciatus in tracta. de præsumptionibus, *reg.3. præsumpt.8. numero septimo,* inquit, hanc opinionem esse veram non jure solùm, sed & æquitate. Quæ sanè sententia fulcitur *ex clem. pastoralis, de re iud.* vbi
53 causa non præsumitur in principe, qui † sententiam tulit, parte non citata. Idem probare videtur *cap.1.de causa possess. & propr.* vbi Doctores. Præterea accedit regul. *l.si donatione, C.de collat. & l.si sorte, ff.de Cast. pecul.* quo dicimus, quòd quando aliquis non potest aliquid facere sine justa causa, illa causa

BIU Cujas

debet probari ab eo qui factum allegat. Quæ sanè regula locum etiam habet in principe, vt tradunt Innoc. *in c. penul. de dilat.* Deci. *in cons.* 576. *num.* 10. *in fin.* Soc. Sen. *in cons.* 120. *num.* 9. *lib.* 3. & idem inter consilia Curtij Seni. *in cons.* 20. *Sæpenumero, col.* 6. *ver.* 2. *etiam negari.* Nam quando princeps sine justa causa
54 aliquid facere non potest,† privatæ personæ æquiparatur, vt scribunt Dec. *in l. mutare consilium, in fin. de regul. jur. & in cons.* 293. *num.* 4. Rursus facile eluderetur lex, quæ vult, in prædictis adesse causam; eluderetur inquam exprimendo aliquam causam, quæ tamen reipsa non esset vera & justa. His accedit textus *in c. novit. de judiciis,* vbi non præsumitur pro Rege, quod servaverit debitam solemnitatem, in denunciatione Evangelica, & ibid. annotarunt Abb. & reliqui. Huc pertinet & illa ratio, quod cum à potestate libera principis hoc non pendeat, sed necessaria sit justa causa, si præsumeretur, quod justa de causa id egerit, atque ita si ei crederetur, esset quodammodo testis in causa propria: *contra l. testis nullus, ff. de testibus.* Quæ quidem juris sententia, locum habet etiam in viris summæ auctoritatis, vt Ciceronis testimonio in Oratione pro Sex. Roscio Amerino probatur. Ciceronis verba hæc sunt. *Itaque more maiorum comparatum est, vt in minimis rebus homines amplissimi, testimonium de suare non dicerent. Aphricanus qui suo cognomine declarat tertiam partem orbis terrarum se subegisse, tamen si sua res ageretur testimonium non diceret. Nam illud in talem virum non audeo dicere, si diceret, non crederetur.*

55 Secunda fuit opinio † contraria præcedenti, quam quidem probarunt Cyn. *in leg. rescripta, quæst.* 3. *& qu.* 4. *Cod. de precib. Imper. off.* & ibidem Baldus *num.* 10. Butrius *in cap. quanto, numer.* 16. *de jureiur.* & ibidem Abbas *colum.* 3. *versicul. ex quo infero,* idem Abbas *in cons.* 84. *colum. vltim. lib.* 1. sic intelligens Cynum *præcitato in loco.* Imola *in cap. nam concupiscentiam, de constitut.* Socin. Sen. *in consil.* 266. *numer.* 55. *versicul. aliquando & secundo, lib.* 2. *in consil.* 4. *numer.* 13. *lib.* 3. Iason *in consil.* 233. *in fine, lib.* 2. Decius *in consil.* 125. *numer.* 4. sensit Curtius Iunior *in consil.* 170. *numer.* 25. Ea ratione prima ij moti sunt, quod princeps (vt diximus supra) locum Dei in terris obtinet. Atqui Deus justissimè omnia agit: & non solum id præsumere debemus, sed etiam firmiter credere. Ergo idem de principe. Verùm responderi potest, non esse parem in his potestatem principis, & potestatem Dei. Nam Deus absolutè Dominus est, non modo rerum nostrarum ac corporum: verum etiam ipsarum animarum, quas sua bonitate creavit: Libera ergo ei facultas est disponendi. At non ita est in principe, in his de quibus nunc agimus: cum ei data non sit libera potestas, sed limitata, hoc est, quando justa subest causa: si ergo ei crederemus, perinde esset ac si libera facultas ei competeret, quod falsum omninò est. Præterea, cum Deus ipse opt. Max. voluit hoc in sæculo aliquorum delicta punire, atque judicis temporalis personam sustinere, nonne justas esse causas, quibus id ageret notas esse voluit: sicuti quando peccata Sodomæ castigare voluit, vt scriptum est *in cap. Deus omnipotens 2. quæst.* 1. Adferri etiam solet alia argumentatio hac pro opinione, quòd scilicet nefas sit de principis potestate disputare. *l.* 2. *Cod. de crim. sacrileg.* & scribunt Baldus *in cons.* 359. *Proponitur, quod inter agnatos, colum.* 1. *lib.* 1. Cæterum respondetur *d. l.* 2. pro-
56 cedere in his, quæ sunt juris positivi, in quibus † princeps liberè disponere, & statuere potest, vt diximus suprà. Ita declarat in specie Cravetta *in tractat. de antiqu. tempo. parte prima, in initio, num.* 38. In his verò, quæ attingunt jus divinum, vel naturale, vel gentium, diversum est, cum non competat ei libera statuendi facultas. Solet tandem considerari, quod princeps præsumitur plenus justitia, vt respondit Baldus *in consil.* 395. *Pro Dom. Dynaldo, colum.* 1. *in fine, lib.* 2. & diximus *supr. ex leg. ex facto, in prin. ff. de vulg. & pupill. substit. & ex l.* 2. §. *meritò, &* §. *si quis à principe, ff. ne quid in loco publico.* Cæterùm facilè respondetur, hanc præsumptionem ita generalem cessare ob contrariam specialem, quæ insurgit ex eo, quod aliquid facit contra jus ipsum vel divinum, vel naturale, vel gentium. Cùm enim hoc facere non possit, nisi ex justa causa, si ipsi principi semper crederetur, nulla esset differentia inter unum, & alterum casum.

57 Tertia fuit opinio † Alciati *in tract. de præsumpt. reg.* 3. *præsumpt.* 8. *num.* 8. qui tres casus ita distinguit.

Primus est, quando princeps, nullam causam vel
58 justam vel injustam allegat. Hoc † casu (ait Alciatus) non præsumitur pro principe, & hoc in casu procedit communis illa opinio. Ea est ratio (inquit Alciatus) quia jam deficit ipsius principis potestas: cum non sit supra jus divinum, naturale, vel gentium. Et accedit, quòd si causa fuit justa quare eam non expressit, vel verius eam noram esse noluit. Ex quo ergo quod latere eam voluit, insurgit & contra eum est præsump-
59 tio: quia dici solet, qui malè † agit odit lucem, *c. consuluit, de offic. delega.*

Secundus est casus, quando princeps expressit causam minus idoneam. Et idem est (ait Alciatus) quod superiore casu. Ego existimo hunc casum non solum clariorem esse superiore casu, sed etiam carere probabili dubitatione. Non enim in claris opus est conjecturis & præsumptionibus, *leg. ille, aut ille, §. cum in*
60 *verbis deleg.* 3. si ergo causa minus † idonea à principe fuit allegata, sequitur non solum non præsumi pro ipso principe, sed etiam esse clarum, & certo certius malè egisse. Imò expressio hæc vitiosa, tollit omnem præsumptionem, quæ alioqui pro ipso actu esse poterat, juxta traditionem *glos. in §. multis, in verbo transitu, in Inst. de lib.* & conferunt tradita à Castren. *in cons.* 81. *In causa, quæ vertitur inter Reverendum Patrem, colum.* 3. *lib.* 2. ab Abb. *in cons.* 61. *col. vlt. vers. item antiquitas, lib.* 2. à Iasone *in l.* 1. *colum.* 5. *in* 5. *limit. C. qui admitti.* & aliis multis quos nunc prætereo; qui
61 quidem scripserunt, quod etsi solemnitas † intrinseca præsumatur ob temporis antiquitatem, attamen cessat illa præsumptio, quando ex inspectione gesti actus apparet eam solemnitatem minus ritè fuisse observatam.

Tertius est casus, quando princeps allegavit justam,
62 & legitimam causam. Hoc in casu † præsumitur (ait Alciatus) vera hæc causa, atque ita præsumitur pro ipso principe. Et hoc in casu (inquit ille) procedit opinio Butrij, Abbatis, & sequacium adversus communem. Et idem sensit Cravet. *in consil.* 135. *numer.* 41. Et motus est Alciatus *ex Clemen.* 1. *de proba.* Cæterum
63 vera † non est hæc traditio. Nam ipsemet Alci. *in dict. præsumpt.* 8. *numer.* 2. scripsit, *dict. clem.* 1. loqui in beneficialibus, in quibus Papa habet plenam & absolutam potestatem. Et ob id mirum non est, si ei creditur. At diversum est in his, in quibus non potest liberè disponere: sed requiritur causa. Nam tunc, nec claræ quidem assertioni ipsius principis fides adhibetur, vt scribunt Baldus & alij plures suprà pro prima opinione commemorati. Et præterea hoc in casu locum habet & illa ratio, quam ipsemet Alciat. consideravit primo in casu, quod scilicet non sit princeps supra jus divinum, naturale, vel gentium.

Non

BIU Cujas

Non ergo recedendum est ab ea communi opinione, quod scilicet non præsumatur justa hæc causa. Et multò magis hæc traditio procedit, quando nulla justa causa potest considerari. Ita Socin. Sen. inter consilia Curtij Senioris *in consil. 20. colum. 5. versic. quinto respondeo.*

Declaratur nunc prædicta opinio, vt non proce-
64 dat in antiquis. Nam in his creditur † assertioni ipsius Principis, etiam quo ad ea, quæ sine causa facere non potest. Ita Cravet. *in tract. de antiq. tempor. in secunda particula primæ partis princ. nu. 25.* ex sententia Cornei *in cons. 312. column. 5. libr. 1.* & Socin. Sen. *in cons. 266. colum. 11. versic. ad secundum respondetur lib. 2.*

PRÆSVMPT. XI.

Præsumptionem quando faciat Principis assertio, dilucidè explicatur.

SVMMARIA.

1 *Verba assertiva Principis circa factum alienum, non faciunt fidem plenam, sed præsumptionem tamen, num. 2. Et quid ea præsumptio operetur, nu. 3.*
4 *Verbis enunciativis Papæ credi de re aliena, donec adstruatur contrarium.*
5 *Verba assertiva Principis etiam generalia, præsumptionem faciunt in facto alieno.*
6 *Principi asserenti de facto antecessoris sui creditur etiam in præiudicium tertij.*
7 *Verba assertiva Principis præsumptionem non faciunt in his, quæ verosimiliter ipse ignorat.*
Idem in his, quæ non pendent à libera potestate eius, num. 8.
Vel si assertio ista fuisset facta ob aliud, nu. 9.
10 *Verba assertiva privatorum, prolata etiam propter aliud, præsumptionem faciunt.*

1 COnvenit superiori præsumptioni adjicere hanc, qua dicimus, quòd etsi † verba Principis assertiva circa factum alienum in his, quæ antiqua non sunt, plenam fidem non faciunt, vt scribunt Calde. *in consil. 2. in fin. in tit. de privileg.* Butr. & Imol. *in Clem. 1. de probat.* Alexand. *in cons. 1. 2. colum. 1. lib. 7.* Corne. *in cons. 22. column. 3. lib. 3.* Dec. *in cons. 198. colum. vlt. vers. item & 3. in cons. 602. n. 12. & in cons. 606. nu. 14.*
2 Nihilominus † assertio hæc præsumptionem facit. Ita responderunt Angel. *in cons. 368. colum. 1.* Roman. *in cons. 368. numer. 38.* Castr. *in cons. 414. in facto præsenti, num. 2. & in cons. 437. in quæstione, quæ vertitur inter Rectorem, ad fin. lib. 1.* Alex. *in cons. 15. num. 3. lib. 5.* Socin. Sen. *in cons. 266. col. 11. vers. sed tamen ad præmissa, lib. 2.* Ias. *in cons. 34. colum. 6. lib. 1. in cons. 65. col. 3. & in cons. 86. col. 5. lib. 3.* Cravet. *in cons. 135. num. 42. & in tract. de antiq. tempor. in 1. parte princip. in initio. n. 14.* qui quidem
3 scripserunt hanc præsumptionem operari, † vt onus probandi contrarium, transferat in adversarium. Idem censuit Gramma. *in decis. 65. num. 58.* Et doctissimus Cardinalis Albanus, cujus pedes, vt Petri successoris, spero aliquando mihi dari deosculandi facultatem, eò enim & totius Christianæ Reipub. salus, & præclara ejus merita vocant. Is, inquam, in benè lucubratis ad Bartolum lucubrationibus *in l. 3. §. cum orbem, num. 3. de offic. præfec. vrb.* scripsit, verbis enun-
4 ciativis † Papæ de re aliena credi, donec contrarium probetur.

Extenditur primò, vt procedat etiamsi verba ipsa
5 Principum essent † generalia, atque ita incerta. Nam adhuc faciunt præsumptionem de facto alieno. Ita respondit Bald. *in cons. 328. quæritur si Rex, col. penul. lib. 1.* quem secutus est Cravet. *in d. tract. de antiq. temp. in d. parte princ. in initio, nu. 14. in fin.*

Extenditur secundò, vt locum habeat etiam quoad factum antecessoris ipsius Principis, de quo ipsi
6 † Principi asserenti creditur etiam in præjudicium tertij. Ita Claudius Seysel. *in auth. si quis in aliquo, col. vlt. C. de edend.* quem secuta est Rota Romana, referente Puteo, *in decis. 359. nu. 5. lib. 1.* & accedit Roman. *in cons. 350. num. 18.*

Declaratur primò, vt non procedat, quando verba
7 hæc assertiva † sunt super eo, quod ipse Princeps verisimiliter ignorat. Nam tunc nec præsumptionem faciunt. Ita Bald. *in cons. 359. proponitur col. 1. in fin. lib. 1.* Cravet. *præcitato in loco, num. 15.*

Declaratur secundò, vt non procedat, quando ver-
8 ba assertiva fuissent prolata super eo, quod non † pendet à libera potestate Principis. Ita Cravet. *vbi suprà num. 16.* & scripsi *superiore præsumptione.*

Declaratur tertiò, quando assertio ista ob aliud
9 † facta fuisset, & in ea Princeps principaliter fundamentum non constituisset. Nam tunc nec præsumptionem quidem faciunt. Ita Lap. & Imo. *in Clem. si summus Pontifex, in fin. de sent. excommun.* & ibidem Cardin. *in 5. oppos.* quos secutus est Cravet. *in d. tract. de antiq. temp. in 3. partic. primæ partis princ. num. 19.* & ibid. *num. 21.* adfert duas rationes differentiæ inter hæc verba Principum, & verba privatorum: quæ quidem
10 verba † assertiva privatorum prolata etiam propter aliud, præsumptionem faciunt.

PRÆSVMPT. XII.

Quando præsumatur Princeps vel concessisse, vel rescripsisse secundum jus commune, vel secundum jus speciale, diligens explanatio.

SVMMARIA.

1 *Princeps in dubio præsumitur jure communi vti voluisse & secundum id rescribere.*
2 *Comes Palatinus habens legitimandi potestatem à Principe, quomodo habere intelligatur.*
3 *Iure speciali aut potestatis plenitudine, quando Princeps vti voluisse præsumitur, nu. 4. & 5.*

VEra est, & ab omnibus recepta hæc juris sententia, Principem, qui jure communi, & speciali vti potest, in dubio vti † voluisse jure communi, atque ita secundum illud rescribere, & concedere, *cap. innotuit, de elect.* & Abbas *in cap. ad hæc, de rescript. & in c. illa quotidiana, colum. 1. de elect.* Bald. & Castrens. *in leg. si testamentum, C. de testam. milit.* Ias. *in l quamquam, num. 2. Cod. eod.* Galliaula *in leg. Centurio, num. 13. de vulga. & pupill. substit.* cum (ait ille) princeps censeatur sequi jus commune *leg. ex facto, in fin. ff. de vulga. & pupill. substit.* & docuit post alios Decius *in cap. 1. column. 2. de constit.* Hinc docuit Castrens. *in l. Gallus, §. & quid si tantum, in fine. ff. de lib. & posthum.*
2 quod † Comes Palatinus habens potestatem legitimandi à Principe, dicitur habere secundùm potestatem ordinariam, non autem secundùm absolutam. Ita quoque dicimus, quod in dubio præsumitur rescripto datus judex, qui procedat secundùm jus commune, non autem secundùm jus speciale, & extraordinarium: sicuti

BIU Cujas

procedere solet inquisitor. Dec. *in l. in testamento, in ultim. notab. Cod. de testam. milit.* Galliaul. *in d. l. Centurio, num.* 138. Et plura his similia congeremus *infrà lib. 6. in præsumpt. 7.* vbi agemus de actu præsumendo, an scilicet præsumatur gestus secundùm jus commune, vel secundùm speciale.

Declaratur primò, vt locum non habeat hæc præsumptio, quando Princeps apposuit in rescripto clausulam, † Non obstante, &c. Nam tunc † præsumitur velle vti plenitudine potestatis, atque jure speciali. Ita in specie declarat Galliaula *in d. l. Centurio, nu.* 140. ex sententia Baldi *in l. si testamentum, C. de testam.*

Declaratur secundò, vt non habeat locum, quando † Princeps vsus est clausula, ex certa scientia. Nam & tunc præsumitur voluisse vti plenitudine potestatis, sicque jure speciali. Ita Galliaul. *in dicta leg. centurio, numer.* 141. post Alexand. ibid. Abba. Felin. & alios *in cap. ad hæc de rescriptis,* & Socin. Sen. *in cons.* 164. *col.* 2. *lib.* 1.

Declaratur tertiò, non procedere, quando aliàs † actus valere non posset. Nam tunc Princeps præsumitur voluisse vti plenitudine potestatis, atque ita jure speciali. Ita Galliaul. *in d. l. Centurio, numer.* 143. post Castren. *in l. ex imperfecto, C. de testam. & in cons.* 314. *in facto præsenti, lib.* 1. Non hic repeto multa ab ipso Galliaula, eo in loco congesta.

PRÆSVMPT. XIII.

Rescriptum an & quando motu proprio Principis, vel ad postulationem partis concessum præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Rescriptum ad postulationem partis, non motu Principis proprio, emanatum præsumitur.*
Idque procedit etiamsi adiecta fuerit clausula motus proprij, præcedente tamen partis postulatione, nu. 2.
3 *Rescriptum geminatum proprio Principis motu concessum præsumitur.*
4 *Rescriptum concessum ob præcedentia benè merita, præsumitur motu proprio factum.*
5 *Rescriptum concessum per viam legis, vel statuti, præsumitur motu proprio.*
6 *Rescriptum redactum in Corpore Iuris vel Statutorum volumine, motu proprio præsumitur emanasse.*
7 *Rescriptum ad multorum vtilitatem concessum, præsumptionem habet motus proprij.*
8 *Rescriptum reservationis motu proprio concessum præsumitur.*
9 *Concessionum vbi paritas datur præfertur ea, quæ habet motum proprium.*
10 *Concessio facta motu proprio, præsumitur recta & legitima, nec debet revocari in dubium.*
11 *Clausula motus proprij tollit vitium subreptionis.*
12 *Concessio facta motu proprio, favorabilis est, & extensibilis.*
13 *Concessio facta motu proprio, justis de causis facta præsumitur.*

REvocari in dubium persæpè solet, an & quando rescriptum præsumatur concessum motu proprio Principis, vel ad partis postulationem? Et
1 pro regula constituendum est, præsumi † ad partis postulationem, non autem motu proprio Principis. Ita scripserunt Bartol. *in l. 3. in princ. ff. quod quisque juris,* idem *in l. 1. Cod. de bonis vac. lib.* 10. Bald. *in l. quod favore, Cod. de legib.* Ias. *in dict. l. 3. in princ. numer.* 2. & ibidem Dec. *numer.* 4. *vers. & in dubio. ff. quod quisque juris.*

2 Extenditur primò, vt locum habeat etiam, † quando in rescripto adjecta fuit clausula, motus proprij, sed jam præcessit ipsa partis postulatio. Nam adhuc præsumitur ad partis instantiam facta concessio, & ita clausula, motu proprio, nihil operatur. Ita Paris. *in consil. 79. num. 23. lib.* 4. Soc. Iun. *in cons.* 78. *num.* 98. *lib.* 1. Anton. Gabr. *in lib. 6. conclus. in tit. de clausulis, in conclus.* 2. *in fin.*

3 Declaratur primò vt locum non habeat, † quando rescriptum fuisset geminatum. Nam tunc præsumitur motu proprio Principis concessum. Sic declarant Bald. *in l. nec damnosa, Cod. de precib. Imperat. offeren.* vbi Ias. *& in d. l. in princ. num.* 6. *ff. quod quisque juris,* vbi Alexand. & Dec. *num.* 5. Idem Dec. *in cons.* 33. *num.* 2. *& num.* 6. Paris. *in cons.* 9. *num.* 21. *lib.* 3. & Grammat. *in cons.* 99. *colum.* 3. *in civilibus.* Et hanc declarationem intellexit Dec. *in d. l. in princ. num.* 5. *vers. & hoc primo,* post Felin. *in cap. si quando, column. pen. de rescript.* in aliis concessionibus, præter illas beneficiorum, in quibus adhuc præsumitur concessum rescriptum ad partis instantiam. Et Anton. Gabr. *in dicta conclus.* 2. *num.* 100.

Declaratur secundò, vt non procedat, quando ob
4 præcedentia † benemerita concessum fuit rescriptum. Nam tunc præsumitur concessio facta motu proprio ipsius Principis. Ita Alexand. & Ias. *in d. l. 3. in princip. num.* 7. *quod quisque juris,* post Gulielmum Cuneum, & Albericum, quos ibi recensent & eodem in loco Decius *num.* 6. & Iacobinus à Sancto Georgio *in secunda lectura.* Felin. *in cap. causam, quæ, colum.* 4. *vers. vndecimo, nota de testibus.* Grammat. *in cons.* 100. *colu.* 6. *in civilibus,* & Gabr. *in d. concl.* 2. *nu.* 133.

5 Declaratur tertiò, non procedere, quando † rescriptum fuit concessum per viam legis, vel statuti. Nam tunc præsumitur motu proprio concessum. Ita Bart. *in l. 1. in fin. Cod. de bon. vacant. lib.* 10. *& in l. 1. de pet. bon. sublat. lib.* 10. Ias. *in dict. l. 3. in princ. nu.* 8. *ff. quod quisque jur.* & ibidem Decius *num.* 6. *versicul. tertio fallit.*

Declaratur quartò, non habere locum, quando
6 † rescriptum fuisset deinde redactum in Corpore Iuris, vel in volumine Statutorum. Nam tunc præsumitur motu proprio concessum. Ita Ias. *in d. l. 3. in princ. n.* 9. *ff. quod quisque juris.*

7 Declaratur quintò, vt locum non habeat, † quando rescriptum fuit concessum ad commodum, & vtilitatem multorum, vt putà omnium ecclesiarum vel omnium subditorum. Hoc sanè casu concessio præsumitur facta motu proprio Principis: cùm verisimile non sit, omnes supplicasse. Sic declàrarunt Bald. *in Authen. quas actiones column.* 1. *vers. vel aliter,* & ibid. Ias. *colum.* 4. *vers. vltra Bartol. Cod. de sacrosanct. eccles.* Idem Ias. *in d. l. in prin. numer.* 10. vbi etiam Dec. *num.* 7. Felin. *in c. si quando, colum. vlt. de rescript. & in cap. causam quæ, il* 2. *col.* 4. *vers. vndecimo nota, de testib.* & Anton. Gabr. *in d. concl.* 2. *num.* 112.

8 Declaratur sextò, vt non procedat, quando † fuit concessum rescriptum reservationis. Nam tunc præsumitur concessum motu proprio Principis. Ita ex sententia Æneæ de Falconibus declarat Anton. Gabr. *in d. conclus.* 2. *num.* 114. Hujus disputationis summa est vtilitas, cum effectus perplures pariat concessio motu proprio facta. Et primus quidem effectus est,
9 quòd vbi datur paritas † concessionum, illa præfertur, quæ motum proprium habet. Ita scribunt Ioan. Andr. & Gemin. *in cap. duobus, de rescript. in* 6. & alios con-

congessi *in libro de arbitrar. judic. casu* 48. *col. vlt. vers.& nonus est casus.*

10 Secundus est effectus, quia † concessio motu proprio facta, præsumitur recta & legitima, nec in dubium revocari amplius debet, *Clem. dissuadente*, §. *qui autem de præbend.* & propterea dici solet, clausulam
11 motus † proprii, tollere vitium subreptionis, *c. si motu proprio, ff. de præbend. in 6. & clem. si Rom. de præb.* & scribit Dec. *in cons.* 341. *num.* 4. *in fin. & in cons.* 407. *nu.* 3. *& in c.* 2. *de rescript.*

12 Tertius est effectus, quia reddit dispositionem † & concessionem favorabilem, & consequenter extensibilem de casu ad casum. Ita Anchar. *in cons.* 296. Butr. *in cap. cùm in cunctis, de elect.* Dec. *in dict. cons.* 341. *num.* 5.

Quartus est effectus, quia præsumitur quòd Prin-
13 ceps † concedens, sit motus justis de causis, ad sic concedendum. Ita Roman. *in cons.* 436. *num.* 5. Dec. *in dict. cons.* 341. *num.* 5. *vers.& operatur, &c.* qui ejusdem sententiæ recensèt Barbat. & Felinum.

Alios effectus, qui septem & quadraginta sunt, congerit Petrus Rebuffus in Commentariis ad concordata Regis Galliarum in forma mandati Apostolici, *in verbo, motu proprio.* Plura etiam scribit Ioan. Staphilæus in tractatu de literis gratiæ, & justitiæ, *in 1. parte, in tit. de vi & effectu clausularum.*

PRÆSVMPT. XIV.

Iurisdictionem ordinariam non præsumi, & quibus illa probationibus probari possit, paucis, sed dilucidè explicatum.

SVMMARIA.

1 *Iurisdictio, potestas, & imperium, dicuntur fundamenta judicij.*
2 *Pontifici maximo omnis à Deo data potestas.*
3 *Cæsar totius orbis dominus, quoad dignitatem, & protectionem.*
4 *Iurisdictio omnis, & potestas à Cæsare fluit, & refluit.*
5 *Iurisdictionem, & imperium in alios, non habet inferior à Principe, & quæ sit ratio, nu.* 6.
7 *Iurisdictionem sibi à Principe tributam asserens, id probare debet.*
8 *Iurisdictio est qualitas quædam, quæ homini à natura non inest.*
9 *Iurisdictionem sibi concessam probatur ex investituris. Item ex literis commissionis & mandati, nu.* 10.
11 *Iurisdictio ordinaria semel facta publica, non indiget alia probatione.*
Idem est, si à magistratu isto sententia lata sit, contra præsentem non reclamantem, nu. 12.
Vel lis fuerit per ipsas partes contestata, nu. 13.
14 *Approbatum semel, reprobare amplius non possum.*

1 IVrisdictio omnis, omnisque † potestas, & imperium, quæ dicuntur judicij fundamenta, secundum Bald. *Rub. Cod. si à non compet. jud.* sunt apud supremos
2 Principes. Pontifici enim † Max. potestatem omnem à Deo ipso Servatore nostro datam legimus, *c.* 1. 22. *distinct.* Data est etiam potestas ipsa Cæsari: cùm is
3 totius † terrarum orbis dominus, quoad dignitatem, & protectionem censeatur, *leg. deprecatio, ff. ad leg. Rhod. de jact.* Hinc scriptum reliquit Bald. *in cap.* 1. *num.* 2. *tit. de allod. in usib. feudor.* omnem jurisdictio-
4 nem & † potestatem à Cæsare fluere in suos magistratus, & ad eum refluere. Et idem docuit Alexand. *in l.* 1. *in fin. ff. de jurisd. omnium judic.* & idem *in consil.* 24. *num.* 1. *lib.* 5. Quocircà qui à Principe inferior est,
5 jurisdictionem, † imperiúmve in alios habere non præsumitur: quemadmodum scripserunt Bald. *in l.* 1. *num.* 1. *Cod. de reb. alien. non alien. & in l.* 2. *num.* 74. *Cod. de serv. & aqua, & in l. prohibitum, num.* 12. *Cod. de jure fisc. lib.* 10. Par. Put. in tract. de syndicatu, §. *an officialis successor, num.* 2. Alexand. *in cons.* 107. *nu.* 6. *lib.* 7. Ias. *in l. more, num.* 53. *vers. item adverte ff. de jurisdict. omn. judic.* & omnium apertiùs Sebast. Vant. *in tract. de nullitat. tit. de null. sentent. ex defectu jurisd. ordinar. num.* 10. *&* 11. Et hujus quidem sententiæ est ratio,
6 † quam & vno verbo attigi supr. quia si jurisdictio omnis est apud supremum Principem: &, si judicandi munus publicum, non autem privatum est, *l. quippe, ff. de judic. & l. munerum* §. *judicandi, ff. de mun. & honor.* nemo à Principe inferior jura magistratus sibi assumere potest, sed à Principe ipso creari debet. *l.* 1. *ff. ad leg. Iul. de ambitu, &c. judicibus,* 2. *qu.* 6. Qui ergo à
7 Principe sibi † jurisdictionem tributam asserit, ob id, quod facti est, probare tenetur, cùm facta ipsa non præsumantur, *l. in bello,* §. *factæ, ff. de capt. postlim. revers.* & suo loco dicemus. Et propterea accedit quod
8 jurisdictio est quædam † qualitas, quæ homini à natura non inest, sed ita competit vni, vt non alteri, ob id probanda est, juxta traditionem glos. *in c. si forte in verbo, scientiæ, de elect. in* 6. Abb. *in cap. post quam, col. vlt. de elect.* Cardin. *in c.* 1. *col.* 2. *de scrutin.* & Dec. *in cons.* 522. *col. vlt.* & dicemus *infr. lib.* 6. *præsumpt.* 48.

Et quanquam idem sit dicendum de jurisdictione delegata, quod de hac ipsa, de qua nunc verba facimus, jurisdictione ordinaria: attamen de delegata ipsa subsequenti in præsumptione, vt clariùs atque diluciduis singula explicemus, dicere instituí. Qui ergò asserit, se obtinere jurisdictionem ordinariam, id pro-
9 bare debet. Probatur autem primò ex † investituris, quibus demonstrat, concessum sibi fuisse castrum vnà cum jurisdictione, & imperio, *c.* 1. *quis dicatur Dux, vel Marchio,* vt scribunt ibi omnes *in l.* 1. *ff. de jurisd.*
10 *omnium jud.* Probatur etiam ex literis † commissionis, vt in *Extravag. Iniunctæ, de election.* Quas quidem commissionis & mandati literas, statim quo magistratus iste ingressus est provinciam, vrbem, vel oppidum suo antecessori præsentat, & jubet consuetis in locis publicari: sicuti admonent Specula. *in tit. de legato,* §. *superest, vers. & pro hoc sedis.* Bartol. *in l. prohibitum, C. de iure fisc. lib.* 10. & *in l. probatorio, Cod. de diverf. offic. lib.* 12. *& in* §. *eos, in Authen. de collat.* quos secutus est Vant. *in tracta. de nullitatib. tit. de nullit. sentent. ex defectu jurisdict. ordinar. nu.* 19. Et ex his elicitur subsequens declaratio.

Declaratur itaq; primò hæc præsumptio, vt nõ procedat, quando hujus magistratus jurisdictio ordinaria
11 † semel facta est publica, vel (vt diximus) ex investituris, vel ex commissione. Nam tunc illa in posterum præsumitur: atque ita necesse non est, ampliùs eam probare, cùm jam ea in provincia omnibus nota ac manifesta sit. Ita sanè intelligendus est Bald. *in leg. si qua per calumniam colum. pen. vers. deinde quæro, Cod. de episc. & cleric.* cùm dixit, judicem ordinarium præsumi, qui jam publicè est in quasi possessione administrationis illius officii. Semel enim assumptus admissúsque talis præsumitur, donec vsque perduret tempus officij. Idem apertiùs docuit Bald. *in l.* 1. *in fine, Cod. vbi & adversus quos, in l.* 2. *num.* 75. *Cod. de servit. & aqua, & l. ea quidem, num.* 14. *vers. notorium vero facti, Cod. de accusat.* Et Baldum secuti sunt Cu d. Papæ 259. *si in civitate,* & Vantius *in dicto tit. de nullitat. sentent. ex defect. iurisdict. ordinar. nu.* 20. Qui quidem

BIU Cujas

dem *nu.*21. subjungit, quòd in aliena provincia, seu loco, aut tribunali, in quibus hujusmodi jurisdictio facta non sit notoria, si de ea non constiterit, & à parte negetur, per famam, & communem opinionem probari poterit. Quam sanè traditionem aliorum auctoritate Vantius ipse probavit. Et propterea scribit idem Vant. *in d. tract. in titul. quib. mod. sentent. nulla reparetur, nu.*95. jurisdictionem præsumi ob tolerantiam.

Declaratur secundò, vt non procedat, quando à ma-
12 gistratu isto † lata fuit sententia contra præsentem, & non reclamantem. Nam tunc jurisdictio præsumitur, & ob id asserenti contrarium, incumbit onus probandi. Ita Inno. *in cap. nihil est, de elect. in cap. cum in iure peritus, de offic. delega. & in cap. innotuit. de eo qui furtim ordines suscepit.* Bart. *in l.* 2. *num.* 7. *ff. si quis in ius voc. non ier.* Abb. *in cap. sicut, nu.*21. *de re iud.* qui tamen loquitur de delegato. Cassidor. *dec.* 1. *tit. de præsumpt.* qui loquitur de officio inquisitionis, & apertiùs hoc secutus, scripsit Vant. *in tract. de nullitate ex defect. iurisdict. ordinar. num.*22. & huius declarationis ratio ea est, quia suo consensu ille contra quem lata fuit sententia, sibi ipsi detrimentum attulit, & quia pro ipsa re judicata præsumitur, vt multis infrà hoc libro probabimus.

13 Declaratur tertiò, vt non procedat, † quando lis pet ipsas partes fuisset contestata. Nam adhuc ex post asserenti, eum non esse judicem, non creditur, sed probare debet. Ita Innocent. *in cap. innotuit, de elect.* Bald. *in l. licet, colum.* 3. *Cod. de procurat. & in l. gesta, colum. pen. vers. quæro nunquid. C. de re jud.* Abb. *in d. c. sicut, num.*21. *de re jud.* & Vant. *loco præallegato, num.*23. Ea
14 est hujus traditionis ratio, quia quem semel † approbavi, amplius reprobare non possum, *leg. si proprias*, vbi Bald. *ff. de pet. hared. & cap. quod semel, de regulis juris in* 6.

PRÆSVMPT. XV.

Iurisdictionem delegatam non præsumi, etiam in viro excelso: & inibi quo ordine & modo jurisdictio hæc probetur.

SVMMARIA.

1 *Iurisdictio delegata minus quàm ordinaria præsumitur, eaque dicitur odiosa, nu.*2.
3 *Mandatum non præsumitur.*
4 *Iurisdictio delegata, nec in persona excelsa, vel illustri præsumitur.*
5 *Delegato nec ob summam dignitatem, de jurisdictione delegata credi.*
6 *Delegatio facta non præsumitur in causis reservatis Pontifici, vel Principi, nisi tamen &c. nu.*7.
8 *Delegatus rescriptum suæ delegationis ostendere, & copiam mandati facere debet.*
9 *Delegato excelsæ dignitatis tunc demùm creditur, quando de negotio, & facto delegantis solùm agitur, nec versatur circa tertij præiudicium.*
10 *Delegatus mandatum habere quando præsumatur, & num.*11.
12 *Mandatum delegationis probandum, & nu.*13.

1 DElegata jurisdictio multò minùs † præsumitur, quàm ordinaria, de qua superiori præsumptione disseruimus. Nam cùm jurisdictio ordinaria sit quasi naturalis, etiam favorabilis creditur, nimirùm si facilè illa præsumitur. Ita scribunt glos. *in cap.* 1. *in glossa magna, & in cap. dispendia, de rescript. in* 6. *& in cap. si contra unum, in verbo, episcopi, de off. deleg. in* 6. Diversum est in jurisdictione delegata, quæ
2 odiosa † dicitur, vt tradunt glos. *in dict. c.* 1. *de rescript. in* 6. Alexand. *in l.* 1. *colum.*15. *de officio eius, &c.* Maranta de ordine judiciorum, *parte* 4. *distinct.* 6. *numer.* 29. Et propterea difficiliùs præsumitur probare debet qui eam allegat. Ita glossi. & omnes *in cap. cum in iure peritus, de off. deleg.* & ibid. Felin. *numer.* 5. Et affirmarunt Alexand. *in consil.*200. *num.*11. *lib.* 2. Guido Papæ *quæst.* 322. *Non creditur.* Dec. *in leg. unica, num.* 6. *Cod. de mand. princip. & in cons.*214. *numer.* 2. *vers. ad tertium dubium.* Cravett. *in cons.* 266. *numer.* 5. *& in cons.* 319. *col. vlt.* Vant. *in tract. de nullitatibus, tit. de nullitate sententiæ ex defectu iurisd. ordin. numer.* 16. *& numer.* 28. Andr. Gail. *lib.* 1. *pract. observ. cap.*48. *numer.* 17. qui praxim docet, vt delegatus ipse inseri faciat in citatione suæ delegationis rescriptum. Et testatur esse communem opinionem. Quam sententiam manifestè probat *d. c. cùm in iure peritus, de off. delega.* & generalis illa juris præsumptio, & regula il-
3 la qua dicimus mandatum † non præsumi: vt omnes scribunt *in l. sciendum, ff. de verbor. obligat.* & infrà suo loco dicemus.

Extenditur primò, vt hæc præsumptio locum
4 etiam habeat in persona † excelsa atque illustri, quæ sibi factam delegationem assereret, vt in Cardinali. Nam & tunc non præsumitur facta delegatio, sed de ea constare debet. Ita tradunt Innoc. *in cap. cùm olim. it* 1. *de privileg.* & ibidem Abbas *in cap. cùm in iure peritus, in* 1. *notab. de off. delega.* & ibidem Felin. *col.* 3. *vers. sed contra istam.* qui ejusdem sententiæ recenset Ioann. Monachum, Cardinalem, Butrium, & Imolam. Idem scripserunt Lanfrian. Orian. *in cap. quoniam contra, in verbo, testium depositiones, numer.*75. *vers. vlterius dubitatur, de probat.* Alex. *in cons.*92. *numer.* 14. *lib.* 6. egregiè Ias. *in cons.*104. *colum.* 1. *lib.* 1. qui ejusdem opinionis alios plures commemorat. His accedunt Dec. *in leg. unica, numer.*17. *C. de mand. princ.* Vant. *in præallegato tract. de nullitatib. tit. de nullitate sententiæ ex defectu iurisdict. ordin. numer.*17. Et horum sententiam probant *dict. l. unic. Cod. de mand. principum, ibi nullius dignitate terreri, l. prohibitum, C. de iure fisci, lib.* 10. *cum literis nostris non ex arbitrio suo, & l. probatorias, Cod. de divers. offic. lib.*12. Quibus constat minus rectè sensisse illos qui scripserunt, credi
5 † delegato ob summam dignitatem, sibi mandatam esse jurisdictionem. Qua quidem in opinione fuerunt Hostiens. *in summa tit. de offic. deleg.* Specul. *in tit. de probatio. §. interdum, vers. quid de auditoribus.* Ioann. Monach. *in cap. unico, de schisma. in* 6. Calder. *in cons.*2. *titul. de offic. legat.* Abbas sibi parum constans *in cap. quod super his, de fide instrum. & in cons.*17. *in fin. lib.*2. Castr. *in cons.*307. *Priusquàm iura. lib.*2. Rom. *in cons.* 59. *in quarto dubio.* Alex. *in cons.*106. *colum. pen. lib.*2. & Tiraq. *in tract. de pœnis legum, &c. Causa* 51 *num.*100. Et argumentis rationibúsque perpensis ab hujus opinionis Doctoribus, partim à Felin. *in d. cap. cum in iure peritus, num.*5. *de off. deleg.* partim à Dec. *in d. l. unica, num.*17. *Cod. de mand. princ.* repelluntur. Hæc declaratio procedit multò magis, quando asseritur facta delegatio earum rerum, & causarum, quæ alioqui reservatę sunt ipsi Pontifici vel principi. Nam tunc non præ-
6 sumitur † delegatio, nisi manifestè probetur. Ita Ioan. Andr. & Geminia. *in cap.* 1. *de off. legat. in* 6. Idem Geminia. *in c. eos, §.* 1. *in fin. de sentent. excommun. in* 6. & *cons.*62. *column.*2. Bald. *in l. si qua per calumniam, col. vlt. Cod. de epis. & cler.* Abb. *in c. quod translationem, in fin. de offic. deleg. & in d. c. quod super his, de fide instr.* vbi Felin. *colum.*3. Dec. *in dicta l.* 1. *num.*18. *C. de mand. princ.*

princ. qui *num.* 19. subjungit post Cald. *in dicto cons. tit. de off. deleg.* nisi † legatus esset in possessione seu quasi
7 administrandi ea, quæ reservata sunt Pontifici.

Extenditur secundò, hæc præsumptio procedere,
8 vt non solum teneatur † delegatus ostendere rescriptum suæ delegationis, sed etiam debet facere ei copiam commissionis & mandati. Ita glos. *in c. porrò, de privileg. in gloss.* 3. Felin. *in dict. cap. cum in jure peritus, num.* 6. *de off. deleg.* Quibus accedit Castr. *in cons.* 82. *In causa quæ vertitur inter Reverendum patrem, colum.* 4. *vers. est etiam alius defectus lib.* 2. qui respondit in ipso citationis libello esse inferendum copiam & tenorem ipsius delegationis, id quod respondit & Cravet. *in cons.* 319. *colum. vlt.* qui quidem affirmant hoc procedere, cum citandus est in remota regione vel loco.

Declaratur primò hæc præsumptio, vt non proce-
9 dat quando † delegatus est persona excelsæ dignitatis, & non agitur de præjudicio tertij: sed solùm de negotio & facto ipsius delegantis. Nam tunc ipsi delegato creditur absque eo, quod delegationis suæ mandatum exhibeat. Ita intelligitur glos. *ex illo text. in cap. nobilissimus,* 97. *distin.* & expresse affirmant Ang. *in l. quacunque,* §. *vlt. ff. de pub. in rem act. & in cons.* 183. *Mandatum.* Ias. *in cons.* 104. *colum.* 1. *vers. sed quando.* Dec. *in d. l. vnica, nu.* 10. *Cod. de mand. princ.* Gozad. *in cons.* 41. *num.* 5. Paris. *in cons.* 57. *in fin.* Cravet. *in cons.* 104. *nu.* 5. & Rebuff. super concordata regis Galliarum *in tit. de mandat. apostolicis, in verbo, literas, vers. imo non crederetur.*

Declaratur secundò, vt non procedat, quando dele-
10 gans est eodem in loco, in quo ipse delegatus vult suam illam delegationem exequi. Nam tunc † præsumitur, quod is delegatus habeat delegationis mandatum: cum non præsumatur velle dicere mendacium, quod facilè ob delegantis præsentiam detegi potest. Ita declarant Spec. *in tit. de judice deleg.* §. *sequitur, vers. in curia,* & apertius *in tit. de probat.* §. *videndum, vers. quid de auditorib.* Rom. *in l. sciendum, nu.* 18 *ff. de verb. oblig.* Butr. & Imol. *in c. super his, de fide instrum.* & ibidem Felin. Iason *in cons.* 104. *column.* 2. *vers. prædicta multo, li.* 1. Dec. *in d. l. vnica, n.* 22. *C. de mand. prin.* Paris. *in cons.* 99. *n.* 10. *lib.* 4. & Gram. *decis.* 36. *nu.* 27.

11 Declaratur tertiò, vt non procedat, † quando coram hoc delegato lis fuisset à partibus contestata, vel ab eo lata fuit sententia partibus præsentibus, & ab ea non fuit appellatum. Ita Abb. *in c. sicut, num.* 21. *de re jud.* & Felin. *in d. c. cum in jure peritus, numer.* 10. *de off. deleg.* Et huc pertinent quæ scripsi superiore præsumptione, in secunda, & tertia declaratione. Cùm verò delegationis mandatum probari debet, illud qui-
12 dem † probandum est scriptura ipsa mandati, non autem testibus. Ita Bart. *in l prohibitum, C. de jure fisci, & in l. pen. Cod. de superindicto, lib.* 10. Angel. *in* §. *eos, in authen. de collato.* & idem *in cons.* 182. *Mandatum.* Bald. *in l. si qua per calumniam, colum. pen. C. de episc. & cler.* Feder. de Senis *in cons.* 251. *casus talis est. Iacobus &c.* Felin. *in c. cum in jure peritus, colum.* 3. *vers. sed contra istam, de off. deleg.* Dec. *in l. vnica, num.* 6. *C. de mandat. princ.* & Rebuff. in comment. super concordata Regis Galliarum *in tit. de mand. apost. in verbo, literas, vers. ad probandam:* etsi loquatur Rebuff. de rescriptis gratiæ quæ tamen quoad rem hanc non differunt à rescriptis ad lites. Cæterùm si semel fuisset delegationis manda-
13 tum exhibitum, & deinde casu deperditum † poterit illius tenor probari testibus. Ita glo. *in c. cùm olim, il* 1. *de privileg.* & ibi Abbas *in fin.* Bald. *in l. vnica, C. de mandat. princ.* quos secutus est Vant. *in tracta. de nullitatibus, tit. de nullit. sent. ex defectu jurisd. ord. nu.* 29. qui & Spec. ejusdem opinionis recenset. Idem scripserunt Paris Puteus *in tract. de syndicatu,* §. *an officialis successor, num.* 2. Felin. *in cap. sicut, num.* 15. *de re judic.* & Rebuff. *loco præallegato, vers. secundo fallit,* quo loci declarat, quando testes deponere & testificari debent. Et ibidem nonnullas declarationes ad rem hanc commemorat.

PRÆSVMPT. XVI.

Iurisdictio concessa an ordinaria vel delegata in dubio præsumatur, diligens & accurata expositio.

SVMMARIA.

1 *Iurisdictio à lege concessa, secundum subiectam materiam dijudicatur.*
2 *Dispositio quælibet à subiecta materia recipit interpretationem.*
3 *Contrahere non posse in loco vbi iurisdictio exercetur, solum contra judices ordinarios est constitutum.*
4 *Iurisdictio talis concessa præsumitur, qualem verba adiuncta demonstrant.*
5 *Dictio, propria iurisdictio, significat ordinariam.*
6 *Delegatus fungitur iurisdictione delegantis.*
7 *Genitivus proprietatem significat.*
8 *Iurisdictio ordinaria præsumitur concessa, quando lex aliquem simpliciter constituit judicem.*
9 *Iudex datus, præsumitur datus, vt procedat iure ordinario, non autem speciali.*
10 *Concessio & verba illius in potentiori significatu accipienda.*
11 *Iurisdictio delegata dicitur extraordinaria, & delegatus dicitur extraordinarius.*
12 *Dispositio intelligi debet in dubio, de actu alteri minus præiudiciali.*
13 *Iurisdictio delegata cur odiosa dicatur.*
14 *Actus & dispositio recipit interpretationem à natura & qualitate personæ concedentis.*
15 *Legis qualitas est, vt perpetuò vigeat.*
16 *Dispositio intelligitur de actu proprio.*
17 *Iurisdictio delegata dicitur specialis, & delegatus judex est specialis.*
18 *Disponens iure communi non speciali, in dubio vti velle præsumitur.*
19 *Rescriptum iustitiæ potius quàm gratiæ præsumitur principem concedere velle.*
20 *Extraordinaria non sunt in consideratione.*
21 *Res ad suam naturam facilè revertitur.*
22 *Iudicium ordinarium est secundum jus commune, extraordinarium dicitur contra vel præter illud.*
23 *Iurisdictio mandata à principe personæ habenti iurisdictionem ordinariam, de qua intelligatur cum distinctione, nu.* 24. *&* 25.
26 *Iurisdictionis prorogatio fieri potest tam à lege quàm ab homine, non tamen datur de vna re ad diversam, num.* 27.
28 *Iurisdictio concessa à principe personæ privatæ delegata est, & quibus ea verbis fiat.*
29 *Delegatus effectus dicitur is, cui tanquam personæ privatæ causa singularis à principe committitur.*
30 *Iurisdictio ordinaria tributa censetur à principe causam committente, si dicat expressim quod in sui locum in omnibus eum reponat.*
31 *Delegatus effectus præsumitur privatus, cui à principe simpliciter certum genus causarum committitur.*

32 Argu-

32 *Argumentum à potestate tutoris ad jurisdictionem in jure receptum est.*

33 *Tutor datur universitati, & quare non certis rebus, numer.* 34.

35 *Iurisdictio ordinaria sui natura non est restricta ad hoc, vel illud genus causarum.*

36 *Syndicatores obtinent jurisdictionem delegatam.*

37 *Syndicatores quando censeantur ordinarij.*

38 *Ordinarius judex factus præsumitur, cui princeps universitatem causarum commisit.*

DVbitari persæpe solet, quæ jurisdictio in dubio concessa & data præsumatur? Egregiam hanc disputationem proposuit atque explicavit Bart. *in leg. more, numer.* 8. *ff. de jurisd. omn. judi.* & ibidem recentiores. Bart. *in leg. ambitiosa, numer.* 34. *ff. de decretis ab ordin. facien. in l.* 1. *infr. C. ubi & apud quem in integr. restit. & in sua disputatione* 5. *Adunantia, in fine:* & melius fusiúsque Ioan. Baptista à S. Severino *in d. l. more, qu.* 15. *num.* 25. Verùm cùm non perfectè satis rem hanc absoluerint, ego mea, pro virili interpretum traditiones omnes complexus, nova distinctione atque partitione tantæ obscuritati, lucem aliquam adferre conabor.

Tria itaque capita hujus disputationis constituenda sunt, quemadmodum & tres regulas is Ioan. Baptista à S. Severino constituit.

Primum est caput, quando jurisdictio à lege data concessáque fuit.

Secundum, quando à principe, vel ab eo, qui & ordinariam & delegatam dare potest.

Tertium est caput, quando jurisdictio ab inferiore data fuit.

Primum itaque caput est, cùm à lege jurisdictio fuit concessa, an concessa & data præsumatur ordinaria, vel delegata? Quo sanè in capite aliquot casus sunt distinguendi atque constituendi.

1 Primus est casus, quando † subjecta ipsa materia ostendit, quæ jurisdictio fuerit tributa. Illa enim talis dijudicabitur. Ita simili de quæstione censuerunt omnes penè *in rub. ff. de jurisdict. omn. jud.* ibi Alex. Iaſ. Dec. Riminald. senior. Curt. Iun. *num.* 4. & novissimè Ioann. Bologn. *num.* 7. *& num.* 8. dum disputant, appellatione jurisdictionis quæ intelligatur. Et aiunt ante omnia spectandam esse subjectam ipsam materiam, & rectè quidem, quandoquidem omnis dispositio

a † à subjecta ipsa materia declarationem & interpretationem recipit, etiamsi flectantur atque improprientur verba, *l. si vno, al. l. ex conducto, §. Papinianus, ff. locati, l. si stipulatus, ff. de vsuris, & l. si insulam, ff. de præscript. verb.* & egregiè similia tradunt Bart. *in d. l. si vno.* Deci. *in l. non vult. hæres esse, numer.* 8. *de regul. juris*, idem *in leg. qui accusare, in fin. Cod. de eden. & in l.* 3. *numer.* 4. *Cod. de milit. testam.* Alciat. *lib.* 2. *de verb. signif. num.* 4. & Cravet. *in cons.* 231. *num.* 7. *& in cons.* 245. *num.* 6. qui plura congerit. Et huc maximè facit, quod docuit Aret. *in l.* 1. *§. si quis ita, de verbor. obliga.* dum dixit, quod ad cognoscendum actum potissimùm judicium resultat ex subjecta materia. Et ex Aretini sententiâ scriptum ad rem propè nostram reliquit Alciat. in tract. de præsumpt. *reg.* 3. *præsumpt.* 36. *in fin.* subjectam materiam ostendere, an quis vti voluerit actu privilegiato vel ordinario. Hinc jura permulta, quæ alioqui subobscura sunt, de vtraque jurisdictione loqui, ob subjectam ipsam materiam intelligimus. Ita enim intelligi & declarari potest *l.* 2. *ff. de jurisdict. omn. jud.* quo loci Iavolenus ait, cui jurisdictio data est, ea quoque concessa esse videntur, sine quibus jurisdictio exerceri non potest. Hæc jurisdictio, cujus Iavolenus meminit, tam de delegata, quàm de ordinaria intelligitur: cùm subjecta coercitionis materia vtrique conveniat. Ita pariter declarari & intelligi potest *leg. qui jurisdictioni, eod. tit. ff. de jurisd. omn. judi.* de cujus interpretatione egregia scribunt Duaren. *lib.* 1. *disputa. anniversar. cap.* 51. Coral. *in l.* 3. *numer.* 5. *de officio prætor. & lib.* 4. *miscell. cap.* 9. & Iovean. *in l.* 1. *in prin. ff. eod.* Et ad rem nostram adferri potest exemplum, quo ex subjecta ipsa materia ostendi potest, vtramque jurisdictionem fuisse concessam: vt si lex constituat Archidiaconum loco Episcopi, causarum hæreticæ pravitatis judicem: cum Episcopus vtramque potestatem obtineat, *cap. per hoc, de hæret. in* 6. Et scribit Abbas *in cap. cum ex officij, numer.* 20. *de præscript.* Inde fit, vt ob subjectam ipsam materiam vtramque potestatem assecutus dicatur Archidiaconus. Ita pariter subjecta materia ostendit collatam esse ordinariam jurisdictionem tantùm, vt putà si lex constituat judicem, & præcipiat, ne eo in loco vbi jus dicturus est, contrahere & immobilia acquirere possit, subjecta ipsa materia ostendit, hunc esse judicem ordinarium, cùm

3 non posse † contrahere in loco vbi jurisdictio exercetur, solùm constitutum sit contra judices ordinarios, *leg. principalibus*, vbi Doctor. *ff. si cert. petat.* Et propterea officialis, qui administrationem sine jurisdictione habet, contrahere potest. Ita Bart. *in leg. aufertur, §. quod si à Præside, de jure fisci,* & Iaſ. *in dict. leg. principalibus, colum.* 3. *versi. nono limita.* Præterea & tertiò subjecta materia ostendit solùm concessam fuisse jurisdictionem ordinariam: vt si lex constituat judicem, qui de certis causis cognoscat: quæ quidem delegari suo jure non solent, vt sunt causæ graves, meri & mixti imperij, *l. nemo potest gladij, de reg. jur.* Decius *in l.* 1. *num.* 28. *ff. de offic. ejus cui mand. est jurisd.* cùm ergo jurisdictio de his gravibus à lege tributur ordinaria, non autem delegata, subjectam ob materiam præsumitur.

4 Secundus est casus, quando verba adjuncta † declarant naturam concessæ potestatis, & jurisdictionis. Nam tunc talis præsumitur tributa jurisdictio. Ita simili in quæstione scribunt omnes *in rubric. ff. de jurisdict. omnium judicum*, ibi Decius, Curtius Iunior *num.* 8. & Bologn. *numero septimo.* Idem docuit Ripa *in leg. ait prætor, in principio, numero primo, ff. de re judic.* Ita quoque dicimus declarari jurisdictionis tributæ speciem ex præcedentibus & subsequentibus, vt simili in quæstione docuit Riminald. Sen. *in rubric. ff. de jurisdiction. omnium judicum, num.* 1. *vers. item scias.* Exemplum ex adjunctis verbis quo demonstratur vtramque jurisdictionem fuisse collatam, adferri potest *ex cap. significavit de corpore vitia.* dum Pontifex Maximus mandat causam ab Episcopo auctoritate sua, ac ipsius Episcopi diffiniri. Et sanè is Episcopus ordinarius, & delegatus simul: quod declarat Abbas *in cap. cum ex officij, num.* 21. *de præscript.* Præterea solam ordinariam jurisdictionem collatam fuisse his exemplis declaratur, vt si dictum fuit, quod ipse judex ex propria jurisdictione possit causam diffinire. Illa enim dictio, † propria, significat potestatem & jurisdictionem ordinariam. Ita Decius, Curt. Bologn. & reliqui præallegati. Et ratio illa est, quia

6 delegatus † jurisdictionem propriam non habet, sed delegantis jurisdictione fungitur, *l.* 1. *§. qui mandatam ff. de offic. eius,* & ibidem crebrius affirmant interpretes, etsi Riminald. Sen. *in rubric. ff. de jurisdict. omnium judic. num.* 3. dissentiat, & malè. Est aliud exemplum, quo ex adjunctis verbis demonstratur tributa ordinaria jurisdictio, vt putà si sub nomine genitivi concessa

cessa sit jurisdictio. Ita Alexand. *in rubric. ff. de jurisdict. omnium judic. nu.* 2. & ibidem Curtius junior *num.* 7. & Ripa *in l. ait prætor, in principio, nu.* 1. *ff. de re jud.* Ea
7 est ratio, quia genitivus † proprietatem significat, *l.* 2. *§. in locum, ff. de re religio. & sumpt. fun.* & communis est opinio cum Bartol. *in rubr. ff. de operis novi nunt.* Quocirca deferendum non est Riminald. Sen. *in dicta rubrica, ff. de jurisdict. omnium judicum, nu.* 2. dum rejiciendo exemplum hoc, negavit genitivum significare dominium & proprietatem. Adferri pariter potest exemplum, quo ex adjunctis verbis præsumitur tributa jurisdictio delegata, vt si dictum sit: quod auctoritate principis, vt putà Pontificis Max. procedat, causamque diffiniat, sicuti in casu *c. ad abolendam, in fine, de hæret. & c. per hoc, eodem titul. in* 6. quibus in locis Episcopus appellatur delegatus ob id, quod auctoritate Pontificis, & non propria cognoscit, & diffinit hæreticorum causas. Exempli hujus ratio ea est, quia sermonis proprietas ostendit aliquem vsum fuisse jure speciali, etsi alias non præsumatur, quod eo vti voluerit, *l. miles unum ex fundo, & l. miles ita, in princ. ff. de testam. mili. & l.* 1. *ac l.* 2. *C. de testam. mili.* scribit Alci. *in tract. de præsump.* 36. *n.* 4. & suo loco dicemus.

Tertius est casus, quando lex simpliciter constituit aliquem judicem, & dubitatur quam jurisdictionis speciem tribuerit, an scilicet solam ordinariam,
8 vel solam delegatam? Et præsumi † concessam ordinariam scripserunt gloss. *in l. & quia, ff. de jurisdictione omnium judicum, in l. vnic. in gloss. vltim. C. ne liceat poten.* clarè Specu. *in tit. de inquisitore, §. impugnatur, nu.* 25. Abbas *in c. exhibita, col.* 3. *vers. in dubio autem, de jud.* Castr. *in l. à judice, col. vlt.* & ibidem Ias. *in fine, C. de jud.* Imola & Alexand. *in l.* 1. *ff. de damn. infect.* vbi idem annotavit Ripa *n.* 7. idem Alexand. *in l. more, n.* 13. *ff. de jurisd. omnium judic.* Butr. *in cap. cùm ab ecclesiarum, nu.* 18. *de offic. ord.* Ita quoque tradunt Deci. *in l. in testamento, num.* 11. *versic. & ideo, C. de testam. milit.* & Alciat. *in tractat. de præsumptio. regul.* 3. *præsumpt.* 36.
9 *nu.* 2. dum scribunt quod judex datus † præsumitur ita datus, vt procedat jure ordinario, & non speciali. Idem respondit Feder. de Senis *in cons.* 130. quem & infrà commemorabo. Et huc pertinet illa disputatio doct. *in rubr. ff. de jurisd. omn. jud.* & Cagnoli *in rubric. ff. si quis jurisd. non obtemp.* Et hæc quidem sententia multis rationibus ac argumentis comprobari potest.
10 Primò verba & concessio † intelligi debent in potentiori significatione, *l.* 1. *§. qui in perpetuum, ff. si ager vectl. vel emphyt. petat.* & similia congerunt Bartol. *in l. Lucius, ff. de cond. & demonst.* & Cagnol. *in d. rubr. ff. si quis jurisd. non obtemp. nu.* 13. *vers. quæ tamen.* Atqui ordinaria jurisdictio est firmior & potentior, ergo in dubio præsumitur concessa ordinaria. Nec huic argumentationi obstat responsio Decij *in d. rub. ff. de jurisd. omn. jud.* quod cùm hic intelligi possit collata jurisdictio ordinaria, & delegata, potentior significatus est, vt vtramque complectatur: cùm sub genere contineantur etiam species, & propriè, vt inquit Bald. *in l.* 2. *C. de jure aureor. annul.* Non inquam obstat hęc consideratio, quandoquidem verè doctores *in d. rub. ff. de jurisd. omn. jud.* & nos hic disputamus de vna specie jurisdict. non autem de ea in genere.
11 Secundò accedit, quòd delegata † jurisdictio dicitur extra ordinem: & judex delegatus judex extraordinarius appellatur, *leg. si quando,* vbi Bald. *Cod. de dilat.* Iason *in leg. ait prætor, in princip. num.* 1. *ff. de re jud.* & Decius *in leg. prima, §. qui mandatam, numer.* 1. *ff. de offic. eius.* Atqui in dubio quis jure ordinario, & non extraordinario vti, & concedere præsumitur, *leg. Seio, §. modico, ff. de annuis leg.* Ergo jurisdictio ordinaria concessa præsumitur.
12 Tertiò confert, quod in dubio † dispositio intelligi & interpretari debet de actu alteri minus præjudiciali, & quo vtrique parti sit magis consultum, vt scripsi *in l. secundo de arbitrariis judicum, casu* 199. *num.* 13. ex *leg. adoptivus, §.* 1. *ff. de ritu nupt.* ac ex sententia Baldi & Cravettæ, quos eo loci recensui. Atqui si de ordinaria intelligimus, concessio est minus præjudicialis quam si de delegata intelligatur. Ergo de ordinaria intelligi debet. Illa minor probatur, quoniam concedendo ordinariam, alteri ordinario nullum adfertur præjudicium, ex quo ambo cumulativè concurrunt, vt scribunt Bartol. *in l.* 1. *Cod. de offic. præf. vrbis.* Felin. latè *in c. pastoralis, n.* 3. *de offic. ordina. & in c. Cæterum, nu.* 4. *de jud.* Sebastian. Van. *in tractatu de nullitatib. titul. de nullitate sententiæ ex defectu jurisd. ordina. nu.* 26. qui dixit in dubio præsumi cumulativè concessam. Et contra verò si delegata intelligeretur, ordinariæ esset derogatum, *c. P. & G. de off. deleg.* Et ideo jurisdi-
13 ctio † delegata dicitur odiosa, quia per eam aufertur potestas ordinario. Ita inquit gloss. *in cap.* 1. *in verbo, processus, de rescript. in* 6.
14 Quartò accedit, quod in dubio † actus & dispositio recipit interpretationem à natura & qualitate personæ concedentis, *l. si servis plurium, §. vltim.* & ibi gloss. *ff. de leg.* 1. & ibi scribunt Doctor. & egregiè Boer. *qu.*
15 158. *nu.* 13. Atqui natura & qualitas legis † est, vt perpetua sit & semper vigeat, *l. Ariani, in fine, C. de hæret. & c. erit autem lex distinct.* 4. Ergo intelligitur à lege concessa & illa jurisdictio, quæ perpetuam naturam habet: quæ quidem perpetua jurisdictio est illa, quæ ordinaria appellatur, non autem delegata: Cùm delegata temporalis sit, *l. judicium solvitur, ff. de judiciis.*
16 Et huc facit quod dispositio † intelligitur de actu perpetuo. Ita Bartolus *in l. si quis adulterium, §. primo, ff. ad legem Iuliam de adulteriis, & l. servus, C. de pœn.* Et licet Sapia *in rubric. ff. de jurisdictione omnium judicum,* scriptum reliquerit, etiam jurisdictionem ordinariam esse temporalem, cùm ordinarij officium tempore extinguatur, *l. diem functo, ff. de offic. assessor.* attamen errat Sapia, quia non est jurisdictio ordinaria, quæ tempore finitur, sed officium illius, vel illius singularis personæ: Cùm dignitas, & potestas in successorem continuetur, *l. proponebatur, ff. de judic. & c. quoniam Abb. de off. deleg.*
17 Quintò confert, quòd jurisdictio † delegata est jurisdictio specialis, cùm & ipse delegatus specialis judex appelletur, *l. cùm specialis, C. de jud.* Et contrà jurisdictio ordinaria dicitur secundùm jus commune.
18 Atqui in dubio non præsumitur † disponentem velle vti jure speciali, sed communi, *leg. quamquam, ff. de testam. militis, & l. in testamento, la prima, Cod. eod.* & ibi Decius *num.* 11. & Alexander *in consil. quinquagesimoquinto, num.* 6. *libr.* 5. Ita etiam videmus principem
19 præsumi concedere potius rescriptum † justitiæ, quàm gratiæ, ex quo illud gratiæ est magis speciale, vt docuit Ripa *in rubrica de rescript. num. decimoseptimo.* Ergo concessa præsumitur ordinaria jurisdictio, & non delegata. Confirmatur illa minor propositio, quod jus speciale dicitur extraordinarium. Extraordi-
20 naria autem † non sunt in consideratione, *l.* 4. *§.* 1. *ff. de fideicommiss. libert.* & scribit Alciatus *in tractatu de præsumption. regula* 3. *præsumpt.* 36. *num.* 2. *versic. secunda ratio.*
21 Sextò accedit, quod res † facilè revertitur ad suam naturam, *cap. ab exordio* 35. *dist. & leg. si vnus, §. pactus,* & ibi Iason *num.* 6. *ff. de pactis.* Atqui natura jurisdictionis & judicij est, vt sit ordinaria, non autem extraordinaria. Ergo &c. Minor propositio ita probatur.

BIU Cujas

Ordinarium est secundum jus commune, quod jus generale dicitur: extraordinarium verò est secundum jus speciale & singulare. Est enim jus commune seu lex generalis, quæ æquè in omnibus observatur: & quæ in communi de rebus hominum statuit, *l.2.ff.de legibus, ibi civitatis autem communis compositis, &c. erit autem lex* 4. *distinct. ibi, sed pro communi*
22 *utilitate.* Et ideo dicimus ordinarium † judicium esse secundum jus commune, cùm in omnibus observari debeat, nisi speciali ratione facta sit exceptio. Extraordinarium autem dicitur contra seu præter jus commune, cùm sit ob legem singularem: quæ sanè singularis res est de persona, vel re, vel loco, speciali de causa constituta, vt ex Gellio *l.1. noct. attic. cap.*20. colligitur, & declarant Budæus in annotat. ad Pandectas *ad leg. legis virtus, ff. de legib.* & Alex. ab Alex. *lib. 6. dierum genialium, cap.*23. Cùm ergo in aliquo negocio conceditur procedi extra ordinem, id fit speciali favore, vel personæ, vel rei, vel causæ, atque ita illa est singularis, sicuti dicimus, singulari favore pupillorum & viduarum procedi in causa, atque ita extraordinariè, vt in *titu. C. quando Impera. inter pup. & viduam.* Ita favore causæ alimentorum speciali & singulari jure proceditur summariè & extraordinariè. Hæc de primo hujus disputationis capite.

Secundum est hujus disputationis caput, quando jurisdictio fuit concessa à principe, an extraordinaria, vel delegata præsumitur concessa? Hanc disputationem proposuit Bart. *in leg. more, numero octavo, ff. de jurisdict. omn. jud. in leg. ambitiosa, numer.* 34. *ff. de decretis ab ordine facien. & in sua quæst. quæ incipit Adunantia, colum. vlt.* Ego Bartoli traditiones secutus, ita planius aliquot casus distinguo.

23 Primus est casus, quando mandatur causæ cognitio diffinitioque, judici habenti jurisdictionem ordinariam, & commissio fit officio, non autem personæ nominatim: vt putà si mandetur Prætori Patavino, committimus & mandamus, vt de causa hac videat, cognoscat, & judicet, hoc in casu ordinaria jurisdictio est tributa. Ita Bart. *in dict. leg. ambitiosa, num.*34. *ver. si enim hoc concedit*, Bald. *in leg. more, colum.*2. *vers. juxta quod quæro, ff. de jurisd. omn. jud.* & ibid. Ioan. Bapt. à Sancto Seve. *qu.*15. *num.*25. Curt. Iun. *num.* 56. Cæterùm non declarant Bart. & Bald. an ordinaria hæc jurisdictio sit propria, vel prorogata. Nos ita distin-
24 guimus. Aut causa hæc commissa † alias spectabat ad officium & potestatem hujus ordinarij: & tunc ex nova hac commissione dicitur solùm excitata ejus jurisdictio atque ita propria est jurisdictio, *c. licet in corrigendis*, vbi Abb. *n.*2. *& c. pen. de offic. ordi.* Non habet tamen locum hæc traditio, quando altera fuit hæc ordinarij jurisdictio. Nam tunc ex ordinaria efficitur delegata. Ita Ias. *in leg. jus civile, num.*2. *ff. de just. & jur.* Abb. *in cap. licet in corrigendis, num.*2. & ibid. Felin. *nu.* 1. *ff. de offic. ordin.* Aret. *in l.*1. §. *si quis simpliciter, num.*2. *de verb. oblig.* & ibid. Alex. *num.*9. & Soc. Sen. *numer.*3. Galliau. *num.*23. & Alciat. *nu.*11. Curt. Iun. *in d. l. more, num.*47. Boer. *in qu.*151. *num.*5. & Rota Romana referente Verallo *in decis.* 64. *in prima parte*, quæ secuta est Crotum *in l.*1. §. *si quis simpliciter, num.*10. *de verb. oblig.* qui dixit esse ordinarium in procedendo, sed delegatum in judicando. Plura autem alterationis signa commemorant Ias. *in dict. leg. jus civile, num.* 5. *&* 6. Decian. *in leg. more, num.*32. *ff. de jurisd. omn. jud.* Felin. *in dict. cap. licet in corrigendis de offic. ordina. & in c. cum ex officij, num.*20. *de præscript.* & Afflict. *in cap.*2. §. *si miles, num.*2. *de feudo sine culp. non amitten.* Aut
25 causa hæc commissa aliàs ad hunc ordinarium † non pertinebat aliquo modo, vt si Princeps mandat Prætori Patavino causam alioqui pertinentem ad Prætorem Brixiæ: Et tunc Prætor iste Patavinus censetur factus delegatus. Ita Bart. *in l. more, nu.*8. *ff. de jurisd. omn. jud.* & Alber. *in l. sæpè, ff. de offic. præsid.* Et si rectè perpendatur, idem senserunt Anch. & Franc. *in c.*2. *in qui auctoritatem, de præbend. in* 6. Aret. *in l.*1. §. *si quis simpliciter, col.*3. *ver. sed quæritur pro perfecta, ff. de verb. oblig.* adducti ex *l. & si Prætor. ff. de offi. eius, l.*1. *C. qui pro sua jurisdict.* & ex *c. cum aliquib. de rescript. in* 6. Quæ sanè opinio verior est illa Collegij Perusini, quod contrarium respondit ex consilio Baldi, vt est relatum inter allegationes Lapi, *alleg.*88. & inter consilia Angeli *in cons.*210. incipit, *Primò est videndum.* Respondit sanè collegium Perusinum, hunc esse judicem ordinarium: Cum ejus ordinaria jurisdictio, quam suis in causis ordinariè obtinet, ad hanc prorogata fuerit. Hanc opinionem secuti sunt Ioan. Bapt. à Sant. Seve. *in l. more, n.* 26. & ibid. Deci. *n.*36. *ff. de jurisd. omn. jud.* Franc. Patav. *in tract. de offic. & potestate, c. sede vacan. parte* 1. *qu.*2. *vers. per statuta, & parte* 2. *q.*10. *n.*29. Soc. Sen. *in l.*1. §. *si quis simpliciter, nu.*3. *de verb. oblig.* Ea ratione ij moti sunt, quia officium prorogari potest, *l. quæro, de soluto*, quemadmodum ergo jurisdictio prorogari potest ab homine: ita etiam potest prorogari à lege viva, hoc est à principe, *l.*1. *& l. de quare, ff. de judiciis.* Et cum hic simus in dubio, dicendum est hanc esse potius ordinariam jurisdictionem, vt pote favorabilem, quam delegatam, quæ odiosa est, vt diximus suprà. Quæ quidem ratio vera non est, vt animadvertit, & rectè Aretinus,
26 *in d.* §. *si quis simpliciter.* Nam etsi prorogatio † fieri possit, tam à lege, quàm ab homine: non tamen hoc in casu facta reperitur, vt sensit Bald. *in l. vlt. C. de vindict. l.* post glos. *ibi.* Et propterea prorogatio non datur
27 † de vna re ad aliam diversam, *l. si manente, ff. de precario*, & sensit in specie glos. *in d. c.*2. *qui auctoritate.*

Secundus est casus hujus secundi capitis, quando
28 † causa mandatur personæ privatæ, atq; ita non habenti aliquam jurisdictionem, & Princeps mandans his verbis vtitur: auctoritate nostra, vel vice nostra faciat. Hoc in casu dicitur delegatus. Ita Bart. *in d. l. ambitiosa, n.*34. *vers. si etiam hoc concedit, ff. de decretis ab ordine facien.* Bald. *in d. l. more, colum.*2. *vers. juxta quod quæro, ff. de jurisdict. omnium judic.* & ibid. Decius *num.* 26. & Purpur. *num.*46. Qui sanè casus à fortiori probatur: quia etiamsi alias hic cui facta est commissio, esset ordinarius, & ei committeretur, quòd nova hac in causa procederet, & judicaret auctoritate mandantis, factus diceretur delegatus, vt diximus suprà *ex capit. cum aliquibus, in fine, de rescriptis in sexto.*

Tertius est casus, quando simpliciter personæ privatæ causa singularis particulariſque committitur,
29 hoc in casu dicitur iste effectus † delegatus. Ita Bartol. & Bald. *in locis præcitatis*, & idem Bart. *in l.*1. *in fine, Cod. vbi & apud quem in integrum restitut. per.* Decius *in l. more, num.* 35. & ibidem Purpur. *numero quadragesimooctavo.* Ruin. *in consil. sexagesimosecundo, numero quinto, libro quinto*, & idem scripsi *libro primo de arbitrar. judicum, quæst. decima, numero septimo.* Quam quidem sententiam probat Bartol. *in cap. cum aliquibus, de rescriptis in sexto.* Et quamquàm Dec. *in dicta lege, more, numero trigesimosexto*, scripserit, dictum capit. *cum aliquibus*, non probare: attamen verè mihi visus est errare Decius, cùm is consideret *dicto capit. cum aliquibus*, in secunda sui parte, hoc est, in fin. Quæ sanè secunda pars non loquitur de eo, qui alias privata persona est, & qui careat auctoritate ordinaria conferendi, sed de eo qui conferre potest, & cui si

conce-

BIU Cujas

concedatur facultas conferendi, non obstante statuto Ecclesiæ &c. dicitur ex ordinaria jurisdictione conferre, non autem ex delegata. At Bart. non perpendit textum illum in ea parte, sed in prima sui parte, ibi si canonicorum receptio,&c. Quo sanè loci ex jurisdictione delegata,is dicitur conferre, qui aliàs conferre non poterat. Et delegata est, cùm negotium particulare sit. Præterea & secundò ea ratione probatur hic casus,quod ordinaria jurisdictio est de causarum vniversitate, vt mox dicemus. Et simile est de tutela, & tutore,qui pro re vna pupillo non datur, *l. certarum, ff. de testam. tutel.*

30 Declaratur hic casus, vt non † procedat, cùm ipse mandans & committens causam expressim diceret, quod in sui locum, in omnibus ponit eum, cui mandat. Nam ex hoc censetur concessa ordinaria jurisdictio.Ita Angel.*in d.l.more*, quem ibi secutus est Ioan. Bapt.à Sancto Severin.*qu.*15.*n.*25.& idem sensit Innoc. *in cap.super quæstionem,numero quinto,de offic.delegat.* Dissentit tamen Purpur.*in d.l.more,n.*55.*vers.tertio limitatur.*

31 Quartus est casus, cùm à † principe simpliciter committitur atque mandatur privatæ personæ, certum genus causarum. Hoc in casu iste præsumitur effectus delegatus. Ita Bart.*in dict.l.more,num.*8.*vers.si verè hoc.ff.de jurisdict.omn.jud. & in l.*1.*in fin.Cod.vbi & apud quem.*Et illum secuti sunt Ioann.Bapt.à Sancto Severin.*in dict.leg.more, num.* 26. Dec. *numer.*35. Purpur. *numer.* 50. qui communem esse asserunt. Et idem docuit Hostien. in summa titul. de officio ordinarij, *numero* 1. Et adfertur pro hac ipsa traditione text.*in cap. ne aliqui de hæret. in* 6. quo loci inquisitor hæreticæ pravitatis delegatus appellatur ob id, quod certum genus causarum,nempè hæreticæ pravitatis commissum fuit. Cæterùm facilè evitari potest text. iste: quandoquidem expressim ibi non dicitur illum esse effectum delegatum ob certum illud genus causarum : solum enim innuit text. ille hunc esse delegatum. Qua ratione autem talis præsumatur, colligi facilius potest *ex cap. vt officium*, quod subsequitur : in quo quidem scriptum est inquisitores auctoritate apostolica inquirere. Delegati ergo ij censentur ob vim illorum verborum, auctoritate apostolica, vt diximus suprà.

Secundò motus est Bart.argumento ducto à potestate tutoris ad jurisdictionem, quod quidem argu-
32 menti † genus à jure receptum est,vt docuit Bart.*in l.*
33 *inter tutores,ff.de administrat.tutor.* Atqui tutor † non datur certis rebus,sed vniversitati, *l. certarum, ff. de test. tutela.* Ergo pari modo ordinaria jurisdictio, si itaque non ordinaria, sequitur esse delegatam. Hæc tamen argumentatio, qua vti voluit Bartol. & clarius Purpur.*in dict.l.more,numero* 50.mea quidem opinione non concludit. Nam quod tutor dari certis rebus
34 non possit, † ex eo fit, quod naturæ illius actus repugnet.Tutor enim datur personæ, §.1.*Instit.de tutel.* Persona autem in vniversum sua bona æquè possidet. Et ideo datus tutor personæ,in necessariam consequentiam omnibus rebus datus dicitur. Quod si rebus providendum est, statuit lex curatorem dari debere. Non ita est in jurisdictione, quæ etiam ordinaria dari potest quoad certas causas. Tertiò itaque, & melius hac ratione casus iste probari vide-
35 tur:ordinaria † jurisdictio sui natura non est restricta ad hoc vel illud causarum genus, sed in vniversum illa omnia respicit, vt diffiniendo declarat Bartol. *in leg.more,num.*5.*de jurisdiction.omn.jud.* Cùm ergo certum genus causarum committitur, illa natura jurisdictionis ordinariæ immutatur atque alteratur. Non ergo ordinaria præsumitur, sed potius delegata, quæ alio nomine extraordinaria appellatur. Hinc infer-
36 tur syndicatores † datos ad syndicandum judices & officiales obtinere jurisdictionem delegatam, non autem ordinariam.Ita docuit Bart. *in dict.leg.vlt.in fine, Cod. vbi & apud quem.* Et illum secuti sunt Ias. *in dict.leg.more, numer.*50. & ibidem Purpur. *numer.* 51. qui quidem Purpur. ita distinguit. Aut syndicatores dati sunt à statuto,& tunc censentur ordinarii:id quod ex dictis in præcedenti capite declarari potest. Aut dati sunt à principe, quo de casu nos nunc loquimur, & tunc est dubium, quia (vt inquit Purpur.)
37 dari videntur † ad causarum vniversitatem : Et ideo censeri debent ordinarij. Ergo pariter existimo hos esse ordinarios. Nam eo ipso, quod syndicatores constituti sunt, merum & mixtum imperium habent. Ita Bald.*in leg. observare*, §. *proficisci*, *quæst.* ff. *de offic. procons. & leg.* Præterea salarium habent de publico, ob id sportulas non recipiunt. Ita Par. Puteus in tract. de syndicatu, §. *an syndicatores.*

Quintus est casus,quando princeps privatæ personæ committit vniversitatem causarum. Nam tunc
38 † præsumitur ille factus judex ordinarius. Ita Bart. *in dict.leg.more,numer.*8.*in fin.*& ibidem Decius *num.* 37.Curt.Iun.*numer.*57. & Purpur.*numer.*57.*vers.c. secundum membrum*, qui communem esse testantur. Et in hanc sententiam adductus est Bart. *ex l.* 1. §. *cum vrbem,ff. de offic. Præfecti vrbi*,qui tamen vix probat, quia etsi eo loci scriptum sit. Præfecto vrbi censeri mandata,quæ intra vrbem committuntur:non tamen ex eo necessario judicatur ordinarius : sed ex eo quod solum more Romano ad magistratum assumebatur. Et propterea *in l.*2.§. *& hæc omnia,ff. de origine juris.* Præfectus iste vrbi hoc nomine magistratus appellatur. Non ergo hic versamur in dubio, sed in casu claro,in quo constat præfectum vrbi esse creatum magistratum atque ita ordinarium esse. Non etiam probat hanc sententiam text.*leg.vltim.Cod.vbi & apud quem*, citatus à Bart.dum ait ille text. in vltimis suis verbis: illum, cui generaliter causæ demandatæ sunt, posse cognoscere de restitutione in integrum petita. Non inquam probat, cùm non declaret ibi legislator ille, an is ordinarius sit, vel non. Quocircà melius hæc sententia probari videtur ea ratione : quod cùm jurisdictio ordinaria sit sui natura favorabilis, delegata verò odiosa,vt inquit gloss.*in cap.*1.*in verbo,processus, de rescript.in* 6. & diximus suprà ob id ordinaria,non autem delegata præsumitur. Existimavit tamen Curt. Iun.*in d.l.more,num.*58. *de jurisdict. omn. judic.* inspiciendum potiùs esse, an in ea causarum vniversitate esse consueverit jurisdictio ordinaria, vel delegata, vt secundum ejus naturam præsumatur facta commissio.

PRÆSVMPT. XVII.

Qua jurisdictione vsus præsumitur is, qui secundùm ordinariam, & secundùm delegatam cognoscere & diffinire causam potest.

SVMMARIA.

1 *Iurisdictionem tam ordinariam quàm delegatam habens, si ex actis constet, qua voluerit vti judex, vel ordinarius habebitur, vel delegatus.*

BIU Cujas

2 *Iurisdictione ordinaria vsus esse præsumitur judex, quando processus & sententia secundum eam sustineri potest.*

3 *Judex assumptus à partibus, in dubio præsumitur assumptus vt ordinarius, non vt delegatus.*

4 *Delegatione facta à principe, vel Pontifice, judex tanquam delegatus processisse præsumitur.*

5 *Delegatus Principis est dignior ordinario.*

6 *Iurisdictione delegata quando judicem vsum fuisse præsumatur.*

7 *Viam & modum amplecti quilibet præsumitur illum, quo actus suus valeat.*

CVm vtramque iurisdictionem obtinet judex, sicuti certis casibus obtinere posse, superiore disputatione demonstravimus: & ambigitur secundùm quam de causa cognovisse, & sententiam tulisse præsumatur, ita aliquot casus distinguendi sunt.

Primus est, quando ex actis ipsis constare potest
1 † qua potestate & jurisdictione vsus sit. Hoc in casu res clara est, ob id opus non est confugere ad conjecturas, quæ in claris cessant, juxta *leg. ille aut ille, §. cùm in verbis, de leg.* 3. Si ergo acta significant hunc processisse vt ordinarium, talis erit judicandus: si verò vt delegatum, delegatus habendus erit. Ita in specie docuit Abbas *in cap. cùm ex officij, numero trigesimosecundo, de præscript.* & ibid. Felin. *colum.* 13. *numer.* 32. *vers. limita primo, &c.* qui scripsit ita posse intelligi responsum Feder. de Senis *in cons.* 130. *in fin.* quod alioqui ab Abbate, & aliis multis, vt infrà dicemus, rejicitur. Et casum hunc multis similibus confirmavit Felin. Et eandem sententiam probavit etiam Paris. ibid. *numer.* 33. *in fin.* Idem respondit Alex. *cons.* 55. *num.* 8. *l.* 5.

2 Secundus est casus, quando † ex actis quidem non potest apparere, qua potestate vsus sit, sed tamen processus, & sententia sustineri ita potest, secundum ordinariam jurisdictionem, quemadmodum & secundùm delegatam. Hoc in casu præsumitur vsus jurisdictione ordinaria. Ita ex sententia Baldi *in cap. vltim. colum.* 1. *de re judic.* tradit Felin. *in dicto cap. cùm ex officij colu.* 12. *numero trigesimoquarto, vers. si autem judices,* & ibid. apertius *num.* 33. *vers. si autem actus valeret.* His addo Alex. *in cons.* 55. *num.* 5. *&* 6. *lib.* 5. dum respondit quod
3 in dubio judex assumptus † à partibus, præsumitur assumptus vt ordinarius, non autem vt delegatus. Non ergo etiam aliter quàm vt ordinarius præsumitur procedere. Et ratio est, quia non extraordinario speciali que jure, sed communi potius vsus præsumitur, *l. quanquam, & in l. in testam. la* 1. *ff. de test. milit.* & respondit Alexand. *consil.* 60. *numero vigesimo, libro secundo.* Et jurisdictio ordinaria dicitur esse firmior & potentior ipsa delegata, vt scribunt omnes in *rubr. ff. de offic. eius &c.* Est ergo præsumendum hunc judicem fuisse vsum jurisdictione ordinaria, cùm in dubio quis præsumitur velle actum suum valere debere omni meliori modo *l.* 3. *ff. de mil. test.* de qua re statim dicemus.

Declaratur hic casus, vt non procedat quando de-
4 legatio † est facta à Principe, vt à summo Pontifice, & aliis: Nam tunc præsumitur processisse tanquam delegatus. Ita Ioan. And. *in c. vlt. col.* 1. *vers. item quando concurrunt, de re judic.* quem secuti sunt Felin. *in d. c. cùm ex officij, colum.* 12. *nu.* 31. *vers. bene facit,* & ibidem Paris. *num.* 33. *versic. quod intellige,* qui recensent alios plures, qui Ioan. Andreæ secuti sunt. Et ratio illa est,
5 quia delegatus † principis est dignior ipso ordinario, vt scribunt omnes *in d. rubr. de offic. eius.* Et ob id appellatio devolvitur ad ipsum principem, declarat idem Felin. *in dict. cap. cùm ex officij, nu.* 24. & ibidem Paris. *numero vigesimosexto.* Et certum est eà quæ digniora sunt præferenda, *l.* 2. *de albo scrib.* prætulit ergo hic delegatus eam jurisdictionem digniorem, ordinariæ minus dignæ.

Tertius est casus quando ex actis apparere non potest, qua potestate & jurisdictione vsus sit judex, sed secundùm jurisdictionem ordinariam processus & sententia sustineri non possunt, secundùm delegatam
6 verò possunt. Hoc in casu † recepta magis opinio est, hunc judicem præsumi vsum jurisdictione delegata, ita sanè Butr. *in d. c. cùm ex offic. nu.* 28. *de præscr.* & ibid. Abb. *nu.* 31. Felin. *n.* 1. *& Paris. n.* 33. eandem probat. Ea est ratio, quia quilibet præsumitur amplecti
7 eam viam † & modum, quibus actus ipse suus valeat, *l.* 3. *ff. de testam. mili. & l. quoties ff. de rebus dubiis,* & aliis multis, quæ commemorabimus *infrà lib.* 6. *præsumpt.* 8. confirmari posset. Et egregiæ sunt illæ traditiones, quas ad rem hanc congerunt Felin. præcitato in loco, *num.* 31. *vers. dixit etiam Ludovic.* & Alci. de præsumpt. *regula* 3. *præsumpt.* 35. *nu.* 3. *&* 4. *&* 5. Et nos alia his similia adferemus infra hoc libro *præsumpt.* 38. vbi disseremus, quando præsumatur pro sententia judicis ordinarij. Nec hic repugnat auctoritas Federici de Senis *in d. cons.* 100. *in fine,* qui contrarium visus est respondere. Nam aut Federicus intelligendus est, quando ex actis ipsis constabat judicem illum tanquam ordinarium processisse in causa, vt suprà in primo casu diximus. Et illum pariter ita intellexit, Alexand. *in dict. cons.* 55. *num.* 6. *lib.* 5. Aut malè is Federicus respondit: sicuti eum reprehendunt Butr. & Abbas.

PRÆSVMPT. XVIII.

Iurisdictionem vni vel duobus non concessam, aliquando cumulativè, aliquando privativè concessam præsumi, distinctione multorum casuum dilucidè explicatur.

SVMMARIA.

1 *Iurisdictionem ordinariam concedens princeps magistratui respectu sui præsumitur cumulativè concedere.*

2 *Concedentis auctoritas in jurisdictionis concessione semper præsumitur præservata illæsa.*

3 *Sermo generalis non comprehendit personam loquentis.*
Idque maximè in principe, nu. 4.

5 *Iurisdictio annexa feudo, si vasallo fuerit à principe concessa, privativè intelligitur.*

6 *Dominio & jure vtili translato, privativè dicitur translata jurisdictio.*

7 *Iurisdictionem in homines vasalli sui princeps exercere non potest.*

8 *Iurisdictio universalis eodem tempore duobus & pluribus concessa à lege, vel principe, cumulativè intelligitur.*

9 *Vicario vel assessori concessa jurisdictio, cumulativè accipitur.*

10 *Iurisdictio specialis concessa magistratui tanquam superiori judicis universalis, privativè concessa præsumitur.*

11 *Judici novo tributa jurisdictio aliquo in loco ordinario magistratu ibidem jus dicente, privativè facta intelligitur.*

12 *Iurisdictio discretivè concessa novo magistratui privativè*

BIU Cujas

uatiuè facta præsumitur.

13 *Iurisdictio concessa taxatiuè circa aliquod genus causarum, priuatiuè intelligitur. Fallit id in iurisdictione competente ex consuetudine, num. 15.*

14 *Taxatiua habet vim exclusionis.*

15 *Concessio iurisdictionis factæ nouo iudici, respectu iudicis inferioris priuatiuè præsumitur.*

16 *Dispositio legis specialis generali non derogat, nisi incompatibiles sint.*

17 *Iurisdictio concessa alteri fauore personarum, priuatiuè concessa præsumitur.*

Idque procedit multò magis accedente fauore personæ, cui conceditur, num. 18.

19 *Priuilegia duo vbi concurrunt, illud magis speciale dicitur, quod personæ conceditur.*

20 *Iurisdictio concessa alicui priuatiuè non præsumitur, si lex vel statutum id declaret.*

21 *Iurisdictio concessa odio certarum personarum, cumulatiuè facta præsumitur.*

22 *Iurisdictio concessa prælatis regularibus in suos monachos, priuatiuè ad Episcopum præsumitur.*

23 *Iurisdictio concessa priuilegio alicujus personæ, intelligitur priuatiuè.*

24 *Iurisdictio præscriptione acquisita, priuatiuè censetur acquisita.*

25 *Iurisdictio concessa duobus ordinariis, cum clausula, ambobus vel alteri eorum, cumulatiuè intelligitur.*

26 *Iurisdictionem ordinariam concessam alteri, quando non apparet, an odio vel fauore personarum facta sit, cumulatiuam præsumimus.*

27 *Præfecto vrbis totius ciuitatis generalis iurisdictio erat concessa.*

28 *Proconsulis quanta apud Romanos potestas.*

29 *Dispositio hominis specialis derogat generali, secùs in legali dispositione.*

30 *Regulam, Generi per speciem derogatur, locum habere in iurisdictionalibus fauore publico.*

31 *Iurisdictio primum concessa vni delegato, postmodum alteri ab eodem principe, priuatiuè accipitur.*

32 *Argumentum à mandato procuratoris, ad mandatum iurisdictionis valet.*

33 *Expeditio causæ vel vnius articuli, mandata vni ex delegatis priuatiuè intelligitur.*

34 *Iurisdictione mandata duobus simpliciter, cumulatiuè, non autem in solidum mandata præsumitur.*

35 *Iurisdictio mandata duobus adjecta clausula, vel alteri vestrùm, censetur cumulatiuè mandata & insolidum.*

36 *Iurisdictionis priuatiuè vel cumulatiuè concessæ, quis sit effectus.*

37 *Præuentioni quando sit locus.*

38 *Iurisdictione cumulatiuè pluribus & vniuersis, sicque simul concessa, alter sine alio non cognoscit.*

DIsputatio est egregia, sed perplexa admodum, quando iurisdictio cumulatiuè vel priuatiuè præsumatur tributa & concessa. Existimo facilis explanationis gratia, distingui atque constitui posse duo disputationis capita. Quorum primum est de iurisdictione ordinaria, secundum est de delegata iurisdictione.

Primus est casus, quando princeps concedit iurisdictionem magistratui, & dubitat an respectu personæ ipsiusmet principis concedentis præsumatur concessa cumulatiuè, vel priuatiuè. Hoc casu dicendum est, præsumi * concessam cumulatiuè. Ita Bald. 1 *in cons.326. Rex Roman. in fin. lib.1.* Cùm dixit, quod si Papa committit jurisdictionem alicui, nihilominus retinet sibi eandem & majorem. Idem sensit ipse Bald. *in c.1. in princ. n.2. de his qui feudum dare poss.* Et idem Bald. *in l. qui se patris, n.10. ad fi. ver. item in concessis, C. vnde liberi,* scripsit quod in concessionibus jurisdictionum semper auctoritas † concedentis censetur præ- 2 servata illæsa: & quod in eo residet suprema potestas, & manifestè Gram. *in dec.30. n.3. & n.11.* & post decis. *in cons.2.* Idem *in cons. crim. in cons.6. & voto 28. num.* 3. idem ego ipse scripsi in lib.1. de arbitr. judic. *qu. 40. num.1. & 2.* Et ij quidem adducti sunt text. *c. dudum,* 3 *de præben. in 6.* Extat & ratio, quod in † sermone generali, non comprehenditur persona loquentis, *l. inquisitio, Cod. de solut.* & dicemus *infrà lib.3. præs.54.* Et 4 hoc maximè procedit in persona † principis quæ dicitur excepta, ne sibi legem imponere videatur, *c.1. in fin. de prohib. feu. aliena. per Feder.*

Declaratur hic casus, vt locum non habeat, quando princeps concessit jurisdictionem, quæ annexa 5 † est feudo concesso vasallo. Nam tunc vasallus dicitur obtinere jurisdictionem privativè ad dominum concedentem. Ita Bald. *in l.1. qu.43. ff. de rerum divis.* Martin. Laud. in trac. de princ. *in 1. par. qu.138. incipit, Dux Mediolani,* Abb. *in c. cæterùm, col.2. vers. fateor tamen, de jud.* & ibi. Fel. *n.12. & in c. pastoralis, n.5. de off. ord.* Curt. sen. *in cons.74. super memorata, in quinto dubio.* Curt. Iun. *in cons.2. nu.1.* Brun. *in cons.47. n.7. in dec. 30. n.11.* Socin. jun. *in cons.126. n.4. l.3.* Bero. *in cons.74. nu.8. & 11. l.1.* Et cùm Beroio & Socino de eadem facti specie idem respondit Cravet. *in cons.411. nu.36.* qui *nu.29. vers. quarto non potest,* scripsit, quod vbi trans- 6 fertur dominium † & jus vtile, dicitur privativè translata jurisdictio, quia apud duos in solidum esse non potest. Quapropter concludunt prædicti doctores, 7 principem non posse exercere jurisdictionem † in homines sui vasalli. Eandem sententiam copiosè comprobavit Roland. *in cons.48. nu.22. lib.2. & in cons.21. nu.10. & 12. lib.4.* & doctissimus Tessaurus in decisionibus Pedemontanis, *in decis.132.* Cæterùm declaratio hæc intelligitur quo ad jurisdictionem judicis ordinarij: secùs si ipsemet Princeps vellet cognoscere de causis hominum ipsius sui vasalli: quia id facere potest, cum jure & ratione superioritatis sibi reservatæ concurrat cum ipso vasallo, cui hoc casu dicitur cumulativè concessisse jurisdictionem. Ita declarat post alios Grammat. *in voto 28. num.6. & in const.6. in fine, in criminal.* & Natta *in cons.487. nu.34. & in cons.580. num.4. vers. nam prædictis.* Roland. *in cons.1. n.134. l.2.* qui multis comprobat, & Ioan. Petrus Surdus *in cons. 152. num.17. l. secundo,* & his accedit Afflict. *in c.1. §. si quis alicui, n.8. vers. ex quibus, de pace tenent.* Cùm dixit, Principem non posse cognoscere de causis hominum sui vasalli, quando ipse vasallus cœpit cognoscere, atque ita quando prævenit principem. Princeps ergo non præventus cognoscere potest. Prætereà Baldus *in d. l.1. quæst.43. ff. de rerum divis.* & Doctores qui eum secuti sunt, loquuntur de primis causis, hoc est, de primis instantiis, vt declarat post multos Rolan. *in cons.78. numer.3. lib.2.* & demùm Baldi traditio solum procedit, circa ea quæ vasallus ipse investitus pro jurisdictione sibi concessa facere potest, secùs si non potest. Ita Baldum declarat Natta *in cons.580. num.4. lib.4.*

Secundus est casus, quando vel princeps vel lex eodem tempore contulit jurisdictionem vniversalem duobus magistratibus, & judicibus, sicuti statutum Papiæ 45. *in civilibus, sub rubric. de officio potestatis Bailio vicary,* &c. tribuit jurisdictionē prætori, & aliis

BIU Cujas

8 judicibus. Hoc † casu præsumitur concessio vtrique facta cumulativè, non autem privativè: atque ita locus erit præventioni. Ita tradunt Bald. *in l. vnica, §. vbi autem, numer. 6. vers. primo casu, Cod. de cadu. tollen.* Bart. Alexand. & Imola *in leg. si vni. ff. de re jud.* & ibidem Iason *colum. 3. vers. secunda conclusio, ff. de re jud.* Bero. *in cons. 22. numer. 42. lib. 1.* & manifestius explicat Vantius in tract. de nullitate, *in titul. de nullitate sent. ex defectu jurisdictio. ordina. num. 175. & num.* 177. Et prædicti quidem scribunt quod aliquando his judicibus concessa est jurisdictio insolidum, & tunc locus est præventioni, atque ita vnus sine altero procedere poterit, & hoc casu loquitur prædictum statutum Papiæ: aliquando vero intelligitur concessa cumulativè simul: & tunc omnes simul, non autem singuli procedere debent. Et hic casus procedit etiam in delegatis, ad vniversitatem causarum. Nam illi ordinariis æquiparantur. Ita in his terminis scripsit Vant. præcitato in loco, *n.* 178.

Tertius est casus., quando creato constitutóque magistratui, judicique ordinario, datur à lege, vel à principe vicarius vel assessor, qui certis de causis cognoscere & judicare possit. Hoc etiam casu jurisdi-
9 ctio † concessa vicario vel assessori præsumitur communicativè, non autem privativè ad magistratum concessa. Ita in specie de vicario scripsit Baldus *in leg. si quando, in prin. numer. 4. ff. de offi. proconsul. & legati*, & de assessore idem scripsit ipse Bald. *in l. 1. colum. 1. vers. extrà quæritur ff. de offi. cons.* Et Bald. secutus est Felin. *in cap. pastoralis, colum. 1. vers. similiter dixit Baldus, de officio ordin.* Idem respondit Parisius *in consil. 9. numer. 11. l. 4.* Ea est hujus sententiæ ratio, quia vicarius & assessor videntur dati, vt opem ferant, & adjumento sint suis ipsis principalibus magistratibus, quorum nomine jurisdictionem exercere videntur. Non ergo eos jurisdictione privare dicuntur.

Quartus est casus, quando specialis jurisdictio conceditur magistratui, tanquam superiori judicis vniversalis, vt puta quando princeps, vel lex, creat & facit aliquem judicem, qui cognoscat de causis nullitatum, & causis appellationum à sententiis latis ab ipsis judicibus vniversalibus. Hoc casu huic judici nullitatum & appellationum præsumitur concessa jurisdi-
10 ctio † privativè ad judices omnes ordinarios. Ita Bald. *in l. 1. quæst. 1. ff. de offic. cons.* Angel. *in cons. 375. Pratensis, numer. 3. vers. idem dico, & column. vltim. vers. fallit si vni.* Aretin. *in l. quod in rerum, colum. 2. ad finem de leg. 1.* idem sensit Aretinum secutus Ruin. *in cons. 5. colum. 4. lib. 5.* qui respondit, quod quando datus est judex adjunctus ordinario, censetur privativè datus, vt scilicet non possit is ordinarius sine ipso adjuncto in causa procedere. Ratio est, quia à sententia primi, appellatur iste secundus: ergo ille primus caret jurisdictione, alioqui ad eundem posset devolvi appellatio. Et in adjuncto, alia etiam militat ratio nempè suspicionis ordinarii.

Quintus est casus, quando existente magistratu ordinario, qui non solum jurisdictionem exercet in civitate, sed etiam in oppidis & castris civitati subjectis, datur alter judex qui aliquo in oppido & castro jus
11 dicat. Hoc casu censetur huic nouo † judici collata jurisdictio privativè, atque ita censetur adempta ab illo ordinario generali. Ita respondit Roman. *in cons. 393. numer. 10. vers. nihilominus in proposito*, quem secutus est Cravet. *in consil. 411. numer. 28. vers. tertio cessat.* Idem sensit Angel. *in consil. 375. Pratensis in fine.* Et ij quidem moti sunt text. §. *& judicare, in auth. de defens. civit.* Est & ratio quod sancitum ita fuit, ne prorper hujusmodi civiles pecuniariásque causas, litigantes de castro & oppido, ad civitatem cogantur accedere.

Sextus est casus, quando jurisdictio discretivè
12 † conceditur novo magistratui: vt si cavetur statuto quod omnia instrumenta contractuum insinuentur: & creetur judex, qui de causis insinuationum cognoscat & judicet. Hoc casu dicitur huic judici concessa jurisdictio privativè: atque ita nullus alius, de causis illis insinuationum cognoscere & judicare poterit. Ita docuit Baldus *in leg. vnica, §. vbi autem, numer. 6. versic. super hoc, Cod. de cad. tollend. in auth. habita, numer. 32. vers. super hoc, C. ne filius pro patre.* Idem sensit ipse Baldus *in leg. nec quidquam, in princ. ff. de offic. proconsi. & lega. in prima lectura*, cum dixit, quod legatus de latere non potest se intromittere in of. Collectoris Cameræ Apostolicæ, sic & Franc. Bald. inter cons. ipsius Baldi *in cons. 253. Visis omnibus prædictis, colum. 2. versic. quia aut, & col. vlt. lib. 5.* Idem apertius scripsit Ang. *in leg. cum prætor, in princ. ff. de jud. & in leg. si vacantia, colum 11. Cod. de bon. va. lib.* 10. Ita quoque Imola *in leg. Titiæ textores, in prin. numer. 4. de legat. 1.* docuit, quod si statutum tribuit jurisdictionem prætori in causis pupillorum: & Capitaneo dedit potestatem cognoscendi de causis à decem libris infrà, non poterit Capitaneus cognoscere de causis pupillorum à decem libris infrà. Cùm (ait Imola) statutum distinguere voluerit jurisdictionem circa causas separatas. Hæc tamen traditio Imolæ procedit favore personarum, vt dicemus in subsequenti nono casu. Et idem docuit Alexand. *in dict. leg. Titiæ, numer. 5.* vbi *numer. 7.* ait statutum voluisse hoc casu dividere & distinguere causas, idem *in consil. 65. numer. 9. lib. 7.* Idem affirmarunt Roman. *in lib. 1. §. 1. ff. de operis novi nunciat.* Aretinus *in lib. quod in rerum, §. si quis post, column. vltim. vers. secundò limita, & in cons. 102.* Felin. *in cap. pastoralis, colum. 2. vers. limita secundo, de offic. ordin.* Cravet. *in cons. 411. numer. 28. vers. secundò, dici non potest.* Et ij quidem moti sunt ex *leg. solemus, §. latrunculator, ff. de jud.*

13 Septimus est casus, quando taxativè † vni magistratui concessa est jurisdictio, circa aliquod genus causarum. Hoc etiam casu privativè collata præsumitur jurisdictio. Ita Angel. *in l. 1. C. ubi & apud quem in integ. rest. peten. sit.* vbi scripsit, quod si statutum dicit, quod solus Capitaneus cognoscat de adulterio, aliis censetur adempta jurisdictio. Idem sensit Bart. quem infrà referam, & secutus est Barbat. *in cons. 59. colum. 3. lib. 5.* Et apertius Felinus *in cap. pastoralis, colum. 2. ver. limita tertiò, ff. de off. ord.* qui refert Ioan. de Anan. respondisse pro Ferrariensis Ecclesiæ capitulo, cui pontifex concesserat, vt ipsum solum, & non alij exercere possent jurisdictionem in certis capellis, respondit inquam Ananja, Episcopum judicem generalem ordinarium non potuisse se intromittere in causis illarum capellarum, cum jurisdictio collata fuerat capitulo privativè ad Episcopum. Eandem sententiam probarunt Berous *in cons. 22. num. 28. lib. 1.* & Ripa in tract. de peste, *in tit. de præservativis remediis contra pestem, numer. 62.* Et horum sententia probatur satis manifestè *in dict. cap. pastoralis, de offic. ordin. & in cap. venerabili, de senten. excommun. in 6.* & confert, *l. vlt. C. vbi causa fiscal.* juxta expositionem, quam referam infrà in vltimo casu hujus capitis. Et accedit ratio,
14 quod taxativa habet † vim exclusionis, *leg. ob as*, vbi gloss. & Doct. *Cod. de præviis minor.* His constat hanc esse veram & receptam opinionem, etsi ab ea dissentiat Decius *in cons. 3. num. 3. vers. secundò hoc*, post

Fran-

BIU Cujas

Franciscum Bald. inter consilia Baldi *in consil. 253. visis omnibus, colum. 2. versic. sed prædictis obstare, lib. 5.*

Declaratur hic casus, vt locum non habeat, quando jurisdictio competit ex consuetudine. Nam tunc illa non dicitur sublata, per concessionem taxativè alteri judici factam. Ita docuit Bart. *in leg. viros, numer. 1. Cod. de diversis offic. lib. 12.* cum dixit, quod si extat consuetudo, quod Rector Gymnasij cognoscat de causis scholarium: & deinde statuto caveatur, quod scholares convenire possint sub Episcopo tantum, non erit derogatum jurisdictioni Rectoris. Et Bart. secuti sunt Ias. *in l. 2. in princ. numero undecimo, ff. de vulg. & pupil. substit.* Dec. *in consil. 3. numero tertio.* Ripa *ubi sup.* & Cravet. *in tract. de antiq. tempor. in 1. part. numero 41. & in 4. parte princ. numer. 19.* Et ij quidem moti sunt textu *cap. 1. de constit. in 6. & regul. leg. eius milites, §. militia missus, ff. de milit. testam.*

Octavus est casus quando electus creatúsve judex est inferior, qui suppositus minori jus dicit duobus oppidis & castris, deinde Princeps in vno ex illis oppidis vel castris alium judicem constituit. Hoc casu
15 concessio facta secundo, † dicitur facta privativè ad primum. Exemplum est in casu egregio, de quo respondit Roman. *in cons. 393. numer. 11.* Castrum Compagnatici erat subjectum civitati Senarum, quæ prætorem in illo ad jus dicendum mittere consueverat, & qui quidem prætor jurisdictionem exercebat etiam in homines Castri Battignani. Conventum deinde fuit inter ipsam civitatem Senarum, & castrum Battignani, quod eò mitteretur specialis Vicarius, qui de causis Battignanorum cognosceret & judicaret. Dubitatum fuit, an à prætore Compagnatici adempta fuerit jurisdictio Battignanorum, vel potius posset ipse etiam jus dicere in ipsos Battignanos, atque ita an vicario collata esset jurisdictio cumulativè vel privativè? Respondit Roman. privativè collatam fuisse. Ea ratione vsus est Roman. *in dict. numer. 11.* quia concedendo specialem jurisdictionem, censetur derogatum generali competenti alteri, argum. *leg. quod in rerum, §. si quis post, de legat. 1. & l. quæsitum, §. vlt. ff. de fundo instructo, instrumentoque lega.* Nec obstat (inquit Roman. *n. 14. ver. nec dicitur tali casu*) quòd videatur sublata jurisdictio prætoris Compagnatici, quia jurisdictio non erat propria dicti prætoris, ex quo subjiciatur civitati Senarum. Et propterea ejus jurisdictio dici non potest læsa. Ita (ait Roman.) probat *l. tam collatores, C. de re militar. lib. 10.* & ibi notat Bart. *in fin.* & dicit esse singularem idem Roman. *in sing. 21.* Romanum secuti sunt Martinus Laudens. in tract. de confœderationibus principum, *quæst. 17.* Caccialup. *in leg. omnes populi, numer. 182. ver. nono quæritur, ff. de just. & jure.* Ioan. Baptista Ferret. *in cons. 142. num. 15.* Brunus *in cons. 47. num. 10. vers. & postremò.* & Grammat. *in dec. 30. num. 8.* Cæterum Felinus *in c. pastoralis, colum. 1. vers. limita primò, de offic. ord.* dubitat & respondet illi *l. tam collatores.* Et rectius quidem quàm Felin. qui Romani responsum non satis rectè intellexit, dubitari potest, quod jura quæ pro sua illa opinione consideravit Roman. *in dict. cons. 393. nu. 11.* procedunt in vltimis dispositionibus, non autem in
16 dispositione legis, in quibus † specialis non derogat generali, nisi incompatibiles sint, sicuti explicat Aretin. *in d. l. quod in rerum, §. si quis post, col. 2. vers. sed his rationibus.* Et præterea dubitare poterat Rom. quia text. ille *l. tam collatores, in fi.* & ibidem Bart. loquitur respectu personæ illius, cui collata est jurisdictio, vt scilicet si aliquid ipse egerit, conveniri possit sub majori illo magistratu, à cujus jurisdictione hic novus judex non dicitur exemptus. In judiciis tamen difficile admodum esset recedere à Romano & sequacium opin.

Nonus est casus, quando jurisdictio competens ordinario magistratui, conceditur alteri judici, favore
17 personarum in † quibus illa exercenda est: sicuti si favore monachorum datus est specialis visitator. Etenim præsumitur datus privativè ad jurisdictionem Episcopi. Ita ex sententia Iacob. de Aren. *in leg. quod in rerum, §. si quis post. de leg. 1.* scripserunt Bald. *in leg. vnica, §. vbi autem, numer. 7. Cod. de cad. tol.* Angel. *in leg. testamenta, colum. 1. versic. aut non constat, Cod. de testam.* Castr. *in leg. si quis cum procurator. §. Iulianus, numer. 2. ff. de procur.* Aretin. *in dict. §. si quis, colum. 3. in princip. & in cons. 102. numer. 1. vers. aliquando jurisd.* Alexand. *in leg. Gallus, §. ille casus, numer. 10. ff. de lib. & posthum.* Ruin. *cons. 7. numer. 6. lib. 4.* Corneus *in cons. 30. numer. 4. & 5. lib. 2.* Afflict. *in decis. 41.* & Cravet. *in cons. 411. numer. 34. versic. septimo jura.* qui scribit hoc multo magis procedere, quando etiam
18 † concurrit favor personæ, cui conceditur jurisdictio. Et in hanc sententiam adducitur *l. vltim. C. de jurisdic. omn. judic. & l. vltim. Cod. de appar. mag. milit. lib. 12.* Et idem probat. text. *l. vltim. C. vbi causa fisci.* juxta sensum, quem explicabimus infrà in vltimo casu hujus capitis. Verùm à prædicta opinione post Ancharan. *in cap. tibi qui, de rescript. in 6.* & Baldum *in l. 1. qu. 1. ff. de off. cons. & in authen. habita, col. 5. C. ne filius pro patre,* dissentit Iason *in d. §. si quis post, nu. 6. versic. breviter.* Et inter alia multùm vrgere videtur quod scripsit Bart. *in l. sacris, num. 2. C. de prox. sacr. scrin. lib. 12.* cum dixit, quòd si cavetur statuto, quod Hospitale Misericordiæ non possit agere, nec conveniri, nisi sub judice portæ sancti Petri: Et si alio statuto cavetur, quod judex portæ Eburneæ solum habeat cognitionem à decem libris infrà. Inquit Bartol. quod Hospitale poterit agere & conveniri coram judice portæ Eburneæ, in causis à decem libris infra. Et illud statutum, quod Hospitale debeat agere & conveniri coram judice S. Petri, intelligitur in aliis causis, quarum cognitio non est specialiter commissa aliis iudicibus. Et Bartol. secuti sunt Franc. Bald. inter consilia Baldi *in cons. 253. Visis omnibus, in fin. lib. 5.* Alexand. *in cons. 63. num. 9. lib. 7.* Dec. *in cons. 3. nu. 3.* Gramm. *in cons. 2. num. 8. post decisiones.* Responderi facilè potest, illud privilegium concessum Hospitali, esse magis speciale illo concesso pro causis à decem libris infrà. Nam
19 quando duo privilegia * concurrunt, illud dicitur esse magis speciale, quod conceditur personæ, sicuti in his terminis docuit Bald. *in l. 1. q. 3. ff. de offi. consul. in l. Gallus, §. ille casus, col. vltim. ff. de lib. & posthum.* Idem scripsit Dec. *in l. toto. num. 3. de reg. iur. & in c. in præsentia, nu. 51. de probatio.* Et in specie hujus nostri casus idem affirmarunt Bald. *in l. vnica, §. vbi autem. num. 7. C. de cad. tollend.* & Alexand. *in d. §. ille casus, num. 10. & in d. l. Titiæ textores, de leg. 1.* Retinenda est ergo prima
20 opinio, quæ quidem locum non habet, quando * lex vel statutum vlterius progreditur, declarando quod non sit derogatum iurisdictioni iudicis ordinarij, sicut loquitur statutum Papiæ de regimine potestatis, *stat. 58. sub rub. de officio consulum mercatorum, &c.* quod declarat iurisdictionem datam consulib. mercatorum, in eorum causis non derogare iurisdictioni Prætoris.

21 Decimus est casus econtra, quando odio * certarum personarum conceditur iurisdictio alteri iudici. Hoc casu cumulativè concessa dicitur. Ita Ang. *in l. si testamento, col. 1. ver. si vero est jurisdict. C. de test. l. si*

BIU Cujas

vacantia, C. de bonis vaca. l. 10. Aret. *in d. l. quod in rerum, §. si quis post, col.* 2. *in fin. de leg.* 1. vbi etiam Ias. *nu.* 10. & Ioan. Pet. Surdus *in cons.* 56. *nu.* 30. Sic intelligentes *c. per hoc, de hæret. in* 6. Idem probat text. §. 1. *ver. oportet, in auth. vt defuncti seu funera eorum*, juxta sensum quem explicabimus *infrà in vlt. casu.*

Vndecimus est casus, quando concessa est jurisdi-
22 ctio † prælatis regularibus in suos, vel monachos, vel fratres. Hoc sanè casu præsumitur concessa privativè ad Episcopum. Ita Abb. *in cap. pastoralis*, & ibidem Felin. *num.* 4. *vers. limita septimo, de offic. ordi.* & idem Abb. *in c. cæterum, col.* 2. *versic. fateor tamen, de judic.* Et his declaravit Rota Romana referente Puteo *in dec.* 239. *l.* 3. sacrum Concil. Tridentinum *sess. sexta, c.* 3. *in decreto de reformatione*, tribuens Prælatis jurisdictionem corrigendi excessus subditorum, intelligi, concessisse prælatis regularium jurisdictionem privativè ad ordinarium. Id quod mihi apertè videtur decisum ab eodem consilio, *sess.* 25. *tit. de regularibus, cap.* 14.

23 Duodecimus est casus, † quando privilegio personæ ejus cui facta est concessio, fuit concessa jurisdictio. Hoc sanè casu intelligitur privativè concessa. Ita respondit Angel. *in consil.* 375. *col.* 2. *vers. idem dico, si in modum, & colum. vltim. vers. quarto fallit*, idem scripserunt Felin. *in c. irrefragabili, col.* 1. *ver. declara prædicta, de off. ord.* Gram. *in dec.* 30. *n.* 12. Cravet. *in cons.* 411. *num.* 31. *& nu.* 33. *in fin.* qui dixit, idem esse, quando contractu concessa fuit jurisdictio. Et ij quidem moti sunt *text. c. irrefragabili, de offi. ord. & c. vt debitus, de appel.*

Decimus tertius est casus, quando præscriptione
24 acquisita † fuit jurisdictio. Hoc casu censetur acquisita privativè. Ita Felin. *in c. pastoralis, nu.* 5. *ver. limita octavo, de offic. ord.* post Abbatem ibi & in *c. auditis, col.* 3. *de præscript.* Butrium & Imol. *in c. conquerente, colum. pen. de offi. ord.* Calder. *in cons.* 6. *in tit. de sent. excommun.* Ioan. Baptista Ferretus *in cons.* 142. *num.* 13. Et subiungit Felin. casum hunc sine controversia procedere, quando primus ille iudex, contra quem scriptum fuit, prohibitus fuisset ab hoc præscribente, & prohibitioni acquieuisset: Etiamsi prohibitio facta fuisset (ait Felinus) pro bono pacis.

Decimus quartus casus est, quando statuto, vel consuetudine, concessa est duobus ordinariis jurisdictio, adiecta clausula, ambobus, vel alteri eorum.
25 Hoc sanè casu jurisdictio* censetur concessa cumulatiuè, & in solidum. Ita egregiè respondit Berous *in cons.* 22. *col. pen. in fi. lib.* 1.

Decimus quintus & vltimus est casus, quando sumus in dubio, vt quia non apparet, vel fauore, vel odio personarum fuisse alteri iudici concessam ordinariam iurisdictionem, sed solum apparet, quod in vna specie causarum fauore publico concessa fuit jurisdictio, quæ ordinario competebat. Hoc in casu du-
26 bio * præsumitur concessio cumulatiuè, non autem priuatiuè facta. Ita Bartol. *in l.* 1. *C. de offi. præfect. vrbis*, cùm dixit, quod licet in ciuitate creatur nouus officialis specialis super damnis datis, vel super abundantia: non tamen propter hoc tollitur jurisdictio Prætoris, qui vniuersalem habet jurisdictionem. Et Bartol. secuti sunt Angel. *in l. testamenta, ad fin. ver. idem est si dubitatur, C. de testa. & in cons.* 275. *num.* 3. *in fi. ver. regulariter autem*, & alij congesti à Franc. Aret. *in l. quod in rerum, §. si quis, colum.* 1. *de leg.* 1. vbi *colu. vlt. ver. pro conclusione*, testatur cum Bar. esse magis receptam opinionem. Eandem probauit ipse met Aretin. *in consil.* 102. *numero* 1. Et idem asseruit ibid. Ias. *in d. §. si quis post, num.* 8. His accedunt & alij commemorati ab Ang. Are. *in l.* 1. *§. si quis in appellatione, nu.* 13. *ff. de appel.* & à Felin. *in d. c. pastoralis, col.* 1. *de offi. ord.* Eandem probauit Bened. Plumbinus *in lib. Thais, §. vlt. ff. de fideicom. libert.* Ita quoque respondit Ancha. *in cons.* 164. *n.* 6. *vers. nec ex eo*, cum dixit, jurisdictionem concessam certis officialibus Florentiæ super bonis cessantium, quos appellamus decoctores, non auferre iurisdictionem ab ordinario: sed cumulatiuè illis concessam præsumi, sic etiam responderunt Dec. *in consil.* 3. *num.* 3. Gratus *in cons.* 71. *num.* 11. *& num.* 26. *lib.* 2. Berous *in cons.* 22. *num.* 24. *lib.* 1. Paris. *in cons.* 9. *num.* 10. *lib.* 4. Gram. *in cons.* 6. *num.* 23. *in crim.* & Ripa in tract. de peste, *in tit. de præseruatiuis remediis contra pestem, num.* 60. qui ob id ait, Papiæ iudicibus viarum, qui & cloacarum curam habent, censeri datam iurisdictionem cumulatiuè ad prætorem Papiæ, non autem priuatiuè. Idem quoque nouissimè Ioan. Petr. Surdus in *cons.* 56. *num.* 19. *lib.* 1. respondit, non præsumi derogatum iurisdictioni Capitanei Iustitiæ Montisferati, & si Sereniss. D. Dux constituit duos ex consiliariis, qui cognoscerent de crimine eorum, qui contra edictum principis exportassent annonam extra prouinciam. Et horum opinionem secutus sum in lib. 1. de arbitr. iud. *q.* 40. *num.* 1. *&* 2. Et quanquam existimo receptam hanc opinionem esse veram & sequendam, attamen multa afferuntur argumenta, quæ minimè probant.

Primò enim adduci solet text. *l.* 1. *Cod. de offi. Præfect. vrb.* vbi licet iurisdictio sit concessa præfecto annonæ circa annonam ipsam, non tamen censetur priuatus
27 eadem iurisdictione præfectus vrbis, * cui totius ciuitatis generalis iurisdictio concessa fuerat. Verùm Areti. *in d. l. quod in rerum, §. si quis post, col.* 2. *vers. ad secundum, de leg.* 1. respondet, quod id euenit, quia princeps ipse expressè declarauit, quod ea concessione facta præfecto annonæ sublata non esset iurisdictio iam competens præfecto vrbis, si ergo princeps esse non declarasset, derogatum diceretur iurisdictioni ipsius præfecti vrbis, atque ita argumentum retorquetur: Nisi dicamus principem ita eo in loco declarasse ad tollendam omnem dubitationem. Ne igitur in dubium revocaretur, an illi iurisdictioni fuisset derogatum, vel non, ita statuit Princeps. Hanc postremam interpretationem probauit post Iac. But. Ang. *in cons.* 375. *Pratens. num.* 2. Alium tamen sensum attulit idem Ang. *in leg. testamenta, colum.* 1. *Cod. de testam.*

Secundò affertur text. *l.* 2. *§. aliquot annos, ff. de orig. iur.* vbi prætore peregrinorum creato, non dicitur, sublata iurisdictio prætoris vrbani. Inquit enim text. quod prætor peregrinorum, plerumque de ipsorum causis cognoscit: ergo non semper, atque ita etiam prætor vrbanus aliquando cognoscere potest. Cæterùm responderi potest, quod prætor ille peregrinus creatus non fuit, vt de peregrinorum causis tantùm cognosceret: sed poterat etiam causas ciuium iudicare atque ita non specialis iudex, sed generalis creatus est, vt illo in loco explicat Coras. *in fin.* Et tamen dictus prætor peregrinus ob id, quod multò plus de illorum causis, quàm de causis ciuium cognosceret, & iudicaret.

Tertiò perpendi solet text. *l. nec quidquam. in princ. & in respon. ff. de offi. proconsi. & lega.* vbi proconsul in causis inter fiscum & priuatum melius facit, si se abstinet. Illud verbum, melius, stat comparativè, & significat, quod ipse proconsi. est etiam iudex in dictis causis, quamuis procurator Cæsaris sit specialis iudex. Ita text. hunc ad rem perpendit Aret. in *dict. §. si quis post, colum. vlt. vers. secundo adduco.* Cæterum re-

ponderi

sponderi potest id evenire ob summam potestatem
28 † proconsulis, cui tributa erat facultas, vt posset jus dicere de omnibus causis, de quibus poterant omnes magistratus ordinarij & extraordinarij vrbis Romæ, *l. si in aliquam, §. ult. ff. de off. proconſ. & legati*, & principis personam quodammodo in ipsa provincia obtinebat, *l. & ideo eod. tit.* Non ergo mirum, si cum Cæsaris procuratore in eadem jurisdictione concurrebat.

Quartò consideratur *l. vlt. C. vbi causæ fiscal. & ibi glos.* vbi licet Comiti domorum detur specialis jurisdictio in colonos & inquilinos imperiales, attamen jurisdictio competens præsidi circa easdem personas & res, sublata non censetur, *l. cum aliquis, eod. tit.* Cæterum, si rectè perpendamus, nil vrget hoc responsum, sunt enim duo casus, quorum primus est, quando contentio est inter colonum Cæsaris, & Cæsarem ipsum. Hoc casu cognoscit Rector provinciæ. Ita loquitur *dict. leg. cum aliquis*, & ibi sensit *glos. in pen. expos.* Secundus verò est casus, quando contentio est inter colonum Cæsaris & privatum. Huius causæ cognitiones sunt Præpositus sacri cubiculi, & Comes domorum, & nullus alius. Ita loquitur *dict. leg. vlt.* quæ edita fuit favore ipsorum colonorum & inquilinorum imperialium. Non ergo mirum, si taxativè est dictum, quod non alterius sit cognitio hæc.

Quintò melius suffragatur text. *leg. vlt. Cod. de jurisd. omnium jud.* vbi etsi Rectori militum concedatur jurisdictio de rebus militaribus: non tamen adempta censetur jurisdictio, eisdem de causis competens alteri magistratui ordinario. Et quanquam existimant aliqui, vt retuli suprà in nono casu, id contingere favore personarum, quibus dati sunt judices illi, attamen si rectè perpendatur, nullus earum favor consideratur, cum coactio eis imponatur, vt conveniri possint, tam sub vno quàm sub alio magistratu.

Sextò perpenditur text. in §. 1. *ver. oportet, in auth. vt defuncti seu funera eorum*, vbi adversus prohibentem exequias mortui, constitutus est judex specialis, nempe præfectus vrbis, & tamen duobus aliis eadem potestas concessa est, nempe Præfecto prætorio, & Magistro officiorum, sed facilè evitari potest hic locus, cum constitutum id sit odio personarum, qui exequias mortuorum impediunt, sicuti attigimus *suprà in decimo casu.*

Septimò afferri solet *text. in §. & judicare, in auth. de defens. civit.* Verum colligi facilè potest responsio ex his, quæ scripsi *super. in 5. casu* in quo tex. iste procedit.

Octavò adducitur tex. *c. cæterum, de jud.* arg. ducto speciali, est enim ibi speciale, vt jurisdictio concessa domino feudi, in causis suorum vasallorum, ei soli competat & non ordinario. Verùm negari facilè potest, id factum esse speciali jure, sed imò communi, cum in dominum illum translata sit jurisdictio vel privilegio, vel contractu, juxta ea quæ diximus *suprà in primo casu.*

Nonò afferri etiam consuevit text. *c. per hoc. de hæret. in 6.* Verùm procedit odio hæreticorum, adversus quos dantur plures judices cumulativè, nempe episcopus & inquisitor, sicuti diximus *suprà in nono casu.*

Decimò & vltimò adducitur simile quod habetur in *l. quoties, §. vlt. ff. de adm. tut.* vbi curatore dato certis bonis pupilli auctis, non dicitur sublata administratio tutoris generalis circa eadem bona. Potest evitari facilè, si id factùm esse favore pupillorum dicimus: Et quia is curator certis bonis datus, subest tutori, cui rationem suæ administrationis tanquam principali administratori reddere tenetur. Est ergo dicendum, quod casus iste solum probetur illis text. *l. 1. C. de offic. Præfecti vrbis, & l. vlt. C. de jurisd. omn. jud.* Contrariam itaque opinionem & malè conati sunt defendere Iacob. de Arena, & Bald. *in d. l. quod in rerum, §. si quis post, ff. de leg. 1.* & idem Bald. *in l. cum prætor, ff. de judiciis*, quem ibi secutus est Ang. Ita quoque Craveta. *cons. 411. nu. 8. vers. pro hoc quod.* Et primò quidem adduci solet *d. l. 1. C. de off. præfect. vrb.* de cuius sensu satis abundè dictum fuit suprà. Secundò affertur *l. cum clericis, C. de epiſc. & cler.* vbi Bald. notat. Ibi enim assignato speciali judice certo generi personarum, censetur adempta jurisdictio primo magistratui. Verùm respondetur id contigisse favore illarum personarum, quibus datus fuit secundus judex, juxtà ea, quæ scripsi *supr. in 9. casu.* Tertiò adducitur argumentum, species derogat generi, *l. vxorem, §. felicissimo, & l. servis vrbanis, de leg. 3. & l. quæsitum, §. si quis fundum, ff. de fundo inst.* cum ergo secundo judici concessa est specialis jurisdictio, derogatum censetur jurisdictioni alterius generalis judicis. Cæterum respondet Aret. *in d. §. si quis post, col. 2. vers. sed his rationibus, &c.* quod in vltimis
29 voluntatibus, sicque in dispositione hominis, † specialis derogat generali. Ita loquuntur jura suprà allegata, secùs verò in dispositione legis, in qua specialis non derogat generali, nisi sint incompatibiles. Ita declarat Bart. *in l. 1. §. hoc autem, il 1. n. 7 ff. de oper. nov. nunt. & in leg. sanctio legum, ff. de pœn.* quem secuti sunt ibi Alexand. & alij, & Ruin. *cons. 7. nu. 5. lib. 4.*

Respondetur etiam secundò, ex sententia Baldi *in leg. vnica, §. vbi autem, C. de cad. toll.* quem secutus est Affl. *dec. 41. num. 2.* Dixit Bald. quod regula generi per
30 speciem derogatur, locum † habet in jurisdictionalibus favore publico. Quartò adducitur simile ex *leg. si duo, ff. de adm. tut.* Verùm respondetur, quod ibi expressè facta fuerat administrationum divisio, ita quod vnus de alterius administratione se impedire non poterat.

Secundum est hujus disputationis caput, quod versatur circa jurisdictionem delegatis tributam. Quo sanè in capite distinguendi sunt pariter aliqui casus. Primus est, quando princeps delegavit causam vni,
31 deinde eandem alteri mandavit. Hoc casu † privativè mandata censetur jurisdictio. Ita Ang. *in l. testamenta, col. 1. vers. idem post commissionem, C. de testam.* Fel. *in c. pastoralis, col. 2. vers. limita 4. de off. ord.* & Ioan. Petr. Surd. *in d. cons. 56. n. 29. lib. 1.* Ea ratione & argumento
32 ij vsi sunt, quod valet argumentum à mandato † procuratoris ad mandatum jurisdictionis, *l. judicium solvitur, ff. de judi. juncta l. si quis cum procuratio, §. vlt. ff. de procur. & c. 1. de procur. in 6.* Atqui quando mandatur idem negotium novo procuratori, primus ille præsumitur revocatus, *l. quis cum procuratorio, §. vlt. ff. de procurat.* vbi Bart. Bald. Castr. & reliqui, dicemus *infr. præsumpt. 22. in quarto casu.* Ergo pari modo censetur derogatum & jurisdictioni primi delegati. Confert etiam *c. studuisti, de off. deleg.* Hunc casum tamen intelligit Castr. *in d. l. si quis cum procuratorio, §. vlt. n.* 2. quando secundum rescriptum mentionem facit primi, aliàs non, *ex c. cæterum, de rescrip.*

Secundus est casus quando jam pluribus delegatis
33 mandata fuit jurisdictio, deinde † expositio causæ, vel vnius articuli ad eam pertinentis, vni ipsorum delegatorum mandatur. Hoc etiam casu privativè mandata censetur jurisdictio. Ita Ang. *in d. l. testam. in prin. C. de testam.* & idem *in cons. 375. Pratensis, n. 3.* Felin. *in d. c. pastoralis, col. 2. vers. limita quartò.* Et hujus sententiæ ea est ratio, quia inclusio vnius est exclusio alterius, *l. cum prætor. in pr. ff. de jud.* Cum ergo expeditio, vel articulus

BIU Cujas

ticulus vni est mandatus, alij exclusi censentur.

34 Tertius est casus, quando jurisdictio duobus † simpliciter mandatur. Hoc sanè casu, præsumitur mandata cumulativè, non tamen in solidum: sed quod simul concurrant in cognitione & diffinitione causæ. Ita probat *c. prudentiam, in prin. de off. deleg.* & ibid. Decius & Berous, & idem Bero. *in cons. 24. nu. 26. & nu. 42. lib. 1.*

Quartus est casus, quando duobus mandata est ju-
35 risdictio, † adjecta clausula, vel alteri vestrum. Hoc casu jurisdictio censetur cumulativè mandata in solidum. Ita Bero. *in d. cons. 22. num. 26. & nu. 42. & l. 1.* ex sententia Archid. *in cap. sum Episcopus, n. 8. de off. ord. in 6.* & Butrij *in c. 1. in 2. opposit. de offic. Archid.* & apertius Abbas *in c. prudentiam, in prin. in secundo notab. de off. delegati,* & ibid. Dec. & Berous, egregiè Vantius *in tract. de nullitate, in tit. de nullitate sententiæ ex defectu jurisdictionis ordinarij, nu. 179. & num. 180.* vbi declarat.

36 Effectus, † qui oritur ex hac cognitione quod cumulativè vel privativè concessa fuerit jurisdictio, magnæ est vtilitatis. Cùm enim privativè collata est, nullus præter principem manus, (quod aiunt) apponere potest. Is enim solus magistratus vel delegatus cui sic tributa est jurisdictio, cognoscit & diffinit: quemadmodum scribunt Doctores multi ex allegatis suprà, præsertim Felin. *in d. c. pastoralis, col. 3.* & Berous *in d. cons. 22. num. 42. l. 1.* Quæ tamen sententia intelligitur, nisi hic judex sit negligens. Nam tunc ejus negligentiam supplet major magistratus illius loci. Ita declarat Bartol. post alios ab eo congestos, Felin. *in d. c. pastoralis, col. 3. ver. tempera istas.* Qui subjungit, idem esse quando ob absentiam judex iste non potest cognoscere & judicare, idem scripsit Ruin. *in cons. 5. n. 2. lib. 5.* vbi *col. 4. vers. non obstat,* declarat non procedere, quando ille major magistratus tanquam suspectus fuisset ea jurisdictione privatus. Cùm verò cumulativè concessa est jurisdictio, ita quod vnusquisque per se & insolidum cognoscere & diffinire potest causam,
37 locus est † præventioni. Is enim solus de ipsa causa cognoscit & judicat, qui primus aditus fuit à partibus. Et quod ab eo factum erit, valebit absque eo, quod constet de alterius impedimento. Ita tradunt omnes *in c. prudentiam, in prin.* vbi Abb. *col. 3.* Dec. & Berous *de off. deleg.* Aret. *in cons. 192.* Ruin. *in cons. 7. nu.*
38 *7. l. 3.* Berous *in d. cons. 22. n. 42. lib. 1.* Cum verò † jurisdictio concessa fuit cumulativè pluribus vt vniversis, sicque simul: tunc vnus sine altero procedere non potest, sed vnà simul adesse debent, sicuti probat *d. cap. causam matrimonij, & c. prudentiam, in prin.* vbi Feli. *col. 1. de off. deleg.* & ibid. etiam Dec. & Bero. Vantius *in d. tract. de nullit. sent. ex defectu jurisd. ord. nu. 176.*

PRÆSVMPT. XIX.

Iurisdictionem judicis quando prorogasse actorem, vel reum conventum præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Iurisdictio judici ab ipsis litigantibus confertur, tacito vel expresso eorum consensu, judice tamen volente.*
2 *Iurisdictio de tempore ad tempus, & de re ad rem prorogatur, etiam sine expresso consensu, nu. 3. Sicque de persona ad personam, num. 4.*
5 *Iurisdictionis prorogationi, quando præsumantur partes consensisse, nu. 6. 7. & 11.*
8 *Actus necessitate factus consensum non infert.*
9 *Errantis nullus est consensus.*
10 *Iura omnes scire tenentur.*
12 *Litigator imperitus in dubio coram judice incompetente, per errorem litigasse præsumitur.*

1 EVenit etiam aliquando, † vt judici conferatur jurisdictio, ab ipsismet litigantibus, qui vel expresso vel tacito consensu jurisdictionem prorogant, atque extendunt, eodem tamen judice expresè, vel tacitè consentiente, *l. 2. §. sed si judex, ff. de jud.* vbi de
2 tempore ad tempus † prorogatur jurisdictio, & ibid. annotavit Bart. & idem scripserunt Innoc. & reliqui
3 *in c. de causis, de off. deleg.* Ita pariter de re ad † rem, prorogari jurisdictio potest, etiam sine expresso consensu partium. *l. de qua re, §. 1. ff. de judic.* & ibid. glos. Bart. *in d. l. 2. §. sed si judex.* Et sufficere tacitum consensum hoc in casu auctoritate Abbatis, Imol. & aliorum, affirmavit Vantius *in tract. de nullitate, in tit. quib. mod. sent. nulla defendatur, n. 77.* Ita quoque citato, vel expresso partium consensu prorogatur jurisdi-
4 ctio † de persona ad personam, & vnus judex pro altero assumitur, *l. 1. & l. 2. §. convenire, ff. de judic.* & declarat Vant. *præcitato in loco, nu. 78.*

Dubitari autem contingit, quando dicantur & præsumantur partes ipsæ litigantes consensisse ipsi
5 prorogationi? Et † dicendum est aliquibus signis cognosci consensisse, & primum quidem esse potest
6 signum, † quando reus conventus coram judice non suo, non opposuit exceptionem declinatoriam ante litem contestatam: sed solùm opposuit alias exceptiones dilatorias, vel peremptorias. Hoc sanè casu, is consensisse & prorogasse jurisdictionem illius judicis dicitur, atque præsumitur, *& si susceperit in prin. ff. de jud. & c. inter monasterium, de re jud.* & tradunt Bart. *in l. si convenerit, ff. de jurisd. omn. jud. & in l. quidam consulebat, ff. de re jud.* Bald. *in l. vlt. C. de jud.* Pract. Papiensis *in forma de declinatione jurisdictionis, in verbo, nec fuisse, nu. 1.* Imol. *in l. quidam consulebat n. 39. ff. de re jud.* & ibid. Alex. *nu. 20.* & latè comprobat Felin. *in d. c. inter monasterium, nu. 4. de re jud.* & Dec. *in l. si convenerit, nu. 24. ff. de jurisd. omn. jud.* Paris. *in cons. 15. nu. 5. & 6. l. 4.* Ripa *in c. 1. nu. 32. vers. circa primum, de jud.* qui testatur esse communem opinionem, & Vantius *in tract. de nullitate, in tit. Quibus mod. sent. nulla defendatur, nu. 80.*

Secundum est signum & conjectura prorogatæ
7 hujus jurisdictionis, quando † reus ipse conventus, qui judicium declinare potuit, sua ipsa sponte satisdedit judicio sisti. Ita Innoc. *in d. c. monasterium,* & ibi Felin. *n. 29. de re jud.* qui ejusdem sententiæ recenset Imol. *in l. quidam consulebat, n. 41.* Ita etiam Alex. *ibi. nu. 24.* Et multò magis si etiam fidejussit de judicio solvendo. Ita Soc. sen. *cons. 113. col. 2. l. 3.* & doctissimus Cardinalis Albanus in lucubrationibus ad Bart. *in d. l. si convenerit, nu. 5.* Est autem secundùm prædictos diversum, quando reus iste fuit ab ipso judice coactus satisdare. Non enim sic satisdando consensisse præsumitur: cum
8 † actus necessitate factus consensum non inferat, vt in specie docuit Ang. in *l. sed etsi susceperit, ff. de jud.*

Idem est, quando reus ipse erraret, vt quis crederet se teneri satisdare, cum non teneretur. Nam & tunc
9 non præsumitur consentire, cum errantis † nullus sit consensus, *l. si quis per errorem, ff. de jurisd. omn. jud.* Ita in specie declarant Imola *in d. l. quidam consulebat, n. 41. ver. forte posset,* & ibid. Alex. *n. 34.* & Felin. *in c. inter monasterium, n. 9.* qui testatur sic se aliquàdo defendisse rusticum, qui præstiterat satisdationem de judicio sisti coram Capitaneo Pisano, judice non suo. Et in dubio non præsumitur per errorem & ignorantiam præ-

BIU Cujas

10 stitam fuisse cautionem hanc, cum omnes † teneantur scire *leges, Cod. de legib.* & in specie annotavit Imol. *in d. l. quidam consulebat, nu. 41. in fin.*

Tertium est signum & conjectura prorogatæ huius
11 jurisdictionis, quando † reus conventus objicit non esse procedendum sine libello, & actor econtra dicit, procedi posse. Hoc sanè casu reus ipse dicitur atque præsumitur consensisse in judicem. Ita manifestè docuit Imol. *in d. l. quidam consulebat, n. 40. ff. de re jud.* qui scribit, hoc esse ex mente Bart. ibi, atque ita (ait Imola) declaratur *l. non videtur, ff. de jud.* Illud porrò
12 observandum est, quòd si litigator † non fuerit peritus, præsumitur in dubio coram judice incompetenti litigasse, per errorem. Ita Specul. *in tit. de jud. compet. additione, §. 1. versic. sed nunquid præsumetur*, Bald. *in l. eos, in prin. col. vlt. C. de appell.* Alex. *in cons. 12. n. 8. l. 6.* & Vantius *in tract. de nullit. in tit. Quibus modis sent. nulla defend. n. 8. vers. erit tamen.*

PRÆSVMPT. XX.

Iurisdictionem quando Princeps præsumitur contulisse, & habilem reddidisse inhabilem, quem ad magistratum promovit, diligenter pertractatur.

SVMMARIA.

1 *Iurisdictionem inhabili tribuisse censetur princeps, cum in literis promotionis inhabilitas expressa fuit. Idem etiam si fuerit adiecta clausula ex certa scientia, n. 2. Huic tamen opinioni aliqui, licet male refragantur, num. 3.*

4 *Principem uno momento legis dispositionem intervertere velle, non præsumitur.*

5 *Clausula, ex certa scientia, circa quæ operetur.*

6 *Dispensatio super inhabilitate, requirit justam causam.*

7 *Inhabilis quando dispensatus censeatur, etiamsi princeps non exprimat in literis promotionis inhabilem, nec adsit clausula, ex certa scientia.*

8 *Minori tribuens magistratum princeps, omnia eum rectè gerere decernit.*

9 *Tutori promittens princeps domicilij mutationem, à tutelæ munere eum excusatum præsumitur.*

10 *Bonorum possessionem pupillo decernens Prætor, etiam sine tutore possessorem eum facit.*

11 *Miles filium se habere sciens, alium instituendo, tacitè præsumitur filium exheredare.*

12 *Beneficium alicui conferens Pontifex Maxim. ob aliquod temporale, præsumitur dispensare cum eo quoad pœnam simoniæ.*

13 *Infamem Pontifex scienter ordinando, famam restituere præsumitur.*

14 *Spurium ad Episcopatum Pontifex promovendo, præsumitur cum eo dispensasse: simoniam remisisse Pontifex præsumitur, si quem ad beneficia promovet, & si certò sciat ipsum beneficium emisse.*

15 *Beneficium curatum conferendo Pontifex habenti simile super incompatibilitate præsumitur dispensasse.*

16 *Matrimonij impedimentum sciens Papa, permittendo, videtur dispensationem concedere.*

17 *Bannitum ad honores & dignitates assumens princeps, cum eo dispensare præsumitur.*

18 *Causam à quabis fuerit appellatum simpliciter committendo, videtur appellationem admisisse.*

19 *Feudum princeps concedens monacho vel mulieri, præsumitur dispensasse ut per substitutum serviant.*

20 *Scientia principis super inhabilitate promoti, quomodo probetur.*

21 *Inhabilitatem alicuius princeps ignorans, an promovendo eum dispensasse credatur n. 22. 23. & 24.*

25 *Dispensandi facultatem habens etiam à principe inferior, promovendo inhabilem præsumitur dispensare. Id tamen si fiat cum causæ cognitione, nu. 26.*

27 *Inhabilem princeps promovens, dispensare creditur, etsi inhabilitatem ignoret, cum idem si inhabilitatem scivisset, fuisset facturus. Idem etiam si saltem inhabilitatem scire præsumatur, nu. 28.*

29 *Inhabilitatem etiam à defectu naturali provenientem, princeps promovendo dispensare præsumitur.*

30 *Beneficium infanti Papa conferens, dispensare præsumitur, aliquibus tamen ab hac opinione dissentientibus, num. 31.*

32 *Derogatio expressa juris communis, an in Papa requiratur.*

33 *Habilem non dicitur princeps reddidisse eum, quem in officio jam existentem illud exercere permittit.*

34 *Banniti toleratio & patientia principis, non arguit banni revocationem.*

35 *Inhabilem non præsumitur dispensare princeps per substitutum promovendo, idem si existimare potuit eum ab alio fuisse habilitatum nu. 36.*

37 *Inhabilem promovens princeps necessitatem non præsumitur dispensare.*

38 *Inhabilem dispensare princeps censetur, quando rescriptum aliquid aliud operari non possit.*

39 *Inhabilem non præsumitur dispensare princeps faciendo quod est consuetum.*

HIc locus opportunus est, vt disseramus, quando princeps provehendo inhabilem ad magistratum & dignitatem, præsumatur jurisdictionem ei contulisse, atque ita dispensasse, eumque habilem reddidisse. Qua in re distinguendi atque constituendi sunt aliquot casus.

1 Primus est, quando † inhabilitas fuit expressa in literis promotionis. Hoc in casu præsumitur principem dispensasse, & habilem illum reddidisse. Ita censuerunt Oldr. *in cons. 328. n. 3. & in cons. 329. n. 2.* Butr. in proœm. decretaliũ *col. 5. vbi exigitur consensus.* Bellam. *in concl. 363. & in concl. 727.* Rom. *in cons. 317.* Felin. *in c. si quando, n. 6. vers. dic ergo sic, & in c. nonnulli, n. 12. de rescrip. & in c. cum vigesimum, nu. 5. de off. deleg.* Ioan. de Selva *in tract. de beneficio, in tertia parte, q. 8. n. 4.* Anton. Gabriel. in suis conclusionibus, *l. 1. tit. de præsumpt. concl. 8. nu. 2.* Et receptissima horum sententia confirmatur magis auctoritate eorum, qui fortius dixerunt sufficere clausulam, ex certa scientia, qua de re statim dicemus. His constat ab hac recepta sententia malè dissensisse Calderi. *in cons. 8. de rescript. & in cons. 22. de regula.*

2 Secundus est casus, quando inhabilitas non fuit expressa in ipsis literis promotionis, sed † fuit quidem adjecta clausula, ex certa scientia. Hoc in casu præsumi etiam dispensatum, & sufficere hanc tacitam expressionem inhabilitatis scripserunt gl. *in c. statutum, in verbo literarum de rescrip. in 6. & clem. 2. eod. tit.* Card. Zabarella *in cons. 117.* Bald. *in l. impetrata, colum. 1. C. sentent. rescin. non posse, & in c. 1. colum. 1. per quos fiat investit.* Rom. *in cons. 216. n. 7. vers. in quo quidem.* Feli. *in c. cum vigesimum, n. 12. vers. contrarium puto, de off. deleg.* idem *in c. si aliquando, col. 1. de sent. excom. & in c. cum inter. col. 1. de excep.* Crot. *in c. 1. n. 52. vers. primus casus, de const. in 6.* & Gram. *in cons. 48. col. vlt. in ciuilib.* Cęterũ ab hac opinione dissentiũt permulti, qui verius existimarũt non præsumi † principẽ dispensasse super inhabilitate, ex sola clausula, ex certa scientia, nulla facta
3 mentione ipsius inhabilitatis. Ita scripserunt Cald. *in cons. 8. tit. de regula.* Oldrad. *in cons. 325. col. 1. & in cons.*

326.

BIU Cujas

326.col.1.& n.6.Felin.*in c.nonnulli,n.12. de reſcript.& in c.præterea,nu.8.de teſtib.cog.* Ioan.de Selva *in tract. de benef.par.3.q.8.n.40.*& Anton.Gabriel.*in d.concluſ. 8.n.8.*ſcribit ita hodie obſervari. Idem ſenſit poſt alios Tiraquel.*in tract.de nobilitate,q.6.num.24.*cum dixit quod ſi Princeps appellat nobilem eum, qui plebeius eſt, non præſumitur eum feciſſe nobilem. Et horum quidem ſententia ea ratione primum fulcitur,quod in
4 dubio non præſumitur principem † velle vno momento ſubvertere legis diſpoſitionem,*l.ſi quando,in*
5 *princ.C.de inoff.teſtam.*Clauſula ergo † ex certa ſcientia,ſolum operatur circa ſubſtantiam gratiæ, præſuppoſita perſonæ habilitate, & circa verè ignorata clauſula ex certa ſcientia nihil operatur, vt tradunt Bald.*in l.impetrata, col.3.C.ſentent.reſcin.non poſſe*, & ad rem noſtram Feli.*in c.cum inter,n.5.verſ.intellige de excep.*
6 Et præterea diſpenſatio † ſuper inhabilitate requirit juſtam cauſam , alioqui non eſſet diſpenſatio, ſed diſſipatio,*c. ex tenore,de temp.ordin.* & poſt alios reſponderunt Curtius ſenior *in conſ.19.viſo, col.2.verſic. aggredior ſecundum.* Brunus *in conſ.15.nu.8.* & Socin. jun.*in conſ.120.n.28.l.2.*cauſa autem non præſumitur, cum ſit quid facti, juxta *l.in bello,§.factæ,ff.de capt.& poſtlimin.reverſ.*
7 Tertius eſt caſus,quando † inhabilitas iſta non fuit expreſſa in literis promotionis,nec enim fuit adhibita in literis ipſis illa clauſula,ex certa ſcientia:ſed tamen conſtat principem ſciviſſe à ſe promotum fuiſſe inhabilem. Hoc in caſu præſumi ſuper ea inhabilitate diſpenſatum ſcripſerunt Bartol. *in l.Barbarius, n.12.ff.de off.prætor.& in l.2.n.2.C.ſi ſervus,aut liber ad decurio. aſpira.l.*10.Bald.*in l imperialis,§.ſi miles,Cod.de nupt.* Imol.*in l.quidam conſulebat, colum 4.verſ.ſed verius, ff.de re judi.* Bellamera *in concl.333.*idem *in concl.797. colum.2.ver.patet 1.& in concl.795.n.6.verſic.ſed nunquid.*Rom.*in conſ. 216. num. 7. verſic. aliquando verò* Abbas *in c.cum cunctis,§.inferiora,colum.3.& in c.innotuit,col.4.de elect.*Alexand.*in l.quidam conſulebat,n. 8.& n.10.ff.de re judic.& conſil.138.n.17.lib.*1. Felinus *in c.præterea,n.9.de teſtibus cogend.* Iaſon *in l. Barbarius,n.10.ff.de off.prætor.* Ruin.*in conſ.85.nu.9.l.3.*Ioan. Staphilæus *in tract.de literis gratia,tit. de vi & effectu clauſularum,in verbo,ſubſequenter,n.15.* Puteus *in dec. 448.l.1.*qui declarat,ſic & Pariſius *conſ.44.nu.15.& n. 18.l.4* Antonius Gabriel. in ſuis concluſionibus,*l.1.in tit.de præſumpt.concluſ.8.nu.11.verſic.tenendo primam.* Cravetta *conſ. 958. num. 16.* cum quo de eadem facti ſpecie reſpondit Socinus jun.*in conſ. 60.num.13.l. 4.* Eandem ſententiam probavit eruditiſſimus Didacus Covarru. *in cap.peccatum, parte 2.§.octavo,verſ.hinc etiam expendi,de reg.iur. in ſexto.* Et hos ſecutus ſum *in conſ.421.n.21.* His conſtat hanc eſſe receptam ſententiam , etſi ab ea diſſenſerint nonnulli congeſti à Natta *in conſil.492.num.29.& in conſil.420.num.11.*Et communis illa ſententia fulcitur primo text.*in l. Barbarius,in fin.ff.de offi.prætor.*Barbarius Philippus,quem Suidas in dictione , βάρβιος , Barbium hiſtoriam enarrans,appellat,cum ſervus eſſet, Prœturam Romę geſſit: cumque detecta aliquando fuiſſet illius ſervitus,dubitatum fuit,an geſta ab illo rata eſſent. Diffinit Vlpianus humanitate potius quam jure , ea fuiſſe rata, quæ geſſit, quandiu ſervitus latuit. Detecta verò ſervitute jure rata fuiſſe omnia:cum populus ipſe Romanus,& multò magis Princeps,Barbarium ipſum prætura fungentem libertate donaſſe videatur. Hoc reſponſum doctè explicant ex recentioribus Antonius Contius,*l. 1.diſput.juris civilis,c.2.* Franciſcus Hotomanus,*libro quæſtionum illuſtrium c.17.* Antonius Coſtanus *lib. 1. qu.jur.c.17.*& ad rem noſtram magis Cravet.*conſi.958.*

*nu.10.l.5.*qui oſtendit, ibi ſcientiam tacitam inhabilitatis ſatis ſupérque fuiſſe , vt cenſeretur diſpenſatum. Hanc quoque ſententiam probat text.*l. quidam conſulebat,in fine,ff.de re jud.* vbi idem Vlpianus reſpondit,
8 quod † ſi prætor , aut conſul minor jus dixit ,idcircò valet , quia princeps qui ei ſcienter magiſtratum dedit,omnia eum gerere decrevit, atque ita minorem illum ad magiſtratum habilem reddidiſſe præſumitur. Nec ibi inhabilitatis expreſſionem in literis requirit, vt declarat Cravet.*in dicto conſ.958.n.13.* poſt Oldrad. *conſ.325. in fine.* Ita pariter *in l.quæro,§.vltim.ff.de teſtamen. tut.* ſervus à domino ſcienter tutor datus, & libertatem,& tutelam obtinet. Præſumitur enim libertate donatus, cum tutor datur, ſic etiam *in l.idem Vlpianus,§.vltim.ff.de excuſat.tutor.* Cum princeps per-
9 mittit tutori,† vt aliò domicilium tranſmigret à tutelæ munere eum excuſare voluiſſe præſumitur. Eſt ſimile diffinitum *in l.penultim.C.de neceſſ.ſervis hæred.inſt.* vbi ſervus hæres inſtitutus , præſumitur prius manumiſſus. Ita etiam *in l. bon. Cod. qui admitti ad bon.poſſ.*
10 *deb.* reſponſum eſt,prætorem ſcienter † decernentem bonorum poſſeſſionem pupillo,qui alioqui ſine tutore agnoſcere non poterat , eum bonorum poſſeſſorem facere, cùm præſumatur impedimentum illud tollere
11 voluiſſe. Eſt etiam ſimile, quod dicimus quòd † ſi miles ſciens ſe habere filium,alium inſtituit, tacitè filium exhæredare præſumitur , vt dicatur ſuſtuliſſe impedimentum inſtitutionis, *l.ſicut,Cod. de teſtamen.milit. l.ſi patronus,in princ.& l.Paulus,§.vlt.ff. de bon.libert. & §.ſed ſi in expeditione, in inſtit. de exhæred. leg.* Ex prædictis infertur rectè ſenſiſſe illos qui ſcripſerunt,
12 quod ſi Pontifex † maximus ſcienter confert alicui beneficium , ob aliquod temporale, præſumi cum eo diſpenſaſſe quoad pœnam ſimoniæ. Ita Silveſter Prierius in ſumma,*in verbo,ſimonia,§.4.& §.13.*Petrus de Palude *in 4.ſent.diſtinct.25.quæſtion.4.* Felinus *in c.de cætero,volum.vlt.de re judic.*Cardin.à Turrecremat.*in c.latorem,nu.1.qu.4.* D.Soto *de juſt. & jure,lib.9.qu.5. artic.2.ad finem,quæſtion.8.artic.2.* & Didacus *in cap. peccatum, in ſecunda parte,§.8.verſic.hinc etiam,de regulis juris in 6.* etſi ab his diſſentiant Abbas *in c.1. de ſimon.* Adrian. *quodlib.9.artic.vltim.verſicul.ad 4.* Ioann.Major *in 4.ſentent.diſtinct.25.qu.3.columna penultim.*& Caietanus *in ſecunda ſecundæ,quæſtion.100. articulo vltimo.*

Hinc etiam rectè cenſuit Abbas *in c.2.num.3. de ſchiſma.ex text.in c.præterea,de teſtib.*& ibidem Felin.
13 *num.6.* quod Pontifex † ordinando ſcienter infamem, præſumitur illum reſtituere famæ, idem dixit gl. *in c. cum autem, 43.diſt.* & gloſ.illam ſecuti ſunt Bald.*in l. imperialis, §.ſi miles, C. de nupt.*& Alex.*in l.quidam conſulebat,nu.8.ff.de jud.* qui & illud dixerunt,quod ſi
14 † Papa ſciens aliquem ſpurium , promovet ad epiſcopatum , præſumitur cum eo diſpenſaſſe , & idem reſpondit Barbat.*conſ.26.colum.3.lib.2.*Iaſ.*in l.Barbarius, nu.13.ff.de offic.præto.* Dec.*in c.ſi quando,n.5.de reſcrip.* Idem etiam ſcripſerunt Ioann. de Selva *in tract.de beneficio,in 3.parte,qu.8.n.41.*Pariſ.*conſ.44.num.15.l.4.* Gigas *in tract.de penſionib.qu.16.n.12.*& Quintilianus Mandoſ. ad regul.cancellariæ, de idiomate,*qu.5.nu.4.* Rebuffus in praxi beneficiorum,*in tit.de diſpen.nu.7.* Gram.*in dec.81.n.8.*Huc pertinet quod tradit Cardin. Iacobar.*in tract. de concilio,l.4.tit.4.num.27.* cum dixit , Pontificem præſumi diſpenſaſſe in crimine ſimoniæ cum eo,quem certò ſcivit emiſſe beneficium,idem de conceſſione gratiæ ad beneficia ſecularia & regularia,in titulum,quod ſcilicet Papa ſic ſcienter concedens diſpenſaſſe præſumitur. Ita tradit Quintil.Mand. *in tract. de ſignatura gratiæ , in verbo , diſpenſationes.*

Huc

BIU Cujas

Hùc spectat quod scripserunt Imola *in clem. si Romanus, num.* 8. & ibidem apertius Bonifacius Vitalius *nu.*30. *& num.*10. *de præbend.* quod si pontifex scienter
15 confert beneficium † curatum habenti aliud simile, præsumitur dispensasse super incompatibilitate. Huc etiam facit, quod respondit Roman. *cons.*207. *column.*
161. quod Papa sciens impedimentum † matrimonij, si concedit eos contrahere, dicitur compensationem concedere, & Roman. secuti sunt Felin. *in c. præterea, nu.*9. *de testibus cogen.* Dec. *in cons.*614. *in fin.*

Hinc respondit Ruin. *consil.*85. *num.*9. *lib.*4. quod si
17 princeps promovet bannitum † ad honores & dignitates, ad quæ alias assumi non possunt banniti, præsumitur cum eo dispensasse.

18 Huc facit, quod si princeps committit † simpliciter causam, à qua scit bis fuisse appellatum, videtur appellationem admisisse, etiamsi alias tertiò non posset provocari. Ita Butr. & Imol. *in cap. sua nobis, de appell.* Alex. *cons.*72. *lib.*2. Iason *in l. Barbarius, num.*12. *ff. de offic. præt.* & Felin. *in c. cum inter. num.*4. *de except.* Huc etiam pertinet quod decidit Afflict. *in decis.*320. *nu.*8. principem concedendo scienter feudum monacho,
19 † præsumi dispensasse vt possit servire per substitutum, & idem dicimus quando mulieri concessit. Cæterùm dubitari hic contingit, quomodo hæc principis scientia possit probari? Et probari posse confessione ipsius inhabilis respondit Cravet. *cons.*958. *num.* 18. Item testib. Cravet. *num.*15. & aliis modis quibus scientia probatur & præsumitur, vt dicemus *infr. in fin. lib.*6. vbi de scientia præsumenda agemus, & quando agitur de facto proprio principis, Cravet. *d. cons.* 958. *num.*20.

Quartus est casus, quando princeps ignorans ali-
20 cujus † inhabilitatem eum eligit, vel promovet, hoc in casu, an cum eo dispensasse præsumatur, disputatio non est levis inter Doctores. Vna fuit opinio eorum,
21 qui scripserunt, dispensasse † præsumi, ita gloss. *in leg. Barbarius, ff. de offic. prætor.* & communem esse opinionem testatur Romanus *in cons.*216. *num.*7. *versic. aut promovet,* & ij quidem adducti sunt ex *dicta l. quidam consulebat ff. de re judic.* quæ simpliciter & indistinctè loquitur. Rursus promotionis causa creditur virtus & probitas promoti, *l.*1. *§. credidit enim, ff. de offic. præfecti prætor.* ob quam quidem causam satis est verisimile, quod etiamsi princeps ipse sciviſſet, vitium inhabilitatemque promoti, eum nihilominus promovisset, stante ejus virtute & probitate, *dicta l. Barbarius, versiculo, & si scisset, ff. de officio prætoris,* qui contrarium probat.

22 Altera fuit opinio eorum † quiexistimarunt, principem non præsumi hoc in casu dispensasse. Ita Inno. *in cap. cum dilecti, de election.* & ij quidem adducti sunt eodem responso Vlpiani *in dict. l. Barbarius, in fin. vers. & si scisset.* Dixit Vlpianus, quod si populus Romanus sciviſset Barbarum illum Philippum servum fuisse & illum prætorem decrevisset, eum liberum fecisset: sensus est, quod tanta est populi Romani potestas, vt non modo evehere potuerit servum ad prætu-ram: sed etiamsi sciviſset esse servum & ei præturam decrevisset, liberum eum effeciſſet. Ergo econtra servus libertate donatus non dicitur, si ignoranter promovetur.

23 Tertia fuit opinio † Rom. *cons.*216. *num.*8. qui ita conciliando prædictas opiniones distinguit. Aut certum est, quod si princeps promovens sciviſset promoti vitium & inhabilitatem nihilominus eum promovisset, & tunc præsumi debet cum illo dispensasse. Ita procedit prima illa opinio, & ita intelligitur *d. l. Barbarius, in illis verbis, etsi feciſſet:* etsi malè. Rectius dici potest, concessum censeri, quod verisimiliter concessisset si de eo fuisset interrogatus, gl. *in l. tale pactum, §. vlt. ff. de pact.* Aut verò est dubium, quod si sciviſset princeps vitium & inhabilitatem promoti, non fortè promovisset, & hoc casu non præsumitur dispensasse, ita procedit opinio Innocent. per text. *in c. si eo tempore, de rescind. in* 6.

Extenditur nunc primò prædicta præsumptio, vt
24 locum habeat etiam in † inferiore à supremo principe, qui tamen habeat facultatem dispensandi inhabilem, nam & is promotus dispensare cum eo præsumitur, ita de c. canonicorum, quod certis in casibus potest dispensare, scripsit Spec. *in tit. de dispensa. §. sunt quoque, in fin.* Idem de Episcopo & cap. respondit Oldrad. *in cons.*329. *nu.*4. *&* 5. *& cons.*331. *nu.*3. *ex cap. ecclesia,* 16. *qu.* 1.

Et hinc docuit Bald. *in l. eam quam, num.*39. *ff. de fideicomm.* quod si comes Sabaudiæ scienter concedit feudum spurio, præsumitur cum eo dispensare, vt feudum retinere possit, quod aliàs non posset. Idem Bald. *in cons.*248. *Quæritur vtrùm, lib.*1. qui de duce Mediolani sic respondit, & latè Cravet. *cons.*958. *nu.*7. *libr.*5. vbi de Duce seu Marchione tunc Mantuæ. Et hæc quidem est magis recepta sententia, etsi ab ea dissentiat Nat. *in cons.*402. *nu.*6. *& n.*25. *vers. & ex prædictis,* qui recenset Baldum, & alios, & adversus Nattam de eadem facti specie interrogatus respondit præcitato in loco Crav. & simili in casu sic etiam ego respondi *in cons.*421. *nu.*38. *lib.*5. vbi disserui de legato facto à principe filio suo spurio, sic etiam respondit Paulus Leonius *cons.*12. Hæc tamen extensio intelligitur & locum
25 habet, quando hic inferior à principe † promovet hunc inhabilem, adhibita causæ cognitione. Nam illa necessaria videtur, vt dispensasse præsumatur, ita glos. 1. *in c. de schism.* vbi Hostien. Ioan. Andr. Butr. Anch. Cardinalis, Abbas *nu.*3. & Ioan. de Anan. *colum.*1. idem scripserunt Imola *in l. quidam consulebat, colum.*3. *ff. de re jud.* & ibid. Castr. *nu.*8. *vers. allegatur etiam ista lex.* Felin. *in cap. præterea, num.*8. *de testib. cogen. in c. cum inter, colum.*2. *in fine, vers. in hoc posset insisti, de except.* Iason *in l. Barbarius, nu.*14. *de officio præt.* Dec. *in c. si quando, num.*5. *vers. secus est in inferiore, de rescript.* Gram. *in decis.*81. *nu.*9. qui communem esse opinionem asserit. His addo Ioan. de Selva *in tract. de beneficio, in tertia part. quæst.*10. *num.*24. & Gramm. *in tract. de auctoritate legati à latere, lib.*10. *nu.*314.

26 Extenditur secundò, vt procedat, etiamsi † princeps ignoret inhabilitatem promoti, si modò certum
27 est, quod idem † fuisset facturus, si sciviſset eum inhabilem, ita Bart. *in l.*2. *nu.*3. *vers. ex quo nota. C. si servus vel liber. ad decurio. aspira. lib.*10. Imola *in l. quidam consulebat, column.*3. *vers. cùm verò non requiratur, de re jud.* Roman. *in cons.*216. *numer.*8. *vers. mihi autem.* Anton. Gabriel. *in suis conclus. libr.*1. *titul. de præsumpt. conclus.*8. *nu.*16. adducti omnes *ex l. Barbarius, ibi, etsi scisset. ff. de off. præt.*

28 Extenditur tertiò, vt procedat non solùm, † quando princeps scit verè etiam inhabilitatem, sed etiam quando præsumitur scire. Ita Bart. *in dicta l.* 2. *Cod. si servus, vel liber. ad decurio. aspir. lib.* 10. Parisius *in cons.*44. *nu.*18. *lib.*4. Anton. Gabriel. *in dicta conclus.*8. *nu.*16. & latè Cravet. *cons.*958. *num.*21. *&* 22. vbi diluit contraria argumenta Nattæ dissentientis.

29 Extenditur quartò, vt procedat etiam † quando inhabilitas provenit à defectu naturali, sicuti quãdo Pontifex Max. sciens aliquem esse infantem, vel puerum, ei confert vel conferri mandat beneficium. Nam cum eo dispensasse præsumitur, ita Geminia. *in c. si eo tempore, nu.*5. *de rescript. in* 6. & apertius Bald. *in l. impetrata, n.*

BIU Cujas

6.C.de senten.rescindi non posse, dixit, quòd si Papa con-
30 fert beneficium † infanti coram se existenti, præsumitur cum eo dispensasse, idem Bald. *in cap. cum adeò, colum. 4. de rescript.* dixit sufficere Papam exprimere ætatem imperfectam, vt præsumatur super ea dispensasse, idem affirmarunt Imol. *in leg. quidam consulebat, col. 2.* & ibi Alex. *numer. 7. de re jud.* Barbat. *cons. 26. column. 3. vers. & faciat, lib. 2.* Rebuff. *in praxi beneficiorum in tit. de dispensationibus, numer. 14.* & Anton. Gabriel. *in suis conclusionibus, lib. 1. tit. de præsumpt. concluf. 8. numer. 8.* & his accedit Bellamera *in decis. 728.* incipit, *si existens*, cum decidit, quod stante constitutione Pontificia, quod minor quatuordecim annis non possit obtinere canonicatum, & thesauratiam, si ipse summus Pontifex rescripsit pro eo, qui minor est ea ætate, adjecta clausula, quod si thesauraria est dignitas, talis dispenset secum super ætate, præsumitur ex hoc dispensasse super ætate, etiam quoad canonicatum. Et hanc sententiam visus est etiam sequi Felin. *in cap. cum inter, numer. 4. de except.* Idem scripserunt Ioan. de Selva *in tract. de beneficio, parte 3. quæstion. 8. numer. 42.* & ibid. *numer. 43.* secutus est Bellamer. *præcitato in loco*, & Grammat. *in tract. de auctoritate legati à latere, lib. 10. numer. 306.* Eandem opinionem probavit Oldrad. vel verius alter ignotus nomine inter responsa ipsius Oldrad. *in cons. 328. 329. 330. & 331.* & ego ipse notabili in casu sum secutus *in cons. 421. n. 22. lib. 1.* vbi retuli similem casum. Cæterùm ab hac
31 traditione † dissentit idem Oldrad. *in cons. 325. consil. 326. cons. 327. & cons. 332. num. 6. & 7.* Hæc enim & superiora responsa, invicem contraria, de eadem causa reddita fuerunt, & Bald. *in c. 1. in prin. num. 3.* per quos fiat investitura, visus est sequi Oldr. apertius Calde. *in cons. 8. in tit. de rescript.* cum respondit, quod si Papa scienter confert beneficium curatum ætate minori, non dicitur cum eo dispensasse, nisi adjiciat clausulam, ex certa scientia. Idem sensit Crot. *in c. 1. nu. 53. de constit. n. 6.* Existimo tamen postremæ hujus opinionis rationes leves esse, nam prima illa ratio, qua vsus est Oldrad. *in d. cons. 325. numer. 1.* quod requiratur in Papa
32 expressa † derogatio juris communis, non est vera, quia satis est, quod faciendo actum juri communi contrarium, ab eo recedat, vt in casu *d. l. quidam consulebat, de re jud.* non est etiam vera secunda ratio Oldrad. *in d. cons. 325. num. 2.* quod in Papa dispensante cum puero ad beneficia requiratur causa. Non inquam est verum, quia ad libitum potest dispensare, ex quo vitium non est naturale. Non etiam obstat quod idem Oldrad. *in cons. 326. nu. 14.* inquit, hoc esse vitium naturæ, quod tolli non potest. Et ob id non esse in hoc pontifici parendum, dixerunt Bald. *in c. cum adeo, n. 10. de rescript.* Felin. *in c. si quando, n. 4. eod. tit.* & Ioan. de Selva *in tract. de beneficio, parte 3. q. 8. nu. 44.* nam respondetur, hoc vitium vel verius impedimentum non esse naturale, vt tolli non possit, alioqui nec in casu *d. l. quidam consulebat, de re judi.* dici posset dispensatum.

Declaratur primò hæc præsumptio, vt non habeat locum, quando princeps facit aliquem actum positivum, vtputà, quando scienter promovet aliquem ad officium, vel beneficium: secùs verò, si non adsit actus positivus: vt si solum patitur aliquem jam in officio existentem illud exercere. Nam tunc non dicitur illum
33 † reddidisse habilem, ita Imola *in l. quidam consulebat, colum. 3. versic. aut princeps, de re judic.* Abb. *in cap. veniens, vers. quidam sunt actus, de filiis presbyter.* Soc. sen. *in cons. 99. col. 3. vers. sed respondeo, lib. 3.* Ruin. *in cons. 85. nu. 9. vers. secundus casus, lib. 3.* qui exemplum affert de
34 bannito tolerato à principe. Non enim † sola hæc patientia arguit banni revocationem. Anton. Gabriel. *in dicta concluf. 8. nu. 18.* His addo Felin. *in c. præterea, num. 8. vers. quod actus, de testib. cogen.* Ioan. de Selva *in tract. de benefic. part. 3. q. 8. n. 49. & q. 10. n. 25.* Conferunt quæ scripsi *supr. lib. 1. quæst. 22.* & similibus comprobat Ruin. *præcitato in loco*, & ego ipse *in cons. nu. 50. lib. 3.*

Declaratur secundò, vt non procedat hæc præsum-
35 ptio, † quando princeps promovet per substitutum. Nam tunc non præsumitur dispensare cum illo inhabili. Ita respondit Rom. *in cons. 216. nu. 8. vers. aliquando verò*, quem secutus est Gram. *in decis. 81. nu. 11.*

Declaratur tertiò, vt non procedat hæc præsump-
36 tio, quando † princeps potuit existimare illum inhabilem fuisse ab alio habilitatum, vtputà à principe suo, qui hoc facere poterat. Ita Soc. Sen. *in d. cons. 99. colum. 4. vers. secundò respondeo, lib. 3.* Gabriel. *in dicta conclusione 8. nu. 19.*

Declaratur quartò, vt non procedat hæc præsum-
37 ptio, quando † princeps ob necessitatem promovet inhabilem. Nam tunc non præsumitur cum eo dispensasse, & perpetuò habilem reddidisse. Ita Bart. *in l. 1. in fin. C. qui & à quib.* & respondit Ruin. *in cons. 85. colum. pen. vers. & istud confirmat, lib. 4.* quem secutus est Gabriel. *in d. concluf. 8. n. 20.* Exemplum affertur, quando vrgente necessitate, vt quia nullus magis idoneus reperiebatur, fuit inhabilis promotus ad decurionatum. Et Ruin. secutus sum *in cons. 275. numer. 56. lib. 3.*

38 Declaratur quintò, vt non procedat hæc † præsumptio, quando rescriptum non posset aliquid aliud operari: secùs si etiam quid minimum operari potest. Ita Oldr. *in cons. 332. n. 8.* Rebuff. *in praxi beneficiorum, in tit. de dispens. n. 8.* & Gabriel. *in d. concluf. 8. in fine.*

Declaratur sextò, vt non procedat hæc præsumptio,
39 quando princeps facit † quod est fieri consuetum, sicuti quando pontifex salutat excommunicatum, vel ei dat delegatum, vel quid simile fieri solitum, non tamen præsumitur eum absolvisse ab excommunicatione. *Clemen. si summus*, vbi glos. *in verbo, approbare. de senten. excom.* & Oldrad. *in cons. 328. n. 2. in fin.* Confert text. *in l. libertus adversus ff. de in jus vocan.* quo loci annotavit Angel. quod princeps dando judicem delegatum supplicanti, non reddit eum habilem ad agendum. Et Angelum secuti sunt Felin. *in c. præterea, nu. 7. vers. secundò dic. de testib. cogen.* Ruin. *in cons. 85. nu. 15. lib. 4.* qui egregiè explicat, & Deci. *in c. si quando, nu. 5. de rescript.* & si eo in loco aliter intelligat *dict. clem. si summus*, & Iason quoque *in l. Barbarius, n. 23. ff. de off. præt.* aliter interpretatus est verba Angeli.

Quintus est casus, quando princeps qui promovit inhabilem, non erat verus & legitimus princeps, sed tyrannus manifestè & notoriè. Hoc casu gesta ab illo promoto inhabili nil valent: cum nec dicatur is dispensatus. Ita declarando *d. l. Barbarius ff. de off. prator.* docuit Baldus *in l. 2. num. 83. C. de servit. & aqua.* quem secutus est Ruin. *in cons. 48. nu. 2. & num. 11. libro 4.* qui declarat.

PRÆSVMPT. XXI.

Iurisdictione, vel imperio alicui à principe delegato, quando ejus industria electa præsumatur, vt is alteri subdelegare minimè possit.

SVMMARIA.

1 *Delegatus à principe potestatem subdelegandi habere censetur.*

Fallit

Fallit si persona illius industria electa sit, nu. 2.

3 *Delegati industriam electam esse, quibus constare possit.*

4 *Delegati industria in causa gravi & ardua præsumitur.*

5 *Imperium merum, vel etiam mixtum, commissum alicui, non potest alteri demandari.*

6 *Industriam personæ electam vis etiam verborum indicat, nu. 7. 9. 10. 11. 13. 15. 16. & 17.*

8 *Delegatus principis quando non potest vices suas alteri delegare.*

12 *Verba geminata quando aliquem pariant effectum.*

14 *Visitare jussus personaliter, non potest per alium id facere.*

18 *Subdelegationem partium conventione permitti, quando ab ipsarum partium voluntate negotium dependet.*

CVm princeps alicui jurisdictionem vel im-
1 perium mandat, is † delegatus potestatem subdelegandi habere dicitur, *l. à judice, C. de jud.* vbi latè Dd.
2 Verùm quando delegati electa † est industria, subdelegare is non potest, sicuti tradunt omnes *d. l. à judice, &*
3 *in cap. vlt. §. vlt. de off. delega.* Delegati autem † industriam electam constare potest præsumptionibus & conjecturis, ductis à qualitate facti delegati, & à verbis ipsius delegationis.

Prima itaque est conjectura & præsumptio, sumpta à qualitate facti, sicuti † quando causa gravis & ar-
4 dua delegata fuit. Nam tunc præsumitur ita electa industria personæ, vt delegare is alteri minimè possit, *c. is cui, de offi. deleg. in 6.* Iason *in l. more, num. 65. ff. de jurisd. omn. judic.* & scripsi in lib. 1. de Arbitr. judic. *quæst. 68. nu. 15.* & ibidem *num. 3.* idem esse affirmavi, quando factum est variabile, atque ita quando mandatur factum non determinatum, *ex c. vlt. §. vlt. de offic. deleg.* Id quod docuit & Bart. *in d. l. vlt. ff. de diversi. & temp. præscript.* cum dixit, procuratorem non posse alium substituere, quando factum sic determinatum fuit ei commissum. Qua de re attingam *infrà in præsumpt. 38.* Idem Bald. *in l. vnica, §. non autem, nu. 7. C. de cad. tol.* dixit in facto non determinato, censeri datum arbitrium illi mandatario, quod sanè arbitrium alteri mandari non potest, *leg. in compromissis. ff. de arbitr.* Iason *cons. 89. nu. 4. lib. 3.* & Natta *in cons. 163. num. 10. & cons. 164. nu. 23. lib. 1.* Et hinc diximus, magistratus, quibus
5 merum † imperium, vel etiam mixtum est commissum, non posse illud alteri mandare, cum ob causarum gravitatem censeatur electa illius industria: sicuti scripserunt Bart. & alij multi *in l. 1. in 2. notab. ff. de offic. eius cui mand. est jurisdict.* quo in loco Decius existimavit, duo concurrere, gravitatem scilicet causarum, & personæ excellentiam: cum non nisi majoribus magistratibus imperia hæc mandentur. Dicebam aliquando, quod in eo concurrunt & ibi verba, quibus constat electam esse personæ industriam, nempè quod meri & mixti imperij causæ, specialiter commissæ sunt majoribus his magistratibus vt significant illa verba *d. l. 1. de off. eius, ibi, quæcumque specialiter, &c.* specialiter, id est, nominatim, vt rectè exponit Alciat. *lib. 2. paradox. c. 5. n. 3.* Cum autem specialiter alicui demandatum est negotium, electa censetur illius industria, *leg. inter artifices, ibi, specialiter, ff. de solut.* & mox dicemus.

Secunda est conjectura, & præsumptio ducta à verbis, vt si est actum, quod ipse faciat. Hos actus appellat Bald. *in l. vnica, §. non autem, nu. 6. C. de cad. tollen.* formaliter insertos, hoc est, per datam formam. Et
6 tunc ob vim † verborum censetur electa industria personæ. *d. l. inter artifices, ibi, specialiter, ff. de solit.* Est enim (vt admonui suprà) idem dicere, specialiter, quod nominatim. Et idem est ac si dixisset, quod suis
7 manibus † id faciat: quibus verbis censetur electa personæ industria, *d. l. vnica, §. non autem, vers. si verò talis erit verborum, C. de cad. tollen.* Id quod affirmarunt gl. *in c. quinque, de hæret. in c.* Bart. *in l. probatorias, C. de erogat. milit. anno li. 10.* Ias. *in l. si is qui pro empt. n. 374. ff. de vsucap.* cum dixerunt, quod si negotium fuit mandatum alicui, vt is suis manib. exequatur, ejus industria electa præsumitur atque censetur. Id quod scripserunt Purp. *in l. 1. n. 502.* & ibid. Paul. Oria. *n. 47. ff. de off. eius.* Ea ratio quod his verbis personaliter commissum est negotium. Et propterea affirmant commemorati in-
8 terpretes, quod etsi aliàs delegatus † principis possit vices suas alteri mandare, non tamen potest quando suis manibus habet causam illam cognoscere & diffinire. Ita etiam tradit Cæpol. *in l. si quis sic, n. 5. ff. de verb. sign.* quod notarius jussus sua manu scribere, non potest id manu aliena exequi. Ita quoque dicimus, quan-
9 do his verbis committitur negotium, per † te ipsum cognoscas. Dicitur enim & his verbis electa personæ industria, quocirca delegatus à principe etiam alteri subdelegare non potest, sicuti tradunt Ioan. Baptista à S. Severino *in l. more, n. 15. ff. de jurisd. omn. jud.* Iason *in l. 2. n. 29. ff. de off. ejus cui mand. est jurisd. & in l. à judice, col. pen. vers. sextò limita, C. de jud.* Felin. *in c. vlt. n. 3. de off. delegat.* & Vantius *in tract. de nullita. tit.* de nullitate sententiæ ex defect. jurisd. delegatę, *n. 21.* Quorum quidem sententia probari satis manifestè videtur *in d. c. vl. §. is autē, de off. deleg. & in c. cum dilecta, §. dictum, de rescrip.* Et respondit Bal. *in cons. 123. Reverendissimus pater, in fin. lib. 5.* quod jussus à testatore aliquid per se ipsum facere, non potest alteri committere, sic & Alci. *in l. 1. §. eadem, nu. 3. de verb. oblig.* docuit, non esse locum consilio sapientis juxta statuti dispositionem, quando princeps commisit causam delegato, vt per se cognosceret & judicaret. Et Alciatum secutus est Asinius in praxi judiciorum, §. 25. *c.* 18. Est idem quando
10 fuit dictum, tu & † nullus alter cognoscat, agat. Nam & his verbis præsumitur electa illius industria. Ita Alex. *in l. 1. n. 12. ff. de off. eius, &c. & in l. more, n. 22. ff. de jurisd. omn. jud.* Iason *in l. à judice, col. vl. vers. septimò limita, C. de jud.* ex Sententia Benedicti de Plumbino *in l. Imperator. ff. de fideicom. libr.* & Felin. *in c. vlt. col. 4. vers. secundus modus, de off. delega.* Et horum traditio probatur *l. 2. §. de his. ff. de separat. ibi, Prætoris vel præsidis notio erit, & nullius alterius.* Præsumi quoque ele-
11 ctam personæ industriam his verbis, tu † cognoscas, scripserunt Bald. *in c. vlt. de off. deleg.* Crot. *in cons. 126. n. 19. lib. 1.* Rim. sen. *in l. more, n. 16. ff. de jurisd. omn. jud.* Barbaria inter consilia Curt. sen. *in consil. 67. col. 19.* Iason *in l. 1. num. 32. & 34.* & ibid. Purp. *num. 501. ff. de offic. eius.* Gram. *consil. 64. num. 5. in criminalibus, & voto 3. num. 39.* & Vant. *in tract. de nullit. tit.* de nullitate sententiæ ex defectu jurisdict. delegatæ, *num. 21 in fine.* Ea sola ducti ratione, quòd geminatio horum verborum multum operatur, juxtà *leg. Balista, ff. ad Trebel.* Cæterùm ab hac opinione dissentiunt Barbat. *in cap. vlt. de off. deleg.* Ias. *in l. à judice, col. vlt. versic. nonò limita, C. de judi.* & Paulus Orianus *in l. 1. n. 51. ff. de off. eius, &c.* existimantes, tunc demum geminata verba effectum aliquem parere, cum intervallo fuerunt prolata, *l. si convenerit, la 1. ff. de pignor. actio.* & similia permulta congerunt Ias. *in l. si certis annis n. 5. C. de pact.* & Dec. *in l. vnic. n. 7. C. de errore calculi.* Verùm facilè respondetur ex declaratione Decij. *in l. si certis annis, nu. 4. C. de pact.* quod vbi agitur de sola proprię voluntatis declaratione, sufficiunt verba geminatè prolata, nullo adhibito tēporis intervallo, ita loquitur *d. l. balista, ff. ad*

BIU Cujas

S.C.Treb. Cùm verò agitur de præjudicio tertij, vt in casu *d. l. si convenerit*, tunc temporis intervallum requiritur. Ita pariter declarat Decius *in l.legem, nu.*15. *C.de pact.* Est quoque idem cum mandatum est, vt ip-
13 se † personaliter cognoscat. Nam & tunc præsumitur atque censetur electa industria personæ, ita Rim.sen. *in l.more, nu.*17.*ff.de jurisd.omn.jud.* & Iason *in l. quod quis, nu.*3.*vers.septimò fallit, C.de procur.ex text.elem.* 1. *de vita & honesta. cler.* & idem significare videtur text.*in c.vlt.*§.*is autem, ff.de off.deleg.* Quocircà scripsit Bald.*in l.vnica,*§.*ne autem, num.*6.*C.de cad.tollen.*
14 quod jussus † visitare personaliter aliquem locum, non potest per alium id facere. Idem docuit Cæpolla *in l.si quis sic, in fin.ff.de verb.sig.* Ronchegallus *in l.nemo est qui nesciat, nu.*23.*de duob.reis.* Est idem quando
15 fuit commissum, vt proprio judicio † cognoscat & diffiniat, ita Rimin. sen. *in d.l.more, num.*17. *argum. l.*
16 *penult. ff. de test.* Idem quoque est, cum onerata † fuit propria conscientia illius cui commissum est negotium. Ita Alex.*in l.more, num.*23. & ibidem Rim.sen. *num.*17. & prius Ioann. Baptista à Sancto Severino, *num.*12.*ff. de jurisd. omnium judic.* Felin.*in cap.vlt.col.* 2.*vers. verum per ista, de off.deleg.* Iason *in l.*1.*nu.*29.*ff. de off. ejus cui mand. est jurisdict.* & ibidem Paulus Orian.*nu.*16.& Purpur.*nu.*503.& Vantius *in tract.de nullitatibus, titu. de nullitate sententiæ ex defectu jurisdictionis delegatæ, num.*21. Andreas Gaillius *lib. Pract. Observat. observ.*97. *lib.*5. Dissentiunt tamen & malè ab hac traditione Angel. *in auth.ad hæc, Cod.de judic.* & Castr.*in l.à judice, eod.tit.* Idem est, quando in delegationis rescripto inserta est clausula, quæ solet com-
17 muniter inseri, committimus † tibi causam talem, de tua prudentia plenè confidentes. Hoc etiam casu præsumitur electa industria delegati. Ita Gaillius *in dict. observ.*97.*nu.*6.

Declaratur prædicta, vt non procedant, quando
18 conventione † partium permittitur subdelegatio. Cæpolla *in d.l.si quis sic, in fin.de verb.signif.* Decius *in l.*1. *in secundo notab.ff.de off.ejus cui mand.est jurisd.* adducti ex textu *cap. vltim.* §. *is autem, ff. de officio deleg.* Id quod intellige, quando negotium pendet ab ipsarum partium voluntate. Alia plura, quando præsumatur electa industria personæ, explicabimus *infrà lib. 6. præsumpt.*92.

PRÆSVMPT. XXII.

In jus vocationem, quam citationem nostri appellant, juris non præsumi, explicatum.

SVMMARIA.

1 *Citatio in jus, cum sit quid facti, præsumitur.*
2 *Citatus præsumitur, qui in judicio præsens est.*
3 *Citatio emissa & facta præsumitur ob diuturnitatem temporis.*
4 *Citatus præsumitur, qui ex longinqua regione in judicium venit.*

IVs dicentis potestas & jurisdictio exerceri solet, primùm per in jus vocationem: de ea igitur præsumptione, quæ circa ipsam in jus vocationem, quam citationem appellare solemus, hoc congruo in loco
1 agendum est. Dicimus † itaque illam non præsumi, cum sit quid facti, juxta *l.in bello,*§.*fact.ff.de capt. & postlim.rever.* & scribunt Dd. quos infrà recensebo. Et fortius procedit hæc præsumptio, quando ex ipsa actorum inspectione non apparet de aliqua citatione, ita respondit Soc.sen. *in consil.* 158. *numer.* 11. *lib.*2.& *inconsil.*46.*numer.*39.*lib.*5. & alios recensebimus *infr. in præsumpt.*50.vbi explicabimus, quando præsumatur pro sententia judicis, quo ad acta & processum.

Declaratur primò hæc præsumptio vt non proce-
2 dat, quando is, qui citari debuit, † reperitur præsens in judicio. Nam tunc citatus præsumitur, *cap.bonæ, il* 2.*de elect.* & in specie tradunt Spec. *in tit.de reo, num.* 15.& Lucas de Penna *in l.*3.*column.*5.*vers. quadragesimo præsumitur, C. de apochis publ.lib.*10. qui ejusdem opinionis recenset Iserniam *in constit. de exordio & præpara.* alios plures recenset Vant. *in tract.de nullit. in tit. de nullit.sent.ex defectu citationis, numer.*17. Et conferunt ea quæ dicemus *infrà in præsumpt.*56. quando dominus præsumatur citatus ad audiendum sententiam.

Declaratur secundò, vt non procedat ob temporis
3 diuturnitatem. Nam & tunc citatio † emissa factáque præsumitur. Ita declarant Barbat. *in cap. requisisti, numer.*29.*in fine, de testam.* Ruin.*in cons.*66.*num.*5.*lib.* 5.& Grat.*in cons.*19.*numer.*47.*lib.*1.*ex dict.cap.bonæ, il* 2.*de elect.* & ejusdem sententiæ alios recenset præcitato loco Gratus, & nos vberius comprobabimus infrà in prædicta præsumpt. Et hoc maximè procedit, quando in ipsis actis fuit enuntiata. Ita Soc. sen. *in cons.* 168.*colum.*5.*vers. sed tamen præmissis, lib.* 2. Et simile ex Decio *in consil.*42.*numer.*14. dicemus *infrà in præsumpt.*56.vbi, an præsumatur sententia lata citato domino.

Declaratur tertiò non habere locum, quando
4 † quis ex remota regione venit ad locum judicij. Nam tunc præsumitur citatus. Ita Dec. *in d. cons.* 42. *num.*14. post Butrium *in c.*1.*de judiciis.* Idem scripsit Vantius *in tractat. de nullit.in tit.de nullitate ex defectu citationis, nu.*16.qui alios recenset.

PRÆSVMPT. XXIII.

Citationem præsumi factam ad partis instantiam, diligenti disputatione demonstratur.

SVMMARIA.

1 *Citatio ad partis petitionem facta præsumitur, contraria refertur opinio.nu.*10.
2 *Solemnitas extrinseca non præsumitur.*
3 *Solemnitas intrinseca quæ dicatur.*
4 *Actus ab eo factus præsumitur, qui impensam facere tenetur.*
5 *Minima considerantur etiam in his quæ à jure communi permissa sunt, secùs speciali.*
6 *Iudex ad privatam utilitatem non tenetur imparti officium suum, nisi petenti.*
7 *Actus præsumitur factus ad instantiam illius, ad cujus favorem & utilitatem refertur.*
8 *Petitio partis in citatione est de solemnitate extrinseca.*
9 *Citatio quas partes contineat.*
11 *Ordo judicij observatus non præsumitur, nisi probetur.*
12 *Mandatum & commissionem judicis non præsumi nuntio factam, an verum sit.*
13 *Citatio partis ad petitionem facta præsumitur in causis summariis, & levis præiudicij, maximè temporis diuturnitate accedente, nu.*14.
15 *Solemnitas etiam extrinseca ob temporis diuturnitatem præsumitur.*

Dubi-

BIU Cujas

Dvbitari interdum solet, quando jam citatio facta reperitur, an præsumatur ad partis instantiam atque requisitionem facta? Et verè dicimus esse
1 receptam opinionem, præsumi † factam parte ita petente, & requirente. Ita sanè scribunt Abbas *in cap. 1. de judic.* vbi Ripa *n. 20.* asserit, hanc esse communem opinionem, idem Ripa *in l. 4. §. hoc autem judicium, n. 98. de damno infecto.* Et illis accedunt Francus *in cap. cum parati, colum. 3. versic. tertio quæritur, de appellat.* Felin. *in cap. sicut, nu. 15. in fine, de re judic.* Capic. *decis. 4. nu. 20.* Beroius *quæst. 30. in fin.* & Soc. jun. *in cons. 97. num. 14. lib. 2.* Extant tamen multa argumenta, quæ adferri pro hac traditione solent, non parum dubia, vt illud primum quo dicitur, quod petitio partis est necessaria, vt citatio concedatur à Iudice. Ergo illa præsumitur interveniſſe, *l. sciendum, de verbor. obligat.* Est dubia hæc argumentatio, vt animadvertit Dec. *in dict. cap. 1. in 3. notab. de jud.* Quandoquidem requisitio illa
2 partis, dicitur esse de solemnitate extrinseca † quæ non præsumitur, *l. quæcunque, §. vltim. ff. de publicia. in rem action.* Citationem esse solemnitatis extrinsecæ, vel ex eo suaderi videtur, quod integra solemnitas
3 † illa est quæ vnà simul cum actu, dum est in fieri concurrit: sicuti de stipulatione, quæ causatur ex interrogatione & responsione facta incontinenti, tradunt omnes *in l. sciendum ff. de verb. obligat.* Cùm ergo in citatione partis requisitio necessariò non concurrat, dum est in fieri, cum possit judex ex suo officio illam concedere, sequitur requisitionem non esse de solemnitate intrinseca, sed potius extrinseca.

Secundo itaque loco adfertur argumentum hoc,
4 quod actus ab eo factus præsumitur, † qui impensam facere tenetur, *l. vltim. Cod. de alim. pup. præst.* de qua dicemus infrà. Atqui ille, qui vult adversarium suum in jus vocari, impensam vocationis facere debet, *l. 2. C. de sportu. & c. finem litibus, de dolo & contum.* Ergo citatio præsumitur facta eo instante qui impensam facere tenetur. Hæc videtur satis solida argumentatio, cui non obstat consideratio Decij *in dict. c. 1. in 3. notab. de judiciis,* cum dixit, impensam, quæ fit pro his citationibus, esse tenuem, & ob id non esse considerabilem, juxta *l. scio, ff. de in integrum restit. & l. proprietarius, in fine, ff. de damn. infecto.* Nam præter Ripæ replicationem dici potest, quod in his quæ sunt à jure
5 communi permissa, vt hoc nostro casu, ea quæ † minima sunt, considerantur: secùs quando sunt permissa à jure speciali, sicuti in casu *d. l. scio,* quam ita ibi declaravit Bartol. quem secuti sunt Curt. Iun. *in authen. præterea, nu. 8. C. vnde vir. & vxor.* Iason *in authen. qui rem, nu. 16. Cod. de sacrosanct. eccles.* & ibid. in specie Dec. *nu. 20.* idem Dec. *in l. cum proponas, nu. 5. C. de pactis,* & Brun. *in cons. 48. nu. 5.*

Cæterùm alia ratione debilis videtur secunda hæc argumentatio. Nam facile negari potest, quod actus præsumatur factus ab eo, qui tenetur facere impensam, sicut contrarium probat *l. excellentiæ, in verbo, flagitantibus, Cod. de erogat. milit. anno. lib. 12.* quo responso adductus Bart. *in l. qui sub conditione rationum, in fin. ff. de cond. & demonstr.* censuit, non sufficere, si quis dicat, se impensam feciſſe, nisi verè probet impendiſſe. Et eo loci annotavit Imola, quod aut præter impensam aliæ concurrunt conjecturæ, & tunc impensa præsumitur ab eo facta, qui eam facere tenebatur, vt in casu *d. l. vlt. C. de alim. pupill. præstand.* vbi erat præsumptio, quod tutor de proprio expendiſſet in alendis pupillis, non ex eo solo orta est præsumptio, quod tutor teneretur facere impensam, sed qui pupilli illi non habebant vnde se alerent. Qua de re vberius suo loco dicemus.

Tertiò adducitur hæc ratio à Beroio *in d. c. 1. num. 5. vers. sed præmiſſis, de jud.* quod ex quo reperitur facta citatio ad privatam vtilitatem ipsius partis, sequitur intelligi debere factam ad ipsius partis instantiam:
6 cum judex ad † privatam vtilitatem non teneatur impartiri officium, nisi petenti, *l. 4. §. hoc autem judicium, ff. de damno infect.* Verùm facilè respondetur, fieri posse quod ex suo officio judex concesserit citationem, vt ipse de causa cognosceret, & eam diffiniret: cùm possit judex etiam parte non petente id facere, vt aliqui scribunt *in d. §. hoc autem judicium, & in l. ad peremptorium, ff. de jud.*

Quartò movetur Beroius *in d. cap. 1. nu. 53. de judic.*
7 quod actus † præsumitur factus de voluntate, & ad instantiam illius, ad cujus favorem & vtilitatem versatur, *c. constitutus,* vbi Abb. *de testib.* & tradit Bart. *in l. de pupillo, §. si quis ipsi prætori, num. 19. ff. de oper. novi nunc.* Ergo hæc citatio, quæ partis vtilitatem respicit, præsumitur facta ad ejus instantiam. Cæterùm responderi potest, Bart. & cæteros non loqui in his terminis, sed solùm ait ille, quod factum à servo præsumitur factum ex consensu domini, qui cum potuit prohibere, & non prohibuit, dicitur consensisse, sicuti etiam probat text. *clem. ne in agro, §. porro in verbo, familiarib. de statu monach. & in cap. cum ad sedem, de rest. spol.* & egregiè tradunt Roman. *in cons. 68. colum. 1. & in cons. 152. column. vlt. vers. primo quia.* Alex. *in cons. 69. numer. 5. libr. 2.* & Ruin. *in cons. 47. numer. 12. lib. 2.* & scripsi *in tracta. de recuperand. possess. remed. 1. num. 58.*

Quintò movetur Beroius *in d. c. 1. nu. 53. ex cap. quoniam contra, de probat.* quo loci Pontifex Max. velle videtur sufficere, quod simpliciter apud acta scriptum sit, citationem fuisse factam absque eo, quod appareat, ad cujus petitionem fuerit facta: quod si fuisset necessarium facilè pontifici fuisset id exprimere. Verum facilè possumus dicere, nil ad rem conferre, cum solum mandet pontifex, acta omnia judiciaria in scriptis redigi, sicuti citationes, litis contestationes, & similia. Nec ibi statuit, quomodo acta illa fieri debeant, sed præsupponit, quod facta sint solemniter, & vt à jure requiritur. Et propterea solum constituit illa debere in scriptis redigi, & in actis reponi.

Sextò movetur Beroius *in d. c. 1. num. 53. vers. quinto*
8 *citatio, de jud.* eo argumento petitionem † partis in citatione esse de solemnitate intrinseca. Nam extrinseca solemnitas (ait ille) est, quæ ab actu qui conficitur, est separata, sicuti sunt solemnitates illæ, quæ adhibentur alienationibus rerum ecclesiæ, vel minoris. Ita Bart. *in leg. quæcumque, §. vlt. ff. de publicia. in rem actio.* & Iason *in l. sciendum, nu. 11 ff. de verbor. obligat.* post Alber. quem recenset, scripsit, solemnitatem extrinsecam esse quid facti separati ab eo cui adhibetur, vnde ex vno non infertur ad aliud, & vno posito, aliud non sequitur. Solemnitas verò intrinseca est (ait Beroius) quę respicit personam contrahentem, vel actum celebrantem: Et dicitur pars integralis actus, in quo adesse debet, & ab eo non potest separari, & dicitur intrinseca, hoc est, quasi intra actum, sicuti interrogatio & responsio in stipulatione. Et secundùm Alberic. *in dict. leg. sciendum,* solemnitas intrinseca dicitur quid adhærens facto, vnde, posito facto, ponitur solemnitas. Cum itaque (inquit Beroius) citatio deducitur in esse, ad sui perfectionem quatuor requirit, partis petitionem, judicis commissionem, nuncij executionem, & ejusdem relationem. Ita probat *Clem. 2. vlt. lite pendent.* ergo ad citationis perfectionem hæc requiruntur, cū reperitur facta citatio, intelligimus esse factam ad partis petitionem, alioqui citatio non diceretur.

BIU Cujas

Cæterùm responderi facilè potest, citationem tres
9 tantùm † partes continere, judicis commissionem, nuntij executionem, & relationem. Sicuti scribunt Card. *in cap. vltim.* & Felin. *in cap. gratum, nu. 5. de offic. deleg.* Et cum citatio sit actus jurisdictionis, partis petitio nil ei tribuit. Et præterea citatio (vt sæpiùs dixi) fieri potest ex officio judicis.

Septimò & vltimò hæc sententia, quam veram esse opinor, sic probari potest. Citatio fit aut parte ipsa petente, aut ex officio judicis, & sua commissione, aut ab ipso solo nuntio. Quod facta fuerit citatio à solo ipso nuntio, non est præsumendum, tum quia de aliquo ejus commodo non agitur, tum quia nuntij fides approbata est, non etiam præsumitur facta citatio solo judicis officio, cum judex in his, quæ principaliter respiciunt privatam vtilitatem, officium suum non exerceat, nisi aliquo petente. Ita omnes *in d. l. 4. §. hoc autem judicium, ff. de damno infecto*, vbi Ripa *num. 39.* Est ergo necesse dicere, quod citatio hæc dicatur facta ad instantiam, & requisitionem partis. Contrariam
10 opinionem † itaque, malè probarunt Roman. & Decius quos commemorat Ripa *in dict. cap. 1. num. 20. de judic.* & idem visus est sentire Ruin. *in consil. 32. num. 3. lib. 4.*

Primò eo argumento moti sunt, quod solemnitas extrinseca non præsumitur, *l. quacunque, §. vltim. ff. de public. in rem actio.* Atqui partis petitio in citatione est solemnitatis extrinsecæ. Ergo hæc petitio non præsumitur. Verùm facilè responderi potest, hujus argumenti propositionem minorem à Decio, & sequacibus non probari. Negari enim potest quod sit extrinsecæ solemnitatis, sicuti ex dictis suprà colligi potest.

Secundò movetur Decius quia sic videmus in sententia proferenda, necessarium esse judicij ordinem, *l. prolatam, C. de sent. & interloc. omnium judic.* Et tamen
11 non præsumitur is ordo † observatus, nisi manifestè constet. Ita multis aliis in casibus idem dicimus secundum Decium ipsum. Ergo idem hoc nostro in casu, in quo etsi necessaria sit partis petitio, non tamen præsumitur interceßisse. Cæterùm respondetur, illa procedere suis in casibus, ex quo celebrantur ex intervallo, non autem in vno eodémque instanti, sicuti citatio, quæ conficitur parte petente, judice concedente, & nuntio exequente.

Tertiò argumentatur Bero. *in dicto cap. 1. num. 49.* Si verum esset, citationem præsumi factam ad partis requisitionem, & instantiam, esset quoque præsumendum esse factam mandato judicis, ex quo illud ad esse citationis requiritur. Atqui falsum est judicis man-
12 datum † & commissionem præsumi, vt tradunt scribentes *in cap. gratum, de off. deleg. & in cap. cum dilecti, de dolo & contum.* Alexand. *in leg. sciendum, colum. vltim. ff. de verbor. obligat.* & Ruin. *in cons. 102. num. 8. lib. 5.* Ergo falsum erit, partis petitionem requiri. Verùm præter responsiones perpensas à Bero. *in dicto cap. 1. num. 54.* responderi potest, distinguendo mandatum extrajudiciale, quod fieri solet à domino procuratori suo, à mandato seu commissione quam suo nuntio facere consuevit judex. Illud sanè mandatum procuratori factum præsumitur, vt scribunt omnes *in l. sciendum*, vbi Iason *num. 19. ff. de verbor. obligat.* vt explicabimus *infr. in præsumpt. 19.* At mandatum seu commissio judicis nuntio facta præsumitur, vt infrà dicemus. Hanc differentiam in specie notavit Ruin. *in cons. 66. num. 6. lib. 5.*

Hæc recepta & à nobis probata sententia multò
13 magis procedit in † causis summariis & levis præjudicij. Nam in his præsumitur facta citatio ad partis requisitionem. Ita Decius *in d. c. 1. in 2. lect. nu. 8. in fin. de jud.* post Abbat. & alios *in cap. Albericus, de testibus.* Et præterea procedit hæc sententia multò magis
14 † quando concurrit temporis diuturnitas. Ita docuit Ripa *in c. 1. num. 10. in fine, de jud.* post omnes *in dict. cap. Albericus, de testibus*, cùm dicunt solemnitatem
15 † etiam extrinsecam præsumi ob temporis diuturnitatem. Et communem esse opinionem asseruit Ioan. Crotus *in leg. sciendum, num. 21.* Qua de re suo loco dicemus. Hanc doctrinam declarat Ruin. *in consil. 32. colum. 1. lib. 4.* non procedere, quando non constat nuntium citasse ex mandato judicis. Nam tunc nullo modo (ait ille) præsumitur partis petitio. Verùm existimo dubiam esse Ruini declarationem, cum præsumatur regulariter commissio judicis, quando apparet citationem à publico nuntio fuisse factam, sicuti infr. dicemus.

PRÆSVMPT. XXIV.

Citatio facta, an præsumatur commissione & mandato magistratus vel judicis.

SVMMARIA.

1 *Citationem verbalem aut personalem, judicis commissione factam non præsumi, & quæ causa sit, nu. 2.*
3 *Commissionem judicis non esse quid connexum cum ipsa citatione.*
4 *Commissionem judicis in citatione, non esse levis solemnitatis, sed tantùm, vt sine ea citatio stare nequeat.*
5 *Commissio & mandatum judicis in citatione verbali, quæ causæ cognitionem desiderat, non præsumitur. Idque verum est, etsi notarius in relatione nuntij enunciasset, eam commissione judicis factam esse, nu. 6. Vel appareat etiam de commissione judicis generali, nu. 7. Neque nuntio attestanti in relatione, judicis se commissione citasse creditur, nu. 8.*
9 *Commissio & mandatum judicis in citatione præsumitur, si modici est præjudicij, & nuntius est bonæ famæ.*
10 *Commissiones judicum si de consuetudine & stylo curiæ non scribantur in actis, præsumitur judicis commissio. Idem si consuetudo sit vt nuntij citationes faciant sine judicum commissionibus, nu. 11.*
12 *Citationem sua commissione factam, declarat judex ad vlteriora procedendo.*
13 *Citato comparente & nil opponente, citatio commissione judicis facta præsumitur.*
14 *Comparitio spontanea purgat omne vitium.*
15 *Citatio ob temporis diuturnitatem, mandato judicis facta præsumitur.*
16 *Citatio realis, sive prehensio & carceratio, quia magnam causæ cognitionem requirit, non præsumit mandatum judicis.*

DIximus superiore casu, citationem præsumi factam parte ipsa requirente & instante, nunc dicendum est, an præsumatur facta commissione, & mandato magistratus, vel judicis? Qua quidem in disputatione constituendi sunt duo casus, sicuti duæ sunt præcipuæ citationum species.

Primus est casus cum agitur de sola ipsa citatione verbali, quam personalem appellant, vt cum quis in jus vocatur ad respondendum. Hoc sanè in casu sunt opiniones. Illa tamen est vera & recepta hanc judicis
1 † commissionem non præsumi. Ita Bartol. *in l. 1. § cura, nu. 2. ff. de offic. præfecti vrbis, & in l. 2. qui ad civilia, C. de appellat.* Abb. *in cap. Albericus, de testibus.* Aretin. *in cons.*

BIU Cujas

*in consil.33.numer.5.vers.4.*præmitto,communem esse asserunt, Francus *in cap.cum parati,de appel.*Ruin.*in cons.15.num.8.lib.4.& in cons.102.num.8.lib.5.* Ripa *in cap.1.num.90.* & ibidem Bero.*numer.54.de judic.* & communem etiam attestatur Alciat. *in tract. de præsumpt.reg.3.præsumpt.14.numer.4.vers.sed nunquid.* Quæ quidem sententia ea solida ratione, cæteris prætermissis, fulcitur, quod commissio hæc vel mandatum,† est extrinsecæ solemnitatis quæ non præsumitur,*leg.quæcumque, § ult.ff. de publ.in rem acti.* & suo loco copiosè disseremus. Cæterùm ab hac sententia dissentiunt & malè,Guido de Zuzar.*in l.ad peremptorium,ff.de jud.*Imol.*in leg.si finita,§.si plures,ff.de damno infect.& in cap.1.de jud.* Tancredus in materia citationis, *quæst.*10. quos ita commemorat & sequitur Alciat.*in dict.tract. de præsumpt.reg.3.præsumpt.14.numer.5.vers. contrarium tenuit*, qui recensèt Ioan. Andr. & Abb. *in cap. quoniam contra.de probat.*affirmantes consuetudinem approbasse hanc opinionem. Eandem visi sunt probare Bald.*in leg.si quando,quæst.12.num.12.Cod. de testibus.* Alexand.*in cons.123.num.3.lib.2.*& Ruin.*in cons.66.num.6.lib.5.* Et ij quidem ex prima ratione moti sunt, quod commissio ista dicitur esse de † connexis citationis, & propterea debet credi nuntio,sicuti adhibetur fides, cum dicit se citasse,*cap. tum parati, de appella.* Verum facilè respondendum, quod nec lege nec ratione probatur, commissionem hanc esse quid connexum cum ipsa † citatione, cum aliud sit committere,& mandare,qui actus judicis est: aliud in jus vocare,qui est actus nuntij,& fieri potest, quod citatus quis sit, & tamen judice non mandante factum id fuerit. Et argumentum hoc Doctorum posset procedere præsuppositâ citatione valida & legitima,de qua quidem nos disputamus. Secundò adfertur ratio, quia nisi præsumeretur hæc commissio judicis, sequeretur quod nuntius falsum committeret,citando scilicet sub falsa judicis auctoritate, & nomine, *leg. qui nomine.ff.ad leg.Corn.de fals.*Rom.*in cons.313. Hodie fuit.* Id quod præsumendum non est, *leg.meritò,ff. pro soc.* Cæterùm facilè respondetur, nuntium posse excusari, quia potuit justè credere, quod posset citare sine judicis commissione: tum quod se ob officium quod gerit, id posse sine judicis mandato credat: quæ sanè causæ, etsi minus justæ sint, attamen excusant, *l. igitur,§.potest.ff.de liber.causa*, & vberrimè disserui in commentariis de recuperanda possess.*remedio 5.num.* 49. Tertiò solet considerari, quod commissio hæc est levis præjudicij & ponderis, ex quo non requirit causæ cognitionem. Ergo credi debet nuntio eam fuisse factam à judice,*argum.l.magis puto,§.ne tamen,ff. de rebus eorum*, glos. *in cap.ea noscitur,de his quæ fiunt à major. parte capi.* Sed facile respondetur, quod imò † levis solemnitatis non est,sed magnæ: cum commissio ipsa sit,quæ efficacem reddit ipsam citationem: & sine qua illa stare non potest.Non est itaque à recepta illa opinione recedendum.

Extenditur primò hic casus, & opinio, vt locum habeat multò magis in ea citatione verbali, quæ requirit causæ cognitionem, nam tunc † non præsumitur commissio & mandatum judicis, ita Bald.*in leg.si quando,quæst.12.nu.12.C. de testibus*, & conferunt quæ dicemus in subsequenti casu.

Extenditur secundò,vt procedat etiam quando notarius in ipsa relatione nuntij enuntiasset, citationem factam fuisse commissione, & mandato judicis, nam adhuc non præsumitur hæc judicis commissio,ita respondit Aretin. *in consil.33.* quem declarat, & secutus est Ripa *in c.1.nu.90.vers.amplia primo, de jud.* & aliqua statim dicemus.

7 Extenditur tertiò, vt procedat † etiamsi appareat de commissione judicis in genere, sed non in specie, nam adhuc specialis illa commissio non præsumitur, etiamsi notarius de ea attestaretur. Ita Aret. *in dict. cons.32.* & Ripa *in dict.cap.1.num.90.vers.amplia & secundò.*

8 Extenditur quartò, vt procedat etiamsi ipsemet nuntius † in sua relatione attestatus fuisset se citasse commissione & mandato judicis. Ita Ripa *in dict.cap. 1.numero 90.versicul. tertiò ampl.*ex sententia Specul. *in titul. de citatio.§.sequitur, vers.sed nunquid creditur,* & Bart. *in l.1.§.cura.numero 2.ff.de officio præfecti vrbis.*

9 Declaratur primò,vt non procedat, quando agitur † de modico præjudicio & nuntius est bonæ famæ, nam tunc præsumitur,quod commissione & mandato judicis citaverit,ita declarant Abbas *in c.1.de judiciis*, & ibid.Ripa *num.90.vers.limita.1.* & idem Abb. *in c. ea nos*,de his quæ fiunt à prælato.

10 Declaratur secundò, vt non procedat, quando eo in loco † extat consuetudo seu stylus curiæ, quod commissiones judicum non scribantur in actis, nam tunc præsumitur ipsius judicis commissio, ita ex sententia Innoc.*in c.cum parati, de appel.* docuit Ripa *in d.cap.1.num.90.versicul.limita & secundò*,qui subjungit quod hodie parum operatur hæc commissio, cùm hæ commissiones ex consuetudine in actis non redigantur,vt attestantur Ioan.And.& Abba.*in c.quoniam contra. de probat.* Et in curia Romana,ex stylo Rotæ, credi nuntio de commissione,testatur Verallus *in dec. 266.part.2.*

11 Declaratur tertiò, vt non procedat, quando extat consuetudo, † seu stylus curiæ, vt nuntij possint citationes facere sine judicum commissionibus, & mandatis, vt observari consuevit in Curiis Galliæ, sicuti ita declarando testatur Boer.*in reper.l.consentaneum, num.14.C. quomodo & quando judex*, qui Baldum & alios hujus sententiæ commemorat.

12 Declaratur quartò,vt non procedat, quando judex ea citatione † facta,ad vlteriora processit, nam tunc satis manifestè declaravit citationem illam ex sua commissione factam fuisse, *argu.l.à procedente, C.de dilat.*ita in specie declarat Alciat.*in tract. de præsump. regul.3.præsump.14.nu.5.vers.præterea si facta,&c.*Idem senserunt Roman.*cons.497.num.6.* Ruin.*in cons.66.n. 6.lib.5.*& Ripa *in c.1.nu.90.versic.pro concordia de judiciis:* cùm dixerunt præsumi nuntium citasse mandato judicis,quando lata fuit sententia, & ab eo non fuit appellatum.

13 Declaratur quintò vt non procedat,† quando citatus comparuit, & nihil opposuit, nam tunc præsumitur citatio facta mandato & commissione judicis, ita in specie declarant Alex.*cons.123.num.3.lib.2.* Ruin.*in cons.66.num.5.lib.5.*Ripa *in c.1.num.90.vers.limita & tertiò, de judiciis*, & Alc. *in tract. de præsumpt.reg.3. præsumpt.14.nu.5,vers.& in isto casu.*Ea est ratio, quia spontanea comparatio † purgat omne vitium, vt inquit glo.*in l.1.ff.de feriis*,quam probant omnes,vt copiosè disserit Tiraq. *in tract. de retractu consang.§.9. glos.2.nu.18.& 20.* Et illis addo Felinum *in c.illud.nu. 8.de præs.*& Curt.Iun. *in l.ad peremptorium,num.5.de judiciis.*

14

15 Declaratur sextò vt non procedat † ob temporis diuturnitatem, nam tunc præsumitur commissio, & mandatum judicis ita declaravit Ruin.*in cons.66.nu. 5.& 6.lib.5.*

Secundus est casus hujus disputationis, cùm agitur de citatione reali, hoc est de ipsa prehensione,& carceratione. Hoc sanè casu sine controversia non præ-

BIU Cujas

sumitur commissio hæc & mandatum judicis, ita Bald. *l. si quando, n. 12. C. de testib. & in l. consentaneum, C. quomodo & quando judex,* & ibi Boer. *nu.* 14. Salice. *in l. nullus, C. de exhiben. reis,* & Alciat. *in tract. de præsumpt. regul. 3. præsumpt. 14. nu. 15. vers. & hoc procedit,* ea est ratio, quia hæc citatio magnam causæ cognitionem requirit, quæ quidem (vt dixi suprà) non præsumitur.

PRÆSVMPT. XXV.

Nuntium citasse sicuti à judice habuit in mandatis an præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Nuntio asserenti se citasse, prout in mandatis habuit à judice vtrum credatur.*
Et in quo nuntio verum sit, num. 2.
Et quibus in rebus ipsi præstetur fides, nu. 3.

DIsputatio est non mediocris inter Doctores, an pro nuntio præsumatur, eique credatur, † quòd citaverit reum vel actorem ad judicium, quemadmodum habuit in mandatis à judice? Hac de re post Alciatum in tracta. de præsumptionibus *regul. 3. præsumptio.* 14. scripsi satis copiosè in commentariis de arbitrariis judicum, *libro secundo, casu* 112. *col.* 1. *&* 2. vbi tres commemoravi opiniones, & dixi ibi *num.* 8. tertiam opinionem veriorem mihi videri, hoc relinqui judicis arbitrio: sed tamen in dubio credendum esse ipsi nuntio, quod declaravi locum non habere tribus in casibus: non repeto jam scripta. Et post à me editos illos commentarios disputationem hanc doctè & diligenter explicavit bene eruditus Ioan. Baptista Asinius in praxi de ordine judiciorum, §. 9. *cap. secundo,* vbi recensèt sex opiniones, & *capite* 3. *num.* 1. testatur communem opinionem esse, quòd nuntio credi debeat: quam quidem opinionem declarat habere locum, quando † nuntius est juratus: intelligit, & 2. *ibi.* 2
3 *nu.* 4. procedere quoad ea, quæ † sibi à judice mandata fuerunt, non autem in aliis: & propterea ipsi nuntio referenti se à citato fuisse verberatum, vel affectum injuria, vel dixisse, nolle venire, fides non adhibetur. Quam quidem postremam declarationem, & nos diligenter explicavimus *in dicto casu* 112. *num.* 12. *&* 16. hic loca nunc indicasse sufficit, illud etiam annotandum est, quod cùm hæc sit sola præsumptio, contrarium probari poterit, nempe nuntium non citasse, vt retulit in actis, ita Angel. Imol. & Alexand. *in l. qui bona,* §. *qui damni, ff. de damno infecto,* & alios quamplures congessit Asinius *in d.* §. 9. *cap.* 11.

PRÆSVMPT. XXVI.

Citatus ad domum an præsumatur perquisitus à nuntio, qui personaliter citare debuit, si inventus ille fuisset, alioqui ad domum.

SVMMARIA.

1 *Nuntio cui mandaverit judex expressim, vt reum personaliter citaret, & si non inveniret citaret eum ad domum, de perquisitione facta creditur. Et quid si simpliciter referat se ad domum citasse, nu.* 3.
2 *Expressim dicitur illud, quod per relationem ad aliud intelligitur.*
4 *Nuntio in his quæ ad suum officium pertinent, creditur.*
5 *Nuntio nulla data commissione à judice, vt reum citaret, qui prius personaliter citandus erat, quam ad domum, non præsumitur quòd perquisierit, & non invenerit.*

CVm multi sint casus, in quibus personaliter citari debet reus, & si non reperitur, ad domum, l. 4. §. *Prætor.* vbi Bart. & reliqui, *ff. de damn. infecto,* ob id dubitari aliquando contingit: si nuntius refert citasse ipsum reum ad domum, an præsumatur, quod eum perquisierit personaliter, & invenire non potuerit? hac de re sunt distinguendi duo casus.

1 Primus est, quando judex † expressim mandavit nuntio, vt citaret reum personaliter & si non invenisset, eum ad domum citaret: & deinde nuntius retulit se citasse ipsum reum, vt habuit in mandatis, hoc sanè casu præsumitur, quòd perquisierit ipsum reum, & quòd eum non invenerit, & ob id ad domum citaverit, ita Abb. *in cons.* 84. *lib.* 4. Alexand. *in consil. 2. numer. 7. lib. 3. & in cons. 29. numer. 8. &* 10. *lib.* 6. Socin. Sen. *in consil. 56. numer. 6. &* 7. *lib.* 4. Dec. *in cap. quoniam contra, numer. 31. de probat. & in cap. cùm parati, col. penult. de appell.* Gratus *in consil. 30. in fine, lib.* 1. Tiraquel. *de retract. conjang.* §. 8. *glos. 9. numer.* 10. Rebuff. in commentariis ad Regias constitutiones Galliarum, *tom. 3. in tit. de citationib. art. 2. glos. 3. num.* 27. qui testatur, quod ita servaretur in practica. Eandem opinionem probarunt Robert. Maran. in prax. de ordine judiciorum *in tit. de citationib. numer.* 127. & Asinius in praxi judiciorum, §. 9. *cap. 6. num. 3. vers. id autem.* Et hujus sententiæ ea est ratio, quia nuntius se retulit ad expressum mandatum judicis, dum dixit citasse, vt habuit in mandatis, perinde est ac si expressim retulisset, dixissétque se perquisivisse illum personaliter, & reperire non potuisse, & propterea ci-
2 tasse ad domum cùm expressum † illud dicatur, quod per relationem ad aliud intelligitur, *l. ait Prætor.* §. 1. vbi Bart. *ff. de re jud.* & confert *l. si ita scripsere, ff. de cond. & demonstr.*

3 Secundus est casus, quando † judex expressim mandavit nuntio, vt citaret reum personaliter, & si eum non invenisset, citaret ad domum: & deinde nuntius retulit in actis simpliciter citasse reum ad domum, atque ideo non dixit, vt habuit in mandatis. Hoc in casu sunt opiniones, vna fuit eorum, qui scripserunt non præsumi, quod nuntius perquisierit reum illum, & quod non invenerit. Ita Bartol. *in l.* 4. §. *prætor ait, numer.* 14. *ff. de damno infecto.* Abbas *in cap. causam, col.* 3. *de dolo & contuma.* & ibidem Butr. *colum. penult.* Idem Abb. *in cons.* 84. *libro* 2. Roman. *in cons.* 454. *num.* 4. Alexand. *in leg. hæres institutus, ff. de acquirend. hæred. & in consil.* 137. *num.* 7. *& in cons.* 201. *num.* 9. *lib.* 2. *& in cons.* 2. *numero primo, lib.* 3. Decius *in capit. quoniam contra, numer.* 31. *versicul. & prædicta conclusio. de probatio.* & hanc esse veriorem, & magis communem opinionem testatur Asinius *in d. cap.* 6. *num.* 3. ea vsi sunt ratione, quod cùm nuntius ille sit persona vilis, pro eo præsumi credique non debet, *argum. l.* 1. *C. de usuris.* Quæ sanè ratio levis est: cùm in his, quæ pertinent ad ejus officium credi debeat, quod rectè ritéque fuerit illud executus vt statim dicemus. Altera fuit opinio, quod imò præsumatur pro nuntio, eique credatur, quòd personaliter reum perquisierit, & non invenerit. Ita Bald. *in leg. scire oportet,* §. *multa verè, in fin. ff. de excusat. tutor.* Castren. *in dict. l.* 4. §. *prætor ait, numer.* 1. *ff. de damn. infecto.* Roman. *in dict. leg. hæres institutus, ff. de acquiren. hæred.* & ibidem

Aretin.

Aretin. *colum. 1. & colum. 2. vers. sed ad primam quæstionem*, & ij quidem adducti sunt ea ratione, quod in
4 his quæ † pertinent ad suum officium creditur nuntio, sicuti copiosè scripsi in libro 2. de arbitrariis judicum, *casu 112. num. 1. & 2.* & attigi superiore præsumptione. Cùm ergo ad officium ipsius nuntij pertineat, diligenter exequi mandatum judicis, credendum est, quod sicuti mandatum fuit, sic perquisierit, & non invenerit reum, & si admittunt Doctores superiore casu commemorati, adhiberi fidem nuntio referenti se citasse, vt habuit in mandatis: ita quoque admitti debet, quod eidem nuntio credatur in casu nostro. Et quoad adhibendam vel non adhibendam fidem nuntio, hic casus non differt à præcedenti, solùm (mea quidem opinione) differt quoad interpretationem facti, & voluntatis ipsius nuntij. Cùm enim dixit se citasse, vt habuit in mandatis, satis manifestè declaravit, quod personaliter perquisivit, & non invenit. Cùm verò simpliciter dixit se citasse ad domum, non declaravit factum, nec voluntatem, sed reliquit in dispositione legis, quæ præsumit nuntium fuisse executum munus suum. Tertia afferri potest opinio vt dicamus hoc relinqui judicis arbitrio: sicuti scripsi in libro 2. de arbitrariis judicum, *casu 112. num. 8.* esse in judicis arbitrio, quod adhibeatur fides his nuntiis publicis in his, quæ ad eorum officium pertinent, & propterea nostro in casu perpendet judex qualitatem nuntij, an scilicet consueverit esse diligens, vel non, an res sit magni vel levis ponderis, & an verisimile sit, quod eum invenire potuerit vel non.

Tertius est casus, quando nuntio data est simpliciter à judice commissio, vt citaret reum, qui secundùm jus commune, vel statuta erat prius perquirendus, & citandus personaliter, alioqui ad domum. (sic cautum est statuto Bononiensi, de quo statim dicam) Et nuntius deinde retulit se illum citasse ad domum. Hoc
5 sanè casu non sumitur interpretatio, † & præsumptio, quod prius perquisierit, & non invenerit, ita intelligo Bart. *in d. l. 4. §. prætor ait, nu. 13. vers. item si committeretur. ff. de damno infecto*, & Bartolum secuti sunt Abb. & Butr. *in d. c. causam, de dolo & contum.* & idem Abbas *in d. cons. 84. lib. 2.* non enim præsumitur nuntium ignarum dispositionis legis, ejus formam observasse. Hunc tamen casum temperatem, quando nuntius similibus in casibus consuevisset perquirere reum, & personaliter eum citare, & in subsidium ad domum. Quare & in hoc multum poterit prudentis judicis arbitrium. Cessant hæ disputationes Papiæ ob statutum decimum in civilibus sub rubric. de citationib. fiendis, dum vult cives citari debere personaliter, vel ad domum habitationis. Est enim concessa facultas alternativè citandi vel personaliter, vel ad domum, secundùm Bartol. *in l. 4. §. prætor. ff. de damn. infecto.* Abb. & Imol. *in cap. causam, de dolo & contum.* etsi dissentiat Matthes. *notab. 85.* Est autem vtilis hæc traditio ad interpretationem statuti Bononiæ libro 1. sub rubric. de electione nuntij, §. *volentes, & §. seq.* quo cautum est, quod citatio personaliter fieri debeat, & si citandus inveniri non potest, citetur ad domum habitationis, hic autem Patavij cessat disputatio, cum statuto sub rubric. de citationibus, in principio cautum sit, credi debere nuntio referenti se perquisivisse, & non invenisse citandum.

PRÆSVMPT. XXVII.

Citari virum posse in ædibus vxoris, cùm ibi habitare præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Citari potest maritus in ædibus quibus habitat ejus vxor.*
Idem est in muliere, nu. 2.
3 *Vxor præsumitur scire facta mariti.*
4 *Maritus stipulatus sibi alimenta præstari, etiam pro vxore stipulatus præsumitur.*
5 *Servitus concessa vxori, etiam viro concessa præsumitur.*
6 *Vxor interfecta præsumitur occisa à marito.*

1 CVm in jus vocandus est maritus, sufficit si citetur † in ædibus, in quibus habitabat ejus vxor, ita Guido suprà *in tracta. de præsumpt. reg. 1. præsumpt. 53.* alios ejusdem sententiæ commemorat Tiraquel. in tracta. de retractu *consanguin. §. 9. gloss. 1. num. 7.* ea est ratio, quia præsumitur maritus habitare ea in domo, in qua habitat ejus vxor, *l. 1. §. domum, ff. de liberis agnoscen.* sicuti clericus præsumitur residere in sua ecclesia. *c. tua, de cler. non resid. & c. 1. qui matr. accus. possess.* & hujus præsumptionis ratio est, quia maritus & vxor dicuntur tenere vitam individuam, dicuntur & socij humanæ & divinę domus, *l. adversus, C. de crimi. expil. hæred.* & propterea censuit Innoc. *in cap. vlt. de eo, qui mitt. in possess.* quod vxor potest citari facere maritum vagabundum, suis ipsis in ædibus, ita etiam econtrà
2 † mulier citari debet ad domum mariti: cùm ibi habitare præsumatur, ita Bald. *in l. ab eo, C. quomod. & quando judex*, & Alciat. *in d. præsumptio. 35. in fine*, & intelligit Tiraquel. præcitato in loco procedere, etiamsi maritus absit ab ea domo. Nam adhuc ibi citari potest.

3 Et ex prædictis infertur, quod † vxor præsumitur scire facta mariti, *l. aut qui aliter, §. sed & Servius, ff. quod vi aut clàm*, & ibi Bartol. & tradunt Lucas de Penna *in l. 3. colum. 4. vers. 71. præsumitur, C. de apochis publ. lib. 10.* Neviz. *in cons. 20. num. 34.* & vberius Tiraquel. *in tracta. de legib. connub. l. 12. colum. 1. & in tract. de retract. consang. §. 9. glos. 1. nu. 1.*

4 Hinc etiam infertur, quod † maritus stipulans sibi præstari alimenta, præsumitur stipulari etiam pro vxore sua, ita probant Oldrad. *in cons. 95. col. 2.* Marsil. *cons. 1. num. 13.* & Cravet. *cons. 51. nu. 3.* ita quoque servitus † concessa mulieri, præsumitur concessa ejus viro,
5 *l. pater filiæ, ff. de servit. leg.* Hinc quoque infertur ob communem hanc & individuam viri & vxoris habi-
6 tationem, quòd vxor † interfecta, præsumitur occisa à marito, ita Boer. *quæst. 261.* & dicemus *infrà lib. 5. præsumpt.*

PRÆSVMPT. XXVIII.

Libello in actione personaliter proposito, præsumi omne jus actori competens deductum.

SVMMARIA.

1 *Libellum proponens in actione personali præsumitur omne suum jus deduxisse.*
Et quæ sit ea præsumptio. nu. 2.
3 *Clausula: deducendo jus competens, & competiturum cujus sit effectus, & nu. 4.*

CVm à vocatione in jus ad libelli oblationē deveniri soleat, dicendum nunc est de præsumptionibus, quæ versantur circa ipsam libelli oblationem:
1 & illa occurrit ante omnia, quod libellum † proponens in actione personali, præsumitur deduxisse omne

jus

jus sibi competens, *l. vltim. C. de annali except.* quam & ibi annotavit Bartol. *num. 2.* qui scriptum reliquit, hoc esse apertè diffinitum *ex cap. Abbate, de re judicat.*
2 *in 6.* Et hanc esse † præsumptionem juris scripsit Ioa. Andreæ in additio. ad Specul. *in titu. de præsumpt.* §. *Species, nu. 5. in verbo, in prædict. concord.* Hodie tamen qui in foro versantur, solent adhibere clausulam illam,
3 † deducendo omne jus sibi competens, & competiturum: cujus quidem clausulæ vis ea est, vt censeatur proposita actio non solùm de præsenti competens, sed etiam in futurum: qua de re copiosè disserit Pract. Papien. *in forma libelli pro actione reali, in verbo,*
4 *deducendo.* Sicuti etiam operatur clausula, † vt petitorium cum possessorio sit deductum, vt respondit Ruin. *in cons. 32. n. 11. lib. 1.* qui declarat, nisi ab adversario fuerit oppositum.

PRÆSVMPT. XXIX.

Responsiones libellis factas præsumi eo modo factas, quo proposita fuit interrogatio: & inibi de aliarum interrogationum responsionibus.

SVMMARIA.

1 *Reus in judicium vocatus respondendo simpliciter, præsumitur eo modo quo facta est interrogatio respondisse.*
2 *Rescriptum interpretationem recipit à porrectis precib.*
3 *Responsio facta stipulationi præsumitur conformis interrogationi.*
4 *Iurisconsultus non respondens clarè & manifestè propositæ juris quæstioni, præsumitur vt interrogatus fuit respondisse.*
5 *Legislatoris responsio interdum interrogatione uberior.*
6 *Responsio determinatè facta non intelligitur facta conformis ipsi petitioni.*
7 *Signatura ampliante vel limitante gratiam, non attenditur, petitio, sed ipsa signatura.*
8 *Responsio petitioni conformis præsumitur, quoad id super quo principaliter facta est interrogatio, non quoad accidentia.*
9 *Responsio dubia ab interrogatione declaratur quoad extrinseca, non quoad substantiam.*

LIbellus cùm in judicio proponitur, interrogationes aliquot fieri solent reis ad judicia vocatis, vt cùm interrogantur, an possideant, vel non: & quid
1 simile: si ergo contingit reum † ipsum vocatum in jus respondere simpliciter, respondisse præsumitur eo modo, quo facta fuit ipsa interrogatio, *si defensor. §. qui interrogatus ff. de interrogat. actio.* & scribunt Soc. Sen. *in cons. 112. n. 14. lib. 4.* Lucas de Penna *in l. 3. col. 8. vers. 122. præsumitur, C. de apochis publicis lib. 10.* Ita quoque
2 dicimus, quod † rescriptum interpretationem recipit à porrectis precib. *l. 1. C. de divers. rescript.* & tradunt Ias. *in l. causas, n. 5. C. de transact.* Deci. *in cons. 142. n. 6.* Paris. *in cons. 3. num. 56. lib. 4.* Ita dicimus de responsione facta stipulationi, † quę præsumitur conformis ipsi
3 interrogationi, §. *præterea inst. de inutil. stipul. & l. Titia, §. 1. de verb. oblig.* Ita quoque dicimus, quòd si † Iurisconsul. propositæ juris quæstioni non respondet clarè
4 & manifestè, præsumitur respondisse vt interrogatus fuit, vt scribunt relati à Iasone *in leg. Barbarius, nu. 8. ff. de off. Prætor. in l. servum, §. si pupillus, num. 5. ff. de vulg. & pupill. substit. & in leg. si ita stipulatus, §. Chrysogonus, nu. 64. de verb. oblig.* & probat *l. post emancipationem in prin.* & ibi glos. *in verbo, præstari, de leg. 3.* In
5 legislatore † tamen observavit aliquando Iason *in l. vnum, colum. 1. ff. si cert. pet.* & cum eo Bellon. *libr. 1. supp. juris, cap. 17. nu. 1.* pinguiorem responsionem ipsa interrogatione.

Declaratur tamen primò hæc præsumptio, vt pro-
6 cedat in responsione simplici, secùs verò in ea † quæ determinatè facta fuit. Nam illa non intelligitur facta conformis ipsi interrogationi. Ita declarat Iason *in cons. 173. column. 4. in princ. lib. 4.* post Imolam *in c. 1. de pactis,* & idem sensit Ruin. *in cons. 43. num. 3. lib. 1.* etsi in ea facti specie aliis rationibus adversus Iasonem *in d. cons. 173.* responderit. Et refert Ruin. Abbatem *in c. inter dilectos, col. 4. de fide instrum. & in c. 2. de treuga*
7 *& pace,* qui docuit, quod quando † signatura ampliat, vel limitat gratiam non attenditur petitio, sed ipsa signatura. Et ideo si petitio fuit indeterminata, & concessio determinata, concessio ipsa attenditur.

8 Declaratur secundò, vt procedat quoad id, † super quo principaliter facta est interrogatio, non autem quo ad accidentia. Exemplum, si quis interrogatur, an carnaliter cognoverit Caiam vxorem Sempronij, & simpliciter respondeat se cognouisse, non tamen dicitur fateri Caiam illam esse vxorem Sempronij. Ita Bart. *in l. si cui servi, §. si à filio, de leg. 1.* & ibi latè disserit Ias. *nu. 6. & 12. de leg. 1.* & cum Bart. videtur magis recepta opinio, quam probarunt & Matthes. *notab. 33.* Soc. Sen. *in cons. 112. num. 18. lib. 4.* Ruin. *in cons. 141. num. 14. lib. 5.* & Dec. *in cons. 593. nu. 4.* Huic tamen declarationi multa obstant, quæ explicat Ias. *in dict. §. si filio.* Et præter eum obstat & illud, quod scribit Curt. Iun. *in l. vlt. §. Labeo, num. 5. ff. si certum petat.* dubiam
9 † responsionem declarari ab interrogatione quoad extrinseca, non autem quoad substantiam, nempè quoad verba obligativa. Nisi dicamus Curtij traditionem non satis veram esse.

PRÆSVMPT. XXX.

Litis contestandæ animum præsumi, & quando id contingat, variè explicatum.

SVMMARIA.

1 *Reus respondens libello actoris, vel actor exceptioni rei animo litem contestandi facere præsumitur. Et quibus id casibus non habeat locum, nu. 3. 4. & 5.*
2 *Verba vbi ad litis contestationem apta sunt, talis animus esse præsumitur.*

POstulat nunc hic locus, vt differamus de præsumptionibus, quæ versantur circa litis contestationem. Cùm itaque † vel reus, vel actor respõdet, vel
1 libello, vel exceptioni adversarij, præsumitur, quod animo contestandi litem responderit. Ita Specul. *in tit. de litis contest. §. 2. vers. quid ergo si proponitur.* Hostien. in summa *eo titul. §. vltim. in fine.* Rota *dec. 12. titul. de litis contesta. in antiquis.* Abbas *in c. 1. n. 15. de litis contesta.* & ibidem Maria. Soc. Sen. Senior *nu. 68.* & Felin. Soc. *in tract. fallen. regul. 198. in verbo, litis contestatio.* Quam sententiam probant *ex l. rem non novam. §. patroni, C. de jud. ex l. 2. §. 1. Cod. de jureju. propter calum. dan. ex c. dudũ, il 2. de elect. & ex c. 1. de litis cõest.* Quæ sanè jura exigunt responsionẽ, nec requirunt, quòd exprimatur se respondere animo contestãdi litem: ex quo intelligimus animum ipsum præsumi. Et prętereà cùm
2 verba † sint apta ad litis cõtestationem, talis esse præsumi-

BIU Cujas

sumitur animus : cum nemo dixisse aliquid præsumatur, quod prius mente non cogitavit, *l. Labeo, ff. de supp. legat.*

3 Declaratur primò, vt non † procedat, quando extat consuetudo seu stylus curiæ & judicij, quod verba clara, quibus declaretur animus contestandi litem, exprimi debeant. Nam tunc non præsumitur animus contestandi litem, nisi id dicatur claris verbis. Ita declarant Abbas *in d. c. 1. numero* 15. & Maria. Sen. *nu. 68. versic. putat tamen*, de litis contesta. & Soc. *in dict. reg.* 198. *fall. 1.*

Declaratur secundò, vt locum non habeat, quando
4 † respondens diceret se respondere animo non contestandi litem. Ita Abbas Maria. & reliqui suprà allegati. Est ratio manifesta, quia illa præsumptio ex verbis claris respondentis fuit declarata : & in claris non est opus conjecturis, *l. ille, aut ille, §. cùm in verbis, de leg. 2.*

5 Declaratur tertiò non procedere, † quando libello adhuc non est responsum, sed petita dilatio ad probandum. Nam hoc casu non præsumitur litis contestatio. Felin. *in cons. 23. num. 1.* quem secutus est Asinius in praxi judiciorum, §. 17. *cap. 3. vers. nonò contestatio.*

PRÆSVMPT. XXXI.

Litis contestatione facta, bonæ fidei possessorem præsumi mala fide possidere.

SVMMARIA.

1 *Litis contestatio bonæ fidei possessorem in mala fide præsumit.*
2 *Et in quibus judiciis procedat.*
3 *Quidque operetur ea præsumptio.*

1 Effectum hunc parit litis contestatio, vt qui antea bona fide possidere præsumebatur; deinde † malæ fidei credatur, *l. sed & si lege, §. etiam si ante, ff. de petit. hæred.* Et hanc esse præsumptionem juris, & de jure affirmarunt gloss. ibidem & Bart. *num. 2.* & apertè Ioan. Andreæ in additio. ad Spec. *in tit. de præsumpt. §. species, n. 5. in verbo, in prædict. concordant. vers. tertius.* Et hoc quod de litis contestatione dicitur, procedit se-
2 cundùm gloss. & Bart. in † judiciis singularibus, in quibus mala fides inducitur solùm post litis contestationem : secùs verò in vniversalibus, vbi sufficit sola denunciatio, *l. item veniunt, §. petitam, eod. titul. de petit. hæred.* cùm tamen non sufficiat in vniversalibus *l. pen. ff. pro emptore.* Hæc autem mala fides, quæ inducitur in his judiciis singularibus, & quæ ab aliquibus ficta ap-
3 pellatur, & rectius præsumpta, operatur † solùm quoad fructus, vt is effectus malæ fidei possessor teneatur eos restituere, *ex d. §. etiam si ante.* secùs quoad rei interitum. Nam de eo non tenetur, *l. illud in princ.* vbi Bart. declarat. *ff. de petit. hæred.* & scribunt Bald. *in l. 1. in fin. C. de vsucap. transfor. & in l. 1. colum. 2. C. de fructibus & litium expens.* & Dec. *in cons. 698. in fin.*

PRÆSVMPT. XXXII.

Comparentis in judicio habilitas, an & quando præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Habilitas personæ consideratur etiam in judiciis summariis.*
2 *Inhabilitatis exceptio adeò potens est, vt nunquàm exclusa præsumatur à statuentibus.*
3 *Habilitas personæ an præsumatur inter reum & actorem, distinguendum est.*

INter multa quæ in judiciis solent observari, illud est maximè considerabile, vt qui ad judicium veniunt, habiles, & idonei sint, qui in ipso judicio stare valeant. Quocircà in judiciis, sicuti & cæteris in ac-
1 tibus de personæ † habilitate quæri solet *l. non ignorat. C. qui accusa. non poss.* Id quod locum habere etiam in judiciis summariis, vt in possessoriis, & similibus tradunt Bartol. & reliqui *in l. 2. C. de edicto Divi Adrian. tollend.* & scripsi in commentariis de adipiscenda possessione, *in quarto remedio nu. 441.* & de recuperanda possessione, *in remedio 1. §. num. 272.* & adeò potens est
2 exceptio † inhabilitatis, vt exclusa nunquàm præsumatur à statuentibus qui exceptiones omnes rejiciendas esse statuerunt : quemadmodum scribunt Bartol. & reliqui *in l. 1. § & parvi. ff. de operis novi nuntia.* & egregiè Vant. *in tract. de nullitat. in tit. Quis possit dicere de nullitate, num. 41.* Dubitari autem contingit, an personæ habilitas, vt esse possit in judicio, præsumatur? Et scribit Vantius præcitato in loco *num. 43.* habilitatem non præsumi, sed de ea constare debere. Rectius
3 crediderim distinguendam esse personam † actoris ab illa rei conventi. De reo quærendum non est : quia satis præsumitur habilis, cùm sic ab actore, qui eum in jus vocavit, approbatus fuerit. De actore dicendum est eum non præsumi habilem, & propterea adversus eum opponere solet reus conventus non esse talem, qualem se facit, vt scribunt Doct. *in c. cùm inter. de except.* & tradit Vant. *in d. tract. de nullita. in titul. quibus modis sent. nulla reparetur, num. 85.* qui consilium reo præbet, vt exceptionem hanc opponat, vt oneret ipsum actorem ad demonstrandum se esse habilem. Quando autem cæteris in casibus habilis & idoneus quis præsumitur, differemus *infrà lib. 6. præsumpt. 54.*

PRÆSVMPT. XXXIII.

Mandatum an & quando præsumatur, tam quo ad actus judiciales quàm extrajudiciales diligenter, & accuratè explanatum.

SVMMARIA.

1 *Mandatum vel ad lites vel ad negotia non præsumi; quando de mandato recenti est disputatio.*
2 *Ius in re aliena nemo nisi probet, habere præsumitur.*
3 *Mandatum præsumitur in iis actibus, qui circa mandatum fieri non solent, etsi non adsit temporis diuturnitas, num. 4.*
Id tamen quo casu non procedat, nu. 6.
5 *Iactare suum nemo præsumitur.*
7 *Mandatum præsumitur interveniente scientia, & patientia principalis.*
8 *Mandatum præsumitur, vbi de modico damno vel præjudicio agitur.*
9 *Mandatum præsumitur ex enunciatione notarij in actu aliquo.*
10 *Mandatum inter partes præsumitur ob enunciationem aut assertionem judicis.*
11 *Mandatum inter me & illum præsumitur, qui aliquid ad meam vtilitatem scripsit, si talis sit cuius libris credatur.*
12 *Gerès se pro procuratore si talis sit, pro quo præsumatur, mandatum.*

BIU Cujas

mandatum habuisse creditur.

13 *Mandatum habere præsumitur is qui causas tractare consuevit si scripturæ ipsi consignatæ sint.*

14 *Mandatum vtrum ex cursu longi temporis præsumatur, sunt opiniones, & nu.17.*

15 *Tempus non est modus tollendæ vel inducendæ obligationis.*

16 *Fratres duo possidentes bona paterna tanquam divisa per decennium præsumuntur ab initio divisisse.*

18 *Conjecturæ sufficiunt in his, quæ sunt difficilis probationis.*

19 *Mandatum ob temporis antiquitatem præsumi aliquæ conjecturæ concurrente, & nu.27.*

20 *Mandatum etiam judici ob diuturnitatem temporis factum non præsumitur.*

Idem in mandato facto executori, nu.21.

22 *Mandatum nec quoad inducendam bonam fidem, ex diuturnitate temporis præsumitur.*

Vide tamen nu.23. & 24.

25 *Mandatum adfuisse præsumitur, quando in aliquo instrumento antiquo enunciatur.*

26 *Verba enunciativa alterius instrumenti quomodo non probent enunciatum nisi inter ipsos contrahentes.*

28 *Personæ egregiæ asserenti se syndicum civitatis creditur, temporis stante diuturnitate.*

29 *Mandatum Vicario Episcopi præsumitur, si non negatur, & quid sit si negetur.*

30 *Ratificatio temporis ob diuturnitatem præsumitur. Et præcipuè si accedat aliquis actus qui patientiam ostendat. nu.31.*

32 *Mandati qualitas ob temporis diuturnitatem præsumitur.*

33 *Mandatum delegationis præsumitur in sententia antiqua.*

34 *Præsumptio est pro sententia antiqua, etiam quoad processum.*

35 *Laudum arbitri ex compromisso latum præsumitur, si antiquitus est pronunciatum.*

36 *Mandatum de custodiendo præsumitur ex diuturnitate præcedentis custodiæ.*

37 *Mandatum præsumitur cum antiquitate temporis, quasi possessione concurrente.*

38 *Mandatum ob diuturnitatem temporis præsumitur, quando de commodo, & favore allegantis ageretur.*

39 *Mandatum judicis factum nuntio vt aliquem citet, præsumitur ob temporis diuturnitatem.*

40 *Mandatum syndico factum fuisse ob longinquitatem temporis præsumi.*

41 *Mandatum præsumitur, quando lapsum est tempus opponendi defectum illius.*

CVm non modò ab ipsismet causarum dominis, sed & ab eorum procuratoribus, lites, & judicia tractari atque exerceri soleant, congruè agendum hic est, an & quando mandatum ad lites, & judicia ipsa præsumatur. Verùm quia quæ de judiciis tractantur, communia in multis sunt cum cæteris, quæ extra judicium geruntur: ea propter in vniversum hic agemus, an & quando mandatum hoc præsumatur? Qua in re duos casus constituo.

Primus est quando nullus extat temporis cursus, sed de recenti mandato est disputatio. Hoc in casu nulla est apud nostros contentio. Vno enim ore omnes scribunt mandatum † vel ad lites, vel ad alia negotia non præsumi. Ita sanè omnes *in leg. sciendum, de verbo. oblig.* Et hujus sententiæ ratio ea est, quia mandatum est quid facti: facta autem non præsumuntur, *leg. in bello, §. facta, ff. de capt. & postlim. revers.* Et præterea dicimus, quod nemo præsumitur habere jus

1

† in re aliena, nisi probetur, *leg. sive possideris, Cod. de probat.* Hinc dicimus, neminem præsumi habere officium, nisi probetur, *l. prohibitum, C. de jure fisci, lib. 20.*

2

Declaratur primò, vt locum non habeat prædicta sententia in actibus, † qui communiter fieri non solent citra mandatum: sicuti quando quis solvit nomine alterius. Nam tunc mandatum præsumitur. Ita Rota *decis. 2. in titul. de causa possess. & propriet. antiquis:* quæ censuit, præsumi mandatum habuisse illum, qui nomine debitoris solvit pensionem. Et Rotam secuti sunt Cassiador. *decis. 3. numer. 4. titul. de procurat.* Socin. Sen. *in consil. 46. colum. 2. lib. 3.* Felin. *in cap. sicut, numer. 35. de re jud.* Dec. *in consil. 36. num. 8. & in cons. 42. numer. 13. vers. tertiò respondetur, & in l. 1. in prima lectura, colum. 4. qui admitti.* Curtius Sen. *in cons. 77. colum. 4.* Gozad. *in consil. 11. numer. 14.* Lofred. *in consil. 35. colum. 1.* Beroius *in quæst. 3. numer. 4. in fin.* Cagnol. *in leg. velle non creditur, numer. 15. de regul. jur.*

3

4

qui expresè dixit procedere etiam † quando non adest temporis diuturnitas. Cravet. *in tract. de antiq. tempo in 2. parte princ. numer. 65.* Gigas *in tracta. de pensionibus, quæst. 47.* Tiraquell. de præscriptionibus *in glos. 4. versic. si posteriorem.* & Anton. Gabriel. *in dict. conclus. 1. numer. 6.* Ea est ratio, quia nemo præsumitur † jactare suum, *leg. cùm de indebito, in prine. ff. de probat.* cum similibus. Qui ergo solvit tanquàm procurator, præsumitur asseruisse quod verum est. Quibus constat malè sensisse Imolam *in leg. quæ sub conditione, ff. de cond. & demonstr.* Alexan. *in leg. cum servum, colum. vlt. versic. sed adverte, ff. de verbor. oblig.* & ibid. Iason *colum. vltim.* & Ruin. *in consil. 156. num. 16. lib. 1.* qui opinati sunt, hoc in casu requiri aliam conjecturam. Hæc tamen declaratio intelligitur, quando præsumendo hac de causa mandatum, non inducitur aliquod delictum contra ipsum principalem: secùs: si

5

6

† delictum in eo redargueretur: sicuti quando quis tanquàm procurator ejus, qui homicidium perpetrasse arguitur transegit, & damna ac impensas solvit filiis occisi. Hoc sanè casu non præsumitur hic transigens habere mandatum ab accusato illo: & ideò hæc transactio facit indicium contra eum. Ita in specie declarat Chassan. *in consil. 58. numer. 22.* & conferunt quæ scripsi superiore libro *qu. 90. in indicio duodecimo.*

Declaratur secundò, vt non procedat hæc sententia, † quando intervenit scientia, & patientia principalis, vt si quis in judicio agit & experitur nomine alterius, eo sciente, & patiente. Nam tunc mandatum præsumitur. Ita Innoc. *in c. ex parte Deca. 2. de rei iud.* Abbas *in consil. 7. in 2. dubio, lib. 2.* Calderi. *in consil. 4. in titul. de procurat.* Guido Papæ *quæst. 40.* Alex. *in l. sæpè, colum. 1. ff. de re jud. & in cons. 157. num. 12. lib. 2. & in cons. 80. colum. 2. lib. 4.* Felin. *in c. cum olim. colum. 2. de offic. deleg.* Ruin. *in cons. 101. num. 14. vers. facit etiam, lib. 1.* Afflict. *decis. 308. nu. 8.* Gozadin. *in cons. 94. num. 48.* Balb. *in tracta. de præscript. in 3 parte, qu. 10. nu. 30.* Vant. *in tracta. de nullitati. in tit. Quibus modis nullitas reparari possit, num. 94.* Cravet. *in tract. de antiq. temp. in 6. particula primæ partis princip. num. 57.* Anton. Gabriel. in suis conclusio. *lib. 2. tit. de procur. conclus. nu. 12.* & Vantius *in tract. de nullitatibus, in tit. Quibus modis senten. nulla repa. possit, nu. 94.* Cæterum ab Innocentij traditione dissentiunt multi commemorati ab Alex. *in l. sæpè, num. 87. ff. de re judic.* qui multis modis, & casibus eum tueri conatur, & idem Alexan. *in cons. 80. num. 14. lib. 4.*

7

Declaratur tertiò, vt non procedat, quando † agitur de modico præjudicio & damno. Nam tunc mandatum præsumitur. Ita scripserunt Balb. *in tracta. de præscripti.*

8

de præscript. in tertia parte princip. q. 10. nu. 31. Gozad. *in consi. 94. num. 48. & in consi. 96. colum. pen.* Gigas *in tract. de pensio. conclus. 1. nu. 3.* Anton. Gabr. *in d. conclu. 1. num. 13.* Cæph. *in consi. 441. num. 74. lib. 3.*

Declaratur quartò, vt non procedat, quando enunciatur † mandatum per acta certi notarii in eo qui solvit tanquàm procurator alterius, vt repetat ab eo, cuius nomine soluit. Nam tunc præsumitur mandatum. Ita declarat Anto. Gabriel. *in d. conclus. 1. nu. 22.* ex sententia Comens. *in cons. 6. in fin.* & Comensem secuti sunt Curt. Iun. *in auth. quis in aliquo, in fin. C. de eden.* & ibid. Cagnol. *num. 96.*

Declaratur quintò, vt non procedat quando * mandatum enunciatur in sententia iudicis, vt si condemnavit aliquem tanquam procuratorem talis. Nam tunc præsumitur mandatum inter ipsas partes ob illam iudicis assertionem. Ita post Anchar. *in Clem. 1. de proba.* & Trigonium *in sing. 121.* annotavit Gabr. *in d. conclus. 1. nu. 23.* & ibid. *num. 26.* idem esse scripsit in assertione principis, ex sententia Ruini *consi. 41. colu. 1. & 6. lib. 1.*

Declaratur sextò, vt non procedat, quando reperitur aliquid ad mei vtilitatem † scriptum, ab eo, qui officium publicum gerit, vel ab eo cuius libris creditur, vt in argentario, mercatore, & notario tradit Aret. *in c. 1. num. 22. & 24. de probat.* & ibi Dec. *numero 27.*

Declaratur septimò, vt non procedat, quando is qui gessit † se pro procuratore est talis, pro quo præsumitur. Nam tunc habuisse mandatum præsumitur. Ita Gabriel *in d. conclus. 1. nume. 25.* ex sententia Ruini *in consil. 35. num. 21. lib. 1.*

Declaratur octavò, vt non habeat locum, quando comparens consueuit † causas tractare, & constat ei consignatas fuisse scripturas à principali. Nam tunc is comparens præsumitur constitutus procurator. Ita post multos Ias. *in l. 1. in fin. C. de procura.* Feli. *in c. coram. col. 4. vers. limita. primo. de off. deleg.* & alios refert Vant. *in tract. de nullita. in tit. Quibus modis senten. nulla reparetur, num. 96.* qui declarat.

Secundus est casus, quando adest longus atque diuturnus temporis cursus, an hoc in casu præsumatur mandatum? Hic sunt † opiniones, vna fuit eorum, qui scripserunt non præsumi. Ita Bald. *in l. secunda. C. si ex falsis instrument.* qui censuit, nec spacio quidem mille annorum præsumi mandatum, idem Bal. *in consil. 82.* Berton. *col. 2. lib. 3. & in l. 1. C. de reb. alienis non aliena.* & ibidem Sali. Alex. *in l. qui in aliena. in princip. num. 11. ff. de acquir. hæred. & in l. sciendum. nu. 20. de verbo. obligat.* idem *in consi. 1. num. 19. lib. 4. in consil. 191. nu. 4. lib. 6. & in consi. 35. nu. 4. lib. 7.* Cæpolla *in consil. 26. nu. 6. in civilib.* Soc. Sen. *in consi. 254. colum. 2. versi. præterea non sumus, lib. 2.* Felin. *in cap. si cui, n. 31. de re iudic.* Iason *in consi. 140. colu. 2. in fine, lib. 4.* Decius *in consil. 205. col. 2. vers. vlterius in tali.* Curt. Sen. *in consil. 49. col. 5. in fine.* Curt. Iun. *in tract. feudorum, parte 1. quæst. 1. nu. 4.* Afflict. *decis. 345. & decis. 368.* Marsil. *in singul. 323.* Gozadin. *in cons. 94. num. 48. & in cons. 96. num. 11.* Paris. *consi. 47. num. 38. lib. 1.* Soc. Iun. *cons. 56. num. 5. & num. 11. lib. 1.* Brun. *in cons. 96. num. 3.* Bertran. *in consil. 1. num. 33. lib. 1.* Horma. Detus, *in l. 4. §. Cato. num. 235. de verb. oblig.* Bald. *in tract. de præscript. in secunda parte tertiæ partis prin. nu. 30.* Cagno. *in l. velle non creditur. nu. 13. de reg. iur.* Crav. *in cons. 266. n. 9.* Gramma. *decis. 103. nu. 8.* Cæphal. *in consil. 65. nu. 16. lib. 1.* & Hier. Gabriel. *in consi. 36. nu. 39.* Ea ratione adducti sunt, quod mandatum est quid facti, & ideo, (vt diximus supra) non præsumitur, *d. l. in bello. §. factæ ff. de capt. & postl. reuer.* Nec obstare videtur cursus temporis: Cùm tempus * non sit modus tollendæ, & inducendæ obligationis, *l. obligationum, fere. §. placet. ff. de act. & oblig.* Nam respondetur quod licet tempus non sit modus inducendæ obligationis de novo, attamen aptum est, vt præsumatur illa ab initio interveniisse, sicuti dicimus solemnitatem extrinsecam præsumi temporis diuturnitate, *c. peruenit, de empt. & vend.* & tradunt omnes *in l. sciendum. de verb. oblig.* & infrà *lib. 3. præsump. 94.* dicemus. Ita quoque videmus, quod si duo * fratres per decennium possederint bona paterna tanquam divisa, præsumitur quod ab initio diviserunt, *l. pen. C. com. divid.* vbi gloss. & Bart. & reliqui, & explicabimus infrà *lib. 3. præsump. 58.* Quemadmodum ergo ob temporis diuturnitatem præsumitur inductus ab initio ille titulus, ita etiam præsumi debet hoc mandatum.

Secunda fuit opinio eorum, qui affirmarunt, imò * mandatum temporis in diuturnitate præsumi. Quæ quidem in opinione fuit sibi parum constans Bald. *in cons. 337. col. vlt. li. 1.* Castr. *in cons. 84. Visa facti narratione, & his,* quæ copiosè *ad fi. lib. 1.* Curt. Sen. *in consi. 77 super motius. col. 2.* Ias. *in l. sciendum, nu. 19. de verb. oblig.* & ibid. Crot. *nu. 24.* Ruin. *in consi. 35. nu. 8 lib. 1.* Dec. *in cons. 196. ad fi. vers. præterea etiam in mandato in cons. 297. col. 2. nu. 3. vers. nec obstat quod ista in cons. 486. col. vlt. & in cons. 638. col. 2.* Boer. *q. 24. nu. 13. & in q. 281. nu. 17.* Soc. Iun. sibi parum constans *in cons. 139. nu. 10. & in cons. 146. nu. 10. lib. 3.* Crav. *in cons. 317. nu. 1. vers. vniuersa difficultas. & in tract. de antiq. temp. in 2. parte prin. nu. 59. & in 1. particula tertiæ partis princ. nu. 37.* post Calca. *in consil. 8. col. 4.* qui intelligit, quando tempus est valdè antiquum. Hier. Montan. *in tract. de finib. cap. 105. num. 4.* Natta *in cons. 341. num. 3. lib. 1. in cons. 426. nu. 9. & in cons. 638. nu. 184. lib. 3.* & Tyraq. *in tract. de præscrip. §. 1. glo. 4. vers. 31.* Quam quidem opinionem ii probarunt primò *ex l. vlti ff. de vsucap. pro emp.* verum ibi loquitur Scæuola conditionaliter, si credidisset mandatum adfuisse. Non ergo in solo temporis cursu constituit fundamentum, sed in aliis coniecturis, quibus ille emptor probabiliter credidit illum venditorem habuisse mandatum.

Secundò *ex l. filius. C. de petit. hæred.* Cæterùm facilè respondetur adfuisse quasi possessionem vnà cum cursu temporis. Et præterea variæ sunt ad hoc responsum interpretationes, vt suo loco dicemus.

Tertiò *ex c. super quibusdam. §. præterea. de verb. sig.* Qui quidem text. vel nil ad rem facit: vel loquitur quando concurrit quasi possessio.

Quartò accedit ratio, quod in his quæ sunt difficilis probationis, coniecturæ † sufficiunt. *l. non omnes, §. à barbaris. ff. de re mil.* & dicemus infrà. Verùm respondetur, non hic adesse coniecturam, cùm nil appareat, ex quo coniectura sumi potest.

Tertia fuit opinio eorum, qui distinguunt, quod aut aliqua coniectura concurrit cum temporis antiquitate, & tunc * mandatum præsumitur: Aut nulla adest coniectura: & tunc præsumitur. Ita scripserunt expressim Cagn. *in l. velle non creditur, nume. 13. vers. sed quando.* & Lofred. *in consil. 20. nu. 8.* Et alios perplures hoc affirmantes recensebimus infrà *in secunda de laration. 8.* Et traditionem hanc pro tertia opinione cõmemorat Ant. Gab. *in suis conclus. lib. 2. tit. de procuratoribus, conclus. 1. num. 2.* sed non discrepat à secunda opinione: Cùm & ii sentiant, non præsumi mandatum temporis diuturnitate, quando cessant coniecturæ & præsumptiones. Probata itaque illa prima opinione, quando mandatum non præsumitur temporis diuturnitate, multis modis extenditur atque declaratur.

BIU Cujas

20 Extenditur primò, vt procedat etiam in mandato † iudici facto. Nam nec illud temporis diuturnitate præsumitur, ita probat *c. cùm in iure peritus. de offic. deleg.* vbi Doct. & respondit Rui. *in cons. 68. nu. 17. & 18. & in cons. 69. nu. 11. lib. 1.* qui idem esse dixit in mandato nuntii. Idem Ruin. *in consi. 28. nu. 19. lib. 4.* Anto. Gabriel. *in prædicta conclus. 1. num. 4. & 5.*

Extenditur secundò, vt procedat etiam in manda-
21 to † facto executori. Nam nec illud præsumitur, vt censuit Bald. *in l. 1. nu. 2. C. de reb. alien.* idem respondit Ruin. *in consi. 68. num. 17. & num. 23. lib. 1.* & sequitur Gabriel *in d. conclu. 1. num. 2.* Et his accedunt Calca. *in cons. 8. col. 4.* & Cravet. *de antiq. temp. in prima parte. tertiæ partis prin. nu. 37.* qui & idem esse dicunt in tutore, qui non præsumitur, & idem respondit Hiero. Gabriel *in consil. 36. num. 19.*

22 Extenditur tertiò, vt procedat etiam quoad † inducendum bonam fidem: sicuti quando vendens rem alienam asserit se vendere ex mandato domini, emptor ille non efficitur bonæ fidei possessor, si non viso mãdato emit. Ita tradunt Barto. *in l. cùm vir, nu. 16. uers. præterea à hic. ff. de vsucap.* & apertius *in l. qui fundum. §. procurat. & in l. vltim. de vsuc. pro emp.* Bald. *in l. 1. num. 2. C. de reb. alie. non alie.* & ibid. Salic. *in fi.* Imol. *in d. l. qui fundum. §. procurat. de vsucapio pro emp.* Alex. *in l. qui in alien. in prin. num. 11. in fi. ff. de acquir. hæred. & in cons. 35. num. 9. lib. 7.* Felin. *in c. si diligenti. num. 5. de præscrip. & in c. sicut. num. 31. uersi. 6. aduerte. de re iud.* Socin. Sen. *in consi. 80. num. 3. lib. 3.* Ruin. *in consi. 86. num. 23. lib. 1.* Curt. Iun. *in l. 1. num. 61. C. qui admitti.* Balb. *in tract. de præscript. in secunda parte tertiæ partis prin. q. 2. nu. 5.* dum post Imolam ait, ita sensisse Bartol. & hanc esse communem, asseruit Cravet. *in consi. 260. numero 3.* Anton. Gabriel. *in d. conclus. 1. num. 17. uersi. contrariam.* quo loci scriptum reliquit, à recepta hac opinione dissentire Ange. *in d. l. cum vir. colu. 2. uersic. sed de vno miror. ff. de vsucap.* & ibid. Imol. *col. vlt. uersi. item adde, quia.* Sed verè Imola à Barto. non dissentit: vt nec etiam ab eo recedit Alexan. *in consi 191. num. 4. lib. 6.* qui à Gabriele malè citatur, & à Boerio *q. 281. num. 16.* qui Angelum secu-
23 tus est. Hæc Bart. & sequacium opinio non habet † locum, quando emptor intellexisset à fide dignis, quod venditor habeat sufficiens mandatum à Domino. Nam tunc in emptore causaretur bona fides. Ita Bart. & reliqui præallegati. Et idem docuit Balbus *in l. Celsus, num. 46. de vsucap.* qui post Felin. *in c. sicut. num. 31. uers. 9. aduerte. de re iud.* idem esse dixit, quan-
24 do * venditor qui asseruit se esse procuratorem, esset persona fide digna, iuxta gloss. *l. Titio fundus. ff. de cond. & demonst.*

Declaratur primò, vt non habeat locum illa sen-
25 tentia, quando † in aliquo instrumento antiquo mandatum enunciatur. Nam tunc præsumitur adfuisse. Ita Bald. *in consil. 112. Quæro, qui intelligantur, col. 2. uersic. quæritur vlterius. & in cons. 337. In primis videndum est, col. pen. uers. quoad secundum, lib. 1.* Curt. Sen. *in cons. 77. Super motivis. col. 2. uersi. præmissis non obstantibus.* Cæpolla *in cons. 26. num. 2. dubio.* Deci. *in cons. 38. num. 8. & in consi. 199. num. 3.* Cassado. *decis. 3. num. 4. tit. de procurat.* Gozad. *in consi. 11. colu. 4. in consi. 97. colum. pen.* Purpur. *in Auth. si quis in aliquo. in fin. C. de eden.* Cagnol. *in l. velle non creditur, nu. 19. de reg. iur.* Boer. *quæst. 281. num. 17.* Vant. *in tract. de nullitati. in tit. Quibus modis sententia nulla repara. possit, num. 92. vers. vel intelligere.* Cravet. *in consil. 317. colu. 2. vers. secundo respondeo, & in tract. de antiqui. tempo. in secunda parte princ. num. 62.* Anto. Gabr. *in suis conclus. lib. 2. tit. de procur. conclu. 1. num. 10.* & scripsi *in cons. 1. num. 80.* Idem novè decidit Rota Romana, teste Verallo *in decis. 194. in 2. parte.* Nec repugnat quod respondit Alex.
26 *in consi. 50. nu. 6. lib. 5.* cùm dixit, verba † enunciativa alterius instrumenti, non probare enunciatum, nisi inter ipsos contrahentes. Nam Alexander loquitur quando agitur de probatione ipsius substantiæ, non autem qualitatis, vt eò annorarunt Moderni Parisienses, & prius Crave. *in d. tract. de antiquit. temp. in d. secunda parte principali, nu. 62.* qui multis comprobat, & ante eos ita Alexand. intellexit Decium *in dicto consi. 36. nu. 8. uersi. per antiquitatem.*

27 Declaratur secundò, vt non procedat, quando † cum temporis diuturnitate concurreret alia coniectura. Nam tunc præsumeretur mandatum. Ita responderunt Curt. Sen. *in d. cons. 77. col. pen. vers. 3. conclu.* Deci. *in consi. 36. nu. 8. uersi. 2. respondetur. & in consi. 42. nu. 13. vers. secundò respondetur.* qui quidem adfert coniecturam, de qua diximus suprà *in 1. declarat.* Ruin. in *cons. 107. num. 6. lib. 4.* qui coniecturam illam adfert, quando is procurator ostendit instrumenta sui principalis. Cagno. *in l. velle non creditur, nu. 16. de reg. iur.* Qua de re dicemus infrà *præsumpt. sequenti.* Ita etiam Gozadin. *in cons. 11. n. 13.* Brun. *in cons. 95. nu. 4.* sic quoque Bertran. *in cons. 59. lib. 3.* qui respondit, quod stan-
28 te temporis * antiquitate, creditur personæ egregiæ asserenti se syndicum Vniversitatis. Ita quoque Loffred. *in cons. 20. nu. 8.* Soc. Iun. *in cons. 56. col. 2. lib. 1.* Cagno. *in d. l. velle non creditur, nu. 13. vers. sed quando, de reg. iur.* Crav. *in d. tract. de antiquit. temp. in secunda part. princip. nu. 69.* & Ant. Gab. *in d. conclus. 1. nu. 10.*

29 Declaratur tertiò, vt non procedat in Vicario * Episcopi, cuius mandatum præsumitur, si non negatur: & si negatur, sufficit probare nominationem, & reputationem. Ita Cagnol. *in l. velle non creditur, nu. 14. de reg. iur.* Crave. *in d. tract. de antiquita. tempor. in secunda parte principali, num. 68.* qui Rotam & alios plures huius opinionis Doctores recenset.

Declaratur quartò, vt non procedat in ratificatio-
30 ne, † quæ etsi mandato comparetur, attamen illa præsumitur temporis diuturnitate. Ita Ias. *in l. 1. num. 10. C. qui admi.* & responderunt Soc. Sen. *in cons. 46. col. pen. lib. 3.* Dec. *in cons. 297. nu. 3. in fi.* Gozad. *in consi. 11. nu. 16.* Soc. Iun. *in cons. 139. nu. 14. & in cons. 146. nu. 14. lib. 3.* & Crav. *loco præalleg. nu. 65.* Verum hanc declarationem intelligunt Ias. *in cons. 240. col. pen. lib. 4.* & Gabr. *in d. conclus. 1. nu. 15.* quando ageretur de modico præiudicio, quam declarationem visus est non admit-
31 tere Crav. *vbi suprà.* Rectiùs dicendum est, ratificationem hanc præsumi quando † aliquis actus subsecutus patientiam & obseruantiam illius ostendit. Ita respondit *in cons. 1. num. 82.* post Alciatum *in tractatu de præsump. reg. 2. præsump. 13. in fine.*

32 Declaratur quintò, vt non procedat in qualitate * mandati, quæ quidem ob temporis diuturnitatem præsumitur, ita in specie respondit Dec. *in consilio 36. numero 8. uersi. & per antiquitatem, & in consilio 297. nu. 4.* à quo non dissentit Ant. Gabr. *in 6. conclus. 1. num. 16.* & conferunt quæ scripsi suprà *in 1. declarat. in fine.*

Declaratur sextò, vt non procedat in sententia an-
33 tiqua. Nam in illa præsumitur † mandatum delegationis. Ita Felin. *in c. sicut, de re iud.* & Anto. Gabr. *in d. conclus. 1. nu. 20.* & idem *in tit. de sentent. conclus. 4. n.*
34 34. vbi dixit, præsumi † pro sententia antiqua etiam quoad processum. Qua de re dicemus infrà. Et cõprobatur à fortiori hæc declaratio ex cũdũ Fel. *loco præalleg.* quia ita dicimus in sentẽtia seu laudo arbitri, quod
35 latum præsumitur ex * compromisso, quando est antiquitus pro nunciatum. Et de laudo hoc idem scripse-

runt

runt Curt.Sen.*in consil.77.super motivis.col.2.* Cassador. *decis.3.in tit.de procura.* & dicemus *infrà suo loco.*

36 Declaratur septimò, vt non procedat in * mandato de custodiendo, quod quidem ob temporis antiquitatem præsumitur seu ex diuturnitate præcedentis custodiæ. Ita Alex. in additio. ad Bartol. *in l.si vxor. §.si quis vxorem.ff.ad l.Iul.de adult.* Afflict. *decis.345.* & Cravet.*de antiquita. temporum, in secunda parte principali,num.66.*

Declaratur octavò, vt non procedat, quando cum 37 causa † temporis diuturnitate concurrit quasi possessio: Nam tunc præsumitur mandatum. Ita Alexan.*in consil.1.col.pen.lib.4.* Brunus *in consil.96. num.3. in fin.* Cravet.*in d.2.part.num.67.& in consil.317. nu.2. versi. tertio respondeo.* Natta *in consil.526.num.13.lib.3.* quos secutus sum *in consil.1.num.81.*

38 Declaratur nonò, vt non procedat, quando * ageretur de commodo & favore allegantis mandatum. Nam tunc illud præsumitur temporis diuturnitate. Ita Aret.*in consil.43.col.2. vers.præterea,* vt retigit & Crav. *in d.2.part.in fin.* & Vant. *in tract.de nullita.in tit.quibus mod.nullitas reparari possit,num.92.*

39 Declaratur decimò, vt non procedat in mandato * iudicis, vt putà in commissione facta nuntio, vt aliquem citet & in ius vocet. Nam illud mandatum præsumitur ex temporis diuturnitate. Ita respondit Ruin. *in consil.66.nu.3.lib.5.* qui constituit differentiam inter mandatum privatæ & publicæ personæ. Et illum secutus est Anto.Gabr. *in d.conclus.1.num.28.*

Declaratur vndecimò, vt non procedat in manda-40 to * syndici Vniversitatis, quando arbitramentum emologatum per ipsum tanquam syndicum, suum effectum sortitum fuit longo temporis cursu, sciente & patiente Vniversitate. Nam tunc mandatum præsumitur ipsi syndico concessum fuisse. Ita Alciat.*in tract. de præsum.reg.2 præsu.13.* qui scripsit, terminos finium probari emologatos mandato Vniversitatis à suo syndico, cum diu observati illi fuerint. Et Alciatum secutus est Gabr.*in d. concl.1.nu.29.* & multis comprobavit Hiero.Montanus *in tract.de finib.c.105.*

41 Declaratur duodecimò non † procedere, quando elapsum est tempus opponendi defectum ipsius mandati. Ita respondit Natta *in consil.526.num.6.*

PRÆSVMPT. XXXIV.

Procurator an præsumatur ille qui crediti instrumenta exhibet, diligenter explicatur.

SVMMARIA.

1 *Procurator exhibens instrumenta, quibus concurrentibus mandatum habere præsumatur, & admittatur sine cautione,nu.2.3.& 6.Alia refertur opinio,nu.9.*

4 *Coniunctio facit coniunctum admitti, tanquam personam legitimam.*

5 *Procuratore restituente domino instrumentum, mandatum præsumitur revocatum.*

7 *Sigilli solius ostensio absque alia probatione facta sibi traditionis, an præsumat procuratorem fuisse constitutum.*

8 *Debitor ostendens instrumentum debiti sui cancellatum præsumitur soluisse.*

10 *Procurator constitutus etiam is creditur, qui in domo creditoris conversatur, exhibendo instrumenta crediti, modo bonæ sit famæ & conditionis. Aliud, si de bona ipsius fama non constet,nu.11.*

12 *Instrumentum debiti cancellatum penes debitorem, quando solutionem faciat præsumi.*

POstulat hic locus, vt disseramus, an procurator præsumatur ille, qui exhibet instrumenta crediti, vt à debitore creditum exigere possit? Hac in re distinguendi sunt aliquot casus, in multis secuti distinctionem eruditissimi Alciati, *in tract.de præsumpt.reg. 1.præsumpt.33.*

Primus est, qui habetur, *in l.vlt.C. de pact.convent.* vbi ex sententia Alcia. tria concurrebant: Primum, quia illa mulier promiserat marito dare instrumenta illa bonorum paraphernalium, quæ quidem esse ac permanere apud ipsum maritum deberent. Secundum, quia re vera ipsa instrumenta fuerunt ipsi marito tradita. Tertium, quia ibi aderat sanguinis coniunctio. 1 Et propterea ex multis *illis concurrentibus lex præsumit mandatum. Nec tenetur maritus cavere de rato. Et hunc casum specialem esse ob personarum coniunctionem scripserunt Bal.& Sal. *in d.l.vlt.Barb. in c.coram,num.7.in fi.de offi.deleg.* Ias. *in l.1.in fi.C. de procura.* Cæterùm Cyn. *in l.maritus,C.de procurat.* scripsit, duo tantum interveniisse in casu *d. l. vlti.* nempe traditionem instrumenti factam ab vxore, & illam sanguinis coniunctionem. Et idem sensit Barbat. *in d. c.coram,num.7.*

Secundus est casus, quando duo tantùm intervene-2 runt, † hoc est instrumentorum traditio, & sanguinis coniunctio. Hoc in casu (ait Alciatus) præsumitur, atque ita admittitur iste tanquam procurator, sed tamen de rato cavere debet. Ita probat *c. coram,de offic. delega.* vbi clericus habens instrumenta crediti suæ ecclesiæ, fuit admissus solùm cum cautione, & tamen magna est coniunctio inter ipsum, & eius ecclesiam, vt ibi habetur, & scribit Innoc. *in c. cùm R. Canonicus,de offic.deleg.* Verùm Barbat. *in d.c.coram,num.10. vers.item pondera,* scribit, & fortè rectiùs, in casu *c. coram,* non interveniisse aliquam instrumenti traditionem, cùm ipse esset suæ ecclesiæ prælatus, & à seipso potuit accipere.

3 Tertius est casus, * quando exhibens ipsa instrumenta nulla affinitate coniunctus est cum domino, sed probat ea sibi tradita fuisse ab ipso domino. Hoc etiam in casu præsumitur constitutus procurator, & ideò admittitur sine aliqua cautione. Ita Ioann. Andr.Bald. & Abb. *in c. coram,de offi.deleg.* & ibidem Barbat. *num.2.in fin.* & Felin. *nu.9.vers.limita primò.* Imo sensuit Roman. *in consil.446. num.10. vers. mihi autem, & in singul.637.* quod hæc dicitur plena probatio. Et hunc casum probant relati Doctores *ex d. l. vlti. C. de pact. convent.* Quam tamen cum Alciato suprà diximus procedere tribus illis concurrentibus. Et præsertim ibi perpenditur, quod maritus 4 esset coniuncta persona: quę sanè coniunctio † operatur, vt coniunctus admittatur tanquam legitimus procurator: vt annotavit ibi Alber. & tradunt omnes *in l. maritus, ex illo text. C. de procurat.* & Ripa *in c. cum M. num.52. de constitut.* Adduci etiam solet text. *d.c.coram, de offic. deleg.* cui quidem responderi potest, vt declaravi superiori casu. Tertiò ea ratione motus est Roman. quod contrariorum eadem est di-5 sciplina, *l.1.ff.de iis, qui sunt sui, vel alie.iur.* Atqui † quando procurator restituit instrumentum ipsi domino, revocatio mandati inducitur, *l. negotiorum. §. curat.& l.tutor.ff.de appel. & l. ita autem.§.vlt.ff. de admin. tuto.* Ergo datio ipsa instrumenti infert procuratoris constitutionē. Et Romanū hac in argumentatione secutus est Rip. *in Rub.ff.de acquir.poss.n.3. vers. 1.sic.* Cæterùm respondet Alciat. *in d. præsump.33.* præ-

BIU Cujas

dicta ita procedere, quoad dominum, & ipsum procuratorem, non autem respectu tertii, cui adferri prę-iudicium posset. Imò (inquit Alciat.) contrarium probat *d.l.ita tamen.§.vlt.iuncta glo.ibi.* Contrariam itaque opinionem probavit Alciatus *in d. præsumpt. 33. num.5.vers.vnde in isto.* Qui tamen nec lege, nec ratione suam probat opinionem. Ego opinor Romani, & sequacium traditionem veram esse, si modò is qui instrumenta exhibet, consuevit versari in foro, & lites pertractare. Est enim valde verisimiliùs, quod dominus ille, ob personæ conditionem tradiderit hæc instrumenta, vt creditum suum exigeret ille procurator, quàm vt instrumenta apud eum deponeret. Et in spècie ita sensit Imol. *in l. Mœvia.col.1.ff.solut.matrim.*

6 Quartus est casus, † quando hic qui exhibet instrumenta, non est sanguine coniunctus cum domino ipsorum instrumentorum, nec etiam probat illa sibi à domino tradita fuisse. Hoc casu præsumi illum fuisse constitutum procuratorem, docuit Bart. *in l. vulgò, in fi.ff.de àdministr.tut.& in l.3.§.causa.ff.de Carbo.edict.* Idem scripserunt Bald.Ang.& Imol. *in l.Mœvia.ff.solu. matri.* Idem Imo. *in c. 1.de procurat.* Castren. & Alex. *in l.1.C.de procur.* Bald. *in l.si qua per calumniam, in fi. C.de episc. & cler.* Rom. *in d. cons.446.nu.11.vers. aut producit quis.& in d.sing.637.ver.aut dictorum.* Guid. Pap. *in cons.68.nu.1.* Felin. *in c.coram, nu.9.de offic.dele.* Ruin. *in cons.107.num.6.lib.4.* Cæpol. *in consi.11.num.5. in crimin.* Marsil. *in l.si quis ne quæst.num.142.de quæst.* Crav. *in consi.8.num.5.* Rebuff. *in tract.nominationum, quæst.14.num.109.* Ripa *in Rub.ff.de acq.poss.num.3.in fin.* Cagnol. *in l.velle non creditur, nu.16.ff.de reg.iur.*

Primò ex *d. c. coram,* de cuius interpretatione diximus suprà.

Secundò motus est Roma. eo simili, quia ostensio
7 † sigilli ipsius domini principalis, absque alia probatione traditionis sibi factæ, præsumptionem inducit, quod fuerit constitutus procurator, & ideo admittitur cum cautione rati. *cap.2.de solut.* vbi Ioann.Andr. & Hostien. Ergo multò magis idem est dicendum in hac instrumentorum productione, cum ad causam magis faciant instrumenta, quàm sigillum. Verùm facilè respondetur, quòd imò sigillum non inducit aliquam præsumptionem mandati: cùm sigillum non loquatur, nec aliquid significet, vt in specie docuit Bald. *in l.1.num.11.C.de procur.* idem sensit Felin. *in c. post cessionem, num.9.de procur.* & confert quod scripsi *lib.2.de arbitrar.iudic.casu 113. nu.1.& 2.* præterea & secundò respondetur, quòd *d.c.2.de solut.* & doctrina Io.And. ac Hostiens. ibi procedit, quando probatum fuit, dominum illud dedisse. Ita declarat ad rem nostrã Felin. *in d.c. coram, n.9.vers.fit etiam dubium.* Secundò adfert Rom. præcitatis in locis aliud simile, quo dici-
8 mus, quod si debitor † ostendit instrumentum sui debiti cancellatum, præsumitur solutio debiti, *l. chirographum.ff.de probat.* & tradunt omnes *in l. Labeo.ff. de pactis.* Ergo idem dicendum est in ostensione instrumentorum, quæ ad causam faciunt. Sed respondeti facilè potest, vt superiore casu cum Alciato diximus posse hoc argumenti genus procedere, quoad dominum & ipsum procuratorem: non autem quoad tertium, qui adferri potest præiudicium.

9 Contrariam itaque opinionem, quòd † imo iste non præsumatur constitutus procurator, probarunt Bald. *in l.1.n.11.C.de procur.* & ibid. Salic. *col.5.ver sed iuxta hoc quæro.* Butr. *in d.c.coram.de offic.deleg.* Alcia. *in d.regul.1.præsump.33.* Ea ratione moti, quòd potuit subtraxisse. Quæ quidem ratio levis est, cùm nemo deliquisse præsumatur, *l. meritò, pro soc.* Cæterùm (vt ingenuè dicam quod sentio) magis mihi placet illa recepta opinio Bart. Roma. & sequacium, quòd scilicet præsumatur ille constitutus procurator: cùm hic nullum tertii damnum & præjudicium, vel fraus aliqua esse possit, ex quo per cautionem de rato illi satisfactum omninò est.

Extenditur hic casus, vt etiam procedat † quando
10 instrumentum crediti exhibetur * ab eo, qui consuevit conversari in domo creditoris, & hic exhibens est bonæ conditionis, & famæ, vitæque probatæ. Nam & hoc in casu præsumitur iste constitutus procurator. Ita senserunt Roma. *in d.consil.446. ad fin. & in d.sing.637.in fin.* & Alciat. *in d.præsump.33. in fin.* & Tyraquel. *in tract.de pœn.legum.causa 31.nu.58.* Ea est ratio, quia hic cessat omnis suspicio, quæ oriri potest ex ipsa cohabitatione, de qua quidem statim dicam.

Declaratur hic casus, vt non procedat, quando instrumentum crediti exhibetur ab eo, qui consuevit tanquam domesticus conversari in domo ipsius cre-
11 ditoris, & non constat, an * hic exhibens sit bonæ conditionis, & famæ. Nam tunc non præsumitur constitutus procurator, ex quo potuit esse suffuratus ea instrumenta. Ita in specie declarat Rom. *in d. cons. 446.in fi.& in d.sing.637.in fi.argumen.l.vnicæ.§.illa autem.C.de latin.liber.tollen.* & ex doctrina Bart. *in l. fallo.§.qui tabulas.ff.de furtis.* dum docuit, quod si in-
12 strumentum crediti † reperitur cancellatum apud debitorem, præsumitur soluisse, nisi debitor fuerit domesticus creditoris, & in eius domo conversari consueverit. Qua de re dicemus *infr.lib.3.præsumpt.*

Verùm ab hac Romani declaratione dissentiunt Felin. *in d.cap.coram, n.19.ver.2.limit.* Alciat. *in d.præsumpt.33.in fin.* & Cravet. *in consil.80.nu.5.* Ea ratione adducti, quia suspicio illa subtractionis purgatur per cautionem de rato. Responderi facilè potest, quod hæc cautio rati non potest supplere defectum mandati, cùm nemo admittatur sine mandato, etiamsi de rato cavere velit, *l.nemo.ff.de re iud.& c.1.de procu.* Et si dicatur, hic adest mandatum præsumptum, respondetur, imò non adesse, cùm illa præsumptio oriens ex instrumentis apud eum existentibus, cesset ob eam, quod domesticus sit, & ab eo subtrahere potuerit. Alia ratione vsi sunt Felin. & Alciat. quod nisi ita dicamus, idem esset statuendum in quovis extraneo: quia potuit esse, quod depositi nomine receperit, sed fortè non est tanta ratio præsumendi depositum in extraneo, quanta suspicio furti in domestico. Ego ita distinguerem conciliando opiniones, quod aut constat hunc domesticum esse malæ conditionis, & famæ, & tunc procedit opinio Romani: cùm rectè in hunc cadat furti suspicio: & ideò non admittitur etiam cum cautione rati. Aut sumus in dubio, & tunc non, cùm vnusquisque præsumatur vir bonus, & quod non delinquat, iuxta *l.meritò, ff.pro soc.* & cùm magis domestici, quàm non familiares, soleant constitui procuratores, ob id præsumendum etiam est, hunc fuisse factum procuratorem, & ita procedit opinio Felini, & Alciati adversus Romanum.

PRÆSVMPT. XXXV.

Nominatum in instrumento mandati, præsumi illum talem, sicuti nominatus est, etsi remotis ex regionibus venerit.

SVMMARIA.

1 *Nominatus in mandato, præsumitur talis qualis in eo nominatur, si ex regionibus longinquis aduenerit.*

2 *Nuncius*

BIU Cujas

2 *Nuncius præsumitur talis, qui ex mandato iudicis citat.*

DVbitari etiam solet, an is, qui remotis è regionibus venit cum mandato, præsumatur ille talis, qui est eo in mandato nominatus, vt tanquàm talis
1 ad iudicium admittatur? Et præsumi † affirmarunt Cynus & Bald. *in l. si qua per calumniam, in fin. C. de Episcop. & cler.* Imol. *in clemen. 1. num. 14. de procurat.* Cæpol. *in cons. 11. num. 5. in criminal.* Abb. *in c. coram, num. 11. de offic. deleg.* Felin. *in c. 2. nu. 27. de testib.* Marsil. *in l. si quis ne quæstio. nu. 143. de quæst.* latè Boer. *qu. 154.* & Benvenutus Straccha *in tract. de mercatura, tit. mandati, num. 30.* Rebuff. *in tract. nominationum, quæst. 14. num. 110.* qui ex sententia Maria. Soc. Sen. *in tracta. de citatio. art. 24. quæst. 5. in fi.* idem esse scribit in nun-
2 cio, qui † præsumitur ille talis, dum ex judicis mandato aliquem citat. Nec obstat doctrina Castrens. *in cons. 393. videndum est, vtrum, nu. 2. in fin. lib. 1.* quem secutus est Felin. *in c. coram. nu. 10. de offic. deleg.* cùm dixerunt, nec literas quidem testimoniales fidem facere, illum descriptum, esse illum talem: quia facilè responderunt Castrensem loqui quoad probationem, non autem quoad præsumptionem, de qua nos verba facimus.

21 *An Episcopus constituendo novum vicarium, præsumatur revocasse primum.*

24 *Inimicitia inter dominum, & procuratorem superveniens, facit vt præsumatur revocatum mandatum. Idem in legatis, num. 25.*

26 *Procuratore probo viro constituto inde effecto nequam; præsumitur mandatum revocatum.*

27 *Idemque domino renunciante liti, propter quam fecisset mandatum.*

28 *Morte mandantis expirat mandatum, & quando id procedat, à num. 30. vsque ad num. 40.*

29 *Morte deleganti, non censetur revocata iurisdictio delegata, quando mandavit, donec revocarit.*

DIcamus nunc, quando procurator præsumatur revocatus. Et pro regula constituendum est,
1 non præsumi * reuocatum. Ita Iaſ. *in l. sancimus, num. 4. Cod. de testamen.* cui accedunt Alexand. *in consi. 81. num. 4. lib. 5. & in consi. 189. in fin. libr. 7.* & Sebastian. Vant. *tract. de nullita. in tit. de nullita. ex defect. mandati comparentium. num. 156.* & dixit præcitato in loco Iason habere locum etiam in mandato ad delinquen-
2 dum, † quòd durare præsumitur. Et huius regulæ
3 ratio ea est, secundùm prædictos, quia † mutatio voluntatis non præsumitur, *d. l. sancimus, C. de testam.* & dicemus infrà *libro 6. præsumpt. 37.* vbi explicabimus, an & quando præsumatur mutata voluntas. Recedit tamen ab hac regula, præsumptionibus & conjecturis.

4 Prima est, quando † dominus ab eo aufert instrumenta, libros rationum, & reliqua iura, quibus procuratoris officium exercebat. Ita scribunt Angel. *in l. negotiorum, §. curator. ff. de appell.* Roman. *in consi. 449. num. 11. & in singul. 637.* Iaſ. *in l. 1. in fine. C. de procur.* Rip. *in rub. ff. de acquir. poss. num. 3. in fin.* adducti sunt text. *in l. ita tamen. §. vlt. ff. de administ. tut. & l. tutor ff. de appel.* Quam quidem traditionem veram esse intellexit Alciat. *in tract. de præsump. reg. 1. præsump. 33. n. 5.* procedere inter ipsum dominum, qui procuratorem constituit, & procuratorem ipsum: secùs quoad tertium.

Secunda coniectura, quâ dicimus reuocatum esse
5 mandatum, quando dominus ob † solam suam absentiam constituit procuratorem, & deinde est reuersus. Nam statim quàm reversus est, præsumitur revocasse mandatum. Ita scriptum reliquit Fulgosius *in l. qui mutuam. §. non ideò. ff. mandati*, quem secutus est Soc. Sen. *in cons. 17. num. 12. vers. præterea probatur, lib. 3.* qui quidem intelligit, nisi contrariis coniecturis aliter constet, vt putà, si domino reverso, præsente, & patiente, adhuc vt procurator gerit, & administrat. Nam tunc præsumitur revocatum mandatum, vel saltem denuò concessum.

Tertia est coniectura, qua affirmamus, revoca-
6 tum præsumi mandatum, quando † procuratore ad lites constituto, ipsius litis dominus causam reassumit, & tractare incipit. Ita tradunt Innocen. *in c. petitio, de procurat. gloss. in capite si quem, de procura. in 6.* Bart. *in l. mutari. ff. de procur.* Rota *in decis. 20. de procurat. in novis. & in decis. 11. & 14. eod. tit. in antiq.* Soc. Sen. *in consilio 17. num. 9. vers. nec probatur, libro 3.* Iaſ. *in l. procuratoribus, numero 1. Cod. de procura.* & Vant. *in tract. de nullita. in tit. de nullita. ex defectu mandati comparentium, num. 167.* Quæ quidem præsumptio contrariis coniecturis diluitur, vt si eadem die constitutionis procuratoris id fecit. Nam statim
7 non præsumitur mutasse † voluntatem, iuxta *l. non ad ea. ff. de condition. & demonstrationib.* Ita declarat Socin. Sen. *in dict. consilio 17. numero decimo.* Ita quo-

---

PRÆSVMPT. XXXVI.

Procurator quando reuocatus præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Procurator reuocatus non præsumitur.*
2 *Mandatum ad delinquendum durare præsumitur.*
3 *Mutatio voluntatis non præsumitur.*
4 *Procurator præsumitur reuocatus, quando dominus aufert ab eo instrumenta & libros rationum, &c.*
5 *Idem si dominus ob solam suam absentiam constituat, & deinde revertatur.*
6 *Procuratore ad lites constituto, si dominus litis causam inde reassumit, & tractare incipit, censetur reuocare mandatum.*
7 *Voluntas non præsumitur statim mutata.*
8 *Procurator præsumitur reuocatus, si dominus aliquid facit in causa, necessitate coactus, vel à iudice compulsus: & quid quando comparet vnà cum procuratore constituto, sub num. 9. & 10.*
11 *Procurator primus præsumitur reuocatus, quando nouus fuit constitutus: & quomodo procedat, nu. 22. & sequent.*
Quod procedit etiam, si secundum mandatum sit inutile, sub nu. 12. Itemque licet secundus constitutus non acceptet, num. 14.
13 *Inutilem translationem legati, arguere reuocatum fuisse legatum.*
15 *Secundum mandatum factum primo procuratori constituto, facit, vt primum mandatum reuocatum censeatur, si diuersam formam secundum habeat.*
16 *Diuersitas formæ instrumenti secundi, facit, vt præsumatur recessum à primo.*
17 *Possidens rem ex publicato instrumento eiusdem formæ, censetur ita ex vtroque possidere, vt neutrum dici possit superfluum.*
18 *Vna interlocutoria quando aliam similem ab eodem iudice latam non tollat.*
19 *Secunda concessio principis facta eadem die, & eidem personæ cui prima, non dicitur reuocare primam.*
20 *Actio Prætoria superueniens, non reddit ciuilem inutilem, quando ad eundem finem tendit.*

BIU Cujas

que quando ipse dominus necessitate quadam coa-
8 ctus, † aliquem actum necessarium facit, vt respondere positionibus. Nam tunc non præsumitur revocare procuratorem. Ita decidit Rota *in decis.20.nume.3.de procur.in nouis.& in decis.22.de procur.in antiq.* & Fel. *in c.ex parte Decani,colu.penult.vers.& nota,quòd de rescrip.* Idem si à iudice fuit compulsus aliquid facere Rota *in decis. 25. eo. tit. de procur. in antiquis.* Idem
9 quando ipse dominus comparuit vnà simul † cum procuratore. Non enim tunc dicitur eum revocare, sed ei, vt tertius, assistere, *l.Paulus respondit ff. de procur.* sic in specie declarat Roman. *in cons.67.numer.2.* Idem etiam quando dominus semel solus comparuit,
10 non facta protestatione, † se ex eo comparitionis actu nolle revocare procuratorem, deinde iterum comparet, & protestatur, & adversarius non contradixit. Hoc sanè casu dicendum etiam procuratorem non præsumi revocatum: sicuti decidit Bellamera *in concl. 454.si principalis.*

11 Quarta est coniectura, quando † novus procurator fuit constitutus. Nam tunc primus præsumitur revocatus, *l.siquis cum procuratorio.§.vltim.ff.de procurat.* & tradunt Bald. Angel. & Castrens. *ibi in fin.* Bart. & Alex. *in l.cùm procurator.§.1.ff. de operis novi nuncia.* Ruin. *in cons.108.num.1.lib.4.* Dec. *in c. cæterùm,col.1. vers.3.regula.de rescript. & in cons.430.in fin.* & Sebast. Vantius *in tract. de nullitate, in tit. de nullit. ex defectu mandati comparentium,num.163.* qui idem esse dixit sive in prima, sive in secunda instantia, novus procurator constituatur. Et hæc quidem præsumptio, & coniectura locum etiam habet, quando secundum
12 mandatum esset † inutile, vt respondit Socin. Sen. *in consil.112.num.14.lib.1.* & confert quòd dicemus infrà *lib.4.præsump.173.num.31.* etiam inutilem translationem legati arguere revocatum fuisse ipsum legatum
13 à † legatario, cui iam fuerat relictum. Quocircà, si constituto primo procuratore, constituatur deinde secundus, qui mandatum non acceptet, illud primum
14 mandatum dicitur * revocatum. Ita Bald. & Ang. *in d. l.si quis procuratorio.§.vlt.* & Vantius *in d. tit. de nullitate ex defectu mandati comparentium.num.165.* qui alios recenset. Rursus procedit etiam hæc coniectura, quando in eadem persona procuratoris fit secundum mandatum. Nam per illud secundum præsumitur à
15 primo † recessum. Ita Bald. *in l. si quis cum procuratorio. §. vltim. in fine.* & ibi secuti sunt Angel. & Castrens. Qui quidem intelligunt, quando secundum mandatum diversam habet formam à primo, vt declarant Decius *in l. singularia, in vltim.notab.ff.si certum petat.* Paris. *in consil.88.numero 25.libro 4.* & Boer. *in quæstio.347. numero 4* & huc facit, quòd si eadem res duobus instrumentis data est, & secundum instrumentum diversam habet formam à primo, is dicitur
16 habere, & possidere ex secundo: cùm ob formæ * diversitatem præsumatur recessum à primo, *l. si quis ante. ff. de acquir.poss.* & scribunt Castrens. & Alexand. *in l. qui bis idem. ff. de verborum obligat.* & ibidem Iason *colum. 3. vers.3.limita.* simile affert. Quando verò secundum mandatum non habet diversam formam à primo, sed idem omnino continet, tunc illud primum non præsumitur revocatum, sed confirmatu: atque ita poterit procurator uti quo voluerit mandato, vt scribunt Angelus & reliqui *in d.l.si quis procuratorio.§.vltim.* sic dicimus, quòd si quis ex du-
17 plicato * instrumento rem possidet, censetur ex vtroque ita possidere, vt neutrum dici possit superfluum: quemadmodum docuit Bartol. *in d.l. singularia, num. 12.* Et simile quod dicimus, si iudex duas tulit interlocutorias eadem de re inter easdem perso-

nas, quarum vna non traxerit secum executionem, vt putà, si bis dedit dilationes, vel idem bis præcipit, tunc
18 sanè vna interlocutoria † alteram non tollit, nec revocat. Ita Bartol. *in d.l.singularia,nu.12.* quem secuti sunt post alios Iason *in d. l. qui bis idem.nu.6.de verborum obligat.* & Nevizan. *in cons.96.nu.5.* Huc etiam pertinet text. *§.& hoc verò iubemus,in Authent.vt nul-*
19 *li iudicum liceat. &c.* vbi si * princeps post primam concessionem aliam faciat eodem die eidem personæ, illa prima non dicitur revocata, sed potius confirmata. Quam traditionem manifestiùs probant Bald. *in l. nec damnosa,nu.1.C.de precib.Imperat.offeren.* & Alex. *in l.3.in princip.in 1.notabil.ff.quod quisque iuris.* Et tandem ad rem nostram magis pertinet text. *l. si eum.§.1. vers.hoc enim edicto non transfertur actio,sed adiicitur.*
20 *ff.de exercit.actione.* Quemadmodum ergo nova illa † actio prætoria superveniens non reddit inutilem illam civilem, nec eam revocasse dicitur, ex quo ad eundem finem tendit. Ita pariter & secundum hoc mandatum dicitur primi confirmatorium, non autem revocatorium. Nec repugnat consideratio Decii *in dicta l.singularia,in vltim.notab.* dicentis, *dictum §.1.* loqui in diversis actionibus. Nam respondetur, nullam esse differentiam quoad effectum: quia sicuti illa civilis sufficiebat illi creditori, vt ius suum consequeretur: & tamen nova actio prætoria superveniens non efficit primam illam esse supervacaneam: sic & in nostro casu secundum mandatum non facit primum esse superfluum, nec illud revocat, sed potiùs confirmat. Non hic commemoro alia quædam levia Decii, quibus satisfacit nouè Ioan. Bolognetus *in d.l. singularia,num.* 30. His diffiniri potest & illa dubita-
21 tio, an Episcopus constituendo novum Vicarium, † præsumatur revocasse primum. Qua de re scribit multa Boerius *in d.q.347.num.4.*

Cæterùm receditur ab hac coniectura, quando dominus iste constituens dixisset, se hunc procuratorem
22 constituere, non * revocando primum. Ita Soc. Sen. *in d.cons.17.n.11.lib.3.* Idem quando constituisset multos procuratores simul ad lites & negotia extraiudi-
23 cialia, & novos ad iudicia † & lites fecisset. Nam tunc præsumitur noluisse revocare constitutos ad negocia extraiudicialia. Ita Rota *in decis.18.in tit.de procurat. in nouis.* Francus *in c.si quem, de procu.in 6.* Ruin. *in consil.108.n.5.lib.4.* Parisius *in consil.81.nu.23. lib.4.* & Vantius *in d.tit.de nullita. sententiæ ex defectu mandati comparentium,num.164.* qui idem esse dixit, quando primus procurator fuit specialiter constitutus, & deinde alii generaliter. Non enim generalis illa constitutio arguit primum fuisse revocatum, & idem decidit Rota *in decis.22.in tit.de procurat.in nouis.*

Quinta est coniectura, quod dicatur revocatum
24 mandatum, quando exorta est capitalis inimicitia * inter dominum ipsum, & procuratorem. Ita tradunt Albert. & Iaso. *in l. procuratoribus,* ex illo tex. *C.de procurato.* Imò idem est, quando inimicitia non est capitalis: sicuti tradit glossa *in c.2.de procurato. in 6.* à qua non dissentiunt præcitati Doctores. Et accedit, quod
25 in simili dicimus, legatum † à testatore factum præsumi revocatum ob inimicitiam supervenientem inter ipsum testatorem, & legatarium, *l.3.§.vlt.ff.de adimen.legat.* & dicemus infrà *in lib.4.præsumpt.170.* & ad rem etiam maximè facit quod scripsit Alciat. *in tract.de præsumpt.regul.2.præsump.16.vers. limitatur ista,* cum dixit, procuratorem præsumi à domino revocatum, quando causa supervenit, quæ si ab initio adfuisset, illum procuratorem non constituisset.

Sexta est coniectura, qua dicimus revocatum esse manda-

BIU Cujas

mandatum, quando procurator ille tanquam persona
26 honesta fuit electus, & deinde effectus † est nequam, & facinorosus. Ita intelligo loqui Ias. *in l. sancimus, nu.4 Cod.de testa.* & manifestiùs docuit Felin.*in c. ex parte Decani,num.21.de rescript.*

Septima est coniectura, qua dicimus præsumi revocatum mandatum, quando dominus cederet & re-
27 nunciaret liti,* & propter quam constituerat procuratorem. Ita Vantius *in tracta.de nullita. in tit. de nullitate ex defectu mandati comparentium. nu.* 168. & accedit Rota Romana *in decis.32.nu.3.lib.3.* in decisionibus novissimè editis.

Octava est coniectura revocati mandati, quando dominus ipse constituens decessit. Morte enim man-
28 dantis† expirat mandatum,*l.si defunctus.ff.de procur.l. mandatum.C.mandati,& §.rectè.Instit.de mandat.*sic dicimus morte finiri & tolli voluntatem,*l.4.ff. locati, & c.si gratiosa,de rescrip.in 6.*& in specie mandati probat *c. vlti.de offic.deleg.* & latissimè scripsi *in lib. 1.de arbit.iudic.qu.69.* & ad rem nostram scribit Vant. *in dicto tract.de nullit. in tit. de nullit.sentent. & defectu mandati comparentium, nu.* 169. Cæterum hæc non dicitur propriè mandati revocatio, sed potiùs mandatum finitum & distinctum: vt in specie respondit Ruin. *in cons.115.nu.7.lib.1.* quem secutus sum *in d.q. 69.nu.* 14. vbi dixi, aliud esse voluntatem cessare, & voluntatem revocare: & propterea scripsit Ruinus, quod si quis delegavit, id est, mandavit iurisdictionem, do-
29 nec revocaverit, morte ipsius delegantis † non censeri revocatam delegationem,*c.si delegatus,de offic.deleg. in 6.* & idem esse dixit in mandato ad negocia, & causas cum clausula prædicta, secundum Barto. *in l. more.ff.de iurisd.omnium iudic.*

Extenditur primò hæc coniectura, vt locum habeat
30 etiam in morte civili † constituentis. Nam & tunc mandatum expirat. Ita Ioann. de Milis in Repertorio, *in verbo,procur.constitutus.* Zabarel.*in Clem.vlti. in quæst.14.de procur.* Cassador. *in decis. 2.de appella.* Gomes.*in regula.Cancellar. de annali possess. qu.62.* & Vantius *in d.tit. de nullita. sententiæ ex defectu mandati comparentium, nu.*171.& Alciat. *in respon.125.numero 3.*

Extenditur secundò procedere etiam in eo, qui sub
31 nomine officii, vel dignitatis constituit † procuratorem.Ita Bart.*in l si per epistolam.ff.de acquirend.hæredita.* quem declarat Rota, quem referam *infr.in octava declaratione.*

Declaratur primò hæc coniectura, vt locum non
32 habeat, quando res desiit esse integra: nam* tunc morte mandantis non expirat mandatum,*d.l. si defunctus, ff.de procur.& d.l.mandatum.C.mandati, & d.§.rectè. Institut. eod.* & tradunt Abb. & reliqui *in c. quoniam Abbas, de offic. deleg.* Guido Papæ *quæst. 119. & quæst.* 491.Alex.*in cons.128.lib.6.*Ruin.*in cons.115.n.14.lib.1.* Vant. *in tit. de nullitat. sententiæ ex defectu mandati comparentium,n.*170.&accedit Rota Romana *in decis. 145.lib. 1. & in decis.1046.lib. 3.* in novissimè editis, quæ decidit, mandatum non expirare morte constituentis, quando procurator effectus est dominus litis.

Declaratur secundò, vt non procedat, quando man-
33 datum factum est ad piam † causam. Nam tunc eius favore non expirat morte mandantis, etiam re integra: ita Vantius *præcitato in loco,* post Rotam Romanam, quam ipse refert, & accedit Alexand. *in l. fundi venditor,n.9.ff.de acquir possess.* qui quidem esse dixit, favore dotis, quæ piæ causæ æquiparatur, & Alexand. secutus est Marsil.*in sing.44.* qui idem esse affirmavit, in mandato ad contrahendum pacem & in mandato dotis,& piæ causę. Crem.*in singul.143.*& Dec,*in l,eius qui,*§.*1.num.3.ff.si cert.per.*vbi *nu.4.5. & 6.* idem dixit, in mandato ad libertatem, pacem, & similia,sic & Tiraq.*in tract.de privileg.piæ causæ,privileg.82.& 132.*

Declaratur tertiò non procedere in mandato ad ne-
34 gocium,ad quod is constituens † cogi poterat: sic Vant. *prædicto in loco,* post Castr.Alex.& alios *in l.fundi venditor.ff.item si amicus.ff.de acq.poss.*Et accedunt Rom. *cons.202.nu.4.*Fabian.*in tract.de emp.& vend.in q.16. tertiæ quæst.princ.col.2.*Decius *in d.l.eius qui* §. *1.num. 5.ff.si certum pet.*Marsil.*in sing.44.*& Iaffre Balbus *in decis.57.*& egregiè admodum Dida. *lib.pract.quæstionum,cap.11.n.1. & 2.* vbi copiosè probat mandatum non extingui morte iudicis mandantis alteri iudici, cui mandare potuit, vt sententiam à se latam exequatur: cùm is, cui mandatum fuit, teneatur exequi, & nomine dignitatis factum est mandatum.

Declaratur quartò, vt non habeat locum quoad
35 præiudicium tertii, † cuius causa & commodo constitutus fuit procurator. Non enim tunc morte ipsius mandantis expirat mandatum, ita Vantius *in prædicto loco,* post Bald. *in l. id quod pauperibus, qu. 24. C. de episc. & cler.*Aret.*in cons.125.*& Ruin.*in cons.7.colu.3. lib.2.*

Declaratur quintò, vt non procedat in mandato fa-
36 cto procuratori in rem suam. † Hoc sanè mandatum morte non extinguitur,*l.illam,Cod. de don.* & tradunt Bart.*in l.2.§.sed & si quis ff.eod.de donat.*& Dec. *in d. l.eius qui.*§.*1.num.7.ff.si cert.pet.* qui tamen dixit, hanc non congruam limitationem: quia propriè hic non dicitur procurator: cùm non aliena, sed propria negocia tractet, vt scribit Bald. *in l. qui stipendia, C.de procurat.* & ibidem Alexand. & talis procurator in rem suam revocari non potest, vt tradunt Bart.*in l. si procuratori,col.2.ff.de condict.ob causam,* & Bald. *in l. 3.in princ.C.mandati.* Est ergo certum, morte non extingui hoc mandatum. Hanc quoque declarationem probavit Alciatus *in respon.125.nu.5.*

Declaratur sextò, non habere locum, quando man-
37 datum fuit collatum post mortem, † vt si dictum est, quod post ipsius mandantis mortem duret, nam tunc non expirat morte ipsius mandantis, ita probat textus *l.si verò non remunerandi,*§.*vlt.cum l.seq.ff. mandati.* & tradunt Angel. in disputatione,quæ incipit,*Actensis miles,colu.*1.Roman.*in cons.202.num.2.*Lapus *in allega.91.num.6.* Corneus *in cons.86.nu.11.lib.4.*Socin. Sen.*in cons.60.num.10.& in cons.87.num.1.lib.1. & in cons.49.colu.1.lib.4.*Felin.*in cap.relatum,nu. 3. versi. quinto fallit, de offic.deleg.*& ibi Dec. *colum.1.vers.non omitto.*Ias.*in l.eius qui in provincia.*§.*1.nu.8.ff. si cert. pet.* & ibi quoque Decius *n.8.& in cons.441.n.8.*Boer. *in q.384.*Benvenutus Straccha *in tracta.de mercatura, in tit.mandati,n.49.*& hæc quidem declaratio intelligitur quando ipse constituens moritur deinde relicto
38 † hærede: aliàs secus.Ita Decius *in dicta l.eius qui,*§. *1.n.8.vers.& ista limitatio,* post Angel. Alexan.& Socin.& accedunt Ancharan.*in cons.383.colu.1.*Soc.Sen. *in cons.112.n.12.in fin.lib.1.*& Sebastian.Vant. *in tract. de nullit.in dict.tit.de nullit.sententiæ ex defectu inhabilitatis comparentium, nu.*173. qui refert exempla, vt si adessent bona vacantia, quæ non repræsentant hæredem,*l.1.*§.*qui bona,ff.de iure fisci,*vel quando monasterium, vel ecclesia successisset, quæ dicitur successor anomalus: aut pater occupasset bona filii nomine peculii, vel fiscus iure caduci. Idem etiam in mandatis ad beneficia ecclesiastica in quibus non datur hæres, vt tradit idem Vantius, *qui suprà num.*171. illa enim omnino extinguuntur etiam re integra: nec post mortem constituentis conferri aliquo modo potest. Et subiungit ipse Vant.*num.*172. in curia Romana quoti-

BIU Cujas

die obseruari, quod altero ex collitigantibus super titulo beneficii moriente, decernitur processus per audientiam publicam contradictarum, absque eo quòd citetur procurator mortui, per quem causa huiusmodi illuc vsque fuerat agitata. Et hanc traditionem refert Vantius probasse Bellameram *in decis.*25. & Cassiadorum *in decis.*2.*nu.*30.*de appell.& in decis*1.*de re iud.* Cæterùm Soc. Sen.*in consi.*112.*num.* 11. *lib.*1. post Castrens.*in l. vlt.ff.de solut.* intellexit hanc declarationem, quando mandatum factum est post mortem exequendum in re aliena : secùs verò, si in re propria. Fatetur tamen Socinus aduersus Socinum esse receptam aliorum opinionem : & præterea idem Socin. eodem in loco,*num.*12.& 13. intelligit, nisi contingat mutatio status de persona defuncti ad hæredem : & inquit esse nouam declarationem.

Declaratur septimò, non habere locum, quando causa ipsa principalis, cuius respectu factum est mandatum, morte non finitur,† nam tunc nec ipsum mandatum expirat. Exemplum est secundum Romanum *in consi.*202. *in fin.* in casu *c. si super gratia, de offic. deleg.in 6.* vbi mandatum ad exequendum gratiam iam à Pontifice concessam, non expirat morte ipsius Pontificis, qui eam concessit : cùm (inquit textus) mandatum sit accessorium ad gratiam, quæ perfecta est, & eo textu adducti scripserunt Bald.*in l.mandatum, in 4.oppos.Cod.mandati.* Lapus *in alleg.*17. Geminia.*in eodem cap.si super gratia, in fi. vers. sed pone quod detur executor.* & ibi. Francus *n.*3. & Rebuffus *in tractatu de mandatis Apostolicis,* §.1.*in verbo, sui pontificatus, versi. licèt quidam &c.* & Didac. *in libro practicarum quæst. cap.*11.*nu.*2.*versic.quinta ratio poterit.* ii sanè scripserunt, quòd si Papa in gratia mandat executori, vt eam exequatur, non finitur mandatum morte ipsius Papæ, hinc infertur ad diffinitionem casus, qui dum hos commentarios recognoscerem, evenit hic Papiæ ac etiam Mediolani, vbi disputatum fuit, an mortuo Innoc. VIII. Pontifex Maxim. valeret Iubilæum ab eo concessum, & nondum à Reverendis Archiepiscopo Mediolanensi, & Episcopo Papiensi publicatum? Respondi interrogatus, valere propterea, quòd Iubileum est gratia, cùm sit remissio pœnæ, vt fatentur Summistæ omnes in verbo, Indulgentia. Quę quidem gratia dicitur perfecta solo Pontificis verbo, cùm dixit, placet, vt tradunt Bald.*in l.humanum ff.de legibus.* Fel. & Dec.*in cap.relatum, nu.*3.*de offic.deleg.* Ias.*in l.more, nu.*10.*in fi.de iurisdict.omn.judic.* & Quintilian. Mandos.*in regula Cancellariæ, de renocat.quæst.*5.*nu.*2. gratia autem perfecta non extinguitur morte Pontificis, *cap.vlt.de conces. præb.in 6.& cap.is cui, de præben. in 6.* & scribunt Fel. Ias. & Dec. supra allegati, sic & Francus *in cap.si gratiosi, in* 1.*notabil. de rescript. in* 6. Rebuf.*in loco supra citato, & in praxi beneficiorum, in tit. de gratia, rationi congruit, nu.* 2. & 3.& *in tit.de differentiis inter rescripta gratiæ, & iustitiæ.nu.*36. Cùm ergo Reverendissimi Archiepiscopi, & Episcopi sint meri executores ipsius gratiæ, & Iubilæi, dicendum est, mandatum de ipsa gratia exequenda non expirasse morte ipsius Pontificis. Dicebam quoque, quod etsi aliquæ ex causis finalibus illius gratiæ, per Pontificis mortem cessaverunt, non tamen cessasse alias, & ob id gratiam subsistere, iuxta §. *affinitatis.* Non repeto alia, quæ rescripsi in responso hac de re reddito, quod legitur *in consil.*805.*lib.*9.

Declaratur octavò, non habere locum in mandato facto à prælato nomine ecclesiæ : nam † tunc morte eius, qui tunc constitutus fuit, non expirat, sed transit in successorem : cùm ecclesia nunquam moriatur : ita in specie docuit Rota Romana *in decis.*554.*nu.*2.*part.* 1. in decisionibus diversorum novè impressis, ex sententia Anchar. *in cap. si duo, num.* 5. *de testa. in 6.* sic declarantes traditionem Bart. *in l. per epistolam, ff.de acquir.poss.* de qua suprà, est enim factum mandatum nomine dignitatis, quę nunquam moritur, ita Didac. *in libro practicarum quæstionum, capitul.*11.*nu.*2.*versi. postremò.*

PRÆSVMPT. XXXVII.

Procurator an de causa instructus esse præsumatur, brevis enarratio.

SVMMARIA.

1 *Procurator ad causam præsumitur instructus : & quibus id casibus, non procedat, num.*2.
3 *Dilationem procuratori, ad consulendum dominum, quando non det iudex, nu.*4.

COntingit etiam sępè in foro disputari, an procurator præsumatur de causa instructus, vt inde sufficiat eum in ius vocare ? Et instructum præsumi† scripserunt Innoc.*in ca.dilectus, de procur.* & Luc. de Penna *in l.*3.*colu.*5.*vers.*155.*præsumpt. Co.de apoch. public.lib.*10. Ea propter scribit Inno. *in d.c.dilectus,* ex illo textu, non esse necesse concedere dilationem ipsi procuratori asserenti se velle consulere dominum. Quæ sanè traditio non est ita absolutè intelligenda, sed vnà cum Abba. *in d. cap.dilectus, nu.*5. & Bart. *in l.non solum, in princip.nu.*2.*ff. de procur.* distinguendi sunt tres casus.

2 Primus est, quando † ab initio causæ citatur procurator. Hoc in casu rectè dicimus, procuratorem non præsumi de causa instructum, & ideò iure petit dilationem, vt possit consulere dominum. Nil enim imputari potest domino quòd procuratorem non instruxerit, cùm divinare non poterit, qua de causa fuerit ad iudicium vocatus. Ita tradunt relati interpretes sic intelligentes, *d.c.dilectus, de procur.*

3 Secundus est casus, quando † ab initio causæ fuit citatus dominus, nil tamen fuit expressum, in citatione, qua de causa ad iudicium vocaretur : si dominum constituit generalem procuratorem : iure petit procurator dilationem ad consulendum dominum, cùm tunc non præsumatur hic procurator instructus de causa.

4 Tertius est casus quando ab initio causæ fuit citatus dominus, & expressa fuit causa, ob quam ad iudicium vocabatur : si dominus procuratorem constituit, is procurator præsumitur de causa instructus : & ideò dilationes petere non debet ad consulendum dominum : Quod verum esse intellexit Abb. *loco iam citato,* nisi quid novi emerserit.

PRÆSVMPT. XXXVIII.

Procurator, quando constitutus ita præsumatur, vt alterum sui loco substituere non possit.

SVMMARIA.

1 *Procurator ad iudicia, ante litem contestatam substituere alium nequit.*
2 *Procurator cuius personæ electa est industria, substituere nequit.*

BIU Cujas

Et quando eius industria censeatur electa.num.3.

SOlet interdum dubitari, an procurator ad iudicia constitutus, alium sui in loco constituere possit? 1 Qua in re pro regula traditum est, ante † litem contestatam substituere non posse: lite verò contestata posse, *l.si procuratorem.§.si quis mandauerit.ff.mãda. l.quod quis, Cod.de procurat.* & vtroque in loco Bart. & idem *in l.vlt.§.vlt.n.2. de diversis & tempor. præscrip.* & Andr.Gaill.*in lib.1.pract.obseruat.cap.74.nu.11.*

2 Porrò, quando electa † est procuratoris industria, substituere is non potest alium sui loco, sicuti præcitati Doctores scribunt. Quando autem electa † præ- 3 sumatur personæ industria, colligitur, vel ex qualitate negotii pertractandi in ipso iudicio, vel ex verbis mandati: quemadmodum de industria judicis, cui delegata est iurisdictio, explicavimus suprà *in præsumpt.* 21. Et ad rem nostram scripsit Bartol. *in dicta l.vlt.§. vlt.in fin.ff.de diversis & tempor. præscript.* quòd quãdo mandatum est datum ad negocium non determinatum, & non habentem certam formam censetur electa industria personæ: secùs si negocium esset certum, & terminatum. Ita quoque quando negocium est grave, sicuti est iudicium causæ criminalis, in qua substitui procurator nõ potest. Ias. *in dicta l.quod quis, in fin.* etsi alia ratione id factum esse scripserit. Ita quoque ex verbis colligitur electa personæ industria: quemadmodum in specie post alios docuit Ias. *in dicta l.quod quis, nu.2.* vt si eius conscientiæ mandatum est, causam tractari: vel dictum esset quod ipse procurator personaliter causam perageret. Ias. *in dicta l. quod quis, nu. 3. versi. septimo limita.* Et quamquam loquatur Ias. de procuratore ad negocia extraiudicialia, attamen traditiones hæ conveniunt etiam procuratoribus ad judicia.

PRÆSVMPT. XXXIX.

Ratificatio actorum, quando subsecuta præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Ratificatio sicut nec mandatum, nunquàm præsumitur.*
2 *Ratificatio ob temporis diuturnitatem præsumitur, ad detrimentum ratificare debentis.*
Et an id etiam locum habeat in detrimento magno, num.3.
4 *Ratificatio præsumitur facta ab eo, qui facit aliquem actum significativum approbationis eorum, quæ gesta sunt.*
Et qui sint ii modi, quibus facta ratificatio præsumitur, 5.6.7.& 8.
9 *Ratihabitio præsumitur in eo, qui cum de commodo & vtilitate sua ageretur, scivit & tacuit.*

POsteaquam multa de mandato scripsimus, non abs re est, vt aliqua subiiciamus de ratihabitione, quæ cum mandato æquiparetur, *cap. ratihabitionem, de reg.iur. in 6.* latè Marsilius *singul. 184. factum est*, vt quemadmodum mandatum non præsumitur, ita 1 nec † ratihabitio: sicuti in specie scripserunt omnes, quos infrà commemorabo. Et accedit quòd levissima etiam causa & occasio, qua quis dici possit aliquid egisse absque animo ratificandi, ipsam ratificationem excludit. Ita Imola *cons.* 144. & alios refert Hieron. Gabriel *in cons.36.num.57.in fin.lib.1.*

Declaratur primò, vt locum non habeat hæc præ- 2 sumptio* ob temporis diuturnitatem. Nam tunc præsumitur subsecuta ratificatio ad detrimentum ratificare debentis. Ita responderunt Soci.Sen. *in cons.46. num.3.versic.præterea in casu, lib.3.* Deci. *in consil.297. nu.3.in fin.* Gozad. *in cons.11.num.16.* sensit Curt.Iun. *in cons.50.num.9.* & manifestè Socin.Iun. *in cons.18. nu. 32. in cons.139. num.14.& in cons.146.num.14.lib.3.* & Crav. *de antiq.temp.in secunda parte principali, nu.65.* Quibus intelligimus, hanc esse receptam opinionem, etsi dissenserit Ias. *in cons.140. nu.5.lib.4.* Et illius considerationibus responderi potest ex his quæ scripsit Dec. *in d.cons.297.num.3.in fin.& num.4.* Dixi tamen *in cons.1.nu.82. lib.1.* prædictos Doctores intelligen- 3 dos esse, quando † agitur de modico præiudicio. Verũ si rectè eorum traditiones perpendantur, dicendum verius est, eos loqui quando agitur etiam de magno præiudicio. Hæc tamen declaratio intelligitur, quando is qui tenebatur ratificare, scivit actum gestum: cum suis qualitatibus. Nam alioqui nunquam ratificasse præsumitur: sicuti scripserunt multi, quos secutus sum *in d.cons.1.nu.329.lib.1.in cons.203.nu.37.lib.3.* & in *commentariis de recupe.poss.remed.15.nu.113.* Et illis accedunt Natta *in cons.636.nu.194.* & Thobias Nonius *in cons.89.nu.38.* latissimè scripsi *in cons.561.num. 17.lib.6.* vbi *n.19.versi.duæ hæ.nu.20.& 21.* distinxi ratificationem tacitam, quæ ex aliquo facto oritur, à ratificatione, quæ verbis clatis fit. Illa tacita non præsumitur, nisi constet ratificantem sciviisse factum ipsum cum suis qualitatibus. Illa verò, quæ claris verbis fit, non requirit probationem scientiæ facti cum illa satis præsumatur, & *num.27.* retuli aliam declarationem. His accedit Puteus *in decis.397.lib.2.*

Declaratur secundò, vt non habeat locum hæc præ- 4 sumptio, quando is † qui ad sui præiudicium ratificare tenetur, fecit aliquem actum significativum approbationis eorum, quę gesta fuerunt. Ita copiosè scripsi *in d.remed.15.nu.118.* quo loci retuli aliquos actus inferentes ratificationem. Quorum primus est, quando 5 hic † ratificare debens soluit, vel recipit solutionem, quæ fieri debuit respectu actus gesti à procuratore, vel alio suo nomine. Et illo in loco commemoravi multos qui ita in specie affirmarunt. Secundus est quã- 6 do * ratificare debens percipit fructus & reditus bonorum quæsitorum suo nomine à procuratore, vt præcitato in loco *num.* 120. post multos scripsi, idem respondi *in cons.99.n.42.& 43.lib.1.& in cons.196.lib.2.* Tertius est actus ratificationis significativus, quando 7 † in codice rationum rerum suarum is conscripsit, ita fuisse actum & gestum. Ita respondi *in cons.79.n.16.* 8 *lib.1.* Quartus est actus, quando † in iudicio producit ad sui commodum gesta illa. Nam tunc ea approbare, & ratificare præsumitur Dec. *in cons.558.nu.7.* Gozad. *in cons.42.nu.9.* & latissimè Paris. *in tract.de anti. temp.in 4.part.1.part.prin.num.50.* & attingemus infrà *in præsumpt.45.*

Declaratur tertiò, vt locum non habeat, quando a- 9 gitur de commodo † & vtilitate eius, qui ratificare debuit, & is scivit & tacuit. Nam tunc ratificasse præsumitur. Ita Dec. *in cons.58.col.2.* Ruin. *in cons.174.col.3. versi.sed ex alio, li.1.* Paris. *in cons.89.col.pen.li.3.* Rola. *in cons.19.nu.36.lib.1.* quos secutus sum *in cons.149. nu.10.lib.2.& in cons.229.nu.76.lib.3.* vbi declaravi.

PRÆSVMPT. XL.

Libellum præsumi aptè & ritè conceptum, declaratur.

SVMMARIA.

1 *Libellus aptè & rectè præsumitur conceptus, & vt sustineatur,*

BIU Cujas

neatur venit interpretandus.

2 *Libellus vt sustineatur, verba impropriari debent.*

3 *Libellus non sustinetur etiam verba impropriando, quando nil omnino conveniat negotio.*

CVm vel reis in ius vocatis, vel eorum procuratoribus, de quibus hactenus diximus, libellus dari soleat, ea propter hoc in loco agendum est de illis præsumptionibus, quæ circa libellum ipsum est de il-
1 lis præsumptio, libellum † præsumi aptum & rectè conceptum, atque ita interpretari debere, vt sustineatur. Ita Bald. *in repe. l. edita. n. 56. Cod. de eden.* apertius Ias. *in l. sed si possessori, §. item si iuravero, n. 25. ff. de iureiur. & in cons. 2. col. vlt. lib. 3.* Et est recepta Doctorum opinio, libellum ita debere interpretari, vt sustineatur, vt multi quos statim recensebo, scriptum reliquerunt.

Extenditur hæc præsumptio, vt procedat etiamsi verba essent impropriè intelligenda. Nã adhuc præsu-
2 mitur libellus aptè conceptus, & verba † ipsa debent impropriari, vt sustineatur. Ita tradunt Marianus Socin. Sen. in *c. vlt. articul. 33. princ. nu. 53. de libelli oblat.* Iason *in cons. 110. in fin. lib. 4.* & idem *in d. §. item si iuravero, nu. 25.* vbi multis similibus comprobat Felin. *in cap. auditis, col. 1. & 2. de præscript.* Calcan. *in cons. 76. nu. 4* Decius *in cons. 28. col. pen.* Capicius *decis. 69. nu. 5.* & Benvenutus Straccha *in tract. de mercatura, in tit. de libellis seu petitionibus, nu. 5.*

Declaratur primo, vt non procedat hæc sententia
3 quando † verba ipsa libelli, nil omnino convenirent negotio, atque ita quando esset (vt nostri loquuntur) dispropotionata. Nam tunc pro libello non præsumitur, atque ita non sustinetur etiam impropriando verba, ita declarat Alex. *in cons. 121. nu. 10. vers. per hæc est, lib. 1.* Felin. *in c. auditis, colu. 1. vers. hæc & similia, de præscript.* & Capicius *in d. decis. 96. num. 6.*

PRÆSVMPT. XLI.

Fraudem præsumi adversus actorem, contraria in libello proponentem, copiosè & diligenter explicatur.

SVMMARIA.

1 *Fraudulenter actor agere præsumitur, contraria proponens in libello remedia.*

2 *Contraria proponens, à iudicii limine reiicitur.*

3 *Libellus contraria continens ipso iure censetur nullus. Quamuis adsit clausula, omni meliori modo, &c. numero 4.*

5 *Libellus vel actoris petitio continens contraria, procedit tamen, sustineturque, quando ante litem contestatam vnum ex contrariis remediis est prosequutus.*

Idem si remedia alternatiuè proposita sint, num. 6.

Vel possit iuris interpretatione à contrarietate salvari, num. 7.

Aut contrarietas est deducta, sub conditione, nu. 8.

9 *Libellus continens cõtraria non reiicitur in eis casibus, quibus lites terminantur sola facti veri ate inspecta.*

Idem si libellans movet remedia contraria, contra diversos, num. 10.

11 *Libellus contraria continens sustinetur, ob iustam actoris ig orantiam.*

12 *Libello permissum est liberis & parentibus vsque ad quartum gradum petere hæreditatem diversis remediis.*

13 *Libello remedia contraria proponi posse, quando incertitudo ex facto aduersarij causatur.*

14 *Libello contraria proponi remedia, quando id generalis fori & iudicij stylus permittit.*

15 *Libellus proponens contraria non reiicitur, quando reus conventus vnum ex contrariis acceptat.*

16 *Libellus contrarius reiicitur, si in verbis dispositivis sit contrarietas, non si in narrativis.*

17 *Libellus actiones contrarias proponens, reiicitur, si contrariæ sint in origine, secus in exercitio.*

Idem est si iudex sit competens, tunc enim actor alteram denuo deducere potest, num. 18.

Idem si ad commodum alterius, actor contraria deducere velit, num. 19.

20 *Libello actiones contrariæ proponi queunt, quando vna est alterius præparatoria.*

DE actionibus libello & petitione obseruandum & illud est, quòd si contraria proponantur re-
1 media, id † fraude quadam præsumi factum: sicuti annotavit Alciatus *in tract. de præsumpt. regu. 2. præsumpt. 31. nu. 2. 3.* Et propterea lege sancitum est, vt à iudicii
2 limine eiiciatur * ille, qui contraria proponit, *l. 1. C. de furtis, c. solicitudinem, de appellat.* & confert *l. contra maiores. C. de inoffic. testa.* & scribunt omnes *in d. l. 1.* & post Baldum & Castrensem quos commemorat, tradit Decius *in cons. 248. colu. 1. & in l. vbi repugnantia, num. 1. de reg. iur.* Gramma. *in cons. 23. nu. 6. criminal.* & Ioan. Baptista Asinius *in praxi, de ordine iudiciorum, §. 31. cap. 28.*

Extenditur primò prædicta sententia, vt adeo reiici debeat libellus & petitio actoris contraria continens,
3 vt † censeatur etiam ipso iure nullus, *cap. adhibita,* vbi Butri. *de iudiciis, &c. imputari.* vbi Felin. *nu. 1. de fide instrum.* & est communis sententia teste Ripa *in l. naturaliter, §. nihil commune, n. 177. ff. de acquir. possess.* & ibidem Claudius Mermerius, & alii.

Extenditur secundò, vt procedat etiam, quando ad-
4 est † clausula, peto iustitiam fieri & ministrari omni meliori modo, &c. Nam hæc ipsa clausula non defendit à contrarietate. Ita scribunt in specie Alciatus *in d. reg. 2. præsump. 31. num. 4.* post Baldum, Aretinum & Alex. quos ibi recenset. His accedunt idem Alexan. *in cons. 121. num. 12. lib. 1. & in cons. 96. num. 7. lib. 5.* Socin. Sen. *in consilio 122. nu. 2. lib. 4.* Felin. *in c. auditis, col. 2. vers. vnde libellus, de præscript.* Ruinus *in cons. 12. nu. 13. lib. 1.* Dec. *in l. petens. n. 5. ver. effectus tamen. C. de pactis.* Ripa *in d. l. naturaliter, §. nihil commune, nu. 178. vers. amplia. etiam. ff. de acquir. possess.* Parisius *in cons. 7. nu. 21. & cons. 131. nu. 11. lib. 1.* Cæterùm dissentiunt Calde. & Abbas *in c. 2. de ordi. cognit.* & Soc. Sen. *in cons. 128. lib. 1.* Horum autem contrarias opiniones conciliat Gratus *in cons. 70. nu. 31. 34. lib. 2.* Quæ quidem conciliatio non satis convenit his traditionibus. Et propterea à recepta opinione non est recedendum.

Declaratur primò, vt non procedat quando libellans
5 † ante litem contestatam vnum tantum ex duobus contrariis remediis à se propositis est prosecutus. Nam tunc non repellitur à iudicio, cum libellum reformasse videatur. Ita declarat Ripa *in d. §. nihil commune. n. 179.* sic intelligens Bart. *ibi.* Et idem scripserunt Ias. *in l. 1. nu. 21. vers. 7. limita. C. de furtis.* Grat. *in cons. 70. nu. 32. li. 3.* qui quidem Gratus sensit hoc fieri posse, etiam post litem contestatam. Idem sensit Berengar. *in d. §. nihil commune, in 3. parte, nu. 67. vers. limita primo.*

Declaratur secundò, vt non procedat quando in li-
6 bello cõtrariæ actiones & remedia † alternativè proposita fuerunt. Nam tunc actor iste à iudicio non repellitur: sed libellus ipse recipitur. *l. Papinian. §. si quis*

irritum

irritum.ff.de inoffic.testam. & ibid.annotavit Angel.& tradunt Ripa *in d.§.nihil commune,num.*170.*vers. fallit.*2.& ibidem Berengarius *in tertia parte,num.*68. ex sententia Bart. *in l.*1.*C.si plures una sententia,* & Iason *in* §.*sed iste,nu.*72.*institu.de actio.*

7 Declaratur tertiò, vt non procedat quando † iuris interpretatione libellus à contrarietate potest salvari atque ita ad ordinem compatibilem reduci. Ita Baldus *in l.si res. C.de ordine cognit.*ex illo textu,& Ripa *in d.*§.*nihil commune. num.*180. qui quibusdam obiectionibus satisfacit.

8 Declaratur quartò, vt non procedat quando † contrarietas est deducta in libello sub conditione, vt si propono testamentum esse nullum: & si validum esse constabit, esse inofficiosum, ita Castr. *in l.eum qui,ff. de inoffic.testam.* Vel si dico, sententiam esse nullam,& si qua est, appello, iuxta doctrinam Bart.*in l.si expressim,ff.de appella.* Alexand.*in cons.*230. *lib.*6. Ita in specie nostra declarat Ripa *in d.*§.*nihil commune,nu.*180. *vers.fallit.*4. & ibid. Claudius Mermerius *nu.*112.*vers.* 3.*ista regula.*& prius Bald.*in l.*1.*in* 4.*oppos.C.de furtis,* & ibi Iason.*nu.*21.*vers.*5. *ista.* Eandem declarationem probarunt Deci.*in l.nemo ex his,nu.*2.*&* 3.*ff.de reg.iur.* & Marian.Soc.Sen.*in d.c.vlt.nu.*42.*de libelli oblat.*

9 Declaratur quintò, vt* non procedat in casibus, in quibus lites determinari debent sola facti veritate inspecta. Nam tunc non reiicitur libellus contraria continens: cum iudex manu quadam regia procedat & causam diffiniat sola ipsa veritate inspecta. Ita docuit Ripa *in d.*§.*nihil commune.num.*181. & accedunt Ias.*in cons.*28.*in fin.lib.*1.

Declaratur sextò, vt locum non habeat hæc sen-
10 tentia, quando libellans † movit contraria remedia contra diversos in diversis instantiis. Nam tunc non reiicitur libellus:ex quo res inter alios acta alteri non nocet, nec prodest. Ita declarant Ias. *in l.*1.*n.*20.*&*21. *C.de furtis.*Marian.Soc.Sen.*in c.vlt. n.*45.*de libelli oblat.*Claudius Mermer.*in d.*§.*nihil commune,nu.*112.

Declaratur septimò vt non procedat quando actor
11 † iusta ductus ignorantia, movit contraria remedia, vt quia deduxit remedium sibi non competens, & deinde deduxit contrarium remedium. Nam tunc ob iustam illam ignorantiam excusatur à contrarietate illa & repugnantia. Ita probat *l.mater.de inoffi.testa.* & in specie sic declarant Bart. *in l.*1.*C. de furtis.* & ibid.Ias.*nu.*12.*vers.*2.*fallit.*Anto.Burgos *in c. cum causa,num.*3.*de empt.& vend.*Marian.Soc.Sen.*in c.vlt.nu.* 35.*de libelli obla.*& Mermerius *in d.*§.*nihil cõmune,n.* 112.*vers.*2. *limitabis.* Et idem est quando errore iusto contraria deduxit, secund.Socin. *vbi supr.num.*36.

Declaratur octavò secundum Iasonem *in d.l.*1.*n.*12. *vers.*3.*fallit.C. de furtis.* vt non procedat in casu *l. vlt.* §.*pen.C.de Codicil.* quo sancitum est, quod licet quis petere non possit hæreditatem ex testamento iure directo, & eandem ex codicillis iure fideicommissi; ex
12 quo contraria hæc sunt. Attamen † permissum est liberis & parentibus vsque ad tertium & quartum gradum id facere. Ita expressius declarat Marianus Soci. Sen.*in d.c.vlt.*41.*de libelli oblat.*

Declaratur nonò, vt non procedat prædicta senten-
13 tia, quando * ex facto adversarii causatur incertitudo, qua necesse actori est proponere remedia contraria. Hoc sanè casu non reiicitur libellus, sed admittitur:adhibere tamen debet actor protestationem,quod ex vno tantum remedio vult obtinere. Ita probat *l.*1. §. *qua autem, ff. quorum lega.* & in specie declarant Iason *in d.l.*2.*nu.*14.*&* *nu.*21.*versic.*4.*ista.C. de furtis.* Maria.Soc.Sen.*in d.c.vlt. num.*40. *de libelli oblat.* & eiusdem sententiæ alios commemoravi *in tract. de adipiscenda poss. remedio secundo,num.*107.

14 Declaratur decimò, vt non procedat quando * generalis fori & iudicii stylus, permitteret contraria remedia posse simul deduci in eodem libello. Ita ex sententia glo.*in* §.*alia. Inst.de act.* Bartoli *in l.*1.*in princ. ff.de publ.in rem. actio.* declarant Bald.*in l.*1.*in quinta oppos.C. de furtis.* & ibidem Iason *nu.*21.*vers.*6.*fallit.* & Claudius Mermerius *in l. naturaliter,*§. *nihil commune.num.*43.*de libell.obl.*

Declaratur vndecimò, vt non procedat prædicta
15 sententia quando reus conventus † acceptaret vnum ex remediis contrariis,ab actore ipso propositis. Nam tunc ob commodum ipsius rei conventi, libellus ille non reiicitur. Ita Bald.*in l.cum precum.C.de liber.causa.*Ias.*in d.l.*1.*nu.*22.*C.de furtis.*Decius *in c.solicitudinem.nu.*8.*de appellat.*& Alciatus *in d.tract.de præsum. reg.*2.*præsu.*31.*num.*5.

Declaratur duodecimò, vt locum habeat prædicta
16 sententia, quando † contrarietas & repugnantia resultaret ex verbis dispositivis libelli: secùs si ex narrativis tantum. Ita in specie declarat Grat. *in consi.*156. *num.*27.*lib.*2.

Declaratur decimotertiò, vt non procedat quando
17 actiones non sunt * contrarię in sui origine, sed in exercitio. Nam tunc actor non repellitur: sed si in vna succubuit, ad aliam reverti poterit. Ita declarat Soci.Sen.*in d.c.vlt.nu.*37.*de libelli obl.* post Bartolum quem recenset, ex *l.Aurelius.*§.*vlt.ff.de liber.leg.* etsi Angel.*in l.*1.*C.de furtis,* dissentiat.

Declaratur decimoquartò, vt non procedat quan-
18 do * iudicium fuit nullum, ob iudicis incompetentiam. Nam tunc non impeditur actor, quominus alteram ex actionibus contrariis propositis denuò deducat. Ita Soc.Sen. *in d.c.vlt.nu.*38.qui declarat.

Declaratur decimoquintò, vt non procedat quan-
19 do * actor ad alterius commodum,vult deducere contraria. Nam id facere potest *d.l.* 1. *C. de furtis,* & explicat Socin.*vbi supr.nu.*39.

Declaratur decimosextò, vt non procedat quando
20 † vna actio est alterius præparatoria. Nam tunc non impeditur actor quominus vtramque proponere possit. Ita declarat Socinus *vbi suprà nu.*44.Non me latet tamen, hanc & alias nonnullas ex commemoratis declarationibus non multum convenire huic regulæ & traditioni: eas tamen recensere hic paucis volui, quod sciam non esse infrugiferas.

PRÆSVMPT. XLII.

Reus conventus, an fraude præsumatur proponere contrarias exceptiones.

SVMMARIA.

1 *Reo permissum est lege contrariis vti exceptionibus, etiam in exceptione facti.n.*3.*Et id sinon in prima instantia,sed appellationis faciat.nu.*4.

2 *Reo cur magis quam actori faveamus.*

5 *Exceptiones duæ contrariæ apponi nequeunt, cum vna in seipsa est contraria.*

*Idem in exceptionibus contrariis in facto, sive præcisè contrariis & incompatibilibus,num.*6.

7 *Exceptiones contrarias reus proponere, sed non probare potest.*

8 *Exceptiones contrarias reus proponere potest, si actor in iis nullo probationis onere gravatur.*

9 *Exceptio*

BIU Cujas

9 *Exceptiones contrariæ non admittuntur in iis casibus quibus mendacium punitur.*

Idem est in iis casibus, quibus lex est impedimento ne contrariæ exceptiones deducantur, num. 10.

DIcendum nunc est, an sicuti fraus præsumitur in actore proponente contrarias actiones, ita etiam præsumatur fraude vti reus, qui contrarias exceptiones proponit. Andr. Alciatus magni nominis Iurisconsultus *in tract. de præsump. reg. 2. præsump. 31. n. 5.* sensit non præsumi fraudem: cùm (vt ille inquit) lege
1 reo † permissum sit posse vti contrariis exceptionibus. Id quod & pro regula tradunt Iason *in l. 1. num. 22. C. de furt.* Decius & reliqui recentiores *in l. nemo ex iis, ff. de reg. iuris*: ex eo *text.* & ex *cap. nullus, de reg. iur. in 6.* Et huius regulæ ea est ratio, quod reus ita ad iudicium paratus venire non potest, & ideo ei magis
2 † quam actori favemus, *l. favorabiliores, de reg. iur.* Quæ sanè regula procedit multo magis quando contrariæ hæ exceptiones deducuntur sub conditione, vt si dicat reus, nego me aliquid à te recepisse, quòd si apparebit me id habuisse, dico restituisse. Hæ sanè exceptiones sine dubio deduci ita possunt, vt ex sententia glossæ *in l. si quidem, C. de except.* scribunt Dyn. *in dicto c. nullus, de reg. iur. in 6.* Aret. *in cons. 96. nu. 3.* Soc. *in l. nemo prohibetur, nu. 1. ff. de except.* Deci. *in dicta l. nemo ex his, num. 2. de reg. iur.* & ibidem Cagnolus *nu. 4.* Et accedit, quod si contrariæ actiones conditionaliter deduci possunt, vt superiore præsumptione in quarta declaratione diximus, multo magis contrariæ exceptiones deduci possunt.

3 Extenditur primò etiam quando † reus deducit facti exceptionem, exempli gratia, negando se teneri, quia nunquam debuit, aut quia soluit. Ita tradit glos. *in d. l. nemo ex iis, de reg. iur.* vbi in specie annotavit Cagnol. *num. 2.* sic intelligentes textum.

Extenditur secundò, vt procedat etiamsi reus iste distulit proponere in prima instantia, & eam propo-
4 suit in † instantia appellationis. Nam adhuc permissum hoc ei esse dicitur. Ita tradunt Soc. *in l. is qui, ff. de except.* Cagno. *in d. l. nemo ex his, nu. 5. in fine de reg. iur.* quo loci *nu. 5.* subiungit, quod si accusatus de homicidio negaverit & fuerit convictus, potest alia defensione vti, excipiendo, se id fecisse ad sui defensionem, quam quidem traditionem, auctoritate multorum comprobavit. Et accedit Claud. Mermer. *in l. naturaliter, §. nihil commune, n. 115. ff. de acquir. possess.* Et hanc quoque extensionem probant nouiss. Hieron. Francus *in d. l. nemo ex his, nu. 3.* & sensit Aret. *in cons. 96. nu. 3. in fine, c. exceptione, de exceptionibus.*

Declaratur primò, vt non procedat hæc traditio,
5 quando vna* exceptio quæ obiicitur est in seipsa contraria. Nam illa omnino impeditur proponi. Ita Bart. *in d. l. nemo prohibetur, col. 2. versi. quandoque vna, ff. de except.* Cagno. *in d. l. nemo ex his nu. 13. de reg. iur.* putà si reus dicat, appello meo nomine, & nomine alieno, iuxta *l. 2. §. sed filius, ff. quando appell. sit.*

6 Declaratur secundò prædicta sententia: vt locum † non habeat in exceptionibus contrariis, in facto, sive præcisè contrariis, & incompatibilibus, vt putà si excipiet quod pactum de non soluendo esset initum certa die in hac ciuitate, & de solutione eadem die facta in ciuitate Venetiarum. Hæ enim exceptiones adeo in facto sibi contradicunt, vt earum vna falsa omnino sit, & ideo reus sic excipiens non auditur. Ita tradunt Comens. & Soc. *in d. l. nemo prohibetur, in fi. ff. de except.* & Dec. *in d. l. nemo ex his, nu. 4. versi. & prædicta, de reg. iur.* & ibidem Hieron. Francus *colum. pen. versi. 3. & vltimo limita.* Cagnol. *num. 6. in d. l. prohibetur, num. 6.* vbi exemplum adfert, si quis excipiat habere vsumfructum in omnibus bonis vxoris suæ, & nihilominus partem esse suam proprietatis *l. scripturæ, Cod. de fide instrum. & lege, vbi repugnantia, de reg. iur.*

Declaratur tertiò, vt admittatur quidem reus ad
7 proponendum † contrarias exceptiones, sed non tamen ad probandum: cum contraria probare non possum, ex quo vel vnum, vel aliud falsum esset. Ita declarant Alexand. *in l. si alienam, col. 2. ff. soluto matrimon.* Socin. *in d. l. nemo prohibetur, nu. 1. ff. de excep.* & ibidem Zasius *num. 9.* Felin. *in c. imputari, de fide instrum. & in c. pastoralis, de except.* Cagnol. *in d. l. nemo ex iis, num. 13. ff. de regul. iur.* & ibidem copiosè Gulielmus Mayner. & Hieron. Francus *colum. penultim. versic. 2. hæc doctrina.* Claudius Mermer. *in l. naturaliter, §. nihil commune, num. 114. ff. de acquir. possess.* Poterit tamen admitti ad probandum conditionaliter: vt præcitato in loco admonuit Socin.

Declaratur quartò, vt procedat hæc regula in plu-
8 ribus † exceptionibus, quæ à reo ipso probandæ sunt & actor nullo probationis onere gravatur, sicuti in exceptione præscriptionis, privilegii, & pacti de non petendo: secùs si actor gravaretur onere probandi: vt putà si reus negaret pecuniam fuisse numeratam, & deinde etiam diceret, se eam soluisse. Nam tunc exceptiones hæ simul proponi non possent. Ita Bartol. *in d. l. nemo prohibetur, num. 3.* & ibidem Soc. *nu. 4. de except.* Francus *in c. nullus, de reg. iuris, in 6.* sensit Aret. *cons. 96. nu. 3.* Felin. *in c. pastoralis,* & ibidem Paris. *num. 35. de except.* & Cagno. *in d. l. nemo ex his, nu. 14. de regul. iur.* quo loci Deci. *num. 4.* à cæteris dissentit.

Declaratur quintò, vt prædicta regula non proce-
9 dat illis in † casibus, in quibus mendacium punitur. Nam tunc non erit permissum vti pluribus exceptionibus contrariis, absque pœna mendacii. Ita scribunt Socin. *in d. l. nemo prohibetur, num. 5. ff. de except.* vbi egregiè declarat & ibidem Zasius *in fine.* Decius *in d. l. nemo ex his, num. 7. de regul. iur.* & ibidem novè Hieron. Francus, *num. 4.* qui multis confirmat exemplis.

10 Declaratur sextò, vt non procedat quando * lex esset impedimento, ne exceptiones hæ contrariæ possint deduci. Ita probat *d. l. nemo ex his, de reg. iur.* vbi glo. recenset exempla, & ibid. Cagnol. *nu. 15.* secutus est, & ibidem nouiss. Iacob. Reuardus eruditiss. Iurisconsul. alio exemplo regulam illam explanavit.

PRÆSVMPT. XLIII.

Positionibus variè respondentem, fraude præsumi respondere, explicatur.

SVMMARIA.

1 *Positionibus adversarij variè respondens, præsumitur per fraudem respondere, & periurus censetur.*

2 *Positionibus contraria respondere, animo corrigendi, permittitur.*

3 *Reuocatio negationis, ante testium examinationem permissa est.*

CVm actor super à se deductis suo in libello: & reus super exceptionibus positiones formare soleant: ea propter dicendum hic est de præsumptionibus, quæ circa ipsas positiones versantur: dicimus itaque

que quod si vel actor vel reus † respondeat varia positionibus adversarij, præsumi per fraudem respondere. Ita ad rem nostram scriptum reliquit Alciatus *in tract. de præsum. reg. 2. præsum. 31. ex c. 1. vt eccl. benef. sine diminut. confer.* Quocirca sancitum est (vt idem Alciat. annotavit) *in c. vlt. de iureiur. in 6.* periurum illum censeri qui varia & contraria respondet, & ob id, ea periurij pœna puniri.

Declaratur primò hæc sententia, vt locum non habeat, quando † respondens contraria positionibus, id facit animo corrigendi quod prius dixerat. Nam tunc responsio hæc admittitur. Ita sensit gl. *in d. c. vlt. de iureiur. in 6.* & tradit Soc. Sen. *in cons. 97. n. 11. & 12. li. 4.* vbi eiusdem opinionis commemorat & Bald. *in l. 1. C. de furt* & idem sensit Barb. *in cons. 82. col. 2. lib. 3.*

Declaratur secundò, vt non procedat quando qui negavit confessionem, ipsam negationem † revocavit antequam testes examinentur super ea negativa positione. Est sanè permissa revocatio illa. Ita sensit Abb. *in cons. 17. lib. 2.* & apertius Abbatem secutus Io. Bapt. Asinius *in comment. ad statuta Florentiæ. §. 19. c. 10.*

PRÆSVMPT. XLIV.

Instrumentum magnam pro se habere præsumptionem.

SVMMARIA.

Præsumptio magna est pro instrumento.
Instrumentum & verum, & solemne præsumitur. Et his præsumptionibus statur, donec appareat contrarium, num. 3.
Temporis & loci diversitas præsumitur potius, quam quod instrumentum non sit verum.
Instrumentum pro se præsumptionem habet, quoad verba eius dispositiva.
Instrumentum in vna parte falsum, præsumitur falsum in totum.
Idem si vitium aliquod patens & manifestum non apparet, num. 7.

NOn solum positiones, vel capitula probanda exhiberi solent in iudiciis, sed etiam instrumenta. Quocirca aliqua & de his videamus. Est sanè magna † pro instrumento præsumptio *c. Abbate de verborum significat. c. si Papa, de privileg. in 6.* Et scribit Bald. *in c. 1. §. si instrumentum, nu. 2. de notis feud.* ex instrumento duas oriri præsumptiones, † vna quod sit verum, altera quod sit solemne, idem scripserunt Deci. *in cons. 36. nu. 6.* Petrasancta *sing. 39.* Marsil. *in l. si quis ne quæstio. nu. 139. ff. de quæst.* Nevizanus *libro 6. Sylvæ nup. n. 47. versic. item in dubio, quod instrumentum.* Tertiam verò addit Alciatus *in tract. de præsump. reg. 3. præsump. 13. n. 6.* ex sententia Baldi quem citat, nempe, quod ea, quæ scripsit notarius sint dicta à partibus, sed non video quo in loco hoc scriptum reliquerit Bald. Et verè supervacaneum esse arbitror dicere, præsumi scriptum de voluntate partium. Cùm satis superque sit asserere, præsumi esse verum. Non enim esset instrumentum verum, si scriptum quid fuisset, quod à partium voluntate non fuisset profectum. Hæ autem præsumptiones hoc operantur, vt stetur † instrumento eique fides adhibeatur, donec contrarium probetur, *l. cum precibus, C. de probat. & l. cum propria,* vbi gloss. *C. si quis alteri, vel sibi.* & tradunt Rom. *in cons. 509. nu. 25.* Alex. *in cons. 116. in fi. lib. 3.* Soc. Sen. *in cons. 61. nu. 2. & 3. lib. 4.* Iason *in cons. 124. col. 1. lib. 1.* Cravet. *in cons. 56. nu. 7. in fin.* Paris. *in cons. 28. nu. 9. lib. 2.*

Imò dicimus instrumentum adeò præsumi verum vt contineat probationem probatam, sicuti scripserunt, Bart. *in l. 1. in prin. num. 8. ff. de oper. novi nunt.* & ibidem Iason *nu. 10.* & alij plures, quos commemoravi *in tract. de recuperanda possess. remedio primo, num. 224.* vbi tamen *nu. 225.* adiunxi, hanc traditionem esse veram, donec vsque aliquid obiicitur contra ipsum instrumentum, nam tunc quidem non efficit rem claram & probatam, attamen non desinit extare pro eo præsumptio.

Extenditur primò, vt potius præsumatur † diversitas loci & temporis quam quod instrumentum non sit verum. Ita docuit Baldus in *l. imperator, col. 2. vers. & not. quod potius, ff. de statu hom. & in c. cum in. vers. nota quod in teste, de testib. ex l. iurisgentium. §. quod ferè,* vbi Ias. *num. 8. de pactis.*

Declaratur primò hæc præsumptio, vt procedat † quo ad verba dispositiva instrumenti: secùs quoad enunciativa, putà, Titius filius Sempronij. Nó enim enunciatio ista præsumptionem infert, quod talis ille sit. Ita declarant Angel. *in d. l. iurisgentium, §. quod ferè,* & ibi Ias. *nu. 3. ff. de pact.* & Petrasancta *in sing. 39.*

Declaratur secundò, vt non procedat quando † in aliqua sui parte instrumentum esset falsum. Nam tunc in totum falsum præsumitur. Ita declarant omnes *in l. si ex falsis, C. de transact.* & dicemus infr. *lib. 5. præsump.*

Declaratur tertiò, vt locum non habeat quando † vitium aliquod patens & manifestum apparet in ipso instrumento, sicut cancellatio, & abrasio: vel probatum est aliquod vitium latens: sicuti declaravimus superiore lib. *in q. 99.* & dicemus infr. *lib. 5. præsump. 10.*

PRÆSVMPT. XLV.

Instrumentum producens præsumitur fateri & approbare vera esse quæ scripta in eo sunt: quod variis declarationibus illustratur.

SVMMARIA.

Instrumentum producens, præsumitur fateri & approbare vera, quæ in eo continentur. Idque etiam locum habet de persona notarij, qui id conscripsit, num. 2. Idem de dictis & attestationibus testium, nu. 3.
Instrumentum producens, id censetur approbare, quamuis careat solemnitatibus à lege requisitis.
Instrumenti solemnitati possunt partes renunciare, quæ eorum cedit commodo
Instrumentum producens videtur etiam ea confiteri, quæ in loco separato illius scripta sunt.
Scripturam etiam priuatam producens, non approbare censetur.
Instrumenti productio, & tanquam veri approbatio, prodest & tertio absenti.
Actus approbationis pendet à sola voluntate approbantis.
Ratificatio actus etiam parte absente fieri potest.
Declaratio animi facta causa vnius, prodest & alteri.
Instrumentum approbare censetur, non solum producens, sed etiam petens sibi exhiberi & produci.
Instrumetum minus solemne producens, tanquã solemne, non præsumitur approbare cum de facto alieno agitur.
Factum alienum præsumitur incognitum.
Instrumentum deficiens in solemnitatibus negotium principale concernentibus, non præsumitur quis producendo approbare.
Instrumenti productio, nullum adfert producenti præiudicium quando aduersarius illudpugnat.
In-

17 *Instrumentum producens non præsumitur approbare ea, quæ incidenter vel enũciativè, in eo scripta sunt. Nisi tamen sint enunciativa verba ipsius producentis, nu. 18. vel necessaria ad actum ipsius instrumenti, nu. 19.*

20 *Instrumenti productio & tacita ex eo resultans confessio, non nocet producenti, vt detecto errore probabili id nequeat revocare.*

21 *Instrumentum productum cum protestatione, in partibus nimirum pro se facientibus, non contradicente adversario, quoad favorem producentis accipitur.*

COnuenit hic locus illi disputationi quando producens instrumentum, præsumatur approbare vera esse quæ in eo scripta sunt. Qua quidem in re con-
1 stituitur regula, † præsumi eum approbare. Ita sanè scribunt omnes *in c. cùm venerabilis de except. vbi* Abbas *nu.* 31. Felin. *nu.* 22. Decius *nu.* 22. & Parisius *nu.* 56. qui huius sententiæ Doctores perplures commemorant. Et illis accedunt Ruinus *in cons.* 162. *nu.* 4. *lib.* 5. Iason *in l.* 1. §. *editiones, num.* 16. *ff. de eden.* Decius *in cons.* 558. *nu.* 7. Gozadin. *in cons.* 42. *num.* 9. Paris. *in cons.* 125. *nu.* 20. *lib.* 1. Boerius *q.* 252. *n.* 3. & Grammat. *in cons.* 89. *nu.* 2. *in ciuilibus, & decis.* 103. *nu.* 84. Cravet. *in cons.* 249. *colu.* 1. *& in cons.* 275. *num.* 2. Natta *in cons.* 365. *nu. tertio*, & novissimè Mascardus *in conclusio.* 915. *numero primo*, quem post horum commentariorum primam impressionem videre contingit. Rota Genuensis *in dec.* 13. *nu.* 15. Et ij quidem adducti sunt text. *l.* 1. §. *edenda. ff. de eden ex l. filius*, §. *vltim. ff. de interrog. act. ex c. cum olim. de censib.*

2 Extenditur primò hæc sententia, † vt procedat etiam quoad personam notarij, qui instrumentum illud conscripsit. Nam & eius personam approbasse præsumitur. Ita Bald. *in l. si quis testib. col.* 1. *C. de testib.* Guido Papæ. *q.* 103. Alex. *in cons.* 133. *nu.* 14. *lib.* 7. Ias. *in l.* 1. §. *editiones, nu.* 17. *ff. de eden.* Marsil. *in l. quæ ignorans. nu.* 10. *ff. ad l. Corn. de sica.* quos secutus est Boer. *in d. q.* 252. *n.* 4. Qui ergo semel produxit instrumẽtum eius quem notarium asserebat, non amplius poterit aliud instrumentum ex eo impugnare, quod is notarius non sit.

3 Extenditur secundò, vt procedat in eo, † qui dicta & attestationes testium produxit. Nam & is præsumitur eas approbasse, & fateri esse veras. Ita Felin. *in c. imputari. colum.* 1. *vers.* 4. *declaratio. de fide instrum.* qui dixit productionem instrumentorum & testium à pari procedere, qui quidem intelligit, quando productio fit post publicationem, & sequitur Cravet. *in tract. de antiq. tempo. in* 5. *partic.* 1. *part. princ. nu.* 14. *in fin.* qui *n.* 15. subiungit hunc producentem testium attestationes, nec quidem amplius posse eorum personas improbare, vel quidquam in eos obiicere, etiamsi nec iuramentum præstiterint, vel examinati fuerint.

Extenditur tertiò, vt procedat etiamsi instrumentum
4 vel scriptura producta † deficiat in solemnitatibus à lege requisitis, vt si instrumentum careat anno, die, & consule, Nam adhuc producens præsumitur ea approbasse. Ita Bald. *in l. alia, col.* 2. *versic. sed pone. quod quis confitetur. C. de iis, quibus vt indign.* idem *in l.* 2. *in fin. C. de fideic. liber.* Ang. *in cons.* 132. *Quidam Nicolaus, colu.* 2. Alex. *in cons.* 184. *li.* 7. Ias. *in cons.* 161. *col.* 3. *li.* 2. Felin. *in d. cap. cum venerabilis, num.* 27. *de except.* & ibidem Deci. *nu.* 27. *vers. quintæ concluſ.* Cravet. *in tract. de antiq. temp. in* 4. *particul. primæ part. prin. nu.* 36. qui asserit, hanc esse magis receptam opinionem. Dissentiunt tamen ab hac opinione Innocen. & Abbas *in d. cap. cum venerabilis, de except.* Roman. *in cons.* 294. *nu.* 2. Alex. *in cons.* 108. *nu.* 6. *lib.* 5. *& in cons.* 124. *nu.* 5. *lib.* 7. Ea ratione moti sunt, quia producens instrumenta vel alias scripturas carentes solemnitate instrumentali præsumitur illa approbare & illa confiteri, prout in eis continetur, ex quo probationis effectus est nullus: Et paria sunt nihil contineri, vel contineri quidem, sed id quod continetur approbare non posse, ob probationis defectum, *l. duo sunt Titij. ff. de testamentaria tutela.*

Cæterum huic considerationi respondetur, eam posse procedere, quando defectus solemnitatis est respectu negotij principalis, de qua quidem statim infrà dicemus: secùs quoad solemnitatem hanc ipsius solius scripturæ: vt quando scriptura non est authentica: vel caret die, & consule, vel similem alium defectum habet. Nam tunc (vt dicebat Decius) vitium illud purgatur per illius scripturæ productionem. Et differentiæ ratio est: quia solemnitati * instrumenti par-
5 tes renunciare possunt, cum suum solum commodum respiciant, secùs quando est solemnitas respiciens negotium principale, sicuti est solemnitas decreti in alienatione renunciare partes non possunt, vt infrà dicemus *in secunda declaratione.*

Extenditur quartò, vt procedat hæc præsumptio non solum quoad ea, quæ in ipso instrumento aliáve scri-
6 ptura continentur continuativè, sed etiam quoad † posita in loco separato, putà solutionem debiti scriptam à tergo ipsius scripturæ. Ita Ang. *in d. cons.* 132. *col.* 2. *vers.* 1. *quia*, & Cravet. *in d. tract. de antiq. temp.* 4. *part.* 1. *partis princ. nu.* 37. Ea est ratio, quia nil præsumitur scriptum, intra vel extra ipsam chartam, quod scriptum non sit voluntate ipsarum partium. Cùm ergo producens scripturam præsumatur fateri quę intra scripturã sunt, ita etiam præsumitur fateri quæ extra.

Extenditur quintò vt procedat etiam in producente
7 † scripturam merè privatam. Nam adhuc eam approbare præsumitur. Ita Ang. *in d. cons.* 122. *col.* 2. & Crav. *vbi suprà num.* 42.

Extenditur sextò, vt procedat quoad tertium. Nam
8 & † ei prodest hæc tacita vel præsumpta confessio producentis. Ita Ang. *in §. si verò expressam, col.* 4. *in Auth. de hæred. & Falcid.* Cùm dixit, quòd approbatio instrumenti tanquam veri, prodest omnibus, qui interesse aliquod ex eo habent, etiamsi præsentes non fuerint ipsi approbationi. Et Angelum secuti sunt Iason *in leg. non solum, §. morte, n.* 12. *vers. item pro conclusione Bald. ff. de operis novi nunt.* Ripa *in c. cum M. Ferrariensis, n.* 106. *de constit.* & Cravet. *loco præallegato, n.* 43.
9 Ea est ratio, quia * actus approbationis pendet à sola voluntate approbantis, quo casu præsentia alicuius non præsumitur, vt docuit Bart. *in l. Pomponius, col.* 2. *vers. item ex eo. ff. de neg. gest. & in l. quo enim. ff. rem ra-*
10 *tam hab.* Cum dixit ratificationem † actus fieri posse absente parte, & absenti prodesse, quia solum dependet à voluntate ratificantis, licèt ratificans ipse obligetur. Et Bart. secuti sunt multi commemorati à Crav. *vbi supr. nu.* 46. Et idem respondit Rui. *in cons.* 66. *nu.*
11 14. *lib.* 1. *& in cons.* 108. *nu.* 8. *lib.* 5. Ita dicimus † declarationem animi factam causa vnius, prodesse & tertio. Ita Bart. *in l. is potest, num.* 10. *de acq. poss.* quem secuti sunt Bald. *in l. vlti. C. de pet. hær.* & Ang. *in l. sicut. C. de pet. hæred.* Deci. *in cons.* 35. *colum.* 2. *vers. & sic patet.* & Crav. *in cons.* 62. *nu.* 11. *& in dicta quinta particula, numero* 46. quo loci satisfacit nonnullis difficultatibus.

12 Extenditur septimò, vt procedat etiam in eo, * qui ipse non producit, sed sibi exhiberi & produci petit. Ita egregiè respondit Cravet. *in cons.* 275. *num.* 2. & 3. qui multis rationibus comprobat.

Declaratur primò, vt non procedat hęc præsumptio
13 † quando quis produceret instrumentũ minus solemne tanquam solemne, & ageretur de facto alieno. Nã talis produ-

BIU Cujas

productio tanquam erronea, non inferret approbationem ipsius instrumenti. Ita Alexand. *in cons.*108. *num.* 6. *lib.*5. & Cravet. *vbi supr. in d.*5. *partic.*1. *par. prin. nu.* 38. post Abbatem *in d. c. cum venerabilis de except.* Ea
14 est ratio, quia * factum alienum præsumitur incognitum, *l. vlt. ff. pro suo*, & ideò producens præsumitur potius ignoranter & per errorem produxisse quàm scienter: & propterea ei non dicitur consentire, *l. si quis per errorem, ff. de iurisd. omn. iud.*

15 Declaratur secundò, vt non procedat quando † instrumentum, vel scriptura deficit in solemnitate quæ respicit negocium principale, vt si quis producit testamentum, quod quidem habet solemnia instrumenti, sed deficit solemnitatibus requisitis in actu testandi, putà circa septem testes & similia. Vel si quis producit instrumentum alienationis bonorum minoris, vel ecclesię, quod quidem habet solemnia instrumenti quoad scripturam, sed deficit solemnitas illa extrinseca requisita in alienationibus bonorum minoris, vel ecclesiæ. Hoc sanè casu is producens non præsumitur approbare illud instrumentum & scripturam. Ita Baldus *in l. alia, n.*4. *C. de iis quibus vt indig.* quem secuti sunt Felin. *in c. cum venerabilis, nu.*26. & ibidem Deci. *n.*26. *vers.*4. *conclu. de except.* Soc. Sen. *in cons.*92. *nu.*9. *lib.*3. Afflict. *dec.*25. *in fin.* Zuchard. *in vlti. nu.*347. *C. de edicto divi Adr. tollen.* Crav. *in d. tractat. de antiq. temp. in d.*4. *particula, primæ partis principalis, nu.*40. *& in* 6. *partic. d. primæ partis, n.*19. & scripsi *in tract. de adipiscenda possess. remed.*4. *nu.*105. *&* 106. Ea ratione motus est Baldus, quia non sufficit veritas sine solemnitate, *l. si veritas, C. de fideicomm.* Quę sanè solemnitas non pendet à voluntate ipsius producentis: & propterea sua productione efficere non potest, vt solemne sit, quod verè non est. Et comprobatur hæc declaratio auctoritate Bart. *in l.*2. *C. de bon. poss. secund. tabul.* Cùm dixit quòd si quis fatetur testamentum fuisse conditum, sed minus solemniter, non dicitur approbasse illud testamentum. Et Bartolũ secuti sunt ibi Deci. *num.*5. *&* 6. Ripa *in l. admonendi, nu.*186. *ff. de iureiur.* si ergo expressa confessio non nocet, multo minus tacita. Imò nec in foro conscientiæ, hic qui confessus est testamentum, minus solemniter tamen fuisse conditum tenetur, vt differui suprà, *li.*1. *q.*80. His constat, malè ab hac opinione dissentire Abbatem *in d. ca. cum venerabilis, num.*36. *de except.* & Romanum *in d. cons.*294. & alios plures commemoratos à Decio *in d. c. cum venerabilis. n.*26. vbi horum rationes & argumenta confutat. His accedit quod scripserunt Bartol. *in l. post legatum, n.*2. *ff. de his quibus vt indign.* Osascus *in decis.*39. *nu.*10. & Mascard. *in d. conclus.*915. *num.*7. Cum dixerunt, producentem instrumentum præsumi approbasse ea, quæ continentur in ipso instrumento: eatenus tamen, quatenus ipsum instrumentum probat.

16 Declaratur tertiò, vt non procedat quando * adversarius, contra quem facta est productio impugnat instrumentum illud, vt scripturam. Nam tunc præsumpta, tacitáque hæc confessio, ab ea productione descendens, non adfert aliquod præiudicium ipsi producenti. Ita Bald. *in l. si quis testibus, colum.*2. *vers. sed numquid producens, C. de testib. & in d. l. ali. nu.*4. *C. de iis quib. vt indign.* Quam tamen declarationem explicat copiosè Cravet. *in d.*4. *part.*1. *par. princ. num.*52. *&* 53. & tradit Mascard. *in d. concl.* 915. *num.*4.

Declaratur quartò, vt procedat hæc præsumptio quo ad ea quæ sunt prolata dispositivè in ipsa scri-
17 ptura producta, secùs verò quo ad ea, quę * incidenter & enunciativè scripta fuerunt. Nam ille nec approbare, nec fateri præsumitur. Ita scribunt Bald. *in d. c. cum venerabilis, col. pen. de except.* & ibidem Felin. *col.* 5. *vers. limita dupliciter.* Alex. *in cons.*16. *n.*12. *vers. præterea, etiam, lib.*5. Paris. *in d. c. cum venerabilis, nu.*58. Cravet. *in d.*4. *parti.*1. *part. princ. num.*60. Cæphal. *in cons.*236. *nu.*8. *lib.*2. & Mascard. *in d. concl.*915. *nu.*9. Et ij quidem moti sunt ex *l. Aurelius, §. vlt. ff. de lib. lega.* Non obstat quod ab hac opinione dissentiat Abb. *in cons.*52. *col. vlt. vers. & præsertim vt dixi lib.*2. à quo non videtur dissentire Ias. *in l. si cui serui, §. à filio, in fin. de leg.*1. ex text. *c. cum olim de censib.* Nam respondetur, Abbatem malè sensisse, cùm text. *d. c. cum olim.* (vt ait Cravet. præcitato in loco) loquatur in probatione finium, qui leuioribus probationibus probari possunt. Et ideo probatio illa non resultat ex productione instrumenti, sed ex solis ipsis verbis, quia idem esset si instrumentum fuisset ab alio productum, vbi glo. & omnes interpretantur, & alios recenset Hieronymus Montanus *in tract. de finib. c.* 61. Præterea & secundò respondet Cravetta, quod verba enunciativa in casu *d. c. cum olim.* erant necessaria ad actum, quia aliàs compositiones illæ factæ non fuissent, ob id probant, vt textum illum sic intellexit Decius, quem mox referam. Hæc tamen declaratio Baldi intelligi-
18 tur, nisi * essent verba enunciativa ipsius producentis vt quia cum eo gestum fuisset negotium. Nam illa probant. *l. optimam, C. de contrahen. & commit. stip.* Ita declarant Felin. *in d. c. cum venerabilis*, & Cravet. *vbi suprà, num.*62. qui subiungit post Decium *in d. c. cum venerabilis, ver. prædicta conclusio, &c.* intelligi secun-
19 dò, * nisi essent verba enunciativa necessaria ad actum ipsius instrumenti, ex *d. cap. cum olim*, & alia ad rem hanc tradit Parisius *in dict. cap. cum venerabilis, numero* 58.

Declaratur quintò, vt non procedat hæc præsum-
20 ptio & tacita confessio producentis quo ad † effectum revocationis ipsius productionis, detecto ipso errore. Nam verè revocari potest, siue error sit ex facto alieno, siue ex proprio, modò probabilis sit. Ita tradunt Bald. *in cons.*307. *proponitur, quod notarius, lib. quinto.* Guido Papæ *quæst.* 131. *& quæst.* 403. *vers. iuxta præmissa quæro.* Felin. *in c. imputari, col.*1. *vers. septima, & vlt. declaratio de fide instrum.* & Cravet. *in d.*4. *partic.* 1. *partis, num.*64. Idem Cravet. *in cons.*102. *num.*7. *& in cons.*249. *colu.*2. *in princip.*

21 Declaratur sextò, vt non procedat, quando * productio facta fuit adhibita protestatione, quod producit in parte & partibus pro se facientibus & non aliter, &c. Cui quidem protestationi non contradicat adversarius. Nam tunc productio inducit approbationem solum quoad ea quæ sunt in favorem producentis. Ita conciliando controversias Doctorum opiniones, tradunt Ias. *in l. non solùm, §. morte. nu.*27. *ff. de oper. novi nunt.* Decius *in d. c. cum venerabilis, nu.*22. *in fin. de except.* Ripa *in c. cùm M. Ferrarien. nume.*79. *de consti.* Osascus *in d. decis.*39. *nu.*7. Et alias conciliationes recenset Mascard. *in d. conclus.*915. *nu.*19. & copiosius scripsi *in repet. d. c. cùm M. Ferrarien sis.*

PRÆSVMPT. XLVI.

Quando ac quomodo non opponens exceptionem aliquam, dictis, vel factis sui adversarij, in iudicio ea fateri præsumatur, copiosè explicatum.

SVMMARIA.

1 *Instrumentum aut scripturam productam contra se veram videtur fateri, qui nil opponit.*

BIU Cujas

2 *Tacens in iudicio habetur pro consentiente.*
3 *Procuratore falsum instrumentum mandati producente, pars non opponens, mandatum præsumitur approbare.*
4 *Testimonium patris pro filio, parte non reclamante, admittitur.*
5 *Protestationi in judicio non opponens, illi videtur consentire.*
6 *Solemnitas actus extrinseca præsumitur interveniſſe, non opponente adversario.*
7 *Iudicium cum excommunicato tractatum, parte non opponente, valet & tenet.*
8 *Miles in iudicio etsi alterius procurator esse nequeat, parte tamen non opponente, judicium tenet.*
9 *Procurator in casu criminali non admittitur regulariter, si tamen nil obiiciatur, iudicium tenet.*
10 *Spoliatus cui proprietatis opposita fuit exceptio si non contradicat, non venit restituendus.*
11 *Sententia in iudicatum transita, si exceptiones obiiciantur, adversario non contradicente iudicium tractandum est.*
12 *Iurans pecuniam sibi numeratam, si post exceptionem non numeratæ pecuniæ ad probandum fuit admissus, non contradicente adversario, tenet iudicium.*
13 *Præsumptioni juris & de jure, etsi nil obiici queat, si tamen id fiat, parte non opponente, de ea obiectione disputandum est.*
14 *Religiosus testamenti exequutor sine superioris auctoritate, etsi nequeat esse, valent tamen gesta ab eo, si nil fuerit oppositum.*
15 *Clericus fideiubere pro alio nequit regulariter, valet tamen fideiussio & obligatio tenet, si non fuerit oppositum.*
16 *Probationes intra certum tempus faciendæ, adversario non contradicente, admissæ, valent.*
17 *Legitimatio personæ in judicio requiritur, cum illegitima tamen si non opponitur, tenet iudicium.*
18 *Notarius probandus est, nil tamen si fuerit contradictum, gesta tanquam à notario valent.*
19 *Instrumenti copia fidem facit, si ei non contradicat adversarius.*
20 *Iudicium suis carens solemnitatibus valet, si ab adversario nil sit obiectum.*
21 *Iudex laicus, non opponente adversario, cognoscit de causa Spirituali.*
22 *Sententia sanguinis lata à religioso valet, parte non reclamante.*
23 *Reconventio coram alio iudice facta adversario non abnegante valet.*
24 *Acta in iudicio tempore feriarum valent, non contradicente parte.*
25 *Probationes publicatis attestationibus factæ valent, adversario tacente.*
26 *Actiones quæ alias cumulari non possent, cumulantur tamen non opponente adversario.*
27 *Accusatio lapso tempore accusandi, admittitur non contradicente aduersario.*
28 *Appellatio rejicienda admittitur, tacente adversario.*
29 *Instrumento vel scriptura contra se producto etiam generaliter opponens, præsumitur fateri in eo contenta.*
30 *Instrumentum, cui etiam non fuerit oppositum, quando tamen non præsumatur vera fateri in eo contenta, is contra quem producitur.*

DIcamus nunc converso ad præcedentem præsumptionem, quod, ille contra quem producitur aliquod instrumentum, aliquave scriptura, præsu-
1 mitur, † atque censetur eam approbare & fateri veram, si nihil contra eam opposuit. Ita Iacobus de Arena. *in l. vlt. C. si cert. pet.* & ibidem Bald. *in 2. oppos.* Hostien. *in c. quoniam contra*, & ibidem Butrius *de probat.* Alex. *in cons.* 185. *in fin. li. 6.* Guido Papæ *q.* 221. *col. vl.* & apertius, *q.* 404. Boer. *q.* 36. & Cravet. *in tract. de antiqu. tempor. in quinta particula primæ partis prin. n.*
2 24. Ea est huius sententiæ ratio, quia † tacens in iudicio habetur pro cõsentiente, *cap. 2. de appel. in 6.* Bartol. *in l. 1. C. de relat.* & fusius dicemus infrà *lib. 6. præsumpt.* 45. vbi agemus, quando & quomodo tacens consentire præsumatur. Et quamquam prædicta loquantur in actu iudicis, attamen idem est in eo actu, qui factus à parte. Nam videmus, (inquit præcitato
3 in loco Cravetta) quod si falsus † procurator producit instrumentum mandati minus legitimi, & pars non opponat, censetur approbare mandatum. Ita Bartol. *in l. licet, C. de procur.* & ibidem Iason. *col. pen. vers. limita 3.* Idem Crav. *in cons.* 150. *nu. 2. in fin.*

Item etiam dicimus, quod licet pater non possit esse testis pro filio, nec econtra, *l. parentes, C. de testib.* Attamen, si pars nil opponit, admittitur † testimonium,
4 patris pro filio & econtra, vt scribunt Bartol. *in l. qui testamento, §. quæcunque, colum. pen. de testam.* Decius *in l. qui iurisdict. in fin. ff. de iurisdict. omn. iud.* Crav. *in cons.* 150. *num.* 2. Idem dicimus in testimonio fratris pro fratre, & vxoris pro marito, sicuti tradunt Specul. *in tit. de teste. §. 1. vers. quid ergo si adversarius.* Ripa *in l.* 4. *§. hoc autem iudicium, numero* 30. *ff. de damn. infect.* Aufrerius *ad decisiones Capellæ Tholosa. q.* 4. *colu. pen.*

Ita dicimus, quòd tacens in iudicio, & non oppo-
5 nens † contra protestationem præsumitur illi consentire. Ita glo. *l. si fideiussor. in prin. in verbo, recusare, ff. qui satisd. cog.* Bald. *in cons.* 318. *Practica ciuitatis, colu. 2. lib. 1.* Præpos. *in c. solitudinem, colu. 2. ver. sexto fallit, de appel.*

6 Ita etiam dicimus, quòd † solemnitas extrinseca præsumitur interveniſſe in actu, quando defectus ipsius solemnitatis non fuit oppositus ab adversario. Compoſte. *in c. cum dilectus, de consuetud.* Matthes. *not.* 12. Crav. *in cons.* 220. *nu.* 5. & dicemus infr. *lib. 3. præsump.* 98. vbi agemus, quando solemnitas præsumatur.

Huc etiam facit, quòd si statutum velit probationem debiti fieri non debere testibus, attamen si facta sit parte non opponente, valet. Bal. *in l. certi condictio, §. quoniam ad finem, ff. si cer. pet.* & ibid. Alex. Cæpolla *in caut.* 253. *statuta quandoque, nu.* 1. & Decius *in l. in ambiguis, §. non est nouum. nu.* 7. *de reg. iur.* Ruinus *in cons.* 3. *num.* 10. *lib.* 3. Marsil. *in cons.* 19. *nu.* 8. *& in l. si quis ne quæstio num.* 91. *de quæst.* & Crav. *in cons.* 348. *nu.* 1. Et
7 ad rem hanc pertinet, quod licèt excommunicatus † esse non possit in iudicio, *c. intelleximus de iudi.* Attamen si comparuit & nil ab adversario fuit oppositum, valet iudicium cum eo tractatum, *c.* 1. *§. si vero, de excep. in* 6. & tradunt Abbas, Decius & reliqui *in d. c. intelleximus*, & idem Decius *in d. l. in ambiguis, §. non est nouum, num.* 8. *de reg. iur.*

8 Est valde simile, quòd dicimus militem esse † non posse in iudicio, tanquam alterius procuratorem, vt probat *filius fam. §. veterani, ff. de procur.* & tamen iudicium valet, si non opponatur. Ita Mar. *in cons.* 19. *nu.* 13. *& in l. si quis ne quæst. nu.* 94. *de quæst.* Dec. *in d. §. non est novum, num.* 8. vbi idem esse dixit de iuramento calumniæ, ex *c.* 1. *de iuram. calum. in* 6.

9 Huc spectat, quòd licèt † procurator intervenire non possit in causa criminali: attamen si intervenit & nil obiicitur, valet iudiciũ. *l. quãvis indubit. C. de adul.* Bal. *in l. ita demũ col.* 2. *C. de procur.* Ro. *in cõs.* 215. Cepol. *in caut.* 253. *n.* 4. Fel. *in c. meminimus, col. pen. de accus.* Dec. *in d. §. non est nouũ, n.* 9. & idẽ *in cõs.* 469. *in fi.* latè Mar. *in l. si quis ne quæst. n.* 88. *de quæst.* Crav. *in cons.* 120. *n.* 4.

Ita

BIU Cujas

10 Ita dicimus quòd licet † spoliatus debeat restitui ante omnia, nec admitti contra ea possit exceptio proprietatis, attamen si opposita fuit, ipso spoliato non contradicente, valet judicium, vt tradunt multi à me congesti in *tract. de recuperanda possessione, remedio* 1. *q.* 15.

11 Huc etiam pertinet, quòd etsi contra sententiam † quæ transivit in judicatum, nil obiici deducive possit: cum pro veritate habeatur, *l. res judicata, de reg. jur.* Nihilominus si obiiciuntur exceptiones, & adversarius non contradicit, super eis judicium tractandum est, vt scribunt commemoratiá Felin. in *c. inter monasterium. nu.* 23. *de senten. & re jud.* & à Decio in *d. l. in ambiguis, §. non est novum. nu.* 10. *de reg. jur.* & præter eos, Ruin. *in cons.* 3. *nu.* 10. *lib.* 3. Marsi. in *cons.* 19. *nu.* 9.

12 Est quoque simile quod dicimus, eum qui juravit † sibi fuisse numeratam pecuniam, non posse opponere non numeratæ pecuniæ exceptionem: attamen si exceptionem opposuit, & admissus fuit ad probandum, adversario non contradicente, judicandum de ea est. Ita Bald. & Salicet. in *l. vlt. C. de non num. pecu.* Alex. in *cons.* 89. *nu.* 15. *lib.* 2. Cæpolla in *caut el.* 253. *nu.* 5. Felin. in *d. c. inter monasterium. nu.* 23. *vers. similiter dicunt, de re jud.* & Marsil. in *d. cons.* 19. *num.* 8.

13 Et ad rem hanc pertinet, quòd licèt contra † præsumptionem juris & de jure, obiici nil possit, attamen si objectum fuit parte non contradicente, de ea objectione disputandum est, vt tradunt Bartol. in *l. inter stipulantem, §.* 1. *de verborum oblig.* Cæpol. *caut.* 253. *n.* 3. Felin. *in d. c. inter monasterium, nu.* 23. *versic. similiter infertur, de sent. & re jud.* Marsi. *in d. cons.* 19. *nu.* 7. *& in l. si quis de quæstio. nu.* 89. *de quæst.* Cravet. *cons.* 248. *nu.* 3. & scripsi *superiore lib. q.* 62.

14 Huc etiam facit, quod licet † religiosus sine sui superioris auctoritate testamenti executor esse non possit, *cap. religiosus, de testamen. in* 6. attamen si datus fuit executor, & nihil fuit oppositum, gesta ab eo valent. Ita egregiè scripserunt Freder. de Sen. in *cons.* 293. Rom. in *consilio* 400. *col.* 1. Marsi. *in cons.* 9. *num.* 12. *& in l. si quis ne quæs. num.* 92. *de quæst.*

15 Confert quoque, quòd licèt * clericus prohibeatur pro altero fideiubere, *cap.* 1. *de fideiuss.* attamen si fideiussit, & nil fuit oppositum, obligatio tenet. Ita Roma. *in d. cons.* 400. & Marsi. in *d. cons.* 19. *nu.* 13. *& in d. l. si quis ne quæst. nu.* 93. *de quæstio.*

16 Accedit quod probationes, † quæ intra certum tempus fieri debuerunt, si admissæ sunt, adversario non opponente, valent. Ita Innoc. in *c. cum Bart. de re iud.* Alex. in *cons.* 167. *in fin. lib.* 2. & alios recenset Marsi. *in l. si quis ne quæst. num.* 91. *de quæst.*

Et simile tradit Marsil. in *d. l. si quis ne quæst. nu.* 87. &
17 95. Et quòd licèt in judicio personæ † legitimatio requiratur: attamen si minus legitima intervenit, & nil ei fuit oppositum valet judicium.

18 Simile est, quod licèt † notariatus sit probandus: attamen si asseritur quis notarius, & nil ei opponitur, gesta illa valent tamquam gesta à notario. Ita post multos censuit Cravet. in *cons.* 150. *nu.* 2.

19 Ita dicimus quod etsi copia † instrumenti fidem non faciat, attamen ei fides adhibetur, si adversarius nil opposuit. Ita Cravet. in *d. cons.* 150. *nu.* 2. post Deci. in *auth. si quis in aliquo, col.* 3. *C. de edend.*

20 Non est dissimile quod dicimus † judicium suis solemnitatibus carens valere, si nil ab adversario objectum fuit. Ita tradit Craver. in *d. cons.* 150. *nu.* 2. post Decium in *l. vinum, col. pen. ff. si cert. pet.*

21 Ita etiam dicimus judicem † laicum posse, adversario non opponente, cognoscere de causa spirituali, vt respoderunt Ancha. in *cons.* 98. *col.* 2. & Crav. in *cons.* 220. *n.* 5.

22 Est etiam simile, quod dicimus, sententiam * sanguinis à religioso latam, parte non opponente, valere, vt tradunt Aret. in *cons.* 58. *col.* 3. & Crav. in *d. cons.* 220. *nu.* 5.

23 Ita quoque dicimus † reconventionem factam coram alio judice valere, adversario non opponente, vt scribunt Io. And. in *c. dispendia. §. reus quoque, de rescr. in* 6. Cor. *in cons.* 30. *col.* 4. *vers. nec obstat, quod reconventio, lib.* 3. & Cravet *in d. cons.* 220. *num.* 5.

24 Ita dicimus, quòd licèt acta * in judicio feriarum tempore, nil operentur: attamen valent si adversarius non opposuit. Sicuti responderunt Alex. in *cons.* 213. *colu.* 2. *lib.* 2. & Cravet. in *cons.* 248. *nu.* 2. *& in cons.* 272. *nu.* 9.

25 Simile dicimus probationes † factas, publicatas attestationibus, valere adversario non opponente, vt scribunt Imol. in *clem. test. lib. de testibus.* Corn. *in cons.* 28. *col.* 3. *lib.* 3. & Crav. *in d. cons.* 248. *num.* 3.

26 Ita actiones, † quæ cumulari non possunt, cumulationem admittunt, adversario non opponente, vt responderunt Areti. in *cons.* 103. *colu.* 4. *in* 3. *dubio.* & Cravet. in *d. cons.* 248. *num.* 3.

27 Ita quoque dicimus, accusationem † lapso accusandi tempore admitti, adversario non opponente, vt scribunt Bart. in *l. absentem, in fin. ff. de pœnis.* Soci. in *l.* 1. *§. sublata, col.* 2. *ad Treb.* & Cravet. in *cons.* 272. *nu.* 9.

28 Ita pariter dicimus * appellationem alias reiiciendam admitti, parte non opponente, vt scribunt Dec. in *l.* 1. *col.* 2. *C. de bon. poss. secund. tabul.* & Cravet. in *cons.* 273. *in fin.* qui subiungit, appellari etiam posse ad superiorem, omisso medio, parte non opponente.

Extenditur nunc primò proposita hæc præsumptio,
29 vt procedat etiamsi opponeretur † sed generaliter. Nam adhuc iste contra quem instrumenta proposita fuerunt fateri ea præsumitur, ex quo generalis ista oppositio non sufficit. Ita respondit Collegium Bononiense inter consilia Currij Sen. in *cons.* 51. *in nomine sancta. colu.* 13. *versic. quarto, quia pro parte.* ex sententia Bartol. in *l.* 1. *nu.* 7. *ff. de except.* cum dixit, exceptionem certam & claram esse oportere, & non sufficere generalem, & apertius idem censuerunt Socinus Sen. in *cons.* 103. *nu.* 5. *li.* 3. & Felin. *in cap. pastoralis, nu.* 13. *de except.* Dubitat tamen Crav. *in dict. tractat. de antiqu. tempo. in* 5. *particula primæ partis princip. n.* 30. Et ibid. *num.* 32. subiungit, quòd sufficit opponere ipso facto, nempe petendo se absolui à petitis adversarij: vel quod conclusa per adversarium suum fieri non debent. Sed non est à traditione Bart. & sequacium recedendum.

Declaratur nunc prædicta præsumptio, vt non ha-
30 beat locum, quando † instrumentum, vel scriptura esset nulla & inualida, alio respectu quàm favore ipsius partis, & lex ipsa validitati resisteret. Nam tunc is, contra quem producitur, etiam nil opponendo, non censetur fateri illam esse veram: ex quo est omnino nulla. Hæc declaratio probatur auctoritate Castren. *in consilio* 259. *circa primum quæsitum, colu. secunda, libro secundo.* qui declarando, *l. prima, §. primo. ff. de feriis.* respondit, quòd quando gesta tempore feriato sunt nulla ipso jure, renunciari non potest, quia si posset renunciari, gesta contra præsentem & non opponentem exceptionem, non essent nulla, sed valerent, *l prima, §. primo, ff. de feriis.* Et Castrensem secutus est Decius in *l. in ambiguis, §. non est novum, ff. de regulis juris.*

PRÆSVMPT. XLVII.

Probationibus incontinenti oblatis malitiæ & calumniæ præsumptionem diluere.

BIU Cujas

SVMMARIA.

1 *Fraudis & malitiæ præsumptio cessat probationibus incontinenti oblatis.*
2 *Statutum rejiciens omnes exceptiones, non præsumitur excludere eam, quâ excipiens incontinenti se offert probaturum.*
3 *Exceptio nullitatis non potest objici ad impediendam sententiæ exequutionem.*
4 *Tertius pro suo interesse appellans, vel petens in integrũ restitui, quomodo sententiæ exequutionem impediat.*
5 *Iudicia summaria, quæ non admittant exceptiones.*
6 *Probatio per juramentum etiam aliis relictis admittenda.*
7 *Inimici testimonium quando non recipiendum.*
8 *Probationes etiam incontinenti factæ, quando non admittantur.*

CUm probationes offeruntur incontinenti, † omnis præsumptio fraudis & malitiæ diluitur. Ita Abb. in *c. suscitata, nu. 7. de in integr. rest. & in cons.* 31. *col. vlt. & in cons.* 55. *col.* 2. *lib.* 2. Anton. Corsetus in suis singularibus, *in verbo, exceptio,* incipit *statutum, il* 2. qui egregiè scribunt quòd si statutum aliquo casu reiiciat † omnes exceptiones, non tamen intelligitur reiicere illam, qua excipiens offert velle probare incontinenti. Hanc traditionem probarunt & Aret. in *cons.* 75. *in fi.* Soci. Sen. in *cons.* 3. *in fi. lib.* Ias. in *l. jurisgentium,* §. *quod ferè, num.* 14 *ff. de pact.* Dec. in *cons.* 424. *nu.* 6. *& cons.* 467. *nu.* 6. *& in c. ex parte, col.* 5. *in prima fallen. de off. deleg.* quo loci respondet objectis Ale. in *cons.* 94. *n.* 4. *lib.* 4. qui dissentiebat. Idem Dec. *in c. amisit, nu.* 2. *de appell.* & Silv. in *cons.* 17. *n.* 5. Est simile ex Oldra. in *cons.* 139. *Ad habendam, in fin.* si statutum, elapso certo termino excludit omnes actoris probationes, eam tamen non dicitur excludere, qua actor vult probare incontinenti. Et Oldradum secutus est Cravet. in *cons.* 207. *nu.* 8. Huc facit quod respondit idem Oldrad. in *cons.* 106. quòd etsi exceptio nullitatis obiici non possit contra tres sententias conformes ita impediente *el. vt calumniis. de re jud.* attamen probatio incontinenti oblata non reiicitur. Idem responderunt Barb. in *cons.* 20. *col. pen. in prin. lib.* 3. & Cravet. in *cons.* 104. *nu.* 10. *& in d. cons.* 207. *nu.* 8. Dissentit tamen ab hac opinione Didacus *lib. pract. q. c.* 25. *nu.* 2. Qua de re aliqua scripsi *lib.* 2. *de arbit. jud. casu* 9. Est simile quod scribit Bal. in *l.* 4. *§. condemnatum.* & ibi Ripa. *n.* 25. *in fin. & nu.* 30. *ff. de re jud.* quòd etsi † exceptio nullitatis obiici non possit ad impediendam executionem sententiæ: attamen obiici illa poterit, qua incontinenti probationes offeruntur. Et idem respondit Marsil. in *cons.* 16. *nu.* 18. Est simile, quod si tertius pro suo interesse appellet à lata sententia, vel petat restitutionem in integrum, † non posse impedire executionem sententiæ, attamen impedire poterit oblatis incontinenti probationibus pro suo interesse. Ita Abb. in *l. super eod. in fin. de off. deleg.* & ibidem Felin. & Deci. Card. *in c. veniens, il* 2. *nu.* 10. *de testib.* idem Felin. in *c. vlt. col. vlt. de calu.* communem asserit Didacus *lib. pract. q. c.* 16. *n.* 2. Huc pertinet quod tradit Bart. *in extrav. ad reprimendum, in verbo, summariè, nu.* 4. Cùm dixit quòd etsi in iudiciis summariis non admittantur † exceptiones, attamen intelligitur de his, quæ requirunt altiorem indaginem: secus si incontinenti probari offeruntur, & idem respondit Cravet. in *d. cons.* 104. *num.* 10. & idem Cravet. in *cons.* 107. *nu.* 8. qui respondit * probationem per juramentum debere admitti, etsi ceteræ probationes excludantur, ex quo incontinenti fieri dicitur, confert quod respondit Abbas in *cons.* 64. *in fin. lib.* 1. quòd etsi statutum civitatis Vicẽ iæ, reiiciat omnes exceptiones impedientes executionem Laudi arbitrorum: attamen non dicitur reiicere illam exceptionem, cujus probatio offertur incontinenti. Est simile quod respondit Marsil. in *cons.* 16. *n.* 17. quod etsi statutum Bononiæ *sub Rub. de generalibus pœnis bannitorũ & c.* reiiciat omnes bannitorum defensiones, non tamen reiicere dicitur illas, quæ incontinenti probari offeruntur. Et eodem in responso Marsi. *nu.* 19. idem censuit, quando reiiciuntur exceptiones & defensiones excommunicati. Nam rejectæ non censentur incontinenti probando. Huc etiam facit quod censuit Gram. *dec.* 86. *nu.* 3. Cùm post alios dixit, quòd etsi testimonium inimici sit recipiendum, reservata inimicitiæ probatione tempore suo: attamen † recipi non debet quando inimicitiæ probatio est in promptu. His accedit Ioan. Bapt. Asinius in *praxi de ordine judiciorum,* §. 31. *cap.* 36.

Cæterùm hæ traditiones intelliguntur atque declarantur ab Antonio Corseto in *prædicto singulari, in verbo exceptio, incipit, statutum, il* 2. *in fin.* ex traditione glossæ in *d. c. suscitata, in verbo, sententiæ, de in integ. restit.* Idem docuit Imola ibi *colum.* 2. & fuit sententia Abbatis in *cons.* 64. *col. pen. vers. in contrarium, lib.* 1. vt non procedat quando præsumptio est, quod calumniosè & per malitiam offeruntur hæ probationes incontinenti. Nam tunc judex eas probationes ita oblatas reiicit. Hic enim duæ adsunt præsumptiones, vna generalis quam lex ista constituens coniicit contra hos, altera est specialis in persona illius petentis se admitti ad probandum incontinenti. Ita sanè intelligo traditiones Corseti, Imolæ & Abbatis. Etsi benè eruditus Didacus *lib. pract. q. c.* 16. *nu.* 2. *vers. non me latet, & c.* aliter eos intellexerit. Quòd si dicatur, pro judicis voluntate esse sublatam facultatem faciendi has probationes incontinenti, cum semper dicere possit is judex si offerenti favere non cupit, suspectas habeo tuas has probationes. Responderi potest, vel non esse credendum judicem injustè id asserere, cum de eius justitia lex confidat, *l.* 2. *C. de offic. civil. judi.* Vel succurrum erit illi offerenti adeundo superiorem.

Illud etiam est hic annotandum, eum præsumi velle probare suo de jure, quum meliores quas habet probationes producit. Lucas de Penna in *l.* 3. *in præsumpt.* 103. *C. de apoch. pub. lib.* 10. post Innocent. in *c. auditis, de in integr. rest.*

PRÆSVMPT. XLVIII.

Exceptionibus à statuto rejectis, quæ præsumantur non rejectæ sed admissæ.

SVMMARIA.

1 *Exceptiones reiiciens statutum, non rejicit eam, quâ negatur qualitas quæ est statuti fundamentum.*
2 *Fundamentum constituens in qualitate, eam adesse, probare debet.*
3 *Exceptio à statuto rejecta non præsumitur, quæ ab eodem capite vel etiam altero statuto provenit.*
4 *Statuentes incontinenti se corrigere voluisse, non præsumitur.*
5 *Confessio pecuniæ numeratæ, refertur inter simulationes contractus.*
6 *Exceptio inhabilitatis personæ nunquam à statuto reiecta præsumitur.*
7 *Iudicium quodlibet requirit personas legitimas.*
8 *Excommunicationis exceptio à statuto nec quidquam præsumitur reiecta.*
9 *Exceptio manifestè & notoriè apparens, non præsumitur à statuto reiecta.*
10 *Exceptio quæ per indirectum opponitur, non censetur exclusa à statuto.*

BIU Cujas

11 *Exceptio proveniens à defectu citationis, non præsumitur à statuto reiecta.*
12 *Citatio est fundamentum defensionis.*
13 *Exceptionem à contrarietate & perplexitate proucnientem non præsumitur statutum excludere.*
Idem est in ea, quæ ex subiecta materia inest.num.14.
15 *Precij non soluti exceptio impedit litis ingressum.*
16 *Obreptionis & subreptionis exceptio, contra principis rescriptum opponi potest, etsi statutum omnes exceptiones rejiciat.*
17 *Metus exceptio à statuto non præsumitur rejecta.*
18 *Exceptio innocentiæ à statuto non præsumitur exclusa.*
Item nec ea, quæ fundatur in confessione partis facta in judicio.num.19.
Vel quæ provenit ex alio instrumento vel actu æquè solemni,num.20.
Aut ab ineptitudine petitionis vel libelli,num.21.
22 *Libellum ineptum judex ex officio reiicere debet.*
23 *Exceptio proveniens ex eodem fonte, non præsumitur à statuto exclusa.*
Sic nec ea, quæ à nullitate actus & sententiæ provenit, numero 24.
25 *Exceptio nullitatis, defensio potius quam exceptio dicitur,præsertim si à judicis incompetentia proveniat, vel notoria sit.num.26.& 27.*
28 *Exceptio qua imploratur officium judicis à statuto rejecta non censetur.*
29 *Exceptio causato dolo adversarij à statuto non censetur reiecta.*
30 *Casum fortuitum in se recipiens, intelligitur promisisse, dummodo non eveniat culpæ eius cui facta est promissio.*
31 *Exceptio quæ contra exequutionem opponitur, à statuto non præsumitur rejecta.*
Idem est in exceptione contra personam judicis, tanquam suspecti,num.32.
33 *Solutionis exceptio non præsumitur rejecta à statuto.*
Nec etiam exceptio compensationis,num.34.
35 *Compensatio dicitur impropria solutio.*
36 *Compensationem quando debitor obiicere non possit.*
37 *Intentionis & facti exceptio non præsumitur à statuto reiecta.*
38 *Senatusconsulti Macedoniani exceptio à statuto rejecta non præsumitur.*
Idem est in exceptione usurarum,num.39.
Idem in exceptione falsitatis,nu.40.
41 *Exceptio quod res quæ petitur non sit in rerum natura, non præsumitur à statuto exclusa.*
Sic neque exceptio restituentis in integrum.nu.42.
Quando tamen ea intelligatur exclusa,num.43.
44 *Denunciatio evangelica, à statuto non præsumitur exclusa.*
45 *Denunciatio evangelica propriè non est exceptio.*

CUm superiore capite attigerimus exceptionibus reiectis à statuto, non præsumi reiectas illas, quarum probatio incontinenti offertur, è re visum est hoc in loco commemorare, esse & alias exceptiones, quæ non præsumantur rejectæ à prædicto statuto. Et
1 prima quidem est, quando est exceptio † qua negatur qualitas quæ est fundamentum statuti, vt putà, si statutum tribuit executionem paratam publico instrumento, omni exceptione rejecta, si negatur illud esse instrumentum, exceptio hæc non præsumitur exclusa à statuto aut rejecta. Ita Bart. in *l.1. §. & parvi, num.3.ff. quod vi aut clam.* manifestè Abbas *in c. item cum quis.* & ibidem Bero.*num.19.& nu.27.de rest. spol.* Alexand.in *cons.33.col.1. lib.1.* Decius in *c.ex parte,nu. 5. vers. 2. fallit. de off.deleg.* & alios nonnullos ad rem recensет & reprobat Asin. in *praxi de ordine iudiciorum,* §.31.*c.12.* Et illis accedunt Tiraq. *de retract.conjang.* §.1.*gl.2.num.12.* & Vantius in *tract.de nullitati.in tit.Quis possit dicere de nullitate.nu.33.& 40.* & Crav. in *cons.21.nu.1.* Et hæc exceptio dicitur opponi per indirectum: vt dicam infrà in quinta exceptione. Et hu-
2 jus quidem sententiæ ea est ratio, quia is, qui † fundamentum constituit in aliqua qualitate, eam adesse probare debet, antequam privilegium ob qualitatem illam tributum competat *d.l.Divus.ff.de milit.test.* quâ multis Doctor. egregiis traditionibus comprobavi in *cons.301.lib. 4.* Et idem dicendum est, quando opponitur instrumentum esse simulatum. Nam & hoc casu dicitur negari esse instrumentum. Ita adversus Barto.in *d.§.parui.nu. 4.* communis est Doctor.sententia teste Rip.in *l.nemo potest.nu.66.ff.de leg.1.* & accedunt Marsi.in *fin.474.* Soc. Senior in *cons.27.num.30.lib.4.* Ruin.in *cons.78.nu.8.lib.4.* & Par.in *cons.53.nu.14.& in cons.24.n.25.lib.1.& in cons.86.n.23.lib.3.* à Bart. etiam dissentiunt Dec.in *d.c.ex part.il 2.in duodecima limit. de off.dele.* Barb.in *cons.43.lib.1.* & Asinius in *dict.§.31. cap.37.* Hanc traditionem veram esse intelligo, quando de ipsa simulatione constat vel ex inspectione actus & scripturæ, vel juris præsumptione. Ita post Socin. Senior.in *cons.27.colu.6.vers.secundus casus, lib.4.* declarat Ant. Massa Gallesius in *tract. ad formulam camer.obligationis,quarta particula,q.2.nu.5.*

Secunda est exceptio, quæ non præsumitur à statuto
3 reiecta, quando † illa provenit ab eodem capite, vel etiam altero statuto. Ita Bart.in *d.§.parvi,nu.5.* Franc. in *c.dilecto,nu.131.de appell.* Rim.Sen. in *cons.63.nu.7. li.1.& in cons.245.n.18.li.2.* Dec.in *cons.195.col.2.& in c.ex parte in tertia limit.de off.deleg.* ac alios recensет Asinius in *d.§.31.c.22.* Et quibus accedunt Ruin.in *cons. 102.num.11.lib.3.* Ias. in *l.1.C.de bon. poss.contra tabul.* qui extendit procedere etiamsi statutum taxativè loqueretur. Et huius quidem sententiæ ea est ratio, quia
4 non præsumitur statuentes, † voluisse statim se corrigere,*l.non ad ea.ff.de cond. & dem.* de qua quidem juris præsumptione abundè differemus infr. *li.6.præsum. 28.* Et cum inter contractus simulationes connumeretur & confessio † pecuniæ numeratæ. Ias. *l.qui pecuniâ, col.1.ff.si cert. pet.* poterit etiam opponi exceptio non numeratæ pecuniæ. Ita scripsit Asinius in *d.§.31.c.54.*

Tertia exceptio, quæ non præsumitur rejecta à sta-
6 tuto est illa * inhabilitatis personæ, vt putà, quòd ipse actor sit bannitus, & ob id audiri non debeat. Ita Bar. in *d.l.1.§.denique.n.6.ff.quod vi aut clam.* Felin.Deci. *in cap.ex parte,in 4.limit.de officio dele.* & Marsi.*in l.si quis ne qu.n.8.ff.de quæst.* quos secutus est Asinius in *d. §.31. c.23.* Et accedunt congesti à Vantio in *tract.de nullitati.in tit.de nullitate sententiæ ex defectu inhabil. seu mandati compa.n.2.* & Ber.*in c.item cum quis.n.28. de rest.spol.* Idem scripsit Ias.*in l.2. §. prætor ait,ff.qui satisf.cogat.* Ratio est, quia in quolibet judicio persona †
7 debet esse legitima. Et hæc quidem sententia multò magis locum habet, quando est exceptio, quæ ob ani-
8 marum periculum excludere solet à iudicio, vt puta † exceptio excommunicationis. Hæc sanè nullo modo præsumitur à statuto rejecta,*c. decernimus,de sentent. excomm.& c. 1. de except. in 6.* & in specie Doctores suprà commemorati & Alex.in *cons.8.n.12.lib.5.* Barb. in *cons.35.colu.3.lib.4.* & Paris. in *cons. 109.nu.9.lib.4.* quos recensет & sequitur Asinius in *d.c.13.in fine.*

Et hæc quidem excommunicationis eique similis exceptio, rejecta etiam non præsumitur à statuto reiiciente exceptiones contra personam. Ita Ber. in *d. c.ex parte,num.8.vers.putà tamen.* à quo non dissentit Asinius qui suprà.

BIU Cujas

Quarta exceptio, quæ non præsumitur rejecta à statuto, illa est* quæ manifestè & notoriè apparet. Ita Deci. *in d.cap.ex part.5. limita. de off. deleg.* idem Deci. *in c.interpositæ.col.1.de appell.* & alios recenset Asin.§. 31.*cap.*25.Et idem ego ipse scripsi in commentarijs de adipiscenda pos.*in 4.remed.nu.*530. Et accedunt Barb. *in cons.*7.*colu.*10.*libr.*2. & Soc. Sen.*in cons.*38.*colu.*2. *libr.*1.

Quinta exceptio, quæ non præsumitur reiecta à statuto est, quę* per indirectum opponi solet. Ita Deci. *in d.cap.ex parte,in* 6.*fallen.de off.deleg.*& alios recenset Asinius *in d.*§.31.*c.*35.Exemplum est, si prohibetur opponi exceptio contra assertionem Pontificis, quod suis in manibus facta fuerit beneficij renunciatio, opponi tamen poterit illum renunciantem non fuisse beneficij dominum. Et hæc exceptio, inquit Deci. non differt à prima quam retuli suprà. Hæc traditio comprobatur ex his, quæ scripsi superiore lib.in *quæst.*65. vbi explicavi,quod licet contra præsumptionem juris & de iure non admittatur contraria probatio,attamen quod admittitur indirecta.

Sexta exceptio,quę nonpręsumitur à statuto reiecta est, quando deducitur probatio incontinenti, qua de re dixi superiore pręsumptione.

Septima exceptio,† quę non pręsumitur reiecta à statuto,est illa quę provenit à defectu citationis. Ita Asinius *in d.*§.31.*cap.* 27. qui inter multos recenset Deci. *in d.c.ex parte. in octava limit.de off.deleg.* Et illis accedunt congesti à Vantio in *tract. de nullita.in tit. de nullitate ex defectu citationis.nu.*9.Cùm enim citatio† sit fundamentum defensionis quæ iuris naturalis est, nunquam præsumitur sublata *clem pastoralis.de re iudi.* & plura scripsi *in cons.*100.*num* 97.*libr.*1. Cum expressim à principe & statuentibus tolli possit, quemadmodum præcitati Doctores affirmant.

Octava exceptio,quę nō præsumitur reiecta à statuto est illa,quę à contrarietate * & perplexitate provenit. Ita in specie scripserunt Felin.& Deci.*in d.c.ex parte. in nona limit.de off.deleg.*quos secutus est Asin. *in d.*§. 31.*c.*28. Ea ratione ij moti sunt,quod allegans contraria, non est audiendus *l.*1.*C.de furt.* vbi Bald. Qua de re copiosè scripsi supra *in præsum.*25.

Nona exceptio, quę non præsumitur reiecta à statuto est,*quando inest,ex subiecta ipsa materia.Ita Felin.& Deci.*in d.c.ex part.il* 2.*in* 10.*limita.de off.deleg.* & alios recenset Asin.*in d.*§.31.*cap.*29. Exemplum affertur in exceptione cedendarum actionum, quam fideiussor opponere potest contra creditorem, tametsi statutum reiiciat omnes exceptiones, sic docuit Bald. in Authent.*præsente.colu.*1.*vers. quæro, dicit statutum. Cod.fideiuss.* quem secuti sunt Rom.*in cons.*144 *nu.*5. *& in cons.*472.*n.*2.Felin.& Deci.Asin.*qui suprà.*Boer. *in c.item.cum quis.nu.*32. *de rest. spol.* Marsi. *in rub.de fideiuss.nu.*281. Est & secundum in exceptione pretij non soluti, quæ à venditore opponi potest, etiamsi statutum reiiciat omnes exceptiones. Ita exemplificat Bald.*in l si traditio.versic.tertio quæro. C. de act. empt.* quem secuti sunt Felin.Dec. & Asin. *præcitato in loco,* qui alios recenser,& accedunt Barba.*in cons.*86.*col.*7. *libr.*3.Deci.*in cons.*119.*in princ.*317.*nu.*3.Ias.*in l.si duo* §.*item iuraverit. ff. de iureiur.* Et accedit quod exceptio† pretij non soluti, impedit litis ingressum & opponi potest etiam ad impediendam sententiæ exceptionem. Bal.*in d.l.si traditio.num.*3.Ias.*in* §.*actionem.* 123.*Instit. de act.* & copiosè differit Andreas Gaillius *lib.*2.*practi.Observ.in* 17.*observatione.*

Et simile est exemplum in exceptione,non impleviſti ex latere tuo, quæ non præsumitur reiecta à statuto Rom.*cons.*224.*n.*5.*ver.Breuiter.*Cor.*cons.*297.*n.*1.*libr.* 3.*cons.*245.*col.*1.*ver. tamen prædictis.lib.*4.& Crav.*cons.* 151.*nu.*10.Est & tertium exemplum in exceptione obreptionis,† & subreptionis, quæ opponi potest,etiam contra principis rescriptum, etiamsi statutum reiiciat omnes exceptiones. Ita Bero.*in d.c.item cum quis.nu.* 2.*de restit. spol.*& Asin.*in d.*§.31.*c.*29.

Decima exceptio, quę à statuto non præsumitur rejecta,† est illa metus.Ita Dec. *in d.c.ex parte.il* 2.*nu.*7. *vers.vndecimò fallit. de off. deleg.* post Baldum, quem refert : & idem affirmavit Asin. *in d.*§.31.*c.*36.

Vndecima exceptio, quæ non præsumitur reiecta à statuto est illa*innocentię:cum nec quidem tolli à statuto possit.Ita Dec.*in d.c.ex part.il* 2.*in* 13.*fallēt.de off. deleg.*ex sententia Bald.& Io.An. quos secutus est Asin. *in d.*§.31.*c.*38.Et illis accedūt Ale.*in cons.*113.*n.*8.*libr.*5. Socin.*in tract.fallen.reg.*9.*in fin.*Deci.*in l. & si nihil.ff. de regul.iur.& in c.quoniā cōtra,in* 3.*notab.de probatio. & in rub.de excep.*Mar.*in sing.*59.*& in cōs.*16.*n.*14.*&*15.

Duodecima exceptio, quæ non præsumitur reiecta à statuto, est illa quæ fundatur † in confessione partis facta injudicio,ita Deci.*in d.c.ex parte.il*2.*col.pen.ver. decimoquartò fallit.de offic.deleg.*ex sententia Bald.*in l. si vnius.*§.*pactus ne peteret. de pact.* Et idem affirmavit Asin.*in d.*§.31.*c.* 39. Quæ sanè traditio eo simili comprobatur, cum dicimus quòd etsi reiecta sit probatio contra præsumptionem juris & de jure, non tamen censetur reiecta illa, quæ provenit à confessione partis, pro qua stat ipsa præsumptio, sicuti scripsi superiore lib. *in quæstio.* 61.

Decimatertia exceptio, quæ non præsumitur reiecta à statuto est illa, quæ provenit ex alio * instrumento, vel actu æquè sōlemni quibus causatur quædam incompatibilitas,vni per alium. Ita Dec.*in d.c.ex parte. il* 2.*col.pen.vers.*15.*fallit.de exceptio.*post Bald.*in c.pastoralis de appell.* & Anton. Cana. quem refert, idem scribit & declarat Asin.*in d.*§.31.*c.*40.

Decimaquarta exceptio,quę non præsumitur reiecta à statuto est illa,† quę provenitab ineptitudine petitionis, & libelli. Ita Deci.*in c.pastoralis.col.pen.vers. decimosextò fallit.*post Bal. *in l.tale pactū.*§.*qui procurauit.ff.de pactis.*& Fran.*in ca.dilecto.quæst.*50.*& quæst.* 52. *de appell.* & Asin.*in d.*§.31.*cap.*41. Qui huius traditionis rationem afferunt, quia dicitur quædam exceptio notoria,cum ex ipsius libelli inspectione appareat ineptitudo. Imò iudex ipse ex suo officio reiicere debet libellum † ipsum ineptum : sicuti tradunt post alios Ias. *in l.num.*4 *ff.de offic.assess.* Curtius Iunior *in cons.*263.*num.*3. & Ripa *in l.*4.§.*hoc autem iudicium. num.*50.*ff.de damno infecto.*

Decimaquinta exceptio,quæ à statuto non pręsumitur reiecta, est illa quæ provenit † ex eodem fonte,vt putà ex eodem actu,instrumento vel sententia.Ita Decius *in d.c.ex part.il* 2.*col.pen.vers. decimo nono fallit. de off.deleg.*post Butrium,Calderinum,& alios nonnullos.Et idem affirmarunt Io.Baptista à Sancto Severino *in l.omnes populi.n.*210. *ff. de iust. & iur.* & latè Tiraquellus *de retractu consang.*§.4.*gloss.*1.*nu.*36. quos sic recenset Asinius *in d.*§.31.*c.*30.Et idem scripsit Bero.*in c.item cum quis,n.*32.*vers.*9.*in dubio de restitut.spolia.*

Decimasexta exceptio, quæ non præsumitur reiecta à statuto, est illa † quę à nullitate actus, & sententiæ provenit. Cùm nullitatis*exceptio dicatur potius defensio quam exceptio.Ita Dec.*in d.c. ex parte,il secundo.col.penul.vers.* 20. *fallit. de offi. deleg.* post Baldum, Angel.Rom.& Francum,quos recenset.Idem affirmarunt Calcaneus in *cons.*16.*num.*48.Bero.*in c.item cum quis,nu.*33.*de restit.spol.*& Bossius in *tractat.causarum criminaliū,in tit.de nullitate adversus sententiam,n.*9. quos commemorat & sequitur Asinius *in d.*§.31.*c.*31.

Et

BIU Cujas

Et tanto magis hęc traditio locum habet, quando nul-
26 litas † provenit à iudicis incompetentia, vt idem Asi-
nius scribit præcitato in loco, *cap.*32. qui quàm plures
recenset, & inter alios Decium *in d.c.ex parte, colum.*
pen.vers.decimooctauo fallit. qui duas has vt distinctas
exceptiones, seperatim explicavit. Et multo magis
27 locum habet, quando * nullitas est notoria, vt quia
resultat ex actis. Ita Asinius *in d.*§.31.*c.*53.

Decimaseptima exceptio, quæ non præsumitur re-
28 jecta à statuto, † est illa officij judicis. Ita Deci. *in d.c.*
ex parte.il 2.col.penul.vers.vigesimoprimo fallit. de offi.
deleg. qui defensionem hanc esse dicit, non autem ex-
ceptionem. Et eiusdem opinionis fuerunt Ruin. *cons.*
209.*nu.*23.*lib.*1. Socin. Sen. *in cons.*27.*nu.*31.*lib.*4. Silva.
*in cons.*17.*nu.*6. & Parisius *in cons.*107.*nu.*118.*lib.*3. quos
refert & sequitur Asinius *in d.*§.31. *cap.* 33. *in fin. &c.*
42. Quibus accedunt Ruin. *in cons.*5.*nu.*5. *& in consil.*9.
*nu.*2.*lib.*5. Bero. *in c. item quis, nu.* 35. *de restitu. spol.* &
Rolan. *in cons.*1.*nu.*56.*lib.*1.

Et hæc sententia multò magis locum habet, in re-
medio implorandi officium ipsius iudicis, vt ipse iu-
dex ex suo ipso officio opem ferat. Ita Bartol. *in d. l.*
1.§. *& parvi, nu.*8. Castr. *in cons.*257.*nu.*5.*lib.*2. Ruin. &
Paris. præcitatis in locis. Bero. *in d.c.item cum quis.nu.*
36. Roland. *in cons.*29.*nu.*4.*lib.*1. & Asin. *in d.*§.32.*cap.*
34. qui & copiosè & doctè explicat.

Decimaoctava exceptio, quæ à statuto non præsumi-
29 tur exclusa, & reiecta, est illa † quæ dolo adversarij
causatur. Ita Deci. *in d.c.ex parte.il 2.col.vlt.vers.vige-*
simo secundo fallit. de offi. deleg. post Butrium *in cap. cũ*
*Bertoldus. col.*2. *vers. secundus casus. de re iud.* & Fran-
cum *in d.c.dilecto. quæst.*52. *in* 7. *limita. de appella.* Idem
affirmarunt Mars. *in cons.*89.*n.*20. *& in singul.*96. Soci-
nus Iuni. *in cons.*48.*nu.*52.*li.*2. & Asinius *in d.*§.31.*cap.*
43. qui *c.*56. errore forte lapsus idem repetit. Qui quidẽ
eo simili adducti sunt, quod quando quis promisit de
30 casu † fortuito, intelligitur dummodo non eveniat is
casus facto & culpa eius cui facta est promissio. *l. qui*
officij §. *vlt. ff. de contrah. empt. & l. cum proponas. C. de*
nautico fœnore, & tradunt Rom. *in sing.*436. *Tuscis.*

Decimanona exceptio, quę non præsumitur reiecta
31 à statuto, est illa quæ opponitur † contra executio-
nem. Ita Deci. *in d.c.ex parte. col.vlt.ver.*23. *de offic. de-*
leg. post Bartol. *in l. si filius. ff. quod cum eo.* nec non Ca-
narium, Barzium, & Corneum quos recenset. Et qui-
bus accedunt Iason *in l.* 1. *de iuris & facti igno.* Deci.
*in consil.*115. & Asinius *in d.*§.31.*c.*44.

Vigesima exceptio quæ non præsumitur reiecta à
32 statuto, est illa quæ opponitur contra † personam ju-
dicis, dum vt suspectus recusatur. Nam remota excep-
tione, non censetur remota recusatio. Ita Decius *in*
d.c.ex parte, il 2.col.vlt. vers. vigesimoquarto fallit, de
offi.deleg. post glos. *in c. quoniam contra, in verbo, excep-*
tiones, de probat. vbi ipse Dec. eãdem sententiam pro-
bavit Asinius *in d.*§.31.*c.*45.

Vigesimaptima exceptio, quæ à statuto non præsu-
33 mitur exclusa, est * exceptio solutionis. Ita Decius in
d.c.ex parte, col.vlt.vers.vigesimoquinto fallit. post An-
gel. *in l. non tantum,* §. *quod si pro empt. ff. de pet. hæred.*
Anchar. *in cons.*260. & Alexand. *in cons.*113.*lib.*5. Qui-
bus accedunt idem Decius *in cons.*317.*n.*3. *in cons.*375.
*nu.*1. *& in cons.*562. Asin. *in d.*§.31.*c.*46. Quocirca pru-
denter constitutum observatumque fuit, vt adversus
obligationem in forma Cameræ factam, admitti pos-
sit solutionis exceptio, etsi aliæ regulariter excludan-
tur, sicuti tradunt Ant. Massa Galesius *in tractat. ad*
formulam cameralis obligationis, in 4.*par.q.*1.

Vigesimasecunda exceptio, quæ non præsumitur
34 reiecta à statuto, est † compensationis exceptio, sicuti
in specie affirmarunt Angelus, Alexander, Guido Pa-
pæ, Iacobus Rebuffus, Baveria & Bertrandus, quos
recenset & probat Tiraq. *in tracta. de retractu conſag.*
§.3. *gloss.*13. *nu.*4. sic quoque Gozad. *in cons.*69. *nu.*2. &
Gratus *in cons.*121. *nu.*18. *lib.*2. & post prædictos Asin.
*in præcitato c.*46. *nu.*2. Et his accedunt alij multi con-
gesti à Sebastiano Medices *in tract. de compensationi-*
*bus parte secunda, quæst.*20. Imò si statutum dicit, quod
nulla alia admittatur exceptio, nisi solutionis, poterit
nihilominus admitti exceptio cõpensationis. Ita An-
gel. & Alexand. relati à Tiraquello, idem docuit Feli-
nus *in c. suborta, col.*2. *de re iud.* & Sebastianus Medices
in d. tract. de compensat. in 1. *part. q.*25. *nu.* 20. Et huius
35 quidem sententię ratio est, quia † compensatio dici-
tur solutio etsi impropriè, Bart. & Bald. *in l. Iulian. ff.*
de cond. & dem. & ob id non dicitur propriè exceptio,
Bart. *in l.*2. *nu.*3 *ff. de excep.* & alios refert Medices *in*
*dicta q.*25. *nu.*20. *& in* 2. *par. q.*19. *nu.*2.

36 Cæterum traditio hæc locum non habet, * quando
debitor esset obligatus in forma Cameræ, atque ita si
cum iuramento soluere promisit, nam non poterit li-
berè opponere exceptionem compensationis, sed ju-
dicis erit arbitrium, pro qualitate personarum & rei
admittere, vel reiicere. Ita scripsit Antonius Massa Ga-
lesius *in tractat. ad formulam Cameralis obligationis, in*
4.*part. in q.*2. *nu.* 6. qui egregiè declarat. Et plura ad
rem scripsit Medices *in præcitato tracta. de compensat.*
in 1.*part. quæst.*25.

Vigesimatertia exceptio, quæ non præsumitur re-
37 jecta à statuto, est exceptio † intentionis & facti. Ita
Decius *in d.c.ex parte, il secundo, colu. vlt. vers. vigesi-*
moſexto, de offic. delega. post Bald. *in l. peremptorias. Cod.*
sen. rescindi non posse. in l. sancimus, C. de dona. & in l.
in rebus, in fine. C. de iure dotium. Idem affirmavit Asin.
in d.§.1.*c.*47. Quibus accedit Alexand. *in l. qui se de-*
bere, nu. 1. *de condict. causa data.*

Vigesimaquarta exceptio, quæ non præsumitur re-
38 iecta à statuto, est * exceptio Senatusconsult. Mace-
doniani & Velleiani. Ita Decius *in d.cap.ex parte, col.*
*vlt.vers.*27. *fallit.* & Asin. *in d.*§.31. *cap.*48. post Cana-
rium quem recenset.

Vigesimaquinta exceptio, quæ non præsumitur re-
39 jecta à statuto, est † exceptio vsurarum. Ita Dec. *in d.*
*c.ex parte. col.vlt.vers.*18. *fallit.* & Asin. *in d.*§.31. *cap.*
49. post Castr. Fridericum Senen. sem Bonzium.

Vigesimasexta exceptio, quæ à statuto non præsu-
40 mitur reiecta, est exceptio * falsitatis. Ita Dec. *in dict.*
*c.ex parte, colu. versicul.*26. *fallit.* & Asinius *in dicto* §.
31. *cap.*50.

Vigesimaseptima exceptio, quæ non præsumitur
41 exclusa à statuto, est exceptio * quod res quæ petitur
non est in rerum natura, ita Dec. *in d.c.ex parte, in fin.*
& Asin. in *d.*§.31.*c.*51.

Vigesimaoctava exceptio, quæ non præsumitur re-
42 iecta à statuto, est exceptio † restitutionis in integ. ita
Bald. *in l. in causæ, in prin. ff. de mino.* Soc. Sen. *conſ.*242.
*col.*1. & fusius *cons.*299.*n.*3.*li.*2. Galliaula *in l. centurio,*
*n.*166. *ff. de vulg. & pup. subst.* Cæphal. *in cons.*53.*nu.*23.
*lib.*1. quos refert & sequitur Asin. *in d.*§.31.*c.*52. Qui-
bus accedunt Ias. *in l.*1.*nu.*12. *ff. de iurisd. omn. iud.* Mar.
in pract. crim. §. *opportunè, nu.*58. Neuiz. *consil.*17. *num.*
7. & communem testatur Sfortia Oddo *in tract. de*
*rest. in integr. part.*1.*q.*15.*art.*5. *vers. in contrarium est.*
Quæ tamen sententia intelligitur, nisi statutum dicat
43 † quòd modo aliquo, vel nullo modo admittatur ex-
ceptio, nam tunc etiam in integrum restitutio cense-
tur exclusa, ita Socinus Senior *in cons.*242.*colu.*1. *&* 3.
& Asinius *vbi suprà.*

Vigesimanona exceptio, quæ reiecta non præsu-
mitur,

44 mitur, est* denunciatio evangelica. Ita Bald. *in Auth. clericus, col. 3. C. de episc. & cler.* Bero. *in cap. item cum quis, nu. 37. in fine de rest. Spol.* & Asinius *in d.* §. 31. *c.* 34.
45 *num.* 8. qui alios recensent. Hæc tamen dici † non potest propriè exceptio.

PRÆSVMPT. XLIX.

Tempus certum in iudicio deductum, an & quando præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Intentio fundata in tempore certo, probari debet ab eo qui in tempore constituit fundamentum.*
Et quando hoc non habeat locum, num. 2.

1 REcepta est apud nostros sententia, quod vbi intentio † actoris, vel rei conuenti, fundata est in certo tempore, illud probari debet ab eo qui in tempore ipso fundamentū constituit, ita gl. *in c. venerabilib. de sent. excomm. in 6. & in clem. vlt. in verbo, creatum, de rescript.* Bar. *in l. non solum.* §. *sed vt probari, n.* 3. *ff. de oper. noui nunt.* Alex. *in cons.* 100. *nu.* 2. *lib.* 1. Dec. *in cap. in præsentia, in* 12. *notab. de prob.* Quam sententiam probant *l. eum actum, in princ. ff. de nego. gest. l. eum qui,* §. *publiciana, ff. de publicia. in rem actio. l. matrem, C. de prob. l. vltim. Cod. an seruus pro suo facto. c. abbate* sanè *in fi. de re iud. in* 6.

Declaratur hæc traditio non habere locum, quan-
2 do præsumptio esset pro eo qui se fundaret † in tempore, exemplum, si statuto sancitum est, quod nobiles ingredi non possunt Palatium, nisi tempore consilij generalis, si accusatur nobilis, quod ingressus sit Palatium mense Maio, & ipse nobilis probet, quod eo mense consilium generale fuit in eo palatio congregatum, ex eo insurgit præsumptio pro nobili accusato, quod scilicet eo tempore consilij ingressus sit, ne alioqui deliquisse videatur contra *l. merito, ff. pro socio.* ita Bart. *in d.* §. *sed vt reprobari, nu.* 3. quem secuti sunt ad rem nostram Decius *in d. c. in præsentia, in* 12. *notab.* Corsetus *in singulari, in verbo, testis, incipit, duo testes.* Ruin. *in consil.* 29. *nu.* 10. *libr.* 1. Cravet. *in consil.* 9. *nu.* 20. *& in cons.* 18. *in fin.* & Gramm. *in consil.* 25. *nu.* 10. *& in crimin. lib.* Nec huic declarationi obstant aliqua, quæ obiiciuntur ab Alexand. *in dict. l. non solum.* §. *sciendum, nu.* 5. *in fin. ff. de oper. noui nunt.* nam illis satisfaciemus infra, *lib.* 5. *præsumpt.* 2. cum declarabimus quando delictum præsumatur.

PRÆSVMPT. L.

Ætatem, vel maiorem, vel minorem quis probare debeat, multorum opinionibus confutatis, explicatur.

SVMMARIA.

1 *Maiorem quemlibet, nisi probetur minor, secundum quosdam præsumi.*
2 *Minorem quemlibet præsumi, nisi probetur maior, ex opinione priori contraria.*
3 *Mutatio non præsumitur.*
4 *Ætatem, aspectum, & effigiem, cursu temporis, homines mutare.*
5 *Ætatem qui affirmatiuè deducit, probare debere.*
6 *Ætatem probandam ab eo qui commodum ex ea sensurus est, siue affirmatiuè, siue negatiuè deducatur.*
7 *Negatiua quæ dicatur, & quæ affirmatiua. Quid negatio, quid affirmatio secundum diuersos.*
8 *Negatiua probari persæpe potest.*
9 *Negatiua quadruplex, vel iuris, vel facti, qualitatis, aut quantitatis.*
10 *Negatiua iuris quid sit.*
11 *Negatiua facti improbabilis dicitur, quando simplex, est nec loco coarcta, aut tempore.*
12 *Sensus omnis passio dicitur.*
13 *Negatiua facti, quæ possit probari.*
14 *Negatiua qualitas, quomodo, & à quo probetur.*
15 *Ætatis negatiua, probari debet ab eo qui eam deducit.*
16 *Negatiua quantitas probatur ab eo qui eam deducit, & quomodo probetur, num.* 17.
18 *Ætatem vel affirmatiuè, vel negatiuè deducens probare debet.*
19 *Tempus deducens, id probare debet, & an id semper sit verum, num.* 20.
21 *Ætatem minorem deducens probare debet, vbi de actu jam gesto irritando agitur.*
22 *Actus habens formā debitā præsumptionem pro se habet.*
23 *Actum impugnans, grauatur onere probationis.*
24 *Ætas est quid incertum.*
25 *Incertum deducens, probare debet.*
26 *Beneficium alicui tanquam inhabili concessum probat is qui affirmat.*
27 *Maior præsumitur, qui pro tali fuit condemnatus.*
28 *Ætatem deducens probare non debet, quando ad actum justificandum deducitur.*
29 *Professionem religionis faciens, præsumitur facere iusta ætate.*
30 *Ætatem deducens probare debet, quando respectu actus futuri deducitur, ad illum impediendum.*
31 *Dolum arguens, eum probat.*
32 *Ætas probari debet ab eo qui vt aliquid consequatur, habilem se dicit & idoneum.*
33 *Conditionem asserens euenisse, probare debet.*
34 *Substitutio pupillaris, est substitutio quædam sub conditione facta.*
35 *Hæreditas ab intestato venientibus legis dispositione debetur.*
36 *Regula l. quoties. ff. de reb. dub. locum non habet quando de notabili præiudicio alterius agitur.*
37 *Ætatis præsumptio, & coniectura demonstratiua, stans pro eo, qui eam allegat, probationis est loco.*
38 *Aspectus corporis, pro ætate præsumptionem facit, versatúrque hîc iudicis arbitrium, nu.* 39.
40 *Minor præsumitur, cui tanquam minori datus est curator, & quomodo procedat ista præsumptio.*
41 *Actus iudiciales solemniter factos, etiam contra alios facere præsumptionem.*
42 *Sententia super ætate lata, quomodo fidem faciat in alio iudicio.*
43 *Litigans cum aliquo tanquam minore, præsumitur eum minorem confiteri.*

IN iudiciis valdè frequens est disputatio, vel ad litem præparandam inchoandámque, vel ad iudicium ipsum firmandum, quis debeat probare ætatem in iudicio propositam atque deductam. Qua quidem de re multæ, variæque fuerunt Doctorum opiniones.

1 Prima fuit eorum, qui scripserunt, quòd quis præsumitur maior, nisi probetur minor, ita glo. *in c. in præsentia, in verbo, secundæ, de probat.* quæ intelligit. *l. si minorem, C. de in integr. restit. mino. & l. nam & posteà.* §. *si minor. ff. de iureiur.*

Verùm opinionem hanc reiiciunt omnes, vt Abbas *in d. c. in præsentia, n.* 32. *ver. sed quæro, quomodo.* & ibid. Decius *n.* 58. *de probat.* Parisius *n.* 68. & Bero. *n.* 102. nam illa iura legata à glossa, loquuntur, quando quis asserit se mi-

se minorem vt consequatur restitutionem in integrum, quia tunc debet probare quod est suę intentionis fundamentum: vel ob id quodiam tanquam maior contraxerit, vel ob id, quod ea quę tempore mutantur, non præsumuntur esse ejusdem status. Non ergo cogitur probare ob id, quòd præsumptio scit esse maiorem.

Secunda fuit opinio præcedenti omninò contraria,
2 nempe,† quemlibet præsumi minorem, nisi probetur maior, hac in opinione fuit glo. *in l. de ætate, in verb. probandum, in fin. ff. de minor.* & hac pro opinione adduci solet text. *in l. siue possidetis, C. de probat.* quo loci dicitur, quòd is qui præterito tempore fuit dominus, præsumitur etiam nunc dominus: sic ergo & qui minor fuit, præsumitur adhuc minor. Est ratio, quia
3 mutatio † non præsumitur, *l. eum qui, ff. de probat.* & dicemus infr. *lib. 6. præsump.*

Verùm respondetur, regulam *d. l. siue possidetis*, quà dicimus, præsumi de præterito in præsens, vel in futurum, locum non habere in his, quæ cursu temporis mutantur: ita declarant in specie glo. *in d. l. siue possidetis*, & apertiùs *in l. cùm te. C. de prob.* Abb. *in d. c. in præsentia, n. 3.* & similib. in casib. eádem declarationem probarunt Bal. & Salic. *in l. si minorem, col. 1. C. de in integ. rest. mino.* Anchar. *in l. semel malus, colu. pen. de reg. iur. in 6.* Alciat. *de præsump. reg. 2. præsum. 25. nu. 1. vers. & dicta*, & alios retuli superiori lib. *qu. 23.* & in specie probat *l. cùm te, C. de prob.* Quod autem homines cursu
4 temporis mutent ætatem, † certissimum esse nemo ignorat. Imò & effigiem aspectúmque mutare probat text. valdè notabilis, *in l. proponebatur, ff. de judic.*

Tertia fuit opinio eorum, qui existimarunt, illi in-
5 cumbere onus probandi ætatem, qui eam* affirmativè deducit, atque proponit, hanc opinionem recensęt Bart. *in d. l. de ætate, nu. 13.* & verè ita sensit Specul. *in tit. de actore, nu. 4.* qui ob id cautelam præbuit, quod quis negativè semper proponat seu deducat ætatem, vt putà, tu non es maior, vel tu non es minor: vel nego, vel non credo te esse maiorem, vel minorem. Et ratione motus est Speculator, quia illi qui asserit, non autem illi qui negat, incumbit onus probandi, *l. ei qui, ff. de prob. & l. actor, C. eod.* Verùm à cæteris reiicitur hæc opinio nempe à Io. And. *in c. infamibus, col. 3. ver. 2. fuit opin. de reg. iur. in 6.* à Bart. *in d. l. ætate, nu. 11. ver. tu dicas.* & Luc. de Pen. *in l. 1. colu. vlt. C. de fid. instr. & iur hastæ fiscal. lib. 10.* & idem senserunt Bononienses, qui prudenter statuerunt in statuto, *Qualiter procedatur, si super ætate contendatur. §. sin autem veniat:*
6 quòd sive negativè,* sive affirmativè deducatur ætas, quod is probet, qui commodum ex ætate sensurus est.

Primò, quia (vt inquit Bart.) *in l. de ætate, nu. 12.* non est curandum, quibus verbis aliquid proponatur, sed spectandus est sensus: & hac in re Bart. secuti sunt Bal. *in l. cùm te, q. vlt. C. de prob.* & Rip. *in l. in illa. nu. 12. ff. de verb. obl. & in c. cum ecclesia Sutrina, nu. 71. de caus. poss. & prop.* Non enim verba vel negativa, vel affirmativa efficiunt, vt dicatur deducta, & proposita, vel negativa vel affirmativa, gl. *in l. vlt. in fi. ff. de dolimali, & metus except. l. 1. §. 1. ff. de itin. actuque priu. & l. inter stipul. in prin. de verb. obl.* sed illa dicitur esse negativa,
7 † quæ privationem continet: illa verò appellatur affirmativa, quæ positionem habet, vel secundùm Arist. *lib. 1.* Peri Hermenias, seu de interpretat. *c. 4.* Affirmatio est de aliquo alicuius enunciatio. Negatio autem, enunciatio qua aliquid ab aliquo dimovetur: vel secundùm Dialecticos, præsertim Georg. Trapezunt. affirmatio est oratio qua alicui quidpiam inesse dicitur, vt Deus est iustus, Homo est animal, negatio est oratio, qua per negationem prædicatum à subiecto removetur, vt homo non est iustus, non est ergo verum, quod dicebat Spec. negativam dici, quæ verbis negativis proponitur, sed spectandus est sensus. Quocircà declaratur quod dicebat Bal. *in l. 2. in fi. C. de cond. insert. ex l. Titia, §. vlt. de manumiss. test.* quod negativa nunquam dicitur affirmare. Nam id intelligitur secundùm verba, non autem secundùm sensum. Est simile quod tradit gl. *in l. Plaut. in gl. vlt. ff. de aur. & arg. leg.*

Secundò accedit secundum Bart. *in d. l. de ætate, n. 13.* falsum esse, quod absolutè dixit Spec. negatiuam esse
8 improbabilem: nam & persæpè* negatiua probari potest, id quod vt clariùs intelligatur, dicimus primùm,
9 negativam † quadruplicem esse, vna dicitur iuris, vt aliquem testari non potuisse. Altera dicitur facti, vt aliquid factum non fuisse. Tertia est negativa qualitatis, vt aliquem non esse idoneum, virum bonum. Quarta est negativa, quæ dicitur quantitatis, vt non esse tanti ponderis, tantæ mensuræ, tanti numeri: ita declarant gl. *l. 2 ff. de prob.* & post alios Rip. *in l. in illa, n. 12. ff. de verb. obl. & in c. cum ecclesia Sutrina, nu. 72. de caus. poss. & propriet.* & melius Salic. *in l. actor, colu. 3. vers. nunc reassumo materiam. C. de prob.*

10 Prima negativa, quæ iuris dicitur, est, quando † aliquis negat aliquid à lege permissum, vt tunc si id est regulariter permissum, vt putà, esse procuratorē, *l. nec non, §. quod eis, ff. ex quib. cau. maior.* qui negat aliquem esse posse procuratorem probare debet, qui regul. ei repugnat. Secunda est negativa, quæ facti dicitur. Et
11 hæc est † improbabilis, quando est omnino simplex: atque ita primus est casus: quando non est coarctata nec loco, nec tempore: vt si nego, dico me nunquam contraxisse. Hęc enim minimè probabilis est: cùm impossibile sit probare, aliquem nunquàm contraxisse, cum hoc non cadit in sensu & consequenter nec in intellectu, vt inquit Bald. *in l. actor, colu. 2. C. de probat.* Non enim negativa hæc se offert sensui, ex quo omnis
12 † sensus est passio, qua patitur ab excellenti sensibili, sicuti oculus à radiis solis, vel ab alia albedine. Quę sanè passio in eo quod non est, cadere non posset, vt inquit Aristot. *in l. 2. de anima.* Et prętereà scientia causatur per genus & differentias, quæ non cadunt in non ente, nempe, in eo quod non est. Idem dicimus de ea negativa, quæ est coarctata, sed ita modicè & parum, vt cadere minimè possit in scientiam hominis, testimonium dicere volentis, vt si propono me hoc anno non contraxisse. Non enim hoc casu reperiri possunt testes, qui iustè possint attestari, me non contraxisse. Ita Bald. *in d. l. actor. colum. 3. C. de probat.* Ea est ratio, quia hæc negativa ob suam latitudinem judicatur negativa simplex & vniversalis.

13 Secundus est casus, quando negativa est † coarctata loco, & tempore, vt si dico, me tali die & hora non contraxisse in tali loco, & loco loci. Quæ sanè coarctatio maxima est, & ideo facilè probari potest testibus, qui attestentur, quod ea die, & hora, ego eram alio in loco. Idem est, quando est mediocriter coarctata vel ratione loci, vel ratione temporis. Ita declarant Bald. *d. l. actor, col. 2. C. de prob.* & Ripa *in l. in illa, in fin. de verb. obligat.* De hac negativa facti, nostra etiam non est disputatio.

14 Tertia est negativa, quę † dicitur qualitatis, vt putà, aliquem non esse idoneum, non esse dignum, non esse diligentem. Hæc probari potest, cùm inclusam habeat affirmatiuam, nempe, esse inhabilem, esse indignum, esse negligentem, & desidem. Et hanc negatiuā probare debet ille, qui eam deducit, & proponit. Ita gl. *in d. l. 2. in ver. negatiua qualitatis. ff. de probat.* Quę quidē ĉitat tex. *in l. cum quidē ita fideicōmissum, in 2. re-*

BIU Cujas

spon.deleg.2.& l.cùm pater, §. *rogo, deleg.* 2. & egregiè declarat Salicet. *in l.actor.col.3.ver.secundo quæro.C.de*
15 *probat.* cùm ergo hæc negatiua † ætatis sit negatiua qualitatis, nempe Sẽpronium non esse pupillum, non esse minorem, non esse iuuenem, non esse senem, probari potest ab eo, qui eam deducit.

16 Quarta est negatiua, quæ dicitur quantitatis.*Hæc probabilis est, & ab eo probari debet, qui eam deducit. Ita in specie docuit Salic. *in d.l.actor, col.vlt.vers. quæro nunc quartò. C.de probat.* qui dixit, quòd quantitas ætatis, quòd scilicet quis non habeat tot annos, probatur à deducente, qui probat per tempus suę nativitatis, vtputà, quòd sit natus tali anno, à quo hactenus decursi non sunt nisi tot anni. Ita etiam negativa in similibus casibus quantitatis probatur, putà, si dicatur quòd res non est tanti ponderis, vel tanti nu-
17 meri, vel tantę mensuræ. Hæc sanè negativa * probatur vel testibus, vel inspectione oculorum. Possunt enim interrogari testes, qui adfuerunt tempore ponderationis, mensurationis, vel numerationis, sicuti manifestum est.

Quarta fuit opinio, & quidem egregia Baldi *in l. cum te, C. de probat.* & Floriani *in l. cùm de ætate, nu. 6.ff.de proba.* qui distingunt aliquot casus. Verùm cùm non satis perfectè distinguant, & explicent, infrà nos, eum in multis secuti, pleniùs distinguemus.

18 Quinta est opinio eorum, qui scripserunt, eum, † qui deducit ætatem, vel affirmativè vel negativè probare eam debere. Hanc opinionem probarunt Bartol. *in l.de ætate, n.12.ff.de minor. 25.annis.& in l.1.in fine.ff. de exceptio.& in cons.92.in quæstione, n.1.lib.1.* Bald. *in cons.264.factum tale est.lib.1.in cons.133.in casu proposito, li.3.in cons.1.in fin.li.4.& in cons.19.factum tale est, lib.5.* Idem Bald. & latiùs Salicet. *in l.si minorem, col.2. ver.aut dubitatur de præsenti.C.de in integrum rest.minor.* idem Salicet. *in l.cum te, C.de probat.* Geminian. *in c.si eo tempore, de rescript.in 6.* Calder. *in cons.5.in tit. de probatio.* Imol. *in cons.23.in casu præmisso.n.2.* Alex. *in cons.149.nu.12.* Calcan. *in cons.80.nu.17.* Decius *in cons.682.nu.13.& in c.in præsentia, nu.50. de probat.* & ibidem Bero. *nn.201.* post Abbat. *nu.32.* Lucas de Penna *in l.1.col.pen.vers.sed Ioan Andreæ.C.de fid. instru.* & *iur.hastæ fiscal.lib.10.* Alciat. *in tract.de præsump.reg.2. præsumpt.14.n.2.* Gozadin. *in cons.32.n.13.* Socin.Iun. *in cons.82.nu.12.lib.2.* Æmil.Ferret. *in l.cum de ætate, n.6. ff.de probat.* Maran. *in l.is potest, nu.121.ff.de acquir.hær.* Viuius *in lib.commun.opin.in verbo, ætas, nu.10.* Ioseph. Ludov. *in decis.Perus.in decis.56.* Duen. *in reg.258.* Natta *in cons.514.nu.12.* Rimin.Iun. *in l.si emancipati, n.71. C.de collat.* Borgn.Caval. *in tract.de tut. & cur.nu.293.* & Sfortia Oddo *in tract.de restitu.in integr.in 1.parte, quæstio 37.num.3.vers.sed contra.* Mascardus *in lib.2.de probatio.conclus.666.colu.1.* & Vincentius Francus benè eruditus Iurisconsultus, in decisionibus Neapolitanis, *in decisio.119.nu.8.* Et ij adducti sunt ex *dicta l. de ætate, ff.de minoribus, ex l. si minorem, Cod. de in integrum restitution.minor.& ex l.cùm te.Codic.de probation.* Accedit & regula, quòd is, qui asserit, probare debet, *l.ei qui, ff.de probation.& l.actor.Codic. eodem.* Et rursus hic, qui ætatem deducit, dicitur deducere tem-
19 pus. Est autem certum, quod deducens † tempus, debet illud probare, *l.cum actum.in princi.ff. de negotiis gestis, l.eum qui, §.publicana.ff.de public.in rem actio.& l.matrem.Cod.de probat.* gloss. *in c.venerabilis, in gl.penult. de sentent.excommun.in 6.* & Bart. *in l.non solum.§.sed vt probari, nu.3.ff.de operis noui nunciat.*

Cęterum opinio hæc non est absolutè vera: Cum
20 non semper † verum sit, quod is, qui asserit tempus, probare illud debeat, sicuti subsequenti in casu demonstrabimus.

Sexta itaque est opinio, vel veriùs distinctio, quam ego nunc considero, secutus & communem ipsam supra relatam sententiam, & distinctionem Baldi & Floriani iam commemoratam, eam tamen aliqua in parte supplendo. Considero itaque, quod actus omnes vel iam facti sunt, vel fieri debent, atque ita vel præteritum, vel futurum respiciunt. Actus iam facti, vel impugnantur, vel iustificantur. Actus vero qui in futurum fieri debent, vel impediuntur, ne fiant, vel vt fiant, demonstranda est personæ habilitas.

Primus itaque est casus, quando agitur de actu iam gesto impugnando, & irritando: sicuti quando quis vult rescindere contractum mediante restitutione in integrum, ob id, quod tanquam minor contraxit, &
21 læsus est. Hoc casu certum est † quod ille, qui minorem ætatem deducit, eam probare debet. Ita Bald. *in consil.66.factum tale est, apparet, colu.1.versicul.quoad vltimum, libro tertio.* Florianus *in l.cum de ætate, num. septimo.ff.de probat.* Decius *in consilio 682.numer.13.* & Gozadin. *in consil.22.num.13.* Et sententiam hanc sapienter secuti sunt Bononienses in prædicto eorum statuto. *Qualiter procedatur si super ætate contendatur, §.sed si restitutione.* Et ij quidem adducti sunt ex *d.l.de ætate.ff.de minor.l.si minorem.C.de integr.restit.minor.*
22 Et accedit ratio, quod præsumitur pro actu, † qui habet debitam formam *l.ab ea parte, ff.de probat.* & post Bald. & alios scripsit Decius *in l.vlt.nu.decimo quarto, Cod.de edict.D.Adrian.tollend.& in cap.in præsentia, num.10.de probat.* & copiosè disseremus infrà, *lib.6. de*
23 *præsumpt.13.* Qui ergo vult impugnare * actum, dicitur habere præsumptionẽ contra se ob id gravatur probationis onere iuxta *l.generaliter, §.si petitum, in fin.ff.*
24 *de fideicommiss.liberto.* Et rursus, ætas est * quid incertum, cum quotidiè fugiat, quotidie mutemur, *l.proponebatur, ff.de iudic.* & egregiè explicat Alex. ab Alex. *lib.3.dier.genial.ca.* 1. Ille autem, qui deducit aliquod
25 incertum, † probare debet, *l.spadonum, §. qui soluit. ff. de excusat.tuto.* Et tandem accedit, quod ille, qui deducit tempus, probare illud debet, *l. eum actum, in princ.ff.de negot.gest.* cum aliis supra alleg. cùm autem quis vult prętextu minoris ætatis contractum rescindi, tempus illius minoris ætatis deducit. Debet ergo ætatem illam probare. Et hic casus multo magis procedit, quando in contractu adhibitum fuit decretum prætoris. Ita Bald. *in d.cons.66.col.1.lib.3.& in cons.2. lib.4.*

Extenditur hic casus, vt procedat etiam quando ætas accessoriè allegatur ad actus impugnationem. Nã & tunc eam deducens probare debet. Ita docuit Æmilius Ferretus *in l.cum de ætate, nu. septimo.ff.de probat.* reiecta opinione Decii *in dicto cap.in præsentia, num. quinquagesimo, versic.& prædicta conclusio, de probatio.* & prius Abbatis *n. trigesimo secundo & trigesimotertio.* Non enim Decij traditio probatur eo contextu, *cap. in præsentia, de probatio.* quandoquidem fratres ibi petebant fideicommissum, & sibi deberi probant ex testamento: syndicus monasterij obiiciebat dicationem factam à testatore, eúmque monasterio obtulisse se & sua: idque probarunt. Replicarunt fratres, eam oblationem fuisse factam à minore, idque docuerunt verum esse. Triplicavit syndicus, factam esse aliam oblationem post priorem: contra hanc similiter allegarunt fratres, factam fuisse à minore, sed hoc non probarunt. Et ideo contra eos lata fuit sententia. Hic quidem agitur de ætate accessoriè, sed tamen eam probare debet is, qui eam allegat ad impugnandum actum, nempe oblationem à testatore factam. Non etiam probat Decij traditionẽ *c.cum verũ de regular.*

cum

cum nil de ætate deducta principaliter, vel incidenter probanda dicatur. Cæterum statutum prædictum Bononiæ, §. *si autem veniat, vers. sed si de ætate.* statuisse mihi videtur, quod quisque ille sit, qui vel aliud sui commodum, vel alio quovis modo deducit ætatem incidenter post litem contestatam, eam is probet. Ita enim significant illa verba, sed si de ætate, quæ adversantur præcedentibus.

Ex prædictis nunc multa inferuntur: ac primùm infertur, quod si quis asserit aliquem cui collatum
26 fuit † beneficium, esse ætate minorem, atque ita inhabilem, probare id debet. Ioan. Andr. *in cap. infamibus, colum. 3. de regulis iuris in 6.* Bald. *in l. cum te. Cod. de probatio.* Alexand. *in consil. 147. num. 16. libr. quinto.* Florian. *in dicta l. cum de ætate, nu. 6. ff. de probat.* Alciat. *in tractatu de præsumptionibus reg. 3. præsump. 14. nu. 2.* Socin. Iun. *in consil. 822. nu. 12. lib. 2.* & Mascard. *lib. 2. de probat. conclus. 666. num. 8.* Hinc defendi potest quod scripsit gloss. *in l. 3. in verb. commissæ, in fin. ff. de recept. arbitr.* cùm dixit, eum præsumi * maiorem, qui pro
27 tali fuit condemnatus, & ideò si is vult impugnare sententiam eo cum prætextu, quod esset minor, probare id debet. Et gloss. illam secutus est Lucas de Penna *in l. 3. præsum. 35. C. de apochis publ. lib. 10.*

Est simile quod docuit Galliaula *in Rubric. ff. de verborum obligation. nu. 161. vers. unde hoc casu.* cùm dixit, quòd ille, qui iam admissum ad officium, vult repellere tanquam illegitimum, probare debet, argum. *cap. innotuit de actian.*

Secundus est casus, quando ætas deducitur ad iustificandum actum, exempli gratia, deducitur ætas pupillaris ad demonstrandum rectè tutorem alicui da-
28 tum fuisse tanquam pupillo. Iste deducens * ætatem hanc probare non debet. Ita Florian. *in dicta l. cùm de ætate, nu. 7. ff. de probation.* ex text. *l. Seia egressa. de tutor. & curat. datis ab his.* Potest etiam adferri exemplum in eo, qui ad aliquod officium vel magistratum est electus, eóque fungitur. Is enim non tenetur probare se esse legitimæ ætatis si iustificet electionem suam. Ita Cyn. & Bald. *in l. cum te. Cod. de probat.* & idem Salicet. *colum. vltim. vers. aut quæritur de istis.* & Alciat. *in dicta præsump. 14. num. 3. vers. tertio fallit.* Ea est ratio, quia præsumptio stat pro ipsa electione, quòd scilicet fuerit legitimæ ætatis. Et hic nullius præiudicium versatur. Ita dicimus secundum Alciat. præcitato in loco, quod ille, qui profes-
29 sionem * religionis fecit, præsumptionem habet pro se, quod ætate legitima eam fecerit, vt inquit gloss. *in d. c. in præsentia. de probat.* & ideò non tenetur probare se eius fuisse ætatis. Ex his intelligimus, statutum prædictum Bononiæ. *Qualiter procedatur, si super ætate contendatur, §. si autem veniat. ibi, vel conservare,* esse iuris communis correctorium, ex quo vult, eum etiam probare debere ætatem, qui agit de iure conseruando quod idem est ac iustificare, cùm præsupponatur eum esse in possessione status & actus, qui est iustificandus.

Tertius est casus, quando respectu actus futuri deducitur ætas ad impediendum ne actus fiat, seu nequis admittatur ad aliquod officium, vel munus. Hoc casu,
30 qui * ætatem deducit, probare eam debet. Exemplum, si quis vult impedire, atque ita repellere aliquem, ne possit esse procurator in iudicio, asserendo illum esse minorem, probare id debet, siue Actor, siue Reus sit iste qui asserit. Ita Petrus, Cynus & Salicet. *in l. cum te. Cod. de probat.* Ioann. Andr. *in cap. infamibus, de reg. iur. in 6.* Lucas de Penna *in l. 1. colum. vltim. de fide instrum. & iure hastæ fiscal. libr. 10.* & Alciat. *in tractatu de præsumpt. reg. 1. præsumpt. 14. nu. 2.* Potest etiam adferri exemplum, quod si quis asserit matrem pupilli esse, ab ipsius pupilli successione repellendum ob id, quòd nō petierit tutorē dari ipsi pupillo, iuxta *l. matris C. ad Tertull.* probare debet filium illum esse pupillum. Ita respondit Bald. *in consil. 19. factum tale est, quidam Vanus, col. 2. versic. præterea iste, lib. 5.* quem secutus est Alciat. *in d. præsumpt. 14. num. 2.* Ea ratione motus est Bald. quod hic qui asserit matrem non petiisse tutorem, arguit matrem negligentiæ, & eam criminis quodam modo accusat, & dolum ei adscribit, ea propter probare debet filium illum fuisse tunc pupillum.
31 Nam qui dolum * arguit, probare debet, *l. quoties. §. qui dolo, ff. de probation.* & dicemus infrà *libro quinto præsumpt. 27.*

Est etiam exemplum in casu, cuius meminit Alciat. *in d. præsumpt. 14. nu. 4.* quòd si pater grauauit filium fideicommisso, concessa tamen sibi libera testandi facultate cùm ad vigesimum annum perveniisset, & ipse fuerit testatus, fideicommissarij non gravabantur onere probandi, quod is grauatus esset infra illam ætatem: sed hæredes ab illo instituti probabunt, quod is gravatus eius erat ætatis, cùm testaretur. Ea est ratio (inquit Alciat.) quia iste actus testandi directò respicit præiudicium fideicommissariorum. Et ideò hoc casu stamus regulæ. Et subiungit Alciat. se ita aliquando vidisse obseruari in foro.

Quartus est casus, quando aliquis deducit ætatem
32 ad demonstrandum † se esse idoneum & habilem, vt aliquid consequatur. Exempli gratia, collatum est alicui beneficium, si legitimæ ætatis est, obiicitur huic quod non est legitimæ ætatis, vt admitti debeat. Hic clericus, vt demonstret se habilem & idoneum, probare debet se esse maiorem, atque ita ætatis legitimæ. Ita Ioan. Andr. *in cap. infamibus, column. 3. de regul. iur. in 6.* Salicet. *in l. cum te, colum. 2. versic. si verò quæritur, Cod. de probatio.* Florian. *in dicta l. cum de ætate, nu. 7. de probat.* Alciat. *in dicta præsumpt. 14. num. 13. versic. fallit secundò.* qui ita intelligit glossam *in cap. presbyter. 68. distinction.* & sequitur Mascardus *in dicta conclus. 666. num. 45.* & idem decidit Rota Romana referente Verallo *in decis. 313. in prima parte.* Et cum iure ipso convenit prędictum statutum Bononię, *§. si autem, ibi, volens ex ætate maiori vel minori com-*
33 *modum.* Ea est huius sententiæ ratio, quia * qui asserit euenisse conditionem, probare id debet, *l. in fideicommissi, §. cum Pollidius, ff. de vsur. l. ex his. C. quando dies legat. cedat.*

Potest adferri aliud exemplum: Pater substituit filio suo impuberi Caium, si is filius impubes in ætate pupillari decessisset. Decessit is filius, Caius vult admitti ex ea substitutione pupillari asserens filium illum fuisse pupillaris ætatis, quando decessit. Hic ergo Caius substitutus probare debet ætatem illam pupillarem illius filij præmortui. Ita sensit Bald. *in consilio 19. factum tale est, quidam Vanus, in primo dubio, & in consilio 145. in causa vertente inter dominam. versic. sicut ille qui dicit, lib. quinto.* & illum secutus est Socinus *in l. qui duos, § cum in bello, colum. vltim. ff. de rebus dub.* Idem affirmarunt Bartol. *in cons. 56. Berta fecit testamentum, libro primo.* Ripa *l. ex facto, §. penultim. numero 11. ff. ad Trebell.* Didac. *lib. 2. variarum resolution. cap. 7. numero 7. vers. & sicuti.* Æmil. Ferretus *in l. cum de ætate, in fine, ff. de probation.* & Natta *in consil. 395. num. 4. libro 2.* Ea est ratio,
34 quia substitutio * pupillaris est quædam substitutio sub conditione facta, hoc est, si ille pupillus decesserit in ætate pupillari. At ille qui asserit euenisse conditionem, probare debet, *dict. l. in fideicommissi. §. cum Pollidius.*

BIU Cujas

5 Secundò accedit quod venientibus * ab intestato, debetur hæreditas legis dispositione, *l. legitima, verborum significatione*, cum similibus. At qui vult excludere aliquem ab eo iure, quod sibi competit iure vel naturali vel ciuili, probare debet causam, ob quam ille excluditur: cum iste habeat legem pro se, atque ita præsumptionem *l. ab ea parte, ff. de probat.* Ergo substitutus probare debet mortem pupilli.

Quibus constat minus rectè sensisse eos, qui existimarunt, quod non ipse substitutus tenetur probare filium illum fuisse ætatis pupillaris, quando decessit: sed hoc onus pertinere ad venientes ab intestato. Qua in opinione fuerunt Ioan. Baptista à Sancto Seuerino *in l. precibus, n. 83. Cod. de impuber. & aliis substitut.* Deci. *in cap. in præsentia. nu. 50. vers. prædictis etiam adde, de probat.* Sapia *in d. l. de ætate, numero 52.* Curtius Iunior *in d. l. precibus, numero 9.* Alciat. *in dicta præsum. 14. numero quarto, versic. & facit.* quod & Mascardus *in dicta conclusion. 666. numero 39.* Et ij quidem affirmant ita respondisse Bald. *in consil. quod incipit, ex parte contingente*, quod sanè responsum invenire hactenus non potui. In hanc opinionem ij adducti sunt. Primò *l. ex facto. §. penulti. ff. ad Trebellian.* Verum omissis interpretationibus Ripæ ibidem *numero vndecimo*, & Nattæ *in dicto consilio 395. numero septimo*, responderi potest, ibi primum statuisse Vlpianum, quod decedentibus eodem naufragio patre & filio, præsumitur patrem deinde supervixisse filio, atque ita patrem deinde decessisse nullis relictis filijs. Quod qua ratione sit factum, dicemus infr. *lib. 6. præsumpt.* vbi explicabimus, ex duobus mortuis naufragio, quorum primus recessisse præsumatur. Hac itaque præsumptione posita, sequitur verum esse, quod subiungit Vlpianus euenisse conditionem, atque ita locum esse restitutioni fideicommissi. Non ita est in substitutione pupilli: cùm lex non statuerit, illum præsumi decessisse in pupillari ætate.

Secundò adducitur, quod ita est dicendum fauore substitutionis pupillaris, vt valeat, argum. *l. quoties, ff. de rebus dub. cum similibus.*

Respondetur, quòd immò fauor substitutionis non considerabilis, vt probat textus *l. sed & in illo. ff. de rebus dub.* vbi mortuis simul instituto, & substituto, non præsumitur priùs mors pupilli, vt substitutio effectum habeat: immo ea perit, & extinguitur. Nec repugnat regula *dicta legis quoties, ff. de rebus dubiis*, quia
36 * illa non habet locum, vbi agitur de notabili præiudicio alterius, vt declarat Decius *in capitulo super eodem, columna secunda, versiculo alias secus, de officio delega.*

Declarantur nunc tres illi casus, in quibus diximus ætatem probari debere ab eo, qui vel actum impugnat, vel impedire vult, ne fiat, vel tanquam habilis admitti: ij sanè casus declarantur, vt locum non
37 habeant, * quando coniectura, & præsumptio ætatis, demonstratiua, stat pro eo, qui ætatem hanc allegat. Nam tunc præsumptio, & coniectura stat loco probationis, donec contrarium probetur, iuxta *legem generaliter, §. si petitum, in fine, ff. de fideicommiss. liber.* Et in probanda ipsa ætate coniecturas sufficere diximus suprà.

38 Prima est coniectura quando corporis † aspectus aliter demonstrat. Nam cùm aspectus præsumptionem faciat, illum tantæ esse ætatis, *l. minor. 25. annis adito Præsid. ff. de minor.* & scribunt Bartol. *in dicta l. de ætate, nu. 10. ff. de minor.* dicendum est, hunc proponentem ætatem, satis habere fundatam intentionem & eius aduersarium debere probare contrarium: figuri in specie declarant Bald. *in cons. 418. li. 2.* Alberic. *in l. de ætate, nu. 2. in fine, ff. de minor. 25. annis, in l. si minorem, colu. 1.* & ibidem Salicet. *Cod. de in integrum restitut. minor.* Alciatus *in tractatu de præsumptionibus regul. 2. præsumption. 14. nu. tertio, versicul. fallit primò.* Grammat. *in decis. 48. num. 16. & in consil. quarto, numero nono, in criminal. & in voto 14. nume. tertio & quarto.* Mascardus *in dicta conclusione 667. num. 1.* & Sfortia Oddo *in tractatu de in integrum restitut. quæ-*
39 *stion. 37. num. 12.* & versatur hic * iudicis arbitrium, vt scripsi *in lib. 2. de arbitrar. iudic. casu 117.* Et de probatione ætatis per testes deponentes de aspectu, dicemus in subsequenti præsumptione.

Secunda est præsumptio & coniectura, quando
40 alicui datus fuisset curator, tanquàm * minori. Nam tunc præsumitur minor. Ita Bald. *in dicto consilio 264. in fin. libro secundo, & in l. cùm te, columna prima, versicul. interdum ætas allegatur. Cod. de probat.* & ibid. Angel. Imol. *in consilio 23. num. 2.* Alexand. *in consilio 21. numero 1. libro primo, & in consilio 147. numero 10. lib. 7.* Corneus *in consilio 69. numero secundo, libro primo.* Ruin. *cons. 99. numero 5. libr. 4.* Deci. *in consilio 86. numero 7. in cons. 525. numero 5. in fine, & in cap. cùm venerabilis, nume. 26. de exceptionib.* Iacobin. *in l. cùm de ætate, in fin. ff. de probation.* Petrus Benintend. *in decis. 82.* Borgnin. Cauale. *in tractatu de tutore, & curatore, numero 294.* Sfortia Oddo *in dicta qu. 37. numero 13. & numero 90.* Mascard. *in lib. 2. de probat. conclus. 666. num. 35. & in conclus. 674.* qui latius explicat. Hęc coniectura probatur *ex dicta l. cùm te, Cod. de probat.* Et hanc esse præsumptionem iuris, scripsit Ioan. Andr. *in addit. ad Speculat. in tit. de præsumpt. §. Species. num. 5. in verbo, in prædictis.*

Cæterùm Alexand. *in cons. 21. num. 1. lib. 1.* intelligit coniecturam hanc locum habere quoad eum, cuius causa datus fuit curator, non autem quoad cæteros omnes: cùm quoad reliquos, sit res inter alios acta quę nil præiudicat, *l. vnica. Cod. res inter alios acta.* Alia est distinctio, quam facit Alciatus *in dicta præsumptione 14. in fin.* quem visus est sequi Mascard. *in conclus. 674 num. 10.* Inquit Alciat. aut datio curatoris facta ad alicuius instantiam, facta fuit sine causæ cognitione, & quodammodo extraiudicialiter. Et tunc procedit Alexand. declaratio. Aut curator datus fuit solemniter adhibita scilicet causæ cognitione, in contradictorio iudicio: Et nunc minor illa ætas satis dicitur probata etiam quoad cæteros omnes. Atque ita procedit indistinctè illa opinio Baldi, Angeli, & sequacium. Ea est ratio, quia actus iste solemnis iudicialiter factus, præsumptionem facit, iuxta doctrinam Alexand. *in l. sæpè, nu. 71. versic. fortius dixit.* qui ait facere semiplenam probationem. *ff. de re iudic.* & Tiraquel. *in tractatu inter alios acta, limit. 19.* Cùm dixerunt
41 actus * iudiciales facere præsumptionem contra alios. Quæ sanè præsumptio sufficit isto in casu, vt diximus suprà. Et comprobatur secundùm Alciat. *loco præalleg.* auctoritate Abb. *in cap. cùm inter. il 2. de electio.* cùm dixit, quòd si quis reiectus est ab electione, ob morbum, talis reiectio operatur quoad alias electiones, nisi probaretur sanitas. Quandoquidem illa reiectio facta causa cognita, præsumptionem facit quoad alias electiones.

Verum huic distinctioni repugnat quod scripsit Bartolus *in hac l. de ætate, nu. 16.* cum dixit, quòd nec confessio, nec probatio ætatis facta in iudicio contradictorio, alteri nocet: & tamen solemniter ibiomnia fuerunt.

Crediderim rectiùs distingui posse ex mente Salic. *in l. si minorem, colu. pen. versic. quæro, quidam. Cod. de in integr. restitut. minor.* & Ruin. *in cons. 99. n. 6. libr. 4.*

quod

quod aut minori datus est curator respectu certæ causæ, & certæ personæ. Et tunc datio hæc non facit coniecturam inter alios, ex quo restricta est datio ad illam causam, & illas personas: & limitata causa, limitatum facit effectum, *l. in agris. ff. de acq. rerum dom.* Et hoc in casu procedit opinio, & declaratio Alex. Aut datus est curator minor simpliciter, & absolutè: & hoc casu illa datio probat illum fuisse minorem quoad omnes, & quoscunque, qui deinde cum eo contraxerunt. Et hoc in casu procedit prima illa opinio Baldi, & Alberi. & Salicet. Et prædicta quidem coniectura procedit respectu illius temporis, quo datus fuit curator: non autem si deinde alius actus post ab eo confectus sit. Ita declarat Imol. *in d. consil. 23. nu. 2.* Et confert quod tradit Bart. *in d. l. de ætate, num. 17. de*
42 *minor.* cum dixit, † sententiam latam super ætate, fidem quidem facere in alio iudicio, respectu ætatis illius temporis, quo lata fuit.

Tertia est præsumptio, & coniectura, quando quis
43 † litigaret cum aliquo tanquam cum minore. Nam ex eo fateri diceretur, eum esse minorem, & consequenter ipse litigans teneretur probare, illum esse revera minorem. Ita docuit Bald. *in l. secunda, §. quod observari, Cod. de iureiur. propter calum. dan. & in l. cum te. C. de probat.* & responderunt Alex. *in cons. 21. nu. 2. lib. 1.* Riminal. Sen. *in consil. 108. num. 20. lib. 1.* Iacobin. *in dicta l. cum de ætate. in fin. de probation.* idem sensit Alciat. *in respon. 520. num. 3.* & Sfortia Oddo *in dicta quæstione 37. nu. 15.*

PRÆSVMPT. LI.

Ætatem hominis præsumptionibus & conjecturis interdum probari, & ex quibus hæ præsumptiones aliæque probationes ducantur, variè & dilucidè explicatur.

SVMMARIA.

1 *Nativitatis punctus cùm sit probationis, coniecturis, & præsumptionibus satis probatur.*
2 *Ætas vel maior, vel minor generatim probanda, non est adeò difficilis probationis.*
Quomodo autem probatio fiat, nu. 3. 8. 10. 11. 29. 33. 38. 42. 53. & 57.
4 *Venetorum inter nobiles, profitendæ natiuitatis, consuetudo.*
5 *Libris, & actis publicis quomodo non habeatur fides, & num. 6. & 7.*
9 *Scripturæ & libri parentum anplenè probent liberorum ætatem, vel præsumptivè tantum.*
12 *Testimonium parentum circa filiorum ætatem an coadiuvet, vel adminiculum ferat aliis probationibus, aut probet semiplenè, num. 14.*
13 *Voci viuæ, plus quam mortuæ creditur.*
15 *Domi & secretò facta, testimonio domesticorum probantur.*
16 *Mortis filij tempus, testimonio patris probatur.*
17 *Testimonium patris quando faciat fidem plenam.*
18 *Testi à partibus approbato creditur, & plena fides datur etsi alias non fide digno.*
19 *Pater Notarius, quando possit recipere instrumentum pro contractu gesto à filio.*
20 *Testis minus idoneus, coniunctus alijs fide dignis, fidem facit.*
21 *Patri tanquam personæ valde honestæ, & in dignitate positæ fides plena adhibetur.*
22 *Vxor tanquam persona valde honesta, pro marito testimonium reddere potest.*
Id tamen in dubium revocatur, num. 23.
24 *Personæ ob meritum, non est à iure communi recedendum.*
25 *Bonus, & perfectus adeo nemo est, quin legi subsit.*
26 *Patri litiganti adversus filium, non creditur de ætate filij ad detrimentum eius.*
27 *Testimonium in re propria dicere, nemo etiam excelsæ dignitatis potest.*
28 *Testimonium parentum concurrens cum alio adminiculo plenè circa filij ætatem probat.*
30 *Obstetricis, & nutricis testimonio ætatem probari.*
31 *Testium dicta intelligenda sunt, ne contraria appareant.*
32 *Tẽporis quantitas, ignorato eius initio, cognosci nõ potest.*
34 *Instrumenta & testes proceduni à pari.*
35 *Instrumentorum aliquando maior, quam testium fides.*
36 *Instrumentum factum tempore contracti matrimonij, vtrum filij ætatem probet.*
37 *Matrimonium inter personas honestas, præcedere consuevit festivos amplexus.*
39 *Confessio est certa, & manifesta adversus confitentem probatio.*
40 *Confessione suaius adversario auferre nemo potest.*
41 *Minor maiorem se confessus, nihilominus restitutionem in integrum petit.*
43 *Coniunctus, aut vicinus, quibus casibus non præsumitur scire acta coniuncti, vel vicini, & quibus casibus præsumatur scire, num. 44.*
45 *Ætatis cognitio non cadit in consanguineum, vel vicinum, quando est longè maioris ætatis, quam is, de quo agitur.*
46 *Nativitatis actus est momentaneus, nec præsumitur cognitum à vicino, vel consanguineo.*
47 *Hæredem scivisse mortem defuncti quomodo probandum.*
48 *Ætatem non probat testis eiusdem vel minoris ætatis existens.*
49 *Probatio dubia non recipitur.*
50 *Ætas testimonio vicini vel consanguinei probatur, si ætate maior est, & de probanda ætate in totum agatur.*
Et quando fallat, num. 51. & 52.
54 *Plebani seu Parochi libro quando adhibeatur fides.*
55 *Excõmunicatus censetur repertus apud plebanum in matricula excõmunicatorũ, non cancellatus aut abrasus.*
56 *Plebani liber in quo descriptus est baptismus alicuius, quomodo probet ætatem.*
58 *Ætas non probatur testibus per aspectum, quando agitur de probanda ætate non cognoscibili ab omnibus.*
59 *Testis de his, quæ sensu corporeo percipit, testimoniam ferre debet, cum aliquo tamen iudicio intellectus, num. 60.*
61 *Aspectus facile quem decipit.*
62 *Testis deponens de his, quæ solo iudicio intellectus percipiuntur, probat, si non interrogatus reddit rationem.*
63 *Ætatem probat testis de aspectu, quando agitur de probanda ætate communiter cognoscibili.*
64 *Qualitas corporis apta ad contrahendum matrimonium & generandum, cognoscitur ex aspecta.*
65 *Ætatis excessus, vel magnus, vel modicus, quomodo cognoscatur & probetur.*
66 *Hominem vivere posse, vel vivere præsumi ad centum annos.*
67 *Aspectus hominis in dies mutatur, & homo alter quodammodo efficitur.*
68 *Vsusfructus ad vitam vsufructuarij respicit, & ea finita extinguitur.*
69 *Evangelij locus, antequàm Abraham fieret, ego sum, declaratur.*

BIU Cujas

CVm superiore præsumptione disputatum à nobis sit, quis teneatur probare ætatem in iudicio deductam. Nunc contingit dubitari, quomodo & quibus probationibus demonstrari illa possit? Hac in re duos casus distinguere soleo, quorum vnus est, quando agitur de probando ętatis principio, sicque de probando puncto nativitatis, alter, quando solùm tractatur de probanda ipsa ætate vel maiori, vel minori generatim (vt ita dicam) & non punctim.

1 Primo illo casu verè difficilis est illius ętatis probatio, Cùm punctus nativitatis † incognitus sit, ex quo clam & in occulto parere soleant mulieres. Et propterea coniecturis, & præsumptionibus satis probatur, vt scribunt Bald. *in l. cùm te, num. 2. C. de probat. in consi. 213. occurrit dubium, in fin. lib. 2. & in cons. 19. factum tale est: Quidam Vanus, colum. 2. versi. modo venio, lib. 5.* Iacobin. de S. Georg. *in l. cùm de ætate, nu. 2. ff. de probat.* Sebastian. Sapia *in l. de ætate, nu. 24. ff. de minor.* Alciat. *in tract. de præsumpt. reg. 2. præsumpt. 14. nu. 5. & in respon. 409. num. 2.* Socin. Iun. *in cons. 3. num. 1. lib. 2.* Gratus *in cons. 42. num. 24. lib. 1.* Pute. *in decis. 202. lib.* Sfortia Oddo *in tract. de integr. restit. quæst. 37. num. 32.* Mascard. *lib. 2. de probat. conclus. 665. & 675.* Quintilian. Mandos. in Commentar. ad regulas Cancellariæ, *reg. 18. de ætate & canonicatu. quæst. 4. num. 3.* & Rota Roman. *in decis. 260. nu. 1. in 2. parte* in novissimè editis. Quocirca testimonium obstetricum, parentum, & vicinorum plurimum valebit: & de quibus probationibus statim disseremus. Et has quidem probationes coniecturales sufficere etiam quando conditionaliter probationes requiruntur, scripsit Sapia *in d. l. ætate, num. 25.* & Mascard. *in lib. 3. de probationib. in conclus. 675. num. 11.* Veluti si clerico collatum est beneficium sub conditione, si legitimæ ætatis est: Hanc enim legitimã ætatem probare debet clericus iste, vt censuit post alios Alciat. *in d. præsum. 14. num. 5. versic. 3. fallit.* Cæterùm traditio hæc pendet ab his, quæ scripsi superiore *lib. qu. 37.* cùm explicaui, an præsumptiones & coniecturæ, verè probationes dici possint, cùm conditionaliter requiruntur.

2 Secundus est casus, quando agitur de probanda † ætate maiori, vel minori generatim, non autem (vt dixi) punctim. Hoc casu difficilis non existimatur ætatis probatio, quemadmodum præcitati Doctores scribunt, præsertim Sapia. Et hoc in casu variæ, & plures fieri solent probationes.

3 Prima est ætatis probatio, quæ sumitur ex † libris & actis publicis Ciuitatis, & oppidi, in quibus quidem actis, & libris describi solent homines statim ex quo nati sunt. Ita in specie Alciatus, Mandosius, & Mascardus, quos infrà cõmemorabo, & probat text. *l. etiam de probation.* cuius verba hęc sunt: etiam matris professio de ætate filij recipitur, sed & auiæ. Profiteri est publicè apud acta aliquid vltro denunciare, quod vulgò insinuare dicunt: quemadmodum auctoritatibus bonorum auctorum declarat Guilielmus Budæus in annotat. Pandectarum, ad *l. cùm de ætate, ff. de probation.* quo loci scribit, consueuisse antiquos sibi natos liberos denunciare, vt describerentur, apud acta Præfecti ærarij Saturni, sicuti meminit & Iulius Capitolinus in Marco philosopho: *Inter hæc* (ait Capitolin.) *Liberales Causas ita iuuit, vt primus iuberet apud Præfectos ærarij Saturni, vnumquemque ciuium natos liberos profiteri inter 30. diem nomine impositio.* Et idem in Gordiano ita scriptum reliquit. *Namillud satis constat, quod filium Gordianum nomine, Antonius signo illustrauit, cùm apud Præfectos ærarij, more Romano professus filium publi is actis nomen eius insereret.* Et Suet. in Tiberio ita scripsit: *Natus est Romæ in palatio 16. Kal. Decemb. M. Æmilio Lepidoiterum, & M. Planco. Coss. post bellum Philippense, sic enim in fastos actaque publica relatum est.* Hic accedit & Apuleius apologia 2. cuius verba adscripsi: *De ætate verò Pudentillæ, de qua post ista satis confidenter mentitus es, vt etiam sexaginta annos natam diceres nupsisse, de ea paucis tibi respondebo. Nam in re tam perspicua non est opus pluribus disputare, Pater eius natam sibi filiam more cæterorum professus est tabulæ eius partim tabulario publico, partim domo asseruantur. Quæ tibi ob os objiciuntur, Porrige Æmiliano tabulas istas, ligna consideret, signa quæ impressa sunt, recognoscat, consules legat, annos computet, nisi fallor, inueniet nũc Pudentillæ haud multo amplius quadraginta annorum ætatis ire.* Hũius professionis institutio facta fuit primum à Seruio Tullio Rege Romanorum III. qui primis illis vrbis temporibus instituit, vt parentes cognativè nascentium, certam pecuniam publicè Iunoni Lucinæ darent. Qui etiam ab adolescentia in virilem ætatem migrabant, similiter donum dabant Iuventæ Deæ, morientes tantumdem Libitinæ. Qua ratione id factum fuerit: Dionysius Halicarnasseus *libr. quarto antiquitat. Romanarum* memoriæ prodidit his verbis: *Vt singulis annis cognoscere posset, quantum esset in vrbe ciuium, & cuius ætatis: Ea cura translata inde fuit auctore Liuio, ad Censores M. Geganio, & M. Tito Quintio Capitolino Coss.* Itaque singulis Lustris nova Censorum creatione id fiebat. Eaque à profitendo professio dicta est. Post Censores Prætorum ea cura fuit, teste M. Tullio *in Orat. pro Archia Poëta.* Cæsaris deinde Augusti temporibus à Cæsare ipso constitutum fuit vt hæc professio fieret omnibus in prouinciis, teste Luca Euangelista, *cap. 2.* Exiit edictum ab Augusto Cæsare, vt describeretur vniuersus orbis.

Hæc professio fiebat, addito die, & Consule: propterea professione ætas facile probari olim poterat *l. 1. C. si minor se maior. dixer.* Hæc itaque de professione loquitur text. *dicta lege etiam. ff. de probat.* sic etiam intelligi debent *l. cum ætate, & l. vltim. ff. eod.* Ita & *lege secundo, & l. 3. l. forma. ff. de censibus l. nec omissa. & l. parentes. C. de liberali causa, & l. non nudis. C. de probat.* Et hæc professio aliquando appellatur scriptura nativitatis, *l. 2. in princ. versic. ætas. ff. de excusat. tutor.*

Hic mos profitendæ nativitatis filiorum obseruatur, & hodie Venetiis inter † Nobiles, qui lege ipsa Veneta tenentur statim quo nati sunt filij publicis in actis referri facere, vt aliquando summis illis nobilitatis priuilegiis potiantur. Et huius Venetæ legis meminit & Coras. *in l. Imperator. la 1. ff. de statu homin.* Mos etiam iste obseruatur Florentiæ, teste Quintiliano Mandosio in Commentariis ad regulas Cancellariæ *ad reg. 18. de ætate in canonicatu qu. 9.* qui scriptum reliquit, acta hæc publica fidem facere, idem censuit Gramm. *in decis. 48. in fine* & secuti sunt Sfortia Oddo *in tract. de restit. in integr. quæst. 38. nu. 48.* & Mascard. *in lib. 2. de probat. in conclus. 671.* Et ratio satis manifesta est, quod persona officialis, qui nomina natorum in actis retulit, à publico approbata est ob id fides ei adhibetur. Bartol. *in l. quædam. §. nummularios, in fin. ff. de edend.* & ibid. Ias. *colu. 1.* Salic. *in l. exemplo, col. 1. C. de probatio.* Alex. *in cons. 179. n. 5. lib. 6.* Ias. *in repet. l. admonendi, n. 232. ff. de iureiur.* & Dec. *in cons. 596. nu. 5.* Quo tamen plena fides adhibeatur his codicibus & actis requiritur vt is actuarius officialisque fuerit à publico electus, quod conscripserit librũ, vt libri publici cõscribi eo in loco consueuerũt: & demũ, quod is liber fuerit repositus inter alias scripturas publicas ad ipsã Rẽpu. pertinẽtes, ita Bal. *in Rub. C. de fide inst. col. pe. & vltim.*

4

vltim. Butri. & reliqui *in cap. 2. de fide instrum.* & Alex. *in cons.* 187. *num. 2. lib. 7.*

Declaratur primò, vt libro, & actis publicis non
5 adhibeatur † fides pro ipsomet actuario scribente, sed solum pro tertio, & contra tertium. Ita Bartol. *in d. §. nummularios*, quem & statim referam. Ita dicimus, instrumentum publicum notarij non probare pro ipso Notario, vt docuit Bartol. *in d. l. quædam, §. nummularios ff. de edend.* Idem Bart. *in l. si consul. ff. de adopt. & in l. 2. ff. de stipulat. seruor.* & Alex. *in l. sciendum, col. 2. ff. de verborum obligat.* Verum dissentire videtur Iason *in l. decem, nume. trigesimoquinto, de verborum obligat.* qui in specie scripsit, præsumptionem efficacem facere pro ipso scribente. Quandoquidem ratione & causa publici officij ei credendum magis est, quàm privato, argument. *l. 2. Cod. de offic. civil. iud. & c. in nostra, de procurat.* Nam huius fides à tota Vniversitate approbata est & ob id ad eius favorem fides adhiberi debet. Possunt conciliari hæ opiniones, vt illa prima procedat, quando officialis vti vellet libro, hoc contra tertium qui eius personam non approbasset, & cum quo res gesta non esset. Illa verò opinio Iasonis procedat, quando is actuarius, & officialis fuisset, & ab eo tertio approbatus. Ita distinguit Cravet. *de antiquitat. tempor. in 7. particula primæ partis principal. num. 68. in fin.* Bononiæ cessat hæc dubitatio, cum prudenti eorum statuto, *lib. 2. Qualiter procedatur, si super ætate contendatur. §. præterea, & §. sequen.* decisum sit, quod plena fides adhibeatur his publicis libris, cum illius scriptoris persona de publico fuerit approbata.

6 Declaratur secundò, vt * locum non habeat, quando officialis actuariúsque scripsisset eo in codice nativitatem forensis, & exteri. Nam tunc is liber fidem non facit. Ita simili in casu respondit Alexand. *in cons. 68. num. 15. in fine lib. 2.* quem secutus est Cravet. *in tractatu de antiquita. tempor. in septima parti ula primæ partis principalis, nu. 76.* Ea est ratio, quia fides actuarij publicíque officialis, approbata est à suis civibus tantum non autem à forensibus. Quare crediderim, ętatem filij exteri non probari libro huius actuarij sed scripturam illam adminiculum aliquod addere cęteris de ætate probationibus.

7 Declaratur tertiò, quando is * liber reperiretur deinde falsò conscriptus, Alber. *in l. 2. nu. 1. C. si minor se maior. dixer.* Sfortia *in d. q. 37. num. 85.*

Declaratur quartò, vt non possit probari contrarium *l. 1. C. si minor se maior. dixer.* Et in specie annotavit Monterentius ad dictum statutum Bononiæ, *§. penul. in verbo. plena fides.*

8 Secunda est ætatis probatio, * quæ fit libro, vel alia scriptura parentum. Hac tamen de re fuerunt interpretum opiniones. Nam aliqui existimarunt, has pa-
9 rentum scripturas, & * libros plenè probare filiorum ætatem. Ita in specie docuit Salicet. *in l. cùm te, nu. 4. C. de probat. & in l. si minorem, nu. 16. vers. nunc quæro, quomodo literis. C. de in integr. restitut. mino.* & apertius Nicola. de Neapol. *in l. excusantur, in princ. de excusat. tutor.* quem sic commemorat Socin. Iun. *in cons. 3. numero 5. in fin. lib. 2.* & Salicetum secuti sunt Ruin. *in cons. l. 31. numero 7. lib. 3.* Curt. Iun. *in consil. 118. nume. 8.* Quintilian. Mandosius in Commentariis ad regulam Cancellariæ 18. *de ætate in canonicatu.* & Roland. à Valle *in cons. 31. numero 2. lib. 1.* & Ioseph. & Ludovic. *in decis. 55. numero 6. par. 2.* Petrus Benintend. *in conclus. 47. numero 2.* Sfortia Oddo *de restit. in integrum, quæst. 37. numero 91.* & idem decidit Rota Romana referente Verallo *in decis. 314. part. 1.* Et ij quidem adducti sunt ex *l. 2. in principio, ff. de excusat. tutor. & l. etiam, ff. de probat.* de quibus statim aliqua dicemus.

Est etiam vsus Nicolaus ille ratione quadam, quod scilicet præsumptio semper plenam probationem faciat in his quæ sunt veritati consona. Quæ sanè ratio levis est. Nam negari facile potest, hæc esse veritati consona.

Altera itaque fuit opinio eorum, qui dixerunt, li-
10 bros & scripturas parentum probare ætatem † præsumptivè tantùm. Qua in opinione fuit Bald. *in l. neque natales, num. quinto, Cod. de probationibus*, quem secuti sunt Alexand. in additionibus ad Bartolum *in l. de ætate, nu. 11. in verbo, tantus ff. de minor.* & Bernardinus Landrianus in annotationibus ad Bartolum, *in consil. 92. libro primo.* Eiusdem quoque opinionis fuit Salicetus sibi parum constans, *in l. etiam, colum. 1. ff. de probationibus*, & idem affirmarunt Iacobin. à Sancto Georgio, *in l. cùm de ætate, nu. 5. ff. de probationibus*, & Socinus Iunior *in consilio tertio, nu. 5. libr. 2.* Eandem opinionem visus est probare Cravet. *in tractatu de antiquitatib. tempor. in octava particula primæ partis principalis, n. 34.* dum relata traditione Baldi subiungit se credere, quod si pater viuit, & iurat ita esse, semiplenam probationem facit. Ergo sentit Cravetta, quod si non iurat, præsumptivè tantùm probat, & Cravettam secutus sum in *libr. secundo de arbitrarijs iudicum, casu 116. num. quarto & quinto*, & ij quidem moti sunt ex *l. secunda in principio. ff. de excusat. tutor.* vbi dicitur ætatem probari, aut natiuitatis scriptura, aut aliis demonstrationibus. Verùm nativitatis scripturam appellavit Iurisconsultus professionem illam, quam in actis publicis facere consueverunt parentes de filiorum nativitate, de qua suprà diximus. Ita enim loquitur *l. etiam, ff. de probat.* quæ & à prædictis allegatur. Existimaverim ergo præsumptivè probare, quia verisimile non est, quod pater mendacium scripserit, quippe quod nulla tunc suberat causa, quæ impellere eum poterat aliter scribere quàm ipsa esset veritas. Plenè autem non probat, cum iure cautum non sit, tantum fidei esse illi scripturæ tribuendum. Declaratur tamen prædicta traditio, vt locum non habeat quando pater, qui librum conscripsit, adhuc est in humanis, & iurat verum esse, quod eo in libro scripsit. Nam tunc liber iste semiplenè probat ætatem filij. Ita declarat Cravet. *in tractatu de antiquitat. tempor. in octava particula primæ partis principalis, numero trigesimoquarto*, ex sententia Castrens. *in consilio 124. In causa, quæ vertitur numero secundo, libro primo.* Idem est (subiungit Cravetta) quando pater qui librum conscripsit, mortuus est. Nam & tunc semiplenè probat, quia mors vim habet iuramenti, iuxta traditionem Bartoli *in l. admonendi, numero 27. ff. de iureiurand.* & Deci. *in l. 1. in 2. no. Cod. de edend.* & eiusdem Crav. *in præcitato tracta. de antiquit. tempor. in sexta particula primæ partis principalis, numero 48.* & scripsi *in libro secundo de arbitrariis iudicum, casu 116. numero 4. & 5.* Et à prædicta opinione & distinctione non recedit Sfortia *in dict. qu. 37. num. 92. vers. ego puto.* qui clariori distinctione vsus est, & alia ad rem scripsit Mascard. *in d. conclus. 669.*

11 Tertia est ætatis probatio, * quæ à testimonio parentum sumitur. Hac tamen in re sunt opiniones.
12 Nam existimarunt aliqui, testimonium † hoc coadiuvare, & adminiculum adferre alijs probationibus, non autem plenè vel semiplenè probare: Ita sanè censuerunt Salicetus *in l. si minorem, colum. 4. vers. sed quæritur, an coniunctæ personæ, Cod. de in integr. rest. mino.* & Iacob. *in dict. l. cum de ætate, n. 4. ff. de probatio.* Eandem opinionem visi sunt probare Bart. *in cons. 19. Factum tale est, quidam Vanus lib. 5.* Socin. Sen. *in consi. 20.*

BIU Cujas

nu.17.lib.1. & Gramm. *in decis.* 48. *nu.* 13. & Sforcia Oddo *de restitutione in integrum.q.37.num.52.& 58.* Ea ratione fulciri videtur hæc opinio, quod parentes ferre non possunt testimonium de re filiorum, *l.testis idoneus, & l. idonei ff.de test.l.2. & l. parentes, C.eod.*

Verùm responderi potest prædicta iura non habere locum in probatione ætatis, rationibus quas infrà commemorabimus.

Secundò solet adferri ratio, quòd si scriptura patris præsumptivè tantum probat, vt diximus suprà, multo minus debet probare testimonium patris, quod est magis suspectum, quam scriptura iam confecta ante negotium in judicio deductum. Responderi tamen potest, maiorem esse rationem adhibendæ fidei testi-
13 monio quam scripturæ, tum quia * vivæ voci plus credi solet quàm mortuæ, *§.1. in auth. de instr. cautela & fide:* tum etiam quia testimonium corroboratur juramento, quo caret ipsa scriptura. Altera fuit opinio eorum qui scripserunt testimonium patris vel matris
14 semiplenè † probare. Ita respondit Castrens. *in cons.* 124. *In causa, quæ vertitur coram, lib.* 1. Idem visus est sentire Bart. *in cons.92. In quæstione vertente, colu.2 vers. nec obstat quod testimonium matris, lib.1.* cum respondit testimonium matris admitti ad probandum ætatem filij. Dixit absolutè, & simpliciter Bartol. admitti ad probandum, quod intelligi debet saltem ad faciendum probationem semiplenam. Eandem opinionem apertius probarunt Specul. *in titu. de teste, §. 1. col.2.* Cæpolla *in cons. vlt. num.32. in civilibus.* Ioan. de Platea *in §. pater, in instit. de testam.* Aufrer. in additio. ad Capellam Tholosanam *quæst.3.* Marsil. *in rubr. ff. de fideiusso. nu.340.* Sapia. *in l. de ætate, nu.30. ff. de minor.* Cravet. *in tract. de antiq. temp. octava particula primæ par. principalis. nu.34. & 35.* & alios refert Mascard. *in lib.2. de probat. in conclu. 668. num.7. & conclus. 669. num.14.* Et huius sententiæ ratio ea esse creditur, quod filij nascantur in domo, & secretò, vt manifestum est, & experientia docet. Ea autem, quæ
15 domi & secretò fiunt, testimonio domesticorum probantur, *l. consensu, §. si super plagis. C. de repud.* quo loci constitutum fuit mariti sæuitiam, & verbera ab eo vxori illata, probari posse testimonio domesticorum: cum ea cognita esse non possint etiam vicinis ex quo domi secretò aguntur. Ita pariter furtum in domo factum, testimonio domesticorum probatur, cùm ab aliis sciri non possit. Bart. *in l. si quando, colu. vlt. Cod. unde vi.* & ibidem Ias. *num.* 43. Ita dicimus testes de vniversitate fidem facere pro ipsa vniversitate, quando actus gestus est clàm, & secretò in vniversitate: & qui aliorum testimonio probari non potest, *c. veniens, il 2. de testib.* Abbas, Deci. & reliqui *in c. tertio loco, de probat.* & Marsil. *in singul.* 73. Prætereà & secun-
16 dò accedit, quod * testimonium patris recipitur ad probandum tempus mortis filij. Anton. Corset. *in. suo singulari, in verbo, mors,* incipit, *si quæratur,* ex *l. quoties C. de naufrag. li.10.* vbi Bart. Ergo pariter testimonium hoc patris probare debet semiplenè tempus natiuitatis filij.

Declaratur primò hæc sententia, vt locum non habeat, quando pater fuit descriptus in aliquo instru-
17 mento vnà cum aliis. Nam tunc † testimonium patris plenam fidem facit. Ita Butr. *in c. ex literis, num.19. de transact.* & Butrium secuti sunt Barbat. idem Marsil. *in l. de minore, §. plurimum. nu.7. ff. de quæstion.* & Soc. Iun. *in cons.3. nu.7. lib.3.* Qui quidem Marsilius & Socinus in specie trahunt doctrinam illam Butrij ad rem nostram. Et idem quod Butrius, sensit Bald. *in l. parentes, Cod. de testibus,* cum dixit, quod si pater adhibitus est testis in instrumento confecto inter filium & extraneum, fidem plenam facit, ex quo vnà cum alijs adhibitus est. Idem scripserunt Ioann. à Platea, & Portius *in institution. de testament.* Ea adfertur ratio,
18 quod testi * etiam aliàs non fide digno creditur, plenáque fides adhibetur, quando à partibus approbatus fuit, *l. si quis testibus. C. de testibus.* gloss. *in §. hæc omnia, in verbo supplicij, in authen. de testib.* & Bald. *in l. ad testium, ff. de testam.* Et huc maximè facit egregia doctrina Bartol. *in l. si pater. ff. de falsis,* dum concludit,
19 patrem * notarium posse recipere instrumentum pro contractu gesto à filio, ex quo eius fides à partibus approbatur. Prætereà testis minus idoneus cum alijs
20 idoneis conjunctus † fidem facit: quia fides illius non idonei suppletur à fide aliorum. Ita glos. *in l.3. in princip. ff. de testib.* Bald. *in l. Imperat. ff. de statu homin.* Angel. *in cons.1.* Corset. *in singulari, in verbo, testis,* incipit, *licèt pater,* Ruin. *in cons.92. num.4. lib.1.* & Curt. Sen. *in cons.56. colum.3. versic. tertiò respondetur.* Cæterùm Imola *in dicto c. ex literis, num.* 14. *de transactio.* dissentit ab hac Butrij & sequacium declaratione. Ea ratione vsus est Imola: quia alias sequeretur, quòd si confectum esset instrumentum ad vtilitatem filij emancipati, in quo solum descripti fuissent pater & mater, tale instrumentum fidem faceret, id quod rationi repugnat: quia sicuti parentes viva voce non possent testificari pro filijs *d. l. parentes, C. de testib.* Ita dicendum est, non debere credi eorum voci mortuæ, cùm maior voci vivæ, quàm mortuæ fides adhibeatur, *§.1. in authent. de instrument. cautela. & fide.* Huic tamen considerationi altero de duobus modis respondetur. Et primò, Butrium, & sequaces loqui, quando pater adhibitus est vnà cum aliis idoneis testibus in instrumento. Nam tunc fides patris suppletur à fide (vt diximus) aliorum. Id quod non contingeret secundùm Imolæ argumentationem. Respondetur & secundò, quod etiamsi soli parentes adhibiti fuissent testes in instrumento confecto ad vtilitatem filij emancipati: & constaret consensu partium hoc scientium, hos testes fuisse adhibitos, eis adhuc crederetur. Quandoquidem iam apparet de approbatione ipsarum partium, *d. l. si quis, C. de testibus.*

Declaratur secundò hæc sententia, vt locum non
21 habeat in testimonio patris * qui est persona valdè honesta, & in dignitate posita. Nam tunc ei fides plenè adhibetur quantum sit respectu suæ personæ. Ita respondit Ruin. *in cons.92. num.3. libr.* 1. qui huius opinionis commemorat Innocent. Butrium & Imolam *in cap. litteris, de testibus.* Baldum ac Salicetum *in l.2. C. de testibus.* His accedunt Alexander *in l. qui iurisdictioni, in quinta fallentia ff. de iurisdictione omnium iudicum.* post Speculat. quem recenset Ias. *in authentic. iubemus, num.* 11. *versic. tertiò facit, Cod. de iudiciis,* &
22 Marsil. *in singul.* 273. Ita etiam in vxore diximus, * quæ ferre tunc potest testimonium pro marito, cùm est persona valdè honesta, vt docuit Felin. *in cap. in literis, columna quarta, versic. quinto fallit, de testibus.* Verùm
23 declaratio hæc vel eo redditur * dubia, quod domesticus, & affinis non est testis idoneus, nec recipi debet, tametsi est persona valdè honesta, etiamsi Cardinalis est. Ita respondit Decius *in consilio 463. numero decimotertio.* Ea adferri potest ratio, quod honestas, & sanctitas vitæ considerabilis non est, quando versatur alterius detrimentum. Et ideo gloss. *in cap. nullum, 2. quæst.4.* scripsit Pontificem, cujus dignitas honestasque alias omnes antecellit, debere aliis committere cau-
24 sas, ne ipse suspectus habeatur. Et prætereà à iure † communi non est recedendum propter personæ meritum, Bald. *in cap. sedes, in fine, de rescriptis.* Et confert text. nota. *in cap. mulier, in verbo sancta. 23. distinct.*

BIU Cujas

stim. & glo. *in Clemen. ad nostram. in versic. 2. de hæretic.* quæ dixit, Neminem esse adeò bonum * & perfectum, quin legi subsit. Et idem tradunt Abbas *in cap. solita, de mino. & obedient.* & Felin. in proœmio Decretalium, incipit, *Rex pacificus, columna prima.*

Conciliari fortè possunt hæ opiniones, vt prima procedat quando de leui detrimento alterius agitur, secunda verò opinio locum habeat, quando agitur de gravi præiudicio. Ita censerunt Bald. *in l. vnica, col. 3. in secunda oppos. C. de confessis.* Abb. *in c. 2.* vbi Felin. *col. 3. vers. fallit tertiò de fide instrumen.* & idem Felin. *in cap. literas, colu. 3. vers. primus est, de præsumpt.*

Declaratur tertiò hæc sententia, vt non habeat locum, quando * pater litigaret adversus filium. Nam tunc non creditur testimonio patris de ætate filij, ad ipsius filij detrimentum. Ita in specie respondit Bald. *in consil. 19. Factum tale est. Quidam Vanus lib. 5.* quem secuti sunt Crav. *in tracta. de antiq. temp. in 8. particula primæ partis principalis, nu. 36. in fin.* & Mascard. *in d. conclus. 668. nu. 16.* Huius sententiæ ea est ratio: quia nemo † quamquam excelsa in dignitate positus, de re propria dicere potest testimonium, *l. nullus. ff. de testib. & l. omnib. C. eodem.* Qua de re Cicero in oratione pro Roscio Amerino perpulchrè scripsit in hæc verba: *Itaque more maiorum comparatum est vt minimis etiam rebus homines amplissimi testimonium de sua re non dicerent, Africanus, qui suo nomine declarat tertiam partem orbis subegisse, tamen si suas res ageretur, testimonium non diceret, & si diceret, non crederetur.*

Declaratur quartò, vt locum non habeat, quando cum testimonio * parentum concurrit aliud adminiculum. Nam tunc plenè probabit. Ita responderunt Socin. Sen. *in consil. 91. num. 17. lib. 1.* & Soc. Iun. *in cons. 3. nu. 10. lib. 2.* & idem affirmavit Mascard. *in d. conclus. 668. num. 15.*

Quarta est ætatis probatio, * quæ fit testimonio obstetricum, vt tradit Bart. *in l. de ætate. nu. 7. ff. de mino. 25. annis,* post gl. *in l. 2. ff. de feriis. & l. 3. §. duæ. ff. de Carbo. edicto.* Calcan. *in cons. 80. num. 17.* Iacobin. *in l. cum de ætate. nu. 1. ff. de probat.* Cavalca. *in tracta. de tutore, & curatore, num. 297.* & Sfortia de restitutione in integrum, *quæst. 37. num. 39.* qui idem subiungit de testimonio nutricis. † Cæterùm dubitat Bart. *in d. l. de ætate, num. 7. versicul. sed iuxta hoc quæro,* si obstetrices interrogatæ responderunt puerum esse minorem quatuordecim annis: & iterum interrogatę, quomodo id sciunt, responderunt, se vidisse illum nasci, & ab ea die qua natus est ad præsentem diem, elapsos non esse quatuordecim annos. Deinde interrogatæ, quo anno natus sit ille, responderunt, se nescire, an harum obstetricum testimonium concludat, & probet? Bart. scripsit concludere atque probare. Idem affirmarunt Bal. *in l. 2. nu. 2. C. de tempor. appella.* Angel. & Imol. *in l. 2. §. idem Labeo ait. ff. de aqua pluuia arcend.* Ias. *in l. 3. §. iurare, num. 20. de iureiur.* & Sapia. *in d. l. de ætate. nu. 35.* Ea ratione vsus est Bartol. quod dicta † testium ita intelligi debent, ne sint contraria, *cap. cum tu.* vbi Doct. *de testibus. & §. quibus. in prima constitutione Codicis.* Cum itaque testis, dixit, Scio, quod ab eo nativitatis anno vsque ad præsentem diem, facta computatione non sunt elapsi quatuordecim anni, apparet eum intellexisse, de anni quantitate dinumerando à dicto tempore. De eo verò quod posteà fuit interrogatus nempè quo anno natus est, & dixit nescio: debet intelligi, nescio dinumerare quotitatem dicti anni, ab illa dinumeratione quam iam feci: quasi dicat, nescio quotanni sunt à nativitate domini, vel ab vrbe condita: scio tamen quotus est annus à nativitate hu-

ius pueri, de quo sum interrogatus. Et hanc esse veram interpretationem dixit Bartol. quia secundum communem loquendi vsum, cum quis interrogatus, quo anno aliquid factum sit, intelligitur interrogatus, quo anno nativitatis Domini, à quo facimus dinumerationem annorum, vt *in authen. vt præpona. nomen Impera. in principio.* Cæterum traditio hæc Bartol. non videtur absolutè vera. Nam cum dixit Bartol. secundum illam responsionem testis dicentis, nescio quo anno natus sit, debere intelligi de anno à nativitate rectè sensit, quoad hoc, ne sibi contrarius atque ita falsus sit testis: sed tamen non inde sequitur, quod eius testimonium hac ratione à Bartol. considerata defendatur. Duo enim in hac Bartol. traditione considerantur. Primum quod testis iste pugnantia non dixerit: atque ita quòd nil falsi attestatus sit. Secundum quod testimonium huius testis sic interpretatum probet. Illud primum ab omnibus receptum est cum Bartol. nempè testem contraria atque pugnantia non deposuisse: & consequenter falsum evitari. Et in specie ita Bart. secuti sunt Iason *in l. 1. in princ. nu. 6. ff. de operis noui nuncia.* & Sebastia. Sapia. *in d. l. de ætate, nu. 36. ff. de mino.* comprobatur hæc sententia simili traditione Alberici *in l. non erit. §. dato, ff. de jureiurand.* Angel. *in consi. 334.* & Iasonis *in l. 3. §. iurari, nu. 21. ff. de jureiurand.* dixit testis aliquid gestum fuisse præsentibus Caio, & Sempronio: deinde interrogatus, quibus præsentibus, dixit, nullis præsentibus: Interpretatio sit, nullis, exceptis dictis Caio, & Sempronio. Et hanc doctrinam probarunt etiam Alexand. *in cons. 180. nu. 6. lib. 5.* Ruin. *in consil. 1. nu. 1. lib. 3.* Socin. Sen. *in cons. 56. colu. vlt. lib. 4.* Decius *in cons. 100. colu. 3.* Gramma. *in consil. 33. nu. 1. in crim.* His similia tradunt Bart. & reliqui *in l. 2. §. creditum. ff. si certum petat. & in l. 1. in prin. ff. de operis noui nuntia.* Et ij omnes intelligunt testes hos reduci ad concordiam ad evitandum falsum: & id quidem æquitate potius, quam stricto iure, vt declarat Decius *in l. 2. §. credi tum. in tertia lectura. nu. 13. ff. si certum peta.* Illud verò secundum, quod hic considerari posse diximus, est, an conciliatio hæc operetur hunc effectum etiam, testimoniũ huius testis probationem in iudicio faciat? Et probare scripserunt Bartol. *in d. l. de ætate, numero 7.* & ibidem apertius Sapia. *numero 36. ff. de minor.* Angel. & Imol. *in l. 2. §. idem Labeo ait. il primo, ff. de aqua pluuia arcenda ex d. l. 2. §. idem Labeo, il 1.* quo loci dicitur sufficere memoriam initi actus, & operis etsi punctim de ipso principio non constet. Hic autem constat de memoria ipsius ætatis cum testis iste dixerit, ab ea die qua natus ille est, non sunt elapsi quatuordecim anni. Non ergo est necessaria memoria punctim principij nativitatis, & per consequens supervacanea fuit illa interrogatio, quo anno natus ille sit. Cæterùm mihi videtur, quod *d. §. idem Labeo.* ad rem nostram non conferat, quandoquidem ibi agebatur solum de probando ipso facto & propterea satis erat quod de eo constaret, sed hoc nostro in casu agitur de numero ipsorum annorum ætatis: quæ quidem dinumeratio fieri non potest, ignorato ipsius temporis principio. Non etiam hanc Bart. & sequacium traditionem probat text. *c. cum tu. de testib.* cum ibi ex benignitate quadã concedatur, ne testes notentur periurio. Quæ quidem benignitas non cadit super hoc, vt testes ij fidem faciant. Nam vbi lex fundat se in æquitate & benignitate, extensio non fit ad alium casum. *c. susceptum. de rescript. in 6.* & scripsit Ioan. Andr. *in c. 2. vt lite pend. in 6.* Præterea *d. c. cum tu.* locum habet, quando contrarietas erat inter plures testes qui quidem ad concordiam reduci pos-

BIU Cujas

sunt etiam quoad finem vt probent, sed diversum est, quando contrarietas est in vno solo teste, seu in pluribus idemmet attestantibus, vt hic. Ita declarant Alex. & reliqui *in l. inter stipulantem.* §. 1. *ff. de verb. oblig.* & Feli. *in d.c.cum tu.nu.2.* His intelligimus Bartol. traditionem nullo iure probari. Et propterea valdè dubia videtur ratione iam commemorata, quod
32 quantitas † temporis cognosci non potest, ignorato temporis initio. Præterea dubia probatio interpretatur aduersus producentem, *c. in præsentia, de probat.* & in specie propè respondit Alexand. *in cons.* 19. *nu.* 4. *lib.* 7. Erit tamen cogitandum ob summam Bartol. & aliorum auctoritatem.

33 Quinta ætatis probatio fieri solet & potest * instrumentis, sicut scripserunt Bald. *in l. 3. num.* 4. *C. si minor se maio. dixerit. & in l. neque naturales, nu.* 8. *C. de probat.* Salic. *in l. si minorem, colum. pen. vers. nunc quæro. C. de in integrum restit. mino.* Iacobin. *in l. cum de ætate, num.* 6. *ff. de probatio.* Quintilian. Mandos. in commentariis ad regulas cancellariæ, *regu.* 18. *quæst.* 6. & Mascard. *in lib.* 2. *de probationib. in conclus.* 670. ex *l.* 2. §. *ætas.* vbi glo. *ff. de excu. tut. l.* 2. *in prin. C. de iis, qui veniam ætatis impetr. l.* 1. *& l.* 3. *C. si minor se maior. di-*
34 *xer.* Et accedit ratio, quòd à pari procedunt † instrumenta, & testes, *l. in exercendis. C. de fide instrumen. & l. pactum, quod bona fide.* vbi Doct. *C. de pactis.*

35 Imo multi sunt casus in quibus † minor est fides instrumentorum quàm testium, qui enumerantur à glo. *in c.* 1. *de censib. in* 6. Exemplum afferri solet in instrumento confecto de natiuitate ipsius filij tempore quo nascitur. Quod quidem iudicis auctoritate confici debet, sicuti tradunt Bald. *in rubr. C. de fide instru. nu.* 7. & Castrens. *in l. prætor. in princip. num.* 8. *ff. de edend.* quo loci scribit Castrensis se aliquando de facto respondisse Florentiæ pro Lucensi quodam, qui Florentiam iuerat tempore pestis, eaque in vrbe natus erat ei filius, quem civem Florẽtinum declarari cupiebat. Adfertur & secundum exemplum, vt cum tempore contracti matrimonij conficitur instrumentum de ipso
36 matrimonio. Nam † inde oritur probatio ætatis filij. Ita Bald. *in d. l. neque natales. num.* 8. *C. de probatio.* & ibid. Salicet. Felin. *in c. in præsentia. nu.* 28. *de probatio.* Iacobin. *in l. cum de ætate. num.* 6. *ff. de probatio.* Sapia. *in l. de ætate. nu.* 35. *ff. de minor.* & Sfortia Oddo *de restitutione in integrum, quæst.* 37. *num.* 86. qui *nume.* 88. post Albericum distinguit Mascard. *in d. conclus.* 670. *num.* 4. *&* 5. & Monteren. in annotationibus ad statutum Bononiæ *libro* 2. *Qualiter procedatur si de ætate contendatur.* §. *penult.* Verùm probatio hæc dubia admodum, & minus concludens est, siquidem si agitur de probanda maiori ipsa ætate, vt si annos natiuitatis dinumerare velimus à die contracti matrimonij (concesso tamen tanto temporis interuallo, quo mulier poterit concipere & parere) est admodum dubia probatio, quia fieri facile potest, quod nec per biennium, vel triennium & plus post contractum matrimonium mulier conceperit, & pepererit: sicuti vsu sæpissimè evenit, si vero agitur de probanda minori ætate, adhuc non concludit, quia dici potest, quod vir ille habuerit mulierem illam concubinam, & ex ea suscperit filios, deinde contraxerit matrimonium, & confecerit de eo instrumentum. Quod sanè subsequens matrimonium operatur quidem, vt filij iam nati censeantur legitimi, & habiles ad omnia commoda filijs legitimè natis concessa, *c. cum in cunctis. de electio. & c. tanta, qui filij sint legitimi.* vbi Docto. Non tamen (vt diximus) demonstrat certam filiorum ætatem. Hoc tamen in casu crediderim vnà cum Baldo & Iacobino præcitatis in locis, saltem præsumptionem quandam facere, cùm à communiter accidentibus filij legitimi
37 nascantur post instrumenta dotalia: ex quo † matrimonium inter personas honestas consuevit præcedere festiuos amplexus. Et verè sic sensit Alber. *in l. 2. nu.* 2. *C. si minor se maio. dixerit.*

38 Sexta est ætatis probatio, † quæ fit confessione partis. Ita Salic. *in l. si minorem. n.* 3. *C. de integr. restit. minor. & in l. cum te. num.* 3. *C. de probat.* Bertran. *in cons.* 2. *nu.* 42. *lib.* 3. Quintilia. Mandos. in commentariis ad regulas cancellariæ, *ad regul.* 18. *q.* 7. & Mascard. *in lib.*
39 2. *de probatio. concl.* 673. Est * enim confessio, probatio certa & manifesta adversus confitentem aliarum probationum verior & potentior. *l. generaliter,* §. *et si quidem. C. de rebus cred. & iureiurand. & l. vlt. C. de fideicommiss.* & plura ad rem hanc congessi in commentariis de recuperanda possessione, *remed.* 1. *nume.* 202. Hæc sententia multo magis procedit in confessione iurata, vt docuit Bald. ex illo textu *in l. 3. num.* 6. *C. si minor se maior. dixerit,* cum scripsit, non admittere probationem in contrarium. Idem respondit Cur. Iun. *in cons.* 118. *num.* 6. qui post Rom. *in cons.* 12 *num.* 5. intellexit procedere, quando minor vellet restitui in integrum aduersus contractum, & suam illam assertionem: secus si contractus esset nullus, ob non obseruatas solemnitates. Et hanc declarationem singularem esse dixerunt Cremen. *in singul.* 163. Marsil. *in singul.* 229. & Gramma. *in decis.* 12. *numero* 6.

Extenditur hæc sententia, vt locum etiam habeat in beneficialibus, in quibus adhuc confessio probat ætatem in præiudicium confitentis. Ita similibus in casibus tradunt Geminia. *in c. vnico. num.* 6. *de eo, qui mittitur in possess. causa rei serva.* Felin. *in c. olim. colu. vlt. vers. limita quinto, de rescriptis,* & Cassiador. *in decis.* 20. *in tit. de præbend.* & in specie respondit Bertrand. *in consil.* 2. *num.* 43. *lib.* 2.

Declaratur nunc hæc sententia, vt locum non habeat in beneficialibus alterius commodum. Non
40 enim sua † confessione potest quis conferre ius aduersario. Geminia. *in c. si duobus, nu.* 7. *de rescript. in* 6. *& in c. vnic. nu.* 6. *de eo qui mittitur in poss. caus. rei serva.* Felin. *in c. olim. nu.* 10. *de rescript.* Boer. *quæst.* 89. *nu.* 2. *& in qu.* 293. *num.* 4. idem decidit Rota *in decis.* 3. *in tit. de litis contesta. in antiquioribus.* Hanc tamen declarationem intelligo procedere, quando actor vellet inniti ipsi soli confessioni rei conventi, secùs quando de iure suo probat, sed sua probatio redditur dubia in aduersarij probationem, si deinde subsequitur rei confessio, qui fateatur se nullum ius habere, hæc confessio prodest actori. Ita explicat Gemin. *in d. c. si duobus, nu.* 7. *de rescript. in* 6. *& in d. c. vnico. nu.* 6. *de eo, qui mittitur in possess. causa rei serua.* Et secuti sunt Fel. *in d. c. olim. colu. vltim. vers. limita quarto, de rescript.* Mand. *in d. regu.* 18. *quæst.* 7. & Mascard. *in conclus.* 673. *num.* 5. *& 6.*

Declaratur secundò vt locum non habeat hæc sententia illis in casibus, in quibus lex statuit confessionem de ætate, non omninò præiudicare confesso: si-
41 cuti in minore, qui se maiorem confessus est. Nam † is potest petere restitutionem in integrum, *l.* 1. *& l.* 2. *C. si minor se maio. dixe.* Id quod existimo commune esse cæteris in casibus, in quibus confessio retractari potest, detecto errore *l. error.* vbi gloss. & Doct. *C. de iur. & facti igno.*

42 Septima ætatis probatio fit testimonio † consanguineorum & vicinorum, qui dicunt illum esse natum tali tempore, & quod ipsi hoc sciunt, quia sunt coniuncti sanguine, vel vicini. Ita Bart. *in d. l. de ætate, num.* 7. & ibidem Sapia *num.* 28. *de mino.* Iacobin. *in l. cùm*

BIU Cujas

l.cùm de ætate,nu.3.ff.de probatio. Sfortia Oddo *de restitutio.in integrum.qu.37.num.48.&nu.59.*Mascard.*in lib.3.de probationibus,in conclus.668.num.17.* & Franc. Neapolita.*in decis.119.num.9.*

Verùm huius coniecturæ explanatio ab eo pendet, an coniunctus, vel vicinus præsumatur scire facta coniuncti, vel vicini? Quia in re dicere solemus, quod
43 aliquando agitur de illis actibus † qui non cadunt in cogitationem & scientiam coniuncti, vel vicini, sicut quando agitur de adulterio,vel de stupro: quæ secretò committi solent: & ob id nec coniunctus, nec vicinus præsumitur id scire,sic Bal.*in l.1.in fin.C.de collus.detxen.* qui idem esse ait de furto in vicinia commisso. His similia exempla commemorabo infrà *lib. 6.præsump.* 48. Cùm explicabimus, quando coniunctus, vel vicinus præsumatur scire facta coniuncti,
44 vel vicini. Aliquando verò agitur de illis † actibus, qui cadere possunt in scientiam & cognitionem consanguinei, vel vicini. Et hoc in casu, ii coniuncti, vel vicini, præsumuntur scire facta vicini vel coniuncti, vt putà quod coniunctus vel vicinus sit dives,vel pauper. Ita Bald. *in l.vltim.§.1.colum.5.C.de iure deliber.* Alexand.*in consi.50.colum.pen.lib.5.*& Purpur.*in l.1.nu. 92.ff.si cer.peta.* & alia exempla congeram infrà *lib.6. in d.præsumpt.*48.Nunc versatur difficultas in eo scire, an cognitio ætatis cadat in scientiam & cognitionem coniuncti, vel vicini. Bart. *in l.de ætate.num. 7.ff.de mino.* præsupponit pro constanti cadere.Idem senserunt Alex. *in l. 1.num. 18.ff.si cer.pet.* & ibidem Purpur.*num.68.*Ripa *num.96.* Verum idem Bart.*in l. de tutela.nume.1.C.de in integ.restit.mino.* dubitat, sicuti & Bald. *ibid. nu.2.* ergo sic distinguerem aliquot casus.

45 Primus est, quando testis est longè * maioris ætatis quam sit is de cuius ætate testificatur, & agitur de probanda ipsa ætate precisè, atque ita per ipsum punctum nativitatis. Hoc in casu cognitio ætatis non cadit in consanguineo, vel vicino ex eo solo, quod consanguineus, vel vicinus sit, & hoc quidem duplici ratione. Quarum prima est, quod actus nativitatis atque ita partus secretò fit, id est, non adhibitis testibus vt asseruit Bart.*in d.l.de ætate,nu.7.* ea autem quæ secretò domi geruntur, non cadunt in cognitionem,& scientiam vicinorum, & affinium, vt diximus suprà, non ergo ij scire possunt tempus præcisum nativitatis,
46 altera est ratio, quod † actus natiuitatis est momentaneus, *l. Arethusa.ff. de statu hom.* Atqui actus momentaneus non præsumitur cognitus his consanguineis & vicinis, ergo nec actus iste nativitatis, illa minor probatur à Doctoribus *in l.1.ff.si certum peta.*qui inter alia exempla hoc commemorant, quando contractus aliquis celebratus est à vicino, vel consanguineo, nam is non præsumitur cognitus à vicino, vel consanguineo, ex quo est actus momentaneus, & in specie sic tradunt Fulgos. *in d.l. 1.ff.si certum peta.* & Felin.*in c.literis.nu.5.de præsumpt.*& huc facit doctrina Bart.*in l. is potest. n.16.versi.si verò non est consanguineus.ff. de acq. hæred.* Cùm dixit,quod probare vo-
47 lens hęredem † sciviſſe mortem defuncti, non sufficit quòd probet, eum fuisse vicinum, sed probare etiam debet famam de illius morte in ea vicinia fuisse, ea est ratio, quia is actus mortis, de quo loquitur Bart. est momentaneus, sicuti Bart. traditionem declaravit Rober. Maranta *in repet. l. is potest.nu.236.* etsi Alexand. & alij aliter Bart. explicent. Alia exempla suo loco commemorabimus.

48 Secundus est casus, quando † testis est vel minoris, vel eiusdem ætatis, qua est ille, cuius ætate testimonium fert, hoc in casu sive agatur de probando ipso die nativitatis atque ita de puncto, sive de ætate ipsa, in totum non probat, ita de specie docuit Bald.*in l.de tutela.nn.2.in fine.C. de in integ. restit. minor.* & ibid. Salice. & idem scripserunt Felin. *in c.literis,nu.5.versi. secundò limitatur.de præsump.*Sapia *in l.de ætate.nu.28. ff.de mino.*Ripa *in l.1.nu.46. in fine. ff. si certum peta.* & Mascard.*in lib.2.de probationibus,in conclusio.668.*
49 *num.20.*ea est ratio, quia dubia * probatio non recipitur.*c.in præsentia,de probatio.& l.non hoc.C.unde legit.* Hæc autem probatio quæ à teste isto fit, dubia admodum est cum scire is verisimiliter non possit tempus illius natiuitatis.

50 Tertius est casus, quando * testis est multò maior ætate illo pro quo testificatur, & agitur de probanda ætate in totum, non autem de solo puncto nativitatis, hoc sanè casu satis probatur ætas illa testimonio consanguinei, & vicini, qui dicit se id scire, quia est consanguineus vel vicinus, ita Bal. *in d.l.de tutela.num.2.* & ibidem apertius Salicet. *in fin.*qui sic responsum illud interpretati sunt. Declaratur tamen tertius iste ca-
51 sus, vt non † procedat in vicino,& consanguineo, qui cum aliis non conversabatur, nam tunc non præsumitur, quod iste sciat facta vicini, & consanguinei, ita declarant Deci.*in l.1.in tertia lectura.n.56.ff.si certum peta.* & ibidem Ripa *num.46.*& Purpur.*num.115.* post Socinum Sen.*in consil.187.num.22.versi.secunda via,lib.2.*& huius declarationis ea est ratio, quia præsumptio scientiæ & cognitionis, quę oritur ex affinitate, & consanguinitate, fundata in conversatione &
52 familiaritate cessat. Declaratur secundò,vt non † procedat in vicino vel consanguineo, qui diu fuisset absens, ita Alexand. *in d.l.is potest.nu.13.ff. de acquirend. hæred.* & alios commemorabo infrà *lib. 6. præsumpt.* vbi explicabo quando vicinus vel consanguineus præsumatur scire facta vicini, vel consanguinei, & ibidem alias declarationes, quæ huc pertinent, recensebo.

Octaua est ætatis probatio, quæ fieri potest & so-
53 let libro Plebani seu * Parochi, vt in specie scripserunt Sapia *in l. de ætate,numero 33. ff. de minor.*Quintilia. Mandos. in commentariis ad regulas cancellariæ,*regul.18.de ætate pro canonicatu. quæst.* 10. Ioseph. Ludo. *in decis. 55. num. 7.* Sfortia *de restit. in integr. quæst.37.num.83.*& Mascard.*in lib.2.de probationibus, in conclusio. 672.* & idem decidit Rota Romana referente Verallo *in decisio. 314. parte prima*, ego autem soleo præter Mandosij, & sequacium traditionem distinguere duos casus. Primus est quando dubitatur,
54 an libro Plebani adhibeatur fides de his quæ † conscribere consueuit eo in codice: sicuti quando scripsit aliquem fuisse illa die à se baptizatum sua in ecclesia, adhibitis Caio, & Sempronio sponsoribus, id quod obseruatum fuisse, & Apostolorum tempore inter Christianos prodidit Dionysius Areopagita *in libro de ecclesiasti. Hierarch.* quod & sacrosancto Concilio Tridentino,*Sessio.34.cap.* 2. hodie sancitum est, & constitutione Regia obseruari apud Gallos audio. Hoc in casu dicendum est librum hunc fidem facere, etsi privata scriptura sit, ita Bald. *in l. vltim. num.9.C.sine censu. & reliqu.* cùm dicit,libros census, & rerum emphyteuticarum ecclesiæ conscriptos ab ecclesię administratoribus probare, & sequitur Mascard. *in dicta conclusio.972.num.7.* Ita etiam Salicet. *in l.exemplo.colum.1.versi.quandoque ab officialibus,C. de probatio.* docuit, libris prælatorum, & administratorum ecclesiasti. fidem adhiberi, idem responderunt Ancharan.*in consil.44.num.5.* & Deci.*in consi.596.nu.* 4.& idem scripsit Felin.*in c.ad audientiam,num.16.de præscript.* Huc etiam facit, quod respondit Federic. de

Senis

Senis *in consil.* 119. *ad finem*, cùm dixit probari aliquem
55 † excommunicatum, quando reperitur apud Plebanum descriptus in matricula excommunicatorum,
* non cancellatus, nec abrasus. Federicum secutus est Cravet. *in tracta. de antiq. tempo. in octava particula primæ partis princip. num.* 1. qui subiungit ex sententia Imolæ *in consil.* 110. *in fin.* libro Plebani probari aliquem esse vita defunctum. Nec huic sententiæ repugnat auctoritas Capræ *in consil.* 57. Cùm respondit scripturam Plebani esse scripturam omninò privatam, & propterea nullam fidem facere, iuxta *l. instrumen. l. rationes, & l. exemplo. C. de probatio.* cum his similibus. Et Capram secutus est Decius *in consil.* 120. *nu.* 1. nam respondetur, Capram & Decium loqui quando aliquo in actu requiritur scriptura notarij atque ita publica, sicuti in confectione testamenti, quod manu alterius conscribitur, eo enim casu verum est scripturam Plebani non sufficere, cùm ei data non sit talis potestas & officium, diversum est in casu nostro, in quo apparet pertinere ad Plebani officium ita scribere : & consuetudo fidem illi scripturæ tribuit, id quod in specie advertit Mandos. vti suprà, & secutus est Mascard. *in d. concl.* 672. *numero* 17.

Secundus est casus, quando ambigitur an liber Ple-
56 bani, * in quo descriptus est baptismus alicuius, probet illius ætatem ? Hic distinguendum est, quod aut agitur de probanda ætate maiori, aut minori.

Primo casu clarum est, ætatem illam maiorem concludenter probari : quia si constat ex ipso libro aliquem fuisse baptizatum anno 1554. inde sequitur hodiè, quæ est dies 9. Septembris, 1586. illum esse maiorem 25. annorum.

Secundo verò casu, quando scilicet agitur de probanda ætate minori, non sequitur concludens probatio ex libro baptismatis : cùm non omnes certo tempore, posteaquam nati sunt, baptizentur : sed aliqui post biduum, aliqui triduum, imò & aliqui, quod turpe est, & periculosum, post decennium : sicuti ipsa experientia docet, & hoc quidem intelligitur, quando ageretur de probanda ætate minori strictè, nempè puncto penè nativitatis. Nisi in libro baptismatis scripta fuerit dies nativitatis, sicuti scribi debere rectè statuerunt Bononienses *in libro* 2. *Qualiter procedatur si super ætate concedatur. §. penult.* & si adiecissent horam esse describendam, bonum etiam fuisset, vt illo in loco annotavit Monterentius ex Rebuffi sententia, quod omissum existimo ob id, quod non ita facile sciri id potest.

Cæterùm si ageretur de probanda ætate minori latè, hoc est, per latam temporis distantiam, hoc sanè casu minor ipsa ætas probaretur saltem præsumptivè cùm à communiter contingentibus filij nati baptizari consueverint, post octo vel decem dies suæ nativitatis.

57 Nona est ætatis probatio, quæ † fit ex aspectu ipso vel solo iudicio iudicis, quod est pro eius arbitrio, vt scripsi in *lib.* 2. de arbitrarijs iudicum, *casu* 117. Vel probatur testibus testimonium dicentibus : de qua nunc est agendum, nam & aliquando probatur ætas ex aspectu probato per testes. Hic tamen distinguere solent Doctores duos casus.

Primus casus est, quando agitur de probanda ætate
58 non cognoscibili ab omnibus, eo quia † modicus adest excessus. Hoc in casu ætas per hunc aspectum testibus non probatur : sed à iudice ipso fit hoc iudicium, an is aspectus indicet illum esse tantæ ætatis, ita Bart. *in l. de ætate, nu.* 9. *vers. nunc ad oppositum. ff. de minor. 25. annis*, & idem *in consil.* 92. *nu.* 3. *lib.* 1. Cùm dixit, illud testimonium de aspectu esse invalidum, inane, & fragile : cùm solus iudex iudicare id possit : ita etiam Bald. *in l. solam. num.* 12. *C. de testib.* Alexand. *cons.* 92. *num.* 5. *lib.* 7. Bertrand. *consi.* 2. *num.* 4. *lib.* 3. Mandos. *ad regulam cancellariæ.* 18. *quæst.* 5. *in fine*, & Mascard. *in lib.* 2. *de probationib. conclus.* 667. *nu.* 11. qui alios nonnullos recenset.

59 Primò ea ratione quòd testis † debet ferre testimonium de his, quæ percipit sensu corporeo, & non sensu animi, *l. testamento, in fin. ff. de testam. l.* 1. *in prin. ff. de his quæ in testa. delentur. & l. testium. C. de testib.* & tradunt Innoc. & cæteri *in c. cùm causam, de testib.* est autem certum in hominis sensum non cadere cognitionem ætatis per aspectum hunc : sed versatur in iudicio intellectus peritorum, ergo testes ij non probant, sed relinquitur ipsis peritis, quibus iudex committit, iuxta *l.* 1. *§.* 1. *ff. de ventre inspicien. & l. comparationes. C. de fide instrumen. & l. semel. C. de re milita. lib.* 12.

Secundò accedit, quòd testis debet ferre testimo-
60 nium de his, quę percipit (vt dixi) sensu corporeo, † cum aliquo tamen iudicio intellectus, vt declarat Bart. hic *nu.* 8. *versic. item præmitto.* quī exemplum adfert impubere, qui etsi sensu aliquid percipiat & cognoscat : attamen non percipit iudicio intellectus, quia quidquid videt ignorat, *l.* 3. *§. lege Iulia ff. de testib. & l.* 11. *C. de falsa moneta.* & scripsi *li.* 2. *de arbitrar. iudicum, casu* 529. *nu.* 1. Atqui fieri potest, quod si admitteretur testimonium super hac ætate, reciperentur multi ignari, qui etsi corporeum sensum habeant : attamen carent intellectu, vt sunt rustici, mulieres, & his similes, qui tamen aliàs ferre possunt testimonium, ergo, &c.

61 Tertiò confert, quod facilè quis ex † aspectu decipitur, *l.* 2. *§. si à pupillo.* vbi Bar. *ff. de vsucap. pro emptore. & l. præcipiunt.* vbi gloss. *ff. de ædil. edicto.* & hac ratione vsi sunt Bar. *in cons.* 92. *n.* 3. *lib.* 1. & Alex. *in consi.* 29. *nu.* 9. *lib.* 7. & Bald. *in l. cum te. nu.* 2. *C. de proba.*

Declaratur hic casus vt non procedat, quando testis etiam non interrogatus redderet rationem sui dicti, ita declarat Sapia hic *nu.* 40. *vers. secundò limita.* ea ratione motus est, quod testis deponens de his, quę
62 solo iudicio intellectus † percipiuntur, probat si non interrogatus reddit rationem, vt tradunt Bartolus *in l. de minore. §. tormenta. nu.* 16. *ff. de quæstio.* Alexand. *in consil.* 25. *libro* 4. Gramma. *in consil.* 42. *num.* 9. *in criminalib.*

63 Secundus est casus, quando agitur † de probanda ætate communiter cognoscibili, vt putà quando adeò est magnus excessus, vt probabiliter vnusquisque facilè posset iudicare illum esse, vel non esse tantæ ætatis, hoc sanè casu testis, qui de re aspectu deponit, probabiliter vnusquisque facilè posset iudicare illum esse vel non esse tantæ ætatis, hoc sane casu testis, qui de aspectu deponit, probat, ita Barto. *in d. l. de ætate. num.* 9. *& in l.* 2. *§. si dubitetur. ff. quemad. testam. aper.* Sapia *num.* 42. Alexand. *in cons.* 29 *num.* 5. *lib.* 7. Sfortia Oddo *de restitut. in integrum, quæst.* 37. *num.* 100. & Mascard. *in d. concluf.* 667. 27. scripsi tamen *in lib.* 2. *de arbitrariis iudicum, casu* 117. versari in his iudicis arbitrium.

Primò ex *l. cùm de ætate ff. de probat.* considerando eam, vt paulo infrà considerat Bartol. sed mea quidem opinione, non loquitur ille text. de probatione ætatis per aspectum, sed per scripturas nativitatis, quæ professiones ibi appellantur, & *in l.* 2. *§. ætas. ff. excus. tuto.* appellatur scriptura nativitatis. De qua & apud Iurisconsi. *in l. vitia. l. ætatem. & l. forma. ff. de consib.* & sensit Imperator *in l. nudis. C. de proba.* Qua autem ra-

tione

tione & causa hæ ætatum professiones hærent, explanaui suprà.

Secundò accedit, quòd etsi cognitio hæc versetur in intellectu: tamen cognoscibilis est ex communi hominum opinione. Atqui de his quæ ita cognoscibilia sunt, reddi ratio potest per aspectum. Ergo de his ferri potest testimonium, reddendo rationem per aspectum. Illa minor probatur *in l. pediculis, §. Veratius, & l. si quando. ff. de auro & argen. lega.* vbi ex visu & aspectu vasa cognosci possunt an sint electri, vel argenti, ita *in l. 1. C. de canon. frum. vrbis Romæ, lib. 10.* vbi ex aspectu cognoscitur an merces vectæ vitiosæ sint vel
64 non. Ita per aspectum qualitas corporis † apta ad contrahendum matrimonium & generandum cognoscitur, *c. puberes, de despons. impub.* ita vitium & morbus oculorum, quibus reiicitur clericus à sacerdotio, ex aspectu cognoscitur, *c. si forte de elect. in 6. & c. constitutionem. de verb. sig. in 6.*

Tertiò confert, quòd hæc cognitio non in solo iudicio intellectus, sed etiam in consensu corporis posita est, ergo de his ferri potest testimonium, ita Bart. *in l. quid tamen. §. si arbiter, nu. 2. ff. de recep. arbit.* cùm dixit, quòd testis deponens, Titium iam sunt decem anni possidere, &c. probat quia deponit de sensu intellectus, cùm retulit se ad tempus, & de sensu corporeo, cùm dixit de actu ipso possidendi. Alexand. *in cons.* 147. *colu. pen. num. 17. lib. 2.* qui eiusdem sententiæ multos commemorat. Idem respondit Soc. Sen. *in consil.* 143. *colum. 3. num. 6. lib. 1.* & egregiè Deci. *in consil.* 272. *num. 2.* qui secutus est Bartol. in hac disputatione nostra.

Cæterùm hic dubitari contingit, quomodo cogno-
65 sci possit † excessus iste magnus, vel modicus. Bartol. *in d. l. de ætate. num. 10. de mino.* egregiam attulit declarationem. Et illud primum affirmat, quod quantò quis est minor, tanto facilius ex modico excessu cognoscitur ætas. Quantò verò est maior & antiquior, tantò maior excessus requiritur, *l. 1. §. de inspiciend.* vel melius *in §. is autem apud. ff. de ventre inspicien.* cum prætore dixit, quod vbi partus editus est, donec erit trimestris, bis in mense ostendatur, à trimestri vsque ad semestre, semel in mense, à semestri donec anniculus, alternis mensibus ab anno vsque quo cæperit fari singulis sex mensibus: ætas itaque quo minor est, maiorem recipit mutationem. Ergo minus tempus requiritur in demonstranda ipsa ætate ex aspectu, ex quo facilius dicitur debuisse recipere maius augmentum & mutationem. Et hanc Bart. traditionem ac distinctionem, quam mox subiiciemus, visi sunt probare cæteri omnes, qui à Bart. non dissenserunt, & apertius Bart. hac in re secuti sunt Bal. *in cons. 218. testes & attestationes, colum. 2. li. 4.* Calcan. *cons. 80.* Berous *in consil. 180. nu. 4. lib. 1.* Oddo *de restitutione in integrum, quæst. 37. num. 109.* & Mascard. *in lib. 2. de probat. conclus. 667. num. 30.*

Excessum ita posse limitari scribit Bart. Et primò ad probandum infantem fuisse minoris ætatis sex mensium testes debent deponere, quod ex aspectu videbatur trium mensium. Et ita descendendo sufficiunt tres menses, si verò volunt probare fuisse maiorem sex mensium, debent dicere, quod ex aspectu videbatur maior decem mensium, ita requiruntur quatuor menses ascensiuè. Ita probat (ait Bartol.) text. *in l. cum de ætate. ff. de probat.* ibi, *ex quo præcipuam fidem in eare constare, & c.* junctis verbis præcedentibus, ibi, *ex eo anno computantur*, ille tamen text. ad rem non pertinet, cùm loquatur, (vt diximus) de libro professionis, in quo ætas fuit descripta. Debet igitur (inquit Barto.) incipi à computatione annorum ex eo tempore, quo certum est ipsum esse tantæ ætatis. Si ergò infans videbatur minor trium mensium ex communi aspectu, absque dubio erat minor sex mensium.

Secundò ad probandum ætatem anni (ait Bart.) sufficiunt descensivè quinque menses, ascensivè verò sex, modo prædicto.

Tertiò ad probandum ætatem triennij (inquit Bartol.) descensivè annus, ascensivè decem & octo menses.

Quartò ad probandum ætatem septem annorum (ait Bar.) descensiuè biennium, ascensiuè triennium.

Quintò ad ætatem duodecim annorum in fœmina, & quatuordecim in masculo descensivè triennium, ascensiuè quadriennium. Et hanc computationem in specie probarunt Calcane. Bertrandus & Mascard. suprà allegati.

Sextò ad ætatem vigintiquinque annorum descensivè & ascensivè quinquennium, sequitur Mascard. *in dicta conclus. 667. num. 32.* post Bertrandum *in cons. 63. lib. 4. num. 2.*

Septimò ad ætatem 40. annorum descensiuè, & ascensivè octo anni.

Octavò ad ætatem 70. annorum descensivè & ascensivè decem anni. Sequitur Mascard. *in d. conclus. 667. num. 33.* & idem decidit Rota Romana referente Verallo *in decis. 131. in decis. 311. 312. & 315. par. 1.*

Nonò ad ætatem suprà septuagesimum annum vsque ad centesimum, descensivè, quindecim anni.

Hanc temporum distinctionem probat Barto. simili limitatione & distinctione, quam facit Iurisc. *in l. hæreditatum, ff. ad leg. Falcid.* Cæterùm rectius dici potest eam temporum distinctionem esse longè diversam distinctione ista. Non enim in aliquo conveniunt, nam non convenit quoad modum, non etiam quoad rationem: cùm ignoretur qua ratione ita eo in casu distinxerit Vlpianus, sicuti ibi annotarunt Bar. *numero* 1. Angel. & Alex. *numero* 8. Roderic. Suares *in repet. l. quoniam in prioribus, limit. 3. nu. 8. C. de inoffic. testam.* qui dixerunt, ita eo in speciali casu factam fuisse distinctionem illam. Non ergo sumi potest argumentum ab ipsa rationis identitate, & quamquàm obscurè admodum Modernus Parisiensis *in tracta. de vsuris, numero* 475. & 476. novam adferat rationem computationis huius factæ in casu *d. l. hæreditatum*, quod scilicet Vlpianus mediam viam quodammodo sit amplexus, nempè quòd nec hominis vita longæua sit centum annorum, iuxta *l. an vsusfructus. ff. de vsufructu. & l. vlti. C. de sacrosanct. eccles.* nec sit minor quinquaginta aut sexaginta annis, & propterea medium quoddam elegerit Iurisconsultorum. attamen nec illa casui nostro potest adaptari, cùm illa sit respectu vitæ hominis, quòd scilicet eo in casu præsumatur tantùm posse adhuc viuere, & eligitur illa via media tanquam æquior. Cùm alioqui homo
66* possit viuere, vel (vt alij scribunt) præsumatur viuere vsque ad centesimum annum, vt tradunt gloss. & Docto. *in d. l. vltim. C. de sacrosanct. eccles.* & differemus infra *libro sexto, in præsumpt.* 40. Respicit itaque illa distinctio & computatio præsumptionem vitæ hominis. Nostra autem disputatio versatur
67 circa præsumptionem mutationis aspectus, *qui in dies mutatur, & in dies homo alter quodammodò efficitur, *l. proponebatur. ff. de iudic.* & egregiè scribit Alexander ab Alexand. *libro 3. dierum Genial. capit. 1.*

Rursus, sicuti illa distinctio & computatio non conuenit similibus casibus, multò minus conuenire potest casui nostro longè dissimili, non enim convenit

casui

casui quando vsusfructus legatus est, vt *in d.l.hæreditatum, in fine.* respondit ipse Vlpianus : & tamen ca-
68 sus ipsi sunt similes, cùm & vsusfructus † vitam vsufructuarij respiciat, & ea extincta finiatur. §. *finitur in Institu. de vsufructu,* ita pariter alia computatio fit in casu *l. si quis argentum,* §. *sin autem donator. C. de donatio.* vbi si quis donavit redditus, cùm redditus non haberet certos, æstimatio fit vt hæres præstet redditus quindecim annorum. Et licèt Imola & Alexand. *in d. l.hæreditatum, num.* 8. nec non Alberic. & Salicet. *in d.* §. *sin autem donator.* reddant rationem diversitatis inter casum *dictæ l. hæreditatum. & dicti* §. *sin autem donator,* quod scilicet in casu *dicti* §. *sin autem,* facta sit taxatio minoris temporis fauore donatoris, quia maiorem exercet liberalitatem, quàm testator, qui legatum reliquit, cùm donatio sit facta de præsenti, legatum verò in futurum, nempè post mortem ipsius testatoris. Nihilominùs hinc non fit, quin vtroque in casu habeatur ratio ad vitam hominis, & tamen diversa est computatio. Ergo multò minus computatio & distinctio *d. l. hæreditatum,* conuenire debet casui nostro, in quo non agitur de vita & morte hominis, sed de mutatione aspectus qui (vt dixi) facilè indies mutatur. Esset tamen difficile à Barto. distinctione recedere, cùm nemo eam improbet.

69 Cæterùm obiicit Bart. quod legitur apud † Euangelistam Ioan. *cap. octavo,* dum Iudæi Christo Seruatori nostro dicenti, se ab Abraham visum fuisse, obiecerunt, *quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?* Certum est (ait Bartol.) quod Christus eo tempore erat triginta trium annorum, vel circa. Et sic errabant in aspectu maiori tempore decem annorum, contra supradicta. Respondet Bartol. ex sententia Divi Thomæ, & aliorum Theologorum, qui mirantur quòd Iudæi non dixerint: quadraginta annos nondum habes. Si ergo Theologi mirantur de Iudæorum responsione, sequitur (ait Barto.) quod excessus decem annorum sufficit ad iudicandum ætatem ex aspectu. Et subiungit ipse Barto. quod imò hic locus suæ opinioni suffragatur, quia dixerunt Iudæi, quinquaginta annos nondum habes, quasi dixerint, non videris tantæ ætatis ex aspectu. Non autem dixerunt Iudæi, quòd tantæ ætatis videretur. Verùm hæc Bart. consideratio satis leuis est. Nam si ad probandum ætatem, à vigintiquinque annis ad quadraginta, sufficit excessus ascensiuè & descensiuè (vt ipse Bart. dicebat) quinque annorum: iste excessus à Iudæis consideratus vel vno vel altero modo ex consideratis à Bartolo erat multum vltra quinquennium, si cum Barto. dicimus Iudæos negatiuè locutos, non videris tantæ ætatis, apparet ex maiori excessu descensiuè, quam quinque annorum, Iudæos existimasse Seruatorem nostrum non fuisse ætatis quinquaginta annorum. Si verò dicimus Iudæos affirmatiuè locutos esse, videris quinquaginta annos habere, excessus pariter iste ascensiuè est immodicus, atque ita nullo modo convenit vel quinquennio, nec etiam decennio. Alij verò (inquit Bart.) scripserunt, Iudæos dicere voluisse, quinquaginta annos nondum habes, hoc est, nondum peruenisti ad annum Iubilæi, in quo fit remissio peccatorum. Quomodo ergo dicis, te tantam habere potestatem. Cæterùm expositio hæc, nec vera, nec ad rem pertinet, etsi enim verum est, aliquos benè eruditos sacrarum literarum interpretes, sicuti Theophylactus refert, dixisse, quinquaginta annorum factam fuisse mentionem ob honorem anni Iubilæi: Attamen hæc expositio non conuenit. Cùm inter Christum Seruatorem, & Iudæos non esset disputatio de potestate dimittendi peccata: sed quod Christus viderit, vel non viderit Abraham, seu ab eo visus fuerit, & propterea cùm esset contentio de quantitate ætatis, absurdè nimis diceretur facta mentio anni Iubilæi. Alij vt Irenæus libro secundo, *capite* 40. existimarunt, Dominum maiorem annis quadraginta prædicasse Euangelium, ac ad ætatem quinquagenariam accessisse cùm illi hæc Iudæi obiicerent. Quod & confirmant authoritate eorum, qui hęc se audiuisse à Ioanne prædicabant. Verùm reiicitur ab omnibus opinio hęc, quippe repugnat omnibus Euangelistis. Et novè scribit Cornelius Iansenius in commentarijs in concordiam Euangelistarum, *capitul. 77. colum. vltim.* Irenæi errorem emanasse à Papia Ioannis discipulo, qui ex Apostoli verbis non satis intellectis, scripsit quædam, vnde data est alijs erroris ansa: inter quos Eusebius libro tertio ecclesiasticæ Historiæ, *capite vltimo* recenset Irenæum. Alij opinati sunt, esse legendum quadraginta. Sic enim legitur apud Chrysostomum, qui commenti vice adiicit, ac si iam prope accederet ad eam ætatem. Cęterùm Cornelius Iansenius præcitato in loco scribit, verisimile esse scriptorum vitio quinquaginta mutatum fuisse in quadraginta, quod crederent illi, ineptè nimis obiecisse Iudæos quinquagesimum annum: cùm ab eo tam longè abesset. Alij scripserunt, Iudæos existimasse Dominum seniorem fuisse, quàm erat, ob maturitatem & grauitatem vultus, & ob multos labores in prædicationibus, vigilijs, & orationibus. Quam quidem interpretationem probare non possum. Cum non affirmativè dixerint Iudæi, quinquaginta annos habes, sed negativè, quinquaginta annos nondum habes. Quibus sanè verbis non fatebantur Iudæi, quod Dominus accederet propè ad quinquagesimum annum. Existimavit Iansenius in loco suprà allegato probabilissimum esse, Iudæos ea appellatione quinquaginta annorum spectasse morem sui seculi, hoc est, Iubilęi, quod interdum seculum appellatur: quasi dixerint, Nondum vnum seculum impleuisti, & audes dicere te vidisse Abraham. Verùm nec interpretatio hæc controversiam dirimit, cur scilicet dixerint Iudęi seculum nondum impleuisti, id est nondum ad quinquagesimum annum peruenisti, cum re vera adhuc esset ętatis triginta, & paulo plus annorum. Existimavit aliquando probabilius esse, Iudęos ea verba, Quinquaginta annos nondum habes protulisse, non quod ex aspectu ętatem Domini iudicarent, sed re vera scirent eum non fuisse ętatis quinquaginta annorum. Nam certum est, Dominum à Iudęis fuisse ab ineunte ipsa ętate cognitum, cum iam multos ante annos in templo cum eo disputassent. Et Iudęis ipsis noti erant pater & mater, fratres & sorores, legitur enim apud Matthęum *capite decimotertio*, Marcum *capite 6.* & Lucam *capite quarto*, aliquando seniores ipsos populi cum ipso Domino disputantes, eius doctrinam & sapientiam admiratos, dixisse: *Nonne hic est filius Ioseph fabri filius? nonne hic est faber filius Mariæ frater Iacobi & Ioseph, & Iudæ & Simonis? &c.* Quapropter verisimile est Iudæos sciuisse Domini ætatem, etsi non ita præcisè & punctim, saltem tamen eam, quæ proximè ad eam accedebat. Id quod vel ex eo etiam colligitur, cùm non dixerint Iudęi, quinquaginta annos nondum habere videris, quo sermone significassent, ex aspectu iudicare eum voluisse, sed dixerunt, quinquaginta annos nondum habes, pro certo & constanti habentes, Dominum quinquagesimum annum non attigisse.

Cæterùm, admisso, Iudæos iudicasse Domini ætatem

rem ex aspectu, id vel ea ratione & causa factum esse existimo. Nam nil magis fuit cordi ipsis Iudæis, maximè senioribus populi, quàm vt Dominum mendacij conuincerent, & falsam doctrinam eum tradere. Quod vel ex eo ipso capite octavo Ioannis, manifestè colligitur, dum in initio illius capitis dixisset Dominus: *Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.* Dixerunt Pharisæi, *Tu de te ipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verũ, &c.* Et paulò post dixit Dominus: *Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?* Vt igitur Iudæi conuincerent Dominum de mendacio, cum dixisset, Abraham vidisse diem suum, proposuerunt vnum quod erat certum & manifestum, quódque ipse Dominus non negasset, nempè quod Dominus nondum impleuisset quinquaginta annos, & quod nihilominus auderet dicere vidisse Abraham, qui iam multa ante secula decesserat, quasi ita dicere voluerint Pharisæi: Ecce quam falsa loqueris, negare non potes, te adhucnon impleuisse ad summum quinquaginta annos: & tamen adeò audax es, vt velis asserere, te vidisse Abraham, qui iam mille & octingentis ab hinc annis desiit esse in humanis. Ita enim tantum ac plus temporis à morte Abrahæ ad Domini nativitatem intercessisse facilè colligitur ex supputatione temporum, quam facit Gerardus Mercator in Chronologia, dum scripsit Abraham decessisse anno 2114. à creatione mundi. Dominum verò natum fuisse anno ab eiusdem mundi creatione 3966. Mea hæc est hac de re dubia interpretatio, quam tamen Ecclesiæ Catholicæ Romanæ iudicio ac sententiæ libenter subiicio.

PRÆSVMPT. LII.

Defensum in iudicio reum conventum, præsumi à sanguine coniunctis: & de consanguinitatis effectu, alia nonnulla explicantur.

SVMMARIA.

1 *Reus habens sanguine coniunctos, vel amicos in loco iudicij præsumitur ab iis defensus.*
2 *Mortem occisi vlcisci, permissum est omnibus sanguine coniunctis.*
3 *Consanguinei & affines prius ad tutelam & curam admittuntur, & quando iis præfertur vitricus.*
4 *Tutor pupillo dari debet, quem mater nominauit, nisi iusta causa impediat.*
5 *Colludere non præsumitur, qui suorum iniuriam prosequitur.*
6 *Homicidam filij sui accusans pater, à præsumpta calumnia excusatur.*
7 *Testium examinationem impedientibus affinibus, non præsumitur contra accusatum.*

1 DEfensus in iudicio præsumitur reus ille conventus, † qui in loco judicij sanguine coniunctos vel amicos habuit, *l. hæc autem, §. 1. ff. quibus ex causis in possess. eatur*, & in specie scribit Alcia. *in tract. de præsumpt. regu. 23. num. 1.* qui huius sententiæ recenset Baldum *in l. 3. §. si reus, ff. judicatum solui, & in rubric. C. de success. edicto*, qui tamen hoc non scripsit. Hanc infert idem Alciatus, quod vbi agitur de vlciscenda
2 morte † occisi, admittuntur ante omnes, qui illi erant sanguine coniuncti, etiamsi pauperes sunt, *l. si plures*, vbi gloss. *ff. de accusat.* & ibidem Angel. Hinc
3 etiam fit, vt † consanguinei & affines prius admittantur ad tutelam & curam, ex quo præsumptio est quod pupillum & minorem defendent. §. *ex his, in authen. de hæred. ab intest. venientib.* Id quod intelligit Alciatus præcitato in loco, nisi ipse pupillus vel minor petat sibi assignari vitricum. Nam tunc is præfertur consanguineis. Ita Alber. *in l. vltim. C. de contrar. iudicia tutela.* Nisi (subiungit Alciatus *in d. præsump. 22. n. 2.*) judex cognosceret pupillum, vel adultum ipsum petere per imprudentiam & simpliciratem. Nam tunc (ait Alciatus) ex justa causa anteponere debet judex
4 consanguineum vitrico. Ita dicimus, quodetsi tutor* dari is debet pupillo, quem mater nominavit: attamen si iusta subest causa eum non dandi, judex alterum assignabit. Qua de re scripsi *l. 1. de Arbitrar. iudicum, casu 151.* Hinc etiam infertur secundum Alciatum *præcitata in præsumpt. 22. nu. 3.* colludere † non præsumi
5 eum, qui suorum iniuriam prosequitur, *l. in fine. ff. de Carbonia. edicto, & l. 1. C. ad legem Cornel. de falsis.* Et
6 simile est quod dicimus, patrem † excusari à præsumpta calumnia, qui filii sui homicidam accusavit, sicuti scripsi *l. 2. de Arbitrariis iudicum, casu 321. num. 25.* vbi alios eiusdem sententiæ Doctores commemoravi.

Hinc etiam infertur secundùm Alciatum *in d. præ-*
7 *sumpt. 12. in fin.* non * præsumi contra accusatum, etsi eius affines qui defensionem susceperunt testium examinationem impediunt. Id quod affirmavit Alciat. ex sententia Abbatis antiqui *in c. constitutus, de testibus, &* Bald. *in l. 1. in fin. C. si quacunque præditus potestate.*

PRÆSVMPT. LIII.

Testimonium fratris pro fratre reiici ob affectionem, quam lex præsumit in fratre erga fratrem: & alia nonnulla de his egregia exponuntur.

SVMMARIA.

1 *Fratrem à fratre diligi, legis est præsumptio.*
2 *Iniuria vni fratri illata, censetur illata & alteri.*
3 *Fratris testimonium in causa etiam ciuili rejicitur.*
4 *Fratris testimonium in causa ciuili leviori admitti.*
5 *Testimonium domesticorum reiici, de quibus id intelligendum.*
6 *Frater pro fratre non est testis omni exceptione maior, & quam fidem tribuat, iudex arbitrabitur.*
7 *Iniuria illata à fratre fratri, est gravior illa quæ ab extraneo infertur.*
8 *Discordia inter fratres facilè oritur.*

CVm superiore præsumptione actum sit de his præsumptionibus, quæ circa affines versantur, hoc in loco adiicere satis convenit, præsumptionem
1 illam qua dicimus, † legem præsumere quod frater fratrem diligat, atque ita affectionem erga eum habeat, *literas de præsump.* Quocirca statuit lex ob hanc affectionem repellendum esse fratrem à perhibendo testimonio pro fratre, cum causa criminalis est, ex
2 quo iniuria * vni fratrum illata, censetur illata & alteri, *l. lex Cornelia, ff. de iniuriis*, & ad rem sic scripsit Alciatus *in tracta. de præsumptio. regu. l. 1. præsumpt. 23.*
3 *n. secundo.* Idem est quando causa est * civilis, gravis tamen. Nam adhuc reiicitur testimonium fratris pro fratre, sicuti præcitato in loco affirmauit idem Alciatus, & huius sententiæ alios multos commemoravi *l. 2. de Arbitr. iudicum, casu 104. num. quarto.* Est maius dubium, quando causa civilis est levis: Qua

BIU Cujas

4 tamen in re recepta magis ōpinio est, * fratris testimonium recipi. Ita Alciatus *in d. præsumptio. 25. n. 1.* & ibidem Nicolaus Arelatanus in annotat. & alios plures congessi *in dicto casu 104. numero 1.* Nec repugnat illa consideratio Alciati, quòd si frater ferre non potest testimonium pro fratre, cum causa iniuriarum agitur, (vt diximus suprà) ita nec quando de causa pecuniaria est contentio: cum & tunc de iniuria agatur. Is enim infert iniuriam, qui iniustè & dolosè alienum retinet, *l. secunda*, §. *circa. ff. de doli except.* Quare scribit Specul. *in titul. de instrumentorum editione*, §. *nunc verò aliqua*, quod executores, quibus testator mandavit, vt satisfacerent de omnibus iniuriis, tenentur satisfacere etiam creditoribus pro debitis quorum dies venit. Et confert, quod decidit Guido Papę *in quæst. 18. in fin.* Conservatores dati, vt de illatis iniuriis monasterii cognoscant, cognoscere etiam posse contra debitores recusantes solvere, cum non satisfaciendo iniuriam inferre dicantur. Hæc sanè consideratio nil obstat. Nam prętер id quod respondet Alciatus hanc non dici iniuriam in specie, sicuti est illa, quæ repellit fratrem, responderi etiam potest quod hoc solum posset procedere quando debitor fratris recusaret solvere, quod manifestè debet. Quod sanè in casu necessarium non est alicuius testimonium, sed quando sumus in dubio, tunc non potest dici inferri iniuria fratri à debitore: quia esse potest quod is debitor iniquè molestia afficiatur. Non etiam repugnat, testimonium fratris pro fratre esse domesticum testimonium, quod à lege repellitur, *l. testes. ff. de testib. & l. etiam. C. eod.* Quo argumento ad rem hanc vsus est Durenus *l. disput. anniversar. cap.* 28. Nam responderi posse arbitror,

5 domesticum * testimonium intelligi de illo qui in eadem domo habitat, non de omnibus, qui eiusdem sunt gentis, familiæ & agnationis, iuxtà *l. respiciendum*, §. 1. *ff. de pœn.* Non enim iurè probatur, eos qui ex agnatione & familia sunt, tanquam quod domestici sint repelli à testimonio. Illud autem est hic observandum, quod illis in casibus in quibus frater fert testi-

6 monium † non erit testis omni exceptione maior. Ita Bald. *in l. vlt. C. de probat.* Et erit arbitrarium iudici, quam fidem illi adhibeat. Specu. *in tit. de teste*, §. 1. & Felin. *in c. literas, num. 7. versi. prædicta limita, de præsumpt. & in c. cum oporteat, in quinto notab. de accus.*

Infert etiam Alciatus *in d. præsumpt. 23. in fine*, quod

7 iniuria † quæ fit à fratre fratri, dicitur gravior illa, quæ ab extraneo infertur. Id quod scripsit & Marsil. *in singu. 573.* Nam frater inferens iniuriam fratri, magis lædit dilectionem & charitatem, & attingam infrà *lib. 5. in præsumpt. 15. ad fin.*

Infert quoque ex prædictis Alciatus *in d. præsumpt.*

8 *23. in fine.* inter fratres † facilè oriri discordiam. Nam illa magna familiaritas facilè contemptum parit. Qua etiam de re dicemus *in d. præsump. 15. in fin.*

PRÆSVMPT. LIV.

Testes ad æternam rei memoriam, quando examinari possunt, & quando in fraudem examinati ab actore præsumantur.

SVMMARIA.

1 *Testium productio aut examinatio ex parte actoris, non est licita ante litem contestatam. Quibus id tamen casibus liceat, num. 2.*

3 *Testium examinationem faciens ad æternam rei memoriam, intra annum actionem proponere debet.*

4 *Testium examinationem ad æternam rei memoriam; præcedere debet quædam summaria cognitio, nec levi de causa hæc facultas concedenda est.*

ETsi regulari iure ante litem contestatam permissa

1 non est * testium productio, examinatióque ex parte actoris, ad æternam rei memoriam, *c. quoniam frequenter, vt lite non contestat.* latè Rolandus *in consil. 23. nu. 15. lib. 3.* attamen certi sunt casus, quibus id

2 permissum est, nempè quando † testes sunt senes, vel valetudinarij, vel peregrè profecturi sunt, diúque abesse cogitantur, *c. quoniam frequenter, vt lite non contestat.* Qua de re scripsi nonnulla *in l. 2. de Arbitr. iudicum, casu 62.* Nunc dicimus, inter alia quæ requi-

3 runtur, vt examinatio hæc testium profitactori, † debet intra annum proponere actionem, ob quam curavit testes illos examinari: alioqui adversus eum erit præsumptio examinationem in fraudem, ad perpetuam rei memoriam factam fuisse. Sicuti sancitum est *in d. cap. quoniam frequenter.* & ibi gloss. in verbo, *in fraudem*, quod & affirmarunt Bald. *ibidem*, Alciatus *in tract. de præsumptionibus, in præmissis, secunda parte, nu. 13.* & Andreas Hallius *in lib. primo Practicarum Observat. observat. 96. num. 6.* qui præsumptionem hanc iuris & de iure esse scripserunt. Adversus tamen hanc præsumptionem, admittitur contraria probatio indirecta, nempè probando lapsum adhuc non esse annum, ab eo tempore examinatorum citra: sicuti præcitato in loco admonuit Alciatus. Et prætерea intelligitur currere tempus, si est in facultate actoris agere, secus si non posset, vt quia actio esset conditionalis, vel in diem, quæ adhuc non cesserunt. Ita Bartol. *in authen. sed & si quis. C. de senten. & interlocut. omnium iudic.* & manifestè Mynsegerus *singularum observationum centuria quarta, observat. 72.* Illud etiam hac in re observandum est, quod vt concedatur facultas hæc actori examinandi testes ad æter-

4 nam rei memoriam, † præcedere debet quædam summaria cognitio de valetudine, senectute, vel absentia, & non leui de causa concedi debet facultas hæc, quemadmodum scribunt omnes *in d. c. quoniam frequenter, vt lite non contestat.* & Ioann. Arie. ab Otolera Hispanus in summa nobilitatis Hispanicæ, *parte quinta, capit. 1. num. 3.* Imò etiam requiritur iudicis interlocutoria, qua declaretur testes esse valetudinarios vel senio confectos, vel abesse diu oportere. Bartolus & reliqui *in lib. lege Aquilia*, §. *si deletum. ff. ad legem Aquil.* Roland. *in consi. 23. num. 21. lib. 3.* Quæ tamen interlocutoria & declaratio satis pronunciata censetur, quando iudex committit ipsorum testium examen, nam facto illo significatur iudicis voluntas & animus. Ita in specie respondit Cravet. *in consi. 319. nu. 2. versi. cæterùm, non eundo.* post Socin. Sen. *in consi. 244. colu. 5. vers. non obstat l. 2.* Etsi ab his dissentiat Rol. *in d. consi. 23. in fin. lib. 5.* affirmans communem opinionem esse contra Socinum & Cravettam. Quod verum non esse crediderim: cum Socinus & Cravetta concedant, requiri interlocutoriam: sed dicunt, iudicem committendo ipsum examen, satis dici interlocutum fuisse. Est enim tacita interlocutoria, quæ sufficit, sicuti scribunt Doct. *in l. à procedente, C. de dilatio.* & dicemus infra *in præsump. 48.*

PRÆSVMPT. LV.

In testibus interdum præsumi vitia, quibus eorum fides debilitatur.

SVM-

SVMMARIA.

1 *Delinquere nemo præsumitur.*
2 *Testes, qui sponte se offerunt ad dicenda testimonia, in fide se suspectos faciunt.*
3 *Testes animose nimis deponentes fiunt suspecti.*
4 *Testes à dicendo testimonio se subtrahentes, gratia, odio, vel timore facere præsumuntur.*
Et quid operetur hæc præsumptio, num. 5.
6 *Testes deponentes sermone præmeditato suspecti fiunt.*
7 *Testes super negatiua loco & tempore non coarctata deponentes, suspecti fiunt.*
8 *Testium fides suspecta redditur, quando post dictum testimonium corrigunt attestationem.*

ETsi enim præsumptio iure & ratione probata est
1 neminem † præsumi delinquere, *l. merito, ff. pro socio*, tum maximè testes, qui iurati in iudiciis testimonium ferunt. Attamen nonnunquam euenire solet, vt vitia præsumantur, quibus suspecta eorum fides redditur. Et primum quidem est vitium, quando testes i-
2 psi sua ipsa sponte * se obtulerunt ad dicendum testimonia, suspicio namque hinc exoritur, qua fides eorum labascit. Ita scribunt Bart. *in l. liberorum, C. de testibus.* Bald. *in l. 4. C. eod.* Capella Tolosa. *in q.* 384. Ruin. *in consil.* 146. *nu.* 1. *lib.* 1. Marsil. *in consil.* 2. *nu.* 41. *in consil.* 12. *nu.* 8. *in consil.* 18. *nu.* 31. *& in cons.* 20. *nu.* 38. *& in sing.* 140. & Neuiz. *in cons.* 25. *nu.* 17.
3 Secundum est vitium † quando animosè nimis ferunt testimonia. Nam & tunc suspecti sunt, sicuti responderunt Barbat. *in cons.* 32. *colum.* 2. *lib.* 1. Socin. Sen. *in consil.* 249. *colum.* 4. *l.* 2. Cravet. *in consil.* 249. *nu.* 4. & Gram. *in consil.* 12. *num.* 1. *in criminal.*
4 Tertium est vitium, quando * contra testes à ferendo testimonio se subtrahunt. Nam tunc præsumitur quod gratia, vel odio, vel timore se subtrahant, & ideo suspecti fiunt. Ita gloss. & ibi Innoc. & reliqui *in c. 1. de testib. cogen.* Spec. *in tit. de teste, §. qualiter, ver. sed quomodo probatur.* Lucas de Penna *in l. 3. in* 41. *præsumpt. C. de apochis publ. lib.* 10. Felin. *in d. cap. 1. nu.* 9. Qui quidem intelligit non habere locum in casu criminali, in quo non præsumitur contra testem nisi appareat, quod gratia, vel odio, vel timore se subtrahat.
5 Et suspicio seu præsumptio hæc operatur † vt tanquam dolosus puniatur, pœna extraordinaria iudici arbitraria, criminis stellionatus, quemadmodum post alios scripsi in commentariis de Arbitrariis iudicum, *lib. 2. in casu* 38. *in fin.* vel etiam puniri potest ad interesse partis ad cuius detrimentum se subtraxit à testificando. Si verò pretio fuisset corruptus pœna falsi puniretur. Ita Felin. *in c. delictorum, num.* 4. *de testibus.*
6 Quartum est vitium, quando † testes per eandem præmeditationem sermonem testificati sunt. Hoc etiam vitio suspecti fiunt, *l. 3. §. idemque ff. de testibus*, & scribunt Specul. *in tit. de teste. §. 1. versi. item quod idem dixerit.* Luc. de Penna *in l. 3. num.* 42. *præsumptione, C. de apochis, lib.* 10.
Quintum est vitium, ex quo oritur suspicio contra
7 testes, ne eis fides adhibeatur, † quando deposuerunt super negatiua non coarctata loco vel tempore. Ita Baldus *in c. 1. §. si quis per triginta, in fin. si de feudo controuers. sit inter dominum & agnat.* Alex. *in consil.* 108. *nu.* 10. & Andr. Gaillius *in lib. 1. Practicarum Obseruat. in obser.* 64. *num.* 4.
Sextum est vitium, quo suspecta redditur fides te-
8 stium, * quando scilicet post iam dictum testimonium mutant seu corrigunt attestationem ipsam. Quam quidem præsumptionem seu suspicionem diligenter explicavit Alciatus *in tract. de præsumpti. regul. 2. præsumpt.* 29. & nos eo fusius *in libro secundo Arbitr. indic. casu* 108. Et ad rem aliqua scripta reliquit Antonius Gabriel. *in l. 7. conclusionum, in tit. de criminal. in conclus.* 28. & de suspicione ac ipsamet falsitate, quæ conuincitur ex testium varietate & contrarietate, disputauimus infra *l. 5. in præsumpt.* 44.

PRÆSVMPT. LVI.

Testium interrogatione, examinationéque alteri mandata, quid aliud commissum præsumitur.

SVMMARIA.

1 *Receptione testium, non præsumitur commissa eorum examinatio.*
2 *Mandatum iurisdictionis est strictæ interpretationis.*
3 *Examinatione testium commissa, præsumitur commissa etiam receptio.*
4 *Examinatione testium commissa, vtrùm commissa sit eorum reprobatio, & quod non probatur, nu.* 7.
5 *Laboribus & impensis parcendum.*
6 *Actus debet interpretari, vt vtrique partium consultum sit, & satisfactum.*

COntingit sæpissimè testes esse alio in loco
2 quam iudicij vel causæ, iudicem eos ob impedimentum aliquod non posse interrogare, ea propter onus hoc alteri mandatur, vt scribunt omnes *in indices. C. de fide instrum. & in §. quoniam, in Auth. de testibus.* Qua de re doctè & copiosè disserit proximéque docet Andreas Gaillius *in libro primo practicarum Obseruationum, obser.* 96. Dubitari itaque solet, quid commissum præsumatur? Hic cum tria sint consideranda, testium receptio, examinatio, & eorum reprobatio, sic tres casus constituendi sunt.
1 Primus est, quando commissa mandatáque † fuit testium receptio. Hoc sanè casu non præsumitur commissa ipsorum testium examinatio. Ita Aretinus *in c. licet causam, num.* 2. & ibidem Dec. *in septimo notab. de probat.* illo textu adducti, & confert ratio, quod cum maior diligentia & industria requiratur in examinatione, quam in leui illo actu receptionis, non præsumitur quod examinatio ipsa fuerit commissa. Et ac-
2 cedit quod mandatum iurisdictionis * strictæ est interpretationis, vt dicemus, & infrà diligenter eius fines obseruandi sunt, *l. diligenter, ff. mand.* mandata ergo receptione, non censetur mandata examinatio.
Secundus est casus, quando mandata commissaque
3 fuit † testium examinatio. Hoc sanè casu præsumitur etiam commissa ipsa testium receptio. Ita Decius *in d. c. licet causam, in septimo notabil. in fine, de probationibus.* Et huius traditionis ratio est, quia sine receptione testes examinari non possunt. Prius enim debent recipi, deinde examinari. Est ergo receptio necessarium antecedens examinationis: & propterea censetur mandatum, *lib. 2. ff. de iurisd. omnium iudicum.*
Tertius est casus, quando commissa mandatáque fuit testium examinatio, an præsumatur etiam commissa ipsorum testium reprobatio, seu examinatio
4 testium reprobatoriorum? Et commissam præsumi * affirmavit post Hostiensem Bellamera *in cap. licet causam, numero* 8. *de probationibus*, qui dixit, hanc

BIU Cujas

opinionem vt æquiorem esse amplectendam. Et ij quidem ea ratione & argumento vsi sunt ex *authen. & consequenter, C. quomodo & quando iudex, c. prudentiam de mutuis petit. & l. terminato. C. de fructib. & litium expens.* Cæterùm responderi potest illa locum habere in iudicibus ordinariis vel delegatis, coram quibus reus conuentus iure præmittente potest actorem reconvenire, sicuti copiosè declaraui *in l. 1. de Arbitr. iud. qu.* 44. *num.* 2. & 3.

Secundò moti sunt, quod sine oppositionibus & contradictionibus cognosci non potest, an adhibenda sit fides ipsis testibus, vel non. Et ideo videtur mandata & commissa etiam reprobatio, seu oppositio & examinatio testium reprobatoriorum, tanquam quoddam necessarium antecedens, argum. *l. ad rem, & l. ad legatum, ff. de procu.* Verum respondetur, non esse iudicium eius cui mandata est testium examinatio, vt cognoscat an fides sit adhibenda testibus, vel non: sed id pertinet ad mandantem, coram quo aduersarius deducere poterit oppositiones, & impetrare, vt eodem in loco examinatorum testium, examinentur, & reprobatorij, si ibi extant. Tertiò adducti sunt
5 quod laboribus* & impensis parcendum est, *l. properandum in princ. C. de iud. & c. finem litibus, de dolo & contum.* Atqui si ab eodem delegato examinabuntur testes reprobatorij, euitabunt litigantes expensas & labores denuò examinandi testes coram mandante. Ergo præsumitur ita mandatum. Respondetur, facilè esse aduersario, qui contra testes opponit, impetrare ab ipso delegante commissionem ipsi delegato, vt testes reprobatorios recipiat & examinet. Quartò af-
6 ferri potest ratio hæc, quod actus † debet interpretari, vt vtrique partium consultum atque satisfactum sit. *l. adoptiuus*, §. 1. *ff. de ritu nuptia.* & scripsi post alios *in lib. 2. de Arbitr. iudi. casu* 199. *nu.* 13. Porrò dicimus quod per commissam testium probationem, erit satisfactum ei qui vult reprobare, cum habeat coram quo ius suum deducat. Erit etiam consultum eius aduersario: cum & ipse confidat de ipso delegato, ex quo ab eo voluit testes suos examinari. Responderi facilè potest, quod etsi vtrique partium dici posset satisfactum, non tamen satisfactum erit ipsi iudici deleganti, qui non dicitur approbasse ipsum delegatum, quoad testium probationem: cum maior industria & diligentia eo in casu requiratur, quam in ipsa examinatione, vt mox dicemus.

7 Contrariam itaque opinionem, † quod imò mandata testium examinatione, non præsumatur mandata eorum reprobatio, scripserunt Innoc. & Baldus *in c. licet causam, num. 2. de probat.* Spec. *in tit. de testib* §. *qualiter, num.* 21. Angel. *in l. 2. in princ. ff. de iurisd.* & ibidem Castr. *num. 2. in fin.* & ibid. Rimin. sen. *num. 2.* Ias. *num. 9.* Soci. *num. 4.* Idem censuerunt Felin. *in d. c. licet causam, num. 14. in fin.* Dec. *in septimo notab.* & Bero. *num. 17.* & communem testatur Asinius in praxi iudiciorum, §. 22. *c. 8.* Ea ratione vsus est Bero. & probauit Asin. quod maior industria & diligentia requiritur in testium reprobatione quam in examinatione. Verùm crediderim minus veram esse rationem hanc, cum non ipse delegatus examinando alios testes super reprobatione primorum, reprobaret testes iam examinatos, imo nec de eorum fide aliquid quæreret, sed solum examinare & nudum factum examinationis impendere diceretur: Et propterea non maior requiritur industria in examinandis his reprobatoriis quam illis primis. Probabilior itaque huius traditionis ratio ea mihi videtur, quod mandatum delegationis causæ stricta tantùm admittit interpretationem, *c. 1. vbi* gloss. *de offi. deleg. in 6.* & scribunt omnes *in l. 1. in princ. ff. de off. eius, & in d. l. 2. ff. de iurisd. omn. iudic.* Quocirca nil plus mandatum censetur quam sonant manifesta mandati verba, nisi id veniret in necessarium antecedens vel consequens *d. l. 2.* Porrò cum hoc in casu commissa fuerit simpliciter examinatio primorum testium, & nullum verbum factum sit de examinatione testium reprobatorum, nec illi sint ex necessario aliquo consequenti, dicendum est commissionem non comprehendere examinationem illam secundam.

PRÆSVMPT. LVII.

Sigillum quando præsumptionem, vel plenam fidem faciat, tam publicis quam priuatis in negotiis, diligens & accurata explanatio.

SVMMARIA.

1 *Sigillum aliud publicum, aliud priuatum.*
2 *Sigilli publici duplex forma.*
3 *Sigillum vt cuius magistratus sit cognoscatur, literas insculptas habere debet.*
4 *Sphyngis imaginem Cæsar Augustus in annulo gerebat.*
5 *Sigillum characteres nominis domini, vel eius imaginem habere sufficit.*
6 *Rei certæ & demonstratæ frustrà adiicitur demonstratio.*
7 *Sigillum præsumitur appositum volente domino sigilli, vel sigilli custode.*
8 *Sigillum alterius non conuenit dignitati magistratus, & illo adhibito quædam arguitur suspicio.*
9 *Sigillum si cui scripturæ impressum sit non appareat, verbis debet exprimi.*
10 *Sigillum multis & quibus de causis soleat apponi.*
11 *Sigilli appositionis causa non expressa, probabiliter dubitatur de sigillantis consensu.*
12 *Scripta in charta sigillata antequam scriberetur, non censetur princeps confirmasse.*
13 *Subscriptio post sigilli impressionem non est necessaria quando versamur in pertinentibus ad publicum ipsius sigillantis officium.*
14 *Sigillum episcopi absque alia subscriptione notarij vel testium probat.*
15 *Subscriptio vel notarij, vel testium, requiritur in his, quæ ad sigillantis officium non pertinent.*
16 *Sigillum publicum egrediens terminos suæ authoritatis, non amplius publicum, sed priuatum appellari debet.*
17 *Sigilli authoritas restringitur ad causam & officium, ad quod fuit ordinatum.*
18 *Arcis custos, non debet restituere arcem ei qui venit cum sigillo domini.*
19 *Filiusfam. mercator si statuto obligetur, intelligitur ex contractu causa mercimoniorum inito.*
20 *Mercatorum libris fidem adhibendam, intelligitur in pertinentibus ad mercaturam.*
21 *Subscriptio cancellarij vel testium, requiritur in negotio quidem publico, sed sigillo illi actui non conuenienti adhibito.*
22 *Subscriptione non est opus si stylus & consuetudo aliter obseruet, vel causa sit leuis, num. 24.*
23 *Sigillo soli etiam sine scriptura, ex consuetudine fidem adhiberi.*
25 *Sigillum principis adiectum actui priuato, illi robur tribuit.*
26 *Sigillum publicum rectè ritèq; impressum, quam habeat vim, nu. 27. 28. & 29.*
30 *Sigillum priuatum plenam facit fidem adhibitam scriptura*

ptura confecta de re propria ipsius sigillantis. Et quid sit, si adhibetur sigillum alienum, num. 31.

32 *Scripturam vel literas alienas suo sigillo an quis videatur approbasse, nu. 34. 35. & 36.*

33 *Sigillum idem quod subscriptio operatur.*

37 *Sigillum alienæ scripturæ appositum, non requirit aliam subscriptionem. Et quamuis ipsa scriptura loqueretur in tertia persona, num. 38.*

39 *Sigillando non censetur quis approbare ea quæ in specie ab ipso sint reprobata.*

40 *Si illans alienam scripturam eam præsumitur approbare, si à parte vel testibus scriptura sit approbata.*

41 *Sigillum scripturæ vacuæ appositum nil operatur.*

42 *Sigillans scripturam quam nec vidit, nec legit, non præsumitur approbare.*

Idem si per fraudem sit appositum sigillum, nu. 43.

Vel si versetur magnum præiudicium, tunc enim subscriptio quoque requiritur. num. 44.

45 *Sigillum non conueniens dignitati sigillantis, aut si in eo literæ non appareant, non præsumitur sigillantem scripturam approbasse.*

CVm in iudiciis & foro frequens sit vsus sigillorum, quibus acta ipsa publica consignari solent. Et propter hanc nactus occasionem, etiam de sigillis priuatorum agam, quod eo libentius faciam, quod intelligo tractationem illam ad rem nostram magis pertinere. Et quanquam de sigilli fide multa scripserim in comment. de Arbitr. iud. *casu* 113. Nihilominus pleniori (quod aiunt) calamo hic pertractabo ea quæ huc spectant. Duo itaque disputationis capita distinguo, iuxta duo sigillorum genera. Dicimus enim

1 vnum † esse sigillum publicum, aliud verò priuatum.

Primum itaque huius disputationis nostræ caput est de sigillo publico, quo princeps, magistratus, iudices, actuarij, & his similes vtuntur. Et huius sigilli

2 duplex aliquando * est forma. Nam aliqui loco sigilli, annulo signatorio vtuntur, cuius tanta est vis, quanta & ipsius sigilli, vt scribunt Innocent. *in c. 2. nume. 2. vers. item nota quod ius ciuile. de fide instrum.* & ibidem Baldus *colum. 3. vers. dicit Innocen.* Abbas *colum. penult. vers. & quod est.* Felinus *colum. vltim. vers. dicunt etiam prædicti.* Imola *in l. ad testium. §. signum.* & ibidem Aretin. *in primo not. ab. de testamen.* Ioan. Fabri *in §. possunt in princ. Instit. de testamen.* & Anton. Gabriel. in suis conclusionibus *l. 1. tit. de præsumpt. conclus. 4. numer. 23.* Quo autem facilè cognoscatur

3 cuius principis vel magistratus sit * sigillum, inscriptæ esse debent literæ, quibus significetur cuius illud sit, vt puta Rodolphus Romanorum Imperator. Vel Aloysius Mocenigo Dei gratia Venetiarum Dux (hic quidem princeps hoc anno 1577. tertio Non. Iunij, dum hæc scriberem, desiit esse in humanis. Ita scribũt Innoc. *in d. c. 2. num. 2. de fide instrumen.* & ibidem Abbas *nu. 24. vers. quo ad primam*, Moderni Parisien. in consuetud. Parisien. *tit. 1. §. 5. num. 12.* quos secutus sum in commentariis de Arbitrariis iudicum *casu* 113. *nu. 1. & 2.*

Cæterum aliquando sigilla hæc habent insculptas aliquas singulares imagines & signa, quibus alter nemo vtitur, & ob id quidem sufficit absque eo, quod aliæ literæ sint impressæ, sicuti vsu evenit in Sylla, qui Iugurthæ devicti imaginem annulo signatorio insculptam habebat. Et Augusto Cæsare qui Sphyngis ima-

4 ginem simili * in annulo gestabat. Prętereo hic multos qui certis his signis vsi sunt: & quorum meminit Alex. ab Alex. *lib. 2. dier. genialium, c. 19.* Hodie summi Pontifices expressas eorum in sigillis habent imagines Beatissimorum Apostolorum Petri & Pauli. Alia verò est observatio Cæsarum, ij in sigillis insculptas habent sui imagines, sedentes in solio vnà cum diademate & sceptro: & circumscriptum habent ipsorum nomen, vt putà Rodolphus Romanorum Imperator. Ita scribunt Ioan. Bertach. *in tract. de episcopo, lib. 3. par. 1. num. 43.* & Ioan. de Grassis *in tract. de rescriptis nu. 8.* & Rectaurus Castaldus *in tract. de imperatore, q. 47. nu. 5.* Nulla tamen differentia est inter vnam & alteram sigilli formam, cum eandem fidem faciat sigillum sine ea literarum seu nominis circumscriptione, si modo certum est, hoc esse illius sigillantis sigillum, ac illud quod habet insculptum nomen. Ita tradunt Arcidia. Ioan. And. & Geminia. *in c. 2. colum. 2. de procurat. in 6.* cum dixerunt, sufficere, quod

5 * sigillum habeat characteres nominis domini sigilli, vel eius imaginem. Et multo clarius idem censuit Innoc. *in c. 2. colum. 2. de fide instru.* cuius verba hæc sunt. Nec exigitur quod ibi sint litteræ, dummodo alias certum sit de sigillo. Idem censuit Cravet. *in tract. de Antiq. temp. in quinta particula primæ partis prin. num. 46. in*

6 *fin.* Cuius traditionis ea est ratio, quod * rei certæ & demonstratæ frustrà adiicitur demonstratio, *l. 1. ff. de dote præleg.* Cum autem sigillum adhibeatur atque ita imprimatur scripturę, necesse minimè est quod exprimatur à quo adhibitum fuerit hoc sigillum, quando-

7 quidem præsumitur * appositum volente domino ipsius sigilli, vel volente sigilli custode. Solent enim principes habere cancellarios magnos, quibus sigillorum curam custodiamque committunt. Habent & magistratus sigillorum suorum custodes. Cum ergo alicui scripturę, rescripto, vel actui imprimitur sigillum, præsumitur impressum primo volente & mandante ipso Principe, vel magistratu. Et secundo volente eo, qui sigilli custos est. Ita in specie publici sigilli scripserunt Innocent. *in d. c. 2. numero 1. de fide instru.* & ibidem Abbas *num. 25.* & Cravet. *in tract. de antiq. temp. in 5. part. primæ partis prin. numero 48.* Quod quidem intelligunt ij Doctor. quando sigillum est ipsius magistratus proprium, secus si alterius. Nam tunc requiritur expressa attestatio, à quo, & quare fuerit adhibitum. Ea est ratio, quia cum sigillum al-

8 terius † non conveniat dignitati magistratus, si illud adhibetur, quædam suspicio arguitur. Ita sensit Abbas *in d. c. 2. num. 15. in fin. & num. 16. de fide instru.* Illud

9 præterea obseruandum est, quod quando * imprimitur sigillum ipsi scripturæ, si aliunde non constat, vt putà ex ipsa subiecta materia, vel alia ex causa quare adhibitum fuerit sigillum, exprimi id debet aliquibus verbis, sicuti affirmarunt Innoc. *in d. c. 2. nu. 3. de fide instru.* & Moderni Paris. in consuetu. Paris.

10 *tit. 1. §. 5. nu. 13.* Nam (vt inquit Innoc.) sigillum † multis de causis apponi solet scripturis. Aliquando in signum consensus, *l. si fideiussor. §. vlt. ff. de pign. act. c. sine exceptione 12. q. 2. & c. 1. de procur.* Aliquando in signũ testimonij, *l. Caius. ff. de pign.* Aliquando in signum auctoritatis *c. redemptor, & c. sacrorum. 12. q. 2.* Aliquando in signum confirmationis, *c. inter dilectos, de fide instru.* Sunt & aliæ causæ quæ nunc omittuntur. Cum ergo multipliciter apponi soleat, ne in æquiuoco laborari contingat, exprimenda est causa, ob quam sigillum hoc adhibetur, *arg. c. vltim. de libelli obla. & c. vltim. de transact.* Et præterea accedit, quod nisi causa

11 * appositionis sigilli exprimatur, dubitari probabiliter posset, sigillantem ipsum ignorasse causam appositionis, & consequenter non consensisse: cum ignorantis nullus sit consensus, vt in specie nostra annotarunt Castr. *in l. 2. C. de reb. alien. non alien.* Purpur. *in l. admonendi, nu. 177. ff. de iureiuran.* qui subiungit post Ang. *in l. si ita stipulatus, §. Chrysogonus, de verbo oblig.*

BIU Cujas

12 Principem non censeri * confirmasse scripta in papyro à se priusquam scriberetur, sigillata, inquit tamen Purpur. præsumptionem esse, quod viderit & legerit, ideo onus probandi quod ignoraverit, ad negantem pertinet. Cæterum (vt prædixi) necessaria minimè est expressio hæc, quando constat, qua de causa impressum sit illud sigillum, vt quia ex ipsius scripturæ natura, subiectaque materia, vel ex stylo constat, cur sigillari soleant scripturæ illi similes. Ita docuit Inno. *in d.c.num.3.versic.sed si in literis, de fide instrum.* Dubitari etiam hic solet, an post sigilli impressionem adhibenda sit subscriptio manu ipsius sigillantis, vel testium ? Et omissa disputatione, distinguendi sunt duo casus secundùm Decium *in c.post cessionem.nu.10. de probat.* ex sententia Innoc. *in d. c. 2. in fine, de fide instrum.* Et apertius eadem distinctione vsus est Petrus Perticensis *in l. comparationes,num.25. C. de fide instrum.*

13 Primus est casus, * quando versamur in pertinentibus ad publicum ipsius sigillantis officium, & super his sigillum adhibetur. Hoc in casu nulla requiritur subscriptio. Ita Decius præcitato in loco ex sententia Innoc. *in d. c. in fine, de fide instrumen.* Ioan. Andreæ in additio. ad Specu. *in titul. de instrumentor. editione, §.nunc dicendum restat.versf.secundum supplementum.* Bald. *in rubr. C. de fide instrum.n.40.* & Abbatis *in d.c. post cessionem,n.4.in septima opinione, de probationibus.* Et idem affirmarunt Petrus Perticensis *in d.l.comparationes,n.25.C.de fide instrum.* & Guido Papæ *quæst.175.* Hinc decidit Rota *in decis.1. & decis.10.in titu. de pro-*
14 *bat. in nouis,* sigillum † Episcopi absque alia subscriptione notarij vel testium probare. Ita pariter decidit Rota *in decis. 7. in tit. de off. del.eg. in antiquis,* sigillo executoris sine subscriptione & testibus fidem adhiberi, quod quis acceptauit beneficium. Et quamquam Rota & Guido Papę, hoc magis tribuant stylo & consuetudini fori & Curiæ, quàm iuri : Attamen Dec. satis probari censuit *ex c.1.18.distinct.c.si episcop.75.dist. c.non debet, & c.cum inter, de elect. c. inter dilectos, de fide instrum. c. si canonici de off.ord.in 6. & c.1.de sentent. excommun. in 6.* Et hic casus procedit etiam in officio delegati, vt post Rotam *in d.dec.7.* scripsit Decius *in dicto c.post cessionem,n.10.* qui idem esse dixit in sigillo arbitri. Hunc autem casum locum non habere quoad præiudicium tertij, censuit præcitato in loco Decius, qui alias declarationes adiungit, quas quidem infrà explicabimus.

Secundus est casus, quando sigillum adhibetur his,
15 quæ ad † sigillantis officium non pertinent. Hoc sanè casu requiritur subscriptio vel notarij, vel testium. Ita Decius *in d.c.post cessionem,n.11.ver.secunda conclusio,* ex sententia Nicolai de Matarelis, & Ioan. Andreæ, quos recenset, ac etiam auctoritate Baldi *in rubr. C. de fide instrum.nu.40.* qui ob id scriptum reliquit, quod si Priores Perusini sigillant scripturam, in qua contractus alicuius priuati continetur, illud sigillum nil proderit. Hunc etiam casum probavit Petrus Perticensis *in d.l.comparationes,n.25.de fide instrum.* Et hoc in casu, vt inquit præcitato in loco Decius, defendi potest opinio eorum, qui scripserunt, hanc subscriptionem esse necessariam sicuti dixerunt à Decio ipso multi relati. Et Guido Papæ *in d. q.175. & quæst.481.* Soc.Sen. *in consi.275.colum.3.vers. tertiò etiam respondetur, lib.2.* & Didac. *lib.pract.q.cap.22. in fine.* Et ra-
16 tio huius casus est manifesta, quia † dum sigillum publicum egreditur terminos suæ auctoritatis, non amplius publicum, sed priuatum appellari debet, sicuti dicimus in Iudice, qui dum aliquem spoliat, & suæ iurisdictionis terminos excedit, non Iudicis, sed priuatæ personæ nomen obtinet, vt scripsi in commentariis de recuperanda possessione. Et præterea (vt ait Decius præcitato in loco) accedit quod auctoritas
17 * sigilli restringitur ad causam & officium ad quod fuit ordinatum, vt in specie tradunt Baldus & Aret. *in d. c. post cessionen,* & prius Innoc. *in c.2.nu.2.* propè medium, *de fide instrum.* argum. *c.significauit de appel-*
18 *lat.* vbi Baldus scripsit, quod † custos arcis non debet arcem ipsam restituere ei, qui venit cum sigillo domini, cum sigillum non sit ordinatum ad actum illum, & Baldum secuti sunt ibi Butrius, Abbas & Francus : & Ioan. Bertachinus *in tract. de epis op.l. 3. parte prima, num.35. & num. 41.* Et simile est quod dicimus, si sta-
19 tuto obligetur † filius famil. mercator, intelligitur ex contractu inito causa ipsius mercaturę & negotiationis. Ita Bar. *in l.3 §. & hoc edicto. §. nautæ, caupo. stabul. & in l. vltim. C. ad S. C. Maced.* & Alexand. *in consi.* 208.*nu.11.lib.* 2. Est etiam simile cum dicimus, si sta-
20 tuto cautum sit, libris * mercatorum esse adhibendam fidem, intelligitur, in pertinentibus ad mercaturam, non autem quo ad cætera omnia. Ita respondit Roman. *in consil.204.cons.205.* & scripsi *in lib.2.de arbitr. iudicum, & c.casu 91.num.23.* vbi *num.24.* dixi in specie idem esse de sigillo.

Hic casus locum etiam habet, quando negotium
21 esset quidem † publicum, sed tamen sigillum non esset respectu illius negotij conueniens, vt quia alio sigillo vti soleant cancellarij ad illius actus sigillationem, vt si certi actus consueuerunt sigillari sigillo magno, & tamen actus aliquis sigillatur paruo sigillo. Nam adhuc requiritur subscriptio cancellarij, vel testium. Ita scripsi *in d.lib.2. de arbitr. iudicum, casu 113.nu.7.* vbi huius sententiæ recensui Roman. *in l. admonendi, nu.* 55. & ibidem Catonem Saccum, *num.5.ff. de iureiuran.* Felinum *in d.c.post cessionem, nu.7.* & Vestrium in praxi *lib.6.cap.1.num.9.* Idem censerunt Abbas *in c. 2.nu.* 16. *in fin. de fide instrumen.* & Ioan. Bertachinus *in tract. de episcopo, lib.1.part.3.num.33.*

Hic autem casus cessat, atque ita locum non habet
22 quando † ex stylo & consuetudine aliter obseruaretur. Nam tunc nulla subscriptione opus est, etsi sigillo publico priuati actus consignantur. Ita Nicolaus de Matarelis, Ioan. Andreæ, Innoc. & Baldus iam suprà commemorati : & quos secutus est Decius *in d. c.post cessionem nu. 12.de probat.* & scribit Abbas *in c.2. nu.17.de fide instrum.* quod si extat consuetudo, vt sigillo Episcopi sigillentur contractus priuatorum, consuetudo illa est obseruanda. Et (inquit Abbas) ille Episcopi cancellarius potest absque alia speciali licentia sigillum adhibere. Quam quidem traditionem probarunt ibi cæteri omnes, maximè Imola *column. vltim. versi. secunda conclusio.* Imò consuetu-
23 do operatur, vt * soli sigillo sine aliqua scriptura fides adhibeatur, etiam extra ea quorum causa sigillum fuit ordinatum, vt scripsit Gemin. *in c. 2. de procuratore, in 6.* vbi ait, quod ex consuetudine Senensi, homines Castrorum Senis proficiscuntur solo cum sigillo sui Castri & villæ quo ostendunt se procuratores suarum vniuersitatum. Et Geminia. secutus est Decius *in d. c. post cessionem, numero 12. in fine de probat.* Et his accedit Bertachi. *in tract. de Episcopo, lib. 1. part. 3. numero 22.* qui testatur se vidisse ita
24 obseruari. Prætereà hic locum non habet in * casib. levibus. Nam tunc sigillum publicum appositum his quæ non pertinent ad officium sigillantis, fidem facit absque alia sigillantis, vel testium subscriptione. Ita in specie tradunt Abbas *in d. c. post cessionem, nu. 4. in septima opinione, de probat.* & ibidem *colum. 3. versi. sed tunc quæro, & num. 6.* & apertius Decius

numero

numero 13. qui aliquot similibus comprobat. Et tamen non habet locum hic casus quo ad semiplenam probationem, & multò magis ad præsumptionem. Ita Decius *in d. c. post cessionem, num.* 14. qui subiungit *nu.*
25 15. nec etiam habere locum casum hunc in sigillo * principis, quod adiectum actui priuato illi robur tribuit. Qua de re nunc non disputo.

Hac ex disputatione satis superque intelligimus, sigillum publicum rectè ritéque scripturæ impressum,
26 vim † magnam habere: cum plenam fidem faciat, vt scribunt omnes *in d. c. 2. de fide instrum.* Salic. *in l. si quæ per calumniam, colum. 2. vers. quæro generaliter. C. de epis. & cler.* Et prætereà operatur huius sigilli im-
27 pressio * vt vim habeat clausulæ, ex certa scientia. Ita docuit Rimin. sen. *in l. pacta nouissima, in fin. C. de pact.* quem secutus est Anton. Gabriel. in suis conclusionibus *l. 1. de præsumpt. conclus. 4. numero* 27. Ha-
28 bet enim † vim confirmationis, *l. Tribunus,* §. 1. *ff. de testam. milit.* Bart. *in l. in fraudem,* §. *sicut, eod. tit.* Baldus *in c. 1. colu. 2. de pace Constan.* Bertachinus *in tract. de episcop. l. 1. parte 3. nu. 24.* & Riminal. *in d. l. pacta nouissima, in fin. C. de pactis.* & Dec. *in c. 2. in fin. de fide instrum.* Habet etiam effectum delegationis, vt scili-
29 cet habens sigillum delegantis * impressum literis, censeatur ab eo delegatus, *c. si à subdelegato, de offic. deleg. 6.* Riminal. *in d. l. pacta nouissima, in fin.* & alios commemorant Anton. Gabr. *in d. conclus. 4. numero* 25. qui *num.* 26. subiungit, probari etiam commissionem citationis.

Secundus huius disputationis caput est de sigillo priuato, an scilicet probationem vel præsumptionem faciat. Hac in re distinguendi sunt aliquot casus.

30 Primus est, * quando sigillum hoc priuatum adhibetur scripturæ confectæ de re propria ipsius sigillantis: & constat ipsum sigillantem suo proprio sigillo sigillasse. Hoc casu res certa & clara est, sigillum hoc plenam fidem facere. Ita in specie scripsi *l. 2. de arbitrariis iudicum, & c. casu* 113. *n.* 10. Cum dixit idem operari ac subscriptionem: quæ hoc casu plenam fidem facit, vt dicemus infrà *l. subsequenti præsump.* Et ostendit hæc sigillatio contractus perfectionem. Ita Baldus *in l. contractus, colu. 2. vers. sed quæro hic. C. de fide instru.* Rimin. sen. *in l. pacta nouissima, in fin. C. de pact.* Francus *in c. significauit, col. 1. ver. & quod per priuatam scripturam, de appella.* Dec. *in c. 2. in fin. de fide instrum.*

31 Secundus est casus, quando † sigillum adhibetur scripturæ de re propria confectæ: & sigillum non est proprium sigillantis, sed alterius. Hoc in casu requiritur, quod sigillans exprimat causam, ob quam alieno sigillo sigillauit, ad hoc vt plenam fidem faciat: sicuti & superiore casu. Ita Innoc. *in d. c. num. 2. versi si autem nullum sigillum, de fide instrum.* & ibidem Ioan. Andr. *colum. 2.* Baldus *nu.* 13. & Felin. *colum. 1. in prima conclus.* Et alios plures congessit Anton. Gabriel. *in d. conclus. 4. num.* 15. *& num.* 19. qui quidem scribunt esse exprimendum, sigillum alienum adhiberi de voluntate sigillantis: & eam ob causam, quia proprio sigillo carebat. Et huius sententiæ ea est ratio, quia sigillum est variatum: & alioqui res dubia redderetur iuxta *l. ad testium,* §. *penult. ff. de testa.* & quia scriptura sigillari ita debet, vt discerni possit à quo fuerit sigillata: id quod non satis apparet, si vtens alieno sigillo id non exprimeret.

32 Tertius est casus, quando * quis proprio sigillo sigillat alterius scripturam, an eam approbasse ita dicatur, vt & ipse ex ea obligatus censeatur? Hac de re sunt variæ doctorum opiniones. Vna fuit eorum: qui dixerunt inferri præsumptionem approbationis actus adscripti ea in scriptura. Ita gloss. *in l. si procuratorem absentem, in verbo intelligendum. ff. de procurat.* cum dixit, literas sigillo munitas videri ab eo sigillante approbatas. Verbum illud, videtur, præsumptionem significat, vt declaraui suprà *lib. 1.* Et gloss. *d. l. si procuratorem,* secutus est ibi in specie Castr. *n. 5.* Ita etiam gloss. *in l. 2. C. de reb. eccle. non alien.* Et ibidem Cynus, Baldus, Alberi. Ioan. Fabri & Salicetus. Idem docuit Bart. *in l. quæ dotis, in fin. ff. sol. matr.* quem secuti ibi sunt Alexand. *nu.* 38. & Iason *nu.* 94. Ita etiam Baldus *in l. in fraudem, in princ. & in l. Tribunus,* §. 1. *vers. & nota, ff. de testam. milit. & in c. 2. nu.* 14. *de fide instrum.* qui dixit, esse signum consensus, & ibidem Abbas *in primo notab.* Imola *colum. pen. vers. & adde etiam,* & Deci. *in fine.* Riminal. sen. *in l. pacta nouissima, in fine. C. de pactis.* Iacob. à Sancto Georgio *in l. si eum seruum. ff. si certum petatur.* Angelus Aretinus, *in proœm. institu. colu. 5. versic. 6. nota.* Decius *in c. 3. loco, in prin. de probat.* Aufrer. ad Capellam Tolosan. *q.* 24. Marsilius *in rub. C. de probat. num.* 321. Tyraquel. *in tract. de retractu consang.* §. 1. *gl. 9. num.* 159. Ea adferri solet ra-
33 tio, quia sigillum idem operatur † quod subscriptio, vt expressim respondit Roma. *in consil.* 303. *in fin.* & apertè idem docuit Archid. *in c. si canonici, colum. 1. in verbo. sigillorum, de off. ordin. in 6.* & Cravet. *in tract. de antiq. tempor. in quinta particula primæ partis princ. nu.* 49. vbi declarat, nisi subscriptio esset de forma. Atqui subscriptio præsumptionem facit, vt scribunt omnes *in l. si ita stipulatus,* §. *Chrysogonus, de verb. obl.* & dicemus infrà *subsequenti l. præsu.* Ergo & sigillatio præsumptionem inducit.

34 Altera fuit opinio eorum qui dixerunt, * sigillum semiplenam probationem facere. Ita Alberic. *in d. l. si per procuratorem, col. 3. vers. sed licet priuata. ff. de procurato.* Salicetus *in l. si quæ per calum. col. 1. vers. quæro generaliter, C. de episcop. & cler.* Felinus *in c. post cessionem, colu. 3. vers. fallit secundò, de probat.* & Socin. Sen. *in consi.* 258. *col. pen. versi. parum facit, lib. 2.*

35 Tertia fuit opinio, quòd * imò sigillum plenam probationem facit. Ita sensit Purpur. *in l. admonendi, nu.* 177. *de iureiurand.* qui dixit, quod vbi adest sigillum non requiritur alia probatio per testes, aut comparationem literarum: sed tota vis est in probandæ veritate sigilli, & Purpur. secuti sunt Cravet. *in tract. de antiq. temp. in quinta particula primæ partis princ. n.* 44. & Antonius Gabriel. *in suis conclus. l. 1. tit. de præsumpt. conclus. 4. nu. 2. & 3.* qui quidem scribunt, duas illas suprà commemoratas opiniones procedere quoad præiudicium tertij, contra quem solum inducitur vel præsumptio vel semiplena probatio, secùs quoad præiudicium eius, cuius est sigillum, contra quem
36 plenè probat. Ergo certe non video, quomodo † sigillum plenam probationem faciat. Nam aut constat testibus, sigillantem sua causa & nomine, sigillum adhibuisse. Et tunc plena probatio quidem oritur, sed illa à testimonio testium magis, quam à sigillo prouenit. Aut testes non extant, atque ita tota vis pendet ab ipso sigillo, sicuti in specie ista loquuntur glossæ & sequaces, & tunc solam præsumptionem facit: cum verè plus operari possit sigillum, quod dicitur esse quid inanimatum, vt dicemus statim, quam ipsa subscriptio, quæ solam præsumptionem (vt diximus) facit.

Extenditur primò recepta illa opinio, quod scilicet
37 sigillum † facit præsumptionem, vt procedat etiam in sola ipsa sigilli appositione, absque aliqua subscriptione. Nam non requiritur aliqua sigillantis, vel testium subscriptio, quod ipse sigillans sigillauerit, vel sigillari curauerit, ita Bald. *in l. 2. C. de rebus alien. non alien.* Felin. & Dec. *in c. 3. loco, in princip. de probat.*

BIU Cujas

Cęterùm dissentire videtur Bart. in proœm. Digestorum, *col.3.vers.item quæro si est solum sigillum, & in l.ad testium, §.si quis ex testibus, ff. de test.* qui subscriptionem necessariam esse sensit. Distinguit Alex. *in l. quæ dotis, nu.38.ff.solut. matrim.* Aut est actus, qui pro sui forma & solemnitate requirit subscriptionem: sicuti est testamentum in scriptis, & tunc præter sigillum adhiberi debet subscriptio. Ita loquitur *d.§.si quis ex testibus.* Aut subscriptio pro forma non requiritur, & tunc sigillum non requirit subscriptionem. Et distinctionem hanc secutus est Anton.Gabr. *in suis concluſ.lib.1.tit.de præſ.concluſ.4.nu.3.& 4.*

38 Extenditur secundò, vt procedat etiamsi * ipsa scriptura loqueretur in tertia persona. Nam adhuc sigillans eam dicitur approbare. Ita Innoc. *in c. 2. num. 2. versic. item non est ius, de fide instrument.* & ibidem Hostiens. *colu.3.vers. nec vim facio.* Bald. *columna tertia, versic.dicit Innocent.* & Ancha *in colum.1.vers.nec est vis.* Hos ita recenset & probat Antonius Gabriel. *in d.conclu.4.num.22.*

39 Declaratur primò, vt non procedat hæc præsumptio quoad ea, † quæ in specie reprobata fuerunt ab ipso sigillante. Nam ea sigillando non censetur approbare. Ita Bald. *in l.Tribunus, §.1.vers.nota in isto, ff. de testa.milit.* quem secutus est Anto.Gabr. *in d.concl. 4.num.42.*

40 Declaratur secundò, vt non procedat hæc* præsumptio quando literæ ipsæ, quibus oppositum fuit sigillum, approbatæ fuerunt à parte, vel testibus: secus si approbatæ non fuissent. Ita Bart. *in l.si procuratorem, col.1.vers.aut non habens sigillum, de procurat.* Imola *in Clem.1.colu.12. vers.si vero literæ de procurat.* Angel. Aret. in *proœm.instit.col.pen.vers.quod autem dicit,* & Ant.Gabriel. *in d.conclu.4.num.43.*

41 Declaratur tertiò, vt non procedat * quando sigillum esset sine scriptura. Nam appositum chartæ vacuæ nil operatur. Ita scribunt Bald. & alii plures, quos commemoraui *l. 2. de Arbitrarijs iudicum &c. casu 113. num. 2.* Et quibus accedunt alii multi relati ab Anton. Gabr. *in d.concl.4.nu. 44. & 45.* & attigi suprà ad primum huius disputationis caput.

42 Declaratur quartò, vt non procedat hæc præsumptio, quando sigillans † iste sigillauit scripturam, quâ non vidit nec legit. Ita Bald. in sua Margarita, *in verbo, signare,* quem secutus est Gabr. *in d. concl.4.nu.45. in fine.* Et his addo Ioann.Baptistam à Sancto Seuer. *in tract.de transact.quæst.12.nu.14. in fine,* & Io.Bertach. *in tract.de episcopo, lib.3.part.1.nu. 21.* Et loco iam citato Gabr. *nu.46.47.& 48.* subiungit aliquot declarationes. Et huc pertinent, quę de subscriptione dicemus in subsequenti libro, vbi explicabimus an & quando subscriptio valeat, scriptura non visa, & ibid. declarabimus, an præsumatur visa & lecta.

43 Declaratur quintò, vt non procedat quando † sigillum fuit per fraudem appositum. Nam tunc nil operatur. Ita Hosti. *in c.2.col.2.vers.sed quid de his, de fide instru.* & ibid. Io. Andr. *col.3.* Butr. *col.pen.vers.venio ad textum, & colu.vlt.vers.si autem non principaliter.* Io. Baptista à Sancto Seuerino *in tract. de transact.q.12.n. 15.* qui tamen addit, hoc relinqui iudicis arbitrio, an approbare omnino voluisset, etiamsi sciuisset, vel non. Ant. Gabr. *in d.conclu.4.nu.50.* qui *num.15.* subiicit post Bald. idem esse, quando sigillum per errorem fuit appositum.

Declaratur sextò, vt non procedat hęc prę-
44 sumptio, quando † maximum versaretur præiudicium. Nam tunc solum sigillum non sufficit, sed requiritur etiam subscriptio. Ita sensit Salicetus *in l. si qua per calumniam. col.1.vers.quæro generaliter, C. de episcop. & cleric.* & apertiùs Alex. *in l.quæ dotis, n.38.ff.solut.matrim.* dum declarat, *ad testiū, §.si quis ex test.ff.de testa.* quem in specie secutus est Anto. Gabr. *in d.concl.4.nu.4. & nu.52.* & ibidem *nu. 53.* aliam adiungit declarationem, quam huc non retuli, quod visa sit huic regulæ non conuenire, sicuti & alia multa ab eodem Ant.Gabr. in concluſ. traduntur, quæ cum à proposita hac disputatione aliena sint, de industria præterire ea volui.

Declaratur septimò, vt non habeat locum hęc prę-
45 sumptio, † quando sigillum suspectum est, vt puta si eius sculptura non convenit dignitati eius, qui sigillasse dicitur, si literæ sigilli legi non possunt, vel si ita factum est sigillum, vt intelligi non possit cuius sigillo sigillatum sit. Ita declarani *in d. l. 2. de Arbitrarijs iudicum, casu 113. nu.12.* vbi scripsi, hoc tamen relinqui arbitrio iudicis. Non repeto hic iam scripta.

PRÆSVMPT. LVIII.

Sigillum scripturæ impressum, præsumi voluntate domini ipsius sigilli appositum, brevis, sed clara enarratio.

SVMMARIA.

1 *Sigillum volente domino appositum fuisse præsumitur. Alia refertur opinio.*
2 *Mercatoris libro inscriptæ, ipsius voluntate scriptæ præsumuntur.*
3 *Prædia aut bona alicuius in libro æstimi descripta, ipsius voluntate descripta præsumuntur.*
4 *Res illius præsumitur cuius sigillum est impressum.*
5 *Instrumentum debiti cancellatum penes creditorem existens præsumitur eius voluntate cancellatum.nu.6.*
7 *Sigillum suum negans dominus, de mendacio conuictus, præsumitur sua voluntate appositum. Idque etiam locum habet in ipsius hæredibus, nu.8.*
9 *Sigillum appositum scripturæ continens aliquid in fauorem eius qui domesticus est domini sigilli, potius subtractum à domestico præsumitur. Et quomodo diluatur hæc præsumptio, nu.10.& 11.*

DIsputauimus superiore casu, an & quando sigillum præsumptionē faciat, & quia aliqua attigimus, an sigillum præsumatur impressum scripturæ de voluntate domini ipsius sigilli, visum est hic paulo fusius rem hanc explicare. Dicimus itaque præsumptio-
1 nem * esse, quod volente sigilli domino sigillum appositum fuerit. Ita scripserunt Butrius *in c.3 loco, in secundo not.ab.de probat.* & ibidem Decius *nu. 2.* Abb. *in c.2.col.pen.vers.ad secundam quæstionem de fide instrument.* Cravet. *in tract.de antiquit.tempor.in 5 particula primæ partis princip.nu.46.* & Anton. Gabriel. *in suis conclusionibus lib.1.titul.de præsump.concluſ.4.num.12.* Quæ quidem sententia probatur *ex dicto c.3.loco.* Est
2 simile quod dicimus scripta † in libro mercatoris, præsumi scripta de eius voluntate. Ita Baldus *in rubri. Cod.de fide instrum.vers.sed hic quæro.* Alexand. *in cons. 147.num.9.lib.1.* & Decius *in d.c.3.loco, num.2.* Qua de re extat egregius locus apud Ciceronem in oratione pro Q. Roscio Comœdo, quem hic non commemoro quod sim traditionem hanc vberius explicaturus suo
3 loco infrà *l.subsequenti.* Ita dicimus quod si prædia * cæteráque bona alicuius descripta sunt in libro æstimi & catastri, præsumitur quod eo volente fuerint descripta. Ita Bart. *in l. rura. Cod.de omni agro deserto,*

lib.

BIU Cujas

*lib.*10. ex illo textu, & ex *l. sensus ff. de probat.* & dicimus infra.

4 Est etiam simile, quod dicimus * rem præsumi esse illius, cuius impressum est sigillum. Ita Bald. *in Auth. dos data. col.* 1. *de donat. ante nupt.* Boer. *quæst.* 105. *nu.* 9. & Benuenutus Stracha *in tract. de mercatura, part.* 2. *num.* 71. De qua quidem præsumptione dicemus in subsequenti libro. Est quoque simile quod dicimus, si
5 instrumentum † debiti reperitur cancellatum penes ipsum creditorem, præsumitur voluntate sua cancellatum. Ita Castr. & reliqui, *in l. Labeo. ff. de pact.* & copiosè differemus subsequenti in libro præsumpt.

Cæterùm in specie præsumptionis, de qua hic agi-
6 mus, dissentiunt permulti, qui dixerunt, imò * sigillum scripturæ appositum, non præsumi appositum de voluntate domini ipsius sigilli. Ita sanè Albericus *in l. si per procuratorem, ff. de procurat.* & ibidem Castr. *col.* 1. *vers. in textu.* Geminianus *in c. quamuis, colu.* 1. *vers. ad secundum crederem.* & ibid. Francus *col.* 2. *ver. si verò literæ de procurat.* Moderni Parisiens. *in commentariis ad consuet. Parisiens. tit.* 1. §. 5. *n.* 14. & Didac. Covar. *libro practicarum quæst. c.* 22. Quorum quidem argumenta evitari facilè possunt. Et primò citant *d. c.* 3. *loco*, cui respondetur, contrarium potius probare. Adfertur secundò text. *in l.* 1. *ille, vers. sed ne furandi. C. de latina lib. tollend.* quem dixit singularem Roman. *in sing.* 637. Verùm is textus procedit (vt infrà dicemus) in domestico, quem lex præsumit subtraxisse. Tertiò considerari solet ratio, quia alieno sigillo sigillari aliquid potest, sicuti testamentum, *l. ad testium*, §. *ab ipso, ff. de testa.* & §. *possunt in institut. de testam.* sed respondetur, posse quidem sigillari, sed non inde sequitur, quod faciat sine voluntate domini sigilli.

7 Hæc præsumptio fortius procedit, quando * negasset dominus ipse sigilli, sigillum esse suum, & postea de mendacio fuisset convictus. Nam tunc sine controversia præsumendum est, quod sua voluntate adhibitum illud fuerit. Ita Moderni Parisien. *in dicto* §. 5. *num.* 14. *in fin.* argum. *authen. contra qui propriam, C. de non num. pecun.*

8 Extenditur hæc ipsa traditio, vt procedat etiam † in hærede vel successore, adversus quos etsi negauerint, præsumitur sigillum fuisse adhibitum voluntate defuncti. Ita Moderni Parisienses *in d.* §. 5. *num.* 15. Ea est ratio, quia cum hæres vel successor non sint informati de voluntate ipsius domini sigilli, iuxtà *l. si quis arbitr. ff. de verb. oblig.* & *l. vlti. C. de contrahend. emp.* & tradit Iaſ. *in l. si quando, n.* 53. *C. vnde vi*, cum inquam ij hæres vel successor, non sint informati, non possunt asserere, ita esse, vel non esse. Et propterea standum omninò est iuris præsumptioni, quod scilicet voluntate ipsius domini, appositum fuerit sigillum.

Declaratur hæc præsumptio, vt locum non habeat,
9 quando scriptura, † quæ sigillata est, continet aliquid in fauorem eius, qui est domesticus domini sigilli, vt si quis domesticus asserat, se esse procuratorem domini sigilli, id probans ex sigillo ipso. Nam hoc in casu præsumptio non est, quod sigillum sit appositum voluntate ipsius domini, sed potius præsumitur subtractum ab hoc domestico. Ita Io. Andr. & Host. *in c.* 2. *de solut.* Anch. *in c.* 2. *colu.* 1. *vers. in dubio autem, de fide instrum.* Roman. *in consil.* 446. *colum. vlti. & singul.* 337. *Nunquid.* Marsil. *in l.* 1. §. *qui in rationibus, colum.* 1. *de falsis*, quos ita in hanc sententiam citavit atque secutus est Anton. Gabr. *in d. conclus.* 4. *num.* 13. *& nu.* 39. & 40. Et mori ij sunt argum. *d. l.* 1. §. *ille, ver. sed ne c furandi. C. de latina lib. tollend.* Cæterum, cùm adversus hanc declarationem obstare videantur tradita à Felino *in d. c. coram, num.* 9. *vers. limit. de offic. delegat.* perpendenda sunt ea quę scripsi suprà *in fine* 14 *præsump.* Hanc autem declarationem intelligit Anton. Gabriel. *in d. conclus.* 4. *nu.* 14. & *nu.* 40. quando probaretur,
10 sigillum ita consueuisse * diligenter custodiri, vt verisimile non sit, quod fuerit furto subtractum. Et huius sententiæ fuisse commemorat Imolam & Felin. Intelligi etiam potest hæc declaratio, nisi is, qui sigillo
11 vti vult, † esset probatæ vitæ. Nam in eo cessat furti suspicio, sicuti i simili in casu scripsi suprà *in* 14. *præsump. in* 4. *casu.*

PRÆSVMPT. LIX.

Scripta in lapidibus, parietibus, & monumentis, quando præsumptionem, vel plenam probationem facere dicantur.

SVMMARIA.

1 *Scriptura posita in loco publico & manifesto, in his quæ magni sunt etiam præiudicij, plenam facit fidem. Et his scripturis probari etiam ius patronatus, nu.* 2. *eáque facere notorium. nu.* 3.

4 *Scriptura posita in loco publico etsi recens sit & noua, plenè probat, si de nullius præiudicio agatur. Et quid si agatur de præiudicio modico, nu.* 5.

6 *Scriptura in publico loco posita, non facit fidem contrà eum, qui scripturæ non consensit, si præsertim de illius magno præiudicio agatur.*

Et quid si non constat de voluntate eius, variæ sunt opiniones, nu. 7.

FRequens est in iudicijs disputatio de scriptis in lapidibus, parietibus, & monumentis, an probationem, vel præsumptionem faciant? Qua in re soleo distinguere aliquot casus.

1 Primus est, † quando scriptura est antiqua, & posita est in loco publico & manifesto, tunc etiam, in his, quæ magni sunt præiudicij, plenam & perfectam probationem facit. Ita glo. *in c. causam de probat.* Speculat. *in tit. de probat.* §. *videndum, vers. restat nonò per libros.* Bald. *in cons.* 310. *An patronatus, l.* 5. qui respon-
2 dit, ius patronatus antiquum † his scripturis plenè probari. Idem affirmarunt Imola *in consil.* 60. Calcaneus *in cons.* 90. *num.* 8. Decius *in consil.* 135. *colu.* Lambertinus *in tract. de iure patronat. l.* 2. *part.* 2. *in nouo artic. decimæ quæstionis principalis.* Ripa *in c. cum ecclesia Sutrina, nu.* 97. *de causa poss. & propr.* Hieron. Gabr. *in cons.* 196. *n.* 6 *lib.* 2. Purpur. *in l.* 1. *n.* 155. *ff. si certum petat.* Marsil. *in rubr. Cod. de probat. num.* 19. Alba. *in cons.* 46. *num.* 27. Cravet. *in tract. de antiq. tempor. in prima parte principali, in particula nona, quæ incipit, octauo datur, &c. num.* 10. & 14. qui dixit, scripturam hanc publicè
3 omnibus patere, & ob id inducere * notorium, sicuti affirmarunt Bart. & Bald. *in l. monumentorum, C. de religiosis & sumpti. funerum*, & dicemus in sequenti libro *in præsumpt.* 90.

Secundus est casus quando scriptura non est anti-
4 qua, * sed recens & noua, sed de nullius præiudicio agitur. Hoc sanè casu sine dubio perfectè & plenè probat. Ita Cravetta præcitato in loco, *numero* 15. adductus auctoritate Innocent. *in rub. de consecrat. eccles. vel alter.* qui exemplum afferunt, quando agitur de probanda ecclesiæ consecratione.

5 Tertius est casus, quando scriptura est † recens & noua, & agitur de alterius præiudicio, sed modico, pro-

BIU Cujas

vt est in quæstione confinium. Ita gloss. *in d. c. cum causam, de probat.* Geminia. *in cons.*100.*colu.*2. Crav. *in loco præallegato.* Quibus accedunt Castrens. *in l. si à furioso, in fin. C. de testam.* Corne. *in consil.*171.*nu.*10. *& in cons.*333.*nu.*5.*lib.*1. Guido Papæ *in quæst.*193.*vers.* 6. Calcan. *in cons.*9.*nu.*7. & Hieron. à Monte *in tract. de finibus, cap.*65.

6 Quartus est casus, quando * scriptura est recens & noua, & agitur de satis magno præiudicio eius de cuius voluntate apparet quod illi scripturæ non consensit, vt quia protestatus est contra eos qui scribi fecerunt. Ita ex mente Bart. & Bald. *in d. l. monumentorum, C. de religios. & sumptibus funerum,* scripsit Cravet. *in dicta noua particula, nu.* 14. *in fine,* quam sententiam existimo verissimam.

7 Quintus est casus, quando † scriptura est recens & noua, & agitur de satis magno præiudicio eius, de cuius voluntate non apparet, an scilicet eo volente facta fuerit illa scriptura. Hoc in casu sunt opiniones. Nam Bart. & Bal. *in d. l. monumenterum, C. de relig. & sump. funer.* affirmarunt plenam probationem facere, ex quo præsumitur, quod facta fuerit scriptura illa voluntate eius, de cuius præiudicio agitur.

Altera fuit opinio Calcanei *in d. cons.*9.*num.*8. quod inducat præsumptionem. Tertia verò fuit opinio Crauettæ in loco sæpius allegato, *num.*14. quod faciat semiplenam probationem. Crediderim, tribuendum esse multum arbitrio iudicis, qui pro rei, facti, & personarum qualitate arbitrabitur, an probationem vel præsumptionem faciat.

PRÆSVMPT. LX.

Iuramentum præsumptionem quàm vrgentem & efficacem faciat, explicatur.

SVMMARIA.

1 *Iureiurando aliqui † asserens vel negans, verum fateri vel negare præsumitur.*
2 *Salutis æternæ nemo creditur immemor.*
3 *Geminatio atque actuum pluralitas præsumitur potius, quam testium periurium.*
4 *Iurantes ab initio artis & negotij, ex fide, vt viro bono conuenit, exercere velle, habent pro se præsumptionẽ.*
5 *Officialis iuratus præsumitur vera scripsisse in lib. census.*
6 *Miles Reipubl. causa abesse præsumitur.*
7 *Magistratus in ciuitate vel prouinciis ius dicens, præsumptionem pro se habet.*
8 *Confessio iurata testatoris fidem facit.*
9 *Periurus semel, verum non fateri præsumitur.*
10 *Testis semel periurus fidem non facit, imò nec indicium ad torturam aut formandam inquisitionem, nu.*11.

FRequens est iurisjurandi vsus, in foro & iudiciis magnaque ex eo exoritur præsumptio. Qui enim
1 iureiurando * aliquid asserit, vel negat, verum fateri vel negare præsumitur, *l. vlt. C. ad leg. Iul. repet.* Ea est
2 ratio (vt eo loci scriptum est) quia † nemo creditur immemor æternæ salutis. Hinc primò infertur, præsumi pro teste, qui in iudicio dixit testimonium ex quo iurare solet & debet, *l. iurisiurandi, C. de testib. & c. tuis, de testibus,* & scripsi *in commentariis de arbitr. iudicum, l.* 1. *q.* 26. Ita ad rem nostram infert Alciatus *in tract. de præsumpt. reg.* 3. *præsump.*16. *nu.*3. *vers. & ex hac,* qui subiungit, præsumi potius geminationem at-
3 que ita * pluralitatem actuum, quam periurium testium. *c. cum tu, de testib.* vbi Doct. & multis comprobabimus infr. *l.* 6. *præsump.*24. vbi agemus de præsumptione quæ versatur circa pluralitatem actuum.

4 Infertur secundò præsumi, † qui ab initio suæ artis & negotij iurant ea legaliter & ex fide, vt viro bono conuenit exercere. Ita Alciatus *in præsumpt.*16. *ad fin.* qui ob id subiungit, horum libros & codices semiplenam probationem facere, quo ad tertium *l. quædam, §. numularios, ff. de iureiur. & in l. nuda, de dona.* & confert gloss. *in c. ad audientiam, in verbo, iuratus, de præ-*
5 *script.* quæ dixit, ex illo textu, officialem † iuratum præsumi vera scripsisse in libro census, cui aliàs non adhiberetur fides.

6 Infertur tertiò præsumi * pro milite, quod scilicet absit causa Reipub. vnde restituitur in integr. Ita gloss. *in l. pen. ff. ex quibus causis maior.* & tradit Alciat. *in d. præsump.*16. *in fin.* Ea est ratio, quia miles dum ad militiam recipitur, iusiurandum præstat, secundùm glos. *in d. l. pen.* De quo quidem iuramento scripsi plura *in tract. d recuperanda poss. remed.*9. *nu.*359.

Inferri potest quartò ex eadem *l. vlt. C. ad leg. Iul. re-*
7 *pet.* præsumi pro magistratibus * qui vel in ciuitate, vel in prouinciis ius dicunt ex quo iusiurandum præstant, priusquam ad magistratum assumantur, *l. rem non nouam, & l. vlt. C. de iud.* vbi Bart. & reliqui.

Infertur quartò, quod licet confessio facta in testamento non valeat nec probet: attamen si testator iu-
8 rauerit, † valebit confessio, fidemque faciet: quia præsumitur quod ob iuramentum adhibitum non fuerit immemor salutis æternæ. Ita probat. *l. cum quis decedens, §. codicillis,* vbi Bart. *nu.*3. *in fin. de leg.*3. *auth. quod obtinet,* vbi Baldus *nu.*4. *C. de probat.* Bart. *in l.*2. *num.*1. *C. communia. de legatis,* & ad rem nostram Alciat. *de præsump. regu.*3 *præsumpt.*4. *n.*2. Et his accedunt Felin. *in c. si cautio, n.*24. *& 25. de fide instru.* Ias. *in l.*1. *in princ. nu.*6. *ff. de eo per quem factum erit,* & Ruin. *in cons.*29. *nu.*11. *lib.*5. *& dicemus infr. lib.*4. *in præsump.*58. vbi explicabimus quando præsumatur vera confessio testatoris ad fauorem eius cui legari non potest.

Declaratur hæc præsumptio, vt locum non habeat
9 in eo qui semel † fuit periurus. Nam is præsumitur peierare, *c. paruuli.*22. *qu.*2. *& c. literis, de præsump.* & scribit Alciat. *de præsump. reg.*2. *præsum.*10. Et huc facit egregius locus M. Ciceronis in oratione pro Rabirio Posthumo, cum ait. *Vbi quis semel peierauerit, ei credi posteà, etiamsi plures deos iuret, non oportet.* Hinc
10 fit quod testi, † qui aliàs fuit periurus, fides non adhibetur, *c. testimonium, de testibus,* & dicemus infrà *l.* 5. *præsum.* ad regulam, *semel malus.*

Imò testis aliàs periurus nec indicium quidem fa-
11 cit * ad torturam, nec ad formandam inquisitionem. *c. sicut nobis, in fin. de testibus,* & responderunt Fulgos. *in cons.*107. *& cons.*273. & Decius *in consil.*189. *num.*8. quos secutus est Alciatus *in dicta præsump.*10. *num. secundo.* Qui quidem ea in præsumptione multa de periurij pœna scripsit, qua de re nos plura in commentariis de Arbitra. iudicum, *libro secundo, casu* 319.

PRÆSVMPT. LXI.

Conclusionem in scriptis factam, præsumi deliberatè factam, & alia nonnulla satis egregia exposita atque tractata.

SVMMARIA.

1 *Confessio facta scriptis deliberata præsumitur.*
2 *Confessio tutoris permittentis bona sua describi in pupillis inuentario, spontanea & deliberata præsumitur.*
3 *Confessio sponte facta præsumitur deliberatè emissa.*

4 *Confessio*

BIU Cujas

4 *Confessio geminata ex interuallo facta præsumitur deliberatiue, & exceptionem non numerata pecuniæ excludit, num. 5.*

1 CVm quis in scriptis aliquid fatetur, † deliberatè id dixisse præsumitur, *cap. si quis iuratus. 2. qu. 3.* iuncta glos. *in verbo tractandi*, & apertius ibidem Præpos. *num. 3.* Idem docuit Lucas de Penna *in l. 3. in præsumpt. 49. de apochis public. l. 10.* qui in hanc sententiam commemorat locum illum Diui Pauli in secunda ad Corinthios *cap. 10.* (Epistolæ graves sunt & fortes, præsentia autem hominis infirma, & sermo contemptibilis.) Hinc * confessio facta à tutore, qui passus 2 est bona sua scribi in inventario confecto de bonis pupilli, præsumitur deliberatè facta, & ideò maximè præiudicat ipsi tutori, *l. vlt. §. 1. C. arbitr. tutel.* qua de re dicemus infrà, *l. 4. præsumpt. 74.* Ita pariter confessio 3 voce † sponte facta, præsumitur deliberatè emissa, vt præcitato in loco annotavit Lucas de Penna ex *cap. 1. & ca. 2. 15. quæst. 5. & ex l. 2. C. quorum appell. non recip.* 4 Ita quoque dicimus, quod confessio † geminata ex intervalló que facta, præsumitur deliberatè facta, vt inquit glos. *in c. ex literis, de divortiis*, & Præpos. *in d. c. si quis iuratus, nu. 32. q. 3.*

Hinc fit quòd geminata confessio facta ex interual- 5 lo † excludit exceptionem non numeratæ pecuniæ, *l. in contractibus, § sed quoniam, C. de non nu. pecun.* & ibi glos. Bart. Bald. & reliqui, & scribunt Abbas *in c. si cautio. in fin. de fide instrum.* Roman. *in consil. 445. nu. 8.* Afflict. *in decis. 110. in fin.* Ias. *in l. error nu. 18. C. de iuris & facti ignor. & in l. 2. §. creditum, num. 19. ff. si cert. pet.* & Marsil. *in l. 1. §. quæstioni. nu. 3. ff. de quæst.*

PRÆSVMPT. LXII.

Iudicii vim, quam calorem nostri appellant, plurimum posse ad inducendam præsumptionem, aliquot exemplis expositum atque declaratum.

SVMMARIA.

1 *Iudicij calore, multa aliàs non admissa constituuntur.*
2 *Expressa apud iudices, obtinent vim probationis.*
3 *Facta in judicio maiorem vim habent, quam ea quæ extra illud.*
4 *Fideiussores nominati in iudicio à tutoribus si præsentes non contradicant, tenentur atque si stipulatio interposita fuisset. Et vtrùm illa stipulatio præsumpta sit, vel facta, num. 5.*
6 *Acta facta in iudicio præsumptionem faciunt, etiam contra tertium.*
7 *Verba enunciativa prolata propter aliud in judicio, faciunt præsumptionem ad tertij favorem.*

1 IVdicij vis & calor tantus aliquando est, vt * multa constituta sint, quę aliàs non admittuntur, *l. 1. §. vlt. ff. de interro. act.* cum dixit Callistratus expressa apud * 2 iudices, probationis vim obtinere, & in *l. pacta novissima, C. de pact.* vbi Dec. *nu. 6.* annotavit facta in iudi- 3 cio † maiorem vim habere, quam facta extra iudicium. Quocirca docuit Bald. *in l. ea quidem, nu. 6. Cod. de accusat.* interdum ex actu coram iudice facto, insurgere præsumptionem non solum iuris, sed & iuris & de iure: sicuti in casu *l. cum ostendimus, §. vlt. ff. de* 4 *fideius. tut.* vbi fideiussores † à tutoribus nominati, si præsentes fuerunt & non contradixerunt, & nomina sua referri in acta publica passi sunt, tenentur atque si iure legitimo stipulato interposita fuisset. Hanc 5 stipulationem à lege * præsumptam existimauit Bald. idque ob vim iudicij, apud quod fideiussores passi sunt se obligari. Cæterùm dissentiunt alii qui crediderunt, stipulationem illam non esse præsumptam, sed fictam. Qua in opinione fuerunt glos. *in d. l. cum ostendimus, §. vlt.* Bart. *in l. 1. in princ. n. 2. ff. de verb. oblig.* & ibidem reliqui, & novè Albertus Bolognetus eruditissimus Iurisconsultus, *in rub. de verbo. obligat. c. 19. nn. 14.* testatur communem, etsi ipse post Alciatum & Mandellum scripserit, nec fictam, nec præsumptam esse stipulationem, sed ex æquitate quadam dari actionem, ac si stipulatio interposita fuisset. Ego verò crediderim veriorem esse receptam Doctorum interpretationem, nempe fictionem illam esse. Habuit enim pro certo Callistrat. nullam fuisse interpositam stipulationem, sed dixit, perinde teneri ac si iure legitimo stipulatio interposita fuisset. Illæ dictiones, perinde, ac si, significant fictionem, & similitudinem. Bart. *in l. sacrilegij, la 1. ff. ad leg. Iul. peculat.* & Socin. Sen. *in cons. 240. nu. 2.* & Decius *in cons. 497. num. 5.* Rectius itaque adferri potest exemplum, quando dicimus, quod etsi res inter alios acta non probat, nec præsumptionem 6 facit quo ad tertium: attamen cum sunt † acta facta in iudicio, illa præsumptionem faciunt. Ita glos. & Doctor. *in l. si duo patroni ff. de iureiur.* Ripa *in l. 2. nu. 36. C. de edend.* & Cravet. *in tractatu de antiq. temp. in 3. part. primæ partis principalis, nu. 29.* Et scribit Ripa præsumptionem illam operari semiplenam probationem. Id quod sensit & Tyraq. *in tract. res inter alios* 7 *acta, in lim. 19.* Ita pariter verba enunciativa † propter aliud prolata, præsumptionem ad tertii favorem non faciunt nisi in iudicio prolata sint: sicuti respondit Abbas *in cons. 62. in 3. dubio, lib. 2.* quem secutus est Cravetta præcitato in loco, *num. 28.* & dicemus infrà *lib. sequenti*, vbi agemus de præsumptione quæ ex verbis enunciativis exoritur.

PRÆSVMPT. LXIII.

Conclusio in causa quando revocata præsumitur.

SVMMARIA.

1 *Conclusiones in causis factas revocare, iudicibus cum causa permissum est. Idque etiam parte contradicente, tunc fieri, nu. 2.*
3 *Conclusionem etiam à partibus factam, iusta etiam subsistente causa, judex revocare non potest.*
4 *Conclusio in causa, quando tacitè à iudice revocata præsumatur.*

1 COntingit persæpè iudices revocare conclusiones in causis factas. Id quod * permissum eis est quando iusta adest causa sic revocandi. Ita scribunt Abbas *in c. quoniam contra, n. 25. de probat.* Ægidius Bellamera *in concluſ. 55. 56. & 57.* Alexand. *in l. admonendi, n. 20. ff. de iureiur. & in l. quod iussit, col. pen. ff. de re iud.* Dec. *in c. quoniam contra, n. 38. vers. in glossa, in verbo, productiones*, & ibidem Bero. *num. 204.* Cravet. *in cons. 144. n. 20.* & Ioan. Baptista Asinius *in praxi de ordine iudiciorum, §. 23. c. 6. limit. 21.* & ij quidem affirmarunt, ex- 2 pressè revocari posse conclusionem in causa † etiam parte contradicente, dummodò iustę revocationis causæ extent, si verò iusta revocandi causa cessat, parte contradicente non est permissa revocatio, sicuti præcitati Doct. scribunt. Et hoc etiam intelligitur, quando

BIU Cujas

conclusio facta fuit ab ipso iudice, secùs si à partibus.

3 Nam † illam revocare non potest iudex etiam iusta subsistente causa, cum conclusio non sit actus suus, sed partium adversus quarum conventionem nil facere potest iudex ipse. Ita Asinius *in d.limitat.21.in fine*, auctoritate Baldi *in l.2.colu.5.ff.de re iudicat.* & Isernię in constitutione Regni, *in pragmatic.de processibus ordinandis per magist. acto.* Et eiusdem opinionis addo Ripam *in d.l.quod iussit,n.40.in fine*, ibidem & Petrus Rebuffus *num.86.* qui alia plura ad rem scribunt.

Tacitè autem revocata præsumitur & censetur con-

4 clusio in causa, † quando iudex testes, instrumenta aliásque probationes admittit. Cum enim (vt diximus) post conclusionem in causa recipiuntur probationes, necesse est dicere, illis admissis, in necessarium antecedens revocatam præsumi & dici ipsam conclusionem, argum. *l.illud,ff.de acquir.hæred.* Ita in specie Abbas *in c.quoniam contra,colu.3.de probat.* Butrius & Imola *in c. auditis de procurat.* Alex. *in consi.84.nu.9. l.4.& in cons.72.nu.7.l.3.* Ripa *in d.l.quod iussit.nu.49.* & ibidem Petrus Rebuffus *num.42. de re iud.* & Asinius *in d.limit.21.* idem ego ipse scripsi *in l.1.de Arbitrar.iudic.q.35.nu.15.* Et ij quidem intelligunt, quando iudex qui probationes recepit, scivit factam fuisse conclusionem ipsam in causa, sicuti præsumitur sciviſſe, si causa coram eo fuit pertractata, secùs si coram suo antecessore.

PRÆSVMPT. LXIV.

Exceptio opposita, quando præsumatur à iudice reiecta per processum ad vlteriora.

SVMMARIA.

1 *Explicatione non opposita, iudex procedendo in causa, non dicitur illam reiecisse.*

2 *Exceptione declinatoria opposita, judex etiam recognita ad vlteriora procedens, non præsumitur illam reiecisse. Et quibus id casibus non habeat locum, nu.3.4.& 5.*

6 *Exceptione opposita, quæ extinguit iurisdictionem ob iustam suspicionis causam, ad vlteriora iudex procedendo, non præsumitur eam reiecisse.*

7 *Exceptione simpliciter proposita si statuto iudex ad vlteriora procedere prohibeatur, non censetur reiecta exceptio etiamsi ad vlteriora procedat.*

8 *Iudex non præsumitur elegisse viam qua sententia reddatur nulla.*

9 *Exceptio qua processus & acta redderentur nulla si fuerit opposita, judex ad vlteriora procedens, non præsumitur reiecisse.*

10 *Exceptionẽ dilatoriam quæ non est præiudicialis propositam, judex procedens vlterius, reiecisse præsumitur.*

11 *Iudex ad quem ab interlocutoria fuerit appellatum, ad vlteriora procedendo, appellationem admisisse præsumitur.*

12 *Exceptione contra testes opposita, iudex vlterius procedens eam reiecisse præsumitur.*

13 *Exceptionem actoris de spolio agentis, super dominia articulos recipi non debere, quando reiecisse præsumatur judex.*

14 *Citari pars debet ad actum quo ad vlteriora proceditur.*

15 *Iudice procedente ad vlteriora, an pars gravata appellare & quibus in casibus possit.*

16 *Actus taciti non sunt ita latè interpretandi, vt expressi.*

POst iurium productiones tam ab auctore quàm à reo factas, solẽt deduci, & opponi exceptiones ad elidenda confutandáque iura illa. Quare dubitare persæpè contingit, an iudex procedendo in causa ad vlteriora, nulla illarum exceptionum ratione habita, reiecisse illas ita præsumatur, ne processus reddatur nullus? Distinguendi hic sunt aliquot casus, tametsi Felin. *in c.suborta.col.3.4.& 5.de sent.& re iudic.* constituerit regulam, quam octo declarationibus explicavit.

1 Primus itaque est casus, quando exceptio* non fuit opposita, atque ita judex nesciuit eam competere. Hoc sanè casu iudex procedendo in causa, non dicitur exceptionem illam reiecisse. Ita Innoc. *in c. solet, in fin.de sent.excomm.* Bald. *in l.qui accusare,colu.3.C.de edend.& in l.licet,in secunda notab.C.de procurat.* Angel. *in cons.204.in causa accusationis.* Roman. *in cons. 410.nu.3.* Felin. *in cap.suborta,nu.9.vers. quinto limita, de sentent.& re iudicat.* Antonius Gabr. *in lib.2.conclusionum,in tit.de except.in conclus.1.nu.15.* vbi *nu.16.* alios scribit: Est ratio, quia iudex, cui non constat de aliqua exceptione, non dicitur eam reiicere, cum ignorantis nullus sit consensus. His declaratur statutum Papiæ in ciuilibus primum, *sub rub. de ordine causæ civilis*, dum vult exceptiones dilatorias censeri reiectas in sententia diffinitiva, quorum non fuit facta mentio: intelligo, quando exceptio fuit opposita, & à iudice cognita. Id quod & statutum innuere videtur. Extat & simile statutum Brixiæ 16. *sub rub. de ordine judiciorum.*

2 Secundus est casus, quando fuit * opposita exceptio defectus iurisdictionis, sicque declinatoria, vt quia allegatus fuit incõpetens, & ipse iudex re etiam cognita, processit ad vlteriora. Hoc etiam casu non censetur reiecta illa exceptio: cum requiratur expressa pronunciatio, & interlocutoria. Ita gloss. *in c. dispendia de rescript. in 9.* Inno. Bald. Butr. Geminian. Imola, Roman. & Abbas, quos recenset & sequitur Felin. *d.cap. suborta, num.6.vers.limita quarto.* Et his accedit Iason *in l.2.nu.45.ff. si quis in ius vocatus non ierit,& in cons.100.in fine,& in cons.105.nu. 2.lib.1.* Socin.Sen. *in cons.99.nu.20.ver.præterea Papa, lib.3.* Ruin. *in cons.114 nu.19.& in consil.164.nu.12.lib. 5.* & Vantius *in tract. de nullitate,in tit. Quibus modis sent. nulla reparari possit,nu.8.in fine.* Anton. Gabriel, *in d.l.2. conclusionum,in tit. de exceptionibus, conclu. 1.num.3.* qui declarat, qualis esse debeat hæc expressa pronunciatio. Huius traditionis ratio & fundamentum est, quia cum non constet adhuc an sit iudex, debet expressim pronunciare, alioqui processus erit nullus. Dissentiunt tamen à prædictis Butrius *in c.pastoralis,colum.prima,de except.& in c.si duobus,colum. 6.de appellat.* Angel. *in cons.197. In civitate Lucana, col.3.* Ancha. *in cons.265.in primo dubio,* sic quoque dissentiunt Angel. *in l. 1. ff. si quis in ius vocat. non ierit.* Corne. *in cons.85.num.10.l.4.* Barba. *in c. cæterùm,num. 16.de rescript.* Aret. *in cons.107.colu.2.* Ruin. *in cons.117. nu.18.l.5.* & Asinius *in praxi de ordine iudiciorum.* §. 18. *cap. 6.* Sed à præcedenti magis recepta, recedendum non est.

Declaratur primò hic casus, vt locum non habeat

3 in exceptione, quæ * respicit defectum iurisdictionis prorogativæ, seu quæ iuvat ipsam iurisdictionem. Nam tunc non requiritur expressa pronunciatio, & propterea per processum ad vlteriora, & censetur reiecta. Ita Baldus *in l.2.colu.vers.modò quæritur, si prætermisso.C.de ordine iud.* quem secutus est Felin. *in d.c. suborta,nu.6.vers.primus casus.*

4 Declaratur secundò vt non procedat, quando * iurisdictio erat tantummodò elidibilis exceptione. Nam tunc sufficit tacita pronunciatio. Ita Butrius,

Gemi.

BIU Cujas

Geminian. & Angel. quos refert & sequitur Felin. *in d. c. suborta, num. 6. vers. secundus casus.* Ita etiam intelligo Ruinum *in cons. 61. num. 36. versic. nec obstat quod lib. 5.* cum dixit, quod si duo sunt judices, qui possunt de eadem causa cognoscere, & jam cœptum fuit judicium coram vno, & deinde moveatur coram alio, si opponatur exceptio litis jam cœptæ, & judex processit ad vlteriora, dicitur rejecisse exceptionem illam, ex quo hic judex habebat suo jure jurisdictionem etsi elidibilem.

5 Declaratur tertiò, vt non procedat, quando † judex pronunciavit procedendum esse ad vlteriora, oppositis non obstantibus, licèt de competentia expresè non dixerit. Nam sufficit tacita hæc pronuntiatio. Ita Butr. Imol. & Angel. quos refert & probat Felin. *in d. c. suborta, num. 6. versic. tertius casus est.*

6 Declaratur quartò non habere locum † in illis civitatibus, in quibus statutum vult intelligi rejectas etiam exceptiones declinatorias, si earum mentio facta non est in diffinitiva: sicuti cautum est statuto illo Brixiæ 16. *De ordine judiciorum*, statutum verò Papiæ, dum solùm loquitur de dilatoriis, comprobat jus commune, vt declinatoriæ non censeantur rejectæ.

7 Tertius est casus, quando opposita fuit † exceptio quæ adimit & extinguit jurisdictionem, ob justam suspicionis causam: sicuti quando opponitur exceptio inimicitiæ, exortæ inter judicem, & ipsum opponentem, qui protestatus est quod non procedat in causa. Hoc sanè casu si processit judex ad vlteriora, non præsumitur rejecisse exceptionem illam: cum non sufficiat tacita rejectio, sed requiratur expressa pronunciatio. Ita Bald. *in l. non distinguemus, §. cum quidam. ff. de recept. arbitris*, & Felinus *in d. c. suborta, nu. 5. versic. limita. 3. de sentent. & re jud.* Parisius *in cons. 98. num. 15. lib. 3.* qui alios refert. Hoc in casu existimo non habere locum prædictum statutum 16. Brixiæ, cum hæc non sit propriè declinatoria.

Quartus est casus, quando lex vel statutum specialiter & expresè disponit, quod proposita simpliciter exceptione, judex non procedat in causa. Hoc sanè casu, opposita exceptione si judex procedit ad vlteriora, non censetur rejecta illa exceptio: cum illa sit impeditiva processus, & redderetur tum nullus. Ita Felin. *in d. c. suborta, nu. 9. vers. limita septimò, de sentent. & re jud.* Qui hujus sententiæ recenset Bald. *in l. 1. column. l. Cod. si quacunque præditus potestate*, Alexand. *in l. quia poterat. ff. ad Trebell.* & Butrium *in c. super literis, colu. 22. vers. sed adverte, tu diceres, de rescript.* Qui quidem Butrius scriptum reliquit, quod si statuto cautum est, vt in civitate Perusij instrumentum pro quo soluta nõ erit gabella, executionem paratam habere non debeat, & si contigerit aliter fieri, quod processus sit ipso jure nullus, si contingit peti executionem alicujus instrumenti contra quod opponatur exceptio gabellæ non solutæ: & judex non obstante ipsa exceptione, processerit ad executionem, non dicitur rejecta illa exceptio gabellæ non solutæ: quia si processus principalis non valet, nec etiam quod est accessorium. Et Butrium secutus est Alex. *in cons. 84. colum. vltim. lib. 4.* qui respondit quod si statuto cautum est, præstari debere cautionem, & si non præstetur, processum esse ipso jure nullum, si objiciatur exceptio non præstitæ satisdationis, & judex processit ad vlteriora, non præsumitur rejecisse exceptionem illam, quia alioqui processus esset nullus. Et Alexandrum secuti sunt Felin. *in d. c. suborta, nu. 9. vers. & ex hoc dicto*, & Ias. *in d. l. 2. nu. 46. ff. si quis in jus vocat. non ierit, & in cons. 105. n. 2. lib. 1.* & Decius *in cons. 275. colu. 4. vers. solum supereſt respondere.* Alciatus *in resp. 409. numer. 3.* Et confert (inquit præcitato in loco Felinus) quod præsupponendo tacitam pronunciationem, causaretur præposteratio ordinis ejusdem causæ ad se ipsam, & sic annullaretur processus. Exemplum affert Felinus, quando statutum diceret, quod exceptiones intelligantur reservatæ in fine litis, tempore ferendæ diffinitivæ, si opponeretur aliqua exceptio, & procedente judice ad vlteriora, is opponens ab eo processu appellaret, non teneret appellatio: quia non præsumitur judicem procedendo ad vlteriora, rejecisse exceptionem illam, imò censentur reservatæ in fine litis, secundùm statuti dispositionem. Non enim præ-
8 sumitur † judex elegisse viam, qua sententia reddatur nulla, arg. *l. 3. ff. de test. mil.* Quæ sanè traditio egregia est, ad statutum primum Papiæ in civilibus, in vers. statuentes, dum statuit, exceptiones omnes reservari debere in finem litis, sicuti etiam sancitum est statuto Brixiæ 16.

9 Quintus est casus, quando † opponitur exceptio præjudicialis, qua per processum ad vlteriora acta, ipsa & processus annullarentur ipso jure. Hoc etiam casu non censetur rejecta illa exceptio procedendo ad vlteriora. Ita voluit dicere Felin. *in cap. suborta, num. 5.* dum citat Doctores *in c. exhibita, de judiciis*, vbi ipsemet *nu. 6.* explicat, recenset etiam Angelum & Imolam *in l. si quæramus, ff. de testibus.*

10 Sextus & vltimus casus est, quando † opposita fuit exceptio dilatoria, quæ præjudicialis non est, & judex procedit ad vlteriora. Hoc casu præsumitur rejecta illa exceptio. Ita Cardin. Zabarel. *in cap. ex parte, il 2. de appell.* ex illo textu, quem singularem dixit, & ob id infert ipse Cardinalis, quod si propositæ fuerunt positiones, & judex jussit responderi, & non fuit responsum, & judex pronuntiavit diffinitivam, censetur declarasse tanquam contra concessum. Et hanc traditionem probavit Felin. *in dict. cap. suborta, num. 4. vers. habes ex his.* Est simile (subjungit idem Felinus *ibidem, vers. verisimiliter*) quod docuit idem Cardinalis *in cap. vt debitus, ad fin. de appell.* quod si ab in-
11 terlocutoria fuit appellatum, & judex † ad quem procedit ad vlteriora, censetur admisisse appellationem, & consequenter pronunciasse malè judicatum. Ita quoque (adjungit Felinus) scripsit Aret. *in cap. ex parte Adæ, colum. vlt. de testibus*, quod si judex opposi-
12 ta exceptione † contra testes, processit ad vlteriora, censetur rejecisse exceptionem illam. Et simile etiam docuit idem Aret. *in leg. naturaliter, §. nihil commune, col. 7. vers. & quia, de acquir. possess.* si reus opponit dominij exceptionem contra agentem ex spolio, & actor replicat vel opponit, articulos super dominio admitti non debere, & judex procedit ad vlteriora, admittendo articulos, censetur rejecisse replicationem, simile etiam respondit Signorolus *in cons. 242. num. 19. vers. item non obstat*, quod si contra accusationem opposita fuit aliqua exceptio ineptitudinis accusatæ, & quod in ea descriptus non fuerit locus perpetrati delicti, si judex ad vlteriora procedit, censetur rejicere exceptionem illam.

13 Cæterùm hic casus intelligitur, † quando judex cognovit de exceptione illa vt alioqui non censeatur rejecta exceptio. Ita tradunt Bart. *in l. nam & postea, §. si minor. ff. de jurejurand. in l. qui Romæ, §. duo fratres, qu. 5. n. 22. de verbor. obligat. & in l. à procedente, nu. 3. vers. quandoque judex. C. de dilatio.* Ang. *in cons. 197. in civitate Lucana.* Castr. *in l. vlt. in prin. ff. si cert. pet. & in l. nam & postea, §. si damnetur. ff. de jureju. & in cons. 335. Visa appellatione, n. 5. lib. 1.* Rom. *in cons. 241. & in cons. 220. num. 8. & in cons. 241. n. 7.* Et hos refert ac sequitur

BIU Cujas

Felin. *in dict. c. suborta, num. vers. limita tamen prædicta, de sent. & re judic.* & prædictis accedunt Aretin. *in cons. 307. colum. 1. vers. & hoc est verum.* Barb. *in cons. 45. colum. pen. in fin. lib. 2.* Ruin. *in cons. 114. num. 19. lib. 5.* Decius *in c. ex parte M. in 4. nota. de appell.* Marsil. *in leg. si quis ne q. numer. 90. de quæst.* & Boer. *in qu. 43. num. 3.* & Ant. Gabr. *in dict. tit. de except. conclus. 1. num. 15.* vbi *num. 16.* declarat, quando judex dicatur, cognovisse de exceptione illa, & alia nonnulla ad rem nostram scribit, quæ hic referre supersedeo. Dissentiunt tamen à prædictis Bald. *in leg. pactum curatoris, Cod. de pact.* Butrius *in c. 2. de juram. calum.* Imola *in c. super literis, de rescript.* Francus Aretinus *in c. ex parte, il 2. de appell.* Ruin. sibi parum constans *in cons. 117. num. 19. lib. 5.* Illa tamen prima opinio magis recepta, intelligi atque temperari potest, vt satis dicatur cognitum, quando inter partes fuit disputatum. Ita Angel. *in dict. consil. 197. in civitate Lucana.* Castrens. *in leg. nam & postea, § si damnetur, ff. de jurejur.* & Ruin. *in dict. cons. 117. num. 18. lib. 3.* qui scripserunt, satis dici disputatum, quando opposita exceptione ei replicatum fuit.

14 Requiritur etiam hoc in casu, quod † pars fuerit citata ad eum actum, quo dicitur processum ad vlteriora, & ex quo in consequentiam dicitur rejici exceptio. Ita Aretin. *in c. 21. colum. vlt. de testib.* Felin. *in dict. c. suborta, nu. 8. de sentent. & re judic. & in c. in nomine domini, colum. penultim. de testibus,* & Alciatus *in respons. 409. num. 3.* His declarantur prædicta statuta Brixiæ & Papiæ.

Prædictis autem in casibus: in quibus judex etiam simpliciter procedendo ad vlteriora, gravat partem,

15 illa appellare † poterit, perinde ac si expressim pronuntiatum fuisset. Id quod intelligitur illis in casibus, in quibus interlocutoria vim habet diffinitivæ: quemadmodum præcitati Doctores sentiunt, & manifestius Castrens. *in cons. 335. Visa appellatione interposita, num. 4. lib. 1.* Quo loci *num. 5. & 6.* egregiè admodum constituit differentiam inter expressam declarationem seu interlocutoriam & tacitam per processum ad vlteriora. Cùm enim (inquit Castrensis) judex expresè declarat, & interloquitur rejiciendo exceptionem, vel petitionem, censetur exclusa omnis alia exceptio, & petitio futura respectu ejusdem rei. Exempli gratia, si actor vel reus deducit aliquos articulos, vel depositiones, & petit eas admitti, adversarius verò negat admitti debere, & judex expresè interloquitur, non debere admitti: Debet is deducens appellare: Cùm non detur ei facultas iterum petendi debere admitti: cùm sit à quavis futura petitione admissionis illorum capitulorum exclusus. Diversum est, quando facta petitione admissionis capitulorum judex processit ad vlteriora, atque ita tacitè est interlocutus. Nam tunc is qui articulos proposuit, si ab eo processu ad vlteriora non appellavit, intra debitum tempus, exclusus quidem est à remedio appellationis respectu hujus primæ petitionis admissionis capitulorum: Attamen poterit hic deducens denuò petere articulos illos admitti, & si iterum judex procedat ad vlteriora, poterit ille deducens appellare. Quandoquidem (inquit Castrensis) exclusus à prima illa petitione per processum ad vlteriora, non dicitur exclusus à secunda petitione admissionis illorum articulorum. Est ratio secundùm Ca-

16 strensem, quia actus † taciti non sunt ita latè interpretandi, vt expressi, sed eatenus, quatenus se extendunt actus, ex quibus resultant, *l. 1. § Iulianus, ff. de itinere actuque privato, l. voluntariæ, ff. de excus. tutor.* & scribit Bart. *in Authen. qui rem, in fi. C. de sacrosanct. eccles.* cùm ergo processus ad vlteriora, & sic tacita illa interlocutoria respiciat ad solam illam petitionem primam, sequitur dicendum non extendi ad secundam. Et hujus traditionis auctores citat Castren. Host. & Speculatorem. Et hos secutus est Tiraq. *in tract. de legib. connubialib. in glos. 5. num. 50.*

PRÆSVMPT. LXV.

Conclusio in causa an facta præsumatur, quando ad partium instantiam facta est citatio peremptoria.

SVMMARIA.

1 *Conclusio in causa tribus fit modis.*
2 *Concludere tacitè in causa quomodo partes præsumantur.*

1 CConclusionem in causa † tribus modis fieri, exposui *in commentariis de arbitrariis judicum, lib. 1. qu. 35. nu. 4.* legis dispositione, judicis mandato, & partium conventione. Eo etiam in loco scripsi, hanc partium conventionem, & voluntatem aliquando esse expressam, sicuti quando expressim renuntiant probationibus, & sententiam ferri postulant, tacitè cùm petunt causam committi consilio sapientis. Hic addendum putavi etiam tunc præsumi, tacitéque † censeri

2 concluſum in causa, quando partes ipsæ citari se invicem curarunt peremptoriè, & legitimè, ad ferendam sententiam, cùm citatio facta instando judicem ad ferendam sententiam, præsupponat ipsum judicem esse de causa instructum: & judex fateri id dicitur: quia alioqui, nisi instructus esset, ferre sententiam non posset: dicitur ergo probationibus renunciatum, & consequenter in causa concluſum. Ita in specie docuit Bero. *in c. quoniam contra, nu. 215. de probatio.* quem secutus est Asinius *in praxi de ordine judiciorum, §. 23. c. 3.* Qui quidem intelligit, & rectè, quando vtraque pars jusserit peremptoriè citari, & sententiam ferri, secùs si vna earum tantum id postulavit.

PRÆSVMT. LXVI.

Conclusio in causa an præsumatur facta intra debitum tempus.

SVMMARIA.

1 *Conclusio in causa intra debitum tempus facta præsumitur, & quæ sit ejus ratio, nu. 2.*
3 *Appellationem in dubio desertam esse non præsumitur.*

DVbitari etiam aliquando consuevit, an conclusio in causa præsumatur intra debitum tem-

1 pus? Et præsumi † respondit Parisius *in cons. 115. num. 1. lib. 1.* quem secutus est Asinius *in praxi de ordine judi-*

2 *ciorum, §. 23. c. 14.* Ea ratione moti sunt, quia sic † præsumendo consultum est vtrique parti, & jus nullius perit, sicuti in simili docuit Castrens. *in l. 1. n. 4. ff. si quis*

3 *cautio.* cum dixit, quòd in dubio † est præsumendum atque pronuntiandum, appellationem non esse desertam: quia sic pronunciando & præsumendo nemo læditur. Qua de re dicemus infrà *in præs. vlt. hoc lib.*

PRÆSVMPT. LXVII.

Quæ ac quanta sit præsumptio, pro rectitudine judicis, in gestis ab eo, tractatio luculenta.

SVM-

BIU Cujas

SVMMARIA.

1 *Iudex bonus præsumitur & rectè, quæ muneri & officio suo incumbunt, agere ante sententiam latam.*
2 *Lex semper pro judice præsumit.*
3 *Verba judicis etiam impropriando, ad jus ipsum referri debent.*
4 *Præsumptio pro judice generaliter est in his, quæ ad officium suum pertinent.*
5 *Iudicandi muneri præfici solent & debent viri docti, eruditi, & spectatæ probitatis.*
6 *Iudex quia juramentum præstat ritè & rectè se judicaturum, præsumptio est rectè functum esse officio suo.*
Idque etiam in inquirendo locum habet, vbi personam partis videtur sustinere, nu.7.
Idem etiam in judice delegato, n.8.
9 *Præsumptio quæ est pro judice non habet locum regulariter, quando non habet aliquam potestatem, nisi certo in casu vel causa, quam probari necesse est.*
10 *Actum qui non nisi cum causa facere potest, ei non creditur, nisi expressa sit.*
11 *Episcopo ordinanti clericum alienæ diœcesis creditur, si de Ordinarij licentia id factum asserat.*
12 *Iudici asserenti se justam ob causam detulisse juramentum suppletorium, non creditur.*
13 *Iudice faciente quæ ad officium ejus non pertinent, nulla pro eo est præsumptio.*
Idem est in nuncio, nu.14.
15 *Mercatorum libris vltra causam suarum negotiationum non creditur.*
16 *Iudex faciens aliquid extra officium suum, habetur pro privato, atque impunè ei resistitur.*
17 *Iudex aliquid insolitum faciens, nullam pro se habet præsumptionem.*
18 *Iudicis præceptum sub insolita pœna citantis, impunè spernitur.*
19 *Præsumptio nulla est pro judice ignaro & literis carente.*
20 *Iudices idonei tantum illi præsumuntur, qui eruditi sunt, & rerum experientiam habent.*
21 *Iudice non bene informato de negotio, cessat quæ pro ipso est præsumptio.*
22 *Sententia lata, semper pro judice præsumitur.*
Idque etiam in sententia excommunicationis, num.23.
24 *Sententia etiam retractata pro judice tamen est præsumptio.*
Vel si lata illa sit, ex causa partim vera, partim falsa, num.25.
26 *Appellationis termino pendente, pro sententia est præsumptio.*
27 *Auctoritas judiciaria præsumi facit, pro sententia judicis alioquin indiscreti & improbi.*
Nisi ex actis causæ de injustitia appareat, nu.28.
29 *Metum respectu judicis an pati qui est in carcere, dicatur.*
30 *Præsumptio quæ est pro judice & ejus sententia, tollitur fortiori & potentiori præsumptione. Eaque sunt temporis brevitas, num.31. Vel si ex abrupto parte inaudita processerit, num.32. Vel sententia contineat expressum errorem, nu.33.*
Vel de manifesta appareat injustitia, nu.34.
Vel si faciat aliquid adversus majorum suorum constitutiones, nu.35.
36 *Appellatione à sententia interposita, pro sententia non præsumi. Contraria affertur opinio, nu.37.*
38 *Appellatione interposita, quoad aliqua præsumi pro sententia, quoad aliqua vero minus.*
Et quæ sint illa, num.39.40.41.42.43. & num.44. secundum doctrinam Alciati.
45 *Appellatione interposita in dubio semper pro sententia præsumi, & quæ sit ratio.*
Quo autem casu non procedat, nu.46.
47 *Sententia in judicatum transita, magna pro ipsa est præsumptio, & quidem juris & de jure.*
48 *Res judicata à lege pro veritate habetur.*
49 *Sententia de cujus nullitate manifesta apparet, nec in judicatum transit, aut pro se habet præsumptionem.*
50 *Sententia quibus modis nulla appareat, num.51. cum sequentibus.*

DIcendum nunc est de præsumptionibus, quæ versantur circa gesta ejus, qui principis locum obtinet, nempe de gestis jus dicentis. Porrò quia solet à nostris dupliciter considerari hæc præsumptio, hoc est, vna quæ versatur circa rectitudinem facti, quam justitiam appellamus: Altera quæ versatur circa solemnitatem gestorum, hoc est, quod ritè processum sit, ea propter separatim de vtraque agemus. Et hoc in loco explicabimus ea quæ circa rectitudinem præsumi solent: & deinde de altera tractabimus subsequenti in præsumptione. Hæc nostra tractatio aliquot distinctis, atque propositis casibus explicanda est: sicuti multa tempora considerari solent. Et primum est ante latam sententiam. Secundum post latam sententiam ante tamen interpositam appellationem. Tertium post interpositam appellationem. Quartum posteaquam sententia transivit in judicatum. Quo itaque ad primum tempus dicimus, † præsumi judicem bonum, & quod rectè agat quæ suo incumbunt muneri & officio, *l. 2. Cod. de inof. civi. judi.* in illis verbis, *quod non arbitramur.* Quo quidem adductus censuit Bald. *in leg. vnic. in fin. Cod. ne quis in sua causa jud. vel jus sibi dicat præsumi*, quòd judex inquirens justè inquirat. Et dixit idem Bald. *in l. 2. ex illo text. ff. vbi pup. educ. debeat*, quod veritate suggesta judici, is faciet quod justum & honestum erit. Et idem Bald. *in leg. jubemus, §. sanè, colum. vlt. versic. ego addo. Cod. de sacros. eccles.* quod in quantum quis est judex † semper lex pro eo præsumit. Et post Castr. *in cons. 270. lib. 2.* scripsit Alciat. *in tract. de præsumptionibus, reg. 3. præsumpt. 9. num. 1.* Iudicis verba oportere referri † ad jus ipsum, etiam ea impropriando, quia verisimile est talem fuisse judicis mentem. Et scribit Dec. *in l. vlt. num. 17. C. de edicto divi Adriani tollen.* quod præsumitur promisso in possessionem à judice, vt bona illa essent defuncti, cui dicitur successisse is in possessionem missus. Qua de re scripsi *in commentariis de adipiscenda possessione, remedio quarto, nu. 822. cum subsequentibus.* Et generaliter † præsumi pro judice in his, quæ ad sui officium pertinent, scripsit Innoc. *in c. innotuit, de eo qui furtim ord. recep.* quem secutus est Lucas de Penna *in l. 3. col. 4. versic. 46. præsumitur, C. de apochis publ. lib. 10.* Et hujus præsumptionis ea est ratio, quam senserunt omnes *in d. c. quoniam contra*, vbi Dec. *n. 33. de probat.* & Alciat. *in d. præsump. 9. nu. 1. vers. & facit*, quod ad judicandi munus † eligi solent, & debent viri docti, eruditi, & spectatæ probitatis. Vnde meritò pro eis præsumitur, *c. in nostra, de procurat. & c. nisi essent, de præbend.* Et dicimus judicem esse virum bonum, *l. vir. bonus ff. de judic. solut.* & scripsi *in præludiis commentariorum de arbitrariis judicũ.* Pro viro autem bono summa est præsumptio, *l. non omnes, §. à barbaris, ff. de re militar.* & tradit Tiraq. *in tractatu de pœnis legum. & c. causa 51. n. 34.* & dicemus infrà *lib. 6. præsumpt.* Accedit & altera ratio, quia judex † juramentum præstat, quod ritè & rectè judicabit, *l. vlt. C. ad l. Iul. repet.* & Authent. *jusjurandum, quod præstatur*

ab his, in princ. Et nemo præsumitur immemor salutis æternæ, *d. l. vlt.* Est ergo præsumptio quod rectè suo functus sit officio, atque ita quòd rectam protulerit sententiam.

Extenditur primò, vt procedat, etiamsi ipse judex
7 certo quodam modo sustinere videatur † personam partis, sicuti quando de delicto inquirit. Etsi enim inquirendo accusatoris personam sustinere videatur, nihilominùs pro eo præsumitur. Ita egregiè docuit Baldus *in l. vnica, in fin. Cod. ne quis in sua causa jud. vel jus sibi dicat.*

8 Extenditur secundò vt procedat, & in judice † delegato. Bart. *in l. 2. num. 26. si quis in jus vocat. non ierit.* Bald. *in cap. cùm in jure peritus, de offic. deleg.* Socin. *in tract. fallen. reg. 362. in verbo, sententia.* Guido Papæ *qu.* 322. Dec. *cons.* 214. & 319.

9 Declaratur primò, vt locum non habeat hæc † præsumptio illis in casibus, in quibus judex regulariter non habet aliquam potestatem, nisi certo in casu, vel nisi certa ex causa. Nam tunc non præsumitur hæc causa in judice, nisi illa probetur. Ita in specie declarat Alciat. *in dict. præsumptione nona, numer.* 11. ex sententia Bart. *in leg. item si suspectus, ff. de procurat.* Socin. Sen. *in consil.* 91. *lib.* 1. & Modern. *in leg. nemo potest, in primo notab. de leg.* 1. Idem affirmarunt Iason *in leg. in princ. numer.* 6. *ff. de officio ejus cui manda. est jurisdict.* Dec. *in cap. quæ in Ecclesiarum, numer.* 28. *de constitu.* & alij quos statim commemorabo. Exemplum adferri posse videtur ex sententia Alciati in judice qui causas meri & mixti imperij delegare non potest, nisi ex justis, & legitimis causis, vt absentiæ *dict. leg.* 1. *in prin. ff. de off. ejus*, vel infirmitatis, *cap. si pro debilitate, de offic. delega.* si judex delegat has causas meri & mixti imperij, & asserat se ob legitimum impedimentum delegare, pro eo non præsumitur, vt ei fides adhibeatur. Ita scripserunt Ias. *in dict. l.* 1. *in princ. num.* 6. *ff. de offic. ejus, &c.* & ibidem Iacob. Niger. *numer.* 122. Deci. *in d. c. quæ in ecclesiarum num.* 28. *de constitut. & in c. cùm sit Romana, in 3. notab. de appell.* Qui quidem ea
10 ratione moti sunt, quod quando † quis non potest facere actum liberè, sed solùm cum causa, ei non creditur, quod causa adfuerit, *ex l. si fortè, ff. de Castren. pecul.* Et ibidem Bartol. annotavit, quod si quis non potest donare, nisi ex causa benemeritorum, non ei creditur benemerita extare. Et similia tradunt Iason in præludiis feudorum, *nu.* 89. & Decius *in l. si donatione, numer.* 18. *Cod. de collat.* Cæterùm hoc exemplum habet maximam dubitationem, cùm à Iasone, Decio, & Nigro dissentiant cæteri omnes, vt communem esse asserit adversum eos idem Decius *in dict. leg.* 1. *in prin. numer.* 69. *de offic. ejus*, qui & ipse eam probavit: & alios propè innumeros congessi *in commentariis de arbitrariis judicum, &c. quæst.* 76. *numer.* 15. Quibus non obstat illa regula *leg. si forte, ff. de Castren. pecul.* quia prætermissa Decij, & aliorum responsione facilè respondetur, illam non procedere in his quæ sunt modici præjudicij. Ita declarat Abb. *in cap. vlt. num.* 2. *de probat.* At in casu hujus exempli leve est præjudicium, quando causa alteri demandatur, vt scripsit Alex. *in dicta leg. in princip. numer.* 56. *ff. de offi. ejus.* Ergo, &c. Comprobatur ex doctrina Cardinal. *in cap.*
11 *si Albericus, de testibus*, dum dixit. Episcopo † ordinanti clericum alienæ diœcesis credi, si asserit se de ordinarij licentia ordinasse, ex quo de levi præjudicio agitur. Præterea respondetur, *dict. leg. si fortè*, procedere, quando actus fit in præjudicium tertij reclamantis. Si enim ille acquiesceret, sine dubio asserenti crederetur, cum agatur de commodo ejus, qui acquieverit, cui sanè commodo potuit renunciare, *l. pen. Cod. de pactis.* Ita *dict. leg. si fortè*, declaravit Cravet. *in tractatu de antiquitat. tempor. in secunda parte principali, num.* 22. Cùm itaque in casu hujus delegationis nil ad litigantes pertineat, quod causa magis ab vno quàm ab altero justo, & æquo judice dirimatur, non est quod conqueri possint. Si quid enim est, quod ad aliquem pertineat, ad principem certè pertinet, qui magistratum illum elegit. Cum autem ipse princeps illius personam approbaverit, ei quoque fidem adhibere dicitur, quod non nisi justis de causis delegabit, argument. *leg. vnica, versic. credidit. ff. de offic. Præfecti Prætor.* Sequitur ex his judici illa asserenti esse credendum, atque ita pro eo præsumitur. Rectius itaque exemplum ad-
12 ferri potest in judice † qui asserit se justam ob causam detulisse juramentum suppletivum probationum. Non enim ei creditur causam adfuisse ita deferendi, vt scribunt Iason. *in repetit. l. g. admonendi, colum.* 7. *vers. quæro an stetur, ff. de jurejurand.* Aliud quoque est exemplum in judice, qui non nisi ex causa evitandi scandali sequestrare potest fructus, non creditur judici quod ea de causa motus, sequestrum concesserit. Ita scripserunt Angel. *in cons.* 107. Iacobellus *in fine*, & Deci. *in cons.* 366. *colum. penultim.* Hæc declaratio confirmatur à fortiori ex his, quæ scripsi suprà vbi dixi, non etiam credi principi, cum aliquid facere non potest nisi ex causa.

Declaratur secundò, vt non habeat locum hæc
13 præsumptio † in judice, qui facit ea, quæ ad suum officium non pertinent. Nam tunc pro eo non præsumitur. Ita declarat Alciat. *in d. præsumpt. 9. in fine*, ex sententia Baldi, Aretin. Felini & Decij *in c. post cessionem, de probat.* ac Bald. *in rubr. C. de fide instrum. nu.* 38. *vers. secundum supplementum*, adducti *ex c. significavit de*
14 *appell.* Est simile quod dicimus de nuntio, † pro quo non præsumitur in his quæ sunt extra officium suum, *c. non parati, de appell.* & dicemus infrà.

15 Ita quoque dicimus non credi libris † mercatorum vltra causam suarum negotiationum, vt scribunt Bald. *in leg. vltim. Cod. ad S. C. Macedon.* & Ias. *in leg. agè cum Geminiano, num.* 4. *Cod. de transact.* & scripsi *libr.* 2. *de arbitrar. judicum.* Ea est hujus declarationis ratio (inquit præcitato in loco Alciatus) quia judex
16 † aliquid agens extra suum officium, habetur pro privato, & ei potest impunè resisti, *l. 2. ff. de appell. recip. & leg. defensionibus, C. de jure fisci lib.* 10. & scribunt Ias. *in l. vt vim. ff. de just. & jur.* & ibidem Claudius de Seyssellio, *in prima lect. num.* 37. *& in repet. num.* 48. & ibidem novissimè eruditiss. Riminal. Iun. *num.* 272. multis comprobat, & scripsi *in commentario de recuperanda possessione, remed.* 5.

Declaratur tertiò, vt non habeat locum, quando
17 judex † aliquid insolitum facit. Nam tunc pro eo non præsumitur. Ita in specie respondit Cravet. *cons.* 103. *nu.*
18 11. Et ideo dicimus, quod si judex † sub insolita pœna aliquem citari jubeat, impunè sperni potest præceptum, vt tradunt omnes *in l.* 1. §. *is videtur ff. si quis jus. non obtemp.* Brun. *in cons.* 87. *num.* 41. & Neviz. *in cons.* 61. *num.* 15. quod intelligitur etiamsi præceptum sit factum motu proprio ipsius judicis, vt post Baldum *in l. fideicommissa*, §. *si servo, deleg.* 3. respondit Roland. *in cons.* 39. *nu.* 21. *lib.* 1.

Declaratur quartò, vt non procedat hæc præsum-
19 ptio in † judice ignaro & literis carente, quem pedaneum vulgò appellant. Nam pro eo non præsumitur. Ita Bald. *in l. tutores ff. de confir. tuto.* & Marsil. *in sing.* 438. & dicemus infrà vbi agemus, quando præsumatur pro decreto à judice interposito. Hic enim cessat illa ratio ob quam pro judice præsumitur, nempe peritia
20 & eruditio. Cùm illi tantùm † præsumantur idonei

judices

judices, qui eruditi sunt, & rerum experientiam habent, *l. certi, C. de judiciis, & in auth. de judicibus, in prin.* & tradit Lucas de Penna *in l. 3. colum. 6. vers. 124. præsumptio. C. de apochis pub. lib. 10.*

Declaratur quintò, vt non habeat locum prædicta
21 præsumptio † in judice, qui non fuit benè informatus & edoctus de negotio, ita respondit Bald. *in cons. 375. lib. 4.* quem secuti sunt Alciat. *in d. tract. de præsumptio. regul. 1. præsum. 10. num. 9.* & Ant. Gabr. *in suis conclusionib. lib. 2. tit. de sententiis, concl. 6. in fin.*

Secundum est tempus, vel secundus casus hujus nostræ disputationis, quando scilicet à judice lata fuit sententia. Hoc sanè casu multò magis quam superiore
22 præsumitur † pro ipso judice, ejusque sententia *l. Herennius, §. Caia, ff. de evictio.* & scribunt Alciat. *in tract. de præsumpt. reg. 3. præsump. 9. num. 2.* & alij plures congesti ab Ant. Gabr. *in suis conclusionib. lib. 2. tit. de sent. concl. 6. num. 1.* Et hæc quidem præsumptio locum habet magis, quando latæ sunt plures sententiæ, vt putà tres. Nam tunc præsumptio est juris & de jure, quòd justè latæ fuerint. Ita Bart. *in cons. 100. A. D. Dyno. lib. 1.* quem secutus est Deci. *in cons. 385. colum. 2. in fin.* & hinc statuit Clemens Pontifex Max. *in Clem. 1. de sent. & rejudi.* trium sententiarum conformium executionem impediri non posse.

Extenditur primò, vt procedat hæc præsumptio,
23 etiam in † sententia excommunicationis, etsi in judicatum non transeat: attamen pro ea præsumitur. Ita Inno. *in c. bonæ memoriæ, n. 8. de elect. & in c. quoniam contra in fin. de probat.* & idem Felin. *nn. 22. in fin.*

Extenditur secundò, vt procedat etiamsi deinde
24 † sententia ipsa retractetur. Nam adhuc præsumptio est pro judice, quòd scilicet nil per fraudem egerit. Ita probat *c. cùm olim, il 2. de privileg.* vbi *gloss. antep.* & in *c. cùm Ioannes de fid. instr.* & scripsit Alciat. *in d. præsumpt. 9. nu. 1. vers. & præterea.*

Extenditur tertiò, vt procedat, etiamsi sententia
25 † lata sit ex causa partim vera & partim falsa. Nam adhuc pro ipsa sententia præsumitur. Cùm sententia ex causa vera sustineatur, vt scribunt Innocen. *in c. in præsentia, de renunt.* Alex. *in conclus. 114. lib. 6.* & alij multi congesti à Tiraq. *in tract. quod cessante causa cesset effectus, limit. 22. num. 6.* quibus addo Alciat. *in tract. de præsumptionibus, reg. 3. præsump. 35. nu. 5. vers. 4. adde*, si ergo ex causa vera sustinetur sententia, inde etiam sequitur, quòd pro ea sit præsumptio.

Extenditur quartò, vt procedat etiam pendente
26 termino † ad appellandum. Nam adhuc pro ipsa sententia præsumitur. Ita Abb. *in cap. quoniam contra, colum. 9. vers. in secundo membro, de proba.* & ibid. Felin. *num. 22. vers. secunda conclusio.* & Dec. *num. 33. vers. 2. Abbas concludit.* Felin. *in c. 1. col. vlt. vers. non placet, de off. ordin.* & hos secutus est Ant. Gabr. *in dict. concl. 6. n. 20.*

Extenditur quintò, vt procedat etiam judice alioqui indiscreto atque improbo. Nam adhuc pro ejus
27 sententia præsumitur, † ob judiciariam auctoritatem. Ita scribunt Bald. *in c. sicut, de re judi. ex illo text.* Ias. *in l. pacta novissima, in 3. notab. C. de pactis.* Dec. *in c. quoniam contra, num. 33. vers. & ad hoc etiam, de probat.* Alciat. *in tracta. de præsumptionib. reg. 3. præsump. 9. n. 6.* & Purpu. *in l. 1. nu. 24. de jurisd. omn. jud.* Quam tamen traditionem intelligit Alciat. *præcitato in loco n. 6. vers. secundò limitatur*, nisi concurrat aliqua alia conjectu-
28 ra, vt si ex actis † constaret, quod in ea causa commisit aliquam injustitiam. Nam tunc quoad eam causam præsumptio non erit pro ipso judice. Ita intelligit Alciat. doctrinam Hostien. & Innoc. *in c. accedens, il prim. vt lite non contesta.* Confert, quod licèt ille,

29 qui est in carcere † non dicatur pati metum respectu judicis, vt tradunt gloss. & Doct. *in l. qui accusationis, C. de his quæ vi metúsve caus.* & Bald. *in leg. si quis hoc genus, C. de episc. & cleric.* Attamen non procedit in his judicibus, & Potestatibus oppidorum atque villarum, qui habent vultum terribilem, & solent metum incutere. Ita Ioan. Andr. *in c. quia propter de elect.* Bald. *in c. 1. §. injuria. de pace juram. firm.* Abbas *in c. cùm dilectus, quod metus causa*, qui idem affirmant in principe, qui solet talia committere: Et ita intelligitur gloss. *in c. convenior, in verbo, morere 23. qu. 8.* Et de his judicibus, Prætoribus, aliisque publica officia gerentibus: intelligendus est text. *l. neminem, C. de suscepto. & arca. lib. 10.* cum ait præsumi voracitatem, & fraudem in his officialibus. Et de his loquitur glos. *in l. defensionis, in verbo, ad vsurpationem, C. de jure fisci, lib. 10.* cùm inquit, quod ij officiales plura mala sciunt, & committunt quam alij. Et confert text. *in §. nec latet nos in authen. vt omnes obed. jud. provin.* dum dixit Iustinian. solere aliquos judicantes plus deferre partibus quàm justitiæ.

Declaratur nunc primò hic casus, vt locum non
30 habeat, † quando adversus judicem vrgeret aliqua fortior atque potentior præsumptio. Ita declarat Alciat. *in d. tracta. de præsumptionibus, reg. 3 præsumpt. 9. nu. 8.*
31 Exemplum adfert ille, quando ex temporis † brevitate conjiceretur, quod non adhibuit causæ cognitionem. Nam tunc pro ipso judice non præsumitur. Ita Bart. *in l. prolatam in fin. C. de sent. & interlocut. omn. jud.* Alex. *in cons. 218. nu. 9. lib. 2.* Ias. *in l. mandata, nu. 9. ff. de officio eius, in l. 2. §. Prætor ait. ff. de in jus voc. & in l. judices, num. 8. C. de judiciis*, qui quatuor similibus comprobat, Felin. *in c. quoniam contra, nn. 33. vers. secundò declara.* Soc. Sen. *in cons. 244. col. 4. in fin. lib. 2. in cons. 121. nu. 3. lib. 3. & in cons. 57. nu. 7. lib. 4.* Dec. *in l. 2. n. 36. C. de eden. & in cons. 296. in fi.* & idem *in cons. 544. n. 28.* qui idem esse dixit in sententia summi Pontificis vel Cæsaris, pro qua non præsumeretur, ob temporis brevitatem, Marsi. *in l. sta uliber. nu. 9. ff. de qua. & in pract. criminali §. nunc videndum, n. 32.* & ejusdem opinionis alios commemorat Anton. Gabriel. *in suis conclusionibus, lib. 2. tit. de sententiis, concluf. 5. nu. 34. & concl. 6. nu. 3.* quo loci *nu. 15.* intelligit, & declarat ex sententia Cravet. *in cons. 179. colum. 1.* nisi verisimile sit, quod in ea temporis brevitate potuerit is judex esse de causa ipsa instructus. Idem quando lata hac sententia intra tam breve tempus non fuit appellatum à condemnato, quo præsente renunciatum fuit. Ita Gabriel. *in dict. concluf. 6. n. 18.* ex traditione Lapi *alleg. 28. vers. hæc vera.* Butrij *in d. c. quoniam contra, col. pen. vers. quod est verum de probat.* & ibidem Aretin. *in fin.* Imol. *col. pen. vers. item adde.* Felin. *n. 33. vers. secundò declara.* & Ruin. *in cons. 135. colum. vlt. vers. non obstat, postremò, lib. 5.* Adfert & secundum hujus declarationis exemplum Alc.
32 *in d. præsumpt. 9. nu. 8.* quando judex † ex abrupto parte non audita, processit. Nam tunc (ait Alciat.) pro ipso judice non præsumitur. Ita Bald. *in c. 1. nu. 10. vers. & quia de investitura in maritum facta.* Cardinal. *in cons. 139. col. 4. versic. & sic hæc vera.* Abb. *in c. quinta-vallis, num. 45. de jurejurand.* Socin. Senior. *in cons. 87. num. 7. lib. 4.* qui dum de arbitrio, & arbitratore hoc affirmant, & de quibus vberius infrà *præsumptio. 76.* à fortiori idem sentiunt de judice, qui magis à lege arctatur observare judiciarium ordinem. Et pro judice non observante ordinem judicij non esse præsumendum, scripsit Bald. *in lege sancimus, numero 19. C. de judiciis*, & ibidem sequitur Iacobin. à Sancto Georgio, & idem scriptum reliquit Marsil. *in singul. 354. In dubio præsumitur.* Tertium exemplum hujus

BIU Cujas

declarationis adfert Alciat. *in d.præsumpt.9.num.8. in*
33 *sententia*, quæ continet † expressum errorem. Nam tunc pro ea non præsumitur, vt probatur *in leg. si expressim, ff. de appell. & in c.cum inter, de sent. & re jud.* & dicemus infrà. Quartum est exemplum secundùm Alciatum *in dict. præsumpt. 9. num.*10. in sententia, de
34 † cujus injustitia apertè constat. Nam tunc præsumptio pro ea omninò cessat, *c.solicitudinem, §. si verò, de appell. & c.inter cæteras, de sent. & re judic.* & scribunt Felin. *in c.quoniam contra, num.* 25. *de probat.* & dicemus in quarto casu hujus præsumptionis. Quintum exemplum est, secundùm Alciatum *in dict. præsumpt. 9.numer.*10. post Rotam *decis.*1. *tit. de probat. in novis,*
35 quando judex † aliquid egit adversus constitutiones majorum suorum, vt in ordinario qui scribit contra breve apostolicum: & asserit se priùs contulisse beneficium quàm Pontifex, vel exequutor ejus. Nam tunc non præsumitur pro eo. Idem sensit Abbas *in c. post cessionem, colum.*7. *vers. tertio dico, de probat.*

Tertium est tempus seu casus hujus disputationis, quando à lata sententia fuit appellatum. Hoc in casu, an pro ipsa sententia præsumatur, dubium est non leve. Nam tres sunt Doctorum opiniones. Prima est,
36 quod non † præsumitur pro sententia. Ita tradunt glo. *in c. dilectis filiis, de appell.* Iun. *in c. in præsentia, de renunt. in c. bonæ memoriæ, num.*8. *de elect.* & idem *in cap. quoniam contra in fine, de probat.* & ibidem Abb. *vers. prædicta omnia procedunt.* Aret. *colum. vlt. vers. & quia superiùs dictum est.* Felin. *num.* 21. & ibi quoque Paris. *de probat.* Ias. *in cons.*88. *num.*3. *lib.*1. & alij plures quos recensèt, & probat Anton. Gabr. *in prædictis suis conclusionibus, libr.* 2. *in tit. de sent. concl.*4. *num.*31. *& concl. 6. num.* 3. Et hanc esse communem opinionem asseruit Deci. *in d.c.quoniam contra, num.*33. *de probat.* Et ij quidem adducti sunt ex text. *in §. illud quoque, in Auth. de iis qui ingred. ad appell. in c.quoniam contra, de probat. in c.cùm ad sedem de restit. spol. & in c.cum inter de re judic.* Ea quoque ratione vsi sunt quod appellatio suspendit, imò extinguit judicati virtutem, *l.*1. *§. vlt. ff. ad S.C. Turpil.*

37 Secunda est opinio, quòd imò adhuc † præsumatur pro sententia, pendente ipsa appellatione. Qua quidem in opinione fuerunt Imol. *in c. in præsentia, de renunt.* Bald. & Castr. *in l. si instituta, §. de inofficioso. ff. de inof. testam.* Abb. *in c. causam quæ in secundo notab. de re jud.* Deci. *in d.c.quoniam contra, nu.*33. *de proba.* qui octo argumentis hanc tueri conatur, & idem Dec. *in rubr. de appell. n.*8. Tertia fuit opinio eruditissimi Alciati *in tractat. de præsumptionibus, regul.*3. *præsump.*9.
38 *nu.*4. qui distinguit: quod † quoad aliqua non præsumitur pro sententia pendente appellatione: quoad aliqua etiam præsumitur. Et primò non præsumitur
39 † pro sententia pendente appellatione, vt illa præsumptio: quæ extabat ante interpositam appellationem, & transferebat onus probandi in adversarium, etiam transferat post appellationem. Verè enim post appellationem interpositam, cessat iste effectus. Ita tradunt Abb. *in c. in præsentia, n.*15. *de renunt.* Bald. *in c. cum super, n.*4. *vers. tu dic de sent. & re judic.* Et manifestè hoc probat text. *in d. §. illud, in Authen. de iis qui ingred. ad appell.* Ea est ratio, quia iste qui sententiam pro se obtinuit, non dicitur muneri suo satisfecisse, dum suam ipsam intentionem in ea prima instantia non probavit. Nec sententia quam obtinuit, supplere potest hunc probationis defectum. Id quod sensit & Dec. *in d.c.quoniam contra, n.*33. *vers. vltim. non obstat.*
40 Secundò non præsumitur † pro sententia pendente appellatione quoad effectum executionis. Non enim exequi potest illa sententia, cùm ejus effectus suspendatur per appellationem. Ita loquitur text. *dict. l.*1. *§. vltim. ff. ad Senatusconsultum Turpilianum.* Et ita intelliguntur Deci. *in dicto cap. quoniam contra, num.*33. *vers. non obstat, quod appellatio. de probat.*

Quo verò ad alia multa, adhuc pro sententia, pendente appellatione, præsumitur. Et primò quoad eum
41 effectum, † vt qui sententiam obtinuit, consequi possit alimenta, & litis impensam, si aliunde non habet, vt probat text. *l. si instituto, §. de inofficioso, ff. de inof. testa.* quem sic ad rem nostram interpretati sunt Deci. *in d. c. quoniam contra, numer.*33. *vers.*4. *facit de probat.* & Alciat. *in dict. reg.*3. *præsumpt.*9. *numer.* 5. latè Didac. *lib. practic. quæst. cap. 6. numer.*5. Et subjungit Alciat. hoc esse generaliter verum in quovis litigante super bonis quæ prætendit esse communia, vel in totum ad se pertinere: Qua de re scripsi *in commentariis de arbitrar. judicum, lib.*1. *quæst.*32. Secundò effectum hunc
42 parit sententia etiam pendente appellatione, † vt fructus sequestrari possint, vt probat text. *in clem.* 1. *de sequestr. poss. & fructuum*, & in specie annotarunt Alciat. *in dicta præsumptio.9.numer.*5. *versic. alius effectus*, & Didacus *dict. lib. pract. quæst. c.6. num.*5. *prope finem.*

Tertia sententia pendente appellatione præsump-
43 tionem pro se habet quoad effectum, † eorum quæ erant judici arbitraria. Non enim eorum effectum appellatio suspendit. Ita scripsit Alciat. præcitato in loco ex sententia Inno. *in c.quoad consultationem, de sentent. & re judic.* qui tamen vix ad rem hanc considerari potest. Ego alia ratione existimo veram hanc traditionem: Ea inquam ratione, quod nulla interponi potuit appellatio adversus ea, quæ pro suo arbitrio judex facere potuit, vt scripsi *in commentariis de arbitrariis judicum.*

44 Quartò † sententia lata in judicio possessorio, & admissa appellatione per statutum, operatur quidem appellatio effectum devolutivum, non tamen suspendit executionem missionis in possessionem: vt scripsi *in commentariis de adipiscenda possess. remedio quarto, nu.* 838. Et hoc in casu procedit secunda illa opinio Baldi, Imolæ, Decij, & aliorum.

Hæc Alciati distinctio, & doctrina procedit quoad casus ita à lege ipsa definitos. At quãdo sumus verè in
45 dubio, dicendum est, † præsumi pro sententia, tametsi interposita sit appellatio, vt probat text. *in c. in præsentia de renunt.* cùm ait semper præsumi pro sententia, donec aliquid probetur in contrarium, & manifestè etiam probat *cap. bonæ, il primo, de elect.* ibi erat interposita appellatio, & tamen dicitur præsumi pro judice, nisi notoriè constet de ejus injustitia. Et hujus traditionis ratio est, quia negari non potest, quin etiam post appellationem interpositam, sit sententia judicis, de quo confidit lex, *d. l.*2. *Cod. de off. civi. judi.* Et præsumptio quæ à qualitate ipsius personæ judicis ducitur, concomitatur semper ejus factum, donec evidenter probatur injustè factum. Et hoc etiam in casu procedit illa secunda opinio Baldi, Imolæ, Decij, & sequacium.

46 Declaratur hic casus, vt non procedat, quando † lata fuit sententia de his quæ erant in arbitrio judicis. Nam tunc si condemnatus appellat, ipse debet probare. Ita in specie declarat Felin. *in d.c.quoniam contra, num.*21. *vers. hanc conclusionem.*

Quartum est tempus seu quartus hujus nostræ dis-
47 putationis casus, quando jam lata sententia † transivit in judicatum. Hoc sanè casu maximè præsumitur pro ipsa sententia. Ita scribunt omnes *in d.c. quoniam contra de proba.* vbi Imol. Felin. *n.*23. Dec. *n.*34. & Bero. qui quidem affirmant hanc esse præsumptionem juris,

& de

48 & de jure. Cùm † res judicata à lege habeatur pro veritate, *l. ingenuum, ff. de statu homi. l. res judicata, ff. de regu. jur. & in c. quoad consultationem, extraneo.* Ex quo intelligimus quantum differat hic quartus casus à præcedenti: hoc sanè in casu non admittitur contraria probatio, sicuti fert natura ipsius præsumptionis juris & de jure, vt diximus suprà *lib. 1. quæst. 5.* Et tamen præsumptio præcedentis casus, cùm sit juris tantùm contrariam præsumptionem admittit. Hic casus multò magis procedit in re judicata antiqua. Ita Dec. *in d. c. quoniam contra, num. 34.* post Alex. *in cons. 30. lib. 5.* & Barb. *in cons. 46. lib. 1.*

Declaratur primò hic casus, vt locum non habeat,
49 quando † sententia est nulla: & de ejus nullitate manifestè apparet. Dicitur autem multis in casibus apparere, vt explicat post alios Dec. *in d. c. quoniam contra, nu. 35.* Et summatim casus illos hic recensebo.

50 Primus est, quando error † contra jus scriptum expressus legitur in ipsa sententia. Ita Deci. prædicto in loco qui declarat. Et præter Doctores ab eo commemoratos idem scripserunt Alex. *in cons. 75. num. 4. lib. 5.* & Moderni apostil. *ibid.*

51 Secundus est casus, quando † notoriè constat de *injustitia* sententiæ. Nam & tunc dicitur nulla. Ita dicunt interpretes nostri manifestam injustitiam nullitati æquiparari. Ita sanè scribunt Dec. *in d. c. quoniam contra, nu. 37. & in c. novit. nu. 12. de jud.*

52 Tertius est casus, quando † apparet de errore judicis, per relationem ad acta, vt si dicat esse probatum per Caium, & Sempronium testes, qui tamen nihil eo de negotio attestentur. Nam tunc error iste manifestus efficit, ne sententia dicatur transivisse in judicatum. Ita ex aliorum sententia tradunt Dec. *in c. quoniam contra, num. 37. de probat.* Afflict. *decis. 47. nu. 3.* & copiosè Vantius *in tract. de nullitatibus, in tit. de nullitate ex defectu processus, num. 129.* Et ij quidem intelligunt procedere hunc casum, quando judex per modum causæ se retulit ad acta: secùs verò si generaliter, & enunciativè, vt si diceret, visis actis &c. Ita etiam quando in ipsa sententia fuit expressa causa & ratio vel mala vel inepta, vt post alios tradunt Dec. *in cons. 37. num. 6. vers. quia potest responderi.* & Cravet. *de antiquitate tempor. in quarta parte principali, in secunda particula,* quæ incipit, *Absolutis differentiis, num 62.*

53 Quartus est casus, quando † condemnatus fuit de facto admissus ad probandum de iniquitate sententiæ. Ita post multos docuit Deci. *in d. c. quoniam contra, n. 38. de probat.* Qui quidem intelligit, quando fuit admissus adversario non contradicente. Et præterea quando admissus fuit à competenti judice. Et rursus intelligit, nisi judex eam admissionem revocet: quam quidem revocationem facere posse ille existimavit, ob id quod admissio illa interlocutoria est, quæ revocari à judice potest, *l. quod jussit,* vbi omnes *ff. de re judi.*

54 Quintus est casus, † quando is qui obtinuit sententiam remque judicatam, fatetur illam iniquam, & injustè latam. Nam tunc cessat omnis præsumptio, quæ ex judicato oritur. Ita Dec. *in d. c. quoniam contra, nu. 39. de probatio.* & idem *in c. novit. de judi.* & illi accedunt Socin. *in l. 1. in fin. ff. de excep. rei jud.* Iason. *in l. si duo patroni, §. idem Iulianus, nu. 8. ff. de jurejuran. in l. si servus plurium, §. 1. num. 6. de legat. 1. & in l. cum in nu. 8. C. de transact.* Quocircà retractari potest hoc judicatum: Imo poterit is victor compelli censura ecclesiastica, vt damnatum illum liberet, perpetuumque imponat silentium. Ita egregiè Innoc. *in c. vlt. de maio. & obed.* & Bald. *in l. si quis instituatur, §. sed si sub conditione, in fin. ff. de hæred. instit. & in authen. ad hæc. col. penultim. C. de judiciis.* Et hic casus procedit etiam in confessione ficta. Ita in specie Aret. *in dict. c. quoniam contra, nu. 15. de probat.* ex sententia Bart. *in l. absentem, in fin. ff. de pœnis,* & Bald. *in l. non ignorat. colum. 5. C. qui accusa. non poss.* cum dicunt, adversus præsumptionem juris, & de jure admitti probationem ex confessione ficta, qua de re scripsi superiore *lib. qu. 62.* Hic autem casus intelligitur, quando is qui obtinuit judicatum, fatetur ad sui præjudicium, & detrimentum, latam fuisse injustam sententiam: secùs si ad sui commodum, & alterius damnum id fuisset confessus: vt puta, si hæres dicat legatariis, se iniquè obtinuisse sententiam, ob favores, amicitias, vel judicis corruptionem, & hoc vt evitet onus legatorum. Nam tunc non adhibetur fides huic confessioni. Ita probat *l. si servus plurium, §. si hæreditatis. de leg. 1.* vbi Bald. in specie annotavit, & secuti sunt Socin. *in leg. si à te. num. 10. ff. de except. rei jud.* & Iason. *in l. stipulatio ista, §. si quis forte, in fine, & in l. quæ Romæ, §. duo fratres, nu. 50. ff. de verb. oblig.*

PRÆSVMPT. LXVIII.

Quando & quomodo pro solemnitate actorum, & processu judicis præsumatur, accuratè explicatur.

SVMMARIA.

1 *Sententia nondum lata non præsumitur pro judice quoad acta & processum.*

2 *Processus requirit scripturam, quod tamen in levioribus locum non habet, num. 3.*

4 *Sententia lata partibus præsentibus & non appellantibus, post tempus appellandi lapsum, pro judice est præsumptio.*

Aliud si terminus appellandi adhuc pendeat, nu. 5.

6 *Sententia contra verè contumacem lata, enunciato processu, & actis in sententia, præsumptio est pro sententia & processu ipso.*

Et quid si contra fictè contumacem lata sit, num. 7.

Vel lata sit recenti contra præsentes, vel veros contumaces, non tamen fuerunt enunciata acta processus, num. 8.

Et quid sit in sententia antiqua lata contra præsentes, vel veros contumaces, nu. 9.

10 *Judici attestanti de actis creditur.*

11 *Actorum respectu quæ pertinent ad justitiam causæ pro sententia præsumitur, sive referat ipsa acta in specie, sive non.*

12 *Solemnitatum respectu vt pro sententia præsumitur, requiritur solemnitatum enunciatio, & qualis illa enunciatio esse debeat, nu. 13.*

14 *Verba sententiæ vel decreti, etsi concipiantur in personam notarij, nomine tamen judicis censentur enunciata.*

15 *Verba notarij in instrumento contractus censentur verba partium.*

16 *Acta judicij & processus specificè in sententia enunciata, si non contra reum condemnatum, sed tertium absentem agatur, nulla est pro sententia præsumptio.*

Idque etiam in sententia antiqua, nu. 17.

18 *Verba enunciativa in antiquis non probant contra tertium, maximè in gravi præjudicio.*

19 *Tempus quod dicatur antiquum in sententia, judicis est arbitrari.*

20 *Sententia in qua enunciatur, quæ nec in judicis, nec partium sint arbitrio, utrum pro se habeat præsumptionem remissivè.*

BIU Cujas

21 *Sententiam vbi sine causæ cognitione latam apparet, omnis pro ea cessat præsumptio.*

22 *Sententia exhibita in forma non probante, non habet pro se præsumptionem.*

23 *Sententiam vel non latam, vel de ea non apparere, paria sunt.*

24 *Iure carere dicitur, qui id quod allegat non probat.*

25 *Sententia existente interlocutoria pro actis & processu non præsumitur.*

EXplicavimus superiore præsumptione, quomodo, & quando præsumatur pro sententia judicis quoad rectitudinem, & justitiam. Nunc differendum est, quando præsumatur pro eodem quoad acta, & processum, atque ita quoad solemnitatem, & ordinem judiciarium. Qua in re distinguendi sunt aliquot casus.

1 Primus est, quando adhuc † nulla lata est sententia. Nam tunc non præsumitur pro ipso judice quoad ea acta & processum. Ita probat *c. quoniam contra, de proba.* & ibid. Abb. *num.* 26. & apertiùs Alciat. *in tract.*

2 *de præsump. reg. 3. præs. 3. n.* 7. Ea est ratio, quia † processus requirit scripturam, vt dicitur *in dict. c. quoniam contra.* Quæ sanè scriptura est quid facti: & ideo non præsumitur, *l. in bello, §. factæ, ff. de capt. & postlim. reverf.* & in specie scripsit Innoc. *in c. innotuit, de eo qui furtim. ordi. susce p.* Et dicemus infrà.

Declaratur hic casus, vt non habeat locum in cau-

3 sis † levioribus, quæ pro sui solennitate scripturam non requirunt, ex quo de levi præjudicio, & damno agitur. Nam tunc pro ipso processu præsumitur. Ita Bart. *in Auth. nisi breviores, nu.* 4. *Cod. de sent. ex brevi recita.* Cùm dixit, credi simplici informationi judicis, & idem affirmarunt Alex. *in leg. sciendum, num.* 12. *de verb. oblig.* Felin. *in cap. quoniam contra, num.* 18. *de probat.* Iaf. *in consil.* 12. *num.* 1. *lib.* 1. Socin. Sen. *in cons.* 46. *numer.* 43. *lib.* 4. Ruin. *in cons.* 68. *numer.* 3. *lib.* 1. Alciat. *in dict. tract. de præsumpt. reg.* 3. *præsumpt.* 9. *num.* 7. & Anton. Gabr. *in suis conclus. lib.* 2. *tit. de sent. conclus.* 4. *in fine.* Hanc autem Bart. & sequacium traditionem intelligit, & declarat Butr. *in cap. quinta vallis, numer.* 12. *de jurejuran.* & cum eo Cravet. *in consil.* 265. *numer.* 4. procedere quoad ordinatoria judicij, & processus: non autem quoad probatoria. Idem respondit Aret. *in cons.* 164. *numer.* 5. *versic. vnde etiam alibi.*

4 Secundus est casus, quando jam † lata fuit sententia, partibus præsentibus, & non appellantibus, & in ea enunciata sunt ipsa acta, & lapsum est tempus appellandi. Hoc casu præsumitur pro judice. Ita Abb. & Imol. *in d. c. quoniam contra, de probat.* ille *n.* 15. iste *nu.* 20. quos secutus est Alciat. *in d. præsumpt.* 9. *nu.* 7. *vers. eodem modo.* Et his accedunt *Bartol. in l. acta. n.* 3. *ff. de re judic. in l. vlt. ff. quando appel. sit, & in l.* 1. *n.* 6. *C. de relat.* quo in loco egregiè admonet, cautè illum agere qui in actis scribi facit, præsente & non contradicente adversario ita actum fuisse, & in *Auth. si quis in aliquo, nu.* 10. *C. de eden.* Bald. *in cons.* 217. *Citatio. lib.* 4. Abb. *in consil.* 92. *colum.* 1. *lib.* 1. *& in cons.* 60. *num.* 5. *lib.* 2. Butr. *in consil.* 32. qui communem esse asserit, Alex. *in consil.* 42. *num.* 9. *lib.* 4. Cæpolla *in cons.* 63. *col.* 3. *in civilib.* Barba. *in cons.* 18. *colum.* 5. *& in cons.* 44. *col. vlt. lib.* 1 Iaf. *in Auth. si quis in aliquo, in fin. C. de eden.* Dec. *in c. quoniam contra, n.* 40. *vers. secundò prædicta conclus. in cons.* 42. *col.* 6. *vers. secundò hoc deducitur.* Aufrer. in additio. ad Capellam Tholosa. *quæst.* 328. Marsil. *in l.* 1. §. *si quis dicatur, nu.* 10 *ff. de qu.* Cravet. *in tract. de antiq. tempor. in secunda parte princip. n.* 1. & ibidem *nu.* 4. manifestè intelligit, quando elapsum est tempus ad appellandum. Eandem probavit opinionem Doctiss. Cardinalis Albanus in lucubrationibus ad Bart. *in dict. auth. si quis in aliquo, n.* 9. *C. de eden.* Ex his intelligimus malè respondisse Bald. *in cons.* 492. *In causa vertente inter Blasium, colum.* 3. *vers. modo restat. lib.* 3. cùm dixit non præsumi pro ordine judiciario, lata sententia, elapso termino ad appellandum. Et in specie à Baldo dissentit Cravet. loco præallegato, *numer.* 52. Et hoc in casu necessaria non fuit provisio statuti Bononiæ *lib.* 1. *sub rub. de officio notariorum præsidentium ad causas*, §. *quibus casibus*, quo sancitum est, quod præsumatur pro sententia etiam quoad acta, quando ipsa sententia fuit deposita, seu registrata in camera. Hoc enim nostro in casu etiamsi sententia non est registrata, præsumitur.

Tertius est casus, quando jam lata fuit sententia,

5 partibus præsentibus, & non appellantibus: sed † tamen adhuc pendet terminus ad appellandum. Et in ipsa sententia sunt enunciata acta. Hoc in casu non præsumitur pro processu, & actis. Ita Bald. *in cons.* 217. *citatio. lib.* 4. Castren. *cons.* 16. *si ponderetur, colum.* 2. *lib.* 2. Abb. *in c. quoniam contra, num.* 22. *de probat.* & ibid. Butr. *colu.* 22. *vers. si lata est sententia, & nondum*, post Specul. *in tit. de probat. sent.* §. *vt autem, vers. & nota.* Corne. *in cons.* 278. *col.* 2. *nu.* 7. *lib.* 4. Ruin. *in cons.* 62. *nu.* 21. *lib.* 2. Anton. Gabr. *in suis conclus. lib.* 2. *tit. de sent. conclus.* 4. *nu.* 32. & Cravet. *in d. tract. de antiq. tempo. in* 2. *parte princ. nu.* 4. Decius tamen *in d. c. quoniam contra, num.* 33. à prædictis dissentit.

6 Quartus est casus, quando † sententia fuit lata contra contumacem vera contumacia: & acta processusque enunciata sunt in ipsa sententia. Hoc in casu præsumitur pro ipsa sententia, & processu. Ita Abbas *in d. c. quoniam contra, nu.* 26. *de proba.* & ibidem Imol. *nu.* 26. quos secutus est Alciat. *in d. præsumpt.* 9. *num.* 7. Et illis accedit Cravet. *in tract. de antiq. temp. in secunda parte principali, n.* 2. & Anton. Gabr. *in prædicta concl.* 4. *nu.* 20. qui ejusdem opinionis commemorant Rotam *in decis.* 301. *in novis.* Geminian. *in cons.* 53. *col.* 3. Roma. *cons.* 498. *in fin.* Aret. *in cons.* 62. *colum.* 2. & Corneum *in cons.* 348. *col.* 3. *lib.* 1. *& in cons.* 278. *num.* 7. *lib.* 4. Barb. *in cons.* 18. *colum.* 6. *lib.* 1. Alexand. *in cons.* 22. *colum.* 1. *lib.* 2. *& in cons.* 25. *num.* 7. *lib.* 6. Hoc etiam casu necessaria non fuit provisio prædicti statuti Bononiæ: cùm jus ipsum commune satis providerit.

7 Quintus est casus, quando † sententia fuit lata contra fictum contumacem, enunciatis actis in sententia. Alciat. *in d. tract. de præsumpt. reg.* 3. *præsumpt.* 9. *num.* 7. scripsit, hoc etiam in casu præsumi pro processu, atque ita hujus opinionis commemorat Abb. & Imol. *in d. c. quoniam contra, de proba.* & ibidem apertius idem docuit Felin. *col.* 14. *vers. quarta conclusio.* & his accedunt alij permulti relati ab Anton. Gabr. *in prædictis suis conclusionibus, lib.* 2. *tit. de sententiis, conclus.* 4. *nu.* 21. & 22. qui inter cæteros recenset Roma. *in cons.* 497. *in fin.* & Ruinum *in cons.* 37. *num.* 14. *lib.* 5. qui testatur hanc esse communem opinionem.

Cæterùm ab hac opinione dissentit Cravet. *in tract. de antiqui. temp. in secunda parte principali, nu.* 3. Hac ratione is movetur, quod fictus contumax potest appellare, *l. vlt. ff. de in integr. resti. l. properandum*, §. *sin autem reus, C. de judiciis, & l. ea quæ. C. quomodo & quando judex*, appellare inquam potest infra decem dies, à die scientiæ latæ sententiæ, juxta *auth. hodie C. de appell. & c. concertationi, de appell. in* 6. & respondit ad rem post alios Neviza. *in cons.* 62. *n.* 2. Si ergo fictus contumax potest appellare, sequitur dicendum: quod non dicitur approbare latam sententiam: & proinde pro ipsa sententia quoad acta, & processum non præ-

sumitur.

BIU Cujas

sumitur. Deci. fortè potest communem illam opinionem locum habere ante interpositam appellationem ab ipso ficto contumace.

Sextus est casus, quando in sententia lata contra
8 præsentes, vel contra veros contumaces, † non fuerunt enunciata acta processus, & sententia fuit de recenti lata. Hoc in casu sunt etiam opiniones. Nam Inno. *in cap. cum in jure peritus, de off. deleg.* affirmat præsumi pro ipsis actis & processu. Et Innocentium secuti sunt Cæpolla *in cons.26. in secundo dubio, & in consil.63.colum.4.vers.vltra etiam prædicta.* Corne. *in cons.333.colum.4.lib.1.* Cùm dixit, credi sententiæ licèt acta non producantur, maximè si acta refert. Ergo idem videtur velle, etsi non referat. Ita pariter censuit Gozad. *in cons.96. col. vlt.* Verùm dissentit Castr. *in consil.202. In causa confinium, colum.3. lib.1.* & cum eo sensit Cravet. *in tract. de antiq. tempo. in secunda parte principali, numer.5.* Et verè idem sensit Alciatus *de præsumpt. reg.3. præsump.9. numer.7. vers. præsumeretur etiam.* Et de laudo, & vnione, idem senserunt Castren. & Oldrad. quos infrà statim commemorabo. Et hæc secunda opinio verior mihi videtur. Quæ non habebit locum in casu statuti Bononiæ, de quo dixi suprà, sic & statutum Brixiæ 97. in civilib. *sub Rubr. Quod pro sententia præsumatur, requirit enunciationem.*

Septimus est casus, quando in sententia jam anti-
9 qua † lata contra præsentes, vel contra veros contumaces, non sunt enunciata acta processus. Hoc in casu præsumitur pro ipsis actis & processu, quod scilicet confecta fuerint. Ita Castr. *in dict. cons. 202. colum.3.* Cæpolla *in cons.26. in secundo dubio, & in cons.63. col.4. vers. vltra prædicta in civilib.* Felin. *in cap. quoniam contra colum.19. vers. quinimo est vnus casus de probat.* qui quidem Felinus ita dixit de decreto antiquo, vt pro eo præsumatur, etiam quoad acta in eo non enunciata. Qua de re dicemus infrà vbi agemus de præsumptione circa decretum. Et opinionem hanc apertius probarunt Aretin. *in cons.36. col. vlt. vers. venio ad secundum.* Ias. *in l.4. §. condemnatum, num.6. ff. de re judic.* & Deci. *in cons.375. nu.3.*

Cæterum ab hac opinione dissentiunt multi, nempè ipsemet Castr. *in cons.76. in facto isto quatuor, col.1. lib.2.* qui manifestè respondit, non præsumi pro sententia, etiam in antiquis, quoad acta, nisi de his fiat mentio in sententia. Idem responderunt in specie Baldus *in cons.204. longum thema, colum.2. vers. & hæc vera, si constat, lib.3.* Alexand. *in cons.123. col.2. nu.4. lib.2.* & respondit Aret. *in cons.68. col.3. vers. præterea posito, &c.* quod judici † attestanti de actis creditur. Et idem scripsit Alciat. *in tract. de præsump. reg.3. præsump. 9. num.7. versic. præsumeretur etiam,* qui quidem hujus opinionis multos commemorat. Est simile quod de solemnitatibus laudi lati ab arbitris, respondit Castr. *in cons. 139. pro declaratione eius, de quo quæritur, lib.1.* cum dixit, non præsumi pro instrumento laudi, si in eo non sunt enunciata acta ipsa. Et hac de re dicemus etiam infrà *in præsumpt. 76.* cum agemus de præsumptione laudi. Ita quoque respondit Oldrad. *in cons.262. in quæstione, colum.2. vers. sed prædictis obstare videtur,* instrumentum vnionis, in quo asseritur, vnionem factam fuisse cum omnium jurium solemnitate, non probare solemnitatem præcessisse, nisi in specie solemnitates omnes exprimantur. Et subjungit Oldrad. ex sententia Compostel. non sufficere, quod dicatur fuisse appellatum, nisi dicatur intra decem dies. Id quod decidit & Rota *in decis.90.* quoad revocationem, in novis, quam sic recenset Cravet. *in cons.29. colum.2.* Ita etiam dicimus præsumi pro decreto judicis, quando solemnitates fuerunt in eo enunciatæ: sicuti dicemus in subsequenti præsumpt. in primi casus declaratione. Has opiniones, distinguendo conciliat Cravet. *in tracta. de antiq. temp. in 2. part. princ. num.* 8. Aut loquimur de præsumptione sententiæ respectu actorum, aut respectu solemnitatum. Si
11 respectu actorum, † quæ pertinent ad justitiam causæ, putà, circa testes, instrumenta, & alias probationes, hoc casu præsumitur pro ipsa sententia, sive referat ipsa acta in specie, sive non, ita de probationibus loquuntur Bald. *in d.c. in præsentia, col. vlt. de renunt.* & Alex. *in cons.105. in princ. lib.5.* Nam (ait Cravet.) facilius præsumitur pro sententia quoad acta substantialia, quam quoad solemnitates: cum credendum non sit judicem judicasse, sine probationibus, & ex suo capite. Id quod affirmarunt Bald. *in cons.412. in causa vertente inter Blasium, col.2. vers. modo restat. respondere, l.3.* Soc. Sen. *in cons.158. col.3. vers. sed ego etiam respondeo clarius, lib.2.* Dec. *in c. super eo. il 2. col.1. nu.6. vers. quartus & vltimus casus, & in c. consuluit, il 1. de appell.* & scripsimus superiore præsumpt.

Secundo casu, quando scilicet loquimur de solem-
12 nitatibus † sententiæ, requiritur ipsarum solemnitatum enunciatio. Et hoc in casu procedit posterior illa opinio Castrensis. Verum ambigitur hoc in casu,
13 qualis † esse debeat enunciatio hæc? Et specificam ac singularem esse debere scripserunt Albe. *in l. sciendum, col.4. vers. noto vnum, de verb. oblig.* Aretin. *in d. consil. 68. col. tertia, vers. præterea posito.* Ias. *in d. l. sciendum, colum. quinta, vers. limita istam doctrinam.* Alciat. *in d. præsumpt. 9. n.7. vers. præsumeretur etiam,* & Ant. Gabr. *in suis concluss. lib.2. tit. de sent. in conclus. 4. num.* 47. Dissentiunt tamen ab hac traditione alij permulti qui existimarunt sufficere, quod expressio atque enunciatio facta sit in genere. Ita sanè censuit Castrens. *in leg. cum ij, §. si prætor. ff. de transact.* cum dixit, satis esse, quod in decreto judicis exprimatur, prætorem causa cognita ad illius interpositionem processisse, licet in specie non exprimantur solemnitates omnes requisitæ ad illud decretum. Idem Castr. *in cons. 174. contra superius consulta, colum.2. vers. præterea dicebat Bald. lib.1.* Alexand. *in consil.80. numer.6. lib.5. in consil.179. num.8. in fin. & in cons. 213. in fin. lib.7.* Ias. *in cons.40. col. pen. vers. tertio respondetur, lib.3.* Deci. *in cons.341. num. 12. & in cons.373. numer.6.* Et posteriorem hanc opinionem visus est probare Cravet. *in d. tract. de antiq. temp. in 2. part. princip. num.10. vers. advertendum,* quo loci rejicit distinctionem Decij *in cap. quoniam contra, nu.40. vers. postremò in casib. de probat.* dum distinguebat Deci. quòd aut verba enunciativa solemnitatis concepta sunt in personam judicis, aut in personam Notarij: Cùm in judicis personam concepta sunt, tunc sufficit expressio generalis: Cùm verò concepta sunt in personam Notarij, tunc requiritur specialis. Hanc distinctionem (vt dixi) rejicit Cravet. ea ratione præcipua, quòd Doctores vim non constituunt in persona judicis, sed in præsentia, aut scientia partium quibus imputandum est, cur non appellaverint: sed actui gesto à judice, consenserint, tacendo, & non appellando. Quæ sanè ratio locum habet & in actibus Notarij, ac privatorum, quibus partes consenserunt vel expressè vel tacitè. Quocirca (ait Cravet.) non est constituenda differentia quòd verba concipiantur in personam judicis, vel in personam Notarij. Præter Cravettam existimaverim vel ea ratione etiam confutari posse Decij distinctionem, quòd
14 etsi verba † sententiæ vel decreti concipiantur in personam Notarij, attamen nomine judicis & ex persona censetur enunciata: & ob id judicis verba dicuntur:

15 tur: sicuti dicimus, verba scripta † à Notario in instrumento contractus, censeri verba partium, quæ per Notarij os, & organum loquuntur, vt scribunt Bald. *in l. mater, num. 6. Cod. de rei vend. & in l. errore, C. de testam.* Soc. Sen. *in cons. 159. colum. 4. lib. 2.* Dec. *in cons. 450. nu. 3. in cons. 639. nu. 9. in cons. 653. num. 6.* idem *in l. si librarius, nu. 4. de reg. jur.* & Alciat. *in tract. de præsumpt. regul. 3. præsumpt. 13. num. 1.* Ita ergò hic: ex quo sequitur nullam esse differentiam, in cujus personam verba sententiæ, vel decreti concipiantur. Hæc tota disputatio cessat Bononiæ, si observatur prudens illa sui statuti dispositio *in dict. Rub. de offic. not. præsid. ad causas, §. quibus casibus.*

Octavus est casus, quando in sententia fuerunt expressè ac specificè enunciata acta judicij, & processus, sed tamen quæstio de his est non contra reum con-
16 demnatum, † sed contra tertium absentem. Hoc sanè casu nulla est pro sententia præsumptio, quæ huic tertio noceat: nec illa assertioni judicis contra tertium hunc creditur. Ita censuit, & rectè Cravet. *in d. tract. de antiq. temp. in 2. part. princip. num. 11.* qui ita ait loqui Doctores, quos suprà commemoravimus in 2. casu, dum considerant partium præsentiam, vel scientiam. Ea est ratio, quia in hoc tertio cessat illa approbatio, illeque consensus, qui consideratur in reo condemnato, tacendo, & non appellando.

Extenditur hic casus, vt locum etiam habeat in
17 sententia † antiqua. Nam adhuc pro ea non præsumitur in præjudicium tertij. Ita extendit Cravet. *in dict. 2. part. nu. 24.* post Castr. *in consil. 99. circa primum quæsitum, colum. 2. vers. nec obstat quòd præsumitur, lib. 2.* Soc. Sen. *in cons. 158. colum. tertia, vers. sed ego respondeo clarius, lib. 2.* Abb. *in cap. cum inter R. colum. 3. de elect.* Felin. *in cap. quoniam contra, colum. 14. de probat.* Rip. *in l. 2. §. voluntatem, colum. 5. ff. solut.*
18 *matr.* Ita etiam dicimus, quòd verba enunciativa † in antiquis non probant contra tertium, maximè vbi de gravi præjudicio agitur. Ita tradunt Castr. *in cons. 139. pro declaratione ejus, colum. 2. lib. 1.* Alex. *in cons. 50. col. 4. versic. sed posito sine præjudicio, lib. 5.* Soc. Sen. *in cons. 266. colum. 5. ver. confirmatur ista conclusio. l. 2.* & alios recenset Cravet. *in tract. de antiq. tempo. in 4. partic. 1. partis princip. numer. 4.* vbi declarat. His declaratur statutum Patavinum, *sub Rubri. de citationib. & ordine procedendi, §. de cætero,* dum statuit, præsumi pro sententia jam decem elapsis annis lata, etsi de processu non constat, si modo sententia apparet lata observatis juris solemnitatibus: atque ita (vt interpretor) enunciatis actis. Hoc sanè statutum non habet locum quando sententia esset antiqua, quia etiamsi acta in ea non essent enunciata, pro ea præsumeretur. Nisi dicamus hoc statutum voluisse sententiam jam decem elapsis annis latam, censeri antiquam, juxta opinionem eorum quos recitavi *in lib. 2. de arbit. jud. casu 4. num. 2.* & nihilominus statuisse requiri enunciationem. Ego multum tribuerem judicis arbitrio, &
19 suum † sit arbitrari, quod tempus dicatur antiquum in sententia, vt dixi *in d. casu 4.*

Nonus est casus, quando in sententia enunciantur
20 acta illa, quæ non censuit in libera potestate † ipsius judicis, & partium, atque ita ea quibus nec ipse judex, nec pars potuit renunciare. Hoc casu sunt opiniones Cravet. *in tract. de antiq. temp. in 2. part. princip. nu. 12. 14. & nu. 20.* Cæterùm, cùm hac de re copiosè pertractaturus sim *in præsump. 75.* dicere hic supersedeo.

21 Decimus est casus, quando clarè apparet, † sententiam fuisse latam sine causæ cognitione. Hoc sanè casu certum est cessare omnem præsumptionem, cum in claris opus non sit conjecturis. Ita in specie tradunt Felin. *in c. quoniam contra, col. 15. vers. 2. declara. de probat.* Cravet. *in d. tract. de antiq. temp. in 2. part. princip. n. 15.* qui declarat Calcan. *in cons. 88. n. 7.* dum respondit non præsumi pro sententia, quæ est nulla aliunde, quàm ex defectu consensus partium. Et idem Crav. præcitato in loco, *n. 53.* scripsit, quòd quando producuntur acta, ex quibus constat de nullitate, aut injustitia sententiæ, tunc verè & clarè probari dicitur nullitas, & injustitia, nec tractari potest de aliqua præsumptione pro ipsa sententia. Ita Bart. *in l. 1. ff. si tutor, vel cura. app. & in l. hi qui ad civilia. C. de appel. & in cons. 98. apparet sententia, in fi. lib. 1.* Aret. *in cons. 62. ex facto, in fin.* Ias. *in l. 4. §. condemnatum, col. 2. ver. 2. contra Bart. faci. ff. de re judic.* Soc. Sen. *in cons. 47. col. 9. vers. sed clarè etiam, lib. 4.* Ita dicimus, quòd etsi præsumatur pro instrumento confecto à Notario, quòd omnes solemnitates fuerint in eo adhibitæ, attamen si ex inspectione instrumenti apparet adhibitas non fuisse, cessat omnis præsumptio. Ita post multos scriptum reliquit Cravet. *in tract. de antiq. temp. in 3. part. princ. num. 27.* Qua de re dicemus infrà *in præsumpt. 79.* cùm disseremus de præsump. Notarij. Simile tradit idem Cravet. *in præcitato contra. de antiq. temp. in 2. part. tertiæ part. princ. n. 24.* cùm dixit: quod etsi præsumitur pro exemplatione instrumenti facta à Notario, quòd scilicet fuerit solemniter facta, attamen cessat hęc præsumptio, cùm apparet de ipso solemnitatum defectu. Qua etiam de re dicemus infra *in præsump. 79.* Est etiam simile, quod de solemnitate decreti dicimus. Non enim pro ea præsumitur, quando ex ipsa inspectione apparet, illam non fuisse observatam. Ita Cravet. *in dict. 2. part. princip. nu. 54.* & dicemus *in præsumpt. 75.* Et ex prædictis intelligimus statutum prædictum Bononiæ, de officio Notariorum: &c. *§. quibus, in fin.* convenire cum jure communi. Est enim eo sancitum, quòd hoc in casu cessat præsumptio sententiæ.

Vndecimus est casus, quando in ipsa sententia sunt quidem enunciata etiam specificè acta processus: sed
22 tamen sententia † ipsa exhibetur in forma non probante, vt quia non est publicum ipsius sententiæ instrumentum. Hoc sanè casu frustrà tractatur de præsumptione sententiæ, quæ non apparet. Ita Bald. *in l. 1. ff. de his quæ in testam. delen.* & ibid. Imol. quos secutus est Socin. Sen. *in cons. 2. num. 10. lib. 3.* Idem affirmarunt Corne. *in cons. 22. col. 3. vers. insuper quàm plura, lib.* & Cravet. *in tract. de antiq. tempo. in 2. part. princ. nu. 57. &*
23 *in 3. part. prin. n. 26.* Ea est ratio, quia paria sunt, † quod nulla sententia sit lata, vel quòd de ea non appareat. *l. in leg. ff. de contrah. empt. & l. duo sunt Titi, ff. de testam.*
24 *tutel.* Et qui non † probat quod allegat, jure carere dicitur, *l. argentarius, §. cùm autem, ff. de eden. & l. quidam tabularum, ff. de furt.* & respondit Bald. *in cons. 68. quia ex facto, col. 2. lib. 3.*

Duodecimus est casus, quando sententia non est
25 diffinitiva, sed solùm interlocutoria. † Nam tunc non præsumitur pro actis ipsis, & processu. Ita Anto. Gabr. *in suis concluf. lib. 1. tit. de sentent. concluf. 4. nu. 45.* post Freder. de Senis *in cons. 170.* & Rebuffus *in l. quod jussit, in 2. not. n. 312. ff. de re jud.* Hoc in casu locum non habet prædictum statutum Bononiæ, quod loqui mihi videtur de solis diffinitivis: quemadmodum colligitur ex *d. §. quibus in casibus* junctò *§. mandantes.* ibi omnes sententias diffinitivas.

PRÆSVMPT. LXIX.

Sententia an præsumatur lata contra præsentem, vel contra absentem, brevis, vtilis tamen explanatio.

SVM-

SVMMARIA.

1 *Sententia quæ contra absentes, & contumaces ferri consuevit, præsumitur contra absentem lata.*
2 *Sententia quæ contra præsentem ferri solet. si in scriptura sententiæ sit ipsius præsentiæ mentio, præsumitur contra præsentem lata.*
3 *Sententiam si contra præsentem latam judex asserat, in quibus ei credatur, & sententiam contra præsentem latam præsumatur.*
4 *Sententia contra præsentem lata non præsumitur, si vel à judice, vel Notario mentio fiat, citationem peremptoriam emissam esse.*
5 *Sententiam in dubio ex magis recepta opinione præsumi contra absentem latam. Nisi simus in sententia antiqua, nu. 6.*

CVm non semel superioribus in præsumptionibus mentio facta sit sententiæ latæ contra præsentes, & contra absentes, vt pro ea vel præsumatur, vel non præsumatur, hoc in loco visum est explicare illam satis celebrem juris quæstionem, an in dubio sententia præsumatur lata contra præsentem, vel contra absentem? Hac in re vnà cum Abbate *in c. tenor. n. 10. de re jud.* distinguendi atque constituendi sunt aliquot casus.

Primus est quando agitur de sententia illa quæ
1 † ferri solet contra absentes contumacésque, sicuti est excommunicationis sententia, hoc casu præsumitur lata contra absentem. Ita omnium primus respondit Freder. de Senis *in cons. 170.* quem secuti sunt Abbas *in d. c. tenor. colum. pen. ver. an autem præsumatur, de re jud.* Butrig. *in c. quoniam contra, num. 50. de probat.* & Anton. *in lib. 2. conclusionum, tit. de sententiis, conclus. 4. nu. 27.* Ea est ratio, quia præsumitur factum quod fieri solet, *leg. quod si nolit. §. qui assidua, ff. de ædil. edicto,* & suo loco diximus.

Secundus est casus quando agitur de sententia, quæ
2 † ferri solet contra præsentem, & in scriptura sententiæ scripta receptaque ab actuario, vel notario mentio sit præsentiæ ipsius partis. Hoc in casu præsumitur lata contra ipsum præsentem. Ita Abb. *in dict. cap. tenor, col. pen. versic. & omnium conclusio. de re jud.* & Ant. Gabr. *in dict. conclus. 4. num. 30.* & scripsit Abbas ita sensisse Ioan. Andre. in additio. ad Speculat. Et hujus traditionis ratio esse potest, quia hic concurrit fides Notarij, cui in his solet adhiberi fides, vt suo loco dicemus.

Tertius est casus, quando solus ipse judex asseruit,
3 sententiam fuisse latam parte † præsente: & agitur de re levi modicoque præjudicio. Hoc casu præsumitur lata contra præsentem, cùm fides in his levibus adhibeatur assertioni judicis. Ita Abb. *in d. c. tenor. col. pen. versic. & omnium conclusio.* ex traditione Bart. in Auth. *nisi breviores, C. de sent. & interloc. omn. judic. & in l. jubemus nulli. C. de sacrosanct. eccles.*

Quartus est casus, quando judex, ac etiam Notarius
4 mentionem fecerunt solum, quod citatio † peremptoria emissa fuit. Hoc in casu non præsumitur lata sententia parte præsente: quia illa assertio citationis peremptoriæ, est de præterito: nec infert necessariò, quod ita vocatus venerit ad judicium. Abb. *in dict. c. tenor. num. 10. in fin. ver. aut judex attestatur.* Et idem affirmavit Imola *in c. quoniam contra, num. 29. prope medi. de probat.* post Io. Andre. & Compostel. quos commemorat.

Quintus est casus, quando verè sumus in dubio, vt est, quando simpliciter apparet latam esse sententiam contra aliquem. Hoc in casu sunt opiniones. Vna fuit opinio eorum, qui scripserunt, sententiam præsumi latam parte præsente. Ita Imol. *in c. quoniam contra, n. 30. de probat.* qui hujus opinionis recenset Iun. *in c. cùm in jure peritus, de off. deleg.* Altera vero fuit opinio eo-
5 rum, qui dixerunt, sententiam † non præsumi latam parte præsente, sed ea absente, ita Abb. *in c. tenor. nu. 10. in fin. de re jud.* qui dixit se ita respondisse, vt vere respondit *in cons. 92. colum. vlt. lib. 1.* Butr. *in c. quoniam contra, num. 58. vers. in dubio autem, de probatio. & in cons. 24. nu. 6.* & tenendo istam opinionem idem sensit Bellamera *decis. 89.* Hæc posterior opinio est magis recepta, & fulcitur ratione illa, quod facta non præsumuntur, *l. in bello, §. factæ, ff. de capt. & postli. reversi.*

6 Declaratur prædicta traditio, vt locum habeat † in sententia antiqua, nam ob temporis diuturnitatem præsumitur lata parte præsente. Ita Abbas, & reliqui suprà citati & conferunt, quæ diximus suprà *in præsumpt. 8. in 2. declarat.* & quæ dicemus infrà *in præsumpt. 56. in penult. declarat.* vbi dicemus, præsumi sententiam antiquam latam contra citatum, & accedit Felin. *in c. tenor. colum. 2. vers. fallit, 4. de re judi.* cum dixit ob temporis diuturnitatem præsumi sententiam latam parte præsente, & Felin. secutus sum infrà *lib. 6. præsumpt. 18. in fin.*

PRÆSVMPT. LXX.

Sententiam latam contra absentem, præsumi ob ejus contumaciam, quia malam foveat causam, latam, quod aliquot declarationibus, explicatur.

SVMMARIA.

1 *Sententia contra absentem lata præsumitur ob contumaciam, non autem malam quod causam foveat, lata.*
2 *Condemnatum quem esse ob contumaciam, non ob malam causam, magni est effectus.*
Et qui sint illi effectus, nu. 3. vsque ad nu. 10.
11 *Sententia lata in contumacem, non præjudicat alteri, etiam in casibus, quibus alias præjudicaret.*
12 *Contumax etsi ob malam causam non præsumatur succubuisse, habet tamen aliquam contra se malæ causæ præsumptionem.*
13 *Dilationibus qui judicium subterfugere quærit, contra se habet præsumptionem.*
14 *Bannitus in contumaciam pro aliquo crimine, admissus ad novas defensiones, pro qualitate personæ, torqueri potest etiam absque aliis indiciis.*
15 *Sententia contra contumacem lata, si de probationibus constat, ob rei veritatem lata præsumitur.*
16 *Probationibus aliquid dicitur constare, quando illæ claræ sunt & manifestæ.*
17 *Sententia lata contra absentem ex injusta causa præsumitur lata ob malam causam.*
18 *Condemnatus ob malam causam, præsumitur præsens in tota causa, & contumax tempore sententiæ.*
19 *Sententiam contra absentem latam ob contumaciam præsumi, non habet locum, quando non de veritate sententiæ, sed solum de ejus actu ageretur.*

DIsseramus nunc, an sententia illa, quæ contra absentem lata est, præsumatur lata ob contumaciam, vel ob malam causam? Recepta est Doctorum
1 opinio, præsumi latam † ob contumaciam, non autem ob malam causam, ita Bart. *in l. Papinianus, §. memi-*

BIU Cujas

*meminisse,nu.3.ff.de inoff.testament.& in l.si ideò,ff.de evict.*Bart.*in l.2.nu.4.C.quibus res jud.nocent.*Roman. *in cons.329.nu.10.*Alex.*in l.sapè, nu.78.ff.de re judic.& in consil.4.colum.1.lib.3.* Felin. *in cap.literis,nu.18.de constitut.in c.cum Bertholdus,nu.20.& in c.sicut,n.14. de sentent.& re judi.& in c.fraternitatis,col.2. de hæretic.*Bertrand.*in cons.115.col.3.& colum.vlt.lib.2.*Marsil. *in sing.4.& in sing.604. & in l.vnica,nu.134.C.de raptu virgi.*Alciat.*in tracta.de præsump.reg.3.præsump.22.* Rube.*in repet.l.non solùm.§.morte,num.469.ff.de novi operis nunciat.* Tiraquel. *in tract. quòd cessante causa, cesset effectus,part.1.nu.63. & in tract.de nobilitate,cap. 37.nu.12.* Ant.Gabr. *in suis conclusionibus,lib.2.tit.de sentent.conclus.3.nu.1.*& Roland.*in consil.31.nu.13.lib.1.* & ij quidem adducti sunt *ex d.l.Papinian.§.meminisse, & l.qui repudiantis,in fine, ff. de inoffic.testamen.& ex l.si ideò,ff.de evictio.* & quamquam Felin.*in d. c. cum Bertholdus,num.21.*referat Castrens.*in cons.322.*dissentire, attamen non video quo in loco id scripserit Castrensis,qui & alioqui malè sensisset: sicuti & ipse Felinus advertit.

Hæc præsumptio est certè magni effectus, & vti-
2 litatis: cùm multum referat, quòd quis sit † condemnatus ob contumaciam, non autem ob malam causam.

3 Et primus † est effectus, quia scribit Bartol. *in leg. cum filius,in princ.nu.3. & 4.ff.de verborum obligat.*si cautum est statuto, quod pater teneatur pro filio de homicidio condemnato, non erit locus ipsi statuto, filio in contumaciam damnato: etiamsi contumax ex alio statuto habeatur pro convicto,& confesso. Idem affirmavit ipse Bartol. in disputatione tertio statuto Perusino,quem secuti sunt Butr.*cons.5.*Roman.*in cons.* 154.*num.5.*Corne.*in cons.*181.*nu.6.lib.1. & in cons.*143. *num.7.lib.2.* Felin.*in d.c.cum Bertholdus,nu.20.de re jud.*Ias.*in dict.leg.cum filiusfam.de verborum oblig.* vbi communem esse opinionem asseruit Iacob.de Negris *in c.1.in prin.nu.69.de verborum oblig.*Alciat.*in d.præsump.22.n.2.*& Cæphal.*in cons.*241.*nu.81.lib.2.*Roland. *cons.29. nu.21.lib.3.* & ibidem *n.28.* affert simile de famulo,& domino, & de communitate, quòd teneatur emendare damnum datum in suo territorio.

4 Secundus est effectus, † quòd etsi Notarius semel convictus de falso, non potest in posterum recipere instrumenta,vt tradunt omnes *in l.Barbatius,ff.de offi. præt.* vbi Ias. nihilominus ob solam contumaciam damnatus, non privatur hac facultate,ita Bartol.*in d. l.si ideo, ff. de evictio.* & post Bald. & Alexand. tradit Marsil.*in sing.*604.idem scripsit Feli. *in c.cum Bertholdus,num.20.de re judic.*& alios refert Rol.*in d.cons.31. num.13.lib.1.& in cons.29.nu.27.lib.3.*

5 Tertius est effectus, † quòd licet certis in casibus pœna commissi criminis transeat ad hæredes: attamen non transit illa, quando ille defunctus fuit ob contumaciam damnatus:ita Bart. *in l.2.ff. de bon. eorum, qui mortem sibi consciverunt,* qui declarat, speciale esse in crimine læsæ majestatis, & hæresis, vt pœna damnati etiam ob solam contumaciam transeat ad hæredes:tametsi in crimine læsæ majestatis dubitaverit Hiero. Gigas *in tract.de crim.læsæ majest.lib.3.tit.1.qu.13.*

6 Quartus est effectus,† si cautum est statuto,quod si Notarius conscripserit instrumentum in aliqua sui parte falsum, totum falsum præsumatur, & cancelletur:non habebit locum statutum, Notario ob solam contumaciam damnato,ita Bald.*in l.vltim.nu.7.C.de fide instrumen.*Riminald.Sen. *in l.si falsis,nu.12.C.de transact.*Alciat.*in d.præsumpt.22.nu.3.*

7 Quintus est effectus,† quod aliquis bannitus commisit delictum irrogans infamiam, quæ & eum extra territorium sequatur: attamen condemnatus seu bannitus ob contumaciam tantum, non erit aliquo in loco infamis,ita Alber.*in l.ex ea,ff.de postul.*Bartol.*in l. ictus fustium,nu.5.ff.de iis qui nota infam.* Alex.*in cons.* 114.*num.7.lib.2.*Felin.*in c.cum Bertholdus,nu.20.vers. sic etiam Paulus,de re judic.*Alciatus *in dicta præsump. 22.num.4.*

8 Sextus effectus est, † quod si statuto sancitur, damnum emendari debere, intelligitur, si prius verè constat de damno dato, non autem si fictè per contumaciam.Ita Bald.*in l.si quando,C.unde vi.*& Alciat.*in dicta præsumptione 22.nu.5.*

9 Septimus est effectus, † quod si sententia lata est secundum positiones confessas fictè per contumaciam, potest hic contumax probare contrarium,secus si lata est confessione vera,ita Butr.*in c.vlt.de confessis.* Imol. *in l. creditor,* §. *jussus.ff. de appell.* latè Aret. *in cons.*147.*in dub.*Alciat.*in d.præsump.22.nu.6.*

10 Octavus est effectus,† quod sententia lata ob contumaciam, non parit præjudicium in alia causa etiam inter easdem personas,*l.2.*§. *Divus, & l.ejus qui delatorem, ff. de jure fisc.* Quod non esset,si lata fuisset sententia ob malam causam. Ita Bald.*in l.2.C.de eden.* & ibidem Dec.*nu.*47. Roman.*in cons.*329.*nu.*10.Corne. *in cons.*211.*in fin.lib.3.* Alexand.*in cons.*84.*colum.2.lib.*
11 2. Et hinc etiam fit,vt sententia lata † in contumaciam, non præjudicet alteri etiam in casibus, in quibus alias præjudicaret,*leg.qui repudiantis, in fin.ff. de inoff.testam.& in leg.ideo ff.de evict.* glos. *in* §. *vlt.in Insti.de noxal.actli.*Bart.*in l.cum filius.ff.de verb.oblig.* Bald.*in l.1.q.6.C.ne fil.pro patr.*Marsil.*in sing.*4.Didac. *in lib.pract.quæst.cap.13.num.5.vers. hac sanè ratio.* & Roland. *in cons.29. num.23.lib.3.* Et procedit etiam in sententia Principis. Ita Felin.*in dict.c.cum Bertholdus, num.20.in fine.*

Declaratur primò hæc præsumptio, vt licet non
12 præsumatur hic † contumax succubuisse ob malam causam:attamen contra se habet aliquam præsumptionem malæ causæ.Ita declaratur Alciat. *in d.reg.3.præsump.22.in fin.* adductus primo argumento sumpto ex *c.nullus, de præsump.* vbi præsumitur contra eum, qui-
13 bus dilationibus quærit † subterfugere judicium.Qua de re disseremus infrà *in præsump. 73.* Secundò comprobat Alciat.egregia traditione Bald.*in l.1.n.23.in fin. C.de hæred.instit.* cum dixit,quod si aliquis est bannito
14 tus in † contumaciam pro aliquo crimine, deinde admittitur ad novas defensiones, suberit tamen contra eum aliqua suspicio, qua sine aliis indiciis torqueri poterit,argum.*leg.milites,C.de quæstio. & l.2.ff.de req. reis.* Quæ sanè traditio egregia est ad declarationem statutorum,quæ concedunt condemnatis in contumaciam,vt possint intra aliquod tempus admitti ad novas defensiones. Nam ij sic admissi torqueri poterunt absque aliquibus indiciis, pro qualitate tamen personæ & delicti, vt dicebat præcitato in loco Bald. Quocirca mihi valde probatur praxis illa,quam sapientiss. Senatus Mediolan. observat, quamque recensèt Iul. Clar.*in praxi crimin.*§.*fin. qu.* 44. *ver. quæro, quando reus,&c.*quod contumax admissus ad novas defensiones, debet probare suam innocentiam, vel saltem elidere indicia,quæ contra eum sunt in processu,alioqui sententia condemnationis executioni mittitur,vel saltem torquetur:vel extra ordinem punitur.

Declaratur secundò,vt non habeat locum hæc præ-
15 sumptio † quando constaret de probationibus. Nam tunc ob rei veritatem,non autem ob contumaciam lata præsumitur.Ita Bald.*in l.2.nu.4.C.quib.res jud.noce. & in l.2.C.de cont.jud.tutel.*Abb.*in c.pen.n.7.de re jud.* Alex.*in l.sapè,n.79.de re jud.*Feli.*in c.cum Bertholdus,*

num.

BIU Cujas

nu.24.de jud.Zas.in consil.10.lib.1.Tiraq.in tract.quod cessante causa,cesset effectus,part.1.nu.66.& Ant.Gabr. in lib.2.conclus.in tit.de sentent.conclus.3.num.2. Cæterùm tunc de probationibus constare dicitur, quando
16 illæ sunt omninò † claræ & manifestæ. Ita egregiè declarat Roman.in cons.329. n.10.vers.nec refragatur.

Declaratur tertiò,vt non procedat, quando absentia esset injusta. Nam tunc † sententia præsumitur
17 lata contra eum ob malam causam. Ita Bald.in l.2.col. pen.C.quib.res jud.noceat.Abb.in c.pen.n.12. de re jud. Alex.in addi.ad Bart. in l. Papinia.§.meminisse,ff.de inoffic.test.& ibid.Alex.in l.sæpè,n.79.ff.de re jud.Fel.in c.cum Berthold.nu.24.vers.limit.5. & vlt.de re jud.& Ant.Gabr.in dict.concl.3.num.3. Declaratur quartò,vt
18 non habeat locum,quando condemnatus fuisset † præsens in tota causa, sed absens atque ita contumax tantummodo tempore sententiæ. Nam tunc non præsumitur condemnatus ob contumaciam, sed ob malam causam.Ita Bart.in l.si superatus,ff.de pign.Bald.in d.l. 2.C.quib.res judi.noce. Abb.in c.pen.colum.5.de re jud. & in cons.45.lib.2.Fel. in d.c.cum Berthold.nu.13.de re jud.Gabr.in conclus.3.nu.4.

Declaratur quintò,vt locum non habeat hæc præ-
19 sumptio, † quando non ageretur de veritate,seu justitia ipsius sententiæ, sed solum de ejus actu. Exempli gratia, si statutum dicit quod pater teneatur pro filio condemnato. Hic statutum considerat tantummodo actum condemnationis : & ideo sufficit, quod filius fuerit condemnatus in contumaciam.Ita Bart.in l.cum filiusfam.nu.3.ff.de verb.oblig.& in disp.3.incip.statuto Perusinæ.Bald.in l.2.qu.6.C.ne fil.pro patr. & alios recenset Felin. in d.c.cum Berthold,num.22.de re jud. Ias.in d.l.cum filiusfam.n.13.qui hanc esse communem opinionem testantur. Et eum quoque secutus est ex recentioribus Anton.Gabr. in d.concl.3.in fine. Dissentiunt alij in d.l.cum filiusfam. vbi etiam Alciat.nu. 18.à Bartol.recessit.

PRÆSVMPT. LXXI.

Opinio quæ præsumatur, vt eam in ferenda sententia sequatur judex.

SVMMARIA.

1 *Opinio ea in judiciis servanda est, quæ verior meliorque præsumatur.*
2 *Opinio verior ea præsumitur, quæ à majori Doctorum parte recipitur, & approbatur.*
3 *Litigantem condemnari in expensis,cui communis Doctorum opinio repugnat.*
4 *Opinionem Doctorum communem, vim consuetudinis obtinere.*
5 *Ignarus dicitur, qui adversus communem opinionem judicat.*
6 *Numerus eligentium vbi major est, major præsumitur zelus.*
7 *Invenitur facilius,quod à multis quæritur.*
8 *Senatus & consilia, causas, secundum votum majoris partis consiliariorum determinare debere.*
9 *Opinio Doctorum alicujus collegij, præfertur opinioni aliorum singularium.*
Quod tamen quomodo accipiendum,nu.10.
11 *Paravini collegij mos de jure respondendi.*
12 *Papiensis collegij, de jure respondendi institutum.*
13 *Opinio quæ senatui, Rotæ consilio, & parlamento placuit magnam pro se habet præsumptionem.*
14 *Rotæ Romanæ decisionibus tantum deferendum esse, quantumipsa ratio urget.*
15 *Deus solus, vel cui Deus singulari gratia concessit, errare non potest.*
16 *Opinio quæ senatui,aut Rotæ consilio,parlamentoque placuit, nullâ etiam lege sic determinante,magnam pro se habet præsumptionem. Item licet auctoritas Pontificis repugnet,vel alterius summi Doctoris,n.17.*
Vel contraria opinio videatur verior,nu.18.
Aut contra ipsam aliquando fuisset judicatum,nu.19.
Vel extaret statutum, certam alicujus opinionem sequendam, num.20. Idque adeo procedit,vt judex in syndicatu condemnari possit,nu.21.
22 *Opinio adversus communem consuetudine & stylo approbata,prævalet opinioni senatus, consilij,Rotæ,aut parlamenti.*
23 *Opinio alicujus Sancti munita auctoritate novi vel veteris Testamenti præfertur opinioni communi.*
24 *Opinio contra communem fulcita melioribus,& validioribus rationibus prævalet.*
25 *Opinio æqua & benigna prævalet opinioni communi rigorosæ. Idem est si communem opinionem constituentes,in ea scientia vel arte sint imperiti,nu.26.*
27 *Opinionem communem justa aliqua causa suadente posponi posse.*
28 *Sententia adversus communem opinionem lata,iniquæ solum,non autem nulla redditur.*
29 *Opinio contra communem acceptanda est,si communis sit extra terminos quæstionis quæ agitatur.*
30 *Opinio adversus communem retinenda est,si causa contra quam est communis,valdè esset favorabilis.*
Id tamen rectè intelligendum,nu.31.
32 *Opinio quæ testamento favet,amplectenda.*
33 *Opinio qua peccatum evitatur,sequenda.*
34 *Opinio libertati favens accipienda.*
Item quæ favet Reo,nu.35.
Aut est contra fiscum,nu.36.
37 *Opinio quæ communis sit,vbi non constat, judex quam maluerit, sequi potest.*
38 *Opinionibus dubiis judex sequi debet eam,quam in sui conscientia judicat veriorem.*
39 *Opinio communis quæ dicatur,& nu.40.*
41 *Doctores graviores & majoris auctoritatis sequendos esse, & tunc demum quidem quando scripta eorum in fonte legi queunt,num.42.*
43 *Opinio ejus,qui duobus in locis eam secutus est,ad constituendam communem,præferenda ei,qui vno in loco tantum.*
Sic & ea,pro qua plus scripsit,num.44.
Vel quam vltimo loco affirmavit,& probavit,nu.45.
46 *Opinio posterior diligentius considerata præsumitur.*
47 *Opiniones vbi duæ sunt,ea sequenda est,quæ alias conciliat,& reducit ad concordiam.*
48 *Opinio doctoris an servanda potius ea sit,quam de jure respondendo, quam docendo,legendoque approbavit, aut quam secutus est in aliquibus commentariis.n.49.*
50 *Opinionum in conflictibus inter Theologos & interpretes juris Pontificij, plus deferendum est Canonistis.*
51 *Opinionibus adeò dubiis, vt veritas nequeat discerni, judex jure suo potest rem controversam æqualiter inter contendentes dividere.*
52 *Iudex excusatur, rejecta opinione communi, sequutus eam quam aliquando præceptor suus approbavit, si vir erat doctus.*

CVm aliqua de re & contentione sunt opiniones,
1 illa in † judiciis & foro sequenda est, quæ verior, meliorque præsumitur. Cæterùm ambigi solet, quæ præsumatur melior, & verior opinio. Nos ex ordine aliqua non contemnenda exponemus.

Primum dicimus,opinionem illam præsumi verio-
2 rem † quæ à majori parte Doctorum recipitur,& ap-

BIU Cujas

probatur, ita Bart. *in leg. vlt. Cod. de pœna jud. qui malè jud.* Bald. *in l. 1. ff. de senat. & in cap. 1. §. judices, in tit. de pact. tenen. & ejus viol. in usib. feud.* Rom. *in cons. 61. numer. 2.* Alex. *in cons. 7. numer. 10. lib. 4. & in cons. 19. num. 13. lib. 7.* Corne. *in cons. 186. numer. 7. lib. 3.* Ias. *in Auth. noviſſima, num. 22. verſic. ex iſtis omnibus, Cod. de inoff. teſt.* Dec. *in conſ. 480.* Stepha. de Federic. *in tract. de interpret. jur. part. vlt. num. 118.* Feratius *cautel. 31.* Afflict. *in deciſ. 1. nu. 3.* Alciat. *in tract. de præſumpt. reg. 1. præſumpt. 51. num. 1.* Neviz. *in lib. 4. ſyl. nupt. num. 1.* Mar. Navar. in manuali confeſſ. *cap. 27. num. 287. in fin.* & Ioan. Baptiſt. Aſin. *in praxi de ordine judic. §. vlt. cap. vlt. num. 1.* qui ob id ait, litigantem condemnari † in
3 expenſis, ſi ei repugnat communis Doctorum opinio. Quocirca docuit Bald. *in cap. ne innitaris, de conſtit.*
4 communem Doctorum opinionem † vim conſuetudinis obtinere, ſcripſit etiam Ang. *in leg. vlt. ff. de pœna*
5 *jud. qui malè jud.* ignarum eſſe illum, † qui adverſus communem opinionem judicat. Et hæc quidem traditio ſatis probatur *in l. 1. ff. de ſenat. in l. 1. ver. & ſanè crebrior. ff. de offic. quæſt. & l. Athlet. ibi,* & generaliter omnes opinantur, *ff. de iis qui not. infam. in l. ita vulneratus ibi, dicitur vulgo, ff. ad l. Aquil. & in l. quæſitum, §. ſed ſi fundus, ff. de fund. inſtruct. inſtrum. leg. ibi,* quam ſententiam quotidie creſcere, & incaleſcere videmus.
6 Et confert ratio, quia vbi eſt major numerus † eligentium, ibi præſumitur major zelus, *c. eccleſia noſtra, de elect. & c. ſi quando, eod. tit. in 6.* quæ ſic ad rem perpendit Alciat. *in d. præſumpt. 51. num. 1.* Et accedit, quod di-
7 cimus, facilius inveniri † quod à multis quæritur, *leg. vlt. C. de fideicom.* & tradit Luc. de Pen. *in l. 3. in præſumpt. Cod. de apoch. publ. lib. 10.* Et propterea decidit
8 Afflict. *in deciſ. 1. num. 3.* † Senatus & conſilia diffinire debere cauſas ſecundùm vota, & ſuffragia majoris partis ſenatorum atque conſiliariorum. Hinc dicimus,
9 opinionem vnius † collegij doctorum præferri opinioni aliorum ſingularium, ita Abb. *in c. prudentiam, in 3. not. de offic. deleg.* Curt. Sen. *in conſ. 46. col. 3.* Calcan. *in conſ. 1. colu. 3. in fin.* Ias. *in conſ. 43. colum. in prin. lib. 3.* Deci. *in conſ. 400. in prin. & in conſ. 615. nu. 4.* Galliaul. *in l. Centurio, num. 393. ff. de vulg. & pupil. ſubſtit.* Ferat. *in caut. 17. nu. 2.* & Cravet. *in tract. de antiq. tempo. in 6. partic. primæ partis princ. nu. 68. & in conſ. 312. num. 16.* Quæ ſanè traditio ſecundum Dec. *in conſ. 400. col. vlt.*
10 *verſ. ſolum ſupereſt,* valet quando † omnes collegiati parem adhibent diligentiam & ſtudium in diſputatione dubitationis: ſecùs verò cùm plures in paucorum, qui cognitioni cauſæ invigilarunt, ſententiam illotis
11 (quod aiunt) manibus iverunt. Qui mos † ſervari ſolet in hoc alioqui celeberrimo Collegio Doctorum Patavino, in quod viginti ab hinc annis (tam diu enim bene favente divina bonitate, hoc in gymnaſio hactenus docui) ſum cooptatus. Cùm enim mandata eſt cauſa, vt de jure reſpondeatur, vel ſententia feratur, Collegium ipſum ſolet, datis ſuffragiis, eligere quatuor Doctores, quos cauſæ relatores appellamus, duos exteros profeſſores, collegiatos, & duos cives, qui vnà cum ipſius Collegij Priore acta videant, & de partium juribus cognoſcant. Si in eadem ij quinque conveniunt opinione, vel major eorum pars, hoc eſt, quatuor ex eis, vt de jure reſponderi, vel ſic ſententia ferri poſſit, junior Patavinus juxta aliorum vota conſcribit reſponſum, vel ſententiam, & iterum Collegio convocato, omnibus adſtantibus partibus legitur reſponſum vel ſententia. Et ſi quis habet, quod adverſus ea dicat, benignè auditur, ſin minus, dantur ſuffragia, vt quod majori parti placuerit, ſervetur. Quod verus ſtatutum probare nunquàm potui, cùm vt plurimum nemo ſit, qui à quinque illis relatoribus diſſentiat. Quare non collegij ſed quinque relatorum reſponſum, vel ſententia appellari jure poteſt. Vtinam quod de Rotæ Florentinæ Auditoribus conqueritur Dec. *in d. conſ. 400. col. vlt.* dici hoc non poſſit! Quod commune eſt negligitur, *l. 2. C. quand. & quib. 4. part. lib. 10.* Conſuevi ego ipſe commendare inſtitutum ampliſſimi
12 Collegij † Papiæ, quæ mihi eſt patria. In eo enim duobus vel tribus electis relatoribus, non prius de jure redditur reſponſum, vel fertur ſententia quam ſinguli patres propoſitis ſibi à relationibus cauſæ dubitationibus privato diligentique adhibito ſtudio, quid ſentiant coram ipſo Collegio expoſuerint, deinde vbi major pars convenerit, reſponſum redditur, vel ſententia fertur.

His etiam intelligitur, magnam eſſe præſumptio-
13 nem † ea pro opinione, quæ Senatui, Rotæ, Conſilio & Parlamento (vt Galli appellant) placuit, cùm præter numerum in eis ſedere ſolent Iuriſconſulti, doctrina, eruditione, & integritate præſtantiſſimi. Et dicuntur conſtituere communem opinionem: vt ſcripſerunt Imola & Barbat. *in c. ſi olim, de lit. conteſt.* quos refert Vant. *in tract. de nullit. in tit. de nullit. ſent. ex defect. juriſd. delega. nu. 20.* tametſi evenire aliquando ſoleat, vt errore decepti labantur, quemadmodum Doctores à Neviza. *in d. lib. 5. ſyl. num. 62.* commemorati teſtantur. Et ob id ſcripſerit Gemi. *in conſ. 34. col. 2. in fin.* Deciſio-
14 nibus Rotæ † Romanæ tantum eſſe deferendum, quantum ratio ipſa vrget. Cæterum excuſandi ſunt, tum ob negotiorum multitudinem, tum quòd & ipſi homines
15 ſunt, vnus enim ſolus Deus, † vel cui Deus ipſe ſua ſingulari gratia conceſſit, errare non poteſt.
16 Extenditur primò, procedere etiam † ſi nulla extaret lex ſic determinans. Ita Nevizan. *in d. lib. 5. ſylv. nu. 20.* & accedit Gomez. *in §. pœnales, nu. 21. in fin. in Inſtitut. de actio.* cùm dixit opinionem magni Doctoris eſſe recipiendam, etiamſi lege non probatur, modo nil in contrarium vrgeat.

Extenditur ſecundò, etiamſi repugnaret auctoritas
17 † Pontificis tanquam Doctoris & interpretis, vel alterius ſummi Doctoris. Ita Neviz. *in dicto lib. 5. nu. 25.* qui latè diſſerit.
18 Extenditur tertiò, etiamſi † contraria opinio videatur verior: vt copioſè tradit Neviza. *in d. lib. 5. nu. 61.*
19 Extenditur quartò, etiamſi adverſus † ipſam communem opinionem fuiſſet aliquando judicatum: ita Neviz. *in d. l. 5. nu. 62.*
20 Extenditur quintò, etiamſi † extaret ſtatutum, ſicut extitit aliquando in Regno Hiſpaniarum, & Mediolani, referente Neviz. *in d. lib. 5. nu. 63. verſ. amplia. ſexto,* quod in judiciis ſequenda ſit Bartol. opinio. Nam ſtatutum hoc debet intelligi cæteris paribus: non autem quando opinio adverſus Bart. eſſet communis.
21 Extenditur ſextò, etiam vt † judex condemnari poſſit in ſyndicatu. Ita Neviz. *in d. lib. 5. nu. 63.* Quod intelligo cum Alciat. *in d. præſumpt. 51. num. 2. verſ. intellige,* quando illa communis opinio obſervari ſolet in foro atque ita detegitur dolus ipſius judicis.
22 Declaratur primò, non habere locum, quando † opinio adverſus communem eſſet conſuetudine & ſtylo approbata. Ita copioſè Neviz. *in d. li. 5. ſy. va nup. n. 64.* Idem reſponderũt Soc. Sen. *120. n. 24. li. 3.* Pariſ. *conſ. 77. n. 18. & in conſ. 92. n. 64. li. 3. & in conſ. 62. n. 23. li. 4.* Rip. *in l. qui Romæ, §. duo fratres, n. 32. de verb. obl.* & Marti. Navar. *in manuali cõfeſſ. c. 27. n. 385.* Stepha. de Freder. *in tract. de interp. jur. in ult. part. n. 105.* Id quod ea ratione comprobatur, quia tũc opinio communis non dicitur vſu recepta, & propterea non eſt obſervanda: ſicuti dicimus, ſtatutum vſu non receptum, nõ ligare ſubditos. Dec. *in conſ. 638. n. 12.* & dicemus infr. *lib. 6. præſump. 5.*

Decla-

Declaratur secundò, non procedere, quando adver-
23 sus † communem esset opinio alicujus Sancti, munita auctoritate novi, vel veteris Testamenti. Nam illa præfertur opinioni communi. Ita post alios copiosè probat Neviza. *in d. lib. 5. nu. 66.* & Navar. *in d. cap. 27. num. 286.*

24 Declaratur tertiò, non procedere, quando † opinio contra communem fulciretur melioribus, & validioribus rationibus. Ita auctoritate multorum scripsit Nevizan. *in d. lib. 5. num. 67.* Et illis accedunt Barbat. *in Clemen. ne Romani, de elect.* Dec. *in cons. 481. in fin. & in cons. 619.* sic quoque Ias. *in Auth. novissima, num. 22.* qui recenset Ioan. Andr. & Abb. sic scripsisse. Idem quoque affirmarunt Steph. de Federic. *in tract. de interpret. juris, in vlt. parte, num. 107.* qui declarat quæ dicatur melior & efficacior ratio. Curt. Iun. *in consil. 160. in fin.* Paris. *in consil. 92. numer. 62. lib. 3.* Berous *in cap. 1. numer. 269. de constitutio.* Marti. Navar. *in dict. cap. 27. numer. 286.* Roland. *in consil. vlt. in fin. lib. 2.* & Ioan. Baptista Asinius in praxi de ordine jud. *in §. 32. §. vlt. in fin.*

Declaratur quartò, non habere locum, quando
25 † communis opinio esset rigorosa: illa verò contra communem æqua & benigna. Ita Neviz. *in dict. lib. 5. sylvæ nupt. num. 68.* Franc. Marcius *in quæst. 692. parte 1.* Socin. Iun. *in cons. 89. n. 7. lib. 4.* Paris. *in cons. 9. nu. 24. & in cons. 66. nu. 17. lib. 3. & in cons. 62. nu. 24. lib. 4.* & Navar. *in d. cap. 27. nu. 287.*

Declaratur quintò, non habere locum, quando illi,
26 † qui communem opinionem constituerunt, non essent in ea scientia, vel arte periti: sic declarat Nevizan. *in dict. lib. 5. numer. 69.* cùm peritis in arte, non autem imperitis credendum sit.

Cæterùm declaratio hæc ad rem satis pertinere non videtur, cum imperitorum judicium nullum sit. Non enim (vt est in proverbio) cæcus judicat de colore.

Declaratur sextò, non habere locum, quando justa
27 † aliqua causa suadet, vt recedatur à communi ipsa opinione: nam tunc recedi potest. Ita declarat Neviza. *in d. lib. 5. nu. 70.* qui tamen post Felinum *in c. 1. colum. 13. de constitut.* & Deci. *in c. consuluit, il 1. de appellat.* scriptum reliquit, judicem ex causa judicantem contra communem opinionem exprimere debere causam ipsam in ea sententia, & sic dicimus, quod quando judex recedit à legis dispositione aliqua ex causa, debet causam ipsam exprimere, sicuti scripsit Tiraquel. *in tract. de pœnis legum, & c. in præfatione, numer. 54.* post Bald. *in leg. quid ergo, §. pœna gravior, ff. de iis qui not. infa.* & alios plures. Verùm declaratio hæc remota videtur à disputatione nostra, quæ est, an verior, & melior præsumatur communis opinio, quàm singularis.

Declaratur septimò, non procedere quoad nullita-
28 tem sententiæ. Non enim nulla, sed † solummodò iniqua redditur sententia prolata adversus communem opinionem: sic declarat Neviz. *in d. lib. 5. n. 71.* Quæ declaratio pariter ad rem satis pertinere non videtur.

Declaratur octavò, non habere locum, quando
29 † communis opinio esset extra terminos quæstionis, quæ agitatur. Ita Neviz. *in d. lib. 5. num. 72.* sed & hæc declaratio extra terminos dici potest.

30 Declaratur nonò, vt procedat, quando causa, † contra quam stat communis opinio, esset valdè favorabilis & privilegiata, vt causæ matrimoniales, viduarum, pupillorum, & testamentorum. Nam tunc opinio adversus communem retinenda est, secundùm Neviz. *in d. lib. 5. num. 73.* qui tamen intelligit post Deci. *in cap. de constit.* & alios quos recenset, procedere, quan-
31 do ipsa † opinio communis esset dubia: secùs si clara, quia tunc ita favendum non est causæ favorabili, vt aliis fiat injustitia. In dubio quidem recipienda est opinio favens matrimonio. Barb. *in cons. 3. colum. pen. & in consil. 6. colum. 2. lib. 2.* sic & illa favens doti. Ias. *in consil. 178. in fin. lib. 2.* sic etiam illa probanda est
32 opinio, † quæ favet testamento, vt illud sustineatur. Ias. *in cons. 13. in fin. lib. 3. & cons. 112. n. 1. lib. 4.* & Neviz. *in cons. 26. nu. 7.* qua de re copiosè dicemus infrà *lib. 4. præsumpt. 25. & 28.* Ita pariter sequi debemus in dubio
33 opinionem illam, qua † peccatum evitetur. Paris. *in*
34 *cons. 92. num. 63. lib. 3.* Ita sequenda est opinio † libertati favens, *l. quoties de reg. jur.* Navar. *in d. cap. 27. num. 287.* qui alia refert, & præsertim, quòd in dubio est
35 probanda illa opinio, † quæ reo favet, qua de re dice-
36 mus infrà *in præsump. 72.* & quæ † est contra fiscum, vt dicemus in subsequenti præsumpt.

Declaratur decimò, vt non habeat locum, quando
37 manifestè non constat, quæ † sit communis opinio, quippe quòd sunt multi, qui vnam & alteram tenent, & qui attestantur hanc & illam esse communem: ita Neviz. *in d. lib. 5. nu. 74.* qui post Ias. & alios refert, esse casum pro amicis, hoc est, judicem posse sequi eam opinionem, quam maluerit: nec reprehendi poterit judex.

Cæterùm, etsi dubiæ admodum opiniones attamen
38 † judex sequi debet eam, quam in sui conscientia veriorem esse existimat. Ita Bald. *in cons. 1. qualiter, lib. 5.* & alij quos recenset Neviz. *in lib. 6. sylv. nupt. n. 4.* & illis accedunt Anchar. *in cons. 121.* Maria. Soc. Sen. *in cons. 150. colu. antep. lib. 1.* Deci. *in cons. 176. nu. 6.* Soc. Iun. *in cons. 131. n. 2. lib. 1. & in cons. 33. nu. 1. lib. 2.* Neviz. *in cons. 34. num. 53.* & Cravet. *in cons. 134. nu. 40.* qui scripserunt excusari judicem sequentem ex dubiis opinionibus, illam quam in sui conscientia credit veriorem. Idem responderunt Currius Iun. *in cons. 6. nu. 24.* Boer. *in qu. 155. nu. 27.* & Cæph. *in cons. 245. nu. 51. lib. 2.*

39 Cùm verò dubitari contingit, quæ dicatur † communis opinio, dicendum est illam esse, quæ habet plures auctores eam firmantes arguendo & disputando: non autem quæ habet plures, qui nulla disputatione habita, sed perfunctoriè simpliciter & (vt aiunt) per transennam, quodammodò opinionem illam sequuntur, ij enim qui aliquid dicunt incidenter, & vt fit ad colorem sui propositi, præsertim in responsis reddendis, non dicuntur verè approbare opinionem illam. Ita Alcia. *in tract. de præsump. reg. 1. præsump. 51. n. 2. ver. item int. lige, & lib. 4. parerg. jur. c. 17.* & egregiè Marti. Nava. *in manuali Conf. ff. c. 27. nu. 289.* scripsit commu-
40 niorem se existimare opinionem, quam sex † aut septem auctores classici, rem ex professo tractantes assererent, quam probatam, à quinquaginta, sola fere auctoritate priorum ductis. Et dicuntur ij Doctores alios sic sequentes, esse tanquam aves, quæ cùm vna volat, volant & ipsæ omnes, vt dicere consuevit Dec. *in cons. 494 col. vlt. & in cons. 560. in fin.* Illud etiam scriptum reliquerunt Ias. *in l. 2. n. 20. ff. de jurejuran. & in l. re conjuncti, n. 42. ff. de leg. 3.* Goza. *in cons. 39. n. 17.* Martin. Navar. *in d. cap. 27. nu. 289. in fin.* Alciat. *in d. præsumpt.*
41 *151. nu. 2.* spectandos esse Doctores graviores, † & majoris auctoritatis, quales sunt illi, quorum scripta in auditoriis, & foro magis accepta sunt, & præsertim antiquiores: vt copiosè annotavit Neviz. *in d. lib. 5. syl. nup. n. 5.* Bero. *in c. 1. num. 268. in fin. de anno.* Non enim tanta habenda est ratio recentiorum Iurisconsultorum, qui vel docendo, vel de jure respondendo (quod malim) non legibus & rationibus, sed aliorum auctoritatibus, imperitè muneri suo putant satisfactum.

Cæterùm advertendum erit, tunc demum deferen-
42 dum esse antiquis ipsis Doctoribus, † quando eorum scripta in fonte legi possunt: si verò legi nequeùt, con-

BIU Cujas

numerandi non sunt ad constituendam communem opinionem, sicuti rectè advertit Dec. *in consil.259.nu. 4. vers. præterea.* Et rursus ad constituendam commu-
43 nem opinionem † erit præponenda opinio ejus, qui duobus in locis eam secutus est, illi opinioni, quam in vno tantum loco approbavit. Iason *in cons. 69. colum. vltim. lib.3.* Soc. Iun. *in cons.128.num.11. lib.1.* & Roland. *in consil.64.num 33. lib.1.* sic etiam illa opi-
44 nio Doctoris prævalet & retinenda est,† pro qua plus scripsit, Gomez. *in §.1.nu.9. in Instit. de actio.* Neviz. *in cons.30.num.2.* & Socin. Iun. *in consil.1.num.143. lib.*
45 1. Et propterea illa opinio retinenda est,† quam Doctor vltimo loco affirmavit & probavit. Iaso. *in leg. si idem cum eod. §. vlt. ff. de jurisd. omn. jud.* Curt. Sen. *in consil.72.num.41. & in cons.73. num. 40. lib.* 1. præsu-
46 mitur enim posterior † opinio diligentius considerata. Rom. *in cons.327. col.2.* & Neviz. *in d. lib.5. num.32. prope finem.*

Illud observandum est, quod vbi dubiæ sunt opi-
47 niones, illa sequenda est, quæ † alias conciliat ad concordiamque reducit: Neviz. *in d. lib.5. nu.32.* Gomez. *in §. rursus, num.14. in Inst. de act.* Curt. Iun. *in cons.10. nn. 1. in fin.* & Parisius *in cons.47. nu.76. lib.3.*

Est quoque considerandum quibus in scriptis Doctor opinionem illam affirmaverit. Nam sunt qui exi-
48 stimant, opinionem † illam Doctoris esse retinendam probandamque, quam is, de jure respondendo probavit. Ita sanè Gomes. *in §. quædam, num.26. in Instit. de actio.* Socin. Iun. *cons.23. num.10. lib.* Boer. *in qu.155. nu.* 24. & Alciat. *in respon.263. in fin.* Aliqui tamen verius
49 esse dixerunt, sequendam esse opinionem,† quam Doctor probavit docendo legendoque. Sic sanè Paris. *in cons.100. n.20. lib.1.* Rubeus *in cons.127. n.8.* Soc. Iun. *in cons.56. nu.57. lib.1.* Cravet. *in tract. de antiq. temp. in tertia particula primæ partis princip. nu.78.* Zasius *in lib.1. singularium responsorum, c.7. num.11.* Sunt & alij, qui credunt probandam magis esse opinionem, quam Doctor in commentariis, quos tractatus appellare solemus, affirmavit. Ita censuit Neviz. *in d. lib.5. Sylvæ nuptia. nu.26.* post Claudium Seyssellium, *in l. si idem cum eodem, §. vlt. ff. de juri. omn. judi.*

Illud etiam observandum est, quod in conflictu
50 opinionum, † quæ aliquando esse solent inter sacros Theologos, & juris Pontificij interpretes aliqua de dubitatione quæ ab eorum interpretatione pendet, vt putà de contractibus matrimonij, vel vsurarum, deferendum esse magis Canonistis, vt scripserunt post Ancharanum Alex. *in consil.1. colum.4. versic. etsi aliqui, lib.4.* Neviz. *in d. lib.5. Sylvæ nupt. nu.69.* Paris. *in cons. 67. nu.31. lib.4.*

Est quoque annotandum, quod quando opiniones sunt adeo dubiæ, vt discerni nequeat veritas, jure suo
51 poterit judex † rem controversam dividere æqualiter inter contendentes, sicuti observavit Imperator *in l. & hoc Tiberi, ff. de hæred. institut.* Qua de re scripsi in commentariis de retinenda possessione *in 3. remed. nu.* 755. vbi multorum auctoritate comprobavi.

Illud quoque omittendum non esse duxi, judicem excusari, si omissa recepta communi Doctorum opi-
52 nione, secutus est illam † quam aliquando ejus præceptor veram esse affirmavit. Ita Abbas *in c.1. colum. 6. versi. sed vide notabile dictum, de postula. Prælato.* Felin. *in c.1. col. vlt. versi. quinto nota quod judex, de constitut.* Socin. Sen. *in cons.44. colum. tertia, lib.1.* Petra-sanct. *in sing.62. incipit, scholares,* Petrus Rebuffus *in tract. de privileg. schol. in privil.74.* Thomas Feratius *in cautela 31.* qui post Ludovicum Bologninum *in Auth. habita, C. ne filius pro patre,* intelligit quando præceptor ille erat vir doctus & solemnis. Est demum observandum, quod quando Princeps committit alicui causam diffiniendam, habito alicujus Iurisconsulti consilio, is delegatus debet habere & sequi consilium illud, si modo constat conjecturis principem ipsum delegantem voluisse sequendum esse ipsum consilium. Ita post Comen. *in consil.55. Duo habentes,* respondit Alciat. *in consil.377. omissis multis, nu.2.* secundum impressionem antiquam Lugdunensem. Porrò Principis delegantis mens multis conjecturis colligitur, vt apud ipsum Alciatum.

PRÆSVMPT. LXXII.

Iudex in dubio adversus fiscum an & quando præsumptionem sumere, & judicare debeat diligens & accurata explanatio.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio in dubio contra fiscum capitur.*
2 *Fiscus etsi non regulariter, multis tamen in casibus est privilegiatus.*
3 *Fiscus in casibus non privilegiatis, in communi vtitur, & privato æquiparatur.*
4 *Dos regulariter privilegiata est, & in eo differt à fisco.*
5 *Fisco agente de lucro captando, adversus privatum de damno certantem, judicatur in dubio contra fiscum.*
6 *Titulus de jure fisci quid tractet.*
7 *Pronunciandum in dubio contra eum, qui agit de lucro captando, & ad commodum ejus qui de damno vitando.*
8 *Fisco agente ex causa onerosa contra privatum de causa lucrativa, pro fisco præsumptio est, & pro eo judicandum.*
9 *Donatio perfecta dici non potest, ex quo in controversia positum est, an donare quis potuerit vel non.*
10 *Fisco & privato in pari causa lucrativa existentibus, vter præferatur, duæ sunt opiniones, nu.11.*
12 *Fiscus cum privato in pari causa onerosa certans, vtrum præferatur, tres sunt opiniones, nu.16. & 17.*
13 *Contendentibus privatis, si pares sint probationes pro reo pronunciandum est.*
14 *Sententiis duabus contrariis latis, vna pro fisco, altera pro privato reo convento, quænam præferatur, &c. num.15.*
18 *Fisco contendente cum muliere causa dotis, in dubio pro dote pronuntiandum. Alia refertur opinio, numero 24.*
19 *Privatus habens causam onerosam, præfertur fisco habenti lucrativam.*
20 *Dotis causa semper est onerosa.*
21 *Privilegiatis duobus concurrentibus, is qui privilegium potentius habet, præfertur.*
22 *Dos habet potentius fisco privilegium, & qua de causa, nu.23.*
25 *Primipili munus quale fuerit.*
26 *Annonæ causa totius exercitus robur est, & Resp. salus.*
27 *Dotem & fiscum aliquando & in quibus æquiparari.*

CElebre est responsum Modestini *in leg. non puto, ff. de jur. fisc.* cujus verba hæc sunt: Non puto delinquere eum, qui in dubiis quæstionibus contra fiscum facile responderit, ita legitur in Pandectis Florentinis, teste eruditissimo Antonio Augustino *in libro 1. emend. juris, capit. tertio,* rejecta lectione Alberici, qui sic legendum opinabatur. Non puto facilè delinquere eum, &c. Quo sanè in responso Dy-

nus,

1 nus, Bartolus, & Albericus annotarunt, in dubio † capi præsumptionem contra fiscum, & idem affirmarunt Matthes. *in notab.* 72. & alij congesti ab Alciato *in tracta. de præsumptionibus, regul. 3. præsumptio. 4.* & à Didaco Covar. *in lib. 1. variar. resol. cap. 16. numero 2.* Cæterùm quo difficilis & perplexa hæc disputatio explicetur, distinguenda atque constituenda sunt duo præcipua capita: quorum primum est, quando extat contentio inter fiscum & privatum: secundum quando est disputatio inter fiscum & alterum privilegiatum, vt putà mulierem ob dotis causam, vel ecclesiam, vel aliam his similem: singula hæc capita, distinguendo aliquot casus, explicabimus.

2 Prius tamen sciendum est, fiscum non esse † regulariter privilegiatum, sed certis, multis tamen in casibus: quemadmodum permultos casus commemorant Franciscus Lucanus Parmensis *in tract. de privileg. fisci.* Martin. Laudensis *in tract. de fisco,* & Afflict. *in rub. de fratrib. de novo benefic. investitis, num. 15.* in aliis verò casibus in quibus non apparet clarè privilegia-
3 tus, vtitur † jure communi: & propterea privato æquiparatur, *l. quod placuit, ff. de jure fisci, & l. 1. Cod. de conduct. & procur. prad. fisci, lib. 11.* & scribunt glos. *in leg. item veniunt, §. in privatorum, ff. de petit. hæred.* manifestè Deci. *cons. 531. num. 3.* & apertiùs Socin. Iun. *in l. 1. num. 19. ff. solut. matr.* qui ob id differentiam constituit,
4 & rectè quidem, inter fiscum & dotem, nam dos † est regulariter privilegiata: fiscus verò in casibus lege expressis.

His sic præmissis, de primo distinctionis capite disseramus.

Primum itaque est caput, quando est contentio inter fiscum & privatum: quo sanè in capite distinguendi sunt aliquot casus.

5 Primus est quando fiscus † adversus privatum contendens agit de lucro captando, privatus verò de damno evitando, vt putà quando agitur de exigenda pœna (causam hanc esse lucrativam probavit Decius *in leg. in eo quod vel is, num. 4. ff. de regul. jur.*) à privato, qui delictum perpetrasse dicitur, vt quod ejus patrimonium dicatur fisci delatum, hoc in casu in dubio præsumitur, atque ita judicari debet contra fiscum, ita omnium primus docuit Belvisius, *in l. 1. in fine, Cod. de cad. tollend.* & si hoc sibi tribuat Comens. *in l. 1. num. 11. ff. de solut. matrim.* & secuti sunt ibidem Socinus Senior *numer. 8.* & Iason *num. 37.* Idem Iason *in §. si quis agens, in fine, in Instit. de actio. & in cons. 39. num. 3. lib. 1.* Felin. *in cap. pastoralis, num. 9. de rescriptis.* Decius *in leg. in ambiguis, de reg. jur. & in c. 3. de proba.* Marsil. *in rubric. C. de proba. nu. 392.* Ripa *in l. 1. num. 4.* & ibid. Parisius *num. 12. versic. considera etiam.* Socin. Iun. *num. 24.* & Bolognetus *num. 17. ff. solut. matrimon.* Alciat. *in respon. 522. in fine.* Neviz. *in lib. 6. sylvæ nuptia. numer. 47. versic. item in dubio contra fiscum,* egregiè Iacob. Simancus in commentariis Catholicarum institutionum *in titul. 9. num. 53.* Didacus *in lib. 1. variar. resolut. cap. 16. num. 1.* Hieronym. Gabr. *in consil. 173. in fine lib. 2.* & ij quidem moti sunt eo responso *dict. leg. non puto,* quod loqui de causa lucrativa, sunt interpretati. Est enim collocatum sub illo titulo de jure fisci,
6 in † quo agitur de bonis delinquentium fisco delatis, ob id sic in dubio debet interpretari juxta *l. Imperat. ff. de in diem addict.* sed mea quidem sententia, levis est consideratio, cum & in eo titulo agatur de jure fisci in aliis causis quam in his, de bonis delatis, sicuti *in l. 3. §. Divi fratres* vsque ad finem *in l. si curator. in leg. bonorum, in l. Tit. in l. res quæ. in leg. si is l. si qui. in leg. eum qui. in l. in fraudem, §. penult. & in l. ult.* in quibus agitur de contractibus venditionum, locationum & similium inter fiscum & privatos. Et accedit, quod ipsemet Modestinus *in leg. in summ. eod. titul. de jure fisci,* ita respondit, in summa sciendum est, omnium fiscalium pœnarum petitionem creditoribus postponi: loquitur Modestinus, quando versamur in dubio, alioqui si clara res esset, injuria fieret fisco, & ideo habuit Modestinus pro absoluto in causis lucrativis seu dictis pœnalibus fiscum postponi creditoribus, quare *in dict. leg. non puto,* si de his locutus esset, non dixisset eum non errare qui in dubiis pronunciat contra fiscum: sed absolutè dixisset, esse contra eum pronuntiandum absolutè, & accedit, quod alius est sensus *dict. leg. non puto,* quem consideravit Socinus Sen. *in dict. l. 1.* & qui mihi probatur, vt infrà dicemus, & interpretationem illam Belvisij & Comensis manifestè improbarunt Alexander *in dict. l. 1. num. 3. si solut. matrimonio,* & ibidem Ruin. *num. 4. & num. 10. in fine,* & Parisius *numero 12. vers. & licet Iacobus,* & Alciatus *in dict. præsumpt. 41.* rectius casus iste probatur *in d. l. in summa junct. l. quod placuit, eod. titul.* Dixerat Modestinus, omnium fiscalium pœnarum petitionem creditoribus postponi. Papinian. deinde subjunxit *in dict. leg. quod placuit,* quod placuit fisco non esse pœnam petendam, nisi creditores suum recuperaverint: eò pertinet, vt privilegium in pœna contra creditores non exerceatur, non vt jus commune privatorum fiscus amittat. Dixit Papin. fiscum non amittere jus privatorum, hoc est, quod si clarè apparet, creditores jus suum acquisivisse, posteaquam constat bona esse delata, atque ita quodammodo fisco quæsita, fiscus eis anteponatur, quia & quilibet creditor privatus anteponetur, cum verò dubium est secundum Modestinum, quis prior, vel posterior sit, fiscus vel creditores, fiscus postponitur creditoribus, comprobat sententiam hanc responsum Alexandri Severi *in leg. unica, Cod. de pœnis fiscalibus, libr. 10.* rem suam (inquit Alexander) persequentibus pœnæ exactio postponitur.

7 Et accedit ratio, quod in dubio † pronuntiandum est contra eum qui agit de lucro captando, & ad commodum ejus, qui agit de damno evitando, *l. non debet actori. §. in re obscura. ff. de reg. jur.* quo loci Deci. scriptum reliquit, privilegiatum qui tractat de lucro postponi alteri, qui tractat de damno *l. ultim. ff. ex quibus causis maio.* & scribunt Baldus & alij à Decio allegati, & ad rem confert text. *leg. ultim. §. sin autem creditores, Cod. de jure delibe.* quo scripsit Neviz. *in libr. 6. sylvæ nuptia. numero 44. versic. item in dubio faveamus,* favendum esse in re dubia ei qui agit de damno evitando. Hoc in casu intelligendum est, quod scriptum reliquit Plinius in Panegyrico ad Traianum. Cujus verba hæc sunt, quæ præcipuè tua gloria est, sæpè vincitur fiscus: cujus mala causa nunquam est, nisi sub bono principe, & accedit illud Iulij Capitolini in vita M. Antonini: cùm dixit Imperatorem illum in casus compendij nunquam fisco fuisse.

8 Secundus est casus, † quando fiscus adversus privatum contendens, agit de causa onerosa: privatus verò è contra de causa lucrativa, hoc in casu pro fisco præsumitur, atque ita pro eo judicandum est in dubio, ita glos. Odofredus, Lucas de Penna, Ioann. de Platea, & Iacobus Rebuffus *in l. 1. Cod. de jure fisci, lib. 10.* Ang. *in §. illud quoque in Auth. de triente & semisse.* Castren. *in l. matrem, Cod. de probatio.* Roman. *in singul. 159. Agens hypothecaria.* Salicetus *in l. si debitor. ff. de pignoribus.* Alexand. *in additio. ad Bartol. in d. l. 1. Cod. de jure fisci, libro decimo.* Antonius Corsetus *in singul. in verbo, actio hypothecaria.* Afflictus *in rubric. de fratribus, de*

BIU Cujas

novo beneficio investitu.nu.47. Socinus Seni.Bulgarinus & Seysellius *in l.1.ff.solut.matrim.* & ibidem Parisius *num.13.* Alciatus *num.6.* & Socin.Iun.*num.21.* & Didacus *in lib.1.varia.resolut.cap.16.num.2.versi. imò si fiscus,* & ij quidem sic sunt interpretati *d.l.1.Cod.de jure fisci, lib.* 10. Cujus verba hæc sunt, si priusquam fisci rationibus pater vester obligaretur, perfectam prædiorum donationem feciſſe fuerit probatus, quod citra fraudem creditorum gestum est,non rescinditur, hic constat, donatarios probare debere prius perfectam fuisse donationem, quam donator fisco obligaretur.

Cùm tamen onus probandi obligationis priotitatem spectare debuisset ad fiscum actorem: sicuti facit privatus qui agendo ex causa onerosa contra privatum rem ipsam possidentem ex causa lucrativa, probare debet, ante donationem ipsi reo factam, sibi jus hypothecæ ad rem illam competere, *l. in rebus, C. de donat. ante nupt.* Et propterea cum aliter statutum sit in fisco,*in dict.l.*1.dicendum est,id contigisse,quia tribuitur aliquis favor fisco, vt si habet causam onerosam,præferatur privato habenti causam lucrativam.

Cæterùm Bart.*in dict.l.*1. *& in leg. quæ nondum,*§. *quod dicitur,in fin.de pign.*scripsit in casu *d.leg.primæ,* id contingere favore fisci vt etiam ille, qui possidet, teneatur probare rem fuisse sibi prius obligatam. Et Bart.secuti sunt Bald.*in l.si debitor.Cod. de privi.fisci.* Ang.*in leg.matrem, Cod. de probat.*Bald.Nov.*in tract. de dote,in 9.parte,in primo privil.* Negus.*in tract.de pign. in 5.parte,2.memb.num.43.* Et hæc notabilis est declaratio, si vera est,ad *leg.circa, ff. de probat.* vbi pro possessore præsumitur, & id, qui aliter dicit debet probare. Hoc inquam non haberet locum favore fisci.

Verùm interpretatio hæc mihi non placet: cùm fiscus illo in loco non consideretur vt fiscus privilegiatus, sed vt creditor. Nam ipse Alexand. subjungit, quod citra fraudem creditorum gestum est, non rescinditur. Accedit, quod alia lege cautum non reperitur, fiscum esse in hoc privilegiatum ob id,quod casus *dict. legis primæ*, sit dubius,non est in dubio tribuendum privilegium fisco: sicuti in hujus disputationis initio diximus. Verius itaque existimo quod docuit Ruinus *in dict.l.2.num.4.versic.vel tenendo quod,ff. soluto matrim.in casu dict.leg.*1.*Cod.de jure fisci,*esse credendum,quod fisci intentio erat fundata,quippe quod probatum fuerat, donatorem obligasse bona omnia fisco, & quod eo tempore obligationis hæc bona donata, erant in illius debitoris sicque donatoris bonis. Quare donatarius, qui contendebat sibi prius donata fuisse ipsa bona, quàm obligarentur fisco probare id debuit: atque ita nullum speciale est *in dict.l.* 1.constitutum favore fisci. Cum idem sit & in privatis, quemadmodum explicat Ruinus, & idem probat ibidem Parisius *num.* 13. Rectius ita casus iste probatur ea ratione, qua vsi fuimus suprà, quod in dubio præsumi & pronuntiari debet pro eo, qui tractat de damno evitando, contra eum qui agit de lucro consequendo. Nec ad rem pertinet consideratio Parisij *in dict.l.*1.*numer.*13. *soluto matrim.* cùm dixit, quod in casu *dict.l.* 1. *Cod. de jure fisci*, agebatur de damno ex parte donatariorum ex quo erat perfecta donatio:

9 Nam verius est,non posse dici perfectā † donationem ex quo est positum in controversia, an donare potuerit, vel non, cum prius diceretur obligasse bona ipsa fisco. Et hic quidem casus procedit multò magis, quando intentio fisci est fundata, & nil apparet probatum ex parte privati juxta sensum prædictum Ruini *ad d. l. primam, Cod. de jure fisci.* Nam pro ipso fisco tunc pronuntiandum est, etiamsi adversarius sit in possessione, sicuti in specie annotarunt Herculanus, Pontanus, Socinus, Ripa *in dict.l.1.ff.de solut.matrim.* quos sic retulit,& secutus est Didac.*in d.lib.*1.*variar. resolut.cap.16.nu.7.in fin.*

Tertius est casus, quando tam fisci quam privati causa est lucrativa, exempli gratia,si vterque prætendit sibi prius donatum, vel hæredem institutum. Afferri etiam potest exemplum vt sit per contractum, legem, vel sententiam pœna aliqua pecuniaria alicui indicta partim fisco,& partim privato defertur,si contigerit damnatum non esse solvendo, nec ex ejus bonis posse solvi totam ipsam pœnam,sed dimidiam tantum: Hoc sanè casu dubitatur, an sit præferendus fis-
10 cus vel privatus?Recepta est sententia † pro fisco non præsumi, atque ita pro eo non esse in dubio pronuntiandum. Ita Gulielmus Cuneus, Iacob.Butrigarius, Baldus,Angelus & Alexand.*in l.rescriptum,ff. de pact.* Negusan.*in tract.de pignoribus in 2.parte principali,in quarto membro, numer.* 115. & Didacus *in dict. lib.*1. *variar.resolut. cap.* 15. *numer.*8. qui testatur communem.Et ij quidem adducti sunt text.*leg.quod placuit.ff. de jure fisci*, qui tamen non probat, si sensum, quem supra retuli,considerabimus. Affertur etiam *l.*1.*C.pœnis fiscalib.creditores præferri,lib.*10.Verùm nil ad rem pertinet,cum loquatur eo casu,quo fiscus agit ex causa lucrativa, privatus verò ex onerosa. Nam ibi creditor propriè is dicitur, cui titulo oneroso quid debetur,vt scribunt Doct.*in l.*1 *ff.si cert.pet.*Rectius probari potest text.*leg.non puto, ff. de jure fisci*, de quo diximus suprà, & in subsequenti casu disseremus. Con-
11 trariam opinionem probavit † Parisiense consilium, quod Galli Parlamentum appellant,vt refert Ioannes Gallus in Arrestis Parisiensibus *in quæst.*150. qui commemorat tertium exemplum supra relatum, & inquit pro fisco fuisse pronunciatum. Et quanquam Didacus præcitato in loco scripserit pro Arresto illo Parisiensi esse *dict.leg.non puto,*secundùm sensum Comensis,*& l. ejus qui delatorem,ff.eod.tit.*attamen mea quidem opinione,textus *dict.leg.non puto,*repugnat,vt demonstrabimus infrà, & *dict. leg. ejus qui delatorem,*nil ad rem pertinet. Conferre melius videtur *l.apud Iulianum ff. de jure fisci*, vbi privatus dicebat suam hæreditatem, fiscus verò vt suam vindicabat. Respondit Pomponius Iulianum secutus, causam fisci prius esse tractandam. Reddit rationem ne publicæ causæ præjudicetur. Verùm responderi potest tributum esse privilegium fisco solùm respectu ordinis judiciarij non respectu meritorum causæ,hoc est quis sit potior in hæreditate.

Quartus est casus,quando fiscus & privatus sunt in pari causa onerosa. Hoc in casu tres sunt interpretum opiniones.

12 Prima fuit eorum † qui scripserunt, pro fisco præsumi, judicarique debere. Ita Bald.*in l.si debitor.C.de privi.fisci.*Roma.*in Auth.similiter,nu.*30.*C.ad l.Falcidiam.* Soc.Sen.*in l.*1.*n.6.ff.solu.matr.*& ibidem Ial.*n.*4. sic & Baldus Novel. *in tracta.de dote in part.9.in primo privil.* Negus.*in tracta.de pignorib. in secunda parte,in secundo membro,n.*117. qui communem testatur: sic & Didac.*in d.c.*18 *n.2.vers.sed & si fiscus.*Et ij quidem adducti sunt primo tex.*l.si is qui ff.de jure fisci,*vbi in rebus quæsitis à debitore post hypothecam privato quæsitam, fiscus, qui in tempore posterior est,præfertur:tametsi in quæsitis ante hypothecam,privatus,qui potior est,fisco etiam expressam habenti, præferatur, non solum si privatus habeat expressam priorem: sed & taciram:sicuti considerant Dynus & Bartol.*in d.l.si is qui.*& communem esse sensum, testatur Baldus Novellus *in tract.de dote,parte* 10.*num.*2. Verùm respon-

derur

detur secundùm Parisium *in d.l.1.num.13.vers. nec obstabit, d.l. si is qui, ff. solut. matrim.* ibi ita privilegium fuisse expressim concessum, vt præcedens generalis obligatio & hypotheca, omnium bonorum præsentium & futurorum facta privato, impediat obligationem factam deinde fisco, in posterea quæsitis. Etsi ergo in eo fuerit privilegiatus fiscus, non tamen in reliquis dici debet privilegiatus. Et si rectè perpendatur, idem sensit Ruin. *in d.l.1.num.1.vers. non obstat etiam. ff. solut. matrim.* Secundò adducitur argumentum, quod hic fiscus & privatus sunt pares in causa: cum vtriusque sit onerosa. Atqui quando pares sunt probationes fisci actoris, & privati rei conventi, pro ipso fisco pronuntiandum est, etiamsi actor sit, secundum Speculat. *in tit. de teste, §. postquam, num.7.* Ioan. Andr. *in cap. in nostro, de testib.* Alex. *in l.1.nu.2.ff. sol. matrim.* Decium *in leg. in ambiguis, num.2.ff. de reg. jur. & in cap.3.num. 5. de probat.* & Franciscum Lucanum *in tract. de fisco in privileg.* 82. Ergo etiam pro ipso fisco habente causam pariter onerosam ac ipse privatus, præsumendum & judicandum est. Cæterùm responderi potest, negando minorem illam propositionem, quia quando sumus in dubio, atque ita cum non apparet de privilegio fisci, is à pari procedit cum privato (vt diximus
13 suprà.) At vbi inter privatos † est contentio, & pares sunt probationes pro reo est pronunciandum, *l. Arianus. ff. de act. & obligat.* & dicemus infrà. Idem ergo est dicendum & in fisco, quidquid dixerit Speculator & sequaces, qui moti sunt ex illa lege *non puto*, & similibus quæ non probant. Tertiò affertur argumentum,
14 quod quando † latæ sunt duæ sententiæ contrariæ, vna pro fisco actore, altera pro privato reo convento. Illa pro fisco pronuntiato præferri debet. Ita Spec. & Ioan. And. *vbi suprà*, & Iason *in dict. l.1.num.37. ff. solut. matrimon.* Ergo & casu nostro, vbi par est causa fisci & privati, pro fisco est præsumendum. Verùm responderi potest, à Specul. Ioan. Andr. & Iasone dissentire Comensem, Herculanum, Iasonem ipsum & Zasium *in l. inter pares, de re jud.* Cùm dixerunt, senten-
15 tiam † pro privato reo convento latam adversus fiscum præferri.

Secunda fuit opinio præcedenti omninò contraria,
16 † quòd scilicet in dubio pronunciandum sit contra fiscum. Ita Bar. *in d.l. non puto. ff. de jure fisci*, cùm dixit, quod si duo exstant instrumenta contractus, pro fisco & pro privato eadem die confecta, instrumentum privati præsumitur prius confectum. Et Bartolum secuti sunt Matthes. *in notab.* 71. Alexand. *in l.1.num.3. ff. solut. matrim.*

Et ij quidem adducti sunt eo text. *d.l. non puto*, qui (vt nunc dicemus) alium habet sensum.

17. Tertia fuit opinio, † quod sit in judicis arbitrio & facultate, præsumere & pronunciare vel pro fisco, vel pro privato, vt ei visum erit. Hac in opinione fuit Socin. Sen. *in dicta l.1. ff. soluto matrimonio*, dum interpretatur *d.l. non puto*, cujus sensum dixit ibidem Socinus Iunior *num.29.* esse verissimum. Non puto (inquit Modestinus) delinquere eum, qui in dubiis quæstionibus contra fiscum facile responderit. Dubitandi ratio erat apud Modestinum, quod dicendum videbatur, in dubiis quæstionibus esse respondendum pro fisco: sicuti pro dote, juxtà *leg. in ambiguis, ff. de regul. jur.* cum fiscus ita multa habeat privilegia, vt ipsa dos, vt *in eod. titul. ff. de jure fisci, & in titul. Cod. de privileg. fisci*, & diximus suprà. Decidit contrarium Modestinus, quod scilicet non errat judex, qui in dubiis facilè respondit contra fiscum. Ratio ipsa decisionis est: quia vbi fiscus non reperitur expressè privilegiatus, non differt à privato, sicuti diximus sup. Quemadmodum ergo est in judicis arbitrio & potestate positum, pronuntiare in causis privatorum vel pro reo: vel pro actore, ita etiam permissum ei est in causa fisci contra privatum. Et hic quidem sensus semper mihi placuit, quidquid dubitent & objiciant Ruin. *in dicta l.1.nu.4. vers. non placet etiam*, & Paris. *num.2.* prope medium, *ff. sol. matrim.*

Secundum est hujus disputationis caput, quando
18 contentio † est inter fiscum & mulierem, causa dotis. Hoc in casu recepta est Doctorum sententia, in pari causa, in dubio esse pronunciandum pro dote. Ita Bald. *in l. dotis, Cod. de jure dotium, & in l. ad exactionem, Cod. de dotis promiss.* Ias. *in l.1. num. 37. ff. solut. matrim.* & ibidem Socin. Sen. Ripa *num.10.* Paris. *num. 14.* Socin. Iun. *num.36.* Negusan. *in tract. de pignoribus, in secundo memb. tertiæ partis princip. num.109.* Alciat. *in tractatu de præsumption. reg. 5. præsumpt. 41. ad fin. vers. sed mihi placet*, & Didac. *in lib.1. variar. resol. cap. 16. nu.6.*

Primò affertur argumentum ductum à fortiori ex
19 his, quæ diximus suprà, quod privatus † habens causam onerosam, præfertur fisco, qui dicitur habere causam lucrativam. Ergo multò magis præfertur causa
20 dotis: † quæ semper est onerosa. Verùm respondetur, argumentationem solum concludere, quando causa fisci est lucrativa: non autem quando est onerosa. Non enim semper lucrativa est, sicuti diximus suprà.

Secundò vrgere magis videtur, quod quando duo
21 privilegiati † concurrunt, is qui habet privilegium potentius præfertur, *leg. verum, in fine, ff. de minor.* Bart. & reliqui *in Authen. quas actiones, Cod. de sacrosanct. eccles.*

22 Atqui dos † habet privilegium potentius ipso fisco. Ergo causa dotis præferri debet ipsi causæ fisci. Illa minor propositio probatur ex *l. pignus, ff. qui potior. in pig. hab.* juncta *l. assiduis, C. eod.* In ea enim *l. si pignus*, respondit Vlpian. tacitam hypothecam priorem privati, præferri posteriori hypothecæ tacitæ fisci. Et ad idem adducitur *l. unica, C. ad rem alien. gere.* Et tamen *in d. assiduis*, constitutum est, tacitam hypothecam favore dotis præferri priori hypothecæ tacitæ privati. Cæterùm responderi potest, veram non esse minorem illam propositionem: cum text. *d.l. pignus*, non loquatur de hypotheca tacita, sed de expressa, quam specialem appellat Vlpianus, sicuti expressim interpretantur glossa & Doctores ibidem. Nil etiam ad rem confert *d.l. unica, Cod. ad rem. alien. geren.* quam Socinus Iun. *in d.l.1.nu.38. ff. solut. matrimon.* allegavit. Respondetur secundò, quod si concedimus veram esse minorem illam propositionem, dicendum est id contingere in privilegio expressim concesso doti, ob id argui non potest, idem esse, quovis alio in casu dubio. Ter-
23 tiò itaque ac melius facit, quod dos † est regulariter privilegiata, *dict. l.1. ff. solut. matrim.* fiscus verò non, sed certis tantum in casibus, vt diximus sup. Quemadmodum ergo pro dote præsumitur contra privatum *d.l.* 1. & ibi Doctores: Ita quoque pro eo præsumitur contra fiscum, qui cum non reperiatur in hoc privilegiatus, personam privati sustinet, sicuti diximus suprà.

24 Contrariam tamen † opinionem, quod scilicet in dubio præsumendum ac pronunciandum non sit pro dote contra fiscum: sed quod à pari procedant, affirmarunt Bald. Novel. *in tract. de dote, in nona parte, privilegio primo.* Herculanus *in l.1.num.5 ff. soluto matrim.* & ibidem Ruin. *numer.* 11. idem videtur sentire. Idem scribit Tiraquel. *in tractat. de jure primogen. quæstion. 17. numero* 15. Primò moti sunt textu *l.2. Cod. de privileg. fisci.* Verum respondetur, nil ad rem pertinere,

BIU Cujas

cum ibi fisco jam obligata essent bona mariti, qui deinde contraxit matrimonium, & pro dote mulieri se obligavit. Præfertur enim fiscus qui prior est in tempore: sicuti è contra præfertur dotis causa, si pro ea prius obligata fuerunt bona. Illius responsi verba hæc sunt. Quamvis ex causa dotis, vir quondam tuus tibi sit condemnatus, tamen si priusquam res ejus tibi obligarentur, cum fisco contraxit, jus fisci causam tuam prævenit. Quod si post bonorum ejus obligationem rationibus meis cœpit esse obligatus: in ejus bona cessat privilegium fisci. Hæc litera adeo clara est, vt vana sit alia interpretatio Socin.Iun. *in dict.l.1. num.39.ff.solut.matrim.* dum nescio quid de illius responsi correctione, comminiscitur. Secundò adducitur text.*leg.satis, Cod.in quibus causis pignus, vel hypoth.tacitè contrahitur.* Cæterùm respondent Alciat.*in tract. de præsumptionibus, reg.3.præsumpt.41. in fin.* & Didac. *in lib.1.variar.resol.cap.16.num.6.in fin.d.l.satis*, loqui de casu primipilari, cui tributum speciale hoc privilegium, vt dos etiam vxoris ipsius primipili, obnoxia sit in subsidium fisco pro debitis contractis ab ipso primipilo. Ejus enim causæ primipilaris favore multa sunt constituta, *l.1.& vlt.C.de primipilo lib.12.* Ea ratione quidem, siquidem primipili † munus erat partiri & dividere annonam legioni, cui præerat, vt declarat Cujac. *in l.3. C. de cohortal.lib.12.* cujus sanè annonæ causa summè favorabilis est, cum sit † totius exercitus robur, nec non & Reipubl. salus, quemadmodum ad rem explicat præcitato in loco Didacus. Et propterea causa hæc dicitur adeo privilegiata, vt comparativè ad causam dotis illa dicatur publica, hæc verò dotis privata, *l.3.C. de primipilo.lib.12.* & ibidem Cujacius. Quæ autem dignitas & munus esset primipilum declarat Didacus post Alciatum, Cotareum & Antonium Augustinum, quos commemorat. Tertiò vrgere videtur, quod fiscus & dos parificentur in privilegiis. Ita gl.*in l.2.C.de privil.fisci*, & probat text. §.*his consequens in Auth.de æqualitate dotis*, juncta *l.quod quis.ff. de privil.credito.* In eo §.his consequens, sancitum est, quod dos præferatur ei qui mutavit in refectionem, sic & *in d.l.quod quis*, fiscus præfertur simili mutanti in refectionem. Verùm respondetur dotem † & fiscum in aliquibus æquiparari, quando causa contra tertium tractatur, sed non quando inter eos, cum dos sit regulariter privilegiata, fiscus verò certis in casibus tantùm.

PRÆSVMPT. LXXIII.

Sententia ad cujus instantiam prolata præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Sententia lata pro actore, qui petiit in libello pro se eam ferri ad ejus instantiam præsumitur lata, & quæ sit ratio, num.2.*
3 *Sententia lata pro reo, qui pro se pronunciari petiisset, ad ejus instantiam lata præsumitur.*
4 *Reus in excipientibus dicitur actor.*
5 *Sententia lata pro reo præsente, vna cum actore, ad instantiam rei lata præsumitur, etsi à reo nil dictum fuerit.*

CVm dubitatur, ad cujus instantiam præsumatur prolata sententia, distinguendi atque considerandi sunt aliquot casus.

Primus est quando lata est pro actore, qui jam petiit in libello, pro se ferri sententiam. Hoc casu præ-
1 sumitur † ad ejus instantiam deinde pronunciata. Ita Castren.*in l.vnica, num.4.C. vt quæ desunt advocata,*
2 & ibid.Alexand.*num.11.* Ea est ratio † quia sufficit ipsius actoris petitio facta in ipso libello, quæ censetur continuata & repetita tempore ferendæ sententiæ.

3 Secundus est casus, quando † sententia fuit lata pro reo qui in suis exceptionibus petiisset pro se pronunciari. Hoc sanè casu præsumitur lata sententia ad ipsius rei instantiam. Ita Alexand.*in d.l.vnica, num.12.* Est ratio quia sufficit, reum petiisse, pro suis exceptio-
4 nibus, cum & reus † ipse in exceptionibus dicatur actor.*l.2.ff.de except.*

5 Tertius est casus, quando † à reo nihil fuit dictum, sed sententia fuit pronunciata pro reo, præsentibus ipsis actore & reo. Hoc etiam casu præsumitur prolata ad ipsius rei instantiam. Ita Castrens.*in dict.l.vnica, num.4.* & Alexand.*num.11.* Qui quidem Alexander recensuit traditionem Bart. *in leg furioso, in fin.ff.de re jud.* quo in loco scripsit, quod si apparet sententiam fuisse prolatam pro reo, præsumitur, quod fuerit præsens & citatus, atque ita quod eo instante pronunciatum fuerit.

PRÆSVMPT. LXXIV.

Sententia prolata præsente domino qui per procuratorem litigavit, quando præsumatur citatus ad audiendum proferri sententiam ipsam.

SVMMARIA.

1 *Dominus citatus ad audiendam sententiam, si tempore sententiæ præsens sit, præsumitur ad illam audiendam comparuisse.*
2 *Responsio subsecuta præsumitur facta secundum præcedentem interrogationem.*
3 *Actus præsumitur factus in executionem mandati præcedentis.*
4 *Dominus quidem non citantis, præsens tamen tempore sententiæ, & à judice certioratus, præsumitur ad audiendam sententiam præsens esse.*
Idem si nec citatum constet, nec certioratum, eo tamen tempore præsens sit, num.5.
6 *Præsens & tacens præsumitur consentire in his quæ sibi sunt vtilia, secùs in his quæ ad sui detrimentum spectant, nu.8.*
7 *Dominus nec citatus, nec certioratus, si tempore sententiæ præsens sit, lata contra eum sententia, non præsumitur ad eam audiendam citatus.*
9 *Notarius attestans dominum tempore sententiæ fuisse præsentem præsumptionem facit eum fuisse citatum.*
Idem si ex remota regione Dominus venerit, nu.10.
Quod etiam in sententia antiqua obtinet, nu.11.

DVbitari aliquando solet, quando sententia prolata præsente domino, qui per procuratorem litigavit, præsumatur is citatus ad ipsam sententiam? Hac in re distinguendi sunt multi casus.

Primus est, quando constat ipsum dominum fuisse citatum ad audiendum sententiam, & tempore feren-
1 dæ sententiæ reperitur præsens. Hoc casu † præsumitur ea de causa præsens, vt sententiam audiat. Ita Bart. *in l.furioso, nu.6.ff.de re jud.* & ibidem Alexand.*num.9.*
2 qui eo simili probant, quod subsecuta responsio, † præsumitur facta secundum præcedentem interrogationem

tionem, §. *prætereà, de inutili stipulat.* Et prætereà secundum eos confert text. *l. hæredes palam, §. in testamentis, ff. de testam.* vbi testis rogatus, vt sit præsens testamento, si deinde reperitur præsens, præsumitur
3 quod ea de causa præsens sit. Et accedit quod † actus præsumitur factus in executione præcedentis mandati, & causæ, *leg. quædam, ff. de rei vend.* & respondit Cravet. *in cons.* 231. *num.* 11. *vers. secundo pro. & in cons.* 284. *num.* 6. Ita ergo præsentia hujus domini præsumi debet ex causa, ob quam fuit citatus, atque ita ad audiendum sententiam.

4 Secundus est casus, quando † dominus non fuit citatus ad audiendum sententiam, sed tamen cum præsens esset, fuit à judice certioratus, quod volebat pronunciare, & quod ibi permaneret ad hunc effectum audiendi sententiam. Hoc casu præsumitur, quod ea de causa fuerit ibi præsens. Ita Bart. *in d. l. furioso, num.* 6. *vers. si vero non fuit,* & ibi Alexand. *num.* 9. *vers. ic. aut non fuit, ff. de re judi.* Qui moti sunt eo simili, *dict. l. hæredes palam, §. de testamentis, ff. de testam.* vbi testes præsentes testamento certiorati vt adessent illi actui, præsumitur, quod ea de causa ibi permanserint. Qua de re dicemus infrà suo loco.

5 Tertius est casus, quando † non constat dominum fuisse citatum, vel certioratum: sed tamen fuit præsens, & sententia fuit pro eo prolata. Hoc casu præsumitur, quod eam ob causam fuerit præsens. Ita Bart. *in d. l. furioso, in fin. vers. si vero dotali,* & Alex. *nu.* 9. *vers. si*
6 *autem.* Ea est ratio, quia præsens † & tacens, præsumitur consentire in his quæ sibi sunt vtilia, *l. qui patitur, ff. de mand.* & dicemus infrà suo loco.

7 Quartus est casus, quando † non constat dominum fuisse citatum, vel certioratum, sed tamen fuit præsens, & sententia fuit contra eum lata. Hoc casu non præsumitur, quòd fuerit citatus ad audiendum ipsam sententiam. Ita Bart. *in d. l. furioso, in fine,* & ibi Alexan. *num.* 9. *vers. secus si contra,* & idem sensit Dec. *in consil.* 42. *num.* 14. dum refert declarationem, de qua statim.
8 Hujus traditionis ea est ratio, † quia præsens & tacens, non præsumitur ad sui detrimentum consentire *l. invitus, §. filiusfamil. ff. de procurat.*

Declaratur primò hic casus, vt non procedat quan-
9 do † notarius in sententia attestatur ipsum dominum fuisse præsentem. Hoc sanè casu præsumitur, quod fuerit citatus. Ita Bald. *in l. 1. Cod. de sentent. ex brevi recita.* Dec. *in d. cons.* 42. *nu.* 14. Verùm Alex. *in d. l. furioso, nu.* 10. intelligit esse verum, quando præsente ipso domino notarius scripsit.

Declaratur secundò non habere locum, quando
10 dominus, sicque ille qui citari debuit † venit ex remota regione. Nam tunc præsumitur citatus. Ita declarat Decius *in consil.* 42. *num.* 14. *vers. & hoc omnino,* adductus auctoritate Antonij Butrij *in cap.* 1. *de jud.* & diximus supr. *in præsumpt.* 8. *in fine.*

Declaratur tertio, vt locum non habeat, quando
11 † sententia esset antiqua. Nam tunc præsumitur, quod dominus fuerit citatus ad audiendum ipsam sententiam. Ita declarat Decius *in consil.* 42. *num.* 14. *vers. & de hoc.*

PRÆSVMPT. LXXV.

Decretum in alienationibus bonorum ecclesiæ & minorum, in emancipatione, adoptione, ac his similibus jurisdictionis voluntariæ, ritè ac rectè interpositum, an & quando præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Decreta aliqua magni, alia levis momenti sunt.*
2 *Decretum super alienatione bonorum minoris vel ecclesiæ magni est momenti.*
Aliud est emancipatione, manumissione, &c. nu. 3.
4 *Sententia aut decretum, vtrum pro se habeat majorem præsumptionem, & nu.* 8.
5 *Decretum pro se præsumptionem habet, etsi nulla facta sit mentio, quod causæ cognitio fuerit adhibita, quod non est in sententia.*
6 *Decretum inter volentes & consentientes interponitur.*
7 *Decretum interponens judex, potest se extra judicium informare.*
9 *Judicis personam considerantes, magis pro eo in foro contentioso quam voluntario præsumimus.*
10 *Judicum diligentia in decretis interponendis levior est quam in sententiis ferendis.*
11 *Personam judicis in decretis suspectam magis quam in sententiis, legumlatores habere. Id an verum sit, vide num.* 18.
12 *Solemnitates actus, qui diligentem causæ cognitionem requirit, si in decreto fuerint enunciatæ, præsumptio est pro ipso decreto. Et quid ea præsumptio operetur num.* 14.
13 *Judicem falsis allegationibus, circumventum esse minor asserens, id probare debet.*
15 *Decretum obreptum esse affirmans probare debet.*
16 *Lex de magistratu multum confidit.*
17 *Judici asserenti, solemnitates in decreto requisitas interveniisse, donec contrarium probetur, creditur.*
19 *Sententia lata, à qua non appellarunt partes, si acta enunciata fuerunt, pro illo præsumitur.*
20 *Fraus in his quæ voluntariæ sunt jurisdictionis facilius committitur.*
21 *Solemnitates extrinsecas interveniisse, non præsumitur.*
22 *Solemnitates actus qui diligentem causæ cognitionem requirit, si in genere fuerint enunciatæ, pro ipso decreto præsumptio non est.*
Idem est si enunciatæ non sint, & lapsum sit longum tempus, num. 23.
Aliud si lapsum sit longissimum tempus, velut annorum 30. *num.* 24.
Quod tamen quando nec idipsum procedat, num. 25. *& num.* 26.
27 *Præsumptio cedit veritati, & contrariis probationibus elidituv.*
28 *Decretum levem requirens causæ cognitionem si solemnitates enunciatæ sint, habet pro se præsumptionem.*
Id quod extenditur duobus modis, nu. 30. *&* 31.
29 *Solemnitatibus in actu non enunciatis, pro decreto non præsumitur.*
32 *Præsumptio magis urgens, excludit eam quæ pro decreto est præsumptionem.*
Et quæ sit hujus ratio, nu. 33.
34 *Decretum judicis non impedire remedium l.* 2. *C. de rescind. vend. læsione probata.*
35 *Decreto præcipitanter interposito non præsumitur solemnitates adhibitas.*
36 *Sententia præcipitanter lata, nec quoad solemnitates, nec quoad justitiam pro se præsumptionem habet.*
37 *Decreto interposito à judice non plenè & perfectè de negocio edocto, oritur conjectura, solemnitates in eo adhibitas non esse.*
38 *Decretum subreptum vel obreptum à judice, falsa nimirum causa expressa, aut suppressa vera, non præsumitur habuisse solemnitates requisitas.*
39 *Judex impeditus tunc cum solemnitates decreti requisi-*

BIU Cujas

ta, adhiberi debuerunt, non præsumitur eas observasse.

40 *Error manifestus aut vitium visibile, præsumptionem facit, solemnitates in decreto requisitas non fuisse adhibitas.*

41 *Decretum interpositum longè post vel ante ipsum actum, non præsumitur solemnitates requisitas habuisse.*

42 *Decretum à judice idiota & ignaro interpositum, non præsumitur habere solemnitates requisitas.*

43 *Solemnitas juris civilis, non vnicuique sed solum peritis cognita præsumitur.*

44 *Iura scire quomodo quilibet præsumitur.*

45 *Iudices idiotæ cur spernant peritorum consilium.*

46 *Decreto à judice quidem interposito solo autem notario asserente solemnitates adhibitas esse, sive de gravioribus, sive levibus causis agatur, pro decreto non præsumitur.*

47 *Tutori aut curatori dicenti ob æs alienum pupilli bona vel minoris vendita, non creditur.*

48 *Decretum magni ponderis interpositum si solemnitates observatas appareat, justitiæ & rectitudinis habet præsumptionem. Idque etiamsi leves sint solemnitates, aut tenuis causæ cognitio, nu.* 49.

Et quamvis aliàs judex sit improbus aut indiscretus, num. 50.

51 *Causæ cognitionem vbi non adhibitam apparet, pro rectitudine & justitia decreti non præsumitur.*

Et quæ sint ejus conjecturæ, nu. 52.

53 *Decretum in alienationibus bonorum Ecclesiæ vel minoris, ad eorum vtilitatem factum præsumitur.*

54 *Decreto interposito contractus censetur factus palàm, & bona fide: omnisque fraudis & doli cessat præsumtio, num.* 55.

56 *Decreto datus tanquam minori tutor vel curator, talis præsumitur.*

57 *Furiosus præsumitur cui tanquam furioso prætor curatorem decrevit.*

DE præsumptionibus quæ versantur circa acta contentiosæ jurisdictionis, nec non & judicis sententiam, plura hactenus exposuimus: Nunc locus iste postulat, vt aliqua disseramus de præsumptione, quæ versatur circa ea, quæ sunt jurisdictionis voluntariæ, hoc est, circa decreta, quæ solent interponi in alienationibus bonorum ecclesiæ, minorum, in adoptionibus, emancipationibus, aliisque his similibus.

1 Qua in re sciendum prius est, aliqua esse † decreta, quæ magni sunt momenti: aliqua verò levis: cum in aliquibus magnum, in aliquibus leve detrimentum

2 positum sit. Decretum, quod interponitur super † alienatione bonorum minoris, vel ecclesiæ, magni est momenti: sicuti scripsit Alciat. *in tract. de præsump. reg.* 3. *præsumpt.* 10. *num.* 4. Decretum verò quod imponi-

3 tur super † emancipatione, manumissione & similibus, levis est momenti. Ita sensit idem Alciat. *in d. præsump.* 10. *nu.* 4. *vers. aut loquimur*, Cum dixit adhiberi levem diligentiam. Et huc facit, quod docuit Bald. *in l. si præses, n.* 4. *C. quomodo & quando judex*, dum scripsit quod vbi non requiritur magna causæ cognitio, præsumitur pro decreto, *ex l. actor, ff. rem ratam hab.* sensit Bald. aliqua esse decreta, quæ levem causæ cognitionem admittunt. Est etiam sciendum, contentionem esse non mediocrem inter Doctores nostros, an

4 magis † præsumatur pro sententia, quam pro decreto judicis & magistratus. Multi in ea fuerunt opinione, magis præsumi pro decreto. Ita omnium primus sensit Bald. *in l. non enim aliter, nu.* 3. *vers. & nota tamen, ff. de adopt.* cùm scripsit, quòd vbi decretum reperitur interpositum, quod est necessarium ad confirmationem actus, semper præsumitur, quod ordo juris & causæ cognitio præcesserit in decretis fori non contentiosi. Idem sensit Bald. *in l. ex his, col.* 2. *vers. item oppo. C. de test. mil.* & apertius docuit ipsemet Bald. *in l. cum hi. §. si Prætor. il* 1. *fine, ff. de transact.* dum explicando traditionem Innoc. *in c. innotuit, de eo qui furt. ord. suscep.* dixit, quod in judiciis, in quibus proceditur per disceptationem, non præsumitur solemnitas judicij: secùs in extrajudicialibus, in quibus de partium consensu agitur. Et Innoc. sic enim visus est intelligere. Aretin. *in l. sciendum, colum.* 5. *vers. tertiò limitatur, de verb. oblig.* Idem sensit ipse Bald. *in c. in præsentia, colum.* 2. *versic. in decretis autem, de renuncia.* Et Baldum secuti sunt Imola *in cons.* 98. *num.* 9. Corneus *in consil.* 71. *colum.* 1. *vers. & quando superior, lib.* 3. Socin. Sen. *in cons.* 115. *num.* 5. *lib.* 1. Alex. *in cons.* 125. *num.* 5. *lib.* 1.

5 *& in consil.* 80. *num.* 5. *lib.* 5. cùm scripsit, præsumi † pro decreto, etiamsi nulla facta sit mentio, quòd causæ cognitio fuerit adhibita, cum tamen in judicis sententia requiratur hæc expressio, & Alex. secutus est Ludo. Bologn. *in consil.* 59. *colum.* 1. Idem sensit Bart. *in l. ambitiosa, numer.* 28. *ff. de decretis aut ordine facien.* Cùm dixit magis credi assertionibus Decurionum in extrajudicialibus, quam in judicialibus. Et Bart. in specie secutus est Ruin. *in cons.* 3. *num.* 1. *& in consil.* 95. *numer.* 10. *lib.* 5. & idem sensit Oldrad. *in consil.* 101. *Quia in cujuslibet, numer.* 5. Hujus sententiæ duplex ratio adfertur.

6 Prima, quia decretum † interponitur inter volentes & consentientes, secus in sententia, quæ inter contendentes & dissentientes profertur. Quæ sanè non multum vrget, sicuti etiam animadvertit Cravetta, quem mox commemorabo. Siquidem nil refert, quod in causæ disceptatione contenderint, cum tamen in prolatione sententiæ non dissenserint, dum ab ea non appellarunt. Ille igitur partium consensus, qui in decreto à prædictis Doctoribus consideratur, ita pariter considerari potest in sententia. Adfertur secunda ra-

7 tio, quia in interpositione † decreti, potuit judex se informare extra judicium: Id quod non contingit in ipsa sententia, quæ acta omnia judicialia requirit. Hæc ratio non etiam satis firma est, quia etsi judex in proferenda sententia, debuit ex actis informari: attamen cum acta ipsa extant, & non nisi auditis partibus ad sententiam devenit, credendum est, optimè cognovisse quid à se agendum erat.

8 Altera itaque fuit opinio † eorum, qui existimarunt magis præsumi pro judicis sententia, quam pro decreto. Quam quidem opinionem apertè firmavit Cravet. *in tract. de antiquit. temp. in secunda parte princip. nu.* 17. qui hujus sententiæ commemorat Angelum *in l. quæcunque, §. vlt. ff. de public. in rem. actio.* & ibid. Bald. *in fine* sibi parum constans idem sensit, & Alex. *in cons.* 105. *col.* 1 *vers. & procedit lib.* 5. qui tamen Alex. hoc, si rectè perpendatur, non scripsit, sensit enim tam pro vno, quàm pro altero præsumi. Id quod sensit & Butrius *in cap. quoniam contra, num.* 58. *versic. in quantum dixi, de probat.* Angeli tamen & Cravet. sententiam visus est probare & Alciat. *in dict. præsumpt.* 10. *nu.* 2. *vers. secundò videtur*, illa ratione, qua is visus est ad confutandam opinionem eorum, qui scripserunt pro judicis decreto, quo ad acta seu solemnia præsumi. Idem verò sensit Socin. Sen. *in cons.* 158. *nu.* 17. *lib.* 2. Et horum opinio mihi magis placet. Nam vt rectè

9 animadvertit Cravetta, si ipsam judicis † personam respicimus & consideramus, magis præsumi pro eo debet in foro contentioso, quam in foro voluntario: atque ita magis pro sententia, quæ contentiosæ est juri-

BIU Cujas

risdictionis, quam decreti, quod est voluntariæ. Cum in contentiosa timeat, & timere jure debeat, de à se gestorum revocatione, quod non ita contingit in jurisdictione voluntaria, atque ita in decreto: cum par-
10 tes omnes consenserint. Et propterea levior † est diligentia quam adhibent judices in interponendis decretis, quam in ferendis sententiis. Cùm in interpositione decreti, nil plus quærant judices, quam placere partibus, & earum concordiam sequi, *l. si convenerit, ff. de re jud.* quod non contingit in sententia. Et propterea maturius in judicialibus solet procedi, quam quidem rationem sensit Soc. Sen. *in d. cons.* 158. *n.* 17. *lib.* 2.

Huic rationi accedit & illa, quam consideravit Alciat. *in d. præsumptio.* 10. *num.* 2. *vers. secundò videtur,*
11 cum scripsit, † legislatores in his decretis magis habere suspectam personam judicis, quam in sententiis. Non enim permiserunt legumlatores ipsi, vt liceret his judicibus alteri mandare & delegare hanc facultatem interponendi decretum, *l. nec quidquam, §. ubi decretum. ff. de off. proconsu. & legat. & l.* 2. *Cod. de assess.* Cùm tamen regulariter in sententiis concessum illis sit vices suas alteri committere, *l. placet, C. de pedan. jud.* & scribunt omnes *in l.* 1. *ff. de offic. ejus cui mand. est jurisdict.* Si verò personas partium respicimus & consideramus, eadem videtur ratio (inquit Cravetta præcitato in loco) præsumendi, præsuppositâ ipsarum partium præsentia & taciturnitate, ex quibus inducitur sententiæ approbatio.

His paucis expositis atque declaratis, differamus nunc de præsumptione, quæ versatur circa ipsum decretum. Qua in disputatione duo capita constituenda sunt, quorum vnum est, quando agitur de præsumptione, quæ versatur circa solemnitates quæ requiruntur antequam decretum ipsum à magistratu interponatur, juxtà ea, quæ scripsi in commentariis de arbitrariis judicum, *lib.* 2. *casu* 171. Secundum caput hujus disputationis est, quando agitur de præsumptione, quæ versatur circa rectitudinem atque justitiam ipsius decreti, an scilicet justè fuerit interpositum, vel non.

Primum itaque est hujus disceptationis caput in quo (vt diximus) agitur de præsumptione solemnitatum, quæ adhibentur in actibus, priusquam decretum interponatur, an scilicet præsumantur interveniisse. Quo sanè in capite aliquot casus ita sunt distinguendi.

Primus est casus, quando agitur de solemnitatibus
12 † illius actus qui requirit magnam & diligentem causæ cognitionem, sicuti in alienationibus bonorum ecclesiæ, vel minoris. Et in ipso decreto solemnitates sunt enunciatæ. Hoc in casu recepta magis interpretum sententia est, præsumi pro ipso decreto, quòd scilicet intervenerint observatæque fuerint hæ solemnitates. Ita scripsit Spec. *in tit. de emptio. & vendit. §. nunc videndum, num.* 5. *vers. & breviter,* qui de decreto interposito in alienationibus bonorum minoris, quod (vt diximus) magnam causæ cognitionem requirit, dixit pro eo decreto præsumi, quo ad ipsas solemnitates, nempe quod ob æs alienum facta fuerit alienatio, quod tutoris, vel curatoris accesserit auctoritas & licentia, quod adhibita fuerit subhastatio, & reliqua necessaria. Et Speculatorem secuti sunt Bald. *in l. cum ij, §. si prætor. ff. de transactio. & in l. quæcumque, §. vlt. ff. de publ. in rem actio.* idem *in l.* 1. *in* 3. *nota. ff. de rebus eorum in l. vltim. C. de prædiis minor. & in l. quæcunque, col.* 2. *vers. item præsumitur, C. de bonis quæ liberis,* & idem Bald. *in cons.* 475. *Quidam I. Abbas, colum.* 2. *vers. & nota. lib.* 1. *& in cons.* 66. *Factum tale est, col.* 1. *vers. quo ad vltim. & col.* 2. *vers. secundo quæritur, lib.* 3. Signorol. *in consil.* 251. *nu.* 4. Freder. de Sen. *in consil.* 249. *in fine.* Idem verè sensit Aret. *in l. sciendum, nu.* 12. *vers. tertiò limitatur, de verb. oblig. & in cons.* 66. *numer.* 2. *vers. nec est vera,* qui intelligens Speculatorem loqui quando in decreto solemnitates non sunt enunciatæ, inquit illum malè loqui. Sensit itaque quod vbi sunt enunciatæ, quod pro decreto præsumatur. Eandem opinionem apertius probarunt Imo. *in l. si quis cum aliter, in fin. ff. de verb. oblig. & in cons.* 98. *colu.* 1. *versic. sed certè.* Alexand. *in l. sciendum, numer.* 12. *de verbor. obligat. in consil.* 50. *nu.* 8. *& in cons.* 80. *num.* 8. *& in cons.* 92. *num.* 14. *lib.* 5. Cornens *in consil.* 98. *colum.* 2. *versic. nec prædictis, & in consil.* 349. *nu.* 7. *vers. tamen non videtur, lib.* 1. *& in cons.* 109. *num.* 5. *lib.* 3. Guido Papæ *in consil.* 23. *num.* 6. Cæpol. *in cautel.* 259. *Tutores.* Maria. Socin. Sen. *cons.* 15. *num.* 32. *lib.* 1. & Socin. Sen. id est Bartholomæus *in cons.* 158. *num.* 17. *lib.* 2. Ias. *in l. sciendum, nu.* 21. *vers. septimò limita. de verb. obligat. in l. pacta novissima, n.* 6. *C. de pactis, in rubric. C. qui admitti. nu.* 7. *& in c.* 1. *nu.* 1. *vers. confirmo per optimum qui feudum dare possunt,* & idem *in cons.* 119. *col.* 1. *vers. confirmo, lib.* 1. Currius Sen. *in cons.* 43. *colum.* 4. Ludovic. Bologninus *in cons.* 59. *colum.* 2. Decius *in l. de alimentis, num.* 9. *Cod. de transact. & in cap. quoniam contra. nu.* 42. *de probatio.* idem *in consil.* 209. *numer.* 2. *& in consil.* 222. *numero nono,* Brunus *in tractat. de forma, pagin.* 48. *colum.* 4. *versic. in decreto autem.* Fabianus de monte sancti Sabini, *quæstio. quinta principali de solemnitate alienat. bonorum minoris, numero* 101. Marsil. *in singul.* 348. *Lex multùm.* Pantaleon Cremen. *in l.* 2. *nu.* 105. *Cod. de rescind. vend.* Purpur. *in leg. pacta novissima, numero* 65. *Cod. de pactis.* Parisius *in consil.* 33. *numero* 2. *& consil.* 95. *numero* 29. *libro primo,* & eundem *in consil.* 12. *numero* 57. *libro* 2. Stephanus Berberius inter consilia vltimarum voluntatum *in consil.* 105. *num.* 24. *tomo primo.* Trigonius *in singul.* 122. Damhoude. *in praxi civili, in titul. de subhast. compet. exeg. cap.* 2. *numero* 25. Cravet. *in tracta. de antiqu. tempor. in secunda parte principali, numero* 19. *& numero* 20. idem in responso pro Genero, *numero* 10. Antonius Gabr. libro 2. conclusionum, *in titul. de sententiis, conclusio.* 1. *num.* 1. Natta *in consil.* 169. *numero* 19. *libro* 1. Rolandus *in consil.* 90. *numero* 10. *& numero* 42. *& in cons.* 99. *numero* 21. *libro* 1. *& in consil.* 2. *numero* 62. *libro* 3. Riminaldus Iunior *in consil.* 6. *numero* 78. *& in consil.* 42. *num.* 56. *libro* 1. Thobias Nonius *in consil.* 57. *numero* 8. *& in consil.* 88. *numer.* 17. Hieronymus Gabriel. *in cons.* 23. *num.* 6. *& in cons.* 32. *numero* 24. & Octavius Simoncellus *in tractat. de decretis, libr.* 3. *titul.* 7. *nu.* 41. qui omnes penè jam relatos commemorat. Et horum quidem magis recepta opinio, jure & ratione fulcitur. Iure inquam ex text. *l. etsi præses, C. de prædiis mino.* cum ait,
13 † minorem asserentem judicem fuisse falsis allegationibus circumventum, probare id debere. Est ergo præsumptio pro ipso actu gesto, atque ita pro ipso de-
14 creto, quæ sanè † præsumptio operatur, vt transferatur probandi onus in adversarium, *leg. generaliter, §. si petitum, ff. de fideicommiss. lib.* & diximus suo loco. Idem probat text. *in l.* 1. *in fin. principij, ff. de rebus eo-*
15 *rum.* Cùm ait, eum qui asserit † decretum fuisse obreptum à prætore, probare id debere. Ea est ratio, quia pro ipso decreto stet præsumptio. Ratione autem munitur hæc ipsa sententia, quia magistratus est munus, ne suum interponat decretum, nisi fuerint observatæ adhibitæque solemnitates & causa ipsa cognita, vt diximus suprà. Est ergo præsumendum, quod id observa-
16 verit magistratus, cum lex † de eo multum confidat, *l.* 2. *de officio civil. judi.* cum similibus superiore præsumptione allegatis. Et credendum non est, quod magistratus iste voluerit legem fallere, & contrahentes eludere atque decipere.

Ex

BIU Cujas

Ex his constat minùs rectè sensisse eos, qui opinati sunt, pro decreto non præsumi quoad solemnitates enunciatas. Cujus quidem opinionis multi commemorantur ab Alciato, & aliis recentioribus, quos statim referam. Et inter multos allegatur Bartolus *in leg. actor. num. 12. ff. rem ratam hab.* qui tamen non loquitur de decreto magistratus, sed de solo actu vniversitatis, cui à lege nulla fides auctoritásque tribuitur: sicuti Bartolum sic declarat Aretinus *consil. 69. num. 2. in fine.* Hanc tamen opinionem probavit Baldus sibi parum constans, *in cons. 376. Quæstio. colum. 1. versic. in contrarium, lib. 1. & in cons. 184. Ad intelligentiam, lib. 2.* Io. & Angelus *in l. quæcunque, §. vlt. colum. 1. vers. est verum quod glos. ff. de publ. in rem acti. & in l. 1. C. de fide instr. & jure hastæ fiscal. lib. 10.* & ibid. Ioan. de Platea *num. 2.* Castren. *in cons. 38. super eod. colum. 1. vers. in contrarium facit, libro 2.* quem tamen infrà declarabimus. Et clarius hanc opinionem probarunt Romanus *in leg. sciendum, num. 66. de verbor. obligat.* Iason *in leg. nec quidquam, §. vbi decretum, num. 70. ff. de officio proconsul. & legati.* Decius *in consil. 556. column. 1.* Marsil. *in singul. 399. Multi sunt, & in l. qui eadem. nu. 19. versic. sed ego vltra, ff. ad l. Cornel. de Sicariis,* qui tamen visus est sentire, quod præsumptio sit pro ipso decreto quando in decreto ipsarum solemnitatum facta est expressa mentio, & propterea loquitur Marsilius, quando notarius ipse solus asserit solemnitates tunc fuisse observatas, sicuti etiam loquitur Castrens. ab eo allegatus, & infrà referam. Parisius *in consil. 98. numero 17. libro primo.* Alciatus *in tractatu de præsumptionibus regul. 3. præsumptio. 10. numer. 2. & 3.* Zucchardus *in rub. Cod. qui admitti. numero 39.* Rebuffus in commentariis super concordata, *rubr. de conclusione Lateranensis Concilij, versic. 3. infertur,* hæc opinio (vt diximus) vera non est, nec retinenda. Nam jura & rationes, & quæ pro ea adferuntur, nil vrgent.

Primò enim citari solet textus *leg. minorum*, vbi venditio bonorum minoris fieri non potest, nisi interveniente decreto: & apud acta causis probatis. Requirit ergo legislator ille probationem, atque soli præsumptioni non acquiescit. Et loquitur text. ille per ablativum absolutum. Non ergo sufficit præsumptio juxta ea, quæ scripsimus suprà *libro 1. quæstio.* Verum nil penitus vrget hoc responsum, quandoquidem loquitur de probatione illa, quam facere debet minor, vel illius curator cum impetrare voluit licentiam à judice & magistratu, vt alienare possint. Nam iis fidem non adhibet lex. Nos verò loquimur, quan-
37 do judex † ipso suo decreto attestatur, requisitas à lege solemnitates à se observatas fuisse, cui sanè assertioni fides adhibetur, donec contrarium demonstretur.

Secundò adducitur text. *in l. 1. Cod. de prædiis decur. lib. 10.* vbi licèt interveniat decretum, attamen constitutio illa requirit, quod sub fide actorum de necessitate distrahentis appareat.

Cæterùm respondetur, vt jam diximus, nempè & *d. l. 1.* loqui de ea probatione, quæ fieri debet judici, à quo requiritur alienandi facultas & licentia. Non enim is judex requirenti fidem adhibere debet, nisi id probet, diversum in casu nostro, vt jam explanavimus.

Tertiò adfertur ratio hæc ab Alciato loco suprà allegato, in his decretis (dicebat Alciatus) lex magis habet suspectam personam judicis, quam in sententiis, id quod probatur: quia hæc decreti interpositio delegari non potest, *l. nec quidquam, §. vbi decretum ff. de off. proconsul. & legati, & l. 2. C. de assesso.* Quod regulare non est in sententiis, *l. placet, Cod. de pedan. judi.* Si ergo non præsumitur pro sententiis quoad acta, vt dictum fuit superiore præsumptione: Ergo minus debet præsumi pro decreto. Verum altero de duobus modis responderi potest.

18 Et primò, legem † non habere suspectam personam judicis, cui facultatem dedit interponendi decretum, sed potius multum tribuit ejus fidei, cum industriam elegerit, & propterea existimavit nil ab eo adversus constitutiones factum iri. Et hac de causa est, vt non permiserit vices suas alteri mandare.

Respondetur & secundò, verum non esse, quod dicebat Alciatus, non præsumi pro sententia quoad
19 acta, nam quando in † sententia jam lata, à qua partes non appellarunt, enunciata fuerunt acta, præsumitur pro ipsa sententia, ita ex omnium penè traditionibus scripsi, superiore præsumptione in secundo casu, qui sanè casus huic nostro adaptatur: cùm & nos loquamur de solemnitatibus, id est, actis enunciatis in decreto à judice partibus consentientibus interpositio, super alienationibus, vt suprà declaravimus.

Quartò motus est Alciatus ea ratione, quod cum interpositio decreti sit voluntariæ jurisdictionis, facilius potest fraus intervenire & committi, quam in sententiis, in quibus statim pars læsa contradicit. Hæc argumentatio facilè diluitur, quia etsi facilius in his quæ
20 sunt † voluntariæ jurisdictionis committi potest fraus: non tamen posteaquam decretum ipsum interposuit prætor judexve, præsumendum est quod fraus aliqua fuerit commissa, & qui commissam asserit probare eam debet, vt est notissimum.

Quintò & vltimò solet adferri argumentum, quòd hæ solemnitates sunt extrinsecæ, ex quo actui sui natura non insunt, vt declarant omnes *in l. sciendum de*
21 *verb. oblig.* Est autem certum, † solemnitates extrinsecas non præsumi interveniisse in actu, *l. quæcumque, §. vlt. ff. de public. in rem actio.* non ergo præsumitur, quod hæ solemnitates intervenerint. Verùm facilè respondetur, quod solemnitas extrinseca non præsumitur, quando nullum extat signum, nullave præsumptio, quod adhibita fuerit, hic autem extat signum, & præsumptio ex assertione magistratus, qui asseruit, se decretum illud interposuisse observatis prius solemnitatibus.

22 Secundus est casus, quando † agitur de solemnitatibus illius actus, qui requirit magnam & diligentem causæ cognitionem, & in ipso decreto enunciatæ sunt hæ solemnitates in genere, non autem in specie, hoc in casu non præsumitur pro ipso decreto, quod hæ solemnitates intervenerint, cùm non sufficiat generalis enunciatio, sed requiratur specialis vt tradunt Bald. *in cap. in præsentia, colum. vltim. versic. & istud, de renunt. & in cons. 184. ad intelligentiam, col. 1. lib. 2.* Castren. *in cons. 38. super eod. colum. 1. & in cons. 74. contra, superius consulta, col. 2. versi. præterea dicebat* Bald. *libr. 2.* Ioan. Fabri. *in §. vltim. de instit. de fide jussi.* Socin. Sen. *in cons. 29. col. 5. vers. secundum argumentum, lib. 1.* Felin. *in c. quoniam contra, col. 21. versi. limita. sed declara. de proba.* & ibid. Decius *nu. 42. vers. & istud.* Parisius *in cons. 12. num. 58. lib. 2. & in cons. 85. n. 39. libr. 3.* & Alciatus *in tract. de præsumptionibus reg. 5. præsump. 10. num. 5.* qui declarat, non procedere in actu qui requirit leves solemnitates, vt suo loco dicemus. Dissentiunt tamen à prædicta opinione magis communi Castren. Alexan. Ias. & alij commemorati ab Octavio Simoncello, *in tract. de decret. lib. 4. tit. 7.* non est recedendum ab ea communi & vera opinione.

23 Tertius est casus, quando † agitur de decreto, quod requirit magnam & diligentem causæ cognitionem, & dubitatur, an solemnitas præsumatur adhibita in eo actu

o actu in quo non fuit enunciata ipsa solemnitas: sed lapsum est longum tempus, hoc etiam in casu non præsumi pro hoc ipso decreto scripsit Alciatus *in tract. de præsumptionibus, regul. 3. præsumptio. 10. nu. 4. versi. quod tamen non procederet*, post Bald. *in l. 1. nu. 3. C. de legit. hæred.* Roman. *in l. sciendum, nu. 66. de verb. obligat.* Alexand. *in l. qui aliena ff. de acquir. hæred.* eundem *in consil. 17. lib. 4.* & Corneum *in l. 2. Cod. de bono. possess. secundum tabu.* & eundem *in consi. 30. numer. 3. libr. 2.* His accedunt Salicet. *in l. si contra, C. si quis ignorans mino. esse.* Brunus *in tractat. de forma, in titul. de probat. & præsumpt. forma*, colum. 9. *versi. circa alia.* Anton. Gomez. *in titul. de contractibus, cap. 11. numer. 17.* & novè Octav. Simoncell. *in tract. de decretis, lib. 3. tit. 7. num. 33.*

Quartus est casus, quando agitur de decreto quod requirit diligentem magnamque causæ cognitionem, & dubitatur, an in eo adhibitæ fuerint solemnitates, quæ enunciatæ non fuerunt in actu, sed elapsum est longissimum tempus, vt putà triginta annorum. Hoc

24 in casu † præsumi adhibitas fuisse omnes solemnitates affirmarunt Hostien. & Ioann. Andr. *in c. Albericus, de testibus.* & ibid. Abbas, idem Abbas *in c. significavit de censib.* Imola *in c. pervenit, de empt. vend.* Roman. *in l. qui in aliena ff. de acquirend. hæred.* Ancharan. *in consil. 136. Ex consiliis*, qui respondit solemnitatem & causæ cognitionem præsumi adhibitam in alienatione bonorum ecclesiæ, ob cursum triginta annorum. Aretinus *in consil. 36. numero 7.* Alexand. *in l. sciendum, num. 19. de verb. obligat.* qui asserit communem esse sententiam. Idem *in cons. 79. in secundo dubio, lib. 1.* & clarè *in cons. 218. colum. 3. vers. præterea, lib. 6.* Calcan. *in cons. 11. colum. 5.* Bolognin. *in cons. 33. colum. 4.* Corneus *in consil. 109. in fine, lib. 3.* Socin. Sen. *in consil. 15. numer. 15. libr. 1.* Decius *in cons. 35. colum pen. in l. 1. colum. 4. C. qui admitti.* Afflict. *decis. 106. col. vlt.* & apertius Alciat. *de præsumpt. reg. 6. præsump. 10. num. 5. vers. nisi præteriisset.* & Cravet. *in tract. de antiq. tempor. in prima particula primæ partis principalis, nu. 35.* & Octavius Simoncel. *in d. tract. de decretis, lib. 3. titul. 7. nu. 34.* Quibus constat hanc esse receptissimam sententiam: etsi ab ea dissentiat Crot. *in d. l. sciendum num. 9.*

25 Declaratur primò hic casus, † vt locum non habeat, quando vna partium negavit solemnitatem hanc hoc in decreto interveniisse vt respondit Alex. *in cons. 9. lib. 3.* quem secuti sunt Afflict. *in decis. 345. num. 5.* Anton. Gomez. *de contractib. cap. 11. num. 17. vers. item adde.* & Simoncell. *in d. tracta. de decretis, lib. 3. tit. 7. nu. 35.*

26 Declaratur secundò, vt non † procedat hic casus, quando clarè appareret ex ipso actu non interveniisse has solemnitates, vt putà, quando in ipso actu seu instrumento enuntiantur solemnitates, quæ apparent minus legitimæ. Nam tunc non obstante cursu longissimi temporis, non præsumitur pro ipso decreto. Ita in specie responderunt Alexand. *in cons. 1. col. pen. lib. 4.* Socin. Iun. *in cons. 56. num. 22. libr. 2.* Natta *in cons. 162. num. 29. lib. 1.* & Bursat. *in cons. 23. num. 16. lib. 1.* quos sic congessit & secutus est Simoncellus *in d. tit. 7. nu. 36.* quo loci retulit & Cravet. *in tracta. de antiq. tempo. parte tertia principali, in initio, num. 27.* qui multorum auctoritate scripsit, quod præsumptio solemnitatis extrinsecæ oriens ex cursu longissimi temporis cessat, quando ex ipsius actus inspectione apparet, solemnitatem ipsam non interveniisse. Qua de re copiosius disseremus infra *lib. . præsumptio. 132.* Cum explicabimus præsumptiones quæ versantur circa solemnitates extrinsecas. Et huc etiam pertinet, quod dicemus infra sequenti casu in sexta conjectura ex sententia Baldi *in l. 2. qu. vltim ff. si ex noxa. causa aga.* cum dixi, ob vitium visibile in actu; cessare omnem præsumptionem solemnitatis. Et hujus sententiæ ea est ratio,

27 quia † præsumptio cedit veritati, & contrariis probationibus eliditur, vt scripsimus supr. *lib. 1.*

28 Quintus est casus, quando agitur de decreto, † quod levem causæ cognitionem requirit: & ambigitur an in eo præsumantur adhibitæ solemnitates, quæ enunciatæ fuerunt in ipso actu. Hoc in casu pro ipso decreto præsumi in specie affirmavit Alciatus *in tract. de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 10. num. 4. vers. aut loquimur, in decreto*, ex sententia Aret. *in cons. 36. num. 7.* Ias. *in l. quæ in aliena. nu. 12. de acq. hær. & in l. sciendum, nu. 20. de verb. oblig.* Verum Christophor. Castellioneus *ibid. nu. 20.* dissentit.

29 Et ex his sequitur, quòd quando solemnitates † non sunt enunciatæ in actu, quod non præsumatur pro decreto. Ita Alciat. præcitato in loco. Et idem scripserunt permulti congesti ab Ant. Gabr. *lib. 2. conclusionum in titu. de sententiis, conclus. 5. num. 37.*

30 Extenditur primò hic casus, vt locum † habeat etiam quando ageretur ad alium effectum, quam ad sustinendam validitatem ipsius decreti: vtputà si ex decreto datus est curator alicui minori, deinde principaliter disputaretur de ætate illius. Nam adhuc præsumptio est pro decreto. Ita Cravetta *in tract. de antiquitate temporis, parte secunda in princip. numero 32. & 33.* rejecta opinione Alexand. *in consil. 21. colum. 2. lib. 2.*

31 Extenditur secundò hic casus † vt procedat etiam quando solemnitates sunt enunciatæ in genere, in ipso decreto. Ita Alciat. *in d. præsumpt. 10. num. 5.* qui sic declarat Castren. *in l. cum ij, §. si prætor, ff. de transact.* & Alexand. *in cons. 80. nu. 6. vers. præsumitur, lib. 1.* Et Alciatum secutus Antonius Gabriel *lib. 3. conclus. titu. de sententiis, conclus. 5. num. 42. & 43.*

Declarantur primò prædicti omnes casus, in quibus pro decreto præsumitur, vt locum non habeant,

32 † quando magis vrgens præsumptio repugnaret, quæ quidem excluderet hanc præsumptionem decreti. Ita Bald. *in c. sicut, in fine, de re judi.* Imola *in l. si quis cum aliter, col. vlt. vers. item adverte. ff. de verb. oblig.* Aretinus *in c. quoniam contra, col. vlt. versi. & quia superior. de probatio.* & ibid. Feli. *colum. 21. vers. & intellige sanè*, Alex. *in l. pretia rerum, col. pen. vers. tenet etiam Ludovicus ad l. Falcid. & in cons. 85. col. 3. vers. & benè facit libr. 2.* Calcaneus *in consil. 25. num. 68. versic. & licèt.* Paris. *in cons. 89. col. 3. versi. & licèt enim, & in consil. 100. col. 2. lib. 1. in cons. 12. nu. 59. lib. 2. & in cons. 85. num. 40. lib. 3.* Ant. Gabr. *in d. concl. 5. nu. 35.* Simoncellus *in d. tract. de decretis, d. tit. 7. num. 51.*

33 Ea est ratio, quia † etsi satis vrgens sit hæc decreti præsumptio, attamen admittit probationem in contrarium, non solum per probationes apertas, sed etiam per alias præsumptiones, vt scripsit Specul. *in tit. de emptione, & venditione, §. nunc videndum, versi. & breviter, gl. in l. 1. C. de fid. instr. & jure hastæ fiscal. lib. 10.* & tradunt præcitati interpretes. Ita etiam à fortiori dicimus, quod etsi magna sit præsumptio pro sententia judicis lata inter contendentes: attamen illa admittit probationes in contrarium sumptas etiam ex aliis præsumptionibus, vrgentioribus tamen: sicuti diximus superiore præsumptione. Hujus declarationis exemplum adferri potest, quando appareret de enormissima læsione. Nam tunc præsumptio insurgit valde vrgens, quod ille judex vel magistratus nó adhibuerit diligentiã, & solemnia requisita in interpretatione decreti. Ita Castr. *in cons. 164. col. 2. vers. nec obstat quod decretum, lib. 1.* Corneus *in cons. 124. col. vlt. vers. tamen, & in cons. 214. col. pen. vers. nec obstat. & in cons. 252. col. 4. vers. sed*

BIU Cujas

deveniendo,lib.3. Ruinus *in cons.103.num.14.lib.1.& in cons.140.col.penul.vers.nec etiam,lib.4.* Purpuratus *in l.pacta novissima,col.pen.num.73.C. de pactis.* Parisius *in cons.85.nu.49.lib.3.* Antonius Gabriel *in dicta concluſ.5.num.36.* & Simoncellus *in d.titul.7.num.52.* qui ejuſdem opinionis commemorat & Roland.à Valle *in cons.90.nu.25.lib.1.*

Idem etiam eſt,quando de enormi læſione tantummodo apparet: ſicuti multis probat Panthaleon Cremen.*in l.2.num.106.Cod.de reſcind.vend.* quo loci ex
34 multorum auctoritate ſcripſit decretum † judicis non impedire remedium *d.l.2.Cod.de reſcind.vend.* ex quo læſio probari poteſt, adverſus præſumptionem decreti.

Altera eſt itaque ſecunda conjectura,qua exemplificari poteſt hæc declaratio, quando ſcilicet appare-
35 ret decretum † fuiſſe præcipitanter interpoſitum. Nam tunc non præſumitur, quod in decreto fuerint adhibitæ ſolemnitates. Ita reſpondit Ancharanus *in conſ. 72.Viſis diligenter actis.* Cùm dixit,non præſumi pro eo decreto,quo datus eſt eodem tempore curator minori, & interpoſita auctoritas alienationi bonorum, *& in conſ. 83. Viſis diligenter.* Illum ſecutus eſt Alex.*in conſ.217.n.7.lib.2.in conſ.163.in fin.lib.5.& in conſ.45.nu.5.lib.6.* Caſtr.*conſ.38.ſuper eo.n.2.lib.2.* cum dixit, requiri temporis intervallum. Idem reſpondit Corneus *in conſ.* 180. *Videtur.* Antonius Corſetus *in ſing.in verbo minor,incipit decretum.* Corneus *in conſi. 98.n.2.lib.1.verſ.nec prædictis.* Iaſon *in l.nec quidquam, §.ubi decretum,n.69.ff.de offi. Proconſ.& leg.& in l.2. col.4.C.de eden.* idem *in l.mandata,n.8.ff.de officio ejus, cui mand.eſt juriſd.* & ibidem Purpur.*n.12.in l.cum ij, §.Prætor ait,n.5.ff.de tranſact.& in l.judices,C.de jud.* Ruin.*in conſ.107.n.14.li.1.* Curt.Sen.*in conſ.46.col.pen.* Deci.*in conſ.403.col.5.* Marſil.*in l.qui eadem,n.18.ff.ad l.Corne.de Sicar.in l.ſtatu liber.n.15.ff.de quæſt.* & idem in Practica criminal.*§.nunc videndum,n.35.& in conſ. 48.n.31.* Purpuratus *in l.pacta noviſſima,n.72.C.de pactis.* Pariſius *in conſi.98.nu.18.lib.1.* Neviz.*in conſi.85.n. 4.* Catellianus Cotta in ſuis memoral.*in verbo,Decretum.* Alciatus *in tract. de præſumpt.reg.3.præſumpt.10. num.8.* Roland. *in conſil.99.num.43.lib.1.* Rebuffus in commentariis ad concordata Regni Franciæ, *ſub rub. de concluſione Concilij Lateranenſis, verſi.ex quo infertur.* Antonius Gabriel *in dicta concluſione quinta,n.34.* & Simoncellus *in d.tract.de decretis, libr.3.titul.7.nu. 47.* Et huc pertinent quæ ſcripſimus ſuperiore præſumpt.in ſecundo caſu,declaratione prima: Cùm dixi-
36 mus non præſumi † pro ſolemnitate, nec pro juſtitia ſententiæ præcipitanter latæ. Non hic repetam rationes ibi commemoratas,quæ & huc pertinent.

37 Tertia eſt conjectura, † quando jam apparet judicem non fuiſſe plenè & perfectè edoctum de negotio. Nam etſi tunc decretum fuerit interpoſitum poſt longum temporis intervallum: attamen ex quo conſtat judicem non fuiſſe inſtructum, oritur conjectura, quod ſolemnitates adhibitæ non fuerint in ipſo decreto. Ita probat. *l.1. C. de prædiis decurio.lib.10.* & in ſpecie Bald.*in l.non enim aliter,nu.3.ff. de adopt. & in conſi.375.lib.3.* Cùm dixit,ob id non videri factam inſinuationem donationis coram judice, quando ei dictum non fuit,quid donabatur. Et Baldum ſecuti ſunt Alciat.*in d.reg.3.præſumpt.10.n.6.verſ. tertiò non præſumitur.* Pariſius *in conſil.95.nu.29.& n.35.lib.1.* Simoncell.*in d.tit.7.num.49.* His addo Caſtr.*in conſil.38.ſuper eod.col.1.lib.2.* quin & Corneum *conſil.98.num.2. verſ.nec prædictis,lib.1.*

38 Quarta eſt conjectura quando decretum † fuit ſubreptum, vel obreptum à judice, hoc eſt quando in impetratione decreti, fuit expreſſa falſa cauſa, vel ſuppreſſa tacitáque vera. Nam tunc non præſumitur in decreto, quòd ſolemnitates in eo intervenerint. Ita Bened.de Plumbin. *in l.cum verò,§.ſubventum,ff.de fideicommiſſ.lib.* Caſtr.*in conſi.201. Viſis & ponderatis,* 1.Ioan.de Platea *in l.1.nn.5.C. de prædiis decur.lib.10.* Romanus *in conſil.335. circa primum,col.vlt.* Corneus *in conſil.132.in fin.lib.2. & in conſ.99.num.7.lib.4.* latè Neviza.*in conſ.85.n.8.* Rim.Iun.*in conſ.5.n.162.lib.1.* & Simoncell.*in d.tit.7.n.48.*

39 Quinta eſt conjectura,quando appareret † judicem eo tempore, quo adhiberi debuerunt ſolemnitates, fuiſſe impeditum. Nam tunc inſurgit præſumptio, & conjectura,quòd obſervatæ adhibitæq;non fuerint hæ ſolemnitates.Ita reſpõdit Aret.*in conſ.69.ver.prætereà.* Idem ſcripſerunt Brun.*in tract. de forma,pag.84.col.3. verſ.item,an in decreto.* Ant.Gabr.*in d.concl.5.nu.23.*

40 Sexta eſt conjectura, quando † conſtaret de manifeſto errore atque ita vitio viſibili. Nam tunc præſumptio eſt, quod ſolemnitates adhibitæ non fuerint in interpoſitione decreti. Ita Bald. *in l.2.qu.vlt.ff. ſi ex noxa.cauſa agatur,* quem ſecutus eſt Alciat. *in d.tract. de præſumpt.reg.3.præſ.10.in fin.* qui multis comprobat. Nec hic repugnat quod reſpondit Corne. *in conſ.pen. in fine,lib.1.* Cùm dixit,in his,quæ ſunt voluntariæ juriſdictionis non præſumi defectum ſolemnitatis ex ipſa inſpectione actorum, quia adhiberi potuit ſolemnitas in aliis actis.

Verè enim Corneus malè reſpondit, ſicuti ſcripſit Cravet.*in tracta.de antiqu.tempo.in 2.parte,num.54.& 55.* quo loci,*nu.56.* ita pariter rejicit reſponſum Imolæ *in conſ.98.colum.3.*

41 Septima eſt conjectura, quando † decretum fuiſſet interpoſitum longè poſt, vel ante ipſum actum. Nam tunc non præſumitur pro ipſo decreto, quod ſcilicet intervenerint requiſitæ ſolemnitates.Ita tradit Anton. Gabriel.lib.2.concluſionum,titul. de ſententiis,*concl. 5.num.41.* ex ſententia Alexand.*in leg.ſciendum,colum. 7.verſ. tamen propter, de verb.obligat.*

42 Octava eſt conjectura,quando † judex ille,qui decretum interpoſuit, erat idiota & ignarus. Nam tunc veriſimile non eſt, quod ipſe obſervari fecerit ſolemnitates, quæ requiruntur, vt interponatur decretum. Ita tradunt Bartol. & Bald. *in l.tutores,ff.de confirmat. tuto.* Bald.*in c.cum parati,col.1.verſ.item licet omnia,* & ibidem Præpoſit.*n.5.de appellatio.* Aretinus *in conſ.69. num.4.verſ.prætereà,* & apertius Alciat.*in tract.de præſumptionibus, reg.3.præſumpt.10.nu.7.* qui ita intelligit Innocen.& Hoſtien.*in c.accidens, il primo,vt lite non conteſta.* idem ſenſit Abbas *in c.niſi eſſent,n.7.de prab.* dum præſupponit, quod judex in interponendo hoc decreto debet eſſe providus & multum circumſpectus. Si ergo idiota & ignarus harum ſolemnitatum,pro eo non erit præſumendum. Idem apertè ſcripſerunt Iaſ. *in l.pacta noviſſima,nu.9.verſ.limita prædicta,C.de pactis,* idem *in rub.C.qui admitti.n.7.verſi.& tunc ego habeo,& in cap.1.n.8.verſi. limita præfata, de iis qui feudum dare poſſunt.* Claudius Seyſellius *in l.ſciendum, colum.vltim.nu.32.verſ.item & ſecundò,de verb.oblig.* Pantaleon Cremen. *in l.2.num.105.C.de reſcind.vend.* Petraſancta *in ſingul. 57. in fin.* Marſil. *in ſingul. 438.* Bertrandus *in conſ.226.colum.3.verſ.prætereà, d.lib.3.* Purpura. *in l. 1.num. 661. ff. de offic. ejus.* Maranta in *tractat.de ordine judicio. parte 6. in actu 9.verſi.juramentum,numer.21.* Neviz.*in conſil.85.numer.7.* Pariſ.*in conſ.98.nu.21.lib.1.* Duenas,*in reg.189.limit.1 & 3.* Ant. Gabr.*lib.2.concluſ.titul. de ſenten.concluſ.5.nu.22.* Rolandus *in conſ.90.n.47.lib.1.* Simoncell. *in tract.de decretis,li.3.tit.7.n.39.* Lancellotus Conradus in Templo

omnium

omnium judicum *lib.1.cap.1.de Imperatore*, §. 4.*de præstantia & potentia Imperatoris, vers.3.num.20.* His constat, hanc esse maximè receptam opinionem, & ob id ab ea non est recedendum, etsi dissentire visi sint Decius *in l.pacta novissima, in secundo notab. C. de pact.* & ibidem Alciat. *in verbo, maximè.*

Nec obstat quod præsumendum sit, hos judices scire jura, juxt. *leg. leges sacratissimæ, ff. de legib.* & consequenter ea servare. Nam respondetur primò ex mente Aretini *in d.l.sciendum, de verb.oblig.* Cùm dixit, quod solemnitas contractuum, quæ vnita est communi vsui gentium, præsumitur nota vnicuique, non tamen idem
43 est in simplici solemnitate † juris civilis: quia illa non præsumitur cognita vnicuique, sed solum peritis, argum. *cap. cum olim. de privileg.* & doctrinæ Bartoli *in l.2.§. Divus, ff. de jure fisci.* Præterea & secundò respondit Alciatus *in d.præsumpt.10.numer.8.versi. potest*
44 *etiam*, quod ideo quilibet † præsumitur scire jura, quia tenetur ea scire per se, vel per alium, putà adeundo vel consulendo peritiores, & juris Doctores vt scribunt Bald. Salicet. Iason & Decius *in l. juris ignorantia, C. qui admitti.* & differemus infrà *lib.6.præsumpt.* Nostro autem in casu non est verisimile, quod judices idiotæ adire velint peritos, & Doctores, pro facto alieno, in quo requiritur impensa argum. *l. cum de incendio, ff. de probatio. & l.vlt. C. de alim. pupillo præsta.* Non etiam
45 est verisimile ob id, quod vt plurimum ij idiotæ † & ignari tantum sibi tribuunt, vt opinentur neminem se peritiorem, & propterea spernere solent alterius consilium.

46 Tertius est casus quando † decretum fuit quidem interpositum à judice, sed solus notarius judice ipso non mandante asseruit, adhibitas fuisse solemnitates, antequam decretum interponeretur. Hoc in casu non præsumitur pro ipso decreto sive de levibus, sive de gravioribus causis agatur. Ita sensit Bart. *in l.actor. nu. 12. ff. rem ratam hab.* vt eum intellexit Aret. *in cons.69. num.2. in fin.* & apertius Castr. *in cons.38. super eod. lib. 2.* Marsi. *in l. qui eadem. num.13 ff. ad l. Cornel. de sicar.* Decius *in cons. 556. column. 2.* & clarius Rebuffus in commentariis super concordata Regni Franciæ, *vers. secundò infertur*, qui subjungit ex aliorum sententia,
47 sic non credi † tutori, vel curatori, dicenti ob æs alienum vendidisse bona pupilli vel minoris. Idem de assertione notarij scripsit Purpura. *in l. pacta novissima, nu.71. Cod. de pactis.*

Secundum est hujus disputationis caput, in quo agendum est de præsumptione, quæ versatur circa justitiam & rectitudinem decreti, quòd scilicet fuerit justè adhibitum, atque interpositum. Quo quidem in capite vnus tantum casus constituitur, quando scilicet ambigitur de justitia & rectitudine decreti, quod ma-
48 gni † est ponderis, in quo requiritur magna, & diligens causæ cognitio, & solemnitas: sicuti quando agitur de decreto interposito in alienationibus bonorum ecclesiæ vel minoris, & his similibus, vt diximus suprà. Hoc in casu posteaquam apparent observatæ necessariè solemnitates, & ipsum decretum fuisse à magistratu interpositum pro ipsius decreti justitia & rectitudine præsumitur. Ita Bald. *in l. jurisgentium, §. quod ferè, in tertio notab. ff. de pactis, in l.cum ij, §i Prætor. versi. item plus dicit, ff. de transactio.* Idem visus est sentire ipse Bald. *in leg. 2. §. vlt. in fine ff. si ex noxa. causa agatur.* Non dissentiunt ab hac opinione Bartolus, & alij quos recensebo infrà in secundo casu. Et apertè hanc sententiam firmarunt Romanus *in l. sciendum, nu.66.*

Extenditur primò hic casus, vt procedat etiam quan-
49 do † leves solemnitates, & tenuis causæ cognitio requiritur, vt tradunt Bartolus *in l.actor. num.12. ff. rem ratam habe.* Alexand. *in cons.85. colum.3. versi. & pro tali, lib.2.* & Corneus *in cons.69. num.30. versi. item concurrit, lib.1.* quos quidem & infrà referam, cum agemus de effectu hujus præsumptionis.

Extenditur secundò hic casus, vt locum etiam ha-
50 beat in decreto † judicis, aliàs improbi & indiscreti. Nam adhuc pro justitia & rectitudine ipsius decreti præsumitur, vt tradunt Bald. *in cap. sicut. num.3. de re jud.* Iason *in l. pacta novissima, num.7. C. de pact. & in cap. 1. nu. 9. de iis qui feudum dare possunt.* Antonius Gabriel *lib.2. concl. tit. de sententiis, conclus. 5. numer. 12.* Qua de re scripsi alia his similia, superiore præsumptione.

Declaratur primò hic casus, vt locum non habeat
51 † quando appareret adhibitam non fuisse causæ cognitionem. Nam tunc non præsumitur pro justitia, & rectitudine decreti. Ita responderunt Castren. *in consil. 38. super eod. c.1. versi. in contrarium facit, libr.2.* Fredericus de Senis *in consil.147. col.2. versi. possibile enim est.* Imola *in cons.98. col.2. versi. nam regulare.* Comens. *in cons.180. colu.2. versi. & videtur probare.* Barba. *in cons. 6. col.3. & in cons.41. colum.3. versi. & sic posito quod pater, lib.4.* Iason *in l. nec quidquam, §. vbi decretum, nu. 70. vers. & secundo, de offi. Proconsi. & legati, & in l. sed si hac, §. Prætor ait, in 1. nota. ff. de in jus vocan. & in l. pacta novissima, nu.7. vers.2. limitetis, C. de pactis.* Felin. *in c. ecclesiæ sanctæ Mariæ, col.8. vers.11. pro hac parte, de const.* Claudius de Seysellio *in l. sciendum, colu. vlt. vers. & prædicta intellige, de verb. oblig.* Marsi. *in l. qui eadem. col.3. versi. & in hac materia, ff. ad leg. Corne. de Sicar.* & idem *in practica crim. §. nunc videndum, col. 7. vers. & ideò dixit.* Purpuratus *in l. pacta novissima, col. vlt. vers.2. limitetis, C. de pact.* Ferarius *in cautela vlt. col.1. versi. nam per illa verba.* Paris. *in cons 99. nu.9. lib.1.* Rebuff. in commentariis ad concordata Regni Franciæ, *in rub. de conclus. Lateranensis Concilij, vers.3. annullatur.* Anton. Gabr. *in d. conclus.5. nu.26.*

52 Et conjectura † est probabilis ac satis vrgens, quod causæ cognitio non fuerit adhibita, quando constat intra breve tempus fuisse interpositum ipsum decretum. Nam quemadmodum ob temporis brevitatem, non præsumitur causæ cognitio adhibita in sententia, vt diximus superiore præsumptione, ita nec in hac ipsa decreti interpositione, sicuti supra hac nostra præsumptione in secunda conjectura explicavimus.

Effectus permulti sunt qui ex hac ipsa præsumptione oriuntur. Et primus quidem est, quod vbi interpositum est decretum † in alienationibus bonorum eccle-
53 siæ, vel minoris præsumitur factum ad eorum vtilitatem. Ita Bald. *in c.1. in princip. vers. & ego addo. de iis qui feudum dare possunt, & in c. sicut, ad fin. de re jud.* Alexand. *in cons.79 colum. 4. vers. fortificatur, lib.1.* Corneus *in cons.181. col.11. vers. quæ etiam præsumitur, lib.2.* Iason *in l. pacta novissima, num.8. Cod. de pactis.* Deci. *in c. quoniam contra nu.42. de probat.* Ant. Gabr. *libr.3. conclu. in tit. de sententiis, conclus.5. nu.2.* & Octavius Simoncell. *in tract. de decretis, lib.3. titul.7. nu.44.* His addo Tiraq. *de retractu comment. ad fin. æum.152.* qui alios recensel, & Vantium *in tract. de nullitat. in titu. à quo & quib. modis. nu.20.*

54 Secundus est effectus hujus decreti, quòd † contractus ille censetur factus palam & bona fide. Ita tradunt, Bartol. *in l. frater à fratre, nu.50. vers.3. quæro. ff. de condict. indeb.* Imola *in l.1. §. fuit quæsitum colum.3. ff. ad Trebell.* Alexand. *in l. transactione, C. de transactio.* Iason *in l. pacta novissima, num.9. vers.4. facit, Cod. de pactis.* Rimin. Iun. *in cons.5. nu.180. lib.1.* & Octavius Simoncellus *in tract. de decretis, lib.3. tit.7. n.46.* Et his accedunt Curt. Iun. *in cons.67. n.3. in fi.* & Alciat. *in tract. de*

BIU Cujas

præsumptio.in regul.1.præsump.21. & probat *text.l.vlt. vbi gloss.ff.quod met.causa.*

Tertius est decreti effectus, qui à præcedenti fluit,
35 vt inde cesset † omnis præsumptio doli, metus, vel fraudis. Ita scribunt Bartol. *in d.l.frater à fratre, num.* 51.*ff.de condict.indeb.* idem *in l.1.C.de prædiis Decurio. lib.*10. Bald. *in l.jubemus, num.*2.*Cod. ad Trebel. & in cap.1.num.*14. *de confirma. vtili. vel inutili.* Abbas *in c.cum causa, colum.*2.*vers.& vi aliam, de emp.& vend.* Castren. *in consil.* 174. *contra superius consulta. lib.* 1. Alexand. de Nevo *in consil.*30.*num.*2. Parisius *in consil.* 39.*num.*15.*lib.*4. Curtius Iun. *in consil.*67.*num.*2.*in fin. & in consil.*118.*colum.*3. Natta *in consil.*631.*num.*26.*lib.* 3. Rolandus *in cons.*90.*num.*11.*lib.*1. Cephalus *in cons.* 207.*num.*16.*lib.*2. Æmil. Ferret. *in cons.*43.*num.* Rimin. Iun. *in consil.*42.*num.*56. *& num.*81.*libr.*1. Mantua *in consi.*197.*num.*1.*libr.*1. Damhouderus *in patrocinio pupillorum, in titul.de tutorum, & curatorum munere, cap.*8.*num.*41.*& in subhast.compend.exeg.cap.*2.*nu.*28. Simoncell. *in tractat.de decretis, libr.*3 *titul.*7.*num.*45. Lancellot. Conrad. *in templo omnium judicum, lib.*1. *cap.*1. *de Imperatore, cap.*4. *de præstantia & potentia Imperatoris, vers.*3.*nu.*19.

Quartus est hujus decreti effectus, vt is cui tanquam
56 † minori decretus fuit curator, vel tutor, tanquam pupillo, talis præsumatur. Ita Bald. *in leg. jure nostro*, §. *propter litem in quinto nota. ff. de testam. tutela. in leg. cum te minorem, colu.*2.*vers. interdum ætas, C.de proba. & in cons.*66.*colum.*1.*vers. quo ad vltimum, lib.*3. Purpuratus *in d.l.pacta novissima, num.*70. & alios recenset Simoncell. *in d.tracta.de decretis, lib.*3.*titul.*7.*num.* 43. & copiosius disseremus infra, & diximus suprà de præsumptione ætatis.

Quintus est hujus decreti effectus, quod is furio-
57 sus † præsumatur, cui tanquam furioso suo decreto præter curatorem dedit. Ita responderunt Alexand. *in consil.*85.*colum.*3.*versi.& pro tali decreto, lib.*2. Corneus *in cons.*69.*num.*30.*lib.*1. Anton. Gabr. *lib.* 2. *conclusionum, titu.de sententiis, conclusione* 5.*num.*3. & vberius dicemus infr. *lib.* 6. *præsumpt.* 44. vbi explicabimus signa & præsumptiones, quibus quis furiosus creditur.

PRÆSVMPT. LXXVI.

Arbitrorum sententiæ seu lauda quando ritè & rectè lata præsumantur.

SVMMARIA.

1 *Arbitria ad instar judiciorum redacta sunt.*
2 *Lauda dicuntur sententiæ arbitrorum.*
3 *Laudi de rectitudine & justitia semper præsumitur. Idque maxime si arbitri sint summæ honestatis homines, num.*4.
5 *Bonus quilibet & non ladere præsumitur.*
6 *Reductionem ad arbitrium boni viri petens, probare debet iniquitatem, & num.*23.
7 *Laudo stare jurans intelligitur modo justè laudetur.*
8 *Iudices ordinarios plerúmque arbitris esse peritiores.*
9 *Laudo arbitri statur, donec petita sit reductio, & ejus probata iniquitas.*
10 *Arbitris electis partium consensu, eorum personæ censentur approbatæ, nec ipsis quid objici potest, nisi adsit contraria conjectura.*
11 *Laudum arbitratoris rectum & justum præsumitur, ejúsque ratio, nu.*12.
13 *Laudi natura est non vt feratur secundum justitiam, sed secundum quod credit arbitrator partes debere acquiescere.*
14 *Arbitrator solam partium concordiam spectat, & potest dare alteri de jure alterius.*
15 *Arbitratores pronunciant secundum æquitatem.*
16 *Æquitas jus humanum appellatur.*
17 *Fraus, dolus & malitia, in arbitratore nõ creditur adesse*
18 *Laudum justũ præsumitur, etiã super ejus nullitate, dubio pẽdente, vel si in jure speciali fundatum sit, n.*19.
20 *Reductione ad arbitrium boni viri petita, pro laudo non præsumitur, num.*21.& 22.
24 *Reductionem laudi petens arguendo dolum arbitratoris, prius de dolo contra ipsum agere debet, eumque ante rescissionem laudi probare.*
25 *Laudum reductione pendente non potest exequi.*
26 *Arbitrator cum ob temporis brevitatem de rei veritate cognoscere non potuit, cessat rectitudinis, & justitiæ præsumptio.*
27 *Arbitro excedente fines compromissi, laudi cessat præsumptio.*
28 *Laudum quoad solemnitates & ordinem, non habet pro se præsumptionem, idque præsertim temporis brevitate accedente, nu.*29.
*Nisi conjectura adsit, arbitratores satis de causa cognovisse, num.*30.
31 *Arbitratorib. probis & honestis quod de causa instructi fuerint creditur, & præsertim, si in laudo optimè ac diligentissimè narrent jura ipsarum partium, nu.*32.
33 *Laudi pronuntiationi si partes præsentes non contradicant, præsumitur de causa cognitum & omnes solemnitates interveniisse.*
34 *Laudo parendum est, si in compromisso partes nullitatibus renunciarint.*
35 *Laudo antiquo, ob temporis diuturnitatem causæ cognitio adhibita præsumitur.*
36 *Antecedens videtur velle, qui cupit consequens.*

1 CVm judiciorum instar redacta sint arbitraria,
† ob id post præsumptiones, quæ versantur circa sententias judicum, & eorum decreta, dicendum
2 est de præsumptionibus circa lauda, quæ † arbitrorum sententiæ appellantur. Qua quidem in re duos casus distinguo atque constituo.

3 Primus est, quando agitur † de justitia & rectitudine laudi. Hoc casu pro eo præsumitur. Ita Ioan. Andr. *in addit. ad Spec. in titul. de arbitr.* §. *sequitur.* Dyn. *in consil.*19.*num.*15. Bald. *in l.idem Pomponius.* §. *recepisse, & §.idem quæro.ff.de arbitris, in l.vnde si Nervæ.ff.pro socio, & in l.vltim.col.penultim.vers.*11.*quæro, C.de contraben.emptio.* & idem *in consil.*8.*Punctus quæstionis, in fine, lib.*3. Butr. *in c.in præsentia, col.pen.vers. hæc omnia procedunt de renuncia. in c.quoniam cõtra, col.*15.*vers. nunquid autem, de probatio. & in c.quinta vallis, col.*20. *versi.sed est dubium, de jurejuran.* idem *in cons.*24.*col.* 1. *versi.item, quia pro sententiis, & in consi.*32.*n.*2. Abbas *in c.quoniam contra, col.*13.*vers. circa præfata quæritur, de probat. & in cons.*64.*col.*2.*versi.his tamen non obstantibus, li.*1. Castr. *in cons.*163. *Proponitur in facto quod.col.*2. *vers. sed in contrariũ, li.*2. Card. Zabarella *in cons.*139.*c.* 6. *in secundo dubio, versi.pro parte autem fratrum.* Calderinus *in cons.*5.*col.*1.*vers. & in hoc teneo, titu.de arbitris, & in cons.*10. *in titul.de rerum permuta.* Roma. *in l. sciendũ, n.*61.*ver. & in his inferitur, de verb. oblig.* Imola *in c.nisi essent, in* 2. *nota. de præb.* Aret. *in cons.*50.*col.pen. ver. circa tertiũ.* Præpos. *in rub. de appell. col.*23.*vers. tamen præsump.* Salic. *in l.si societatem,* §. *arbitrorum, col. vlt. vers. quæro* 20.*ff.pro socio.* Alex. *in l.sciendum, n.*22. *de verb.oblig. in cons.*119.*n.*13.*lib.*4 *& in consil.*43.*col.*1. *lib.*6. Corneus *in cons.*221.*col.*4.*vers. quod videtur ex*

alio

BIU Cujas

alio.lib.2. Iason *in consil.88. ad fin.vers.item advertendum,lib.1.*Soc.Sen.*in Auth.si quis in aliquo,num.14.C. de eden. & in cons.82.num.8.lib.1.*Fel.*in cap.quoniam contra,col.20.vers.sexta conclusio.de proba.* Decius *in consil.375.num.1.*Parisius *in consil.45.num.98.& consil. 89.num.8.lib.1.& in consil.24.num.153.lib.2.* Antonius Gabriel. *in suis conclusionibus, lib.2.titu. de sententiis, concluſ.5.nu.14.*& Cravet. *in tract.de antiqui.tempo.in prima parte,in septima parte quæ incipit,Qui in lib.officialis,num.15.*qui post Calder.*vbi suprà,*inquit,multo
4 magis procedere,quando † arbitri sunt summæ honestatis homines. Quæ sanè receptissima sententia satis manifestè probatur *in l.1. de lega. 2.* vbi lex præsumit arbitrum pro viribus patrimonij competenter & sine mora judicaturum. Idem clarè probat text. *leg. vnde si Nervæ,l.sequen.ff.pro socio, ibi, arbitrium ita pravum est,vt manifesta ejus iniquitas appareat.* Nisi ergo manifesta sit iniquitas, pro laudo ipso præsumitur,exemplum affertur *in l.subsequenti, quæ incipit, Quid enim,* vt si arbiter declaravit , vnum ex sociis consequi lucrum pro vna millesima : alterum verò socium pro duabus millesimis , non ex hoc statim est judicandum iniquum:Cùm justa subesse potuerit causa quæ movit arbitrum ad ita declarandum , & laudandum: nempe major industria & major opera vnius , quam alterius socij,*juxta l.si societatem meam, & l.si non fuerit,ff.pro socio.*Eandem sententiam probat *text. in c.nisi essent de præben.* de quo statim dicemus. Et accedit quod quilibet † præsumitur bonus, & quod nemo lædat. *c. vlt. de præsumpt.* & delictum non præsumitur, *l.merito,ff. pro socio,*& suo loco dicemus. Est ergo præsumendum quod arbiter justè judicaverit. Et rursus facit quod arbitria redacta sunt instar judiciorum, *l. 1. ff.de arbitris.*In judiciis autem præsumitur pro rectitudine sententiæ judicis , vt diximus suprà. Præsumi ergo debet pro sententia seu laudo arbitri. Et demum confert,
6 quod ille , qui petit reductionem † ad arbitrium boni viri, probare debet laudi iniquitatem , vt statim dicemus. Ergo præsumptio est pro ipso laudo:alioqui necesse non haberet probare iniquitatem illam. Nec obstat quod scribit Alciatus *in tract. de præsumpt. reg.3.præs.* 14. *num.7.* id contingere propter pactum compromittentium.Nam respondetur,pactum esse,vt justè pronunciet, *cap.quintavallis, de jurejurand.* vbi
7 is, qui juravit † stare laudo intelligitur , modo justè laudetur. Quocirca ille qui asserit non fuisse observatum pactum , sicque ille , qui dicit minus rectè fuisse judicatum,probare id debet.

His intelligimus,malè sensisse Butrium *in cons.24. numero 6.propè medium.*Alexand.*in cons.119.in fin.lib.* 2. & Alciatum *in tract. de præsumpt.regul.3,præsumpt.* 12.*nu.*2.Cùm negarunt præsumi pro justitia rectitudinéque laudi. Primò ea ratione motus est Alciatus,
8 quòd cum † judices ordinarij sint peritiores ipsis arbitris , qui aliquando idiotæ & ignari eliguntur, non est plus præsumendum pro ipsis, quam pro judicibus, *argumen.l.vltim.versic.sed ne quis ita effusè, C. vbi & apud quem in integr. resti. postula.* Pro judice autem non præsumitur , quando est appellatum. Ergo nec pro laudo , petita reductione ad arbitrium boni viri. Verùm respondetur , minorem illam argumenti propositionem, non ita absolutè esse intelligendam,quòd scilicet petitâ reductione ad arbitrium boni viri, non præsumatur pro laudo. Sed intelligitur solùm quoad aliquos effectus,vt infrà dicemus. Quo autem ad effectum detegendi ipsius laudi injustitiam, pro ipso laudo præsumitur , & ideo is, qui reductionem petiit iniquitatem probare debet.

Secundò argumentatur Alciat. quod quando prohibetur alienatio , prohibetur etiam compromissum, *c.cum tempore,de arbitr.* vbi Butr.& Abb.Et tamen si præsumeretur pro arbitro , videretur permittendum compromissum,non concessa alienatione in casu licito.Vnde (ait Alciat.) videmus,quòd sicuti procurator generalis , non potest donare & inutiliter distrahere bona & res domini , ita nec potest compromittere, *cap. per tuas de arbitris.* Bartol. *in leg.mandato.ff.de procuratorib.* & Alexand. *in l.transactionis, C.de transaction.* Et tamen (inquit Alciatus) apparet, quòd si præsumeretur pro justitia laudi , videretur istud permittendum,nec annullaretur laudum ab initio. Sed ex post facto tantum probata injustitia,quod falsum est. Hæc Alciati argumentatio mihi non probatur : non enim video quam benè concludat. Nam supponendi sunt termini habiles , cum aliqua de re disputamus, *c.1.de ætate & quid.* Est ergo præsupponendum,quod compromissum fieri potuerit, & quod etiam potuerit ferri laudum. Et solum est contentio, an laudum illud fuerit justè vel injustè prolatum. Et præsumendum est,fuisse justè latum.

Tertiò adducit Alciat.text.*l.proferre,* §.*stari, ff.de arbitris,*vbi statuit laudo arbitri stari,non quod pro eo
9 præsumatur,sed metu pœnæ. Respondetur,laudo † arbitri stari, donec petita sit reductio ad viri boni arbitrium , qua petitione facta, is qui eam petiit, probare debet laudi iniquitatem , qua non detecta, pro ipsius laudi justitia præsumitur.

Quartò citat Alciatus in contrarium,*d.c.nisi essent, de præben.* vbi pro laudo illo præsumitur,ob personarum qualitatem:quia arbitri,vel arbitratores illi erant providi & honesti, & eorum ordinatio fuerat ab vtraque partium recepta & approbata. Vnde innuit textus (inquit Alciat.) quod his qualitatibus non concurrentibus pro eo laudo non præsumeretur. Res-
10 pondetur quòd cum † arbitri & arbitratores eligantur partium consensu , eorum personæ censentur approbatæ , & propterea nil ea de causa contra laudum ab eis prolatum objici potest, argum. *l.si quis testibus, Cod. de testib.* Quod intelligitur, nisi aliqua adsit contraria conjectura,sicuti extabant in casu *d.c.nisi essent,* vt significant verba posita in initio illius canonis , ibi propter exempli perniciem.Et interpretationem hanc à fortiori confirmat, quod diximus supr. *præsumpt.31. in 2.casu in 5.extensione,* pro judicis alioqui indiscreti & improbi sententia præsumi , ex multorum auctoritate & præsertim Alciati *in tractat. de præsumpt. reg.3. præsump.9.num.7.*qui tamen intelligit in contrarium, nisi adsit aliqua conjectura injustitiæ,in ea causa commissæ.

Extenditur primò recepta hæc opinio , vt locum
11 † habeat etiam in laudo arbitratoris. Ita in specie affirmarunt Calde.*in consi.5.colum.1.vers.& in hoc teneo, tit. de arbitris,*Abbas *in consil.64.colum.2.vers.sed his non obstantibus, lib.1.* Præpos.*in rubr.de appella.col.23. versic.tamen præsumptionem.*Feli.*in c.quoniam contra, colu.20.vers.sexta conclusio,de probatio.*& ibid. Decius *num.* 41.testatur communem. Et horum traditio fulcitur eisdem argumentis & juribus , quibus & præcedens regula de arbitrio.Et maximè probat text.*in d.c. nisi essent,de præben.* Præterea multò magis locum habere existimo hanc præsumptionem laudi arbitrato-
12 ris , quàm illam laudi arbitri. Quandoquidem † eligi solent arbitratores summè probi, veritatis & æquitatis amatores.Et ideò ij ex bono & æquo judicare consueverunt,vt scripsi *in cons.202.num.19.lib.3.*

Non obstant nunc argumenta Alciati,qui *in d.præsumpt.12.num.2.* contrariam opinionem post Butr.*in cons.24.n.6.prope medium,*probavit. Ea ratione motus

BIU Cujas

13 est Alciatus, quia † laudi natura non est, vt feratur secundùm justitiam, sed secundùm quod arbitrator credit verisimiliter partes debere acquiescere. Cùm arbi-
14 trator † solam ipsam partium concordiam spectare soleat, & potest dare alteri aliquid de jure alterius, vt docuit Bart. *in l. si de meis, ff. de arbitr. & in l. si societatem, §. arbitrorum, num. 14. ff. pro socio.* Vnde cùm de natura talis actus sit, vt propriè non feratur laudum de jure, sequitur dicendum non debere præsumi, argumen. *l. si vno, ff. locati, & l. si stipulatus, ff. de vsuris.* Verùm respondetur, quod etsi arbitratores possint pronunciare, vt sibi visum erit, non inspecto ipso jure scripto, & secundùm ejus rigorem, attamen pronun-
15 ciant † secundùm æquitatem, atque ita secundùm hu-
16 maniorem justitiam. Æquitas enim † jus humanius appellatur, vt scribunt Doctores *in l. placuit, C. de judic.* Vnum hoc est, quod in arbitratore non creditur
17 adesse † dolus, nec malitia, fraudve aliqua. Et propterea præsumitur, quòd justè secundùm veritatem pronunciet. Non etiam repugnat text. *cap. nisi essent, de præbend.* ab Alciato adductus: quia ex dictis suprà jam constat probare contrarium.

Extenditur secundò, vt locum habeat hæc præ-
18 sumptio vt procedat etiam pendente † dubio super nullitate laudi. Nam adhuc pro ejus justitia præsumitur. Ita Butri. *in cons. 32. num. 2.* & Anton. Gabr. *in suis concl. lib. 2. tit. de sent. concl. 5. num. 17.*

Extenditur tertiò, vt procedat etiam quando in
19 † jure speciali fundatum esset laudum. Nam adhuc præsumitur secundum illud jus prolatum. Ita scripsit Lucas de Pen. *in l. 3. in 77. præsump. C. de apoch. publ. lib. 10.* cùm dixit, præsumi eum, in cujus arbitrium aliquid fuit collatum ita arbitrari, ne suum illud arbitrium repugnet speciali juris dispositioni, *ex l. 1. ff. si quis cautio. l. 1. ff. de vsur. & l. quamquam, ff. de ritu nupt.*

Declaratur primò, vt non procedat hæc præsump-
20 tio, † cùm petita est reductio ad arbitrium boni viri. Nam ea pendente non præsumitur pro laudo. Ita But. *in c. præsentia, colum. pen. vers. hæc omnino procedunt, de renun. in cap. quoniam contra, colum. 15. vers. sed nunquid, de probat. & in cap. cum ad sedem, colum. vltim. vers. ex hoc deciditur, de restitut. spol.* Abb. *in dict. cap. quoniam contra, colum. 13. vers. circa præfata.* Rom. *in leg. sciendum, numero 61. de verb. oblig.* & ibid. Alexand. *colum. quinta, vers. sed adverte quia.* Dyn. & idem Alexand. *in consil. 119. in fin. lib. 2. & in cons. 43 numer. 7. lib. 6.* Ias. *in consil. 88. colum. vlt. vers. item adverte, lib. 1.* Curt. Sen. *in cons. 23. in fin.* & Pari. *in cons. 45. num. 98. lib. 1.*

21 Cæterum ab hac traditione † dissentiunt Felin. *in d. c. quoniam contra, numer. 37. vers. secundò adverte,* & ibid. Deci. *num. 41. vers. secundo limitatur, de probat.* post Calderi. & Zabarel. quos commemorat. Existimo has opiniones posse conciliari, vt dicamus, quod
22 quoad aliquos effectus † adhuc præsumptio sit pro ipso laudo, pendente reductione hac. Et primus est
23 effectus, quod is, † qui petiit reductionem hanc, probare debet ipsius laudi iniquitatem. Ita Dyn. *in cons. 19. num. 15.* Ioan. Andr. & Bald. *in addit. ad Spec. in tit. de arbitr. §. sequitur.* idem Bald. *in l. nec quidquam, §. vbi decretum, nu. 7. ff. de offic. procons. & lega. & in l. si de meis, ff. de arbitr.* Imol. *in cap. præsentia, de renuntia.* Alexand. *in cons. 43. nu. 4. lib. 6.* Ita verè hoc in casu loquuntur Felin. & Deci. *in d. c. quoniam contra.* Et hic advertendum est, quod is, qui petiit reductionem ad arbitrium boni viri, arguendo dolum arbitratoris,
24 prius agere debet † de dolo contra ipsum arbitratorem, atque ita dolum ipsum probare, deinde petere laudi rescissionem. Ita egregiè post multos scripsit Curt. Iun. *in l. si ex falsis, num. 3. de transact. & in cons. 179. in fin.* Quod est annotandum ad declarationem statuti Papiens. 25. *in civilib. sub Rubri. de compromiss.* Quo vero ad reliqua, non præsumitur pro ipso laudo.
25 Non enim pendente ipsa reductione, exequi † illud potest. Bald. *in leg. tale pactum, §. qui procuravit, colum. vlt. ff. de pact.* Abb. *in c. Quintavallis, num. 41. de jure.* Soc. Sen. *in consil. 27. col. pen. lib. 4.* Franc. *in cap. dilecto, numer. 39. de appel.* & Boer. *in qu. 284. num. 24. & 26.* & ad rem maximè nostram Alex. *in consil. 119. num. 17. lib. 2. & in consil. 43. num. 9. lib. 6.* Et simili distinctione vsus sum suprà in præsumpt. 31. dum explicavi certis casibus, præsumi pro sententia, etiam interposita appellatione.

Declaratur secundò, vt locum non habeat hæc
26 † præsumptio, quando ob temporis brevitatem non potuit arbiter de rei veritate cognoscere. Nam tunc cessat præsumptio rectitudinis, & justitiæ. Ita Bald. *in l. prolatam, columna vltima, versicul. quærit hic Butriga. Cod. de sentent. & interloc. omn. judic.* Abb. *in cap. Quintavallis, column. vltim. vers. sed ad præcedentia, de jurejur.* Felin. *in c. ecclesiæ B. Mariæ, column. 8. vers. decimotertio, de constit.* Deci. *in l. 2. num. 36. C. de eden. & in c. venerabilis, column. 5. vers. & idem de laudo, de excep.* & Anton. Gabr. *in suis conclus. lib. 2. tit. de sent. conclus. 6. num. 9.* Quæ tamen declaratio cessat in casibus, quos infrà explicabimus.

Declaratur tertiò, vt locum non habeat hæc præ-
27 sumptio, quando † arbiter excessit fines compromissi. Ita Ang. *in cons. 298. visa narratione,* quem secutus est Alci. *in tract. de præsump. reg. 3 præsump. 12. nu. 8.*

Secundus est casus hujus disputationis, cum agitur
28 † de solemnitatibus & ordine ipsius laudi. Hoc in casu regula est in contrarium, nempe pro laudo non præsumi. Ita Præpos. *in Rub. de appellat. num. 70. vers. tamen præsumptionem,* etsi dissentiat, & malè Coment. *in consil. 50. column. vltim. vers. quamvis enim.* Blanc. *in tracta. de compromiss. in quæst. nona princip. de sentent. & earum effect. in fine,* qui post alios & hoc scripsit, non præsumi compromissum enunciatum in laudo præcessisse. Et hæc quidem præsumptio multo magis
29 cessat, † quando ob temporis brevitatem de causa cognosci non potuit. Ita Bald. *in dict. l. prolatam, colum. vltim. vers. quærit hic Butrig. C. de sentent. & interloc. omn. judic.* & alij quos superiore casu in secunda declaratione commemoravi.

Declaratur primò hic casus, vt locum non habeat,
30 quando non aliqua extat † conjectura, quæ suadet arbitros, vel arbitratores satis de causa cognovisse, sicuti contingit, quando causa jam instructa coram primis arbitris eorum loco secundi successerunt, qui deinde reassumptis actis jam factis coram suis antecessoribus, laudum tulerunt, & præsertim si eo in loco asseruerunt, se planè de causa instructos fuisse. Ita respondit Socin. Sen. *in cons. 121. col. 3. vers. sed præmissis non obstantibus, lib. 3.* qui etiam dixit, se plures vidisse arbitratores discutere jura partium, & quando videbant posse eos componere, curabant fieri compromissum, & immediatè pronunciabant laudum. Vnde (inquit Socin.) dicere non poterat laudum sine causæ cognitione prolatum. Idem Soc. Sen. *in cons. 66. colum. 2. vers. secundo, quia arbitri, lib. 4.* Et hoc maximè procedit, quando arbitri, vel arbitratores sunt viri summæ pro-
31 bitatis & honestatis. Nam horū † assertioni, quod fuerunt instructi & edocti de causa fides adhibetur. Ita Soc. *præcitato in cons. 121. col. 3. lib. 3.* Idem censuit Card. Zabarel. *in cons. 139. factum tale est, cap. 4. vers. secundò quia, & cons. seq. colum. 2.* Imò dixit Soc. quòd licet ob temporis brevitatem præsumatur pronuntiatum causa

non

non cognita, attamẽ hoc cessat in laudo prolato à viris honestis, & providis. Et tantò magis, cum habuerunt facultatem procedendi sine scriptis, juxta traditionem Bart. *in Auth. nisi breviores, in fin. C. de sent. & interloc. omn. judic.* & Comens. *in cons.* 162. *colum.* 2. Idem quando causa est levis momenti. Ita Blanc. *in tract. de compromiss. qu.* 9. *princip. de sent. & earum effectu, num.* 29. *vers. crederem sic esse.* Potest etiam considerari altera conjectura, vt est, quando ipsi arbitri, vel arbitratores
32 suo in laudo † optimè ac diligentissimè narrant jura ipsarum partium & singulatim controversiarum capita determinant. Nam hic insurgit præsumptio, quod instructi fuerint, & de causa cognoverint. Ita respondit idem Socin. *in d. cons.* 121. *col.* 4. *vers. præterea ipsamet partes, lib.* 3.

Declaratur secundò, vt locum non habeat, quando
33 partes ipsæ fuerunt præsentes † pronunciationi laudi, & non contradixerunt. Nam tunc præsumitur cognitum de causa, & omnes solemnitates fuisse adhibitas, quia alioqui contradixissent. Ita Bald. *in l. prolatam, in fin. C. de senten. & interloc. omn. judic.* Roman. *in l. sciendum n.* 70. *de verb. oblig.* & ibidem Aret. *in fin.* ac Claud. Seyssell. Felin. *in c. quoniam contra, n.* 37. *de probat.* Soc. Sen. *in cons.* 61. *col.* 1. *vers. tamen ex duobus, lib.* 4. Ruin. *in cons.* 135. *colum. vltim. vers. non obstat, postremò, lib.* 5. & copiosè Blanc. *in tract. de compromiss. in qu.* 9. *princip. de sententiis, & earum effectu, colu. penult. vers. secundo casu,* qui affirmant, quòd si in laudo sit mentio compromissi, de quo non apparet, attamen præsumitur intercessisse, ob præsentiam partis.

Declaratur tertiò, vt locum non habeat, quando
34 † jam ipsæ partes in compromisso renunciarunt nullitatibus. Nam tunc laudo parendum est: nec allegari potest præsumptio ipsa laudi. Ita Bartol. *in leg. ubi pactum, C. de transact.* Ang. *in cons.* 200. *A. & B. contraxerunt.* Alexand. *in cons.* 22. *nu.* 5. *lib.* 2. & apertius Alciatus *in tractatu de præsumpt. regu.* 3. *præsump.* 12. *in fin.* qui dixit, & rectè, hoc provenire ex ipso compromisso, in quo promissum est, Itari laudo, non ex præsumpt.

Declaratur quartò, vt locum non habeat in laudo
35 † antiquo. Nam ob temporis antiquitatem præsumitur adhibita causæ cognitio & ritè prolatum. Ita in specie affirmarunt Felin. *in c sicut, n.* 41. *de re jud.* Grat. *in cons.* 133. *n.* 8. *lib.* 2. & M. Ant. Blanc. *in tract. de compromiss. qu.* 9. *princip. de sent. & ear. effect. n.* 110. *versic. contrarium quòd immo,* rejecta opinione Soc. Sen. *in Auth. si quis in aliquo, c.* 1. *Cod. de eden.* qui post Ioan. de monte Sperello, aliter scripsit. Et ij quidem scripserunt, quod propter temporis antiquitatem præsumitur compromissum, de quo non apparet, nisi ex simplici relatione facta in laudo, subjungit etiam Blanc. *vbi supr. in vers. tertio casu,* quòd etiam præsumitur compromissum in laudo de recenti prolato, absente parte adversus eum, qui porrexit petitionem, & petiit coram illo arbitro adversarium suum condemnari. Nam ex hoc videtur elegisse illum in arbitrum: cùm aliàs con-
36 demnare non posset. Qui † enim vult consequens, videtur velle etiam antecedens, *l. ad rem mobilem, & l. ad legatum, ff. de procurat.* Præterea, facta petitione, eáque per arbitrum admissa, dicitur ille arbiter acceptasse compromissum: quod magis patet ex laudo deinde subsecuto. Ita Ancharan. *in cons.* 262.

PRÆSVMPT. LXXVII.

Vtrùm tanquam arbiter, vel tanquam arbitrator de causa compromissa cognoverit, laudúmque tulerit is, in quem fuit compromissum, explicatur.

SVMMARIA.

1 *Compromisso facto in aliquem tanquam arbitrum, & arbitrator an præsumi tanquam arbitratorem eum cognovisse, & quæ sit ratio, num.* 2.
Alij vero tanquam arbitrum eum cognovisse, nu. 3.
Alij demùm tanquam arbitrum, & arbitratorem, nu. 5.
Diversa est opinio Alciati, num. 6.
4 *Arbitri sententia potentior est, & citius sortitur effectum, quàm arbitratoris.*
7 *Arbiter de jure procedere tenetur.*
8 *Arbitrator potest auferre de jure alterius.*
9 *Compromittens in adversarium, censetur compromisisse tanquam in arbitratorem.*
10 *Laudum ab arbitratore latum non præsumitur, cum tanquam ab eo latum valere non posset aut sustineri.*
11 *Arbiter sententiam condemnatoriam, non expressa quantitate ferre non potest, nec ex post facto sententiam emendare.*
12 *Arbitramenta sub conditione resolutiva ferri possunt.*

POsteaquam dicere cœpimus de præsumptionibus, quæ versantur circa arbitrorum, & arbitratorum lauda, libet hic appingere hanc disputationem. Dubitari equidem solet, vtrum tanquam arbiter vel tanquam arbitrator de causa compromissa cognoverit, laudúmque tulerit, in quem fuit compromissum: vt si
1 † compromissum sit in aliquem tanquam in arbitrum, & arbitratorem: & is pronunciaverit in hæc verba: Nos arbiter, & arbitrator: an pronunciaverit tanquam arbiter, vel tanquam arbitrator? Hac in re sunt opiniones: Vna fuit eorum, qui scripserunt præsumi cognovisse, & judicasse tanquam arbitratorem. Ita Bald. *in l. servus plurium, §. vlt. de legat.* 1. *& in l. codicillum, C. de testam.* Ang. *in sua disputatione duo ad invicem, in fin. secundæ conclus.* qui dixit ita in foro servari. Aretin. *in l. nemo potest, n.* 12. *de lega.* 1. Alexand. *in cons.* 13. *nu.* 6. *lib.* 1. & communem esse opinionem asseruit Felin. *in c. cùm ex officij. n.* 12. *in fin. & nu.* 52. *de præscrip.* Eandem probarunt Ruin. *in cons.* 161. *nu.* 7. *lib.* 4. Galliaul. *in l. Centurio, nu.* 136. *ff. de vulg. & pup. substit.* Et ij quidem ea
2 solida ratione moti sunt, quod hoc æquius est, vt † peti possit reductio ad arbitrium boni viri: Id quod favorabile est, vt evellatur omnis iniquitas. Altera fuit
3 opinio, quod † tanquam arbiter pronunciaverit. Ita sibi parum constantes Bald. *in l. 3. ff. de testam. milit.* & Alexand. *in l. si servus plurium, §. vlt. de leg.* 1. Hac ratione vsi sunt, quod sententia arbitri † est potentior. Et rursus arbitri sententia citius sortitur effectum, *l. cum antea, C. de recep. arbi.* ergo pro ea præsumi debet. Verum facilè responderi potest secundum Felin. *in dict. c. cum ex officij, nu.* 32. dum declarat *d. l. 3. ff. de testa. milit.* Tertia fuit opinio Abb. *in c. nisi essent, de præben.* præ-
5 sumi † cognovisse, & judicasse tanquam arbitrum, & tanquam arbitratorem, ex quo vtriusque personam sustinere potuit. Non est vera hæc opinio, quia potest quidem sustinere vtramque personam ab initio, sed debet eligere ex qua procedere velit.

6 Quarta fuit opinio † Alciati *in tract. de præsumpt. reg. 3. præsump.* 35. *n.* 10. ita distinguẽtis: Aut pars quæ reclamat, asserit se læsam, & gravatam: & tunc si conceditur (ita credo dicere voluisse Alciat.) reductio ad arbitrium boni viri, dicendũ est illum judicasse tanquam
7 arbitratorem, ex quo † arbiter tenetur procedere de
8 jure: arbitrator verò † potest auferre aliquid de jure alterius *l. si de meis, ff. de arbit.* sed permissa est reductio ad arbitrium boni viri. Hoc in casu (ait Alc.) procedit prima opinio, quæ probatur secũdum eum, *in c. nisi es-*

BIU Cujas

sent. de præben. Aut apparebit (subjungit Alciat.) non fuisse gravatum, & tunc censebitur judicasse vt arbitrum. Hoc casu (ait Alciat.) procedit secunda opinio. Atque ita ex post facto cognoscetur, qua potestate vsus ille sit. Hæc conciliatio est valdè dubia. Nam supponamus, quòd statim laudo isto, vnus compromittentium dicat se læsum, & petat reductionem ad viri boni arbitrium: Alter vero contendat locum non fore huic reductioni, ob id, quòd ab arbitrio, non autem ab arbitratore fuit de causa cognitum & judicatum. Hoc certe in dubio ex post facto cognosci non potest, quo modo cognoverit, & judicaverit. Retinenda itaque est prima illa opinio magis recepta. Quæ quidem maximè procedit, quando colligitur ex qualitate personæ, in quam sit compromissum illum electum fuisse tanquam arbitratorem, vt est in casu, de quo scripsit Bald. *in c. 1. §. inter pares, de lege Corradi*, quem secutus est Alciat. *in dict. præsumpt. 35. in fin.* dixit Bald.

9 quod † si quis compromisit in adversarium suum, censetur compromisisse in eum tanquam in arbitratorem: cùm non præsumatur velle litigare, dum se ponit in manibus adversarij. Nam videtur eum elegisse tamquam amicum, non autem tanquàm litis disceptatorem, *arg. l. creditor, §. pen. ff. mand.* Est etiam vsus alia ratione Bald. de qua mox dicam.

Declaratur hæc ratio, vt locum non habeat, quan-

10 do † laudum sustinere ac valere non posset tanquam latum ab arbitratore. Nam tunc præsumitur illum cognovisse, & judicasse tanquam arbitrum. Ita econtrà, quando non valeret tanquam latum ab arbitro, sumetur interpretatio quod is cognoverit, & judicaverit, tanquam arbitrator. Ita Bald. *in l. 3. ff. de testam. milit.* Felin. *in c. cum ordinem, num. 12. de rescrip. in c. præsentata, n. 7. de testib. & in c. cum officij, n. 32. de præscrip.* Alciat. *in d. præsumpt. 35. n. 2.* Qui subjungit, quod licet

11 arbiter † non potest ferre sententiam condemnatoriam, non expressa quantitate, ad quam condemnavit, nec possit ex post facto emendare sententiam, *l. quid tamen, §. Pomponius, ff. de arbitrar.* & in specie respondit Butr. *in cons. 50.* Attamen si talis arbiter hodie condemnaret in ea quantitate, quam deinde subsequenti die declarasset, valeret laudum: & is censeretur pro-

12 nunciasse tanquam arbitrator, ex quo † arbitramenta ferri possunt sub conditione resolutiva, vel suspensiva, vel alio modo, sicuti & contractus celebrari solent, & possunt, vt tradunt Ancharan. *in cons. 208.* Card. *in cons. 31.* Soc. Sen. *in cons. 124. nu. 3. lib. 1.* & Dec. *in c. præterea, il 2. col. pen. de appell.*

PRÆSVMPT. LXXVIII.

Notarius quis, & quando præsumatur, diligenter, & accuratè exponitur.

SVMMARIA.

1 *Notarius ad naturam judicis propè accedit judex, & dicitur chartularius.*
2 *Notarius nemo præsumitur.*
3 *Notarius in matricula Notariorum descriptus, talis ipse præsumitur.*
Idem de familiari Cardinalis, mercatore, & scholari, cùm pro matricula præsumatur, nu. 4.
De qua autem id matricula accipiendum, nu. 5. & 7.
6 *Matricula est tanquam instrumentum, referens aliud cui non creditur, nisi constet de relato.*
8 *Notarios creandi facultas soli Principi est reservata.*
9 *Notarius præsumitur, qui sciente, & patiente Principe, multo tempore se pro Notario gessit.*
10 *Instrumentum allatum ex remota regione, habens debitam & publicam formam, à Notario confectum præsumitur & fidem facit.*
11 *Instrumentum antiquum excedens cursum centum annorum præsumitur conscriptum à Notario.*
12 *Notarius præsumitur, qui multos annos fuit in quasi possessione, & actus notario convenientes confecit.*
Id autem quando procedat, nu. 13.
14 *Notarius præsumitur, quia in instrumento ex alio loco allato, talis esse asseritur.*

1 PRopè ad judicis naturam accedit † Notarius, quem & chartularium judicem aliquando appellare solemus quemadmodum sic eum appellant glos. Bart. Bald. & reliqui *in l. 1. in princ. ff. de jud.* & alij multi, quos congessit Tiraquel. *in tract. de jure constitut. in 3. par. limit. 30. nu. 28.* Cùm itaque de munere & officio Notarij aliqua dicturi simus, prius explicandum est, an Notarius quis, & quando præsumatur? Et pro regula

2 constituendum est, neminem præsumi † Notarium. Ita tradunt Spec. *in tit. de instrumentorum editio. §. restat, n. 24.* Oldr. *in cons. 227. colum. 2.* Anch. *in cons. 217. col. 2.* Alex. *in cons. 166. col. 2. lib. 2.* Soc. Sen. *in cons. 23. col. prima, lib. 1.* Ias. *in l. Barbarius, n. 55. ff. de offic. prat.* Deci. *in cons. 36. & in cons. 42.* Marsil. *in l. si quis ne qu. n. 138. ff. de qu.* Boer. *in qu. 36. n. 10.* Alciat. *in tract. de præsump. reg. 3. præsump. 13. n. 19. vers. sed quid si. &* Cravet. *in tractat. de antiquit. temp. in 1. partic. tertiæ partis princip. n. 3. & in cons. 72. nu. 2. in cons. 122. n. 16. & in cons. 150. nu. 2.* Non enim hæc dici potest qualitas nata cum ipso homine, & ob id non præsumitur: sic dicimus neminem præsumi clericum, vt explicabimus infrà *lib. 6. in præsum. 48.*

Declaratur primò, vt locum non habeat, quando quis

3 reperitur † descriptus in Matricula Notariorum. Nam tunc præsumitur & ipse Notarius. Ita Bald. *in l. 2. ff. de offi. prætor. in l. 2. n. 11. C. de sentent. & interlo. omn. jud.* & idem *in l. Scriniarios, C. de testam. milit.* & ibidem Castr. & Dec. *n. 19.* Idem quoque affirmarunt Specul. *in tit. de instrumentorum editione, §. restat. num. 24.* Ang. *in cons. 140. quidam Matthæus, n. 3.* Rom. *in l. in illa, ff. de verborum oblig.* Ias. *in l. Barbarius, n. 56.* qui communem esse opinionem testatur, *ff. de offi. prætor.* Felin. *in c. 1. n. 19.* & ibidem Decius *nu. 18 ff. de fide instrum.* & Afflictus *in decis. 251. n. 3.* & Socin. Iun. *in cons. 138. n. 3. lib. 3.* Ita dicimus Scholasticum præsumi eum, qui reperitur descriptus in matricula Scholarium, Bart. *in l. vlt. C. de reb. cred.* Paris. *cons. 149. in fin. lib. 4.* & Alciat. *in resp. 70.* secundùm antiquam impressionem Lugdunensem, sic respondit Paris. *in cons. 136. n. 31. lib. 4.* familiarem & commensalem Cardinalis aliquem esse, vel non esse, ex matricula familiarium præsumi. Ita quoque præsumitur mercator, qui in matricula mercatorum est descriptus. Socinus Iun. *in d. cons. 138. n. 12. lib. 3.* & Rip. *in l. in illa,*

4 *n. 32. de verb. oblig.* Præsumitur enim pro † matricula, *matriculam, C. de agen. in reb.* vbi Bartol. & matricula probat aliquem esse ex numero eorum, qui matriculari debent. Bar. *in l. petitionem, C. de advoc. diver. jud.* Est simile quod dicimus ex libro æstimi, & Catastri præsumi pro eo, qui est in eo descriptus, *leg. forma, §. 1. ff. de censib. & l. vlt. C. de pr. minor.* vbi Bart. & scribunt Ias. & reliqui *in l. decem, §. decem. ff. de verb. oblig.* & disseremus infrà *lib. 6. præsump. 64.* Et opinionem hanc secuti sunt Bononienses, qui *in l. 1. statutorum, Rub. de excep. §. si verè*, statuerunt, satis probari aliquem esse Notarium, si descriptus apparet in matricula. Idem cautum est statuto Patavino *sub Rubr. de citationibus, §. quòd quis sit Tabellio.* Cæterum à prædicta opinione dissentiunt Martinus Sillimanus, quem refert, & sequi-

tur

tur ejus discipulus Ioan.Andr.*in addit.ad Speculat.in tit.de instrum.editio.§.restat,nu.24. in verbo, & scias.* Alberic. *in leg. cum precibus, Cod.de fide instrum.* qui dixit,hanc opinionem esse de jure veriorem. Eandem probarunt Innoc. & Butr.*in c.1.de fide instrum.* Ita quoque hanc veriorem esse scripsit Alciat.*in tractatu de præsumpt.regul. 3.præsumpt.* 17. Conciliat has opiniones Alciat.ex sententia Butr. Alex. & Felin.distinguendo duos casus.

Primus est,quando matricula fuit confecta auctoritate † ejus, qui potuit creare Notarium. Hoc casu locum habet opinio illa prima, quam communem diximus quod scilicet descriptus in matricula, præsumatur Notarius. Nam etsi matricula † est tanquam instrumentum referens aliud instrumentum, cui non creditur,nisi constet de ipso relato, *Authent.si quis in aliquo,Cod.de edend.* attamen quando relatio est facta ab eo, qui potestatem habet conficiendi, ei creditur etsi de relato non apparet:vt declarat Dec.*in d.Auth. si quis in aliquo,in fin.*& sequitur Mascard.*in conclus.* 1033.*nu.6.& in concl.*1093.*nu.*11.

Secundus est casus, quando matricula fuit † conscripta ab eo,qui non habet auctoritatem creandi Notarios.Hoc casu matricula non facit præsumptionem pro ipso descripto. Ita procedit secunda opinio. Est enim res hæc inter alios acta. Et ideo non facit præsumptionem, sed suspicionem quandam vt scribit Alciatus *in dicta præsump.* 17. ex aliquorum traditione *in l.2.C. de edend.* Hinc infert Alciatus *in d.præsump.* 17.*in fin.* quòd quamvis Notarij in aliqua civitate habeant collegium & Notariorum matriculam, non tamen matricula illa probat aliquem esse Notarium, ex quo collegium illud caret auctoritate creandi Notarios : cùm ea † sit facultas soli Principi reservata, vt scribunt Innocent.*in cap. cùm P. Tabellio, de fide instrument.*& Bartol.*in l.nec ei. ff. de adoptio.* Quod intelligo, nisi ipse Princeps illi collegio facultatem contulisset creandi Notarios quemadmodum scio concessam collegio Notariorum Papiæ.

Declaratur secundò,vt non habeat locum,quando aliquis gessit se pro † Notario satis multo tempore, sciente,& patiente Principe, qui Notarios eo in loco creare solet. Hoc sanè in casu præsumitur ille, quòd Notarius sit,& ab illo Principe creatus. Ita Butr.*in d. cap.1.de fide instr.* Ias.*in l.qui in aliena,nu.*160.*ff. de acquirend. hæred.* & eruditissim. Cardinalis Albanus *in Lucubrat.ad Bart.in lect.l.Barbarius, num.*5.*ff. de offic. prætor.* & conferunt quæ scripsi supr. *in 7.præsump.in tertio casu.* Secus verò,quando is Princeps non haberet facultatem creandi Notarios. Ita Ruinus *in consil.* 15.*n.*7.*lib.*2. simile est,quod dicimus tutorem & curatorem præsumi eum,qui diu pro tali se gessit.Soc.Sen. *consil.*153.*col.*2.*lib.*2. & Cravet.*in tract.de antiq.temp. in prima particula tertiæ partis principalis, nu.*37. qui quidem Cravet.idem de testamenti executore scripsit, ex sententia Calcanei *in cons.*8.*colum.*4.& idem scripserunt Bald. *in l.*1.*Cod. de rebus alien.non alienand.* & Felin.*in cons.*2.*num.*22. Idem est in eo,qui pro clerico diu se gessit,vt dicam infrà *lib.*6.*præsump.*76.

Declaratur tertiò non procedere,quando ex remota † regione allatum fuit instrumentum habens debitam formam publicam, nec aliquod vitium in eo apparet, & nemo contradicit. Nam & tunc præsumitur Notarius, qui illud confecit: & ideo illi instrumento adhibetur fides. Ita Abb. *in dict.c.*1.*vers.unum, de fide instr.*& ibid.Deci.*n.*19.qui declarat.Cæterùm Cravet. *in cons.*160.*num.*2.scripsit, quòd si nemo contradicit, absque alio adminiculo præsumitur ille Notarius.

Declaratur quartò,vt instrumentum † antiquum excedens cursum centum annorum, dicatur conscriptum à Notario, itaque præsumatur talis: ita affirmarunt Bald.*in Authen.quas actiones, colu.vlt.Cod.de sacrosanct.eccles.* Alex.*in cons.*101.*n.*3.*lib.*7. Socin.Sen.*in cons.*187.*col.*3.*lib.*2. Ias.*in l.Barbat.nu.*66.*ff. de offi prætor.* Deci.*in cons.*36.*nu.*11.*& in cap.*1.*nu.*25.*vers.quidquid tamen sit,de fide instrum.* Afflict.*in decis.*251.*in fin.* Capella Tholosana *in quæst.* 337.*in fin.* & alios nonnullos refert & sequitur Cravet.*in cons.* 374.*in fin.* Idem scripsit Didacus *in lib.pract. quæst.c.*21.*nu.*6.*& versic. secundus est casus.* Et his constat hanc esse receptam opinionem,etsi idem Cravet.*in tract.de antiq. temp.in* 1.*partic.quart.part.princip.nu.*3.*&* nu.7.senserit, requiri aliquod aliud adminiculum, præter ipsam temporis antiquitatem.

Declaratur quintò, vt locum non habeat, quando hic qui asseritur Notarius, fuit † in quasi possessione aliquot annos, & multos actus Notario convenientes confecit,vt quia recepit multa instrumenta.Hoc etiam casu præsumitur Notarius,tametsi quasi possessio non est multum antiqua.Ita Bald.*in consil.* 118.*quia plenissimè,c.*2.*lib.*3.*& in l.*2.*num.*11.*Cod.de senten.& interloc. omn. judi.* Requiritur tamen hoc in casu, quod plura instrumenta, vel actus publicos receperit : cùm non sufficiant duo,vel tres. Ita Angel.*in cons.*140.*colum.*1. & Felin *in d.c.*1.*nu.*18.*de fide instrum.* Boerius *in q.*26. *num.*11. & Afflictus *in decis.*251.*nu.*2. & scripsi *in lib.* 2.*de arbitr.judi.casu* 161.*nu.*2.& Mascardus *in conclus.* 1093.*num.*17.*&* 18.*& num.*21.*& num.*26. & prædicti declarant, non procedere, † quando esset contentio inter Notarium & alium super titulo ipso principali Notariatus. Nam tunc quasi possessio non sufficit ad probandum ipsum titulum.Et hoc in casu sic possunt declarari statutum Bononiæ supra allegatum, §. *sed si Notarius,* & statutum Patavinum *Rubr.de citationib. §.quod quis sit Tabellio.*

Declaratur sextò, vt locum non habeat, quando † in instrumento ex alio loco allato, extant literæ testimoniales, quod is qui recepit illud instrumentum, est publicus Notarius. Hoc sanè casu præsumitur ita esse,& ei fides adhibetur. Ita Imol.*in d. c.* 1.*de fide instrum.*& ibidem Felin.*nu.*18. Et vsu adeo ita comprobatum hodie videmus, vt dubitandum non sit,tametsi Deci.*in d.c.*1.*nu.*19. scripserit jure non probari. Hanc quoque declarationem probarunt Boer. *in quæst.* 154. *nn.*4.& Mascardus *in conclu.*1093.*nu.*5.*&* 6.*&* 7. qui alia ad rem tradit.

PRÆSVMPT. LXXIX.

Notarius an & quando præsumatur justè, & fideliter suum exercuisse officium.

SVMMARIA.

1 *Notarij pro rectitudine, & peritia, præsumendum esse.*

2 *Notarius cùm de omnibus rogatus esse debeat, præsumitur omnia partium voluntate scripsisse.*

3 *Notarium aliquid ex suo capite scripsisse qui asserit, durioribus afficitur probationibus.*

4 *Clausulam codicillarem, & alias in testamento, censetur Notarius voluntate testatoris apposuisse.*

5 *Notario asserenti in instrumento fidejussionis à muliere factæ,se eam de beneficio S.C.Velleiani certioràsse, creditur.*

*Item asserenti partes ita egisse,aut contraxisse,ex certa scientia,nu.*6.

Vel

Vel quod dicta in vna parte instrumenti sint repetita in alia,num.7. Idem & de testibus,num.8.

Item asserenti alios Notarios,qui secum instrumentum reciperent,rogatos fuisse,nu.9.

Atque etiam de sui ipsius proprio rogatu,nu.10.

11 *Notario etiam idiota existente,semper tamen pro ipso est præsumptio.*

Quamvis aliter scriptum sit quàm dictum,num.12.si tamen se statim corrigat.num.14.

Nisi alias esset malus,nu.13.

15 *Notarij scriptura prævalet contradictioni testis in causa civili, & quandoque etiam in causa criminali, num.16.*

17 *Notario de gestis coram se, non autem gestis à se creditur.*

18 *Notario de mandato sibi facto non creditur.*

Fallit quoad executionem ipsius commissionis.nu.19.

Vel quando ex stylo curiæ, adhiberi solet fides Notario, num. 20.

21 *Notario non creditur quando aliter scriptum reperitur in originali,quàm in authentico. Neque extra jurisdictionem ejus,qui Notarium creavit,nu.22.*

DIximus superiore præsumptione Notarium dici judicem Cartularium, & propterea ad judicis naturam proximè adeò accedit,vt quemadmodum pro rectitudine & bonitate judicis præsumitur, sicuti
1 explicavimus sup.*in præsump.*49. sic & pro † Notarij rectitudine & peritia præsumendum est,*l.si quis Decurio,Cod.de fals.cap.ad audientiam,de præscript.*& docuit Bald.*in l. Imperator.1.lect.l.1.ver. sed an poterit,ff. de stat.hom.* Notarium posse corrigere errorem, quia ipse est auctor veritatis,& ideò pro eo præsumitur. Et Baldum secutus est Alciat.*in tract.de præsumpt.reg.3. præsumpt.13.*sic & Paris.*in cons.*87.*num.21.lib.3.*respondit,pro Notario magis præsumi,quàm pro testibus,& alios ad rem tradit Mascardus *in conclus.*1094.*num.1. & 2.* Ita quoque dicimus præsumi Notarium esse sui officij petitum,*gloss. in §. item si scriptum,in Inst. de inutil.stipu.* Corne.*in cons.*495.*lib.1.* Neviz.*in cons.*28. *num.*19.& Socin.Iun.*in consi.*101.*num.*11.*ver.prætereà, lib.*1.

2 Hinc dicimus, quòd cùm Notarius ex † suo capite nihil substantiale, vel accidentale scribere possit in instrumento,sed de omnibus debeat esse rogatus,præsumitur quòd omnia scripta in ipso instrumento, fuerint voluntate partium scripta. Ita Bald.*in l.errore, C. de testa.* Curt.Sen.*in cons.*50.*memoria,col.*58.*vers.dum autem vlt. loco,*& plures retuli *in d.cons.*37. *num.* 131.

3 Quocircà qui asserit, † Notarium aliquid ex suo capite scripsisse,durioribus probationibus afficitur,vt respondit Decius *in consil.*105.*num.*4. Alciatus *in d.præsumpt.*13.*num.*2. quos secutus sum *in consil.*37.*numero* 134. *& in lib.*2.*de arbit. jud. cas.* 105. & idem scripsit Mascard.*in d.concl.*1094.*num.*18.

Hinc intelligimus, veram esse sententiam illorum,
4 qui dixerunt,clausulas † scriptas in testamento,vt codicillarem, & similes, à Notario censeri appositas voluntate ipsius testatoris,sic sanè adversus Bartol.*in l.*1. *num.*10.*ff.de jure codic.* affirmarunt tres & viginti Doctores, quos enumeravi & secutus sum *in dicto consil.* 37.*nu.*131.& ibi *nu.*135.*&* 136.confutavi distinctionem Alciati,constituentis differentiam inter clausulas contractuum,& vltimarum voluntatum. Et quanquam in *eodem cons.*37.*nu.*156. scripserim, multos secutos fuisse Bart.*in d.l.*1.*nu.*10.*de jure codic.* nempe Barbatiam, Socinum Sen. Decium,Bertrandum,Ripam, Curtium Iuniorem, Socinum Iuni.Rubeum, & Grammaticum, attamen ibidem *column. vltim.* scripsi, communem opinionem esse adversus Bartol. qua de re dicemus etiam infrà *lib. 4. in præsumpt.* 84. vbi agemus de hac clausula codicillari.

5 Ita quoque dicimus, præsumi pro Notario, † qui asserit in instrumento fidejussionis factæ à muliere, se eam certioraſse de beneficio S. C. Vellei. Ita communem esse opinionem testatur Alciat. *in dict.præsumpt.* 13.*num.* 3. quam ego ipse secutus sum *in dict.cons.*37. *num.*145. Sic pariter præsumitur creditúrque Notario
6 † asserenti partes ita egisse & contraxisse, ex certa scientia: sicuti responderunt Ias. *in cons.*137.*num.*5.*lib.* 4.Socin.Sen. *in consil.*40.*colum.*4.*lib.*1.*& in cons.*244. *colum.*5.*lib.*2. Decius *in consilio* 408. *num.* 4. & idem scripsit Alciatus *in dict. præsumpt.* 13.*num.* 4. & accedunt alij,quos secutus sum *in consil.*37.*nu.*132.Ita pariter præsumitur pro Notario, eique fides adhibetur,
7 quòd † dicta in vna parte instrumenti,sint repetita in alia parte,vt scripsi *in lib.*2.*de arbitr. judic.cas.*64.*nu.* 5. Sic etiam creditur Notario, cùm in instrumento
8 scripsit, † testes fuisse specialiter vocatos & rogatos, vt responderunt Ruin. *in consil.*154. *num.* 7. *lib.*3. & Paris.*in consil.*61.*num.*3.*lib.*3.

9 Ita quoque creditur Notario † asserenti alios Notarios, qui vnà secum receperunt instrumentum, rogatos fuisse, vt affirmarunt Ruin. *in cons.*13.*num.*26. *lib.*2.Boer. *in qu.*35.*col.vlt.* & Roland.*in cons.*44.*num.* 42.*lib.*1.

10 Imò creditur etiam ipsi Notario, † de suo proprio rogatu, quòd scilicet ipse fuerit rogatus recipere & conscribere ipsum instrumentum, vt aliorum auctoritate respondit Paris.*in cons* 104. *num.*72.*lib.*1.*& in cons.*27.*nu.*12.*& in cons.*28.*nu.*52.*lib.*2.

Extenditur primò, vt locum habeat etiam, si aliàs
11 † Notarius esset persona idiota. Ita Alciat.*in dict.præsumpt.* 13. *num.* 2. ex sententia Roman.*in cons.*159.qui meo in codice hoc non scripsit.

Extenditur secundò,vt locum non habeat hæc præ-
12 sumptio,etiamsi † reperiatur aliter scriptum,quàm dictum.Nam adhuc pro ipso Notario præsumitur,quòd scilicet non falso, sed per errorem scripserit. Ita tradunt Bald.*in l.quoties,*§.1.*n.*3.*ff.de hæred.instit.& in l.si librarius,ff.de regulis juris.* Anch.*in cons.*285.*nu.*3. Comens.*in cons.*135.*col.*2.*vers.cæterum non obstantib.*Aret. *in cons.*47.*nu.*3.Alex.*in cons.*40.*n.*4.*lib.*1.Barb.*in cons.* 29.*col.*3.*lib.*1. Dec.*in d.l.si librarius, in fin.in cons.*175. *n.*5.Marsil.*in l.*1.*nu.*9.*C.ad l.Cornel.de fals.& in consil.* 77.*num.*12. Boer.*qu.*115.*nu.*3. Gomez.*in §.item si quis in fraudem,nu.*25.*in fin.Instit. de actio.*& Grammat.*in decis.*60.*nu.*7. Bossius *in tractatu causarum criminalium,titul.de falsis,num.*36. & Mascard.*in concl.*1094. *num.*17.& latiùs *in concl.*640.

13 Hæc tamen extensio intelligitur, nisi Notarius † iste aliàs fuisset malus.Nam tunc in eo potiùs præsumitur dolus, quàm error,vt scripsit Bald.*in d.l.quoties.ff.l.f. de hæred. inst.* Ita quoque dolus in eo præsumitur, quando omisit adhibere solemnitates, quæ ab eo & aliis, communiter solent adhiberi. Ita tradit Alciatus *in dict.præsumpt.*13.*nu.*9. Prædicta tamen declarantur,
14 quando Notarius statim † correxit errorem, antequam instrumentum tradidit partibus. Ita Socinus Sen.*in cons.*98.*nu.*10.*lib.*3.

Extenditur tertiò,vt procedat etiam, quando testis examinatus in causa civili,contradiceret Notario,asserendo, se aliter deposuisse, & attestatum fuisse, quàm fuerit scriptum.Nam adhuc pro Notario præsumitur,
15 & ideò prævalet ejus † scriptura contradictioni testis. Ita Spec.*in tit.de teste,*§.1.*ver sed pone.* Abb.*in c.cum causam,il* 1.& ibidem Fel.*in fi.de testib.* Idem Abb.*in c. ad audientiam,n.*7.*de præscrip.* Alex.*in cons.*74.*lib.*7.

Alciat.

BIU Cujas

Alciat. *in d. præsumpt.* 13. *in fin.* Didac. *in lib.* 2. *variar. resolut. cap.* 13. *num.* 10. & idem ego ipse respondi *in consil.* 23. *num.* 20. & alios refert Mascard. *in dict. concl.* 1094. *numer.* 7. Natta *consil.* 392. *numer.* 1. Qui quidem omnes intelligunt (vt diximus) in causis civilibus: secùs in criminalibus in quibus contradictione testis, fides Notarij vacillare dicitur: nisi vnà cum Notario
16 † adesset scriptoris testimonium, cui mandatum fuisset scribi attestationes. Nam tunc etiam in causis criminalibus prævalebit Notarij assertio. Ita Alciat. præcitato in loco, qui affirmat, ita observari in judiciis vidisse, & idem affirmarunt Iulius Clarus *in* §. *fin. quæst.* 53. *vers. tertius est casus.* Bursat. *in consil.* 34. *num.* 13. *lib.* 1. qui testatur esse communem opinionem, & idem scripsit Mascard. *in dict. conclus.* 1094. *numer.* 8. *&* 9.

Declaratur primò, vt locum habeat hæc præsum-
17 ptio, quoad ea, quæ gesta sunt † coram ipso Notario: Nam de illis Notario creditur: sed secùs est de gestis ab ipsomet Notario. Ita Ias. *in l. sanum mente, num.* 4. *C. de transact. & in cons.* 62. *num.* 3. *lib.* 1. Afflict. *decis.* 245. *nu.* 7. Marsil. *in singul.* 262. Paris. *in consil.* 146. *nu.* 8. *& in cons.* 5. *num.* 6. *lib.* 3. Boer. *in qu.* 23. *nu.* 73. Cravet. *in cons.* 88. *num.* 20. *& in cons.* 240. *nu.* 2. Exemplum afferri solet in Notario attestante testatorem fuisse sanæ mentis, quando testamentum confecit. Ita quoque attestari non potest de gestis ab aliis, vt decidit Afflictus *vbi suprà*. Ita quoque non creditur Notario asserenti in instrumento aliquem abesse à civitate, vt respondit Cravet. *in dict. cons.* 88. *num.* 20. alia exempla sciens omitto.

Declaratur secundò, vt non procedat hæc præ-
18 sumptio quo ad commissionem, & † mandatum ipsi Notario factum, vtputà, si mandatum ei fuit, quòd examinet testes. Non enim de ea commissione potest ipse Notarius esse rogatus. Ita Bald. *in l. judices, in fin. C. de fide instr.* Barba. *in cons.* 118. *in fin. lib.* 3. Deci. *in cons.* 42. *nu.* 5. qui respondit de commissione facta Notario accedendi ad confines, & eos determinandi, & simili in casu idem Deci. *in cons.* 159. *nu.* 8. *& in c. quoniam contra, nu.* 45. *de probat.* Ruin. *in cons.* 68. *nu.* 17. *in cons.* 69. *nu.* 10. *& cons.* 189. *num.* 6. *&* 7. *lib.* 1. & idem respondit Paris. *in cons.* 61. *nu.* 7. *lib.* 4.

Hæc tamen declaratio locum non habet, quoad
19 † executionem ipsius commissionis, pro qua ei adhiberi debet fides. Ita Deci. *in d. cons.* 42. *n.* 5. post Bald. *in d. l. judices.* Et rursus non habet locum hæc declaratio,
20 † quando ex stylo curiæ adhiberi solet fides Notario de commissione sibi facta: sicuti de stylo Rotæ Romanæ attestatur Verallus *in dec.* 266. *in* 2. *part.*

Declaratur tertiò, vt locum non habeat hæc præ-
21 sumptio † quando aliter reperitur scriptum in originali, quàm in authentico. Nam tunc non creditur Notario, quòd Authentico standum sit. Ita respondit *in cons.* 431. *nu.* 2.

Declaratur quartò, vt locum non habeat extra jurisdictionem ejus, qui Notarium ipsum creavit. Ita post alios Ruin. *in cons.* 62. *col.* 3. *lib.* 3. Boer. *in qu.* 242. & Mascard. *in concl.* 1094. *in fin.*

PRÆSVMPT. LXXX.

Instrumenti exemplationem à Notario solemniter factam præsumi.

SVMMARIA.

1 *Instrumenti exemplationem ritè, & solemniter factam à Notario, cur non præsumatur. Id autem ob temporis antiquitatem non procedere, num.* 2.
Et quod sit illud tempus antiquum, num. 3.

NOn est incongruus hic locus, vt disseramus, quando exemplatio instrumenti facta à Notario, præsumatur solemniter facta. Qua in re pro re-
1 gula constituendum est, hanc exemplationem † non præsumi ritè & solemniter factam: Cùm sit solemnitas extrinseca, quæ non præsumitur adhibita in actu, *leg. quæcunque*, §. *ult. ff. de publicia. in rem actio.* & multis comprobavimus subseq. in lib. *præsump.* 66. vbi explicabimus, quando præsumatur solemnitas extrinseca.

Declaratur primò, non habere locum ob tempo-
2 ris † antiquitatem, & diuturnitatem. Nam tunc exemplatio præsumitur à Notario solemniter facta, vtputà, vocata parte, & aliis servatis quæ servari solent. Ita Host. Ioa. Andr. Burri. Bald. Aret. Guido Pap. Corneus, Iason & Deci. quos recenset & sequitur Cravet. *in tractat. de antiq. temp. in* 3. *par. principali, in* 1. *parti. quæ incipit, vidimus, num.* 12. & illis accedunt Corne. *in cons.* 158. *colum.* 1. Florianus *in l.* 2. *ff. de fide instr.* Alex. *in cons.* 50. *colum.* 2. *lib.* 5. *& in cons.* 101. *col.* 1. *lib.* 7. Soc. Sen. *in cons* 187. *lib.* 2. Afflict. *in decis.* 378. *num.* 6. Boer. *in qu.* 281. *n.* 15. Paris. *in cons.* 104. *nu.* 43. *lib.* 1. Moderni Parisien. *in commentariis ad consuetudines Parisienses, tit.* 2. §. 5. *num.* 59. & Didac. *pract. quæstio.* 21. *nu.*
3 6. *vers. sed & propter.* Quod autem tempus † antiquum hoc in casu dici debeat, explicant Cravet. & Didacus præcitatis in locis.

PRÆSVMPT. LXXXI.

Notarius quando præsumatur rogatus de eo instrumento, quod conscriptum ab eo apparet, diligenter explicatur.

SVMMARIA.

1 *Notarius in dubio de instrumento conscripto, non præsumitur rogatus. Et quæ sit ratio. nu.* 2. *&* 3.
4 *Facta præsumuntur, cùm solita sunt fieri, & quomodo, num.* 6.
5 *Notarium de instrumento rogatum præsumi, malè defendunt aliqui.*
7 *Notarium rogatum de instrumento præsumitur, vbi aliquæ extarent ejus rei conjecturæ, quæ autem sint illæ conjecturæ. nu.* 8. 10. 11. 12. *& aliis seq.*
Ab hac tamen opinione dissentit Bald. nu. 13.
9 *Publicatio instrumenti facta à Notario, includit rogatum.*
15 *Signum Tabellionis appositum significat actum à partibus perfectum, & absolutum.*
16 *Notarium de instrumento rogatum ex conjecturis præsumi, verum est si penes ipsum reperiatur: secùs, si vel apud alteram ex contrahentibus partem, vel personam aliam privatam.*

DVbitari sæpè contingit, an & quando Notarius præsumatur rogatus conficere instrumentum, quod conscriptum reperitur? Qua in re statuenda est nobis illa juris sententia, quæ & crebrior & verior
1 est, in dubio † Notarium non præsumi rogatum. Ita equidem scripsit Inn. *in c.* 1. *nu.* 7. *de fide instr.* qui ob id docuit, quod si mortuus esset ipse Notarius, vel vivens non recordaretur, se de eo rogatum, non posset illa scriptura in publicam formam redigi. Cum Innocentio senserunt Bart. *in l. si quis ex argentariis*, §. *si initium*, *in*

in 2.lect.nu.29.ff. de eden. & in l.sciendum,nu.11.ff.de verb.oblig. & ibidem Ang.Imol.& Alex.eo etiam loci hanc esse communem asserui Ias.*num.*40.etsi ipse (vt infrà referam) dissentiat. His accedunt Ang. *in cons.* 220.*num.*1. *in cons.*275.*num.*2.*& in cons.*400.*numer.*3. Alber.*in Rubr.Cod.de fide instrum.in fin.* Butr.*in cap.* 1.*colum.*3.*de fid.instr.* Alex.*in consil.*153.*num.*9.*lib.*2.*& in cons.*48.*num.*4.*lib.*5. Corn. *in cons.*70.*num.*4.*lib.*4. Thomas Fastoli *causa seu decis.* 1.*in* 1.*dub.* Hanc esse communem asserui Deci.*in c.*1.*nu.*20.*de fide instr.*& Boer.*qu.*35.*col.vlt.* Eandem probarunt Paris. *in consil.* 104.*nu.*72.*lib.*1.*in cons.*27.*n.*17.*cons.*28.*num.*52.*lib.*2.& Roland.*in cons.*44.*nu.*16.*& n.*42.*lib.*1. Neviz.*cons.*26. *nu.*41.Rube.*in cons.*14.*num.*2. Rimin.Iun. *in l.si emancipati,nu.*55.*C.de collat.* Cæphal. *in cons.*88.*n.*22.*lib.*1. & Mascard.*in concl.*1097.*nu.*1.

Primò ea ratione atque argumento hi moventur, quòd ea,quæ † sunt solemnitatis extrinsecæ non præsumuntur,*l.quæcunque,* §.*vlt.ff. de publicia.in rem act.* Atqui quòd Notarius rogatus sit, extrinsecæ solemnitatis est.Ergò Notarius rogatus non præsumitur. Nec huic satis solidæ argumentationi officit si dicatur, imò solemnitatem extrinsecam præsumi, vt multis probat Alber.*in Rubr.C.de fid.instr.c.vlt.* qui *add.l.quæcunque*, §.*vlt.* respondet procedere favore pupilli. Nam respondetur receptam & veram esse sententiam,quòd imo extrinseca solemnitas non præsumitur:sicuti scribunt ferè omnes *in l.sciendum,de verb.oblig.*& abundè explicavi suprà. Non etiam repugnat,quòd saltem solemnitas extrinseca præsumatur ob probitatem personæ exercentis actum.Ita docuit Abb.*in c.fraternitatis,in fi.de testib.& attesta.*& clariùs *in c.nisi essent,n.*3. *de præb.*cùm inquit, clericum ordinatum ab Episcopo optimæ probatæque vitæ,præsumi solemniter ordinatum:& subjungit, quòd ob id nonnunquam (ita enim in codice Abbatis, qui corruptè circumfertur,legendum est) solemnitas extrinseca præsumitur ob probitatem personæ. Notarium autem esse personam probatæ vitæ,cùm è publico probatus sit,vt aliàs diximus. Hinc Didac.*lib.pract.q.c.*19.*nu.*5.scribit,infamem Notarium esse non posse.Boer.*q.*222.*nu.*8. Non, inquam, hæc consideratio repugnat , quandoquidem Abbatis traditiones procedunt & intelliguntur, cùm de modico præjudicio agitur,ita declarat Ioa. Crot. *in l.sciendum.n.*18.*de verb.oblig.*& scripsi suprà. Cùm ergo nostro in casu maximum versetur præjudicium , nempe de fide adhibenda scripturæ, dicendum est,hanc rogitus solemnitatem extrinsecam non præsumi.

3 Secundò adfertur ratio hæc,† rogitus non est quid juris, sed quid facti, vt re ipsa constat. Atqui ea, quæ facti sunt,non præsumuntur,*l. in bello,* §.*fact.ff. de capt.& postlim.rever.* Ergò Notarius non præsumitur rogatus. Hoc argumento in specie vsus est Ang. *in* 4 *cons.*220.*nu.*1. Nec obstat,quòd † facta præsumuntur, cùm solita sunt fieri,*l.vlt.ad fin.C.de fidejuss.*& in specie scribunt Bald.*in Rubr.C. de fide instrum.num.*8. & Iason *in l.sciendum,col.*1.*ver.responde melius, de verb. oblig.*Nam huic objectioni infrà satisfaciam.

Tertiò allegatur *tex.l.vlt.*§.*sin autem dubius,in fin. C. de jur. delib.* in illis verbis, Et jubente eo Tabularium pro se scribere.Et eo loci Alber.*num.*1.*in fin.* in specie annotavit text.hunc in hanc ipsam sententiam.

Verùm (vt dicam quod sentio) nil ad rem confert hic locus. Siquidem hæc duo sunt separata,quòd Notarius debeat esse rogatus , & quòd rogatus præsumatur. Non enim dubium est, quin rogatus esse debeat, §.*nos autem,in Auth.de Tabell.*Et ob id dicimus, Notarium nil penitus ex suo capite scribere vel posse, vel debere: sicuti multis probavi *in cons.*37.*nu.*105. & tradunt Afflict.*dec.*245.*nu.*8.*in fin.* & Boer.*qu.*35.*nu.*1. & 2. Hoc casu loquitur tex.*d.*§.*sin autem dubius,*cùm vult,Notarium conscribentem inventarium,id facere debere rogante hærede. Nos autem disputamus , an præsumatur Notarius rogatus (præsupponimus enim rogitum esse necessarium, cùm disputamus, an præsumatur.) Atque ita sentiunt gl.*in d.*§.*nos autem.*Bart.*in d.l.si quis ex argentariis,*§.*si initium,*2.*lect.n.*29.*ff.de eden.*Iason *in d.l.sciendum,num.*40.*de verb.oblig.* dum ante omnia præsupponunt. Notarium debere esse rogatum,deinde disputant, an Notarius præsumatur rogatus scripsisse, quod scriptum reperitur. Hæc itaque recepta & vera juris sententia, rectius fulcitur duobus illis,jam relatis priore loco argumentis.

Contrariam ergo opinionem , quòd scilicet in dubio Notarius † præsumatur rogatus , malè firmarunt 5 Accurs.& Iac.Belvis.*in* §.*nos,in Auth. de Tabell.*Spec. *in tit. de instrum.edit.*§.1. *num.*44. Et idem sensit cum his vno verbo Bart. *in l. Domitius,num.*1.*ff. de testam.* Bald.*in cons.*158.*si invenitur, in fin. lib.* 2. idem Bald.*in Auth.rogati,C.de testib.*& ibidem Salicet.*col.*1.*vers.tertio fortius facit,*idem Bald. *in Rubr. C. de fide instrum. nu.*8.*& l.*1.*n.*18.*Cod. de fide instrum. & jur.hasta fiscal.* Bellamera *decis.*267.Capella Tholo.*qu.*183.Areti.*in l. sciendum,nu.*15.*vers.adverte,ff.de verb.oblig.*& ibidem Ias.*nu.*40. & Christophor. Cast.*num.*26.& Buttrigela. *num.*59.& Deci. *in consil.*11.*nu.*17.*vers.& ista conclus.* Antonius de Prato veteri *inter cons. Alex. cons.*73.*nu.* 7.*lib.*1.& Paris.*in cons.*104.*num.*73.*lib.*1.

Primò movetur Accursius *in d.* §. *nos autem,* argumento ducto in simili,ex *text.in* §.*si ita scriptum,Inst. de inut.stip.&* §.*vlt.Inst.de fidejuss.*

Secundò ea ratione alij vtuntur , quòd Notarius scribere nil potest tanquam Notarius, nisi à partibus rogatus sit,*dict.*§.*nos autem,in Authent.de Tabellio,*& diximus suprà. Atqui Notario fides adhibetur , cùm sit persona publicè approbata , vt clarum est. Ergo cùm Notarius ait se scripsisse , præsumendum est, quòd rogatus scripserit , ne aliàs malè & contra officium suum aliquid egisse videatur,juxta ea quæ scripsi *in cons.* 37. *num.* 108. & in specie ita considerat Card. Zabarel. *in consil.* 133. *colum.* 2. *vers. item pro hoc.* Et confirmat Iason *in dicta leg.sciendum,nu.*40.*ver.quid tenendum, de verb.oblig.* cùm scripsit,quod sicuti Notarius præsumitur rogatus, quando dixit,publicavi,ita etiam debemus dicere , quod rogatus præsumitur, si dixit se scripsisse : ex quo semper vt Notarius id egisse dicitur.

Verùm hæc argumentatio egreditur terminos nostræ disputationis: quæ quidem illa est, quando nulla extat conjectura,qua dicere possimus hunc notarium fuisse rogatum. Atqui dicere,se vt notarium scripsisse, significat , se rogatum, quia si rogatus non esset, tanquam privatus diceretur scripsisse. Et hoc apertiùs constat ex ratione,qua vsus est Iason,contra quem illa probè retorqueri potest. Et in specie nostra ita etiam considerat Decius *in capite primo,nu.*20.*de fide instrument.*post Alexand.*in cons.*48.*nu* 4.*lib.*5.

Tertiò adfertur hoc argumentum , Notarius non consuevit scribere nisi rogatus,*juxta d.*§.*nos autem.* Atqui solitus scribere si scribit,obvim illius cõsuetudinis præsumitur scribere,*l. vel universorũ,ff.de pig.actio. & l.Titianus,ff.quod cum eo.*& simili in casu de argentario, & similibus, quorum officium est scribere,docuit Bar.*in l.*1.*nu.*5.*C.de eden.* Ergo præsumitur, quòd notarius rogatus scripserit. Accedit,quod factũ præsumitur id quod fieri cõsuevit,*l.vlt.C.de fidejus.*Ita in specie Bal.cõsiderat *in rub.C.de fid.instr.n.*8.Cæterùm facilè responderi potest,quod tunc demùm ita præsumi-

tur

6 tum factum † vt consuevit fieri, si sit in vim illius consuetudinis, si enim notarius scribit tanquam notarius, tunc præsumitur rogatus, quia aliter scribere notarius non consuevit: sed hæc non est nostra disceptatio: de eo enim contendimus, qui potuit scribere vt notarius, & vt privatus, cùm ignoretur quomodo scripserit: nos dicimus non scripsisse vt notarium, cùm de rogitu, qui extrinsecæ solemnitatis est, non appareat. Nec obstat ille text. *dict. leg. vlt. Cod. de fidejuss.* quia non probat considerationem illam Baldi, sicuti advertit post alios Rim. Iun. *in dict. leg. si emancipati, nu. 56. C. de collat.*

Quartò movetur Bald. *in rubr. C. de fide instr. n. 8.* ea ratione, quod ob artis peritiam solemnitas adhibita præsumitur in actu gesto, *ex l. 1. C. de vsuris.* At notarius peritus præsumitur, cùm vt talis approbatus sit, & in specie respondi *in casu* 37. Ergo præsumitur, quod rogatus scripserit. Eadem responsione, qua vsi sumus suprà confutari potest hæc argumentatio nos scilicet disputare, quando verè ignoramus, an confecta scriptura fuerit scripta tanquam à notario, vel tanquam à privato. Et dicimus, non præsumi scriptam vt à notario, ex quo de rogitu non constat, nec aliqua extat conjectura, qua dicere possimus eum ex speciali quadam sui persona scripsisse.

Quintò hoc argumento vsus est Iason *in d. l. sciendum, num.* 40. *in fin. de verbo. oblig.* argumentari licet in hac materia à teste ad notarium: cùm testis ita rogandus sit vt notarius, cùm de subscriptione ab ipso teste facienda agitur *authen. rogari. C. de testibus.* & ibi Baldus, & cæteri. Atqui quando testis subscripsit instrumento, præsumitur, quod rogatus scripserit, ita docuit Bartol. *in dict. l. sciendum,* & ibi cæteri secuti sunt, idem Bart. *in leg. Dominus ff. de testamen.* Ergò multò magis rogatus præsumitur notarius, qui est persona publica, cuique major fides adhibetur. Cæterùm satisfacit huic objectioni, ipsemet Ias. *in d. l. sciendum, num.* 40. *in fin.* cùm ait, & rectè Bartolum loqui de teste, qui se subscripsit præsentibus partibus scientibúsque, vel testatore præsente scientéque, ob id rogatus præsumitur. Nos verò loquimur cùm scriptura ita simpliciter à notario scripta reperitur, & ignoratur, an præsentibus scientibúsque partibus conscripta fuerit: si enim constaret notarium scripsisse præsentibus contrahentibus, & actum fuisse perfectum, præsumeretur rogatus à contrahentibus ipsis, sicuti in teste diximus. Et in specie respondit, Deci. *in cons. 11. nu. 17. vers. quinto quod notarij.* His manifestè constat illam magis receptam Innocentij sententiam esse veram: Quocircà si reperitur aliqua scriptura manu notarij conscripta, extra tamen ejus protocollum, relevari seu redigi in publicam formam non poterit: id quod in specie respondit Ang. *in dict. cons. 220. & in cons. 275.* & alij plures ex suprà relatis, præsertim Dec. *in d. cap. 1. colum. 5. de fide instrum.* & accedunt Cagnol. *in leg. si librarius, n. 36 de reg. jur.* & Marchabrunus *in cons. 88. n. 9. & 10.*

Receditur à præsumptione hac, quando in contra-
7 rium † extat aliqua conjectura, quæ significet, notarium fuisse rogatum, conjecturæ hæ plures considerari possunt.

Prima est, cùm scriptum reperitur, quod notarius
8 dixit, † se illud instrumentum publicasse. Nam tunc præsumitur, quòd rogatus illud scripserit, ita docuit Bartol. *in d. l. sciendum, num. 11. de verb. oblig.* & ibidem Iason *in nu. 39.* ejusdem opinionis recenset Angelum & Imolam ibidem, & Baldum *in l. 1. C. de fide instrum. & jure hastæ fisca. libr. 10.* nec non Butrium & Abbatem *in c. 1. de fide instr.* Quibus accedunt Ang. *in dict. cons. 275. nu. 2.* & Corn. *in cons. 70. nu. 4. lib. 4.* Dec. *in c. 1. n. 20. de fide instrum.* Paris. *in cons. 104. n. 72. lib. 1.* Rol. *in cons. 44. n. 48. lib. 1.* Alciat. & Ioan. Bologn. *in l. sciendum,* ille *nu. 24.* iste *nu. 248 de verb. oblig.* Rimin. Iun. *in l. si emancipati, num. 57. C. de collat.* Roland. *in cons. 44. nu. 44. lib. 1.* & Mascard. *in conclus. 1097. num. 10.* Ea est hujus conjecturæ ratio quam perpendit Bart. *in dict. l.*
9 *sciendum, nu. 11.* vbi & Alciat. *nu. 24.* quia † publicatio in se rogitum includit, & ideo ipse rogatus dicitur esse de solemnitate intrinseca publicationis: cùm ergo notarius asserit se publicasse, asserit etiam, se de eo esse rogatum. His constat malè respondisse Corneum sibi contrarium *in cons. 226. nu. 5. lib. 3.* & cum eo Paridem *in cons. 27. nu. 16. lib. 2.* Bolognetum *in d. l. sciendum, nu. 249.* cùm dixerunt, hanc clausulam nil operari, quia adhiberi potuit à notario, cùm crederet, quod pars consentire deberet, & quòd de eo instrumento deberet esse rogatus: malè inquam respondit, quia non solent notarij adhibere hanc clausulam, nisi actu perfecto & adhibito partium consensu. Et ideo in praxi erit iste stylus & mos probandus, vt reddatur clarior.

10 Secunda est conjectura † cum scriptum ita reperitur, actum &c. Nam hæc verba significant notarium fuisse de eo rogatum, ita in specie respondit Cardinal. Zabarel. *in cons. 133. col. 2. vers. sic ergo, & c.* Castren. *in l. si is qui. ff. de test.* & cum eo Alex. *in cons. 14. nu. 6. & in fin. lib. 6.* Paris. *cons. 61. nu. 7. lib. 3.* & Roland. *in cons. 44. n. 43. lib. 1.* Cur. Iun. *in cons. 162. col. 2. vers. confirmantur,* Neviz. *cons. 24. n. 7. & in cons. 26. nu. 42.* qui & alios recenset. Rube. *in cons. 14. n. 8.* Marchabrun. *in cons. 88. n. 5. & 2.* Mascard. *in d. concl. 1097. n. 15.* qui alios refert.

Ea est ratio, quòd hæc clausula, actum &c. significat instrumenti perfectionem, atque publicationem, vt tradunt Castr. *in cons. 111. Visis & ponderatis, quæ suprascripta. col. 1. versi. breviter in cons. 292. Quia in puncto, col. 2. versi. præterea lib. 1.* Soc. Sen. *in cons. 142. col. 2. lib. 1.* Ias. *in l. Gallus, §. idem credendum, in fin. de lib. & posth.* Neviz. *d. cons. 26. nu. 42.* Quæ sanè perfectio non adesset, si rogitu careret instrumentum. Cæterùm hanc conjecturam non admittit Ang. *in cons. 400. n. 3.* Siquidem (ait ille) habent hæc verba sensum hunc, quod eo præsente, ita à partibus fuit actum & dispositum. Responderi facilè potest, quod imò eum habent sensum, quòd instrumentum fuerit perfectè confectum, atque ita à se receptum, & vt dicunt relati interpretes, scriptum: Cum non consueverint notarij in instrumentis à se non receptis rogatisque, eam adhibere clausulam. Et ita rem considerando, cessat quod respondit sibi parum constans Parisius *in consil. 27. n. 16. lib. 2.* post Corne. *consil. 226. nu. 5. lib. 2.* hanc clausulam, actum, &c. non significare rogitum, quia fieri potest, quòd non ita scripserit, credens, quod partes invicem consentient: Non ergo ex hoc sequitur concludens argumentum quòd consenserint: Cessat inquam hæc consideratio, quia mos est notariorum, non apponere hanc clausulam nisi perfecta & absoluta, vt etiam suprà declaravi ad clausulam, publicavi, &c. Quæ sanè clausula vim hanc habet, cùm in fine conscripti instrumenti adhibita fuit, non autem quando in illius initio, ita declarant Castr. *in dict. l. hac consul. issima, in fin. C. de testam.* Alex. & alij suprà relati, quos secutus est Roland. *in cons. 44. num. 43. l. 2.* Quinimò etiamsi in initio apposita sit, eundem effectum parit, vt ex aliorum sententia respondit Neviz. *in cons. 26. num. 42.* Ergo hac in re opinor esse spectandam consuetudinem notariorum illius regionis, an scilicet adhibeant hanc clausulam in principio, vel in fine instrumenti, actu ipso absoluto & perfecto.

Tertia est conjectura, cùm scriptum est, testibus
11 præsentibus † rogatis. &c. Nam hæc verba significant

notarium fuisse de eo instrumento rogatum. Ita respondit Neviz. *in cons.*24.*nu.*7.*& cons.*26.*num.*43.ex sententia Alex.*in cons.*14.*nu.*32.*lib.*6.Riminald.Iun.*in d.l.si emancipati,num.*58.*C.de colla.*

12 Quarta est conjectura, quando ita † scriptum reperitur: Ego Sempronius notarius scripsi. His verbis demonstratum, quod rogatus fuit. Ita affirmarunt Bart.Ang.Imol. & Alex. *in dict.leg.sciendum, de verb. oblig.*quos ibi recenset Ias.*num.*39.*ad finem,*& Alciat. *ibidem, num.* 42. Quibus addo Cardin. Zabarellam, quem mox referam. Ea est hujus sententiæ ratio, quia exprimendo nomen officij, videtur ex qualitate suæ personæ ita fecisse. Idem senserunt Roland. *in cons.*44.*nu.*45.*lib.*1.& Mascard.*in d.concl.*1097.*nu.*19.

13 Verùm ab hac sententia † dissentiunt Bald. *in l.*1.*n.* 22.*C.de fide instrum.& jure hastæ fiscal.lib.*10.& Ias.*in d.l.sciendum nu.*39.*de verb.oblig.* Corn.*in cons.*191.*nu.* 1.*lib.*1.qui ita etiam intelligit Imolam *in d.l.sciendum,* vbi etiam Ioan.Bologne.*num.*249.opinatur hanc esse veriorem. Ea ratione vsus est Baldus,quia quando instrumentum conficitur, & illud jam notarius scripsit, non sufficit quod scriptum sit, sed constare debet etiam lectum fuisse coram partibus,& quòd illæ consenserint, sicuti scribunt gloss. & Bart.*in leg.fideicommissa.*§.1.*de legat.*3. & multos recensui *in consilio* 37. *nu.*122.Etsi ergo ex his verbis,Ego Sempronius notarius scripsi, possit constare eum scripsisse,non tamen dicitur constare quod coram partibus legerit,& quòd illæ consenserint.Responderi huic considerationi potest ex ratione,qua vsi sunt Bart.& sequaces,quod scilicet non possumus dicere notarium scripsisse tanquam notarium, nisi etiam concedamus adhibitas fuisse ab eo omnes solemnitates, quæ requiruntur ad confectionem publici instrumenti, & ideo præsumitur lectum atque publicatum coram ipsis partibus, & illas consensisse. Non etiam vrget illa consideratio Bolog. *in d.l.sciendum,nu.*250.cùm ait, quod hæc conjectura procedit etiam quando ita scriptum est:Ego Sempronius notarius, &c. Nam etsi deficiat illud verbum, scripsi,attamen ob vim illius clausulæ seu dictionis,& cætera, subintelligitur, scripsi. Ita in specie respondit Card. Zabar. *in cons.*133.*col.*2.*ver.aliter respondemus.* Idem est si notarius ita scripsit, Ego Sempronius notarius recepi, &c. Ita respondit Roland. *in consil.* 44. *num.*44.*lib.*1.Qui *num.*46.*& num.*47.idem respondit, quando adest illa clausula. Et inde &c. Idem est cùm scriptum ita fuit, Ego Sempronius notarius scripsi, &c.illa dictio,&c.arguit quòd fuerit rogatus.Ita Ang. *in cons.*275.Boer.*qu.*35.*in fin.* Rim.Iun.*in d.l.si emancipati,nu.*58.*C.de colla.*

14 Quinta est conjectura,† quando notarius adhibuit signum sui tabellionatus. Nam & si tunc simpliciter dixerit se scripsisse, idque nil concludat:attamen signi appositio significat actum fuisse perfectum & instrumentum à se rogatum. Ita docuit Bald. *in l.*1.*num.*22. *C.de fide instrum.& jure hastæ fiscal.lib.*10.quem secuti sunt Iason *in d.l.sciendum,nu.*39. & ibi Alciat.*num.* 24.*de verb.oblig.*idem respondit Alexand.*in cons.*48.*n.* 4.*lib.*5. motus est ea ratione Bald,quia signum notarij dicitur quidam terminus dispositionis redactus in scriptura, sicuti termini lapidei agrorum sunt. Vnde

15 iste terminus signi tabellionatus † significat actum absolutum & perfectum à partibus,*l.apertis.C.de fide instr.*ergo necesse est quod sit publicatum coram partibus, & ab eis approbatum,quia alias non posset dici perfectum. Ego opinor signi tabellionatus appositionem hoc significare: quia verè non consueverunt notari, illud adhibere,nisi perfecto & à se recepto rogatoque instrumento.

Declaratur atque intelliguntur hæ omnes conje-

16 cturæ † procedere, quando instrumentum reperitur apud ipsum notarium: secùs si apud alterum ex contrahentibus, vel aliam personam privatam,ita declarant Corn.*in cons.*191.*col.*1.*vers. & tanto fortius,lib.*1.

17 Sexta est conjectura,† quando scriptura hæc reperitur in libro Rogationum, habente titulum seu inscriptionem in principio:liber rogationum mei notarij, &c. Nam tunc præsumitur, quod idem notarius sit rogatus de ea scriptura. Ita affirmarunt Aret.*in leg. sciendum,numer.*13.*vers.tertiò adde,ff.de verb.oblig.* Gram.*in decis.*106.*numer.*16. Boer. *in dict.quæst.*35. *colum.vlt.* Rim.Iun.*in dict.leg.si emancipati,numer.*59. Ea ratione adducti sunt, quia rogatus ille censetur repetitus in dicta scriptura. Id quod copiosè declaravimus infrà.

Septima est conjectura,quæ sumitur ab antiquita-

18 te † temporis, ob quam etiam præsumitur solemnitas extrinseca.Ita in specie declarat post Alex.*in consil.*38. *col.*2.*lib.*5.Mascard.*in d.conclus.*1097.*nu.*20.

PRÆSVMPT. LXXXII.

Divini nominis invocatio, an repetita præsumatur ab vno instrumento, in aliis subsequentibus.

SVMMARIA.

1 *Solemnitates instrumentorum dicuntur substantialia.*
2 *Solemnitates instrumentorum novem esse.*
3 *Invocatio divini nominis facta in principio libri, præsumitur in subsequentibus repetita. Idem de anno, & indictione,nu.*4.*&* 5. *Et quid sit de die,num.*6.

POsteaquam explicavimus præsumptiones atque conjecturas,quæ circa fidem & probitatem notarij versantur,aliquas subjiciamus,quæ ad solemnitates instrumentorum pertinent. Permultæ autem sunt hæ

1 solemnitates † quæ nostri substantialia instrumenti appellant: Nam glos.*in leg.generali,C.de tabul.lib.*10. commemorat octo substantialia. Rectius & ordinatius,sicuti etiam ferè vbique observatur, novem †

2 recenset Spec. *in tit.de instr.editione.* Primò,invocationem Divini nominis. Secundò, annum ejus:Tertiò,indictionem. Quartò diem actus. Quintò,nomen Imperatoris vel Papæ. Sextò, locum. Septimò, testes. Octavò, nomen tabellionis. Nonò, ipsius tabellionis signum. Et Speculatorem secuti sunt Bart. (sive quisquis is sit) *in repet.l.si quis exargentariis,*§.*si ini tium, num.*61.*ff.de eden.* Felin.latissimè *in c.*1.*num.*2.*de fide instrum.*

Dubitari itaque persæpe solet,an divini nominis invocatio facta in vno instrumento,repetita præsumatur in subsequentibus? Bartol.*in d.*§.*si initium,nu.*7.*vers. sed posito,* scriptum reliquit, quod cum invocatio hæc respiciat totum ipsum librum notarij, nempè protho-

3 collum, facta † in principio libri, præsumitur repetita in omnibus aliis instrumentis subsequentibus. Hæc enim invocatio est in tota & tota in qualibet parte ipsius libri:sicuti de servitute viæ dicitur *l.si cui,ff.de serv.*vbi idem Bart.Et subjungit ipse Bart.*in d.*§.*si initium,num.*8.*in fin.* quòd hæc solemnitas invocationis divini nominis sit vniformis & præsumpta in actibus cujuslibet Christiani fidelis, sive apponatur in principio, sive in medio, sive in fine, semper intelligitur in omnibus actibus relatis vel repetita.

4 Idem de anno † qui præsumitur repetitus in subsequen-

BIU Cujas

quentibus instrumentis. Bart. *in d. §. initium, nu.* 10. qui tamen declarat non procedere, quando ita esset scriptum anno 1585. die 20. Decembr. & deinde sequerentur alia instrumenta confecta mense Ianuario, Februario, & aliis. Nam tunc constat, annum illum 1585. non præsumi repetitum in subsequentibus instrumentis.

5 Idem dicendum est † de indictione, quæ posita in principio prothocolli, præsumitur repetita in instrumentis subsequentibus, respectu vnius anni. Ita Bart. *in d. §. si initium, num.* 13. Ruin. *in cons.* 159. *nu.* 10. *lib.* 4. & Socin. Iun. *in consil.* 127. *numer.* 3. *lib.* 3. Quando verò indictio est posita in medio, tunc refertur solùm ad subsequentia, non autem ad præcedentia. Bart. *in dict. §. si initium, num.* 14. Quando verò indictio est posita in fine tunc distinguit Bart. *in d. §. si initium, nu.* 15. & eum secutus est Ruin. *in cons.* 13. *lib.* 4.

6 De die † an præsumatur repetita in subsequentibus instrumentis, latissimè disserui *in lib.* 2. *de arbitrariis judicum, casu* 64. & præter ibi scripta videndi sunt Bald. *in cons.* 469. *col.* 2. *vers. præterea lib.* 5. & Chassan. *in cons.* 18. *num.* 8. & Rota *in decis.* 294. *nu.* 2. *in secunda parte*, in novissimè editis, & ad rem conferunt, quæ scripsi superiore libro, *quæst.* 20. *in fine*.

PRÆSVMPT. LXXXIII.

Nomen summi Pontificis, Cæsaris, vel alterius Principis, quod instrumentis à notario apponi solet, an præsumatur repetitum ab vno instrumento in aliud.

SVMMARIA.

1 *Imperatoris nomen in principio instrumenti poni debere, cur sit constitutum.*
2 *Imperatoris vel Pontificis nomen positum in vno instrumento, quibus casibus repetitum censeatur in subsequentibus, num.* 5.
3 *Dies & consul æquiparantur.*
4 *Tempore vno & eodem quæ fiunt simul fieri dicuntur.*
6 *Mors non præsumitur & eam allegans, probare debet.*
7 *Hominem centum annos vsque vivere, quomodo intelligendum.*

DIsseramus nunc de quinta solemnitate, nempè de nomine Pontificis, vel Cæsaris, quod scribi debet instrumento, juxta constitutionem Iustiniani, Authen. *vt præponatur nomen Imperatoris*, & scribunt omnes *in rubr. ff. de operis novi nunt.* quod ea ratione
1 constitutum † creditur, vt aliqua extet apud posteros illius memoria.

Contingit autem interdum dubitari, an nomen Pontificis vel Cæsaris, sicque Principis, appositum in vno instrumento, præsumatur repetitum in subsequentibus. Bart. *in l. si quis ex argentariis, §. si initium in repet. nu.* 5. *ff. de eden.* visus est distinguere aliquot casus.

Primus est, quando versamur in illis casibus, in quibus vna die, plura instrumenta ab illo notario recipi potuerunt: atque ita dies apposita in vno instrumento, præsumitur repetita in subsequentibus. Quos sanè casus explanavi *in præcitatis commentariis de ar-*
2 *bitrar. judic. lib.* 2. *casu* 64. His † tanquam in casibus (inquit Bart.) multò magis nomen Pontificis, vel Cæsaris, præsumitur repetitum in subsequentibus. Et cum Bart. idem scripserunt alij.

3 Ea ratione adductus est Bart. quia dies † & consul æquiparantur *in d. §. si initium*, quemadmodum ergo dies censetur repetita, ita & consul, sicque principis nomen. Præterea & secundò, inquit Bartol. si eodem die factum est, sequitur quòd censeatur factum tempore ejusdem Consulis atque ita principis: Nam quæ
4 vno & eodem † tempore fiunt, simul fieri dicuntur, *l. in operis, ff. locati, & l. si fundus, §. si duo, ff. de pigno.* Rursus & tertiò accedit, quod tempus principatus plus complectitur quàm tempus vnius diei cùm (sicuti re ipsa experimur) principes vivant multos menses, & annos. Si ergo tempus vnius diei præsumitur repetitum ab vno instrumento in subsequentia, quæ ea die fieri potuerunt, multò magis præsumitur repetitum tempus principatus. Et verè hic casus non habet multùm dubitationis.

5 Secundus est casus, quando liber † instrumentorum est adeò magni voluminis, ita quod impossibile est, quòd vna die notarius tot instrumenta receperit. Hoc in casu concludit Bartolus, quod illis in casibus, in quibus dies præsumitur repetita in subsequentibus instrumentis, præsumatur etiam repetitum nomen principis. Verùm existimo, vel casum hunc nil differre à præcedenti, vel Bartolum loqui pugnantia. Cùm enim dicimus appositum in primo instrumento censeri repetitum in subsequentibus, præsupponitur, quòd verisimile possibiléque sit, illa ipsa die recepta fuisse tot instrumenta ab illo notario sicuti declaravi *in dicto casu* 64. Et hoc modo intelligendo, vt verè intelligere debemus, hic casus non differt à præcedenti. Si verò volumus intelligere, quando verisimile non est, sed potiùs impossibile, quod eadem die tot instrumenta fuerint recepta à notario: sicuti verè loquitur Bartolus, tunc Bartolus loquitur pugnantia, cùm voluit censeri repetitum nomen principis, vt etiam censetur repetita dies. Nam dies dici non potest repetita ob id quod verisimile non est eadem die tot instrumenta fuisse recepta. Rectiùs itaque dicendum est (& fortè idem voluit dicere Bartol.) quod quando plura instrumenta, quæ eadem die non potuerunt rogari recipique ab illo notario, si in primo adscriptum ita est anno & die decima Augusti, imperante Rodulpho Cæsare, quod etsi illa dies non censetur repetita in omnibus subsequentibus aliis instrumentis, præsumitur tamen repetitum nomen Cæsaris. Et hoc quidem manifestè scripserunt Bald. *in rub. ff. solut. matrim. numer.* 1. & Iacobin. à sancto Georgio *in dict. §. si initium, numer.* 5. Et ea ratio est secundùm Bartolum,
6 quia mors † non præsumitur ob id, qui aliquem esse vita defunctum asserit, probare debet, *l.* 2. *§ si dubitetur. ff. quemadmodum testa. aperiantur*, & scripsi *in tractatu de adipiscenda possessione, remedio quarto*: & disseremus infrà *lib.* 6. *præsumpt.* Ille ergo qui asserit nomen Imperatoris non esse à primo instrumento repetitum in subsequentibus, asserere omninò dicitur, Imperatorem illum esse desiisse: sicuti ille, qui dicit, instrumenta subsequentia non fuisse eadem die confecta, qua primum præsupponit diem illam effluxisse. Debet ergo iste probare mortem ipsius Imperatoris & novum Cæsarem imperare cœpisse. Cæterùm cùm res hæc tota sit conjecturalis, plurimum tribuendum erit prudenti arbitrio judicis, qui consideret, an fieri possit pro ingenti instrumentorum copia, quod imperante eodem Cæsare, vel sedente eodem Pontifice, qui vt plurimum senio confecti creari solent, ea omnia instrumenta fuerint ab eodem notario conscripta. Nec erit quòd consideret judex ipse, vt Bart. dicebat, præsumi homines vivere vsque ad centesimum annum, vt scribunt glos. *in l. vlt. Cod. de sacros. eccles.*
7 Nam non ita res accipiēda est, sed potiùs † fieri posset homi-

BIU Cujas

hominem eam ætatem vivere, qua de re copiosè disseremus infrà, *lib.6.præsumpt.58.*

PRÆSVMPT. LXXXIV.

Locus & loci locus, in quo confectum fuit documentum, an & quando præsumatur repetitum ab vno instrumento, in aliis deinde eis conscriptis.

SVMMARIA.

1 *Instrumenti locus in eo adscribi debet. Item & locus loci, num.2.*
3 *Locus loci maximè in testamentis adscribi debet, ob majus falsitatis periculum.*
Idque etiam in testamentis ad pias causas, nu.4.
5 *Locus in instrumento si non expressim, saltem præsumptivè, quando præsumatur adscriptus, nu.6. Cum declaratione, num.7. & 9. Et num.10. cum declaratione, num.11. & 12.*
8 *Appellatio ab interlocutoria pro forma requirit gravaminis expressionem.*
12 *Qualitas apposita in primo actu, non censetur repetita in secundo, qui aliquo intervallo post fuit confectus.*
13 *Præsentia non præsumitur, sed allegans eam probare debet.*

DE sexta instrumenti solemnitate agendum nunc est, nempè de loco in quo conficitur ipsum instrumentum, vtputà in civitate Paduæ, Papiæ, Brixiæ.

1 Qui sane locus † adscribi debet, vt scribunt gloss. *in auth. vt proponatur nomen Imper. in prin.* Bart. *in l. generali, C. de tab. lib.*10. & ibi. Ioan. à Platea, Bald. *in l. optimam, num.*4. *C. de contrah. & commit. stip.* Ioan. Andr. Geminia. & Franc. *in cap. Abbate de re jud. in 6.* Pract. Papiens. *in forma product. instrumentorum, in verbo, exhibens. n.*8. Alexand. Iason & reliqui *in l. lecta, ff. si certum peta.* & ibid. Iacobin. & Dec. *in primo notab.* &

2 Cagn. *num.*65. Ita etiam locum † loci adscribere debet notarius in instrumento, vtputà, in civitate Paduæ, in domo habitationis Iacobi Menochij Iurisconsulti, sita in parochia Sancti Thomæ. Ita declarat Pract. Papien. *præcitato in loco, num.*9. post Ioan. Andr. Butrig. Bart. & alios quos allegat. Idem quoque scripserunt Alberic. *in l. optimam, num.*4. *C. de contrah. & commit. stip.* Bald. *in cons.*55. *Anno Domini, col.*2. *lib.*2. & Alex. & Iason *in l. de pupillo, §. qui nuntiat. ff. de operis novi nunt.* ille *nu.*4. iste *num.*3. Ruin. *in cons.*154. *num.*10. *lib.*3. Dec. *in c.*1. *num.*8. *de fide instr.* Boer. *qu.*33. *num.*37. Bero. *in cons.*2. *num.*1. *lib.*2. Soc. Iun. *in cons.*127. *num.*5. *& num.*26. *lib.*3. Cagnol. *in l. si librarius, num.*82. *ff. de reg. jur.* Franc. de March. *qu.*1182. *parte prima.* Rebuff. *in commentariis ad regias constitutiones Galliæ, tomo primo, in tract. de chirographis & schedularum recognitione, nu.*95. Crav. *in cons.*216. *num.*2. Natta *in cons.*329. *num.*1. *lib.*2. Idem sensit Dida. *lib. pract. quæst. cap.*20. *num. versic. quintò necessarium,* & Matth. Wesenbec. German. *in consil.*14. *num.*64.

Et hæc quidem sententia, consuetudine ac stylo multis in locis hujus regionis Italiæ observari solet: Et contraria consuetudo non valeret, sicuti decidit Rota *in decis.*6. *in tit. de consuetud. in antiquis.* Idem scribunt Corneus *in cons.*60. *n.*7. *lib.*4. Soc. Sen. *in cons.*3. *num.*9. *lib.*3. Deci. *in c.*1. *num.*8. *de fide instr.* Bertrand. *in cons.*275. *colum.*4. *lib.*3. & Didac. *præcitato in loco.* Et hæc videtur magis recepta Doctorum opinio, etsi ab ea dissenserint Alex. *in d. l. de pupillo, §. qui nunciat. nu.*10. *de operis novi nunt.* Felin. *in cap.*1. *col.*2. *de fide instrum.* Paris. *in consil.*28. *numer.*10. *lib.*2. & Roland. *in cons.*38. *num.*8. *lib.*1.

3 Et prædicta sententia, quòd † locus loci adscribi debeat in instrumento, procedit maximè in testamentorum confectione, ob majus falsitatis periculum. Ita responderunt Castr. *in cons.*420. *Viso & examinato, colum.*1. *lib.*2. Corne. *in consil.*60. *nu.*4. *lib.* Boer. *qu.*33. *num.*37. Cùm dixerunt testamentum à notario receptum, non adhibito loco, & loco loci, in quo fuit confectum, esse nullum, & Corneum visus est sequi Dec. *in c.*1. *nu.*8. *de fide instrum.* Et fortiori in casu respondit Bald. *in consil.*166. *Allegationes, in primo dubio,*

4 *lib.*1. etiam in testamento † conscripto ad pias causas conscribendum esse locum, & locum loci. Est etiam adscribendus locus loci singularis, vtputà, in aula Prætorij, vbi jus redditur. Et hoc quidem quando in loco ipso singulari, actus conficiendus est: alias non. Ita tradunt Bartol. Castren. & alij *in d. l. pupillo, §. qui nunciat. ff. de operis novi nunciat.* Castren. & alij *in d. l. de pupillo, §. qui nunciat. ff. de operis novi nunciat.* Castren. *in consil.*420. *Viso & examinato colum.*1. *lib.*1. & Capella Tholosan. *quæst.*292. vbi Aufrer. *in addit.* His expositis.

Dubitari nunc contingit, quando ex aliquibus conjecturis præsumatur adscriptus locus, vel loci locus, instrumento, vel de vno in aliud repetitus.

Prima est præsumptio & conjectura, quando in-

5 strumentum † confectum est de aliquo actu, qui non nisi certo in loco confici consuevit. Nam tunc etsi in eo instrumento non fuit expressim adscriptus locus, attamen præsumptivè censetur adscriptus, ex quo eo in loco actus similes confici solent, sicuti contingit in actibus judiciariis, qui solent conscribi apud tribunal magistratus. Ita tradunt Alexand. & Ias. *in d. l. de pupillo, §. qui nunciat. de operis novi nunc.* ille *nu.*5. iste *num.*2. ex sententia Gulielmi Cunei, Baldi, Butrij, & satis probari creditur *in l. si prius, §. placuit, ff. de aqua quotid. & æstiva.*

Secunda est conjectura & præsumptio, quando

6 † conscriptum est instrumentum, in quo loca ipsa fuerunt descripta, & deinde subsequitur aliud instrumentum eadem die confectum, cui adjecta est clausula actum vbi supr. &c. Nam & tunc præsumitur hoc secundum instrumentum fuisse confectum eodem in loco, in quo & antecedens confectum fuit. Ita respondit Socin. Iun. *in cons.*102. *nu.*2. *in fine lib.*3. Et hæc quidem expressio dicitur facta per relationem ad aliud nempè ad superius, juxta traditionem Doctorum *in l.* 2. *ff. de liberis & posthum.* Castren. *in l. hac consultissima, num.*3. *C. de testam.* & Paris. *in cons.*80. *nu.*49. *lib.*2.

Declaratur hæc conjectura, vt non procedat, quan-

7 do † locus esset pro forma exprimendus. Nam tunc non præsumeretur, nec sufficeret expressio facta illis verbis, actum vbi suprà, &c. Quandoquidem non sufficit expressio per relationem ad aliud quando pro forma illa requiritur, vt tradunt Angel. Alexand. & Iason *in l.*1. *ff. de liber. & posthum.* Alexand. *in l. vbi autem non apparet, §. illud, ff. de verb. oblig.* idem *in cons.*80. *n.*9. *lib.*1. Dec. *in cons.*573. *in fine,* qui exemplum adferunt in appellatione † ab interlocutoria, quæ pro

8 forma requirit expressionem gravaminis, vt non sufficiat expressio per relationem ad aliud. Et comprobatur declaratio hæc egregia traditione Alberici *in tract. Statutorum, part.*1. *qu.*110. post Dynum, quem commemorat, cùm scripsit statuto civitatis Veronæ cautum est, quod in instrumentis apponi debeat proprium nomen diei, puta die Iunæ, vel die Martis mensis Augusti, si reperitur instrumentum, in quo sit scriptum die

decima-

BIU Cujas

decimasexta mensis Augusti, non erat satisfactum statuto, & si diei certitudo habeatur per relationem ad aliud. Et Albericum secutus est Ias. *in l.1.numer.22. ff.de liber.posthum.& in consil.97.colum.pen.libr.4.* Est
9 idem quando † singularis expressio requiritur. Nam tunc non sufficit per relationem ad aliud, egregiè scripserunt Ruin. *in cons.185.num.8.lib.2.* & Tiraquel. *in tracta.de legibus connub.in gloss.5.num.187.*

10 Tertia est conjectura & præsumptio, quando † duo instrumenta confecta fuerunt ab eodem notario eadem die, & inter easdem partes, vel de duobus actibus ab ea persona confectis: sicuti contingit, quando testator confecit testamentum, & eadem die codicillos, quæ ab eodem notario recepta fuerunt. Hoc casu locus appositus in testamento, sicque in primo instrumento præsumitur repetitus in codicillis, atque ita Bartol. *in leg.si quis ex argentariis,§.si initium,in 2. lectura,num.27.versic. quia cum appareat,ff.de edend.* & apertius Bald. *in cons.208. Præmissis tribus,nu.2.lib. 1.* Cùm respondit, ratione conventionis instrumenti locus in vno appositus, in altero præsumitur atque censetur repetitus. Idem responderunt ipsemet Bald. *in cons.166. Allegationes,li.4.* & apertius Ruin. *in cons. 154.num.10.lib.3.* Quorum traditiones ego intelligerem, quando incontinenti duo ipsa instrumenta fuerunt conscripta, sicuti verè loquitur Bald. *in cons.208.* vt infrà subjiciam. Et hæc sententia maximè procedit, quando adest alia conjectura, qua præsumitur locum non fuisse mutatum, vtputà quando testator erat valde ægrotus illa die, qua confecit testamentum & codicillos. Nam tunc insurgit magis vrgens præsumptio, quòd locum non mutaverit in confectione codicillorum: & propterea codicilli recipiunt declarationem ab ipso testamento vt scribunt Anch. *in cons.242.nu.2. & num.3.in fin.* & Ias. *in l.si quis ex argentariis,§.si initium,colum.2.num.6.*

Declaratur hæc conjectura, vt procedat, quando
11 † incontinenti, vtputà eadem hora conscripta fuerunt duo illa instrumenta, Secùs si ex intervallo & hora diversa. Ita in specie declarat Alex. *in cons.59.num.6.lib. 2.* Quæ declaratio comprobatur traditione eorum,
12 qui dixerunt, qualitatem † appositam in primo actu, non censeri repetitam in secundo qui aliquo intervallo post fuit confectus. Ita Castr. *in cons.347. Responderi ordinem,num.1.lib.2.* Alex. *in cons.122.num.2.lib.2.* Socin. Sen. *in cons.27.nu.14.libr.4.* & Ruin. *in cons.198. nu.16.lib.1.* Confert quod post alios docuit Iason *in l. Titia,§.idem respondit,il 1.n.4. de verb.obl.* cùm dixit dicta in præfatione contractus censeri repetita in ipsius contractus conclusione non præcedere, quando ex intervallo subsecutus est contractus. Id quod multis aliis similibus comprobavit Iason. Comprobatur hæc declaratio ea ratione, quod homo sui natura movetur, nec vno in loco semper consistit, ob id non præsumitur, quòd in eo loco, in quo vna hora fuit, ibidem
13 hora subsequenti adfuisse credatur. Atque ita † præsentia non præsumitur: sed qui eam asserit probare debet, vt post alios respondit Crav. *in cons.240.col.2. vers.sed tamen verius,* & dicemus infrà *lib.6.præsu.19.*

14 Declaratur secundò, vt † non procedat, quando in secundo instrumento est descriptus locus, sed non in primo. Nam tunc non præsumitur, quòd is locus referri debeat ad primum instrumentum.

Ita in simili appositione diei, vt appositа in secundo instrumento, non retrotrahatur ad primum, scripserunt, glos. & Bart. *in l.si quis ex argentariis §.si initium,* ibidem Bart. *nu.21 ff. de eden.* Alex. *in l.patris & filij, in fin.de vulg.& pupill. substit.* & Ruin. *in cons.23. in fin. lib.4.* quos secutus sum *in commentariis de arbitrariis judicum,lib.2. casu 64.num.17.* vbi *num.10.* rationem præter alios interpretes consideravi. Et cum illo in casu 64. plura scripserim, de repetitione diei ex vno instrumento in aliud, quæ & adaptari possunt huic præsumptioni, ea hic repetere nolui, ne ex scriptis scripta conficiam.

De duabus postremis solemnitatibus nempè appositione testium, & signi tabellionatus dicere supersedeo.

PRÆSVMPT. LXXXV.

Officium gerentem, præsumi rectè illud administrare.

SVMMARIA.

1 *Officium administrans, si quid neglexerit, non sua, sed partis culpa accidisse præsumitur.*
2 *Officialis non præsumitur in culpa, vbi privatus præsumeretur.*
3 *Officij necessitas excusat inquisitorem, vt in eo dolus non præsumatur.*
4 *Officialis rem à fure subtractam recipiens, præsumitur bona,& laudabili mente fecisse.*
5 *Officium ecclesiasticorum, dicta & facta, lex maximè in meliorem partem interpretatur.*
Idem est in officialibus fisci,num.6.
Quod etiam tempore syndicatus procedit,num.7.
8 *Præsumptio quæ est pro officialibus, non habet locum quoad providendum circa negotia futura, sed potius est contra eos.*
9 *Officiales magis deferre potentibus quàm petentibus justitiam.*
10 *Rapacitatem & furtum lex præsumit contra numerarios,susceptores & exequutores,nu.11.& 12.*
13 *Magistratum gerentibus extra patriam, quæ, & quam ob causam interdicta.*
14 *Officialis faciens aliquid contra naturam officij, facit cessare eam quæ pro ipso est præsumptionem.*
15 *Mortuum in carceribus lex præsumit culpa custodis obiisse.*
16 *Carcerato fugiente ex carceribus contra custodem præsumitur.*
17 *Officialis videns testem vacillare, illud in actis describi mandabit.*
18 *Officialis imponens pœnam insolitam, & contra officij naturam, contra se habet præsumptiones.*
19 *Officialis semel aliquid injustè agens, præsumitur illud quacunque via tueri velle.*
20 *Officialibus non nisi de pertinentibus ad officium eorum creditur.*
21 *Officialis effectus dives, præsumitur ditatus ex rebus fisci administratis.*
22 *Officialis tempore syndicatus fugiente, contra ipsum præsumitur.*

HIc quoque annectam præsumptionem illam, qua dicimus præsumi pro his, qui aliquod officium administrant. Est enim pro illis præsumptio adeò vt si quid neglectum reperitur, præsumptio est
1 † id culpa partis, non autem officialis contigisse, *l.1.C. de suscepto, & Arca. lib.10.* quo text. adductus Bartol. *in leg.damni,§.Sabini,numero 8.in fine ff.de damno infecto*, scripsit, quòd licèt testes juraverint in termino: si tamen examinati non fuerint, præsumitur culpa partis non fuisse examinatos, non autem judicis. Et traditionem hanc ad rem nostram commendavit Alc. *in tractat. de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 15. numero 1.*

BIU Cujas

Et his accedit Bald. *in l.2.C.qui accusa.non possunt*, cùm
2 dixit, quod officialis † non præsumitur in culpa, vbi
privatus præsumeretur. Idem Bald. *in cons.*178. *Præsup-*
3 *posito statuto in princ.libr.*1. respondit, in † inquisitore
non præsumi dolum, licèt rei inquisiti fuerint absoluti. Nam officij necessitas eum excusat. Et idem Bald. *in consil.*494. *sciendum est, quod colum.vltim.vers.de tertia inquisitione, libr.* 1. respondit, quòd si officialis
4 † rem à fure subtractam recipit, præsumitur id ex bona & laudabili mente fecisse. Qua de re disseremus etiam infrà *libro* 5. *in præsumpt.* 25. *in tertio casu.* Et demùm idem Bald. *in cons.*451. *Quia in accusatione instituta, vers.quarta ratio, lib.*1. respondit, quod ratione officij quis excusatur, nisi probetur dolus. Et Baldum secutus est Tiraq. *in tract.de pœnis legum.causa* 58. *nu.* 2. qui & alios recenset. Et ibidem *num.*1. scriptum aliorum auctoritate reliquit, levius puniri officiales, propterea quod officio excusantur.

Extenditur primò hæc præsumptio, vt multò ma-
5 gis locum habeat in officialibus † ecclesiasticis, quorum dicta factáque lex maximè interpretatur in meliorem partem, *c.absit*, 11. *quæst.*3. vbi lex præsumit pro Abbate corrigente monachum, nec monacho conceditur appellandi facultas, nisi Abbas excesserit correctionis modum. Id quod annotavit ad rem nostram Alciat. *in d.præsumpt.*15. *num.*1.

Extenditur secundò, vt locum habeat etiam in offi-
6 cialibus † fisci, pro quibus præsumitur dum pecunias fisco inferunt, vt dicantur cavisse, vt cavere debuerunt, §. *super hoc.in auth.vt nulli jud.* quem textum ad rem hanc annotavit Alciat. *in d.præsumpt.*15. *num.*1. & eo prius Lucas de Penna *in l.*3. *in præsumpt.*180. *C. de apochis pub.lib.*10.

Extenditur tertiò, vt procedat hæc præsumptio
7 etiam tempore † syndicatus. Etsi enim officialis dum syndicatur suspensus est ab officio, vt scribunt Bart. *in l.ordine*, §. *quæstionib.ff. ad municip.* Paris. *de syndicatu in titu. de off.synd.* Roman. *in consil.*297. & Grammat. *in consil.*10. *num.*2. *&* 3. *in criminalibus.* Attamen adhuc præsumptio est pro reo, de his, quæ in officio gessit, & ob id probationes contra eum debent esse efficaciores & validiores. Bald. *in l.observare*, §. *proficisci, quæstio.* 10. *ff. de officio Proconsul. & legati.* Grammat. *in cons.*35. *nu.*36. *& in consil.*54. *num.*5. *in crimine*, Bossius *in tracta. causarum criminalium, in titu. de officio corrupt.pecunia. num.*14. & alia plura ad rem scripsit Plot. *in l.si quando, nu.*634. *C. unde vi.*

Quod est annotandum ad **declaration**em statuti Papiæ. De regimine potestatis.

Declaratur primò, vt locum non habeat hæc præ-
8 sumptio † quoad providendum circa futura negotia. Nam tunc lex non præsumit pro officialibus, sed potiùs contra. Ita declarat Alciat. *in d.præsumt.*15. *num.*2. qui ita interpretatur *text.* §. *nec latet nos, in auth. vt*
9 *omnes obedian.judic.* vbi præsumitur, officiales † magis deferre potentibus, quàm petentibus justitiam. Et in *leg. ex aula. Cod. de privil. eorum, qui in sacro pala. & in l.*1. *Cod. de numera. libro* 12. vbi lex præsumit
10 rapacitatem † & furtum cótra numerarios, id est contra eos, qui principis rationes agunt & pertractant. Et in *leg.neminem, Cod. de suscepto, libro* 18. præsumi-
11 tur † susceptores vexare provincias. Et in §. *ad excludendas, in auth. de execut. in princ.* vbi executores
12 † præsumuntur fraudulenti. Hinc gloss. *in leg. defensionis, in verbo, ad usurpationem, Cod. de jure fisci, libr.* 10. scripsit officiales plura mala scire & committere, quàm committant alij. Hac ratione sancitum credi-
13 tur † interdictum esse gerentibus officia & magistratus extra patriam, emere prædia, mutuo pecuniam susci-

pere, & alia negotia pertractare, *leg. principalibus, ff. si cert.petat.* Est sanè secundùm Iasonem ibi. *col.* 1. *ver. alia melior*, quia lex præsumit & suspicatur de ipso officiali, ne metu inducat subditos ad secum contrahendum, *l.si quod per impressionem, C. quod mer. cau. & arg. l.*1. *C. si rector provin.*

Declaratur secundò, vt non procedat, quando
14 † aliquid est factum contra naturam officij. Nam tunc lex non præsumit pro officiali sed contra eum. Ita Alciat. *in dict.præsumptio.*15. *num.*3. Et propterea si
15 reperitur aliquis mortuus † in carceribus, lex præsumit culpa custodiæ evenisse nisi custos probet, casu illum decessisse, *l.vlt.ff. de custo. de reorum.* Ita pariter si car-
16 ceratus † aufugit è carceribus, præsumitur contra custodem, *d.l.vltim.* & differui *in lib.* 2. *de arbitrariis judicum, casu* 302. Huc pertinet (inquit Alciat. præcitato in loco) *l.*1. *Cod. de censibus, lib.*11. vbi lex præsumit, quod tabularij civitatum, per collusionem superiorum sarcinas ad inferiores transferant. Confert & doctrina Innocent. *in c.quoniam contra, de probat.* cùm
17 dixit, quod † officialis videns testem vacillare, debet vacillationem illam scribi facere in actis: alioqui judex appellationis potius præsumet eum sua imprudentia non adhibuisse fidem testibus, quàm defectu ipsorum testium. Et ad rem quoque pertinet, quod scripsit Cravet. *in consil.*103. *num.*11. Cùm respondit, præsumi
18 contra officialem, qui imposuit † pœnas insolitas, & contra naturam officij.

Declaratur tertiò, vt non habeat locum hæc præsumptio, quando alia contraria præsumptio esset contra ipsum officialem. Ita Alciat. *in dict.reg.*3. *præsumpt.*
19 15. *in fine*, qui ob id scripsit, quòd si officialis † aliquid semel injustè egit, præsumitur, quod velit factum suum tueri, quacunque via poterit: secundùm Innoc. *in cap.* 2. *de arbitr. & in cap. diversis de cler. conjug.* Idem si aliquid fecit contemplatione potentioris, vel aliquid ad se non pertinens, semper fit præsumptio contra eum, *c.benè quidem, in fin.*96. *distin.* & respon-
20 dit non credi officialibus, † nisi de pertinentibus ad eorum officium, & scripsi *in lib.* 2. *de arbitr.jud.casu* 112. *num.*12.

Declaratur quartò, vt non habeat locum hæc præ-
21 sumptio, quando officialis apparet effectus † dives. Nam præsumitur ditatus ex rebus fisci administratis. Ita gl. *in l.facultas, Cod. de jur. fisci, lib.*10. & Barba. *in cons.*39. *col.pen. lib.*4.

Declaratur quintò, vt non procedat hæc præsum-
22 ptio in † officiali, qui tempore syndicatus recessit & aufugit. Nam tunc contra eum præsumitur. Ita Bart. *in l.consiliarios, C. de assesso.* Ias. *in l.*1. *nu.*3. *C. vt omnes judices tam civiles, quàm mil.* & alios plures recenset Plotus *in l.si quando, nu.*631. *C. unde vi.* qui *n.*632. subjungit declarationem, quando statim est reversus.

PRÆSVMPT. LXXXVI.

Officialem effectum præsumi dignum, aptum, atque idoneum.

SVMMARIA.

1 *Electus ad officium præsumitur aptus, dignus & idoneus. Quæ tamen præsumptio admittit probationem in contrarium, vt repertus minus idoneus possit removeri, num.*8.

2 *Pontifex, Episcopus, magistratus, Doctor, peritus in arte, semper electus præsumitur idoneus, nu.*3. 4. 5. *&* 6.

7 *Oratores electi præsumuntur idonei, & grati principi suo.*

9 *Itala*

BIU Cujas

9 *Prælatus minus idoneus repertus deponi debet, sic & medicus, num.* 11.

Id autem non procedit in Pontifice, num. 10.

12 *Officium quod potius ob dignitatem quam annexum onus datur, non aufertur ab eo qui ob senium vel morbum minus aptus redditus est.*

Aliud est in officio, quod datur ob exercitium, à quo minus idoneus ob senectutem vel morbum removetur, num. 13.

14 *Officiales qui in principis servitiis insenuerunt, consequi ab eo ne egeant, debent.*

NOn longè discedit à præcedenti hæc præsumptio, qua dicimus præsumi pro electo ad ali-
1 quod † officium, quòd sit dignus, aptus & idoneus.

Quam quidem præsumptionem multis similibus comprobavit Alciat. *in tract. de præsump. reg. 3. præs.* 19.

Et primò dixi præsumi pro sanctitate & integrita-
2 te Romani † Pontificis, quem apex tantæ dignitatis attollit, *c. non vos dist.* 4.

3 Secundò præsumitur pro † episcopo & sacerdote, *c. abst, 11. qu.* 3.

Tertiò præsumitur pro reo, qui ad magistratum
4 † fuit electus, vt in *Authent. defuncti seu funera eorum, in prin.* & diximus suprà.

5 Quartò præsumitur pro † Doctore, quod sit sufficiens *l. unica, C. de profess. qui in urbe Const. lib.* 12. *& in l.* 1. §. *ideoque, C. de Iustinia. Cod. emp.*

Quintò sic dicimus præsumi pro eo: qui alicui officio præpositus fuit quòd nec ipse fallat, nec fallatur, *l.* 2. *C. de pondera. & auri illa, lib.* 10.

6 Sextò ita dicimus præsumi pro aliis † peritis in arte, & propterea illis fides adhibetur, *l. semel, C. de re milit. lib.* 12. Bart. *in l.* 1. *in prin. nu.* 4. *ff. de ventre inspic. & in l. vlt. C. ad l. Corn. de sicar.* Bald. *in c. inter canonicas de elect.* Iason *in l.* 1. §. *vlt. ff. de verb. oblig.* Ruin. *in cons.* 53. *in fin. lib.* 5. Neviz. *in lib.* 5. *sylvæ nupt. num.* 69. & Soc. Iun. *in cons.* 183. *n.* 12. *lib.* 3. & alia scripsi *in tracta. de adipiscenda possessione, remed.* 5. *nu.* 166. Diaz. *reg.* 678. Iason *in repet. l. admonendi, n.* 38. 40. Pinel. *in l.* 2. *nu.* 11. *C. de rescind. vend.* Adde quod sententia peritorum in arte electorum à judice non transit in judicatum, sed ex relatione peritorum potest retractari, vt dixi *in dicto remed.* 5. *n.* 166. Addo Cremens. *in l.* 2. *nu.* 299. *C. de rescind. vend.* Ratio, quia eorum relatio est per verbum, credo. Quando vero periti fuerunt electi à partibus eorum sententia transit in judicatum, si debito tempore non fuit appellatum, atque ita non retractatur ex relatione magis peritorum. Ratio, quia partes eligentes in eos consenserunt. Ita Iason *in dicta repet. l. admonendi. nu.* 43. *vers. ex istis ego infero, de jurejur.* & Diaz. *dict. reg.* 678. *in fin.*

7 Secundò accedit quòd electi † oratores præsumuntur idonei & grati principi suo, *l. inter claras* §. *liquet, in fin. C. de summa Trinit. & fide cathol. & in c. illud,* 8. *qu.* 2. Hinc docuit Abb. *in c. super eo. in fin. de elect.* quòd si electio alicujus fuit cassata, præsumitur vitio fortunæ, non autem personæ, cassata.

Cæterùm, (vt dixit Alciat. *in d. præsump.* 19. *num.* 4.)
8 hæc † præsumptio admittit probationem in contrarium. Quare si electus ad officium vt idoneus, reperitur deinde minus aptus & sufficiens, potest & debet removeri, *leg. vt gradatim,* §. *reprobari. ff. de mune. &*
9 *hono.* Ita etiam Prælatus † minus sufficiens repertus, debet deponi, vt inquit glos. *in c.* 1. *in verbo. insufficientem, de renunt. lib.* 6. Quod tamen † non procedit in
10 11 Papa, vt ibi dicitur. Hinc etiam medicus † insufficiens reprobatur, *leg. sed vt reprobari, ff. de excusat. tutor.* vbi Baldus. Idem de Doctore legum, *l.* 2. *Cod. de profess. &*

med. lib. 11. Bart. *in leg. cum quid in fine, ff. si cert. petat.* Abb. *in cap. in sui de magistris, & in c. cum venerabilis, in fin. de except.*

Et hæ quidem traditiones probabilem dubitationem non habent, quando à principio ij fuerunt cogniti & judicati insufficientes & indigni. Verum dubitatio in eo versatur, quando jam semel ab initio fuerunt idonei & sufficientes: sed nunc non sunt, fortè ob senectutem, vel ob aliquam infirmitatem, an scilicet hoc casu ab officio removendi sint? Alciat. *in dicta præsumpt.* 19. distinguit duos casus.

12 Primus est, quando officium † datur potiùs ob dignitatem quam ob annexum onus, vt officium episcopatus. Hoc casu, qui effectus est ob senium, vel morbum minus aptus & idoneus non removetur ab eo officio sed potius datur ei coadjutor. Ita loquitur *cap. quamvis triste,* 7. *quæst.* 1. vbi Archidia. *nu.* 4. *cap.* 1. *de parochiis, & c. grandi. de supplenda negligen. prælatorum in* 6. & ibi Corset. & Francus *num.* 5.

13 Secundus est casus, quando † officium datur principaliter ob exercitium, sicuti est officium judicis, vel advocati. Hoc sanè casu effectus sufficienter & minus idoneus ob senectutem, vel aliam similem causam res moveri potest, *l. si quos jud.* 5. *C. de off. Præfect. Præto.* vbi Alber. & reliqui, confert *leg. si longius ff. de jud.* His tamen (inquit Alciatus) qui propter justas causas removentur, præstari debet integrum honorarium illius anni. Ita Bartol. *in l.* 1. §. *Divus, nu.* 8. *ff. de variis & extraordin. actio.* dum scripsit, honorarium his dari consuevisse, partim ob industriam scientiamque, & partim ob laborem corporis. Et Bart. secutus est post alios Decius *in l. diem functo, nu.* 17. *ff. de offic. assess.* vbi *num.* 18. subdit, idem esse in interprete, cui debetur salarium totius anni, & si non potuit justis de causis impeditus, vel morte præventus interpretari. Et præterea (sub-
14 jungit Alciat. *in d. præsumpt.* 9. *in fine,*) officiales † qui ita diu principi inservierunt, vt in illius servitiis insenuerint: consequi ab eo debere, ne in senectute ipsa egeant, *leg. Lucius, ff. de evict. ibi, Veteranis in præmium assignat.*

PRÆSVMPT. LXXXVII.

Condemnatus judicis sententia, quando præsumatur habuisse justam litigandi causam.

SVMMARIA.

1 *Sententia judicis condemnatoria, in dubio præsumitur habuisse causam injustam, adeò quod in expensis condemnari debeat, num.* 2.

Ab hac tamen præsumptione recedituri conjecturis contrariis, num. 3.

DIsserendum est congruo hoc in loco, an malam & injustam litigandi causam habuisse eum, qui deinde fuit sententia condemnatus, præsumatur?

1 Et dicendum est, in dubio † præsumi habuisse injustam. Ita glos. *in authen. generaliter, C. de episcop. & cleri. & in c. calumniam, de pœn.* Ioa. Andr. *in c.* 1. §. *vlt. de elect. in* 6. Cynus *in l.* 1. *C. de advocat. diverf. judic.* Bald. & Salic. *in l. properandum,* §. *sin autem alterutra, C. de judiciis.* Abbas *in c. finem litibus, nu.* 22. *de dolo, & contum.* Didac. *libro practicarum quæst. capite* 27. *vers.* 6. *condemnatio.* Natta *in cons.* 108. *nu.* 5. *lib.* 1. & Asinius *in praxi de ordine judiciorum,* §. 32. *titul. de expensis, in prima limit. num.* 5. *& in limitat.* 5. *in fine, numero quinto.* Ex quo sequitur, quod condemnari etiam

BIU Cujas

2 debet hic † victus in expensis: quemadmodum præcitati Doctores scripserunt. Receditur tamen ab hac
3 præsumptione aliis contrariis conjecturis † & præsumptionibus, quibus justam affuisse causam litigandi demonstratur: quemadmodum decem causas, atque ita præsumptiones commemoravi *in lib. 2. de Arbitr. judicum, casu* 177. & aliquos prosequitur etiam Asinius *in d. §. 32. in 2. limitatione principali*, cum multis subsequentibus.

PRÆSVMPT. LXXXVIII.

Iudicem appellationis, condemnando appellantem victum in expensis, præsumi condemnasse etiam in expensis primæ instantiæ.

SVMMARIA.

1 *Appellationis judex condemnando in expensis, præsumitur etiam de expensis primæ instantiæ.*
2 *Sententiæ verba nunquam debent trahi ad eum sensum quo judex justitiam facere videatur.*

EVenit aliquando, vt judex appellationis simpliciter condemnet appellantem victum in expensis, nec verbum aliquod faciat de expensis in prima instantia factis, & propterea solet dubitari, an præsumatur condemnasse etiam in expensis primæ instan-
1 tiæ? Et præsumi † sic condemnasse affirmavit Felin. *in cap significaverunt, numero 7. de except.* quem secuti sunt Marsilius *in leg. patre, vel marito, numero 71. ff. de quæstio.* & Asinius *in praxi judiciorum, §. 32. in septima ampliatione*, qui recensent Alexandri responsum, quod non expressum hactenus legitur. Ea ratione vsi sunt, quod quando verba sententiæ possunt plura, vel pauciora comprehendere, vel diversos effectus habe-
2 re, nunquam † ad eum sensum debent trahi, quo judex injustitiam facere videatur. Atqui hoc casu verba hæc condemnationis sic simpliciter prolata, victum victori in expensis condemnamus, sunt apta comprehendere etiam expensas primæ instantiæ, & nisi comprehenderent judex appellationis injustitiam faceret, quia constat condemnatum duabus sententiis temerè & injustè litigasse. Est ergo dicendum, judicem voluisse comprehendere etiam expensas illas.

PRÆSVMPT. LXXXIX.

Victum in expensis non condemnatum præsumi absolutum.

SVMMARIA.

1 *Victum expressè non condemnando in expensis, præsumitur judex absolvere.*

QVando judex expressim non condemnat vi-
1 ctum in expensis, † eum absolvisse præsumitur, *leg. terminato, Cod. de fructibus & litium expensis*, vbi Bald. Lanfrancus *in tract. de expensis, numero* 12. Iason. *in l. properandum, §. sin autem alterutra, numero 7. C. de jud.* Lancellotus Corradus *in tract. de prætore, in §. 3. de offic. prætor. in causis criminalibus, in tit. de sententia definitiva criminali, in* 28. *ampliatione*, & Asinius *in praxi judiciorum, §. 32. in limit.* 22.

PRÆSVMPT. XC.

Quando magis pro reo, quam pro actore, econtra præsumatur, & interpretatio fieri debet.

SVMMARIA.

1 *Rei favorabiliores potius quàm actores, & pro reis in dubio præsumptio sumitur.*
2 *Actor semper potest & debet venire paratus ad judicium.*
3 *Dilationes longiores conceduntur reo ad defendendum, quàm actori ad prosequendum actionem notam.*
4 *Rationum in conflictu melius est nocentem absolvere, quam condemnare innocentem.*
5 *Iudicis officium exuberat in absolvendo.*
6 *Iudex in sententia absolvens & condemnans simul, potior est in ea perplexitate absolutio.*
7 *Sententia in favorem rei in dubio debet interpretari.*
8 *Testes actoris licèt sint aliquantulum digniores testibus rei, attamen pro reo judicandum.*
9 *Testibus masculis etsi major fides tribuatur quam fœminis, fallit tamen si illæ testimonium pro reo dixerint.*
10 *Pœnam remittendo judex condemnato, præsumitur etiam remittere infamiam.*
11 *Reus etiam qui per accidens sit actor, semper in dubio pro se præsumptionem habet.*
12 *Testes clariores extantes pro actore quàm reo, non tollunt eam quæ pro reo est, præsumptionem. Idque tam in criminalibus quam civilibus, num. 13.*
14 *Præsumptio quæ pro reo est, tam est efficax, vt actor temerè & per calumniam litem movisse censeatur, sitque in expensis condemnandus.*
15 *Actore fisco, & reo convento privato, pro reo est præsumptio.*
16 *Actoris favor in causa favorabili, an prævaleat favori rei conventi.*
17 *Actori magis quàm reo in præparatoriis judicij favetur.*
18 *Reo in medio causæ non plus quàm actori favemus. Nec ei in causis civilibus majores dantur ad probandum dilationes, num. 19. Excepti tamen sunt aliqui casus nu. 20. 21. & 22.*
23 *Præsumptio quæ est pro reo, non procedit in foro animæ, si tutius est pro ejus salute.*
24 *Reo plus quàm actori non favemus, quando dubium est super jurisdictione judicis, item quando de delicto constat, num. 25.*
26 *Delictum quando constat commissum esse, permissa est extensio vt reus puniatur.*

1 PRo reo præsumptionem † sumi in re dubia scripsit Alciatus *in tract. de præsump. reg. 3. præsump. 44. ex l. favorabiliores, ff. de reg. jur.* cum dixit Caius, favorabiliores rei potius quam actores habentur. Et Paulus *in l. inter pares, ff. de re jud.* respondit, inter pares numero judices, si dissonæ sententiæ proferantur, in liberalibus causis pro libertate, in aliis etiam publicis pro reo statutum obtinere. Id quod epistolar. libro 11. testatur etiam Seneca: *Reus*, inquit, *sententiis paribus absolvitur, & semper quidquid dubium est, humanitas inclinat in melius.* Et Plutarchi ac aliorum auctoritatibus comprobavit Petrus Fabri *in d. l. favorabiliores*, & Pontifex *in cap. cum sint, de reg. jur. in 6.* ita statuit, cum sint jura partium.

Huc pertinent *c. ex literis, §. pen. de prob. & c. inter dilectos, in fin. de fid. instrum.* Hujus præsumptionis rationes commemorat Alciatus ex Aristotele *in probl. sect.* 29. pro-

2 29.*problem.*13. Quarum prima est, quod † actor semper potest & debet venire paratus ad judicium. Reus verò non potest. Quare cum potuerit reus omisisse aliqua ad sui defensionem pertinentia, æquum est reo favere, & pro eo præsumi. Quæ sanè ratio & jure nostro probatur, nempe, *leg. qui accusare, Cod. de eden.* §. *omnem, in auth. de litigios. & in cap. sciant. secund. qu.* 8. & tradunt Specul. *in tit. de præparat. judicio.* §. 1. & Decius *in dict. l. qui accusare, num.* 2. Et huc facit traditio Bartol. *in l. qui in alterius, num.* 3. *ff. de reg. jur.* cum dixit, quod licet actor successerit in jus alterius : attamen non habet justam causam, qua si succumbat, excusetur ab expensis. Et Bart. secuti sunt ibidem Decius *num.* 5. & reliqui omnes. Et hac ratione factum est, vt lon-
3 giores concedi soleant dilationes † reo ad se defendendum, quàm actori ad prosequendum motam actionem, *cap.* 2. *de dilatio.* Et apud antiquos observatum legimus, horæ tempus præstitutum fuisse accusatori ad accusandum, duarum verò horarum reo ad se defendendum.

Altera est ratio (inquit Aristot.) quia talis præsumptio suadet liberationem. Quæ quidem ratio optimè probatur *in leg. Arianus, ff. de act. & oblig.* Quod autem humanior sit, vel ex eo probat Aristoteles, quod
4 in conflictu rationum † melius est nocentem absolvere, quàm innocentem condemnare, *leg. absentem, ff. de pœnis.* Et Cicero in oratione pro Sext. Roscio Amerino, in hæc verba scribit: *Utilius est absolvere innocentem, quàm nocentem causam non dicere.* Hinc dicere
5 solemus, judicis officium † exuberare in absolvendo. Ita Ioan. Andreæ & Butrius *in c. veniens, de accusat.* & Cæpolla *in cons.* 41. *licèt invitus, in criminalibus.* Decius *in l. favorabiliores, nu.* 2. *de reg. jur. & in cons.* 690. *in fin.* Et respondit idem Decius *in cons.* 185. *col. vlt.* quod curia majorem honorem consequitur absolvendo, quam condemnando.

Tertiam rationem hujus præsumptionis attulit Alciatus *in d. præsump.* 44. *n.* 4. *vers. sed tu adde:* Actor, qui agit adversus reum, re vera ejus delictum vel culpam, seu noxam arguit: ex quo alias reus non compelleretur suscipere judicium, *leg. si reus paratus, ff. de procur. & §. vlt. in Inst. perpet. & tempor. actio.* cum autem nec delictum, nec culpa, nec mora præsumatur juxta *l. meritò, ff. pro socio,* sequitur dicendum, pro ipso reo stare præsumptionem.

Ex hac præsumptione infertur, quod ob conflictum præsumptionum, reus absolvendus est. Ita Bald. *in rub. de controver. investit. nu.* 7. & ibidem Afflict. *col.* 13. *vers. quartus casus.* Dec. *in cons.* 558. *nu.* 8. & Cæphal.
6 *in cons.* 4. *nu.* 31. si judex in † sententia absolvat & condemnet vnà simul, in hac perplexitate potiorem esse absolutionem. Ita Baldus *in l.* 1. *numer.* 18. *C. de furtis.* Cardinal. *in cons.* 29. *colum.* 6. & Cravet. *in Respon. pro repub. Salviani, num.* 104.

7 Hinc etiam dicimus, quod in dubio sententia † debet interpretari ad favorem rei, vt minus sit condemnatus, quam sit possibile, *l. hæ enim causæ, ff. de suspect. tut.* Alex. *in cons.* 46. *col.* 1. *lib.* 5. Soc. Sen. *in cons.* 120. *col.* 2. *lib.* 1. Dec. *in cons.* 43. *col.* 1. & Cravet. *in cons.* 47. *nu.* 10. *& in cons.* 188. *nu.* 2. & respondit idem Cravet. *in cons.* 6. *nu.* 41. auctoritate Baldi *in cons.* 28. *in quodam instrumento, lib.* 1. verba impropriari secundùm fictionem, vt reus excusetur, atque ita ne puniatur, & hoc secutus est amplissimus Cardinalis Albanus *in lucubrationibus ad Bart. in l.* 1. *num.* 2. *ff. ne quis eum qui in jus vocatus est, vi eximat.*

Hinc etiam scripsit Abbas *in c. ad nostram de probat.*
8 quod † licet testes actoris sint aliquantulum digniores testibus rei, attamen adhuc judicandum est pro reo. Idem Abbas *in c. forus. de verbor. signif.* annotavit,
9 quod si major fides † adhibeatur testibus masculis, quàm fœminis: Hoc tamen locum non habet, quando fœminæ testimonium dixerunt pro reo. Et traditiones has secutus est Marsil. *in consil.* 2. *num.* 19. *& num.*
10 21. Huc etiam facit, quod si judex † remittit pœnam reo condemnato, præsumitur etiam remisisse infamiam, *leg. etsi severior, C. ex quib. causis infam. irrog.* & tradit Luc. de Penna *in l.* 3. *in præsumpt.* 132. *C. de apochis publi. lib.* 10.

11 Extenditur primò, vt locum non habeat † hæc præsumptio etiam in reo, qui per accidens est actor, sicuti quando reus intentaret remedium, de quo *in leg. diffamari, C. de ingenuis & manumissis,* vt est, quando is qui alioqui reus esset, petit imponi perpetuum silentium alicui, qui jactaret se creditorem esse, vel si peteret cancellari instrumentum. Nam & adhuc ei favendum est in dubio. Ita in specie extendit Alciatus *in dicta regul.* 3. *præsumpt.* 44. *numero* 4. *versic. ampliatur ista præsumptio,* ex sententia Butrij, Felini, & Decij, *in leg. ex literis, de probatio.* Idem Decius *in consilio* 487. *& in cons.* 686. *leg. favorabiliores, num.* 2. *vers. & ista regul. de reg. jur.* & ibidem Cagnol. *num.* 4. & novè Cæsar Contardus *in repet. d. l. diffamari, in quæstionib. num.* 8.

Extenditur secundò, vt procedat hæc præsumptio
12 etiamsi pro † actore extarent clariores testes. Quocirca si accusator probasset crimen testimonio duorum clericorum : reus verò contrarium testimonium duorum laïcorum, favore rei prævalebit testimonium laïcorum. Ita glos. *in c. clerici, dist.* 81. Bald. *in leg. data opera, Cod. de iis qui accus. non possunt.* Roman. *in l.* 1. §. *vltim. & in l. in illa ff. de verb. obl.* Decius *in d. l. favorabiliores, n.* 1. idem *in d. c. ex literis, de probat. & in cons.* 564. *n.* 2. Idem scripsit Alciat. *in d. præsump.* 44. *num.* 5. qui adversus recentiores *in dict. c. ex literis,* intelligit
13 procedere tam in causis † civilibus, quàm criminalibus, cum eadem militet ratio vtroque in casu. Et multo fortius procedit, quando probationes essent pares. Nam sine controversia probationes rei prævalebunt. Ita post alios plures scripsit Decius *in l. qui accusare, nu.* 16. *C. de eden. & in cons.* 564. *num.* 2.

14 Extenditur tertiò hæc præsumptio, vt adeo † efficax sit contra actorem, vt præsumatur temerè & per calumniam litem movisse, & consequenter, quod in expensis condemnari debeat, juxta *l. eum qui temerè, ff. de jud.* Ita extendit Alciatus *in d. præsumpt.* 44. *numer.* 5. *versic. ampliatur & tertiò,* & ibi declarat, quando apparere dicatur habuisse justam causam litigandi, vt ab expensis absolvi mereatur. Et ego omnium copiosius differui *in commentariis de Arbitr. jud. libro* 2. *casu* 177.

15 Extenditur quartò, vt locum habeat etiam, † quando fiscus est actor, privatus verò reus conventus. Nam adhuc pro ipso reo præsumendum est. Ita Comens. Ias. & Zasius *in l. pares, ff. de re judic.* & Didacus *in lib. variar. resol. c.* 6. *nu.* 4. *in fin.*

Declaratur primò hæc præsumptio, vt locum non
16 habeat, quando actor † ageret pro causa favorabili, vt putà pro libertate, matrimonio, dote, causa pia & similibus. Nam tunc favor illius causæ prævalet favori rei conventi. Ita declarant post alios Iason *in l. de die in prin. col. vlt. vers. secundò principaliter, ff. qui satisd. cogan.* Dec. *in dict. l. favorabiliores, numer.* 3. & ibidem Cagnol. *num. de reg. jur.* & Alciatus *in d. præsumpt.* 44. *num.* 7. Et inter has causas favorabiles connumeravit Ias. & Dec. causam fisci. Quam traditionem existimo veram non esse, & repugnare responso *l. non puto, ff. de jure fisci,* quam alibi explanavi.

Declara-

BIU Cujas

Declaratur secundò, vt locum non habeat hęc præ-
17 sumptio † in præparatoriis judiciorum. Nam in illis magis favemus actori quam reo. Ita post gl. *in c. cum sunt, de reg. jur. in 6.* & alios antiquos affirmarunt Bart. *in l. de die, in prin. ff. qui satisd. cog.* & alios refert ibidem Ias. *num.* 2. & Dec. *in d. l. favorabiliores, num.* 2. & ibidem Cagnol. *num.* 8.

Cæterùm à recepta hac opinione dissentiunt Ias. *in d. l. de die, in princ. num.* 2. *versic. nunc assume,* & Alciatus *in d. tract. præsump. regul.* 3. *præsumptio.* 44. *num.* 8. respondet Alciatus argumentationibus communis opinionis : Iason verò multis rationibus ostendit, hanc posteriorem sententiam, quæ & mihi magis probatur, veram esse.

18 Declaratur tertiò, vt non procedat in medio † causæ. Nam tunc non plus favemus reo quàm actori, sed æqualiter eos tractamus. Ita Bartol. Ang. & Castr. quos refert Ias. *in dict. l. de die in princ. numer.* 2. *ff. qui satisd. cog.* qui *colum.* 3. *vers. capto secundum membrum,* idem affirmavit, confutata vna argumentatione. Idem docuit Decius *in leg. favorabiliores, num.* 5. & ibidem Cagnolus *numero* 8. *de reg. jur.* idem Decius *in cap. ex*
19 *literis, numero* 5. *de probat.* Quocirca majores † dilationes ad probandum dari solent in causis civilibus reo quam actori, *leg. vlt.* vbi Imola & Alex. *colum.* 1. *ff. de feriis,* Iason *in dict. l. de die in princ. colum.* 3. *versic.* 2. *fallit.* Dissentit tamen ab hac opinione Alciatus *in d. præsumpt.* 44. *nu.* 9. ob id, quod hac declaratione nimis coangustetur regula *dict. leg. favorabiliores.* Erant tamen aliqui casus, in quibus magis favemus reo, quam actori, etiam in medio causæ, sicuti quando dan-
20 tur dilationes. Nam duæ dari solent † actori, tres verò reo, *leg. vlt. ff. de feriis,* vbi Alex. *colum.* 1. *in fin.* post Imolam, glos. *in cap. cum ad sedem, de restit. spoliat.* & Iason *in dict. leg. de die, in prin. colum.* 3. *vers.* 1. *fallit,* ita
21 etiam (inquit idem Iason) reo permissum est, † lite adhuc non contestata, examinari facere testes ad æternam rei memoriam, quando testes sunt recessuri, vel quando in extremis laborant : ne reo fortuitis casibus subtrahatur probatio, *l. facultas, C. de jure fisci, lib.* 10. Et tamen diversum est ex parte accusatoris, *c. quoniam frequenter,* vbi gl. *in verbo, civiliter, vt lite non contest.* & ibidem Bald. *colum.* 3. & Iason *præcitato in loco,* & aliqua scripsi *in commentariis de Arbitrariis judicum, lib.* 2. Et præterea (subjungit Iason) *in d. l. de die, in prin. colum.* 3. *vers. tertiò fallit,* prædictos testes ad perpetuam rei memoriam examinatos pro reo, publicari etiam posse, quod fortius est, *l. in lege Aquilia, §. si deletum,* vbi Bartol. *ff. ad legem Aquil.* Diversum est in actore, *d. cap. quoniam frequenter,* vbi Bald. *colum.* 4. & Felinus *num.* 20. Extat & alter casus in quo magis fa-
22 vemus reo quàm actori in † medio causæ, nempe in editione rationum & instrumentorum, quam reus non tenetur facere actori, *l.* 1. *l. qui accusare, & l. vltim. C. de eden.* Et tamen, actor tenetur ea edere reo, *l. non est novum, & l. justum, & dicta leg. vltim. Cod. eodem de edend.* & ibidem Doct.

Declaratur quartò, vt non procedat hæc præsum-
23 ptio in † foro animæ. Nam tunc fit interpretatio & sumitur præsumptio contra reum, ex quo tutior est pro salute animæ. Ita glos. *in c. 1. de scrutinio.* Et in specie sic declarant Decius *in c. ex literis, numero* 6. *de probat.* & Alciat. *de præsump. reg.* 3. *præsumpt.* 44. *nu.* 12. qui quidem Alciatus subjungit, non solùm procedere in foro animæ, sed etiam in foro canonico, quoad pœnam suspensionis à divinis, *cap. presbyterum, c. significasti, il* 2. *& c. ad audientiam, de homicidio,* & respondit Comens. *in cons.* 134. *colum. vlt. in prin.* Et hæc intelligit Decius præcitato in loco procedere, quando sumus in dubio, cum scilicet non constat de delicto, secus verò quando constat : quia tunc etiam in foro conscientiæ & canonico, mitior pœna est indicenda, Ita Decius post Abbatem ibidem. Et ad declarationem hanc pertinent, quæ dicemus infrà *libro* 5. *præsumpt.* 3. dum explicabimus regulam *leg. meritò, ff. pro socio.*

Declaratur quintò, vt locum non habeat hæc præ-
24 sumptio, † quando est dubium super jurisdictione judicis, & judex ante eam fundatam cognoscit. Nam tunc non plus favemus reo quam actori. Ita in specie declarant Alex. & Iason *in d. l. de die, in fin. princip. ff. qui satisd. cog.* & Alciat. *in d. præsumpt.* 44. *in fin.*

Declaratur sextò, vt non habeat locum hæc præ-
25 sumptio, quando † constat de delicto. Nam tunc reo non favemus, sed potius condemnandus est, quam absolvendus. Ita Nevizan. *lib.* 6. *sylvæ nuptia. numer.* 47. *vers. intelligo secundò,* qui sic declarat traditionem Bart. *in leg. quemadmodum, numer.* 11. *Cod. de agric. & cens. lib.* 11. Cum dixit legem pœnalem esse extendendam cum agatur de favore publico, vt delicta puniantur. Et apertius idem Bartolus *in leg. Lucius, §. exercitium, numer.* 2. *ff. de his qui not. infam.* scripsit, quod
26 quando † constat delictum fuisse perpetratum, permissa est extensio, vt puniatur, ne alioqui delictum maneat impunitum, & Bartolum secuti sunt Ruin. *cons.* 6. *num.* 5. *& num.* 11. *lib.* 5. Decius *in cons.* 52. *num.* 9. Gozad. *in cons.* 5. *num.* 6. & Didacus *lib.* 1. *variar. resol. cap.* 11. *num.* 5.

PRÆSVMPT. XCI.

Iudicium subterfugiens, probationes occultans, quando malam fovere causam præsumatur, egregia tractatio.

SVMMARIA.

1 *Iudicium subterfugiens, præsumitur de sua justitia diffidere. Et aliquando punitur tanquam calumniator, num.* 2.
3 *Actor non comparens in termino ad quem citavit reum, ex causa injusta præsumitur abesse.*
4 *Occultans jura & instrumenta, præsumitur fovere malam causam.*
5 *Testamentum diu occultatum præsumitur falsum. Idem de emancipatione, nu.* 6.
7 *Iudicium movere qui distulit diu, præsumitur fovere malam causam.*
8 *Reus diu differens opponere exceptiones, præsumitur fovere malam causam. Idem in differente querelam falsi proponere, num.* 9.
10 *Advocatum adversario subtrahens præsumitur fovere malam causam.*
11 *Testibus volens probare, quod potest instrumentis, præsumitur malam causam fovere.*
12 *Testes paucos examinari faciens, multis præsentibus negotio, suspectum se facit. Idem si eos qui de solo auditu auditus, cum alij qui vel viderint, vel audierint, adsint, num.* 13.
14 *Præsentantem se judici pro tribunali sedenti, considere de jure suo, nec contumacem judicari.*
15 *Vocatus in judicium, non veniendo, judicem contemnere præsumitur.*
16 *Præsentans se sponte judici, innocens præsumitur.*

1 QVi judicium refugit, de † sua justitia diffidere præsumitur, inquit Gelasius *in c. Christianis, in fin.*

BIU Cujas

fin.12.qu.1.& Bonifacius *in cap.nullus,de præsumpt.* rescripsit in hæc verba:*Nullus dubitat quod ita judicium nocens subterfugit,quemadmodum vt absolvatur,qui est innocens quærit. Confitetur enim de omnibus, quisquis subterfugere judiciis dilationibus putat.*Hæc ille. Quo loci Abb.Felin.& reliqui,multa ad rem hanc scripserunt,illud maximè ex Bald.*inc,in præsentia,col.pen.de præsumpt.* qui dixit, quod ille qui de innocentia confidit, non vadit per mendicata suffragia,sed festinat, vt veritas inquiratur,& respondit Rom.*in cons.*169.*nu.*3. quem secutus est Afflict.*in decis.*13.*nu.*21. Quocirca
2 subterfugiens judicium aliquando † punitur tanquam calumniator,§.*oportet autem,versi.si tamen is,in auth. quomodo oportet episc.* Archid.*in c.cum olim,versic.qui judicium,de hæret.in* 6.& Lucas de Penna *in l.*3.*vers.* 134.*præsump.C.de apoch.public.lib.*10. Huc facit quod scripsit Ioan.Andr. *in c.*1.*de dolo & contum.in* 6. cum
3 dixit, quod is qui non † comparuit in termino, ad quem citari fecit reum, præsumitur abesse ex injusta causa,atque ita subterfugere judicium. Ita pariter di-
4 cimus, præsumi † fovere malam causam,qui occultat jura & instrumenta. Barb.*in cons.*35.*col.*2.*lib.*3.Afflict. *in dec.*13.*n.*22.Paris.*in cons.*67.*n.*27.*&* 29.*lib.*3.Cravet. *in cons.*6.*num.*8.*in cons.*131.*nu.*17.*& nu.*34.*& in consil.* 298.*num.*11.& Plotus *in l.si quando,num.*389.*nu.*613. *& nu.*857.*C.unde vi,*qui his similia congerunt.

Est simile quod dicimus, testamentum diu occul-
5 tatum,† præsumi falsum,ita respondit Barbat.*in cons.* 88.*col.pen.lib.* 4.& simile etiam censuit Baldus *in leg.*
6 *fraus,nu.*1.*ff. de legib.* emancipationem diu † occultatam præsumi falsam.Et habet locum præsumptio hæc contra mulierem & rusticum,Rom.*consil.*406.*col.*1.& Cravet.*in cons.*178.*num.*5.

7 Ita quoque præsumitur fovere malam causam,† qui diu distulit movere judicium, quod jam antea movere debebat adversus eos, qui ea de re & negotio instructi erant. Exemplum in eo, qui vivo debitore petere poterat:& tamen adeo diu distulit petere, vt sic ille sit vita defunctus, quod feciſſe præsumitur,vt peteret ab hæredibus minimè instructis,& quibus cognitæ non sunt exceptiones, suo antecessori competentes, vel quando tam diu distulit agere, quo adversario perierint defensiones. Ita glos.*in Clem. sæpè*, §. *& quia,in verbo,non obstante, in fin. de verb.sign.* egregiè tradunt Afflict.*in dec.*13.*num.*21.*versic.*9.*conjectura,& dec.*58. *in fin.* Moderni Parisienses *in tract.de usuris,num.*187. Put.*in dec.*245.*n.*2.*lib.*2.& Parisius*in cons.*83.*n.*27.*lib.*1. qui respondit, contra eum præsumi,qui cum assereret se creditorem,distulit petere, donec debitor esset vita functus.Extat celebris locus apud Ciceronem in oratione pro P. Quintio,cujus verba adscripsi.*In hac re, te inquam,testem Nævi citabo:annum & eo diutius post mortem C.Quintij fuit in Gallia tecum simul Quintius, doce te petiisse ab eo istam, nescio quam innumerabilem pecuniã:doce aliquando mẽtionem feciſſe,dixisse deberi: debuisse concedamus: Moritur C.Quintius, qui tibi,vt ais certis nominibus grandem pecuniam debuit : hæres ejus P.Quintius in Galliam ad te ipsum venit in agrum communem, eo denique,vbi non modo res erat, sed ratio quoque omnis & omnes literæ. Quis tam dissolutus in re familiari fuisset? quis tam negligens? quis tam tui Sexte dissimilis? qui cum res ab eo qui contraxisset, recessisset, & ad hæredem pervenisset, non hæredem cum primum vidisset,certiorem faceret? appellaret? rationem afferret? si quid in controversiam veniret aut intra parietes, aut summo jure experiretur? Ita-ne est?* Hæc Cicero, qui & aliis multis invehebatur in Sextum Nævium:sed paucula hæc afferre volui : Non est dissimile, quod dici-
8 mus,† reum ipsum conventum præsumi fovere malam causam, quando diu distulit opponere exceptiones,ita responderunt Ancharan.*in cons.*234.*col.*1.Castr.*in cons.* 281.*In causa ista quinque,col.*1.*& cons.sequent.col.*3.*lib.* 1.& Cravet.*in cons.*65.*n.*8.*in cons.*75.*n.*9.*& in cons.*112. *n.*16. Ita pariter præsumitur contra eum, qui distulit
9 proponere † querelam falsi:vt dicemus infrà *lib.*6.*præsumpt.*19.vbi de falsi crimine disseremus. Simile tradit Rebuffus *in tit. de senten.executio.art.*3.*glos.*2.*nu.*3.*in fine*, cum dixit,quod differens opponere exceptionem nullitatis,in executione sententiæ præsumitur calumniosè distulisse,ex quo antea opponere poterat. Simile etiam tradit Anchar. *in c.*1.*num.*7.*de frig.& malef.* & ibidem Abbas.Sic dicimus præsumi fovere malam
10 causam, qui adversario † advocatum subtrahit, *l. providendum,*§.*vlt.C.de postula.*& tradit Ioan.Andreæ *in additio.ad Specul.in tit. de præsumpt.*§.*species,num.*5. *in verbo,in prædictis concord.* qui dixit,hanc esse solius hominis præsumptionem quod sensit & gl.*in d.*§. *vlt.* cum dixit,subtrahentem hunc non puniri ex hac præsumptione. Et idem tradunt Lucas de Penna *in leg. quemadmodum,in* 114.*ampliat.Cod.de agris, & censit. lib.*11.& Mascardus *in conclus.*275. ita quoque subtrahens probationes adversatij præsumitur fovere malam causam. Ita Ioan.de Turrecremata *in c.si quis,nu.* 1.*3.qu.*7.Huc etiam pertinet quod responderunt Curtjun.*in cons.*74.*col.*3. & Cravet.*in cons.*178.*num.*5. cum dixerunt præsumi illum malam causam fovere, qui
11 vult † testibus probare, quod instrumentis probare non potest. Et simile respondit Aretinus *in consil.* 63. *colum.*6.*versi.præterea, cum in matrimonio,& in consi.* 82.*col.*3.*versi.nisi fortè obstaret,*cum dixit esse suspicio-
12 nem contra eum, qui examinari fecit † paucos testes, cum tamen multi fuerint præsentes in negotio. Et simile ex hac traditione Aretini scripsit Cravet. *in tract. de antiq.temp.*11. *particulæ primæ partis principalis,num.*8.cum censuit, præsumptionem esse contra
13 eum, qui examinari fecit testes † deponentes de solo auditu auditus : cum potuerit examinari facere testes illos, qui vel suis oculis viderunt, vel auribus audierunt. His etiam accedit, quod is præsumitur fovere malam causam,qui omnes civitatis advocatos,& causarum defensores occupat,*l.providendum, Cod. de postula.* & ibi annotavit Castrens. & respondit Neviz. *in consil.*37.*in fin.*

E converso autem ad jam explicata, dicimus à jure
14 præsumi, quod ille, qui se † præsentat judici pro tribunali sedenti, confidat de jure suo,nec contumax judicari possit, *leg. Divus, ff. de in integrum restit.* Et
15 quemadmodum vocatus † ad judicium si non ivit, judicem contemnere præsumitur: Ita econtra, si citò ad judicem ivit, non contemnere creditur, & ob id ad jus suum causamque restituitur, vt declarat Bart. *in l. Divus, nu.* 7. Hanc præsumptionem esse juris & de jure, scripsit Ioan.Andr. *in additio.ad Specul.tit.de præsumpt.*§.*species,num.*3.*in verbo,in prædictis concordantib. versic.* 3. Ita dicimus eum,qui se judici sua sponte
16 † præsentat, innocentem à crimine præsumi. Ita Cæpolla *in consil.*31.*num.*8.*in criminalibus.* Marsilius *in practica criminali,*§.*diligenter,num.*204. M.Antonius Blancus *in practica criminali, in prima parte defensionis,nu.*131.& Iacobus Novellus *in practica criminali, in* 1.*parte defensionis,sub titu.ad defensam.incipit: His hactenus examinatis*, & hanc conjecturam confirmat egregiè locus M. Ciceronis in oratione pro Milone, cujus verba hæc sunt.

Quod Si Nondum Satis *cernitis, cum res ipsa tam claris argumentis signisque luceat,pura mente atque integra Milonem nullo scelere imbutum, nullo metu perterritum, nulla conscientia exanimatum Roman-*

BIU Cujas

mam reuertisse. Recordamini per deos immortales, quæ fuerit celeritas reditus ejus, qui ingressus in forum ardente curia, quæ magnitudo animi, qui vultus, quæ oratio. Neque verò se populo solum, sed etiam Senatui tradidit, neque Senatui modò, sed etiam publicis præsidiis & armis: ne his tantum, verum etiam ejus potestati, cui Senatus totam Rempublicam, omnem Italiæ pubem, cuncta populi Romani arma commiserat cui nunquam profectò tradidisset, nisi causæ suæ confideret, præsertim omnia accidenti, magna metuenti, multa suspicanti, non multa credenti. Magna vis est conscientiæ, judices, & magna in vtramque partem, vt neque timeant qui nihil commiserint: & pœnam semper ante oculos putent, qui peccarint. Hæc M. Cicero.

PRÆSVMPT. XCII.

Pignora à judice assignata victori ob causam judicati, præsumi pro toto ipso debito assignata.

SVMMARIA.

1 *Pignora à judice victori assignata, pro toto debito assignata præsumuntur, & ratio redditur, nu. 2.*

3 *Pignore conventionali non transit dominium, nisi pro valore & quantitate pignoris, secus in pignore judiciali, ac prætorio.*

4 *Pignora limitatè assignata à judice pro certa quantitate, non præsumuntur pro toto debito assignata. Idem si creditor protestetur, se pignus nolle, nisi pro suo justo valore, num. 5.*

1 CVm victori, qui sententiam pro se obtinuit, pignora † assignantur à judice in causam judicati pro toto debito assignata præsumuntur, *l. à Divo Pio, §. si pignora, ff. de re jud.* quo loci annotarunt glos. Imol. Alexand. & Iason. *num. 2. & 5.* hanc esse præsumptionem juris & de jure, quæ non admittit probationem in contrarium, vt scripsi ex hoc textu superiore libro *qu. 60.* Idem præter Imolam, Alexandrum, & Iasonem affirmarunt Lucas de Penna *in l. 3. in præsumptio. 172. C. de apochis publ. lib. 10.* Everardus *in centuria legali in loco à verisimili, num. 18. in fine,* & sensit Parisius *in consil. 42. numero 16. libro 1.* Et hujus præsumptionis ea est ratio, † quia in pignore judiciali & prætorio, adjudicatione facta per judicem, dominium transit in creditorem, & pignus efficitur suum, quasi æstimatum pro toto suo credito. Creditor ergo sua ipsa voluntate sibi præjudicavit in residuo. Et hinc apparet manifesta differentia inter pignus hoc judiciale, vel prætorium, & pignus conventionale. Nam in pignore ipso conventionali minus idoneo, pro integro condito constitutum est, ne creditor in residuo sibi præjudicet, *l. creditor qui non idoneum, ff. si certum petatur, & l. 1. Cod. de pignorib.* Et est ratio, quia in 3 † hoc pignore conventionali non transit dominium, nisi pro valore & qualitate ipsius pignoris, *leg. neque pignus, ff. de regulis juris.* In judiciali verò & prætorio dominium transit in totum. Ita Iason *in dicto §. si pignora, num. 2.* Etsi Deci. *in dicta l. creditor qui non idoneum, numero 5. ff. si certum pet.* rationes has visus sit improbare. Et alia scribunt Zasius *in dict. §. si pignora.* Alciatus *in d. l. creditor, & libr. 6. paradox. c. 3.* Duarenus *lib. 1. disputa. anniversa. cap. 6.* & Robertus Aurelianus *lib. 1. sent. juris, c. 22.* quibus demonstrant alium esse sensum, *d. §. si pignora.*

Declaratur primo hæc præsumptio, vt locum habeat, quando ipse judex simpliciter assignavit hoc pignus creditori in solutum: secùs verò quando † limitatè dedisset pro certa quantitate. Nam tunc cessat 4 hæc præsumptio. Ita in specie declarant Bald. *in l. ordo, in 2. notab. C. de execu. rei judi.* & post alios Ias. *in d. §. si pignora, num. 5.* Est ratio, quia limitata causa limitatum parit effectum, *leg. in agris, ff. de acquir. rerum domin.* Et verè hic sumus in claris, in quibus non est opus conjecturis.

Declaratur secundò vt locum non habeat hæc præsumptio, quando ipse creditor † contradiceret, atque 5 ita protestaretur, se nolle pignus illud acceptare pro integro suo credito: sed solum pro ipsius pignoris justo valore. Nam tunc cessat hæc præsumptio. Ita glos. *in d. §. si pignora, in verbo, addicatur,* & ibidem Comensis, Imola, & Alexander, quorum opinionem tutiorem esse, dixit Iason *ibid. in fine.* Est sanè durum & iniquum, vt dicebat Comensis, quod creditor invitus & contradicens, cogatur acceptare pro toto suo credito pignus hoc minoris valoris. Nec vrget illa ratio Petri Besutij, quod cum non fuerit repertus emptor, qui emeret pignus, creditorem cogi illud acceptare, cum sibi adscribendum sit, quod justo pretio non emerit tanquam tertius, eo tempore quo subhastabatur, *juxta leg. 2.* vbi glos. *C. si in causam jud.* Nam respondetur creditorem noluisse fraudem aliquam, vel fraudis suspicionem de se præbere tacitè se submittendo loco tertij emptoris. Et propterea, cum liberum sit emere, *C. de jure delib.* nihil huic creditori imputari debet, si emere noluit. Hæc itaque declaratio retinenda est, rejecta opinione glossæ *in d. l. ordo,* ac Bart. & Besutij *in d. §. si pignora.*

PRÆSVMPT. XCIII.

Rem datam à reo debitore condemnato, creditori pro executione sententiæ, præsumi loco pignoris, & non in solutum datam.

SVMMARIA.

1 *Debitor condemnatus ad certam quantitatem, dans rem aliquam creditori, loco pignoris dedisse præsumitur.*

Idque etiamsi res esset ejusdem cum debito æstimationis, nu. 2. & quando id locum non habeat, n. 4. 5. & 7.

3 *Pignus in dubio præsumitur idoneum & sufficiens.*

6 *Verbum, assigno, significat dationem in solutum.*

HVic loco satis convenit, vt paucis disseramus, quando debitor ad certam quantitatem condemnatus, rem aliquam dat creditori suo, pro executione sententiæ, an præsumatur dedisse in solutum vel loco pignoris, donec satisfaceret? Et præsumi da- 1 tum † loco pignoris decidit Afflict. *in dec. 373.* multis egregiis adductis rationibus, quas non commemoro, cum facilè apud eum legi possint.

2 Extenditur vt procedat hæc præsumptio † etiamsi res ipsa ejusdem esset æstimationis, qua ipsum debitum: attamen adhuc data præsumitur loco pignoris. Ita Afflict. *in d. decis. 373. num. 2.* Ea ratione motus est 3 Afflict. quia in dubio † pignus præsumitur idoneum & sufficiens, *l. 2.* vbi glos. *in verbo, redigere, C. de pigno.* & Alex. *in l. creditor. ff. si cert. pet.* & ibidem Dec. *nu. 1.* Cæterùm si rectè perpendatur, ab Afflicto dicutit ibi Vrsilius *in additionibus, num. 5.*

Declaratur primò, vt non habeat locum hæc præ- 4 sumptio, † quando jam debitor in eo instrumento, quo

BIU Cujas

quo se debitorem constituit, dedisset facultatem ipsi creditori capiendi sua auctoritate rem illam, & retinendi eam in solutum. Et creditor rem illam consecutus est à debitore, diuque possedit. Hoc sanè casu præsumitur justo pretio & ex titulo præambulo possidere eámque habuisse, juxta *leg. quædam mulier. ff. de rei vend.* Ita in specie declarat Vrsilius *in additionib. ad dictam Afflicti decis. 373. nu. 1.*

Declaratur secundò, vt locum non habeat hæc
5 præsumptio quando ex aliquib. verbis † conijci posset, debitorem dare voluisse in solutum, non autem in pignus, sicuti quando dixisset, assigno tibi pro debito
6 meo rem illam. Nam verbum hoc, † assigno, significat dationem in solutum. Ita auctoritate multorum scripsi *in cons. 20. nu. 6. lib. 3.* Et ibidem *nu. 9* idem dixi, quando
7 † debitor dixisset, se rem tradere cum cessione jurium & translatione dominii. Et alia plura in discursu illius sponsi scripsi, quæ ad rem hanc pertinent.

PRÆSVMPT. XCIV.

Sententiæ acquievisse condemnatum, quibus signis & coniecturis apparere possit.

SVMMARIA.

1 *Condemnatus petens vel faciens aliquid quod sententiæ executionem respicit, præsumitur sententiæ acquievisse.*

2 *Pretium dans vt actor ab accusatione desistat, videtur delictum fateri.*

3 *Condemnatus acceptans terminum à judice condemnante assignatum, non præsumitur appellationi interponendæ renunciare.*

4 *Condemnatus ad actum negativum, non faciendo, sententiam tamen approbare non præsumitur.*

5 *Condemnatus non appellans, facit sententiam transire in rem judicatam.*

Vel si appellaverit quidem, & postea renunciaverit appellationi, num. 6.

COndemnatus præsumitur acquievisse sententiæ,
1 quando † aliquid petit, vel facit, quæ sententiæ executionem respiciunt, vt putà si petit à judice terminum ad solvendum, *l. ad solutionem, C. de re judic.* & tradunt Lucas de Penna *in l. 3. in præsumptio. 113. C. de apochis public. lib. 10.* Calcan. *in cons. 22. num. 8.* Socin. Sen. *in cons. 220. in fin. lib. 2.* Dec. *in cons. 618. num. 2.* Craver. *in cons. 76. in fine, in cons. 261. num. 3. in cons. 276. nu. 2. & in cons. 278. colum. 2. vers. 5. dico.* Alciatus *in resp. 377. nu. 10.* & Tyraquel. *in tract. de retractu conventio. §. 1. glos. 2. num. 61.*

Et hæc quidem præsumptio locum habet multò magis quando is condemnatus solvit re ipsa, totum vel partem ejus, ad quod condemnatus fuit. Ita Decius *in d. cons. 618. num. 2.* Cùm plus sit solvere, quàm petere terminum ad solvendum. Et saltem quoad approbationem actus & sententiæ procedunt à pari, vt in specie respondit Craver. *in dict. cons. 76. in fine.* Et
2 comprobatur eo simili quo dicimus, quod † accusatus qui pretium dedit, vt ab accusatione desistat accusator, fateri dicitur delictum, *leg. in fisci causis, ff. de iure fisci*, & tradit Alexand. *in leg. transigere, num. 1. Cod. de transact.*

Extenditur hæc præsumptio, vt locum habeat etiam quando condemnatus petiit dilationem per suum procuratorem. Ita Marsil. *in sing. 186. Tuscis*, post Bellameram, & Felin. quos refert.

Declaratur primò, vt non habeat locum, quando ipsemet judex assignavit reo condemnato terminum
3 ad solvendum: & ipse condemnatus acceptavit † terminum ipsum. Nam tunc præsumitur quidem renunciasse appellationi interpositæ: sed non interponendæ, ita declarat Socin. Sen. *in d. cons. 220. in fin. lib. 2.* post Innocen. & alios, quos recenset, & copiosè differit Felin. *in dict. cap. quoad consultationem, num. 5. 6. 7.* vbi declarat.

Declaratur secundò, vt locum non habeat in actu
4 negativo, † vt si quis fuit condemnatus, ne solveret, vel ne rem alicui traderet: & is condemnatus non solvit, nec tradit. Hoc sanè casu non præsumitur ex eo actu negativo approbare sententiam. Ita egregiè Innocen. *in cap. cum olim, il 3. de restit. spol.* quem secutus est Socin. Sen. *in d. cons. 220. nu. 11. lib. 2.*

Declaratur tertiò, vt non procedat in appellante à sententia excommunicationis, & eam observante. Nam iste non dicitur approbasse & ratificasse sententiam. Ita post alios Felin. *in d. c. quoad consultationem, num. 7. vers. datur alia.*

Declaratur quartò vt locum non habeat, quando per errorem petita fuit dilatio ad solvendum, vel errore similis actus factus fuit. Nam tunc non dicitur approbasse ipsam sententiam. Ita idem Felin. *in dict. c. quo ad consultationem, nu. 7. in fin. vers. limi.*

Declaratur quintò, vt non procedat, quando condemnatus coactè solvit, vt si nec appellare, nec alio remedio impedire potuit executionem sententiæ. Nam tunc solvendo non præsumitur eam approbasse. Ita Imola *in cons. 144. num. 1. & cons. 149. col. penul. vers. item non obstat. & in cons. 146. num. 9. in fin.* & Fulgosius inter ejusdem Imolæ consilia *in cons. 147. nu. 14.* Marsil. *sing. 89.*

Est & aliud signum approbatæ sententiæ, quando
5 condemnatus † non appellavit. Nam tunc dicitur sententia in judicatum transivisse, *l. is qui, C. de appel. cap. quoad consultationem, de sent. & re jud.* vbi latè Doct. & Craver. *in cons. 79. num. 3.* & manifestius Lucas de Penna *in l. 3. in præsumpt. 86. C. de apoch. publ. lib. 10.* Idem est, quando condemnatus non appellavit intra terminum, *leg. qui absente, Cod. de procur.* & tradit Lucas de Penna *in dict. l. 3. in præsump. 114.* Qui traditionem hanc intelligit procedere etiam eo casu, quo hic appellavit intra terminum: sed deinde intra 30. dies non comparuit, vt peteret instanter sibi dari apostolos, seu literas dimissorias, *juxta cap. ab eo, de appellat. in 6.* & scribunt Innoc. & Archid. *in c. cordi, de appel. in 6.*

Est & aliud signum approbationis sententiæ, quan-
6 do † condemnatus appellavit: sed deinde ipsi appellationi renuntiavit. Nam tunc censetur fateri se justè condemnatum, atque ita sententiæ acquiescere dicitur. Ita Baldus *in c. 3. §. judices, in fin. de pace juram. firman.* quem secutus est Tyraquel. *in tracta. de legibus connubial. in glos. 5. num. 69.*

PRÆSVMPT. XCV.

Appellatio, an & quando præsumatur intra debitum tempus interposita.

SVMMARIA.

1 *Condemnatus sententia judicis, intra decem dies appellare debet.*

2 *Appellatio intra decem dies interposita præsumitur, Baldo tamen cum aliis dissentiente, n. 3.*

4 *Appellandi tempus intra decem dies, censeri de substantia ipsius appellationis.*
5 *Dictio, &, quando stet continuativè, vel augmentativè.*
6 *Dies decem ad appellandum currunt de momento ad momentum.*
7 *Absens appellans post 20. dies à tempore latæ sententiæ, præsumitur appellasse intra decem dies à tempore scientiæ.*

1 IVdicis sententia † condemnatus appellare hodie debet intra decem dies, *c. concertationi, de appell. in 6.* Quare dubitari contingit, quando non apparet quo tempore fuit appellatum, an præsumatur intra
2 decendium interposita appellatio? Et præsumi† scripserunt Baldus *in leg. oportet, §. scire, ff. de excusat. tut.* Francus *in cap. bonæ, num. 20. de appel.* Rimin. sen. *in l. 2. in fin. Cod. qui admit.* & Cæpolla *in cautel. 59. Quando est lata, in fine.* Cæterùm à prædictis dissentiunt
3 † permulti, vt idem Baldus sibi parum constans *in Auth. hodie, in princ. Cod. de appellat.* cum dixit, quod probatio huius negativæ: tu non appellasti intra decem dies, non incumbit appellato, sed appellanti. Non ergo præsumitur appellans intra decendium appellasse, sic & Compostellanus *in cap. dilectus. de elect.* & idem Butr. *in fin.* Geminian. *in c. Romana, §. si verò, colum. 2. de appel. in 6.* Paulus Eleaz. *in c. 3. loco, col. 2. de probat.* Franc. *in c. 1. col. 4. de appel.* Rota *in decis. 30. in tit. de appel. in nouis, & in decis. 13. in fin. de conces. præbend. in antiq.* Aretin. *in cap. significaverunt, in 4. notab. testib.* & ibidem Felin. *col. 1.* idem Felin. *in c. quoad consultationem, num. 25. de sent. & re iudic.* Lambertin. *in tract. de jure patron. lib. 2. part. 2. art. 25. 1. quæst. prin. numer. 3. & in fine.* Tyraquel. *de retractu consang. §. 1. glos. 16. numer. 8.* Mynsingerus *lib. 3. sing. observa. cap. 15. vers. porrò tertium.* Et hujus quidem sententiæ ea est ratio, quia appellare intra decem dies, est quædam extrinseca solemnitas, quæ non præsumitur, *leg. quæcunque, in fine, de publicia. in rem actio.* Et præterea tem-
4 pus hoc appellandi † intra decem dies, secundùm alios, censetur quodammodo de substantia ipsius appellationis: ob id probari debet ab eo, qui appellasse sic asserit. Ita Innoc. *in c. qualiter, de accus.* His declaratur statutum Papiæ primum in civilibus, dum statuit, intra quatuor dies à lata sententia esse appellandum.

Extenditur hæc sententia, vt locum habeat etiamsi in actis scriptum est, Caium appellasse à gravamine sibi noto à decem diebus citra. Nam adhuc non præsumitur appellasse intra decendium. Ita Rota *in dec. 39. si possessor, de appella. in nouis,* & Felin. *in d. c. quoad consultationem, num. 25. vers. 3. concluf.* qui hoc juris rigore non autem æquitate verum esse scripserunt. Illud etiam addunt, quod quando in actis legitur Caium à decem diebus & citra appellasse: Nam tunc præsumitur appellasse intra decendium: quia illa dictio, &, significat temporum continuationem. Crediderim
5 † dictionem, &, stare augmentativè, *juxtà l. ea tamen adiectio, de leg. 3.* & respondit Paris. *in cons. 7. num. 29. lib. 3.* & propterea significare, quod & intra decem dies, & post appellavit.

Extenditur secundò, vt locum habeat in eo, qui in die decima appellavit. Nam & tunc non præsumitur
6 appellasse intra decendium, quia † decem ipsi dies, currunt de momento ad momentum, *authen. hodie, C. de appella. c. quoad consultationem,* vbi Abbas *num. 4. de senten. & re iud.* Et ideo fieri potest, quod sententia fuerit lata die prima Iulii, hora duodecima, & tamen appellatum sit die decima Iulii, hora 11. Ita Castren. *in authen. hodie, C. de appell.* Comens. & Angel. Aret. *in l. 2. §. dies, ff. quando appellat. sit,* quos secutus est Felin. *in d. c. quoad consultationem. num. 26.* Idem affirmavit Andr. Gaill. *lib. 1. pract. observat. observ. 139. nu. 5.* Cæterum traditio hæc non obseruatur in curia Romana, vbi ex Bulla Innocentii summi pontificis recipi possunt appellationes interpositæ post momentum temporis, seu per totam ipsam diem decimam. Ita scribunt Octavianus Vestri. *in praxi judiciorum, lib. 7. num. 27.* & Bald. Senensis *in tract. de temp. vtil. & continuo, c. 3. num. 1. vers. hoc tamen tempus.* Et cum pontificiam legem non existimem localem, idem cæteris in curiis pontificiis obseruandum erit.

Declaratur primò non habere locum etiam quando de appellatione constaret ex appellati confessione. Cum enim appellatus fatetur appellationem fuisse interpositam, præsumitur etiam quod fuerit interposita intra decendium. Ita decidit Rota *in decis. 30. de appell. in nouis*, & si rectè perpendatur, idem sensit Ægidius Bellam. *in conclus. 683. nu. 3. vers. sed non placuit aliis.* Etsi Felin. *in d. c. quoad consultationem, nu. 25.* aliter intellexerit ipsum Ægidium.

Declaratur secundò non habere locum, quando
7 absens † qui appellat post viginti dies à tempore latæ sententiæ, præsumitur appellasse intra decem dies à tempore scientiæ, quia scientia non præsumitur. Ita Felin. *in d. c. quoad consultationem, num. 25. versic. & adde.* post Ægidium Bellam. *in conclus. 349. nu. 1.* Idem sensit ipse Bellamera *in d. conclus. 683. num. 4. vers. sed hic oportet,* simile Hieron. Gabr. *in consi. 185. n. 7. lib. 2.*

PRÆSVMPT. XCVI.

Appellationem non esse desertam præsumi.

SVMMARIA.

1 *Appellans intra tempora præstituta à lege appellationem prosequi debet.*
2 *Appellatio in dubio non præsumitur deserta, & qua ratio sit, num. 3.*

1 QVi appellavit, necesse habet appellationem prosequi † intra præstituta tempora à lege, vt exstat constitutio *l. 2. C. de tempor. appel.* alioqui deserta pronuntiatur appellatio, & sententiam esse exequendam. Cum verò in dubio versamur, deserta an sit appella-
2 tio, vel non, præsumptio sumenda † est, desertam non esse, sicuti scribunt Castrens. *in l. 1. num. 4. ff. si quis caut.* & ibid. Ias. *num. 16.* Dec. *in c. vt debitus, num. 18. de appellat. & in cons. 356. num. 1.* Paris. *in cons. 115. num. 1. lib. 1.* Socin. iun. *in cons. 117. num. 11. lib. 1. & in cons. 31. in fin. lib. 3.* Cravet. *in cons. 254. in fin.* Vantius *in tract. de nullitate, in tit. quibus mod. sententia nulla defend. num. 128.* qui alios refert, & latissimè Robertus Lancellotus *in tract. de attentatis, cap. 12. ampliat. 1. num. 22.* quibus multis egregiis exemplis explicat, & Ioan. Baptista Asin. *in praxi judiciorum, cap. 14.* Et hujus quidem traditionis ea est ratio, quia sic præsumendo, vtrique partium est magis consultum, & satisfactum.

PRÆSVMPT. XCVII. NOVA.

Litigiosa res quando præsumatur effecta, & de litigiosi vitio, effectibus, ac quando litigiosi vitium finiatur.

SVM-

BIU Cujas

SVMMARIA.

1 *Vitium litigiosi non contrahitur per solam supplicationem principi oblatam. Contrahitur tamen petita in integrum restitutione, num.2. Non autem per compromissum in arbitros, num.3. Et quomodo istud intelligatur, num.4. Et an coram judice incompetenti, aut coram sequestrario, num.5. & 6.*

7 *In actione reali res efficitur litigiosa per litis contestationem.*

8 *Sola citatione contrahitur vitium litigiosi, jure Pontificio. Et quid jure Cæsareo, in quo contrariæ opiniones, num.9. & 10. & quomodo ac quando id procedat, nu. 11. & 12.*

13 *In judicio possessorio contrahitur vitium litigiosi, & quomodo & quando distinguatur.*

14 *In actione personali pro re aliqua ipsa actio per litis contestationem efficitur litigiosa. Et quid de re quæ petitur per huiusmodi actionem, num.15. ubi contrariæ citantur opiniones. Et quid quando agitur pro opere faciendo in ea re, num.16. & contra subditos ad præstandum obedientiam, nu.17.*

18 *In actione personali in rem scripta quando contrahatur vitium litigiosi, ubi exemplis declaratur.*

19 *Actio personalis in rem scripta habet effectum meræ realis, & redditur contra quemcunque successorem.*

20 *Quando agitur actione hypothecaria, res ipsa non efficitur litigiosa, actio tamen fit, nu.21.*

22 *Quando agitur actione mixta in iudiciis universalibus, res ipsa & actio efficiuntur litigiosæ. Et quando istud non procedat, nu.23. & 24.*

25 *Quando agitur actione mixta in iudiciis singularibus, res & actio efficiuntur litigiosæ per litis contestationem. Et quid in actione confessoria, numero 26.*

27 *Actio confessoria retinet naturam realis, & dicitur rei persecutoria.*

28 *Quando agitur judicis officio, quomodo contrahitur vitium litigiosi, & ibi exemplificatur.*

29 *Officium judicis obtinet naturam actionis personalis.*

30 *Vitium litigiosi non contrahitur quando agitur criminaliter.*

31 *Effectus præcipuus vitij litigiosi est, vt res eo affecta alienari non possit, & quomodo & quando procedat à nu. 33. vsque ad 54.*

32 *Alienationis nomine continetur omnis actus quo ipsius rei dominium transfertur.*

55 *Vitium litigiosi interrumpit præscriptionem, facit vt cadens à possessione non possit eam recuperare, num. 56. & vt annulletur instrumentum alienationis factæ, numer. 57. & quando ista non procedant, numer. 58.*

59 *Sententia lata contra alienantem rem litigiosam, exequi potest adversus illius successorem.*

60 *Privilegium super re litigiosa valet.*

61 *Vitium litigiosi extinguitur transactione partium à lite discedentium, & quibus aliis casibus, vsque ad finem explicatur.*

NOn est incongruus hic locus vt disseramus de præsumptionibus & conjecturis, quæ circa rem litigiosi vitio affectam versantur, nam & pandectarum, & Codicis compositores post res judicatas, & earum exceptiones de litigiosis titulos collocarunt. Et nos libenter hoc in loco disputationem hanc adiecimus: tum ne alioqui conscriptum & jam editum perturbaremus ordinem, tum etiam, quia statim in seq. libro sumus disputaturi de præsumptionibus, quæ versantur circa contractus, ad quos etiam pertinet hæc disputatio: cum agatur de alienatione rei litigiosæ facta in fraudem: vt scribunt Ripa *in cap. cum M. Ferrariensis, numer. 193. de constitut.* Ioan. Baptista Ferretus *in consil. 12. numer. 6.* Robertus Lancellotus *in tractat. de attentatis, in prima parte, cap. 4. numer. 453.* qui dixerunt, esse disputationem & materiam conjecturalem. Hic quatuor nobis ex ordine explicanda sunt. Primum quidem coram quibus causarum judicibus contrahatur vitium litigiosi. Secundùm super qua actione contrahatur. Tertium quid vitium litigiosi operetur. Quartum, quibus modis finiatur. Ita ordinem hunc ferè animadverti fuisse observatum ab eruditissimo M. Antonio Peregrino Paravino summa mihi amicitia conjuncto, *in commentariis de jure fisci, libro quarto, tit. 8.* & sic nos in singulis hujus disputationis capitibus, alia & sanè plura explicabimus.

Et quod attinet ad primum, dicimus, litigiosi vi-
1 tium non contrahi † coram Principe, sola supplicatione ei oblata. Ita Baldus *in consil. 505. Domini Mediolani, in fin. lib. 5.* Henric. Boic. *in cap. causam quæ, de testibus & attesta.* quem corruptè allegavit Guido Papæ *in quæst. 337. col. 2. vers. sed an supplicatio.* & Peregrinus *in d. tit. 6. num. 17.* Contrahitur tamen litigiosi
2 vitium, petita à Principe restitutione † in integrum, Bald. *in l. 1. Cod. si in integr. restit. postula.* & Afflict. *in commentarios ad constitutiones Neapolit. in rubr. 1. num. 19.* Non etiam contrahitur litigiosi vitium com-
3 promisso in † arbitros facto: vt scribunt Baldus *in l. 1. Cod. commun. divid.* Alex. *in leg. filius fam. §. divi. num. 18. de legat. 1.* Ias. *in l. 2. colum. pen. ff. de edend.* Afflict. *in dict. rubr. 41. num. 9.* Natta *cons. 2. num. 4.* Peregrinus *in dict. tit. 6. num. 8.* Cæterùm dissentit Robert. Lancel. *in dict. cap. 4. num. 550.* vbi *nu. 502.* declarat posse pro-
4 cedere in compromisso † in arbitratores facto, sic
5 etiam coram judice ordinario † incompetenti non contrahi litigiosi vitium, scripsit idem Lancellotus *in dict. cap. 4. num. 457.* Ita etiam non contrahitur vi-
6 tium litigiosi coram † sequestrario: vt respondit Natta *in consil. 2.* quem secutus est Lancellotus prædicto in loco *nu. 497.*

Secundum caput disputationis est, super qua actione vitium litigiosi contrahatur. Hoc in capite distinguendi sunt plures casus, sicuti plures sunt actiones, circa quas vitium litigiosi versatur.

Primus est casus in actione reali, qua agitur de rei dominio, vt in rei vindicatione, vel de quasi dominio, vt in publiciana. Hoc casu res efficitur litigiosa
7 † lite contestata super ipsa re: sicuti certum est, & passim omnes admittunt. Dubitatio sola est, an sola citatione facta vitium hoc litigiosi causetur, & quidem olim non causabatur, *l. 2. Cod. de litigiosis.* Hodie jure Pontificio clarum est, sola citatione contrahi
8 † hoc vitium, *clem. 1. vt lite pendent.* jure vero novo Cæsareo magna est dubitatio. Nam multi scripse-
9 runt, rem ipsam litigiosam effici, † non autem actionem. Ita Bald. & Salicet. *in l. 2. Cod. de litigios.* Abb. *in cap. Ecclesia, num. 7. vt lite pend.* post Ioan. Andreæ *in cap. vlt. eod. tit.* Guido Papæ *quæst. 337. nu. 6.* Felin. *in c. dilecte, numer. 7.* & ibidem Parisius *num. 13. de except.* Duennas *in regula 42. limit. 3. in fin.* Lancellot. *in tracta. de attentatis in prima parte, cap. quarto, nu. 49.* Cæterùm contrariam opinionem, quod imo sola cita-
10 tione etiam actio † ipsa reddatur litigiosa, probarunt Bald. *in consilio 505. D. Mediolani, in fin. libro 5.* & alij congesti à Peregrino *in dict. tractatu*

BIU Cujas

de iure fisci, tit. 6. nu. 3. vers. sed alia opinio. qui testatur hanc esse receptam opinionem. Ea ratione vsi sunt, quod si sola citatione res ipsa efficitur litigiosa, multò magis actio, quæ pro ipsa redditur, & rursus, quia actor non debet esse melioris conditionis in actione, quam sit reus in re pro qua convenitur.

Extenditur primò hic casus, vt locum habeat etiam
11 quando agitur † reali actione pro rebus incorporalibus, vt putà ad jurisdictionem, vel præbendam. Hoc sanè casu idem est dicendum, nempe rem & actionem effici litigiosam. Ita Innoc. Bald. Imol. Abb. Castr. & Deci. relati à Peregrino *in d. tit. 6. nu. 7.*

12 Extenditur secundò, vt non procedat, quando † agitur actione reali ad aliquam servitutem, vt si mota est actio confessoria, vel negatoria: vt dicemus infrà in septimo casu.

Secundus est casus, quando agitur actione reali ad solam possessionem: sicuti quando intentatur solum judicium possessorium: vel hypothecaria ad avocandam possessionem. Hoc sanè casu possessio ipsa effici-
13 tur litigiosa, † & ob id alienari non poterit. Ita Abb. & Deci. *in c. 1. de confirmat. vtili. vel inutili.* Peregrinus *in d. tit. 6. num. 5.* sic quoque & actio ipsa hypothecaria & possessoria per litis contestationem litigiosa efficitur, *l. vlt. C. de litig.* & scribunt Doct. quos statim referam. Res verò ipsa litigiosa non efficitur etiam per litis contestationem, & ob id alienari poterit, §. *ab hoc in authen. de litigios.* & tradunt Bartol. Bald. Angel. Salic. & Abb. congesti & secuti à Peregrino *in d. tit. 6. num. 4.* Quibus accedunt Felin. *in c. dilecte, n. 8. de exceptio.* Afflict. *in commenta. ad constitutio. Neapol. in rub. 41. nu. 8.* Curtius Iun. *in cons. 165. num. 5.* Cassadorus *in decis. 6. n. 2. in tit. de rescript. & in dec. 9. n. 10. in tit. de causa possess. & propriet.* Gomes. *in regula cancellariæ de tribunali possessore, qu. 53.* Ioa. Bapt. Ferretus *in cons. 12. num. 4.* Pasethus *in cons. 197. num. 2.* Cravet. *in cons. 279. nu. 3. vers. præsupposito,* & Natta *in cons. 2. nu. 2. vers. ulterius, & in cons. 145. nu. 16. & 17.* & hujus quidem traditionis ea est ratio, quia nihil commune habet proprietas cum ipsa possessione, *leg. naturaliter, §. nihil commune, ff. de acquir. possess.* etsi ergo litigiosa est rei possessio, non tamen ipsa proprietas, & accedit Ripa *in resp. vlt. numer. 3. de restit. spol.* secundum novam impressionem Venetam, cùm dixit, quod licet actio, qua agebatur ad possessionis reintegrationem, effecta sit litigiosa, non tamen ipsa res & proprietas, quam potest possessor alienare & actionem novam transferre: cùm actio veniat in consequentiam.

Tertius est casus, quando agitur actione personali pro re aliqua. Hoc sane casu actio † ipsa per litis
14 contestationem redditur litigiosa, sicut scribunt Bart. *in l. 1. §. si inter, ff. de litig. & in l. 2. C. eod.* Abb. *in c. ecclesia, vt lite penden.* & communem esse opinionem testatur Peregrinus *in dict. tit. 6. nu. 9.* & Guido Papæ *in quæst. 479. col. 1. vers. sed solum directa,* qui decidit, per litis contestationem super actione personali, actionem ipsam reddi litigiosam: vt ejus instantia non possit in alium transferri, si enim proposui adversus te personalem actionem, petendo fundum illum, & tu respondisti, non teneri, lis dicitur contestata: & ideò instantia cœpta inter te & me ita effecta est litigiosa, vt eam ego ipse prosequi debeam, nec alteri cedere possim: cùm addo affixa sit mihi, vt in alium nequeam transferre, *leg. 3. Digest. pro socio.* Verùm si in alium transtuli jura mea quæ habeo contra te, dicor transtulisse & concessisse, non quidem actionem illam directam, sicque illam instantiam cœptam: sed actionem vtilem tantùm: quam is cessionarius ex sua persona proponere potest, & dicitur nova actio nunquam intentata & consequenter nullo litigiosi vitio affecta. Ita verè & rectè decidit Guido Papæ præcitato in loco, & idem respondit Cravet. *in cons. 279. numero 1. in fin.* secutus ipsum Guidonem. Et intelligimus, nil obstare quod scribunt multi *in leg. iam ex contractibus. Digest. de iudiciis, & in leg. si eum hominem, Digest. de fideiuss.* & manifestius Soc. Iun. *in consil. 24. numero decimotertio, libro tertio.* Cùm dixerunt, instantiam sicque actionem litigiosam cedi alteri non posse. Hoc enim intelligitur de actione ipsamet mota, sicque de instantia ipsa cœpta, non autem de alia, id est, de vtili. Cæterùm sunt & alii affirmantes in hac actione personali non ita contrahi litigiosi vitium, quin cessionarius prosequi possit instantiam jam à cedente ipso cœptam, vt inter alios respondit Bero. *in consil. 187. numer. 22. & 23. lib. 1.* & aliqua dicimus infrà. Porrò Asinius *in praxi judiciorum, §. 2. c. 13. numer. 37.* declarando Socin. præallegatum, intelligit, quando ex necessitate aliqua cessio facta est, vel est successum.

15 Dubitatio major versatur circa ipsam rem † petitam hac actione personali, an scilicet illa per litis contestationem efficiatur litigiosa, vt reus conventus non possit eam distrahere: sed teneatur pati, vt cœptum judicium finiatur? & effici litigiosam affirmarunt Accursius *in leg. quanquam, §. Iulianus, ff. de aqua pluv. arcend.* & ibid. Bart. & Imol. & idem Bartol. *in leg. 1. §. si inter, ff. de litigio.* Angel. in Authen. *de litigios. colum. 2. vers. si verò agitur.* Salicet. *in leg. 2. Cod. de litig.* & ibidem Roman. *numero 3.* Imol. *in capit. Ecclesia, vt lit. pendent. & in cap. dilecte, de appellat.* Alexan. & Barbat. *in addition. ad Bart. l. 3. §. vltim. ff. de litigio.* Soc. Sen. *in consil. 13. numer. 1. libro 4.* Ias. *in consil. 42. in primo dub. lib. 1.* Ripa *in cap. cum M. Ferrariensis numero 193. de constitut.* Tiraquel. *in tract. de retractu convent. ad finem, num. 173.* Bero. *in cons. 187. nu. 18. lib. 1.* Andreas Gaillius *in lib. 1. Practicarum Observationum, in observat. vlt. num. 3.* Peregrinus *in tract. de iure fisci, lib. 4. tit. 6. n. 10.* Osascus *decis. 65. nu. 13.* & hi moti sunt text. *l. 2. Cod. de litigios.* qui tamen non probat: cùm loquatur de actione reali, vt significant illa verba, de cujus dominio causa movetur. Moti etiam sunt ea ratione, quia actor & reus debent esse pares, *leg. non debet,* vbi Dec. & reliqui, *ff. de regul. iur.* Atqui ex parte actoris actio & instantia efficitur litigiosa per litis contestationem, Ergo idem dicendum est ex parte rei conventi, vt res ipsa litigiosa reddatur: sed respondetur, differentiam esse inter actorem & reum conventum. Actor enim sua sponte liti & judicio se obligavit, reus verò coactè. Cæterum contrariam opinionem, quòd imò res petita non efficiatur litigiosa, probarunt Innoc. Hostien. Ioan. Andreæ, Card. Butr. & Abb. *in c. cum M. de constitut.* Bartol. Bald. & Alber. *in l. 2. Cod. de litigio.* Bald. & Castrens. *in l. 1. C. communi divid.* Rom. *in l. quanquam, §. Iulianus, nu. 1. & num. 5. ff. de aqua plu. arcend. & in cons. 270. n. 3.* Pract. Papien. *in forma libelli pro actione reali, in verb. veris & legitimis titulis, numero 59.* Guido Papæ *qu. 479.* Abbas *in d. c. ecclesia, vt lite pend.* & ibidem Henricus Boie. *nu. 5.* Afflict. *in commentariis ad constitutiones Neap. rub. 41. nu. 14.* Vitalis *in tract. clausularum, in tit. appellatione pendente, colum. 2.* Paris. *in c. dilecte, nu. 11. de excep.* Ioa. Baptista Ferretus *in cons. 13. nu. 1.* Alciat. *in resp. 11. n. 9.* Pasethus *in cons. 197. nu. 1.* & hanc esse communem testatur Peregrinus *in dict. tit. 6. nu. 10. vers. contra verò,* quam etiam probarunt Didac. *in lib. Pract. quæst. c. 15.*

nu. 6.

BIU Cujas

num.6. Osascus *in decis.*144.*numer.*7.& Lancellot.*in tract.de attentatis,in prima parte,c.*4.*nu.*484.qui post Didac. dixit, ab hac recedendum non esse in judicando. Et hanc nunc sequor.

Et prædicta magis recepta opinio locum habet etiam quando agitur de actione personali pro opere
16 faciendo † aliqua in re,vt putà de ædificando in fundo. Nam adhuc fundus ille non redditur litigiosus. Ita post alios Afflict.*in d.rubr.*41.*num.*30.Peregrinus *in d.tit.6.nu.*11.& Lancellot.*in d.c.*4.*nu.*498.

Idem quando agitur contra subditos ad præstan-
17 dum obedientiam. † Hoc etiam casu res ipsa, nempe jurisdictio non efficitur litigiosa. Ita Innoc.*in cap. ex parte de arbitr.*Bald.*in l.*1.*in fin.C.commu.divid.*& Peregrinus *in d.tit.6.nu.*14.

Quartus est casus, quando agitur actione personali
18 in rem † scripta : sicuti contingit , quando pro jure prælationis mota est lis , vt si dominus directi vult præferri alteri emptori in re , cuius vtile dominium vult vendere emphyteuta , vel vasallus , vt etiam est quando sanguine coniunctus, vel vicinus, disponente statuto,vult præferri alteri emere volenti rem sui sanguine conjuncti , vel vicini. Hoc quidem casu reddi actionem personalem in rem scriptam , affirmarunt Cæpolla *in consil.*43.*num.*5.*& in cons.*65.*num.*3.*in civilibus,* Chassan.*in commentar.ad consuetudines Burgundiæ,in tit.de retractu,* §.11.*num.*3. & Tyraquellus *in tract. de retractu consang.* §.8.*gl.*3.*num.*6. qui dixit, hoc verissimum esse,& suadetur ea ratione,quia venit ex legis dispositione:sicuti oriuntur aliæ actiones personales in rem scriptæ , vt egregiè tradunt Castr.*in l.si tertius,*§.*si priusquam, ff. de aqua plu. arcen.* & alii commemorati à Tyraquello præcitato in loco. Quæ
19 sanè actio personalis in rem scripta habet † effectum merè realis , ex quo rem ipsam afficit: & ob id redditur contra quemcunque successorem, *l.*3.§.*est autem personalis , ff. ad exhibendum* , & multis confirmat Tiraq.*in d.glos.*3. *num.* 8. qui ostendit actionem hanc respectu ipsius rei sequi naturam realis actionis: & de ea idem judicari , quod de ipsa reali. Porrò cùm (vt diximus suprà in primo casu) agitur actione reali ad rei dominium & proprietatem , res ipsa dicitur affici vitio litigiosi, idem dicendum est nostro in casu, atque ita secundùm hanc opinionem respondi superioribus annis , vt legitur *in cons.* 820. *lib.* 2. etsi aliàs fui ea in opinione , quòd imò pro jure hoc prælationis redderetur actio vel confessoria , vel merè personalis. Id quod mutata vt decet opinione , *in eo, respon.* 820. ostendi verum non esse , & in specie nostra , quod scilicet litigiosi vitium contrahatur hoc in casu, post Sebastianum Neopodamum scripsit Afflict. *in tract. de iure prothomiseos, §.* 3. *incipit. licet autem,* quos sequutus est Tyraq.*in tract. de retract. conventionali,ad fi.nu.*123.dixit Affl.rem effici litigiosam, quando possessor tenetur vendere actori qui possessorem ipsum ad vendendum in judicio convenit:sicuti quando statuto cautum est,quod coniunctus sanguine possit recuperare prædium vel vrbanum,vel rusticum ab emptore , si enim is conjunctus , secundum Afflict. in judicio petiit ab emptore illo , vt sibi revendat , & is emptor,lite super hoc contestata, alteri vendidit,venditio illa retractatur , tanquam facta lite pendente: cum res dicatur effecta litigiosa. Nec obstat si dicatur , vt aliquando argumentabar , duo hæc, alienatio scilicet emphyteusis, census,fendi, vel alterius rei,pro qua datur alicui jus prælationis , esse duo , quorum vnum stare sine altero potest : cum stare possit jus ipsius census sine illo , actione prælationis. Et ob id licet jus prælationis effectum sit litigiosum , non tamen videtur effecta litigiosa res ipsa: sicuti diximus suprà in secundo casu , quod cum proprietas & possessio sunt duo separata , lite mota super possessione, proprietas non dicitur effecta vitio litigiosi. Nam respondetur , quod cum per actionem personalem in rem scriptam concessam pro hoc prælationis jure agatur ad ipsius rei dominium in se actorem transferendum , res ipsa dicitur affici vitio litigiosi,vt diximus suprà. Non etiam repugnat quod respondit Roman.*in cons.* 270. *numer.* 2. cùm dixit,quod lis super jure connexo ipsi dominio & proprietati,non inducit vitium litigiosi super ipso dominio. Erat enim in casu Romani disputatio super jure prælationis, vt ex principio illius responsi colligi potest : ac super confectione instrumenti venditionis , atque ita super jure connexo ipsi proprietati , & Romanum secuti sunt Curt. jun. *in consil.* 165. *numer.* 5. Ioan. Baptista Ferretus *in consil.*12.*numer.*1. *in consil.*13. *numer.* 3. *in cons.*170.*numer.*6.*& in cons.*162.*num.*9.& Prosper Pasethus *in cons.* 197. *num.*1.*in fin.* Respondetur Romanum & sequaces loqui , quando jus illud connexum proprietati , non fuit deductum & propositum circa ipsam proprietatem & dominium , vt transferatur in ipsum actorem: sicuti jus prælationis deducitur in casu nostro.

Quintus est casus,quando agitur actione hypothe-
20 caria. Hoc † sanè casu res ipsa non efficitur litigiosa, *l.*1. *ff. de litig.* vbi Bart. *& l.*1.*Cod.eod.& §. ad hoc,in authen. de litig.* Pract. Papiens. *in forma libelli , pro actione reali.in verbo,veris & legitimis tit.n.*59.Abbas *in c.Ecclesia,nu.*7.*vt lite pend.*Afflict.*in decis.*331.*& in commentariis ad constitutiones Neapolita. in rubr.* 41. *num.*21.Natta *in cons.*2.*n.*2. Osascus *in decis.*144.*nu.*7. Didac. *in libr. practicarum quæstionum, c.* 15. *num.* 6. *versic.est ergo ratio.*

21 Existimo tamen actionem † & instantiam ipsam causæ effici litigiosam , quemadmodum diximus suprà in tertio casu,de instantia in actione personali.

22 Sextus est casus , quando agitur actione mixta † in judiciis universalibus,vt petitionis hæreditatis,familiæ erciscundæ , & simili. Hoc sanè casu res ipsa & actio efficitur litigiosa,etiam sola actione. Ita Bart.*in l.*1.§. *si inter,ff.de litig.& in l.*2.*C.eod.*Bald.& Castr.*in l.*1.*C. com.divi.* & Peregrinus *in dict.tit.6.num.*15.& probat text.*in l.divus.ff.de petit.hared.*

23 Declaratur primò hic casus , vt locum non † habeat, quando reus ipse conventus alienat rem litigiosam,cautione præstita , juxta formam *dict. leg. Divus.* Nam tunc non dicitur res ita effecta litigiosa , quin alienari possit.Ita Ang. *in l.divus.* & Afflict. *in d.rubr.* 41.*num.*27.

24 Declaratur secundò,vt non procedat quando † pro impensis funeralibus , & alimentorum familiæ , hac actione mixta agitur , vt res aliqua hæreditaria alienetur. Nam & tunc res non efficitur litigiosa , si judice permittente fit deinde alienatio. Ita gloss. *in capit. ecclesia,vt lite pendente,*& Afflict. *in d.rubr.*4.*nu.*36.adducto eo text.*d.l.divus.*

Septimus est casus in actione mixta in judiciis sen-
25 gularibus,vt communi divid. † Hoc casu res & actio efficitur litigiosa , litis contestatione tamen. Ita Bart. *in dict.l.*1.§.*si inter.ff. de litig.* Castr.*in l.*1.*C. communi divid.* Abb.*in c.ecclesia, vt lite pend.* & Peregrinus *in d.tit.6.n.*16.qui testatur esse communem opinionem.

Octavus est casus,quando agitur actione confesso-
26 ria. † Hoc sanè in casu res redditur eo modo litigiosa, quo & in actione reali. Ita Cynus & Ioan. Fabri *in*

authen. litigiosa, C. de litigio. Angel. *in auth. de litigio. col. 2. vers. si intentatur realis,* & Mynsingerus *in observationibus, centuria prima, observat. 55.* est ratio, quia
27 confessoria † retinet naturam realis, cùm dicatur actio in rem, *l. 2. in principio, ff. si servitus vend. ibi in rem actiones.* Et ideò dicitur rei persecutoria, vt scribunt Doct. *in §. aquè, Instit. de actio.* & tradit Crispus *in arbore actionum, numero centesimo vigesimo octavo,* vbi actionis confessoriæ naturam explicat. Nec repugnat quod Osascus *in decis. 144. numer. 7.* refert Practicum Pap. Guido Papæ, & Vitalem scripsisse, imò in actione confessoria non contrahi vitium litigiosi: Nam respondetur Practicum ipsum in forma responsionis rei conventi, *in verbo, exceptionem, in fin.* hoc non affirmasse, sed remisisse ad ea, quæ tradunt Cynus & reliqui *in l. vlt. Cod. de litigios.* qui sanè Cynus imo affirmavit contrahi vitium litigiosi in confessoria, vt retulimus suprà. Ita quoque Guido Papæ *in sing. 826.* sic & Vitalis *in tractatu clausularum, in verb. nil. novari lite penden. col. 7. vers. item alius effectus, n. 26.* hanc traditionem probavit solo text. *§. ad hæc. in authen. de litig.* qui loquitur de sola hypothecaria, non autem de aliis: & propterea dum solam ipsam hypothecariam excludit, alias includere videtur juxtà regulam *l. cùm prætor, in prin. ff. de iudic.* sicuti *dictum §. ad hæc,* ad rem hanc egregiè perpendit Roman. *in leg. quanquam, §. Iulianus, numer. 3. versic. & ego, ff. de aqua pluvia arcenda.*

Nonus est casus, quando agitur solo judicis officio,
28 vt putà, † quando imploratur officium judicis, vt assistat ipse judex apprehensioni possessionis, quam debitor constituit se possidere nomine ipsius creditoris petentis. Hoc sanè casu, idem est dicendum, vt diximus suprà de actione personali, cùm judicis officium
29 † obtineat actionis personalis naturam, ita Innoc. *in cap. cum M. de constit.* & ibidem Butr. Bald. *in authen. litigiosa, in fin. Cod. de litig. & in consil. 40. Maritus. lib.* Angel. *in l. Divus, ff. de petit. hæred.* Ripa *in d. c. cum M. num. 192.* Afflict. *in d. rub. 41. De alienationibus rerum in iudicio deductarum, nu. 22.* Nevizan. *in cons. 26. num. 14.* Bossius *in tractatu causarum criminalium, in tit. de pœnis, nu. 42.* Osascus *in decis. 144. n. 7.* & Peregrinus *in d. tit. 6. nu. 13.*

Decimus & vltimus est casus, quando agitur crimi-
30 naliter. Hoc † casu non induci vitium litigiosi, scribunt Baldus *in c. Ecclesia, il 1. vt lite pend. & in leg. non solùm, in lectura antiqua, de in integrũ restitutio.* Alex. *in annota. ad Bartol. in l. 1. Cod. de litigios.* Gomes. *in commentariis ad regul. Cancellariæ, de non subrog. litig. quæst. 7.* Maranta *in speculo advocatorum in quarta parte principali, in prima distinctione iudiciorum, nu. 34.* & Lancellot. *in tract. de attentatis, in prima parte, c. 4. nu. 479.* qui *nu. 80.* subiunxit post Ioan. Baptistam Ferretum *in cons. 12. num. 17.* & quod ego ipse respondi *in cons. 79. nu. 27.* contrahi vitium litigiosi, quando lis est super inhabilitate personæ, quæ ratione delicti reputatur indigna, & huius quidem casus & sententiæ ea est ratio, quia non est ipsa res, sed persona, quæ molestia afficitur, & si in personali actione, qua res aliqua petitur, non inducitur vitium litigiosi (vt diximus suprà) in ipsa re, quantò minus in causa criminali, vbi de sola persona punienda agitur.

Tertium est caput huius disputationis, in quo agendum est de effectu vitij litigiosi. Et quidem dicendum
31 est vnum & præcipuum esse huius vitii effectum, † vt res ipsa hoc vitio affecta alienari minimè possit, *toto tit. ff. & C. de litig. & l. Divus. ff. de pet. hær.* & respondit Bald. *in cons. 505. in fin. lib. 5.* & tradunt Alexand. & alii quos statim referam. Et ratio est quia præsumitur facta hæc alienatio in fraudem adversarii. Ita Parisius *in cons. 138. n. 28. lib. 4.* Ioann. Baptista Ferretus *in cons. 12. n. 6. &* 7. & alii quos recenset Lancellotus *in tract. de attentatis, in c. parte, num. 453.* est sanè in fraudem adversarii, vel vt trahatur coram alio judice, vt respondit Natta *in cons. 2. num. 1.* vel vt habeat duriorem adversarium, sicuti probat text. *l. 1. §. 1. ff. de legiti.*

32 Porrò alienationis nomine † continetur omnis actus & contractus, quo ipsius rei dominium transfertur: sicuti venditio, pignus & hypotheca, vt in specie vitij litigiosi, scribunt Bart. *in l. 1. §. si inter. ff. de litigios.* Cynus, Baldus, & Castrens. *in l. 1. C. communia divid.* Abbas *in c. Ecclesia. nu. 9. vt lite pend.* Ioann. de Milis *in repertorio, in verbo litigiosa res.* Alciat. *in resp. 305. nu. 3.* secundùm impressionem antiquam Lugdunensem. Peregrinus *in d. tit. 6. num. 20.* & Lancellotus *in d. c. 4. num. 456.* Ita nec in emphyteusim concedi, vel ad longum tempus locari. Abbas & Peregrinus *qui suprà.* Non etiam donari, *l. vlt. Cod. de litigio.* Boer. *quæst. 33. nu. 2.* scripsi *in cons. 2. n. 291. lib. 1.* & Lancellotus *in dict. cap. 4. num. 455.* Non pariter legari, vel particulari fideicommisso subiici. Bald. *in l. vlt. in fin. C. de litig.* & Peregrinus *in dict. tit. 6. num. 21.* etsi dissentit Afflict. *in dict. rub. 41. num. 20.* Non demum dicari potest Ecclesiæ, vt scribunt Abbas *in d. cap. Ecclesia. nu. 10.* Peregrinus *in d. tit. 6. nu. 22.* & Lancellotus *in d. c. 4. nu. 454.*

Extenditur primò prædicta juris & doctorum sen-
33 tentia habere locum etiam quo ad actionem, † quæ si litigiosa effecta est, transferri in alium non potest. Ita Alex. *in cons. 45. num. 5.* & alii congesti à Lancelloto *in d. c. 4. nu. 451.*

Extenditur secundò, vt locum habeat etiam quo ad
34 possessionem, † quæ non dicitur translata per alienationes, etiamsi adhibita sit clausula precarij, & constituti. Ita decidit Afflict. *in decis. 332. num. 2.* quem secutus sum, *in cons. 2 nu. 291. lib. 1.* & probavit Lancellotus *in d. c. 4. n. 451.*

Extenditur tertiò vt procedat etiam in beneficiali-
35 bus. † Ita post multos idem Lancellotus *vbi suprà, n. 462.* qui *n. 503.* declarat.

Extenditur quartò, vt locum habeat etiam quando
36 alienatio fit post conclusionem † in causa. Ita ego ipse respondi *in cons. 670. libro 7.* reiecta opinione Afflict. *in d. rubr. 41. num. 23.* & inter multa dixi *in cons. 820. lib. 9.* quod si impeditur alienatio etiam lata sententia, vt scribunt Ioann. Fabri *in l. 2. C. de litigios.* & Gomes. *in regula Cancellariæ, de annali possessore, qu. 44. vers. tertio, ista opinio,* multò magis impedit post conclusionem in causa tantum facta, & sic ante sententiam, cum tunc magis pendere dicatur lis. Non hic repetam alia à me eo in responso scripta.

Declaratur primò, vt non procedat certis in alienationibus quæ censentur permissæ etiam lite super rebus ipsis pendente. Et primum quidem quinque in casibus enumeratis *in leg. vlt. C. de litig.* Quorum pri-
37 mus est dotis, † qui intelligitur sive agatur de ea constituenda, sive restituenda, vt interpretati sunt Angelus *in authen. de litig. in prin.* Natta *in cons. 401. num. 1.* & Robertus Lancellotus *in tract. de attentatis, in prima parte, c. 4. num. 456.* Secundus est donationis propter
38 nuptias, † quæ in multis à pari procedit cum ipsa do-
39 te. Tertius est † transactionis cum eo etiam qui litigat cum tertio, vt declarant gl. *in d. l. vlt. C. de litigio.* Natta *in d. cons. 401. nu. 2.* & Lancellotus *in d. c. 4. num. 467.*
40 Quartus est divisionis cum eo cum † quo res communis est, vt declarat Lancellotus *in d. c. 4. num. 469.*

qui

BIU Cujas

qui dixit, hanc esse translationem factam cum rerum vniuersitate, quæ etsi litigiosa res est, transferri tamen potest: vt scribit Ioan. de Milis *in repertorio, in verbo, litigiosa res*, & in specie idem affirmarunt permulti, quos recenset & sequitur Cephalus *in consi. 64. nu. 15. lib. 1.* Quintus est casus commemoratus *in d. l. vlt. in fi. C. de litig.* nempe legati & fideicommissi. † Sextus adiungitur casus, quando vni fuit res litigiosa cum altero tertio † adiudicata. Non enim tunc quoad tertium dicitur commissa pœna contra eum, qui per sententiam fuit coactus in aduersarium suum, rem transferre. Ita probant *l. penul. ff. de petit. hæred. & l. is à quo, ff. de rei vend.* Hæc translatio facta dicitur volente & permittente Iudice, ob id valet, vt scribunt Angel. & Castrens. *in l. Diuus ff. de petitio. hæreditatis*, Cæpolla *in cautela* 191. *Res.* Affli. *in commentariis ad constitutiones Neapol. rubr.* 41. *De alienatione rerum in iudicio deductarum, n. 26.* qui intelligit quando Iudex iustis de causis consentit. Peregrinus *in tractatu de jure fisci, li. 4. tit. 6. n. 26.* qui tamen *n.* 38. scripsit requiri superioris confirmationem.

Septimus est casus, quando alienatio est* necessaria, sicuti est illa quæ fit per bonorum publicationem. Ita Iaffredus Bald. *in consi.* 86. & Lancellotus *in d. ca. 4. n. 474.* etsi hoc in casu dissentit Afflict. *in d. rub.* 41. *nu.* 31. & aliis alienationibus necessariis idem scripsit Afflictus *in d. rub.* 41. *n.* 28. Verùm dissentit Peregrinus *in d. tit. 6. n. 42.*

Octauus est casus, quando litigantes ipsi* consenserunt alienationi. Ita Bal. & Castr. *in l. 1. C. comm. diuid.* & Peregrinus *in d. tit. 6. n. 26.*

Declaratur secundò, vt non procedat in alienatione rei litigiosæ facta à tertio, * hæc enim iure valet. Cum respectu ipsius tertii res non dicatur affecta vitio litigiosi. Ita Bart. *in l. 1. ff. de litig.* Bald. *in l. cogi, Co. de petit. hæred. & in l. 2. vers. adde quod vbicunque, C. ne liceat potentio.* Ange. *in authen. de litigiosis, col. 1.* Curt. Sen. *in cons. 79. n. 9.* Osasc. *in decis. 144. n. 7.* & hos secutus est Lancellotus *in d. c. 4. n. 527.* & his accedit Afflictus *in d. rubr. 41. n. 25. & 29.*

Declaratur tertiò, vt locum non habeat quando alienatio facta fuit peremptа instantia * causæ. Ita Afflict. *in d. rub. 41. n. 24.*

Declaratur quartò non procedere in alienatione fructuum tantùm. Ita Affl. *in d. rub. 41. n. 33.* qui dixit, quod etsi res ipsa litigiosa est, non tamen rei fructus.

Declaratur quintò, vt locum non habeat, quando euidenter constat de non † iure aduersarii. Ita Rota Rom. *in decis. 2. in fine. de rerum permutat. in antiquioribus.* Cassadorus *in decis. 7. in titul. de dolo & contuma. & in decis. 5. n. 3. in titul. vt lite pend.* Gomes. *in regula cancellariæ, de annali possessore, q. 45.* Ioa. Baptista Ferret. *in cons. 12. n. 6.* & Lancellot. *in d. c. 4. n. 472.* & idem copiosius *in eodem capite 4. in 4. limitatione*, & idem ego ipse respondi *in cons. 79. nu. 27. li. 1.* Et his accedit Afflictus *in d. rub. 41. n. 34.* cùm dixit, litigiosi vitium pendere à futuro euentu, si declarabitur quod justè lis fuerit mota. Et Afflict. secutus est Pasethus *in cons. 197. in fi.* sentit Afflict. quod quando etiam pendente lite, constaret aduersarium per calumniam agere, non impediretur rei alienatio.

Declaratur sextò non procedere, quando res litigiosa iam fuisset semel alienata, * & reuocata minimè fuisset. Nam si iterum alienetur, non impeditur hæc secunda alienatio. Ita Lancellotus *in d. c. 4. num. 485.* qui copiosè explicat.

Declaratur septimò non habere locum in re litigiosa, alioqui tempore peritura. † Ita Lancellotus *in d. c. 4. n. 486.* ex sententia Alex. *in annotat. ad Bart. in l. vlt. C. de litig.* & his accedunt Cæpol. *in cautela* 191. *Res litigiosa*, & Antonius Bouerius *in singulari, in verbo, vitium litigiosi*, qui tamen intelligunt, quando judicis permissione & consensu fit alienatio, qua de re diximus etiam suprà.

Declaratur octauò non procedere, quando lis fuisset mota per † falsum procuratorem. Ita Lancellotus *in dict. cap. 4. nu. 490.* post Osascum *in decis. 144. num. 8.*

Declaratur nonò non habere locum quo ad dominij acquisitionem, † quam possessor litigans facere potest. Ita Bal. *in l. 2. Cod. de dict. pend.* Ioan. de Milis *in repertorio, in verbo, litigiosa res*, & Lancellotus *in d. c. 4. num. 528.*

Declaratur vndecimò non habere locum, quando cessaret † ratio, quâ impeditur hæc alienatio. Nam tunc cessante ratione impeditiua cessat impedimẽtum, *l. etsi contra, C. de nuptiis.* vbi Bald. & Salic. & tradit Tiraq. *in tract. quod cessante causa cesset effectus, in prima parte. n. 118.*

Declaratur vndecimò, vt locum non habeat quando lis mota est super inhabilitate † personæ tantùm. Nam tunc non impeditur rei alien. Ita Ioan. Baptista Ferretus *in consil. 12. & consil. 13.* Mandosius *in regula Cancellariæ, de non subrogandis litigan. q. 13.* quos secutus sum *in con. 79. n. 27. l. 1.* & idem affirmauit Lancellotus *in d. c. 4. n. 479.* & attigi suprà *in 10. casu primi capitis.*

Secundus est effectus vitii litigiosi, vt interrumpatur præscriptio. † Ita Bart. *in l. vlt. ff. de litigi. & in l. vlt. C. eo.* & post Parisium & Rotam Roma. scribit Lancellot. *in d. cap. 4. num. 510.*

Tertius est effectus, quod si possessor caderet à possessione, non † posset eam recuperare. Ita Bar. *in d. le. vl. ff. de litig. & in l. vlt. C. eo.* & ibi Salic. Ange. *in auth. de litigiosis.* Lancellotus *in d. c. 4. nu. 510.* & Peregrinus *in tracta. de iure fisci. li. 4. tit. 6. n. 33.*

Quartus effectus vitij litigiosi, quod † annullatur instrumentum alienationis factæ, *l. vlt. C. de litig.* & tradit Lancellotus *in d. c. 4. n. 510.* atque ita contractus redditur nullus, & is, qui alienauit, suo iure adeo priuatur, vt rem ipsam nequeat redhibere, vt docuit Bart. *in d. l. vlt.* Dissentit tamen acuta ratione Peregrinus *in d. tit. 6. num. 29.* Cæterùm omninò cessat effectus iste quando magna est dubitatio * an res effecta sit litigiosa, vel non. Nam tunc ob probabilem dubitationem cessat suspicio, quod per fraudem alienauerit, & ideo cessat pœna annullationis contractus & priuationis sui iuris. Ita respondit Cravet. *in consi. 279. n. 2.* qui *num. 3.* subiunxit, hoc maximè procedere, quando alienatio facta fuit publicè & palàm. Quod ratione comprobauit ipse Crauetta, vt apud eum.

Quintus est effectus vitii litigiosi, quod sententia lata contra alienantem * exequi potest aduersus eius successorem. Ita Bart. *in l. 1. §. si inter ff. de litigio. & in l. vlt.* vbi etiam Salic. *C. eod.* Bald. *in l. 2. in fin. C. cod. de litig. & in l. 1. col. 2. C. communi diuid.* Abbas *in ca. ecclesia, nu. 10. vt lite pend.* Ruin. *in consi. 34. nu. 12 li. 5.* Bero. *in cons. 155. n. 40. lib. 1.* Natta *in consi. 350. n. 3.* Capicius *in decis. 128. nu. 6.* Socin. iun. *in cons. 92. libro 3.* Portius Imolen. *in cons. 172.* Didac. *in lib. pract. quæst. c. 15. nu. 6.* Andreas Gaillius *in lib. 1. practicarum observationum, obseruat. 18.* & Peregrinus *in d. tractatu de iure fisci, lib. 4. tit. 6. n. 27.*

Sextus effectus vitii litigiosi, quod priuilegium super re ipsa * litigiosa non valet. Ita Gaillius *in d. obseruat. 18. in fine.*

BIU Cujas

Quartum est caput huius disputationis, quibus modis & causis vitium hoc litigiosi finiatur atque ex-
61 tinguatur, & primò quidem finitur transactione † partium à lite descendentium, *l. cum mota, C. de transact.* vbi Bart. Dec. *in l. 2. num. 56. C. de. eden.* Post Alexandrum *ibid.* Peregrinus *in d. titu. 6. num. 40.* & Lancellotus *in d. c. 4. num. 246.* vbi declarat. Secundò finitur atque extinguitur vitium litigiosi, renunciatione litis facta ab ipso actore. Ita Abbas *in c. significauerunt, col. 3. de testib.* Dec. *in d. l. 2. num. 56. C. de litigio.* Cravet. *in cons. 279. col. 1.* Osascus *in decis. 144. nu. 9.* & Peregrinus *in d. tit. 6. nu. 40.* adductus text. *l. postquam liti. C. de pactis,* & copiosius Lancellotus *in d. c. 4. nu. 242.* vbi refert extensiones & declarationes.

Tertiò extinguitur atque finitur vitium litigiosi, finita atque peremptа instantia causæ. Ita Bart. *in lib. 1. §. si inter, ff. de litigio. & in l. vlt. C. eod.* vbi etiam Bald. & Salicet. Ias. *in l. 2. num. 10.* & ibid. Dec. *num. 59. C. de eden.* & ibidem Rip. *n. 18.* Guid. Papæ. *qu. 337.* Afflict. *in decis. 331. nu. 2.* Franc. Balb. *in tract. de præscript. parte 6. in 3. partic. q. 4. num. 44.* Cravet. *in cons. 182. nu. 4. & in cons. 269. n. 1.* Peregrin. *in d. tit. 6. n. 39.* & Hier. Gab. *in cons. 52. nu. 8. lib. 1.* & his constat, hanc esse opinionem magis receptam, etsi Robertus Lancellotus *in d. tract. de attentatis, in 1. part. c. 4. n. 506. & n. 508.* duas alias opiniones commemorat, & tandem *numer. 510. vers. quid dicendum,* nouam à se excogitatam opinionem recenset, vt apud eum.

Quartò finitur atque extinguitur vitium litigiosi, lata sententia absolutoria pro reo conuento. Ita Bal. *in cons. 391. apparet, in fin. lib. 3.* Albericus *in l. 1. col. 3. Co. non liceat potentio.* Bero. *in cons. 187. n. 26. lib. 1. & in cons. 54. n. 18. lib. 3.* Cravet. *in cons. 279. nu. 1.* Peregrinus *in d. tit. 6. n. 41.* & Lancellotus *in d. c. 4. n. 213.* qui deinde *vsque ad nu. 242.* recenset octo limitationes, quas non prosequor.

Finis Libri Secundi Præsumptionum D. Iacobi Menochii.

D. IACOBI MENOCHII IVRISCONSVLTI,

DE PRÆSVMPTIONIBVS, CONIECTVRIS, SIGNIS, & INDICIIS, quæ versantur circa contractus,

LIBER TERTIVS.

PRÆFATIO.

SVMMARIA.

1 *Contractus matrimonij vt omnibus antiquior, ita nobilior, & aliorum veluti fons & origo.*
2 *Matrimonii prima institutio, in paradiso deliciarum cur facta sit.*
3 *Matrimonii institutio secunda extra paradisum cur facta.*

CVM differendum nunc nobis sit de præsumptionibus, coniecturis, signis, & indiciis quæ versantur circa contractus, exordiendum nobis esse ab eo existimauimus, qui vt est omnium † antiquior, ita est & nobilior, ac aliorum veluti fons & origo, hoc est, à contractu matrimonij. Est enim certum, matrimonii contractum à Deo Opti. Maxi. inter primos nostros parentes institutum Genes. c. 2. cuius quidem cõtractus institutio prima in paradiso deliciarum facta est, vt
2 † esset immaculatus thorus, & honorabiles nuptiæ, ex quibus sine ardore concupiscentiæ conciperent, sine
3 dolore parerent. Institutio verò secunda † propter illicitum motum eliminandum, extra paradisum facta est, vt infirmitas prona ad ruinam turpitudinis, honestate exciperetur coniugii. Ita Div. Hier. super Lucam, relatum *in c. sicut. 32. q. 2.*

PRÆSVMPT. I.

Matrimonium quibus præsumptionibus, & coniecturis contractum præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Matrimoniũ nõ præsumitur, ideo id asserẽs probabit n. 2.*
3 *Matrimonium contractum, vel veris, vel præsumptis probationibus demonstratur.*
4 *Matrimonium aliud verum, aliud præsumptum dici.*
5 *Matrimonium præsumptum quomodo dicatur.*
6 *Matrimonium per sponsalia præsumitur contractum, copula carnali subsequuta. Eaque dicitur iuris, & de iure præsumptio, nu. 7. contra quæ non admittitur contraria partis confessio, nu. 9.*
8 *Actum faciens, præsumitur facere ob causam precedentis obligationis.*
10 *Confessioni litigantium in causa matrimoniali non statur ad infirmandum matrimonium contractum.*
11 *Confessioni illius, qui pro matrimonio contendit, quando adhibeatur fides vel non.*
12 *Matrimonium dissoluere non est in coniugum potestate.*
13 *Matrimonium contractum præsumitur cum ea quam quis ex sponsis incertis carnaliter cognouit. Et eò vsque procedit, etsi propter coitum se matrimonio consentire nolle, sit protestatus. n. 15.*
14 *Sponsalia sub conditione contracta, transeunt in matrimonium copula subsequuta.*
16 *Actus, qui sine peccato mortali fieri possunt ob spem nuptiarum, si protestationem sequantur, non inducere præsumptionem matrimonij.*
17 *Sponsalia si sint contracta cum duabus, in præiudicium primæ sponsæ, præsumitur matrimonium, si secunda fuerit carnaliter cognita.*
18 *Sponsa post sponsalia ante coitum cum sponso, etiam cum alio fornicante, nihilominus ob subsequutam copulam matrimonium contractum præsumi. Et ratio assignatur. n. 19.*
20 *Maritus post adulterium ab vxore commissum, cognoscendo eam carnaliter, dicitur remisisse iniuriam,*

BIU Cujas

riam crimini sque accusationem.

21 *Mulier inuita viro tradita, si patitur se carnaliter cognosci, præsumitur in virum tanquam maritum consensisse, idque præsumptione iuris & de iure, numero 22.*

23 *Sponsam, cum qua de futuro quis contraxit, rapiendo, & coeundo, præsumitur quis matrimonio consensisse.*

24 *Sponsus timore mortis cognoscens carnaliter sponsam, tanquam in vxorem præsumitur consensisse. Aliquibus tamen dissentientibus, n.25.*

26 *Coitus subsequutus, non arguit matrimonium contractum, si sponsalia, vel mutuo consensu, vel alias legitimè ante coitum fuerint dissoluta. Idem si ob justum impedimentum nulla fuerint, n.27.*

28 *Probatio indirecta aduersus præsumptionem iuris & de iure admittitur.*

29 *Coitus subsequutus matrimonium contractum non præsumit, si in foro conscientiæ, sponsus non maritali affectu, sed fornicario ad sponsam sese dicat accessisse.*

30 *Matrimonium ex defectu consensus, non judicatur in foro conscientiæ.*

31 *Re dubia, & salutem animæ tangente, tutius eligendum est, vbi præcisa conceditur electio.*

32 *Factum subsecutus, declarat voluntatem dubiam præcedentem.*

33 *Matrimonium in foro conscientiæ non censeri contractum etiam per verba de præsenti, si maritus non animo contrahendi, sed in copulam alliciendi causa se fecisse asserat. Et quando credendum illi sit, n.34.35. 37.*

36 *Voce sua, quod quis dilucidè protestatus est, indignum est in eundem casum proprio posse testimonio infirmare. Quod tamen in foro conscientiæ non procedere asseritur, n.41.*

38 *Lingua quod loquitur, lex præsumptione violenta judicat esse in corde.*

39 *Verba præsumptionem faciunt eorum quæ in corde sunt.*

40 *Facta ad declarandum hominis voluntatem efficacia sunt.*

42 *Coitus antecedens sponsalia, non præsumit matrimonium contractum reiecta opinione contraria, numero 44.*

43 *Sponsalia sunt futurarum nuptiarum promissiones.*

45 *Matrimonium carnali copula non sequuta, quibus casibus. Papa dispensando potest dissoluere, iisdem posse etiam in eo quod copula carnalis præcessit.*

46 *Matrimonium ex cohabitatione viri & mulieris quo ad filiorum legitimationem tantum præsumitur.*

47 *Concubitus in dubio sponsalia subsequutus esse, non præcessisse præsumitur.*

48 *Conatus solus ad concubitum, non sufficit vt matrimonium præsumatur contractum.*

49 *Pubes propriè dicitur adolescens.*

50 *Virginitatem sponsæ cum sponso, non etsi per matrimonium deperditam lex præsumit.*

51 *Extensio non debet fieri in materia exorbitanti, & contra communes iuris regulas.*

52 *Præsumptiones non admittunt extensionem.*

53 *Sponsalia impuberum contracta etiam per verba de præsenti intelliguntur de futuro.*

54 *Conatus solus ad copulam, etiam propè ætatem perfectam non efficit matrimonium.*

55 *Sponsus sponsam ad domum traducens, matrimonium præsumitur contraxisse. Hancque præsumptionem iure Cæsareo, non Pontificio introductam. n.56.*

57 *Traductione ad domum præsumuntur sponsalia fuisse de præsenti.*

58 *Traductione solemniter facta, & eo modo quo vxores deduci solent, matrimonium præsumitur contractum esse iure Pontificio.*

59 *Sponsalia contracta de futuro, verbis consensum præsentem exprimentibus, quibus signis in matrimonium præsumatur transiisse.*

60 *Sponsalia de futuro, aliquando dicuntur re & verbis. Aliquando verbis de præsenti, sed iuris interpretatione de futuro, n.61.*

62 *Sponsalia re & verbis de futuro, ex aliquibus signis non transeunt in matrimonium.*

63 *Subarratione per annulum facta, quando præsumatur contractum matrimonium.*

64 *Sponsalia interpretatione iuris de futuro, quibus signis transeant in matrimonium.*

Ex quo tempore illa signa apparere debeant, n.65.

Id autem in contrahente minore septennio non obtinere locum, n.66.

67 *Cohabitatione viri & mulieris matrimonium præsumi contractum. Idque procedere de iure ciuili, nume. 68.*

Iure autem Pontificio quoad virum & mulierem potius præsumi fornicationem. n.69.

Aliud esse quoad legitimationem liberorum, n.70.

71 *Cohabitationem longam decem annorum dici.*

72 *Matrimonium inter pares facile præsumi.*

73 *Cohabitatione longa non præsumitur contractum matrimonium, nec iure ciuili, si mulier corporis sui quæstum fecit. Aut si maritus mulierem non tractârit honorificè eo modo quo solent tractari vxores. nu. 74.*

Vel habitatio non fuerit in vna eademque domo. n.75.

Vel cohabitantes coram testibus se tanquam coniuges cohabitare non declarauerint, n.76.

77 *Cohabitantibus vita defunctis, etiam iure Pontificio quoad liberorum legitimationem, matrimonium præsumitur.*

78 *Legem ciuilem obseruari quoad legitimationem, & successionem filiorum eorum qui simul cohabitarunt.*

79 *Matrimonium inter cohabitantes, qua de causa lex Pontificia non præsumat.*

80 *Matrimonium contrahens sub conditione copulæ carnali se commiscentes, purè contraxisse præsumuntur.*

Atque hæc præsumptio iuris, & de iure dicitur, n.81.

82 *Matrimonium contraxisse præsumuntur vir & mulier inuicem sese tanquam coniuges tractantes. Eam autem præsumptionem hominis tantum esse, n.84.*

83 *Facta verbis anteponi.*

85 *Matrimonium præsumuntur contraxisse, sese inuicem nomine mariti vel vxoris qui dignantur.*

Idem si liberos natos, filios nominent vt legitimos, n.86.

An tamen illa præsumptio iuris sit & de jure, n.87.

Et quod denominationes hæ leuem faciant præsumptionem nisi aliæ coniecturæ concurrant, n.88.

89 *Matrimonium ex literis inuicem datis, quibus se coniuges nominant, præsumitur contractum.*

90 *Matrimonium contractum ex instrumento dotali præsumitur, si in eo expressum sit, n.91.*

Procedere id autem quoad contrahentes solum, vel virum, & mulierem, non alios, n.92.

93 *Mulier habitu & vestitu honorifico vtens, quibus vti solent vxores similium, arguit matrimonium contractum.*

Idem præsumitur ex gestatione annuli, n.94. si tamen aliquis tractatus matrimonij præcesserit, n.95.

96 *An-*

BIU Cujas

96 *Annuli gestatio quando faciat coniecturam matrimonij contracti.*

97 *Mulierem malè indutam & conficientem ea quæ vir vxorem facere non permitteret, nupsisse cohabitanti non præsumi.*

98 *Mulier nolens consentire copulæ nisi honestè & cum honore, viro consentiente, matrimonium præsumitur.*

99 *Matrimonia omnia præsumpta, etiam præsumptione iuris, & de iure hodie ex dispositione Concilii Triden. sublata esse.*

100 *Filios ex matrimonio præsumpto quauis præsumptione, hodie legitimos non esse nec successibiles.*

101 *Raptor & rapta olim in matrimonium consentientes, raptus pœnam euitabant.*

102 *Matrimonium præsumptum, quem habeat effectum ex concilij dispositione.*

MAtrimonium inter virum & mulierem contra-
1 ctum fuisse non † præsumitur, cùm quid facti sit, quemadmodum in specie scripserunt Bar. *in consi.* 42. *li.*1. Corne. *in con.*68. *n.*13. *li.*3. Alex. *in consi.*150. *n.*1. & *in cons.*154. *nu.*1. *li.*6. Cæpolla *in caut.*18. Dec. *in l. si emancipati, n.*3. *C. de collatio. & in consi.*310. *col.*1. Paris. *in consil.* 59. *nu.*1. & *in cons.*61. *num.*1. *libro* 4. Socin. Iun. *in consi.* 86. *num.*5. & *in cons.*88. *nume.*7. *libr.*2. & Palæot. *in tract. de nothis spuriisque filiis. cap.* 20. *num.* 1. & 6. & idem ego respondi *in consi.*199. *num.*2. *lib.*2. Qui ergo asseruit inter aliquos contractum fuisse
2 matrimonium, † probare id debet, cùm autem altero de duobus modis probari soleat celebratum matri-
3 monium, † veris scilicet & præsumptis probationibus, inde fit, vt à nostris matrimonium appelletur a-
4 liquando * verum, nempe à veris probationibus, aliquando præsumptum, & probationibus præsumptis. Ita Io. Lup. *in tract. de matrim. part.*1. *numero* 52. Præsumptum matrimonium (vt omittamus disputationē de verbo huc non pertinentem) aliquando dicitur †
5 præsumptione iuris & de iure, aliquando sola iuris præsumptione, aliquando hominis, vt ex infrà dicendis apparebit.

Prima itaque est præsumptio & coniectura, qua præsumimus contractum fuisse matrimonium, quan-
6 do † inter eos jam contracta fuerunt sponsalia, & deinde secuta est copula carnalis, sicuti diffinitum est *in c. is qui fidem. de sponsal.* Et hanc esse præsumptio-
7 nem † iuris & de iure, affirmarunt glo. & Docto. ibidem Spec. *in titu. de præsump.* §. *species. nu.* 5. Abb. & Felin. *in ca. quanto. de præsump.* Io. Lup. *in tract. de matri. par.*1. *nu.*5. Everard. *in centuria legali, in loco à verisimili, num.*19. Alciatus *in tracta. de præsump. regul.*3. *præsump.* 38. Didac. *in epitome de sponsalib. in* 1. *part. ca.*4. §.1. *num.*1. & ex Theologis Durandus *in* 4. *sent. dist.* 28. *qu.* 1. qui idem esse dixit, quando sponsalia sunt verè de futuro. idem dixit Castr. *in l. pen. nu.* 3. *C. de episc. & cler.* Hanc autem præsumptionem lex introduxit, quia existimauit ex illa carnali coniunctione nouum superuenisse consensum, atque ita voluisse perducere ad effectum promissionem illam in spō-
salibus factam, alioqui ex sola ipsa copula carnali, fornicatio, atque ita mortale peccatum causaretur. Hanc rationem considerauit Dida. *in d.* §. 1. desumptam, vt opinor ex Calder. & Zarabel. *in ca. vltimo de sponsal.* Et comprobatur eo quod dicimus, legis esse
8 præsumptionem quod faciens actum † præsumatur facere ob causam præcedētis obligationis, *l. quædam, ff. de rei vend.* Bart. *in l. cùm solus, in fi. ff. de vsuca.* Ruin. *in cons.*122. *nu.*7. *lib.*4. & Crauet. *in consi.* 202. *num.*18. Actus ergo subsecutæ copulæ præsumitur hic factus ob causam præcedentium sponsaliorum, & simile tradit Ioan. Andr. *in c. tuæ. ad finem de sponsali.* cùm dixit matrimonium præsumi contractum ex causa antecedentis tractatus.

Extenditur hæc præsumptio, vt procedat etiamsi ipse vir, vel mulier, qui vel quæ contendit matrimonium fuisse contractum, sua deinde confessione affirmaret, se non coiuisse animo contrahendi matrimonium. Nam adhuc præsumitur hoc matrimonium:
9 Cùm confessio hæc * non admittat contra præsumptionem hanc iuris & de iure. Ita Abb. *in d. c. is qui fidem de spons.* & Feli. *in d. c. quanto. n.*3. *de præsum.* & Alciat. *in tract. de præsum. in* 2. *præmisso, nu.*8. *in fi.* Ea ratione ii moti sunt, quia in causa matrimoniali non sta-
10 tur confessioni † litigantium ad infirmandum ipsum matrimonium jam contractum, *ca. super eo. de eo qui cogno. consang. vxo. suæ.*

Cæterùm ab hac opinione dissentit Didac. *in d.* §. 1. *n.*4. Nam licet (ait Dida.) confessioni litigantis contra matrimonium credendum non sit, attamen confessioni illius qui contendit matrimonium esse contractum, & valuisse, stari debet aduersus ipsum matrimonium. Ita glo. *in ca. attestationes, de sponsa. impub.* quam ibi Abb. *n.*5. singularem esse dixit, & idem asseruit Roman. *in sing.*620. idem tradunt Host. & Abb. *in c. pen. de rapto.* & Dec. *in consi.*133. *col.* 1.

Verùm responderi potest, quod aut agitur solum
11 pro separatione thori, & tunc confessioni † illius, qui pro matrimonio contendit, fides adhibetur contra seipsum. Aut agitur de dissoluēdo penitùs ipso matrimonio, & tunc non creditur illius confessioni. Ita post Abb. declaraui *in commentariis de arbitrariis iudicū li.*2. *casu* 103. *n.*7. & *n.*8. Et postremi illius casus ratio-
12 nem esse dixi, quia non est in coniugum † potestate dissoluere matrimonium, Cùm itaque existimem Didacum loqui etiā de postremo hoc casu, quippe quod absolutè negat ob hanc confessionem adesse matrimonium: sua consideratio non satis tuta videtur. Crediderim tamen alia probabiliori ratione Abbatis & sequacium traditionem veram non esse. Est enim magna differentia inter casum *d. c. super eo. & d. c. is qui fidem.* Nam *in c. super eo.* conceditur verè ob adhibitum consensum fuisse contractum matrimonium, sed illud esse vel ex toto dissoluendum, vel separandum thorum, ob aliquod impedimentum, de quo impedimento non statur confessioni coniugum, ad illud matrimonium omninò dissoluendum, cùm (vt diximus) in eorum potestate id positum non sit. Diuersum est in casu nostro, seu *d. ca. is qui fidem*, in quo agitur, an matrimonium censeatur contractum, & lex præsumit fuisse contractum, ob consensum præsumptum, vt diximus suprà ex eiusdem Didaci sententia, ex subsecuta copula. Cùm ergo vir & mulier fatentur coiuisse alio animo, quam contrahendi matrimonium, iam sublatus est ille præsumptus consensus, atque ita matrimonium non dissoluitur, sed contractum non fuisse declaratur. Huic tamen confessioni fides adhibenda non erit, si aliqua aderit fraudis suspicio sicuti animaduertit Didac. & annotauit *in præallegato casu* 103. *in fine.*

Extenditur secundò, vt procedat etiam hæc præ-
13 sumptio, quando † sponsa esset incerta, puta, si quis iurauit ducturum vnam ex tribus sororibus in vxorem: & deinde earum vnam carnaliter cognouit. Hoc in casu lex præsumitur contractum esse cum ea matrimoniū. Ita Hostien. & Abb. *in c. ex literis, il* 2. *de sponsal.* Diuus Antonius *in summa, in verbo, matrimonium,*

BIU Cujas

il 2. quæst. 11. qui communem esse dixit, Didac. *in epitome, de sponsal. par. 1. cap. 4. §. 1. nu. 17* Ea ratione prima moti sunt : quia cum ille sponsus teneatur ex vi promissionis vnam illarum ducere in vxorem, præsumitur illam, quam cognouit, vxorio atque maritali affectu cognouisse, *ex d. c. is qui fidem.* Et præterea sponsalia hæc sunt, etsi incerta dicantur ante factam electionem, atque ita ante euentum huius conditio-
14 nis potestatiuæ. Atqui sponsalia † sub conditione contracta, transeunt in matrimonium secuta copula, *super eo, &c. per tuas, de cond. appos.* Ergo & hæc sponsalia incerta, ob electionem transeunt in matrimonium, secuta ipsa carnali copula. His intelligimus minus rectè à prædicta traditione dissensisse gloss. Ioan. Andr. Butrium, Henricum, & Cardin. *in d. c. ex literis, il 2. de sponsal.* Qui quidem ea ratione adducti sunt, quòd hæc dici non potuerunt sponsalia cum muliere illa cognita. Ergo nec matrimonium. Illud antecedens probatur *ex cap. 1. in prin. sponsal. in sexto.* vbi ex sponsalibus certis, quamuis nullis, oritur impedimentum publicæ honestatis justitiæ. Et tamen ex his sponsalibus incertis nullum oritur impedimentum : quandoquidem ante copulam carnalem potest quamlibet ex eis ducere. Ergo hæc non sunt sponsalia, si enim essent sponsalia, oriretur ex eis impedimentum. Huic considerationi respondetur secundùm Didacum & alios : quòd imò hæc sunt sponsalia quamuis incerta. Quæ sanè sponsalia incerta non operantur impedimentum publicæ honestatis justitiæ : ex quo ante electionem non plus vni quam alteri dicitur facta promissio. Veruntamen sponsalia hæc operantur, vt cogi iste possit vnam ex illis eligere. Quam quidem electionem fecisse præsumit lex, ex ea subsecuta carnali copula.

Extenditur tertiò, vt procedat hæc præsumptio,
15 † etiamsi sponsus protestetur, præsente, & consentiente ipsa sponsa, se nolle per coitum matrimonio consentire. Nam adhuc præsumitur contractum matrimonium, si sequatur copula : siquidem canon præsumit propter coitum sponsos ab hac protestatione recessisse. Ita gloss. *in c. per tuas, de condit. appos.* quam ibi omnes recipiunt. Abb. *in c. cùm M. Ferrarienses, nu. 20. de constit.* & ibid. Fel. *nu. 80.* & Ripa *nu. 95.* qui asserit, hanc opinionem esse communem. Idem scripserunt Aret. *in consil. 142. nu. 8. versi. tertia conclusio est.* Ias. *in l. non solum. §. morte, n. 14. ff. de oper. nou. nunt.* & ibi Rub. *num. 225.* idem *in consi. 60. num. 3.* Nicol Arelat. *in additio. ad Alciat. in tracta. de præsumpt. in 1. præmisso, num. 20.* Didac. *in epitome de sponsal. part. 1. cap. 4. §. 1. n. 18.* & diximus suprà *lib. 1. qu. 76. in prima declaratione secundi casus.* Ea est ratio, quia ex ea protestatione induceretur peccatum mortale, si illa haberet effectum : quod dicendum non est. Quocirca Aretin. *in d. cons. 142. num. 8. versic. tertia conclusio.* declarat hanc extensionem non habere locum, quando
16 ageretur de illis † actibus, qui sine peccato mortali fieri possent, ob spem nuptiarum, sicuti sunt amplexus, oscula, cohabitatio, & similia, hæc sanè si sequantur protestationem, non inducunt præsumptionem contracti matrimonii. Id quod rationibus comprobat Aretin.

Extenditur quartò, vt hæc præsumptio locum etiam
17 habeat, quando sponsalia fuissent contracta † cum duabus, & secunda deinde cognita fuisset carnaliter. Nam cum hac secunda præsumitur contractum matrimonium, in præiudicium illius primæ sponsæ, Ita Ioan. Andr. & Butr. *in d. cap. is qui fidem de sponsal.* & ibidem Præpos. *num. 5.* qui tamen ambigit. Idem Præpos. *in c. de illis, col. pen. de sponsal.* Brun. *in tract. de sponsal. q. 8. num. 3.* Sylvest. Prier. *in summa, in verbo, sponsalia. q. 10.* Ioan. Maior *in quarto sententiarum, dist. 27. q. 5. casu 2.* & Didac. *in epit. de spons. parte 1. cap. 4. §. 1. nu. 10.* Quæ sententia probatur primò *ex c. pen. de spons. & ex c. vlt. de sponsa duo.* vbi coniugium primũ nondum copula carnali consummatum, non tollitur per secundum, etsi consummetur carnali copula : quia in primo coniugio iam aderat consensus coniugalis, si ergo in primo non interceſſisset coniugalis iste consensus, sed tantùm sponsio, tolleretur per secundum, quod hic datur ex coitu. Comprobatur secundò *ex c. duo pueri, de desponſ. impube.* vbi Præpos. *col. 1.* Eo enim canone constitutum est, sponsalia tolli per matrimonium quod ab initio vim sponsaliorum tantum habuit : sed successu temporis effectum est coniugium : tametsi ergo matrimonium exsecundis sponsalibus statim contractum non fuerit, sed tantum sponsio quædam futuri consensus, attamen quia ex coitu, consensus ille coniugalis datur præsumptione legis, tolluntur priora sponsalia. Et quanquam obiici aliqua possint huic traditioni : attamen cum satisfaciat satis abundè Dida. non est quod plura scribam.

Extenditur quintò hæc præsumptio, vt locum habeat, etiamsi post sponsalia ante coitum cum spon-
18 so fuerit sponsa † cum alio fornicata. Nam adhuc ob secutam copulam cum ipsa sponsa, præsumitur contractum matrimonium. Ita Didac. *in epitome de sponsal. part. 1 cap. 4. §. 1 num. 8.* Ex sententia Henrici Boic. & Præpos. *in d. c. de illis, de spon. duo.* reiecta contraria opinione Neuiz. *lib. 2. Syluæ nuptia. nu. 12.*

Ea ratione ii moti sunt quod etsi ob secutam fornicationem dissolui possint ipsa sponsalia, *c. quemadmodum, de iureiurando.* Attamen donec iudicio ecclesiæ fuerint dissoluta, manet sponsaliorum vinculum. *d. c. de illis.* Cùm ergo vinculum hoc dissolui ex causa fornicationis non petierit sponsus, sed spon-
19 sam carnaliter cognouerit, dicitur ei † remisisse omnem culpam & delictum fornicationis, atque ita in eam, vt in vxorem consensisse, sicuti dicimus in marito, qui dum carnaliter cognoscit vxorem post a-
20 dulterium † ab ea commissum, dicitur ei remisisse iniuriam criminisque accusationem. *l. castitati, & l. crimen, C. ad leg. Iul. de adult.*

Extenditur sextò, vt procedat hæc præsumptio, e-
21 tiam in muliere † quæ etsi inuita tradita est viro, attamen si deinde patitur se ab illo carnaliter cognosci, præsumitur in eum tanquàm in maritum consensisse, atque ita cum eo matrimonium contraxisse, *c. significauit, de eo, qui dixit in matrim. quam polluit per adult. & in c. insuper, qui matr. accus. poss.* Est enim purgata omnis vis & metus, sicuti dicemus infrà *in præsump. 4. in fin.*

22 Et hanc præsumptionem † esse iuris, & de iure, scripserunt Spec. *in titu. de præsumpt. §. species. num. 1. versic. & eodem modo,* & Everard. *in centuria legali, in loco à verisimili. num. 19.*

23 Extenditur septimò habere quoque locum in eo † qui sponsam ipsam factis sponsalibus etiam de futuro rapuit, & cum ea coiuit. Ita Castr. *in l. pe. nu. 3. C. de episc. & cler. ex text. cap. pe. de rapto.*

Extenditur octauò hæc præsumptio, vt locum etiam
24 habeat, quando timore mortis sponsus † coactus fuit cognoscere carnaliter ipsam sponsam. Nam & tunc præsumitur contractum matrimonium. Ita Hostien. *in c. is qui fidem, de spons.* Petr. de Palude. *in 4. sent. dist. 29. qu. 1. art. 4.* Didac. *d. §. 1. num. 11.* Soto *in 4. sent.*

BIU Cujas

sent.dist.29.q.1.art.3.col.pen.vers.sed quia.

25 Verum dissentiunt † Abb.& Præpos.*in c. consultationi,de sponsal.*Butr. & Henric.Boic. *in d.c. is qui fidē de sponsal.* & ibidem Præpos. *col.4.num.7.in fin.*Paris. *in cons.* 58.*num.69.lib.*4.& ex Theologis Diuus Antoninus *in summa,part.3.tit.1.ca.7. ad fin.*& Durand. 4.*sent. distin.* 29. *quæst.* 2. Qua de re disseremus infrà *præsu.4.in 3. capite,* vbi disputabimus de purgatione metus in matrimonio.

Declaratur primò, vt non procedat hæc præsumptio 26 quando constaret sponsalia † illa ante coitum fuisse mutuo consensu, vel aliàs legitimè soluta, juxta *c.2.de sponsal.* Nam tunc ex subsecuto coitu non præsumitur contractum matrimonium. Idem est, 27 quando certum esset, sponsalia * fuisse nulla, ob aliquod iustum impedimentum. Ita declarant Abb. *in d. c.is qui fidem de spons.*Præpos.*in c.de illis,num.*4.*vers. & sic notare, de cond.appos.*Felin.*in c. cùm M. Ferrariensis,col.pen.de constit.* & Didac.*in epitome de sponsal. parte* 1.*cap.*4.§.1.*num.*7. Hæc enim probatio vel dissolutionis, vel impedimenti sponsaliorum dici- 28 tur indirecta quæ admittitur † aduersus præsumptionem iuris & de iure, sicuti explicauimus suprà *lib.* 2.*qu.*65.

Declaratur secundò, vt non procedat hæc præ- 29 sumptio in foro † interiori animæ quam conscientiæ appellant, quando scilicet sponsus diceret se ad sponsam accessisse, non quidem affectu maritali, sed fornicario. Hoc sanè casu non iudicatur contractum esse matrimonium. Ita explicant Abb. *in d. c. is qui fidem de spons.* & ibi Butr.& Præpos.Anch.*in c.possessor. col.7.de reg.iur.in 6.* Socin.Sen.*in cons.*28.*n.*4.*lib.*1.& Dida.*in epitome de sponsalib.in prima parte c.*4.§.1.*n.* 9. qui ex Theologis commemorat Diuum Thomam *in quodlibeto quinto,artic.* 15. & Syluestrum Prierium *in summa,in verbo,matrimonium,il* 1.*quæst.* 15. Idem affirmauit Durand.*in sentent. distinct* 28.*quæstio* 1. Et ii quidem adducti sunt *ex c. tua nos, de sponsal.* vbi quoad forum conscientiæ creditur assertioni viri, se coiuisse animo fornicario, non autem maritali, & propterea non dicitur matrimonium contraxisse. Et textum illum sic intelligunt ibi Doct. & Soc.Sen. *in cons.* 119.*lib.* 3. & alii, quos infrà referam. Accedit & 30 ratio,quòd ecclesia in foro conscientiæ judicat † matrimonium non esse ex defectu consensus,*c.cùm locum de sponsal.* de quo sanè defectu consensus constat ipsi ecclesiæ ex confessione sponsi: cuius assertioni creditur, ex quo est de his, quæ in animo suo tantum sunt, juxta glo. *in* §.*alia.Instit. de act.* & copiosè disseremus infrà *lib.* 6.*præsumpt.* Atque in foro conscientiæ ex veritate non autem ex præsumptione res judicatur, vt diximus suprà *lib.* 1.*q.* 81. Hanc declarationem intelligit Syluester etiam procedere, quando sponsus asserit, se omninò dubitare, an tempore coitus affectum habuerit coniugalem, vel fornicarium. Verùm à Syluestro dissentit Dida. ea ratione, quia certius est, habuisse animum contrahendi matrimonium, quàm fornicandi, vt euitetur peccatum mortale, sicuti probat ratio illa *d. c. is qui fidem.* Intelligit tamen Didac. Syluestri opinionem posse procedere, quando is spōsus post copulam cum sponsa, verum & indubitatum matrimonium cum altera contraxisset. Nam tunc(ait Dida. & rectè) tutius est secundo coniugio certiori adhærere,*c.inuenis,de sponsal. c.* 2. §. *item si quis de pœn.* 31 *dist.* 7.Cùm enim res dubia † est, & tangit salutem animæ oportet eligere certius, vbi præcisa conceditur electio,vt probat text.*d.*§.*item si,*junctis traditionibus Diui Antonini *in summa, parte prima tit.* 3. *c.*10.*col.*3.& Nauarræ *in c.si quis autem.nu.*34. *de pœn. dist.* 34. Crediderim etiam dici posse, propter certum matrimonium, cum altera subsecutum, illam animi dubietatem satis esse declaratam, quòd scilicet cum prima non effectu maritali, sed fornicario coiuerit: 32 quandoquidem factum subsecutum † declarat voluntatem dubiam præcedentem. §.*Pauonum,Instit. de rerum diuis.* cum similibus. Et hanc Didaci declarationem confirmat auctoritas, & ratio Duran. *in* 4. *sent. dist.*28.*qu.*1.*col.pen.ver.quantum ad secundum.*

Hæc declaratio, & Doctorum traditio, ni fallor, 33 locum etiam habet quando matrimonium † fuit per verba expressa de præsenti contractum, & deinde alter coniugum, puta vir ante secutam copulam asserit, quòd licet protulerit verba illa contractus matrimonij, non tamen habuerit animum contrahendi: sed id egisse, vt extorqueret copulam carnalem. Nam adhuc in foro conscientiæ, quoad ipsum virum, vt mox declarabo, non dicitur matrimonium. Et vt hoc facilè intelligatur, duæ hic inspectiones considerantur. Una est, an hoc censeatur matrimonium, si constat virum hunc non habuisse animum contrahendi. Et certum est, hoc non esse matrimonium ob defectum consensus, *d. c. tua nos, de sponsal.* & affirmant Diuus Thomas *in* 4.*senten.dist.*27.*quæst.*1.*art.*2. *& quæst.*4. & ibidem Ricard. Syluest.Prierius *in summa,in verbo,matrimonium,il* 1.*nu.*3. & Dominic. Soto *in* 4.*sent.dist.*27.*quæst.*1.*art.*2.& ex nostris Socin. Sen. *in cons.*28.*num.*4.*lib.*1.*& in consil.*119.*lib.* 3. & Socin. Sen. *in cons.*86.*in fine,lib.*2. Altera est inspectio, an huic viro asserenti non habuisse animum contrahendi matrimonium, credi debeat in foro hoc conscientiæ & animæ. Hic ergo subdistinguo duos alios casus.

34 Primus est, † quando agitur de adhibenda fide ipsi viro respectu mulieris, vt scilicet ipsa mulier debeat credere viro, & ei credendo non censeatur alligata 35 illi matrimonio. Secundus est † casus, quando agitur de adhibenda fide ipsi viro respectu suæ personæ.

Illo primo in casu loquuntur Ricard. *in quarto sententiarum,dist.*29.*q.*3. Do.Soto *in* 4.*senten. dist.*27. *quæst.*2.*art.*3.*col.*8.*vers.quo ergo gradatim, &c.* quod si mulier habet certitudinem quandam moralem, quam à bonis coniecturis causari dixit Soto post Ricardum, vt quia ipsa sit multò inferioris conditionis & sortis, & vir sit nobilis & probatæ vitæ, debet mulier illi fidem adhibere, præsertim si illicò ipse vir negauit. Et propterea liberè mulier illa potest nubere, cùm non sit alligata primo.Si verò mulier non habet moralem hanc certitudinem, vt si coniecturæ sunt vehementes, quippe quòd non sint conditione multum dispares, & talibus verbis, & modo vir consensit, vt ipsa sapientium consilio possit non credere, illum consensisse. præsertim, si post notabile tempus id negat. Hoc casu (inquit Soto post Ricardum) non debet mulier adhibere fidem ipsi viro etiam ad alias nuptias transeunti, & ob id ipsa mulier manet ligata, sicque liberè non potest, salua sua conscientia, alteri nubere. Et ratio quare mulier hæc fidem adhibere non debeat viro, illa est (inquit Soto) quia nimis indignum est, (vt habet, *in ca. per tuas de probat.*) 36 vt quòd sua quisque voce † dilucidè protestatus est in eundem casum proprio valeat testimonio infirmare.

37 Alter est sicque secundus casus, † quando agitur de adhibenda fide ipsi viro respectu suæ personæ. Hoc casu dicendum est indistinctè, credendum esse ipsi viro ita asserenti, etsi eius verba iam prolata aliud si-

gnifi-

gnificaverint. Nam supponamus virum dixisse, se ducere in vxorem mulierem per verba de præsenti: Hæc verba sunt quidem clara in se : sed nil plus possunt operari, quam vt significent animum & voluntatem ipsius loquentis: juxta *l. Labeo, ff. de suppellect. legat.* Et hæc significatio est propriè præsumptio violenta quidem, quam facit lex præsumens id esse in corde,
38 † quod loquitur lingua: non autem significatio ista est verè & propriè consensus, & voluntas, vel animus: cum aliud (vt dici solet) esse potuerit in ore, aliud in corde. Et multi reperti sunt, & indies (quod vtinam ita non esset) reperiuntur, qui alia quàm in animo
39 habent loquuntur. Verba itaque oris † significant, & præsumptionem faciunt eorum, quæ sunt in corde. Et quidem comprobatur autoritate Aristotelis *lib. 1. Peri Hermenias, sive de interpretatione, c. 1.* Cum scripsit hæc verba. (Ea igitur, quæ voce versantur signa sunt affectuum quæ in animo sunt, & ea, quæ scribuntur notæ sunt eorum, quæ in voce versantur.) Dixit ergo manifestè philosophus, verba esse signa voluntatis: signa autem sunt species præsumptionis, seu conjecturæ, vt his nominibus aliquando appellantur à Cicerone, Quintiliano, & aliis commemoratis suprà, *lib. 1. quæst. 7.* Et Aristotelem secutus est Bald. *in c. mandatum, nu. 1. de rescriptis,* & idem respondit Socin. Sen. *in cons. 10. num. 2. lib. 1.* Ea est ratio, quia voluntates non sunt manifestæ, vt inquit idem Aristoteles *lib. 10. Ethicorum, c. 8.* & dicebat Diuus Thomas, quem & suprà retuli, *Quodlibeto quinto, art. 15.* dum de hac voluntate in contractu matrimonij verba faceret : Veritatem latere in his, quæ pertinent ad interiora cordis quæ humano testimonio probari non possunt, etsi aliqua signa exteriora de his possint aliqua conjectura haberi. Cum ergo & voluntas illa significata expressis verbis sit quid à lege præsumptum vehementi quidem præsumptione, inde fit, hoc etiam appellari matrimonium præsumptum, vt in specie appellat Ricar. *in 4. sent. dist. 19. qu. 3. primæ distinctionis.* Hinc etiam sequitur, quod in foro conscientiæ cedit ipsi veritati, demonstratæ per contrariam assertionem ejusdem dicentis, ita esse pro animæ suæ salute. Et ideo quoad hoc nil differt hic casus à casu *d. cap. tua nos, de sponsa.* Ita enim hic adest voluntas præsumpta, & significata, vt in casu illo, etsi differentia est, quoad modum quo causata est ipsa præsumptio. Illa enim ex facto quodam causata fuit, hæc ex verbis : Illa videtur tacita quædam declaratio voluntatis : hæc verò expressa, attamen quoad vim declarativam eadem esse videtur:
40 Cùm facta † sint valdè efficacia ad declarandam hominis voluntatem, vt probat *l. Paulus, ff. rem ratam haberi,* & tradunt Dec. *in cons. ducentesimo sexagesimo nono, numero nono,* & copiosè Cravet. *in cons. 159. numero quinto.* Cæteros omitto. Si itaque nil differt casus ille noster à casu *dict. cap. tua nos,* sequitur necessariò concludendum adhibendam esse fidem assertioni viri, cùm dixit, se non habuisse animum contrahendi matrimonium. Nec repugnat ratio illa ducta *ex dicto cap. per tuas, de prob.* quod nimis indignum sit, quod quisque sua voce dilucidè protestatus est, in eundem casum proprio valeat testimonio infirmare. Quæ quidem fuit, *leg. generaliter, in fin. Cod. de non numer.*
41 *pecun.* Nam respondetur, † quod licet indignum hoc videatur in foro contentioso: non tamen in foro conscientiæ, vbi sola veritas, omni præsumptione rejecta, spectatur, adeo indignum est, quin attendi id debeat. Et si in foro conscientiæ procederet sententia *dict. c. per tuas*, malè etiam scripsisset Soto in primo illo casu, quod mulier habere debeat fidem, quando vir altioris conditionis & sortis, illico id præsertim asseruit. Est quidem durum, quod infirmari possit vel debeat confessio illa : sed etiam durum est vt cæteris vrgentibus præsumptionibus non credatur in hoc ipso foro conscientiæ: & tamen verè non creditur, vt diximus suprà. Quemadmodum ergo rejectis illis præsumptionibus, creditur assertioni ita asserentis de suo animo. Idem dicendum est in isto casu.

Declaratur tertiò, vt hæc præsumptio locum non
42 habeat, quando † coitus antecessit sponsalia. Nam tunc ex eo non præsumitur contractum matrimonium. Ita Abb. *in c. veniens, il 2. de spons.* Henric. Boic *in cap. attestationes, colum. vltim. de desponsa. impub.* Socin. Senior *in cons. 28. num. 6. lib. 1.* Sylvester Prierius *in summa. in verbo, divortium, quæst. 1. & in verbo sponsalia, quæst. 10.* Ioan. Major *in 4. senten distinct. 28. qu. 1.* Didacus *in epitome de sponsal. cap. 4. §. 1. num. 13.* Et horum sententiam probant *text. à sensu contrario, in dict. cap. veniens, ibi. si post fidem præstitam cognoverit, & in dicto cap. is qui fidem, ibi carnali copula subsecuta.* Præterea considerari potest ratio, quod ipsimet sponsi ob sponsalia contracta post coitum declarasse dicuntur, se non contraxisse matrimonium per coitum, sed
43 velle in futurum contrahere : ex quo sponsalia † sunt futurarum nuptiarum promissiones, *l. 1. & l. 2. ff. de sponsal.* Et hinc fit, quod si testis dixit, Cajum ejus sponsam carnaliter cognovisse, non concludit, vt ex ea copula judicetur matrimonium, potuit enim eam cognoscere ante sponsalia. Est enim opus probare, quod post sponsionem eam cognoverit, vt scribunt Abb. Butr. & Præpos. *in dict. cap. veniens,* Dec. *in cap. ex præsentia, nu. 24. de probat.* Crot. *in tract. de testib. n. 288.* & Gramma. *in cons. 26. colum. 1. in civilibus,* quos secutus est Didac. *præcitato in loco.* Quibus intelligimus malè sensisse Marsil *in sing. 500.* cùm scripsit, etiam ex coitu
44 præcedenti, † præsumi contractum matrimonium subsecutis deinde sponsalibus. Et hujus opinionis commemorat Claudium Seysellium *in rubri. ff. soluto matrimon. num. 12.* & Neviz. *lib. 2. Sylv. nuptiæ. num. 12.* qui tamen, vt etiam animadvertit Didac. hoc non scribunt. Solum vrgere videtur argumentum, quod ex ipso Claudio colligitur, cùm ait matrimonium censeri copula carnali consummatum etiam ex coitu præcedenti : & propterea sicuti Pontifex Maxim. non potest dispensare, vt dissolvatur matrimonium copula carnali consummatum, quando copula post matrimonium contingit, ita nec dirimere potest matrimonium, cui præmissa fuit commixtio carnis : Et hujus opinionis Claudius citat Baldum *in c. vlt. in fin. de transla. Episcop.* Verùm respondet, & rectè Didacus, quod imò, matrimonium non censetur consummatum ex coitu præcedenti, sed is coitus dicitur fornicarius, vt probat Socin. Sen. *in dict. cons. 28. num. 6. lib. 1.* & sensit Neviz. *in d. lib. 2. Sylvæ nup. n. 12.* Nec repugnat auctoritas Baldi, quia id non affirmavit. Hinc adversus Claudium sequitur, quod illis in casibus, in quibus potest
45 Papa † dispensare & dissolvere matrimonium nondum carnali copula consummatum, potest etiam dissolvere hoc, cui præcessit carnalis copula. Quandoquidem hæc copula non reddit ipsum matrimonium, vt dici possit omninò perfectum. Non etiam obstat text. *in c. tanta, qui filij sint legitimi,* quē citavit Marsilius. Nam illud statutum fuit ab ecclesia favore prolis susceptæ, vt legitima sit ex matrimonio subsecuto post eorum nativitatem, non tamen ex eo fit, quod matrimonium per eam copulam fuerit contractum. Ita etiam vide-
46 mus ex cohabitatione viri & mulieris, non præsumi † matrimoniū quoad eos, præsumi tamē quoad filiorum legitimationem, Abb. *in c. lator, nu. 6. qui filij sint legiti.* & dicemus paulò infrà. Et si vera esset (ait Dida.) Marsili

BIU Cujas

filij opinio, sequeretur, quod filij suscepti, non solùm legitimi dicerentur per subsequens matrimonium, sed etiam sponsalia de futuro: quia eo modo, hoc est, per copulam præcedentem, secundùm ipsum Marsilium diceretur contractum matrimonium: & tamen falsum est: quia solummodo filij redduntur legitimi ex ipso subsecuto matrimonio, vt expressè sancitum fuit *in d. c. tanta.*

Ex prædictis infertur declaratio ad *d. c. 2. de conuers. coniug.* quo cautum est sponsam posse conjugali consensu præstito ante copulam religionem profiteri, atque ex ea professione dissolvi conjugium illud. Idem enim erit dicendum, si ante consensum conjugalem copula carnalis intercessit. Illa enim conjugalis non fuit, sed fornicaria. Ita Didac. *in d.* §. 1. *n.* 16. auctoritate Castr. *in l. pen. nu. 3. C. de episc. & cler.* & Ioan. Boschæi *lib. 1. de nupt. col. 2. num.* 8. Et ideo non impeditur ex ea copula præcedenti religionis professio: quæ quidem impediretur, si vera esset Marsilij traditio. Cùm verò ambigitur, an concubitus antecesserit, vel subsecutus
47 sit sponsalia, præsumendum est † subsecutum fuisse: vt præsumatur concubitus factus tempore licito. Ita decidit Rota Romana referente Verallo *in dec. 211. par. 2.*

Declaratur quartò, vt procedat hæc præsumptio, quando verè carnalis copula secuta est: secùs verò si
48 solus nixus, & tentatio. Non enim solus iste † conatus sufficit, vt præsumatur contractum hoc matrimonium. Ita Ioan. Andr. Geminia. & Franc. *in c. 1. §. idem, de sponsal. impub.* Abb. *in c. vlt. nu. 2. de sponsa.* & ibi Præpos. testatur communem, etsi ipse dissentiat. Aret. *in cons. 142. n. 5.* Sylvester Prierius *in verbo matrimonium, il 2. qu. 16.* Alciat. *in tractatu de præsumpt. regul. 3. præsump. 38. n. 1. vers. quid si.* & Didac. *in epitome de sponsal. parte 1. c. 4. §. 2. n. 19.* Et hos secutus sum suprà *lib. 1. qu. 20.* Affertur tex. *d. c. vlt. de spons.* Nec obstat interpretatio Calderini ibi, cùm dixit tex. illum loqui, quando sponsus non potuit perficere secundùm cursum naturalem: quia erat impubes, non autem quando non potuit secundùm accidens, putà quia mulier erat nimis arcta, atque ita is tex. videtur intelligendus in impuberibus, in quibus cessat ratio præsumpti consensus ad matrimonium. Non inquam obstat hæc interpretatio, quandoquidem ex ea nimis restringeretur atque impropriaretur contextus ille, qui loquitur de adoles-
49 cente, sicque de facto pubere, propriè enim † pubes dicitur adolescens, *l. Aurelio*, §. 1. vbi Bart. *ff. delibera. leg.*

His intelligimus veram non esse contrariam opinionem Calder. & Præpos. *in d. c. vlt.* qui ea ratione vsi sunt, quòd cum sponsus iste facere non potuisset conatum istum sine peccato, ad evitandum igitur peccati suspicionem præsumendum est, quod animo contrahendi matrimonium conatum illum fecerit: cùm solus ipse consensus nuptias perficiat: *l. nuptias, de reg. jur.* Huic rationi satisfacit Alciat. *in d. præsump. 38. nu. 1. ver. nec obstat*, quod ratio hæc non procedit hoc in casu, vbi etiam agitur de periculo animæ, *c. juvenis de sponsal.* Et præterea (vt Alciat.) nec text. *in d. c. is qui fidem*, fundat se simpliciter in hac ratione, quod appareat, quia illa procedit secundùm simplicem præsumptionem, dispositio autem *dict. c. is qui fidem*, secundùm præsumptionem juris, & de jure: vt diximus supra. Et potuit (subjungit Alcia.) illud esse introductum, quia
50 lex præsumit, quòd † virginitas sponsæ non sit deperdita cum sponso, nisi per matrimonium. Et de tali voluntate vtriusque præsumit ex actu subsecuto, & super præsumpto disponit. Et præterea respondetur, quod *in d. c. is qui fidem*, solum est expressum de copula carnali, quæ intelligi debet cum effectu, nullum autem verbum de solo conatu, & attentatione. Et cùm simus in
51 materia † exorbitanti, contra communes juris regulas non debet fieri extensio, *cap. quæ à jure, de regul.*
52 *jur.* Et præsertim in præsumptionibus, † quæ extensionem non admittunt. Abbas *in dict. cap. vlt. num. 3. de sponsa.*

Hæc declaratio locum habet etiam in sponsalibus
53 † impuberum contractis per verba de præsenti, quæ quidem ob ætatis defectum intelliguntur de futuro, juxta *c. attestationes, de desponsa. impube.* si enim impubes, qui ita contraxit, pluries nixus fuerit ad copulam, attamen adveniente ætate perfecta poterit à sponsalibus his recedere, cùm verè ex eo nixu, & conatu non transierint in matrimonium. Ita explicat Didac. præcitato in loco, *ex d. c. attestationes.* Et idem sensit Aret. *in cons. 142. n. 6. vers. secunda conclusio.* & affirmat Ruin. *in cons. 203. nu. 2. ver. tertia conclus. lib. 1.* Hoc tamen locum non habet, quando impubes proximus pubertati consensisset, post illum nixum ad copulam, etiamsi is nixus præcessisset multo ante consensum illum. Nam tunc transiret in matrimonium. Ita Butr. Card. Abb. & Præpos. *in d. c. attestationes*, & Didac. *in d. §. 1. n. 20. ver. subdit tamen.* Idem respondit Aret. *in d. cons. 141. nu. 7.* Ea est ratio, secundùm Præpos. & Didacum, quia hic duo concurrunt, nempè discretio ad consensum, ratione ætatis proximæ pubertati, secundum, potentia quæ colligitur ex nixu ad copulam. Illud etiam annotandum est ex Didaco, rejecta Præpositi opinione, so-
54 lum † conatum ad copulam etiam prope ætatem perfectam non efficere matrimonium. Quandoquidem nixus ad copulam significat quidem coeundi potentiam, non tamen significat consensum, sine quo matrimonium non contrahitur.

Secunda est præsumptio, & conjectura qua dicimus præsumi contractum fuisse matrimonium, quan-
55 do scilicet sponsus † sponsam ad domum propriam traduxit, *l. mulierem. ff. de ritu nupt.* & tradunt Io. And. *in c. vlt. de spons.* Ang. *in §. vlt. in Auth. quib. nat. effic. legit.* Deci. *in c. juravit, col. 1. de probat.* Alciat. *in tract. de præsump. reg. 3. præsump. 38. n. 1.* Palæo. *de notbis spuriisque filiis, c. 19.* & Didac. *in epitome de sponsal. parte 1. c. 5. §. 2. nu. 1.* Et ij quidem intelligunt hanc præsump-
56 tionem esse à jure † Cæsareo introductam: non à jure ipso Pontificio, quo non approbatur, sicuti manifestiùs asseruerunt Calder. Butr. Abbas, & Præpos. *in d. c. vlt.* Aret. *in cons. 142. n. 6.* & Bald. Novel. *in tract. de dote, par. 11 in 2. membro*, qui communem esse sententiam tentantur. Ita etiam videmus jus ipsum pontificium non præsumere matrimonium ex cohabitatione viri & mulieris, sicuti infra suo loco dicemus.

Declaratur primò illa juris canonici dispositio, quæ ex traductione non præsumit matrimonium, vt non habeat locum quando est grave dubium, an præcesserint sponsalia de futuro vel de præsenti: stante
57 enim hoc dubio ex traductione † ad domum, præsumi potest præcedentia sponsalia fuisse de præsenti: & sic præstitum fuisse consensum conjugalem ante ipsam traductionem. Ita Didacus *in dicto §. secundo, numero primò, versicul. primo quando*, ex sententia Baldi *in leg. cum te, numero primo, Cod. de donation. ante nupt.* & apertius ibidem Salicet. prope initium. Et his accedunt alij commemorati receptique à Socino Seniore *in consil. 123. columna tertia, versicul. confirmatur prædicta, libro primo*, quo in loco *num. 3.* recenset & Bald. *in c. quia verisimile, de præsum.* idem affirmantem. Hęc Didaci declaratio procedit quidem sine controversia quoad jus civile, quod matrimonium ex sola traductione (vt diximus) præsumit: sed quoad jus canonicũ res mihi videtur dubia: quia si eo jure non præsumi-

tur

tur ex traductione matrimonium, quando jam constat de sponsalibus, quantò minus, quando nullum est signum? Et satis est, quòd ex traductione præsumantur sponsalia, non autem matrimonium. Et Bald. Salic. & reliqui, jure civili inspecto loquuntur. Quinimò Abb. *in c. ex parte, num. 25. in fin. de rest. spol.* asserit nec per hanc traductionem acquiri quasi possessionem matrimonii: vt mulier deinde à viro abducta ei restituatur.

Declaratur secundò, vt non procedat illa juris pon-
58 tificij dispositio, quando sponsa fuit † traducta ad domum sponsi illa cum solemnitate, qua duci solent vxores ad maritorum domos. Nam tunc præsumitur contractum matrimonium. Ita Dida. *in d. §. 2. n. 1. vers. secundo potest.* ex sententia Abb. *in c. ex parte. nu. 26. de restit. spol.* & Ioan. de Lupi *in rub. ff. de donat. inter virum & uxorem, §. 57. & arg. c. vidua. de regula.* Et ait Dida. ita esse intelligendam *d. l. mulierem. ff. de ritu nup.* sic etiam intelligi debent *l. cùm hic status, §. pen. ff. de donat. inter virum & vxorem, & leg. cùm fuerit. ff. de cond. & demon.* De veteri ritu & solemnitate traducendi vxores ad maritorum domos, scripserunt Brissonius *in comment. de ritu nupt.* & Antonius Costinus *in commen. de matrimonio, tit. de ritu nuptiarum.*

Tertia est præsumptio, & conjectura, qua dicimus,
59 † sponsalia de futuro juris interpretatione, verbis tamen consensum præsentem exprimentibus contracta præsumi transivisse in matrimonium conjecturis & signis, ætate perfecta supervenientibus, vt putà ex amplexibus, osculis, & similibus.

Cæterùm priusquàm vlteriùs progrediamur ad hujus præsumptionis explanationem, sciendum est
60 † sponsalia aliquando dici re & verbis de futuro, sicuti verè sunt illa, quæ per verba futuri temporis à puberibus contrahuntur, sicuti quando vir promittit, se eam ducturum in matrimonium: Aliquando verò
61 † sponsalia, verbis quidem de præsenti, sed juris interpretatione de futuro, sicut sunt sponsalia, quæ contrahuntur ab impuberibus per verba de præsenti. Nam etsi verbis de præsenti contracta fuerint, attamen ob eorum inhabilitatem lex interpretatur, vt contracta censeantur, eveniente vtriusque pubertate, atque ita tempus futurum expectatur, *c. attestationes*, vbi Doct.
62 *de desponsi. impub.* Illa prima sponsalia, † hoc est, re & verbis de futuro, non transeunt in matrimonium ex aliquibus signis, vt per amplexus, osculà, munera, annuli subarrationem, & his similia, *c. 1. de matr. contracto contra interdict. eccl.* vbi Ioa. Andr. & ibidem Abb. qui singulare esse dixit, vt quoque censuit Anton. Corset. *in verbo, matrimonium*, incipit, *matrimonium contractum.* Idem scripserunt Ioan. And. *in c. 1. §. idem, de desponsi. impub. lib. 6.* Innoc. *in c. vlt. de sponsa.* Ruin. *in cons. 203. nu. 1. lib. 1.* Decis. *in cons. 368. num. 2.* Paris. *in cons. 62. col. 1. lib. 4.* & Didacus *in epitome, de sponsi. par. 1. 4. §. 2. nu. 2.* Quibus constat minus rectè sensisse Butrium, & Præpos. *in d. cap. vlt. de sponsa. impube.* cùm dixerunt, hæc sponsalia, re & verbis de futuro ex annuli subarratione transire in matrimonium, *ex dict. c. vltim.* Qui quidem text. dum dicit, desponsavit, intelligitur per verba de præsenti, vt ibidem annotarunt Innoc. & alii multi. Et præterea verba intelliguntur in potentiori significatu, *l. 1. §. qui in perpetuum. ff. si ager vectig. vel emphyt. peta.* Est sanè potentior significatio, vt intelligitur desponsatio per verba de præsenti, cùm liget, vt re ipsa paret. Non ergo hic text. probat opinionem hanc Butrii & Præpositi. Quorum tamen traditionem eo in casu tuetur præcitato in loco Didacus, quando ex ipsa subarratione consensus conjugalis
63 colligeretur, vt putà quando subarratio † facta fuisset

eo annulo, qui dari consuevit, cùm verè matrimonium contrahitur, juxta glos. *c. fœminæ. 3. qu. 5.* & tradunt Abb. & cæteri *in c. vlt. de desponsa. impub.* vbi inter cæteros Henricus Boic egregiè explicat, & Paris. *in cons. 55. num. 43. & in cons. 60. col. vlt. lib. 4.* quos secutus est Didac. præcitato in loco. Et his addo Aret. *in cons. 13. num. 4. & 5. & c. si quis vxorem, 27. qu. 11.*

De sponsalibus juris interpretatione de futuro
64 nunc dicamus. Hæc transeunt in † matrimonium juris præsumptione, quando post ætatem perfectam superveniunt signa aliqua, vt oscula, amplexus, munera, annuli subarratio, & similia. Ita glos. *in c. 1. §. 1. de desponsa. impub. num. 6.* Henricus Boic *in c. attestationes, col. 2. de desponsa. impub.* Bal. *in cons. 194. Incipiam, lib. 3.* Alex. *in l. quod Servius, nu. 4. ff. de cond. ob causam, & in cons. 149. in fin. lib. 5.* Aret. *in cons. 142. num. 7.* Soc. Sen. *in cons. 28. nu. 4. libr. 4.* Ruin. *in cons. 203. nu. 2. ver. 4. concl. lib. 1.* Dec. *in cons. 368. n. 1. vers. secundo modo, & in cons. 605. num. 6.* vbi communem asserit Gozad. *in cons. 2. nu. 12.* & Parisius *in cons. 51. column. 2. lib. 4.* Et ij quidem adducti sunt illo textu *c. 1. §. 1. de desponsi. impub. in 6.* vbi ex consensu tacito sponsalia indicant matrimonium. Ibi gl. & Doct. interpretantur, tacitum illum consensum colligi ex cohabitatione, amplexibus, osculis, & similibus signis. Et præterea sicuti per copulam summus Pontifex ibi præsumit consensum vt illa sponsalia in matrimonium transeant: ita per alia signa, quibus detur perseverantia in consensu jam præstito in ea ætate minori, indicat esse matrimonium, adveniente ipsa majori ætate. Cæterum ab hac opinione dissentit Didac. *in d. §. 2. nu. 4.* sed in judicando à receptissima illa sententia non erit recedendum.

Declaratur primò prædicta traditio, vt locum ha-
65 beat, quando † signa illa emissa sunt ætate iam perfecta & completa: secùs si ætate adhuc imperfecta, etiam si fuisset valdè proxima: ita declarant Innoc. Butr. & Præpos. *in c. attestationes, de desponsi. impub.* Aret. *in cons. 142. nu. 7.* Ruin. *in cons. 203. nu. 3. vers. & quia, lib. 1.* & Didac. *in d. §. 2. nu. 4.* Et intelligit Ruin. procedere, etiamsi malitia suppleret ætatis defectum.

Declaratur secundò, vt non procedat prædicta opinio, quando sponsalia fuissent contracta à minore
66 † septennio. Nam hæc, adveniente perfecta ipsa ætate, non transeunt in matrimonium ex illis signis, hoc est amplexibus, osculis, & subarratione. Ita declarat Didac. *in d. §. 2. in fin.* post Io. Andr. Henricum & Rotam, quos allegat.

Quarta est præsumptio & conjectura, qua dicimus præsumi matrimonium fuisse contractum, quando
67 † vnà simul vir & mulier habitarunt. Cæterum, quia hac de præsumptione perplexè ac subobscurè disseruerunt interpretes nostri, ego aliquot casus sic distinguo atque constituo.

Primus est, quando dubitatur, an legis civilis dispositione præsumatur matrimonium inter pares, ob
68 cohabitationem? Et præsumi * admittunt omnes, vt glos. *in l. in concubinatu, de concub. & in ca. 1. 30. q. 5.* Romanus *in singu. 446.* & post multos Alciat. *in tractatu de præsum. regul. 2. præsumpt. 5. numero primo.* Palæotus *de nothis spuriisque filiis, cap. 5. nu. 4.* & Didac. *in epitome de sponsal. in secunda parte, c. 1. num. 5.* Et ij quidem idem sentiunt, absolutè præsumi matrimonium etiam quoad filiorum legitimationem, *ex l. in liberæ. ff. de ritu nupt.*

Secundus est casus, an ex viri & mulieris cohabitatione præsumatur matrimonium juris pontificij dispositione, quoad ipsos virum & mulierem omni códitione pares? Hoc casu receptissima est omniũ sententia,

BIU Cujas

69 non † præsumi matrimonium, sed potius fornicationem. Ita glos. *in d.c.*1.30.*q.*5. Abb. *in c.illud, de præsum.* & ibi Felin. *nu.*15. Lucas de Penna *in l.*3. *in* 13. *præsump. C. de apoch. pub. lib.*10. Ioa. Lupus *in tract. de matrimonio, parte* 2. *nu.*14. Geminian. *in cons.*27. *col.*2. Iason *in l.*1. *nu.*18. *C. qui testam. facere poss. & in cons.*168. *lib.*4. Deci. *in l. nuptias, n.*4. *de regulis jur.* Alciat. *in tract. de præsump. reg.*2. *præsumpt.*5. *nu.*1. Palæot. *in tract. de Nothis Spuriisque filiis, c.*5. *nu.*4. *cap.*19. *nu.*11. *& cap.*20. *n.*4. & Didac. *in epitome de sponsal. in secunda parte, c.*1. *num.*5. Et alii multi, quos infra referam. Et ij moti sunt ex *c. aliter.*30. *qu.*5. *c. illud, de præsump. & ex Clem.*1. *de consang. & affinit.* Et ea ratione, quod in foro animæ tutior via eligi debet, *cap. juvenis, de sponsal.* Et hic casus multo magis procedit, quando agitur de præjudicio alterius matrimonij. Ita Paris. *in cons.*59. *nu.*7. *lib.*4. & Didac. *d.c.*1. *nu.*3.

Tertius est casus, quando quæritur, an ex viri & mulieris longa cohabitatione, præsumatur à lege pontificia matrimonium, quoad filiorum legitimationem, vt succedere deinde possint? Et receptior est sententia,

70 præsumi hoc casu † matrimonium. Ita tradunt glos. *in d.c.*1.30. *qu.*5. Innoc. *in c. ex parte, de restit. Spol.* Abb. & Imol. *in c. illud, de præsumpt.* Idem Abb. *in c. lator, & in cap. ex tenore, qui filij sint legitim.* Ioann. Lup. *in tract. de matrimonio, parte secunda, num.*12. Cæpolla *in cons.*5. *num.*16. *in civilib.* Soc. Sen. *in consil.*36. *num.*6. *in fine, libro primo,* Iason *in consilio* 168. *columna prima, libro quarto,* Felin. *in cap. illud, numero decimoquinto, in fine, de præsumpt.* Decis. *in leg. nuptias, numer.*4. *de regulis juris, & in cap. Ecclesiæ sanctæ Mariæ, num.*44. *versiculo septimo casu, de constitut.* idem *in consil.*153. *num.*2. *& in cons.*471. *num.*3. Curt. jun. *in cons.*52. *numero tertio.* Cagnol. *in l. si quæ illustris, num.*12. *Cod. ad S.C. Orphitia.* Paris. *in consilio decimotertio, nu.*22. *libr.*2. Soc. Iun. *in cons.*39. *num.*17. *libr.*3. Palæot. *in tractat. de nothis spuriisque filiis, cap.*19. *numer.*19. Didac. *in epitome de sponsal. parte* 2. *cap.*1. *numer.*5. Gramma. *in consilio vigesimosexto, num.*9. *in civilibus.* Puteus *in dec.*103. *lib.*2. & Cæphal. *in cons.*435. *numero sexagesimoquarto, libro tertio,* quos secutus sum *in consilio* 199. *numero quadragesimooctavo, lib.*2. Et hic quidem casus procedit, quando plura concurrunt. Et primò longa

71 (vt diximus) cohabitatio, † quæ intelligitur decem annorum, vt scribunt Host. & Butr. *in c. lator, qui filij sint leg.* Cæpol. *in d. cons.*5. *n.*16. & Didac. *in d.c.*1. *num.*5. rejecta opinione Felin. *in c. illud, colum. pen. vers. imo dicebat singulariter.* Alciat. *reg.*1. *præsumpt.*41. *num.*1. & Everardi *in centuria legali, in loco à verisimili, nu.*10. qui opinati sunt sufficere habitationem unius anni cum dimidio. Requiritur secundò, quod vir & mulier pares sint. Ita Soc. Sen. *in cons.*39. *num.*4. *lib.*1. Cagn. *in l. si quæ illustris, num.*12. *in fin. C. ad S.C. Orphitia.* Celsus Hugo *in cons.*73. *num.*5. Palæot. *de nothis Spuriisque filiis, c.*19. *num.*2. Socinus Iun. *in cons.*89. *num.*3. *lib.*2. Gramm. *in cons.*26. *num.*8. & 10. & Didacus *in c.*1. *nu.*5. quos secutus sum *in cons.*199. *num.*49. *lib.*2. *& in cons.*490. 10. *lib.*5.

72 Nam inter pares facilè † præsumitur contractum matrimonium, ut post alios scribit Tyraquel. *in legib. connubia. libr.*5. *nu.*28. Cæterum Celsus Hugo *in cons.*73. *num.*5. post alios nonnullos sentit, hanc paritatem nil operari de jure Canonico, vt præsumatur matrimonium. Requiritur tertiò, quod mulier ipsa sit, fueritque vitæ honestæ, non autem si corporis sui quæ-

73 stum fecit. Nam tunc nec jure † ipso Civili inspecto præsumitur ex cohabitatione matrimonium cum viro contractum. Ita probat text. *d.l. in liberæ. ff. de ritu nup.* & tradit Palæot. *de noth. Spuriisque filiis, c.*19. *num.*1. *in fin.* quem secutus sum *in cons.*199. *nu.*49. *lib.*2.

74 Requiritur quartò, quod vir ipse pertractet † mulierem honorificè, eo scilicet modo, quo vxores pertractari & haberi solent. Castr. *in l. donationes, in prin. ff. de donat.* Felin. *in c. illud, nu.*10. *& nu.*11. *de præsump.* Io. Lup. *in c. per vestras, in* 3. *not. §.*7. *nu.*7. *de don. inter vir. & vxor.* & Didac. *in d.c.*1. *nu.*5. Et ij quidem omnes adducti sunt *ex c. illud, de præsump. ibi, in lecto, & mensa.* Dissentiunt tamen Bald. *in c. ex transmissa, col.*1. *de rest. Spol.* Innoc. *in cap. ex parte, eodem tit.* & Celsus Hug. *in cons.*73. *nu.*6.

75 Requiritur quintò, vt habitatio † sit in vna eademque domo: non autem sufficeret, quod vir habitaret in solita sua domo, vt putà in paterna, & mulier in domo conductitia. Ita Hosti. Butri. Imol. Alex. Grammat. Ioan. Bapt. Ferret. & Socin. Iun. quos secutus sum *in dict. cons.*199. *numer.*49. *vers.* 3. *quod dicitur, lib.*2. vbi dixi idem sensisse Baldum *in cons.*195. *lib.*3. idem respondit Cæpol. *in concil.*5. *numer.*3. *in civilib.* qui à sensu contrario dixit, non præsumi contractum matrimonium cum ea, cui extra domum præstantur alimenta.

76 Requiritur sextò, vt ij ita cohabitantes, coram † testibus declarent se cohabitare tanquam conjuges. Ita Ang. quem secutus sum *in dicto cons.*199. *num.*49. *in fine, lib.*2.

Quartus est casus, quando vir & mulier, qui simul cohabitabant, vita functi sunt, & ambigitur de filiorum legitimatione. Hoc in casu etiam, jure Pontificio

77 inspecto, præsumitur matrimonium † fuisse contractum inter illos cohabitantes. Ita glo. *in c. lator, qui filij sint legit.* & ibidem Abb. Felin. *in c. per tuas, col. vlt. de prob.* Deci. *in c. Sanctæ Mariæ, num.*36. *de constit.* Ias. *in cons.*168. *col.*1. *lib.*4. Curtius Iun. *in cons.*52. *colum.*1. & Dida. *in Epitome de Sponsal. parte* 2. *c.*1. *n.*5. *vers. quibus addendum erit.* Et ij quidem adducti sunt tex. *d. c. lator,* qui tamen secundum Didacum non probat, quia ibi filius reputabatur, & communi opinione credebatur legitimus. Rectius itaque probari ea ratione potest, quod præsumendum non est, quod illi morientes mori voluerint in peccato mortali, & quod propterea contraxerint matrimonium.

Dissentiunt tamen ab hac opinione Henricus Boic *in dicto cap. lator,* & Alciatus *in tractatu de præsump. regul.*3. *præsump.*1. *nu.*3. *vers. & hoc facit.* Cujus quidem Alciati considerationem diluemus infrà *libr.*6. *in præsump.*40. vbi agemus, an filius præsumatur legitimus, & sub patris potestate.

Cæterùm dubitari hic contingit, quando sola exat cohabitatio inter pares, ita quod secundum jus Civile præsumitur contractum matrimonium inter virum & mulierem: secundum vero jus Canonicum non præsumitur: an in foro civili quoad filiorum legitimationem & successionem observari debeat lex ipsa civilis?

78 Et observari † legem civilem debere, scripserunt Bald. *in l. etsi contra, C. de nup. & in c. ex transmissa, de rest. Spol.* Fel. *in c. illud, col. vlt. de præsump.* Dec. *in cons. centesimo quinquagesimo tertio, nu.*4. Paris. *cons.*13. *n.*23. *lib.*2. Alciatus *in tract. de præsump. reg.*2. *præsump.*5. *num.*2. Palæo. *in tract. de nothis Spuriisque filiis, c.*5. *num.*7. & apertiùs fusiúsque *c.*19. *num.*10. & ejusdem opinionis alios plures recensui & probavi *in cons.*490. *num.*9.

79 *lib.*5. Ea ratione motus est Alciat. quia † quod lex Pontificia non præsumat matrimonium ex sola cohabitatione, est ob id, quod cum simus in dubio peccati sumitur præsumptio tutior pro anima, atque ita quod sit peccatũ, gl. *in c. aliter,* 30. *q.*5. *& in c. vnico, de servit. ab ord. facien.* Hæc autem ratio solùm locum obtinet quoad ipsum virum & mulierem. Lex ergo Pontifi-

cia

tia corrigens Cæsaream, aliqua ratione extendi non debet, nisi quatenus infert ipsa ratio, *leg. adigere*, §. *quamvis, de iure patron.* & tradit Ias. *in auth. quas actiones, numero decimooctavo, Cod. de sacrosanct. eccles.* Ex quo sequitur (ait Alciat.) manifesta ratio differentiæ inter ipsos virum & mulierem principales, & eorum filios accessorios. Quo casu accessorium non sequitur naturam ipsius principalis, *l. etsi is, C. de præd. min.* Et ob id (subinfert Alciat.) *d. l. in liberæ*, satis videri approbatam à jure ipso Pontificio, quoad filios, ex quo ratio correctionis non infert, nisi quoad virum, & mulierem, non autem quoad filios. Nec repugnant considerationes Abb. *in c. lator, qui filij sint legit.* dissentientis: quia eis satisfacit præcitato in loco Alciatus.

Quinta præsumptio, & conjectura contracti matrimonij est, quando vir & mulier † contraxerunt matrimonium sub conditione, deinde carnali copula se junxerunt. Nam, tunc præsumuntur purè contraxisse, atque ita conditionem illam remisisse, *c. de illis, c. super eo, & c. per tuas de condit. appos.* Et hanc præsumptionem † esse juris, & de jure, scripserunt glos. *in c. de illis.* Spec. *in tit. de præsumpt.* §. *species, nu. 5. vers. item si quis.* Abb. *in d. c. per tuas, in 1. notab.* qui dixit, quòd ille qui deducit matrimonium verum, & probat præsumptum, præsumptione juris, & de jure obtinere debet: cùm dicatur verum matrimonium. His accedit Everard. *in centuria legali, in loco à verisimili, num. 19.* Hæc autem præsumptio solùm inducitur per copulam carnalem subsecutam, non autem per alios actus, vt putà per amplexus, oscula, & his similia. Ita declarat Aret. *in cons. 142. nu. 8.* quem secutus est Sylvest. *in Summa, in verbo, matrimonium, il 3. nu. 8.*

Sexta est præsumptio, & conjectura contracti † matrimonij, quando vir & mulier se invicem habuerunt & tractaverunt tanquam conjuges. Ita Bald. *in l. non ignorat, nu. 5. C. qui accus. non poss.* qui dixit, hanc esse præsumptionem efficaciorem illa, quæ à sola denominatione descendit: cùm facta verbis † anteponantur. Eandem sententiam probarunt alii multi à me congesti *in cons. 199. num. 50. lib. 2.* quibus accedit Alciat. *in tract. de præsump. reg. 3. præsump. 38. nu. 1.*

Cæterùm Salicet. *in l. quidam, col. vlt. ff. de probat.* fusiùs hac de re disserit, ex cujus longa, egregia tamen distinctione plures casus constitui possunt tam quando agitur de matrimonio principaliter, quàm incidenter, vt putà, quando agitur de legitimatione filiorum, in cujus causæ antecedens incidenter tamen de matrimonio pertractare necesse est. Et similis est disputatio circa filiationem, quando scilicet ex tractatu præsumatur quis filius. Qua de re scripsi *in Comment. de arbitr. jud. lib. 2. cas. 89. num. 69. & 70.* Et ad rem nostram aliquas declarationes commemoravi *in d. cons. 199. num. 50. lib. 2.* sufficiat locum retulisse. Illis addo Verallum *in decis. 210. num. 2. par. 2.* cùm dixit, tractatum non inducere conjecturam, & signum matrimonii, quando initium erat concubinatus. Et hæc quidem præsumptio, quæ à tractatione sumitur, † non est præsumptio juris, sed hominis, non enim video qua lege ita constitutum fuerit.

Septima est præsumptio & conjectura contracti matrimonii, quæ colligitur à denominatione, cum scilicet vir & mulier se † invicem nominant conjuges, vel maritum & vxorem. Ita scribunt Arch. *in c. 1. de desponsi. imp. in 6.* Abb. *in c. lator. qui fil. sint legit.* & ibi Præpos. Lucas de Pen. *in l. 3. in præsump. 13. C. de apoc. publ. lib. 10.* Cæpol. *in cons. 5. num. 18. & 19. in civil.* Soc. Sen. *in cons. 39. nu. 8. lib. 1.* Dec. *in cons. 153. nu. 3.* Paris. *in cons. 13. nu. 25. lib. 2.* Palæo. *in tract. de noth. spuriisque fil.* 19. *nu. 11.* & Cæphal. *in cons. 435. num. 60. lib. 3.* secutus sum *in d. cons. 490. nu. 11. lib. 5.*

Et hæc quidem præsumptio potest etiam sumi & considerari ex persona filiorum, vt si pater nominat filios, vt legitimos. Nam præsumptio est, quod duxerit eorum matrem in vxorem. Ita scriptum reliquit Iacob. Belluis. *in dict. §. ad hoc, vers. ex hoc, in Auth. vt liceat matri & aviæ*, qui dixit ex illo textu, hanc esse præsumptionem juris, & de jure. Et Belluisium secutus est Lucas de Penna *in d. l. 3. in præs. 14. Cod. de apochis publ.* idem respondit Decius *in cons. 54. colum. 1.*

Ego verius existimo, hanc † præsumptionem non esse juris & de jure, sed juris tantum quando tamen in publico instrumento, vel sua manu scripto, triumque testium subscriptione comprobato, asseruit pater illum esse filium suum. Quandoquidem solemnis est ista denominatio & professio. Diversum autem est in simplicibus ipsis denominationibus quæ ita passim fiunt inter virum & mulierem. Nam tunc denominationes † hæ levem quandam præsumptionem faciunt: & propterea parum prosunt, nisi aliæ conjecturæ concurrant. Ita Curt. Iun. *in cons. 289. nu. 15.* & Hier. Gabr. *in cons. 21. & in cons. 25. num. 44.* quos secutus sum *in cons. 199. num. 51. ver. respondeo 4.* Et ibidem alias nonnullas declarationes commemoravi, quas hic referre nunc supersedeo. Et dixi solum procedere, inter ipsos virum & mulierem sic se denominantes, non autem quoad alios.

Octava est conjectura & præsumptio contracti matrimonii, quæ † sumitur ex literis invicem datis, in quibus se invicem appellarunt conjuges. Ita in specie scribunt Paris. *in cons. 55. nu. 1. lib. 4.* Soc. Iun. *in cons. 29. col. 1. & 2. lib. 2.* Zas. *in cons. 3. num. 7. lib. 2.* Coras. *lib. 3. miscell. juris, c. 4. nu. 7.*

Verùm præsumptio hæc parum à superiore differt, cùm illa à voce viva hæc à mortua solum descendit.

Nona est præsumptio & conjectura contracti matrimonij, quæ † colligitur ex instrumento dotali. Ita Rom. *sing. 446.* Barb. *in cons. 8. col. 13. lib. 2.* Soc. Sen. *in cons. 19. nu. 5. & num. 10. lib. 1.* Curt. Iun. *in cons. 95. nu. 2.* & Paris. *in cons. 170. num. 8. lib. 4.* Est tamen dubia hæc præsumptio ex traditis ab Innoc. & aliis *in c. illud, de præsump.* Et intelligitur, quando in eo instrumento dotis expressum † fuit matrimonium fuisse contractum. Bald. *in rub. C. de privileg. dotis, col. vlt.*

Et rursus procedit solùm † inter ipsos virum & mulierem, non autem quoad alios. Bald. *in l. 2. num. 8. C. de execut. rei jud.* Et idem dicimus in denominatione, vt attigi supra.

Decima est præsumptio & conjectura quæ sumitur † ex habitu & vestitu, vt si mulier incedit vestibus honorificis, quibus vxores similium incedere solent. Ita respondit post alios Cæphalus *in cons. 435. num. 65. & 66. lib. 3.* Ita & annulum † ferre conjecturam contracti matrimonij facit Aret. *in cons. 13. nu. 4.* Imol. *in cons. 161. nu. 6.* Cæpol. *in cons. 5. nu. 14. & 15. in civilib.* Gram. *in cons. 26. nu. 14.* Cæphalus *in d. cons. 435. nu. 62.*

Cæterùm gestationem hanc annuli, † non facere conjecturam contracti matrimonij, nisi præcesserit aliquis actus & tractatus contrahendi matrimonium. Ita declarat Paris. & Didac. *de sponsal.* quos secutus sum *in cons. 199. n. 52. vers. præterea ea & secundo libr. 2.* vbi paulo suprà scripsi quod ita demum annuli † gestatio conjecturam hanc facit, quando mulier sciente, & patiente viro secum habitante, annulos ita defert, quod dixi scripsisse Butrium, Abbatem, Alex. & Parisium in locis ibi commemoratis, Ita è contra quando vir habuit † mulierem malè indutam, & patientem facere ea quæ non convenirent ei si foret vxor, non præsumitur

BIU Cujas

mitur ab eo ducta in vxorem. Ita Cæpolla *in d.cons.5. nu.5.in civilibus.*

Vndecima est præsumptio, & conjectura contracti
98 matrimonii, quando † priusquam vir carnaliter cognosceret mulierem, mulier ipsa dixit se nolle ab eo cognosci nisi honestè & cum honore, & vir consensit. Ita Barb. *in cons.6.nu.4.lib.1.*qua de re dubitat valdè post alios Neviz. *lib.2.Sylvæ nupt.in fin.*

Duodecima conjectura, quæ sumitur à fama vicina, *c.illud,de præsumpt.*& scribunt Aret. *in cons.*13.Dec. *in cons.*163.*nu.*3. & Mascard. *in tract.de probat.concl.* 1025.qui alia ad rem tradit.

Prædictæ tamen præsumptiones, & conjecturæ omnes nihil hodie prodesse possunt vt tanquam matrimonium obseruetur. Quandoquidem sacrosancto concilio Tridentino *sessio.24.c.1. de reformatione matrimonii,*sancitum est, matrimonia non censeri legitimè contracta,sed omnia clandestina, & ob id nulla, nisi præsente Parocho, vel alio sacerdote, de ipsius Parochi,seu ordinarij licentia adhibitis aliis solemnitatibus fuerit contractum. Ex quo sequitur hodie ma-
99 trimonia omnia † præsumpta, etiam præsumptione juris, & de jure sublata esse, quemadmodum in specie scripsit erud. Martinus Nava. qui dum ii nostri commentarii excuderentur,decessit Romæ hoc anno 1586. die 13.Iunii,cum centesimum & octavum,vt creditur, attigisset annum: Navarrus, inquam,in manuali Confessorum, *c.*25.*num.*144.qui manifestè dixit locum amplius hodie non esse dispositioni *cap. is qui fidem de spon.*

100 Et hinc fit, vt hodie filij † nati ex matrimonio præsumpto, quavis præsumptione, legitimi non sint, & consequenter insuccessibiles,vt respondi *in cons.*109. *nu.*57.*lib.*2.sicuti nec illegitimè nati non legitimantur ob sequens matrimonium clandestinum.Boer.*qu.*107. & idem ego ipse respondi *in d.cons.*199.*n.*40.*ver. imo extat.* post Curtium, quem ibi commemoravi. Ita & Cæphal.*in cons.*82.*num.*26.*& in cons.*276.*num.*15.qui ejusdem opinionis alios plures recenset.

101 Et hoc etiam sequitur, quod † etsi olim raptor & rapta, consentientes in matrimonium sive ex præcedenti, sive ex subsequenti actu,evitarent pœnam raptus, raptórque ille esse desineret,*c.cum causa,de rapto.* vbi Abb.& tradit Castr. *in l.raptores,n.*3.*C.de episc.& cler.* attamen hodie ille raptor esse non desinit, nec raptoris pœnam effugit, nisi matrimonium, obseruata prædicta Concilij forma contraxerit.Est etiam obseruandum, quod etsi matrimonium præsumptum est in se nullum,ita disponente sacro ipso Concilio Triden-
102 tino,non tamen † caret effectu. Nam matrimonium dicitur quo ad hoc, vt inter eos qui sic contraxerunt, non possit denuo contrahi, cum effecti sint inhabiles: sicuti eos inhabiles reddit quodlibet aliud matrimonium clandestinum: vt concilio ipso sancitum legimus *in sessione* 24.*c.*1.*de reformatione matrimonii.*Quæ sanè sacri concilii constitutio declarata fuit ab illustr. Do. Interpr. vt intelligantur illi effecti inhabiles, ad sic denuo contrahendum, non autem vt sint omnino inhabiles, interpretationis verba hæc sunt. Ordinarius judicare debet matrimonia illa esse nulla, quæ præsente Parocho, vel alio sacerdote de ipsius Parochi vel Episcopi ordinarii licentia, & duobus vel tribus testibus contracta non sunt. Statuere autem non debet quod illi, qui non seruata forma prædicta contraxerunt, sint inhabiles ad rursus contrahendum. Quia est contra dispositionem *cap.*1.*Sess.*24. Concilii Triden.de reformatione matrimonii: nam verba illa decreti ad sic contrahendum, non intelliguntur,quod qui ex formula decreti matrimonium non contraxerunt, simpliciter inhabiles fiant ad rursus contrahendum,sed ad contrahendum sic, nempe eum in modum sine Parocho, & testibus. Quam ob rem,qui in contrahendis matrimoniis decreti formulam secuti non sunt,rursus contrahere si velint ex decreti præscripto, adhibito Parocho & testibus, hoc ordinarius concedere debet, nisi sanguinis conjunctione aut propinquitate, aut aliis sacrorum Canonum exceptionibus excludantur.Qui idem ordinarius,in eos qui matrimonium sine Parocho, & testibus contraxerint: tum in eos etiam qui istiusmodi contractibus interfuerunt pœna arbitraria animadvertere debet.

PRÆSVMPT. II.

Matrimonium an præsumatur contractum annuli traditione, vel immissione, vel gestatione,diligens explanatio.

SVMMARIA.

1 *Annuli traditionem signum esse æquivocum.*
2 *Annulo tradito expresso consensu accedente.vel sponsalia vel matrimonium contractum censetur.*
3 *Annuli traditio regulatur secundum expressa verba,& actum præcedentem.*
4 *Annulus si mulieri tacenti traditus sit à viro, verbis matrimonium significantibus, præsumitur matrimonium contractum.*
*Id etiam procedere in muliere non intelligente viri verba sed manum tantùm porrigente,n.*5.
6 *Annulo tradito si nil dictum sit secundùm loci consuetudinem, vel matrimonium vel sponsalia præsumuntur.*
7 *Annulo tradito in apparatu matrimonij, præsente sacerdote,vel ad fores Ecclesiæ, matrimonium præsumitur,etiam in loco vbi annuli traditio nihil significaret.*
*Et quid si eo in loco traditus sit,à patre,sine matrimonij apparatu,nu.*8.
9 *Annulum mulieri tradens filius, eiúsque digito immittens, non in apparatu matrimonij, quid præsumatur.*
10 *Annulus quando defertur quidem, at digito non immittitur,nil præsumit.*
11 *Annulus traditus etsi non immissus digito puellæ,quando tamen præsumi faciat matrimonium contractum, & num.*12.
13 *Annulum gestans mulier viro cohabitans.si de traditione à viro facta non constet, matrimonium non præsumitur.*

EST & frequens disceptatio,an matrimonium præ
1 sumatur contractum traditione, vel immissione, vel gestatione annuli? & quamquam annuli † traditio sit signum æquivocum,vt tradit Abb.*in c.vltim.in fin. de desponsa. impub.* Verumtamen persæpe significat contractum fuisse matrimonium. Quo autem hæc apertius explicentur, constituo atque distinguo aliquot casus.

2 Primus est, quando traditus est annulus † expresso consensu accedente, quo vel sponsalia tantum vel matrimonium contrahere declarant vir & mulier. Hic casus est clarus, quod scilicet sit vel matrimonium, vel sponsalia, sicuti expressus consensus significat.Ita Host.*in tit.de sponsa.* §. *quot sunt species.* Lapus *alleg.*55.*nu.*5.Butr.*in cap.vltim.nu.*8.*ver.ad propositum.* & ibi

& ibi Abb. *in fin. de desponſ. impub.* Pariſ. *in conſ.* 60. *n.* 48. *lib.* 4. Bero. *q.* 6. & Did. *in epitome de ſponſ. c.* 4. *in pri. n.* 3. In claris enim nō eſt opus coniecturis. *l. ille aut*
3 *ille. §. in verbis. de leg.* 3. Regulatur† enim annuli traditio ſecundum expreſſa verba, & præcedentem actum.
4 Secundus eſt caſus, quando traditus eſt annulus, † adhibitis verbis à viro ſignificantibus matrimonium, & mulier tacet. Hoc caſu præſumitur matrimonium. Ita affirmarunt gl. *in c. tuæ. & in c. ſi inter de ſponſal.* Butr. *in d. c. ſi inter. nu.* 9. idem *in cap. vltim. nu.* 18. *verſ. quandoque intercedit ſponſ.* & ibid. Abb. *in fin. de deſponſa. impub.* Did. *in d. c.* 4. *nu.* 3. Et ratio, quia tacens hoc caſu pro conſentiente habetur, imò facto ipſo conſentit, dum patitur annulum immitti, *arg. l. Paul. ff. rem ratam hab.* ſolent enim puellæ ob verecundiam, præſertim ſi adſunt parentes tacere. Imò ſcribit poſt Hoſt. Lapus *alleg.* 56. *nu.* 13. quod etiamſi mulier non
5 intelligit * verba viri, ſed porrigit manum, vt annulus digito immittatur, contractum eſſe matrimonium. Idem ſcripſit Præpoſ. *in d. c. vlt. nu.* 3. *de ſponſa. impub.*

Tertius eſt caſus, quando traditus eſt annulus, & nihil fuit dictum, & ſumus in loco, in quo annuli traditio ſignificat vel ſponſalia, vel matrimonium. Hoc
6 caſu præſumitur † vel matrimonium, vel ſponſalia, ſecundum loci conſuetudinem. Ita Butr. *in d. c. vlt. num.* 8. *verſ. quandoque interuenit ſubarratio.* Abb. *in c. illud de præſum.* Lapus *in d. alleg.* 56. *nu.* 14. & 16. Aret. *in conſilio* 13. *n.* 4. Cæpolla *in conſ.* 1. *n.* 14. *verſ. item etiam in ciuilib.* Bero. *in d. q.* 6. *colu. vlt. verſ. vel ſecundo id.* Did. *in d. c.* 4. *n.* 3. *in fin.* Pariſ. *in conſ.* 55. *lib.* 4.

Quare infert Zabarella *in d. c. ſi inter, q.* 2. *de ſponſ. & in d. c. vlti. q.* 1. *de deſponſa. impub.* quod cum hic Paduę extet conſuetudo, vt detur annulus in contrahendo matrimonium, in dubio annuli traditio à viro facta ſignificabit matrimonium fuiſſe contractum. Et Aret. *in conſ.* 13. *num.* 4. inquit, hanc conſuetudinem eſſe in tota Italia, notoriam. Imò fortiùs affirmat eo loci Aret. quòd annuli immiſſio, ſignificat præſumptum matrimonium.

Quartus eſt caſus, quando ſumus in loco, quo annu-
7 li traditio * nihil ſignificat, & annulus eſt traditus in apparatu matrimonij, præſente ſacerdote, vel ad fores eccleſiæ. Hoc caſu præſumitur matrimonium. Ita Butrius *in ca. vltim. nu.* 8. *verſic. ſi nihil diſponit.* Aret. *in conſil.* 13. *n.* 4.

8 Quintus eſt caſus, quando ſumus in loco, in quo † annuli traditio nihil ſignificat, & annulus eſt traditus à patre, ſine apparatu matrimonij. Hoc caſu eſt clarum, quod non præſumitur matrimonium. Ita Butr. *in dict. cap. vltim. n.* 8. *verſ. aut hoc ſit. de deſponſa. impuberum*, quo loci Butr. vel ſubobſcurè loquitur, vel Codex eſt corruptus, legitur enim in novè expreſſis, aut hoc fit in apparatu. Exiſtimo eſſe legendum negatiuè aut non fit, cùm paulò ſuprà poſuerit caſum affirmatiuum. Et hic caſus apud me non habet dubitationem. Imò crediderim, quod etiamſi pater tradidiſſet annulum in ipſo apparatu matrimonij, nil egiſſet, niſi conſenſu filij tradidiſſet.

9 Sextus eſt caſus, quando ipſemet filius * in non apparatu matrimonii, tradidit annulum mulieri, & immittit in eius digito. Hoc caſu, inquit Butr. præcitato in loco, præſumitur contractum matrimonium. Ego certè valde dubito, quandoquidem vbi non ſumus in apparatu matrimonij, videtur potius id actum cauſa futuri matrimonii, atque ita præſumi debent ſponſalia. Niſi dicamus Butrium loqui, quando in loco extat conſuetudo, quod annuli immiſſio ſignificet matrimonium.

10 Septimus eſt caſus, quando defertur annulus * & digito non immittitur. Hoc caſu non præſumitur matrimonium, ſed ſponſalia. Ita Butr. *in dict. ca. vlt. num.* 8. *verſ. ſi autem defertur. de ſponſa. impub.* idem *in c. illud. nu.* 6. *de præſumpt.* Nam talia munuſcula (inquit Butrius) quandoque interueniunt inter virum & mulierem. Idem reſpondit Aret. *in conſ.* 13. *num.* 4.

Octauus eſt caſus, quando ſumus in apparatu matrimonii, & verba prolata ſunt dubia, an ſignificent
11 matrimonium vel ſponſalia, & traditus eſt † annulus, ſed non immiſſus digito puellæ, & non conſtat de loci conſuetudine. Hoc caſu crediderim præſumi matrimonium, quamquam annulus non fuerit immiſſus digito puellæ. Nam immiſſio requiritur, niſi aliis ſignis præcedentibus aut ſequentibus ſignificetur matrimonium. Ita ſenſerunt Cæpo. *in conſ.* 1. *nu.* 14. *verſ. item etiam in ciuilib.* & Pariſ. *in conſ.* 55. *nu.* 44. & *conſ.* 60. *n.* 48. *lib.* 4. & apertius Bero. *in quæſt.* 6. *colum. vlti. verſ. præterea.* Idem verè ſenſit Lapus *allega.* 96. *nu.* 17. *verſ. ſed quando factum*, quem ſecuti ſunt Abb. *in c. illud. num.* 13. *de præſump.* & Barb. *in conſ.* 6. *colum.* 12. & 17. *lib.* 1. omnium clariùs Præpoſ. *in d. c. vlt. nu.* 4. *propè medium, de deſponſ. impub.*

Nonus eſt caſus, quando ſumus omnino in dubio an annuli immiſſio, vel traditio ſignificet matrimonium Hoc caſu (inquit Butr. *in d. c. vlt. nu.* 8. *in fin.*)
12 iudicandum † erit pro matrimonio, *c. vlt. de re iudic.* vel conſulendus erit princeps, *iuxt. c.* 1. *de tranſact.* Ita & Abb. *in d. c. vlt. in fin.* Et accedit quod Aret. *in d. conſ.* 13. *num.* 4. & *c.* poſt aliquos reſpondit, ſolam ipſam annuli immiſſionem, ſui natura ſignificare matrimonium fuiſſe contractum.

13 Decimus eſt caſus, quando non conſtat de aliqua † annuli traditione à viro facta: ſed mulier cum viro illo habitans geſtat annulum. Hoc caſu non præſumitur cum viro illo contraxiſſe matrimonium. Ita Oldrad. *in conſ.* 159. *nu.* 6. Iaſ. *in prælu. feudo. nu.* 12. *verſic. ad contrarium*, & ſcripſimus ſuprà hoc libro *præſumpt.* 1. *in coniectura* 10.

PRÆSVMPT. III.

Matrimonium vel ſponſalia quibus verbis contractum præſumatur.

SVMMARIA.

1 *Matrimonium præſumitur contractum, quando verba proferuntur de præſenti, veluti accipiam te in vxorem, &c.*

2 *Sponſalia contracta ſolum præſumuntur, quando verba ſonant in futurum, & ſignificant principium actus tantum.*

3 *Matrimonium an præſumatur contractum, quando verba ſonant in futurum, ſed tamen ſignificant exequutionem actus perfecti & conſummati.*

Et quid ſi præceſſerint verba ſignificantia ſponſalia, num. 4.

5 *Matrimonium præſumi contractum, quando verba præcedentia ſunt dubia, ſequentia verò certa matrimonium ſignificantia.*

6 *Sponſalia tantum præſumi contracta his verbis, volo accipere te in ſponſam, & vxorem, & in te conſentire, per verba de præſenti.*

7 *Matrimonium contractum cenſeri his verbis, nolo habere aliam in vxorem, niſi te.*

Item per verba, promitto quod non habebo aliam vxo-

BIU Cujas

rem, nisi te, num. 8.

9 *Matrimonium potius, quam sponsalia in casu dubio, præsumitur.*

PROFERRI sæpè solent verba, tum à viris, tum à mulieribus quibus maximè ambigitur, an matrimonium, vel sponsalia tantum contrahere voluerint, & propterea dubitatur, an præsumatur matrimonium, vel sponsalia. Quocirca, vt hac de re in foro perutilia aliqua scribam, aliquot casus distinguam, ex traditione Abbatis *in cap. ex parte, nu.* 7. *de sponsal.* & aliorum alibi.

1 Primus est casus, quando * verba in contractu proferuntur de præsenti, vt si vir dicit, accipio te in vxorem, & è contra. Hoc casu contractum dicitur matrimonium, *cap. penultim. de sponsal.* Ita docuit Abbas *in cap. ex parte, num.* 7. *in primo casu, de sponsal.* & ibi Zabarella *in* 1. *notab.* & apertius Butrius *num.* 10. *versi. primus quando.* & Ange. Clauasius *in summa, in verbo matrimonium, il* 2. *num.* 8.

2 Secundus est casus, quando * verba sonant in futurum, & significant principium actus tantummodo, vt si vir dicit, promitto quod te ducam in vxorem. Hoc casu solum præsumuntur contracta sponsalia, *cap. de illis, & cap. penultim. de sponsal.* Abb *in dicto cap. ex parte, nu.* 7. *versic. quandoque verba sonant in futurum, & tunc aut &c.* Et idem apertius scripserunt ibidem Zabarella *in q.* 2. & Butr. *num.* 10. *versi. secundus casus.* Alexand. *in consi.* 153. *num.* 2. *lib.* 5. & Ioan. Bapt. Ferret. *in consil.* 159. *n.* 1. *& in cons.* 28. *nu.* 3.

3 Tertius est casus, quando † verba sonant in futurum, sed tamen significant executionem actus consummati seu perfecti: & alia verba non præcesserunt: vt si vir dicit, promitto quod habebo te pro legitima vxore. Hoc casu aliquorum est opinio: contractum præsumi atque censeri matrimonium. Ita Abb. *in d. cap. ex parte, nu.* 7. *vers. quandoque verba sonant in futurum sed denotant, &c.* & ibidem Zabarella *in qu.* 1. & Butr. *nu.* 10. *vers. quandoque proferuntur verba executiua.* Ea ratione vsi sunt, quod non potest vir habere illam pro legitima vxore, nisi præcedat matrimonium. Hæc enim verba significant executionem matrimonii: vnde tacitè videtur de præsenti contrahere, ex quo obligat se ad executionem, *arg. dict. cap. de illis, de sponsal.* Et subiungit Abb. quod hic casus maximè procedit, si apponantur hæc verba, ab hoc tempore, vel de cætero, vt si dicit, promitto quod habebo te de cætero pro legitima vxore.

Quartus est casus, quando verba sonant in futurum, & significant executionem actus consummati atque perfecti: sed tamen † præcedunt verba significantia sponsalia, vt si vir dicit, promitto quod ducam te in vxorem. Et tenebo te pro legitima vxore. Hoc casu censentur contracta sponsalia tantummodo. Ita tradunt Abb. *in d. c. ex parte, n.* 7. *versic. hæc procedunt, nisi.* & ibid. Butr. *nu.* 10. *vers. secus. in verbo, te ducam.* Roman. *sing.* 338. Alexand. *cons.* 152. *num.* 4. *& in consil.* 153. *n.* 3. *lib.* 5. Dec. *in cap. iurauit. in not. de probat.* Ioa. Bapt. Ferret. *in cons.* 281. *nu.* 3. & Did. Couar. *in epitome de sponsa. part.* 2. *cap.* 4. §. 1. *nu.* 5. *in fin.* qui alios refert. Ea vsi sunt ratione, quia illa verba dubia significantia actus executionem & perfectionem, declarantur atque restringuntur à verbis precedentibus claris, sponsalia tantum significantibus, *argument. l. vltim.* §. *cui dulcia. ff. de vino, tritico, oleoq; legato, c. sedes, de rescrip. & clem. non potest, de procur.*

Quintus est casus, præter Abbatem & alios *in d. c. ex*
5 *parte*, quando verba * præcedentia sunt dubia, vt quia possit significare sponsalia & matrimonium: sequentia verò sunt certa, matrimonium significantia, vt si vir dicit, Non ducam aliam in vxorem: &, accepto te pro vxore. Hoc casu verba prima dubia recipiunt interpretationem à sequentibus certis, sicuti diximus superiore casu, verba dubia sequentia recipere interpretationem à præcedentibus claris. Et in specie respondit Ioann. Bapt. Ferret. *in d. consil.* 81. *nu.* 1. *& num.* 2. qui consuluit, contractum fuisse matrimonium his verbis, *Sete voi contenta d'esser mia moglie, secondo ch' altre volte n'hauete promesso?* Et mulier respondit. *Che si.* Etsi enim illa verba. *Secondo ch' altre volte n'hauete promesso*, sunt verba præteriti temporis, & significatiua sponsaliorum: attamen quia illa subsequentia, *Sete voi contenta d'esser mia moglie*, significant contractum matrimonij, respondit Ferretus esse matrimonium. Et illo in loco declarat traditionem Abbatis ibid. *c. ex parte*, & Alex. *in consil.* 153. *n.* 3. *lib.* 5. Et in specie, sic & ego ipse respõdi *in cõsil.* 366. *n.* 36. *ver. quintus est casus.*

6 Sextus est casus quando vir ita dicit, * volo accipere te in sponsam & vxorem, & in te consentire per verba de præsenti. Hoc casu respondit Corn. *in cons.* 91. *num.* 10. *lib.* 3. contracta censeri sponsalia tantum, tametsi prima significent sponsalia: postrema verò matrimonium, vt ipse Corn. ibid. *num.* 11. scripsit. Cæterum aduersus Corneum, quod etiam illa postrema verba significent sponsalia tantum, communem esse sententiam testatur Ferret. *in dict. cons.* 281. *colum. pen. vers. superest respondere.*

7 Septimus est casus, quando † vir dicit, nolo habere aliam in vxorem, nisi te. Hoc casu dicitur contractum matrimonium: cum verba sint præsentis temporis. Et Abbatem secuti sunt reliqui omnes: sicuti testatur Alciat. *in respons.* 13. *nu.* 5. Et illis accedit Ang. Caluasius *in summa, in verbo, matrimonium, il* 2. *nu.* 12. Et huc facit quod scripsit Bald. *in l.* 2. *colum.* 25. *vers. nota tamen quod differentia. ff. de iureiur.* cum dixit, quod si quis iurat tractare aliquam in vxorem, censeri contractum matrimonium: cum sit consensus verbis expressis.

8 Octauus est casus, quando vir dixit, promitto † quod non habebo aliam vxorem, nisi te, vel quam te. Hoc casu dicitur contractum matrimonium. Ita post Spec. & Ioan. And. docuit Abb. *in d. c. ex parte. n.* 8. *de sponsa.* & ibid. Præpos. *num.* 6. testatur communem esse opinionem. Alex. *in cons.* 152. *nu.* 4. *& in cons.* 153. *num.* 3. *lib.* 5. Barb. *in cons.* 6. *colum.* 4. *lib.* 1. Syluester Prier. *in summa, in verbo, matrimonium, num.* 10. Vngarellus *in additionibus ad Angelum Clauasium, in verbo, matrimonium, il* 2. *n.* 12. Iason, Deci. & Curt. Iun. *in l. actione. Cod. de transact.* Alciat. *in d. resp.* 13. *nu.* 3. *vers. tamen contrarium*, & Dida. Couar. *in epitome de spon. par.* 2. *cap.* 4. *n.* 4. & Rota Ro. *in decis.* 43. *in* 1. *part. in nouissimè impressis.* Quorum quidem auctoritate constat hãc esse communem sententiam, etsi ab ea dissentiant Butr. *in d. c. ex parte, n.* 7. & Cæpolla *cons.* 1. *col. pen. in ciuilib.* Qui quidem Cæpolla ibi *in col. pen. ver. tertiò non obstat*, concedit communem illam opinionem esse veram, quando præcessit aliquis tractatus de matrimonio contrahendo, vel traditus fuit annulus, qui dari solet in contrahendo matrimonio. Et simile tradit Dida. *in d. c.* 4. §. 1. *n.* 4.

9 Nonus & vltimus est casus, quando verè sumus † in dubio. Hoc sanè casu præsumitur potius matrimonium quam sponsalia. Ita Butr. *in d. c. ex parte, nu.* 10. *vers. quandoque proferuntur verba dubia, de sponsal.* Lapus *allega.* 56. *n.* 14. Clauasius *in d. verbo, matrimonium. il* 2. *nu.* 4. & ibid. Vngarellus *in additio. n.* 12.

PRÆ-

BIU Cujas

PRÆSVMPT. IV.

Matrimonium metu contractum, quando præsumatur, & quando metus præsumatur continuatus, & quando purgatus.

SVMMARIA.

1 *Matrimonij tanta est libertas, vt si metu contractum sit ipso iure reddatur nullum. Idque adeo verum est, vt cum alia deinde contrahens eidem obligetur, nec ad primum adstringatur, n.2.*
3 *Metus qui matrimonium impediat, qualis esse debeat.*
4 *Metus regulariter non præsumitur.*
5 *Metum illatum probari coniecturis.*
6 *Metus præsumitur illatus, quando de eo inferendo tractatus præcessit, etsi in ipso matrimonij actu non appareat.*
7 *Adolescenti deprehenso in facinore præsumitur illatus metus.*
8 *Metum illatum præsumi, si ad ostium domus, vbi matrimonium contrahitur, armati homines adhibiti sint.*
Vel in ea fuit auditus clamor, n.9.
Aut iuuenis qui contraxisse dicitur, exinerit pallidus & tremebundus, n.10.
11 *Metum illatum præsumi ei, qui in contractu matrimonij lachrymatur, nisi aliqua fletus iusta causa adsit.*
12 *Metu consensisse præsumitur, quem verisimile non erat eo tempore matrimonium contracturum, nisi hoc iusta causa factum non appareat. n.13.*
14 *Matrimonium clam contractum, metu & timore contractum præsumitur.*
15 *Metu contraxisse præsumitur, qui postquam in loco tuto & securo est fuerit de ea re protestatus.*
16 *Metus illatus præsumitur, quando inter contrahentes magna est imparitas.*
17 *Metu contraxisse censetur, qui in loco vt contraheretur conclusus fuit.*
Item si postquam contraxit, aufugit, n.18.
Vel qui contraxit mandante Principe, qui voluntatem & mandata sua consueuit exequi. n.19.
20 *Contraxisse metu præsumitur puella per vim rapta.*
21 *Metu contractum fuisse matrimonium præsumitur, si publica exiet vox, & fama.*
22 *Metus ratione & causa perdurante, ipse etiam metus perdurare præsumitur.*
23 *Osculum quod benevolentiæ signum est, virum metum in rapta cessare significet.*
24 *Metum ex longa cohabitatione purgatum præsumi, data recedendi facultate.*
Quæ autem dicatur longa cohabitatio, relinqui arbitrio judicis, n.25.
26 *Metus illatus purgatus præsumitur, quando contrahens è loco potuit tuto recedere, idque non fecit.*
Item si post aliquod tempus petiit sibi dotem numerari, num.27.
28 *Metus purgatus in contrahente præsumitur, qui aliquem actum omnino voluntarium & insolitum fecerit.*
Vel qui post aliquot dies visus est hilaris, & tripudiare, num.29.
30 *Copula carnali voluntaria, præsumitur purgatus omnis metus præcedens.*
Atque id locum habere in viro etiam inuito, vt sponsalia illius in matrimonium transeant, nu. 31. reiecta opinione contraria. n.34.
32 *Mors potius eligenda, quam peccato consentiendum.*
33 *Fornicario affectu cognouisse se asserens, non potest dici vir constans.*
35 *Copula carnalis subsecuta in muliere non præsumit metum purgatum.*
36 *Vis præcisa quid sit, & conditionalis, seu causatiua, num.37.*

ETsi de metu, qui in vniuersum inferri solet in contractibus dicturus sum infrà in hoc libro, attamen placet hoc loco differere de metu qui solet aliquando interuenire in matrimonio. Qua in disputatione tria capita distinguo.

Primum est, quando metus præsumatur in isto actu contrahendi matrimonium, illatus.

Secundum, quando metus iam illatus, præsumatur continuatus.

Tertium, quando præsumatur purgatus.

Primum caput vt explicem, sciendum prius est, tan-
1 tam † esse matrimonij libertatem, vt si metu contractum sit, nullum ipso iure reddatur, *c. cùm locum, & ea. veniens, il 2. de sponsal. tex. notabi. in c. significauit, de eo qui duxit in matrimon. quam polluit per adulte.* & affirmauit gloss. *in c. 2. de his quæ vi metúsve causa.* latè Imol. *in c. tuæ. n. 12. de sponsal.* Barbat. *in cons. 54. n. 10. lib. 1.* qui communem esse testatur Gratus *in consil. 38. n. 7. lib. 2.* Sylvestr. Prierius *in summa, in verbo, matrimonium. 8. n. 11. versic. circa prædicta tamen.* Paris. *in cons. 170. in fi. lib. 4.* Didac. *in Epitom. de sponsal. in 2. parte, cap. 3. §. 5. n. 1.* & adeò est nullum matrimonium metu contra-
2 ctum, vt si is, † qui ita coactus fuit, cum secunda deinde contraxit, obligatur secundo matrimonio, non autem primo, *d. c. significauit.* vbi Abb. & Butr. & Sylvester *præcitato in loco.*

3 Porrò, metus * iste talis esse debet qui cadere possit in constantem virum, pro judicis tamen arbitrio, inspecta qualitate personarum. Ita post alios Didacus *in Epitome de sponsal. parte 2. cap. 3. §. 3. n. 6. & multis sequentib.* & Martinus Nauarrus *in manuali Confessorum, cap. 22. nu. 51.*

4 Metus autem † regulariter quovis in actu non præsumitur, vt dicemus infrà *in præsumpt. 34.*

5 Verùm coniecturis & † præsumptionibus detegitur illatus metus. Alex. *in cons. 156. nu. 1. lib. 5.* Cæpolla *in cons. 2. n. 5. in ciuilib.* & Alciat. *in respon. 5. n. 3.*

6 Prima est coniectura, quando præcessit tractatus † de inferendo metu, vt contraheretur matrimonium. Nam etsi non apparet, quod in ipso actu contractus matrimonij, fuit illatus metus, nihilominus præsumitur. Ita in specie Cæpolla *in cons. 2. nu. 5. vers. prima coniectura in ciuilibus.* Petrus Barbobus *inter consilia matrimonialia, in consil. 24. n. 7. lib. 1.* & Crauet. *in consi. 115. num. 6.*

7 Secunda est coniectura, quando adolescens * fuit deprehensus in ipso facinore, quo iustè timere potuit occidi. Ita Abbas *in c. veniens, in fin. de sponsal.* Cæpolla *in d. consil. 2. nu. 5. vers. secunda coniectura est.* Alexand. *in consil. 99. in princ. lib. 3.* Petrus Barbobus *in d. cons. 24. n. 5.* & Parisius *in cons. 60. nu. 20. lib. 4.* Riminal. Iun. *inter consilia matrimon. in cons. 77. n. 21.*

8 Tertia est coniectura, quando * ad ostium domus, in qua matrimonium fuit contractum, adhibiti fuerunt homines armis muniti, qui facilè vim inferre poterant, sic respondérunt Cæpol. *in d. cons. 2. n. 5. vers. tertia coniectura.* & Corne. *in cons. 41. nu. 11. lib. 2.*

9 Quarta est coniectura * quando in eo loco contractus matrimonij auditus fuit clamor, & armorum strepitus. Ita Cæpol. *in 2. cons. 2. nu. 5. versic. quarta coniectura.* Alex. *in cons. 98. nu. 5. & in cons. 99. nu. 3. lib. 3.* & latè Paris. *in cons. 60. num. 13. lib. 4.*

10 Quinta est coniectura, quando adolescens † qui

dicitur

dicitur contraxisse matrimonium, exiuit è domo illa, facie pallidus, & tremebundus. Ita Cæpolla *in d. cons.2.n.6.versic. sexta coniectura*, & Petrus Barbob. *in dict. consil.24.n.22.*

Sexta est coniectura quando in ipso actu contractus
11 † matrimonii, ille vel illa lachrymabatur: sic respondit Alciatus *in respons.504.n.5.ex l.vlt.§.sed quia.C.de iure deliber.* id quod declarat ipse Alciat. ibid.*num.7. vers. non obstat prima.* non procedere quando iusta aliqua fuisset causa illius fletus, quæ significaret, non causa metus fleuisse, exemplum est secundum Alciat. in puella nupta ea die, qua eius pater decesserat. Nam præsumitur quod fieret ob mortem patris.

Septima est coniectura, † quando non est verisimile,
12 quod eo tempore quis contraxisset matrimonium, vt putà in filia, quæ ea die, qua pater mortuus est, ab affinibus matrimonio tradita fuit. Hoc sanè casu præsumitur, quod metu, & inuitò consenserit. Ita Alciat. *in dicta respons.504.n.5.vers.deindequia.* Est exemplum memorabile secundùm Alciatum apud Liuium, *libro 3.tertiæ Decadis*, de Masanissa, qui Sophonisbam Syphacis vxorem duxit. Hanc tamen coniecturam intellexit Alciatus *in dicta respon.504.n.7.versic. nec obstat, quod tam citò*, procedere, nisi aliqua iusta † affuisset
13 causa, tam citò contrahendi, vt suo illo in casu considerabat Alciat. filiam illam nuptui traditam ea die, qua decesserat pater, ob dubium quod suberat, ne à quibusdam commissariis, alteri viro per vim traditam matrimonio collocaretur.

Octaua est coniectura, quando matrimonium * fuit
14 clàm contractum. Nam & tunc metu & timore præsumitur contractum: vt respondit Cæpolla *in d.cons.2. nu.7.vers.septima coniectura*, qui intellexit, clam dici contractum, vt si noctis tempore fuit factum. Idem est quando adhibiti non fuerunt sanguine coniuncti & amici, sicuti adhiberi consueuerunt. Nam & tunc metu contractum præsumitur. Ita consuluerunt Alciatus *in respon.5.nu.6.vers. tertio concurrit. & in respon.504.num.5.vers. ad hæc augetur.* & Grat. *in consil.* 38.*num.*18. & 20.*lib.*2.

Nona est coniectura, quando is qui † contraxit ma-
15 trimonium, statim, quò pervenit alio in loco tuto & securo, protestatus est quod nolebat contrahere. Ita Alciat. *in d.respons. 5. nu. 8.vers. secundo concurrit.* & Gra.*in consil.*38.*num.* 22. qui respondit de puella, quæ conquesta est. Et similibus comprobabimus infrà *præsump.* 126.

Decima est coniectura, quando adest imparitas, †
16 vt quia vir est admodum nobilis & diues, mulier verò vilis & pauper. Hoc etiam casu præsumitur, quòd vir metu contraxerit. Ita Cæpolla *in d. cons.2.num.7. 9. coniectura.*

Vndecima est coniectura, quando quis * fuit clau-
17 sus in loco, in quo deinde contraxit matrimonium. Ita Abb.*in cap.cum locum in fin.sponsal.* Sylvester Prierius *in Summa, in verbo, matrimonium.il* 8.*nu.*11.*in fin.* Corn. *in d. consil.*41.*nu.*11.*lib.*2.Barb. *in cons.* 54. *nu.* 19.*libro* 1.Petrus Barbobus *in d. consil.*24.*nu.*21.Paris. *in d. cons.*60.*num.*15.*lib.*4.Riminal.Iun. *in d. cons.*77. *nu.* 19. Intelligit autem Abb.*in d.c.cum locum in fine.* quando is fuit reclusus ad hoc, vt contraheret matrimonium: secus si ob aliam causam.

Duodecima coniectura, † quando is, qui contraxisse
18 dicitur matrimonium metu, post ipsum contractum aufugit. Nam tunc præsumitur, quod metu contraxerit. Ita Petrus Barbobus *in d. cons.* 24.*num.*7.

Decimatertia est coniectura, quando contractum
19 fuit † matrimonium iussu & mandato Principis, qui consueuit exequi suam voluntatem & mandata. Ita Abb.*in ca.vlt.quicler.vel vou.* Sylvest.Prier.*in Summa, in verb.matrimonium.*8.*num.*1. Idem dicimus cæteris in contractibus, qui metu gesti præsumuntur, quando Princeps qui consueuit exequi iussa sua, ita mandauit: sicuti dicemus infrà *in præsumpt.*126.*nu.*24.Hinc Socin.Sen.*in cons.*148.*n.7.lib.*1.post Bald.*in l.eam quam, nu.*25.*C.de fideicom.* respondit, quod natus ex tyranno vxorato ex coitu accusabili, succedit matri, quia mater præsumitur vim passa. Sic & de nato ex serua, affirmauit eodem in loco Socinus.

Decimaquarta coniectura, * quando puella fuit vi
20 rapta. Nam tunc præsumitur matrimonium etiam ex post contractum fuisse metu contractum. Ita Grat. *in cons.*38.*num.*12.*lib.*2.

Decimaquinta est coniectura, * quæ à communi
21 voce & fama ducitur. Nam & hoc casu metus præsumitur. Ita in specie respondit Cæpol.*in d. cons.* 2.*nu.* 8.*in ciuilibus.* Comens.65.& Alciat.*in respons.cons.*504. *n.5.vers. confirmatur etiam.*

Secundum est huius disputationis caput, quando metus iam illatus in matrimonio, præsumatur continuatus. Hic primum dicendum est, quod quando ea-
22 dem causa & ratio illati * metus perdurat, perdurare etiam præsumitur metus. Ita Abb.*in c.super hoc, de renunc.* Cùm dixit, quod etiamsi puella vi rapta risit, dum
23 desponsaretur raptori, eumque est * deosculata, attamen ex quo durabat eadem causa metus, præsumitur adhuc metu consensisse, & risum illum finxisse, & Abbatem secutus est Alciat. *in respons.* 3. *nu.* 14.Idem respondit Barba. *in cons.*54.*column.pen.lib.*1. Ita quoque si matrimonio metu contracto, subsecutum est statim ferè dotis instrumentum, cui consensit ille metu compulsus, adhuc præsumitur durasse metus in ipso instrumento dotis statim confecto. Ita Cald.*in cons* 2.*in tit.quod met.caus.* Anchar.*in consil.*200.*facit dubium.* quos secutus est Alex. *in cons.*98.*in fin.lib.*3.qui *n.* 7. idem dixit de alio actu simili, quo alioqui confirmatum videtur matrimonium. Ita pariter idem Alex. *in cons.*99.*nu.6.lib.*3. respondit, quod etsi post matrimonium metu contractum, is metu coactus deosculatus est coniugem, attamen præsumitur metu deosculatus esse. Idem scripsit Abb. *in d.c.super hoc.* Quod verum esse existimo, etsi Cæpol.*in cons.*2.*nu.*16.*in ciuilibus*, responderit, ob subsecutum osculum quod est beneuolentiæ osculum, præsumi metum cessasse: sicuti etiam (subiungit Cæpoll.*nu.*17.) est tactus manus. Quorum vtrumque falsum est, quando ipsi actus (vt dicebat Alexander) facti sunt, durante eadem metus causa: secus, si post aliquod tempus, quãdo metus causa omnino abfuit, vt sequenti in capite dicemus. Ita etiam Barba.*in cons.*71.*colum.* 4. *lib.* 2. quod si mulier compulsa fuit minis & armis secum contrahere matrimonium, præsumitur quod toto illo tempore constantis matrimonij, perdurauerit metus, ex quo extitit semper causa eiusdem metus, nempe maritus, qui potuit illam verberare, & corporis cruciatibus afficere, sic etiam respondit Ruinus *in cons.*122.*num.*10.*lib.* 4. & accedit Gratus *in consi.*38.*nu.*12.*libro* 2.qui consuluit præsumi metum illatum à raptore contra raptam continuare, etsi ipsa rapta consensit in faciem ecclesiæ contractui matrimonij.

Tertium est caput huius disputationis, quando scilicet metus iam in ipso contractu matrimonij illatus, præsumatur aliquibus signis purgatus. Qua de re dicendum est, plura esse signa quibus colligitur, metum
24 fuisse purgatum. Est sanè primum signum, † quando vir & mulier diu simul cohabitauerunt, cum tamen

ita

ita vnus ac alter potuisset recedere. Etsi enim difficilius sit mulieri recedere à viro, quam viro à muliere, attamen data pari recedendi facultate, si vterque persistit in matrimonio, metus purgatus præsumitur. Ita probat tex. *c. ad id quod, de sponsal.* qui decidit præsumi purgatum metum in puella, quæ post illatum metum diu cum marito habitavit, cum tamen potuisset ab eo discedere. Et illo in loco annotarunt glo. Abb. & reliqui. Idem responderunt Oldrad. *in cons.* 35. *factum tale.* & Alciat. *in respon.* 5. *nu.* 15. Idem affirmarunt Sylvester Prierius *in Summa, in verbo, matrimonium,* 8. *n.* 11. *vers. sextum.* Paris. *in cons.* 170. *nu.* 18. & 24. *libr.* 4. Est simile in matrimonio spirituali. Ingressa etenim monasterium non potest metum allegare, quandiu in eo cohabitavit. Abb. *in c. cum vnum de regul.* & Puthæus *in lib.* 3. *decis.* 262. *nu.* 2.

Dubitant autem prædicti Doctores, quanti temporis esse debeat hæc cohabitatio? Et communis quidem
25 est sententia † judicis arbitrio relinqui, vt is consideret quantitatem temporis cohabitationis & opportunitatem recedendi & fugiendi.

Secundum est signum præcedenti proximum,
26 quando † post illatum metum, is qui metu contraxit matrimonium, potuit è loco illo tutè recedere, & non recessit: sicuti quando ostium domus fuit apertum, & nemo impediebat fugere. Nam tunc ille metus præsumitur purgatus: sicuti *ex gloss. d. c. ad id,* respondit in specie Barbat. *in cons.* 2. *nu.* 18. *vers. octava præsumptio.* Ruin. *in cons.* 122. *nu.* 13. *lib.* 4. Alciat. *in respons.* 5. *num.* 15. Paris. *in cons.* 23. *nu.* 3. *lib.* 2.

27 Tertium est signum purgati metus, quando † vir post aliquod tempus petiit dotem sibi numerari. Ita Alciat. *in d. respon.* 5. *num.* 15. *vers. confirmatur ista solutio.* qui declarat & intelligit Cald. *in cons.* 2. *in titul. quod metus caus.* quem suprà retuli, loqui, quando dos vel statim fuit constituta, vel numerata viro recipiente: secùs verò, quando ipse maritus sua sponte eam petiit.

28 Quartum est signum purgati metus, † quando actum aliquem omnino voluntarium & insolutum fecit, vt si vir tribus annulis subarravit ipsam mulierem. Ita Alciatus *in respons.* 5. *num.* 17. idem in muliere, quæ detulit semper annulos, quos omittere potuisset. Paris. *cons.* 170. *nu.* 27. *lib.* 4.

29 Quintum est signum, quando post † aliquot dies metum passus in matrimonio, visus est hilaris, & tripudiare, vel similem actum facere. Ita Ruin. *in cons.* 122. *numer.* 13. & 14. *lib.* 2. Paris. *in cons.* 170. *nu.* 20. *lib.* 3.

Sextum est signum & quidem notabile, de quo multa sunt nobis dicenda, quando scilicet secuta est carnalis copula. Qua quidem in re distinguendi sunt tres casus.

Primus est, quando sive in viro, sive in muliere post illatum metum in contrahendis sponsalibus vel ma-
30 trimonio, † voluntaria carnalis copula subsecuta est. Hoc sanè casu dubium non est, quin purgatus præsumatur & censeatur præcedens metus: de muliere metum & vim passa si carnali copulæ consentiat, vt dicatur purgasse metum, sancitum est *in c. significavit, de eo qui duxit in matrimon. quam polluit per adulte.* & *in c. insuper. qui matri. accu. poss.* & attigi suprà *in prima præsumptione, in sexta extensione.* Et in specie ita affirmarunt Ruin. *in cons.* 122. *nu.* 13. & 14. *lib.* 4. Sylvester Prierius *in summa, in verbo, matrimonium,* 8. *n.* 11. *vers. quintum similiter.* De viro metu compulso contrahere, & deinde voluntariè cognoscente carnaliter mulierem, vt dicatur purgasse metum, respondit Paris. *in cons.* 170. *num.* 25. *libro.* 4. Et hic casus confirmatur à fortiori ex quarto & quinto signo commemoratis suprà, dum diximus, ex actibus voluntariis gestis à metu compulso, purgari metum ipsum.

Secundus est casus, quando dicitur subsecutam co-
31 pulam carnalem in viro † fuisse coactam, & violentam. Hoc etiam casu perfectum est matrimonium, atque ita purgatus præcedens metus adhibitus in contrahendis, vel sponsalibus vel matrimonio. Et hoc in casu veriorem esse existimo opinionem eorum, qui scripserunt, viri sponsalia transire in matrimonium, & verum perfectúmque esse matrimonium, quando subsecuta est ipsius viri carnalis copula, etsi metu & vi cognovisse mulierem, alleget. Qua in opinione verè fuerunt Host. *in cap. is qui fidem, de spons.* Petr. de Palu. *in 4. sententia, dist.* 29. *qu.* 1. *art.* 4. & ibid. de Soto *art.* 3. *colum. pen. vers. sed quia,* & Dida. *in epit. de spons. par.* 1. *c.* 4. §. 1. *nu.* 11. quos quidem recensui etiam suprà *in præsumpt.* 1. *in* 8. *extensione.* Et hos quidem rectè sensisse existimo: Etsi rationes aliquæ ab his consideratæ minus veræ sunt.

Et primò quidem ea adducti sunt ratione, quod etsi carnalis illa copula, fuerit metu acerrimo peracta, attamen maritali affectu præsumendum est, peractam fuisse, quia si affectu fornicario fuisset emissa, peccatum mortale commisisset, *l. sacris, de his quæ vi metúsve causa.* Id quod dicendum non est, quia debet
32 quis potius eligere † mortem quàm peccato consentire. Hæc consideratio levis, & minus vera est. Nam procederet quando vir iste coactus, non affirmaret peccare potius voluisse, quàm consentire affectu maritali, sed nostro in casu præsupponimus, virum hunc negare affectum ipsum maritalem, qui si illum fateretur, dubio procul matrimonium validè contractum fuisset. Et propterea cessat illa præsumptio, qua dicunt ij Doctores virum hunc peccare noluisse.

Secundò adducitur ratio hæc. Metus ille solus, qui in constantem virum cadere potest, reddit matrimonium nullum: *c. cum locum, c. veniens, & c. consultationi, de spons.* Atqui ille qui asserit † affectu fornicario
33 coivisse, vir constans dici non potest. Ergo metus ei illatus talis non est, vt dici debeat non consensisse. Illa minor probatur, quia vir constans ille dicitur, qui fortis est, & potius omnes corporis cruciatus vult ferre quàm peccare. Hæc argumentatio adeò perturbavit Dominicum Soto eruditissimum Theologum, vt præcitato in loco modo vnam, modo alteram opinionem visus sit affirmare. Verùm respondetur, illum dici constantem, qui communi hominum opinione non nisi vel mortis metu, vel gravi corporis cruciatu terretur. Ita Innoc. *in c. cum dilectis, colum. pen. quod met. caus.* & post alios Dec. *in l. in omnibus causis pro facto,* & ibidem Cagn. *num.* 2. *ff. de regul. iur.* Et si aliter diceremus, nunquam daretur justus metus, quo rescindi possent actus gesti metu. Nec sacri canones hoc in casu intelligunt hominem constantem illum dici solum, qui mortem potius eligit, quàm peccare: sed etiam illum, qui graves corporis cruciatus ob actus humanos pertimescit.

Tertiò, veriorem esse existimo rationem, quam & aliqui ex prædictis senserunt, quod scilicet in viro coeunte, considerari non possit metus aliquis, quia si metus adesset, cessaret desiderium sine quo frustra adhibetur coeundi conatus: sicuti experientia ipsa humana docet. Mulier (vt mox dicemus) invita & coacta cognosci quidem potest; at vir invitus, & desiderio carens, nec erigere, nec coire vnquam poterit. Quocirca dicendum est, quòd si admittimus virum coivisse, inde fiet, voluntariè id fecisse, & consequenter matrimonio consensisse. His intelligimus, veram

non

34 non esse contrariam opinionem eorum, qui scripserunt, matrimonium non dici contractum, quando vir metu compulsus carnaliter cognoscit mulierem. Qua in opinione fuerunt Abb. & Præpos. *in cap. consultationi. de sponsa.* But. & Henric. Boic *in cap. is qui fidem, de sponsa.* & ibi Præpos. *num. 7. ad fin.* Paris. *in cons. 58. num. 69. lib. 4.* & ex Theologis D. Antonius *in summa, in 3. part. titul. 1. cap. 7. ad finem*, Duran. *in 4. sent. dist. 29. quæst. 2.* & Martinus Navarrus *in manuali Confessorum, cap. 22. nu. 51. vers. tertium*, qui communem hanc esse testatur. Et ij quidem ea sola ratione vsi sunt, quod ad contrahendum matrimonium consensus esse debet omninò liber & spontaneus, *cap. veniens, de sponsa.* & diximus suprà *in princip. huius præsumptionis.* Atqui metus iste impedit liberum & spontaneum consensum. Ergo & matrimonium. Hæc ratio ex jam dictis confutatur: quia imo secuta carnali copula, adest liber & spontaneus consensus.

Tertius est casus, quando asseritur, subsecutam co-
35 pulam † carnalem in muliere fuisse coactam & violentam. Hoc casu veram esse credo opinionem Abbatis, & sequacium, quos suprà commemoravi: quod scilicet perfectum non fuerit matrimonium, atque ita non purgatus metus, ita in specie senserunt Host. & Didacus præcedenti casu allegati. Ea est ratio, quia matrimonium requirit (vt diximus) liberum & spontaneum consensum. Atqui metus iste etsi præcisus non est, attamen liberum & spontaneum consensum impedit. Non ergo præsumi potest consensisse matrimonio. Illa minor propositio ita probatur, declarando prius, quæ dicatur vis præcisa, & quæ conditionalis,
36 seu causativa. Est sanè vis † præcisa, quæ nos ita compellit aliquid agere, vt in nobis non sit, vtrum agamus: sicuti quando ventus impellit, & defert nos aliquem in locum, exempla sunt *in l. Cæsar. & in l. interdum, §. si propter, ff. de public. iud. & vectig. in cap. constat. 1. quæst. 1. & cap. presbyteros, §. 1. distinct. 50.* Hæc vis omnino impedit consensum & voluntatem. Et hoc est
37 sine controversia verum. Vis verò † conditionalis, sive causativa est, quæ mistam habet voluntatem. Si quidem voluntas in nobis est, attamen metu & timore quodam voluntas illa elicitur: quemadmodum declarant Aristoteles *in lib. 3. Ethicor. c. 1.* & Divus Thomas *in 2. 2. quæst. 108. articul. vltim.* qui scriptum reliquit, coactionem timoris non facere simpliciter involuntarium: sed habere voluntarium mistum. Idem Divus Thomas, *in 1. 2. qu. 6.* Fortunius Garzia *in tractatu de vltimo fine, colum. 16. illatione 21.* Marius Salamonius *in l. 1. ff. de legib.* vbi scripsit commentarios de voluntario & involuntario, *colum. 2. vers. misti sunt.* Hæc itaque voluntas educta ex hoc metu & timore, non est voluntas libera & spontanea: sed coacta, atque ita secundum quid, *l. mulier, §. si metus ff. quod metus causa, & c. merito 14. quæst. 1.* Bald. *in l. penult. Cod. quom. & quando iudex.* Abb. *in c. de muliere, de sponsa.* Divus Thomas *in 4. senten. dist. 29.* Salamonius *qui suprà.* Etsi enim voluntas ipsa quantum in se est, simpliciter voluntas dicatur: attamen actiones ipsæ, quæ timore & metu fiunt, mistæ sunt, sicuti declarant D. Thomas *in 1. 2. quæst. 6. articul. 6.* & Didac. *in d. c. 4. §. 1. num. 14.* Ex quo sequitur hanc voluntatem liberam nec spontaneam esse, ob id non sufficere in matrimonio, in quo omnino libera esse debet. Nec obstat acuta illa consideratio Didaci *in dicto §. 1. nu. 12.* cùm dixit, actiones has mistas, sicque voluntatem non liberam magis assimilari spontaneis quàm coactis: quia eorum principium est in nostra voluntate. Nam respondetur, quòd etsi respectu principii assimilatur spontaneis: non tamen respectu finis, qui considerari debet: alioqui sequeretur, quòd omnes actus, qui ob metum rescinduntur, malè rescinderentur, vt potè contra voluntatem agentis. Quemadmodum ergo lex decernit irritos actus hoc metu affectos, multò magis, & matrimonium non esse contractum: ex quo jam constat deficere spontaneum consensum à lege in matrimonio contrahendo omnino requisitum. Est ergo concludendum quòd si mulier vi & metu cognita fuit carnaliter, non præsumi consensisse matrimonio. Quod verò vi & metu mulier invita, & reluctans cognosci possit carnaliter, exemplo fit manifestum, vt si vinctis pedibus, manibusque corrumpatur, & jam non semel evenisse compertum est.

PRÆSVMPT. V.

Dotis fauore stipulatio interposita an præsumatur vel fingatur in dotali instrumento, pro ipsius dotis restitutione.

SVMMARIA.

1 *Matrimonij causa datur eiúsque dicitur accessoria.*
2 *Dotem marito numerans, nulla stipulatione adhibita, lex tamen pro adhibita voluit.*
Idque præsumptione iuris, & de iure, nu. 3.
Quam tamen stipulationem alij fictam esse volunt. num. 4.
Distinguit Baldus, nu. 5.
6 *Stipulationem in dote adhibitam, etiam quoad mariti commodum fingi.*
Idem in patre filiæ, cui promissa est dotis restitutio, num. 7.
8 *Stipulationem, quæ in dotis numeratione interuenisse fingitur, exequendam esse stante statuto, vt instrumenta habeant paratam exequutionem.*
9 *Fideiussore dato de conservanda, vel restituenda dote, fingitur interuenisse stipulatio.*
10 *Stipulatio in dote interuenisse non fingitur, in eo qui expresse stipulari non potest.*
Idem in extraneo dotante, ad cuius commodum non fingitur interuenisse, nu. 11.
12 *Dotis promissione facta de re incerta, stipulatio non fingitur interuenisse.*
Item si constante matrimonio, maritus eam alteri restituere promisisset, sitque facta delegatio. nu. 13.

1 POst matrimonium superest vt de dote, quæ matrimonij † causa datur ejusque accessoria dici soleat, despiciamus. Cum autem dotis favor maximus sit, jure factum est, quod si vel mulier, vel qui mulieris
2 nomine dotem † marito numeravit, nullam adhibuit stipulationem de dote reddenda, lex eam introduxit, & pro adhibita esse voluit, *l. vnica, Cod. de rei vxor.*
3 *action.* & hanc esse præsumptionem † juris & de jure scripsit Ioan. Andr. *in additio. ad Spec. in tit. de præsumptio. §. Species, num. 5. in verbo, in prædictis concord.* qui dixit, idem affirmasse Martinum de Fano. Idem tradiderunt Bartol. *in l. 1. in prin. ff. de his quæ in testam. delen. & in d. l. 1. in prin. nu. 4. ff. de verborum obligat.* & ibid. Ripa *num. 14.* Cravet. *de ant. temp. in 4. particula primæ partis principalis, n. 40.* etsi Doctores ab eo allegati præter Bartolum aliter scribunt. Et ij quidem adducti sunt verbis *d. l. vnicæ, §. accedit*, vbi Iust. stipulationem præsumptam appellat. Verum rectè ibi glossa exponit, præsumatur, id est fingatur.

Altera fuit opinio eorum qui veriùs existimarunt
4 hanc non esse præsumptá, sed † fictam potius stipulationem.

tionem. Ita gloss. *in d. l. vnica. in princ. de rei vxo. actio.* Io. Bapt. de sancto Blasio, *in tract. de dote. centuria prima, nu. 1. & centuria tertia, nu. 27.* qui communem esse opinionem dixit Alex. *in cons. 127. num. 3. & nu. 8. lib. 6.* Soc. Sen. *in cons. 290. in fi. lib. 1.* Bald. Nouell. *in tract. de dote, parte sexta, priuilegio secundo.* Campeg. *in tra. de dote, parte 1. qu. 57.* Galliaula *in l. 1. in princ. nu. 30. ff. de verb. obl.* & ibid. Iaco. Niger. *n. 73. & n. 74* Cora. *nu. 8.* Alciatus *n. 19.* & Socin. Iun. *n. 22.* Idem placuit Alberto Bolog. *in commentariis ad rub. ff de verb. obli. c. 29. n. 2. & 3.* Hoc rectius sensisse existimo. Nã Iust. *in d. l. vnica, in prin. C. de rei vx. actio.* statuit, stipulationẽ subintelligi etiam quando omissa fuit: Cum certum est, stipulationem non fuisse adhibitam, illa à lege subintelligitur. Est ergo fictio quæ cõtra id quod est uerum à lege inducitur. Et vtilius quidem est doti quod fingatur stipulatio, cum tunc aduersus eam non admittatur probatio in contrarium, etiam per confessionẽ mulieris, quod in præsumptione iuris & de iure non contingit, vt suo loco diximus, & in specie tradit Baldus Nouell. *qui supr.* Quanquam non ignorem Ioa. Baptistam à sancto Blasio *in d. tract. de dote, centuria tertia, num. 27.* post Pratum scripsisse, nec contra hanc præsumptionem iuris & de iure admitti probationem in contrarium per confessionem mulieris, ob fauorem dotis.

5 Tertia fuit opinio † Bald. *in d. l. vnica. in prin. C. de rei vxo. actio.* qui distinguit, quod aut apparet stipulationẽ fuisse interpositã, & tunc non est locus præsumtioni, vel fictioni. Aut verè non fuit interposita, & tunc fingitur. Aut est dubium, & tunc præsumitur. Hanc Baldi distinctionem probarunt Angel. *ibid.* Ias. *in §. fuerat. num. 55. Institu. de actio.*

Cæterùm superuacaneum est præsumere stipulationem in casu dubio: cum Iustinianus statuerit semper subintelligi. Et distinctionem hanc in specie improbarunt Iacob. Niger & Alber. Bolog. *præcitatis in locis.* Quarta fuit opinio Emanuelis Costæ, *in l. si ex cautione, num. 4. vers. igitur Cæsares. C. de non numera. pecun.* quam explicabimus infra *in præsumpt. 145.*

Extenditur primò hæc fictio, vt locum etiam habeat
6 † ad beneficium & commodum mariti, cui promissa est dos. Ita Baldus Nouellus *in d. tract. de dote, parte sexta, priuilegio secundo, num. 6.* & Campegius *in tract. de dote, part. 1. qu. 57.*

7 Extenditur secundò, vt procedat etiam † in patre filiæ, cui promissa est dotis restitutio. Baldus Nouellus *in priuil eg. 2. num. 7.*

8 Extenditur tertiò, vt locum etiam habeat quando † cautum esset statuto, quod instrumenta publica paratam habeant executionem. Nam & tunc ficta hæc stipulatio exequenda est. Ita Baldus Nouellus, præcitato in loco *n. 10. vers. Imo dixit*, post Baldum, quem commemorat. Et subiungit Baldus Nouellus, quòd ita nõ foret, quando stipulatio esset à lege præsumpta. Id quod verum non esse existimo ex his, quæ scripsi supra *lib. 1. qu. 45. in fi.* post Purpuratum, quem retuli.

Extenditur quartò, vt locum etiam habeat quando
9 datur † fideiussor pro dote conseruanda, vel restituenda, iuxta ea quę scribunt Doct. *in l. si constante. §. quoties. ff. solut. matrim.* Nam & hoc casu fingitur stipulatio. Ita Baldus Nouellus *in d. priuileg. secũdo, n. 11. vers. in fideiussore dotis.*

10 Declaratur primò, vt non habeat locum in eo qui † non potest expressè stipulari, vt in muto, vel surdo. Nam pro his nec fingitur stipulatio: ex quo non concurrunt extrema habilia. Ita Baldus Nouellus *in d. privilegio secundo, n. 3.* & Campegius *in tract. de dote, parte prima, qu. 57. num. 2.*

Declaratur secundò, vt locum non habeat in extra-
11 neo † dotante. Nam ad eius commodum non fingitur stipulatio. Ita Baldus Nouellus *in d. priuileg. secundo, num. 7. vers. dicta tamen.*

12 Declaratur tertiò, quando dotis † promissio facta fuisset de re incerta. Nam tunc stipulatio non fingitur, ne duo specialia concurrant. Ita Baldus Novellus *in d. privileg. 2. num. 11.*

13 Declaratur quartò, quando † maritus constante ipso matrimonio promisisset restituere dotem alteri, atque delegatio facta esset. Ita Baldus Novellus *in d. privileg. 2. num. 11. vers. adde etiam.*

PRÆSVMPT. VI.

Dos quando omnibus in bonis, vel in eorum parte præsumatur constituta ab uxore marito, diligens & perutilis explanatio.

SVMMARIA.

1 *Mulier nunquam nupta, ætate minor, non præsumitur omnia bona sua in dotem dedisse.*
Et huius quæ sit ratio, num. 2.
Quamuis etiam effecta maior pateretur maritum bona possidere & administrare, n. 3.
Quod tamen non procedit, si effecta maior marito post quinquennium contradixit, aliquibus præsertim accedentibus coniecturis, nu. 4.

5 *Mulier ætate minor solum habens bona mobilia, quæ seruando seruari nequeant, præsumitur ea in dotem dedisse. Et quid si habeat curatorem. num. 7.*

6 *Bona mobilia minoris quæ seruando seruari nequeunt, sine prætoris decreto & aliis solemnitatibus alienantur.*

8 *Dotem quam primo marito dederat mulier, eam secundo nubens tradidisse præsumitur. Redduntur rationes voluntatis. nume. 12. & 13.*

9 *Alienationis prohibitio rerum minoris, vtrum in rem sit vel personam.*

10 *Alienare prohibitus à testatore, nec inter viuos distrahit, aut testamento relinquit, habet tamen hæredem ab intestato.*

11 *Dispositio legis non dicitur, à qua homo recedere, & pro arbitrio disponere potest.*

13 *Viduas difficilius quam virgines nubere consueuisse.*

14 *Mulier ætate maior nubendo, an omnia bona in dotem dedisse præsumatur, stante statuto, vt sine consensu propinquorum vel judicis auctoritate non obligentur.*
Et quando statutum id non habeat locum, nu. 15.

16 *Dotem marito constituere, damnosum esse mulieri non vtile.*

17 *Statutum requirens consensum propinquorum, in contractibus mulierum, an etiam locum habeat in dote, & num. 18.*

19 *Matrimonium sine dote esse potest.*

20 *Statuti correctorii & odiosi verba de casu vero non ficto intelligenda.*

21 *Statutum disponens circa dotes valet, dum non sit matrimonii impeditiuum.*

22 *Consensu etiam propinquorum juxta formam statuti, in contractu mulieris accedente, non tamen omnia bona in dotem dedisse præsumitur.*

23 *Dos non venit in consequentium necessariã matrimonii.*

BIU Cujas

24 *Mulier cum propinquorum consensu dotem in omnibus bonis constitutam, eandem secundo viro tradere præsumitur, & num. 25.*

Idque extenditur, & si primum matrimonium de jure fuerit nullum, num. 26.

Vel in secundo non fuerit adhibitus propinquorum consensus, num. 27.

Vide tamen cautelam, num. 31.

28 *Statuti dispositionem semel observatam esse sufficit.*

29 *Res Ecclesiæ semel data in emphyteusin, solemnitate adhibita, si ad eam redeat, absque nova solemnitate, eodem pacto alienari potest.*

30 *Dote maiori vidua, quam virgo indiget.*

32 *Mulier ex primo matrimonio habens filias, marito secundo non præsumitur omnia bona in dotem constituisse, quæ jam primo dederat, num. 35. & 36.*

33 *Voluntas sine potestate nil operatur.*

34 *Matris pietas & amor erga filios tantus est vt præsumendum non sit, quod bonis eos exuere, & secundo viro tradere voluerit.*

37 *Dotem marito nuper ducto, eam præsumitur constituere mulier, quam immediatè præcedenti constituerat, si pluribus nupta fuerit.*

38 *Alimenta relicta à testatore, prout in vita consueverat, intelliguntur secundum annos immediatè præcedentes.*

39 *Officium concessum alicui à principe secundum salarium consuetum, intelligitur de eo quod habuit immediatus prædecessor.*

40 *Muliere expressam dotem secundo viro constituente, cessat ea quæ de prima erat præsumptio.*

41 *Expressum facit cessare tacitum.*

42 *Dotem secundo marito traditam esse eam, quæ primo constituta fuerat non procedit quando de prima dotis constitutione vera non apparet.*

43 *Dotem viro secundo traditam eam præsumi, quæ priori erat constituta, tunc procedere, si quantitatem illius vir cognouerit, secus si ignorauerit.*

44 *Indebitum scienter soluens præsumitur donare.*

45 *Debitorum nomina in dotem data non præsumuntur.*

Quo tamen casu ea etiam tradita præsumantur. n. 46.

47 *Cessionem circa translationem actionum idem operari, quod traditio facit circa translationẽ dominii.*

48 *Dotis nomine res corporales datæ tum demum censentur, vbi traditio interuenit, sic nomina debitorum seu actiones vbi cessio.*

49 *Mulier nubendo primo viro, si expressè debitorum nomina non dedit aut actiones cessit, in dotem ea dedisse non præsumitur. Quid autem si vbi primi mariti hæredes pro dotis quantitate obligati sunt, in illud nomen secundo viro in dotem dedisse præsumatur. num. 50. 51. & 53.*

52 *Nomina debitorum inter bona connumerantur.*

54 *Mulier ætate maior, nubendo primo viro, non præsumitur omnia bona sua dotis nomine cõstituisse.*

55 *Actu aliquo posito, non sequitur necessariò positio alterius qui ab eo potest esse remotus & separatus.*

56 *Maritus bona mulieris administrare potest, absq; eo quod in dotem sint sibi concessa.*

57 *Mulieres sui natura avaræ sunt.*

58 *Concessum vno casu, in reliquis censetur prohibitum.*

59 *Dotis constitutio est contractus, qui aut re, aut verbis, aut consensu causatur.*

60 *Consensus vel verbis, vel nutu, vel nuntio declaratur.*

61 *Mulierem nubendo bona sua in dotem dedisse, vt aliqui opinantur, erroneum demonstratur.*

62 *Aristotelis, vel Ciceronis auctoritati deferendum est illis in casibus quibus lex eam approbauit.*

63 *Dotem non esse accessorium matrimonii.*

64 *Contractus qui consensu contrahuntur sola patientia & vsu causari.*

65 *Sponsa promittens contrahere matrimonium, non præsumitur promisisse dotis constitutionem.*

66 *Mulierem nubendo bona sua in dotem dare voluisse non præsumi si aliquæ adsint coniecturæ, & quatuor recensentur conjecturæ vsque ad nu. 73.*

67 *Vir dives & senex, mulierem iuuenem & formosam, etsi pauperem, sine dote ducere voluisse præsumitur.*

68 *Dos mulieris satis opulenta, forma egregia ætasque iuuenilis.*

73 *Patientia mulieris in permittendo virum administrare bona sua, non præsumit ea dotis nomine constituta. Neque etiam vt præsumatur promissa dos congrua, num. 76.*

74 *Mulier sine dote nupta ad eius constitutionem à viro nequit compelli.*

75 *Maritum mulier justè timet & veretur.*

77 *Patientia mulieris in permittendo virum administrare bona sua, dos constituta censetur iis in locis vbi statuta cauent, bona mulieris in dotem data censeri.*

Idem si adsint aliquæ coniecturæ, quibus conjici possit eam in dotem dare voluisse, num. 78.

79 *Mulier passa bona à viro administrari, formali quadam patientia, in dotem dedisse præsumitur.*

80 *Mulier nubens nulla facta mentione dotis, præsumitur voluntatem suam voluisse conformem esse statutis si ea de re in illo loco extant.*

81 *Mulier inferioris conditionis à viro an omnia bona in dotem dedisse censenda sit.*

82 *Mulier bona sua in catastro viri describi permittens, in dotem censetur ea dedisse.*

83 *Mulier extra iudicium sæpius affirmans, se bona sua in dotem tradidisse marito, præsumptionem facit.*

84 *Mulier an per hæc verba, Do tibi me, & mea, præsumatur omnia in dotem dedisse.*

Vel si dicat: assigno tibi bona mea, nu. 86.

Vel trado me & bona mea, num. 87.

85 *Verbum, do, significat dominii translationem.*

88 *Mulier affirmans bona sua, in dotem data nolle, nisi conficiatur instrumentum publicum, eo confecto data præsumuntur.*

89 *Bona aliqua relicta mulieri dotis nomine, ea nubente, viro in dotem data præsumuntur.*

90 *Dos mulieris jam antea nuptæ, etsi nil dicatur, viro secundo eadem data præsumitur.*

91 *Filia cui pater dotem in testamento reliquit cedendo actionem marito ad eam consequendam, præsumitur dotem constituisse.*

92 *Cedens actiones, cessionarium in suum locum reponere dicitur, & dominium transferre.*

93 *Filia petendo legatum dotis nomine relictum, ante matrimonium initum, cum cautione in dotem illud conuertendi, nubendo nulla dotis mentione facta, dedisse in dotem præsumitur.*

94 *Filia cui in testamento dos relicta est, non petendo relictum sibi præstari, vtrum simpliciter nubendo dotem eam præsumatur viro dedisse.*

DISPVTATIO est summè vtilis, & in foro frequens, an & quando mulier præsumatur tradidisse bona sua omnia in dotem viro? Distinguam ergo aliquot casus, vt quod à nostris perplexè admodum pertractatum fuit, explicem.

Primus itaque est casus quando mulier non antea nupta

1 nupta, est ætate minor. Hoc in casu non † presumitur dedisse omnia bona sua in dotem. Ita Bart. *in l. si constante, in prin. n. 79. fol. matri.* & idem *in sua quæst. 7.* incipit, *Mulier habes amplum in solutione, col. 1. ver. mihi autem.* Anchar. *in cons. 94. Ista domina Roma. in consil. 314. n. 2.* Calcaneus *in cõs. 11. col. 1.* Corn. *in cons. 254. n. 5. & in cons. 282. n. 46. & n. 57. lib. 1.* Soc. Sen. *in cons. 80. n. 2. & n. 12. lib. 4.* Rui. *in cons. 61. n. 2. lib. 3.* & idē *in rub. ff. solut. matr. n. 208.* Ias. *in l. sicõstãte. in prin. n. 229. ff. solut. matr.* Curtius Iun. *in cons. 168. n. 17.* Berous *in cons. 40. n. 58. in fin. lib. 1.* Gozad. *in consi. 33. n. 20.* Crauet. *in tract. de antiq. temp. in 4. partic. 4. partis principalis. nu. 109.* Phanuci. *in cõmentariis de lucro dotis, in gl. 10. n. 33.* & Monterēt. *in cõmentariis ad statuta Bononiæ. lib. 4. rub. de dotibus restituēdis, in gl. mulieris.* Qui ob id inferũt, nec maritum posse lucrari aliquid secundum dispositionem statutorum. Ea est huius sententiæ vera ratio

2 † quod mulier hæc minor, non potuisset expresse dare ónia bona sua immobilia in dote nisi ne prætoris decreto, *l. si ex causa. § in dotis. ff. de minor. l. Titia. ff. de iure dotiũ. l. lex quæ tutores in prin. & §. 1. C. de admini. tutor. & l. prædia. C. de prædiis mino.* Est enim in constituenda dote mulieris minoris adhibēda causæ cognitio, vt pro modo facultatum, æqualitate viri, constituatur, quod quidem munus ad judicem pertinet. Bald. *in. cons. 108. lib. 1.* & post alios Roland. *in tract. de lucro dotis, q. 45. n. 2.* quos sequutus sum *in commẽtariis de arb. iud. lib. 2. cas. 171. nu. 48.* cùm ergò expresse non potuisset mulier hæc minor dare omnia bona sua in dotem: non etiam potest tacitè. Et prætereà hæc sententia optimè & à fortiori confirmatur, ex recepta illa opinione, de qua dicemus inf. *in vlt. cas.* quòd si mulier ætate maior iam prius non nupta nubit, non præsumitur dedisse bona in dotem. Ergo multò minus hac ætate minor.

Extenditur primò hic casus, vt locum etiam habeat

3 quando hæc mulier effecta maior † pateretur maritum bona possidere & administrare. Nam non præsumitur ea dedisse in dotem. Ita Rom. *in cons. 314. n. 2.* Gozad. *in consil. 33. col. pen. n. 21.* & Crau. *in tract. de antiq. tẽp. in 4. particul. 4. part. princ. n. 109.* Ea ratione vsi sunt, quod origo & prima causa possidendi, inspici & considerari debet, *l. clam possidere, in prin. ff. de acqu. poss.* cum autẽ prima causa & origo possessionis mariti non fuerit titulus dotis, sequitur, quod nec ipsius possessionis continuatio, titulum hunc habere potest.

Declaratur primò, vt non procedat hic casus, quãdo

4 † mulier hæc effecta maior post quinquennium non cõtradixit, sed acquieuit viro possidenti bona hæc tãquam dotalia, & concurrunt aliquæ coniecturæ quibus colligitur mulierẽ hanc voluisse tempore nuptiarũ dare bona sua in dotẽ. Nam tunc cursu hoc tẽporis præsumitur ratificasse dotis cõstitutionẽ. Ita in specie declarat Calc. *in cons. 11. n. 10. in fi.* & secutus est Phan. *in tract. de lucro dotis, in gl. 10. n. 45. vers. circa quod.*

Declaratur primò hic casus, vt locum non habeat in

5 † muliere minore quæ solum haberet bona mobilia, quæ seruando seruari non possunt. Nam ea in dotem dedisse præsumitur. Ita scribunt Negusantius *in tract. de pign. in 2. part. in 4. memb. n. 74.* Curtius Iuni. *in cons. 168. nu. 19.* Roland. à Valle *in tract. de lucro dotis. quæst. 45. nu. 6.* qui sic intelligit Gulielmum Cuneum, *in l. ingenuum, ff. de statu hom.* & Phanuc. *in commentariis de lucro dotis, in gl. 10. num. 23.*

6 Ea est ratio quia hæc bona mobilia, † quę seruando seruari non possunt sicuti pecunia, & similia, alienari possunt à minore sine decreto prætoris, & aliis solẽnitatibus, vt tradunt gloss. & Doct. *in l. 1. §. fuit quæsitum, ff. ad Trebell.*

Cæterum declarationẽ hanc intelligo eò casu quã-

7 do † mulier hæc minor non haberet curatorem, secus si haberet. Nam tunc non potuisset se ipsam obligare atque ita dotem hanc constituere. Ita colligo ex Curt. Iun. *in d. cons. 68. num. 17.* à sensu contrario.

Secundus est casus, quando mulier hæc ætate minor iam nupta fuit primo, cui adhibito decreto prætoris & aliis solemnitatibus constituit dotem ipsi primo viro, etiam in omnibus suis bonis, & deinde eo defuncto nubit secundo, nulla alia adhibita solemnitate decreti

8 simili. Nam hoc in casu præsumitur dedisse secundo † marito eam dotem, quam dederat illi primo. Hãc sententiã probarũt Io. Andr. *in addit. ad Spec. in tit. de donat. inter vir. & vx. §. vlt. vers. quid si mulier.* Bald. *in l. vlt. C. de legit. tut.* idē *in l. si constãte ff. sol. matri.* & ibid. Angel. Alex. Ias. *nu. 229.* Ruin. *in rub. ff. sol. matr. nu. 211.* qui communem esse dixit & motus est textu *l. cõditionib. pupill. ff. de cond. & dem.* vbi Bart. *nu. 4.* not. hãc esse obligationem proueniẽtem immediatè ex dispositione legis: non autem ex persona minoris, qui propterea obligatur. Quod argumẽtum non est verum, cum non sit obligatio legalis, vt mox dicemus, & ob id nec argumentũ cõcludit, quia idem esset dicendum, quando mulier primo nupsit, cui tamen non dicitur dedisse immobilia, vt diximus suprà in primo casu.

9 Secũdò eo argumẽto vsi sunt, quòd prohibitio † alienationis rerũ minoris est in personã, non autẽ in rẽ. *l. 1. in prin ff. de reb. eorũ. l. lex quæ tutores. in fin. C. de admini. tuto. & l. nõ solũ. C. de præd. min.* Alex. *in cõs. 17. l. 1.*

Atqui prohibitio alienationis in personam, non cõprehendit alienationem quæ à lege fit, sed solum quæ ab homine. Et ideò prohibitus alienare à testatore, nõ

10 poterit quidem † inter viuos distrahere, nec testamẽto alicui relinquere, *l. peto. §. frat. de leg. 2.* poterit tamẽ habere successorẽ ab intestato, quia illa est legis dispositio. *l. cũ pater. §. cũ inter. de leg. 2.* vbi Bart. & idem *in d. §. fratre.* Cùm hęc sit alienatio legis. *l. 3. §. de illo, ff. pro socio.* quæ sub prohibitione non continetur, vt declarãt Aret. *in l. Pannonius. §. rei perduellionis, col. 2. ff. de acqu. hæred.* post Bald. *in Auth. contra rogatus. C. ad Trebell.* & idem respondit Butrius *in cons. 35.* Ergo in casu nostro mulier hęc minor non prohibetur dotem constituere.

Cæterùm hæc argumentatio facilè diluitur. Non enim verum est dispositionem esse legis, quòd mulier nubendo dicatur dare bona sua in dotem. Imò tota est dispositio hominis quam talem esse lex præsumit, vt rectè in specie respondit Corn. *in cons. 254. col. vlt. vers. nec obstat vlt. lib. 1.* cuius traditio cõprobatur ex his quę scripsimus suprà *lib. 1. quæst. 46. in 2. casu.* vbi

11 diximus, quòd illa non dicitur dispositio † legis, quando homo potest ab ea recedere, atque ita eam pro sui arbitrio disponere. Et ibi declaraui illa similia quæ ad rem hanc commemorat Ruin. *in d. rub. ff. solu. matrimo. num. 216.* sicuti in casu nostro, in quo potest mulier non dare indotẽ bona data primo viro, si eam non promisit. Et dum pro constanti præsupponunt Doctores isti, quod lex disponat, mulierem debere cõstituere dotem secundo marito, quæ fuit constituta primo, falluntur, quia lex solum præsumit, non autem constanter statuit. Prætereà hæc argumentatio nil ad rem facit, quia non hic disputatur, an mulier hæc potuerit, vel non potuerit, sed solum an voluerit.

Tertio itaque loco melius hæc sententia probari ita potest, considerando duo, potentiam scilicet & voluntatem. Quoad potentiam dicemus, hanc mulierem minorem posse, absque alio Prætoris decreto, postea-

BIU Cujas

quam adhibitum illud fuit in prima dotis constitutione, facta primo viro. Quandoquidem sufficit semel obseruatam fuisse solemnitatem requisitam in his alienationibus bonorum minoris, *l. tut. rerum. ff. de admini. tuto.* vbi Bart. & tradunt Soc. Iason, & reliqui *in l. 1. §. itē acquirimus, ff. de acquir. possēs.* & dicemus inf. *in tertio casu, in secūda extēsione,* vbi similibus cōprobabimus. Quo verò ad voluntatem, credimus mulierem hanc voluisse eandem dotem constituere, quam
32 constituit primo, tum quia † secundum virum æquè dignum ac primum iudicauit, ex quo ei se iunxit, tum
33 etiam quia considerare potuit, viduas † consueuisse difficilius nubere, quam virgines, & ob id opus esse opulentam dotem habere.

His intelligimus, minùs rectè sensisse illos, qui opinati sunt, hanc mulierem minorem secundo nubentē, non præsumi dedisse eandē dotem secundo, quam dedit primo. Qua quidem in opinione fuerunt Bar. *in d. q. 7.* idē *in l. cert. C. locati.* vbi Comens. & Imola, quos sic recensēt Ruin. *in rub. ff. sol. matr. n. 209.* qui *n. 117.* respondet argumentationibus ab his consideratis. Et ex iam dictis confutari facilius, & verius possunt.

34 Tertius est casus, quando mulier est ætate † maior, sed in ea ciuitate exstat statutum, quo est cautum quod mulieres non possunt se obligare sine cōsensu propinquorum, vel sine iudicis auctoritate. Hoc in casu an mulier nubendo præsumatur dedisse omnia bona sua in dotem? Variæ sunt Doctorum opiniones. Vna fuit Cornei *in cons. 254. num. 4. & in consi. 282. col. 5. vers. corroboratur hoc medium, libr. 1.* qui existimauit, non præsumi hanc dotis constitutionem. Et Corneū secutus est Phanuc. *in cōmentariis de lucro dotis, in gl. 10. n. 18. & n. 23. vers. & damnatur.* Idem sensit Monterentius *in commentariis ad statuta Bononiæ, li. 4. Rub. de dotibus restituendis. §. præterea à omnia, in gl. mulieris.* Ea est efficax ratio, quòd sicuti mulier sine cōsensu propinquorum, non potuisset se ipsam obligare expressè, ita nec tacitè, constituendo dotem, vt diximus supr. Altera fuit opinio Soc. Sen. *in cons. 80. lib. 4.* dum de eadem facti specie respondit contra Corneum. Idem censuit *in consi. 61. lib. 3.*

Primò ea ratione moti sunt quòd statutū hoc prohibens mulierem obligari sine consensu propinquo-
35 rum locum non habet, quando † mulier actum sibi vtilem facit, vt tradūt Bald. *in l. neque, C. de contrahen. & commit. stipul.* & alios plures congerit Tyraquel. *in tracta. de legib. connub. in glos. 6. n. 56. & 76.* Atqui actus iste constitutionis dotis est vtilis ipsi mulieri. Ergo nō impeditur à statuto. Illa minor probatur, quia mulier melius à viro tractabitur si erit dotata, quàm si non erit. *§. si quis enim, in Authen. de nuptiis*, & dicemus *in fin.* Item dos non publicabitur ob delictū mulieris, nisi in quinq; casibus. *l. quinque, ff. de bonis damna.* Item non potuerūt bona hæc alienari, vel præscribi, si immobilia sunt. *l. vbi lex, ff. de vsuc. & l. vnica. §. & cum lex. Cod. de rei vxor. actio.* Verùm huic rationi rectè satisfacit Corne. *in d. consil. 254. numero 27. &*
36 *in consil. 282. colum. vltim. libro 1.* imò non † esse utile, sed damnosum mulieri constituere dotem marito, ex quo dicitur alienare, dum in eum transfert dominium. *l. doce ancillam. C. de rei vendi.* Et cum statutum requirat solemnitatem hanc etiam in constitutione dotis, vt statim dicemus, sequitur concludendum, non esse vtile mulieri eam sic constituere. Et præterea illa doctrina Bald. *in d. l. neque. C. de contrah. & committ. stipu.* cum similibus, intelligitur quando constat euidēter de vtilitate mulieris, sicuti in specie se ipsum declarat Bald. *in l. quæcūque, in vers. & scias tamen. C. de bonis quæ liberis,* & Dec. *in cons. 532. col. 2.* quos secutus est Tyraqu. *in d. gl. 7. n. 87.* & sensit Corne. *in cons. 282. num. 10. lib. 1.*

Secundò moti sunt, quòd statutum hoc requirens consensum propinquorum in contractibus celebrādis à mulieribus, locum non habet in contractu dotis. Cùm verba statuti etiamsi generalia, imò & vniuersalia sunt, non includunt causam dotis, vt tradunt Salic. *in l. vlt. C. de iure dotium,* ex illo textu, & alii plures, quos longa serie congerit Tyraq. *de retractu consang. §. 1. gl. 14 n. 91. 92.*

17 Et in specie, quòd † statutum hoc requirens consensum propinquorum non habeat locum in contractu dotis, affirmarūt Bald. Nouel. *in tract. de dote. parte 6. priuileg. 48.* & alii relati à Tyraqu. *de legib. connub. in gl. 6. nu. 194. & 195.* addo Calca. *in cons. 13. col. 1.* Ruin. *in col. 194. nu. 4. & in cons. 195. lib. 1. eod.* Nattam *in consi. 53. col. penul. & vlt. lib. 1.* Et hoc argu. vsus in casu nostro est Ruin. *in d. cons. 61. n. 3. lib. 3.*

Cæterùm respondetur, quòd imò lex generaliter seu vniuersaliter loquens, comprehendit etiam causam dotis. Ita in specie, quòd statutum requirens consensum propinquorum in contractibus mulierum lo-
18 cum habeat † etiam in dotis constitutione, scripserunt Anch. *in cons. 93. col. 1.* Dec. *in cons. 301. & in cōs. 536. col. 2. vers. 3. principaliter.* Soc. Iun. *in cons. 12. col. 3. vers. nō obstat modo, lib. 3.* idem sensit Alex. *in cons. 154. colu. 2. lib. 2. & in consi. 103. lib. 3.* & Tyraq. *d. gl. 14. nu. 91.* Et in claris his terminis, idem censuit Corn. *in cons. 282. numero 11. vers. similiter fragile. lib. 1.*

Tertiò mouetur Ruinus *in d. cons. 61. nu. 4. lib. 3.* quia licèt statutum requirens consensum propinquorum in contractu mulieris, habeat etiam locum in constitutione dotis: attamen intelligitur de ea dote, quæ principaliter constituitur, secùs verò si secundariò, & in consequentiā, ex dispositione legis, sicuti in casu isto, in quo dos venit in quandam consequentiam ex dispositione legis ad contractum matrimonium. Ita (inquit Ruinus) scribunt Gulielmus Cuneus *in l. item quia, ff. de pactis.* Cynus *in l. vlti. C. de legib. tuto.* Bald. Angelus, Roman. & Alexand. *in l. si constante. ff. solut. matrimo.* & alii allegati ab ipso Ruino, qui & multis similibus probat, secundariò, & in consequentiā multa concedi quæ non conceduntur principaliter.

Respondeti potest, quòd imò dos non venit in con-
19 sequentiam matrimonij, cum matrimonium † possit esse sine dote. Etsi enim pater tenetur nō solū nuptui collocare filiam, sed etiam dotem ei constituere. *l. qui liberos. ff. de ritu nup.* Non tamen mulier tenetur se ipsam dotare, si maritus in cōtractu matrimonii nihil dixit. *§. si quis autē dixe. in Aut. de nup. & in §. qui autē. in Auth. quib. mod. natura. effi. leg.* & tradūt Bar. & Alex. *in l. si don. §. si quis indebitum. ff. de cōd. ob causā.* Ripa *in l. 2. n. 43. ff. sol. matr.* & diximus superiore præsumpt. Et matrimoniū esse posse sine dote, probatur *l. vlt. C. de don. ante nup. & in l. iubemus C. de repud.* & ad rē prope respōdit Rom. *cons. 314. n. 2. vers. nec est hoc absurdum.*

Quartò mouetur Ruin. *in d. cons. 61. n. 6. l. 3.* eo argumento, quod statutū hoc locum habet, solū in obligatione vera, nō autem in ficta, cum statuti, præsertim
20 odiosi † & correctorii, verba intelligi debeāt de casu vero, nō autē de ficto, *l. 3. §. hæc ver. ff. de neg. ge.* cū similibus. Atqui dos ista quæ dicitur promitti à muliere viro, est dos ficta. *l. Diu. ff. de iu. dotiū.* Ergo in ea statuti locū nō habet. Verùm facilè diluitur hæc cōsideratio, cum falsa sit illa minor propositio. Est enim verius, dotem hanc dici præsumptā, non autem fictam, sicuti probat *d. l. Diuus.* quā rectius considerauit in specie hac

hac Corn. *in d. cons.* 254. *n.* 30. *lib.* 1. & dicemus infra.

Quintò suam hanc opinionem defendere conati sunt. Soc. Sen. *in d. cons.* 80. *nu.* 23. *lib.* 4. & Ruin. *in d. cons.* 61. *nu.* 8. *l.* 3. argumento, quod statutum hoc non valet, utpote impeditiuum matrimonij, vt respondit Butrius *in cõs.* 35. Uerum argumẽtatio hæc facilè euitatur, cùm verè statuta hæc valeant, nec sint impeditiua matrimonij sicuti in specie respondit Corn. *in d. cons.* 254. *n.* 7. *li.* 1. simili in casu tradunt Bart. *in l. Titia. ff. de verb. oblig.* vbi Ias. & Calcan. *in cons.* 3. *n.* 2.

Nec obstat illud respõsum Butrij *in d. cons.* 34. quãdoquidem loquitur Butrius, quando absolutè prohibetur alienatio bonorũ, vt etiam eum intellexit Corneus *vbi sup.* in casu autem nostro non prohibetur, sed permittitur, obseruata solemnitate quadam.

21 Præterea statutum † disponens circa dotes valet, dummodo non sit omnino impeditiuum matrimonii. Ita post alios declarat Alciat. *in respon.* 53. *nu.* 17. *& in resp.* 62. secundum antiquam impressionem Lugdunensem.

Extenditur hic casus, vt locum etiam habeat, quan-
22 do iam † in contractu ipso matrimonij, adhibitus fuisset consensus propinquorum. Nam adhuc non sufficit, vt dicatur mulier dedisse omnia bona sua in dotem. Quandoquidem consensus ille adhibitus in matrimonio, non trahitur ad dotis constituti nem, cùm diuersa sint. Ita respondit Corneus *in d. cons.* 254. *n.* 6. *l.* 1. quem secutus est Phanucius *in tract. de lucro dotis, in gl.* 10. *n.* 29. *&* 30. Nec obstat consideratio Soci. Sen. *in cons.* 80. *n.* 18. *&* 21. *l.* 4. quod consensus adhibitus super contractu principali, trahitur ad ea quæ secundario, & in consequentiam veniunt. *l. si pupillorum § si pupillus. ff. de reb. eorum.* quo adductus scripsit Bald. ibi, quod decretum interpositum super contractu, trahitur ad consecutiua. Respondetur secun-
23 dum Corne. *in d. cons.* 254. *n.* 21. dotem † non dici venire in consequentiam necessariam ipsius matrimonii: cùm matrimonium sine dote stare possit. Et propinqui, qui matrimonio consenserunt, cum ignorauerint dotis quantitatem & promissionem: dici non possunt illi consensisse.

Declaratur hic casus, vt non procedat, quando jam
24 hæc mulier primo † marito constituisset dotem in omnibus suis bonis, adhibito propinquorum consensu, & deinde nupsisset secundo, non adhibito ipso consensu. Nam hoc casu præsumitur dedisse eadem omnia bona in dotem secundo marito. Et hæc in casu defendi potest opinio Soc. Sen. *in d. cons.* 80. *l.* 4. & Ruini *in cons.* 61. *l.* 3. quemadmodum in specie explicat Phanucius *in d. tract. de lucro dotis, in gl.* 10. *n.* 27. Qua de re dicemus & infrà in subsequenti casu.

Quartus est casus, quando mulier erat ætate major,
25 & iam † fuit alteri nupta, cui quidem primo viro dederat omnia bona sua in dotem. Hoc in casu præsumitur eadem dos repetita in secundo hoc matrimonio. Ita Cynus *in Auth. quamuis. q.* 3. *C. de rei vx. act.* Bart. *in sua q.* 7. *in solut. col.* 1. *vers.* 1. *casu.* Bald. *in l. nulla. C. de iure dotium. Cast. in l. si mulier. § pen. ff. sol. matri.* Salicetus *in d. Auth. quamuis. col. vlt. q.* 5. Roma. *in cõs.* 314. *n.* 2. Abbas *in cons.* 46. *in* 2. *dubio l.* 1. Imola *in l.* 1. *colu.* 5. *ff. solut. matri.* Alex. *in cons.* 144. *colum.* 2. *l.* 5. *& in cons.* 122. *col.* 2. *l.* 7. Calcan. *cons.* 4. *col.* 3. Curtius Sen. *in cons.* 78. *col.* 7. Bald. Nouellus *in tract. de dote. in* 6. *parte, priuilegio* 71. Soc. Sen. *in cons.* 81. *in fin. l.* 3. *& in cons.* 80. *n.* 1. *&* *n.* 18. *l.* 4. Ruinus *in cons.* 61. *nu.* 2. 3. *l.* 3. *& in cons.* 56. *col. pen. cons.* 136. *n.* 5. *& in cons.* 151. *col.* 1. *l.* 5. & idem *in rub. ff. solut. matrimonio. num.* 204. Curt. Iun. *in Auth. præterea. n.* 13. *C. vnde vir & vxor.* idem *in cons.* 4. *col.* 5. *& in cons.* 164. *col.* 3. Pãtil. *in cons.* 34. *colu.* 1. *l.* 3. Soc. Iun. *in cons.* 29. *col. vlt. l.* 1. *& in cons.* 8. *nu.* 18. *l.* 2. Bero. *in cons.* 40. *n.* 58. *l.* 1. & Crauet. *in tract. de antiqui. temporum, in secunda particula secundæ partis principalis n.* 43. Rolandus à Valle *in tractat. de lucro dotis. quæstione* 75. *num.* 6. & Phanucius *in commentariis de lucro dotis, in gl.* 10. *num.* 31. qui subiungit, censeri repetitam etiam, quo ad omnes qualitates vt infrà dicemus, & Rota Roma. *in dec.* 156. *num.* 10. *in* 2. *parte*, in nouissimè editis. Et ii quidem moti sunt *ex l. dotem, quæ in prius. ff. de iure dotium.* Cuius verba hæc sunt. Dotem, quæ in prius matrimonium data est, non aliter conuerti in posterius matrimonium dicendum est, quàm cum hoc agitur, cum hoc agi semper interpretemur, nisi probetur, aliud conueniisse. Nec dicendum est, restringi hoc responsum Pauli, à subsequenti responso Papiniani, vt dicebat Corne. *in cons.* 254. *l.* 1. Nam *d. l. dotem*, generalem quandam dispositionem continet, quæ complectitur duos casus, nempe illum, quando re ipsa contrahitur matrimonium cum secundo viro, & illum, quando primum matrimonium diuortio solutum reintegratur, vel verius iterato cum eodem primo viro contrahitur. Qui quidem casus quo ad effectum non differunt, ex quo reuera præsupponitur vtrumque, matrimonium primum esse à secundo diuersum.

Secundus autem ille casus, est ille, qui à Papiniano restringitur, vt s. intelligatur, quando verè diuortium est subsecutum, secus si aliquod iurgium tantum, hoc est lis, & contentio de diuortio forte faciendo, vel quæ diuortii causam præbere poterat. Eteandem sententiam probant *l. Diuus, & l. post diuortium. ff. eo de iure dotium. l. cum maritus. § Titius. ff. de pactis dotal. & l. pen. § si vxor. ff. solut. matr.* quæ etsi loquantur de secundo matrimonio reintegrato cum eodem viro, attamen cum eadem sit ratio, quæ & in secundo matrimonio, cum alio viro contracto, ex quo quoad effectum est diuersum matrimonium, idem dicendum est, de vno casu, quod de altero. Quibus intelligimus, minus rectè sensisse Corneum *in cons.* 254. *n.* 3. *vers. ic. item præmittendum lib.* 1. & Castren. *in cons.* 61. *Visis statutis communis Vicentiæ. lib.* 1. Cum dixerunt, sententiam hanc iure non probari, ex quo prædictæ leges omnes loquuntur de secundo matrimonio cum eodem primo viro reintegrato. Non rectè satis ii senserunt, tum ob generalitatem *d. l. dotem*, tum ob id, quod nulla est differentia inter vnum & alterum casum.

Extenditur primò hic casus, vt locum etiam habeat,
26 quando † primum illud matrimonium fuit nullum, vtpote de facto tantum contractum, non autem de iure sicuti contingere posset nostra ætate, quando contractum fuisset matrimonium non obseruatâ dispositione sacrosancti Concilii Trident. *sessione* 24. *c.* 1. *de reformatione matrimonij.* Nam & hoc in casu dos data in eo matrimonio præsumitur repetita in secundo matrimonio, ritè & rectè celebrato. Ita Bar. *in d. q.* 7. *Mulier habens amplum. colu.* 6. Ruin. *in rub. ff. solut. matr. in* 204. *& in cons.* 234. *num.* 5. *lib.* 1. Rolandus *in tract. de lucro dotis. q.* 77. & Phanuci. *in commentariis de lucro dotis in glo.* 10. *nu.* 31. *vers. quod amplia. c. ex. l. si seruus in prin. ff. de iure dotium.*

Extenditur secundò, vt locum etiam habeat, quando extaret in ciuitate statutum, quod mulier non possit contrahere sine consensu propinquorum, & in primo matrimonio, & dotis constitutione, adhibitus fuisset primus ille consensus. Nam contracto secundo matrimonio, adhuc præsumitur eadem dos repetita,

27 & si nullus † interceſſerit propinquorum conſenſus Ita verè ſenſit,& rectè quidem Phanucius *in tract. de lucro dotis.in gl.*10. *num.*27. Hîc duo conſiderantur, voluntas ſ.mulieris, & illius poteſtas. Quo ad poteſtatem exiſtimo vacuum Phanucio, mulierem hanc ſine propinquorum conſenſu, dare potuiſſe ſecundo viro eandem dotem,quam dederat primo.Cum ſuffi-
28 ciat obſeruatam fuiſſe ſemel † ſtatuti diſpoſitionem, quemadmodum dicimus, quod ſi res immobilis minoris venditur,adhibita iuris ſolemnitate, & ea venditio effectum non habet, fortè ob pretium non numeratum, poterit etiam tutor ipſe vel alius abſque noua ſolemnitate emere,*l.tutor rerum.* vbi Bart. *ff.de adminiſt.tut.*Soci.Sen.&Iaſ.*in l.*1. *§. item acquirimus*
29 *ff.de acqu.poſſ.*Et ad rem magis pertinet, quod res † Eccleſiæ ſemel data in emphyteuſim, obſeruata ſolemnitate,ſi ad eam reuertatur, iterum eodem pacto, abſq;alia ſolemnitate alienari poterit.Ita Alexand. *in conſ.*38.*colu.vlt.lib.*2.& Dec.*in Authen.qui rem.nu.*19. *in fin. C.de ſacroſanct.Eccleſ.* Ita in hac dotis conſtitutione (inquit Phanucius) ſufficit,obſeruatam fuiſſe ſolemnitatem in primo contractu matrimonii, cum
30 præſertim † vidua indigeat maiori dote,quàm virgo, vt reſpondit Bald.*in conſ.*102.*Mulierem.li.*4.Et propterea dando eandem dotem, quæ congrua ei fuit, cum virgo nupſit, nõ poteſt dici læſa.Id quod ego in-
31 telligerem,quando † ſecundus vir paris eſſet conditionis cum primo illo.Quo vero ad mulieris voluntatem,dicendum eſt,præſumi eandem dotem dare voluiſſe ſecundo,quam dedit & primo. Nam etſi concederemus, mulierem obligari non potuiſſe impediente ſtatuto, attamen actus ipſe nullus non facit, quin voluntas eadem ſit. Imò dicimus, voluntatem ex actu etiam nullo declarari.*l.vlt.*vbi Bart.*ff.de reb. eorum.*

Extenditur tertiò, vt præſumatur etiam data dos ſecundo marito,eadem cum qualitate & modo,vt dedit primo,vt ſi tradidit fundum æſtimatum, vt emptionem faciat,ſic & ſecundo,vt dicemus infrà *in præſumpt.*74.*in tertia extenſione.*

Declaratur primò hic caſus,vt locum non habeat,
32 quando † mulier habet filios ex illo primo marito. Nam tum non præſumitur dediſſe in dotem omnia illa bona,quæ jam primo viro dederat,ſed ſolum vt ſecundus vir tantum habeat quantum vnus filiorum primi matrimonii.Non enim quo ad præiudicium filiorum, præſumitur voluiſſe dare omnia ipſa bona in dotẽ.Ita Bar.*in d.q.*7.*Mulier habens amplum.in ſolutione.col.*1.*verſ.*2.*caſu.*Alex.*in cõſ.*144.*n.*3.*l.*5. Ruin.*in conſ.*151.*n.*1.*l.*5.Curt.Iun.*in Aut.prætereà.n.*13.*C.vnde vir & vxor.*Oſaſ.*in dec.*21.*col.vlt.*qui alios nõnullos recẽſet,& idem tradit Phan.*in commentariis de lucro dotis,in gl.*10.*n.*33.*ver.item intellige.*Et ſubiungit idem Phan.hoc non habere dubium in terminis, in quibus expreſſum non potuiſſet mulier dare omnia bona in dotem ſecũdo marito,ob prohibitionẽ *l.hac edictali,*
33 *C.de ſecund.nupt.*Cùm voluntas,† ſine poteſtate nil operetur.Imò idem eſt,quando ſtatutum permittit dari poſſe omnia bona in dotem ſecundo marito in præiudicium filiorum primi matrimonii.Nam hoc etiam in caſu non præſumitur eam dotem ſecundo viro dediſſe,ſicuti reſpondetur Iaſ.*in conſ.*50.*lib.*1.Curt. Sen. *in conſ.*79.*Domina Franciſchina.*Qui quidẽ ambo ſic declarant ſtatutum Papiæ 121.*in ciuili.lib.rub.de lucris matrimonialib.*Idem ſcripſerunt Curt.Iun.*in d.Auth. prætereà.n.*16. Roland.à Valle *in tract.de lucro dotis.*
34 *q.*34.*in fine.*Ea eſt ratio quia tanta eſt matris † pietas & amor erga filios, vt præſumendum non ſit, quod eos voluerit bonis ſpoliare & ſecũdo viro tradere.Et ideò cum diuerſa ſit ratio inter hunc caſum, in quo mulier habet filios ex primo matrimonio, & illum cum non habet, vt manifeſtum eſt, ſequitur dicendum, non concedi extenſionem de vno ad alterum, juxta ea, quæ ſcripſi ſuprà *lib.*1.*qua.*54.*in* 2.*caſu,* vbi explicaui præſumptionem non extendi de caſu ad caſum ob diuerſitatem rationis.

35 Declaratur ſecundò,vt procedat † hic caſus ſolum quo ad quantitatem ipſam datam primo marito, tametſi illius primi viri hæredes,loco quantitatis prædia reſtituiſſent,niſi tamen eadem prædia ſecundo viro tradidiſſet.Ita reſpondit Corn.*in conſ.*172.*colu.*2. *in* 4.*dubio lib.*1.

36 Ita pariter ſi mulier † nondum exegit dotem ab hæredibus primi viri, præſumitur dediſſe in dotem non ipſum nomen debitoris, ſed ipſam quantitatem. Ita Corn.*in conſ.*157.*n.*8.*& in conſ.*254.*n.*18.*l.*1.Bald. Nouel.*in tract.de lucro dotis, parte* 2.*priuil.* 71. & Phanuc.*in tract.de lucro dotis,in gl.*10.*n.*32.

Declaratur tertiò,vt procedat hæc præſumptio, vt
37 mulier præſumatur dediſſe viro nouè ducto,dotem † illam quam dedit viro immediatè præcedenti,non autem quam dedit,vel primo,vel ſecũdo,ſi pluribus fuit nupta.Ita Caſtr.*in l.in inſulam.§.vlt.verſ.ſed quid ſi & in l.pen.§.ſi vxor.ff.ſolu.matr.*Bald.Nouel.*in tract. de dote.par.*9.*priuileg.*71.Ruin.*in conſ.*137.*colu.*3.*l.*4. *& in conſ.*56.*nu.*7.*l.*5.Pariſ.*in conſ.*34.*nu.*2.*lib.*3. Rolandus à Valle *in tract.de lucro dotis.quæſt.*78.& Phanuc.*in commentariis de lucro dotis.in gl.*10.*n.*33. Etſi quidem moti ſunt *ex l.Mela.§.*1 *ff.de alimen & cibo. lege.*vbi ſimilia reſpondit Vlpian.quod ſi teſtator re-
38 liquit Titio alimenta † quæ ei in vita præſtabat,præſumitur,quòd intellexerit de illis alimentis quę præſtabat poſtremo loco, hoc eſt, tempore mortis ſuæ. Qua de re dicemus in ſubſequenti libro *in præſump.* 68.Eſt ſimile quod docuit Bald.*in l.binos.in fine.C.de*
39 *aduoca. diuer.dicio.* ſi Princeps concedit officium † alicui ſecundum ſalarium conſuetum,ſi ſalarium fuit varium,intelligitur de eo ſalario quod habuit immediatus prædeceſſor.Et Baldum ſecuti ſunt Iaſon *in l. diem functo.n.*18.*ff.de officio aſſeſſo.*& ibid.Cagnol.*nu.* 97.qui teſtatur cõmunem eſſe opinionem. Confert *text.c.conſultationibus de iure patro.* quo dicimus vltimum ſtatum eſſe ſpectandum. Hinc docuit Bald.*in l.ſi filia,C.de inoff.teſta.* vltimum ſtatum filię eſſe attendendum, vt exhæredari non poſſit ſi vltimo loco effecta eſt vitæ honeſtæ,etſi antea parum pudicè vixerit.Et his ſimilia congerit Roland.*in tract. de lucro dotis quæſt.*70.

Declaratur quartò, vt locum non habeat quando
40 iam ipſa mulier † expreſſim conſtituiſſet dotem ſecundo viro. Nam tunc ceſſat illa tacita & præſumpta conſtitutio,tum quia non eſt veriſimile, dupli-
41 cem dotem dare voluiſſe,tum etiam quia expreſſum † facit ceſſare tacitum.*l.vlt.C. de pactis conuent.* Ita in ſpecie reſpondit Corn.*in conſ.*157.*l.*1.quem ſecutus eſt Phanucius *in commentariis de lucro dotis in gl.*10.*n.* 43.qui intelligit,niſi dos expreſsè promiſſa fuiſſet ab eius patre,vel alio quia tacita conſtitutio dotis,quam deinde facere præſumitur mulier, videtur ad augendum ipſam expreſsè promiſſa, ex ſententia Cornei *in conſ.*102. *lib.*2. Soci. Sen.*in conſ.*100.*lib.*4.Guido Papæ *qu.*75.& Boer.*qu.*137.

Declaratur quintò, vt non procedat hic caſus &
42 præſumptio,quãdo non † apparet verè de prima dotis conſtitutione,vt puta,ſi primus vir ſolum confeſſus eſt in teſtamento, ſe dotem recepiſſe ab vxore. Hoc

ſanę

sanè casu si mulier ista nubit secundo, non præsumitur ei dedisse hanc dotem. Ita ex sententia Bartol. *in sua qu. 7. mulier habens amplum.* Alexand. *in cons.* 122. *n.* 8. *l.* 7. qui citat & Bald. *in l. nulla. C. de iure dotium.* Idem scripserunt Roland. *in tracta. de lucro dotis, qu.* 80. *n.* 4. Phanuc. *in commentariis de lucro dotis in gl.* 10. *n.* 35. & Monterentius *in commentariis ad statuta Bononiæ. l.* 4. *rub. de dotib. restituendis. §. item dicimus in confessata.*

Declaratur sextò hic casus & præsumptio, vt locum
43 habeat, quando ipse secundus vir † sciuit quantitatem dotis datam à muliere primo viro, secùs si ignorauit. Ita declarant Comen. *in cons.* 109. *Domina Ioanna.* & Ruin. *in rub. ff. sol. matri. num.* 20. Ea ratione visi sunt vti, quod aut dos tenuis est aut opulenta, si tenuis, non præsumitur, quòd si secundus iste vir sciuisset, quòd eam acceptasset. Aut est opulenta, & tunc quia sapit quandam donationem, illa non inducitur, nisi is maritus sciat, sicuti in simili dicimus, quòd
44 scienter soluens † indebitum præsumitur donare, quando is cui soluitur, id scit, vt scribunt Bart. *in l.* 1. *ff. de donat.* Castrens. *in l. dispensatorem ff. de solut.* Alexand. & Ias. *in l. si ego ff. si certum pet.* & dicemus *in præsumpt.* 28. vbi agemus quando donatio præsumatur.

Declaratur septimò, vt locum non habeat hic ca-
45 sus, quo ad nomina debitorum † quæ in dotem data non præsumuntur. Ita post alios ab eis allegatos, scribunt Roland. *in tract. de lucro dotis, q.* 71. & Phanucius *in commentariis de lucro dotis. in gl.* 10. *nu.* 45. *vers. tertiò non præsumitur.* Hac in re crediderim primùm, duo esse consideranda, nempe ius seu commodum nominis debitorum, & actiones seu exercitium actionum, quibus debitores compelli solent soluere: quemadmodum distinctionem hanc senserunt in specie nostra Bald. Nouel. *in tract. de dote, parte sexta, priuileg.* 71. *nu.* 3. Ruin. *in cons.* 53. *num.* 29. *versic. & quamuis. lib.* 1. Hoc sic exposito distinguendi sunt aliquot casus.

Primus est, quando agitur de nominibus debito-
46 rum, quæ † jam erant ipsius mulieris, antequam nuberet primo viro, & cui quidem expressim ea in dotem dedit, cedendo etiam expresse actiones seu earum exercitium. Hoc in casu existimauerim & huic secundo viro præsumi dotis nomine data debitorum nomina, & cessum actionis exercitium. Nam generalis illa præsumptio, quæ est, quod mulier nubens secundo viro, præsumatur ei dedisse in dotem bona data primo viro. *d. l. dotem quæ prius. ff. de iure dotium.* cum supr. allegatis, locum etiam habet isto in casu. Id quod ex doctrina Baldi *in c. 1. in fin. an maritus succedat vxori in beneficio.* quam Doctores allegant, satis
47 comprobari potest, Bald. eo loci sensit cessionem † idem operari circa translationem actionum, quod operatur traditio circa translationem dominii rerum corporalium. Et hoc manifestè affirmauit Corneus *in cons.* 127. *nu.* 3. *lib.* 2. Inquit ergo Bald. quòd res corpo-
48 rales præsumuntur † datæ in dotem, quando traditio interuenit, secùs, si non interuenit. Ita nomina debitorum seu actiones non præsumuntur datæ in dotem, id est translatæ in maritum, nisi fuerint cessæ, & Baldum in specie secutus est Guido Papæ *qu.* 468. *colu. pen. vers. quæro vlterius.* cùm ergo in casu nostro, lex quo ad corporalia præsumat factam traditionem. *d. l. dotem quæ prius.* Ita etiam dicitur præsumere cessionem.

49 Secundus est casus, quando † mulier nupsit primo viro, & ei expressè non dedit in dotem nomina debitorum, nec aliquas actiones cessit, hoc in casu non præsumitur dedisse ea nomina in dotem, & multò minus cessisse actiones. Ita verè loquitur Bald. *in d. c. 1. in fin. an maritus succedat vxori in beneficio.* Ea ratione vsus est Bald. quòd sicuti non præsumitur data fuisse in dotem bona corporalia, ex quo nulla intercessit traditio, *ex l. mulier bona. ff. de iure dotium.* Ita nec translatæ præsumuntur actiones contra debitores, quia nulla est facta cessio. *juxta l. vlt. C. de pact. & l. vlt. C. de repud. hæredit.*

Tertius est casus, quando mulier iam nupsit primo viro, qui pro quantitate dotis ab ipsa vxore sibi enumerata debitor extitit, atque ita obligatos reliquit hæredes suos: & deinde mulier secundo viro nubit,
50 an hoc in casu † præsumatur hæc mulier dedisse in dotem nomina horum debitorum. Hoc in casu (vt attigimus suprà) duo considerantur, nempè nomina ipsorum debitorum, & exercitium ipsarum actionum, quæ dantur pro exactione crediti. Quo ad ipsum
51 † ius seu nomina debitorum, verè existimo illa præsumi data in dotem huic secundo viro, quandoquidem actio seu ius ipsum consequendi hoc creditum dicitur esse loco quantitatis iam illi primo viro datæ in dotem. *l. qui actionem. ff. de reg. iur.* Et propterea generalis illa præsumptio, de qua diximus suprà quod mulier præsumatur dedisse in dotem ea omnia, quæ dedit primo, comprehendit etiam nomina debitorum
52 quæ inter bona † connumerantur. *l. bonorum.* vbi Bart. & reliqui. *ff. de verborum significatione.* Et scribunt Bal. *in l. 1. ff. de statu homin.* & Alexand. *in l. à Diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudic.* & Ias. quòd & in specie nostri huius casus, ita manifestè censuit Baldus Nouellus *in tracta. de dote parte 6. priuilegio* 71. *n.* 2. *vers. vnde infertur.* Cùm dixit, quòd illis in casibus in quibus bona præsumuntur data in dotem, venirent etiam nomina debitorum, non tamen, (subiungit ipse Baldus) posset agere ipse vir contra debitores, nisi facta cessione actionum. Quas quidem actiones voluit ipse Baldus cedi posse etiam pendente iudicio inter maritum & debitores illos, dummodo lata non sit sententia, aut in causa concluſum. Hoc idem sensit Alexand. *in cons.* 122. *n.* 10. *l.* 7. & apertius Corneus *in cons.* 127. *n.* 3. *l.* 2. & Ruinus *in cons.* 53. *nu.* 28. *l.* 2. Quibus intelligimus minus rectè sensisse Rolandum & Phanucium præcitatis in locis, cum absolutè dixerunt, hæc nomina debitorum non præsumi data in dotem huic secundo viro. Quo verò ad
53 exercitium † ipsarum actionum illud non dicitur translatum, vt ex sententia Baldi Nouelli, Alexandri & Cornei, nec non & Rolandi prædictis in locis, idem affirmauit ipse Corne. *in cons.* 254. *nu.* 3. *l.* 1. Verùm dissentit Ruin. *in d. cons.* 53. *n.* 27. *& 28. l.* 2. *ex l.* 2. *C. de act. & oblig.* cui non video, quàm benè responderi possit. Nam illa ratio, quod duæ specialitates non possint concurrere, non videtur habere locum fauore dotis, *l.* 1. *C. de dotis promiss.* & quia vna venit in consequentiam alterius. Quare valde dubito de Baldi Nouel. Alexand. & Cornei opinione.

54 Quartus est casus principalis, quando mulier † est ætate maior & nubit primo viro, nulla ei constitutæ dote expressim, an ei præsumatur dedisse bona sua omnia dotis nomine? Recepta ac vera est Doctorum sententia, nō præsumi dedisse ea omnia bona dotis nomine & causa. Ita gl. *in l. mulier bona. ff. de iure dot.* Bart. *in præcitata q. 7. Mulier habens amplū. in solutione. colu. 1. vers. 2. casu.* Bald. *in l. mulier bona. & in cap. 1. in fine. an maritus succedens vxori in benefic.* & idē *in cons.* 100. *Mulierem maritus dixit, lib.* 4. *& in cons.* 185.

punctus lib.5. Angel. *in conſ.335.* Roma. *in conſ.14. num. 3. & in conſ.314. colum.1.* Imola. *in l. ſi conſtante, ff. ſolut. matrimo.* & ibid. Iaſ. *num.219.* Alexand. *in conſ. 144. lib.5. & in conſ.122. num.7. & in conſ.142. num.2. lib.7.* Calcane. *in conſ.11.* Soc.Sen. *in conſ.81. column. vlt. lib.3. & in conſ.80. li.4.* Corn. *in conſ.127. l.4.* Baldus Nouellus *in tract. de dote, part.6. privileg.14.* Campegius *in tract. de dote, part.5. q.99.* Ruin. *in rubr. ff. ſolut. matrim. n.203.* idem *in conſ.223. num.7. lib.1. in conſ.53. num.27. lib.2. in conſ.17. num.12. & in conſ.61. lib.3. & in conſ.56. num.7. & in conſ.151. num.5. lib.5.* Dec. *in conſ.521. num.21.* Pariſius *in conſ.34. colum.1. lib.3.* Marſi. *ſingul.588.* Boer. *qu.137.* Curt. Iun. *in conſ. 168. num.4.* idem *in Authent. præterea. num.12. C. vnde vir & vxor.* & ibidem Franc. Pepus *num.45.* Ioann. Iacobus de Leonardis *inter conſ. Bruni in conſ.114. num.345.* Guilielmus Maynerius *in l. in ambiguis, nu. 163. ff.3. de regul. iur.* Steph. Forcatulus *in Necyomantia dialogo 27.* Didacus *in epitome de Sponſal. parte 1. c.5. n.5.* Rolandus à Valle *in tract. de lucro dotis. qu. 71. n.2.* qui communem eſſe ſententiam teſtatur Phanuc. *in commentariis de lucro dotis, in gl.10. num.36.* Monterentius *in commentariis ad ſtatuta Bononiæ, l. 4. Rud. de dotib. reſtituend. §. præterea ordinamus, in gloſ. omnia bona.* Et ii quidem moti ſunt multis rationibus & argumentis. Et primò *ex l. ſi ego. §. dotis. ff. de iure dotium*, cum dixit Vlpianus, dotis cauſa accipi quæ in dotem dantur. Expreſſa ergo datio requiritur.

Secundò apertius probat text. *in l. vlt. C. de diuortiis. & in §. ſi quis autem. in Aut. de nup.* vbi mulier, quæ nupſit, non confectis inſtrumentis dotalibus bona retinet apud ſe, nec dotalia cenſentur.

Tertiò accedit, quòd ad poſitionem alicuius actus
55 † non ſequitur poſitio alterius contractus, vel quaſi contractus, qui ab ipſo actu poteſt eſſe remotus & ſeparatus. *l. pro hærede. §.1. l. Papinianus. §. vlt. & l. cum bonis. ff. de acquir. hæredi. & l. quæſitum. ff. de ſepulchro violato.* Atqui iſto in caſu, duo ſunt actus, qui ſeparati & diuiſi eſſe poſſunt, nempè matrimonium & dos. Ergo ex poſitione actus matrimonii, non ſequitur contractus promiſſionis dotis. Illa minor probatur, quia matrimonium poteſt eſſe ſine dote, *l.2. ff. de iure dotium. l. vlt. c. de don. ante nup. & l.*
56 *vlt. C. de repudiis.* Et maritus poteſt adminiſtrare † bona mulieris, abſque eo, quòd dotis cauſa ſibi conceſſa ſint. Cùm poſſit ea adminiſtrare tanquam paraphernalia. *l. ſi ego, §.1. ff. de iure dotium* cum ſimilibus.

57 Quartò ſuffragatur quòd mulieres † ſui natura auaræ ſunt, & ob id liberalitas in eis non præſumitur. *l. ſed ſi ego. in fin. ad S.C. Velleia. l. ſi ſtipulatio. §.1. de dona. inter vir. & vx. & l. ſi à Sponſo. C. de donat. ante nup.* Atqui ſi contracto matrimonio præſumeretur, mulierem conſtituiſſe dediſſeque bona ſua in dotem, præſumeretur liberalitas, ex quo cogi mulier non poteſt, *juxta l. donari ff. de reg. iur. & l. nec ignorans. C. de dona.* Ergo non præſumitur, quod bona dotis nomine conſtituerit.

Quintò comprobantur prædicta, quod conceditur
58 vno † caſu, in cæteris prohibitum cenſetur, *l. Labeo. ff. de compenſa. l. cum ita §.1. ff. de cond. & demon. & l. maritus. C. de procur.* Atqui vno ſolo in caſu, lex præſumit mulierem nubentem dediſſe bona ſua viro dotis nomine, nempe quando nubit ſecundo, *l. dotem quæ. & l. Diuus. ff. de iure dotium.* & diximus ſuperiore caſu. Ergo noſtro in caſu non præſumitur dos conſtituta.

59 Sextò & vltimò confert, quòd dotis † conſtitutio eſt contractus, qui aut re, aut verbis, aut conſenſu cauſatur, vt certum eſt. At hîc nulla res data eſt, & nulla verba prolata ſunt. Item nec vllus interceſſit conſen-
60 ſus, qui ſolet declarari † vel verbis, vel nutu, vel nuntio, *l. pater naturalis ff. de adop. & l. conſenſu. ff. de act. & obliga.* Ergo nullo modo dicitur cõſtituta hęc dos.

61 His intelligimus minus rectè ſenſiſſe † eos qui opinati ſunt, præſumi mulierem dediſſe bona ſua in dotem, cum nubit. Qua opinione viſi ſunt eſſe, ſibi parum conſtantes Bart. *in l. ſi conſtante, numero 8. ff. ſolut. matr.* & Bald. *in l. ſi ante nuptias. colu. 1. ff. eod.* & idem *in l.1. col.1. C. de priuil. dotis. & in l. vlt. verſ. ſed quid ſi tradidit. C. de ſenten. quæ ſine certa quant.* Idem ſenſit Abb. *in conſ.46. in 2. dubio. l.1.* Huius enim opinionis argumenta leuia admodum ſunt, ob id facile dilui poſſunt.

Primò affertur argumentum ab auctoritate Ariſtotelis, qui in Topicis ſcriptum reliquit ſicuti commemorat Accur. *in l. mulier bona. ff. de iure dotium*, quòd mulier nubens, videtur bona ſua in dotem dediſſe, verius eſt, non Ariſtotelem, ſed M. Ciceronem in 2. Topicorum ita ſcripſiſſe, (Cùm mulier viro in matrimonium conuenit, omnia quæ mulieris fuerunt, viri fiunt dotis nomine.) Atqui Ariſtotelis auctoritas à lege approbata eſt, *l.7. menſe. ff. de ſtatu hominis, l. antiqui. ff. ſi pars hæreditat. petit.* Ergo huic auctoritati ſtandum eſt.

62 Cæterùm reſpondetur, † Ariſtotelis, vel Ciceronis auctoritati deferendum eſſe illis in caſibus, in quibus eam lex approbauit, non autem in omnibus, vt tradunt omnes *in l.1. ff. ſi cert. pet.* Et præſertim Ariſtoteli deferendum non eſt, quando lex repugnat. *l. in tantum. in fine. & l. ſeq. ff. de rerum diuiſ.* Præterea docet Cicero argumentari ab effectis. Non autem præſupponit ita eſſe. Id quod & Boet. in illius commentariis ſenſit.

Secundò ſic argumentari ſolent. Acceſſorium regulatur à principali, *l.1. & l.2. ff. de pecul. l. cum principalis. ff. de reg. iur.* cum ſimilibus. Atqui dos eſt acceſſoria ad matrimonium: cum cauſa matrimonii, vt eius onera ferri poſſint detur, *l.3. ff. de iure dotium, & l. vltim. §.1. C. de dona. ante nup.* Cùm autem matrimonium ſolo conſenſu contrahatur, *l. libera. ff. de rit. nup. & l. nuptias. ff. de reg. iuris.* Ergo ſequitur dicendum, quòd matrimonio contracto, præſumi debet promiſſa dos.

63 Uerùm reſpondetur, dotem † non eſſe quid acceſſorium ad matrimonium, cum acceſſorium dicatur quid inſeparabile à ſuo principali. Bart. *l. Græc. §. illud. nu. 4. ff. de fideiuſſo.* Non ergo contracto matrimonio præſumitur promiſſa dos. Nam matrimonium ſine dote eſſe poſſe, ſuprà diximus. Nec hic conſenſus argui poteſt, cum nullum ſignum extet, quod illud ſignificare poſſit, vt iam explicauimus.

64 Tertiò vrgere videtur, contractus qui conſenſu † contrahuntur, ſola patientia & vſu contrahi cauſarique dicuntur, vt in locatione & conductione, *l. item quæritur. §. qui impleto. ff. locati. & l. legem. C. eod.* Atqui contractus dotis ſolo conſenſu contrahitur, *l. ad actionem. C. de dotis promiſſ. & l. vnica in princ. & §.1. C. de rei vxor. actio.* Ergo ex ſola patientia, dum mulier permittit virum ea bona adminiſtrare, præſumi debet dos conſtituta. Reſpondetur, quòd imò ſola patientia non operatur hunc conſenſum, ſicuti ſtatim in ſubſequenti extenſione dicemus. Prætermitto hic commemorare alia nonnulla argumenta, quæ afferri ſolent, cum leuiora his ſint.

Hic quartus caſus multò magis locum habet in ſponſa

BIU Cujas

65 sponsa † quæ ex eo, quòd promisit contrahere matrimonium cum sponso, non præsumitur ei promisisse constituere dotem. Ita in specie annotauit Didacus *in epitome de sponsal. in 1. parte. c. 5. n. 5.* Verum dissentire videtur Calc. *in cons. 11. col. 2.* & Cor. *in cons. 282. n. 36. l. 1. ex l. quòd autem, & ex l. tali. ff. de iur. dot.* Et præterea multo magis locũ habet hic casus, in nominibus debitorum, quæ nullo modo præsumuntur data in dotẽ. Calcan. *in cons. 11. col. 2. ver. 4. quia exceptio.* Alex. *cons. 122. num. 10. lib. 7.* Guid. Pap. *qu. 470.* & Rol. *de lucro dotis, qu. 81.* & diximus sup. *in vlt. decl. casus præcedẽtis.* Procedit etiam multò magis, quando dos iam fuisset constituta, & ageretur de augmento. Nam tunc sine dubio non præsumitur datum, vt paraphernale. Ita Bald. *in d. l. vlt. nu. 5. C. de senten. quæ sine certa quant.* Dec. *in cons. 521. nu. 10.* & Phan. *in d. gl. 10. num. 47.* & dicemus infrà *in præsump. 9.*

Habet etiam hic casus locum multo magis, quando
66 † concurrit coniectura, quâ coniici potest, mulierem noluisse dare bona sua in dotem, sicuti in specie respondit Cor. *in cons. 282. num. 6. vers. & maximè attentis. lib. 1.* Qui quidem multas coniecturas considerauit: & idem sensit Bald. *in cons. 185. Punctus, lib. 5.*

Prima est, quæ dicitur à qualitate viri & mulieris,
67 si vir erat dives † & senex, mulier verò iuuenis, formosa, & pauper. Nam tunc præsumitur virum eam
68 ducere voluisse sine dote, cum egregia † mulieris forma, ætasque iuuenilis, satis opulenta dos dici possit, *iuxta l. si voluntate, C. de dotis promiss.* Et melius confert illud Ouidianum, *Dos est sua forma puellis*, & multa ad rem scripsit Tyraqu. *de legibus connubial. in l. 2. num. 38. & 39.*

Et eò magis hæc coniectura locum habet, quando
69 † vir iste diues, liberalis sui natura est, & non magni facere solet similem summam pecuniarum, vel bonorum, vt considerat Corn. *in d. cons. 282. n. 7. lib. 1.*

70 Secunda est coniectura, quando † adest fama in loco, quòd vir iste duxisset mulierem in vxorem sine dote. Ita Cor. *in cons. 282. num. 6. vers. concurrit etiam fama.*

71 Tertia est coniectura, quando † soluta non fuit gabella, quæ pro dotis quantitate data, solui debet. Corn. *in cons. 282. nu. 8. vers. item præbet coniecturam.*

72 Quarta est valde vrgens coniectura, quando † mulier iam certam summam dotis nomine viro dedisset. Nam tunc residuum bonorum, non dicitur eadem de causa ei concessisse, etiamsi instrumentum esset confectum, in quo diceretur, mulierem hanc, dedisse residuum hoc bonorum ipsi marito pro supr. dote, & ad habendum, tenendum, & quidquid ei placuerit faciendum, constituendo eum procuratorem perpetuò &c. Ita egregiè respondit Dec. *in cons. 521. num. 9. ver. his tamen nõ obstantib.* Et Decium secutus est Phanuc. *in tract. de lucro dotis, in gl. 10. num. 47.*

Extenditur primò hic casus, vt locum etiam habeat,
73 quando † mulier passa est aliquot menses & annos virum possidere & administrare bona hæc sua. Nam adhuc patientia hæc non efficit, vt præsumantur bona illa dotis nomine viro data. Ita scribunt Bart. *in d. qu. 7. Mulier habens, in solut. col. 1. vers. circa secund.* Castr. *in cons. 391. lib. 2.* Rom. *in cons. 314. n. 2.* Bald. Nouel. *in tract. de dote, part. 6. priuil. 14. colu. vlt. vers. 3. casus.* Cãpeg. *in tract. de dot. part. 5. qu. 39.* Calc. *in cons. 4. col. 3.* Alexan. *in cons. 144. col. 1. lib. 5. in cons. 122. num. 7. & in cons. 142. nu. 3. lib. 7.* Gozad. *in cons. 33. col. pen.* Socin. Iun. *in cons. 29. colum. penult. lib. 1.* Roland. à Valle *in tract. de lucro dotis, qu. 74. nu. 6. & 7.* & Phanucius *in tract. de lucro dotis, in gl. 10. nu. 43.* Horum sententia fulcitur multis rationibus & argumentis. Primò quòd hæc dicitur quædam patientia informis, cum sit actus quidam, qui non cadit in speciem alicuius contractus, seu quasi. Hæc patientia operatur consensum, quando præcedit contractus, de cuius natura ad hoc quis tenebatur, *& in l. 3. C. de acqu. poss.* cum verò contractus non præcedit & agitur de graui præjudicio, cõsensum non operatur. Ita glo. *in l. 3. in verbo, quod præsumatur, C. de acq. poss.* & probat *l. quã Tuberonis. §. alia causa. secũdo respõso, ff. de peculio.* vbi ex sola patientia non præsumitur concessa libera peculii administratio. Qua de re dicemus infrà *lib. 6. præsumpt. 38.* vbi explicabimus, quando tacens præsumatur consentire. Cùm ergo nostro in casu agatur de graui mulieris præiudicio, dicendum est, hanc solam patientiam non arguere dotis constitutionem.

74 Secundò accedit, quòd mulier † nupta sine dote, compelli à viro non potest vt dotem constituat. *§. si quis autẽ dixerit in auth. de nuptiis, & in §. qui autẽ. in Authen. quib. mod. natural. effic.* Atqui ille qui patitur aliquem ingredi suam possessionem, quam ei tradere non tenebatur, patientia non præsumitur consentire, sed pro contradicẽte habetur, *l. qui vas. §. vetare ff. de furtis. & l. 3. C. de acq. poss.* Ergo hæc mulier patiendo maritum administrare bona sua, non dicitur ea in dotem dedisse.

75 Tertiò, & vltimò suffragatur, quod † mulier justè timet, & reueretur maritum, *l. 1. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerũ actio non datur*, vbi Bart. & latè Tyraq. *de legib. connubial. in l. 1. nu. 25.* Atqui vbi quis patitur eum quem reueretur, & timet, aliquid ex suo possidere, vel facere, non habetur pro consentiente, sed potius pro contradicẽte, vt *in l. 1. in fi. C. de bonis mater.* vbi filius qui patitur patrem sub cuius potestate est, de suo contractum aliquem facere, non præsumitur ei consentire. Ergo nec mulier dicitur consentire marito, vt dotis nomine habeat bona hæc, quæ possidet, seu administrat.

Extenditur secundò, vt procedat etiam, vt nec præ-
76 sumatur † promissa dos congrua. Ita Bald. Nouell. *in tract. de dote, in 6. part. priuileg. 14. col. vlt. vers. 3. casus.* & alios commemorant Roland. *de lucro dotis, qu. 74. n. 9.* & Phanucius *de lucro dotis, in gl. 10. nu. 17.* reiecta contraria opinione Curtii Iun. *in Authen. præterea, nu. 13. C. vnde vir. & vxor.*

Declaratur primò vt locum non habeat hæc præ-
77 sumptio in illis † locis, in quibus cautum est statutis, quod bona mulieris censeantur data in dotem, sicuti Bonon. *lib. 4. rub. de dotibus restituẽdis. §. præterea omnia*, vbi Monterentius *in gl. Mulieris*, scripsit illã esse fictionem legis fundatam in præsumpta voluntate mulieris, ob significationem verbi, intelligatur, quod fictionem significat. Ego scripsi suprà *lib. 1. quæst. 10. num. 5.* vbi etiam attigi, quod in casu *l. cum anus. ff. de cond. & demon. & l. iam hoc iure. ff. de vulg.* est præsumptio, non autem fictio, vt sequẽti libro explicabimus.

Declaratur secundò hic casus, vt locum non habeat,
78 quando † coniecturis coniici potest, mulierem voluisse dare bona sua marito dotis nomine. Nam tunc dicendum est, ita dare voluisse. Et coniecturas sufficere responderunt Bald. *in con. 185. Punctus. lib. 5.* Abb. *in consil. 46. numer. 3. libro 1.* & Calcaneus *in consil. 11. colu. 3. vers. ad hoc accedat.* & alii quos infrà commemorabo. Coniecturæ autem hoc in casu colligi solent vel ex facto, vel ex verbis, sicuti ex ordine eas referemus.

79 Prima est coniectura à facto sumpta, quando † mulier passa fuisset, patientia quadam formi maritum

possi-

possidere bona sua. Ita Bart. *in d. qu. 7. Mulier habens amplum in solutione, col. 2. vers. sed si tu poneres, &c.* qui ita intelligit, vt si maritus ita possidens dicebat, audiente & intelligente ipsa muliere, bona illa, quæ possidebat, & administrabat, esse bona sibi data in dotem. Nam hæc patientia, quam formem appellat Bart. arguit mulieris consensum, ex sententia gl. *in l. Caius, ff. de pign. actio.* ac Cyni *in l. inuitus. C. de procur.* & Dyni *in c. is qui tacet. de regu. iur. in 6.* Hanc coniecturam apertiùs probarunt Bald. *in consi. 100. Mulierem maritus, li. 4.* Angel. *in consil. 335. statuto communis Bononiæ.* Calcane. *in cons. 11. colum. 3. vers. adest & alia præsumptio, & nu. 2. versic. adest etiam præsumptio.* Bald. Nouel. *in tract. de dote, part. 6. priuil. 14. in fine.* Rolād. *in tract de lucro dotis, quæst. 74. in fin.* Phanuc. *in commentariis de lucro dotis, in glo. 10. numer. 40.* Cæterùm dubitant Doctor. qui temporis cursus hoc in casu requiratur. Aliqui dixerunt requiri decennium, alii modici temporis, sicuti commemorat Phanucius, cum quo sentio, modici scilicet temporis cursum sufficere.

Secunda est coniectura, quando in ciuitate extaret consuetudo, quòd mulier nubens censeatur dedisse
80 bona sua in dotem. Nam tunc mulier † nubens nulla facta mentione dotis, præsumitur voluntatem suam voluisse esse consuetudini conformem, atque ita ea bona dotis nomine marito dare. Ita affirmarunt Bald. *in Authen. res quæ. num. 12. vers. sed nunquid. C. com. de legatis.* Alexand. *in consil. 144. nu. 2. lib. 5. in consil. 122. num. 9. & in cons. 142. nume. 6. lib. 7.* Corne. *in consil. 127. num. 5. lib. 3.* Curt. Iun. *in Authen. præterea, num. 13. versic. limita tertio. C. vnde vir & vxor.* & Roland. *in tracta. de lucro dotis, quæst. 71. in fi.* Cæterum dissentire videtur Phanucius *in tract. de lucro dotis, in gloss. 10. num. 38. vers. sed caue.* qui tamen subiungit hanc esse posse leuem coniecturam. Ego certè magis dubito, ob summam difficultatem, quæ est in probanda hac consuetudine, quæ multa requirit, vt apud omnes *in l. de quib. ff. de legib.* & alibi sæpè.

81 Tertia est coniectura, quando mulier est longè † inferioris conditionis à viro, qui verisimiliter non duxisset illam in vxorem, nisi bona sua omnia dotis nomine dedisset. Ita Bald. *in l. nulla, num. 2. vers. si autem. C. de iure dot.* Alex. *in cons. 122. nume. 7. lib. 7.* Calcan. *in cons. 11. col. 3. vers. 1. præsump. est.* Soc. Sen. *in cons. 81. num. 6. lib. 3.* Decius *in consil. 521. num. 8.* & Curt. Iun. *in consi. 198. num. 7.* Hanc tamen esse leuem coniecturam dixit Phanucius *in commentariis de lucro dotis in gloss. 10. num. 39.* Ego certè satis probabilem & vrgentem existimo. Et eo magis locum habet, quando bona ipsa mulieris essent litigiosa, & maritus esset vir diligens & in foro versatus, vt considerat Calcane. *præcitato in cons. 11. col. 3 vers. vltim. credo. & vers. prima præsumptio.*

82 Quarta est coniectura † quando maritus & mulier vnà simul curassent, bona ipsa mulieris in æstimo & cataſtro ipsius mulieris posita, describi in æstimo & cataſtro ipsius viri vel mariti. Ita Calcan. *in d. cons. 11. n. 7. vers. item non reperitur,* & Corne. *in cons. 282. col. 5. vers. corroboratur hoc, lib. 1.* qui quidem Corneus intelligit, nisi ipsa mulier sit ætate minor, quæ dum expresè non potuisset constituere dotem hanc, ita nec tacitè. Et coniecturam hanc probauit etiam Phanucius *in commentariis de lucro dotis, in gloss. 10. n. 45.*

83 Quinta est coniectura, quando mulier † sæpius extra judicium affirmasset, se dedisse bona sua in dotem marito. Nam etsi confessio hæc extraiudicialis absente marito facta, non faciat plenam fidem, attamen inducit præsumptionem. Ita sensit Bald. *in consil. 100. Mulierem maritus, lib. 4.* vt declarat & intelligit Roland. *in tract. de lucro dotis, qu. 74. n. 12. & 13.* qui recenset & Soci. Iun. *in cons. 8. nu. 19. lib. 2.*

Sexta est coniectura ducta à verbis, ex quibus colligitur præsumta voluntas mulieris, quòd voluerit
84 constituere dotem. Primum est exemplum quando † mulier dixit viro. Ego do tibi me & mea, alio non expresso. Nam tunc bona omnia præsumuntur data in dotem. Ita Bald. *in l. nulla, nu. 2. C. de iure dotium. & in l. vlti. nu. 10. C. de sentent. quæ sine certa quantit.* Roman. *in cons. 44. nu. 4.* Alex. *in cons. 44. lib. 1.* Rolandus *in tractatu de lucro dotis, quæst. 72.* & Phanucius *in commentariis de lucro dotis, in gloss. 10. n. 46.* Cùm enim
85 verbum † do, significet dominii translationem, *§. sic itaque in Instit. de action.* sequitur dicendum dotem per ea verba constitutam esse.

86 Secundum est exemplum, vt si mulier dixit, † assigno tibi bona mea. Nam & tunc præsumitur ea dedisse in dotem. Cùm verbum, assigno, importet dominii translationē, *l. dotis fructus, §. vlt. cū l. sequ. ff. de iur. dotium.* & comprobaui auctoritate multorum *in cons. 201. num. 6. lib. 3.* vbi de egregia facti specie pro Seren. Regina Daniæ respondi.

Tertium est exemplum, quando mulier dixit, trado
87 † me & bona mea. Hoc etiam casu bona illa censentur data in dotem. Ita tradit Bald. Nouell. *in tract. de dote, parte 6. priuil. 10.*

Verum à Baldo Nouello dissentiunt ex recentioribus Rolandus à Valle *in tract. de lucro dotis, qu. 73.* & Phanuc. *in d. gl. 10. nu. 46.* adducti auctoritate Baldi *in l. vlt. nu. 10. C. de sent. quæ sine certa quant.*

88 Quartum est exemplum, vt si mulier dixit, † quòd non intendebat bona sua esse data in dotem, nisi conficeretur publicum instrumentum, si ergo conficiatur instrumentum, censentur data in dotem. Ita Cur. Iun. *in cons. 168. num. 7. vers. adest & alia.* qui & similem ex aliis verbis coniecturam colligit.

89 Septima est conjectura, quando † mulieri relicta fuissent à patre vel alio testatore aliqua bona causa dotis, & ipsa deinde nupsisset, nulla expressa mentione facta ipsius dotis. Hoc sanè casu præsumitur, quòd bona illa in dotem dederit viro. Ita Ruin. *in rubr. ff. sol. matr. in lectura antiq. impressa anno 1546. num. 8.* quam allegare Boer. & melius idem Ruin. *in lectura noua, n. 228. & in cons. 224. num. 5. lib. 1.* Et idem respondit Soci. Iun. *in consi. 8. num. 2. & 13. lib. 2.* qui sic declarat statutum Mantuæ de lucris matrimonialibus. Et hos secutus est Phanuc. *in d. tract. de lucro dotis, in gl. 10. n. 45. vers. alio etiam in casu.* idem scripsit Monterentius *in commentariis ad statuta Bonon. l. 4. rub. de dotib. restituendis, §. præterea omnia. in gloss. omnia bona,* qui intelligit prædictos Doctores, vt mulier præsumatur dedisse in dotem illa bona legata, & nihil vltra.

Verùm è prædictis dissentit Beroius *in consi. 40. n. 52. lib. 1.* qui de eadē facti specie, de qua fuerat interrogatus Soci. Iun. super dicto statuto Mantuæ, contrarium respondit. Quique *nu. 58.* distinguit quatuor
90 casus. Quorum primus est, quando † mulier seu alius eius nomine dotem primo viro dedit, vel promisit: Deinde mortuo primo illo viro contraxit cum secūdo, nulla facta dotis promissione. Hoc casu præsumitur, secundo marito promissa eadem dos, quæ primo data fuit. Hunc casum explicauimus suprà, in quarto casu. Et casus iste omitti poterat à Beroio, cum non multum ad rem hanc pertineat.

91 Secundus est casus, quando † filia, cui pater in testamento dotem reliquit, actiones sibi competentes

cessit

cessit marito seu sponso, vt petere & consequi possit quod sibi dotis causa fuit relictum. Hoc casu dicitur mulier bona illa relicta, dotis nomine dedisse marito. Ita Bero. præcitato in loco. Quam quidem traditionem ea ratione confirmo, quia cessio actionum significat, mulierem voluisse quod maritus haberet ius in eo relicto, alioqui satis fuisset, constituere eum procuratorem, vel operari vt tanquam maritus, sicque vt procurator à lege constitutus experiretur ad ip-
92 sius mulieris commodum. Is enim qui actiones † cedit, reponere dicitur cessionarium in sui locum, & per consequens transferre in eum bonorum dominium. Alexand. *in l. prouinciali. §. si ego, numero 9. ff. de operis noui nunciat.* & confirmaui *in consil 201. numero 13. libro 3.*

93 Tertius est casus, quando filia † cui pater reliquit dotem in testamento, ante contractum matrimonium petit illud legatum, & præstitit cautionem, de convertendo legatum illud in dotem: deinde contraxit matrimonium, nulla dotis expressa promissione facta. Hoc sanè casu, præsumitur mulier hæc, dedisse bona illa in dotem. Ita Bero. *in d. cons. 40. nu. 58. vers. 3. casus*, qui scribit, idem sensisse Ruinum *in d. rub. ff. solu. matr. in lectura antiqua, nu. 8. & in noua, num. 228.* Potest afferri ratio, quod præsumitur quis observare voluisse promissa, atque ita dotem constituere, sicuti facere tenebatur.

94 Quartus est casus, quando † filia, cui pater dotem reliquit in testamento, mortuo ipso patre non petiit relictum sibi præstari, sed nupsit viro, cui nihil expresse dotis causa promittit. Hoc in casu sunt opiniones. Bero. *in d. consil. 49. num. 58 versic. 4. casus.* respondit mulierem non præsumi dedisse bona illa in dotem. Et motus est Bero. traditione Bar. *in d. qu. 7. casu 2. colu. 1.* vt retulimus suprà in principio huius quinti casus. Nulla enim (voluit dicere Bero.) est differentia inter casum Bar. & sequacium, & hunc nostrum. Cæterum à Beroio (vt dixi suprà) dissentiunt Ruin. *in d. rubr. ff. sol. matr. in lect. antiq. num. 8. & noua, nu. 228. & in d. cons. 224. num. 5. lib. 1.* & Soc. Iun. *in d. cons. 8. num. 2. & 13. lib. 2.* Item inquit Ruin. *in d. rub. num. 228.* quòd licèt mulier dotem non constituerit marito in eo credito, quod nihilominus compelli poterit à marito, agere ad consequendum legatum, & illud conuertendum in causam dotis, sicut & alias hoc modo agitur, *in l. cũ plures, §. messem, ff. locati, l. Iulian. §. pe. ff. de act. emp. & l. si sic. §. vlt. ff. de leg. 1.* & illis in locis Bar. annotauit. Huic considerationi non respõdit Bero. cum eo tempore quo ipse reddit illud responsum *in d. cõs. 40.* adhuc non essent impressi postremi cõmentarii ipsius Ruini *ad d. rub. sol. mat.* Quocirca responderem ego, diuersos admodum esse casus illos *d. §. messẽ. §pe. & §. vlt.* à casu nostro. Illis enim in casibus, certum & clarum est, quòd illi colono competebat actio cõtra dominũ, vt is efficeret, quòd posset uti re sibi locata. Ita quoque in casu *d. l. Iulianus. §. pen.* actio cõpetebat emptori contra venditorem, pro damno dato ab inquilino, cui ab ipso venditore reseruata fuerat habitatio. Ita & in casu *d. l. si sic. §. vlt.* actio competebat legatario contra hæredem, vt legatum sibi præstaretur. Non est ergo mirum, si illis in casibus colonus dominum, emptor venditorem, & legatarius hæredem compellere potuerunt, agere contra eos qui damnum dederunt, & legatum præstare tenentur. Sed diuersum est in casu nostro, in quo non est certum nec apparet, quòd maritus ius habeat contra mulierem, causa huius legati. Nil enim illa illi promisit: Nil enim illi à testatore ipso fuit relictum. Non etiam multum vrget consideratio Socin. Iun. *in d. cons. 8. n. 14. 15. & 16. lib. 2.* dum argumentatur à verisimili, & à solitis, quòd scilicet verisimile sit, maritum voluisse dotem sibi constitui, & noluisse ducere vxorem indotatam. Et consueuisse viros quærere prius & ante omnia, de dote. Non, inquam, vrget hæc cõsideratio, quia idem esset dicendum in casu principali huius quinti casus, aduersus Bar. *in d. qu. 7. col. 1. in 2. casu*, & alios, qui Bar. secuti sunt. Crediderim tamen veriorem esse hanc Ruini, Socini & Phanucii opinionem, & ab ea non esse recedendum. Cum (vt dicebat Soc. Sen. *in d. cons. 8. nu. 18.*) videatur hoc in casu habita quædam relatio ad testamentum patris, qui dotem legat, quemadmodum similis fit relatio, quando mulier secundo nubit, dicitur promittere dotem datam primo, cum ad eam habita censeatur relatio quædam, sicuti diximus suprà in quarto casu. Et accedit quod filia censetur voluisse exequi voluntatem patris qui legatum fecit, vt dotis causa haberet. Ex quibus cessat illa Beroii consideratio, quæ non habet locum, quando alia extat contraria conjectura, sicuti hic extare dicimus.

PRÆSUMPT. VII.

Dotata an præsumatur mulier, quæ jam nupta reperitur.

SVMMARIA.

1 *Dotata non præsumitur mulier, & asserenti probandi onus incumbit.*
2 *Matrimonia non dote, sed affectibus contrahuntur.*
3 *Matrimonia sine dote esse possunt.*
4 *Maritus confitens, se recepisse dotem, præsumitur spe futuræ numerationis confessus esse.*
5 *Argumentum ab vsu & solitis, receptissimus est.*
6 *Dotem mulieri numeratam fuisse, conjecturæ sufficiunt.*
7 *Dotata mulier præsumitur, cui maritus diu alimenta præstitit. Dubia tamen ea est præsumptio.*
8 *Dotem suam mulier in testamento legans alicui, conjecturam præbet, dotatam fuisse.*
9 *Asserenti aliquid in articulo mortis, ad detrimentum alterius, non adhibetur fides.*
10 *Verba enunciatiua alicuius instrumenti, mentionem facientia de dote, eam probant.*

DVbitari etiam contingit, an mulier iam nupta præsumatur dotata? Dubitationis huius exemplum afferri & proponi potest si statuto cautum sit, quod filia dotata excludatur à successione, si nupta, eueniente casu successionis petat admitti, & masculi asserant eam excludendam tanquam dotatam, an ex quo nupta est præsumatur dotata, vt excludatur. Lucas de Penna *in l. 3. in præsump. 65. C. de apochis pub.* lib. 10. scriptum reliquit mulierem † non præsumi dotatam, vt à successione excludatur, sed is qui vult eam excludere, probare debet dotem ei fuisse numeratam. sic & Corne. *in cons. 49. nume. 10. in cons. 282. num. 6. vers. & ideo lib. 1. & in cons. 94. col. 3. lib. 2.* & prius Baldus *in Authent. res quæ. col. 2. C. communia de legatis.* & hos secutus est Brunus *in tract. Quod statutis masculis fœminæ non succedant. art. 6. n. 227.* Et hæc quidem sententia ea ratione fulcitur, quòd asserenti, non autem neganti, incumbit probandi onus, *l. 2. ff. de prob. & l. actor. C. eod.* cum præsertim negatiua hæc vaga, loco scilicet

scilicet & tempore non coarctata sit improbabilis. Et accedit, quod dotem numerare est quid facti: ob id, qui factũ proponit, probare debet, *l. in libello. §. factæ.* 2 *ff. de capt. & postl. reu.* Et rursus matrimonia † non dote, sed affectibus contrahuntur, *l. 3. ff. de iure dotiũ, & l.* 3 *vltim. C. de repud.* Possunt enim matrimonia † esse sine dote. Et demum suffragatur à fortiori illa recepta sen- 4 tentia, quod quando maritus † confitetur, se recepisse dotem, non præsumitur re ipsa facta numeratio, sed quod sit confessus spe futuræ numerationis, vt dicemus infrà *in præsumpt.* 12. si ergo non præsumitur facta numeratio marito, quia ita est confessus, quãto minus præsumitur numerata mulieri, quæ confessa nil est? Nec hic repugnat quod Campegius *in tract. de dote. parte 5. quæst.* 77. motus auctoritate Anchar. *in consil.* 164. scripserit, imo mulierẽ præsumi dotatam: Idem quoque respondit Decianus *in consil.* 49. *numero* 4. *libro* 2. adductus auctoritate Cornei *in consil.* 282. *libro* 1.

Nam respondetur Ancharanum nil ad rem scripsisse *eo in cons.* 164. nec in alio, quod hactenus videre potuerim, etsi vsus sim aliqua diligentia in eo perquirẽdo. Corneus verò *in d. consil.* 282. *numer.* 6. contrarium respondit, vt etiam supra retuli. Non etiam obstant aliqua, quæ hac pro opinione à Luca, & à Cãpegio adducta sunt. Et primò *l. vlt. §. si à socero. in fine. ff. quæ in fraudem credit. ibi, cum is indotatã vxorem ducturus non fuerit. & in l. apud Celsum. §. sed etsi mulier. & in l. purè, §. si eum. ff. de doli mali except.* respõsum est nõ admitti exceptionem doli contra maritum petentem dotem, cum præsumptio sit, quod nisi dos data, & promissa ei fuisset, non duxisset illam in vxorem. Nam respondetur, præsumptionem quidem esse quod vir ducturus non sit vxorem sine dote: Non tamen inde sequitur, quod mulieri nuptæ numerata fuerit dos.

Secũdò adducũtur *l. si pater. §. 1. & l. si liberis. ff. de pactis dotal.* Verum nil ad rem pertinent, cum solum ibi dicatur, non valere pactum, quo mulier indotata maneat, atque præsupponitur dotem iam fuisse promissam, vel numeratam.

Tertiò Campegius argumentatur ab vsu, & solitis, 5 quod † argumenti genus receptissimum est, *l. certi condictio. §. si nummos.* vbi Doct. *ff. si cert. petat.* Atqui viri consueverunt ducere vxores dotatas. Ergo mulier nupta præsumitur dotata. Cæterùm respondetur, licere sic argumentari, viri consueuerunt ducere vxores dotatas. Ergo si vir duxit vxorem nulla dotis mentione facta, intelligitur quòd dos ei præstetur. Non autem sic licet ducere argumentum: viri consueuerunt ducere vxores dotatas. Ergo præsumitur, quòd mulier nupta dotem fuerit consecuta.

Hæc tamen præsumptio tollitur contrariis coniecturis, quibus constet mulieri nuptæ dotem fuisse nu- 6 meratam atque ita illam habuisse dotem. Et † coniecturas sufficere responderunt Corneus *in d. cons.* 282. *nu.* 6. *lib.* 1. & alios recenset Decian. *in cons.* 94. *num.* 4. *lib.* 2. & idem sensit Campegius *in d. qu.* 76.

Prima est coniectura considerata à Campegio *in d.* 7 *qu.* 76. quando † maritus diu præstitit alimenta ipsi vxori. Nam tunc illa præsumitur dotata, alioqui eam non aluisset, sed potius expulisset è domo, *juxta gloss. in §. sic itaq; in Authen. de nupt.* Cæterùm dubia est hæc coniectura, tum quia respicit personam mariti, fauore mulieris, non autem respicit personas eorum, qui dotare tenentur mulierem, ad ipsius mulieris odiũ, & detrimentum. Prætereà est dubia, quia affectione maritali præsumitur maritus exhibuisse alimenta vxori, sicuti dicemus infrà *in præsumpt.* 12.

8 Secunda est coniectura, quando † mulier ipsa decedens condidit testamentum, & dixit se legare dotẽ suam Caio. Hoc casu præsumitur dotata. Ita respondit Dec. *in d. cons.* 49. *num.* 6. & 7. *lib.* 2. qui sic consuluit præsumi dotatam in præiudicium mariti vel hæredum, vt scilicet illi præsumantur dotem recepisse. Id quod durum admodum mihi videtur, cum non adhi- 9 beatur fides asserenti † aliquid in mortis articulo, ad alterius detrimentum. Deciani tamen consultatio suo in casu videtur posse defendi, ob id quod dixit, hæredes solvisse legata sic relicta, atque ita obseruasse mulieris dispositionem. Prætereà coniectura posset procedere quo ad commodum, & fauorem eorum qui dotare tenebantur ipsam mulierem.

Tertia est coniectura, quæ sumitur à verbis enun- 10 ciatiuis † alicuius instrumenti, in quo fiat mentio dotis datæ ipsi mulieri. Nam verba ipsa enũciatiua probant. Ita Bart. *in cons. 123. Titius & Seius, num. 2. li.* 1. Decian. *in cons. 135. num.* 2. Socin. Sen. *cons. 158. colum. 2. lib.* 2. Baldus Nouellus *in tract. de dote, part. 7. priuileg.* 78. *nu.* 1. & 2. & Ruin. *in consi. 34. num. 5. & in cons. 40. nu. 5. lib.* 4. & Rota Rom. *in decis. 316. num. 2 in 2. parte,* in nouissimè impressis, qui afferunt exemplum, quando maritus diuidendo bona cum eius fratribus dixit, quod prius dos vxoris extrahatur. Verùm hæc coniectura respicit personam mariti ad fauorem dotis. Nos verò loquimur quando agitur, an mulier fuerit ab eius patre vel fratribus dotata. Prædicta disputatio cessat etiam quando exstat statutum, vt Mediolani cap. 283. quo cautum sit, quod non petens dotem infra certum tempus, vt putà decennium, sicuti in d. statuto Mediolani, dotata præsumatur quo ad agnatos, ne cum eis succedat: licèt quo ad dotem vt eam possit adhuc petere: quemadmodum statutum prædictum sic intelligi testatur Carpanus in illius annotationibus. Qui etiam dixit hoc statutum non habere locum, si mulier interim moritur, vt responderunt Corne. *in cons. 49. num. 9. lib.* 2. & Deci. *in cons. 536.* & tradit Brun. *in tract. Quod stantibus masculis. artic. 3. qu. 6. & qu. 80. & quid in sponsa?* Natta *in c. quamuis. num. 101. de pact. in 6.*

PRÆSVMPT. VIII.

Dotalia, vel paraphernalia, vel extra dotem, an præsumantur bona illa, quæ mulier promittit vel tradit marito, cui non dedit, vel jam dedit dotem.

SVMMARIA.

1 *Mulier triplicis generis bona habet.*
2 *Dotalia bona mulieris quæ sint.*
3 *Paraphernalia bona mulieris quæ dicantur.*
4 *Bona mulieris extra dotem quæ sunt.*
5 *Dotalium, & paraphernalium bonorum differentia quatuor.*
6 *Paraphernalia bona, & extra dotem quomodo differant.*
7 *Paraphernalium, & bonorum extra dotem hodie nullam esse differentiam secundùm Aretinum.*
8 *Mulier tempore matrimonii vel post, nulla data vel promissa dote, simpliciter bona sua promittens, dotis nomine promisisse præsumitur.*
9 *Promissio facta sine causa valet, aliquo contractu præcedente.*
10 *Promissio sine causa facta, declaratur ex qualitate personæ cui facta est.*

11 *Pro-*

11 *Promissio annua facta pauperi sine causa, alimentorum causa facta præsumitur.*

12 *Donatio inter coniuges, matrimonio constante, prohibetur.*

13 *Mulier ante vel post matrimonium contractum, bona sua futuro marito tradens simpliciter, dotis nomine fecisse præsumitur.*

Idque procedit etiamsi bona excedant dotem congruam, num.16.

Vel filiis post matrimonium contractum tradita sint. num.17.

14 *Donatio nunquam præsumitur, quando alia causa præsumi potest.*

15 *Mulieri minus damnosum præsumendum est.*

18 *Mulier dote constituta, tradens viro vel ante vel post matrimonium contractum bona, nulla expressa causa, tanquam paraphernalia censetur tradidisse.*

19 *Dotis constitutio magis præiudicat mulieri, quam traditio in causam paraphernalem.*

20 *Dotis fructus marii efficiuntur, paraphernalium non sine mulieris voluntate.*

21 *Mulier sui natura auara est.*

22 *Dos constituta in bonis certis, in aliis esse nequit.*

23 *Bona marito tradita post iam constitutam dotem, dotalia quoque censeri, si id aliquibus verbis vel signis appareat.*

Idque si verbis dominij translationem significantibus, usa sit, num.24.

Vel usa fuerit vocabulo assignationis. num.26.

Idem est de verbo, assigno, num.27.

Aut dixerit, se tradere dicta bona ad utendum fruendum, & faciendum perpetuò, quidquid voluerit, n.28.

25 *Verbum, do, significat dominij translationem.*

29 *Paraphernalium bonorum fructus, cur marito concedantur.*

30 *Bona post constitutam dotem marito tradita, dotalia præsumuntur, si verbum supradotis fuerit adhibitum.*

Idem si dos iam data, erat tenuis, num.32.

31 *Dictio, supra, quomodo exponatur.*

33 *Bonorum uxoris traditorum post dotem constitutam omnes fructus maritus percipiens, tanquam dotalium percipere præsumitur.*

34 *Dotem nulla mulier marito constituens, sed bona quæ nec ipsa tradidit expressè, possideri permittens, & ad libitum disponi, censetur non vt dotalia, sed paraphernalia concessisse, nisi maritus publicè & palam sciente muliere, se vt dotalia possidere asseruit. nu.36.*

35 *Patientia sola, cùm de magno præjudicio agitur, non præsumi facit titulum.*

37 *Dotalia quando bona adesse certò constat, in dubio non paraphernalia, sed extra dotem præsumuntur: nisi diu tanquàm paraphernalia fuerint administrata, num.39.*

38 *Paraphernalia vt bona dicantur, quid requiratur.*

EVENIRE sæpè solet, quando mulier promittit, vel tradit ante vel post constitutam, & datam dotem marito, alia bona. Quare dubitari contingit, an illa præsumatur dotis nomine marito promisisse, vel tradidisse, vel tanquàm paraphernalia, vel extra dotem concessisse? Hic prius sciendum est mulierem ali-

1 quando habere bona † triplicis generis, hoc est, dotalia, paraphernalia, & extra dotem. Ita tradunt gloss. *in l. vlt. C. de pact. conuent.* & alij, quos congessi *in consil. 56. nu. 2. lib. 1.* Et illis accedunt Pract. Papien. *in forma libelli, quo uxor agit ad dotem, in verbo, tanquam, nume. 1.* & Guido Papæ *in quæstio. 468. colum.*

2 2. Dotalia sunt, quæ † nomine & causa dotis data fuerunt ipsi viro, qui constante matrimonio, non modò eorum administrationem, sed dominium obtinet, *l. doce ancillam. C. de rei vendi. & l. in rebus. C. de iur. dot.*

3 Paraphernalia* sunt, quæ mulier vltra dotem in domum viri infert. Et horum dominium verè remanet apud ipsam mulierem, administratio verò est apud maritum, *l. si ego, §. dotis. ff. de iure dot. & vlt. C. de pact. conuen.* & egregiè, vnde dicta sint paraphernalia, explicat Alciat. *in lib. 4. parerg. iur. cap. 13. & in lib. 1. præ-*

4 *termiss. in verb. antidora.* Bona verò † extra dotem dicuntur illa, quę mulier apud se omninò retinet, nec dominium, nec administrationem viro concedit, vt declarant gloss. & Doctores suprà commemorati. Inter dotalia, & paraphernalia* quatuor retuli differentias *in d. consi. 56. num. 6.*

5 Prima, quia (vt diximus) dotalium dominium transit in maritum. Paraphernalium non transit.

Secunda, priuilegia doti concessa, non sunt paraphernalibus tributa.

Tertia, fructus dotalium maritus indistinctè lucratur: Paraphernalium verò non semper: vt dicemus in subsequenti præsumptione.

Quarta, dotalia regulariter repeti non possunt cõstante matrimonio: Paraphernalia verò possunt, solùm enim dicitur maritus habere tacitum mandatum administrationis à muliere, *l. vltim. C. de pact. conuen.* & dicemus in sequenti præsumpt. quod sanè mandatum ad libitum potest reuocare. Differunt etiam in-

6 ter se † paraphernalia, & extra dotem. Nam (vt diximus) paraphernalium custodiam habet maritus: extra dotem verò non habet. Cæterum Aretinus *in con-*

7 *sil. 159. num. 5.* sensit, † nullam hodie esse differentiam inter paraphernalia, & extra dotem, & Aretinum secutus est nouissimè Thesaurus *in decis. 187. n. 2.* sed ab Aretino dissentit Socin. Sen. *in consil. 82. nu. 19. lib. 4.* & cum Socin. sentiunt alii, quos in subsequenti præsumptione commemorabo. His expositis, dicendum est, an & quando bona data à muliere marito præsumantur, vel dotalia, vel paraphernalia, vel extra dotem. Et primùm agemus quando est dubium, an sint dotalia, vel paraphernalia. Deinde explicabimus, quando constat non esse data in dotem, an præsumantur paraphernalia, vel extra dotem.

Quod attinet ad primum caput, dum ambigitur, an bona mulieris præsumi debeant dotalia, vel paraphernalia, quæ ab eo promissa, vel tradita fuerunt marito, ante vel post constitutam traditámque dotem. Quo sanè in capite, tres præcipuè casus distinguunt Bald. Nouell. *in tract. de dote, in 6. part. priuile. 14.* & Ruin. *in Rubric. ff. sol. matr. num. 186. vers. circa propositam.* Ego verò clarioris traditionis gratiâ, quatuor constituam.

8 Primus est casus, quando † mulier tempore matrimonii, vel post, nulla dote data, vel promissa marito, ei promisit bona sua simpliciter, nulla scilicet expressa causa. Hoc sanè casu præsumitur, quod causa dotis, bona illa promiserit. Ita manifestè Bald. Nouel. *in d. priuileg. 14. colum. 2. vers. 1. casu.* & Ruin. *in d. Rubr. ff. sol. matrimo. num. 188. vers. ego autem puto.*

Primò affertur text. *l. quod autem. ff. de iure dot.* cuius verba in benè emendatis codicibus sic leguntur: Quia autem in stipulatione non est necessaria dotis adictio, etiam in donatione tantundem ducimus. Ibi patet dationem & promissionem à pari procedere: vt quémadmodum in donatione bonorum facta à muliere marito causam dotis exprimere necesse non est, ita nec in promissione, quia satis præsumitur. Nec repugnat consideratio gl. *ibi.* & Bart. *in sua disput. 7. mulier habẽs*

amplum, in solutio. nu. 1. *in fin.* quòd iam anteà actum fuerat inter partes, de dote constituenda, quia interpretatio hæc diuinat, sicuti animaduertunt Bald. Nouel. & Ruin. præcitatis in locis, qui etiam subiiciunt, aliam interpretationem, quòd ibi agatur de promissione dotis restituendæ mulieri soluto matrimonio non conuenire literæ textus, nec illo titulo.

Secundò suffragatur text. *l. triticum, ff. de verb. oblig.*
9 quo probatur secundùm Barto. *ibi.* quòd promissio † facta sine causa valet, quando præcessit aliquis contractus, quia præsumitur facta promissio ex illa causa. Atqui hic præcessit contractus matrimonij, quod sui natura requirit dotem. Ergò promissio simpliciter facta à muliere præsumitur causa ipsius matrimonij, & sic dotis.

10 Tertiò confert, quod promissio † sine causa facta declaratur ex qualitate personæ, cui facta est, sicuti
11 diximus, quòd promissio annua † facta pauperi & inopi sine causa, declaratur ex qualitate personæ pauperis, quòd scilicet causa alimentorum facta fuerit, vt tradunt Bart. *in l. Stichum.* §. 1 *ff. de verb. obl.* Bald. *in l. antiquitas, nu.* 6. *C. de vsufruct.* & alios plures congessi *in cons.* 422. *lib.* 5.

Atqui nostro in casu qualitas personæ, cui facta est promissio, est ipse maritus cui dos solet & debet præstari. Ergo præsumitur causa dotis facta promissio.

Nec obstat, quod hoc in casu videatur facta quæ-
12 dam donatio à muliere marito, quæ † constante matrimonio prohibetur. Nam respondet Bald. Nouel. præcitato in loco multis modis, quos hic non repetam, ne ex scriptis scripta conficiam.

13 Secundus est casus, quando † mulier ante vel post contractum matrimonium simpliciter, & sic nulla expressa causa tradidit bona sua futuro marito, cui nullam dotem promiserat. Hoc etiam casu traditio illa præsumitur facta ex causa dotis. Ita in specie scripsit Bald. Nouel. *in d. priuileg.* 14. *nu.* 3. *versic. si autem nulla erat dos,* motus primò text. *d. l. quod autem,* quæ quidem fortius probat hunc casum, quàm præcedentem.

Secundò ea ratione vsus est Bald. Nouell. quod quando præsumi potest alia causa, quàm donationis,
14 nunquàm præsumitur † donatio. *l. si verò non remunerandi, §. idem Papinia. ff. mand. & l. cùm aurum. ff. de solut.* & latè scripsi *in lib.* 2. *de arbitrar. iudic. casu* 88. *numer.* 1. Atqui hoc in casu præsumi potest alia causa, quàm donationis, præsumi enim potest causa dotis. Ergo illa debet præsumi. Cæterum hæc argumẽtatio non concludit, vt rectè animaduertit Ruin. *in d. rubr. ff. sol. matrim. nu.* 190. *versic. & per prædicta.* Etsi enim donatio non præsumitur, vt & nos concedimus, non tamen inde sequitur necessariò, quòd præsumatur dos cùm præsumi possint paraphernalia.

Tertiò itaque & melius confert *d. l. triticum,* arguendo à promissione ad traditionem, *iuxta l. vltim. C. ad l. Falcidiam.*

Quartò suffragatur & illud argumentum consideratum supra à Ruino per traditionem Barto. *in d. l. Stichum. 1. ff. de verb. oblig.* Nec obstat quòd Bald. *in cons.* 276. *verba statutorum, colu.* 2. *versi. sequitur videre. l.* 3. contrariam opinionem probaverit secundùm Ruin. *in d. Rub. ff. sol. mat. n.* 190. *versi. sed contrarium,* qui Bal. ipsum sequitur. Respondit Bal. mulierem præsumi dedisse fructus, non autem proprietatem, quæ videtur concessa ex alia causa (inquit deinde Ruin.) hoc est,
15 vt paraphernalis: Cùm † præsumendum sit, id quod minus est damnosum mulieri, vt dicemus infrà. Quæ sanè ratio nil vrget: quia huic præsumptioni repugnant aliæ suprà commemoratæ: & accedit quòd nec præsumi debet contra maritum, quòd scilicet voluerit ducere vxorem indotatam.

Extenditur primò hic casus, vt locum etiam ha-
16 beat, † quando bona essent excessiua, & vltra dotem congruam. Ita Baldus Nouellus *in dicto priuileg.* 14. *n.* 3. *versi. imò etiam.*

Extenditur secundò, vt locum etiam habeat, quan-
17 do * diu post contractum matrimonium tradita fuissent hæc bona. Ita Bald. Nouel. *d. num.* 3. *versi. si autem post matrimonium.*

18 Tertius est casus, quando mulier † vel ante, vel post contractum matrimonium, & dote iam data, vel constituto marito, eidem simpliciter, & sic nulla expressa causa, tradidit bona sua ipsi marito. Hoc sanè casu præsumitur non causa dotis, sed vt essent bona paraphernalia, tradidisse. Ita *glo.* 3. *l. vl. C. de pact. conuent.* Azo. *in Summa. C. de iure dot. colu.* 1. Bald. *in l. nulla. n.* 2. *versi. breuiter. C. de iure dotium, & in l. vlt. n.* 5. *versic. sed nunquid præsumitur. C. de sent. quæ sine cert. quant.* Bald. Nouel. *in d. priuileg.* 14. *colum.* 4. *versi. secundus casus principalis.* Ruin. *in Rub. ff. solut. matrimo. num.* 190. *versi. si verò dos, & in cons.* 222. *nu.* 1. *in fin. & nu.* 9. *lib.* 1. & Deci. *in consil.* 151. *nu.* 10. qui etsi de eadem facti specie responderit aduersus ipsum Ruin. in hoc tamen cum eo conuenit. Idem scripsit Phanuc. *in tract. de lucro dotis, in glo.* 10. *n.* 47. Et sententiam hanc probat *l. si ergo. §. dotis. ff. de iure dot. ibi,* sed quia non puto hoc agi inter virum & vxorem, vt dominium ad eum transferatur. Idem probat *l. vlt. C. de pact. conuent.* Et
19 accedit ratio, quia † dotis cõstitutio maius præiudicium, & detrimentum affert mulieri, quàm traditio in causam paraphernalem: cùm (vt diximus suprà) dotis
20 fructus † efficiantur mariti, qui & dominus rei dotalis est, constante matrimonio: paraphernalium verò non, sine voluntate mulieris, vt dicemus in subsequẽti prę sumptione. Non ergò præsumitur, quod mu-
21 lier, quæ sui natura dicitur auara: vt aliàs diximus, † voluerit transferre dominium, atque in dotem con-
22 stituere. Confert & ratio, quod dos † in certis bonis designata, & constituta, in reliquis esse nequit, arg. *l. marius. C. de procurat. & l. stipulationes commodissimè, ff. de verb. obligatio.* & facit regula *l. cùm prætor. §. 1. ff. de iudic.*

Declaratur hic casus, vt locum non habeat, quan-
23 do aliquibus † ex verbis, & signis colligitur mulierem voluisse etiam hæc bona esse dotalia. Ita probat *d. l. si ergo. §. dotis, ibi, si sic dentur, vt fiant, effici marii.* Et manifestè respondit Ruin. *in d. cons.* 222. *nu.* 7. *lib.* 1. & senserunt alij, quos statim commemorabo. Pri-
24 mum est signum quando † mulier vsa fuit verbis significantibus translationem dominij, vt si dixisset, Do tibi hæc bona mea. Ita in specie docuit Ruin. *in d. Rub. ff. solut. matrimo. nu.* 191. *vers. secundò fallit.* Nam ver-
25 bum, † do, significat dominii translationem, *§. sic itaque, in Instit. de actio.* etsi ipse Ruin. dubitet. Et simile tradit Deci. *in l. si donatione, num.* 38. *C. de collat.* quando pater dat filio rem aliquam, non vt peculiũ, sed vt donatum, dedisse præsumitur, cum vsus fuit verbo, do. Qua de re dicemus infrà.

Idem est, quando mulier dixit, quòd assignabat
26 bona † sua marito: Cùm enim hoc verbum, assigno,
27 significet † dominii translationem, *l. dotis fructus, §. vltim. cum l. sequ. ff. de iur. dot.* & scripsi suprà *in 6. præsumpt. in septima coniect.* sequitur dicendum, bona præsumi data in dotem. Verùm Ruin. *in d. consil.* 222. *num.* 2. *& colum. vltim. vers. & quamuis, lib.* 1. in specie non admittit, quòd his verbis dicatur constituta dos.

Idem

28 Idem est, quando † mulier dixit, quòd maritus haberet dicta bona ad vtendum, fruendum, & faciendum perpetuò quicquid placuerit. Ita in specie respondit Ruin. *in d. consil. 222. nu. 27.* simile est quod responderunt Grat. *in cons. 7. nu. 20. lib. 2.* & Paris. *in cons. 33. num. 21.* cùm dixerunt, patrem censeri donasse filio, non autem in peculium concessisse, quando dixit, ad habendum, tenendum, & quicquid placuerit faciendum, qua de re dicemus infrà *in d. præsumpt.*

Cæterùm dissentit in specie nostra Decius *in d. cons. 621. nu. 11. versi. vltimò non obstant*, qui (vt dixi suprà) de eodem facto respondit contra Ruin. Inquit enim Decius prædicta verba, ad vtendum, fruendum, intelligi solùm respectu fructuum, & ideò subsequentia verba, & faciendum perpetuò, intelliguntur, id est, donec vixerit. Quæ sanè consideratio non concludit: cum fructus paraphernalium ab initio non concedantur marito, vt de eis possit ad libitum dis-
29 ponere, sed vt † habeat custodiam, & administrationem, & ea impendat pro communi vsu vxoris, & proprio, vt diximus suprà. Et ideò verba hæc magis conueniunt fructibus dotis, quos ipse maritus suos facit, & ad libitum de eis, dum viuit, disponit. Non hic commemoro alia verba prædictis similia, quibus dominii translatio, & consequenter dotis constitutio significari potest. Multa enim haberi possunt ex his, quæ dicemus infrà *in præsump. 29. ad fin.* vbi de re à patre data filio in peculium vel donata, differemus.

Secundum est signum, quod colligitur ex his ver-
30 bis, † pro supradotibus. Nam suprados dicitur quoddam dotis augmentum. Ita sensit, & pro absoluto habuit Ruin. *in d. consi. 222. nu. 7. lib. 1.* Verùm de eademmet facti specie interrogatus, dissentit Deci. *in d.*
31 *cons. 521. nu. 11. vers. non obstat, quod.* Cùm dictio, † suprà, exponatur, id est, vltrà, *l. ex conducto. §. si vis tempestatis, vers. sed si labes. ff. locati. & l. diuortio. §. ob donationes, vers. item si locatio, ff. sol. matr.* Quæ quidem consideratio nil vrget: quia etiamsi exponimus vltra dotem non tamen fit, quin dici possit augmentum dotis quod est propriè vltrà dotem principalem.

32 Tertium est signum, quando dos † ipsa iam data marito esset tenuis, cui si coniungeretur deinde traditum ab ipsa muliere, efficeretur dos congrua, & digna illo marito. Ita sensit Bald. *in d. l. nulla, nu. 2. in fin. C. de iur. dot.*

Nec quicquam vrgent considerationes Rui. *in Rubric. ff. solut. matr. nu. 191.* quia etsi mulier nupta, non sit magis obligata ad dotem, quàm ad consignationem paraphernalium, intelligi etiam potest, quòd traditio facta fuerit causa paraphernalium. Nam responderunt quòd cùm agatur de interpretanda mulieris dubia voluntate, dicendum est, eam voluisse causa dotis tradere, vt dotem congruam, & viro dignam constituat, atque faciat, id quod iuri & æquitati conuenit.

33 Quartum est signum, quando maritus † dote sibi iam constituta recipit alia bona ab vxore, & eis vtitur percipiendo omnes fructus tam naturales, quam industriales, & illos pro sui voluntate consumpsit, etiam ad propriam sui vtilitatem, sciente & patiente ipsa muliere. Nam tunc præsumitur, quod bona illa, è quibus fructus percipit, fuerint sibi tradita non vt paraphernalia, sed vt dotalia. Ita docuit Ruin. *in Rub. ff. sol. matr. nu. 193. versic. tertiò limitari.* Et motus est Ruin. simili traditione scilicet *in l. filiæ cuius, C. famil. ercis. & in l. si donatione. C. de collat.* cùm dixit, quòd licet traditum à patre filio, præsumatur in peculium: attamen si diu, vt puta per decennium passus est pater filium percipere & consumere fructus, præsumitur patrem donasse bona illa. Qua de re copiosiùs disseremus infrà *in d. præsumpt. ad fin.*

34 Quartus est casus, quando mulier * nullam dotem viro constituit, vel promisit, sed bona sua, quæ non tradidit marito expressè passa est ab eo possideri, & de fructibus ad libitum disponi vsque ad eius mortem. Hoc casu non præsumitur titulus dotis, sed potiùs quòd concesserit vt bona paraphernalia. Ita Bart. *in d. disput. 7. in solutione. n. 3.* Bald. Nouel. *in d. priuile. 14. colu. vlt. versi. tertius est casus.* & Ruin. *in d. Rubr. ff. solu. matr. nu. 195. versi. tertius est casus.* Ea ratione moti
35 sunt, quia ex sola patientia, etiamsi † est diuturna, non oritur præsumptio tituli, quando agitur de magno præjudicio, vt est de amissione dominij, *l. nullo. C. de rei vend. & l. diuturna. C. de præscr. long. temp.* & in specie idem annotauit Bart. *in l. cùm de in rem verso, n. 7. versi. si verò tractatur de magno. ff. de vsuris.* qua de re differemus infrà *in præsumpt. 131. nu. 94.* vbi explicabimus totam illam traditionem Bart. *in d. l. cùm de in rem verso.* Et hæc quidem opinio retinenda est, etsi Bald. *in cons. 100. mulierẽ maritus, l. 4.* contrariũ respõderit.

Declaratur hic casus, vt locum non habeat, quan-
36 do * maritus publicè, & palàm sciente muliere asseruit se possidere, & retinere dicta bona, vt dotalia vxoris suæ. Nam tunc dotalia præsumuntur. Ita Bald. Nouel. præcitato in loco post Salic. *in l. nulla. C. de iur. dot.* Idem sensit Calcan. *in consil. 11. colum. 3. vers. adest etiam alia.*

Secundum caput hujus disputationis est, quando constat bona non esse dotalia, quippe quæ nec verè, nec præsumptiuè data fuerint in dotem: an modò præsumantur paraphernalia, vel extra dotem? Et di-
37 cendum est, in dubio præsumi † extra dotem. Ita respondit Comens. *in cons. 104. quæritur nunquid.* Est
38 ratio, quia vt dicantur † paraphernalia, requiritur (vt dixi suprà) aliquis actus vel traditionis, vel illationis in domum, qui sanè actus non præsumuntur, cùm sint quid facti, *l. in bello. §. facta. ff. de capt. & postli. reuers.* Hæc tamen traditio locum non habet, quando
39 bona † illa diu fuissent administrata tanquam paraphernalia. Ita declarauit Comens. *in d. l. consil. 104.* cui multi subscripserunt. Et idem sensit Ias. *in l. maritus, in fine. C. de procurator.*

PRÆSVMPT. IX.

Fructus bonorum dotalium, paraphernalium, & extra dotem, an & quando præsumatur mulierem ita concessisse marito, vt dicatur eos superlucratus.

SVMMARIA.

2 *Paraphernalium bonorum administratio & custodia, mandata dicitur marito.*
Secus in bonis extra dotem, n. 2.
3 *Paraphernalium bonorum, & eorum quæ mulier habet extra dotem, quoad fructuum perceptionem, nulla est differentia.*
4 *Dotalium bonorum fructus, matrimonio constante, mariti efficiuntur.*
5 *Vsumfructum rei mulier dotis nomine tradens, ius vsusfructus marito concessisse præsumitur, quod soluto matrimonio restituatur.*
6 *Paraphernalium bonorum fructus, aut extra dotem, si adhuc extant, mulieri vel eius hæredibus sunt restituendi.*

tuendi, nec maritus eos lucratur.

7 *Paraphernalium bonorum fructus, inuita muliere, consumens maritus, siue naturales, siue industriales, siue ciuiles sint, restituere tenetur. Ratio redditur, n. 8.*

9 *Possessor quilibet malæ fidei omnes fructus, vel eorum æstimationem restituere tenetur.*

10 *Paraphernalium aut bonorum extra dotem, fructus industriales, volente muliere, maritus consumens, ad æstimationem non tenetur. Contraria refertur opinio, num. 12.*

Tertia opinio, quæ distinguit, n. 15.

11 *Vsurarum lucrum inhonestum est, & odiosum.*

13 *Residere, verbum, est esse, & firmiter stare.*

14 *Possessor bonæ fidei quis dicatur.*

16 *Fructus naturales magni valoris, quando restituat maritus. Et quid de modicis, n. 17.*

18 *Fructus qui magni vel modici valoris sint, arbitrabitur judex.*

19 *Paraphernalibus in bonis aut extra dotem, nec consentiens, nec contradicens mulier, quoad fructuum perceptionem, & consumptionem, tenetur maritus ad restitutionem tam naturalium, quàm industrialium.*

20 *Tacens habetur pro consentiente, quando vltra taciturnitatem interuenit aliquis actus positiuus.*

21 *Paraphernalium bonorum fructus præsumitur virum habere voluisse, nullam quãdo mulier dotem constituit. Idque præsertim, si maritus diu possederit, n. 22.*

23 *Fructus non præsumuntur consumpti, sed adhuc extare.*

24 *Res quamuis mobilis extare præsumitur, nisi probetur amissa.*

25 *Fructus quando extare, vel consumpti præsumantur judicis arbitrio tribuendum.*

26 *Fructus qui & quot percepti sint, coniecturis probari posse.*

EXplicavimvs superiore præsumptione, quæ dicantur bona dotalia, quæ paraphernalia, & demùm quæ extra dotem, & quando præsumantur talia. Nunc differendum est de eorum fructibus, an scilicet & quando præsumantur acquisiti, & facti ipsius mariti? Priusquàm tamen hoc explicem, repetendum est hic vnum quod paucis exposui superiore præsumptione, bona scilicet paraphernalia in eo videri differre à bonis, quæ dicuntur extra dotem, quod

1 bonorum † paraphernalium custodia & administratio mandata dicitur marito, *l. vltim. C. de pact conuen.* & manifestè responderunt Ruin. *in consil. 22. num. 2. lib. 1.* & Dec. *in consi. 521. num. 11.* qui ambo de eadem facti specie responderunt. Cùm enim mulier illa marito tradit, vel in domum infert, dicitur committere, & mandare custodiam ipsi marito. Ita Bald. *in l. vlti.*

2 *num. 5. C. de senten. quæ sine cert. quant.* Bonorum verò † quæ extra dotem, custodiam & administrationem non habet maritus, sed sola mulier, quę bona illa non tradidit marito, nec in domum intulit: vt declarat Bald. præcitato in loco. Et idem respondit Comen. *in cons. 104. quæritur nunquid in prin.* cui alii multi Doctores subscripserunt.

Cæterùm Franc. Aretin. *in consil. 159. num. 5.* sensit nullam hodie esse differentiam inter bona paraphernalia, & extra dotem, cùm generalis esse videatur cõsuetudo, quòd mulieres bonorum quorumcunque suorum administrationem, & custodiam permittant maritis. Dissentit ab Aretin. Socin. Sen. *in cons. 82. num. 19. lib. 4.* qui respondit, non constare hac de consuetudine generali, sed imò diformem esse obseruantiam cùm aliquibus in locis mulieres concedant administrationem horum bonorum viris suis: aliis verò in locis non. Id quod indicant, (ait Socin.) reddita à Doctoribus responsa, de fructibus paraphernaliũm & bonorum extra dotem. Ita sanè de iure respondendo, differentiam hanc constituerunt Bald. *in cons. 293. factum sic proponitur, in fine. lib. 3. & in cons. 478. quædam sunt res, lib. 5.* Alex. *in consil. 42. n. 3. vers. ex his, lib. 1.* qui quidem dixit statutum loquens de paraphernalibus, non habere locum in his extra dotem. Crediderim quoad præsentem disputationem fructuum, titullam esse * differentiam inter bona paraphernalia, & 3 extra dotem, sicuti nec statutum Patauinum, *sub Rub. de successionibus mulierum, c. si aliquis acceperit vxorem*, constituit differentiam inter vnum & alterum genus bonorum quoad effectum hunc. Etsi enim paraphernalia ea esse dicuntur, quorum administratio mandata & concessa est marito, vt diximus, ita quod inde sequitur, virum fructus eorum percipere, & consumere posse. Attamen idem est de bonis extra dotem, quorum administrationem etsi mulier non concessit marito: nihilominùs is fructus percipit, & consumit, ea sciente, & patiente, dicitur tunc ipsi viro mandare perceptionem & consumptionem. Et propterea Bartol. *in l. pen. in prin. ff. ad leg. Falcid.* in ea tractatione, quando maritus lucretur fructus bonorum, quæ mulier habet vltra dotem: non distinguit inter fructus bonorum paraphernalium, & bonorum extra dotem. Et si consideramus diligenter Doctores omnes, quos infrà commemorabimus, intelligemus eos affirmasse, distinctionem illius Martini. Sillimaqua vsus est Bart, conuenire tam fructibus bonorum extra dotem, quàm bonorum paraphernalium. Et nos planius exponemus. His explicatis, dicemus nunc: De fructibus † 4 bonorum dotalium non esse ambigendum, quin illi efficiantur mariti constante matrimonio, *l. dotis & fructus. & l. pro oneribus. ff. de iur. dot.* & in specie respondit Soc. Sen. *in consil. 82. n. 8. vers. quibus præmissis, lib. 4.* & idem ego scripsi *in cons. 55. nu. 7. lib. 1.* Idem est 5 dicendum, quando mulier habet solum † rei vsumfructum, quem dotis nomine marito dedit, præsumptio est dedisse ius vsusfructus in dotem, vt illud soluto matrimonio restituatur, fructus verò ex eo vsufructu percepti ipsius mariti fiant, pro oneribus matrimonii, *l. dotis. §. si vsusfructus, ff. de iure dotium.* Et hanc esse juris præsumptionem scripsit Io. Andr. *in additionib. ad Specu. in tit. de præsumptio. §. Species. n. 5. in verbo, in prædict. concord.*

De fructibus bonorum paraphernalium, & bonorum extra dotem, multæ sunt traditiones, & distinctiones Doctorum: Illa tamen Bart. *in d. l. pen. in prin. ff. ad l. Falcidiam*, est magis recepta, sicuti testantur ibid. Alex. *col. vlt. vers. quæ videtur*, & Afflict. *in cons. 44. n. 7. vers. tamen distinct.* & secundum eam fuisse iudicatum scripsit Guido Papæ *in q. 468. col. 2.* & mihi etiam maximè probatur. Quo tamen clarius eam explicem, distinguo primum duo capita.

Primum quorũ est, quando fructus consumpti non sunt, sed extãt. Hoc in capite cõmunis est omnium sen- 6 tentia, maritũ non consequi † hos fructus, sed esse restituendos ipsi mulieri, vel ea mortua eius hęredibus. Ita de fructibus naturalibus & industrialibus scripserunt Bart. *in d. l. pen. in princ. ff. ad l. Falci.* Bal. *in cons. 276. Verba statutorũ, in fi. li. . . & in cons. 478. Quædam sunt res, li. 5.* Salic. *inl. vlt. C. de pactis conuen.* Cast. *in d. l. pen. in prin.* & ibi. Alex. *col. vlt. ff. ad l. Falci.* So. Sen. *in cons. 82. n. 8. ad finem, vers. circa secundum & n. 9.* vbj de industrialibus expressim sic respondit, *lib. 4.* Ias. *in l. maritus in fin. C. de procurat.* Afflict. *in decis. 44. n. 5.* Idem dicimus de fructibus ciuilibus, hoc est, de vsuris, vt respondit Socin. Sen. *in d. cons. 82. vers. circa primum.*

& de

& de prædictis omnibus idem respondit Corn. *in cons.* 128. *col.* 4. *versic. applicando itaque. lib.* 4. qui dixit non habere dubium. Idem de omnibus his fructibus censuit Thesaurus *in decis.* 187. *num.* 3. Et hæc quidem traditio probatur primò, *l. si stipulata. §.* 1. *ff. de don. inter virum & vxor.* vbi, si vxor præstiterit marito annuum, hoc est, fructus annuos, mortuo marito mulier consequitur quod extat, id est, fructus non consumptos, sed extantes. Probatur secundò, *l. vlt. C. de pact. conue.* vbi datur facultas marito expendendi fructus paraphernalium in communes vsus suos, & vxoris, si ergo non expendit sed extant, mulier illos consequitur. Et rursus in fine datur facultas vxori consequendi vsuras, sicque fructus ab ipsismet debitoribus non obstante mandato marito facto, si ergo mulier potest non exactas exigere: ergo poterit, & exactas existentes consequi: cum suo nomine exactæ fuerint. Accedit & tertiò ratio, quod cum dominium horum bonorum sit ipsius mulieris, sic etiam eius sunt fructus ex illis prouenientes, quos mulier vendicare potest, *l. solum, §. meum. ff. de rei vend.* Meum est (inquit Celsus) quod ex re mea supereſt, cuius vindicandi ius habeo.

Secundum est caput, quando fructus sunt à viro consumpti. Hoc in capite distinguendi sunt aliquot casus.

7 Primus est quando maritus † consumpsit contra voluntatem ipsius mulieris. Hoc in casu, maritus tenetur hos fructus restituere siue sint naturales, siue industriales, siue ciuiles: Ita absolutè censuit Bart. *in d. l. pen. in princ. n.* 3. *versi. aut sunt consumpti. ff. ad l. Falcid.* & ibidem Castrens. Alex. *colum. vltim.* Ruinus *in rubric. ff. soluto matrimo. nu.* 298. Socin. Sen. *in d. consi.* 82. *nu.* 9. *vers. aliquando & secundo sunt consump. lib.* 4. qui expressim de industrialibus respondit, sic & Affli. *in d. decis.* 44. *nu.* 5. Et ii quidem moti sunt textu *l. de his in fin. C. de donat. inter virum & vxor.* quod quidem responsum est clarum, & apertum à fortiori in proprietate ipsius rei paraphernalis. Secundò confert secundum Socinum, quòd cum fructus fuerint percepti ex bonis ipsius mulieris, vendicari illi possunt aut eorum æstimatio, *d. l. solum. §. meum. ff. de rei vend.*

Tertiò suffragatur, quòd quando mulier declarauit suæ voluntatis non esse, quod fructus sic consume-
8 rentur, dicitur † reuocasse mandatum custodiæ, & administrationis: cum & tacita voluntate mandatũ reuocetur, *l. ante litem, & l. si quis cum procuratorio. §. vlt. ff. de procur.* & respondit ad rem Decius *in cons.* 531. *num.* 12. cum ergo maritus administratione carens consumpserit, tenetur eos seu eorum æstimatio-
9 nem restituere: sicuti tenetur quilibet † malæ fidei possessor, vt scripsi *in commentariis de recuperanda possessione, remedio decimoquinto, n.* 590. *n.* 601. *n.* 625. vbi demonstraui, possessorem malæ fidei teneri restituere fructus, tam naturales, quam industriales, & ciuiles.

Secundus est casus, quando maritus consumpsit fructus, volente & consentiente vxore. Hoc in casu quoad fructus industriales tres sunt Doctorum opiniones. Prima fuit eorum, qui absolutè dixerunt,
10 quod maritus † non tenetur hos fructus seu eorum æstimationem restituere: sed dicitur illos superlucratus, quia mulier præsumitur donasse. Ita Barto. *in d. l. penult. in princ. nu.* 3. *versic. aut percepit, ff. ad l. Falci.* Bal. *in d. consil.* 276. *Verba statutorum, in fine. lib.* 3. post Cynum & Raynerium *in l. vlti. C. de pactis conue.* & ibid. Salicet. Guido Papæ *in qu.* 468. *col. pen. versic. aut maritus.* Cast. *in d. l. vlt. C. de pactis conue. l. pen. in prin. ff. ad l. Falcid.* & ibid. Alex. *col. vlt.* Afflict. *in decis.* 44. *num.* 5. Quæ quidem traditio probatur eo text. *d. l. vlt. C. de pact. conuen.*

Cæterùm respondit Castrens. *consil.* 199. *Super primo reperio, libro secundo, d. l. vltim.* loqui in vsuris, quæ etsi inter fructus soleant connumerari, vt scripsi *in commentariis de recuperanda possessione in remedio* 15. *nu.* 623. Nihilominus diuersam admodum rationem habent à reliquis fructibus industrialibus. Nam in industrialibus non est tantus labor vt in vsuris, quæ à debi-
11 toribus inuitis exiguntur. Et rursus lucrum * vsurarum est odiosum, & inhonestum: & ideo facilius à muliere remittitur, *argum. l. cum post. in princ. ff. de iure dotium. & l. qui semisses, & l. cum quidam, §.* 1. *de vsuris.* Quæ sanè considerationes leues admodum mihi videntur. Nam ita par labor, & industria consideratur in percipiendis fructibus industrialibus quàm in exigendis vsuris. Ita enim fieri potest, vt debitores sint facilis exactionis, & fructuum industrialium perceptio difficilis, ob temporum iniuriam. Quod verò inquit Castrensis lucrum esse odiosum, & inhonestum, nil ad rem nostram pertinet, cum præsupponendi sint termini habiles, quòd scilicet agatur de vsuris honestis & iure permissis: alioqui nec iure aliquo exigi possent. Quocirca dicendum est *d. l. vlt. C. de pact. conuen.* ita posse & debere intelligi de fructibus industrialibus, sicuti & de vsuris: cum ita illi, vt hæ possint concedi à muliere marito, & is ita industriam collocat in illis percipiendis, vt in his exigendis. Confert secundò tex. *l. fructus. ff. de vsuris,* quo loci respondit Pomponius, quòd si maritus percipit fructus, ex re sibi donata ab eius vxore, quæ sanè donatio non consistit. *l.* 1. *ff. de don. inter vir. & vxo.* & sic dominium manet apud mulierem, maritus ille non restituit fructus industriales. Confert tertiò *d. l. de his. C. de don. inter vir. & vx.* vbi si mulier nihil repetit ex proprietate paraphernalium à marito consumpta, ipsa muliere consentiente, multò minus repetit fructus ex illis bonis perceptos, & consumptos.

12 Secunda fuit opinio eorum, † qui dixerunt, maritum indistinctè, & absolutè teneri restituere hos fructus industriales, seu eorum æstimationem. Ita gloss. *in l. adhuc. C. de iure dotium.* & ibi Bal. & idem *in l. vlt. de pactis conuen.* & ibi etiam Angelus, & manifestius Castren. *in d. cons.* 199. *super primo reperio. col.* 2. *vers. breuiter ista distin. lib.* 2. & eandem visus est probare Soc. Sen. *in d. cons.* 82. *n.* 10. *versi. tertia fuit opinio. lib.* 4. Et primò quidem adducti sunt tex. *d. l. pen. in prin. ff. ad l. Falcid.* quo loci respondit Scæuola, quòd si maritus administrauit paraphernalia vxoris, & ab ea fuit hæres in totum institutus, & grauatus, vt decem vncias filio, duas verò nepoti restitueret, debet ipse maritus, vt sciri possit, an locus sit falcidiæ, computare in patrimonio ipsius mulieris, quod ex bonis illis paraphernalibus administratis consecutus est. Loquitur (inquit Castrensis) absolutè Scæuola tam de fructibus industrialibus quàm de naturalibus, & tã de extantibus quàm de consumptis. Nec vrget interpretatio Bartol. cùm dixit, Scæuolam affirmare quidem esse de his fructibus reddendam rationem, sed tamen non affirmare, quod restitui illi debeant. Nam (inquit Castrensis) non conueniret responsio facta interrogationi, Interrogatus fuerat Scæuola, an fructus illi sint restituendi: si ergo diceremus, Scæuolam respondisse, reddendam esse rationẽ, responsio non conueniret interrogationi. Quę consideratio Castren. leuis est, quia Scæuola respondit, esse reddendam rationem, & non dixit, esse restituẽdos, dicitur respondisse negatiuè ipsi interrogationi,

BIU Cujas

quoad restitutionem. Socin. *in d. consil.* 82. *num.* 10. *in fine*, acutius considerauit, quod frustra redderetur ratio perceptionis & administrationis fructuum, si nulla fieri debet eorum restitutio. Rectius & verius responderi potest primò, Scæuolam loqui eo in casu, in quo fructus ipsi extabant : sicuti significat illud
13 verbum, resedisse. Est enim residere, † esse & firmiter stare. Vel & secundò, si intelligimus fructus fuisse consumptos, dicere possumus, *d. l. pen.* nil ad rem nostram pertinere, solum enim respondit Scæuola, in mulieris patrimonio, quod in rationem ille appellat, venire, & computari, quod maritus debuisset ex administratione bonorum vxoris. Porrò quid deberet, vel non, Scæuola non definit. Nec definire potuit, cum ei propositum non fuisset, quales ij essent fructus, & an extarent, vel consumpti essent. Voluit ergo dicere Scæuola, videndum prius est quorum fructuum debitor esset maritus, & eos deinde in mulieris matrimonio computandos esse.

Secundò motus est Castren. *in d. cons.* 199. *colum.* 3. *versi. præterea ratio suadet & refert.* ac probat Soci. Se. *in d. cons.* 82. *num.* 12. maritum non facere hos fructus suos, ex quo non est bonæ fidei possessor, cum ex rebus alienis percipiat. Ille enim est bonæ fidei possessor
14* qui possidet tanquam dominus, sicque cogitatione domini, hoc est, quod credatur dominus, *l. apud antiquos. C. de furtis.* Sed quando quis scit non esse dominum, & percipit tanquam de re aliena, videtur percipere nomine domini. *arg. l. ab vno ff. de neg. gest. & l. fa. erc.* vbi Bartol. Et ideò ij fructus (dicunt Castrensis & Socinus) statim effecti sunt vxoris, perinde ac si ipsa percepisset, & extantes poterat vendicare, consumptos verò condicere, *l. certum. C. de rei vendi.* Verùm respondetur, quod cum mulier consenserit administrationi & consumptioni factæ à marito, præsumitur ei donasse fructus illos consumptos : atque ita effecisse maritum ipsorum fructuum consumptorum dominum.

Tertiò motus est Castren. præcitato in loco, & Soci. *in d cons.* 82. *num.* 12. *versi. confirmantur præmissa.* quòd si de pœnis & sic fructibus naturalibus ratio est reddenda, etsi modici sint valoris, & qui vt plurimum consumuntur in promiscuos vsus, quanto magis de fructibus industrialibus, qui multi valoris sunt. Respondetur considerationem hanc non concludere : cum fructuum naturalium alia sit ratio. Nulla enim ibi erat mariti industria. Nec verum est, tenuis valoris restitui, vt dicemus infrà.

Tertia fuit opinio eorum qui distinguebant, quod
15 aut ij fructus industriales † consumpti fuerunt in vsus ipsiusmet vxoris, vel in communes vsus : & tunc ij non restituuntur. Et hoc casu locum habet prima illa opinio Bart. & sequacium. Aut fuerunt consumpti in vsus proprios ipsius mariti, & tunc tenetur restituere. Ita procedit opinio glossæ & aliorum, qui eam sequuti sunt, sic distinguunt Bald. *in l. si viua matre. C. de bonis matr. & in cons.* 478. *Quædam sunt res, lib.* 5. Angelus & Imola *in d. l. pen ff. ad l. Falcid.* Francisc. de Albergotis *in consilio quod est relatum in additionibus ad Bar. in cons.* 225. *lib.* 1. Idem tradunt Campegius *in tract. de dote, parte* 1. *qu. ſt.* 7. & Corne. *in consil.* 129. *colu.* 4. *lib.* 4. Hæc distinctio non probatur lege : & quemadmodum primo in casu non fit restitutio, ita nec etiam in secundo. Cùm enim in communes promiscuosque vsus, maritus consumit hos fructus, rectè id facit, lege scilicet permittente, *d. l. vltim. C. de pactis conuen. ibi. E. vsuras quidem eorum, circa se & vxorem expendere.* Secundo verò in casu maritus etiam rectè consumit, cum permittente consentientéque ipsa vxore facit.

De fructibus naturalibus perceptis & consumptis à marito consentiente vxore, distinguit Barto. *in d. l. penu. nu. 3. vers. si verò sunt fructus,* quòd si sunt fructus multi valoris & ij non præsumuntur donati à muliere ipsi viro, qui propterea eos tenetur restituere, in quantum factus est locupletior. Idem affirmarunt Bald. *in consil. 293. factum sic proponitur, colum. vlt. vers. quantum ad primum, & in consil.* 437. *super dubia, colu.* 2. *vers. & breuissimè, li.* 3. Alexand. *in d. l. pen. in prin. col. vlt. versi. quæ videtur.* Soc. Sen. *in d. consi.* 82. *nu.* 8. *versi. circa secundum, lib.* 4. Afflict. *in decis.* 44. *nu.* 5.

Et motus est Bart. textu. *l. si stipulata.* §. 1. *ff. de donatio. inter virum & vxor.* vbi si mulier quid annuum, id est, fructus annuos, vt diximus suprà, præstiterit viro, & ex eis factus sit locupletior : condicit mulier. Intelligi hic locus debet de fructibus naturalibus, seu de fructibus annuis, qui præstantur à muliere sine industria mariti, intelligi etiam debet, quando fructus sunt multi valoris, quia modici valoris non repetit mulier, sicuti probat *l. si quod. §. si quas. ff. eod. titul.* Hanc sententiam manifestius probat responsum eiusdem Vlpiani *in l. ex annuo. ff. eod. de donat. inter virum & vxo.* ex annuo vel menstruo, inquit Vlpianus, quod vxori maritus præstat, quod supereſt reuocabitur, si facis immodicum est, id est supra vires dotis, si maritus, cuius maior est liberalitas, *d. l. si stipulata,* §. 1. multo magis condicit ipsa mulier. Condicitur ergo quod est magnum, non autem quod est modicum, vt statim dicemus. Confert *l. virum. ff. eo titul. de don. inter vir. & vxor.* argumẽtando ab expensis ad fructus. Ibi enim ex genere & modo impensæ, fit coniectura, an eam donauerit maritus, vxoris negotium gerens : si enim magna est, donasse non censetur, sicuti nec fructus. Cùm dixerim ex Bart. & sequacium sententia,
16 maritum restituere prædictos naturales † magni valoris, quatenus ex eis factus est locupletior, obseruandum nunc existimo, maritum præsumi factum locupletiorem. Ita Bal. *in d. consil.* 293. *& cons.* 437. Naturales verò fructus percepti, & consumpti à marito
17 consentiente muliere, si modici † valoris erant, non restituuntur : sed donati præsumuntur. Ita Bart. *in d. l. pen. in prin. nume.* 3. *versic. aut sunt parui.* & ibidem Alexand. *colum. vltim. versic. quæ videtur.* Afflict. *in d. decis.* 44. *num.* 5. & alii, quos suprà commemoraui. Et probat *d. l. si id quod.* §. 1. *ff. de donatio. inter virum & vxor.* Confert etiam *l. virum. ff. eod. titu.* cui similis est *l. omnino. ff. de impens. in rub. dota. factis.* Qui autem mul-
18 ti vel modici sint valoris fructus, credo † relinqui iudicis arbitrio : sicuti colligitur *ex d. l. virum.* quam sic visus est interpretari Everard. *in centuria legali, in loco à verisimili. num.* 18.

Tertius est casus, quando sumus in dubio, vt quia non apparet, quòd mulier consenserit, vel contradixerit perceptioni, & consumptioni fructuum. Hunc casum omisit Bartol. *in d. l. penult. ff. ad l. Falcid.* sicuti aduertunt Soci. & alii, quos nunc referam. Hoc in
19 casu dicendum est : non præsumi † mulierem consensisse, & propterea maritum teneri restituere omnes fructus, tam industriales quam naturales. Ita Bald. *in cons. 293. Factum sic proponitur, col. vltim. versi. quantum ad primum. lib.* 2. Andreas Alphæus *inter consilia Baldi in cons. 366. Ad euidentiam dicendorum. lib.* 2. Fran. de Albergotis *in d. consilio relato in additionibus ad Bart. in d. cons.* 125. Alex. *in d. l. pen. in prin. n.* 4. *vers. aut voluntas mulieris est. ff. ad l. Falci.* Id. *in consi.* 42. *n.* 2. *vers. si verò voluntas. lib.* 1. *& in consil.* 63. *nu.* 7. *versic. aut*

*aut voluntas.li.2.*Io.Campegius *in tracta.de dote.parte 1.qu.9.*Ruin.*in cons.162.nu.26.lib.5.& in Rub.ff.solut. matri.n.198.versi.si vero.*Soci.Sen.*in consi.82.n.13.ver. aliquando & tertiò,& nu.55.vers.sed quando voluntas. li.4.*Alciat.*in resp.254.nu.3.*Gratus *in consi.54.n.42.& 46.li.1.*& Crauet.*in cons.193.in fine.*&Tessaurus *in dec.* 187. *nu.* 4. *&* 5. vbi testatur sic iudicasse senatum Taurinensem. Nec à prędictis dissentiunt Comens. *in cons.*104. *Quæritur nunquid.*& Ias.*in l. maritus. in fine. C.de procura.*quos sic refert Afflictus *in decis.*44.*nu.*8. Cùm Comensis & Iason non loquantur de fructibus, sed de re ipsa principali, an scilicet debeat dici paraphernalis vel extra dotem : & respondit, quòd ob longam administrationem à marito factam, permittente ipsa muliere, præsumitur paraphernalis : sicuti diximus superiore præsumptione in fine. Et licet Afflictus dixerit Consilium illud Neapolitanum ita pertransiisse in hoc dubio,attamen existimo Afflictum sensisse de dubio principali, quod ibi erat, an illa bona essent paraphernalia, vt dubium hoc proposuit ibi Afflict.*num.3.versi.modo videamus,& num.* 4. Nullus itaque est, qui hactenus à prædicta recepta opinione dissenserit. Quapropter in iudiciis obseruanda erit : tametsi rationes & argumenta, quibus ad eam firmandam vsi sunt Doctores, facili negotio possent euitari. Et primò quidem adducitur *d.l.pen.in princ ff. ad l.Falcid.*quam diximus suprà,nil ad rem pertinere. Secundò,quòd donatio non præsumitur, *l. cum de indebito.ff.de proba.* tum maximè in muliere,quæ sui natura dicitur auara, *l. si ego.ff.ad S.C.Velleia. & l.si stipulata,in fi.ff.de iure dot.*Quæ sanè regula vera est,nisi alia repugnet fortior coniectura, qualis hæc est,quando mulier passa est fructus cõsumi à marito pro libera eius voluntate. Tertium etiam argumentum nil vrget,cùm dixerunt ex congruentia,quia vir debet alere vxorem expropriis bonis,non autem vxor debet alere virum, nisi maritus sit inops, vt dixerunt Baldus *in consi.*478.*quædam sunt res,lib.*5.&Socin.Sen.*in d.cons.* 82. *num.* 14. *lib.* 4. Nam respondetur, & concedimus argumentum, quod non concludit : etsi enim mulier non tenetur alere maritum: non tamen sequitur, quin possit ipsa fructus suos dare viro,vel pati vt eis vtatur vir ad communem vsum.

Quartum argumentum, quò dicunt præcitati Doctores, mulierem haberi pro dissentiente, ob id, quòd mariti reuerentia perterrita ausa non est contradicere, *iuxta l.*1.§ *quæ onerandæ.ff.quarum rerum act.non datur.*& tradit Bart.*in l.quæ dotis, in fi. ff. solut. matrimo.* Cæterum non concludit, quia quando de vno disputamus,reliqua præsupponuntur habilia,*l qui testamento.ff.de test.& c.*1. *de ætate, & qualit.in* 6. Hic etenim præsupponendum est, quòd mulier potuerit consentire, & quod consensus fuerit verus & liber, alioqui frustrà disputaremus, an censeantur remissi, & donati fructus illi à marito consumpti.Præterea sola reuerentia non sufficit,sed requiruntur verba vel saltem minæ,vt declarat Iason *in dicta l. quæ dotis.n.96.*

Quintò & vltimò argumentantur præcitati Doctores, quòd hæc consumptio fructuum respicit præiudicium mulieris, ob id illa tacens habetur pro contradicente,*l.qui vas* §.*vetare.ff. de furt.* Non ergo mulier dicitur remisisse, & donasse hos fructus, sed tenetur eos restituere,seu eorum æstimationem præstare. Hoc
20 etiam argumentum non vrget, quia tacens † habetur pro consentiente, quando vltra taciturnitatem interuenit aliquis actus positiuus. Ita post alios explicat Iason *in d.l.quæ dotis.n.99.ff.solut.matrimo.*sicut interuenit in casu nostro,nempe consumptio ipsorum fructuum. Hic autem casus locum multò magis habet in muliere minore, quę legitimo consensu carere dicitur. Ita in specie aduertit Campeg. *in d.qu.9.versic. accederet etiam.*His declaratur statutum Bononię *lib. 4.sub Rub.de dotibus restituendis,*§.*præterea,*quo cautũ est quòd præsumatur mulier consensisse marito, qui fructus percepit, nisi voluntas contraria legitimè probetur. Prędictum statutum corrigit primùm ius commune,quando mulier est ętate maior,cum(vt diximus) secundùm ius commune non præsumatur consentire. Quando verò mulier est ætate minor, locum non habet statutum, quòd in ea non potuit pręsumere consensum, ex quo consentire nec expresse potuisset. Et quod in muliere ætate maiore statutum prædictum corrigat ius commune, in specie respondit Gratus *in cons.*54.*n.*45.*lib.* 1. Et dum requirit legitimam probationem contrariæ voluntatis, an reiiciat pręsumptiones,respondit ipse Gratus *in d.consil.*54.*n.*53.sed Moterentius *in additio.*10.*ad statutum,*conciliat.Et ad rem aliqua scripsi suprà, *lib.*1.*qu.*38.

Declarantur prędicti omnes casus, vt locum non
21 habeant, quando * mulier nullam dotem constituit marito. Nam tunc pręsumitur, voluisse habere fructus loco dotis. Ita respondet Bald.*in consi.*276.*verba statutorum, ad fi.versi. sequitur videre.lib.tertio.* quem secuti sunt Ruin. *in Rubric.ff.solut.matrim. num.* 290. *vers.sed contrarium puto. & nu.*20.*versi.sed si nulla.*& Crauet.*in consil.*193.*in fi.* Et inquit Ruin.*d. num.* 200.
22 hoc præsertim locum habere, quando † maritus diu possedit dicta bona.Et subiungit ibid.Ruin.*n.*201.quid in fructibus percipiendis.Qua de re nunc non disputo.

Est etiam hic aduertendum, fructus non præsumi
23 consumptos,* sed adhuc extare : & ideò maritus, qui asserit fuisse consumptos.probare debet:cùm consumtio sit quid facti, quod non præsumitur,*l.in bello.*§.*factæ.ff.de c.& postlim.reuers.*& dicemus infrà *lib.6.præ-*
24 *sum.*28. Et præterea res † quamuis mobilis sit, præsumiturextare, nisi amissa probetur, *l. si quis ex argentariis.*§.*an vero.ff.de eden.*& explicabimus infrà *li.6 præsum.*34.vbi agemus,quando præsumatur res amissa.Et in specie nostra ita scripserunt Bal. *in cons.*293.*factum sic proponitur.col.vltim.versi.quantum ad aliud. lib.*3. & Alex.*in d. l. penult. in princip. col. vltim.versi.cum autem.ff.ad leg. Falcid.* Cęterùm à prædictis dissenserunt Salicet. *in l. vltim.C. de pact.conuen.* Comens. *in cons.* 104. *col.* 2. *versi. quantum autem,*& est subscriptio Floriani, & Soci. Sen.*in consi.*82. *nu.*22.*lib.* 4. Ea ratione moti sunt, quod fructus indies consumuntur, nec præsumuntur durare vltra triennium.

25 Crediderim hac in re esse multum tribuendum† iudicis arbitrio, qui pro qualitate fructuum, personarũ, & temporis iudicabit, an consumpti,vel extare dicantur : fieri namque potest, vt tenues essent fructus, & satis inops maritus, & iam multo tempore percepti fructus, vt verisimile sit, consumptos illos fuisse.Fieri etiam potest ècontrà, quòd multi magnique valoris sint fructus, & maritus diues, & non satis multo tempore fuerint percepti,ita quod probabile sit,nonfuisse adhuc consumptos.

26 Qui autem,& quot fructus percepti fuerint,† coniecturis probatur. Ita Bald.*in cons.*323.*proponitur quòd dominus,in fi.li* 2.qui dixit,quòd sicut ex fructibus colligitur valor rei,sic ex valore rei colligi posse fructuũ perceptionem. Ita dicimus expensas coniecturis probari. Bart. *in l.cum seruus.ff. de verb.oblig.*

Prædictæ omnes disputationes cessant hac in ciuitate Paduæ,in qua extat statutũ,*sub Rubr.de successionibus mulier.c.si aliquis acceperit vxorem,* quo cautum

BIU Cujas

est, quòd maritus lucretur fructus omnium bonorum paraphernalium vxoris: & vndecunque venientium, qui fructus de iure communi spectarent vxori. Quod quidem statutum apparet in multis correctorium iuris communis.

PRÆSVMPT. X.

Dos quando à muliere donata præsumatur stipulatori ab illa adhibito, vt soluto matrimonio dos ipsa ei restitueretur, luculenta, & diligens explicatio.

SVMMARIA.

1 *Coniecturis in claris non est opus.*
2 *Stipulator adhibitus ad reddẽdam sibi dotem soluto matrimonio morte mariti, præsumitur adhibitus tanquam mandatarius.*
Et quid sit, si morte mulieris matrimonio soluto sibi reddi stipuletur, n. 5.
3 *Donatio non præsumitur in dubio.*
4 *Dotem mulier vtrùm expressè possit alteri donare.*
6 *Donatio in muliere minus, quàm in viro præsumitur.*
7 *Stipulatorem ad dotem sibi reddendam adhibitum, matrimonio soluto, simpliciter tanquam procuratorem adhibitum censeri.*
8 *Stipulator adhibitus ad reddendam sibi partem dotis, matrimonio morte mulieris soluto, animo donandi censetur adhibitus.*
9 *Iura & actiones defuncti transeunt in hæredem suum.*
10 *Facti quæ sunt, non præsumuntur.*
11 *Honestas mulieris non patitur, vt iudicum subsellia frequentet.*
12 *Testator relinquens aliquid creditori voluntario, non animo compensandi, sed vt vtrumque haberet, præsumitur reliquisse.*
Idem si ipse testator non esset debitor, n. 13.
14 *Debitum necessarium legatum creditori, præsumitur animo compensandi relictum.*
15 *Hæreditatem agnoscens, etsi damnosam, legata præstare adstringitur.*
16 *Donationem non in toto nec in parte præsumi, quomodò intelligendum.*
17 *Stipulator adhibitus ad reddendã sibi dotem, casu quo matrimonium per mortem mulieris solueretur, donãdi animo interuenisse præsumitur ex opinione Bar.*
18 *Dotem sibi reddi, an ad stipulandum quis possit adhiberi, alio casu quam matrimonio morte mulieris soluto, & num. 19.*
20 *Mulier sibi in dote sua præiudicare potest.*
21 *Dotis actionem cõsensu filiæ pater sibi appropriare potest.*
22 *Dotem sibi reddi stipulando adhibitus, quando procuratorio nomine factum præsumatur.*
23 *Actus ob causam præcedentem factus præsumitur.*
24 *Stipulatus sibi dotem reddi, non adhibitus à muliere, sed ea patiente, animo donandi non præsumitur.*
25 *Dotem sibi reddi adhibens ad stipulandum ascendentem, animo donandi mulier fecisse præsumitur.*

DVBITARI sæpè contingit, quando mulier viro dotem constituit, & stipulatorem adhibet, qui dotem sibi reddi soluto matrimonio stipulatur, an hic stipulator adhibitus sit à muliere, vt ei dotem illam donaret, vel vt is tanquam mulieris mandatarius, dotem exigeret? Hac in disputatione distinguendi sunt aliquot casus.

Primus est, quando versamur in casu claro, in quo apparet, mulierem voluisse adhibere stipulatorem illum, vt ei dotem exigendam donaret: vel etiam clarè constat, adhibitum stipulatorem tanquàm mandatarium. Hic casus non habet dubitationem: Et in claris non est opus * coniecturis. *l. ille aut ille. §. cùm in verbis. de legat. 3. & l. continuus. §. cùm ita. de verb. obligat.* Et hunc casum admittunt omnes *in l. quæ dotis. ff. soluto matrimo.* ibi Ias. *n. 9. in fin.* & Bologn. *n. 35.*

Secundus est casus, quando sumus in dubio, & stipulator ille fuit adhibitus ad stipulandum sibi reddi totam dotem, soluto matrimonio morte mariti. Hoc in casu præsumitur * adhibitus ad stipulandum, non animo donandi, sed tanquàm mandatarius. Et hoc quidem ea ratione prima, quod donatio † in dubio non præsumitur, quando illa coniectura sumi potest, *l. eleganter. §. qui reprobos. ff. de pignorat. actio. & l. si cum aurum. ff. de solutio.* Id quod maximè procedit in muliere, quæ auara sui natura creditur, vt statim dicemus. Hic autem alia sumi potest interpretatio quàm donationis, nempe, quod mulier adhibuerit stipulatorem illum, vt magis idoneum, & diligentem dotis exactorem. Est & alia ratio, quia non præsumitur mulierem voluisse donare dotem, vt indotata deinde maneret, & non posset secundo nubere. Impediretur enim secundæ nuptiæ, quod iure permissum non est, *vt in integro illo tit. C. de indicta vid. toll. n.* Imò secundum aliquos nec quidem expressè † potest donare dotem, vt impediatur nubere secundo, vt tradunt Castr. & Ias. *in d. l. quæ dotis, in primo notab.* & Bald. Nouell. *in tra. de dote. parte 6. priuilegio 69. n. 2.* Qua de re infrà dicemus. Et hoc in casu procedere potest opinio eorum, qui scripserunt, stipulatorem hunc censeri adhibitum, non animo donandi, sed tanquam mandatarium. Quam opinione fuerunt multi, quos referam infrà in casu subsequenti.

Tertius est casus, quando sumus in dubio, & stipulator ille fuit adhibitus ad stipulandum sibi reddi totam dotem, soluto matrimonio † morte ipsius mulieris. Hic casus habet maiorem dubitationẽ, quàm præcedens. Dicendum tamen est, non animo donandi, sed tanquàm procuratorem stipulatorem illum fuisse adhibitum. Hac in opinione fuerunt interpretes omnes, dum simpliciter scripserunt, non animo donandi præsumi adhibitum stipulatorem. Ita *gl. 1 in l. quæ dotis. ff. soluto matri. gl. o. in l. Seia. ff. de dote præle. & in l. cum maritus. §. vlt. ff. de pactis dotal.* Bart. *in d. l. quæ dotis, n. 2.* qui hoc in casu secutus est antiquos. Idẽ affirmarunt Cyn. & Salicet. *in l. 2. C. de iure dotium.* Bal. *in l. filia. q. 7. C. famil. erciſc.* communem testatur Ias. *in d. l. quæ dotis n. 10. & n. 11.* & Claudius *n. 12.* Campeg. *in tract. de dote. par. 3. n. 108.* Bald. Nouel. *in tract. de dote, parte 6. priuil. 69.* & Lucas de Penna *in l. 3. in præsum. 167. C. de apochis pub. lib. 10.* Et hæc quidem sententia probatur.

Primò ea ratione, quòd donatio in dubio non præsumitur, *l. cùm de indebito. §. 1. ff. de prob. l. eleganter. §. qui reprobos. ff. de pig. actio. & l. si cùm aurum ff. de solut.* & latè scripsi *li. 2. de arbitrariis iudicum, casu 88. col. 1.*

Secundò accedit, quòd in muliere præsumi multò minus potest donatio, quàm in viro: cum mulier sui natura sit auara, *l. sed si ego. in fi. ff. ad S. C. Velleian.* & scripsi suprà *in præsumpt. 6.*

Tertiò cõfert text. *l. si mulier de suo. ff. de iure dotiũ.* vbi si mulier dotem marito dedit, & matrem adhibuit, vt dos sibi restitueretur: filia ipsa non prohibetur mutare dotale instrumentum. Non ergo dicitur filia donasse matri alioqui impediretur mutare ipsũ instrumẽtum.

Quartò accedit text. *l. cùm maritus. §. vlt. ff. de pactis dotal.* de quo dicemus infrà *in quinto casu.*

Quintò

Quintò suffragatur tex. *l. cùm quis decedens, §. nuptura. ff. de leg. 3.* quem explicabimus infrà *in quinto casu.*

Quartus est casus, quando sumus in dubio, & stipulator ille fuit adhibitus ad stipulandum sibi reddi totam dotem, soluto matrimonio simpliciter. Id quod potest intelligi, vel diuortio, vel morte ipsius mulieris, vel morte mariti. Hoc in casu Doctores commemorati superiore casu, præsertim Salic. *in l. 2. col. 2. vers. si totam, C. de iure dotium,* sentiunt, non censeri adhi-
7 bitum animo donandi, sed † tanquàm procuratorem. Quandoquidem siue consideramus dissolutionem matrimonij, morte mariti, locum habent rationes consideratæ suprà in tertio casu, si verò consideramus solutionem matrimonij, morte mulieris, procedunt rationes allegatæ superiore in casu. Et in dubio hoc præsumitur adhibitus ad stipulandum in casu soluti matrimonij per mortem mulieris, ne alias indotata maneat, *contra l. 2. ff. de pact. dotal.* sic declarat Bald. Nouel. *in tract. de dote, parte 6. priuileg. 69. n. 2.*

Quintus est casus, quando sumus in dubio, & stipulator ille fuit adhibitus ad stipulandum sibi reddi partem dotis, soluto matrimonio morte ipsius mulieris. Hoc in casu rectè scripsit Bartol. *in d. l. quæ dotis, n. 2. ff. solut. matr.* quem secuti sunt Ang. & Salic. vt ibi. refert Bolo. *n. 35. in fin.* scripsit inquam Bar. præsumi illum ad-
8 hibitum ad stipulandum animo † donandi. Et hæc quidem sententia, quę & mihi placet, his iuribus probatur.

Primò *ex d. l. quæ dotis,* vbi stipulator adhibitus est à muliere, ad stipulandum partem dotis sibi reddi à marito, cui eam dare promiserat mulier, etsi nunquam dederit. Deinde decessit mulier hærede instituto marito, qui hæreditatem adiuit. Ille stipulator conuenit maritum hæredem, vt sibi restitueret partem illam dotis, quam sibi reddi stipulatus fuerat. Respondit Africanus, quòd etsi maritus ille adiuerit hæreditatem illam damnosam: quod nihilominus tenetur restituere partem illam dotis. Hic apparet stipulatorem illum fuisse adhibitum animo donandi, quia si fuisset adhibitus tanquàm procurator, frustrà fuisset dubitatum apud Africanum, an maritus teneretur restituere partem illam dotis: quia si maritus fuit hæres mulieris, &
9 ob id, si iura † & actiones ipsius mulieris transierunt in ipsum maritum hæredem, vt vulgatum est, sequeretur dicendum, quòd stipulator ipse nihil potuisset petere à marito illo, quemadmodum non potuisset ab ipsa muliere ad cuius vtilitatem fuisset stipulatus. Verum quia stipulatus est ad vtilitatem propriam, ob id animo donandi præsumitur à muliere adhibitus: atque ita à marito hærede mulieris, partem illam iure petebat. Et si dicatur, esse aduertendum, quòd licèt concedi possit, stipulatorem illum fuisse adhibitum animo donandi: attamen is animus donandi non colligitur ex eo solo, quòd adhibitus sit ad stipulandum partem dotis: sed quia expressum fuerat ab ipsa muliere, quod ipsi stipulatori donabat partem illam dotis. Nam respondetur, hanc esse maximam diuinatio-
10 nem, cùm non appareat de expressa ipsa donatione. Et certum est, quod ea, quę † facti sunt, non præsumuntur, *l. in bello. §. factæ, ff. de captiuis, & postlim. reuers. cum simil.* Hic ergo animus donandi colligitur ex eo, quod adhibitus ille fuit ad stipulandum totam ipsam dotem. Et ratio differentiæ est, præter Bartolum, & alios, quia quando adhibuit ad stipulandum totam dotem ei reddi, is stipulator videtur adhibitus ob id, quòd sit magis idoneus & diligens exactor, & quia in iudicio facilius & honestius esse potest quàm mulier, cu-
11 ius honestas † non patitur, vt judicum subsellia frequentet. Hęc ratio cessat, quando stipulator fuit adhibitus ad stipulandum partem tantùm ipsius dotis. Quandoquidem si causa vnius partis dotis voluit esse posse in iudicio, & si idoneam exactricem existimauit, idem esse dicendum de alia parte. Cùm ergo cessat illa causa, nec alia excogitari possit quàm donationis, ipsa donatio præsumenda est.

Non etiam obstat hic illa interpretatio Comensis, quam commemorat, & probat Ias. *in d. l. quæ dotis, n.* 15. cùm dixit ibi non fuisse dubitatum, an animo donādi adhibitus fuerit ille stipulator, vel tanquàm procurator: sed tantùm dubitasse Africanum, an is maritus, qui adiuerat hæreditatem damnosam, conueniri potuerit ab eo stipulatore: Nam respondetur. Africanum ibi diffiniuisse, an ille maritus conueniri potuerit: sed id quidem non nisi præsuppositio iure stipulatoris exigendi eam partem dotis, quam exigere non potuisset à marito, si solùm adhibitus fuisset ad stipulandum tanquàm procurator: quia (vt dixi) nulla ipsi stipulatori competiisset actio contra maritum hæredem mulieris, sicuti nec contra ipsam mulierem concessa ei fuisset. Non etiam obstat, quod subiungebat idem Comensis probatus à Iasone præcitato in loco, cùm dixit, stipulatorem illum fuisse creditorem mulieris, atque ita tanquàm talem, non animo donandi fuisse à muliere adhibitum. Nam responderunt, stipulatorem numerari inter creditores ab Africano respectu exactionis, atque ita post stipulationem adhibitū: non autem quòd anteà creditor esset. Nam illa esset diuinatio & præsumere factum, hoc est, illum credidisse aliquid mulieri.

Secundò accedit text. *l. 2. C. de iure dotium,* qui eandē fermè sententiam habet cum *d. l. quæ dotis,* de qua diximus supra. In ea l. 2. mater habebat Seiam, & Pollam filias, & nuptui collocauit Pollam, quam passa est stipulari sibi reddi partem dotis proprio marito numeratam, quæ alioqui erat restituenda matri dotanti. Decessit mater, hærede instituta Polla pro tertia suorum bonorum parte. Dubitatum fuit an Polla petere posset portionem illam dotis. Et respondendum videbatur petere non posse, quia mater instituendo Pollam ipsam, in tertia parte suę hæreditatis, videtur voluisse cōpensare cum ea portione dotis stipulata à Polla sibi reddi, iuxta tex. *l. huiusmodi. §. cū pater de leg. 1. & l. sicum dotē. §. si pater. ff. soluto matrimo.* & vtroq; in loco scribunt interpretes. Contrarium tamen fuit diffinitum ab Antonino Imp. quòd imò Polla consequi posset partem dotis sibi reddi stipulatæ, itaque ita locum non
12 esse compensationi. Ratio est, quia quando testator † relinquit aliquid creditori voluntario, præsumitur reliquisse non animo compensandi, sed vt vtrumque habeat. *l. creditorem. ff. de le. secund. & l. vnica. §. sciendū C. de rei vxo. actio.* Et rursus præsumitur à testatore re-
13 lictum animo compensandi, † quando ipsemet testator non erat debitor, vt responderunt Corn. *in cons.* 288. *colum. vlti. vers. insuper non cadit, lib.* 1. & Socin. Iun. *in cons.* 79. *nu.* 83. *& nu.* 112. *libro* 3. qui alios commemorant. In casu itaque *d. l.* 2. quod Pollæ debebatur, debitum erat voluntarium mariti Pollæ, non autem necessarium matris. Et ideo locus esse non potuit compensationi. Quòd autem esset ibi debitum voluntarium mariti Seiæ apparet, quia & voluntate matris dotantis, & consensu ipsius mariti adhibita fuit Polla ad stipulandum: atque ita debitum habuit initium voluntarium, sicque voluntarium verè dicitur iuxta declarationem Imolæ *in l. si cùm dotem. §. si pater, ff. solut. matri.* & Alex. *in d. l. huiusmodi. §. si pater. de leg. 1.* & scripsi *in commentariis de arbitrariis iudicum, lib. 2. casu* 182. *nu.* 52. *& in consil.* 56. *nu.* 15. *libro* 1. Et

præte-

præterea fuit debitum alienum, nempe mariti ipsius Pollæ, quia mater dotans iam animo donandi (hæc pars ad rem nostrã pertinet) permisit Pollam stipulari sibi reddi partem illius dotis, atque ita titulo donationis, pars illa dotis effecta fuit propria ipsius Pollæ, ob id locus esse non potuit compensationi. Ille autem animus donãdi non ex alio sumi potest, quam ex eo, quod passa est mater Pollam filiam stipulari sibi reddi partem dotis, sicuti contingit in casu *d.l.quæ dotis.ff.soluto matrimonio*, de qua diximus supra, non enim aliunde donandi animus colligi potest illo in casu. Nec obstãt *d.l.hujusmodi.§.cum pater.de leg.*1. *& d.l.si cum dotem.§.si cũ pater soluto matr.* allegata suprà pro ratione dubitandi, quia illa procedunt quando debitum fuit necessariũ, vt ibi omnes declarant. Nam tunc legatũ ipsi
14 † creditori, præsumitur animo compensandi relictum.

His intelligimus, minus rectè sensisse antiquos illos interpretes, qui opinati sunt, & hoc in casu præsumi adhibitum hunc stipulatorem non animo donandi, sed tanquam mandatarium & procuratorẽ. Sicuti hac in opinione fuit glossa prima *in d.l.quæ dotis.ff.so.mat.* dum ita est interpretata responsum illud. Idem senserunt alij qui glossam illam secuti sunt, & apertè Iason ibidem, *num.* 10. Horum argumenta leuia sunt. Nam adducti sunt: Primò *ex d.l.quæ dotis.* & secundò *ex d.l.* 2. *C. de iure dotium.* quæ tamen jura contrarium probare diximus suprà. Nec illa verba donandi animo, posita in *d.l.*2. sunt verba simpliciter narratiua, vt post alios scripsit Ias. in *d.l.quæ dotis.n.*11. quia verius est esse verba affirmatiua, quæ pro constanti præsupponunt, donationem fuisse factam, alioqui certum esset Pollam non posse consequi partem illam dotis sibi reddi stipulatæ, sed debuisset restitui pro contingenti portione alteri sorori cohæredi.

Tertiò solet adduci tex. *l.cum maritus.§.vlt.ff.de pactis dotal.* vbi mulier, quæ marito dotem constituit, fratrem adhibuit ad stipulandum dotẽ sibi reddi, post mortem ipsius mulieris. deinde ipsa mulier moriens legauit marito res quasdam dotales, & seruis quibusdam libertatem. Dubitatum fuit an legata essent præstanda: respondit Scæuola præstanda esse. Quæ quidem non præstarentur, si donatio facta fuisset illi fratri adhibito ad stipulandum. Nam semel effecta illius fratris reuocari ab eo amplius non potuissent.

Verùm facilè respondetur. Et primò Scæuolam ibi loqui in eo, qui stipulatus est sibi reddi totam dotem, quo in casu donatio non præsumitur, vt demonstrauimus in tertio casu, vbi & responsum hoc adduximus. Præterea & secundò respondetur, fratrem illum fuisse hæredem institutum ab ea muliere sorore sua, &
15 ideo agnoscendo † hæreditatem, etiamsi damnosa fuisset, omninò astrictus fuit præstare legata, sicuti respondit Scæuola in vltimis verbis illius responsi.

Quartò allegatur tex. *l.Seia.ff.de dote præleg.* vbi similis est casus, de quo *in d.l.cum maritus.§.vlti.* Et propterea responsiones adductæ suprà, huc pertinent.

Quintò adducitur tex. *in l.cũ quis decedens.§.nuptura. ff.de leg.*2. Mater duos habens filios ex primo viro, nupsit secundo, & permisit filios illos stipulari dotem sibi reddi, soluto matrimonio, constante matrimonio decessit vnus filiorum, Mater per epistolam petiit à filio superstite, quod partem illam dimidiam dotis se mortua acciperet, contentusque esset, alteram verò partem dimitteret marito. Deinde decessit mater, marito superstite. Dubitatum fuit an filius ille deberet consequi partem illam dotis à se stipulatam, respõdit Scæuola, ex fideicommisso per epistolam relicto, posse retinere partem illam. Ecce, quod ibi stipulatus fuerat filius ille, solummodo partem dotis, & tamen ei non debetur titulo donationis, sed fideicommissi. Non ergo præsumitur ab initio donatum filio, sicuti eo loci gloss. vlti. animaduertit.

Verùm respondetur quod casus *d.§.nuptura*, est valdè diuersus à nostro. Nam etsi filius ille stipulatus fuerit, sibi reddi partem dotis tantùm: attamen aliam partem non fuerat stipulata mater, sed alter eius filius, atque ita ambo ipsi filij stipulati sunt integram dotem sibi reddi, & ideo perinde est, ac si vnus tantùm fuisset stipulatus totam dotem sibi reddi, quo in casu donatio non præsumitur, vt diximus suprà tertio in casu. Noster autem casus est: quando mulier adhibuit aliquem ad stipulandum sibi reddi partem dotis, & alteram partẽ pro seipsa mulier retinuit, vt declarat post alios Iason. *in d.l.quæ dotis,n.*12. *ff.soluto matrim.* Cùm enim nulla ratio considerari possit, cur partem retinuerit, & alteram ab altero stipulari passa sit, quàm causa donationis, donatio ipsa præsumi debet. Id quod non contingit in casu. *d.§. nuptura.* vbi nil pro seipsa mater retinuit.

Sextò vrgere videtur ratio, quòd donatio non præsumitur, nec in toto, nec in parte, *l.cùm de indebito,§. primo.ff. de probatio. & l. si cum aurum.ff.de soluto.* & diximus suprà, hoc maximè procedere in muliere, quę sui natura auara creditur.

16 Cæterùm respondetur, id procedere, † quando sumi potest alia coniectura quàm donationis, vt dicitur *in d. l. si cùm aurum.* secùs verò quando nulla alia præsumptio quàm donationis sumi potest: sicuti contingit in casu nostro, vt suprà declaravimus.

Sextus est casus, quando sumus in dubio, & stipulator ille fuit adhibitus, ad stipulandum in vnum casum
17 tantùm, vt puta in casum † soluti matrimonij per mortem ipsius mulieris. Hoc sanè casu præsumitur ille stipulator adhibitus animo donandi secundum Bart. *in d.l.quæ dotis.nu.*3. & ibidem Ias. *nu.*11. *vers. similiter reprobant.* & Salicet. *in l.*3. *col.*2. *versic. si totum, C. de iure dotium*, qui sic intelligunt *d.l.cùm maritus,§.vlt.ff.de pactis dotal.* quæ quidem secundùm interpretationem superiore in casu commemoratam non probat hanc Bartoli traditionem. Rectius itaque ac melius probat ratio, quòd stipulatio hæc facta in vno casu tantùm, non habet aliam coniecturam quàm donationis. Non enim reddi posse videtur alia ratio, quare voluerit stipulatorem illum stipulari sibi reddi dotem illo in casu, non autem in cæteris.

Cæterùm ab hac traditione Bartoli dissentiunt reliqui, vt testantur Ias. *in d.l.quæ dotis,n.*11. & ibidem Bologn. *nu.*42. Et ij quidem moti sunt per tex. *in l.post dotem.ff.solut.matrim.* vbi pater adhibitus fuit ad stipulandum dotem datam filiæ eam sibi reddi in vnum casum tantùm, nempe diuortij, & tamen non præsumitur adhibitus animo donandi. Verùm respondet Ias. *in d.l. post dotem.n.*11. *d. l. post dotem*, loqui in patre, cui sine stipulatione illa competit ius repetendi dotem, quam seruare debet filiæ, vt iterum possit nubere, *authen.quãuis. C. de rei vxo. actio.* Nec repugnat, quod dicebat Bologn. *in d.l.quæ dotis,n.*42. quòd si in patre adhibito ad stipulandum non præsumitur donatio, tametsi ius aliquod iam ei competat, quantò minus præsumi debet in extraneo, qui nullum ius ante ipsam stipulationem habebat. Nam respondetur maximam esse differentiam inter patrem & extraneum. In extraneo nulla alia coniectura, quàm donationis sumi potest, vt diximus. In patre verò coniectura sumitur, quòd ea stipulatione confirmare voluerit ius sibi competens in exactione dotis, vt eam magis conseruet filiæ, ne

alias

BIU Cujas

alias ex proprio iterum eam dotare teneatur. *d. authen. quamuis.* Secundò aduersus Bartolum mouetur Bolog.
18 vbi suprà ea ratione, quòd adhiberi quis non potest* ad stipulandum dotem, in omnem euentum & casum, sed solùm in casu soliti matrimonij morte mulieris. *l. 2. ff. de pactis dota. & l. quamuis. C. eo.* Castr. *in d. l. quæ dotis, in 2. notab.* & ibidem Bologn. *n.* 25. & sic semper tacitè, vel expressè in casum mortis mulieris, si ergo est vera Barto. traditio, semper adhibitus ad stipulandum, præsumitur animo donandi adhibitus. Et tamen hoc est falsum secundùm ipsummet Bartol. quia adhibitus cẽsetur procuratorio nomine multis in casibus vt diximus suprà. Ergo falsa etiam hæc Bartoli traditio de stipulatione facta in vno casu tantùm. Ve-
19 rùm respondetur, quòd adhiberi † quis potest ad stipulandum dotem sibi reddi, etiam alio casu soluti matrimonij quàm per mortem mulieris, vt in casu diuor-
20 tij, vel etiam mortis mariti. Nam potest mulier † quoad sui detrimentum sibi præiudicare in dote sua, quæ proprium eius patrimonium dicitur *l. 3. §. sed virum.*
21 *ff. domino.* Et ideo videmus, † filiam posse consentire patri, vt sibi appropriet actionem dotis. *l. quoties, l. post dotẽ, & l. pen. §. si vestræ. ff. solut. matrim.* Nec obstat *d. l. 2. ff. de pactis dotal. & l. quamuis. C. eod.* quia verè illæ procedunt ne detrimentum marito inferatur. Ita declarant Ias. *in d. l. quæ dotis. num.* 2. & ibidem Claudius Seysel. *nu.* 2. & Imol. *in l. pen. ff. solu. matrim.* Et ideo ratio *d. l. 2. & d. l. quamuis.* ne mulier maneat indotata, non est generalis sed particularis in eo casu tantùm, etsi aliter sentiat Bologn. *n.* 25.

Septimus est casus quando sumus in dubio, & is qui stipulatur dotem à se datam nomine mulieris, ad-
22 hibetur ad stipulandum eam sibi † restitui suscepto mandato ab ipsa muliere. Hoc enim casu præsumptio est, quòd is stipulator fuerit stipulatus dotem sibi reddi procuratorio nomine ipsius mulieris. Ita in specie declarat Bald. Nouell. *in tract. de dote, parte 6. priuil. 69. num.* 2. quem secutus est Ias. *in d. l. quæ dotis. nu.* 24. *ff. soluto matrimonio.* sic intelligentes tex. *l. idemque. §. si cui mandauero. versi. si mater. ff. mandati.* vbi mater dotem filiæ constituit, deinde mandatum à filia suscepit, vt stipularetur dotem sibi restitui, atque ita stipulationem interposuit. Dubitatum fuit, an animo donandi adhibita fuerit, ad stipulandum: vel potius procuratorio nomine? Et nomine procuratorio fuisse adhibitam respondit ibi Vlpianus ex Papiniani senten-
23 tia. Ea est ratio, quia † actus præsumitur factus ob causam præcedentem *l. qui in aliena. §. 1. ff. de acq. hæred.* & in specie est gl. *in l. post dotem, in 3. lect. ff. solut. matrim.*

Declaratur hic casus, vt locum non habeat, quando filia simpliciter admisit passaque est, matrem stipulari dotem à se datam sibi restitui. Nam tunc non præsumitur admissa ad stipulandum procuratorio nomine. Ita declarat Bald. Nouell. *in dicto priuilegio 69. nu. 3.* motus *l. si non remunerandi. §. idem Papinianus. ff. mãdati.* vbi, si mihi aliquid donasti, & postea te adhibeo ad stipulandum certam summam, vel quid aliud à meo debitore, præsumitur te fuisse adhibitum animo donandi, non autem tanquàm procuratorem meum. Et tradit Bart. *in l. cùm quid, nu. 7. ff. si certum pet. & in d. l. quæ dotis. n. 3. ff. soluto matrimo.*

Octavus est casus, quando is, qui stipulatus est do-
24 tem sibi restitui, non fuit † adhibitus à muliere, sed mulier ipsa passa est illum sibi stipulari. Potest afferri egregium exemplum, quando frater, qui dispositione statuti excludit sororem à bonis patris, ei tamen dote constituta sicuti dispositum est statuto 95. Papiensi in ciuilibus, *sub rubri. Quòd mulieres maritatæ, &c.* quando inquam frater dotem pro sorore numerat eius marito, & stipulatur sibi eam restitui, decedente sorore sine filiis. Hoc sanè casu mulier non præsumitur donasse ipsi fratri dotem, eueniente casu ipsius restitutionis. Ita in specie docuit Lucas de Penna *in l. vnica. colu. penult. versic. hæc faciunt ad quæstionem. C. de imponen. lucra. descript. lib.* 10. qui mulieris taciturnitatem perpendit. Et propterea inquit Lucas, quòd mulier potest suo testamento de ea dote ad libitum disponere, cum non licuerit fratri adiicere illud onus restitutionis. Et Lucam secutum est sacrum concilium Neapolitanum, teste eruditissimo Vicẽtio Franco *in decis. 196.* quo quidem fuit decisum, quoad bona quæ necessariò causa dotis soror ipsa consecuta fuerat. Nam illa frater grauare non potuerat, secundum Bald. *in l. si auia. nu.* 10. *C. de iure dotium.* Quo verò ad bona quæ vltra paterna, ex proprio frater dederat, decidit ipsum sacrum concilium, licuisse fratri onus restitutionis imponere, & consequenter sororem de eis testari non potuisse. Quæ sanè decisio, vt vera, rationi, æquitatique maximè consentanea est, sic digna fuit amplissimo illa concilio, in quo præter eruditissimum ipsum Francum, sedet & Hieronymus Olziniānus, Patauinus, nunc Propræses meritissimus, cuius ego singularem eruditionem, summamque integritatem sum summoperè admiratus. Etsi enim perillustrem sapientissimumque virum, de facie nunquam nouerim, eius tamen doctissima scripta, quæ pro sua singulari humanitate mihi benignè communicare dignatus est, in tantam me traxerunt admirationem & spem certam, vt dubitem nequicquam, quin Præsidis locum sit aliquando ingressurus.

25 Nonus & vltimus est casus, quando descendens † adhibet ascendentem ad stipulandum. Hoc casu præsumitur, quòd animo donandi adhibuerit. Ita Bartol. *in d. l. quæ dotis. n.* 11. & ibid. Ias. *n.* 55. *ff. solut. matrimo.* & latiùs Campeg *in tracta. de dote, part. 3 qu.* 112. & Ruin. *in cons.* 171. *n.* 19. *lib.* 1.

PRÆSVMPT. XI.

Donatio inter viuos, vel causa mortis, an præsumatur illa quam mulier facere dicitur stipulatori, qui est stipulatus dotem sibi restitui in casu dotis restituendæ.

SVMMARIA.

1 *Donatio quæ stipulatori de dote reddenda facta præsumitur, quando censeatur inter viuos. n. 2. & 3.*
Et quando mortis causa donatio præsumatur. n. 4. & 6.
5 *Mortis mentione facta, causa solùm dilationis, donatio censetur inter viuos.*
7 *Donatio causa mortis, quibus de causis reuocari queat.*
8 *Mulier adhibens stipulatorem pro se suisque hæredibus, de reddenda dote, inter viuos præsumitur donasse.*
9 *Legatum pendente conditione non transmittitur.*
10 *Stipulatus sibi partem dotis reddi, matrimonio morte mulieris soluto, vtrùm donatio inter viuos ex parte mulieris præsumatur, vel potius causa mortis. n. 14.*
11 *Mulier coniugata inter viuos donare, in detrimentum mariti nequit.*
12 *Donationem causa mortis, pœnitentia donantis reuocari.*
13 *Donationem inter viuos, mutatione voluntatis donatoris, non reuocari.*
15 *Donationem causa mortis, admittere falcidiæ detractio-*

BIU Cujas

tractionem.

16 *Inuentarium quando conficitur, non confunduntur actiones.*

17 *Inuentarij beneficium vel l. vlt. C. de iure delib. non erat inuentum tempore l. quæ dotis. ff. solu. matr.*

18 *Trebellianicam non detrahit hæres, inuentario non confecto.*

19 *Debitore voluntario legante creditori, compensationi non est locus.*

20 *Dotem sibi reddi stipulatus mixtim, soluto matrimonio, vel diuortio, vel morte mariti, aut mulieris, an donatio mortis causa, vel inter viuos præsumatur.*

21 *Stipulans simpliciter dicitur stipulari in omnem casum.*

22 *Expressio eorum quæ tacitè insunt, nihil operatur.*

23 *Dos alteri soluto matrimonio reddi stipulata, si filiorũ interfit donationem eam non reuocari, inter viuos censetur.*

24 *Dos virum stipulatori donatione inter viuos, vel mortis causa tradita præsumatur, permultum interest.*

DISSERVIMVS superiore disputatione certis in casibus, adhibitum ad stipulandum dotem datam mulieri, sibi stipulatori reddi soluto matrimonio, præsumi adhibitum animo donandi ipsi stipulatori, sicut diximus in quinto, sexto, & septimo casu. Nunc dubitari contingit, an donatio hæc præsumatur inter viuos, vel causa mortis facta? Quæ disputatio diffiniri sic potest, distinguendo & constituendo aliquot casus ex sententia Bart. & aliorum, quos suis locis commemorabimus.

Primus itaque est casus, quando vel claris verbis, vel
1 manifestis coniecturis constat † mulierem adhibuisse stipulatorem illum, vt ei donaret inter viuos: Hoc casu cessat omnis dubitatio, atque ita dicitur donasse inter viuos. Ita Bart. *in d. l. quæ dotis. n. 3. ver. nam habes.*

Exemplum adferri potest, quando sunt verba clara, vt si dixit, se adhibere stipulatorem ad stipulandum
2 pro se ipso † irreuocabiliter. Hæc enim verba manifestè significant donationem esse inter viuos. Ita Bald. *in l. 2. n. 2. ver. primo casu. C. de iure dotium.* qui dixit, hãc esse donationem inter viuos collatam post mortem mulieris. *ex l. vbi ita donatur. ff. de don. cau. mor.* Ita in specie Cãpeg. *in tract. de dote. par. 3. qu. 110. n. 1. in fin.* & alios plures refert & sequitur Iason, *in l. quæ dotis. nu. 31.* qui *num. 34.* subiungit post Aretin. & alios, multò
3 magis locum habere, quando * adhibitum etiam fuit iuramentum.

Secundus est casus, quando stipulator est adhibitus
4 ad stipulandum, vt pro se habeat † post mortem ipsius mulieris. Hoc in casu præsumitur adhibitus ille stipulator animo donandi causa mortis. Ita Bar. *in d. l. quæ dotis, nu. 3. vers. aut dubitatur. ff. solut. matrimon.* Bald. *ind. l. secunda, num. 3. C. de iure dotium.*

Cùm enim fit mentio mortis in donatione illa, præsumitur causa mortis facta, *l. Seia. ff. de dote præleg.* de qua tamen dicemus infrà suo loco, & melius probat tex. *in l. Seia. ff. de donat. causa mortis.*

Declaratur hic casus vt locum non habeat, quando
5 facta est mentio † mortis, causa dilationis. Nam tunc non præsumitur facta donatio causa mortis. Ita Bald. *in d. l. 2. n. 3. in fin. C. de iure dotium.* & Ias. *in l. quæ dotis. n. 40. & 42.* addu. text. *l. Seia in fi. ff. de don. cau. mortis.*

6 Tertius est casus, quando † nulla est facta mentio mortis, sed dictum est, quòd non posset vno in casu reuocari, vt puta per reconualescentiam. Hoc in casu donatio non præsumitur causa mortis. Ita Bald. *in d. l. 2. n. 2. ver. secũdo casu. C. de iure dotiũ.* Cùm enim dona-
7 tio † causa mortis reuocari possit multis de causis, hoc est, reconualescentia donantis pœnitentia eiusdem donatoris, & præmoriente ipso donatario. *l. non omnis. ff. si certum pet.* & declarat Bald. *in d. l. 2. n. 2. vers. secũdo casu. C. de iure dotium,* si ergo mulier hæc, promittit non reuocare in casu reconualescentiæ, firma manet facultas reuocandi ex aliis causis, & consequenter dicitur donatio causa mortis. Ita Bal. præcitato in loco.

Quartus est casus, quãdo mulier adhibuit stipulatorem ad stipulandum pro se & suis hæredibus. Hoc in
8 casu † præsumitur donatio inter viuos. Ita Bald. *in d. l. 2. n. 4. vers. quid enim si iste filius. C. de iure dot.* Ias. *in d. l. quæ dotis. n. 48. ff. sol. matr.* Aret. *con. 74. nu. 5. ver. tertiò moueri.* Soci. Sen. *conf. 53. nu. 5. l. 1.* Et ratione motus est Bal. quia mentio hæredũ conuenit donationi inter viuos, quę ad hęredes transmittitur, nõ autẽ donatio cau-
9 sa mortis, quæ donatio habet naturam legati: quod † pẽdente adhuc conditione non transmittitur, §. *est & aliud in Instit. de donat.* & tradũt Doct. *in l. vl. C. de pact.*

Quintus est casus, quando verè sumus in dubio sicuti quando stipulator à muliere adhibitus stipulatur sibi reddi partem dotis sol. matr. morte ipsius mulieris. Hic casus habet multum dubitationis. Nam multi existi-
10 marunt, hanc præsumi donationem inter viuos. Ita Bartol. *in d. l. quæ dotis. nu. 3. prope finem. solut. mat.* & apertius Bald. *in d. l. quæ dotis. ff. 4. C. de iure dot.* & Campeg. *in tract. de dote. par. 3. q. 110. in princ.*

Primò adducitur tex. *l. quæ dotis. ff. sol. matr.* præsupponendo, quòd ibi stipulator ille sit adhibitus animo donandi, sicuti demonstrauimus superiore disputatione. Quam sanè donationem præsumi inter vivos, ex eo colligitur, quod Paulus Iurisc. ósultus appellat mulierem illam debitricem, quæ dici non posset debitrix, si donatio fuisset mortis causa facta, quia expectanda fuisset eius mors, atque ita pendente ipsa conditione, dici non potuisset debitrix. Et propterea stipulator ille appellatur creditor, dum inter cæteros creditores enumeratur. Ergo donatio fuit inter viuos, quia si esset causa mortis, ille stipulator non diceretur creditor, conditione (vt dixi) pendente.

Verùm responderi potest, quòd imò præsumitur donatio causa mortis: Quandoquidem mulier illa erat
11 coniugata, † & propterea non poterat donare inter viuos, quia detrimentum fuisset illatum marito, iuxta *l. 2. ff. de dotal. & l. quamuis. C. eod.* Ergo fuit donatio mortis causa.

Nec obstat, quòd mulier ibi appelletur debitrix: & ille stipulator connumeretur inter creditores: quia respondetur, mulierem appellari debitricem respectu aliorum creditorum, quorum causa dixerat Iurisc ósultus hæreditatem fuisse damnosam, & paulò post mentionem facit creditorum. Ille verò stipulator appellatur creditor, posteaquam euenit casus donationis.

Secũdò adducitur tex. *l. cùm maritus. §. vlt. ff. de pactis dotal.* mulier pacta est cum marito, quòd si ipsa prius moreretur dos restitueretur fratri suo, mulier decedẽs res quasdam legauit marito. Ille frater petebat à marito res dotales ei legatas sibi restitui. Dubitatum fuit, an restituendæ essẽt. Et respondendum videbatur, non esse restituendas, quia mulier adhibendo fratrem dona-
12 uit post mortẽ suam, & ideo videbatur donatio † causa mortis facta quę pœnitentia donantis reuocari potest, *l. nõ omnis. ff. si cert. pet. & l. Seia. ff. de don. causa mortis.* Cũ ergo mulier res quasdã ex dotalibus legasset marito, videtur pœnituisse donationis factæ fratri suo. *l. rẽ legatã ff. de adim. leg.* Contrarium decidit Scęuola *in d. l. cùm maritus, §. vlt.* quòd imò maritus teneatur restituere res illas dotales sibi legatas, iam donatas fratri. Ratio est, quia illa donatio cẽsetur facta inter viuos,

etiã

BIU Cujas

& si collata post mortem, & consequenter irreuocabilis, & ob id mulier legare nil potuit ipsi marito.

Verùm respondetur primò vnà cum Bartolo, *d.l.quæ dotis. nu.3.vers.sed contra istud.ff.solut.matrim.* quod in casu §.*vltim.* ob id existimauit Scæuola, donationem fuisse inter viuos, quia geminatus actus stipulationis & promissionis interceßit. Vnus fuit mulieris erga fratrem ipsum suum, alter mariti erga eundem vxoris suæ fratrem. Et hanc Bartoli interpretationem probarunt ibidem Iason, *num.35.* & Bologn. *num.46.vers. potes etiam.* Aretin. *in cons.74.n.2.vers.secundo moueor.* Socin.Sen. *in cons.53.n.4.vers. confirmantur prædicta. lib.1.* Nec repugnat consideratio Imolæ adversus Bart. quia illi respondet Aret. præcitato in loco, quod probat & Ias. *in d.l.quæ dotis.nu.37.*

Respondet secundò Ias. *in d.l.quæ dotis.nu.38.* quod in casu *d.*§.*vlt.* tria concurrebant, nempè geminata stipulatio, promissio, & sanguinis coniunctio. Nam mulier illa donauerat proprio fratri. Quæ quidem interpretatio vera non est, quandoquidem Scæuola fundamentum non facit in illa sanguinis coniunctione.

Responderi tertiò potest & rectiùs, quod in casu *d.* §.*vltim.* pro constanti præsupponit Scæuola, donationem illam fuisse inter viuos. Nam fortè adfuerunt verba satis certa & clara, significatiua donationis inter viuos. Non enim de hoc erat dubitatio apud Scæuolam: sed solùm, an legatum à muliere factum marito, consisteret. Hanc interpretationem probarunt glo. *ibi*, & Bologn. *in d.l.quæ dotis.nu.46.*

Tertiò allegari solet text. *l.2.Cod.de iure dotium.* vbi Bald. *num.4.* scribit ibi expressè diffiniri, hanc esse donationem inter viuos. Et eandem interpretationem prius probauit Ioannes antiquus glossator, vt refert ibidem Salic. *colum.1.vers.ideo Ioannes.* Ibi enim filia stipulata est partem dotis à matre datæ. Deinde mater filiam ipsam vnà cum filio hæredes instituit: & etiam filiæ prælegata reliquit, iussitque eam tacitam, & contentam ea portione & prælegatis esse, causa illius partis dotis à se stipulatæ, atque ita maritum esse liberum à restitutione illius portionis dotis. Si ergo (dicebat Ioannes, & post eum Salice.) probetur, filiam agnouisse prælegata, à petitione dotis submouebitur, atque ita ex eo repelli non potest filia à petitione portionis dotis, quod donatio illa inter viuos reuocari non possit: sed ex eo, quod agnoscendo prælegatum, seipsam excludit.

Verùm responderi potest, quod imò in casu *d. l.2.* erat donatio causa mortis. Id quod significant illa verba, dimidiam dotis post obitum matris filiam stipulari. Hic non apparet de aliquibus verbis significantibus donationem inter viuos: & facta est mentio mortis. Ergo præsumitur donatio causa mortis, *iuxta l.Seia. ff.de dona.causa mortis.* & dixi suprà. Hoc idem suadetur, Cum dixit Antonius Imp. filiam matris hæredem ex multò minori portione repelli non posse exceptione doli: nisi liquidò probetur, matrem mutasse voluntatem. Ergo fuit donatio causa mortis, quia donatio † inter viuos mutatione voluntatis donatoris reuocari non potest, *l.perfecta.C.de donatio.quæ sub modo.* Nec hic obstat, quod post Ioannem dicebat Salicet. *vbi suprà*, hanc donationis reuocationem fieri ex eo, quòd si filia agnouit prælegata, se ipsam excluſit: Nam respondetur, Antonium referre verba illa, mutasse voluntatem, ad personam ipsiusmet matris, quę donauit: Et ideo non possunt intelligi de mutatione seu reuocatione, ex facto, & acceptatione filiæ donatariæ.

Contrariam itaque sententiam quòd imò hæc sit

14 † donatio causa mortis, probarunt Azo. quem recenset Bartolus *in d.l.quæ dotis, nu.3.* qui quidem Azo. ita intellexit *dict.l.quæ dotis.* Idem sensit gloss. *in dicta l. 2.Cod.de iure dotium.* Idem etiam sensit sacrum consilium Neapolitanum, referente Vincentio Franco *in decisione 196. num. quinto.* post Neapodanum, quem allegat.

Primò *ex d.l.quæ dotis*, quam dixi suprà probare hãc sententiam, ex quo ibi facta est mentio mortis. Nec obstat consideratio Bart. *in d.l.quæ dotis, num.3.* Cum dixit intelligi non posse de donatione causa mortis,
15 ob id quod donatio * causa mortis admittit detractionem falcidiæ, *l.1.*§.*si quis mortis.ff.quorum legat.& in l. donationib.Cod. ad l.falcid.* si ergo esset donatio causa mortis, & admitteret detractionem falcidiæ, dici non posset in casu *d.l.quæ dotis*, quod ille maritus teneatur vltra vires hæreditarias. Nam respondetur, quod maritus ille non conuenitur tanquam hæres mulieris, quod in casu locus esset ipsi detractioni falcidiæ, *d.l.1.* §.*si quis mortis*, sed conuenitur maritus tanquam promissor: ideo locus non est falcidiæ. Et licèt marito debitori hæredique, beneficium inuentarij prodesse possit, ne teneatur vltra vires hæreditarias, vt dixit *gloss. penult. in d.l.quæ dotis*, attamen beneficio inuentarij ad ipsam falcidiam argui non potest isto in casu, tum quia eo iure adhuc inuentarij beneficium non fuerat introductum, *l.vlt.Cod.de iure delibe.* tum etiam quia in inuentario agitur de damno euitando, *d.l.vltim.* §. *licentiam.* In falcidiæ vero detractione agitur de lucro
16 consequendo. Et rursus accedit, quod vbi conficitur † inuentarium, non confunduntur actiones, quas deinde debitor ille cedendo liberatur. Id quod non contingit adita hæreditate sine inventario, vt sic adita
17 fuerat in casu *d. l. quæ dotis*, cuius † tempore (vt dixi) nondum illud inuentum fuerat. Atqui ita adita hæreditate tenetur in totum, etiam si donatio fuerit causa mortis. Ita enim dicimus, quod hæres adita hæreditate, non confecto inuentario, non potest detrahere †
18 Trebellianicam, ex quo per additionem siue ipso inuentario, censetur se obligasse ad restitutionem totius hæreditatis, & solutionem debitorum: Sicuti tradunt Bald. Imola & Comens. *in l.cùm tale*, §.1.*ff.de cond.& demonstr.* Bald. Salicet. & Fulgos. *in auth.sed cùm testator.Cod.ad leg.Falcid.* & Iason *in l.vltim.*§.*vltim. n.2. Cod.de iure delib.* qui idem esse affirmant in detractione ipsius falcidiæ. Non etiam obstat, quòd si fuisset donatio causa mortis, illa censeretur reuocata ex eo, quòd mulier donans instituerit hæredem ipsum maritum, vt scribunt Ange. & Castr. *in d.l.quæ dotis, in fin.* Nam respondetur, quod donatio illa præsumeretur reuocata, quando ipsi marito debitori relicta fuisset liberatio, alio hærede instituto, vt declarat Castrens. *in l.cum quis decedens*, §.*nuptura.de leg.3.*

Secundò hanc sententiam probat textus *l.2.Cod. de iure dotium*, vt attigi suprà, Et præter ibi dicta, alia mouet ratio, vt dicam, donationem hanc fuisse causa mortis. Nam si fuisset donatio inter viuos, res parum dubitationis habuisset: quin potuisset Polla illa consequi portionem hæreditatis matris, & dimidiam dotis à se stipulatæ, quia iam donata inter viuos eius propria effecta fuisset, nec locus fuisset compensatio-
19 ni, quia quando † debitor voluntarius legat creditori, non est locus compensationi, *l.si cùm dotem*, §.*si pater, ff.solut.matrim.& l.creditorem.ff.de leg.2.*

Non ita est in donatione causa mortis facta, quia illa adhuc vt non debita, tempore confecti testamenti à matre compensari, seu illius loco aliud legari dicitur.

BIU Cujas

Tertiò maximè confert text. *in l. Seia. ff. de dote præleg.* Seia nupsit Lucio Titio, cui dotis nomine centum aureos dedit: Deinde adhibuit Q. Mutium stipulatorem, qui stipulatus est dotem sibi reddi his verbis: si morte mulieris solutum fuerit matrimonium, Seia moriens Lucio Titio marito legauit, Lucio Titio marito meo vltra dotem quam ei dedi, centum dari volo. Quintus Mutius stipulator mortua Seia, statuit, ordinauitque, conuenire Lucium Titium maritum pro dotis restitutione. Dubitatum fuit, an is maritus conueniri à Quinto Mutio potuerit, vel repelli debuerit, ob id, quod ipsi Lucio Titio Seia reliquerit centum vltra dotem. Distinguit Paulus duos casus.

Primus est, quòd si Quintus Mutius adhibitus est ad stipulandum, procuratorio nomine ipsius Seiæ, repelli omnino debet à iudicio Q. Mutius. Est ratio, quia cum ipsi Q. Mutio nullum ius fuisset ex ea stipulatione acquisitum, potuit Seia liberè de ea dote testari, atque ita eam legare Lucio Titio marito suo.

Secundus est casus, quòd si Q. Mutius fuit adhibitus à Seia animo donandi, hæc donatio (ait Paulus) est causa mortis; Et ideò Q. Mutius censetur grauatus restituere per fideicommissum ipsi Lucio Titio marito. Ecce quod Paulus interpretatur illa verba stipulationis, si morte mulieris solutum sit matrimoniũ, si constat donandi animo prolata; significare donationem causa mortis. Nec hic dicendum est, factam esse mentionem mortis in ipsa donatione, vt dicebant Bart. *in d. l. quæ dotis, nu. 3.* & Salicet. *in d. l. col. 2. C. de iure dotium*, quia verius est mortis mentionem esse factam, in solo casu restitutionis dotis, vt separaretur ille casus ab eo, quando matrimonium fuisset solutum morte mariti. Atque ita casus est merè dubius carens omni extrinseca coniectura, significante donationem causa mortis. Et hæc mortis mentio est facta in genere, non autem in specie, & ideo non sufficit, vt declarat Alexan. *in d. l. quæ dotis, nu. 10. in 5. limita.*

Sextus est casus, quando sumus in dubio, & stipulator mixtim stipulatur dotem† sibi reddi soluto matrimonio, vel diuortio, vel morte mariti, vel mulieris. 20 Hoc in casu scribit Salicet. *in dicta l. 2. in fine, Cod. de iur. dot.* aliquos existimasse, donationem iudicandam esse vel inter viuos, vel causa mortis, secundùm casum contingentem. Nam si solutum erit matrimonium morte mariti, donatio erit inter viuos, si verò morte mulieris, donatio erit causa mortis. Id quod dixerunt ij *argum. l. precib. Cod. de impube. & aliis substitut.* vbi Bart. & reliqui scribunt, vulgarem substitutionem expressam continere & non continere tacitam pupillarẽ secundum euentum casus. Nam si mater est in medio, non continet ipsam pupillarem tacitam, ne mater excludatur, si verò mater non est in medio, comprehendit ipsam pupillarem. Qua de re dicemus subsequenti libro *præsumpt. 36.* Cæterùm à prædicta opinione dissentit Salicet. *in dicta l. 2. in fin. Cod. de iure dotium.* & cum eo Campeg. *in d. tractat. de dote, parte 3. quæst. 110. vers. item fallit.*

21 Primò ea ratione, quod † stipulando simpliciter dicitur stipulari in omnem casum. Et ideo donatio dicitur inter viuos, & si differatur in euentum mortis, *l. quæ dotis, ff. solut. matrim.* Ergo idem esto in casu, quando stipulatus est mixtim omnibus in casibus, nempè siue soluatur matrimonium diuortio, siue morte ma-
22 riti vel mulieris. Est enim hæc expressio* eorum, quæ tacitè insunt, & ideò nihil operatur, *iuxta l. non rectè. Cod. de fideiussor.* Verùm respondetur vno verbo, *dicta l. quæ dotis*, (vt diximus suprà) probare contrarium.

Secundò motus est Salicet. quod iam constat mulierem donare voluisse illi stipulatori soluto matrimonio se ipsa viuente. Quo quidem in casu censetur facta donatio inter viuos. Ex hoc casu sumitur coniectura, quod donare etiam voluerit inter viuos in alio casu, nempe soluto matrimonio morte mulieris. Et quod verba hæc, morte mulieris, non sint apposita causa immutandæ donationis, sed maioris euidentiæ, & voluntatis plenioris demonstrandæ, sed in illum casum euenturum, petitio & exactio solummodo data est. Verùm respondetur, negando in primo illo casu esse donationem inter viuos. Non enim præsumitur donasse inter viuos: cùm in præiudicium mariti donare ita nequeat, *l. 2. ff. de pact. dotal. & l. quamuis. C. eod.*

23 Septimus est casus, quando † concurrit interesse filiorum, quorum interest donationem non reuocari, tunc præsumitur donatio inter viuos. Ita egregiè Bal. *in l. pro hæreditariis, in fin. de acquir. hæred.* sed Campeg. *in tract. de dote. par. 3. qu. 110.* dubitat.

24 Huius disputationis † summa est vtilitas. Nam illis in casibus quibus est donatio inter viuos, mulier de ea dote disponere nil poterit, cum iam sit acquisitum ius stipulatori irreuocabiliter. Illis vero in casibus in quibus est donatio causa mortis, potest mulier testari, & disponere de dote ipsa ad libitum. Ita Lucas de Penna *in d. l. vnica, column. penult. vers. hæc faciunt ad quæstionem. Cod. de imponend. lucra. descript. libro decimo.* & Vincentius Francus *in d. decis. 196. num. 5.* & probat *l. cum pater. §. 1. ff. de leg. 2.*

PRÆSVMPT. XII.

Dos confessata à marito, quando præsumatur numerata, in eius, & hæredum suorum detrimentum, & præiudicium.

SVMMARIA.

1 *Maritus ante contractum matrimonium, donandi animo dotem recepisse confessus, sibi non præiudicat.*

2 *Dos sine matrimonio esse non potest.*

3 *Donatio inter coniuges, matrimonio constante nequit consistere.*

4 *Ignobilis dotem à muliere nobili confessus recepisse, an & quo casu sibi præiudicet.*

5 *Donationem inter virum & vxorem remunerationis causa consistere, & quando, nu. 6.*

7 *Nobilis mulier nubendo ignobili, amittit nobilitatem.*

8 *Dotem recepisse maritus confessus, in dubio futuræ numerationis spe, id intelligitur fecisse.*
Idque etiam in viro ignobili ducente nobilem obtinere. num. 11.
Quod tamen in muliere paupere, quæ dotem numerare nequeat, fallit. nu. 16.

9 *Dotem non recepisse, quousque maritus audiatur.*

10 *Donatio non præsumitur, vbi aliqua causa quid factum coniici potest.*

12 *Liberalis in necessitatibus nemo.*

13 *Confessio recipiens proprium honorem non præsumitur animo donandi emissa.*

14 *Vestes quas maritus honoris sui causa mulieri dedit, an præsumatur donasse.*

15 *Onere duplici quem onerare se velle, nõ est verisimile.*

17 Excep-

BIU Cujas

17 *Exceptioni dotis non numeratæ maritus semel renuntians iam nequit amplius opponere.*
Idque præsertim si ex interuallo facta sit, nec incontinenti dum scilicet instrumentum dotis confessatæ fieret, num.18.
Vel si lapsum sit tempus eam opponendi, nu.19.
Aut subsequuta sit confessio dotis promissionum præcedentium, num.20

21 *Dotem sibi numeratam, maritus in instrumento guarentigiato confessus, nequit exceptionem eius non numeratæ opponere. Atque præsertim si vltra confessionem iudicia & coniecturæ dotis numeratæ appareant, nu.22.*
Quæ autem sint coniecturæ, nu.23.24.25.& 26.

27 *Dotem sibi numeratam iuramento asserens, ampliùs exceptionem non nu. opponens, non auditur. Idque præsertim si facta renuntiatione iurauerit, nu.29.*

28 *Turpitudinẽ propriã detegere, iure non est permissum.*

30 *Renunciatio in contractu apposita, tacitam habet confessionis conditionem.*

31 *Dotis receptæ confessio in fraudem creditorum facta marito præiudicat, & hæredi eius. nu. 34. Limita tamen num.35.*

32 *Bona in fraudem fisci alienãs, ea non potest reuocare.*

33 *Mulier dans augmentum in rebus mobilibus, non potest assumere in se onus probandi, rem se modicam dedisse.*

36 *Dotem in re immobili, etiam pro æstimato data, recepisse marius asserens, excipiendo de non numerata, non auditur.*

37 *Maritus post contractũ matrimonium, confessus recepisse dotem animo donãdi, sibi non præiud. post mortem tamen illius censetur confirmata donatio, n.38. Nisi tamen excedat aureos quingentos, nu.39.*

40 *Donationem inter coniuges, non insinuatam vltra quingentos aureos, morte non confirmari ne pro parte quidem.*

41 *Iuramentum confirmatorium quid sit.*

42 *Iuramentum assertorium quid.*

43 *Dotis confessionem animo donãdi factam, etiam iuramento confirmatorio mariti, validari. Alia opinio recensetur, nu.45. Quid autem sit in iuramento assertorio similiter sunt opiniones, nu.46.& 48.*

44 *Iuramentum non confirmat actum simulatum.*

47 *Iuramẽtum super actu simulato præstans simulationẽ tanquam turpitudinem propriam nõ potest allegare.*

49 *Dotis receptæ confessio cõstante matrimonio, facta in vltima dispositione, animo donandi facta præsumitur. Idque tamen tunc demum si testator laboret in extremis, nu.50.*

51 *Dotem recepisse confitens, matrimonio constante, eique renũcias, vel exceptioni de nõ numerata, præsumitur animo donandi facere. Ratio redditur. num.52.*

53 *Dotem promissam ante matrimonium contractum, eo constante subsequuta confessio, nec donationis animo, nec numerationis spe emissa præsumitur, sed quod reuera fuerit dos numerata. Contraria est opinio Socini, nu.55.*

54 *Confessio geminata exceptionem non numeratæ dotis excludit.*

56 *Obligat & remittit quis facilius, quam quod reuera donet.*

57 *Simulationis exceptio perpetua est.*

58 *Dotem constante matrimonio maritus recepisse simpliciter confessus, secundùm aliquos animo donandi præsumitur fecisse. Contraria est opinio, nu.60. prima tamen opinio asseritur, numer. 66.*

59 *Cõfessio de dote facta in vltima volũtate, differt ab ea quæ in actu inter viuos.*

61 *Confessio facta inter personas, quibus donatio interdicta est, suspecta præsumitur.*

62 *Spurius repertus possidere bona, quæ à patre emisset, præsumitur fraudulentus.*

63 *Lex ad ea quæ frequentius fiunt, adaptatur.*

64 *Exceptionis dotis non numeratæ tẽpore lapso, cẽsetur maritus velle dotem etiam non numeratã restitui.*

65 *Actus faciens qui vno casu permissus, altero prohibitus est, præsumitur in permisso facere.*

67 *Confessio mariti de dote, ipso præmoriente confirmatur. absque alia rei traditione.*

68 *Confessio de dote, non tribuit mulieri ius hypothecæ, aut ius prælationis.*
Eáque per maritum, expressè vel tacitè ante mortem rectè reuocatur, nu.69.

70 *Confessio mariti de dote facta constante matrimonio, etiam in instrumento guarentigiato, marito non præiudicat. Rationes redduntur, n. seqq. Idq; etiam si post confessionem factam, mulieri alimenta præstitisset. nu.73. Vel passus fuisset præterlabi tempus opponendi exceptionem non numeratæ, n.74.*

75 *Tacitum expresso plus non debet operari.*

76 *Confessio etiam geminata de dote, post matrimonium contractum, non præiudicat marito.*

77 *Confessionem mariti ignobilis de dote, matrimonio iam constante, ipsi præiudicare.*

78 *Confessio facta à marito, matrimon. iam constante, de recepta dote ab alio quam muliere, præsumitur eo quod verè numerata sit, emissa esse secundum Bal. & sequaces: idque respectu exceptionis de dote non numerata. Contraria probatur opinio, num. 79.*
Quid autem sit, an animo donandi fecisse præsumatur, nu.80.

81 *Instrumẽti verbis, quia vera præsumũtur. standũ est.*

82 *Maritus ære alieno grauatus, dotẽ recepisse cõfessus à cõiuncto mulieris, donãdi animo confessus fingitur. Simile est si à socero, cui æquè atque vxori donare prohibetur, nu.83.*
Vel ab alio extraneo, cum quo interuenisset tractatus de dote mulieri donanda, n. 84. Vel si extraneus ille statim mulieri ius suum cessisset. n.85.

86 *Confessio de dote matrimon. constante facta à marito, cui socer alio instrumẽto dotem confessatam soluere promittit, spe factæ promissionis præsumitur emissa. Idem si confessionem sequatur promissio de soluendo ante tempus opponendi exceptionem, lapsum, n.88.*

87 *Actus facti alter post alterum, censẽtur correspectiui.*

89 *Hæredes mariti, qui dotem à socero recepisse confessus erat spe futuræ numerationis in instrumento, vel alia promissione, vtrum liberentur cedendo actiones, vel soluere teneantur reuera dotem ipsam, nu.90. cum sequentibus.*

EST admodum vtilis & frequens in foro & iudiciis hæc disceptatio, quando dos à marito confessata, præsumatur ei numerata in præiudicium & detrimentum ipsius mariti ac hæredum suorum. Quam quidem disputationem diligẽter absoluit Bartholomæus Soci. *in l. 1. nu. 70. & multis sequentibus, ff. sol. matr.* Nos magna ex parte secuti ordinem & traditionem ipsius Socini, alia pro ingenii mediocritate & diligentia adiungemus.

Duo tempora hic primùm vnà cum ipso Socino distinguemus: primum scilicet ante contractum, secundum, post contractum matrimonium.

1 Primus est, quando constat, quod vir, qui ante † matrimonium confessus est recepisse dotem, donandi animum

BIU Cujas

nimum habuit. Hoc in casu confessio non nocet ipsi marito. Ita Socin. Sen. *in d.l.1.num.70.* qui huius opinionis recenset Baldum & Salicetum *in l.1.C.de donat. ante nupt.* & testatur idem Socinus esse communem opinionem quam quidem probarunt etiam Gozad. *in cons.28.nu-31.vers. quarto dico.*

Et hæc quidem opinio fulcitur textu *d.l.1.C.de donat.ante nupt.* vbi si donandi animo dotem auxerit maritus, nihil dicitur actum, & ob id à muliere, quod in dotem (inquit text.) datum non est, repeti non potest, Et accedit, quod licet confessio hæc animo donandi facta sit ante matrimonium: attamen ex quo confertur in tempus matrimonij. *l.quod sponsæ, C.eod.* cum * appellatur dos, quæ sine matrimonio esse non potest, *l.vlt.C.eodem, de donat.ante nup.* Et donatio† constante matrimonio consistere non possit inter virum & vxorem, *l.1.& 2.ff.de donat.inter virum & vxor.* sequitur dicendum, confessionem seu verius donationē hanc non obesse marito, qui eam reuocare possit, donec viuit. *l.2.C.de dote cauta non nu.* si verò præmoritur maritus confessione illa non reuocata, confirmatur tamquam donatio, *l.2.C.de dote cauta non num.* sic & de stipulatione tradit Bartol. *in l.diuortio, nu.3. ff. de verborum obligat.* Et dicitur confirmari non ex verbis, sed ex mente legis, *l.cum hic status §. si sponsus. ff. de donat. int.vir.& vx.* quē sic perpenderūt Aret. *in l.diuortio, ff. soluto matr.* & Soci. *in d.l.1.n.71. in fin. ff. solu. matrim.*

Declaratur primò, vt locum non habeat hic casus, quando ignobilis confitetur dotem recepisse à muliere nobili. Hoc in casu confessio præiudicat ipsi viro, qui dicitur sic confessus animo donandi, & donatio ipsa valet: quippe quæ remuneratoria dicitur. Ita Ang. *in l.1.ff.sol.matr.* quem ibi refert Soc. *n.72.*

Hic duos casus considero vnà cum Aretino *in c. super eo. il 2.n.8. de testibus.* & prius Salicet. *in l.2. colu. 2. vers. aut probatur, Cod. de dote cauta non num.* Primus
4 est, quando constat † manifestè virum ignobilem ducentem mulierem nobilem ei donare voluisse, donatio valet & constitit, vtpotè facta remunerationis gratia. Hoc in casu loquuntur Bartol. *in l.si diuortio, nu. 4. ff. solut. matrim.* & ibid. Ias. *num. 13.* qui alios plures recenset & apertius Alciat. *num. quarto,* sic & Socin. *in dicta l.1.nu. 52.* idem affirmarunt Aretin. *in cap. super eo. il 2.nu.4. versic. circa secundum, de testibus,* & probat text. *l.quod autem, §. si vir, ff. de don. inter virum*
5 *& vx.* vbi donatio † inter virum & vxorem remunerationis causa consistit, & tradunt Ias. *in l.ex hoc iure, n.55. ff. de iustitia & iure, & in l.si pater puellæ, columna prima. Cod. de inof. testa.* & Decius *in l.si donatione, numero octauo, Cod. de collat.* Atqui hæc donatio facta ab ignobili viro, mulieri nobili, dicitur remuneratoria. Ergo valet. Illa minor probatur. Nam cum mulier
6 † nobilis nubens viro ignobili, nobilitatem amittat, *l. mulieres. Cod. de dignitat. libro 12.* & scribunt Bartol. & Bart. *in l.vlti. Cod. de verborum significat.* & Tiraquel. *in tractatu de nobilitate, cap.18. nu. decimonono,* & mariti famula quodammodo efficiatur: sequitur, quod in tātæ iacturæ cōpensatione donare illi potuit maritus.

Cæterùm ab hac opinione dissentit Baldus Nouellus *in dicta l.1.nu.145. ff. soluto matrim. & in tractat. de dote, parte decima, num.7. in fin. & num.8.* Qui quidem motus est textu *l.3. videamus. ff. de dona. inter virum & vxor.* vbi donatio facta à libertino filiæ senatoris, cum qua contraxerat matrimonium consistit, quia matrimonium inter eos esse non potest. Ergo si matrimonium esse potuisset, donatio non valuisset. Est similis textus *in l.& ideo, §. vltim. ff. eodem titul.* vbi valet donatio inter patronum & libertam vxorem, cum inter eos matrimonium prohibeatur. Ergo si matrimonium esset validum, non consisteret donatio. Respondetur primo secundum Ias. *in dicta l. diuortio, numer. 13. in fin.* Vel & secundo ex sententia Socini *in dicta l.1. numer.75. versic. sed quia ff. sol. matrim.* prædicta iura loqui, quando donatio facta fuit post contractum matrimonium. Nam tunc non est considerabilis causa remunerationis, ex quo iam celebratum est matrimo-
7 nium, secus verò † si antequam contraheretur, quia tunc donatio fit, vt illa inuitetur ad contrahendum, atque illa primo casu est quodammodo necessaria, hoc verò casu est voluntaria, vt dicebat Socin. & nos verè loquimur quando confessio facta fuit antequam contraheretur matrimonium.

Secundus est casus, quando sumus in dubio, quo animo vir ille confessus est dotem recepisse à muliere nobili. Quem quidem casum explicabimus in prima extensione sequentis casus.

Secundus est casus igitur, quando sumus in dubio, quo animo scilicet maritus confessus fuerit se recepisse dotem, an animo donandi, vel spe futuræ numera-
8 tionis. Hoc in casu præsumitur, quod confessus † fuerit spe futuræ numerationis: & propterea exceptionem ipsam opponere poterit intra tempus à lege præstitutum. Ita Socin. *in dicta l.1.num.5. versic. tertia conclusio,* post Speculat. & Ioann. Andreæ quos commemorat. Et idem affirmarunt Salicetus *in l.1. in fine, Cod. de dote caut. non num.* Aretin. *in consil.86. column. 2.* Alexand. *in cons.142. colum.2. lib.5.* Baldus Nouellus *in tractatu de dote, parte decima, num. septimo.* Ruin. *in consil.130. libro 1.& in consil.137.n.6. libro 4.* Craueт. *in cons.40.n.1.* & Didac. *in lib.1. variarum resol. cap.7. num.6. vers. est item hoc.*

Primò affertur textus *l. vltim. cum authent. ibi posita, Cod. de dote cauta non num.* vbi permissa est exceptio dotis non numeratæ contra instrumenta, in quo scriptum fuit, dotem fuisse datam, modò elapsum non sit
9 * decennium, quia tunc amplius non auditur. Cum ergo concedatur exceptio dotis non numeratæ, sequitur dicendum, non præsumi maritum sic confessum animo donandi.

Secundo accedit ratio, quod vbi sumi potest coniec-
10 tura aliquid fuisse factum aliqua * causa, donatio non præsumitur, *l. cùm de indebito, ff. de probatio.* & latè disserui *in libro secundo de arbitrariis iudicum, capite 88. columna secunda.* Atqui hic sumi potest coniectura, quod confessus sit vir spe futuræ numerationis. Ergo non præsumitur, quod animo donandi confessionem emiserit.

Extenditur primo hic casus, vt locum etiam ha-
11 beat, quando vir † ignobilis ducturus mulierem nobilem, confessus est recepisse dotem. Nam adhuc præsumitur hic confessus spe futuræ numerationis. Ita Accursius, Cynus Bartolus & Baldus, *l.si voluntate, Cod. de dotis promiss.* & apertius Aretin. *in cap. super eo, il 2.nu.9. de testibus.* Baldus Nouellus *in tractat. de dote, parte 10.n.8.* Roman. *in l.si diuortio, de verb. oblig.* & ibidem Alciat. *nu.5.*

Primo ea ratione fulcitur hæc opinio, quia quando præsumi potest alia causa, quam donationis, illa præsumitur, *l.si cum aurum ff. de solutio.* & scripsi *in lib. 2. de Arbitr. iudic. casu 88. col. 1.* Atqui nostro in casu sumi potest coniectura, quod spe futuræ numerationis confessus sit vir recepisse dotem. Non ergo debet præsumi, quod animo donandi.

Secundo accedit, quod hic ignobilis videtur id fecisse necessitate quadam coactus, vt mulierem illam
12 nobilem obtineret, quare cum † in necessitatib. nemo

libera-

BIU Cujas

liberalis existat, *l. rē legatā ff. de adimend. legat.* sequitur dicendum, confessionem factam non fuisse animo donandi. Et huc facit text. notab. *l. si vt certo*, §. *interdum ff. commod.* vbi Bartol. annotauit, quod quan-
13 do confessio facta † à marito, vel alio, potest habere respectum ad honorem proprium, non præsumitur facta animo donandi. Et idem Bartol. *in l. his*, §. 1. *nu.* 2. *ff. solut. matrimonio*, scriptum reliquit, quod maritus
14 non præsumitur donare vestes, * quas sui honoris causa mulieri dedit. Qua de re suo loco dicemus. Verùm argumentatio hæc leuis est. Nam posset habere locum, quando constaret saltem coniecturis & indiciis, quod mulier illa nolebat nubere huic ignobili, vel quod eius parentes difficiles se reddebant, vt puella hunc ignobilem haberet.

Tertiò confert secundum Aretinum *in d. cap. super eo. il 2. nu. 9. vers. confirmatur ista, de testibus*, quod si hæc confessione induceretur donatio, duæ donationes ex eodem actu inducerentur. Vna, quod maritus obligaret se ad alendam vxorem indotatam. Altera, quod o-
15 bligaret se ad restituendum dotem non habitam. At- qui verisimile non est, quod quis velit se † onerare duplici onere, *l. Titia, la* 1. §. *qui in vita, de legat. secundo.* Ergo non præsumitur facta confessio animo donandi: sed spe futuræ numerationis. Cæterùm considerationem hanc confutauit & rectè satis Iason *in dicta l. si diuortio, num. 12. ff. de verborum obligat.* quod scilicet duæ donationes non sunt: sed vna tantum, nempe dotis, in cuius consequentiam venit obligatio præstandi alimenta ipsi mulieri sic dotatæ. Dum enim vir voluit obligari tanquam dotatus, sequitur dicendum, voluisse obligari ad alendam ipsam vxorem. Illa ergo prima argumentatio cæteris solidior est. Quare retinenda est hęc sententia, reiecta contraria opinione eorum, qui scripserunt, virum hunc sic fuisse confessum, animo donandi. Ita sanè affirmarunt Cynus *in l. 2. Cod. de dote cauta non num.* & ibidem Salicetus, *in fine.* Baldus *in l. 1. Cod. de donat. ante nupt.* Angelus *in l. 1. ff. soluto matrimon.* Idem sensit Barto. *in l. si diuortio, numero 4. de verborum obligat.* vt perpendit ibidem Iason, *numer. 10. & 11.* qui idem affirmauit & apertius Socin. Sen. *in dict. l. 1. numero 72. ff. sol. matrim.* idem etiam sensit Castr. *in cons. 383. Circa primum. col. 1. vers. tertius casus, lib. 2.*

Primò ea ratione moti sunt, quòd hîc adest causa remunerandi, cum mulier nobilis, nubendo ignobili amittat nobilitatem, vt diximus. Ergo præsumitur donatum ob illa benemerita *l. si vero non remunerandi*, §. *idem Papin. ff. mandati.* Verum respõdetur quod quando fit donatio, & præcedunt benemerita illa censetur facta ob ipsa præcedentia benemerita, sed nos negamus factam esse donationem.

Præterea non videntur hæc benemerita digna aliqua consideratione, cum mulier nubendo ignobili tanti eum æstimauerit, vt sibi parem esse iudicauerit, & fortè eum vel ob diuitias, vel ob aliquas animi dotes eum exoptauit habere.

Secundò motus est Salicetus *in d. l. 2. in fine. Cod. de dote cauta non numera. per l. 1. & l. cum veterum. C. de dona. ante nupt.* vbi datum à sponso sponsę, præsumitur donatum ob futurum matrimonium.

Cæterùm respondetur, id procedere, quando verè fuit donatum, sed ignoratur causa. Nam tunc præsumitur ob futuras nuptias. Hic verò disputamus de ipso actu, an scilicet præsumatur donatio, vel quod spe futurę numerationis sic fuerit confessus. Qua in re dicimus præsumi potius, quod fuerit sic confessus spe futurę numerationis: cum donatio non præsumatur.

Hęc tamen opinio, quam probauimus, locum habet, quando mulier est adeò diues vt possit dotem nume-
16 rare, secus † verò si esset pauper. Nam tunc non spe futuræ numerationis præsumeretur facta confessio à viro, sed animo donandi. Ita Salicet. *in d. l. 2. column. 2. vers. & ideo solùm, C. de dote cauta non num.* qui dixit, hoc casu non constitui differentiam quod mulier sit nobilis, vel ignobilis.

Declaratur primò hic casus, vt locum non habeat,
17 quando vir renunciauit * exceptioni non numeratæ dotis. Nam tunc dos numerata adeo præsumitur, vt opponi amplius non possit ipsa non numeratæ dotis exceptio. Ita *glo. in l. vltim. Cod de dote cauta non num.* Specul. *in titul. de confess. vers. vigesimo sexto.* Bart. *in l. assiduis, C. qui potio. in pign. hab.* Castren. *in cons. 383. circa primum, col. 1. vers. primus casus, lib. 2.* Baldus Nouellus *in l. 1. n. 205.* & ibidem Socin. *nu. 76. ff. solut. matri.* secuti sunt Gozad. & Natta quos retuli & probaui *in cons. 7. n. 8. lib. 1.* Et hæc quidem declaratio intelligitur, quando renuntiatio facta non incontinenti,
18 celebrato instrumento confessionis dotis, sed * ex interuallo. Ita Soci. *in d. l. 1. n. 76.* ex sententia Bart. & aliorum *in l. ex cautione. C. de non num. pecun.*

Verùm idem Socinus *in dicta l. 1. num. 83.* visus est dissentire etiam eo casu, quo super renuntiatione adhibitum fuit iuramentum qua de re dicemus infrà *in 6. declarat.*

19 Declaratur secundò, vt non procedat † quando lapsum est tempus opponendi exceptionem ipsam dotis non numeratæ. Ita Bald. Nouellus *in dicta l. 1. nu. 306.* & ibidem Socinus *numer. 77. ff. solut. matrimon.* qui ibidem respondit *in consil. 82. nu. 1. libro 3.* qui alios refert. Et ego ipse *in cons. 7. num. 9.* eiusdem opinionis commemoraui Gozad. Afflictum, Nattam, Crauet. & Roland. Et huius sententię ea est ratio, quia quando elapsum est tempus prętitutum ad opponendam hanc exceptionem lex ipsa pręsumit & pro constanti habet, quod dos verè fuerit numerata, *l. vlt. cum auth. subsequenti, C. de non num. pec.*

Declaratur tertiò non habere locum, quando iam
20 præcessisset promissio dotis. Nam † tunc subsecuta confessio pręsumitur facta causa pręteritæ solutionis. Et hoc quidem in pręiudicium mariti & successorum. Ita post Spec. & Bald. scripserunt Baldus Nouellus *in l. 1.* Socinus *in d. l. 1. num. 78. ff. solut. matri.* qui huius opinionis recenset Ioan. Andr. *in addition. ad Speculat.* Idem respondit Crauet. *in cons. 40. nu. 1. vers. sic. secundò, quia.* qui dixit sic respondisse Castrens. *in cons. 383. vers. secundus casus, lib. 1.* Et alios nonnullos. Et hęc quidem declaratio comprobatur opinione eorum, qui dixerunt, etiam nocere marito quando confessio hęc facta fuit post contractum matrimonium, sicuti explicabimus *in secundo capite, in prima declaratione*: creditoribus mariti pręiudicare confessionem hanc. Qua de re copiosè differemus infrà *in subsequenti præsumptione, in declaratione tertia.*

21 Declaratur quartò, vt non procedat, quando † vir sic confessus est in instrumento guarentigiato, quod dispositione statuti, haberet vim rei iudicatę. Nam tunc dos adeo pręsumitur numerata, vt nulla exceptio non factę numerationis obiici possit. Ita Bald. *in l. vnica, n. 4. de priuileg. dotis, & in l. pecuniæ, Cod. de solut.* quem secuti sunt Abbas *in consil. 73. nu. 4. lib. 2.* Baldus Nouellus *in l. 1. num. 214.* & ibidem Socin. *num. 79. ff. solut. matrim.* Et idem à fortiori affirmarunt illi, qui scripserunt, confessionem hanc nocere marito, qui post contractum matrimonium sic confessus est, sicuti dicemus *in sequenti capite in prima extensione sexti*

casu. Comprobatur fortius auctoritate eorum, qui existimarunt, confessionem hanc mariti, nocere etiam suis creditoribus. Qua de re disseremus infrà *in subsequenti præsumptione.*

Declaratur quintò, non habere locum quando vltra
22 confessionem * apparent indicia & coniecturæ dotis numeratæ. Ita declarant Bald. *in l. vnica, C. de priuil. dotis.* quem secuti sunt multi quos congessi *in cons. 7. num. 10. libro 1.* & illis accedunt alii congesti à Didaco *libro 1. variar. resolut. cap. 7. n. 5. vers. sic ex confessione.* Et sufficit leuis coniectura, secundùm Curt. Sen. *in cons. 69. colum. 1.* Et primam coniecturam prædicti af-
23 ferunt, † vt si vir vxori tanquam dotatæ alimenta exhibuit. Ita Bald. & reliqui à me citati *in d. cons. 7. nu. 10.* quo loci scripsi malè ab hac recepta opinione dissensisse Socinum *in d. l. 1. nu. 80.* etsi cum eo senserint Bald. Nouellus, Felinus, Crottus & Gozad. quos recenset & sequitur Didac. præcitato in loco, & hæc posterior opinio nunc mihi magis probatur. Nam (vt ex prædictis aliqui scribunt) videtur maritus amore potius coniugali eam aluisse, quàm ratione receptæ dotis.

24 Secunda est coniectura, † quando vir iste in testamento reliquit aliqua legata, & dixit, ei ea legata relinquere vltrà dotem suam. Ita respondit Abb. *in cons. 73. num. 5. lib. 1.*

25 Tertia est coniectura, † si constat partem illius dotis quam confessus est maritus recepisse, verè fuisse numeratam. Nam tunc præsumitur maritum totam dotem recepisse. Ita Didac. *in lib. 1. variar. resolut. cap. 7. n. 5. versic. ex confessione,* & vno verbo sensit Crauet. *in cons. 40. num. 1. in fine,* & apertius Socin. Sen. *consil. 82. num. 2. lib. 3.* & Deci. *in cons. 536. n. 10.* Sed dubia est hæc coniectura ex his quæ tradit Ripa *in l. admonendi, nu. 125. ff. de iureiur.* & dicemus infrà *in præsumpt. 58.* vbi de libro rationum agemus, & ex Curt. seniore *in consil. 54. super duobus, colum. 4. vers. videntur.*

Quarta est coniectura & indicium, si vltra mariti
26 confessionem † accesserit vnius testis testimonium. Ita Didac. *præcitato in loco.*

27 Declaratur sextò vt locum non habeat, quando † vir iurasset dotem sibi fuisse numeratam. Ita Bald. & Salicet. *in l. vltim. Cod. de non nu. pecun.* Castr. *in consil. 383. circa primum, colu. 2. vers. nos autem, lib. 3.* Et illos secuti sunt Paris. Gozad. & Crau. quos commemoraui & probaui *in d. cons. 7. num. 11.* accedunt Ruin. *in cons. 190. num. 8. lib. 1. & in consil. 132. num. 7. lib. 4.* Emanuel Costa *in l. si ex cautione, nu. 9 fallentia, nu. 2. versic. sed & Bartholomæus Socinus. Cod. de non numer. pecun.* quo loci *n. 1. in specie exceptionis non numeratæ pecun.* refert alios qui secuti sunt Baldum & Salic.

Verùm Socin. sen. *in d. l. 1. num. 82. ff. solut. matrim.* ea ratione dubitat, quia exceptio non numeratæ dotis, non impeditur quibuscunque verbis prolatis à creditore, tempore contractus. Ita Bald. *in d. l. si ex cautione, colum. 2. C. de non nu. pecun.* cum dixit, quod si creditor asseruit, se verè recepisse, nihilominus non impeditur, quominus opponere possit exceptionem non factæ numerationis. Ergo idem dicendum est (inquit Socinus) quando creditor ipse iurauit se recepisse. Verùm respondetur, maiorem esse vim iuramenti, quòd verè receperit. Nam iuramentum habet religionis sacramentum, aduersus quod si veniret maritus, qui iu-
28 rauit, detegeret propriam turpitudinem,* id quod iure permissum non est, *l. alias. ff. de iureiur.*

Hæc etiam declaratio locum habet multò magis, quando vir asseruit sibi numeratam fuisse dotem, &
29 renunciauit † exceptioni dotis non numeratæ, & super tali renuntiatione præstitit iuramentum. Ita Bartol. *in d. l. vltim. C. de non num. pecun.* quem secuti sunt Salic. *in l. si ex cautione, quæst. 4. C. eod.* Gozad. *in cons. 28. nu. 25.* Verùm dissentit Socinus *in d. l. 1. n. 38. ff. sol. matrim.* Ea ratione, quia sicuti renuntiatio apposita in
30 contractu habet tacitam † conditionem quam habet confessio: ita ergo & iuramentum appositum super renuntiatione, *argum. l. vltim. ff. qui satisd. cog.* Respondeti potest, vt diximus suprà, iuramentum reddere efficacem hanc confessionem, cui iam accedit, & renuntiationi maior vis dicitur adiecta. Reliqua à Socino considerata satis leuia sunt.

31 Declaratur septimò, vt locum non habeat, † quando constat virum fecisse confessionem illam in fraudem creditorum. Nam tunc confessio præiudicat ipsi marito, ne agere & reuocare eam confessionem possit. Ita tradit Soci. *in d. l. 1. num. 84. versic. quinta & vltima conclusio. ff. solut. matrim.*

Ea ratione motus est Socinus, quia si maritus ageret ad reuocandum donationem hanc, allegaret propriam turpitudinem, & ob id repelleretur, *l. filia. ff. quæ in fraudem creditor. & l. creditoribus, Cod. de seru. pign. dato manumisso.*

Confert quod docuit Bart. *in l. post contractum, nu. 6. ff. de donat.* cùm scripsit quod ille qui alienauit bona
32 in † fraudem fisci, non potest ea reuocare. Et Bart. secuti sunt Areti. *in cons. 159. nu. 12.* latè Soc. sen. *in cons. 264. columna. 2. lib. 2.* Dec. *in cons. 587. nu. 10. vers. secundò respondetur,* Gozad. *in consil. 94. nu. 55.* & Tiraq. *de retractu consang. §. 1. gl. 2. num. 15. & gl. 18. nu. 20. & 24.*

Huc etiam facit, quod tradit idem Bart. *in auth. sed iam necesse, Cod. de don. ante nupt.* vbi affirmauit quod
33 mulier, † quæ dedit augmentum in rebus mobilibus, non potest assumere in se onus probandi se modicam rem in veritate dedisse.

Et hæc quidem declaratio locum habet etiam in
34 hærede ipsius † mariti: sicuti docuit Soci. præcitato in loco, *ex l. venditrici C. de rebus alien. non alien.* vbi successor venditricis reuocare non potest alienationem à suo antecessore factam, & comprobaui copiosè *in con. 89. nu. 37 lib. 1.*

35 Cæterùm si maritus † exciperet, solummodo prædictam confessionem factam ad fraudandum creditores, eum non impediret, quominus reuocare possit ipsam confessionem. Ita Socin. *in d. l. 1. num. 84. versic. secundum probatur.* qui intelligit, etiam si mulier fuit fraudis particeps.

Declaratur octauò, vt locum non habeat hic casus,
36 quando † maritus confessus est recepisse dotem in re aliqua immobili etiam pro æstimato data. Nam tunc nulla fraus præsumitur, ita Bal. *in l. vnica, num. 4. C. de priuil. dot. & in l. in contractibus, in princ. q. 1. C. de non num. pecun.* & Dida. *lib. 1. var. resol. c. 7. in fin.*

Secundum est huius disputationis caput, quando scilicet post contractum matrimonium maritus confessus est recepisse dotem, an præsumatur quod confessus sic fuerit animo donandi, atque ita quod voluerit sibi præiudicare, vel potius spe futuræ numerationis? Distinguit atque constituit Soc. *in d. l. 1. nu. 97. ff. solu. matri.* plures conclusiones, nos casus appellabimus.

Primus est casus, quando constat, vel præsumitur, quod maritus sic cõfessus fuerit animo donãdi. Hoc in
37 casu dubitatio amplius non est de voluntate, sed potestate. Et propterea dicitur † confessionẽ non nocere ipsi marito, qui cũ donare non potuerit constante matrimonio, nec etiã donandi animo sic cõfiteri potuit. Reuocari itaq; poterit ab ipso marito cõfessio, seu donatio hęc, donec vixerit, non autẽ post mortem, quia eius

morte

38 morte† censebitur donatio confirmata. Ita probat *l. 2. C. de dote cauta non num.* ubi glo. & Doct. & tradit Soc. *in d. l. 1 nu. 97. ff. sol. matr.* quem secuti sunt Bellon. *in cons. 4. num. 2. & in cons. 48. n. 1.* Cravet. *in cons. 40. nu. 1.* & Didac. *lib. 1. variar. resol. cap. 7. n. 4. vers. quod si confessio.*

Cæterum quod si dictum fuit, morte confirmari hãc confessionem seu donationem, intelligitur atque de-
39 claratur† ut non procedat, quando donatio excederet quingentos aureos. Nam licet donatio vltra quingentos aureos non insinuata, non valet, infrà quingentos tamen valet. *l. si quis argentum, C. de dona.* Et rursus licet donatio infra quingentos aureos facta inter virum & vxorem morte donatoris confirmetur, *d. l. 2.* vbi glos. Attamen quando facta fuit vltra quingentos,
40 non† confirmatur etiam infrà quingentos, & sic pro parte, morte ipsius donatoris. Ita Salicetus *in l. donationes quas parentes, Cod. de donation. inter virum & vxor.* Soc. *in d. l. 1. n. 97. ff. sol. matrim.* sensit Ias. *in cons. 32. in fin. lib. 3.* Qui quidem sic interpretati sunt *dicta l. donationes, ibi, nam amplioris quantitatis.* Et idem respondit Bello. *præcitatis in locis.*

Secundus est casus, quando confessio hæc dotis facta est animo donandi, vel quando præsumitur animus ipse donandi, & iuramento cõprobatus est. Hoc etiam casu non dubitatur de voluntate, sed de potestate, an scilicet maritus iste sic donate potuerit. Hac in re Socin. *in d. l. 1. nu. 98. iuncto n. 102. vers. quartò & vltimò ff. sol. matr.* distinguit duas species iuramenti, confirmatorium scilicet & assertorium. Confirmatorium
41 † illud à nostris appellatur iuramentum, quando is qui contraxit, vel confessus est, confirmat iuramento promittendo, se id obseruaturum, sicuti in casu nostro quando maritus confessus est se recepisse dotem, & iureiurando promittit, non contrauenire, atque hoc iu-
42 ramentum respicit futurum. Assertorium † verò iuramentum est, cum quis iureiurando asserit & affirmat ita esse: sicuti in casu nostro si maritus iureiurando assereret & affirmaret se dotem recepisse, sicque respicit præteritum. Ita differentiam hanc iuramenti confirmatorii & assertorii constituit & declarat in specie nostra Bald. Nou. *in tract. de dote, par. 10. n. 10. ver. refert ergo.*

Quo itaque ad iuramentum confirmatorium, duæ sunt opiniones. Prima fuit Cyni, Ioan. Andr. & Bartol. quos secutus est Socin. *in d. l. 1. num. 98.* confessionem
43 mariti hoc iuramento non confirmari, vt valida† reddatur donatio ex ea resultans, cum simulata donatio sit. Et hanc secuti sunt Ruin. *in cons. 137. n. 3. lib. 4. & in cons. 154. nu. 5. lib. 5.* Paris. *in cons. 86. num. 42. lib. 3.* Curt. Iun. *in cons. 95. n. 4.* Rubeus *in cons. 116. in fi. & in cons. 119.* Crauet. *in cons. 81. n. 1.* Didacus *in libro 1. variarum*
44 *resolut. cap. 7. n. 5.* Et huius sententiæ ratio est, quia† iuramentum non confirmat actum simulatum. Ita gl. & Doct. *n. l. 3. C. plus valere quod agitur.*

45 Secunda fuit opinio, quod* imò hæc confessio reddatur valida hoc iuramento. Ita Baldus Nouellus *in tract. de dote, in par. 10. n. 10. vers. tamen hæc sua, &c.* qui dixit, se ita respondisse, & vidisse alios idem consuluisse. Et inquit, idem sensisse Imolam *in c. cum contingat. in 10. membro n. 85. de iureiu.* idem affirmarunt Io. Lupus *in rubr. C. de don. int. vir. & vxor. §. 51. n. 4.* Ripa *lib. 3. resp. c. 6.* Crauet. *in cons. 81. n. 3.* & Alcia. *in cap. cũ contingat, nu. 85.* Ea ratione vsus est Baldus Nouellus, quia quod iuramentum non firmet actum, prout est in apparenti: & sic quod non est verum, non ex alio procedit, quàm quod in eo actu apparenti, & non vero, nõ adest partium consensus. Attamen actum firmare dicitur, cum in eo partes consenserint. Verum respondetur, non esse certum quod maritus consenserit, vt illa confessio effectum habeat donationis. Et ex vno actu tot præsumptiones nõ colliguntur. Ita respondet, fusius tamen & clarius Didacus *in d. c. 7. n. 5. vers. ego sanè.* Quo verò ad iuramentum assertorium, quando scilicet maritus iureiurando asseruit se recepisse ipsam dotem, sunt etiam opiniones. Vna fuit eorum, qui scri-
46 pserunt† confessionem, & consequenter donationem reddi validam: atque ita maritum non posse conqueri, eamque vt simulatam reuocare. Ita sanè sensit Castr. *in cons. 383. circa primũ c. 2. ver. nos autem, lib. 2.* Socinus Sen. *in cons. 82. nu. 2. lib. 3.* Ea ratione ij moti sunt,
47 quia† præstans iuramentum super actu simulato, non potest simulare simulationem, quia allegaret & detegeret propriam turpitudinem, *contra l. alias.* vbi Doct. *ff. de iureiurand.* sic tradunt Butrius, Abbas & Imola *in c. cum contingat, de iureiurand.* Imola *in l. nemo potest,* & ibidem Ias. *in 1. lectura, nu. 54.* & Ripa *nu. 76. de leg. 1.* Ruin. *in cons. 81. nu. 20. lib. 3.* & latè Paris. *in cons. 53. nu. 37. & in cons. 54.*

Secunda fuit opinio eorum, qui existimarunt, confessionem hanc, & consequenter donationem ex ea
48 prouenientem, † non reddi validam: atque ita maritum posse illi contrauenire. Ita Socinus *in d. l. 1. nu. 103. ff. sol. matrim.* & eo prius ac apertius Baldus Nouellus *in tract. de dot. in dicta parte 10. nu. 10. vers. Nec obstat dictũ Cyni, quem secuti sunt,* Ruinus *in cons. 130. n. 4. & in consi. 190. nu. 8. lib. 1.* Parisius *in cons. 42. nu. 5. lib. 1.* Bellonus *in consil. 47. nu. 7. & in consil. 48. nu. 4.* & Didac. *in lib. 1. variarum resolut. cap. 7. n. 5.* sic etiam Emanuel Costa *in l. si ex cautione, in 9. fallent. in fin. C. de non numer. pecun.*

Tertius est casus, quando confessio dotis receptæ cõstante matrimonio, facta est in vltima dispositione, vt in testamento & codicillis. Et ambigitur quo animo facta fuerit, an scilicet sub spe futurę numerationis, vel donandi animo? Hoc in casu recepta est Doct. senten-
49 tia, præsumi animo† donandi factam confessionem. Ita post Alex. *in l. si diuortio, num. 5. ff. de verb. oblig.* scripsit Socin. *in dict. l. 1. nu. 99. ff. sol. matr.* Et præter Socinum idem affirmarunt Bart. *in l. cum quis decedens, §. Titia, in fine, de leg. 3.* Roman. *in cons. 445. nu. 9.* Castr. *in consil. 383. circa primum, col. 3. lib. 2.* Alexand. *in cons. 142. n. 4. lib. 5.* Parisius *in cons. 62. in fin. li. 1.* Idem ego respondi *in cons. 81. n. 15. li. 1.* vbi recensui alios sic affirmantes. Et moti ij sunt *l. qui testamentum, ff. de probat. & in d. l. cum quis decedens, §. Titia.* Et accedit ratio, quia quando testator in testamento, vel codicillis sic confitetur, nulla subest spes futuræ numerationis, vt inquit gl. *in l. vltim. Cod. de falsa causa adiecta legat.* quam dixit singularem, Bald. *in titul. de pace Constantiæ, in verbo, vasalli.* Cum ergo non præsumatur facta confessio spe futuræ numerationis, sequitur dicendum præsumi factam animo donandi. Cæterum ratio hæc omnino
50 concludere tantum videtur, † quando testator laboraret in extremis: secus vero si esset sanus: quia tunc spem futuræ numerationis habere potest.

Quartus est casus, quando maritus constante matrimonio confessus est se recepisse dotem, & renunciauit exceptioni dotis non numeratę. Hoc in casu, disputatio est de voluntate ipsius mariti confitentis: an scilicet cõfessus sic fuerit spe futuræ numerationis, vel animo
51 donandi? Recepta Doctorum sententia est, † quod donandi animo sic confessus fuerit. Ita docuit Socinus *in d. l. 1. n. 200. ff. solut. matri.* post Imolam *in l. si constante, ff. solut. matri.* & Areti. *in l. si diuortio, de verborũ obli. & in cons. 86. nu. 3.* Et his accedit Alex. *in cons. 142. nu. 5.*

BIU Cujas

lib. 5. qui communem esse testatur, & ait in cõsulendo & iudicando non esse ab hac recedendum. Ita quoque Ruinus *in cons.* 130. *nu.* 1. *& in cons.* 190. *nu.* 5. *libro* 1. *in cons.* 132. *num.* 15. *in consilio* 137. *num.* 6. *libro* 4. *in cons.* 56. *num. quarto & in consilio* 163. *num.* 4. *lib.* 5. Gozad. *in consilio* 28. *nu.* 21. Bellonus *in cons.* 4. *nu.* 2. *& in consil.* 47. *nu.* 3. *& in cons.* 48. *nu.* 1. Paris. *in cons.* 86. *num.* 35. *lib.* 3. Didacus *libro* 1. *variar. resolut. c.* 7. *n.* 4. *versic. ego opinor.* Et huius quidem traditionis ratio ea est, quia
52 maritus † renuntiando ipsi exceptioni dotis nõ numeratæ, significat spem non habere quod sibi numeretur: & propterea non potest dici confessio facta spe futurę numerationis: sed donandi animo. Comprobatur hæc opinio ex his quæ dicemus in prima extensione subsequentis casus, vbi facta confessione & lapso tempore opponendi exceptionem non numeratæ dotis, præsumitur facta confessio animo donandi, cum maritus permittendo labi tempus ad opponendum prædictam exceptionem, censetur tacitè illi renunciasse, *iuxta glo. l. si ego ff. de negotiis gestis*, si id contingit in tacita illa renuntiatione, multo magis idem dicendum est in hac expressa, *iuxta l. notab. in l.* 2. *C. de dot. promiss.*

Nec obstat, quod docuit Bart. *in l. qui assiduis. Cod. qui potio. in pign. hab.* cum dixit, confessionem mariti sic factam cum hac renunciatione, operari ne maritus possit opponere eam exceptionem dotis non numeratæ. Nam respondet Socin. *in d. l.* 1. *nu.* 100. *in fin.* Bartolum loqui de confessione facta ante contractum matrimonium. Qua de re diximus in præcedenti capite *in* 1. *declarat. secundi casus.* Et hunc casum intellexit Bello. *in d. cons.* 4. *nu.* 2. procedere etiamsi nulla facta sit renunciatio.

Quintus est casus, quando dos ante contractum matrimonium fuit promissa: deinde post contractum ipsum matrimonium maritus confessus est recepisse dotem ipsam. Hoc in casu recepta est Doctorum opinio,
53 quod maritus † sic confessus sit, non spe futuræ numerationis, nec etiam animo donandi: sed quia verè dotem ipsam receperit. Ita Petrus, Cynus Fulgosius, Salicetus & Castren. *in l. in contractibus*, §. *sed quoniam, Cod. de non nu. pec.* Bar. *in authen. de tempore non solutæ pecuniæ, in princ. n.* 6. Roman. *in cons.* 445. *n.* 7. *& in l. si constante, in princ. nu.* 44. *ff. soluto matrimon.* Castr. *in l. pen.* §. *si vir. nu.* 3. *ff. eodem, soluto matrim. & in cons.* 383. *circa primum quo, colu.* 1. *versic. secundus casus, lib.* 2. Ancharanus *in cons.* 307. Alex. *in d. l. penult.* §. *si vir.* Baldus Nouellus *in tract. de dote, parte decima, nu.* 18. Felinus *in cap. si cautio num.* 82. *de fide instrumen.* Aflict. *in decis.* 402. *nu.* 2. Rubeus *in cons.* 78. *in fin.* Crauet. *in consil.* 40. *colu.* 1. *versic. secundo quia*, & Didacus *lib.* 1. *variar. resol. cap.* 7. *n.* 6. vbi communem esse testatur. Et multi ex prædictis eiusdem opinionis recensent Io. Andreæ, quem aliter est interpretatus Socinus, vt dicemus infrà. Et ij quidem moti sunt, primò textu *d. l. in contractib.* §. *sed quoniam ibi.* Illis etiam securitatibus, quæ post confectionem dotalium instrumentorum de soluta dote, vel ex parte, vel in solidum exponuntur, nullam non numeratæ pecuniæ exceptionem penitus opponi. Et licèt illa verba, dotalium instrumentorum, possit intelligi secundum glos. Bartolum, Baldum, & Albericum, *ibi*, quod maritus semel confessus fuerit recepisse dotem, atque ita geminatam esse cõfessionem,
54 † quæ exceptionẽ non numeratæ dotis excludat: attamen intelligi etiam possunt, vt significent, dotis promissionem præcessisse. Secundò rationem prædicti perpendunt, quia non videtur hoc fieri spe futuræ numerationis, quia priusquam maritus habeat vxorem obligatam ad ipsam dotem, iam habet, quod affectauerat, nempe vxorem dotatam, quam vxorem potest ad libitum conuenire pro solutione dotis. Quę sanè ratio cessat, quando maritus sic confitetur ante contractum matrimonium, quia viri vt plurimum inducuntur ad confitendum recepisse dotem ad hoc, vt ipsam vxorem habeant, sperantes postea sibi solutum iri dotem.

55 Contrariam tamen opinionem * veriorem esse scripsit Socin. *in dict. l.* 1. *nu.* 102. *versicu. sed conclusio mihi nunquam, ff. soluto matrim.* qui quidem *numero* 95. iam dixerat hanc confessionem prejudicare marito confitenti, & eius successoribus: sed ibi Socinus loquitur de confessione receptionis, facta ante contractum matrimonium: Hic verò post ipsum matrimonium. Hęc volui dixisse, ne inconstantiæ arguatur Socinus, sic etiam Emanuel Costa *in l. si ex cautione, in fall.* 14. *ver. ego nihilominus C. de non nu. pecun.*

Primò ea ratione motus est: quia illæ rationes quæ reddunt suspectam hanc confessionem, vt scilicet præsumatur facta animo donandi, locum habent etiam quando iam præcessit promissio ipsius dotis. Et præser-
56 tim, quia facilius quis † se obligat & remittit, quã quod re ipsa donet, *l. sed si ego. ff. ad Velleia.* & tradit Barto. *in l. si duo. ff. de verborum obli.* Verùm responderi potest quod si maritus habuisset animum donandi, non curasset sibi fieri promissionem illam dotis ante contractum matrimonium: sed eo tempore confessus fuisset se eam recepisse, id quod est magis verisimile. Cùm vir minus tunc impediatur donare, quàm post contractum matrimonium.

Secundò mouetur Soc. quia *d. l. in contract.* §. *sed quoniam* tollit quidem exceptionem dotis non numera-
57 tæ, non autem simulationis † quæ perpetua est, *l. sub specie, C. de postul.* Respondetur & negatur prædicta ratione, quod hic adsit simulatio.

Tertiò mouetur Socinus, quod quando maritus confessus est se recepisse dotem, illa confessio significat, quod numeratio facta fuerit tempore illo confessionis: sicuti docuit Bart. *in l. post dotem, q.* 1. *ff. solut. matrim.* atque ita tempore iam contracti matrimonii, quo sanè tempore videtur mulier nihil ex suo tradidisse: cum omnia bona ipsius mariti esse præsumantur, *l. etiam. C. de iure dot.* Ergo maritus præsumitur sic confessus animo donandi.

Cæterùm leuis est Socini consideratio, quæ solùm posset habere locum, quando ipsamet mulier, quæ nõ appareret vnde habeat bona, dotem ipsam promisisset. Secùs verò quando vel à patre, vel aliis promissa fuit dos nomine mulieris, vel ipsamet muliere, quæ bona haberet.

Quartò mouetur Socin. auctoritate Ioann. Andr. *in addit. ad Spec. in tit. de don. inter virum & vx.* qui sic distinguit. Aut confessio est facta constante matrimonio, & tunc præsumitur facta animo donandi. Aut fuit ante contractum matrimonium: & tunc distinguit Io. Andreæ, aut præcessit promissio aut non, sensit ergo Ioan. Andr. quod quando confessio facta est constante matrimonio, non est distinguendum, an præcesserit vel non, promissio dotis.

Verùm facilè respondetur, quod etsi Ioann. Andr. ita non distinguat, in confessione facta constante matrimonio, attamen reliqui suprà citati interpretes distinguunt.

Sextus est casus, quando maritus constante matrimonio simpliciter confessus est recepisse dotem: Et dubitatur, an animo donandi, vel spe futuræ numerationis sic confessus sit. Hoc in casu sunt opiniones Do-
58 ctorum. Vna fuit eorum † qui existimârunt, confessio-

nem

nem hanc fuisse factam animo donandi. Ita affirmarũt Ioan. Andreæ *in additio. ad Specul. in rub. de donat. inter virum & vx.* Bart. *in l. si diuortio, n. 3. ff. de verborum obli. & in l. Papinianus ff. de donat. inter virum & vxor.* Aret. *in §. fuerat. nu. 14. in Inst. de actio.* Abbas *in c. etsi necesse, colu. 1. de donat. inter virum & vx.* Alex. *in cons. 40. n. 9. lib. 1.* Bald. Nouellus *in tract. de dote, par. 10. n. 6. 7. & 18.* Socin. *in dicta l. 1. n. 101. ff. soluto matrimonio, & in consilio 65. libro 1.* Claudius Seysel. *in d. l. si diuortio, n. 7. ff. de verborum obliga.* Ruin. *in cons. 130. n. primo & in cons. 190. num. 5. libro 1.* Curt. iun. *in cons. 95. num. 3. &* Bellon. *in cons. 4. num. 1. in consilio 47. num. 1. & in consil. 48. num. 1.* & Monterentius *in commentar. ad statuta Bononiæ, lib. 4. rub. de dotibus restituendis, §. etsi maritus, in gl. confessata.*

Primò affertur tex. *l. quod de suo, C. de dote cauta non nu.* qui quidem non probat, solùm enim decidit Alexander, quod si maritus constante matrimonio donandi animo in dotem adscripsit, &c. Quo autem modo in dotem scripserit: atque ita quomodo constet de donandi animo, non declarat Imperator ille.

Secundò perpendi solent *l. qui testamentum, ff. de probat. l. cum quis accedẽs, §. Titia, ff. de legis.* 2. ducto argumento à dispositione vltima ad actum inter viuos, *iuxta l. quæ de legato, de leg.* 2. cum vulgatis. Illis enim in responsis habetur, quod si maritus in testamento vel codicillis confitetur se recepisse dotem ab vxore, cum de ipsa numeratione aliter non appareat, præsumitur, quod ei donauerit. Idem ergo dicendum est, quando in actu inter viuos sic confessus est. Cæterùm facilè respondetur, *d. l. qui testamentum, & d. l. cum quis decedens, §. Titia,* loqui in† confessione facta in vltima voluntate, quæ quidem multum differt à facta in actu inter viuos. Non enim cum in vltima dispositione fit, subest illa spes futuræ numerationis, quæ extat in confessione facta inter viuos. 59

Secunda fuit opinio præcedenti contraria, quod scilicet maritus confessus sic† non fuerit vt donaret, sed sub spe futuræ numerationis. Hanc probarunt Roma. *in l. si diuortio, n. 6. ff. de verb. obli.* vbi Imola & Aretin. idem scribunt sic & ipse Roman. *in cons. 445. n. 7.* Salic. *in l. 1. colum. 2. C. de dote cauta non n.* Ancharan. *in cons. 307.* Campeg. *in tract. de dote, parte 1. qu. 52.* Iason *in §. fuerat, n. 95. in Instit. de actio.* Felin. *in c. si cautio, n. 71. de fide instrum.* Crauet. *in cons. 40. col. 1.* & Didac. Couar. *lib. 1. var. resol. cap. 7. n. 4. vers. sed quod etiam matrimonio.* Et hæc quidem sententia mihi magis probatur. Primò ea moti sunt ratione, quia quando sumi potest cõiectura, quod alia ex causa quam donationis factum quid sit, sumi illa debet, non autem donationis, *l. cũ de indebito, in princip. ff. de probat. & l. si cum aurum, ff. de sol.* & scripsi *in libro 2. de Arbitr. iudicum, casu 88. col. 1.* Atqui nostro in casu sumi potest coniectura, quod spe futuræ numerationis facta sit confessio. Ergo præsumi ita debet non autem donatio. Verùm respondet Socin. *in dicta l. 1. n. 101. ff. soluto matrimonio,* quod cum dos requirat numerationem, *l. 2. C. de dote cauta non n.* confessio facta inter † personas, inter quas prohibita est donatio suspecta præsumitur, vt *in l. qui testamentum. ff. de probat.* & in simili confert *l. 1. C. de sponsal. l. 1. C. de natur. liber.* & quod docuit Bart. *in l. si is qui, n. 4. ff. de vulg. & pup. subst.* cum dixit, si spurius † reperitur possidere bona patris, empta ab eo cui pater vendiderat, fraus præsumitur. 60 61 62

Hæc Socini consideratio, ni fallor, magis confirmat argumentum, quam illud impugnet. Si enim prohibita est donatio inter virũ & vxorem: non est credẽdum quod maritus voluerit aliquid facere contra legem, quia esset præsumere delictum, contra *l. meritò, ff. pro socio,* sed secundum eam. Et ideò sumi potius debet interpretatio, quod confessus sic fuerit, ob spem futuræ numerationis. Nec repugnat *dicta l. qui testamentum, ff. de probat.* quia ibi sumi non poterat alia præsumptio, quod aliã iustam ob causam sic confessus fuerit, quàm vt legaret ei qui capere non poterat. Sic etiam euitatur *d. l. 1. C. de sponsal. & l. 1. C. de natur. lib.* & traditio Bart. *in d. l. si is qui ff. de vulg.* qui loquitur pariter in spurio, cui pater nullo modo relinquere poterat.

Secundò vel ex eo argumentantur, quod si diceremus hanc confessionem factam fuisse alio animo, quam spe futuræ numerationis, ferè nunquam locum haberet *tit. C. de dote caut. non numer.*

Nec repugnat consideratio Socini *in d. l. 1. nu. 101.* quòd imò is titulus potest multoties habere locum in confessione facta à marito ante contractum matrimonium: sicut post Ioann. Andreæ & alios diximus suprà in præcedenti capite, in secundo casu. Nam replicari potest, has confessiones frequentius fieri post contractum, quam ante contractum matrimonium, quemadmodum quotidiana ipsa experientia docet. Et significãt permulta à iurisconsultis reddita responsa quę sunt de his confessionibus factis post contractum matrimonium. Ita sanè Ancharanus *in dicto consilio 307.* Romanus *in consilio 445. nu. quinto.* Alexand. *in consilio 142. libro quinto.* Ruinus *in consilio 130. & in consil. 190. lib. 1.* & alii multi suprà commemorati. Crauet. *in consil. 40. colu. 1.* cum tamen perpauci responderint de confessionibus factis à viro, ante contractum matrimonium.

Quare cum frequentius contingat confessiones fieri post contractum matrimonium, verisimile est, quod de his intellexerint Imperatores *in d. tit. Cod. de dote cauta non num.* cum lex ad ea, quę† accidunt frequentius, magis adaptetur, *arg. l. nam ad ea, ff. de legib.* 63

Tertio adduci solet text. *§. sin autem vers. vbi enim in auth. de tempore non solutæ pecuniæ super dote,* quo loci statuit Iustinia. quod elapso tẽpore opponẽdi exceptionem† dotis nõ numeratæ, censetur maritus velle, quod dos ipsa non numerata restituatur. Non ergo maritus sola confessione, sine cursu temporis velle videtur, quod dos prędicta restituatur, & consequenter non præsumitur velle donare. Nec vrget responsio Socini præcitato in loco, cum dixit, Iustinianum loqui de confessione facta ante contractum matrimonium. Nam replicatur Socini interpretationem repugnare claris verbis ipsius Iustiniani ibidem *in §. si ergo annis duobus.* Et his cessat alia consideratio, quam perplexè & obscurè subiungit Socinus. 64

Quartò cõfert tex. *l. si volũtate, C. de dotis promis.* qua sancitum est, maritum petere posse dotem, quam confessus fuerat se recepisse. Ergo confessio illa præsumitur facta sub spe futuræ numerationis: alioqui si animo donandi præsumeretur facta, locus non esset illi petitioni. Non hic repeto aliud argumentum.

Quintò suffragatur à fortiori auctoritas & ratio eorum, qui (vt retuli suprà in secundo casu primi capitis) scripserunt, quod quando vir ante contractum matrimonium confessus est recepisse dotem, dicitur sic confessus spe futuræ numerationis, non animo donandi, cum tamen ita permissa ei esset donatio, sicuti confessio. Ergo à fortiori idem dicendum est in casu nostro, in quo donatio prohibita est, constante scilicet matrimonio. Cum enim quis facit actum, † qui potest vno casu esse permissus, alio vero casu prohibitus: præsumi- 65

tur

tur factus in casu permisso. Ita Bart. *in l. de pupillo*, §. *sed vt reprobari, nu. 7. de oper. noui nuntiat.* & ibidem Alexander, & Iason sic & hic, cum confessio hæc possit intelligi facta in casu permisso, hoc est, spe futuræ numerationis, vel in casu prohibito, nempe causa donationis inter virum & vxorẽ, præsumi debet facta causa futurę numerationis. Non hic repeto aliud argumentũ, quod ex Aretino collegit & confutauit Socinus *in d. l. 1. nu. 101. vers. reperio etiam quod. ff. sol. matr.*

Et quanquam secunda hæc opinio verior sit, attamen† difficile esset in foro recedere ab illa prima magis recepta. Qua quidem probata, inferuntur multa secundùm Didacum *in lib. 1. variar. resolut. c. 7. n. 4. ver. quod si confessio.* 66

Primò infertur quod† confessio hæc seu donatio confirmatur præmoriente ipso marito donatore, absque aliâ traditione rei, cum confessio hæc traditionis vim habeat. Ita glos. *in l. 2. C. de dote cauta non numerata*, vbi Bart. & idem *in l. Papinian. ff. de donatio. inter virum & vxor. & in d. l. cum quis decedens*, §. *Titia ff. de legat. 3.* Iason *in l. si diuortio, num. 8. de verborum oblig.* alios refert Didacus præcitato in loco. 67

Infertur secundò non competere mulieri ob hanc confessionem† ius tacitæ hypothecæ, nec ius prælationis: nec eius causam aliter tractandam fore, quam tractari solet causa donationis inter vir. & vxor. Ita Dida. *in d. c. 7. n. 4. ver. secundò hic apparet.* post Calderinum, Alex. Bald. Nouel. Soc. sen. & Campeg. 68

Infertur tertiò hanc confessionem† seu donationem ex ea præsumptam, reuocari posse à marito expressè, vel tacitè ante mortem, & verè reuocatam censeri, quo ad bona post confessionem alienata, *l. si maritus, C. de donat. inter virum & vx.* Ita refert Didacus præcitato in loco, *ver. tertio id apparet.* Alias illationes Didaci ac etiam Socini, explicabimus in subsequentibus extensionibus & declarationibus. 69

Extenditur primò hæc communis opinio, vt locum etiam habeat, † quando confessio facta fuit in instrumento guarentigiato, quod habet vim rei iudicatæ dispositione statuti. Hoc etiam casu confessio præsumitur facta animo donandi, & propterea non præiudicat marito. Ita scripsit Socin. *in d. l. 1. n. 12. ff. soluto matrim.* quem secuti sunt Ruin. *in cons. 56. n. 9. libro quinto*, & Parisius *in cons. 16. nu. 36. libro 3.* Et ratio huius traditionis prima est, quia† quando principalis contractus præsumitur simulatus, sic & guarentigiatus simulatus præsumitur. Secunda est ratio, quia ex quo confessio iuris præsumptione apparet* simulata, opponi potest simulationis exceptio, non obstante statuto prædicto, vt scribunt Baldus, Salicet. & reliqui *in l. 1. Cod. plus valere quod agitur.* 70 71 72

Extenditur secũdò, vt locum habeat prædicta opinio,* etiamsi maritus constante ipso matrimonio, & post factam confessionem præstitisset alimenta ipsi vxori. Hoc etiam casu confessio hæc præsumitur facta animo donandi, & ob id ipsi marito non præiudicat. Ita docuit Socin. *in l. 1. nu. 102. versic. secundum correlatiuum ff. soluto matrimonio*, quem secuti sunt Ruinus *in consil. 183. num. quinto, libro 1.* Parisius *in cons. 86. nu. 36.* Gozadin. *in consil. 28. nu. 23. versic. septimò fortius, & n. 32. vers. ad sextum dico*, & Crauet. *in tract. de antiquit. temp. in prima parte principali, in particula tertia, quæ incipit, Propositum nostrũ, n. 72.* Ea ratione motus est Socinus, quia verisimile est, quod si maritus voluit donare dotẽ quod est plus, multò magis voluerit etiam donare alimenta. Et si lex suspicatur de dilapidatione principalis, sic etiam multò magis suspicatur de accessoriis. Et accedit, quod si præstatio hæc alimentorum, nil etiam circa confessionem factam ante contractum matrimonium, quæ (vt diximus) est minus suspecta, operatur: sicuti explicauimus supra *in primo capite, in 5. declaratio. secundi casus*, multo minus operari debet in casu nostro. 73

Extenditur tertiò, vt locum habeat hic casus etiam, quando* elapsum esset tempus opponendi exceptionẽ non numeratæ dotis. Nam lapsus ipse temporis, magis & magis arguit animum donandi. Ita Baldus *in l. vnica, C. de priuil. dot.* Imol. *in l. si constante in princ. n. 47. ff. sol. matrim.* Castrens. *in cons. 383. circa primum, nu. 2. lib. 2.* Angelus Aretin. *in* §. *fuerat n. 15. in Institut. de actio.* & hos secutus est Socinus *in d. l. 1. n. 102. vers. secundò limita. ff. soluto matrim.* qui testatur sic etiam respondisse Capram & Petrucium. Et idem, retenta communi opinione, quod animo donandi fuerit confessus scripsit Didac. *in lib. 1. variarum resolut. cap. 7. nu. 5. vers. quartò itidem.* 74

Et ij quidem moti sunt primò ea ratione, quia si ex confessione præsumitur donatio, & consequenter confessio dicitur simulata, lapsus dicti temporis nihil operari potest: cum obstet exceptio simulationis, quæ perpetua est, vt dictum fuit suprà.

Secundò accedit, quod cum confessio facta præsumatur animo donandi, lapsus temporis ad opponendum exceptionem dotis non numeratæ augere magis videtur, quàm tollere hanc præsumptionem, *arg. auth. de tempore non solutæ pecun. super dote*, §. *sin autem neque ver. vbi enim.* Eo enim animo quo donare voluit confitendo, eodem etiam voluit labi tempus opponendi prædictam exceptionem.

Tertiò suffragatur, quòd plus operari non debet tacitum, quàm† expressum, vt tradunt Doctores *in l. cum quid. ff. si cert. pet. & in l. 3. ff. de lega. 1.* Atqui quãdo maritus est expressè confessus recepisse dotem, sumitur præsũptio & interpretatio, quod ita confessus sit animo donandi. Ergo idem dicendum est in tacita hac confessione, resultante ex lapsu temporis. 75

Cæterùm si probamus opinionem illam, quam de iure veriorem esse diximus cum Romano, Socino seniore, sibi contrariis, *in cons. 82. nu. 2. libro 3.* & sequacibus, quod scilicet hæc confessio præsumatur facta spe futurę numerationis: tunc ea confessio marito eiusve hæredibus nocebit, post elapsa tempora opponendæ exceptionis non numeratæ dotis. Ita adrem declarat Didacus *in dicto libro 1. variarum resolut. c. 7. n. 5. in fin. vers. quod si velimus*, qui eiusdem sententiæ recenset Emanuelem Costam *in l. si ex cautione, in 9. fallent. C. de non nu. pecun.*

Extenditur quartò, vt procedat hæc traditio etiam si confessio† esset geminatè facta, post contractum matrimonium. Nam adhuc præsumitur facta animo donandi. Ita tradunt Petrus & Cynus *in l. in contractibus*, §. *sed quoniam, Cod. de non n. pecun.* & ibi apertius Castr. Idem sensit Socin. senior *in l. 1. n. 95. versicul. sed tenendo, ff. solut. matrim.* Dissentiunt tamen alii congesti ab Emanuele Costa. *in l. si ex cautione, in fallentia 14. C. de non nu. pecun.* 76

Declaratur primò, vt non procedat, quando maritus esset ignobilis, & mulier nobilis. Ita* Castr. *in cons. 383. circa primum, c. 1. vers. tertius casus, lib. 2.* & Soc. sen. *in d. l. 1. n. 103. vers. tertiò limita*, qui tamen se remittit ad ea, quæ dixerat suprà *numer. 73.* quo loci distinguendo confessionem factam ante contractum matrimonium, ab illa facta post matrimonium, dixit, quod quando maritus ignobilis duxit vxorem nobilem, & constante matrimonio confessus est, se recepisse dotem, non præ- 77

BIU Cujas

sumitur, quod animo donandi sic confessus fuerit, sed spe futurę numerationis. Ratio est secundum eum, quia iam contracto matrimonio, non subest amplius illa causa necessaria, vt scilicet contrahere possit ipsum matrimonium. Est enim iam consecutus quod voluit. Et ante Socin. ita in specie distinxit & considerauit Salicet. *in l. secunda, in fine, Cod. de dote caut. non numer.*

Verùm responderi potest, quod etsi cessat illa ratio, & causa, vt scilicet posset contrahere matrimonium: Non tamen cessat altera, nempe grati animi significatio. Cum enim beneficium hoc sit vir consecutus, vt illa dignata fuerit suo connubio, grati etiam hominis est, accepti beneficii memoriam retinere, & illud rependere. Quocircà nulla constituenda est differentia inter hoc, quod confessio fuerit facta ante, vel post contractum matrimonium.

78 Septimus est casus, * quando maritus post contractum matrimonium confessus est recepisse dotem ab alio, quam ab ipsamet muliere: Et dubitatur, an præsumatur verè numerata vel facta confessio, spe futuræ numerationis, vel animo donandi? Hic duo considero, nempe exceptionem dotis non numeratæ: & exceptionem donationis, hoc est donationis fictè factæ. Quo ad exceptionem dotis non numeratæ, docuit Bald. *in l. 1. nu. quarto, versicul. nam renuntiare. Cod. de priuileg. dotis*, hoc in casu cessare, quia præsumitur dos verè ab extraneo illo tradita, & à marito recepta. Idem scripsit Ias. *in §. fuerat, num. 89. in Institu. de actio.* motus auctoritate Saliceti *in authen. sed iam necesse, C. de dote cauta non num.* Socinus Senior *in consi. 82. col. 1. versic. tertia ratio, libro tertio.* Ioan. Lupus *in rubric. extr. de donat. inter virum & vxorem*, §. 30. *nu. 12. versicul. & quod plus est.* Deci. *in consilio 536. num. 9. versicul. ad hoc respondetur.* Marsilius *in sing. 344.* Rubeus *in consil. 78. columna vltim. versicul. secundo ex capite*, & Rolandus *in consilio nonagesimo tertio, num. vigesimo nono, libro primo.*

79 Cæterum contrarium † verius esse existimo vnà cum Baldo Nouello *in l. 1. num. 207. versicu. tertiò limita, ff. soluto matrimonio, & in tracta. de dote, in parte 10. nu. 14.* & Didaco *libro 1. variarum resolut. capite septimo, versi. est & alia in hac re*, & si rectè perpendatur, idem sensit Baldus *in consilio 456. Sæia origine, vol. 1. versi. nec potest opponi exceptio, libro primo*, dum considerat in dote confessata marito, ergo auiam maternam ipsius mulieris, obiici non posse non numeratæ dotis exceptionem; quia illi fuerat renunciatum, & lapsum erat tempus opponendi, sentiens, quod alioqui opponi potuisset. Et aduertit Didacus primùm Salicetum hoc nõ scripsisse, sed potius contrarium, ac Baldo, Iasoni & sequacibus repugnare text. §. *si autem neque in authent. de tempore non solutæ pecuniæ super dote. ibi, In nullo discernentibus nobis, siue mulier tanquam dotem offerens conscribat, siue pater, siue alter quispiam pro ea.* Et verè non reperitur (quantum obseruare hactenus potui) iure cautum quod extraneo dotanti tributum sit hoc priuilegium, vt maritus confessus dotem ab eo recepisse, non possit opponere exceptionem hanc non numeratæ dotis. Quò verò ad illud secundum, an præsu-
80 matur facta † confessio non animo donandi, atque ita an præsumatur fictio & simulatio? Salicetus *in dicta authent. sed iam necesse. col. 2. versi. quæro constante*, refert aliquos sensisse, quod quando maritus confitetur erga socerum, sibi præiudicet, quando verò confitetur erga ipsam mulierem, tunc non afferat sibi detrimentum, quia præsumitur donare.

Cæterùm Salicetus ab ipsis dissentit, affirmans maritum sibi præiudicare erga ipsam mulierem, sentiens à fortiori, quod etiam sibi præiudicet erga socerum. Ita verè loquitur Salicetus, etsi Didacus præcitato in loco aliter eum sit interpretatus. Bald. verò *in d. c. 456. Sæia origine, libro primo*, respondit non præsumi factam hanc confessionem fictè, & sic animo donandi. Nam stan-
81 dum est verbis instrumenti, quæ † vera præsumuntur, *l. cum precibus, Cod. de prob.* Nec simulatio præsumitur, *l. 3. Cod. plus valere quod agitur.* Nec hic agitur (inquit Baldus) de donatione inter virum & vxorem, quia hic præsumitur auiam donasse nepti, non autem virum vxori, *l. Caius, ff. soluto matrim. l. auia, Cod. de iure dotium, & l. vnica*, §. *extraneum, Cod. de rei vx. actio.* Et subiungit Baldus, quod si concederemus, confessionem fuisse factam animo donandi, donatio ipsa consisteret, quia maritus diceretur donasse illi auiæ maternæ, & avię nepti. Cæterùm à Baldo in specie dissentit Ioan. Lupus *in rubrica, de donation. inter virum & vxor. §. 30. nu. 12. versic. ista sunt ferè verba*, motus auctoritate Ioan. Campeg. *in tract. de dote, part. 1. quæst. 50.* sed verè Campegius loquitur, quando ex verbis mariti expressè donantis extraneo, colligitur eius animus & mens donandi vxori. Existimo Baldum rectè sensisse, quando sumus in dubio, quia (vt ipse dixit) in dubio fraus & simulatio non præsumitur, & standum est verbis instrumenti. Receditur tamen ab hac præsumptione, quando extant contrariæ coniecturæ.

82 Prima quatum est, quando † maritus ære alieno grauatus, confessus sic fuisset erga valdè coniunctum ipsi mulieri. Nam tunc præsumitur ficta confessio, donandi scilicet animo. Ita Baldus Nouellus *in tract. de dote, parte 10. num. 14.*

Secunda est coniectura, quando maritus confessus
83 est erga † socerum suum, dotem ab eo recepisse. Hoc etiam casu fraus, & simulatio ita præsumitur. Bald. Nouel. *præcitato in loco. ver. & multò magis.* Est ratio, quia socero donari ita prohibetur, vt propriæ vxori, *l. 3. §. qui in eiusdem, ff. de don. inter vir. & vxor.*

Tertia est coniectura, quando maritus est confessus
84 recepisse dotem ab omninò extraneo, † cum quo tamen habitus fuisset aliquis sermo, & tractatus, quod ipse maritus cupiebat donare vxori suæ. Hoc sanè casu coniectura est, quod confessio deinde subsecuta, fuerit facta animo donandi, & sic fictè & simulatè. Ita sensit Ioann. Lupus *in dicto §. trigesimo, num. 6. versic. ex quo dixi.*

Quarta est coniectura, quando maritus est confes-
85 sus recepisse dotem à penitus extraneo, † qui deinde statim ius suum cessit & transtulit mulieri. Hoc sanè casu præsumitur confessus in fraudem, & sic animo donandi ipsi mulieri. Ita colligo ex Ioan. Lupu *in d. §. 30. nu. 12. in fin. & nu. 13.*

Octauus & vltimus est casus, quando maritus constante matrimonio confessus est recepisse dotem, deinde socer, vel is alter, qui dotem constituerat, promisit alia scriptura vel instrumento se soluturum summam illam confessatam. Hoc in casu dubitari solet, an verè dos illa fuerit numerata, vel potius facta confessio, spe futuræ promissionis posteà factæ, vel spe futuræ numerationis? subdistinguendi hic sunt tres casus, quorum primus est, quando promissio de soluenda dote subsecuta est incontinenti ipsam confessionem. Hac in re sunt opiniones, Bald. enim *in l. legem, nu. 13. C. de pactis*, scripsit, confessionem præsumi simulatam. Verùm idem Bald. *in l. penultim. §. si mulier, ff. soluto ma-*
86 *trimon.* docuit, confessionem * præsumi factã spe illius promissionis subsecutæ. Et hanc postremam opinionem secuti sunt Castrens. *in dict. l. penultim. §. si vir.*

& Roman.

& Roman. *numero* 2. & idem Roman. *in consi.* 445. *nu.* 2. *versi. primus quod.* Alexand. ibidem *& in consil.* 148. *n.* 1. *libro* 5.

Et hic quidem casus probatur primò text. *l. minor viginti annis cui fideicommissum, ff. de minor.* quem perpendit prius Baldus, & deinde Rom. & reliqui, eo enim loci dicitur, quod quando procedit confessio de recepto, & deinde promissio, statim præsumitur confessio facta spe ipsius subsecutæ promissionis. Secundò affertur *l. ab Anastasio, Cod. mandat.* quam explicat Rom. *in d. consi.* 445. *nu.* 2. qui tamen sentit non satis probare. Tertiò motus est Roman. & prius Angel. *in d. consi.* 145. argumento ducto à solitis. Cum enim (inquit ille) sic quotidie obseruari consueuerit, vt mariti confiteantur recepisse dotem, & deinde dotem constituens promittat se soluturum, sumitur coniectura à solitis, quod confessio facta fuerit spe futuræ promissionis & numerationis.

Quartò affertur ratio à Bald. *in d.* §. *si mulier*, & à Roman. ibidem, *& in d. consi.* 445. *nu.* 4. quod quãdo vnus
87 † actus fuit factus statim post alterum, censentur duo actus correspectiui, hoc est, quod vnus causa alterius confectus fuerit, *l. si ventri*, §. *vlt. ff. de privil. credit.* & copiosè disseremus infrà *libro* 6. *in præsumpt.* 20. vbi agemus de ipsis actibus correspectiuis.

88 Secundus est casus, quando † post confessionẽ dotis receptæ subsecuta est promissio de soluendo dotem ipsam, & adhuc lapsum non est tempus opponendi exceptionem dotis non numeratæ. Hoc casu idem est quod superiore, quò ad ipsum maritum, quod scilicet confessus sic fuerit spe subsecutę promissionis, & postmodum numerationis, sicuti Doctores omnes admittunt. Nam subsecuta ipsa promissio hoc manifestè significat. Sed dubitatio est, quo ad ipsam mulierem: nempè an ipse maritus sic confitendo non præsumatur recepisse dotem, vt eius hæredes † soluto matrimo-
89 nio, vel alio eueniente casu restitutionis dotis, liberẽtur, cedendo actiones vel potius teneantur omninò restituere dotem, salua sibi actione contra promissorem? Hac in re magna est inter Doctores contentio: vna enim fuit opinio eorum qui scripserunt, hæredes liberari cedendo actiones. Ita sanè Bal. *in d. l. penult. & §. si mulier. ff. solut. matrimon.* & ibidem Angel. vbi testatur sic fuisse decisum Perusij. Idem *in consi.* 145. Roma. *in d. l. penult.* §. *si vir. & in d. consi.* 445. *vers. secundus quod.* Salicet. *in l. si absentis. C. si certum pet.* post Bald. *ibid.* Barb. *in consi.* 19. *libro* 2. Curt. sen. *in consil.* 54. *incipit, super duob. colu.* 2. *vers. sed præmissis, & colu.* 3. qui latè hanc tuetur. Eandem opinionem visus est probare Afflictus, *in cap.* 2. *nume.* 21. *vers. sed iuxtà hæc notantur, de feudo dato in vicem legis commiss.*

Ea præcipua ratione ij moti sunt, quod eo tempore factæ promissionis nondum ius quæsitum perfectè fuit ipsi mulieri, cum aduersus eam potuisset obiici exceptio dotis non numeratæ, *l.* 2. *& l. vlt. C. de dote cauta non numer.*

90 Secunda fuit opinio eorum, qui dixerunt, † hæredes mariti teneri restituere dotem ipsam, & ob id non liberari, cedẽdo actiones. Ita Bart. *in d. l. penult.* §. *si vir. ff. solut. matr.* & ibidem Castrens. & Alexand. Bald. sibi parum constans *in con.* 124. *Virfuit confessus lib.* 5. Abbas *in consi.* 73. *num.* 3. *libro* 2. Alexand. *in consi.* 36. *colum.* 1. *libro* 2. *& in consi.* 148. *colu. libro* 5. Corneus *in consi.* 151. *in* 2. *dubio, libro* 1. *& in consi.* 209. *col. vltim. libro* 3. *& in consi.* 109. *libro* 4. Socin. Sen. *in consi.* 179. *colum.* 4. *vers. confirmantur postremò libro* 2. *in consi.* 64. *col. penul. lib.* 3. *in consi.* 17. *num.* 24. *in consi.* 88. *num.* 21. *in consi.* 130. *n.* 18. *lib.* 4. Iason *in consi.* 222. *lib.* 1. Ruin. *in consi.* 197. *ad finem libr.* 1. Neuizan. *in lib.* 2. *Sylua nuptial. n.* 73. qui testatur sic iudicasse Senatum Mediolanensem. Afflictus *in decis.* 323. *num.* 1. Campegius *in tract. de dote, in prima parte, quæst.* 52. *nu.* 3. *versicu. aduertendũ tamen est. & in* 5. *parte, qu.* 75. Ripa *in l. vlt. nu.* 116. *C. de reuoc. donat.* Crauet. *in consi.* 253. *in fin. in consi.* 282. *num.* 3. *vers. septimò, & in consi.* 285. *colu. penult. versic. non obstat quod solum.* Ea præcipua ratione ij moti sunt quod maritus recipiendo illam promissionem, censetur loco solutionis dotis acceptasse nomen debitoris, atque dotis creditum transtulisse & nouasse in aliam causam promissionis.

His constat postremam hanc opinionem esse magis receptam, & ob id in iudicando sequendam. Et hæc quidem opinio multò magis locum habet, quando socer, vel alter dotans, promisit ex alia causa se soluturum pecuniam illàm, quam maritus confessus fuerat recepisse, vt putà causa mutui, vel vt ex ea percipiat annuum cẽsum. Nam tunc præsumitur facta nouatio, atque ita pecunia manet apud debitorem periculo ipsius mariti. Ita Soci. sen. *in consi.* 130. *numero* 19. *vers. & posito, libr.* 4. Et rursus opinio hæc multò magis locum habet, quando maritus recepit eam promissionem à socero, vel alio dotante, quem sciebat non esse soluendo, vel cum non soluendo esset, distulit, & is factus est soluendo. Ita Roman. *in d. consilio* 445. *colu.* 2. *versicul. & hæc opinio mihi placet.*

Declaratur primò vt locum non habeat prædicta
91 opinio, † quando maritus confessus esset erga mulierem, vel erga socerum & extraneum dotantem, consentiente ipsa muliere, ipsi deinde factæ promissioni. Nam tunc hæredes mariti cedendo actiones ipsi mulieri, liberantur. Ita declarant Castrens. *in d. l. penult.* §. *si vir. num.* 3. *ff. solut. matr.* Corn. *in consi.* 109. *nu.* 3. *libro* 4. Socin. sen. *in consi.* 297. *colu. penult. vers. non obstat postremò, libro* 1. & Neuiz. *in d. libro* 2. *Sylnæ nupt. numero* 77. *in fin.*

92 Declaratur secundò, vt locum non habeat, † quando socer, qui post confessionem à genero factam promisit soluere, successit ipsi filiæ. Hoc sanè casu maritus cedendo inanes actiones socero suo liberatur. Ita egregiè decisum fuit in consilio Neapolitano, teste Afflict. *in deci.* 323. vbi Vrsillus. Idem est econtra, quan-
93 do † mulier successisset patri suo dotanti, vel alteri, qui dotem constituit, erga quos maritus est confessus. Nam & tunc sufficit, si hæredes mariti cedant inanes illas actiones. Ita Corneus *in dict. consil.* 109. *nu.* 3. *libro* 4. qui sic intellexit Angel. *in dict. consi.* 145. Et Corneum secutus est Neuiza. *in dict. libr.* 2. *Sylua nup. numero* 73. *in fin.*

Declaratur tertiò, vt non procedat prædicta opinio,
94 quando post * factam illam promissionem apparet, quod pars ipsius pecuniæ fuit ab illo promissore soluta. Nam tunc verè præsumitur, confessionem illam primam, factam fuisse solum spe subsecutæ deinde promissionis, & numerationis futuræ. Ita in specie Curt. sen. *in d. consi.* 54. *super duobus, colum.* 4. *vers. studentur præmissa*, adductus auctoritate Baldi *in leg.* 3. *Cod. de non num. pecun.* vbi etiam Salic. annotauit.

Tertius est casus, quãdo promissio facta fuit post elapsa tempora opponendi exceptionem non numera-
95 tæ dotis. Hoc sanè casu sine controuersia † hæredes mariti tenentur restituere dotem, nec cedendo actiones liberantur. Ita Roman. *in d. consi.* 445. *mum. quarto, in fin. vers. tertius quod.* Nam tempore receptæ promissionis perfectè acquisitum fuit ius ipsi mulieri. Et hunc casum multo magis admisisset Bartolus, & qui eum secuti sunt. Eandem opinionem verè probauit

Afflict.

Afflict. *in dict. cap. 1. nu. 21. vers. sed iuxta hoc notanter de feudo dato in vicem legis commissor.*

PRÆSVMPT. XIII.

Dos confessata à marito, quando præsumatur ei numerata, in detrimentum & præiudicium creditoris ipsius mariti.

SVMMARIA.

1 *Confessio de dote facta, quibus casibus marito non nocet, neque ipsius præiudicat creditoribus.*
2 *Confessio mariti ante matrimonium contractum, donandi animo facta creditoribus non obest.*
Idem si constet eam animo defraudandi factam esse. numero 3.
4 *Confessio mariti cum in dubio spe futuræ numerationis facta præsumatur, creditores exceptionem non numerationis opponere possunt.*
5 *Maritus cum confessione, renuncians etiam exceptioni non numeratæ dotis, creditoribus tamen non præiudicat.*
6 *Pactum vnius non extenditur contra alterum, nec facto vnius alter prægrauatur.*
7 *Renunciatio iuris, renuncianti solùm, non aliis nocet.*
8 *Dotis receptæ confessio, etiam instrumento guarentigiato facta, non tamen præiudicat creditoribus.*
9 *Guarentigia, sicuti tertio nominato prodesse nequit, ita nec obesse potest.*
10 *Sententia contra creditores lata non nocet marito, & econtra.*
11 *Statutũ exorbitans, nõ debet ad alias personas extẽdi.*
12 *Confessio mariti facta fauore mulieris, prævalet confessioni factæ pro creditoribus.*
13 *Dos in pari causa creditoribus prævalet.*
14 *Dotem recepisse confessus ante contractum matrimonium lapso tempore opponendæ exceptionis, tam sibi quàm creditoribus præiudicat. Dissentiente tamen Baldo, & aliis. num. 15.*
16 *Beneficio alteri competenti, nemo ipso inuito vti potest.*
17 *Dotis receptæ sola confessio præiudicat creditoribus, si numeratam fuisse faterentur in respondendo positionibus.*
18 *Dotem confessatam ante matrimonium contractum, verè numeratam præsumi in præiudicium creditorum habentium solummodo actiones personales.*
Idem si adsint aliquæ dotis numeratæ coniecturæ, vel indicia, nu. 19.
20 *Alimẽta mulieri præstãs maritus, an maritali potius affectione, quàm causa dotis receptæ facere præsumatur.*
21 *Dotis receptæ confessio, subsequuta promissionem factam ante matrimonium, tamen arguit dotem reuera numeratam in præiudicium etiam creditorum. Aliis contrarium tuentibus, num. 23. Vide distinctionem, nu. 24.*
22 *Exceptio non numeratæ pecuniæ, contra confessionem depositi nequit opponi.*
25 *Dotem recepisse in re immobili, etiam data pro æstimato, confessus maritus ante matrimonium contractum, verè datam præsumi, in præiudicium quoque creditorum.*
26 *Dotis numeratæ confessio, matrimonio iam constante, facta animo donandi aut defraudandi creditores ipsis non præiudicat. Idem est de confessione dotis augmentatæ, nu. 27.*
28 *Dotis augmentum, cum de præiudicio creditorum non agitur, non præsumitur factum in fraudem.*
29 *Dotis numeratæ confessio matrimonio constãte, facta à marito qui soluendo nõ est, fraudulẽta præsumitur.*
30 *Confessio mariti de dote recepta, matrimonio constante, spe futuræ numerationis præsumitur, nec creditoribus nocet.*
Et quam uis passus sit elabi tempora opponendæ exceptionis, num. 31.
Vel cum confessione, eiusdem exceptioni renunciauerit, num. 32.
Idque procedit etiamsi confessio facta sit in instrumento guarentigiato, nu. 33. Vel sit etiam facta extraneo cuidam, nu. 34.
Quibus tamen casibus locum id non habeat, remissiuè, num. 35.

EXplicauimus superiore præsumptione, quando dos confessata à marito, præsumatur ei ad sui detrimentum numerata. Nunc differendum est, quando præsumatur ipsi marito numerata in præiudicium & detrimẽtum creditorum ipsius mariti. Qua in re præmittendum est prius, quod illis in casibus in quibus
1 hæc † confessio non nocet marito confitenti, multò minùs nocet ipsis creditoribus, qui non dicuntur illi confessioni consensisse: & qui in quandam consequentiam, & per modum accessorii veniunt. Ita in specie declarat Alex. *in consi. 142 num. 1. lib. 5.* His præmissis, distinguimus nunc, vt & superiore præsumptione, duo tempora, hoc est, primum ante contractum, & secundum post contractum matrimonium. Duo itaque sunt capita. Primum ante contractum, secundum post contractum matrimonium.

Quo ad primum caput, Soc. Sen. *in l. 2. n. 85. ff. solut. matrimo.* distinguit plures conclusiones, quas nos casus appellabimus.

2 Primus itaque est casus, quando * constat quod maritus, qui confessus est ante matrimonium se recepisse dotem, habuit animum donandi. Hoc casu (inquit Soc. *in d. l. 1. nu. 85.*) confessio mariti non nocet creditoribus, cum suo facto eis nocere non possit, nam iuxta regulam iuris, alteri per alterum iniqua conditio inferri non potest, *c. alteri, de reg. iur. in 6.* Et accedit, quòd si confessio hæc non nocet ipsimet marito, sicuti diximus suprà in præcedenti, nec creditoribus illius nocebit.

3 Secundus est casus, quando † constat maritum sic fuisse confessum, vt fraudaret creditores. Hoc casu res clara est, quod scilicet confessio hæc non nocet ipsis creditoribus. Ita Socin. *in d. l. 1. num. 26.* quem secuti sunt congesti à Tyraquell. *in tract. de retractu consang. §. 1. glo. 18. nu. 88.* Quam quidem sententiam probant *l. assiduis, Cod. qui potior. in pignor. habean. & l. posthac, Cod. de bon. proscript.*

4 Tertius est casus, quando sumus † in dubio. Hoc in casu præsumitur facta spe futuræ numerationis. Ita Soci. *in d. l. 1. n. 87. ff. solut. matrim.* Idem affirmarunt Aretin. *in consi. 86. nu. 3. &* 4. Alexan. *in cons. 142. num. 5. lib. 5.* Didacus *lib. 1. variar. resolut. cap. 7. num. 6. vers. de creditoribus.* Et ii quidem moti sunt textu *l. vltim. cum auth. ibi posita, C. de non numer. pecun.* Ex quo sequitur, quod creditoribus non nocet, cum opponere possint exceptionem ipsam dotis non numeratæ, sicuti docuit Socin. motus text. *l. si cui, C. de non nu. pecun.* de cuius sensu differemus infrà.

Extenditur primò, vt locum habeat hic casus etiam quando maritus ipse in confessione receptæ dotis, renunciauit ipsi exceptioni non numeratæ dotis. Hoc
5 etiam casu † non præsumitur dos verè numerata in

BIU Cujas

præiudicium creditorum. Ita reiecta Butrigarii, Raynerii, Bart. Salic. & Angeli opinione *in l. assiduis, Cod. qui potior. in pign. hab.* & Castrens. *in cons. 383. circa primum. num. 1. lib. 2.* ac Campegij *in tract. de dote, parte 1. quæst. 53. n. 4.* rectè scripserunt Alexand. *in d. l. 1. ff. solut. matrim.* Imola *in l. si ita stipulatis, §. Chrysogonus, ff. de verborum obligat.* Benedictus Plumbinus *in disputatione, quæ incipit, statuto ciuitatis,* quos refert & sequitur Soc. Sen. *in dicta l. 1. nu. 89. ff. soluto matrimon.* Gozad. *in consi. 28. nu. 21.* Ea ratione moti sunt, quod non debet esse in facultate mariti, sua confessione & renunciatione, fraudare creditores, *l. 1. §. si culpam. ff. si quid in fraud. credit.*

Secundò accedit simile, quo dicimus, debitorē non posse agnoscere debitum in præiudicium fideiussoris, *l. tum mandatori, C. de non num. pecun.* Ita & renunciatio mariti nocere non debet creditoribus, ne* pactum 6 vnius extendatur contra alterum, aduersus *l. si vnus, §. ante omnia, ff. de pactis,* & ne facto vnius, alter prægrauetur, contra regulam *l. alteri. de regul. iuris.*

Tertiò suffragatur, quod renunciatio† iuris ab vno 7 facta, ei tantum, & non aliis nocere debet, vt scribunt Bar. & reliqui *in l. 1. C. de pactis.* At qui ius creditorum est separatum à iure mariti, *l. si cui, C. de non num. pecu.* Ergo renunciatio facta à marito nocere non debet creditoribus.

Quartò & vltimò confert *d. l. si cui,* qua constitutum est quod si maritus condemnatur erga vxorem restituere dotem confessatam, non obstante exceptione numerationis non factæ, non tamen sententia illa nocet creditorib. tametsi sententia illa omni suspicione careat. Ergo à fortiori nec renunciatio à marito facta quæ suspicione nō caret, nocere debet ipsis creditorib.

Extenditur secundò, vt locum etiam habeat quan- 8 do confessio facta † fuisset in instrumento guarentigiato, quod dispositione statuti habet vim rei iudicatæ. Hoc sanè casu, adhuc confessio hæc mariti non præiudicat creditoribus, quia adhuc quoad eos præsumatur facta spe futuræ numerationis. Ita, reiecta opinione Bald. *in l. 1. n. 4. Cod. de priuileg. dot.* scripserunt Aret. *in cons. 86. nu. 3.* Soc. *in dicta l. 1. num. 93. ff. solut. matrim.* Bald. Nouell. *in tractat. de dote, parte 10. num. 20.* & Gozad. *in consi. 28. nu. 27.* qui scribunt statutum operari in præiudicium mariti, non autem creditorum, quia sicuti guarentigia† non prodest tertio 9 non nominato, secundùm Baldum *in l. si pro te, Cod. de dotis promiss.* ita etiam tertio non nominato nō nocet, vt tradunt idē Bald. *in l. hac edictali, in princip. C. de secund. nupt.* & Imola *in l. vlt. ff. à quibus appell. non licet.* Et accedit secundùm Socin. quod sicuti sententia † la- 10 ta contra creditores non nocet marito, *l. si cui, in fin. C. de non nu. pecun.* & contrà, lata pro marito non nocet creditoribus, *iuxta l. sapè, ff. de re iud.* Ita quoque guarentigia, quæ sententię cuiusdam loco est, vimque habet contra maritum adhibita, nocere non de- 11 bet creditoribus. Et rursus prædictum statutum† tanquam exorbitans, non debet extendi ad alias personas, ne duo exorbitantia, (vt egregiè considerat Baldus Nouellus) ab eodem statuto introducantur. Imò scripsit Bald. ipse Nouellus *præcitato in loco nu. 21.* hoc locum habere etiam si statutum tribuat executionem guarentigiæ contra quemcunque.

Declaratur primò, vt locum non habeat casus iste, quando creditores prætenderent creditum suum, ex 12 confessione sola ipsiusmet mariti. Nam† tunc confessio facta fauore mulieris, atque ita pro dote præualet, sicque præiudicat confessioni factæ pro creditoribus. Ita Bald. Imola & Alex. *in d. l. 1. ff solut. matri.* quos secutus est ibi Socin. *num. 88.* Corn. *in cons. 120. num. 5. in fin. lib. 3.* & idem affirmarunt Angel. Aret. *in §. fuerat num. 15.* & ibidem Iason *nu. 91. in Instit. de actio.* Marsil. *in singul. 324.* Gozad. *in consil. 28. nu. 28.* & Didac. *in lib. 1. var. resol. cap. 7. nu. 6. vers. ex præmissis colligi.* Ea 13 ratione ii moti sunt, quod cum † par sit causa dotis & creditorum, debet prævalere ipsa dos.

Cæterùm Baldus Nouellus *in tract. de dote, parte 10. num. 16.* dubitat, ex eo quod confessio facta ad commodum priorum creditorum, nullam habet fraudis suspicionem: cum ante se non adsit dotis confessio, sed confessio, quæ fit causa dotis post illos creditores, non caret doli suspicione, ob ipsos creditores mariti anteriores. Responderi potest, confessionem dotis non præsumi factam in fraudem aliorum creditorum, ex quo de eorum credito non constat verè, sed per solam confessionem quam etiamsi sciviſſet mulier, vel qui eius nomine dotem numerauit, probabiliter credere potuisset, non esse iustum legitimumque creditum.

Declaratur secundò, vt locum non habeat casus is- 14 te, quando * ante contractum matrimonium maritus confessus est recepisse dotem, deinde passus est elabi tempus opponendi exceptionem dotis non numeratæ. Nam tunc dos præsumitur verè numerata, etiam in præiudicium creditorum. Ita Bart. *in d. l. si constante, nu. 100. ff. soluto matrimonio, & in l. assiduis. Cod. qui potior. in pign. hab.* & ibidem Angel. & Salicet. & secuti sunt Imolam *in cap. ex literis, num. 12. de pignor.* Aretin. *in consil. 86. columm. 2.* Alexand. *in l. 1. num. 35. ff. soluto matrimonio, & in consil. 90. nu. 5. lib. 3.* Bald. Nouellus *in tract. de dote, part. 10. nu. 12.* Afflict. *in decis. 402. nu. 10.* Rubeus *in consil. 78. num. 4. & nu. 9.* Crauet. *in consil. 40. num. 6.* qui hanc esse communem testantur. Et in specie hanc vt veriorem, secutus est Didacus *in l. 1. variar. resol. cap. 7. n. 6. vers. quod si confessio dotis.* qui testatur pariter esse communem. Et his accedunt Bulgarinus *in d. l. 1. nu. 26. ff. solut. matrim.* Roland. *in consil. 74. n. 9. lib. 4.* Riminaldus iunior *in cons. 180. nu. 4. & 7. lib. 2.* & Verallus *in decis. 196. parte 1.* qui testatur esse communem, & sic Rotam Romanam iudicasse. Quæ quidem sententia fulcitur text. *l. si duobus, in princ. ff. de iureiu.* quo loci dicitur fideiussorē posse aduersus principalem debitorem agere ratione soluti debiti, si probauerit solutionem etiam sola creditoris confessione, elapsis deinde triginta diebus concessis ad opponendum exceptionem, *iuxta l. in contractibus. C. de non nu. pecun.* Et hoc in casu, cum adhuc contractum non sit matrimonium, non præsumitur fraus aliqua, nec donationis titulus erga uxorem.

Contrariam opinionem † probarunt Bald. *in l. neque. Cod. de compens. & in l. generaliter, col. 2. Cod. de nō nu. pecun.* Imol. *in l. si ita stipulatus, §. Chrysogonus, nu.* 15 *11. ff. de verb. obligat.* Roman. *in l. 1. num. 22. ff. solut. mat. & in cons. 245.* Aretin. *in d. l. 1. num. 7.* & ibidem Socin. Sen. *num. 90.* Idem scripserunt Angel. Aretin. *in §. fuerat, num. 15.* & ibidem Ias. *num. 75. in Instit. de actio.* Fel. *in cap. si cautio, nu. 44. de fide instrum.* Et hac pro opinione perpenditur text. *d. l. si cui, de non num. pecu.* vbi dicitur, quod non prohibentur tertii creditores opponere exceptionem pecunię non numeratæ, etsi debitor principalis ea exceptione nunquam sit vsus, vt diligenter explicat Socin. præcitato in loco. Decurso ergo tempore opponendi exceptionem non numeratæ dotis, poterunt creditores eadem vti aduersus vxorem, quamuis maritus ea vsus non fuerit intra legitima tempora. Verius esse existimo cum Salicet. *in d. l. si cui.* Alex. *in d. l. 1. nu. 35. ff. sol. matr.* Rubeus *in d. cons. 78.*

BIU Cujas

*nu.*4. & Didac. *in d.c.*7.*n.*6. *ver. sed alia, d.l. si cui*, hunc habere sensum, quod licèt aliàs nemo possit vti beneficio † alteri competenti, eo inuito, *l. si iu lex circumuento, ff. de mino.* attamẽ creditor inuito debitore, vti poterit exceptione non numeratæ pecuniæ ipsi debitori competenti, loquitur itaq; text. *dicta l. si cui*, quando debitor ipse supersedet, differt, atque ita moram interponit, vel recusat opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ. Nam tunc alii creditores poterunt pro suo iure opponere. Non autem loquitur *dicta l. si cui*, quando elapsa sunt tempora opponendi exceptionem. Hunc sensum indicant vltima illius responsi verba, quæ ita se habent. *Vt neq; principali debitori, neque fideiussori eius aliquod præiudiciũ generetur: si is, qui eã exceptionẽ opposuerit, victus fuerit, sed possunt illi postea si conueniantur intra statuta scilicet tempora, eadem se exceptione tueri.* Hactenus Iustinianus qui significauit, licere tertiis ipsis creditoribus opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ, quam debitor principalis recusat, vel differt opponere. Et hoc quidem sine præiudicio ipsius debitoris, quia etsi illi creditores succumbunt, non tamen debitor impedietur ex sua persona, exceptionẽ denuò opponere. Quod procedit etiam elapso tempore à lege præstituto ad opponendum hanc exceptionem, si modo constat creditores ignorasse confessionem illam à marito factam, quia tunc per restitutionem in integrum daretur ei facultas opponendi hanc exceptionem, vt tradit Alexand. *in dict. l. 1. numer.* 35. *circa medium solut. matrimon.* etsi Boer. *quæst.* 330. dubitat.

17 Declaratur tertiò, vt locum non habeat casus iste, † quando creditores respondendo positionibus, fatentur dotem fuisse numeratam, licet in instrumento contineretur sola confessio. Ita post Ang. & Alex. quos recenset, docuit Soc. *in d. l. 1. nu.* 91.

Declaratur quartò, vt locum non habeat, quando 18 creditores † haberent solum actiones personales. Nam tunc ad eorum præiudicium præsumitur, quod dos confessata ante contractum matrimonium, verè fuerit numerata. Ita Castren. *in l. 1 in fine. ff. solut. matri.* post Cynum *in authen. sed iam necesse, C. de donat. ante nupt. in q.* 4. quem sic intelligit & declarat Didac. *in dict. lib. 1. variar. resol. c.* 7. *n.* 6. *vers.* 3. *illud* qui & huius sententiæ, recenset Bald. Nouel. *in tract. de dote, parte* 10. *nu.* 10. *ver.* 2. *casus.*

Cæterùm dissentit Soci. *in d. l. 1. nu.* 92. post recentiores quos ipse suppressis eorum nominibus commemorat, sic etiam dissẽtit Ripa *in l. quæsitũ, §. si sponsa, in fin. ff. de priuil. credit.* Et motus est Soc. text. *l. si cui, C. de non num. pecu.* quæ absolutè loquitur, tam de creditoribus ex personali, quam ex aliqua quauis actione, cum non distinguat vnam ab altera. Perpendit etiam Socin. text. *l. assiduis. Cod. qui potior. in pign. habe.* Verùm illis respondet, & diligenter satisfacit Didacus præcitato in loco.

Declaratur quintò, vt locum non habeat casus iste, quando adessent aliqua indicia & coniecturæ dotis 19 non † numeratæ. Nam tunc confessio hæc iunctis illis indiciis, adeo arguit, dotem verè fuisse numeratam, vt præiudiciũ aliquod adferat ipsis creditorib. Ita Bal. *in l. vnic. n.* 4. *C. de priuil. dot.* qui indiciũ & cõiecturã illã considerauit quando maritus præstitit alimenta ipsi mulieri. Et Baldum secuti sunt alii, quos commemoraui superiore præsumptione, in quinta declaratione secundi casus. Verùm Socin. *in d. l. 2. n.* 94. *ff. solut. matrim.* ea ratione coniecturam hanc reiicit, quod si probabilis non est aduersus ipsummet maritũ, qui (vt in 20 dicta 5. declaratione diximus) præsumitur potius * præstitisse alimenta affectione maritali, quam quòd dotem fuerit consecutus, sic & multò minus recipienda est coniectura hæc aduersus creditores. Alias coniecturas recensui suprà in dicta declaratione. Illa quarta, quam ibi commemoraui casui nostro satis posset adaptari, quando scilicet ad mariti confessionem accedit vnius testis testimonium. Nam & hæc coniectura aduersus creditores recipienda est.

Declaratur sextò vt locum non habeat, quando iam ante confessionem promissa fuit dos. Nam tunc sub- 21 secuta † dotis receptæ confessio, arguit dotem verè fuisse numeratam, etiam in præiudicium creditorum. Ita Castren. *in dicta l. 1. ff. sol. matrimon.* Roman. *in l. si constante, in princ. n.* 100. *& in l. si verò, §. de viro in* 31. *fallent. ff. eodem soluto matrim. & in cons.* 445. & Socin. senior ibidem *nu.* 95. dixit, in iudicando & consulendo non esse recedendum ab hac opinione, quam secutus est Afflict. *in decis.* 402. *n.* 9. *vers. sed in contrarium.* Et fulcitur primò sententia hæc text. *in l. contractib. §. sed quoniã vers. ideoque. C. de non nu. pecu.* cuius verba hæc sunt: (Ideoq; sancimus instrumento quidem depositionis certarum rerum, vel certæ pecuniæ, securitatibúsque publicarum functionum, siue in solidum, siue ex parte soluta esse conscribantur, illis etiam securitatibus quæ post confessionem dotalium instrumẽtorum de soluta dote ex parte, vel in solidum exponuntur, nullam exceptionem non numeratæ pecuniæ penitus opponi.) His manifestè significat Iustinianus nullam opponi posse exceptionem non numeratæ dotis, cum securitates, hoc est, confessiones dotis numeratæ, factę sunt post dotalia instrumenta, id est, post dotis promissionem. Et accedit, quod sicuti contra 22 confessionem depositi * opponi non potest exceptio non numeratæ pecuniæ, vt ibi dicitur: Ita etiam nec contra confessionem dotis factam post promissionem dotis. Hæc sanè duo æqualiter determinat Iustini. *in d. §. sed quoniam.* dum ambo sub eadem verborum structura comprehendit. Verùm tex. *d. §. sed quoniam*, loquitur de confessione ipsa facta in præiudicium ipsius mariti, non autem creditorum: sicuti colligitur ex principio *dictæ l. in contractibus.* vt perpendit Socinus præcitato in loco.

Secundò adducitur ratio, quia cum maritus ex promissione habeat obligatam vxorem, necesse non habet confiteri se recepisse spe futuræ numerationis, seu solutionis, vnde verisimile est, quod sibi solutum fuerit, respondetur, hoc verum esse, quo ad ipsum maritum: non quo ad creditores, quibus suspecta est promissio, & confessio.

23 Cæterùm contrariam † opinionem in puncto iuris veriorem esse scripsit Socinus *in dicta l. prima, numer. nonagesimo quinto, vers. sed in puncto. ff. soluto matrimonio*, & eo prius Baldus Nouellus ibidem *nu. ducentesimo decimotertio, vers. aut quærimus*, & idem *in tractatu de dote, parte decima, numero* 18. *vers. aut quærimus an talis, & numero* 19. sic etiam dissentit Emanuel Costa *in l. si ex cautione, in limit.* 14. *nu.* 3. *vers. ego nihilominus, Cod. de non nu. pecu.* Ea ratione motus est Bal. Nouel. quia cum tempore confessionis immineret magnum æs alienum, præsumitur quod maritus sic confessus fuerit, vt potius fraudarentur creditores, quàm vt recognosceret bonam fidem. Et sententiam hanc probant *l. scripturas, C. qui pot. in pig. hab.* quã allegauit Baldus Nouellus, & diligentius perpendit Socinus, qui dixit ibi sancitum fuisse, quod si probatur debitum alicuius per publicum instrumentum cum hypotheca, & deinde appareat debitum alterius per scripturam manu debitoris, quæ à duobus testibus

BIU Cujas

fide dignis approbetur,& appareat facta prior in tempore,attamẽ præfertur creditor posterior, qui probat per publicum instrumentum.Et hoc(inquit Socinus) factum est ob suspicionem, quod illa scriptura priuata fuerit re vera facta post instrumentum, sed falso ei adscripta dies prior illo instrumento, si ergo in probanda prælatione(inquit Socinus)hypothecæ,factum debitoris approbatum etiam per duos testes est suspectum,quanto magis debet esse suspecta confessio hæc facta à solo debitore.

Verùm si rectè perpendatur *d.l.scripturas*,aliter statuit. Est sanè constitutum, quod in prælatione hypothecæ præferatur publicum instrumentum posterius apochæ anteriori nisi(inquit Imperator) apocha illa fuerit munita subscriptione trium testium fide dignorum. Cùm ergo apocha caret testibus, suspecta est, quia ab ipsis debitore & creditore potest esse conficta, ad fraudandum anteriores: sed in casu nostro nulla est fraus contra creditores,cum appareat de promissione dotis per publicum instrumentum, antequam causaretur creditum aliorum creditorum.

Est hîc distinguendum,† quod aut tempore confes-
24 sionis apparebat magnum æs alienum,aut non apparebat.Illo primo casu procedere potest secunda Baldi Nouelli, Socini, & Costæ opinio,quod scilicet maritus voluerit fraudare creditores, & potius bona sua deferri mulieri,quam ipsis creditoribus.Nec hoc casu antecedens dotis promissio ad rem pertinet: quia non illud tempus,sed hoc confessionis, factę receptionis, spectari debet.

Secundo verò casu quando tempore confessionis non apparet æs alienum, nec probabiliter de eo dubitari poterat,tunc procedit prima opinio Castrensis & sequacium, quod scilicet confessio receptionis vera præsumatur. Ita etiam diffiniri potest illa traditio & declaratio,de geminata confessione receptæ dotis, de qua disserunt Socin.& Costa præcitatis in locis.

Declaratur septimò, vt locum non habeat hic casus, quando maritus confessus est recepisse dotem in
25 re † immobili, etiam si data sit pro æstimato. Nam tunc præsumitur verè data etiam in prejudicium creditorum,sicuti sensit Didac.*in libro 1.var.resol.cap. 7. in fin.*ex sententia Baldi *in l.vnica,n.4.C.de priuil.dot. & in l.in contractibus,in princ.q.1.C.de non num.pecu.* & probat *text.auth.sed iam necesse, vers.at si debitor, C.de donat.ante nupt.*

Secundum est caput huius disputationis, quando scilicet maritus post contractum matrimonium confessus est recepisse dotem.Hoc in capite Soci. *in d.l.1. num.*105.distinguit atque constituit plures conclusiones: Nos casus aliquot constituemus atque explicabimus.

Primus est casus,quando constat maritum habuisse animum donandi vxori, vel fraudandi creditores.Nam
26 tunc dubitandum non est,quin confessio illa nil † noceat creditoribus, quia si non nocent confessiones hoc modo factæ ante contractum matrimonium, sicuti superiore capite in primo & secundo casu diximus,ita etiam multò magis nocere non debent, factæ post contractum matrimonium, cum magis suspectæ sint,vt scribit Soci. *in d.l.1.nu.*105.*& nu.*106. Et idem sequitur Ruin.*in cons.*183.*nu.2.libro* 1.

27 Secundus est casus,quando * confessio facta fuit de dotis augmento, hæc etiam non nocet creditoribus, quia in eorum fraudem facta præsumitur. Ita Socin. *in dicta l.1.n.*107.*vers.tertia conclusio.ff. sol. matr.* qui dixit,hanc esse præsumptionem iuris & de iure, introductam à Iustinia.*in §.aliud,in authen,de æqual. dotis, repositũ in auth.sed iam necesse,in fine.Cod.de donat.ante nupt.*vbi Bart. manifestè idem docuit. Idem respondit Ruin.*in cons.*137.*n.6.lib.*4.sic&Campeg.*in tract.de dote,parte 1.qu.66.& 67.*ubi declarat. Cùm verò non
28 agitur * de præiudicio creditorum, augmentum dotis non præsumitur factum in fraudẽ. Ita Doct.*in dicta authen.sed iam necesse.*& Campeg.vbi suprà *quæst.*64. *& 65.*& rursus quod diximus confessionem mariti de dote, vel dotis augmento, non nocere creditoribus tunc tempore confessionis existentibus, secùs verò quoad creditores futuros,sicq; causatos post confessionem illam. His sanè nocet confessio mariti, cum non præsumatur facta ipsa confessio in horum creditorum fraudem, nisi aliunde fraudis suspicio probetur.Ita Bart.*in d.authen.sed iam necesse,n.*2. & ibidem Angel.& Salic.*col.*2.Alex.*in cons.*86.*nu.*2.*lib.*7.Corn. *in cons.*120.*nu.*6.& apertius *in cons.*183.*num.*3.*lib.*3. Baldus Nouel.*in l.*1.*nu.*209.*ff.solut. matrim.* Crauet. *in cons.*44.*n.*1.*& in consi.*520.*in fine.* Petrus Antonius Angusola *in cons.*54.*nu. ... li.*2.Roland.*in cons.*74.*nu.* 11.*libro* 4.& Riminal.Iun.*in cons.*180.*nu.*6.*lib.*2. Coniecturæ autem fraudis sunt, quando statim ferè maritus ipse magnum æs alienum contraxit cum aliis creditoribus, vel quando confessio mariti erga vxorem fuisset de magna summa & excessiua: sicuti scribunt præcitati Doct. præsertim Roland. & his declaratur responsum Alexand.*in cons.*142.*nu.*7.*lib.* 5.& Gozad. *in cons.*25.*nu.*25.*in fin.*

Tertius est casus, quando maritus constante ipso matrimonio scit non esse soluendo,vel videt fore non
29 soluendo.Hoc etiam casu confessio † ab eo facta præsumitur in fraudem creditorum facta.Ita Soci.*in d.l.1. n.*108.post gloss.& Doct.*in d. authen. sed iam necesse.*

Quartus est casus, quando sumus in dubio. Hoc e-
30 tiam casu præsumitur solum quod facta† sit confessio spe futuræ numerationis, sicuti præsumitur, quando facta fuit ante contractum matrimonium, vt diximus in tertio casu præcedentis capitis.Et ideò,(vt ibidem dixi)non præiudicat creditoribus,quin opponere possint non numeratæ dotis exceptionem:Et in specie respõderũt Ruin.*cons.*137.*n.*4.*l.*4.& Bello.*in cons.*48.*n.*2.

Extenditur primò hic casus,ut locum etiam habeat, quando maritus qui sic confessus fuit, passus est elabi
31 tempora † opponendi exceptionem ipsam non numeratæ dotis.Nam adhuc illatum non censetur præiudicium creditoribus,quin possint ipsi exceptionem hanc opponere,Ita Didac.*in lib.*1.*varia.resol.cap.*7.*num.*6. *versic.quamobrem breui.*

Extenditur secundò,vt procedat etiam, quando ma-
32 ritus ipse in confessione receptæ dotis, † renunciauit exceptioni dotis non numeratæ, sicuti diximus suprà *in primo capite,nu.*1.*extensione tertij casus*,& in specie respondit Bello.*in cons.*48.*nu.*1.*&* 2.

Extenditur tertiò, vt locum habeat etiam si confes-
33 sio facta fuisset in† instrumento guarentigiato, vt dixi in secunda extensione dicti tertii casus. Hæ enim extensiones locum multo magis habent in confessione facta constante matrimonio,quàm antè, ob maiorem suspicionem,sicuti suprà declarauimus.

Extenditur quartò, vt locum etiam habeat in con-
34 fessione † facta erga extraneum. Nam hæc non nocet creditoribus. Ita Bart. & Sali. *in auth.sed iam necesse, C.de donat.ante nup.*& apertius Bello.*in cons.*48.*n.* 6.

Declaratur nunc hic casus,vt locum non habeat in
35 aliquibus † casibus illarum declarationum, quas in præcedenti capite retulimus. Non repeto illas quæ huc pertinent,studiosus quilibet facilè intelliget, quæ ad rem hanc faciunt.

PRÆ-

PRÆSVMPT. XIV.

Dos ad quem peruenisse præsumatur, quando pater & filius eodem in instrumento confessi sunt, se recepisse dotem vxoris ipsius filii.

SVMMARIA.

1 *Dotem recepisse vnà cum patre confessus filius si inter ipsos & mulierem contentio sit, pro virili restituere tenetur.*
Idque etiam in pluribus fratribus. nu. 3.
Itẽ & eo casu, si filius iussu patris dotẽ recepisset, n. 4.
2 *Priuilegiatum in casibus non priuilegiatis iure communi, vt in dote non procedit, quæ regulariter est priuilegiata.*
5 *Dotem recepisse confessi in instrumento pater & filius, si inter ipsos contentio sit, ad filium peruenisse præsumitur, casu quo filius negotia domus administret.*
6 *Reis duobus sese obligantibus, si ad vnum eorum negotium pertinet, is principaliter, alter fideiussoris loco obligatus est.*
7 *Actus numerationis dotis fit contemplatione mariti.*
8 *Actus secundum iuris communis dispositionem factus præsumitur.*
10 *Rei debendi duo non constituuntur, nisi expressim ita agatur.*
11 *Patre & filio dotem restituere promittentibus, casu quo inter ipsos contentio sit, ad patrem peruenisse præsumitur, si ipse solus familiam administret. Reiectis aliis opinionibus. nu. 9. & 15.*
Quid autem sit, dum ambo consueuerunt recipere, & administrare. nu. 16.
12 *Vsusfructus bonorum dotalium ad patrem pertinet, quousque filius cum eo commoratur.*
13 *Argumentum à solitis, in iure, receptissimum esse.*
14 *Dotalem rem vxore & marito vendentibus pretium ad maritum peruenisse præsumitur.*

PERSÆPE euenit, quod pater & filius recipiunt dotem vxoris ipsius filii, & in eodem instrumento fatentur se recepisse dotem illam, sed dubitatur ad quem præsumatur dos hæc peruenisse? Hac in re, vt perplexæ Doctorum traditiones clarè explicentur, distinguenda sunt ante omnia duo capita. Quorum primum est, quando lis & contentio inter mulierem ipsam, cuius nomine dos fuit numerata, & confessio facta, & ipsos patrem & filium, qui confessi sunt. Secundum vero est caput, quando lis & contentio est inter ipsos solos, patrem & filium.

Primo in capite dicimus, receptam esse ac veram opinionem, præsumi pecuniam peruenisse * ad vtrumque, patrem scilicet, & filium, qui ambo ab ipsa muliere, vel eius hæredibus conueniri possunt, vt quilibet pro virili teneatur restituere. Ita manifestè scripserunt Alex. *in additionibus ad Bart. in l. in duobus, §. vbi duo n. 15. ff. de duobus reis.* Signor. *in cons. 76.* sic etiam respondit Cor. *in cons. 303. lib. 4.* & apertius Bald. Nouell. *in tract. de dote. in 7. parte, priu. 38. in fi.* Curt. Sen. *in cõs. 54. Sæpè & frequenter. col. 2. vers. & sic opinio.* Craue. *in cons. 91. n. 3.* Ronchegal. *in l. reos. §. cum in tabulis. n. 29. vers. aliud esset, ff. de duobus reis.* Est ratio, quia voluit mulier vtrique numerari & ab vtroque eorum confiteri, quo magis sibi cautum esset. Non ergo habet illa quærere, & diuinare, in cuius arcam coniecta fuerit pecunia illa. Nec hic repugnat illa consideratiõ Crotti *in repet. l. si constante, nu. 84. ff. solut. matrimon.* quam probat & Ronchegall. *in l. reos §. cum in tabulis. num. 28. ff. de duobus reis.* cum dixerunt, priuilegiatum vt iure communi, in casu, in quo non reperitur priuilegiatus. *l. item veniunt. §. in priuatorum. ff. de per. hæred.* Nam respondetur. *d. §. in priuatorum.* procedere in iis qui sunt priuilegiati aliquibus in casibus, non † autem in dote, quæ est regulariter priuilegiata, vt diximus suprà *in præsumpt. 6.* Et hæc quidem traditio, mea quidem sententia, summa æquitate fulcitur.

2

Extenditur primò, vt præsumptio hæc locum etiam
3 habeat in duobus † vel tribus fratribus, qui confessi sunt recepisse pecuniam dotalem vxoris alterius eorum. Nam mulier habet vtrumque eorum obligatum. Ita in specie responderunt Signo. *in d. cons. 76.* & Corn. *in cons. 151. in fi. lib. 1.*

Extenditur secundò ut habeat locum etiam, quan-
4 do filius † iussu patris recepit pecuniam. Nam præsumitur numerata contemplatione tam patris quàm filii vt vterq; sit obligatus. Ita post alios Bald. Nouel. *in tract. de dote, par. 7. in priuil. 37.*

Secundum est caput quando lis & contentio est inter ipsum patrem & filium, vel hæredes eorum. Hoc in capite distinguendi sunt aliquot casus.

Primus est, quando pater & filius simul confessi sunt
5 recepisse dotem: sed solus ipse filius * gerit & administrat negotia domus. Hoc in casu pecunia illa dotalis præsumitur in totum peruenisse ad eum. Ita Cynus *in l. si cum dotem, §. transgrediamur. ff. sol. matr.* Campeg. *in tract. de dote, in 3. parte, quæst. 169.* & idem sensit Curtius Sen. *in d. cons. 45. ad finem.* Et hæc quidem traditio præter rationes, quibus fulcitur subsequens casus, vbi dicemus, habet & hanc præcipuam, quod cùm dos, ipsimet tanquam marito acquiratur constante matrimonio, *iuxta l. doce ancillam. C. de rei vendi.* sic
6 præsumendum est, quod ipsemet eam receperit, & apud se retinuerit. Nam quando duo † rei se obligant, & ad vnum eorum negotium pertinet, is principaliter obligatur, alter verò est loco fideiussoris. *l. vir. vxori. §. vlt. ff. ad Velleia.* & post Bartol. Castrens. Fulgosium, & Corneũ, in specie propriè respondit Crauet. *in d. cons. 91. numero 2.* Et accedit, vt dicebat idem Crauetta *ibid. nu. 6.* attendi debere non ipsa verba, sed cuius contemplatione fit actus. *l. isti quidem. §. vlt. ff.*
7 *quod metus causa*, cum similibus, sed actus † numerationis dotis, fit contemplatione mariti, & sic filii. Ergo ad eum, non autem ad patrem præsumitur peruenisse pecuniam. Et rursus (vt dicebat idem Crauet. *in d.*
8 *cons. 91. num. 8.*) actus præsumitur † factus secundum dispositionẽ iuris communis. *l. quæro. §. inter locatorem, ff. locati.* & dicemus infrà hoc lib. *in præsump. 38.* vbi declarabimus *d. §. inter locatorem.* sed de iure communi pecunia dotalis pertinet ad maritum, *d. l. doce ancillã. C. de rei vend. & l. pro oneribus. C. de iure dotium.* Ergo præsumitur ad ipsum filium maritum peruenisse. Et demum cessat hîc illa ratio, qua Doctores, quos in sequenti casu referam, dicũt, pecuniam præsumi peruenisse ad patrem: quia ipse pater gerit negotia domus, cessat inquam hæc ratio, cùm hoc in casu præsupponamus administrationem esse penes filium.

Secundus est casus, quando pater & filius simul confessi sunt recepisse dotem, & pater ipse solus administrat. Hoc in casu tres sunt opiniones.

9 Prima fuit † Iacobi de Arena *in l. si constante. ff. solut. matr.* qui dixit, hoc casu patrem & filium esse duos

reos debendi, atque ita ad vtrumque insolidum censeri peruenisse pecuniam. Hanc reiiciunt omnes, & in specie Curt. Sen. *in d. cons. 54. in princip.* Ea ratione, quia
10 duo † rei debendi non constituuntur, nisi expressim ita agatur, *l. 2. & l. cùm reos.* vbi Bald. *ff. de duobus reis.* Accedit, quod impossibile est, pecuniam in totam peruenisse ad vnum, & ad alium, *iuxta l. si vt certo. §. si duobus vehiculum ff. commo.*

11 Secunda fuit opinio, quòd † hæc pecunia peruenerit ad solum patrē. Ita Cynus *in l. si cùm dotem, §. transgrediamur. ff. sol. matr.* quē secuti sunt Angel. Aret. *in §. est & aliud, n. 2. in Instit. de donat.* & Curt. Sen. *in d. consi. 54. col. 2. vers. ego autem.* qui dixit, hanc opinionē æquitati conuenire, quod fatentur Bald. & alii, quos infrà referam. Et hæc quidem mihi magis placet.

Primò ea ratione, quia pater ipse administrabat negotia domus, & matrimonii onera sustinebat in alendis filio, nuru & eorum familia.

Præsumitur ergo quòd apud se pecuniam esse voluerit, ut posset onera ipsa sustinere.

Secundò accedit, quòd ad patrem pertinet vsusfru-
12 ctus † bonorum dotalium, donec filius cum eo commoratur. Non ergo est præsumendum, quòd voluerit pater pecuniam esse apud filium, atque ita perdere ipsum vsumfructum, *arg. l. cùm de indebito. ff. de proba.*

13 Tertiò suffragatur argumentum à solitis, † quod in iure receptissimum esse scribunt omnes *in l. certi condictio. §. si nummos. ff. si certum pet.* & latissimè Euerard. *in centuria legali, in loco à solitis.* Atqui vsu compertum est, pecuniam dotalem, sicuti & aliam consueuisse peruenire in manus patris familias, qui negotia domus gerit, & administrat, sic ergo & hoc in casu dicendum est. Ita etiam dicimus, quod quando vnà simul
14 maritus & vxor vendunt † rem dotalem, pretium præsumitur peruenisse ad maritum, cùm soleant mariti pecuniam illam recipere, vt explicabimus infrà *in præsumpt. 22.*

15 Tertia fuit opinio eorum, qui * dixerunt, quòd imò hoc in casu præsumitur pecuniam perveniſſe pro dimidia ad patrem, & pro altera dimidia ad filium. Ita Dynus, Petrus, Raynerius, Bald. Albericus, & Roman. *in l. si constante, in princ. ff. soluto matrim.* idem Roman. *in cons. 462. num. 2.* Comens. *in consi. 40. col. 2.* Corn. *in cons. 303. num. 10. lib. 4.* Barba. *in cons. 43. nu. 20. libr. 2.* Crot. *in d. l. si constante. in repet. n. 84.* Ruin. *in consi. 186. num. 7. lib. 1. & in consi. 53. numero 17. lib. 2.* Eandem visi sunt sequi Cāpeg. *in tract. de dote. in 3. parte. quæst. 169.* Benuenut. Stracch. *in tract. de mercatura. in tit. de contractibus mercatorum, n. 10.* & Ronchegal. *in l. reos. §. cùm in tabulis. n. 28. & 29. ff. de duobus reis.* Et ii quidem moti sunt, quod cum vnà simul confessi sint se recepisse pecuniam, præsumitur etiam, quod ad vtrumq; pro dimidia peruenerit, *arg. dictæ l. reos. §. cùm in tabulis. ff. de duobus reis. & l. Vranius. §. si duo. ff. de fideiuss. l. cùm apparebit. ff. locati. & l. vir. vxori. §. vlt. ff. ad senatusconsult. Velleian.* Verùm responderi potest, quòd etsi verborum rigor, & proprietas id significet, attamen contrariis coniecturis, ob solitum, & æquitatem ab ea recedendum esse.

Probata itaq; secunda illa opinione Cyni & sequacium, dicendum est, illam multò magis habere locum, quando concurrunt aliæ coniecturæ, quibus colligi potest, ad patrem peruenisse pecuniā illam, vt respondit Curt. Sen. *in d. consi. 54. in fin.* sicuti quando appareret, patrem paulò post emisse aliqua necessaria pro ipsa nuru sua, vel alias impensas feci sse.

16 Tertius, & vltimus est casus, * quando pater & filius qui vnà simul confessi sunt, recepisse pecuniam dotalem, ambo gerebant, & administrabant negotia domus, & ita vnus ac alter consueuerat recipere & impendere pecunias, quæ eis numerabantur. Hoc sanè casu secundùm tertiam Dyni, & sequacium opinionem controuersia dirimi potest, vt tam ad filium quàm patrem peruenisse præsumatur, sicque pro portionibus suis ad restitutionem sint obligati, præallegatis iuribus.

PRÆSVMPT. XV.

Dos à patre data vel promissa pro filia, an & quando præsumatur ex bonis patris, vel filiæ constituta, diligenter explicatur.

SVMMARIA.

1 *Dos data vel promissa simpliciter à patre pro filia, ex bonis patris promissa præsumitur.*
Eaque est præsumptio iuris & de iure. nu. 5.
2 *Verbum, intelligi, præsumptionem denotare.*
3 *Videtur, verbum, præsumptionem notare.*
4 *Quasi, dictio, est significatiua dubitationis.*
6 *Dotare filiam, officium paternum est, & quandam habet annexam necessitatem. nu. 7.*
8 *Sanguinis coniunctionem solam ad præsumendam donationem non sufficere.*
9 *Donationem propter nuptias faciens pater pro filio, ex suis non filij bonis fecisse præsumitur.*
Idque etiam obtinet in emancipato. nu. 11.
10 *Dos & donatio propter nuptias à pari procedunt.*
12 *Sanguinis vinculum, & officium paternum, emancipatione non tollitur.*
13 *Vidua iterum nubens, ex bonis patris dotata præsumitur.*
14 *Dotans vel donans propter nuptias pater, ex suis bonis facere præsumitur, etsi esset administrator bonorum filij filiæue.*
Contraria recensetur opinio Bart. nu. 16.
15 *Factum præsumitur ab eo, eiusque nomine, qui facere tenebatur.*
17 *Dotem etiam excessiuam promittendo pater, de suo præsumitur promisisse, dummodo soluendo sit.*
Idque procedit, etsi non supersit ipsi, vt alias deinde filias dotet. nu. 18.
19 *Dos à patre promissa pro filia, de suis bonis intelligitur, etsi post promissionem factam, de bonis filia id intelligi velle protestatur. Et ibidem ratio. n. 20.*
21 *Protestatio ante vel in ipso actu fieri debet, vt in alterius præiudicium protestantem adiuuet.*
22 *Dotem promittendo pater filiæ ex propriis bonis, & ex bonis filiæ simul, nihilominus de suis in totum constituisse præsumitur.*
23 *Dictio, Et, sui natura copulat æqualiter.*
24 *Dotem expresè & claris verbis de bonis filiæ quomodo constituat pater.*
25 *Certum & clarum dicitur, quod per relationem ad aliud certum redditur.*
26 *Æqualitatem inter filias seruare patrem voluisse, præsumitur.*
27 *Debens centum, & legans centum, ob quantitatis paritatem, præsumitur animo compensandi facere.*
28 *Dotem constituendo pater inops, quomodo tam ex bonis filiæ quam suis præsumatur dedisse.*
29 *Dotem se promittere nomine filiæ asserens pater, quomodo possit intelligi.*

30 Do-

BIU Cujas

30 *Dotem promittente filiâ, soluente deinde patre, ex bonis filiæ præsumitur facta solutio.*

31 *Dotem sese promittere etiam nomine filiæ protestatus pater, num filiam simul obliget.*

32 *Dotem promittens pater non genero, sed filiæ, præsumitur ex bonis ad ipsam pertinentibus promisisse.*

33 *Dotans filiam pater naturalis, an ex propriis bonis vel filiæ fecisse præsumatur.*

IVSTINIANI egregia, & singularis est constitutio
1 *in l. vlt. C. de dotis promis.* qua sancitum est, dotem † simpliciter datam vel promissam à patre pro filia, præsumi datam, vel promissam ex bonis ipsius patris. Quę quidem constitutio singularis est, teste Petrasancta *in sing.* 71. Et in præsumpta voluntate patris fundata est: sicuti admittunt Doctores omnes, quos infra commemorabimus.

Quorum veram sententiam probant verba *d. l. vlt.* Et primum *ibi*, si quidem nil addendum existimauerit, vel simpliciter dotem dederit, vel promiserit, ex sui liberalitate hoc fecisse intelligi, &c. Illud verbum,
2 † intelligi, pręsumptionem significat, vt scripsi suprà *lib. 1. quæst. 10. num. 5.* Et paulo post *ibi*, Vbi autem ex rebus tam suis quam maternis, & aliis, quę non acquiruntur, vel ex suis debitis dixerit se fecisse liberalitates. Siquidem tunc penitus inopia tentus est, ex illis videri rebus dotem, vel ante nuptias donationem esse datam, quæ ad filios vel filias pertinet. Illud ver-
3 bum, † videtur, significat præsumptionem, vt scripsi *in d. quæst.* Et demum subiungit Iustinianus hęc verba, si vero & ipse substantiam idoneam possidet, in hoc casu quasi de suo patrimonio dotem, vel ante nuptias
4 donationem dedisse intelligatur. Illa dictio, † quasi est significatiua dubitationis. *l. fideicõmissa. §. 1. de legat. 3.* & illud verbum, intelligatur, manifestè (vt dixi) si-
5 gnificat pręsumptionem. Hæc præsumptio † iuris, & de iure appellatur à Io. Andr. *in additio. ad Spec. in tit. de præsũ. §. species. in verbo, In prædictis concordãtibus.* Nam aduersus eam non recipiuntur contrariæ probationes, sed solum verba ipsa promissionis specifica, & clara spectantur, sicuti significat Iustinia. ipse *in d. l. vlt. in fine.* Huius autem præsumptionis ratio est,
6 quod † paternum sit officium dotare filiam, vt *ibi* dicitur, *& in l. qui liberos. ff. de ritu nuptiarum*, & propterea pater dotando dicitur voluisse suo muneri, & debito satisfacere. Rationem hanc probarunt Aretin. & Alexand. *in l. 1. ff. sol. matri.* & ibidem illos secutus est Ripa *num.* 54. qui huius sententiæ multos commemorat, & idem sensit eodem in loco Socin. Iun. *num.* 157. Cæterùm rationem hanc non probarunt Alciat. *in d. præsum. 26. vers. sed ista opinio. & in lib. 8. pareg. iuris, cap. 3.* & Coras. *in l. qui liberos. ff. de ritu nuptia. & in libro epistol. quæstio. c. 21.* scribunt ii necesse minime habere patrem dotare filiam, sed sui esse officii, hoc est facultatis libertatisque. Non est tamen recedendum à
7 recepta sententia, quoniam * officium hoc annexam habet necessitatem, siue dicamus iure obligationis, siue iudicis officio prouenire. Ita sanè necessitatem, & debitũ esse significauit Iustinia. *in d. l. vlti.* ibi, *Vtrúmue videtur pater ex ipso debito dotis, &c.* & ibi, *vt sese ab huiusmodi nexu.* Altera est ratio perpensa ab eodẽ Alciato *in d. præsumpt. 26. n. 6. vers. vnde tu dicas.* hoc inductum esse ob sanguinis coniunctionem, & affectionem patris erga filiam: quæ sanè affectio (inquit Alciatus) efficit, vt pręsumatur donatio, & propterea *in d. l. vlt.* appellatur patris liberalitas. Non possum hanc Alciati rationem probare, cùm sola ipsa sangui-
8 nis † coniunctio non sufficiat ad præsumendum donationem, *l. filiæ. C. famil. ercisc.* & scripsi *in lib. 1. de arbitr. iudicum, casu* 88. *nu.* 11. Nec repugnat quòd Iustinia. *in d. l. vlt.* appellauerit hanc patris liberalitatem, quia intelligo liberalitatem posse dici, quando filia habet aliunde bona, ex quibus se dotare potest. Id quod senserunt, & Coras. *in d. l. 1. qui liberos, n. 45. ff. de ritu nuptia.* & Socin. Iun. *in d. l. 1. nu. 162. vers. cogitabis, ff. solut. matr.*

Est etiam hic aduertendum, quòd huius legis dispositio est exorbitans, & ob id non extendenda. Ita Hieron. Gabr. *in cons. 156. num. 25.* quod ego intelligo quando verba ipsa, vel vrgens ratio extensionem non admittit.

Extenditur primò hæc pręsumptio, vt locum ha-
9 beat etiam quoad † donationem propter nuptias, quam pro filio facit pater. Nam pręsumitur, quòd eam fecerit ex propriis bonis, non autem filii. Ita manifestè statuit Iustinia. *in d. l. vlt.* & ibi scribunt omnes, *& in l. 1. ff. soluto matr.* & ibi Ripa *nu.* 87. & Bologn. *nu.* 109. *vers. ampliatur procedere.* Eadem enim est ratio: cùm
10 dos † & donatio propter nuptias à pari procedant. *l. cùm multa, C. de donat. ante nupt.* & egregiè Affli. *in decis.* 154.

Extenditur secundò, vt procedat, & locum habeat
11 hęc pręsumptio etiam in filiis emancipatis. Nam adhuc præsumitur patrem dedisse dotem, vel donationem propter nuptias, ex propriis bonis, non autem filii. Ita censuit Iustin. *in d. l. vlt. ibi. habeat autem filius, vel in potestate constitutus, vel fortè emancipatus, res maternas.* Et confert *l. cum pater. ff. de iure dotium.* Et sententiam hanc probarunt omnes *in d. l. 1. ff. solut. matrim.* ibi Imola, Ripa *nu.* 87. *vers. amplia. secundò.* Socin. Iun. *nu.* 166. & Bologn. *num.* 109. *vers. secundo ampliatur.* Estque ratio, quia pater ita tenetur dotare filiam emancipatam, sicuti & retentam in potestate: cum vin-
12 culum † sanguinis, & officium paternum emancipatione non tollatur.

Extenditur tertiò, vt locum habeat hæc præsump-
13 tio, etiam in vidua † iterum dotata à patre. Nam adhuc pręsumitur dotata ex bonis ipsius patris. Ita scribunt Alex. *in l. huiusmodi, §. si pater. n. 7. ff. de leg. 1.* Soc. Sen. *in cons. 100. num. 7. vers. & maxime, lib. 3.* & Soc. Iun. *79. num. 85. lib. 3.*

Extenditur quartò, vt procedat hæc pręsumptio,
14 etiam quando † pater esset administrator bonorum ipsorum filiorum. Nam adhuc præsumitur, quod dotauerit, vel propter nuptias donauerit, non tanquam administrator, sicque ex bonis filiorum, sed tanquàm pater, atque ita ex bonis propriis. Ita Roma. Imola, Aretin. & Alexan. *in d. l. 1. ff. soluto matrimon.* & ibidem Ripa *num.* 90. communem testatur. Idem scripserunt Corn. *in consil. 3. lib. 2.* Bald. Nouell. *in tract. de dote. parte 6. priuileg. 45. & in d. l. 1. nu. 77. ff. sol. matr.* Campeg. *in tract. de dote, parte 1. qu. 16. num. 4.* Socin. Sen. *in cons. 100. num. 8. lib. 3.* Paris. *in cons. 80. num. 1. lib. 3.* & Bolognet. *in d. l. 1. nu. 109. & vers. 4. ampliatur.* Et hoc secutus sum *in cons. 370. nu. 7. lib. 4.* Et ii quidem moti sunt *ex d. l. vlt. C. de dotis promiss.* Vbi pater erat administrator aduentitiorum filię: & tamen pręsumitur dotasse ex bonis propriis, Et rursus ibi dicitur, vel quocunque modo filia habet actionem contra patrem. Quæ sanè verba omnem casum includunt. Et præterea si text. requirit, quod pater manifestè declaret quantitatem, quam ex bonis filiæ dat, vel promittit, sequitur dicendum, quod ex hoc solo, quòd sit administrator, non dicantur ex bonis ipsius filię id agere. Probat & hanc sententiam text. *l. cùm pater. la 1. ff.*
15 *de iure dotium.* Et accedit quod factum † pręsumitur

BIU Cujas

ab eo, eiusq; nomine, qui facere tenebatur, *l. vlt. C. de alim. pupil. præsta.* & scribunt Bart. *in l. cum seruus. ff. de verb. oblig.* & alii, quos referemus infrà *lib. 6. præsump.* 20. sed pater dotare tenetur filiam *d. l. qui liberos. ff. de ritu nupt.* ergo dos ab eo, suis ex bonis data, vel pro-
16 missa præsumitur. His constat malè *sensisse Bartolum *in l. Nesennius. ff. de nego. gestis*, dum contrarium scripsit, & quem secutus est ibi Angelus. Et motus est Barto. *ex d. l. Nesennius*, quæ tamen omnium interpretatione, loquitur de auia materna, quæ illo in casu alere non tenebatur nepotem. Hanc tamen Bart. opinionem intelligit, & declarat Socin. Sen. *in d. l. 1. num.* 25. *ff. soluto matrimon.* vt locum habeat, quando pater dotem constituit vltra vires suas, vt putà pater secundum sui patrimonii vires constituere poterat dotem centum aureorum, attamen cùm administraret bona filiæ promisit ducenta. Hoc casu præsumitur, quòd alia centum promiserit ex bonis ipsius filiæ. Quam declarationem aliquot argumentis probat Socin. & respondet *d. l. vlt. C. de dotis promiss.* de cuius intellectu plura scribit Socin. Iun. *in d. l. 1. num.* 169. *& num.* 170. qui ab ipso Socino Seniore dissentit: sicuti etiam aliter scribit ibidem Bald. Nouell. *num.* 78. & cum eo Paris. *in cons.* 80. *num.* 2. *lib.* 3. Et postrema hæc sententia tunc præsertim procedit, quando aliis coniecturis constat, patrem suo proprio nomine dotare voluisse, sicuti ipsemet Socin. Seni. *in consil.* 100. *numero* 4. 5. *& 6. libro* 3. declarat, ut est, quando se & sua obligauit.

Extenditur quintò, vt locum habeat etiam quando
17 pater * promisisset dotem excessiuam. Nam & hoc casu, præsumitur de suo promisisse, dummodò tot habeat in bonis, vt eam soluere possit. Ita Odofred. Cyn. Petrus & Salic. *in d. l. vlt.* Bald. Nouell. *in tract. de dote, parte 6. priuil. 6.* & alii plures, quos refert & sequitur Hiero. Gabriel. *in cons.* 156. *num.* 21. qui & alios dissentientes commemorat.

Extenditur sextò, vt locum habeat hæc præsumptio etiam quando pater habet quidem tot bona, quæ possunt sufficere ad dotandum filiam illam, cui dotem
18 constituit: sed tamen non habet tot, vt deinde * possit in posterum dotare alias filias. Nam adhuc dos hæc præsumitur constituta ex bonis ipsius patris. Ita decidit Afflict. *in decis.* 179. quem secutus est Parisius *in consil.* 80. *nu.* 3. *lib.* 3. Non enim (inquit Afflict.) patris paupertas & inopia hoc in casu absolutè consideratur, sed respectu illius certi actus donationis. Id quod multis similibus probat Afflictus, quem secutus est Paris. *in lib.* 1. *nu.* 114 *ff. solut. matrimonio.*

Extenditur septimò, vt locum etiam habeat hæc
19 præsumptio, quando * pater post ipsam dotis promissionem, vel solutionem protestaretur, se omninò de bonis filiæ id egisse. Ita respondit Ang. *in cons.* 200. *Petr. de Sauona.* quem secuti sunt Aretin. *in d. l. 1. n.* 15. *ff. solut. matrimonio.* & ibidem Ripa *nu.* 88. & Bologn. *num.* 109. *vers. 3. ampliatur*, & hoc secutus sum *in cons.* 370. *num.* 4. *lib.* 4. Ea ratione ii moti sunt, quod iam ex præcedenti actu promissionis, vel solutionis acquisi-
20 tum est † ius filiæ, quòd scilicet præsumatur pater de suo promisisse. Vnde post eius quęsitum frustrà pater protestatur, *gloss. l. vnicæ. §. accedit. C. de rei vxo. actio.*
21 & probat *l. ex morte. in fin. C. de pactis conuent.* Nam † protestatio fieri debet ante actum, vel in ipso actu, alioqui non iuuat protestantem, in alterius præiudicium, *l. pro hærede. §. Papin. ff. de acquirend. hæred. &c. consulti. de regula.*

Extenditur octauò, vt procedat hæc præsumptio etiam, quando pater † constituendo dotem filiæ, dixit dotem constituere ex propriis bonis, & ex bonis filiæ. Nam & hoc in casu præsumitur, patrem in totum constituisse dotem ex bonis suis propriis. Ita statuit Iusti. *in d. l. vlt. C. de dotis promiss. vers. & in tali dubi-*
23 *tatione.* Etsi enim illa dictio, † &, sui natura copulet æqualiter. *l. reos. §. cum in tabulis. ff. de duobus reis.* attamen in casu *d. l. vlt.* non retinet naturam copulę, sed potiùs significat ordinem successiuum, ob ordinem charitatis & affectionis. *iuxta l. Gallus. §. 1. ff. de lib. & posth.* Dicitur ergo pater constituisse dotem ex propriis bonis, si illa sufficiunt, successiuè dicitur constituisse ex bonis ipsius filiæ. Ita interpretantur omnes *in d. l. vlt. & in d. l. 1.* & manifestè Bald. Nouell. *in tract. de dote. parte 6. priuileg. 6.* Alciat. *in tract. de præs. 26.* & Hieron. Gabriel. *in consi. 156. num.* 20. qui quidem considerauit aliam rationem, quam dixit colligi ex fine *l. 1. C. bon. mater.* vbi constitutum est patrem non posse alienare bona filiorum, quorum legitimam habet administrationem, nisi filiis ipsis consentientibus. Quare voluit lex, quòd pater ipse specialem faceret mentionem, quæ bona filiorum daret, ne eorum consensus esset super ambiguo, sed super certo. Et propre. reà pater promittendo eo modo dotem, non censetur promisisse de bonis filiorum, nisi in subsidium, vt statuit Iustin. *in d. l. vlt. C. de dot. promiss.* Quo quidem in loco, ipse Iustinian. nullam adhibuit differentiam inter hæc verba, ex rebus paternis, & maternis, & illa verba, ex rebus tam suis quàm maternis. Sensit sanè Iustini. illas dictiones, tam & quàm, significare idem quod dictionem, & sic ordinem successiuum. Ita in specie *d. l. vlt.* visus est interpretari Alcia. *in respon.* 487. incipit, *Consultationibus, nu.* 18.

Declaratur primò, vt locum non habeat hæc præ-
24 sumptio quando pater dando, vel promittendo † dotem, claris verbis declarauit, quod ex bonis filiæ dabat vel constituebat dotem. Non enim in claris opus est coniecturis, *l. continuus. §. cùm ita. de verbor. oblig.* cessabit itaq; hoc casu dispositio *d. l. vlt. C. de dotis promiss.* quæ (vt introduximus) fundata est in sola præsumpta voluntate patris. Difficultas hîc versatur, assignare exemplum, vt dici possit, patrem vsum fuisse claris verbis. Et primum affertur, vt si dixit, quòd centum ex suis bonis assignabat, seu dabat, & alia centum ex bonis ipsius filiæ. Hoc exemplum probant verba *d. l. vlt. in fin. ibi. Vt re vera appareat, quid ipse velit dare, & quid de substantia filiorum proficiscatur.* Recipiuntq; exemplum hoc ex nostris Soc. Iun. *in d. l. 1. nu.* 178. Vel si dixisset promitto mille, quorum dimidiam ex bonis meis, alteram verò dimidiam ex bonis filiæ meæ, sicuti scribunt Soci. Ruin. *in d. l. 1. nu.* 143. Socin. Iun. *num.* 178. & Hercul. *num.* 28. sed dissentit Bologn. *num.* 111. *vers. item infertur.* Adducitur & secundum exemplum, vt si pater dixit, se constituere, vel promittere eam summam computato in ea omni, & toto eo, quod ipsi filię debetur, tam ex bonis maternis quàm paternis. Ita scripserunt Maria. Socin. Sen. *in c. tuæ. de sponsal.* Corn. *in consil. 16. nu. 4. lib. 3.* Bulgar. *in l. 1.* & ibid. Ruin. *n.* 140. & Socin. Sen. *ff. soluto matrimo.* & ibidem Ias. & idem *in §. fuerat numer. 105. in Instit. de actio.* Ripa *in d. l. 1. num.* 92. & ibidem Socin. Iun. *nu.* 177. Paris. *num.* 115. Alciat. *in tract. de præsumpt. reg. 1. præsump. 26. in fine.* Coras. *in l. qui liberos. n. 54. ff. de ritu nupt.* & Hieron. Gabriel. *in consi. 156. num. 26.* Et hanc sententiam sum & ego secutus *in cons. 370. n.* 32. *lib.* 4. Et aliquot similibus confirmat Rui. *in d. l. 1. num.* 140. *ff. solut. matrim. & in consi. 16. nu. 2. lib. 3.* Et hæc quidem recepta magis est sententia, & si ab ea dissentiant Bald. Nouel. *in tract. de dote, in sexta parte princi-*

BIU Cujas

principali priuileg.6. Soci. Sen. *in d.l.1.* & ibidem Hercula. *nu.27.* Socin. Iun. *n.165.* & Bolognet. *nu. 111. soluto matrim.* Affli. *in decis.178. nu.13.* & Paris. *in consil. 80. num.4. lib. 3.* Horum quidem rationes, & argumenta facilè diluũtur. Adducti enim sunt *ex d.l.vlt. C. de dotis promiss.* in illis verbis. Vbi autẽ ex rebus tam suis quàm maternis, vel aliis, quæ non acquiruntur, vel ex suis debitis dixerit, se fecisse huiusmodi liberalitatem tunc si quidem penitus inopia tentus est, ex illis videri rebus dotem, vel ante nuptias donationem esse datam, quæ ad filios vel filias pertinẽt: si verò & ipse substantiam idoneam possidet. Hoc casu quasi de suo patrimonio dotem, vel ante nuptias donationem dedisse intelligatur. Hæc verba (dicunt prædicti Doctores) clarè significant patrem voluisse constituere dotem etiam ex bonis filiæ. Illa enim verba tam ex suis, quàm ex maternis, habere videntur maiorem vim, quam habeant illa: ex rebus paternis & maternis, de quibus paulò suprà dixerat Iustinia. Veruntamen quia clarè expressa non fuit quãtitas, statuit Iustinia. promissionem illam præsumi factam ex bonis patris tantùm. Idem dicendum est hoc in casu, in quo quantitas expressa non fuit. Ita enim hic sumus in dubio, ex quo quantitas expressa non fuit, sicuti in casu *d. l. vlt.* Et verba, *computato in ea omni, & toto eo, &c.* intelligũtur (aiunt prædicti Doct.) & operantur, quando pater esset inops, atque ita ex suo patrimonio dos illa præstari non posset, sicuti in casu *d.l. vlt.*

Cæterùm huic cõsiderationi respondetur, quòd casus *d.l.vlt. vers. vbi autem.* est longè diuersus à nostro. Nam præter considerationes Soc. Iun. *in d.l.1. nu. 177. vers. tu considera.* dicimus, vt declarauimus suprà in septima extensione, quod illa verba, tam suis, quàm maternis, & aliis, non differunt ab illis verbis ab eodem Iustiniano paulò suprà relatis, ex reb. paternis & maternis. Et ideo hæc verba sũt æquè dubia vt illa, sicuti prædicto in loco dixi, nõ repetam iam dicta. Diversum est in casu nostro, in quo hæc verba, computato omni, & toto eo, &c. sunt clara, cùm comprehendant omnia
25 ipsa bona filię. Et certum † ac clarũ illud dicitur, quod redditur certum per relationem ad aliud. *l. certum.* vbi Dec. *ff. si certum peta.* Et quemadmodum clarum esset, quando dixisset, constituo dotem pro dimidia ex bonis meis, & pro altera dimidia ex bonis filiæ, sicuti dixi suprà. Ita quoq; est clarum & certum, quando omnia bona ipsius filiæ assignare voluit. Conciliando tamen opiniones distinguunt aliquot casus Ripa & Socin. Iun. *in d.l.1. sol. matrimonio,* ille *nu.92.* iste *num.174.* & ante eos Herculan. *n.29.* & attingemus infrà.

Tertium est exemplum, quando pater iam dotauit primam ex filiabus, & ei clarè constituit dotem pro dimidia ex propriis bonis, & pro alia dimidia ex bonis ipsius filiæ, deinde nuptui collocat secundam, & dotem simpliciter constituit, præsumitur quòd eodem modo voluerit eam dotare, sicuti dotauit primam. Ita scripsit Soc. Sen. *in d.l.1 ff. soluto matrimon.* & cum eo
26 Ruin. ibidem *nu.144.* Præsumitur enim, † patrem voluisse seruare æqualitatem inter ipsas filias, iuxta *l. vlt. C. communia vtriusq; iud. & l. vt liberis.* vbi Dec. *C. de collation.* & in specie annotauit Socinus ipse *in d.l.1. n. 39. in fine.* Cæphal. *in cons.188. n.20. lib.2.* & Zancus *in l. hæredes mei. §. cùm ita. in 1. parte, n. 44. ff. ad Trebel.* quo loci multa his similia de æqualitate inter filios seruanda commemorat.

Cæterùm Ripa *in d.l.1. n.93.* distinguit duos casus. Primus est, quando pater constituens dotem secundę filię dixit, se dare dotem ex bonis propriis, & ipsius filię. Hoc casu (inquit Ripa) illa copula, quę aliàs non copulabat, nisi ordine necessitatis, *d. l. vlt. C. de dotis promiss.* æqualiter copulabit, tum propter naturã suam, tum propter æqualitatem seruandam. *l. quæsitum. §. sed etsi Papinia. ff. de fundo instructo, instrumentoq; lega.* Et hoc in casu (ait Ripa) procedere potest Socini exemplum: & declaratio. Et cum Ripa idem senserunt Soc. Iun. *nu.175.* & Bolog. *nu.110. vers.2. limit. 1.*

Secundus est casus, quando pater constituens dotem huic secundæ filiæ simpliciter dotem constituit, nullo facto verbo, se dare vel promittere ex bonis propriis, & filiæ. Hoc casu (inquit Ripa) non habet locum declaratio, & exemplum Socini, cum sola coniecturà seruandæ æqualitatis hunc effectum operari minimè possit. Idem cum Ripa sensit Socin. Iun. ibid. *nu. 175. vers. sed mihi verba.* qui tamen dubitat, quando quantitas huius secundæ dotis eadem esset cum illa primæ
27 dotis. Est simile quod dicimus, quod si debens † centum, simpliciter legat centum ipsi suo creditori, præsumitur compensandi animo legasse, ob quantitatis paritatem, sicuti scribunt à me congesti *in cons.370. n.24. lib.4.* ubi in specie propè sic respondi, & recensui eiusdem sententię Ruinum *in cons.222. n.3. lib.1.* Quar-
28 tum afferri potest exemplum, quando pater inops est, † & dotem constituit filiæ ex bonis propriis, & filiæ, vel tam ex bonis propriis quam filiæ. Hoc casu præsumitur dedisse dotem etiam ex bonis filiæ. Ita diffinit Iusti. *in d.l.vlt. C. de dotis promiss. in vers. vbi autem.* Et casum hunc admittunt ibi omnes, & Campeg. *in tract. de dote. parte 1. privilegio 16. n.2.* Hercula. *in l.1. n.26. ff. sol. matr.* & ibidem Soc. Iun. *n.167.* & Paris. *n.113.* Quintum exemplum considerauit Socin. Sen. *in d.l.1. n.37.*
29 *soluto matrimon.* quando pater dixit, * se promittere ex bonis filiæ.

Verùm dissentit, & rectè Ruin. *in d.l.1. numer. 14. §. quia illa verba,* nomine filię possunt multipliciter intelligi, id est tanquam administrator vel negotiorum gestor ipsius filiæ. Et secundùm hanc expositionem (ait Ruinus) procederet exemplum Socini. Possunt etiam intelligi, nomine filiæ, id est, ad vtilitatem filiæ, sub obligatione tamen propria ipsius patris, vt tradit Bartol. *in dicta l.2. §. quod si in patris. ff. soluto matri.* Et ideò cùm verba sint ambigua, trahi possunt ad vtrumque sensum, & consequenter in dubio præsumitur patrem ex suis bonis tantum, dotẽ constituisse, vt statuit Iustinia. *in d. l. vltim.* Sextum exemplum attulit idem
30 Socin. Sen. *in d.l.1. n.38. ff. sol. matrimonio.* quando † filia ipsa promisisset primò dotem, & deinde pater eam simpliciter soluisset. Hoc casu (inquit Socinus) præsumitur soluisse ex bonis filię, iuxta doctrinam Barto. *in l. vxorẽ. §. pater naturalis de lega. 3. & iuxta l. triticũ de verbor. oblig.* Verùm à Socino dissentit Ruin. *in d. l. 1. n.146. vers. & similiter.* qui rationalibus comprobat.

Prędicta exempla significant quidem patrẽ noluisse in totum ex suis bonis dotare, sed etiam voluisse obli-
31 gare bona ipsius filię. Non tamen * operantur illæ declarationes, & protestationes patris, quòd filia ipsa cẽseatur obligata, nisi & ipsa expresè consentiat dationi vel promissioni factę à patre. Etenim secundum Ripam *in d.l.1. num.92.* & Socinum Iunio. *num.172.* & prius Herculanum, *nu.76.* distinguendum ita est. Aut primò quæritur, nunquid pater ex sua illa promissione teneatur de bonis suis totam illam dotem præstare? Et dicendum est non teneri: cùm adhibita protestatione declarauerit, nolle teneri, nisi pro certa parte. Et ideo vltra suam promissionem non obligatur. Aut secundò queritur, an bona filię pro dote sic promissa sint obligata? Et dicẽdum est, quòd nõ, cùm deficiat filię cõsensus, qui omninò requiritur. *l. profectitia. §. vltim. ff. de*

iurę

BIU Cujas

iure dotium. Nisi (ait Socinus) pater vtiliter gessisset negotiũ filię, quia tunc filia obligata erit. Aut tertiò quęritur, an pater sit liberatus ab onere dotandi? Et tunc si filia non consensit, non est liberatus, si verò consensit, liberatus censetur. Non enim sola patris promissio dotisque constitutio, sine ipsius filię consensu eam obligat, nec se ipsum à suo nexu liberat pater, sicuti post Aretinum *in d.l.1.ff.sol.matrimon.* scripserunt ibidem Ruin.*num.*136. Socin.Iun.*nu.*147.*& num.*178. *in fine.*& idem docuit ibidem Hercula. *numer.* 24. qui scripsit, quod ad fugiendam omnem dubitationem debet pater in dotis constitutione efficere, vt filia expressè consentiat. Idem docuit eodem in loco Bologn.*nu.* 112.& respondit Hier.Gabr. *in cons.*56. *nu.* 26.

Declaratur secundò, vt locum non habeat, quando
32 pater promittit† dotem non genero sed ipsimet filiæ. Hoc enim casu præsumitur promisisse etiam ex bonis ad ipsammet filiam pertinentibus, vt putà ex dote materna. Ita declarat Hier. Gabr. *in cons.*156.*nu.* 25.

Declaratur tertiò, vt locum non habeat hæc præ-
33 sumptio in patre* naturali, qui pro filia dotem dedit, vel promisit. Nã tunc non præsumitur dotasse ex propriis bonis, sed ex bonis ipsius filiæ. Ita Bart. *in l.1.ff.sol. matr.*& ibid. Bal. & alii relati ab Alexandro, & communem testatur ibi Ruin.*num.*147. Hercula. *num.*32. Socin.Iun.*nu.*188.*vers.& ex prædictis.* Paris. *nu.* 124. Bologn.*n.*118. adducti omnes *ex l.vxorem.*§.*pater naturalis de legat.*3. Verùm prędicti intelligũt, quod cùm hodie secundùm iuris pontificii constitutionẽ *in c.cùm haberet.de eo qui duxit in matr.quam polluit per adult.* pater teneatur præstare alimenta filiis naturalibus sic pariter tenetur dotem constituere, cùm illa loco alimentorum succedat,& consequenter hodie pater ipse naturalis dotando filiam, pręsumatur ex propriis bonis dotasse. Quę hactenus de patre dotante filiam scripsimus, locum habent etiam in auo, & in matre, illis scilicet in casibus, in quibus tenentur dotare neptem vel filiam. Ita in specie scripserunt Bald.& Salic. *in d. l.vlt.C.de dotis promiss.*

PRÆSVMPT. XVI.

Dotem datam, vel promissam à fratre pro sorore, præsumi datam, vel promissam, ex bonis ipsius fratris, sicque eam donasse, & quid in patruo dotante neptem ex fratre.

SVMMARIA.

1 *Dotem sorori dans frater qui debitor illius existit, quãdo non donare, sed compensare voluisse præsumatur.*
2 *Frater debens centum sorori, tantam quantitatem in dotem promittendo, non præsumitur donare.*
3 *Frater sororis debitor ex causa dotis, dotando sororem præsumitur compensare.*
4 *Patruus dotando neptem an donasse præsumatur, & quomodo & quando.n.*5.6.8. *&* 9.
7 *Filia vnius ex sociis omnium bonorum, est de bonis communibus dotanda.*

POSTVLARET hic locus, vt dissererem, an dos data, vel promissa à fratre, pręsumatur de eius bonis data, vel promissa, sicq; donata, vel de bonis ipsius sororis: Verùm cùm satis copiosè explicauerim *in lib.* 2.*de arbitrariis iudicum, casu* 88.*n.*36. ea propter hîc differere supersedeo. Illud vnum tantum addendum
a nunc censui, quòd quando frater † est debitor ipsius sororis, & coniecturis constat, quòd animo compensandi dotem dedit, vel promisit, non præsumatur voluisse donare, sed compensare. Ita respondit Ruin. *in cons.*223.*n.*2.*lib.*1. qui sic pariter declarat, & intelligit statutum: quo cautum est quod si promittens dotem sit debitor mulieris, pro qua promisit seu soluit, intelligatur promisisse, vel soluisse de eo, in quo esset debitor mulieris vsque ad concurrentem quantitatem quo non vendicet sibi locum in ascendentibus masculis, vel fratre vel filio fratris mulieris, qui intelligatur de suo dotasse, nisi contrarium appareat. Inquit Rui. statutum hoc intelligi, nisi coniecturis constet fratrem voluisse dotare ex bonis ipsius sororis, sicque cum eo, quod illi debet, compensare voluisse. Nam & apparere satis hoc dicitur, quando coniecturis apparet. Coniecturas nonnullas illo in loco considerauit Rui. Qua-
2 rum vna est, quando† frater debebat centum, & tantam quantitatem promisit, vel dedit. Nam tunc ob eandem quantitatem præsumitur animus compensandi ex sententia Bart. *in l.triticum de verb.oblig.* Et Ruinum secutus sum *in consi.*370.*nu.*24.*lib.*4. vbi alios recensui, Ruin. *in cons.*200.*nu.*3.*lib.*5. Soc.Iun. *in cons.*79. *n.*7.*lib.*3.& Alciat. *respon.* 498.

Declaratur etiam quando statim sibi prouidit stipulando dotem sibi reddi. Soc.Sen. *cons.*121.*nu.*12.*libr.*1. Est & secunda coniectura secundùm Ruinum, quan-
3 do frater† esset debitor ex causa dotis, & deinceps hæredem fecisset in omnibus bonis, & sorori legasset centum causa dotis: Nam præsumitur legasse animo compensandi. Ita Ruin. *in d.consi.*124.*nu.* 4. ex sententia Bart.& Alex. *in l.huiusmodi,*§.*cùm pater de leg.*1.& dicemus infrà lib. subsequenti, *præsumpt.* 109. vbi differemus de coniecturis, quibus testator præsumitur legasse suo creditori animo compensandi. Et ibi plures enumerabimus coniecturas, quibus compensandi animus colligitur, quæ & casui nostro possunt adaptari.

Potest hîc adiungi alia non absimilis disputatio, an quando patruus constituit dotem nepti ex fratre, di-
4 catur eam donasse,† vel fratri, vel ipsi nepti, existimo distinguendos esse tres casus.

Primus quorũ est, quando fratres ipsi viuentes non sunt socii omnium bonorum. Hoc casu cùm censeantur inter se tanquam extranei, dos in dubio præsumi-
5 tur † donata, *l. vnica.* §.*accedit. C.de rei vxo.actio.*& scripsi *in dicto casu* 88.*nu.*36. Porrò donatio hæc præsumitur facta contemplatione fratris, non autem neptis. Ita Castrens. *in consi.*96.*si dicta Cornelia, n.*2.*vers. nam de dimidia lib.*2. quem secutus sum *in consi.*151.*n.* 2.*lib.*2. vbi alios retuli.

Secundus est casus, quando fratres in humanis existentes sunt socii omnium bonorum. Hoc de casu respondit Castrens. *in d.consi.*96.*nu.*2. fratrem hunc do-
6 tantem filiam fratris non præsumi* donasse, sed voluisse dare, vt deinde is frater suus conferat & ipse in dotanda propria filia, vel vt solutâ societate ante partem tantundem ex bonis communibus reciperet, & Castrensem secutus est Ruin. *in consi.*171.*num.*2.*lib.*1. Verius esse existimo, patruum hunc voluisse pro sua contingenti portione dotem constituere nepti, quia quemadmodum pro dimidia tenebatur eam alere, sic & dotare. Ita post Ruinum *in consi.*104.*lib.*2. respondit Roland. *in consil.*91.*nu.*42. *libro primo*, qui *nu.* 43. subiunxit veram non esse eorum opinionem, qua Castrensis suum illud responsum muniuit, quòd scilicet, frater in diuisione bonorum possit deducere tantũdem, vt fuit quantitas dotis datæ filiæ fratris: cum verior sit contraria opinio eorum qui dixerunt filiam vnius
7 ex sociis omnium bonorum† esse ex bonis communibus dotatam & aduersus Castrensem respondetur etiam

etiam idem Ruin. *in cons.* 65. *n.* 6. *lib.* 3. Soc. Sen. *in cons.* 291. *nu.* 12. *lib.* 2. & Alcia. *in respons.* 153. *In causa dotis num.* 3. *ver. & opinio Socini.*

Tertius est casus, quando patruus constituit dotem
8 nepti ex fratre † mortuo. Hoc casu censetur patruus ipse donasse hanc dotem ipsi nepti, *l. vnic.* §. *accedet, C. de rei vxo. actio.* & affirmant multi quos retuli *in lib.* 2. *de arbitrariis iudicum, casu* 88. *nu.* 36. & hæc quidem sententia procedit multò magis, quando ipse patruus dixit se suo nomine, vel ex propriis bonis dotem cõstituere. Ita Socin. Iun. *in cons.* 79. *num.* 47. & 54. *lib.* 3. ex sententia Bart. *in l. cùm post.* §. 1. *ver. venio ad secundam partem de administr. tut.* & fortiùs scripsit Socin. hoc locum habere, etiam si patruus ipse erat curator & administrator bonorum neptis. Et de eadem facti specie interrogatus cum Socino idem respondit Alciat. *in responso* 498. *Mutuo amore. num. quinto, versicu. suadet etiam.* Ita etiam Alba *in consil.* 12. *num.* 8. & *num.* 11. & *ibidem ver.* 5. quia considerauit Alba præsumi donationem, quando is administrator excessit terminos & officium administratoris, faciendo aliquem actum non respicientem ipsam administrationem. Et propterea multò magis locum habet hæc præsumptio donationis, quando patruus ipse multum diligebat ipsam neptem, vt respondit idem Soci. Iun. *in dicto consilio* 79. *num.* 51. *lib.* 3. *qui numero* 63. & *numero* 33. duplici ratione & argumento comprobauit. Et rursus fortiùs, locum habet hęc præsumptio, quando patruus ipse constituit dotem excedentem vires patrimonii relicti à patre dictæ neptis, vt in specie respondit Ruin. *in cons.* 200. *n.* 4. *vers. & hoc præcipuè libro* 1. Et demum multò magis locum habet hæc præsumptio in illis ciuitatibus, in quibus exstant statuta, quòd mulier acquirat sibi dotem datam, vel promissam, etiam si dotans stipulatus sit dotem ipsam sibi reddi, sicuti exstat statutum hoc Bononiæ *sub rubric. de dotibus restituendis.* §. *item dicimus, quòd mulier, pro qua data est &c.* & in annotationibus ad ipsum statutum aduertit Monterentius, & idem ego ipse respondi *in cons.* 770. *lib.* 8.

Declaratur nunc casus iste, vt locum non habeat, quando patruus ipse & curator & administrator ne-
9 ptis, quæ habet opulentum † patrimonium, dotem simpliciter constituit. Nam tunc præsumitur dotasse ex bonis ipsius neptis. Ita Bald. *in l. vlt. nu.* 12. *C. de dotis promiss.* & alios retuli *in lib.* 2. *de arbitrariis iudicum, casu* 88. *num.* 47.

PRÆSVMPT. XVII.

Dos ab auo data promissa pro nepte, an & quando præsumatur promissa contemplatione filii, vel ipsius neptis.

SVMMARIA.

1 *Dotem ab auo constitutam nepti, alij profectitiam, alij aduentitiam volunt. nu.* 2.
3 *Auus dotando neptem, patre illius diuite existente, censetur non filii sed neptis contemplatione, & sic aduentitiam dotem constituere. Reiecta Nattæ & Cephali distinctione. nu.* 4.
5 *Auus nepti nondum natæ, relinquens in testamento dotem, filii contemplatione præsumitur reliquisse.*
6 *Auus dotando neptem, patre existente paupere, profectitiam dotem præsumitur constituere. Idque etiam obtinere in auo materno. nu.* 7.
8 *Auus relinquens dotem in testam. quo filium hæredem scripsit absolutè, præsumitur solius neptis contemplatione reliquisse.*
9 *Auus dotando nepotem ex filio, casu quo contemplatione filii non posset, impedimento iuris obstante, sola neptis contemplatione dotasse præsumitur.*
10 *Nepos spurio, legatum filij contemplatione factum non subsistere.*
11 *Dotem relinquens auus in testamento, vt post mortem suam euenienti casu à se disposito præstetur, sola neptis contemplatione præsumitur fecisse.*
12 *Dos in testamento relicta nepti nondum nubili, aduentitia præsumitur.*
13 *Dos constituta nepti ab auo, quibus signis contemplatione neptis tum facta præsumatur.*
14 *Dos constituta ab auo pro bonis maternis, contemplatione neptis præsumitur data.*
15 *Dos neptis contemplatione tantum constituta præsumitur, vbi aliàs afferret detrimentum filio.*
16 *Auus habens plures filios, & ex eorum vno neptem eam dotando neptis contemplatione tantum, facere præsumitur.*
17 *Auus dotando neptem ex filio exhæredato, filij contemplatione dotare non præsumitur.*
18 *Auus instituendo filium & dotando neptem, sola neptis contemplatione dotem relinquere præsumitur.*
19 *Neptis dotem sibi ab auo contemplatione patris constitutam, in legitimam computat.*
20 *Dos data nepti ab auo contemplatione filij, imputatur in filij legitimam.*

CONTROVERSA admodum & difficilis est hæc disputatio, an auus dotando neptem præsumatur contemplatione filii, vel ipsius neptis dotasse? sunt enim hac de dubitatione opiniones. Prima fuit multorum quas longa serie enumeraui *in cons.* 183. *nu.* 10. *lib.* 2. qui opinati sunt, dotem præsumi contempla-
1 tione ipsius filii constitutam, & ob id esse † profectitiam. Secunda fuit opinio prædictæ omnino contraria, quod imò præsumitur dotasse contemplatione ip-
2 sius neptis: & propterea esse † aduentitiam. Hanc probarunt alii multi, quos congessi *in d. consi.* 183. *nu.* 32 à quibus illo in loco non dissensi, eoque in responso longam contexui hac de dubitatione disputationem. Tertia & verior quidem est sententia distinguentium duos casus.

3 Primus est, quando pater * est diues & commodè potest dotare filiam sicque aui neptem. Hoc casu, si auus dotem ipsi nepti constituit, præsumitur constituisse contemplatione ipsius neptis, non autem filii, atque ita dos ista censetur aduentitia, non autem profectitia. Ita in specie Alex. *in l. in quartam. nu.* 28. *versi. dum tamen ff. ad l. Falcid. & in cons.* 138. *n.* 3. *lib.* 3. cùm dixit, dotem hanc censeri aduentitiam. Idem apertius affirmauit Socin. Sen. *in consi.* 33. *nu.* 17. *lib.* 3. quem secuti sunt Ripa *in d. l. in quartam. n.* 204. & ibidem Bologn. *n.* 365. & idem respondit Crau. *in cons.* 219. *n.* 3. qui eiusdē opinionis recenset Decium *in cons.* 81. *col. pen.* & communem asseruit Ant. Gabr. *in lib.* 3. *conclusionũ, in tit. de iure dotium, conclus.* 5. *nu.* 15. & secutus est Cuchus *in tract. de legitima pag.* 52. *n.* 36. Idem docuit Coras. *in l. frater à fratre in prima parte, nu.* 68. *ff. de cond. indebit.* vbi sic intelligit *l. dedit dotem ff. de collat. dotis.*
4 Quocirca malè * Natta *in cons.* 364. *in fin. lib.* 2. & Cæphal. *in cons.* 105. *n.* 29. & 30. *lib.* 1. scriptorũ communē Doctorum opinionem esse, quod aut pater est diues, & tunc auus dotando neptē, dicitur contēplatione filii dotare. Aut pater est pauper, & tũc dos data ab auo præsumitur sola ipsius aui contemplatione. Est sanè reiicienda hæc Nattę & Cęphali distinctio, & retinēda præcedens, secūdùm quā procedere potest opinio Cornei

nei & sequacium, qui dixerunt, dotem præsumi constitutam contemplatione neptis. Et huius casus, & sententiæ ea est ratio, quia quando pater est dives, non tenetur auus dotare neptem: sicuti multorum auctoritate scripsi *in d.consil.* 183. *num.* 14. *& in cons.* 81. *nu.* 48.

Declaratur hic casus, vt locum non habeat, quando auus† suo in testamento reliquit dotem nepti nondum natæ. Nam tunc dicitur reliquisse contemplatione filii: cùm nulla aui affectio erga neptem nondum natam possit considerari. Ita Bart. *cons.* 131. *lib.* 1. Ang. *cons.* 89. *nu.* 2. Alexand. *in cons.* 179. *num.* 3. *lib.* 5. Deci. *in cons.* 81. *n.* 44. *lib.* 1. Dissentire tamen videtur Alex. *in cons.* 8. *n.* 10. *vers. aliter etiam lib.* 3. & Natta *in consilio* 363. *nu.* 10.

Secundus est casus quando pater est pauper, tunc
6 auus † dotando neptem præsumitur eam dotasse contemplatione ipsius filii sui sicq; patris dictæ neptis. Ita affirmarunt Doctores suprà in primo casu commemorati, & manifestè Ruin. *in cons.* 171. *num.* 9. *libr.* 2. *& in consilio* 30. *nu.* 10. *libro* 2. & Picus *in l. quartam, nu.* 224. *ff. ad l. Falcid.* & ibi apertiùs Ripa *num.* 204. Marzan. *in cons.* 1. *n.* 46. Marchabrunus *in cons.* 21. *num.* 40. Et hoc in casu procedere, & intelligi potest, prima illa opinio quòd auus præsumatur dotasse contemplatione filii. Et hic adaptari possunt illius opinionis argumenta, quæ copiosè congessi *in d. cons.* 183.

7 Extenditur hic casus, vt locum habeat etiam in † auo materno. Nam & is præsumitur eodem modo dotasse neptem, quando ad eum pertinet dotandi onus, vt est, quando ipsius filiæ pater & mater inopes sunt. Ita respondit Alexand. *in cons.* 117. *nu.* 8. *lib.* 6. *repet. in cons.* 154. *col.* 1. *lib.* 7. quem secutus est Ant. Gabr. *in dict. concl.* 5. *num.* 12.

Declaratur primò hic casus, vt locum non habeat
8 quando auus * ipse suo in testamento legauit nepti dotem à filio ipso hærede instituto præstandam. Hoc in casu absolutè præsumitur dos ista relicta, non contemplatione ipsius filii instituti, sed solius ipsius neptis. Ita respondi *in consi.* 183. *num.* 12. *lib.* 2. post Ruin. quem citaui, ibique rationem cum eo deduxi, & contrariæ auctoritati Cæphali respõdi. Et præter ibi scripta existimo, Cæphali interpretationem procedere solum, quando plures filii fuerunt hæredes instituti, & quando datus est substitutus: si ergo filius ipse solus est institutus, nullo dato etiam substituto, concedit Cæphalus legatum non valere, & consequenter illud censeri relictum, contemplatione ipsius neptis.

Declaratur secundò, vt non procedat hæc præsump-
9 tio, quando † obstaret aliquod iuris impedimentum, quod dotis constitutio nullo modo valeret, si intelligeremus eam fuisse factam contemplatione filii, non autem neptis. Potest afferri exemplum, quando auus constituit dotem nepti spuriæ ex filio suo legitimo. Hoc sanè casu, si diceremus hunc auum constituisse hanc dotem contemplatione filii, non subsisteret dotatio: vt ergo valeat, dicendum est præsumi auum dotasse contemplatione ipsius neptis. Ita in specie declarat Anton. Gabr. *in lib.* 3. *concl. in tit. de iure dot. concl.* 5. *n.* 18. ex sententia Barto. *in l. Gallus, §. quod si is, ad fin. vers. tertius casus. ff. de liber. & posthumis.* cùm scripsit,
10 quòd si auus reliquit † nepoti spurio, non valet legatum, si apparet factum contemplatione filii: aliàs verò valet, si non filii contemplatione. Et Bartolum secuti sunt ibidem Ruin. *num.* 22. Capra *in cons.* 2. *nu.* 6. & Decius *in consi.* 462. *num.* 19. & alii quos referam inf. *in præsump.* 28. dum explicabimus, quando donatum filio præsumatur donatum patris contemplatione in quarto casu.

Declaratur tertiò, vt non procedat hęc præsumptio,
11 quando † auus constituisset dotem suo in testamento, vt illa præstaretur post mortem suam eueniente casu illo à se disposito. Nam tunc præsumitur relicta contemplatione ipsius neptis, non autem filii. Ita post Ruin. respondi *in d. cons.* 183. *n.* 12. *ver. secundò accedit, lib.* 2. vbi rationem ex illo deduxi.

Declaratur quartò, vt locum non habeat hæc præ-
sumptio, quãdo auus dotem constituisset, vel in testa-
12 mento reliquisset nepti † nondum nubili. Nam tunc non præsumitur constituisse dotem contemplatione filii, sed solius neptis, atq; ita dos hæc præsumitur adventitia, non autem profectitia. Ita auctoritate Ruini non vno in loco respondi *in d. cons.* 183. *nu.* 13. quo loci dissolui obiectionem Cæphali dissentientis.

Declaratur quintò, vt non habeat locum hæc præ-
13 sumptio, quando extarent præsumptiones, seu * signa quibus intelligeremus, auum hunc constituisse dotem contemplatione ipsius neptis tantùm, sicuti quãdo ex verbis ipsius aui hoc coniiceretur, vt si dixisset, quòd ipse dotabat. Hæc enim verba significabant, ipsum auum immediatè & personaliter dotare voluisse. Ita post Socinum Iun. respondi *in d. cons.* 183. *num.* 16. vbi etiam aliorum plurium auctoritati adiunxi aliud signum, quando scilicet in ipsa dotatione dixisset auus, quòd eam dotem constituebat, & dabat pro omni & toto eo, quod neptis ipsa petere, & consequi posset ex bonis ipsius aui: Nam hoc significat dotem fuisse datam contemplatione ipsius neptis, alioqui dixisset auus, quòd neptis ea dote contenta esse deberet, pro omni & toto eo, quod petere, & consequi posset ex bonis filii sui, sicque patris ipsius neptis. Et *illo in consi.* 183. *num.* 18. declaraui traditionem Ripæ, quæ alioqui repugnare videbatur.

Declaratur sextò, vt non procedat hæc præsumptio, quando hæc dos constituta fuisset pro bonis
14 maternis, †atque ita subrogata fuisset loco bonorum aduentitiorum. Nam tunc dos præsumeretur aduentitia, & consequenter constituta contemplatione ipsius neptis. Ita post Crauet. respondi *in d. cons.* 183.

Declaratur septimò, vt locum non habeat hæc præ-
sumptio, quando † alioqui dos ipsa afferret detrimen-
15 tum ipsi filio instituto, vt puta quando aliàs ipse filius impediretur alienare suam legitimam, vt declaraui *in d. cons.* 183. *num.* 20.

Declaratur octauò, vt cesset hæc præsumptio, quan-
16 do † auus haberet tres vel quatuor filios, quorum vnus haberet filiam. Hæc filia dotanda est ab auo, non autem à patre, & consequenter dos hæc dicitur aduentitia. Ita Deci. *in cons.* 66. *col. vlt. vers. tertiò principaliter.* & idem sensit Aretin. *in cons.* 17. *vers. ad sepimum igitur.* quos secutus sum *in d. cons.* 183. *n.* 24.

Declaratur nonò, vt non habeat locum hæc præ-
17 sumptio in nepte ex filio exhæredato. Nam tunc † auus non præsumitur eam dotasse contemplatione ipsius filii exhæredati. Ita de donatione facta nepti ex filio exhæredato docuit Imol. *in l. qui aliena. §. interdum, vers. nota. gloss. ff. de acquir. hæred.* Verùm ab Imo. dissentiunt multi congesti ab Anto. Gabr. *in lib.* 3. *concl. in tit. de iure dot. concl.* 5. *in fine.*

Declaratur decimò, vt non procedat hæc præsump-
18 tio, quando * auus instituit filium, & nepti dotem reliquit. Nam ex quo filio prouidit, eum instituendo, præsumitur dotem reliquisse nepti sola contemplatione ipsius neptis. Ita in specie respondit Socinus Iunior *in cons.* 33. *num.* 5. *libro* 1. qui egregia ratione motus est. Est simile quod respondit Decius *in consi.* 462.

num.

BIU Cujas

num. 20. cùm dixit, quòd quando pater prouidit filio spurio, & aliquid deinde reliquit nepoti ex illo, non dicitur ei reliquisse contemplatione filij spurij, sed ipsiusmet nepotis tantùm.

Tertius est casus, quando non constat, an pater sit diues vel pauper, atque ita quando sumus in dubio, & non extant coniecturæ, ex quibus colligi possit, an auus voluerit relinquere dotē nepti, eius vel filij contemplatione. Hoc sanè in casu dubio præsumitur dos relicta intuitu filij. Ita Bartol. *in cons.* 131. *nu.* 2. *lib.* 1. Angelus *in cons.* 78. *nu.* 1. Ruinus *in cons.* 138. *nu.* 11. *vers. & tanto magis. lib.* 2. Deci. *in cons.* 81. *nu.* 5. Rub. *in cons.* 124. Cravet. *in cons.* 219. *nu.* 1. Cæphal. *in cons.* 481. *nu.* 3. *num.* 67. *& num.* 71. *libro* 4. Marzanus *in cons.* 1. *n.* 46. Marchabrun. *in cons.* 21. *num.* 40. Bursat. *in cons.* 417. *n.* 1. & 2. & Simon de Pretis *in tracta. de interpretatione vltimarum volunt. libro* 4. *dubit.* 12. *nu.* 24. & ratio est, quia filius tanquàm sanguine coniunctior, magis dilectus præsumitur, quàm neptis, iuxta ea, quæ scripsi infr. *lib.* 4. *præsumpt.* 16. *in* 3. *coniect.*

Ex prædictis infertur primò, quod illis in casibus, in quibus dos nepti constituta, præsumitur contem-
19 platione filij constituta, necesse habebit ipsa neptis * eam sibi imputare in legitimam, quam consequi debet ex bonis patris. Ita auctoritate multorum scripserunt Alcia. *in tract. præs. reg.* 1. *præsumpt.* 17. *n.* 1. & Ripa *in l. in quartam. num.* 206. *ad Falc.*

Infertur secundò, quòd dos ista ab auo data nepti contemplatione filij, imputatur in legitimam ipsiusmet filij. Ita post alios tradit Alciat. *in d. præsumpt.* 17. *nu.* 3. & disputat Ripa *in l. in quartam, nu.* 202. Non est hic locus, vt hac de re disseram.

PRÆSVMPT. XVIII.

Dotem quam maritus confessus est in dotali instrumento recepisse, tempore confessionis receptam præsumi.

SVMMARIA.

1 *Dotem qui confessus est habuisse, præsumitur confessionis tempore recepisse.*
Et huius quæ sit ratio, num. 2.

CVm maritus in instrumēto dotali confessus esset se habuisse & recepisse mille, nomine dotis quæ promisit patri restituere, dubitatum fuit, an is maritus
1 præsumatur eam summā recepisse † tēpore illo confessionis factæ? Qua in re Bart. *in l. post dotem, nu.* 20. *soluto mat.* docuit, præsumi eo tempore recepisse. Et illū secuti sunt Bald. Ang. & alii quos refert Ias. *n.* 85. qui post Alex. testatur esse communem opinionem, idem scripserūt Campeg. *in tract. de dote, par.* 3. *q.* 146. Alciatus *in tract. de præsump. reg.* 3. *præsump.* 35. *n.* 7. quos secutus sū *in cōs.* 97. *n.* 68. *l.* 1. Ea præcipua ratione, reliquis
2 reiectis motus est Alciat quod nisi intelligam ** hęc verba, habuisse & recepisse, esse significatiua præsentis tēporis, stipulatio illa à patre adiecta, nil ad eius fauorem operaretur. Nil enim ei acquireretur, ex quo iam acquisitū fuisset ius filię, *l. quoties, in prin. ver. cæterū ff. sol. matr.* Vt ergo valeat stipulatio & prosit patri, cuius causa adiecta fuit, dicēdum est, prædicta verba intelligi, quod tunc facta fuit dotis numeratio. Et quam à prædictis alij dissentiant, & postremo loco Io. Bolog. *in d. l. post dotem, nu.* 174. attamen à recepta opinione recedendum non est.

PRÆSVMPT. XIX.

Donatum à sponso sponsæ, præsumi donatum, si sequatur matrimonium.

SVMMARIA.

1 *Sponsus dans sponsæ ob futurum matrimonium præsumitur donare.*
Et quænam sit hæc præsumptio. num. 2.
3 *Donatio sponsi facta sponsæ, antequam matrimonium sequatur non sortitur obligationem efficacem.*
4 *Dotis promissio, sub tacita quadam conditione præsumitur facta, scilicet si sequantur nuptiæ.*
5 *Sponsæ donans extraneus non præsumitur donare sub tacita conditione, videlicet nuptiis secutis.*

1 CVm sponsus sponsæ donat, * præsumptio est donasse, si modò sequatur matrimonium, *l. cum veterum, C. de donat. ante nupt.* Et hanc esse præsumptionem iuris & de iure, affirmauit Ioan. Andr. *in addit. ad Spec. in tit. de præsump.* §. *species, n.* 5. *in verbo, in prædictis concord. vers. adducit ad idem.* Esse solam præsumptio-
2 nem † iuris existimo cùm contrarium probari possit. Est autem hæc conditionalis quædam donatio, & ob
3 id hinc sequitur, † quod antequam sequatur matrimonium, orta non est efficax obligatio. Ita glo. *in d. l. cū veterum. in gloss. vltim.* sic etiam dicimus in promis-
4 sione † dotis, quæ dicitur facta sub tacita conditione si nuptiæ sequātur, & ideo interim non nascitur obligatio. *l. stipulationem. l. tali, & l. promittendo, ff. de iure dotium.* & tradit Bald. Nouell. *in tractat. de dote. parte* 6. *priuileg.* 76. *numero* 2.

Declaratur præsumptio, vt locum non habeat in extraneo † donante, vel promittente donare sponsæ, vel
5 sponso. Non enim tunc præsumitur donare sub tacita illa conditione, si nuptiæ sequātur. Bar. & Bald. *in l. qui se debere. ff. de condict. ob causam,* & propterea scribūt, quod nuptiis non secutis non rescinditur donatio. Qua de re plura doctè & acutè scripsit Bald. Nouel. *in tracta. de dot. in* 6. *part. priuil.* 69. Quando autem nuptiis non secutis rescindatur donatio, explicant Bald. & Salic. *in d. l. cum veterum, & in l. si à sponso. Cod. de dona. ante nup.* & Campeg. *in tract. de dote, part.* 1. *q.* 79.

PRÆSVMPT. XX.

Patrem alienando bona omnia, præsumi reservasse filiis lucra matrimonialia.

SVMMARIA.

1 *Pater alienando omnia bona, præsumitur filiis lucra matrimonialia reservasse.*
Estque hæc præsumptio iuris, num. 2.

1 CVm pater alienat omnia bona, præsumitur † reservasse lucra matrimonij filiis. *Authē. ic. nūc autē. C. de secund. nupt.* quam ita annotauit Alciat. *in tractat. de præsumpt. regul.* 1. *præsump.* 5. Et hanc esse † præ-

BIU Cujas

sumptionem iuris dixit Ioan. And. *ad Spec. in tit. de præsump. §. species, n. 5. in verb. in prædict. concord.* Et scripsit Salic. *in d. Auth. nunc autem.* idem esse, quando pater alium hæredem in omnibus bonis facit. Et eo loci declarat Salic. statutum Ferratiæ, quo cautum est, quòd nullus forensis acquirere possit immobilia in Ciuitate, & Ducatu, si pater instituit sibi hęredem forensem, & filiæ, quæ ciuis est, nihil præter dotem reliquit, filiæ censentur reseruata bona immobilia, quorum capax non est forensis.

PRÆSVMPT. XXI.

Mulierem pro alio intercedentem, præsumi aliquando pro sui commodo id feciſſe: & ob id Velleiano non iuuari.

SVMMARIA.

1 *Senatusconsulto Velleiano mulier quando adiuuetur.*
2 *Mulier intercedens pro alio, & post biennium confirmãs obligationem, præsumitur non alterius, sed propria causa intercedere.*
Et quænam sit hæc præsumptio. num. 3.
4 *Mulier intercedendo pro altero aliquid accipiens, Velleiano non iuuatur.*

1 CVm mulier sua ipsa causa † obligationi se subiicit, S.C. Velleiano non iuuatur, *l. 2. & l. si funebris, C. ad S.C. ad Velleia.* Quocirca statuit Iustinia. *in l. si mulier, la 2. C. ad Vellein.* quòd quando mulier pro altero interceſſit † & post biennium eam obligationẽ confirmauit, præsumitur nõ alterius causa, sed sua propria
2 interceſſiſſe, & se obligaſſe. Hanc esse iuris, † & de iure
3 præsumptionẽ, affirmauit Ioan. Andr. *in addit. ad Spec. in tit. de præsũp. §. species, n. 5. in verbo, in prædictis concor. verſ. secundus in muliere.* Nec hoc in casu requiritur, quòd mulier sit certiorata de huius S.C. beneficio, secundũ Bald. & Salic. ibidem. Et inquit Salic. confirmationem non retrotrahi, sed obligationem sumere vires à die ipsius confirmationis, scripsit Bald. *in Auth. si mulier, in fi. C. ad S.C. Velleia.* Ita quoque sanciuit idẽ Iustin. *in l. antiquæ, in prin. C. eod. ad Velleian.* quòd si
4 mulier † intercedendo pro altero, rem aliquam accepit, non iuuatur eo S. C. cùm præsumatur sua causa interceſſiſſe. Hanc esse præsumptionem iuris, & de iure, scripserunt gloss. *ibi.* & Doct. & Io. And. *præcitato in loco.* & ibidem asseruerunt Bald. *in l. possidetis, nu. 6. C. de proba.* Soc. *in tractat. fall. reg. 314.* & Alciat. *in tracta. de præsump. in prælud. in 2. par.* & scripsi supr. *lib. 1. q. 60. in fi. & p. 15. n. 8.*

PRÆSVMPT. XXII.

Mulierem non præsumi pretij partem recepiſſe, etsi vnà cum marito rem alienauit.

SVMMARIA.

1 *Dotale prædium marito & muliere vendentibus, pretium ad maritum præsumitur peruenisse.*
Reiicitur opinio Bart. num. 6.
2 *Vxor in eodem instrumento se obligans cum marito, non tenetur nisi quatenus in eius vtilitatem versum est.*
3 *Mulier consentiens viro alienãti fundũ dotalem, dicitur fideiussorio nomine consensisse.*
4 *Mulier viro subiecta dicitur.*
5 *Experientia quotidiana rerum omnium magistra.*
7 *Mulier alteri regulariter non obligatur.*
8 *Dotalis prædij pretium ad solum virum peruenisse præsumi etiam iuramento mulieris accedente.*
Fallit, si in sui vtilitatem, conuersum esse, mulier coram Iudice confiteatur, num. 9.
Vel aliter constet, partem in eius vtilitatem cessisse, n. 10.
Idem si bona vir & vxor habeant communia, tunc enim pro dimidia ad singulos præsumitur peruenisse, nu. 11.

CONVENIT vt hoc loco explicemus præsũptionem illam, qua dicimus, quòd quãdo maritus & vxor vnà simul vendiderunt prædium dotale, & pre-
1 tium fuit ab emptore numeratum, præsumitur † pretiũ illud peruenisse ad ipsum maritũ, & propterea si maritus vel eius hæredes asserunt, partem illius pretij ad ipsam peruenisse, probare id debent. Ita scripserũt Specul. *in tit. de oblig. & solut. §. ante omnia. verſ. sed pone vir.* Gemin. *in c. 2. col. 7. de pœn. in 6.* Frederi. de Senis *in conſ. 18. & conſ. 241.* *Domino de Papia.* Imol. *in c. cũ contingat. col. 27. verſ. iuxta prædict. de iureiur.* qui dixit ita aliquãdo fuisse iudicatũ in ciuitate Bononiæ. Idẽ affirmarunt Bald. Alberic. & Castren. *in auth. si qua mulier. C. ad Velleia.* idẽ Castrens. *in conſ. 41. lib. 2.* Signorol. *in cõs. 41.* Romã. *in l. si cũ dotem. §. transgrediamur, ff. sol. matr.* Abb. *in conſ. 44. col. 1. lib. 1.* Alex. *in conſ. 109. libr. 4. & in conſ. 172. n. 16. lib. 7.* Franc. Aret. *in l. Reos, §. cũ in tabulis ff. de duobus reis.* Angel. Aret. *in §. eſt & aliud genus. in Inſtit. de. dona.* qui testatur sic apud Regiũ fuisse obseruatum. Idem scripserunt Socin. Sen. *in conſ. 15. n. 7. li. 1.* Campeg. *in tract. de dote, in 4. part. q. 10.* Ita quoque iudicavit Concilium Neapolitanum, teste Afflicto *in deciſ. 209.* Eandem probarunt Marsil. *in singul. 2.* Moderni Parisien. *in tract. de vsur. n. 188.* Cravet. *in conſi. 91, nu. 11. verſ. decimò iſtam.* Bœ. *in q. 33. nu. 6. &* 7. Rolan. *in conſ. 64. nu. 4. lib. 1.* Roncheg. *in l. tandem, in prin. n. 59. ff. de duob. reis.* Osasc. *in deciſ. 140.* & Hieron. Gabr. *in conſ. 58. nu. 1. lib. 2.* Et horum quidem sententia, quæ mihi magis probatur, multis fulcitur argumentis, tũ maximè tex. in *Authent. si quæ mulier. C. ad Velleia.* quo sancitum est, quod quando maritus &
2 vxor se obligarunt † in eodem instrumento, non tenetur mulier nisi quatenus sit versum in eius utilitatem. cum ergò non appareat, hoc in casu partem illius pretij versam fuisse in vxoris commodum, dicendum est, ad eam non præsumi peruenisse.

Secundò accedit tex. *Auth. siue à me C. eod. ad Velleia.* quo constitutum legimus, quòd quando mulier †
3 consentit viro alienanti fundum dotalem, dicitur fideiussorio nomine consensisse. Ita ergo hic dicendum est vt pro maiori cautela emptori adscriptum sit nomen vxoris, quæ videtur suæ hypothecæ renunciasse, & quidam color adhibitus dicitur, *iuxta l. vir vxori. §. vlt. ff. ad Velleian.*

4 Tertiò suffragatur ratio, quòd mulier † est viro subiecta vt copiosè differit Tyraq. *in tract. de legib. cõnubij lib. 7. n. 2. & 3.* Et propterea cùm ipsi viro exhibere debeat reuerentiam, consensisse dicitur, vt magis placeat viro quàm vt pretij partem consequatur. Et hoc quidem comprobat ipsa quotidiana experientia, quã
5 rerum † omnium magistram appellat Summus Pontifex *in c. quã sit, de elect. in 6.* Et in specie sic rationem hanc perpendunt Castren. & Gemin. quos suprà retuli. Et hæc quidem sententia retinenda est, tametsi ab ea multi dissenserint, affirmãtes præsumi pecuniã pro
6 dimidia peruenisse ad vtrumque. Ita sanè † Bart. *in cõs.*

BIU Cujas

124.*punctus quæstionis.col.*1.*lib.*1.Bald.*in l.*1.*col.*2.*vers. prædicta faciũt.& in l.mater tua,col.*5.*vers.sed hic quæro,C.de rei vend.* Cast.*in l.reos.*§.*cùm in tabulis.ff. de duob.reis.* & apertius*in cons.*296.*col.*1.*& in cons.* 360. *col.*1.*lib.*1.*& in cons.*362.*lib.*2.Fabia.*in tracta.de empt. & vendit.in* 3.*q.princ.quæst.*38.Curt.Sen. *in consil.* 44. *colum.*2.*ver. quod etiam.*

Et ij quidem adducti sunt præcipuè argumento, sumpto *à d.l.reos.*§.*cùm in tabulis.ff. de duob.reis.* Cui respondetur, loqui in his, qui se possunt liberè obli-
7 gare, id quod non contingit in muliere, quæ * regulariter alteri obligari non potest.*d. Auth. si qua mulier C.ad Velleian.*Respondet & secundò Craue.*in d. cons.* 91. *in fin.*& comprobat Ronchegal. *in d. l. eandem in prin.n.*59.*&* 60.*ff.de duob.reis.* & ibid.*n.*61.*&* 62. dissoluit alia nonnulla huius opinionis argumenta.

Extenditur primò, vt hæc præsumptio locum etiam
8 habeat, quando†adhibitum fuit iuramentum. Ita Bal. *in d.auth.si qua mulier,col.*2.*ver.pone ergo,quod vir C. ad S. C. Velleia.* & alij relati à Ronchegallo *in dict. l. eandem, in prin. num.* 58.

Extenditur secundò, vt locum habeat etiam,quando vnà simul maritus & vxor receperunt pecuniam, atque ita non apparet, quæ certa summa ad vxorem peruenerit, præsumitur quod totam summam acceperit ipse maritus. Ita respondit Hie.Gabr. *in consi.*58.*n.* 3.*&* 4.*lib.*2.

Declaratur primò, vt non procedat hæc præsum-
9 ptio,quando mulier † coram iudice confessa est pecuniam illam, quam recepisse asseruit,fuisse in sui vtilitatem conuersam.Ita præcitato in loco. Idem est quã-
10 do†aliter constaret, eam partem fuisse versam in vtilitatem mulieris,sic senserunt Afflict.*in d. dec.*209.*nu.* 3. & Campeg. *in tract. de dote,par.*4.*q.*10.

Declaratur secundò,vt non habeat locum præsum-
11 ptio hæc, quando maritus & vxor † haberent bona communia, quippe qui sic pacto matrimonium contraxissent. Nam tunc pretium rei venditæ simul præsumetur ad singulos pro dimidia peruenisse. Ita Modern.Parisien. *in comment.de vsur.q.* 38. quem secutus est Ronchegal.*in d.l.eandẽ,in prin.n.*62.*ff.de duob.reis.*

Declaratur tertiò, vt locum non habeat,quando vxor sola cum consensu mariti vendit,sola recipit pretium, & sola promittit de euictione. Hoc sanè casu præsumitur, quòd tota pecunia ad ipsam vxorem peruenerit, & nihil ad maritum. Ita Imol. *in c. cùm contingat,n.* 26.*de iureiu.* Alex. *in cons.* 38.*lib.*2.Rolan.*in cons.*64.*lib.*1.Boer.*in q.*23.quos secutus est Hier.Gabr. *in d. consi.*58.*nu.*8.*lib.*2. qui refert etiam Natt. *in cons.* 145.*nu.*4.*lib.*1.& dixit Gab.hoc procedere etiam si ipse maritus promisit, atque ita fideiussit pro ipsa vxore, & ibi *nu.*19.declarat Alex. *in cons.*38.*col.*1.*lib.*2.

4 *Mutatio voluntatis non præsumitur,sed vrgentibus probatur signis & coniecturis, num.* 5.
6 *Legata & donationes à pari procedunt & eorum pœnitentia, & reuocatio coniecturis probatur.*
7 *Donator tradens rem donatam pignori, virum præsumatur donationem reuocasse.*
Et quid sit in legato, num. 8.
9 *Odiograui inter maritum & vxorem subsequente, donatio vel legatum reuocatum præsumitur.*
Idem in testatore & legatario, num. 10.
11 *Adulterium committente muliere, donatio à viro facta præsumitur reuocata.*
*Idem si turpiter luserit,vel deosculari sese passa sit,n.*12.
13 *Donator maritus, rem vxori donatam alteri donans, præsumitur priorem donationem reuocasse.*
Id autem de qua donatione accipiendum, num. 14.

1 DONARE non possunt inter se maritus & vxor† cõstante matrimonio *l.*1.*ff.de do.inter vir.& vx.* vbi Vlpia.rationem reddit, & alia commemorat Paulus ibi *in l.*2. & post Alciat. & Coras.scripsi *in lib.*2.*de arbitr.iud.casu* 132.*n.*2.Et quanquã constante ipso matrimonio donatio hæc sit omnino nulla,*l.*3.§.*sciendũ. ff.eod.de donat.inter vir.& vx.*Nihilominus subsistentiã
2 quandam habet & propterea†morte donantis confirmatur,*l.cùm hic status in prin.eod.tit.*Nisi reuocata ap-
3 pareat donatoris pœnitentia.Quæ sanè†pœnitentia & reuocatio non præsumitur,*d.l.cum hic status,* §.*sed vbi semel.* & in specie tradit Io.Lup. *in Rubr. ext. de don. inter virum & vxor.* §. 69. *n.* 11. Et ratio quidem est,
3 quia voluntatis mutatio non præsumitur, *l.qui testamentum.ff. de prob.* & copiosè comprobabimus infrà *lib.*6.*præsum.*28.Qui itaque donatorem pœnituisse,& donationem reuocasse asserit, probare id debet.

Extenditur procedere etiam, quãdo extaret aliquod signum, quo posset intelligi facta reuocatio, vel non facta, vt eo in notabili exemplo,quando maritus constante matrimon. est confessus habuisse dotem, qua ex confessione resultat donatio quædam tacita, si deinde maritus affirmat,se eam dotem non accepisse, non tamen ex hoc infertur reuocatio donationis. Ita Roma. *in sing.*599.*tuscis,quod donatio.*& Lup.*in d.*§.69.*n.* 11. qui testatur ita fuisse in iudicio obseruatum.

Cæterum mutatam fuisse voluntatem & reuocatã
5 donationem probari poterit*vrgẽtibus signis & con-
6 iecturis, sicuti & in legatis,quæ pari cum donatione * procedere respõdit Vlpia. *in d. cùm hic status,*§.*pœnitentiam.* Pœnitentiam & reuocationem in legatis probari coniecturis confirmant Curt. Iun. *in cons.* 103.*n.* 2. & Hiero.Gabr.*in cons.*102.*n.*8.*ad fin.*& nos disseremus *subsequenti in li .præsump.*82.Multa hic pœnitentiæ & reuocationis signa considerari possunt.

9 Primum est signum & coniectura, si donator † rem donatã pignori dedit,*dict.l.cùm hic status.*§.*si maritus.* quo loci Vlpia.respõdit,recedi ab hoc signo & coniectura,si coniici potest,donatorem voluisse locum esse donationi, nõ obstante pignoratione facta,vt si donataria quæ remãsit in possessione, parata est satisfacere
8 creditori.In legato†adhiberi solet distinctio.Nam aut res legata pignori data est tantã ob summam, quæ vel excedit,vel æquialet pretio ipsius rei: & tunc præsumitur reuocatum legatum: aut verò fuit pignori data & hypothecata pro minori summa, & tunc non præsumitur reuocatum legatũ.Ita Bar.*in l.rem legatam.ff. de adim.lega.* & Ias.*in l.*3.*n.*3.*C. de leg.*alios cõmemorabimus *subsequenti in lib. in præsum.* 82. Et in specie nostra sic etiam distinguit Io. Lup.*in Rubr.ext.de don. inter vir.& vxo.*§.69.*nu.*7.*ver. prædicta sunt.*

PRÆSVMPT. XXIII.

Donatio facta inter virum & vxorem, an & quando præsumatur reuocata, vt donantis morte confirmata dici non possit.

SVMMARIA.

1 *Donatio inter coniuges, matrimonio constante,prohibita, morte tamen, nisi reuocata appareat, confirmatur, numero* 2.
3 *Donatoris pœnitentia & reuocatio non præsumitur.*

BIU Cujas

Secundum est signum & coniectura, quando su-
9 peruenit graue † odium inter virum & vxorem, sicuti quando mala gratia subsecutum est diuortium. Hoc etiam casu præsumitur reuocatum legatum, *d.l.cum hic*
10 *status.*§.*si diuortium.* Idem dicimus in † legato, quod ob superueniens odium & inimicitiam inter testatorem & legatarium præsumitur reuocatum, *l.3.§.vlt.& in l. inimicitiæ.ff.de adimen.lega.*& differemus infrà *subsequenti in lib.in præsum.*83. Et in specie nostra sic etiam distinguit Ioan. Lup. *in d.Rub.ext.de don.inter vir.&*
11 *vxo.*§.79.*nu.* 1. Est & aliud exemplum, vt † si mulier commisit adulterium, *l. res vxoris, C.de don.inter vir. & vxor.*& tradit Lupus *d.*§.78.*nu.*2. qui multis com-
12 probat. Et *nu.*10. idem esse dixit quando † mulier turpiter lusit, vel passa est se deosculari, & alia similia ad rem illo in loco congerit, quæ non repeto.

13 Tertium est signum, quando † donator rem ipsam donatam alteri donauit, *d.l.cum hic status,*§.*qui quasdã ff.de don.inter vir.& vx.* Idem est in re legata, *l.rem le-*
14 *gatam ff.de adim.lega.* Id quod intelligo, † quando eadem res in specie donata vxori, donatur à marito alteri: secùs verò, quando vna re donata vxori, maritus alteri faceret donationem omnium bonorum. Nam tunc non præsumitur reuocata donatio rei specialis. Ita Lupus *in d.*§.69.*nu.*10.*ver.ex quibus omnibus,* motus inter alia text. *l. quoties, C. famil.ercis.*

PRÆSVMPT. XXIV.

Maritus an & quando præsumatur donasse vxori ea, quæ illi tradidit.

SVMMARIA.

1 *Maritus vxori, sponsus sponsæ res aliquas tradendo, in dubio non præsumitur donare.*
Idque maxime in marito paupere, vel rustico, nu.2.
3 *Maritus nobilis & dives res vxori traditas, an præsumatur donasse.*
4 *Diuitiæ solæ ad donationis præsumptionem an sufficiãt.*
5 *Maritus plebeius & ignobilis, vestes, iocalia, & similia tradendo, aut mittendo mulieri præsumitur donare.*
Et de quibus id vestibus aut iocalibus intelligatur, n.6.

EVENIT persæpe, vt maritus res aliquas tradat vxori, vel sponsus sponsæ, & ignoratur quo titulo tradiderit, an scilicet donationis, vel alio? Qua in
1 re pro regula constituendum est, non † præsumi titulo donationis, cùm illa in dubio non præsumatur, *l.cùm de indebito, in prin.ff.de probat.* & copiosè scripsi *in li.* 2.*de arbitr.iud.casu* 88.*col.*1. Et hęc quidẽ regula mul-
2 tò magis procedit † in marito paupere, vel rustico: sicuti in specie tradit Io.Lup.in Rubr.*ext.de dona.inter vir.&vx.*§.9.*n.*7. adductus. tex.*l. si duob.*§.*si coeunda. ff.pro soc.* vbi rusticus non præsumitur præstare operas suas gratis.

Receditur à prædicta regula coniecturis & signis, quibus colligitur, sponsum sponsæ, vel maritum vxori donasse voluisse.

Primum est signum & coniectura, quando maritus
3 * est nobilis. Nam is donasse præsumitur res illas traditas vxori. Ita in specie affirmarunt Bald.*in c.iurauit, col.vlt. de probat.* Ioan. Lup. *in d.*§.9.*n.*7.*&* n. 18. & alios quamplures eiusdem opinionis recenset Tiraq. *in tractat. de nobilit.c.vlt.nu.* 47.

Cæterum scripsi *in comment.de arbitr.iud.lib.2.casu* 88.*n.*49. esse dubiam, & ibidem declaraui, quo in casu locum potest habere.

Secundum est signum & coniectura, quando ma-
4 ritus † est dives. Nam solas diuitias sufficere ad præsumendum donationem, scripserunt gl. *in l. sed si ego, in fin. ad Velleia.* Bald. *in l.1.in fi.C.eod.*& Ioan.Lup.*in d.*§.9.*num.*81.*vers.quinimò.*

5 Tertium est signum & coniectura, quando † maritus plebeius & ignobilis duxit nobilem, & ei misit iocalia, vestes, & similia. Nam tunc præsumitur, quod maritus ea donauerit. Ita Bald. *in l.1.C.de dotis promiss.* & alios commemorat & sequitur Lupus *in d. Rub.de don.inter virum & vxor.* §. 10. qui paulò suprà §. 9. *nu.*19. *vers. adde.* idem scripserat.

Verum subiungit idem Lupus *in* §. 11. intelligi quã-
6 do † vestes & iocalia sunt modici valoris: vel quando sunt quotidiani vsus, qua de re scripsi etiam ego ipse multa *in lib.2. de arbit.iudi. casu* 218.

PRÆSVMPT. XXV.

Maritus an & quando donasse & remisisse præsumatur alimenta, & vsuras seu interesse sibi debitum, causa dotis non solutæ.

SVMMARIA.

1 *Alimenta aut interesse debitum loco dotis sibi constituta, gener non præsumitur donasse socero, si intra modicum temporis, & sic infra decennium non petierit.*
Quid autem sit, si præterlapsum sit decennium, numero 2. & 4.
3 *Vsuræ etiam appellantur illæ, quæ dotis nomine præstantur in alimenta mulieris.*
5 *Actiones personales, vel officium Iudicis non tolli nisi 30. annorum cursu.*
6 *Maritus non petens interesse loco dotis sibi debitum, toto vitæ tempore præsumitur donasse. Idque procedit, vt etiam in foro Canonico socer liberetur, num.9.*
7 *Dominus qui ob caducitatẽ expellere poterat emphyteutam, non declarando mortem, dicitur remisisse.*
8 *Filius in vita non conquestus de matre transeunte ad secundas nuptias, iniuriam sibi illatam dicitur remisisse.*
10 *Vsuras dotis pacto expresso promissas, an censeatur remisisse gener, si toto vitæ suæ tempore non petierit.*
11 *Vsuras dotis gener remisisse non censetur socero, si ob aliquam causam toto vitæ tempore non exegerit.*
12 *Ius quod sibi competere quis ignorat, nemo dicitur remittere.*
13 *Vsuras dotis sibi debitas, censetur remisisse gener recipiendo sortem absque protestatione de iis consequendis.*
14 *Mulier cui certa pœna promissa fuerat, si certo tempore dos non solueretur, lapso tempore dotem sine protestatione recipiendo præsumitur pœnam remisisse.*
15 *Dominus recipiens canonem ab emphyteuta præsumitur caducitatis pœnam remittere.*

DOtes opulentas, & plus quam ferunt vires patrimonij solent interdum parentes filiabus cõstituere, & dum non possunt promissam summam præstare, interesse loco alimentorum, generis quotannis pendunt. Euenire autem aliquando solet, vt maritus ipse diu differat petere hæc alimenta, & ob id dubitatur, an ea donasse & remisisse socero præsumatur. Hæc disputatio egregia & vtilis admodum est, quare vt eam explicem dilucidius ac nostri faciunt, distinguo atque constituo aliquot casus. Pri-

BIU Cujas

1 Primus est quando † decursum est modicum temporis, vt puta biennium, vel triennium, vel sexennium, ita vt non attingat decennium. Hoc in casu nemo est qui dissentiat, quod non censeatur facta donatio, & remissio dictorum alimentorum & interesse. Et probat text. *l. cum quidam. §. Divus ff. de vsuris.* de quo statim dicemus, vbi requirit cursum longi temporis, ergo cursus minoris temporis non sufficiet.

2 Secundus est casus, quando elapsum est † decenniũ. Hoc in casu sunt opiniones. Vna fuit eorum, qui scripserunt, maritum præsumi remisisse & donasse prædicta alimenta & interesse. Ita Dionys. Perusin. *inter cons. Baldi in cons. 474. post biennium lib. 3.* & idem verè sensit Bart. *in l. cum de in rem verso. n. 7. versi. si vero tractatur de præsumendo. ff. de vsur.* Alex. *in cons. 74. n. 8. vers. secundo principaliter. & col. 1. vlt. vers. similiter ex alio, lib. 5.* Corn. *in cons. 206. col. vlt. vers. & pro dicta concl. lib. 2.* Alc. *in tract. de præsum. reg. 1. præsum. 32. nu. 4. vers. quid tenendum.* Tyraq. *in tract. de præscr. 1. gl. 4. vers. octauo istis.* & eiusdem opinionis alios recensuit Osasc. *in decis. 132. n. 11. ver. hanc opinionem.* Ibi enim commemorauit etiam Cremen. *in sing. 5.* Gomes. *in §. actiones, n. 6. in Inst. de actio.* Cãpeg. *in tract. de dot. part. 2. q. 6.* Marsil. *in sing. 360.* Soc. Iun. *in cons. 114. n. 40. lib. 3.* & Cæphal. *in cons. 85. n. 13. lib. 1.* Refert & alios nonnullos, qui contrarium probarunt, vt dicemus infrà.

Primò adducitur text. *l. cùm quidam §. Divus ff. de vsu.* cuius verba hæc sunt: Diuus Pius ita rescripsit: Parum iustè præteritas vsuras petis: quas omisisse te longi tẽporis interuallum indicat: qui eas à debitore tuo, vt gratior apud eum videlicet esses, petendas non putasti, loquitur hic textus simpliciter de vsuris, non distinguendo vsuras debitas ex causa lucratiua, à debitis ex causa onerosa vt animaduertit præcitato in loco Alciat. Quocircà cùm etiam vsuræ † appellentur, 3 quæ loco alimentorum mulieris præstantur, *l. vir vsuras & l. insulam. §. vsuras ff. sol. matr.* dicendum est, casum *d. §. Divus*, conuenire casui nostro. Non etiam repugnat consideratio Alex. *in cons. 63. n. 16. lib. 4.* cùm dixit, *d. §. Divus.* loqui eo casu, in quo creditor non exegit vsuras à debitore, vt ei esset gratior, expectans ab eo beneficium aliquod. Nam respondetur secundum Alciat. *præcitato in loco, n. 4. vers. intellectus.* ibi ex solo ipso temporis cursu præsumi id factum causa gratitudinis, alio non constito.

Secundò, gl. *in l. vir vsuras. ff. de donat. inter virum & vxor.* adduxit hac pro opinione tex. *l. cum oportet. §. sin autem. C. de bonis quæ liber.* quem etiam perpendũt Roman. Alexand. & Boer. quos sic refert Osasc. *in d. decis. 132. nu. 4.* Ibi enim dicitur, quòd si pater tacitè filiis remisit vsumfructum bonorum aduentitiorum, prohibentur hæredes patris illum petere. Ergò & hoc in casu maritus non petendo vsuras dicitur remittere. Cæterùm aliam habet rationem is tex. *§. sin autem.* vt explicabimus infrà *in præsum. 30. num. 54.*

Tertiò Alciat. perpendit tex. *in l. vir vsuras. ff. de don. int. vir. & vxor.* cuius verba adscripsi. *Vir vsuras* (inquit Papinianus) *promissæ dotis, in stipulatũ deduxerat. easq; non petierat. Cum per omne tempus matrimonij sup̃tibus suis, vxorem & eius familiã vir exhiberet, dote prælegata, sed & donationibus verbis fideicommissi confirmatis, legato quidẽ dotis vsuras non contineri videbatur, sed tit. donationis remissas.* Hic manifestè respondit Papinianus, maritum qui non petiit has vsuras donec vixit, cùm etiã vixisse potuit minus decennio, cẽseri remisisse. Nec repugnant considerationes Alexand. *in cons. 63. n. 16. versic. similiter non obstat. lib. 4.* Nam illa prima, dum post gloss. ibidem ait, illã fuisse donationẽ expressam, est omnino falsa: sicuti colligitur ex verbis Papiniani, cùm dixit, videri donationis titulo remissas. Non etiam verum est, quòd essent vsuræ odiosæ: quia imò sunt fauorabiles, cùm loco alimentorũ præstentur, & eam ob causam sic considerantur *in d. l. vir vsuras.* Non etiam verum est, quod dicebat Alex. fuisse vsuras prorogatas ab ipsamet vxore, cui facilè donari à viro præsumitur ob mutuam beneuolentiam. Est enim consideratio hæc diuinatiua ad responsum Papiniani qui simpliciter & absolutè loquitur, aliàs considerationes Cornei *in cons. 145. lib. 2. ad d. l. vir vsuras.* diluit Osasc. *in deci. 132. n. 20.* Rectiùs fortè dici posset, id contingere ob subsecutam mortem mariti, qui moriendo dicitur nolle petere, sed remittere. Et infrà in subsequenti casu confirmabimus. Et hæc quidem opinio magis probatur.

4 Secunda fuit opinio eorum, qui † dixerunt, cursu decennij non præsumi remissas vsuras has. Ita Roma. *in cons. 517. n. 14. & in l. insulam. §. vsuras, & in l. quæ dotis. ff. solut. matrim.* & ibidem Alexan. & Ias. *nu. 19.* Alex. *in cons. 56. nu. 6. n. 8. & n. 12. & in cons. 63. nu. 16. lib. 4. & in cons. 208. nu. 10. lib. 7.* Corne. *in cons. vlt. nu. lib. 2. & in cons. 164. col. pen. lib. 3. & in cons. 53. nu. 3. lib. 4.* Decius *in consi. 571. nu. 4.* Francisc. Balb. *in tractatu de præsump. in prima parte tertiæ partis principalis, quæst. 10. n. 14.* Angel. Aretin. *in §. fuerat. in Instit. de actio.* & ibi. Ias. *nu. 20.* Ioan. Lup. *in c. per vestras, in tertio notab. §. 1. col. 2. versic. ad idem facit de donation. inter virum & vxorem,* qui communem esse affirmauit Ruin. *in consi. 224. n. 15. li. 1. & in cons. 61. n. 5. lib. 4.* Gratus *in cons. 57. lib. 1.* Chassanæ. *in commentariis ad Consuetud. Burgũd. in Rubric. 4. §. 23. nu. 17.* & Modern. Parisiens. *in additio. ad Alexan. in cons. 63. lib. 4.* Neuizan. *in cons. 56. n. 8.* & Grammat. *in decis. 70.* qui testatur, sic fuisse decisum in Concilio Neapolitano.

Primò adfert text. *l. Procula. ff. de proba.* verùm respondet Alciat. *in d. præsump. 32. nu. 5.* quod ibi non interuenerat temporis diuturnitas, sed facta fuerat sæpè calculatio quæ minori tempore fieri potuit. Præterea ibi fit fundamentum in eo, quòd Procula quandiu vixit, nihil à fratre petiit, & non cursus temporis, sed mors ipsa consideratur, sicuti in casu *d. l. vir vsuras. ff. de donat. inter vir. & vxor.* de qua diximus suprà & infrà repetemus.

5 Secundò, quia actio † personalis, vt hæc, vel officium Iudicis, quo vsuræ dotales præstantur, *d. l. insulam, §. vsuras. ff. solut. matrim.* non tolluntur, nisi cursu 30. anno. *l. sicut, & l. omnes, C. de præscrip. 30. vel 60. anno.* Verùm respondetur, hanc non dici præsumptionem, de qua nos loquimur, sed præscriptionem, vt dicemus infrà. Duo alia argumenta hac pro opinione refert Osasc. *in d. decis. 132. num. decimoseptimo, & 18.* quæ facilè confutari possunt.

6 Tertius est casus, quando † maritus quamdiu vixit, nihil petiit. Hoc sanè casu dicitur vsuras ipsas remisisse atque ita donasse. Ita in specie affirmarunt Bart. *in l. vir vsuras. ff. de don. inter vir. & vxor.* Rom. *in d. cons. 571. n. 16. & in l. insulam, §. vsuras, n. 16. ff. sol. matrimon.* Franc. Balb. *in tract. de præscript. in 1. part. tertiæ partis princ. q. 10 n. 14.* Ioan. Lupus *in d. §. col. 2. ver. ad idem text.* Boer. *in quæst. 196. nu. 4.* Grammat. *in decis. 103. nume. 29.* Cæphal. *in d. cons. 85. num. 14. lib. 1.* & Osasc. *in decis. 132. num. 19.* vbi *in fin.* testatur ita decisum fuisse in illo Senatu Pedem. Qui tamen intellexit, quando cum morte mariti concurrit cursus decẽnij, quod minimè verum est: cùm etiam minor temporis cursus sufficiat. Et hæc quidem sententia probatur *in d. l.*

vir vsuras, & in d. l. Procula. Est simile quod dicimus,
7 dominum† qui ob non solutum canonem ab emphyteuta, vel aliam iustam ob causam, poterat enim expellere, atque ita caducitatem declarare, si dum vixit, non declarauit, moriendo dicitur eum remisisse. Ita scribunt multi à me congesti *in cons.* 155. *n.* 17. vbi *nu.* 16. commemoraui illud simile, quo dicimus : si filius
8 † viuens non est conquestus matrem transmisisse ad secundas nuptias, & ob id ferre debere pœnam illatæ sibi iniuriæ, dicitur pœnam ipsam remisisse & aliud simile retulit Osasc. *in d. decis.* 132. *nu.* 5.

Extenduntur prædicti omnes casus, vt locum etiam
9 habeant † in foro Canonico, in quo etiam obseruabitur, vt socer ille censeatur liberatus à præstatione dictarum vsurarũ. Alciat. *in d. præsump.* 32. *in fi.* post Corne. *in d. cons. vlt. lib.* 2. Ea ratione motus est Alciat. quia hic non agitur de inducẽda præscriptione, *iuxta c. vl. de præscr.* sed quod lapsu tẽporis, vel secuta morte mariti, præsumatur eius consensus & remissio. Nec hic versamur in materia peccati, quia socer iste non peccabat non soluendo, cum interpellatus non fuerit, ex quo iudicis officio tenebatur. Et potuit (inquit Alcia.) socer ille verisimiliter credere, generum esse sorte cõtentum, neque vsuras exigere velle. Comprobatur hæc extensio secundùm Alciat. egregia traditione Iasonis *in l. certis annis, n.* 14. *Cod. de pact.* cum post Salice. *ibi,* docuit dispositionẽ *l. cum de in rem verso. ff. de vsur.* locum habere etiam de iure Canonico, quia ibi non agitur de præscriptione, sed de præsumptione legis prẽsumentis consensum ex lapsu decennij. Qua de re disseremus infrà *in præsump.* 98. vbi declarabimus materiam *d. l. cum in rem verso.*

Declarantur primò prædicti casus, vt locum non
10 habeant, † quando hæ vsuræ fuissent pacto expresso promissæ. Nam tunc socer debitor non potest prętendere bonam fidem, ob id iure Canonico inspecto nunquam præscribit. Ita Alciat. *in d. præsump.* 32. *in fin.* qui sic intellexit Alex. *in d. cons.* 63. *lib.* 4.

Cæterùm ego valdè dubito, cùm hic (vt etiam fatetur Alciat.) non agatur de præscriptione, sed de præsumendo cursu temporis consensum mariti, quæ sanè ratio locum habet & hoc in casu, cùm semper dicere possumus, socerum credidisse ipsum suum generum voluisse dote esse contentum, quia alioqui eum interpellasset ad soluendas ipsas vsuras.

Declaratur secundò, vt locum non habeat, quando
11 maritus,† & sic gener, omisit petere dictas vsuras aliqua ex causa, vt quia ignoraret sibi deberi. Nam tunc non dicitur eas remisisse. Ita declarat Corn. *in d. cons.*
12 *vlt. col. vlt. lib.* 2. Nemo enim dicitur remittere † ius, quod ignorat sibi cõpetere. *l. mater decedẽs. ff. de inoff. testam.* Possunt etiam considerari aliæ similes causæ.

Quartus est casus, quando maritus seu gener, cui
13 debebantur prædictæ vsuræ, recepit * sortem, nulla adhibita protestatione de consequendis etiam vsuris. Hoc sanè casu dicitur remisisse ipsas vsuras. Ita in specie Ias. *in l. centum Capuæ, n.* 6. *ff. de eo quod cert. loc.* & ad rem prope respondit Socin. Sen. *in cons.* 8. *nu.* 4. *lib.*
14 1. mulierem, † cui promissa fuerat pœna, casu quo certo tempore dos non fuisset numerata, si lapso tempore recepit dotem, non adhibita protestatione, dicitur pœnam illam remisisse, & Socinum secutus est Cravet. *in cons.* 234. *nu.* 4. *ver. amplius.* Idem scripsit Guido Pap. *in q.* 172. *col. vlt.* qui fortius dixit, nec quidem protestationem impedire, quo minus dicatur facta remissio, quod tamen verum non esse existimo. Huc eti-
15 am pertinet, quod in simili dicimus, dominum * recipientem canonem ab emphyteuta, præsumi remisisse caducitatis pœnam. Qua de re disseremus infr. *in præsump.* 85. post Ias. *in l.* 2. *princip. colum. vlti. ff. si quis cautio. & in l.* 2. *num.* 124. *Cod. de iure emphyt.* & Guid. Papæ *d. quæst.* 172.

Cæterum in specie huius nostri casus aliter docuit Bald. *in l. vlt.* §. *præterea. col.* 2. *ver. aduerte hic. C. de iure dotium.* cuius non meminit, idem tamen affirmans Baldus Nouell. *in tractatu de dote, parte* 3. *n.* 11. & idem sensit Io. Lup. *in c. per vestras, in* 5. *notab.* §. 8. *n.* 6. *de donat. inter virum & vxor.* Et confert quod scripsit Barto. *in l. vlt. num.* 3. *ff. de eo quod cert. loc.*

PRÆSVMPT. XXVI.

Donata mulieri à consanguineis mariti, an & quando præsumantur ita donata, contemplatione ipsius mulieris vel mariti, vt vel vni vel alteri acquirantur.

SVMMARIA.

1 *Donatio facta à consanguineo mariti, mulieri de se benemeritæ præsumitur ipsius contemplatione facta, nec marito acquiritur.*
2 *Donans pater filio benemerito, præsumitur motus causa illa proxima, benemeritorum scilicet non remota affectionis paternæ.*
3 *Donatio facta mulieri, à consanguineo mariti de donante benemeriti, præsumitur illius quoque mariti contemplatione facta.*
4 *Donatio facta mulieri à consanguineo mariti sub commemoratione eius, præsumitur mariti contemplatione facta.*
5 *Legatum factum filio sub commemoratione patriæ potestatis patri acquiritur.*
6 *Donatæ res vxori à consanguineo mariti, quæ ipsi non conueniunt sed marito, contemplatione eius donata præsumuntur.*
7 *Donatæ res à consanguineo mariti, vxori soli conuenientes mulieris contemplatione præsumuntur datæ. Aliquibus tamen dissentientibus, num.* 9.
8 *Dona data legatis, quæ ipsis tantum conueniunt, non acquiruntur Principi mittenti, & num.* 23.
10 *Donatum mulieri à consanguineis mariti acquiri mulieri si ibi sic extet consuetudo.*
11 *Donatio facta mulieri à Principe viri consanguineo, contemplatione mulieris facta præsumitur, eidemque acquiritur.*
12 *Filius familias de donatis sibi à principe liberè disponit.*
13 *Donatio facta mulieri à mariti consanguineo, in dubio secundum vnam opinionem, mariti contemplatione facta præsumitur. Alia asseritur opinio, num.* 17.
14 *Vxor quod acquirit, non acquiritur marito de iure, quemadmodum patri filius.*
15 *Arrogatus filius non patri arrogatori, sed sibi acquirit.*
16 *Donantis affectio inspicitur ad cognoscendum cuius contemplatione datum quid fuerit.*
18 *Donationem factam à viro in re communi cum fratribus suis illis præsentibus & consentientibus valere.*
19 *Socrus donare nurui potest.*
20 *Socrus quod donat genero suo sponso, efficitur sponsi proprium & transit ad hæredes.*
21 *Donata nepoti per auum, aduentitia sunt, nepotique acquiruntur adhibita tamen distinctione.*
24 *Donata socio contemplatione societatis, efficiuntur propria socij cui donatum est.*

25 Do-

25 Donatum filio qui asserit aduentitium esse, probare id debet.

CONgruus satis est hic locus, vt disseramus, an & quando donata mulieri à consanguineis mariti, præsumantur ita donata contemplatione ipsius mulieris, vel mariti, vt vel vni vel alteri acquirantur? Disputatio hęc difficilis & perplexa est: estque tota coniecturalis. In qua quidem ego soleo distinguere atque constituere aliquot casus.

1 Primus est, quando mulieris extant benemerita † erga consanguineum illum donatorem, vt putà, si ei inseruiuit in aliqua infirmitate, vel similem ob causam benemerita est. Hoc sanè casu donatio facta à consanguineo præsumitur facta contemplatione ipsius mulieris, vt ei acquiratur, non autem marito. Ita Ioan. Lupus *in rubr. extra de donationibus inter virum & vxorem*, §. 43. *n.* 13. *vers. crederem tamen*, quem secutus sum *in cons.* 41. *nu.* 23. *& in cons.* 81. *nu.* 50. *lib.* 1. Et dixit Lupus hoc esse ex mente Bar. *in l. sed si plures*, §. *in arrogato*, *n.* 3. *ff. de vulga. & pupil. substitut.* dum considerat causam proximam, & causam remotam donationis: vt scilicet spectanda sit causa proxima. Quæ quidem hic est, causa benemeritorum: sicuti probatur *in l. si verò nõ remunerandi*, §. *idem Papinianus ff. mãd.* vbi donatio facta à liberto patrono, præsumitur facta ob precedens meritum patroni, qui prius fuerat liberalis erga ipsum libertum. Et huc pertinet, quod tradit post alios Decius *in l. si donatione*, *n.* 11. *C. de collat.*

2 quando pater donat † filio benemerito, præsumitur motus ad donandum causa hac proxima meritorum: non autem causa illa remota affectionis paternæ, sanguinisque. Qua de re dicemus infrà *in præsumptione* 29. vbi explicabimus, quando pater præsumatur donare filio ob benemerita, quo loci plura explicabimus, quæ huc pertinere possunt, præsertim text. *l. tutor*, §. *quæ tutoribus ff. de excus. tutor.*

Secundus est casus à præcedenti diversus, quando

3 scilicet † mariti extant benemerita erga donantem vxori. Hoc sanè casu præsumitur donatum causa & contemplatione ipsius mariti. Ita simili omnino in casu probat text. & ibi gl. *l. profectitia ff. de iure dot.* & ibidem Bal. cum dixerunt, quod si quis ob mea erga eum merita donauit filiæ meæ mille causa dotis, illa dos dicitur profectitia: quasi quod prouenerit ex bonis meis nempe à meritis meis. Et idem scripsit ad rem nostram Ioan. Lupus *in d.* §. 45. *in fin.*

Tertius est casus, quando donatio facta fuit à con-

4 sanguineo vxori consanguinei † sub commemoratione ipsius mariti consanguinei: vt si dixit, dono Caiæ vxori fratris mei. Hoc etiam casu præsumitur donatio facta causa & contemplatione ipsius mariti. Ita in specie tradit Lupus *in d.* §. 45. *num.* 6. & hoc maximè, motus traditione Dyni & Baldi *in l. filio ff. de condit.*

5 *& demonst.* cum dixerunt, legatum † factum filio sub commemoratione patriæ protestatis, acquiri patri: quia eius causa & contemplatione præsumitur factum, sicuti etiam annotauit Soc. *in d. l. filij nu.* 4. confert *l. & cum aliquis. de iure delibe.* vbi instituens hæredem seruum Sempronij, intuitu & contemplatione domini dicitur instituisse. Id quod explicabimus infra in sequenti libro *in præsump.* 44. Nec constituenda est differentia (inquit Lupus) quod præcedat vel sequatur proprium nomen vxoris, cum vtroque casu præsumatur facta donatio contemplatione mariti vt ei acquiratur. Dissentit tamen Alexand. *in dicto* §. *in arrogato*, *num.* 12. *in fin.*

6 Quartus est casus, quando vxori donatæ fuerunt *

res ei non conuenientes, sed marito, vt putà arma, equi & similia. Hoc etiam casu præsumitur donatum contemplatione mariti, vt ei acquirantur. Ita Bartol. *in cons.* 11. *Quæstio talis est*, *n.* 3. *lib.* 2. Angel. *in l. sed si plures* §. *in arrogato. ff. de vulg. & pup. substit.* Ioan. Lupus *in d.* §. 45. *n.* 8. *vers. ic. istud tamen.* & idem sensit Rota Roma. *in decis.* 1. *nu.* 8. *de donat. inter virum & vxorem, in antiquioribus.* post Ioann. Andr. Idem dicimus in donatis Ambasciatoribus, quos latinè Legatos appellamus: sicuti statim dicemus.

Quintus est casus, à præcedenti diuersus, quando

7 scilicet vxori † donatæ fuerunt res ei tantum conuenientes, vt putà vestes muliebres, Armillæ, Margaritæ, & similia. Hoc in casu, donatio præsumitur facta contemplatione & causa ipsius mulieris, vt ei acquirantur. Ita Bart. *in d. cons.* 11. *nu.* 3. Angel. *in d.* §. *in arrogato*. Rot. *in decis.* 1. *n.* 8. Ita dicimus, quod donata le-

8 gatis, quæ eis tantum † conueniunt, præsumuntur eorum contemplatione & causa donata, vt eis acquirantur, non autem principi, qui ipsos legatos misit. Ita Doctor. *in l. si verò* §. *item quidquid ff. solut. matr.* & dicemus infra *in subsequ. præsumpt.*

9 Cæterùm ab hac opinione * dissentiunt Imol. & Alexand. *in d.* §. *in arrogato*. quos secutus est Ioan. Lupus *in d.* §. 49. *nu.* 9. Ea ratione moti sunt, quia etsi res donatæ conueniant tantummodo mulieri: attamen non inde fit, quod mens donantis fuerit donare mulieri, vt suæ essent, cum & ipse vir concedat ornamenta, vt ornatius incedat, non quia velit esse mulieris, vt tradunt Bartol. & reliqui *in l. pen.* §. *seruis ff. sol. matri. & in l.* 1. §. *nec Castrens. ff. de collat. bono.* & scripsi *in commentariis de arbitr. iud. lib.* 2. *casu* 218.

10 Sextus est, quando extat † consuetudo quod donata à consanguineis, vxori consanguinei, vel amici, acquirantur ipsi mulieri. Hoc sanè casu præsumitur, quod simpliciter donatum à consanguineo ipsi mulieri, dicatur donatum, vt ei, non autem marito acquiratur. Ita in specie scripserunt Castrens. & Alex. *in* §. *arrogato*. Corn. *in cons.* 81. *col. vltim. lib.* 1. Ioan. Lup. *in d.* §. 45. *num.* 9. *vers. secundò intellige.* & Rol. *in cons.* 10. *num.* 11. *lib.* 1. Et simile tradunt Bart. *in l. si vt certo.* §. *interdum ff. commod.* & Salicet. *in l sicut in fin. Cod. commod.* cum dixerunt, quòd si est consuetudo, quod ea, quæ mittuntur à sponso sponsæ vel econtra dicantur donata, consuetudo illa sequenda est. Huc etiam facit, quod dicemus in subsequenti præsumptione, donata legatis eis acquiri, quando talis extat consuetudo, vt eis acquirantur.

Septimus est casus, quando donatio facta fuisset à

11 † consanguineo principe. Hoc sanè casu, præsumitur facta causa & contemplatione ipsiusmet mulieris, cui donauit, vt ei acquiratur & non marito. Ita à fortiori probat *l. cum multa. C. de bon. quæ libe.* vbi donata à

12 principe † filiofamil. eidem acquiruntur, qui regulariter quod acquirit, patri acquirit. *l. placet. ff. de acquirend. hæredit.* attamen ex donatis à principe nihil pater consequitur. Et propterea filius disponere de illis potest, vt tradunt ibi Doctor. & Calcan. *in cons.* 12. *col. pen.* & Ias. *in Authent. ex testamento, Cod. de collat.* Et in specie clarisque his terminis sic respondit Bartol. *in cons.* 11. *Quæstio talis est, an quæ donantur, num.* 1. *lib.* 2. quem secutus sum *in cons.* 41. *in fin. lib.* 1.

Octavus & vltimus est casus, quando verè sumus in dubio, vt quia nullæ extant coniecturæ, quibus possit coniici, fuisse donatum causa & contemplatione mariti, vel ipsius vxoris, vt vel vni, vel alteri acquiratur. Cùm inquam verè versamur in dubio dubia est Doctorum disputatio,

BIU Cujas

13 Vna fuit opinio eorum, * qui scripserunt præsumi donatum contemplatione mariti, vt ei & non mulieri acquiratur. Ita Barto. *in d. cons. 11. in fin.* & idem Bartol. Castrens. & Alex. *in l. sed si plures, §. in arrogato, ff. de vulga. & pupill. substitut.* & ibid. Iason. *in §. ad substitutos.* quem legit cum *d. §. in arrogato.* vbi *nu. 9.* testatur hanc esse tutiorem, & in praxi difficile esse ab ea recedere. Idem Iason *in l. vt liberis. Cod. de collat.* Angel. Aretin. *in §. fuerat, nu. 13. versicul. quid erit de donationibus, in Instit. de action.* & ibidem ipse Iason. Et his accedunt Rota Roman. *in decis. 1. nu. 8. versic. & si ex his, in titu. de donat. inter virum & vxorē, in antiquiorib.* Butr. *in cons. 38. nu. 4.* Corne. *in cons. 81. colu. penult. lib. primo.* Barba. *in cons. 43. colum. 3. libro primo,* Ruin. *in cons. 223. nu. 10. & 11. lib. 1.* Dec. *in l. vt liberis, nu. 23. Cod. de collat. & in cons. 280.* Ioan Lupus *in rubr. extrà de donatio. inter virum & vxor. §. 45.* Rolan. *in cons. 10. n. 11. lib. 1.* Et hac pro opinione afferri perpendique solet text. *d. l. sed si plures. §. in arrogato ff. de vulgar. & pupil. substit.* quo loci Vlpianus respondit, substitutum filio arrogato consequi quæ ipsi arrogato dedit pater arrogator: & inter ab eo data connumerari, quod ab amico vel cognato relictum fuit ipsi arrogato. Et ratio est, quia illa relicta præsumuntur legata contemplatione patris arrogatoris, & propterea tanquàm ex eius bonis transeunt ad substitutum. Verùm, reiectis aliorum interpretationibus, respondit Iason *in d. §. ad substitutos, num. 9.* ita responsum fuisse ab Vlpiano eo in casu, in quo duo concurrebant. Vnum quod fuerit legatum contemplatione arrogatoris: alterum, quòd legatum fuerit contemplatione eius cui statim de iure acquiritur. Et prius ita sensit Bald. *in l. cum te, nu. 3. Cod. de donat. ante nupt.* Ias. secutus est Alciatus *in tractat. de præsumpt. reg. 1. præsump. 8.* Diuersum est (aiunt prædicti) in casu nostro, quod etsi primum illud concurrit quod scilicet donatio fuerit facta sponsæ contemplatione mariti: non tamen concurrit secundum,

14 cum de iure quidquid acquirit vxor * non acquirat marito sicuti filius acquirit patri. *l. placet. ff. de acquir. hæred.* Nec obstat quod inquit Alex. *in dicto §. in arrogato.* quòd in casu illius responsi non est patris potestas, quæ efficit, vt relicta filio acquirantur patri arrogatori: sed est id, quia eius contemplatione legatum fuit. Nam respondetur secundùm Iason. quòd imò patria potestas est in causa huius acquisitionis coniuncta tamen ipsa contemplatione.

Id quod ex eo (inquit Iason) probatur, quia si patria potestas non esset in consideratione, sequeretur, quod si mortuo patre arrogatore, consanguineus vel amicus legaret aut donaret huic filio pupillo arrogato, contemplatione ipsius patris, substitutus pupillariter huic filio consequeretur bona hæc: Id quod falsum est, cum substitutus iste solum consequatur bona donata filio arrogato, viuente ipso patre arrogatore.

15 Cæterùm dubia est interpretatio, quia quidquid acquirit filius arrogatus, non dicitur acquirere patri† arrogatori: sed sibi, *l. non aliter, & l. his verbis. ff. de adoptio.* Respondet secundò Alciat. *in dict. præsumpt. 18. in fin.* quod *in §. in arrogato,* agebatur de aliquali fauore pupilli arrogati, quod scilicet pater ei posset substituere pupillariter, nedum in bonis sibi à patre prouenientibus, sed etiam à cognatis & amicis. Nec propter hoc ipse arrogatus eis priuatur: Id quod non contingit in casu nostro, vbi mulier etiam viuens cogeretur restituere marito.

Secundò adducitur text. *in l. si quid earum, in princ. vers. in quibus, ff. de leg. 3.* vbi si maritus legauit vxori, quæ sui causa comparata sunt, in hoc legato veniunt etiā ea, quæ socer, nurus nomine cōparauit. Ergo non erant ipsius nurus, sed mariti. Ita textum hunc ob rem perpendit Lupus *in d. §. 45. nu. 3.* Verum nec textus iste satis probat, quia etsi in legato vxori facto contineantur etiam ea, quæ fuerunt nurus ipsius testatoris, non tamen definit illo in loco Vlpianus, quomodo res illæ quæ nurus fuerunt, sibi acquisitæ fuerint. Nam fieri potest, quod ei soluerit pretium, vel nurus ei donauerit. Nec ibi declarat Vlpianus, quomodo res illæ effectæ fuerint illius nurus, quis scilicet ei reliquerit, vel donaverit, vel si ipsa emerit.

Tertiò melius suffragatur, quòd ad cognoscendum,

16 cuius * contemplatione aliquid fuerit legatum, vel donatum, inspicitur & consideratur affectio donantis & legantis. *l. donation. in concubinam §. species ff. de donat.* cum ergo amici & consanguinei mariti moti sunt affectione & beneuolentia, qui prosecuti sunt maritum ad donandum eius vxori, cui alias non donassent, sequitur dicendum præsumi donasse contemplatione ipsius mariti. Verùm respondetur, quod etsi donarunt contemplatione & causa ipsius contracti matrimonij, ob affectionem quo prosequebantur consanguineum, non tamen indè sequitur, quod noluerint acquiri ipsi mulieri, sicuti dicemus infrà argumento subsequentis opinionis.

17 Contrariam opinionem * quòd scilicet præsumatur donatum vxori seu sponsæ contemplatione ipsiusmet, non autem mariti, probarunt Baldus *in l. cum te, nu. 3. C. de donat. ante nupt. & in cons. 215. Facta super quibus libr. 4.* Comensis & Aretinus *in d. §. in arrogato.* Angelus & Roman. *in d. l. vt liberis C. de colla.* idem Roman. *in cons. 172. nu. 2.* Zasius *in libr. 2. intellectuum singula. c. nono.* & Alciatus *in tractat. de præsumpt. regul. 1. præsumptio. 18.* Et hæc quidem opinio mihi magis probatur: et si multa sunt eius argumenta, quæ nil vrgent.

Primò adducitur text. *l. si seruus communis. ff. de don.*

18 *inter virum & vxorem.* vbi res quæ erat communis† mariti & duorum fratrum, donata fuit mulieri ab ipso viro præsentibus & consentientibus fratribus suis: id quod perinde est ac si duo illi fratres expresse donassent partes suas. Etsi ergo maritus in ea parte quæ sua erat, dici non possit, quod sibi ipsius contemplatione donauerit: attamen in duabus aliis partibus, quæ erant fratrum, qui donasse dicuntur, contemplatione mariti fratris eorum censentur donasse: Et tamen Alphenus Iurisconsult. ibi dubitat, cui acquirantur duæ illæ partes, & tandem respondit, acquiri ipsi mulieri. Ecce ergo Alphenum affirmasse donata vxori contemplatione mariti, acquiri ipsi vxori, non autem marito.

Cæterùm respondet Ias. *in d. l. sed si plures. §. ad substitutos, nu. 8. in fi. ff. de vulg.* Iurisconsultum Alphenum *in d. l. si seruus communis,* definire quidem donationem illam valere, etiam viuente ipso marito, quia cessat ratio prohibitionis donationis inter virum & vxorem. Non tamen definit, cur mortuo ipso marito, res illa donata acquiratur.

Nec obstat (inquit Iason) textus ibi in fine, verbo, reddere, quia Iurisconsult. habuit respectum ad id quod maritus iam tradiderat rem donatam, & ideo parte pertinente ad maritum reddit, pro aliis vero duabus partibus fratrum mariti non reddit. Non hic commemoro aliorum interpretationem, quam confutauit Alciat. *in d. præsumpt. 18.*

Secundò Aret. *in d. §. in arrogato, in fin.* citat *l. 3. §. socrui ff. de donat. inter vir. & vx. l. si constāte. & l. si te in*

BIU Cujas

vacuam.C.eod.

Verùm,mea quidem opinione, nil vrgent. Nam fà-
19 cilè concedimus socrum † donare posse nurui,& statim valere donationem: Cùm prohibitio legis, qua maritus donare non potest vxori, cesset hoc in casu: Non tamen inde fit,quin donatio censeatur facta contemplatione ipsius mariti, eo tamen animo, vt nihil marito possit dici acquisitum.

Tertiò Bald.*in d.consi.215.alleg.l.si mater.C.de dona.*
20 *ante nupt.* vbi quòd* socrus donauit genero suo sponso,id efficitur proprium ipsius sponsi,& illud ad suos hæredes transmittit.

Cæterùm respondetur, iura illa procedere in casibus claris, in quibus constabat, socrum donare voluisse ipsi genero, & de eius enixa voluntate apparebat,ex quo dicit, se donare animo repetendi, & eum etiam in possessionem induxit. Id quod fortè contingit, quia socrus voluit remunerare generum, quem nacta fuerat ex animi sui sententia, cui pro meritis fortè dotem non constituerat.

Quartò mouetur Alciat.*in d.præsumpt.*18. eo simili,
21 quo dicimus donata † per avum nepoti, præsumi aduentitia,atque ita donata, vt ipsi nepoti acquirantur, sicuti communis est sententia *in l. quæsitum, de leg.* 1. Ergo idem à fortiori dicendum est hoc in casu, cum facilius filius acquirat patri quàm vxor marito.

Verùm respondetur,dissentire ab ea opinione mul-
22 tos, & nos superiore præsumptione distinximus, † quod aut aliqua sunt merita nepotis, & tunc præsumitur ei donatum sui causa & contemplatione. Aut nulla eius extiterunt merita, & tunc præsumitur ei donatum contemplatione filij, ob maiorem dilectionem, quam habet avus donans erga filium ipsum. Ita in casu nostro cum nulla sint mulieris benemerita erga donantem, præsumitur quod is ob affectionem & sanguinis coniunctionem, quæ sibi cum marito intercedit,donaverit eius vxori.

Quintò argumentatur Alciat.*in d. præsumpt.* 18.*nu.*
23 3.*versic.secundò moueor*, quod donata * legatis quos Ambasciatores vulgò appellamus, non præsumuntur donata contemplatione Principis qui legatos misit: sed causa & contemplatione ipsorum legatorum, vt tradunt Docto. *in l. si verò. §. item quidquid. ff solut. matrim.*& Alex.*in d.§.arrogato.*

Verùm respondetur,dissentire multos, sicuti in subsequenti præsumptione explicabimus, vbi distinguemus multos casus.

Sextò mouetur Alciatus *in præsump.*18.*num.*4.*vers.*
tertiò ego,quod iure non probatur quod donando vxori acquiratur marito. Non enim promissio, non traditio fit marito:Non ergo dici potest, quod res donatæ sint mariti.*l.traditionibus, C.de pact.* Et casus specialis est(inquit Alciat.)*in l.quintus ff. de donat. inter virum & vxorem.*ad euitandam turpem suspicionem. Quæ ratio cessat hoc nostro in casu.Nec obstat vxori donatum esse contemplatione & causa ipsius mariti, quia respondetur,ex hoc non sequi, quod acquiri debeat marito.Nam(inquit Alciatus)quęsita contẽplatione alterius,solũ considerãtur in filiisfamil.qui quid quid acquirunt,patri acquirunt. Ita loquitur *l.cum oportet,in princ.*vbi Baldus,*nu.*4.*Cod. de bonis quæ libe.* & dicemus infrà. Non ita est in aliis. Et hæc quidem Alciati consideratio comprobatur text.*l.socium qui in*
24 *eo.§.vlt.ff.pro socio.*vbi donata socio† propter ipsã societatem,atque ita contemplatione societatis,non tamen acquiruntur societati, sed propria efficiuntur ipsius socij, cui donatum est. Nec dici potest, vt dicebãt Abb.*in cap.postulastis.de cõcess.præb.*& Lupus *in d.* §.45.*nu.* 6. ibi fuisse clarum illum donantem voluisse donare socio,vt ei acquireretur, quia verius est casum fuisse dubium: quia donator ille simpliciter donauerat illi donatario, etsi motus fuerit propter ipsam societatem. Ita ergo & nostro in casu dicendum est, quod etsi consanguineus mariti, motus fuerit ad donandum illi vxori sui consanguinei, ob id, quod contraxit matrimonium cum eius consanguineo,& quod non donasset,si ei non nupsisset, attamen dicitur donasse, vt eius proprium fiat quod donauit.

Vltimò hic considerandum est,quod casus iste donationis factæ consanguineo, vxori consanguinei sui, multum differt à casu donationis factæ ab eo, qui donat filiofam. contemplatione eius patris. Illo enim in casu stat regula, quod quidquid acquirit filius, acquirit patri.*l.placet.ff.de acquir.hæred.cum similib.*

Et licet ab hac regula excipiantur aduentitia, attamen qui vult†asserere aliquid esse aduentitium, atque
25 ita donatum filio, vt sit proprium filij, probare id debet,alioqui in dubio standum est regulæ,vt post alios tradit Dec.*in l.1.nu.7.ff.de reg.iur.*Diuersum est hoc in casu, in quo quidquid acquirit mulier, cum appareat vnde honestè habuerit, sibi non autem marito acquirit,vt dicemus infrà,vbi declarabimus *l. Quintus. ff.de donat. inter vir. & vxorem.* cum ergo hic versemur in dubio, atque ita non appareat donantem voluisse acquiri marito, quod donauit eius vxori, sequitur dicendum, non esse à regula recedendum, quod scilicet acquiratur ipsimet mulieri donatariæ.

PRÆSVMPT. XXVII.

Donata legatis, an & quando præsumantur eorum contemplatione & causa, vel contemplatione principis donata, vt vel eis, vel principi censeatur acquisitum.

SVMMARIA.

1 *Donatum legatis à principe in quem eorum extabant merita,vel quos iampridem benevolentia prosequebatur,ipsis non autem mittenti acquiritur.*
Idem est in donis ipsis conuenientibus,n.2.
3 *Dona tradita legatis, soli principi mittenti conuenientia,non legatis,sed principi acquiruntur.*
4 *Dona tradita legatis,vel principi vel legatis, secundum loci consuetudinem acquiruntur.*
5 *Donatum vni legatorum sub nomine proprio, ei solũ acquiritur.*
6 *Donatum legatis sub commemoratione principis mittentis acquiritur principi.*
4 *Legatis donatum in dubio ipsorummet contemplatione præsumitur datum,eisque acquiritur.*
8 *Legatis Reipublicæ Venetæ donata, non ipsis sed Reipublicæ acquiri.*

EST omninò similis præcedenti hæc disputatio dũ ambigitur an & quando donatum legatis, quos vulgò Ambasciatores appellant, præsumatur eorum causa & contemplatione donatum, vt eis acquiratur? Qua in re,omissis aliorum traditionibus,distinguo,atque constituo plures casus.

Primus est, quando princeps donat legatis iam antea sibi cognitis, quos benevolentia prosequebatur: vel quia extabant aliqua in principem illum merita.
1 Hoc* sanè casu præsumitur donatum causa & contemplatione ipsorum legatorum,vt eis,non autem illi principi,

principi, à quo missi fuerunt, acquiratur. Ita Bart. & Cast. *in l. dotalem ff. sol. matr.* manifestè Bal. *in cons. 194. Præmissis verbis. col. 2. vers. item etiam in lib. 2.* Cald. & But. *in c. postulasti. de præd.* & Conrad. Bru. *in commentariis de legationib. lib. 4. c. 6. vers. aliy sic.* Quæ quidem sententia confirmatur ex his, quæ scripsimus *in primo casu præced. præsumpt.*

Secundus est casus, quando nulla extant legatorum
2 merita, sed res † donatæ eis, & non principi suo conueniunt, vt si donatæ sunt vestes ipsis Legatis conuenientes. Hoc etiam in casu præsumitur donatum causa & contemplatione ipsorum legatorum, vt eis acquiratur. Ita Bar. Castr. Cald. Butr. & Conrad. Brun. quos superiore casu allegauimus. Et conferunt quæ scripsimus *in 4. casu præced. præsumpt.*

3 Tertius est casus, quando res † donatæ non conueniunt ipsis legatis, sed Principi qui eos misit, vt si donatum fuisset Castrum, vel aliqua insignia animalia, vt putà equi insignes, vel Leones, Pantheræ, & similia. Hoc casu præsumitur donatum causa & contemplatione Principis, vt ei acquiratur. Ita prædicti Docto. præsertim Alex. *in d. §. in arrogato, n. 12. vers. 2. limit.* & Io. Lupus *in Rub. extra de don. inter vir. & vxor. §. 45. n. 1.*

Quartus est casus, quando extat consuetudo, vt
4 quod donatum † legatis eis acquiratur, vel econtra, quod acquiratur Principi. Hoc sanè casu seruanda est consuetudo. Ita Bald. *in dicto consilio 194. col. 2. vers. item quia consuetum.* Et conferunt, quę scripsi in sexto casu præcedentis præsumptionis.

Quintus est casus, quando existentibus duobus, vel
5 pluribus legatis, * donatum fuit vni eorum tantum sub proprio nomine. Hoc sanè casu præsumitur eius sola causa & contemplatione donatum, vt ei acquiratur. Ita respondit Bald. *in d. cons. 194. col. 2. vers. amplius, quod hic.*

6 Sextus est casus, quando donatum est legatis † sub commemoratione Principis, qui eos misit. Hoc sanè casu dicitur donatum illi Principi, atque ita ei acquiritur. Ita in specie Alexand. *in d. l. sed si plures, §. in arrogato, nu. 12.* post Ang. *ibi.* Et conferunt quæ diximus *in tertio casu præced. præsumpt.*

Vltimus est casus, quando verè sumus in dubio, quippe quod nullæ ex prædictis coniecturis concur-
7 runt. Hoc in casu † recepta est Doctorum sententia, præsumi donatum causa & contemplatione ipsorummet legatorum, vt eis acquiratur. Ita gloss. & Cyn. *in l. manifestissimi. Cod. de fur.* Gul. Cun. *in l. qui propr. §. procurator. ff. de proc.* Bar. *in l. si vero §. quidqu. ff. solu. matr.* Io. And. & Imol. *in c. postulasti. de concess. præb.* Salic. *in l. cum aliquis. C. de iure de lib* Alex. *in l sed si plures. §. in arrogato n. 12. ff. de vulg. & pup. substit.* Io. Lupus *in d. Rub. extra de dona. inter vir. & vxor. §. 45. n. 6. & nu. 9.* Alc. *in tract. de præsumpt. reg. 1. præsump. 18. vers. secundo moueor.* Rolan. *in cons. 10. nu. 9. lib. 1.* & Vincen. Fran. *in decis. 172. n. 3.* Quæ sententia probatur text. *l. cum multa. C. de bon. quæ lib.* quam perpendi superiore præsumpt. *in 7. casu.* confert & *l. Socium. qui in eod. §. vlt. ff. pro soc.* Et accedit, quod legati consuerunt donari *l. vlt. in fin. ff. de bon. dam.* & ab annal. scriptoribus non vno in loco memoriæ proditum est, ex quibus exempla collegit ad rem nostram Conrad. Brun. *in d. lib. 4. de legationib. c. 6.* Lege † Veneta (vt audio) sancitum
8 est, donata omnia legatis Sereniss. Reip. acquiri ipsi Reip. nisi ei placuerit legatos ea retinere.

PRÆSVMPT. XXVIII.

Donatum filiofamilias, an & quando præsumatur donatum sui, vel patris, contemplatione.

SVMMARIA.

1 *Donata res acquiritur ei, cuius cõtẽplatione data fuit.*
2 *Donatio causa mortis, effectum habet mortuo eo, cuius contemplatione facta est.*
3 *Filiusfam. donatum, facta mentione patris & potestatis patriæ, præsumitur contemplat. patris donatum.*
4 *Donatum filiofam. facta quidem potestatis patriæ mentione, sed collata dispositione in tempus, quo filius sui iuris sit, filio acquiritur.*
5 *Donatum filiofamil. facta mentione patris & filij, si tale sit, quod filio acquiri nequeat, intuitu patris datum præsumitur.*
Secus est si talis res sit, quæ patri nequeat acquiri. n. 6.
Et quid sit eo casu, quo dubium est cui possit acquiri. num. 8.
7 *Auus legans nepoti, ex filio spurio, contemplatione nepotis præsumitur legasse.*
9 *Donatum filiofam. facta mentione tum patris, tum filij, præcedentibus benemeritis parentis, illius contemplatione factum præsumitur.*
Idem si pater fuerit summè amicus donatoris, n. 10.
Et è conuerso si extent benemerita filij. nu. 11.
Vel sit summus donatoris amicus. nu. 12.
Et quid si magis sit amicus, quam pater. nu. 13.
14 *Donatum patri & filiis, solius patris benemeritis extantibus, ipsius contemplat. præsumitur donatum.*
Et quid si extent benemerita, tam filiorum quam patris. nu. 15.
Aut nullius eorum extent merita, nu. 16.
17 *Donatio facta filio simpliciter nullis benemeritis extantibus vel patris vel filij, aut aliqua singulari affectione. solo filij intuitu emanasse præsumitur.*
Nisi facta sit donatio in eo, ad quod pater illius tenebatur, nu. 18.

DIsputatio est frequens & vtilis, quando aliquid donatum vel legatum fuit filiofam. an præsumatur sui, vel patris contemplatione donatum. Cuius sanè rei cognitio summam habet vtilitatem. Nam res
1 donata † ei acquiritur, cuius contemplatione donata fuit. *l. profectitia. §. 1. de iure do. l. sed si plures. §. in arrog. ff. de vulg. & pub. subst. l. additio. §. 1. ff. de acq. her.* glos. *in l. cum oportet. in prin. C. de bon. quæ lib.* & ibi. Bart. & Bald. & reliqui. Idẽ Bar. *in l. filiofam. la 2. ff. de don. caus. mor.* Cro. *in l. frater à fratre, n. 4. ff. de cond. indeb.* & ibi Io. Coras. *in 1. part. n. 62.* & idem ego ipse respondi *in cons. 81. nu. 40. & in cons. 161. num. 12.* Est etiam vtilis hæc disputatio, quando donatio est causa mortis: quia
2 illa effectum habet, mortuo eo, cuius contemplatione fuit donatum. *d. l. si filiofam. la 2. ff de donat. caus. mort.* Hac de re distinguendi atque constituendi sunt multi casus præter Bar. *in d. l. filiofam. la 2.*

3 Primus est casus quando in * donatione facta fuit mentio patris & patriæ potestatis, & donatio confertur in tempus patriæ potestatis. Hoc in casu in dubio præsumitur donatum contemplatione patris. Ita Bart. *in d. l. si filiofam. la 2. n. 1. vers. ic. quid dicemus. & in l. filiofa. ff. de cond. & dem.* quem secuti sunt ibid. Soc. *nu. 3.* & idem Socin. *in cons. 72. nu. 11. vers. sed prædictis. lib. 3.* Crot. *in d. l. frater à fratre, n. 4.* & ibid. Corasius *in 1. part. n. 63. ff. de condic. indeb.* Ias. *in l. cum aliquis. n. 2. C. de iure de lib.* Ruin. *in cons. 21. n. 1. lib. 5.* & Alba. *in cons. 57. num. 18.* & Ant. Padilla *in l. quamuis num. 8. C. de fideic.* Et ij quidem sic interpretati sunt *in d. l. filio. ff. de condi. & demonstrat.*

Secun-

BIU Cujas

4 Secundus est casus quando * in donatione facta fuit mentio patris & patriæ potestatis, sed donatio & dispositio collata fuit in tempus, quo filius erit sui iuris. Hoc sanè casu, præsumitur donatum contemplatione ipsiusmet filij. Ita Bar. *in d.l.si filiofam. la 2.num.1.vers. quandoque sit mentio patris*, & sequuntur præcitati Docto. præsertim Corasius, qui sic intellexerunt *l. mulier.ff.ad S.C.Treb.& l.3. C. de instit. & substit.* & constat *l.si post mortem.princ.ff.de leg.1.*

5 Tertius est casus quando † in donatione facta fuit mentio patris & filij, vt si dictum sit, dono Caio Sempronij filio, sed res illa donata acquiri non potest filio. Hoc sanè casu præsumitur donatum contemplatione & intuitu patris. Ita Bart. *in d. l. filiifam. la 2.num.1. versi.quandoq; sit mentio filij & patris.ff.de donat. causa mort.& in l.vlt.Cod. de vsufruct.* quem declarat Ruin. *in cons.194.nu.3.vers.nam primo casu lib. 2.* Padilla *in d.l.quamuis nu.9.* sic intelligunt *l.cum aliquis.C.de iure delib.* in sui ratione sic etiam confert *in argum.1. §. communis servus, iuncta l.item si servus.§.vltim.cum l. seq.ff.de stipul.seruo.*

6 Quartus est casus, quando * in donatione facta est mentio patris & filij, vt si dictum est, dono Caio filio Sempronij, sed res illa donata acquiri non potest patri. Hunc casum omisit Bart. *in d.l.si filiofam.* Et dicendum est, præsumi donatum contemplatione & intuitu filij, non autem patris. Ita Bart. *in l.Gallus. §.quod si is.col.vlt.vers.tertius casus.ff. de libe. & posthum.* cùm
7 dixit, quod si avus legauit * nepoti ex filio spurio præsumitur legasse contemplatione ipsiusmet nepotis, cũ is filius spurius capere non possit ex dispositione patris, & Bart. secuti sunt Ruin. ibidem *num.22.* Cravet. *in cons.184.nu.1.* & alij congesti à Didaco *in Epitome de sponsalibus, in 2.parte, c.8.§.5.nu.13.* & à Palæoto *in commentariis de nothis spuriisque filiis.cap.53.nu.3.* qui testatur communem & veram. Et conferunt quæ scripsi suprà *in præsump. 17. in 2.decla. secundi casus*, cùm explicaui quando dos donata ab auo nepti præsumatur filij contemplatione donata.

Quintus est casus, quando in donatione facta est mẽtio patris & filij, vt superiore casu: sed dubium est, an res donata acquiri possit filio, vel non, vt quia pendet à futuro euentu, quemadmodum quando filio donatus fuit vsusfructus, cuius commoditas acquiritur
8 patri. *Auth. idemque C. de bon. quæ libe.* Hoc in casu † inspicitur futurus euentus, & secundùm illum iudicamus, an contemplatione patris vel filij donatus fuerit. Ita Barto. *in dict. l. si filiofam. la 2. in fin. de donat. causa mort.& in d.l.vlt.C. de vsufruct.* quem secutus est Ruin. *in cons.194.nu.3.lib.2.* si ergo filius decedit, patre superstite, filio nihil potuit acquiri: ob id euentus iste declarat, donatum fuisse filio contemplatione patris, si verò econtra decedit pater, filio superstite, ipsi filio acquiri potuit vsusfructus, & propterea euentus declarat fuisse donatum contemplatione patris, eandem opinionem probarunt Imol. *in l.si filio. de donat. caus. mort.* Ang. Aret. *in §. finitur. col.1. Instit. de vsufruct.* Eman. Costa *in lib. selecta interpret. cap.17. numer.4.* & Anton. Padilla *in d.l. quamuis, nu.10. C. de fideicom.*

Cæterùm ab hac Barto. & Ruini interpretatione dissentiunt Bald. *in d.l.vlt.col.1.* & ibi Salic. *col.2. in fin. vers.& tũc insurgit.* Et rectius quidem hos sensisse existimo. Ille enim sensus à Bald. tam acutè cõsideratus si rectè perpendatur, optimè conuenit.

Sextus est casus, quando in donatione facta est men-
9 tio patris & filij, vt superiore casu: sed * merita aliqua patris præcesserunt, cum tamen nulla extent filij. Hoc casu præsumitur donatum patris contemplatione. Ita Baldus, *in l.cum oportet in princip.n.4.C. de bonis quæ liberis*, quẽ secuti sunt multi à me congesti *in cons.161. num.31.lib.2.* Nec dissentit Corasius *in d.l.frater à fratre, in prima parte, nu.62.ff.de condit.indeb.* etsi dixerit illam Baldi traditionem perfectam non esse. Hinc colligitur, quòd si filio adhuc infanti vel impuberi, cuius nulla extare potuisse merita verisimile sit, donatum fuerit, non ipsius filij, sed patris contemplatione donatum præsumitur. Ita respondi *in cons. 81. num.51. lib.1.* ex sententia Alexand. *in cons.8.num.10.lib.3.* Eiusdem sententiæ addo nunc eundem Alexand. *in cons. 89.nu.6.vers.præterea, lib.4.& in consil.156.nu.2. lib.5.* Ruin. *in cons.123.n.9.in fi.libro 1.* Socin. Sen. *in cons.72. nu.11.lib.3.* & Riminal. Iuniorem *in cons. 31. num. 110. lib. 1.* qui de eadem facti specie, de qua ego *in d. cons. 81.* idem respondit, sic etiam ego ipse respondi *in cons. 161.n.31.lib. 2.* Idem dicendum est, quando donatum fuit filio nascituro ex Sempronio. Nam & tunc præsumitur donatum contemplatione ipsius Sempronij patris, cùm non modo nulla non nati filij merita, verùm etiam nulla in eum affectio donantis considerari possit, *iuxta l. qui filiabus de leg. 1.* Ita in specie respondit Bart. *in consil.131. Primò arguitur lib. 1.* & alios commemorat Alciat. *in tract. de præsumptionibus. reg. 1.præsumpt.17.n.2.* & alios plures congessi *in cons. 151. nu.1.lib.2.* Idem è conuerso dicendum est, quando filij
10 † extant merita & nulla patris: vel filius dilectus aliquam ob causam, pater verò non. Nam tunc præsumitur donatum contemplatione ipsius filij: sicuti sentiunt præcitati Doctores, & eadem suadet ratio.

Septimus est casus, quando in donatione facta fuit
11 mentio patris & filij, vt suprà: sed donator † erat summus amicus patris: alium verò vix de facie cognoscebat. Hoc etiam casu præsumitur donatum contemplatione ipsius patris amici. Ita Castren. *in d.l.cum oportet. in princ. C. de bonis quæ liberis.* Imol. *in d.l.si filiofam. la 2.nu.2.ff.de dona. caus. mor.* Salicet. *in l.vlt.col.2. vers.ideo illud membrum.C. de vsufruct.* & Corasius *in d.l.frater à fratre, in 1.parte nu.64. in fin.ff.de cond. indeb.* Et moti sunt text. *c.requisisti.de testam.* Et idem di-
12 cendum est econtra, quando † filius erat amicus donatoris, pater verò vix ab illo cognitus.

Octavus est casus, quando in donatione facta fuit
13 mentio patris & filij, vt suprà, sed filius * erat magis coniunctus illi donatori quam ipse pater: vt putà si socer donasset genero suo, vel simili in casu. Nam tunc præsumitur donatum contemplatione filij magis coniuncti. Ita respondi *in cons. 151. nu.2.lib.2.* & ibi *num. 16.* declarau.

14 Nonus est casus quando * donatum fuit simul patri & filiis: sicuti quando Princeps donauit Castrum, vel feudum patri pro se & filiis, sed patris tantum extant benemerita erga ipsum Principem. Hoc in casu idem est dicendum, quod in sexto casu dictum fuit, nempe præsumi donatum etiam filiis, contemplatione ipsius patris. Ita in specie scripserunt Isernia, Afflictus, Barbatia, & Perna, quos secutus sum *in cons.261. num.37. & 38. lib.2.* Ex quo infertur quod poterit pater alienare hoc feudum in præiudicium filiorum: sicuti præcitati Doctores tradunt. Et multo magis poterit pater vni filiorum prælegare, iuxta opinionem Isernię *in c.1.§. si libellum, nu.10. & 12. de alien. feudi paterni.* & aliorum quos retuli & secutus sum *in d. cons. 161. num.26. vers. nunc superest.*

Decimus est casus, quando donatum fuit simul pa-
15 tri & filiis: sicuti quando princeps donauit patri & filiis castrum, vel feudum, & extant benemerita † tam filiorum quàm patris. Hoc sanè casu præsumitur donatum

BIU Cujas

tum tam contemplatione & intuitu filiorum, quàm patris. Ita affirmarunt Isernia, Angel. Socin. Sen. Affli. & Lofred. quos secutus sum *in d. cons.* 161. *num.* 31. Ex quo infertur, quod non potest pater hoc in casu alienare hoc feudum in præiudicium filiorum: vel vni eorum totum prælegare. Ita respondi *in d. cons.* 161. *n.* 11. & 12. vbi multorum auctoritate & ratione comprobaui.

Vndecimus est casus, quando donatum fuit patri & 16 filiis simul, vt superiore casu: & † nullius eorum extant benemerita singularia, quibus moueri potuerit ad donandum: sed causa tantum extitit communis & specialis, vt si donauit castrum vel domum patri & filiis, vt in eorum familia conseruetur. Hoc sanè casu præsumitur donatum tam contemplatione filiorum quam patris. Ita respondi auctoritate multorum *in cons.* 151. *num.* 13. & *nu.* 15. & *in cons.* 161. *num.* 33. & *nu.* 36. *lib.* 2. Ex quo infertur: quod nec hoc casu potest pater in præiudicium ipsorum filiorum alienare, vel vni eorum prælegare. Ita intelligi & declarari possunt illi multi Doctores, quos recensui & secutus sum, *in d. cons.* 161. *n.* 15. Et ex prædictis dissolui potest illa quæstio, quam aliquando euenisse scripsit Bald. *in l. non plures, num.* 3. *versic. & semel. Co. de sacr. eccles.* & quam commendat etiam Iason *in l. cum aliquis, n.* 2. *C. de iure deliber.* concessum fuit priuilegium patri, vt ipse & eius filij esse possent consiliarij: reuocatum fuit priuilegium patris: dubitatum fuit, an etiam diceretur reuocatum priuilegium filiorum? Inquit Bald. censeri reuocatum ex quo priuilegium concessum filiis, erat potius patris. Rectius dicendum est ex prædictis, quod aut aderant merita patris: & tunc priuilegium filiorum pendebat ab illo patris, aut erant pares omnes: & tunc non poterat dici reuocatum, quia ita principaliter filiis, ac ipsi patri fuerat concessum.

Duodecimus & vltimus est casus, quando donatio 17 † facta fuit simpliciter filio, & nulla filij, vel patris extant benemerita, nullaque singularis affectio, vel alia causa, qua coniici possit, quod donator plus vni, quàm alteri donare voluerit, atque ita verè sumus in dubio. Hoc sanè casu, præsumitur donatum sola contemplatione & intuitu filij. Ita verè senserunt Bart. *in d. l. si filiofam. la* 2. *n.* 1. *vers. si verò potest quæri. ff. de donat. causa mort. & in l. vltim. n.* 3. *C. de vsufruct.* & ibi gloss. vltim. & Bald. *nu.* 6. *in fin.* idem affirmarunt Salic. *col.* 2. *vers. contra hanc.* sic etiam ipse Bart. *in l. cum aliquis, n.* 3. *Cod. de iure deliber.* & ibid. Castrens. *nu.* 2. & Salicetus *col.* 2. Imola *in dicta l. si filiofamilias. l.* 2. *nu.* 2. & 3. Soc. Sen. *in cons.* 72. *n.* 11. *vers. sed prædictis non obstantibus. lib.* 3. idem sensit Ruin. *in cons.* 194. *nu.* 1. *lib.* 2. & *in cons.* 24. *nu.* 2. *lib.* 5. Idem scripserunt Corasius *in l. frater à fratre, in* 1. *part. nu.* 62. *vers. altera doctrina. ff. de cond. indeb.* & Antonius Padilla *in l. quamuis, n.* 6. *Cod. de fideicommiss.*

Et his accedit Bald. *in l. vltim. n.* 5. *C. quibus ad liber. procla. non licet.* cùm scripsit, donatum, vel legatum alicui, præsumi contemplatione & intuitu eius personæ, & non alterius.

Nec hoc in casu repugnat illa simplex commemoratio patris, quia illa dicitur facta causa demonstrationis: sicuti præcitati Dd. scribunt, præsertim Bart. & Socin. *in d. l. si filiofam. ff. de cond. & demonst.*

Declaratur hic casus vt locum non habeat, quando 18 donatū fuit filio id*ad quod eius pater tenebatur: sicuti quando avus donauit dotem nepti ex filio. Nam tunc contemplatione ipsius filij dicitur donasse. Ita Antonius Gabriel *lib.* 3. *conclusionum in titul. de iure dotium, concluf.* 5. *nu.* 22. Qua de re abundè disseruimus suprà.

PRÆSVMPT. XXIX.

Donatio inter patrem & filium an & quando consistat, & præsumatur vel ob filij benemerita, vel aliis ex causis, copiosa & diligens explanatio.

SVMMARIA.

1 *Donatio inter patrem & filium iure non consistit.*
2 *Profectitium est, donatum à patre filio, eique per filium acquiritur.*
3 *Filius iuris ciuilis fictione, cēsetur pars corporis patris.*
4 *Donatio facta filio à patre ob benemerita vtrum consistat, & num.* 5.
6 *Donatio inter coniuges matrimonio constante cur prohibita, & num.* 7.
8 *Donatio est vtilissimum beneuolentiæ signum.*
9 *Donatio remuneratoria est accepti beneficij merces.*
10 *Benemerita filij erga patrem, nulla posse considerari, quæ mercede digna sint, nu.* 12.
11 *Donationem factam à milite concubinæ, ob benemerita consistere.*
13 *Merita quæ dicantur.*
14 *Filius omnia patri debet.*
Obsequium & reuerentiam iure diuino, n. 15.
Alimenta iure gentium vel naturæ, num. 16.
Et omnia alia quibus patris vita sustinetur & defenditur, nu. 17.
Secus si faxit, exhæredari permittūt leges ciuiles, n. 18.
Mortem oppetere debet pro patre, necessitate vrgente, secundum Ciceronem, n. 19.
Omnia quæ ab homine homini præstari possunt, secundum Platonem & Aristotelem, n. 20.
21 *Benemerita filij, vt ob ea donatio à patre facta consistat qualia esse debeant.*
22 *Permissum ob causam censetur quatenus ea vrget, & non vltra permissum.*
23 *Limitatæ causæ, limitatus effectus.*
24 *Benemeritorum filij, sola patris assertio donationem consistere non facit.*
Et quæsit ratio. nu. 25.
26 *Testator cui legare non potest, si vt debitum relinquere se asserat, alio modo id probandum est.*
27 *Clerici assertioni de benemeritis concubinæ, non adhibetur fides.*
28 *Prælato alienanti bona Ecclesiæ non creditur, si ob iustam id se causam facere asserat.*
Vel fecisse se præcedentibus tractatibus requisitis. numero 29.
Aut si asserat se infundare castrum alicui prout ipsius antecessores tenuerunt, n. 30.
31 *Benemerita filij præcessisse si adsint coniecturæ, creditur patris assertioni.*
32 *Maritus fundū emens nomine vxoris absentis, si asserat pretium sibi ab ea traditum, quando credatur.*
Et quid in patre emente nomine filij. num. 33.
34 *Marito donanti vxori ob benemerita, accedentibus coniecturis credi.*
35 *Dotem confessatam veræ dotis priuilegia non habere.*
36 *Ecclesia non obligatur ex mutuo, nisi probetur donatum, & in eius vtilitatem conuersum.*
37 *Prælato asserenti pecuniam in Ecclesiæ vtilitatem conuersam, coniecturis accedentibus credi.*
38 *Episcopo asserenti se ob benemerita donare alicui, ob aliquas coniecturas credi.*
39 *Patris assertioni iusta se de causa filium exhæredasse quando credatur.*
Idem si minus vni, quam aliis relinquat, n. 40.

41 Do-

41 *Donans pater filio, nulla causa expressa, si extent filij benemerita, ob eadem donare præsumitur. Reiecta opinione Baldi, n.46.*
Item si dicat, dono filio meo dilecto, ob amorem & beneuolentiam qua eum prosequor, & ob benemerita illius, num.55.

42 *Frater institutus à fratre commilitone, militiæ potius quam fraternitatis causa, censetur institutus.*

43 *Affectio conuersatione assidua augetur.*

44 *Miles annis viginti minor, ob iustam causam manumittere potest.*

45 *Actus dubius interpretationem recipit, vt valeat potius quàm pereat.*

47 *Legatum factum prælato consanguineo, non contemplatione Ecclesiæ, sed consanguinitatis ratione factum præsumi.*

48 *Causa naturalis in cõcursu cũ accidentali prævalet.*

49 *Causa & qualitas potentior prævalet.*

50 *Causa potentior est quæ actum facit valere.*
Item quæ benignior est, n.51.
Item quæ prodest, non quæ nocet, n.52.

53 *Excommunicatus quando possit esse in iudicio.*

54 *Causa specialis, generali est potentior.*

56 *Causis duabus concurrentibus, quarum vna nocet, altera prodest, illa quæ nocet prævalet. Alia tamen refertur opinio, n.55.*

57 *Seruus communis stipulatus aliquid dominis suis, quomodo ipsis acquiratur.*

58 *Dispositio quæ secundum vnum modum valere potest, secundum alium non, eo quo potest modo consistit.*

59 *Causa, quæ vel nocet, vel prodest, pro subiecta materia & veritate rationum, interdum prævalet.*

60 *Delinquere aliquem lex non præsumit si palam præsertim actum faciat.*

61 *Eligere modum, quo dispositio sua subuertatur, nemo præsumitur.*

62 *Dispositionũ vna permittente, altera prohibente, prævalet prohibens. Nisi permissiua sit potẽtior, n.64.*

63 *Donatio facta filio simpliciter, est præter legem, non contra eam.*

65 *Stipulatio patris pro filio tanquam bene merito, vtrum valeat.*

66 *Donatio patris facta filio, morte donatoris cõfirmatur.*
Idem est, si filium pater emancipet, nu.67.
Et quæ ad hanc donationem requiratur, n.68.

69 *Pater donator in eadem voluntate vsque ad mortem perseuerasse dicitur, si tacitè vel expresse eam non reuocarit.*

70 *Voluntatis mutatio in patre donante filio ob benemerita non præsumitur.*

71 *Voluntatis mutatæ signa in donatore quæ sint, numer. 72. & 73.*

74 *Donatio facta filiæ causa dotis vt nubat, consistit, vide num.81.*

75 *Donando pater filiæ vt nubat, debitum potius persoluisse, quàm donasse dicitur. Et quomodo procedere dicatur illa donatio, n.80.*

76 *Donatio filio facta propter nuptias valida est, cùm doti adæquata sit.*

77 *Donans filiæ iam nuptæ pater, in augmentum dotis donasse præsumitur, vt donatio consistat.*

78 *Dotis augmentum a pari cum ipsa dote procedit.*

79 *Donatio facta filiæ dotis nomine, etiam matrimonio non subsequuto an valeat.*

82 *Bona dotis causa data, non secuto matrimonio dotalia dici nequeunt, nisi destinatione quadam.*

83 *Dos dicitur etiam, & priuilegia sua habet, ante matrimonium sequutum.*

84 *Dotis causa quando patrem filiæ donasse verisimile sit iudicis arbitrio concedi.*

85 *Donatio patris facta filio studiorum causa valet.*

86 *Filio grauioribus studiis destinato, tenetur pater præstare impensas.*

87 *Vsumfructum bonorum aduentitiorum filium habere permittens pater, donare velle præsumitur. Adhibita tamen distinctione, n.88.89.91. & seq.*

90 *Taciturnitas non infert consensum, quando de amissione iuris sui agitur.*

93 *Fructus futuri sunt quid diuersum à præteritis.*

95 *Vsusfructus acquisitio habet causam successiuam.*

96 *Pater repudians quod sibi erat acquirendũ, vt acquiratur filio, aduentitium dicitur non profectitium.*

97 *Donatio facta filio à patre principe consistit. Et quando id secundum Baldum verum sit, n.98.*

99 *Principem suprema potestate aut regia vti voluisse, non præsumitur.*

100 *Princeps lege positiua non ligatur.*

101 *Lex prohibens virũ donare vxori, principẽ nõ ligat.*

102 *Donatio facta filio pro legitima, valet secundum quosdam, dissentiunt relati, n.109.*

103 *Filius in potestate præsumitur.*

104 *Legitimæ suæ filius creditor dicitur.*

105 *Legitimã præstare pater solum post mortem tenetur.*

106 *Dos & legitima sunt quodammodo idem & vnum. Est tamen inter illas differentia, nu.107.*

108 *Assignare filio portionem suam, pater ante mortem potest, ea tamen assignatio reuocabilis est.*

110 *Donare potest filio, alimentorum causa cur non potest. nu.111.*

112 *Donare potest pater filio secundũ aliquos consentiẽdo vni ex filiis donanti fratri suo ex bonis profectitiis. A qua opinione alij dissentiunt, n.113.*

114 *Donatio patris erga filium iuramento confirmata quomodo subsistat.*

EST vera & ab omnibus recepta illa iuris sententia,
1 donationem † initam inter patrem & filium regulari iure non consistere, *l.donat.§.pater.ff.de dona. l.1. §.1.ff.pro donato. l.2.de inoff.donat. & l.donatio.quas parentes, C.de dona.inter.vir.& vx.* Et eam affirmant interpretes omnes præcitatis in locis, & Bart. *in l.frater à frat.n.57.ff.de cond.ind.* & ibid. Io. Baptista à Sancto Seuerino, *n.64.* Iaſ. *l.1.lect.44.* Crott. *n.68.* Cagno. *num. 308.* Corasi. *n.43.* Paris. *in cons.16.n.19.lib.2.* qui cõmunem esse opinionem testatur: sicuti etiam affirmat Iulius Clarus *in §.donat. qu. 8.* & Cæphalus *in cons.494. n.18.lib.4.* & idem ego ipse respondi *in cons.84.nu.10. lib.1.* Et ij quidem eam adferunt rationem, quia donatum à patre † filio, profectitium dicitur. Profectitia
2 autem patri statim per filium acquiruntur, *l.placet.ff. de acqu.hær.l.1.§.1.ff.si à parente quis fuerit manumiſ. l.cum oportet, C.de bonis quæ liberis, & §.sancitũ. Inſtit. per quas perſo.nob.acqu.* si ergo pater donaret filio, ad eundem patrem reuerteretur, atque ita reflexus ille redderet donationẽ inanem & superuacaneam. Aliam rationem, hac prima reiecta, attulit Iason *in d. l.frater à fratre, in 1.lectu.num.44.* Probabilior visa mihi semper fuit ratio illa quam considerauit Vaconius *lib.4. declaratio iuris c.57.n.11.* nempe factam id esse, ob eam
3 vnitatem quæ* intercedit inter patrem & filium, cum filius censeatur pars corporis patris, ex fictione quadam iuris ciuilis: & ob id ea ex donatione non oritur aliqua ciuilis obligatio, etsi nascatur naturalis sola, quæ actionem non parit: itaque ita inutilis redditur donatio. Hac tamen è iuris regula, aliquot excipi solent casus, in quibus donatio inter patrem & filium consistit.

BIU Cujas

4 Primus est, quando pater donat † filio ob eius benemerita. Hoc sanè casu donatio consistit. Ita censuerunt Bartol. *in d.l.frater à fratre, num.* 57. & ibidem Ioan. Baptista à Sancto Seuerino, *num.*64. Iason, *in* 1. *lect.num.*44. Crottus *num.*76. Cagnolus *nume.*319. & Corasius *num.*46. idem affirmarunt Decius *in l. si donatione, num.*6. *C. de collat.* Iulius Clarus *in §. donatio, quæst.*8. & alios commemorat Roland. *in consi.* 98. *nu.* 44. *lib.*1. Quæ sanè sententia etsi receptissima sit: non tamen nec iure, nec ratione probatur. Nam primum argumentum, quod ducunt Doctores à text. Authen. *vnde si parens, C. de inoffi. testam.* qui desumptus est ex Nouella 103. *de immensis donatio.* est admodum leue. Et si enim admittit Iustinianus donationem à patre filio factam, quando immensa non est, & alij filij suis non fraudantur portionibus, non tamen concedit Iustinianus donationem suam consistere ob id quod filij benemerita præcesserint. Quocirca rectius intelligere possumus, * donationem illam valere, cum patris 5 morte, vel alio modo iure permisso, confirmata est. Non etiam quidquam vrget argumentum sumptum à donatione inter virum & vxorem, ad donationem inter patrem & filium, *iuxta l. donationes quas parẽtes C. de dona. inter vir. & vxor.* vt quemadmodũ donatio facta inter virum & vxorem regulariter est prohibita, *l.*1. *ff. eod. de don. inter virum & vxor.* attamen valet, quando fit ob vxoris benemerita, *l. quod autem, §. si vir. ff. eod.* & tradunt Cur. Sen. *in cons.*67. *colu.*1. Iason *in l. ex hoc iure, nu.*55. *ff. de iustitia & iure, & in l. si pater, colum.*1. *C. de inoffi. testam.* Deci. *in l. si donatione, numer.*8. *C. de colla.* & Roland. *in d. consi.* 98. *numero* 44. *libro* 1. Ita etiam donatio à patre filio benemerito facta valet. Non inquam vrget hoc argumentum, si quidem non licet argumentari, ab illa donatione facta à merito vxori, ad hanc factam à patre filio, nisi certis casibus, & cum eadem est ratio, quæ cessat hoc in casu. Nam donatio illa inter virum & vxorem constan- 6 te matrimonio non valet, ne † mutuo amore & tam honesto, se inuicem spolient, donationibus non temperantes, sed profusa erga se facilitate abutentes, *d. l.* 1. *ff. de dona. inter vir. & vxor.* velut idem Vlpian. *in l.* 7 3. subiungit, ne * concordia pretio conciliari videretur, neve melior in paupertatem incideret, & deterior ditior fieret. Vel (vt existimauit Plutarch. *in Problemate* 7. cuius ad rem meminit Corasius *l.*5. *miscella. iuris.* 8 *cap.*1. *num.*2.) quod vtilissimum † est beneuolentiæ signum donatio: dant enim & alieni, & qui non amant. Hæ rationes cessant, quando maritus ob benemerita, vxori donat: cum non donare sed debitum persoluere 9 dicatur. Est sanè donatio † remuneratoria accepti beneficii merces, *l. Aquil. Regulus. ff. de dona. & l. sed etsi, §. consulti, ff. de petit. hæredi.* & scribunt congesti à Claro *in §. donatio. quæst.*3.

Porro diuersa est ratio: non permissæ donationis patris erga filium, vt diximus supra, & quæ quidem ratio non cessat etiam ob benemerita, vt dicemus in- 10 frà. Et præterea nulla filij * benemerita erga patrem (vt mox ostendemus) considerari possunt. Et propterea non licet hoc in casu argumentari à donatione illa ad hanc patris erga filium. Nam etiam ad rem multum pertinet tertium argumentum, quod ducunt Do- 11 ctores à donatione facta † à milite concubinæ, quæ etsi regulariter non valet, *l.* 2. *de donatio. inter virum & vxor.* consistit tamen ob concubinæ benemerita, *l. miles in princip.* vbi Ripa, *n.*10. *ff. de re iudi.* & tradunt Castrens. *in l. donationes, ff. de donat.* Anchar. *in cons.* 247. Decius *in cons.* 132. & Afflictus *in decis.* 172. Nam facilè diluitur hæc argumentatio, cùm ob concubinæ benemerita, quæ consideratione digna lex existimauit, cesset ratio illa spoliationis militis, qua lex eam donationem prohibuit. *d. l.*2. donando enim miles ob benemerita, debitum (vt diximus) soluit. Id quod non contingit in patre, qui filio nil ob benemerita debet: Et si quid deberet, id totum sibi reacquireretur. Quocirca etsi hactenus extiterit nemo quod sciam, qui à receptissima opinione dissenserit, crediderim nunc saltem dubiam illam reddi. Et hoc 12 quidem eo argumento, quod nulla † considerari possunt merita filij erga patrem, quæ digna sint mercede 13 & recompensatione. Nam merita † illa esse dicuntur, quando quis sua sponte aliquid facit, vel præstat, ad quod non tenetur. Diuus Thomas *in* 1.2. *quæ.* 7. *artic.* 5. *ad primum.* Non enim de me benemeritus dicetur ille, qui quod mihi debebat numerauit: sed benemeritus is erit, qui sua liberalitate aliquid donauit. Porrò cum 14 omnia patri debeat † filius, de patre dici non poterit benemeritus, quamquam omnia quæ ab homine possunt præstari, in patrem conferret. Cum ad omnia erga patrem teneatur filius: si spectemus externa opera 15 & obsequia † quæ reuerentiæ appellamus, ea præstare patri tenetur filius iure ipso diuino, vt in lege Decalogi, & Exodi *ca.*20. Honora parentes, vt sis longæuus. Et mox Platonis ac Aristotelis auctoritate cõ- 16 firmabimus. Si etiam opera respectu † alimentorum consideramus, eadem quoque filius tenetur patri præstare *l.*2. *§. parẽs. ff. de liberis, agno* quo loci Bartol. existimauit, iure gentium ita sancitum, & idem Bartol. *in l.*1. *§. ius naturale, n.*6. *ff. de instit. & iure.* & ibid. Castr. *num.*12. Alij verò iure naturæ sic statutum censuerunt, vt Alphonsus de Castro *de iusta hæret. punitio. c. vlt.* & Didacus Couarr. *in Epitome de sponsalibus in secunda parte, c.*8. *§.*6. *n.*4. & manifestè probat *l. vlt. §. filius autẽ C. de bonis quæ liberis.* Et huc pertinet quod egregiè scriptum reliquit Aristoteles *l.*1. *Oeconom. c.*3. his verbis. *Maximéq; in homine id conspicitur, quod nõ essendi causa solùm, verum etiã bene essendi, mas, & fœmina, ope mutua coniunguntur, filiosque procreant non solum vt id naturæ tributum ferant, verùm etiam vt cõmoda exinde suscipiant. Valentes enim ipsi, imbecilles suos labore tuẽtur & alunt, mox imbecilles ob senium facti à valentibus eadem reportant.* Hæc ille, cui adstipulatur Xenophon in œconomico his verbis. *Mihi profectò videtur Deos ipsos multa quidem sapientissimè tum præsertim iugũ hoc* (matrimonium appellat iugum Xenoph.) *instituisse. Primum quidem ne animantium genera deficerẽt: Deinde vt haberemus, à quibus nostra senectus aleretur.* Si 17 deinde consideramus reliqua opera, quibus patris * vita sustinetur & defenditur, ea multò magis præstare 18 debet filius, alioqui vt ingratus † exhæredari à patre potest, sicuti quando captiuum patrem filius non redemit, vel furore mentisve insania laborantem, vel ægritudine languentem, ei opem non fert, sicuti statuit Iustinian. *in §. aliud quoque capitulum, in Authent. vt cum de appellat. cogno.* Hæc omnia quæ enumerauimus si præstabit filius, de patre benemeritus dici non poterit: cùm iure illi præstare teneatur.

Quinimò si quando ferret necessitas, pro patre filiũ 19 * mortẽ oppetere, iura diuina & humana cogere, memoriæ proditum est à M. Cicerone in oratione pro Sexto Roscio Amerino, cuius verba adscripsi. *Etenim si (id quod præclarè à sapientibus dicitur) vultu sæpè lædi. tur pietas: quod supplicij satis acre reperietur in eum qui mortem obtulerit parenti, pro quo mori ipsum, si res postularet, iura diuina atque humana cogebant?* Et demũ filium omnia, quæ ab homine homini possunt præsta- 20 ri, † patri debere, scriptum reliquit diuinus Plato l. 34. de le-

de legibus, Dialogo quarto, his verbis. *Ergo fas est parentibus prima & maxima debita, omnium antiquissima debitorũ persoluere. Putare enim quisque debet omnia quæ possidet, eorum esse, qui genuerũt & educârunt, ita vt illis hæc omnia pro viribus ministrare debeat, primũ quidẽ externa bona, deinde etiam corporis, postremò quæ ad animum pertinent. Hæc omnia videlicet mutuò data persolues, & pro curis, doloribusque priscis parentũ in senectute vices reddes, quando maximè indigent. In verbis quin etiam per totam vitã parentes venerari maximè decet.* Hæc Plato. Et Platoni præceptori subscribens discipulus Aristot. in l. 8. Ethicorum c. vlti. sic locutus est. *Neq; enim in omnibus est, vt in honoribus erga Deos, aut parentes, nemo enim vnquam dignum reddere potest. Sed qui quoad potest, obsequitur, bonus & æquus esse videtur. Quapropter constat, patrem quidem non licere filio abdicare, filium autem patri licere. Debentem enim reddere oportet. At quidquid egerit, nihil vnquam iis dignũ fecerit, quæ à patre suscepit. Quare semper debet. Quibus autem debetur, potestas est dimittendi, igitur & patri.* Et idem Aristot. l. 1. magnorum moralium. c. 34. ita scriptũ reliquit. *At filio erga patrem, & seruo erga dominũ, ius vllum non esse videbitur. Neque enim puero meo aduersum me, neque manui, neque iidem alicui membra similiter igitur habere videbitur, & filius erga patrem.* Ex Aristot. quoque sententia, quem supra commemorauimus scripsit D. Thomas post tertiam partem summæ *in qu.* 14. *art.* 4. filium reddere non posse æqualiter quod patri debet, & patrem nunquam effici filij debitorem. His sit vt concludamus, nulla esse benemerita filij erga patrem. Etsi illa admittimus, eaque iudicamus digna mercede, & præmio, illud totum ius, illudque præmium reacquireretur patri, & proinde concludendum est, rationem impeditiuam donationis patris erga filium, obstare filio benemerito, ne ei adhuc donare possit pater.

Cæterùm admissa recepta interpretum opinione, patrem scilicet donare posse filio benemerito, dubitari contingit, qualia esse debeant hæc benemerita? Et ex omnium sententia dicendum est, † debere æquiua-
21 lere rei donatæ. Ita sanè scripserunt Bartol. *in l. si quis pro eo. §. 1. ff. de fidei.* Dec. *in l. potens, n. 16. C. de pactis, & in l. si donat. nu. 16. C. de collat.* Ruin. *in cons. 60. nu. 16. l. 3.* Lupus *in rubr. extr. de donat. int. vir. & vxor. §. 50. num. 29.* Chassaneus *in cons. 7. nu. 11.* Tiraqu. *in l. si vnquam, in verbo, donat. n. 80. C. de reuoca. dona.* Ioan. Corasi. *in l. frater à fratre, §. quæsitum, nu. 51. ff. de condi. indeb.* & Iul. Clarus *in §. donatio. quæst. 3. versicul. sed nunquid.* idem ergo respondi *in cons. 112. n. 13. l. 2.* Idem scripsit Mascardus *in conclus. 186.* Et huius traditionis ratio est, quia seruitii meritum excedi non oportet, *c. relatum de test.* Et accedit, quòd quãdo aliquid est permissum † aliquam ob causam, permissum id censetur
22 quatenus causa illa vrget, & non vltra: sicuti quando concessum est minori necessitatis causa alienare bona immobilia, intelligitur ei hoc licere, quatenus vrget necessitas, & non vltra, *l. magis puto, §. item prætor. ff. de rebus eorum.* Et similibus de casibus extant plura iura, *vt in l. senatus, ff. de offic. Præsid. in l. 1. in fi. ff. de feris, in l. sed etsi restit. §. sed etsi dies, ff. de iud. in l. vlt. vers. quare & si ff. de exercitio, actio & c. quod pro necessitate, 1. qu. 1.* & tradunt Bart. *in l. 1. §. nunciatio, n. 28. ff. de oper. noui nũtia.* Corn. *in cons. 83. in fi. l. 4.* Ias. *in l. qui Romæ §. duo fratres, n. 22. vers. 2. per istam. ff. de verb. oblig.* Et huc facit vulgata illa regula, quod causa limitata † limita-
23 tum effectum parit, *l. in agris, ff. de acq. rer. do.* quam regulam mortis exornant Feli. *in c. cum ordinem, de resor.* & latiss. Tiraqu. *in tractat. quod cessante causa cessat effectus 1. part. num. 174.*

Rursus traditio hæc intelligitur, quando verè con-
24 stat benemerita præcessisse: Nec enim sufficeret * sola ipsa assertio patris, sicuti apertè scripserunt Bartol. *in l. si fortè, ff. de Castr. pecu.* Oldr. *in cons. 236. Quidam Episcopus, col. vlt.* Alexan. *in l. si donat. n. 1. C. de colla.* & ibid. Ias. *num. 3.* Deci. 18. infinitos propè huius opinionis Doctor. commemorat. Et illis accedunt Cur. Sen. *in cons. 97. col. 2.* Marsil. *singul. 610.* Cremen. *in singul. 137.* Lup. *in d. §. 50. n. 29.* Chassa. *in cons. 7. num.* Paris. *in cons. 88. n. 16. l. 1.* & latè Tiraqu. *in l. si vnquam. in verbo donatione, n. 88. C. de reuo. dona.* & Corasi. *in d. l. frater à fratre §. quæsitum, n. 52. ff. de condi. indeb.* & Masc. *in concl. 184. n. 5.* Qui quidem Dec. & Corasius ex sententia Baldi *in l. vlt. ff. de ex ritu. & in l. illud, qu. 4. C. de sacrosanct. eccl.* intelligitur procedere, etiam si pater in specie exprimeret filii benemerita, vt si diceret, se redemptum ab hostibus. Idem ergo ipse respondi *in*
25 *cons. 12. nu. 5.* Ea est huius sententiæ ratio, † quia alioqui facilè fieret fraus legi, & esset semper in patris donantis potestate positum, facere vt effectum habeat donatio, quod iure permissum non est, *d. l. si forte, ff. de Castr. pecun.* & est text. notab. *in l. 1. de dona. ante nupt. ibi, vt videatur recepisse,* & ibi notat Bald. & post eum Socin. Sen. *cons. 66. num. 3. lib. 1.* & confert text. notab. *in l. qui testamentum ff. de probat.* vbi non adhibetur
26 fides assertioni * testatoris, qui cum non posset legare alicui, dixit, se ei relinquere, quia eius est debitor. Nam debitum aliter quàm assertione illa probari debet.

Huc pertinet quod egregiè docuit Bartol. *in l. cum quis deced. §. Tit. ff. de leg. 2.* cùm dixit, quòd si maritus confessus est, habuisse dotis nomine à muliere mille, eius assertioni non creditur: cum præsumatur id dictum in fraudem legis, prohibentis plus relinqui vxori quàm vni filiorum, *ex l. hac edicta. C. de secundis nuptiis.* Qua de re copiosè disseremus infrà subsequenti libro, *in præsumpt. 84.*

27 Ita quoque dicimus, quod assertioni Clerici: * qui non potest (vt diximus suprà) donare concubinæ, non adhibetur fides de ipsius concubinæ benemeritis. Ita Anch. *in d. l. cons. 247. Dubium facit.* Deci. *in cons. 232.* & Ripa *in l. si plagij, colu. vltim. ff. de verb. oblig.* & Mascard. *in conclus. 184. n. 6.*

28 Sic quoque dicere solemus, quòd cum * prælatus ecclesiæ non possit sine iusta causa obligare bona ecclesiæ, *cap. 1. de rebus ecclesiæ non aliena, & c. sine exception. 12. quæst. 2.* si ea bona obligat, asserendo iustam subesse causam, ei non creditur. Ita responderunt Anch. *in cons. 301. col. 2.* & Socin. Sen. *in cons. 23. col. 3. l. 4.* Et huic valdè proximum quod docuit Bart. *in d. l. si forte. ff. de Castr. pecun.* cùm dixit non credi prælato
29 asserenti, se alienasse rem ecclesiæ * præcedentibus tractatibus sine quibus alienari bona illa non possunt, & Bart. secutus est Gram. *deci. 79. n. 20.* Et demum (vt hic finiam) est simile quod docuit Iason, *in præludiis feudo. n. 89. &* 90. fidem non adhiberi prælato asseren-
30 ti se infeudare * Castrum ecclesiæ Sempronio in feudum antiquum, quemadmodum sui antecessores tenebant, & scripsi *in comment. de arbitr. iudicum l. 1. q. 76. numero 6. &* 7. Et plura alia his similia congerit Socin. Sen. *in cons. 66. col. 2. 3. & 4. l. 1.*

Cęterum cum extant coniecturæ recedimus à prædicta iuris, & Doct. traditione. Nam coniecturis cre-
31 dimus * veram esse patris assertionem, filii benemerita præcessisse. Ita in specie affirmarunt Deci. *in d. l. si dona. n. 31.* Marsil. *in singul. 610. Non statur.* Alciat. *in tract. de præsumpt. reg. 1. præsumpt. 16. n. 3. & in resp. 584.*

nu.5.& prius Guido Papæ *in l.si uoluntate.C. de collat. & in tract.de præsumpt.col.6.vers.si pater donat.* Eandem opinionem recipiunt Tiraq. *in l.si vnquam in verbo,donatione,n.*102.*C.de reuoc.donat.* & comprobatur simili traditione Saliceti *in l.si mater.C.de cõtrab.emp.*

32 cùm dixit, quòd si maritus † nomine vxoris absentis emit fundum, & asseruit pretium fundi sibi traditum ab ipsamet vxore,creditur ipsi marito, quando extant coniecturæ.Et Salicetum secuti sunt Alexand. *in cons.* 18.*num.3.lib.3.*Soc.Sen.*in cons.66.nu.*8. *lib.*1. Dec. *in cons.*463.*& in d.l.si donatione,nu.*31.*C.de collat.*& Alciat.*de præsumpt.reg.*1.*præsumpt.*16.*nu.* 4. Et ante hos idem respondit Bald.*in cons.*61.*Inter vir.& vxor.lib.*1. Et simile quid respondit Angel. *in cons.* 341. *Pater emit domum,in primo dubio.*Cùm dixit,quòd licèt confessio patris, dicentis se habuisse pecuniam à filio, vt domum illam emeret,sit confessio suspecta,ob prohibitam donationem inter patrem & filium, attamen si

33 filius † ita aliquo in artificio eo tempore versabatur, vt verisimiliter eam pecuniæ summam acquirere potuerit,assertioni illi paternæ fides adhibetur,ex sententia gloss. Cyni & Baldi *in l.cum oportet. Cod. de bonis quæ liberis,*& Angelum secuti sunt Alex. *in cons.*18.*n.* 4.*lib.*3.Ias.*cons.*184.*col.vlt.lib.*2.Huic rei nostræ magis accedit quod respondit Decius *in cons.*202.*col.*3. *vers. non obstat quod,* cum censuit, quod etsi non credatur

34 assertioni mariti † de benemeritis vxoris cui donauit, sicuti diximus suprà, attamen creditur quando extant coniecturæ merita præcessisse.

Huc etiam facit,quod docuit Baldus *in l.* 1.*colu.* 3. *vers.vnde quæritur.C.de priuileg.dotis.* Cùm scripsit

35 quod licet dos † confessata non habeat priuilegia veræ dotis,iuxta glossam *l.assiduis,in verbo data,Cod.qui potior.in pign.hab.*attamen si vltra confessionem interuenirent coniecturæ aliquæ de ipsa dotis numeratione, vt quia vir exhibuit alimenta vxori tanquam dotatæ, certè huiusmodi dos potiretur priuilegiis veræ dotis *l.cum vltra.Cod.de non nu.pecun.* Et Baldum secuti sunt Abb.*in cons.*73.*colum.*3.*lib.* 2. Aretin. *in l.* 1. *col.*5.*vers.secundus est ff. soluto matrimonio,* & si ibid. Soc.Sen.*num.*80.*& nu.*94. dubitet, attamen dubitandum non est,cum alii permulti, quos congessi *in additio.ad Socinum ipsum,*secuti sint Baldum.

Ad rem hanc nostram & illud quoque pertinet quod docuit Bald. *in Authent.hoc ius porrectum, col. penul.vers.quæro virum in dubio.Cod.de sacrosanct. eccl.& in l.* 1. *in fin. Cod. si aduersus credito.* cum dixit,

36 quod cum ecclesia † non obligetur ex mutuo,nisi probetur numeratio & conuersio pecuniæ in vtilitatem ecclesiæ, vt cautum est ea Authen. *hoc ius porrectum,* attamen assertioni prælati pecuniã fuisse numeratam, & conuersam in ecclesiæ vtilitatem creditur,si aliquæ

37 * concurrunt coniecturæ, vt putà, quia eo tempore monachi erant admodum inopes,carentes victu & vestitu. Nunc autem constat, quod viuant ex frumento empto,& quod vestibus sint induti, *argum. l.vlt.Cod. de alim.pup.præsta.* Et licet aliunde processisse ea potuerint:attamen id non præsumitur,*l.si ventri.*§.*vlt.ff. ff.de priuileg.credit.* Et Baldum secuti sunt Ias. *in cons.* 154.*col.*5.*vers.quintò pro ista parte,libro secundo.*Ruin. *in cons.*142.*nu.*4.*lib.*1.Tiraq.*in l.si vnquam, in verbo, donatione,n.*102.*C.de reuoc.donat.*

Huc quoque spectat, quod scriptum reliquit idem Bald.*in l.iubemus,la* 2.*Cod.de sacros.eccles.*cum censuit

38 quòd si episcopus † donat alicui ob benemerita,& remunerationem accepti beneficij, assertioni benemeritorum creditur,si aliquæ extant coniecturæ. Et Baldum secutus est Alciat.*in tract.de præsumpt.reg.*1.*præs.* 16.*num.*3.*& in respons.* 584. *nu.*5. & comprobat Mascardus *in conclus.*185.*nu.*1.

Confert etiam quod cum pater non possit exhæredare filium,nisi iustis de causis enumeratis à Iustiniano *in* §. *aliud quoq; capitulum in Authen. vt cum de appellat.cogn.*& ipsi patri asserenti se iusta de causa exhæredasse non credatur,sed probari illa debeat ab heredibus patris,*iuxta dict.l.qui testam. in fin.ff. de pro-*

39 *bat.* attamen * assertioni patris creditur quando extant coniecturæ. Ita censuit Alciatus *in d. reg.* 1.*præsum.*16.*n.*1.

Accedit prædictis quod *præcitata in præsumpt.*16.*in fin.*scripsit ipse Alciatus, cum dixit, si pater in testamento minus reliquit vni filiorum quam cæteris, asserens, se minus reliquisse ob id, quòd filius ille iam

40 erit consecutus summam pecuniarum † quam malè alea vel commessationibus absumpsisset. Huic assertioni patris creditur, si coniecturæ aliquæ extant, vt putà si in libris rationum ipsius testatoris scriptum reperiebatur, se causa filii, huic & illi sic numerasse, vel quia tales erant mores filii,& natura mala, vt facile conjici possit id esse verum.

41 Dubitari autem hic contingit,quando extant † filii benemerita, & tamen pater simpliciter donat, nulla scilicet facta meritorum mentione, an præsumatur patrem donasse ob sanguinis affectionem, vel ob ipsa benemerita. Recepta magis est Doctorum opinio, præsumi patrem donasse causa benemeritorum. Ita sanè communem esse opinionem asserit Decius *in l.si donatione,num.*11.*Cod.de collat.*qui quidem huius opinionis commemorat Bartolum, Alexandrum, & Iasonem ibi,quos & ipsemet sequitur. Idem affirmarunt Castrens.*in l.si Ruffinus,Cod.de testam.milit.* Cur.Iun. *in cons.*54.*nu.*3.& Alciat.*de præsumpt.reg.*1. *præsumpt.* 30.& Gom.*in* §.*actiones.num.* 8. *Instit. de actionib.* & Ioan.Coras.*in l.frater à fratre,*§.*quæsitum.num.*59.*ff.de cond.indeb.*& prius Crottus *ibid.nu.*79.& Ioan.Lupus *in rub.extr.de dona.inter virum & vxorem,*§.45.*num.* 13.*vers.crederem,* scribit simile,quando scilicet consanguineus donat vxori consanguinei, nisi adsint benemerita ipsius mulieris erga donantem: Qua de re diximus suprà *in præsumpt.* 26. Et recenset Crottus idem affirmasse Bart.& Salicet.*d.l.si donat.*

Primò adfertur text. *l. si verò non remunerand.* §. *idem Pap.ff. mand.* quo loci donatio facta videtur ob benemerita præcedentia. Et idem videtur probari *in l. nec adiecit.ff.pro socio.*

Verum respondetur *d.*§.*idem Papinian.* loqui in extraneo, in quo potest considerari illa obligatio antidotalis, secus est in filio erga patrem, cum quidquid facit filius,non sit considerabile, vt pater ei teneatur ad antidota,quia longè maiora tenetur præstare filius vt abundè demonstrauimus.Et illo in casu benemerita considerantur in genere, non autem in specie, de quibus nostra est disputatio.

Secundò adducitur text.*in l.cùm allegas.Cod.de Ca-*

42 *strens.pecul. lib.* 12. quo loci institutus à fratre † commilitone videtur potius institutus causa & contemplatione militiæ quàm fraternitatis. Et idem probat text.*l.hæreditatem ab agnato.ff.de Castr.peculio.* Et ex

43 illo responso *l.cum allegas,*sumitur*affectionem præsumi augeri assidua conuersatione. Ita colligunt Lucas de Penna *in lib.tertio, colum.penultim.vers.*171. *præsumitur.C.de apochis publ.l.* 10. Alciat. *in tract. de præsum.reg.*1.*præsumpt.*30.

Cæterùm respondet Dec.*in d.l.si donatione,nu.*12.*C. de collat.* Id esse fauore militiæ. Rectius est interpretatus Coras.*lib.*2.*miscell.iuris.cap.*4.*n.*5. qui dixit donationem

tionem fuisse factam contemplatione ipsius societatis militiæ: cum Triphoninus *in d. l. hæreditate*, consideret atque distinguat, quod aut est facta donatio post commilitium, id est societatem in militia, vt ibi interpretatur Budæus & Alci. *l. 4. distinct. ca.* 17. & valet donatio, vt censeatur Castr. peculii nomine: aut facta fuit ante commilitium, & tunc secus.

Tertiò adducitur text. *in l. si Ruffin. C. de testa. milit.* 44 quo loci miles † minor viginti annis, potest ex iusta causa manumittere. Et manumissio ob eam causam facta præsumitur. Et illo in loco Castr. *in fin.* textum illum ad rem nostram annotauit. Nec repugnat consideratio Decii *in d. l. si donatione, nu.* 12. id contingere fauore militiæ: quod verius est, ob iustã causam valere manumissionem: atque ita in ea iusta causa Imperator constituit fundamentum. Rectius dici potest, militem illum expressisse, se ob eam causam manumittere. Et dubitatio in eo solum versabatur, quia non constat de ipsa causa, sed Imperator statuit sufficere, si deinde à manumisso probetur.

45 Quartò & melius suffragatur, quod actus † dubius recipit interpretationem, vt valeat potius quam vt pereat *l. quoties ff. de reb. dub. & l. quoties, de verb. oblig.* & egregiè Decius *in l. in contrahenda, nu. 7. de reg. iur.* ait, hanc præsumptionem esse cæteris firmiorem. Immò interpretatur, vt valeat efficaciori, & omni meliori modo, *l. 3. de milit. test.* & copiosè tradit Alc. *de præsu. regul. 3. præsum.* 35. Atqui si dicimus donationem hanc factam à patre filio, esse factam ob eius benemerita, illa valet, & sustinetur, nec reuocari amplius potest, si vero diximus factam contemplatione sanguinis, erit nulla, vel saltem reuocabilis. Ergo sumenda est hæc interpretatio, quod donare voluerit ob benemerita. Cùm efficacius etiam valeat. Et huc facit simile ex Soc. *in l. cum Senatus, n. 8. ff. de rebus dubiis*, cum dixit, donationem præsumi inter viuos, vel causa mortis factam, vt valeat.

46 Contrariam itaque opinionem † malè probauit Bald. *in Auth. ex text. C. de collat.* quem secutus est Coras. *l. 2. miscella. iuris, ca.* 4. & idem censuit Roma. *sing. 646. Donatum, & in d. l. si donatione.* Barbat. *in cons. 41. col. pen. l. 1.* Ioan Lupus *in rub. extr. de dona. inter virum & vxo. §. 45. n. 61. vers. quamuis*, idem scripsit Dida. *in c. requisisti, n. 8. in fine, de test.*

Primò *ex l. tutor. §. quæ tutoribus, ff. de excus. iur.* quo loci Papinian. respondit, legatum à patre filio tutori, non censeri legatum tanquam tutori, atque ita contemplatione tutelæ, sed causa & contemplatione filiationis. Ergo & idem nostro in casu. Et hunc text. singularem esse dixit Rom. *in d. l. sing. 646.*

Respondent Alexand. & Ias. tribus modis, vt apud Iasonem *in d. l. si donat. col. 3. vers. in secunda parte.* Probabilior videtur esse responsio Decij *ibid. n.* 14. Cum dixit, ob id eo loci sumi eam interpretationem, quia vtroque casu legatum valet: secus in casu nostro in quo non valeret si intelligeremus factam donationem, contemplatione consanguinitatis.

Secundò adducitur text. *in c requisisti. de testib.* quo 47 loci ait Pontifex Max. legatum † factum Prælato ecclesiæ consanguineo, præsumi factum contemplatione consanguinitatis, non autem Ecclesiæ: & ideo ipsi Prælati vti personæ priuatæ acquiritur. Verùm responderi potest, vt suprà ex Decij sententia.

Tertiò & vltimò vrget, quod causa hæc filiationis dicitur esse quædam causa, & qualitas naturalis. Illa verò causa & qualitas benemeritorum est qualitas accidentalis. Atqui certum est, quod in concursu præua-

48 let, † causa naturalis. Ergo & hic præualere debet causa filiationis, vt ob eam censeatur facta donatio. Illa minor propositio probatur *ex l. 3. ff. de tutelis* & ibid. Bart. *in l. vlt. ff. de offic. proconf.* Socin. Sen. *cons. 116. n. 8. l. 4.* Alcia. *in repe. l. 2. in princ. n. 38. de verb. oblig.*

Cæterùm responderi potest, quòd illa causa, & 49 qualitas præfertur, † quæ potentior est, *l. quæritur. ff. de statu. hom. & l. generaliter, ff. de fideius.* Potentior autem 50 causa † & qualitas dicitur, primò illa, quæ facit valere actum, vt diximus suprà. Secundò est potentior 51 ista* quæ benignior est, *l. si pupill.* vbi Bartol. *ff. ad lib. Falci.* vbi consideratur quod hæres magis consequatur pecuniam à pupillo tanquam debitam naturaliter; quam tanquam datam causa conditionis implendæ, quia id benignius est, hoc enim modo legatarij consequuntur integra legata, secundùm voluntatem testatoris. Ita nostrò in casu erit benignior, vt filius secundum patris voluntatem, obtineat rem donatam.

52 Tertiò, causa potentior illa dicitur quæ † prodest, quam illa quæ nocet. Ita Butr. & cæteri *in c. vltim. de except. & in c. intelleximus de iud.* cum dicunt, quod si excommunicatus esse non potest in iudicio tanquam actor, sed solum tanquam reus: si iudicium sit duplex, sicuti est iudicium famil. erciscun. in quo quilibet est 53 actor, & reus, poterit † excõmunicatus esse in iudicio, quia attenditur illa qualitas quæ prodest. Et in specie nostra ita annotauit Ioa. à Platea *in l. cum allegas, C. de Castrens. pec. l.* 12. Hæc autem qualitas benemeritorum prodest, vt valeat donatio illa, ergo attendi debet.

54 Quartò potentior † est causa specialis quàm generalis *l si seruis vrbanis, §. vltim. de leg.* omnes *in l. Titiæ textores de leg.* 1. cum ergo causa benemeritorum specialis sit: & illa causa filiationis sit generalis, præualere debet causa illa benemeritorum.

Extenditur prædicta communis opinio, vt locum 55 etiam habeat, quando pater ipse † donans ita dixit, dono filio meo à me dilecto ob amorem & beneuolentiam, quibus eum prosequor: ac ob eius benemerita. Hoc etiam casu præsumitur donasse ob benemerita. Etsi enim duas causas expressit pater, quarum vna, nempè illa sanguinis, impedit donationem, altera verò, id est benemeritorum, permittit donare: attamen adhuc præsumitur causa meritorum donasse. Ita Decius *in d. l. si donatione, num. 12. C. de collatio.* & Alciat. *in d. præsumpt. 30.* Et huius sententiæ ratio est, quam & suprà commemoraui, vt actus & sic donatio valeat, *d. l. quoties ff. de rebus dubiis.* Et præterea accedit secundum Alciat. quod illa causa amoris & beneuolentiæ, non fuit expressa à patre principaliter, sed accessoriè quodammodo, ad significandum, auctum sibi esse desiderium donandi causa benemeritorum, ab ipsa amoris & beneuolentiæ affectione. Qua de re dicemus statim.

Nec huic sententiæ quam veram esse existimo, repugnant rationes dissentientium, nempe Castrens. *in cons. 346. circa bona quæ fuerunt, n. 2. lib. 1.* Alexan. *in d. l. si. donatione, nu. 3. C. de collatio.* Felin. *in c. 1. nu. 10. ver. vnde si pater, de sentent. & re iudi.* & Ignei *in l. 3. §. si conditionis, vers. etsi aliud, nu. 71. & 75. ff. ad S. C. Syllania.* qui communem esse testatur. Et accedunt Socin. Sen. *in consi. 295. col. 4. vers. sextus casus lib. 2.* & Chassaneus *in cons. 7. nu. 15.* Non inquam horum rationes & argumenta obstant.

Et primò quidem sic argumentantur. Hic duæ concurrunt causę donationis, quarum vna prodest, vt scil. valeat donatio, nempè causa benemeritorum: altera quæ nocet, vt scilicet non valeat, hoc est affectio sanguinis.

guinis. Atqui quando non concurrunt duæ causæ, quarum vna prodest† & altera nocet, prævalet illa, quæ nocet. Ergo & hic prævalere debet causa affectionis sanguinis. Illa minor probatur auctoritate multorum, nempe Bartol. *in l. 2. §. vltim. ff. ad S.C. Syllan. & in l. si vir. ff. pro donat.* Baldi *in l. 2. C. de libertis & eorum liberis, & in proœmio Decretal. nu. 12.* Angel. *in l. emancipatum, ff. de senato.* Imolæ *in c. cum semper, n. 2. de offi. de leg.* Castr. *in l. si rem ff. de exceptio. rei iudi.* Alex. & Iaſ. *in l. adoptiuum ff. de in ius vocan.* & Alciati *in l. 2. in princ. n. 37. ff. de verbo. oblig.* & alios congeſſi *in l. 1. de arbitr. iudi. quæſt. 80. nu. 27.* Et ij quidem traditionem hanc credunt probari *l. filio. ff. de liberis & poſthum. 3. §. eleganter, ff. ad S.C. Syllan. l. si vir. ff. pro donat. & l. Fulcin. §. quid ergo, ff. ex quibus cauſ. in poſſ. eatur.*

Cæterùm reſpondetur primò ex ſententia Iaſonis *in l. quod dicitur. la 2. n. 20. ff. de verb. oblig.* & Alciati *in d. præſumpt. 30. nu. 4. verſic. nec obſtat ratio. &c.* quod hîc poſſunt concurrere ambæ ipſæ cauſæ: cum illa ſanguinis paternæque dilectionis, ſit in argumentum voluntatis & deſiderii patris donandi filio ob eius benemerita. Dubitabilis tamen videtur hæc conſideratio, quia ſi pater motus fuiſſet ob benemerita, & in argumentum ſui deſiderii protuliſſet illa verba, ob amorem & dilectionem, prius dixiſſet ſe ob benemerita donare, ac ob amorem & beneuolentiam, ſicuti in ſimili *in l. ſi ſeruus cõmunis ita. ff. de ſtipula. ſeruo.* vbi
57 ſi ſeruus† communis aliquid ſtipulatur ſuis dominis, & ignoratur, quid & quantum acquiratur ipſis dominis, an ſcilicet pro parte dominica ſingulis, vel in viriles, inſpici debet, quod nomen præceſſit in ſtipulatione, ſi nomina propria præpoſuit ſeruus, acquirit in viriles, ſi appellatiua in dominicas dicitur ſtipulatus, quod ergo prius fuit nominatum, ſignificat & declarat animum loquentis. Defendi poteſt acuta Alciati conſideratio declaratione Bartol. *in l. ſi ſeruus communis, nu. 2. verſ. quæro, quando,* quod quando †
58 poſitio poteſt valere ſecundum vnum modum & cauſam, & ſecundum alium non, tunc non inſpicitur, quod præcedit: ſed debet diſpoſitio ipſa valere eo modo quo poteſt, *l. quoties. ff. de reb. dubiis,* & Bart. ſecutus eſt Deci. *in d. l. ſi donatione, n. 12. C. de col. & conſ. 404. n. 8. in fine,* alios ſciens omitto. Noſtro itaque in caſu dicendum eſt perinde eſſe, ac ſi teſtator præpoſuiſſet cauſa benemeritorum.

Reſpondetur ſecundò, aliquorum fuiſſe opinionem præcedenti contrariam, quod imò quando duæ cauſæ
59 concurrunt,* quarum vna prodeſt, & altera nocet, illa quæ prodeſt, attendi ſpectarique debet. Ita But. *in c. intelleximus, de iudiciis, & in c. vlt. in fin. de exceptio.* Ioan. à Platea *in l. cùm allegas. C. de Caſtr. pecun. l. 12.* & Comenſ. *in l. ſi vir. nu. 3. ff. pro donat.* Quorum opinionem ſatis clarè probat *l. emancip. in fin. ff. de ſenato. ibi. Et magis eſt, vt debeat, vt aui potius ei dignitas proſit quam obſit caſus patris.* Idem habetur *in l. 38. emancip. il 1. in ff. de bonor. poſſ. cont. tabu. ibi. neq. enim minus in hoc nepote, is qui de inofficioſo cogniturus eſt, merita nepotis quam patris eius delicta perpendit,* ſic & in *l. 3. §. ſi quis palam, ff. de iure fiſci.* & alia mox referam.

Tertia etiam fuit opinio Io. Ignei *in d. l. 3. §. ſi conditionib. verſ. & ſi aliud, n. 97. ff. ad S.C. Syllan.* qui diſtinguit duos caſus, quorum primus, quando duæ cauſæ & actus ſunt inter ſe incompatibiles. Hoc caſu intelligit Igneus cauſam quæ nocet ſpectari debere, illamque prævalere: ſic ille explicat *d. l. 3. §. eleganter.*

Secundus eſt caſus, quando cauſæ ipſæ ſunt compatibiles, & tunc præualet cauſa, quæ fauorabilior eſt, vel etiam quæ maiori ratione & æquitate ſolum ſuffulta eſt. Et hoc quidem intelligit Igneus præcitato in loco, *n. 99.* dummodo cauſa illa in odium concedentis non retorqueatur, ſic ille explicat *d. l. emancipatum, in fin. ff. de Senat. & d. l. 3. §. ſi quis palã de iure fiſco.* Ego verius crediderim conſtitui non poſſe certam regulam: ſed pro obiecta materia, & varietate rationum aliquando prævalere cauſam, quæ prodeſt, aliquando illam, quæ nocet. In caſu *d. l. emancipatum in fin. ff. de Senat. l. 3. §. ſi emancipat. il 1. ff. de bonorum poſſeſſ. contra tab.* eſt ratio, ne is nepos ſine ſua culpa, ſed patris vel aui facto damnum ſentiat, ob id cauſa illa quæ nocet non attenditur, ſed quæ prodeſt. In caſu verò *d. l. 3. §. ſi*
60 *quis palam. ff. de iure fiſci,* eſt ratio, quia in dubio lex* non præſumit aliquem delinquere, *l. merito ff. pro ſocio,* & præſertim quando palam facit actum, *l. palam. ff. de ritu nup.* Ita quoque aliæ ſpeciales conſiderari poſſunt rationes in caſibus, *l. adopt. in fi. ff. de in ius vocan. l. 3. ff. de interdict. & releg. in l. Diui fratres, ff. de iure patro. in l. 2. §. de Decur. & in l. 1. ff. de auct. tutor.* Et cõtra dicimus in caſibus *l. filio, de liberis & poſthum. l. Fulcin. §. quid ergo, ff. quib. ex cauſis in poſſ. eatur. l. 3. §. eleg. ff. ad S.C. Syll. & l. ſi vir. ff. pro dona.* aliæ ſunt rationes, quas ne nimius ſim, non cõmemoro, quibus reſponſum eſt cauſas quæ nocent prẽualere. Quocirca in caſu noſtro dicendum eſt, ſpectandam eſſe cauſam quæ prodeſt:
61 cum † nemo præſumatur eligere modum quo ſua diſpoſitio ſubuertatur, *l. 3. ff. d. l. militari teſta.* Reſpondet tertiò Decius *in d. l. ſi donat. nu. 15. C. de collatio.* quòd quando cauſa, quæ prodeſt, eſt potẽtior cauſã quæ nocet, illa prævalet. Porrò hæc cauſa benemeritorũ, quę prodeſt, dicitur potentior, quia (vt diximus ſuprà) facit valere donationẽ. Et præterea eſt benignior, ſicuti explicaui ſuprà ex ſentẽ. Bart. *in l. ſi pupil. ff. ad l. Falcid.*

Secundò huic opinioni Caſtrenſis & ſequacium ſuffragari videtur alia traditio penè ſimilis præceden-
62 ti, nempe, †quòd quando duæ concurrunt cauſæ & diſpoſitiones, quarum vna permittit, altera verò prohibet; illa quę prohibet prẽualere dicitur, *l. 3. §. liberti. ff. de ſuſpectis tuto.* & tradunt Iaſ. & Deci. *in l. ſi Ruſi. C. de teſta. militis,* ille *n. 4.* iſte *n. 7.* Atqui noſtro in caſu duæ ſunt cauſæ, quarum vna permittit donationem inter patrem & filium, hoc eſt cauſa benemeritorum, altera, quæ prohibet, nempe ſanguinis coniunctio. Ergo cauſa coniunctionis ſanguinis prævalere debet.

Reſpondetur primò, legem non prohibere, quod pater donet filio, ſed dicitur non approbare ipſam
63 donationem, atque ita donatio † patris facta filio ſimpliciter, eſt præter legem, non autem contra, vt declarat Iaſ. *in l. frater à fratre, in prima lectura, col. antepenult. verſ. limit. de condi. indebiti.*

Reſpondetur ſecundò, quòd cauſa ſeu diſpoſitio
64 prohibitiua non prævalet permiſſiuæ, quando* permiſſiua eſt potentior, vt declarat Decius *in dicta. l. ſi Rufin. nu. 12.* Potentiorem eſſe cauſam permiſſiuam, in caſu noſtro, ſuprà abundè demonſtrauimus.

Tertiò hac pro opinione vrgere videtur, quod ſanguinis coniunctio & affectio paterna, eſt naturalis quædam cauſa. Illa verò benemeritorum eſt accidentalis. Atqui cauſa naturalis prævalet accidentali, *l. 3. ff. de titulis.* Ergo ob cauſam coniunctionis ſanguinis, donatum præſumitur. Verùm reſpondetur ſecundum Alciat. *in d. præſumpt. 30. nu. 4. verſi. nec d. l.* qui habet quod hic cauſa naturalis adiuuat accidentalem, cum pater donauerit principaliter ob benemerita, donandi tamen voluntas & deſiderium, fuit amore ipſo paterno, ſanguiniſque coniunctione auctum.

Quartò hac pro opinione adducitur traditio Bart. *in l. ſi tibi, §. ſi pact. n. 4. ff. de pact.* cum dixit, quod ſi pater

ſtipula-

BIU Cujas

65 stipulatur † filio ob benemerita collata in ipsum patrem, non valet stipulatio, quia censetur stipulatus tanquam extraneo, & tamen si caperetur præsumptio quod esset stipulatus tanquam filio, stipulatio valeret.

Verùm responderi potest, aduersus Bartolum esse receptam magis Doctorum opinionem: sicuti testantur Iason. *in d.l.quod dicitur, n.*20. & Alciat. *in d. præsumpt.*30. *ad finem.*

Secundus est casus, in quo valet donatio facta à patre filio, quando scilicet pater ipse perseuerauit in eadem voluntate usque ad mortem. Nam morte ipsius
66 patris donatoris † confirmatur donatio, si non appareret patrem mutasse voluntatem. Ita tradunt Bart. *in l. frater à fratre, n.*57. *ff. de condi.indeb.* & ibidem Iason *in* 1. *lectura, col. antepen. vers. capio tertiam fallentiam.* Idem affirmarunt ibidem Crottus *num.*123. & Coras. *in §. quæsitum, nu.*65. Et probat text. clarus *d.l. donationes quas parentes, C. de donat. inter virum & vxorem.*
67 Idem est † quando subsecuta est filij donatarij emancipatio, *l. donationes, §. pater. ff. de don. l.*2. *C. de inoff. donat. & l. siue emancipatis. C. de donat.* Et tradunt Doct. præcitatis in locis.

Nec repugnat text. *leg.*1. *§. si pater. ff. pro donato*, cuius verba hæc sunt, si pater filio, quem in potestate habet, donet, deinde decedat, filius pro donato non capiet vsu: quoniam nulla donatio fuit, Nam respondetur multipliciter à Doctoribus, vt refert & disputat Corasius, quem suprà retuli, qui secutus est Cynum asserentem *in eod. §. si pater.* donatam fuisse rem alienam, quod admodum diuinare existimo. Præterea non ex eo, quod res donata sit aliena, motus est Paulus, vt diceret, donationem esse nullam, cum & res aliena legari, ac donari possit, *l. rem alien. C. de legatis*, sicuti & vendi, vbi Doct. sed dixit, esse nullam, quia pater filio donare non potest, sicuti maritus vxori, vt ibi dicitur. Quare, vt omittam alias aliorum interpretationes, quas Corasius ipse confutat, verius crediderim cum Accursio & aliis nonnullis, iure illo Digestorum constitutũ non fuisse, quod donatio à patre filio facta, ipsius patris morte confirmaretur. Id quod deinde statuit Iust. *in dict. l. donationes quas parentes.* Nec repugnat, iure Digestorum donationem inter virum & vxorem, quæ æquiparatur huic factæ à patre filio, morte donantis confirmari, *l. cum hic status in princip. de dona. inter virum & vxor.* Nam respondetur *dictam l. cum hic status*, loqui solum de donatione illa facta inter virum & vxorem, quæ quidem donatio eo iure nondum fuerat æquiparata donationi inter patrem & filium: cum illa æquiparatio facta deinde fuerit ab Impp. *in dict. l. donationes quas parentes.*

Hunc tamen casum intelligunt Doctores nostri
68 procedere quando † duo concurrunt, nempe traditio rei donatæ, & perseuerantia voluntatis donatoris vsque ad mortem. De traditione sic scribunt gloss. *leg.*2. *si quis alteri, vel sibi*, & alios refert Crott. *in dict. l. frat. à frat. n.*89. Dissentit Corasius *in l.*5. *miscella. iuris, cap.* 1. *nu.*4. quem rectius sensisse existimo, de perseuerantia nemo dubitat. Ita sanè manifestè probãt *dict. l. cum hic status, in princip. ff. de donat. inter virum & vxor. &*
69 *d. l. donat. quas parentes. C. eodem.* * Perseuerasse autem patrem donatorem in eadem voluntate dicitur, quando vel expressè, vel tacitè non reuocavit: vt quia nulla pœnitentiæ causa superuenit, *d. l. cum hic status §. pœnitentiam*, vbi æquiparat has donationes legatis, quæ tacita voluntate reuocantur, gloss. l. 2. *C. de dote cauta*
70 *non numera* Et in dubio nõ præsumitur hac † in donatione mutata volũtas *d. l. cum hic status, §. vbi semel* sicuti etiam *in l.*3. *si duob. ff. de adim. leg.* & in alia vltima voluntate probat *l. qui testament. ff. de proba.* & dicemus infra subsequenti libro, *in præsumpt.* 94. Porrò signa mutatæ voluntatis hoc in casu hæc sunt.

71 Primum, si † donator rem donatam pignori dedit *d. l. cum hic status, §. si marit.* Idem est in legato secundum distinctionem Bart. *in l. rem datam, in fin. ff. de adimen. leg.* & Iaso. *in l.*3. *n.*3. *C. de leg.* & diximus suprà, dicemus etiam infrà, *in subsequenti lib.*

72 Secundum est signum, † quando superuenit graue odiũ, *d. l. cum hic status, §. quod si diuortium*, à sensu contrario. Idem in legato, *leg.*3. *§. vlt. & l. si inimicitia, ff. de adim. leg.* & confert. *l. & ideo, ff. de dona. inter vir. & vxor.* & vberius explicabimus infrà sequenti libro, vbi differemus quando testator præsumatur reuocasse legatum ob inimicitiam superuenientem.

73 Tertium est signum † quando donator rem ipsam donatam alteri donauit, *d. dict. cum hic stat. §. qui quasdam.* Idem est in re legata *l. rem legat. ff. de adim. leg.* & dicemus infrà subsequenti lib. Et aliud ad rem scripsi suprà vbi egimus de donat. inter vir. & vxor.

Tertius casus, in quo valet donatio facta à patre fi-
74 lio, est, quando pater * donat filiæ causa dotis, vt nubat, & sic fauore dotis. Ita tradũt glo. *in l.*2. *C. de inoffi. donat.* Bart. *in l. frater à fratre, in fi. ff. de condi. indeb.* & ibid. Crottus. *nu.*86. Ias. *in prima lect. col. antepen. vers. quarta fallentia*, & Coras. *nu.*60. & idem Ias. *in l. si extraneus. nu.*16. *ff. de condi. causa data.* & Bald. Nouell. *in tract. de dote, part.*7. *priuil.* 80. Quam quidem sententiam satis manifestè probant, *l. Pomponius Philadelp. l. vxor. §. testam. de leg.*3. *l. dotem dedit. ff. de collat. bono.*
75 Et accedit ratio, quòd pater † dicitur hoc casu potius soluisse debitum quam donasse, cum dotare teneatur filiam, *l. qui liberos ff. de ritu nup.*

Extenditur primò hic casus vt locum habeat, quan-
76 do pater * donauit filio propter nuptias. Ita glo. *in d. l.* 2. *C. de inoffi. dona.* & Coras. *in d. l. frater à fratre. n.*60. Est ratio, quia donatio propter nuptias exæquata est doti, §. *est aliud Insti. de donat.*

Extenditur secundò, vt procedat hic casus etiam
77 quando pater † filiæ iam nuptæ & dotatæ constante ipso matrimonio, donauit alia bona. Ita post alios Crott. *in d. l. frater à fratre. n.*86. Ea ratione, quia præsumitur donasse in augmentum dotis, vt actus potius valeat quàm pereat, *l. quoties ff. de rebus dub.* Et au-
78 gmentum dotis † procedit à pari cum ipsa dote, *l. inter socerum, §. cum inter. ff. de pactis dota. & l. etiam Cod. de iure dotium.*

79 Extendo tertiò procedere † etiam si non sequatur matrimonium. Ita Alex. *in l. si cum dotem, in quinto nota. ff. solut. matrim.* Ias. *in l. si extraneus, n.*16. *ff. de condi. causa data. & in d. l. frater à fratre, in* 1. *lectura, col. antepen. vers. cap. tertiam fallentiam*, & ibid. Coras. *n.*16. Et ij quidem moti sunt eo text. *d. l. si extran. in fin.* qui tamen videtur non affirmare, quod is pater donauerit. Affertur & tex. *l.*2. *§. vlt. ff. de priuil. cred.* & idem habetur *in l. si sponsa dotem ff. de iur. dot.* vbi priuilegiũ concessum doti, intelligitur etiam non secuto matrimonio, sed illud eo in casu contingit, quia alioqui mulier illa maneret indotata, vel alteri posset nubere, sicuti subiungit Paulus in subsequenti lege. Id quod non cõtingit in casu nostro, in quo etsi non valet hæc donatio, non tamen manebit indotata filia, quam pater dotare omnino tenetur, *l. qui liberos ff. de ritu. nup.* Et aduersus hanc extensionem repugnare mihi videntur, *l. remittendo, ff. de iure dotium, l. qui se debere*, & melius *l. si oraturus, de condi. causa data*, & quod post alios scripsit Tiraquel. *de tract. consang. §.*2. *gloss.*1. *num.* 54.

Declaratur secundùm Castrens. *in consi.*346. *Circa*

BIU Cujas

bona col.2.versi.primo quia l. 2. vt habeat locum præ-
80 dicta† donatio, quando pater dedit genero causa dotis filiæ, vt illa soluto matrimonio actionem habeat. Et specialitas dotis est, hoc in casu (inquit Castrensis)
81 quia in aliis actio ipsi patri acquiritur. Non autem † locum habet hæc donatio, quando Pater donauit ipsi filiæ antequam nubat, vt ipsa det in dotem sibi donata. Non enim tunc acquiritur filiæ. Et hanc declarationem dixit Castrens. probari *in dict. l. Pomp. Philadelp. ff. de fami. erciſc. ibi, & reditus eorum genero ſolui, ſi gener ibi extitit*, ergo erat contractum matrimonium, propriè loquendo, &c.

82 Præterea accedit ratio, quia bona donata† non possunt dici dotalia, & dotis causa data, nisi secutum sit matrimoniũ, *l. Titio centũ*, §. *Titio genero ff. de condi. & demonſtr. ibi, ante nuptias.* Nisi dicamus, dici dotalia ob
83 demonstrationem. Dos † enim dicitur, & dotis habet priuilegia etiam ante secutũ matrimoniũ, vt scribunt Doctor. *in rub. ff. ſolut. matrim.* Verior itaque videtur ratio eiusdem Castrens. quòd si permissa esset donatio hæc ante matrimonium, facilè fraus fieri posset legi, fingendo causam dotis, vel donationis ante nuptias. arg. text. *l. cum ij.* §. *ſi cum lis, ff. de tranſact.* Et hac ratione adductus, sic etiam respondit Socin. Iun. *in conſ. 44. num. 5. l. r.* immemor illius responsi Pauli Castrensis. Respondit sanè Socinus, quòd si pater aliquid donauit filiæ effectæ viduæ, nondum secundo nuptæ, non valet donatio, cùm facilè fieri posset fraus legi: & quia dici non potest dos, cum non adsit matrimonium. Crediderim hic multum versari prudentis iudi-
84 cis arbitrium, qui† considerabit, an verisimile sit, quòd pater donauerit filiæ causa dotis, vt contrahere posset matrimonium.

Quartus casus, in quo pater potest donare filio, est
85 quando † donat causa studiorum, quibus filius carere non potest, vt studiis grammaticæ, *iux. l. de bonis*, §. *non ſolum.* vbi Bart. *ff. de carb. edicto. & leg. qui filium, ff. vbi pupil. educari debeat.* Hoc sanè casu valet donatio. Ita scripsit Crott. *in d. l. frater à frat. n. 87. ff. de cond. indeb.*

86 Idem quando pater * iam destinauit filium aliis studiis grauioribus. Nam tunc tenetur pater præstare ei impensas, & necessaria. Ita glo. *in l. ſed Iuliæ.* §. *quod dicitur. ff. ad Macedon. & in l. Maced. in fin. C. ced.* Bald. *in l. omnimodo, §. imputari. C de inoffi. teſt.* Et in specie affirmant Crott. *in d. l. frater à fratre, num.* 87. Ripa *in l. in quartam, n.* 173. *ad l. Falcidiam.* Ferdinãdus Luazes *in l. filiusfam. §. Diui, num.* 85. *de leg.* 1. Socin. *in tracta. fallen. reg.* 103. *fallen.* 3. Rebuff. *in tract. de priuil. Scholarium in priuileg.* 60. *nu.* 2. Petrus Duenas *in reg.* 87. *nu.* 1. *& in regu.* 223. *in fin.* qui alios plures eiusdem opinionis recenset. Etsi Ias. *in dict. l. frater à fratre, col. antepe. verſ. quarta fallentia*, secutus Imol. & Alexa. dissentiat. Quorum quidem opinio intelligi potest, quando pater adhuc non destinauit filium studiis, subiungit tamen Iason ex sententia Bart. *in l. iubemus. Cod. de ſilentio lib.* 12. patrem donare posse filio pro impensis Doctoratus: cum illud efficiatur peculium quasi Castrense.

87 Quintus casus, in quo pater * donare potest & præsumitur filio, est, quando patitur filium ipsum habere vsumfructum bonorum aduentitiorum. Qua de re scribunt Bart. *in leg. frater à fratre, in fin. ff. de cond. indeb.* Bald. *in l. 2. C. de inoffic. donat. & in authen. ex teſt. nu. 9. C. de collatio.* Baldus Nouellus *in tracta. de dote, parte ſexta, in priuileg. 36. n. 2.* & alii quamplures quos commemoraui *in conſ. 282. num. 32. lib.* 3. Crediderim nunc esse distinguendos aliquot casus, vt clarius & dilucidius hęc traditio explicetur.

88 Primus est quando † pater nondũ acquisiuit vsumfructum, sicuti quando ab initio noluit consentire filio adire hæreditatem, vel acceptare legatum, *iuxta l. vltim. §. ſancimus, & §. ſimilique modo. C. de bonis quæ liberis.* Hoc sanè casu pater potuit donare seu remittere, quia non remisit quod suum esset, sed dicitur non acquisiuisse, atque ita dici non potuit ille vsusfructus profectitius, *iuxt. l. profectio*, §. *ſi pater. ff. de iure dot.*

89 Secundus est casus, † quando pater tacitè iam acquisiuit ius vsusfructus, hoc est, quando expressè non dixit, se consentire filio adire hæreditatem, sed passus est filium aliquot annos percipere, & habere vsumfructum ipsum. Hoc casu non præsumitur patrem donasse ipsum vsumfructum filio. Ita respondit Anchar. *in conſi. 176. nu.* 2. Ea est huius sententiæ ratio, quia hic tacitus patris consensus solum infert, quod voluit sibi acquirere vsumfructum, non autem repudiare *l. ſi filius, C. de petit. hared.* Et præterea accedit, quòd
90 otaciturnitas † non refert consensum, quando agitur de præiudicio, & amissione iuris sui *l. filiusfamil. §. inuitus, ff. de procur. & l. qui vas.* §. *vetare ff. de furtis*, & scribunt omnes *in l. qua dotis. ff. ſolut. matrim.*

91 Tertius est casus, * quando pater iam expressè consensit filio adire hæreditatem: vel ipse pater aliquot annos percepit fructus: deinde passus est aliquod tempus filium percipere alios fructus, & dubitatur, an præsumatur patrem donasse filio fructus ab ipsomet filio perceptos? Et dicendum est, præsumi donasse. Ita probat text. *l. cum oportet*, §. *ſin autem res. C. de bonis quæ liberis*, de quo dicemus infrà. Et hoc casu cessant rationes Ancharani, quas superiore casu retuli. Non enim hic præsumitur patrem passum esse filium percipere fructus, vt consentiret filio adire hæreditatem, vel acceptare legatum, cum præsupponatur, iam ei expressè consensisse.

92 Quartus est casus, quando † pater permisit filium habere aliquot annos fructus, deinde non amplius vult pati, quod habeat alios fructus futuros, an prohibere id possit pater? Et respondit Anchar. *in d. conſi. 176. nu. 3.* patrem prohibere posse. Idem scripserunt Castrens. *in d. §. ſin autem res*, & Boerius *in qu. 169. nu. 3.* Ea vsus est ratione Anchar. quia pater non dicitur donasse futuros, sed præteritos tantũ, *dict. l. cum oportet §. ſin autem res.* Et præter Ancharanũ accedit, quod consensus iste patris tacitus, qui restringitur ad
93 factum, nec vltra extenditur. Decius *in l. non vult hæres eſſe, num.* 10. *de regul. iuris.* † Atqui fructus futuri sunt quid diuersum à præteritis, *argum. l. 1. §. interdum. ff. de vſufruct. accreſ.* Ergo consensus iste præstitus respectu fructuum præteritorum, non infert donationem futurorum. Non enim pater patiendo filium percipere fructus illos, dicitur renunciare iuri vsusfructus, sed solùm illis solis fructibus percepris.

94 Quintus est casus, quando † ambigitur, an fructus illos præteritos quos passus est pater filium percipere, præsumatur pater eos donasse filio donatione inter viuos, vel post mortem, an scilicet valeat dum pater viuit, vel morte eius tantum confirmetur? Recepta est opinio, præsumi donasse inter viuos, eamque donationem valere. Ita Bart. *in l. frater à fratre, in fin. de cond. indeb.* Bald. *in l. 2. C. de inoffic. donat. & in l. cum oportet*, §. *ſin autem res. C. de bonis quæ liberis.* Crott. *in d. l. frater à fratre. n.* 10. & ibid Iason. *in 1. lectu. colum. antepen. verſ. 5. fallit.* & ibidem Cagnon. *n.* 333. & Ascanius Clemens *in tract. de patria poteſtate effectu ſecundo, num.* 23. & alios plures commemoraui ac secutus sum *in conſi. 282. nu. 32. libro tertio.* Et primo adducitur text. *d. §. ſin autem res.*

Verùm

Verùm respondet Crott. probare contrarium, quia ibi post mortem patris, alij fratres coheredes non possunt petere fructus illos, id quod contingit, quia morte ipsius patris confirmata est donatio. Et constitutionem hanc diligentius infrà perpendemus. Secundò ea ratione, & argumento, quòd vrgens, & pulchrum esse
95 opinatus est Crott. acquisitio vsusfructus* habet causam successiuam, quia vsusfructus quotidie nascitur, & quotidie intermoritur, & extinguitur, *l.* 1. §. *interdum. ff. de vsufr. accresc.* si ergo pater à principio vel ex post remittit vsumfructum, non dicitur diminuere patrimonium suum, sed dicitur non lucrari, id est non ac-
96 quirere. Atqui quando pater † repudiat quod ei erat acquirendum, vt filio acquiratur, illud non est profectitium nec de bonis patris. sed aduentitium, *l. profectitia, §. si pater repudiauit, ff. de iure dotium.* Ergo cum sit aduentitium, potest consistere donatio inter patrem & filium.

Cæterùm crediderim non vrgens, sed leue esse Crotti argumentum, imò repugnare *dict. §. sin autem.* dum ibi dicitur, patrem non retinere vsumfructum: ergo præsupponit iam acquisiuisse ipsum vsumfructum. Rursus dicit, patrem donare. Ergo suum erat ius vsusfructus.

Contrariam itaque opinionem probarunt Azo. *in summa, C. de inoffi. donat.* gloss. *in l. 2. C. famil. erciscun.* Cynus *in d. l. cum oportet, §. sin autem res, C. de bonis quæ liberis.* & ibid. Bart. sibi parum constans. Ancharan. *in cons.* 106. *n.* 5. *&* *in cons.* 176. *n.* 3. Boer. *in qu.* 196. *n.* 1. Et in puncto iuris hæc opinio verior mihi videtur. Nam regula stat, quòd pater non potest donare filio inter viuos, vt diximus suprà. Nec reperitur exceptus casus iste remissionis fructuum, ea propter à regula in dubio non est recedendum, vt post alios docuit Dec. *d. l. 1. nu. 7. ff. regul. iuris.* Et præterea text. *d. §. si autem res.* probat, donationem hanc valere post mortem patris: Ita sanè probant verba illa: Nullam post obitum eius licentiam, &c. & paulò post ibi: Ita causa intelligatur, vt eundem vsumfructum post obitum patris ipse lucretur.

97 Sextus casus, in quo † pater potest donare filio, est quando pater est princeps. Nam eius donatio filio facta valet. Ita Oldra. *in cons.* 231. Aret. *in l. placet, ff. de acqui. hæred.* Roma. *in cons.* 456. Ias. *in dict. l. frater à frat. col. antep. in sexta fallentia. ff. de cond. indeb.* Dec. *in Authen. ex testamento, n.* 7. *C. de collat.* & alios refert Duenas *in reg.* 223. *in prima fallentia.* Verùm Bald. *in c.* 1. §. *item sacramenta, n.* 19. *de pace tenenda,* hoc verum
98 esse intelligit, † quando princeps expressit, quòd donationem facit ex suprema, & regia potestate: alioqui do-
99 natio est inualida. Nec præsumitur, † quod Princeps & Rex vti voluerit regia potestate. Et Bald. secuti sunt multi, quos retuli *in cons.* 259. *n.* 1. *l.* 3. sed ibid. *num.* 66. commemoraui Alexandrum, & Alciatum dissentientes, affirmantésque verius esse, in dubio præsumi principẽ sic donantem, vti voluisse regia potestate: quia si donaret vt pater, non valeret donatio. Et huius sententiæ ea
100 est ratio, quia princeps † non ligatur lege positiua, *l. princeps, ff. de legi.* & scripsit plura *in d. cõs.* 250. *n.* 21. Et
101 propterea videmus, legem † prohibentem virum donare vxori, non ligare principem, *l. pen. C. de dona. inter virum & vxor.* sic & lex quæ vult vsumfructum aduentitiorum acquiri patri, locum non habet quando princeps donat filiofam. *l. cum multa, C. de bonis quæ l.* Hic tamen casus collocandus esset potius inter gesta principum, quam patrum erga filios.

Septimus casus, in quo pater potest donare filio, est
102 † quando donat ipsi filio pro eius legitima. Ita Angel. *in l. si non mortis, ff. de inoff. test.* quem secuti sunt multi congesti à Ias. *in d. l. frater à fratre, in prima lect. colu. pen. vers. 7. limi. ff. de cond. indeb.* & à Duena *in d. reg.* 223. *in fallen. quinta.* Et ij quidem adducti sunt eo responso. *in d. l. si non mortis,* à quo Iustin. desumpsit *l. si quando, §. & generaliter. Cod. de inoffi. testam.* Et quanquam Aretin. *in l. placet, de acq. hæred. & in cons.* 17. *n.* 4. scripserit, loqui de filio emancipato, cui pater dona-
103 uit, attamen est diuinatio, cum præsertim filius † præsumatur esse in potestate *leg. si filius, ff. de prob.* Nec repugnat *leg. filium quem habentem Cod. familia erciscunda* quam perpendebat Aretinus, quia varii sunt illius responsi sensus: & magis receptus videtur, quod ibi non fuerit facta donatio, sed concessio in peculium. Nil etiam vrget consideratio Roder. Soarez *in l. quoniam in priorib. ineuidentialibus, n.* 4. *C. de inoff. test.* cũ dixit, in casu *d. l. si non mortis, & d. §. & si generaliter,* non disputari an valeat illa donatio, vel non, atque ita ibi nõ determinari, quòd valeat, vel non valeat. Nil sanè vrget hæc consideratio, cum Iurisconsi. *in d. l. si non mortis,* & Iustin. *in d. §. & gener.* præsupponant pro cõstanti, validam esse donationem. Et si esset inualida, dubio procul ipse filius deberet eam imputare in legitimam, quia verè essent bona patris annullata ipsa donatione. Rectius dici posse existimo donationem illam valere ob id quod morte patris fuit confirmata: iuxta ea quæ diximus suprà *ex l. donat. quas parentes, Cod. de dona. inter virũ & vxor.* In illis enim responsis. *d. si non mortis, & §. & general.* agebatur de excludenda inofficiosi querela, ac de imputando ipsam donationem in legitimam. Qui quidem actus post patris mortem solùm pertractantur. Afferri solet secundò argumentum ex eo ductum, quòd pater tenetur post mortem relin-
104 quere legitimam filio, qui ob id dicitur † ipsius legitimæ creditor, *l. & quia, ff. pro socio, l. si quis leg. in fin. ff. de falsis, & l. vlt. §. fin. autem. Cod. de cur. furio,* & tradit Bart. *in l. vlt. ff. de l. agnos.* & probat *l. vnic. C. de imponenda lucratiua descr. l.* 10. Quãdo ergo pater donat filio pro legitima, dicitur potius soluere debitũ, ante tẽpus, quam donare, & propterea valet, sicuti valet in casu *l. sed si vir. §. quod vir. ff. de don. int. vir. & vx.* quod responsum ad rem maximè facere videtur, ducto argumento à donatione inter virũ & vxorẽ, ad donationẽ inter patrẽ & filium, *iuxta d. l. donationes quæ parẽtes, C. de don. inter virum & vxorem.* Verùm nec argumẽtatio hæc satis solida est si quidẽ cum pater tenetur præ-
105 stare † legitimam filio solum post mortẽ, vt diximus, & manifestè probant *l. cum quo §. vlt. ff. ad l. Falcid. & l. quoniam nouella. C. de inoff. test.* & tradit Bald. *in l. etsi mortis, C. ad l. Falcid.* ob id incertũ est quanta esse debeat ipsa legitima, & fieri posset, quòd vel nulla, vel tenuis esset, ob infortunia, quæ nominibus euenire solent. Non ergo potest pater soluere, quod incertum est. Id quod non contingit in casu *d. l. si vir. §. quod vir.* vbi erat certa quantitas in diem debita.

Tertiò itaque, & melius vrgere videtur, quòd sicuti dotis causa donatum à patre valet, vt diximus suprà *ex l. & Pompon. Philadel. ff. famil. erciscẽ.* Ita donatum &
106 causa legitimæ, cum dos † & legitima sint quodãmodo vnum & idem. Nam dos legitimæ loco est, Bartol. *l. Titio centũ, §. Titio genero, n.* 6 *ff. de cond. & demonst.* & scripsi *in l. secundo de arbitrariis iudicũ, casu* 149. *n.* 9. Cæterùm nec consideratio hæc defendi potest, cum
107 magna sit in casu nostro differentia, † inter dotem & legitimam. Nam dos etiam viuente patre filiæ præstãda est, *l. qui liberos, ff. de ritu nupt.* Legitima verò (vt diximus suprà) post mortẽ patris tantùm. Cum ergo pater donat causa dotis, dicitur soluere quod de præsenti

quo-

BIU Cujas

quodammodo soluere tenetur, cùm verò donat pro legitima, dicitur prestare quod incertum est post mortem suam.

Quartò solet adduci traditio Baldi *in l.illud,quæst. 3.C.de sacrosanct.eccl.*& apertius *l.cum oportet,* §. *non autem,Cod.de bonis, quæ lib.* cùm dixit, patrem posse
108 ante mortem suam assignare † filio portionem sibi contingentem,& validam esse assignationem. Verùm nil ad rem pertinet,cùm non illa donatio,sed assignatio sit reuocabilis,quemadmodũ in specie scripsit idem Bald.*in l.3.col.1.Cod.pro dona. & in l.quamuis, C.de fideicom.*quem secuti sunt post alios Ruin.*in cons.95.in fin.l.5.*Deci.*in consil.86.n.8.*& Paris.*in consil.34.n. 42. libro 2.*

109 Contrariam itaq; * opinionem aduersus Angelum, & sequaces probarunt Francisci Aret. *in l.placet, ff.de acquirend.hæredit.& in cons.17.nu.4.* Dec.*in cons.86. num.8.*& Parisius *in consilio 16.num.35.& 37.& lib.2.* quos sequor. Et si sciam eorum argumentationes nil vrgere.

Primò Aretinus vsus est eo argumento, quòd pater viuens tenetur præstare alimenta filio, *l.si quis ex liberis in princ. ff. de liberis agnoscend.* Et tamen pater
110 non potest † filio donare causa alimentorum.Ita Bald. *in l.2.n.5.in fi.C.de inofficdon.* & alios refert, & probat Anton.Cordub.*in d.l.si quis ex liberis, in princ. nu.12.* Ergo idem dicendum est in casu nostro. Non est solida hæc argumentatio,cùm probabilius sit, non autem necessaria Baldi auctoritas.Et præterea, ratio esse po-
111 test, † quod pro alimentis nõ possit donari,quia dietim alimenta debentur, & fieri posset quod donatione statim facta, is filius decederet, atque ita donatum seu datum fuisset non debitum.

Secundò adduxit Iaso.tex. *l. cùm de bonis,C.de don.* vbi si pater donat filio portionem bonorum suorum, non valet donatio.

Verùm respondetur,patrẽ ibi non donasse filio pro legitima ipsius filii,sed simpliciter tantum, & ideò nimirum si donatio fuit inutilis & nulla. Et si dicatur saltem valere debuit quo ad portionem legitimæ,respondetur eam non fuisse donatoris mentem. Et rursus habuit Imperator ille pro indubitato,donationem illam non consistere, cùm dicit, non esse incerti iuris eam donationem non valere. Non enim ita certi iuris esse,si pro sola legitima donatum fuisset.

Tertiò citauit Ias.*l.si filia.*§.*si pater.ff.famil.erciscun. & l.penul.*§.*si pater,ff.pro suo.*Verùm nil ad rem pertinent,cùm non de donatione, sed de simplici diuisione loquantur. Et illa valet tanquam dispositum in testamento,*l.vlti.C.famil.erciscund.* Retinenda tamen est postrema hæc Aretini,& sequacium opinio,quæ fulcitur iuris regula,quòd pater donare non possit filio, vt suprà diximus. Nec ab hac regula exceptus legitur hic casus,quando pater donat pro legitima,est ergo regulæ standum, vt diximus suprà ex sententia Decii post alios *in l.1.n.7.ff.de reg.iur.*

Octauus casus,in quo pater potest donare filio,est
112 † secundum aliquos, quando ipse pater consentit vni filiorũ donanti fratri suo bona vel profectitia,vel alia bona ipsius patris.Ita Oldradus *in cons.26.nu.1.* & Io. Andreæ,*in addit.ad Specu.in tit.de instrum.edition.*§.
113 *porrò,n.3.* Verùm dissentiunt reliqui † quos recensent Ias.*in d.l.frater à fratre,prima lectura,col.vlt.in octaua fallent.ff.de cõd.indeb.*& Duenas *in d.reg.223.in secũda fallent.* quibus assentior. Non enim illa ratio considerata ab Oldrado quidquam vrget, cùm dixit, consensum patris quo ad hunc actum idem operari quod operatur emancipatio quo ad omnes alios actus *iuxta l. si permittente.ad Macedon.& l.tãm is.ff.de don. causa mortis.* Non enim vrget hæc consideratio, cùm consensus iste patris non operetur idem quod emancipatio.Nam hoc iure non probatur. Et si ita esset, multò fortiùs operaretur quando ipsemet pater donaret,quia videretur emancipare. Id quod verum non est. Et qui non potest per se,nec etiam potest per alium. Et præterea est advertendum Oldradum loqui in donatione causa mortis sicuti aduertunt Alexand.*in cons.nu.3.lib.* 1.& Deci.*in cons.245.n.4.*

114 Nonus est casus,in quo † valet donatio facta à patre filio, quando scilicet pater donationem ipsam iuramento confirmauit. Ita tradunt infiniti prope, quos longa serie congessit Iulius Clarus §. *donat. qu.* 8. *ad fin.*Existimo verius esse,patrem ob iusjurandum teneri obseruare donationem, non tamen donatio ipsa est valida, sicuti ex sententia Cornei & aliorum, scripsit Coras.*in d.l.frater à fratre,in fin.ff.de cond.indeb.* qui effectus & differentiam recenset,quòd contractus reddatur iuramento validus, vel quod obseruari debeat. Id quod declarat Iason. *in Authen. Sacramenta puberum,nu.38. Cod.si aduersus vendit.* Et hæc quidem sententia multò magis locum habet,quando pater donans expressè promisit, se non recepturum dicta bona donata iure patriæ potestatis,sed ea libera relicturum filio.Ita Alciatus *in c.cùm contingat,nu.*108.*vers.*4.*infertur ,de iureiurand.*

PRÆSVMPT. XXX.

Pater dando,tradendo,vel concedendo rem aliquam filio, quando ei donare, vel vt peculii loco habeat,concedere præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Donare pater filio emancipato expressè potest,nec in legitimam imputatur.*
Idem est in filio existente in potestate,n.2.
3 *Donatio facta filio in potestate,quomodo differat ab ea quæ filio fit emancipato.*
4 *Donatio patris facta his verbis, Dono filio meo pro centum,non donatio, sed ab effectu venditio iudicatur.*
Idem est,si repugnet subiecta materia,num.5.
6 *Donatio dicitur qualificata,si fiat à patre filio,vt in peculio habeat.*
7 *Donatio non præsumitur in patre emente rem nomine filii,si non tradat.*
Aliud est, si rem emptam tradiderit,n.8.
9 *Res meo nomine empta, ante traditionem mihi non acquiritur.*
10 *Emens nomine filii pater, non præsumitur de pretii restitutione cogitasse.*
Quod procedit etiam, quando pater filio pecuniam traderet,vt emeret nomine suo,n.11.
12 *Donasse filio pater non præsumitur, rem ipsius nomine emendo,si inter filios magna insurgeret inæqualitas.*
Item si extent coniecturæ, patrem donare voluisse, numero 13.
Quæ autem sint coniecturæ illæ,nu.14.& 15.
16 *Donare filio præsumitur pater ipsius nomine emendum causa sua est fauorabilis.*
Idem si pecuniam filio, vt emeret, tradiderit, numero 17.

18 *Emens*

BIU Cujas

18 *Emens pater nomine filij, donare nō præsumitur si pe-nes ipsū bona aduētitia, castrēsia, vel quasi extarēt. Aut adsint aliquæ coniecturæ, quæ patrem donare noluisse demonstrent, & n.20.*

19 *Mater bonorum filij administratrix, ex bonis filij, nō propriis, vt ipsum aleret præsumitur impendisse.*

21 *Libros pater emendo & simpliciter tradendo filio, nō donasse, sed in peculium præsumitur concessisse. Idem si nomine filii eos emisset, sed non tradidisset. num.22.*

23 *Libros pater filio studiis destinato emere, & tradere tenetur, quæ tamen traditio donationē non infert.*

24 *Dotare filiam tenetur pater, non tamen dotando dotem censetur donare.*

25 *Libros conferre & communicare cum fratribus, quibus casibus non tenetur.*

26 *Donare pater non præsumitur rem à se iam possessam, aut nuper emptam, filio in potestate existenti simpliciter tradendo.*

27 *Castrum custodiæ causa in dubio præsumitur cōcessū.*

28 *Testamenti pars vna declarat aliam.*

29 *Donatio inter patrem & filium, regulariter non præsumitur. Idque præsertim si vtatur verbis donationem non denotātibus, n.31. Vel in traditione vsus sit verbis, quibus per modū prouisionis se tradere dicat. n.32. Aut rem se dicat filio assignare, n.33.*

30 *Emancipatus filius comparatur extraneo.*

34 *Donare etiam filio vnico pater rem tradendo non præsumitur.*

35 *Actus alicuius duabus rationibus impeditivis extantibus, una cessante impedimentum non tollitur.*

36 *Traditio patris filio facta etiam emancipato, non præsumitur donandi animo facta.*

37 *Donationis actus in filio emancipato, patri donanti plus quàm in potestate existenti, præjudicialis est.*

38 *Emancipatio dissoluit vinculum patriæ potestatis, & iure Ciuili inspecto, facit filiū esse loco extranei.*

39 *Donare patrem voluisse, quæ verba significent.*

40 *Dare, verbum, significat dominij translationem.*

41 *Concedo, verbum, dominium transfert, & donationem significat in dubio.*

42 *Tradens pater pleno iure, & cum omni commodo, præsumitur donare. Item si dicat filium ea portione contentum esse debere, n.43. Aut quòd posset ad libitum disponere, n.44. Aut ad habendum, tenendum, & faciendum quicquid placuerit, n.45. Vel promisisset ea in re legitimam defensionem, numero 46. Item si tradat cum clausula, omni meliori modo, &c. num.47. Vel aliis verbis, quæ ex proœmio actus colliguntur, num. 48. Item si dicat se consignationem facere in possessione, & in proprietate, n. 49. Item si dixerit, iure proprio, num. 50. Vel dimitto & relaxo, n.51. Et demùm si sibi vsumfructum reseruârit. n, 52.*

53 *Tradita in re simpliciter, si filium fructus percipere, & liberè disponere pater permittat, donasse præsumitur. Estque præsumptio iuris, & de iure, n. 56.*

54 *Actus sequens animum præcedentem demonstrat.*

55 *Fructus sui natura sequuntur dominium.*

57 *Donatio facta à patre filio, non præiudicat creditoribus.*

DVbitant nostri iuris interpretes, an & quando pater præsumatur donasse filio, cum rem aliquam ei dat, vel tradit, vel concedit? Existimo esse aliquot casus.

1 Primus est, quando pater expressè dicit se donare † ipsi filio suo iam à se emancipato. Hoc casu sine controuersia donare dicitur. Ita Bald. *in l. filiæ cuius, nu.5. C. famil. erciscund.* Bart. *in l. si donatione, Cod. de collat.* & ibid. Deci. *num.3. ad finem*, idem à fortiori affirmauit. sic & Rip. *in l. in quartam n.169. ff. ad leg. Falcid.* & hęc quidem donatio statim valet, & (inquit Ripa) propterea non imputabit ei in legitimam, *l. si quando, §. & generaliter. C. de inoffi. testam.* Hic tamen casus recipit declarationes, quas in subsequenti referam.

2 Secundus est casus, quando pater filio suo in potestate † existenti, donauit expressè. Hoc etiam casu sine controuersia donare dicitur, sic docuit Bart. *in d. l. si donat. num.4. C. de coll.* & ibid. manifestè Dec. *num.37.* Idem affirmarunt Bald. *in l. filiæ cuius, n.4. C. famil. ercis.* & ibid. Salic. *colu.3. versi.2. igitur casu*, Ripa *in d.l. in quartam, num.170.* Gratus *in consil.7. num.22. lib.2.* & Paris. *in cons.33. num.37. l.3.*

Et idem est dicendum, quando pater vsus est aliis verbis significantibus donationem ipsam, vt copiosè dicemus infrà *in 1. declarat. vltimi casus.*

3 Hæc autem donatio sic facta filio existenti in potestate, in eo differt † ab illa facta filio emancipato, quòd illa statim valet, hæc verò ab initio non valet, sed morte patris confirmatur, vel nisi iuramentum sit appositum, quod quidem reddit ipsam donationem statim validam, vt in specie scripsit Ripa *in dict. l. in quartam, n.172. ff. ad l. Falcid.* & eo prius Salic. *in l. filiæ cuius, colu.4. versi.1. casu quando. C. famil. erciscund.* Vel nisi etiam pater donauit filio Doctori, vel Licentiato libros. Nam tunc statim valet ipsa donatio, vt latè explicat *d.l. in quartam, nu.170. & n.171.*

4 Declaratur hic casus, vt locum non habeat, quando effectus rei repugnaret verbis, vt si pater dixisset, Dono filio meo pro centum. Nam hæc non præsumitur † donatio, sed ab effectu iudicari debet venditio. Ita simili in casu docuit Bald. *in l.2. nu.2. Co. commod. & in Rubric. C. de iure emphyt. in fine.* Abb. *in constitutus, col. penult. de relig. domib.* & in specie Deci. *in d.l. si donat. nu.37. C. de collat.* Grat. *in d. cons.7. num.18. lib.2.* Idem est, quando pater vsus est verbo, dono, sed tamen con-
5 stat subiectam † ipsam materiam repugnare. Nam & tunc præsumitur facta concessio ad vsum. Ita Bart. *in l.1. §. nec castrens. nu.4. versi. circa secundum, ff. de collat. bonor.* Dec. *in d.l. si donatione, n.37.*

Declaratur secundò, quando pater dixit, se donare
6 filio, vt id habeat * in peculio. Hæc dicitur quidem donatio, sed qualificata. Ita Bart. *in d.l. si donatione, nu.4. C. de collat.* & ibid. Dec. *num.37.* & idem docuit Bald. *in Authent. ex testam. n.4. C. de collat.*

7 Tertius est casus, quando pater emit † fundum, aliamve rem nomine filii emancipati, vel existentis in potestate, sed eam illi non tradidit. Hoc casu non præsumitur donatio: sic docuit Bart. *in l.1. §. nec Castrens. n.2. de collat. bonor. & in l. si filij, in fin. C. de donat. inter virum & vxo. & in donat. § pater, ff. de donat.* Bald. *in l. filiæ cuius, nu.6. Cod. famil. erciscū. Authent. ex testa. n.6. versi. sed quid si pater. C. de collat.* Salic. *in d.l. filiæ, colu.3. versi.1. casu aut.* Comens. *in cons.60. cuidam filio, studenti colu.1.* Deci. *in d.l. si donatione, num.37. versic. secundus casus, & colum. penult. nu.41. versi. ex supradictis. Cod. de collat.* Et hic quidem casus locum habet (vt dixi,) etiam in filio emancipato, sicuti in specie scripsit Salic. præcitato in loco.

8. Quartus

8 Quartus est casus, quando† pater rem emit nomine filii emancipati, vel existentis in potestate, & illam ei tradidit. Hoc sanè casu donasse præsumitur. Ita Bart. *in d.l.1.§.nec Castrense, nu.2.ff. de colla. bon. & in l.si filij, in fine.C.de don.inter vir.& vxor.* & clarius Deci. *in d.l.si donat.nu.37.versi.secundus casus, C. de collat.* qui manifestè scripsit, duo hæc debere concurrere, quòd res empta sit nomine filij, & quod ei sit tradita. Idem docuit Ripa *in d.l.quartam, nu.173.vers.2. casu.* sic etiam respondit Grat. *in cons.7.n.19.lib.2.*

Quam quidem assertionem existimant probari primò *l.filiæ cuius, C.famil.ercisc.* quod tamen in textu de traditione nullum verbum.

Secundò afferri solet text. *l.si filii.C.de don.inter vir. & vxo.* quo etiam in responso nullum est verbũ, quod emptione rerum facta à marito vxoris nomine, traditæ fuerint res ipsę à viro ipsi mulieri, solùm enim ibi dicitur, venditorem tradidisse marito emptori.

Tertiò meliùs confert *l.2.C.si quis alteri vel sibi*, cuius verba hæc sunt, si emancipatis vobis, fundos quos nomine vestro, cùm in potestate ageretis, pater emerat, tradidit, vel in possessione eorum voluntate patris fuistis, dominium acquisiuistis. Solet & quartò allegari text. *l.1.C.de Castren.pecul.lib.12.* qui tamen mihi non probat. Ratio autem cur requiratur traditio, ea
9 est, secundùm Dec. quia † res empta meo nomine, mihi non acquiritur ante traditionem, *l. res ex mandato ff.de acq.rer.dom.* & respondit Soc.Senior *in cons. 228.in causa Gabrielis, in fin.lib.2.* Et quanquàm regulariter is, qui meo nomine emit rem, & illam mihi tradidit, possit à me repetere ipsius rei pretium, vt scribunt Bart. *in l.2.ff.pro soc.* & Barba. *in cons.22.col.1.l.1.*
10 Attamen diuersum est (inquit Dec.) in patre† emente nomine filij, cui cùm donare præsumatur, non præsumitur cogitasse de pretii repetitione.

Extenditur hic casus, vt locum habeat etiam quando † pater dedit pecuniam ipsi filio, vt suo nomine
11 emeret. Ita responderunt Comens. *in cons. 60.* & Corn. *in cons.235.l.1.* quos secutus est Dec. *in d.l.si donat. nu. 38.vers.idem videtur dicendum,* & hoc secutus sum *in l.2.de arbit.iudic.casu 131.*

Declaratur primò hic casus, vt locum non habeat,
12 quando † inter filios resultaret magna inęqualitas. Nam tunc donasse non præsumitur. Ita Bartol. *in l.1. §.nec castrense, col.penu.versi.fallit in tribus casibus, ff. de collatio.bonorum.* Butr. *in cons.38. in 4. dubio.* Barba. *in cons.37.col.19.versi.nec obstat.libro 2.* Deci. *in d.l.si donatione, colum.penult.versi.& limitatur.* Crauett. *in cons.125.n.7.*

Declaratur secundò, vt non procedat, quando extant † coniecturæ, quæ significare possunt, patrem do-
13 nare noluisse. Ita Bald. *in l.1.colu.penult.ff.sol. matrim. & in d.l.filiæ, nu.5.& in Auth.ex testamento, numer.5. C.de collat.* Ang. *in d.l.filiæ, in fin.* Butr. *in d.l.cons.38. in 4.dub.* & manifestiùs Decius *in d.l.si donat. col. penul. vers.& limitatur.* Idem docuit Ripa *in l.in quar-*
14 *tam, n.175. ff. ad l.Falcid.* qui perpendit coniecturam illam, † quando pater in libro rationum scriptum reliquit filium debitorem, causa illius rei suo nomine emptæ; eique traditę. Et præter Ripam idem respondit Castr. *in cons.241. videtur dicendum quòd dicti lib.2.* quem secutus est Crauet. *in cons.25.n.2.& 3.*

15 Est & coniectura* quando filius habet peculium aliquod. Nam tunc pręsumitur, quòd pater ex peculio illo emerit nomine filij. Ita docuit Salic *in l.filiæ licet, col.3.vers.aut de hoc animo.C.fami.ercis.*

16 Quintus est casus, quando pater dedit rem † filio, sed tamen subest causa fauorabilis, sicuti cùm nomine filij emit, & dedit libros. Hoc casu donasse præsumitur. Ita scribunt Bartol. *in l.1.§.nec castrense, nu. 8. ff.de collat.bon.* Signor. *in cons.62.nu.4.* Bald. *in l. omni modo §.imputari, col.ultim.C.de inoffic.testamen.* Salic. *in l.filiæ cuius, colu.4.vers.quaro 3.C.famil.ercisc.* Abb. *cons.12 nu.6.lib 1.* Alex. *in consi.142.num.27.libr. 2. & in cons.102.numero 7.libro 3.* Iason *in cons. 160. colum. 2.versi.sicut quando, lib. 2.* Ripa *in l. in quartam, numero 173.versi.secundo casu.ff.ad leg.Falcid.* Dec. *in l.si donat.num.14.C.de collat.* Alcia. *in tract. de præsumpt. reg.1.præsumpt.nu.71.* idem sensit Crauett. *in cons.125. num. 4. versi.sed promissis.* Et ij quidem adducti sunt: text. *l.quæ pater.ff.famil.erciscun.* cuius verba hęc sunt: *Quæ pater filio emancipato studiorũ causa peregrè agenti subministrauit, sinon credendi animo misisse fuerit comprobatus, sed pietate debita ductus, in rationẽ portionis, quæ ex defuncti bonis ad eundem filium pertinuit computari, æquitas non patitur.* Potest & hæc sententia comprobari multis aliis argumẽtis, quibus vsus est Signor. *in d.cons.62.colu.2.* Et hic quidem casus locum habet multò magis, quando pater emit libros nomine filij iam Doctoris creati, vel viuo ipso patre creato. Ita post alios tradit Dec. *in d.l.si donat.n.42.*

Extenditur primò vt procedat etiam, quando pater
17 * dedit pecuniam ipsi filio, vt emeret libros. Nam adhuc donasse præsumitur. Ita Butr. *in consi.38.num.5.* & Deci. *in d.l.si donatione num.41.vers.secus qui.*

Extenditur secundò hic casus, vt locum habeat, quando exstaret statutum, quòd pater teneatur seruare æqualitatem inter filios. Ita Alciat. *in d.præsumpt.7.*

Declaratur primò, vt locum non habeat hic casus,
18 quando † apud patrem extarent bona aduentitia, vel castrensia, seu quasi, ipsius filij: Nam tunc præsumitur patrem expendisse de bonis illis. Ita docuit Barto. *in d. l.1.§.nec castrens.nu.8 ff. de collat.bon.* qui subiungit, idem præsumi, si ipse pater esset administrator. Et confert quod scripsi *in comment.de arbitrar.iudic.l.2.casu 88.num.23.* cùm multorum auctoritate dixi, matrem
19 * administratricem bonorum filij, præsumi impendisse ex bonis filij, non autem ex proprijs, vt illum aleret. Verum dissentit ab hac declaratione Signor. *in cõs. 62.quæstio proponitur filij iam à se emancipati nomine, & causa studiorum, pater impendit propriam pecuniam, non præsumitur, quòd compensare voluerit cum ea, à se filio debita.* Et multis quidem argumentis motus est Signo. & præsertim *ex d.l.quæ pater.* quam ipse Signo. *num.7.* diligenter perpendit.

Declaratur secundò hic casus, vt locum non habeat
20 quando aliqua extat † coniectura, quæ significat, patrem donare noluisse. Ita in specie declarant Deci. *in d.l.si donati, nu.14.versi.& limitatur.C.de collat.* post Angel. *in l.filiæ licèt, in fin.C.eod.de collat.* & Butr. *in d.cons.38.nu.5.* sic etiam Crauett. *in d.cons. 125. num.4. & num.5.* conferunt quæ scripsi in 2. declaratione superioris casus. Coniecturam existimant probabilem prædicti Doctores quando pater in libro rationum fecisset debitorem ipsum filium, pretij dictorum librorum, & expensarum. Idem quando alioqui inter filios resultaret magna inæqualitas. Idem quando filius renunciauit successioni paternæ. Nam tunc libri, & impensa eam ob causam data præsumuntur. Ripa *in d.l.quartam, n.173.ff.ad leg.Falcid.* & Ruin. *in cons. 133.numero 17. lib.2.* qui inæqualitatem considerauit. Potest etiam sumi coniectura ex quantitate librorum, & patrimonij, an verisimile sit, quòd pater donauerit, vel non. Ita Bald. *in l.filiæ cuius, n.11.Cod.famil. ercisc.* Ergo certè in filijs meis omnem omninò æqualitatem seruari debere cupio: æquè enim filii sunt.

Sextus

Sextus est casus, quando pater emit libros, sed non dixit nomine filij se emere, & libros illos simpliciter
21 * tradidit ipsi filio. Hoc casu donasse non præsumitur: sed dicitur concessisse in peculium. Ita Bart. *in l. si filij. C. de donat. int. vir. & vxo.* Comens. *in cons. 60. quidam filio studenti.* & alios refert Dec. *in l. donatione, n. 41. C. de coll.* Rip. *in l. in quartam n. 173. vers. aut non emerat. ff. ad l. 1. Falcid.* Et ii quidem moti sunt *ex l. vlti. ff. de pecul. lega. & l. quod seruis. ff. de acq. rer. dom.* Et obiectionibus satisfacit Rip. præcitato in loco.

Septimus est casus, quando è contrà pater emit li-
22 bros † nomine filii, sed eos illi non tradidit: Hoc etiam casu non præsumitur quod donauerit. Ita Deci. *in l. si donatione. nu. 40. de collat.* post Bart. *in l. donationes, §. pater. ff. de donat.* Bald. *in Auth. ex testamento, n. 5. vers. sed quid si pater. C. de colla.* & Comēs. *in cons. 60.*

Et adducti ii sunt in hanc sententiam ea ratione, quia res empta nomine meo, antequam mihi tradatur ab emptore, mihi non acquiritur, *l. res ex mandato. ff. de acquir. rer. dom.* & scribunt Socin. Sen. *in cons. 228. in fin. lib. 2.* & alii suprà commemorati *in 4. casu.*

Nec repugnat, quòd quando pater destinauit filium studiis, teneatur ei præstare debitas impensas, atque ita emere libros, & alia necessaria, vt scribunt gloss. *in l. sed Iulianus. §. quod dicit. in ver. solebat ff. ad Macedon. & in l. Maced.* vbi Bald. *in fin. C. eod.* Idem Bald. *in l. omnimodo. §. imputari, C. de inoffi. testam.* Castrens. *in cons. 184 videtur dicendum, quòd dicti, libro 2.* & Petrus Rebuff. *in tractat. de priuileg. scholar. in priuil. 60.* & Horatius Lucius Callienſis *in tract. de privileg. 16.* & Ascan. Clemens *de patria potest. in 18. effect. num. 33.*

Nam huic obiectioni respondetur, quod licèt pater *
23 teneatur emere, & tradere libros filio studiis destinato, attamen traditio illa necessitate quadam facta, donationem non infert, vt inquit Bald. *in d. l. Macedoniani, nu. 3. vers. aduerte tamen. C. ad Macedo.* & idem respondit Castr. *in d. cons. 184.* qui simile adiungit, quòd
24 licèt pater † teneatur dotare filiam, non tamen dotando censetur dotem ei donare. Baldum & Castren. secuti sunt Ruin. *in cons. 101. nu. 11. lib. 1.* Dec. *in d. l. si donatione, col. pen. vers. aduertendum. C. de collat.* Rip. *in l. in quartam. n. 173. ff. ad leg. Falcid.* Crauet. *in cons. 125. n. 8.* & Horat. Lucius Callienſ. *in tract. de priuil. schol.*
25 *priuil. 16. in fin.* His autem in casibus, * in quibus non præsumitur patrem donasse libros filio, filius non tenetur referre, & communicare cum fratribus libros ipsos, sed eorum æstimationem tantùm: sicuti post alios scribunt Dec. *in l. si donatione. in fi. C. de collat.* & Rip. *in l. in quartam, n. 176. ff. ad leg. Falcid.*

26 Octauus & vltimus est casus, quando pater † rem aliquam, putà fundum iam à se possessum, vel nouè emptum suo nomine, deinde simpliciter tradit filio in sua potestate existenti, hoc in casu recepta est Doctorum opinio, non præsumi donare, sed concedere solum, vt habeat in peculium. Ita Bart. *in l. si donatione. nu. 4. C. de collat. & in l. vlt. ff. de pecul. leg.* Bal. *in Auth. ex testamento, nu. 4. C. de collat. in l. cùm virum, nu. 13. C. de fideicom. in l. executorem, num. 32. vers. & vnum scias. C. de execut. rei iud.* Alexand. *in l. si donatione, nu. 15. vers. quando autem,* & ibid. Dec. *nu. 38. vers. 3. casus. C. de collat. & in cons. 86. nu. 7.* Grat. *in cons. 7. nu. 5. lib. 2.* Paris. *in cons. 35. num. 10. lib. 3.* qui alios refert. Idem affirmarunt Cæphal. *in cons. 494. num. 25. lib. 4.* & Decian. *in cons. 3. num. 21. lib. 1.* Quorum quidem sententiam secutus *in cons. 451. nu. 18. lib. 5.* Et ii quidem moti sunt primò *ex l. cùm pater §. pater plurib. de leg. 2.* vbi
27 Barto. scripsit, quòd castrum * in dubio præsumitur concessum causa custodiæ. Et idem affirmarunt multi, quos referā infrà, dum explicabo, quando castrū præsumatur donatum vel concessum causa custodiæ. Cæterùm euitari facilè potest hic locus, quandoquidem ibi manifestè satis constabat, patrem tradidisse claues, & annulum primogenito custodiæ causa. Nam iam ipse pater æqualiter hæredes fecerat ipsos filios: traditio ergo illa clauium non potuit significare translationem dominii in illum primogenitum, alioqui testator ipse præsumeretur contraria disposuisse & primam illam voluntatem mutasse, contra *l. qui testamentum ff. de proba.* Secundò adducitur text. *l. vlt. de pecul. legat. 1.* Verùm dici potest, ob id præsumi ibi, peculii loco testatorem legasse Titio filio, quia in alia testamenti parte, sic & aliis filiis expressim lega-
28 uerat. Vna ergò testamento * pars aliam declarat, *l. qui filiabus, de legat. 1.* Et hoc maximè ne inæqualitas insurgeret inter ipsos filios, contra *l. vt liberis, C. de col-*
29 *lat.* Tertiò solet perpendi ratio, quod † donatio non præsumitur etiam inter patrem & filium. Et hoc quidem argumentum sic vrgentius deduci po est: Aut filius est in potestate: & tunc non præsumitur donatio, tum quia regulariter illam non præsumi certum est, *l. cùm de indebito in prin. ff. de prob.* & scripsi *in lib. 2. de arbi. iud. 1. casu 88 col. 1.* tum etiam quia donatio inter patrem & filiū prohibita est, *l. frater à fratre. ff. de cond. inde.* vbi Bart. *nu. 57.* & scripsi *sup. in præsumpt. 27.* Aut
30 filius est emancipatus, & tunc de eo idem est † iudicandum, quod de extraneo, vt infra dicemus. Et extraneo donatum non præsumi probat *d. l. cùm de indebito.* & dixi *in d. cas. 88.* Hic casus multò magis locum
31 habet, † quando pater in traditione rei vsus est aliquibus verbis significantibus donare noluisse, sed potiùs voluisse peculii nomine tradere, vt si dixit, tradere rem filio administrandam. Ita ex facto interrogatus respondi pro Illustri Comite Gaspare Maria Scotto Placentino *in cons. 450.* vbi etiam idem dixi, quando pater
32 dixit, se per modum † prouisionis filio tradere. Non
33 repeto ibi dicta. Idem est, quando dixit, se † assignare rem illam filio. Grat. *in cons. 7. num. 4. lib. 2.* Paris. *de quo sup.* nisi adsit verbū illi adiunctū aliter significans, vt declarat ibid. Grat. *n. 12.* Idem est, quando statutum prohiberet, & impediret donationē. Grat. *in d. cons. 7. n. 6.* & Paris. *in cons. 33. n. 13. lib. 3.* Idem est quando pater diuisit bona inter ipsos filios. Nam tunc donare non præsumitur: *l. si filia, §. si pater ff. fam. ercisc.* Paris. *in cons. 33. n. 2. libr. 3.* vbi dixit, idem etiam esse dicendum, quando pater dixisset, quod volebat eam diuisionem esse perpetuo ratam & firmam. Qua de re scripsi *in d. cons. 450.* vbi alia plura ad rem.

Extenditur primò hic casus vt locum habeat etiam
34 quando pater filio suo vnico † rem tradidisset. Nam adhuc præsumendum est, quòd causa peculii, & non donationis tradiderit. Ita sentio aduersus Deci. *in d. l. si donatione, nu. 18. versic. 3. casus. C. de collat.* cùm dixit, ex sententia Bartol. in *d. l. cum pater. §. pater pluribus. de legat. 2.* in traditione rei facta filio vnico, cessare rationem illam euitandæ inæqualitatis, quæ solum considerari potest, quando extant plures filii. Rectiùs dicendum existimo, idem esse vnico in filio, quia etsi cessat ratio euitandæ inæqualitatis, non tamen cessat alia, quæ regularis est, quod s. donatio non præsumatur, vt dixi sup. Et certum est, quòd quando duæ extant
35 rationes † impeditiuæ alicuius actus, vna cessante, non tamen tollitur impedimentum. §. *affinitatis, in Inst. de nupt.*

Extenditur secundò, vt locum habeat hic casus e-
36 tiam in traditione facta † filio emancipato. Nam adhuc illa præsumitur facta, vt is filius rem illam peculii

BIU Cujas

loco habeat. Ita docuit, & rectè Dec. *in d. l. si donatione, num. 38. vers. sed aduertendum, C. de collat.* Primò ea ratione vsus est, quod etiam in emancipato locum habet ratio seruandæ æqualitatis. Ergo & idem ius esse debet in emancipato quod in existente in potestate, *iuxta l. illud, in prin. ff ad l. Aquil.* Cæterùm ratio hæc perpetua non est, cùm in filio vnico (vt diximus) non haberet locum, & quia cessaret, vbi modica esset inæqualitas.

Secundò, quia & in emancipato locum habere potest illa ratio, quòd præsumitur datum causa custodiæ, *iuxta d. l. cùm pater. §. pater pluribus, de leg. 2.* Verùm demonstrauimus sup. text. hunc non probare.

Tertiò mouetur Dec. quod filius emancipatus esse non debet melioris conditionis, quàm sit filius existens in potestate. Ergo si in filio existente in potestate, non præsumitur donatio, ita nec in emancipato.

Quartò, & rectius (inquit Dec.) multò minus præsumi debet donatio in emancipato, quàm in filio existente in potestate. Quandoquidem in emancipato,
37 actus donationis est † magis præiudicialis ipsi patri donanti, qui ad libitum eam reuocare non potest, sicuti reuocare potest donatum filio existenti in potestate.

38 Quintò & vltimò considero, quòd emancipatio † dissoluit vinculum patriæ potestatis, & efficit filium esse loco extranei, iure ciuili inspecto. Cum autem in extraneo minus præsumatur donatio, quàm in filio, dicendum est, in hoc emancipato non præsumi donationem.

Nec prædictis repugnat, quod considerat Bal. *in l. 2. C. commun. de lega.* Ang. & Fulg. *in d. l. si donatione, in fi. C. de collat.* post Jac. de Aren. *ib.* & Corn. *in cons. 228. num. 1. & num. 12. lib. 4.* qui dixerunt, donationem in emancipato præsumi. Et ij quidem adducti sunt ex tex. *l. pen. ff. de dona.* cui respondet Decius, quod loquitur in casu claro: sicuti colligitur ex illis verbis, donationis animo. Præsupponit enim Paulus ibi pro constanti, animum patris fuisse donare id quod fortè colligebatur claris verbis, vel signis.

Declaratur primò hic casus, vt locum non habeat, quando pater vsus est verbis significantibus † donatio-
9 nem. Et primò, si dixit, dono. Id quod clarum est: sicuti dixi sup. *in 1. casu.* Secundò idem est, si dixit, do. Nam tunc donare præsumitur. Ita Salic. *in d. l. si donatione, col. 3. vers. 2. igitur casu. C. de colla.* quem secuti sunt ibi Alex. Ias. Dec. *n. 39. vers. secundò limitatur.* Grat. in *cons. 7. n. 21. lib. 20.* & Paris. *in con. 33. nu. 24 li. 3.* ij ambo, (vt existimo) de eadem facti specie responderunt.

Ea ratione moti sunt, quod verbum, dare, † signifi-
40 cat domini translationem, §. *sic itaque. in Inst. de actio.* siergo pater voluit transferre dominium, dicendum etiam est donare voluisse, quia aliter dominiũ transferre non potuisset. Non enim aliqua alia causa habilis (vt hoc adiungam rationi Decii) ad transferendum dominium hîc extitit, quàm donationis. Ergo donare voluit, ex quo voluit transferre, alioquin inutilis fuisset translatio.

Tertiò idem est, quando pater vsus est verbo, concedo. Nam & tunc dicitur donasse, cùm verbum, con-
41 cedo, † significet translationem dominij, & in dubio, donationem. Ita Deci. *in l. si donatione, nu. 39. & in ca. cùm venerabilis. in vlt. notab. de except.* idem ego ipse affirmaui *in Comment. de arbitr. iud. lib. 2. casu 88. n. 21. & in cons. 191. num. 8. in fin.*

Verùm à prædicta opinione dissentiunt Salic. *in l. filia cuius, col. 4. vers. 2. casu. C. famil. ercis.* & Alex. *in l. si donatione, num. 10. C. de collat.*

Quartò idem dicimus quando pater dixit, se tra-
42 dere † pleno iure, & cum omni commodo. His sanè verbis significauit, quod voluit donare. Ita respondit Grat. *in cons. 7. num. 12. lib. 2.*

Quintò idem dicimus, significare verba hæc quòd
43 filius sit † contentus pro sua opinione. Nam & tunc donare præsumitur Corn. *cons. 188. num. 11. lib. 4.* Gratus *in d. cons. 7. num. 16. lib. 2.* quod declarat Paris. *in d. cons. 33. num. 8. lib. 3.* nisi prius dixisset, se causa diuisionis, vel simili eum contentum esse velle.

44 Sextò idem ostendunt verba hæc, vt † in perpetuum possit ad libitum suum disponere. Gratus *in d. cons. 7. num. 18.*

45 Septimò, quando dixit, † ad habendum, tenendum, & quidquid placuerit faciendum. Grat. *in d. cons. 7. nu. 20. lib. 2.* & Paris. *in cons. 33. n. 21. lib. 3.*

46 Octauò idem est, quando † pater promisit legitimam defensionem. Grat. *in d. cons. 7. nu. 24. lib. 2.* vel promisit non contrauenire. Paris. *cons. 33. lib. 3.*

47 Nonò idem dicimus, quando † adiecit clausulam, quod tradit omni meliori modo &c. Corn. *in d. cons. 228. nu. 10. lib. 4. cons. 7. num. 25. li. 2.* & Paris. *in d. cons. 33. num. 26. lib. 3.*

48 Decimò ex verbis † proœmij actus. Paris. *in d. cons. 33. num. 17. lib. 3.* vbi egregiè & Corn. *in cons. 228. num. 9. vers. i. nam ratio, lib. 4.*

49 Vndecimò, si dixit † se corrogationem, & traditionem facere in possessione, & in proprietate. Paris. *in d. cons. 33. n. 18.* Corn. *in d. cons. 228. num. 11.*

50 Duodecimò, si dixit, † iure proprio. Par. *d. con. 33. n. 19*

51 Decimo tertiò, si dixit, † dimisit & relaxauit. Idem Paris. *num. 22. 23.*

52 Decimoquartò, quando dixit se † retinere vsumfructum. Paris. *in d. cons. 33. num. 31. lib. 3.* etsi dissentiat Cæphal. *in consi. 494. num. 34. lib. 4.*

Decimoquintò & vltimò, si dixit, quod filius teneatur soluere onera & gabellas. Ita respondit Corn. *in consi. 228. num. 11. vers. item ad soluendum, li. 4.* Et hæc quidem declaratio locum habet, etiam si verbis claris repugnaret solemnitas actus, ita Grat. *in d. consi. 7. nu. 20. lib. 2.* Cùm dixit, quod si pater verbis apertis significauit se donare, licèt obstet statutum requirens insinuationem, vel aliam solemnitatem: tamen magis præsumitur pro verbis, quàm pro inobseruantia solemnitatis.

Declaratur secundò, vt locum non habeat hic casus, quando aliqua extat coniectura ex gestis sumpta, quæ significet patrem donare voluisse. Et prima est,
53 quando pater re † simpliciter filio tradita, passus est filium fructus percipere, & de illis ad libitum disponere. Hoc sanè casu præsumitur patrem donasse. Ita Salic. *in l. filia cuius. col. 4. vers. sed tunc quæro. C. famil. ercisc. & in l. si donatione. in fin. C. de coll.* & ibid. Deci. *nu. 39. vers. 3. limitatur.* & idem Deci. *in l. si certis annis, n. 19. C. de pactis.* vbi etiam Ias. *nu. 14. vers. 4. pro extensione.* dissentire non videtur Ruin. *in Rub. ff. sol. mat. nu. 194.* sic & Pute *in decis. 84. nu. 3. lib. 2.* Idem manifestè respondit Grat. *in cons. 7. num. 23. lib. 2.* qui dixit hanc coniecturam multò magis locum habere, quando patre patiente, filius disposuit non solùm de fructibus, sed etiam de ipsa proprietate. Et prædicti quidem moti sunt argumen. *l. cùm de in rem verso. ff. de vsur.* Nec repugnat, quòd locum illa non habet, quando agitur de translatione dominij: quia aduersus Alex. respondet Dec. id verum esse, quando nulla est facta rei traditio: secùs verò traditione facta.

54 Est & ratio huius declarationis, quòd ex actu † sequenti demonstrat, qualis fuerit præcedens animus,

BIU Cujas

mus §. *pauonum, in fin. de rerum diuis.* Hic ergo actus patientiæ patris demonstrat, eum donare voluisse filio. Et hæc quidem declaratio locum habet multò magis, quando filius percipit fructus bonorum aduentitiorum, quorum proprietas est ipsius filij, vsusfructus verò patris. Ita probat *l. cùm oportet, §. sin autem. Cod. de bon. quæ liber.* vbi Bart. Angel. Salic. Corn. & reliqui. Bald. *in l. 2. C. de inoff. testam.* Ancharan. *in con. 176. n. 3.* Cor. *in cons. 285. num. 4. libro 1. & in cons. 78. nu. 21. lib. 2.* Crot. *in cons. 10. numer. 13. libr. 1.* & egregiè declarant Abb. *in cons. 12. colum. penult. vers. capio nunc sextum, li. 1.* & Boerius *quæst. 192. num. 3.* Et rationem reddit An-
55 gel. *in d. §. sin autem.* quia fructus sui natura sequuntur dominium, *l. ex diuerso. ff. de rei vend. & glos. l. fructus. C. de fruct. & litium expens.* & ob id facilè pater dicitur remittere. cùm non ex re propria patris proueniſſe intelligantur. Et præsumptio hæc, quòd pater donasse præsumatur prædictos fructus, permittendo filio sui
56 peculii administrationem, est præsumptio iuris, † & de re, quam sic ex *dicto §. sin autem res*, colligit Ioan. Andreæ *in additionibus ad Specul. in tit. de præsumptionib. 3. species, n. 5. in verbo. in prædictis concord.*

57 Cæterùm prædicta donatio † non præiudicabit creditoribus. Ita Ancharan *in cons. 106. numero 4.* Hæc, quam hactenus retulimus, longa disputatio, inter multas vtilitates hanc habet, quòd si pater donauit & filius delictum committit, quo fisco publicantur, etiam hæc donata publicabuntur. Si verò causa peculii tantum est concessum publicari non poterunt. Ita Bald. *in l. executorem, num. 32. C. de execut. rei iud.* & Alex. *in l. si donatione, n. 15. vers. quando autem, C. de collat.* quos secutus sum *in d. cons. 451. in princ.*

PRÆSVMPT. XXXI.

Donare quando præsumatur is qui soluit, & præstat quod non debet.

SVMMARIA.

1 *Dotare filiam mater non tenetur, & scienter dotando donare præsumitur.*
2 *Dos data ab extraneo, donata præsumitur.*
3 *Hæres scienter totam hæreditatem absque quartæ detractione restituendo, præsumitur eam fideicommissario donare.*
4 *Soluens scienter promissum ob turpem causam donasse præsumitur.*
5 *Soluens scienter falso procuratori, præsumitur donare voluisse.*
6 *Mutuans decem cum pacto, vt nouem constituantur, residuum præsumitur donare.*
7 *Soluens indebitum scienter etiam in re aliena transfert vsucapiendi conditionem aduersus dominum.*
8 *Soluens indebitum donare præsumitur, si tam dans, quàm accipiens indebitum sciat: secus si vnus ex ipsis credat debitum.*
9 *Soluens indebitum necessitate quadam compulsus, non præsumitur donare.*
10 *Soluens indebitum nomine alieno, non præsumitur donare.*
Idem si alia conjectura quam donationis sumi potest, numero 11.
12 *Soluens indebitum donare non præsumitur, ficta solummodo rei traditione interueniente, veluti per constitutum.*
Idem si non soluat ob contractum principalem, sed accessionis tantum, num. 13.
14 *Solutum indebitè scienter non præsumitur donatum, si inter dantem & recipientem actum sit, vt constito de indebito repetitio fiat.*

ETsi pro regula traditum est, donationem non præsumi, quemadmodum legibus, rationibus, & Doctorum auctoritatibus copiosè demonstraui *in Commentariis de arbitrariis iudicum, l. 2. casu 88. colum. 1.* Hæc tamen regula, & præsumptio locum non habet multis in casibus, quos longa serie enumeraui *in dict. casu 88.* Inter alios recensui ibi *nu. 56.* illum, quando quis scienter solvit indebitum, dum declaraui *l. Camp. ff. de operis liberto.* Et accedunt nunc *lex 1. ff. de cond. indeb. l. indebitum & l. qui se debere, Cod. eodem*, cõfert etiam *l. cùm de indebito, in princi. de probatio. & l. cuius per errorẽ, ff. de regulis iuris.* vbi Dec. idem scripserunt Socin. Sen. *in cons. 93. n. 16. lib. 1.* & Ias. *in l. ex hoc iure, n. 77. ff. de iust. & iure, & in l. 3. colu. 1. ff. de cond. indebi.* Herculan. *in tract. Quis teneatur probare negatiuam, n. 114.* & Mascardus *in conclus. 554. in fin.* Ita etiam dicimus, quòd mater † scienter dotando filiam, dicitur ei
1 dotem ipsam donare, ex quo dotare non tenet. Ita ex *l. l. vnica, §. in præsenti, Cod. de rei vxor. actio.* scripsit Lucas de Penna *in l. 3. in præsum. 63. C. de apoch. publ. l. 10.* Et huc facit, quod scripsi *in dicto casu 88. n. 16.* dum ex-
2 plicaui, dotem † datam ab extraneo, qui dotare non tenetur præsumi donatam.

3 Huc etiam pertinet, quòd dicimus, hæredem * scienter restituentem totam hæreditatem absque detractione quartæ, præsumi eam voluisse remittere, atque ita donare fideicommissario. Ita gloss. Bartol. & alii multi *in l. prima, §. denique ff. ad Senatusc. Trebell.* quo loci Ias. *n. 11.* testatur communem esse opinionem, & si ipse dissentiat, & cum eo Rip. *num. 7. & 8.* qui & alios recẽset, qua de re disseremus infra *subsequenti li. in præsum. 84.* Confert etiam quod tradunt Barto. & Ang. *in rub. ff. de cond. ob turpẽ causam.* & Castr. *in l. prima. in princ. ff. de cond. indebi.* si quis sciens se non teneri solvere, quod turpem † ob causã promisit. si tamen solvit,
4 non repetit eam ob causam, sed præsumitur donasse. Et hanc communẽ esse opinionem testatur Ias. *d. rub.* etsi ipse dissentiat post glossam, ibi. & Bartol. *in l. si ex plagii. ff. de ver. obli.* Huc etiã facit, quod subscribunt gl. & Bart. *in l. si procuratori falso. ff. de condi. ob causam.* quos secutus est Ias. *in l. prima, n. duodecimo. ff. de cond.*
5 *indeb.* Cùm dixerunt, soluentem scienter † falso procuratori non repetere, quia donasse præsumitur. Huc demum spectat, quod scribunt Bartol. Iason. Deci. Alci. & reliqui *in l. rogasti, §. si tibi. ff. si certum petatur.* cùm
6 dixerunt, † quòd si mutuans decem scienter pepigit, quod nouem tantum restituantur, dicitur illud vnum donasse.

Extenditur primò hæc præsumptio, vt locum etiam
7 habeat si hic soluens scienter * indebitum solueret rem alienam. Nam hic ita soluens dicitur illa soluisse, vt transtulerit vsucapiendi conditionem aduersus rei dominium. Ita gloss. *in l. qui fundum, §. seruus ff. de vsuc. pro emp.* & Ias. *in d. l. prima. nu. 12. ff. de cond. indeb.*

Declaratur primò, vt locum habeat, quando † tam
8 soluens quàm recipiens scit indebitũ solui, secus vero si vnus scit esse indebitũ, alter verò credit esse debitũ. Ita post alios Ias. *in d. l. prima num. 12 ff. de cond. ind.* & Deci. *in l. cuius per errorem nu. primo. ff. de reg. iur.* & ibid. Cagn. *n. 1.* & Guliel. Mayner. *n. 51. & 52.* Idem Dec. *in l. si pecuniam, colu. 1. ff. si certum pet.* & Hercul. *in tra.*

Qui teneatur probare negatiuam, num. 114.

Declaratur secundò, vt locum non habeat in eo, qui
9 necessitate quadam † compulsus soluit, sicuti quando debitor iurauit soluere vsuras. Nam tunc is non præsumitur donare. Ita Ias. *in d.l.*1. *numero* 12. *ff. de condi. indeb.* & Dec. *in d.l. cuius per errorem, n.*2. *ff. de reg. iur.* & probat *cap. debitores, de iureiurand.* Et ratio est, quia debitor non sua sponte, sed ob iuramenti vinculum cogitur soluere. Quare cum in necessitatibus nemo liberalis existat, *l. rem legatam, in fi. ff. de adim. lega.* sequitur dicendum, hunc non præsumi donare.

Declaratur tertiò, vt habeat locum hæc præsumptio, quando quis soluit nomine proprio: secùs verò si
10 nomine † alieno, vt putà nomine procuratorio. Hoc sanè casu non præsumitur illa donare. Ita Barto. *in l.*1. §. *hæc verba. ff. ne vis fiat ei.* & Bald *in d.l.*1. *col.*2. *ff. de cond. indebit.* vbi Ias. *n.*12. *vers. tertiò limita.* qui alias Baldi auctoritates commemorat.

Declaratur quartò, vt locum non habeat quando †
11 capi potest alia præsumptio, & coniectura quàm donationis. Nam tunc sumi illa debet potiùs quàm quod hic solvens indebitum voluerit donare. Ita post Bar. *in l. eligãtur,* §. *qui reprobos. ff. de pignor. actio.* & *in l. si cùm aurũ, ff. de solutio.* & Baldum *in d.l.*2. *ff. de condi. indeb.* annotauit idem Iason. *n. duodecimo, vers. quartò limita.* Et aliis comprobant Alexan. *in cons.*114. *in fin. libr.* 3. Dec. *in d.l. cuius per errorem. n.*3. *ff. de condict. indebit.* & Bellon. *in* §.1. *n.*10. *in Instit. quibus modis re contrahitur obligatio.* Potest afferri exẽplum in eo, qui scienter soluit indebitas vsuras. Nam is non præsumitur donasse, sed potiùs dedisse, ne vexaretur in restitutione sortis principalis. Ita Bartol. *in l. si non sortem,* §. *si quis falsò, ff. de condict. indeb.* quem ibi secutus Iason. & idem *in l.*1. *n.*12. *versic. quintò limita. eodem titul.* & *in l.*1. §. *denique, n.*13. *ff. ad Trebel.* & Decius *in dict. l. cuius per errorem, n.*4. *de regulis iuris.* Est & aliud exẽplum, quando quis soluit id, quod non est omninò indebitum, vt quando tenetur naturaliter. Nam tunc non præsumitur velle donare sed liberare à nexu illius obligationis naturalis. Ita post Baldum docuit Mayner. *in d.l. cuius per errorem. nu.*50. *de regulis iuris.* Et hæc declaratio adeò vera est, vt locum etiam habeat, etsi aliàs actus esset nullus & inualidus. Ita Aret. *in l. à Titio, colum. penul. ff. de verborum obligat.* qui sic extẽdit *d. l. cum aurum. ff. de solut.* Et Aretinum secuti sunt Ias. & Deci. *præcitatis in locis,* & Alexand. *in cons.*80. *n.*7. *libro* 3.

Declaratur quintò, vt locum habeat hæc præsumptio quando interuenit vera & naturalis traditio: se-
12 cùs si ficta, † vt putà constitutum. Nam tunc non præsumitur donasse. Ita Bar. *in l. si rem aliquam. ff. de acq. poss.* & alios plures commemorat & sequitur Ias. *in l.*1. *n.*12. *vers. si limita ff. de cond. indeb.*

Declaratur sextò, vt procedat hæc præsumptio; quando quis soluit ob contractum principalem: secus
13 † si ob accessorium, vt putà constituti, vel fideiussionis. Ita Ias. *in d.l.*1. *num.*12. *ver.*7. *limita. de cond. indeb.* post. Io. Fabr. *in* §. *de constituta in Inst. de actio.*

Declaratur septimò, vt locum non habeat hæc præ-
14 sumptio, quando inter † ipsum soluentem scienter indebitum, & recipientem esset actum, vt posset repeti, si appareret indebitè solutum. Ita Iason. *in dict. l.*1. *numero duodecimo, versic. nonò limita. ff. de cõd. indeb.* qui recenset gloss. *l.*2. & *l. quod quis sciens, eodem tit.* ac Alberic. & Baldum idem sensisse, etsi dissentiat præcitatis in locis Fulgo.

PRÆSVMPT. XXXII.

Donasse quando præsumitur, qui scienter in alieno solo ædificauit, & ibidem de melioratione in rebus factis æstimandis, egregia explanatio.

SVMMARIA.

1 *Ædificantem in alieno solo scienter, donasse præsumi, præsumptione iuris tantùm.*
2 *Ædificet vt quis in suo, pecuniam largitus eam præsumitur donare, cùm alias non esset ædificaturus.*
3 *Ædificans in re fideicommisso subjecta hæres non præsumitur donare, sed tempore euenientis restitutionis repetit impensas.*
4 *Fideicommisso gravatus, fructus pendente conditione suos facit.*
5 *Impensarum & meliorationum factarum in re fideicommisso subjecta, æstimatio tempore restitutionis consideratur.*
*Idque etiam ad commodum ipsius hæredis privati, num.*6.
*Rejecta quorundam opinione, num.*8.
7 *Impensis ad perpetuam rei utilitatem factis, respectus habetur ad id, quod res de præsenti valet.*
9 *Vasallus impendens in re feudali, tempore restitutionis id deducit, nec donasse præsumitur.*
*Idem est in emphyteuta, num.*10.
11 *Legatarius in re sibi sub conditione legata expendens aliquid pro eius conseruatione non præsumitur donasse.*
12 *Castri vel oppidi custos impendens aliquid causa perpetuæ vtilitatis illius loci, non donandi sed repetendi animo facere præsumitur.*
13 *Maritus impensas in re dotali factas, animo repetendi, non donandi præsumitur.*

Est & egregius casus, in quo donationem lex præsumit, quando scilicet quis solo alieno scienter ædificauit. Ita sancitum est *in l. vltim. ff. de acquirend. rerum dominio. in l. si is, Cod. de ædificiis priua.* & *in* §. *ex diuerso. Instit. de rerum diuisio.* Hanc esse præsumptionem iuris & de iure opinatus est Ioan. Andr. *in additionibus ad Specul. in titul. de præsumptionibus,* §. *species, n.*5. *in verbo, In prædictis concordant. versic. quintus facit,* Veriùs existimo † esse præsumptionem iuris
1 tantùm, sicuti scripserunt Lucas de Penna *in l.*3. *in præsump.*174. *Cod. de apocbis publ. li.*10. Alexan. & reliqui *in l. sumptus.* & *in l. Senatus,* §. *Marcellus, ff. de lega.*1. sensit & Ruin. *in cons.*165. *n.*4. *lib.*4.

2 Extenditur vt locum habeat etiam in eo, qui † pecuniam dat, vt in suo ædificet, cùm aliàs non esset ille ædificaturus, dicitur enim pecuniam donare, *l. sed si mors in fin. ff. de dona. inter virum & vxo.* & tradunt Castre. *in l. cum quid, n.*11. *ff. si certum peta.* & ibidem Alciat. *n.*39. *vers. sanè & qui pecuniam.*

Declaratur primò hæc præsumptio ut locum non
3 habeat in hærede † grauato fideicommisso, qui si in re ipsa restituenda necessariò ædificat, non præsumitur donare: sed tempore euenientis casus restitutionis impensam repetit. Ita manifestè probat l. *domos ff. de leg.*1. vbi gloss. & Doctor. præsertim Iason. *nu.*2. & *nu.*4. Ruin. *in cons.*184. *n.*15. *lib.*1. Ripa *in l. vbi purè.* §. *vlt. ff. ad Trebellian.* Roland. *in cons.*28. *n.*21. *lib.*1. Cæphalus *in cons.*188. *num.*37. *lib.*2. qui alios plures recensẽt. Et præter eos idẽ respondẽrunt Berous *in cons.*79. *nu.*61.

BIU Cujas

num.61.lib.2. & Crauett.*in consil. 792.num.22.* Quocirca Iason.*in d.l.domos.nu.2.* post alios scribit, quòd nec fructus interim percepti ab ipso hærede compensantur cum impẽsa ab eo facta. Nam cùm grauatus fideicommisso *fructus ex re illa, adhuc pendente conditione suos faciat, necesse non habet eos compensare cum impẽsa ipsa in re facta. Et idem affirmarũt multi ex præcitatis Doctoribus, sic etiam Ruin. *in c.165. in fine libr.4.* & Modern. Parisien.*in consuetu. Parisiens.* §. 1.*gloss.5.num.78.& nume.84.* declarat, & alii quos congessi *in tractatu de recuperãda possess. remedio 15.n.507.* Impensarum autem † & meliorationum ab hærede factarum æstimatio restituenda, seu præstanda, vel retinenda, consideratur secundùm tempus restitutionis ipsius rei: vt putà si hæres impendit centum, & postea superuixit tantum, quod ædificium vetustate attritum non potest durare, nisi paruo tempore, sic æstimatio quanti nunc ualet ipsum ædificium, non autem quantum expendit hæres. Et sententiam hanc secuti sunt alii permulti, quos congessi *in cõmentariis de recuperãda possessione, remedio 15.nu.557.* Et hæc quidem traditio locum habet etiam †ad commodum ipsius hæredis grauati, vt scilicet si tempore restitutionis fideicommissi, impẽsa auxit valorem ipsius rei, in qua factę fuerunt meliorationes, quod adhuc attendatur æstimatio tempore restitutionis: vt putà, si tempore impẽsæ res valebat centum, hæréque alia centum impenderit, & eueniente restitutionis tempore res valorem trecentorum habeat trecenta consequi debebit hæres. Ita docuit Ang.*in d.l.domos.* Cùm dixit, non inspici tempus impensæ factæ, sed restitutionis rei, vt iudicari possit, an bene expensum, vel malè. Et manifestiùs Castren.*in dict.l.domos, nu.4. in fin. iuncto nu.6.* Cum declarando *d.l.domos.* dixit, quòd quando impensæ †factæ sunt ad perpetuam rei vtilitatem habetur respectus ad id quod valet res de præsenti, & apertiùs idem affirmauit *num.7.* qui sic intellexit Angelum. Dixit clarè Castrensis, quòd si ob impensam, & sic ob melioramenta res effecta est maioris pretii, inspicitur tempus præsens, hoc est restitutionis: non autem tempus quo impensa fuit facta. Sic quoque Raphael Cõmens.*in d.l.domos, nu.2.* scripsit hæc verba. (Nota impensas non repeti quatenus factæ sunt, aut quatenus res est melior tempore impensæ, sed quatenus melior reperitur tempore restitutionis) Et Commensem secutus est Alexand.*in d.l. domos, n.1. versic. sed bene huic.* Idem docuit Imol.*in d. l.domos, n.2.* Cùm dixit, quod valor ædificij, in quo facta sunt melioramenta, attendi debet secundùm valorem temporis quo res debet restitui. Sic quoque responderunt Commens. *in c.56. in fi.* Ruin.*in cons.14. n. 3. versic. & non tantum. & in cons.38.n.25. lib.1. in cons. 117. colu.2. versi. contrariũ tamen. lib.3. & in cons.165. n. 6. li.4.* qui quidem Ruin. semper manifestè respondit, spectandum esse tempus restitutionis, siue causa impẽsæ auctus fuerit valor rei, siue diminutus, & quod omne augmentum pretii contingens propter dictam impensam, quantumcunque illam excedat, detrahi debet ab hærede grauato. Sic quoque manifestè affirmarunt Boer.*in q.44.n.12.& 13. in fine.* Moderni Parisiens. *in commentariis ad consuetud. Parisien. in tit.* 1.§. 1. *glo.5. n.97.* Crauet.*in cons.792.n.12.* & Rolan.*in cons.28. nu. 14. li.1.* Et sententiam hanc præter *d.l.domos.* sic ab omnibus prædictis intellectam probat Ruin.*in d.cons.17.* ratione ducta ab æquitate naturali: quòd sicuti hæres non deducit impensam, quãdo tempore restitutionis res non est aucta in valore, sed quantum res ipsa tunc temporis valet, & sic patitur hæres damnum. Ita econtrà si ob impensam auctus est valor rei, consequi debet lucrum ex eo augmento proueniens, iuxta regulã *l.secundùm naturam de reg.iur.* Hanc quoque sententiã probat Ruin. tex. *l.& in totum. de leg.* 1. quem præter alios perpendit. His constat veram & receptam esse traditionem hanc, etsi Marzarius *in cons.11. n.* §. *& in epitome de fideic.q.65.* & Bursat. †*in cons.71.n.23. lib.1.* opinati sunt, tempus restitutionis fideicommissi considerari solùm ad detrimentum hæredis gravati, ut si melioramenta effecta sunt deteriora, solvantur secundùm tempus restitutionis fideicommissi, si verò res meliorata effecta est pretiosior & majoris valoris solvatur impensa, non autem ipsa æstimatio. Et ii quidẽ hujus opinionis recensent Castrensem, Capitium, Curtium, Cagnolum & Syluanum. Hæc sanè opinio retinenda non est. Nec Castren.*in cons.270. Viso puncto supr. scripto, in fi. lib.2.* id scripsit: sed solùm respondit de alio bonæ fidei possessore: vt puta conductore, emphyteuta, & simili qui multum differt ab hærede grauato restituere fideicommissum sicuti differentiam constituit Rui. præcitatis in locis. Et Castrensem sic intellexit Tiraq. *de retractu conuentionali* §.7.*glo.1.n.8.* Ita quoque loquuntur Curt.Iun.*in cons.144. in fi.* Capic.*in deci.93.n.* 9. Cagnol.*in l.2.n.114.* (*. *de pactis inter empt.& vend.* Syluan.*in cons.49.n.75.* & Natta *in cons.256.nu.* 4. Imo etiam in creditore, solnendam esse æstimationem præsentis temporis, vt omne argumentum cedat ad eius commodum. Ita Neguz *in tra. de pignorib. in quarto membro principale, n.* 21. quem secuti sunt eruditissimi Didac. Couarr. *lib.1. variar. resol. c.8.n.3. vers. cæterùm.* & Vincent. de Franchis *in decis.38.n.5.*

Declaratur secundò, ut locum non habeat hæc præsumptio † in vasallo qui in re feudali impendit & meliorationes fecit. Nam & hic donasse non præsumitur: sed eueniente casu restitutionis feudi domino, vel alicui ex agnatis, hæres defuncti vasalli deducere potest impensam: cùm illa donasse non præsumatur, *c.1.§. si vasallus.* Hîc finitur lex, deinde incipiunt consuetud. regni, & ibidem annotarunt Isernia *colu.1.* Alvar. Præpos. & Afflict. *n.1.& 7.* & idem Afflict. *in c.1.§. si quis de manso, n.41. de controuers. inuestit.* Ruin. *in cons.* 14. *n.3. in cons.24.n.10.& in cons.132. num.4. lib.1.* Paris. *in cons.2.n.5.& in cons.4.nu.40. lib.1.* quo loci dixit, hoc carere dubitatione. Idem *in cons.22. nu.68. in cons.23. nu.90.& in cons.28.n.2. lib.3.* Brunus *in cons.105. in fi. & in cons.106.* Moder. Parisien. *in commentariis ad cõsuetud. Parisien. tit.1.§-1. glo.5.n.75.* Iul. Clarus. §. *feudũ q.88.* Decian. *in cons.29. nu.5.& in cons.8. in fin. lib.2.* & ita vsu & consuetudine seruari testatur Guido Papæ *q.169.* quem secuti sunt Berous *in q.96.n.4. vers. finito autem feudo.* & Alciat. *in resp.176. in fi.* secundùm impressionem antiquam Lugdunensem & Bursat. *in con. 236.nu.10.& in cons.295. num.45.* & idem ego ipse respondi *in cons.* 454.*n.2. lib.5.* Idem de emphyteuta scripserunt multi, quos congessi *in cõmentariis de recuperãda possess. remedio 15.n.502.* & illis accedunt Ruin. *in cons.135.n.16. lib.3.& in cons.165.n.1.* Deci. *in cons.518. num.2.* Moder. Parisien. *in d.gloss.3. num.75.* & Decia. *in cons.58. in fine, li.2.* & simile est quod dicimus meliorameta facta in re supposita retractui, esse eius qui fecit, non autem cedere solo & fundo, vt scripsit post alios Tiraq. *de retractu conuentionali, 1.7.nu.1. & 2.* & obseruandum est quòd melioramenta ista quæ non possunt auferri sine deformitate ciuitatis & oppidi, persolui debent illis qui ea fecerunt. Ita post alios scripserunt Ruin. *in cons.24.nu.10.* circa * medium. *libr.1.* & Modern. *in d.gloss.5.n.75. in fine,* & confert traditio Præpos. *in ca.1.§. e contrario, in fine, de inuestit. de re aliena facta.* Nec prædictis in casibus imputantur percepti

BIU Cujas

percepti fructus in impensa ipsa melioramentorum. Ita Præpo. *in d.§. si vasallus, in fin.* Modern. Parisien. *in d.glo.5.nu.78.* Ruin. *cons.132.nu.4.lib.1.* & Paris. *in cons. 2.n.51.lib.1.* qui de vasallo sic censuerunt, & de emphyteuta, Iason. *l.2.num.32.C.de iure emphyt.* & de hærede grauato fideicommisso dixi suprà *nu.4.*

Declaratur tertiò, vt locum non habeat hæc præ-
11 sumptio in legatario † qui in re sibi legata sub conditione, aliquid impendit pro ipsius rei conseruatione, vt eam eueniente conditione consequi possit. Hanc sanè impensam non dicitur is legatarius legasse hæredi apud quem extat res: cùm non donandi animo, sed conseruandi rem ipsam præsumatur impendisse. Ita probat. *l. sumptus. de leg.1.* & ibidem latè post alios declarat Ias. *num.1.*

Declaratur quartò, vt non procedat prædicta præ-
12 sumptio in custode † Castri, vel oppidi, qui perpetuæ custodiæ & vtilitatis loci causa impendit. Nam & iste præsumitur impendisse non donandi animo, sed repetendi. Ita declarat Iason. *in d.l. sumptus. nu.7. de leg.1.* qui *nu.8.* subiungit idem esse quando impendit in munitionibus Castri, vt putà in machinis & tormentis bellicis. Diuersum verò est, quando is custos causa simplicis temporalisque custodiæ impendit. Has sanè impensas donasse præsumitur, sicuti Ias. *præcitato in loco, numer. 6.* testatur communem & veram esse opinionem.

Declaratur quintò, vt non procedat prædicta præ-
13 sumptio * in marito, qui impensas & meliorationes facit in re dotali: Nam nec is donare præsumitur, tametsi dos ipsa solut. matrimonio restitui debeat. Ita probat *l. Senatus. §. Marcellus, de leg.1.* vbi Bar. Alex. Ias. & reliqui. Idem Ias. *in l. sumptus, n.3. eo. tit.* Ruin. *in cons.165.n.4.lib.4.* & Rol. *in cons.28.n.15.lib.1.*

Declaratur sextò non habere locum in eo qui donare non potest. Ita Bar. *in l. in fundo, nu.11. de rei vend.*

PRÆSVMPT. XXXIII.

Donationem in certis casibus præsumi.

SVMMARIA.

1 *Res suas non defendendo donare quis præsumitur.*
2 *Pupilli negotia gerens, & affectione paterna aliquid erogans donasse præsumitur.*
3 *Fructus maturos è fundo alieno suis impensis colligens, eas domino fundi donare præsumitur.*
4 *Frater viuens in communione, si fratrem hortetur vt filiam nuptui tradat, dotem ex pecunia communi numeratam pro rata sua donare præsumitur.*
5 *Affinitatis & coniunctionis ratione, donationem aliquibus casibus præsumi.*
6 *Patronus consentiens nuptiis libertæ, ius operarum donare præsumitur.*
7 *Alimenta vxori præstita præsumi donata.*

EXTANT & alij casus, in quibus adversus regulam donatio præsumitur. Est sanè primus casus, quando
1 quis * res suas non defendit. Nam tunc eas præsumitur donare, *l. permiscerì, §.1. ff. de acquir. poss. & §. eidem, in Auth. vt Eccle. Roma.* & in specie annotauit Lucas de Penna *in l.3. in præsumpt.73. C. de apoch. publ. lib.10.*

2 Secundus est casus, quando quis gessit negotia * pupilli, & affectione paterna aliquid in eius causam erogauit. Nam id donasse præsumitur. Ita Lucas de Penna *in d.l. in præsumpt.131.*

Tertius est casus, quando collegit sua impensa fru-
3 ctus * maturos è fundo alieno. Hoc casu is præsumitur donasse impensam illam domino fundi, *l. seruus, seruũ. §. si oliuam ff. ad l. Aquil.* Et hanc esse præsumptionẽ iuris & de iure, annotauit Io. And. in loco præallegato.

4 Quartus est casus, quando † frater viuens in cõmunione cum fratre, eum cohortatur, vt filiam in matrimonium collocet, & patitur dotem ex pecunia communi numerari, præsumitur donasse portionem suam. Ita Socinus Senior. *in cons.291.num.duodecimo, vers.3. dum dicitur. lib.3.* Quem sic declarat Crau. *in tracta. de antiq. temp. in prin. in octaua particula, quæ incipit, Vidimus, n.44.* & simile est, quando frater plus quàm alter in causam familiæ impendit, ei à fratre donatum præsumitur. Ita Soci. Sen. *in cons.40.nu.5. lib.4.* & Paris. *in cons.100.n.23. lib.2.* Et ob id affinitatis, & con-
5 iunctionis † affectione, præsumi donationem certis in casibus responderunt Ruin. *in cons.162.n.3.4.11. & 13. lib.3.* & Alciat. *in respon.2.num.16.* secundùm aliquam impressionem. Alia scripsi *in d.lib.2. de arbitr. casu 88. n.9.* Et ibi dictis accedit Cæpolla *in con.40.nu.5. & 6. in ciuilib.* qui respondit, ex qualitate & quantitate rei præsumi aliquando donatum, aliquando non, ob sanguinis affectionem.

Quintus est casus, quando * patronus consentit nu-
6 ptiis libertæ, præsumitur ei donasse ius operarum, *l. sicut ff. de oper. lib.* & docuit Alciat. *in l. cùm quid, n.39. vers. cæterum. ff. si cert. pet.*

Sextus est casus, quando maritus † præstitit alimenta
7 vxori ægræ, & morbo laboranti. Nam hoc casu præsumitur illa donasse pietatis causa, & amore coniugali, & ideo repetere non poterit. *l. quod in vxorem, C. de negot. gest.* vbi Alexan. *col.1.* & idem *in cons.31.n.10. lib.6.* Socin. Iun. *in cons.114.nu.45. lib.* Osascus *in decis.122. n.17.* & Mascard. *in conclu.77.* Qui *n.2.* subiunxit non præsumi donata, quando protestatus est, se ea præstare animo repetendi. Existimo hæc intelligi, & procedere, quando maritus vltra debitum modum, & plusquàm ferant uires acceptæ dotis ac fortè sui patrimonii, exhibuit alimenta: Non autem si pro dotis quantitate & debito maritali aluit vxorem siue sanam siue ægram. Nam tunc non est disputandum, an donauerit, vel repetendi animo exhibuerit: cùm ea omnino præstare teneatur. *l. si cum dote, §. sin autem in sanissimo. ff. sol. matrim. iuncta l. ex annuo. ff. de donatio. inter virum & vxo.* & declarant Bart. *in d.§. sin autem in sanissimo, nu.5.* vbi Alex. *nu.7.* & alii multi, quos congessit Ant. Cordub. *in l. si quis ex liberis, §. si quis ex his, nu.19. ff. de lib. agnosc.* vbi plura ad rem prosequitur.

Septimus est casus præcedenti satis proximus *in l. vxori, §. vlt. de leg.3.* vbi si maritus concessit aliquid nomine vxoris, donasse ei præsumitur.

Octauus casus, quando quis impendit in causam funeris præsumitur causa pietatis impendisse, & ob id donasse, *l. vt si quis §. sed interdum. ff. de relig. & sump. funer.* vbi Doctores.

PRÆSVMPT. XXXIV.

Donatio, vel mutuum, vel quis alius præsumatur causatus contractus, cùm quis amico dixit tolle, sume tibi hanc pecuniam diligens admodum & accurata explanatio.

SVM-

BIU Cujas

SVMMARIA.

1 *Mutuum præsumi contractum secundùm quosdam, si quis amico dicat: tolle aut sume hanc pecuniam.*
Alij volunt contractum esse innominatum, nu. 6.
Alij nullum contractum esse causatum, sed dari actionem possessoriam retinendi, n. 9.
Alia est opinio, quòd depositum sit. nu. 13.
Vltima opinio, quòd donatio, nu. 17.
Si præsertim personæ qualitas id suadeat, nu. 28.
Vel additum sit verbum donationem sapiens, n. 30.
2 *Depositum quid sit.*
3 *Mutuum quid dicatur.*
4 *Æstimatio venditionem, numeratio dominij translationem significat.*
5 *Dominium causa subsistente, in dubio censetur transferri.*
7 *Innominati contractus alij correspectiui, aliqui verò non.*
8 *Innominatus contractus dicitur, qui speciale nomen non habet.*
10 *Traditio nuda rei dominium non transfert.*
11 *Promissio nuda causa non expressa, non obligat.*
12 *Actus vt valeat, interpretationem sumendam esse, quomodo intelligendum.*
14 *Fauorabilius quod est præsumi.*
15 *Contractus nominatus innominato fauorabilior.*
16 *Via magis tuta, & qua vtrique partium consulitur, eligenda est.*
18 *Indebitum dans, nisi id exprimat, animum repetendi non præsumitur habere.*
19 *Donatio est rei consultò datæ.*
20 *Donatum dicitur, nullo iure cogente concessum.*
21 *Concedo, verbum, generale est, & ad multas causas trahitur, significat donationem, n. 31.*
22 *Interpretatio contra dantem sumitur in dubio.*
23 *Iactare suum nemo præsumitur, ideo indebitum soluens, causam & errorem probare debet.*
24 *Condictio sine causa conceditur soluenti per errorem, aut falsa causa expressa.*
25 *Paterfamilias diligens tam fatuus non præsumitur, vt iactare suum voluerit.*
26 *Condictio sine causa cessat, vbi donationis causa præsumi potest.*
27 *Traditio nuda quæ dicatur.*
29 *Scholaris præceptori pecuniam numerans, in dubio præsumitur donasse.*
32 *Do, verbum, dominij translationem significat.*
33 *Actum & contractum iudicamus talem, qualem præfationis verba ostendunt.*
34 *Scholaris mercatori pecuniam tradens, non donasse, vel mutuo dedisse, sed deposuisse præsumitur.*

EVenit non semel quòd tanta est verborum obscuritas, ut dubium & ambiguum valdè sit, quod contractus nomen illi tribui debeat: quemadmodum extat exemplum, tam apud nostros controuersum, quando aliquis dixit amico: tolle, sume hanc pecuniam. Dubitari inquam solet, an is donare, vel mutuo aut commodato dare, vel quid simile agere voluerit? Hac in re permultæ sunt, & quidem controuersæ Doctorum opiniones.

1 Prima quarum est, quòd præsumatur contractum* mutuũ. Qua sanè in opinione fuerunt Cyn. *in l. incendium, Co. si certum peta.* Bart. Angel. & Castr. *in l. cùm quid. ff. eo.* & ibidem Alex. *n.* 12. Ias. *n.* 19. Dec. *in 1. lectura, n.* 23. *& in* 2. *n.* 53. & ibidem Cur. Iun. *nu.* 16. testatur communem esse opinionem. Quam quidem probarunt etiam Butr. *in cons.* 65. & Roma. *in cons.* 128. *num.* 3. *& in cons.* 290. *num.* 6.

Primò adduci solet tex. *l. certi condictio*, §. *quoniam, versic. numeraui. ff. si cert. pet.* quo loci simplex pecuniæ numeratio infert contractum fuisse recelebratum, sicque mutuum.

Verùm respondetur apud Vlpianum dubitatum non fuisse super illa numeratione, quam habuit pro constanti, factam fuisse causa contrahendi mutuum: sed dubitatio fuit, an ex quo is qui numerauit, stipulatus fuerat, pecuniam illam alii reddi, posset agere certi condictione post restitutionem mutui? Et respondit Vlpianus, agere posse, ex quo illa stipulatio tanquam inutilis non est operata, ut acquireretur actio ei, cujus nomine stipulatio facta fuerat. Id quod significant & alia exempla ab ipso Vlpiano commemorata.

Secundò affertur *l. Lucius, la 1. ff. depositi.* vbi differentia constituitur inter depositum & mutuum. Est
2 sanè depositum, * quando pecunia numeratur & deponitur, seu commendatur, vt illammet, eam suscipiens, restituat. Mutuum verò dicitur, quando pecunia simpliciter numeratur.

Cæterùm hic textus nil penitùs probat: quandoquidẽ ibi depositum à mutuo secernitur ob id quod in mutuo adhibitũ fuit pactum, quod tantundem restitueretur, depositum verò, quia expressè is creditor dicitur commendasse, id est, apud debitorem deposuisse.

Tertiò perpendunt prædicti Doct. textum *l. in naue Saupheli. in prin. vers. idem iuris est. ff. locata.* cuius verba hæc sunt: *Idem iuris esse in deposito. Nã si quis pecuniam numeratam ita deposuisset, vt neque clausã neq; obsignatam traderet, sed adnumeraret, nihil aliud debere, apud quem deposita esset, nisi tantundem pecuniæ solvere, &c.* His verbis significasse videtur Alpheus
3 numerationem ostendere* mutuũ irregulare. Respondetur ibi, iã constabat ipsius actus substãtia, quæ vnum ex duobus significabat, hoc est, vel mutuum vel depositũ. Dubitabatur itaque quẽ contractum magis ostenderet, & responsum fuit magis significare depositũ irregulare, quod alio nomine appellatur mutuum. Sed diuersum est in casu nostro: quia hæc verba, tolle hanc pecuniam: non sunt restricta ad duas species contractus, vel vt vnam, vel alteram significent.

4 Vltimò affertur argumentum, quòd sicuti * æstimatio significat venditionem, vt inquit *gl. in l. quoties. ff. de iure dotium, & in l. si inter in fi. C. eo.* & numeratio significat dominij translationem in dubio, causa sub-
5 sistente,† dominium transferri dicatur. *l. si ita distrahatur ff. de contrah. empt. & l.* 1. §. *& est quæst. ff. pro dote.*

Cæterùm respondetur non esse bonam consequentiam, dominium transfertur: ergo est mutuum, cùm possit alius esse contractus: in quo dominium transfertur.

6 Secunda est opinio, quod hic fit* contractus innominatus, pro quo datur actio in factum præscriptis verbis. Ita Roma. *in d. l. cum quid. nu.* 16. ibidem. Alc. *n.* 38. & Zasius *n.* 42. idẽ Zasius *in lib.* 2. *sing. resp. ca.* 13. Primò moti sunt text. *l.* 1. *ff. de præscr. verbis.* vbi cũ propriũ actionis nomen inuenire non possumus, actio in factum præscriptis verbis redditur. Exempla illo in loco recensẽt Papinianus. Ita pariter *in l. si gratuitã, cod. tit.* Cum ambigitur, an sit commodatum, vel precarium, dicitur cõtractus innominatus, pro quo datur actio præscriptis verbis. Et apertius *in l.* 2. *ff. de æstimat. actio.* ibi, *quoties enim de nomine cõtractus ambigeretur.* Et in dubio præsumi contractum innominatum affirmant glos. Bar. & Bald. *in l. elegãter*, §. 1. *de dolo.* Bart. *in l.* 1. *nu.* 7. *in fine. ff. de rerum permutat.* Iason. *in l.* 2. *in*

*prin.nu.*9.& ibidem Dec.*in 2.lectu.nu.6. & in 3.lectu. nu. 12. hoc nostro tit.* & alios refert Tiraquel. *in tract. de retractu consang.*§.30.*glo.*1.*n.*36. Cùm ergo nostro in casu non appareat, qua de causa, quo de nomine tradita sit pecunia. Ergo dicendum videtur contractum esse innominatum, & ob id reddi actionem in factum,præscriptis verbis.

Respondet primò Deci.*in d.l.cùm quid in* 1.*lectura, num.*23.*& in 2.lectu.nu.*53.id contingere, quando nulla est facta numeratio,sed numeratione facta, præsumitur mutuum. Verùm huic interpretationi repugnat tex.satis manifestus *in l.si Titius.eo tit.de præscriptis verbis.*

Respondet secundò Bologner.*in d.l.cum quid num.* 64.*in fi.*quod *in d.l.*1.*& in d. l.si gratuitam de præscr. verbis.* erat actum, vt à recipiente illo aliquid fieret, atque ita apparebat contractum fuisse correspectiuũ. Et propterea, si de nomine non constat, contractus innominatus præsumitur. At nostro in casu diuersum est, cùm conuentum non fuerit de restitutione, vel quid aliud fieret à suscipiente pecuniam. Non ergo pares sunt termini.

Cæterùm nec hæc interpretatio retinenda est:cum repugnat *d.l.si gratuitam.* ubi gratuitò domus ad habitandum fuit concessa. Præterea contractus innominati † aliqui sunt correspectivi, ut quatuor illi com 7 memorati *in l.naturalis.de prescr-verb.*aliqui verò & multo plures sunt non correspectivi,ut tradunt Bart. *in d.l.naturalis.in prin.*Ias.*in l.jurisgentium.in prin.n.* 3.*ff.de pactis,& in l.cum mota nu.*14.*C.de transact.* Et si ergo contractus iste,de quo agimus, ex correspectiuis dici non possit, non tamen inde fit quin sit innominatus ex non correspectiuis.

Respondeo itaque tertiò, negando carere nomine: quia imò nomen habet,vt infra demonstrabimus.

8 Secundò vrgere videtur quòd † contractus innominatus tunc dicitur, quando non habet nomen speciale *l.iurisgentium.in prin.*vbi Bar.& Ias.*num.*9.*ff.de pactis.*Idem Bar.*in l.vltim.nu.*46.*ff. de condict. ob causam.* Atqui contractus iste non habet specificum nomen.Ergo non est contractus nominatus,sed innominatus.

Verùm respondetur, quòd quando apparet de contractu certo: & ille non habet nomen speciale, tunc dicitur contractus innominatus: sed cùm sumus adhuc in dubio, non possumus iudicare esse innominatum, antequam de eo constet. De substantia enim prius constare debet,deinde de qualitate & nomine.

9 Tertia est opinio, quòd † nullus sit causatus contractus,sed detur actio possessoria retinendi. Ita Fulgos.*in d.l.cùm quid.num.*8.*hoc titu.* idem sensit Imola *in l.à Titio.num.*4.*de verb.oblig.* Ea ratione motus est 10 Fulgosius,quod hæc sit nuda * quædam traditio, qua rei traditæ dominium non transfertur,*l.nunquam nuda.ff.de acquir.rer. domi.* Non enim traditio hæc aliquam habet causam antecedentem.

Cæterũ respondet Dec.*in d.l.cum quid.in 2.lectura. num.*53.*in fi.*procedere, quando pecunia non fuit numerata: sed quando fuit numerata præsumitur quædam causa tacita mutuandi, propter numerationis naturam.Quæ quidem Decii consideratio nec recipienda est: cùm numeratio causam non inferat, vt animaduertunt Curt.Iunior.& Bologner. aliàs nunquam dari posset casus, quòd numeratio esset sine causa: quod est inconueniens. Nam cùm traditio specierum plenissimè facta, sine expressione causæ sit nuda.*dict. l. nunquam nuda.* eodem modo numeratio pecuniæ, quæ est naturalis traditio pecuniæ, *l.*1.*ff. de contrahend. emption.* facta sine causa nuda erit. Et rursus (vt ait Bolognetus) quando quis pro- 11 mittit † non expressa causa quare promittit, vel dat, nuda promissio,vel datio dicitur, atque ita non obligat. *l. cùm de indebito* §. *vlt. ff. de probatio.* Ita etiam quando quis actu numerat sine causa, numeratio erit nuda.*arg.l.vltim.C.in l.Falc.*

Respondet secundò Curt.Iun.*in d.l.cum quid.num.* 16.quod in dubio sumitur interpretatio, vt actus valeat. *l.*3.*ff.de test.milit. & l. quoties, ff.de rebus dubiis.* cum similibus. Ergo præsumi debet talis contractus, qui valere possit.

Verùm hæc consideratio probanda non est, quandoquidem regula, quòd sumenda sit interpretatio, vt 12 actus valeat, intelligitur † quando habet debitam formam, & est dubium an valeat,vel non: ita declarant post alios Ias.*in l.quoties nu.*3.*de verb.ob.* Dec. *in l.contrahenda,n.*13.*de reg.iur.*& Alc.*in d.tract.de præsum.reg.*3.*præsum.*34.*num.*3.

Respondetur itaque tertiò quòd *d.l.nunquam nuda.* intelligatur nuda à causa habili ad transferendum dominium,vt si est depositum,vel commodatum. Ita declarat Alber.ibi post Iacobum Butrigarium, alioqui nunquam deficeret causa, quia donatio præsumi potest,vt infrà dicemus.

13 Quarta est opinio,quòd hoc † sit depositum.Ita glo. & Bal.*in l.die sponsaliorum* §.1.*ff. depositi.* Castr. *in d. l.cum quid num.*9.& ibidem Alex.*nu.*11.Curt.Iun.*nu.* 17.Alc.*n.*38.& Bologn.*n.*63.& Coras. *in fi.*

Primò affertur consideratio hæc, quod præsumitur 14 id,quod † est fauorabilius *l.cùm de indebito.in prin.ff. de probatio.* Et hinc scripsit Baldus *in præludiis feudorum.nu.*11.*& cons.* 261. *Primò quæritur statuto. col.* 2. *vers. præterea cùm dubitatur. lib.* 1. in dubio contra- 15 ctum * præsumi nominatum, cùm sit innominato fauorabilior,Atqui depositum est maximè fauorabile. *l. pe.C.depositi.& l.vltima.Cod.de compensa.* Ergo præsumitur depositum.

Respondetur omissa responsione Curtij, quam ipsemet improbat, dicimusque, & mutuum esse maximè fauorabile,cùm ei tributa sint multa privilegia. *l. singula.ita.ff.si cert.pet.* Et præterea, ob numerationem non dicitur hoc propriè depositum, sed posset dici mutuum. *l. Lucius.la* 1.*ff.depositi.* & propterea cessat argumentum.

Secundò suffragari videtur, quod in dubio eligen- 16 da est† via illa quæ est magis tuta, & qua utrique partium consulitur,vt tradunt Castr.*in l.*1.*in fi. ff.si quis caut.*Dec.*in l.*1.*in prin.in 2.lectura n.*8.*& in 3.lectura. n.*12.*hoc lit.*& scripsi *lib.*2.*de arbitra. iudicũ casu* 199. *nu.*23.post Baldum *in l.bonorum.quæst.*3.*C.qui admittit.* Atqui depositum habet viam mediam, & eo vtrique partiũ consulitur,nam consultum est tradenti, qui rei suæ dominium non perdit,est etiam consultum recipienti, qui non tenetur, si res sine culpa vel perit, vel deterior efficitur. Ergo depositum præsumitur. Verùm respondetur non esse consultum recipienti, qui si existimasset pecuniam hanc sibi tradi causa custodiæ,eam non recepisset: & interpretatio sit contra tradentem,*l.veterib.ff.de pactis.*vt dicemus infrà.

17 Quinta itaque opinio * proponi & defendi satis potest,quòd hic sit contractus donationis. Et prætermittendum atque præsupponendum est hic tradentem pecuniam scienter tradere,alioqui nec alius contractus dici posset causatus.Hoc suppositio.

Primò mouet me tex.*l.quod quis sciens.ff.de cond.in-* 18 *deb.* quo loci is qui † indebitum dat repetendi animo, non repetit, quia in dubio non præsumitur animus

repe-

repetendi, nisi expresserit. Ergo præsumitur donatio, quæ repetitionem non admittit.

Secundò confert text. *l.1.de cond.indebit. & l.cuius per errorem.de regulis iuris.* cuius per errorem dati re-
19 petitio est, consulto dati † donatio est, cùm itaque sciens iste dederit, nec animum repetendi declarauerit, dicendum est donare voluisse.

Tertiò accedit text. *l.donari ff.de donatio.* qui repetitus videtur *in l.donari.de regulis iuris.* dum Iurisconsult.
20 ait, donari † illud videri, quod nullo iure cogente conceditur. Hic nullum ius nullâve causa cogit tradere. Ergo dicitur donatio. Nec repugnat quod Iurisconsult. dixerit, conceditur: quòd verbum sui natura significat donationem, vt dicemus infrà. Nam respondetur, quod illud est verbum Iurisconsulti exponentis, nec in verbo illo fundamentum facit: sed solùm in eo, quòd traditum sit nullo iure vel causa cogente, alioqui Iurisconsult. dixisset, donari videtur, quod
21 conceditur. Et verbum concedo † generale est, & potest trahi ad multas causas, vt inquit glo. *in c. 1. de vsuris, lib. 6.* Possum enim concedere ex causa commodati, precarij, mutui, donationis & simili.

Quartò & vltimò, cùm simus in dubio, sumenda est
22 † interpretatio contra dantem, *l. veteribus ff. de pactis. l. Labeo. la 1.ff.de contrah.empt. l. quicquid adstringendæ ff.de verb.oblig. & c.contra eum.de regul.iur.in 6.* Est ergo sumenda interpretatio contra hunc numerantem, quod donare voluerit, cùm legem apertiùs dicere potuerit, & non dixerit.

Nec obstat, quod donatio in dubio non præsumatur ex *d.l.cùm de indeb.in prin.ff. de proba.* quia respõdetur *d.l.cùm de indebito.* probare quidem, quod hæc interpretatio est facienda contra soluentem in fauo-
23 rem recipientis, cùm præsumptio sit † contra ipsum soluentem, quòd noluerit iactare suum, & ob id habet probare causam & errorem: sed quòd interpretatio hæc fieri debeat in fauorem soluentis, & in odium accipientis, ibi non dicitur, imò potius contrarium.

Prætereà & secundò respondetur, præmittendo,
24 quòd condictio † sine causa conceditur, quando quis soluit indebitum per errorem, vel falsa causa expressa. *l.1 ff.de condi.sine causa.* Cùm enim probatur vel error vel falsa causa, nulla præsumi potest causa, quæ præsumi faciat valere traditionem. Cùm autem in casu *d.l.cum de indebito.* ille allegaret, ex falsa causa & per errorem soluisse, nec id probauerit, præsumitur fatuus, ex quo nil aliud dicit quàm se sine causa sol-
25 uisse: nec præsumitur: quòd diligens † pater famil. sit ita fatuus, vt voluerit iactare suum sine iusta causa. Diuersum in casu nostro, in quo nulla causa, nec vera nec falsa fuit expressa: nec error affuit, sed simpliciter sciens dedit, ob id donatio præsumatur: Et hic locum habere non potest condictio sine causa, ex quo resultat causa donationis vt suprà demonstrauimus. Et accedit quod scribunt Doct. *in l.1.ff.de condict. sine causa*
26 quod vbi potest præsumi † causa donationis, tunc cessat illa condictio sine causa: Ex quibus cessat & illa obiectio, quæ fieri solet ex *l.nũquam nuda.ff.de acqui.*
27 *rer.domin.* Nam nuda † traditio dicitur, quando falsa ex causa traditur: vt is qui habet animum soluendi, cùm tamen nil debeat, si soluit, dicitur nudè tradere, atque ita dominium non transfert: Secus verò quando sciens tradit, quia tunc non dicitur nuda traditio, cùm præsumatur causa donationis.

Hęc præsumptio, quòd scilicet præsumatur dona-
28 tio, locum habet multò magis, quando qualitas † personæ idem suaderet, sicuti quando ita dictum fuisset sanguine coniuncto. Ita Bartol. *in d.l. cùm quid.nu.* 11. Anton. Capicius *in decis.* 186. *nu.* 11. & is, & Gozadin. *in cons.* 33. *numer.* 4. Nec repugnat quod scripsi *in commentariis de arbitrariis iudicum, l.2. casu* 88. *n.* 17. explicando *l. Procula. ff. de probatio.* solam ipsam consanguinitatem non operari præsumptionem donationis, quia respondetur, quod si in casu nostro sola ipsa verborum significatio in extraneo ostendit donationem, multo magis in sanguine coniuncto, sic pariter
29 quando † scholaris præceptori pecuniam numerasset, in dubio præsumitur donasse. Ita Bolognet. *in d.l. cum quid. num.* 62. Rursus hæc præsumptio locum habet
30 multò magis, quando aliquod aliud verbum * adiunctum id operatur, vt si dixit, tolle hanc pecuniam,
31 quam tibi concedo. Nam verbum † concedo, do, significare donationem, scripserunt Alexand. *in dict. l.cum quid numero decimo tertio.* Curt. Iun. *num.* 19. & Alciat. *num.* 38. sic & Felin. *in cap. si cautio. nu.* 11. *de fide instrumen.* & alios congessi *in dict. casu* 88. *num.* 38. *& in cons.* 191. *num.* 8. *lib.* 2. Dissentit tamen Bolognet. *in d.l.cum quid. nu.* 62. *in fine.* Idem quando dixit quis, sume, tolle hanc pecuniam quam tibi do. Hoc enim
32 * verbũ, do, dominij translationem significat, §. *sic itaque, in Inst. de actio.* Et cum nõ appareat aliquid dictum de restitutione, donatio præsumitur, *l. nunquam. ff. de acquir. rerum dom.* Ita post Petrum Perticensem affirmarunt Alex. & Ias. *in d.l.cùm quid.* ille *n.* 12. iste *n.* 38.

Cæterùm à prædictis dissentiunt Imola *in l. à Titio. num.* 4. *& in l. si fundum certa die nu.* 3. *ff. de verborum obligat.* Felin. *in c. si cautio, colum.* 2. *de fide instrum.* ea ratione moti, quod in simplici traditione necessaria sit causa *d.l. nunquam nuda. ff. de acquir. rerum dominio. & l.* 2. §. *circa. ff. de except.* Sed respondetur, quod cum ita conceditur, vt dominium transferatur necessaria non est causa: cum donatio præsumitur, *l. cuius per errorẽ, ff. de regulis iuris,* vt dixi suprà. Et hinc apparet non repugnare, quod subiungit Imola, quod & si verbum, do, significat dominij translationem: attamen non ostendit id fieri posse sine causa. Non inquam hoc repugnat: cum in donatione alia causa quàm ipsa donantis liberalitas requiratur. Quam quidem liberalitatem ostendit hic dans cùm de restitutione non paciscatur. Ex quo cessat & illud quod dicebat idem Imola esse posse mutuum. Non enim mutuum est cum de restitutione actum non sit: & si accipiens existimasset debere restituere, fortè non accepisset.

Porrò ab hac præsumptione receditur aliis signis & coniecturis: Quarum prima est, quæ colligitur ex præ-
33 fatione ipsius concessionis, talem enim iudicamus † actum & contractum, qualem præfationis verba ostendunt. Ita ad rem nostram post glo. & Bart. scripserunt Purpura. *in d.l.cum quid.num.* 50. Alciat. *num.* 32. & Bolognet. *nu.* 61. *in fin.*

Secunda est coniectura ducta à qualitate personarum, quæ non solent donare, vel mutuo dare: sicuti si
34 scholaris † traderet pecuniam aliquam mercatori, præsumendum non est quod vel donauerit vel mutuo dederit: sed quod deposuerit. Ita Bald. *in l. incendium, in fin. C. si cert. pet.* & Dec. *in l.cum quid in 1. lectu. n.* 23. *in fi. & in 2. n.* 53. *ad fin.* reiecta opinione Castr. *ibidem.*

PRÆSVMPT. XXXV.

Donatio quando præsumatur inter viuos etsi mortis mentio in ea facta fuerit.

SVMMARIA.

Donatio causa mortis præsumitur, quando mortis mentio facta est.

BIU Cujas

2 *Donatio censetur facta inter viuos, si donans id exprimat, etsi mortis etiam mentio facta fuerit.*
3 *Certitudinem omittere pro quærendis indiciis, infirmitas est intellectus.*
4 *Donatio inter viuos dicitur, mortis mentione solummodo causa dilationis facta.*
5 *Donatio causa mortis requirit quinque testes.*
6 *Codicillos facere voluisse testator præsumitur, cum plures quàm quinque testes in vltima dispositione non adhibuit.*
7 *Donatio censetur inter viuos, si in ea hæredum & successorum mentio facta sit.*
8 *Donationi causa mortis, cur repugnet pactum, vt ad hæredes transeat.*
Nisi tamen vrgentiores coniecturæ aliud suadeant, numer. 9.
Vel mentio hæredum in verbis exequutiuis facta sit. num.10.
Aut donatio tanquam inter viuos valere non possit. num.12.
11 *Verba posita in exequutiuis instrumenti & contractus, non immutant eorum naturam.*
13 *Donatio meritis præcedentibus censetur inter viuos, mentione etiam mortis facta.*
14 *Donatio facta omni meliori modo, iure, & forma, quibus potuerit donator, inter viuos præsumitur, mortis etiam mentione facta.*
15 *Mortis mentione facta in genere tantum, donatio censetur inter viuos.*
16 *Donatio facta irreuocabiliter nisi in casu superuenientiæ filiorum censetur inter viuos, & si mortis facta sit mentio.*
17 *Donatio causa mortis ob superuenientiam filiorum non reuocatur.*
18 *Vsumfructum legans maritus vxori, & alienationem prohibens, proprietatẽ cur præsumatur reliquisse.*
19 *Exceptio de genere regulæ esse debet.*
20 *Donatio censetur inter viuos, etiam si mortis fiat mẽtio, quando causa donationis inter viuos præcedit.*
21 *Donatio quæ adiectum habeat pactum de non reuocãdo, cẽsetur inter viuos facta etiam mortis mẽtione.*
Idque præsertim si iuramentum accesserit. nu.22.
Vel actus duplex, vt pactum donatoris, & notarij stipulatio, num.23.
24 *Donatio causa mortis censetur inter viuos iis in casibus, quibus promissio de non reuocando facta est.*
25 *Donatio inter viuos sui natura non est reuocabilis.*
26 *Donatio facta cum promissione de non reuocando, causa ingratitudinis, quo ad illum casum censetur causa mortis, quo ad alios inter viuos. Itaque declaratur. num.28.29.& seq.*
27 *Argumentum de toto ad partem permissum est.*
30 *Donatio facta in testamento, cum promissione de non reuocando, reuocari tamen potest.*
Eam tamen donationem, testamento annullato, non censeri reuocatam, num.31.
32 *Confessionem factam in testamento irreuocabilem esse, ex quo parti est ius quæsitum.*
33 *Donator sibi multa bona reseruans, de quibus testarì possit inter viuos, præsumitur donare voluisse, etsi mortis fecerit mentionem.*
34 *Donatio insinuata, inter viuos facta præsumitur.*
35 *Insinuatio in donatione causa mortis non requiritur.*
36 *Donatio habens clausulam constituti, quâ dominium & possessio transfertur, censetur inter viuos.*
Idque si factum sit simpliciter, nec causa mortis dictum sit, num. 37.
38 *Donatio cum clausula, ad habendũ, tenendũ, &c. præsumitur inter viuos.*
39 *Donatio facta personæ coniunctæ, etiam sub commemoratione mortis censetur tamen inter viuos.*

QVANQVAM pro regula traditum est, donationem * causa mortis præsumi, quando mortis 1
mentio est facta, vt probat. *l. Seia, in princ. ff. de donat. causa mortis.* omnes *in l. quæ dotis, ff. soluto matri.* latissimè comprobat Roland. *in cons. 8. nu. 3. & in cons. 61. num. 6. libr. 2.* & aliquos adiungit Mascardus *in tract. de probationibus, in conclus. 561. nu. 1.* attamen aliquando coniecturis & præsumptionibus dicitur donatum inter viuos: quemadmodum scribunt Corneus *in cons. 289. colum. 3. lib. 4.* Cravet. *cons. 214. colum. vltim.* & apertiùs Roland. *in cons. 61. numero 28. libr. 2.* qui dixit, facilè ab hac regula & coniectura recedi. Idem scribunt alij, quos statim commemorabimus. Has coniecturas & præsumptiones satis accuratè & diligenter explicauit eruditissimus Hyppolytus & Riminald. *in commentariis ad titulum de donationibus, institut. in princip. nu. 917.* quo loci recenset decem casus seu coniecturas, quas ex illicitis ordine prosequemur, & aliqua adiiciemus.

Prima est coniectura, quando donans dixit, * se 2
donare titulo & causa donationis inter viuos. Hoc casu etsi in alia parte donationis facta sit mortis mentio, nihilominus dicitur donatio inter viuos. Ita tradunt Bartolus, Imola, Castrens. Comens. Alexand. & Jason. *in l. quæ dotis. ff. solut. matrim.* idem Bartolus *in l. vltim. column. pen. nu. 11. C. de pactis,* Alex. *in cons. 14. col. 1. lib. 1.* Jason. *in cons. 5. colum. pen. & vlt. lib. 3. & in cons. 169. colum. vlti. lib. 4.* Decius *in cons. 305. col. 1. & in cons. 470. col. 2.* Et hos quidem commemorauit ac secutus est Riminald. iunior præcitato in loco, *num. 917.* secundum nouam impressionem. Et hac de re nõ est multum dubitandum, cum in claris non sit, (vt dicebat ipse Riminaldus) opus coniecturis, *l. continuum, §. cum ita, de verb. oblig.* quo loci dicebat Baldus, quod
3 omittere certitudinem * pro quærendis indiciis, est infirmitas intellectus. Et hæc quidem dici non potest propriè coniectura, iuxta ea quæ de coniecturis diximus suprà *lib. 1. quæst. 7. num. 27.*

4 Secunda est coniectura, quando mortis mentio † facta esset solum per modum dilationis, atque ita solum in verbis executiuis vt si quis alteri fundum donaret, reseruato sibi vsufructu vsque in tempus mortis. Hoc etiam casu donatio dicitur inter viuos. Et illa mortis mentio, causa dilationis potius, & ad demonstrandam executionem facta est. Ita Bald. *in additionibus ad Specul. in tit. de instr. editione. col. vlt. vers. si quis donat.* idem *in cons. 107. Anno Domini, lib. 2.* Alexan. *in l. quæ dotis. nu. 25.* & ibidem Iason. *nu. 32. ff. solut. matr.* idem Alexand. *in cons. 14. nu. 11. lib. 1. & in cons. 71. colum. 2. lib. 5.* Soc. Sen. *in cons. 53. colum. 2. & in cons. 137. lib. 1. & in cons. 232. col. ultim. lib. 2.* Jason. *in cons. 169. colum. vltim. lib. 4.* Ruin. *in cons. 51. nu. 3. lib. 1.* Riminal. Senior. *in l. more, ff. de iurisd. omn. iudic.* & ibidem Decius *num. 33.* & idem Decius *in cons. 305. colum. vltim. & in cons. 500. nu. 11.* Gratus *in cons. 111. num. 18. libr. 1.* Chassan. *in cons. 65. numer. 7.* Gulielmus Benedictus *in cap. Raynutius, in verbo, testamentum, il. 4. n. 23. de testa.* Boer. *in quæst. 353. num. 12.* Cravet. *in cons. 214. num. 11.* Natta *in cons. 111. nu. 3. & in cons. 123. num. 7. libr. 1.* & Roland. *cons. 61. nu. 13. 35. & nu. 42. libr. 2.* & Riminaldus Junior præcitato in loco, *num. 291.* qui prædictos recensent. Et illis accedunt Roman. *in cons. 513. num. 1.* & Ruinus *in cons. 182. num. 5. lib. 1.* Ea ratione vsus est Bald. *in dicto cons. 107.* quod donator, reseruando sibi vsum-

vsumfructum (qui multis modis finitur, §. *finitur insti. de vsufr.*) mortis mentionem, ad demonstrandum, quod non nisi per mortem finiri, eoque in vita vti velit, præsumitur adiecisse. Et ideo cum ea de causa fit mortis mentio, operari non debet alium effectum. *l. legata inutiliter, de aliment. lega.* & confert *l. non omnis. ff. si cert. petat.*

Tertia coniectura, quando in donatione quinque
5 testes non interuenissent: sicuti requiritur † in donatione causa mortis, *l. vltim. C. de donat. causa mortis*, sed duo tantum. Hoc casu, & si mortis facta mentio, attamen adhuc præsumitur donatio inter viuos. Ita Petrus & Cynus *in l. licet. C. de pactis.* Alexand. *in l. quæ dotis, num.* 13. & ibidem Jason. *nu.* 46. *ff. solu. matr.* Idem Alexand. *in l. stipulatio hoc modo concepta, num.* 5. & ibidem Butigella *nu.* 34. *de verborum oblig.* Corneus *in cons.* 124. *lib.* 1. *in cons.* 254. *col. vltim. lib.* 3. *& in cons.* 259. *lib.* 4. Ruin. *in l.* 2. *num.* 69. *ff. de legat.* 1. Galliaula *in l.* 1. §. *si quis ita, nu.* 10. *de verborum obligation.* Bertrandus *in cons.* 88. *nu.* 2. *lib.* 2. Gulielmus Benedictus *præcitato in loco.* Parisius *in cons.* 90. *num.* 4. *libr.* 1. & Socin. iun. *in consi.* 21. *ad finem. libro* 2. Roland. *in cons.* 8. *num.* 22. *lib.* 1. & Riminald. iun. *præcitato in loco, nu.* 924. Et his addo Crauettam *in consi.* 52. *nu.* 4. *& in consi.* 227. *in fine.* Nattam *in consil.* 115. *nu.* 3. *&* 4. *lib.* 1. *& in consil.* 645. *num.* 4. *lib.* 1. Est huius sententiæ ratio, quia non præsumitur donator elegisse viam, qua sua dispositio subuertatur. *l.* 3. *ff. de testam. milit.* Et simile quod dicimus quod quando est dubium, an testator voluerit condere testamentum, vel codicillos, & constat adhibuisse quoque testes tantum, cum plures adhibere
6 potuisset, si voluisset, præsumitur * voluisse codicillari, non autem testari, vt tradunt omnes *in l. non codicillum. Cod. de testam.* & dicemus subsequenti in libro *præsumptione* 8. Ita quoque è contra dicemus, quod si donator adhibuit quinque testes, præsumitur voluisse donare causa mortis.

7 Quarta est coniectura, quando in † donatione facta est mentio hæredum donatarii, vt putà si dictum est, quod donabat pro se & hæredibus ac successoribus, vel pro se, filiis & descendentibus. Ita Baldus *in l.* 2. *colum.* 2. *Cod. de iure dotium.* Aretin. *in consi.* 47. *num.* 5. *vers. tertiò moueor.* Alexand. *in cons.* 13. *colum.* 3. *in cons.* 7. *colum. penultim. libr.* 6. Riminal. Sen. *in l. vlti. colum.* 4. *Cod. de pactis.* Corne. *in consil.* 223. *colum.* 2. *libro* 2. Iason. *in cons.* 5. *colum. vltim. libr.* 3. *& in l. quæ dotis, nu.* 48. *ff. solut. matrimo. & in l. non omnis, nu.* 3. *ff. si certum petat.* & ibidem Decius *num.* 8. Alciat. *colum.* 3. Socin. Sen. *in cons.* 53. *nu.* 5. *libr.* 1. *& in cons.* 73. *libro* 3. Andreas ab Exea *in tractat. de pactis. n.* 504. Boer. *in quæstio.* 253. *nu.* 12. Ferrarius *in cautela* 30. *ad finem.* Ripa *libro tertio responsorum, cap.* 9. *num.* 7. Crauetta *in cons.* 214. *n.* 18. Roland. *in cons.* 8. *num.* 19. *&* 20. *num.* 32. *lib.* 1. & Riminaldus iunior prædictos refert *in præcitatis commentariis de donation. in princ. n.* 297. Et illis accedunt Ruin. *in cons.* 97. *nu.* 16. *in consil.* 126. *num.* 6. *lib.* 1. *& in consilio* 133. *num.* 12. *libr.* 2. Didacus *in rubric. iuxta de testam. in tertia parte, n.* 25. *vers. erit & alius casus.* Roland. *in cons.* 61. *nu.* 37. *& nu.* 61. *lib.* 2. qui communem esse testatur. Et receptæ huius sententiæ ratio à præ-
8 dictis affertur * quia naturæ donationis causa mortis, repugnat pactum, quod transeat ad hæredes, cum donatario ipso præmoriente euanescat.

Cæterùm à prædicta recepta opinione visi sunt dissentire Baldus *in cons.* 361. *Domina Ioannæ, vers. nec obstat, quod facta fuerit mentio hæredis.* Decius *in consilio* 470. *num. decimo, versic. secundò respondetur.* Et Alciatus *in respons.* 659. *num.* 2. *& in l. non omnis. ff. si certum petat.* Et apertius Crot. *in l. stipulatio hoc modo concepta. numer.* 82. *ff. de verborum obligation.* qui tribus mouetur argumentis.

Declaratur primò hæc coniectura vt locum non
9 habeat, quando † aliæ vrgentiores extarent in contrarium coniecturæ, quibus apparere posset, donatorem voluisse potius donare causa mortis quàm inter viuos, etsi hæredum donatarii mentionem fecerit. Ita respondit Decius *in consilio* 470. *numero nono in fine, & num.* 10.

Et Decium secuti sunt Alciatus *l. non omnis, num.* 4. *ff. si certum petat.* & Riminald. iun. *præcitato in loco, n.* 936. contrarias coniecturas considerauit Decius, vt quando facta est mentio mortis, vt diximus suprà in principio, & rursus, quando adhibiti fuerunt quinque testes, vt attigi supra in quinta coniectura, & fusius dicemus *in subsequenti præsumptione, in* 4. *coniectura*, illas sanè coniecturas respondit Decius prœualere huic pacto quod ad hæredes transeat.

Declaratur secundò hæc coniectura, vt locum sibi
10 non vendicet, quando * mentio hæredum donatarij facta est in verbis executiuis. Nam tunc non præsumitur donatio inter viuos. Ita declarat Gratus *in consilio* 21. *numer.* 20. *lib.* 2. & Rimin. *præcitato in loco, numero*
11 940. Non enim verba † posita in executiuis instrumenti & contractus, immutant eorum naturam. Ita in specie donationis, quod non dicatur inter viuos, ob id quod in clausula executiua dictum fuerit, quod non posset reuocari, respondit Dec. *in cons.* 305. *num.* 5. quem secutus sum *in consil.* 100. *num.* 38. *libro secundo.* Qua de re dicemus infra *in* 10. *coniectura, in prima declaratione.*

12 Declaratur tertiò, vt hęc coniectura cesset, † quando aliàs donatio non valeret vt donatio inter viuos. Nam tunc valeret, vt donatio causa mortis, vt putà si donaret omnia bona præsentia & futura, Nam tunc ex quo non potest valere, vt donatio inter viuos: quia tolleret testandi facultatem, dicitur voluisse donare causa mortis, etsi hæredum in ea mentio facta sit. Ita declarant Grat. *in cons.* 70. *num.* 6. *lib.* 2. & Rimin. prædicto in loco, *num.* 941.

13 Quinta est coniectura, quando † merita donatarij præcesserunt. Nam & tunc non attenta mentione mortis donatio præsumitur facta inter viuos. Ita Bal. *in l. si mortis, Cod. ad leg. Falcid.* Rimin. Sen. *in l. vlt. colu.* 4. *Cod. de pactis.* Tiraquel. *in l. si vnquam, in verbo, donatione, nu.* 4. *Cod. de reuoc. donat.* & Rimin. Iun. *in Instit. de donat. in princ. num.* 943. Qui quidem tribus egregiis rationibus comprobat. Idem respondit Rolan. *in cons.* 61. *num.* 41. lib. 2. etsi à prædictis dissentiat Cor. *in cons.* 126. *num.* 14. *lib.* 1.

14 Sexta coniectura, quando † donatio omni meliori modo, iure & forma, quibus magis potuit donator facta fuit. Nam tunc præsumitur donatio inter viuos, non autem causa mortis, etsi aliqua mortis mentio in ea facta sit. Ita responderunt Corn. *in cons.* 289. *col.* 7. *lib.* 4. & Crauet. *in cons.* 214. *in fi.* Paris. *in cons.* 90. *col.* 2. *lib.* 3. & Roland. *in cons.* 8. *n.* 24. *lib.* 1. quos secutus est Rimin. iun. præcitato in loco, *num.* 952. Ea est ratio, quia melior est modus donationis inter viuos, quæ reuocari non potest, quam donationis causa mortis quæ facile reuocatur.

15 Septima est coniectura, quando mentio † mortis facta est in genere tantùm, vt putà si mulier alicui donaret quocunque modo solut. matri. sub quibus verbis generalibus causa etiam mortis comprehenditur, hoc etiam casu præsumitur donatio inter viuos. Ita Ale. *in l. quæ dotis, nu.* 10. *ff. solut. matrimonio*, secundum intel-

lectum

lectum gl.& Doct.*ibi*,& ibid.Claudius Aquensis. *n.*9. qui eiusdem sententiæ recenset Salic.*in l.*2.*in fin.C. de iurè dot.*Idem affirmarunt Socin. Sen. *in cons.*73. *nu.*5. *libro* 3.Guliel.Benedict.*in c.Raynutius.in verbo*, *testamentum il.*4.*nu.*23.*in fin.de testam.*& Rimin.iun.præcitato in loco,*n.*955.qui prædictos commemorat.

16 Octaua est coniectura,† quando quis donat irreuocabiliter,nisi in casu superuenientiæ filiorum. Hoc etiam casu,etsi mortis mentio facta est: attamen adhuc præsumitur donatio inter viuos. Ita Ruin. *in cons.* 123. *num.*7.*libro* 1.*&* *in cons.*62.*nu.*12.*lib.*2. Tiraquel *in l.si vnquam,in verbo donatione,nu.*203. *C. de reuoc.donat.* quos secutus est Rimin.iun.præcitato in loco, *n.*960. qui *nu.*964. alios recenset.

17 Ea ratione moti sunt, quod cum * donatio causa mortis per superuenientiam filiorum non reuocetur, sicque in ea locum non habeat dispositio *l.si vnquam. C.de reuoc.donat.* sequitur, quod cum casus iste exceptus, non conueniat donationi causa mortis, sed donationi inter viuos tantum, arguit donationem factam esse inter viuos.Ita in simili probatur *ex l.Proculus,ff.de vsufru.*vbi Baldus scribit, quod † si maritus
18 leget vxori vsumfructum, & prohibeat alienationem, præsumitur reliquisse proprietatem, quia aliàs verba non deseruirent intentioni, cum vsusfructus etiam remota illa prohibitione alienari non possit,*l.si vsusfructus.ff.de iure dot.*Et Bald. secuti sunt permulti, quos recensebimus subsequenti lib.*in præsumpt.*125. vbi de legato vsusfructus disseremus. Præterea afferri potest
19 ratio,quod exceptio † debet esse de genere regulæ, vt tradunt omnes *in l.*1.*ff.de reg. iur.* cum ergo exceptio casus *l.si vnquam*,sit de donatione inter viuos, sequitur dicendum, quod regulam ipsam præsupponit esse de eadem donatione.

Cæterùm à prædicta opinione dissentiunt Castr. *in cons.*434.*libro* 1. & Corn.*in cons.* 244. *libro* 4.quos refert Tiraq. præcitato in loco,*num.*98.

20 Nona est coniectura, quando† præcedit causa donationis inter viuos,vt puta causa matrimonij,vel alimentorum,quibus donans obstrictus erat. Hoc etiam casu præsumitur donatio inter viuos:& si mortis mentio facta est. Ita Bartol.& Castr.*in l.nam & si cum moriar.ff.de condict.indeb.*Alex.*in cons.*77.*colum.* 2. *libro* 4.Bertrandus *in cons.*1.*numer.* 29. *libr.*1. Grammat. in *decis.*73.*numer.*12.Gulielm. Bened.*in dict. verbo*, *testamentum,il.*4.*n.*23.*in quinta limit.*& Riminal.iun.in loco præallegato *numer.* 967. qui cum Bartol. tamen dicit, non esse donationem, sed promissionem inter viuos.

Decima est coniectura quando in † donatione ad-
21 iectum fuit pactum de non reuocando ipsam donationem.Hoc etiam casu præsumitur donatio inter viuos, & si aliqua mortis mentio facta est.Ita Bart. Angel.& Castrens.*in l.vbi ita donatur ff.de donat.*Bar.*in l.vlt.n.* 11.*C.de pactis.*Dynus *in cons.*44. *in* 3.*dubio.* Ange. *in cons.*175.*nu.*6.Castren.*in cons.*61.*n.*1.*&* *in cons.*75. *n.*2. *libr.*2.*&* *in cons.*98.*Notandum est,libr.*1.Abbas *in constitutis.de relig.dom.*Aret.*in cons.*41.*nu.* 6. *in fine.& in cons.*74.*col.*2.*vers.*1.*ratio.*Alex.*in cons.*14.*num.* 3.*lib.*1. Corneus *in cons.*158.*ad finem,libr.*4.Riminald. sen. *in l.vltim.colum.*4.*Cod.de pactis.*Ruin.*in cons.*178.*in fi.& in con.*182.*num.*6.*libr.*1.latè Iason.*in l.non omnis. num.* 2.*ff.si cert.pet.& in l.quæ dotis,nu.*30.*ff.solut. matr.* Ferrarius *in cautel.*30.Ripa *lib.*3.*respon.ca.*11. Hos magna ex parte & alios refert Antonius Gabriel. *libr.* 2. *conclusionum,in tit.de iure iurand.concluf.*9. *nu.* 2. Et his accedunt Bello.*in cons.*60.*numer.*13.Curt. iun.*in cons.* 39. *numer.* 6. Andreas ab Exea *in commentariis pactorum,num.*501.Balduinus *in Institut.de donatio.in princip.*Mantua *cons.*102.*colum.*1. Natta *in consil.*104. *nu.* 6. *libro* 1. Didacus *in rubr.extr.de testamen. in secunda parte,num.* 11.Iulius Clarus *in §.donatio.quæst.*4.*in fin.*Rol.*in cons.*18.*num.*26.*libro* 1.*&* *in cons.* 61. *num.* 43.*lib.* 2.Riminaldus iun.*in institut.de donat. in princ. num.*970.& Mascardus *de probat.conclu.*561. *numero* 6.& ij omnes moti sunt *ex leg. vbi ita donatur. ff. de donat.*

His constat hanc esse receptam opinionem, & si dissentiunt permulti relati à Gabriele *in d.concluf.*7.*n.* 2.*vers.tamen contrarium,*vbi refert Accursium, Baldum,Angelum,Alexandrum, Crottum & Iasonem. Ex quibus addo Curtium iuniorem *in cons.* 56. *numero* 2.*&* *numero* 3.Paris.*in cons.*16.*num.*13.*libro* 3.Soc. iun. *in l.sciendum,nu.*40.*de legat.*1.*&* *in l. qui Romæ.* §.*duo fratres,num.*94. *de verb.oblig.*

Et prædicta quidem opinio locum habet multò
22 magis, quando adhibitum† est iuramentum de non reuocando.Ita Gabriel *in d.concluf.*9.*numer.*11.recenset scripsisse permultos. Quibus accedit Rolan. *in consil.*8.*numero* 26.*&* 27.*libro* 1.*&* *in cons.*61.*numer.*44. *libro* 2.

Dissentiunt tamen Corneus *in cons.*126.*col.*2. *libro* 1.Iason.*in cons.*60.*colum.*5.*vers.*2.*respondeo libr.*3.Decis.*in l.non omnis.colum.* 3.*ff.si certum pet.* & ibidem Alciatus,Paris.*cons.*16.*numero* 14.*libro* 2.

Et præterea hæc coniectura locum habet multò
23 magis quando duplex actus intercessit * nempe donatoris pactum de non reuocando,& stipulatio notarii. Ita Aretin. *in cons.*74.*col.*2.*vers.*2.*moueor.&c.* qui hujus opinionis referet Barto.*in d.l. quæ dotis. sol. matr.* ex tex.*l.cum maritus §.vlt.ff.de pact.dotal.*

Extenditur hæc coniectura,vt locum etiam habeat,
24 quando * facta est promissio de non reuocando donationem certo casu, vel aliqua eueniente conditione. Nam illis in casibus quibus facta est promissio non reuocandi, donatio præsumitur inter viuos, in aliis verò dicitur esse causa mortis. Ita Bartol.*in l.si aliena.* §.1.*de donat.causa mortis,*qui distinguendo dixit,quod quando donatio est causa in contractu, hoc est actu inter viuos,& promissum fuit, quod non posset reuocari,nisi præueniente donatario, eo casu quo donatarius præmoreretur, donatio esset causa mortis, in reliquis verò casibus,in quibus est promissum nõ reuo-
25 care,dicitur & censetur donatio inter viuos,quæ * sui natura reuocabilis non est, & Bartol. secuti sunt Castrens.Imola & Roman.*ibidem*, & idem *in cons.*82.*In ista donatione,colum.*1. *libro* 2. Corneus *in consil.* 282. *num.* 9.*libro* 4. Ruin.*in cons.*129.*numer.*6.*&* *in cons.* 180.*num.* 9.*libr.* 1. qui quidem postremo hoc in loco
26 respondit,promissionem de non reuocanda† donatione nisi in casu ingratitudinis,efficere, vt quo ad hunc casum donatio sit causa mortis, reliquis verò in casibus, in quibus promissio est de non reuocando, est donatio inter viuos. Idem in pacto de reuocando per solam rei donatæ alienationem, respondit idem Rui. *in consil.*82. *numer.* 19. sic etiam Bartol. sequitur Andreas Pomares *in additio.ad Bartol. in d.l.si alienam* §.1.Andreas ab Exea *in commentariis de pactis,n.* 503. Gulielmus Benedictus *in c.Raynutius,in verbo*, *testamentum,il.*4.*n.*23.*vers.*tertiò *limita,de testamen.*Didacus *in rubr.de testament.in secunda parte,n.*11.*vers.*nec *verba,*& Riminald.iunior.*in Institut.de donatione*, *in prin. numer.* 972. Et huius quidem sententiæ est ratio Bartol. rectè perpensa, quod sicuti donatio illa tota dicitur inter viuos, quando donator promisit eam non revocare quocunque casu,*d.l.donator.ff.de donat.causa*

mortis

BIU Cujas

mortis. Ita etiam dicitur inter viuos, atque ita irreuocabilis quo ad certum casum ab ipso testatore pro-
27 missum. Permissum † est enim argumentum de toto ad partem, *l. quæ de tota, ff. de rei vendicat.* cum similibus. Et hæc quidem recepta opinio retinenda est in iudiciis præsertim, tametsi ab ea dissenserint nonnulli *in d. l. si alienam*, §. 1. & Angel. *in cons.* 254. *num.* 4.

Declaratur primò hæc coniectura, vt locum ha-
28 beat, † quando promissio de non reuocando, est adiecta ipsi substantiæ donationis: Secùs si posita est in parte executiua. Ita declarant Ias. *in cons.* 60. *col.* 3. *lib.* 3. Dec. *in l. non omnis, n.* 10. *ff. si cert. pet.* idem *in cons.* 305. *n.* 5. & *in cons.* 470. *n.* 1. Curt. iun. *in cons.* 56. *n.* 2. & 3. Et hos refert & sequitur Gabriel. *in d. concl.* 9. *n.* 4. & Riminald. iun. in loco iam sæpius citato *n.* 984. Didac. *in rub. de testa. in* 2. *part. n.* 12. & 13. Natta *in cons.* 104. *num.* 6. Ita etiam intelligo Paris. *in cons.* 16. *nu.* 14. *lib.* 2. cum dixit, quod promissio de non contraueniendo donationi, intelligitur sequi naturam ipsius donationis, sic & Gabr. *in cons.* 61. *li.* 1. & Masc. *in tra. de præsum. concl.* 561. *n.* 2.

29 Declaratur secundò, vt locum habeat, † quando actum est vt nullo casu reuocari possit: secùs verò si certo tantùm casu, quia in aliis manet donatio causa mortis vt diximus suprà in extensione.

Declaratur tertiò, vt non habeat locum hæc coniec-
30 tura † in donatione facta in testamento. Nam tunc etsi facta est cum promissione de non reuocando, adhuc dicitur reuocari posse. Ita Gulielm. Bene. *in d. c. Raynutius, in verbo, testamentum, il* 4. *n.* 29. *vers. quarta & vltima est limitatio, de testam.* quem secutus est Gabr. *in d. conclus.* 9. *n.* 9. Et his accedunt Ias. *in cons.* 6. *col.* 6. *vers.* 3. *respondetur, lib.* 3. Ruin. *in cons.* 129. *n.* 7. *lib.* 1. & Socin. iun. *in cons.* 14. *nu.* 13. *lib.* 3.

Cæterùm dissentiunt Rom. *in cons.* 171. *n.* 7. Imol. *in l. Seia*, §. *vlt. ff. de don. caus. mort.* Affli. *in c.* 1. §. *donare, n.* 40. *qualiter olim feud. alien. poter.* Boer. *q.* 353. *n.* 5. & Ri-
31 pa *in l. nemo potest, n.* 35. *de leg.* 1. scribunt ij, quod † donatio hæc non sequitur naturam ipsius testamenti, sed quod reuocato vel annullato testam. non censetur reuocata donatio.

Huc facit quod tradit Bart. in *l. cùm quis decedens,*
32 §. *codicillis, nu.* 5. *de leg.* 2. cùm dixit † confessionem in testamento factam esse irreuocabilem, ex quo ius parti quæsitum est. Et Bart. secuti sunt congesti à Tiraq. *in tract. de legibus connub. in gl.* 3. *num.* 93. qui & dissentientes commemorat.

Declaratur quartò, vt locum non habeat, quando non posset valere tanquam donatio inter viuos, sicuti quando quis donaret omnia bona sua præsentia & futura. Hoc sanè casu, etsi adiectum fuit pactum de non reuocando: attamen non dicitur donatio inter viuos. Ita in specie responderunt Castr. *in cons.* 75. *Notandum est, lib.* 2. & Soc. Sen. *in cons.* 130. *lib.* 1. quos secuti sunt Crot. & Cauet. *in rub. de leg.* 1. ille *n.* 6. iste *nu.* 156. Iul. Clarus *in* §. *donatio, qu.* 19. & Mascard. *concl.* 561. *nu* 7.

Declaratur quintò, vt non procedat, quando quis habens facultatem eligendi aliquem post mortem suam, vt possit succedere testatori, donaret per modum electionis, adhibita promissione de non reuocando. Ita Petrus Peralta Hispan. *in l. cum pater*, §. *à filia. nu.* 90. *ff. de leg.* 2.

33 Vndecima est coniectura, quando donator † reseruauit sibi multa bona ex donatis, vt de illis posset disponere. Hoc etiam casu præsumitur donatio inter viuos, etsi mortis mentio in eo facta fuerit. Ita Baldus *in cons.* 107. *Anno Domini, col.* 1. *vers. præterea retentio, lib.* 2. quem secutus est Cauet. *in cons.* 214. *nu.* 12. & 15. qui multis rationibus comprobauit & idem *in cons.* 617. *n.* 1. Ita etiam Roland. *in cons.* 61. *nu.* 42. *lib.* 2. qui eiusdem opinionis commemorat Alexand. Socin. Ruin. Bertrandum.

34 Duodecima est coniectura, quando † donatio fuit insinuata. Hoc casu pariter præsumitur donatio inter
35 viuos, cum alioqui insinuatio † non requiratur in donatione causa mortis. Ita Ias. *in cons.* 6. *col.* 3. *lib.* 3. quem secutus est Cauet. *in d. cons.* 214 *num.* 16. Intelligit tamen Ias. *in d. cons.* 6. *colu.* 7. nisi expressè dictum fuerit quod ad cautelam adhibita fuit insinuatio.

Decimatertia est coniectura, quando in ipsa dona-
36 tione † adiecta fuit clausula constituti, qua dominium & possessio transfertur in donatarium. Nam tunc præsumitur donatio inter viuos. Ita Roland. *in cons.* 61. *nu.* 46. *lib.* 2. post Angel. *in l. quamvis*, §. *si conductor.* vbi etiam Alex. *ff. de acq. poss.* idem Alex. *in cons.* 81. *col.* 4. *lib.* 2. & Paris. *in cons.* 98. *nu.* 21. *lib.* 2.

Declaratur hæc coniectura vt locum habeat, quan-
37 do donatio est † simpliciter facta, secus si dictum est causa mortis, ita Parisius *in consilio* 16. *num.* 11. & 12. *lib.* 2.

Decimaquarta est coniectura, quæ cum præcedenti
38 conuenit, quando scilicet in ipsa donatione † adhibita fuit clausula ad habendum, tenendum, &c. Nam tunc præsumitur donatum inter viuos, ita in specie respondit Roland. *in d. cons.* 62. *nu.* 48. *lib.* 2. post Bald. *in cons.* 208. *in fin. lib.* 3.

Decima quinta coniectura est, quando donatio fa-
39 cta † fuit coniunctæ personæ. Nam & tunc præsumitur donatio inter viuos, etsi facta est sub commemoratione mortis. Ita Comens. & Rom. *in leg. quæ dotis, ff. solut. matrim.* quos secuti sunt Soc. sen. *in cons.* 137. *col.* 2. *lib.* 1. Roland. *in cons.* 61. *nu.* 49. *lib.* 2.

PRÆSVMPT. XXXVI.

Donatio causa mortis quando præsumatur, etsi nulla mortis mentio facta est.

SVMMARIA.

1 *Donatio in qua mortis non fit commemoratio, inter viuos censetur.*

2 *Donatio in dubio potius inter viuos, quàm causa mortis præsumitur.*

3 *Donatio facta ab ægroto, si mortis non fiat mentio, inter viuos præsumitur.*

4 *Donatio mortis causa ex præsumptionibus & coniecturis censetur, nulla etiam facta mortis commemoratione. Si de re reddenda conuentum sit. num.* 5. *Si donatio pio loco ab infirmo facta sit, qui ex ea infirmitate decessisset, num.* 6. *Si simpliciter facta, valere non posset, vt inter viuos, num.* 7. *Si quinque testes fuerint adhibiti, num.* 8. *Si donatio fiat tempore pestis, aut ab infirmo ex pacto. num.* 10. *Si fiat ab ingrediente religionem, qui animo probandi se protestaretur ingredi, num.* 11. *Si mortis mentio in alia instrumenti parte fiat ad quam haberetur relatio, nu.* 12. *Si donans dixerit, relinquo tibi bona mea, nu.* 13.

9 *Voluntas vt verbis, ita & facto declaratur.*

1 CVm nulla mortis mentio facta est in donatione, illa censetur † donatio inter viuos, sicut scribunt omnes *in l. quæ dotis, ff. sol. matr.* Et quando verè
2 sumus in dubio, præsumitur † potiùs donatio inter viuos, quàm causa mortis. Ita Bald. *in consil.* 107. *Anno domini, column.* 3. *versic. præterea, libr.* 2. & Roland. *in cons.* 61. *num.* 29. *lib.* 2.

BIU Cujas

Extenditur hæc sententia, vt locum habeat etiam
3 quando † ab infirmo & ægrotante facta est. Nam si nulla facta est mortis mentio, præsumitur inter viuos, *l. Saia. §. vlt. ff. de dona. causa mortis*, vbi Comens. & Imola. Idem affirmarunt Alex. Ias. & reliqui. *in l. quæ dotis. ff. solut. matrim.* & alios recenset Riminald. iun. *in commentariis ad tit. de donat. in Instit. in princ. nu.* 874. & aliis comprobat Rolan. *in cons.* 8. *nu.* 35. *& 36. lib.* 1. qui declarat, vt dicemus infra *in 5. coniectura.*

Declaratur nunc hæc iuris & Doctorum sententia,
4 vt locum non habeat, † quando contrariis coniecturis & præsumptionibus constaret, donationem esse causa mortis.

5 Prima est coniectura, quando conuentum fuit † de re ipsa reddenda. Nam tunc præsumitur donatio causa mort. Ita Bart. & Imola *in l. Saia. §. vlt. ff. de donat. caus. mort.* Ruin. iun. in loco præallegato, *nu.* 989. Et ij moti sunt eo text. *d. l. Saia, §. vltim.* Et quia repugnat natura donationis inter viuos quæ non reuocatur, conuenit verò donationi causa mortis, debet ergo censeri causa mortis.

6 Secunda est coniectura, quando † donatio facta fuisset pio loco ab infirmo, qui ex ea infirmitate decessisset. Hoc casu præsumitur donat. caus. mort. etsi nulla mortis mentio facta esset. Ita glos. & Butr. *in c. in his de sepul.* Rom. *in cons.* 229. *n.* 1. *versic.* 2. *quia.* Alex. *in cons.* 81. *colum.* 1. *lib.* 1. Rimin. iun. in præcitato loco, *n.* 92. Ripa *in tract. de peste, in tit. de priuil. contractuum, nu.* 171. & Mascard. *de probat. concl.* 561. *nu.* 9.

Tertia est coniectura, quando donatio simpliciter
7 facta valere † non potest, vt inter viuos. Nam tunc præsumitur facta causa mortis. Ita Bald. *in cons.* 108. *Domi. Ioanna. colum. pen. lib.* 2. Corn. *in consil.* 126. *in fi. lib.* 1. Gratus *in consil.* 70. *columna.* 1. *lib.* 1. Socin. Sen. *in cons.* 130. *colum. pen. & in consil.* 137. *colum.* 2. *lib.* 1. Crotus *in rubr. de legat.* 1. *num.* 23. Afflict. *in decis.* 338. *nu.* 8. Ripa *in tractat. de peste, in* 2. *part. n.* 179. *in fine.* Craue. *in cons.* 52. *nu.* 4. Rimin. iun. vbi supra, *num.* 993. qui prædictos recenset. Et illis accedunt Castrens. *in consil.* 75. *notandum quod statutum, n.* 3. *versic. potest dici melius, lib.* 2. & retuli *in præcedenti præsumpt. nu.* 32. Ruin. *in cons.* 51. *colum.* 2. *versic. & dato, & in cons.* 52 *colum.* 2. *vers. in casu nostro, lib.* 1. Socin. Sen. *in cons.* 130. *num.* 7. *& cons.* 137. *num.* 1. *lib.* 1. Gulielm. Benedict. *in cap. Raynutius. in verbo, testamentum, il* 4. *nu.* 25. *de testam.* Soc. iun. *in cons.* 21. *colu. vltim. versi. & pro hoc in fortioribus, lib.* 2. Roland. *in cons.* 8. *num.* 23. *& in cons.* 65. *num.* 13. *lib.* 1. & Thobias Nonius *in cons.* 55. *num.* 8. & Anton. Gabr. *lib.* 2. *concluf. tit. de iureiur. concluf.* 9. *num.* 8. qui *num.* 9. subiungit post Gulielmum Benedictum, idem esse quando pro parte tantum annullaretur, & hæc quidem coniectura procedit multò magis, quando in donationis instrumento apposita fuisset clausula, omni meliori modo. Nam tunc si non potest ob aliquem defectum valere, vt donatio inter viuos, valere potest, vt donatio causa mortis. Ita in specie respondit Corneus *in cons.* 289. *num.* 10. *vers. item concurrit, lib.* 4. quem secuti sunt Paris. *in cons.* 90. *nu.* 10. *lib.* 3. Crauet. *in cons.* 214. *num.* 16. & Roland. *in cons.* 8. *num.* 24. *lib.* 1. & afferunt exemplum, quando facta est donatio omnium bonorum præsentium & futurorum, quæ non valet secundùm communem opinionem, de qua apud Doct. *in l. stipulatio hoc modo concepta, de verborum obligat. & in l. vlt. C. de pactis*, vt etiam in donatione inter viuos excedente quingentos aureos, nulla facta insinuatione, *iuxta l. sancimus, C. de donat.*

Quarta est coniectura, quando in donatione sim-
8 pliciter facta, quinque † testes adhibiti fuerunt. Hoc etiam casu præsumitur donatio caus. mort. Ita respon-derunt Corn. *cons.* 124. *num.* 7. *& in cons.* 26. *n.* 8. *lib.* 1. Dec. *in cons.* 470. *col.* 2. Gozad. *in cons.* 80. *nu.* 15. quos secutus est Rimin. iun. *in præcitatis comment. ad tit. de domi. in Instit. in prin. num.* 997. Et his accedunt Ias. *in cons.* 6. *col.* 4. *vers. item in dicto testamento, lib.* 3. Dec. *in cons.* 303. *in fine.* Nat. *in cons.* 113. *n.* 3. Dec. *in cons.* 3. *nu.* 3. *lib.* 1. Ea est huius sententiæ ratio, quod ita facto sicuti
9 † verbis voluntas declaratur, *l. Paulus, ff. rem rat. haberi*, & copiosè scripsi *in comment. de rec. poss. remed.* 15. *n.* 124. cum ergo hoc factum adhibitionis quinque testium conueniat donationi causa mortis, sequitur dicendum in dubio donatum causa mortis, *arg. l. non codicillum, C. de test.* Et accedit, quod si præsumeretur inter viuos, tres alii testes superuacanei essent.

Cæterùm ab hac opinione dissentiunt Ripa *lib.* 3. *responsc.* 9. *n.* 4. Natta *in cons.* 104. *n.* 13. *lib.* 1. & Roland. *in cons.* 61. *n.* 59. *lib.* 2. qui scribunt, hanc vel leuem, vel minus veram esse: cum nil repugnet, quin & in donatione inter viuos, adhiberi possint quinque testes. Et quanquam testes tres vltra necessarium fuerint adhibiti, attamen abundans cautela non nocet, *l. qui mutuam ff. mand.* Nec repugnat text. *l. nec codicillum. Cod. de testam.* quia ille procedit, quando id quod adhibetur, repugnat substantiæ actus, sicuti repugnat hæredis institutio codicillis, vt declarabimus in sequenti libro, *in tertia præsumptione.*

10 Quinta est coniectura, quando † donatio fit tempore pestis siue ab infirmo ex peste: siue à quouis alio existente in loco contagioso. Ita Corneus *in cons.* 114. *lib.* 4. & Ripa *in tract. de peste, tit.* 2. *de priuileg. contractuum causa pestis, nu.* 172. *& nu.* 176. qui multis comprobat Rimin. iun. *in Instit. de dona. in princ. num.* 102.

Et idem est in alio ægrotante, si modò aliquæ aliæ coniecturæ concurrant. Ita Roland. *in cons.* 8. *num.* 35. *& 36. lib.* 1. sic declarando Corneum *in cons.* 126. *libr.* 1. & Gozad. *in cons.* 80. *col.* 3.

11 Sexta est coniectura, quando quis ingrederetur † religionem protestando, quod ingreditur animo probandi, vel quod per actum illum ingressus non intendit profiteri: & simpliciter donaret monasterio bona sua, vel alteri. Hoc etiam in casu præsumitur donasse causa mortis, & si nulla mortis mentio facta est, cum donasse videatur sub conditione, si mors ipsa ciuilis, hoc est, professio sequitur. Ita Hostiens. Io. Andr. Cardinalis, Abbas, Ancha. & Imola *in c. pen. de regul.* Ias. *in auth. si qua mulier. in fi. C. de sacros. eccl.* Riminald. iun. *in loco præalleg. nu.* 375.

Septima est coniectura, quando fit mortis mentio
12 in alia † parte instrumenti, ad quam deinde haberetur relatio. Nam & tunc præsumitur facta donatio causa mortis. Paris. *in cons.* 16. *n.* 5. *lib.* 2.

Octaua est coniectura, quando donans dixit, relinquo tibi bona mea. Ex quo enim verbum, relinquo, ad morientes tantum pertinet, *l.* 1. *§. vlt. ff. de tab. exhiben.* præsumitur donasse. Ita Guido Papæ *in sing.* 357. Ripa *in tract. de peste, in titul. de priuileg. contractuum, n.* 177. Mascard. *in d. concluf.* 561. *nu.* 20.

Nona coniectura est, quando donatione simpliciter facta, is donans confecit statim testamentum, in quo fecit mentionem dictæ donationis. Ita Chass. in cons. Burgund. *tit.* 7. *de succes. §.* 5. *num.* 10. ex sententia Curtij senioris, *in cons.* 44. *super duobus publicis, col.* 3. & secutus est Mascard. *de probat. concl.* 561. *nu.* 21.

PRÆSVMPT. XXXVII.

Donatio causa mortis quando reuocata præsumitur.

SVM-

BIU Cujas

SVMMARIA.

1 *Donatio causa mortis secundum Iustin. tribus casibus censetur reuocata.*
2 *Donatio causa mortis & legatũ à pari procedunt, ideo ab vnius ad alterius reuocationẽ licet argumẽtari.*
3 *Donatore reconualescente ab infirmitate in qua donauit præsumitur reuocata donatio. Idque ipso iure absque alio pacto, nu. 4.*
5 *Donatio nullo graui periculo instantis mortis facta, per reconualescentiam non præsumitur reuocata.*
6 *Donationem qui ob reconualescentiam dicit reuocatam quid probare debeat.*
7 *Donatore mortuo, eiúsque hærede asserente donationem reuocatam fuisse ob reconualescentiam priorem, quid probare is debeat.*
8 *Donatio causa mortis reconualescente donatore non reuocatur, si id se nolle declarauerit.*
9 *Donatio causa mortis pœnitentia donatoris reuocatur. Quæ pœnitentia vel verbis declaratur expresse, vel factis tacitè, nu. 10.*
Et duobus probatur testibus, secundum Decium, n. 11. Verius tamen est expressam quinque, tacitam duobus probari, nu. 12.
13 *Donationem pœnitentia reuocatam indicio est si nulla necessitate vrgente donator rem donatam alienet. Id autem quomodo accipiendũ, n. 14. & 15.*
16 *Inimicitia inter donatorem & donatarium exorta, signum est donationis causa mortis reuocatæ. Idem esse in legatario & testatore, nu. 17. Idque procedere, etsi in testamento vel codicillis postea confectis, nullam reuocatæ donationis mentionem fecerit, nu. 18. Aut etiam per errorem facta fuerit legati solutio, nu. 19. Nec refert etiamsi donatio ob specialia donatarij benemerita processerit, nu. 20.*
21 *Inimicitia inter donatorem & donatarium culpa donatoris interueniente, non præsumitur donationis facta reuocatio. Contraria tamen opinio probabilior, & ratio eius, nu. 23. Idem in testatore & legatario, nu. 22.*
24 *Pœnitere propriè dicitur, qui proprium errorem detestatur, & à proprio facto recedit.*
25 *Inimicitia ob quam donatio causa mortis reuocata præsumatur, grauis esse debet.*
26 *Inimicitiæ graues quæ sint inter donatorem & donatarium, aut testatorem, legatariúm vc. nu. 27. 28. 29. 31. 33. 34. & 36.*
30 *Adulterium vxoris, inimicitia censetur sufficiens ob quam donator vel testator, legatum vel donationem causa mortis censeatur reuocasse.*
32 *Occidere dicitur, qui graui infirmitate laborantem deserit & negligit.*
35 *Altercatoria verba non arguũt legati reuocationem.*
37 *Iniuria quæ dicatur atrox, iudicis relinquitur arbitrio.*
38 *Inimicitia sequuta reconciliatione, donatio vel legatum factum reconualescit.*
39 *Donationem causa mortis vel legati, expressa vel tacita pœnitentia reuocatam præsumi, virum locum etiam habeat nullo hærede instituto. nu. 40.*
41 *Decedere sine hærede, quando interdum quis possit.*
42 *Donans causa mortis alterius, non potest sua pœnitentia reuocare.*
43 *Donatario præmoriente, causa mortis donatio caduca fit & resoluitur.*
44 *Donatio facta vxori, ipsa præmoriente resoluitur.*
45 *Donatore & donatario simul præmorientibus, in dubio præsumitur donatorem prius decessisse, vt valida sit donatio.*

EXplicaui superiore præsumptione, quibusconiecturis donatio causa mortis præsumatur facta. Nunc dicendum est, quibus præsumatur reuocata.

1 Hic prius dicendum est † tres tantum casus, in quibus dicitur reuocata donatio, enumerati à Iustiniano *in* §. 1. *in Instit. de donat.* Quos sanè casus explicaturi,

2 prius admonemus licere † argumentari à reuocatione legati ad reuocationem donationis causa mortis: cum à pari procedant, *l. illud. ff. de donat. causa mortis.*

3 Primus est, quando † donator qui infirmitate laborans donauit, ab ea ægritudine reconualuit. Hoc sanè casu præsumitur sua voluntate reuocata donatio. Ita scribunt glos. *in Institut. de donationibus, in principio, in verbo, superuixisset,* vbi latè post alios Riminaldus iunior, *nu.* 1110. Bartolus & reliqui *in l. non omnis, ff. si certum petatur.* Et manifestè probat tex. *l. 1. in princip. ff. de donation. causa mortis,* cum dixit Iurisconsultus eum qui causa mortis donat, ea mente dare, vt statim quidem accipientis fiat, si tamen conualescit, velit id ad se reuerti. Ea enim conditione infirmus donat, si ex ea infirmitate decedat. Ergo sub contraria conditione, nempe si reconualescat, reuocare dicitur, *iuxta legem aliquando, ff. de cond. & demonstrat. cum similibus.*

4 Et hæc quidem reuocatio † ipso iure fit absque alio pacto. Ita tradunt Bart. *in l. 2. in fin. ff. de donat. causa mortis.* Baldus *in l. vltim. C. de posthum. hæred. inst.* Corneus *in cons. 126. nu. 10. lib. 1.* Guliel. Benedict. *in c. Raynutius, in verbo, testamentum, il 4. nu. 41. de testam.* Moder. Parisien. *in commentariis ad consuetudinem Parisiens. in* §. 82. *nu. 22.* Alciat. *in d. l. non omnis.* Alba. *in cons. 65. nu. 2.* & Riminal. iun. præcitato in loco, *nu.* 1016. testatur esse receptam omnium opinionem. Quam quinque iuris locis egregiè probauit. Et rationes Decij *in d. l. non omnis,* dissentientis confutauit.

Declaratur primò hæc præsumptio & coniectura, vt locum non habeat, quando donatio facta fuit,

5 † nullo graui periculo instantis mortis. Nam tunc non præsumitur facta donatio ob imminens mortis periculum, ex quo nullum instabat, & propterea per reconualescentiam ab ea infirmitate non censetur reuocata donatio. Ita Castrens. Iason, Deci. & Alciat. *in d. l. non omnis ff. si cert. petat.* Didac. *in rubr. de testam. part. 3. num. 13.* Riminal. iun. *in loco supra alleg. nu. 1033.* Quibus accedit Castr. *in cons. 385. si quæritur vtrum. nu. 2. lib. 1.* qui de donante causa mortis, ob leuem febriculam, qua vexabatur, sic respondit. Ita quoque Iulius Clarus *in* §. *donat. quæst. 15. in fine.* Et hac in re obseruandum est primò, quod is qui dicit donationem

6 † censeri reuocatam ob reconualescentiam probare debet, infirmitatem qua detinebatur donator quando donauit, grauem & periculosam fuisse. Ita *Castr. in d. cons. 385. num. 2.* Coniecturis autem infirmitas hæc ad mortem probatur, vt si medici id affirment, vel custodes qui eius curæ præerant, attestentur graues eius querelas & lamentationes fuisse, vel si alia dedit signa timoris mortis, vel si sacrosancta ecclesiæ sacramenta suscepit, sicuti Castrens. ipse explicat. Est & secundò obseruandum, quòd

7 † donatore postea mortuo, si eius hæres asserat donationem ob id censeri reuocatam, quod ipse donator ab ea infirmitate, ob quam donauit, reconualuit: etsi deinde ex alia decesserit, is inquam hæres probare id debet. Ita docuit Riminald. *in præcitato loco, hoc est, in Institut. de donationibus, in princip. numer. 1032.* auctoritate glossæ *in l. licet, ff. de donatio. causa mortis.* Imol. *in leg. Senatus,* §. *sed mortis causa, ff. eod.* & Parisij *in consil. 115. numer. 13. lib. 4.*

BIU Cujas

Declaratur secundò vt locum non habeat hæc con-
8 iectura,* quãdo ipse donator post reconualescentiam declarauit velle decedere cum eadem voluntate. Nam tunc firma manet donatio quasi ex noua & recenti dispositione. Ita respondit Castr. *in d. cons.* 385. *in fine.*

Secundus est casus, in quo reuocata & extincta
9 censetur * donatio hæc causa mortis, quando ipsum donatorem pœnituit donationis, §. 1. *in Instit. de donat.* & ibid. gl. *in verbo pœnituisset.*

10 Cæterùm pœnitentia hæc * solet vel expressa esse verbis, vel tacita, vt factis, Verbis expressa, vt si donator ipse dixit, se donationis pœnitere.

Et huius quidem pœnitentiæ declarationem duo-
11 bus testibus * probari posse scripsit Dec. *in dict. l. non omnis, in prin. num. 9. si cert. pet. & in cons.* 505. *nu.* 5.

Dissentiunt tamen à prædictis Alciatus *in l. 2. num.* 17. *in fine, ff. de legat.* 1. & Natta *in cons.* 578. & 579. qui multis rationibus & argumentis vtitur. Et hanc existimo veriorem. Etsi enim (vt dicebat Decius) donatio hæc sola pœnitentia reuocetur, sicuti & legata: attamen aut est expressa pœnitentia, aut tacita. Illa ex-
12 pressa debet * probari quinque testibus: tacita verò duobus. Ita in legati reuocatione ob pœnitentiam, post alios tradunt Iason. *in l. iurisgentium*, §. *quod ferè, in fine, ff. de pactis*, & latè Catelianus Cotta *in memorabilib. in verbo, inimicitiæ.* Et in hoc conueniunt donatio causa mortis, & legatum, vt dicemus in sequenti libro, *in præsumptione* CLXX. vbi agemus de reuocatione legati ob superuenientem inimicitiam. Pœnitentia tacita multis signis declaratur.

13 Primum est signum, si donator * nulla vrgente necessitate, atque ita voluntariè alienauit rem donatam. Ita Dynus & Baldus *in l. si mortis*, §. *Paulus, n. 2. ff. de donat. causa mortis, & in cons.* 229. *nu.* 2. Imola *in dicta l. Stichum, in fine*, & ibidem Alexand. & Florianus, Iaf. & Alciatus. Ita quoque Ruinus *in cons.* 123. *nu.* 4. *lib.* 1. *& in cons.* 7. *num.* 15. *lib.* 3. Marsil. *in singul.* 136. Chassanæus *in consuetud. Burgund. in titul. de succeff. rub.* 7. §. 5. *n.* 4. Socin. iun. *in l. 2. n. 3. ff. de legat.* 1. Roland. *in cons.* 61. *num.* 2. *lib.* 2. & Didacus *in rubr. de testament. in tertia parte, nu.* 18. Hoc recensent & sequitur Riminaldus iunior, *in præcitatis commentariis in Institut. in titul. de donation. in princip. num.* 1055. *& num.* 1056. qui quinque argumentis satis validè comprobat. Et ibid. *num.* 1057. auctoritate Aretin. *in cons.* 74. *nu.* 11. Crauet. *in cons.* 144. *numer.* 10. Didac. *in dicta 3. parte, num.* 18. ac Osasc. *in decisionibus Pedemontanis, dec.* 118. *ad fin.*

14 intelligit, quando † donator alienauit rem illam singularem, secùs si in vniuersum, vt si in omnibus suis bonis alium hæredem fecisset. Nam tunc intelligitur salua re donata illum instituisse, & idem scripsit Ioan. Lupus *in rubri. extra. de donat. inter virum & vxor.* §. 69. *num.* 10. *vers. ex quibus*, & dicemus subsequenti lib. *in præsumpt.* 140. vbi de reuocatione legati per alienationem rei differemus.

15 Præterea alienatio hæc intelligitur, quando † verè res ipsa fuit distracta, secùs verò si solummodo obligata. Ita Tiraq. *in l. si vnquam, in verbo, libertis, nu.* 120. *in fi. C. de reuoc. don.* post Io. Fabri. quem recenset.

Secundum est signum pœnitentiæ donatoris, quan-
16 do † superuenit inimicitia inter donatorem, & donatarium. Nam hanc ob causam donatio censetur reuocata. Ita Alexand. Iason, & Alciatus *in l. non omnis, ff. si certum petatur.* Chassanæus *in commentariis ad consuetudines Burgundiæ, in titul. de successio. rubr.* 7. §. 5. *num.* 4. Riminaldus iun. *in Institut. de donatio. in princ. num.* 1070. Et hæc quidem vera est sententia, etsi Decius *in d. l. non omnis*, dissentiat. Ita quoque dicimus,

17 quod legata † quæ huic donationi æquiparantur, *leg. illud ff. de donat. causa mortis, & l.* 2. vbi Doctor. *ff. de legat.* 1. reuocata dicuntur ob superuenientem inimicitiam inter testatorem & legatarium, *l.* 3. §. *vlt. ff. de adimen. legat.* & differemus in sequenti libro *in præsumpt.* 170. Et comprobatur tex. *l. cum hic status*, §. *quod si diuortium, ff. de donat. inter virum & vxorem*, vbi donatio facta inter virum & vxorem, quæ donationi causa mortis æquiparatur: ex quo morte donantis valet, reuocata censetur ob superuenientem inimicitiam inter ipsos virum & vxorem. Ita quoque egregiè scripsit Roman. *in consil.* 459. *num.* 3. quamcunque liberalitatem ex superuenienti inimicitia intelligi reuocatam. Et ob id illo in loco respondit, benefica ciuitatis liberalitate ciuium concessum aliquibus, censeri reuocatum ob inimicitiam superuenientem.

Extenditur primò hæc præsumptio & coniectura reuocatæ donationis causa mortis ob superuenientem inimicitiam, vt locum habeat etiam, quando contracta
18 ipsa inimicitia, donator † confecit testamentum, vel codicillos, in quibus nullam mentionem fecit reuocatæ donationis. Nam adhuc tacita illa ademptio locum habet. Ita de legato reuocato ob superuenientem inimicitiam, scribunt Bart. *in l. filio*, §. *Saia, ff. de adimend. legat.* Aretin. *in cons.* 93. *nu.* 5. *vers. hæc conclusio:* qui rationem, quæ huc maximè pertinet, considerauit. Et alios plures commemorabimus in sequenti libro, *in præsumptio.* 141. vbi de reuocatione legati ob superuenientem inimicitiam, differemus.

Extenditur secundò, vt hæc coniectura locum
19 etiam habeat eo casu, quando † res donata errore soluta fuisset. Nam adhuc ob tacitam præcedentem ipsius donationis reuocationem solutio ipsa repeti poterit. Ita de legati reuocatione scripsit Ripa *in l. vltim. num.* 152. *C. de reuocan. donat.*

20 Extenditur tertiò, vt locum habeat etiam, † quando testator donauit ob specialia benemerita ipsius donatarij. Nam adhuc ob superuenientem inimicitiam præsumitur donatorem pœnituisse donationis, atque ita eam reuocasse. Ea est ratio, quia ipsius donationis causa mortis natura non censetur mutata expressione meritorum, sicuti dicimus, confessionem factam in testamento esse reuocabilem ob naturam ipsius testamenti, quæ non mutatur, vt docuit Bart. *in d. l. cum quis decedens*, §. *codicillis, n.* 4. *ff. de leg.* 3.

Declaratur primò: vt locum non habeat hæc con-
21 iectura, & præsumptio quando † inimicitia inter donatorem & donatarium superuenit culpa ipsius donatoris. Nam tunc donatio ipsa non præsumitur reuocata. Ita in specie donationis causa mortis docuit Riminald. iunior, *in Institut. de donat. in princ. nu.* 1083. adductus ea magis recepta Doctorum traditione, qua
22 dixerunt, † legatum non præsumi ademptum & reuocatum à testatore, qui superuenienti inimicitiæ causam præbuit. Qua quidem in opinione fuerunt permulti congesti à Cateliano Cotta *in memorabilibus, in verbo, inimicitiæ*, nempe Bart. *in l. cum tabulis*, §. *quoniam, ff. de his quibus vt indign.* Castren. *in l. fideicommissum, C. de fideicommiss.* Roman. *in singul.* 196. *Tu habes*, Francisc. Aretin. *in l.* 2. §. *item, si in facta, in tertio notab. ff. de verborum oblig.* Barbat. *in tractat. de præstantia Cardinal. in* 3. *quæstione secundæ partis, column. vltim.* Angel. Aret. *in* §. *item si propter inimicitiam, vers. qualiter autem, in Instit. de excusat. tutor.* Alexand. *in additio. ad Bartolum in l.* 3. §. *vltim. ff. de adimend. legat.* & Bertachinus *in repertor. in verbo, inimicitiæ, quæstio.* 23. His à Cotta commemo-

BIU Cujas

memoratis adiungit Riminaldus præcitato in loco, *numero* 1096. Roman. *in l.1.colum.5.versic.est idem,C. vnde vir.& vxor. & in l.si ab hostibus,num.*10.*ff solut. matrim.*Perusinum *in c.cum speciali,colum.*7.*de appellatio.* Alexand.*in cons.*99.*lib.*5.Decium *in c.*1.*colum.*2. *de iudiciis.*Marsilium *in l.*1.§.*præterea nu.*59.*de quæst.* & Grammat.*in voto* 30.*num.*19.His ego addo Barbat. *in cons.*56.*colum.penultim.versic.& adduco.lib.*1.*& in s.vltim.n.*3.*versic.tu allega.de dona.*

Cæterùm etsi communis hæc est opinio,& in iudiciis fortè obseruanda , attamen ab ea recesserunt, Iason,*in l.filiam, num.*2. *C.de inoffic.testam.*Petrasancta *in singul.* 5. *versic. adde quod Bartol.* Ioann. Lupus *in rubr.extra de donatio.inter virum & vxorem,*§.78.*nu.* 28.Ripa *in l.vltim.nu.*151.*C.de revocan.donat.& in c.* 1.*nu.*14.*de iudiciis.* Ioan. de Amicis *in cons.*4. Bernardus Diaz *in reg.*258.Didacus *in rubr.extr.de testamen. in secunda parte,nu.*19.*versic.*5. *Ex præmissis,* & Ferdinandus Vasquius *in tract.de successionibus,lib.*3.*de successionum progressu,in ritu.de legatis,*§.28.*nu.*9.Et hæc
23 quidem mihi magis probatur , † cum negari iure non possit, quin donator seu testator ipse eum odio habere cœperit , quem diligebat & beneficio donationis affecerat. Si enim sua ipsa voluntate ab eius amicitia, quæ donationi vel legato causam præbuit, se subtraxit , præsumendum est quod donationis eum pœnituerit. Nec ad rem pertinet consideratio illorum, qui dixerunt, quod testator , vel donator,non dicitur pœnituisse, quia si pœnituisset , facile declarare id potuisset. Nam respondetur satis illos dici declarasse ipso facto offendendo donatarium , vel legatarium, quorum personas si offendere & lædere voluerunt, multò magis & bona. Et sententiam hanc verè probat *l.*4.*ff.de adimend. legat. in illis verbis: Et pœnituit testatorem prioris offensæ.*Is enim pœnitere dicitur, qui deliquit,erroremque commisit, *c.pœnitentia, il* 2. *de pœnitentia,distinctio.*3.Nec satisfacit interpretatio eruditissimi Riminaldi in loco præallegato, *nu.*1107.cum dixit *dict.c.pœnitentia*, loqui in foro conscientiæ, nos verò in foro contentioso. Nam verius est in quauis
24 dispositione , propriè eum dici † pœnitere, qui proprium errorem detestatur, vel à proprio facto recedit. Ouidius de Ponto sic cecinit:

Pœnitet ô si quid miserorum creditur vlli,
Pœnitet & facto torqueor ipse meo.

Et Cicero in Oratione pro Cælio:*Nam quod obiectum est de impudicitia, quodque omnium accusatorum non criminibus sed vocibus , maledictisque celebratum est,id nunquam tam acerbè ferret M.Cælius vt eum non pœniteat , non deformem esse natum.* Et in iure nostro passim dicitur , testatorem vel donatorem pœnitere dispositionis vel donationis à se factæ,*d.*§. *in Instit.de donat.& l.qui mortis ff.de donat. causa mortis,* sic & in *l.si quis mihi bona.*§.*vltim.ff.de acquir.hæred.*pœnitere proprij iussus dicitur pater.

Non etiam repugnat consideratio eiusdem Riminaldi præcitato in loco, *num.* 1103. cum dixit *dictam l.* 4.esse intelligendam secundùm textum *l.*3.§.*vltim.*antecedentem qui loquitur de ademptione legati ob inimicitiam causatam ab ipso legatario : non autem à testatore.Et hæc mera diuinatio. Et ratio perpensa ab ipso Riminaldo,cum dixit,quod aliàs sequeretur,testatorem addidisse malum malo , cum vltra causam, quam dedisset inimicitiæ , ademisset etiam legatum, non satis vera est. Nam quod causam dederit, inimicitiæ malum quidem est : at quod ademerit legatum, malum non est, cum à sua voluntate & liberalitate id pendeat. Nil etiam vrget interpretatio Cateliani Cottæ in loco suprà allegato, quia dum Iurisconsultus *in dicta l.* 4. dixit, donationem reintegrari,si testatorem prioris offensæ pœnituit: præsupponit in necessarium antecedens,ob offensam à testatore illatam iam reuocare legatum.Hic prætereo alia,quæ passim nostri interpretes hac de controuersa opinione , scripta reliquerunt.

Declaratur secundò prædicta coniectura,vt locum
25 habeat, quando inimicitia † superueniens inter donatorem & donatarium est gravis , secùs si leuis. Ita de inimicitia inter testatorem & legatarium manifestè respondit Vlpianus *in d.l.*3.§.*vltim.de adimen.lega.*& scribunt ibi gloss. Bartolus, ac etiam alij, quos statim commemorabimus. Et huius sententiæ rationem affert Natta *in cons.*462.*num.*13. *&* 14.*lib.*2. Et confert text.notab. *l. cum hic status* §. *quod si diuortium. ff. de donat. inter virum & vxor. ibi, Frigusculum,* hæc est leuis ira , & discordia modica. Hotomannus *in commentariis verborum iuris in verbo. Frigusculum.*

Cæterùm quæ dici possit & debeat gravis,vel leuis inimicitia , dubitari sæpè solet. Et inter graves (vt de
26 his primum dicam) existimatur , quando † legatarius re ipsa offendit grauiter ipsum testatorem , vt si eum vulneribus affecit,vel occidit, ita Baldus *in l.his consequenter , in* 2. *lectura , in fin. ff.famil. erciscu.* qui in specie scribit , hanc esse iustam causam grauis inimicitiæ, qua censetur mutata testatoris & donatoris voluntas , & consequenter reuocata donatio , vel lega-
27 tum. Idem quando donatarius,vel legatarius † interfecit,vel vulneravit patrem vel consanguineum testatoris,ita Bart.*in d.l.*3.§.*vltim.nu.*3.Natta *in cons.*462. *num.*9.*lib.*2.

28 Secundò grauis est inimicitia, † quando donatarius seu legatarius accusauit testatorē capitali de crimine: ita probat in specie text.*l.filio,*§.*Sæva.ff.de adim.leg.*Et accedit tex.*l.*1. *ff. de his quibus vt indig.* vbi Bar. & in specie declarat Ruin.*in cons.*162.*n.*2.*vers.nec etiam,li.* 4.& Rimin.iun.*inter cons.matrimonialia,cons.*81.*n.*14.

29 Tertiò est grauis inimicitia † si donatarius commisit adulteriū cum vxore ipsius donatoris vel testatoris. Ita in specie gl *in fideicommissum,in fi.C.de fideicom.*& ibidē Bar.Alex.Iaſ.idē Iaſ.*in l.sororē,n.*5.*C.de his quibus vt indign.*Ruin.*in cons.*162.*nu.*3.*li.*4.& Ripa *in l.vlt.n.* 153.*C.de reuoc.donat.* Et idem est, quando donator vel
30 testator donasset,vel legasset propriæ vxori quæ † deinde adulteriū commisit:Nā & hæc dicitur grauis superueniens inimicitia,quę arguit donatorē vel testatorem pœnituisse donationis,vel legati,atq; ita reuocare illud voluisse. Ita probat *d.l.fideicommissum,* & ibi Doct.*C. de fideicommiss.*& Bar.*in l.*1.*n.*4.*ff.de his quib. vt indig.* & ibid. Socin.Ruin.*in cons.*161.*num.*3.*lib.*4.latè Ioan. Lupus *in rub. de don. inter virum & vxor.*§.78.*nu.*2.

Quartò grauis etiam existimatur inimicitia , quan-
31 do † legatarius vel donatarius neglexit curam testatoris vel donatoris ægrotantis , nam ex hoc censetur causatum quoddam graue odium, & grauis inimicitia inter ipsum donatarium legatarium,& testatorem, vel donatorem,qui ob id præsumitur mutasse voluntatem, atque ita ademisse legatum. Ita in specie respondit Natta *in cons.*462.*nu.*11. *&* 12. Ea est huius sententiæ
32 ratio , quia occidere , † is dicitur,qui in infirmitate graui laborantem deserit , atque negligit, vt ex illo textu scribunt omnes *in l. si ab hostibus,* §. *si vir vxorem,ff. solut. matrim.* & copiosè respondi *in cons.*256. *lib.* 3. quod si maritus deserit vxorem ægrotantem, & necessaria ei non subministrat , dotis lucro priuatur. Quam sententiam multipliciter ibi declaraui.

33 Quintò grauis inimicitia existimatur † & illa , quæ exoritur ex lite,& controuersia omnium bonorum,vel maioris partis ipsius testatoris.Ita Bar.*in d.l.*3.§.*vlt.ff.*

BIU Cujas

de adim.leg. Natta *in cons.462.nu.9.* Io.Lupus *in dict. rubr.extr.& donat.inter vir.& vxor.§.79.ex l.propter litem, ff.de excus.tutor. in Auth.si dicat. C.de testib.* & scripsi *in Cõmentariis de Arbitrariis iud.lib.2.casu* 110. vbi multos huius sententiæ Doctores commemoraui.

34 Sextò grauis etiam inimicitia † exoritur ex verbis grauibus,iniuriosis, prolatis à legatario contra ipsum testatorem. Ita in specie respondet Ruin. *in cons.* 162. *nu.2.lib.*4. Natta *in cons.462.nu.*12. & ibid.*nu.*21.scri-
35 bit † verba altercatoria non arguere legati reuocationem,ex sententia Socin.Sen. *in cons.163.colum.5.lib.2.* & probat *l.si inimicitiæ, ff.de his quibus vt indig.* vbi gl.
36 & Bart.Et demum grauis inimicitia exoritur † ex omni atroci iniuria, vt inquit Bart. *in d. l.3.§.vltim.num.*
37 4.*ff.de adim.leg.* quæ autem dici possit † atrox iniuria, relinquitur arbitrio Iudicis, vt scripsi *in commentariis de Arbitrar.iud.lib.2.casu* 263.

Septimò creditur grauis inimicitia inter maritum & vxorem ob aliquem actum impudicum ab vxore commissum, vt si impudicè deosculata esset aliquem, quod odium operatur, vt præsumatur maritum reuocasse legatum ei factum.Ita Ruin. *in cons.*162.*n.*4.*li.*4.

Declaratur tertiò vt non habeat locum prædicta
38 coniectura,quando subsecuta deinde fuit † inimicitiæ reconciliatio. Nam tunc præsumitur remissum odium & inimicitia,& consequenter conualidatum legatum, *l.*1.§.*vltim.cum l.seq.* vbi Bart.*ff. de adim.leg.* Iason. *in Auth.non licet,num.*20.*C.de liberis præter.* latè differit Petrasancta *sing.*3.& idem responderunt Paris.*in cons.*1. *nu.*139.*lib.*1. Socin.Iun.*in cons.*59.*nu.*19.*lib.*3.& Alciat. *resp.* 628. *in fin.* qui de exhæredatione idem scribunt. Qua tamen de re suo loco differemus *in lib.seq.in præsumpt.*170.*nu.*13.

39 Prædicta pœnitentia tam expressa,quam tacita † ita demum operatur reuocationem donationis causa mortis,& legati,quando donans hæredem reliquit, secùs verò nullo superstite hærede, quæ pœnitentiam, atque ita reuocationem obiiciat. Sic scribit doctiss. Rimin. *in Instit.de don.in prin.n.*1034.auctoritate multorum,nempe Ang.*in disput.incip.Astensis miles, in l. circa §.vltim.* vt etiam Imol.*ff. ad l.Falcid.* Alex. *in l. non omnis,ff.si cert.pet.* Angel.Aret.*in eodem tit.Instit. de don.in princ.* Ias.*in cons.*138.*colu.*3.*lib.*4. Marsil.*sing.* 63.Ripa *in l.2.n.*19.& ibid.Soc.Sen.*n.*15. & Soc.Iun.*n.* 88.*ff.de leg.*1.qui communem esse opinionem testatur. Et his accedit Alex.*in l.quoties,col.*3.*de leg.*1.

Cæterùm à prædictis dissentiunt Corn. *in cons.*68. *colum.*5.*lib.*3. Ias.& Dec.*in l.non omnis ff si cert.pet.* ille *num.*9.iste *num.*12.Ripa qui pro contraria opinione à Riminald.allegatur, is inquam *in d.l.*2.*nu.*19.*de leg.*1. And.ab Exea *in rub.ff.de pact.nu.*159. & Didac. *in rub. de testam.in* 3.*part.nu.*24.Et hæc quidem opinio, quæ auctorum dinumeratione inferior à præcedenti non
40 est;mihi † magis probatur.Nam is text.*l.*1 *ff.qui sine manumiss. ad libert. peruenit.* ab Exea, & Didaco diligenter perpensus,& huic ipsi opinioni suffragatur. Et præterea accedit, quod frustra disputare videntur Dd. hac de re:cum nullus sine hærede decedat,ex quo postremo loco succedit fiscus,*l.*1 *ff.de iure fisci, & l.*1.*C. de bon.vacan.* quare non poterit esse locus illi primæ opinioni Angeli, & sequacium. Nisi dicamus, fieri in-
41 terdum posse,ne & fiscus † hæres sit,ob id,quod damnosam hæreditatem adire recuset : vt animaduertit Dec. *in d.l.non omnis nu.*12.

Est etiam considerandum donationem hanc non reuocari pœnitentia ipsius donatoris, quando promisit donationem ipsam certo tantum casu reuocare vt puta sola donatarii prædecedentia, vel causa ingratitudinis tantum, vel solummodo per alienationem, sicuti ex sententia Castr. Ruin. & aliorum scripsit Rimin. præcitato in loco *n.*1040. Qui quidem *n.*1051. post Fran.Balduin.& Thobiam Nonium ibid.annota-
42 uit,quod † quando quis donauit causa mortis alterius, non potest ipse donator pœnitentia reuocare donationem ipsam *iux. l. mortis causa capimus, ff. de don. caus.mortis,& l.*3.*C.eod.*

Tertius est casus in quo reuocata præsumitur donatio hæc causa mortis,quem idem Iustin. refert *in d.*
43 §.1.*in Inst.de don.* quando scilicet donator † superuixit ipsi donatario. Nam prædecedente donatario, tanquam caduca extinguitur atque resoluitur donatio, *d.* §.1.*& l.si vir.vxori.*§.*vx.viro.ff.de don.int.vir.& vxo.* vbi Bar. annotauit. Idem scripserunt Bald. *in l.*2.*C.de iur.dotium,* Alex.*in cons.*14.*ver.postremò,li.*1. Dec.*in l. non omnis,n.*7.*ff.si cert.pet.* Hos commemorat,& sequitur Rim.*in Inst.de donat.in prin.n.*1052.Quibus accedunt Dec.*in con.*305.*& in con.* 470.& Alc.*in resp.*659.

Et simile addunt Dec.& Rimin. præcitatis in locis
44 quod dicimus, donationem † factam à marito vxori, præmoriente ipsa vxore resolui,*l.inter virum ff. de rebus dub.& l.à marito,C.de don.int.vir. & vxor.* & responderunt Bal.*cons.*29.*Vir donauit,col.*2.*lib.*3.& Cast. *in cons.* 335. allegati à Riminaldo. Et his addo alios, quos congessi *in cons.*84.*nu.*15. quo loci distinguendo tres casus declaraui, rationémque retuli. Et ibid.*n.*14. scripsi, quod quando ambo simul moriuntur, & igno-
45 ratur quorum † primus decesserit, donatio valet, quia præsumitur donatorem prius decessisse,*d.l.si inter virum ff.de reb.dub.*& idem probat *l.si ij qui inuicem, ff. de don.caus.mortis,*& tradit Didac. *in lib.*2.*var.resol. c.*7.*nu.*8.*vers. hinc oritur,* Non hic repeto alia quæ ad rem hanc illo in responso scripsi.

PRÆSVMPT. XXXVIII.

Contractum secundùm sui naturam & legis dispositionem confectum præsumi.

SVMMARIA.

1 *Contractus secundùm sui naturam & dispositionem legis præsumitur factus.*
2 *Locator promittens non expellere conductorem, quomodo intelligatur.*
3 *Laudo arbitri si quis stare promiserit, quomodo accipienda promissio.*
4 *Molestare non velle qui promisit, intelligitur si causa ipsi non præbeatur.*
5 *Hæres petens cautionem ab vxore relictæ vsufructuaria, non dicitur contrauenire promissioni factæ de non molestando.*
6 *Feudum vel emphyteusin concedens, præsumitur in perpetuum concedere.*
7 *Mater se obligans pro filio, patre soluendo existente, animo repetendi præsumitur se obligasse.*
8 *Contrahentes præsumuntur etiam statutis voluntatem suam conformem esse voluisse.*
*Idem etiam de consuetudine,nu.*9.
10 *Doctor ad legendum conductus, præsumitur secundùm consuetudinem Gymnasij.*
11 *Clericorum contractus regulantur secundum legem modum contrahendi respicientem.*
12 *Clericus soluere tenetur monetam secundùm formam à statuto expressam,nisi contraria pro ipso sit constitutio.*
13 *Contractus secundùm sui naturam factus præsumitur,etiam impropriando verba,modo non noceat ei quo cum contrahitur.*

BIU Cujas

14 *Pater præsumitur stipulari filiis, non vt filiis, sed vt hæredibus.*

1 EST rationi & æquitati consentanea hæc iuris præsumptio, qua dicimus, contractum † præsumi secundum sui naturam & legis dispositionem confectum, *l quæro, §. inter locatorem, ff. locati*, quo loci respondit Paulus, promissionem à locatore factam † de
2 non expellendo conductore intelligi, dummodò rectè colatis & debitam pensionem soluat. Et hoc responso adductus sic scripsit Alciat. *in tract. de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 32. num. 1.* ex sententia etiam Bart. *in d. §. inter locatorem, num. 1. & in l. quidam cum filium, ff. de verb. oblig.* & ibidem Ias. *nu. 21.* qui scripserunt, quod etsi
3 quis promisit stare laudo † arbitri & arbitratoris, & non petere aliquam reductionem ad arbitrium boni viri: attamen intelligitur promissio hæc, si modò laudum erit æquum, secùs verò si iniquum, ne detur delinquendi occasio. Ita etiam dicimus feudum secundùm sui naturam censeri concessum. Alex. *in l. quod dicitur, num. 24. de verb. oblig.* & alios refert Ludouicus Molina *in lib. 1. de Hispanor. primogen. c. 3. num. 4.* qui *num. 5.* subiunxit, idem esse de emphyteusi, vt scilicet præsumatur concessa secundum naturam suam, & adiunxit idem esse de primogenitura, vt instituta & ordinata præsumatur iuxta propriam naturam. Id quod auctoritate Castr. Abbatis, & aliorum quamplurimorũ probat, & tradit Molina, *in eo. lib. 1. c. 17. n. 26.*
4 Hinc etiam dicimus, quod si † quis promisit non molestare, vel inquietare, intelligitur, nisi ei iustam causam præbuerit. Ita Bar. *in d. §. inter locatorem, n. 1. & in d. l. quidam cum filium.* Huc facit quod respondit Rui. *in cons. 48. n. 2. & in cons. 77. n. 4. lib. 2.* ex sententia Bal. *in l. 1. C. de vsufruct.* & Alex. *in l. quod de bonis, §. 1. ff. ad*
5 *l. Falc.* quod si hæres † promisit non molestare vxorem defuncti in vsufructu ei relicto, si petit hæres cautionem de vtendo & fruendo arbitrio boni viri: non dicitur contrauenire promissioni, ex quo cautio est ex natura vsusfructus. Et ad rem quoque pertinet
6 quod † concedens feudum, vel emphyteusim, præsumitur in perpetuum concedere: cùm talis sit illarum concessionum natura. Ita Ang. & Alex. *in l. qui in aliena. in prin. ff. de acq. hæred.* & Alciat. *in tract. de præsump. reg. 2. præsumpt. vlt.* Huc etiam facit quod si
7 mater † se obligat pro filio, patre ipso existente soluendo, præsumitur se obligasse secundùm dispositionem legis, atque ita secundùm naturam actus, vt repetere possit. Ita ex sententia Castr. respondit Cranet. *in cons. 77. num. 9.* & simile tradit idem Cranet. *in cons. 186. num. 9.* Et alia his similia referemus infra *libr. 6. in præsump. 9.* vbi explicabimus, quod actus præsumitur factus secundùm sui naturam.

Extenditur primò vt locum habeat hæc præsumptio quo ad
8 statuta, secundùm quæ præsumitur contrahentes voluisse contrahere & eis suam voluntatem accommodare, vt scribunt Bart. *in l. quod dicitur, nu. 7. de verb. oblig.* Alex. *in cons. 127. & in cons. 129. lib. 1.* Ias. *in cons. 137. nu. 1. lib. 4.* Curt. Iun. *in cons. 171. num. 1.* & Hier. Zanc. *in l. hæredes mei, §. cum ita, in 9. parte, n. 37. ff. ad Treb.*

9 Extenditur secundò, vt procedat etiam quoad † loci consuetudinem, *l. semper in stipulationibus, de reg. iur.*
10 vbi Dec. *n. 8.* qui subiungit *n. 9.* quod † Doctor conductus ad legendum, præsumitur conductus secundum consuetudinem Gymnasij, idem Dec. *in cons. 70.* & Soc. Sen. *in cons. 196. col. 2. lib. 2.*

11 Extenditur tertiò, vt procedat etiam quo ad † clericos. Nam & eorum contractus regulantur à dispositione legis respicientis modum contrahendi. Ita scribit Salic. *in auth. cassa, in fi. C. de sacr. eccl.* cum dixit, quod licet quis gaudens beneficio clericali, locauerit domum scholastico, attamen locatio illa intelligitur facta cum priuilegio inquilinatus, concesso scholari. Quod est annotandum pro interpretatione statuti vniuersitatis scholasticorum huius Gymnasii Patauini. Et Salicetum secutus est Alci. *in d. reg. 3. præsump. 32. nu. 4. ver. & infert.* quo loci ex eodem Salicet. subdit, quod
12 clericus † tenetur pecuniam soluere secundum formam monetæ expressæ à statuto: quia conuenisse videtur secundùm illius statuti dispositionem. Id quod verum esse intelligit Alcia. nisi clerici haberent contrariam constitutionem expressam, quia tunc illa esset seruanda, *c. cum venissent, de eo qui mittitur in poss.*

Extenditur quartò, vt procedat etiam quando ver-
13 ba † contractus impropriarentur, modò impropriatio non noceat ei cum quo contrahitur. Ita Bart. *in l. vt iure iurandi, §. si liberi, nu. 3. ff. de oper. lib.* cum dixit quod quando quis stipulatur sibi emphyteusim, stante statuto quod masculi excludant fœminas, erunt prius vocati masculi, & deinde fœminæ. Et idem est si stipulatio foret concepta pro filiis masculis & fœminis, adhuc enim censetur stipulatus esse prius pro masculis, & deinde pro fœminis. Ita Bart. *in cons. 60. Quæstio ista, lib. 1.* & Alex. *in l. Gallus, §. quidam rectè, n. 8. ff. de lib. & posth.* Ea est huius sententiæ ratio, quia hæc stipulationis verba referuntur ad terminos iuris secundum quos & quatenus filij sunt hæredes, ita etiam
14 admitti debent. Nam pater in dubio * præsumitur stipulari filiis, non vt filiis, sed vt hæredibus, vt tradit idem Bart. *in §. quidam rectè*, & dicemus infrà *in præsump. 48.* Et traditionem illam Bart. *in d. §. si liberi*, ad rem nostram perpendit Alciat. *in d. præsump. 32. num. 2.* qui ait communiter recipi. Reliqua verò quæ tradit Alciatus ibi, explicabimus infra libro quarto, in præsumptione vltima, vbi declarabimus, quando voluntas testatoris præsumatur legi conformis.

PRÆSVMPT. XXXIX.

Contractus an nominatus vel innominatus præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Contractum in dubio præsumi innominatum, Bartoli est opinio.*
2 *Vxorem permittentem bona sua possideri & administrari à marito, non dotis nomine, sed ex contractu innominato potius concessisse præsumitur.*
3 *Res pro annua pensione data, vel emphyteutica, vel ex innominato contractu concessa præsumitur.*
4 *Contractus innominatus stat in puris terminis contractus.*
5 *Contractum nominatum in dubio præsumi, Baldi est opinio.*
6 *Contractus nominatus vtrum innominato fauorabilior.*
7 *Interpretatio stricta sumitur in contractibus.*
8 *Contractus nominati potentiores sunt & fortiores.*
9 *Verba in potentiori significatu sumi debere, & verba propriè esse intelligenda, idem est dicere.*
10 *Regula l. 1. §. qui in perpetuum, ff. si ager vectig. vel emphy. pet. quomodo intelligenda.*

CONtentio est celebris, an contractus in dubio præsumatur nominatus vel innominatus? Et
1 præsumi contractum * innominatũ, sensit gl. *in l. elegãter, §. 1. in verbo, ex stipulatu. ff. de dolo.* quam ibi sunt secuti Bart. & Bald. Ita etiam Bart. *in l. 1. num. 7. versic.*

BIU Cujas

quæro extra glossam, in fin. ff. de rerum permut. dixit, quod quando ex parte vnius contrahentium datur res & pecunia, ex parte verò alterius datur res tantum; & sumus in dubio, præsumitur potius contractus innominatus, do, vt des, quam contractus nominatus, emptionis & venditionis. Et Bar. illo in loco secuti sunt Fulg. & Ias. & alij plures congesti à Tiraq. *in tract. de retract. consang.* §. 39. *glo.* 1. *num.* 36. Ita quoque idem Bar. *in sua disputatione* 7. *Mulier habens, col.* 2. *vers.* 7.

2 *probo.* dixit quod † quando mulier permittit bona sua possideri & administrari à marito, præsumitur potius ex contractu quodam innominato ea concessisse, do, vt facias, scilicet vt administret, quam ex contractu dotis nominato. Ita pariter Bald. *in l. liberti. nu.* 36. *de operis*

3 *libertorum*, scriptum reliquit, rem datam pro † annua pensione, præsumi vel emphyteuticam, vel concessam ex contractu innominato. Huc facit, quod quando quis alicui dicit, accipe, tolle hanc pecuniam, is contractus dicitur innominatus. Ita Rom. *in l. cum quid, nu.* 16. *ff. si cert. pet.* vbi Alc. *nu.* 38. & Zasius *num.* 42. & idem Zasius *lib.* 2. *sing. respon. c.* 13. Cæterum aduersus Romanum in ea specie, est recepta magis Doctorum opinio, qui dixerunt, esse mutuum, qua de re diximus suprà *in præsump.* 34. vbi in secunda opinione diximus, veram non esse Romani traditionem. Et apertius Ias. *in l.* 2. *in prin. col. penult. n.* 9. *ff. si cert. pet. & in l.* 1. *col.* 2. *ff. de æstima. actio. & in l.* 1. *in fin. ff. de rerum permut. in præludiis feud. nu.* 25. *vers. nota tamen, & in cons.* 174. *col.* 1. *libro secundo.* Et hanc visus est probare Tiraq. *in d. tract. de retract. consang.* §. 30. *in glos.* 1. *nu.* 37.

Et ij quidem moti sunt *ex l. si pecuniam in princ. ff. de cond. ob causam ex l. naturalis*, §. *at cum do ff. de præscrip. verbis, & ex* §. 1. *Inst. de loc. & conduct.* & apertius probat text. *l.* 1. *ff. de æstimat. act. in illis verbis: quoties enim de nomine contractus ambigeretur, & c.*

4 Et accedit ratio, quia † contractus innominatus stat in puris terminis contractus, cum specificum nomen non assumat sicuti de pacto nudo dicemus in subsequenti præsumptione.

5 Cæterùm præsumi potius contractum nominatum respondit Bald. *in cons.* 261. *Primo quæritur, statuto c.* 2. *vers. præterea cum dubitatur, lib.* 1. idem affirmavit ipse Baldus, in præludiis feudorum *col.* 3. *vers. pro intellectu*, & in sua Margarita, *in verbo, contractus*, & à Baldo visus est non dissentire Catelianus Cotta *in memorabil. in verbo, contractus an in dubio.* idem docuit Curtius Iunior *in l. si pascenda, num.* 11. *C. de pactis.* Ea ratione vsus est Baldus, quod contractus nominatus

6 † fauorabilior est innominato. Quæ sanè ratio repu-

7 gnat dispositioni iuris vt diximus suprà. Et in † contractibus stricta sumitur interpretatio, *l. quidquid astringendæ, ff de verb. oblig.*

8 Secundò mouetur Curtius, † quia contractus nominati sunt potentiores & fortiores, vt tradunt omnes *in l. iurisgentium, in princ. ff. de pact.* Atqui verba contractus debent sumi in potentiori significatione, *leg.* 1. *§. qui in perpetuum. ff. de agr. vectig. vel emph. pet.* Ergo præsumitur contractus nominatus.

9 Verùm respondetur, quod † idem est dicere, verba sumi debent in potentiori significatu, & dicere, verba intelligi debere propriè. Ita scribunt Soc. sen. *in cons.* 25. *col.* 3. *vers. non obstat vltimum, lib.* 3. & Zuchardus *in l.* 1. *num.* 13. *C. qui admitti.* Propriè autem contractus est contractus innominatus ex quo (vt dixi suprà) non assumit specificum nomen. De eo ergo debet in-

10 tell gi. Respondetur & secundo, † regulam, *d. §. qui in perpetuum*, locum habere quando aliàs actus de se non valent quia dum fit interpretatio, fit vt in potentiori significatur, si verò valet, non fit. Ita declarant Soc. Sen. *in cons. vltim. in fin. lib.* 2. quem secutus est Alciat. *in repet. l.* 1. *§ si quis ita, num.* 36. *in fin. in l.* 4. *§. Cato. nu.* 109. *ff. de verborum obligat.* Cùm ergo nostro in casu contractus ipse satis valeat, dicendum est cessare regulam *d. §. qui in perpetuum.*

PRÆSVMPT. XL.

Pactum præsumi nudum, cum pacti simplex mentio fit & quando præsumatur vestitum.

SVMMARIA.

1 *Pactum in dubio nudum præsumi.*
2 *Verba in dubio, simpliciter & non secundum quid, intelligenda.*
3 *Pacta vestita tanquam species continentur propriè sub nomine pacti in genere.*
4 *Liberorum nomen tanquam genus diuiditur in species nomine differentes; & omnes continet descendentes.*
5 *Posthumi nomen tanquam generale, omnes posthumorum species complectitur.*
6 *Adoptio in duas diuiditur species.*
7 *Beneficium vt genus diuiditur in tres species.*
8 *Institutio tanquam genus diuiditur in duas species.*
9 *Pactum vt genus quomodo diuidatur.*
10 *Mentione facta adoptionis, beneficij institutionis pacti, quomodo disponentes intelligendi sint.*
11 *Qualitas tanquam accidens non præsumitur.*
12 *Pactum vestitum non præsumi, quando subiecta materia id significat.*

DVbitari solet, cum pacti simplex mentio fit alsqua in dispositione, an præsumatur pactum vestitum, vel potius nudum: atque ita simplex promissio. Et † præsumi nudum scribunt Bald. & Riminald. Sen.

1 *in rubric. C. de pact. ad fin.* & ibidem Dec. *nu.* 7. Alciat. *in fin.* Zuchard. *num.* 87. & Ioan. Bolognetus *num.* 45. qui communem esse sententiam testatur. Et quam etiam probauit Caccialupus *in tract. in pract. de pactis, quæst* 4. qui dixit quòd si in instrumento scriptum est, pactum, intelligitur de pacto nudo. Eandem sententiam secutus est Didac. *inc. quamvis, in* 2. *part.* §. 4. *nu.* 12. *de pact. in* 6.

Et quamquam text. *l. lecta. ff. si cert. petat.* qui passim à prædictis allegatur, nil ad rem pertineat, vt rectè aduertit Zuchardus. Nec minus *l. vltim. C. de pact.* ab eo considerata, attamen satis fulcitur sententia hæc, *l. legitima ff. de pact. ibi, & ideo interdum ex pacto actio nascitur.* Pactum ibi pro nudo sumitur, alioqui non dixisset interdum. Et Accursius ibi sic illum intellexit. Idem probat *l.* 3. *C. de vsur.* vbi pariter Accurs. sic illam explicat. Huius sententiæ ratio à prædictis affer-

2 tur, quod in dubio verba intelligi † debent simpliciter & non secundùm quid, vt scribunt Bar. *in l. hoc legatum, & in l. Lucius*, §. *quæsitum de leg.* 3. & idem Bar. *in rubr. ff. sol. matr. nu.* 12. vbi Alex. *num.* 22. & Dec. *in c. velle non creditur, nu.* 5. *de regul. iuris.*

Porro cum pactum nudum sit simpliciter pactum: pactum verò vestitum sit secundum quid, præsumitur pactum nudum, non autem vestitum.

Nec repugnat consideratio Bologne. *in d. rubric. C. de pactis, nu.* 45. quòd imò pacta vestita sunt propriè pacta, sicuti pactum nudum: cum & illa sint species pacti, *l. iurisgentium, in princip. ff. de pactis.* Et species

continetur

continetur sub genere, & propriè, *l. si quid earum, §. inter emptum, de legat. 3.* Dec. *in rubri. ff. de iurisd. om. iud. & in l. toto, num. 2. de reg. iur.* Nam facilè respon-
3 detur, præcitatos Doctores non negare, quin pacta vestita tanquam species contineantur propriè sub nomine pacti in genere, sicut equus tanquam species æquè propriè continetur sub genere animalis, sicuti continetur & homo, sed dicunt, quod pacta vestita ob nomen certum, quod sumpserunt, dicantur pacta secundum quid, hanc ob causam propriè de eis non intelligi. Alia ratione vsus est Bolognet. quæ tamen non differt ab illa Doctorum, vt statim dicemus. Rem hanc planius explicando, sic dicimus & distinguimus primùm tres casus vnà cum Zuchardo *in l. posthum. C. de bonor. poss. contra tab.*

Primus est, quando genus diuiditur in suas species, quæ omnes assumunt nomen speciale, vt animal, quod diuiditur in species nomine differentes, vt in hominem, equum, bouem, & similes. Et ita nulla species retinet nomen generis. Exemplum est in jure nostro in
4 nomine liberorum, † quod tanquam genus diuiditur in species nomine differentes, vt in filios, nepotes, pronepotes, & alios descendentes, *l. liberorum, de verb. sign.* si ergo dico liberi, ita propriè, & verè comprehenduntur nepotes, vt filii, & econtra. Hic casus nostro non adaptatur.

Secundus est casus, quando genus diuiditur in suas species, quæ omnes retinent nomen generis, atque ita nulla earum sibi assumit speciale nomen. Exemplum
5 in nomine † posthumi, quod tanquam generale continet sub se posthumum natum mortuo ipso patre, & posthumum natum condito testamento, viuo adhuc ipso patre, & posthumum, hoc est filium illegitimũ mortuo patre legitimatum, vt explicant Doct. *in rub. ff. de lib. & posth.* qui ob id affirmant, quod si posthumi fiat mentio etiã in materia stricta, tam de vna specie, quam de altera intelligi. Hic pariter casus nostro nõ cõuenit.

Tertius est casus, quando genus diuiditur in suas species quarum vna retinet nomen generis, aliæ verò assumunt nomen speciale, sicut adoptio quæ in genere
6 consideratur, & diuiditur † in duas species, hoc est in adoptionem in specie, & in arrogationem, §. 1. *in Inst.*
7 *de adopt.* Ita & † beneficium, vt genus, diuiditur in beneficium in specie, in priuilegium, & rescriptum. Bart.
8 *in l. vlt. n. 3. ff. de const. princ.* Ita in institutione, † quæ tanquam genus diuiditur in institutionem in specie, & substitutionem, vt scribit post alios Soc. Sen. *in l. 1. col. 2. ff. in fin. ff. de vulg. & pup. subst.* Ita in casu nostro,
9 pactum † vt genus, diuiditur in pactum simplex, quod retinet nomen generis, & in alias species, quæ specialia nomina assumunt, vt nomen emptionis, & venditionis, locationis, & conductionis, & similia, *l. iurisgentium, in prin. ff. de pact.* Cum ergo in aliqua dispositio-
10 ne fit mentio † adoptionis, beneficii, institutionis, pacti, præsumitur disponentes illos sensisse de adoptione, beneficio, institutione, & pacto in specie, quæ retinent nomen ipsum generis, non autem de aliis speciebus, quæ alia nomina specialia à genere suo differentia assumpserunt. Ita scribunt Bart. *in d. rub. ff. sol. matr. nu. 12. & in d. l. hoc legatum, de legat. 3.* & alij præallegati. Ratio est, quia verisimile est, quod partes contrahentes, vel disponentes, sciuerint certa ipsa specierum nomina, & quod si voluissent intelligere de ea specie, quæ non retinet nomen generis, sed aliud certum nomen assumpsit, quod inquam certum illud nomen expressissent, vt purà sciunt contrahentes, quod si pactum transit in contractum emptionis & venditionis, nomen illud assumit. Et quod si pactum manet in finibus, & puris terminis conuentionis, retinet nomen pacti, si ergo contrahentes nominando pactum, intellexissent de emptione & venditione, certè expressissent proprium eius nomen. Ita etiam cum disponentes nominant adoptionem, si intellexissent de arrogatione, illam suo nomine expressissent. Est ergo dicendum, quod nominando pactum, vel adoptionem, intellexerint de speciali pacto & adoptione, quæ nomine ipso speciali differunt ab emptione, venditione, & ab arrogatione, quæ specialia nomina habent. Considerari etiam potest ratio hæc in pacto, quod nomen speciale quod non assumit pactum, est propter aliquam adiectam qualitatem, *d. l. iurisgentium, in prin.* At quali-
11 tas † vt accidens non præsumitur, *l. si verò, §. qui pro rei qualitate, ff. qui satisdare cogantur,* & scripsit post alios *in cons. 1. num. 121. lib. 1.* Non ergo præsumitur pactum vestitum, sed illud simplex, sicque nudum.

12 Declaratur primò non procedere, † quando subiecta ipsa materia significat, disponentes, vel contrahentes intellexisse etiam de pacto vestito. Ita declarat Zuchard. *in d. rubr. C. de pact. nu. 87. in fi.* simile tradit Alex. *in l. lecta, nu. 4. ff. si cert. pet.* & ibidem Ias. *n. 5. vers. 4. limita.* Cagnol. *num. 92. ver. 3. limitat.* quod verbum, promitto, prolatum in materia contractuum innominatorum, intelligitur de pacto nudo, etsi aliàs intelligi debeat de pacto vestito, hoc est de stipulatione: & attingam in subsequenti præsumptione.

PRÆSVMPT. XLI.

Pactum nudum, vel stipulationem iniuisse ân præsumantur, qui verbo conuentionis, vel promissionis, vel placiti vsi sunt.

SVMMARIA.

1 *Conuenit, verbum, generale est, & ad omnes refertur contractus.*
In dubio tamen de solo pacto nudo intelligitur, nu. 2.
Quod procedit, etsi in scriptura vel instrumento proferatur, num. 3.
4 *Conuenit, verbum prolatum in actis iudiciariis, præsumitur mediante stipulatione conuentum.*
5 *Promisit, verbum, in publico instrumento redactum, stipulationem importat.*
6 *Promittimus rogati, pollicemur vltro.*
7 *Promisit, verbum, etiam in scriptura priuata stipulationem significat.*
8 *Instrumentorum appellatione veniunt etiam scripturæ priuatæ.*
9 *Promisit, verbum, in actis iudiciariis, intelligitur post stipulationem.*
Idque etiam si ab ignaro fuerit prolatum, n. 10. Idem est, si in confessione partis reperiatur, nu. 11.
13 *Promitto, verbum, in instrumento positum, quando solum nudum pactum significet, num. 13. 14. 16. 18. & 19.*
15 *Contractus innominati nudo pacto conficiuntur.*
17 *Promissio quòd stipulationem significet, vnde proueniat.*

COngruus satis est hic locus, vt asseramus, an pactum nudum, vel stipulationem iniuisse præsumantur, qui verbo conuentionis, vel promissionis, vel placiti vsi sunt? Hac de re copiosè disseruerunt post Ias. *in l. lecta, nu. 5 ff. si certum pet.* & ibid. Dec. *n. 9.* Cagnol. *num. 87.*

1 Verbum convenit, † (vt de hoc primum dicamus) generale est, ob id ad omnes contractus referri potest, *l. 1. §. 1. ff. de pact.* Vnde & stipulationem significat si

si apparet partes stipulari vōluisse, *l. seruus ea. de ser-*
2 *uis export.* in dubio* autem intelligitur de solo pacto nudo. Ita Bartol. Angel. & Alexand. *in d. l. lecta.* & ibidem Dec. *num.* 9. Alciat. *numero* 18. & Cagnol. *num.* 87. qui communem esse opinionem testatur, adducti text. *d. l. lecta.* in quo verbum, conuenit per stipulationem. promissum significat. Idem probant *l. qui Romæ. §. Flanius. ff. de verb. oblig. & l. si tibi, C. locati.* Et probabilior est cæteris ratio perpensa ab Alciato, quia etsi stipulatio, & reliqui contractus nominati, mediante conuentione conficiuntur: attamen præter ipsam conuentionem requiritur forma, & iuris approbatio. Et ideo in dubio, verbum, conuenit, significat solum pactum nudum, cùm nil vltra conuentionem nudam habet. Quam sanè rationem sensit prius Fulgos. *in d. l. lecta.*

Extenditur primò, vt locum etiam habeat, quando
3 verbum, conuenit,* fuit prolatum in scriptura & instrumento. Nam adhuc significat pactum nudum, non autem stipulationem. Ita tradunt Bart. Dec. & Cagn. *num.* 87. *in fin.* qui ob id inferunt, quòd si instrumento ita scriptum sit, hoc acto & conuento, non præsumitur, quod interuenerit stipulatio, sed pactum nudum tantum.

Declaratur primò, vt locum non habeat hæc præ-
4 sumptio quando verbum, conuenit, † fuit prolatum in actis iudiciariis. Nam tunc præsumitur conuentum, mediante stipulatione. Ita Bald. *in l. sciendum. in 2. lectur. ff. de verb. oblig.* quam declarationem dixit singularem Franc. Cremens. *in singul.* 140. *incipit. quanquã.* Idem scripsit Ias. *in d. l. lecta, nu.* 5. *vers.* 6. *limita.*

Verùm Cagnol. *in dicta l. lecta, nu.* 91. dissentit, qui animaduertit, *l. cum ostendimus,* §. *vlt. ff. de fide iusso. tut.* quæ hac pro declaratione allegatur, nil dicere de verbo, conuenit. De verbo, promisit, disseramus nunc.
5 Et dicimus communem esse opinionem, quod † in publico instrumento redactum, importet stipulationem. Ita affirmant omnes *in l. lecta. ff. si cert. peta.* ibi Iason *num.* 5. & Cagnolus *nu.* 92. Ruin. *in cons.* 121. *nu.* 1. *lib.* 1. testantur communem esse opinionem, & Rota *in decisio.* 683. *in prima parte,* in nouissimè editis. Et satis manifestè probãt *l.* 1. *C. de contrahenda & committen. stipulat. & §. si scriptum. in Institut. de inutilibus stipulat.* lex enim præsumit promissionem fuisse solemniter factam, mediante scilicet præcedenti interrogatione, & subsequenti responsione. Ita Cagnolus *in d. l. lecta, n.* 92. *versicu.* 5. *limita.* Nam (vt Grammatici scribunt, & docet Alciat. *in d. l. lecta, nu.* 20.) pollice-
6 mur † vltrò, promittimus rogati. Et propterea præsumitur neminem promisisse, nisi præcedente interrogatione, *argum. l. cum de indebito, ff. de probat.*

Extenditur primò, vt locum habeat etiam in pri-
7 uata scriptura, in qua verbum, promisit, † significat stipulationem, sicuti tradunt Castren. *in l.* 1. *C. de vsur.* Soc. Sen. *in cons.* 267. *n.* 1. *lib.* 2. Dec. *in d. l. lecta, n.* 9. & communem testatur ibid. Cagnol. *nu.* 92. *vers. non est tamen.* Nam etsi tex. *d. §. si scriptum,* loquitur de instru-
8 mento: attamen appellatione instrumentorum † veniunt etiam priuatæ scripturæ, *libro* 1. *ff. de fide instrum.*

Extenditur secundò, vt procedat etiam quando in
9 actis iudiciariis fuit prolatum † verbum, promisit. Nam & tunc per stipulationem intelligitur. Ita Ias. *in d. l. lecta, nu.* 5. *vers.* 6. *limita.*

Extenditur tertiò, vt habeat locum etiam, quando
10 verbum, promisit, fuit prolatum ab ignaro † & imperito. Nam adhuc præsumitur per stipulationem. Ita communem esse opinionem testatur Cagnolus *in d. l. lecta, numero* 92. *vers.* 4. *limita.*

Extenditur quartò, vt non procedat, quando ver-
11 bum, promitto, reperitur † in confessione partis, Aflict. *in decis.* 120. *num.* 4. dubitat tamen Alexand. *in cons.* 13. *nu.* 4. *lib.* 1.

12 Declaratur primò, vt locum non habeat, quando † in eodem instrumento adessent plura capitula, & in omnibus aliis capitulis partes expresè apposuerunt stipulationem, si postea in alio capitulo simpliciter vsæ sunt verbo, promisit, intelligitur pacto nudo. Ita Iason *in d. l. lecta. num.* 5. *vers. regula est,* post Roma. ibi, qui sic intellexit *d. l. lecta.*

Declaratur secundò, vt non procedat, quando ver-
13 bum, promisit, fuit † appositum super actu, qui valet de iure communi: secus si super actu, qui solum valet de iure speciali. Nam tunc præsumitur & intelligitur pacto nudo promissum, vt si quis simpliciter promisit dotem pro muliere, intelligitur pacto nudo promisisse. Sic declarant Bald. *in l.* 1. *C. de dotis promiss.* Ias. *in d. l. lecta, n.* 5. *vers.* 3. *limita,* & idem docuit Aret. *in l. sciendum, ff. de verb. oblig.* Ea ratione moti sunt, quia plures specialitates concurrere non possunt simul, *d. l.* 1. *Cod. de dotis promiss.* sicuti hic concurreret specialitas, quod promissio dotis incertæ valeat, *l. cum post. §. generer. ff. de iure dot.* & quod verbum, promitto, significat stipulationem.

Cæterùm à prædictis dissentiunt Alex. & Aquensis, *in d. l. sciendum.* & Brunus *in tracta. de forma, in titu. de probat. & præsumpt.* quos secutus est Cagno. *in dict. leg. lecta, num. vers. secundò limit.*

14 Declaratur tertiò vt † locum non habeat, quando ex subiecta ipsa materia præsumeretur, & intelligeretur de pacto nudo. sicuti quãdo verbum, promisit, fuit prolatum in materia contractuum innominatorum,
15 † qui sanè contractus pacto nudo conficiuntur. Ita Bald. *in l. si ex placito, C. de rerum permut.* Iason. *in d. l. lecta, nu.* 5. *vers.* 4. *limita.* & Ruin. *in cons.* 131. *nu.* 3. *lib.* 1. & dixi in fine præcedentis præsumptionis: sed dissentit Socin. sen. *in cons.* 253. *nu.* 4. *vers. secundo principaliter, lib.* 2. & Alexand. *in consi.* 76. *num.* 4. *lib.* 6.

Declaratur quartò, vt non procedat, quando consta-
16 ret, † quod illo promissionis tempore, non præcessit
17 interrogatio: nec secuta est responsio. Nam † quod promissio importet stipulationem, prouenit à præsumptione legis, quæ præsumit solemnitatem interuenisse, vt diximus suprà: cum ergo apparet solemnitatem interrogationis, & responsionis non interuenisse, cessat ipsa præsumptio. Ita declarat Cagnol. *in d. lecta. nu.* 9. *vers. quintò limita.*

Declaratur quintò, vt locum non habeat, quando
18 verbum, promisit, fuit prolatum † in epistola, quæ cum soleat mitti absenti, significat, per stipulationem promissum non fuisse, quia non præsentia, sed ablentia præsumitur. Ita in specie declarat Imola & Aret. *in l. Tertia. §. pen. ff. de verb. oblig.* & egregiè Ruin. *in d. cons.* 131. *numero* 3. *libro* 1. qui *num.* 4. comprobat similibus.

19 Declaratur sextò, vt non habeat locum, quando * verbum, promisit, prolatum fuit à testibus. Nam tunc præsumitur pacto nudo promissum. Ita Afflict. *in deci.* 120. *num.* 2. qui tamen intelligit, non procedere contra producentem ipsos testes. Nam tunc præsumitur promissum mediante stipulatione, & rursus non habet locum, quando testes deponunt super facto promissionis, ex quo resultat stipulatio. Ita Socin. sen. *in d. consil.* 253. *numero* 4. *versicul. quoniam ad hoc simpliciter, libro* 2. idem sensit Alexand. *in consil.* 76. *nu.* 1. *libro* 6.

PRÆ-

BIU Cujas

PRÆSVMPT. XLII.

Pactum præsumi ex promissione facta præsenti & tacenti, cum de eius vtilitate & commodo agitur.

SVMMARIA.

1 *Pactum aliud expressum, aliud tacitum.*
2 *Pactum expressum quid.*
3 *Pactum tacitum quid sit.*
4 *Promittens præsenti & tacenti, aliquid ipsi vtile, pacisci dicitur. Reiecta sententia eorum, qui dicunt pollicitationem esse, num. 13.*
5 *Pactum duorum consensu perficitur, tacitusque sufficit, & num. 14.*
6 *Consensus ex præsentia & taciturnitate, si de eius agatur commodo, colligitur.*
7 *Mandare intelligitur, qui ab alio mandari patitur.*
8 *Intelligitur, verbum, etiam præsumptionem significare.*
9 *Præsumptio est de re dubia fictio super veritate.*
10 *Tacens dissentire dicitur cum de eius damno agitur.*
11 *Regulam c. qui tacet. de regul. iur. in 6. locum habere solum, vbi de tacentis commodo agitur.*
12 *Tacere est medium tenere inter consentire, vel dissentire, & num. 22. Quod declaratur. num. 23.*
15 *Stipulanti decem, viginti promittens, in decem tantum obligatio oritur.*
16 *Diffinitionis verba, in casu vero & proprio intelligenda, quomodo intelligendum, num. 17.*
18 *Consensus qui ex taciturnitate colligitur, præsumptus dicitur, non fictus.*
19 *Actus potius vt inutilis, quam vt vehementer damnosus sit, quando sit interpretandus.*
20 *Scienti, & volenti non infertur damnum.*
21 *Expressum satis dicitur, quod lex præsumptione & coniectura expressit.*
24 *Tacens vbi de damno agitur, dissentire, vbi de commodo, consentire præsumitur.*
25 *Donatio inter viuos, hodie nudo pacto facta, consistit.*

CVm de pactis disputarem, atque dissererem, placuit vnà cum Iurisconsultis Paulo & aliis, *in l.* 1 2. *in l. si vnus, §. pen. ff. de pactis,* diuidere pactum* in ex- 2 pressum & tacitum. Expressum * dicebam esse, quod 3 verbis expressis fit, tacitum verò, quod in signis & * tacito consensu colligitur, quod rectè præsumptum appellatur: cum lex præsumat ita esse inter partes actum. Quemadmodum inter multa exempla extat 4 illud quod dicimus, quod si præsenti † & tacenti aliquid promitto, quod vtile & proficuum ei sit, cum eo pactum inire dicor, sicuti recepta est magis Doctorum sententia, & communem esse traditionem testati sunt Ripa *in rubric. C. de pact. numero* 5. & ibid. Alciat. *num. 6.* & Torniellus *in rubric. ff. de verborum obli. num.* 60. Quam quidem sententiam veram, & retinendam existimaui, eo præcipuo argumento, quod 5 * pactum conficitur duorum consensu, *l.* 1. *§. de pact. & l. pactum, ff. de pollicitat.* Et sufficit cõsensus tacitus, *d. l.* 1. *ff. de pact.* cum illis similibus. Ex præsentia autem 6 & taciturnitate, cum de tacentis * commodo agitur consensus colligitur, *l. qui patitur. ff. mand.* dum Vlpia. 7 ita respondit. Qui patitur ab alio mandari * vt sibi credatur, mandare intelligitur. Quo responso intelligimus eum consentire mandato, qui patitur mandari vt sibi credatur, atque mutuo detur pecunia. Si me patiente mandas argentario, vt mihi numeret, mutuóque det centum, ego ipse mandare intelligor ipsi argentario. Nam patientia hæc mea operatur consensum, vt ego dicar argentario mandare, vt mihi numeret. Nec recipienda est interpretatio glosę ibi dicentis, quod ego videar mandare tibi, vt tu mandes argentario. Nam responsum *l. idemque. §. si quis Titio. ff. eod. tit. mandati.* quod ab Accursio citatur, ad rem non pertinet, cum ibi loquatur Vlpianus de eo qui suscipit mandatum, quo data est facultas suscipiendi mutuò ab actoribus mandantis, qui quidem mandans contra eum cui mandauit, suscepto ab eo mandato, agit de mutuo: cum mandatum censeatur impletũ ex sola susceptione, ex quo est in facultate mandatarij, si pecuniam non est ab actoribus illis consecutus illam consequi, atque ita erga mandantem tenetur ex mutuo, quippe quod videtur recepisse pecuniam ab ipsomet mandante. Qui sanè casus est longè diuersus à casu dictæ *l. qui patitur,* vbi agitur solum, an ego qui passus sum mandari argentario, vt mihi credat, actione mandati agere possim aduersus ipsum argentarium, vt susceptum mandatum impleat, atque ita mihi numeret. Et respondet Vlpian. quod agere possum cùm ego mandare intelligar. Illa ergo sola patientia operatur consensum. Nec retinenda est interpretatio Galliaulæ *in rub. de verb. obl. n.* 62. cum dixit, quod in casu *d. l. qui patitur,* interuenit vltra patiẽtiam actus positivus, hoc est, numerationis, qui alioqui consensum significat, *clem.* 1. *de procurat.* & scribit post alios Iason *in l. quæ dotis nu.* 90. *ff. sol. matr.* Est enim falsum, quod actus positiuus ibi interesserit, cum (vt rectè aduertit Zuchard. *in rubric. C. de pactis, num.* 50.) numeratio pecuniæ adhuc subsecuta non esset, sed numeranda erat. Et (sicuti nos diximus) ibi erat dubitatio, an ego actione mandati ad consequendum numerationem experiri possim contra ipsum argentarium. Non etiam est admittenda interpretatio eiusdem Galliaulæ præcitato in loco, cum dixit, quod in casu, *d. l. qui patitur,* est consensus fictus, sicuti significat illud verbum, intelligitur, *iuxtà l. vnicam, Cod. de rei vxor. actio. & l. hæres quandocunque, ff. de acquir. hær.* & scribit Dec. *in l. qui actionem, n.* 3. *ff. de reg. iur.* Non est inquam admittenda hæc inter- 8 pretatio, cum verbum, intelligitur, significet † etiam præsumptionem, *l. si mulier. ff. de reb. dub. & l. cum auus. ff. de cond. & demon.* & in specie nostra probat *l.* 2. *ff. de pact.* & scripsi supra *lib.* 1. *qu.* 10. *nu.* 5. Et nostro in casu quod significet præsumptionem satis constat, quia est adiectum super re dubia. Potest enim esse, quod tacens consentiat, potest etiam esse, quod non consentiat, lex autem præsumit ob commodum, quod consentiat. Et hoc est secundum naturam præsumptionis,† quæ est de re dubia, vt dixi supra *lib.* 1. *q.* 8. *n.* 9 2. quo loci diximus econtra, quod fictio est supra veritate. Nam fingit esse, quod verè non est, quæ sanè fictio esse non potest nostro in casu, in quo non est certum, sed dubium, vt diximus, quod is tacens consentiat, lex itaque præsumit consensum, ex quo tacitum mandatum oritur. Non est pariter recipienda explanatio Zuchardi *in rub. C. de pact. num.* 53. cum dixit, quod *in d. l. qui patitur,* agebatur de incommodo eius, pro quo fuit mandatum. Est sanè falsa interpretatio hæc, quandoquidem illud incommodum in causa potius esse debebat dissensus quam consensus: 10 Cùm tacens† dicatur dissentire, quando de eius damno agitur *l. filiusfam. §. inuitus. ff. de procura.* & scribit Iason

BIU Cujas

son *in l. quæ dotis. nu. 97. ff. solut. matrimon.* & dicemus infra. Non etiam mihi probatur acuta illa interpretatio Tornielli *in rubri. de verb. oblig. nu. 61.* quẽ quidem sensum, tacito Tornielli nomine probauit Ioan. Bologn. *in l. quæ dotis. nu. 121. ff. solut. matr.* Dixit Torniel. quod casu *d. l. qui patitur*, consensus ille ex illa patientia sumptus, non venit ad perficiendum actũ imperfectum: sed confirmandum iam perfectum, nẽpè mandatum factum, & à mandatario susceptum. Diuersum est in casu nostro, quando quis promittit præsenti, & tacenti: Nam inter eos nihil adhuc est actum, nihil perfectè factum. Non mirum ergo, si taciturnitas non operatur consensum, vt actus perficiatur. Hæc sanè interpretatio vera non est. Non enim *in casu d. l. qui patitur*, illa patientia consideratur, nec versatur circa perfectum: sed super imperfecto. Nam si me sciente, & patiente, mandasti argentario, vt mihi credat, eo mandare videor ipsi argentario. Inter te mandantem, & argentarium mandatum suscipientem, actus quidem est perfectus: sed inter me, & ipsum argentarium, cùm nil intercesserit, præter patientiam meã actus est omninò imperfectus. Et tamen consensus ille, ortus ex patientia operatur tacitum mãdatum. Et præterea, vt etiam rectè animaduertit benè eruditus Albertus Bolognet. *in commentariis ad Rubric. de verbor. obligat. capite 16. n. 13.* tacitus atque ita præsumptus consensus, potens est perficere actum imperfectum, si nummos meos me sciente & non contradicente mutuo dederit, consensus inde meus præsumitur, & mutuum ad mei commodum perficitur, & (vt nostri dicunt) reconciliatur, *l. certi condictio. §. si nummos ff. si certum petat.* Illa ergo sola patiẽtia, *in d. l. qui patitur*, consensum arguit, vt mandare intelligatur. Ita etiam explanãdę sunt *l. si remunerandi. §. si passus. & l. qui fide ff. mand. & l. si fideiussor. C. eo.* Etsi enim inter fideiubentem, & creditorem intercedat actum fideiussionis, sitque ille perfectus: attamen inter me, qui passus sum fideiubere, & creditorem meum nil actum est, imò nec inter me & te fideiussorem, & tamen mea ipsa patientia consensum arguit. Hanc quoque receptam sententiam probat text. *l. donationes. §. species ff. de dona.* cuius verba hæc sunt: species extra dotem à matre filiæ nomine, viro traditas, filiæ quæ præsens fuit, donatas, & ab eo viro traditas videri, &c. Ecce quod præsentia, & patientia illa filiæ, operatur consensum, & approbationem donationis à matre sibi factæ. Et quanquàm in commentariis de arbitrariis iudicum, *lib. 2. casu 88. num. 34.* scripserim, quod ibi lex vltra patientiam fingit traditionem filiæ factã à matre, & per filiam marito, breui quadam manu. iuxta *l. singularia. ff. si certum peta.* attamen nil hoc efficit, quandoquidem id contingit ratione traditionis factæ marito, vt contra eum, filia eius vxor agere possit: sed quantum ad perficiendam donationem inter matrem, & filiam, sola ipsa præsentia filiæ id operata est. Quibus intelligimus, minus rectè sensisse Curtium Iun. *in rubric. C. de pact. num. 14.* cum dixit in casu *d. §. species.* donationem fuisse perfectam traditione. Non enim traditio aliqua facta fuit à matre filiæ, sed solam patientiam, sicque consensum adhibuit filia, dum mater eius marito tradidit. Postremò fulcitur sententia hæc illa iuris regula, qui tacet cõsentire videtur. *c. qui tacet. de reg. iur.*
11 *in 6.* quæ regula † locum habet solum, quando de tacẽtis cómodo agitur, secùs si de damno. *l. filiusfamil. §. inuitus ff. de procu. & l. pen. ff. de furtis*, & tradit post alios Iason *in l. qua dotis nu. 97. & num. 104. ff. sol. matr.* Nisi ergo dicamus præsentiam & taciturnitatem operari consensum, cùm de commodo agitur, frustrà edita esset illa iuris regula. Nec repugnat alia subsequens regula, *c. is, qui tacet. de reg. iur. in 6.* sũpta ex *l. qui tacet. ff. de regn. iur.* in quibus scriptũ est, quòd ille qui tacet nec consentire nec dissentire videtur. Nam tacere, te-
12 nere † dicitur medium inter consentire, & dissentire. Huic obiectioni infrà respondebimus. His defenditur recepta opinio pactum esse præsumptivum, quòd oritur ex promissione facta præsenti & tacenti, ad sui vtilitatem & commodum. Dissentiunt tamen, & ma-
13 lè multi, qui scripserunt, hanc † esse pollicitationem: qua in opinione fuerunt Guliel. Cun. Bal. & Corn. *in l. senium. C. qui testa. facere poss.* Host. *in summa. extra de pact.* Crot. Alciat. Alba. & Torn. *in rub. de verb. obl.* Cagn. *in rub. C. de pact. n. 18.* & ibid. Io. Bolog. *n. 36.* & Duare. *in l. 1. in verb. duorum. ff. de pactis.* Et hanc fortè hodie esse receptiorẽ, scripsit Albert. Bolog. *in d. rubr. de verb. oblig. c. 17. n. 1.* Et ij quidem adducti sunt multis argumentis. Et primò, quod Vlpia. *in l. 1. §. 1 ff. de pact. & in l. pactum ff. de pollicit.* dixerit, pactum esse duorũ pluriúmve consensum. Qui sanè consensus non oritur aptus, & sufficiens, ex præsentia & taciturnitate cùm ille sit quidam tacitus consensus, quo pactum non conficitur. *l. 2. & l. si creditores. C. de pact.*

Verùm respondetur falsum esse, quod in conficiẽdo pactum requiratur consensus omninò expressus. Cùm
14 tacitus † etiã sufficiat. *l. 2. & l. 3. ff. de pact.* Nec repugnãt *d. l. 2. & l. si creditores. C. de pactis.* quia vt animaduertit Zuchar. *in rub. C. de pact. nu. 67.* loquuntur de pacto ficto, sicuti Bart. Bald. & reliqui ibi sunt interpretati.

Secundò perpendi solet text. *l. 1. §. si stipulationi. de verb. oblig.* vbi si tibi stipulanti † decem, promitto viginti,
15 obligatio duntaxat contrahitur in decem. Et tamen tacente stipulatore, debuit saltem naturaliter ad alia decem obligari pacto nudo, quod non fit, vt ibi dicitur. Ergo non contrahitur pactum cum præsente & tacente.

Cæterùm respondetur, in casu, *d. §. si stipulanti*, actum fuisse inter partes, vt stipulatio tantum in decem contraheretur, sicuti præter Docto. ibi scripsit Matthes. *in notab. 127.* Et ideo actus vltra intentionem partium nihil operatur, *iuxta l. non omnes ff. si cer. pet.* & pactum non inducitur in aliis decem. Et præterea dici potest secundùm Zuchardum *in rubric. C. de pact.* non fuisse ibi causatum pactum, quia is qui stipulandi animum habebat, tacuit, & ideo non habetur pro consentiente, cùm aduersus eum sumatur interpretatio. *iuxta l. veterib. ff. de pactis.* Tertiò affertur text. *l. ex pollicitatione. ff. de pollicita.* quo loci appellatur pollicitatio, cum quis promittit præsenti & tacenti. Ergo non est pactum. Quòd autem ibi præsenti & tacenti facta fuerit promissio, significant illa verba, apud Remp. fecit, quæ sic exponuntur, id est, apud magistratus, & officiales Reipub. qui ipsam Rempub. repræsentant, *iuxta gloss. in rub. C. quæ sit longa consuet.* & scribit Bar. *in l. omnes populi. in 2. qu. prin. de iust. & iur.* Et idem est apud iudicem, quod in præsentia iudicis. *l. is apud quem. C. de eden.* Respõdet Curt. iun. *in rub. C. de pact. n. 15.* duob. modis: secunda explanatio probabilior videtur, dum ait, quod quando pollicitatio fit fauore Reipub. non curamus, an fiat præsenti & tacenti, quia semper producit actionem quam etiam producit pactum, sed nos loquimur, quando ex pacto solum oritur obligatio naturalis, quæ non oritur ex pollicitatione. Voluit dicere Curt. nil referre, quod eo in casu sit pollicitatio, vel pactum, quia semper Respub. consequitur sibi promissum. Quæ interpretatio retinenda non est, cùm ibi clarè Iurisc. affirmet illam esse pollicitationẽ, eámque eo appellet nomine. Re-

tinenda

nenda forte est interpretatio Zuchardi *in rub. Cod. de pact. n.* 32. cum dixit, *d. l. ex pollicitatione*, sic esse legendum, vt illa verba, apud Rempub. coniungantur cum illis verbis, ob honorem, hoc modo, ex pollicitatione quam quis fecit ob honorem apud Rempub. Et hic subintelligitur consequendum. Vel etiam secundùm Galliaulam *in rub. de verb. oblig. nu.* 33. dici potest *in d. l. ex pollicitatione*, dici, ob id factam fuisse pollicitationem apud Rempub. quia ipsa Respub. actionem habet: non autem ob id quod facta sit in præsentia Reipub. Quartò vrgere videbatur argumentatio Zuchardi *in d. rub. C. de pact. n.* 57. cùm dixit, quod verba diffinitionis
16 † debent intelligi in casu vero, & proprio. Bart. *in l. omnes populi, n.* 59. *de iust. & iure, & in l.* 1. *col.* 1. *ff. de acquir. poss.* Porrò cum in diffinitione pacti ponatur consensus, *l. penul. ff. de pactis, & in l. pactum, ff. de pollicita.* Consensus ergo verus requiritur. At ille consensus, qui sumitur ex præsentia & taciturnitate, non dicitur verus consensus, sed fictus: Non ergo ille aptus est ad causandum pactum. Illa minor videtur probari *in l.* 2. §. *voluntatem, ff. solut. matr. ibi, videri consentire:* quod quidem verbum, videtur, significat fictionem. *l.* 1. §. *deiecisse, ff. de vi & vi arma.* Bart. *in l. si vnus*, §. *pactus, colum. pen. ff. de pactis*, & Dec. *in l. qui actionem, nu.* 3. *de reg. iuris.* Et idem significare videntur illa verba, quasi consentire. Quæ sanè verba fictionem significare solent, *leg. in suis*, vbi Bald. *ff. de libe. & posthum.* Et quod in casu *dict.* §. *voluntatem*, consensus sit factus, admittunt Bald. Imol. Comens. Alexander, Socin. & Ripa.

Verùm altero de duobus modis argumentum diluitur. Et primum falsum esse, quod verba diffinitionis debeant esse propria. Nam verius est, quod etsi proprium id sit, quod diffinitione demonstratur, secundum Bart. *in d. l. omnes populi. num.* 59. *de test. & iure*,
17 attamen † verba ipsa, quibus res diffinitur, possunt esse impropria, vt declarat Ripa *in rub. ff. solut. matr. nu.* 24. post Bart. ibi.

18 Respondetur secundò, quòd imò † consensus, qui ex taciturnitate colligitur, est præsumptus, non autem fictus: cùm (vt supra diximus) res sit dubia. Nam esse potest, quod tacens consenserit: esse etiam potest, quod non consenserit. In re dubia præsumptio sumitur, cum è converso fictio fingat super certo. Et hunc consensum esse præsumptum, significant *l.* 2. *& l.* 3. *si vnus*, §. *pen. ff. de pactis.* Et in casu *d.* §. *voluntatem*, consensum esse præsumptum rectiùs affirmavit ibi Iason. Nec repugnat illud verbum, videtur, cum significet etiam præsumptionem, *l. si chirographum, ff. de probat.* Ias. *in l. sciendum, num.* 7. *de verb. oblig.* & scripsimus suprà *lib.* 1. *quæst.* 10. *nu.* 3. Non pariter repugnat illa dictio, quasi, quia posita est ad significandum, consensum illum non clarè expressum. Non tamen efficit, vt dicatur fictus consensus.

Quintò motus est Zuchard. *in d. rubr. C. de pactis, nu.* 39. quod cum istud promittere, & spondere, respiciat commodum eius, qui præsens est, & tacet: eiusque in potestate est, apertius mentem & voluntatem suam declarare sumi debet contra eum interpretatio. *l. veteribus, ff. de pactis*, & ibi Bart. *l. si in emptione, ff. de contrah. empt.* Ergo non debet haberi pro consentiente, sed pro tacente.

Verùm respondetur primò, quod *d. l. veteribus*, non procedit, quando aliàs actus redderetur nullus, & inutilis, vt ibi declarat Bartol. sicuti redderetur inutilis actus iste promissionis, quando causatum non fuisset
19 pactum. Nec repugnat, quod actus † potius debet interpretari inutilis, quam vt sit valdè alicui damnosus, vt hic esset. Ita declarant *in l. cum vtique*, §. *si quis insulam, ff. de eo, quod certo loco*, & Dec. *in l. semper in contractibus nu.* 17. *de reg. iuris.* Nam respondetur id procedere, quando non constat de mente eius cui alioqui damnum inferetur. Non enim tunc sumitur interpretatio validitatis actus: an secus quando constat eum, cui damnum infertur, ita sensisse & voluisse: cum
20 † scienti & volenti damnum non inferatur, *c. scienti, de reg. iur. 6.* Cùm ergo hic promittēs, quantū in se est, significaverit animum suum, quod promittere voluerit, actus contra eum est interpretandus. Præterea, & secundò respondetur, hunc præsentem, & tacentem, non habuisse necesse exprimere consensum, ex quo jure existimavit, satis dici posse expressum juris præsumptione, quæ est, quod vbi agitur de commodo tacentis is consentire credatur, vt diximus suprà.

21 Nam satis dicitur expressum † quod lex præsumptione, & conjectura expressit, *licèt Imperator.* vbi Ias. *numer.* 8. *de leg.* 1. & scripsimus suprà *lib.* 1. *quæst.* 45.

Sextò & vltimò vrgere videtur text. *l. qui tacet. ff. de reg. iur. & c. is, qui tacet de reg. iur. in* 6. vbi habetur,
22 quod ille qui † tacet, non dicitur consentire nec dissentire, sed tenet medium. Cùm autem pactum requirat consensum, sequitur dicendum hoc non esse dicendum.

Verùm respondetur, quod tacere tenet medium inter consensum expressum, & expressam contradictionem, non tamen sit, quin dicatur consensus tacitus, quando lex illum præsumit. Ita Dyn. *in d. c. is qui tacet*,
23 qui in fine ait, quod tacere † est medium, quando medium datur in actu, vt in casu, *l.* 3. §. *scientiam, ff. de tribut.* & tradit Cagn. *in l.* 1. *in fine de reg. iur.* sed quando non datur medium, tunc applicatur vni extremorum.
24 Et ideò vbi agitur de damno † dicitur dissentire, vbi verò agitur de commodo (vt hic) consentire censetur. Probata itaque ac recepta illa communi sententia,
25 subinfertur, quòd, cùm † donatio inter vivos facta pacto nudo hodie consistat, *l. si quis argentum*, §. *vltim. C. de donat.* si quis præsenti & tacenti promittit donare, valebit donatio, quia ex illa taciturnitate resultat pactum præsumptum. Qua de re cùm copiosè disputatum à nobis sit suprà *lib.* 1. *quæst.* 43. *nu.* 7. non est quod hic immoremur.

PRÆSVMPT. XLIII.

Pactum & conventum præsumi inter contrahentes, de his quæ vsu & consuetudine adhiberi solent in contractibus.

SVMMARIA.

1 *Contractibus ea præsumuntur promissa, quæ consueta sunt, & vsitata, ratione & loci & personæ.*
Estque præsumptio iuris, num. 4.
Id tamen de consuetudine ordinaria accipiendum, numero 9.
2 *Procurator qui pignori dare potest, quando possit agere pignoratitia.*
3 *Aquæ ducendæ seruitutem promittens, intelligitur secundum id quod duci consuevit.*
5 *Notarius præsumitur rogatus de clausulis, quæ in similibus contractibus adhiberi solent, & numero* 6.
7 *Procurator constitutus à mercatore ad mutuo accipiendum pecuniam, intelligitur etiam ad cambia, & recambia.*
8 *Mandatum factum à mercatore ad negotiandum, præ-*

BIU Cujas

sumitur factum secundùm solitum mandantis.

CVm ambigitur, quid in confecto contractu promissum sit, præsumptio sumitur promissa
1 † fuisse ea quæ solent consuetudine, & vsu, vel loci, vel personæ adhiberi in contractibus, sicuti probat *l. quod si nolit.§.cui assidua,ff.de ædilitio edicto*, vbi evictio præsumitur prohibita, ob id quod in alienationibus,vsu & consuetudine adhiberi solet. Ita *in leg. vel*
2 *vniversorum,ff.de pign.actio.* vbi procurator,† qui potest pignori dare, potest etiam agere pignoratitia, quod intelligitur, quando habuit speciale mandatum ad pignorandum:vel quando dominus consuevit dare pignori,& ideò gl.*ibi*, scribit, præsumptionem sumi à solitis:sic & *in l.si prius,§.1.ff.de aqua plu.arc.* vbi qui
3 promisit servitutem aquæ † ducendæ,intelligitur promisisse secundùm id quod duci consuevit.Et hæc præ-
4 sumptio, de qua loquimur, juris † est, cum lex ipsa consuetudinem approbaverit, sicuti explicat Ioan. Andr.*in addit.ad Spec.in tit.de præsump.* §.*Species,n.5. in verbo.in prædictis concord.* Et idem scripsit Lucas de Penna *in l.3.in præsump.158.C.de apochis publ.lib.20.* Et
5 propterea hinc dicimus, notarium † præsumi rogatum adhibere clausulas, quæ in similibus contractibus adhiberi solent, sicuti, clausulam expressæ hypothecæ, quæ apponi consuevit in instrumentis dotium, quæ à mulieribus viris suis dantur, vt docuit Bald. *in l.1.in fin.ff.soluto matrimon.* Et huius sententiæ multos commemoravi *in cons.37.num.30.lib.1.*

Huc etiam pertinet quod eodem *in cons.37.num.31.*
6 scripsi notarium præsumi rogatum apponere † clausulam cessionis jurium hinc inde in transactione, & idem in donatione ex sententia Socin.Sen. *in cons.101. volum. 1.lib. 2.* Et eo in loco idem scripsi de clausula renunciationis, quæ adhiberi consuevit: & declaravi quomodo id locum habeat.Et de multis aliis clausulis eo in responso differui. Huc etiam pertinet quod responderunt Roman. *in consil.* 214. & Dec.*in cons.* 441.
7 *col.pen. & in cons.* 562. procuratorem † constitutum à mercatore ad mutuo accipiendum pecuniam, intelligi etiam ad cambia, & recambia, si ita mercator ipse consuevisset aliquando suscipere.Idem affirmavit Benvenut.Stracha *in tracta.de mercatura, in tit. de mandato.num.19.* qui ejusdem sententiæ recenset Ruinum *in cons.93. lib.5.* etsi Paris. *in cons.91. lib.1.* aliter senserit.

Confert quod respondit Paris. *in cons.47.nu.86.lib.*
8 *1.* cùm dixit † mandatum factum à mercatore ad negotiandum, præsumi factum secundùm consuetudinem,& solitum negotiandi ipsius mercatoris.

Declaratur prædicta præsumptio, vt locum habeat
9 † in consuetudine ordinaria:secùs verò si extraordinaria sit.Ita Bart.*in l.Seio,§.modico,n.3.ff. de annuis lega.* Socinus Sen. *in cons.87.col.vlt.lib.1. in cons.159.col.4. lib.2.* Dec.*in cons.430.num.7.* & Paris.*in cons.3.num.50. lib.3.& in cons.79.num.1.lib.4.*

PRÆSVMPT. XLIV.

Promittens aliquid facere, & præstare, an & quando præsumatur contra seipsum ea promisisse.

SVMMARIA.

Promittens præstare vel facere contra quemcunque, non præsumitur contra seipsum.
Etsi sermo generalis sit vel vniversalis,num.21.
2 *Procuratoris confessio omnibus creditoribus solutum esse,non comprehendit procuratorem loquentem.*
3 *Dicere vel facere contra seipsum,nemo præsumitur.*
4 *Diligens plus seipsum quam alium non dicitur versari in dolo.*
5 *Advocare pro sua Ecclesia tenetur clericus, non tamen contra seipsum.*
6 *Procurator vt factum domini revocet, nunquàm præsumitur constitutus.*
7 *Vasallus dominum contra seipsum defendere non tenetur.*
8 *Vasallus dominum periclitantem in conflictu deserens, quando excusetur.*
9 *Subditi & vasalli dominum peste infectum, aut locis è suspectis venientem,recipere non cogantur.*
10 *Emphyteusim concessam alteri cum promissione de non concedendo alteri, dominus pro se retinere potest.*
11 *Gabellam conducens à civitate quæ immunis est in rebus à se emptis,non habet ius exigendi ab ipsa.*
12 *Statuta omnia confirmans civitas,non præsumitur confirmare quæ sunt contra seipsam.*
13 *Statuta omnia se iurans observaturum, de his quæ contra se sunt iuraſſe non præsumitur.*
14 *Actiones cedens,non præsumitur cedere contra seipsum.*
15 *Ligare seipsum voluisse præsumitur nemo.*
16 *Appellationibus à sententia interpositis formam præscribens Pontifex non præsumitur præscripsisse his quæ à se latæ sunt.*
17 *Confirmationibus derogans Pontifex,de suis non intelligitur.*
18 *Episcopus cum clericis consentiens civitati gabellas imponenti, contra seipsum non præsumitur consensisse.*
19 *Statuum principis, vt quædam solemnitates observentur in contractibus ipsum non ligat.*
20 *Ferrariæ Dux qui sedem Apostolicam defendere promisit,contra seipsum non intelligitur.*
22 *Castrum vel turrim contra quamcunque personam accommodare promittens, non præsumitur contra seipsum promisisse.*
Idque etsi culpa sua effectus sit inimicus,nu.24.
23 *Promittere contra seipsum vt nemo, sic neque contra suos præsumitur.*
25 *Promittens contra quoscunque, continet etiam promittentis personam, casu quo legis dispositione is quoque adstringeretur.*
Idem si in promissione alia quàm loquentis persona comprehendi non posset,nu.26.
Vel id suadeat materia,n.27.
Aut eadem sit ratio in persona promittente, quæ est in alia.n.28.Vel appareat coniecturis personam loquentis includi.n.30.
Idem si simus in materia favorabili.n.31.
29 *Servus nomine domini omnia bona obligans,dicitur & seipsum obligare.*

EGregia & celebris est sententia, qua dicimus, quòd is qui promisit aliquid facere, & præstare
1 † contra quamcunque personam, non præsumitur promisisse contra seipsum.*l.si mercedem,§.vlt.ff.de act. empt.* vbi si venditor in venditione domus, passus est excipi habitationem, non intelligitur excepta contra ipsum venditorem,cuius persona in ea exceptione non continetur.Et illo in loco annotavit Bart.*num.2.* quod si aliquis vendit tibi fundum,salvo jure coloni seu laboratoris, intelligitur de omnibus aliis, præterquam de ipso vendente.Et manifestius probat tex.*in l.inquisitio,Cod. de solutio.* vbi confessio procuratoris, quòd
2 † solutum fuerit omnibus creditoribus, non comprehen-

BIU Cujas

prehendit personam ipsius procuratoris loquentis. Afferri etiam solet *l.1.fin.ff.de senato.* vbi Accur. Bart. & alij. Huius autem sententiæ ea est ratio, quòd in
3 dubio non præsumitur velle aliquid † dicere, vel facere contra seipsum: Cùm ordinata charitas à seipso incipiat. *l. Præses, C. de seruit. & aqua.* & latè scribit Igneus *in l.1.§.si quis manum.nu.7.ff.ad S.C.Syllania.*
4 Quocirca dicimus, † quòd ille non dicitur in dolo versari, qui plus diligit se quàm alium, vt scribunt post alios Calcan. *in cons.*120.*n.*18.& Crauet. *in cons.*8. *num.*15.*&* 16.

Hinc scripsit Spec. *in tit. de aduocato.* §. 1. *ver. sed*
5 *nunquid clericus*, quod licet clericus † teneatur aduocare pro sua ecclesia, non tamen tenetur contra seipsum. Et idem scripserunt Bald. *in l.petitionem, C.de advoc.diver.iud.* Barba. *in cons.*76.*col.*4.*lib.*3. & Alciat. *in tract.de præsumpt.reg.*1.*præsumpt.*52.*&* *in l.qui accusare, nu.*13.*C.de eden.*

Huc etiam pertinet, quod respondit Barba. præcita-
6 to in loco, quòd † procurator nunquam præsumitur constitutus, vt reuocet factum domini, & alia ad rem is scripsit.

Confert quod tradit glos. *in c.vltim.de aliena.feudi pater.& in c.*1.*in princ.* vbi Præpos. *quibus modis feud.*
7 *amitt.* quòd licèt vasallus † teneatur defendere dominum: non tamen tenetur contra seipsum: cùm salutem propriam saluti domini anteponere teneatur. Quam traditionem probavit Alciat. *in dict.præsumpt.*51. Hinc
8 dicimus, vasallum † excusari, vt si mortis periculum evitaret, deseruit dominum in conflictu periclitantem. Ita Prepos. & alij *in c.*1.§.*est & alia.quæ fuit causa benef.amitten.* Idem respondet Gramma. *in cons.*13.*num.* 31.*&* *num.*32. *in criminal.*

Huc etiam facit quod tradit Ripa *in tracta. de peste, in tit. de remediis ad conserva. vbert. numer.*250.
9 subditos, & vasallos † justè recusare posse recipere in oppido, vel civitate, dominum peste infectum, vel è locis suspectis venientem. Cùm non teneantur subditi juvare dominum, illique prodesse contra seipsos.

Et ad rem hanc pertinet, quod scripsit idem Ripa *in eodem tract.de peste, in tit.de remediis præservativis contra pestem, num.*262. Cùm dixit, quod etsi dominus
10 in concessione † emphyteusis promisit, eam nulli concedere quàm ipsi primo, cui dederat: nihilominus potest pro se ipso retinere. Idem de locatione decidit Afflict. *in decis.*290.*nu.*7.*&* 8.

Huc quoque spectat quod docuit Bald. *in l.si emptor.C.de hæred.vel act.vend.* quòd si quis conducit ga-
11 bellam † à civitate, quæ pro rebus à se emptis immunis est, non tenetur ipsa civitas solvere ipsam gabellam: Cùm non præsumatur vendidisse ius suæ immunitatis, atque ita jus exigendi gabellam contra seipsam. Idem sensit Bart. *in l.licitatio.§.fiscus.ff.de publ.& vectig.* & sequitur Afflict. *in decis.*319.*nu.*9.

Huc etiam pertinet, quòd si civitas confirmat om-
12 nia † statuta, non dicitur confirmare ea quæ sunt contra seipsam. Ita respondit Castr. *in cons.* 129. *statuta Pisana, lib.*1. quem secutus est Cravet. *in cons.*3.*nu.*17.
13 Et accedit, quod si quis † juravit observare statuta, non præsumitur juralse se observaturum ea, quæ contra seipsum sunt, sic respondit Brun. *in cons.*35.*num.*16.
14 Huc facit quod cedens actiones † non præsumitur cedere contra seipsum, *l.si peculiũ.§.sicut, ff.de pecul.leg.* & respondit Dec. *in cons.*104.*col.*1.*&* 3. Et eo textu adductus scripsit Crav. *in tract.de antiq.temp.in* 4.*partí-*
15 *cula quartæ partis principalis, n.*113. quod nemo † præsumitur velle seipsum ligare.

Huc quoque spectat quod respondit Gozad. *in*

*consil.*101.*num.*20.*vers. item quia.* quòd si Pontifex dat
16 † formam appellationibus à sententia interpositis, non præsumitur dedisse formam contra sententias à se latas. Et hoc quidem comprobat quod respondit Cravet. *in cons.*296.*colum.*7.*vers.*4. *principaliter*, cùm dixit, quòd si Pontifex derogat confirmationibus,
17 † non præsumitur derogasse illi quam ipse fecit.

Hinc etiam respondit Barb. *in cons.* 32. *colum.* 23.
18 *lib.* 4. quòd si Episcopus, & Clerici † consentiunt civitati imponenti gabellas, non præsumitur, quod consenserint contra se ipsos, vt scilicet eorum immunitas tollatur. Ita quoque respondit Roman. *in cons.*
19 444. *in fine*, statutum † editum à Principe, vt quædam solemnitates observentur in alienationibus & contractibus non ligare ipsum principem, cum non præsumatur voluisse contra se ipsum aliquid statuere. Et Roman. secutus est Rolan. à Valle *in tract. de lucro dotis, quæst.* 84. quo loci scripsit, statutum de lucro dotis non ligare principem, qui statutum illud condidit. Et qua de re copiosè respondi *in consil.* 250.*libr.*3. Hinc etiam Ruin. *in cons.* 42. *num.* 15. *lib.* 4.
20 egregiè respondit Sereniss. D. † Ducem Ferrariæ, qui sedem Apostolicam defendere, & tueri promisit, intelligi promisisse contra alios, non autem contra seipsum. Ita etiam jurisdictio & potestas tributa à Principe vasallo, vt possit etiam facere leges & statuta in castro & oppido sibi infeudato, intelligitur dummodo non sint statuta contra ipsummet Principem. Ita Gram. *in voto* 28. *num.* 6. & Natta *in cons.*487.*numer.*26.

Extenditur primò, vt locum habeat hæc sententia
21 in sermone † generali, imò vniversali, vt putà si quis promisit aliquid facere, & præstare contra omnes, & quascunque personas, adhuc tamen non præsumitur promisisse contra seipsum. Ita communem esse sententiam testatur Cagnol. *in l.frater à fratre, num.*98.*ff. de cond. indeb.* qui huius opinionis multos recenset, præsertim Iacobinum à S. Georgio *in investitura feudali. in verbo, Qui quidem investiti, col.*4. affirmantem,
22 quòd promittens † accommodare castrum, & turrim contra quamcunq; personam, non præsumitur promisisse contra seipsum, atque ita ait se respondisse pro Dominis Castri Truffarelli adversus Cherianos. Et prædictis accedit Alciat. *in tract.de præsumpt.reg.*3.*præsumptio* 52.

Extenditur secundò, vt hæc præsumptio locum habeat etiam ad favorem consanguineorum eius qui promisit. Nam sicuti non præsumitur quis velle pro-
23 mittere contra seipsum, † ita nec contra suos. Ita Tyraq. *in tracta. de pœnis legum.causa* 52.*nu.*79. & Cagn. *in dicta l.frater à fratre, num.*106.*ff. de cond.indeb.* qui ejusdem sententiæ multos recensent. Idem scripserunt Ruin. *in cons.*42.*nu.*16.*lib.*4. Alciat. *in l.qui accusare, num.*13.*C.de edend.*

Extenditur tertiò vt procedat, etiamsi is, qui pro-
24 misit turrim, sua causa † & culpa effectus sit inimicus eius, cui promisit. Nam adhuc non tenetur contra seipsum concedere turrim. Ita adversus Fileum *quæst.*24. docuit Alciat. *in dict.leg.qui accusare, num.*13.

Declaratur primò, vt locum non habeat hæc præ-
25 sumptio in dispositione legis: Cùm enim quis † promittit id ad quod & ipse astrictus erat, eius etiam persona in ea promissione continetur. Ita declarat Bald. *in leg.frater à fratre, col.*2.*vers.ic.vltim.not.ff.de cond. indeb.* quem secuti sunt Alex. & Socin. ibidem, & Dec. *in cons.*104.*col.*2.*vers.*6.*facit.* Et traditionem hanc veram esse fatetur Cagnol. *in d.l.frater à fratre, n.*109. qui tamen subiungit, non esse propriè huius regulæ declara-

BIU Cujas

tionem. Et rectè quidem, cùm hoc in casu non obligetur hic promittens sua ipsa promissione, sed lege, quam sequi voluit. Reliqua à Cagnolo obiecta nil ad rem pertinent, si diligenter perpendantur.

Declaratur secundò, vt non habeat locum, quando
26 in sermone† ipso comprehendi non posset alia persona, quam illa loquentis. Nam tunc diceretur comprehensa. Bart. *in l. si quis legauerit, de legat.* 1. Alex. *in addit. ad Bar. in l. si mercedem, §. vlt. ff. de act. emp.* Marsil. *in l.* 1. *§. si seruus. ff. de quæstio.* & Cagnol. *in d. l. frater à fratre, num.* 112.

Declaratur tertiò, vt non procedat hæc præsump-
27 tio, quando† subiecta materia aliud suadet: sicuti declarat Corn. *in cons.* 14. *in* 2. *dubio. lib.* 3. quem secutus est Cagnol. *in d. l. frater à fratre, num.* 113. Et illi accedit Crauet. *in cons.* 274. *num.* 12.

Declaratur quartò, vt locum non habeat, quando
28 eadem esset ratio in persona† loquentis, quæ est in alia. Bart. *in l. Paulus, in fin. ff. de pign.* Salic. *in l.* 1. *inquisitio. ff. de solutio.* & Cagnol. *in d. l. frater à fratre, n.* 114. *ff. de cond. indeb.* Exemplum est in casu *dict. l. Paulus,*
29 quando seruus† nomine domini obligat omnia bona ipsius domini, dicitur obligare etiam seipsum. Cùm non consideretur seruus, vt homo, sed vt res quædam: sicuti illo in loco declarat.

30 Declaratur quintò, quando constaret† aliquibus coniecturis personam loquentis includi. Ita Salic. *in d. l. inquisitio.* & Cagn. *in d. l. frater à fratre, n.* 115.

31 Declaratur sextò non habere locum† in fauorabilibus, sicuti responderunt Gozad. *in cons.* 76. *num.* 14. & Crauet. *in cons.* 274. *n.* 12.

PRÆSVMPT. XLV.

Creditor recipiens vinum, vel quid simile mutuo datum, an præsumatur remisisse interesse quanti plurimi, ad quod debitor ratione moræ tenebatur.

SVMMARIA.

1 *Vini vel rei similis mutuo susceptæ, moram in restituendo nectens debitor, tenetur ad interesse quanti plurimi.*

2 *Interesse quanti plurimi ob moram debitoris remisisse præsumitur creditor, vinum vel rem similem mutuo datam recipiendo.*
Contraria affertur opinio, nu. 10.

3 *Solutione rei principalis, tollitur obligatio accessoria.*

4 *Sortem recipiens creditor, videtur remisisse pœnam.*

5 *Interesse quanti plurimi dicitur pars ipsius rei.*

6 *Pretium recipiens post elapsam diem ex lege commissoria præstitutam, videtur remisisse dispositionem illam legalem. Et declaratur, nu.* 7.

8 *Canonem iam præteritum recipiens absque protestatione dominus, præsumitur caducitatis pœnam remisisse.*
Et qua causa sit, num. 9.
Aliud esse protestatur, num. 21.

11 *Renunciatio cùm donatio sit, nemo eam de iure suo facere præsumitur.*

12 *Interesse aut pœna debita legis dispositione, non dicitur remissa, recepta sorte principali.*

13 *Interesse quanti plurimi hominis non legis dispositione deberi.*

14 *Interesse quanti plurimi potest creditor expressè donare.*

15 *Dotem principalem recipiens mulier, non dicitur remisisse accessiones.*

16 *Dotis augmentum idem est cum dote ipsa principali.*

17 *Pœnam ex dispositione hominis debitam, recepta sorte principali remissam censeri.*
Idque procedere etiamsi creditor protestatur saluo sibi iure consequendi æstimationem quanti plurimi fecisse, num. 18.

19 *Interesse quanti plurimi remissum non censeri, si in sortis receptione creditori protestanti consentiat debitor.*
Idem si tacuit debitor, nu. 20.
Vel etiam expressè contradicat, nu. 28.

22 *Protestatio contra ea quæ à legis dispositione pendent, nil operatur.*

23 *Pœnam aliquam loco obligationis à lege subrogatam, alternativam dici.*

24 *Alternativa in obligatione vnum recipiendo creditor non petit alterum.*

25 *Sortis solutione omnis tollitur obligatio.*

26 *Fideiussori solventi, & actiones sibi cedi petenti, si ante solutionem perfectam id faciat, cedi debent.*

27 *Res reddita deterior, reddita non censetur.*

29 *Transactio fit aliquo dato vel retento.*

30 *Protestatio facto contraria, nil operatur.*

1 CVm vini, similisve rei mutuo† susceptæ, debitor in ea restituenda moram facit, ad interesse quanti plurimi tenetur, vt scribunt omnes *in l. vinum, ff. si cert. pet.* Cæterùm dubitari solet, an si creditor mora commissa, vinum rémve aliam mutuatam recipit, illud interesse quanti plurimi, quod ob moram consequi à debitore poterat, præsumatur ei remisisse.

2 Et præsumi† remisisse, scripserunt Dec. & Ioann. Bologn. *in d. l. vinum.* ille *num.* 4. *versic.* 2. *limitatur,* iste *num.* 21.

3 Primò ea adducti ratione, quia facta† solutione rei principalis, tollitur obligatio accessoria, *l.* 4. *C. depositi.* & ibi Bald. Responderi potest, quod imò non est accessorium, ex quo æquè principaliter peti potest, vt scribit hic Bart. *num.* 15.

Prætereà hæc æstimatio dicitur pars rei, vt infrà dicemus. Rursus *d. l.* 4. loquitur cùm à judice lata est sententia super restitutione rei principalis, nulla facta mentione vsurarum, ob id dicitur debitor per sententiam liberatus.

Secundò ex *l. vlt. in fin. ff. de eo quod certo loco,* vbi
4 scriptum est, creditorem recipientem† sortem, videri remisisse pœnam. Verùm responderi potest *d. l. vlt.* loqui in pœna, quæ dicitur esse quid separatum à re principali: diversum est in hac æstimatione quantum
5 plurimi,† quæ dicitur esse pars ipsius rei. *l. si sterilis, §. cùm per venditorem, infrà de act. empt.*

Tertiò accedit *l. vectigalia, §.* 1. *de publi. & vectigal.* ad quàm respondet Iason, quod ibi loquitur in vsuris pensionum, quæ peti non possunt simul cum expulsione, ne conductor duplicem pœnam patiatur ex eademmet causa, nempe contumaciæ. Prætereà ibi alternativè pœna vel res principalis debebatur, vnius ergo electione, altera cessat, vt infrà dicemus.

Quartò conferre videtur *l. post diem. ff. de lege com-*
6 *misso.* vbi recipiens† pretium post elapsam diem præstitutam ex l. commissoria, vt scilicet, nisi intra certum tempus solutum sit pretium, res sit inempta, recipiendo inquam pretium, dicitur remisisse illam dispositionem legalem.

Cæterùm facilè respondetur *d. l. post diem.* procede-
7 re† in duobus remediis contrariis: Quorum vnum si eligitur, alteri renunciatum dicitur. Secus quando sunt duo diversa. Ita declarat Ias. *in d. l.* 2. *num.* 124. *vers. ego puto, Cod. de iure emphyt.* post Alber. *ibi.* clariùs Alex. *in cons.*

BIU Cujas

cons.206.col.2.vers.non obstat. d. l.post diem.lib.6. & clarè probat *l.si fundus.§.eleganter, eodem tit.de lege commissо.* Nostro in casu æstimatio quantiplurimi non est contraria sorti principali, imò diuersum quid, vel vnum & idem. Ergo, &c.

Quintò non parum vrgere videtur illa recepta Doctorum opinio, quâ dicunt, quod vbi dominus † emphyteusis recipit ab emphyteuta pensionem præteriti iam temporis, nulla adhibita protestatione, saluum sibi esse ius declarandi caducitatem, dicitur eam caducitatis pœnam remisisse. Ita affirmauit gl. *in c. potuit.de loca.* & communem asserit Iason *in d.l.2.num.* 124.*vers.ego puto.C.de iure emphy.* Dec.*in cons.*329.*nu.* 3.& latissimè Boer.*qu.*309.*num.*5. Verùm respondetur diuersam esse rationem illius traditionis à nostra. Nam illa ob id † procedit, quia dominus consequitur melioramenta, quæ amittit emphyteuta, vt declarat Ias.*in d.l.2. in 6.notab.* & ideo iniquum est quod emphyteuta duas pœnas patiatur, contra *c.at si clerici.*§. *vltim. de iud.* Præterea illa doctrina procedit, quia ipse dominus non sensit tantum damni, vt mereatur emphyteuta priuari sua emphyteusi, ratione damni dati: sed id est factum ratione contemptus & inobedientiæ erga dominum.Iason *in Authent.qui rem, numero* 16.*Cod. de sacrosanct.eccles.* Et propterea creditor recipiendo pensionem, videtur eam iniuriam remisisse.

Contraria itaque opinio videtur verior, etsi in specie nemo hactenus sit, qui eam probet: nempe ex receptione † sortis non censeri remissam hanc æstimationem quanti plurimi. Et similem propè huic nostræ facti speciem definit Alex. *cons.* 206. *lib.* 7. Quæ opinio videtur ita posse suaderi.

Primò, quia nemo præsumitur † remittere atque renuntiare iuri suo,cùm renunciatio sit donatio,*leg.si quis legauerit,* vbi Bart. *ff. de solut.* Dec.*in l.postquam licet, nu.*15. & ibi in specie Curt.Iun.*nu.*5.*C. de pactis.* Alex.*in cons.*206.*col.*2.*in fin.lib.*7. Ergo creditor recipiendo sortem principalem non dicitur remisisse æstimationem quanti plurimi.

Cæterum responderi potest, remissionem atque donationem in hoc casu præsumi, cùm lex hanc præsumptionem facit,sicuti infrà dicemus ex *l.*1. *in princ. ff.si quis cautio.*Et casus multos in quibus lex donationem præsumit,recensui *lib.*2.*de arbitr.iud.casu* 88.

Secundò vrgere videtur,quod æstimatio hæc quanti plurimi debetur dispositione legis, non autem hominis, vt asserit hic Decius, & probare videntur text. noster,& alia suprà suis locis allegata. Atqui vbi pœna vel interesse † debetur legis dispositione,non dicitur remissum recepta sorte principali, *l.si pro fure,*§.1 *infrà de cond. furt.* & scribit Iason *in l.vltim. column. antepen. de eo quod certo loco.* Ergo hic creditor recipiendo sortem, non dicitur remisisse æstimationem quanti plurimi.

Verùm responderi potest primò,negando illam maiorem propositionem, siquidem verius est, hanc æstimationem † quanti plurimi deberi dispositione seu facto hominis, & si lex illud deinde approbet. Cùm enim creditor mutuo dat, & debitor suscipit, inter eos actum lex præsumit, quòd res in suo genere restituatur,eiusdem qualitatis,& bonitatis,*leg.cùm quia, ff. si cert. pet.* Præterea hanc æstimationem quanti † plurimi potest creditor expressè donare,& remittere, vt certi iuris est. Ex quibus sequitur hanc esse hominis dispositionem, vt declarat Ripa *in l.si insulam, num.*60.*de verb.oblig.* & Alciat.*in l.*4.§.*Cato,nu.*104. *eod.tit.*

Tertiò adfertur *l.si marito,*§.*vlt.ff.sol.matr.* vbi mulier † recipiens dotem principalem, non tamen dicitur remisisse accessiones, nempe fructus. Ergo idem dicendum est nostro in casu.

Cæterùm respondetur esse specialem in eo casu fauore dotis. Ita declarat Bald.Nouel.*in tract.de dote, in secunda parte princip.colum vltim.nu.*11.Vel & secundò,ex sententia glossæ & Bart.*in d.l si marito, §.vlt.* id procedit, quia illi fructus dicuntur augere dotem, & † augmentum idem est, & æquè principaliter, quòd ipsa dos,*l.etiam, C.de iure dot.* sicuti ergo petita parte dotis superest alterius partis petitio, ita etiam consecuta dote,fructus & augmentum peti possunt.

Quartò conferre videtur text. *l. nunquam plura,*§. *item quæsitum,ff.de priua.delict.* Verùm responderi potest,qui in pœnis legalibus,vt dixi ad *d.l.si pro fure,*§.1.

Placet mihi recepta opinio ex *l.*1. *in fine princip.ff. si quis cautio.* quæ loquitur de pœna conuentionali, sicque de pœna ex dispositione hominis. Et affirmat † illam censeri remissam recepto, quod debebatur principaliter. Nam & nos loquimur in æstimatione quanti plurimi, quæ debetur dispositione hominis, vt suprà diximus.

Extenditur hæc præsumptio, vt locum habeat etiam quando † creditor adhibuit protestationem, se recipere,saluo iure consequendi æstimationem quanti plurimi. Et huius sententiæ fuit Petrus Perticen. & Dec. *præcitato in loco.* Verùm quia à Petro dissentit Bart.*in d.l.vlt ff. de eo quod certo loco,* & cum Bartolo cæteri sentiunt,ob id vnà cum Bart. ac etiam ex mente Decij, hic, quo res clarior reddatur, distinguo tres casus.

Primus est casus, quando debitor soluens sortem principalem, consensit † ipsi creditori protestanti, se recipere,saluo iure consequendi æstimationem quanti plurimi. Hoc casu clarum est, eam æstimationem quanti plurimi non esse remissam. Ita Dec. hic *num.*5. *vers.saluari tamen potest.* sic declarando Curt.Iun.*n.*8. *in fin.*Bart.*in d.l.vlt.ff.de eo quod certo loco.* Nam videtur quoddam pactum initum inter debitorem & creditorem, vt creditor possit vltra sortem consequi æstimationem quanti plurimi.

Secundus est casus,quando debitor soluens † tacuit atque ita non contradixit creditori protestanti se recipere salvo iure consequendi eam æstimationem quanti plurimi.Hoc etiam casu dicendum est, debitori non esse remissam hanc æstimationem. Ita Bart.*in d. l. vlt.* & cum eo ibi Castr.& cæteri.

Primò ea ratione, quòd protestatio tollit omnem præsumptionem tacitæ remissionis,atque donationis, *l.si filiusfam.ff.ad Maced.l.item quæritur, ff.qui impleto,ff.locati,& l.si debitor.§.*1.*ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solu.* Ergo hac protestatione in receptione sortis adhibita à creditore, remissa non dicitur æstimatio quanti plurimi.

Secundò adfertur text.*l.*3.§. *idem Iulia.ff.de eo quod cert.loco.*

Verùm respondet Castr.*in dict.l.vlt.*quod *d.*§.*idem Iulianus,* loquitur in eo qui soluit procuratori alieno, qui recipiendo non potuit adferre præiudicium creditori principali.

Tertiò & fortius accedit, quòd etiamsi hæc remissio non esset præsumpta, sed ficta, quæ sanè ficta remissio potentior est ipsa præsumpta, attamen adhuc protestatio operatur, & tollit eam, cum sit protestatio potens ad tollendum actum à lege fictum, vt declarat Alciat.*in tractat.præsumpt. in euidentialib.part.* 2.*in fin.*post Bald. Nouell. *in tract. de dote,part.*6.*priuileg.*2. dum sic declarant *leg. vnicam.C.de rei vxoriæ actione.*

BIU Cujas

Quartò accedit doctrina eorum qui scripserunt,
21 dominum recipientem † canonem ab emphyteuta, adhibita protestatione, sibi esse saluum ius caducitatis, eam caducitatem non censeri remisisse. Ita Iaſ. *in l.2.num.*124.*C.de iure emphyt.*idem *in l.2.in prin.n.3. ff.si quis cautio.* Ripa *in cap. cum M.Ferrar. numero centesimo vigesimo nono de constit.* Alciatus *in l.denunciatio.columna* 5.*de verborum significat.*& Boerius *quæstion.*309.qui alios permultos recensetˌ& dicemus infra in præsumpt.

Non obstant nunc rationes, quibus Decius *in d.l. vinum,*post Petrum *in d.l.vltim.de eo quod certo loco,* contrariam opinionem probauit, nempe non censeri reseruatum ius consequendi hanc æstimationem quanti plurimi. Et primò ea ratione mouentur,quòd pro-
22 testatio, † quæ sit contra ea quæ à legis dispositione pendent,nil operatur,*l.alimenta, C.de neg.gest.* Atqui quòd morosus debitor soluendo sortem principalem liberetur ab æstimatione quanti plurimi, pendet à dispositione legis,quæ hanc liberationem inducit.*d.l. vlt.de eo quod certo loco.* Ergo protestatio creditoris recipientis nil operatur.

Respondetur,quòd etsi lex inducat hanc liberationem ab æstimatione quanti plurimi, recepta solutione à creditore, attamen id facit ex præsumptione quadam, quòd recipiens præsumatur remittere illud accessorium. Et ideo adhibita protestatio eius mentem & animum declarat, sicque cessat illa legis præsumptio.

Secundò adfertur hæc consideratio, quando lex vt hic subrogat loco obligationis aliquam pœnam:tunc
23 illa † subrogatio dicitur alternatiua, ac si debitor alternatiuè esset obligatus, *leg.miles, §.decem,in prima resp.de re iudic.*& scribit Bart. *in l.stipulationes non diuiduntur,q.7. de verborum oblig.* Atqui in obligatione
24 † alternatiua si creditor recipit vnum,impossibile est, quòd recipiat alterum,*l.si non sortem, §.si decem.infrà de cond.indeb.* Ergo protestatio nihil operatur contra ea quæ sunt impossibilia, simili argum. vtitur Guido Pap.*qu.*172.*col.*1.*vers.& est ratio.*

Cæterùm facilè respondetur in specie nostra esse falsam illam maiorem propositionem, cùm æstimatio quanti plurimi,non sit alternatiuè subrogata loco sortis principalis, quandoquidem creditor si vult potest vtrumque consequi,hoc responso Iuliani probatur, & aliis similibus suprà allegatis.

Tertiò accedit, quòd aut volumus dicere hanc æstimationem peti prima actione:& hoc dici non po-
25 test, quia solutione † sortis omnis tollitur obligatio, & per consequens actio. Aut noua actione: & hoc etiam dici non potest quia nulla potuit contrahi obligatio,ex quo nil actum fuit.Ergo protestatio nil operatur,cùm reseruari non possit quod non est. Respondetur argumentum posse procedere, quando ipse creditor recepta solutione sortis fuisset protestatus.Nam ferò nimis id fecisset, nempe iam extincta omni obligatione: secus est nostro in casu, vbi protestatio adhibetur ante receptionem, vel in eo instanti. Ita simile tradit Bart.*in leg.Molestinus, colum.*2.*num.*6.*ff. de*
26 *solutio.*cùm ait, quòd si fideiussor † soluit,& petit sibi cedi actiones, erunt illæ cedendæ,si petitum id sit ante perfectam solutionem. Præterea cùm in casu nostro
27 res deterior † sit reddita, non dicitur reddita, *l.g. in hac,in fin.ff. de condict.trit.l.*3.§.*si reddita.ff.commod. leg.Iul.*§.1.*de verborum obligat.* Ergo non est extincta obligatio.

28 Tertius est casus, quando debitor † expressè contradicit protestationi factæ à creditore sibi saluum esse ius consequendi æstimationem quanti plurimi. Hoc in casu poterit adhuc creditor agere,vt eam æstimationem consequatur.

Primò ea ratione, quia creditor recipiendo sortem principalem, dicitur liberasse debitorem sub quadam conditione, vt æstimationem quanti plurimi deinde præstaret,*arg. l.si mulier & l.si quis accepto,infra de cond.cau.dat.* vbi qui dedit aliqua ex causa,ea non secuta condicere potest, quia sub conditione dicitur dedisse,vt causa sequatur.

Secundò satis supérque fundata est intentio creditoris recipientis, qui protestatione sua conseruat sibi ius suum,*l.si filiusfam.ff. ad Senatusc. Macedon.*& dixi suo loco. Nec debitoris contradictio aliquid operatur,vt mox diluendo contraria dicemus.

Tertiò accedit (vt dicebat hic Deci.) quod creditor iustè protestatur, ex quo non cogebatur recipere sortem sine æstimatione quanti plurimi,*iuxta l.acceptam, C.de vsur.* Ergo econtra illa debitoris contradictio est iniusta, & propterea reiicienda.

Non obstant nunc aliquot rationes, quæ in contrarium adferri solent. Et primò adfertur ratio, quâ vsus est in simili Bart. *in l.*1.*num.*8.*ver. tertio.quæro.ff. de solut.* quando debitor soluit, & contradicit protestationi creditoris,dicitur eo animo soluere,vt nil amplius ab eo petatur, quod repetere possit solutum. Ergo protestatio creditoris nil operatur, repugnante contradictione debitoris.Cæterùm respondet Dec.*col.* 3.*ver. in contrarium facit,* quod non obstante contradictione debitoris solventis possit creditor retinere solutum, ex quo est ei solutum, quod iure debebatur: cessat ergo repetitio.*l.repetitio.ff.de cond.indeb.*Et sicuti dixi suprà creditor iustè protestatur, ex quo non tenebatur recipere creditum sine vsuris. At in illa quæstione à Bartol. proposita diuersum est (ait Dec.) quia ibi creditor iniustè agebat: cum ad debitoris voluntatem esset pecunia computanda.

Secundò adfertur text. *in l.* 2. *in fin.in prin.si quis cautio. in illis verbis. Ergo requiritur vtriusque partis consensus quo deficiente protestatio nil operatur.* Et textum hunc multum vrgere, contra Bart. & aliorum relatam opinionem,ait Iaſ.*in d.l.vlt.col.pen.in fin.de eo, quod certo loco.* Verùm facile respondetur ex sententia Curtij Iun.hic *num.* 8. dictam *l.si quis cautio.* loqui in transactione, quæ vt valeat, à partibus debet esse approbata.Et qua quidem transactione subsistente,etiam interesse subsistit, & vnum sine altero stare non potest, nisi expressè dicatur. Ibi enim transactione re-
29 cessum est à pœna, cum transactio † fiat aliquo dato, vel retento hinc inde, *l.prima, ff. de transaction.* cùm ergo iam partium conuentione recessum fuerit à pœna, vt illa debeatur ex transactione, debet de ea specialiter fuisse actum in ipsamet transactione, cùm non nisi vtriusque speciali consensu conﬁci soleat.

Tertiò alia ratione vsus est Iaſ. *in d.l.vltim. colum. penultim.in fin.de eo quod certo loco,* quam ita deduco.
30 Protestatio contraria † facto nil operatur, *cum M. Ferrarien.de constit. & cap.solicitudinem, de appell.*& vtroque in loco Doctores. Atqui quando creditor recipit sortem adhibita protestatione, illa protestatio facto receptionis aduersatur. Ergo nil debet operari. Cæterum facilè responderunt,quòd imo protestatio non est contraria facto, cùm factum versetur circa vnum, nempe circa sortem principalem, & protestatio circa aliud, nempe reseruationem iuris, quoad æstimationem quanti plurimi, vel interesse.

PRÆ-

BIU Cujas

PRÆSVMPT. XLVI.

Contrahentem aliquídve acquirentem præsumi proprio, non autem alieno nomine contraxisse & acquisiuisse.

SVMMARIA.

1 *Contrahere nomine proprio quilibet præsumitur.*
2 *Negotia propria curare quàm aliena prius, quis præsumitur.*
3 *Charitatem à seipso incipere, à natura homini inditum est.*
4 *Soluens, suo nomine præsumitur soluere.*
5 *Actus quilibet proprio nomine gestus præsumitur, etsi geri alieno nomine quoque potuisset.*
6 *Nouationem faciens seipsum liberare voluisse præsumitur, non obligare pro alio.*
7 *Acquisita præsumuntur propria pecunia quæsita.*
8 *Contrahens nomine alieno præsumitur contraxisse, si ad id erat obligatus.*
Idem si contraxerit nomine officij, num. 9. Vel id appareat coniecturis, num. 10.

1 QVi contrahit aliquídve acquirit, præsumitur proprio nomine, non autem alieno † contrahere & acquirere, *l. Titium & Mœuium, §. perfectus, ff. de administrat. tut.* & ibidem Bart. & idem *in l. patruus. C. communia vtriusque iudic.* idem responderunt Corn. *in consil. 61. colum. 2. lib. 1.* Dec. *in cons. 7. num. 5.* Et ratio ducitur ab aliaiuris præsumptione, qua dicimus, quem-
2 libet præsumi prius † curare propria negotia, quàm aliena, *l. quæ secundarum. ff. de præscript. verb. & c. qui vult. de pœn. dict. 3.* & scribit Alciat. *in tract. de præsum. reg. 1. præsum. 52.* qui rationem rationis subiungit, quia
3 à natura insitum † est homini vt charitas à se ipso incipiat, *l. præses, C. de seruit. & aqua.* Hanc præsumptio-
4 nem comprobat illa, qua dicimus, soluentem * præsumi soluere suo nomine, *l. & magis. ff. de solutio.* & diximus infrà *in præsumpt. 136.*

Confert & *l. Papinian. ff. manda.* qua probatur fideiussorē soluentem præsumi suo nomine soluere, quē text. sic in hanc sententiam annotauit Luc. de Pen. *in l. 3. col. 4. versic. 30. præsump. C. de apoch. publi. lib. 10.* Ita
5 dicimus, quod quilibet actus, † qui geri potuit nomine proprio, & nomine alieno, præsumitur gestus nomine proprio: quemadmodum tradunt Bartol. *in l. gerit. nu. 9. ff. de acquir. hæred.* Corne. *in cons. 310. nu. 7. lib. 3.* Soc. Sen. *in cons. 113. lib. 4.* & Alciat. *de præsump. reg. 2. præsumpt. 24. n. 5. in fin.* Accedit quod respondit Crauet. *in consil. 282. colum. 3. vers. octauò considero.* Cùm dixit,
6 eum qui † nouationem fecit, præsumi voluisse se ipsum liberare, non autem pro alio obligare.

7 Confert quod dicimus, acquisita præsumi † propria pecunia, non autem aliena. Bart. *in l. 2. ff. pro soc. & in l. Titium, § altero, nu. 2. versic. si verò dubitetur. ff. de administ. tut.* Bald. *in l. vltim. num. 2. C. de pign.* Deci. *in cons. 20. n. 10.* Paris. *in cons. vlt. nu. 19* Crauet. *in cons. 191. nu. 8. & in cons. 244. nu. 6.* vide quod scripsi *in cons. 213. num. 36.* vbi de emente ex pecunia hæreditaria.

Cæterùm hac de re verba faciens Bal. *in l. si patruus, num. 4. Cod. communia vtriusque iudic.* scribit, confugiendum esse ad coniecturas, quas infrà commemorabimus.

Declaratur primò hæc præsumptio, vt locum non habeat, quando hic contrahens & acquirens † erat
8 obligatus contrahere & acquirere nomine alterius. Nam tunc is contrahens acquirensque præsumitur ea fecisse nomine illius. Ita Bald. *in d. l. si patruus, nu. 5. C. communia vtriusque iudic.* quem secutus est Alciat. *in tract. de præsumpt. reg. 2. præsu. 24. n. 2.* similia dicemus infr. *in præsump. 80.* Confert quod scribunt Aretin. Socin. & Dec. *in l. singularia, nu. 2. not ab. ff. si cert. pet.* quod si iussi meo debitori, vt soluat ei, cui volo mutuare, & is numeret, præsumitur numerasse in executionem mei mandati à se suscepti.

Declaratur secundò, vt non procedat quando quis
9 nomine † officij contraxit & quæsiuit. Nam tunc præsumitur contraxisse, & acquisiuisse eis, quorum nomine & causa gerebat officium. Ita Alciat. *in d. præsumpt. 24. nu. 4. vers. & non posset allegare.* Ita scripserunt Bart. *in l. Titium, §. altero, colum. 1. & 2. ff. de admin. tut.* & Bald. *in l. si patruus, C. commun. vtriusque iud.* vbi tutor & de re spectante ad pupillum præsumitur nomine pupilli contrahere, & dicemus infrà *in præsumptione 49.*

Declaratur tertiò, vt locum non habeat, quando
10 coniecturis † constaret contrahentem & acquirentem voluisse contrahere, & acquirere nomine alieno, sicuti in eo qui nomine communi negotiari solet, is enim communi etiam nomine acquirere præsumitur. Ita Bald. *in l. si patruus. num. 4. Cod. communia vtriusque indic.*

PRÆSVMPT. XLVII.

Contrahentem paciscentemque præsumi etiam contrahere, & pacisci nomine suorum hęredum.

SVMMARIA.

1 *Hæredum suorum nomine pacisci & stipulari quis præsumitur.*
2 *Hæres eadem persona cum defuncto.*
3 *Stipulatio & pactum radicatum prius in persona paciscentis, transit ad hæredes.*
4 *Stipulationes & pacta, realia non personalia sunt, & in hæredes actiuè transeunt & passiuè, num. 5.*
6 *Pactum etiam tacitum vt paciscentis hæredi prosit, factum præsumitur.*
7 *Priuilegia etiam pro hæredibus acquisita præsumūtur.*
8 *Stipulatus pro se, etiam in damnum promittentis hæredibus suis præsumitur stipulatus.*
Idque procedit, quamuis taxatiuè pro se tantum esset stipulatus, num. 9.
Et id de hærede intelligendum etiam est, quia præter defuncti spem succedit, num. 10.
11 *Stipulatio aut pactum super re ad hæredes non transmissibili non comprehendit hæredes.*
12 *Vsusfructus ad hæredes non transmittitur.*
13 *Emphyteusis Ecclesiastica, non ad omnes, sed quosdam tantum hæredes transit.*
14 *Feudum quod de sui natura non est transmissibile, pro hæredibus non præsumitur acquisitum.*
15 *Pactum circa factum personæ cohærens initum non præsumitur pro hæredibus initum.*
16 *Pactum personale de non petendo, non egreditur personam paciscentis.*

DIsseruimus superiore præsumptione, quòd contrahens præsumitur contrahere nomine proprio, disseramus nunc, quod contrahens, paciscens &

BIU Cujas

1 stipulatus præsumitur ea etiam facere * nomine suorum hæredum, *l. si pactum, ff. de probat.* cuius sententiæ
2 ea est ratio, quia hæres est eadem persona * cum ipso defuncto, qui contraxit, vt in Auth. *de iureiur. à morien. præst. in prin.* Et rationem hanc considerauit Alciat. *in lib. 3. parerg. cap.* 13. & latissimè Calcan. *in cons.* 18. ostendit hæredem esse eandem personam cum defuncto, & Crauet. *in consil.* 428. *n.* 13. Et hanc iuris præsumptionem probarunt omnes *in d. l. si pactum.* Luc. de Pen. *in l. 3. colu. 7. vers.* 178. *præsum. C. de apoch. public. lib.* 10. Iason *in l. quod dicitur, in fin. ff. de verb. oblig.*
3 qui scribit pactum & stipulationem * prius radicari in persona paciscentis, deinde transire in eius hæredem.
4 Ex quo intelligimus pactum & stipulationem * præsumi realia, non autem personalia, sicuti ex *d. l. si pactum*, annotauit ibi Florian. *n.* 1. Et ideò dicimus omnia pacta
5 actiuè & passiuè * transire in hæredes, *l. veteris, Cod. de contrahend. & committen. stipulat.* quam sententiam latè comprobant Iason *in cons.* 217. *col.* 1. *vers. primò, quia, lib.* 2. & Tyraq. *de retract. conuent.* §. 1. *gl.* 6. *nu.* 1.

Extenditur hæc præsumptio, vt locum habeat etiam
6 in pacto * tacito. Nam & illud præsumitur factum, vt prosit hæredi paciscentis, *l. tale pactum, in prin. ff. de pact.* vbi Bart. & Ias. & Florian. *in d. l. si pactum, n.* 1. qui dixit, etiam pactum tacitum præsumi reale.

Extenditur secundò, vt locum habeat hęc præsum-
7 ptio etiam in * priuilegiis, quæ acquisita præsumuntur pro hæredibus. *l. forma,* §. *quanquam. ff. de censib.* & in specie respondit Soc. Sen *in cons.* 59. *num.* 7. *lib.* 1. & de priuilegio emptionis & immunitate idem censuit latè Ias. *in cons.* 217. *lib.* 2. idem scripsit Florian. *in d. l. si pactum, num.* 4. cùm dixit, priuilegium præsumi reale, non autem personale, qua de re dicemus infrà *in præsumpt.* 109.

Extenditur tertiò, vt procedat etiam ad damnum
8 ipsius † promittentis, sicuti quando venditor promittit de euictione pro suo dato & facto, præsumitur etiam promisisse pro facto sui hæredis. Ita Alex. *in cons.* 18. *colum. vlt. lib.* 5. quod habet locum secundum eum, etiamsi taxatiuè facta est promissio, qua de re mox dicemus.

Extenditur quartò, vt locum habeat etiam, quando
9 taxatiuè † quis pro se tantùm pactus, stipulatúsque est, vt si venditor pactum adiecit, vt ei tantùm liceret rem venditam redimere. Nam & hoc casu præsumitur pactum hoc adiectum pro ipsius venditoris hærede, vt & ipse redimere possit. Ita Tiraq. *in tract. conuent.* §. 1. *gloss.* 6. *nu.* 10. *in fin.* etsi aliter scripserunt Cagno. *in l.* 2. *n.* 44. *C. de pact. inter empt. & vend.* Bertrand. *in cons.* 258. *lib.* 1. & Borgn. Caualcan. *in decis.* 16. *nu.* 3 *part.* 2. quorum rationes & argumenta confutauit *in consilio* 801. *redditum pro Pico Casalen.* & ibi dixi opinionem Tiraquell. maximè procedere in filio hærede, qui non dicitur exclusus, etsi promissio est taxatiuè facta, & idem respondit latè Crauet. *in consil.* 428. *num.* 4. & 9. *lib.* 3. & latissimè comprobaui eo simili, quòd si quis ad sui obligationem promittit taxatiuè, dicitur etiam promittere pro suo hærede, sicuti quando venditor promittit de euictione pro suo dato & facto tantùm, dicitur etiam promittere pro facto sui hæredis.

Extenditur quintò, vt locum habeat hæc præsum-
10 ptio etiam pro hærede, qui præter † spē defuncti succedit. Ita extendit Florian. *in d. l. si pactum, in fine, ff. de probat.* adductus notab. text. *l. tale pactū,* §. *vlt. ff. de pact.*

Declaratur primò hæc præsumptio, vt locum non
11 habeat, * quando pactum, vel stipulatio adiecta fuit super re & actu non transmissibili ad hæredes. Exemplum adferri potest primò in vsufructu, is enim non
12 transmittitur ad hæredes, *l. stipulatio ista.* §. *si quis ita de verb. oblig. & l. si vsusfructus, ff. de nouat.* Et propterea si promittitur vsusfructus, non prodest pactum hæredi eius cui promittitur, vt in specie annotauit Flor. *in d. l. si pactum. n.* 5. Est & secundum exemplum in emphy-
13 teusi † ecclesiastica, quæ non transit ad omnes hæredes, sed ad quosdam tantum, & propterea, qui eam sibi est stipulatus non præsumitur etiam pro hærede. Ita Floria. *in d. l. si pactum, n.* 6. Est huic simile quod di-
14 cimus de feudo, † quod cum sui natura non sit ad hæredes transmissibile, non præsumitur acquisitum pro hæredibus, vt post alios scripsit Osasc. *in decis.* 161. *nu.* 1. *in fin.* Cęterum hac de re disseremus infrà *in præsumpt.* 94. vbi explicabimus, an feudum præsumatur hæreditarium, vel ex pacto & prouidentia. Tertium
15 est exemplum in facto, quod cohæret † personæ, sicuti est industria hominis. Nam tunc non præsumitur pro hærede pactum initum: sic in specie scripserunt Florian. *in d. l. si pactum. nu.* 7. & ibid. Iacob. *nu.* 5. post Bart. & alios *in l. si sic stipulatus sim, ff. de verb. oblig. & in l. veteris, C. de contrah. & commit. stipul.* Quartum est
16 exemplum in † pacto personali de non petendo, quod sui natura non egreditur personam paciscentis, & ideo hæredi non prodest, *l. si tibi,* §. *si pact. & l. nisi, ff. de pact.* & ibid. Dd. & in specie Floria. *in d. l. si pactum, num.* 9.

PRÆSVMPT. XLVIII.

Patrem acquirentem pro se & filiis, præsumi acquirere voluisse filiis, vt hęredibus.

SVMMARIA.

1 *Pater acquirens pro filiis, præsumitur non vt filiis, sed tanquam hæredibus acquirere.*
Ratio huius quæ sit, num. 2.
3 *Hæredem habere honor est non modicus.*
4 *Stipulari alteri nemo nisi hæredi potest.*
5 *Stipulari potest pater filio, non tamen vt ei acquiratur.*
6 *Stipulatus pater filio vt hæredi, tanquam extraneo id acquiritur filio.*
7 *Pater filiis vt filiis tantùm præsumitur stipulatus. si sibi stipulatus non sit.*
Idem si pater aliter sibi, aliter filiis sit stipulatus, n. 8.
Aut stipulatur aliquid personæ cohærens, num. 9.
Aut tale quod ad filios, vt tales non tanquam hæredes transeat, num. 10.
Vel adiecta sit aliqua conditio id significans, nu. 15.
11 *Emphyteusim ecclesiasticam stipulatus pater filiis, eam vt talibus, non vt hæredibus præsumitur stipulatus.*
Et eam consequi potest filius, etiam patris hæreditate repudiata, num. 12.
13 *Dotem pater filiabus stipulatus, præsumitur stipulatus tanquam filiabus, non tanquam hæredibus.*
14 *Donare pater filio tanquam tali, non tanquam hæredi præsumitur.*

1 CVm pater aliquid pro se & filiis acquirit, acquirere † præsumitur pro filiis, non vt filiis, sed vt hæredibus. Ita gl. *in l. si tibi,* §. *si pactus. ff. de pact.* & ibi Bar. *n.* 8. & idem Bar. *in l. quod dicitur patrē. ff. de verb. oblig.* & ibid. Ias. *n.* 27. & Alcia. *n.* 28. Alex. *in cons.* 124. *lib.* 5. & *in cons.* 31. *n.* 7. *lib.* 6. Corn. *in cons.* 228. *col.* 2. *in fi. lib.* 1. & *in cons.* 13. *n.* 5. *lib.* 3. Aret. *in l. Gallus,* §. *quidā recte. col. pen. in fin.* & ibi Rub. *n.* 149. & idem *in cons.* 49. *n.* 2. Alci. *intra de præs. reg.* 3. *præs.* 31. & *in reg.* 3. *præs.* 32. *n.* 2. Soc. iun. *in cons.* 144. *n.* 77. *lib.* 3. & scripsi *in cons.* 255. *n.* 17. *lib.* 7.

Ean-

BIU Cujas

Eandem esse rationem æstimauit gloss. *in d.§.si pactus.* quia verisimile est patrem † cogitasse, filium sibi
2 hæredem futurũ, *l.scripto.ff.vn de liber.* Et accedit præ-
3 sumi patrem consulere voluisse proprio honori † qui non modicus existimatur, hæredem habere. §. *valde in Inst.quib.ex caus.manumittere licet, vel non.* Præsumitur etiam habere voluisse filium hæredem, vt æs alienum soluat: ipsiusque patris conscientiam exoneret, *c. tua, de vsur.* afferri etiam solet alia ratio, quod nemo
4 †alteri stipulari potest. §. *alteri, in Inst.de inutil.stipul.* sed hæredi tantum, *l. si factum, ff.de probat.* & licet pa-
5 ter * stipulari possit filio, §. *ei verò qui, Instit.de inut. stipulat.* attamen id operatur, vt patri acquiratur, non autem vt acquiratur ipsimet filio, vt nostro in casu in
6 quo dum pater † stipulatur filio vt hæredi, stipulatur, vt ei, tanquam si esset extraneus, acquiratur.

7 Declaratur primò, vt non procedat, † quando pater non esset sibi stipulatus, sed tantummodo filiis. Nam tunc præsumitur, stipulatus esse illis tanquam filiis, non autem tanquam hæredibus: cùm stipulatio non à persona patris, sed à persona filiorum incipiat. Ita declarant Alex. *in d. l.quod dicitur patrem,* & Ias. *nu.27.ff. de verborum oblig.* & ibid. Alciat. & idem *in d.præsumpt. 31.n.1.vers.secundo limitatur.* Quam quidem declarationem probant per *l.quodcunque, §.si quis ita.ff.de verborum obligat.* vbi pater simpliciter stipulatus filiæ dari post mortem suam: intelligitur quòd ei sit stipulatus tanquàm filiæ, ex quo suam ipsam personam non admiscuit. Dissentit tamen ab hac declaratione Rub. *in d.§. quidam rectè, n.150.* duabus rationibus, quas referre supersedeo. Et hæc quidem declaratio locum habet etiam, quando pater filio stipulatur ab eo, de quo ipse filius est benemeritus. Nam & tunc præsumitur ei stipulatus esse vt filio, non autem vt extraneo: sicuti hanc esse veriorem & æquiorem sententiam scripserunt Ias. *in d.l.quod dicitur.nu. 20.ff.de verborum obligat.* & Alciatus *de præsumpt. regul.1.præsump.30. ad fin.* reiecta opinione Bartoli *in l. si tibi, §.pactus, nu.quarto.ff.de pact. & in d.l.quod dicitur, num. tertio,* vbi Alexand. *nu.15.* dixit esse communem, quod hodie verum non esse existimo.

Declaratur secundò, vt locum non habeat quando
8 pater † aliter sibi, aliter filio est stipulatus. Hæc enim differmis stipulatio, arguit patrem stipulatum fuisse filio, vt filio, non autem vt hæredi. Ita Bartol. *in d. l. quod dicitur patrem. nu.* 3. & ibidem Aretin. *num.* 4. Alexand. *num.* 5. Iason. *num.* 28. & Alciat. *num.* 15. & idem *in d. præsumpt.31. num.1. vers. quartò limitatur,* adducti *ex l. aves.ff.de pact.* qui tamen aliter ab Alberico, Castrensi, & Fulgosio ibi intelligitur, & quos secutus est Rub. *in d.§. quidam rectè, n.149. ver. primus casus.* qui in vers. *tertius est casus,* aliter declarat. Adduci etiam solet *l. Saia. in princip.ff.de don. caus. mor.* quam aduersus Aretin. perpendit Ias. *in d.l. quod dicitur, n.28.* qui pariter perpendit text. *l. 2. §. ex his, ff. de verb.obl.* Hanc declarationem nõ admittit Rub. *in d.§. quidam rectè, n.151.* eisdem rationibus, quibus improbauit & præcedentem.

Declaratur tertiò, vt non procedat hæc præsump-
9 tio quando pater stipularetur aliquid cohærens * personæ, vt putà, vsum fundi, vel privilegium immunitatis. Hoc sanè casu præsumitur quòd pater sit stipulatus filio, vt filio, non vt hæredi. Ita declarauit Alciat. *in d.præsumpt.31. ver. tertiò limitatur,* post Bald. Imol. & alios *in d.l. Gallus, §. quidam rectè. ff.de lib. & posthum.*

Declaratur quartò, vt non habeat locum hæc præ-
10 sumptio in his, quæ transeunt ad filios, † tanquam ad filios, non vt ad hæredes, vt est emphyteusis eccle-
11 siastica. Hoc enim casu præsumitur, quod pater eam *
12 †stipulatus sit filiis, vt filiis, non autem vt hæredibus. Ita Bar. *in l. si tibi §. si pact. nu.9.ff. de pact. & in d.l. quod dicitur. num.4.ff. de verb.oblig.* & ibidem Ias. *num.29.* qui testatur hanc esse communem sententiam, quam probauit etiam Alcia. *in d. præsumpt. 31. numero 1.* & scripsi *in cons.255. num.18.*

Quocirca infertur, filium, cui pater stipulatus est
13 emphyteusim ecclesiasticam, posse illam † consequi, repudiata patris hæreditate, sicuti præcitati Doctores scribunt: & aliis accedunt Ancharan. *in consil.25.* Alexand. *in consi.8.num.4. & in consi.27.nu.5.lib.3. in cons. 129.num.6. & in cons.129.n.9.lib.5.* Corneus *in cons.13. lib.3.* Iason *in l. si non sortem, §. libertus, n.15.ff.de condict. indebit.* Decius *in consi.319. & in consi.411 n.7.*

Idem de feudo respondit Deci. *in cons.78. nume.5.* Verùm quia hoc pendet ab ea disputatione, an in dubio feudum præsumatur hæreditarium, vel ex pacto, & prouidentia, propterea suo loco explicabimus. Prædictis accedit, quod egregiè respondit Corn. *in cons.288. colum.2. in fi. & col.3.lib.1.* Cùm dixit, quod si
14 pater stipulatur † dotem filiabus, præsumatur illis stipulatus non vt hæredib. sed vt filiab. Ea ratione vsus est Corn. quia dotare filias proprium est patris, *l. qui liberos.ff. de rit.nupt.* Non autem hoc conuenit extraneo, nec ab eo postulatur. Nam hæres esse posset extranea, quam stipulator dotare non tenetur. Nec solent homines habere curam nuptiarum extraneæ.

Declaratur quintò, vt locum non habeat hæc præsumptio quando pater donauit filio. Nam tunc præsumitur ei donare * vt filio, non vt hæredi. Ita in specie declarauit Bald. *in l. filiæ cuius, numero 7. C. famil. ercisc.* Et ratio esse potest, quia hic considerabatur affectio quædam singularis erga personam ipsius filij.

Declaratur sextò, vt non procedat prædicta præ-
15 sumptio, quando in stipulatione * adiecta fuit aliqua conditio, significans patrem stipulatum fuisse filiis, vt filiis non vt hæredibus, vt puta fratres inuicem stipulati sunt dotes pro filiabus, si relictis illis filiabus legitimis & naturalibus decesserint. Ita respondit Corn. *in d.cons.288. colu.3. vers. quod tertiò confirmatur, lib.1.*

Hic annecti potest illa egregia disputatio, quando concessio facta est alicui pro se & hæredibus, de quibus intelligi debeat, an scilicet de filiis & descendentibus, vel de extraneis. Qua de re copiosè differui *in cons.255. nu.* 17. cum multis subsequentibus *lib.3.* vbi constitui atque distinxi octo casus, quos breuitatis gratia non refero.

PRÆSVMPT. XLIX.

Quando procurator nomine sui principalis contraxisse præsumatur, & quando quis nomine alterius idem fecisse credatur.

SVMMARIA.

1 *Procurator ad contrahendum constitutus, nomine constituentis contrahere præsumitur.*
Idque procedit etiam certo pacto adiecto. num. 13.
Vel si post aliquod tempus procurator is contrahat. numero 14.
2 *Actus sequens præsumitur factus in executionem præce-*
dentis

BIU Cujas

dentis tractatus.

3 *Stipulationem de reddendis decem, ob mutuum præcedens factam præsumi.*

4 *Fideiussor præsumitur fideiussisse pro causa, pro qua in actu præcedenti fuit tractatum.*

5 *Tutor contrahendo de re ad pupillum spectante, nomine pupilli agere præsumitur.*

6 *Creditor mandans debitori, vt numeret Sempronio, quod causa mutui debet, præsumitur numerando causa mutui facere.*

7 *Vasallus suscipiens inuestituram, & iurans fidelitatem, in executionem mandati à domino facti, facere præsumitur.*

8 *Nauta promittens merces vehere, illis in nauem illatis, ad executionem præcedentis tractatus factum præsumitur.*

9 *Laudum ab arbitrio prolatum præsumitur eam ob causam ob quam ferri debuit.*

10 *Administrationis rationem reddi petens, quid exprimere debeat.*

11 *Promittere nomine proprio qui tenetur, si id factum appareat, præsumitur ob causam antecedentem.*

12 *Mandato facto de interficiendo Seio, homicida in executionem illius præsumitur fecisse.*

15 *Traditio semper in consequentiam contractus venit.*

16 *Procuratorem nomine constituentis contraxisse præsumi, locum quomodo non habeat contra tertium.*

17 *Leges nemo præsumitur ignorare.*

18 *Procurator contrahens non expresso nomine procuratoris, suo nomine contraxisse præsumitur.*

19 *Hæredem se in instrumento contractus asserens, contractum tanquàm talis iniisse præsumitur.*

20 *Nuncians alteri, ne in fundo Sempronij fabricet tanquam illius procurator facere præsumitur.*

21 *Ciuem se asserens in contractu, is cum eo vt ciuis præsumitur initus.*

22 *Procurator habens mandatum generale, simpliciter contrahendo præsumitur nomine proprio facere. Vide declarationem, num. 25.*

23 *Actus qui nomine tam proprio, quàm alieno fieri potest, præsumitur nomine proprio factus.*

24 *Persona extrinseca in actu non subintelligitur.*

26 *Procuratore contrahente super negotio, quod ad dominum pertinere non potest, cui acquirat.*

27 *Procuratorio nomine non præsumitur quis contraxisse, vbi delictum resultaret.*

28 *Procurator non acceptans mandatum, vtrum contrahendo præsumatur nomine mandantis facere.*

PRocurator constitutus ad emẽdum, vel aliũ contractum celebrandum, si simpliciter emit, vel aliter contrahit, præsumitur* contrahere nomine illius, 1 à quo iam constitutus procurator, *l. pignori, §. vlt. ff. de vsucap.* Bald. *in l. si patruus, C. commũ. vtriusq; iud.* Bart. *in l. qui aliena, §. is qui putat, ff. de acquir. hæred.* & ibidẽ Angel. Imol. Comens. & Alex. *in l. post dotem, ff. soluto matrim.* & ibidem Iason. *nu.* 75. idem *in l.* 1. *§. nunciatio, nu.* 3. *ff. de noui oper. nunciat.* Marsil. *in l. statu lib. nu.* 8. *ff. de quæst.* Socin. *in tract. fallent. in verbo, mãdatum, aliàs est regu.* 253. Alciat. *in tract. de præsum. reg.* 2. *præsu.* 24. *nu.* 2. & Tiraquel. *in tract. de retract. conuention. ad fin. nu.* 117. Bologn. *in d. l. post dotem, num.* 101. Et huius sententiæ ea est ratio, quia aliàs hic qui mandatum suscepit, delinqueret fallendo fidem mandantis. Bald. *in l. fœlicissima. C. de iis qui à non domino manumit.* & Areti. *in d. l. qui in aliena. §. is qui put. ff. de acquir. hæ.* Et confert egregius ad rem hanc locus M. Cicero, in Oratione pro Sexto Roscio Amerino, cuius verba hæc sunt: *In priuatis rebus si quis rem mandatam non modò malitiosius gessisset sui quæstus, aut cõmodi causa, verum etiam negligentius, eum maiores summum admisisse dedecus existimabant. Itaque mandati constitutum est iudicium non minus turpe, quàm fuerit.* Hæc Cicero: qui sententiæ huius egregiam commemoratrationem, quã ne nimius sim, referre supersedeo. Accedit & ratio, 2 quod † actus sequens præsumitur factus in executiõe præcedentis tractatus, *l. 4. §. vnde quæri potest, ff. de manumiss. l. post dotem. ff. solut. matrim. ibi, filiæ voluntate, l. qui in aliena, §. is qui putat, ff. de acquir. hæred. l. si seruus communis ff. de stipulatio. seruorum, & l. vltim. versic. quod enim, Cod. per quas perso. nobis acquir.*

Hinc scripsit Bart. *in l. triticum, nu. 5. ff. de verb. oblig.* 3 quòd stipulatio † de reddendis decem, præsumitur facta propter mutuum præcedens. Et Bartolum secuti sunt *in d. l. triticum.* Alexand. & Iason *nu.* 25. Marsil. *in d. l. statu liber, nu.* 8. *ff. de quæstionibus.* Alciat. *in d. præsu.* 24. *nu.* 2. Crauet. *in cons.* 131. *nu.* 14. & simile est quod tradit Dec. *in l. certi condictio, §. nummos, nu.* 13. 15. *ff. si cert. pet.* secuta numeratione præsumi factum ob præcedentem stipulationem, vt illa impleatur.

Hinc etiam respondit Alexand. *in cons.* 25. *lib.* 2. fide- 4 iussorem præsumi* fideiussisse, pro causa, pro qua fuerat tractatum in actu præcedenti. Et præsumitur de ea præcisè actum, quando incontinenti contractus est secutus. Item Alexand. *in cons.* 197. *nu.* 12. *lib.* 2. Et illum secutus est Alciat. *in d. præsumpt.* 24. *num.* 2.

Hinc etiam dicimus, quòd tutor † contrahendo de 5 re spectante ad pupillum, præsumitur nomine pupilli contrahere & agere, *l. qui negotiationem, in princ. ff. de administrat. tutor. l. post mortem. §. 1. ff. quando ex facto tutor.* Et tradunt Bald. *in l. si patruus, colum. 2. Cod. communia vtriusque iudic.* Corne. *in cons.* 27. *n.* 7. *lib.* 2. Alciatus *in d. præsumpt.* 24. *nu.* 12. & scripsi supra *in præsump.* 46. *in* 2. *declarat. nu.* 9. Et in specie procuratoris idem respondit Deci. *in cons.* 77. *num.* 3. *in fin.* Idem de alio administratore responderunt Capra *in cons.* 13. *nu.* 6. & Gratus *in cons.* 188. *num.* 16. *lib.* 1.

Hinc etiam dicimus, quòd si creditor † mandat debi- 6 tori, vt numeret quod debet Sempronio causa mutui, & is debitor simpliciter numeret, præsumitur numerare ob causam mutui mandatam. Ita Soc. Sen. *in l. singularia, in* 2. *notab. ff. si cert. petat.* & ibidem Deci. & Cagnol. *in* 1. *lect. num.* 20.

Hinc etiam respondit Barbat. *in cons.* 11. *colum.* 6. *n.* 7 13. *lib.* 2. quòd vasallus † suscipiens inuestituram, & iurans fidelitatem, id facere præsumitur in executionem mandati à domino facti.

Hinc tradit Socin. *in l.* 2. *col. vltim. versic. aliquando* 8 *& quarto, ff. de condit. & demonstra.* quod † si nauta promisit vehere merces aliquas, & deinde apparet illatas fuisse in nauim, præsumitur id factum in executionem præcedentis tractatus. Et Socin. secutus est Ruin. *in cons.* 22. *num.* 7. *lib.* 4. qui simile affert.

Ita pariter dicimus, laudum † ab arbitro pronun- 9 ciatum præsumi prolatum ob causam illam, quam ferre debuit. Ita responderunt Castr. *in cons.* 136. *visis & consideratis, lib.* 1. Corne. *in cons.* 126. *lib.* 4. Crauet. *in cons.* 202. *nu.* 18.

Ita pariter idem Crauet. *in cons.* 131. *num.* 14. quòd pe- 10 tens reddi rationem † administrationis, exprimere debet res & quantitates administratas: si ergo Actor in procuratione causæ simpliciter res ipsas exprimit, & specificat, præsumitur id fecisse ob causam ipsam administrationis.

Huc facit quod respondit Soc. Sen. *in cons.* 68. *colum. pen. vers. vnde non video, lib.* 3. quòd si quis tenetur promittere

BIU Cujas

11 mittere † proprio nomine, & deinde apparet eum promisisse, præsumitur ob causam antecedentem, nempè proprio nomine.

Hinc etiam dicimus, quod si quis mandauit Seium
12 † interfici, homicida præsumitur fecisse in executionem præcedentis mandati. Ita Innocen. *in c. ad audientiam, de homicid.* Bar. *in l. non solum, §. mandato ff. de iniur.* Imo. *in Clement. 1. de pœnit.* Roman. *in l. post dotem ff. solut. matrimon.* & ibidem Alexand. & Ias. *in l. 1. §. nunciatio nu. 5. versi. quartò facit ff. de oper. noui nunciat.* qui hoc verum esse affirmant, etiamsi Seius ille fuerit ex interuallo occisus. Idem tradunt Curt. Sen. *in l. pacta nouissima. Cod. de pact.* & Marsil. *in l. si atu liber, n. 7. de quæstio. l. & canonica. nu. 426. Cod. de raptu virginum.* Et conferunt quæ mox dicemus.

Extenditur primò, vt procedat etiam quando pro-
13 curator fuit * constitutus ad celebrandum contractum, certo adiecto pacto, sicuti in eo, qui factus fuit procurator ad vendendum adiecto pacto de retrouendendo. Nam tunc si procurator simpliciter vendit, præsumitur vendidisse cum eo pacto, modò emptor sciuit procuratorem illum sic fuisse constitutum, ita Afflict. *decis.* 285. *nu.* 21. & Tyraquel. *de retract. conuent. ad fin. num.* 116.

14 Extenditur secundò, vt procedat hæc præsumptio † etiamsi procurator per temporis interuallum emit, actúmve mandatum executus est. Nam adhuc præsumitur fecisse in executionem ipsius mandati. ita Imo. Comen. & Roman. *in l. qui mihi donatum ff. de donationibus,* & idem Roman. *in l. post dotem, ff. solut. matrimo.* Alcia. *in d. tractatu de præsump. regul. 2. præsump. 24. n. 6. versi. limitatur tertiò.* qui ea ratione moti
15 sunt, quod traditio † semper venit in consequentiam contractus, *iuxtà l. quædam mulier. ff. de rei vendi.* de qua dicemus infrà *libro 6. in præsump. 25.*

His constat, minùs rectè sensisse Bartol. *in l. qui donatum ff. de donat.* Roma. *in l. quiin aliena. §. si is qui putat ff. de acquir. hæred.* & Alexand. *in cons. 25. num. 7. lib. 2.* & Socin. *in tract. fallent. in verbo mãdatum habens.* Nec obstat *l. multum. in fin. Cod. si quis alteri vel sibi.* quia respondet Alciat. quòd ibi præcedens ille contractus erat invalidus, & propterea traditio ad illum non refertur: & hinc etiam fit, quòd ibi non adhibetur distinctio, an incontinenti, vel ex interuallo fiat.

Declaratur primò, vt locum habeat præsumptio, quoad mandantem & mandatarium: secùs verò quoad tertium. Nam cum ipse procurator simpliciter con-
16 traxerit, poterit * tertius contra illum agere, tanquàm sibi obligatum nomine proprio. Ita Bart. *in dict. l. qui in aliena. §. si is qui putat. ff. de acquiren. hæred.* Comest. *in l. post dotem ff. solut. matrimo.* & ibid. Alexand. & Ias. *n.* 74. idem Ias. *in l. 1. §. nunciatio ff. de operis noui nunciat.* Socin. Sen. *in cons. 68. col. penultim. lib. 3.* & Alciat. *in d. præsump. 24. nu. 4.* & Tyraq. *in tract. de retract. conuent. ad fin. nu. 118.* Et moti ij sunt argum. *l. sed Iulianus. §. 1. ff. ad Macedo.*

Et rationem illam esse scribit præcitato in loco Alciat. quia ille tertius est in præsumpta ignorantia mãdati præcedentis, meritò compelli non debet, vt agat contra dominum, cum quo fortè non contraxisset, si sciuisset suo nomine contrahi.

Verùm (inquit Alciatus) si iste sciret mandatum se-
17 cùs esse: ex quo nemo præsumitur † ignorare leges, Et confert *l. post mortem, versi. nisi fortè creditor. ff. quando ex facto tuto.*

Et non posset tertius iste allegare hanc ignorãtiam, quando in ipso contractu apposita fuisset certa qualitas, quæ significaret illum contrahere cum illo tanquàm procuratore, vt putà si nominaretur ille procurator. Nam illud nomen significat officium, sub quo dicitur contrahere, *l. vltim. ff. de inst. actio. & l. cùm post. §. 1. ff. de administratio. tutor.* Et tradit Angel. Areti. *in tractatu maleficiorum in verbo, nec non ad querelam, n. 27. vers. tertiò non admittitur.* Sicuti è contra, quãdo
18 † procurator contrahit non expresso nomine procuratoris, sed solo nomine proprio, præsumitur suo nomine tantum voluisse contrahere. Ita Corne. *in cons. 9. n. 8. lib. 2. Ias. in l. post dotem, n. 73. ff. sol. matr. & in l. 1. §. nunciatio, 4. ff. de oper. nou. nunc.*

Huc pertinet doctrina Ange. *in l. si proponas. §. 1. ff. de inoffic. testam.* cùm dixit, quòd si quis in instrumento
19 asseruit se * hæredem, præsumitur cum eo fuisse celebratum contractum tanquàm cum hærede.

Hinc etiam docuit Imol. *in l. sed & si. ff. de acq. hæred.* si quis in iudicio asseruit se patremfa. & cum eo fuit litigatum, non poterit deinde ille contrarium dicere, ex quo tanquàm cum tali, lis fuit tractata, *argumen. l. Pompon. §. rati ff. de procurat.*

Huc etiam facit text. *l. si pater. §. qui duos.* vbi Bald. *ff. de adopt.* vbi consideratur qualitas deducta in contractu, & quo nomine fiat, vt secundùm eum valeat contractus, *iuxta l. in familia. C. famil. erciscæ.*

Huc etiam pertinet, quod docuit Bart. *in l. si ab vno. C. de neg. gest.* ex illo text. si quis vendit domum, præsumitur vendere tanquam procurator Titij: Et Bart. secutus est Alex *in d. l. 1. §. nũciatio. ff. de operis noui nũciat.*

Similiter pertinet traditio Bart. *in l. si fundum per fideicommiss. de leg. 1.* & ibid. Imol. & idem Bart. *in d. l. 1.*
20 *§. nunciatio, n. 17. ff. de operis noui nũciat.* si quis † alteri nunciat ne ędificet in fundo Sempronij. Idem scripserunt Feli. *in c. cum M. n. 17. de constit.* & Ias. *in d. l. post dotem, nu. 73. ff. solut. matrim.*

Hinc etiam respondit Dec. *in cons. 283. num. 10.* si in
21 contractu, quis asserit se † ciuem, præsumitur contractus initus antequàm cum ciue celebratus.

Declaratur secundò, vt non procedat hæc præsumptio, quando mandatum præcedens fuisset valde generale. Nam licèt tunc talis contractus, potuerit in eo mãdato comprehendi, attamen ex quo potest etiam esse,
22 quòd de eo non fuerit actum, quando procurator † simpliciter contraxit, præsumitur potiùs fecisse nomine proprio, *leg. 3. §. sed de tutore. vers. & si quidem. ff. indic. sol.* Ita tradunt in specie Alexand. & Ias. *in dict. l. post dotem. ff. solut. matrimon.* Alciat. *in d. regul. 3. præsum. 24. n. 5. versic. limitatur secũdò,* qui motus est traditione Bart. *in l. geri, n. 12. ff. de acquir. hæred.* Cùm dixit, quòd quã-
23 do actus † fieri potest nomine proprio, & nomine alieno, in dubio præsumitur factus nomine proprio, *argu. l. & magis. ff. de solut.* Et dicemus infrà, vbi explicabimus, cuius nomine & causa præsumitur facta solutio.

24 Et prætereà accidit, quòd persona extrinseca † in actu non subintelligitur, *l. si ita stipulat. §. Chrysogonus. de verbor. obliga.* Cæterùm declarationem hanc intel-
25 ligit Roma. *in d. l. post dotem. ff. sol. matr.* nisi † procurator iste generalis contraheret super re domini, vel communi, vel sub commemoratione officij. Nam tunc tanquàm procurator diceretur contraxisse.

Declaratur tertiò, vt non procedat hæc præsumptio,
26 quando agitur de re & * negotio, quod pertinere non potest ad dominum, sed ad procuratorem tantum. Nam tunc non obseruatur, quòd sit facta mentio mandari, vel non, sed acquiritur ei, cui acquiri potest. Ita declarant gloss. *in l. post mortem. §. 1. ff. quando ex facto tuto.* Bart. *in l. §. nunciat.* & ibidem Ias. *nu. 4. ff. de operis noui nunc.* Idem Ias. *in l. post dotem, nu. 75. ff. sol. matr.* & Alcia. *in d. pr. 24. n. 7. vers. limitatur quarto.*

Decla-

BIU Cujas

Declaratur quarto, vt locũ non habeat hæc præsum-
27 ptio, quando † resultaret aliquod delictum, si diceretur procuratorem contraxisse procuratorio nomine. Sicuti quando statutum prohiberet forensem immobilia acquirere: prout extat statutum hoc in Domino Mediolanensi, in nouis constitutionibus, *in titul. de pœnis.*

Hoc sanè casu si forensis mandauit Caio subdito, vt emat, & is emerit, non præsumitur emisse nomine mandantis, sicque illius forensis, sed nomine proprio. Ita in specie declarat Alciat. *in d. præsumpt. 24. nu. 8.* ex sententia Baldi *in l. fœliciſſima, Cod. de iis, qui à non domin.* & Aretin. *in l. qui in aliena, §. si is qui putat, ff. de acquirend. hæredit.* Idem docuit Ias. *in l. 1. §. nunciatio, num. 3. versic. quarto facit, ff. de oper. noui nunc.*

Declaratur quintò, vt locum non habeat hæc præ-
28 sumptio, quando * procurator ipse non acceptasset mandatum. Nam tunc non posset dici contraxisse nomine domini, ita declarat Alciat. *in d. præsumpt. 24. in fin.* ex sententia Baldi *in l. qui literas, C. mandati.* & Alexand. *in d. l. 1. §. nunciatio, ff. de noui oper. nunciat.* Verùm (ait Alciatus) procurator faceret actum, qui non posset pertinere nisi ad dominum, ex ipso pacto videretur acceptasse mandatum. Quod (inquit Alciatus) probatur *in l. qui seruum, §. idem in eo ff. de nego. gest.*

PRÆSVMPT. L.

Acquisita à filio, quando ex bonis patris, vel propriis acquisita præsumantur.

SVMMARIA.

1 *Bona filij habitantis cum patre, & negotia illius administrantis profectitia præsumuntur.*
Nisi tamen vrgentiores coniecturæ in contrarium adsint, num. 2.
3 *Bona filij habitantis seorsum à patre aduentitia præsumuntur, & ex eius industria acquisita.*
4 *Agenti contra possessorem, onus probandi incumbit.*
5 *Bona filij nec cum patre, nec ab eo seorsum habitantis, qualia præsumantur.*
6 *Militiam emptam filio à patre habente bona obligata, virum ex pecunia creditorum præsumamus emptam.*

DVbitari frequenter solet, an quæsita à filio præsumantur vel ex propriis bonis, vel sua industria, vel bonis patris acquisita, atque ita, an aduentitia, vel profectitia præsumantur, Bald. *in l. cùm oportet, in prin. num. 12. C. de bon. quæ liber.* visus est distinguere duos casus, tertium adjungemus nos.

Primus est casus, quando filius habitat cum patre, & bona ipsa patris adminiſtrat. Hoc casu præsumptio
1 est, quod † acquisita, sint profectitia, atque ita ex bonis patris. Ita Bald. *in d. l. cum oportet, num. 12.* quem secutus est Calcan. *in cons. 19. nu. 4.* Roland. *in consilio 90. n. 8. lib. 2.* qui alios multos refert, & sequitur Mascard. *in conclus. 221.* Et inquit Calcan. *in d. cons. 19. nu. 6.* hanc esse præsumptionem naturalem & vehementem. Et eo in responso Calcan. *colum. 1.* multis rationibus & argumentis sententiam hanc cõprobat & præsertim *l. familiæ licet, & l. filiæ. C. de collatio.* Idem sensit Alciat. *in tractat. de præsumptio. reg. 3. præsumpt. 25.* Quę quidem præsumptio maximè procedit, quando constat patrem dedisse aliquam summam pecuniarum ipsi filio, vt negotiaretur, sicuti considerat Calcan. *in d. cons. 19. n. 5.* Et rursus hęc præsumptio magis & magis confirmatur, quando pater deinde filio tacente, & consentiente, declararet illa acquisita esse ex propriis bonis: quemadmodum quando pater rebus ipsis acquisitis, filium ipsum emancipat, & partem ipsorum acquisitorum, vel omnia pro sua portione assignat. Ita considerat Calcan. *in d. cons. 19. column. 1. versicul. sexiò istam partem.*

Declaratur tamen hæc præsumptio, vt locum non
2 habeat quando aliis vrgentioribus † coniecturis apparere posset, filium aliunde acquisiuisse, quàm ex bonis patris, vt puta si ab extraneo habuit pecuniam, & ipse pater est adeo pauper, vt verisimile non sit, filium ex bonis patris acquisiuisse: vel si filius est artifex, & ex lucro alia negocia cæpit pertractare. Hoc sanè casu præsumitur, quòd non ex pecuniis patris acquisierit. Ita sensit Bald. *in d. l. cum oportet, nu. 12.* post gloss. *ibi.* Roman. *in cons. 159. in fin.* Et idem concedit Calcaneus *in d. consilio 19. num. 6.* dum vult esse considerandam personarum qualitatem. Idem manifestè docuit Lucas de Penna *in l. facultas, in fine, Cod. de iure fisci, lib. 10.* Idem respondit Socinus Senior *in cons. 249. in fine, lib. 2.* & accedit Ascanius Clemens *in commentariis de patria potestate, effectu 1. num. 46.*

Secundus est casus, quando filius seorsum habitat à
3 patre, & negotiatur. Hoc casu præsumitur filius sua † industria acquisiuisse, atque ita illa bona præsumuntur aduentitia. Ita sensit Bartol. *in tract. de duob. fratrib. nu. 5. & in d. l. cùm oportet, nu. 5.* & apertiùs Bald. *ibid. in princ. num. 12.* idem Bald. *in l. vltra, ff. de donat. inter virum & vxorem.* Calcan. *in d. cons. 19. nu. 11.* Ea ratione motus est Baldus, quia non tenetur filius dicere titulum suę possessionis: sufficit enim dicere possideo,
4 cùm agenti † contra possessorem incumbat onus probandi, *l. ei qui, & l. circa. ff. de probatio.* cum similibus. Et hic facit text. *l. quandocunque, ff. de verborum obligat.* quo dicimus, filium stipulando patri præsumi ex causa aduentitia. Et ibi annotarunt Bart. & reliqui.

5 Tertius est casus, quando † filius non omnino habitat cum patre, nec omnino seorsum, vt puta quando est in castris, militia à se empta. Hoc casu militia illa præsumitur empta pecunia patris. *l. vltim. C. de pignor.* Et hanc esse iuris præsumptionem scribit Ioann. Andre. *in additionibus ad Speculat. in tit. de præsumption. §. species, nu. 5. in verbo, in prædictis.* Et probarunt Lucas de Penna *in l. 3. versi. 158. præsum. C. de apoch. public. lib. 10.* & Alciatus *in tractatu de præsump. regul. 3. præsump. 25.* Et hęc quidem præsumptio hanc habet vtilitatem *iuxta d. l. vltim. C. de pignor.* quòd si quis habens omnia bona sua obligata, emit militiam filio, potest creditor intentare ius hypothecę aduersus filium ipsum,
6 quia lex præsumit † emptam esse militiam ex pecunia ipsius creditoris peruenta ad patrem. Et ex *d. l. vltim.* sic docuit Bart. *in l. Imperator. §. vltim. nu. 3. de legat. 2.* quem secuti sunt Ruin. *in cons. 199. num. 12. lib. 2. & in cons. 152. in fin. lib. 5.* & Capic. *in decis. 194. num. 15.* & Alciat. *in d. præsumpt. 25.* qui subiungit, hodie procedere, quando specialiter mutuatum fuit ad emendum militiam.

Quartus est casus, quando verè sumus in dubio. Hoc casu præsumitur pro possessore: & ideò qui non possidet, si asserit emptum ex pecunia patris, probare debet. Ita gloss. *in d. l. cum oportet, in verbo, ex eius substantia.* quam secuti sunt Alexand. *in cons. 140. nu. 3. libro 5.* & Mascard. *in tractatu de probatio. in conclus. 1144. numero 3.* qui aliis similibus comprobat.

PRÆ-

BIU Cujas

PRÆSVMPT. LI.

Acquisita per vxorem, quando ex bonis mariti acquisita præsumantur, diligens & accurata explanatio.

SVMMARIA.

1 *Acquisita à muliere, ex bonis mariti præsumuntur quæsita, iuris præsumptione, num. 2.*
3 *Vtilius videri debet, quod honestius est.*
4 *Mulierum tenuis est industria, virisque operari tenentur.*
5 *Acquisita etiam ab vxore putatiua, ex bonis mariti præsumuntur.*
6 *Vxor etiam putatiua de adulterio accusari potest.*
7 *Concubina ex bonis mariti præsumitur acquisiuisse.*
8 *Concubina quæ dicatur.*
9 *Quæstus turpis in concubina facilius, quàm in vxore præsumitur.*
10 *Concubina à lege honestæ personæ loco habetur. Et an diuersum sit hodie, nu. 13.*
11 *Comprehensio dicitur, non extensio, quæ eandem habet rationem.*
12 *Donatio inter concubinarios permissa est, nisi concubinarius miles sit.*
14 *Vidua intra annum luctus, ex bonis mariti præsumitur acquisiuisse.*
15 *Vidua intra annum luctus, eandem quam in matrimonio castitatem præstare debet.*
16 *Acquisiuisse mulier ex bonis mariti, vel vidua intra annum luctus præsumitur, etsi illud neget. Reiecta opinione Baldi & aliorum, num. 25. Distinguente Alciato, num. 26.*
Et licet matrimonio constante adulterium commisisset, num. 17.
Procedit etiam præsumptio hæc contra singularem mulieris successorem, num. 18.
Et ad commodum hæredis mariti, vt etiam successoris singularis, num. 19.
Nec refert, si ante matrimonium contractum se pecuniam eam habuisse asserat, num. 21.
20 *Exceptio de iure tertii obiici potest, quando intentionis agentis exclusiua est.*
22 *Bona reperta penes mulierem matrimonio constante, vel intra annum luctus, mariti præsumuntur.*
23 *Prælato post beneficium adeptum acquirente, præsumptio est pro Ecclesia ex eius bonis acquisitum fuisse.*
24 *Mulieres quomodo prælatis æquiparentur.*
27 *Pecunia reperta penes mulierem, ipsius fuisse præsumitur, si maritus id sit confessus.*
Et sufficere præsente, & tacente marito, mulierem pecuniam suo nomine alicui numerare, nu. 28.
Distinguit tamen Alciatus, n. 29 30. & 31.
32 *Mulier industria quæ verisimiliter ex suis negociationib. acquirere potuit, non præsumitur ex bonis mariti acquisiuisse.*
Nisi tamen sors ipsa principalis fuerit mariti, nu. 34.
Vel in contrarium extet consuetudo, vt omnia vxores maritis acquirant, n. 35.
33 *Mulier quas operas marito præstare teneatur.*
36 *Mulier habita pecunia à consanguineo, non præsumitur bona deinceps acquisita, ex bonis mariti acquisiuisse.*
Idem si ab amasio, vel etiam ex turpi quæstu, cùm id donatum in ipsius dominio permaneat, nu. 37.
38 *Mulier diues, nupta pauperi ex sua potius, quam mariti pecunia acquirere præsumitur.*
39 *Mulier administratrix bonorum alicuius, ex illis potius, quàm de turpi quæstu præsumitur acquisiuisse.*
40 *Marito transeunte ad domum vxoris, mulier ex propriis bonis, non mariti præsumitur acquirere.*
41 *Mulier proprietatem rei habens consolidatæ demum cum vsufructu, ex propriis præsumitur acquirere.*
42 *Mulierem ex bonis mariti acquisiuisse præsumi, quomodo non habeat locum quoad bonorum recuperationem, sed pretium tantum.*
43 *Res empta abs te pecunia mea, non mea, sed tua fit, pecuniæ mihi solum repetitione competente.*
44 *Mulier quæ reperitur possidere bona acquisita, in iudicio possessorio obtinet.*
Id tamen quomodo accipiendum, nu. 45.

Q. Mutius Scæuola, vt refert Pomponius *in leg. Quintus, ff. de donat. inter virum & vxorem:* ita respondit: *Cùm in controuersiam venit, vnde ad mulierem quid peruenerit, & verius & honestius est, cùm non demonstratur vnde habeat, existimari à viro, aut qui in potestate eius esset, ad eam peruenisse.* Rationem Pomponius affert, cur ita responsum sit, euitandi scilicet turpis quæstus gratiâ. Quam quidem Scæuolæ & Pomponij sententiam confirmauit Alexand. Seuerus *in l. etiam, Cod. de donat. inter virum & vxor.* his verbis; *Nec est ignotum, quod cum probari non possit, vnde vxor matrimonii tempore honestè quæsierit, de mariti bonis eam habuisse, veteres iuris auctores meritò crediderint.* His adducti responsis, vno ore interpretes nostri pro regula statuerunt acquisita à muliere, † præsumi quæsita ex bonis mariti. Ita glos. Bart. & reliqui *in d. l. Quintus, & in d. l. etiam, & in l. cùm oportet, num. 5. Cod. de bon. quæ liber.* sic & glos. *in cap. 2. de don. inter virum & vxor.* Io. Andr. *in addit. ad Spec. in tit. de præsump. §. Species. num. 5. in verb. in prædictis concord.* qui 2 rectè scripsit, hanc esse † præsumptionem iuris. Innoc. *in c. cùm ex officii, de testam.* Bald. *in l. cùm oportet, nu. 12. & 13. Cod. de bon. quæ liber.* qui hanc honestam esse præsumptionem, cum Pomponio scripsit, idem *in cons. 30. Proponitur, quod quidam, & in cons. 53. A libello lib. 4.* Ang. *in cons. 285. super primo puncto.* Alberic. *in dict. l. etiam. vers. quærit Vbertus.* Soc. Sen. *in cons. 249. in fin. lib. 2.* Cremen. *in sing. 6. in princ.* Alciat. *in tractat. de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 26.* Boer. *in quæst. 81. nu. 1. & 5. vers. 1. casu.* Crauet. *in cons. 81. nu. 41.* & Mascard. *in concl. 214. num. 1.*

Et alii multi, quos infra commemorabimus. Nec huic præsumptioni repugnat, quod damnosa hæc mulieri videatur. Nam cum summoueat turpem suspicionem, magis recipienda est, & vtilius † videri debet, 3 quod est honestius. Si enim dicimus mulieri ab alio vtiliter donatum esse, inhonestæ alicuius donationis suspicio quædam oborietur. Quod præclarè expressit Plautus in Cassi. dum Marinam Clostratam ita alloquitur. *Vnde ea tibi est? Nam peculij probam nihil habere addecet clam viro, & quod habet partum, ei haud commodi est, quin aut viro subtrahat, aut stupro inuenerit, hoc viri censeo nunc quicquid tuum est.* Hæc Plautus. Nec dici hic potest, mulierem ex honestis operis 4 sibi quidpiam quæsiuisse, cum quod tenuis † admodum esse soleat mulierum industria, tum etiam quod viris operari debeant, *l. sicut. ff. de oper. libe.* & latè tradit Tiraq. *de legib. connubial. l. 1. num. 2.*

Extenditur primò hæc præsumptio, vt locum habeat etiam in vxore putatiua. 5 † Nam & quæsita ab hac ipsa, præsumuntur ex bonis mariti quæsita. Ita tradit Tiraq. *in tracta. de legib. connubial. in glos. 6. num. 263.* Et hæc quidem sententia magis & magis comprobatur ex his, quę mox subiiciemus. Ea est ratio quod & in vxore putatiua, honestas ipsa considerabilis

BIU Cujas

6 est: quare de adulterio † accusari potest. *l. si vxor. ff. ad l. Iulian. de adult.*

Et hæc quidem operari debet marito, à quo aliter. Et accedit, quod & ratio illa euitandæ suspicionis furti locum habet & in hac ipsa, sicuti in vera vxore. Quæ verò à Tyraquello aduersus traditionem hanc afferuntur, facili negotio dissoluuntur.

Extenditur secundò, vt procedat etiam in concubi-
7 na † quæ pariter ex bonis viri acquisiuisse præsumatur, sicuti scripserunt Bald. *in l. 1. num. 1. C. de naturæ liber.* Barbat. *in tract. de præstantia Cardinalium, parte 1. q. 3.* Crottus *in l. frater à fratre, n. 120. ff. de condict. indebiti.* Crem. *in singu. 6. Io. Lupus in rubr. extrà de don. inter virum & vxor.* §. 60. Antonius Gabriel. *in libr. 1. conclusionum. tit. de præsumpt. conclus. 15. num. 2.* & Mascardus *in conclus. 140. nu. 1.* Quam quidem sententiam satis mihi probare videtur *d. l. 1.* §. *ipsas, Cod. de natural. libe.* vbi si illa quæ senatoris vxor non est, sed concubina, aliquid quæsitum, vel commendatum dicitur, reddi viro id debet; quod si negat mulier aliundè iustè quæsiuisse tormentis subiicienda est.

Nec repugnat consideratio Alciati *in dict. præsump. 26.* dicentis illam præsumptionem non esse legis, sed hominis. Est enim verius præsumptionem legis esse: cùm lex existimet, concubinam è bonis viri subtraxisse, & ob id quæstionibus subiiciendam esse. Et accedit, quòd in concubina eadem militat ratio, quæ & in
8 vxore. Nam cum concubina † illa sit, quæ in domo maritali affectu retinetur, vt scribunt Bart. *in l. concubinam. ff. de concubi.* & reliqui *in l. si qua illustris. C. ad Orphitianum,* ob id vxori æquiparatur, sicuti respondit Cæphal. *in cons. 390. nu. 35. lib. 3.* Et pro honesta muliere haberi dicitur. Ex quo sequitur, quod sicuti ad euitandam turpem suspicionem in vxore, sumitur præsumptio hæc, ita & in concubina.

Cæterùm ab hac opinione dissentiunt Alciat. *in d. præsumpt. 26. nu. 1.* & Parisius *in cons. 80. n. 23. lib. 1.*

Ea ratione prima, quòd facilius turpis quæstus
9 † præsumitur in concubina, quàm in vxore, & ideò non procedit argumentum de vxore ad concubinam, quia esset argumentari de maiori ad minus, hoc modo sumitur interpretatio, vt præsumatur vxorem quæsiuisse ex bonis viri, ob eius honestatem: Ergo etiam idem præsumitur in concubina, quod quidem (ait Alciatus) genus argumenti iure non recipitur.

Verùm respondetur quod etsi verum est, faciliùs præsumi turpitudinem in concubina, quàm in vxore: attamen non inde fit, quin & aliqua extet suspicio in concubina, & illa sit considerabilis, quandoquidem
10 concubina † à lege honestæ personæ loco habetur, *l. Massurius,* vbi Alciat *ff. de verbor. significat.* & Palæotus *de nothis spuriisque filiis, cap. 11. n. 3.* Et præterea accedit, quod ratio illa honestatis considerata à iureconsulto *in dict. l. Quintus,* locum etiam hic habet. Cùm enim duæ sumi possunt præsumptiones, vna quod ex bonis mariti mulier quæsierit: altera, quod ex illicito quęstu, benigniot sumitur interpretatio & præsumptio, quod ex bonis viri acquisierit. Hæc eadem ratio militat etiam in concubina. Est ergo dicendum, quod & hic casus comprehendatur in dispositione *dict. leg.*
11 *Quintus*, cùm non extensio, sed comprehensio, † esse dicatur illa quæ eandem habet rationem, sicuti in specie respondit Paris. *in dict. cons. 80. numer. 12. in fine lib. 1.*

Secundò ea ratione motus est Alciatus: quod etsi hæc quæsita prouenerunt ex bonis concubinarii, non tamen essent ita simpliciter restituenda à concubina
12 ipsi concubinario, cùm inter eos permissa sit † donatio, nisi concubinarius miles sit. *l. 1. C. de donat. inter virum & vxorem.* Bartol. *in l. affectionis. ff. de donat.* & Ripa *in l. miles, num. 16. ff. de re iud.*

Verùm respondetur, argumentum nil ad rem pertinere. Nil enim inter se commune hoc habet, præsumi quæsita ex bonis mariti ad euitandam suspicionem turpis quæstus, cum illo, quod donatio facta concubinæ valeat: Nam verum esse potest vtrumque. Et procedunt in diuersis casibus, illud in dubio, hoc verò in claris.

Tertiò considerabat Alciatus, iura quæ hanc præsumptionem introduxerunt, præcisè loqui de vxore, & ob id in concubina locum habere non possunt: sed facilè respondetur, iura illa loqui de vxore, non tamen taxatiuè, aut præcisè, sed simpliciter, & ob id comprehendunt etiam concubinam in qua militat (vt diximus) eadem ratio. Et accedit, quod si consideratio Alciati esset vera, idem foret dicendum in vidua infrà annum luctus, de qua *d. l. Quintus,* non loquitur, & tamen contrarium est verius, sicuti dicemus in subsequenti extensione, ex eius Alciati sententia.

Quartò huic opinioni Paris. & Alciatus suffragari
13 videtur, quòd etsi olim † concubina persona fuerit habita honesta, attamen diuersum est hodie, sicuti responderunt Dec. *in cons. 155. colum. 1.* Paris. *in cons. 80. nu. 3. libr. 1.* & Cravet. *in cons. 166. n. 8. & in cons. 229. nu. 12.* Cùm ergo semel mala fuerit, præsumitur semper in eod. genere mali, *iuxta c. semel de reg. iur. in 6.* Præsumi ergo debet, quod etiam cum aliis turpem quæstum exercuerit.

Verum respondetur nos loqui de concubina, præsuppositis terminis habilibus, nempè quòd sit verè concubina, atque ita quod cum aliis non coeat: alioquin concubinæ nomen non obtinet: sed potiùs meretricis.

Extenditur tertiò hæc præsumptio, vt locum ha-
14 beat, etiam in † vidua intra annum luctus. Nam & illa præsumitur acquisiuisse ex bonis mariti: sicuti scripserunt Alber. *in l. etiam Cod. de donatio. inter virum & vxor.* Bald. *in cons. 139. Proponitur quod quidam Ioannes, lib. 4.* Capra *in cons. 12.* Angel. *in cons. 141. super 1. nu. 2. vers. secundo casu.* Aret. *in cons. 31.* Præpos. *in c. significauit. in fin. de donat. inter vir. & vxor.* Alexand. *in cons. 82. n. 4. lib. 2.* Crottus *in l. frater a fratre, num. 45. ff. de condict. indeb.* Dec. *in cons. 137. nu. 9.* Ruinus *in cons. 44. num. 4. lib. 5.* Io. Lupus *in rubr. extrà de donat. inter vir. & vxo. §. 60. num. 15.* Io. de Garronibus *in rubr. C. de secundis nupt. n. 27.* Cremen. *in sing. 6.* Alciat. *in tract. de præsump. reg. 3. præsump. 261. num. 1. vers. secundo declar.* Neuiz. *lib. 4. sylua nupt. n. 21.* Bertran. *in cons. 238. nu. 4. lib. 2.* Paris. *in cons. 80. nu. 8. & num. 28. lib. 1.* Io. de Ripa. *in rep. l. fœminæ. qu. 20. C. de sec. nupt.* Boer. *in q. 81. nu. 7.* Corasius *lib. 3. miscella. c. 5. n. 4.* Anton. Gabriel. *in lib. 1. conclusionum, tit. de præsump. conclus. 15. num. 4.* & Mascard. *in concl. 212.*

Et ii quidem ea prima ratione vsi sunt, quod eadem
15 castitas † requiritur in vidua intra annum luctus, quæ requiritur constante ipso matrimonio. *l. vlt. ff. de diuor. & repud. &* §. *solutam, in Auth. 4. nupt.* & tradit glos. *in l. vnica.* §. *exactio. C. de rei vxor. actio.* Quemadmodum ergo ad euitandam turpem suspicionem mulieris nuptæ, sumitur præsumptio quod acquisierit ex bonis mariti, idem pariter dicendum est in ipsa vidua. Et rectius dicere possumus, quod sicuti in muliere nupta ex duabus præsumptionibus sumitur hæc honesta, quod ex bonis viri acquisierit, & non illa, quod ex turpi quæstu. Ita pariter idem dicendum est in vidua.

Extenditur quartò, vt hæc præsumptio locum habeat, etiam si mulier ipsa constante ipso matrimonio,
16 vel intra annum luctus † negaret, se acquisiuisse ex bonis

ex bonis mariti. Nam adhuc contra eam præsumitur. Ita Neuiz. *lib. 4. sylua nuptia. nume. 21. vers. tertiò amplia.* & Anton. Gabr. *in d. conclu. 15. nu. 6.* ex sententia Ioan. Lupi *in d. §. 60. n. 15. vers. limita primo.*

Verùm quomodo procedat hæc extensio dicemus infrà *in 8. extens.*

Extenditur quintò, vt locum habeat etiamsi mu-
17 lier, constante ipso matrimonio commisisset * adulterium, Nam adhuc quæsita ab ipsa vxore præsumuntur ex bonis mariti acquisita. Ita Ioan. Lupus *in d. §. 60. num. 11.* & Anton. Gabriel. *in d. conclusione 15. nu. 9.* ex sententia Baldi *in l. cùm oportet, num. 12. Cod. bon. quæ li.* & Barba. *in cap. 1. pecul. cleri.*

Verùm si diligenter perpendantur verba Baldi, contrarium is affirmare videtur.

Extenditur sextò, vt locum habeat hæc præsumptio,
18 etiam contra † singularem ipsius mulieris successorẽ, vt est contra eum qui deinde ab ipsa muliere emit. Nam hæc præsumptio operatur contra emptorem illum: sicuti contra ipsam mulierem. Ita tradunt Alberi. *in l. etiam. C. de donat. inter virum & vxor.* Lupus *in d. §. 60. nu. 15. vers. amplia. tertio.* Neuiza. *in d. lib. 4. sylua nuptia. n. 21. vers. secundo amplia.* & Ant. Gabriel. *in d. concluſ. 25. num. 10.* Et huius sententiæ ea est ratio, quod nemo plus iuris in alium transferre potest, quam ipse habeat, *l. alienatio. ff. de contrah. empt. & l. traditio. ff. de acquirend. rerum domin.* Cùm ergo mulier nullum ius habeat in his acquisitis, ex quo mariti præsumuntur, sequitur dicendum in emptorem illum transmittere non potuisse.

Extenditur septimò, vt hæc præsumptio locum ha-
19 beat, non solùm ad commodum † hæredis mariti, sicuti de hærede respondit Paris. *in cons. 62. col. 2. lib. 2.* sed etiam ad commodum singularis successoris ipsius mariti. Nam & ideo aduersus mulierem obiicere potest hanc iuris præsumptionem. Ita respondit Decius *in cons. 237. col. vltim.* quem secuti sunt Neuiz. *in d. lib. 4. sylua nupt. nu. 21. vers. quarto amplia.* Alciatus *in tract. de præsumptionib. regul. 3. præsump. 26. nu. 1. vers. quarto declara.* & Antonius Gabriel. *in d. concl. 15. nu. 11.* Et huius traditionis ratio afferri solet, quod præsumptio hęc est à lege inducta, ad euitandam suspicionem turpis quæstus. Quæ quidem præsumptio rem ipsam quodãmodo sequitur, ita vt à quouis possessore obiici aduersus mulierem iure possit. Et com-
20 probatur, quia si * exceptio de iure tertii obiici potest, quando est exclusiua intentionis agentis *l. 2.* vbi Socin. *nu. 4. ff. de exceptio. rei iudica.* ita à fortiori successor iste singularis obiicere potest exceptionem hãc suo auctori competentem, cui ipse successit. Nam & in singularem successorem transeunt omnia iura sui auctoris respectu illius rei in qua successit.

Nec repugnat quod Bald. *in l. si vxor n. 7. C. de condi. insertis.* & Alexan. *in l. qui iure familiaritatis. n. 5. ff. de acquiren. possessio. & in cons. 101. libro 1.* à prædicta opinione dissentire videantur. Quandoquidem nullo iure vel ratione horum traditio fulcitur. Non enim text. *d. l. Quintus*, quem allegant, eis suffragatur: Cùm eius ratio militet tam pro successore mariti, quã pro ipso marito, vt iam diximus. Et præterea Bald. non loquitur de successore singulari, sed de extraneo, sicuti Bald. ipsum declarauit Dec. *in d. cons. 237. in fin.*

Extenditur octauò, vt hæc præsumptio locum etiam
21 habeat, † quando mulier diceret, se habuisse pecuniam illam ante contractum matrimonium. Nam adhuc præsumptio est, quòd imò illa pecunia sit ex bonis mariti, nisi mulier ipsa suam illam assertionem probet. Ita ex sententia Vberti de Bodio docuit Albericus *in l. etiam. C. de donat. inter virum & vxor.* quem secuti sunt Aretin. *in cons. 31. nu. 5.* Lupus *in d. rubr. extrà de donat. inter virum & vxor. §. 60. n. 19. vers. sed quamuis.* & Didacus *in c. 1. num. 6. de testam.*

22 Ea vsi sunt ratione, quia cum bona * reperiantur apud ipsam, vel constante matrimonio, vel eo soluto, intra tamen annum luctus, præsumuntur bona mariti, cui subdita est, vel fuit. Et quia solent bona in dotem data, in inuentarium redigi, *l. si ego. §. vlti. ff. de iure dotium.* Et ideò cùm hæc non reperiantur in eo descripta, mariti præsumuntur. Et ad rem optimè confert text. *in Auth. licentiam. Cod. de episcopo & cler.*

23 vbi cùm dubitatur an res acquisitæ à prælato † fuerint quæsitæ post ademptum beneficium, vel ante: præsumitur pro Ecclesia, quòd fuerint acquisitæ post: & sic ex bonis Ecclesiæ. Ea ratio est, quia cùm prælatus ab initio non distinxerit res suas per libellum seu inuentarium à rebus Ecclesiæ, sicuti distinguere debebat. *c. manif. sta. 12. quæstio. 2.* præsumptio est contra eum, quod nullas proprias tẽpore promotionis habuerit, ex quo fuit in culpa, non obseruando cautelam legis. Ita scribit Innoc. *in c. cùm in officiis. de testament.* Quæ sanè ratio optimè casui nostro conuenit. Nam
24 mulieres * prælatis comparantur, sicuti Innocen. & alii supra cõmemorati affirmant. Et accedit, quòd si aliter diceremus, facilè esset mulieri vel eius hæredibus dicere illa bona fuisse quæsita ante matrimonium. Et hoc modo transferre onus probandi contrarium in maritum, vel eius hæredem, atque ita reddere elusoriam iuris dispositionem. Et absurdum certè esset, quod sola mulieris negatione, illa bona fuisse quæsita constante matrimonio, grauari deberet maritus
25 probandi onere. Quibus constat, minùs rectè sensisse † Bald. *in d. l. si vxorem. Cod. de condi. insertis.* Salic. *in leg. etiam. in fine. C. de donat. inter virum & vxor.* Alexand. *in consil. 42. numer. 3. lib. 5.* Claud. de Seysel. *in l. qui iure familiaritatis. ff. de acq. poss.* & Crauet. *in consil. 61. nu. 7.* Cùm dixerunt, quòd imò negante muliere se acquisiuisse constante matrimonio, probandi onus pertinet ad maritum vel eius hæredes; ii sanè minus rectè senserunt.

Cæterùm Alciatus *in d. præsumpt. 26. nu. 1. versicu. tertio intellige.* visus est conciliare opiniones. Inquit
26 ille, quod aut mulier † verisimiliter non potuit acquirere ante matrimonium, sicuti non potest filia quæ est sub potestate patris, vel soror quæ dum est cum fratribus & industria caret, operas tantùm domesticas ad commodum fratrum præstat. Et hoc casu procedit prima illa opinio. Aut verò verisimiliter mulier hæc acquirere potuit: & tunc procedit secunda Baldi & sequacium opinio. Et traditionem hanc probarunt Didacus & Antonius Gabriel. præcitatis in locis. Et apertius ante eos Aret. *in cons. num. 4. versic. suppositio quod.* Ioan. Lupus *in d. §. 60. num. 18. versic. & istud maximè.*

Declaratur primò, vt locum non habeat hæc præ-
27 sumptio, quando maritus † confessus est pecuniam illam fuisse ipsiusmet vxoris. Nam tunc præsumeretur, pro ipsa muliere, quo ad euitandam suspicionem turpis quæstus. Ita declarant Signorol. *in cons. 122.* Alberic. *in dict. leg. etiam. Cod. de donat. inter virum & vxorem.* Salicet. *in l. cum propria. C. si quis alteri vel sibi.* Alexand. *in consil. 22. nu. 7. lib. 4.* Socin. Sen. *in consil. 65. nu. 20. vers. 20. libro 1.* Ioan. Lupus *in dict. §. 60.* Ripa *lib. 3. responsorum capit. 4. in fin.* Tyraquell. *in l. si vnquam. in verbo, largitus. nu. 100. Cod. de reuo. don.* Ioan. Corasius *lib. 2. miscella. iuris, capite 5. num. tertio, vers. cessat præterea.* Boer. *in quæstio. 81. num. 5.*

BIU Cujas

in fine, qui ex sententia Speculat. & Saliceti scripsit, quòd ad tollendam suspicionem *ex d.l.Quintus*, suffi-
28 cit, quòd † mulier præsente & tacente marito, numeret suo nomine pecuniam, asseratque suam esse. Et idem affirmarunt Fulgosius *in cons.* 198. *colum.*2. Riminald.Sen.*in cons.*244.*in fin.lib.*2. Crauet.*in cons.*61. *nu.*7.Osascus *in decis.*240.*num.*8. & Mascard.*in concl.* 363.*num.*1.

Quibus intelligimus hanc esse receptam opinionem, etsi ab ea dissenserint Bald. *in cons.* 66. *Punctus talis est,in libro Catastri,lib.*1. Salic. *in l.si mater,C.de contrah.empt.*Aretinus *in cons.*31.*num.*6.*vers.ad secundum dicimus.*(meo in codice corruptus est locus,cum ita scriptum sit, quod etiamsi maritus non dicat, &c. illa negatiua est transponenda paulo post.) Alexand. *in cons.*18.*col.*2.*lib.*3. & Paris. *in consil.*62.*num.*12.*libr.* 1. Horum autem præcipua ratio & argumentum facile confutari potest:scribunt ii confessionem factam inter personas prohibitas donare, nil operari, sed aliunde sumendas esse probationes, cum in fraudem legis facta præsumatur,*l.qui testam.ff.de probat. & l.si forte,ff.de Castren.pecul.*Atqui confessio hæc facta inter virum & vxorem, facta est inter personas donare prohibitas,*l.*1.*& l.*2.*ff.de don.inter vir. & vxor.* Ergo nil proderit confessio hæc, & per consequens credendum est,ne turpis quæstus præsumatur pecuniam illam à marito accepisse.

Huic argumento facilè respondetur,omissa Alciati consideratione.Hinc enim (sicuti etiam infrà dicemus) duo impedimenta considerantur,quorum vnum est,præsumptio seu suspicio turpis quæstus, *d.l. Quintus.*Hæc præsumptio tollitur confessione mariti. Alterum est, quia cum donatio prohibita sit inter virum & vxorem, non adhibetur fides confessioni mariti. Hoc impedimentum nil ad rem nostram pertinet: sed ad titulum, de donat. inter virum & vxorem. Conciliando tamen prædictas opiniones,Alciatus *in tract.de præsumptionib.reg.*3.*præsump.*26.*vers.*10. *declarat.* aliquot casus distinguit. Quorum primus est,quando
29 † pecunia numeratur ab ipsamet vxore emente,vel maritus fatetur pecuniam illam esse ipsius vxoris & agitur de solo detrimento ipsius mariti. Hoc casu adhibetur fides huic confessioni: atque ita tollitur præsumptio *dict.l. Quintus.*Ita(inquit Alciatus) procedit secunda illa opinio Signoroli,Alberici,& sequacium. De veritate huius casus,mox dicemus.

30 Secundus casus (ait Alciatus) est, quando † ipsemet maritus emit nomine vxoris,& fatetur pecuniam esse ipsius vxoris.Hoc in casu non creditur illi confessioni,quia præsumeretur maritus donare, *leg.cum propriam,C.si quis alteri vel sibi, & l.si non verum,& l.si filij.C.de donat.inter virum & vxorem.* Et ex quo maritus numerat pecuniam, lex præsumit eam numerantis,*l.*2.*ff.pro socio.*vbi Bartol. Quare confessio ipsa mariti aduersus legis præsumptionẽ,inter personas donare prohibitas nil operatur.Hic casus non verè differt à præcedenti, in quo Alciatus affirmauit esse adhibendam fidem assertioni mariti, nulla certè habenda est ratio, quod ipsamet mulier numeret, vel ipsemet maritus,quia aut confessio est falsa,& tunc etiam conficta & falsa esse potest numeratio à muliere facta: cum facilè maritus clam tradere potuerit ipsi mulieri pecuniam, vt illa deinde suo nomine numeraret. Aut verò confessio est vera, seu vera esse potest præsumptiuè & tunc præsumptio imò probatio,quæ oritur ex confessione expressa mariti, præferri debet illi præsumptioni, quæ oritur ex actu ipso numerationis factæ à marito. Præterea considerandum est, quod hic duo extant impedimenta, quibus dicimus acquisita à muliere non acquiri, etiam stante confessione mariti. Vnum est præsumptione *dictæ leg. Quintus.* Hoc impedimentum dicitur sublatum confessione mariti, vel expressa, vel tacita, ne alioqui vxoris leno fuisse videatur, consentiendo illius meretricio. Et hoc in casu vera non est illa consideratio,quam faciunt Aretinus *in cons.*31.*colum.penultim.vers. ad secundum dicimus.* Et Fulgosius *in cons.* 198. *colum.*2. Non enim hic præsumi potest turpis quæstus, cum maritus ipse fatetur,pecuniam esse vxoris,cessat etiam præsumptio furti, ab illis considerata. Alterum est impedimentum: quia donatio est prohibita inter virum & vxorem. Et ideo confessioni mariti, quæ alioqui inducit ipsam donationem, fides non adhibetur. Hoc impedimentum nil pertinet ad materiam huius nostræ præsumptionis: sed ad dispositionem *l.*1. *& totius tituli, ff. de donatio. inter virum & vxorem.* Et propterea est dicendum, quod nisi adsint aliquæ præsumptiones, quibus colligatur confessionem mariti esse veram, dicendum erit confessionem non valere.

Tertius est casus (inquit Alciatus) quando agitur
31 † de præiudicio tertii. Hoc casu confessioni mariti nulla adhibetur fides.Ita Alciatus scribit docuisse Salicet.*in d.l.si mater,Cod.de contrah.empt.* & ait probari argumento §.*aliud.vers.si vero non fuerit.in Auth.de qualitate dotis,* vbi si maritus in instrumento dotis fatetur, auctam fuisse dotem, licet confessio illa præiudicet marito confitenti:non tamen præiudicat creditoribus. Hic casus duo pariter habet. Vnum quo ad præsumptionem *dict. leg. Quintus.* Alterum quo ad præsumptam fraudem contra creditores.Illud primum ita hoc in casu tollitur, confessione mariti, sicuti tollitur in præcedenti casu. Illud verò secundum permanet, nisi extent contrariæ præsumptiones & coniecturæ quibus apparere possit, confessionem mariti veram esse, sicuti quando mulier bona aliunde habebat, vt tradit Salicet. *in dict. leg. si mater*, quem secutus est Crauett.*in tract.de antiquit.tempor.in* 3.*partic.*1.*partis principalis,incipit.Quarto limitatur,num.*38.Hic casus secundum Alciatum præcitato in loco, multò magis locum habet,stante statuto,quod ad remouendas fraudes, acquisita per vxorem censeantur acquisita marito. Nam huiusmodi statutum non constituit fundamentum super præsumptione & ratione *l.Quintus,* sed propter tollendas fraudes maritorum, qui vt circumueniant creditores, curant instrumenta acquisitionum à se factarum, nomine vxorum confici.

Declaratur secundò hæc præsumptio, vt locum
32 habeat, quando mulier † esset adeò industria, vt verisimiliter ex suis negotiationibus potuisset acquirere bona illa, ex lucris in se factis. Sicuti si esset mulier chirurga, vel obstetrix, vel lanificio alióve simili artificio perita, vel mercaturam exercuisset sicuti in Gallia, & Italia, multis in locis mulieres negotiari videmus.

Hoc sanè casu,quidquid acquirit mulier sibi acquirit,cessante omni suspicione turpis quæstus.Ita Baldus *in l.cum oportet,num.*12.*Cod. de bonis quæ liberis, & in cons.*299.*Dicunt Petrus & Cynus, in fine,lib.*1. Romanus *in cons.*159.Alex. *in cons.* 40. *lib.*3. *&* in *cons.* 133. *lib.* 4. Petrasancta *in singul.* 99. *incipit, inter verum, versicul. & sic.*Crottus *in l.frater à fratre,num.*10.*ff.de condition.indeb.* Ripa *lib.*3. *respons.cap.*4. Alciatus *in tract.de præsump.regul.*3.*præsump.*26.*in sexta declaratione.* Thomas Ferrarius *in cautela* 41.*num.* 4. Bello-

BIU Cujas

mus *in consi.* 17. *in fin.* & Antonius Gabriel. *in d. concluſ.* 5. *num.* 12. & Ioan. Coraſius *in lib.* 3. *miſcella. iuris, cap.* 5. *nu.* 3. *verſicul. rurſus.*

Ea ratione ii moti ſunt, quia hic ceſſat illa ſuſpicio turpis quęſtus, quæ mouit Mutium Scæuolam, ad reſpondendum acquiſita à muliere præſumi quæſita ex bonis mariti. Hac itaque ſuſpicionis ratione & cauſa ceſſante, ceſſat etiam præſumptio hæc.

Nec repugnat quod Practicus Papiẽſis in forma libelli, quo mulier agit ad dotem, in verbo, tanquam bona paraphernalia, à prædicta recepta ſententia diſſentiat, ea ratione, quod mulier tenetur operari marito, à quo conſequitur alimenta. *l. ſed etſi virum. in princ. ff. de donatio. inter vir. & vxor. & l. ſicut ff. de operis libert.* & propterea ſibi ipſi acquirere non poteſt.

33 Nam reſpondetur, mulierem teneri † ſolum præſtare operas reuerentiales & obſequiales marito, non autem induſtriales. Ita gloſſ. *in l. ſicut. ff. de operis liber. & in c. quod die 33. quæſt.* 5. & in ſpecie ſic explicant & reſpondent Baldus *in l. etiam. col.* 2. *C. de condic. inſertis.* Boer. *quæſt.* 81. *num.* 4. Ripa *libro* 2. *reſponſ. cap.* 4. *nu.* 4. & Tyraquellus *in l. ſi vnquam in verbo, donatione, num.* 100. *C. de reuocan. donatio.*

Cæterùm declarationem hanc intelligit Alciatus *in dicta præſumpt.* 26. *in ſexta declaratione*, non procede-

34 re, quando ſors † ipſa principalis, cum qua mulier ipſa negotiata eſt, mariti fuiſſet. Nam tunc nomine mariti negotiationem exercuiſſe præſumitur, & propterea lucrum ei acquiſiuiſſe dicitur. Ita dicimus filium acquirere patri, cum ex illius pecunia negotiatur, Baldus & reliqui *in l. cum oportet. C. de bonis quæ liberis*, & dicemus ſuo loco. Et præterea intellexit Alciatus de-

35 claratione hanc, niſi in contrarium extaret † conſuetudo, qua obſeruari ſoleat vt acquiſita mulieris induſtria, marito acquirantur. Ita ait Alciatus colligi ex Hoſtien. & aliis *in cap. ſignificauit. de donationi. inter virum & vxorem.*

Declaratur tertiò, vt non procedat hæc præſum-

36 ptio, quando † appareret mulierem habuiſſe pecuniam à conſanguineo. Nam tunc non præſumitur quod bona deinde acquiſita, fuerint empta pecunia mariti. Ita ex ſententia Ricardi & Cyni ſcripſit Bald. *in dict. l. cum oportet. in prin. nu.* 14. *C. de bonis quæ liberis.* qui ob id tradidit Cautelã, qua ritè mulier poſſit ſibi acquirere, vt ſcilicet curet fictè pecuniam ſibi à conſanguineo dari, & deinde prædia emat. Hæc cautela (vt rectè docuit Baldus) peccatum continet, quocirca cauendum eſt, quia etſi de his non cognoſcat iudicetve Eccleſia militans: Illa tamen triumphans, cui nil occultum eſt, ſeuerè vindicabit. Et præterea (inquit Baldus) hæc cautela nil operaretur, quando probaretur, pecuniam illam ſtatim reſtitutam fuiſſe à muliere conſanguineo, *iuxtà l.* 1. *C. ſi ſeruus extero.* Quando autem verè conſtaret pecuniam illam fuiſſe donatam à conſanguineo, vel ab alio ipſi mulieri, res careret probabili dubitatione. Nam in claris verſaremur, ſicuti etiam reſponderunt Caſſãneus *in conſi.* 29. *nu.* 12. & Crauet. *in conſi.* 61. *nu.* 7. & idem affirmauit Alciatus *in dicta præſumptio.* 26. *numero* 4. *verſic. idem eſt*: poſt Fulgoſium *in conſi.* 198. & Albericum *in d. l. etiam.* Et ſubiungit Alciatus, declarationem hanc procedere etiam quando huic mulieri fuiſſet donata pecunia, vel res alia ab amaſio. Ita ſcripſit Alciatus, affirmaſſe Angelum & Pract. Pap. ac etiam Guid. Pap.

Declaratur quartò, vt locum non habeat quando

37 mulier probavit, ſe habuiſſe ab † amaſio, vel ex turpi quæſtu. Hoc caſu ceſſat præſumptio *dict. l. Quintus*, & illud ſic donatum manet in dominio ipſius mulieris, cum datum mulieri etiam ex turpi cauſa, efficiatur ipſius. *l. idem. §. ſed quod meretrici. ff. de condic. ob turpem cauſam.* & probat *d. l. Quintus*, à ſenſu contrario. Ita in ſpecie declarat Pract. Papienſis *in formà libelli, quo vxor agit ad dotem in verbo, tanquam. nume.* 4. quæ aliis comprobat. Verùm hæc declaratio eſt non de re dubia: ſed in caſu claro.

Declaratur quintò, vt locum non habeat hæc præ-

38 ſumptio, quando conſtaret mulierem fuiſſe diuitem, † & viro pauperi nupſiſſe. Nam tunc præſumitur potius ex propria pecunia emiſſe, quàm ex illa mariti. Ita Butrius & Ancharan. *in cap.* 1. *in ſecundo notab. de peculio clerico.* Soc. Sen. *in conſ.* 249. *in fin. lib.* 2. Alciat. *in tract. de præſumptionibus regul.* 3. *præſump.* 26. *nu.* 4. *verſi.* 9. *declara.* Coraſius *lib.* 3. *miſcella. iuris c.* 5. *num.* 3. & Antonius Gabriel. *in libro* 1. *concluſionum, in tit. de præſumptionib. concluſ.* 15. *nu.* 24. Hoc ſanè caſu ceſſat illa diſpoſitio turpis quæſtus.

Declaratur ſextò, vt non procedat hæc præſumptio,

39 quando † mulier adminiſtraſſet bona alicuius. Nam etſi regulariter non præſumatur adminiſtrator acquiſiuiſſe ex bonis adminiſtratis, vt ſuo loco dicemus: attamen hoc caſu præſumitur mulierem potiùs acquiſiuiſſe, quam ex turpi quæſtù. Ita reſpondit Alexand. *in conſ.* 82. *num.* 14. *lib.* 2.

Declaratur ſeptimò, vt non procedat hæc præſum-

40 optio, quando * maritus traduxit ſe ad vxorem: atque ita cum iuit ad domum vxoris. Nam tunc deinde ab ea quæſita, præſumuntur ex bonis propriis, non autem mariti quæſita. Ita Salicet. *in l. ob maritorum. C. ne vxor pro marito.* Soc. Sen. *in conſ.* 128. *col.* 2. *verſ. ſecundo pro hoc accedit lib.* 1. quos ſecutus eſt Crau. *in conſ.* 61. *nu.* 7. *verſ. tertio dicitur.* Et idem affirmauit Anto. Gabriel. *in d. concluſ.* 15. *num.* 23.

Declaratur octauò, vt non habeat locum hæc præ-

41 ſumptio, quando † mulier habet proprietatem rei: & deinde finito vſufructu, illa eſt conſolidata cum eo. Ita declarat Gab. *in d. conclu.* 15. *in fi.* ex ſententia Caſſanei *in commentariis ad conſuet. Burgundiæ.* Quæ ſanè declaratio de re clara & certa eſt, in qua ceſſat omnis ſuſpicio.

Declaratur nonò, vt non procedat hæc præſumptio

42 quò * ad recuperationem bonorum. Etſi enim eſſemus in caſu *d. l. Quintus.* attamen maritus, vel eius ſucceſſores, non poſſent recuperare bona ipſa acquiſita, ſed ſolummodo pretium numeratum. Ita Bartol. *in l. vxor marito, n.* 3. *C. de donation. inter virum & vxor. & in l. Et ſi inſtrumenta.* & ibid. Ioa. de Platea. *C. de fide inſtrum. & iure haſtæ fiſcal. lib.* 10. Baldus *in conſ.* 358. *ſuper eo quod quæritur. col.* 2. *lib.* 2. *& in conſ.* 66. *Punctus talis eſt, in libro cataſtri. lib.* 5. Signorol. *in conſ.* 122. *n.* 20. *& in conſil.* 126. Crot. *in l. frater à fratre. nu.* 120. *ff. de condict. indeb.* Io. Lup. *in rub. extra de donat. inter virum & vxorem. §.* 60. *nu.* 20. Alciat. *in d. præſumpt.* 26. *n.* 4. *verſ.* 8. *intellige.* Ripa. *lib.* 2. *reſpon. cap.* 4. *in fin.* Bertrand. *in conſ.* 198. *lib.* 1. Boer. *in quæ.* 81. *nu.* 5. *in fine.* Coraſ. *in lib.* 3. *miſcella. in c.* 5. *n.* 7. Craue. *in conſ.* 8. *n.* 4. & Antonius Gab. *in d. concluſ.* 15. *nu.* 14.

43 Et huius ſententiæ ea eſt ratio, quia † res à te empta ex pecunia mea, non efficitur mea, ſed tua, ego verò à te pecuniam repetere poſſum. *l.* 1. *C. ſi quis alteri vel ſibi*, & in ſpecie probat *l. multum. eod. tit.*

Declaratur decimò & vltimò, vt locum non habeat

44 hæc præſumptio, † quo ad iudicium poſſeſſorium. Nam in eo iudicio obtinebit mulier. Ita Bald. *in l. ſi vxorem, nu.* 7. *C. de condi. inſertis.* Socin. Senior. *in conſil.* 131. *column.* 2. *libro.* 1. Alciat. *in dict. præſumptio.* 26.

BIU Cujas

num.2.versi.quinto declara. Ioa.Lupus *in d. rub.extrà de donation.inter virum & vxor.*§.60.*n.*21. Neuizan. *lib.4.syluæ nuptia.nu.*23.*versic.octauo limita.*& Anton. Gabriel. *in d.concluſ.* 15.*nu.*19. Et hanc quidem declarationem comprobat Alciat. præcitato in loco simili traditione Baldi *in l. cum oportet, in princ. C. de bonis quæ liberis.* cum dixit, quod filius habitans seorsum à patre, est tutus in possessorio, quod scilicet bona, quæ possidet, non sint profectitia. Qua de re diximus in superiore præsumptione.

Hanc declarationem veram esse intelligit Alciatus,
45 quando vxor † sola possideret, aliàs si possideret vnà cum marito, præsumeretur potius possessio ipsius mariti, & ipsam vxorem iure familiaritatis possidere, secund.Alex. post alios *in l. qui iure familiaritatis,n.*7. *ff. de acquirend.poss.*& tradit Bald. *in l.ob maritorum, C.ne vxor pro marito.*& in specie idem scripsit Coras. *in lib.*8.*naiscellan.iur.cap.*5.*nu.*2. Hæc traditio (inquit Alciat.) est egregia extensio ad *dictam l. qui iure familiaritatis,* vt ille qui habet titulum præsumatur possidere iure familiaritatis, quando scilicet ille titulus iuris præsumptione ad alium spectat: sicuti in casu nostro titulus, quem habet mulier pertinet ad maritum præsumptione iuris, *ex d. l.Quintus.*

PRÆSVMPT. LII.

Acquisita ab administratore bonorum Principis, vel Reipublic. quando præsumantur quæsita propria pecunia vel illa principis & Reipublicæ.

SVMMARIA.

1 *Administrantem res principis vel Reipublic. ex publicis pecuniis ditatum præsumi.*
Contraria opinio refertur, num. 4.
Tertia opinio, num. 6.
Quarta opinio, num. 7.
Quinta quod ad iudicis arbitrium recurrendum sit, numero 8.
2 *Administrator Reipublicæ administratori ecclesiæ æquiparatur.*
3 *Prælatus ecclesiæ administrator, ex bonis ecclesiæ præsumitur acquisiuisse.*
5 *Præsumptio bona & honesta in dubio ad delictum euitandum sumenda est.*
9 *Vassallus in dubio, ex propria industria, non ex bonis feudalibus præsumitur acquisiuisse.*

REctè superiori præsumptioni annectitur hæc, quando scilicet acquisita ab administratore bonorum principis, aut Reipublicæ, præsumantur quæsita propria pecunia, vel illa principis, vel Reipublic. Qua quidem in re extant interpretũ opiniones. Vna fuit Accursii *in l.facultas,C. de iure fisci,lib.*10.qui af-
1 firmauit, administratorem † hunc præsumi diuitem effectum, atque ita acquisiuisse ex publicis pecuniis. Hanc opinionem secuti sunt Bald. *in l.* 2. *nu.*12.*Cod.de hæred.vel actli.vend.& in cap.*1.*n.*4.*de contẽtio.inter dominum & vasallum, de investitu. feudi.* vbi & de ipso vasallo ita scribit Coras.*lib.*3.*miscella. iuris,cap.*5.*nu.* 6.& Ascanius Clemens *in tractatu de patria potestate, effectu secundo,nu.*46. Et ii adducti sunt illo textu *d.l. defensionis facultas.* qui quidem non probat. Secundò
2 vsi sunt ea ratione & argumento, quòd † administrator Reipublicæ æquiparatur administratori ecclesiæ, sicuti ipsa Respublica ecclesiæ comparatur, *l. vltim. Cod. de sacrosanct. eccles.* Atqui iuris est præsumptio,
3 quod † Prælatus ecclesiæ administrator, acquisierit ex bonis ecclesiæ, vt in subsequenti præsumptione dicemus. Ergo idem dicendum est in administratore Reipublicæ.

Cæterùm rationem hanc confutant Baldus *in cap.* 1.*n.* 4. *de contentione inter dominum & vasallum, de inuestitur. feudi.* & Decius *in cons.* 6. *nu.* 1. *& in consi.* 275. *in fine.*

Tertiò moti sunt argu.*l. Quintus.ff. de donatione inter virum & vxor.*de qua superiore præsumptione diximus. Verùm longa est differentia inter casum *dict.l. Quintus,* & hunc nostrum. Ille enim est de præsumptione honesta. Hic de turpi.

4 Secunda est opinio † præcedenti contraria, quod imò hic administrator non præsumitur effectus diues, atque ita acquisiuisse ex pecunia Reipublicæ. Qua in opinione fuerunt Bartolus *in dicta l. facultas, Cod. de iure fisci. lib.* 10. Baldus *in l. quisquis, in fine, Cod. si cert.pet. & in l. si defunctus.Cod.arbitrium tutelæ,in l. cum oportet,in principio. n.* 13.*Cod. de bonis quæ liberis.* Decius *in consil. 6. nume.* 1. *& in cons.* 175. *in fine.* Bertrandus *in consil.* 151. *num. 6. libro sexto.* Benuenut.Straccha *in tracta.de mercatura, part.*4.*nu.*37. & Mascardus *concluſ.* 216.

Et ii quidem ea ratione primùm moti sunt, quia in
5 dubio † præsumptio bona & honesta sumenda est, vt delictũ euitetur,*l. merito.ff.pro socio.* confert *cap.quod in dubio.* Et confert quod ita dicimus in tutore, qui non præsumitur subtraxisse bona pupilli, cuius tutelam & administrationem gessit: sed tantummodo tenetur reddere rationem administratæ tutelæ, & restituere, quod apud se habebit, *l. si defunctus, Cod.arbitrium tutelæ,* & explicauimus suprà. Præterea accedit quod non reperitur (ait Bald. *in dicta l. cum oportet.*) iure cautum, ita esse contra hunc administratorem præsumendum. Et ob id contenti esse debemus pœnis legalibus. *iuxtà l. qui sine vsuris.ff.de negot. gest. & l. stipulatio, de verbor. oblig.* legalis autem pœna est, vt si appareat hunc administratorem subtraxisse, puniri debeat. Non tamen ita statim dicere debemus, eum subtraxisse.

6 Tertia fuit † opinio Ioannis de Platea *in dicta l. facultas.in vers.sanè,in fin.Cod.de iure fisci,lib.*10.qui sic distinxit. Aut hic publicus administrator est ex his qui prohibiti sunt negotiari & contrahere, & tunc præsumitur iniustè acquisiuisse.*l.nõ licet.ff.de contrah. empt.& l.quisquis,Cod. si cert.pet.* Verùm casus iste nõ conuenit nostro, si rectè perpendatur. Aut est ex his, quibus permissum est contrahere & negotiari, & pecunię publicæ administratio apud eum non est, & tũc (inquit Platea) non præsumitur acquisiuisse ex pecunia publica,*l. Præsidiis.ff. si cert.pet.* Hic casus extra rẽ nostram est. Aut (ait Platea) est ex his quibus est concessum contrahere & negotiari, & apud eum erat administratio pecuniæ publicæ, & de administratione ipsa reddidit bonum computum. Hoc casu (inquit Platea) non præsumitur acquisiuisse ex pecunia publica. Et hunc casum admittit etiam in specie Bald. *in d.c.*1. *n.*4.*de conten.inter dom.& vassal.* Et hic quidẽ casus nil planè ad rem nostram pertinere videtur: cum sit de re clara. Aut (inquit Platea) nullam reddit rationem. Et tunc præsumitur acquisiuisse ex pecunia publica. Hic casus ille est, qui in controuersiam venit. De quo quidem ipse Platea sensit cum gl. *in d. l. facultas.*

Quat-

BIU Cujas

7 Quarta fuit † opinio Ripæ *in l. si ventri, §. eorum, in fi. ff. de priuileg. credit.* qui visus est ita distinguere. Aut dicimus, quod administrator & officialis iste, dum exercuit officium factus est dives, atque ita multa acquisiuit. Hoc casu dicendum non est, quod præsumatur id fecisse ex bonis fisci, cum præcisè hoc lex non præsumat. Ita procedit secunda illa opinio Bart. Baldi & sequacium. Aut dicimus administratorem hunc repentè factum diuitem causa officii, sive modo ex bonis fisci, siue priuatorum. Et hoc casu dicendum est, quod ita præsumitur effectus dives. Verùm nec opinio hæc satis tuta est.

8 Quinta & vltima fuit hæc † opinio Lucæ à Penna *in d. l. facultas, in fin. C. de iure fisci, lib.* 10. qui tandem hoc iudicis arbitrio relinquendum esse censuit, vt is pro qualitate personæ administratoris officialisque arbitretur, an is acquisierit ex propriis bonis, vel ex publicis. Et propterea ad coniecturas (ait Lucas) recurrendum est. Id quod docuit & Bald. *in dict. l. cũ oportet, in princ. n.* 13. *in fi. C. de bonis quæ liberis.* Ita quoq; Bart. *in tract. de duobus fratrib. n.* 15. declarando, quando officialis præsumatur factus dives ex pecunia publica, inquit esse recurrendum ad coniecturas. Perpendet autem iudex, quod si administrator iste habebat aliqua bona, & erat ita industrius & diligens, & administratio tenuis erat, quod verisimiliter non ex bonis publicis, sed ex propriis adhibita propria industria, acquirere potuerit. Et tunc existimari poterit ex bonis publicis non acquisiuisse. Si verò ecõtra erat is admodum inops & negligens, & tamen effectus est adeo dives, vt verisimile non sit acquisiuisse propria industria, ex bonis suis, tunc dicendum est præsumi quæsiuisse ex bonis publicis. Porrò quando res esset admodum dubia & coniecturis discerni non posset, quomodo acquisierit, retinenda erit secunda illa communis opinio, quod scilicet præsumendum non sit, quæsiuisse ex bonis publicis, sed ex propriis.

His diffiniri poterit & illa traditio Iserniæ *in c. 1. nu. 5. de controu. inter masculum & fœminam.* quam ibi multum commendat Afflict. *nu.* 28. cum dixerunt, va-
9 sallum † in dubio non præsumi acquisiuisse de bonis feudalibus, sed ex propria industria. Ex prædictis enim traditio hæc explicari potest.

PRÆSVMPT. LIII.

Acquisita à clerico & ecclesiæ Prælato, ex quibus bonis quæsita præsumantur.

SVMMARIA.

1 *Prælatus aut clericus non habens alia bona, vel officiũ aut exercitium, omnia ex bonis ecclesiæ præsumitur acquisiuisse.*

2 *Clericus vltra bona ecclesiæ, patrimonium habens, aut officium, vel exercitium, ex eo bona non ecclesiæ, sed sibi acquirit.*

Idque præsertim si bonæ vitæ sit. num. 3.

4 *Prælatus habens bona ecclesiæ, quæ tamen exigui sint reditus, patrimonialia vero opulenta satis, ex illis præsumitur acquisiuisse, & è conuerso.*

5 *Prælatus tum patrimonium satis amplum habens, tam bona ecclesiæ magni reditus, tam ex ecclesiæ bonis, quam propriis præsumitur acquisiuisse.*

6 *Prælatus ad officium non promotus, sed certam tantum habens pensionem, non præsumitur ex bonis ecclesiæ acquisiuisse.*

7 *Prælatus de quo nõ constat an bona propria habuerit, vel officium ex quo potuerit ditari, bona post prælaturam adeptam ex bonis ecclesiæ præsumitur acquisiuisse.*

Quid autem si dubium sit, vtrum ante vel post prælaturam acquisierit, num. 8.

Opinio prima est vt hæredibus prælati in possessione existentibus pro eis sit præsumptio.

Secùs si ecclesia possideat, numero 9.

Contraria est aliorum opinio, indistinctè ex bonis ecclesiæ censeri acquisitum, num. 10.

11 *Prælatum tempore quo dignitatem assequitur, teneri conficere inuentarium de rebus quas ex patrimonio alioue titulo habet, secund. Bald.*

12 *Prælato constituente fratrem, vel consanguineum administratorem ecclesiæ suæ, vtrùm bona acquisita ab eo, ex reditibus ecclesiæ præsumantur, & num.* 13.

14 *Consanguinitatis coniectura, in prælati consanguineo contrahente circa bona ecclesiæ, vtrum ad arguendam fraudem sufficiat.*

CONuenit, vt hoc loco disseramus, quando bona acquisita à clerico & Prælato ecclesiæ, præsumantur acquisita ex bonis vel ecclesiæ, vel propriis. Qua quidem de re, cum plura scripserim *in comment. de arbitr. iudic. lib. 2. casu* 195. pauca huc afferre statui. Distinxi illo in loco quatuor casus.

1 Primus est, quando clarè constat clericum † alia bona non habuisse quam illa ecclesiæ, nec aliquod officium vel exercitium, vt inde aliquid lucrari posset. Hoc casu dixi *in d. casu* 195. *num.* 3. præsumi acquisita ex bonis ecclesię. Et huius sententiæ commemoraui Abbatem, Romanum & Socinum Seniorem. His nũc accedunt Lupus *in alleg.* 113. *nu.* 1. Corne. *in cons.* 314. *nu.* 1. *lib.* 3. *& in cons.* 79. *nu.* 3. *lib.* 4. Cæpolla *in cons.* 51. *col. pen. vers. sed vbi Prælatus. in ciuilibus.* Barba. *in cõs.* 69. *col. pen. lib.* 3. Dec. *in cons.* 75. *in fin.* Lucas à Penna *in l. facultas. in fi. C. de iure fisci lib.* 10. Alciat. *in resp.* 18. *n.* 1. Ripa *in l. si neutri. §. eorũ in fin. ff. de priuil. cred.* Boerius *in q.* 81. *nu.* 6. & apertius Neuiz. *in cons.* 9. *num.* 25. & Didacus *in c.* 1. *num.* 6. *de test.* & Ascanius Clemens. *in commentariis de patria potestate, effectu secundo, n.* 46. Rol. *in consi.* 90. *n.* 11. *lib.* 2. & Mascardus *in concl.* 202. *num.* 2.

Et ii quidem moti sunt ex *c.* 1. *de testa. & cap.* 1. *de pecu. cler. & arg. l. Quintus. ff. de donat. inter vir. & vx.* & apertè probat *c.* 1. 12. *q.* 3. Et hoc in casu non habetur ratio, quòd sit clericus, vel eius hęres in possessione. Non enim possessio præsumptionem hanc tollit sicuti tradunt Præpos. *in c. sint manifestæ. num.* 4. *in fin.* 12. *q.* 1. & Neuiz. *in d. cons.* 93. *num.* 25.

Secundus est casus, quando clericus vltra bona ec-
2 clesiæ habebat † bona patrimonialia, vel officium, vt in curia Romana, vel exercitium, vt quia erat Doctor & publicè docebat, & constat ab eo quæsita, fuisse quęsita ex propriis bonis, vel industria, non autem ex bonis ecclesiæ. Hoc in casu versamur in claris. Nam illi nõ autem ecclesiæ acquiritur. Ita scripsi *in d. casu* 195. *n.* 4. *&* 5. Addo nunc multos ita in specie affirmantes. Ita sanè Corn. *in d. cons.* 314. *nu.* 4. *lib.* 1. Cæpolla *in d. l. consil.* 51. *colu. pen.* Prępositus *in d. c. sint manifestæ, colu.* 1. *vers. aut tempore promotionis,* 12. *q.* 1. Idem sensit Capra *in cons.* 20. *num.* 3. & manifestè Didacus *in c.* 1. *nu.* 10. *de testam.* & Alciat. *resp.* 18. *nu.* 1. *versic. tertio pro eadem.*

3 Et hic quidem casus maximè procedit, quando † Prælatus est bonæ vitæ. Nam pro eo multum præsumitur, sicuti in specie respondit Corneus *in d. cons.* 214.

4 Tertius est casus, quando † Prælatus habebat bona propria & ecclesiæ, vt suprà, sed tamen bona ecclesiæ erant modici reditus, & reditus patrimonii satis opu-

BIU Cujas

lenti. Hoc casu præsumitur, quòd acquisita sunt ex bonis propriis : & econtra quando bona ecclesiæ sunt multa, illa verò patrimonii modica, præsumatur quod acquisita sint ex bonis ecclesiæ. Ita Præpos. *in d. c. sicut manifestæ. col. 2. vers. & in dubio si non apparet.*

5 Quartus est casus, quando † prælatus habebat bona propria & ecclesiæ, vt suprà, & tã bona ecclesię, quàm propria tot sunt, vt verisimiliter ita ex propriis quàm ex illis ecclesię, acquirere potuerit. Et non constat ex quibus bonis acquisierit. Hoc casu præsumitur acquisiuisse, tam ex bonis ecclesiæ, quàm ex propriis. Et propterea iudicis arbitrio diuidi illa debent inter ecclesiam & hæredes Prælati. Ita auctoritate multorum scripsi *in præcitatis commentariis de arbitra. iudic. lib. 2. casu 195. n. 7.* Eiusdem sententię addo nunc Præpos. *in d. cap. sint manifestæ. col. 2. vers. si verò vtrũque.* Neuiz. *in consi. 93. num. 21.*

6 Quintus est casus, quando clericus non fuit promotus ad aliquod beneficium, sed habebat solũmodo aliquam pensionem, vel salarium, aut vicariã temporalẽ in ecclesia. Hoc casu non præsumitur quod illa à se deinde quęsita acquisierit ex bonis ecclesiæ. Ita Præpos. *in d. c. sint manifestæ. col. 1. vers. secus si solũ simplex. 12. q. 1.* Alex. *in cons. 116. n. 3. li. 7.* Neuiz. *in cons. 93. n. 25.*

7 Sextus est casus quando est dubium † an Prælatus alia bona, quàm illa ecclesię habuerit, vel aliquod officium, ita vt acquirere potuerit ex propriis bonis, vel ex bonis ecclesię, & constat bona acquisita fuisse post assecutam prælaturam & beneficium.

Hoc in casu præsumũtur ex bonis ecclesię acquisita. Ita scribunt Abbas *in c. cum eßes, n. 4. in fine de testam.* & Soci. Senior *in cons. 91. col. 3. vers. confirmatur hoc in casu lib. 3.* quos secutus sum *in d. casu 195. n. 9.* Eiusdem sententiæ nunc addo Dynum *in c. ratum. in fine, de reg. iuris. in 6.* Lucam à Penna *in l. 3. col. 4. versi. 7. præsump. C. de apochis publ. lib. 10. & in l. facultas in fin. C. de iure fisci. lib. 10.* Præpos. *in c. sint manifestæ, n. 312. quæst. 1.* Io. Lupus *in rubr. extra de donat. inter vir. & vxo. §. 60. n. 16. in fine. & nu. 17.* Didacus *in c. 1. nu. 6. in fine.* & Tyraquel. *in tract. de priuileg. pia causa, in priuilegio 120.* & Mascard. *in d. conclus. 202. num. 4.*

8 Septimus est casus, quando † est dubium an Prælatus alia bona quàm illa ecclesiæ habuerit, & dubium etiam est, an bona acquisita, fuerint ab eo quæsita, ãte prælaturam, vel post? Hic casus multum dubitationis habet. Nam Goffredus in summa de successionibus
9 ab intestato distinguit, * quòd aut hæredes Prælati sunt in possessione ipsorum bonorum, & tunc præsumitur, quod bona quæsita fuerint ante prælaturam, & propterea onus probandi contrarium, incumbit ecclesiæ. Aut verò ecclesia est in possessione, & tunc præsumitur bona acquisita fuisse post susceptum beneficium & prælaturam, atque ita contrarium probare tenentur hæredes Prælati. Hanc Goffredi distinctionem probarunt Alba. *in cap. 1. de test. & in cap. 3. in fine. de pecul. cler.* Rom. *in cons. 159. colu. pen. vers. tertio casu.* Cardinalis Zarabella *in cons. 79. col. 2.* Barb. *in cap. 1. in fin. de peculio cleric.* Salic. *in Aut. licentiam. C. de episc. & cler.* Dec. *in l. vlt. nu. 53. C. de edicto Diui Adria. tollen.* Ripa *in c. sæpè. col. 1. vers. sextũ est. de rest. spol.* Bertrachinus *in tract. de episcopo. lib. 4. parte 4. n. 6.* Alciat. *in cons. 1. n. 19. vers. 4. respondeo.* Catelianus Cotta *in memora. in verbo, possessionis commoditas.* & Tyraquell. *in tract. de iure primogen. quæstio. 7. opinione. 11. nu. 8.* Et hos quidem secutus sum *in commentariis de arbitrariis iudicum. lib. 2. casu 195. in fine,* & accedit Rota Romana referente Puteo *in decis. 228. lib. 2.* quæ ob id ait, sic posse definiri illud dubiũ, quando ius patronatus acquisitum à clerico, dici debeat sæculare, vel ecclesiasticum, ii quidem adducti sunt notabili tex. *cap. 1. 12. qu. 5.* vbi D. Gregor. tertius censuit, bona illa non esse auferenda à legataria illius Constantini Episcopi testatoris, nisi Ecclesiæ actores probauerint, post ipsam dignitatem à Constantino acquisita fuisse.

Cæterùm Didacus *in c. 1. n. 9. de testa.* scribit, *d. c. 1. 12. quæst. 5.* fuisse desumptum ex Diuo Gregorio lib. 10. *epistolarum 43. epistola, ad Deodatum, Episcopum Mediolanensem.* Quo sanè in loco non tam motus est Diuus Gregorius ex præsumptione ducta à possessione legatariæ, quàm quod fama perlata fuerat ad ipsum Diuum Gregorium, illa bona fuisse acquisita Constantino ante episcopatum.

Contrariam opinionem, quod scilicet præsumantur
10 hoc in casu bona acquisita † ex bonis Ecclesiæ etiam si Prælati hæredes possideant, affirmarunt Ioan. Andreæ, Butrius, Zarabella, Imola & Abbas *in cap. 3. de peculio cler.* Henricus Boic. *in c. vlt. eo.* Anch. & Imola *in cap. 1. de testament.* Baldus *in Auth. licentiam. C. de episcopis, & cler.* & ibidem Alber. Aretin. *in cons. 31. col. penult.* Barba. *in cap. 1. num. 2. de testam.* Corneus *in consil. 314. lib. 3.* qui communem esse asseruit Socin. Senior. *in consil. 91. col. 3. lib. 3.* quos secutus est Didac. *in d. c. 1. num. 9. de testam.* idem sensit Afflictus *in c. 1. num. 28. de controuers. inter masculum, & fœmin.* Et ii quidem adducti sunt *ex d. Auth. licentiam. C. de episcop. & cleric. ibi.* quęcunque ante episcopatum probatus fuerit habuisse.

Verùm intelligi potest, quando Episcopi hęredes non sunt in possessione ipsorum bonorum. Ita euitari potest tex. *c. sint manifestæ 12. quæst. 1.* qui adduci solet in illis verbis : *ea, quæ episcopi esse probãtur.* Tertiò &
11 meliùs affertur ratio à Baldo, Didaco & aliis, quòd † Prælatus tenetur tempore quo dignitatem illam consequitur, conficere inuentarium earum rerum quas ipse ex suo patrimonio aliove titulo habet. *cap. Syracusanæ. 8. dist. c. manifestæ. & c. sint manifestæ. 12. q. 1.* & tradit Abb. *in disput. 3. in 4. dubio.* si ergo Prælatus ipse non confecit hoc inuentarium, præsumptio fraudis non cessat, quin scilicet acquisierit ex bonis ecclesiæ.

Octauus est casus, quando bona hęc fuissent em-
12 pta à fratre, vel consanguineo ipsius Prælati, † qui eum procuratorem, & administratorem bonorum suæ ecclesię constituerat. Hoc sanè casu bona illa acquisita, non præsumi quęsita ex bonis ecclesię, scripsit Alciatus *in tract. de præsumpt. reg. 1. præsumpt. 29. in fine.* à quo non dissentit Didacus *in d. cap. 1. n. 10. vers. quibus illud. de testam.* & idem respondit ipsemet Alciatus *in respon. 18. num. 1.* Qui quidem ex ratione, & argumento motus est, quia ratio illa *c. primi de peculio cler.* quod scilicet Prælatus non potest negotiari, cessat in procuratore, & administratore, qui potest aliunde lucrari. *l. si defunctus. C. arbitrium tutelæ.* Verùm ratio hęc leuis est, cum euenire idem possit in Prælato, qui ex officiis, vel aliquo honesto exercitio, vt putà profitendi munere, lucrari iustè potest. Et verè, data terminorum paritate, nulla extat differentia inter Prælatum, & eius procuratorem.

Quocirca rectè Didac. præcitato in loco admonuit
13 * iudicem attentè ac discretè perpendere debere, an ex hoc fraus fiat ecclesiæ. Nã sicuti solent persæpè Prælati ementes ex pecunia ecclesiæ conscribi facere instrumenta acquisitionũ, sub conficto & supposito consanguineorum nomine, vt tradit Abbas *in c. cum sit generale, de foro compet.* Ita facilè ii concedunt administrationem bonorum ecclesię suis ipsis consanguineis,

vt cum

vt cum graui Ecclesiæ detrimento ditentur opulentique fiant. Et quanquam coniectura † consanguinitatis
3 ad arguendam fraudem non sufficiat, vt in specie respondit Alciatus *in d. respon. 18. nu. 2.* tamen coniuncta coniectura argumento acquisitorum bonorum abunde satis sufficere videtur. Et in specie sic sentit Præpositus *in c. episcopus, num. 1. 12. quæst. 1.*

PRÆSVMPT. LIV.

Quando fraus à Prælato commissa præsumatur in alienatione bonorum ecclesiæ, facta in proprios affines & sanguine coniunctos.

SVMMARIA.

1 *Alienatio bonorum Ecclesiæ facta à Prælato in consanguineos suos, obseruata solemnitate requisita, & in vtilitatem Ecclesiæ, valet & consistit.*
2 *Prælatus Ecclesiæ vt ex bonis Ecclesiæ eleemosynam largiri suis potest, ita & alienare in eos, cum Ecclesia non defraudetur.*
3 *Executor testamenti in electione pauperum potest eligere sanguine sibi coniunctos.*
4 *Alienationem bonorum Ecclesiæ factam à Prælato in consanguineos suos, præsumi in dubio factam in fraudem ecclesiæ.*
5 *Episcopi circa nepotes & consanguineos cæci dicuntur.*
6 *Papa conferens beneficium consanguineo præsumitur motus affectione sanguinis, non reuelatione spiritus.*
7 *Papa quando peccet alienando bona Ecclesiæ in consanguineos suos.*
8 *Emphyteusim vel infeudationem nouam, concessam à Prælato consanguineis præsumi fraudulentam.*
9 *Prælatus est vsuarius, vel vsufructuarius tantum bonorum ecclesiæ.*

QVod in fine præcedentis præsumptionis diximus efficit, vt hic differamus, quando præsumatur fraus in alienatione bonorum ecclesiæ à Prælato, facta in proprios affines & sanguine coniunctos. Qua quidem in re duo casus distinguendi sunt.

1 Primus est, quando † constat alienationem fuisse factam in ecclesiæ vtilitatem, & obseruatas fuisse solemnitates à lege requisitas. Hoc sanè casu cessat omnis præsumptio & suspicio fraudis, & alienatio ipsa valet, ac si cuivis extraneo facta fuisset. Ita sensit Bart. *in Authen. quibuscunque, C. de sacrof. eccles.* Freder. de Senis *in cons. 52. Quidam Prælati.* Abbas *in cons. 41. n. 3. lib. 1.* quos secutus est Alciat. *in tract. de præsumpt. reg. 1. præsum. 29. n. 4.* & alios congessi *in cons. 79. nu. 191.* vbi auctoritate multorum probaui, Prælatum æquè posse suis consanguineis concedere rem in emphyteusim, vel feudum, sicuti extraneis: modo ecclesia non fraudetur. Nam si potest Prælatus † suis benefacere & eleemosynam ex bonis ecclesiæ dare, *c. non satis, 86. dist. & c. quis. 12. q. 2.* ita etiam potest in eos alienare bona ecclesiæ, modò ecclesia non fraudetur. Imò laudandus est prælatus, qui in his eleemosynis anteponit consanguineos extraneis, vt ait Gemin. *in dict. cap. quisquis.*

3 Et hinc dicimus, executorem † testamenti in electione pauperum eligere posse ex sibi coniunctis sanguine. Ita Ioan. Andreæ *in addit. ad Spec. in tit. de instrumentorum editione, §. nunc verò aliqua, in additione quæ incipit, continuatur hic alia quæstio.* Et Ancharan. *in cons. 336. in his dubiis.* Et si ab his dissentit Bald. *in leg. tutor petitus. §. 1. de excusat. tutor.*

Secundus est casus, quando sumus in dubio. Hoc
4 in casu † præsumitur facta alienatio & concessio ad fraudandam ecclesiam: sicuti colligitur *ex Auth. quibuscunque, C. de sacrof. eccles.* vbi Bart. Bald. & Alber. & apertius probat *c. decenter, 89. dist.* & responderunt Barb. *in cons. 17. col. 2. lib. 4.* Ioan. Iacob. de Leonardis *inter consilia Brun. in cons. 114. nu. 117.* & Iason *in cons. 183. col. vlt. ver. non obstat, li. 2.* Confert glos. *c. peruenit.*
5 *1. q. 3.* Cùm dixit, quòd Episcopi † sunt cæci circa nepotes & alios consanguineos. Hinc etiam Bald. *in l. tutor petitus, §. 1. ff. de excusat. tut.* ex illo textu colligit,
6 quod Papa † conferens beneficium consanguineo vt nepoti, quem ad Cardinalatum promouet, præsumitur motus affectione sanguinis, non autem reuelatione spiritus, & Bald. secutus est Barb. *in cons. 16. col. pen. in fin. lib. 1. & in cons. 17. col. 3. lib. 4.* Et scribit Archid. *in c. non licet. 12. qu. 2.* Papam † peccare si alienat bona ecclesiæ in sanguine sibi coniunctos, vt eos diuites efficiat. Et ad rem magis pertinet, quod scripsit Alciat. *in d. præsump. 29. num. 2.* ex sententia Guidonis Papæ, nouam infeudationem † vel emphyteusim concessam aB
8 Episcopo & Prælato consanguineis propriis, præsumi factam in fraudem ecclesiæ. Nec obstat quod Abb. *in d. cons. 41. num. 3. lib. 1.* dissentire videatur, & existimet, *d. Auth. quibuscunque,* loqui in œconomo qui quidem non habet ita pingue ius, sicut Prælatus, *c. 1. 5. quæst. 3.* Nam respondetur vnà cum Alciat. *d. præsump. 29.* eandem esse rationem in œconomo, quæ est in ipso Prælato, cum ita vnus ac alter lege prohibeatur alienare bona ecclesiæ. Nam etsi prælatus majus ius habeat ipso œconomo quo ad commodum fructuum, attamen est † solummodo vsuarius, vel vsufructuarius vt
9 post alios responderunt Soc. Sen. *in cons. 32. col. 2. lib. 1.* & Bellonus *in cons. 3.* & propterea de rebus ipsius ecclesiæ disponere ad libitum non potest.

PRÆSVMPT. LV.

Quando pecunia à Prælato mutuo susceptа ecclesiæ causa, præsumatur versa in ipsius ecclesiæ vtilitatem, & ibidem de aliis his similibus.

SVMMARIA.

1 *Bonis ecclesiæ pretio numerato venditis, si emptor ad eorum consequutionem agit, pretium in ecclesiæ vtilitatem conuersum esse probare debet.*
Prælato autem ad recuperationem eorum agenti probatio incumbit, num. 2.
3 *Socius contractu suo socium quando obliget.*
4 *Pecuniam in vtilitatem Ecclesiæ conuersam, præsumptionibus & coniecturis probari.*
Quarum prima est ab indigentia, tempore pecuniæ acceptæ, num. 5.
Alia ab administratoris ducta probitate, & integritate, num. 6.
Tertia in summa modica, num. 7.
Quarta si satisfactum sit causæ, ob quam pecunia accepta fuit, num. 8.
Quinta quando codices administrationis haberet aduersarius, eosque edere recusat, nu. 9.
10 *Dolus contra eum præsumitur, qui quod facere tenetur non facit.*

PErmulti sunt casus, in quib. prælatus, qui ecclesiæ causa mutuo suscepit pecuniã, probare debet, pecuniam

cuniam illam fuisse versam in ipsius ecclesiæ vtilitatẽ quemadmodum copiosè disserui *in lib. 2. de arbitr. iudic. casu* 432. Cùm verò res ecclesiæ pretio numerato fuit vendita, † emptor si rem adhuc non est consecutus, & agit vt eam consequatur, debet probare pretium fuisse versum in vtilitatem ecclesiæ, secùs verò si conuenitur à Prælato, † qui vult rem ipsam recuperare. Nam tunc ipse Prælatus probat. Ita post Abbatem, Socinum, & alios respondi *in cons.* 114. *nu.* 7. 8. *& 9. li.* 3. Ita quoque dicimus, quod socius* obligat suo contractu socium, quando apparet quod ab eo actum est, in communem societatis vsum & vtilitatem esse conuersum. *l. iure societatis, ff. pro socio.* & ibid. scribunt Bald. Alber. & Fulgos. & responderunt Alex. *in cons.* 110. *in fin. lib.* 3. Ruinus *in cons.* 29. *nu.* 4. *lib.* 5. & Craue. *in cons.* 129. *nu.* 12. Qua quidem de re disserui *in cons.* 375. *nu.* 4. *& numero* 31.

Cæterùm dubitari solet, quomodo probari possit, pecuniam esse versam in vtilitatem ecclesiæ, vel societatis? Et dicendum posse probari † præsumptionib. & coniecturis, cum alioqui difficilis probationis sit, sicuti scribunt Bar. *in dict. Auth. hoc ius porrectum, n.* 17. *C. de sacrosanct. eccles.* & ibid. Bald. *in l. vnica. in fin. C. si aduersus cred.* Castr. *in cons.* 338. *Primo quæritur, posito, n.* 2. *lib.* 1. Rimin. Sen. *in l. ciuitas, col. vlt. vers. ex quo colligitur, ff. si certum pet.* & ibidem Decius, *nu.* 10. & Alciatus, *num.* 6. Idem respondit Ruin. *in cons.* 142. *n.* 4. *lib.* 1. Quos quidem secutus sum *lib.* 2. *de arbitrariis iudicum, casu* 432. *num.* 33.

Prima est coniectura, & præsumptio quando constat quod † tẽpore acceptæ pecuniæ, ecclesia vel societas, vel ciuitas maximè indigebat ipsis pecuniis. Nam tunc præsumitur pecunias versas fuisse in earum vtilitatem. Ita gl. *in d. Auth. hoc ius porrectum*, quam alii multi probarunt, & idem respondit Ruin. *in cons.* 76. *column.* 4. *in fine. libro quarto.* qui communem esse asserit.

Verùm scripsi *in d. casu* 432. *n.* 34. dissentire ab hac sententia multos, & illis accedit Ripa *in l. si is qui bona, nu.* 10. *ver. contrarium. ff. de pign.* qui hanc esse communem testatur. Dixi ego *in d. num.* 34. vnà cum Alciato, hoc esse iudicis arbitrio relinquendum.

Secunda est cõiectura ducta à prudentia † & probitate Prælati, socii, & administratoris qui consueuerunt negotia suorum principalium, summa fide pertractare. Ita scripsi *in d. casu* 432. *nu.* 36. ex sententia multorum quos ibi recensui.

Tertia est coniectura, cum modica summa † fuit mutuo data. Nam tunc præsumitur versa in vtilitatẽ ecclesiæ, societatis, vel ciuitatis. Ita scripsi *in dict. casu* 432. *numero* 37. ex sententia Alciati ibi commemorati.

Quarta est coniectura si confestim quo mutuò data fuit pecunia, reperiatur satisfactum illi causæ, ob quam pecunia fuit accepta. Ita scripsi *in d. casu* 432. *nu.* 38. ex multorum sententia. Illis accedit Bald. *in cons.* 125. *Quidam Ioannes. col. vlt. vers. item si esset, lib.* 5. cum respondit quod si socius macelli emit animalia, & constat eo tempore in macello fuisse occisa animalia, præsumitur, quod ex illis à se emptis occisa fuerint & propterea illa empta fuisse versa in vtilitatem societatis.

Quinta coniectura considerari potest, quando Prælatus, administrator, vel socius, qui asserit pecunias fuisse versas in vtilitatem ecclesiæ, vel ciuitatis, caret illis libris, & codicibus † administrationis, qui quidem extant apud aduersarium qui eos edere recusat. Hoc casu præsumitur pecunia versa in prædictam vtilitatem. Nam præsumptio insurgit contra recusantem edere codices illos, qui alioqui edendi sunt iuxta ea quæ tradunt Alciatus *in l. 1. nu. 22. C. de edend.* & Bero. *in cons.* 191. *num.* 35. *lib.* 1. Dolus † enim præsumitur contra eum, qui non facit, quod facere tenetur. *l. si procuratorem. §. dolo. ff. manda.* & responderunt Soc. Sen. *in cons.* 213. *nu.* 5. *lib.* 2. & Crauet. *in cons.* 115. *num.* 2. & dicemus infrà *lib.* 5. *præsum.* 3. vbi de præsumendo dolo agemus. Quare in eo responso quod pro Bosiis reddidi, scripsi, quòd cùm liber administrationis societatis esset apud reum, qui negabat socium non conuertisse lanas à se emptas in communem societatis vtilitatem & recusaret libri editionem, præsumendum esse quod lanæ ita versæ fuerint, alioqui facilè librum is reus edidisset, tum maximè, quia id aliunde probari non poterat.

PRÆSVMPT. LVI.

Societas omnium bonorum, vel alicuius negotiationis, quando contracta præsumatur inter fratres, vel alios sanguine coniunctos.

SVMMARIA.

1 *Societas duobus modis contrahitur.*

2 *Societas expressè verbis claris stipulatione adhibita contrahitur.*

3 *Societas tacitè contrahitur per actus sociales. Idque pendet à coniecturis, num.* 4.

5 *Fratres habitantes simul, patre eorum viuo, non præsumuntur societatem iniisse.*

6 *Fratres vel affines plures simul habitantes, pupillis aliquibus ex iis existentibus, nullam iniisse societatem præsumuntur.*

Licet etiam vnus excesserit ætatem pupillarem, sit tamen minor 25. *annis, habeátque curatorem, num.* 9.

Item quamuis de eius vtilitate tractaretur, nu. 11.

7 *Societatis contractus, vltro citroque obligatorius est, neque ex eo pupillus obligatur, aut alius carens legitimo consensu.*

Vel qui tractare negotia non potest, num. 8.

10 *Minor curatorem habens, sine ipsius authoritate, neque expressè obligatur, neque tacitè.*

12 *Societas quando nomine pupilli, cum aliis fratribus, à tutore contracta præsumatur.*

13 *Tutorem verbis authoritatem suam interponere debere, in quibus actibus verum sit.*

14 *Societas à tutore nomine pupilli, cum aliis fratribus cõtracta non præsumitur, si tutor ipse vnus sit ex sociis.*

15 *Societas inter fratres inita præsumitur, mandante patre vt negotiatio cõmuni nomine exerceatur. Idem si pupillus maior factus, eam societatem ratificet. nu.* 17.

16 *Prædium pupilli quod pater vendi in testamento mandarat, sine Prætoris decreto alienari potest.*

18 *Societas inter fratres, etiam cum pupillo inita, præsumitur, quoad fructus bonorum aut lucra negotiationis.*

19 *Societas cum maioribus pupillis capta, tacitè cum pupillo præsumitur continuata, præsertim aliquibus concurrentibus coniecturis.*

20 *Fratres aut affines omnes maiores, non negotiantes, sed hæreditatem indiuisam possidentes, societatem contraxisse non præsumuntur.*

Nisi contrariæ existant coniecturæ, num. 21.

Vel diu simul habitantes communicassent reditus, numero 22.

23 *Fratres aut affines natu maiores ões, simul habitando, si vnus*

BIU Cujas

vnus tantum negotietur, non præsumuntur iniisse societatem.

Nisi tamen reliqui communicarent ea, quæ aliunde sibi obueniunt. num. 24.

25 *Fratres aut affines omnes maiores negotiando, lucra communicando contraxisse societatem præsumuntur, quo ad illam negotiationem, non autem quo ad reliqua, num. 28.*

Nec refert quod diuersas negotiationes exerceant, dummodo lucra communicent, num. 30.

26 *Familiæ erciscundæ iudicio ea tantùm veniunt, quæ quis facit vt hæres.*

27 *Communi diuidendo iudicium, ad diuidendum tantum, non etiam communicandum datur.*

29 *Actus voluntarij vltra quam geruntur, non extenduntur.*

31 *Fratres aut affines quando negotiando & lucra communicando præsumantur societatem iniisse, quo ad omnia bona, prædia scilicet & similia.*

Idque si eorum communi consensu bona posita sint in catastro seu communi æstimo. num. 32.

Vel id constet ex aliqua confessione extraiudiciali. n. 33.

Item si longo tempore tanquam communia possederint, num. 34.

Aut ex communi pecunia aliqua prædia empta sunt, numero 35.

36 *Societate inita, quo ad lucra negotiationis, si ex ea pecunia proprio nomine sociorum vnus aliquid emat communicare non tenetur, sed restituere solùm pecuniæ partem.*

37 *Fratres & affines omnes natu maiores, hæreditatem possidentes indiuisam, simul viuendo & lucra indifferenter communicando, omnium bonorum societatem præsumuntur contraxisse.*

Dissentiente tamen Castrense & aliis, nisi id expressè sit dictum. num. 38.

Prior tamen opinio vt recepta, locum habet etiam in lucris dotalibus vnius ex fratribus, num. 39.

Item in lucris Doctoris, si ea diu habitando communicasset. num. 40.

Nec referre virum vnus altero plus lucretur, tribus tamen concurrentibus, num. 42.

41 *Taciti & expressi par virtus est.*

43 *Fratres natu maiores vel affines simul habitando, atque lucra communicando, nec ineundo rationes, quando tamen non censeantur, omnium bonorum iniisse societatem.*

Idque primò si vnus ex iis librum rationum conscripserit, cuius tamen effectus spectandus est, nu. 44.

Vel si ab initio cohabitationis & communicationis, vnus ex iis nomine proprio emeret, & catastro nomine proprio cæteris scientibus insinuaret. num. 45.

Idem est si omnes emant nomine proprio, num. 46.

Denique si patre mortuo vel vno ex fratribus, incipiat alter nouas librorum inscriptiones suo nomine tantum facere, num. 47.

IN iudiciis & foro frequẽtissima est hęc disputatio, quando inter fratres, vel alios sanguine cõiunctos, qui alioqui bona habent indiuisa, contracta præsumatur societas vel omnium bonorum, vel alicuius negotiationis. Quo clarius hæc explicetur tractatio, prius

1 sciendum est, societatem † contrahi duobus modis, ex-

2 pressè & tacitè. Expressè quando † per verba clara adhibita stipulatione cõtrahitur. *l. societatem. ff. pro socio*

3 Tacitè contrahitur per actus † sociales. Ita Soci. Sen. *in consil. 4. num. 1. lib. 4.* post à se commemoratos Crauet. *in consil. 605. num. 6. lib. 4.* & Decianus *in cons. 97. num. tertio, libro tertio.* De illa prima, nostra non est disputatio. De tacita itaque differendum est. Hæc societas, vt dicatur tacitè contracta pendet à coniecturis

4 † & præsumptionibus, vt responderunt Bald. *in cõsi. 304. Non est nouum, col. 2. lib. 1. & in cons. 452. libro tertio.* Ancharan. *in consilio 30. col. 1.* Ias. *in consil. 2. colu. 6. libro tertio.* Dec. *in cons. 21. col. 2. versic. prædictis tamen non obstantibus.* Rota Rom. *in decis. 169. nu. 1. in secunda parte in nouissimè editis,* & alii plures quos statim commemorabimus. Hac in re sunt distinguendi atque constituendi permulti casus.

5 Primus est quando fratres † simul habitant, patre eorum viuo. Hoc in casu non præsumitur inter eos contracta societas. Ita Bald. *in l. cum oportet, in prin. n. 9. C. de bonis quæ liberis.* Roman. *in cons. 470. nu. 2. vers. non tamen dicendum.* Alexand. *in cons. 48. nu. 5. libro 1.* Ias. *in l. prima, nu. 12. versicul. secundo intellige, C. qui testam. facere possunt.* Dec. *in consilio 670. num. 3.* Bologn. *in consilio 7. num. 1.* & Decianus *in consil. 36. nu. 5. libro primo.* Ea est huius sententiæ ratio, quia lucra omnia, quæ vel ex ipsa negotiatione, vel ex bonis ipsis aliũde obveniunt filiis, eorum vsusfructus acquiritur patri. *d. l. cum oportet.* Nil ergo affuit quod communicari potuerit inter ipsos fratres.

Declaratur hic casus, vt non habeat locum quando filii habitant seorsum à patre, & negotiantur vt patresfa. Hoc casu posse contrahere societatem scripsit Petrus Vbald. *in tract. de duobus fratribus, parte 3. nu. 3.* quem tamen in specie damnat. Decian. *in d. cons. 36. num. 5.* quem sequor, quando filii acquirerent patri: secus si sibi.

6 Secũdus est casus, quando † plures fratres, vel affines vnà simul habitant, sed eorum aliqui pupilli adhuc sunt. Hoc in casu absolutum etiam est, cum illis contractam non præsumi, nec esse societatem, ita tradunt Bart. *in l. Titium. §. altero. nu. 5. versic. ex prædictis. ff. de administr. tuto. in l. cum duobus. §. idem Papinian. ff. pro socio.* Bal. *in l. si patruus n. 15. C. communia virinsque iudi.* idem *in consilio 260. Vnus videlicet Ioan col. 2. lib. primo.* Angelus *in. cons. 60. Viso testamento.* Roman. *in consil. 413. n. 14.* Castr. *in cons. 350. Ex die quo iste, nu. 1. libro primo.* Alex. *in cons. 49. nume. primo, libro primo, & in cons. 37. num. 3. lib. 4.* Corneus *in cons. 1. nu. 2. lib. 1. & in cons. 213. num. 3. lib. 3.* Cæpolla *in cons. 40. nu. 1. in ciuil.* Lud. Bolog. *in cons. 7. nu. 5.* Barb. *in cons. 37. col. 13. lib. 2. & in cons. 10. col. 5. & col. 6. lib. 4.* Ias. *in l. prima, n. 6. C. qui testa. facere poss.* Soc. Sen. *in cons. 160. col. 4. lib. 2.* Decius *in l. in eo quod plus. §. pupillus. ff. de reg. iur. & in cons. vigesimo primo. colu. 1. versi. secundo in casu, & in con. 213.* Paris. *in cons. 84. num. 8. & nu. 53. lib. 1.* Alciatus *in tract. de præsum. reg. 1. præsump. 25. nu. 2.* Craue. *in consi. 286. col. 1. vers. secundo licet.* Et hos secutus sum *in cons. 12. num. 11.* Quibus accedunt Martinus Laudensis *in cons. 34. nu. 2.* Io. Baptista Ferretus *in cons. 166. nu. 5.* & Mascardus *in conclusione 31. nu. 11. & 12.* Hanc sententiam probat text. clarus, *l. vt in conductionibus. ff.*

7 *pro socio.* Et ratio est manifesta, quia contractus † societatis est vltro citroq; obligatorius, *l. societates contrahuntur, §. vlt. ff. pro socio.* ea propter pupillus, qui obligari non potest, *l. obligari ff. de auctor. tut.* non etiam contrahere societatem potest. Hac ratione idem dicimus in furioso, & aliis, qui legitimo consensu carent. Alcia. *in d. præsumpt. 25. nu. 2.* Idem post Baldum respondit Barba. *in consilio trigesimo septimo. colum. 12. versicul. & adduco quod voluit, libro secundo.* Idem est in

8 aliis, † qui negotia tractare non possunt, vt in clerico. Freder. de Senis *in consilio 207. col. 2.* quem secutus sum *in consilio 12. num. 12. lib. 1.*

Exten-

BIU Cujas

Extenditur primò hic casus, vt locum etiam habeat,
9 quando † vnus horum fratrum, vel affinium excessisset pupillarem ætatem, sed tamen adhuc esset minor 25. annis, & curatorem haberet. Nam & tunc non præsumitur contracta societas inter eum, & alios fratres, vel affines suos. Ita Alex. *in cons.* 49. *nu.* 4. *lib.* 1. *& in cons.* 154. *nu.* 7. *libro* 2. Ias. *in l.* 1. *n.* 6. *versi. tertio limita.*
10 *C. qui testa. facere poss.* Ea est ratio, quia minor † habens curatorem non potest expresse obligari, sine ipsius curatoris auctoritate. *l. si curatorem habens. C. de in integr. rest. minor.* Ergo nec tacitè, perseuerando in bonorum communione.

Extenditur secundò, vt locum etiam habeat hic ca-
11 sus, † quando tractaretur de vtilitate ipsius pupilli, vel minoris. Nam adhuc non præsumitur contracta societas. Ita Bald. *in l. non oportet. in princ. nu.* 9. *vers. si autem. C. de bonis quæ liberis.* & Ias. *in l.* 1. *nu.* 6. *vers. amplia istam. C. qui testam. facere poss.*

Declaratur primò, vt non procedat hic casus, quan-
12 do † pupillus habet tutorem, qui communicat bona, & negotiationes aliis fratribus, & fratres illi ipsi tutori, nomine scilicet pupilli. Hoc in casu præsumitur nomine pupilli tam respectu negotiationis, quam omnium bonorum (si modò alia habilia concurrunt) contracta societas. Ita Bald. *in l. si patronus, n.* 15. *versi. item dico. C. commun. vtriusque iud.* idem *in l. mandatum. in secunda oppo. C. mand.* Martinus Laudensis *in cons.* 34. *nu.* 3. Alexan. *in cons.* 49. *num.* 2. *in fi. lib.* 1. Barba. *in cons.* 10. *col.* 6. *vers. circa hoc est, lib.* 4. Corn. *in cons.* 1. *nu.* 8. *libro* 1. Abbas *in cons.* 87. *libro* 2. Iason *in leg.* 1. *nu.* 6. *vers. primò limita. Cod. qui testa. facere poss. & in cons.* 3. *colu.* 2. *libro* 3. & alios plures commemorat Tyraquel. *in tract. de legib. connub. in glos.* 5. *num.* 20. Crauet. *in cons.* 286. *col.* 1. *vers. secundo dico.* & Decian. *in d. consil.* 36. *nu.* 16. *libro* 1. & Mascard. *in d. concl.* 31. *nu.* 16. Et probat text. *dict. leg. in conductionibus, ff. pro socio.*

13 Nec obstat, quod † tutor debet verbis interponere auctoritatē suam pro pupillo, *l.* 1. *in fin. ff. de auct. tuto.* Nam respondet Bald. præcitatis in locis, & reliqui sequuntur: quod in illis actibus, qui verbis expediūtur, auctoritas debet etiam verbis interponi: secus verò in illis, qui factis explicantur. Nam tunc sufficit tacita auctoritas. *arg. l. fistulas. §. fundum. ff. de contrah. empt.* Hæc autem declaratio locum non habet, quando tu-
14 tor, † vel curator esset vnus ex sociis. Ita Decius *in dict. cons.* 21. *col.* 1. *vers.* 2. *in casu nostro.*

Declaratur secundo, vt non procedat hic casus, quā-
15 do pater ipsius pupilli mandasset, † negotiationē communi nomine exerceri. Nam tunc contracta dicitur societas, etiamsi alter fratrum esset pupillus, vel minor. Ita Bald. *in d. l. cum oportet. in prin. n.* 9. *vers. si autem. C. de bonis quæ liberis.* Alex. *in cons.* 49. *nu.* 1. *lib.* 1. Barba. *in cons.* 31. *col.* 3. *libro* 1. & Iason *in d. l.* 1. *num.* 6. *vers. secūdo notabiliter limita. Cod. qui testa. facere poss.* & Mascardus *in d. concl.* 31. *nu.* 19. Et ii quidem adducti sunt ex *l. qui negotiationem. in prin. ff. de admi. tuto.* Et accedit simile, quod quando pater suo in testamento
16 mandat aliquod * prædium vendi à filio suo pupillo, vel minore: vendi illud potest sine Prætoris decreto, *l.* 1. *in prin. l. magis puto. §. si fundus, & §. si pupillus. ff. de rebus eorum*, & scripsi *in commentarius de arbitr. iudicum. lib.* 2. *casu* 171. *num.* 67.

Declaratur tertiò, vt non procedat, quando pupil-
17 lus † factus maior ratificaret. Alex. *in cons.* 49. *num.* 9. *lib.* 1. & Iason *in d. l.* 1. *n.* 7. *vers. vlt. limita. Cod. qui testa. facere possunt* ex *l. si pupillus. in prin. ff. de noval.* Idem affirmarunt Petrus de Vbaldis *in tract. de duobus fratrib. in* 3. *parte. prin. col.* 2. Corn. *in cons.* 213. *nu.* 1. *lib.* 3. Soc. Sen. *in cons.* 160. *col.* 4. *vers. respondeo & aliter, lib.* 2. Decius *in cons.* 21. *col.* 1. Crauet. *in cons.* 286. *col.* 2. *versic. Non obstat secundum.*

Declaratur quartò, vt non procedat quo ad fru-
18 ctus † tam bonorum, quam lucrorum negotiationis, & in dies consumuntur, in iis præsumitur contracta societas, etiam cum pupillo, vel minore, Alexand. *in consilio* 49. *num.* 4. *lib.* 1.

Declaratur quintò, vt non procedat quando agi-
19 tur † de continuanda societate iam cœpta cum maioribus ipsius pupilli. Ita Bald. *in l. si patruus, nu.* 16. *C. communia vtriusque iudi.* Corneus *in cons.* 1. *nu.* 3. *lib.* 1. Nec dissentit tandem Barba. *in cons.* 10. *col.* 9. *vers. nec obstat quod voluit lib.* 4. etsi ibid. *col.* 6. *in prin.* post Angel. *in cons.* 58. aliter visus sit sentire. Alex. *in cons.* 132. *col.* 1. *lib.* 5. Abb. *in cons.* 87. *lib.* 2. Iason *in cons.* 3. *col.* 2. *lib.* 3. & Craue. *in cons.* 286. *col.* 1. *versi præmissis. & col.* 2. *versi. respondeo quod.* Et hæc quidem declaratio maximè procedit, quando aliquæ coniecturæ concurrunt, quibus coniicitur illos ætate maiores, voluisse continuare societatem cum pupillo, vel minore illo, quemadmodum coniecturas aliquas ex affectione & amore ac aliis considerauit Corn. *in d. cons.* 1. *nu.* 3. *& num.* 4. *lib.* 1. qui idem sensit, quando frater, vel affinis negotiaretur cum pecuniis pupilli. Idem apertius respondit Crauet. *in cons.* 286. *num.* 1. Nam alioqui præsumeretur delinquere hoc est, velle conuertere pecunias illas, in proprium vsum ad detrimentum pupilli.

20 Tertius est casus, quando omnes † ipsi fratres, vel affines sunt ætate maiores & nulla negotia gerunt: sed solummodo paternam, vel maiorum suorum hæreditatem indiuisam possident, sicuti contingit in nobilibus, qui ex propriis reditibus viuunt. Hoc in casu non præsumitur inter hos contracta societas. Ita Bart. *in l. Titium. §. altero, n.* 5. *vers. primo casu, ff. de admi. tut.* idē *in l. si patruus n.* 9. *vers. ego clarius. C. cōmunia vtriusq; iudi.* Ang. *in l. ex tribus. ff. de neg. gest. & in cōs.* 113. *Vanutius.* Anch. *in cons.* 31. *Quia quæstio.* Cast. *in l. si patruus.* & ibid. Salic. & Fulgosi. *C. communia vtriusque iudic.* Alex. *in cons.* 49. *nu.* 1. *lib.* 1. Iason *in l.* 1. *nu.* 7. *C. qui test. facere possunt.* Alciat. *in tract. de præsump. reg.* 1. *præsum.* 25. *vers. item fallit.* & hos secutus sum *in cons.* 12. *nu.* 13. *lib.* 1. vbi alios retuli quibus accedunt Neuiz. *in cons.* 76. *nu.* 8. Natta *in cons.* 264. *& n.* 1. & Mascard. *in concl.* 31. *nu.* 20. Et ii quidem adducti sunt *l. quæ ex parte. §. si filius. ff. fami. ercisc.* Et comprobatur ex his, quæ dicemus infrà in sexto casu.

Et hinc infertur, quod acquisita à singulis horum fratrum, vel affinium, propria sunt ipsius acquirentis. Rom. *in cons.* 291. *nu.* 7. *in cons.* 213. Alc. *in tract. de præsumpt. reg.* 3. *præsumpt.* 17. *nu.* 2. Ioan. de Amicis *in cons.* 16. *num.* 11. Mascardus *in d. concl.* 31. *num.* 22.

Declaratur primò vt non procedat hic casus quan-
21 do extant † coniecturæ, quibus colligi potest hos fratres vel affines voluisse contrahere societatem: Ita Bald. *in l. si patruus, nu.* 14. *vers. sed ego dico. C. cōmunia vtriusq; iud.* quem sic intellexerūt Comen. *in l. Titium. §. altero, n.* 4. *ff. de adm. iut.* & Ias. *in l.* 1. *n.* 7. *vers. tu ergo. C. qui testa. facere poss.* Idem senserunt Rom. *in d. cons.* 53. *n.* 21. *lib.* 1. Soc. Iun. *in cons.* 61. *nu.* 3. *lib.* 3. & Alc. *in d. præsump.* 37. *nu.* 2. cum dixerunt, quod si ii sic vnà habitantes, curant à se quæsita reponi & describi in catastro seu æstimo, censeri acquisita communi nomine, atque ita inferre contractam fuisse societatem.

Declaratur secundò, vt locum non habeat hic casus
22 quando * diu simul habitassent, & reditus communi-

cassent

cassent. Nam tunc ob temporis diuturnitatem, & communem vsum viuendi, iuncta sanguinis coniunctione, præsumitur contracta societas. Ita Ias. *in dict. l. 1. nu. 7. in fine, vers. limita secundo, C. communia vtriusque iud.* post Oldradum, Bald. & Albericum ibi, & Salicetum *in l. si patruus, col. vlt. Cod. communia vtriusque iud.* Idem affirmauit Ancharan. *in cons. 302. Materia ista, num. 4. vers. & Bald. etiam.* Et hos etiam secutus est Ias. *in cons. 2. colu. 6. vers. secundo principaliter, lib. 3.* His accedunt Alexand. *in cons. 49. n. 6. in fin. lib. 1.* Rui. *cons. 141. num. 23. in fin.* & Cæphal. *in cons. 483. nu. 3. l. 4.* Mascar. *in d. concl. 31. nn. 25.*

Quartus est casus, quando fratres vel affines ij simul habitantes, ætate maiores quidem sunt, sed eorum
23 vnus † tantum negotiatur. Hoc in casu non præsumitur cum aliis contraxisse societatem. Ita Bartolus *in dict. l. Titium, §. altero, nu. 5. vers. secundo casu. ff. de administr. tut.* Castren. *in l. si patruus, Cod. communia vtriusque iudic.* & ibid. Fulgosius, Ioan. de Anna. *in cons. 65. n. 1.* Corneus *in consil. 29. nn. 2. lib. 4.* Iason *in l. 1. nu. 8. Cod. qui testam. facere possunt,* & alios refert Mascard. *in concl. 31. n. 28.* Ea est ratio, quia cum non negotiantes nihil de suo ponant in negotiatione, dici non potest contracta societas, *l. 5. in fin. ff. pro socio.* Et præterea accedit, quod cum acquisita ab hoc negotiante eius propria efficiantur, *l. cum duobus, §. si inter fratres. ff. pro socio, & l. si patruus, Cod. communia vtriusque iudic.* sequitur dicendum, non fuisse contractam societatem, alioqui acquisita illa effecta essent communia.

Declaratur hic casus, vt non habeat locum, quando
24 reliqui fratres, vel affines † communicarent ea, quæ sibi aliunde obueniunt, vt putà dona, fructus bonorum ecclesiasticorum & similia. Nam tunc præsumitur contracta societas cum illo negotiante, vt lucra efficiantur communia. Ita Bald. *in l. si patruus, nu. 15. C. communia vtriusque iudic.* Ancharan. *in cons. 302. Materia ista, n. 7.* Alexand. *in cons. 49. num. 3. lib. 1.* & Ias. *in l. 1. n. 8. in fin. C. de testa. qui facere poss.* Idem Ias. *in cons. 2. col. 6. vers. 3. facit, l. 3.* Idem respondit Cæpolla *in cons. 40. nu. 3. in ciuilibus.*

Quintus est casus, quando fratres vel affines isti sunt ætate maiores, & omnes negotiantur, & lucra ipsius negotiationis simul communicant. Hoc in casu
25 præsumitur contracta societas quoad negotiationem illam. Ita Bartol. *in l. Titium, §. altero, nu. 5. vers. tertio casu. ff. de administr. tuto.* Roman. *in cons. 291. numer. 4.* Alexand. *in cons. 49. nu. 3. lib. 1. & in consil. 77. numer. 5. lib. 4. & in cons. 132. nu. 16. lib. 5.* Corn. *in consi. 27. num. 12. lib. 2. & in cons. 299. num. 2. lib. 4.* Barba. *in cons. 22. lib. 2.* Socin. Sen. *in consilio 57. nu. 8. versic. circa secundam, lib. 1. & in cons. 160. lib. 2.* Ias. *in l. 1. nu. 10. Cod. qui testamen. facere possunt,* idem *in cons. 2. colu. 2. vers. in præsenti, & colu. 9. vers. non obstat ergo, lib. 3.* Deci. *in cons. 21. nu. 3. & in consilio 628. nu. 3.* Paris. *in cons. 84. num. 10. libr. 1.* Alciatus *in tractat. de præsumpt. reg. 1. præsumpt. 29. num. 2. vers. item quando.* Crauet. *in consil. 26. nu. 1.* Cæphalus *in consil. 247. n. 26. lib. 2.* & hos secutus sum *in cons. 12. num. 19. lib. 1.* His accedunt Cæphalus *in consil. 569. num. 14.* & Decianus *in cons. 36. num. 10. & 11. lib. 1. & in consilio 97. num. 34. lib. 2.* Ea est vrgens ratio, quia actus isti dici non possunt celebrati citra ius, & nomen societatis. Ergo societas præsumitur contracta, *argument. l. pro hærede, §. Papinianus. ff. de acquirend. hæred.* Non enim dici potest donatio, cùm non fiant actus isti ex liberalitate. Nam vnus confert, quia & alii conferunt. Non etiam hoc ex natura hereditatis retentę prouenit. Et sic non veniunt
26 in iudicio familiæ erciscundæ, cum eo in iudicio * ea tantummodo veniant quæ quis facit vt hæres, *l. 2. veniunt, & l. puto, §. sed etsi dolo, ff. famil. erciscund.* Non etiam veniunt in iudicio communi diuidendo. Cùm
27 illud iudicium † detur ad diuidendum, non autem ad communicandum. Restat ergo vt dicamus, iure societatis hæc lucra fuisse communicata.

Hic casus intelligitur (vt attigimus suprà) vt solummodo ipsius negotiationis præsumatur contracta societas quo scilicet ad eius lucra. Non autem præsumi-
28 tur * contracta societas, quoad reliqua. Ita Bart. *in dicto §. altero, nu. 6. vers. ad quod dico.* Ea ratione vsus
29 est Bart. quia actus nostri voluntarii, † non extenduntur vltra quam geruntur, *l. tutores qui post, §. 1. ff. de admin. tut. l. 1. §. hoc interdicto ff. de itinere actúque priuat. & l. 1. & l. 2. C. de neg. gest.* Et aliis argumentis statim in subsequenti extensione comprobabimus.

Verùm Alciatus *in dict. præsumpt. 25. nu. 2. vers. vnde puto,* scribit, imò in fratribus hoc casu præsumi contractam societatem omnium bonorum: quia aliàs coniunctio sanguinis nihil operaretur. Quæ sanè ratio leuis est, cum verè sanguinis coniunctio, non operetur contractum societatis, leuem enim coniecturam quandam facit, vt infrà dicemus.

Extenditur hic casus, vt locum etiam habeat, quan-
30 do fratres vel affines isti varias † & diuersas negotiationes exercerent, vt putà, si vnus esset mercator pannorum, alter sericorum, tertius argentarius seu nummularius, singuli tamen lucra communicarent. Nam adhuc quoad lucra illa præsumitur contracta societas: non autem quoad alia bona. Ita sensit Bart. *in d. l. Titium, §. altera, nu. 2. versic. dico ergo.* Abbas *in consi. 66. lib. 1.* Alexand. *in cons. 68. lib. 2.* & apertius Alciat. *in d. præsumpt. 25. num. vers. item quando.* Et eandem opinionem verè probarunt, Salic. *in l. si patruus. colum. penultim. vers. ego autem vel prædicta.* concludit lucra & fructus communicari, non autem ipsos fundos, vel capitale. Et Roman. *in consil. 291. numer. 5.* etsi hos aliter intellexerit Ias. *in l. nu. 12. Cod. qui testa. facere possunt.* Et prædicti moti sunt, *ex l. cum duobus. §. si fratres. ff. pro socio, & in l. ex parte, §. filius, ff. famerciscund. 2.* vbi retentio hæreditatis obuentę fratribus pro indiuiso, non significat contractam esse societatē quoad aliqua bona. Ergo & nostro in casu communicatio lucrorum negotiationum, non infert communicationem omnium bonorum. Et apertius hanc sententiam probat text. *dicta l. cum duobus, §. cum duo erant argentarij,* vbi communicatio lucri ex negotiatione argentariæ, non infert communicationem aliorum lucrorum. Ergo multo minus aliorum bonorum. Et ratio etiam affertur quam & supra cum Bart. commemorauimus: quia scilicet actus voluntarij non vltra extenduntur, quam gerantur, *dicta l. tutores qui post, §. 1. ff. de admin. tut. cum simil.*

His intelligimus minus rectè sensisse Baldum *in l. si patruus, n. decimo sexto, Cod. communia vtriusque iudic.* Barba. *in cons. trigesimoseptimo, columna decimatertia, vers. mihi videtur, lib. secundo,* & Ias. *in dicta l. 1. nu. duodecimo, versic. quid tenendum, Cod. qui testa. facere poss.* Nec ratio à Baldo considerata, quod actuum differmitas inferat communicationem bonorum, iure probatur.

Et hæc quidem lucrorum communicatio solum procedit, quoad tempus vel præteritum, vel præsens, non autem quoad futurum. Quandoquidem possunt ij in futurum non cōmunicare. Ita Salicet. *in d. l. si pa-*

BIU Cujas

truus, col. pen. in fin. vers. quid plura, & c. Nisi (ait Salic.) ea anno iam cœpisset communicare. Et Salicet. secutus est Barb. *in d. cons.* 37. *col.* 13. *ver. prætereà inquit l.* 2.

31 Declaratur nunc hic casus, quando extant † aliquæ coniecturæ, quibus coniici posset, hos fratres, vel affines ita communicantes lucra negotiationum voluisse etiam communicare bona ipsa omnia, seu capitale, prædia, & similia, sicuti declarauit Roman. *in d. consil.* 291. *nu.* 7. & 8. & Bart. *in d. cons.* 27. *colu.* 13. & 14. *l.* 2. Qui quidem considerarunt aliquot coniecturas. Quarum

32 prima est, quando † bona ipsa fuissent communi consensu eorum posita in catastro, & æstimo, communi nomine. Ita Roman. *in d. cons.* 291. *nu.* 7. & Barb. *in dict. consil.* 37. *column.* 14. *lib.* 2. & comprobatur ex his quæ diximus suprà in prima declaratione tertij casus.

33 Secunda est coniectura quando aliqua † confessione extraiudiciali constaret, hos aliquando dixisse, se esse socios, tam aliorum bonorum, quam lucrorum: vel etiamsi consensissent aliqui ex suis maioribus dicentibus, quod esse deberent omnium bonorum socij. Ita Roman. *in dict. consil.* 291. *num.* 7. *versi.* 2. *istud, & nu.* 8. *versic. tertio nec eam.* Ias. *in cons.* 2. *colum.* 7. *versi.* 7. *vltra tot. lib.* 3. & Socin. Sen. *in consilio* 160. *colu.* 3. *in fin. lib.* 2.

34 Tertia est coniectura, quando longo † tempore possedissent reliqua bona tanquam communia. Ita Barb. *in d. cons.* 37. *col.* 14. *ver. item in casu nostro, l.* 2.

35 Quarta est coniectura, quando aliqua † prædia communi nomine fuissent ex his lucris empta. Ita Butr. *in cons.* 71.

Ex prædictis autem infertur, quòd quando solum

36 quoad lucra dicitur contracta † societas, si ex pecuniis ipsius lucri, vnus sociorum emit proprio tamen nomine fundum, non tenetur communicare fundum ipsum: sed tenetur restituere tantummodo partem pecuniæ communis, cæteris sociis: Cum quoad emptionem prædiorum non dicatur contracta societas, sed solummodo quoad lucra. Ita Bart. *in dict. l. Titium. §. altero, n.* 6. *vers. & ideò si fortè, ff. de adminis. tuto.* cuius quidem traditionem copiosè comprobaui, *in cons.* 12. *n.* 20. *l.* 2.

37 Sextus & vltimus est casus, quando fratres, † vel affines ætate maiores, mortuo patre, hæreditatem possident indiuisam, vnà simul viuunt, lucra & reditus omnes inuicem, & indifferenter communicant, non reddentes de actis, gestis & tractatis negotiis rationem. Hoc in casu præsumitur contracta societas omnium bonorum. Ita manifestè omnium primus scripsit. Oldradus, quem refert Bart. *in l. Titium, §. altero, num.* 5. *ff. de adminis. tuto.* & Bald. *in l. si patruus, n.* 16. *C. communia vtriusq; iud.* qui à fortiori, & idem *in l.* 1. *Cod. qui testam. facere poss.* & ibid. Ias. *num.* 5. *vers. subiungit. Bal.* Idem Bald. *in cons.* 19. *Tres sunt fratres, l.* 1. Ang. *in cons.* 85. *col.* 2. *vers. de tertio dicendum est.* Ancharan. *in cons.* 302. *Materia ista, num.* 4. Idem sensit Butr. *in cons.* 71. clarius Alexand. *in cons.* 49. *nu.* 5. *l.* 1. *in cons.* 48. *num.* 1. *lib.* 2. Idem sensit Corne. *in cons.* 299. *nu.* 1. *l.* 4. dum sequitur Angelum, & Anchara. etsi in Codice Cornei corruptè legatur negatiua. Socin. Sen. *in cons.* 160. *col.* 1. *ver. ista concluf. l.* 2. latè Ias. *in cons.* 2. *col.* 5. & *cons.* 3. *colu.* 2. *l.* 3. Decius *in cons.* 21. *col.* 2. *in cons.* 66. *num.* 2. & 3. *in cons.* 442. *nu.* 35. *cons.* 548. *nu.* 5. & *in cons.* 651. *col.* 1. Rubeus *in cons.* 87. *num.* 4. & *in cons.* 95. *num.* 1. & Crauet. *in cons.* 26. *nu.* 5. & *in cons.* 286. *colu.* 1. *vers. sed præmissis non obstantibus*, qui ex duobus tantum, hoc est, communi habitatione, & patrimonii cõmunicatione, sensit societatem omnium bonorum contractam præsumi. His accedunt Alciat. *in tract. de præsumpt. reg.* 1. *præsumpt.* 25. *n.* 1. Neuizan. *in consil.* 76. *numer.* 8. Gratus *in cons.* 118. *lib.* Ioan. Baptist. Ferret. *in consil.* 166. *nu.* 9. & Mascard. *in conclus.* 31. *nu.* 10. & *in concl.* 328. *num.* 5. Et hanc quidem vt magis receptam vtramque sequor nunc, etsi aliàs fortè *in cons.* 12. *nu.* 10. *lib.* 1. aliter scripserim. Et ij quidem moti sunt text. *l. coire, ff. pro soc.* cuius verba hæc sunt: Coire societatem & simpliciter licet. Etsi non fuerit distinctum, videtur coita esse vniuersorum, quæ ex quæstu veniunt, hoc est, si quod lucrum ex emptione, & venditione, locatione, conductione descendit.

Cæterùm ab hac opinione visus est dissentire Castr. *in cons.* 350. *Ex die quo iste Raphael, colu. vlt. vers. iuxta prædicta quæritur, lib.* 1. cùm enim Castren. *ibi colum.* 1. recitasset opinionem Oldra. & Iaco. de Aren. nec eam clarè affirmasset, subiunxit *in dict. col. vlt.* Societatem

38 omnium bonorum * non dici inter aliquos contractam, nisi expresè, & specialiter conuentum ita sit. Alexand. *in cons.* 76. *nu.* 10. *l.* 4. Cæpolla *in cons.* 42. *in ciuilibus.* Idem sensit Socin. Sen. *in cons.* 73. *nu.* 9. *lib.* 1. Barba. *in cons.* 22. *colum. pen. lib.* 1. Ruin. *cons.* 101. *colum.* 1. *lib.* 1. quos visus sum sequi *in cons.* 12. *nu.* 10. *lib.* 1. vbi commemoraui, & Crauet. *in cons.* 26. *nu.* 5. qui tamen contrarium dixit, cum scripserit, Castrensem malè respondisse. Et Castrensem visus est sequi Alciat. *in respons.* 359. *num.* 5.

Et ij quidem adducti sunt text. *l.* 3. §. 1. *ff. pro socio.* qui loquitur de societate omnium bonorum expressa, non autem de tacita: Non enim negat text. ille, quin tacitè contrahi possit Societas omnium bonorum, quæ quidem ex coniecturis & præsumptionibus (vt diximus) colligitur. Ita declarant Bar. *in cons.* 22. *col.* 9. *l.* 1. Iason *in cons.* 2. *col.* 10. *vers.* 8. *non obstat, l.* 3.

Extenditur primò hic casus, vt locum etiam habeat

39 quoad lucra, quæ obueniunt vni ex fratribus † ex dote lucrata. Ita glos. *in l. quod si eo tempore, ff. pro soc.* Rom. *in cons.* 406. *n.* 2. & *in cons.* 471. *num.* 2. Anchar. *in cons.* 392. *num.* 7. Barbat. *in consilio trigesimo septimo, colum.* 14. *lib.* 2. Decius *in consilio* 66. *colum.* 3. *versicul. non obstant allegata, & in consilio* 68. *columna* 3. *versicul.* 4. *in sociis.*

Extenditur secundò, vt procedat etiam in Doctore,

40 * qui diu habitasset cum suis fratribus, & lucra à se facta communicasset. Nam & quoad illa præsumitur contracta societas, sicque & illa effecta sunt communia. Ita Bald. *in l. Prætor, §. sed & filius ff. de edend. & in l. si patruus, numero* 15. *Cod. communia vtriusque indic.* & ibidem Salicet. *colum. penult.* Idem Bald. *in consil.* 452. *Duo fratres, libro* 3. Ancharan. *in consilio* 302. *nu. septimo.* Capra *in cons.* 142. *tum viso & considerat.* Iason *in l. prima, numero nono & decimotertio, Cod. qui testament. facere possunt.* & Alciatus *in tract. de præsumpt. regul.* 1. *præsumpt.* 25. *num. secundo, versic. puto, quòd,* & Crauet. *in consil.* 605. qui tamen declarat, vt apud eum. Et huius sententiæ ea est ratio quod cum de hoc ipso quasi castrensi peculio, sicuti & de castrensi contrahi possit expressa societas, vt clarum est,

41 ita & tacitè: cùm par sit virtus † taciti & expressi, *l. cum quid. ff. si cert. pet.*

Contrariam tamen opinionem, & malè quidem probarunt Lucas de Penna *in l. iubemus, Cod. de silentio, lib. vndecimo.* Roman. sibi parum constans *in cons. centesimo quadragesimo quinto, nu. secundo in fin.* & Alciatus *in respon.* 359. *num.* 3. & 4. Et ij quidem adducti sunt ex *l. iubemus, Cod. de silentio, l.* 12. quę tamẽ loqui-

tur

tur de quæsitis, viuente patre: sicuti perpendit Alciat. *in d. præsumpt.* 25. qui & alteri argumento respondit. Et prædicta opinio Capræ, & sequacium multo magis haberet locum, quando exstaret statutum, quòd ex bonorum communione, & ex cohabitatione, præsumatur contracta societas, sicuti extat in ciuitate Clusij, vt meminit Capra *in dict. cons.* 142. Extat & in ciuitate Laudæ, vt refert Alciatus *in respons.* 359. qui quidem Alciat. tam *in d. respons.* 359 quam *in dict. præsumpt.* 25. declarat, quomodo procedant, & intelligi debeant hæc statuta.

42 Extenditur tertiò, vt procedat etiamsi vnus plus † altero lucretur. Nam adhuc præsumitur contracta omnium bonorum societas, si modo prædicta concurrunt, nempe communis habitatio, lucrorum communicatio, & de administratis non reddita ratio. Hanc extensionem senserunt Bald. *in dict. l. si patruus, nu.* 16. *Cod. communia vtriusque iud.* & Ancharan. *in consilio* 302. *Materia de qua, nu.* 8. *versicul. circa dubium tertium.* Nam is qui plus altero lucratur, donare dicitur alteri illud plus.

Declaratur primò hic casus, vt locum non habeat, 43 Quando † vnus fratrum conscriberet librum rationũ, & faceret debitores, & creditores cæteros fratres causa impensarum, & reddituum. Nam ex hoc actu non videtur contracta societas omnium bonorum. Ita Decius *in cons.* 21. *n.* 6. *vers. vltimo prædicta conclusio.* qui declarando responsum Butrij *in consil.* 71. inquit illum loqui, quando apparet iam contractam esse societatem, & deinde vnus sociorum aliquid agit, vt deroget ipsi societati, id enim facere non potest in præiudicium aliorum: & huc etiam pertinet quod diximus in præcedenti extensione. Diuersum est (ait Decius) quando adhuc non constat coniecturis prædictis contractam fuisse societatem. Nam tunc si vnus sociorum conscribit librum rationum, reddituum, & lucrorum, ac etiam impensarum, significare videtur, contractam non esse societatem, cum animum non habuerit contrahendi.

Cæterùm ab hac Decii traditione dissentit Alciatus *in tract. de præsump. regul.* 1. *præsumpt.* 25. *n.* 2. *vers. tertiò aduerte.* qui dixit, hoc esse relinquendum iudicis arbitrio, ex quo solent mercatores, imò & alij diligentes patresfamil. conficere libros rationum, reddituum, & impensarum domus, separatos à libris negociationum, non vt dissensus à societate arguatur: sed vt sciant, quas pecunias accipiunt pro impensis, quæ in domo fiunt: & quas pro vsu negotiationis. Crediderim ergo spectandum esse effectum † conscriptionis libri ratio- 44 num: si confecto libro, fratres, vel affines ipsi, vel singulis annis vel certis temporibus calculos ineunt, reddentes rationem de à se gestis. Hoc in casu existimauerim rectè sensisse Decium præcitato in loco. Et hoc in casu etiam rectè loquitur Ias. *in consilio secundo, columna* 4. *vers. decimò facit, libro tertiò.* Cùm dixit, quòd si vnus fratrum fatetur se esse debitorem alterius, significat, non esse inter eos societatem omnium bonorum. Hoc sanè intelligerem quando (vt dixi) reddita esset inter eos ratio. Et ita etiam sunt intelligenda quæ respondi *in consilio* 12. *num.* 17. *lib. primo.* Et accedit, quod hoc in casu deficit vnum ex tribus requisitis, quibus diximus societatem omnium bonorum contractam præsumi, nempè communis habitatio, reddituum & lucrorum communicatio, & de gestis nulla hinc inde reddita ratio. Deficeret enim nostro in casu hoc postremum. Si verò confectis ipsis libris rationum nunquam conficiuntur calculi, rectè sensit Alciat. ratione ab eo perpensa.

Declaratur secundò vt locum non habeat hic casus 45 quando † iam ab ipso initio communis habitationis & communicationis bonorum, & lucrorum, vnus ipsorum fratrum vel affinium, emeret aliqua nomine proprio, & ea describi faceret in catastro, seu æstimo nomine etiam proprio, cæteris scientibus. Nam tunc non præsumitur societas omnium bonorum: sed solum eorum, quæ inuicem communicantur. Ita Crauet. *in consilio vigesimosexto, numero secundo,* post multos ab eo congestos: & illum secutus sum *in consilio duodecimo, numero decimoquarto, versi. 6. renouatam.* Idem 46 quando omnes † ipsi fratres vel affines separatim nomine eorum proprio emerent, omnibus scientibus. Ita Alciatus *in respon. 359. colum. vltima,* atque ita declarari potest responsum Ancharan. *in consil. trecentesimo secundo, num. septimo,* & quod tradit Iason. *in l. 1. num. decimoseptimo, Cod. qui testament. facere possunt,* qui loquuntur quando cœpta societate, eorum vnus tantum emit, cæteris insciis. Et prædictis accedunt Bald. *in consilio* 487. *libro quinto,* & Decianus *in consil.* 56. *numer.* 38. *libro primo,* qui fortiori in casu responderant.

Declaratur tertiò, vt non habeat locum hic casus, quando mortuo patre, vel altero ex fratribus, inter quos erat societas omnium bonorum, vnus deinde 47 fratrum, nouas * fecit librorum inscriptiones sub suo nomine tantum, vel suo, & alterius solummodo. Hoc in casu non præsumitur continuata illa antiqua societas omnium bonorum, sed noua negotia separatim, vel vnà cum eo tantùm à se inscripto velle tractare. Ita respondi *in consilio duodecimo, num. decimosexto, lib. 1. & in consilio centesimo vigesimo primo, numer. 96. lib. 2.* post multos ibi commemoratos; & attingam in subsequenti præsumptione.

PRÆSVMPT. LVII.

Societas dissoluta, quando renouata præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Societas semel dissoluta, nisi probetur, renocata non præsumitur.*

2 *Societatis renocatio vel verbis expressis, vel tacitè facta coniectura.*

3 *Societas renocata præsumitur, sorte principali in negotiatione relicta.*

Idque præsumi, si apud illum socium, qui communi nomine administrabat, capitale relictum fuit. n. 4.

5 *Capitali dimisso apud socium antiquum, calculo primæ societatis finitæ, iam facto, si is suo nomine solo, vt & ante, libros rationum conscribat, finita-ne an renouata præsumatur societas, opiniones duæ sunt, numero* 6. *&* 7.

8 *Societas transiens ad hæredes ex pacto, si societatis forma, & modus non immutetur, capitale apud socium dimissum, præsumit societatis continuationem.*

9 *Voluntatis continuatio potius, quam mutatio præsumitur.*

10 *Societatis primæ tempore finito, redditisque rationibus, si post sortis & lucri receptam partem, socij demum pecuniam pro capitali conferant renouata præsumitur societas.*

BIU Cujas

11 *Consensus ex facto inducitur, sicut voluntas factis declaratur.*

12 *Factum positiuum consensum arguere.*

13 *Societatis primæ tempore finito, si redditis rationibus, capitale dimittitur apud socium, qui nomine communi negotiabatur, non tamen renouata præsumitur societas, cum modus & forma negociandi permutantur.*

14 *Societatis renouatæ coniectura est, non lucri communicatio.*

15 *Consuetudine extante vt societas continuata dicatur, si non renocetur expressè, secundum eam contraxisse præsumuntur mercatores aut socij.*

16 *Sociis bona post diuisionem communiter possidentibus, renouatæ societatis est coniectura.*

EXplicandum nunc est quando societas dissoluta, renouata, atque ita noua inchoata præsumatur. Qua in re constituēda est regula, societatem non prę-
1 sumi † renouatam, sed qui renouatam fuisse asserit probare debet. Ita responderunt Castrens. *in cons.73. in causa quæ vertitur inter Gabrielem, col.1. lib.1.* & Cornc. *in cons.54. n.2. vers. & satis, lib.1.* quos secutus sum *in cons.121. num.70. in fin. lib.1.* Ea est manifesta ratio, quia renouatio hæc dicitur esse quid facti, ob id non præsumitur, *l. in bello, §. factæ. ff. de cap. & post lim. reuers.* & dicemus infra *lib.6.*

2 Renouatio autem societatis * probatur facta vel ex manifestis verbis, *iuxta l.4. cum sequ. ff. pro soc.* & tradit Socin. Sen. *in cons.87. num.11. in fin lib.1.* vel tacitè, quando scilicet consensu tacito, qui coniecturis colligitur, id fit, *l. planè. ff. pro soc.* & scripserunt multi à me congesti *in cons.121. nu.72. libro 2.* vbi aliquot coniecturas renouatæ societatis commemoraui, & quæ paucis hic repetam.

Prima coniectura renouatæ societatis est, quando finita ipsa prima, illud totum capitale, quam sortem
3 † nostri appellant, relinquitur in ipsa negotiatione. Verum in hac coniectura distinguendi sunt aliquot casus vt scripsi *in d. cons.121. n.73.*

Primus est, quando finita prima societate, illud to-
4 tum capitale relictum fuit apud † socium illum, qui consuevit communi nomine negotiari, quemadmodum anteà, nempe inscribendo rationes, vt communes, nihil commutando ex prima societatis forma. Hoc casu præsumitur renouata & quodammodo cōtinuata societas. Cùm nulla detur differmitas inter primam & secundam. Ita multorum auctoritate respondi *in d. cons.121. n.73. vers. primus casus, lib.2.*

Et casus iste multò magis procedit, quando non solùm antiquus negotiandi modus, antiquáque forma obseruatur, sed etiam lucrum in communi ponitur, sicuti in hac specie respondit Abb. *in cons.87. lib.2.*

Secundus est casus, quando apud socium dimissum
5 est capitale † antiquum facto scilicet calculo primæ societatis iam finitæ: & non constat esse mutatam, vel formam, vel modum negotiationis, vt putà quia socius qui negotiatur, erat solitus negotiari expressè suo solo nomine, inscribendo suo solo nomine libros rationum, dando literas de negotiis suo solo nomine, sed tamen tacitè communi nomine negotiabatur, quia communicabat lucrum cum altero socio. Hoc in casu, an illa sola dimissio capitalis apud socium, qui negotiationem prosequitur, arguat continuatam, seu renouatam societatem, etiamsi non constet de communicatione lucri, est dubium. Nam hac de re sunt opiniones.
6 Vna omnium fuit opinio eorum, qui † scripserunt, præsumi renouatam societatem. Ita Petr. de Vbald. *in tract. de duob. fratribus, parte 5. n. 39.* cùm diffinit quæstionem de rustico, qui retinet vaccas socidi elapso tempore primi socidi, & apertius Alex. *in cons. 136. n.4. l. 5.* Ita enim intelligi possunt Socinus Senior, *in cons.87. nu.12. vers. concludit ergo, lib.1.* & clariùs Paris. *in cons.82. n.36. lib.1.*

Secunda fuit opinio eorum, qui dixerunt, ex ea di-
7 missione † capitalis apud antiquum socium, non præsumi renouatam societatem. Ita Castren. *in consil. 415. ista societas, in 2. dub. l.1.* qui loquitur fortiori in casu, quando scilicet finito primo societatis tempore, nec capitalis, nec lucri facta est diuisio, sed totum apud antiquum socium dimissum fuit. Idem & apertiùs respondit Crot. *in cons.15. nu.15.* Et posteriorem hanc opinionem secutus sum *in d. cons.121. nu.82. vers. altera fuit opinio, &c.* quibus argumentis hanc defenderim & quibus primam illam confutauerim eo in responso scripsi, ea propter hic de industria non repetam.

Tertius est casus, quando societas à socio primo
8 transit in † hæredem ipsius socii, ex pacto conuento, & ipsius societatis forma & modus non immutatur, & ille hæres defuncti socii dimittit capitale apud socium qui suo solo nomine negotiabatur. Hoc in casu societas præsumitur continuari vt prius. Ita loquitur Paris. *in cons.28. num.36. & 37. lib.1.* Nam hoc casu illa dimissio capitalis arguit voluntatem hæredis esse, velle continuare societatem à suo prædecessore contractam. Arguit etiam voluntatem esse eandem socij retinentis. Et hic casus differt à præcedenti, quia in illo extincta erat omnino societas illa prima: & ideo ibi agitur de eius renouatione. Hoc verò in casu de sola continuatione, quæ continuatio præsumitur, rebus ipsis omnibus eodem primæuo in statu permanentibus, excepta morte vnius sociorum. Et si dicatur, quæ ergo erat dubitatio in ea specie Parisij: dico dubitationem illam fuisse, quia videbatur dicendum hæredem non consensisse continuationi societatis, ex quo, illo facto non declarauerat animum suum. Et etiam quoad socium retinentem apud se pecuniam, non videbatur adhibitus consensus continuandi. Verùm tamen aliter & rectè respondit Parisius, quia quoad hæredem aliud factum non requirebatur, quàm traditionis pecuniæ, quę sanè traditio satis inducitur ex illa dimissione, & patientia, posteaquàm non probatur hæredem tunc esse alterius opinionis, quàm perseue-
9 rare in societate. Voluntatis enim continuatio, † non autem mutatio præsumitur, *l. nam ad ea, ff. de condit. & demonstr.* Quò etiam ad retinentem, eadem præsumitur voluntas continuandi societatem, nisi contrarium declaret. Hunc casum ita explicaui *in dict. cons. 121. nu.88.*

10 Quartus est casus, quando finito tempore primæ † societatis, redditisque hinc inde rationibus, vnusquisque sociorum sumit partem suam capitalis, & lucri, & deinde paulò post, adhuc in communi ponunt capitale, & non constat (vt superioribus in casibus) mutatam esse formam primæ negotiationis. Hoc in casu præsumitur renouata societas. Ita intelligo Castr. *in cons.73. in causa quæ vertitur inter Gabriel. col.1. ibi, vel positio capitalis in communi, l.2.* Ea est ratio, quia hoc dicitur quoddam factum, non autem nouum factum, vt superiore casu. Quamobrem consensum infert, cùm consen-
11 sus † ex facto inducatur, sicuti ex facto voluntas ipsa declaratur, *l. Paulus, ff. rem ratam habe.* & in specie ita respondit Ancha. *in cons.302. Materia de qua quæritur, n.2.* Et scribit Innoc. *in c. olim de rest. spol.* quem secutus est Imol. *in l. si moram in fin. ff. sol. matrim.* factum positiuum

tivum esse fortioris effectus ipso negatiuo. Et factum
12 positiuum arguere † consensum, respondit Soc. Sen. *in cons. 196. col. 2. in prin. lib. 2.* Et hunc casum sic explanaui *in d. cons. 121. n. 89. & 90.*

Quintus & vltimus est casus, quando finito primæ societatis tempore, redditis rationibus, apud socium qui solitus est communi nomine negotiari, remanet capitale: Et is socius negociator perseuerat in negotio, sed
13 mutat modum & † formam negotiandi, ut putà, mutat inscriptiones librorum negotiationis: quas sanè inscriptiones tunc suo nomine proprio facit, cùm tamē prius nomine cōmuni factæ essent: vel quid simile agit, ex quo constat, modum negotiandi esse à primo diffórmem. Hoc in casu (admissa etiam ea opinione, quòd solius capitalis dimissio apud socium arguat esse renouatam societatem) dicendum est, non præsumi atque censeri reuocatam societatem. Nam hæc coniectura quæ oritur à dimissione capitalis, est debilior ea, quæ nascitur à variato modo negotiandi: sicuti multis demonstraui *in d. cons. 121. num. 91.* cum multis subsequentibus. Et ibidem *nu. 101.* respondi, nunquàm ex sola dimissione capitalis, sicque ex patientia censeri renouatam societatem, quando vltrà patientiam requiritur aliqua solemnitas.

Secunda est coniectura, & præsumptio renouatæ
14 societatis, quando denuò lucra * communicantur. Ita Petr. de Vbald. *in tract. de duob. fratrib. part. 3. qu. 2. numer. 36.* & egregiè Socin. Sen. *in cons. 192. col. 3. vers. confirmatur hæc, lib. 2.* Et hos secutus sum *in d. cons. 121. num. 105.* quo loco dixi, hanc coniecturam non procedere, quando socius negotiator alteri assignasset partem debitorum præteritæ societatis, vt illos suo nomine exigeret.

Tertia est coniectura, & præsumptio renouatæ so-
15 cietatis, quæ ducitur à † consuetudine mercatorum. Nam si extat consuetudo: nisi expressè dicatur, societatem non debere continuari nec præsumi renouatam, mercatores censentur sub ea consuetudine iniuisse societatem: & ita illa non continuabitur, seu censebitur renouata. Ita Socinus Sen. *in cons. 160. num. 8. & in consil. 162. nu. 11. lib. 2.* quem secutus sum *in cons. 121. num. 106.* quo loco dixi post Castren. idem esse probandum, quando tacentibus, & nihil dicentibus sociis consuetudo induxerit, vt censeatur societas renouata. Et ibidem *num. 107.* dixi procedere, nisi appareat de dissensu expresso. Et traditio Socin. comprobatur auctoritate Baldi *in l. 1. q. 2. C. pro socio.* & Paris. *in cons. 90. num. 45. libro 1.* cùm dixerunt, societatem præsumi contractam secundùm loci consuetudinem.

Quarta est coniectura renouatæ societatis, quando socii post bonorum diuisionem, adhuc illa communiter possident. Ita Rom. *cons. 418.* Crauet. *in cons. 73. nu. 13.* quos secutus sum *in cons. 122. nu. 51.*

PRÆSVMPT. LVIII.

Pecuniam solutioni paratam fuisse quando præsumatur: & in mutuo speciale non esse, quod pecuniæ solutioni paratæ dominium in mutuatarium transeat.

SVMMARIA.

1 *Priuilegium in mutuo nullum considerari, ad transferendum dominium pecuniæ, solutioni iam destinatæ.*
2 *Dominium pecuniæ solutioni destinatæ, etiam in aliis contractibus, quam mutuo transferri verius est.*
3 *Pecuniam solutioni paratam fuisse, coniecturis probatur, secundum Alciat.*
4 *Pecuniam solutioni destinatam esse, non præsumi, ratioque huius, nu. 5.*
6 *Pecuniam solutioni paratam fuisse coniecturæ præbet.*
Personæ qualitas, nu. 7.
Considerandam tamen esse debiti summam, n. 10.
Si quis sit debitor depositi, n. 11.
Et de quo deposito accipiendum, n. 12.
Si semel pecuniam in promptu debitor habuerit, n. 13.
Si creditor asserenti debitori se paratam habere fidem det vel assentiatur, n. 16.
Si tamen de ipsarum partium præiudicio tantum agatur, n. 17.
Si testes affirmant se penes debitorem tantam pecuniam, quæ solutioni sufficiat vidisse, n. 18.
8 *Locuples, & opulentus pecuniam præsumitur habere in promptu.*
9 *Mercatori vili & pauperi affirmanti se gemmas habuisse, non habenda est fides.*
14 *Rem qui semel habuit, adhuc præsumitur habere.*
Idque tam in mobilibus, quàm immobilibus, n. 15.

CVm mutui tractationem auditoribus explicarem, affirmaui veram esse receptam Doctorum sententiam, nullum considerari priuilegium* in mutuo, vt 1
transferatur dominium pecuniæ quæ solutioni parata est: quemadmodum scripserunt Bartol. *in l. singularia, nu. 6.* Castrens. & reliqui, & nouè Bologn. *numero*
2 *37.* Est enim verius etiam in reliquis contractibus, † transferri dominium rei, quæ solutioni parata est: sicuti probant text. *l. eius rei, cum l. seq. ff. de rei vend. l. si sponsalib. §. 1. ff. de iur. dot. l. 3. §. sed si debitorē, cū l. seq. ff. de don. inter virū & vx. & l. falsus, §. sed etsi is, ff. de furt.* Dubitari autem solet, quomodo dici possit, constare pecuniam fuisse solutioni paratā. Alciat. *in l. singularia, n. 8.* docuit cōstare posse* præsumptionibus, & coniecturis. Rem hanc paulò diligentius explicando, dici- 3
mus esse pro regula constituendum, præsumi pecuniā 4
† non esse paratam solutioni. Ita manifestè respondit Bald. *in cons. 317. practica ciuitatis, col. 2. vers. dico quòd debitor, lib. 1.* Ea ratione motus est, quia hæc est mera † 5
negatiua non coarctata, quæ non est obiectum sensus, vel visus, cum non terminetur ad aliquod subiectum visibile. Et hęc ipsa negatiua non est (inquit Bald.) substantia, nec qualitas, nec aliquod de prædicamentis. Et ideò non est ens naturale, & per consequens nec probabile, nisi per confessionem, *iuxta l. actor, C. de prob. & c. de confess. in 6.* Receditur tamen ab hac regula, & præsumptione, contrariis præsumptionibus & co- 6
niecturis quibus † præsumitur pecuniam fuisse, essēque solutioni paratam. Et inter coniecturas hæ connumerantur.

Prima est, quę sumitur ex* qualitate personę *iuxta l. si verò, §. 1. ff. qui satisd. cogant.* Cùm itaque quis est lo- 7 8
cuples † & opulentus pecuniosúsque, præsumitur pecuniam habere paratam & in promptu. Ita docuit Bart. *in d. l. singularia, ff. si certum pet. in fin.* quem ibi secuti sunt Castr. Alex. & Ias. Purpur. & Alci. *nu. 8.* Idem affirmarunt Salic. *in l. si ex pretio, col. vlt. q. 1. C. si cert. petat.* Crauet. *in cons. 191. num. 8.* & Benuenut. Strach. *in tract. de mercat. part. 2. n. 20.* Est propè simile quod colligitur ex Abb. *in cap. vlti. in fin. de his quæ vi metúsve caus.* Cùm dixit, non esse habendam fidem vili pau- 9
perique * mercatori, affirmanti se habuisse gemmas. Ergo contrà in mercatore diuite. Est quoque simile

BIU Cujas

propè quod scripsit Bart. *in l. cum oportet. n. 5. C. de bon. quæ lib.* cùm docuit, quod res præsumitur à filio quæsita ex propriis pecuniis & bonis, non autem ex pecunia patris, quando ipse filius erat vir industrius, & qui negociando lucrabatur. Hæc autem coniectura à Bar. & sequacibus probatur *argu. l. 4. §. melior, ff. de in diem addit.* quo tamen loci Iurisconsul. non explicat, quæ sit persona illa, quæ dici possit paratam habuisse pecuniam, quæ meliorem offerebat venditori conditionē. Crediderim cōiecturam hanc non esse ita absolutè & latè intelligendam, vt eam Dd. nostri considerant, sed
10 habendam esse rationem † quantitatis pecuniæ, & qualitatis ipsius diuitis, & opulenti mercatoris. Nam tam ingens summa esse potest, vt ille mercator, qui non consueuit relinquere pecuniam in arca otiosam, in promptu, paratámque non habeat ad soluendum, sicuti quotidiana ipsa experientia docet.

11 Secunda est coniectura, quando quis est debitor † depositi. Nam tunc præsumitur habere pecuniam ipsam iam depositam in promptu, & paratam restitutioni. Ita Castr. *in l. singularia, nu. 26.* Alexand. *in fin.* Purpurat. *in fin.* & Alciatus *num. 8.* Est ratio, quia alioqui præsumeretur delictum, nempè contrectatio ipsius rei depositæ, contra *l. 1. §. si rem. ff. depositi.* Ad euitandum ergò delicti præsumptionem, præsumitur pecuniam esse paratam restitutioni, simile propè tradit Bartol. *in l. cùm oportet, nu. 5. C. de bonis quæ lib.* cùm dixit, quòd ad euitandum delictum præsumitur tutorem ex propriis pecuniis acquisiuisse, non autem ex illis pupilli.

12 Hæc tamen coniectura intelligitur procedere in * depositio regulari: secùs verò in irregulari, hoc est, quando data fuit facultas vtendi pecunia ipsa deposita, *iuxta l. Lucius, & desponsaliorum, §. 1. ff. depositi.* Nam tunc cessat illa ratio præallegata, quòd pecuniæ distractio non præsumatur, ne alioqui præsumatur delictum. Ita declarant Alexand. Purpur. & reliqui suprà commemorati.

13 Tertia est coniectura, quando † debitor habuit semel pecuniam in promptu, & paratam solutioni. Ita
14 Alciat. *hic n. 8.* Ea est ratio, quia qui † semel rem habuit, adhuc præsumitur rem habere, *l. siue possidetis, C. de prob.* vbi gloss. & reliqui. Quę sententia procedit
15 non † solùm in rebus immobilibus, sed etiam in mobilibus, vt scribunt Bart. *in l. si quis ex argentariis, §. at verò hæredi, n. 1. ff. de edend.* Felinus *in cap. scribebam col. vltim. de præsumpt.* Ripa *in cap. cum ecclesia, nu. 23. vers. amplia, de causa possess. & proprie.* & Alcia. *in tract. de præsumpt. reg. 2. præsumpt. 21. n. 4.* Et hęc quidem communis sententia, etsi ab ea dissentiunt nonnulli commemorati, & probati à Ias. *in l. si quis ex argentariis §. prætor, n. 12. ff. de edend. & in l. quod te, in fin. ff. si certum pet.* & Purpurat. *in d. l. singularia, in fine.* qui ob id coniecturam hanc non recipit.

16 Quarta est coniectura, quando debitor confirmat † se habere pecuniam paratam: & illi assertioni consentit creditor. Nam & tunc præsumitur ita esse, sicuti docuit hic Alcia. *n. 8.* si modo de ipsarum partium prę-
17 iudicio † tantummodo agitur: statur enim tunc illi assertioni, *iuxta gloss. §. aliæ. in Inst. de actio.* & tradunt Ias. *in §. sed iste, n. 84. in Inst. de actio.* Secùs verò cùm agitur de alterius præiudicio, & creditor dicit se habere pecuniam solutioni paratam. Nam tunc illi assertioni non creditur: sicuti similibus in casibus scribunt Bar. *in l. inter omnes, §. rectè, nu. 2. ff. de furt.* Deci. *in c. nouit, in fin. ff. de iudic.* & Alciat. *in tractatu præsumpt. reg. 3. præsumpt. 16. n. 6.*

18 Quinta est coniectura, quando testes affirmant † se vidisse in crumena debitoris pecuniam ipsam. Hoc casu præsumitur solutioni paratam fuisse. Ita Purpur. *in hac l. singularia, nu. 10.* qui tamen hoc intelligit quando asserit tantam se vidisse pecuniam, quanta ad solutionem sufficere possit, ex traditione Bart. *in l. cum seruus, in fi. ff. de cond. & demonst.* & Baldi *in l. acceptam. q. 1. Cod. de vsur. & in l. si ex cautione, qu. 7. Cod. de non nu. pecun.* & sensit etiam Alciatus *in dicta l. singularia, n. 8. in fine.*

PRÆSVMPT. LIX.

Mercator an præsumatur soluendo, vel non.

SVMMARIA.

1 *Mercator habens multas merces, quæ difficulter exportari possunt. soluendo esse præsumitur.*
Idem si intricata habeat nomina debitorum in magnis summis adeoque fugæ cesset suspicio, n. 2.
3 *Soluendo non esse præsumitur mercator accipiens pecuniam sub vsuris.*
Idem si easdem merces, dilata solutione emptas, præsenti pecunia minore pretio vendat. nu. 4.
Idem si merces habeat in locis periculosis, nu. 5.
Vel bona illius vendantur, nu. 6.

POstea quam de mercatore, quem pecuniam solutioni paratam habere præsumi diximus superiore præsumptione, placet nunc subiicere, mercatorem aliquando præsumi soluendo, aliquando non. Est enim prima coniectura, eum esse soluendo, qui multas
1 merces * habet, quæ difficile amoueri atque exportari possunt. Ita Bart. *in l. sciendum, ff. qui satisdare cogantur*, & ibidem Iason *numero 3.* qui alios recensет, affirmantes hunc mercatorem non esse suspectum, vt decoquat. Secunda coniectura, quando habet mercator intricata debitorum † nomina in magnis pecu-
2 niarum summis, adeò vt cesset suspicio fugæ, cùm non facilis sit eorum exactio. Ita Alexan. *in l. facere. ff. soluto matrimonio in cons. 87. lib. 2.* Caccialup. *in tract. de debitore suspect. n. 10.* Iason *in dict. l. sciendum, in princip. nu. 3. & in §. si fundus num. 7. ff. qui satisd. cogant.* Benuenut. Stracha *in tracta. de mercatura, parte 2. nu. 25.*

Econtrà, quòd non præsumatur soluendo, sed suspectus, coniecturam primò facit, quando † accipit pecu-
3 niam sub vsuris. Nam tunc præsumitur pauper, & effici non soluendo. Ita glo. *in l. 2. in princ. in verb. suspectum. ff. sol. matr.* vbi Rip. *num. 38.* idem Rip. *in l. 2. in prin. n. 52. ff. eodem,* & Benuenut. Stracha *in dict. 2. part. num. 27.*

4 Secunda est coniectura, quando mercator versuram facit, seu dilata solutione ad diem, merces easdem viliori pretio, quàm emerit præsenti pecunia, venderet. Et sanè coniectura est hunc malè rem suam agere, & ad inopiam vergere. Ita Ias. *in di. l. si constante, n. 138.* & Stracha *in d. 2. par. n. 28.*

Tertia est coniectura, quando mercator habet mer-
5 ces † in loco periculoso, vt in mari, vbi imminet piratarum incursus, aut in montibus, vbi aquarum impetu madefieri possunt. Hunc enim non soluendo effici verisimile est, sicuti scripserunt gloss. *in l. in princ. in verb. suspecti ff. solut. matrim.* vbi Bart. *n. 9.* Alexand. *n. 10.* Ias. *num. 26.* Rip. *num. 51.* idem affirmarunt Iason *in d. l. sciendum, in princ. col. 2. ff. qui satisd. cogant.* Benuenut.

BIU Cujas

uenut. Stracha *in d. tract. de mercatura, par. 2. n. 26.*

6 Quarta est coniectura, quando * mercatoris bona venduntur. Ita Bart. *in l. tres, n. 4. ff. de admin. tut.*

PRÆSVMPT. LX.

Societatis diuisio quando facta præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Bonorum diuisio cùm quid facti sit, non præsumitur.*
2 *Bonorum diuisionem factam esse, præsumptionibus probari.*
3 *Fratres separatim habitantes longo tempore, possidendo pro singulis partibus, percipiendo commoda, & onera subeundo, diuisisse præsumuntur.*
Quod extenditur etiam in minore sine curatoris auctoritate, aut Prætoris decreto diuidente, si maior factus, possidendo per decennium taceat, n. 4.
5 *Fratres pro diuiso possidendo, ex taciturnitate longi temporis, præsumuntur in diuisione facta omnes rationes rectè distraxisse.*
6 *Fratres possidentes partes inæquales, non præsumi diuisionem fecisse, si tamen illa magna sit inæqualitas, num. 8.*
7 *Æqualitas vt inter fratres seruetur, multa à lege inducuntur, & præsumuntur.*
9 *Iurium incorporalium fratres non præsumuntur fecisse diuisionem.*
10 *Societatis renunciasse frater præsumitur, qui separatim negotiari cœpit, sibique acquirere.*
Dissentiente tamen Baldo, dum aliorum fratrum consensus non adsit, n. 11.
Distinguitur vtrum scientibus, & patientibus aliis fratribus hoc faciat, vel non, n. 12.
13 *Bonis fratrum in catastro seu æstimi libro separatim conscriptis, societatis dissolutæ facit præsumption.*

CVm suprà disputatum à nobis sit, quando inter fratres præsumatur contracta bonorum societas: nunc explicandum atque differendum est, quando inter eos præsumatur facta ipsorum bonorum di-
1 uisio. Qua in re dicemus primùm, † diuisionem non præsumi, cùm quid facti sit. Et in specie tradit Mascard. *in conclus. 526. n. 1.* etsi Doctores, quos commemorat, hoc non scripserint.

Cæterùm conjecturis, & præsumptionibus factam
2 fuisse † diuisionem probari satis potest, quemadmodum affirmant omnes, quos infrà commemorabimus.

Prima coniectura & præsumptio est, quando longo
3 tempore fratres † ipsi separatim habitarunt, nempe decem annis inter præsentes & viginti inter absentes, & quilibet solus possedit partem suam, subeundo onera pro ea parte tantùm, & emolumentum ex ea percipiendo. Ita gloss. *in l. penult. Cod. communi diuid.* vbi Bartol. Bald. & Alb. Idem Bart. *in l. cùm de in rem vers. n. 5. ff. de vsur. & in l. qui in aliena, in princip. ff. de acquir. hæred.* & ibidem Bald. Angel. Alexand. & Iason. Idem Bald. *in l. 1. colu. 11. Cod. qui admitti, & in l. 1. nu. 12. Cod. fideicommiss. in cons. 437. quædam puella, in fin. lib. 2. & in cons. 282. proponitur quod minor, lib. 2.* Castr. *in l. si filius, C. de petit. hæred. & in cons. 126. non sequendo ordinem, nu. 2. lib. 2.* Roman. *in cons. 205. num. 3. vers. tertiò principaliter & in cons. 418. n. 2.* Alex. *in cons. 92. numer. 3. lib. 2. cons. 25. numer. 3. lib. 5.* Calcan. *in cons. 23. nu. 4.* Ias. *in l. 1. si certis annis, nu. 11. & nu. 37. C. de pact. & in l. 1. n. 15. vers. 4. limita. C. qui adm. & in §. quædam, in Inst. de actio.* & idem *in cons. 128. lib. 1. & in cons. 172. n. 5. lib. 4.* Socin. Sen. *in cons. 164. col. penu. l. 2.* Ruin. *in cons. 116. col. vlt. & in cons. 162. num. 5. lib. 3.* Deci. *in cons. 79. in fin.* Balb. *in tract. de præscrip. in 3. parte princ. qu. 10. principali, nu. 39.* Ioan. Baptist. de S. Blasio *inter consilia Bruni, cons. 66. n. 55. & num. 37.* Gratus *in cons. 121. col. 1. lib. 2.* Ripa *in cap. sapè, n. 1. vers. duodecimum, de restit. spoliat.* Alciat. *in respons. 94. nu. 7.* Boer. *in qu. 58.* Rube. *in cons. 154. nu. 5.* Alba. *in cons. 11. num. 15.* Bero. *in quæst. 4. num. 14.* Crauet. *in cons. 318. num. 1. in fine.* Tyraq. *in tract. de præscr. in glo. 4. vers. decimo quarto.* Tyraqu. *de præscript. glo. 4. vers. sed & multi hoc.* Thesaur. *in decis. 205.* & Anton. Gabriel. *in l. 1. conclus. in titul. de præsump. conclus. 1. nu. 28.* Ea ratione fulcitur sententia hæc quam perpendit Bartol. *in l. cum de in rem verso. n. 5. ff. de vsuris. & in disputatione 7. quæ incipit, mulier habens, in fin.* quia agitur de modico præiudicio. Et Bart. secuti sunt Castrens. *in d. l. si filius fam. C. de petitio. hæred.* & Ias. *in l. 1. col. 5. vers. limita quartò, Cod. qui admitti.* Est sanè leue præiudicium, cùm præsupponatur partes esse æquales, & hæc quidem præsumptio operatur retrò respiciens principium. Nam præsumitur quòd ab initio fratres isti diuiserint. Ita Bald. *in d. l. 1. n. 37. C. qui admitti.*

Extenditur primò hæc coniectura, vt locum ha-
4 beat quando † minor diuisit bona suis cum fratribus, tempore minoris ætatis sine curatore, vel iudicis decreto, quo casu diuisio non valet, præsuppositò quòd esset pubes, & non iurauerit, secundùm dispositionem Auth. *sacramenta puberum. Cod si aduers. vendit. & l. penult. Cod. de præd. minor. & l. 1. §. si commun. ff. de rebus eor.* Attamen si post maiorem ætatem tacuit per decennium possidendo pro diuiso, censetur inducta tacita, & solemnis diuisio, adeò quòd non potest amplius retractari. Ita extendit Bald. *in dicto cons. 282. proponitur quòd minor, l. 2.* quem probauit Ioan. Bald. *in dicto tract. de præscript. in tertia parte principal. qu. 10. princip. nu. 40.* Et idem affirmarunt Ruin. *in cons. 117. in fine. libro tertio.* Tyraquell. *in tractatu de præscription. in gloss. 4. vers. decimoquarto,* & Mascard. *in d. conclus. 326. nu. 4.*

Extenditur secundò, vt locum habeat etiam, vt tan-
5 ti temporis † taciturnitate, si nunquam petita fuit redditio rationis, præsumatur quòd omnia in dicta diuisione fuerint terminata, & ratio hinc inde reddita, cùm non sit verisimile, quod tandiu tacuissent. Ita respondit Castrens. *in cons. 126. non sequendo ordinem, col. 1. vers. tollitur etiam, lib. 2.* quem secutus est Balbus *in d. quæst. 10. nu. 41.* Et ij quidem adducti sunt text. *l. Procula, ff. de probat. iuncta gloss. dict. l. penul. Cod. communi diuid.* Et rursus quia à communiter accidentibus, quando fratres sunt diuisuri bona communia, prius hinc inde reddunt rationes de à se administratis & gestis, *iuxta l. cùm seruus, ff. de condit. & demonst.* & scripsi *in l. 2. de arbitra. iud.* Quare præsumitur, quòd fratres reddiderint inuicem rationes, cum tanto tempore diuisio præsumatur.

Declara primò, vt non procedat hæc præsumptio,
6 † quando partes essent inæquales. Nam tunc non præsumitur facta diuisio. Ita Bald. & Castrens. *in dict. l. penult. C. communi diuid.* Alexan. *in cons. 25. n. 16. lib. 5.* Felin. *in cap. sicut, col. 15. vers. hanc fallentiam. de re iudic.* quos sic refert & sequitur Balb. *in d. l. qu. 10. n. 43. & 44.* Et his accedunt Nicol. de Neapoli *in §. quædam, qu. 4. in Instit. de action.* Castrens. *in l. si filius fam. num. 8. Cod. de petitio. hæred.* Ruin. *in cons. 162. num. 17. lib. 3.*

BIU Cujas

qui ob id *nu.*14.respondit, non præsumi factam diuisionem,quando vnus possedit totum. Eandem sententiam secuti sunt Trigonius *in sing.* 123. Boer. *in qu.* 58.*nu.*8.& Mascard.*in d.conclus.*527.*num.*8. *&* 11. Ea ratione fulcitur horum traditio, quòd nemo præsumitur iactare suum,*l.cùm de indebito, ff. de probat.* Non est ergò præsumendum, quòd is, qui minorem partem possidet, consenserit illi diuisioni inæquali. Et præterea cessat hic illa ratio,qua dicunt Doctores præsumi factam diuisionem,nempe quia agitur de modico præiudicio.Nostro enim in casu agitur de magno,ex quo partes sunt inæquales. Et rursus accedit,multa à lege
7 † induci atque præsumi , vt æqualitas seruetur inter fratres,sicuti diximus suprà.Cùm ergo de inæqualitate apparet, dicendum est, non præsumi diuisionem. His intelligimus minus rectè sensisse Salicet. *in d. l. penult.Cod.communi diuid.* quem secuti sunt Alex. *in cons.*92. *n.*5.*lib.*2.Angel.Aretin.*in §.vlt.instit.de societ.* Ias.*in cons.*2.*col.*10.*vers.quartò non obstat,l.*3. & Ruin. *in cons.*117.*in fine lib.*3.& Thessaurus *in d. decis.*205.*n.* 3. Qui quidem ea ratione moti sunt,quia licèt partes inæquales sint,attamen alter frater, vel socius potuit recipere compensationem in pecunia. Quæ sanè ratio vera non est.Non enim sequitur,potuit recipere compensationem, ergo eam recepit. Ita rationem hanc confutauit Franc.Barb.*in d.qu.*10.*num.*44. Et accedit secundùm Ruin.*in d .cons.*162.*nu.*17. hanc esse solemnitatem materialem,quod scilicet interuenerit recompensatio facta pecunia & pretio: quæ quidem solemnitas materialis non præsumitur, §.*pretium, in Instit. de empt.& vend.*Et præterea(inquit Ruin.)inducerentur duo specialia ex eodem casu temporis, hoc est,diuisio facta, & datum pretium loci rei. Quæ duo specialia concurrere non possunt circa eundem actum. *l.* 1.*C. de dot. promis.* Hæc autem declaratio locum ha-
8 bet,quando magna * esset inæqualitas:secùs si tenuis, & modica. Ita Alexand. *in d.cons.*92.*nu.* 4. & manifestius Alba *in cons.*11.*nu.*24.

Declaratur secundò , non habere locum in iuribus
9 † incorporalibus.Ita Io. Baptist. à S. Blasio *inter cons. Bruni,in cons.*66.*nu.*58. Verùm aliter scripsit Crauet. *in cons.*318.*col.*1. *&* 2.

Declaratur tertiò habere locum , quando alter frater nihil re illa vsus est: secus si aliquando ea est vsus: Ita Io.Bapt.*in d.cons.*66.*nu.* 36. sicuti quando fratres causa melioris administrationis feudi,alternatiuè præponunt magistratus : sed aliter prædicta declarat , & egregiè quidem Crauet.*in cons.*318.*nu.*2.*vers.sed dicet aliquis,* vbi plura scribit.

Secunda est coniectura , quando vnus fratrum , qui vnà simul cum aliis fratribus negociari consueuit, se-
10 paratim † negociari cœpit , & sibi acquirere. Ex hoc enim actu censetur diuisisse societatem , eique renunciasse.Ita Bart.*in l.Titium & Mœuium,* §.*altero, ff. de admin.tut.*Bald.*in l.cum oportet,col.*2.*C.de bon. quæ li.* Roman.*in cons.*418.*in fin.*Petr.de Vbald. *in tractat.de duob.fratrib.part.*11.*princip.n.*9.Alexa.*in cons.* 78. *nu.* 1.*lib.*1.*& in cons.*92.*nu.*3.*lib.*2.Socin. Sen.*in cons.* 192. *colum.*3.*vers.non enim per vnicum actum,lib.*2.Et hanc opinionem secutus sum *in cons.*12. *in fin.lib.*1.

Cæterùm dissentit Bald.*in cons.*425.*duo fratres simul steterunt,lib.*3.repetitum *in cons.*478. *eodem lib.* 3. qui respondit, imò non dici dissolutam societatem , cùm non adsit consensus aliorum fratrum , sicuti omnium consensus requiritur in dissoluenda ipsa societate , vt & in ea contrahenda,*l.actione.*§.*diximus. ff. pro socio.* Et Bald.secutus est Natta *in cons.*100.*n.*5.*l.* 1.

Distinguendum est,quod aut is qui cœpit separatim
11 negotiari, id facit * scientibus & patientibus aliis fratribus , & hoc in casu locum habet illa Bart. Bald. Petr.Vbald.& sequacium opinio,si vero alii ignorant, dissoluta dici non potest societas : & ideo quæsita à fratre ipso communicari debent. Ita procedit opinio Bald.*in d.cons.*452. & Nat.*vbi suprà.* Et rursus coniectura hæc locum non habet in societate expressè inita vsque ad certum tempus.Nam ante finitum illud tempus si renunciari ei non potest expresè,*d.l.actione,*§. *qui societatem,*multo minus potest tacitè, negociando , & sibi acquirendo separatim. Ita latè respondit Cæpoll.*in cons.*41.*nu.*4.*in ciuilib.*

Tertia est coniectura quando in libro æstimi , cata-
12 stri,ciuitatis , * descripta essent separatim bona ipsorum fratrum. Hæc sanè descriptio argueret dissolutam fuisse societatem.Ita Alex.*in cons.*92.*num.*6.*lib.*2. quem secutus Mascard.*in d.conclus.*526.*n.*13.

PRÆSVMPT. LXI.

Diuisionem factam inter fratrem ætate minorem , & maiorem , præsumi factam prouocante ipso maiore, quando verum sit.

SVMMARIA.

1 *Diuidere bona communia,est species alienationis,idque sine decreto Prætoris minor non potest.*
2 *Diuisio bonorum inter minorem , & maiorem fratres, Prætoris decreto adhibito, maiore prouocante facta præsumitur:secùs si fiat extraiudicialiter, nu.*3.
4 *Prætore auctore gesta,præsumuntur gesta solemniter.*

1 CVm diuidere †bona communia alienationis species sit,*l.*1.*Cod.communia vtriusq;iud.*& tradunt Ruin. *in cons.* 105. *num.*9.*lib.*5.& Simoncel.*in tract.de decretis,lib.*2.*tit.*4. *nu.* 1. ea propter minor non potest sine Prætoris decreto, etiam prouocante maiore diuidere,sicuti post alios scripsi *in lib.* 2. *de arbitrar. iud. casu* 171.*nu.*36. & idem scripsit Simoncel. *in tract. de decretis,tit.*4.*nu.*6.*&* 23.

Dubitari autem contingit,an diuisio, quæ facta apparet inter fratrem minorem, & maiorem, præsumatur facta prouocante ipso maiore? Distinguendi sunt
2 duo casus, quorum primus est , quando * diuisio facta fuit iudicialiter,adhibito Prætoris decreto. Hoc sanè casu præsumitur facta prouocante fratre maiore. Ita in specie respondit Calcan.*in cons.*80.*nu.* 2. quem secutus est Hyero.Gabr.*in cons.*36.*num.*42.*lib.* 1. Ea est
3 ratio, quia gesta Prætore † auctore, eiusque adhibito decreto,præsumuntur solemniter gesta: sicuti scripsimus superiore libro , *in præsumpt.* 75. vbi *in* 5. *casu* scripsi, solemnitates modicæ cognitionis præsumi , si enunciatæ fuerunt.

4 Secundus est casus, quando diuisio † facta fuit extraiudicialiter.Hoc in casu respondit Gabr. *in d.cons.* 36.*nu.*42. non præsumitur facta prouocante maiore. Ita is intelligit Angelum.*in cons.*66.*nu.*2.

PRÆSVMPT. LXII.

Librum societatis, & mercatorum præsumi scriptum consensu sociorum , & ob id probationem inter eos facere.

SVMMARIA.

1 *Liber scriptus ab vno sociorũ,qui scribere consueuerat aliorum*

BIU Cujas

aliorum consensu scriptus præsumitur, & probat contra socios, nu. 3.

3 *Mandatum ex scientia & patientia præsumi.*

3 *Liber ab omnibus sociis differenter scriptus, omnium voluntate præsumitur, & facit fidem inter eos.*

5 *Liber ab institore sociorum scriptus, mandato omnium præsumitur.*

6 *Libro mercatoris scriptum ad fauorem tertij, præsumitur scriptum mercatoris consensu.*

SOlet dubitari, an liber societatis mercatorum fratrum, & similium, qui res, bona, & negociationes communes habent, conscriptus præsumatur volentibus & consentientibus aliis sociis & fratribus? Qua in disputatione constituo aliquot casus.

Primus est, quando liber scriptus est ab vno socio-
1 rum, † qui scribere consueuit. Hoc casu scriptus præsumitur consensu aliorum. Ita respondit Alex. *in cons. 186. nu. 1. lib. 2.* quem secutus est Crauet. *in tract. de antiq. temp. in 6. part. primæ par. princip. n. 57.* Ea est ratio, quia præsumitur sic mandatum ab aliis sociis, qui scienter passi sunt illum scribere. Mandatum enim
2 præsumitur † ex scientia & patientia, vt scribunt Innoc. *in c. ex parte Decani, de re iud.* & alii, quos retuli superiore libro, *præsumpt. 5. in 2. decla.* vbi explicaui, quando mandatum præsumatur. Ex quo sequitur,
3 quòd hic liber † probat pro scribente contra socios, sicut è contrà.

Secundus est casus, quando liber iste communis
4 fuit indifferenter † scriptus ab ipsis omnibus sociis. Hoc etiam casu à fortiori præsumitur scriptus voluntate & consensu omnium, & propterea inter eos fidem facit. Ita Bald. *in Rubr. Cod. de fide instrum. nu. 35. versic. sequitur de scriptura sociorum.* Alexan. *in d. cons. 186. num. 1. lib. 2.* Corn. *in consil. 319. num. 14. lib. 3.* Soci. Sen. *in cons. 162. num. 15. in cons. 240. col. penult. versi. quarto & vltimo, & in cons. 291. nu. 14. lib. 2.* Decius *in cons. 68. num. 2. in fine.* & Crauet. *in d. 6. partic. 1. part. principal. nu. 59.*

Tertius est casus, quando liber fuit scriptus non ab
5 ipsis sociis, sed ab institore † ipsorum sociorum. Hoc etiam casu dicimus, librum præsumi scriptum mandato omnium sociorum, cùm eorum consensu fuerit is præpositus negociationi. Ita respondit Castrens. *in cons. 314. omisso primo. col. 2. vers. & quod pater, libr. 2.* quem secutus est Crauet. *in d. 6. part. n. 36. & n. 55.*

Quartus est casus, quando mercator habet aliquid
6 scriptum contra † se in suo libro negociationis, & disputatio est non cum socio, sed cum tertio, ad cuius fauorem scriptum legitur. Hoc etiam casu quidquid legitur scriptum in ipso libro, præsumitur voluntate & consensu ipsius mercatoris scriptum. Sic docuit Bald. *in Rubr. C. de fide instrum. n. 33. vers. sed hic quæro.* quem secuti sunt Alexand. *in cons. 147. n. 6. lib. 2. & in cons. 245. col. 1. lib. 6.* Deci. *in l. vltim. numero 36. Cod. de edict. D. Adrian. toll. in cap. 2. n. 24. de fid. instrum. & in cons. 105. n. 7. vers. quinto non obstat.* qui simile respondit, de literis sigillo alicuius sigillatis, vt præsumantur voluntate & consensu domini sigilli sigillatæ. Baldum quoque secutus est Crauet. *in tract. de antiq. temp. in 8. partic. 1. part. princip. n. 28.*

PRÆSVMPT. LXIII.

Librum mercatoris præsumi continere vera in reliquis parcellis, cùm earum aliquæ fuerunt probatæ & iustificatæ.

SVMMARIA.

1 *Liber mercatoris in aliquibus particulis probatus & iustificatus, præsumitur verus etiam in non iustificatis. Dissentiente Decio cum aliis, n. 5.*

2 *Scriptura continens falsum in vna parte, præsumitur etiam in reliquis.*

3 *Confessione mariti de dote recepta matrim. constante, in aliqua parte probata, præsumitur vera in totum.*

4 *Executor testamenti, qui secundùm testatoris voluntatem repertus fuerit rectè aliquid erogasse, similiter præsumitur in reliquis.*

6 *Libro scribentis stari pro ipso scribente in connexis.*

7 *L. conuenire, ff. de pactis dotal. quando procedat.*

8 *Falsitas commissa à Notario ab vna parte instrumenti, quomodo reddat suspectum in aliis.*

Quid autem sit in instrumentis diuersis, n. 9.

10 *Librum mercatoris in multis particulis approbatum, etiam in alia verum præsumi, quamuis magni momenti sit.*

Adhibito tamen prudentis Iudicis arbitrio, n. 11.

12 *Libri mercatoris particulam aliquam aduersario negante, si vera illa esse probatur, reliquæ veræ præsumuntur.*

13 *Debitor negans debitum, de mendacio conuictus, perdit cessionis beneficium.*

ET ad hanc tractationem pertinet hæc præsumptio, qua dicimus, quod quando parcellę seu par-
1 titę libri † mercatoris, vel alterius priuati probatæ & verificatæ fuerunt, liber præsumitur verus in reliquis omnibus parcellis, etiam non verificatis. Ita responderunt Castrens. *in cons. 301. ad bene examinandum, colum. 1. lib. 1.* Comens. *in consil. 136. colum. vltim. versic. quinimò dato.* Corne. *in consil. 81. colu. vltim. versicul. & saltem videtur, l. 4.* Ang. Aretin. *in §. vlt. vers. quæro an credatur, in Instit. de Attilia tuto. & in §. actionum, q. 13. in instit. de act.* Iason *in repet. l. admonendi. n. 128. vers. quintò principaliter limita. ff. de iureiur.* Ruin. *in cons. 18. col. 2. vers. sicut, lib. 1.* Paris. *in cons. 90. numer. 5. & num. 26. lib. 1.* Alciat. *in tract. de præsumpt. reg. 1. præsumpt. 16. in fin.* Grammat. *in consil. 158. colu. 1. in ciuil.* Anton. Gabr. *in l. 1. conclus. tit. de præsumpt. conclus. 5. n. 1.* & Crauet. *in cons. 158. num. 6.* Et huius sententiæ ea est ratio, quia quando plures parcellę sunt verificatæ, non est verisimile, quod liber in cęteris falsum contineat. sicuti econtra dicimus quando liber aliáve*scriptura continet falsum in vna parte, præsumitur etiam
2 in reliquis falsum continere, *l. si ex falsis, Co. de transa.* & explicabimus infrà *lib. 5. præsump. 38.*

Et prędictis accedit simile, quod respondit Socin. Senior *in consilio 82. colu. 2. lib. 3.* quod vbi confessio
3 mariti * de dote recepta constante matrimonio aliqua in parte probatur vera, in totum vera præsumitur. Est etiam simile quod respondit Anch. *in cons. 436. in his dubiis, col. 2. vers. prætereà præsumendum,* cùm di-
4 xit præsumi executionem † testamenti verè erogasse quandam summam centum librarum, secundùm testatoris dispositionem, posteaquam apparuit, residuum verè rectè ab eo erogatum fuisse.

Cæterùm ab ea Castrensis, Comensis, & sequacium
5 opinione dissentiunt † Deci. *in d. l. 1. num. 4. versic. & ista conclusio, C. de eden. in c. 2. col. 5. versi. secundum est, de fid. instr. & in cons. 317. n. 7.* Ripa *in l. admonendi, nu. 125. ff. de iureiur.* & ibid. Purpur. *n. 200.* Afflict. *in comment. ad Constitutiones Neapol. in titul. de iure Basilij, n. 23.* Cravet. *in tract. de antiquit. temp. in 7. partic. primæ partis princip. n. 12. & in cons. 257. nu. 1.* & Cępha. *in cons.*

BIU Cujas

in cons.35.num.35.lib.1.

Primò ea ratione motus est Ripa, quia si in connexis statur libro pro scribente, sequitur dicendum, quòd in separatis fidem non faciat, & contra se scripta vera esse præsumitur.

6 Verùm facilè respondetur, quòd in connexis† statur libro rationum etiam pro se ipso scribente, nulla ab eo facta probatione. Sed separatis non statur, nisi multæ parcellæ iustificentur, quia tunc insurgit præsumptio, quod in reliquis vera scripserit.

Secundò ea ratione vsus est Ripa, quòd si crederetur in separatis, esset dare materiam delinquendi, *contra l.conuenire, ff. de pact.dot.* Nam posset quis facilè suo in libro scribere multa vera, & deinde inserere vnum quod esset falsum, quod non est admittendum, vt inquit Imperator *in l.comparationes, C.de fide instrum.*

Cæterùm responderi potest, non esse hoc verisimile, ex quo iam multæ parcellæ sunt verificatæ, vt dixi suprà.

7 Nec repugnat regula *l.conuenire*, quia illa* procedit, quando directò quis invitatur ad delinquendum: sicuti post Angel.& Alexand.declarat Iason *in l. nemo potest, nu.1.lect.nu.27.ff.de leg.1.*& ibidem Ripa *nu.56.* Prætereà *d.l.conuenire*, procedit, quando intentio legis est ad hoc ordinata, vt explicat idem Rip. *in l. ex facto.§.si quis rogatus, n.50.ff.ad Treb.* Hoc autem nostro in casu lex non concedit præsumptionem hanc, vt directò inuitet ad delinquendum. Et prætereà quod credatur huic libro, non excludit contraria probatio. Et ideò ille, qui asserit parcellam, de qua est contentio, falsam esse, probare id potest.

Tertiò retorquebat Ripa argumentum illud, quòd pro recepta sententia adducebatur, cùm diximus, quòd sicuti instrumentum in vna parte falsum, præsumitur etiam falsum in alia parte, *d.l.si ex falsis C.de transact.* Ita è contrà liber in vna parte verus, sic præsumitur verus in altera. Inquit Ripa id non procedere in separatis, & propterea sicuti in separatis falsum in vna parte, non arguit falsum in altera parte separata: sic è contrà verum in vno, non præsumitur verum in altero. Respondetur, quòd aut agitur de vno eodemque
8 instrumento: & tunc falsitas à persona † Notarii prouenies, commissa in vna parte eius, reddit suspectum totum ipsum instrumentum, & in aliis suis partibus etiam separatis. Est ratio, quia etsi instrumentum continet plures actus, attamen instrumentum ipsum dicitur quid indiuiduum, ex quo vno eodémque tempore confectum fuit ab eo Notario, cuius persona fuit approbata, quoad actum illum totum simul conficiendum, vt scribunt Bart. *in d.l.si ex falsis in 1. lect. colum. vltim.vers.breuiter,*& ibidem Alexand. *colu.vltim.* & Curt.Sen.*nu.*48.& dicemus infrà *lib.5.præsumpt.20.in 1.casu.* Et casus iste conuenit huic nostro, cùm & nos disputemus de pluribus parcellis libri rationum scriptis ab eodem mercatore, pro eadem persona, cum qua negociatus est, & vnicum quodammodo negocium confectum videtur,& eadem fides vnius mercatoris approbata ab ea persona, quæ cum eo negocia
9 pertractauit. Aut verò agitur de* diuersis instrumentis, & tunc falsitas à persona Notarii prouenies commissa in vna parte, non esse falsitatem in altera, quemadmodum præcitati Doct.scribunt.

Hic casus nostro non conuenit: quia (vt diximus suprà) hic agitur de vnico actu, seu scriptura diversarum parcellarum, ab eodem mercatore pro eadem persona debitoris scriptarum.

10 Extenditur hæc sententia & traditio, vt procedat etiamsi parcella est magni momenti. Ita Angel. Aretin.*in §.actionum.n.88.in Instit.de act.* Corne. *in cons.* 81.*nu.8.vers.& est aduertendum, l.4.* Ruin. *in cons.* 18. *nu.2.lib.4.*& Crauet.*in d.cons.*158. *nu.6.* qui eiusdem sententiæ recensent Paulum Castrens. Quam quidem declarationem intelligo, quando verisimile est, quòd mercator ille vel dederit, vel numerauerit summam
11 illam: atque ita in hoc tribuerem* multum Iudicis arbitrio. Ex his sequitur minus rectè sensisse Ripam *in d. l.admonendi,* dum intelligit Castrē. *in d.cons.*301.loqui solùm de parcellis minutis. Et communis illa sententia procedit multò magis, quando concurrunt illæ coniecturæ, vt concurrebant in casu, Crauet. *in d. cons.* 158.vt ipsemet declarat *in d.tract.de antiquit. tempor. in 7.partic.n.*13.*&* 14.Et ibidem *n.*24. intelligit communem opinionem posse procedere verificatis plurimis parcellis. Et prætereà multò magis procedit rela-
12 ta communis opinio, quando† aduersarius mercatoris negasset vnam ex parcellis contentiosis, & illa deinde fuisset ab illo mercatore verificata. Nam tunc reliquæ sine controuersia veræ præsumuntur, sicuti simili in casu scribunt Angel. Aretin. *in §.vlt. colu.vltim. in Instit.de actio.* Ias. *in §.actionum, num.*88. *eodem tit.*& Deci. *in l.nemo ex his, nu.7.ff.de reg. iur.* quòd si
13 debitor negauit† debitum, & postea conuictus fateatur, perdit beneficium cessionis, propter mendacium. Ita & nostro in casu, si de mendacio conuincitur debitor in vna parcella magna, contra eum insurgit præsumptio quoad alias.

PRÆSVMPT. LXIV.

Signa & nomina præsumptionem & coniecturam facere, res illorum esse, quorum inscripta vel imposita sunt ipsa nomina & signa.

SVMMARIA.

1 *Nomina ad res demonstrandas inuenta.*
2 *Res illius cuius nomen obtinet, præsumitur.*
3 *Stigma militem, habitus clericum, stola sacerdotem notat.*
4 *Vestimentorum signa personæ qualitatem significare.*
5 *Cadauer occisi cuius sit, si facies non indicet, signa & stigmata corporis perquirenda.*
6 *Merces ex signis inscriptis agnoscuntur.*
7 *Vexilla seu insignia nauibus imposita, dominum demonstrant.*

1 QVemadmodum nomina † inuenta sunt, vt res ipsæ demonstrentur, *l. Labeo, ff.de supellect. lega. & l.ad recognoscendos, C.de ingenuis & manumiss.*& i-
2 deo dicimus, rem presumi* illius, cuius nomen obtinet. Bald. *in l. Gallus, §. nunc, ff. de lib. & posthum.* & Cępolla *in cons.3.colu.vlt.* Ita & signa, *l.stigmata, C.de Fabricens.lib.*11. Hic apud Romanos, serui, qui venum exponebantur, pileo capiti imposito, ostendi consueuerant, vt scribit Gellius *lib.7.noct.Attic.cap.*4. Ita di-
3 cimus, † stigmata militem, habitum clericum, stolam sacerdotem, quæ propria eorum sunt signa, significare. Baldus *in l.directis.C.de testam.manu.*& Dec. *in c.causam matrimonij, nu.3.de probatio.* Sic pariter signa† vestimentorum, personæ qualitatem significare responsum est, *in l.item apud Labeonem, §.si quis virgines, ff. de iniuriis, & l. speciosas, ff. de verb. signific.* vbi Cæphal. Alciat. & Io. Brœcheus, & scripserunt Dec. *in cons.* 125, *n.6.* Marsil. *in cons.97.n.9.*

Ita

Ita pariter dicimus, signum demonstrare, cuius sit equus. Bartol. *in l. stigmata*, & ibidem Lucas de Penna, & Ioan. à Platea. Restaurus *in tract. de Imperatore, quæst.* 89. Benuenut. Straccha *in tracta. de mercatura. part. 2. n.* 73. & praxim egregiam recognoscendi, cuius
5 sit cadauer * occisi, cuius facies dignosci non potest, vt corporis signa & stigmata inspiciantur, docuit Bart. *d. l. in stigmata*, & Anton. Corset. *in sing. in verbo, testis, incipit, Dictum testis.*

Sic etiam dicimus, merces seu sarcinulas, quæ vul-
6 gò, le balle, appellamus, cognosci ex signis † eis inscriptis. Bal. *in authen. dos data. C. de donat. ante nupt.* Petr. Vbal. *in tracta. de duobus fratribus, parte* 11. *nu.* 72. Franc. *in c. si judex. §. idem, extr. de senten. excom. in* 6. Dec. *in d. c. causam matrimonij, n.* 3. *de probat.* Afflict. *in decis.* 23. *n.* 4. & Straccha *in d.* 2. *part. n.* 71. Rota Genuensis *in decis.* 201. Mascard. *in conclus.* 160. *& in conclus.* 551. Cæterùm Straccha præcitato in loco dixit præsumptionem hanc esse fallacem.

Sic quoque respondit Ias. *in consil.* 170. *colum.* 4. *l.* 2.
7 ex vexillis * seu insignibus familiæ Mediceæ, seu Reipubl. Florentinæ impositis naui, illam præsumi esse prædictæ Reipub.

PRÆSVMPT. LXV.

Socius, mercator, & debitor, qui nulla contradictione facta, literas ad se datas accipiunt, an in eis scriptam obligationem, contractum & debitum approbasse præsumantur, diligens explanatio.

SVMMARIA.

1 *Literas recipiens, eas approbare præsumitur, & verà esse in eis scripta.*
Et secundum aliquos idem esse in recipiente mandatum. num. 2.
Idque tam in persona extranea quam coniuncta obtinere, num. 7.
Procedere etiamsi verba in literis scripta, non principaliter, sed ob aliud emissa sint, num. 9.
3 *Arbitrum recipientem compromissi instrumentum, nulla facta contradictione, præsumi onus cognoscendi & laudum proferendi acceptasse.*
4 *Laudi prolati scripturam litigantes recipiendo, nulla cũ contradictione, præsumuntur laudum acceptasse.*
5 *Laudi reductionem ad viri boni arbitrium, vsque ad* 30. *annos peti posse.*
6 *Protestationis instrumentum sine contradictione recipiens præsumitur ei consensisse.*
8 *Nuncium etiam sine literis recipiens, si non contradicat, præsumitur nunciata approbasse.*
10 *Literas recipientem præsumi consentire, verum esse in obligatione sponte & voluntariè facta, non in ea quæ inuitò accideret.*
11 *Actui qui se inuito geri potest, subscribens, non dicitur approbare in sui præiudicium.*
12 *Literas recipientem præsumi approbare actum in eis contentum, non tamen fateri, quod ita gestus fuerit. Idque si literas etiam sciens reciperet. num.* 13. *Eásque aperuerit & legerit, nu.* 14.
15 *Literas recipiens non præsumitur in eis descripta approbare, si dati & accepti in iisdem calculus contineatur.*
16 *Literas recipientẽ contenta approbasse præsumi, verũ est si testes qui de retentione absque vlla cõtradictione deponunt, sciebant quæ in literis descripta, continebantur.*
Idque etiam si literæ viuo mittente ad manus recipientis peruenerunt, aliud enim eo mortuo, n. 17.

COntingit sæpissimè inter socios & mercatores mitti literas absentibus sociis & debitoribus, quibus significatur eos aliquid debere, quare dubitatur, an literas ipsas recipiens, præsumatur fateri & approbare contractum, obligationem, & debitũ in eis scriptum? Hanc disputationem explicavi aliquando *in lib.* 1. *de arbitrariis iudicum, & c. casu* 21. Verùm hic paulo copiosiùs & diligentiùs pertractabo, cùm huc maximè pertineat. Est sanè constituenda hæc iuris sententia, recipientem literas † præsumi illas approbare, 1
& fateri vera esse, quæ in eis sunt scripta. Ita scripserunt Bartol. *in l. filius fam. ff. ad Maced. in l. cum tabernam, §.* 1. *in fine. ff. de pignor. in l. Titius, in fine. ff. de const. pec. & in l. quo enim. §.* 1. *in fin. ff. rem ratam hab.* Bald. *in l. emptor, §. Lucius. ff. de pactis, in l. si procurat. in princ. ff. de procur. in d. l. Titius, de const. pec. in l. si absentis, col.* 2. *vers. tu dic, quod quandoque. Co. si cert. petat. in l. vltim. col.* 1. *vers. quæro, si non contrahitur, C. ad Maced. & in rubr. Cod. de fide instr. colu. penult. vers. quæro quid de lit. & in c. vlt. col. penu. vers. quæro quid de pagina. de iureiurando.* Angel. *in d. l. si filius.* Fulgos. *in d. l. emptor. §. Lucius.* Salicet. *in d. l. vlt. colum.* 2. *vers. quæro quid si filius. C. ad Maced.* Roma *in cons.* 295. *n.* 5. Abb. *in c. cum iniustè, n.* 7. *de procurat. & in cons.* 80. *colu. penult. ver. si autem interuenit scientia, lib.* 1. *& in cons.* 18. *n.* 5. *l.* 2. Mathesil. *notab.* 23. Imola *in l. non solum. §. morte, colu.* 3. *ff. de operis nunciat. & in cap. cum M. Ferrariẽsis, col.* 18. *vers. quarto casu, de constit.* Alexand. *in cons.* 78. *col.* 1. *lib.* 1. *& in cons.* 147. *colu.* 3. *vers. fortificantur prædicta. lib.* 2. Cæpolla *cautela* 9. *Pone quod Barba. in cons.* 19. *colu.* 3. *in fin. lib.* 2. Felin. *in dict. c. cum M. n.* 36. *de constit. & in cap.* 2. *nu.* 20. *de fide instr.* Iason *in l. admonendi, in repetit. nu.* 138. *de iureiurando, in l. quæ dotis, num.* 92. *ff. soluto matrimonio, & in cons.* 47. *n.* 2. *l.* 1. Decius *in cons.* 438. *in fin. & in cons.* 632. *n.* 16. Ripa *in l. admonendi, n.* 138. *de iureiurando, & in d. ca. M. cum Ferrarienses, n.* 132. *de constit.* Gozadin. *in cons.* 23. *n.* 6. Marsil. *in rubric. C. de probat. nu.* 140. *& in practica criminali, §. diligenter. nu.* 138. Francisc. Conna. *lib.* 5. *comment. iuris ciuilis, cap.* 4. *n.* 1. Paris. *in cons.* 47. *n.* 15. *in cons.* 91. *n.* 3. *in cons.* 112. *n.* 45. *& in cons.* 127. *num.* 32. *lib.* 1. *& in cons.* 5. *num.* 206. *lib.* 4. Anton. Gabriel. *in suis conclusionibus. l.* 1. *tit. de præsumpt. conclusio.* 2. *nu.* 1. & nouissimè Rota Genuensis *in decis.* 91. *num.* 1. Et hanc quidem sententiam probari omnes existimant *ex d. l. si filius. ff. ad Macedon. & ex Clemen.* 1. *de procurat.* quod tamen dubitationem habet non mediocrem, vt scripsi *in d. casu* 21. *num.* 3. Et ex præcitatis multi idem scripserunt, in * recipiente mandatum, 2
vt censeatur illud acceptasse: vt verè hoc probat *d. Clem.* 1. *de procurat.* Et præter iam commemoratos, ità in specie affirmarunt Bald. *in l. si defunctus, in princip. ff. de procurator. & in l. si literas, in fine, C. manda.* Roman. *in d. l. quæ dotis, colum.* 10. *versic. ego autem.* Deci. *in c. cum M. n.* 23. *de constit.* Est simile quod scribit Roman. *vbi suprà.* arbitrum † recipientem instrumentum 3
compromissi nulla contradictione facta præsumi acceptasse onus cognoscendi & proferendi laudum. Ità quoque è contra dicimus, litigantes * qui compromi- 4
serunt, recipiendo scripturam laudi prolati, nulla contradictione facta, præsumi acceptasse ipsum laudum, Ita Abbas *in consil.* 18. *num.* 5. *lib.* 2.

Cæterum dissentit Ripa *in c. cum M. n.* 132. *versicul.*

ex

BIU Cujas

ex prædictis, de constit. post Bartol. *in l.1.num.6. Cod. de relat.* & Felin. *in cap. cùm in iure peritus, column.3. de offic. delegat.* Ea ratione adducti, quòd data est facultas petendi reductionem † ad arbitrium boni viri, vsque ad 30. annos, vt scribit Bartol. & post eum cæteri *in l. si societatem, §. arbitrorum, ff. pro socio.* Et ideo iste tacens cùm sciat hanc sibi concessam facultatem non præsumitur acceptasse laudum. Hæc autem præsumptio eo meliori simili comprobari potest, quo dicimus,
6 recipientem * instrumentum protestationis, nulla facta contradictione, præsumi illam approbasse, eique consensisse. Ita Alexand. *in l. non solum, §. morte, num. 27. de operis noui nunciat.* Cæpolla *in caut. 24.* Felin. *in d. cap. cum M. nu. 37. de constit.* & ibidem Decius *nu. 23.* qui intelligit, quando præsenti fit protestatio, & Rubeus *in dicto §. morte, nu. 62.* & Alexander præcitato in loco intelligit, nisi agatur de magno præiudicio & damno.

7 Et prędicta præsumptio procedit tam in persona † extranea recipiente has literas, quàm in persona coniuncta, vt putà patre, & similibus: cum iuxta magis receptam interpretationem. *d. l. filius, ad Macedon.* seu eius ratio, locum habeat tam in extraneo, quàm in patre, etsi dissentiant à communi hac opinione Castrens. *in d. l. si filius, & in l. interdum, ff. rem ratam hab.* vbi & Comens. *in §. rem haberi, in fin.* Dec. *in dict. cap. cum M. num. 23.*

Extenditur hæc præsumptio, vt locum etiam habeat
8 in recipiente † nuntium sine literis: cui quidem nuncio referenti si non contradicit, præsumitur approbare ab eo renunciata. Ita scribunt Imol. *in d. l. non solum, §. morte, colu. 3. vers. nam quando iniungitur, de operis nouinuntiat.* Castrens. *in d. l. interdum, ff. rem ratam haberi.* & ibidem Comens. & Alexand. *in annotatio. à Bart. in dicta l. si filius famil.* & Anton. Gabr. *in dicta conclusion. 2. num. 2.*

Cæterum dissentire videtur Barto. *in d. l. si filius, & in d. l. quo enim.* Alexand. *in d. §. morte, nu. 27.* & Felin. *in d. c. cum M. n. 32.* dum scripserunt præsumptionem hanc procedere, ratione retentionis literarum: ex quo sequitur, quod vbi non adest literarum retentio, non præsumitur iste consensus & approbatio. Sed responderi potest adesse hic retentionem relationis factæ à nuntio: cui quidem ita potuit contradicere sicuti literis. Nec, mea sententia, illa nuda chartæ retentio, quid plus significat, quàm responsio vel contradictio non facta huic nuntio.

Extenditur secundò hæc præsumptio, vt procedat,
9 † etiamsi verba in literis illis scripta, essent emissa non principaliter, sed propter aliud. Ita Ancha. *in clem. 1. in quinto notab. de iureiur.* quem recenset, & probat Anto. Gabr. *in d. conclus. 2. nu. 7.*

Declaratur primò, vt procedat prædicta præsump-
10 tio quoad ea, ad quæ recipiens † sua ipsa voluntate, & sponte se obligasse dicitur: vt putà, si recipio litteras, in quibus sit scriptum, me à te scribente, mutuo suscepisse centum Coronatos. Secùs verò quoad ea ad quæ recipiens inuitus obligaretur: exempli gratia, recepi litteras, in quibus scribis pecuniam, quam mihi debes, fuisse sequestratam judicis mandato, mea aliqua de causa: hoc sanè casu illa receptio literarum à me facta non infert, quòd ego consenserim illi sequestro: cùm illud me inuito factum sit. Ita egregiè declarat Comens. *in cons. 177. Suppositis statutis, column. 2. vers. Nec obstat litterarum, & colum. penult. vers. Non obstat igitur.* Et si eo loci dicat, sequestrationem non omnino fieri inuito debitore. Attamen vsus sum hoc exemplo, quo apertiùs declaratio explicetur. Et suam hanc declarationem probat Comensis *ex l. Cuius, vbi gloss. vlt. vers. tu autem dicas, ff. de pi-*
11 *gner. actio.* vbi subscribens † actui, qui eo inuito geri potest, non dicitur consentire, & illum quoad sui præiudicium approbare. Ita ergo hic recipiens literas, quæ continent actum, qui geri potuit inuito ipso recipiente, ei consentire non dicitur, sed opus est, quod contineat actum, qui gestus dicatur voluntate ipsius recipientis. Quibus intelligimus errasse Antonium Gabrielem in suis conclusionibus *lib. 1. titul. de præsumptio. concluf. 2. nu. 8.* qui dum malè intellexit Comensis traditionem, ab eo dissensit.

Declaratur secundò, vt procedat hæc præsumptio
12 quod hic † recipiens literas, vel instrumentum, præsumatur quidem approbasse actum ipsum: non autem fateri, quod re vera fuerit gestus. Ita declarant Comens. *in dicto consil. 177. column. penultim. versic. Non obstat quòd receptio.* Ripa *in c. cum M. Ferrarien. nu. 132. versicu. tertiò declara de constit. & in l. admonendi, nu. 137. ff. de iureiurand.* Alciat. *in l. detestatio, n. 51. de verborum significat.* Anto. Gabriel. *in dict. concluf. 2. n. 9.* quos secutus sum *in dicto libro 2. de arbitrar. iudicum, casu 21. n. 4.* Exemplum adferri solet, si procurator Titij ei dat literas, se mutuò recepisse suo nomine centum à Caio. Titius iste recipiendo literas, approbasse quidem illas dicitur, si mutuo receptæ fuerunt pecuniæ: sed tamen non dicitur affirmasse, quod re vera fuerint receptæ. Et propterea qui numerasse asserit, aliter quàm ex literis eam numerationem probare debet.

Declaratur tertiò, vt habeat locum hæc præsump-
13 tio in eo, qui † scienter recepit literas: secus si ignoranter. Ita gloss. *in Clement. 1. in verbo, scienter, de procurat.* Matthesil. *notabil. 21.* Cæpolla *cautela 9. Pone quod, n. 2.* Ripa *in dicto cap. M. n. 132. versic. primò requiritur.* Berous *inter consilia Zasij, in consilio 4. columna penultima, versicul. adhæreo.* qui quidem scribunt, quod ad hoc vt præsumptio ista locum habeat,
14 debet is recipiens † aperuisse, & legisse literas: nec quidem sufficere perfunctoriam lectionem, sed tantum temporis tribuendum esse, vt eas considerare potuerit, vt post alios declaraui *libro secundo, de arbitrariis iudicum, casu 21. numer. 5.* Quæ sanè traditio procedit, nisi post retentionem scripturæ tantum tempus effluxerit, vt verisimile sit, illum recipientem vidisse, & legisse scripturam illam. Ita Imola *in Clem. 1. in fine, de procurator.* & Anton. Gabriel. *in dicta concluf. 2. num. 12.* Atque ita potest intelligi, & declarari Ancharan. *in dict. Clement. 1. colum. 2. de procurat.* cùm dixit, ex præsentatione literarum præsumi scientiam, etiamsi non apparet de ipsius scripturæ lectione loquitur sanè Ancharanus, quando post retentionem literarum aliquod tempus elapsum est, quo verisimile sit eas legisse.

Declaratur quartò, vt non procedat, quando in scri-
15 ptura † contineretur calculus dati & accepti. Nam tunc recipiens non præsumitur eam approbare. Ita Cæpolla *in d. cautela 9.* Ias. *in rep. l. admonendi, n. 138. de iureiurand.* Dec. *in c. 2. n. 15. de fide instrum.* Ripa *in d. c. cum M. n. 132. vers. secundò intellige de constit.* & Anton. Gabriel. *in d. concluf. 2. num. 13.* Ea est ratio, quia non præsumitur retinere, vt debitum agnoscat, sed vt videat, an rectè calculus ille fuerit confectus, *iuxta l. cùm seruus de cond. & demonst.*

Declaratur quintò, vt procedat hæc præsumptio,
16 quando † testes illi, qui attestantur de retentione ipsius scripturæ, & de contradictione non facta, sciebant quæ scripta erant in ea scriptura, aliàs secùs. Ita Mathes.

BIU Cujas

thes. *in d. notab.* 21. Cæpolla *in d. cautela* 9. Alex. *in annot. ad Bartol. in d. l. quo enim.* §. 1. *ff. rem ratam hab.* Decius *in dict. ca.* 2. *nu.* 15. *de fide instrum.* Iason *in repet. di. l. admonendi. num.* 138. *versi. & ex hoc*, & Berous *inter consilia Zasij in d. cons.* 4. *colum.* 1. *vers. adhæreo.* & Anton. Gabriel. *in d. conclus.* 2. *numero* 14.

Declaratur sextò, vt procedat hæc præsumptio
17 quando* hæc scriptura, viuo mittente, peruenit ad recipientem, secùs si eo mortuo. Nam tunc locus non est huic præsumptioni. Ita Roma. *in d. leg. nuda ratio. ff. de donat.* Deci. *in ca.* 6. *n.* 15. *de fide instrum.* Iason *in d. repet. l. admonendi. n.* 118. *versi. secundò limita de iurciurando*, & Anton. Gabriel. *in d. conclus.* 2. *num.* 26.

PRÆSVMPT. LXVI.

Quando ac quomodo subscribens, alterius scripturam, vel eam sua manu scribens, vel inscribens eam approbare præsumatur, accurata & diligens explicatio.

SVMMARIA.

1 *Scripturam alienam manu sua totam scribens, approbare præsumitur in ea contenta.*
Quod extenditur, etiam nullo ipsius signo apposito, numero 3.
Item licèt se sua manu scripsisse non asserat. num. 4.
Fallit id si scriptura non contineat causam aptam, quæ scribenti nullum adferret præiudicium. num. 5.
2 *Scripturam manu propria scriptam, scribentis subscriptione non indigere.*
6 *Notarius scripturam conficiens ratione officij non præsumitur in ea contenta approbare.*
7 *Scripturæ ab alio confectæ subscribens, præsumitur eam approbare.*
Quod etiam locum habet in pœnalibus. n. 8.
Et si subscriptio generalis sit. n. 10.
Non obstante opinione Bartoli, si rectè intelligatur. n. 11.
9 *Dispositio puniens negantem scripturam propriam, locum habet etiam in subscribente.*
12 *Statuto stante, vt exequutio detur contra scribentem de subscribente quoque intelligi.*
13 *Scriptura ab aliquo subscripta, ipsius mandato & causa confecta præsumitur.*
Idque etiam quando scriptura pro forma requireretur. numero 14.
15 *Scripturæ alienæ nomine alieno subscribens, eam non præsumitur approbasse.*
Nisi tamen subscribendo actui illi, proprio iuri detrimentum adferret, num. 16.
17 *Subscribens scripturæ alienæ, officij ratione, eam non præsumitur approbasse.*
18 *Notarius subscribens actui ratione officij, eum non præsumitur ad sui preiudicium approbare.*
19 *Agnatus cuius consensus ex dispositione requiritur subscribendo actui celebrato ab agnata, in sui præiudicium non præsumitur approbasse.*
Quod tamen quomodo accipiendum. nu. 20.
21 *Scripturæ non lectæ subscribens non præsumitur eam approbasse.*
22 *Ratificatio non nisi de his facta præsumitur, quæ à ratificante lecta, cognita, & rectè intellecta fuerunt.*
23 *Subscribens scripturam legisse præsumitur, si visis, & suprascriptis se scripsisse asserat.*
Idem si testes deponant, illum scripturam ad se receptã in domum, cubiculũ, aut bibliothecam detulisse, nu. 24.
Iudicis tamen arbitrio committendum esse. n. 25.
Et quid si scripturam per aliquod temporis internallũ penes se detinuerit. n. 26.
Aut subscribẽs sit vir diligens, & in re domestica cautus, n. 28. *Et quid in parum solerti & cauto. n.* 29. 30. & 31.
27 *Hæres transigens super testamento præsumitur scire in eo contenta.*
32 *Scripturam alienam non scribens, aut ei subscribens, suprascribens tantum, præsumitur eam approbasse.*
Id autem locum non habet in testamentis, & aliis quæ requirunt subscriptionem. num. 33.

EFficit præcedens disputatio, vt hoc loco explicem quod alibi eram explicaturus, quando subscribens alterius scripturam, vel eam sua manu scribens, vel inscribens eam approbare præsumatur. Quæ sanè disputatio vt summè vtilis est, ita non negligenter à nobis pertractanda est. Hac itaque in re, tres præcipuos casus distinguimus atque constituimus.

Primus est, quando quis nomine alterius totam ip-
1 sam scripturam * sua ipsa manu scripsit, præsumitur eam, seu id, quod in ea continetur, approbare. Ita Bar. *in l. cùm tabernam.* §. *idem quæsiit. nu.* 1. *vers. item fortè. ff. de pigno.* & ibidem Angel. *in* 2. *notab.* & Salicet. *in ver. idem notat. Bald. in proœm. Digestorum. n.* 19. *vers. sed si*
2 *esset nomen.* Cùm dixerunt, scripturam manu * propria scriptam, non egere quod eiusdem scriptoris manu subscribatur. Idem *in l. cùm antiquitas. in vlti. not. ab. C. de testam.* & ibid. Castrens. *in fin.* Roman. *in cons.* 303. *num.* 1. Butrius *in cap. col.* 2. *versi. vtrum autem in ipsa, de fide instrum.* & ibidem Cardinal. *col. penult. versi. nã quando obstat.* & Imola *col.* 5. *versi. intellige quando.* Idẽ Imola *in Clemen.* 1. *n.* 10. *vers. idem si non essent. de procurat.* Aretin. *in cõs.* 64. *col.* 5. *ver. nec potest dicere.* Alexand. *in l. admonendi. n.* 31. *versi. item adducit. & in fin. ff. de iureiur.* idem Alexand. *in l. cum antiquitas. col.* 2. *in vltimo nota. Cod. de testam.* & ibidem Iason *num.* 12. Socin. Sen. *in cons.* 15. *nu.* 48. *in fine lib.* 1. Decius *in l. hac consultissima. n.* 27. *C. qui testa. facere poss.* Purpur. *in l. admonendi. nu.* 166. *ff. de iureiur.* Crauet. *in tract. de antiqui. tempo. in quinta particula primæ partis principalis. n.* 42. Anton. Gabriel. *in suis conclusionibus. lib.* 1. *titu. de præsum. concl.* 3. *nu.* 11. Benuenut. Straccha *in tracta. de mercatura. tit. quomodo in causis mercatorũ procedendum sit. n.* 30. Quam quidem sententiam probat *text. l. fideiussor.* §. *pater. ff. de pigno. & text. in* §. 1. *Inst. de emp. & vend. ibi si instrumẽta fuerint conscripta vel manu propria contrahentium, vel ab alio quidem scripta, à contrahente autem subscripta.*

Extenditur primò, vt procedat etiamsi nullũ ipsius
3 scribentis* signum appositum fuit. Nam necessarium illud minimè esse tradiderunt Bart. *in dict. l. cùm tabernam.* §. *idem quæsiit. ff. de pign.* & Butri. *in d. c.* 2. *colu.* 1. *ver. an ipsa exigatur, de fide instrum.*

Extenditur secundò, vt procedat etiamsi quando is,
4 qui scripsit, † non asseruit, se sua manu scripsisse. Ita Bart. *in d.* §. *idem quæsiit. n.* 2. & apertiùs Crauet. *de antiquit. temporum. in d. quinta particula primæ partis principalis. n.* 43. satis enim superque est, quòd constet scripturam esse manu illius scriptoris scriptam. Nec obstant auctoritates Felini *in d. colu.* 2. *versic. octauæ conclusio. de fide instrum.* & Purpur. *in d. l. admonendi. n.* 167. *de iureiur.* qui dissentiunt. Nam respondetur eos moueri ex *l. cùm antiquitas.* §. *vltim. C. de testam.* quæ tamen loquitur, quando subscriptio requiritur pro fama. Sicuti ad rem nostram declarat Aretin. *in cons.* 64. *col.* 4. & Crau. *vbi suprà.*

Declaratur primò, vt procedat hic casus, quando

BIU Cujas

5 † scriptura continet causam aptam & idoneam: alias scribens sibi non adferret aliquod præiudicium. Ita Imol. *in d.c.2.num.3.versic.in ead.gloss.de fide instrum.* & ibidem Deci. *num.*12. Anton. Gabriel. *in d. conclus. 3. num.* 14. quę declaratio comprobari posset ex copiosè traditis à Felin. & cæteris, *in cap.si cautio.de fide instru.*

Declaratur secundò vt non procedat hæc præsumptio in notario, qui subscribere etiam tenetur. Ita Felin. *in d.cap.2.nu.7.de fide instru.* & Anton. Gabriel. *in d.conclu.3.nu.*15. Quibus addo Alex. *in cons.*41. *num.*3. *libro* 1. Ias. *in di.l.cùm antiquitas.n.*12. *C.de testam.* post Castr. & Alex. *ibid.* & Parisium, *in cons.*27. *n.*5. *lib.*2.

Cæterùm declaratio hæc à Gabrielio proposita, non satis videtur congruere huic disputationi, quæ quidem est, an scribens præsumatur ad sui præiudicium approbasse ea, quæ in ipsa scripta fuerunt, non autem est disputatio de scriptura subscripta, vel non subscripta. Quocircà rectiùs dicere possumus, non procedere
6 hunc casum † in notario, ob id, quod ipse ratione sui officij eam scripturam confecit, vt dicemus subsequenti in casu, in secunda declaratione.

Secundus est casus, quando quis subscripsit scriptu-
7 ram, † ab altero scriptam. Hoc in casu pro regula traditum est, subscribentem hunc præsumi approbasse scripturã illam. Ita Bart. *in l.emptor.*§. *Lucius, ff. de pa.* & ibidem Angel. Fulg. Cast. Ias. *colu.*1. *vers. sed notat.* Idem Bart. *in l.sicut* §. *nõ creditur.ff.quib. modis pignus vel hypothe.soluitur.* Idem *in l.quæ dotis, ad finẽ.ff.soluto matr.* & ibidẽ Alex. *col.penul.vers.succes.siuè in quantum.* Bald. *in rub.C.de fid.instrum.nu.*7. *& in c.cùm ecclesiæ.col.*1. *versi. & si Canonici de electio.* Ang. *in l.si ita stipulatus* §. *Chrysogonus.ver. & sic nota ff.de verb.oblig.* & ibidem Imola *col.*2. *vers.item nota.* Castr. *col.*1. *vers. in prima parte.* Areti. *in col.*2. *vers.nota primò.* Alex. *col.* 1. Ias. *in primo notab.* & Alciat. *n.*3. Idem Ang. *in l.pluribus. in princ.ff.de verb.oblig.* Imola *in c.*2. *colu.*2. *versi. nona declaratio, de fide instrum.* Castrens. *in l.si procuratorem absentem, col.*1. *de procura. & in l. cùm antiquitas. in fi.C.de testa.* & ibidem Ias. *col. vlti.* Ancharan. *in cons.*142. *col.*1. Roman. *in l.quæ dotis nu.*49. *ff. solut. matrim. & in cons.*204. *col.*1. Aretin. *in cons.*64. *col.* 1. *versi.nec dicat aliquis.* Abbas *in c. quoniam contra nu.* 32. *versi.sed quæro de probat.* & ibidem Felin. *nu.* 55. & Decius *nu.* 10. Alexan. *in cons.*147. *colum.*1. *& in cons.* 181. *col.penult.vers. & dicit Ludov. libro* 2. & idem *in con.*118. *col.*2. *ver. & dicit lib.*4. Ang. Aretin. *in proœm. Inst.col.*5. *versi.sexiò nota.* Barba. *in cons.*86. *col.*5. *ver. si verò loquimur. lib.*3. Ias. *in repet.l.admonendi, col.*11. *versic.item adde de iureiur. & in l.quæ dotis.n.*63. *ff.sol. matr. & in authen.si quis in aliquo.col.*2. *vers. confirmo, quia subscribens. C.de eden.* Socin. *in tract.fallen. regul.* 385. Felin. *in cap.*2. *n.*7. *&* 8. *de fide instr.* Ruin. *in cons.* 215. *nu.*1. *libro* 1. *in cons.*22. *nu.*5. *& cons.*76. *in fin.lib.*4. Deci. *in cons.*11. *num.*16. *colu.penult.vers. comprobatur hoc & in consil.*463. *num.*2. Marsil. *in rubr. C.de probatio. num.*75. Purpur. *in l.admonendi, num.* 166. *de iureiurand.* Paris. *in cons.*83. *num.*3. *& in cons.*94. *num.*5. *& in cons.*101. *nu.*57. *libro* 1. *in consil.*12. *num.*107. *libro* 2. *& in cons.*77. *num.*23. *libro* 3. Socin. Iun. *in cons.*92. *nu.* 15. *libro* 2. *& in cons.*106. *num.*4. *&* 5. *libro* 3. Crauet. *in cons.*73. *n.*1. Anton. Gabriel. *in suis conclusionibus libro* 1. *tit. de præsumpt. conclu.*3. *num.* 1. Rolan. *in consil.* 44. *num.* 30. *libro* 1. Quæ sanè sententia multiplici iure probatur, nempe *in l.emptor.*§. *Lucius ff. de pact. in le.*1. §. 1. *ff. de constit. pecu. in leg. sicut.*§. *nõ creditur. ff. quibus modis pignus vel hypothe. soluitur. in leg. si ita stipulat.*§. *Chrysogonus, de verborum obliga. in leg.*1. §. *inter filium. ff. ad legem Cornel. de falsis* §. 1. *in Instit. de empt. & vendit. authent. si modo. Cod. familiæ erciscund. & in c. si quis presbyterorum de rebus ecclesiæ non alienandis.*

8 Extenditur primò, vt procedat etiam † in pœnali-
9 bus, sicuti videmus, quod † dispositio puniens negantem scripturam propriam, locum etiam habet contra eum, qui negauit scripturam, cui ipse subscripsit. Ita Bald. *in authen. contra qui propriam, colu.* 2. *ver. item quære quod. C. de non nu. pecu.* Cast. *in cõsil.*87. *Quantum ad contenta. col. vlti. vers. super alio quæsito libro* 2. Dec. *in authen. si quis in aliquo. n.*17. *Cod. de edend. & in c. quoniam contra colu. antepen. vers. circa secundum. de probat.* Purpura. *in l. admonendi n.*166. *de iureiur.* Alciat. *in dict.* §. *Chrysogonus nu.*3. Anton. Gabriel. *in d. conclus.*2. *n.*2. Et ratio est manifesta, quia ita consentit in pœnalibus ex subscriptione quã in cæteris, cùm differentiæ ratio assignari non possit inter pœnalia & pecuniaria, cùm subscriptio efficiat, vt scriptura illa propria esse dicatur, cum sit non solùm mandato subscribentis scripta, vt ait Geminia. *in c. si pro te. de rescript. in* §. sed etiam propria manu subsignata. Quocirca malè dissentiunt ab hac opinione Salic. *in d. authen. contra qui propriã. col.*2. *ver. quæro, quid si est chirographũ. Cod. de non nu. pecu.* Iason *in dict. leg. emptor.*§. *Lucius. col.*1. *versi. tertiò adde. ff. de pact. in leg. si ita stipulatus.* §. *Chrysogonus n.*3. *de verborum obligat. & in auth. si quis in aliquo. colu.*3. *vers. puto, quòd sit falsum. Cod. de eden.* ij sanè ea adducti sunt ratione, quod aliud est scribere, aliud subscribere, & subscribens dicitur fictè scribere. *l. diuus. §. item Senatus. & l. si ego.*§. *dotis. ff. sol. matr.*

Verùm respondetur, quod cùm tota vis approbationis in subscriptione sit, satis est illud in quo scripturæ efficacia vertitur, manu debitoris esse factum.

Extenditur secundò, vt procedat etiamsi subscrip-
10 tio † generalis sit. Non enim requiritur specialis. Ita Bald. *in authen. si quis in aliquo. col.*2. *vers. ulterius quæramus C. de edend.* Ang. *in l. si stipulatus.*§. *Chrysogonus. col.*8. *vers. attende etiam, de verborum oblig.* & ibidem Imol. *col.*2. *vers. aduerte tamen.* Castr. *col.*1. *ver. item adde tertiò.* Alexand. *col.*2. *versi. secundo amplia.* & Alciat. *num.*4. Idem scripserunt Anchara. *in consilio* 242. *col.* 2. *versi. non obstat dictum.* Alex. *in l. quæ dotis, colum. vltim. versi. & subdit. ff. soluto matrimon. & in consil.* 147. *col.*2. *versi. & secundùm magis communem. libro* 2. Ias. *in l. cùm antiquitas. colu. vlt. versi. limitat. mirabiliter. Cod. de testam.* Felin. *in c. quoniam contra. vers. limita sextò. de probat.* & idem Deci. *n.*48. *versi. circa primum.* qui communem hanc esse opinionem asseruit. Idem Deci. *in consilio* 147. *in fin.* Roland. à Valle *in cons.*44. *num.*38. *libro* 1. & Alciat. *in dict.* §. *Chrysogonus. numer.* 9. Natta *in authen. quod sine. n.*48. *versi. retenta igitur.* Hæc sanè generalis subscriptio approbationem &
11 consensum arguit. Nec obstat auctoritas † Bartol. *in leg. diuus.* §. *item Senatus. ff. ad legem Corneliã de falsis,* qui specialem esse oportere subscriptionem dixit. Et Bartolum visus est sequi Socin. *in tracta. fallen. regula.* 385; *fallen.*3. Nam respondetur primò aduersus Bartolum esse communem opinionem, & ex relatis multi testantur, præsertim Dec. & Roland. præcitatis in locis. Præterea & secundò respondetur declarando Bartoli traditionem, illam loqui, quando lex expresè requirit specialem subscriptionem, vt est quando scriptura est à lege prohibita, sicuti in casu *dicta leg. diuus,* §. *item Senatus.* vbi actus ipse scribendi ponitur, non autem consensus: & ideo vt pœnæ locus sit specialis subscriptio esse debet. Ita declarant Bald. *in dicta authen. si quis in aliquo.* Angel. Imola & Aretin. *in dicto* §. *Chrysogonus.* Alexand. *in dicto consilio* 147.

Felin.

BIU Cujas

Felin. *in dicto cap. quoniam contra. nu. vigesimo secundo versi. limita sextò.* & ibidem Decius *nu. quadragesimo octauo, versi. dictũ Bartoli.* scripsit Barto. traditionem procedere, quando nominatim requiritur exprimi. Et exemplum etiam adferri potest in casu Castren. *in consilio 209. Viso quodam instrumento continente. col. vlti. versic. præterea etiam, lib. primo,* quando notarius cõmittit alteri notario, vt suo nomine conscribat instrumentum. Nam tunc notarius mandans debet speciali subscriptione eam scripturam cõprobare. Rursus Castren. *in cons. 216. confirmando quæ superius, ad finem, lib. 1.* intelligit Bartolum loqui, quando scriptura cõtinet aliqua pro scribente, & aliena contra. Nam tunc requiritur specialis subscriptio, cum alioqui generalis subscriptio referatur ad ea solum quæ pro se faciunt, non autem ad ea quæ contra: sicuti multis probat ipse Castren. Et idem sensit Gofred. *in cons. 14. nu. 57.*

Extenditur tertiò, vt procedat etiam stante statuto,
12 * quòd contra scribentem datur executio ad instantiam creditoris. Nam & tunc executio datur cõtra debitorem subscribẽtem: Ita Angel. *in d. l. si. ita stipulatus. §. Chrysogonus, col. 1. versi. si statutum. de verb. obl.* & ibidem Imola *col. 2. versi. & per hoc infert.* Castr. *colum. 1. versi. item adde quod ill'.* Aret. *col. 2. ver. nota 1.* Alexan. *col. 1. versi. & per hoc infert, & col. 2. versi. & an statutum.* Barb. *in cons. 86. col. 5. lib. 3.* Dec. *in auth. si quis in aliquo nu. 18. ver. sed tamen dictis. C. de eden. & in d. c. quoniam contra. nu. 48. versi. circa secundum de probat.* Gratus *in cons. 138. col. vlti. versi. nec obiici potest lib. 2.* Bertrand. *in cons. 59. col. 2. versi. & quamuis. lib. 1.* Natta *in auth. quod sine. nu. 46. C. de testam.* & hanc visus est sequi Anto. Gabriel *in d. conclus. 3. nu. 7.* Ea
13 est manifesta ratio, quia suo mandato * & causa, præsumitur confecta illa scriptura, & ob id perinde est, ac si ipse sua ipsa manu scripsisset, statutum ergo quod respicit consensum, quo obligatio fuit causata, locum habet & hoc in casu. Quibus cõstat malè sensisse Angelum *in l. cum antiquitas in lectura Florẽtina. C. de test.* & ibidem Iasonem *col. vlt. versi. fortius per prædicta,* & eundem Iasonem *in l. emptore, §. Lucius, col. 5. versi. & quinto adde. ff. de pact. & in d. §. Chrysogonus, col. 2. versi. istud notabile. d. auth. si qua in aliquo. col. 2. ver. vnde per illum text.* cùm aduersus cæteros senserunt.

Extenditur quartò, vt procedat hęc sententia, e-
14 tiam † quando scriptura requiritur pro forma. Nam etsi subscribens non satisfacit dispositioni legis: attamen ipse approbasse cẽsetur scripturã illam à se subscriptam. Ita senserunt Ias. *in l. cum antiquitas nu. 12. versi. & eodem modo. C. de testam.* post. Castr. & Alex. *ibidem,* & Dec. *in l. hac consultissima. nu. 26. C. qui test. facere possunt.* Ea est ratio, quia ita consensus elicitur ex sola ipsa subscriptione: sicuti ex tota scriptura, vt & supra in prima extensione declaraui.

Declaratur primò, vt locum non habeat hęc præ-
15 sumptio, quando quis alieno nomine † scripturæ se subscriberet. Nam tunc eam approbasse non præsumitur. Ita Imol. *in c. si quis presbyterorum, n. 14. de reb. eccle. non alien.* Felin. *in c. quoniam contra versi. limita secundò de probat.* Paris. *in consi. 101. nu. 6. lib. 1.* Anto. Gabr. *in d. conclu. 3. nu. 18.* Ea est ratio, quia non sua causa id facit, sed aliena, & ob id omnis consensus se obligandi abest. Et actus agentium non operantur vltra suam intentionem. *l. non omnis. ff. si cert. peta.*

Hanc tamen declarationem intellexerunt glos. &
Imo. *in d. c. si quis presbyterorum.* non habere locum
16 quando subscribens † subscriberet se actui, quo iuri proprio detrimentum adferret. Nam tunc si illum impedire posset, & non impediret, sibi præiudicaret.

Declaratur secundò, vt non procedat, quando quis
17 ratione * officij sui subscriberet se scripturę alterius, vt putà quando testis subscribit scripturę, vt significet se adfuisse, cum illa scriberetur. Nam tunc subscribẽs iste non dicitur approbasse actum illum. Ita tradunt *gl. 5. in d. c. si quis presbyterorũ de reb. eccles. nõ alien. & glo. in l. sicut. §. non videtur. ff. quibus modis pignus vel hypothe. sol.* Bart. *in l. quæ dotis. col. vlt. ver. quæro quid. ff. solut. matrimon.* Bal. *in l. Titia. §. Lucia in fin. de legat. 2. & in l. si pater. C. de fideiuss.* Castrens. *in l. emptor. §. Lucius. col. 2. versi. & hoc quando ff. de pact.* & ibid. Iason. *nu. 4.* Idem Castrens. *in d. §. Chrysogonus. col. 2. ver. quod est verum.* & ib. Alex. *col. 2. versi. & dicit ipse.* Ias. *col. 3. ver. supra scriptum notabile.* & Alciat. *n. 7.* Socin. *in tract. fallen. reg. 385. fallen. 1.* Rui. *in cõs. 293. n. 6. lib. 2.*

Adferri etiam potest exemplum in notario, qui tanquam notarius ratione sui officii subscripsit instrumento: de quo fuit rogatus. Nam tunc illa subscri-
18 ptione non * præsumitur censeturve approbasse ad sui præiudicium actum illum eo in instrumento descriptum. Ita Bartol. *in d. l. sicut. §. non videtur. in 1. notab. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. sol.* Bald. *in d. l. si pater. C. de fide juss.* Corn. *in cons. 208. col. vlt. versi. nec obstat. lib. 4.* Ias. *in d. §. Lucius. nu. 4. & in d. §. Chrysogonus. nu. 11.* & idem Alex. *num. 8.*

Potest etiam adferri exemplum in agnato, † qui ex
19 dispositione debet auctoritatem suam interponere contractui celebrato ab agnata. Nam subscribendo ipsi contractui, non præsumitur illum approbare voluisse, ad sui præiudicium. Ita ad rem nostram, hoc exemplo vsus est Alc. *in d. §. Chrysogonus. nu. 8.* & conferunt quę scribit Crau. *in illa qu. de indemnitate mulieris, & c.* impressa post *tract. de antiquita. tempo.* & post eum scripsi *in cons.*

Cæterum hæc declaratio intelligitur, quando iste
20 qui ratione & causa officij subscripsit, † causa probationis subscripsit: secùs si respectu substantiæ, & idem voluntariè subscripsit. Nam tunc ad sui præiudicium consensisse præsumitur atque censetur. Ita Socin. Sen. *in cons. 43. colu. vltim. ver. sed postremò. lib. 4.* quem secutus est Crauet. *in d. quæstio. de indemnitate mulieris. nu. 38.* & idem scripsit Anton. Gabr. *in d. conclus. 3. num. 22.* qui alias declarationes, quæ tamen hac sub vna continentur, commemorat.

Declaratur tertiò, vt non procedat hæc præsum-
21 ptio, † quando subscribens non legisset scripturam cui subscripsit. Nam tunc non præsumitur eam approbasse. Ita *glos. 2. in d. cap. si quis presbyterorum. de reb. eccles. non alien.* Bart. *in l. quæ dotis, colum. vltim. versi. quæro, quid in subscribente. ff. soluto matrimo.* Bald. *in l. vltim. versi. quæro, quid in subscribente. ff. soluto. matrimon.* Bald. *in l. vltim. versi. nota, quod scribens. C. plus valere quod agitur, quàm quod simul cõcip.* Angel. *in d. l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. colum. 1. versi. & sic nota. de verbo. obligat.* & ibidem Imol. *col. 3. versic. item adde secundò.* Castrens. & Alexan. *col. 1.* Iason. *colum. 3. versi. secundò limita.* & Alciat. *num. 9.* Item affirmarunt Abb. *in cap. ex literis. colum. vltim. versi.* Goffredus. *de transact.* Angel. Aret. *in proœm. Instit. col. 5. versi. sextò nota.* Caccialup. *in tract. de transact. quæst. 12. nu. 14.* Alexand. *in l. quæ dotis. colu. pen versi. successiuè in quãtum. ff. solut. matri.* Iason. *in l. emptor. §. Lucius. n. 4. versic. item limita. ff. de pactis.* Socin. *in tractatu fallen. regul. 385.* Felinus *in cap. quoniam contra. n. 48. deprobatio.* Alciat. *in d. §. Chrysogonus, n. 9. versi. hinc etiam.* Gramm. *in cons. 66. num. 71. in ciuilibus.* Anton.

BIU Cujas

Gabriel *in dicta conclusione* 3. *nu.* 28. Et huc pertinet,
22 quod dicimus ratificationem * non præsumi factam, nisi de his, quæ lecta, cognita, & rectè intellecta fuerunt à ratificante, vt scribunt Oldrad. *in cons.* 329. *Has allegationes, colum. vltim.* Bald. *in cons.* 176. *Præmittendum est ad euidentiam lib.* 2. & Crau. *in cons.* 197. *nu. decimoquarto*, & alios commemorabimus infrà.

In dubio autem an præsumatur hic subscribens legisse & cognouisse quæ ea in scriptura continebantur, ita distinguendi sunt casus sequentes.

23 Primus est, * quando in ea subscriptione dictum fuit, visis & lectis suprascriptis, &c. Hoc casu ita factum præsumitur vt argumento ducto à sensu contrario probat *l. vlt. C. plus valere quod agitur, quàm quod simulatè concip.* Et in specie tradit Imola *in d. §. Chrysogonus, col.* 3. *versicu. in dubio autem dic.* qui subiungit, idem esse quando testes affirmarent eum audiuisse & legisse. Et Imol. secutus est Iason. *in dict. §. Chrysogonus, num.* 14. Qui sanè casus caret probabili dubitatione.

Secundus est casus quando in subscriptione nil fuit
24 dictum, & testes † attestantur solùm, quòd subscribens coram se non legit, sed quod secum detulit in domum, vel cubiculum, vel suam bibliothecam, & quod statim reuersus est ea scriptum subscripta. Hoc casu existimauit Imola *in d. §. Chrysogonus, col.* 3. *vers. si verò constet.* non præsumi lectam vel cognitam. Ego
25 hac in re multum tribuerem Iudicis * arbitrio, vt considerata scripturæ qualitate, loci distantia, temporis breuitate, & his similibus, arbitrari possit, an is subscribens legere eam scripturam potuerit, vel non.

Tertius est casus, quando non apparet, quòd statim
26 subscripserit, sed quòd per aliquod temporis † interuallum apud se retinuerit. Hoc sanè in casu præsumitur quòd eam scripturã legerit. Ita Imol. *in d. §. Chrysogonus, col.* 3. *vers. si vero nõ apparet* . & ibid. Alcia. *n.* 11. *arg. c. constitutus de testib. cum ibi nota.* & confert *l. nõ est ferendus ff. de transact.* & in simili tradunt Doct. *in l. qui Romæ. §. duo fratres*, vbi Barto. *num.* 13. & Ripa *nume.* 56.
27 *ff. de verb. obligat.* dum disputant, an hæres † transigens super testamento præsumatur scire in eo contenta: & dicunt præsumi, quando constat testamentum fuisse per aliquod tempus apud eum. Ita etiam in specie tradunt Bart. *in l. eius qui. in* 5. *notab. ff. si certum peta.* & alios refert. Dec. *in cons.* 607. *num.* 4. Grammat. *decis.* 3. *nu.* 31. Alba *in cons.* 18. *col.* 1. Ita etiam declarari & intelligi debet Natta *in auth. quod sine, nu.* 50. *C. de testa.*

Quartus est casus, quando non constat hunc subscribentem vidisse & legisse scripturam illam: nec etiam constat, quod penes se habuerit, sed hic subscri-
28 bens * est vir diligens, solers & cautus in re domestica. Hoc casu præsumitur vidisse, legisse, ac considerasse scripturam illam. Ita tradunt Imol. *in d. §. Chrysogonus. col.* 3. *versicu. si vero non constat.* & Alciat. *numero decimotertio.* qui communem esse sententiam asseruit.

Ea est ratio, quia non præsumitur, quòd suum iactare voluerit, *iuxta l. cum indebito. in princ. de proba.*

Quintus & vltimus est casus, quando non constat hunc subscribentem vidisse & legisse scripturam, nec etiam constat, quod penes se habuerit: Et hic subscri-
29 bens est notæ negligentiæ, & in re sua familiari † parum cautus. Hoc in casu sunt opiniones. Vna fuit Imolæ *in d. §. Chrysogonus. colu.* 3. *versi. si vero non constat.* qui dixit præsumi in hoc ignorantiam.

Altera fuit opinio Alexan. *in cons.* 147. *num.* 3. *libro* 2.
30 quod * imò præsumitur legisse & sciuisse in ea descripta. & Alexan. secutus est Ias. *in dict. §. Chrysogonus. numero* 14. qui eiusdem sententiæ recenset Castr. *in cons.* 350. *lib.* 2. est hodie *in cons.* 12. *De casu præsenti. num.* 7. *libro* 3. Eandem opinionem probarunt Felin. *in d. c. quoniam. contra, numero* 48. *vers. limita sextò, ad finem. de probat.* Marsi. *in rubr. Cod. de probat. numer.* 315. Ruin. *in cons.* 193. *numer.* 1. *& numero* 6. *libro* 2. Purpur. *in l. admonendi. numero* 179. *de iureiur.* Ioan. de Amicis *in consil.* 137. *numero* 28. Paris. *consil.* 77. *numero* 26. *& versi.* 88. *nu.* 34. *libro* 3.

Tertia fuit opinio eorum, qui scripserunt, Imolæ
31 opinionem procedere, quando † aliqua alia coniectura concurrit. Ita Aretin. *in dict. §. Chrysogonus*, & ibidem Claudius Scysell. *numero* 7. Alciat. *numero* 11. *vers. ego Imolæ.* Et vna est coniectura (inquit Alciatus) vt si probaretur ante subscriptionem dixisse creditorem debitori, vt syngraphæ subscriberet, in qua locatio contineretur, deinde appareret subscriptum venditioni. Nam tunc coniectura fit, illum subscribentem non legisse syngraphã illam, *iuxta l. vlt. C. plus valere, quod agitur. & c.*

Altera est coniectura (inquit Alciat.) vt si magna est inter eos coniunctio, & vnus de altero maximè confidit, sicuti contingit inter socios, aut inter patrem & filium, *iuxta l. data. Cod. de donat.* Est sanè coniectura, quod hic subscribens non viderit, nec legerit scripturam illam.

Tertiam coniecturam considerauit Alciat. *in dict. §. Chrysogonus. n.* 12. *vers. & putarim hoc.* vt si dies vel alia manu adscripta appareat, vel ex atramenti diuersitate videatur, non eodem tempore adiecta, vel signum aliquod rasuræ adsit. Et hac in re multum tribuit Alciat. Iudicis arbitrio.

Tertius est casus principalis huius disputationis, quando quis non scripsit, vel subscripsit scripturam:
32 sed † suprascripsit. Hoc etiam in casu hic suprascribens præsumitur approbasse scripturam illam. Ita Bart. *inl. si quis ex argentariis. §. si initium. nu.* 35. *versi. si verò verba dicerent. ff. de eden.* Alex. *in cons.* 147. *n.* 10. *libro secundo.* Anto. Gabriel *in suis conclusionibus, libro primo, titu. de præsumpt. conclus.* 3. *n. decimo sexto.* & Natta *in auth. quod sine. n.* 52. *C. de testam.* Et hic casus recepit omnes declarationes, quas recensuimus su-
33 periore casu. In testamentis † tamen & aliis quæ requirunt subscriptionem, non sufficit suprascriptio, vt tradit Natta *in d. auth. quod sine, nume.* 52. *in fin.*

PRÆSVMPT. LXVIII.

Mutuum præsumi ita contractum, vt tantundem eiusdem bonitatis restituatur, & an hæc sit fictio legis vel præsumptio.

SVMMARIA.

1 *Mutuum pro cauto habet, vt tantumdem eiusdem bonitatis restituatur.*
Et hanc esse fictionem legis ex sententia Decij, num. 2.
Præsumptionem legis secundùm alios, num. 4.
Fictionem autem in præsumptione fundatam secundùm Socin. Iunio. num. 6.
3 *Intelligitur, & habetur, verba, præsumptionẽ significare.*
5 *Probatio contraria contra præsumptionem, non fictionem, admittitur.*

1 CVm res mutuo datur, etsi nil agitur de illius restitutione, attamen pro cauto † habetur, vt tantundem eiusdem bonitatis restituatur. *l. cùm quid. ff. si certum petat.*

Cæterùm dubitari contingit, an hæc sit legis fictio, vel præsumptio? Hac in re sunt opiniones. Prima fuit eorum, qui dixerunt, hanc esse fictionem. Ita Dec. *in dict. leg. cùm quid. in* 1. *lect. num.* 4. post Aretin. *inl.* 4. §.

Cæta-

BIU Cujas

2 *Cato. ff. de verb. oblig.* opinatus est,* fictionem legis esse, cum Iurisconsul. *in d. l. cùm quid.* dixerit, agi intelligitur, quod sanè verbum significat fictionem. *l. 1. in prin. C. de rei vxo. act.* Et rursus dicit Iurisconsul. pro cauto habetur, quod verbum, habetur, significat pariter fictionem. Bald. *in l. 1. de suis & legit.*

3 Verùm facilè respondetur, quod verbum † intelligitur, & verbum haberur, significant præsumptionem, sicuti diximus suprà *libro 1. qu. 10.*

4 Secunda fuit opinio, quod hæc sit præsumptio * legis. Ita Socin. Sen. *in d. l. 4. §. Cato. de verbo. oblig.* Purpur. *in d. l. cum quid n. 23.* & ibidem apertiùs Alciat. *nu. 13.* & idem *in d. l. 4. §. Cato. nu. 105. & in lib. 1. paradox. cap. 20.* Ea ratione motus est Alciat. quia recepta est Doct. sententia, agi posse inter mutuãtes, vt res minoris bonitatis restituatur. Et ideo quòd habeatur pro cauto tãtumdem debere restitui, recipit probationem in contrarium. Non ergo est fictio, sed præsumptio,

5 cùm contra præsumptionem admittatur † contraria probatio, non autem contra fictionem: sicuti declarauimus suprà *libro 1. qu. 8. nu. 21.* Et simile est, quod dicemus infrà subsequenti li. *in præsum. 24.* declarando *l. iam hoc iure ff. de vulg. & pup. subst.* dicemus, inquã, an pupillaris tacita comprehensa sub vulgari expressa: dicatur substitutio à lege ficta, vel præsumpta, simile etiam explicabimus eodem lib. *in præsump. 58.* an illa dispositio. *l. cùm auus. ff. de cond. & demonst.* sit fictio legis, vel potiùs præsumptio. Et hæc quidem opinio verior est.

Tertia fuit opinio Socin. Iun. *in d. l. 4. §. Cato. nu. 81.*

6 *ff. de verb. oblig.* qui docuit, hanc esse † fictionem, fundatam tamen in præsumptione. Lex enim (ait Socin.) presupponit contrahentes ita voluisse, quod præsumptio fingit ita cautum fuisse. Et ideo respectu cautionis, quod scilicet pro cauto inter partes habeatur, dicitur (subiungit Soc.) vera fictio: sed respectu voluntatis sit præsumptio. Hæc opinio contradictionem quandam implicat inquit Soc. quod lex præsupponit, hoc præsuppositum deinde appellat Soc. præsumptionem. Et si lex præsumit ita contrahentes egisse, non potest dici fictio, quæ præsupponit verè nil penitùs actum.

Retinenda est itaque secunda illa opinio, quod sit præsumptio.

PRÆSVMPT. LXVIII.

Mutuam pecuniam à scholari, à legato, & à milite susceptam, presumi in causas scholasticas legationis & militiæ impensam, vt eam pater restituere teneatur, & cesset Senatusconsultum Macedonianum.

SVMMARIA.

1 *Filio pecuniam mutuo susceptam in causam patris conuertente, cessat S. C. Maced.*

Quamuis ab initio suo nomine mutuo suscepit. num. 2.

3 *Studiorum causa absens illius mutuum suscipiens pro quantitate, quam pater præstare solebat, non facit locum S. C. Maced. Idem in eo qui legationis causa absit. numero 4.*

5 *Filius studiorum causa vel legationis absens, mutuum susceptum in causam studiorum, vel legationis præsumitur conuertisse. Hanc autem non esse præsumptionem iuris & de iure. num. 11.*

6 *Mutuum suscipiens pater tempore penuriæ, præsumitur in alimenta familiæ conuertisse.*

7 *Matrimonij onera maritus sustinens, præsumitur id ob dotem fecisse.*

8 *Mutuo dans filio studiorum vel legationis causa absentus repetit à patre illius.*

Idque etiam si patre inuito mutuo datum sit. num. 9.

10 *Filius fam. miles mutuum susceptum præsumitur in causam Castren. vertisse, & de ea tanquam paterfam. tenetur.*

12 *Filius fam. mercator de patris consensu, si pecuniã mutuo suscipit, negotiationis id causa præsumitur facere.*

1 CVm filius acceptam mutuo pecuniam in causam patris † vertit, cessare S. C. Macedo. respondit Celsus *in l. Iulianus. §. deinde ff. ad S. C. Maced.* Nam (vt ille dixit) patri, non autem sibi mutuo accepit.

2 Imò idem est, quando ab initio suo * nomine accepit. deinde in rem patris vertit, sicuti idem Celsus subiunxit. Cessat etiam S. C. Macedo. quando filius ipse stu-

3 diorum † causa absens mutuam pecuniam accepit, pro ea tamen quantitate, quam pater solebat subministrare, vt idem Celsus adiunxit ibi. *in §. quod dicitur.* Idem statuit Alexand. Seuerus *in l. Macedoniani. C. cod. ad S. C. Macedon.* qui idem esse voluit, quando

4 filius absens * causa legationis mutuam suscepit pecuniam. Est enim præsumptio, quod pater ipse non recusasset illi mutuo dari pecuniam ob prædictas causas: sicuti Alexander ipse coniecturam hanc facit. Est etiam

5 præsumptio, quod * filius ipse in causam studiorum & legationis pecuniam ipsam verterit, quemadmodum scripserunt Bartol. *in l. vlt. ff. ad S. C. Maced.* & Socin. sen. *in cons. 16. nu. 10. lib. 3.* qui quidem Soc. respondit,

6 quod quando pater mutuo * accepit pecuniam tempore penuriæ, præsumitur illam impendisse pro alimentis familiæ. Ita & Cauet. *in cons. 91. nu. 5.* secutus Bart. & Socin. respondit, maritum qui diu sustinuit o-

7 nera † matrimonij præsumi id fecisse ob dotem, sine qua tot onera non sustinuisset. Quocirca is qui mutuo

8 dedit * pecuniam filio causa studiorum vel legationis, ab ipso patre repetere poterit. Id quod intellexit glos.

9 *dict. l. sed & Iulianus, §. quod dicitur,* etiam si pater ipso * inuito, pecunia mutuo data fuit, & gloss. illam secuti sunt Bart. *ibi.* & Bal. Nouel. *in tractatu de dote, part. 6. in priuil. 46. n. 1.* Cessat etiam S. C. Macedonianum, quan-

10 do † filius familias miles mutuo accepit pecuniam. Nam præsumitur in causam castrensem vertisse & ob id tanquam paterfamilias tenetur. *l. vltim. in fin. C. ad S. C. Macedonia.* Et hanc esse præsumptionem iuris & de iure, scripserunt Specul. *in titu. de præsumptio. §. species, nu. 5.* & ibidem Ioan. Andr. *in additio. in verbo, in prædictis concord. vers. dicimus contra,* & attigi suprà *in lib.*

11 *1. quæst. 60. in fin.* Sed verius existimo, non esse † præsumptionem iuris & de iure, cum lex non reiiciat contrariam probationem, quæ facilè fieri posset, probando pecuniam fuisse in aliam causam versam. Prædictis

12 accedit simile, quod si filius * est mercator consensu patris, & mutuo suscipit pecuniam, præsumitur mutuo accepisse causa negotiationis & mercaturæ. Ita Bart. *in d. l. Macedoniani.* vbi Bald. & idem Bald. *in dict. l. vltim. n. 6. C. ad S. C. Macedon.*

PRÆSVMPT. LXIX.

Mutuum vel depositum, an præsumatur, quando pecunia in sacculo alicui traditur.

SVMMARIA.

1 *Pecunia in sacculo alicui tradita, præsumitur deposita.*

Idque tum maximè, si vt recipiens custodiret, dictum sit, numero 2. Aliud esse si concessus fuerit illius vsus, numero 3.

DVbitari aliquando contingit, an mutuum, vel depositum præsumatur, quando alicui traditur
1 pecunia in sacculo? Recepta est Doct. opinio, † depositum præsumi. Ita Petrus & Cynus *in l. incendium, C. si certum pet.* Angelus, Castr. & Alexand. *in l. cum quid. ff. eod. si cert. pet.* & ibidem idem respondit Ruin. *in cons.* 108. *n.* 2. *lib.* 1. Et hæc quidem præsumptio locum
2 habet multò magis, quando † tradens pecuniam dixit recipienti, quod eam custodiret. Cum propriè custodia conueniat ipsi deposito, *l.* 1. *in prin. ff. depositi.* Ita in specie Ruin. *in d. cons.* 108. *n.* 1. qui declarat, non habe-
3 re locum, quando recipienti * data fuit facultas vtēdi. Nam tunc mutuū præsumitur, *iuxta l. Lucius, la.* 1. *& l. die sponsaliorum.* §. 1. *ff. depositi.* Mutuum etiā præsumitur, quando fuit actum, quod alia eiusdem generis posset restitui: vel esset apud mercatorem sub Cambiis. Ita respondit Bartol. *in cons.* 144. *num.* 36. & 37.

PRÆSVMPT. LXX.

Mutuum sub vsuris cuius gratia celebratum præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Mutuum datum sub vsuris gratia recipientis præsumi.*
2 *L. si quis nec causam, ff. si cert. pet. declaratur.*
3 *Contractum præsumi factum gratia & causa eius qui rogauit fieri.*
4 *Actum præsumi factum causa & gratia eius qui ex eo sentit commodum.*
5 *L. 2. §. tua & mea. ff. mandati, declaratur.*
6 *Gabellam pro mutuo soluere debet mutuatarius, non autem mutuans.*

CVm mutuum sub vsuris celebratur, dubitari solet, cuius causa id factum præsumatur? Et recepta
1 est sententia præsumi * factum mutuum causa & gratia recipiētis. Ita gl. *in l. si quis nec causam, ff. si certū petatur.* quam secuti sunt ibi Bar. & reliqui & communem testatur Dec. ibi, *col.* 1. *versi. in glo. prima.* & Pur-
2 purat. *nu.* 20. Et ij quidem mori text. *d. l. si quis * nec causam.* qui tamen non probat. Cum ibi satis cōstaret animum mutuantis non fuisse dare mutuo. Est ergo credendum, quod mutuum fuerit factum rogante mutuatario atque ita eius causa. Nec repugnat quod imò in eo casu videatur factum mutuum gratia vtriusque, ex quo recipiens indigebat illa pecunia, vt emeret prædia, ille verò mutuans habebat necesse proficisci, & deponere pecuniam. Nam respondetur ex sententia Decij, quod etsi ille mutuans habeat necesse proficisci & deponere pecuniam: non tamen necesse habebat deponere apud mutuatarium. Et propterea sua causa non mutuauit. Secundò melius probatur sententia
3 hæc eo argumento † quod contractus præsumitur factus gratia & causa eius qui rogauit, *l. si gratuitam*, §. 1. *ff. de præscrip. verbis.* Porrò dubium non est, quin à cōmuniter contingentibus argumento ducto, is qui mutuo suscipit, roget mutuantem. Ergo causa & gratia mutuatarij factum præsumitur mutuum. Tertiò acce-
4 dit quod * actus præsumitur factus gratia & instantia eius, qui sensit maiorem vtilitatem & commodum, argumen. *c. constitutus, de testibus*, & sensit Bart. *in l. de pupillo.* §. *si quis ipsi prætori, n.* 19. *ff. de oper. nou. nunc.* Atqui mutuatarius maiorem vtilitatem sensit ex mutuo, quam mutuans ex vsuris: quia mutuatarius aliquid ex suis bonis potius venderet, quàm sub vsuris mutuo acciperet. Est ergo præsupponendum, quod eius causa & gratia factum sit mutuum. Hæc opinio communis retinenda est, etsi Salic. *in rubr. de reb. cred. col.* 1. Bertach. *in tract. de gabel. in* 7. *part. prin. nu.* 2. & Soc. Sen. *in cons.* 247. *nu.* 2. *libro* 2. senserunt (vt infra referam) mutuum sub vsuris præsumi factum causa & gratia mutuantis. Et primò quidem Salic. allegauit *d. l. si quis nec causam*, quæ fortè à sensu contrario posset induci: nempe, quod si mutuans habuisset animum & propositum mutuandi, præsumeretur factum mutuum gratia ipsius mutuantis, ob vsurarum vtilitatem. Sed facilè euitatur argumentum: quia etsi habuisset animum mutuandi, attamen ex parte mutuatarij adest præsumpta postulatio, & maior vtilitas, quæ (vt diximus) arguunt, eius causa factum mutuum. Secundò afferri potest tex. *l. rogasti. in prin. ff. si cert. pet.* Verum
5 respondeti potest secūdùm Dec. *in d. l. si quis nec causam, nu.* 4. *in fin.* Tertiò vrgere videtur text. † *leg.* 2. §. *tua & mea. ff. manda.* Tua & mea (inquit Gaius) veluti si mandem tibi, vt sub vsuris crederes ei qui rem meam mutuaretur. His visus est significare Gaius, mutuum sub vsuris factum censeri causa & gratia vtriusque factum, non autem solius mutuatarij. Sed facilè respondetur, id dici respectu mandati, quod dicitur causa mandantis & mandatarii: non autem inter illum mandatarium & mutuantem, & eum cui mutuo datum fuit. His dubia redditur & illa traditio Salic.
6 Bertach. atque Soc. Sen. cum dixerūt, quod si statuto* cautum sit, gabellam solui debere de debito, nec dicit statutum à quo, de mutuo facto sub vsuris (inquit Salic.) soluere debet mutuans: cum is vtilitatem, & emolumentum habeat. Est sanè dubia hæc traditio ex iam dictis, cum maius sit commodum maiórque vtilitas mutuatarij quàm mutuantis. Quando vero in aliis contractibus censeantur illi facti gratia vnius, vel amborum, explicat Bar. *in l. si vt certo.* §. *interdum. ff. commod. & in l. cum plures, ff. de leg.* 3. qui & praxim articulandi docet.

PRÆSVMPT. LXXI.

Mutuans absentis nomine, an ipsi absenti donasse præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Mutuans absenti non præsumitur donare. Nisi forte quid modicum sit, numero* 4.
2 *Donatio vbi alia coniectura sumi potest, nunquam præsumitur.*
3 *Negotium alterius nomine gerens, non præsumitur donare.*

QVi absentis nomine alicui mutuo pecuniam dat,
1 ipsi † absenti donare non præsumitur. Ita Gul. Cun. & Butrig. Castr. & Alexan. *in l. certi condict.* §. *si nummus. ff. si cert. pet.* Sal. *in l. absentis. C. cod.* Socin. *in d.* §. *si nummos, n.* 6. & Dec. *n.* 8. & Purpu. *n.* 51. Et hęc quidem sententia probatur eo text. *d.* §. *si nummos, ibi, vt nostro nomine creditor numeret futuro debitori nostro.*
2 Et accedit ratio, quod † donatio non præsumitur, quādo alia coniectura sumi potest, *l. cum de indebito in prin. ff. de don.* & copiosè differui *in commentariis de Arbitr. iud. lib.* 2. *casu* 88. *col.* 1. Porrò coniectura sumi hīc potest, quod mutuans voluerit conficere absentis negotium, sicque eius nomine & causa mutuo dare. Et

confert

confert, quod † gerens negotiũ nomine alterius illi donare non præsumitur: Bart. & reliqui *in l. quæ dotis. ff. sol. matr.* Nec repugnat text. *l. vlt. ff. de don.* quia præter Dec. interpretationem dicere possumus, quod ibi non erat dubitatio, an illa esset donatio, cum pro constanti præsupponeretur, donationem fuisse, sed dubitabatur an esset perfecta, & irreuocabilis? Et respondit Scæuola, perfectam fuisse donationem, cum debitor esset obligatus Labeoni, cuius nomine mutuam pecuniam ipsi debitori dederat.

Declaratur recepta hæc sententia, vt locum non habeat, quando pecunia mutuo data † erat modica, Nam tunc donatio præsumitur. Ita declarat Alex. *in d. § si nummos*, & ibi sequuntur Dec. *num.* 8. Purpur. *nu.* 51. & conferunt quæ diximus suprà hoc lib. *in præsump.* 34. cum explicauimus, qui contractus præsumatur celebratus, quando quis alicui dixit, sume, tolle hanc pecuniam.

PRÆSVMPT. LXXII.

Satisdatio quam arrogator præstat de restituendis rebus arrogati, an præsumatur vel fingatur.

SVMMARIA.

1 *Arrogator de bonis arrogati restituẽdis satisdare debet. Qui satisdatione omissa, lex ea pro interposita habet, numero* 2.

3 *Satisdatione arrogatoris omissa, præsumptam censeri, iuris & de iure præsumptione, opinio Io. Cond. Fictam autem esse Bart. autumat. n.* 4. *Alij & verius, nec fictam esse, nec præsumptam, sed legem æquitate suadente, actionem hanc reddere, nu.* 5.

CVm aliquis in filium arrogat, satisdare * debet se arrogatione dissoluta, restituturum accepta ab arrogato, eis ad quos illa pertinebunt. *l. non aliter. ff. de adopt.* Cæterum si omissa est promissio atque satisdatio, lex † habet ac si fuisset interposita. *l. his verbis in fin. eod. tit.* dum innuit, omissa satisdatione dari actionem vtilem. Quæ sanè actio non redderetur, nisi promissio & satisdatio pro appositа haberetur. Cæterum dubitari solet an lex præsumat, vel fingat stipulationem & satisdationem hanc. Vna fuit opinio Ioan. Andreæ *in addit. ad Spec. in tit. de præsum. § species. n.* 5. *in verb. prædictis concord.* qui scripsit hanc † esse præsumptionem iuris & de iure. Secunda fuit opinio, quod hæc † sit fictio. Ita Bart. *in l.* 1. *in prin. nu.* 3. *ff. de verb. obl.* & alij multi, quos recenset ibid. Socin. iunior, *nu.* 19.

Tertia fuit opinio eorum, qui scripserunt, nec fingi nec † præsumi satisdationem, sed legem ipsam suadente æquitate quadam, actionem hanc reddere. Ita Alc. & Alba, quos commendat & probat Albert. Bolognet. *in commentariis de verb. oblig. c.* 23. *nu.* 14. & verè idem sensit Soc. iun. *in d. l.* 1. *num.* 21. & mihi magis probatur.

PRÆSVMPT. LXXIII.

Pretii quantitatem coniecturam facere, an res comprehendatur in emptione, & in diuisione: significare etiam an contractus sit emptionis, vel locationis, vel emphyteusis, vel feudi.

SVMMARIA.

1 *Pretij quantitas rem vel comprehensam, vel non comprehensam ostendit.*

2 *Valor rei coniecturam facit, an res in portione vnius ex fratribus vel sociis diuidentibus contineatur.*

3 *Pretij quantitas locationem ab emphyteusi distinguit.*
Item feudum à locatione, num. 4.
Et locationem ab emptione, nu. 5.

6 *Prædia quæ & quot in locatione emphyteutica censeantur pretij indicat quantitas.*

7 *Prædia rustica an in emptione castri feudalis contineantur indicio est pretij quantitas.*
Idem an contineatur iurisdictio, nu. 8.

QVantitas pretii coniecturam facit non mediocrem, ad cognoscendum, an in emptione & venditione certa res contineatur. Cum enim quantitas ipsa conuenit † præsumitur res illa comprehensa: sicuti econtra, quando non adaptatur. Ita Bar. *in l. cum tabernam. col.* 1. *ver. quod autẽ dixi. ff. de pig. & in l. semper in stipulationib.* & ibidem Dec. *nu.* 6. *ff. de reg. iur.* Bald. *in rub. C. de contrahend. emp. nu.* 15. & idem *in c. literæ, n.* 7. *de dilat.* Alex. *in consil.* 26. *n.* 5. *lib.* 4. *in cons.* 68. *in fi. li.* 5. *in cons.* 222. *in fi. lib.* 6. *& in cons.* 14. *in fin. lib.* 7. Calcan. *in cons.* 43. *col.* 1. *vers. tertio*, Ias. *in l. quominus, qu.* 20. *ff. de flum. in l.* 1. *n.* 4. *C. de sum trin. & fide cath.* Antonius Burgos *in c. ad nostram. n.* 51. *de empt. & vendi.* Dec. *in cons.* 43. *in fin. & in cons.* 347. *col. vlti. vers. & hoc confirmatur.* Neuiza. *in cons.* 7. *n.* 3. *& in consi.* 38. *n.* 4. Afflict. *in decis.* 68. *n.* 2 Curt. Iun. *in cons.* 80. *nu.* 2. Socin. iun. *in consil.* 36. *nu.* 11. *lib.* 3. & Crau. *in cons.* 234. *col.* 3. *vers. quarto an aliquid.* Dida. *lib. Pract. quæst. c.* 3. *nu.* 3. *vers. hæc vero.*

2 Ita pariter dicimus valorem rei significare * coniecturamque facere, an res contineatur in portione vnius ex fratribus, vel sociis, qui bona communia diuiserunt. Sic respondit Alex. *in consil.* 26. *num.* 4. *li.* 4. & apertius docuit Soc. *in l.* 1. *in* 4. *notab. ff. de reb. dubiis.* idem *cons.* 98. *col. vlt. lib.* 1. quem secuti sunt Cur. iun. *in cons.* 80. *nu.* 1. Crauc. *in cons.* 310. *nu.* 3. & Rolan. à Valle *in cons.* 82. *nu.* 54. *lib.* 2.

Ita quoque ex quantitate pretii coniectura sumitur, * an contractus sit locationis, vel emphyteusis: quia si magna est portio, præsumitur locatio, si modica, præsumitur emphyteusis, glo. *in l* 1. *§.* 1. *de superficieb.* quam singularem ad rem hanc dixit Corset. *in suo sing. in verbo contractus, incipit, contract.* Alex. *in cons.* 38. *libro* 2. *in consi.* 69. *nu.* 5. *lib.* 4. *& in cons.* 189. *n.* 3. *lib.* 5. & Afflict. *in decis.* 62. *n.* 9. *& dec.* 80. *in fine.*

Ita etiam dicimus, pretii quantitatem declarare coniecturamque facere an sit contractus feudi, † vel locationis. Ruin. *in cons.* 50. *nu.* 18. *libro* 3. Nat. *in consi.* 460. *numero* 13. Crau. *in cons.* 627. Rol. *in cons.* 82. *n.* 52. *lib.* 2. & Surd. *in consi.* 151. *nu.* 7. *lib.* 2.

Ita quoque dicimus pretii quantitatem declarare & præsumptionem facere, an † contractus sit emptionis & venditionis, vel conductionis & locationis, vt tradunt Bart. & alii *in l. ex conventione, C. de pactis*, Iason *in consi.* 84. *col.* 2. *vers. secundò, ex quantitate, lib.* 3. Socinus Iun. *in consi.* 141. *nu.* 21. *lib.* 1. *& in consi.* 43. *nu.* 2. *& nu.* 8. *lib.* 2. & Tiraq. *in l. boues. §. hoc sermone, limit.* 12. *nu.* 2. *de verb. signif.*

Sic etiam dicimus, quod ex pretii quantitate coniecturam sumimus, quæ & quot † prædia censeantur in locatione comprehensa. Ita Bald. *in l. emptorem, nu.* 9. *C. locati & conducti*, ita & Nat. *in cons.* 260. *num.* 14. respondit, ex quantitate pretii cognosci, an prædia rustica sint comprehensa † in emptione castri feudalis.

BIU Cujas

Idem censuit Roland. *in cons.* 82. *nume.* 55. *lib.* 3.

Confert quod scripsit Barbat. *in c. Rodolph. numer.* 83. *de rescript.* cum dixit, ex pretij quantitate duci
8 coniecturam, an in venditione † castri contineatur etiã iurisdictio, & receptam infra *in præsum.* 97. *n.* 47.

PRÆSVMPT. LXXIV.

Pretij & æstimationis mentionem arguere contractum esse emptionis & venditionis.

SVMMARIA.

1 *Pretij mentione facta, emptio & venditio præsumitur. Idque etiam procedit, si post mentionem pretij dicatur, indulgemus, n.* 2.

3 *Æstimatio contractum emptionis & venditionis facit præsumi.*

4 *Rebus in dotem datis æstimatione facta, non res, sed æstimatio venit in restitutione.*

5 *Æstimatio rei in dotem datæ in arbitros collata, si ipsi nõ æstiment, ea censetur facta quæ emptionem faceret, ad pretium quod tempore traditionis res illa iustè valebat.*

6 *Dote in certa quantitate constituta & promissa, si aliquæ res marito tradantur, præsumuntur æstimatæ illa æstimatione quæ faceret emptionem.*

Idque procedit si secundo marito res aliquæ simpliciter datæ fuerunt pro dote certæ quantitatis primo viro constitutæ. n. 7.

Ac etiam si res illæ præsentes non sint, n. 9.

Idem in rebus quæ vsu consumuntur, quamuis non consistent numero, pondere vel mensura, quia non remanẽt dotales. num. 10. *Sic in rebus consistentibus in pondere, numero vel mensura, etiamsi nullum sit factum verbum æstimationis, n.* 11.

8 *Dos data priori viro, videtur etiam promissa secundo.*

12 *Res mobiles mulieris ætate minoris traditæ in dotem, æstimatæ sine tutoris auctoritate, non efficiuntur dotales, sed à marito debetur æstimatio.*

Et quid in immobilibus æstimatis à tutore sine Iudicis decreto. num. 13.

14 *Æstimatio rei in dotem datæ non operatur omnes effectus venditionis.*

15 *Æstimatio rei in dotem datæ facta ad alium finem quam vt faciat emptionem non operatur quin res ipsa dotalis remaneat.*

Idem si conuentum fuerit, quod soluto matrimonio res illæ datæ in dotem restituantur pro eodem pretio quo æstimatæ fuerunt. num. 16.

Idem si dictum, quod restituantur vxori si tunc extabũt, habita tamen ratione augmenti & diminutionis, viri boni arbitratu. n. 18.

Quod procedit etiamsi nulla sit facta mentio augmenti vel diminutionis. num. 19.

Et quid si pactum fuerit quod electione mariti res vel æstimatio restituatur. n. 20.

17 *Æstimationis rerum in dotem datarum effectus.*

21 *Æstimationis rei in dotẽ datæ quantitate non expressa, remanet res dotalis, nec præsumitur facta venditio.*

Idem si tempore æstimationis maritus dotem recipiens, non habet in bonis valorem illius. num. 22.

Idem quando æstimatio non æquiualet ipsi rei, sed est longe minor, num. 23.

24 *Æstimatio rerum in dotem traditarum facta postea ex interuallo, constante matrimonio, non facit præsumi emptionem, sed remanent dotales.*

45 *Fundus datus in dotem cum pecunia quam maritus promisit restituere, remanet dotalis fundus.*

Idem etsi maritus obligauit bona sua pro restitutione pecuniæ, pro restitutione verò fundi nil dixit. num. 26.

27 *Maritus impendens ex fructibus perceptis ex bonis mulieris, in meliorando fundo nomine dotis accepto, præsumitur declarare fundum illum esse dotalem.*

1 CVm pretij mentio fit, contractus emptionis & venditionis * præsumitur. Ita scribunt glo. *in. apud Celsum. §. sed cum legitima. ff. de doli mali & met. excepi. & in l. vlt. C. de præd. decur. lib.* 10. Bald. *in l. ex cõuentione. C. de pact. & in l. cum dotem, nu.* 2. *C. de iur. dot.* Soc. *in tract. fall. n. reg.* 116. *&* 141. Ias. *in l. 1. num.* 23. *C. de iure emphy. & in cons.* 45. *n.* 3. *lib.* 1. Fabia. *in tract. de emp. & vend. quæst.* 1. *ad fin.* Dec. *in l. imaginaria, nu.* 1. *ff. de reg. iur.* & ibidem Cagnol. Afflict. *in decis.* 72. *insi.* Paris. *in cons.* 82. *numero* 7. *& in consilio* 73. *num.* 10. *lib.* 3. Soc. Iun. *in cons.* 61. *numero* 3. *& num.* 7. *lib.* 1. Alba *in cons.* 81. *num.* 47. Æmil. Ferre. *in l. iurisgentium. in prin. num.* 46. *ff. de pact.* Alcia. *in l.* 2. *in prin. nu.* 26. *ff. si cert. pet.* Tyraq. *de retract. §.* 1. *gl.* 2. *num.* 1. Marsil. *sing.* 105.

Et hæc quidem recepta sententia locum habet etiam quando facta pretii mentione concedens ipse
2 dixit, † indulgemus. Nam adhuc præsumitur, contractus emptionis, non autem feudum. Ita Ias. *in dict. l.* 1. *n.* 23. *C. de iur. emphy. & in cons.* 45. *lib.* 1. post Bald. *in l. qui se patris, n.* 10. *vers. hoc scias. C. vnde liberi.*

Quod diximus de pretii promissione, vel numera-
3 tione, idem est dicendum de æstimatione, * quæ præsumi facit contractum esse emptionis & venditionis. Hoc probat *l. quoties. ff. de iure dot. & l. æstimatis. ff. sol. matr.* & manifestius, *l. quoties, C. de iure dot.* vbi res data in dotem æstimatione facta, non dicitur dotalis, sed tanquam à marito empta, in eius dominium ita tran-
4 sit, vt ab eo vendi possit, & sol. matr. † non ipsa res, sed eius æstimatio & valor restitui debet. Id quod & passim admittunt Dd. *in d. l. æstimatis. ff. sol. matr. & in d. l. quoties. gl. in l. si inter. C. de iur. dot.* Bart. *in l. si vi certo, §. nunc videndum. ff. commo.* Alex. *in consilio* 156. *nu.* 1. *lib.* 6. Barb. *in cons.* 12. *col. pen. libro* 4. Ruin. *in cons.* 134. *nu.* 2. *& num.* 4. *ver. dicitur autem.* Soc. Sen. *in cons.* 9. *col. pen. & in cons.* 57. *num.* 6. *ver. septimus casus, lib.* 1. Dec. *in l.* 1. *lect. num.* 23. *& in* 2. *nu.* 53. *ff. si certum pet.* Socin. Iun. *in cons.* 141. *num.* 11. *lib.* 1. *& in cons.* 118. *num.* 10. *libro* 3. Paris. *in cons.* 64. *numer.* 20. *lib.* 4. Rube. *in cons.* 5. *nume.* 3. Tyraq. *de retract. conjang. §.* 1. *gl. ff.* 14. *num.* 20. & Didac. *in lib. pract. quæst. c.* 28. *nu.* 1.

Extenditur primò hæc traditio, vt locum habeat etiam quando dantur res in dotem sine certa æstimatione, pacto tamen expresso, quod res ita æstimentur
5 per arbitros ad † id electos, atque ita dantur res in dotem æstimatæ illa æstimatione, quæ per arbitros definietur, quod si illi arbitri eam æstimationem non diffinierint, tunc censentur datæ res illæ æstimatæ ea æstimatione quę facit emptionem ad illud pretium, quod tempore traditionis res illę iustè valebant. Et dicitur ita fieri æstimatio ab ipsa lege, vt fauore dotis arbitris non arbitrantibus locus sit arbitrio boni viri. Ita Soc. Sen. *in cons.* 57. *col. pen. n.* 7. *lib.* 1. *& in cons.* 60. *lib.* 3. Bal. Nouel. *in l. æstimatæ. ff. sol. matr.* quos sic refert & sequitur Dida. *in d. c.* 28. *col.* 2. *ver. primum etenim.*

Extenditur secundò, vt non procedat etiam quando
6 præcessit promissio dotis † in certa quantitate, & secuta est aliquarum rerum traditio pro dote ipsa promissa. Nam adhuc illę res præsumuntur æstimatæ illa æstimatione, quę facit emptionem. Ita Soc. Sen. *in cons.* 69. *num.* 15. *lib.* 4. Neuiz. *in l.* 2. *sylu. nupt. nu.* 70. & Didac. *in dicto cap.* 28. *colum.* 3. *vers.* 2. *apparet.*

Extendi-

BIU Cujas

Extenditur tertiò, vt locum habeat etiam si priori marito fuit promissa dos certæ quantitatis, & deinde secundo ac posteriori marito promissa sit dos absque certæ quantitatis mētione: & aliquæ res pro dote simpliciter huic secundo maritodatæ fuerunt. Hoc etiam casu censētur datæ pro quantitate primo viro promis-
7 sa & æstimata, illa æstimatione † quæ emptionem facit. Ita respondit Soc. Sen. *in d. cons. 69. col. pen. lib. 4.* quem secutus est Didac. *in d. lib. pract. qu. cap. 28. col. 1. vers. tertiò. quod mihi.* Ea ratione vsus est Socin. quia
8 dos data priori viro videtur etiam promissa † secundo, *l. diuus, & l. dotem. ff. de iure dot.* & diximus supra hoc lib. *præsumpt. 6. n. 5.* vbi *num. 31* hanc exclusionem probauimus.

Extenditur quartò, vt procedat etiam si res in do-
9 tem datæ & æstimatæ præsentes † non sint. Nihil enim refert quod præsentes sint, vel non. Ita Didac. *in d. c. 28. in fine*, reiecta contraria opinione Neuiz. *in libro 2. syluæ nupt. num. 72. vers. limita sextò.*

Extenditur quintò, vt locum habeat etiam in æstimatione de rebus illis, quæ etsi non constant numero,
10 pondere, vel mensura, consumuntur * tamen vsu. Hoc etiam casu præsumitur facta venditio, atque res non manet dotalis. Ita Did. *in dict. cap. 28. nu. 5. vers. quintò si mentem*; ex sententia Bart. & aliorum *in l. æstimatæ. ff. solut. matr.* cum dixerunt maritum teneri ad æstimationem rerum vsu consumptarum, & accedit Socin. sen. *in cons. 289. colum. 2. libro 2.* qui latè disserit, declarando statutum Pisanum.

Extenditur sextò, vt procedat etiam, quando datæ
11 sunt in dotem res consistentes † in pondere, numero, & mensura, & nullum factum est verbum æstimationis. Hoc sanè casu res non sunt effectæ dotales, sed æstimatio debetur, & ob id periculum consumptionis ad ipsum maritum etiam culpa carentem pertinet. Ita probat text. *l. res in dotem. ff. de iure dot.* quem explicat Didac. *in d. c. 28. num. 6.* qui rectè post Castr. & Ioan. Lup. aduersus glo. ibi scribit, maritum solut. matr. non teneri ad restitutionem illarum rerum, sed tantundem eiusdem generis, & qualitatis, quando quidem tantundem æstimatio ad ipsarummet rerum in dotem datarum, iuxtà rationem *l. 1 §. mutui. ff. si cert. pet.* quam Didac. ipse explicauit.

Extenditur septimò, vt habeat locum etiam quando res mobiles mulieris ætate minoris traduntur marito æstimatæ sine auctoritate tutoris, & decreto Iudicis.
12 Hoc etiam casu res non † manent dotales, sed æstimatio debetur eueniente casu restitutionis ipsius dotis. Ita Didac. *in d. c. 28. n. 10.* qui *in vers. quod si rerum immobilium, &c.* dixit idem esse dicendum, si rerum immobilium facta sit æstimatio à tutore absque de-
13 creto * Iudicis, & ita datæ fuerint res in dotem, poterit vxor soluto matrimonio ratam habere hāc æstimationem, & illius pretium eligere, si electio illa visa ei erit vtilior. Est autem in disputatione obseruandum, quod etsi æstimatio hæc operatur, vt hæc dicatur venditio
14 quædam: attamen non † obtinet omnes effectus venditionis: Non enim in casu euictionis tenetur mulier ad duplum. Ita Bald. Nouel. *in tra. de dote, in 7. part. priuil. 23.* & Neuiz. *in libro 2. syluæ nupt. numero 71. vers. limita septimò.*

Declaratur primò, vt locum non habeat prædicta
15 traditio, quando * æstimatio facta fuit ad alium finē, quam vt faceret emptionem, vt si æstimatur res, ad cognoscēdum valorem rei, vt probari possit, si postea maritus fundum damnificaret. Hoc sanè casu æstimatio non facit emptionem & venditionem, sed fundus ipse dotalis manet. Ita Ias. *in l. ex conuentione, num. 3. C. de pact.* post Bald. & alios quos secuti sunt Socin. sen. *in cons. 57. numero 3. vers. c. quartus casus, & in cons. 93. nu. 7. vers. tertiò dici, libro 1.* Ruin. *in cons. 134. num. 4. lib. 4.* Neuiza. *in lib. 2. syluæ nupt. num. 72. vers. limita primò.* Paris. *in cons. 81. num. 12. lib. 3.* Socin. iun. *in cons. 141. nu. 14. lib. 1.* Dida. *in lib. pract. quæst. ca. 28. numero 3.* Rol. *in cons. 92. numero 6. & 21.* & Rot. Rom. *in decis. 157. num. 1. in 2. part.* in nouissimè editis.

Declaratur secundò, vt locum habeat, quando con-
16 uentum fuit, † quod soluto matr. res datæ in dotem restituantur pro eodem pretio, quo æstimatæ fuerunt. Hoc etiam casu res hæ dotales manent, nō autem debetur æstimatio. Ita probat *l. inter virum, C. de iur. dot.* vbi Bart. Bald. Salic. & reliqui, confert etiam tex. *§. vlt. ff. de pact. dotal.* & scribunt Soc. sen. *in cons. 57. num 2. vers. secundus casus. lib. 1.* Barb. *in cons. 12. col. & in cons. 19. colum. vlt. lib. 4.* Bald. Nouel. *in tract. de dot. in 7. par. priuil. 40.* Neuiz. *in lib. 2. syluæ nupt. n. 62. vers. limita tertiò.* Didac. *in d. lib. pract. quæst. c. 28. nu. 3. vers. primò ex hoc,* vbi *numer. 2.* retulit Rube. *in cons. 3.* qui aliter
17 respondit, & huius quidem æstimationis effectus est, * quod soluto matrim. res ipsæ æstimatæ, si extant non diminutæ, nec aliqua ex parte deteriores factæ, restituuntur: si verò culpa mariti factæ sint deteriores, præstabitur æstimatio. Ita sanè affirmant omnes præcitatis in locis, præsertim Didac. Porrò maritus hoc in casu tenetur etiam de culpa leuissima: vt scribūt Castr. *in l. æstimatis, num. 3. & in l. penult. §. mācipia. ff. sol. mat.* Sal. *in d. l. si inter virum, C. de iure dot.* Soc. *in dict. cons. 56. col. 2. libro 1.* & Didac. *in loc. præalleg.* Quocirca, quando maritus caret omni culpa, si res hæ dotales perierunt, periculo mulieris dicuntur periisse, vt rectè Didac. ipse post alios scriptum reliquit.

Declaratur tertiò, vt non procedat, quando adiicitur pactum, quod res æstimatæ solut. matr. restituan-
18 tur vxori, * si tunc extabunt, habita tamen ratione augmenti & diminutionis, viri boni arbitratu. Ita Castr. & reliqui *in d. l. si æstimatio, ff. solut. matr.* eo tex. adducti Sal. *in d. l. si inter virum. C. de iure dot.* Soc. sen. *in cons. 57. num. 3. vers. tertius casus, libro 1.* & Didac. *in d. c. 28. nu. 4.* qui eodem Castr. scripsit, res ipsas dotales etiam apud tertium existentes, à muliere ipsa recuperari posse, cùm verè dominium translatum minimè fuerit in maritum, & ob id alienare is non potuit.

Declaratur quartò, vt locum non habeat etiam, quando factum est, quod res ipsæ in dotem datę restituantur solut. matr. Etsi enim nulla est facta mentio
19 augmenti vel * diminutionis, vt in præcedenti declaratione: attamen adhuc dotales manent. Ita Castr. *in d. l. si æstimatio, num. 5.* Soc. sen. *in d. cons. 57. numero 3. vers. c. quartus casus, libro 1.* & Didac. *in lib. pract. quæst. c. 28. n. 4. vers. tertiò colligitur.*

Declaratur quintò, vt non procedat, quando pactū fuit, quod solut. matr. res ipsæ, vel earum æstimatio ar-
20 bitrio & electione † mariti restituantur. Hoc etiam casu remanet dotalis: non tamen est emptio. Ita probat *l. plerunque, ff. de iure dot.* & scribunt Castr. *in d. l. æstimatæ. ff. solut. matr.* Didac. *in d. c. 28. num. 5.* Qui quidem post ipsius Castr. Rom. & Socin. subiungit, quod nihilominus, si res hæ etiam si aliqua culpa mariti perierunt, mulier consequetur æstimationem.

21 Declaratur sextò, vt locum non habeat, quando † expressa non est quantitas ipsius æstimationis. Hoc etiam casu res manent dotales: atque ita illæ sunt restituendæ, non autem æstimatio. Ita Bart. *in l. si vt certo, §. nu. videndum, numero 5. ff. commod.* Curt. Iun. *in l. ex conuentione, numero septimo, Cod. de pact.* & Didac. *in d. c. 28. numero septimo.*

Declaratur

Declaratur septimò, vt non procedat, quando eo tẽpore quo fit æstimatio, maritus dotem recipiens non
22 est soluendo, nec habet bona † ex quibus æstimationẽ rerum dotalium soluere possit. Ita scribunt Franc. Crem. *in sing.* 19. Ias. *in l. ex conuẽtione, nu.* 2. *ver. quartò singulariter, Cod. de pact. & in* §. *actionũ. nu.* 84. *Instit. de actio.* Ioan. Lupus *in rubr. ext. de donat. inter virum & vxorẽ,* §. 17. *n.* 8. Socin. iun. *in cons.* 141. *nu.* 12. *lib.* 1. Bal. Nouel. *in tract. de dote, in* 7. *part. priuil.* 13. & Neuiz. *in lib.* 2. *syluæ nupt. n.* 72. *vers. limita quartò.* & Marsi. *sing.* 691. *fundus.* ea ratione ij vsi sunt, quod lex nõ potuerit fingere pretium æstimationis rerum datum fuisse à marito ipsi vxori: & rursus illud pretium receptum in dotem. Quam quidem rationem leuem, & iureconsultis indignam existimauit Didac. *in d. c.* 20. *num.* 8. Nam etsi (inquit Didac.) verum est, legem non fingere impossibilia: attamen nihil in hac specie fingitur impossibile: si quidẽ maritus ille pauper potuisset habere natura & iure pretiũ illud, quo fuêre res illæ dotales æstimatæ. Crediderim apertiùs sic dici posse: nullã hic extare impossibilitatem. Cùm res datæ sint pro æstimato, vt scilicet tẽpore restitutionis restitui debeat æstimatio quam facilè maritus habere eo tẽpore potest, saltem distrahendo res illas in dotem datas. Quocirca vnà cum ipso Didaco arbitror dubiam esse admodum receptam hanc traditionem.

Declaratur octauò, vt non habeat locum, quando æ-
23 stimatio non æquiualet ipsi rei, sed est † longè minor. Nam & tunc non præsumitur facta venditio: sed res manent dotales. Ita Bald. Salicet. Ias. & Dec. *in l. ex conuentione, C. de pact.* idem Bald. *in l. quæst.* 3. *C. commod.* Aret. *in cons.* 84. *nu.* 4. Barb. *in cons.* 19. *colum.* 4. *li.* 4. Iason. *in l.* 1. *nu.* 25. *in fin. Cod. de iure emphyt. & in cons.* 45. *nu.* 3. *lib.* 1. Socinus iun. *in cons.* 141. *num.* 21. *lib.* 1. Ioann. Lup. *in cap. per vestras, super text.* §. 21. *nu.* 4. *de donat. inter virũ & vxorem.* & Didac. *in d. c.* 28. *nu.* 9. qui quidem rectè intellexit procedere, quando æstimatio facta fuit pretio minus iusto ex deceptione vltra dimidiã. Etenim hoc in casu ob maximam iusti pretii diminutionem, vel augmentum præsumitur ad alium effectum factam fuisse æstimationem, non autem ad conficiendum emptionem.

Declaratur nonò vt non procedat, quando æstimatio facta est tempore traditionis, vel cõstitutionis dotis, aut paulò post: secùs verò est quando dote ipsa tra-
24 dita, ex interuallo posteà, † cõstante ipso matrimonio facta est æstimatio. Hæc enim non facit emptionem: cum verisimile non sit contrahentes nouatione voluisse à primo contractu recedere. Et prẽterea nec donatio fieri potest inter vir. & vxor. quæ ex hæc æstimatione sequi posset. Ita Bald. Sali. Ias. & alii *in l. ex conuentione, C. de pact.* Aret. *in cons.* 84. *col.* 2. Barb. *in cons.* 19. *col.* 4. *lib.* 4. Ioa. Lupus *in c. per vestras,* §. 21. *n.* 4. *de donat. inter vir. & vxor.* Neuiz. *in lib.* 2. *syluæ nupt. n.* 72. *ver. limita secundò.* Soc. iun. *in cons.* 141. *nu.* 24. *lib.* 1. & Didac. *in d. c.* 28. *col. pen. ver. vndecimo illud.*

Declaratur decimò, vt non procedat, quando mari-
25 tus nomine dotis accepit pecuniam, † & prædium, & promisit restituere pecuniam, & de pretio fundi nullam mentionem fecit, præsumitur conuentum quod fundus esset dotalis. Ita Hier. Gabr. *in consilio 60. numero 2. libro 2.*

Declaratur vndecimò, quando maritus, accepta pe-
26 cunia & fundo dotis causa, obligauit bona sua pro restitutione † pecuniæ, pro restitutione verò fundi nihil dixit. Hoc etiam casu fundus manet doralis. Hier. Gabr. *in d. cons. 60. num.* 4.

Declaratur duodecimò, vt locum non habeat, quã-
27 do maritus accepto fundo nomine dotis impendit ex fructibus perceptis ex bonis ipsius * mulieris in meliorando ipso fundo. Hoc etiam casu censetur maritus declarasse fundum illum esse dotalem. Ita Hier. Gab. *in d. cons. 60. num.* 4. *vers. tertiò quia.*

PRÆSVMPT. LXXV.

Pretium rei venditæ recipientem, venditionem ipsam approbasse atque ratificasse præsumi.

SVMMARIA.

1 *Pretium rei suæ venditæ recipiens, præsumitur venditionem approbare.*

2 *Contractum confirmatum & ratum habere minor præsumitur, solutionem recipiendo, aut pretium numerando.*

QVi rei propriæ venditæ pretium recipit, vendi-
1 tionem * ipsam approbasse atque ratificasse præsumitur. Ita respondit Scæuola *in l. quidam, ff. de euid.* quo loci Bartol. distinguit tres casus. Et illum secuti sunt Rom. *in cons.* 87. Soc. iun. *in cons.* 84. *n.* 23. *lib.* 2. & Tyraq. *de retract. consang.* §. 1. *glo.* 9. *nu.* 137. Hoc facit text. *l. Iulian.* §. *vlti. cum l. seq. ff. ad S. C. Maced.* quo adductus respondit Aret. *in cons.* 128. *nu.* 6.
2 minorem præsumi confirmare ratúmque habere † contractum, quando solutionem recepit, vel pretium ipse numerauit. Et alia his similia congessi *in commentariis de recup. poss. remed.* 15. *nu.* 119. *& multis seqq.* Conferunt etiam ea quæ de ratificatione scripsi *superiore lib. in præsumpt.* 39.

PRÆSVMPT. LXXVI.

Pretio simpliciter promisso, quæ moneta promissa præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Pretium in contractu promissum, de pecunia in loco frequentata præsumitur.*

2 *Pecuniam legans testator, præsumitur de vsuali & currenti intellexisse.*

3 *Monetæ mentio facta in statutis, intelligitur de currenti.*

NON semel ex facto euenit, vt contrahentes non declarent, cuius monetæ esse debeat pretium promissum, putà ab emptore, conductore, & similibus, quare ambigi solet, quæ moneta præsumatur pro-
1 missa? Recepta est omnium sententia, præsumi † promissam monetam vsualem, & in loco frequentatam. Ita Fabianus *in tractatu de emptione & venditione, in* §. *quæstione principali, n.* 14. *&* 15. Socin. senior. *in cons.* 247. *nu.* 4. *lib.* 1. Decius *in l. semper in stipulationibus, nu.* 8. & ibidem Cagnolus *num.* 5. *vers. actum pariter. ff. de regul. iur.* qui alios recensent. Et secutus est Mynsing. *in tractatu Obseruationum, cẽturia* 4. *Obseruatione* 15. & illi accedit Rubeus *in cons.* 17. *colum.* 1. qui eiusdem sententiæ recenset Oldrad. *in cons.* 250. & Corneum *in cons.* 321. *lib.* 3. Et de eadem facti specie cũ Rubeo responderunt Curtius iunior. *in cons.* 24. Alciat. *in respon.* 118. & Purpur. *in cons.* 522. Ita quoque dicimus in di-
2 spositione testatoris, vt si testator legat * pecuniam, præsumitur legasse vsualem & currentem, *l. Imperator, in fine & l. si seruus plurium,* §. *vltim.* vbi Doct. *de legat.* 1. & suo loco dicemus.

3 Sic dicimus statuta, quę monetæ * mentionem faciunt,

BIU Cujas

faciunt, intelligi debere de moneta vsuali & currenti. Ita Fulgos. *cons.* 72. *num.* 2. Tiraq. *de retract. consang.* §. 1. *glos.* 18. *num.* 63. & Mynsing. *in d. obs.* 1. *ad fin.*

PRÆSVMPT. LXXVII.

Vinum in dolio vendens, an dolium vendidisse præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Vinum in dolio vendens, non præsumitur vendere dolium. Attendendam tamen loci consuetudinem. num.* 4.
2 *Vino legato, dolia legata non præsumi, secus de vasis & cuppis.*
3 *Dolia apud antiquos quæ vasa fuerint.*

1 QVi vinum in dolio * existens vendit, dolium ipsum non vendidisse præsumitur. Ita Lucas de Penna *in l.* 3. *in præsumptio.* 118. *Cod. de apoch. public. li.* 10. & idem sensit Bart. *in le.* 3. §. 1. *ff. de tritico, vino, oleóque lega.* quem secutus est Boer. *in quæst.* 177. *nu.* 8. Quam sententiam probant responso Vlpiani *in l. vltim. ff. de periculo & commod. rei vendit.* cuius verba hæc sunt, *si doliare vinũ emeris, nec de tradendo eo quidquã cõueneris: id videri actum, vt ante euacuaretur, quam ad vindemiã opera eorum futura sit necessaria, &c.* His significauit Vlpianus, dolia vendito vino, non censeri vendita, alioqui vana fuisset dubitatio quo tempore euacuari deberent ipsa dolia. Sic etiam Vlpianus *in le.* 3. §. 1. *ff. de tritico, vino, oleóque lega.* respondit, legato
2 vino, † non præsumi legata dolia, maximè si depressa in cella vinaria fuerint: aut ea sunt quæ per magnitudinem difficilè mouentur. Cum verò vinum est in vasis & cuppis, eo legato, censentur legata & ipsa vasa, & cuppæ, vt Vlpianus ipse *in dict.* §. 1. respondit. Nec aliter de vasis & cuppis, vino vendito, respondisset ipse Vlpianus *in dicta l.* 1. §. *vlti. ff. de periculo & commodo rei venditæ.* vbi de doliis tantum loquitur, quæ nec vendito, nec legato vino accedunt. Erant enim apud an-
3 tiquos † dolia vasa amplissima, & capacissima. Sicuti ex *l. quid sæpe,* §. *penulti. ff. de contrahen. emptio.* Hotomanus *in commẽtariis verborum iuris, in verbo, Doliorum,* & auctoritate Columellæ egregiè explicat Ioan. Brœcheus *in l. vinaria. ff. de verborum significat.* qui scribit, in eis reponi consueuisse & alias res præter vinum, cum sine vino essent. Et propterea cum ad alios etiam vsus essent destinata, nec è loco & cella vinaria moueri consueuissent, vendito, vel legato vino, non accedebant, vasa vero & cuppæ cum parua essent & vsu consuetudinéque contrahentium cum vino vendito transferrentur, ita vendita cum illo dicebantur. Quocirca Bartolus & Boer. consuetudinem † lo-
4 corum obseruandam esse scripserunt.

PRÆSVMPT. LXXVIII.

Vendere nolle præsumitur is qui immodicum pretium petit.

SVMMARIA.

1 *Vendere nolle, & pretium immodicum petere, paria sunt.*
2 *Contrahentes nil agere voluisse præsumitur, conditionem impossibilem si contractui adiecerint.*

1 PAria quidem esse intelligimus, nolle omninò vendere, vel dicere velle vendere, * petendo pretium immodicum, cum nil aliud sit hoc postremum, quàm tacitè emere volentem repellere. Ita Lucas de Penna *in le.* 3. *præsũptione* 81. *C. de apochis publicis, li. decimo.* hoc colligens ex responso Caij, *l. non dubium,* §. *vltim. de legat.* 3. cuius verba hæc sunt. *Sed si cui legatum relictum est, vt alienam rem redimat vel præstet, si redimere nõ possit; quod dominus non vendat, vel immodico pretio vendat, iustam æstimationem inferet.* Hæc Caius.

Et responsum hoc annotarunt Bart. ibidem, Castren. & reliqui.

2 Et simile quod dicimus, præsumi contrahentes * nil agere voluisse, quando conditionem impossibilem contractui adijciunt. Sic scripsit idem Lucas de Penna *in d. l.* 1. *in præsumptione* 174. adductus auctoritate gl. *in l. non solum. ff. de act. & oblig.*

PRÆSVMPT. LXXIX.

Emptorem tradentem rem, præsumi habere fidem de pretio.

SVMMARIA.

1 *Emptionis contractus substantiam recipit à pretio.*
2 *Emptio pretio non intercedente non consistit.*
3 *Pretium statim numerari, vel fidem de eo haberi, ad contractus perfectionem sufficit.*
4 *Venditore non tradente, fidẽ de pretio habere præsumi.*

1 EMPTIONIS venditionisque contractus substantiam † recipit à pretio, §. *pretium, in Institut. de ẽpt. & venditio.* & scripsi copiosè *in cons.* 31. *num.* 5. vbi explicaui quæ dicantur substantialia, quæ naturalia, quæ solemnia, & quæ accidentia contractus. Nisi ergo
2 intercedat pretium, † emptio ipsa non consistit, *dict.* §.
3 *pretium.* Verùm nil refert quod statim * numeretur pretium, vel de eo fides habeatur, *dict.* §. *pretium,* & ibidem Doct.
4 Quare venditore ipso † rem tradente, constituto tamen pretio, fidem de eo habuisse præsumitur. Ita Lucas de Pẽna *in leg.* 3. *in præsumptione* 112. *Cod. de apoch. public. libro* 10. Id quod colligit ex *l. si soluturus, in fin. ff. de solutio.*

PRÆSVMPT. LXXX.

Emere & alios contractus celebrare quando palam de bona fide præsumatur tutor cum pupillo, cuius tutelam gerit.

SVMMARIA.

1 *Tutori cum pupillo palam contrahere permissum, clàm verò prohibitum.*
Ratio ad euitandas fraudes, & vt illarum cesset suspicio, numero 2.
Tutoris contractus cum pupillo bona fide factus, valet suspicione fraudis cessante. num. 3.
4 *Auctoritas tutoris adhibenda in contractu à pupillo ineundo, non est de ipsius contractus substantia.*
5 *Actus substantialia immutari non posse.*
6 *Auctoritas tutoris cur in contractu adhibeatur.*
7 *Auctorari sibi tutor potest, vbi de pupilli cõmodo agitur.*
8 *Tutor palam & bona fide contrahit, coram judice bene informato.*
Item coram amicis & consanguineis, num. 9.
Adhibita auctoritate contutoris, num. 10.
11 *Tutor dicitur olim contrahere, si tamen occultè fiat vt de cuius interesse agatur, non appareat.*

Aut

Aut non adhibeatur eorum præsentia aut auctoritas, quæ necessaria erat, num. 12.

Vel confecta quidem scriptura & testibus adhibitis, illis tamen vt taceant si dictum sit. n. 14.

Aut contrahat tutor per personam interpositam, nu. 15.

13 *Contutore dato, vnus sine altero rectè non contrahit.*

RECEPTA & vera est interpretum sententia, tu-
1 tori † permissum quidem esse palam suo cum pupillo contrahere, clam verò non esse, vt fraudes quæ ab illis administratoribus committi solent, quantum fieri potest, euitentur. Ita gloss. *in l. si ab emptione, §. vltim. ff. de contrahend. empt. & in l. tutor rerum, ff. de administr. tut.* Bartol. *in l. singularia, nu. 7. ff. si certum pet. & in l. pupillus, §. vltim. ff. de auctor. tut.* Angel. *in consi. 16. colu. 1.* Abbas *in cons. 68. colum. vltim. lib. 1.* Ias. *in l. principalibus. colu. 3. vers. 7. limitatur, ff. si cert. pet.* Soc. Sen. *in cons. 87. nu. 5. lib. 1.* Ruin. *in cons. 42. n. 9. lib. 1.* Dec. *in d. l. singularia. num. 56.* qui communem esse opinionem testatur, & Ripa *in l. 1. §. fuit quæsitum, nu. 8. ff. ad Trebel.* Et probatur *l. pupillus, §. vltim. ff. de auctor. tutor. & l. cum ipse. C. de contrahend.*
2 *empt.* Et accedit ratio, † quia contrahendo palam cessat fraudis suspicio, *l. non existimo ff. de admin. tut.* quæ impedire solet ne tutor cum ipso pupillo contrahat. Nec repugnat aliquot iura & argumenta quibus Accursius *in d. l. singularia*, & manifestius Ioan. Coras. *in lib. 6. Miscellan. iuris. cap. 14. nu. 4.* à communi aliorũ sententia recesserunt. Et primò quidem text. *l. si in emptione. §. vlt. ff. de contrah. emp.* quo loci absolutè respondit Iurisc. tutorem emere non posse rem pupilli. Verùm respondetur intelligi quando dubium esse potest, pupillum posse lædi, & aliquod detrimentum capere, secùs si clarum est non adesse damnum, sed po-
3 tius lucrum. Nam (vt diximus) vbi cessat * fraudis suspicio, contractus bona fide factus valet.

Secundò afferri solet argumentum, quod substantia obligationis contrahendæ per pupillum, est ipsa tutoris auctoritas, *l. obligari.* vbi gloss. & Bart. *ff. de auctor. tutor.* Atqui non potest tutor sustinere vices duorum, nempe tutoris, & contrahentis, *l. pupillus, §. item ipse tutoris ff. de auctor. tutor.* & præsertim in obligatione de nouo contrahenda, *l. 1. §. fuit quæsitum. ff. ad Trebellianum.* Ergo, &c.

4 Verùm respondetur, quòd imò auctoritas * tutoris adhibenda in contractu à pupillo conficiendo, nõ est de substantia ipsius contractus, alioqui non posset suppleri eius præsentia, & auctoritas per Iudicis auctoritatem, quam sufficere mox dicemus. Non enim
5 ea quæ sunt de actus * substantia mutari possunt, *l. pacta conuenta ff. de contrahen. empt.* cum dixit Vlpian. nouum esse actum, mutata primi confecti actus sub-
6 stantia. Auctoritas itaque * tutoris non alia de causa adhibetur, quam ne pupillus iudicio carens decipiatur. Quæ sanè deceptionis suspicio omnino cessat in contractu palàm, & bona fide gesto. Et cum non agitur de damno, sed potius de lucro pupilli potest tutor
7 * sibi auctorari, *l. quod dicimus ff. de auctor. tutor.* & in specie tradunt Ioan. Andreæ *in c. qui tacet, in fine, de regul. iuris, in 6.* Socin. sen. *in cons. 87. nu. 5. lib. 1.* & Coras. *in lib. 6. Miscellan. iuris, cap. 15. in fine*, quod esse non posset, si hæc auctoritas esset de substantia.

Tertiò vrgere videtur *l. non licet. ff. de contrahen. emp.* iuncta interpretatione glossæ, *ibi*, cùm enim dixisset Martianus, non licere illis, qui officia gerunt, emere per se, vel alium. Accursius interpretatus est siue publica existunt, siue priuata, quemadmodum sunt illa tutorum & curatorum.

Cæterùm respondetur, Martianum loqui de his tãtum qui publica gerunt officia, quales sunt magistratus, & reliqui qui iurisdictioni præsunt, *in. vlt. l. principalibus ff. si cert. peta.* Præterea & secundò respõdetur, responsum Martiani esse intelligendum, quando est dubium quod ex eo contractu aliquid detrimenti sentire potest subditus, cum quo magistratus ille contrahit, atque ita quando non palam & non bona fide cõtrahitur. Ita post alios declarat Ias. *in d. l. principalibus, col. 3. vers. prædictam.* Et simili declaratione explicauimus suprà. *l. si ẽptione, §. vlt. ff. de contrah. empt.* Est itaque vera recepta illa sententia, tutorem posse palam, non autem clam cum suo pupillo contrahere.

Cæterùm apud nostros dubitari contingit, quando præsumatur tutor palam, & bona fide contrahere cũ pupillo. Hîc ergo dicam primùm quando palàm, deinde subnectam quando clam præsumatur contrahere. Et primò quidem palam, & bona fide contrahit,
8 quando † contractus coram Iudice bene informato celebratur. Ita Bartol. *in l. frater à fratre. nu. 50. vers. c. tertiò quæro. ff. de cond. indeb.* Alex. *in l. transactione, in fi. C. de transact.* Curt. iun. *in cons. 67. n. 3. in fin.* & Alcia. *in tract. de præsumpt. reg. 1. præsump. 21.* adducti sunt omnes textu *l. vlt.* vbi gl. *ff. quod met. caus.* Dissentire tamen videtur Curt. iun. *in cons. 29. num. 12.*

Secundò palam celebrari dicitur contractus, quan-
9 do coram amicis † & consanguineis conficitur. Ita gl. *in l. Pola, in glo. magna, C. de iis, quibus vt indig.* & ibi Bal. Ias. *in l. bonorum, n. 4. C. qui admitti.* Deci. *in l. singularia, n. 10. ff. si certum pet.* Petrasancta *in sing. 57.* & Curt. Iun. *in consi. 29. nu. 12.* Et si ab his dissentiant Alc. *in d. præsumpt. 21.* & Coras. *lib. 6. Miscel. c. 14. in fine.*

Tertiò palam dicitur geri contractus, quando ad-
10 hibetur * contutoris auctoritas, *l. non existimo ff. de admin. tut.* & in specie annotauit Corasius *in d. c. 14. nu. 5.* sicuti econtra diceretur clam fieri, quando adesset contutor, & sine eius auctoritate celebraretur contractus, vt statim dicemus.

Clam verò contractus geri atque celebrari præsu-
11 mitur, dicitur que multis modis. Primò, quando † ita occultè conficitur vt sciri & cognosci nõ possit ab eo de cuius interesse agitur. Ita Bar. *in l. 2. n. 1. C. de iis qui ex publi. ratio. lib. 10.* Dec. *in l. quo tutela, n. 1. de reg. iur. & in consi. 399. col. vlt.* & Paris. *in cons. 57. nu. 12. lib. 4.* adducti tex. *l. 3. §. vlt. ff. quod vi aut clam.* Et scribunt omnes *in l. clam possidere, in prin. ff. de acq. poss.*

Secundò clam geritur contractus, quando non ad-
12 hibetur præsentia * & auctoritas eorum qui adesse & auctoritatem suam impertiri debent sicuti si requireretur Iudicis præsentia, & illa non adhiberetur. Ita Bart. & Deci. præcitatis in locis. Et confert glos. *in c. vltim. in verbo, clandestina, de clandest. desponsat.* dum explicat, tribus modis matrimonium clandestinum celebrari. Et ex prædictis sequitur, quod quando adest
13 contutor, non potest vnus eorum sine † altero agere & contrahere, alioqui clam contrahere dicitur. Bald. & Castren. *in d. l. cum ipse. C. de cõtrahend. emp.* Imola & Socin. *in l. 1. §. fuit quæsitum, nu. 6. ff. ad Trebell.* & Ripa *nu. 7. in fin.* Cagno. *in l. singularia. nu. 82.* & ibidem Bologne. *nu. 57. in fin. ff. si cert. petatur.*

Tertiò dicitur clam contrahi, quando conficitur quidem scriptura, & adhibentur testes & notarius, sed
14 tamen illis † mandatur vt taceant. Ita scripserunt multi quos congessi *in commentariis de arbitr. iudicum, lib. 2. casu 194. nu. 19. & in cons. 99. nu. 40. vers. tertiò respondeo.* Et illis accedunt Dec. *in l. quo tutela. §. clam in fine de reg. iur.* & idem *in l. singularia, nu. 17. ff. si cert. pet.* ibidem Bologne. *num. 57.*

Quartò

15 Quartò clam dicitur tutor contrahere, † quando per interpositam personam contrahit, *l. pupillus. §. item si ipse tutor, vers. sed per interpositam. ff. de auct. tut.* Nam tunc fraus & mala fides præsumitur. Ita in specie respondit Baldus *in cons. 347. Titius lib. 4. & in cons. 311. in quæstione, in fine lib. 5.* Idem scripserunt Ias. *in §. item si quis fraudem, num. 47. Instit. de action.* Deci. *in dicta l. quo tutela. §. clam. nu. 2.* & ibid. Cagnol. *nu. 4. de regul. iuris.* Nevizan. *in consil. 85. nu. 11.* & Crauetta *in consilio 156. nu. 11.*

PRÆSVMPT. LXXXI.

Contrahentem cum pupillo non præsumi quod sine tutoris auctoritate contraxerit vt inde obligetur tutor.

SVMMARIA.

1 *Læsus contractu cum pupillo autore celebrato, aduersus tutorem rectè experitur.*
2 *Filius filiáve patre suadente contrahentes etsi lædantur, de dolo aduersus patrem non agunt.*
3 *Filia vt nubat persuadens pater, ex affectu paterno potius quam dolo præsumitur persuasisse.*
4 *Patris de bonitate & affectu in liberos lex multum confidit.*
5 *Pater filij minoris bona administrans sine Prætoris decreto alienat.*

1 QVi suadente tutore cum pupillo contraxit † & læsus apparet, experiri is potest aduersus tutorem, quia iuris est præsumptio quod læsionis causam præbuerit ipse tutor, sine quo ille cum pupillo aliàs non contraxisset. Ita hanc iuris præsumptionem colligit Ioan. Andreæ *in additio. ad Specul. in tit. de præsumpt. §. species, nu. 5. vers. in prædictis concord. ex l. pen. §. 1. & 2. ff. quod falso tutore aucto.* quo loci Vlpianus ita respondit. (Qui dolo auctoritatem accommodauit, tenebitur hoc edicto. Sed etsi quis filiæfam. auctor factus sit ad contrahendum, tenetur. Idemque iuris est si ancillæ, quis tutore auctore credidisset. Nam omnibus istis modis propter tutorem decipitur is qui contraxit, qui aliter cum pubere contracturus non fuit, quàm si tutoris auctoritas intercessisset.) His significauit, quod ille contrahens, non contraxisset verisimiliter, nisi suasus fuisset ab ipso tutore, ea propter tutor ipse tenetur, tanquam dolo id suaserit.

2 Declaratur hæc præsumptio, vt locum * non habeat in patre, qui persuasit contrahere, vt putà si persuasit filiæ minori duodecim annis, vt nuberet. Nam
3 etsi † filia non erat aliàs ductura virum, attamen aduersus patrem nulla est actio, cum dolus aliquis excogitari non possit in patre, qui affectus propensione magis, quàm dolo id persuasit, sicuti Vlpianus ipse respondit *in dicta l. penultim. §. Iulianus.* cum
4 enim lex plurimum * confidat de patris bonitate & amore erga filium, inde fit, vt non præsumatur quid dolo agere in detrimentum filii, aut cum filio contra-
5 hentis. Sicuti videmus permissum esse patri † administranti bona filij minoris, alienare sine Prætoris decreto, vt latissimè tradit Octauius Simon. *in tract. de decretis in alienationib. bonorum minoris, lib. 3. titul. 8. num. 9.* qui communem esse opinionem testatur, locum hunc retulisse sufficiat.

PRÆSVMPT. LXXXII.

Minores & mulieres contrahentes, præsumi facilè lædi, & ob id facilè eis subueniendum esse.

SVMMARIA.

1 *Minores & mulieres ob fragilitatem facilè præsumuntur decipi. Idque certis tantum casibus, non autem regulariter, num. 13.*
2 *Minor contrahens cum fœneratore, præsumitur læsus; nisi locupletior factus probetur.*
3 *Venditio pupillum lædens ficta & simulata præsumitur.*
4 *Contrahens cum pupillo, præsumitur in mala fide, nec vsucapit. Idem habere locum in contrahente cum muliere, num. 5.*
6 *Mulier tanquam minor suum præsumitur ius ignorare.*
7 *Renunciasse iuribus suis mulier minorque non præsumuntur, nisi de eis certiores factos esse appareat.*
8 *A sententia contra se lata si minor non appellet, læsus præsumitur, & restituitur.*
Id tamen quomodo procedat, num. 9.
10 *Compromittendo minor præsumitur læsus.*
11 *Appellationis beneficium minori per compromissum aufertur.*
12 *Compromisso coram principe, eoque auctore facto, minor non præsumitur læsus, num. 13.*
14 *Restitutionem in integrum petens minor, tria probare debet.*
15 *Restitutio in integrum minori competit, etiamsi non dolo aduersarij, sed verisimili ignorantia, aut sui facilitate læsus sit.*

1 CVm minorum magna sit vt & mulierum fragilitas, faciléque decipiantur, sic lędi † facilè præsumuntur, *l. 1. & l. 3. §. si quis. in fine*, vbi glo. *ff. de minoribus, & in l. 1. C. qui & aduersus quos*, & Ioan. Andreæ *in additionibus ad Speculat. in titul. de præsum. §. species, n. 5. in verbo, in prædict. concord.* Hinc dicimus minorem
2 † cum fœneratore contrahentem præsumi læsum, nisi probetur factus locupletior, *l. 1. Cod. si aduersus credit.* quod sanè responsum in hāc sententiam sic citavit Alciat. *in tract. de præsumpt. regul. 1. præsump. 42. nu. 2.* & prius Lucas de Penna *in l. 3. in præsump. 36. & præsump. 38. C. de apochis publicis, lib. 10.* Et vterque adiungit,
3 quod ob id venditio, † quæ pupillū lædit, ficta & simulata præsumitur, *l. vlt. C. si aduers. vend.* Illud ego nunc
4 addo: contrahentem cum pupillo † præsumi in mala fide, & propterea non vsucapit, *l. 2. §. si à pupillo. ff. de vsucap. pro emptore.* Et quod de pupillo & minore
5 dictum est, locum habet etiam in muliere. Nam & † illa præsumitur facilè decipi, *§. is consequens, in Authen. de æqual. dotis.* Et in specie sic annotarunt Lucas de Pēna *in l. 3. in præsump. 37.* & Alciat. *in dicta præsump. 42. n. 2.* qui addit, hoc præsertim procedere ob viri seductionem, *§. 1. in Auth. vt immobil. ante nupt. donat. & cap. 1. & 2. de adult.* Est ratio tam in muliere quam in mi-
6 nore, quia vterque † præsumitur ignorare ius suum, *l. 1. in fin. ff. de edendo, l. si quis partem, §. 1. ff. ad Macedon. l. cum de indebito, §. sin autem is, §. ff. de probatio. & l. 2. in fin. ff. de iure fisci, gl. in §. 1. in Authen. de incestis nupt.* Alex. *in consi. 126. nu. 8. lib. 7.* & multis comprobat Nicolaus Arelatanus *in additionibus ad Alciatum in di-*
7 *cta præsumptione 42.* qui ob id subiungit, * mulierem &

BIU Cujas

minorem non dici renunciasse suis iuribus, nisi appareat de eis factos fuisse certiores. Hinc etiam ex prædictis infert Alcia. *in d. præsumpt. 42. n. 2. versic. & ideo*
8 *minor*, quod si minor non appellauit à sententia† contra se lata, eo ipso læsus præsumitur, & propterea in integrum restitui debet. Bart. *in l. vlt. Cod. de in integrũ restit. minor.* Cæterùm Alciatus ipse præcitato in loco subiungit, hoc verum esse, quando minor allegat ea,
9 quæ pro ipsa† causa dicta & allegata fuerunt, *iuxtà l. minor autem magistratus, §. sin autem, ff. de minor.* aliàs secus, vt scribunt Bart. & Alex. *in l. nam postea, §. si minor. ff. de iureiurand.* atque ita possunt conciliari (inquit Alciatus) opiniones Doctor. *in dict. §. si minor.* & hanc esse communem opinionem, testatur Sfortia Oddo, quem mox referam *in quæst. 30. nu. 40. versic. in contrarium est.* Aliter distingunt Fulgosius *in d. §. si minor, & in l. vlti. C. in quibus causis in integrum restitut. non est necessaria*, vbi Castren. & Iacobinus à sancto Georgio *n. 40.* Alex. *in consi. 115. in fine, lib. 5.* Ruinus *in cons. 60. n. 21. lib. 1.* & hos referens Anton. Gabriel *in li. 2. conclusionum, in tit. de minoribus, conclus. 1. in fine*, ij sanè dixerũt, quod minor est reus, aut actor: si reus est, eo ipso, quod non appellauit, læsus præsumitur: si verò actor, non. Verùm distinctionem hanc reiiciunt Crottus *in consil. 276. & in cons. 314. n. 10.* & Sfortia Oddo *in tractatu de restitutio. parte 1. quæstion. 36. n. 46. versic. sed cõtra*, qui aliam & probabiliorem quidem subiungit distinctionem, quod aut loquimur de aliqua probatione saltem summaria, ad docendum taliter qualiter, de bono iure petentis restitutionem in integrum. Et hoc casu vera est communis sententia, quod scilicet necessaria sit probatio iustæ causæ. Aut loquimur de probatione plena, facienda super bono iure minoris, in causa principali. Et hoc casu probatio hęc non est necessaria. Ita procedit opinio aduersus communem. Et hanc distinctionem (inquit ille) in specie probarunt Præpos. *in cap. ex ratione, nu. 70. de appellation.* & Rota Romana *in decisio. 30. de rescriptio.* in antiquis, & alibi. Et Rotam secutus est Crauetta *in consilio 179. num. 8.*

Ex prædictis etiam infertur, minorem præsumi lę-
10 sum eo ipso, quod† compromisit, *l. si minor 25. annis filiofam. §. minores, ff. de minor.* quo loci gl. & Doct.
11 rationem esse scribunt, quia per compromissum auferetur minori beneficium appellationis. *l. 1. ff. de receptis arbitris*, & in specie Corneus *in cons. 178. libro 3.* & scripsi *in libro 2. de Arbitr. iudicum, casu 171. nu. 43.*
12 si tamen† coram principe, vel eo auctore, factum est compromissum, minor non præsumitur læsus. Ita respondit Alciat. *in resp. 369. nu. 5. & 6.*

13 Prædicta præsumptio locum habet certis† in casibus: sicuti sunt iam enumerati: at regulariter ex solo ipso contractu, minor non præsumitur læsus, ita declarat Alciat. *in d. præsumpt. 42. nu. 2. versic. supr. dicta tamen.* Et præter eum idem respondit Corneus *in consil. 135. num. 5. lib. 2. in cons. 57. num. 6.* Hinc fit, quod quando minor petit restitui in integrum, non sufficit
14 si probat se esse minorem: sed probare† debet tria, primum, se esse minorem, secundum, se læsum, tertium, se dolo aduersarij, vel nimia sua facilitate læsum. Idem responderunt Corneus *in cons. 135. num. 6. lib. 2.* & Socin. sen. *in cons. 57. num. 1 lib. 4.* Hæc tria sufficiunt: non enim requiritur illud quartum requisitum, relatum à Butrio *in cap. constitutus, de in integrũ restitut.* Alexand. *in l. si minorem, Cod. de restitut. in integrũ.* Franc. de Marchis *in decis. 516. nu. 4. part. 1.* quod scilicet minor petens restitui, probet se esse intra tempus petendi restitutum. Nam Butrij, & sequacium traditionem reiiciunt reliqui omnes, sicuti permultis commemoratis testatur bene eruditus Sfortia *in commentariis de restitutione in integrum, quæst. 39. artic. 1. versic. in contrarium est communis*, qui egregia distinctione Doctorum opiniones conciliat. Est quoque aduertendum circa illud tertium requisitum, quod si
15 minor lęsus esset non dolo aduersarij,† sed verisimili ignorantia, vel sui facilitate, adhuc competeret restitutio in integrum, saltem ex clausula generali, si qua justa mihi causa. Ita declarat Alciat. *in dicta præsump. 42. nu. 3. versicul. circa tamen.* post Corneum *in cons. 184. lib. 3.* quos secutus sum *in commentariis de recuperanda possess. remed. 15. nu. 136.* vbi alios ejusdem sententiæ Doctores commemoraui, & alios adiungit Sfortia *in præcitatis commentariis, de restitutione in integrum, quæst. 4. artic. 2. vers. in contrarium est*, & prædicta quidem regula, quod scilicet minor non præsumatur læsus, procedit multò magis, quando constat obseruatas fuisse solemnitates, quæ obseruari debent in eo contractu tunc celebrato. Ita Bald. *in cap. 1. colu. 2. versic. quærit Iacobus, qui feudum dare poss.* quem secuti sunt Alexand. *in cons. 79. c. colu. 5. versic. fortificatur, lib. 1.* Dec. *in cons. 532. colum. 2. vers. & in dubio.* Tiraquel. *de legibus connub. in gl. 6. nu. 64.* & Lambertengus *in commentariis ad statutum Mediolani, prohibens mulierem contrahere sine certa solemnitate, ad finem, num. 171.*

PRÆSVMPT. LXXXIII.

Minoris læsionem ex præsumpta affectione erga rem distractam, vel emptam, considerari.

SVMMARIA.

1 *Interesse affectionis in re minoris habenda ratio est.*
2 *Affectio quam quis erga res suas, & maiorum suorum habet considerabilis est.*
3 *Restitutio minori ob interesse affectionis conceditur.*
4 *Minor res maiorum suorum distrahendo, enormiter censetur læsus.*
5 *Progenitorum suorum res amittere graue est.*
6 *Interesse affectionis ad res paternas, considerabile quo ad damnum euitandum, non quo ad augendum pretium.*
7 *Interesse affectionis, non impeditur quominus de fuga quis suspectus sit. Nec reddit debitorem diuitem, & soluendo, num. 8.*
9 *Interesse affectionis etiam in minore considerabile, si in emendo aut permutando, malum adeptus sit vicinum.*
Idem si in malum incideret locum, num. 13.
10 *Vicinum habere malum, magnum est malum.*
11 *Vicinum malum æquè ac morbum nocere voluit Cato.*
12 *Vicinum bonum habiturum, emptorem prædij sui, proclamari jussit Themistocles.*

CVm minoribus læsis concedi soleat (vt diximus suprà) in integrum restitutio, dubitari interdum contingit, an habenda sit ratio interesse prouenientis
1 ex affectione præsumpta? Qua in re dicitur* habendam esse. Nam considerabilis est affectio, quam quis
2 erga suas & maiorũ† suorum res habere præsumitur, *l. cum seruus. mandati*, & scripsit Alc. *de præs. reg. pr. 20.*
3 Et propterea minori cõceditur† restitutio causa huius interesse prouenientis ab affectione, *l. si emptionem,*

ff.

ff. de minor. viginti quinque annis, qua probatur, quod minor permisit labi tempus à statuto concessum, ad luendum rem paternam (Mediolani extat statutum hoc) sibi competit in integrum restitutio aduersus lapsum ipsius temporis: cum dicatur læsus ex affectione illa verisimili, & præsumpta inter res paternas. Ita Alciat. *in d. præsumpt.* 20. sententia Ioan. Ignei *in l. quatenus, nu.* 35. *ff. de regul. iur. & in l. dudum, nu.* 38. *Cod. de contrah. empt.* Idem scripserunt alij permulti, quos cogessit Sfortia Oddo *in commentariis de restitutione in integrum, quæst.* 4. *art.* 10. *nu.* 84. *vers. in contrarium est.* Et illis accedit Barbat. *in cons.* 27. *colu.* 15. *libr.* 1. *& in cons.* 18. *colum.* 2. *lib.* 2. qui post Baldum dixit, minorem
4 censeri læsum, & quidem enormiter, † cùm res maiorum suorum distraxit. Et illis in locis respondit, graue
5 esse amittere ea, quæ fuerunt * suorum primogenitorum, sic etiam scripserunt Dec. *in cons.* 471. *in fine.* Sic & Neuiz. *inter consil. Bruni, in cons.* 12. *n.* 70. Panthaleon Crem. *in l.* 2. *nu.* 324. *C. de rescin. vend.* sic etiam in specie statuti Mediolan. censuit Alciat. *in respon.* 312. habendam esse rationem huius affectionis, erga rem maiorum suorum, quando minor vult in integrum restitui. Ita quoque Tiraquel. *in tract. de retract. consang.* §. 1. *glo.* 14. *nu.* 52. qui in contractu feudali locum non habere declarat, & Petr. Rebuff. *in l. vnica. n.* 286. *Cod. de sent. quæ pro eo quod interest, proferuntur.*

6 Est tamen hic obseruandum, quod etsi † interesse affectionis, ad res paternas, est considerabile, ad euitandum damnum, atque ita ad petendum restitutionem in integrum: attamen non est considerabile, vt augeat rei pretium, sicuti ex sententia Cępollę de simulatione contractuum docuit Ripa *in l. filius famil.* §. *diui, num.* 3. *in fine, de legat.* 1. sic etiam simili in casu respondit Paris. *in cons.* 99. *nu.* 47. *lib.* 3. interesse hoc
7 affectionis non efficere, vt debitor * suspectus de fuga, dici non debeat, sit suspectus ob res maiorum suorum, quas recuperare potest, cum hoc interesse non
8 reddat eum † diuitem, & soluendo.

Extat & aliud exemplum interesse affectionis, sicuti quando minor propter emptionem, vel permuta-
9 tionem, vel alium contractum incidisset † in malum vicinum. Ita in specie scripsit Sfortia Oddo *in d. quæst.* 4. *artic.* 10. *nu.* 86. auctoritate glo. *in l. nam quod.* §. 1. *ff. ad Trebell. & in l. quod sæpè. ff. de contrahen. empt.* ac etiã Mantuæ *in sing.* 7. *nu.* 3. Nam (vt est apud Plautum in Mercatore) aliquid est mali, propter vicinum malum,
Non aliquid ego mali, sed magnum malum dicere so-
10 leo, habere † vicinum malum. Cato enim in libris de
11 agricul. malum vicinum æquè * ac morbum nocere scriptum reliquit. Quare Themistocles (vt in illius vita memoriæ prodidit Plutarchus) prædium vendens,
12 proclamari iussit bonum † vicinum etiam habere. Sentiebat ille tantum damni ex malo vicino (vt Hesiodus dicebat) quantum ex bono commodi nos consequi. Quod re ipsa ego experior, qui satis malè vicini duritie affligor, eiúsque canum latratibus tanta molestia afficior, vt vix studiis interdum incumbere valeam. Nec is meis vel amicorum precibus à tanta abduci inhumanitate potest.

Est & aliud exemplum interesse affectionis considerabile, vt minor dici possit læsus, sicuti quando inci-
13 disset † in malum locum, hoc est in malam aeris temperiem. Ita Sfortia *in d. quæst.* 4. *artic.* 10. *n.* 87. ex sententia Cæpollæ *de seruit. rustic. præd. in rubr. de aere, n.* 4. & Ripa *in tract. de peste, in tit. de remed. præserua. contra pestem, n.* 3. Plura alia affectionis exempla commemorat Panthaleon Crem. *in d. l.* 2. *nu.* 325. *& multis seqq. C. de rescind. vend.*

Tom. I.

PRÆSVMPT. LXXXIV.

Pretium rei venditæ à minore, an in eius vtilitatem versum præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Vendicans rem alienatam minor, pretium restituere debet.*
Quatenus tamen in vtilitatem suam conuersum sit, num. 2.
3 *Pretium minori solutum, eiúsque in vtilitatem conuersum præsumi, si requisitæ in contractu solemnitates fuerint adhibitæ.*
4 *Contractum rescindi petens minor, quando probare teneatur pretium deperditum, aut malè consumptum.*
5 *Alienatione rerum minoris facta, pro contrahente cum eo præsumptio est, si debitæ solemnitates fuerint adhibitæ.*
6 *Dolus & mala fides in contrahendo cum minore absque solemnitatibus requisitis, præsumitur.*

CVm minor rem alienatam vendicans, pretium
1 † à se receptum restituere debet, *l. non solùm, in fine, C. de præd. & aliis reb. min.* & responderunt Ancha. *in cons.* 34. *nu.* 20. & alij congesti ab Octauio Simoncello *in tract. de Decretis, lib.* 3. *tit.* 7. *nu.* 17. qui *num.* 18. auctoritate multorum subiungit, teneri etiam restituere vsuras & impensam melioramentorum. Hoc
2 tamen intelligitur, quatenus pretium † versum est in ipsius minoris vtilitatem. Ita Bart. & reliqui *in l. prædiorum. C. de prædiis minor.* & alij congesti à Simoncello præcitato in loco. Cæterùm dubitari contingit, quis probare debeat pretiũ fuisse versum in pupilli vtilitatem? Lucas de Penna *in l.* 3. *in præsum.* 178. *C. de apoch. publ. lib.* 10. scriptum reliquit, pretium præsumi solutum minori, eumque ex illo locupletatum, si in venditione † obseruatæ fuerunt requisitæ solemnitates.
3 Quam traditionem existimauit probari *l. prædiorum, & l. si in prædium, C. de præd. minor.* Et hæc quidem fuit opinio Accursij *in d. l. prædiorum*, qui sic distinguit, aut contractus est validus, quippe quod obseruatæ fuerunt debitæ solemnitates. Hoc casu minor petens rescindi
4 contractum † probare debet, pretium à se deperditũ, & malè consumptum. Aut verò contractus est nullus, ob id, quod requisitæ solemnitates non fuerunt obseruatæ. Et hoc casu non ipse minor, sed qui cum eo contraxit, probare debet pretium fuisse versum in vtilitatem, & commodum ipsius minoris. Et distinctionem hanc probarunt etiam Bart. Bald. & Salic. *in d. l. prædiorum, & in d. l. si prædium.* Corneus *in cons.* 71. *n.* 6. *& consil.* 72. *nu.* 9. *lib.* 3. Marian. Socin. sen. *in cons.* 15. *nu.* 22. *lib.* 1. Ias. *in l. nam postea, §. si minor, num.* 21. *ff. de iureiur.* Nat. *in cons.* 631. *nu.* 5. *lib.* 3. Rimin. iun. *in cons.* 5. *n.* 76. *lib.* 1. *& in Instit. quibus alienare licet vel non. §. vlt. num.* 61. & Eruditissimus, Amplissimúsque Cardinalis Albanus *in lucubrationibus ad Barto. in d. l. prædiorum.* Et hos secutus est Octauius Simoncellus *in d. tit. num.* 20. Prædictis addo Alex. *in consil.* 46. *n.* 1. *lib.* 4. Soc. sen. *in cons.* 116. *nu.* 13. *lib.* 1. & Alphonsus Aluarez *in Specul. Sum. Pontif. Imper. & Regum, c.* 80. *vers. dixit.* Et hæc quidem distinctio communis retinenda est, etsi ab ea dissentiant commemoratià Simoncello *in d. tit.* 7. *n.* 20. *vers. Pilæus tamen.* Huius distinctionis & differentiæ ratio est. Nam quando alienatio est facta,
5 † obseruatis à iure requisitis solemnitatibus, præsumptio stat pro eo qui contraxit cum minore: sicuti

explicauimus superiore libro *in præsumpt. 75.* & ideò omnis doli præsumptio est sublata, & consequenter præsumitur pretium fuisse versum in vtilitatem & cõmodum ipsius minoris. Diuersum verò est, quando solemnitates obseruatæ non fuerunt, quia tunc præ-
6 sumitur † mala fides, & dolus in eo qui contraxit cum ipso minore, iuxta *c. qui contra de regul.iuris, in 6.* & dicemus infrà *in præsumpt. in septimo casu*, vbi explicabimus, quando mala fides præsumatur ob non obseruatas iuris solemnitates.

PRÆSVMPT. LXXXV.

Conductor quando reconduxisse præsumatur rem conductam.

SVMMARIA.

1 *Conductor in re sibi locata persistens, præsumitur reconduxisse.*
Idque præsumptione iuris, nu. 2.
Et in quo fundetur hæc præsumptio, nu. 3. & 4.
5 *Precarium à locatione non dissimile esse.*
6 *Conductorem in re conducta persistentem, præsumi conduxisse, tam in vrbano quam rustico prædio locum habet.*
7 *Conductio prædij rustici & vrbani, qua in re differant.*
8 *Prædij rustici fructus, certa tantũ anni parte percipiuntur, vrbani verò qualibet ãni parte vniformiter.*
9 *Prædij rustici reconductio, pro ratione fructuum percipiendorum facta præsumitur, nu. 10. & 12. Idem in vrbano prædio, nu. 11.*
13 *Prædium si vno anno frumentum, alio milium tribuat, vna dicitur prædij cultura, fructúsque cõfundũtur.*
14 *Conductores vectigalium persistendo, censentur reconduxisse, vide tamen nu. 34.*
15 *Domus partem conducens socius, persistendo præsumitur reconducere.*
16 *Operarum locatio & conductio, tacendo vltra tempus præsumitur repetita.*
17 *Medici operas comparari prædio rustico.*
18 *Medicus censetur reconductus cum eisdẽ qualitatibus & conditionibus, quibus prima vice conductus fuerat.*
19 *Reconductio cum eisdem qualitatibus & conditionibus quibus prima conductio facta præsumitur.*
20 *Conductori de non expellendo, pactum in prima conductione factum, censetur in secunda repetitum.*
21 *Reconductione non censetur repetita pœna, prima locationi adiecta.*
22 *Pactum de redimendo & affrancando, an dicatur in reconductione repetitum.*
23 *Reconductio præsumitur facta, si disponente hoc statuto, conductor vltra tres menses in re conducta commoratus sit. Quid autem sit si paciscentes dixerint, ne censeatur repetita, nu. 25.*
24 *Iuri communi pacto & protestatione non derogatur.*
26 *Conductorum aut locatorum hæredes, in contractu facto perseuerare voluisse præsumuntur, & nu. 27.*
28 *Conductio aut locatio, aliam requirens solemnitatem vltra patientiam repetita non præsumitur.*
29 *Feudi vel emphyteusis concessio cum scripturam requirat, renouata non præsumitur. Vide tamen n. 36.*
30 *Locatio bonorum Ecclesiæ renouata non præsumitur.*
31 *Societatem sola dimissione capitalis apud socium, non præsumitur renouatam, dum instrumentum interuenire deberet.*
32 *Societatem ineuntes ciuitates duæ ad quinquennium, solemni stipulatione & scripturæ, eo lapso, non censentur renouasse, licet mutuo auxilio se adiuuent.*
33 *Reconductio vbi solemnis requiritur stipulatio, facta non præsumitur, reiecta contraria Signoroli opinione, num. 34.*
35 *Conductionis & concessionis renouatio, concurrente temporis antiquitate præsumitur, item si conductio & locatio ad longum tempus facta sit, vel in emphyteusim, nu. 36.*
37 *Renouatio contractus, præterquam in locatione, conductione, aut precario, non præsumitur. Itaque non in contractu venditionis fructuum, n. 38.*
39 *Vectigalium locatio, est fructuum venditio.*
40 *Custodiæ causa re concessa ad certum tempus, non præsumitur facta reuocatio, custode vltra tempus præstitutum permanente.*
41 *Concessiones officiorum quæ necessitate geruntur, finita prima concessione, non præsumuntur renouatæ.*
42 *Reconductio facta non præsumitur, quando coniecturis apparet aliam fuisse locatoris voluntatem.*
43 *Conductore non implente ex parte sua, locationis non præsumitur facta renouatio.*
44 *Relocatio facta non præsumitur, impedimento in locatore interueniente.*
45 *Conductore perseuerante in re conducta modicum temporis, non præsumitur facta contractus renouatio.*
46 *Instrumentum in primo locatore factum, in tacita relocatione non præsumitur repetitum.*
47 *Relocatione ex secunda tacitè facta, non infertur ad aliam tacitam priorem.*
48 *Reconductio aut relocatio in rebus mobilibus facta non præsumitur. Adhibita tamen distinctione, n. 49.*
50 *Conductionis in contractu pignora data à tertio non censentur in tacita reconductione in eius præiudicium repetita.*
51 *Locans operas suas vt in meo prædio sit custodiæ causa, finito tempore ibi persistendo, non præsumitur facta reconductio.*

PRæclara est tractatio hæc, quando conductor, ob id quod finito primo conductionis tempore, persistit in re conducta, eam reconduxisse præsumatur? Qua in re pro regula traditum est, reconduxisse † pre-
1 sumi, *l. item quæritur, §. vlt. ff. locati.* Qui impleto (ait Vlpianus) tempore conductionis, remansit in conductione, non solum reconduxisse videbitur: sed etiam pignora videntur durare obligata, &c. Et *in l. seq.* subjungit idem Vlpian. Qui ad certum tempus conducit, finito quoque tempore, colonus est. Intelligitur enim dominus, cum patitur colonum in fundo esse, ex integro locare, &c. Et *in l. legem, §. 1. C. eod.* ita est scriptũ. Sin autem tempus, in quo locatus fuerat fundus, sit exactum, & in eadem locatione conductor permanserit, tacito consensu eandem locationem vnà cum
2 vinculo pignoris renouare videtur, &c. Hanc esse † iuris præsumptionem scripsit Ioan. Andreæ *in addit. ad Spec. in tit. de præsumpt. §. species, n. 5. in verbo, in prædictis.* Est autem præsumptio hæc fundata in ea † ratione, quòd conductor iste non posset aliter licitè retinere fundum illum: atque ita occupando delinqueret: quod præsumendum non est, *l. merito, ff. pro socio.* Hanc rationem probauit Bart. *in dict. §. vltim.* Verùm
3 Castren. *in d. §. vlt.* & Alciat. *in tract. ae præsump. regul. 3. præs. 17. n. 2. vers. sed prior*, existimarunt, & rectiùs eam esse rationem, quia * ex tacito hoc contractu, tam locator quàm conductor præsumuntur approbasse eam
4 voluntatem, quam iam in prima locatione habuerunt. Est simile in † precario quod à locatione
5 non

BIU Cujas

non est dissimile, *l. in rebus, §. vlt. de precario.* Ita in specie tradit Alciat. *in d. præsump. 17. num. 2.* qui subiungit ex sententia Comens. *in consil. 8. in fin.* idem esse in deposito. Hæc præsumptio locum habet, tam in prædio
6 rustico † quam in vrbano, vt probant prælegata iura. Differunt enim solummodo in hac materia, prædium rusticum, & vrbanum, ratione † temporis ipsius
7 reconductionis, & relocationis. Nam prædium vrbanum censetur reconductum solum prout habitauit, hoc est, si annum, vel mensem habitauit, solum pro eo tempore dicitur reconduxisse. Prædium verò rusticum præsumitur reconduxisse per annum tantùm, etsi prima conductio fuerit maioris temporis. Ita probat text. *in d. l. item quæritur, §. vlti. vers. quod autem diximus,* vsque ad finem. Alexand. *in cons. 28. & in fin. li. 5.* Ruin. *in cons. 61. n. 11. circa medium, lib. 1.* Rationem differentiæ assignant ibi glo. & Barto. *num. 10.* quod
8 ex † prædicto rustico non percipiuntur fructus, nisi in certa parte anni: atque ita certo tempore. Sed ex prædio vrbano, vniformiter qualibet parte anni fructus consequimur. Quam rationem probauit & Bald. *in d. l. legem. C. locati.* Hinc infert Bart. *in d. §. vlt. n. 10. vers. ex hac.* quod si esset prædium rusticum, ex quo non perciperentur fructus nisi de quinquennio, in quinquennium censeretur facta reconductio. Idem si esset
9 prædium rusticum, ex quo * bis in anno perciperentur fructus: sicuti contingit in prædiis Ægypti, auctore Plinio *lib. 3. natural. histor. c. 20.* Nam tunc solum in sex menses præsumeretur facta reconductio. Rursus (inquit Bart.) si esset prædium rusticum ex quo perciperentur fructus vniformiter, qualibet parte anni, sicut ex hortis & viridariis. Nam tunc pro rata tempo-
10 ris præsumeretur facta † reconductio, cùm eadem sit ratio quæ in prædio vrbano. Et præterea (subiungit Bar.)
11 si esset prædium vrbanum, ex quo † non perciperentur fructus vniformiter qualibet parte anni, sed vno certo mense vel hebdomada, vt si haberem domum, in loco vbi fiunt nundinæ, & illam locarem, licet conductor toto anno eam inhabitet, attamen quia plus nundinarum tempore percipientur, & quia eam ob causam domus conducitur, atque locatur, idem est de ea domo dicendum, quod de prædio rustico, cum eadem sit ratio.

Verùm Fulgosius *in d. §. vlt. col. vlt.* existimauit hoc potius esse relinquendum arbitrio viri boni, qui iudicabit, quid verisimile sit.

Et rursus (ait Bart. *in d. §. vltim. nu. 10. vers. aduerte.*) quod si ex prædio rustico quolibet anno fructus per-
12 ciperentur, sed difformiter, vt quia vno anno percipitur frumentum, alio verò anno faba vel milium & conductor non conduceret pro solo anno in quo faba percipitur, intelligeretur facta reconductio pro duobus annis: atque ita in biennium præsumitur reconduxisse: cum eadem sit ratio, vt in prædio in quo solum singulo biennio fructus percipiuntur. Et confert, quod docuit Bart. *in l. diuortio, §. quod in anno ff.*
13 *solut. matrim.* quod si ex prædio vno * anno percipitur frumentum, & alio anno milium, dicitur esse vna sola cultura prædij, & fructus confunduntur.

Huc pertinet quod dicitur Afflict. *in decis. 365. nu. 12.* quod cum è feudo percipiantur fructus solum in vna parte anni, & ita certo tempore, renouatio, atque reconductio eius præsumitur atque censetur facta eo modo quo & prædij rustici.

Extenditur primò hæc præsumptio, vt locum etiam
14 habeat in locatione & conductione * vectigalium quando scilicet locatores habent liberam potestatem locandi absque alia solemnitatis obseruatione. Ita Bart. *in d. l. item quæritur, §. vltim. n. 6. ff. locati.* Eadem sententiam probauit iuribus, & argumentis Signorolus *in consil. 22. num. 6. & 7.* qui dixit quod etsi in locatione gabellarum requiratur licitatio nihilominus illa licitatio facta primo anno censetur repetita in secundo. Idem de prędiis Reip. vt censeantur & illa reconducta, probat text. *d. §. vltim. vers. eadem causa,* & scripserunt Salicet. *in l. legem. C. locati.* & Barba. *in cons. 14. colum. pen. num. 16. lib. 2.* Qui & idem dicunt de prædiis ecclesiæ, quod intelligo semper, præsuppósita facultate Prælati locantis.

Extenditur secundò, vt procedat etiam in socio con-
15 ducente partem † domus socij. Ita Petr. de Vbal. *in tract. de duob. fratrib. part. 1. q. 10.* Alciat. *in tract. de præsu. reg. 3. præsu. 17. n. 2. vers. procedit & dicta.* Nã & hoc casu militat ratio huius præsumptionis, nempe tacitus consensus sociorum, atque quod primam illam voluntatẽ in prima locatione conductionéque factam approbauerint. Nec repugnat argumentum, quo adducti contrariam opinionẽ probarunt Soc. *in l. serui electione. §. 1. n. 3. ff. de leg. 1.* & Paris. *in addit. ad Bart. in d. §. vlt. n. 3. in verbo deliquerat.* Illa enim cõsideratio qua vsus est Soc. vera non est, cum dixit, quod hoc casu cessat illa ratio, ob quam in aliis præsumitur facta relocatio, & reconductio, nempè ne delictum pręsumatur. Non enim vera est ratio hęc, vt diximus cum Cast. & Alciat. esse rationem præsumpti consensus & approbationis.

Extenditur tertiò hæc præsumptio vt locum habeat
16 etiam in conductione, & locatione * operarum, vt putà Aduocati, Medici & similis. Ita respondit egregiè Corneus *in cons. 348. lib. 1.* quo loci in fine affirmauit,
17 quod opera † medici comparatur prædio rustico, cùm magis indigeamus opera ipsius medici, æstiuo tempore, quàm hyemali, ob morborum pluralitatem. Et præsertim si conductus fuisset medicus etiam pro tempore pestis, quæ magis grassatur tempore æstus, & caloris quàm frigoris. Et illo in loco respondit Corneus
18 † medicum censeri reconductum cum eisdem qualitatibus, & conductionibus, quibus iam prima vice conductus fuit, qua de re statim dicemus. Hanc quoque extensionem probarunt Socinus Sen. *in cons. 196. lib. 2.* & Mascardus *in conclus. 990. num. 12.*

Extenditur quartò, vt hæc pręsumptio locum ha-
19 beat etiam respectu qualitatum. Præsumitur enim † facta reconductio cum eisdem qualitatibus & conditionibus, quibus prima conductio extitit, sicuti, quando conductor dedit propria pignora. Nam illa repetita censentur in relocatione. Ita probat text. *dict. l. item quæritur. §. vltim. ibi. non solum reconduxisse videtur, sed etiam pignora videntur durare obligata.* Et de pignoribus scripserunt Bart. *ibi, n. 1.* Castr. Bald. *in l. legem. C. locat.* Barb. *in cons. 14. colum. 7. versi. cum ergo lib. 2.* Bertachinus *in tract. de gabellis. par. 2. nu. 15.* Corneus *in cons. 348. colu. 2. versi. nam in omnino, li. 1.* Boer. *quæst. 284. n. 14.* Ruin. *in cons. 78. n. 4. lib. primo.* Alciat. *in tract. de præsump. reg. 3. præsumpt. 17. nu. 3.* & plures congerit Mascard. *in dict. conclus. 990. n. 3.* & accedit Rota Roma. *in decis. 495. par. 1. in nouissimè editis.*

Ita quoque pactum ne † conductor expelli possit,
20 factum in prima conductione, censetur repetitum in secunda hac renovata, respondit Socin. Sen. *in consil. 17. num. 2. libro 3.* quem secutus est Crau. *in tract. de antiq. temp. in 4. particula quartæ partis prin. n. 106.*

Non habet locum hæc præsumptio in pœna, quæ
21 repetita * in reconductione non censetur. Ias. *in consil. 49. col. 2. lib. 3.* post Baldum *in dict. §. vltim. & in l. legem, C. locat.* Idem decidunt Afflict. *in decis. 365. n. 14.* & Boer. *in q. 284. n. 14.* Non pariter locum habet hęc prę-

BIU Cujas

22 sumptio in ea qualitate & conductione † pacti de redimendo, seu, (vt vulgus appellat) de affrancando, adiecti in instrumento locationis & conductionis. Non enim per tacitam ipsam relocationem & reconductionem factam præsumitur prorogatum tempus illud affrancandi. Ita in specie responderunt Alex. *in cons.17.nu.12.lib.4.& in cons.76.num.5.lib.5.* & Ruin. *in cons.86.in fin.* & manifestius *in cons.114.num.4.lib.1.* & secutus est Gozad. *in l.2.n.174.in fine. Cod. de pactis inter empt.& vend.* qui eiusdem sententiæ censet Imolam, *in cons.36.in fine*, qui vix est, vt hoc sentiat, refert etiam sic respondisse Socinum, Campegium, Petrum de Canonicis, Florianum, M. Antonium Baueriam, Franciscum Cremensem, Ioann. de Anania, Gasparem Ardengherium, & Bartholomæum Herculanum. Et testatur ipse Gozadinus, se ita aliquando obtinuisse. Eandem quoque traditionem probauit Cagnolus *in dict.l.2.num.188.* Quibus constat, hanc esse receptam opinionem, etsi ab ea dissentiunt Alex. sibi parum constans *in cons.28. in fine lib.4.* Crottus & alius quidam modernus, quos sic allegat Gozad. *in d.l.2.num.165.* hos etiam visus est sequi nouè Vincentius Carrocius *in tractat. de locato & conducto, in tit. de renouatione locationis, n.4.* qui alios nonnullos recenset, qui nihil ad rem hanc scribunt. Ruinus etiam *in cons.78.n.3.versic. secundus casus est, lib.1.* dixit, se consulendo dubitasse de ea opinione. Alex. *in d. cons.76.lib.5.* sed verè constat ex duobus aliis responsis ipsius Ruini, eum probasse primam illam sententiam. Quam quidem multis rationibus & argumentis comprobat Gozad. præcitato in loco. Non est hic locus, vt eam repetam & explicem. Et hæc quidem cõmunis sententia locum habet multo magis, quando ipse conductor promittit seipsum affrancare intra certum tempus. Nam tunc lapso illo tempore, si se non affrancauit, non potest asserere, per continuatam locationem prorogatum etiam esse tempus affrancandi. Ita Ruin. *in d.cons.114.nu.6.vers.& istud etiam, lib.1.* & idem affirmauit Gozadin. *in d.l.2.nu.166. de pactis inter empt. & vendit.* Sed cogitandum est, quia non videtur satis vera hæc traditio, cum Alexander relatus ab eis loquatur in conductore, qui non satisfecit ex parte sua, soluendo scilicet mercedem conductionis. Qui quidem defectus non videtur posse considerari in conductore, qui promisit se affrancare: quia dum locator non requirit conductorem, vt obseruet promissa, non dicitur ipse conductor deficere: cum pactum sit pro sui commodo & vtilitate factum, & rursus recepta hæc sententia locum habet multo magis, quando pactum de affrancando non fuit factum causa & contemplatione ipsius locationis, vt si separatim & distinctè ab ipso contractu locationis, & ita dictum est. Et præfatus locator sponte & mera libertate promisit dicto conductori reuendere dicta bona intra quinquennium, &c. Hoc sanè casu facta relocatione non dicitur prorogatum illud tempus reuendendi, atque ita affrancandi: cum pactum non censeatur factum causa & contemplatione ipsius locationis. Ita in specie docuit Gozadinus *in d.l.2.nu.171. C. de pact. inter empt.& vend.* & ibidè *in additionib.* Petrus Moncada comprobauit. Quocirca affertur, quod si constaret aliquibus verbis, pactum affrancandi fuisse adiectum causa, respectu, seu contemplatione ipsius contractus locationis & conductionis, vt si dictum esset. Et quia conduxisti prædium à te mihi venditum, ob id promitto tibi reuendere ipsum prædium intra quinquennium, hoc sanè casu prorogata locatione, quæ respicit commodum locatoris, dicitur etiam prorogatum tempus redimendi, quod concessum fuit ad commodum & vtilitatem conductoris. Ita docuit Cagnol. *in d.l.2.num.188.versic. ex quo infero.*

Præterea præsumptio hæc non habet locum in iuramento, quod non præsumitur repetitum in reconductione. Ita Bero. *in q.100.nu.4.*

Extenditur quintò, vt locum habeat hæc præsump-
23 tio, quando extat statutum, quod † conductio censeatur renouata, si conductor in re conducta perseueravit per tres menses: Et locator conductorque pacti sunt quod finita ipsa conductione prima, non dicatur facta reconductio, & conductor perseuerauit vltra tres menses à statuto præfixos: hoc sanè casu dicitur facta reconductio. Ita egregiè respondit Ruin. *in cons.78.nu.4.vers. non obstat etiam, lib.1.* Ea ratione motus est, quia illud pactum, & protestatio, quod locatione illa prima finita non censeretur facta relocatio, intelligitur respectu cursus trium mensium ex dispositione statuti. Et propterea si vltra tres menses perseuera-
24 uit conductor in re conducta, secundum ius* commune, cui pacto & protestatione non dicitur derogatum, relocatio facta præsumitur. Cùm (ait ille) protestatio facta in vna re non extendatur ad aliam, vt docuit Bartolus *in l. non solum, §. morte, qu.1. de operis noui nunciat.*

25 Cæterùm ego certè valdè dubito, cum ea † videatur mens protestantium paciscentiúmque, vt euitarent hanc præsumptam voluntatis & consensus perseuerantiam.

Extenditur sextò, vt procedat hæc præsumptio etiam
26 respectu hæredum † tam locatoris, quàm conductoris. Nam & ipsi præsumuntur relocasse, & reconduxisse, si conductoris hæres prędium perseuerauit retinere. Ita Castrens. *in d.§.vlt.num.5.* Angel. *in l.cum satis, §. caueant, C. de agricol.& cons. lib.11.* Ioan. de Anan. *in c.2. de Iudæis.* Alex. *in consil.28. in fi. lib.4.* Alcia. *in tra. de præsump. reg.3. præs.17. num.4.* Socin. Iun. *in cons.63. nu.20. lib.2.* & Afflict. *in decis.365.*

Extenditur septimò, vt locum habeat hæc præsump-
27 tio etiam in hærede † locatoris ante aditam hæreditatem. Nam adhuc is censetur relocasse, si passus est conductorem perseuerare in re ei locata. Ita Alciat. *in d. præsum.17.nu.4.* sic intelligens *l. qui ad certum ff. locati*, vbi Castr. & Mascar. *in d.concl.990.nu.16.*

Declaratur primò hæc præsumptio, vt locũ habeat
28 quando conductio locatióque requirit † aliquam solemnitatem: atque ita, quid aliud vltra patientiam illam locatoris. Nam tunc non præsumitur facta reconductio, atq; relocatio. Ita docuit Bart. *in d.l. item quæritur, §. vlt.nu.4.* cùm dixit, quod si ex parte locatoris qui permittit conductorem perseuerare in conductione, quid agendum est, vltra patientiæ præstationem, locatio ipsa renouata non censetur sola ipsa patientia. Idem Bart. ibidem, *numer.7. in fin.* & cum eo Castr. scripsit vbi locationis contractus requirit scripturam sola patientia non censeri renouatam ipsam locationem. Idem affirmarunt Fulgos. *in d. §. vlt.* Roma. *in cons.103.nu.6.* Ruin. *in cons.167.nu.22.lib.1.* Ias. *in cons.49.col.2.vers. secundo dicitur, lib.3.* Galliaula *in l.1. in pri.n.28. ff de verb.oblig.* Afflict. *in decis.365.n.10.* Boer. *q.248.n.14.* & Crau. *in tract. de antiq. temp. in 5. parte principali, nu.14.* qui quidem ob id dicunt, non censeri
29 renouatam concessionem † emphyteusis, & feudi, ex quo illa pro sui substãtia & solẽnitate requirit scripturam. Idem respondit Crau. *in cons.87.nu.3.* Aliter declarat Cotta *in memorabil. in verbo, emphyteusis cõcessa.*

30 Idem de locatione bonorum* ecclesiæ, quæ sine magna solemnitate alioqui fieri non posset, respondit

Alex.

Alex. *in cons.* 17. *nu.* 1. *lib.* 4. sic & Bero. *in cons.* 116. *nu.* 8. *lib.* 1. consuluit nō censeri renouatam emphyteusim iam concessam emphyteutæ ad 29. annos, si eo primo tempore in ea perseuerauit. Est simile quod respondit
31 Crottus *in cons.* 15. *nu.* 18. non censeri renouatam † societatem sola dimissione capitalis apud socium negotiantem, ex quo contractus ille societatis requirebat instrumentum pro sui essentia & solemnitate. Et Crottum secutus sum *in cons.* 121. *n.* 81. & 101. vbi egregiam facti speciem in terminis societatis diffinitur. Est simile quod tradit Bald. *in tit. de pace Constātiæ, in verbo, item societatem in fin.* quòd si duæ † ciuitates solemni stipulatione & scriptura ineant societatem & confœderationem per quinquennium, si elapso quinquennio
32 mutuo auxilio se adiuuant, non tamen censentur renouasse societatem ipsam, quæ scripturam & stipulationem requirebat. Non enim quoad hunc effectum differt solemnitas stipulationis ab illa scripturæ. Ita dicimus, quod vbi requiritur solemnis stipulatio, non
33 censetur † facta reconductio. Ita Bart. *in d.* §. *vlt. n.* 13.
34 His constat minus* rectè respondisse Signorolum *in consilio* 22. *num.* 6. & 7. cum dixit, quod etsi locatio conductióque vectigalium fieri soleat, adhibita solemni licitatione, attamen si finito tempore primę conductionis in ea conductor perseuerat, dicitur renouata conductio. Hæc autem declaratio locum non ha-
35 bet, quando adest temporis † antiquitas: nam tunc renouatio conductionis & nouæ concessionis præsumitur. Ita Crauett. *in tracta. de antiq. tempo. in vltim. part. num.* 14.

Declaratur secundò, vt locum non habeat hæc præ-
36 sumptio, quando locatio & conductio † facta est ad longum tempus. Et idem quando concessio est facta in emphyteusim. Hæc enim duo quo ad hunc effectum procedunt à pari. De emphyteusi sic affirmarunt Bald. *in d. l. item quæritur*, §. *vlt. ff. locati, & in l.* 1. *qu.* 11. *C. quādo non pet. partes.* Rom. *in cons.* 103. *n.* 4. Alex. *in cons.* 17. *nu.* 12. *lib.* 4. & *in cons.* 76. *nu.* 4. *lib.* 5. Ias. *in l.* 1. *col.* 15. *ver. item per prædicta, C. de iure emph.* Ruin. *in cons.* 61. *n.* 7. *lib.* 1. Dec. *in cons.* 328. *nu.* 1. & *in cons.* 555. *n.* 1. Afflic. *in decis.* 365. *n.* 6. Crau. *in tract. de antiq. temp. in* 5. *parte principali, nu.* 14. & Mascard. *in d. conclu.* 990. *nu.* 14. Quibus constat minus rectè sensisse Alciatum *in tract. de præsumpt. reg.* 3. *præsump.* 17. *n.* 2. Hanc tamen declarationem intelligunt Ias. & Crauetta in locis præcitatis, non habere locum, quando esset decursum longissimum tempus. Idem in locatione ad longum tempus, quod in ea locum non habeat hæc præsumptio, scripserunt Alexand. *in d. cons.* 17. *nu.* 12. *lib.* 4. Afflict. *in dict. decis.* 365. *n.* 5. Gozadi. *in consilio nonagesimo quarto num.* 52.

Verùm ab hac opinione dissentit ipsemet sibi parum constans Alex. *in cons.* 28. *nu.* 4. *lib.* 5. Ruin. *in cons.* 61. *nu.* 4. *lib.* 1. vbi *num.* 8. *vers. & etiam*, respondit, habere locum etiam in dispositione statuti.

Declaratur tertiò vt hæc præsumptio locum non
37 habeat in aliis † contractibus vltra locationem & conductionem, ac vltra precarium, etiamsi alij contractus essent similes ipsi locationi vel precario. Ita respondit Alexand. *in cons.* 76. *nu.* 7. *versicul. non obstat prædictis, libr.* 5.

Ita subiungit Alexander declarari sic debere statutum, quod vult præsumi reconductionem, vt illud locum non habeat in aliis contractibus. Id quod vtile est ad declarationem statuti huius ciuitatis Paduæ *sub Rubr. De villanis & inquilinis*, §. *inquilini.*

Et hinc infertur præsumptionem hanc locum non
38 habere in † contractu venditionis fructuum. Ita Alex. *in d. cons.* 76. *n.* 4. *lib.* 5. Ruin. *in cons.* 61. *n.* 7. *lib.* 1. Crau. *in cons.* 87. *n.* 3. Bero. *in cons.* 153. *nu.* 23. *lib.* 2. & Masc. *in conclu.* 990. *nu.* 30.

Verùm dissentit Signorolus *in cons.* 22. *n.* 6. & 7. dum respondit dispositionem hanc locum habere etiam in
39 locatione vectigalium,* quę dicitur fructuum venditio, vt explicavi suprà hoc libro, & dicemus infrà *in præsumpt.* 104.

Ita pariter non habet locum hæc præsumptio, quando res fuit concessa ad custodiam. Non enim finito eo
40 tempore custodię præstituto, si custos † perseuerat aliquod tempus in ipsa custodia, non præsumitur illa ex toto renouata. Bart. *in d.* §. *vlt. n.* 9. etsi ipsemet Bart. *in l. si mora, ff. solut. matrim.* aliter visus sit sentire, & apertius ibidem Imola & Alexand. & Grammat. *in cons.* 13. *nu.* 10. *in criminalib.*

Ita pariter locum non habet hæc præsumptio in
41 concessionibus officiorum † quæ necessitate geruntur, sicuti in tutela & similibus. Non enim videtur, finita prima concessione, illud renouatum, etsi ille in eo permaneat. *l.* 1. §. 1. *vers. quare si quis finita, ff. de eo qui pro tutore*, Bar. *in d. l. item quæritur*, §. *vlt. n.* 8. *ff. locati.* Verùm ab hac declaratione dissentire videtur Alex. *in cons.* 1. *col. pen. lib.* 2. dum respondit de concessione priuilegij facta Hebræis, vt in ciuitate Christianorum fœnus possint exercere.

Declaratur quartò, vt locum sibi non vendicet hæc præsumptio quando manifestè conuentum fuit, quòd locatione finita non intelligatur facta relocatio. Ita in specie docuit Gozadi. *in repet. l.* 2. *nu.* 167. *C. de pact. in-*
42 *ter empt. & vend.* Idem est, quando solis coniecturis apparet aliam esse locatoris voluntatem, quam vt consentiat relocationi. Exemplum afferri potest in ea facti quæstione de qua se respondisse scribit Alc. *in d. præsumpt.* 17. *in fine*, stante statuto, quod dominus teneatur denunciare inquilino ante tres menses vt exeat è domo ei locata, finito locationis tempore, alioqui censeatur facta reconductio. Quod sanè statutū (vt dixi suprà) extat hic Patauij. Euenit, quod dominus litigauerat cum inquilino, quia non soluerat pensionem, vt eum eiiceret, & obtinuit dominus. Dicebatur, quod pro sequenti anno erat facta relocatio, quia dominus non denunciauerat, atque ita non seruauerat formam statuti. Contrarium respondit Alciat. quia relocatio fit ex præsumpta mēte partium, *dicta l. item quæritur*, §. *vltim. & l. qui ad certum, ff. locati.* Quæ sanè mens præsumpta locatoris tollitur contraria voluntate, ex quo dominus litigabat, vt eum expelleret. Vnde apparebat, quod elapso anno non intendebat relocare. Et præter
43 Alciatum accedit ratio, quod cum † conductor non impleuerit ex parte sua non soluendo pensionem, renouatio locationis facta à locatore non præsumitur. Ita in specie responderunt Alexand. *in consilio* 76. *numero* 13. *lib.* 5. Ruin. *in cons.* 78. *numer.* 2. & 3. & *in cons.* 167. *nu.* 22. *lib.* 1. Gozad. *in cons.* 94. *nu.* 53. & Crauet. *in cons.* 87. *nu.* 3. & secutus sum *in consil.* 121. *nu.* 100. & idem scripsit Mascard. *in d. concl.* 990. *nu.* 31.

Cæterùm prædictis repugnare videtur, quod respondit Alexand. *in consil. colu. penult. ver. nec obstat si diceretur, lib.* 2. Cùm dixit, quod licet Dux Mantuæ quī per aliquot annos concesserat Hebræis, vt sua in vrbe possent exercere fœnus, pendente illo tempore inhibuerit, ne fœnus exercerent, attamen si finito tempore illo permisit illos fœnerari, dicitur renouasse priuilegium eis concessum. Responderi potest, Alexandrum loqui quando inhibitio effectum non habuit, vt quia (vt ipse dicebat) tempore incongruo sunt facta. Colligi etiam potest alia coniectura ad demonstran-

BIU Cujas

dùm voluntatem locatoris non esse quod censeatur facta relocatio. Est sanè coniectura, quando conductor promisit, quod finita locatione relaxabit rem conductam liberè, & renunciauit ipse conductor omni legum auxilio & beneficio. Ita scripsit Gozad. *in d. l. 2. n. 169. C. de pact. inter empt. & vend.*

Declaratur quintò, vt non procedat, quando in ipso
44 locatore† superueniret impedimentum, quod impediret consensum, vt si efficeretur demens vel furiosus. Nam deficiente consensu, non intelligitur facta relocatio. Ita ex sententia Bartol. *in d. §. vltim. n. 14.* in specie decidit Afflict. *in deci. 365. nu. 2.* Et confert text. *l. electio, §. vnius, ff. de optio. lega. ibi, quia non videor consentire quia consentire non possum.* Idem esset, quando locator fuisset absens tempore finitæ locationis. Nam & tunc deficit consensus, & propterea non præsumitur facta relocatio. Ita Afflict. *in d. decis. 365. in fin.*

Declaratur sextò, vt non procedat, quando conduc-
45 tor perseuerauit in re conducta † modicum tempus, vt triduum vel quatriduum, & posteà locator rei dominus prohibuisset eum, ne ibi plus commoraretur, quia volebat prædium pro se. Hoc casu non præsumitur facta relocatio. Ita in specie declarant Bald. *in dict. l. item quæritur. §. vlt. ff. locati.* Afflict. *in decis. 365. n. 14.*

Cæterum Bart. *in d. §. vlt. num. 12.* hoc totum judicis arbitrio relinquit. Qua de re scripsi *li. 2. de arbit. iudicum, casu 31.*

Declaratur septimò, vt locum non habeat quoad
46 instrumentum † in prima ipsa locatione confectum. Nam illud non censetur repetitum in relocatione, in eáque exequi non potest. Ita Bald. *in l. legem, C. locati.* Alex. *in cons. 17. & in cons. 28. num. 7. lib. 4.* & Afflict. *in decis. 365. num. 15.*

Declaratur octauò, vt non procedat in secunda tacita relocatione. Ita egregiè responderunt Alex. *in consil. 26. lib. 3.* & Ruin. *in cons. 78. num. 3. in fi. lib. 1.* Non
47 enim ex ea tacita † relocatione inferri potest ad aliã tacitam. Gozad. *d. l. 2. num. 117. ver. secunda.* & Mascar. *in d. concl. 990. n. 13.* qui alios refert.

48 Declaratur nonò, vt locum non habeat in rebus † mobilibus. Nam in his non præsumitur facta relocatio & reconductio. Ita glo. *in d. l. item quæritur, §. vlt. ff. locati.* Mascar. *concl. 990. num. 27.*

49 Verùm Bar. ibi. *num. 11.* sic distinguit, * Aut res illa mobilis erat consueta lucrari, vt puta si agitur de equo locari solito. Et tunc præsumitur reconductio. Aut consueuit locari: sicuti quando nobilis concedit equum amico, vt aliquem certum in locum proficiscatur. Hoc sanè casu non dicitur facta relocatio: sed potius is amicus furtum committere dicitur, nisi aliqua ratione credat, dominum fuisse permissurum, vt declarat Bart. *in l. inter omnes, §. rectè, ff. de furtis.* & scripsi suprà *lib. 1. q. 77.*

Declaratur decimò, vt non procedat hæc præsumptio, quoad pignora data per tertium pro cautione
50 obseruationis contractus. † Nam illa non censentur ad præiudiciũ ipsius tertij repetita in relocatione. Ita Bar. *in d. l. item quæritur, §. vlt. n. 3. ff. locati.* In hoc enim tertio, qui pignora dedit, cessant rationes illæ, quibus locator, & conductor præsumuntur consentire relocationi conductioníque, quemadmodum egregiè declarat ipse Bar. sic & quoad fideiussores. Boer. *q. 284. n. 14.* Bart. *in cons. 31. colu. 1. lib. primo.* Franc. de Marchis *q. 539. num. 5. par. 1.*

Declaratur vndecimò, vt locum non habeat, quando is qui est in prædio, est locator, & dominus est con-
51 ductor: vt putà Cajus locauit † operas suas, vt esset in meo prædio causa custodiæ, si finito tempore is Cajus manet in prædio, ad eius custodiam, non video ipsum reconduxisse. Est ratio, quia sola patientia non implet contractum ex parte mea. Et ego nil feci ex quo præsumi debeat, me ipsius Caij operas reconduxisse. Ita Bartol. *in dicta l. item quæritur, §. vltim. nu. 5. ff. locati.* quem secutus est Socin. Senior *in consil. 166. columna prima, lib. 2.* Inquit tamen Bart. quod ille custos petere poterit mercedem sui laboris, actione negotiorum gestorum.

PRÆSVMPT. LXXXVI.

Locatorem præsumi adhibuisse patientiam, vt conductor re conducta posset vti & frui.

SVMMARIA.

1 *Conductor in contractu locationis pensionem, locator patientiam præstat.*
2 *Locator patientiam vtendi, & fruendi præsumitur præstitisse.*
3 *Impedimentum vtendi, & fruendi præstare, cùm quid facti sit, non præsumitur.*
4 *Facere contra legem, & fidem promissam, graue est delictum.*
5 *Delictum non præsumitur.*

QVemadmodum conductor ex natura contractus
1 locationis & conductionis, tenetur præstare promissam † pensionem *leg. quæro. §. inter locatorẽ. ff. locati.* Item econtrà locator debet adhibere, & præstare patientiam, vt conductor valeat vti & frui re conducta.

Verùm quando dubitatur, an locator præstiterit pa-
2 tientiam vtendi, & fruendi, † præsumitur eam adhibuisse. Ita respondit Cardinalis Zabar. *in consi. 140. col. vlt. in princ. vers. sed hoc nihil est.* Ea ratione adductus est, quod præstare impedimentum vtendi, & fruendi, est
3 † quid facti, quod non præsumitur nisi probetur, *l. quæcunque, §. vltim. ff. de public. in rem actio. & l. in bello, §. factæ. ff. de cap. & postli. reuers.* & dicemus latissimè infr. *libro 6. præsump. 24.* Accedit & altera ratio, quod si locator non pateretur conductorem vti, & frui re lo-
4 cata, aduersus † legẽ, & promissam fidem faceret, quod
5 graue est delictum. *l. 1. ff. de pact.* Cùm verò delicta † non præsumantur, *l. meritò. ff. pro soc.* sic nec præsumi debet locatorem præstitisse hoc impedimentum.

PRÆSVMPT. LXXXVII.

Mercedem præsumi promissam eo ipso, quod mancipium fuit naui impositum, aut res mulioni ferenda tradita.

SVMMARIA.

1 *Nautæ promissa merces præsumitur, rem mancipij, ad vehendum naui imponendo.*
Quod & in mulione obtinet. nu. 2.

CVm mancipium naui imponitur aliquo in loco
1 vehendum, etsi † merces promissa non fuit domino nauis, eo ipso quod fuit impositum, præsumitur promissa. Ita Lucas de Penna *in l. 3. præsumpt. 173. Cod. de apochis public. lib. 10.* adductus responso Labeonis *in l. si vehẽda, in princip. ff. ad l. Rhod. de iactu.* cuius verba adscripsi, (si vehenda mancipia conduxisti, pro eo mã-

cipio

BIU Cujas

cipio quod in naue mortuum est, vectura tibi non debetur, Paulus. Imo quæritur quid actum est, vtrùm pro his, qui impositi, an pro his, qui deportati essent, merces daretur, quod si hoc apparere non potuerit, satis erit pro nauta, si probauerit, impositum esse mancipium.) Hactenus Labeo, qui satis esse existimauit, quod probetur, mancipium fuisse in naui impositum, quia merces eo ipso præsumitur promissa, siue mancipium decesserit, sive vectum destinato in loco fuerit. Et responsum hoc annotarunt ibi Bart. & Petrus Peckius *in commentariis ad dict. l. si vehenda.* Non enim quòd vixerit vel mortuus sit servus, efficit, quin vectura debeatur. Et idem scripserunt Roman. *in singul.* 555. *conduxi.* Signor. *in consil.* 195. *nume.* 7. qui idem de re
2 tradita † mulioni, aliquo in loco ferenda scribunt, sic & Benuenut. Straccha *in tract. de mercatura, in iit. de naut. part.* 3. *nu.* 16. qui quidem distinguunt tres casus quos nunc non refero.

Ex eadem *l. si vehenda,* diffiniri solet & illa dubitatio, si nauis dominus certa mercede conuenta, promisit Titium in naui sua ponere, & in loco aliquo vehere atque exponere, si reperitur Titius in naui & expositus in loco, an præsumatur impleta conditio, nempe à domino fuisse positus in naui. Qua de re scripsit multa post alios Benuenut. *præcitato loco, num.* 23.

PRÆSVMPT. LXXXVIII.

Contrahens cum aliquo præsumitur habere cognitam illius conditionem.

SVMMARIA.

1 *Contrahens, conditionem eius cum quo contrahit, scire præsumitur.*
2 *Mutuum tradens filio fam. non repetit, cum conditionem eius sciuisse præsumatur.*
Idem in mutuante minori. num. 3.
4 *Contrahens cum socio mercatoris, societate finita, damnum quod sentit sibi imputat.*
5 *Debitorem accipiens, qui soluendo non sit, sibi imputabit.*
Idem est in fideiussore minus idoneo. num. 6.
7 *Eligens electi conditionem præsumitur scire.*
8 *Beneficium, permutans cum aliquo, sibi adscribit, si quomodo id obtineret, non perquisierit.*
9 *Bannitum offendens cuius bannum inualidum est, ob ignorantiam non excusatur.*
10 *Contrahens cum aliquo fœmina, eius conditionem non præsumitur ignorare.*
Nisi tamen mulieri falso sit persuasum, num. 11.
12 *Forensis contrahens, eius cum quo contrahit præsumitur conditionem cognouisse.*
13 *Mulierem ob ignorantiam statuti in domicilio mariti de lucranda dote, se excusare non posse.*
14 *Forensem & ciuem prætextu ignorantiæ à delicto, non autem in contrahendo excusari.*
15 *Ignorantia multum probabilis, de conditione eius, cum quo quis contrahit, excusat.*
16 *Emens à minore, qui communiter reputabatur maior ob ignorantiam excusatur.*
Idem est in contrahente cum filiof. qui esset in quasi possessione sui iuris, & pro tali se gereret, num. 17.
18 *Hæres succedens debitori, excusatur ob ignorantiam conditionis personæ, cum qua contractum sit.*

1 QVi contrahit cũ aliquo præsumitur scire † & cognoscere eius conditionem, & qualitatẽ, an scilicet sit servus, vel liber, minor, vel maior, sapiens, vel stultus, & prodigus. *l. si patronus.* vbi Bar. *ff. de confirm. tuto & l. in ciuile, C. de furtis.* vbi Bald. & scribunt Dec. *in l. qui cum alio, nu.* 1. *ff. de regulis iuris.* & ibidem Cagno. *num.* 5. Est ratio quia is qui contrahit, diligens, & cautus esse debet in perscrutanda conditione, & qualitate eius cum quo vult cõtrahere, *dicta l. qui cum alio, de regulis iuris.* quod responsum egregiè explicat Cuiacius *in lib.* 7. *obseruat. cap.* 36. Ea propter suę negligentię adscribitur, si malè contrahit, ignorans illius
2 conditionem. Hinc dicimus quod is, qui † mutuo dedit pecuniam filiofam. repetere non potest, etsi dicat, se ignorasse illum fuisse sub patris potestate: cum id sciuisse præsumatur, *l. penult. ff. ad S. C. Macedon.* Idem di-
3 cimus de eo, qui minori † mutuauit, vt eadem ratione repetere non possit. Ita gloss. *in l. si Titius, in versic. ætatis, ff. de fideiuss.* Dec. *in d. l. qui cum alio, n.* 1. Tyraquel. *in tract. consang. ad finem tituli. nu.* 43. qui alia similia congerit. Idem dicimus de eo qui contrahit cum
4 socio † mercatoris, quorum societas iam erat finita. Nã sibi imputare debet, si non perquisiuit eius conditionem, & qualitatem. Ita Castren. *in l.* 1. §. *non autem, versic. item alias consului ff. de exercito. actio.* Decius *in d. l. qui cum alio, n.* 2. & ibid. Cagno. *n.* 3. Est simile quod subiungit idem Decius *in d. l. qui cum alio, nu.* 3. & ibi. Cagnol. *n.* 5. post Aretin. 2. *in l. in princip. colum. penult. ff. soluto matrimonio.* Alexan. *in l. si cum dotem,* § *si mulier, ff. soluto matrimonio,* esse adscribendum negligen-
5 tiæ eius qui acceptauit † debitorem, qui soluendo non est. Eius enim inopiam sciuisse præsumitur. Idem de
6 recipiente fideiussorem † minus idoneum facultatibus. Alex. *in cons.* 60. *lib.* 5. & Cagnol. *in d. l. qui cum alio.*
7 *nu.* 7. Idem dicimus de eligente, † qui præsumitur scire conditionem electi. Bartol. *in l. si patronus. ff. de confir. tuto.* Deci. *in d. l. qui cum alio, nu.* 3. *versicul. & quod hic*
8 *dicitur.* sic & permutans beneficium † cum aliquo, sibi imputat, si non perquisiuit, quomodo is illud obtineret: Crauet. *in consilio* 132. *n.* 13. Idem est in offendente
9 † bannitum, cuius bannum est invalidum. Nam præsumitur id sciuisse, & propterea non excusatur. Deci. *in d. l. qui cum alio, nu.* 4. & ibidem Cagnol. *num.* 9. latè declarat. Et alia his similia adiungit Alciat. *in tract. de præsumpt. regul.* 3. *præsump.* 29. *versic. sed posset debitori.* Infertur debitorem præsumi tanquam idoneum comprobatum à creditore, qui illius fidem secutus est, Alexan. *in l. si arbitr. num.* 4. *ff. qui satisd. cogan.* & Mascard. *in concl.* 478. qui declarat.

Extenditur primò, vt procedat hęc præsumptio etiam in fœmina, quæ † cum alio contrahens præsumitur æquè scire eius conditionem, sicuti vir. Ita tradunt Comens. *in cons.* 26. *colum.* 1. & *in cons.* 72. *colu.* 3. Deci. *in cons.* 19. *colum.* 1. *versic.* 3. *specialiter.* Purpur. *in l. cunctos populos, nu.* 149. *C. de sum. Trin. & fide cathol.* Curt. Iun. *in l. exigere dotem, col.* 3. *ff. de iudi.* & ibid. Cagnol. *colu.* 1. & idem Cagnol. *in d. l. qui cum alio, nu.* 17. & Roland. à Valle *in tract. de lucro dotis. q.* 14. *n.* 18. Quam
11 extensionem intelligo, nisi † mulieri fuisset assertum, & persuasum, cuius esset conditionis, is cum quo contrahebat. Purpur. *præcitato in loco.*

12 Extenditur secundò, vt procedat etiam in forensi, * qui præsumitur scire statutum, conditionem, & qualitatem eius, cum quo contrahit. Ita sensit Deci. *in cõs.*
13 19. *colu.* 1. *versic. nec obstat.* cùm dixit mulierem * non posse se excusare quòd ignorauerit statutum domicilij mariti de lucranda dote, eo sub prętextu, quòd esset forensis, quia etiam ipsa perquirere atq; perscrutari debuit statutum, & conditionem mariti. Et Decium

secutus

secutus est Rolan. *in tract. de lucro dotis, q.* 14. *n.* 16. qui
14 dicunt, forensem † & ciuem nouellum, excusari quidē à delicto prætextu ignorantiæ, non tamen in contrahendo. Cæterùm dissentit Alciat. *in respons.* 106. *nu.* 10. secundùm antiquam impressionem Lugdunensem, qui dixit, quòd forensis volens acquirere bona in loco, vbi lex municipalis prohibet, debet se informare, quid lex ipsa disponit: alioqui non excusatur. Retinenda est opinio Decij & Rolandi. Nam Aret. *in cons.* 11. *nu.* 5. ab Alciato allegatus aliter sensit, quando agitur de pœna euitanda, & Decij ac Rolandi opinionem probauit etiam Plotus *in consi.* 19. *num.* 79.

Declaratur primò, vt locum non habeat hæc præ-
15 sumptio quando † adest ignorantia multum probabilis & iusta. Nam hęc excusat, *l. si quis patrem ff. ad Macedo. & l. Titius. ff. de fideiuss.* & scribit Deci. *in d. l. qui cum alio, num.* 3. *versicul. & ista regula, ff. de regul. iur.* & per consequens hic præsumitur ignorare conditionem eius cum quo contrahit. Huius probabilis ignorantiæ exemplum afferri potest, quando is cum quo contrahitur communiter pro tali habebatur. Ita Guido Papæ *in q.* 163. *colum.* 1. *& in quæst.* 301. Alexand. *in cons.* 60. *lib.* 5. & tradit Arius Pinel. *in l.* 2. *in* 2. *part. n.*
16 38. *C. de rescinden. vend.* quod emens † à minore, qui maior communiter existimabatur, excusetur. Est etiā
17 exemplum in eo qui contraxit cum † filiofamilias, qui erat in quasi possessione sui iuris, & pro tali se gerebat. Hoc sanè casu excusatur hic contrahens, si non est perscrutatus illius statum, & conditionem. Ita declarando, *d. l. qui cum alio.* tradit Alciat. *in tractat. de præsum. reg.* 2. *præsumpt.* 2. *n.* 5. *versic. nec obstat.* quod & hæc ignorantia potest etiam probari iuramento, vt tradit Mascardus *in d. conclu.* 478. *nu.* 3.

Declaratur secundò, vt non procedat, quoad hæ-
18 redem, * qui successit debitori, qui iam contraxit. Ita Decius *in d. l. qui cum alio, num.* 7. Cagnol. *nu.* 17. qui copiosè declarant.

PRÆSVMPT. LXXXIX.

Seruitutem non præsumi, sed libertatem.

SVMMARIA.

1 *Res qualibet libera, non seruituti obnoxia præsumitur.*
2 *Seruitus causam naturalem regulariter non habet, sed aut imposita, aut præscriptam.*
3 *Ædes suas ad cœlum vsque tollere cuilibet liberum esse.*
4 *Feudalis res esse, cur non præsumatur.*
5 *Ciuitas vna alteri non præsumitur subdita.*
6 *Rem liberam præsumi, etiam extante quasi possessione seruitutis.*
7 *Quasi possessio repugnans statui primæuo, atque rei origini non transfert onus probandi in aduersarium.*
Distinguit tamen Alciat. num. 8.
Idque si cum quasi possessione concurrit contumacia rem liberam esse asserentis, nu. 9.
10 *Liberam non præsumi, si communis sit vox & fama, seruituti obnoxiam.*
Idem si maior illius rei pars seruituti subiaceat, seruire præsumitur & reliquum, num. 11.

CVm de præsumptionibus, & coniecturis quæ circa feuda & emphyteuses versantur multa dicturi simus, visum est prius, præfationis cuiusdam loco dis-
1 serere. Quod quęlibet † res libera, non autem seruituti obnoxia præsumitur, *l. altius, & l. si in ædib. C. de seruit. & aqua*, & illis in locis annotarunt gloss. Bald. & reliqui, sic etiam scribunt Barto. *in l. si prius, n.* 4. *ff. de operis noui nunciat. & in l.* 1. §. *hoc interdicto, nu.* 1. *ff. de itinere actuq; priuat.* Florian. *in l. sicuti.* §. *sed etsi quæratur. ff. si seruitus vend.* Ias. *in d. l. si prius, n.* 38. Decius *in cons.* 360. *n.* 4. Alciat. *in tract. de præsumptio regul.* 2. *præsump.* 1. *n.* 2. *& præsum.* 3. *nu.* 1. Didac. *lib.* 1. *variarum resolut. cap.* 17. *nu.* 7. *versi. sed & fortior.* Craue. *in consil.* 111. *nu.* 9. qui alios commemorat, sic & Andreas Gail. *lib.* 2. *pract. obseruat. cap.* 69. *num.* 2. & alios referunt Mascard. *in conclu.* 79. *nu.* 6. *& in conclu.* 209. *nu.* 2. & Alciatus *in tract. de iure emphyt. q. vlt. nu.* 1.

2 Et huius præsumptionis ratio est, quia seruitus † regulariter non habet causam naturalem, sed aut impositam, aut præscriptam. §. *vltim. in Inst. de seruit.* & scribunt Bald. *in cap. cum omnes de constit.* Ias. *in d. l. si prius, nu.* 40. Hac ex præsumptione sumptum est illud, quod diffinit Iurisconsult. *in dict. l. alius.* liberum esse
3 † vnicuique ædes suas ad cœlum vsque tollere, de qua plura scribunt Ias. *in cons.* 98. *libro* 1. Mars. *sing.* 154. Pariſ. *in cons.* 16. *nu.* 14. *lib.* 4. Coras. *libro* 3. *Miscellan. ca.* 42. Veggius *in cons.* 53. & Andr. Gail. *d. libro de pract. obseruat. cap.* 69. Est etiam sumpta illa recepta omnium
4 traditio, rem non præsumi † feudalem: cum feudum sit seruitus, vt differemus infra suo loco. Hinc etiam re-
5 spondit Dec. *in cons.* 360. *num.* 4. quod vna † ciuitas non præsumitur alteri subdita ex quo libera præsumitur, & eo in loco respondit pro ciuitate Sauone, quod non præsumebatur subdita ciuitati Genuæ, & de ea facti specie idem respondit Curtius Iunior *in cons.* 124. Ita etiam dicimus, homines præsumi liberos, Bero. *cons.* 15. *num.* 30. *& in consi.* 150. *nume.* 3. *lib.* 1. & Gramm. *voto* 12. *num.* 16.

Extenditur hæc præsumptio, vt locum etiam ha-
6 beat, quando extat quasi possessio † seruitutis. Ita Bart. *in d. l. prius, num.* 17. *versi.* 3. *contra.* & ibidem Ias. *nu.* 38. quos secutus sum *in cons.* 75. *num.* 4. Afferri solet ratio,
7 quia quando quasi † possessio repugnat statui primæuo, atque ita origini rei, nil illa operatur, sicque non transfert onus probandi in aduersarium.

Cæterum à prædicta opinione dissentit Alciat. *in d.*
8 *præsum.* 1. *nu.* 3. *ver. quantum autem.* distinguit, † Aut loquimur (inquit Alciat.) de quasi possessione seruitutis, quæ acquiritur ex interpellatione, putà, interpello aliquem, ne altius tollat ædes suas: Cùm ædes illę mihi debeant seruitutem altiùs non tollendi. Hæc interpellatio, nisi is contradicat, constituit me, in quasi possessione illius seruitutis. Cum incipiam præscribere vt docuit Bart. *in dict. l. si prius, num* 9. Non tamen hæc quasi possessio aliquid operatur, atque ita non transfert onus probandi in aduersarium. Quandoquidem probare debeo causam meæ interpellationis, nempe seruitutem, quæ est meæ intentionis fundamentum. Aut (inquit Alciat.) loquimur de quasi possessione ipsius rei, & seruitutis, puta, si in muro mihi cōtiguo habeo feneſtram, seruitutem luminis mihi præstantem. Hæc quasi possessio releuat me ab onere probandi illúdque transfert in aduersarium, sicuti operantur alię quasi possessiones, *l. vtifrui, versic. quod si forte, ff. si vsus fructus peta. l. sicuti, §. si quæratur. ff. si seruitus vend.* & cōfert. *l. prima in princip. ff. de itinere actuq; priuato.*

Declaratur primò, vt non procedat hæc præsum-
9 ptio, quando † cum quasi possessione seruitutis concurrit etiam contumacia eius, qui rem liberam esse asserebat. Ita declarat Ias. *in d. l. si prius, n.* 38. *ff. de oper. noui nuntia.* qui rationem affert.

Declaratur secundò, vt locum non habeat hæc præ-
10 sumptio, quando † communis vox, & fama extat quod

res

res sit seruituti supposita. Ita declarat Gozad. *in consi.* 50.*n.*24. qui ob id ait, rem præsumi feudalem quando ita se habet communis fama, qua de re suo loco disseremus.

Declaratur tertiò, vt non procedat, quando maior
11 † pars illius rei esset seruituti obnoxia.

Nam tunc residuum præsumitur seruire. Ita dicimus rem præsumi feudalem, quando maior illius rei pars est feudalis, vt dicemus infrà *in præsump.* 91.dum explicabimus, quando res præsumatur feudalis, *in* 13. *coniectura*, & ea in præsumptione plura afferemus, quæ huc pertinent.

Declaratur quartò, vt non procedat, quando factum aliquid est, quod seruitutem à communiter contingentibus arguit, sicuti quando quis vsus est itinere aliquo per fundum alterius. Nam in dubio præsumitur vsus jure seruitutis. Ita sensit Bartol. *in l.* 1. §. 2.*ff. de itinere actúque priuat.* & manifestius Ioan. Fabr. *in §. æquè Inst. de actio.* Alexand. *in consil.* 69. *nu.* 6.*lib.* 5. Freder. Scotus *in cons.* 12.*libro* 6. *tomo* 2. idem ego ipse scripsi *in commentariis de retinenda possess.remed.* 5.*num.*19.

PRÆSVMPT. XC.

Ius patronatus in Ecclesia acquisitum, quando & quibus præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Ius patronatus in Ecclesia non præsumitur.*
*Præsertim si vniuersitas illud, aut potens aliquis prætendat, num.*2.
*Id enim vsurpatum potiùs, quàm rectè quæsitum præsumitur, num.*3.
4 *Ius patronatus quomodo probari velit Concilium Tridentinum.*
5 *Alternatiua dictio, vel, inter diuersa ponitur, & alteram partem veram esse sufficit.*
6 *Ius patronatus, constructione, reædificatione, & ditatione Ecclesiæ quoque acquiri.*
7 *Inclusio vnius non est exclusio alterius, vbi eadem vtriusque ratio.*
*Item eius, quod alio iurè inclusum legitur, num.*8.
9 *Dictionem, &, interdum alternatiuè loco capi.*
10 *Ius patronatus antiquissimum, probatur etiam lapidibus in foribus, & ianuis Ecclesiarum repositis.*
*Item & fama sufficit, num.*11.
12 *Fama in antiquissimis, in quibus difficilis est probatio, obtinet locum authenticorum documentorum.*
13 *Ius patronatus antiquum per testes de fama antiqua non probari, si pro sua ipsi communitate deponant.*
14 *Tres aut duo multi dicuntur.*
15 *Præsentationes factas à patronis in Ecclesia probari debere certis probationibus & non coniecturalibus.*
16 *Concilium Tridentinum de iure patronatus declaratur.*
17 *Ius patronatus vt acquiratur, consensum ordinarij, tacitum etiam sufficere seu præsumptum.*
*Isque ex cursu antiqui temporis censetur adhibitus, num.*18.
19 *Patronatum præsumi Ecclesiam illius loci, vbi ædificata est.*
*Ecclesia collegiata quæ dicatur, & quæ non collegiata, num.*20. 21. & 22.
23 *Ecclesia cathedralis vel conuentualis, ipso iure collegiata censetur.*
24 *Eccles. a si qualis sit non constet, attenditur eius quasi possessio.*
25 *Ius patronatus multis casibus alienari posse.*

EX suprà commemorata præsumptione, qua diximus, seruitutem non præsumi, fluit & hæc ipsa
1 præsumptio, ius patronatus † in Ecclesia non præsumi: cùm sit ius patronatus seruitus quædam. Ita manifestè scripserunt Archidiacon. *in cap. nullus, 6. quæst.* 6. Innocen. *in cap. cùm venerabilis, de exceptio.* Abbas, *in cons.* 54.*col.* 2.*lib. primo, & in consil.* 106. *libro secundo.* Paulus Cittadin. *in tractat. de iure patronatus, in tertia parte, in secunda causa, nu.* 7. Deci. *in cons.* 117.*colu.* 1.*& vltim.* & Lambertin. *de iure patronat. parte* 2.*in* 7. *artic.* 11.*quæst. princip.*

Et præsertim hoc locum habet in iure patronatus,
2 quod † vniuersitas, vel potens aliquis prætendit. Nam illud magis præsumitur vsurpatum, quàm rectè quæsitum, vt tradunt Butr. *in c. cum dilectus. de officio ordin.* Rochus Curt. *in tract. de iure patronat. in verbo, contraxit, quæst.* 29. & alios refert Puteus *in decis.* 57. 59. *&* 209. *lib.* 1. & idem credo scripsisse Verallum *in deci.* 128. *parte secunda*, quæ mihi videtur corruptè scripta. Cùm legendum fortè sit, ius patronatus in ma-
3 gnis † dominis, præsumitur magis ex vsurpatione quàm ex donatione & fundatione acquisitum. Idem respondit Hieron. Gabriel *in cons.* 192.*n.* 1.*li.* 2. Quam sententiam comprobauit sacrum Concilium Tridentinum, *in sessione* 25. *De reformatione, cap.* 9. cuius sanè verba hæc sunt. *Decernit sancta Synodus, vt titulus iuris patronatus sit ex fundatione, vel dotatione, qui ex authentico documento, & aliis iure requisitis ostendatur: siue etiam ex multiplicatis præsentationibus per antiquissimum temporis cursum, qui hominum memoriam excedat aliásve secundum iuris dispositionem: In iis verò personis, seu communitatibus, vel vniuersitatibus, in quibus id ius plerumque ex vsurpatione potiùs quæsitum præsumi solet, plenior & exactior probatio, ad docendũ verum titulum requiratur. Nec inmemorialis temporis probatio aliter eis suffragetur, quàm si præter reliqua ad eam rem necessaria, præsentationes etiã continuatæ, non minor saltem quàm quinquaginta annorum spatio, quæ omnes effectum sortitæ sint, authenticis scriptis probetur. Reliqui patronatus omnes in beneficiis tam secularibus quam regularibus, seu parochialibus, vel dignitatibus, aut quibuscunque aliis beneficiis in cathedrali, vel collegiata Ecclesia, seu facultates, & priuilegia concessa, tam in vim patronatus quàm alio quocunque iure nominandi, eligendi, præsentandi ad ea, cum vacant, exceptis patronatibus super Cathedralibus Ecclesiis competentibus, & exceptis aliis quæ ad Imperatorem, & Reges seu regna possidentes, alioſq; sublimes ac supremos principes, iura imperij in dominiis suis habentes pertinent, & quæ in fauorem studiorum generalium concessa sunt, in totum personæ abrogata & irrita, cum quasi possessione inde secuta intelligantur, &c.*

Requirit sacrum Concilium quod ius patronatus non præsumatur, sed probetur, & præsertim à Communitatibus, in quibus solet præsumi vsurpatio. Pro-
4 bari autem vult Concilium, fundatione, † vel donatione, vel cursu temporis, hoc est præscriptione, iunctis præsentationibus. Et ij quidem probationis demonstrationisque modi, ita distincti, & separati sunt, vt vnus eorum tantùm sufficere possit: quemadmodum declarauí *in cons.* 241. *nu.* 2. *libro tertio*, perpendendo dictionem illam, siue, quæ est distinctiua & non coniunctiua. Bartol. *in l. si is qui ducẽta. §. Virùm. ff. de rebus*
5 *dubiis.* Et illa dictio, vel, est † alternatiua, quæ inter diuersa poni solet: & sufficit alteram partem esse veram,

BIU Cujas

& in specie iuris patronatus, sic declarat Lambertin. *in tract. de iure patronat. lib. primo, parte 1. quæst. 3. principal.* Qui ita iure communi sancitum esse scripsit, ut scilicet vnum ex his tribus sufficiat, hoc est, vel fundatio, vel dotatio, vel præscriptio, & nouè hoc est anno 1581. die 4. Februarij, Illustriss. interpretes sacri concilij sic sunt interpretati. Et præter tres enumeratos modos
6 acquiritur etiam ius † patronatus constructione, reædificatione, & ditatione Ecclesiæ: sicuti scribunt permulti quos commemoraui, & secutus sum, *in cons.* 90. *num.* 28. *&* 29. *libro primo.* Nec concilium ipsum Tridentinum tres hos postremos modos reiicit, etsi a-
7 lios commemorat. Non enim inclusio † vnius est exclusio alterius, quando eadem est vtriusq; ratio, vt declarando regulam *l. cum Prætor, ff. de iudiciis.* scripserũt Felin. *in cap. nonne, num. quinto de præsumpt.* & Paris. *in consilio* 111. *num.* 39. *lib.* 1. quos secutus sum *in cons.* 106. *num.* 232. *lib.* 2. Et præterea inclusio vnius, non est
8 exclusio alterius, quod alio iure † inclusum legitur, sicuti declarat Decius *in l. prima, in 3. lectura, nu.* 84. *ff. si certum petatur, & in consilio vndecimo, n. decimo octauo.* Porro hic eandem rationem esse vnius, & alterius modi certum est: & alij modi à statuto non inclusi, sunt à iure ipso communi probati. Imo & idem sacrũ Concilium *in sess.* 14. *cap.* 12. *de reformatione*, statuit, ius patronatus acquiri constructione. Et quamquam Concilium copulatiuè ita loquitur, aut capellam de nouo fundauerit, & construxerit: attamen existimo illam di-
9 ctionem, † &, non stare copulatiuè, sed potiùs loco alternatiuè, iuxta tex. *l. cum quidam, C. de vsur. sig.* vbi gloss. & Doctor. Et dum Concilium *in d. Sess.* 25. *cap.* 9. requirit quod tituli ij patronatuum probentur authenticis documentis, crediderim inter ea posse connumerari probationes coniecturales, quæ iure probatæ sunt: sicuti aliorum auctoritate respondi *in consilio* 241. *n.* 7.
10 quando scilicet agitur de probando † patronatu antiquissimo. Quocirca ad probandum hunc patronatum sufficiũt antiqui lapides in foribus, & ianuis ecclesiarum repositi: quemadmodum post Baldum, & alios scripsi superiore libro *in præsum.* 50. *in primo casu.* Fa-
11 ma etiam sufficit ad probandum † antiquum patronatum. Lambertin. *in tractat. de iure patro. libro* 2. *part.* 2. *in* 4. *art. decimæ quæstionis principalis, n.* 13. Rota tamen Roman. *in deci.* 792. *num. secundo & tertio, in prima par. in nouissimè editis* decidit, solam famã non sufficere etiam in antiquis. Rursus Lambertin. in loco præallegato, *nu. duodecimo*, subiungit testes etiam de au-
12 ditu probare. Hæc † etiam in antiquissimis, in quibus difficilis admodum est probatio locum obtinent authenticorum documentorum. Quod intelligo non ha-
13 bere locum * in testibus Communitatis, qui dicerent audiuisse à suis maioribus, patronatum esse ipsius Communitatis. Ita decidit Rota Romana teste Verallo *in deci.* 134. *parte* 2. Dum verò requirit Concilium illas multiplicatas præsentationes in patronatu præscriptione quæsito, existimo satis verificari in duabus, vel
14 tribus præsentationibus: cum duo † & tres dicantur multi, *l.* 1. *§. hoc rescriptum.* vbi glo *ff. ad Sylla.* & post alios docuit Ias. *in l. licet Imperator, n.* 19. *ff. de leg.* 1. qui
15 tamen inquit, judicis arbitrio relinqui. Porrò has † præsentationes probari debere certis & veris probationibus, nec coniecturales sufficere respondi *in cons.* 336. *n.* 1. *versicul. nec obstat, lib.* 4. scripsi tamen infrà *lib.* 6. *præsump.* 36. *nu.* 4. *&* 5. continuatas præsentationes posse dici, quando extant vna, vel duæ præcedentes, & vna vel duæ sequentes, sed vna deficit in medio: Cum extremis probatis media præsumatur, vt in beneficialibus affirmarunt Felin. & alij à me citati. Non etiam est omittendum, quod cum sacrum Concilium requirit continuatas præsentationes per cursum quinquaginta annorum in personis illis, in quibus ius plerumque vsurpatione potius quæsitum præsumi solet: non habet locum quando cum iis adest persona, in qua cessat vsurpationis suspicio: Sicuti aliquando respondi, quod si ex duobus, qui prætendũt ius patronatus, vnus sit vir potens & magnus, vt feudatarius diues & opulentus: de quo posset esse vsurpationis suspicio: alter verò esset priuatus, in quo suspicio illa cessaret. Hoc
16 sanè in casu locum non habere * sacrum concil. existimo. Cùm hoc ius patronatus haberi debeat, ac si esset illius priuati & impotentis tantùm: Sicuti ad rem prope nostram respondit Hieron. Gabr. *in consil.* 197. *num. octauo, libro primo.* Cùm dixit post Rotam, Felinum, & alios, ius patronatus mixtum clerici scilicet & laici, non haberi pro clericali ob dignitatem clerici, sed pro laicali, ne laico præiudicetur. Et econtrà pro clericali quando vtrique magis expedit. Et propterea subiungit Gabriel suo illo in casu, regulam Cancellariæ, quæ reseruat summo Pontifici collationem beneficiorum pertinentem ad Episcopum, non comprehẽdere canonicatus, quorum collatio pertinet ad Episcopum, & Capitulum Canonicorum simul. Cùm (vt dicebat Gabr. ibi. *nu.* 7. *versicul. item assumere.*) mixtũ assumat naturam eius simplicis, per quod ius socii nõ tollitur: sed conseruatur. Propterea accedit quòd quãdo dispositio loquens de simplici trahitur ad mixtum in fauorabilibus, id contingit per extensionẽ ob mentem & voluntatem præsumptam disponentis eo casu, quo in mixto eadẽ æquitas & ratio viget quæ in simplici: secùs si ratio & æquitas cessat. Ita Hieron. Gabr. *in dicto consil.* 197. *num. duodecimo, libro primo*, post Crottum, *& in l. Gallus, §. & quia si tantum, nu.* 46. *ff. de liberis & posthumis.* Porrò ratio illa Concilij requirentis tot continuatas præsentationes in personis potentibus est ob periculum & suspicionẽ vsurpationis quam Concilium in his præsumit. Quæ sanè ratio cessat hoc in casu, in quo respectu patroni priuati & non potentis præsumi non potest vsurpatio. Et eo magis quia verisimile non est, quòd alius compatronus potens passus fuisset hunc impotentem præsentationes aliquas facere, si nullum extitisset ius patronatus: sed ipse potens totus vsurpasset. Est etiam obseruandum, potentes & vsurpationis suspectos dici non posse eos, qui superiorem habent, à quo facilè coerceri possunt; sicuti decidit Puteus *in deci.* 58. *num. quinto, libro primo.* Et præterea cessat suspicio vsurpationis, quando Episcopus aliúsve Rector Ecclesiæ est æquè potens ac ille, qui dicitur ex potẽtibus & magnatibus. Cùm verisimile non sit, quòd æquè potens, vel potentior passus fuisset Ecclesiæ beneficia vsurpari. Ita declarauit & decidit Rota Romana anno 1582. die 9. Martij, inter Archiepiscopum Toletanum & Ducem de Beiar, referente R. P. D. Blanchetto Rotæ auditore. Est etiam adnotandum, quod etsi concilium vtatur hoc nomine, præsentationes: attamen idem est, si instrumenta patronatum appellarent electiones: & testes dicerent patronos elegisse, Quandoquidem persæpè canones, & eorum interpretes his abutuntur nominibus appellantes præsentationes electiones, vel collationes. & econtra. Ita Lapus *in alleg.* 8. *n.* 4. Fede. de Senis *in cons.* 102. *col.* 1. *ver. ad hoc respondeo.* Barb. *in cons.* 33. *col. pen. lib.* 2. Rochus Curt. *in tract. de iure patron. in verbo honorificum, q.* 38. Dec. *in cons.* 134. *n.* 3. *in fi.* & Lambertin. *in tract. de iure patron. lib.* 1. *par.* 1. *in* 3. *art. nouæ quæstionis principalis, & in lib.* 2. *par.* 2. *art.* 3. *q.* 5. *principalis.* Dum etiam Concilium requirit

patrona-

BIU Cujas

patronatus probari authenticis documentis & aliis à iure requisitis, inter hæc requisita extat consensus Prælati nempe ordinarij, vel summi pontificis, vt post alios responderunt Alex. *in cons.* 74. *lib.* 4. & Berous
17 *in cons.*5.*nu.*14.*lib.* 1. Consensus tamen tacitus † seu præsumptus sufficit, sicuti respondit Bero. *in d. cons.*5. *nu.*15.& alios commemorauí *in cons.*241. *nu.* 18. quo
18 loci *num.*20.scripsi, cursu † antiqui temporis præsumi adhibitum consensum hunc. Præsumitur etiam adhibitus consensus in ipso actu, & licentia concessa de ædificanda Ecclesia. Ita Lambertin. *in tracta.de iure patronatus.lib.*1.*part.*2.*in* 7.*art.*11.*qu.princ.* Qui ob id
19 ait, præsumi ecclesiam † patronatus illius communitatis, vbi fuit ædificata. Non enim omittendum est, quod cùm Concilium permittit nominationes, & electiones in cathedralibus, collegiatis & regularibus, hoc est conventualibus, non repugnare iuri communi, sed convenire. Nam & ius commune permittit etiam laicis, vt habeant facultatem eligendi, consensu ordinarij, vel Pontificis: sicuti tradunt gl. *in c.nobis.*§.*cæterum.de iure patro.* vbi Zabarella *colu.* 3. Cur. *de iure patro. in verbo,ecclesiis,q.*2. Paulus Cittadin. *de iure patronatus.in* 6.*part.q.*54.*& in* 7.*par.q.*10. & copiosius Lamber. *de iure patronatus lib.*2.*part.*1.*q.*
20 5.*principali.n.*13. Collegiata autem ecclesia † quæ dicatur explicat copiosè Lambertin. *in q.*5. *col.* 1.*&*2. qui tandem secutus est Abbatem *in c. nobis de iure patro.* post Io.An.& alios, qui plures casus visi sũt distinguere.

Primus est, quando in ipsius ecclesiæ institutione ordinationéque prima fuit ordinatum, quòd ibi essent clerici collegiati, tunc Ecclesia dici debet collegiata. *c.nemo* 10.*quæst.*1.*& c.*1.*de elect.*

Secundus casus est, quando fuit ordinatum, quòd
21 ibi esset solus Rector, vel rector cum clerico, tunc † non est collegiata, *c. cùm quis.de vita & honest.cler.*
22 Tertius casus, quando fuit ordinatum non habere † ius collegij in ea, sed patronum habere præsentationem, tunc Ecclesia nõ est collegiata. Io.An. *in d.c.nobis.* qui exemplum affert in Ecclesia Annunt. B. Virginis arenæ in hac ciuitate Paduæ meis ædibus vicina, cuius Ecclesiæ patronatus est Clariss. familiæ Foscaræ.
23 Quartus casus, quando Ecclesia est cathedralis, * vel conuentualis, tunc ipso iure censetur collegiata, *c.ne pro defectu pro elect.*Host. *in d.c.nobis.*

Quintus casus, quando nullo modo apparere potest,
24 an sit collegiata, vel non, tunc attenditur * eius quasi possessio. Nãtalis præsumitur, qualis eam esse possessio significat. Si enim est in quasi possessione Collegij indicabitur collegiata, sic econtrà. Quasi possessionem verò collegij ostendunt signa, vt cùm exercentur pertinentia ad collegium, sicuti quando consueuerunt facere Synodum, vel habere sigillum commune, vel eligere Prælatum, & similia. Ita Abbas, & Lambert. *præcitatis in locis.* Cùm verò Concilium prædictum distinguat certis casibus ius patronatus ecclesiasticum, hoc est, à clericis quæsitum ex bonis ecclesiasticis à patronatu seculari, dubitari solet, quando præsumatur ecclesiasticum, vel seculare? Rota Rom. referente Puteo *in decis.* 228. *lib.*2. decidit spectandum esse, quibus ex bonis præsumatur clericus acquisiuisse. Qua de disputatione diximus suprà hoc lib. *in præsumpt.*53. Statuit etiam Concilium *in d.c.*1 *vers. Nec dictum ius patronatus,* vendi & alienari non posse ius patronatus contra canonicas sanctiones. Admittit ergo concilium à sensu contrario, ius patronatus posse vendi, alienari, & in alios transferri illis in casibus quibus ius ipsum commune canonicum permittit. Casus autem multi sunt, in quibus alienari po-

25 test ius † patronatus: sicuti quando alienatur vniuersitas iuris, sub qua ius patronatus continetur: vt si venditur villa, vel Castrum. Abbas & reliqui *in c. ex literis de iure patr.* latè Lamber. *in tract.de iure patrona.lib.*1.*part.*2.*in* 11.*artic. quintæ quæst. principalis.* & ibidem *in* 15. *artic.* quando venditur hæreditas in qua extat ius patronatus. Non hic commemoro alios casus ab eo relatos. In illis verò casibus, in quibus permissa non est alienatio, si illa fiet, ipso iure nulla erit, vt statuit Concilium, quod iure ipso communi sancitum, requiritur tamen declaratio facti, nempe factam esse alienationem in casu prohibito. Qua declaratione facta sequitur priuatio ipso iure. Ita Lambertin. præcitato in loco, *in art.*2.*&* 3.

PRÆSVMPT. XCI.

Feudalis res quando præsumatur, & quando libera, & allodialis.

SVMMARIA.

1 *Allodialem & liberam, non feudalem in dubio rem præsumi.*
2 *Feudum dicitur quædam seruitus.*
3 *Libera res quælibet ob primæuum statum suum dicitur.*
4 *Possidere iure proprio potius quàm alieno quis præsumitur.*
5 *Concessio rei facta à principe, in dubio liberè non per infeudationem præsumitur.*
6 *Prædia rustica sui natura & à communiter contingentibus libera sunt, & præsumuntur.*
7 *Castrum in dubio liberum, & allodiale præsumitur.*
8 *Comitatus liber, & allodialis, non feudalis præsumitur. Idem in Marchionatu.num.*9.
10 *Allodialis præsumitur res, etiam feudali vicina, & contigua.*
11 *Allodiale etiam feudum præsumitur, si à principe dominante factum sit.*
Nec refert si dicat princeps, nostri Principatus & dominij, & aliorum quorumlibet iuribus semper saluis. numero 13.
Aut aliquid annuatim principi præstaretur. numero 14.
12 *Feuda & iurisdictiones liberè donari possunt.*
15 *Feudalis res non præsumitur, aliquibus in concessione verbis extantibus quæ feudalem, aliquibus quæ allodialem significent.*
*Vel exprimerentur in concessione aliqua feudalia, non expressa enim præsumuntur allodialia. nu.*16.
17 *Feudalis res non præsumitur, etsi à principe recognosceretur. Quod rectè tamen intelligendum nu.*18.
19 *Res præsumitur libera & allodialis, quamuis illius possessor præstare solitus sit iuramentum fidelitatis.*
*Etiamsi cum iuramento fidelitatis præstiterit Homagium, num.*20.
21 *Homagium est species quædam seruitutis.*
22 *Homagium non arguit concludenter feudum.*
23 *Res præsumitur allodialis & libera, licèt possessor illius se vasallum confessus fuerit, & tanquam vasallus iurauerit fidelitatem domino.*
Idque etiam procedit, licèt per 30. *annos seruitium aliquod personale præstiterit domino, à quo tamen rem aliquam consecutum fuisse non constat, num.*27.
Idem si re ipsa constet subditum nihil à principe dominóve habuisse, sed sua sponte se ei adstrinxisse præstare aliquod seruitium personale. n. 28.
24 *Vasallus nomen est æquiuocum, & vasalli etiam dicũtur*

BIU Cujas

subditi, qui nihil à domino consecuti sunt.
25 *Feudatarius dicitur etiam ille qui fidelitatis iuramentum præstat, etsi feudum non obtinet.*
26 *Confessus rem esse feudalem, non efficit eam esse feudalem.*
29 *Allodialis vtrùm res sit, ex verbis concessionis præsumitur.*
30 *Donamus, largimur, conferimus, committimus, liberè de omni eo &c. Verba hæc in concessione, liberam non feudalem rem demonstrant. num. 31. 32. 33. & 34.*
35 *Allodialem esse rem, colligi ex signis.*
36 *Homagij, seruitij, aut fidelitatis, in concessione nulla facta mentione, res feudalis non præsumitur.*
Idem si nulla inuestitura solemniter concessa sit, nu. 37.
Aut concessio pro libera & allodiali facta sit, nu. 38.
39 *Feudalem rem esse præsumptionibus, & coniecturis demonstrari posse.*
40 *Feudum concessum esse, demonstrant verba principis feudum concedentis.*
41 *Feudum concessum figura seu actus facti feudo conuenientes demonstrant.*
Idem si ex certa scientia non errore probabili. nu. 42.
43 *Feudalis esse res ex confessione judiciali possidentis, præsumitur.*
44 *Feudi loco rem propriam cognoscens, illam feudalem facit, si certa id scientia fit.*
45 *Feudalem rem esse antiqua principis assertio facit.*
46 *Feudalem rem fidelitatis iuramentum arguit.*
Concordantur opiniones contrariæ, num. 47.
48 *Fidelitatis & homagij reseruatio feudum arguit.*
49 *Possessor rei seruitia præstans in signum subiectionis, feudum arguit. Et quot annorum cursus requiratur, numero 50. & 55.*
51 *Allodialis, & libera non præsumitur res, in æstimo ciuitatis non descripta, in quo alia describi consueuerunt.*
52 *Feudalis præsumitur res in catastro feudaliũ descripta.*
53 *Feudalis res præsumitur, diu tanquam talis possessa.*
Et quot annorum spacium sufficiat. num. 54.
56 *Feudalis possessa res ab antecessoribus, ad hæredes eodem iure præsumitur peruenisse.*
57 *Feudum possidere, de quo constat in genere, si requisitus à domino vt bona ostendat, id negligat, præsumptionem contra se habet.*
58 *Vasallus feudum negans, de mendacio conuictus, feudo cadit.*
59 *Feudalẽ rem esse, concedentis personæ qualitas indicat.*
Prælatus eccl-siæ bona concedens, in feudum præsumitur concedere. ibidem.
60 *Bonorum ecclesiæ natura est vt alienari nequeant.*
61 *Donare potius, quàm infeudare principi conuenit.*
62 *Feudali existente bonorum parte maiori, de aliis eadem est præsumptio. Id tamen quomodo accipiendum. n 64.*
63 *Res eadem diuerso iure censeri non debet.*
65 *Feudalis res esse, à communi voce & fama, in antiquis præsumitur. Quot autem annorum fama esse debeat. num. 66.*
67 *Feudum an præsumatur, principe vtile dominium concedente, directo sibi reseruato.*
68 *Feudum esse, ex testibus rationem scientiæ reddentibus, præsumitur.*
69 *Feudalis res quæ fuit, adhuc talis esse præsumitur.*
70 *Præcedentia declarant sequentia.*
71 *Res ad naturam suam pristinam reuerti desiderat.*
72 *Feudalem rem esse regionis consuetudo præsumptionem præbet.*
Item si pro tali habita fuerit & tenta. num. 73.
Vel appareat ex instrumentis antiquis etiam inter alios celebratis. num. 74.
Aut ita iudicatum sit, citatis iis, quorum interest, nu. 75.
76 *Fidelitatis reseruatio feudum significat.*
77 *Homagij reseruationem feudum significare.*
78 *Resortum quid.*

POsteaquam cœpimus disserere de præsumptionibus, quæ versantur circa feudorum concessiones, adiiciamus nunc quando res præsumitur feudalis. Qua in re dicimus primùm, quòd quando verè sumus
1 in dubio, præsumptio est rem esse liberam & † allodialem, non autem feudalem.

Prima itaque erit hæc præsumptio, quam probarunt Ioan. Andr. & alii *in c. nimis. de iureiur.* Castrens. *in consi.* 179. In *causa quam magnificus, n. 1. libro* 1. Præpos. *in proœmio feudorum, vers.* 19. Abb. *in c. significauit. col. 3. de rescript.* Alexan. *in cons.* 128. *n. 1. libro* 2. *in cons.* 55. *n. 4. libro* 4. *& in cons.* 15. *n.* 7. *lib.* 5. Curt. Sen. *in consi.* 76. *Dominus Ludouicus. colum. 2. vers. tamen hoc non obstante.* Ruin. *in consi.* 155. *nu. 1. & in cons.* 156. *nu. 1. libro* 1. Deci. *in consi.* 169. *nu. 1. & in cons.* 468. *nu. 6. & in cons.* 488. *num.* 8. Curt. Iun. *in cons.* 41. *nu.* 7. Gozad. *in cons.* 47. *num.* 14. Paris. *in cons.* 16. *num.* 14. *lib.* 4. Brun. *in consi.* 127. *col* 2. *vers. si assumamus.* Andr. Gaill. *li. 1. pract. Obser. cap.* 69. *num.* 4. Aluar. *in tract. de iure emphy. quæst. vltim.* & alios congessi *in cons.* 1. *n.* 10. *lib.* 1. *& in consi.* 191. *num.* 21. *lib.* 2. *& in consi.* 395. *num.* 2. *lib.* 4. & de eadem facti specie idem mecum respondit Surdus *in consi.* 151. *n.* 23. *lib.* 2. sic & Aluarus *in tract. de iure em-*
2 *phy. qu. vltim. n.* 2 quia feudum † dicitur seruitus quædam, vt inquit glo. *in l. si cuius. §. si vsusfructus, in verb. oportet. ff. de vsufructu.* At omnis res præsumitur libera
3 ob† suum primæuum statũ. *l. alius. C. de seruit. & aqua.* Accedit & ratio, quam *in d. cons.* 19. *nu.* 22. recensui ex Roland. *in consil.* 46. *n.* 44. *lib.* 3. quod vnusquisque magis præsumitur possidere † iure proprio, quàm alieno,
4 *l. filius famil. §. Diui, vers. iidem Principes, de legat.* 1. & ibi Angel. Non ergo quis possidere vt vasallus, atque ita iure directi domini, sed nomine proprio præsumitur. Quæ tamen ratio solum concludit, quando is, qui asserit rem esse liberam, eam possidet. Et præ-
5 sumptio hæc maximè procedit in concessione facta † à Principe, qui in dubio liberè donare, non autem infeudare præsumitur, sicuti respondi *in consi.* 191. *nu.* 24. *lib.* 1. post Oldrad. *in consi.* 159. *nu.* 5. & alios plures, quibus addo Roland. *in cons.* 85. *nu.* 18. *libro* 4. Hæc præ-
6 sumptio multo magis procedit in † prædiis rusticis, quæ sui natura & à cõmuniter contingentibus sunt libera, vt in specie respondit Crauet. *in cons.* 662. *n.* 24. quem secutus sum *in d. cons.* 395. *num.* 5.

Extenditur primò hęc præsumptio vt locum habeat etiamsi de Castro aliqua sit disputatio: etsi enim Castrum dicatur continere etiam iurisdictionem, attamen in dubio præsumitur † liberum & allodiale. Ita
7 Curt. Sen. *in d. consi.* 76. *D. Ludouic. colu. 2. vers. tamen hoc non obstãte.* Iacobin. *in inuestitura feudali, in verb. de Castro, nu.* 16. & Paris. *in cons.* 16. *nu.* 18. *lib.* 4. qui dixit, idem esse, quando Castrum est intra Regnum, vel Prouinciam. Idem de Castro responderunt Bellon. *in cons.* 10. *num.* 9. & Alba *in cons.* 16. *num.* 1. & idem scripsit Mascard. *in conclus.* 79. *nu.* 9. & secutus sum *in d. cons.* 395. *num.* 4. Bossius *tit. de Principe, num.* 238.

Extenditur secundò, vt procedat etiam in Comita-
8 tu, † qui præsumitur liber & allodialis, non autem feudalis. Ita Iacobinus *in d. verb. de Castro, nu.* 16. post Bardum, quem refert. Idem respondit Bellonus *in cons.* 10. *num.* 9. quos secutus sum *in d. consil.* 191. *nu.* 21. Idem scripsit Alciat. *in tractatu de præsumptionibus, regul.* 2.

præ-

BIU Cujas

præsumptio 3.nu.2. qui alios commemorat. Idem tradit Mascard. *in dicta concl.79.n.10.* & latiùs *in concl. 323.*

9 *n.1.* vbi declarat. Idem de Marchionatu * respondi *in consil.1.nu. 25.* Et intelligit Alciat. præcitato in loco, etiamsi hic, qui Comitatum, vel Marchionatum obtinuit, aliqua seruitia domino præstitisset, quia ea tanquam feudatarius præstitisse non præsumitur, sed vt domino & superiori suo.

Extenditur tertiò, vt procedat etiam in re empta

10 contigua * & confini feudali. Nam adhuc libera & allodialis præsumitur. Bald. *in c. 1. §. econtrariò, nu. 2. de inuestit. de re aliena facta.* quem secutus est Hieron. Montanus *in tracta. de finibus regun. cap. 98. ad fin.* Et hæc quidem extensio tanto magis procedit, quando prædia alia vicina seu confinia sunt libera & allodialia. Nam tunc & hęc, de quibus est disputatio, allodialia præsumuntur. Ita Isern. *in c. 1. nu. 3. de controuers. inter mascul. & fœminam.* & ibidem Afflict. *num. 10. vers. secunda nisi.* Brun. *in consi. 127. colum. 7. vers. quòd si aliam.* & Nat. *in cons. 544. n. 34.* quos secutus sum *in d. cons. 395. n. 9. libro 4.* & ibidem *nu. 10.* subiunxi post prædictos, multò magis procedere, quando in illis finibus maior pars prędiorum est libera & allodialis.

Extenditur quartò, vt locum habeat hæc præsumptio etiam in concessione rei feudalis, dixit dominus

11 & Princeps concedens, quod donabat † & concedebat feudum. Etsi enim dixit, se concedere feudum, non tamen dixit iure feudi, & ideo præsumitur feudum,

12 liberè, & vt quid allodiale concessum, cum † feuda & iurisdictiones liberè donari possint. Ita responderunt Paris. *in consi. 23. n. 15. libro 1. in cons. 16. n. 14. libro 4.* & Alba. *in cons. 16. n. 2.* Idem scripsit Marin. Freccia *in tracta. de subfeud. libro 2. titu. quis dicatur subfeudatarius, nu. 4.* quos secutus sum *in cons. 191. n. 29.*

Extenditur quintò, vt procedat etiam, quando in ea

13 concessione rei adiecta fuissent hæc verba: * Nostri principatus & dominij, & aliorum quorumlibet iuribus semper saluis. Hoc etiam casu non præsumitur concessio feudalis, sed libera, vt respondit *in d. consi. 191. num. 41. libro 1.* ex sententia Ruini & Iacobini, reiecta opinione Decij & Alciati.

Extenditur sextò, vt locum habeat etiamsi pro re

14 ipsa habita à domino & Principe, aliquid † annuatim Principi præstaretur. Nam adhuc præsumeretur libera, & non feudalis. Ita Bald. *in l. 1. q. 31. ff. de rerum diui. & in l. liberti libertæque, colu. vltim. C. de bonis libert.* Alex. *in consi. 136. col. 4. lib. 1.* quem secutus est Afflict. *in decis. 129. num. 3. in fi.* qui testatur sic fuisse decisum, & Gramma. *in decis. 77. n. 8.*

Extenditur septimò, vt locum habeat hæc præsum-

15 ptio etiam quando † aliqua extant verba significatiua feudi, & aliqua significatiua allodij. Nam adhuc allodium præsumitur. Ita latè respondi *in d. cons. 191. n. 27.*

Extenditur octauò, vt procedat etiamsi in concessione aliqua bona exprimuntur, vt feudalia. Nam alia

16 † non expressa, feudalia non præsumuntur, sed allodialia. Ita Alexan. *in cons. 29. colu. vlt. vers. dum autem, libr. 5.* & Brun. *in consi. 126. col. 4. vers. & meritò.*

Extenditur nonò, vt locum habeat etiam quando

17 res ipsa recognosceretur † à Principe. Nam adhuc non præsumeretur feudalis. Ita Alciat. *in respons. 120. num. 4. & in resp. 178. num. 2. versicu. & solent nobiles,* Ea est motus ratione, quòd sic recognoscentes, id ad abundantiorem cautelam faciunt, vt vtiliore titulo cum opus erit, se tueri possint. Quod probatur secundùm Alciatum *in c. post electionem, de conces. præben.* & ibi Abb. *n. 4.* cùm dixit, aliquem posse obtinere rem variis titulis, & eis se tueri. Cæterùm dubia apud me est Alciati traditio. Nam aut recognoscens

18 simpliciter, † recognoscit se rem illam habuisse ab ipso Principe, & tunc est certum, rem non præsumi feudalem, cum perinde est, ac si dixisset, sibi à Principe donatam, vt dixi suprà: aut dixit se recognoscere in feudum, & tunc feudalis præsumitur, vt dixi *in cons. 190.* Quo tamen ad tertium, certum est, hanc recognitionem non efficere rem esse feudalem: vt respondit post alios Alciat. *in d. respon. 178. nu. 2.* & secutus est Mascard. *in conclus. 79. n. 12.*

Extenditur decimò, vt locum habeat, etiamsi pos-

19 sessor præstitit, & præstare debet, ac solet † iuramentum fidelitatis. Nam adhuc res præsumitur libera, non autem feudalis: cùm fidelitatis iuramentum non arguat rem feudalem esse: sicuti tradunt Castren. & alij quos congessi *in consi. 191. n. 31. lib. 2.* reiecta contraria opinione Abba. Aretin. & aliorum, quos retuli *in d. cons. 91. nu. 30.*

Extenditur vndecimò, vt procedat etiam quando quis cum ipso fidelitatis iuramento promisit homa-

20 gium. † Nam adhuc bona ad hoc possessa non præsumuntur feudalia, sed libera. Cùm & homagium præstari soleat à subditis qui nihil habent à domino, cuius iurisdictioni subsunt: vt tradit Iacob. à S. Georg. *in tract. de homag. n. 22.* qui post Bald. dixit, homagium

21 esse speciem quandam seruitutis, & † accedit Specula. *in tit. de feud. §. quoniam. num. 12.* dum scripsit homagium præstari veltatione habitationis, vel in recó-

22 pensationem illatæ iniuriæ, atque ita homagium † non arguit concludenter feudum. Nec aliter sensit Aluaro. *in procem. feud. qu. 7. ver. insuper sciendum.* etsi Deci. *in consi. 413. num. 3.* & Bero. *in consi. 66. col. 2. libro 1.* opinati sunt, Aluarotum affirmasse homagium arguere rem esse feudalem.

Extenditur duodecimò, vt locum habeat etiamsi quis confessus est, se esse vasallum, & tanquam va-

23 sallus † iurauit fidelitatem domino. Nam adhuc bona ab eo possessa non præsumuntur feudalia. Cùm

24 nomen vasalli sit æquiuocum, † ex quo conuenit & subditis, qui etsi nihil à domino, cui subsunt, consecuti sunt, appellantur tamen vasalli. Ita sentit Aluarot. *in d. procem. feudorum. quæst. 7.* & apertius Iul. Clar. *in §. feudum. qu. 19.* post Francisc. Bald. quem recenset, & licèt Specul. *in tit. de feudis. §. quoniam, numero 5.* dixit vasalli nomen idem significare quod nomen feudatarij. Non tamen hinc fit, vt

25 arguatur bona esse feudalia: Cùm * feudatarius dicatur & ille, qui fidelitatis iuramentum præstat etsi feudum non obtinet, vt sensit Aluarot. *in d. quæst. 7.* &

26 quòd confessus † rem esse feudalem, non efficiat eam esse feudalem, latè respondi *in consi. 191. num. 52. lib. 2.*

Extenditur decimotertiò, vt locum habeat etiam,

27 quando quis per triginta annos * seruitium aliquod personale præstitit Principi & domino, à quo tamen rem aliquam consecutum fuisse non constat. Hoc etiam casu bona ab hoc possessa non præsumuntur feudalia, sed præsumitur præstitum homagium: atque ita hunc effectum esse vasallum, seu hominem obligatum ipsi Principi & domino. Ita Bart. *in l. solet, §. vlt. n. 9. ff. de offic. Proconf. & leg.* Balb. *in tract. de præs. in 3. part. principal. quæst. 10. prima part. n. 34. & in 2. partic. quar. part. principal. qu. 6. nu. 1. in fine.* & Iul. Clar. *in §. feudum. qu. 19. in princ.* Et idem est, quando re ipsa con-

28 stat, † subditum nil à principe dominóque suo habuisse: sed ei se sua sponte adstrinxit præstare seruitium aliquod personale. Nam adhuc bona ab hoc subdito possessa non præsumuntur feudalia: sed libera, & allodialia. Cùm ea à Principe domino non

BIU Cujas

acceperit, sed solùm præsumitur, quod seipsum obligauerit tanquam homo subditus, vt tradit Iacobin. *in tract. de homag. num.* 30. dum scripsit, subditos teneri iuuare dominum contra eius inimicos.

Secunda præsumptio & coniectura, quòd res con-
29 cessa sit libera, & allodialis, est illa, quæ † sumitur ex verbis concessionis.

Exemplum primum affertur, quando Princeps di-
30 xisset, donamus * & largimur. Hæc sanè verba significant concessionem, fuisse liberam donationem, non autem feudalem. Ita in specie respondit Oldrad. *in consil.* 59. quem secutus sum *in cons.* 1. *nu.* 11. *& in consi.* 2. *nu.* 253. *lib.* 1. *& in cons.* 191. *num.* 9. *lib.* 2. quibus in locis quamplures eiusdem sententiæ commemoraui.

Est & secundum exemplum, quando Princeps di-
31 xisset, † conferimus. Sicuti respondi *in d. cons.* 191. *n.* 6. *&* 7. vbi multos comprobaui.

Potest etiam afferri tertium exemplum, quando
32 Princeps vsus esset his verbis. Committimus * tibi totaliter fides nostras. Nam & tunc res non dicitur concessa in feudum, sed vt libera & allodialis. Ita respondi *in d. cons.* 191. *n.* 12. post Iacobin. & Alciat. quos ibi commemoraui. Idem responderunt Ruin. *in consi.* 8. *nu.* 6. *lib.* 1. & Roland. *in consi.* 85. *nu.* 30. *lib.* 4.

33 Quartum est exemplum, quando † limitatè concessum fuit prædium in feudum vsque ad talem locum. Nam tunc residuum allodiale & liberum præsumitur. Ita Brun. *in consi.* 127. *colu.* 9. *vers. quòd si septimam.* & accedit Crauet. *in consi.* 293. *num.* 5.

Quintum exemplum est quando concessio facta
34 fuit * liberè, vel de omni eo quod habet, vel aliis similibus verbis significantibus translationem cuiuscunque iuris. Ita post multos respondit Roland. *in d. cons.* 85. *nu.* 30. *lib.* 4. cum multis sequentibus.

Tertia præsumptio & coniectura, quòd res conces-
35 sa sit libera & allodialis † est quæ colligitur ex signis.

Quorum primum est, quando in tota illa scriptura concessionis, nullum adest verbum, quòd res illa sit feudalis, seu in feudum concessa. Ita respondit auctoritate multorum *in d. cons.* 191. *num.* 17. & accedit Roland. *in consi.* 1. *in cons.* 85. *num.* 19. *lib.* 4.

Secundum est signum, quando in ipsa concessione
36 nulla facta est reseruatio seruitij, vel * homagij, vel fidelitatis: sicut respondi *in const.* 1. *num.* 30. *lib.* 1. *& in consi.* 191. *nu.* 18. *lib.* 2. vbi eiusdem sententiæ recensui Calderi. Alexan. & Decium, & idem respondit Roland. *in d. consi.* 83. *num.* 23.

37 Tertium est signum, quando nulla solemnis * inuestitura fuit concessa: Nam & tunc res præsumitur libera, non autem feudalis. Ita consului *in d. cons.* 191. *num.* 17. vbi retuli alios, qui idem affirmarunt.

38 Quartum est signum, quando * concessio ipsa fuit obseruata pro libera & allodiali. Hæc enim obseruantia significat rem esse liberam, non autem feudalem, quemadmodum respondi *in cons.* 2. *n.* 264. *& in cons.* 32. *num.* 45. *& nu.* 64. *lib.* 1. *& in d. cons.* 191. *nu.* 19. *lib.* 2. vbi eiusdem opinionis fuisse Alciatum scripsi.

Nunc differamus de præsumptionibus & coniecturis quæ significant rem esse feudalem. Præsumptio-
39 nes * enim & coniecturas ad demonstrandum rem esse feudalem sufficere scripserunt Alexand. *in cons.* 129. *in princip. libro* 1. Afflict. *in c.* 1. *nu.* 68. *ex quibus caus. feud. amit.* Nat. *in cons.* 460. *nu* 4. *lib.* 2. & Roland. *in cons.* 32. *nu.* 37. *& num.* 58. *lib.* 2. & scripsi *in cons.* 195. *n.* 2. *lib.* 4.

Prima est præsumptio & coniectura, quæ sumitur
40 * à verbis, vt si Princeps dixit, quod concedebat rem illam in feudum. Ita Oldrad. *in cons.* 159. *n.* 5. & Afflict. *in c.* 1. *n.* 71. *ex quibus caus. feud. amit.* qui ide esse scripsit, quando est dictum: Do tibi, prō te, & liberis tuis, ex tuo corpore descendentibus. Idem quando dixit: Inuestio te. Hoc enim verbum significat concessionem in feudum. Ita Afflict. *in d. c.* 1. *num.* 71.

Verùm hac de re dubitaui *in consi.* 191. *num.* 2. *lib.* 2. Idem quando dixit: Teneas à nostra curia immediatè. Afflict. vbi suprà, similia verba refert.

Secunda est præsumptio & coniectura quæ sumitur
41 ab eo * signo, quando facti sunt plures actus naturæ feudi conuenientes, sicuti petitio inuestituræ. Nam tunc præsumitur feudum. Ita Præpos. *in prælud. feud. versic.* 15. & Alciat. *in tract. de præsumpt. reg.* 2. *præsum.* 5. *num.* 3. Quam sanè coniecturam intelligo, quando
42 actus isti † confecti fuerunt ex certa scientia, non autem probabili errore. Sicuti scripserunt à me congesti *in d. consi.* 191. *n.* 72. & censerunt quæ mox subiiciam.

43 Tertia præsumptio & coniectura, quod res sit feudalis, est, quæ sumitur à confessione extraiudiciali, ipsius possidentis rem, qui confessus est, eam esse feudalem. Ita respondi *in d. cons.* 191. *num.* 57. post Gozad. Soc. Iun. & Roland. Et illo in loco dixi, hoc multò magis procedere, quando confessio fuit geminata. Et huc facit, quod latè scripsi *in eodem consi.* 191.
44 *num.* 50. 52. *nu.* 72. quòd recognoscens † rem propriam in feudum, facit illam esse feudalem modò recognitio sit ex certa scientia. Surdus *in consi.* 151. *nu.* 14. *& nu.* 38. *lib.* 2.

Quarta præsumptio & coniectura est, quæ sumitur
45 ab assertione † antiqua Principis, qui asseruit, rem illam esse feudalem. Ita Alexand. *in consi.* 15. *n.* 4. *libro* 5. Iason *in l. si prius, nu.* 42. *vers. secundò limita. ff. de oper. noui nuntia. & in cons.* 235. *colu.* 2. *lib.* 2. Gozad. *in consi.* 50. *colum. vltim.* Afflict. *in c.* 1. *nu.* 75. *ex quib. caus. feud. amit.* Alciat. *in d. præsumpt.* 3. *nu.* 3. Nat. *consi.* 460. *n.* 7. & Anton. Gabr. *in lib.* 3. *conclus. in tit. de feud. conclus.* 3. *nu.* 3. Crauet. *in cons.* 276. *colu.* 1. *versi. secundò probari,* & Mascard. *in d. conclus.* 269. *nu.* 9. qui declarat procedere, quando Princeps in verbis illis narratiuis fundat intentionem suam.

Quinta coniectura & præsumptio est, quæ sumitur à præstatione iuramenti fidelitatis à possessoribus illius rei. Nam iuramentum * fidelitatis arguit rem esse
46 feudalem. Ita responderunt Abb. *in consi.* 82. *colum.* 3. *versi. insuper. lib.* 1. Aret. *in cons.* 14. *colu.* 2. Ruin. *in cons.* 34. *nu.* 7. *& in consi.* 42 *in princip. libro* 1. Gozad. *in cons.* 9. *in prin. & in cons.* 65. *nu.* 10. Paris. *in consi.* 21. *nu.* 22. *& in cons.* 23. *nu.* 34. *lib.* 1. Berous *in cons.* 115. *num.* 8. *lib.* 1. & idem scripserunt Ias. *in prælud. feudor. num.* 28. Curt. Iun. *in tracta. feud. part.* 1. *quæst.* 6. *principali.*

Cæterùm à prædicta opinione dissentiunt Oldrad. *in consi.* 159. *n.* 5. Castrens. *in consi.* 164. *in præsenti causa, quæ vocatur, colu. vlti. vers. nec obstat, quòd appellat, li.* 2. Socin. Sen. *in cons.* 257. *n.* 2. *vers. præterea aduertendū.* Ruinus *in cons.* 36. *nu.* 8. *& in cons.* 42. *nu.* 7. *versic. nec obstat præstatio, lib.* 1. Curt. Iun. *in tract. feud. in* 1. *part. quæst.* 7. *nu.* 1. Socin. *in cons.* 76. *nu.* 47. *libro* 1. Alciat. *in respon.* 199. *nu.* 35. Ber. *in cons.* 63. *nu.* 81. *libro* 1. *& in cons.* 152. *nu.* 13. *lib.* 2. Crauet. *in cons.* 293. *colum.* 7. *vers.* 5. *considero.* & Roland. *in cons.* 2. *n.* 6. *lib.* 1. Et horum opinionem sum & ego secutus *in cons.* 1. *nu.* 34. *in cons.* 2. *num.* 125. *lib.* 1. *& in cons.* 191. *num.* 31. *lib.* 2.

47 Conciliari fortè sic possunt hæ † opiniones, vt illa prima procedat, quādo nulla extat coniectura & præ-
48 sumptio contraria. Nam tunc reseruatio fidelitatis * & homagij arguit esse feudum. Illa verò secunda opinio locū habet, quando alia extat præsumptio & coniectura in contrarium, ita respondit & declarauit Decius *in cons.* 413. *nu.* 7. *versic. non obstant allegata.* quem secutus est Roland. *in cons.* 85. *num.* 55. *& num.* 59. *lib.* 4.

Sexta

Sexta præsumptio & coniectura, quod res feudalis præsumatur, ex eo sumitur, quando ipsius rei possessor, præstitit aliquod seruitium, in signum subiectionis & feudi. Ita tradunt Isernia *in Commentariis ad Constitutiones Regni Neapolita. sub Rub. de offi. Iustitiarij.* & ibi. Afflict. quos secutus est Antonius Gabriel. *lib. 3. conclusionum, in tit. de feudis, conclusio 3. in fi.* vbi idem esse ait, quando fuit præstitum seruitium personale, ex sententia Grammat. *in decis. 68. nu. 1.* rectius allegasset *in decis. 77. num. 1.* quo loci dixit, præsumi feudum, si possessor tenetur deferre domino quotannis accipitres, vel quid simile. Ita & Natta *in cons. 420. num. 5.* & Mascard. *in conclus. 79. num. 28. & in conclusio. 209. nu. 16. & 17.*

His accedit Afflict. *in c. 1. nu. 79. ex quibus caus. feud. amitta.* qui affirmat, se ita obtinuisse, & idem *in decisione 129. num. 3.*

50 Cæterùm Iul. Clar. *in* * §. *feudum, quæst. 19.* testatur communem esse opinionem, quod requiratur cursus & præstatio triginta annorum.

Septima præsumptio, & coniectura est, quando res
51 illa non reperitur registrata in catastro * Ciuitatis in quo alia bona libera & allodialia describpta reperiuntur. Nam tunc bona quæ non apparent registrata, non præsumuntur libera. Ita Roland. *in cons. 82. nu. 40. libro 2.* Natta *in cons. 460. libro 2.* quos secutus sum *in cons. 191. nu. 82. libro 2.* Ita econtra allodialia præsumuntur, quando reperiuntur registrata tanquam allodialia: sicuti respondi *in cons. 395. nu. 13. libro 4.* & ibid. *num. 33.* declaraui. Et de eadem facti specie interrogatus vnà mecum respondit Surd. *in consi. 151. nu. 10. & nu. 35. lib. 2.*

52 Octaua præsumptio est, quando res ista reperitur * registrata in catastro, & registro aliorum bonorum feudalium. Nam & hæc feudalis præsumitur, ita in specie responderunt Barba. *in cons. 18. nu. 38. vers. modo in proposito. libro 2.* & Brun. *in cons. 127. colum. 24. vers. quòd si vndecimam.* idem docuit Afflict. *in c. 1. nu. 77. ex quib. caus. feud. amitt.* Et hos quidem secutus sum *in d. cons. 390. colum. 3. vers. 4. confert.* idem respondit Crav. *in d. consi. 126. in princ.* & Surd. *vbi supr.* & Aluarus *de iure emphyteutico, quæstio vltima, in fin.*

53 Noua præsumptio & coniectura est, quando diu * res ipsa possessa est vt feudalis. Nam & tunc feudalis præsumitur, ita Afflict. *in c. 4. nu. 11. vers. 4. dicta, de controuers. inter mascul. & fœmin.* & idem *in c. 1. nu. 72. ex quibus caus. feudum amitta.* Gozadin. *in consi. 4. nu. 28.* & Crauet. *in tract. de antiquita. tempor. in 1. partic. tertiæ partis principal. nu. 6.* qui scripsit sufficere longum
54 tempus * decem annorum.

Sic etiam respondit Dec. *in cons. 146. n. 13.* quod res præsumitur feudalis quando possidetur vt feudalis. Sic etiam Andr. Gail. *li. 2. pra. obser. cap. 69. n. 6.* & Iul. Clar. *in §. feudum. q. 19. in fin.* Surd. *in cons. 151. nu. 17. lib. 2.* & Alua. *in tracta. de iure emphyt. quæst. vltim. nu. 12.* idem respondit Brun. *in cons. 127. colum. 26. versic. quid si*
55 *decimam quartam*, qui dixit, quòd solà † præstatio seruitiorum, sine cursu triginta annorum, non efficit rem esse feudalem. Quod intelligo cum ipso Bruno quando apparet iam rem illam fuisse liberam, & allodialem.

Decima præsumptio & coniectura est, quando antecessores huius, qui contendit rem esse, vel non esse feudalem, eam possederunt tanquam feudalem. Nam
56 tunc præsumitur eodem iure † peruenisse ad hæredem illorum antiquorum. Ita Bald. *in l. is cuius. num. 4. ff. de vsufruct.* Barbat. *in cons. 18. colum. 16. vers. & si quis. piam, lib. 2.* & Alcia. *in tract. de præs. reg. 2. præs. 3. nu. 3. vers. fallit quarto.* idem respondit Brun. *in cons. 127. colum. 26. ver. quòd si decimam quintã.* & tradit Mascar. *in conclus. 79. num. 19.*

Vndecima est præsumptio & coniectura, quando in genere constaret, quòd aliquis haberet bona feuda-
57 lia talis: & † requisitus ab ipso domino, vt ostendat bona, pro quibus præstat homagium, atque ita quæ sunt feudalia: & iste possessor non ostendat. Nam hoc casu bona omnia ad hoc possessa, præsumuntur feudalia, ita scribunt Specul. *in tit. de loca. §. nunc aliqua, vers. 62.* Iacob. Beluis. Bald. & Præpos. *in c. vasallus, il 1. si de feud. fuerit controuers. inter dominum & agnat.* Bald. *in c. 1. de vasallo qui contra constit. Lothar. & in c. 1. §. insuper. n. 3. de prohib. feud. aliena. per Feder.* Alber. *in l. si certis annis. C. de pact.* Iason *in l. 2. num. 173. C. de iure emphyt.* Ruinus *in consi. 50. num. 14. lib. 1.* Afflict. *in c. 1. num. 12. de controuers. inter masculum & fœmin.* Alciat. *in tract. de præsump. regu. 2. præsump. 3. versic. fallit tertiò.* idem in *respons. 168. num. 12. & in respons. 191. in fin.* Curt. Iunior *in cons. 140. num. 10. & in consi. 158. nu. 3. & in tract. feudorum, in 2. parte, prima part. quæstio. 6.* Bellonus *in cons. 10. num. 10.* & Nat. *in cons. 3. num. 7.* Mascard. *in conclus. 79. nu. 13.* & Aluar. *de iure emphyteut. qu. vlt. num. 4. & 5.*

Quibus constat hanc esse receptam sententiam, etsi ab ea dissentiant Bald. *in addit. ad Speculat. in loco suprà citato.* & Modern. Paris. *in Consuetud. Paris. titul. 1. §. 5. nu. 4. in fi.* qui scribunt, prædia & bona hæc so-
58 lùm pignorari, & tunc si † vasallus negat & conuincatur de mendacio, cadit à feudo. Si verò fatetur, cogitur recognoscere vt tradunt Bald. & Præpos. *in d. c. vasallus, il 1. si de feu. fuerit controuers.*

Duodecima præsumptio, & coniectura, qua demonstratur res & prædia esse feudalia, est, quæ sumitur à
59 qualitate † personæ concedentis, vt in ecclesiæ Prælato, qui dum prædia & res concedit, in dubio præsumitur concedere in feudum. Ita Bald. *in c. audientiam, de præscriptio.* Iason *in l. si prius, nu. 42. de oper. noui. nuncia.* Ruin. *in consi. 22. colum. 4. lib. 1.* Alciat. *in tract. de præsump. regul. 2. præsump. 3. in fi.* Anton. Gabr. *in lib. 3. conclus. titul. de feud. conclusio 3. num. 4.*

60 Ea ratione vsi sunt, quòd natura rerum † ecclesiæ est, vt non possint alienari, sed facilius infeudentur, *cap. 1. qui feudum dare possunt.* Quare potius præsumitur infeudatio, quàm libera concessio. Quæ sanè ratio cessat in laico, præsertim in Principe, cui magis
61 conuenit donare, quàm in † feudum concedere, sicuti auctoritate Oldradi, Alberi. Iason. Decij, & aliorum quamplurimorum, respondi *in consi. 191. numero 24. lib. 1.*

Decima tertia præsumptio, & coniectura est, quan-
62 do apparet maiorem partem bonorum † esse feudalem. Nam tunc præsumitur residuum esse feudale, ita scribunt Beluis. Isernia & Aluarot. *in c. 1. de controuers. inter mascul. & fœmin.* & ibidem Afflict. *numero 6. versic. secunda nisi omnes, numero 12. & numero 26.* Ruin. *in cons. 108. numero 23. libro 2.* Iason *in l. 235. numero 5. libro 2.* Curt. Iun. *consi. 41. numero 2. & cons. 140. numero 10. & in consi. 158. numero 2.* Zas. *in consi. 11. numero 12. libro 1.* Cephal. *in cons. 172. nu. 12.* Natt. *in cons. 446. numero 8. lib. 2. & cons. 460. nu. 6.* Hos secutus sum *in cons. 39. num. 11. libr. 4.* de eadem facti specie interrogatus idem respondit Surd. *in cons. 151. num. 26. lib. 2.* & his accedunt Crauet. *in cons. 434. num. 8. & in responso pro Genero, num. 446.* Aluarus *de iure emphyt. qu. vlt. num. 11.* qui latè declarat, & Dec. *in cons. 119. n. 2. lib. 3.* Ant. Gabr. *in tit. de feud. concl. 3. n. 5.* & Masc. *de probat. cõcl. 79. n. 17.* Ea est ratio,
63 quia res * diuerso iure censeri non debet, *l. eũ qui ædes, ff. de vsuc.* Et quia sicuti caput est feudale, sic & mẽbra,

quæ caput ipsum sequuntur, *c.1.de consecrat.eccle.vel altar.*

Verùm hæ rationes conueniunt, quando bona seu
64 prædia sunt sub vno † corpore comprehensa: non autem, si diuersa, vt mox dicemus.

Contrariam itaque sententiam probarunt Bald. *in dict.l.1.cum autem, de controuers. inter masculum & fœminam*, & ibidem Laudens. & Præposit. *colu.vltim.* & Brunus *in cons.127.colu.3. versicu. quòd si assumamus.* Natta *in cons.446.num.9.* Alciat. *in dicta quæst.vltim. num.* 11. ij scripserunt, præsumptionem hanc sumi quidem posse, quando est vnum quid integrale, sicuti si vnus est fundus, etsi amplus latúsque. Nam tunc si maior eius pars est feudalis : idem de residuo est præsumendum, ne eadem res (vt supra dictum fuit) in dubio diuerso iure censeatur. Diuersum autem est, quando prædia sunt separata : non enim tunc sequitur, maior pars est feudalis, ergò & residuum : sicuti dicimus, quòdex possessione vnius rei, non dicitur quis aliam possidere, *l.3.§.incertam.ff.de acquirend. possess.* Et probabilior mihi videtur postrema hæc sententia, & declarat Surdus *in d. cons.* 151. *nu.* 46. *lib.* 2.

Decimaquarta præsumptio, & coniectura ad demonstrandum rem esse feudalem, sumi solet à com-
65 muni voce & fama, † quando sumus in antiquis. Ita Alexand. *in cons.15.num.9.libro* 5. Barbat. *in cons.* 18. *num.37.& num.41.libr.2.* & alios plures commemoraui *in cons.191.num.73.libro 2.& in cons.390.num.28.* Et accedunt Socin. Senior. *in cons.* 68. *colum.5.lib.2.* Decius *in cons.269.* Gozad. *in cons.50.nu* 24. Crauet. *in tractatu de antiqui. tempor. in vltim. part. num.9.* Anton.Gabr. *in lib.3. conclus. titu. de feudis, conclus. 3.nu.2.* Natta *in consi.460.num.* 7. & Mascard *in conclus.49.num.15.& in conclus.* 209. *num.* 7. Bossius de
66 quo *infrà*. Et hæc fama debet esse † centum annorum: sicuti respondit Curtius Senior *in consi.83. Deus prius, colum.2.* quo in loco *colum.penult.* scripsit, plura requiri ad probandam hanc famam. Et copiosiùs scripsi *in d.consi.101.n.76.& in d.cons.395.nu.36.* vbi declaraui.

Decimaquinta præsumptio, & coniectura est, quan-
67 do Princeps concessit † vtile dominium, reseruato sibi directo. Nam tunc præsumitur feudum, ita respondit Oldra. *in d. cons.159.num.6.* quem secutus est Afflict. *in d.c.1.num.73. ex quibus caus.feud.amit.*

Verùm dubito, quia necessariò non concludit, cùm esse possit emphyteusis, vel census.

Decimasexta præsumptio est, quando testes atte-
68 stantur † rem esse feudalem, reddendo rationem scientiæ. Alexan. *in consi.136. colum.4.libro* 1. Afflict. *in d.c.* 1. *num.74. ex quibus caus.feudum amit.* Bos. *in tracta. causarum criminalium, in tit. de Principe, num.* 253.

Decimaseptima præsumptio, & coniectura, quòd
69 res † sit feudalis, sumitur ex eo, quòd iam prius feudalis extitit, ita Afflict. *in c.1.nu.79. versic. item præsumitur feudum, ex quibus caus.feud.amit.* Ea ratione pri-
70 mò adductus, quòd præcedentia * declarant sequentia, *l.semper de regul. iur.* vel & secunda esse potest ratio,
71 quia (inquit Afflict.) res † desiderat reuerti ad pristinam suam naturã, argumen. *l.si vnus.§.pactus.* vbi Ias. *num. 6. de pact.* Crediderim tertiam afferri posse rationem, quia si prius fuit feudalis, sic & nunc talis præsumitur : cùm mutatio non præsumatur, *l.qui testamẽtum.ff.de probat.* & dicemus infrà *lib.6.in præsump.25.*

Decimaoctaua præsumptio est, quæ sumitur à con-
72 suetudine * & more regionis, vbi res aliquæ concedi soleant in feudum, ita Brunus *in consi.* 127. *col.8. vers. quòd si quintam.*

Decimanona præsumptio est, quę colligitur à subsecuta obseruantia, cùm scilicet res ipsa concessa ha-
73 bita &* tenta fuit pro feudali. Ita post alios respondit Brun. *in d. cons.127.colu.7. versi. quòd si quartam assumamus, & colum.13. versicu. quòd si decimam.*

Vigesima præsumptio, & coniectura est, quæ su-
74 mitur ex † instrumentis antiquis etiam inter alios gestis in quibus affirmatur, rem esse feudalem, ita respondit Brun. *in cons.127.colum.* 24. *vers. quòd si duodecimam*, post Barba. *in cons.* 18. *colum.23.libro 2.*

Vigesimaprima præsumptio est, quando aliàs fuit
75 iudicatum * esse feudum, modo in eo iudicio citati fuerint agnati, de quorum interesse agitur, ita respondit Brun. *in d.consil.127.col.25.versi.quod si decimam tertiam.* ex sententia Aretini *in cons.15.col.3.*

76 Vigesimasecunda præsumptio est, quæ colligitur † ex aliquibus reseruationibus factis in ipsa concessione,
77 vt si concessum est Castrum, reseruato * homagio : sicuti scripsi *in cons.378.n.69.* vbi huius opinionis alios multos commemoraui. Ita quoque quando Princeps
78 ipse concedens reseruauit † resortum, quod est genus quoddam seruitutis : sicuti ex Iodoco, Guido. Papæ, & Moderno Parisiensi scripsi *in d.cons.378.nu. 68.* & illis nunc accedunt Pyrrus Engleber. *in Commentariis ad Consuetudines Aurelian. titul. 6. articu. 4.* & Rebuff. *in Commentar. iud. constit. Galliarum, tom. 1. in tractatu de euocatione, num.71.*

PRÆSVMPT. XCII.

Feudi vel emphyteusis inuestituram primam obseruandam esse, secundam verò vel errore, vel dolo susceptam præsumi.

SVMMARIA.

1 *Feudi natura ex inuestitura verbis cognoscitur.*
2 *Inuestiturę primæ verba attendi debent.*
3 *Inuestitura prima non reperta, dolo præsumitur sublata.*
4 *Inuestitura secunda contraria primæ, per errorem suscepta præsumitur.*
5 *Inuestiturę reuocatio, secundùm naturam primæ intelligitur.*
6 *Inuestiturę verbis dubiis, interpretatio fit contra dominũ.*

1 CVm de feudi natura disputatio est, ante omnia ad inuestiturę † verba confugimus, *c.1.de duob.fratribus à Capitan.inuestit.* Deci. *in cons.193.n.2.* larè Cur. Sen. *in cons.50.col.23.* Soc.Iu. *cons.251.col.3.* & latissimè Tiraq. *in l.si vnquã, in verb.liber.n.8.C.de reuoc.donat.*

Verùm cùm aliquando à prima investitura variet se-
2 cunda & tertia, ac deinceps aliæ, non postremarũ, sed primæ † tantùm verba obseruari atque attendi debẽt, ita Bal. & alij permulti, quos congessi *in cons.1.n.124. & n.125.lib.1.& in cons.191.n.1.li.2.* Quibus accedunt Deci. *in cons.163.n.4.& in cons.468.n.6.* & Crauet. *in*
3 *cons.592.n.23.li.3.* qui ob id scripserunt, quòd si † prima inuestitura non reperitur, dolo sublata præsumitur. Et
4 accedit, quod secunda † inuestitura primæ contraria præsumitur per errorem suscepta. Alexan. *in cons.55.n. 24.l.4.* & Roland. *in cons.1.n.65.& in cons.32.n.59.l.4.*

Et præterea, renouatio inuestituræ intelligi debet se-
5 cundùm † naturã primæ. Ita auctoritate aliorũ scripsi *in d.cons.n.25.* quo loci dixi, etiã attendi secundã & posteriorẽ inuestiturã, quãdo sciẽter à prima recessũ fuit.

Illud etiam hac in re obseruandum est, quòd quan-
6 do † verba investituræ sunt dubia, sumi debet interpretatio contra dominum, vt respondit Io. Iacob. de Leonardis *inter cons. Bruni, in cons.117.num.132.*

PRÆSVMPT. XCIII.

Feudum antiquum, vel nouum, an & quando præsumatur.

SVM-

SVMMARIA.

1 *Feudum in dubio antiquum præsumi verior est opinio. Contraria huic altera, num.4.*
2 *Interpretatio & præsumptio benignior in dubio sumenda.*
3 *Bona in familia & agnatione conseruari æquitati conuenit.*
5 *Argumentum à sensu contrario debile esse, nec habere locum cùm aliæ rationes impugnant, num.6.*
7 *Præsenti ex statu, quando non præsumatur in præteritũ.*
8 *Feudum vel antiquum, vel nouum esse probandi onus asserenti incumbere, quorundam est opinio.*
9 *Feudum quale sit, vbi præsumptiones extant illis standum est, donec probetur contrarium.*
10 *Feudum vel nouum, vel antiquum, ex obtinentis possessione præsumitur.*
11 *Possessio antecessoris, successori in feudo prodest.*
12 *Feudi pars vna, vel noua, vel antiqua, talem arguit & reliquam.*
13 *Feudum antiquum præsumi, temporis antiquitas facit. Idem & vox, & fama antiqua, num. 14.*
15 *Fama fidem in antiquis, vel saltem efficacem præsumtionem facit.*
16 *Inuestitura antiqua feudum arguit antiquum.*
17 *Verba iure antiqui feudi in concessione posita, significant feudum antea fuisse nouum, quod tamen assumit naturam antiqui.*
18 *Iuri accrescendi non ita locus est feudo nouo sicut in antiquo. Idem in emphyteusi procedit, num.19.*
20 *Iuri accrescendi locus est, quando constat feudum esse antiquum.*
21 *A feudo ad emphyteusim & econtra, tenet argumẽtatio.*
22 *In feudo nouo non est locus iuri accrescendi: sic nec in emphyteusi concessa duobus fratribus, nu.23.*
24 *Ius accrescendi locum habet in feudo nouo concesso à Principe non recognoscente superiorem, quod intelligi debet, quando Princeps ipse motu proprio concessit, num.25.*
26 *Feudo concesso duobus fratribus insolidum, locus est iuri accrescendi. Idem in emphyteusi, num.27. Quod intellige, quando distributiua est posita quoad inuestitos, secus, si quoad eorum filios, num.28.*
29 *Feudo à fratribus pecunia vel seruitio communi acquisito, locus est iuri accrescendi.*
30 *In Feudo indiuisibili locus est iuri accrescendi. Idem quando fuisset concessum duobus fratribus, ita quòd post eorum mortem reuertatur ad dominum, n.31. Ita quoque in emphyteusi, num.32.*
33 *Iuri accrescendi locus est, quando inuestitura fuit dictum, quòd feudum de vno in alterum peruenire. Idem si concessio facta fuerit duobus, jam finita linea vsque ad quam facta fuerat prima concessio, nu.34.*
35 *Feudum de nouo concessum post commissam feloniam, retinet naturam antiquam. Et id non procedit in emphyteusi denuo post caducitatem concessa, adiecta noua qualitate, num. 36.*
37 *Feudum censetur nouum ob nouas qualitates, in noua inuestitura adiectas.*

QVando constat rem aliquam esse feudalem, qua de re suprà disseruimus, reuocari in dubium solet, an feudum hoc præsumatur nouum, vel antiquũ? De hac disputatione plures sunt interpretationes. Prima
1 fuit eorum, qui existimarunt, feudum presumi † antiquum. Ita scripserunt Bald. Alvar. & Afflict. *nu.7. in cap.1. in princ. si de feud. fuerit controuers. inter dom. & agnat.* Alexand. *in cons.5. n.7. lib.5.* Ias. *in cons.114. colum.2. libr.1.* Decius *in cons.252. num.6. versi. secundò respondetur in cons.269. num.3. & in consi.445. num.5.* Zas. *in Epitome feudorum, part.11. nu.31.* Thomas Marin. *in tract. feudor. tit.1. de feudo ex pacto & prouidentia antiquo, n.32. in fin.* vbi testatur, sic fuisse decisum *in cons. illo Neapolitano.* Eandem probarunt Alba *in cons.78. nu.17.* Roland. *in cons.3. nu.3. libr.1.* & Ioseph. Cumia. *in Commẽtariis ad constitutiones Neapolitanas, in c. si aliquem, in verbo antiquis, nu.98.* Et ij quidem adducti sunt *ex ca.1. de success. fratrum, seu grad. succed. in feudo. & ex dict. c.1. si de feudo fuerit controuers. inter dominum & agnat.* ea quoque ratione vsi sunt,
2 quod benignior præsumptio * & interpretatio recipienda est, *l. vltim. C. qui bonis cedere poss.* & scripsi *in libr. de arbitra. judicum, casu 199. nu.6.* Est autem benignior interpretatio, & præsumptio, quod feudum sit antiquum, ob id, quòd admittentur agnati, qui alioqui
3 essent excluſi. Æquitati enim † conuenit, similia bona cõseruari in agnatione & familia, juxta ea, quæ scribit Barto. *in leg.1. §. permittitur, ff. de aqua quotid. & æstiua.*

Secunda fuit opinio eorum, qui scripserunt, feudum
4 in dubio † presumi nouum, non autem antiquum. Ita Ias. *in cons.14. num.3. libr.3.* & Afflict. *in Commentariis ad constitutiones Neapolit.1. part.2. Rubric.24. de successione nobil. nu.50.* Et adductus est Afflict. *ex c.1. §. cùm autem, de controuers. inuest.* de cujus sensu dicemus infrà. Est etiam motus auctoritate Baldi. *ca.1. versic. his verò, de grad. succes. in feudo.* sumpto argumento à sensu contrario. Quod sanè argumenti genus debile est,
5 tum quia probabilis & non necessaria est * Doctoris auctoritas, tum etiam, quia argumentum à sensu con-
6 trario locum non habet, cùm alia jura, vel † rationes repugnant, sicuti hic repugnare demonstrabimus.

Rectiùs probari videtur hęc opinio ea ratione & argumento, quo vsi sunt Alcia. *in tracta. de præsump. reg.3, præsump.28. n.2. vers. & idem credo.* & Crauet. *in tract. de antiquita. tempor. in vlt. part. n.5.* quod quando quærimus de aliqua qualitate, in qua præsens status rei non concordat cum antiquo ipsius rei statu, ex
7 præsenti † non præsumitur in præteritum, vt scribit Bald. *in l. ex persona. col.1. C. de probat.* quem permulti commemorati à Crauet. & Alciat. secuti sunt.

Atqui primus rei status repugnat præsenti statui, cum ab initio quælibet res præsumatur libera *l. alterius. C. de seruitut. & aqua.* Ergo in præteritum non præsumitur feudum.

Cęterùm nec argumentatio hęc satis est solida. Nam hic considerandi sunt duo casus.

Quorum primus est, quando ex inuestitura non constat, quòd antea concessum fuerit hoc feudum. Hoc casu procedit argumentum, quia in præteritum præsumitur, quod res fuerit libera, *d.l. altius.*

Secundus est casus, quando ex inuestitura, quę producitur, apparet, quod etiam ante fuit concessum hoc feudum, sed non constat, quibus & quo tempore fuit concessum. Et hoc casu (qui nostro conuenit) ex quo constat de ipsa substantia, nempè feudum esse: facilè præsumitur qualitas hęc, quòd sit antiquum, tanquàm qualitas benignior, vt suprà diximus.

Tertia fuit opinio eorum, qui dixerunt, quòd asse-
8 renti † feudum esse vel antiquum, vel nouum, incumbit onus probandi, atque ita in dubio, non præsumi, nec nouum, nec antiquum. Ita Alciat. *in d. præsump. 28. n.2.* & apertiùs Crauet. *in d. tracta. de antiquita. tempor. in vltim. par. nu.6.* Quorum opinio quibus iuribus probetur, non vidi hactenus. Et illæ multę Doctorum auctoritates, quas ipsi commemorant, loquũtur quando aduersarius asserentis est in possessione ipsius feudi. At quando nec actor, nec reus possidet, & sic quando verè sumus in dubio nullum ab illis fit verbum. Quamobrem retinenda est illa prima opinio,

BIU Cujas

quod quando non constat quo tempore concessum fuerit feudum, præsumatur antiquum.

Declaratur nunc hæc sententia, vt locum non ha-
9 beat, quando† extant indicia, & præsumptiones, quæ indicant, cuius qualitatis sit ipsum feudum. Nam illis præsumptionibus standum erit, donec contrarium probetur. Ita in specie tradunt Afflict. *in cap. 1. nu. 7. de grad. succed. in feudo. & in commentariis ad constitutiones Neapolitan. in rubric. 24. de succes. nobilium, nu. 50.* Curt. Iun. *in tracta. feudorum, in 1. par. quæst. 8.* Alba. *in cons. 60. nu. 3.* Ioseph. Cumian. *in d. c. si aliquem, in verbo, antiquis, nu. 99.* qui alios recensent. Præsumptiones autem & indicia considerari solent multa.

Prima est præsumptio & coniectura, quæ sumitur
10 † à possessione, in qua reperitur obtinens feudum. Nam illa arguit feudum esse vel antiquum, vel nouū, vt erit vtilius ipsi possessori, cuius possessio transfert onus probandi in aduersarium, sic in specie scripserūt Beluis. *in c. 1. de succes. fratrum.* Castrens. *in cons. 44. circa præsentem casum. colu. 2. versi. si verò non constaret, & in cons. 297. visa petitione. colu. 2. versi. sed in contrarium. lib. 2.* Alexan. *in cons. 10. colu. 2. libro 3.* Iason *in prælud. feud. num. 97. in fine.* Curt. Senior. *in cons. 50. memoriæ recolendæ. nu. 8. & nu. 58.* Crot. *in l. re coniuncti, colu. vltim. de leg. 3.* Afflict. *in cap. 1. num. 6. de grad. succed. in feud.* Curt. Iun. *in tracta. feud. in 1. par. qu. 8. num. 16. versic. illud tamen.* Crauet. *in tracta. de antiquit. tempor. in vlt. part. nu. 6.* Alcia. *in tracta. de præsumpt. reg. 3. præsump. 28. num. 2.* Iosep. Cumia. *in d. c. si aliquē, in verb. antiquis, num. 99. & in tracta. feud. libro 1. tit. de feudo ex pacto & prouidentia, num. 55.* Qui quidem Cumias & Marinus auctoritate aliorum affirmarunt, idem esse, quando constaret defunctum antecessorem
11 possedisse, cùm illius † possessio etiam successori prosit: Nisi (aiunt illi) medio tempore alter possidere cœpisset. Et præterea, possessio hæc nil prodesset, quod quando esset vitiosa, sicuti declarat Curt. Sen. *in dict. cons. 50. nu. 57.* Et rursus subiungit Cumias præcitato in loco, *nume. 103.* conjecturam hanc cessare, quando actor asserens feudum esse vel nouum, vel antiquum, aliis conjecturis & præsumptionibus vrgentioribus suam fundauit intentionem.

Secunda est coniectura, quando constat partem ip-
12 sius feudi † esse antiquam vel nouam. Nam tunc idem de residuo præsumitur, ne eadem res diuerso iure censeatur. Ita tradunt Afflict. *in d. Rubric. 24. de succes. nobilium, num. 51.* & Ioan Cumias *in d. verbo, antiquis, num. 107. & num. 108.*

Tertia est coniectura, quando probatur feudum
13 longo tempore fuisse † possessum. Nam temporis antiquitas arguit feudum esse antiquum: sicuti econtrà, quando constat modico tempore fuisse possessum, præsumi debet nouum, ita declarant Afflict. *in d. Rubric. 24. de succes. nobil. num. 50.* & Cumias præcitato in loco, *nu. 104.* qui scribit hoc procedere sine dubio, cùm sit communis opinio feudum ob temporis antiquitatem censeri antiquum. Et in specie prædictis accedunt Alex. *in cons. 15. num. 7. libro 5.* Socin. Sen. *cons. 66. col. 5. libr. 3.* Ioan. Iacob. Leonard. *inter cons. Bruni. in cons. 114. num. 437. & num. 446.* & Crauet. *in tract. de antiq. tempor. in vlt. part. nu. 1. versi. feudum etiam.* cùm dixerunt feudum p æsumi antiquum, ob antiquitatem possessionis, quando antiquiùs fuit possessum per prædecessores vasalli: nisi agatur de præiudicio tertij. Ita Pute. *in deci. 66. num. 8. part. 1.*

Quarta est coniectura & præsumptio, quæ à com-
14 muni voce & fama † antiqua sumitur. Nam hæc arguit feudum esse antiquum, quemadmodum in specie respondit Socin. Sen. *in cons. 66. colu. 5. lib. 2.* quem secutus est Crauet. *in d. l. vlti. par. nu. 9.* In antiquis
15 enim fama † probationem facit, vel saltem efficacem præsumptionem. Ita econtra præsumerem esse nouum, quando extat communis vox & fama, quod novum sit.

Quinta est coniectura & præsumptio, quæ sumitur ex verbis enunciatiuis inuestituræ. Nam si inuestitu-
16 ra * est antiqua, arguunt verba illa esse feudum antiquum. Ita respondit Alexan. *in consil. 15. colu. 2. libro 2.* quem secutus est Crauet. *in dicto tract. de antiquita. tempor. in vlt. par. num. 10.* sic econtrà, quando verba enunciatiua sunt, feudum esse nouum, præsumi debet nouum. Quocircà si legitur in inuestitura, concessum esse feudum iure antiqui feudi, significant illa verba,
17 iure antiqui feudi, † feudum anteà fuisse nouum, quod tamen hodie assumit naturam feudi antiqui, vt ad rem scripsit Alcia. *in d. præsumpt. 28. nu. 2. versi. quod intellige,* & copiosè scripsi *in consil. 160. num. 24. & num. 27. libro 2.*

Prædicta explicatio atque cognitio feudi noui, & antiqui valdè vtilis est: cùm magni referat, an feudum sit antiquum, vel nouum, & inter alia illa est differentia & vtilitas respectu iuris accrescendi, cùm non
18 ita in feudo nouo, vt in antiquo locus † ei sit. Quæ tota disputatio est pariter coniecturalis, vt respondit Ias. *in cons. 117. col. antepe. vers. confirmatur, libro 4.* si-
19 cut & de emphyteusi * censuit Hieron. Gabriel. *in cons. 66. num. 6. libro 2.* cuius quidem rei declarandę gratia duos hic casus distinguo atque constituo.

Primus est, quando constat, feudum esse antiquum, nempe ita concessum vel auo, vel patri. Hoc in casu
20 locus est iuri * accrescendi: vno enim ex fratribus decedente sine filiis, ad eius portionem admittitur superstes, ita glo. *in c. 1. in verb. patris. de feudo Marchiæ.* Alex. *in consil. 30. n. 7. lib. 1. & in cons. 21. num. 5. lib. 1.* Ruin. *in cons. 108. n. 21. in fin. lib. 2.* Afflict. *in decis. 293.* Curt. Iun. *in tract. de feud. in 2. par. prin. nu. 74.* Paris. *in cons. 6. nu. 12. & in cons. 13. num. 7. libro 1.* Zas. *in Epit. feud. in 8. par. nu. 32.* Ripa *in l. re coniuncti, num. 161. de leg. 3.* Alcia. *in l. si mihi & Titio. n. 19. de verb. oblig.* Iul. Clar. *in §. feudum, quæ. 77. versi. sed quando feudum est antiquum.* Io. Bologn. *in d. l. re coniuncti, nu. 353.* & Thom. Marin. *in tract. feud. tit. 12. de feud. frater. num. 8.* & idem
21 de emphyteusi (à feudo enim ad emphyteusim, & * è contrà argumentantur passim in specie nostra Doctores) concessa avo, vel patri qui moriens duos reliquit filios, vt eorum vno decedente sine filiis, superstes ad prædefuncti portionem admittatur, scripserunt Bart. *in l. si mihi & Titio. nu. 4. de verb. oblig.* & ibi Ale. *nu. 7.* qui idem respondit *in cons. 21. nu. 5. lib. 5.* Crot. *in l. re coniuncti, nu. 143. de legat. 3.* Corne. *in cons. 131. lib. 2. & in cons. 122. lib. 3.* Ruin. *in cons. 169. nu. 7. libr. 1.* Ias. *in d. l. si mihi & Titio, nu. 12.* qui diligenter disputat. Alcia. *in l. si mihi & Titio. num. 22. de verb. oblig.* Bero. *in quæ. 70. n. 2.* Cagnol. *in l. vnica, in fin. C. quād. non peten. part.* latè Io. Ronchegal. *in l. eadem, in princ. num. 136. ff. de duobus reis.* & Iul. Clar. *in §. emphyteusis. qu. 39. vers. sed quando.*

Secundus est casus quando feudum est nouum, nempe concessum duobus fratribus. Hoc sanè in casu
22 pro regula traditum est, locum non esse * iuri accrescendi, & ob id decedēte vno ex ipsis fratribus sine filiis, eius portio non accrescit superstitis portioni, sed ad feudi dominum reuertitur. Ita Bald. Aluar. Salicet. Curt. Iun. Clar. Zas. Zonsbekius, Alciat. & Crau. quos commemoraui & secutus sum *in cons. 464. num. 10.* & his accedit Thom. Marin. *in tract. feud. tit. 12. de feud. fraterno,*

BIU Cujas

fraterno,num.1.& num.9. Et quidem recepta hæc sententia probatur text.*c.1.§.fin.autem,de iis qui feud.dapos.c.vnic.in princip.de fratrib.de nouo benef.inuest.& demum cap.1.de succes.feud.*quæ quidem iura perpendi *in d.cons.464.nu.4.& 5.6.& 7.*& ibi. *nu.8.* rationem quoque retuli. Et quod de feudo dictum est, idem est
23 dicendum de emphyteusi† concessa duobus fratribus. Nam & in hac decedente vno eorum, alteri non accrescit mortui portio : sicuti tradunt Bart.*in l. si mihi & Titio,n.4.de verb.oblig.*Anchar.*in cons.245.*Alexan. *in d.l.si mihi & Titio,col.4.*& ibidem Ias.*nu.10.*Crot. *in l.re conducti,num.140.de leg.3.*qui dixit,esse opinionem ab omnibus receptam,Ruin.*in cons.169.colu.1. libr.1.*Dec.*in cons.263.nu.2.& in cons.316.nu.1.* Alcia. *in l.si mihi & Titio,nu.31.de verb.oblig.*Io.Ronchegal. *in l. eandem, in princ.nu.131.ff.de duobus reis.* & Iul. Clar.*in §.emphyteusis,q.59.*

Declaratur primò hic casus,vt locum non habeat in feudo concesso à summo Pontifice, vel Imperatore,
24 vel alio Principe non cognoscente† superiorem.Nam tunc locus est iuri accrescendi, vt affirmarunt Bald. Comens. Castr. Rom. Aret.Alex.Barbat.Gratus, Soc. iun.Iul.Clar.qui testatur hanc esse veriorem,& magis receptam opinionem,& Crav.quos congessi *in cons. 464.nu.1.libro 5.*& his accedunt Ias.*in cons.117.col.6. versi. & tenendo quod libro* 4.Iacobinus *in inuestitura feudali in verbo, Princeps,nu.16.*Ruin.*in cons.108.nu. 22.libro* 2. Tiraq. *in tract. de nobilitate,c.vlt.nu.54.*& Alc.*in l.si mihi & Titio,nu.20.de verb.oblig.& in fin.* Et ij quidem omnes moti sunt text. *l. vnic. Cod.si soc. Imperia. libro* 10.

Cæterùm à prædictis dissentiunt Cyn. Salic.Isernia, Aluarot. Laudens. Curt. iun. Modernus Paris. & Alc. quos commemoraui & visus sum sequi *in cons.* 400. *num.70.lib.4.& in cons.464.num.14.lib.5.*& prædictis accedunt Ias.sibi parum constans *in l.si mihi & Titio, nu.7.de verb.oblig.*Ripa *in l. re coniuncti,nu.158. versi. contrariam opinionem, & nu.159.de leg.* 3. Hæc tamen declaratio intelligitur, (vt vno verbo iam attigi) quando concessio feudi facta fuit à principe non recognoscente superiorem: secùs si à principe inferiore.Ita Curt. iun. Socin.Iun.& Iul. Clarus quos retuli *in d.cons.464.nu.*15.& idem docuit Ripa præcitato in loco. Et præterea intelligitur hæc declaratio habere
25 locum,quando Princeps ipse motu† proprio concessit feudum, secus si petentibus ipsis vasallis inuestitis, vt scribunt Accurs.Bald.& Curt. iun. quos retuli *in d.cons.464.nu.16.* & his accedit Ripa *in d.l.re coniuncti.num.*160.

Declaratur secundò,vt locum non habeat hic casus, quando feudum fuit concessum duobus fratribus in-
26 solidum, † si dictum est Cajo & Seio, & cuilibet eorum, vel si aliis similibus verbis facta fuit concessio. Nam tunc locus est iuri accrescendi. Ita Bald. Aluarotus, Alex.Loffredus, Bellonus, & Parisius, quos commemoraui *in d. cons.464.num.2.versi.tertio vrgere, lib.* 5.vbi *n.17.versi.non obstat tertium.* declarant. Et prædictis accedunt Ias.*in l. si mihi & Titio,nu.10.versi.amplia istam fallentiam.de verb.oblig.*Zasius *in Epit.Feudorum,parte* 8.*n.17.*Ripa *in l.re coniuncti.n.164.de leg.* 3. Socin. iun.*in cons.70.nu.1.libro* 1.Thomas Marinus *in tractu feudorum.in tit.12. de feudo fraterno,nu.16.*& Iulius Clar.*in §.feudum.quæ.77.versi.quia tamen quæ-*
27 *stio.*& idem est in emphyteusi*concessa duobus fratribus insolidũ,vt in ea sit locus iuri accrescendi. Ita sanè affirmarunt Bald. *in leg.vnica.C.quãdo non pet.partes. & in cap.1.filia.de succes.feudi.*Ancha.*in cons.246.Duo dubia.*Crot.*in l.re coniuncti.n.143.de leg.3.*Alex.*in l.si mihi & Titio,col.pen.ver.& quid si dicatur.de ver.obl. & in cons.30.nu.5.libro* 2.Corneus *in consil.163.lib.* 2. Socin.Sen.*in cons.50.libro* 1. Curtius Sen. *in consil.* 49. Decius *in cons.108.col.pen.*Catelianus Cotta *in memorabilibus,in verbo,emphyteutis concessa.*& Ronchegallus *in l.eandem in princip.n.131.versi.vbi vero sit facta, ff.de duobus reis.*qui post Ripam *in l.re cõiuncti.n.164. de leg.3.* declarat procedere, quando ipsa distributiva est posita quoad ipsos inuestitos : secùs si quoad eo-
28 rum † filios, vt si ita dictum sit, infeudamus Titium & Sempronium,& cuiuslibet eorum filios. Nam tunc non erit locus iuri accrescendi, vel decrescendi, quia distributiua respicit filios, non autem parentes. Ita respondit Ancha.*in d.cons.245.Duo dubia.*quem secuti sunt Alex. *in cons.13.lib.5.*Socin.Sen. *in consi.66.nu. 28. libro* 3.Curt.Iun.*in tract.feudorum.in 3.particul.secundæ part.princip.n.79.& in cons. 55.col. vlt.* & ego ipse *in cons.464 n.17.vers. non obstat tertium.* Et his accedunt Ruin.*in cons.12.n.4.libro* 1.& ibidem *n.5.*declarat Ripa *in d.l.re coniuncti,nu.165.de leg.3.* & Ronchegallus *in d.l.eandem.in princ.n.131.vers. vbi verò sit.ff.de duob.reis.* Et hæc quidem recepta est opinio, etsi Alcia. *in respon.187. Adeò subtiliter.num.1.vers.præterea mihi videtur,&c.*dixit traditionem hanc periculosam esse & ratione carere, & rursus censuit Alciatus prædicto in loco.*n.1.*Anchar.loqui quãdo concessio facta ita fuit, vobis & cuiuslibet filiis : diuersum verò est, quando sic dictum fuit , vobis & cuiuslibet vestrũm hæredibus.Nam cum hoc casu frater superstes possit esse hæres fratris præmortui,locus est iuri accrescendi, imò superstes esse dicitur clarè vocatus ex ipsa inuestitura. Quo autem modo frater ipse superstes debeat esse hæres fratris, vel actu vel potentia, scripsi *in d.cons.464.col.penul.vers.nec obstat,quod in motiuis,&* manifestius declarãt Ruinus *in cons.144.n.8.lib.1.* Alciatus *in l.si mihi & Titio,nu.19.de verb.oblig.*Osasc.*in decis.26.n.10.*& Zanchus *in l.hæredes mei.§.cum itaque in quarta parte.nu.452.& nu.455. ad Trebellianum.*

Declaratur tertiò, vt locum non habeat, quando
29 feudum fuit à fratribus † ipsis pecunia communi, vel communi seruitio præstito domino acquisitum. Nam tunc locum esse iuri accrescendi,probat text.*cap.1.de beneficio fratris,* & tradunt Baldus,Isernia,Aluarotus, Socin. Iuni. Marin. & Boer. quos recensui *in d. consil. 464.nu.3.* & ibidem *nu.17.vers.non obstat quartum.*dixi ex sententia Baldi,Præpositi,Zasij,Soussekij,& Marini, intelligi quando fratres, qui communi pecunia, vel communi servitio præstito domino, vnà simul in communione omnium bonorum viuebant. Et subiungit Marinus *nu.*14.idem esse, quando frater sciente domino, emit feudum etiam sine pecunia, suo tamen & fratris nomine, & idem respondit Ruin. *in consil. 12.num.8.libr.1.*

Declaratur quartò,vt non procedat,quando feudum
30 esset indiuisibile. † Nam & tunc locus est iuri accrescendi, vt scilicet frater admittatur ad portionem fratris præmortui. Ita gloss.*in cap.1.de fratribus.de nouo benefic.inuestit.*&ibid.Isernia,Laudensis,Aluarotus,& Præpositus.Idem scripserunt Crot.*in dict.l.re coniuncti.nu.145.de leg.3.* & ibidem Rip. *num.169.* Ruinus *in consi.108.num.22.libro* 2. Zasius *in Epitome feudorum, in octaua part.num.*12. Parisius *in cons.6.num. 7.libr.1.* Thomas Marinus *in tractatu feudorum. tit.12.de feudo fraterno,num. decimoquinto.* qui post alios declarat, nisi dominus concessisset feudum magis contemplatione vnius quam alterius:quia tunc mortuo eo,cuius contemplatione facta esset concessio, feudum refertur ad dominum, qui tamen tenebitur præstare fratri

superstiti-

superstiti æstimationem illius suæ portionis. Et idem quod Marinus, docuit Ripa *in dict. l. re coniuncti, nu.* 168.

Declaratur quintò vt locum non habeat, quando feudum fuisset concessum duobus fratribus, ita quod
31 post eorum mortem * reuerteretur ad dominum. Hoc sanè casu locum esse iuri accrescendi in specie responderunt Abbas *in cons.* 103. *lib.* 2. Alexand. *in cons.* 30. *nu.* 7. *libr.* 1. & Iason *in cons.* 117. *colum.* 1. *vers. quarto principaliter. libro* 4. & idem *in l. si mihi & Titio. num.* 11. *vers. similiter si emphyteusis. de verbor. oblig.* Ripa *in l. re coniuncti, num.* 163. *de leg.* 3.

32 Idem dicimus de emphyteusi † concessa duobus fratribus, adiectis his verbis, quod post eorum mortem reuertatur ad dominum, sicuti tradunt Specul. *in tit. de locato,* §. *nunc aliqua, vers.* 59. *& seq.* Castr. *in cons.* 158. *Viso puncto, col.* 2. *lib.* 1. Salicetus *in l.* 2. *quæst.* 2. *C. de iure emphyteu.* Romanus *in cons.* 19. Alexand. *in l. si mihi & Titio, num.* 9. *de verbor. oblig.* Crottus *in l. re coniuncti. num.* 141. *vers. secundò fallit. de leg. tertiò* Ruinus *in cons.* 169. *in secundo casu. lib.* 1. Alciatus *in l. si mihi & Titio. num.* 20. *&* 23. *vers. illud quoque de verb. oblig.* Ronchegallus *in l. eandem in prin. num.* 133. *ff. de duobus reis.* & Hieronymus Gabriel *in cons.* 88. *num.* 6. *libro* 1. & copiosius *in cons.* 66. *nu.* 3. 9. &11. *lib.* 2.

Sic enim quando fuit dictum, Quamdiu aliquis ex dicta generatione, &c. vel ita simpliciter, liberis & generationi, sicuti tradit Alciat. *in l. si mihi & Titio, nu.* 23. *de verb. oblig.* Prædictis enim verbis significauit concedens velle rem prius peruenire debere ad eos omnes, quibus facta fuit concessio, & postremo ad ipsum concedentem, argumen. *l. pen. C. de impuber. & aliis substitut. & l. qui duos, & l. si pater impuberes, ff. de vulg. & pupilla. substitutio.* Et hoc præsertim locum habet, quando dictum fuit quod eo tempore tota res ad dominum reuerteretur, vt respondit Hieronym. Gabriel *in d. cons.* 66. *num.* 7. *libro* 2.

Declaratur sextò, vt non habeat locum casus iste, quando in inuestitura fuisset dictum, quod feudum
33 peruenire de vno * in alterum. Nam tunc locus est iuri accrescendi : vel verius iure successionis, frater superstes admittitur ad portionem vacantem. Ita post Baldum & Iasonem declarat Ripa *in l. re coniuncti. nu.* 166. *de leg.* 3. sic & Alciatus *in l. si mihi & Titio, num.* 20. *illud quoque. de verb. oblig.*

Declaratur septimò, vt non procedat quando con-
34 cessio facta fuit † duobus iam finita linea vsque ad quam fuerat facta prima concessio. Hoc sanè casu locus est iuri accrescendi, siue de emphyteusi loquamur. De feudo Ruinus *in cons.* 5. *n.* 3 *&* 4. *lib.* 1. & Alciat. *in l. si mihi & Titio. n.* 20. *in fin. de verbor. obligat.* de emphyteusi sic tradunt Bart. *in l. si mihi & Titio, nu.* 4. *de verb. obligat. & in cons.* 215. *In casu propositæ quæst. li.* 1. Crottus *in l. re coniuncti. nu.* 143. *vers. quinto fallit de leg. tertio.* & ea ratione ij vsi sunt, quod hæc emphyteusis etsi nouè concessa est : attamen retinet naturam illam antiquam, quæ ius accrescendi admittit, argumen. *leg. penult. §. vxor. ff. solut. matrimon.* sic & in
35 feudo dicimus illud retinere † naturam antiquã, si post commissam feloniam nouè concedatur, ita quod in eo succedere possunt transuersales, qui alioqui in feudo nouo (vt diximus suprà) non succedunt, sicuti scribunt Bartol. *in l. quod dicitur. de verbor. obligat.* & Baldus *in l.* 8. *qua.* 15. *ff. de rerum diuis.*

Cæterum declaratio hæc cessat, quando emphyteusis post caducitatem fuit denuo concessa, adiecta noua
36 qualitate. Nam tunc dicitur emphyteusis noua, † in qua transuersales non admittuntur, vt tradunt Baldus *in l.* 1. *col.* 4. *ff. de rerum diuisio. in c.* 1. *an agnatus vel filius, & c. imperialem,* §. *insuper. de prohibita feudi alienatio.* Ang. *in l. ius ciuile, ff. le iusti.* & Crot. *in l. re coniuncti. n.* 144. *vers. sequendo tamen, de leg.* 3. Ita de feudo respondit Oldrad. *in cons.* 78. *factum tale est. Quidam*
37 *miles.* cum dixit, feudum censeri nouum † ob nouas qualitates in noua inuestitura adiectas.

PRÆSVMPT. XCIV.

Feudum an præsumatur hæreditarium, vel potius ex pacto & prouidentia.

SVMMARIA.

1 *Feudum hæreditarium præsumi, vna est Doct. opinio.*
Alia opinio refertur. num. 7.
Idque procedere etsi inuestitura dictum sit pro se, hæredibus & successoribus masculis.
2 *Prospicere sibi hæredibusque præsumitur quilibet.*
3 *Feudum hæreditarium dici, nomine hæredis in inuestitura expresso.*
4 *Feudi natura est, vt ad suos tantum, non autem extraneos transeat.*
5 *Feudum venire in petitione hæreditatis, quando verum sit. num.* 6.
9 *Feudum in dubio præsumitur ex pacto & prouidentia.*
Et ex quibus verbis in inuestitura positis ita esse appareat, à num. 8. *vsque ad n.* 16.

DIsseramus nunc, an in dubio feudum præsumatur hæreditarium, vti potius ex pacto & prouidentia ? Hac de re sunt Doctorum contrariæ opinio-
1 nes, quarum prima est, quod * hæreditarium præsumatur. Hoc probarunt Isernia *in c.* 1. *nu.* 1. *versicu. & quando conceditur. in tit. an agnatus, vel filius. & in cap.* 1. *n.* 9. *&* n. 10. *de aliena. feudi paterni.* & aliis multis in locis. Bald. *in l. liberti libertæque, vers. quæro de eo. C. de oper. liber. & in dict. cap.* 1. *an agnatus vel filius,* & ibidem Aluar. Castrens. *in cons.* 2. *n.* 18. *& in cons.* 3. *n.* 9. *lib.* 1. Comens. *cons.* 366. Alex. *in cons.* 18. *colum.* 3. *& in cons.* 26. *num.* 3. *libro* 5. Socin. Sen. *in cons.* 257. *colu. pen. vers. tamen ostendo. libro* 2. Afflictus *in prælud. feudo. num.* 99. qui hinc inde argumenta deducit : & tandem ait, nil in consilio Neapolitano fuisse decisum. Idem *in cap.* 1. *nu.* 24. *de aliena. feudi paterni.* Curt. Iun. *in cons.* 3. *num.* 4. Rubeus *in consil.* 18. *in cons.* 84. *num.* 3. *& in cons.* 85. *num.* 4. Brun. *in cons.* 8. *num.* 14. Zasius *in epitome feudorum, parte* 4. *num.* 6. Pernus *in cons.* 6. *colum.* 9. *& in cons.* 8. *colum.* 3. Euerardus *in contraria legali, in loco à feudo ad emphyteusim, colum.* 3. *vers. & inter alia.*

Et ij quidem ea prima ratione moti sunt, quòd quis
2 in dubio cẽsetur prospicere sibi * & hæredibus suis, *l. si pactum. ff. de probatio. & cap.* 1. *de duobus fratribus.* Est ergo perinde, ac si in cessione feudi expressum fuisset
3 nomen hæredis. Atqui quando hæredis * nomen expressum est in inuestitura, feudum dicitur hæreditarium, vt tradunt permulti à me congesti *in cons.* 104. *numero* 6. *libro* 4.

Ergo etiam in dubio hæreditarium præsumitur.

Verùm huic argumento respondet Thomas Marinus *in tracta. feudorum, in tit. de feudo ex pacto & prouidentia, n.* 55. argumentum procedere respectu animi acquirentis, qui dicitur voluisse prospicere sibi & hæredibus, & ita procedit *d. l. si pact.* Secus verò est respectu animi concedentis, qui præsumitur voluisse cõcedere solum pro se, & eius descẽdentibus, secundum naturam

BIU Cujas

4 naturam † feudi, quæ est, vt solum transeat ad suos, non autem ad extraneos.

Et hoc in casu declaratur *d. l. si pactum.* quæ locum non habet in his quæ sui natura non transeunt ad extraneos hæredes, sicuti declarat glos. *ibi*, quam in specie nostra secuti sunt Osascus *in decisio.161. nu. 12. in fi.* & diximus suprà *in præsumptio.47.* dum declarauimus, quando acquirens præsumatur acquisiuisse etiam pro hæredibus.

Nec repugnat *d.cap.1. de duobus fratribus.* quia ibi expressè actum fuerat, vt feudum peruenire etiam ad hæredes recipientis, sicuti declarat Osascus *in d.decis. 161.num.14.*

5 Secundò, ea ratione alij vsi sunt, nempè, quod † feudum venit in petitione hęreditatis, vt inquit glo. *in l. item veniunt. ff. de peti. hæredi.* Ergo hæreditarium præsumitur. Ita argumentatur Afflict. *in prælu. feud. nu. 99.*

Cæterum facilè respondetur, quod tunc demum
6 feudum venit in petitione † hæreditatis, quando apparet esse hæreditarium, non autem hoc demonstrat, quòd regulariter feudum præsumatur hæreditarium.

Secunda fuit opinio eorum, qui scripserunt quòd
7 imò in dubio feudum † præsumitur ex pacto & prouidentia, Hanc probarunt sibi parum constantes Bald. Isernia. Castrens. & Alexand. quos recensèt Osasc. *in decis. 161. num. 12.* qui pariter commemorat Iasonem, Decium, Bertachinum, Chassanęum, Afflictum, Brunum, Marsilium, Curtium iuniorem, Ripam, Socinũ Iun. Pernam, Sigismundum, Lofredum, Didacum, Parisium, Neuizanum, Gozadinum, Iulium Clarum, Modernum Parisi. & Beroum. Et his accedunt Ioseph. Cumia. *in commentariis ad c. si aliquem, in verbo antiquis, n. 119. & n. 134.* Thomas Marinus *in tractatu feudorum libro 1. in titul. de feudo ex pact. & prouidentia, n. 53. & nu. 55.* & Mynsingerus *in Commentariis obseruatio. centuria quarta, obseruatio secunda.* qui testatur, Cameram imperialem ita iudicasse. Et prædicti quidè adducti sunt multis rationibus & argumẽtis, quæ diligenter & accuratè commemorantur ab Afflicto *in præludiis feudorum, num. 97.* ab Osasco *in dicta decis. 161. num. 5.* & à Thoma Marino præcitato loco.

Cæterum multa perspè adiecta sunt in inuestituris verba, quæ dubitationem tollunt, atque ita significant feudum esse ex pacto & prouidentia. Et primò quidem quando cõcessa est inuestitura pro se & filiis
8 ac descendentibus, † feudum censetur ex pacto & prouidentia. Ita Isernia *in cap. 1. n. 10. de alienatio. feu. paterni. in c. 1. nu. 18. Qui successo tene. & in c. 1. nu. 11. Quibus ex causis feudum amitta.* & hęc est communis sententia, teste Deci. *in cons. 445. nu. 8.* & secuti ex recentioribus Thom. Marinus *in tracta. feudorum. in titul. 2. de feudo ex pacto & prouidentia antiquo. nume. 75. vers. contrariam opinionem.* Iulius Clarus *in §. feudum. quæst. 9. vers. quandoque vero & secundo.* Est ratio, quia nulla hic facta est mentio qualitatis hæreditariæ.

Secundò fortius idem est, quando dictum fuit, pro
9 te & hæredibus tuis masculis, † adhuc dicitur feudum ex pacto & prouidentia: sicuti scripserunt permulti à me congesti *in cons. 160. nu. 40.* Non hic repeto à me ibi scripta, sed addotantum Mynsingerũ *in d. obseru. 2.*

Tertiò idem est, quando fuit dictum, pro te & po-
10 steris tuis. † Hoc etiam casu dicitur esse feudum ex pacto & prouidentia. Ita Thomas Marinus *in tract. feudorũ. in tit. 2. de feudo ex pacto & prouidentia antiquo. n. 68.* post Baldum, Iserniam, Paridem, Puteum, Alexandum, Afflictum, Curt. Iun. & Pinellum.

Quartò dicitur etiam ex pacto & prouidentia,
11 quando dictum † fuit pro te & genere tuo, vt sensit Thomas Marinus præcitatò in loco, *num. 68.* & ibid. *num. 71.* quandò fuit dictum, pro te & cuncta generatione.

Quintò idem est, quando dictum fuit, concedimus
12 feudum gentile. * Hęc enim verba significant feudum esse ex pacto & prouidentia. Cùm perinde sit ac si dixisset inuestiens ille: concedimus feudum gentis, generis, vel generationis, hoc est agnationis. Hoc enim nomen, gens, agnationem significat, sicuti dicimus, gens Cornelia, gens Claudia: vt tradunt Alciatus & Rebuffus *in l. sæpe de verborũ significatio.* & Tiraquell. *in tractatu de nobilitate cap. 2. nu. 54. & in tractatu de retractu consang. §. primo, gloss 9. nu. 17.* Ex quo colligitur masculos tantum ad huius feudi successionem admitti, non autem fœminas, quæ agnationem conseruare non possunt. Ita in specie scripserunt Isernia *in cap. 1. nu. 5. de successione feudi.* Curt. Iun. *in tract. feudorum. in 3. part. quæst. 26.* & Thom. Marinus *in tract. feudorum. in tit. 11. de feudo fœmineo, num. 44.*

Sextò idem est, quando fuit concessum feudum
13 rectum. † Hoc etiam casu censetur ex pacto & prouidentia: Cùm feudum rectum dicatur ad differentiam feudi hæreditarij, quod non dicitur rectum & proprium: sed improprium. Ita Thomas Marinus *in tractatu feudorum in tit. 1. de feudo ex pacto & prouidentia antiquo. nu. 44. & 45.* post Beluisium, Curtium, & Camerarium ab eo commemoratos. Et comprobatur, quia natura feudi recti est illamet feudi ex pacto & prouidentia, quæ sanè est, vt transeat ad descendentes in infinitum, nec alienari possit sine agnatorum consensu, sicuti tradunt Iason *in præludiis feudorum, n. 82.* Cur. Iun. *in tract. feudor. in 1. par. q. 8. nu. 18.* & Zasius *in Epitome de feudis, in vlt. par. num. 1.*

Septimò idem est, quando fuit dictum, pro te &
14 prole tua. † Hoc etiam casu dicitur feudum ex pacto & prouidentia. Ita Thomas Marin. *in tract. de feud. tit. 2. de feudo ex pacto & prouidentia antiquo. n. 70.* post Isern. Paridem, Aluarotum, & alios.

Octauò idem est, quando dictum fuit, pro te & suis.
15 * Hoc etiam in casu esse feudum ex pacto & prouidentia, scripsit Thomas Marinus præcitato in loco, reiecta contraria opinione Alex. *in cons. 26. lib. 5.* Rubei *in cons. 84. nu. 3.* & Pinelli *in l. 1. in princ. nu. 90. C. de bonis maternis.*

Nonò idem est, quando dictum fuit, pro te & de-
16 scendentibus tuis. † Hoc etiam casu dicitur feudum ex pacto & prouidentia: sicuti tradit Thomas Marinus præcitato in loco *num. 74.* qui vnà cum Alexan. *in cons. 18. nu. 12. lib. 5.* Curt. Iun. *in cons. 3. num. 4.* Afflicto *in præludiis feud. num. 98.* & Pinel. *in d. l. 1. nu. 90.* existimauit hoc carere probabili dubitatione.

PRÆSVMPT. XCVI.

Feudum rectum & proprium in dubio præsumi.

SVMMARIA.

1 *Feudum rectum & proprium præsumi in dubio.*
Idque procedere etiam propria & recta feudi natura alterata aut immutata. num. 2.
3 *Feudum pro quo annuus census præstatur, feudum non esse propriè.*
4 *Feudum emptitium, feudum impropriè dici.*
5 *Feudo concesso, pacto adiecto, vt nullum præstetur seruitium ab eius natura recessum dicitur.*

6. Feudum

6 *Feudum conceſſum pro maſculis & fœminis, improprium dicitur in eo quod ad fœminas tranſit.*
7 *Feudum natura conſiderari poteſt dupliciter.*
8 *Feudi naturam, ſecundum regionis morem attendi potius quàm quæ ſecundum ius ſcriptum eſt.*
9 *Feuda propria in foro Iulij & ea dici, pro quibus annuus cenſus ſoluitur.*
10 *Feudum improprium cenſetur, ſi ex inueſtituræ verbis id appareat.*
11 *Feudi proprij naturæ repugnat alienandi facultas.*

EST vera hæc iuris & interpretum ſententia, feu-
1 dum †in dubio præſumi rectum & proprium. Ita gloſſ. Baldus & Aluarotus *in c.1. §.præterea. Quid ſit inueſtitura*: & Thomas Marinus *in tractatu feudorum, in tit.de feudo ſimplici & recto, nu.3.* & ſcripſi *in conſ. 1.n.312. & in conſ.181.nu.71.* vbi alios plures huius opinionis Doctores commemoraui. Quibus accedunt Perna *in conſ.8.n.10.* Cravet. *in conſ. 624.* & Doctiſſimus Antonius Sola *in cõmentariis ad decretã Pedemõtium, in tit.de feudis.gloſſ.Rubricæ n.1.* Et quę dicantur de natura feudi recti & proprij, copiosè ſcribit Thomas Marinus *in tit.de feudo hab.propriam naturãfeudi.*

Extenditur primò, vt locum habeat etiamſi pro-
2 pria & recta ipſa feudi * natura alterata atque immutata fuit. Nam & tunc quoad reliqua retinet rectam & propriam feudi naturam. *c.1.de feudo non habẽte propriam naturam feudi.* ibidem licet propriam naturam feudi non habeat, iure tamen feudi cenſetur. Et manifeſtè reſpondit Romanus *in conſ.70.num.2.* quòd licet
3 feudum, † pro quo præſtatur cenſus annuus non ſit propriè feudum: attamen ſi in aliqua diſpoſitione feudi mentio facta eſt, intelligitur etiam comprehenſum hoc feudum. Et Romanum ſecuti ſunt Præpoſitus *in proœmio Feudorum.col.7.verſic.& proinde.* Dec. *in conſ. 193.num.3.* Curtius Iun. *in tractatu feudorum in 1.parte quæſt.6.* Cravet. *in conſ.373.nu.28.& in conſ.472. num. 18.* Natta *in conſi.467.nu.12.libr. ſecundo.* Thomas Marinus *in tractatu feudorum, lib.1.tit.21.de feudis degenerantibus.* Et in ſpecie magis ſcripſit idem Thomas Marinus *in tit.de feudo non habente propriam naturam feudi. num.7.* hæc feuda dici, & non impropriè niſi in his tantum à quibus pacto eſt receſſum à feudi natura. Ita quoque Modernus Pariſienſ. *in commentariis ad conſuetudines Pariſienſ.in tit.1.§.30.num.centeſimo*
4 *in fin.* dixit quod etſi feudum emptitium † eſt feudum improprium, ob id quod eſt contra naturam feudorum, quæ gratuitò ſolent concedi: attamen in reliquis retinet naturam feudi, & feudi nomen, & dicitur (ait ille) verum feudum, & regulatur in omnibus tanquam feudum.

5 Idem eſt quando feudum conceſſum eſt, † adiecto pacto, quod nullum ſeruitium præſtetur. Nam & tunc remanet feudum: etſi à feudi natura in eo receſſum eſt, vt ſeruitium non præſtetur. Ita affirmarunt Bald. *in l.1.quæſt.7.ff.de rerum diuiſ.* Præpoſitus *in proœmio feudorum.col.6.verſic.& proinde.* Sigiſmundus Lofredus *in conſ.1.num.177.* Rolandus *in conſ.2.num.135.lib. 1.* Siluanus *in conſ.42.num.5.* Franciſcus Decius *in conſ. 101.nu.74.* & eruditiſſimus Molina Hiſpanus *in libr.1. de Hiſpano.primogen.cap.13.num.15.* Sic etiam quando
6 feudum eſt conceſſum pro maſculis & fœminis, * dicitur quidem improprium, quoad id, quod tranſit ad fœminas, in reliquis verò eſt proprium. Ita reſpondi *in conſ.400.nu.6.libr.4.* & idem conſuluit Io. Baptiſta Ferretus *in conſ.178.* qui ſic reſpondit de feudis Caſtri ſancti Danielis patriæ Fori Iulij, conceſſis à Sereniſſimo Dominio Venetiarum, Gabrieli de Pithianis. De quibus quidem feudis cum eſſet controuerſia inter ipſum Sereniſſimum Dominium, & Illuſtriſſimum Patriarcham Acquileienſem, ſic reſpondi pro ipſa Sereniſſima Republica. Et præter iam dicta conſiderabam illa dici verè & propriè feuda, cum non repugnent naturæ feudorum, ſecundum morem, & conſuetudinem ipſius patriæ Fori Iulienſis. Natura enim
7 feudorum † conſiderari poteſt dupliciter, nempè ſecundum ius ſcriptum feudorum, & ſecundum mores & conſuetudines regionum. Ita declarat Thomas Marinus *in tractat.de feudis.in tit.de feudo non habente propriam naturam feudi.nu.6.* Et hæc quidem natura
8 feudi * ſecundum morem regionis attendi magis debet, quàm illa, quę eſt ſecundum ius ſcriptum, vt decidit Guido Papæ *in quæſt.59.* poſt Hoſtienſem, quem commemorat. Porro ſecundum morem ipſius regio-
9 nis Fori Iulienſ. feuda etiam illa propria † dicuntur, pro quibus annuus cenſus præſtatur.

Declaratur hæc præſumptio, vt locum non habeat,
10 quando † colligitur ex verbis inueſtituræ eſſe feudum improprium & non rectum. Ita tradit poſt alios Thomas Marinus *in dict. tit.de feudo non habente propriã naturam feudi.nu.4.* Et ibid. *n.5.* ſubiungit exemplum, quando feudum eſt conceſſum pro ſe, & quibus dederit. Nam cum his verbis cenſeatur data alienandi
11 facultas, id quod † repugnat naturæ feudi proprij, dicitur alterare ipſum feudum, & efficere illum feudum non rectum & improprium. Id quod in ſpecie reſponderunt etiam Curti. Iun. *in conſ.130.num.7.* Campegius *inter conſilia Bruni in conſ.11.colu.2.* & Cravet. *in conſil. 472. num. 10.* qui tamen aliud eſſe dixerunt, quando conceſſio facta eſt pro ſe & his quibus legitimè dederit. Reliqua exempla feudi improprij ſunt apud Thomam Marinum *præcitato in loco, & duobus titul. ſubſequentibus.*

PRÆSVMPT. XCVI.

Caſtrum an præſumatur à Principe infeudatum vel donatum, aut cuſtodiæ traditum.

SVMMARIA.

1 *Caſtrum cauſa cuſtodiæ conceſſum præſumi.*
Niſi titulus habilis ad transferendum dominium præceſſerit, num. 4.
Aut traditionis verba ſignificarent. num.5.
2 *Dominij tranſlatio non præſumitur in dubio.*
3 *Clauium traditionem cauſa cuſtodiæ factam præſumi.*

CONtingit aliquando Principem concedere ſeu tradere alicui caſtrum, non expreſſo titulo quo tradit, quare dubitari ſolet, quo titulo & modo tradi-
1 diſſe dicatur? Et præſumi † traditum cauſa cuſtodiæ reſpondit Brun. *in conſ.87.nu.1. & 2.*

Ea ratione moti ſunt, quia vbi ignoratur cauſa tra-
2 ditionis, præſumitur cauſa cuſtodiæ, cum dominij † tranſlatio in dubio non præſumatur. *l. cum pater, §. pluribus, de leg.3.* vbi Bart. idem Bart. *in l.1.num.4.ff.pro dote. & in l.ſub conditione.in fi.ff.de ſolutio.* Aretin. *in c. examinata, n.18.de iudiciis.* Deci. *in l. ſemper in obſcuris, n.7.ff.de reg.iur.* Deci. *in l.ſi paſcẽdæ, n.15.C.de pactis.*

Huc facit quod ſcriptum reliquit Luc. de Penna *in*
3 *l.3.præſumptio. 29.C.de apochis publ.lib.10.* Clauium † traditionem præſumi factam cauſa cuſtodiæ loci qui clauibus illis clauditur & reſeratur. *l. dominus horreorum.ff.locati. & d.l.cum pater.§.pluribus.* Idem ſenſit Iaſon *in conſ.208.in fin.libr.2.*

Declaratur

Declaratur primò, hæc doctrina, vt locum non habeat † quando præcessit titulus habilis ad transferendum dominium: vt si esset titulus venditionis: vel alius similis. Nam tunc præsumitur traditio facta causa transferendi ipsum dominium. Ita declarat Bart. *in d. l. 1. num. 4. ff. pro dote, & in d. l. sub conditione, in fin. ff. de solut.* Brun. *in d. cons. 87. nu. 1.* & Curtius Iun. *in l. cum quid, num. 17. ff. si cert. pet.* 4

Declaratur secundò non habere locum quando verba † traditionis significarent translationem dominij, vt si princeps dixisset, do, assigno, vel alio simili verbo vteretur: sicuti diximus suprà hoc libro *in præsumpt. 30.* vbi de re data à patre filio, an præsumatur donata, vel in peculium concessa. 5

PRÆSVMPT. XCVII.

Castro in feudum dato, vel donato, vel vendito quando jurisdictio, & merum ac mixtum imperium, concessum præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Castro simpliciter à principe concesso, in quo aliqua iurisdictio exerceri non consuevit, non præsumitur concessa jurisdictio.*
2 *Castrum quod muro cingitur, dici,*
3 *Territorium dicitur, id quod extra muros Castri continetur.*
4 *Separatorum aut divisorum concesso vno, non præsumitur concessum aliud.*
5 *Castrum à jurisdictione quid separatum esse.*
6 *Territorium sine jurisdictione, & jurisdictionem sine territorio consistere.*
7 *Accessorium in translatione principalis, quando non contineatur.*
8 *Iurisdictionem non esse accessorium Castro omnino cohærens.*
9 *Rescripta quibus jurisdictio ordinarij alteri demandatur strictè interpretari.*
10 *Toto translato, censentur omnes ipsius partes translatæ.*
11 *Principali concesso censentur tributa illi cohærentia.*
12 *Castrum seu territorium significare vniversitatem quandam respectu nominis sui.*
13 *Beneficia principum strictè interpretanda quando tertius læditur.*
14 *Castro simpliciter concesso in quo jurisdictio & imperium exerceri consuevit, illa quoque concessa præsumitur.*
15 *Castro cum jurisdictione concesso, merum imperium concessum præsumi, Dini fuit opinio.*
16 *Castrum in limitibus imperij, sine principis licentia ædificari vetitum esse.*
17 *Concessionis à principe factæ verba latissimè interpretanda sunt.*
18 *Iurisdictionis nomine merum imperium demonstrari significatione larga.*
19 *Beneficia principum latè interpretantur, nisi stricta interpretatio à lege approbetur.*
20 *Beneficia principum non comprehendunt ea quæ requirunt specificam mentionem.*
21 *Imperium mistum sui natura concessibile est & delegabile.*
22 *Genus idem quod species operatur.*
23 *Iurisdictionis concessione generali, non concessum dici merum imperium, est opinio Baldi, Angeli & aliorum.*
Distinguit Felin. num. 32.
24 *Legem condere meri imperij est.*
25 *Verba etiam in materia favorabili, si possunt, in specie an sumenda sint, nu. 26.*
27 *Imperium merum ex regalibus esse.*
28 *Regalia specialem requirunt concessionem.*
29 *Regalium facta mentione in concessione aliqua, sermone etiam generali illa contineri.*
30 *Magistratuum creandorum potestas jurisdictionis est.*
31 *Imperium merum, venit appellatione jurisdictionis in genere.*
33 *Castrum quod civitati subest cum jurisdictione princeps concedendo, non præsumitur concedere merum imperium.*
Nisi tamen cum omni vel tota jurisdictione concesserit, num. 34.
35 *Castro cum jurisdictione concesso, si aliqua meri imperij princeps sibi reservavit, reliqua præsumuntur concessa.*
36 *Mandato procuratoris generali quando comprehendantur etiam quæ speciale mandatum requirunt.*
37 *Regalia jurisdictionis concessione contineri, casu quo aliqua reservata sint.*
38 *Castro concesso cum jurisdictione & omnibus suis pertinentiis, dicitur concessum merum imperium.*
39 *Castrum concedens cum jurisdictione, quod civitati non subest, princeps etiam cum mero imperio præsumitur concessisse.*
40 *Iurisdictionis solum exercitium in Castro sive in civitate princeps concedendo, præsumitur etiam merum imperium concedere voluisse.*
41 *Regalia concesso Castro cum jurisdictione, non comprehenduntur.*
42 *Regalia personæ principis adeo cohærent, vt avelli vix ab ea possint.*
43 *Castrum vendens privatus aliquis, jurisdictionem personæ cohærentem non præsumitur vendidisse.*
Nisi tamen pretij quantitas id suadeat, nu. 45.
44 *Iura personalia, ossibus personæ cohærent.*
46 *Iurisdictio cohærens loco, eo vendito & ipsa præsumitur vendita.*
Nisi pretij quantitas aliud arguat, nu. 47.
48 *Iurisdictio in dubio Castro cohæret, & in eius venditione comprehenditur.*

PEregregia est quæstio, quæ præcedentibus annectitur, an & quando concesso Castro in feudum vel etiam donato vel vendito, præsumatur concessa jurisdictio, merum ac mistum imperium? Disputationem hanc etsi non levi studio & diligentia absolvi, dum obscurissimam jurisdictionum tractationem, pro suggestu meis enarrarem auditoribus: Non gravabor tamen hic commemorare præcipua quæ rei nostræ conveniunt. Hic itaque distinguendi sunt aliquot casus, vt facilius omnia explicentur.

Primus itaque est casus, quando princeps concessit simpliciter castrum, in quo non consuevit exerceri aliqua † jurisdictio & imperium: Sed ab ipso principe seu ejus magistratibus jurisdictio ipsa & imperium Castri exercebantur in vrbe cui Castrum subjectum & suppositum erat. Hoc casu princeps non dicitur cum ipso Castro transtulisse aliquam jurisdictionem & imperium. Ita scripserunt Bald. *in c. 1 nu. 7. de allodiis in vsibus feudorum.* Corneus *in cons. 189. c. 1. lib. 4.* Gaspar. Vallascus *in l. imperiũ, n. 54. ff. de jurisdictione omnium judicum,* & ibidem Ioannes Longovallius, *num. 104.* Parisius *in cons. 8. num. 4 & in cons. 9. nu. 14.* & *18. libr. 1.* Modern. Parisiensis *in commentariis ad consuetud. Parisienses, §. 1. gloss. 5. nu. 44. & nu. 47. versic. secus de his,* & apertius

BIU Cujas

& apertius Didac. Covarru. *lib. pract. quæst. cap. 1. num. 10. ver. 10. concl. &c. & in ver. primum etenim, &c.* Idem manifestè docuit Alciatus *in d. l. imperium, num. 103. versic. breviter.*

Ea ratione & argumento adducti sunt, quia Ca-
2 strum † dicitur quod muro cingitur: sicuti communis extat loquendi vsus, vt testantur Oldradus *in cons. 121. nu. 7.* & clarè ad rem Pontan. *in commentariis ad consuetudines Blesenses, artic. 65. §. 20. colum. 3. vers. secun-*
3 *do in vocabulorum*, sic & territorium † dicitur quod extra muros Castri continetur, *l. pupillus, §. territorium, ff. de verborum signif.* Et ideò jurisdictio ac imperium sunt quid separata ab ipso Castro. Ergo concesso Castro, non dicitur concessa jurisdictio. Cùm concesso vno ex † separatis & diversis, non præsumatur
4 concessum aliud. Ita arguit glos. *in c. 1. de capitan. qui curiam vendidit.* Et hoc quidem confirmatur secundò
5 auctoritate eorum, qui scripserunt, castrum † esse quid separatum à jurisdictione: Cùm jurisdictio possit esse vnius, & Castrum alterius. Ita Baldus *in capit. 1. §. è contrario de investitura de re aliena facta.* Oldradus *in dicto consilio 121. num. 9.* Castren. *in cons. 56. Videtur dicendum, libr. 2.* Alex. *in cons. 76. col. 2. lib. 2.*

6 Imò territorium potest esse sine † jurisdictione, & è contra jurisdictio sine territorio. Bartol. *in l. 1. columna vltim. ff. de iurisdictione omnium iudicum.* Decius *cons. 483. colum. vltim.* Et inquit Bald. *in l. data opera, num. 29. C. de accusatio.* jurisdictionem esse qualitatem quandam à Castro & feudo separatam, & quid extrinsecum. Et castrum nil commune habere cum jurisdictione scripsit Socinus Sen. *in l. 1. in princ. num. 27. ff. de acquirenda poss. & in cons. 15. num. 2. & in cons. 95. num. 9. lib. 3.* Et rursus & tertiò prædicta comproban-
7 tur, quod in † actibus significantibus translationem juris de vno in aliud, accessorium suo principali non omnino cohærens, & quod ab eo dividi potest, non continetur in translatione principalis, *l. quoties, ff. de contrahend. empt. l. vltim. de suppellect. lega. & l. secunda, ff. de fundo instructo.* Etsi ergo concedimus, jurisdictionem esse quid accessorium ad castrum, attamen
8 non est † accessorium omnino cohærens. Non ergo concesso Castro, dicitur concessa jurisdictio. Præterea & quartò accedit, quòd cum castrum quoad jurisdictionis administrationem subsit civitati, agitur de præjudicio ipsius civitatis, cujus potestas imminuitur, & propterea sumenda est stricta interpretatio, sicuti
9 dicimus in rescriptis † quibus jurisdictio ordinarij alteri mandatur, quæ strictè interpretantur, ob id quod lædunt ordinarij potestatem & jurisdictionem. Ita glos. & Dd. *in c. de rescr. in 6.* & ad rem nostram tradit Curt. Iun. *in leg. imperium, num. 42. ff. de iurisd. omn. iud.*

Non obstant nunc rationes & argumenta, quibus contrariam opinionem probat Rom. *in l. 3. in prin. num. 9. ff. de acq. poss. & in cons. 444. nu. 7.*

Et primò motus est Rom. *l. 1. §. cum vrbem, ff. de offic. Præfecti vrbi.* Verùm facilè respondetur, ibi concessam fuisse administrationem vrbis cui jurisdictio ipsa cohærebat. Non ergo mirum si translata dicitur
10 jurisdictio: cum translato vno † toto, censeantur translatæ omnes ejus partes, *argum. l. qui vsumfructum, de verborum oblig.*

Secundò adductus est Romanus eo argumento, quòd jurisdictio cohæret administrationi, quam quis habet causa & ratione territorij, *l. vlt. Cod. vbi & apud quem in integr. restitu. peten. & l. vlt. C. de fundis limi-*
11 *troph. lib. 11.* Atqui concessa re principali, † censentur tributa etiam ea quæ illi cohærent, *l. creditor, §. vlt. ff. de actio. empt. l. vxorem, §. legaverat, de leg. 3. & l. prædiis, ff. de fundo instruct.* Ergo concesso Castro dicitur etiam concessa jurisdictio.

Cæterùm respondetur ex jam dictis suprà, vbi demonstravimus, castrum sui natura annexam non habere jurisdictionem, atque ita ei non cohærere. Nec jura illa allegata à Romano probant: cum loquantur illis in casibus in quibus lex clarè voluit Castro cohærere jurisdictionem. Et in casu nostro præsupponimus jurisdictionem non cohærere huic Castro, cum subsit civitati, & ab ejus magistratibus moderetur.

Tertiò sic est argumentatus Romanus, hoc verbum
12 castrum, † seu territorium significat vniversitatem quandam, *l. pupillus, §. territorium, ff. de verborum signific.* Atqui cum vniversitate transeunt ea, quæ alioqui in actu singulari non transirent, *l. in modicis, ff. de contrah. emp. & l. quædam, ff. de acquiren. rerum domin.* Ergo in concessione Castri & territorii dicitur contineri etiam jurisdictio.

Verùm respondetur territorij nomen significare vniversitatem respectu sui nominis, hoc est quoad prædia, quæ & ipsæ terræ dicuntur, *d. §. territorium,* sed non significat jurisdictionem, quæ non est ex eadem materia, sed diversa.

Quartò hanc opinionem (inquit Romanus) probat ratio illa qua dicimus beneficia principum esse latissimè interpretanda, *l. vltim. ff. de constit. princ. l. donationes quas Divus, C. de donat. inter vir. & vxor. & l. hac saluberrima, C. de præposit. agen. in rebus. libr. 12.* Ergo dicendum est, principem concedere voluisse castrum cum ipsa jurisdictione.

13 Respondetur primò, beneficia † principum non latè, sed strictè interpretari, quando tertius læditur, vt declarat post alios Iason *in d. l. vlt. ff. de constit. princ.* sed hic læditur civitas, cui castrum ipsum subest, & quæ in illo jurisdictionem exercet: Non ergo in concessione Castri continetur jurisdictio.

Secundus est casus, quando princeps concessit sim-
14 pliciter castrum, in † quo consuevit exerceri jurisdictio & imperium. Hoc casu præsumitur principem voluisse transferre ipsam jurisdictionem & imperium. Ita ex sententia Bartol. *in l. inter eos. ff. de acquiren. rerum dom.* scribunt in specie Caspar. Vallasc. & Ioan. Longovallius *in l. imperium, ff. de iurisdict. omn. iud.* ille, *num. 51.* iste, *num. 204.* Iacob. *in investitura feudali, in verbo, De Castro, num. 4.* & apertius Didac. *lib. pract. qu. cap. 1. nu. 10. ver. quod ipse censeo, & colum. penultim. ver. tertiò constat.*

Primò satis manifestè probat, *d. l. 1. §. cum vrbem ff. de off. Præfect. vrb.* quem suprà declaravi.

Secundò vrget ratio, quod concesso principali, censentur concessa omnia accessoria & ei cohærentia, vt retulimus suprà in secundo argumento Romani, cum autem hic cohæreat jurisdictio ipsi Castro, ex quo in eo administratur, & nulli subest civitati, dicendum est, quod Castro ipso concesso, præsumatur concessa etiam jurisdictio.

Tertiò accedit, quòd hoc in casu non agitur de alicuius præjudicio quàm ipsius principis, & ob id latissima præsumi debet interpretatio, sicuti tradunt omnes *in d. l. vlt. ff. de const. pr.* & ibi Iason.

Est ergo dicendum quod princeps voluerit concedere etiam jurisdictionem.

Tertius est casus, quando princeps concessit castrum cum jurisdictione, an præsumatur voluisse concedere merum imperium, hoc est gladij potestatem? Hic casus multum dubitationis habet, quandoquidem tres extant interpretum opiniones. Quarum prima fuit

eorum

eorum qui affirmarunt, principem voluisse concedere
15† etiam merum imperium. Ita omnium primus scripsit Dynus, quem refert & probat Ioan. Andr. *in addit. ad Specul. in tit. de iurisd. omnium iudic. in prin.* Ita quoque apertius Oldradus *in cons.* 252. Bald. *in l. cum multa, C. de bonis quæ liberis.* Castrens. *in cons.* 187. *Notandum est, quod ista imperialis, nu.* 4. *lib.* 2. Alexand. *in cons.* 35. *col.* 2. *lib.* 4. Vallascus *in l. imperium, nu.* 35. *de iurisd. omnium iudicum.* Parisius *cons.* 8. *nu.* 5. *& in cons.* 9. *nu.* 14. *libr.* 1. Alciat. *in c. quod sedem, nu.* 27. vbi testatur communem *de offic. ordin.* Modern. Parisien. *in commentariis ad consuet. Paris. in tit.* 1. §. 1. *gl.* 5. *nu.* 48. & Didacus Covar. *in lib. pract. quæst. c.* 1. *nu.* 10. *vers. secundo vbi conceditur.* Et ij quidem adducti sunt primo textu *l.* 1. §. *cum vrbem, ff. de officio Præfect. vrbi.*

Verùm mea quidem opinione non probat, cum ibi jam merum imperium cohæret ipsi vrbi Romæ, & propterea commissa vrbis administratione Præfecto, dicitur etiam concessa gladij potestas, quæ ad ipsam administrationem pertinet. Et ideo Bartol. *in l.* 1. *nu.* 3. *ff. de damn. infect.* dixit, esse speciale in vrbe Roma, cui competebat omnis potestas.

Secundò afferri solet *l.* 2. *Cod. de bon. vacant. lib.* 10. vbi domo donata à principe transeunt omnia adiacentia.

Cæterùm facilè tollitur argumentatio hæc, cum in casu nostro merum imperium non cohæreat castro, vt diximus suprà. Et rursus *in d. l.* 2. continentur adiacentia, quia domus fuerat concessa his adiectis verbis, cum integro statu: quæ sanè verba desunt in hac facti specie.

Tertiò adducitur *l.* 2. *C. de fundis limitrophis, lib.* 10. vbi gl. sed verè nil ad rem pertinet. Cùm loquatur de solo ipso ædificio Castri, quod ab alio quàm à specialiter electis, possideri non potest in limitibus imperii.
16 Nec ibi † ædificari potest sine principis licentia, vt notant ibi Bart. & reliqui, & Brun. *in cons.* 87. *nu.* 18.
17 Quartò vrget magis, quòd verba concessionis † factæ à principe latissimè sunt interpretanda, *l. vlt.* vbi Ias. *n.* 25. *& 27. ff. de const. prin. l. donationes, quas Diuus, C. de don. inter vir. & vxor. & l. hac saluberrima, C. de præpos. agen. in reb.* 12. Atqui secundum largam signi-
18 ficationem huius nominis † iurisdictionis, merum imperium demonstratur, vt scribunt glos. & omnes *in l. imperium, ff. de iurisdictione omnium iudicum, & gl. in §. iusiurandum, in verbo iurisdictionem, in Auth. de defen. civit.* Ergo concessa iurisdictione dicitur etiam concessum merum imperium.

Verùm nec argumentum hoc satis solidum est.
19 Nam beneficia † principum latè interpretantur, nisi stricta interpretatio à lege approbetur. At lex non approbat, quòd in generali translatione iurisdictionis, transeat merum imperium, *l.* 1. *in prin. ff. de off. eius,* & manifestius *in c. licet, de off. vica. in* 6. vbi in vicarium generalem, cui concessa est iurisdictio, non dicitur transire merum imperium. Præterea beneficia & con-
20 cessiones principum non comprehendunt ea † quæ requirunt specificam mentionem, *c. quod translationem, de off. Legat.*

Quintò affertur *l. cognitio. in princ. ff. de off. eius,* vbi in mandato generali iurisdictionis transit mixtum imperium. Ergo idem de mero dicendum est. Sed
21 facilè respondetur, loqui de illo misto † quod est sui natura concessibile & delegabile, vt est causa removendi tutorem suspectum: sicuti probat *l.* 1. §. 1. *de suspectis tutoribus.* Et præterea *in dict. leg. cognitio.* id concessum dicitur favore pupillorum, vt ibi expressum est.

Sextò & vltimò adduci solet argumentum, quòd
22 genus † idem operatur quod species, *l. si duo, in fine. ff. de administr. tut.* Atqui princeps in specie potest concedere merum imperium.

Ergo etiam in generali concessione continetur.

Verùm argumentum hoc nihil concludit: cùm nos loquamur de voluntate, argumentum verò de potestate, Concedimus quidem principem posse, sed negamus velle sola concessione iurisdictionis transferre merum imperium.

Secunda fuit opinio eorum qui scripserunt, in ge-
23 nerali concessione † iurisdictionis non contineri merum imperium. Ita à fortiori Bald. *in cap. quanto, num.* 5. *in fin. de iudiciis,* cum dixit quod concessa omni iurisdictione, non dicitur concessum merum imperium. Idem sensit Angel. *in l. imperium, colum.* 2. *ff. de iurisdictione omnium iudicum,* qui postquam dixit, con-
24 dere legem † esse meri imperij, subiungit, quod ob id infeudatus de ciuitate, vel Castro cum iurisdictione tantum, non possit condere legem, apertius opinionem hanc probarunt Iason *in d. l. imperium, num.* 11. & ibidem Longovallius, *num.* 197. & Curtius Iunior *num.* 41. & idem Curt. *in l.* 1. *in prin. nu.* 53. *ff. de off. eius.* Quæ quidem opinio (omissis auctoritatibus Bald. & Ang. quibus vtitur Iason, cum probabiles non autem necessariæ sint:) fulcitur primo text. *l. si in aliquam, §. plenissimam, cum l. sequen. ff. de off. Procons. & Legati,* vbi merum imperium includitur in concessione iurisdictionis plenissima. Ergo secùs si simpliciter concessa fuit iurisdictio.

Cæterùm vnà cum Decio *in d. l. imperium, num.* 26. respondetur, non esse bonam consequentiam, merum imperium continetur sub iurisdictione plenissimè concessa, ergò non continetur sub ea, quæ simpliciter concessa est: stat enim simul quòd sub vtraque comprehendatur.

Secundò motus est Curtius Iun. *in d. l. imperium, nu.* 41. ea ratione, quòd etiam in materia favorabili, si
25 verba † possunt sumi in genere & in specie, debent sumi in specie. Bart. *in l. hoc legatum, de leg.* 3. quem secuti sunt Alex. *in l. certi condict. in princ. num.* 3. *ff. si certum pet. & in l. Gallus, §. si eius, n.* 3. *ff. de lib. & posthum.* & Matthes. *in notab.* 89. Atqui sumendo hic nomen iurisdictionis in specie merum imperium non continetur. Ergo concesso Castro cum iurisdictione, non censetur concessum merum imperium.

Cæterùm respondetur vnà cum Alciato *in cap. quod sedem, nu.* 27. *de off. ordin.* ea declaratione Abba.
26 *in cap. Rodulph. num.* 3. *de rescript.* verum † non esse quod etiam in favorabilibus sumi debeant verba in specie, cum id procedat solum in odiosis.

Tertiò argumentatur Alciat. *in c. quod sedem, num.* 27. *ff. de off. ordin.* hoc argumenti genere. Merum
27† imperium est ex regalibus, *c.* 1. *in princ. quæ sint rega-*
28 *lia, ibi, pœnæ & multæ compendia.* Atqui regalia † non veniunt in sermone generali, sed specialem concessionem requirunt, sicuti probat *d. c.* 1. *ibi, nisi quæ specialiter quibusdam conceduntur.* Ergo merum imperium non continetur sub nomine generali iurisdictionis.

Verum præter responsionem Alciati negantis *d. c.* 1. loqui de omni mero imperio: sed solùm de pœnis & mulctis, quod falsum existimo, respondetur inquam,
29 quòd quando in concessione fit aliqua mentio † regalium, tunc in sermone generali & illa continentur. Ita declarat Isernia *in d. c.* 1. *n.* 3. & ibidem Affl. *in fi.* Atqui nostro in casu regalium facta est mētio, dum concessa est iurisdictio, quæ est ex regalibus, sicuti probat *d. c.* 1.
30 *in fi. ibi, potestas † creandorum magistratuū, quod iurisdictionis est, d. l. imperiū, in fi. ff. de iurisdictione omnium iudic.* Ergo sub eo sermone generali continetur etiam

BIU Cujas

31 merum imperium, quod appellatione † iurisdictionis in genere venit.

Tertia fuit opinio Felin. *in c. quod sedem, num. 3. de* 32 *offic. ordin.* qui ita distinguit. Aut † princeps concedit Castrum cum administratione iurisdictionis, & tunc non præsumitur concessisse merum imperium. Hoc in casu procedit secunda illa opinio Baldi, Angeli, Iasonis & sequacium. Et hunc casum admittit Alciat. *in d. c. quod sedem, nu.* 30. & dicemus infrà in subsequenti casu principali, qui erit ex ordine quartus. Aut (inquit Felin.) princeps donavit Castrum cum iurisdictione, & tunc concessisse dicitur etiam merum imperium. Et hoc in casu locum habet opinio illa prima Dyni, Oldradi, & aliorum.

Cæterum nec opinio hæc retinenda est, quia Felin. non probat lege, vel ratione secundum illud distinctionis membrum, quod nunc venit in controversiam. Quartam itaque opinionem aliquando considerabam, vt distinguantur duo casus, sicuti consideravi supra in concessione Castri simpliciter facta. Primus 33 est, quando Princeps concessit Castrum † cum iurisdictione, quod quidem Castrum subest Civitati, à qua regitur & moderatur. Hoc casu præsumitur Principem voluisse concedere solam ipsam iurisdictionem: non autem merum imperium. Et hoc in casu procedit illa secunda opinio Baldi, Iasonis, & aliorum. Nam hic versamur in odiosis, cum agatur de præjudicio Civitatis, & ob id verba debent strictè, & in specie intelligi.

Hic tamen casus declaratur primò, non habere locum, quando Princeps concessisset Castrum cum 34 omni, † vel tota iurisdictione. Nam tunc concessisse dicitur etiam merum imperium. Ita glos. *in clemen. 1. verbo omnimodam, de foro compet.* Ias. *in d. l. imperium, num. 12. de iurisdict. omnium judicum.* Fel. *in d. c. quod sedem, num. 3. de off. ordin.* Curtius Iun. *in l. 1. num. 50. ff. de off. eius.* Paris. *cons. 9. nu. 3. lib. 1.* & Didac. *in lib. pract. qu. c. 1. num. 10. ver. primum etenim.* reiecta opinione Baldi *in d. c. quanto, num. 7. in fin. de iudic.* qui contrarium asseruit.

Declaratur secundò non procedere quando Princeps, concesso Castro cum iurisdictione, sibi aliqua 35 meri imperii reservavit: Nam tunc reliqua, † quæ meri imperii sunt censentur concessa. Ita in specie declarat Parisius *in cons. 8. nu. 7. in cons. 9. nu. 11. lib. 1.* & fortiori in casu idem scripsit Modernus Parisien. *in commentariis ad consuetud. Parisien. tit. 1. §. 1. gl. 5. nu. 60.* Et præter rationes ab eo consideratas, confecit regula *c. qui ad agendum, de procurat. in 6.* vbi in generali 36 † mandato procuratoris, continentur etiam ea, quæ requirunt speciale mandatum, si in eo mandato excepta fuerunt aliqua ex his, quæ speciale mandatum postulant. Et simile admodum est, quod in concessione 37 iurisdictionis, non continentur † regalia, nisi aliqua ex regalibus fuerint reservata, vt post Alciatum, & alios dicemus infrà. Idem respondit Decius *in cons. 123. nu. 35. lib. 2.*

Declaratur tertiò, vt locum non habeat, quando 38 Princeps concessit † Castrum cum iurisdictione, & omnibus suis pertinentiis. Nam & tunc dicitur concessum etiam merum imperium. Ita respondit Parisius *in cons. 9. nu. 16. & nu. 20 lib. 1.*

Quartus est casus, qui est secundus huius distinctionis, quando Princeps concessit Castrum cum ju- 39 risdictione, † & Castrum ipsum à solo Principe administratur, ex quo Civitati non suberat, & ita agitur solum de damno ipsius principis concedentis. Hoc casu dicitur concessum etiam merum imperium. Nam concessio hæc favorabilis est, & latissimè interpretanda ex quo est beneficium Principis. Et hoc in casu procedit prima illa opin. Dyn. Oldr. & sequacium.

Quintus est casus, quando Princeps non donavit, vel aliter transtulit Castrum: sed solum concessit iudici & magistratui exercitium iurisdictionis sive in ipso Castro, sive in civitate. Hoc casu dubitatio magna est an præsumatur voluisse concedere merum ipsum imperium? Receptior tamen opinio Doctorum est, quod 40 † etiam merum imperium concessisse præsumatur. Ita Bald. *in l. 3. §. vlt. §. de off. Præfecti vrb.* Abb. *in c. quod sedem, nu. 8. de off. ord.* Alex. *in l. 1. in prin. nu. 66. ff. de off. eius, & in cons. 35. lib. 4.* Dec. *in l. imperium, nu. 27. de iurisdictione omnium iudic.* idem *in c. licet causam, col. 1. de prob.* Curt. Iun. *in l. 1. nu. 50. & 53. ff. de off. eius & in l. imperium, num. 42. ver. postremò, ff. de iurisdict. omnium iudic.* Alciat. *in cap. quod sedem, num. 30. de officio ordin.* & Didacus *lib pract. quæst. c. 1. col. vlt. ver. quartò & regulariter.* Et hæc quidem sententia sequenda est, etsi ab ea dissenserint Alex. & alij pleriq; à prædictis relati.

Sextus est casus, quando agitur de regalibus. Tunc 41 enim concesso Castro cum iurisdictione, in ea concessione non comprehenduntur merè regalia. Cùm necessaria sit specifica regalium nominatio, vt concessa dicantur. Ita scribunt Gaspar Vallascus *in l. imperium, nu. 50. ff. de iurisdict. omnium iudic.* & ibidem Iacobin. à S. Georg. *n. 14.* Calcan. *in cons. 102. col. 1.* Alciat. *in c. quod sedem, nu. 28. & nu. 29. de off. ordin.* & Didac. *in c. 1. nu. 10.* Moderni Parisienses *in commentariis ad consuet. Paris. in tit. 1. §. 1. gl. 5. nu. 55. & 56.* Idem decidit Boer. *in cons. 50. n. 12.* qui ob id ait, in hunc vasallum non transire facultatem condendi leges, creandi magistratus, cudendi monetam, & alia regalia commemorata *in c. 1. quæ sint regalia.* Sic dicimus in concessione generali non contineri regalia, vt latè decidit Rota Roma. *in dec. 34. & 35. parte prima, decisionum diversorum novè impressarum.* Hæc enim adeo inhærent 42 † personæ principis, vt evelli ab ea vix possint, vt scribit Boer. *in d. q. 50. num. 13.* qui subiungit, non sufficere concessionem generalem, sed requiri omnino specificam cum certa scientia, & Modern. Paris. *præcitato in loco,* vbi *nu. 60.* declarat, nisi in concessione aliqua ex regalibus reservasset, qua de re suprà attigi. Idem est, quando concurrunt aliæ coniecturæ, vt declarat Rota *in d. decis. 34. & in dec. 35.* vbi multæ coniecturæ referuntur.

Septimus est casus, quando privatus aliquis, vt putà 43 vasallus vendit Castrum, † an præsumatur etiam iurisdictionem vendidisse. Bart. *in l. inter eos, ff. de acq. rerum domi.* distinguit tres alios casus.

Quorum primus est, quando iurisdictio cohæret personæ. Hoc casu iurisdictio non transit in emptorem: atque ita non censetur vendita. Ita scripsit præcitato in loco Bart. quem secuti sunt Rom. *in l. 3. in prin. nu. 6. de acq. poss.* Barb. *in c. Rodulph. n. 82. de rescrip.*

44 Et huius sententiæ ea est ratio, quia jura † personalia cohærent (vt dici solet) ossibus ipsius personæ, & ob id non possunt in alium transferri, *l. vt pomum ff. de servit. leg. & l. 1. §. si hæres, ff. ad Treb.* Et confert quod docuit Bald. *in l. à procuratore, C. mand.* cum dixit, quòd si vasallus vendit fundum in quo solebat habere domum, in qua habitabant exactores sui ad colligendum pedagium, vel fundum, in quo erant erectæ furcæ ad suspendendum delinquentes, eo fundo venditò, non continetur iurisdictio seu facultas illa exigendi pedagium & merum illud imperiū, cum illa non fundo sed personę adhęreāt. Hic casus non habet locū quan- 45 do quātitas ipsius † pretij significaret venditorē hunc voluisse vēdere etiā iurisdictionē. Ita declarat Barb. *in d. c. Rodulph. n. 38. ver. posset etiā, &c.* & infrà repetam.

Quando

46 Quando verò jurisdictio † cohæret loco, & ita secundus est casus secundùm Bartolum, tunc sub venditione Castri continetur etiam jurisdictio. Ita Bart. *in d. l. inter eos.* Et illum secuti sunt Barbat. *in dict. c. Rodulphus, nu.* 82. Vallasc. *in l. imperium, nu.* 55. *ff. de iurisdictione omnium iudicum,* congesti à Didaco *lib. pract. quæst. c.* 1. *num.* 10. dum relata hac Bartoli traditione, proposuit conclusionem, quod concesso Castro, censetur concessa jurisdictio ei cohærens, & loquitur absolutè Didacus, sive facta sit concessio à principe, sive à privato. Et his accedit Romanus *in l.* 3. *in princ. nu.* 9. *vers. secundo casu, de acquir. possess.* Et sententiam hanc egregiè satis probat, *l. testator, §.* 1. *de leg.* 1.

Non habet locum hic casus, quando quantitas
47 † pretij argueret contrahentes non sensisse de ipsa iurisdictione. Ita colligo ex Barbat. *in d. c. Rodulphus, num.* 83. *de rescript.* Et conferunt quæ scripsi suprà, in præsumptione 73. dum explanavi, quæ præsumantur comprehensa in emptione, ex quantitate pretij.

Est etiam tertius casus hujus septimi, quando verè
48 sumus in dubio. Hoc sanè casu præsumitur † jurisdictionem cohærere Castro, & ob id sub ipsa Castri venditione continetur. Ita Bart. *in d. l. inter eos.* Et idem docuit Rom. *præcitato in loco*, scripserunt alij congesti à Boeri. *quæst.* 50. *num.* 11.

Quæ de Castro hactenus scripsimus, locum habent etiam in concessione Curiæ, cum Curiæ nomen sit pariter vniversale comprehendens jurisdictionem. Ita Aretin. *in cons.* 15. *colum.* 1. *versic. circa quod.* Soc. Sen. *in cons.* 86. *num.* 5. *lib.* 1. Curtius Iun. *cons.* 158. *num.* 28. Pasethus *in cons.* 14. *num.* 1. & Cæphal. *in cons.* 418. *nu.* 22. & 38. *lib.* 3.

PRÆSVMPT. XCVIII.

Castro recognito in feudum à Principe, an præsumatur etiam recognita iurisdictio, & imperium seu territorium.

SVMMARIA.

1 *Castrum recognoscens in feudum à principe, iurisdictionem, imperium & territorium non præsumitur recognovisse. Nisi id ex recognitionis verbis colligi possit, num.* 2.

COnvenit maximè, vt nunc explicemus, quando quis scienter recognoscit Castrum à Principe in feudum, an præsumatur etiam recognovisse jurisdictionem, imperium & territorium? Oldradus *in cons.* 121. *nu.* 6. respondit multis rationibus & argumentis,
1 non præsumi † recognovisse jurisdictionem, imperium, & territorium. Quam quidem sententiam sequuti sunt Alberi. *in l. imperium, colu.* 15. *ff. de iurisdict. omnium iudic. & in l. vlt. col. vlt. C. eod.* Bald. & Alvar. *in cap.* 1. *de Capita. qui curiam vendi.* Iacobi. *in investitura feudali in verbo. De Castro rubei montis, n.* 6. *& in verbo, Dictique vassalli promiserunt. nu.* 2. Modern. Parisien. *in commentariis ad consuet. Paris. tit.* 1. §. 1. *gloss.* 5. *num.* 61. Boerius *in qu.* 50. *num.* 11. & Dionysius Pontanus *in commentariis ad consuetudines Blesenses, tit.* 5. *art.* 65. *§.* 20. *col.* 3. & 4. Et motus est Oldradus multis argumentis, quorum aliqua commemoravi superiore præsumptione in primo casu, & alia adiungit Iacobinus, quem suprà retuli.

Declaratur prædicta traditio vt locum non habeat
2 quando † ex aliquibus recognitionis verbis colligi potest vasallum hunc voluisse recognoscere etiam jurisdictionem, imperium & territorium, vt puta si dixit, recognoscere pleno statu, vel cum omni iure. Ita Iacobin. & Modern. Parisien. *in locis supra allegatis.*

PRÆSVMPT. XCIX.

Feudo Castri, vel Oppidi concesso, vel recognito, an & quando pertinentiæ concessæ & recognitæ præsumantur: & quæ ex pertinentiis esse dicantur.

SVMMARIA.

1 *Feudo Castri, vel oppidi concesso, præsumi concessas pertinentias. Et de quibus id pertinentiis non habeat locum, num.* 6.
2 *Castro vel oppido vendito, præsumi venditas eorum pertinentias.*
3 *Venditio cuiuslibet rei complectitur sua pertinentia.*
4 *Concessiones Principum pertinentias continere.*
5 *Adiecta alteri rei loco adiectionis cedunt.*
7 *Pertinentiæ feudi vel Castri, aliæ proximæ, aliæ remotæ.*
8 *Pertinentiæ feudi proximæ quæ sint, & num.* 9.
10 *Pertinentiæ remotæ quæ sint.*

DIsseramus nunc, quando Princeps & dominus concedit Castrum, vel oppidum in feudum, vel emphyteusim, an præsumatur concessisse etiam eorum
1 pertinentias? Et præsumi dominum † concessisse, vel vasallum à domino recognovisse manifestè scripsit Modern. Parisiensis *in commentariis ad consuetud. Parisien. tit.* 1. §. 1. *gloss.* 5. *nu.* 14. & idem sensit Oldradus
2 *in cons.* 252. *num.* 8. Ita dicimus, quòd vendito † castro, vel oppido præsumuntur venditæ etiam eorum pertinentiæ. Bar. *in l. inter eos, ff. de acquirend. rerum domin.* Alexand. *in l.* 3. *in prin. num.* 23. *ff. de acquir. possess.* Copiosè Anton. Corset. *in singul. in verbo, princeps, incipit. Si princeps.* Boer. *in quæst.* 50. *num.* 11. Neviz. *in cons.* 7. *num.* 1. & Alciat. *in respon.* 481. *num.* 4. & 5. Alvarus *in tracta. de iure emphyt. quæst. vltima, num.* 3. latè Surdus *in cons.* 135. *num.* 65. *lib.* 1. & Melchior Palaez *in tracta. de maioratu parte* 4. *quæst.* 20. *colum.* 1. Imò
3 † in venditione cuiuslibet rei contineri alia ad ea pertinentia probat, *leg. fistulas, in prin. & l. qui fundum, §.* 1. *ff. de contrahend. emptio. leg. si venditor, in fin. & leg. Iulianus cum multis sequentibus, ff. de act. empt.*
4 Et in concessionibus † principum contineri pertinentias probat *leg. si quando, la* 1. *C. de bonis vacant. libr.* 10. *ibi continebitur cum adiacentibus & omni iure suo.* Et huius sententiæ ea est ratio, quia quæcunque
5 alteri rei adiecta † sunt, loco adiectionis cedere dicuntur, *l. in rem, §. si quis, & §. quæcunque. ff. de rei vend. & l. sed & si ex meis, §. Proculus, ff. de acquirend. rerum domin.*

Declarat traditionem hanc Modernus Parisiensis
6 præcitato in loco, *nu.* 13. vt locum non habeat † in his pertinentiis, quæ accedunt feudo, non vt feudo, nec in eadem qualitate eiusdem feudi, sed vniuntur, vt fundo patrimoniali ex destinatione patrisfam. non autem ex concessione & investitura feudali: puta si vasallus habens feudum consistens in domo & centum jugeris terræ arabilis: & quia carebat vineis, pratis & horto, emit jugerum vineæ, hortum, & quædam jugera prati, juxta domum suam, & vnivit dicto fundo fortè sub eadem clausura, redditibus & rationibus confusis, sub denominatione vnius & eiusdem fundi, ex quo patet vnum & eundem fundum ex pluribus partibus

BIU Cujas

tibus esse factum, *iuxta l. prædiis, §. Titio, ff. de leg. 2.* & respondit Alexander *in consilio centesimo septuagesimo primo, lib. 5.*

Hoc sanè casu recognito feudo à domino, non censentur prædia sic adjecta recognita: cùm non sint ex pertinentiis originariis ipsius feudi. Et hoc quidem nisi is vassallus scienter voluerit etiam prædia hæc, recognoscere ab ipso domino, atque ita voluit esse feudalia, vt reliqua jam ab ipso dominio habita: sicuti explicat prædictus Mod. Paris. præcitato in loco, *num. 20. & 21.*

Cæterùm solet dubitari quæ dicantur pertinentiæ
7 † Castri & feudi.

Et dicendum est, quòd pertinentiæ aliquæ sunt pro-
8 ximæ: aliquæ verò remotæ. Proximæ sunt illæ, † sine quibus res principalis, vix stare potest: quemadmodum arma bellica, tormenta, annona, & his similia existentia in Castro, oppido, & civitate. Ita Oldrad. *in consilio 163.* Bald. *in cap. 1. §. si de manso, num. 4. si de investitura fuerit controversia,* & ibidem Afflictus, *nu. 3.* & Præpos. Anchar. & Barbat. *in c. cum dilecti. de donat.* Iason *in l. vltim. num. 3. & num. 5. ff. de constit. princip.* & Præposit. Anch. & Barba. *in c. cum dilecti, de donat.* Iason *in l. vltim. num. 3. & num. 5. ff. de constit. princip. & in prælud. feud. col. 8. versic. & per hoc quod feudum,* Decius *in consil. 516. num. 27.* Catelianus Cotta *in memora. in verbo Castro mihi concesso.* Tiraquellus *in tractat. de retractu consang. §. 1. gloss. 7. num. 96.* & idem respondit Doctissimus Pancirolus *in consil. 1. numero 91.*
9 *libro 1.* sunt etiam ex pertinentiis proximis † meliora-
menta oppidorum, & Castrorum, quæ effecta sunt vnum corpus cum ipsis oppidis & Castris, sicuti manifestè, & ad sensum patet. Remotæ pertinentiæ sunt,
10 † quæ ita habitæ sunt: etsi sine eis res principalis stare potest sicuti molendina, valles seu pascua, esse dicuntur de pertinentiis oppidi, & Castri. Ita Calcaneus *in consil. 90. numero 6.* Barb. *in cap. Rodulphus, num. 73. de rescript.* Decius *in d. consilio 516. num. 24.* Parisius *in consilio 27. numero 14. lib. 1.* Alciat. *in respons. 481. num. 9.* & Modern. Parisiens. *in commentariis ad consuetud. Parisien. tit. 1. §. 1. gloss. 5. num. 47.* Sic etiam nemora esse de pertinentiis oppidi, vel Castri respondit Socinus Iun. *in cons. 506. num. 4. libr. 2.* & idem Socin. Sen. *in consilio 47. colum. 1. versi. postremò posset, lib. 1.* sic etiam sensit Alexand. *in cons. 14. num. 5. lib. 7.* qui tamen dixit nemora quorum expressa mentio facta est, non contineri sub nomine pertinentiarum generali: & Palaez *in dict. tract. de maioratu, parte 4. quæst. 20. colum. 1. & colum. 2. in fin.*

Imò & prædia adiacentia oppido, & Castro, quando pro pertinentiis habita sunt, de pertinentiis esse dicuntur: sicuti responderunt Curtius Iun. *in cons. 41. numero 3.* Cravet. *in consilio 54. numero 9.* & Natta *in cons. 505. num. 23. & in consil. 506. num. 26.* & de eadem facti specie interrogati, idem responderunt Cæphalus *in consil. 3. numero 42. libro 1.* & Rolandus *in cons. 10. num. 35. libro 3.* sunt etiam de pertinentiis Castri, & oppidi, reditus, census, vt taxæ Salis, & equorum, & similia: sicuti scripserunt Cæphalus & Roland. *præcitatis in locis,* & manifestè Alciatus *in respon. 493. nu. 2.* Idem dicendum est de prædiis, quæ Castro & oppido circumiacent: si ab ipso Principe, & domino concedente possidebantur. Nam & hæc censentur esse de pertinentiis Castri, & oppidi: Et idem quando à nemine possidebantur. Ita multorum auctoritate respondi *in cons. 360. num. 25.* & dicemus in subsequenti præsumptione.

PRÆSVMPT. C.

Castro, oppido, & civitati prædia adiacentia, an & quando præsumantur esse principis, & domini ipsius Castri, oppidi & civitatis.

SVMMARIA.

1 *Prædia castro adiacentia, præsumuntur esse sub iurisdictione Domini castri.*
2 *Prædia adiacentia castro quoad proprietatem cuius præsumantur. nu. 3. & 4.*
5 *Possessor in dubio præsumitur dominus.*
6 *Territorium existens intra fines feudi feudale non præsumi, si possideatur à privato.*
7 *Castri, oppidi aut civitatis dominus, non præsumitur rerum particularium dominus, si ab aliis possidentur, aut de eorum dominio constat.*
Quomodo autem de possessione eorum constet, nu. 8.
9 *Prædia castro adiacentia præsumuntur domini castri, si nec de dominio vel possessione alterius constet.*
10 *Castrum eius præsumi, cuius est regnum.*
11 *Castri intra fines repertum, præsumitur iure dominij ad dominum castri spectare.*
12 *Dominia rerum à quo distincta fuerint, & nu. 14.*
13 *Fines, possessionem & dominium demonstrant.*
15 *Divisio terræ à quibus facta fuerit.*
16 *Dominia rerum iure gentium distincta fuisse.*
17 *Castri dominus, dicitur habere dominium vniversitatis agrorum in territorio existentium.*
Idque procedit etsi non possideat, sed annuam pensionem ratione dominij recipiat, num. 18.

DIsputatio est frequens, & vtilis, an & quando Castro, oppido, & civitati prædia adiacentia seu in eorum finibus sita, & existentia, præsumantur esse domini ipsius castri, oppidi & civitatis? Qua in re duo capita distinguo vnà cum nostris.

Primum est caput, quando est contentio de jurisdictione, an scilicet prædicta prædia sint sub jurisdictione, & potestate ipsius domini castri, vt de illis, si contigerit contentio, possit jus dicere. Hoc in casu recepta est Doctorum sententia præsumi prædia hæc
1 esse † sub jurisdictione domini ipsius castri, oppidi, vel civitatis. Ita Oldrad. *in cons. 176. in fine.* Specul. *in tit. de feudis, §. quoniam, quæst. 14.* Anchar. Imola & Abb. *in c. nimis, de iureiuran.* idem Abbas *in c. si diligenti, in secundo notab. de præscript.* & ibidem Henricus Boic. *col. 1.* Guido Papæ *in singul. 661.* Socin. Sen. *in l. 1. nu. 25. ff. de acquirend. possess. in cons. 86. numero 6. & in cons. 127. num. 5. versic. aliquando & tertio, libr. 1.* Isernia *in commentariis ad constitutiones Regni, incipit ab officiis nostris,* Afflictus *in decis. 268. nu. 4.* Challaneus *in consilio 18.* Boverius *in singul. in verbo, præsumptio, versic. 18.* Iacobinus *in investitura feudali. in verbo, Dictique vasalli promiserunt, il 2. num. 6.* Curtius Iunior *in cons. 158. num. 24. & 25. & in cons. 184. num. 8.* Antonius Gabriel. *in libro primo conclusionum in tit. de præsump. conclus. 9. numero primo.* Et illis accedunt Ruin. *in cons. 22. numero septimo, libro primo, & in cons. 13. num. 8. libro primo.* Paris. *cons. 15. num. 9. libro primo.* Socin. Iun. *in cons. 65. num. 68. lib. 1.* Cravet. *in cons. 54. numero 9. & in responso pro Genero, numero 430.* & egregiè Didac. *in cap. peccatum, parte 2. §. 9. numer. 8. de regul. iuris in 6.* & secutus sum *in cons. 395. nu. 24. & in cons. 498. & num. 40.*

Et

Et licet Gabriel *in d.concl.9.n.1.versic.contrariam*, refert ab hac opinione dissentire Guido Papæ *in cons.* 213.*in fin.* Henric.Boic.*in c.si diligenti,n.4.de præscrip.* Cardin.Zabarellam *in c. nimis, de iureiur.* & Paris.*in cons.16.num.18.lib.* 4. attamen si rectè illorum traditiones perpendantur,non repugnant illi receptæ sententiæ.

Secundum est caput huius disputationis, quando est contentio de dominio seu proprietate ipsorum
2 † prædiorum,quæ sunt intra fines castri,oppidi,& civitatis.Hoc in capite distinguo aliquot casus.

3 Primus est, quando apparet aliquem esse † dominum illius prædii.Hoc casu res est clara, quòd dominus castri non præsumitur dominus illius prædii:quia in claris non est opus coniecturis,*l.ille aut ille*, §.*cùm in verbis,de leg.*3.

Secundus est casus, quando prædia intra fines ca-
4 stri existentia, ab alio quàm à castri domino † possidentur. Hoc etiam in casu, prædia non præsumuntur esse domini castri,sed ipsius possessoris.

5 Cùm in dubio † possessor præsumatur dominus, *l. cum res,C.de proba. & l.ob maritorum, C.ne vxor pro marito*,& vtroque in loco Doctor.& disseremus infrà *lib.6.in præsumpt.* 38. Hunc casum in specie affirmarunt Aretin.*in l.1.in princip.n.7.ff.de acquirend.possess. & in cons.*15.*colum.*1. & manifestè Socin.Sen.*num.*22. *vers.aliquando & tertio.* Et clarius idem Socinus *in cons.*127.*num.*4.*& num.*5.*versic.quarò & vltimò,lib.*1. idem sensit Henric.Boic.*in c.si diligenti,num.*3.*in fin.de præscript.* Ruinus *in cons.* 13.*num.* 8.*lib.* 4. Idem sensit Gozadin.*in cons.*50.*num.*27. *in fin.* sic quoque decidit
6 Afflictus *in decis.*267.*num.*4.quòd territorium † existens intra fines feudi, non præsumitur feudale atque ita sub domino directo si à privato possidetur, sic & Cravet.*in cons.*293.*n.*6. Roland.*in cons.*46.*n.*67.*lib.*3. Cæphal.*in cons.*205.*n.*2.*& 3.lib.*2.& Puteus *in dec.*323. *num.*3.*lib.*2.Ita etiam intelligendi sunt Doctores,dum
7 dicunt,quòd dominus castri,† oppidi,vel civitatis non præsumitur dominus rerum particularium, loquuntur illi, quando ipsi particulares possident, vel de eorum dominio constat. Ita sanè intelligendi sunt Oldrad.*in cons.*176 *in fine.* Abbas *in cap.si diligenti, in* 2.*notab. de præscriptio.* Castrens.*in cons.* 179. *In causa quàm magnificus.num.*5.*lib.*1.Aretinus *in cons.*15.*num.*2.*&* 3.qui
8 dixit, de possessione † constare, quando apparet prædia fuisse culta à particularibus. Corneus *in cons.*247. *in fin.lib.*2.Bertrandus *in cons.*15.*colum.*1.*lib.*2. Curtius Iun.*in cons.* 158. *num.* 24. & alii congesti ab Antonio Gabriel.*in d.concluf.*9.*num.*4. à Burfat.*in cons.*46.*nu.* 2.*lib.*1. & à Mascard. *in concluf.*271.*num.*7. & à Natta *in cons.*520.*nu.*6.*lib.*3.

His intelligimus malè agere Principes illos, qui prædia Civitatum,& oppidorum,quæ communia appellant, sibi vendicant, & suæ Cameræ appropriare contendunt. Cùm enim prædia illa ab hominum vniversitate possideantur, *iuxtà l.si tantum*, §.*vniversitatis, ff. de rerum divis.* ex quo in nemoribus ligna incidere, & in pascuis depascere consueverint, propria vniversitatis,non autem principis esse præsumuntur.

Tertius est casus,quando non apparet aliquem esse dominum prædiorum, nec ea possidere,vel occupare.
9 Hoc casu prædia illa † præsumuntur esse domini Castri & oppidi.Ita Castrens.*in d.l.1.in princip.num.*7. *ff.de acquirend.poss.ff.* quem sic intellexit,& declaravit Socin.Sen.ibidem *nu.*22.*versic.aliquando & tertio,& in cons.*86.*num.*6.*& in cons.*127.*num.*5.*vers.aliquando & secundo,lib.*1. Ruin.*in cons.*22.*nu.*7.*versi.& per hæc manifestè, in cons.*26.*nu.*7. *& in cons.*40.*nu.*14.*lib.*1.*& in cons.*13.*nu.*8.*lib.*4. Decius *in cons.*317.*num.*9. Curt. Iun.*in cons.*41.*num.*9.Paris.*in cons.*15.*num.*9.*lib.*1.Soc. Iun.*in cons.*160.*num.*13.*lib.*2. Alciat.*in respons.*175.*nu.* 1. Natta *in cons.*460.*num.*10. Antonius Gabriel *in d. cons.*9.*nu.*11.& Cravetta *in cons.*54.*num.*9. *& in cons.* 293.*num.*5. *in fine*, & idem *in responso pro Genero,num.* 430.*vers.sextus casus.* Et hos secutus sum *in cons.*395. *num.*23.*lib.*4. & Surdus *in cons.*151.*num.*4.*lib.*2. qui de eadem facti specie vnà mecum respondit. Et simile scripsit Alciat. *de præsumptionibus, reg.*3.*præsumpt.*20.
10 *num.* 2. *vers. est verum.* Castrum † præsumi esse eius, cuius est regnum. Et huc facit quod docuit Bald. *in rubr.Cod. de contrahend.emptio. quæst.* 21. Cùm dixit,
11 quidquid reperitur intra fines † Castri, & loci,præsumitur de jure dominii pertinere domino illius loci.Et Baldum secuti sunt post alios Brunus *in cons.*34.*nu.*5. & Soc.Iun.*in cons.*139.*nu.*1.*in fin.lib.*5.

Ea ratione prima motus est Socinus Senior *in d. l.*
12 1.*num.*22.*de acquirend.possession.* quod à domino † rerum publicarum distincta fuerunt rerum dominia *l.ex hoc iure.ff.de iusti.& iure*, & termini seu fines appositi.
13 Et ideò † fines demonstrant possessionem & dominium *l.*1.*ff. finium regund.* Cùm ergo non apparet cui assignata fuerint prædicta prædia, remanent apud dominum. Hæc consideratio recipienda non est: Cùm non constet dominum Castri fuisse ab initio etiam dominum prædiorum, & illa subditis suis divisisse, & concessisse.

14 Sed verius est ab initio iure † naturali, & gentium primævo omnia fuisse communia, §. *singulorum. In Institut.de rerum division.* Cùm dixit Iustinian.homines nanciscì dominium jure naturali,quod cum ipso genere humano natura prodidit. Deinde inter se homines dividere cœperunt orbem terrarum, Divus Augustinus *in libro sexto, de Civitate Dei, cap.* 3. scriptum reliquit tempore quo natus est Phalec filius Heber, qui erat abnepos Sem, vnus ex filiis Noe, factas fuisse terræ divisiones. Vel (vt aliis placet) facta
15 fuit † divisio à filiis Noe,hoc est,Sem Cam,Iaphet. Ita Iacobus Philippus Bergomensis *in Annalibus*, quem ex nostris refert Vaconius *in libro primo declarationum iuris cap.*21.*num.*5. Et ideò Iurisconsl. *in l. ex hoc*
16 *iure,ff.de iust.& iure*, rectè scripsit, jure gentium † distincta fuisse rerum dominia & agris positos fuisse terminos. Divisio itaque rerum non ab vno principe hominum, sed ab ipsismet hominibus inter se facta est.

Secundò motus est Socinus eo argumento, & ratione, quòd prædia sunt Domini Castri, & vniversitatis, aut particularium personarum, vt inquit Baldus *in cap.cum Bertholdus de re iudicat. & in cap.* 1. §. *si quis.Quibus modis feudum amitt.* Atqui hic non appareret hæc prædia inculta esse privatorum sicque particularium.Ergo præsumuntur esse domini Castri,ob id quòd ab initio dominium in vniversum erat jus pro-
17 prium. Nam dominus Castri † dicitur habere dominium territorii,cum eius finibus, atque ita dominium vniversitatis agrorum existentium in territorio,*c.cum Berthold. de re iudic.* Et propterea (inquit Socinus) fundata est intentio habentis dominium totius territorii,& vniversitatis agrorum.Qui ergo vult excludere ipsum dominum, debet probare proprium dominium,vel possessionem illius prædii,quod vult ab vniversitate excipere atque excludere,*l.æde sacra*,§.1.*ff.de contrahend.empt.*Diluitur atque confutatur hęc ratio, vt & præcedens, cum jure non probetur dominum Castri,oppidi,& civitatis habere dominium in vniversum agrorum in vniversitate existentium. Habet enim solum, quantum & ipse occupasse reperitur. Est quidem dominus quoad jurisdictionem,& potestatem

BIU Cujas

jus dicendi non autem quoad prædia, nisi appareat ab eo possessa. Esset tamen difficile in judiciis recedere ab opinione Castrensis, Socini, & sequacium, quæ communis est: Etsi dissentiat Ripa *in d.l.1.num.16.* & cogitandum reliquerit Socin. Iun. ibidem, *nu.*135. qui contra ipsum Socin. Sen. inclinavit.

Extenditur casus, vt locum habeat etiam quando
18 dominus Castri † non possidet, sed tamen annua pensio ei præstatur ratione dominii. Ita Specul. *in titul. de locato, §. nunc aliqua, quæst.* 86. & Gabriel. *in d. concluſ. 9. num.* 12. & apertius Alciatus *in respons.* 175. *nu.*1. qui *num.* 2. subiungit, idem esse quando particulares ipsi possessores recognoverunt dominum Castri, oppidi, & civitatis.

Subjungit etiam Gabriel. *in dict. concluſ. 9. nu.*13. ex sententia Chassanei *in commentariis ad consuet. Burgund.* quòd si subditi omnes, vno, duobus vel tribus exceptis, recognoscunt ipsum dominum Castri, quod quoad illum vnum, duos, vel tres, dominus habet intentionem fundatam quòd scilicet, & dominium prædiorum ab eis possessorum, sit ipsius domini Castri.

PRÆSVMPT. CI.

Feudalia an & quando præsumantur, prædia sita in territorio oppidi, vel Castri feudalis.

SVMMARIA.

1 *Prædia sita in feudo, an & ipsa feudalia sint, inter quos disceptatio sit, videndum est.*
2 *Castro in feudum simpliciter concesso, absque prædiis vel pertinentiis, præsumuntur & ipsa à domino in feudum recepta, si alio titulo possidere vasallus non reperiatur.*
3 *Castrum in feudum obtinens, si prædia alio titulo possidere demonstret, præsumptionem quæ pro domino est, convellit.*
4 *Castro generaliter in feudum concesso cum pertinentiis, prædia ab aliis non possessa feudalia præsumuntur.*
5 *Pertinentiarum verbo in venditione Castri, solum iurisdictionem & Castro cohærentia, non autem prædia intelligi.*
6 *Castro limitatè cum iuribus, prædiis, vineis, nemoribus, &c. concesso, vasallo possessore aliquod ex illis ad castrum pertinere negante, domino probatio incumbit. Et quid si de pertinentiis esse, vasallus asserat, nu.*8.
7 *Relativum, Quæ, sui natura restrictivum est.*
9 *Prædia omnia eiusdem iuris, non diversi censentur.*
10 *Possessor titulo præambulo possidere præsumitur.*
11 *Feudali existente bonorum parte maiori, idem de reliqua præsumitur.*
12 *Castro cum prædiis specificè concesso, & recognito, illa feudalia præsumuntur quæ specificè dinumerata sunt.*
13 *Castri concessio & recognitio generalis, nullam facit præsumptionem adversus tertium.*
14 *Investituram & locationem non probare ius feudi, in tertij præiudicium.*
15 *Castri concessione limitatè facta, feudale non præsumitur prædium aliquod contra tertium.*
16 *Emphyteuticum esse fundum confessus, suo nocet successori etiam singulari.*
17 *Castri concessio speciatim prædia vasallo concessa enumerans, non tamen præiudicat tertio.*
18 *Prædium an de pertinentiis castri sit vel non orta disputatione inter convasallos, vel eorum successores, quomodo lis dirimenda.*

CONvenit huic loco, vt explicemus, an & quando prædia sita in territorio oppidi, vel Castri feudalis, & ipsa feudalia esse præsumantur? Hac in re longam, & minus perfectam distinctionem multorum casuum fecit eruditissimus Cravetta *in responso pro Genero, à numero* 426. *vsque ad* 432. Distinguo ego primùm tria capita.

Primum est, quando de prædiis sitis in territorio
1 feudalis Castri disputatio, † & contentio est inter dominum, & vasallum.

Secundum est caput, quando de his prædiis contentio versatur inter dominum aut vasallum, adversus tertium.

Tertium caput est, quando de his prædiis disputatur atque contenditur inter ipsos solos vasallos, vel vasallorum successores.

Quod attinet ad primum caput distinguendi sunt aliquot casus, facilioris explanationis gratiâ, quamquam vna sit omnium communis ratio atque determinatio.

Primus est, quando dominus ipse in sua investitura, & concessione, concessit vasallo ita acceptanti & recognoscenti castrum vel oppidum simpliciter, nul-
2 la † facta mentione prædiorum, vel pertinentiarum, sed simpliciter (vt dixi) locutus est, vt putà, si dixi, concedo tibi Castrum Carbonariæ. Hoc sanè in casu, si vasallus reperiat possidere aliqua prædia sub territorio illius Castri, quæ constat non fuisse ab aliquo possessa tempore illius concessionis, & hic Castri possessor non ostendat, se alio titulo quàm eo quo possidet Castrum, possidere, præsumptio est, quòd illa prædia habuerit à domino Castri, & quod eodem titulo quo & Castrum ipsum possideat. Ita in specie docuit Baldus *in cap. 1. num.* 10. *versic. in quæstione Domi. Oldradi de Capita. qui curiam vend.* dum ita declarat responsum Oldradi *in consilio* 121. Et Baldum secutus est Ruinus *in consil.* 22. *num.* 7. *& in cons.* 40. *nu.* 4. *lib.* 1. Et ratio est manifesta, quia intentio ipsius domini Castri est de jure fundata, quòd scilicet prædia sita in territorio Castri sint sua, si à privatis possessa non reperiantur, eo tempore concessionis, vt docuit Castrens. *in l. 1. in princip. ff. de acquirend. possess.* quem ibi recenset & sequitur Socin. Sen. *num.* 22. *versi. aliquando & tertiò*, & dicemus in sequenti præsumptione in tertio casu secundi capitis.

Quocirca, qui à domino Castrum obtinet, probare
3 debet se alio titulo possidere † prædia, quam eo, quo possidet Castrum, & id probatum sufficit ad convellendam eam præsumptionem quæ est pro ipso domino, quia insurgit hæc præsumptio magis vehemens, quòd hic qui nunc possidet, possederit & antea, vel per se, vel per suos antecessores eodem jure suo, prædia ipsa. Eadem ratione idem à fortiori dicendum est, quando concessio est facta generaliter his verbis, concedo Castrum cum suis pertinentiis. Nam & tunc prædia non possessa à privatis, censentur sub hac concessione comprehensa, atque ita feudalia
4 † præsumuntur. Ita in specie respondit Cravet. *in responso pro Genero, num.* 430. *versic. sextus casus*, ex sententia Socin. Sen. Ruini, Decii, & Natræ, quos suprà retuli. Et post Paris. *in consil.* 27. *num.* 14. *lib.* 1. & Curt. Iun. *in cons.* 41. *num.* 3. *& in cons.* 140. *num.* 10. *& in consil.* 184. *num.* 4. & Albam *in cons.* 64. *numer.* 70. Nam manifestè constat de voluntate domini concedentis, & eadem est ratio, quod præsumantur hæc prædia ipsius domini, si à nullo possidebantur, vt diximus suprà.

Et cum non constet vasallum ipsum possidere hæc prædia alio titulo, præsumitur quod possidet ex eo-

dem

dem titulo antecedenti, quo possidet & Castrum, *iuxta l. quædam mulier. ff. de rei vend. & l. 2. C. de acq. poss.*

Nec hic obstat quod scribunt Doctor. *in l. 3. in princ. ff. de acquirend. poss.* vbi Imola ad finem. Alexan. *nu. 23.* Areti. *col. 4.* & alij multi, cum dicunt vendito vel concesso Castro cum pertinentiis, sub verbo pertinentiarum † non intelligi prædia, sed solum jurisdictionem & similia, quæ Castro cohærent, & in specie magis Curtius Iun. *in cons. 158. num. 26.* Cravet. *in cons. 54. nu. 9. in fin. & in cons. 234. nu. 2. in fin.* quia respondetur, traditionem illam procedere, quando prædia habita non fuerunt de pertinentiis: secùs est in hoc casu in quo vasallus recipiendo prædia tanquam de pertinentiis, & illa possidendo eodem titulo quo possidet Castrum, censetur ea vti de Castri pertinentiis agnovisse. Ita declarat Bellonius *in cons. 10. num. 12.* & latè tradit Melchior Palaez *in tract. de maioratu. par. 4. qu. 20. nu. 16. & 17.*

Hic casus multo magis locum habet, quando concessio fuit his verbis facta. Castrum cum villis, prædiis, vineis, nemoribus consistentibus in territorio & pertinentiis dicti Castri. Nam & hoc in casu multo magis constat prędia omnia fuisse habita de pertinentiis, atque ita fuisse ipsius domini, (nisi à privatis fuissent possessa) & ideo est præsumptio, omnia esse feudalia. Ita respondit Cravet. *in d. responso pro Genero, n. 430. versi. quintus casus, &c.* Qui huius sententiæ citat Ias. *in cons. 235. in fin. lib. 2.* Ruinum *in cons. 108. nu. 22. lib. 2.* & Nattam *in cons. 460. nu. 9. lib. 2.*

Secundus est casus huius primi capitis, quando
6 Castrum fuit † limitatè concessum, vt putà si dictum est Castrum cum juribus, prædiis, vineis, nemoribus, & pascuis, quæ ad ipsum Castrum pertinent. Hoc in casu scribit Cravet. *in responso pro Genero, num. 426. versic. prior casus*, quòd si vasallus possidens negat, aliquod prædium ad ipsum Castrum pertinere, dominus qui asserit, imò pertinere, probare id debet. Ea ratione movetur, quia præsumptio repugnat actori asserenti prædium illud esse de pertinentiis Castri, ex quo res non feudalis, sed libera præsumitur, *c. 1. §. 2. si de feudo fuerit controu. inter domin. & agna. c. 1. iuncta gl. 2. de controu. inter masculum & fœmin. de benef.* Ioan. Andr. *in c. nimis, de iureiu.* & Bald. *in l. libertas, ff. de statu hom.* & alios recensui suprà. Et præterea juris est regula, quod ille qui dicit, probare debet, *l. ei qui. ff. de probat. & l. actor. C. eod.* cum vulgatis similibus.

Nec hic repugnat ipsa concessio, & recognitio, quia nec dominus concedens, nec vasallus recognoscens confessus est, prædium illud esse de pertinentiis, ex quo restrictivè locuti sunt per illud relativum, quæ,
7 † sui natura restrictivum, *l. Stichum, qui meus erit*, vbi Bartol. & reliqui, *ff. de leg. 1.*

Nam dixerunt concedo & recognosco prædia, quæ sunt de pertinentibus, quæ autem illa sint ex ipsis verbis non constat, imò videntur ignorasse: is ergo qui est dominus asserendo esse de pertinentib. probare debet.

Est autem diversum, quando vasallus qui possidet,
8 asserit prædium hoc esse † de pertinentiis Castri. Nam tunc præsumptio est pro eo quod scilicet sit de pertinentiis. Ita in specie respondit Cravett. *in dicto responso pro Genero, n. 426. vers. secundus casus*, &c. Ea est ra-
9 tio quia prædia † omnia eiusdem juris, non autem diversi esse censentur, *iuxta regulam l. iam hoc iure, ff. de vulg. & pupill. substitut. & c. qui contra 8. dist.* Et præ-
10 sumptio est quod † possideat titulo præambulo, *iuxta l. quædam mulier. ff. de rei vend. & l. 2. C. de acquirend. poss.* Et hic cessant rationes illæ, quæ paulo suprà consideratæ fuerunt pro possessore negante prædium esse de pertinentiis; quandoquidem illæ sunt ad eius favorem, cui renuntiare is potuit, asserendo quod imo prædium hoc est de pertinentiis. Et his accedat auctoritas
11 eorum qui scripserunt, quod quando † maior pars bonorum, prædiorúmque est feudalis, reliqua feudalia præsumuntur, ita Dd. *in c. 1. de controuers. inter mascul. & fœm. de benefic.* Afflict. *num. 11. vers. secundo nisi, &c.* Curt. Iun. *in tract. feudorum, parte 1. q. 6. secundæ quæst. princip. nu. 20.* Gramm. *in cons. 151. num. 3. in civilibus.* Chassan. *in consuetud. Burgundiæ, titul. de manu mortua, §. 4. num. 6.* & Cæsar Vrsilius *in additionibus ad Afflict. decision. 267. num. 9.* & alios retuli suprà *in præsumpt. 91. nu. 52.* Ita ergo, & hic, vbi excepto vno prædio, cætera omnia sunt de pertinentiis castri, dicendum est, & illud prædium de pertinentiis censeri.

Tertius est casus huius primi capitis, quando concessio, & recognitio castri, est facta vnà cum prædiis
12 † specificè enumeratis, vt si dictum sit: castrum cum prædiis illis: Seiano, Semproniano, Titiano, &c. Hoc sanè in casu, si contentio est inter ipsum dominum, & vasallum de altero ex prædiis enumeratis, an sit feudale, vel non, res est omnino clara, feudale præsumi. Ita in specie censuit Cravett. *in d. responso pro Genero, num. 431. vers. septimus casus &c.* qui dixit hunc casum carere probabili dubitatione. Quandoquidem ex confessione vasalli scienter facta de his prædiis, satis probatur, illa feudalia esse. Ita respõdit Dynus *in cons. 48. num. 12.* Et idem affirmarunt Baldus *in cap. 1. §. sacramentum, num. 15. vers. sed mirum est, de consuetud. recti feudi.* Comens. *in cons. 187. dom. Consignorus, colu. 2. versic. pro parte negativa.* Alexand. *in cons. 29. colum. penultim. lib. 5.* Iason *in l. 2. num 214. Cod. de iure emph.* Boer. *decis. 211. colum. penultim.* & Sigismundus Lofredus *in cons. 11. num. 45.* si verò esset contentio de alio prædio vltra specificè enumerata, vt quia diceret dominus esse feudale, vel econtra, dicendum est, rem adhuc esse claram, quod scilicet aliud prædium non contineatur sub ea concessione: cum vnius inclusio sit alterius exclusiò. *l. cum Prætor, in princ. ff. de iudiciis*, cum similibus.

Secundum est caput huius disputationis, quando de his prædiis contentio versatur inter dominum aut vasallum adversus tertium. Quod quidem caput, etsi non conveniat nostræ disputationi: attamen, quo clarius eluceſcat, quod nunc venit in dubium, ita est à nobis explicandum, distinguendo in eo plures casus.

Primus est, quando concessio castri, & recognitio
13 † est generalis, vt si dictum est, concedo castrum, vel concedo castrum cum pertinentiis: vel concedo castrum cum prædiis, vineis, nemoribus, & aliis pertinentiis. Hoc sanè casu concessio & recognitio nullam præsumptionem facit adversus tertium illum. Ita sensit Ruin. *cons. 108. numer. 22. lib. 2.* Est enim hæc confessio inter alios facta, nempe inter dominum & vasallum, quæ alteri sicque tertio non nocet, *l. Seia mancipia, ff. ad Velleia. l. Quintus. ff. mandati, & l. si quis in gravi. §. 1. ff. ad S. C. Syllania.* Et in specie ita sen-
14 tiunt Doctores cùm scribunt, ex investitura, † & locatione non probari dominium, aut ius feudi in prædium tertii. Ita Bartol. *in l. legata inutiliter, ff. de adim. leg. & in l. ad probationem, C. de probat.* Ripa *in l. si aliquam rem. num. 42.*

Secundus est casus huius secundi capitis, quando
15 scilicet castrum fuit limitatè † concessum, vt si dictum est, castrum cum prædiis, vineis, nemoribus, ac aliis quæ sunt de pertinentiis castri. Nam & hoc in casu multo magis prædium aliquod non præsumitur feudale, seu de pertinentiis contra hunc tertium possessorem. Ita in specie respondit Cravet. *in dicto respon-*

BIU Cujas

so pro Genero,num.426.versic.sin autem contra &c. Et ibidem,num.247. subiungit rationem, quia res præsumitur libera,non autem feudalis, vt diximus suprà. Et confirmatur,quia si concessio limitata non facit præsumptionem adversus ipsummet vasallum, qui suscepit investituram,vt diximus suprà in præcedenti capite in tertio casu,quantò fortius idem est dicendum adversus tertium hunc possessorem?Comprobatur etiam fortius ex his, quæ dicemus infrà *in sequenti casu*. Ex hoc casu sequitur,quod si vasallus ille vellet compellere tertium hunc possessorem, vt recognosceret prædium illud vt feudale, & eius causa aliquid præstaret, compellere eum non posset. Ita censuit Cravetta *in dicto responso pro Genero, num.* 428. post Signorolum *in cons.*10.*num.*5. Aretin.*in cons.*164.*in princip. & nu.* 3.Corn.*in cons.*35.*colum.*10.*versic.& insuper dictus,lib.* 1.Decis.*in cons.*301.*num.*11. *in cons.*321.*num.*13.*in cons.* 360.*num.*5.*& in cons.*394.*num.*8. *in fine*,& Brunum *in cons.*1.*num.*3.

Hic casus locum etiam habet, quando tertius ille possessor causam habuit à vasallo, à quo tamen accepit prædium, vt allodiale,& liberum:Exempli gratia, vasallus est consecutus à dom. Castrum cum pertinentiis limitatè vt suprà, & deinde aliquod prædium in specie recognovit, vt feudale, quod quidem prædium alienavit postmodum tertio, cui asseruit esse prædium liberum, & allodiale. Nam & hoc in casu præsumptio est, quòd illud prædium sit liberum, & allodiale.Ita in specie respondit Cravet.*in dict.responso pro Genero,nu.*428.*versic.quartus casus*, qui scripsit, hanc præsumptionem vrgere etiam contra successorem illius alienantis.Et ratio est manifesta,quia sicuti is vasallus,qui contraxit,& confessus est, bona esse allodialia, non potest impugnare, & contravenire proprio facto, *l. post mortem, ff. de adoptio.* Ita nec potest eius successor, juxta regulam *l.cum à matre, C. de rei vendi.*Et in specie ita sensit Socin.Sen.*in cons.*50.*num.* 8.*lib.*4. Cùm respondit, quòd confessio illius qui dixit
16 fundum † esse emphyteuticum, nocet suo successori etiam singulari.Idem Socinus *in cons.*68.*num.*6.*lib.*4. Ruin.*in cons.*108.*num.*23.*libr.*2. Ripa *in leg.si aliquam rem,num.*42.*versic.intellige, vt non probet,ff.de acq.poss.* Cravet. *in cons.* 29. *num.* 1. & clarè in specie Natta *in cons.*460.*num.*9.*lib.*2. & Rolan. *in cons.* 82. *num.* 38. *lib.*2.

Tertius est casus huius secundi capitis, quando
17 concessio, & recognitio speciatim † enumerat prædia concessa ipsi vasallo, vt si dictum est, Castrum prædio Seiano,Gabiniano,Sempronio,&c.Hoc etiam in casu nec investitura,nec confessio illa vasalli nocet illi tertio. Sed solita stat præsumptio pro ipso tertio possessore, prædium à se possessum, etsi sit de enumeratis in investitura, esse tamen liberum, & allodiale, juxta regulam suprà relatam, quòd quælibet res præsumatur libera. Ita censuit Cravetta *in sæpius allegato responso pro Genero,nu.*431.*versic.tertius planè*, &c. qui quidem ait ita respondisse Aretinum *in cons.* 164. & Socin. Sen.*in cons.*166.*nu.*5.*versic. tertia conclusio,lib.*2. Et illa concessio nil nocet huic possessori, cum sit (vt diximus superioribus in casibus) res inter alios acta.

Tertium caput disputationis est, quando est con-
18 tentio † inter ipsosmet vasallos, vel vasallorum successores,an aliquod prædium sit de pertinentiis Castri, vel non. Exempli gratia, vnus vasallorum vendit aliquod prædium tanquam liberum & allodiale, alter convasallus vult recuperare prædium illud asserens esse feudale, & alienari non potuisse: alienans verò contendit, imò potuisse, quia sit prædium liberum. Vel sit exemplum (vt in casu nostro) vnus vasallorum hæredem facit extraneum, qui in feudo non potest succedere: contendit is hæres, se posse obtinere certa prædia, quæ ait non esse feudalia, agnati verò & convasalli contendunt esse feudalia.Hoc sanè in capite dubitatio tota in eo posita videtur; cui comparetur ille negans prædia esse feudalia, & cui ille, qui asserit imò feudalia censeri. Nam si negans comparatur tertio possessori, res est clara, quod idem est dicendum hoc in casu quod in proximo præcedenti. Si verò ille qui asserit esse feudalia, comparatur domino feudi, & negans vasallo, erit diffiniendus iste casus ex traditis suprà in primo. Ego existimo, negantem prædium esse feudale, comparari non tertio possessori, sed vasallo quoad rem illam. Ea est ratio, quia jam vel ipse,vel eius successor obtinet partem Castri, sicque feudi, & nisi ostendat, se prædium illud alio titulo possidere, præsumitur possidere eodem titulo quo & Castrum. Et prætereà ille asserens, prædium esse feudale, sustinet personam domini directi, & ducitur eius loco ratione vtilis dominij. Est itaque hic casus diffiniendus ex traditis supra in primo casu.

PRÆSVMPT. CII.

Subvasalli subinfeudati, cuius effecti vasalli præsumantur, an primi mediati, vel secundi immediati domini.

SVMMARIA.

1 *Subvasallus non primi mediati, sed secundi subinfeudantis vasallus est,iure communi inspecto,nu.*14.
2 *Subinfeudare ius vasallo commune permittit.*
3 *Socius socij mei,non est socius meus.*
4 *Subvasallus ad sibi serviendum, primus dominus cogere non potest.*
5 *Subvasallus investituram non à primo, sed immediato domino recipit,& nu.*15.
6 *Vasalli dominus proprius,dicitur immediatus.*
7 *Subvasallus domino mediato non præstat relevium. Et si quid ei præstat,dicitur præstare in subsidium,numero* 8.
9 *Subvasallus domino mediato, non præstat fidelitatis iuramentum.*
10 *Subvasallus subfeudum alienare volens, requirit consensum domini immediati tantum.*
11 *Dominium vtile an penes duos esse possit eodem tempore.*
12 *Dominium vtile duplex.*
13 *Feudum primi vasalli originem, & fundamentum habere à domino directo,quomodo intelligendum.*
16 *Dominus primus directus, non potest ius dicere in subvasallos,nec in subditos vasalli sui.*
*Nec imponere onera subvasallis,num.*17.
*Fallit illud in Imperatore,nu.*18.
*Et in Gallia ex Regni consuetudine,nu.*19.
*Aliud quoque si vasallus partem feudi alio iure obtineat,num.*20.
21 *Subvasallus qui ex regni vel loci consuetudine nequit subinfeudari, absque domini directi licentia, cuius efficitur vasallus.*
22 *Infeudandi licentia,& alienandi,maximè inter se differunt.*
23 *Subinfeudationem non esse propriè alienationem.*
24 *Subvasallum non primi, sed immediati domini vasallum factum esse,coniecturis quomodo probetur.*
*A vicinitate scriptura,nu.*25.

A con-

A consuetudine Principis vel domini directi, num. 26.
A loci & regionis consuetudine, nu. 27.
Ab immenso beneficio vasalli in dominum collato, numer. 28.
Agravitate personæ cui fundum concessum est, num. 29.
A gratia & favore, quo verisimiliter vasallum dominus voluerit cohonestare ob benemerita, nu. 30.
A consuetudine rei, quæ ita consuevit in feudum concedi, num. 31.

DE subvasallis dicenda nunc sunt aliqua, nec quidem contemnenda: Est enim egregia, & vtilis admodum disputatio, cuius vasalli effecti præsumantur subinfeudati, an scilicet illius primi domini mediati, vel secundi immediati. Hic ego duo distinguo capita, quorum primum est jure communi inspecto: secundum est, considerato jure regni, & regionis, illiúsque principatus, vbi feuda existunt. Et quod attinet ad primum caput, existimo verissimum, † subvasallum non esse primi domini vasallum: sed secundi, & immediati. Sicuti scripserunt Baldus *in l. 1. nu. 9. Cod. communia de legatis & fideicommiss. & in cap. cum dilecti, num. 6. de dolo & contuma.* Guido Papæ *in quæst. 551. in tertio dubio.* Socin. Sen. *in cons. 256. col. 2. libr. 2. & in cons. 66. num. 4.* Decius *in l. concilij, §. socij, nu. 1. de reg. iur.* & ibi Cagnol. *num. 1.* & Afflict. *in cap. Imperialem, §. illud. colum. 2. versic. sed solut. de prohib. feudi aliena. per Freder.* & Modernus Parisiensis *in commentariis ad consuetud. Parisien. in §. 55. glos. 1. nu. 189.* vbi distinguit tres casus. Et primò fulcitur horum sententia, quod cum jus ipsum commune permittat vasallo posse † subinfeudare, *c. 1. §. 1. qualiter olim feudum aliena. pote.* & post alios scripserunt Curt. Iun. *in tractat. feudorum, in quarta parte, nu. 83.* Iacobinus *in investitura feudali, in verbo, Ita etiam quod ipsi vasalli, colum. 2. versi. sed ponamus, num. 3.* & Cagnol. *d. §. socij, nu. 2.* inde sequitur, vasallum subinfeudantem sibi acquirere subvasallum, non autem domino suo. Sic etiam dicimus, quòd † socius socii mei, non est socius meus, *l. nam & socius. ff. pro socio.*

Secundò accedit, quod dominus ille primus cogere non potest subvasallum † ad sibi serviendum: sicuti tradunt Iacobin. præcitato in loco, *num. 6. versic. item quæro de pulchra quæstion.* Curt. Iun. *in d. quarta parte Tractatus feudorum, num. 89.* Non ergo illius primi vasallus est, alioqui obligatus ei esset inservire, *iuxtà cap. 1. de nova forma fidelit.*

Tertiò suffragatur, quòd hic subvasallus non tenetur suscipere † investituram à primo, sed à secundo domino, *c. imperialem, §. præterea si quis de prohib. feudi aliena. per Frederic.* cuius verba hæc sunt: *si quis infeudatus maior quatuordecim annis sua incuria, vel negligentia per annum & diem steterit, quod feudi investituram à proprio domino non petierit, transacto hoc spatio feudum amittat, & feudum ad dominum redeat:* statuit hoc loco Fredericus, investituram peti debere à proprio domino. Proprium dominum vasalli † intelligunt omnes, ipsum dominum immediatum, sicque secundum dominum, sicuti ex traditione Baldi, *in d. l. 1. n. 9. C. communia. de succes.* scripserunt in specie Iacob. à sancto Georgio, *in investitura feudali in verbo, Qui quidem investiti præstiterunt iuramentum fidelitatis, n. 55.* post Ioan. Rayna. *in d. §. præterea si quis.* & Marin. Freccia. *tract. de subfeudis, lib. 2. in verbo Tertia auctoritas, nu. 3.* qui dixit subvasallum † non teneri præstare domino mediato relevium (est recognitio quædam, sicuti laudemium, quod præstat emphyteuta: vt declarat Afflict. *in cap. 1. nu. 21. per quos fiat investitura.*) Et ipse Afflict. *in d. c. 3. nu. 17.* idem scripsit quod Freccia.

Quartò confert egregia traditio Baldi *in cap. 1. §. rursus, num. 9. de controvers. instit.* cùm scripsit, subvasallum nil agere debere cum primo domino mediato: & quod ei † præstat, in subsidium præstare dicitur. Et subiungit Bald. hunc subvasallum non habere causam primam, vel secundam à primo, & mediato domino: sed ex contractu per eum ex propria providentia inito, cum suo immediato domino. Et qui contractus est separatus à contractu sui domini, quem cum superiore confecit.

Quintò confert, quòd hic subvasallus † non tenetur præstare juramentum fidelitatis domino mediato, sed immediato tantum, sicuti scribunt Bald. *in cap. cæterum, colum. 1. de iudiciis.* Ias. *in l. 3. §. ex contrario, nu. 76. ff. de acq. poss. & inter consilia Bruni in cons. 8. colu. vlt.* Iacobin. *in investitura feudali, in verbo, Qui quidem investiti præstiterunt iuramentum fidelitatis, num. 14.* & Cagnol. *in leg. Concilij §. socij, num. 4. ff. de reg. iur.* Et hinc scripsit Iacob. *in dict. investitura feudali, in verbo, Dictique vasalli, il 2. in fine,* subvasallum non teneri recognoscere nisi dominum suum immediatum.

Sextò huc pertinet traditio illorum, qui scripserunt, quòd quando subvasallus vult alienare † subfeudum, requirere debet consensum domini immediati. Ita sanè affirmarunt Bertrandus Caprioli *in c. Imperialem, §. illud de prohib. alienat. per Freder.* & ibidem Ioan. Raynandi, Ioan. Fabri, *in §. adeò in Institu. de locatio.* quos sic refert Iacobin. *in investitura, in verbo, Et cum pacto de non alienando, n. 21. versic. contrariam opinionem,* etsi ipse Iacobinus, vt mox referam, dissentiat. Et prædictos secutus est Curtius Iun. *in tractat. feudorum, in quarta parte principali, nu. 89. in fine.* Et si remittat se ad alium locum in quo nihil scripsit. Et apertius opinionem hanc probavit Zasius *in Epitome feudorum, parte 9. num. 36.* adducti omnes eo textu *d. c. Imperialem, §. præterea.* Et quia duplex dominium (vt mox dicemus) consideratur. Non ignoro tamen quod ab horum opinione dissentit glos. *in d. §. illud.* Baldus *in l. si promittente, C. ad Macedo.* Iason *in l. 3. §. ex contrario. ff. de acquir. poss.* Soc. Sen. *in cons. 256. lib. 2.* Iacobinus *in dicto verbo, Et cum pacto de non alienando, num. 11.* Cagnolus *in d. §. socij mei, nu. 6.* & communem dixit Clarus *in §. feudum, quæst. 32. in fine.*

Verùm postremæ huius opinionis levia, & minus vera sunt fundamenta. Nam quòd dicunt vasallum subinfeudantem non remanere aliqua ex parte dominum. Cùm totum vtile suum dominium transeat in subvasallum, ex quo vtile dominium † non potest esse apud duos eodem tempore, *l. 3. ex contrario, ff. de acquir. possess.* est falsum: cum vera, & communis sit Doctorum sententia, imò vasallum subinfeudantem remanere dominum: cum dominium vtile † sit duplex, superius scilicet, quod manet apud vasallum subinfeudantem, & inferius, quod transit ad subvasallum subinfeudatum. Ita Bald. *in t. Cæterùm, nu. 13. de iud.* Ioan. Fabri *in §. adeò, in Instit. de locatio.* Soc. Sen. *in cons. 66. colum. 2. versic. secundò præmittendum, lib. 3.* qui sic respondit in specie subfeudi ecclesiæ Mantuanæ. Curt. Iun. *in tract. feudorum. in 4. part. nu. 83.* Iacobin. *in investitura feudali, in verbo, Dictique vasalli, il 1. num. 11. versi. vos potestis.* Cagnol. *in d. l. Concilii §. Socii, nu. 2. ff. de regul. iur.* & Moderni Paris. *in d. §. 55. glos. 1. nu. 189.*

Et hanc quidem sententiam probat *d. c. Imperialem, §. præterea is qui.* vbi vasallus post à se factam infeudationem appellatur adhuc dominus. Non etiam urget secundum argumentum illius opinionis glossæ, & sequaciũ, dum referente Iacobino dixerunt, primam causam feudi accepisse fundamentum à priore seu anti-

BIU Cujas

antiquiore domino, & appellationem domini intelligi de directo domino, *l.1.§.qui in perpetuum.ff.si ager. vectigal.vel emphyteut.petat.* Nam respondetur: verum
13 quidem esse, † feudum vasalli primi sumpsisse originem, & fundamentum à persona domini directi: sed hoc non contingit in subfeudo, quod originem habet ab ipso vasallo, atque ita à domino immediato, cuius quidem persona spectanda est. Nam vt ei jurare debet (vt diximus) fidelitatem: ei etiam, & non domino mediato servire debet.

Præterea admisso citra veri præjudicium, quòd verior sit illa glossæ opinio, nempe requirendum esse etiam consensum primi domini, in alienatione feudi, attamen hoc non efficit, quin hic subvasallus dici debeat verè & propriè subvasallus domini immediati. Nam consensus ille mediati, qui requiritur in alienatione, quam facit subvasallus ipse, ob id requiritur, ne illi domino mediato præjudicium aliquod afferatur, respectu directi sui dominij, sicuti glos. & præcitati Doctores scribunt. His intelligimus verissimam esse
14 sententiam hanc, † subvasallum non esse vasallum primi domini mediati directi, sed immediati. Ex quo
15 sequitur, hunc subvasallum non teneri suscipere † investituram à domino illo mediato, sed ab immediato tantùm, sicuti respondi superiore anno in subvasallo Ecclesiæ Mantuanæ. Infertur etiam dominum illum
16 primum mediatum † non posse jus dicere in subvasallos, sicuti nec in subditos sui vasalli, Bald. *in cap. cæterùm, de iudic.* Iason *inter consilia Bruni, in cons.* 8. *nu.* 59. Curtius Iunior *in cons.2.num.1.* Socin.Iun. *in cons.* 127. *num.4. libr.3.* & Nevizan. *in cons.* 61. *num.* 12. Ita pariter non potest dominus mediatus, & directus im-
17 ponere onera † subvasallis. Ruin. *in cons.*219. *nu.5. lib.*
18 1. Cæterùm hæ illationes locum non habent in † Imperatore, qui subvasallis imperare, & inter eos jus dicere potest. Curt.Iun. *in cons.*137. *num.*10. Non etiam
19 locum habent in † Gallia. Chassan. *in cons.66. num.*11. Non pariter procedit, quando vasallus obtineret par-
20 tem feudi † alio jure. Guido Papæ *quæst.*551. *col.penult. vers. nec obstat.* Modern. Paris. *in commentariis ad Consuetud.Paris.tit.*1.§.1. *glos.6.* & Marin.Freccia. *de subfeudis, libr.*1. *in cap.quod incipit fuit dubitatum, nu.* 4. *& num.*5.

Secundum est hujus disputationis caput, quando extat regionis, regni, & loci constitutio, vel consuetu-
21 do, quod vasallus non possit † subfeudare sine domini directi licentia, & ipse dominus directus deinde requisitus concederet licentiam, & consensum subinfeudandi, an is subvasallus sit ipsius immediati, vel mediati domini? Marin.Freccia. *in tractat. de subfeud. libro de orig. Baronum, cap. vidimus quænam fuerint, &c. num.* 46. opinatus est, hunc effici subvasallum primi domini. Ego verò *in commentariis de arbitrariis iudicum, libr.* 2. *casu* 200. contrariam sententiam adversus Marin. defendi, & illius rationibus, & argumentis, quantum per me licuit, satisfeci.

Cæterum, postquam illa scripsi, occurrit mihi egregia traditio Baldi *in c. cæterum, nu.*13. *de iudiciis*, qui scriptum reliquit, quòd si vasallus suo nomine subfeudum concedit, atque ita suo nomine acquirit subvasallum, quòd ipse concedens retinet utile dominium, atque ita datur utile dominium inferius, & superius retinetur, sicuti etiam diximus suprà: si verò (inquit Bald.) voluntate domini vasallus alienat, penes alienantem nullum jus remanet, sed tota recognitio est directi domini. Et Baldum secuti sunt Socin. Sen. *in cons.66. colum.2. vers.c. secundo præmittendum est libro tertio.* Curt.Iun. *in tractatu feudorum, in quarta parte, num.*83. & Moderni Parisiens. *in Consuetud. Parisiensib.*§.1. *gloss.6. num.*4. sensit ergò Bald. quòd facta alienatione voluntate directi domini, non solùm vasallus non habet subvasallum, verùm nec jus aliquod in ipso feudo.

Cæterùm facilè respondetur, hæc duo inter se ma-
22 ximè differre, † licentia alienandi, & licentia infeudandi. Nam facultas alienandi efficit, vt in totum rei dominium in alium transeat, atque ita vasallus alienans, perdit vtile dominium. Licentia verò subinfeudandi, quæ secundùm feudi naturam concessa dicitur, operatur vt vasallus subinfeudans retineat vtile quoddam dominium, quod superius (vt diximus) appellatur, & subvasallus dominium inferius. Nec aliud aliquid præter directum dominium, manet apud ipsum primum dominum. Quocirca rectè scribunt Docto-
23 res nostri subinfeudationem † non esse propriè alienationem, ita sanè Abb. *in c.cùm Apostolica, de his quæ fiunt à prælat. sine consen.capit.* & Curt. Iun. *in tracta. feud. in 4.part.princ.nu.*84.

Probata tamen opinione illa Marini Frecciæ, quòd scilicet concessa à domino directo licentia subinfeudandi, is subvasallus infeudatus efficitur vasallus ipsius directi primique domini. Hæc sanè opinio locum non habet, quando conjecturis & præsumptionibus constat ita fuisse concessam alienandi faculta-
24 tem, vt is † subvasallus sit subinfeudantis, & non primi domini: sic declarat Marin. Freccia *in dict. cap. vidimus quænam, num.*54. *vers. hæc autem perstringerem*, qui septem conjecturas recenset, quas etsi enumeravi *in præcitatis commentariis de arbitrar. iudic. lib.* 2. *casu* 200. *ad finem*, non tamen gravabor & hic repetere.

25 Prima itaque est conjectura, † quæ (inquit Marin.) desumitur à vicinitate scripturæ, *argum.l.si servus plurium,*§. *vlt.ff.de lega.*1. & scripsi supr. *lib.*1. *qu.*28. *num.* 1. & 2. vbi multis comprobavi.

26 Secunda est conjectura † desumpta à consuetudine ipsius Principis & domini directi, *arg. l. vel universorum.ff.de pignora.actio.* quo loci Cajus respondit, procuratorem posse pignori dare rem domini, si is dominus consuevit sic accipere mutuo, pignore dato. Et latè comprobavi suprà *lib.*1. *p.*18. *nu.*1.

27 Tertia est coniectura ducta à loci & regionis † consuetudine, argumento eorum quæ scripsit Isern. *in c.*1. §. *præterea, num.* 8. *de capitu. Corradi.* cùm dixit, aliquando non esse permissam subinfeudationem ob regionis consuetudinem, sic voluntatis interpretatione à consuetudine patriæ colligit Iulianus *in d. l. si servus plurium,*§. *vlt. de leg.* 1. & aliis comprobavi *in d. lib.* 1. *quæst.*8. *nu.*7.

Quarta est coniectura, quæ colligitur ex immenso
28 collato beneficio à vasallo ipsi Principi, & directo domino, *argumen.l.si pater,*§.1. *ff.de donat.* cuius egregia verba hæc sunt. Si quis aliquem à latrunculis vel hostibus eripuit, & aliquid pro eo ab ipso accipiat, hæc donatio irrevocabilis est. Nam merces eximij laboris appellanda est, quod contemplatione salutis certo modo æstimari non placuit.

29 Quinta est coniectura sumpta ex gravitate † personæ, cui concessum fuit feudum, argum. *l. plenum*, §. *equitij ff. de vsu & habit.* quem textum multis illustrabimus infra *lib.6. præsumpt.*24.

Sexta est conjectura ducta ex eo, quòd feudum fue-
30 rit † concessum ob benemerita vasalli, quem ipse dominus pleniore gratia & favore cohonestare verisimiliter voluisset. Nam (inquit Marin.) inducta ad augmentum, non debent operari diminutionem, *l. legata inutiliter.ff.de adimen.lega.*

Cæterùm hæc coniectura non multũ differt à quar-

ta su-

ta supra commemorata.

Septima est coniectura sumpta ex eo, quod res ita
31 † in feudum concedi consuevit, argum. *l. excepto. C. de locat. & conduct.* vbi consuetudo locandi attenditur in remittenda pensione ob sterilitatis & pecuniæ casum. Et illo in loco differunt Bald. Salic. & reliqui.

PRÆSVMPT. CIII.

Privilegium seu concessio, an & quando præsumatur vel realis, vel personalis, & quis sit huius tractationis vtilis effectus.

SVMMARIA.

1 *Privilegium aut concessio personæ facta, personalis est, cum ea extinguitur, nec ad hæredes transit.*
2 *Privilegij causam proximam & immediatam fuisse personam, signis probari.*
Si ratio & causa concessionis ipsi sibi soli personæ conveniat, num. 3.
Si speciali personæ factum probetur, num. 6.
Si sub nomine proprio aut pronomine fiat concessio, numero 9.
Si personæ industria videatur electa, idque ex qualitate negotij commissi appareat, num. 10.
Si id appareat ex aliqua privilegij parte, num. 11.
4 *Maritus ad restitutionem dotis, vltra quam potest, non condemnatur.*
Idem in patre, patrono, & milite, num. 5.
7 *Fisco ne gabellas solvat, concessum privilegium, non transit ad gabellæ conductores.*
8 *Pallij vsus Archiepiscopo concessus, privilegium personale est, & cum eo pallium sepelitur.*
12 *Privilegium concessum ob benemeritorum remunerationem, vtrum personale sit, vel reale, num. 13.*
14 *Contractus sui natura ad hæredes transit.*
15 *Beneficium inferioris à Principe, non ita latè interpretari.*
16 *Privilegium reale dicitur, si persona cui concessum sit, remota causa fuerit, proxima verò quævis alia.*
17 *Restitutionis privilegium an transeat ad hæredes minoris.*
18 *Restitutio minori quando competat.*
19 *Immunitatis ob duodecim liberos, favor publicus est causa proxima.*
20 *Concessio facta personæ per modum beneficij, non privilegij, realis est.*
21 *Beneficia Principum latè interpretari.*
22 *Concessio facta personæ in modum pacti, & conventionis, realis est, & ad hæredes transitoria.*
23 *Concessio facta familiæ realis est, & ad omnes transit posteros.*
24 *Concessio facta civitati, loco, vniversitati, realis est.*
25 *Civitas, populus, vniversitas semper eadem est.*
26 *Concessio facta rebus ipsis, realis est, non personalis.*
27 *Concessio facta causæ, realis præsumitur.*
28 *Nobilitati & memoriæ concessum privilegium, reale est.*
29 *Concessio vtrum causæ, an personæ facta sit, in dubio præsumitur realis.*
Esset tamen recurrendum ad coniecturas, nu. 30.
31 *Privilegium concessum à Principe, reale esse.*
Personale autem inferioris à Principe, nu. 32.
33 *Privilegium Principis de facto aliquo personale esse.*
34 *Privilegium de iure indeterminato personale, de determinato reale præsumi.*
35 *Privilegium seu concessio rei ad hæredes non transitoria, personam non egreditur.*
36 *Observantiæ coniecturam præbet, vtrum privilegium personale sit, vel reale.*
37 *Aquam ducendi concessio, cur realis præsumatur.*
38 *Observantia cur nil operetur in vniversitate.*
39 *Verbum in perpetuum, secundum subiectam materiam intelligi.*
Et in materia privilegium quomodo accipiatur, nu. 40.
41 *Concessio realis sit, vel personalis, præsumptio interdum ex aliquo externo accidenti sumitur.*
42 *Concessio realis præsumitur, si alias ob qualitatem personæ cui facta est, penè redderetur inutilis.*
43 *Concessio realis præsumitur interdum ex promissione reciproca.*
44 *Communitas nunquam moritur.*
45 *Concessio realis ad omnes transit hæredes & successores.*
Et de persona ad personam extenditur, nu. 46.
Aliud in concessione vel privilegio personali, ibid.

CVm hactenus de feudorum concessionibus, & Principum liberalitate multa exposuerimus, visum est non absre, hoc in loco differere, an & quando ipsæ Principum concessiones & privilegia præsumantur realia, vel personalia? Dispuratio est valde frequens & vtilis, in qua quidem distinguendi atque constituendi sunt aliquot casus.

Primus est casus, quando concessio facta fuit personæ, quæ extitit causa proxima, & immediata ipsius
1 concessionis. Hoc in casu præsumitur † personalis, non autem realis: & propterea cum ipsa persona extinguitur, atque non transit ad hæredes, sicuti infra demonstrabimus.

2 Cæterum ad cognoscendum, quod † persona ipsa fuerit causa proxima & immediata concessionis, aliquot signa considerari possunt. Et primum est, quando
3 † ratio & causa ob quæ facta est concessio, convenit solum illi personæ. Exemplum est in casu *l. maritum, cum l. seq. ff. solut. matr. & in l. etsi fideiussor. §. si maritus, ff. de re iud.* vbi privilegium concessum marito,
4 † vt ad dotis restitutionem solum condemnetur, in quantum facere potest, personale præsumitur, cùm concessum sit ob honorem marito debitum, ne aliquando indigeat, fameque quodammodò necetur.

5 Idem dicimus in privilegio concesso patri, * patrono, & militi, vt condemnentur tantummodo, in quantum facere possunt, *l. sunt qui l. patronus, l. item miles, ff. de re iudic.*

Secundum est signum, quod sumitur è speciali favore * ipsius personæ, cui concessum fuit privilegium.
6 Exemplum in fisco, cui concessum est, ne solvat gabellam, *l. licitatio. §. Imperatores ff. de public. & vectig.*
7 Quod quidem privilegium non transit * ad conductores ipsius gabellæ, vt scribunt Bart. *in dict. §. Imperatores.* Dec. *in l. in omnibus causis, nu. 2. ff. de regul. iur. & in cons. 48. nu. 5.* & Tiraq. *in tract. de retract. consang. §. 1. gloss. 13. nu. 12.* Est etiam exemplum in Archiepiscopo, cui favore speciali suæ personæ concessus est vsus
8 * pallij, & ideo privilegium dicitur personale, quod nec quidem vsus ipse commodari alteri potest, imo cum ipso pallio sepeliri debet, *cap. 2. de aucto. & vsu pallij*, vbi Docto. & notat Decis. *in d. l. in omnibus causis, num. 1. in fin. de regul. iur.*

9 Tertium est signum quod * sumitur à nominatione proprij nominis, vt puta, si dictum est: Concedimus Cajo: præsumitur enim ex hoc privilegium esse personale, ita Anch. *in cons. 327. nu. 2.* Alex. *in cons. 86. num. 7. lib. 1.* Socin. Sen. *in cons. 59. nu. 2. libr. 1.* Felin. *in c. mandata, num. 2. de præsumpt.* Decian. *in dict. leg. in omnibus*

BIU Cujas

*causis,num.2.de regulis iuris,& in consi.262.nu.*1.Bellonus *in consi.20.num.7.* Alciat.*in responsi.203.num.12.* & Natta *in consi.163.num.7.& in consi.164.nu.21.*Cravet. *in consi.929.num.6.*

Et hoc signum multò magis locum habet, quando adjectum fuisset pronomen, ipse, vt si dictum fuit: Concedimus ipsi Cajo, ita in specie Natta *in d. consi. 163.num.8.libr.1.* post Bald. *in l. apud Iulianum, §. si quis alicui.ff.de legat.1.*Imolam & Ancharan.*in c.privilegium,de regul.iur. in 6.* Cum dixerunt,concessionem præsumi personalem, si concedens dixit: Per te exerceas. Ita etiam Alciatus *in responsi.203. numer.26.* Cravet.*in consi.929.num.11.* Idem Natta *in consi.164.n. 21.libr.1.*qui declarat,sicuti infrà suo loco dicemus. Et idem multò magis procedit, quando proprium nomen restrictè fuit expressum. Cravet. *in consi.929.nu.8.* Cæterùm Ruin.*in consi.25.in fin.lib.2.* respondit legatum præsumi personale, quando factum est personæ expresso proprio ejus nomine, adjecta tamen taxativa,aliàs non. Qua de re disseremus in subsequenti libro.

Et præterea,quando dictum fuit,concedi Cajo ob amorem & benevolentiam, qua eum concedens ipse prosequitur,præsumitur personale,ita Cravet.*in consi. 929.num.10.*idem quando concessit pro se, & descendentibus. Cravet. *dict.consi.929.num.10.* post Ioan. de Ana.*in consi.20.*Idem quando concessio est facta rei & causæ, sed tamen respectu & intuitu personæ. Nam tunc dicitur personalis: quia persona ipsa prævalet. Cravet.*d.consi.929.nu.29.*

Quartum est signum, quod sumitur ex qualitate
10 negotij commissi ipsi personæ, sicuti quando negotium aliquod non determinatum commissum mandatúmque fuit. Nam tunc concessio præsumitur personalis, ex quo præsumitur electa industria personæ, vt dicemus infrà *libro 6.in præsump.40.*vbi quando dicatur electa industria in quarto casu. Et in specie nostra signum hoc probarunt Bartol. *in l.apud Iulianum,§. si quis alicui ff.de legat.* & ibid.Alexand.*num.2.* & Iaſ. *num.7.*idem Iaſ.*in consi.89.col.3.versi.septimò facit,lib. 3.*& idem *in l.si sic stipulatus,la 1.num.11. de verborum oblig.* Deci.*in consi.262.colum.2.versi.tertio, & numero 7.versic.sexto non obstat.* Decis. *in consi.51.colum.2.*dum loquitur de salvo conductu.Natta *in consi.163.num.15. & num.11.& in consi.164.num.10.versi.præterea & nu. 13.libr.1.*

Quintum est signum, quod sumitur ex aliqua parte
11† ipsius privilegij,& concessionis,vt putà si vna parte privilegij, in qua aliquid fuit concessum dictum fuit pro se,& hæredibus, deinde in alia parte, in qua aliud diversum concessum fuit, solummodò fuit dictum, pro se,colligitur ex secunda parte,concessionem hanc esse personalem.Ita Bald.*in consi.368. quod permutatio facta,colum.1.versi.secunda ratio,libr.6.* qui respondit, quod quædam verba antiquorum pactorum, in quibus dicebat,quòd nemo ipsorum possit aliud acquirere in territorio alterius,censentur personalia,atque ita non referri ad hæredes,sed solummodò ad ipsos principales contrahentes quia in dicta clausula nihil erat repetitum de hæredibus, de quibus facta fuerat mentio suprà in alia parte. Et Baldum secutus est Natta *in consi.164.numer.1.& numero 22.libro 1.* vbi in contrarium recenset Corne. sed à Baldo recedendum non esse scripsit.

Secundus est casus,quando concessio facta fuit personæ, quæ fuit causa proxima & immediata ipsius
12 concessionis, sed concessio ipsa facta fuit ad * remunerationem benemeritorum. Hoc in casu sunt opiniones. Aliqui existimarunt, hanc concessionem adhuc præsumi personalem & ob id non esse ad hæredes transitoriam.Ita Ioan.Andr.*in cap.privilegium, de reg. iur.in 6. in mercurialibus*, vbi in solutione quæstionis per eum disputatæ,concludit, quòd si appareat, quòd propter labores, quos aliquis pro Ecclesia Romana sustinuit, vel propter eminentem ipsius scientiam, vel sanguinis nobilitatem, privilegium fuerit concessum,istis casibus privilegium non præsumitur reale, etiamsi suppressum fuisset nomen proprium: quia persona videtur fuisse causa immediata privilegij. Et Ioan. Andr. secutus est illo in loco Ancharan. Crottus *in l.omnes populi,numero* 228.idem responderunt Iaſ.*in consil.89.colum.3.versic.secundo facit, libro* 3.Alciat.*in respon.203.numero* 22.& Natta *in consi.164. numero* 20.*ver. ad ista omnia, libro* 1. Cravet. *in consi. 929.in fin.ex leg.1.ff.de constitut.prin.*

Secunda fuit opinio, & verior quidem eorum qui
13 scripserunt,imò concessionem hanc * realem esse. Ita responderunt Bald.*in consi.355. præmittendum est,lib.1. & in consi.98.quæritur,libro 3.*idem Ancharan.*in consil. 327.numer.3.* Socin.Sen.*in consi.39. col.1. libro 1.& in consil.84.colum.penult.nu.11.in fin.libro 3.* & Tiraquel. *in l.si vnquàm in verbo donatione largitus, numer.* 48. *Cod. de revoc. donatio.* Ea ratione ij moti sunt, quod Princeps à suscipiente privilegium lucratus est aliquam donationem vel factum quod habet perpetuam commensurationem cum re concessa & dicitur transire in vim contractus argum. *l.si cum mihi.ff. de dolo,*
14 vbi Bald.*in fin.* annotavit. De natura autem contractus est,quod * transeat ad hæredes, *l.si pactum, ff. de probatio.* & dicemus infrà in quinto casu. Et accedit, quod hoc non dicitur propriè privilegium,sed beneficium,vt egregiè tradunt omnes *in l.vltim.ff.de constit. princip.* & Soc.Iun. *in consi.37.num.18.lib.1.*ex quo sequitur non esse personale, sed ad hæredem transitorium,vt dicemus infra in quarto casu.Nec obstat *dict. leg.1.ff. de constitut.princip.* quia respondetur secundum Socinum Seni. *in dict.consil.84.num.13. versicul. etsi dicas,libro 3.dict.l.1.* loqui in remissione pœnæ ob aliquod meritum, quæ sanè remissio non debet trahi in exemplum.

Est etiam advertendum, quod Iaſon *in dict.consi.89. colum.penult.vers. non obstat secundum,libr.3,*declarat seipsum illo in loco,vt à se dicta procedant in inferio-
15 re à * Principe, cuius beneficium latè non interpretatur vt illud Principis.

Tertius est casus,quando persona,cui facta est con-
16 cessio, privilegium,fuit * causa remota, & alia proxima. Hoc in casu concessio & privilegium dicitur reale,& ideo transit ad hæredes,ita Dyn.*in c.privilegium, nu.4.vers.aut persona,de regul.iur.in 6.* Decius *in l.in omnibus causis, num.4.ff. de regul.iur. & in consi.51.col. vltim.*& Cravet.*in consi.590.num.1.*

Exemplum *in leg.non solum, ff. de in integr. restitut. minor.in l.minor annis,§. vltim. & leg.seq.ff.de minor. 25.annis,& in l.ea quæ.C.de temp. in integrum rest.pet.*
17 vbi privilegium * restitutionis in integrum concessum minori transit ad hæredes & successores, ob id, quod non ipsa persona minoris immediatè, sed læsio fuit in causa ipsius restitutionis concessæ.Nam restitu-
18 tionis privilegium tunc competit minori,quando * de læsione constat,*l.quòd si minor.§. non semper, & l. non omnia,ff.de minor.* Est etiam exemplum *in leg.hæredes, ff.ad S.C. Velleian.*vbi privilegium tributum mulieribus à S.C.Velleian.ne pro fideiussione teneantur,transit ad hæredes, atque ita personale non est,ex quo privilegij causa non est immediatè persona mulieris, sed ipsa deceptio. Et hinc aliquando respondit, quòd cum pater sit causa remota concessionis immunitatis,

ob nume-

BIU Cujas

ob numerum duodecim filiorum cum causa proxima
19 sit favor † publicus, & onus educandi ipsos filios, secundum Ripam *in l. ex facto, nu. 13. de vulga.* ob id immunitas hæc realis dicitur, & ad filios transit, ita Soc. Sen. *in d. cons. 84. num. 9. libr. 8.* Et in Ducatu Mediolani sic fuit constitutum nova constitutione, *in tit. de immunit. & iure duod. libero.*

Quartus est casus, quando concessio facta fuit per-
20 sonæ per modum beneficij, † non autem privilegij. Hoc casu præsumitur realis. Ita Bart. *in l. vlt. num. 4. ff. de servit. legat.* Bald. *in l. apud Iulianum, § si quis alicui ff. de leg. 1. cons. 303. ad evidentiam, colum. 2. vers. item beneficia, libr. 2.* Ancharan. *in cons. 327. num. 3.* Imola & Alexand. *in l. quia tale, ff. solut. matrim.* Barba. *in cons. 44. colum. 6. vers. præterea facit, lib. 2.* & cum Barbatia de eadem facti specie interrogatus idem respondit Soc. Sen. *in cons. 84. num. 12. libr. 3.* Decius *in cons. 262. num. 5. vers. octavo, & in l. in omnibus causis, numer. 5. ff. de reg. iur.* Bellon. *in cons. 20. num. 8.* & Alciat. *in resp. 203. num. 15. & 17.* & Natta *in cons. 627. nu. 16.*

21 Ea ratione adducti sunt quod beneficia † Principum latè interpretantur, *l. vltim. ff. de constit. prin.* Est ergo præsumendum, quod concedere voluerit etiam pro hæredibus & successoribus.

Quintus est casus, quando concessio facta fuit per-
22 sonæ, sed in modum pacti, † & conventionis, atque ita ex contractu. Hoc in casu concessio præsumitur realis, ita Bald. *in c. 1. colum. 7. de iudic.* & idem *in cons. 112. de generali natura, colum. 2. vers. propriè ista, libr. 1.* Ias. *in l. si sic stipulatus, l. 2. num. 13. & num. 17. de verbor. obligat.* qui dixit, se ita consuluisse pro immunitate concessa à Civitate Albæ, vt verè consuluit *in cons. 217. libr. 2.* qui respondit quod immunitas concessa conventione & pacto, transitoria est ad hæredes juxta *l. 2. ff. de iure immu.* & natura pactorum, & contractus est, vt ad hæredes transeant *l. iurisgentium, § pactorum, & l. tale pactum, in prin. ff. de pact. & l. si pactum. ff. de probat.* Abb. *in c. vltim. in primo notab. de arbitr.* & alia multa præcitatis in locis recenset Ias. Et illum secuti sunt Bello. *in cons. 20. num. 3. vers. quidquid.* & Cravet. *in cons. 404. numer. 2. & in cons. 929. numer. 33.* qui declarat.

Sextus est casus quando concessio facta fuit certo
23 generi personarum, vt putà † familiæ. Hoc in casu concessio præsumitur realis, & ob id ad successores, qui eiusdem familiæ sunt, transit, ita Dyn. *in c. privilegium, nu. 6. vers. tertio casu, de regul. iur. in 6. ex l. 1. § vlt. & l. immunitatis, ff. de iure immunita & l. vacatio. ff. de muner. & honor.* Et eandem sententiam apertius probavit Barbat. *in cons. 44. colum. 3. libr. 2.* cum quo in eodemmet casu respondit & Socin. Sen. *in cons. 84. nu. 7. & num. 9. vers. post remò a huc, lib. 3.* qui dixerunt, privilegium immunitatis concessum familiæ, transire ad omnes posteros ex familia.

Septimus est casus, quando concessio facta fuit
24 † Civitati, vel loco, sicque vniversitati. Hoc casu præsumitur realis. Ita Dynus *in d. c. privilegium, n. 7. de regulis iuris, in 6.* Bart. *in l. vltim. nu. 5. ff. de servitut. lega.* Baldus *in l. omnia, in prin. C. de epis. & cler.* Anchar. *in cons. 227. colu. 2. vers. primo namque.* Aretin. *in c. nullus, de foro compet.* Roman. *in cons. 180.* Decius *in l. omnibus causis, nu. 16. & in l. qui in ius dominiúmve, num. 2. ff. de reg. iuris.* Bello. *in cons. 20. nu. 9.* & Zasius *libr. 2. singul. respon. c. 4. in fin.* Cravet. *in cons. 929. n. 4.* post Oldrad. *in cons. 257. num. 1.* & post Baldum *in cons. 202. libr. 2.* Natta *in cons. 163. & 164. in cons. 627. num. 12. & 13.* & egregiè Martinus Freccia *in tracta. de subfeudis, in lib. 2. de auctoritate Baro. & in c. Doctores scribunt, versic. Comes creatur, nu. 47.* Qui quidem scripsit titulum dignitatis concessum Civitati, vt si erigat in Comitatum, vel Ducatum, concessio dicitur realis. Quà de re latè disserui *in cons. 835. reddito pro marinis.* Et ij quidem adducti sunt ex *l. forma, §. quanquam, ff. de censibus.* Et ratione illa, quod eadem sit semper † Civitas, idem populus, eadem vniversitas, §. *proponebatur, ff. de iudic.* & pulchrè scribit Alexand. *libr. 3. dierum genial. cap. 1.* & hos secutus sum *in cons. 276. nu. 8.*

26 Octavus est casus, quando concessio facta fuit † rebus ipsis, non autem personæ. Hoc in casu præsumitur realis. Dyn. *in d. c. privilegium, num. 6. de reg. iur. in 6.* Alex. *in cons. 192. libr. 2.* Ias. *in cons. 89. colum. 1. vers. 3. facit, & colum. 2. vers. quartò ita, lib. 3.* Decis. *in l. omnibus causis, num. 15. de reg. iur.* Natta *cons. 627. num. 12.* Cravet. *cons. 590. num. 1.* Qui ob id affirmavit concessionem hanc transire ad eum, ad quem transeunt & ipsæ res, *l. via, §. quæcunque, ff. de servit. rust. præd. l. si aquæductus, ff. de contrahen. empt. & l. ætatium, §. rebus, ff. de censib.*

27 Nonus est casus, quando concessio facta fuit † causæ, vt puta causæ depositi, mutui, vel simili. Hoc casu privilegium præsumitur reale. Dyn. *in c. privilegium, in fin. de reg. iur. in 6.* Ias. *in l. tempus, col. 1. ff. de re iud.* Decis. *in l. in omnibus causis, num. 14. de reg. iur.* & probat text. apertus *in leg. privilegia, ff. de regul. iur.* Et confirmatur prædicta auctoritate Baldi *in cons. 335. præmittendum est, lib. 1.* cùm respondit, quod concessio, &
28 privilegium * concessum memoriæ, & nobilitati, sicque causæ, præsumitur reale, & ideò ad hæredes transit. Et Baldum secutus est Alciat. *in resp. 23. n. 20.* sic etiam quando ob aliquam causam quod conceditur, præsumitur concessio realis. Cravet. *cons. 19. nu. 1.*

29 Decimus est casus, quando sumus in dubio, * cui facta sit concessio, an personæ, vel causæ, vel rei. Hoc in casu præsumi realem scripserunt Oldrad. *in cons. 257. num. 2.* Bald. *in cons. 159. super eo quod quæritur, colum. 2. vers. item quia realis, libr. 3. & in l. apud Iulianum, §. si quis alicui, de legat. 1.* Ancharan. *in cons. 327. num. 3.* qui alios refert, & copiosè Alexand. *in l. quia tale, n. 2. ff. soluto matrimonio,* & egregiè Ias. *in cons. 217. colum. 1. versic. secundò quia, lib. 2.* Decis. *in cons. 51. colum. 2. & in cons. 262. numero quinto,* vbi de concessione immunitatis idem respondit Bellon. *in cons. 20. num. 8.* Qui tamen *num. 9. versic. præterea,* scripsit, ad conjecturas
30 * recurrendum esse, & idem affirmarunt Natt. *in cons. 164. numero 21.* Alba *in cons. 64. numer. 72.* & Cravet. *in cons. 929. numero 5.* Palacz de majoratu, *parte 4. numero 11.*

Primò conjectura sumitur à qualitate ipsius con-
31 cessionis, si est * privilegium Principis præsumitur realis ipsa concessio. Ita sensit Bart. *in l. vltim. num. 4. ff. de servitute lega.* & apertiùs Franc. *in c. privilegium, col. 1. de regul. iur. in 6.* Bellamer. *in cons. 3. col. 8. vers. secunda conclusio.* Alexand. *in l. quia tale, num. 2. ff. soluto matrimon. & in cons. 193. nu. 3. lib. 2.* Decis. *in l. omnibus causis, nu. 3. de regul. iur. & in cons. 262. col. vltim. vers. secundo respondetur.* Alba. *in cons. 64. num. 72.* Natta *in cons. 627. nu. 18. & 164. nu. 5. & nu. 15. & nu. 28.* Alciat. *in respon. 203. nu. 4.* & Cravet. *in cons. 404. n. 3.* & ibid. *num. 4.* extendit etiam quando nomen proprium Principis fuit propositum. Cùm autem beneficium con-
32 cessum ab * inferiore à Principe præsumatur personalis concessio, Alciat. *in resp. 202. nu. 15.* Verùm aliter distinguit Bart. *in d. l. vltim. nu. 7. ff. de servit. legat.* qua de re statim dicemus.

Secundò sumitur conjectura à qualitate actus iaciendi & exequendi. Si conceditur factum indeter-
33 minatum, * concessio est personalis, vt dixi supra in primo casu, in quarto signo. Si verò est deter-

BIU Cujas

34 minatum † concessio præsumitur realis, ita Bart. *in d. l. vltim. nu. 7. ff. de seruit. legat.* Natta *in cons.* 164. *nu.* 23. Non enim tunc electa est industria personæ, vt dixi suprà in præcedenti libro, *præsump.* 21.

Tertiò sumitur conjectura à qualitate seu natura ipsius rei concessæ, vt si conceditur res, quæ sui natura
35 non est transitoria ad hæredes, concessio † personalis est: sicuti quando conceditur immunitas, quæ non transit ad alios successores, ita Alc. *in resp.* 203. *num.* 17. & Bero. *in cons.* 153. *num.* 7. *lib.* 3. atque à subjecta materia Abbas *cons.* 93. *colum.* 2. *libr.* 2. & Cravet. *in cons.* 404. *num.* 1. *& in cons.* 929. *num.* 3.

36 Quartò sumitur conjectura ab † observantia. Ita Decis. *in cons.* 262. *n.* 5. *vers. accedit vlterius*, qui respon-
37 dit, concessionem ducendi † aquam, præsumi realem ob id, quod multos annos continuata sit in hæredes ejus cui facta fuerat ipsa concessio. Hanc tamen conjecturam intelligit Alciat. *in d. resp.* 203. *num.* 31. procedere in eo, qui sciens est facti, vt in persona privata, secùs in Vniversitate, quæ quotannis solet mutari, & propterea in ea præsumitur ignorantia, & conse-
38 quenter † observantia nil operatur, & accedit, quod possessio vel quasi possessio arguit concessionem realem esse. Ita glos. *in c. veniissent, in verb. inchoatum de inst.* & ibid. Doctores.

Quintò conjectura ducitur à qualitate verborum expressorum in ipsa concessione, vt si dictum est, concedimus Cajo in perpetuum. Ita Anchar. *in cons.* 327. *col.* 2. *versi. secundo principaliter.* Soc. Sen. *in cons.* 84. *n.* 4. *lib.* 3. & cum eo de eadem facti specie consultus respondit Barb. *in cons.* 44. *colum.* 2. *lib.* 2. vbi latissimè comprobat.

Cæterùm dissentit Alciat. *in d. resp.* 203. *nu.* 25. qui di-
39 xit, verbum hoc, in perpetuum, † intelligi secundum subjectam materiam, & ob id potest intelligi durante vita ejus cui facta fuit concessio, juxta *l.* 1. *ff. pro soc.* vbi gloss. & alia refert Alciat.

Verùm respondetur secundum Soc. *in d. cons.* 84. *nu.*
40 4. quòd in hac materia, † perpetuum illud propriè dicitur, quod non est personale, vel reale, & quod transit cum ipsis rebus ad hæredes & successores. Id quod ille multis probat. Et subjungit Soc. ibi. *n.* 6. hoc maximè procedere, quando alia verba adjecta sunt, quæ significarent hoc perpetuum debere intelligi, vt si realis ipsa concessio.

Sextò conjectura sumitur etiam aliquando ab ali-
41 quo intrinseco † accidenti ex verbis significato, vt putà si dictum, & mandatum fuisset, quod ex libro æstimi & catastri extraheretur atque cancellaretur nomen, & æstimum hujus cui facta fuit concessio. Nam tunc præsumitur, quod concessio facta, esse debet perpetua, ita Alc. *in respon.* 203. *n.* 9. *vers. tum quia.* Qui tamen *num.* 23. *vers. non obstat quod.* declarat, nisi alia adesset conjectura, vt quia liber æstimi consueverit mutari certis temporibus. Hanc conjecturam confirmat alia similis considerata à Soc. Sen. *in cons.* 84. *n.* 9. *in fin. vers. secunda ratio est. lib.* 3. Cum dixit quod si mandatum fuit, concessionem illam debere registrari in actis publicis. Nam hoc significat (ait Soc.) quod concessio perpetua esse debeat, atque ita realis, & ad hæredes transitoria.

Septimò sumitur conjectura, quando ob qualita-
42 tem personæ, cui † facta fuit concessio, illa redderetur penè inutilis, si intelligeretur personalis, vt putà quando fuisset facta jam seni. Nam tunc præsumitur realis, vt respondit Socin. Sen. *in d. cons.* 84. *nu.* 10. *vers. tertia ratio multum, lib.* 3.

43 Octavò sumitur conjectura à reciproca promissione, vt si Vniversitas concedit immunitatem alicui, qui se obligavit tueri ipsam communitatem, quemadmodum ex parte ipsius Vniversitatis promissio est realis: cum communitas nunquam moriatur. *l. proponebatur, ff. de re iud.* Ita etiam ex parte eius cui concessa fuit ipsa immunitas, dicitur realis: sic in specie respondit Anch. *in cons.* 327. *col.* 2. *vers.* 1. *namque.*

44 Nonò sumitur conjectura ex eo, † quod sit facta concessio etiam pro successoribus, ita Bald. *in cons.* 159. *super eo quod quæritur, colum.* 2. *lib.* 3. & Cravet. *in cons.* 404. *num.* 5.

Decimò, quando facta fuit concessio officio & dignitati, præsumitur realis. Cravet. *cons.* 929. *num.* 2. & *num.* 34. declarat Bald. *vbi suprà.*

Vndecimò, quando Princeps sæpius concessionem ipsam confirmauit, ita Bald. *in d. cons.* 159. *col.* 2. *vers. item dictus contractus, lib.* 3.

Duodecimò, quando dictum fuit, pro se, & quibus dederit. Ita Cravet. *in cons.* 590. *nu.* 2.

Ex prædictis intelligimus, magnum esse hujus tra-
45 ctationis effectum. Nam si † concessio realis est, ad hæredes & successores omnes transit: si vero est personalis, non transit, vt suprà diximus ex *l.* 1. *personis ff. de iure immun. & l. sordidorum, C. de excus. mune.* & respondit Socin. Sen. *in cons.* 50. *nu.* 2. *& in cons.* 116. *nu.* 20. *lib* 1. Ias. *in l. si sic stipulatus, la* 2. *nu.* 10. *de verbor. oblig.* Est & alius effectus, quod quando concessio est realis,
46 extenditur † de persona ad personam, non autem quando est personalis. Rom. *in cons.* 246. *n.* 4. Alexand. *in cons.* 114. *nu.* 4. *lib.* 4. Ias. *in l. non tantùm, n.* 7 *ff. de re iud.* Dec. *in l. in omnibus causis, n.* 6. *& n.* 7. *ff. de reg. iur.* & Cravet. *in cons.* 239. *num.* 4. & rursus transit ad colonos, dixi *in cons.* 276. *nu.* 7. vbi copiosè differui.

PRÆSVMPT. CIV.

Emptionis & venditionis, & locationis & conductionis contractus an præsumatur, cùm Princeps vel vniversitas, aliquam vectigalium exactionem alicui certo pretio concedit.

SVMMARIA.

1 *Vectigalium exactione concessa alicui certo pretio à Principe, Civitate, aut Vniversitate, non expresso contractus nomine, in dubio præsumitur locatio.*
Idque multò magis, si contrahentes verbo locationis vsi fuerint, nu. 2.
Et maximè si vnum certum pretium pro omnibus annis præstandum fuerit constitutum, nu. 4.
Et quid, si pretium in singulos annos solvendum fuerit constitutum, num. 6.
3 *Sermonis à proprietate non recedendum.*
5 *Vectigalium conductor, non fructus percipiendos, sed spem fructuum percipiendorum videtur conduxisse.*
7 *Locationem dici, vbi pretium annuum, vel menstruum constituitur, an verum sit.*
8 *Glossæ auctoritas probabilis, non necessaria.*
9 *Locationis in contractu, mercedis remissionem fieri, in qua de causa, num.* 15.
10 *Locatio & emptio eisdem regulis regulantur.*
11 *Superficiario pensionis remissionem fieri, ob superficiei ruinam.*
12 *Interpretatio benignior accipienda, & qua illa sit in conductione vectigalium, nu.* 13.
14 *Retis jactum emens, si nil expiscatũ sit, nõ cõqueri potest.*
16 *Contrahentes, secundum naturam contractus, contrahere præsumuntur.*
17 *Emptionis cõtractus, mercedis remissionẽ non admittit.*

18 *Emptio-*

BIU Cujas

18 *Emptionis natura, & substantia est, vt dominium transferatur.*

19 *Vectigalium in conductorem, dominium vtile transire.*

20 *Vectigalium in conductione duo considerari.*

21 *Fructus rei vendi posse.*

22 *Pretium vbi singulis annis solvitur, non videri dominum aliquod jus transferre voluisse.*

23 *Locationem prædiorum leges censent, cùm merces constituitur in singulos annos.*

24 *Coniecturam vnam tolli alia contraria.*

25 *Vectigalium exactione certo pretio concessa, quòd emptio sit, alia est opinio.*

Idque etiam si ab initio vnicum sit constitutum pretium, & distributio deinde facta in annos singulos, num.39.

26 *Contractus talis creditur, qualem demonstrat verborum proprietas.*

27 *Contractus qualis sit, dispositionis tenor ostendit.*

28 *Contractus naturam potius & materiam subiectam spectari quàm verborum sonum.*

Id autem quando verum sit, num.31.

29 *Materiam subiectam ad recognoscendum actum potissimum præbere judicium.*

30 *Emphyteusis contractum etsi contrahentes appellent, quando tamen censeatur venditio.*

32 *Mens disponentis potius, quam verba attenditur, vbi illa certa est.*

33 *Pretij facta mentione in contractu, emptionem & venditionem præsumi.*

34 *Pretium emptionis & venditionis substantia est.*

35 *Pretij verbum, quando pro mercede possit exponi.*

36 *Impropriatio duplicata jure non recipitur.*

37 *Emptionis, & venditionis natura est, vt dominium transferatur.*

38 *Emptionis, & venditionis contractus censetur, in quo quid principaliter dari promittitur, & fieri aliud in consequentiam.*

40 *Vectigalium aut gabellarum contractus, emptionis facta mentione certo pretio constituto, vt id semel numeretur, emptio præsumitur.*

Quod procedit, etsi postea solutionis facta sit distributio in singulos annos, num.41.

Idem in emptione datij, cuius emptor commoditatem percipiendi dicitur emisse, nu.42.

43 *Vectigalium facta dicitur locatio, facta simul venditionis, & locationis mentione: præstationis autem distributione in annos vel menses facta.*

Idem etiam si vnica sit præstatio pro toto tempore, numero 44.

DVbia admodum est, etsi valdè egregia, illa interpretum nostrorum disputatio, an præsumatur initus contractus emptionis & venditionis, vel locationis & conductionis, quando Princeps, vel Civitas, seu populus aliquis, vectigalium exactionem alicui, certo constituto pretio concessit? Hanc disputationem pertractarunt Bart. *in sua disp. 4. incip. publicanus.* Ripa *in tract. de peste, in titul. de privil. contract. num.46.* & Boer. *in qu.249. nu.10. & nu.11.* & alij plures, quos statim commemorabo. Placet mihi ita distinguere, in multis secutus Ripæ traditionem.

Primus est casus, quando contrahentes non sunt
1 † vsi verbo emptionis, & venditionis: nec verbo locationis, & conductionis, vt putà, si fuit dictum, communitas seu Princeps concessit Cajo gabellas vsque ad decem annos pretio decem millium coronatorum singulo anno. Hoc in casu recepta est Doctorum opinio hanc præsumi locationem, & conductionem. Ita communem esse asserit Ripa *in d. tit. de privileg. contract. num.54.* & cum eo Boer. *in d. quæst.249. num.11. versic. primus casus*, qui testatur esse communem opinionem.

Secundus est casus, quando contrahentes vsi sunt
2 † verbo locationis, & conductionis, vt putà, si dictum fuit, quod Princeps locavit Cajo gabellas ad decem annos pretio decem millium coronatorum **singulo** anno. Hoc etiam in casu à fortiori præsumitur atque censetur locatio, & conductio. Et communem hanc esse opinionem asseruit Ripa *in d. tit. de privileg. contract. num.55.* & cum eo Boer. *in d. qu. 149. num. 1. vers. secundus casus est.* Ea est manifesta ratio, quia si in dubio præsumitur locatio, cùm scilicet et locationis mentio non est facta, vt superiore casu diximus: multò magis, quando fuit adjectum, verbum locationis. Et præterea à sermonis † proprietate non est recedendum,
3 *l. non aliter. de leg. 3.* & multis infrà comprobabimus. Dum ergo locationis verbo vsi sint contrahentes, hanc locationem esse significarunt.

Extenditur hic casus, vt locum etiam habeat, quan-
4 do constitutum fuit vnicum † certum pretium, præstandum pro omnibus annis, vel etiam si facta sit concessio pro vno anno. Nam & tunc ob verbum locationis, quo contrahentes vsi sunt, præsumitur adhuc cõtractus locationis. Ita censuit Ripa *in d. titul. de privilegiis contractuum. n.55. vers. & hoc intelligo.* Quo in loco censuit ita sensisse Castr. *in l. cotem ferro, §. qui maximos, nu.4. ff. de publ. & vectig. & in l.2. §. adeo, ff. locati*, etsi ipse Castr. *in d. §. adeo*, nil hac de re dixerit.

Nec repugnat auctoritas Baldi *in l. si ea lege, nu. 4. C. de vsuris*, quia vt rectè etiam animadvertit Ripa præcitato in loco, concedit Baldus hunc esse contractum locationis: sed ait, quod hoc in casu non fit remissio mercedis huic locatori, si fructus aliquos non percepit: cum hic conductor non censeatur conduxisse
5 † fructus percipiendos, sed spem fructuum percipiendorum, atque ita casum, adversamque fortunam conduxisse videtur, *l. nec emptio. ff. de contraben. empt.* Et hac ratione vsus etiam est Bald. *in l. licet, quæstio. 3. C. locati.*

Tertius est casus, quando contrahentes vsi quidem
6 sunt verbo emptionis & venditionis, sed tamen † in singulos annos pretium constituerunt, vt putà si dictum fuit, quod Princeps vendidit Cajo gabellas ad decem annos, pretio decem millium coronatorum in singulos annos solvendas. Hoc sanè in casu recepta magis Doctorum opinio est, hunc esse locationis & conductionis contractum. Hac in opinione fuerunt Bart. *in d. l. cotem ferro, qui maximos, nu.2. ff. de pub. & vectig.* & copiosiùs *in d. disp. 4. Publicanus.* Castr. *in d. §. qui maximos.* Anch. *in cons. 402.* plurib. & in *c. propter sterilitatẽ de locato.* Signorol. *in cons. 22. n. 12.* Imola *in cons. 7. in princ.* qui admittit veram esse Bartoli opinionem. Idem sensit Aret. *in cons. 55. nu. 3. & nu. 5.* Hanc quoque probarunt Bertachin. *in tract. de gabellis, in prima quæst. secunda partis principalis, col. 1.* Salic. *in l. 1. colum. 3. vers. vnum tamen, C. de iure emphyt.* Alex. *in cons. 3. col. 2. lib. 3.* & apertiùs *in cons. 108. lib. 3.* Corn. *in cons. 23. n. 7. in cons. 33. n. 9. & in cons. 128. n. 3. lib. 2.* idem *in cons. 12. n. 2. lib. 4.* Lud. Bologn. *in cons. 54. col. pe. vers. aliud etiã inest.* Soc. Sen. *in cons. 88. col. 2. vers. pretium autem, lib. 1. & in cons. 156. col. 1. lib. 2.* Idem sensit Fabian. de Monte *in tract. de empt. & vend. qu. 2. princip. nu. 24.* & hanc communem esse sententiam, attestatus est Ripa *in d. tract. de peste, in d. tit. de privilegiis contractuum, n. 56.* Eandem secuti sunt Socin. Iun. *in consil. 68. nu. 1. lib. 1.* Tiraq. *de retractu conjang. §. 32. in gl. num. 56.* Boer. *quæst. 249. col. vlt.* Bossius *in tracta. causarum*

BIU Cujas

criminalium, in titu. de remissione mercedis publicanorum, nu. 5. Et quanquam in foro & judiciis ab opinione hac temerè recedere non liceat: attamen parum solida esse videntur argumenta penè omnia, quibus ij interpretes vsi sunt.

Primò ea ratione moti sunt, quod hic constitutum est pretium annuum sicque in singulos annos. Atqui vbi pretium in singulos annos vel menses constituitur, contractus locationis dicitur initus, non autem emptionis & venditionis. Ergo hic contractus noster dicitur locationis, non autem venditionis. Illa minor probatur auctoritate glossæ, *in leg.* 1. *in verbo, alienationis, Cod. de iure emphyt.* quam glossæ traditionem secuti sunt Bart. & Ias. *num.* 23. qui alios plures commemorat.

Respondetur primò ex sententia Imolæ *in d.* §. *qui maximos*, & Ripæ *in d. tract. de peste, tit. de privilegiis contractuum, num.* 49. verum non esse, quòd dicatur
7 † locatio, vbi constituitur pretium annuum, vel menstruum: quia nil est, quod impediat, quin emi possit perceptio fructuum pro pluribus annis: licèt solutio sit distributa in singulos annos. Cùm ergo vendi possit, & constet de mente contrahentium, ex verbis ab eis prolatis, debet judicari emptio, non autem locatio. Nec obstat gloss. *d. l.* 1. *C. de iure emphyt.* quia illa procedit in dubio, & vbi contrahentes vsi non sunt verbo emptionis & venditionis. Et in claris non est opus conjecturis *l. continuus*, §. *cum ita de verbor. obligat.* Et hanc interpretationem sensit gloss. *leg. Pomponius, in verbo, amitti. il secundo, ff. quibus modis vsusfructus amitt.* cùm appellat venditionem fructuum factam pro decem annis in singulos annos. Præterea & secundò respondetur glos. *d. l.* 1. *C. de iure emphyt.* non probare vel lege vel ratione id quod asserit. Nam adducit text. §. *pretium in instit. de empt. & vend. &* §. *adeò in Inst. de locato*, quæ quidem jura non penitus pro-
8 bant. Quocircà, etsi probabilis sit glossæ † auctoritas, non tamen est necessaria, vt scribunt omnes *in leg.* 1. *ff. si certum petat.* Et rursus ipsamet gloss. aliter sensit *in d. l. Pomponius, ff quibus mod. vsusfruct. amitta.*

Secundò adfert Ripa *in dict. tit. de privilegiis contractuum, num.* 50. hoc argumentum, quod ait Bart. *in dict. disp.* perpensum. Hic contractus assimilatur contractui locationis, & secundum ejus naturam debet
9 regulari. Atqui in contractu locationis † fit remissio mercedis. Ergo idem est dicendum hoc in casu.

Respondeo ego huic argumento omissa responsione Ripæ. Dico itaque hoc argumentum nil ad rem nostram facere. Nam nos non disputamus nunc, an fieri debeat hoc in casu remissio mercedis, vel non, tanquam sit contractus locationis, vel venditionis: sed disputamus, an sit contractus ipse emptionis, vel locationis: atque ita disputamus de cognoscenda ipsa qualitate ipsius contractus, qualis scilicet contractus sit. Et ex hoc respondetur illi considerationi, quam ex eodem Bart. subjungit Ripa, quòd scilicet emptio
10 † & locatio eisdem regulis regulantur, *l.* 2. *in princip. ff. locati.* Nam cùm adhuc non sit certum, quæ species contractus hæc sit, sequitur dicendum, ad rem non facere considerationem hanc.

Tertiò movetur Ripa *in d. titul. de privilegiis contractuum, nu.* 52. post Barrol. *in d. disp.* 4. *ex l. inter quos,*
11 §. *damni. ff. de damno infecto*, vbi superficiario † propter ruinam superficiei fit remissio pensionis. Et tamen esse potest, quòd titulo emptionis esset superficiarius: Cùm superficies ita emi, sicut locari possit, *l.* 1. §. *ff. de superficiebus.*

Respondet Ripa vbi suprà *num.* 52. *vers. sed tu.* Ego quantum attinet ad rem hanc respondeo, vt dixi suprà. Eadem responsione diluitur aliud argumentum, quod recenset Ripa *vbi suprà, nu.* 53.

Quartò ad rem magis conferre videtur, quod in
12 dubio recipienda est illa interpretatio, † quæ benignior est, *l. vltim. C. qui bonis ced. poss.* qua adductus ita respondit Socin. Sen. *in cons.* 25. *col.* 8. *vers. nono probatur, lib.* 1. & ego scripsi, *lib.* 2. *de arbitr. judicum, &c. Casu* 99. *nu.* 6. Atqui benignior videtur esse hæc interpretatio, quòd sit contractus locationis, ob id scilicet quod remissio mercedis facilè conceditur, fructibus non perceptis, vt in specie considerat Ripa *in d. tit. de privilegiis contractuum, num.* 63. *ver. insuper.* Ergo hic contractus dici debet contractus locationis & conductionis.

Respondetur retorquendo argumentum, quod be-
13 nignior censeri debet interpretatio † ob id, quod remissio fieri non debet: cùm hic nulla adsit culpa communitatis & Reipub. ob quam concedi debet remissio: Et ipsi Reipub. magis favendum est quàm illi emptori, cum Respub. æquiparetur minori, *l. penul. C. de jure Reipubl. lib.* 10. Et quemadmodum is qui emit jactum
14 retis † conqueri non potest, si nihil expiscatum erit, *l. si jactum, ff. de act. emptio.* ita nec iste emptor reditum vectigalis. Et quemadmodum emptor iste pretium auxisset ipsi Reipub. si multum plus solito percepisset, ita econtrà non meretur reficì, si minus percepit, cum sit regula juris naturæ, ad eum pertinere damnum, ad quem pertinet lucrum, *l. secundùm naturam de reg. iur.* Nec obstat quod in contractu locationis fiat remissio mercedis ob sterilitatem, cùm tamen merces illa non augeatur ob magnam vbertatem. Nam facilè respondetur id contingere in locatione, quam certam esse præsupponimus, quia in locatio-
15 ne id † statuit lex, & contrahentes censentur contra-
16 here † secundum naturam contractus. Et propterea diversum est in casu nostro, in quo dicimus esse con-
17 tractum emptionis, † cujus natura non admittit mercedis remissionem.

Quintò vrgere non mediocriter videtur, quod
18 emptionis, & † venditionis natura & substantia est, quòd dominium rei venditæ transferatur, *l. cum manu facta.* §. *vltim. ff. de contrahen. empt. &* §. *item quæritur instit. de locat.* Atqui nostro in casu nullum est translatum dominium vectigalis. Ergo non dicitur contractus venditionis, sed potiùs locationis.

Respondetur primò, quòd imò in hunc contrahentem cum Republica etiamsi conductor sit, semper
19 transit † vtile dominium, *l.* 1. §. 1. *ff. de loco pub. fru.* Bart. *in l.* 1. §. 1. *de superficieb.* & Aret. *in cons.* 55. *num.* 3. *in fin.*

20 Respondetur secundò, quòd in vectigali † duo considerantur, nempe corpus ipsum vectigalis, & ipsius vectigalis fructus seu reditus. Quoad dominium ipsius corporis vectigalis, est certum illud non esse translatum cum dictum sit reditus venditos esse, non autem ipsum vectigal. Et hoc casu procedit argumentum. Quo verò ad dominium ipsorum reditum, & fructuum, illud dici potest venditum & translatum: Cùm
21 & fructus † vendi possint. *Clem. de reb. alien. non alien.* & tradunt Bald. *in l. Cod. eod.* & Fabian. de monte, *in tract. de emptione, quæst.* 2. *nu.* 28.

Sextò ad rem maximè facere videtur hæc ratio
22 quod quando † pretium solvitur singulis annis, non videtur dominus velle transferre aliquod jus, ad hoc, vt si ille cessabit in solutione mercedis vel pretij possit expelli, *l. quæro.* §. *inter locatorem, ff. locati, & l. vectigalia.* §. *vlt. ff. de public. & vectig.* sed diversum est, quando vnicum pretium solvitur. Et idem videtur probari, *l. item quæritur*, §. *qui impleto ff. de locati*, vbi in locatione

catione prædiorum semper habetur respectus ad annuam præstationem. Ergo hic contractus non est emptionis, cujus natura est, vt dominium transferatur, vt diximus suprà.

Respondetur argumentum quidem demonstrare in contractu locationis esse rationem hanc cur dominium, seu aliquod jus non transferatur, vt scilicet conductor deficiens in solutione expelli possit: sed tamen ex hoc ipso argumento non colligitur, quin idem sit remedium in casu fructuum singulorum annorum: qui dum in singulos annos venduntur, & singulis annis solvi debet pretium, si deficiat in solutione possit repelli à perceptione aliorum fructuum subsequentium annorum. Et ille respectus, qui ratione quantitatis fructuum habetur in locatione ex præstatione pensionis, *d. §. qui impleto*, haberi etiam potest in contractu venditionis.

Septimò ad rem maximè videtur pertinere, quod
23 regulariter leges loquentes de locatione † prædiorum loquuntur, cùm merces constituitur in singulos annos. Ita *l. item quæritur*, §. *qui impleto, & l. si in lege*, §. *si domus, & §. seq. ff. locati, l. vectigalia*, §. *vlt. ff. de publica. & vectigal. l. si à colono, & l. fideiussores*, §. *pro Aurelio, ff. de fideiuss. & leg. licet, Cod. locat.* Cùm ergo nostro in casu solutio fieri debeat singulis annis ratione fructuum & reditum percipiendorum, dici debet hic contractus locationis, non autem venditionis.

Respondetur, quòd licet hæc distributio solutionis in singulos annos conjecturam faciat hunc contractum esse locationis, vt loquuntur jura supra allegata: Attamen ab hac conjectura receditur ob clara verba apposita in contractu, dum appellatur venditi: Et in claris non est opus conjecturis, *l. continuus*, §. *cùm ita*,
24 *de verborum obligat.* Et præterea vna † conjectura alteram tollit, & diluit. *l. divus, ff. de in integrum restitut.* & egregiè scribunt Bald. *in rubric. extra de præsumpt. num.* 1. Marsil. *in l.* 1. §. *divus, nu.* 28. *ff. ad leg. Cornel. de sicar.* Socin. Iun. *in cons.* 76. *num.* 66. *lib.* 1. & Gramm. *in cons.* 13. *num.* 7. Hic autem, præter clarum verbum venditionis, adest verbum pretij, quod sui natura (vt diximus suprà) facit validam conjecturam, contractum esse emptionis & venditionis. Ergo diluitur hujus argumenti conjectura ducta à distributione solutionis in singulos annos.

25 Contrariam itaque opinionem † adversus communem probarunt aliqui magnæ quidem auctoritatis interpretes, nempe Roma. & Imola, *in d. l. cotem ferro*, §. *qui maximus ff. de publica. & vectiga.* Idem Imol. *in c. propter sterilitatem, col. pen. de locata.* Lud. Bologn. *in additio. ad Ioan. de Anna. in cons.* 14. *colum. vlt.*

Primò itaque hæc opinio probatur contrahentes vsi hic sunt verbo emptionis & venditionis, quod verbum propriè significat ipsum contractum emptionis & venditionis, vt clarum est. Atqui talis creditur esse
26 † contractus qualem eum verborum proprietas significat. Ergo hic contractus dici debet emptionis & venditionis: Illa minor probatur ex *l. interest. ff. de solutio. ibi, quantum lectio probat.* Huc facit quod egregiè scripsit Dec. *in auth. ex testamento, col.* 3. *vers. sed certè, C. de colla.* post Oldr. *in cons.* 159. quod si dubitatur an aliqua concessio sit feudum, vel donatio, verba concessionis inspicienda sunt. Nam si in ea dicitur, donamus, donatio est, quia verba id sonant. Et aliud simile tradit ibi Decius, & idem alia plura attulit *in cons.* 208. *colu.* 2. *vers. postremò, & in cons.* 468. *colum.* 2. *vers. & ex his patet.* Et hoc illud est, quod dicere solemus
27 tenorem dispositionis † ostendere qualis sit contractus, vt post alios scripserunt Curt. Senior *in cons.* 53.

super articulo, colum. 1. & latissimè Tiraquel. *in l. si unquam verbo, libertis, num.* 8. & 9. *C. de revoca dona.*

Nec obstat consideratio neque responsio Doctorum, qui communem opinionem defendunt, quod licet verba sonant in contractu emptionis & venditio-
28 nis, attamen magis attendi debet natura † contractus, sicque subjecta materia, quam verborum solius, vt probant in specie, *leg. si vno. ff. locati, & leg. si olei, Cod. eod.* & confert *leg. insulam, ff. de præscript. verbis.* Et huc pertinent multa similia quæ congerunt Decius *in l. non vult hæres esse, num.* 8. *de reg. juris, in l. qui accusare, in fin. C. de edendo, & in l.* 3. *nu.* 8. *C. de milit. testa.* Alciat. *lib.* 2. *de verbor. signif. num.* 4. & clarè Cravet. *in cons.* 245. *num.* 6. Et ad rem maximè pertinet, quod docuit Aret. *in l.* 1. §. *si quis ita de verb. obligat.* dum dixit, quod ad cognoscendum actum potissimum judi-
29 cium resultat † ex subjecta materia. Et ex Aretini sententia scripsit Alciat. *in tract. de præsumpt. regul.* 3. *præsumpt.* 36. *in fine*, subjectam materiam ostendere, an quis vti voluerit actu privilegiato, vel ordinario. His valdè similia, & egregia recensèt Tiraq. *de retractu consang.* §. 32. *glos.* 1. *num.* 34. Et ad rem nostram est valdè simile quod decidit Afflict. *in decis.* 73. *in fin.* quod
30 licet contrahentes appellent † contractum emphyteusis, attamen si adest pretium, & natura emptionis, emptio à subjecta ipsa materia judicari debet. Idem de emphyteusi facta sub nomine locationis responderunt Neviz. *in cons.* 92. *num.* 12. & Bellon. *in cons.* 21. *nu.* 4. & 5. Natta *in consil.* 49. *num.* 14. & simile de feudo tradit Socin. Sen. *in l. Gallus*, §. *etiam, num.* 6. *ff. de lib. & posthum.* & dicemus infra in præsumpt. sequenti, vbi agemus de præsumptione an præsumatur contractus locationis, vel emphyteusis. Ita ergo nostro in casu ob subjectam ipsam materiam illud verbum, emit, potest exponi, id est, locavit, vt in *l. ea lege*, §. *locavi, ff. locati, & l. ij, qui, C. eo.*

Huic considerationi facilè respondetur, quod tunc
31 demùm magis attenditur natura actus. † quam significatio verborum, quando ipse actus est clarus, atque ita quando omnino constat de ipsa natura actus. Ita loquuntur prædicta jura, nempè *l. si vno l. si olei, & dict. l. si insulam*, & Doctores suprà allegati. Nam tunc verba impropriantur: sed diversum est quando ipsa subjecta materia est dubia & ambigua sicuti in casu nostro, vbi reditus vel fructus ad tempus percipiendi ita possunt vendi, quemadmodum & locari, vt infrà dicemus: nam tunc à sermonis proprietate non est recedendum, *l. non aliter de leg.* 3. cum similibus. Et valde simile est quod scripsit Soc. *in l. ambiguo, nu.* 5. *ff. de reb. dubiis*, cum dixit, quod tunc potius attenditur
32 mens † disponentis quam verborum proprietas, quando scilicet ipsa mens est certa. Ergo sensit Socinus, quod vbi mens est dubia à sermonis proprietate non est recedendum.

Præterea & secundò respondetur, quod quantum ad tertium inspicitur quidem subjecta ipsa materia: sed quoad ipsos contrahentes magis inspicitur proprietas verborum. Ita egregiè declarat Ripa *in l.* 2. *in princ. num.* 32. *ff. si certum petat.*

Secundò movet me plurimum, quod hic facta est mentio pretij. Atqui vbi in aliquo contractu fit men-
33 tio pretij, † contractus emptionis & venditionis censetur. Ergo & hic contractus noster judicandus est emptionis & venditionis. Illa minor probatur ex *leg. vlt.* vbi gl. & Bart. *C. de prædiis decurio. lib.* 10. *& l. cum dotem, C. de iure dotiũ*, quo loci Baldus annotavit, quod si statutum disponit, vt de pretio cujusq; rei solvatur gabella, statutum illud intelligitur de contractu emptionis & venditionis, & Baldum secutus est Ias. *in l.* 1.

BIU Cujas

*nu.23.C.de iure emphyt.*Et his accedit glos.*in leg.apud Celsum, §.si cum legitima,ff. de doli mali & metus except.ibi.pretio accepto.*vbi emptio judicatur, ob pretij constitutionem, etsi appellata fuerit cessio. Alia tradunt egregia Decis.*in l.imaginaria,nu.1.* & ibi cæteri
34 Doctor.*de regulis iuris,* qui dicunt pretium † esse substantiam emptionis & venditionis, & propterea arguere contractum esse talem.Idem scripserunt Fabianus de Monte *in tract.de emptione, & venditione,q.1. ad finem.*Marsil.*singul.*105. Socin.Iun. *in cons.*61.*nu.*3. *& nu.*7.*lib.*1.Paris.*in cons.*83.*nu.*7.*lib.*3.& Alba *in cons.* 81.*nu.*47. Et his accedit Alciat.*in l.*2. *in princ.nu.*26. *ff.si cert.pet.*qui scriptum reliquit, quod mentio pretij rem claram omnino facit, vt venditio celebrata videatur.Et quod verbum,dari,quod alioqui actum permutationis significabat, impropriatur, & exponitur pro tradi. Et ad rem propè nostram censuit Afflict. *in decis.*72.*nu.*9.contractum emptionis censeri,ob pretij mentionem,etsi alia verba significant esse contractum emphyteusis.

35 Nec hic obstat si dicatur, quòd hoc verbum, † pretium,exponi potest,pro mercede,vt in *l.ea lege,* §. *locavi,& in l.insulam,§.qui ædem.ff.locati.*

Nam respondetur, quod illud contingit ibi, quia ipsa subjecta materia erat omninò clara, quia erat contractus locationis, & conductionis: id quod non contingit in casu nostro.Præterea in casibus *d.§.locavi,& d.§.qui ædem.* pretium conveniebat solùm contractui locationis, cùm tenue pretium esset, juxta declarationem Iason.*in d.l.*2. *in fin princ.ff.si cert.pet.& in cons.* 45. *colum.*3. *lib.* 1. At nostro in casu pretium convenire ita potest emptioni fructuum, vt conductioni ipsius fundi, vel juri exigendi. Et propterea à sermonis proprietate non est recedendum. Et accedit præterea, quod hic adesset duplex impropriatio, nempè, verbi, venditionis, & verbi, pretium, quæ
36 quidem duplicata † impropriatio jure non recipitur.

Tertiò adducor ad hanc sententiam ea ratione, quod ex natura emptionis & venditionis est,quòd do-
37 minium † rei transferatur,*l.cum manu fatæ.§.vltim.ff. de contrahen. emp. & l.necessariò,§.*1.*ff. de periculo & commod.rei vend.*

Atqui hoc nostro in casu dominium fructuum transferri posse dicitur juxta *l.*3.*ff. de vsufructu.* Ergò censeri debet contractus emptionis & venditionis, cùm & nomen, & substantia, nempe pretium concurrat.

Quartò vrget non parum, quòd quando fit contractus,in quo quis † promittit aliquid dare principaliter, & aliquid facere in consequentiam,tunc judicatur contractus emptionis & venditionis,*l.*2.§.5.*ff.locati, & §.item quæritur,Instit.eodem.*Atqui nostro in casu, qui vendidit fructus ad decem annos,aliquid dare promisit principaliter, nempe ipsum dominiũ fructuum, & aliquid facere in consequentiam, nempe pati quòd fructus colligãtur,*l.si vsusfructus,ff.de iure dotiũ.*Ergo hic contractus judicatur emptionis & venditionis.

Extenditur communis conclusio, vt procedat
39 etiam, quando † ab initio fuit constitutum vnicum pretium, & deinde solutio distributa per singulos annos. Ita Ripa *in d.titul. de privilegiis contractuum, num.*64.vbi declarat in prima extensione,

40 Quartus est casus, quando † contrahentes vsi sunt verbo emptionis & venditionis, & vnicum tantùm pretium semel numerandum constituerunt, vt putà si dictum est, Princeps vendit Cajo gabellas ad decem annos, pretio centum millium coronatorum. Hoc in casu contractusiste præsumitur contractus emptionis & venditionis.Ita scripserunt Bart.*in d.disput.*4. *Publicanus,in solutione,col.*3.*vers. & prædicta vera.* Ripa *in d.tit. de privilegiis contractuum,nu.*60.*vers.secundo casu,* & Tiraq.*in tract.de retractu consang.*§.1.*gloss.*14. *n.*86.*&* 87. Et admittunt cæteri omnes superiore casu commemorati,dum solùm ob id eo in casu dicunt esse contractum locationis, quod pretium est in singulos annos distributum. Ergo à sensu cõtrario omnes concedunt esse venditionem,si vnicum tantùm sit pretium semel præstandum.Et hic cessant illa argumenta,quæ pro communi illa opinione superioris casus adferuntur. Et hoc in casu non conceditur remissio mercedis, si nihil,vel parum fuit perceptum,vt scribunt Ripa,& cæteri omnes,cum ad emptionem ipsum totum damnum pertineat. Quo tamen ad pretij excomputationem duos casus distinguit præcitato in loco Ripa.

Quorum primus est, quando ipse emptor percipit reditus,Hoc casu non fit excomputatio pretij,quia jus vsusfructus videtur emptum, *l. si quis ita,ff.de vsufructu,& l.cum ita,ff.de vsufruct.leg.*

Secundus est casus, quando venditor percipit reditus. Nam tunc fit excomputatio pretij pro rata temporis, quo reditus non fuerunt præstiti per ipsum venditorem ipsi emptori. Ita Bart. *in disp.*4.*arg.leg.si venditor.§.verisimile,ff.de contrah.empt.*

Extenditur primò quartus iste casus vt locum etiam sibi vendicet, cum ab initio vnicum constitutum est pretium pro omnibus annis, & deinde di-
41 stributa † est ipsa solutio differmiter in singulos annos,vt putà si dictum sit,Princeps vendidit Cajo reditus suorum vectigalium per decem annos pretio centum millium coronatorum: ita tamen quod primo anno numeret viginti mille, secundo anno numeret decem millia coronatos, &c. Hoc etiam casu præsumitur contractus emptionis & venditionis. Ita censuit Ripa *in d.tract. de peste, in d. tit. de privil. contractuum, num.*46. qui declarat Bart.*in d.qu.*4. Alexand. *in cons.*108.*lib.*3.& Corn.*in consil.*12.*lib.*4.

Extenditur secundò, vt procedat etiam quando
42 vnico pretio venditum fuit † datium:nam tunc præsumuntur venditi reditus datij, & ob id præsumitur contractus venditionis.Ita sensit Bart. *in d. disp.* 4. *in solutione,column.*3.*vers.& primo videamus,*& apertiùs Bald.*in l.licet,q.*4.*C.locati,*qui dixit, ita scripsisse Bartolum *in dict.* §. *qui maximos,* tametsi meo in codice nullum verbum hac de re scripserit Bartol.ea ratione ij moti sunt, quod censetur hic empta commoditas perceptionis fructuũ, *l.si vsusfructus.ff.de iure dotium.* Emptor autem perceptionis censetur emisse ipsum actum percipiendi,atq; ita spem,*l.si iactum,ff.de actio. empt.& d.l.si vsusfructus.in fin.ff.de iure dotium.* Ergo dicendum est,quod sola spe contentus esse debeat.

Dissentiunt tamen à Bart,& Baldo,Alex. & Igneus, quos recenset & probat Ripa *in d.tract.de peste,in tit. de privilegiis contractuum,num.*63.

Quintus est casus, quando contrahentes vsi sunt
43 simul verbo venditionis,& verbo locationis,& † præstatio est divisa in singulos annos,vel menses. Hoc casu verè præsumitur locatio. Ita Ripa *in d.tit.de privilegiis contractuum,nu.*66.post Imolam *in d.§.qui maximos,* & Alexand.*in cons.*108.*lib.*3.Alc.*in resp.*513.*nu.* 1.& Boer.*in d.qu.*249.*col.vlt.ver.quartus casus.*

Sextus & vltimus est casus, quando contrahentes vsi sunt simul verbo venditionis & locationis,& præ-
44 statio † est vnica pro toto tempore. Hoc casu præsumi contractum locationis scripsit Ripa *in dict. tit. de privilegiis contractuum.num.*66.*vers.si verò constitutum,* quem secutus est Boer. *in d.quæst.*249.*col.vltim. vers.quartus casus est.*

PRÆ-

BIU Cujas

PRÆSVMPT. CV.

Contractus emphyteuticus vel locationis quibus coniecturis & præsumptionibus iudicari possit.

SVMMARIA.

1 *Emphyteusim vel locationem contrahentes nominantes, illorum verbis standum est.*
2 *Contractus talis præsumitur, qualis ex verborum facie apparet. Nisi repugnet illius effectus.*
3 *Emphyteusis judicatur ubi concessio perpetua est.*
4 *Locatio ad certum tempus fieri solet.*
5 *Locatio dicitur, quando pensio quæ præstatur, fructibus respondet.*
6 *Emphyteusis dicitur quando modica solvitur pensio.*
7 *Emphyteusim concessam esse indicio & reservatio præstandi laudemij.*
8 *Laudemium pro locatione non solvitur.*
9 *Laudemium lex appellat quinquagesimam.*
10 *Emphyteusis vel locatio an sit, effectus magis quàm verba indicant.*
11 *Contractus in qualitate cognoscenda, non nomen, sed quod contractui convenit, attenditur.*
12 *Rei veritas falsa demonstratione & denominatione nequit immutari.*

CVm contrahentes claris verbis appellant contractum vel locationis, † vel emphyteusis, ab ea 1 nominatione recedendum non est, juxta *l. alij. ff. de vsufructu leg.* Quæcunque enim fuerit relata intentio: attamen verbis standum est, nec sunt verba cavillanda, *l. 2. §. vltim. ad Senatusconsl. Tertul.* Et verè contractus † talis præsumitur & judicatur, qualis ex verbo- 2 rum facie apparet, *l fideiussores magistratuum, §. 1. ff. de fideiuss.* Et contractum ipsum secundum verba judicamus, *l. qui saxum, ff. de donat.* vbi Imola. Et in specie contractus locationis & emphyteusis responderunt Neviza. *in consl. 92. nu. 1. & 2.* & Natta *in consl. 49. num. 14. lib. 1.* & Rota Rom. *in decis. 564. nu. 5. in prima parte in novissimis.* Cum vero verba non sunt clara, ad præsumptiones & conjecturas recurrimus.

Prima conjectura est, quando concessio est perpe- 3 tua. Nam tunc judicatur emphyteusis, † non autem 4 locatio quæ fieri solet † ad certum tempus. Ita Baldus *in c. literæ, col. 2. vers. modò ego quæro, de dilatatio.* Ang. Aretin. *in §. adeo in Instit. de locat.* Iason *in l. 1. nu. 9. C. de iure emphyt.* Cagnol. *in authen. qui rem, nu. 6. 7. C. de sacrosanct. eccles.* Bellon. *in consl. 21. nu. 2.* & Natta *in consl. 49. nu. 23. lib. 1.*

Secunda est conjectura, quod quando † pensio, 5 quæ præstatur, correspondet fructibus, locatio dicitur. Emphyteusis verò, quando solvitur tenuis & mo- 6 dica † pensio. Ita Bart. *in l. 1. num. 9. ver. quæro, dicitur hic. C. de iur. emphyt.* & ibidem Iason *num. 6.* Et his accedit Specul. *in tit. de emphyteut. §. nunc aliqua, vers. secundò quæritur, &c.* qui manifestè scripsit, emphyteutam plus percipere de fructibus, quàm solvat nomine pensionis. Idem respondit Alexand. *in consl. 112. num. 2. & nu. 3. vers. sexto, lib. 1.* Cæpolla *in tract. de simulat. contractuum, in tertia præsumptione, vers. & sic pensio.* qui in specie horum contractuum, qui Veronæ celebrari solent, sic affirmat Soc. Sen. *in consl. 257. num. 8. lib. 1.* Cagnol. *in l. 2. num. 202. Cod. de rescind. vend.* Nevizan. *in consl. 92. num. 12. & num. 45.* qui huius sententiæ alios commemorat. Sylvan. *in consl. 9. numer. 3.* Natta *in consl. 59. num. 7. 16. & 17. lib. 1.* & Iulius Clarus *in §. emphyteusis, quæst. 1. vers. & adverte.* Rota *vbi suprà.*

Tertia est conjectura, quando fuit inter partes conventum, quòd si ille, cui facta est concessio, alienaret, in aliúmve transferret rem ipsam sibi concessam, 7 laudemium † ex re præstaretur. Hæc conjectura significat emphyteusim fuisse concessam. Cùm laudemium 8 pro ea, non autem pro locatione † præstari soleat, *l. vlt. C. de iure emphyt.* vbi omnes, & respondit Alexan. *in consl. 23. num. 7. libr. 5.* hoc laudemium, quod lex appellat quinquagesimam, † præstari ex natura contrac- 9 tus emphyteutici pro consensu, quem dominus præstat in ipsius emphyteusis alienatione, & novè alia scribit Amedeus de Ponte *in tract. de laudemiis, quæst. 1.* Pro alienatione etiam rei locatæ ad decennium solvi debere laudemium respondit Decius *in consl. 204. num. 3.* Dissentit tamen Modernus Parisiensis *ibi in additionibus.*

Quarta est conjectura, quando factum est pactum quod eveniente aliquo infortunio res possit restitui domino qui eam concessit. Hoc casu præsumitur locatio, non autem emphyteusis. Ita Corneus *in consl. 285. num. 22. lib. 1.* Berous *in consl. 130. lib. 1.* Rubeus *in l. Gallus, §. quidam rectè, num. 202. de liber. & posthum.* Bellon. *in consil. 21. num. 8.* & Rota *in decis. 564. num. 3.* Illud verbum observandum est hac in re, quod etsi contractus ipse manifestis verbis appellaretur locatio, vel emphyteusis, nihilominus si effectus repugnat, vt quia concessio ad vitam, vel perpetuo, vel ad tertiam quartámve (vt fieri solet) generationem, ipse 10 effectus * magis quàm verba spectandus erit: atque ita emphyteusis, vel locatio, sicuti effectus demonstrabit: judicabitur, ita in specie respondit Nevizan. *in consl. 92. nu. 12.* Et ibidem *nu. 22.* post Purpur. *in l. 2. in princip. num. 51. ff. si certum petat.* scribit, quòd ad co- 11 gnoscendum qualitatem * contractus non attenditur nomen, sed id, quod convenit contractui, sic & Natta *in consl. 49. num. 13. libr. 1.* Ita quoque Bellon. *in consl. 21. num. 7.* post Baldum, *in rubric. C. de iure emphyt.* & Barba. *in rubric. extra de locato & conducto. col. vlt.* respondit, ab ipso effectu contractum judicari emphyteuticum, non autem locationis à nomine. Et Bellonum secutus est Iulius Clarus *in §. emphyteusis, qu. 1. in fine.* His accedit Afflict. *in decis. 72. in fine.* Cùm dixit, quòd licet contrahentes appellent contractum emphyteusis: attamen si adest pretium, ex natura emptionis dicetur emptio, non autem emphyteusis, & idem ego ipse respondi *in consl. 372. nu. 20. lib. 3.* & idem de contractu censuario tradit Alvarus *in tracta. de iure emphyteutico, quæst. 22. nu. 28.* & dicemus in sequenti præsumptione, *num. 7.*

Et hujus quidem sententiæ ea est ratio, quòd falsa 12 demonstratione, & denominatione rei veritas † non potest immutari, *l. cum falsa, C. de iuris & facti igno.*

PRÆSVMPT. CVI.

Contractus emphyteuticus, vel censualis, quibus coniecturis, & præsumptionibus demonstretur.

SVMMARIA.

1 *Emphyteusis, & censualis contractus in quo differant.*
2 *Censum de re nostra, pensionem emphyteuticam pro re aliena solvimus.*

3 *Censuales*

3 *Censualis potius quàm emphyteuticus contractus in dubiis præsumitur.*
Et quibus in casibus id etiam procedat vel non, à num. 7. vsque ad num. 14.
Dissentientibus relatis, num. 6.
4 *Minimum quod est in dubio sequimur.*
5 *Emphyteusis servitutis quandam speciem præ se fert.*
6 *Censualis contractus, dominij tam directi quàm vtilis translationem requirit.*
10 *Censualis præsumitur contractus, etsi dictum sit, concedo tibi in emphyteusim pro censu annuo.*
Idem si dictum sit, concedo in emphyteusim vel censum, num. 11.
14 *Census & emphyteusis non se compatiuntur.*
15 *Emphyteuta per biennium aut triennium à solutione cessans, ab emphyteusi cadit.*
16 *Censuarius etiam per mille annos à solutione cessando, non cadit à contractu.*
Nisi tamen is specificè sit iuratus, nu. 17.
18 *Emphyteuta domino inconsulto rem emphyteuticam alienando, cadit ab ea.*
19 *Censuarius domino inconsulto alienans, non cadit iure suo.*
Et de quo id censuario accipiendum, nu. 20.

NOn est à præcedenti dissimilis hæc disputatio, in qua quæritur, quibus conjecturis & præsumptionibus demonstrari possit contractum esse vel censualem, vel emphyteuticum? Differunt equidem inter
1 se † duo ii contractus. Nam, in emphyteusi transfertur solummodo dominium vtile cum possessione naturali, in censu verò transfertur dominium vtile & directum: ac etiam civilis, naturalisque possessio: & solùm reservatur pensio annua. Quocirca dicere solemus, quòd censum † solvimus de re nostra, pensionem verò emphyteuticam pro re aliena, glos. *in c. constitutus, de religio. dom.* Bartol. *in l. 1. §. hic tit. ff. de publica.* Ruin. *in cons. 42. num. 4. & in cons. 160. num. 7. libr. 1.* qui & Baldum refert. Imola *in c. ad audientiam, num. 4. de rebus eccles. non alien.* Capic. *in decis. 103. num. 2.* Cravet. *in cons. 20. num. 11. & cons. 112. num. 8.* & Didac. *lib. 3. variarum resolutio. capit. 7. num. 1.* & Natta *in cons. 3. colum. 1.* Everard. *in centuria legali in loco ab emphyteusi ad censum, num. 3.* In dubio autem quando non apparet, an contractus sit emphyteuticus, vel
3 censualis, præsumitur † censualis. Ita tradunt Ioan. Fabri *in l. 1. C. de iure emphy.* Alber. *in l. 2. nu. 13. versi. quia de quæstione, C. eod.* Socin. Sen. *in cons. 167. num. 6. vers. quinimò, & in cons. 266. num. 6. libr. 2.* Imola *in c. ad audientiam, num. 4. de reb. eccles. non alien.* Ruinus *in cons. 42. num. 7. & in cons. 160. num. 7. libr. 1.* Iason *in d. l. 1. num. 48. & in d. l. 2. num. 64. de iure emphyt.* Decius *in authen. qui rem. num. 7. C. de sacrosanct. eccles. in cons. 138. num. 5.* Nevizan. *libr. 6. Sylva nuptia. num. 47. vers. item in dubio.* Marsil. *singul. 95.* Capicius *decis. 103.* Brunus *in cons. 41. num. 2.* Paris. *in cons. 23. num. 9. & in cons. 85. numer. 2. libr. 4.* Berous *in quæst. 4. num. 1.* Cravet. *in consil. 204. numero 20.* Gramma. *in decis. 77. numer. 10.* Didac. Covar. *lib. 3. disputa. anniver. cap. 7. numer. 1.* Natta *cons. 3. numer. 2.* & Iulius Clarus *in §. feudum, quæst. 51.* & Corbulus quem infrà referam, & hæc est magis recepta opinio. Et ij quidem adducti sunt per *cap. constitutus, de religio. dom.* quod minimè probare ostendit Everard. quem mox referam. Affertur etiam ratio, quia in dubio quod minimum † est
4 sequimur, *l. semper in stipulationib. ff. de regul. iuris.* Est enim quoad recipientem minoris præjudicij, quòd sit census, cùm ita facilè perdatur vt emphyteusis, quæ
5 † dicitur præ se ferre speciem quandam servitutis.

Verùm à prædicta opinione dissentiunt Ioan. Fabri *in l. 1. num. 7. de iure emphyt.* Iason *in l. 2. num. 156. C. de iure emphyteu.* Everard. *in centuria legali, in loco ab emphyteusi ad censum, numer. 5.* Alvarus Vallascus *in tracta. de iure emphyteutico, quæstio. 32. nu. 35.* Ea ratio-
6 ne moti sunt, quod contractus † censualis requirit dominij tam directi quàm vtilis translationem, vt dixi suprà. Quæ quidem translatio non præsumitur. Dec. *in l. si pascenda, num. 14. C. de pactis.* Esset enim præsumere donationem, contrà *l. cùm de indebito, ff. de probat. & l. si cùm aurum, ff. de solutio.*

Extenditur primò, vt locum habeat etiamsi agere-
7 tur de re Ecclesiæ, † cujus favore non pariter præsumitur emphyteusis, sed census. Ita Corbulus *de iure emphyteutico, in tit. de causa privationis ob non solutum canonem, limit. 341. in fine.*

Extenditur secundò prædicta recepta opinio, vt locum habeat, etiamsi diceretur, concedo tibi prædium,
8 vt de eo possis facere ad tui † libitum tanquam res tua propria. Nam tunc præsumitur in censum concessa, vt post Socinum & Decium respondit Cravet. *in cons. 20. num. 15.* qui declarat.

Extenditur tertiò, vt procedat etiam, quando pos-
9 sessor impetravit licentiam † alienandi. Ita Socin. Sen. *in cons. 266. num. 5. lib. 2.*

Extenditur quartò procedere, etiam quando fuit dictum, concedo feudum & omne jus, quod in eo ha-
10 beo in † emphyteusim pro annuo censu. Nam adhuc præsumitur contractus censualis. Ita Imol. *in c. ad audientiam, de reb. eccles. non alienan.* Ias. *in l. 3. num. 48. in fin. C. de iure emphy.* Dec. *in cons. 164. num. 3.* Everar. præcitato in loco, *num. 6.* Socin. Sen. *in cons. 159. nu. 5. cons. 266. numer. 6. lib. 2.* Boer. *in quæst. 182. numer 38.* Natta *in cons. 3. numer. 2. lib. 1.* & Alvar. *in dict. quæst. 2. num. 28.*

Extenditur quintò, vt locum etiam habeat hæc sen-
11 tentia, quando fuisset dictum, concedo tibi in † emphyteusim, vel censum. Nam adhuc præsumitur contractus censualis, non autem emphyteuticus, siquidem in dubio (vt dicin-is) præsumitur censualis, Soc. Sen. *in cons. 266. num. 6. lib. 2.* Et nostro in casu clarum hoc magis redditur ex illis verbis, vel in censum, quibus videtur recessum ab illis, in emphyteusim, ex *leg. si quis ante, ff. de acquir. poss.* vbi si duo sunt contraria, per secundum receditur à primo. Cùm autem census
12 † & emphyteusis se non compatiantur, per secunda verba recessum dicitur à primis. Aliis argumentis comprobat Everard. *præcitato in loco*, quo tamen in loco commemorat Ioan. Fabri, & Iasonem ab hac opinione dissentire.

Declaratur primò vt locum non habeat, quando
13 dictum fuit, quod in perpetuum * locabat. Ita Alexan. *in cons. 117. colum. vltim. lib. 4.* & Cravet. *in cons. 20. num. 14.*

Declaratur secundò non habere locum, quando in
14 ipsa regione magis frequens esset vsus * concedendi emphyteusim. Ita Alvar. *in d. quæst. 32. num. 35.* item si in ea, & Mascard. *in conclus. 281. nu. 7.* post Iasonem *in l. 2. num. 165. C. de iure emphy.*

Huius disputationis egregia est vtilitas. Nam magni refert quòd contractus sit censualis vel emphyteu-
15 ticus. Est sanè prima vtilitas, quia etsi * emphyteuta cessans per biennium vel triennium solvere pensionem cadit ab emphyteusi, *l. 2. C. de iure emphyt. cap. potuit, de locato*, vbi Docto. non tamen cadit censuarius,
16 etiamsi per mille * annos cessaret solvere. Ita gloss. & Innocen. *in c. constitutus, de religio. dom.* Bart. *in l. 1. §. 1. ff. de publica. & vectigal.* Bald. *in authen. ei qui. column. 11. versic. pone quod princeps, C. de bonis quæ liberis.* Ioa.

Fabri

BIU Cujas

Fabri *in l.2.C.de iure emphyt.& in §.adeò in Institu.de locatoe& conducto.* Imola *in c.ad audientiam,num.4.de rebus eccles.non alienan.* Iason *in l.si prius, num. 42.ff. de operis novi nunciat.* idem *in l.1.nu.46. & in l.2.nu. 41.C.de iure emphyt.* Socin.Sen.*in cons.167.nu.2.lib.2.* Ruinus *in cons.42.num.8. & in cons.160.nu.7. libro 1.* Marsil *singul.95.* Decius *in cons.138.* Capici.*decis.103. num.6.* Everard.*in centuria legali in loco ab emphyteusi ad censum,nu.2.* Cravet.*in cons.204.nu.20.in cons.293. colum.4.vers.secundò non sequitur.* Didac.*lib.3.variar. resolutio.capit.7.num.1.* Natta *in cons.3.num.4.* Alvarus Valasc.*in tracta.de iure emphyt.qu.32.num.32.* Quibus constat,hanc esse receptam opinionem,etsi ab ea dissentiant Bald.*in cons.177.libr.3.* Imola *in cons.8.col.vlt.*

Non procedit tamen prædicta sententia , quando
17 contractus censualis † est specificè juratus. Ita decidit Cassiodorus *in decis.2.titul.de iureiuran.* His declarari potest Bulla Innoc.4. Pontificis Maxim.edita anno 1492. quæ de censuum solutione , & caducitate non solventium ipsum censum edita est.In tertia enim parte ipsius Bullæ , ibi: *Ac eidem Prælatis &c.* sancitum fuit , quod si ij censuarij infra mensem non docuerunt , se paruisse ipsi monitioni & mandato bullæ, incurrant pœnas privationis civitatum, terrarum &c. juxta suarum investiturarum & concessionum tenorem. Hæc bulla nil specificè de pœna caducitatis statuit: sed se refert ad formam concessionum & investiturarum. Et propterea dicendum est , quòd si in investituris adjectum est pactum , quòd censuarius non solvens cadat , vel quando adhibitum est specificum juramentum , juxta decisionem Cassiodori , locus est caducitati , aliàs non,cum inspecto jure communi, quod non corrigit bulla , censuarius ob non factam solutionem non cadat à contractu ipso cēnsuali.

18 Secunda est vtilitas , quod etsi † emphyteuta alienando rem emphyteuticam inconsulto domino cadit
19 ab ea,non tamen cadit † censuarius.Ita Decis. *in cons. 164.col.4.vers.vltimò non obstat.* Capic.*in decis.103.n. 5.& 7.* Berous *in d.q.14.num.1.* Alvar.Vallasc.*in tract. de iure emphyt.qu.32.nu.32.*

Cæterum Afflict.*in decis.129.nu.8.* intelligit quan-
20 do est † censuarius in quem translatum est omne dominium , secùs si concessum ei fuit vtile tantùm. Sic ille declarat Angelum Aret.*in §. adeò, in fin. Inst. locavit.*

PRÆSVMPT. CVII.

Census constitutio an præsumatur,seu assimiletur contractui mutui , vel emptionis & venditionis, vel emphyteusis, vel locationis.

SVMMARIA.

1 *Census quid sit,num.3.*
2 *Census cui constituitur , dicitur acquirere commoditatem perceptionis fructuum.*
4 *Census quot modis constituatur.*
5 *Census reservationis quis sit , & quis constitutus , numer.6.*
7 *Census variis titulis creatur aut constituitur.*
Donatione,num.8.
Transactione,num.9.
Legato facto in testamento,num.10.
Emptionis & venditionis titulo,num.11.dicitúrque census emptitius à Bovio.
Locationis titulo,num.12.
13 *Census in dubio vbi de alio titulo non constat,emptione præsumitur acquisitus , quando vnicum pretium fuit enumeratum vel promissum.*
Locatione verò si in singulos annos promissum sit , numer.14.
15 *Census emptor , directum dominium respectu reditus, usumfructum respectu prædij acquirit.*

POstquam de contractu census verba facere cœpimus,differendum est,an hic contractus assimiletur, vel mutuo , vel emptioni & venditioni, vel emphyteusi, vel locationi ? Hac in re dicimus primum,
1 censum esse † reditum , qui jam vel constitutus, creatúsque est , vel de novo constituitur, ita quòd constituens retinet bona , ex illis præstando annuatim pensionem.Ita tradit Petrus Follerius *in tract.de censibus, in verbo huiusmodi census,nu.2.in fin.* Et is,cui constituitur † census, dicitur acquirere commoditatem perceptionis fructuum,*l. si vsusfructus, ff.de iure dotium,* & tradit Bald. *in l.licet, qu.4.C.locati.* Sylvester Prierius *in summa,in verbo, vsura, il secundo,*§.12.& Dominicus Soto *de iustitia & iure,libro 6. quæst. 5. art. 1.*
2 *colum.2.* dixit , censum esse † jus percipiendi pensionem sive in fructibus , sive in pecunia , vel re aliqua vtili.

4 Constituitur seu creatur autem census † altero de duobus modis , quorum primus est, quando quis tradit rem suam alicui , & in eum transfert omne dominium directum & vtile , cum onere quòd accipiens rem,teneatur solvere certam annuam pensionem. Ita probat *l.vlt.C. de rerum permut.* & tradunt glos. *in c. constitutus,glos.pen.de religios.dom.* Bartol. *in l.1.§.1.ff. de publica.& vectigal.* Socin.Sen.*in cons.167.col.2.lib. 2.* Iason *in c.1.colum.5.de feudis.* Cravet.*in cons.217.nu. 4.*& Foller. præcitato in loco *num.5.* Et hunc censum
5 appellant Doctores † reservativum.Sic sanè Dominicus Soto *in art.1.col.2.ver.reservatiuus est.*

Secundo modo constituitur census , quandō quis aliqua accepta quantitate , constituit atque promisit ex suis bonis præstare illi numeranti annuam pensionem.Ita Cravet.*in d.cons.217.num.4.vers.secundo modo.* Foller.*vbi suprà, num.5.vers.secundo modo.*& Dominicus Soto præcitato in loco, *col.3. vers. alter ergo est census.* Et census iste appellatur à Doctoribus
6 † constitutus. Ita hoc nomine appellant præcitati interpretes.

Et census tam primo,quàm secundo modo (vt suprà) consideratus fit & creatur , seu facultas perci-
7 piendi fructus in alium transfertur variis † titulis, vt putà donationis , vt si quis donat bona sua , reservato
8 sibi censu annuo , vel si † donat immediatè alicui censum , hoc est reditum annuum ex suis bonis illi donatario præstandum. Ita Cravet. *in d.cons.217.num.4.in fin.* Bovius *in tracta.de censibus,art.25.num.52. prope finem.* Petr.Foller.*in tract.de censib.in verbo,Huiusmodi census,num.66.* Domin.Soto *in d.art.1.col.3.ver.at*
9 *verò dubium.* Ita titulo † transactionis constituitur census. Cravet.*in d.cons.217.nu.4.in fine.*

10 Sic titulo † legati facti in testamento, vt latè disserit Bovius *in d tract.de censibus,art.25.* & tradit Foller. *præcitato loco.*

11 Sic etiam titulo emptionis † & venditionis constituitur,vt si vendo tibi prædium meum,reservato mihi annuo censu: sicuti scribunt Dom.Soto *in d.art.1.col. 4. vers. quartò potest,* & alij, quos infrà referam,sic ex stipulatione & promissione. Hiero. Gabriel *in cons. 141.num.2.lib.2.*

Vel etiam si vendo tibi pretio mille aureorum reditum censum annuum 50. aureorum præstandum à

BIU Cujas

me, vel ex bonis meis. Et appellatur iste census emptitius à Bovio *in d. tract. de censib. arti. 24.* sic Cravet. *in d. consil. 217. n. 4. in fin.* & Foller. *vbi suprà numer. 5.* sic etiam Abbas *in suis disputationibus, in c. quæstio. quæ incipit. Augerio. num. 9. versic. mihi autem placet.* Conradus *in tract. de contractibus, quæst. 79. in 7. conclusione*, & Dominic. Soto *de iust. & iure, libro sexto, q. 3. artic. 1. colum. 3. vers. at verò dubium, & col. 5. versic. neque in hoc.* qui dixit esse veram emptionem & venditionem. Nec dici potest, quòd hoc casu non sit venditio alicuius rei, quando scilicet fundus remanet meus. Nam verius est, venditionem esse, cùm vendiderim jus percipiendi fructus ex fundo. Ita declarat Conradus *in d. quæst. 70. in 3. conclus. in fin.* & idem sensit *in 7. conclusione versic. nullam igitur.*

Et verè cùm fit mentio tituli emptionis & venditionis, dicendum est esse censum emptitium: atque ita contractum appellari debere emptionis & venditionis. Cùm à proprietate nominis recedendum non sit in dubio, *l. non aliter de legat. 3.* & diximus suprà *in præsumptione 105. in secundo casu.*

Et propterea in bullis Martini V. & Callisti, de censibus, quæ habentur inter extravagantes, appellatur contractus emptionis & venditionis, & collocatæ sunt illæ sub titu. de emptione & venditione. Ita quo-
12 que titulo † locationis constitui potest census, vt si ad decennium alicui locavi fundum, reservato mihi censu annuo, vel pro fructibus annuatim solvitur pensio. Ita sensit Abbas *in d. quæst. 5. num 9. versic. mihi autem*, dum allegat *Clem. 1. de reb. eccle. non alien.*

In dubio autem, quando scilicet non est expressus titulus & modus, quibus census constituitur, conjecturis, & præsumptionibus agendum est. Quocirca
13 advertendum est, quod si vnicum † pretium pro censu annuo præstando numeratum vel promissum fuit, dicetur titulo emptionis acquisitus, si verò pretium fuit
14 in singulos annos † promissum, tunc præsumitur titulo locationis constitutus census. Ita in specie scripsit Abb. *in d. quæst. 5. num. 9. versi. hinc dicit Accurs.* adductus traditione Bartol. *in l. eotem ferro, §. qui maximos de publica. & vectig.* quam diligenter explicabimus in subsequenti capite. Nec adhibenda est differentia, quod census sit redimibilis, vel non: cùm etiam redimibilis dominium transeat in emptorem. Ita Conradus *in contractibus, quæst. 83. in conclusione in 9. argumento.* Et in tota illa conclusione ostendit Conradus quòd sit vera emptio & venditio. *Et in eadem quæst. 83. colum. 15. versi. & ex quo, &c.* scribit, quòd emptor
15 census † acquirit directum dominium respectu reditus, sed respectu prædij in quo fundatur census, acquiri solummodò vsumfructum. His facilè declarari potest disputatio, quæ superioribus diebus evenit Mantuæ. Ea enim in civitate extat statutum *seu rubric. Datium contractuum*, quo sancitum est, quod pro emptionibus, venditionibúsque rerum solvantur septem cum dimidio pro singulo centenario pretij numerati. Pro locationibus verò seu concessionibus in emphyteusim perpetuam, vel ad decennium, vel propè, cum pacto renovationis, solvetur gabella totius valoris dictæ rei sui juris, quantum ascendit canon seu pensio primi anni. Postmodum à Serenissimo dom Duce auctoritate Pontificia introducti sunt census. Et in fine proclamatis, quo ipsa censuum introductio fuit publicata, scriptum sic legitur. *Commendiamo, che tutti li contratti censuali, che si faranno nell' auvenire debbano esser denuntiati nel modo e nella forma, che si denuntiano li contratti delle alienationi delle cose immobili, dechiarando che cosi, quanto all' obligo della denuntia come al pagamento del Datio habbiano da osservasi inviolabilmente li statuti & ordini nostri publicati sopra ciò, li quali estendiamo à essi contratti censuali, e massimamente la grida nostra.* Dubitatum fuit, quod datium pro censibus constitutis solvi debeat, an scilicet illud quod præstatur pro emptionibus & venditionibus, vel emphyteusis? Ex jam dictis dissolvi facilè potest hæc dubitatio. Si enim census constitutus creatúsque fuit titulo emptionis expresso ipsius tituli nomine, vel tacitè, sicuti quando vnico pretio census plurium annorum fuit constitutus, solvenda erit gabella emptionum, & venditionum: si verò locationis, vel emphyteusis constitutus est census, præstabitur gabellæ solutio, quæ solet pendi pro locationibus, & emphyteusi. Erit itaque spectandus tenor, & modus constitutionis creationisque ipsius census. An verò census inter mobilia vel immobilia sit connumerandus, explicat copiosè Hiero. Gabriel *in d. cons. 141. li. 2.*

PRÆSVMPT. CVIII.

Emphyteuta quando quis cursu temporis præsumatur, & quanti temporis præscriptio requiratur.

SVMMARIA.

1 *Emphyteuta præsumitur, qui rem emphyteuticam diu possedit.*
2 *Emphyteuticus contractus pro sui essentia scripturam requirit.*
3 *Emphyteusis titulum alij decem annorum cursu præsumi voluerunt.*
Alij spatio annorum triginta, num. 4.
5 *In Emphyteusi Ecclesiastica præsumenda, 40. annorum præscriptio requiritur.*
Et in quibus prædiis id sit verum, num. 6.
7 *Decimæ tanquam bona Ecclesiæ Spiritualia, præscriptionem temporis immemorabilis vnà cum titulo requirunt.*
8 *Emphyteutico titulo præsumendo, quantum temporis requirat lex Veneta tam rebus privatis quàm ecclesiæ.*
9 *Emphyteuticus titulus in his quæ dari in emphyteusim nequeunt, non præsumitur.*
10 *Emphyteusis non præsumitur, vbi alio titulo apparet ab initio concessa.*

EGregia est disputatio, quomodo & quando, qui diu rem aliquam possedit tanquam emphyteuta, solvendo canonem præsumatur talis, & quomodo contractus ipse emphyteuticus præcesserit? Et emphy-
1 teutam præsumi † affirmarunt glos. magna, *in fin. l. 2. C. de iure emphyt.* Spec. *in tit. de emphyteusi, §. nùc aliqua, n. 169. vers. 142.* Bald. *in l. cùm de in rem verso, in secunda lectura, in fin. ff. de vsuris, in l. si certis annis, n. 8. in fin. C. de pactis, in leg. 1. nu. 15. C. de fideicommiss. & in c. cum Ecclesia Sutrina, in fi. de causa posses. & propriet.* Ang. *in l. prætor ait, §. 1. ff. de eden. in l. qui in aliena, colum. 1. de acquir. hæred.* & ibidem Imola *nu. 3. in §. emphyteusim, in authen. de non alienan. rebus eccles.* Salic. *in l. cum de in rem verso, quæst. 6. de vsuris.* Anchar. *in cons. 420. in fine.* Alex. *in cons. 79. num. 4. lib. 1.* Decius *in consil. 146. col. 2. versic. & cum pro tali.* Ruin. *in cons. 10. nu. 3. in cons. 63. numero 7. in cons. 135. nu. 4. libr. 1. & in cons. 151. numero 5. libr. 4.* Alexan. de Nevo. *in cons. 26. & 27.* Chassan. *in cons. 11. num. 84.* Parisius *in cons. 23. num. secundo, lib. 4.* Balbus *in tract. de præscript. in tertia parte princip. qu. 10.* Berous *in qu. 12.* Iulius Clarus *in §. emphyteusis, quæst. 1. versic. sed pone quod.* Quam quidem sententiam ij probant ex *l. cum sponsus, §. in vectigalib. ff. de*

ff. de publ. in rem act. vbi gloss. *ex l. cùm post divortium, in princ. ff. de iure dotium; ex l. finita, §. si de vectigalib. ff. de damno infect. ex l. competit. C. de præscript. 30. vel 40. anno. ex l. vlt. C. de fundis patrim. lib. 11. & ex c. 1. §. si quis per triginta, si de feudo fuerit controv. inter dom. & agna.* Nec repugnat quod contractus emphyteuticus † requirat pro sui essentia scripturam, *l. 1. C. de iure emphyt.* vbi gloss. *in verbo scripturæ.* Et vbi scriptura requiritur pro essentia actus, vel ejus solemnitate, illa non præsumitur cursu temporis, Felin. *in c. sicut, col. 37. de re iud.* Ruin. *in cons. 99. col. 6. vers. secundò respondetur, lib. 1. & in cons. 49. nu. 9. lib. 4.* Nam respondetur secundùm Iasonem *in dict. l. nu. 155. C. de iure emphyt.* post Alber. *ibi*, quòd imò hoc in casu præsumitur scripturam interveniss̃e. Et idem manifestè respondit Baldus *in cons. 116.* Columbinus *colum. 2. lib. 1. & in cons. 24. subtiliter, colum. 2. vers. & notandum est lib. 4.* quem secutus est Cravet. *in tract. de antiq. tempor. in prima particula tertiæ partis principalis, nu. 4.*

Cæterùm dubitatio in eo versatur, qui temporis cursus requiratur ad præsumendum hunc titulum emphyteusis? Aliqui existimarunt sufficere † cursum decem annorum. Ita Baldus *in leg. 1. nu. 15. C. de fideicommiss.* Salicet. *in l. cùm de in rem verso. quæst. 6. ff. de vsuris,* & Cravet. *in tract. de antiq. tempor. in prima particula tertiæ partis principalis, nu. 36. & nu. 40.* Alij verò scripserunt, requiri † cursum triginta annorum. Sic censuerunt Angel. *in l. Prætor §. 1 ff. de eden.* Alber. *in leg. 2. nu. 10. C. de iure emphyteut.* vbi Ias. *n. 155.* Chassan. *in cons. 8. colum. 1.* Balbus *in tract. de præscript. in 2. parte prin. quæst. 10. nu. 51.* Ruin. *in cons. 51. nu. 5. lib. 4.* Paris. *in cons. 23. nu. 5. lib. 4.* & Berous *qu. 14.* & Mascardus *in tract. de probat. parte prima, in conclus. 337.*

Et hæc quidem recepta est opinio, in emphyteusi verò Ecclesiæ. † præsumenda necessariò est præsumptio quadraginta annorum. Angelus *in §. emphyteusim in auth. de non alienan. aut permut. reb. eccles.* Anchar. *in cons. 410. in fin.* Alexan. de Nevo *in cons. 26. & 27.* Parisius *in cons. 23. nu. 5. lib. 4.* etsi Salicetus *in l. cùm de in rem. vers. quæst. 7 ff. de vsuris,* visus sit dissentire, sufficere cursum decennij, & malè quidem. Et hanc quidem traditionem veram intelligo ex prædiis † quæ à privatis possideri & præscribi possunt. Secùs in bonis Ecclesiæ spiritualibus, sicuti sunt decimæ. Nam in † his requiritur præscriptio temporis immemorabilis vnà cum titulo. Qua de re differui *in cons. 291. lib. 3.* vbi declaravi legem Venetam, quæ in præsumendo hoc titulo † emphyteutico requirit cursum quinquaginta annorum in rebus privatorum. Illoque in loco scripsi vitio impressoris locum esse corruptum. Non hic repeto illa multa, quæ ibi scripsi.

Declaratur primò hæc præsumptio, vt locũ non habeat in his reb. quæ in † emphyteusim dari non possũt. Ita Rui. *in cons. 151. n. 14. lib. 4.* qui multis cõprobat.

Declaratur secundò, vt non procedat, quando apparet † quo titulo res ipsa fuit ab initio concessa. Nam in claris non est opus coniecturis. Ita in specie scribunt Ruinus *in cons. 61. num. 21. lib. 3.* Berous *quæst. 14. num. 1. in fin.* Iulius Clarus *in §. emphyteusis, qu. 1. vers. sed pone, ibi, quod ego intelligo,* & Paris. *in cons. 23. nu. 11. lib. 4.* qui sic in specie declaravit, & intellexit legem illam Venetã *sub rubr. Qui uniformem pensionẽ per annos quinquaginta, &c.* quã latiùs explicavi *in d. cons. 291. li. 3.*

PRÆSVMPT. CIX.

Emphyteuta cursu temporis effectus, an, & quando præsumatur perpetuus factus, vel vsque ad tertiam generationem tantùm.

SVMMARIA.

1 *Emphyteusis acquisita præsumitur, secundùm consuetudinem concedentis, vel in tertiam vsque generationem, vel in perpetuum.*
2 *Procurator constitutus ad suscipiendũ mutuũ, præsumitur eo modo quo dominus mutuo suscipere consuetus sit.*
3 *Monetæ numerus & qualitas qua testator vtebatur, præsumitur legata.*
4 *Creditore vnum ex correis debendi eligente, non fieri præiudicium adversus alium.*
5 *Emphyteusis titulus concessus vel præscriptus secundùm regionis consuetudinem præsumitur.*
6 *Conductorem secundùm regionis consuetudinem prædia conduxisse præsumi.*
7 *Emphyteusis in dubio perpetua præsumitur, vbi de domini aut regionis consuetudine non apparet.*
8 *Translationis dominij natura est vt perpetua sit.*
9 *Perpetuum præsumitur in dubio, quod temporale potest esse & perpetuum.*
10 *Iniuriæ remissæ, pactum præsumi perpetuum.*
11 *Contractus secundùm suam naturam præsumitur celebratus.*
12 *Emphyteusis natura est vt perpetua sit.*
13 *Livellum in dubio præsumi perpetuum, neque differre ab emphyteusi & censu.*
14 *Locationẽ ad beneplacitum in dubio perpetuã præsumi.*
15 *Emphyteusis ecclesiastica vsque ad tertiam generationem solum concessa præsumitur.*

DIsputavimus superiore præsumptione, quando cursu temporis præsumatur quis obtinuisse titulum emphyteusis, dubitari nunc contingit, an & quando iste præsumatur effectus emphyteuta perpetuus, vel vsque ad tertiam generationem tantum? Hac in re distinguendi sunt aliquot casus vnà cum Angel. *in l. 2. colum. penul. C. de iure emphyt.* & Ias. *ibid. nu. 160.*

1 Primus est casus, quando apparet de † vsu & consuetudine illius, qui pro domino recognoscitur, vt si apparet consueviss̃e concedere ad tertiam generationem, vel in perpetuum. Hoc casu præsumitur temporis cursu acquisita similis emphyteusis, juxta consuetudinem ipsam recogniti domini. Ita Angelus & Ias. *præcitatis in locis, & in l. certi condictio, §. si nummos, nu. 17. ff. si certum petatur.* Catelia Cotta *in memorabil. in verbo, emphyteusis.* Et ij quidem adducti sunt primò argum. *l. vel vniversarum ff. de pign. actio.* vbi procurator ad mutuum suscipiendum constitutus, præsumitur
2 † sic constitutus, vt sub pignore possit accipere, ex quo sic facere consuevit ipse dominus. Et plura scripsi suprà *lib. 1. quæst. 18. num. 1.*

Secundò argum. *l. si servus plurium, §. vltim. de leg. 1.* vbi præsumitur legatus numerus, & qualitas monetæ qua testator ipse legans vtebatur: sicuti disseremus
3 infrà *lib. 4. præsumpt. 88.*

Tertiò confert *l. vltim. C. de fideiuss.* vbi ob vsum
4 quotidianum sancitum est, quod † si creditor eligit vnum ex duobus reis debendi, non tamen ei fieri præjudicium adversus alterum.

Secundus est casus, quando non constat de vsu & consuetudine domini: sed de sola consuetudine regionis. Hoc etiam in casu præsumitur concessus vel præs-
5 criptus † titulus secundùm consuetudinem illam. Ita Angel. & Iason *vbi suprà.*

Primò adducti sunt text. *l. si fundus. ff. de evict.* cujus verba hæc sunt. Si fundus venierit: ex consuetudine ejus regionis, in qua negotium gestum est, pro cautione caveri oportet.

Secundò confert *l. licet, Cod. de locat. & conduct.* vbi

6 conductor † præsumitur conduxisse prędia secundum vsum & consuetudinem regionis, vt damnum quod sensit ob tempestatem vel aliud cœli vitium, ad se non pertineat. Et illo in loco plura scripserunt Bald. Salic. & reliqui.

Tertius est casus, quando non apparet de aliqua consuetudine, & vsu vel regionis, vel domini, atque ita verè sumus in dubio. Hoc in casu recepta magis Do-
7 ctorum opinio est, quòd † emphyteusis præsumatur perpetua. Ita post Gulielmum Cuneum scripserunt Angelus *in l. qui luminibus. ff. de seruitu. urban. prædior. in l. Prætor.* §. 5. *ff. de eden. in leg. 1. in fin. prin. ff. si ager. vectigal. vel emphyt. pet. in l. qui in aliena. ff. de acquir. hæred. & in l. malè agitur, Cod. de præscript. 30. vel 40. annor.* Iason *in l. 2. nu. 160. C. de iure emphyt.* Socin. sen. *in cons. 50. n. 15. lib. 4.* Ruinus *in cons. 3. nu. 18. & in cons. 160. num. 10. libr. 1. & in cons. 151. nu. 14. lib. 4.* Baldus *in tract. de præscriptionibus, in prima particula tertiæ partis principalis, qu. 10. nu. 35.* & Alciatus *in tract. de præsumptionibus, regul. 2. præsumpt. vltim.* Et hæc quidem sententia fulcitur multiplici ratione, & argumento.
8 Et primò, quia natura translationis † dominij est, vt sit perpetua, *l. vlt. Cod. de legibus.* Et cum concessio referri non possit magis ad vnum quàm ad aliud tempus, præsumi debet perpetua, argum. *l. obligationum ferè,* §. *placet. ff de act. & obligat.*

Secundò confert *l. sufficit, ff. de condict. indeb.* & ibi annotarunt Bartol. & Ias. in dubio præsumi perpetuum
9 † quod potest esse temporale vel perpetuum, & idem scripserunt Dec. *in cons. 472. num. 21.* Ruin. *in cons. 160. nu. 17. lib. 2.* qui & aliorum quamplurium auctoritate comprobavit Tiraquellus *in tract. de retractu conventional.* §. 2. *glos. 1. nu. 39.* & in specie sic etiam respondit Decius. *in cons. 204. in fin.* Huc facit glossa *in* §. *vltim. in Instit. de iniuriis,* cùm dixit pactum remissionis iniuriæ
10 † præsumi perpetuum. Quam quidem traditionem probavit Alciat. *in d. reg. 1. præsumpt. vlt.*

11 Tertiò suffragatur, quòd † contractus præsumitur celebratus secundùm suam naturam, *l. quæro,* §. *inter locatorem. ff. locati,* & copiosè scripsi suprà *in præsump.*

12 Atqui natura emphyteusis † est, vt sit perpetua *l. 1. in princip.* vbi Bald. & Angel. *in l. si ager. vectigal. vel emphyt. petatur.* Ias. *in l. 1. num. 38. C. de iure emphyt.* & Soc. Sen. *in cons. 50. num. 16. lib. 4.* Ergo concessio emphyteusis præsumitur perpetua.

Quartò accedit text. *in c. 1. de alien. feud.* vbi Belvis.
13 & Bald. *in 5. notab.* scripserunt, † Livellum, qui ab emphyteusi, & censu non differt, vt diximus suprà, in dubio præsumi perpetuum. Huc etiam pertinet, quod
14 respondit Dec. *in cons. 204. in fin.* cum dixit, † locationem ad beneplacitum in dubio præsumi perpetuam.

Declaratur hic casus, vt locum non habeat in em-
15 phyteusi † Ecclesiastica. Nam hæc præsumitur concessa solum vsque ad tertiam generationem. Ita Bald. *in l. 2. col. 2. C. de iure emphyt.* & ibid. Iason *n. 160. vers. istam conclusionem.* Alexan. *in l. qui in aliena, in princip. n. 7. ff. de acquir. hæred.* & ibi pariter Iason, & idem Ias. *in leg. ait prætor.* §. *item si iurauero, n. 3. ff. de iureiuran.* Ruin. *in cons. 3. num. 19. & in cons. 160. num. 10. lib. 1.* Franciscus Barbus *in tract. de præscript. in prima particula tertiæ partis principalis, qu. 10. nu. 25.* Alciatus *in tract. de præsumpt. reg. 2. præsumpt. vlt.* & idem sensit Cravet. *in tract. de antiquit. tempor. in 4. parte prin. in initio, nu. 70.* Ita etiam Pancirolus *in cons. 94. nu. 7.*

PRÆSVMPT. CX.

Emphyteusi ad tępus concessa, an præsumatur ad certum tempus, vel perpetuò concessa.

SVMMARIA.

1 *Emphyteusis ad tempus concessa, de decennio intelligitur.*
Et quæ sit ratio, nu. 3.
2 *Sententiam in qua ad tempus sit interdictio, de decennio intelligi.*

CONvenit vt hoc loco disseramus de emphyteusi concessa ad tempus, an præsumatur ad certum tempus, vel perpetuò concessa? Baldus *in l. 1. in princ. ff. si ager. vectigal. vel emphyt. petatur,* præsumi con-
1 cessionem factam † ad certum tempus, hoc est, ad decennium: & adductus est argument. text. *leg. sine præfinito, ff. de pœnis.* Cuius verba hæc sunt, sine præfinito tempore in metallum dato imperitia dantis, decennij tempora præfinita videntur. Quo loci annotavit Bart. textum illum esse ad rem hanc singularem: sic & Baldus *in l. 1. nu. 2. C. de postula.* docuit, quod si in sententia non est præfinitum tempus, vt quia dixit judex, in-
2 terdico † tibi ad tempus, intelligitur de decennio. Idem *in c. ex literis, num. 20. de constitut.*

Nec huic traditioni obstat consideratio Iasonis *in l. 1. num. 263. Cod. de iure emphyt.* cùm dixit, quòd imò præsumi debet tempus perpetuum, juxta naturam ipsius emphyteusis. Nam respondetur, quòd à natura emphyteusis, hoc est, vt sit perpetua, sicuti superiore
3 præsumptione probavimus, recessum † dicitur, ex quo facta est concessio non simpliciter sed ad tempus.

PRÆSVMPT. CXI.

Emphyteusis an & quando cursu temporis, ad commodum & beneficium directi domini præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Canonem solvens tanquam emphyteuta, talis præsumitur, vt in posterum à domino directo, ad præstationem cogi possit.*
2 *Locationis nomine qui solvit, in futurum ad eiusdem mercedis præstationem cogi potest.*
3 *Census nomine per multos annos quid solvens, in futurum compelli potest. Idem est in livellario.*
4 *Emphyteutam censuarium, conductorem ad futuram solutionem volens compellere dominus directus, vel locator, quid probare debeat.*

EXplicavimus suprà præsumptione ab hac tertia cursu temporis præsumi titulum emphyteusis pro emphyteuta, adversus directum dominum: Nunc econtra dicendum est, an & quando temporis cursu præsumatur titulus emphyteuticus pro domino directo, contra ipsum emphyteutam, vt si quis tanquam emphyteuta diu solvit canonem, an talis præsumatur, vt in posterum cogi valeat à domino illo directo præstare eandem pensionem? Et præsumi affirmarunt
1 † manifestè & in specie Bald. *in l. si certis annis, Cod. de pactis,* & ibidem Iason *num. 9.* & idem Iason *in leg. 2. num. 158. C. de iure emphyt.* qui eiusdem opinionis recenset Abb. *in cons. 74. column. 1. libr. 1.* idem respondérunt Rom. *in cons. 127. colum. 1.* Alexand. *in cons. 113. nu. 11. & 12. libr. 4.* Decius *in cons. 146. num. 4.* Ruinus *in cons. 115. num. 17. lib. 5.* Paris. *in cons. 77. num. 4. libr. 3.* Socin. iun. *in cons. 181. num. 92. lib. 2.* Chassan. *in cons. 16. num. 16.* Boer. *in qu. 105. nu. 13.*

2 Idem dicimus de eo, qui nomine † locationis & conductio-

conductionis solvit, vt scilicet præsumatur talis, quod in futurum compelli possit præstare eandem mercedem, Bartol. *in l. cum in rem verso, nu.* 14. *ff. de vsuris, & in l. litib. nu.* 2. *C. de agric. & censib. lib.* 11.

3 Sic etiam dicimus de eo, qui † census nomine aliquid multos annos præstitit, vt in futurum ita præsumatur talis, quod cogi possit eundem censum solvere. Ita Guido Papæ *quæst.* 408. Paris. *in cons.* 77. *num.* 41. *libr.* 3. *in cons.* 23. *num.* 14. *& in cons.* 23. *nu.* 5. *& 6. libr.* 4. qui idem de livellario, qui parum à censuario differt.

4 Est tamen hac in re observandum quod quando † dominus vult compellere emphyteutam conductorem, vel censuarium ad solutionem in posterum, debet allegare titulum ipsius præstationis, & ad ipsius tituli probationem inducere præstationes illas, tanto tempore præstitas. Non enim sufficeret allegare statim solas ipsas præstationes. Ita declarant præcitati Doctores, locis supra allegatis.

PRÆSVMPT. CXII.

Caducitatis pœna, an & quando præsumatur remissa à domino emphyteusis, vel feudi recipiente canonem, & pensionem, & è converso quando præsumatur remissa pensio expresso ipso emphyteuta vel vasallo: & quid si decesserunt dominus, vel emphyteuta non facta declaratione jam causatæ caducitatis.

SVMMARIA.

1 *Caducitatis pœnam remisisse dominus præsumitur, canonem pro tempore lapso, sine vlla protestatione recipiendo, secundum vnam Dd. opinionem. Contraria opinio refertur, nu.* 6.
2 *Pœna duplici afficiendum neminem.*
3 *Remedium contrarium vnum eligens, alteri dicitur renunciare.*
4 *Pensionem recipere, & emphyteutam expellere, non esse contraria.*
5 *Creditor recipiendo sortem, cur præsumatur vsuras remisisse.*
7 *Colonus simplex nunquam amittit melioramenta. Aliud est in emphyteuta, num.* 8.
9 *Sortis principalis receptione, pœnam legalem non præsumi remissam.*
10 *Caducitatis pœnam à lege indictam.*
11 *Emphyteuta moram purgare vtrum possit.*
12 *Emphyteutam expellens dominus, pensionem præsumitur remisisse.*
13 *Caducitatis pœnam vasallo præsumitur remisisse dominus pensionem præteritam recipiendo. Aut servitia ab eo qui debito tempore omiserat petere investituram, n.* 14. *Quod procedit etiam, si caducitas ob aliam quam non solutionis causam ortum habuerit, n.* 15. *Idque etiamsi non dominus, sed eius generalis procurator post causatam caducitatem pensionem recipiat, num.* 16.
17 *Caducitas remissa in præiudiciũ ecclesiæ censetur, Prælato (qui administrator solus sit) pẽsionem recipiente.*
18 *Caducitatem non remisisse censetur dominus, pensionem præteritam cum protestatione recipiens.*
19 *Caducitatem remissam censeri, à domino canonem futurum sine protestatione recipiente.*
20 *Caducitas non præsumitur remissa, si recipienti futurum canonem, & protestanti domino, consentiat emphyteuta. Et quid si is contradicat, n.* 21. *Vel si taceat, n.* 22.
23 *Protestatio facto contraria nil operatur.*
24 *Pensionem pro futuro recipiendo, dominus emphyteutam in iure suo confirmat.*
25 *Interpellatione secunda, præsumi recessum ab effectu primæ.*
26 *Emphyteutica vel feudali re ad Ecclesiam reversa, emphyteutæ an remittatur pensio futura.*
27 *Hypothecæ generalis electione specialem non tolli.*
28 *Ius suum remisisse, nemo præsumitur.*

DIsputatio hæc, quæ congruo hoc in loco explicanda proponitur egregia quidem est, sed ardua & difficilis. Qua in re constituo tria capita, quorum primum est, an scilicet, & quando præsumatur dominus remisisse pœnam caducitatis, recipiendo canonem, & pensionem ab emphyteuta, vel vasallo. Distinguendi sunt, mea quidem sententia, aliquot casus.

Primus est, quando dominus simpliciter, hoc est
1 nulla † adhibita protestatione recepit pensionem, canonémque pro jam elapso tempore. Hoc in casu recepta est Dd. opinio, caducitatis pœnam præsumi remissam. Ita gl. *in §. potuit, de locat.* vbi Cardin. Zabarel. & Imol. Alexand. *in cons.* 113. *nu.* 3. *libr.* 4. Ruin. *in cons.* 110. *nu.* 4. *& in cons.* 151. *nu.* 12. *libr.* 1. Curt. sen. *in cons.* 82. *colu.* 1. *vers. tertio principaliter.* Soc. sen. *in cons.* 66. *col. vltim. vers.* 3. *qui in libr.* 3. Ias. *in l.* 2. *n.* 124. *vers. ego puto, Cod. de iure emph.* qui communem esse opinionem testatur Dec. *in cons.* 138. *colum.* 4. *vers.* 3. *etiam & in cons.* 329. *nu.* 3. Brun. *in cons.* 110. *nu.* 3. Boer. *in qu.* 309. *num.* 5. Paris. *in cons.* 108. *nu.* 44. *libr.* 1. *& in cons.* 5. *n.* 201. *lib.* 4. & Iulius Clarus *in §. emphyteusis, qu.* 10. *vers. aut verò sumus,* qui testatur hanc esse communem. Et ego ipse hanc secutus sum *in cons.* 355. *num.* 12. *lib.* 4. vbi similia allegavi, & accedunt Aurelius Corbulus *in tract. de iure emphyt. in tit. de causa privationis ob non solutum canonem, declarat.* 21. *nu.* 1. & Mascard. *in tract. de probat. conclus.* 252. *num.* 1. Hæc tamen recepta opinio non satis jure probatur.

Primò enim fulcitur eo argumento, quo passim
2 citati Dd. vtuntur, quod scilicet quis non debet † duplici pœna plecti, *cap. at si clerici, §. vlt. de iud.* Atqui nisi diceremus remissam esse caducitatis pœnam, duplex pœna indiceretur, nempè amissione melioramentorum, *l.* 2. vbi Iason *in septimo notab. C. de iure emphyt. & præstatione pensionis.* Ergo remissa præsumitur caducitas ipsa. Respondetur, hanc non esse duplicem pœnam. Non enim pensionis solutio pœna est, sed debitum jam de præterito: cum emphyteuta possederit bona emphyteutica. Sola itaque est pœna amissionis melioramentorum, quæ justè ob contumaciam, & inobedientiam imposita est.

Secundò affertur argumentum, quod quando quis
3 eligit vnum ex duobus remediis contrariis, † alteri dicitur renunciare, vt in specie propè probat *l. post diem, ff. de legat. commisso.* vbi recipiens pretium post elapsam diem præstitutam commissoriæ, dicitur illi renunciasse. Atqui nostro in casu duo sunt remedia contraria, consequi pensionem & emphyteutam expellere privaréque. Ergo recipiendo ipsam pensionem, dicitur renunciare pœnæ caducitatis. Cæterùm respondetur ex sententia Alberic. & Iasonis *in dict. leg.*
4 2. *numero* 124. hæc duo non esse contraria, † recipere pensionem, quod præteritum respicit, & expellere emphyteutam, quod respicit futurum. Non ergo sunt contraria argum. *l. etsi fortè, §. vltim. ff. servit. vend.*

Tertiò adduci solet text. *l. vltim. in fine, ff. de eo, quod certo loco,* vbi creditor recipiendo pecuniam sibi debitam, dicitur remisisse pœnam. Ergo idem videtur dicendum in casu nostro. Verum respondetur ex sen-

BIU Cujas

tentia Alberici *in dict.l.2.* quod *d.l.vltim.* loquitur de vsuris conventionalibus quæ dicuntur accessoriæ ad
5 sortem ipsam principalem, & ideo creditor † recipiendo sortem præsumitur remisisse ipsas vsuras, ita *d. l. vltim.* declarat ibi Bart. *num.* 3. quem secuti sunt Aret. *in cons.*9. *colum.*2. Soc.sen. *in cons.*18. *col.*2. *libr.*1. & alij plures, quos referam infra. Diversum est in pœna legali, quæ remissa non præsumitur, vt statim dicemus.

Contrariam itaque sententiam, quod scilicet do-
6 minus recipiendo † pensionem præteritam non præsumatur remisisse pœnam caducitatis, probarunt Bart. *in d.l.2.num.*8. *Cod. de iure emphy.* post Iacob. Putrig. ibidem: sic & Albericus, & alij nonnulli congesti à Ias. *in d.l.2.nu.*124.

Primò adducitur text. *in l. colonus, ff. locati,* vbi & dominus expellit colonum, & tamen agere is potest ad pensiones præteritas. Verùm respondit Iason *præci-*
7 *tato in loco, d.l. colonus,* loqui in simplici colono, † qui nunquam amittit melioramenta, vt ibi dicitur, & declarant Paris. *in cons.*79. *nu.*16. *lib.*3. Tiraquel. *in tract. de retractu conventio.*§.7. *glos.*1. *nu.*16. & alij à me congesti *in tractatu de recuper. possess. remed.*15. *nu.*551. Di-
8 versum est in emphyteuta, qui ob † non solutam pensionem etiam ipsa melioramenta amittit.

Secundò itaq; loco, & melius fulcitur opinio hæc textu *l. si pro fure,*§.1. *ff. de condict. furtiva,* vbi ex re-
9 ceptione † sortis principalis non præsumitur remissa
10 pœna legalis. Atqui hæc caducitatis pœna † est à lege indicta *dict.l.2. C. de iure emphyt.* Ergo dominus recipiendo pensionem præteritam, non præsumitur remisisse caducitatis huius pœnam. Nec repugnat, quod inquit Iason *in d.l.2.nu.*124. *d. leg. si pro fure,* §.1. loqui, quando vno eodemque tempore nascitur actio pœnalis, & rei persecutoria: secùs si diversis temporibus, *l. metum,*§. *sed licet ff. quod met. causa.* Nam respondetur *dict.*§. *sed licet,* non probare Iasonis propositionem. Et præterea etiam in casu nostro vno eodemque tempore nascitur actio ad pensionis jam præteritæ consecutionem: & ad declarandam caducitatem. Nec etiam obstat quod inquit idem Iason, quod cum emphyteuta possit purgare moram, mirum non est, quod dominus recipiendo pensionem præteritam, præsumatur remisisse caducitatem. Nam respondetur, dubiam admodum esse opinionem eorum, qui scripserunt emphy-
11 teutam † posse purgare moram: sicuti permulti dixerunt, purgare non posse, vt refert Iason *in d.l.2.nu.*72. & idem censuerunt Afflictus *in decis.*174. & Gozadin. *in cons.*57. *num.*18.

Præterea in casu nostro præsupponitur, quod non sit locus purgationi moræ, alioqui frustra disputaretur de caducitate, quæ nec expressim posset à Domino declarari. Et postrema hæc opinio jure defendi potest, tametsi rigoris plena sit. In foro tamen, & judiciis à recepta opinione recedi non solet. Et quæ
12 quidem procedit econtrà, nempè quando dominus jam † expulit emphyteutam, quia tunc dicitur remisisse pensionem. Ita Clarus *in* §. *emphyteusis, quæst.*10. *vers. quæro nunc.*

Extenditur prædicta communis opinio primò, vt locum etiam habeat in feudo, nempè quod si feudi
13 dominus directus † recipit pensionem præteritam, præsumitur remisisse pœnam caducitatis vasallo. Ita in specie respondit Dec. *in cons.*138. *num.*6. quem secutus sum *in cons.*255. *numer.*12. *lib.*4. quo loci adduxi simile ex Baldo, quod si dominus feudi recipit debita
14 † servitia à vasallo, qui omiserat debito tempore petere investituram, præsumitur ei remisisse caducitatem.

Extenditur secundò vt locum habeat hæc opinio
15 etiam eo casu, quo causata † fuit caducitas alia de causa quam ob non solutam pensionem, vtputà si emphyteuta, & vasallus inconsulto domino alienassent emphyteusim, vel feudum. Nam & hoc recipiente domino pensiones præteriti temporis, præsumitur remisisse caducitatem. Ita respondi *in d.cons.*355. *nu.*12. post Curt. seniorem, quem allegavi.

Extenditur tertiò vt procedat etiam, quando dominus petiit pensionem, licet adhuc non receperit. Nam sola ipsa petitione æquè sibi præjudicat, ac si solutionem recepisset. Ita Alberic. *in leg.*2. *num.*6. & ibid. *nu.*126. *vers. secundò quæro, Cod. de iure emphyt.* Salyc. *in leg. commissoriæ, in fine, Cod. de pact. inter empt. & vend.* Calcan. *in cons.*22. *num.*5. & Tiraquel. *de retractu convent.*§.1. *glos.*2. *num.*64. qui idem esse dixit, in domino requirente vasallum præstare fidelitatem. Cæterùm dissentit Specul. quem visus est sequi Aurelius Corbulus *in tracta. de iure emphyt. in tit. de causa privationis ob non solutum canonem, limit.*23. *num.*10. etsi deinde cogitandum reliquit.

Declaratur primò non habere locum, quando dominus ita recipit pensionem pro aliquo tempore præterito, vt adhuc remaneat triennium, vel biennium, in quo non reperitur solutus canon: & adhibita est protestatio, salvo jure caducitatis. Ita Butr. & Imol. *in cap potuit, de loca.* ille *num.*19. iste *numer.*39. Alexand. *in cons.*105. *num.*13. *libr.*5. Socin. sen. *in cons.*167. *num.*10. *libr.*2. Iason *in leg.*2. *num.*124. *ver. item in quantum.* Bart. *Cod. de iure emphyt. & in l. post moram, num.*4. *ff. de eo quod certo loco.* Iulius Clarus *in* §. *emphyteusis, quæst.*10. *in princ.* & Aurelius Corbulus *in tracta. de jure emphyt. in tit. de causa privationis ob non solutum canonem, limit.*23. *num.*3. *vers. vel nisi dominus recipiat.*

Declaratur secundò, vt non habeat locum, quando emphyteuta consentiret protestationi domini directi. Nam tunc non diceretur remissa caducitas. Ita Imol. *in d.c. potuit, nu.*39. Iason *in d.l.2. nu.*127. Ruin. *in cons.*151. *num.*12. *lib.*1. Rubeus *in l. non solum,*§. *morte, num.*290. *in fin. ff. de oper. novi nunciat.* & Corbulus *in dicta limita.*33. *nu.*4.

Declaratur tertiò, vt non procedat, quando dominus ipse ignoravit causatam fuisse caducitatem. Nam tunc recipiendo præteritas pensiones, non dicitur remisisse ipsam caducitatem. Ita post Speculatorem, Butrium, Imolam, & alios scripserunt Alexand. *in cons.*105. *nu.*14. *lib.*3. *in cons.*113. *num.*2. *lib.*4. *in cons.*13. *num.*22. *libr.*5. Iason *in d.l.2. nu.*130. *vers. prædicta omnia, C. de iure emphyt.* Ruin. *in cons.*70. *num.*14. *libr.*5. Decis. *in cons.*452. *nu.*26. *& in cons.*530. *num.*12. Tiraquel. *de retract. consanguineorum,*§.1. *gl.*10. *nu.*22. & communem testatur Gratus *in cons.*2. *nu.*75. *libr.*1. & alios nonnullos recenset Corbulus *in tractatu de iure emphyteutico, in tit. de causa privationis ob non solutum canonem, limit.*23. *n.*14. Et idem sensit Afflict. *in decis.*129. *nu.*9. qui fortius dixit, scientiam procuratoris, quod causata sit caducitas, non sufficere, vt dominus sciviſſe dicatur. Et accedit etiam Chassanæus *in cons.*11. *nu.*96.

16 Declaratur quartò, vt locum non habeat, † quando non ipse dominus, sed generalis ejus procurator recipit pensionem ab ipso emphyteuta post causatam caducitatem. Nam tunc remissa illa non censetur. Ita Ruin. *in cons.*100. *num.*10. *libr.*5. Afflictus *in decis.*129. *num.*10. *&* 11. Bero. *in cons.* 116. *num.*10. *lib.*1. Paris. *in cons.*86. *numer.*17. *lib.*4. & Aurelius Corbulus *in d. limit.*23. *numer.*19. & quidem ea est solida ratio, quod dominus ipse constituendo generalem procuratorem etiam ad recipiendum pensiones, non præsumitur ei

dedisse

dediſſe facultatem remittendi jus caducitatis, juxta *l. quicunque*, §. *item ſi inſtitor. ff. de inſtit. act.* quem dixit ſingularem Rom. *in ſing. 629. Conſtituo*, & confert *l. 1. §. igitur præpoſi. ff. de exercit. act.* vbi præpoſitus ad recipiendum penſiones, & pecunias domini, non cenſetur admiſſus ad conſentiendum alienationi rei domini. Nec ad præjudicandum domino, *l. creditor*, §. *Lucius, ff. mandati.* Et procurator generalis non poteſt donare res domini, *l. contra iuris*, §. *vlt. ff. de pactis*, & ſcribunt Bart. *in l. ſi procurator. ff. de condict. indebiti.* Bald. *in l. nec ambigi, C. de donationib.* & Iaſon *in dict. l. contra iuris*, §. *vlt. num. 7.* Imò (quod fortius eſt) procurator conſtitutus ad recipiendum ſolutionem, non poteſt prorogare terminum, *leg. qui Romæ*, §. *Callimachus, de verb. oblig.* & ſcripſit Bald. *in leg. non abſtulit. C. de novat.*

Nec repugnat quod ab hac opinione & declaratione diſſentiant Dec. *in conſ. 138. column. penultim. verſ. 3. etiam, &c.* quem in prima horum Commentariorum editione ſecutus ſum, Corn. *in conſ. 187. column. 2. verſi. circa ſecundum, lib. 1.* & manifeſtius Modern. Pariſien. *in conſuetud. Pariſien. in 2. part. §. 62. num. 12.* Nam horum rationes & argumenta mihi non ſatis probantur. Ea enim præcipua ratione motus eſt Modernus ille Pariſien. quod dominus conſtituendo procuratorem generalem, dicitur ei conceſſiſſe ſolita & conſueta concedi, *l. vel vniverſorum, ff. de pign. actio. l. Titianus, ff. quod cum eo, & l. qui ſemiſſes, in fine, ff. de vſuris*, & tradunt poſt alios Deci. *in l. certi condict. §. ſi nummos, ff. ſi cert. petat.* Cùm ergo (inquit is Modernus) conſueverint domini directi facilè remittere caducitates emphyteutis, celeriter & voluntariè ſine lite ſolventibus, dicendum eſt, dominum directum procuratori generali dediſſe hanc facultatem remittendi ipſam caducitatem. Quæ ſanè ratio vera non eſt. Non enim ſpectanda eſt conſuetudo aliorum dominorum, ſed illius particularis, qui procuratorem conſtituit, vt loquuntur *dict. l. vel vniverſum, & l. Titianus*, & ita in ſpecie declarant, ſic dicimus declarationem dubiæ voluntatis teſtatoris eſſe petendam à conſuetudine ipſiuſmet teſtatoris, primùm, ſi qua extat, *l. ſervus plurium, §. vlt. de leg. 1.* & diximus ſuprà *lib. 1. quæſt. 1.* & accedit præterea, quod conſuetudo illa remittendi caducitates jure non præſumitur: tum quia facti eſt, vt ſcripſi in libro præcedenti *præſumpt. 8.* tum quia non præſumitur juris proprij remiſſio & donatio, *l. cùm de indebito, in princ. ff. de prob.* & dixi ſuprà *in præſumpt. 33. nu. 1.* Non etiam vrget illa conſideratio, ſeu ſimile relatum à Decio *in dict. conſ. 138. col. penult. verſic. 3. etiam*, cùm dixit, † prælatum Eccleſiæ non collegiatæ, qui dicitur 17
generalis procurator & adminiſtrator bonorum Eccleſiæ, recipiendo penſiones, non adhibita proteſtatione cenſeri remiſiſſe caducitatem ſicuti ſcripſerunt gl. Cardinal. & Anchar. *in dict. cap. potuit de locato.* Signor. *in conſ. 15. Petrus inveſtivit, in fin.* Alexand. *in conſ. 14. n. 11. lib. 2.* Iaſon *in l. 2. nu. 136. C. de iure emphy.* & alios quamplures recenſet Aurelius Corbulus *in d. limit. 23. num. 5.* nam reſpondet, Prælatum Eccleſiæ non collegiatæ eſſe legitimum procuratorem ipſius Eccleſiæ, & ob id poſſe remittere caducitatem, ſicuti poteſt pater legitimus procurator filij: vt in ſpecie reſpondit Socin. Sen. *in conſ. 66. num. 20. libr. 3.* & cum remittere caducitatem, non ſit propriè remittere jus quæſitum, ſed quærendum, ex quo requiritur domini declaratio, prælatus ipſe præjudicare poteſt Eccleſiæ: ſicuti multis probavi *in conſ. 73. nu. 5. 9. & 10. libr. 1.* Hæc vero permiſſa non ſunt procuratori generali: & propterea argumentum ab vno ad aliud ſumi non poteſt. Et hæc quidem declaratio locum habet multò magis, quando dominus jam proteſtatus eſt, ignorante etiam procuratore, velle rem ipſam incidiſſe in commiſſum. Ita Affict. *in d. deciſ. 129. num. 11. verſ. & tanto magis.* Et idem ſenſit Modern. Pariſ. *in dict. §. 62. num. 13.* qui idem eſſe dixit, quando jam procurator movit litem contra emphyteutam, qui recuſaverat præſtare penſionem. Cæterùm declaratio hæc ceſſat, quando dominus ſcienter receptionem penſionis à procuratore factam ratificavit, ſicuti reſponderunt Ruin. *in conſ. 151. numer. 12. ver. & inſuper, libr. 1.* Dec. *in conſ. 329. numer. 3.* & Riminald. jun. *in conſ. 22. num. 11. libro 1.* & hos ſecutus eſt Corbulus *in d. limit. 23. numer. 17. in fin.*

Secundus eſt caſus principalis, quando dominus recepit penſionem præteriti temporis, adhibita proteſtatione, ſalvum ſibi jus eſſe declarandi caducitatem. Hoc in caſu recepta eſt penè omnium ſententia, non 18
eſſe remiſſam caducitatem † Ita Bald. *in l. 2. ff. ſi quis caut.* vbi Iaſon *num. 3. & 4.* & idem Iaſon *in l. vltim. nu. 4. ff. de eo quod certo loco.* Curt. ſen. *in conſ. 82. ad fin.* Ripa *in c. cum M. Ferrarien. nu. 129. de conſtit.* Boer. *in quæſt. 309. num. 5. in fin.* & communem ac indubitatam dixit Iulius Clarus *in §. emphyteu. quæſt. 10. in princ.* Et hæc quidem ſententia retinenda eſt, tametſi Guid. Pap. *in quæſt. 172.* ſecutus Petr. Papæ affirmet ſecundùm contrariam opin. fuiſſe judicatum, quod ſcilicet pœna caducitatis adhuc cenſeatur remiſſa, non obſtante proteſtatione, qui nil prodeſſe ſcriptum reliquerunt. Et hic quidem caſus locum habet econtra, quando ſcilicet dominus expulit emphyteutam, adhibita proteſtatione, ſalvo ſibi jure conſequendi penſiones præteritas. Ita Boer. *in d. quæſt. 309.* & Clarus *in dict. §. emphyteuſis, quæſt. 10. verſ. quæro nunc.*

Declaratur hic caſus, vt locum non habeat quando illi proteſtationi factæ à domino non conſenſit, ſed expreſsè contradixit emphyteuta. Nam tunc cenſetur remiſſa caducitas. Ita manifeſtè reſpondit Curt. ſen. *in conſ. 82. column. 1. verſ. 3. principaliter*, qui hujus opinionis recenſet Baldum & Imolam, & Picus *in conſ. 80. nu. 8. & 9.*

Tertius eſt caſus, quando dominus recipit penſionem pro futuro tempore: poſt incurſam ac declaratam caducitatem, nulla adhibita proteſtatione. Hoc 19
ſanè caſu nemo eſt, qui neget, remiſſam † præſumi dicíque caducitatem, & carere dubitatione dixit Iulius Clarus *in d. §. emphyteuſis, quæſt. 10. verſi. aut ſumus in dubio.* Nam à fortiori permulti Doctor. quos ſtatim referam, affirmant remiſſam cenſeri caducitatem, etiamſi dominus adhibuit proteſtationem, ſalvum ſibi eſſe jus ipſius caducitatis.

Quartus eſt caſus, quando dominus recepit penſionem pro futuro tempore, hoc eſt poſt incurſam ac etiam (vt diximus) declaratam caducitatem, adhibita proteſtatione prædicta, cui quidem proteſtatio- 20
ni conſenſit emphyteuta. Hoc caſu, † non cenſetur remiſſa caducitas. Ita manifeſtè Ripa *in cap. cum M. Ferrarienſ. numer. 130. verſ. primus caſus, de evict.* idem ſenſit Ruin. *in conſ. 151. numer. 12. libr. 2.* Ea ratione motus eſt Ripa, quia etſi proteſtatio hæc ſit (vt mox dicemus) contraria facto: attamen poſſunt partes ipſæ voluntatem ſuam tacitam vno modo à facto demonſtratam, contraria verborum declaratione aliter declarare, *cap. diaconi 28. dict.* Et hoc in caſu locum habere poteſt opinio Bart. quam referam infrà *in l. vlt. caſu.* Non ignoro tamen ab hac traditione diſſentire Rubeum *in leg. non ſolum*, §. *num. 290. in fin. de oper. novi nunc.* ſed levia eius argum. ex jam dictis diſſolvuntur.

Quintus eſt caſus, quando dominus recepit penſio-

BIU Cujas

nem, pro tempore futuro adhibita protestatione, salvum sibi esse jus caducitatis: & illi protestationi expresse contradixit emphyteuta. Hoc casu caducitas
21 censetur † remissa, non obstante illa protestatione, quæ nihil valet, cum tollatur per expressam contrariam protestationem, & contradictionem emphyteutæ. Ita in specie docuit Ripa *in d.c. cum M.Ferrarien. nu.*130. *versic. secundus casus, de constit.* & idem respondit Ruin. *in cons.*151. *num.*12. *vers. nec obstat, libr.*1. idem sensit Rimin. sen. *in cons.*429. *nu.*49. *lib.*3.

Sextus & vltimus est casus, quando dominus recepit pensionem pro futuro, hoc est, pro tempore decurso post commissam caducitatem, adhibita protestatione salvum sibi esse jus caducitatis: & ipse emphyteuta tacuit, atque ita quando sumus in dubio. Hoc in casu
22 recepta est opinio, jus caducitatis † censeri remissum non obstante illa protestatione, quæ nihil operatur, etsi ei expressim non contradixit emphyteuta. Ita multi congesti à Iasone *in leg.*2. *in princip. num.*4. *ff. si quis cautio. & in l.*2. *num.*124. *versic. item in quantum Bartol. C. de jure emphyt.* Et illis accedunt Aretin. *in con.*35. *in fine.* Alexand. *in cons.*14. *colum. penult. versic. confirmatur, libr.*2. Curt. sen. *in cons.*82. *col.*1. *versic. secundo principaliter.* Riminald. sen. *in cons.*429. *num.*48. *libr.*3. Ruin. *in cons.*110. *num.*4. *& in cons.*151. *num.*52. *libr.*1. qui testatur hanc esse communem opinionem. Boer. *in quæst.*309. *num.*6. qui affirmat, sic servari in illo amplissimo Parlamento Burdegalensi, Ripa *in dict. c. cum M. Ferrarensi, num.*130. *vers. tertius casus, de constitu.* Gigas *in tracta. de pensionibus, quæst.*73. *in fin* & Iulius Clarus *in* §. *emphyteusis, quæst.*10. *versic. hoc tamen intellige*, qui ita fuisse judicatum asserit. Eandem probarunt Rubeus *in l. non solum* §. *morte, nu.*290. *ff. de operis novi nunciat.* Aurelius Corbulus *in tract. de iure emphyteutico, in titul. de causa privationis ob non solutum canonem, declaratione* 21. *num.*2. Mascardus *in tract. de probationibus, conclus.*252. *num.*2. *& num.*9.

Et primò quidem fulcitur sententia hæc illa ratio-
23 ne, quod † protestatio contraria facto nil operatur, *c. cum M. Ferrarien sis de constitut.* Atqui hæc protestatio est contraria facto, quia recipiendo pensionem pro futuro tempore, declarat ipse dominus velle habere illum in emphyteutam, protestando verò dicit contrarium. Ergo protestatio nil operatur. Nec hic repugnat cõsideratio Ripę *in d.c. cùm M. Ferrarien sis, nu.*130. *vers. tertius casus*, cum dixit, hæc duo expellere emphyteutam, & recipere pensionem, esse contraria: sed tamen hæc duo, velle esse salvum jus expellendi, & recipere pensionem pro futuro non esse pugnantia. Nam (inquit Ripa) elapso tempore pro quo dominus recipit pensionem, non poterit expellere emphyteutam, quia non faciet actum contrarium receptioni, cum illius effectus jam sit consummatus. Et ideò (inquit Ripa) durante tempore solutionis jam factæ, non poterit expelli emphyteuta: ita locum habet prædicta communis opinio, finito verò tempore poterit expelli. Et ita procedit opinio Bart & idem ferè sensit Cæphalus *in cons.*222. *num.*12. *vincto. numer.*25. *lib.*2. Hæc sanè consideratio Ripæ non obstat, cùm ad rem nostram non faciat. Nam Ripa loquitur, quando dominus recepit pensionem pro tempore futuro & protestatus est salvum esse jus caducitatis, & expellendi in futurum, ob non solutam pensionem futuri temporis. Ita intelligit Ripa hanc Doctorum disceptationem, id quod falsum est. Cum verius sit, loqui Doctores quando dominus recepit pensionem pro futuro, an præsumatur remisisse jus declarandæ caducitatis ob non solutam pensionem præteriti temporis? Et dicunt ipsi Doctores, dici remissam caducitatem.
24 Nam † recipiendo pensionem pro futuro, confirmat emphyteutam in sua emphyteusi, quem si posset expellere, faceret actum contrarium. Ita declarat Ruin. *in dict. cons.*110. *num.*4. *lib.*1. Et si rectè considerentur verba Bart. *in dict. l.*2. *num.*8. idem ipse sensit, dum proposuit quæstionem, quando recipiens solutionem præteriti temporis, possit expellere emphyteutam ob jam commissam contumaciam: deinde subjungit, secùs si recipiat pensionem futuri temporis, quia videtur remisisse jus caducitatis.

Secundò præter duo Iasonis argumenta, quæ parum ad rem hanc pertinent, ea ratione moveor, qua etiam motus est Ruin. *in cons.*110. *num.*4. *lib.*1. quod sicuti
25 † per secundam interpellationem præsumitur recessum ab effectu primæ, & remissam moram præcedentis interpellationis, vt tradit glos. quam secutus est ibi Bart. *in l. Æmilius, in verbo, dicebam, ff. de mino.*25. *annis.* Eadem ratione cum dominus recepit pensionem futuri temporis, declarat se remittere præcedentem contumaciam, & pœnam.

Non obstant nunc rationes & argumenta, quæ afferri solent pro contraria opinione Bart. *in d. l.*2. *nu.*8. *in fine, C. de iure emphyt.*

Primò enim adducitur argumentum, quod hæc protestatio est juris conservatoria: & qui tacet, consentire dicitur, *l. si debitor,* §.1. *ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solu.* Respondetur ex jam dictis, quod etsi sit conservatoria, attamen est contraria facto, & ob id non valet.

Secundò vrgere videtur text. *auth. qui rem, Cod. de sacrosanct. eccl.* vbi re emphyteutica, vel feudali ad dominum reversa, tenetur adhuc vasallus solvere pensionem pro futuro tempore, & econtra, quando dominus recepit pro futuro ipso tempore, non dicitur sibi præjudicasse pro præterito. Verùm respondetur d. authen.
26 *qui rem*, loqui in emphyteuta Ecclesiæ, † cui nunquam dicitur remissa caducitas, vt scribunt Doct. *in d. c. potuit. de locato*, & manifestè Iulius Clarus *in* §. *emphyteusis, quæst.*10. *versi. quæro nunc, &c.* qui dixit esse speciale favore Ecclesiæ, vt consequatur vtrumque. Præterea & secundò respondetur, si eo in casu *dict. auth. qui rem*, fuisse sancitum, quia contractus fuerat minus rectè minúsque solemniter confectus, & propterea in pœnam illius sic occupantis rem Ecclesiæ, compellitur præstare etiam pensiones pro futuro tempore. Ita post Aretinum *in l. g. si rem. ff. de acquiren. possess.* & alios tradit Boer. *in quæst.*309. *nu* 6. & ibi *num.*5. recenset gloss. *in d. auth. qui rem*, affirmantem illam procedere quoad præteritas, non autem quoad futuras pensiones. Id quod scripserunt Archid. & alij *in c. qui rem.*10. *quæst.*3.

Tertiò videtur suffragari text. *l. quamvis, Cod. de*
27 *pign.* vbi per electionem generalis † hypothecæ non tollitur specialis, sicuti nec per actionem hypothecariam in judicio deductam tollitur personalis, *l. adversus, Cod. de pignor. & hypothec. & l. hypothecis, C. de distract. pignor.* Ita & nostro in casu dicendum videtur, quod per pensionis receptionem non censetur sublatum jus declarandi caducitatem: cùm sit aliud beneficium domino à lege concessum.

Cæterùm respondetur *d. l. quamvis, & d. l. adversus*, loqui in re hypothecata, sine ratione reditus, pro qua duo diversa remedia à lege concessa sunt, ob id vno sublato, remanet alterum. Ita declarat Boer. *in dict. quæst.*309. *num.*6. *versic. nec pariter*, qui plura ad rem scribit.

Quartò & vltimò ad rem videtur facere, quod in
28 dubio quis non dicitur jus † suum remisisse. Dec. *in l. postquam*

BIU Cujas

postquam liti,num.15.de pactis,& latissimè Tiraquel.*in l.si vnquam,in verbo donatione, num.172.C. de revoc. donat.* Si ergo juris remissio non præsumitur in dubio, quantò minus debet præsumi, quando adhibita fuit protestatio? Verùm respondetur, protestationem illam esse contrariam facto, atque ita prævalet factum ipsum, quo tollitur præsumptio illa, quæ sumitur in dubio, nempe juris remissionem non præsumi.

Extenditur hic casus vt locum habeat etiamsi declarata caducitate, dominus ipse cœpit judicium contra emphyteutam, vt eum expelleret. Nam adhuc dominus recipiendo pensiones decursas post declaratam ipsam caducitatem, & inchoatum judicium, dicitur remisisse ipsam caducitatis pœnam. Ita adversus Cæphalum *in consil. 222. libr. 2.* receptum à Corbulo *in tract. de jure emphyt. in tit. de causa privati ob non solut. canonem, declar. 21. n. 3.* respondi *in cons. 775.* reddito super emphyteusi concessa à D. Ioan. Iacobo Vicem à la. vbi rationem & argumenta Cæphali confutavi.

Secundum est hujus disputationis caput econverso ad præcedens, quando scilicet dominus directi expulit emphyteutam ob non solutum canonem, an præsumatur ei remisisse pensiones jam decursas, vel eas potiùs petere adhuc possit? Hac in re sunt Doctorum opiniones. Nam multi opinati sunt dominum posse adhuc petere decursas pensiones. Ita sanè sctipserunt Cyn. & Iacob. de Arena *in l. 2. C. de iure emphyt.* & manifestius ibidem Bartol. *nu. 8. vers. quæro quid si elapso termino.* Ita etiam Salic. Anchar. & Buttius, quos recenset Iason *in d. l. 2. nu. 124. vers. in quantum Bart.* & Cagnol. *in auth. qui rem, n. 43. vers. & quod. C. de sacros. eccles.* Contrariam sententiam, quod imò decursæ pensiones peti non possint, probarunt Accurs. Speculat. Ioan. Andreæ, Belvisius, Angelus, & Cardinalis, quos recenset & sequitur Iason *præcitato in loco,* & accedit Castrens. *in d. authen. qui rem.* ea ratione ij moti sunt, quod dominus expellendo emphyteutam ob id dicitur ei remisisse decursas pensiones, quod iniquum & absurdum sit, emphyteutam duplici pœna affici, contra *c. at si clerici, §. vlt. de iud.* nempè solutionis pensionem, & amissionis melioramentum, quæ verè amittit expulsus ob non solutum canonem, *l. 2. Cod. de iure emphyteut.* & hanc secundam opinionem secutus sum *in dicto cons. 775.* & quam quidem sententiam existimo procedere; etiam quando dominus expellendo emphyteutam protestatus est, salvum sibi jus esse consequendi decursas pensiones, cum non sit in facultate sua duplici pœna afficere emphyteutam. Ita sentio adversus Iasonem *in dicta l. 2. num. 124. versicul. nunquid autem.*

Tertium est caput huius disputationis, an per mortem domini directi, vel emphyteutæ ante declaratam caducitatem quæ declarari jure potuit, præsumatur remissa ipsa caducitas, vel declarari adhuc possit ab hæredibus domini contra hæredes emphyteutæ? Hoc in capite sunt distinguendi atque constituendi duo casus.

Primus est, quando decessit dominus directus, non declarata caducitate. Hoc sanè casu eius hæredes declarare eam non poterunt, cum ab ipso domino jam remissa præsumatur. Ita in specie emphyteusis respondit Ruin. *in cons. 159. num. 13. lib. 11.* & idem tradunt Curt. Iun. *in tract. feudorum, in 4. part. principali, colu. vltim. versic. idem in emphyteusi.* Cassiodorus *in dec. 3. titu. de locato,* alios refert Aurelius Corbulus *in tract. de iure emphy. in titu. de causa privat. ob non solut. canonem, ampliat. vltim. nu. 25.* & hos secutus sum *in cons. 155. nu. 17. lib. 2. & in cons. 775. lib. 7.* & idem dicimus in domino directo feudi, qui si decessit, non declarata caducitate feudi contra vasallum, ab eius hæredibus declarari amplius non potest: cum remissa præsumatur: sic sanè scripserunt Bald. *in l. 1. qu. 39. ff. de rer. divis. & in capite primo, §. porrò, quæ sit prima causa benef. amitten.* Alvarotus *in c. imperialem, §. insuper, c. 3. vers. sed adverte, de prohib. feudi alien. per Feder.* Aret. *in cons. 14. in fine.* Alex. *in cons. 189. nu. 2. libr. 6.* Iacob. à S. Georgio, *in investitura feudali, in verbo, dictique vasalli, nu. 54. versic. vos tenebitis.* Ruin. *in cons. 159. nu. 13. lib. 1. & in cons. 155. num. 1. libr. 3.* Socin. Sen. *in cons. 66. num. 19. lib. 3.* Cassiodorus *in decis. 2. nu. 7. & in decis. 3. in titu. de locato.* Boer. *in quæst. 338. nu. 7. in fine.* Bero. *in cons. 98. num. 35. lib. 1.* & alios refert Anton. Gabr. *in lib. 7. conel. in tit. de crimin. concl. 35. nu. 7.* & prædicti quidem Doctor. omnes intelligunt, & rectè, quando dominus ipse scivit causatam esse caducitatem & eam declarare potuit: secùs si ignoravit, vel si scivit & non potuit. Et in specie multos sic declarantes commemorat Gabr. *in concl. 35. nu. 6.* & post alios scribit Corbulus *in tract. de iure emphyt. amplia. vlt. num. 25.* qui *num. 26.* subiungit, in dubio præsumi dominum ignorasse causatam fuisse caducitatem.

Secundus est casus econverso ad præcedentem, quando scilicet decessit emphyteuta superstite domino directo, qui eo emphyteuta vivente non declaravit ipsam caducitatem. Hoc etiam casu dominus ipse eam declarare amplius non poterit contra hæredes ipsius emphyteutæ. Ita gl. *in cap. vlt. de don.* & ibidem Cardinalis Zabarel. *qu. 15.* qui idem esse dixit in domino feudi contra hæredes vasalli, sic & Ioan. Andr. *in addit. ad Specul. in tit. de feudis, §. vlt.* Abbas *in cons. 3. n. 9. lib. 2.* Aret. *in cons. 14. circa fin.* Præpos. *in d. §. insuper, col. 2. vers. sed tu adverte.* Comen. *in cons. 164. Prælatus.* Ruin. *in cons. 10. in cons. 35. num. 28. & in cons. 159. nu. 12. & in cons. 186. nu. 20. libr. 1.* Cassiodorus *in decis. 2. in tit. de locato,* qui testatur ita judicasse Rotam Romanam. Curt. jun. *in tract. feudorum, in 4. parte principali, qu. vlt.* Ripa *in d. l. vlt. qu. vlt. C. de revoc. donat.* Bero. *in cap. potuit, n. 70. de locato, & in cons. 89. n. 27. lib. 1.* Corbulus *in d. tracta. de iure emphyteut. in tit. de causa privationis ob non solutum canonem, ampliat. vlt. num. 22.* Ant. Gabr. *in dict. lib. 7. concl. in tit. de crimin. concl. 35. num. 2. & 3.* & hos secutus sum *in cons. 155. nu. 17. lib. 2. & in dict. cons. 775. lib. 7.* & hoc in casu non fit illa distinctio, an dominus sciverit vel ignoraverit, sicuti post Comens. *in dicto cons. 164.* manifestè declarant Ruin. *in dictis cons. 5. in cons. 159. nu. 13. & in cons. 168. num. 20. lib. 1.* & Corbulus *in d. amplia. vlt. num. 25.* & huius quidem casus ea est ratio, quia pœna huius delicti inobedientiæ, & non observatæ promissionis in non præstanda pensione, non transit contra hæredes inobedientes emphyteutæ, & vasalli.

Extenditur primò hic casus vt locum habeat etiam quãdo pacto expresso, fuit conventum inter dominum & emphyteutam, vel vasallum, quòd si canonem vel debitum servitium non præstitisset, caderet à commodo emphyteusis, vel feudi. Ita Imol. *in cap. vltim. col. 13. de donat.* Curt. jun. *in tract. feud. in 4. part. principali, c. penul. vers. aliud tamen est,* qui dixit Baldum *in d. l. vlt. C. de revoc. don.* idem sensisse. Idem docuit Rip. *in d. l. vlt. col. vlt. n. 237. vers. 2. intellige,* & idem sensit Cassiodorus *in decis. 2. num. 3.* & apertiùs *in dec. 3. nu. 5. in tit. de locato.* Et hæc quidem opinio verior est illa Baldi *in c. imperialem, §. insuper, num. 7. versic. vel esset alia felonia, de prohib. feud. alien. per Feder.* quem secutus est Anton. Gabriel. *in dicta conclus. 35. nu. 14.* qui ejusdem opinionis malè recenset Innocentium, & Cardinalem *in cap. vlt. de donat.* cum loquantur de hærede donatoris, sicque ejus qui concessit, vt is declarare

BIU Cujas

non possit caducitatem conventionalem non declaratam à suo antecessore. Non autem loquuntur de hærede eius, cui facta fuit concessio. Salicet. verò ab eodem Gabriele allegatus, nil ad rem nostram scripsit, & præterea Bald. *in d.c. insuper, num. 7. in fine*, loquitur, quando pactum fuit factum, quod vasallus vel emphyteuta cadat ipso jure, sicuti Baldum intellexerunt Alvarot. *in d. §. insuper, num. 4. in fine, versic. ex quo infert*, & ibidem apertius Afflict. *nu. 15. in fine*, & Abbas *in cons. 3. n. 7. versic. item ponit Bald. libr. 2.* Imò Afflict. præcitato in loco in claris his terminis sensit adversus Baldum, requiri declarationem, qua non facta, vivente emphyteuta vel vasallo, contra ejus hæredes fieri amplius non posse. Et idem quod Afflict. scripserunt Imola, Barbat. Iason & Ripa, quos recenset Gabriel, *in d. concl. 35. num. 17.* vbi *num. 16.* refert alios, qui Baldi traditionem secuti sunt, & tandem *nu. 18. & 19.* conatur conciliare opiniones.

PRÆSVMPT. CXIII.

Creditorem recipiendo sortem præsumi remisisse vsuras.

SVMMARIA.

1 *Debitum principale recipiens, interesse præsumitur remittere.*
2 *Sortem recipiens pœnam censetur remisisse.*

CVm vno attigerim verbo superiore præsumptione, creditorem recipiendo sortem præsumi remittere vsuras, placuit hoc in loco hanc ipsam traditionem comprobare post gl. & Bart. *in l. vlt. ff. de eo quòd certo loco*, auctoritate Aretini *in cons. 9. col. 2.* Soc. sen. *in cons. 18. col. 1. lib. 1.* Ruin. *in cons. 198. nu. 2. & nu. 11. lib. 1.* Paris. *in cons. 34. nu. 35. lib. 1.* Ita quoque docuit
1 Baldus *in l. 1. C. depositi*, quod creditor † recipiens debitum principale, præsumitur remittere interesse, sic
2 & recipiens sortem, † præsumitur remittere pœnam. Dec. *in l. vinum, nu. 5. ff. si cert. pet. & l. creditores, C. de pact.* quem secutus sum *in cons. 355. nu. 13. lib. 4.*

PRÆSVMPT. CXIV.

Remittens iniuriam, an & quando præsumatur remittere damna, & expensas.

SVMMARIA.

1 *Iniuriam inferens, præter pœnam à lege indictam, tenetur ad interesse, damnum ratione iniuriæ passo.*
2 *Occisi hæredes ad æstimationem operarum agere posse, quas iniuriâ occisus, si vixisset, impendere potuisset.*
3 *Iniuriam remittens lesus, non præsumitur damna & expensas condonasse.*
Idque verum est, quamvis iniuria cum expulsionibus, & devastationibus remissa sit, nu. 5.
Nisi tamen remissio facta sit plenissimè, nu. 6.
4 *Iniuria illata, & damnũ ex ea proveniẽs, separata sũt.*

IVre & quidem optimo, sancitum est, lædentem alterum, inferentémque iniuriam, præter pœnam ei à
1 lege indictam, † teneri omnino læso, & iniuriam passo, resarcire damna & expensas, ratione iniuriæ, & læsionis sibi contingentes, *l. ex hac. ff. si quadrupes pauper. fecisse dicatur, & c. 1. de iniuriis.* Qui enim percussus vulneratúsque fuit, si lucrari non potuit vt consuevit, resarciri ita debet, vt tantum consequatur, quantum fuisset lucratus, si vulneratus non fuisset. Ità Abbas *in d. c. 1. de iniuriis*, Ioa. Lupus *in c. per vestras, in 6. not. ab. §. 9. de donatio. int. vir. & vxor.* & alios commemorat Didac. *in lib. 2. variarum resol. c. 10. n. 6. versic. 4. eodem*, qui etiam subiungit, filios & hæredes iniuria occisi
2 † agere posse ad æstimationem operarum, quas potuisset impendere, & ministrare occisus, si vixisset, sicuti scripserunt Abbas *in d. c. 1. de iniuriis.* Marsil. *in cons. 115. & in sing. 578.* & Cravet. *in cons. 119.* Et alia ad rem scripserunt Didacus *præcitato in loco*, & Petrus Placa Hispanus *in epitome delictorum, lib. 1. c. 6. nu. 31. & 32.*

Cæterum dubitari hic contingit, an si læsus remisit iniuriam, præsumatur remisisse etiam damna & expen-
3 sas? Recepta est Doctorum opinio, non † præsumi remisisse. Ita scripserunt Bald. *in l. si profure, ff. de condi. furtiva, & in l. si tibi, §. 1. ff. de factis, & in cons. 195. n. 6. lib. 2.* Abbas & Ioan. de Ana. *in d. c. 1. de iniuriis.* Angel. Aretin. *in §. vlt. in Instit. de iniuriis*, & idem Ioan. Fab. *num. 3.* Alex. *in cons. 168. num. 5. lib. 2. & in cons. 20. lib. 5.* Iason *in l. 1. n. 16. ff. de pact.* Iacob. à S. Georg. *in l. si tibi, n. 5. ff. eod. de pact.* Boer. *in commentariis ad consuetud. Biturig. in tit. de iurisd. omn. iud. §. 16.* Didac. *in d. lib. 2. var. res. c. 10. n. 6. versic. 4. eod.* Placa *in d. cap. 6. nu. 40.* & Mynsing. *in sing. observat. centu. 4. observat. 10.* Ea est
4 huius sententiæ ratio, quod duo hæc sunt diversa † & separata, iniuria illata, & damnum ex ea proveniens.

Extenditur hæc sententia vt locum etiam habeat, quando remissa esset iniuria cum expulsionibus, &
5 † devastationibus, nam adhuc non dicuntur remissa damna, interesse & expensæ. Ita Bald. *in l. si domus ff. de servit. vrb. præd.* & Mynsing. *in d. observ. 10. in fin.*

Declaratur nunc hæc traditio vt locum non ha-
6 beat, quando remissio facta fuisset † plenissimè. Nam tunc etiam damna & expensæ præsumuntur remissæ. Ita Petr. Placa *in d. cap. 6. num. 40.*

PRÆSVMPT. CXV.

Divisione bonorum inter cohæredes facta, an & quando præsumatur remissum jus fideicommissi, & bonorum emphyt. diligens, & accurata explanatio.

SVMMARIA.

1 *Ius fideicommissi & bonorum emphyt. posse remitti.*
2 *Fideicommissũ vt remissum dicatur, cõiecturæ sufficiũt.*
3 *Bonorum fideicommisso subiectorum, divisione simplici facta, præsumitur remissum fideicommissum ipsum, quibus casibus idem sit vide, nu. 4. 5. 7. 8.*
6 *Puri & purificati virtus par, & effectus.*
9 *Bonorum & suppositorum fideicommisso nondum purificato simplici divisione facta, non præsumitur remissum fideicommissum. Nec refert si iuramento confirmata sit, nu. 11. An dividentes invicem de evictione promiserint, nu. 12. Contrarium tamen aliquibus probare conantibus, nu. 15. Si præsertim de evictione promissio verbis multum generalibus sit facta, vel universalibus n. 17. Aut in ipso individuo, causa videlicet fideicommissi n. 18. Item & alio casu relato, n. 20.*
10 *Actus vnus non infert alium, qui necessariò ex illo non sequitur.*
13 *Evictio ex facto authoris vel illius à quo res evincitur contingens, non afficit evictionis promissorem.*
14 *Evictare ex sui natura, non tenetur de evictione promissor.*
16 *Regulam l. vendicantem, ff. de evict. locum non habere duobus in casibus.*
19 *Promissionis specificæ atque individuæ, maior virtus quam generalis.*

21 Bo-

BIU Cujas

21 *Bonis allodialibus vni ex fratribus in diuisione obuenientibus, alteri feudalibus solum, vtrum iis euictis, de euictione agi possit.*

Licèt partes dividentes promiserint omnia observare, & non contravenire : non tamen censetur fideicommissum remissum. nu. 22. Idque multò magis si fideicommissum non sit reciprocum, nu. 23. Aut adesset inter dividentes inæqualitas, nu. 24. Nec obstat juramentum adhibitum, nu. 25. Vel promissum sit perpetuo aut nullo vnquam tempore contravenire, n. 26. Idque etiamsi non contravenire ipsius fideicommissi occasione promissum sit, nam tunc de purificato, non conditionali intelligit, nu. 27. Nisi tamen promissio verbis multum amplis & prægnantibus facta fuerit, nu. 28. Aut non contravenire occasione fideicommissi debendi dividentes promiserint, nu. 31. Vel nihil amplius petere, aut contravenire jure substitutionis, fideicommissi, vel alio quovis modo, nu. 32.

29 *Generalia verba ad specificata, salva recti sermonis ratione, nequeunt restringi.*

30 *Administrator reddens rationem de aliquo negotio, si à domino verbis generalibus liberetur, extenditur ad omnia quæcunque alia.*

33 *Bona dividentes, omnéque ius sibi competens & competiturum remittentes, præsumi fideicommissum quoque remisisse, quibus casibus id procedat, vel non. nu. 34. 37. 39. 40. 41. Et quis id probare debeat, nu. 35.*

36 *Actionum & jurium pluralitas non præsumitur, easque se habere asserenti, probandum venit.*

38 *Remittens ius quod habet aut habere sperat, intelligitur ex causa de præsenti subsistente.*

42 *Bonorum divisione facta cum clausula, Ad habendum, tenendum, vendendum, &c. fideicommissum nec remissum esse, nec datam eius alienandi facultatem, vna est opinio. Contraria illi asseritur, num. 46. Præsupposita tamen scientia fideicommissi, num. 47. Tertia Bart. opinio, num. 48. A qua in judicio facilè non posset recedi, num. 51. Et præsertim data facultate alienandi omnimodo libera, num. 53. Nec referre si juramento fideicommissum confirmatum sit, num. 54. Vt neque pretium alter possit recuperare, nu. 55. Quo ad hoc, nonnullos esse qui dissentiant, nu. 56.*

43 *Clausulæ accessoriæ non mutant, nec ampliant dispositionem principalẽ, sed eius tantum naturam sequuntur.*

44 *Clausulam de stylo potius & vsu notarij, quam partium consensu adiectam, nil operari.*

45 *Fideicommissi remissio, non nisi verbis testamenti inspectis facta dicitur.*

49 *Pignoris venditio promissa debitori à creditore non tollit ius pignoris nisi venditione secuta. Eáque promissio remissionem juris pignoris, non principalis debiti operatur, nu. 50.*

52 *Alienationi rei consentiens, sibi præiudicat vt alienatio nequeat revocari.*

57 *Bonorum divisione cõcessam alienationem liberam comprehendere fideicommissum, si titulo singulari, secùs si vniversali alienatio fiat. Aliquibus dissentientibus, num. 58. Illam tamen alienandi facultatem de dividentibus solum intelligi, nu. 59.*

60 *Bonorum divisio facta cum alienandi licentia, quoad vsumfructum fideicommissum non comprehendit.*

Idem est si cum suis juribus alienari posse dixerint dividentes, nu. 61. Vel id constet ex actu subsequuto dividentes fideicommissum comprehendere voluisse, num. 62.

63 *Bona dividentes cum clausula ad habendum, tenendum, & quidquid voluerit, placueritve faciendum, præsumi fideicommissum remisisse, numer. 65. Idque procedere multo magis, si & hæredibus illa licentia data sit, numer. 66.*

64 *Facere qui quod vult de re potest, vendere, donare, legare, & hæredem in ea facere permittitur.*

67 *Bonorum divisione facta cum clausula, ponentes sese in omnem eorum locum jus, & statum in prædictis, bonum vt in rem propriam fideicommissum remissum præsumitur.*

68 *Propria res quæ dicatur.*

69 *Proprietatis verbum rectum dominium significare.*

70 *Bonorum facta divisione cum clausula, vt dividentes haberent, possiderent, & tenerent portiones sibi obuentas pleno jure, an censeatur remissum fideicommissum, & num. 72. Et quid si in divisione annulletur testamentum continens fideicommissum, nu. 73. Aut reservatum sit fideicommissum aliud, vel illius pars, num. 74. Vel adiecta sit clausula, renunciantes omni juri & legum auxilio, nu. 76.*

71 *Rem pleno jure, quis habere dicatur.*

72 *Exceptio quæ fit de eo quod sub dispositione aliàs non continebatur, ad illud extenditur, ne inutilis reddatur exceptio.*

CVm hactenus multi explicati sint casus in quibus ex vno actu interdum resultat remissio juris competentis ex alio actu & contractu, interdum non, è re visum nunc est exponere, an & quando ex actu divisionis bonorum resultet remissio juris fideicommissi, & bonorum emphyt. Disputatio est valdè fre-
1 quens, & vtilis. Non enim dubium est, quin jus † hoc fideicommissi, & bonorum emphyteuticorum possit remitti. De fideicommisso manifesta sunt jura *in l. cùm hæreditas, la* 1. *ff. ad S. C. Treb. in l. qui Romæ*, §. *duo fratres. ff. de verbor. oblig. l. ante restitutam ff. de solut.* & apertius *in l.* 1. *C. de pact. & in l. de fideicommisso, C. de transf.* & in specie nostra Bald. *in l. qui cum tutoribus, c.* 2. *ff. de transf.* Ripa *in l. qui Romæ*, §. *duo fratres. nu.* 10. *ff. de verb. oblig.* Boer. *qu.* 147. *nu.* 5. cum de expressa voluntate volentium remittere fideicommissum appareat, dubium non est illud esse remissum, *d. l.* 1. *C. de pact.* Et idem est dicendum de bonis emphyt. de quibus respondit Ias. *in cons.* 173. *lib.* 4. Et passim Dd. in hac disputatione & materia de fideicommisso & emphyteusi, ex æquiparantes argumentantur, vt apud Alex. *in cons.* 8. *lib.* 5. Et in claris opus non est coniecturis, *l. ille aut ille*, §. *cum in verbis, de leg.* 3. Est solum dubitatio quando verba non sunt clara. Nam tunc ad conjecturas
2 confugimus, quæ quidem sufficiunt † vt dicatur remissum fideicommissum, vt scribunt Bald. *in l. qui cum tutorib. col.* 2. *vers.* 2. *modo ff. de transf.* Alex. *in d.* §. *duo fratres, col.* 11. Dec. *in cons.* 86. *nu.* 4. Anton. Gabr. *lib.* 4. *concl. tit. de fideicom. in concl.* 1. *n.* 35. Decia. *in cons.* 2. *nu.* 84. *lib.* 2. Rimin. iun. *in cons.* 204. *num.* 32. *lib.* 2. Quo autem facilius intelligamus, quæ sint conjecturæ vrgentes & probabiles, vt remissum dici possit, vel non possit hoc fideicommissum, distinguendi sunt aliquot casus, sequendo præcipuè traditiones Bart. *in d. l. qui Romæ*, §. *duo fratres, in qu.* 1. 2. 4. 5. 6. & 8.

Primus est casus, quando facta est simplex divisio bonorum suppositorum fideicommisso puro, vel jam purificato, hoc casu recepta est Dd. sententia, fidei-
3 commissum † censeri remissum, ita Castr. *in d. l. qui Romæ*, §. *duo fratres, col.* 3. *vers. super gl. magn.* & ibid. Comen. & Alex. & idem Alex. *in cons.* 100. *col. vlt. lib.* 7. Dec. *in cons.* 79. *nu.* 3. & *in cons.* 267. *nu.* 3. *in fin.* Ruin. *in cons.* 139. *n.* 6. 7. & 9. *lib.* 2. qui latè explicat. Idem sensit Ant. Gabr. *in lib.* 4. *concl. in tit. de fideicommissis, concl.* 1. *n.* 28. etsi eo loci pro contraria opinione malè commemoravit Ruin. præcitato in loco. Idem respondit Crav. *in cons.* 237. *c.* 2. *ver.* 3. *ex quo.* vbi Bald. & alios

recen-

BIU Cujas

4 recenſet. Cùm enim fideicommiſſum † eſt purum, vt ſi teſtator vni hæredum prælegavit fundum ei ab aliis præſtandum: ſi is fundus cum eo prælegatario dividatur, præſumatur quod is prælegatarius remiſerit jus ipſius prælegati, cum ſimul ſtare non poſſit (vt ſcribunt Caſtr. & Ruin.) quod prælegatum ſit in totum prælegatarij: & quod dividatur inter ipſos cohæredes. Sic etiam ſenſit eruditiſſ. Leonius nunc Ferrariæ Epiſcopus optimè meritus *in d.§. duo fratres, num.219. in*
5 *fin.* Idem eſt quando fideicommiſſum † conditionale effectum fuit purum ſecundùm Ruinum, cùm par ſit
6 virtus & effectus puri,† & purificati. Bald. *in l. cùm teſtamento, in fin. C. de manum. teſta.* & in ſpecie Dec. *in conſ. 79. nu. 3. verſ. ſed in caſu iſto.*

Qua ratione diluitur conſideratio Ripæ diſſentientis *in d.§. duo fratres, num.40.* cùm dixit, non præſumi remiſſionem juris proprij ex quo eſt quædam donatio, vt diximus ſuprà *in præſump. 112. in fin.* Diluitur ſanè hæc conſideratio: quia donatio hoc caſu præſumitur ex quo actus ipſe diviſionis ſimul ſtare non poteſt cum obligatione præſtandi totum prælegatario. Et hic quidem caſus procedit multò magis quando divi-
7 ſio facta fuiſſet † verbis amplis, & prægnantibus, & adhibito juramento. Ita in ſpecie fideicommiſſi purificati reſpondit Decius *in conſ. 145. colum. 1. verſ. ſed tamen ſupradictis.* Idem multo magis dicendum eſt, quando facta diviſione diu dividentes poſſederunt: &
8 de aliis rebus inter ſe geſtis rationes † reddiderunt, nulla fideicommiſſi mentione habita, juxta *l. Procula, ff. de probat.* Ita in ſpecie conſuluit Dec. *in conſ. 79. nu. 3. & 4.* Nec hoc in caſu poterit dividens recuperare pretium ab emptore. Ita Crav. *præcitato in loco.* Et confirmatur ex his, quæ dicemus infrà *in 2. extenſione quinti caſus.*

Secundus eſt caſus, quando facta fuit diviſio ſim-
9 plex bonorum ſuppoſitorum fideicommiſſo † nondum purificato. Hoc in caſu receptiſſima eſt Dd. ſententia, non præſumi remiſſum fideicommiſſum. Ita Bart. *in d.§. duo fratres, qu. 1. nu. 10.* & ibidem Caſtr. & Alexand. & communem teſtatur ibid. Crot. *nu. 73.* qui refert Io. And. affirmantem, caſum hunc dubitatione carere. Idem ſcripſerunt Capra *in conſ. 89. num. 10.* Ruin. *in conſ. 137. nu. 6. & in conſ. 138. num. 5. lib. 2. & in conſ. 192. nu. 20. lib. 3.* Dec. *in conſ. 79. nu. 3. & in conſ. 86. num. 4.* Sic & Ripa *in d.§. duo fratres, nu. 38.* & ibidem Soc. iun. *num. 86.* Boer. *in qu. 147. nu. 2.*

Et communem etiam aſſeruit Grat. *in conſ. 60. nu. 5. lib. 1.* Eiuſdem ſententiæ alios multos commemorant, & ſequuntur Ant. Gabr. *in d. concl. 1. n. 1.* Dec. *in conſ. 3. nu. 112. lib. 3.* Riminald. iun. *in conſ. 80. nu. 39. lib. 1.* eandem probavit Leonius *in d.§. duo fratres, nu. 306.*

Primò adducti ſunt *ex d.§. duo fratres,* intelligendo, quod ibi fuerit malè judicatum. Secundò *ex l. cùm pater, §. hæreditatem, de leg. 2.* qui tamen non ſatis probat, quia non apparet fideicommiſſum fuiſſe injunctum inter illos dividentes, vt perpendunt Albe. & Comen. quos ſequitur Ripa *in d.§. duo fratres, n. 39.* Adducitur tertiò tex. *l. à ſubſtituto, in prin. de leg. 1.* vbi fideicommiſſarius emendo rem ſuppoſitam fideicommiſſo, non præſumitur remiſiſſe ipſum jus fideicommiſſi. Melius
10 fortè probatur ea ratione, quod vnus † actus non infert alium, qui neceſſariò ex illo non ſequitur, *l. vlt. C. ne vxor pro marito,* & dixi ſuprà *in præſumpt. 6. nu. 55.* At duo hæc ſimul ſtare poſſunt, quod bona dividantur inter nos, & quilibet habeat partem ſuam, donec eveniat conditio fideicommiſſi: & ea eveniente portio vnius ad alterum redeat. Atque ita neceſſariò non ſequitur, quod perpetuò apud vnum eſſe debeat.

Extenditur primò hic caſus, vt procedat etiamſi
11 diviſio hæc fuit juramento † confirmata. Nam adhuc non præſumitur remiſſum fideicommiſſum. Ita in ſpecie Ripa *in d.§. duo fratres, num.38.* poſt Bald. *in conſ. 349. ſuper eo. in fin. libro 3.* Ea eſt ratio quia juramentum non auget conſenſum, *l. vltim. Cod. de non num. pecun.*

Extenditur ſecundò vt locum etiam habeat, quan-
12 do ij dividentes † promiſiſſent invicem de evictione Nam adhuc ob ſimplicem ipſam diviſionem, non præſumitur quod voluerint remittere fideicommiſſum. Ita ſenſit Bart. *in d.§. duo fratres, nu. 10. verſ. quartò dicit malè,* & manifeſtè affirmarunt Crot. *ibid. n. 77.* & Ripa *nu. 79.* & accedunt Alex. *in conſ. 21. nu. 6. lib. 5.* Ruin. *in conſ. 146. nu. 3. lib. 1. & in conſ. 137. nu. 12. lib. 2.* Alciat. *in d.§. duo fratres, num. 36. verſ. cæterùm illud,* & ibidem Leonius *nu. 313.* Decianus *in conſ. 41. num. 158. lib. 1.* Riminald. iun. *in conſ. 204. nu. 90. lib. 2.*

13 Ea eſt ratio, quia vbi † evictio contingit ex facto auctoris, vel ex facto ipſiuſmet à quo res evincitur, non tenetur ille promiſſor evictionis, *l. feudum, ff. de evict.* Atqui in caſu noſtro evictio cauſatur ex facto hæredis, qui adeundo hæreditatẽ, cenſetur ſe obligaſſe ad reſtituendam hæreditatem, in caſu reſtitutionis faciendæ, ſi ergo evenit caſus fideicommiſſi, evincitur hæreditas per ſuperſtitem ex facto illius qui prædeceſſit, & ideò non eſt locus evictioni. Et præterea quando
14 res evincitur ex natura ipſius rei, is † promiſſor non tenetur de evictione. Ita Cyn. Bart. Bald. Caſtr. & Salic. *in l. ſi familiæ, Cod. familiæ, erciſc.* alios recenſebo infra *in præſump. 118. in 2. caſu,* ſcripſerunt ij quod ſi vni ex fratrib. dividentib. obvenerunt bona partim allodialia, & partim feudalia, & invicem promiſerunt de evictione, & deinde hunc contingat mori relicta ſola fœmina, à qua dominus feudi evincit feudum quod non eſt ad fœminas tranſitorium: illa fœmina agere non poterit contra parvum ſuum de evictione, ex quo evictio illa ſecuta eſt ex natura rei, nempè quia fœmina capax non eſt feudi. Ita ergo noſtro in caſu dicendum eſt, cum evictio ſequitur ex natura bonorum, quæ reſtitutioni ſubjecta ſunt. Nec eſt adſcribenda culpa aliqua huic fratri evincenti, quia ita ad ſui detrimentum contingere potuiſſet hic caſus, ſicuti evenit in perſonam fratris ſui. Erat enim hoc mutuum periculum. Præterea conſiderari poteſt alia ratio, quod quilibet dividentium ſciebat poſſe evenire caſum reſtitutionis fideicommiſſi, ob id quilibet in ſe periculum ſuſcepiſſe videtur, & conſequenter ceſſat evictionis promiſſio, *l. ſi fratres, C. commu. vtriuſque iud.* Contrariam tamen
15 opinionem, † quòd imò ob promiſſionem evictionis adhibitam in hac ſimplici diviſione, præſumitur remiſſum fideicommiſſum, nixi ſunt probare Roman. *in conſ. 457. nu. 2. verſ. advertendum.* Curt. ſen. *in conſ. 64. Antiquiſſima, col. pen.* Grat. *in conſ. 26. n. 37. lib. 2.* Soc. ſen. *in conſ. 31. nu. 7. lib. 4.* Pariſ. *in conſ. 71. nu. 9. & 10. lib. 3.* Thob. Non. *in conſ. 41. n. 6.* Et ij quidem adducti ſunt ex reg. *l. vendicantem, ff. de evict.* qua dicimus, quod quem de evictione teneri actio, eundem agentem repellit exceptio. Is ergo frater, qui contendit ſibi debere reſtitui fideicommiſſum, repellitur exceptione, ex quo de evictione promiſit. Verùm reſpondetur, regul.
16 *d. l. vendicantem,* locum non † habere duobus in caſibus ſuprà commemoratis, nempè quando evictio ſequitur ex facto ipſius auctoris vel ex natura rei.

Declaratur primò hic caſus vt locum non habeat,
17 quando in hac ſimplici diviſione adhibita fuiſſet † promiſſio evictionis, verbis multum generalibus vel vniverſalibus, vt ſi dictum eſſet, quod invicem promiſerunt de evictione, ex quacumque cauſa, vel modo ſubſecuta. Ita verè ſenſit, & declaravit Cur. iun. *in conſ. 40.*

num. 13.

*nu.*13.qui sic intellexit. Curt.sen. *in d.cons.*64.*col.pen.* & apertius ita declarat Socin.iun.*in cons.*116.*num.*63. *libr.*1. Senſit & Gratus *in cons.*60.*nu.*16.*lib.*1. Quibus conſtat hanc eſſe receptam opinionem, etſi ab ea diſſentiat Ruin.*in cons.*137.*num.*13.*lib.*2. Idem multò magis dicendum eſt, quando evictio promiſſa fuiſſet in
18 individuo, cauſa ſcilicet ipſius † fideicommiſſi. Ita reſponderunt Alexand.*in cons.* 21. *num.* 6. *in fin. lib.* 5. Corneus *in cons.*339.*libr.*1. Gozad. *in cons.*58.*nu.*23. & Burſatus *in cons.*173.*num.*21.*libr.*2. Quæ ſententia parum dubitationis habet: cùm maior virtus ſit ſpecifi-
19 cæ atque individuæ † promiſſionis, quàm illius factæ verbis multum amplis,& generalibus.

Declaratur ſecundò, vt locum non habeat, quando
20 in hac ſimplici diviſione, † vni fratrum obveniſſent bona omnia allodialia,& alteri fideicommiſſo ſuppoſita. Et adjecta eſſet expreſſa promiſſio evictionis. Hoc in caſu præſumitur remiſſum fideicommiſſum. Ita Alexand.*in d.*§.*duo fratres,nu.*34.*verſ.Bald.tamen,* & ibidem ſenſit Ripa *nu.*99.*verſ.aut enim res,* & clariùs Alciat.*nu.*37. & idem Alciat. *in reſp.*138.*nu.*3.*in fin.* & hos ſecutus ſum *in conſ.*87.*num.*85.*libr.*1. Et his accedunt Burſat.*in conſ.*173.*nu.*19.*&* 31.*libr.*2. Dec.*in conſ.* 2.*nu.*86.*libr.*2. qui conſiderat æqualitatem inter filios ſervandam, ne ſcilicet vnus habeat omnia bona libera, de quibus ad libitum poſſit diſponere: alter verò gravata onere reſtitutionis. Nec obſtat quod diſſentire videantur Crot.*in d.*§.*duo fratres,nu.*78.& Decian. *in conſ.* 41. *num.* 163. *libr.* 1. dum probant doctrinam Baldi,& ſequacium *in l.ſi familiæ,C.famil.erciſcun.* qui
21 dixerunt,quod ſi vni fratrum † obtigerunt bona allodialia, & alteri feudalia, & feudalia fuerint evicta, agi non poteſt de evictione. Nam reſpondetur abſolutè nimis hos locutos fuiſſe, & propterea eſſe intelligendos ſecundùm Alex.*in d.*§.*duo fratres,n.*34.*ver.Baldus tamen*, quando ſcilicet de evictione non fuiſſet expreſsè promiſſum, ſecùs ſi adeſſet expreſſa promiſſio: ſicuti verè reſpondit Alex.*in d.conſ.*21.*num.*7.*libr.*5. Et text.*l.ſi fratres, C.commu. vtriuſque iud.* à Baldo allegatus, loquitur, quando mutuum periculum fuit ſuſceptum, vt poſt Alciatum reſpondi *in d.conſ.*87.*num.* 87.Hæc declaratio multò magis locum habet,quando apparere poteſt dolum fuiſſe commiſſum ex parte fratris, quibus bona omnia allodialia, & libera eſt conſecutus, vt alteri fratri obvenirent bona ſuppoſita fideicommiſſo,quemadmodum declarat Alciat.*in d.*§. *duo fratres,num.*37. quem ſecutus ſum *in d.conſ.*87.*nu.* 86.*lib.*1.

Tertius eſt caſus, quando facta eſt ſimplex diviſio, ipſorum bonorum ſuppoſitorum fideicommiſſo, & adiecta eſt clauſula, quâ ipſæ partes dividentes promiſerunt attendere, obſervare, & non contravenire prædictæ diviſioni.Hoc in caſu gravis eſt Dd. contentio,an remiſſum præſumatur fideicommiſſum?Recep-
22 ta eſt opinio,† remiſſum non præſumi. Ita Bart.*in d.l. qui Romæ,* §. *duo fratres,qu.*2.*de verb.obl.* poſt Gulielmum Cun.*ibid.* Idem *in l.tres fratres,ff.de pact.* vbi Bal. & iidem *in l.cum pater,*§.*hæreditatem,de leg.*2.& idem Bart.*in conſ.*58.*in fi.lib.*1.& Bald.*in conſ.*18.*Nobilis vir. lib.*3.*in c.*1.*in tit.Impera. Lotharius.* Caſtr. *in d.l. tres fratres,* vbi affirmat hanc eſſe communem opinionem. Idem Caſtr.*in conſ.*188. *Quia dubia ſuprà formata,c.*1. *lib.*2.Fulgoſ.*in conſ.*41. *Caſus talis,proponitur,col.pen. verſ.ſuper eo.* qui dixit hãc affirmaſſe Iacobum Butrig. Petrum, & Rayne. Idem ſcripſerunt Imola, Aretin. & Alex.*in d.*§.*duo fratres,in ſecunda quæſtione Bartoli,*& ibid.Crot.*num.*90.qui teſtatur hanc eſſe communem. Eandem probarunt Anan.*conſ.*29. Capra *in conſ.*89.*n.* 10.Corneus *in conſ.*150.*col.vlt.lib.*3.*&* *in conſ.*120.*n.*2. *lib.*4. Alex.*in conſ.*39.*c.*2.*in conſ.*105.*lib.*1.*&* *in conſ.*8. *c.vlt.lib.*5.Barbat.*in conſ.*48.*col.*1.*lib.*1.Imola *conſ.vlt.* Soc.Sen.*in conſ.*251.*col.*15.*nu.*17.*lib.*2.*&* *in conſ.*18.*col.* 2.*lib.*3.*in conſ.*31.*col.*1. *&* *in conſ.*43.*n.*13.*lib.*4. Dec.*in conſ.*86.*c.*2.*verſ.ſed tamen his non.* Ruin *in conſ.*137.*nu.* 9.*&* *in conſ.*139.*n.*2.*lib.*2.Gozadin.*in conſ.*36.*n.*12.*verſ.* 2.*dato* Boer.*q.*147.*n.*10.Pariſ.*in conſ.*71.*col.*1.*lib.*3.Soc. iun.*in conſ.*116.*n.*33.*&* *in conſ.*128.*nu.*14.*lib.*1. Curt. iun.*in conſ.*23.*in* 1.*dubio.* Rimin.iun. *in conſ.*204.*nu.*62.* *lib.*2.Et hanc eſſe veram,& ab ea non eſſe recedendum ſcripſit Leonius *in d.*§.*duo fratres,n.*345.qui quidem *à n.*315.*vſque ad* 356.diligentiſſimè & acutiſſimè,vt reliqua omnia, in vtramque partem adductis argumentis diſputavit, & demonſtravit,falſam eſſe contrariam opinionem Rogerij,Dyni,Angeli,& ſequacium.

Hic caſus multò magis procedit, & locum habet,
23 quando fideicommiſſum non eſſet reciprocum, † vt quia fortè frater major ſubſtitutus fuit fratri minori, & non econtra. Nam tunc ex diviſione non cenſetur aliquo modo remiſſum fideicommiſſum, ex quo ex parte minoris nil erat, quod majori poſſet remittere. Et ideo non præſumitur, quod major ſuo cum detrimento voluerat remittere.Ita Crot.*in d.*§.*duo fratres, n.*85.*verſ.ſecundus caſus,* qui dixit,omnes in hoc convenire.Et rurſus hic caſus locum habet multò magis,
24 quando inter ipſos dividentes adeſſet † inæqualitas,vt ſi vnus fratrum haberet filios:alter verò nó habiturus eſſet.Nam tunc præſumptio eſt,quod habens filios,noluerit remittere fideicommiſſum.Ita poſt Dec.*in conſ.* 86.*col.*3.*verſ.præterea in caſu* ſic reſpondi *in conſ.* 87. *nu.*86.*lib.* 1. Eiuſdem ſententiæ addo nunc Gratum *in c nſ.*29.*n.*32.*libr.*1. Franciſcum Beccium *in conſ.*111.*n.* 30.& Leonium,*in d.*§.*duo fratres,nu.*114.

Extenditur primò hic caſus,vt locum etiam habeat
25 quando adhibitum fuiſſet † juramentum de obſervanda diviſione eique non contraveniendo. Nam adhuc non præſumitur remiſſum fideicommiſſum.Ita Corn. *in conſ.*150.*col.vlt.libr.*3.Dec.*in conſ.*346.*num.*4.Ruin. *in conſ.*137.*n.*6.*libr.*2.Bertrandus *in conſ.*76.*col.*2.*libr.* 1.quos viſus eſt ſequi Ant.Gabr.*in lib.*4.*concluſionum, tit.de fideicommiſſ.concluſ.*1.*nu.*2. Riminal.jun.*in conſ.* 204.*num.*87.88.*lib.*2.& Franciſc. Beccius *in conſ.* 111. *col.*12.qui alios plures recenſet. Ea eſt ratio,quia juramentum ſequitur naturam actus,ſuper quo interponitur,& ob id non auget conſenſum,*l.vlt.C.de non num. pecun.*& diximus in præcedenti caſu, in prima extenſione. Verum Dec.*in conſ.*345. viſus eſt diſſentire,ſed verè loquitur, quando cum juramento concurrunt verba generalia.

Extenditur ſecundò, vt locum etiam habeat,quan-
26 do promiſſum fuit non contravenire perpetuò † vel vllo vnquam tempore.Ita Ruin.*in dict.conſ.*137.*col.*3. *lib.*2.& Gabriel.*in d.concluſ.*1.*num.*3.

Extenditur tertiò,vt procedat etiam quando fuiſſet
27 promiſſum non contravenire cauſa, & † occaſione fideicommiſſi,& aliquod fideicommiſſum eſſet purificatum.Nam tunc præſumitur remiſſum fideicommiſſum purificatum, non autem conditionale,& purificãdum. Ita Bart.*in d.*§.*duo fratres,q.*5.*n.*27.*in fin.*& ibidem explicant clarius Crot.*n.*107.*&* 108.Ripa.*n.*61.His accedunt Socin.ſen. *in conſ.*851.*nu.*18.*verſ. quia imò,lib.*2. Barba.*conſ.*48.*col.*4.*lib.*1.Ruin.*conſ.*139.*nu.*9.*lib.*2.

Declaratur primò, vt non habeat locum hic caſus, quando hæc promiſſio de non contraveniendo facta
28 † fuiſſet verbis multum amplis,& (vt dici ſolet) prægnantibus, vt putà dictum fuit, quod promittunt non contravenire aliqua ratione, jure vel cauſa, quæ dici aut excogitari poteſt.Nam tunc præſumitur remiſſum fideicommiſſum. Ita omnium primus ſcripſit Ioann.

Andre.

BIU Cujas

Andr. *in addit. ad Specul. in tit. de testator. §. in primis, nu. 27. vers. sed quid si fideicommissarius.* Hunc secuti sunt Bald. *in d. §. duo fratres, col. 1. vers. die, quod quando.* Idem verè affirmavit Capra *in cons. 89. n. 16. &* 17. præsuppositio, quod dividentes habuerint scientiam fideicommissi. Alex. *in dict. §. duo fratres, cap. 11. vers. adverte tamen,* & ibidem Crot. *n. 94.* idem Corn. *in cons. 150. col. vlt. ad fi. libr. 3.* Lud. Bologn. *in cons. 31. in fi.* Soc. sen. *in cons. 43. nu. 8. vers. 2. multum operatur, lib. 4.* Curt. sen. *in cons. 64. c. pen. vers. 2. quando.* Ruin. *in cons. 118. n. 21. & in cons. 133. n. 14. lib. 2.* Dec. *in cons. 11. n. 7. in cons. 287. colum. vlt. in cons. 345. nu. 2.* Curt. jun. *in cons. 49. num. 12.* Gratus *in cons. 17. nu. 12. lib. 1.* Paris. *in cons. 31. col. 1. lib. 3.* Soc. iun. *in cons. 116. nu. 50. &* 51. *lib. 1.* quos secutus sum *in cons. 87. nu. 33. lib. 1.* His nunc accedunt Ant. Gabr. *in d. conclus. 1. num. 20.* qui prædictos penè omnes commemorat Crav. *in cons. 24. n. 11. vers. amplius dico,* latè Cæphal. *in cons. 253. n. 11. lib. 2.* Osasc. *decis. 112. nu. 17.* Decian. *in cons. 2. n. 89. lib. 2.* Pancirolus *in cons. 59. nu. 82.* Bursat. *in cons. 94. nu. 29. libr. 1.* Ea est
29 hujus declarationis ratio, quia cum verba sunt † generalia restringi non possunt ad specificata, salva ratione recti sermonis, operantur ergo remissionem fideicommissi. Ita sensit Bartol. *in d. §. duo fratres, num. 12.* Et comprobata traditione Cyni *in l. si ex maiore, C. de except.* si debitor solvit partem debiti & creditor facit pactum generale de non petendo, restringitur hoc pactum, quoad partem solutam, si tamen dixit creditor, quod non posset amplius aliquid petere occasione cujuscumque debiti, tunc verba hæc non patiuntur aliquam restrictionem salva ratione recti sermonis. Huc etiam pertinet traditio Bald. *in l. sub prætextu specierum, colu. vltim. C. de sacros. eccles.* & ibid.
30 Ias. si administrator † reddidit rationem aliqua de re & negotio, & dominus eum liberavit verbis his generalibus, libero te ab omnibus, & quibuscunque, de quibus mihi in hanc vsque diem tenebaris, liberatio hæc non restringitur ad specificata, sed extenditur ad omnia quæcunque alia. Idem scripserunt Alexand. *in cons. 40. num. 7. libr. 1.* Ruin. *in cons. 210. colum. vltim. libr. 1.* Gozadin. *cons. 94. num. 21.* Afflict. *in decis. 285. num. 7.* & Cravet. *in cons. 209. numer. 6.* vbi his similia congerunt.

His intelligimus malè dissentire ab hac declaratione Castrens. *in cons. 188. quia dubia, suprà colum. 1. lib. 2.* Socin. Sen. *in cons. 231. num. 18. lib. 2.* Ruin. *in cons. 237. num. 9. in cons. 138. nu. 9. in cons. 147. num. 15. in cons. 159. colum. vltim. libr. 2.* Deci. *in cons. 493. col. 5.* Grat. *in cons. 29. nu. 12. lib. 2.* Gozad. *in cons. 36. col. vlt.* & Rimin. jun. *cons. 204. nu. 96. cons. 111. col. 2.* & ij moti sunt ea ratione, quod hæc verba, promitto non contravenire aliqua ratione, titulo, vel causa, possunt intelligi in dependentibus ab expressis. Sed respondetur, verba prædicta generalia, quamvis ratione, jure, & causa, comprehendere etiam vltra dependentia ab expressis in ipsa divisione.

Declaratur secundò, vt locum non habeat hic ca-
31 sus, quando ipsi dividentes promiserunt † non contravenire occasione fideicommissi debendi. Nam tunc, præsuppositia scientia fideicommissi, censetur illud remissum. Ita Bartol. *in d. l. qui Romæ, §. duo fratres, qu. 4. num 27 de verb. oblig.* quem secuti sunt ibi Crot. *nu. 107.* Ripa *num. 62.* Et his accedunt Castr. *in cons. 188. Quia dubia, col. 1. libr. 2.* Curt. sen. *cons. 64. col. 15. in fin.* & Neviz. *in cons. 31. num. 14.*

Hæc declaratio multò magis procedit, quando di-
32 videntes promiserunt nihil amplius petere, † vel contravenire jure substitutionis, vel fideicommissi, vel alio quocunque. Hoc sanè casu præsuppositia semper scientia fideicommissi sive paterni, vel aviti, sive transversalium, censetur illud remissum. Ita Bartol. *in dict. §. duo fratres, quæst. 5. num. 28.* quem secuti sunt ibidem Alexand. & Ias. & verè non est qui dissentiat. Et idem responderunt Ruin. *in cons. 137. num. 15. libr. 2.* Paris. *cons. 71. num. 2. libr. 3.* Gozad. *cons. 45. numer. 17.* Socin. jun. *cons. 129. numer. 60. libr. 1.* & Alciat. *in resp. 646. num. 2.*

Quartus est casus, quando dividentes remiserunt omne jus sibi competens, & competitum, vel si dictum est remittentes jus quod habent, vel habere sperant. Vel quod habent, vel habere possunt. Atque ita verba sic concepta comprehendunt etiam tempus
33 † futurum. Hic clarioris doctrinæ gratia distinguendi sunt duo casus vnà cum Bartol. *in leg. qui Romæ, §. duo fratres, quæst. 6. num. 19. versic. nunc ad propositum, de verb. oblig.*

34 Primus est, quando nulla alia causa † subest, ex qua dividentes sperare possent aliquod jus in ipsis bonis, quàm fideicommissum. Hoc in casu præsumitur remissum hoc jus fideicommissi. Ita Bart. *in d. §. duo fratres, nu. 19. in fin.* Et illum secuti sunt ibidem Crottus *nu. 127.* qui multis similibus comprobat: idem responderunt Baldus *in cons. 440. Factum proponitur esse tale, c. 2. vers. item sunt hic verba, lib. 3.* Alexan. *in cons. 102. num. 9. lib. 6.* qui simili traditione Baldi comprobavit Ruinus *in cons. 84. num. 7. in cons. 119. num. 11. in cons. 144. num. 5. in cons. 152. num. 9. lib. 2. in cons. 92. nu. 23. & in cons. 156. nu. 3. lib. 3.* Decius *in cons. 287. in fin.* Paris. *in cons. 52. nu 37. & in cons. 71. nu. 14. lib. 3.* Socin. jun. *in cons. 116. nu. 50. &* 54. *lib. 1.* & hos secutus sum *in cons. 87. nu. 20. libr. 1.* Et his accedunt Dec. *in l. 1. num. 32. in fin. C. de pactis,* (etsi ibidem Cagnolus *nu. 84.* dissentit) Ripa *in dict. §. duo fratres, nu. 48. & nu. 79.* Cravet. *in cons. 638. n. 9. vers. secundo, cum actio. & nu. 13.* Roland. *in cons. 34. nu. 92. lib. 4.* & Decianus *in cons. 3. num. 114. & nu. 121. libr. 1.* Ea est ratio, quia (vt dicebat Bartol.) videtur nominatim expressum hoc jus fideicommissi cum nullum aliud adsit jus argumen. *l. 2. ff. de liber. & posthum.* & confert, secundum Crottum *in dict. §. duo fratres, nu. 127.* simile *ex l. si optio, ff. de optio. legat. & pediculis, §. cum quæreretur, ff. de auro & argent. lega.* vbi si testator legavit ornamentum muliebre cum auro, comprehenduntur ea, quæ testator habebat venalia, quando testator nihil habebat, ad quod prædictum legatum posset referri. Confert & *l. fundus qui locatus, ff. de fundo instructo, instrumentoque leg.*

Præterea etiam frustra verba hæc essent appositia, & nihil operarentur, contra *l. si quando in princip. de legat. 1.* Et in specie ita considerat Cravet. *in d. cons. 638. num. 12.* qui regulam hanc *ex d. l. si quando,* desumpram multis exornat.

Cæterùm solet hoc in casu dubitari, cui incumbat
35 onus † probandi, aliam non adfuisse causam, quàm jus fideicommissi? Ruinus *in d. cons. 152. nu. 9. lib. 2.* respondit, asserentem aliam fuisse causam probare debere. Et Ruinum secutus sum *in dict. cons. 87. num. 21.* & idem verè sensit Gratus *in cons. 6. nu. 17. vers. sed hic non ap-*
36 *paret, lib. 1.* Ea afferri potest ratio, quod † actionum & jurium pluralitas non præsumitur, juxta ea quæ tradunt Corneus *consilio 144. num. 11. libr. 4.* Socin. sen. *cons. 30 colum. 2. libr. 3.* & Cravet. *in cons. 198. num. 4.* Is ergo qui asserit plures habere actiones & jura, probare debet, vt præcitati Doctores scribunt, etsi aliter responderunt Albanus *in cons. 74. nu. 11. &* 12. & Beccius *in cons. 11. n. 26.* Quocirca malè à Ruino dissentiit Alba *in cons. 74. n. 11. &* 12. & Fraciscus Beccius *in cons. 111. nu. 27.* Quorum considerationes confutaui *in dicto cons. 87. num. 21. &* 22. Et hic considerandum est, quod

respectu

respectu bonorum fideicommissi nulla alia causa, & actio considerari potest, quia nullus contractus super illius bonis potuit fieri.

Secundus est casus, quando tempore divisionis
37 aliæ extabant † causæ ex quibus dividentes sperabant in dictis bonis habere aliquod jus, vt puta ex aliquibus præcedentibus contractibus. Hoc in casu concludit Bart. *in d. §. duo fratres, num. 19. versic. Nunc ad propositum*, non præsumi remissum fideicommissum. Et Bartolum secuti sunt ibidem Aretin. & Alexand. & communem testatur ibidem Crottus *num.* 126. Ripa *num.* 78. Corneus *in cons.* 55. *in fine lib.* 3. Gratus *in cons.* 17. *nu.* 47. *& in cons.* 60. *nu.* 6. *lib.* 1. Gozadin. *in cons.* 45. *num.* 18. Ruinus *in cons.* 92. *libr.* 3. qui respondit eo in casu, in quo cessio actionum referri poterat ad personas eorum, qui bona fideicommissi occupaverant. Decianus *in cons.* 3. *num.* 122. *& num.* 127. *libr.* 1. sic & Franciscus Beccius *cons.* 111. *num.* 26. His accedit decisio Rotæ Romanæ referente Verallo *in dict. c.* 20. *parte secunda*. Ea est ratio, quia remittens jus
38 † quod habebat vel habere sperat intelligitur remisisse jus, quod sperat habere ex causa subsistente de præsenti, non autem de futuro, atque ex causa evenientis casus fideicommissi, juxta *l. quod servus, ff. de conditio. ob causam, & l.* 1. *ff. de statuliberis*, quæ deducit & explicat Bart. *in dicto* §. *duo fratres, num.* 19. *versic. probatur suprà*, & tradunt præcitati Doctores, qui similibus comprobant.

Hic casus multò magis procedit, quando in divi-
39 sione fuissent apposita † aliqua verba restrictiva, quibus excluderetur jus futurum, vt si dixissent, remittere, & liberare ab omni jure vsque in præsentem diem, Ruin. *in cons.* 137. *nu.* 15. *lib.* 2. idem sensit Angel. *in cons.* 287. *nu.* 3. *vers. sed in themate*.

Declaratur hic casus vt non habeat locum, quan-
40 do verba posita in divisione † essent valde vniversalia, Socin. senior. *in cons.* 251. *num.* 6. *lib.* 2. vt respondit Curtius junior *in cons.* 49. *nu.* 10. qui *nu.* 13. dixit in specie, quod quando verba non possunt adaptari ad causam de præsenti, sed ad futuram tantum, comprehendunt ipsum fideicommissum. Ruin. *in cons.* 152. *num.* 10. *lib.* 2. Decius *in cons.* 287. *ad finem, & in cons.* 345. *colu.* 2. idem respondit Gratus *in cons.* 17. *num.* 12. *& in cons.* 6. *num.* 17. *lib.* 1. Socinus junior *in cons.* 116. *nu.* 53. *libr.* 1. Idem est, quando dixissent transferre omnimodo omne jus. Ita Gratus *in d. cons.* 60. *num.* 18. Parisius *in cons.* 71. *num.* 14. *lib.* 3. Ita etiam in specie respondit Cravet. *in cons.* 638. *num.* 14. remissum præsumi fideicommissum cùm dictum est, quod renunciabant omnibus juribus quomodolibet ad se spectantibus. Ita etiam quando expressè dictum est, quod renuntiant
41 etiam † juri de futuro. Boerius *quæst.* 147. *nu.* 14. Idem etiam responderunt Cæphalus *in cons.* 253. *num.* 9. *lib.* 2. & Rolandus *in cons.* 34. *num.* 92. *libr.* 4. quando dividentes dederunt, & concesserunt invicem omnia jura, actiones reales, & personales sibi spectantia & pertinentia, & quæ spectare possent, possunt & potuissent in futurum. Sic & Thobias Nonius *in cons.* 41. *num.* 7.

Cæterùm declaratio hæc locum non haberet, quando reservatum atque exceptum fuisset fideicommissum. Ita Gratus *in cons.* 29. *num.* 20. *lib.* 2. & Cæphalus *in cons.* 296. *num.* 9. *& numer.* 11. *lib.* 2. vbi *num.* 30. reiicit contrariam opinionem. Socinus senior *in cons.* 43. *libr.* 4. quem etiam damnat Alciatus *in dicto* §. *duo fratres, num.* 30. *versicul. sed si in instrumento*, etsi Ripa ibidem *nu.* 84. *versicul. ampliatur secundò*, secutus sit Socinum, cuius opinionem probavit, eo tantum non relato, sibi parum constans Cæphalus *in cons.* 253. *numer.* 20. 21. *& 22. libro* 2.

Quintus est casus, quando in divisione adjecta fuit hæc clausula, ad habendum, tenendum, vendendum, alienandum, &c. an his verbis præsumatur remissum fideicommissum? Hoc in casu variæ sunt Doctorum opiniones.

Prima fuit eorum, qui existimarunt, non solum
42 † non esse remissum fideicommissum, sed nec etiam datam facultatem alienandi bona ipsa fideicommissi, quin eveniente conditione recuperari possint. Hac in opinione fuit Aretinus *in d. l. qui Romæ*, §. *duo fratres, qu.* 8. *de verbor. obligat.* quem secutus est Gozadinus *in dict. cons.* 36. *num.* 12. *versic.* 3. *& numer.* 13. etsi ibi citet Castren. & Roman. qui aliter dicunt. Et in hanc visus est proclivior Soc. jun. *in d.* §. *duo fratres nu.* 12.

Primò ea ratione motus est Aretinus quod alienandi potestas referri non debet ad fideicommissum dependens ex testamento.

Verùm respondetur ex sententia Iasonis & Ripæ, quos infrà commemorabimus, id verum esse, quando clausula illa possit aliud operari. At hic operari nil potest, nisi dicamus remissum esse fideicommissum. Quandoquidem absque præiudicio fideicommissi poterat quilibet ante divisionem alienare partem suam donec evenisset conditio, *l. vlt.* §. *sin autem avaritiæ, Cod. communia de legat.* & infrà comprobabimus, vbi etiam demonstrabimus, non esse recipiendam considerationem Socini jun. *in dict.* §. *duo fratres, numer.* 127. *versic. nec ei obstat*, cùm dixit ferendum magis esse quod clausula hæc nil operetur, quàm vt fideicommissum dicatur remissum. Præterea respondetur secundùm Ruinum *in consilio* 139. *numer.* 11. *lib.* 2. quod illud procedit inter ignorantes disposita in testamento, sicque fideicommissum, secùs inter scientes.

Secundò motus est Aretinus ea ratione, quod clausula hæc & illi similes accessoriæ dicuntur, & in par-
43 te executiva positæ, & propterea non mutant † nec ampliant dispositionem ipsam principalem, sed eius naturam tantùm sequuntur, *clem.* 1. *de præb.* & tradunt Dec. *in consil.* 500. *num.* 8. *& in cons.* 521. *nu.* 14. *&* 15. & alibi sæpè. Non ergo clausula hæc operatur remissionem fideicommissi.

Cæterùm respondetur, vt scripsi *in cons.* 87. *nu.* 44. *lib.* 1. post Ripam *in d.* §. *duo fratres, nu.* 84. non repeto quæ facilè illo in loco legi possunt.

Tertiò vrgere videtur, quòd hæc clausula creditur
44 adiecta ex stylo & vsu † notarii, & propterea nil operatur, vt in specie respondit Socin. jun. *in cons.* 116. *nu.* 21. *lib.* 1. Et similibus in casibus tradunt à me congesti *in cons.* 87. *nu.* 6. *&* 7. *lib.* 1.

Verùm respondetur, vt scripsi *in d. cons.* 87. *num.* 45. quòd imò hæ clausulæ præsumuntur appositæ partium consensu. Quam sententiam illo in loco multis rationibus, & Dd. auctoritatibus comprobavi. Et alia plura scripsi *in cons.* 37. *eod. lib.* 1. Sic etiam in specie nostra respondet Riminald. jun. *in cons.* 80. *num.* 44. *lib.* 1. & Roland. *in cons.* 34. *nu.* 93. 94. *lib.* 4.

45 Quartò movetur Aretinus, † quia remissio fideicommissi non dicitur facta, nisi visis & inspectis verbis testamenti, *l. de his, ff. de transaction.* Quæ sanè verba dici non possunt fuisse inspecta isto in casu. Respondetur, Doctores præsupponere dividentes ipsos scire disposita in testamento, illúdque vidisse & considerasse. Nam quando de vno disputatur, reliqua præsupponuntur habilia, *l. qui testamento, in fin. ff. de testam. & c.* 1. *de ætate & qual. in* 6.

46 Secunda est opinio eorum, qui existimarunt, † imò ob hanc alienandi facultatem concessam præsumi

BIU Cujas

absolutè & simpliciter remissum fideicommissum. Hanc manifestè probarunt Angel. *in d.* §. *duo fratres, q.* 5. Imol. & Crot. *nu.* 133. qui ita (etsi malè) loqui Bart. intellexerunt. Eandem affirmarunt Curt. sen. *in cons.* 64. *colum. penult. versic. & præsenti narratione.* Dec. *in cons.* 17. *numer.* 49. & apertius *in cons.* 60. *num.* 8. *lib.* 1. Socin. iun. *in cons.* 116. *num.* 56. *li.* 1. Rolandus à Valle *in cons.* 34. *num.* 80. *lib.* 4. Cæphalus *in cons.* 253. *num.* 8. *lib.* 2.

Horum opinio visa mihi fuit semper verior, præ-
47 supposita † tamen scientia fideicommissi. Nam frater iste, qui dat facultatem alienandi, simpliciter & purè eam dat, non autem sub conditione. Si enim data esset sub conditione, ea alienatione non secuta, locus esset repetitioni fideicommissi: quippe quod ea conditione non purificata, res primum suum statum retinet. Sed cùm purè data est, nil aliud significare voluit is concedens, quam quod frater ille suus cui concessit esset liberè & absolutè dominus, & propterea posset ad libitum rem ipsam alienare.

Tertia fuit opinio eorum, qui dixerunt, ob hanc
48 clausulam, non esse † absolutè & simpliciter remissum fideicommissum, sed solum secuta ipsa alienatione. In hac opinione verè fuit Bart. *in d.* §. *duo fratres, qu.* 8. *num.* 21. sicuti illum expressim ibi intellexerunt Alex. *nu.* 73. Iason *nu.* 58. & Socinus Iun. *nu.* 127. *versic. & absque dubio*, qui dixit absque dubio Bartolum intellexisse, quod & ego verum puto. Nam id significant jura, quibus traditionem suam confirmat Bartolus, præsertim *l. sicut*, §. *supervacuum*, & §. *penult. ff. quibus modis pignus vel hypoth. solvitur*, de qua infrà dicemus. Idem significant & verba eiusdem Bartoli *in quæstion.* 9. quæ immediatè subsequitur, dum ita scribit, *Nonò quæro, pone quod non remissum ius fideicommissi, nec data licentia de vendendo, &c.* Ecce quod Bartol. constituit differentiam inter fideicommissi alienationem, & pactum de alienando. Hanc quoque Bartoli opinionem secutus est Bald. *in cons.* 89. *Dominus Thomas Asinarius, in 4. puncto, libr.* 1. qui manifestè dixit, durare fideicommissum, licet obstet exceptio. Idem etiam sensit Castrens. *in cons.* 188. *Quia dubia, nu.* 1. *in fine lib.* 2. & apertius Roman. *in cons.* 403. *nu.* 2. Alexand. & Ias. *in d.* §. *duo fratres*, ille, *nu.* 58. *in fin.* iste, *nu.* 73. Ita etiam Ripa *nu.* 83. junctis his, quæ tradit *nu.* 74. *versic. limitatur primò.* Alciatus ibidem *num.* 29. *versic. primus est & nu.* 30 *& nu.* 31. *& in respons.* 539. *in fin.* Eandem probarunt Alexander *in cons.* 199. *num.* 10. *libr.* 2. *& in cons.* 8. *num.* 7. *libr.* 5. Socinus sen. *in cons.* 43. *nu.* 1. & 14. *vers. ex quibus in foro, lib.* 4. Corn. *in cons.* 144. *colum. vlt. lib.* 3. Ruin. *in cons.* 147. *num.* 16. *lib.* 2. *& cons.* 92. *nu.* 27. *lib.* 3. Alciat. *in respon.* 577. *num.* 1. Cravet. *in cons.* 24. *num.* 8. Decian. *in cons.* 3. *nu.* 127. *lib.* 1. Riminald. Iun. *in cons.* 80. *nu.* 38. *lib.* 1. *& cons.* 204. *nu.* 46. *lib.* 2.

Primò motus est Bartolus ex *l sicut*, §. *supervacaneum, &* § *pen. ff. quib. mod. pign. vel hypothe. solvitur*,
49 vbi permissio † facta à creditore debitori vt possit vendere pignus, non tollit jus pignoris, nisi venditione secuta. Ita ergo & nostro in casu facultas alienandi fideicommissi bona, non infert remissum esse fideicommissum, nisi secuta ipsa alienatione.

Cæterùm respondetur terminos non esse pares. Nam in casu *d.* §. *supervacuum, &* §. *penult.* permissio illa creditoris ad duo referri potuisse videbatur, hoc est ad jus ipsius crediti, & ad jus pignoris, in dubio autem intelligitur referri ad jus pignoris, tum ob naturam actus, tum ne creditor jus suum totum donasse, nil inde accepto, dicatur. Et ideo permissio illa opera-
50 tur † remissionem juris pignoris, non autem crediti principalis, secuta scilicet ipsa venditione. Nostro in casu permissio hæc nil operatur nisi remissionem juris fideicommissi, cùm tantum ipse retineat, quantum fratri concedit, quod non contingit in casu *dict.* §. *supervacuum, in dicto* §.

Hac tamen opinione Bartoli approbata, à qua in
51 † judiciis difficile esset recedere, sequitur, quòd alienatione secuta, non potest eveniente conditione, is frater, qui alienationem permisit, recuperare ea bona è manibus eorum, qui ea emerunt, vel alio titulo consecuti sunt. Nam ij emptores noviqué acquisitores tuti sunt contra fratrem hunc qui asserit evenisse casum fideicommissi. Ita verè docuit Bartolus *in dicto* §. *duo fratres, quæstio.* 8. *numer.* 21. *ibi, responde*, siquidem alienatio esset secuta: puta quòd emptor non possit postea inquietari. Et Bartolum sic intellexit ibidem Alciat. *numer.* 28. *versic. sed quid si. & in dict. respon.* 539. *in fine.* Etsi Ripa *in dicto* §. *duo fratres, numer.* 85. & alii plures aliter nixi sint intelligere Bartolum. Hic itaque emptor tutus est, sive (vt inquit Bartolus & rectè) fratres fuerint scientes, sive ignorantes fideicommissi. Quandoquidem (voluit dicere Bartolus) eorum ignorantia nocere non debet emptori, qui in bona fide est, ex quo emit, visa divisione cum facultate hinc inde concessa alienandi: & credidit hic emptor fratres illos sciviisse & cognoviisse jus fideicommissi, quod eis competebat & competere poterat in bonis à se divisis. Est itaque (vt diximus) tutus hic emptor. Et Bartolum secuti sunt Alciat. ibidem *numer.* 31. *versicul. sed quid si is qui licentiam*, & apertius Ruin. *in consilio* 114. *numero decimo, in fine, lib.* 2. Socinus Senior *consilio* 45. *numer.* 19. *lib.* 4. Paris. *consil.* 46. *numer.* 26. 27. *lib.* 2. Id quod probat Bartol. primò ex *leg. si mandato Titij ff. mandat.* quam ad rem hanc inducit Socin. iun. *in dicto* §. *duo fratres, numer.* 127. Adducit secundò Bartol. text. *in leg. si fundum per fideicommissum in princ. ff. de legat.* 1. quam non probare sensit Ripa *in dicto* §. *duo fratres, numer.* 83. quia ibi hæres vendidit rem tanquam propriam ipsius fideicommissarij præsentis & expressè consentientis. Nostro verò in casu frater consensit, quòd eam alienaret tanquam propriam ipsius alienantis, & in absentia ipsius emptoris. Quæ consideratio non diluit argumentationem. Nam & hic frater dicitur consentire fratri alienanti, vt vendat jus, quod ipse consentiens posset habere eveniente conditione. Nec dicitur facere absente emptore, quia facultas instrumento divisionis concessa generaliter, ab emptore deinde acceptata, videtur concessa præsente ipso emptore. Tertiò præter Bartolum adducit Ripa *l. quoties ab omnibus, C. de fideicommiss.* Quartò text. *cap.* 1 §. *Titius. si de feudo fuerit controv.* His accedunt *l. si servus communis, ff. de donatio. inter virum & vxorem, l. apud Celsum*, §. *quæsitum, ff. de doli mali exceptio. l. fideiussor.* §. *pater, ff. de fideiuss. & l.* 2. *Cod. de remiss. pign.* quibus
52 probatur, quod consentiens † alienationi rei, sibi præiudicat, vt alienatio revocari non possit. Quartò secundum Alciatum *in dicto* §. *duo fratres, num.* 29. *in fine*, quia non debet emptor esse deceptus, *l. si cum mihi. de dolo. de legat.* 1.

Hæc opinio multò magis locum habet, quando data fuit libera & omnimoda facultas alienandi.
53 † Nam tunc censetur omninò remissum fideicommissum. Ita respondit Socinus Senior *in consilio* 43. *num.* 11. *& 12. libro quarto.* Idem quando fuit dictum, quod, vno dividentium vendente portionem suam, alij etiam teneantur vendere, & pretium inter se dividere. Sic consuluit Craveta *in consilio* 69. *numer.* 14. *in fine.*

Extenditur primò, vt procedat prædicta opinio etiam

etiamsi hæredes ipsi fideicommisso gravati suo jura-
54 mento † confirmassent ipsum fideicommissum. Nam adhuc concessa in divisione alienandi facultate censetur remissum fideicommissum, secuta alienatione, ita quod non possunt ipsa bona recuperari. Ita docuit Alciat. *in d.§. duo fratres, num.31. vers. sed quid si fideicommissum, &c.* qui reiecit opinionem Iasonis *in cons. 173. libr. 4.* qui quidem Iason respondit de bonis emphyteuticis.

Extenditur secundò, vt locum etiam habeat, quo
55 † ad pretium. Nam nec illud frater superstes recuperare potest. Ita responderunt Socin. Senior *in cons. 43. nu.19. vers. quantum, lib. 4.* Curt. Sen. *in cons. 64. colum. penult.* Ruin. *in cons. 162. column. pen. vers. nam etiam lib. 2.* Gratus *in cons. 60. nu. 11. & nu. 21. lib. 1.* & Cravet. *in cons. 257. in fin.*

Ea ratione ij moti sunt, quia est mutua concessio & remissio seu donatio, & propterea de pretio partes ipsæ non cogitarunt. Cùm enim voluerint remittere atque extinguere fideicommissum, etiam jus respectu pretii remittere voluerunt.

Dissentiunt tamen à prædictis Corne. *in cons. 340. num. 2. lib. 1.* Ripa *in dict. §. duo fratres, num. 84. vers. limita secundò,* & ibidem Alciat. *in respons. 559 in fine, & in respons. 577. num. 1. vers. confirmatur hæc sententia.* Non enim (ij scripserunt) qui concedit facultа-
56 tem alienandi, censetur † renuntiare juri quod habet respectu pretij, *leg. si fundum per fideicommissum, de leg. 1.*

Conciliari possunt hæ opiniones, vt prima locum habeat, quando expressè, & tacitè ex conjecturis constat dividentes voluisse omninò remittere fideicommissum, sicque illud extinguere.

Secunda verò procedat, quando ipsi dividentes solum invicem dederunt alienandi facultatem. Ita sensit Alciat. *in d. §. duo fratres, nu. 18. in fine.*

Declaratur primò prædicta Bart. & sequacium tra-
57 ditio, vt locum habeat, quando alienatio † facta fuit titulo singulari, secùs verò si titulo vniversali: vt putà instituendo hæredem in testamento. Nam hoc casu locus est revocationi fideicommissi: cùm non dicatur eo modo facta alienatio quo data fuit facultas, quæ quidem fuit, vt titulo singulari alienare posset. Ita scripserunt Alciat. *in d. §. duo fratres, num. 31. vers. sed etsi. & in respon. 577. nu. 1.* Dec. *in cons. 3. num. 147. lib. 1.* Cravet. *in cons. 638. nu. 15.* & Riminald. Iun. *in cons. 204. num. 111. lib. 2.* qui similibus comprobat. Dissentiunt
58 tamen † ab hac traditione Gratus *in cons. 60. nu. 9. lib. 1.* Pancirolus *in cons. 59. nu. 80.* & Rimin. Iun. *in cons. 80. num. 40. lib. 1.*

Declaratur secundò vt locum habeat hæc alienan-
59 di facultas respectu ipsorum † dividentium, non autem aliorum, ad quos eveniente casu restitutionis fideicommissum devolvitur. Ita Ruin. *in cons. 138. num. 20. lib. 2.* qui hoc comprobat egregia doctrina Baldi *in leg. qui se patris, Cod. vnde liberi.* Alciat. *in respons. 561. in fine, & in respon. 577. num. 3.* qui ob id respondit agnatos imò filios dividentium posse consequi fideicommissum, si hæredes non existunt ipsorum dividentium. Idem consuluit Alba *in cons. 74. num. 1. & 2.* qui idem sensit, etiamsi filius extet hæres patris dividentis: id quod placuit & Ruino *vbi suprà.* sed existimo eos malè sensisse ex his, quæ scripsi *in consilio 89. lib. 1.*

Declaratur tertiò, vt locum non habeat, quando
60 † divisio facta fuit quoad vsumfructum tantùm. Ita Gratus *in d. cons. 29. nu. 35. lib. 2.*

Declaratur quartò, vt non procedat, quando divi-
61 dentes dixerunt, quod possent alienare cum suis † ju-

ribus. Nam tunc non dicitur remissum fideicommissum. Ita Alciat. *in d. §. duo fratres, numer. 30. vers. alius casus,* post Angel. *ibid. quæst. 5.*

Declaratur quintò vt non habeat locum, quando
62 ex alio actu subsecuto constare † posset dividentes noluisse remittere fideicommissa, etiam secuta alienatione. Ita Ruin. *in cons. 147. num. 15. in fine lib. 2.*

Sextus est casus, quando in divisione adjecta fuit
63 clausula † ad habendum, tenendum, & quidquid voluerit faciendum. Hoc in casu affirmarunt multi, præsumi remissum fuisse fideicommissum. Ita Angel. Alexand. Crottus & Parisius, quos retuli & secutus sum *in cons. 87. n. 15. lib. 1.* Et illis accedunt nunc Ruin. *in cons. 147. num. 15. vers. præterea ipse, lib. 2.* Socin. Iun. *in cons. 116. nu. 56. lib. 1.* Pancirolus *in cons. 79. in fin.* & Bursat. *in cons. 64. nu. 30. lib. 1.*

Hæc enim verba, ad habendum, tenendum, & quidquid voluerit faciendum, sine dubio plus operantur quàm illa præcedentis casus. Nam qui de re aliqua
64 † facere potest quod vult, eam vendere, donare, legare, & hæredem in ea instituere potest sicuti manifestum est. Imò decedendo ab intestato, dicitur vocare proximiores: atque ita de re disponere, juxta *l. conficiuntur, ff. de iure codicillo.* de qua disseremus subsequenti in libro. Id quod permissum non est, quando data fuit simpliciter alienandi facultas: sicuti superiore casu explicavimus.

Extenditur hic casus, vt locum etiam habeat, quando in divisione sic dictum fuit, ad habendum, tenen-
65 dum, & quidquid † placuerit faciendum. His etiam verbis censetur remissum fideicommissum. Ita scripserunt Crot. Ruin. Gratus, Zuchar. Socin. Iun. & Alciat. quos commemoravi & secutus sum *in cons. 87. numer. 19. lib. 1.* & de eadem facti specie mecum interrogatus, idem respondit Roland. *in cons. 34. numer. 78. lib. 4.* Illis nunc accedunt Berous *in cons. 172. numer. 7. libr. 2.* Natta *in cons. 55. numer. 33. lib. 3.* Cæphal. *in cons. 253. numer. 7. libr. 2.* qui de eadem facti specie respondit cum Cravet. *in cons. 638.* & Bursat. *in dict. cons. 64. num. 31. lib. 1.*

Ea est huius sententiæ ratio, quia hæc verba significant plenam alienandi datam esse facultatem, quæ alioqui nil operaretur, ... fideicommissum diceretur remissum.

Cæterùm à prædictis dissentiunt Ruin. *in cons. 137. num. 7. & in cons. 147. num. 45. lib. 2.* Alciat. *in d. §. duo fratres, nu. 33. vers. sed quid si latissimus.* Gratus *in cons. 17. num. 49. lib. 1. & in cons. 29. num. 35. lib. 2.* Riminald. Iun. *in cons. 204. numer. 93. lib. 2.* qui latè differit, quorum quidem opinio comprobatur ex his quæ simili in casu respondit Decius *in cons. 521. nu. 11. vers. vltim. non obstat, &c.* Illa tamen prima opinio magis recepta est.

Extensio hæc multo magis procedit, quando eadem
66 facultas data fuit etiam † hæredibus ipsorum dividentium. Ita Crot. *in d. §. duo fratres, nu. 233. vers. præterea cum in casu.* Ea ratione vsus est, quia si fideicommissum adhuc extare diceretur, non possent dicta bona, veluti fideicommisso subiecta devolvi ad eorum hæredes, cùm alienari prohibeantur in contractu, & in vltima voluntate, *l. peto, §. prædium, de legat. 2.* Qui ergo vult consequens, dicitur etiam velle antecedens, *l. ad rem mobilem, de procurat.* Et rursus (ait Crottus) per fideicommissum succeditur ipsi testatori, non autem hæredi gravato, *l. cohæredi, §. cum filiæ, ff. de vulgat.* cùm ergo dictum sit, quod eorum hæredes possideant, & perpetuò faciant de dictis bonis quidquid sibi placuerit, fideicommissum dicitur remissum, quia alioqui eis non succederetur ratione dictorū bonorum, sed testatoris,

BIU Cujas

à quo fideicommissum fuit relictum *d.§.cum filiæ*. Sicque intelligimus minus rectè sensisse Gratum *in cons.* 29.*num.*41.*&* 42.*libr.*2. dum contrarium respondit.

Septimus est casus, quando in divisione apposita
57 fuit hæc † clausula, ponentes sese in omnem eorum locum, jus & statum in prædictis bonis, vt in rem propriam. His enim verbis præsumitur remissum fideicommissum. Ita Alexand. *in cons.* 8. *num.* 6. *vers. denique, libr.* 5. Crot. *in d.§. duo fratres, nu.* 133. Ruin. *in cons.* 137. *num.* 7. *in cons.* 144. *num.* 19. *vers.& dato,& in cons.* 152. *colum. penult. lib.* 2. Gratus *in cons.* 60. *num.* 19. *lib.* 1. & Socin. Iun. *in cons.* 116. *num.* 60. *lib.* 1. Et horum sententiam secutus sum *in cons.* 87. *num.* 29. *in fin. libr.* 1. & his accedunt Tobias Nonius *in cons.* 41. *num.* 8. Pancirolus *in cons.* 59. *num.* 79. Idem sensit Roland. *in cons.* 34. *num.* 8. *lib.* 4. qui illi meo responso 87. subscripsit.

68 Ea affertur ratio, quòd res † propria esse dicitur, quando is habet dominium eam alienandi, donandi, & quovis alio modo distrahendi libera facultate, *l. fœminæ,§. illud.* & ibid. Bald. *C. de secund. nupt.* idem *in leg. sic de proprietate, num.* 10. *C. si non à compe. iud.* Nam ver-
69 bum proprietatis † rectum dominium significat. Ias. *in l. huiusmodi,§. ædes, num.* 8. *de legat.* 1. Boer. *qu.* 44. *num.* 29. Et qui ponit alium in locum suum, jus & statum, vt in rem propriam, verè concedit, quòd possit facere omnia, quæ posset ipse dominus, si præsens esset. Alex. *in l. in provinciali,§. si ego, num.* 9 *ff. de ope. novi nunc.*

70 Octavus est casus, quando in ipsa † divisione dictum fuisset, quòd ipsi dividentes haberent, possiderent, & tenerent portiones sibi obventas pleno jure. Hoc in casu, an remissum sit fideicommissum dubitari solet? Aliqui scripserunt, præsumi remissum. Ita Socin. Sen. *in cons.* 43. 10. 12. *lib.* 4. & Anton. Gabriel. *libr.* 4. *concluſ. titul. de fideicommiſſ. concl.* 1. *nu.* 37. Ea ratione
71 ij moti sunt quod is pleno † jure dicitur habere rem, cùm ejus dominium ita habet, vt ad libitum possit de eo disponere alienando, & distrahendo, *l. fœminæ,§. illud, in fin. C. de secundis nupt* Et quod res ipsa non subjaceat alicui restitutioni, *l. mater, C. ad S. Cod. Tertul.* vbi Angel. & Castr. Et simile est quod responderunt Bart. *in cons.* 15. *in fin. lib.* 1. & Butri. *in cons.* 53. *nu.* 2. Cùm dixerunt matrem excludi tacita pupillari substitutione filio facta his verbis, pleno jure. Qua de re differemus sequenti libro, *in præsumptione* 45. vbi agemus quando mater excludatur per tacitam pupillarem.

Alia fuit opinio Crotti *in d. l. qui Romæ,§. duo fra-*
72 *tres, nu.* 75. *de verb. oblig.* qui dixit, imò his verbis † non præsumi remissum fuisse fideicommissum. Ita etiam Ruin. *in cons.* 137. *num.* 8. *& in cons.* 138. *num.* 6. *libr.* 2. *& cons.* 99. *num.* 12. *lib.* 4. & Leonius *in d.* 8. *duo fratres, num.* 310. Et hæc opinio fulciri videtur text. *l. generaliter,§. vltim. ff. qui & à quibus,* vbi servus legatus sub conditione, pendente conditione, dicitur pleno jure esse hæredis gravati: & tamen eveniente conditione illum restituit.

Et contrariæ argumentationi rectè satisfacit Leonius. Et hæc quidem secunda opinio nunc mihi magis probatur.

Nonus est casus, quando in divisione adjecta fuit
73 clausula, qua annullatur † illud testamentum quod continet fideicommissum. Nam tunc præsumitur remissum fuisse fideicommissum. Ita Boer. *qu.* 147. *num.* 11. dum declarat responsum Capræ *in cons.* 89. *num.* 11. qui loquitur, quando partes dividentes voluerunt annullare testamentum quoad actum illum divisionis tantùm, in quo plus vni ex bonis fideicommissi quàm alteri assignatum fuit.

Decimus est casus, quando in ea divisione reserva-
74 tum † fuisset aliud fideicommissum, vel pars ejus, de quo deinde exorta est controversia. Nam tunc ex illa reservatione conjectura sumitur, fideicommissa non reservata fuisse remissa. Ita Crot. *in dict.§. duo fratres, num.* 94. quem secutus sum *in cons.* 87. *num.* 34. *libr.* 1. Nunc accedunt Anton. Gabriel. *lib.* 4. *conclusionum, in tit. de fideicommissis, in conclusione prima, num.* 40. & Leonius *in d.§. duo fratres, nu.* 357.

Ea est ratio, vt scripsi *in dict. cons.* 87. *num.* 36. quia
75 † exceptio, quæ fit de eo, quod alias sub dispositione non comprehendatur, ad illud extenditur, ne inutilis & supervacanea reddatur exceptio. Dissentit tamen ab hac opinione Francisc. Deci. *in cons.* 111. *num.* 36. 37. & 38. vbi multis conatur respondere prædictæ rationi Doctorum.

Vndecimus est casus, quando in divisione fuit ad-
76 jecta clausula, † renunciantes omni juri & legum auxilio. Hoc in casu, an præsumatur remissum fideicommissum dubitatur? Et præsumi remissum affirmarunt Alexand. *in cons.* 11. *nu.* 14. *lib.* 2. Ruin. *in cons.* 152. *num.* 10. *vers.& etiam lib.* 2. *& in cons.* 92. *nu.* 24. *lib.* 3. Curt. Iun. *in cons.* 49. *num.* 12. Ofasc. *in decis.* 112. *in fin.* qui alios recenset.

Declaratur secundùm Ruinum *in d. cons.* 92. *nu.* 24. non procedere data ignorantia fideicommissi. Rimin. Iun. *in cons.* 204. *nu.* 83.

Declaratur secundò, vt per Riminald. Iun. *in cons.* 204. *nu.* 74. *lib.* 2. quando verba ad futurum non respiciunt, vt quia non fuit dictum, omni legum auxilio competenti, & competituro.

Idem est, quando hæc verba renunciantes omni juri, & legum auxilio, se referrent & restringerent ad præcedentia. Ita Ruin. *in cons.* 137. *num.* 16. *lib.* 2. Rimin. Iun. *cons.* 204. *num.* 86. *lib.* 2.

PRÆSVMPT. CXVI.

Ius fideicommissi, vel bonorum emphyteuticorum, an remissum præsumatur à fratre, qui præsens fuit, & tacuit, quando alter frater bona ipsa fideicommissi, vel emphyteusis alienavit.

SVMMARIA.

1 *Fideicommissi ius remisisse præsumitur frater præsens & tacens in alienatione fideicommissi vel emphyteusis.*
Idque locum etiam habet quoad pretium, nu. 3.
Fallit tamen si is præsens & contradicens, alienationem impedire non potuisset, nu. 4.
2 *Tacens consentire videtur, qui cum potuisset, non contradixit.*

COnvenit etiam, vt hoc in loco explicemus, an quando frater præsens alienationi bonorum fideicommissi, vel emphyteusis tacet, præsumatur remi-
1 sisse jus suum? Qua in re dicendum est, præsumi † remisisse. Ita glos. Bart. & Bald. *in l. cum proponas filios. C. de pactis.* Bald. *in l. quoties, C. de fideicomm.* Abb. *in cons.* 11. *in 1. dubio, lib.* 2. Alexand. *in cons.* 8. *num.* 4. *lib.* 5. Dec. *in d. l. cùm proponas, num.* 4. *in fin.* Cravet. *in cons.* 237. *c.* 2. *vers. ic.* 3. *ex quo.* Quorum sententia probatur *in leg. cum pater,§. libertis, de legat.* 2. *& in l. quoties ab omnibus, C. de fideicom.* Et accedit ratio, quia qui tacet con-
2 sentire † dicitur, si potuit contradicere, & non contradixit: vt scribunt Doct. *in l. quæ dotis. ff. solut. matrim.* & disseremus infra *lib.* 6. *in præsumpt.* 38.

Exten-

3 Extenditur, vt locum habeat etiam † respectu pretij, quòd hic frater sic consentiens recuperare non potest. Ita in specie respondit Cravet. *in dict. cons.* 237. *column.* 2. *vers. ex quo.* Nam (inquit Cravetta) sicuti tacens iste frater dicitur ad commodum fratris consentire, vt alienare possit: sic pariter dicitur consentire ad Beneficium possessoris, ne ab eo pretium peti possit. qui si molestia afficeretur, cogeretúrque pretium iterum solvere, posset agere contra fratrem venditorem, atque ita contractus emptionis & venditionis per indirectum redderetur inefficax, contra regulam *c. cum quid de regul. iur. in 6.* Et conferunt quæ scripsimus in superiore præsumptione, in secunda extensione quinti casus.

Declaratur præsumptio vt locum non habeat, quando frater præsens, & tacens impedire † non potuisset
4 alienationem etiamsi contraxisset. Nam tunc non præsumitur consensisse. Ita præcitati Doctores omnes declarant.

PRÆSVMPT. CXVII.

Ius legati, vel fideicommissi, remisisse an & quando præsumatur legatarius vel fideicommissarius, qui rem ipsam emit, aliove titulo acquisivit.

SVMMARIA.

1 *Legatarius fideicommissariúsve, rem sibi purè debitam scienter emens, ius suum præsumitur remisisse. Solo dissentiente Bartolo, nu.* 10.

2 *Legatam rem alienanti hæredi, consentiendo legatarius vel fideicommissarius, legatum præsumitur repudiare.*

3 *Alienationi rei legatæ consentiente etiam in pretio sibi præiudicare.*

4 *Velle cuius in vno est, idem dicitur in eius necessario antecedenti.*

5 *Emptionem rei suæ non valere, quomodo accipiatur.*

6 *Legatæ rei dominium quomodo transeat in legatarium.*

7 *Legatam aut fideicommisso rem relictam, legatario vel fideicommissario irrevocabiliter deberi.*

8 *Pignori sibi datam rem scienter ementes præsumuntur judicem consentire, & pignoris ius remittere.*

9 *Rem propriam ignoranter ementi quomodo lex consulat.*

11 *Legatarius emens scienter rem alienam vel hæredis sibi purè relictam, ius suum præsumitur remisisse.*

Secus esse in fideicommissario emente rem aliquam ex comprehensis in fideicommisso vniversali, nu. 12.

Idque quomodo accipiendum, nu. 13.

14 *Legatarius vel fideicomissarius emens ab hærede gravatorem sibi sub conditione legatam aut restituendam, ius legati vel fideicommissi non præsumitur remisisse.*

15 *Repudiatio expressa legati conditionalis quod non valeat.*

16 *Legatum fundum alienum, post mortẽ testatoris scienter emens legatarius, legato renuntiasse non præsumitur.*

17 *Legans fundum alienum, pretium illius præsumitur legasse.*

18 *Legatarius emens ab extraneo possessore, rem testatoris purè sibi relictam, non præsumitur ius suum remisisse.*

Quid autem sit in re hæredis sibi purè legata, eam ab extraneo scienter si emat, nu. 19.

20 *Legatam sibi rem vivo adhuc testatore emens legatarius, ius legati non præsumitur remisisse.*

Idque præsertim si sub conditione legatum sit, nu. 21.

Vel ante aditam hæreditatem emerit, nu. 22.

HIc locus postulat, vt disseramus, an & quando acquirens rem sibi legatam, vel fideicommissi relictam, præsumatur jus suum remisisse, illique renuntiasse. Hac in re distinguendi sunt aliquot casus.

Primus est, quando legatarius vel fideicommissarius scienter emit rem sibi purè debitam. Hoc in casu
1 recepta est Doctorum sententia, præsumi † remisisse jus suum. Ita post Dynum, Comensem, & Aretinum affirmarunt Ripa *in l. qui Romæ, §. duo fratres, num.* 93. *vers. tenenda est ergo, ff. de verbor. obligat.* & ibidem Alciat. *numer.* 37. *vers. postremo attingunt,* qui communem esse opinionem testantur. His accedunt Abb. *in cons.* 11. *num.* 1. *lib.* 2. Ruin. *in cons.* 146. *num.* 4. *libr.* 1. & Alciat. *in respons.* 583. *num.* 3. Ea prima & præcipua ratione ij moti sunt, quòd legatarius vel fideicommis-
2 sarius consentiendo hæredi alienanti rem † relictam alicui tertio, præsumitur repudiare legatum, *l. codicillis, §. 1. de legat.* 2. Atqui legatarius, vel fideicommissarius emendo efficacius consentit hæredi alienanti. Ergo censetur remittere jus suum. Nec repugnat consideratio Ripæ, dum dixit, quòd consentiens alienationi rei legatæ non præjudicat sibi in pretio, *l. si fundum per fideicommissum, de leg.* 1. vbi Bart. dixit, *dict. l. codicillis, §.* 10. loqui in casu speciali. Nam respondetur
3 imò etiam sibi præjudicare in pretio, † vt sensit idem Ripa *num.* 93. dum respondet primò Bart. argumento ex *l. vltim. Cod. communia de legat.* vt dicemus infrà. Nec obstat *l. si fundum per fideicommissum*, quia apparet ibi fideicommissarium consensisse alienationi, quæ ob quandam necessitatem ab hærede fiebat, nempè ob imminens æs alienum. Et propterea non præsumitur sibi voluisse præjudicare in pretio. Ita textum illum communiter intellexerunt Doct. ibi, vt testatur Ias. *num.* 18.

Secundò adducitur argumentum, quod qui vult
4 † vnum, dicitur etiam velle antecedens necessarium ad illud, *l. ad legatum, & l. ad rem mobilem, ff. de procurat.* Atqui legatarius emendo dicitur velle antecedens, quòd scilicet hæres possit vendere, atque ita res sit ipsius hæredis, alioqui eam vendere non posset, quia firmo manente legato, emptio nulla esset, *l. rei suæ, ff. de contrahend. emption.* Ergo legatarius, vel fideicommissarius emendo præsumitur remisisse jus, quod habet in re ipsa relicta. Nec repugnat consideratio Aretini *in d. §. duo fratres,* quòd venditio non valet: non autem quod repudiatum dici debeat legatum. Nam respondetur, constare satis de voluntate ipsius ementis, qui voluit valere emptionem. Et in dubio sic præsumi debet, *l. quoties, ff. de rebus dubiis.*

Non etiam vrget consideratio Ripæ, cùm dixit,
5 non valere † emptionem rei suæ, quando jure communi sua est, secus si jure speciali, argum. *l. 1. Cod. de donat. quæ sub modo.* At res legata est in dominio legatarij ante agnitum legatum, & traditionem factam ex privilegio, *leg. à Titio, ff. de furtis.* Ideò concurrit rei vendicatio cum actione personali. Bartol. *in l. 1. Cod. communia. de legat. & fideicomm.* Respondetur, dominium rei legatæ transiens in legatarium
6 à die mortis testatoris non † transire ex privilegio, vt dici possit privilegium. Nam etsi quoad ipsum actum translationis dominij dicitur dominium fictum, vt scribunt Iason *in leg. si mihi & tibi, in princ. numer.* 5. *ff. de legat.* 1. Gomes. *in §. sic itaque, numer.* 24. *Inst. de actio.* & Tiraquel. *in tract. le mort saisit le vif, in sexta parte principali, in secunda declaratione, num.* 6. Attamen jus ipsius legati, quod habet ipse legatarius in legato, est jus verum, & proprium secundùm juris communis dispositionem, quæ permittit cuique de re sua ad libitũ testari, *l. 1. C. de sacrosanct. eccles.* Et pro-

BIU Cujas

pterea legatum etiam nondum acceptatum adeò dicitur esse debitum legatario: atque ita de ejus jure, vt si non acceptaret, diceretur damnum pati, sicuti egregiè declarat Ruin. *in cons.* 123. *nu.* 2. *lib.* 3. Nec multum ad rem pertinet text. *d. l.* 1. *Cod. de donat. quæ sub modo*, quia ibi donatio facta fuit sub modo, quo non impleto, dominij translatio resolvitur.

Non etiam obstat altera consideratio Ripæ, dum dixit, quòd tunc non valet emptio rei legatæ, si est irrevocabiliter legatum, secùs si revocabiliter, *l. planè, la* 1. §. 1. *& l. huiusmodi*, §. *qui servum*, vbi Bart. *de legat.* 1.

7 Nam respondetur rem † legatam vel fideicommisso relictam purè debitam legatario vel fideicommissario ei deberi irrevocabiliter. Et text. *dict. l. planè*, §. 1. loquitur, quando res sæpius legata fuit. Et ideò si semel rem est consecutus, non tamen prohibetur iterum consequi pretium, text. verò *dict. leg. huiusmodi*, §. *qui servum*, loquitur in legatario, qui rem sibi relictam ignoranter emit.

Tertiò fulcitur sententia hæc eo simili, quo dicimus, quòd ementes simul scienter rem sibi pignori

8 datam præsumi † invicem consentire, & pignoris jus remittere, *l. Titius, ff. quibus modis pignus vel hypotheca solvitur.*

Quartò & vltimò confert text. *l. cui res, ff. de action.*

9 *empt.* vbi lex consulit ei qui † ignorans rem propriam emit, vt actione ex empto possit experiri, sentiens ei qui scienter emit nullam dari actionem, ob id, quod jus suum remisisse dicatur.

His intelligimus veram esse communem hanc sen-

10 tentiam, à qua † dissentit solus Bartol. *in d.* §. *duo fratres, nu.* 26. *versic.* 2. *casu quando erat*, qui negavit legatarium vel fideicommissarium præsumi remisisse jus suum. Nec Bartoli argumenta subsistunt: Nam text. *l. vltim.* §. *vltim. Cod. commun. de legat.* non vrget secundùm Ripam *in dict.* §. *duo fratres, num.* 91. & Alciatum ibidem *num.* 37. *vers. sensit itaque:* quia loquitur in extraneo scienter emente, cui lex reservat actionem ad pretium: quæ sanè ratio cessat, quando legatarius ipse scienter emit ab hærede. Nam emendo videtur ei consentire, & consequenter odii causam cessare præsumitur, *l. si tamen sciente, ff. ad Senatusconsultum Macedonian.* Non hic repeto alia Bartoli argumenta, quibus Ripa & Alciat. præcitatis in locis abundè & rectè satisfaciunt.

Extenditur casus iste, vt locum etiam habeat, quan-

11 do legatarius † emit rem alienam, vel ipsius hæredis sibi purè relictam. Nam adhuc præsumitur remisisse jus suum, atque ita renuntiasse legato. Ita Comens. & Aretin. quos secutus est Ripa *in dicto* §. *duo fratres, num.* 94. *versic. ista limitatio*, rejecta contraria opinione Baldi & Imolæ. Nam & hoc in casu militat ratio repugnantiæ, quòd scilicet legatarius consequi possit rem legatam ab eodem titulo lucrativo & oneroso.

Declaratur primò hic casus, vt locum habeat, quando legatarius emit rem ipsam sibi legatam titulo particularis legati: secùs si emit rem vnam ex com-

12 prehensis in fideicommisso † vniversali. Nam tunc non præsumitur remisisse jus fideicommissi. Ita post Ioan. Andr. & Alexand. scripserunt Ripa & Alciat. *in d.* §. *duo fratres*, ille *nu.* 94. *in fine*, iste *nu.* 39. Quod intelligit & rectè, Ripa non censeri remissum jus fidei-

13 commissi respectu † aliarum rerum: secùs verò respectu rei emptæ. Nam & tunc militat prædicta ratio repugnantiæ. Et accedit, quod idem debemus judicare de parte quoad partem, quod de toto quoad totum, *l. quæ de tota, ff. de rei vend.*

Secundus est casus, quando legatarius seu fideicom-

14 missarius † emit ab ipso hærede gravato rem sibi legatam sub conditione, vel ex fideicommisso conditionali restituendam. Hoc casu non præsumitur remissum jus legati, vel fideicommissi. Ita Bart. *in dict.* §. *duo fratres, n.* 26. *vers.* 2. *casu, quando*, & ibid. Ripa *nu.* 92. Idem responderunt Socin. Sen. *in cons.* 16. *num.* 27. *lib.* 3. *& in cons.* 43. *num.* 15. *lib.* 4. Ruin. *in cons.* 146. *nu.* 3. *lib.* 1. *& in cons.* 156. *num.* 4. *lib.* 5. & novè Decian. *in*

15 *cons.* 41. *num.* 164. *lib.* 1. Cùm enim non valeat † expressa repudiatio legati conditionalis, *l. si ita scriptum*, §. *si sub conditione, de legat.* 2. & tradunt Doct. *in l.* 1. *C. de pactis*, multò minus valere debet tacita, quæ resultare videtur ex emptione rei. Et præterea alia ratione & causa emere potuit legatarius, quàm vt remitteret jus suum, atque ita donaret. Emere sanè potuit ob dubium conditionis eventum: & vt interim re ipsa potiretur. Ea propter remissio & donatio non præsumitur.

Nec repugnat text. *l. si cui res, ff. de actio. empt.* quo adductus contrariam opinionem probavit Alciat. *in d.* §. *duo fratres, nu.* 38. *vers. sed tamen hac.* Nam illi respondet Ripa ibid. *nu.* 9. *vers. sed contra hanc.*

16 Tertius est casus, quando relictus fuit fundus † alienus, & legatarius post mortem testatoris scienter illum emit à domino. Hoc casu non præsumitur renuntiasse legato. Ita Alciat. *in d.* §. *duo fratres, nu.* 40. *vers. primus casus*, adductus text. §. *si cui, in Instit. de leg.* &

17 ea ratione, quia qui fundum alienum legat, † pretium legasse præsumitur, *l. non dubium, in fin. de legat.* 3. Vnde qui rem emit, non præsumitur voluisse facere actum contrarium legato: ob id poterit ab hærede pretium ipsum consequi. Et idem Ripa *in d.* §. *duo fratres, nu.* 91. dum declarat *d.* §. *si cui.*

18 Quartus est casus, quando testator † rem propriam purè legavit: & eam mortuo ipso testatore, legatarius scienter emit ab extraneo possessore. Hoc in casu non præsumi remissum jus legati, docuit Bart. *in d.* §. *duo fratres, num.* 26. & communem testatur Ripa ibid. *nu.* 91. *in fine.* Verùm dissentiunt alii multi relati à Ripa *dicto num.* 91. & ab Alciato *numer.* 40. *versicul. alter casus.*

Quintus est casus, quando legata fuit purè res hæ-

19 redis † quam legatarius scienter ab extraneo possessore emit. Hoc in casu Bald. & Imola *in dicto* §. *duo fratres*, scripserunt legatarium censeri renunciasse legato. Contrarium docuit ibidem Comensis. Distinguit illo in loco Alciat. *num.* 41. *vers. ego tamen.*

20 Sextus & vltimus est casus, quando legatarius † vivo adhuc testatore, emit rem sibi legatam, hoc casu non præsumitur remisisse legatum. Ita Alciat. *in dicto* §. *duo fratres, nu.* 42. qui multò fortiùs hoc procedere

21 scripsit, † quando legata fuit res sub conditione. Idem

22 esse dixit Alciatus, quando legatarius emit ante † aditam ab hærede hæreditatem. Non enim dicitur his casibus quæsitum jus aliquod ipsi legatario: & propterea emendo rem illam, non dicitur alicui juri renuntiasse, juxta §. *si res aliena. Instit. de legat. & l. si vendideris, ff. de evict.*

PRÆSVMPT. CXVIII.

Divisione bonorum inter cohæredes facta, si secuta est evictio portionis alterius eorum, quando alter præsumatur obligatus, & teneatur.

SVMMARIA.

1 *Bonorum communium divisione facta à testatore, cohæres cohæredi de evictione non tenetur.*

Limi-

BIU Cujas

Limitatur tribus modis, num. 8. 9. & 10.

2 *Voluntas patris inter filios bona dividentis sequenda est.*

3 *Divisio à testatore facta, specialis legati vim habet.*

4 *Hæres pro speciali legato de evictione non tenetur.*

5 *Divisionem à defuncto factam, hæredes approbasse censentur eo modo, quo facta fuit.*

6 *Divisio à testatore facta, permutationis vim an habeat, vel specialis prælegati, nu.* 7.

11 *Evictione sequuta facto cohæredis, vel authoris sui, nulla datur actio.*

Idque etiamsi in divisione facta, de evictione simpliciter promiserint nu. 12.

Quod etiam ad pretij consequutionem extenditur, numero 14.

Aliud tamen, quando in specie & in individuo de evictione promisissent ex causa fideicommissi, vel bonorum feudalium, nu. 13.

15 *Evictione sequuta facto cohæredis vel authoris, actio contra cohæredem datur, si vni in divisione facta sola feudalia, vel fideicommisso subiecta, alteri autem libera allodialia obvenerint.*

Idem si divisio facta sit inter hæredes ignorantes bona feudalia vel fideicommisso subiecta, nu. 16.

17 *Evictione facta ex rei natura, non autem facta cohæredis, actio contra cohæredem datur.*

Quamvis divisio inter eos à judice facta sit, num. 19.

Et an sit verum, quando portio cohæredis est in eadem evictionis causa, nu. 20.

Et quid si sciebant cohæredes rem dividendam periculo evictionis subiacere, nu. 21.

Quid demum si inter eos actum sit, vt nullus cohæredum de evictione teneatur, nu. 23.

18 *Evictio in permutatione, quemadmodum in emptione præstatur.*

22 *Evictioni rem suppositam scienter acquirenti, nulla redditur actio.*

NVnc differendum est, quando vnus cohæredum evictione teneatur erga cohæredem, ob id, quòd rem, quæ in bonorum divisione sibi obtigerat, propter eventum conditionis fideicommissi restituere alteri cogitur. Hic etiam casus conjecturalis est: sicuti probat *l. cùm pater, §. evictis, de legat.* 2. & colligitur ex Alexand. *in l. qui Romæ, §. duo fratres, q.* 11. *ff. de verb. oblig.* & ex Alciat. *in resp.* 233. *nu.* 5. & ex his quæ infrà explicabimus apparebit. Distinguendi sunt aliquot casus: sicuti visus est distinguere Ripa *in d. §. duo fratres, nu.* 95. & 97.

Primus est, quando divisio bonorum communium
1 facta fuit † ab ipsomet testatore, qui in bonis illis prædictos hæredes fecit. Hoc in casu cohæres non tenetur cohæredi pro re evicta, quam quidem ob conditionis eventum coactus fuit restituere. Ita glos. & Bald. *in l. si familiæ, & in l. si cogitatione, C. fam. ercisc.* Bart. *in dict. §. duo fratres, quæst.* 13. Corne. *in cons.* 228. *colum.* 2. *& in cons.* 273. *colum.* 7. *libr.* 4. Dec. *in cons.* 254. *num.* 2. communem testatur Ripa *in d. §. duo fratres, numer.* 95. *ver. retenta tamen.* Et eodem in loco Alciat. *num.* 36. *vers. quod proximè*, eandem probavit. Et his accedunt Paris. *in cons.* 34. *numer.* 22. *lib.* 2. Decian. *in cons.* 41. *numer.* 154. *& numer.* 166. *lib.* 1. & hos secutus sum *in cons.* 87. *numer.* 82. *lib.* 1. Quæ sententia fulcitur eodem text. *leg. si famil. Cod famil. ercisc.* sed melius, & secundo facit text. *leg. si cogitatione, Cod. eodem,*
2 vbi † voluntas patris sequenda est, quando inter filios hæreditatem divisit, singulis assignando portionem. Non ergo, secuta aliqua evictione portionis vnius, alter cohæres tenetur, quia si teneretur, non observaretur voluntas testatoris.

3 Tertiò suffragatur, quòd divisio † facta à testatore vim habet specialis legati, *l. quid ergo, la* 2. *§. vlt. de legat.* 1. *& l. ex facto, ff. de hæred. Inst.* Atqui hæres pro
4 speciali legato non tenetur † de evictione, *l. à substituto, §.* 1. *de leg.* 1. Ergo nec cohæres teneri debet pro evictione, secuta divisione facta à testatore.

Nec hic repugnat consideratio Ripæ *in d. §. duo fratres, num.* 95. *ver. considera tu.* Cùm dixit, rationem hanc veram non esse, quia ea attenta, cohæres non teneretur de evictione etiam ope exceptionis, cùm tamen teneatur, *leg. cum pater, §. evictis, de legat.* 2. Nam respondet, quod imo nec ope exceptionis hoc casu tenetur de evictione cohæres: Cùm pater scienter divisionem fecerit.

Nec repugnat text. *dict. §. evictis*, quia loquitur, quando sumus in dubio, & pater æquè vni ac alteri prælegavit: atque ita colligitur quod voluit filios esse omninò æquales. In casu verò nostro, testator assignando vni & alteri separatim eorum portiones, censetur quodammodò specialiter singulis prælegasse, & propterea locus non est actioni vel exceptioni pro subsecuta evictione.

Hic intelligimus minus rectè sensisse Ripam *in d. §. duo fratres, num.* 95. *versic. Ideo Raphael*, qui secutus Comensem contrariam opinionem adversus communem probavit.

Nam primum ejus argumentum ductum à *d. §. evictis*, nil (vt demonstravimus) vrget.

Non etiam suffragatur secundum, dum dixit ipse Ripa, hæredem adeundo hæreditatem censeri approbasse divisionem factam à defuncto, & eo modo quasi divisisse, *l. ex maleficiis, §. hæres, ff. de actio. & oblig.* Si itaque ipsimet cohæredes divisissent, vnus alteri teneretur de evictione, vt dicemus infrà, sic pariter & divisione à testatore facta. Nam respondetur cohæredes
5 † censeri approbasse divisionem à defuncto factam, eo modo quo facta fuit: at sic facta divisio non admittit actionem pro secuta evictione, vt demonstravimus. Ergo nec ipsi cohæredes sua approbatione pro ea teneri voluerunt, atque ita Ripæ argumentum retorquetur.

Nil etiam facit tertia ejusdem Ripæ consideratio
6 & argumentatio, cùm dixit divisionem † factam à testatore vim habere permutationis, *l. si filia, §. si pater, ff. famil. ercisc.* Atqui ob permutationem à testatore factam, cohæres de evictione tenetur. Ergo & ob divisionem. Nam ipsemet Ripa respondet, *dicto §. si pater*, loqui in divisione omnium bonorum, ac etiam hæredis alieni. Responderi etiam potest divisionem
7 hanc à patre factam censeri specialis † prælegati vim habere, non autem permutationis, vt in specie sensit Florian. *in l. quæ pater, num.* 4. *ff. famil. ercisc.* & ob id (vt diximus suprà) non admittitur actio pro subsecuta evictione.

Declaratur primò hic casus, vt locum non habeat,
8 quando † culpa hæredis res evicta fuit. Nam tunc potest de evictione teneri. Ita Bart. *in d. §. duo fratres, nu.* 27. adductus text. *in l. si pater fam. ff. fam. ercisc.* vbi etiam annotavit Florian. *in fin.*

Dubitat tamen Ripa *in d. §. duo fratres, nu.* 95. *vers. retenta tamen.*

Declaratur secundò, vt non habeat locum illis in
9 casibus, † in quibus pro legato speciali hæres tenetur de evictione, quos sanè casus enumerant Bartol. *in l. si domus, §.* 1. *de legat.* 1. & Bald. *in l. cum alienam. C. de lega.* Ita declarant Ripa & Alciat. *in d. §. duo fratres*, ille *nu.* 95. *in fin.* iste *nu.* 38. *ver. vnde & generaliter.* Nam hoc casu cessat illa ratio specialis legati.

BIU Cujas

Declaratur tertiò, vt non procedat hic casus, quan-
10 do † testator in divisione voluit præstare singulis filiis & hæredibus suis jus integrum. Nam tunc voluit esse locum actioni pro subsecuta evictione. Ita declarat Alciat. *in d. §. duo fratres, n. 36. ver. quod si ius integrum.* Vnde (inquit Alciat.) testator qui rem pignoravit, cùm eam legando videatur non solum jus, quod habet reliquisse, sed liberam legatario dari velle, *l. si res obligata, de leg.* 1. hæredem evictioni nomine obligat. *dict. l. si pater fam. ff. fam. ercisc.* alioqui hæres non luendo in culpa esset.

Secundus est casus, quando evictio secuta est facto
11 † ipsiusmet cohæredis, à quo res fuit evicta, vel facto sui auctoris. Exempli gratia in casu nostro. Testator gravavit hæredes suos, vt qui decessisset sine filiis, partem suam alteri restitueret. Diviserunt hæredes hæreditatem, deinde eorum vnus decessit sine filiis, ita quod evenit casus restitutionis fideicommissi, atque ita ab hæredibus hujus defuncti sine filiis evincuntur bona hæc. Hac pro evictione nulla datur actio illis hæredibus defuncti sine filiis, ex quo ordinatione testatoris & facto sui antecessoris, dum sine filiis decessit, factus est locus evictioni. Quæ quidem evictio à Doctoribus appellatur ex natura rei, hoc est ob injunctum fideicommissum subsecuta. Hanc sententiam probarunt omnes. Ita sanè Bart. *in d. l. qui Romæ, §. duo fratres, qu.* 1. *ff. de verb. oblig.* & ibidem Ripa *num.* 43. Alexand. *in l. si res obligata, col. vlt.* & ibidem Iason *nu.* 23. *de leg.* 1. idem Alexand. *in cons.* 21. *nu.* 6. *lib.* 5. Ruin. *in cons.* 146. *colum.* 2. *vers. sed præmissis, lib.* 1. Paris. *in cons.* 71. *num.* 11. *lib.* 1. Alciat. *in d. §. duo fratres, nu.* 36. *vers. cæterum illud quoque.* Bertran. *in cons.* 88. *num.* 2. *lib.* 2. Francisc. Bec. *in cons.* 24. *num.* 31.

Et idem ego ipse respondi *in cons.* 87. *num.* 80. *libr.* 1. Est aliud exemplum in bonis feudalibus. Si enim Princeps concessit feudum fratribus pro se & eorum filiis masculis, & eorum vno decedente sine masculis, feudum vel ad alios fratres superstites, vel ad dominum ipsum reverteretur: & prædicti fratres diviserint inter se feudum ipsum, & eorum vnus decesserit relicta sola filia, feudo devoluto vel ad dominum, vel ad fratres, poterit filia illa pro subsecuta illa evictione agere contra patruos: cùm evictio secuta dicatur ordinatione Principis, atque ita natura ipsius rei. Ita gl. & Bald. *in l. si familiæ, C. famil. ercisc.* quos secutus sum *in d. cons.* 87. *nu.* 78. vbi ejusdem sententiæ recensui Bart. Salic. Castr. Alexand. Ruin. Soc. Iun. & Tiraq. Et his accedunt alij nonnulli cõgesti à Francisco Beccio *in d. cons.* 24. *nu.* 32. & attigi suprà *in præsump.* 115. *in secundo casu, in secunda extensione.* Et hanc quidem sententiam probant Doct. text. *l. fundum meum, ff. de evict. & l. licet, ff. de dote præleg.*

Extenditur primò hic casus, vt locum habeat etiam,
12 quando ipsi dividentes invicem promiserunt † de evictione simpliciter. Nam adhuc secuta evictione, hac ordinatione testatoris & Principis, atque ita natura rei non datur actio. Ita tradunt præcitati Doctor. & omnium apertiùs, Ruin. *in cons.* 146. *nu.* 3. *libr.* 1. Alciat. *in d. §. duo fratres, nu.* 37. & ibidem Leonius *num.* 313. & alios retuli superiori præsumptione, in secunda extensione secundi casus.

13 Est autem diversum, quando specificè † & in individuo promisissent de evictione ex causa fideicommissi, vel bonorum feudalium, *dict. leg. si familiæ ibi, nihil super evictione rerum singulis adiudicatarum specialiter inter vos convenit:* & manifestè Alciat. *vbi suprà.*

Extenditur secundò, vt procedat hic casus etiam
14 respectu † pretij. Nec enim ad illud agere potest hæres cui bona hæc evicta fuerunt. Ita communem esse opinionem testatur Alciat. *in d. §. duo fratres, num.* 39. *ad fin. ver. censuit tamen.* Et alios recenset Francisc. Beccius *in cons.* 24. *nu.* 38.

Declaratur primò hic casus, vt locum non habeat, quando in divisione vni obligassent bona omnia libera & allodialia: alteri verò bona feudalia, vel fideicommisso supposita. Hoc sanè casu secuta evictione horum bonorum feudalium, vel fideicommisso sup-
15 positorum, actio † datur contra cohæredem pro contingenti portione. Ita respondi *in cons.* 87. *num.* 84. & *num.* 85. *lib.* 1. ex sententia Guidi Suzariæ, Alexandri, & Alcia. Ejusdem opinionis addo nunc Franciscum Beccium *in cons.* 24. *num.* 34. qui alios commemorat, addo etiam eundem Alciatum *in dict. §. duo fratres, numer.* 36. *vers. vnde consequens est:* qui tamen intelligit, nisi accipiens bona feudalia, vel fideicommisso supposita, ea acceperit tanquam vtiliora bonis liberis, volueritque eam vtilitatem cum futuro eventus periculo compensare, arg. *l. de fideicommisso, Cod. de transact.*

Declaratur secundò, vt locum non habeat, quando
16 divisio facta fuit inter cohæredes, † qui ignorabant bona supposita esse fideicommisso, vel feudalia. Ita tradunt prædicti Doctores omnes: & manifestiùs Alciat. *in dict. §. duo fratres, num.* 36. *vers. rursus non procedit*, sic etiam respondit alios plures congerens Dec. *in d. cons.* 24. *nu.* 34.

Tertius est casus, quando facta divisione bonorum inter cohæredes, secuta est evictio alia ex causa quam ex ordinatione auctoris & facto ejus, cui sit evicta:
17 sicque (vt vno verbo dicam) ex natura † rei. Hoc sanè casu actio contra cohæredem datur ei cui res evicta fuit. Ita glos. *in l. hæredes, §. item curare, ff. famil. ercisc.* Bald. Alberic. & Castren. *in l. si familiæ, C. famil. ercisc.* Roman. *in cons.* 447 *colum.* 2. Alex. *in cons.* 30. *n.* 7. *lib.* 6. Ripa *in l. qui Romæ, §. duo fratres, num.* 97. *de verb. oblig.* & ibidem Alciat. *n.* 35. Soc. Iun. *in cons.* 129. *nu.* 14. & *nu.* 28. *lib.* 3. & Franciscus Beccius *in cons.* 24. *nu.* 9. Et hunc quidem casum probat *l. si fratres, C. communia vtriusque iud.* Et accedit ratio, quòd divisio inter cohæredes vim permutationis habet, *l. cum pater,*
18 *§. hæreditatem, de leg.* 2. Atqui in permutatione † clarum est præstari evictionem: sicuti in contractu emptionis, *l. si permutationis, Cod. de evictio.* Ita ergo & cohæredes pro secuta evictione tenentur.

Extenditur hic casus, vt locum etiam habeat, quan-
19 do divisio facta fuit à judice. † Nam secuta evictione, adhuc datur actio contra cohæredem. Ita Ripa *in d. §. duo fratres, nu.* 96. *vers. amplia, & nu.* 99. & ibidem Alciat. *num.* 35. adducti text. *l. si familiæ, Cod. famil. erciscund.* & ratione illa, qua dicimus: factum judicis esse factum partis, *l. si ob causam, C. de evictio.* & scripsi copiosè *in commentariis de recuperanda possess. in remedio* 8. *nu.* 44.

Declaratur primò hic casus, vt locum non habeat,
20 quando portio alterius cohæredis est in eadem † evictionis causa. Ita Gulielm. Bald. & Castrens. *in l. si familiæ, Cod. famil. erciscund.* sufficit enim quod portio alterius sit in periculo evictionis: etsi illa nondum est secuta. Et licèt ille tertius qui potest evincere, non evincat: attamen hoc cedere debet lucro cohæredis possessoris.

Cæterum à prædictis dissentiunt Salic. *in d. l. si familiæ,* & Ripa *in d. §. duo fratres, n.* 98. *vers. & forte verior est*, ea ratione adducti sunt, quòd fortuna debet esse communis, sicuti periculum commune est. Et sufficit quod succursum sit ex præsenti in evictionis periculo, casu quo sequatur evictio. *l. hæredes, §. pen. ff. famil. ercisc.*

BIU Cujas

ercisc. Has contrarias opiniones distinguendo conciliat Alciat. *in d. §. duo fratres, n. 36. vers. ego distinguendum puto,* quod aut evictio in limine judicii imminet, & tunc vera est Baldi sententia: aut non imminet, & tunc procedit Saliceti, & Ripæ opinio. Quæ sanè distinctio æquitati consentanea mihi etiam probatur.

Declaratur secundò, vt locum non habeat hic ca-
21 sus, quando cohæredes sciebant † rem dividendam subjacere periculo evictionis, nam tunc facta divisione, & secuta evictione, nulla redditur actio, ei à quo res evicta fuit, contra cohæredem. Ita Bart. *in d. §. duo fratres, qu. 11. nu. 25. & vers. ic. rursus non procedit,* & attigi suprà in præcedenti casu, in secunda declaratione. Non enim scienter acquirenti rem suppositam evi-
22 ctioni † actio pro secuta evictione redditur, *l. si fratres, C. famil. ercisc. & l. si fundum sciendum sciens, C. de evictio.* Et quia cohæredes sic scienter dividentes, præsumuntur suscepisse invicem mutuum periculum, argum. *l. de fideicommisso, C. de transact. & l. si pater puellæ, C. de inoff. testam.* Et hæc quidem declaratio locum habet etiam respectu pretii, quod non recuperat cohæres, à quo fuit evicta res, ab altero cohærede pro ejus portione. Ita Bart. *in d. §. duo fratres, nu. 25.* & ibidem Ripa *nu. 99. vers. contrarium decidit,* qui communem esse testatur. Et ibidem Alciat. *nu. 36. vers. rursus,* idem sensit Ruin. *in cons. 146. col. 3. vers. nec obstat præmissis, lib. 1.* Nam & respectu pretii militat eadem ratio, quod mutuum periculum suscepisse dicantur.

Nec repugnant argumenta Aretini à communi dissentientis, quia illis abundè satisfacit Ripa.

Declaratur tertiò, vt locum non habeat hic casus, quando actum esset, quòd nullus ipsorum cohæredum
23 dividendum teneretur † de evictione. Nam tunc pro secuta evictione agi non potest. Ita Ripa *in d. §. duo fratres, n. 100.* & Alciat. *nu. 37.* adducti text. *l. si familiæ, C. famil. ercisc.* Quam declarationem intelligunt procedere etiam respectu pretii, ex sententia gloss. *in d. l. si familiæ,* quam Doctores communiter probarunt.

PRÆSVMPT. CXIX.

Creditor consentiendo rem sibi obligatam alteri pignorari, quando & quomodo præsumatur jus pignoris remisisse.

SVMMARIA.

1 *Creditor secundus, cui pignus consentiente primo obligatum est, illi secum contendenti præfertur.*
Quid autem sit, si tertius adversus eum agat, nu. 2.
Et quid in muliere, juri suæ hypothecæ renuntiante, numero 3.

COntingit aliquando, vt debitor rem obliget pignori primo creditori, deinde eo consentiente obliget secundo, quare dubitari contingit, quomodo is primus creditor consensisse præsumatur, an scilicet, vt remittat jus pignoris in totum, vel potiùs, vt efficiatur posterior creditor. Marcianus *in l. creditor, qui potior, §. vlt. ff. qui potio. in pign. habeant,* respondit, facti quæstionem esse.

Hic distinguendi sunt duo casus.

Primus est, quando est contentio inter primum & secundum creditorem, quorum scilicet alter præferri
1 debeat? Hoc casu dicendum est, † secundum præferri primo, cum hic primus consentiendo illi obligationi ad favorem secundi, jus suæ prioritatis remisisse præsumatur. Ita passim admittunt Doctor. *in dict. §. vlt.* & Negusant. *in tract. de pignor. in secundo membro quintæ partis principalis, numero 30. vers. 16. fallit.*

Secundus est casus, quando est contentio cum aliis
2 † pro quibus consensus non fuit immediatè præstitus. Hoc in casu Ioan. Andreæ *in addit. ad Spec. in Rubr. de obligationibus & solutionibus, colum. 1. vers. item cum debito, &c.* dixit, quòd si debitor, rem mihi obligatam sine meo consensu obligavit secundo, deinde eam meo consensu obligavit tertio, dicor mihi præjudicasse etiam quoad illum secundum, etsi pro eo consensum immediatè non præstiti. Ita intelligit *leg. Lucius, vers. Paulus, ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solvitur,* quem text. sic etiam intellexit Bart. *in d. l. creditor, §. vltim.* quo dixit, creditorem sic consentientem censeri remisisse in totum jus pignoris.

Dissentiunt tamen ab hac opinione nonnulli antiqui ab ipso Ioan. And. commemorati, quorum considerationes ille rejicit.

Declaratur hic casus, vt locum non habeat in muliere, cui etsi beneficio S. C. Velleiani succurritur, si
3 juri † suæ hypothecæ renuntiavit: attamen restringitur illud beneficium quo ad personas, pro quibus immediatè consensit & renuntiavit. Ita probat *leg. Iubemus, Cod. ad Velleian.* quam sic intellexit Bart. *in dict. §. vlt.* & declaravit manifestè Ioan. Andr. *præcitato in loco,* & Bald. *in dict. leg. iubemus.* Idem respondit Decius *in cons. 379. num. 6. & in cons. 551. num. 9.* dum dixit *in casu dict. l. iubemus,* non admitti extensionem remissionis & renuntiationis sui juris, de persona ad personam, quia renuntiatio stricti juris est, vt egregiè declarando *dict. leg. iubemus.* Responderunt Soc. Sen. *in cons. 200. col. 2. libr. 2.* & Ruin. *in cons. 210. num. 3. & 4. lib. 1.*

PRÆSVMPT. CXX.

Pignoris & hypothecæ divisionem eo modo inter creditores factam præsumi, quo & fors ipsa principalis divisa fuit.

SVMMARIA.

1 *Reditus & pensiones quo modo dividunt emptores, eodem etiam dividere præsumuntur res pignori vel hypothecæ obligatas.*
Quid autem si tot non sufficiant, nu. 2.
3 *Pignus tanquam sortis accessorium illius naturam sequitur.*
4 *Vsuræ sorti sunt accessoriæ.*

CVm plures emptores inter se paciscuntur de di-
1 videndis † reditibus & pensionibus rei à se emptæ, vtputà quod vnus primi, alter secundi, tertius tertij anni reditus & pensiones consequatur conjecturæ ducitur, quod eodem modo & ordine, dividere voluerint res pignori, vel hypothecæ obligatas; si tot extant, quæ pro omnibus sufficere possint: si verò † non
2 sufficiunt, præsumitur conventum, quòd sint prius obligatæ ei, cui primò fors ipsa principalis solvi debet. Ita respondit Paulus *in leg. insulam, ff. qui potio. in pign. hab.* quo loci Bartolus, *in fine,* sensit rationem
3 esse, quia † pignus tanquam accessorium sortis principalis, sequi debet illius naturam & modum. Confert *l. Lucius, ff. qui pot. pign. hab.* vbi prior in sorte censetur etiam prior in vsuris, † quæ sunt accessoriæ ipsius sortis.
4

PRÆ-

BIU Cujas

PRÆSVMPT. CXXI.

Creditor primus, quando jure sui crediti præsumatur emisse rem pignoratam, vel hypothecatam, ne secundus creditor offerre ei possit.

SVMMARIA.

1 *Creditor posterior offerre potest priori, & pignus vel hypothecam consequi.*
Idque locum habet, etsi priori in solutum datum sit, vel venditum à debitore, nu. 2.
Idem si primus creditor qui in solutum accepit vel à debitore emit, vendidisset alteri, nu. 3.
Et demum si debitor vendidisset alteri, vt ex ea pecunia primo solveretur, nu. 4.
5 *Creditore primo vendente bona hypothecata extraneo emptori, iure sui crediti, creditor secundus emptori offerre non potest.*
6 *Creditore primo vendente creditori secundo, potest illi offerre tertius.*
7 *Personam duorum sustinere quis an possit, nu. 11.*
8 *Probationem contrariam lex in præsumptione iuris & de jure rejicit.*
9 *Præsumptionem juris & de jure, tunc demum dici, quando dictum fuit contrarium probari non posse.*
10 *Creditorem tanquam extraneum emere posse, lex non prohibet.*
12 *Legatum cum dote compensare voluisse, vnde colligatur mariti animus.*

CVm duobus creditoribus res pignori data, vel hypothecata fuit, jure concessum est secundo posteriori offerre primo creditori creditum suum, &
1 rem † pignoratam vel hypothecatam luere, & consequi, *l. potior, §. vlt. ff. qui potio. in pign. habeantur, & l. 1. C. eo.* Quæ sententia & juris regula locum habet, etiam
2 si debitor † ipsi priori creditori pro eius credito rem ipsam hypothecatam dedit in solutum, vel vendidit. Nam adhuc secundus creditor potest offerre primo, *l. 1. §. cum autem, C. si ant. cred. dist.* vbi Salicetus & scribunt Negusan. *in tractat. de pign. in 3. membr. quintæ par. prin. nu. 1.*

Et ratio est secundum Negusantium ibidem *nu. 2.* quia sicuti si debitor rem hypothecatam alteri extraneo alienasset: salva esset hypothecata adversus tertium illum: ex quo transit cum suo onere, *l. si debitor, C. de distract. pign.* Ita & quando vendit, vel dat in solutum primo creditori, remanere debet salva hypotheca secundo creditori, atque ita jus offerendi: quemadmodum hanc æquiparationem facit *d. l. 1. Cod. si antiquior creditor.*

Habet etiam locum hæc sententia quando ille primus † creditor, qui accepit in solutũ, vel emit à debi-
3 tore, alteri postea vendidit. Nam & huic emptori offerre poterit secundus creditor. Ita Negusant. *præcitato in loco, num. 2. vers. secundo ampliat.* Et demum procedit locúmque sibi vendicat traditio hæc, quando
4 debitor vendidisset rem hypothecatam alteri, † vel obligasset, vt ex illa pecunia, solveret ipsi primo creditori, & postea solvisset. Nam adhuc secundus creditor offerre poterit illi emptori, vel creditori. Ita probat *l. cum prior, ff. de distr. pign.* & tradit Negusan. *in loco suprà alleg. nu. 3. vers. 3. amplia.* quo loci dissolvit dubitationem quandam.

Cæterum sententia hæc & juris regula cessat, &
5 locum non habet, quando primus † creditor venderet bona hypothecata jure crediti sui, extraneo emptori. Nam tunc secundus creditor offerre non potest illi emptori. Ita sancitum est *in l. 1. C. ant. creditor.* quo loci constituitur differentia inter extraneum ementem à creditore ipso primo, & ipsummet creditorem ementem, vel in solutum recipientem. Cùm enim primus creditor emit vel in solutum accipit, potest (vt diximus supra in prima extensione) secundus creditor offerre, cùm verò extraneus emit, offerri ei non potest. Rationem differentiæ affert post alios Negusan. in loco præallegato, *num. 4. vers. tamen in hoc.* quod quando primus creditor vendit jure creditoris, transfert in emptorem dominium non effectum, quia ipse creditor tempore contractæ hypothecæ habuit ab ipso debitore licentiam & jus alienandi, *l. si convenerit, ff. de pign. act.* Et ideò vendendo, resolutum fuit omne jus secundi creditoris, & perinde est ac si res illa nunquam ei fuisset obligata, quia licentia vendendi præcessit obligationem ipsius secundi creditoris: ob id resoluto jure datoris, hoc est ipsius debitoris, resolutum censetur jus ipsius acceptoris, nempe secundi creditoris, *leg. vbi, §. sed Marcellus, ff. de in diem addict. & leg. lex vectigali, ff. de pign.* Sed diversum est, quando debitor ipse vendit, & in solutum dat ipsi primo creditori, vel alteri; Nam tunc transfert dominium jam effectum hypotheca secundi creditoris, quæ per dictam venditionem non resolvitur, quia ipsi debitori data non fuerat à secundo creditore alienandi licentia, prout data fuit à debitore primo creditori.

Cæterum declaratio hæc restringitur à Negusantio præcitato in loco septem modis, inter quos extat secundus, qui ad rem nostram pertinet, quando scilicet
6 † primus creditor venderet alteri creditori, puta secundo. Nam huic secundo offerre poterit tertius, imo etiam ipsemet debitor. Ita respondit Martianus *in l. cum vnus, §. 1. ff. de distractio. pignor.* cuius verba hæc sunt: (Si secundus creditor, vel fideiussor, soluta pecunia, pignora susceperint, rectè eis offertur, quamvis emptionis titulo ea tenuerunt.) Et in l. subsequenti sic subiunxit Modestinus: (Cùm posterior creditor à priore pignus emit: non tam acquirendi dominii, quam servandi pignoris sui causa intelligitur pecuniam dedisse. Et ideò offerri ei à debitore potest.) Hic Modestinus manifestam attulit rationem, quare cum secundus iste creditor emit à priore, offerri ei possit vel à tertio creditore, vel ab ipsomet debitore, quia scilicet creditor iste sic emens, præsumitur non tanquam extraneus emere, sed vt creditor conservandi pignoris sui causa, atque ita lex hunc creditorem sic ementem, habet vt creditorem adhuc, non vt extraneum emptorem. Et hanc præsumptionem à Modestino consideratam esse juris & de jure, existimavit eruditiss. Vincent. Franc. *in decis. 69. nu. 7.* tum quia in ea præsumptione lex se fundat, tum etiam quia glos. *l. 1. C. de dolo,* à Baldo & aliis recepta, hoc affirmavit. Et comprobari potest ex eo, quod idem Francus scripsit *in d. decis. 66. n. 11.* legem non admittere, vt creditor possit emere vt extraneus: ex quo non potest quis sustinere personam
7 † duorum, juxta *c. si quis insto, §. 1. de electio. in 6.* si ergo non potest creditor emere vt extraneus, necessariò consequitur, quod dicitur emere, vt creditor.

Crediderim verius esse præsumptionem juris tantùm. Non enim Modestinus *in d. l. cum posterior,* reiicit probationem contrariam, sicuti reiicere solet lex,
8 † quando statuit aliquam esse præsumptionem juris & de jure, sicuti sancitum fuit *in l. qui adulterij, C. ad leg. Iul. de adult. in auth. sed jam necesse, Cod. de donat. ante nupt.*

nupt. & in cap. is qui fidem, de Sponsal. & alibi sæpè. Et ideo permulti quos retuli suprà *in lib. 1. qu. 3. num. 20.* scripserunt, quod tunc demum dicitur præsumptio iuris & de iure, quando dictum fuit, quod † contrarium probari non possit.

9

Nec repugnat quod æquiparentur in hac materia creditor iste secundus, & fideiussor debitoris, *d. l. cum vnus*, §. 1. At in fideiussore emente est præsumptio iuris & de iure, vt inquit glossa *in l. 1. Cod. de dolo*, & ibi Bald. Salicet. & Corn. eam manifestè probant. Ergo & in secundo creditore emente præsumptio est iuris & de iure.

Nam responderi posse existimo, æquiparationem factam esse à Martiano *in dict. l. cum vnus*, §. 1. respectu tertij creditoris, vt sicuti is offerre potest secundo creditori qui emit: sic etiam possit offerre fideiussori ipsius debitoris. In secundo creditore est ratio à Modestino considerata, quia emisse præsumitur causa conservandi ius sui pignoris. In fideiussore vero est ratio, quia præsumitur emisse nomine debitoris sui principalis, pro quo intercessit, atque ita videtur quædam reluitio: sicuti quando primus creditor vendit hæredi debitoris, contra quem datur hypothecaria, iuxta egregiam traditionem glossæ, & Castr. *in l. 2. Cod. de repud. hared.* probatam à Negusantio in loco suprà allegato *numer. 5. ver. 5. restringitur.* Et hoc in casu cum res agatur inter tertium creditorem, & ipsum fideiussorem, considerari non potest ratio illa fidei ruptæ à fideiussore suo principali, quam considerarunt Impp. Severus & Antoninus *in dict. l. 1. Cod. de dolo*, vbi res agebatur inter debitorem & suum fideiussorem qui in detrimẽtum ipsius debitoris emerat à creditore. Et statuerunt ipsi Imperatores fideiussorem ipsum oblata sibi sorte, & vsuris, rem emptam restituere debere ipsi debitori, suóque principali, nẽ dicatur fidem rupisse. Cum enim pro ipso debitore intercesserit fideiussor, tacitè promisisse dicitur de solvendo pro eo, & luendo pignore: si ergo emit pignus suo nomine, & recusat restituere, non modo est præsumptio iuris & de iure: sed etiam certitudo, quod fidem fregerit. Non etiam vrget consideratio illa, dum ex *cap. si quis iusto*, §. 1. *de elect. in 6.* dixi non posse creditorem sustinere personam duorum, nempe creditoris, & extranei.

Nam respondetur casum *dicti cap. si quis iusto*, §. 1. non posse casui nostro adaptari. Nam in casu *dicti* §. 1. procurator ille fecerat duas electiones: vnam procuratorio nomine, alteram proprio. Nostro in casu non duæ, sed vna tantum emptio facta est à creditore: sed dubitatur, an eam fecerit tanquam creditor, vel tanquam extraneus. Nec lex prohibet, quin
10 creditor possit, † tanquam extraneus emere sicuti in specie sensit Fulgosius *in l. 2. ff. de distract. pign.* dum dixit, quod in casu *dict. leg. secundæ*, ille fuit admissus tanquam creditor, non autem tanquam extraneus: hic frustrà dubitasset Fulgosius, an vt creditor, vel vt extraneus fuisset admissus, si admissio à lege prohibita
11 esset. Et quod quis sustinere possit † personam duorum in conficiendo actum constat illo exemplo, quando judex quis esse potest vt ordinarius, & vt delegatus, & dubitatur an de causa cognoverit, & sententiam tulerit, vt ordinarius, vel vt delegatus: vt scripsi superiore libro, *in præsumptione 17.* Ita quoque scripsi *in præsumptione 77.* dubitari consuevisse, qua ex persona is qui potuit proferre laudum tanquam arbiter vel tanquam arbitrator illud pronuntiaverit. Et præterea rationes illius casus *dict. cap. si quis iusto*, §. 1. non conveniunt casui nostro. Non enim adaptatur prima illa ratio, quam communem esse dixit eruditissimus Ludovicus Molina *in lib. 2. de Hispanorum primogen. cap. 5. num. 51.* quod scilicet electio, de qua loquitur *dictum cap. si quis iusto*, §. 1. fieri debet de meliore. Duo ergo eligi non possunt cum vnus tantùm melior sit. Hæc ratio, vt manifestè patet, non convenit huic casui nostro. Non etiam adaptatur secunda ratio, quæ fuit Archidiac. *ibi*, & Molinæ, *in dict. cap. 5. nu. 52.* quod cum electio, etiamsi nomine duorum fiat ex vnico tamen consensu procedit, ob id incerta est, & consequenter jure non valet. Hæc sanè ratio nec casui nostro convenit, tum etiam, quia emptio facta à creditore non redditur nulla, etsi certum non sit, ex cuius persona creditor ille emerit. Est itaque dicendum, præsumptionem, de qua apud Martianum *in dict. l. cum posterior.* esse præsumptionem juris, tantùm, ait Albericus *in dict. leg. cum secundus.* Et hæc quidem juris præsumptio multò magis locum habet, quando concurrit aliquod aliud signum, quo demonstretur, creditorem emisse tanquam creditorem, non autem tanquam extraneum. Sicuti evenit in casu Franchi, *in d. decis. 69.* vbi *num. 5.* rectè & acutè consideravit, creditorem illum emisse vt creditorem, quia vnà cum aliis creditoribus vendidit bona illa debitoris. Et quia ille creditor obtulit in illorum licitatione tantum pretij, vt satisfactis cæteris anterioribus creditoribus, remaneret tanta quantitas, quantam ferebat eius creditum. Quam coniecturam rectè probavit Francus auctoritate Cravet. *in cons. 149. num. 5. ver. secunda coniectura*, qui respondit animum testatoris compensandi lega-
12 tum vxori factum cum eius dote † colligi ex coniectura, quando tanta est dotis quantitas, quanta est legati, atque ita datur convenientia quantitatum. Et præter Cravettam, coniecturam hanc in specie compensationis fecerunt, & alii, quos congessi *in cons. 56. num. 25. lib. 1.* & alios commemorabo in subsequenti libro, *in præsump. 85.* vbi explicabimus coniecturas, quibus colligi potest testatorem animo compensandi legare voluisse suis creditoribus. Extabat & alia coniectura in casu Franchi, vt ipse refert *num. 5. ver. & re vera*, quod ille creditor voluit sentire aliquod detrimentum, non percipiendo fructus bonorum emptorum, quod non alia de causa præsumitur fecisse, quàm quia cupiebat consequi bona causa sui crediti: Existimans sibi satis consultum: si sortem ipsam salvam faceret. Quocircà jure ac optimè decisum fuit ab amplissimo illo consilio Neapolitano, creditorem illum emisse tanquam creditorem, & ob id à posteriore offerri ei potuisse. Hinc annecti potest quod tradit Ioan. Andreæ *in additionibus ad Specul. in tit. de præsumpt. §. species, nu. 5. vers. in prædictis*, cum dixit, quòd quando creditor finxit emere rem sibi pignori datam, vt ea distractione præiudicet creditori, cognita simulatione, creditor rem recuperat, *l. & qui sub imagine, C. de distract. pign.* Hæc simulatio detegitur illis coniecturis *in l. illa enumeratis*, quas esse juris coniecturas dixit Ioan. Andreæ.

PRÆSVMPT. CXXII.

Pignoris & hypothecæ contractus vsurarius, & simulatus, vel emptionis, & venditionis, an & quando præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Simulationem in contractu quatuor modis considerari.*
2 *Contractus sui natura, nec simulatus præsumitur, nec vsurarius.*

Vsurarius

BIU Cujas

3 *Vsurarius cõtractus lege divina & humana damnatur.*
4 *Instrumentum publicè confectum, veritatis habet præsumptionem.*
5 *Vsurarius contractus quando potius quam iustus præsumatur.*
Et quæ præsumptiones eæ requirantur, nu.6.
7 *Vsurarium & fœneratitium contractum ad detegendum, vna non sufficit præsumptio. Imò nec duæ, num.32.*
8 *Pretium quod parvum dicatur, aut modicum ad contractum simulatum detegendum, judicis est arbitrari.*
9 *Pactum de revendendo rem minoris esse facit valoris.*
10 *Pactum de revendendo, non emptionem & venditionem, sed pignus contractum arguit.*
11 *Pactum de retrovendendo, justum esse, & divina humanáque lege permissum, nu.13.*
12 *Pacto de retrovendendo, quando non præsumatur contractus fœneraticius, etiam aliqua læsione interveniente, nu.14.*
Et quid si nec fraus interveniat, nec læsio, nu.16.
15 *Vsurarium inter contractum, & contractum illicitum, non tamen fœneratitium, differentia est.*
17 *Pacto de retrovendendo in voluntatem vel emptoris vel venditoris collato, emptor semper facit fructus suos.*
18 *Fœneraticius contractus præsumitur, fraude, dolo, simulatione, verè vel fictè, vnà cum læsione interveniente.*
19 *Simulatio in contractu quando verè dicatur interveniſse, & quando fictè, nu.20. secundum Cæpollam.*
23 *Fœneraticius dicitur contractus fraude, dolo, simulatione, neque ex parte vtriusque interveniente, etsi in pretio nulla commissa sit deceptio.*
Et quid si de dolo, fraude, aut simulatione dubitetur, appareat tamen venditorem læsum esse in tribus, numero 24.
Et quid si in duobus tantum, nu.25.
Vel in vno tantum, læsio tamen est minus dimidia iusti pretij, nu.26.
Et quid si est prope iusti pretij dimidiam, nu.27.
Aut si est vltra vel citra dimidiam, nu.28.
29 *Fœneraticius præsumitur contractus, læsione vltra dimidiam interveniente cum pacto de revendendo facto ab eo qui solitus sit fœnerari.*
Et quid si sola læsio vltra dimidiam, cum pacto de revendendo interveniat, vbi recensentur opiniones, nu. 30.31.& 40.
33 *Contractus præsumi talis debet, qualem eius prima ostendit facies.*
34 *Expressum satis dicitur, quod ex coniecturis à lege probatis colligitur.*
35 *Instrumento standum in dubio.*
36 *Contractus illicitus, & à lege reprobatus dici non debet nisi manifestè appareat.*
37 *Pretij tenuitas non arguit contractum fœneratitium.*
Et quod ad præsumendum dolum solum non sufficiat, num.38.
39 *Restituere verbum mutuum vel pignus, non venditionem inferre.*
41 *Rusticus, & mulier, an sic ignari & simpliciter sint, vt nil de ipsis mali possit suspicari, iudex arbitrabitur.*
42 *Datio insolutum, vim obtinet venditionis.*
Et in ea non facilè præsumi fœnus, nu.43.
44 *Vsurarius & fœneraticius contractus censetur factus ab iis, quos lex animum non contrahendi habuisse præsumit.*
45 *Simulationem ad detegendam animus declaratur ex tractatis ante contractum.*
Nisi tamen contrarium expressè constet, nu.48.
46 *Instrumenta ex intervallo facta, maiorem arguere suspicionem.*
47 *Assecurari super bonis, quem contractum significet.*
49 *Vsurarius præsumitur contractus, ob læsionem provenientem ex quantitate pensionis pendente tempore de revendendo.*
50 *Reditus centum aureorum quis sit.*
51 *Reditus tot esse debent, vt 20. annis sortem æquent.*
52 *Vsurarius contractus arguitur ex læsione in pretij quantitate, cum pacto de revendendo.*
53 *Vsura id omne est, quod sorti accedit.*
54 *Iactare suum nemo præsumitur.*
55 *Vsurarium contractum arguit, si plus ex venditione secunda percipitur quam illud sit, quod non in pecunia, sed alia re solutum sit.*
56 *Vsura est, rem meliorem pro deteriore recipere.*
57 *Vsurarius præsumitur contractus, si in pacto de revendendo impensa quæ ad emptorem spectet, & locatorem, imponat venditori & conductori.*
Nisi tamen quid iusto pretio plus numeretur, nu.59.
Aut in ea regione sic consuetum sit paciſci, nu.60.
58 *Instrumentorum impensam, is qui acquirit, solvere debet.*
61 *Vsurarium contractum arguit res pro parte vendita, pro parte donata, nulla donationis iusta causa subsistente.*
Et quod nec iuramentum adhibitum aliquid operetur, num.62.
63 *Fœnus exercere, qui non erubescit, nec etiam peierare erubescet.*
64 *Vsurarium contractum, arguunt etiam verba in pacto de revendendo apposita.*
65 *Pacta insolita, & contra naturam contractus, simulationem arguunt.*
66 *Livellarius non proprietatem, sed vtile dominium vendere dicitur.*
67 *Clausulæ insolitæ in contractu, eundem arguunt necessarium.*
Requiri tamen, vt aliæ præsumptiones concurrant ad detegendam simulationem, nu.69.
68 *Pacta reprobata arguere simulationem, & quod idem sit insolitis.*
70 *Vsurarius præsumitur contractus, si cum pacto de revendendo adiectum sit ab emptore, vt nisi vsque ad certum tempus non dissolveretur.*
Quæ tamen præsumptio aliarum indiget adminiculo, num.70.
Excepta venditione censuum, & redituum annuorum, vbi sola sufficeret, nu.71.
72 *Vsurarius arguitur contractus, si cum pacto de revendendo adiectum sit, vt vsque ad certum tempus possit venditor redimere.*
Et quid de pacto, vt post certum tempus liceat venditori, si velit redimere, nu.73.
74 *Fundum tradente venditore cum pacto, vt ei loceturin perpetuum, & quod vsque ad decennium vel in perpetuum possit redimere, simulatio præsumitur.*
75 *Ementes rem cum pacto de revendendo, cur impensas & melioramenta in re non faciant.*
76 *Pactum de revendendo fieri ad certum tempus melius esse quam perpetuò.*
77 *Simulatio contractus præsumitur, si pactum inter contrahentes sit vt quandocunque pretium venditor restituat, rem reddat emptor.*
78 *Restitutio, magis ad mutuum, quàm ad venditionem accedit.*
79 *Pacta claudicantia veluti omnia ad favorem emptoris adiecta contractum simulatum arguunt & fœneratitium.*

BIU Cujas

Eam tamen coniecturam solam non sufficere, n.80.

81 *Venditore asserente se centum aureis indigere, quos si emptor numeret se venditurum fundum cum pacto de reuendendo, eligendum ex multis ab emptore, simulationis est præsumptio.*

Idem si emptor verum pretium numerare velit, venditor autem leuem summam tantum petat, num.82.

83 *Pretio iusto vendere velle, imò pluris potius quàm minoris quis præsumitur.*

84 *Pretij tenuitas contractum arguit simulatum, & vsurarium.*

85 *Emptore rem emptam videre non curante, sed simpliciter re concedente nomine liuelli vel locationis ipsi venditori, simulationis est præsumptio.*

Quæ tamen sola non sufficeret ad detectionem, num.86.

87 *Emptor verisimiliter emere non præsumitur, qui similia prædia vendit.*

Quæ tamen præsumptio leuis est, nisi aliæ concurrant, nu. 86.

88 *Contraria agere incontinenti nemo præsumitur.*

90 *Venditio clam & occultè facta cum pacto redimendi, & concessione locationis aut liuelli, præsumitur simulata & fœneratitia.*

Nisi justa de causa id fiat, num.93.

91 *Actionum cessio clam facta præsumitur simulata.*

92 *Donatio facta clam ab eo, qui pòst deliquit, in fraudem fisci facta præsumitur.*

94 *Instrumentum diu occultatum, præsumi simulatum.*

95 *Loci qualitas contractum simulatum nonnunquam arguit.*

Non tamen sola hæc præsumptio sufficit ad detegendum contractum vsurarium. nu.97.

Et quando cesset illa præsumptio, num.98. & 99.

96 *Actum id præsumitur in dubio, quod eo loci fieri consueuit.*

100 *Fœneratitius contractus præsumitur, cum pacto de reuendendo factus, ab eo qui consueuit contractus similes facere.*

Debere tamen concurrere alias coniecturas, num.104.

101 *Facti qualitas secundum qualitatem personæ facientis interpretatur & præsumitur.*

102 *Bonum à bono, malum à malo factum præsumitur.*

103 *Malus semel in eodem genere mali semper præsumitur talis.*

105 *Contractus factus ab vsurario facilè præsumitur vsurarius aliis coniecturis accedentibus.*

Ad detegendum tamen simulationem solum non sufficere, neque & cum pacto de reuendendo, num.108.

Idque præsertim si per quendam circuitum emat, nume. 106.

107 *Rem fœneraticiam, sicut & furtiuam, emere non est permissum.*

109 *Simulationis & fœnoris suspicio in probo viro cessat.*

110 *Venditore in possessione rei venditæ permanente, simulationis est præsumptio.*

Eamque iuris esse secundum Io. Andr. num.111.

112 *Venditio modico tempore durans, simulata præsumitur, & vsuraria, si tamen ita expressè actum sit, vt modico tempore duret, num.114.*

113 *Venditiones fieri solent, vt res perpetuò sit penes emptorem.*

115 *Vsurarij contractus præsumptionem facit, modus ab emptionis aut venditionis contractu, recedendi.*

116 *Insolita suspicionem arguunt.*

117 *Fœneraticij contractus præsumptiones, quomodo purgentur.*

POsteaquã de præsumptionibus & coniecturis, quę versantur circa cõtractum pignoris, & hypothecę

disserere cœpimus, visum est ad rem pertinere, si nunc explicemus, an & quando pignoris & hypothecę contractus simulatus, & vsurarius, vel verus emptionis, & venditionis præsumatur? Quam disputationem valdè vtilem & in foro frequentissimam, vt dilucidè absoluam, præmittenda sunt prius aliqua, illud primum simulationem in contractu † considerari quatuor modis. Sicuti post Bartol. *in cons. 65. Petrus Nicolæ. lib. 1.* tradit Afflict. *in c.1. in princip. nu.11. de feudo dato in vicem legis commiss.* inter quos primus est, qui ad rem nostram pertinet, quando scilicet in veritate agitur, vt vnus contractus, hoc est pignus, celebretur, & tamen alius nempe emptionis, & venditionis simulatur celebrari. De hac simulatione nunc dicemus: de aliis vero in subsequentibus præsumptionibus. Præmitto secundò, contractum † sui natura non præsumi simulatum & vsurarium: sicuti scripserunt Bar. *in d. cons. 65. col. 2. vers. sed ad hoc, libro* 1. Bald. *in l. rogasti, §. si tibi in fi. ff. si certum pet.* vbi Dec. *num.6.* & alij multi quos congessi *in cons. 109. num. 3. libro 2. & in cons. 343. num. 1. lib. 4.* Et ratio huius sententiæ illa est, quia contractus vsurarius* lege diuina & humana damnatur, & ob id, qui sic contrahit, peccat, & delinquit, quod sanè delictum non præsumitur *l. merito, ff. pro socio.* Et tanto magis hoc locum habet, quando publicè confectum fuit † instrumentum, quod præsumptionem veritatis habere dicitur, vt respondi *in d. cons. 343. num. 2.*

Porro † quando aliqua exstat præsumptio & coniectura, & agitur de solo animæ periculo, contractus præsumitur potius vsurarius quam justus. Ita intelligo Geminia. *in cons. 16. colu. 3. vers. præterea, & in cons. 152. in fi.* & alios quos commemoraui *in cons. 109. nu. 24. lib. 2.* Et illis accedit Natta *in cons. 198. nu. 21. lib. 1.* Ita pariter quando extant coniecturæ & præsumptiones, iudicatur contractus simulatus, & vsurarius ad commodum & vtilitatem læsi atque decepti, sicut scripsi *in d. cons. 209 n. 7. & in d. cons. 343. n 19.* Verum ambigitur quales esse debeant hæ præsumptiones, & coniecturę? Aliqui scripserunt esse oportere vrgentes. Ita Castr. *in cons. 74. In causa mota, contra domi. Dorotheam, lib. 2.* Cæpolla *in tract. de simulatione contractuum, n. 90. vers. si vero probari non posset,* & Iason *in l. si quis ex argentariis, §. Prætor ait, nu. 26. ff. de eden.* Aliqui verò opinati sunt, sufficere etiam leues, sic sibi parum constans respondit idem Castr. *in cons. 109. Visa petitione, col. 2. in princ. li. 2.* & idem censuit Natta *in cons. 198. nu. 16. lib. 1.* Alij verò, quos sequor, hoc † judicis arbitrio tribuunt. Ita post alios scripsi *in lib. 2. de arbitr. judicum, casu 247.* & in specie responderunt Decianus *in consilio secundo, nu. 2. libro 1.* & Hier. Gabr. *in cons. 74. nu. 5. libro primo.*

Præmitto & tertiò vnam solam præsumptionem, & coniecturam ad detegendum † contractum vsurarium, & fœneraticium non sufficere, sed duæ, secundum aliquos, vel tres ex aliorum opinione necessariæ sunt: Alij verò dixerunt, esse hoc judici arbitrarium. Ita tradunt Cæpolla *in d. Tract. de simulatione contractuum, nu. 108. in 5. conclusione, in nona, &* 10. Didacus *in lib. 2. varia. resolu. cap. 8. nu. 4. versic. cæterum ad sedandam,* & Hier. Gabriel. *in d. cons. 74. num. 5.* Et nos de singulis præsumptionibus, & coniecturis infra differentes, non semel suis locis admonebimus.

Præmitto quartò & vltimò esse etiam judici arbitrarium, æstimare quod pretium dicatur † esse paruum, & modicum in venditione, vel in locatione, ad arguendum, & detegendum contractum simulatum, & vsurarium. Ita tradit Cæpolla *in d. tractat. de simulatione contractuum, num. 111. versic. sexta & vltima*

BIU Cujas

opinio, & nu. 112. Et ibid. *nu.* 113. scribit, judicem arbitrari debere, secundum qualitatem personarum, rei, causæ, & contractus. Nam arbitrari poterit aliquando sufficere læsionem in tertia parte justi valoris, aliquando citra dimidiam, aliquando etiam vltra dimidiam, quæ singulatim explicat ipse Cæpolla quem secutus sum *in lib. 2. de arbit. judic. casu* 217. *in fin.* Illud vero obseruãdum est, quod res quæ venditur cum pa-
9 cto † de reuendendo, minoris est valoris & pretii, quã illa quæ liberè venditur: cum nemo sit, qui non cupiat habere potiùs rem irreuocabiliter suam, quam reuocabiliter. Ita Abb. Butr. & reliqui, *in cap. ad nostram, de empt. & vend.* & alios commemorant, ac sequuntur Roland. *in cons.* 58. *n.* 1. *lib.* 4. & Decian. *in cons.* 2. *num.* 169. *lib.* 1.

His præmissis, disseramus nunc de singulis præsumptionibus.

Prima itaque præsumptio, & coniectura contractus fœneraticij & vsurarij est, quæ secundum aliquos su-
10 mitur ex pacto de retrouendendo. Nam non* emptio, & venditio sed pignus ex illo contrahi præsumitur, ita Bart. *in l. creditor.* §. *vltim. ff. qui pot. in pign. habe.* & Bald. *in l. creditoris, in fin. C. de pignor.* Cæterum à Bart. & Bald. dissentiunt alii, maximè Angel. *in l. ad officium, in fin. ff. comm. diuid.* qui contrarium dixerunt,
11 pactum scilicet de retrouendendo esse justum, & †lege diuina ac humana permissum, & propterea ex eo argui non posse contractum esse vsurarium. Rectius Bartol. Cæpol. *in tracta. de simulatione contractuum, co. 6. ver. ego Bartholomæus.* distinguit permultos casus, quos commemorabimus, & aliqua non contemnenda adiungemus.

12 Primus itaque est casus, quando tempore † contractus emptionis, & venditionis, actum non fuit expressè nec tacitè de retrouendenda re vendita, sed deinde ex interuallo promisit venditor retrouendere. Hoc in casu permissa est pactio hæc, & propterea ex ea argui non potest contractus fœneraticius. Ita Cæpolla *in dict. tract. de simula. contractuum nu.* 4. *ver. primo casu.* & alios retuli *in lib. 2. de arbitr. iudi. casu* 13. *nu.* 3. vbi declaraui, nisi coniecturæ aliæ contrariæ extent. Est ratio, quia nullus extitit contrahentium animus, sic paciscendi ab initio, & fuit in libera potestate emtoris, contractu ipso jam perfecto, non promittere reuendere. Et propterea fuit eius liberalitas sic paciscì. Et ea quæ fiunt ex interuallo non possunt adduci ad probandum simulationem. Ita Bald. & Angel. *in l. si quis cum aliter, de verborum obliga.* & in specie magis Afflict. *in c. 1. in prin. n. 6. de feudo dato in vicem legis commiss.* Estque pactum ipsum de retrouendendo sui
13 natura permissum † lege humana, *l. 2. Cod. de pact. inter empt. & vend.* imò & diuina, vt *Leuit. cap.* 25. & scribũt egregiè Albert. *in dict. l.* 1. Cæp. *in tracta. de simulatione contractuum, nu.* 53. Tyraquellus *de retract. conuentional. in proœm. nu.* 2. Natta *cons.* 198. *nu.* 2. *lib.* 2. Didac. *in lib.* 3. *variar. resolut. cap.* 8. *nu.* 4. & nouè bene eruditus Ioan. Bapt. Lup. *in commentar. ad d. l. 2. C. de pact. inter empt. & vend. in 2. par. in proœm. n.* 25. Decia. *in cons.* 2. *n.* 134. *lib.* 1. & Osasc. *in decis.* 42. *nu.* 10.

Extenditur primò hic casus, vt locum habeat etiam quando in illo contractu emptionis, & venditionis,
14 interuenisset * læsio aliqua, vt quia justo pretio res vendita non fuisset. Nam adhuc pactum de retrouendendo subsecutum ex interuallo non arguit contractum ipsum vsurarium. Ita Cæpol. præcitato in loco, *num.* 4. *in fin. & num.* 5. quem secuti sunt Alexand. *in cons.* 28. *col.* 2. *ver. & quamuis, libro* 3. Ripa *in l. nemo potest, nu.* 73. *de legat.* 1. & alios refert Cagnol. *in l. 2. nu.* 6. *& nu.* 130. *C. de pact. inter empt. & vend.* Hoc enim læso redditur tantummodo actio, qua rescindere possit ipsum contractum, juxta *l. 2. C. de rescind. vend. & c. cùm dilecti & c. cum causam de emp. & vendit.* ita docuit Cæpol. *præcitato in loco.* Et idem prius respondit Bald. *in cons.* 205. Iacobus *lib.* 1. Et Cæpol. *nu.* 7. addit
15 differentiam esse inter contractum †vsurarium, & contractum illicitum, non tamen fœneraticium. Nam quando est vsurarius, rescinditur, & fructus percepti restituuntur, seu cum ipsa sorte compensantur, *cap. ad nostram, de empt. & vend. & cap. illo vos, de pignor.* Quando vero est solummodo illicitus, fructus non restituuntur, sed contractus tantùm rescinditur, restituto pretio, vel justum ipsum pretium, firmo manente cõtractu, suppletur, *l. 1. C. de rescind. vend.* vbi latissimè scribentes omnes explicant quæ paucis præcitato in loco traduntur. Cæterùm ab Alexand. Cæpol. & aliis prædictis dissentiunt Castren. *in cons.* 100. *colum.* 2. *ver. est etiam, lib.* 2. & alii relati à Io. Baptist. Lupo, *in d. l. 2. C. de pact. inter empt. & vend. part.* 2. §. 1. *n.* 34. Crediderim primam illa opinionem veriorem esse, nisi aliqua coniectura concurrat, vt si emptor solitus est fœnerari. Ita Alexand. seu alter quis, inter eius responsa, *in cons.* 119. *colum.* 2. *versic. posset ergo, lib.* 4. Tyraqu. *de retract. conuent. in præfat. nu.* 9. & Crauet. *in cons.* 136. *n.* 18. & dicam infrà in secunda coniectura. Idem quando clam, & secretè confectum fuisset instrumentum illud pacti de reuendendo, vt admittit Lupus præcitato in loco, *nu.* 35. ex his præsertim, quæ tradit Cæpol. *in d. tractatu de simulatione contractuum, nu.* 19. *præsumptio.* & nos infrà exponemus.

Secundus est casus, quando pactum reuenditionis fuit appositum in ipsomet contractu emptionis & venditionis, vel incontinenti post, sed tamen nulla fraus,
16 dolus, læsio, † & deceptio intercessit in ipso contractu, vel in ipso pacto. Hoc etiam casu contractus iste dici non potest vsurarius, ita Cæpol. *in d. tract. de simula. contract. nu.* 8. *vers. secundo casu.* Nam cùm hoc pactum reuendendi sit sui natura licitum, iure scilicet diuino, & humano permissum, sicuti suprà demonstrauimus, & probat Cæpol. *vbi suprà nu.* 53. nil refert, quòd adiiciatur ipsimet contractui, vel quod ex interuallo apponatur.

Nec refert, quòd pactum hoc collatum sit in voluntatem venditoris, vel emptoris, quemadmodum admittunt Didacus *in d. lib.* 3. *variar. resol. cap.* 9. *in princ.* & Lup. *in d. l. 2. in præf. t. 2. part. nu.* 25. & idem sensit Cæpol. *de simulat. contract. in* 10. *&* 11. *præsum.* Et propterea siue pactum hoc † collatum sit in voluntatem
17 emptoris, siue venditoris, semper emptor facit fructus suos. Quando est in facultate venditoris redimere, dubium non est, quin emptor faciat suos fructus interim perceptos, ita Abb. *in cap. ad nostram, nu.* 8. *de empt. & vend.* & alii commemorati à Didaco & Couarruuia *præcitatis in locis.* Quando vero pactum reuendendi est positum in voluntate & arbitrio emptoris, maius est dubium, an ipse emptor faciat hos fructus suos? Recepta magis opinio est, teste Ioan. Coral. *in l. 3. Miscel. c.* 9. emptorem non lucrari hos fructus. Et hanc secuti sunt alii relati à Lupo, *præcitato in loco, num.* 26. Dissentiunt tamen glos. Card. & Imol. *in d. c. illo vos, de pign.* quos probatũt Didac. & Lup. *vbi supra.* Et rectius hos sensisse existimo. Rursus nulla est hoc in casu differentia, quod hoc pactum reuendendi sit perpetuum, vel ad tempus, cum semper sit iure humano ac etiam diuino permissum, ita tradit Cæpolla *in dicto tractatu*

BIU Cujas

de simulat. contract. num. 53.

Tertius est casus, quando in ipso contractu interuenit fraus, vel dolus, vel simulatio verè, vel fictè, vel tacitè, vel presumptiuè. Et adest etiam deceptio, siue læsio in venditione, vel locatione, vel pacto de reuẽden-
18 do. Hoc in casu sine controuersia † contractus iste dicitur fœneraticius. Ita Cæpol. *in d. tract. de simulatione contractuum, nu. 12. ver. tertio casu principali.* Verè
19 autem dolus, † vel fraus, vel simulatio (inquit Cæpolla) dicitur interuenisse, quando actum fuisset inter partes quod licet instrumentum loqueretur de vendi-
20 tione, nihilominus intelligeretur esse pignus. Fictè † verò (ait Cæpol. qui supra) dicitur interuenisse dolus, vel fraus aut simulatio, quando lex, vel statutum ita fingeret: Si quis fecerit talem contractum fingatur vsurarius vel simulatus. Et inquit ad rem facere gl. *l. vnic. §. accedit, C. de rei vxor. act. & in l. non est verisimile. ff. quod met. cau. & in c. is qui fidem de Sponsa.*

Cæterùm difficile est tueri, quod statutum ita possit disponere, quod fictio præsupponat veritatem esse in contrarium, sicuti gl. *d. §. accedat,* manifestè dixit. Dici fortè potest Cæpollam sensisse, quod fictio hæc sumatur pro præsumptione juris, & de jure, quæ à pari procedit cum fictione, quod hoc, vt non admittatur probatio in contrarium, quemadmodum habetur *in d.*
21 *c. is qui fidem,* allegato à Cæpolla. Tacitè † dolus vel simulatio dicitur interuenisse, quando tacitè actum est inter contrahentes, quod licet instrumentum fieret de venditione, tamen in veritate esset pignus, vel econtra.
22 Præsumitur † dolus, vel simulatio interuenisse dicitur in contractu, quando non constat quid actum sit expressè, tacitè, vel fictè, sed coniecturis & præsumptionibus, fraus, dolus, vel simulatio detegitur. Quas quidem præsumptiones, & coniecturas enumerabimus infrà à secunda vsque ad finem.

Quartus est casus, quando in ipso contractu venditionis, locationis, & pacto de reuendendo interuenit
23 fraus, dolus, & simulatio: sed tamen nulla commissa † est deceptio, & læsio in pretio venditionis, locationis, & pacto de reuendendo. Hoc in casu si ex parte vtriusque interuenit, dolus, fraus, vel simulatio, contractus dici debet simulatus & fœneraticius, ita Cæpol. *in dict. tract. de simula. contract. nu. 90. vers. quarto vero casu,* & propterea rescindi posse & debere tam in foro Ciuili & Canonico, quam in foro conscientiæ. Si verò (inquit Cæpol. *d. n. 90. ver. sed si fraus*) dolus & fraus interuenit ex parte vnius contrahentium tantummodo subdistinguit Cæpol. multos casus quos hic repetere supersedeo.

Quintus est casus, quando dubitatur, an in dictis contractibus interuenerit dolus, fraus, vel simulatio, sed tamen in damnum venditoris interuenerit læsio
24 in tribus, † hoc est venditione, conductione, & pacto de reuendendo. Hoc in casu scriptum reliquit Cæpol. *in d. tract. de simulat. contractuum, n. 93. ver. quinto vero casu,* sine controversia contractum esse illicitum, & præsumi simulatum, ac etiam vsurarium, ex quo hæc læsio concurrit cum pacto de retrouendendo, juxta *c. ad nostram de empt. & vend. & c. illo vos de pign.* & dicemus infra.

Sextus est casus, quando ambigitur an in dictis contractibus interuenerit dolus, fraus, vel simulatio, sed
25 ad venditoris detrimentum interuenit læsio in * duobus contractibus tantum, hoc est in venditione, & conductione, vel in venditione, & pacto de reuendendo. Hoc in casu Cæpolla in præcitato loco, *num. 93. ver. secundo casu, quando, &c.* subdistinguit multos casus quos nunc non refero.

Septimus est casus, quando dubitatur, an in dictis contractibus interuenerit dolus, fraus, vel simulatio, sed tamen ad venditoris detrimentum interuenit læsio
26 in vno * tantum, hoc est, aut in venditione, aut in locatione, aut in pacto de reuendendo, & læsio est minus dimidia iusti pretii. Hoc in casu Cæpol. *in d tract. de simulatione contractuum, nu. 98. ver. 6. casu principali,* scripsit contractum non dici illicitum, nec præsumi fœneraticium, tam in foro Pontificio, quàm Cæsareo, cùm vtroque iure permissum sit contrahentibus se inuicem decipere.

Octauus est casus, quando prædicta læsio est prope
27 dimidiam iusti* pretii. Et tunc quoad præsumendum contractum vsurarium, idem (inquit Cæpolla) dicendum est, quod dicemus infra de læsione vltra vel citra dimidiam, quo vero vt contractus dicatur illicitus, & ob id rescindendus, juxta *l. 2. Cod. de rescind. vend.* dicendum est, non censeri illicitum.

Nonus casus, quando læsio est † vltra vel citra dimi-
28 diam justi pretij, sed nullum adest pactum de reuendendo: atque ita unum tantum adest, nempe læsio, nec emptor solitus est fœnerari, nec etiam aliqua adest alia mala præsumptio. Hoc casu contractus non præsumitur fœneraticius, & simulatus. Ita Cæpol. præcitato in loco, *nu. 99.* post Cyn. & Iacob. de Arena *in l. emptione, q. 3. C. plus valere quod agitur, &c.* Idem scripserunt Gozad. *in l. 2. n. 192. C. de pact. inter empt. & vend.* & Hier. Gabr. *in cons. 74. nu. 9. in fin. & n. 10. lib. 1.* Et ii adducti sunt text. *l. interpositas, C. de transact.* vbi Ang. *& l. dolus, C. de rescin. vend.*

Decimus est casus, quando tria interueniunt, † nem-
29 pe læsio in vno ex contractibus vltra dimidiam justi pretij, pactum de reuendendo, & quod emptor sit solitus fœnerari. Hoc in casu receptissima est sententia Legistarum, Canonistarum, & Theologorum, contractum præsumi simulatum, & vsurarium. Ita Cæpol. *in d. tract. de simulatione contractuum, n. 107. ver. tu tamen in hac quæst. & n. 108. ver. secunda conclusio,* qui testatur hanc esse communem, & in foro sic seruari. Hanc quoque secuti sunt Cynus, Castren. Salyc. & alii permulti, quos commemorat & sequitur Didac. *lib. 3. var. resol. c. 8. n. 4. ver. nu. hac tria.* & alios referam in subsequenti casu. Et sententiam hanc probant *d. c. ad nostram de act. empt. & vend. d. c. illo vos, de pign. quæ* explicat Cæpol. & nos infrà attingemus. Est tamen obseruandum, quod læsio considerari debet habita ratione etiam pacti de reuendendo: cùm certum sit, rem esse minoris valoris, cùm adiectum est pactum ipsum de reuendendo, sicuti auctoritate multorum responderunt Roland. *in cons. 58. n. 11. lib. 4.* & Decia. *in cons. 2. nu. 169. lib. 1.* & diximus suprà in tertio præmisso.

Vndecimus est casus quando concurrunt duo, hoc
30 est, læsio in † vno tantum contractu vltra dimidiam justi pretii, & pactum de reuendendo. Hoc in casu variæ sunt Doctorum opiniones. Prima fuit eorum, qui scripserunt, his duobus tantùm concurrentibus præsumi cõtractum fœneraticium. Ita glo. *in c. conquestus, de vsuris,* vbi Abb. & Ioan. de Anania, idem Abbas, *in c. ad nostram, n. 4. de empt. & vend.* & ibidem prius Ioan. Andreæ, & Butrius, quos secutus est etiam ibi idem Abbas *in cons. 76. li. 1.* Archidiac. *in c. plerique, decimaquarta, quæst. 3.* Albericus *in l. emptione, Cod. plus valere quod agitur.* Imola *in c. illo vos, n. 15. de pignor.* Castren. *in cons. 109. Visa petitione prædicta, col. 1. lib. 2.* Ambrosius de Vignate *in c. salubriter, n. 111. de vsuris.* Guido Papæ *in cons. 180.* Alexand. *in cons. 54. n. 1. lib. 2.* Afflictus *in decis. 339. & in cap. 1. in princ. nu. 16. & nu. 44. de feudo dato in vicem legis commissor.* Ruinus

in consil.16.nu.11.lib.4. Ferrarius *in cautela* 17.qui testatur hanc magis esse communem, & seruari in iudicando. Idem affirmarunt Cassiodorus *in decis.1.tit. de vsuris.* Paris. *in cons.54.num.62.& in cons.55.nu.29.lib.* 1.Bertrandus *in cons.287.libro 2.parte* 1. Iacobin. *in l. si quis nec causam,§.1.ff.si certum petatur.* Chassanæus *in commentariis ad consuetud.Burgundiæ,rubric.5.nu.* 12.Capra *in regul.*87.*&* 173.Grammat.*in decis.76. nu.* 30. Crauet. *in cons.156.num.4.& num.* 7. qui affirmat Senatum Taurinensem ita judicare consueuisse. Eandem secuti sunt Natta *in consilio* 198. *num.*8. *lib.*1. *& in additio. ad Alex.in cons.*54.*lib.*6.Grassus *in communibus opinionibus, lib.*1.*cap.*3.*n.*8. Viuius *in communibus opinionibus, in verbo,vendere, & in verbo,contractus.* Emanuel Soarez *in thesauro receptarum sententiarum,in verbo,contractus,n.*20. Io.Baptista Lupus *in l.*2. *in secunda parte,n.*29.*versic.tu autem,C. de pactis inter empt.& vendit.* Hier.Gabriel. *in cons.*74.*nu.*3.*lib.*1. Et testatur Cæpolla *in d.tract.de simulatione contractuũ, n.*100.hanc opinionem consulendo probasse collegiũ Mediolanense & Papien. *viso consilio Ioan.de Castello Episcopi Vicentini.* Scripsit etiam Cæpol. sic respõdisse Signorol.*in cons.incipiente:Certo tempore Ioan.de Homodeis,* & illi subscripserunt Fulgos. Plumbinus, Vicomercatus,Prosdocimus de Comitibus. Franc. Capilistius, Henricus Alamus, Alexander, & Benedictus de Doctoribus,affirmat quoque Cæpolla sic bis consuluisse Antonium Rosellum.Eandem visus est probare Mascardus *in conclu.*441.*n.*2.His constat receptissimam esse hanc sententiam , quod scilicet hæ duæ præsumptiones sufficiant. Et ii adducti sunt præcipuè text.*cap.ad nostram,de empt. & vend.& c. illo vos, de pign.* de quorum sensu & intellectu dicemus statim.

31 Secunda fuit opinio eorum,qui dixerunt,quòd*imò hæc duo,læsio scilicet pretii, & pactum de reuẽdendo non sufficiunt ad arguendum contractum vsurarium. Ita sanè Iacobus de Arena,& Cynus *in l.emptione,qu.* 4.*C.plus vale.* Ioan.Andr.*in c.illo vos,de pign.*&ibidem Zarabella, sic & Ancharan. *in c. ad nostram de empt. & vend.* Laurentius Rodulphus *in tract.de vsuris,* qui affirmat,sic etiamscripsisse Laurentium de Pinu,&Castrens.*in con.*74.*In causa mota per Domi.Dorotheam,in lib.* 2. Et prædictos retulit ac secutus est Cæpol. *in tract. de simulatione contractuum,nu.*101. qui dixit, se semper hanc opinionem probasse consulendo,&quod si casus eueniret, sit consuleret, & judicaret, & idem *eod.in tract.n.* 18.*&* 19. Et prædictis accedunt Arch. *in c.plerique,*14.*q.*2.Bald.*in c.*1.*de feudo dato in vicem legis commisso.* Alexan.*in cons.*109.*colu.vlt.li.*4.Corne. *in consil.*4.*lib.*1.Socin.Sen. *in cons.*248.*lib.* 2. Ruin. *in con.*16.*n.*10.*lib.*4.Decius *in con.*167.*n.* 2.*& in con.*192. *nu.*3.*&* 4.Antonius Burgos *in d.c.ad nostram,num.*14. Boerius *quæst.* 102. *nu.* 5. qui testatur se ita judicasse, & consuluisse : sicuti verè consuluit *in cons.*31.Socinus *in cons.* 50. *nu.* 3. *lib.* 1.& esse magis communem asseruit Tyraquellus *in tract. de retractu conuentionali,in præfatione,n.*5.sic & Corasius *li.3.miscella.cap.*9. Cagnolus *in l.*2.*nu.*50.*C.de pactis inter empt.& vend.* & ibidem Gozadinus *nu.*30.*versic.*3.*quæro.* Ita quoque Osascus *in decis.*42.*colum.vltim.* Rolandus à Valle *in cons.*58.*nu.* 10.*lib.*4.qui alios nonnullos refert. Sic & Decianus *in cons.*2.*num.*176.*&* 177.*lib.*2.Bursat. *cons.* 117.*num.*13.*lib.*1.Franc. Beccius *in cons.*52.*nu.*7.& Rimin.iun.*in cons.*218.*num.* 13. *lib.*2. Et hanc visus sum sequi *in lib.2.de arbitr.iudic.Casu* 217.Et ex prædictis Cæpolla *in dict.tractat.de simulatione contractuum.n.* 108.*versic. quinta conclusio.* facit conclusionem, quod 2 ad detegendum†contractum fœneraticium,non sufficiunt duæ præsumptiones. Et hæc opinio fulcitur multis his rationibus, & argumentis secundum Cæpoll.*in d.tract. de simula. contractuum,nu.* 102.

33 Primò ea ratione, quòd contractus † præsumi & iudicari debet, qualem eius prima facies ostendit,*l. cum precib.Cod.de prohib.si.tantũ,ff.de S.C.Maced.*&tradũt Dec.*in l. vltim.nu.* 14.*C. de edi. Diui Adr. tollend.* & ibid.Zuch.*n.*81. & in specie Baldus *in cap.*1.*in princip. de feudo dato in vicem legis commisso.* Abbas *in cons.* 15.*in fine,& in cons.*49.*colu.*2.*lib.*1.& Alexand.*in con.*3. *colu.*2.*lib.*1.quos secutus est Crauet.*in cons.*20.*nu.*1. & Decia.*in con.*2.*nu.*61.*lib.* 1. qui multis comprobauit. Atqui prima ipsa facies huius contractus, non ostendit esse fœneraticium. Ergo talis præsumi non debet argumen.*d.cap.illo vos,*ĵuctaglo.*in verbo,ex forma&c. in ciuitate, in verbo,ex forma, de vsuris.* Cæterum facilè responderi potest,quod etsi prima ipsa facies scripturæ contractus, non ostendit contractum esse vsurarium:attamen probata ipsa læsione,& adiecto pacto de reuendendo, colligitur coniectura iure probata,& recepta contractum esse fœneraticium. Illud enim

34 satis expressum * dicitur, quod colligitur ex conjecturis à lege probatis : sicuti diximus sup.*lib.*1.*q.*45.

Secundò motus est Cæpolla, quòd in dubio stãdum

35 est † instrumento:nec in dubio præsumitur simulatus, & vsurarius, *l. cum precib. C. de prob.* & latè supra *in prin.huius præsumptionis* diximus.Atqui hoc in instrumento & contractu,nullum est factum verbum,quod sit vsurarius. Ergo &c. respondetur vt suprà. Et contractus præsumitur legitimus, & non simulatus, nisi

coniecturę contrariæ existant.

Tertiò suffragatur secundùm Cæpollam, quòd con-

36 tractus* dici non debet illicitus,& à lege reprobatus, nisi manifestè appareat, *l. prauaricationis,*§.*vlti ff.de prauaric.c. vlti.*31.*q.vlti.c.præterea* 23.*distinct.& in c. quid autem,*30.*quæst.*4. Atqui nulla lege reperitur cautum, quòd si in contractu adest læsio, & pactum de reuendendo, dici debeat vsurarius. Ergo talis non est judicandus. Hoc argumentum est satis solidum : cum pactum ipsum de reuendendo sit sui natura permis-

37 sum,vt diximus suprà. Nec ipsa tenuitas pretij † arguit contractum fœneraticium : cùm lex concedat aliud remedium , nempe ipsius contractus rescissionem,*l. secunda,Cod. de rescindend. vendit.* vt diximus suprà. Quod intelligo, nisi pretium esset admodum tenue, vt dicemus infra *in 3. opin.*

Quartò sic argumentatur Cæpolla,iure Canonico duo tantum sunt iura, quibus videtur probari, an & quando præsumatur contractus simulatus,in fraudem vsurarum celebratus,videlicet *d.ca.illo vos,de pign.& cap.ad nostram, de empt.& vend.* quibus fulcitur opinio Doctorum affirmantium duo hæc sufficere.Atqui duo illa jura (inquit Cæpol.) requirunt alias præsumptiones vltra illas duas. Ergo hæ duæ non sufficiunt. Respondetur prædicta duo iura nil etiam hac pro opinione vrgere vt statim dicemus.

Quintò arguit Cæpolla auctoritate glossæ *in l.dolus,*

38 *C.de rescin.vend.* quæ dixit quod sola † paruitas pretii non sufficit ad præsumendum dolum , sed coniuncta cum aliis, sicut *l.cum ii,§. modus.ff.de transact.* atque ita loquitur in plurali, dum dicit, cum aliis: & sic saltem duæ aliæ præsumptiones requiruntur, argum. *l. vbi numerus, ff. de testib.* & confert text. *l.instrumẽta in gloss.vltim.Cod.de proba.* Et hoc idem tradit ipse Cæpol. præcitato in loco, *nu.*18.*&* *num.*107.*versi. sed quantum ad hoc,* & Moderni Parisien. *in tractat. de vsur.num.*397.

Cæterùm respondetur , glossæ auctoritatem esse proba-

probabilem, non autem necessariam.

Sextò perpendit Cępol. *num.105. text. in d. ca. ad nostram, de empt. & vend.* vbi tres erant præsumptiones, prima ob pretii scilicet paruitatem, vt colligitur ex illis verbis, quòd vix dimidiam pretii contingebat: secunda ob pacta de reuendendo, ibi promisit, vt quandocunque vsque ad nouennium daret sexaginta vncias aureorum, domos eius restitueret, & oliuas. Tertia, quod ille Martinus emptor, non teneretur restituere domos, & oliuas vsque ad septennium ipsi venditori, qui ibi appellatur debitor.

Quartam etiam prę sumptionem considerat Cępolla, quia ibi dictum fuerat, quod emptor teneretur resti-
39 tuere rem, numerato ei pretio, quod verbū* restituere significat mutuum vel pignus, non autem venditionem, vti dicemus infra *in* 13. *coniectura*. Quocirca (inquit prędicato in loco Cępolla) cum Pontifex Max. dixerit, quod contractus ille prę sumitur fœneraticius ex his quę dicuntur ibi, sequitur dicendum, quod saltem ibi concurrebant tres coniecturæ, nempe pretiū modicum, pactum de reuendendo, & quod emptor non teneretur reuendere, nisi elapso certo termino. Et hanc interpretationem, suppresso Cępollę nomine, probarunt & Did. Couarr. *in lib. 3. var. resol. c. 8. nu. 4. vers. sed si exactius pensitemus*, & Decian. *in cons. 2. nu. 133. & n. 134. lib. 1.* qui dixit, neminem considerasse tertiam illam coniecturam. Verùm responderi facilè potest, Pontificem Maxi. non negasse illo in loco, quin duę coniecturę satis fuissent ad detegendum contractum fœneraticium. Etsi enim ob tres, vel etiam quatuor coniecturas, quę ibi concurrebant, contractus ille fuerit à Pontifice habitus vsurarius, non tamen inde sequitur, quin duæ coniecturæ tantum satis fuissent, quia hoc non negauit summus Pontifex.

Septimò, & vltimò considerauit Cępolla prędicato in loco, tex. *c. illo vos, de pign.* quod plures ibi extiterint coniecturę, & præsumptiones. Nam ibi præter pactum de reuendendo actum fuit, quod vltra summam receptam persoluerentur quinquaginta solidi, & quod fructus in sortem imputarentur. Et accedit quod is emptor consueuit exercere vsuras, sicuti in fine Pontifex Maxim. ita disserit, præsertim cum vsuras consueuerit exercere. Responderi potest, vt diximus supr. *ad c. ad nostram.* Pontific. Max. non negare quin duæ coniecturæ & præsumptiones sufficiant.

40 Tertia fuit opinio eorum qui existimarunt, judicis* arbitrio relinqui, an duo hæc tantum, pactum scilicet de reuendendo, & pretii tenuitas, arguere possint contractum esse simulatum, & fœneraticium. Hanc opinionem probarunt manifestè Corne. *in con. 4. lib. 1.* Alex. *in con. 119. in fi. lib. 4.* Neuiza *con. 88. nu. 4.* Didac. *in lib. 3. var. resol. c. 8. nu. 4. versic. Caterùm ad sedandã*, & Ioan. Baptista Lupus *in l. 2. in 2. part. §. 1. nu. 29. versic. illud tamen, C. de pact. inter empt. & vend.* Quorum quidem sententia vel ex eo comprobatur, quod & reliquæ omnes coniecturæ, de quibus infrà disseremus judicis arbitrio relinquuntur, sicuti scripsi multorum auctoritate, *in li. 2. de arbitr. iud. Casu* 247. Iudex itaq; prudens diligēter considerabit pretii tenuitatem, qualitatem personæ emptoris, & naturam ipsius contractus. Nam ipsa pretii tenuitas, tanta esse posset, vt facilè coniiceret iudex contractum esse vsurarium, sicut responderunt Castrens. *in cons. 306. num. 5. lib. 2.* Alex. *in cons. 54. lib. 6.* Moder. Paris. *in tracta. de vsuris, q. 56.* Crauet. *in cons. 156. num. 8.* & manifestius Didac. *in d. lib. 3. variar. resol. c. 8. num. 5. vers. Caterum ad sedandam.* & Osasc. *in decisio. 42. colu. vlt. vers. contrariam.* Personæ etiam qualitatem considerabit judex. Non enim idem de rustico, & ignaro valoris rerū emptore, judicabit judex quod de versuto mercatore. Non etiam idem de muliere ignara, quod de viro diligenti existimabit. Nam & rusticus, & mulier facilè excusantur, ne fœnus exercuisse dicantur, sicuti scripserunt Bald. & Castrens. *in l. cum allegas, C. de vsur.* Ias. *in l. si quis id quod, in 5. not. ff. de jurisd. omn. judic.* Ferrarius *in cautela* 37. Tyraq. *de retractu conuentio. in præfatione, n.* 34. Didac. *in d. c. 8. n. 4. in fin.* & Ioan. Baptista Lupus *in d. §. 1. num.* 30. qui rectè post alios admonuit, judi-
41 cis arbitrio relinqui, an rusticus † & mulier sic ignari, & simplices sint, vt nil mali de eis possit suspicari. Qualitatem etiam contractus considerabit prudens,
42 & diligens judex. Nam datio † insolutum etsi venditionis vim obtinet: attamen difficilius in ea præsumitur exerceri fœnus, quam quando pecunia ipsa numeratur. Ita Fulgo. *in consilio* 134. *col. 2.* Decia. *in consilio* 18. *col. 2. ver. nec obstat, & in cons. 167. colum. 2.* Caguol. *in l. 2. n. 54. C. de pact. inter empt. & vend.* Neuiz. *in cons. 88. n. 6.* Tyraquel. *in tracta. de retractu conuentionali. in præfat. num. 27.* & Burs. *in consil. 117. num. 8.* Nec repugnat, quod Ang. *in con. 243. in fin.* Imola *in con. 98. colu. vlt. & in con. 99. col. 2. ver. quintum dubium*, & Barba. *in cons. 51. libro 1.* responderint, etiam in datione insolutum committi, & præsumi fœnus. Nam respondetur
43 & facilè conceditur, committi, & præsumi: sed † non ita facilè, vt quando pecunia contrahitur: quemadmodum scripsit, & Didacus *in c. 8. nu. 5.* qui hoc etiam judicis arbitrio relinquit, sicut facit & Ioann. Baptista Lupus *in d. §. 1. num. 33.*

De hac prima coniectura satis, quando scilicet pactum de reuendendo, est coniunctum cum pretii tenuitate. Nunc ad alias coniecturas veniamus.

Secunda est præsumptio, & coniectura contractus
44 vsurarii, & fœneraticii, quando † lex præsumit, quòd contrahentes non habuerint animum emendi, & vendendi. Hic sanè animus colligitur atque detegitur, quando tempore venditionis, vel ante, dictum fuit, vel tractatum, quòd non esset venditio, sed pignus. Nam tunc venditio statim secuta cum pacto illo de reuendendo, præsumitur simulata, & fœneraticia. Ita Cæpolla *in d. tract. de simulatione contractuum, n. 15. ver. & prima præsumpt.* sic enim Castr. *in cons. 306. Quamquam longa sit, colu. penult. in princip.* & idem *in consil. 109. colu. 1. vers. sed hic adsunt, libro 2.* Boerius *in quæst. 183. nu. 16.* Gramma. *in decis. 76. num. 4.* & Hier. Gabriel. *in consi. 74. num. 4. lib. 1.* Tyraqu. *de retracta. consang. §. 1. gloss. 14. num. 24.* & alios refert Mascardus *in concl. 440. num. 6.* Est ratio, quia animus & voluntas
45 * ad simulationem detegendam declaratur ex tractatis ante ipsum contractum. Ita Bartol. & Bald. *in l. pacta nouissima, Cod. de pact.* & Dec. *in consil. 543. nu. 19.* Idem est, quando venditio fit ex interuallo: sed venditor prius fuerat protestatus, quod nolebat vendere, sed pignori dare. Ita Bart. *in l. item quia, §. idem Iulianus, nu. 1. ff. de pact.* vbi Bald. & Angel. & idem Bartol. *in l. pacta nouissima, n. 5. C. eodem. & in l. Titia. §. idem respondet, il 1. ff. de verb. oblig.* & ibidem Imola, *n. 7.* Et hos secutus est Cæpol. *in loco jam allegato.* Si verò prę cessit tractatus, & secuta est prædicta venditio, ex interuallo, nulla tamen præcedente protestatione, contractus non præsumitur vsurarius. Ita præcitato in loco Cæpolla auctoritate Ang. *in l. si quis cum aliter, n. 9. de verborum obligation.* & ibidem Alexand. *num. duodecimo*, & Iason *num. 20.* & scripsi *in libro secundo, de arbitra. casu* 470. *num. 16.* Verùm aliter visi sunt sentire Alexand. *in consi. 54. colum. 1. versic. concurrit & alia, lib. 6.* Corn. *in consilio 41. num. 8. libro 3.* &

Crav. *in consi.*56.*nu.*18. quos secutus sum *in cons.*109. *num.*34.*lib.* 2. & illis accedit Natta *in cons.*449.*nu.*8.

46 Cum dixerunt, instrumenta facta ex interuallo, † arguere maiorem suspicionem. Quæ posterior opinio locum habere potest, quando is emptor est suspectus, vt si consueuit similes contractus simulatos, & fœneratitios facere. Cæterùm quando contractus iam est perfectus,& deinde aliquid dicatur,vel fiat quod alioqui significare posset contractum esse simulatum:non tamen ex actu subsecuto arguitur : quia vt dici possit simulatus, requiritur quod ab initio fuerit ita actum. Bald.*in l.vnica,n.*19.*Cod. si seruus extero.*Alexan.*cons.* 29.*num.*19.*lib.*7.& Nat.*in cons.*628.*num.*20. Est & secundum signum, quo animus iste colligitur, quando debitor petebat pecuniam mutuo : creditor verò dixit nullo mutuo dare, sed emere cum pacto de reuendendo ad certum tempus:& deinde subsecuta est venditio cum prædicto pacto reuendendi. Hoc signo colligitur animus fœnerandi. Ita Cæpolla in loco præallegato, *nu.*15.*ver.item præsumitur quod.*vbi huius sententię commemorat Hostien.& Butr.*in c.ad nostram. de empt.& vend.*Odoffred.& Bald.*in l. emptione,Cod. plus valere quod agitur.* Gul. & Zarabell.*in Clem. ex grandi.de vsuris.*Roman. *in cons.*423.*nu.*12. *& in sing.* 440. *an pacta de retrouendendo.* & Imol. *in c. ad nostram.n.*9.*de emp.& vend.*Decius *in cons.*167.*n.*7.His addo Afflict.*in c.*1.*in prin.n.*25.*vers.octauò præsumitur, de feudo dato in vicem legis commiss.*Gram.*in decis.*76. *nu.*4.& ego ipse respondi *in cons.*109.*nu.*19.*lib.*2.Hoc tamen signum locum habet, quando statim secuta est venditio : secus si ex interuallo. Ita declarat Afflict. *vbi supr.num.*6.

Est & tertium signum, quando constat, quod debitor quærebat pecuniam mutuo, super illo prædio, quod deinde vendidit cum eo pacto de reuendendo. Hoc est signum contractus fœneratitii. Nam venditio illa est quidam color quæsitus de contractu ad contractum. Ita scripsit Cæpol. *in d. tract. de simulatione contractuum,n.*26.*ver.idem quando probaretur,* adductus auctoritate Cast. *in cons.*328. in meo Codice est *in cons.*109.*Visa petitione prædicta,nu.*2.*lib.*2.Mascard. *conclu.*442.*num.*9.

Quartum est signum, quo colligitur animus contrahendi mutuum sub vsuris, non autem vendendi, quando actum fuit inter partes à principio quòd ipse emptor cogeretur locare rem venditam ipsi venditori,cum pacto de reuendendo : & quod aliter venditor ipse non esset venditurus. Hoc esse signum contractus fœneratitij, scripsit præcitato in loco Cæpolla *num.* 16.*ver.item non præsumitur.*

Quintum est signum, quando reperiretur scriptum
47 in libro emptoris, quod ipse esset assecuratus * super talibus bonis. Nam verba illa significant,non venditionem, sed pignus contractum fuisse. Ita respondit Crauet.*in cons.*156.*num.*17. & præter eum,idem decidit Boer.*in q.*102.*col.*3.*ver.præterea.*Ita pariter, quãdo emptor aliis verbis confessus est, pignus esse & non emptionem à se factam,sicuti scripsit Afflict. *in cap.*1. *princ.n.*31.*ver.quarto præsumitur,de feudo dato in vicẽ legis commiss.*Receditur tamen ab hac præsumptione,
48 & prædictis signis, quando † constare posset expressè contrarium.Ita Cæpol.*d.n.*16.*ver. hæc tamen præsumptio.* Nam hæc præsumptio (inquit ille) iuris, non autem juris, & de jure, vt tradit Laur.Rodulphus *in c. consuluit,q.*60.*de vsur.*& ideo non admittit probationem in contrarium,vt scripsi sup.*lib.*1.*q.*31.Imò etiamsi hæc esset præsumptio iuris,& de iure, adhuc secundùm Cæpoll. admitteretur probatio in contrarium, per confessionem venditoris:Cùm præsumptio juris, & de jure,diluatur confessione eius, pro quo stat ipsa præsumptio, glo.& Doct. *in l. inter stipulantem,*§. *si Stichum, de verb. oblig.* cum aliis congestis ab ipso Cæpol. Cæterùm minus veram existimo hanc Cæpollæ traditionem : cùm non pendeat à venditoris potestate, quod contractus iste non sit vsurarius, & ideo eius confessio nil operaretur, si hæc esset præsumptio iuris, & de iure : iuxta ea, quæ scripsi supra *in lib.* 1. *quæst.*61.*num.*11.

Tertia est præsumptio, & coniectura, qua detegi-
49 tur contractus vsurarius, & fœneratitius, quando † esset læsio in locatione,seu quantitate fructus,& pensionis, quæ pendente tempore reuẽdendi à venditore, præstari debet emptori. Ita Cępolla *in dict. tract. de simulatione contractuum,nu.*32.*versicu. tertia præsumptio.* qui declarat hoc contingere posse quatuor modis, in persona conductoris, & alio modo in illa locatoris.

Primo modo in persona conductoris, quando excedit summam iusti pretii, habito respectu ad quantitatem pecuniæ solutæ pro re vendita eadémque locata : & habito respectu ad fructus qui percipiuntur,vel percipi possunt, ex dicta re locata, & ad pensionem quæ solui debet ex re liuellata. Exempli gratia. Emi à Titio centum aureis fundum, quem eidem constituta pensione, sex aureorum locaui. Hæc est læsio respectu
50 pecuniæ : cùm reditus † centum aureorum sunt quinq; aurei. Est etiam læsio respectu fructuum percipiendorum, cùm tot fructus non percipiantur ex fundo, vt reditus viginti annorum æquent sortem, atque ita minus percipitur, quàm in quinque,pro singulis centum aureis singulis annis:cùm tamen lege sancitum sit, re-
51 ditus tot esse debere,vt * viginti annis sors æquetur,§. *quia verò Leonis.in Auth.de non aliena.* Quã constitutionem sic præter Cæpol. interpretati sunt Corne. *in cons.*265.*lib.*1.& in specie nostra.Guid.Papæ *in consil.* 180.*col.*2.& post alios Crauet. *in cons.*156.*n.*12.*in fin.* Natta *in cons.*198.*nu.*14.*lib.*1.Roland *in cons.*40.*num.* 27.*lib.*2.& Deci. *in cons.*2.*num.*75.*lib.* 2. Verùm Dida. *lib.*3.*var.resol.*9.*nu.*7.*ver. quamobrem,* existimat justũ rei valorem esse secundum communem patriæ æstimationem. Et coniecturam hanc probarunt etiam Bald. *in cons.*322.*Instrumento in forma,col.*2.*vers.item fuit pactum,lib.*3.Abb.*in cons.*76.*colu.*1.*vers.*2.*interuenit.li.*1.Tiraq.*de retractu consang.*§.1.*gl.*7.*n.*75. Rolan. *in cons.*40.*nu.*25.*lib.*2. & Decian. *in cons.*105.*num.*16. *vers. item probatur lib.*2. Tres alios modos ex persona venditoris prosequitur Cæpolla. Ex persona vero emptoris consideratur læsio in quantitate pensionis, vt si emit fundum, qui consueuit locari decem,& fuit ab emptore locatus ipsimet venditori quinque tantũ. Hic apparet de læsione ex persona emptoris qui si verè emisset, tam tenui pretio non locasset. Ita tradit Cæpol.præcitato in loco,*nu.*2.*ver.quinto modo.* Idem prius respondit Bald.*in cons.*322.*lib.*3.*& in con.*311.*in quæstione Saluagini,col.*2.*lib.*5.Crav. *in d.con.*156.*n.*12. Natta *in cons.*498.*nu.*12.*lib.*5.& Decia. *in con.*105.*nu.* 12.*lib.* 2. Qua de præsumptione dicemus etiam infrà *in* 17. *coniectura.*

Cæterùm Hieron.Gabr.*in cons.*74.*nu.*18.*lib.*1. existimauit coniecturam hanc esse leuissimam, nisi alia accedat.

Quarta est pręsumptio quando contingit læsio in
52 pacto in reuẽdendo † in quantitate pretij. Ita Cępolla *in d.tract.de simulatione contractuum n.*37.*ver.quarta præsumpt.* qui scribit, hoc esse posse altero de duobus modis : Vno in persona venditoris, altero in persona

emptoris

emptoris locatorisque. Primi modi exemplum sic attulit Cæpolla. Emi à te fundum pretio centum, eumque tibi locaui iusto pretio: Deinde feci tibi pactum, quòd quandocunque possis redimere pretio centum, & viginti. Hoc in casu tu læsus es in pretio: quia stante pacto de reuendendo non tenebaris mihi plus numerare, quàm ego tibi numeraui. Non enim possum dicere, ob id auctum esse pretium, quia ob cursum temporis augeri potest valor fundi, qui etiam melioramenta recipere potest. Siquidem (vt dicebat Cæpolla) omne augmentum vel ob temporis cursum, vel ob melioramenta, pertinet ad te ipsum venditorem, qui fundum sub liuelli nomine conduxisti. *l. vlt. C. de iure emphyt.* Cæterùm cum ratio hæc Cæpollæ non conueniat casui, quando ego ipse emptor tibi venditori non liuelli nomine, sed proprię locationis locassem, ob id dici potest, læsionem adesse, quia si auctus non fuisset valor fundi cursu temporis, vel melioramentis, omnino pluris reemeres, quam vendidisti. Et propterea illud plus est illicitum. Ita (inquit Cæpolla) probat *d. c. illo vos, de pign. ibi. Et quod vltra summam receptã, sexaginta solidi deberentur*, atque ita sententiam hanc affirmarũt Innoc. *in c. in ciuitate, in fine, de vsuris.* Gulielm. de Monte, Laud. & Zarabella *in Clem. ex grandi. de vsuris.* Idem scripserũt Ang. Clauas. *in summa, in verbo, vsura, il* 1. *n.* 61. & alios referunt Didac. *lib.* 3. *vari. resolutio. cap.* 9. *in prin.* & Io. Baptista Lupus *in l.* 2. *in* 2. *parte*, §. 1. *nu.* 43. *C. de pact. inter emp. & vend.* Et prętereà (subiungit Cæpolla *d. n.* 27. *ver.*
53 *imò potest.*) vsura dici hæc potest: cum vsura sit, † quidquid accedit sorti. *l. si tibi decem. ff. de pactis, & l. rogasti*, §. *si tibi, ff. si cert. pet. & c. plerique*, 14. *quæst.* 3.

Secundi modi læsionis contingentis in personam emptoris locatorisque exemplum attulit Cæpolla prędicto in loco, *n.* 39. *ver. de secundo modo.* Emi à te pretio centum fundum qui erat valoris centum, & quinquaginta. Et feci tibi pactum de reuendendo eodem pretio centum. Certè ego sum læsus in eo, quod vltra centum valet fundus. Et ob id insurgit præsumptio, quòd contractus sit fœneraticius, & simulatus. Non enim est verisimile (inquit Cæpol.) quòd si emptor voluisset esse veram emptionem, promisisset reuendere eodem pretio rem ipsam maioris valoris: quod esset
54 jactare † suum, quod facere nemo pręsumitur, *l. cum de indebito in prin. ff. de prob.* Idem sensit Socin. Sen. *in cons.* 143. *in fin. lib.* 1. sic quoque visus est respondere Anchar. *in cons.* 257. *n.* 2. & alios refert Lupus *in d.* §. 1. *n.* 43. *ver. de minori.* sic & Hier. Gabr. *in cons.* 74. *nu.* 5. *vers.* 1. *pactum, lib.* 1. Idem etiam dicendum est, quando conuentum est inter ipsas partes, quòd si venditor non reemet prædium à se venditum, intra præstitutum tempus, vt putà decennium, emptor suppleat ipsi venditori centum aureos. Hoc etenim pactum significat læsionem pretii ab initio, & emptorem emere noluisse, sed pignori accipere. Ita responderunt Bald. *in cõs.* 322. *colu.* 2. *lib.* 3. & apertius Abb. *in cons.* 76. *column.* 2. *ver. item & 3. lib.* 1. Cęterùm Hier. Gabr. *in cons.* 74. *nu.* 19. *& 20. lib.* 1. existimauit hanc coniecturam non sufficere, nisi læsio sit magna, vel alia coniectura concurrat, & ibid. *num.* 4. latè explicat.

55 Quinta est præsumptio, & coniectura, quando † plus percipitur ex venditione secunda, quàm sit illud, quod soluit non in pecunia, sed in alia re. Ita Cępolla in præcitato tractatu de simulatione contractuum, *n.* 40. *ver. quinta præsumpt.* qui exemplum attulit. Emi fundum centum aureis à Titio, cui liuelli nomine concessi, adiecto pacto, quòd quandocunque, vel vsque ad septennium dabit mihi Titius alium liuellarium bonum, tam pro contracambio respectu fundi, quàm respectu personæ, sim ei obligatus reuendere. Hoc casu si fundus à Titio mihi venditus non fuisset sufficiens, vel Titius non esset idoneus, & sufficiens liuellarius, vel si esset tam fundus quàm persona sufficiens, volo mihi consignari meliorem fundum, vel meliorem liuellarium. Hoc sanè in casu (inquit prędicto in loco Cæpolla) contractus præsumitur fœne-
56 raticius. Cùm vsura * sit recipere rem meliorem pro deteriore, *c. putant.* 14. *qu.* 3. Putant (inquit D. Hierony.) quidam vsuras tantum esse in pecunia, quod prouidęs diuina Scriptura, omnibus aufert superabundantiam, vt plus non recipias quam dedisti. Idem probant *c. si fœnerauerit, & c. pleriq; eod. tit.* Cæterùm existimo esse animaduertendum, quod aut emptor emit fundum qui non est sufficiens, hoc est, qui tutus non est, vel à vẽditore minus idoneo, seu non tuto, eo tamen iusto pretio, quo communi hominum æstimatione fuisset vẽditus, aut viliori pretio: si viliori pretio, crediderim Cæpollam rectè sentire. Quia hic augetur fundi valor, recipiendo fundum idoneum, & meliorem, si verò justo pretio fundus fuit venditus, dixerim aduersus Cæpollam, contractum non esse vsurarium quia recipit fundum idoneum, pro cautione mei iusti pretii numerati, non autem aliquod augmentum, & lucrum consequitur emptor.

57 Sexta est præsumptio, & coniectura, quando † in pacto de reuendendo contingit aliqua impensa, quæ spectat ad ipsum emptorem eundemque locatorem, & ipse emptor vult, quod pertineat ad ipsum venditorẽ, eundemq; conductorem. Ita Cæpolla *in d. tractat. de simulatione contractuum, num.* 41. *vers. sexta præsumpt.* & ante Cæpollam sic etiam respondit Abbas *in cons.* 76. *In præsenti, col.* 2. *ver. quarta coniectura, lib.* 1. Idem scripserunt Alexand. *cons.* 54. *nu.* 2. *lib.* 6. Tyraquellus *in tract. de retractu conuentionali*, §. 6. *glo.* 2. *in fin.* & Io. Baptista Lupus *in l.* 2. *secunda parte*, §. 1. *num.* 45. *C. de pact. inter empt. & vend.* sic etiam responderunt Paris. *cons.* 54. *nu.* 77. *& in cons.* 55. *num.* 56. *lib.* 1. & Bertrandus *in cons.* 186. *in fine, & in cons.* 287. *in fine, lib.* 2. *part.* 1. Bero. *in consilio* 165. *num.* 14. *& in consilio* 169. *num.* 7. *libro* 1. Natta *in consilio* 198. *num.* 13. *libro* 1. & Roland. *in cons.* 40. *nu.* 33. *lib.* 2. Exemplum attulerunt Cæpolla, & alii, quando conuentum est, quod quandocunque venditor reemeret, teneatur soluere omnes expensas instrumentorum inter se factorum, cum tamen ipse primus emptor tenetur pro instrumẽto siue reemptionis, soluere impensam instrumentorum, vt docuit Alberi. *in l. eos, in fin. C. de vsuris, & in l dissoluta, C. de condict. ex lege*, qui testatur, ita vsu esse recep-
58 tum, vt is qui acquirit, soluere debeat impensam † instrumentorum: cum ergo emptor velit, quòd venditor etiam soluat impensam quam soluere ipse tenetur, arguitur quòd emere noluerit, sed potius pignori recipere. Est etiam secundum exemplum ab eodem Cæpolla & aliis commemoratum, & si emptor pacisci-tur, quod venditor reemendo soluat omnes gabellarum expensas etiam pro ea parte, quam soluere deberet ipse emptor, juxta *l. debet. ff. de ædil. edict.* vbi idẽ Cępolla declarat, & idem scripserunt Paris. Natta, & Roland. suprà commemorati.

Tertium exemplum est secundum Bertrand. *in dicto consilio ducentesimo octuagesimo septimo, num.* 4. *libro secundo*, quando factum est pactum, quòd venditor soluat omnia laudimia, etiam pro ea parte quam soluere tenebatur emptor. Est tamen aduerten-
59 dum, quod si emptor numerauit quid plus † justo pretio, quo communi estimatione ab alio empta

BIU Cujas

res fuisset, cum ipso reuenditionis pacto : & deinde conuentum inter eos est, quòd venditor reemendo solueret omnes impensas, id factum diceretur ob id, quòd emptor ipse iam pluries emerat. Et hoc in casu procedere potest opinio Bertran. *in cons.* 186. *num.* 4. *lib.* 2. Et hinc sumi potest cautela, quòd emptor & venditor affirment, quid plus pretii fuisse numeratum hanc ob causam, vt venditor soluat gabellarum, & instrumentorum impensas. Hæc tamen coniectura locum non habet, quando † sic pacisci ea in regione communiter consueuit. Ita declarauit Ruin. *in cons.* 16. *nu.* 11. *vers. præterea in casu nostro, lib.* 4.

61 Septima est præsumptio & coniectura, † quando res fuit pro parte vendita, & pro parte donata, cùm tamen nulla subesset iusta donationis causa. Ita Cæpolla in præallegato tract. de simulatione contractuum, *n.* 43. *vers. septima præsumptio,* & eo prius Bald. *in cons.* 311. *in quæstione Galuagnini. col.* 2. *libr.* 2. *& in cons.* 322. *Instrumento in forma, col.* 2. *vers. item præsumitur, lib.* 3. Ancha. *in cons.* 157. *num.* 3. Idem affirmarunt Calcan. *in consi.* 26. *col.* 8. Afflict. *in c.* 1. *in prin. num.* 27. *de feudo dato in vicem legis commissor.* Cranet. *in cons.* 156. *nu.* 9. Ioa. Baptista Lupus *in d. l.* 2. *in* 2. *parte,* §. 1. *num.* 48. *de pactis inter empt. & vend.* & Mascard. *in concl.* 444. *n.* 1. Quibus constat, hanc esse receptissimam sententiam, etsi Hieron. Gabr. *in cons.* 74. *nu.* 14. *versicul. possent colligi, lib.* 1. dixerit, hanc coniecturam nullius esse ponderis. Et præcipua ratione motus est Cępolla, quòd non sit verisimile, venditorem donare voluisse illud plus justi pretij, ex quo deinde adiicitur pactum de reuendendo. Et accedit præter Cæpollã, & alios, quod pactum reuendendi eodem pretio, esset iniquum ex persona venditoris, quia si jam donauit partem pretii, reemẽdo totum fundum, deberet plus numerare quàm accepit : si enim fundus valebat centum & quinquaginta justi valoris, & vendidit pretio 100. & residuum, hoc est, quinquaginta donauit, reemendo deberet numerare centum quinquaginta. Cùm ergo emptor ipse promiserit eodem pretio reuendere, manifestè significauit, donationem illam non esse veram, sed fictam & simulatam. Et hęc quidem consideratio, satis planum facit, idem esse dicendum, quando venditor dixisset, se id donare ob emptoris benemerita, & merita ipsa in specie expressisset, tametsi Cępol. & Afflict. prędcitatis in locis aliter scriptum reliquerint. Imò idem esse existimo, quando adhibitum fuis-
62 set † iuramentum. Quod quidem præsumitur potius interpositum ad tegendam fraudem, quam demonstrandum contractum ita verè fuisse confectum. Nec enim adhibenda est fides emptori, qui si non erubes-
63 cit † fœnus exercere, minus etiam erubescet peierare. Non etiam credendum est venditori, quem cum necessitas vrgeret, mille juramenta iurasset. Imò quando emptor aliqua suspicione laborat, iuramentum magis auget suspicionem, vt respondi *in cons.* 109. *nu.* 27. *lib.* 2. vbi multos huius sententiæ Doctores allegaui. Et illis accedunt Riminald. iun. *in cons.* 62. *nu.* 15. *libr.* 1. & Franc. Bec. *in cons.* 52. *nu.* 40. *& nu.* 110. Placet tamen, quod scripsit prædcitato in loco Cæpolla, *num.* 45. *vers. cæterum si solum, & c.* cùm dixit, hanc solam præsumptionem in foro fori, non sufficere ad detegendum contractum simulatum, & vsurarium. In foro conscientiæ & pœnitentiali, standum esse veritati, vt respondit Bald. *in cons.* 62. *Quidam Petrus Licii,* quem allegauit Cæpolla, etsi inter Baldi responsa inuenire minimè potuerim : & alias declarationes refert Mascard. *in d. conclus.* 444.

64 Octaua præsumptio est, quæ † colligitur ex quibusdam verbis, quæ apponi solent in pacto de reuendendo, sicuti quando dictum fuit quòd quandocunque dictus conductor dabit, an soluet fructus rerum venditarum, teneatur dictus locator facere instrumentum reuenditionis. Ita Cæpol. in loco supra allegato, *nu.* 47. *vers. octaua præsumptio.* qui scriptum reliquit, prædicta verba habere hunc sensum quòd per cessationem soluendi fructum per biẽnium, vel triennium, non cadit emphyteuta siue liuellarius à jure suo, *l.* 2. *Cod. de iure emphyteut. & c. potuit de locato.* Nam
65 pacta insolita, & † contra naturam contractus simulationem & fictionem arguunt, *cap. illo vos, de pignor.* vbi pactum insolitum de eo computandis reditibus in sortem arguit contractum simulatum : cùm repugnet naturæ emptionis & venditionis : & ibi annotarunt Butr. & reliqui, & manifestè docuit Bald. *in ca.* 1. *vers. quæro de quibusdam pactis, in tit. de feudo dato in vicem legis commiss.* & respondit Gratus *in consilio* 11. *nu.* 23. *lib.* 2.

Hæc comprobantur ex his, quæ in subsequenti præsumptione & coniectura dicemus de clausulis insolitis. Et præsumptionem hanc auget secundùm Cępollam illud verbum, venditarum, dum dicitur, fructus
66 rerum venditarum. Non enim * liuellarius dicitur vendere proprietatem, sed vtile dominium, & dicitur locari fructuum vtilitas, ex qua locatione acquiritur ius vtile etiam in superficie, & fructibus, *l.* 1. *ff. si ager vectigal. vel emphyt. pet. & d. c. potuit, de locato.*

Cæterùm (subiungit Cępolla prædcitato in loco) hæc præsumptio sola parum operatur ad arguendum contractum esse fictum & vsurarium : cùm præsertim ignorantia imperitiaque tabellionis, appositum fuisse præsumatur illud verbum, venditarum. Hæc tamen præsumptio (inquit Cæpolla) aliis simul iunctis operari poterit. Nam singula quæ non possunt, simul iuncta iuuant. *l. instrumenta,* vbi glo. *C. de probat.* & declaraui suprà *in lib.* 1. *q.* 40. *&* 41. vbi exposui, quando multæ præsumptiones imperfectæ jungi simul possint ad perfectam aliquam constituendam. Et Cæpollam secutus est Hieron. Gabr. *in cons.* 74. *num.* 25. *vers. secundus est casus.*

Nona est præsumptio quæ colligitur ex pactis, vel
67 clausulis * insolitis. Ita Cæpol. qui suprà, *nu.* 84. *vers. nona præsumptio,* qui Bald. & Angel. recensẽt. Idem in specie affirmarunt Bal. & Alber. *in l. pen. C. de cuict.* Anchar *in cons.* 257. *n.* 5. Sosin. Sen. *in cons.* 262. *n.* 4. *lib.* 2. Afflict. *in c.* 1. *prin. nu.* 24. *vers.* 6. *præsumitur, de feudo dato in vicem legis commiss.* Dec. *in l. quæ dubitationis, nu.* 4. *de regul. iur.* Petrasancta *in sin.* 77. *Clausulæ insolitæ, in fin* Paris. *in cons.* 54. *nu.* 39. *lib.* 1. Gratus *in consil.* 11. *nu.* 22. *lib.* 2. & Alc. *in l. si maior nu.* 3. *C. de transact.* Tyraq. *in tract. de retractu conventionali, in præfat. n.* 71. Natta *in cons.* 198. *nu.* 12. *lib.* 1. Decia. *in cons.* 2. *num.* 37. *lib.* 1. Quam quidem sentẽtiam probant illo text. *d. c. illo vos,* de quo in prędcedenti prędsumptione, & argu. *l. si quis sub conditione. ff. de conditio. instit.* Primũ affert solet exemplum in eo pacto, quo actum est, vt pro domo locata ipsi venditori, prędstetur atque soluatur vinum, vel oleum, vel quid simile. Hæc enim pensio insolita est pro domo. Ita exemplum hoc considerat Cæpol. *prædcitato in loco. vers. ex quo in foro.* Et Afflict. *in c.* 1. *in pr. nu.* 43. *de feudo dato in vicem legis commissor.*

Secundum est exemplum simile propè, quando emptor loco pretii dedisset vestes aureas, vel animalia, vel quid simile, quod deinde venditor necesse habet vẽdere, atque ita cogitur facere (vt vulgò dicitur) Stochum. Ita responderunt Dec. *in cons.* 403. *n.* 18. & Dec. *in cons.* 105. *n.* 18. *li.* 1. quã do emptor voluit sibi promitti

expres-

expressim à venditore, quod non opponat, & alleget contractum fictum nec simulatum. Ita Ancha. *in dict. con.257.num.5.*

Tertium est exemplum clausulæ insolitæ, vt si in ipso instrumento ita dictum est, vendidit, & tradidit verè & non in fraudem vsurarum. Ita hoc exemplo probauit Cæpolla præcitato in loco, *num.48.in fine*, post Bald. & Imol. quos allegat. Idem affirmarunt Salic.*in l.emptione, col.1.C.plus valere quod agitur.* Fel. *in c.si cautio.n.70.vers.de materia, de fide instr.* Chassa. *in consi.25.col.2.versi.septimo.* Tyraquel.*de retractu cõuentionali in præfatione, nu.19.* Natt.*in cons.198.nu.15. lib.1.* Roland.*in consilio 40.nu.39.lib.2.* Fr.Bec.*in consi. 52.num.83.* & Io.Bapt. Lupus *in l.2.in 2.parte, §1.nu. 39.C.de pactis inter empt.& venditor.*

Nec prædictis repugnat, quod respondit Dec.*in cons. 2.nu.129.lib.1.* ex sententia Anch.*in c. peccati venia, de reg.iur.in 6.* Dec.*in cons 119.in princ.* & Cravet. *in cons.89.num.2.* cùm dixit, tunc demum pacta arguere contractum simulatum, & fœneraticium, quando sunt
68 à lege reprobata. Nam respondetur, quòd etsi pacta † reprobata arguunt simulationem, non tamen excluditur, quin idem sit de pactis insolitis, quæ dici etiam possunt à lege reiecta.

69 Cæterùm aduertendum est, quòd † sola hęc præsumptio non sufficeret ad detegendum contractum vsurarium: sed aliæ debent concurrere. Ita Hier. Gabr. *in cons.132.num.4.lib.1.*

Decima est præsumptio, & coniectura, quando emptor idemque locator noluit contractum venditionis posse dissolui, nisi vsque ad certum tempus, putà nisi post sex annos, atque ita facultas reemendi non pendebat ab ipso venditore ab initio: sed solum post certum tempus. Ita Cæpolla *in d. tractat. de simulatione contractuum, n.49.vers.decima præsumptio.* qui huius opin. recenset Hostien. & Io.Andr.*in c. ad nostram, de empt.& vend.* & Beatum Bernardinum *in tract. de cõtractibus & vsuris, in serm.39.arti.1.cap.1.* His accedit Bald.*in cons.488.Apparet libr.1.* Castren. *in cons.109. Visa petitione.vers.sunt etiam alia, li.2.* Abb.*in cons.76. nu.2.lib.1.& in d. ad nostram, in 3.casu.* Alex.*in consi. 109.in fine, lib.4.* Guido Papæ *quæst.516.* Iason.*in consi. 150.nu.1.lib.4.* Tyraq.*de retractu conuention. §.1.glos. 2.nu.69.* Crav.*in cons.156.nu.5.* Cagn.*in l. 2.nu.60.C.de pact.inter empt.& vend.* Neuiz.*in cons.88.nu.4.* Didac. *in lib.3.var.resol.c.8.in fine.* Ioa. Bapt. Lupus *in d.l.2. in 2.par.nu.40.* qui alios nonnullos recenset, & alios addit Decia.*in cons.2.nu.17.lib.1.& in cons.105.num. 21.lib.2.* & idem respondit Gabr.*in consil.74.nu.5.vers. secunda coniectura.lib.1.* qui dixit, esse coniecturam vrgentissimam. Accedunt etiam ex Theologis Conradus *in tract. de contract.q.83.in concl.8.* & Ioa. Medina *in tract.de restitut.in c.de censu de redimibili.col.pen.*

Cæterùm prædicta præsumptio, & coniectura sola
70 † non sufficit ad probandum contractum esse vsurarium, sed cum aliis præsumptionibus juncta, satis erit. Ita declarat ipsemet Cæpolla præcitato in loco, *nu. 50. vers. sed tamen ista præsumptio.* qui sic intelligit Bald.*in c.1.de feud.dato in vicem legis commisso.* Idem scripserunt Alvar. *in c.1. colum penult.vers. quæro extra.* Socin.Sen.*in cons.248.col.2.vers.quarto, lib.2.* Iason *in cons.153.lib.4.* Cravet.*in cons.156. nu.5.* Clauasius *in summa, in verbo, vsura, il 1.n.67.* Conrad. *in loco suprà allegato,* Tyraquel. *de retract.conuentio.§.1.glo.2.n.70.* Modernus Paris.*in tract.de vsur.n.352.in fin.* qui alios nonnullos commemorat Cagn. *in l.2.nu.60. Cod.de pactis inter empt.& vend.* & ibidem Io. Baptista Lupus *in 2.parte, n.40.vers.intelligas tamen,* & Dec. *in d.cons. 2.n.131.& 132.lib.1.* qui latè explicat, sic etiam respondit Hier. Gabriel.*in d.cons.74.n.6.lib.1.* qui tamen dixit esse coniecturam vrgentissimam.

Et hæc quidem locum habent in venditionibus prædiorum, & aliarum rerum mobilium, vt hæc sola præsumptio non sufficiat: secùs verò est in venditio-
71 ne censuum, † & redituum annuorum. Nam tunc sola hæc coniectura sufficit. Ita Modernus Parisiensis *præcitato in loco,* & Couar. *in lib.3.variar. resol.cap.8. n.8.* quos secutus est Lupus qui supr. *num.42.* Idem respondit Hier. Gabr. *in cons.152.num.7.*

Vndecima præsumptio est similis præcedenti (inquit Cæpol.*in d. tract.de simulatione contractuum, nu. 51.vers.vndecima præsumptio,*) quando scilicet in pa-
72 cto de reuendendo † dictum fuit econtra, quod emptor teneatur reuendere venditori fundum venditum, vsque ad certum tempus vt post decennium, quo elapso, sit in ipsius emptoris facultate quod venditor remaneat perpetuus liuellarius, vel quod possit cogi ad reemendum. Ita Cæpol. ex sententia Hostien. *in summa de vsuris, §.vlt.vers.2.* qui dixit, malã esse præsumptionem contra ipsum emptorem, quando voluit, quòd esset in sua potestate reemendi, & non reemendi.

Est tamen obseruandum, valere pactum quòd post
73 certum tempus, vel conditionem, liceret venditori † redimere rem venditam, si ipse vellet. Ita Cæpolla præcitato in loco, *nu.51.vers. adde tamen.* post Bald. quem recenset.

Duodecima est præsumptio & coniectura, quando
74 venditor vendidit fundum, & adiecto pacto, * quod ei locaretur in perpetuum, & quod vsque ad decennium vel in perpetuum venditor posset reemere, & aliæ concurrunt coniecturæ. Ita Cæpol. *in dict.tract. de simula.contractuum.nu.52.versic.12.præsump. juncto num.54.* Qui quidem subiungit dubitationem, an maior præsumptio simulationis sit illa, quæ oritur à pacto reuendendi in perpetuum? Distinguit ipse Cæpol. ibid.*num.54.versicu.circa quod, &c.* aliquot casus.

Primus est, quando agitur de præsumendo contra venditorem. Hoc casu (inquit Cæpolla) maior simulationis præsumptio oritur, quando factum est pactũ de reuendendo in perpetuum. Nam significauit ipse venditor nullo modo voluisse perfectè vendere: sed potius pignori dare: Ex quo voluit esse sibi concessam perpetuò redimendi facultatem. Si enim esset pactum de redimendo vsque ad certum tempus, puta decennium, saltem significat, se post illud tempus habuisse animum vendendi, dominiumque abdicandi.

Secundus est casus quando agitur de præsumendo contra emptorem, qui fecit pactum de reuendendo perpetuò, sic tamen volente ipso venditore, qui nolebat aliter vendere. Hoc in casu nulla est præsumptio contra ipsum emptorem. Ita tradit Cæpolla in loco præallegato, *num.54.in fin.& num.55.* Ea adductus est ratione: quia credendum est emptorem minus libenter sic pepigisse: Cum verisimilius sit, eum potius voluisse promittere ad certũ tempus: ne res ipsa empta staret semper in suspenso. Est sanè vtilius, melius & fauorabilius emptori, promittere reuendere ad certum tempus: quia fieri posset, quod ipse venditor intra illud tempus non reemeret: & propterea res libera remaneret apud ipsum emptorem. Est etiam vtilius res empta cum pacto redimendi perpetuo, est semper (vt experientia docet) multo minoris valoris, quam empta cum pacto redimendi ad certum tempus. Qui enim emunt cum pacto reuendendi perpetuo, non au-
75 dent in re ipsa empta † impensas, & melioramenta facere: cum ob oculos semper habere videantur venditorem:

BIU Cujas

torem: re effecta meliore vtilioreq; offerentem sibi jam numeratum pretium. Id quod non contingit re vendita cum pacto reuendendi ad certum tempus: quia illo elapso potest emptor ad sui commodum, & vtilitatem reddere rem meliorem, & vtiliorem.

Tertius est casus, quando agitur de præsumendo contra emptorem, qui fecit pactum de reuendendo perpetuo, sic rogante venditore, qui voluit, quod pactum esset perpetuum, vel saltem ad certum tempus, & ipsi emptori placuit promittere perpetuò. Hoc in casu idem est dicendum, quod in præcedenti, nullam hic esse præsumptionem contra emptorem: Cùm potius sit gratia, & liberalitas, quam fecit ipsi venditori. Ita Cæpolla qui suprà, *num.* 55. *versicul. aut venditor nolebat.*

Quartus est casus, quando agitur de præsumendo contra emptorem, qui fecit pactum de reuendendo perpetuo venditori, qui non magis petiit sibi promitti perpetuo, quàm ad certum tempus reuendi. Et ipse emptor ob amicitiam, quæ cum venditore intercedebat, sic promisit perpetuo reuendere. Hoc etiam casu dicendum est, nullam esse malam præsumptionem contra emptorem. Ita Cæpolla prædicto loco, *nu.* 55. *versi. aut venditor non petiit.* Ea motus est ratione, quam superiore in casu cum eo commemoraui.

Quintus est casus quando agitur de præsumendo contra emptorem, qui fecit pactum de reuendendo perpetuo ipsi venditori non roganti, nec cogitanti, sed quia ita ipse emptor voluit. Hoc sanè casu præsūptio aliqua mala insurgit contra ipsum emptorem, quòd scilicet emere noluerit, sed pignori habere, quia si voluisset emere, potius promisisset reuendere ad tempus quam perpetuo. Ita tradit Cæpolla præcitato in loco, *nu.* 55. *vers. aut emptor facit pactum.* Et ibid. *n.* 56.

76 ex sententia Beati Bernardini concludit, melius † esse quòd fiat pactum de reuendendo ad tempus certum perpetuo. Et tempus ipsum certum sit septennii. Quod qua ratione fieri sic debeat, tradit illo in loco Cępol.

Tertiadecima præsumptio, & coniectura contractus simulati, & fœneraticii est, quæ colligitur ex pa-

77 cto,† quo ipsi emptor & venditor conuenerunt, quod quādocunque venditor restitueret pretium, emptor teneatur restituere rem suam. Ita Cæpolla *in d. tract. de simulatione contractuum, n.* 58. *vers. tertia decima præsumpt.* post Castrens. *in cons.* 74. *in causa mota per D. Dorotheam. col.* 3. *ver. quarta. resultat. libro* 2. Et idem affirmarunt Calcan. *in consilio* 25. *n.* 68. Corn. *in cons.* 4. *col.* 2. *vers. pactum de reuendendo lib.* Decius *in consil.* 103. *colu.* 1. *vers. quòd autem.* Ruin. *in consilio* 16. *nu.* 11. *libro* 5. Bertran. *in consilio* 111. *in fine, nu.* 3. & Grámma. *in decis.* 76. *num.* 7. Natta *in cons.* 138. *num.* 9. *lib.* 1. sic & Decianus *in cons.* 3. *nu.* 31. *& num.* 133. *lib.* 1. idem affirmauit Mascardus *in conclus.* 440. *num.* 1. *&* 2.

78 Ea ratione moti sunt, quia † restitutio magis accedit ad mutuum, quàm ad venditionem: cum restitutio non præsupponat venditionem, sicuti pactum de reuendendo. Et propterea cùm sit quædam promissio facta contra naturam ipsius emptionis, & venditionis, arguit suspicionem, juxta *l. si quid sub conditione, ff. de condi. institut.* Et diximus suprà. Et aliis multis declarat Cæpolla *præcitato in loco.*

Decimaquarta præsumptio, & coniectura ad detegendum contractum simulatum, & fœneraticium, est

79 quando † pacta apposita in contractu claudicant, quia omnia facta sunt in fauorem creditoris, sicque emptoris: nullum verò in fauorem debitoris, sicque venditoris. Ita tradit Cæpolla *in d. tract. de simulatione contractuum, n.* 60. *vers. decimaquarta præsum.* post Hosti. *in summa de vsuris, §. vlti. vers. secunda quæ est optima.* Gul. à Monte Laudano *in Clem. ex grandi de vsur.* & Zarabellam ibidem *in §. Cæterùm, quæst.* 3. idem scripserunt Decian. *in cons.* 308. *num.* 16. Afflict. *in cap.* 1. *in princ. nu.* 25. *versicul.* 7. *præsumitur, de feudo dato in vicem legis commiss.* Berous *in cons.* 165. *nu.* 1. *& in consil.* 169. *nu.* 11. *lib.* 1. Grat. *in cons.* 11. *num.* 21. *lib.* 2. Parisius *in cons.* 54. *nu.* 39. *libro* 1. Rebuffus *in Commentariis ad concordata Regis Galliarum, in tit. de collationibus, §. volumus, in verbo, vacantia, vers. octaua coniectura,* qui simile refert & Decianus *in cons.* 105. *n.* 25. *libro* 2. Ea ratione moti sunt: quia si verus fuisset contractus emptionis, & venditionis, non est verisimile, quòd omnia pacta apposita fuissent ad fauorem creditoris sicque emptoris: Cùm non præsumatur venditorem voluisse iactare suum, *l. cum de indebito, in*

80 *princ. ff. de probation.* Hæc tamē sola† præsumptio non sufficit: sed aliæ debent concurrere. E contra verò quando pacta omnia sunt æqualia, arguitur contractus justus, & legitimus. Ita Dec. *in d. consil.* 308. *nu.* 6.

Decimaquinta præsumptio, & coniectura contra-

81 ctus simulati & fœneraticij colligitur ex eo, quod* venditor dixerat emptori, se indigere centum aureis: quos si emptor numerabit, vendet centum ex multis suis ab ipso emptore eligendum cum pacto de reuendendo. Ita Cæpol. *in d. tract. de simulatione contractuū, nu.* 61. *vers. decimaquinta præsumptio,* & Afflict. *in c.* 1. *in princip. n.* 35. *versicul. decimotertio, de feudo dato in vicem legis commiss.* Non enim hoc in casu venditor habuit animum vendendi, sed potius pignorandi, quia si verè, & liberè vendere voluisset, pro sua necessitate, vel voluntate, non dedisset electionem emptori accipiendi fundum, quem magis vellet habere. Imò est præsumptio, quòd vendidisset deteriorem, & minus sibi dānosum, arg. *l. magis puto, §. non passim ff. de reb. eorum.* Non enim (vt diximus suprà) præsumitur, quod vēditor voluisset jactare suum, *d. l. cum de indebito.* Iactasset sanè, si cum potuisset vendere rem deteriorem, & minus damnosam, vendiderit meliorem, & vtiliorem. Idem est dicendum subiungit Cæpolla, quando venditor habens multa prædia, vendidisset domum nobilem, & maiorum suorum, quam verisimiliter non erat venditurus, ob affectionem, quam erga eam habebat, juxta *l. si in emptionem, §.* 1. *ff. de min.* cum aliis allegatis à Cæpolla, & plura scripsi suprà hoc in lib. vbi disserui de interesse ratione affectionis. Et præsumptionem hanc probarunt Angel. *in l. summa, ff. de pecul.* & Barb. *in cons.* 22. *num.* 8. *lib.* 4. quos secutus est Mascardus *in conclus.* 443. *num.* 1. *&* 2.

Præterea sola illa venditoris indigentia, suspicionem arguit. Ita Calca. *in cons.* 26. *colum.* 8. quem secutus est Crauet. *in cons.* 156. *num.* 13. & alios commemoraui *in cons.* 109. *num.* 30. *vers. præterea, lib.* 2. Hæc tamen sola coniectura non sufficit ad detegendum contractum esse vsurarium.

Decimasexta præsumptio, & coniectura contractus simulati, & fœneratitii, sumitur ex eo, quòd etsi em-

82 ptor voluit soluere iustum † rei pretium, vt puta centum: attamen venditor dixit, volo 50. tantùm, quia pluris non indigeo. Ita tradit Cæpol. *in d. tract. de simulatione contractuum, n.* 62. *vers. decimasexta præsumptio.* post Castrens. *in cons.* 328. *Visa petitione prædicta, quem* hactenus non inueni. Idem est, quando venditor peteret 80. pro ipso fundo vendendo cum pacto redimendi, & emptor dixisset, se numeraturum 100. sine illo pacto reuendendi. Et venditor noluit sic vendere, sed potius habere illa 80. cum dicto pacto. Hoc etiam in casu præsumitur contractus simulatus, & vsura-

BIU Cujas

surarius. Ita Castrens. & Cæpolla *præcitatis in locis*. Et rationem considerauit ipse Cæpolla, quia in dubio
83 quis præsumitur velle vendere * rem justo pretio, & potius quod est minoris pretij, pluris vendere, *l. in causæ, §. penultim. ff. de mino. & l. item si pretio. §. quemadmodum, ff. locati.* Et ideo quando quis sponte vendit minori pretio, quod est maioris valoris, & minus vult, quam quod sibi offertur, præsumptio est mala contra eum: cùm, vt sæpius dictum fuit, nemo præsumatur jactare suum, *d. l. cum de indebito.*

Decimaseptima præsumptio, & coniectura est, quæ
84 oritur ex † paruitate pretij, ex persona emptoris, vt puta quando pensio est tenuis respectu reditus fundi, ex quo multo plus percipitur. Ita Cæpol. *in d. tract. de simulatione contractuum, nu. 63. vers. decimaseptima præsumptio*, post. Bal. *in d. cons. 322. lib. 3.* Idem responderunt Crauet. *in cons. 156. nu. 17.* & Natta *in cons. 198. nu. 11. in fine, libr. 1.* & diximus *in fine coniecturæ.*

Non enim, inquit ille, est verisimile, quod cum maior pensio ex fundo haberi possit, quam hæc quæ à venditore præstatur, voluerit emptor minus sibi præstari, cum nemo (vt diximus) præsumatur jactare suũ. Est ergo præsumptio, quod emere is noluerit, sed pignori recipere.

Decimaoctaua præsumptio, & coniectura contra-
85 ctus simulati & fœneraticij colligitur ex eo, quod † emptor non curauit videre rem, vel de ea sumere informationes, sed satis ei fuit emere cum pacto reuendendi, & eam concedere venditori vel nomine liuelli vel locationis. Si enim verè emere is voluisset, adhibuisset diligentiam in ea re videnda, & considerandæ. Ita tradunt Cæpolla *in d. tract. de simulatione contractuum, nu. 64.* & alii plures quos congessi *in cons. 109. nu. 21. libro 2.* & accedit Paris. *in cons. 54. nu. 70. libr. 1.*
86 Existimo tamen solam hanc coniecturam † non sufficere ad detegendum contractum vsurarium, cum (vt etiam est communis huius regionis vsus) sic emantur liuelli, & reditus, quemadmodum & Veronę obseruari testatur Cæpol. *præcitato in loco*, & Afflict. *in c. 1. in princ. nu. 41. de feudo dato in vicem legis commisso.* de hac coniectura dubitauit nisi deducatur, & probetur, quòd in ea ciuitate, & regione solent emptores videre bona à se emenda.

Decimanona præsumptio, & coniectura colligitur
87 etiam ex persona emptoris, * qui verisimiliter emere noluit, ex quo ipsemet similia prædia vendit. Ita Cæpolla *in d. tract. de simulatione contractuum, n. 64. ver. decimanona præsumptio.* Nam hæc videntur esse contraria, vendere & emere. Et nemo præsumitur incon-
88 tinenti † contraria agere, *l. nam & ea, ff. de cond. & demonstrat.* & Cæpollam secutus sum *in consilio 109. nu. 22. lib. 2.*

89 Cæterùm crediderim leuem admodum esse hanc † præsumptionem, si alia non concurrit. Cùm emptor ad sic vendendum & emendum justis causis moueri potuit. Verius fortè coniectura hæc locum habere posset, quando emptor vendidit propria prædia fertilia, vt emeret sterilia. Ita Afflict. *in c. 1. in prin. n. 37. de feudo dato in vicem legis commiss.*

Vigesima præsumptio, & coniectura contractus si-
90 mulati, & fœneraticij colligitur, quando * clam & occultè facta est venditio cum pacto redimendi, & secuta est locatio, vel ad liuellum concessio. Ita Cępolla *in d. tract. de simulat. contractuũ n. 66. versic. vigesima præsumptio.* Idem affirmarunt Afflict. *in cap. 1. in princ. nu. 28. vers. 19. præsumitur de feudo dato in vicem legis commiss.* & Decia. *in cons. 2. nu. 9. libr. 1.* Ita actionum
91 cessio † clam & occultè facta præsumitur simulatè, & fictè facta, *l. ab Anastasio. C. mãd.* & dicemus infra hoc libro *in præsumpt. 129.* sic & donatio facta clam ab eo
92 qui deinde deliquit, præsumitur facta * in fraudem fisci: sicuti dicemus infra hoc lib. *in præsump. 124.* His similia omitto. Hæc tamen coniectura facilè cessat,
93 quando apparere potest, quod aliqua * iusta de causa sic clam contractus confectus sit. Ita Cæpolla præci-
94 tato in loco qui subiungit, quod si instrumentum * diu fuit occultatum præsumitur simulatum. Econtra verò, quando palam ii contractus celebrantur suspicio tollitur. Ita Decia. *in d. cons. 2. nu. 92. lib. 1.*

Vigesimaprima præsumptio, & coniectura contra-
95 ctus † simulati, & vsurarii, colligitur ex qualitate loci, vbi contractus fuit celebratus. Ita Cæpolla *in d. tract. de simulatione contractuum num. 68 versicul. vigesima prima præsumptio.* post Guliel. num à Monte Laudano *in d. clem. ex grandi de vsuris.* & Hostien. *in summa de contrahen. empt. §. 1. vers. illud autem non ibi, consuetudo etiam vsurarii & terræ in hoc maximè attendenda est.* & hanc coniecturam probarunt Castrens. *in cons. 19. Visa petitio. lib. 1.* Afflict. *in cap. 1. in prin. n. 29. de feudo dato in vicem legis commiss.* & Rol. *in cons. 11. n. 26.*
96 *libr. 2.* Est ratio quia in dubio præsumitur † id esse actum, quod eo in loco fieri consueuit, *l. quod si nolit, §. qui assidua. ff. de ædil. edict.* qua de re supra *in l. 1. quæstio. 15. nu. 10. & nu. 28.* scripsi, præsumptionem & coniecturam sumi à patria.

97 Cęterùm præsumptio hęc, etiamsi emptio † facta cum pacto de reuendendo, non sufficit ad detegendum contractum vsurarium, sicuti à fortiori dicemus *in duabus subsequentibus coniecturis, ad finem.* Et præterea accedit, quod si loci vsus & consuetudo hoc fert, vt similes contractus passim fiant, excusantur quidem sic contrahentes à pœna indicta contra vsurarios, vt tradit Bartol. *in dicto §. qui assidua*, & alii congesti à Rolan. *in cons. 58. nu. 19. lib. 4.* & à Decia. *in cons. 2. nu. 82. lib. 1.* Non tamen excusat ad præiudicium læsi. Ita Natta *in cons. 498. nu. 24. lib. 3.* Plot. *in cons. 19.*
98 Et rursus suspicio hæc cessat, † quando emptor est vir probus, & vitæ honestæ. Ita post alios responderunt Rolan. *in consil. 96. nu. 20. libro primo, & in consilio 58. nu. 21. libro 4.* & Decian. *in cons. 2. num. 84. lib. 1.* Idem
99 quando * emptor est rusticus, & persona simplex. Ita Natta *in cons. 586.*

Vigesimasecunda præsumptio, & coniectura con-
100 tractus simulati, & fœneraticii est, * si emptor, qui fecit pactum de reuendendo, cõsueuit similes contractus facere. Ita Cæpolla *in d. tracta. de simulatione contractuum, n. 70. versi. vigesimasecunda præsum.* post Guil. à Monte Laudano *in clem. ex grandi.* & Zarabel. *ibidem, §. Cæterum quæst. 3. de vsuris.* Idem responderũt Castrens. *in cons. 109. Visa petitione prædicta, col. 1. vers. sufficere etiam, li. 2.* Cagnol. *in l. 2. n. 50. vers. partem autem contrariam, C. de pact. inter empt. & vendit.* Natta *in cons. 198. nu. 20. lib. 1.* Et Crauet. *in cons. 73.* Est ratio quia præsumitur contra aliquem ex eo, quod facere consueuit, *l. non omnes, §. à barbaris, ff. de re milit.* cum aliis à Cępol. alleg. Et huc facit quod scripsi supr. *lib. 1. qu. 15. col. 1. & 2.* vbi plura ad rem congessi.

Et accedit secundum Cæpoll. ibidem *nu. 72.* quòd
101 † qualitas facti secundum qualitatem personæ faciẽtis interpretatur atque præsumitur, *c. absit. 11. quæst. 3. & c. ea vindicta 23. qu. 4.* Et inquit glos. *in cap. si quis*
102 *grammaticam, 38. distinct.* bonum † præsumi illud quod à bono factum fuit. Ita econtra malum præsumitur, quod factum fuit à malo.

Et rursus accedit secundum eundem Cępol. præci-
103 tato in loco, *nume. 70. in fine*, quod semel * malus

semper

semper præsumitur malus in eodem mali genere, *c. semel. de reg. iur. in 6.* & dicemus infr. *lib. 5. in præsumpt. 40.* Cæterùm hęc coniectura etiam coniuncto pacto
104 de reuendendo non sufficit † ad demonstrandum contractum esse vsurarium, sed cõcurrere debent aliæ coniecturæ. Ita declarat Cæpolla prędicitato in loco, *nume. 75. vers. hæc tamen*, & dicemus *in fine subsequentis præsumptionis.*

Vigesimatertia præsumptio & coniectura est, quan-
105 do emptor ipse esset † vsurarius & solitus vsuras exercere. Hæc sanè coniectura coniuncta aliis facilè arguit, contractum ab hoc gestum esse fœneraticium. Ita Cæpoll. *in d. tractat. de simulatione contractuum, n. 73. vers. vigesimatertia præsumptio.* post glos. *in c. illo vos, de pign. & in l. conquestus, de vsur.* Hostien. *in summa, de pign. §. quando. vers. ideò dico, & idem c. ad nostram. de empt. & vend.* Pau. Leaz. *in sua disputatione, quæ incipit. Contra instrumentum debiti, colu. 5. ver. de quarto patet.* Ang. *in sua disputatione quæ incipit, Astẽsis miles, col. 30.* His accedunt Bald. *in con. 205. Iacob. col. 1. vers. nam siquidem. libro 1.* Roma. *cons. 304. nu. 4.* & alios refert Decia. *in cons. 2. nu. 15. libro 1.*

Hæc coniectura locum habet multo magis quando solitus fœnerari, per interpositam quodãmodo perso-
106 nam, & (vt dici solet) per quendam † circuitum emit: sicuti euenit, quando curant, vt alter non solitus fœnerari emat tenui pretio cum pacto de reuendendo, qui emptor deinde vendit ipsi vsurario. Idem quando (vt facere solent versuti fœneratores) res ambulasset per duas, vel tres manus: si detegatur id factum fuisse opera ipsius vsurarii, multo magis augebitur præsumptio fraudis. Ita tradit Cæpolla præcitato in loco, *nu. 74. vers. & ideo vsurarij*, post Guili. de Monte Laudano, *in clem. ex grandi.* & Zarabellam *ibid. §. Cæterùm. cap. 3.* Idem sensit Crauet. *in cons. 156. num. 11.* qui respondit fortiori in casu, quando scilicet emptor non consueuit fœnerari.

Et cum contractus iste ob pretij tenuitatem & pactum de reuendendo suspectus sit, vt diximus suprà *in 1. præsumpt.* dicendum est, quod cum habuerit malum principium, non dicitur permissum alicui scienti, emere, quia emptor esset in eadem damnatione argum. *c. tua nos de vsur.*

107 Non enim permissum est emere rem * fœneraticiam: sicuti nec furtiuam, vt latè post alios respondi *in cons. 300. nu. 15. 16. 17. 18. & nu. 25. libro 3.* vbi plura ad rem scripsi.

Cæterùm hæc coniectura, quod sic solitus fœnera-
108 ri * etiam coniuncto pacto de reuendendo, non sufficit ad detegendum contractum usurarium. Ita scriptum reliquit prędicitato in loco Cæpolla *nu. 75. vers. hæc tamen*, qui huius sententiæ recenset Bal. *in l. emptione, in fin. princip. C. plus valere quod agitur, & in l. interpositas, col. 1. de transact.* Ange. *in l. sicuti. §. superuacuum. ff. quibus mod. pignus vel hypo. sol. & disputatione. Asten. miles. colu. 30.* Nam (vt prædicitati Doct. scribunt) etiam vsurarij persæpè faciunt contractus iustos & lege probatos.

Econtra autem, quando probatur quod emptor est
109 vir † probus & solitus contrahere justè & legitimè, cessat suspicio simulationis & fœnoris. Ita Decian. *in cons. 308. nu. 5. vers. tertio in casu.* Crauet. *in cons. 145. in fine.* & alii multi congesti à Rolan. *in cons. 50. nu. 2. libro 4.* & à Decia. *in cons. 2. num. 84. libro 1.*

Vigesimaquarta præsumptio, & coniectura contractus simulari & vsurarij est, quando venditor per-
110 mãsit in possessione rei venditæ. Ita Cæpolla *in d. tractatu de simulatione contractuum, n. 76. versicu. vigesimaquarta præsumptio.* post glossam, Cynum Speculatorem, Guidum Suzarium, Bartolum, Baldum, & Butrium. Et his accedunt alii, quos congessi *in libro 2. de arbitrariis judicũ, casu 9.* vbi ad huius præsumptionis explanationem non mediocri studio & diligentia distinxi vndecim casus. Hanc esse præsumptionem (vt
111 paucula hæc jam scriptis adiungam) iuris † scriptum reliquit Ioan. Andr. *in additionibus ad Specul. in tit. de præsumptionibus. §. species, n. 5. in verbo. In prædict. concord.* Ita quoque Anchar. *in consil. 257. num. 4.* respondit, & declarat Roman. *consilio 104. num. 3.* quando mansit in possessione tanquam conductor, vt etiam dixi *dicto casu 39.* Et hæc quidem conjectura comprobatur ex his quæ responderunt Bald. *in consilio 322. libro 2.* Corne. *in cons. 135. col. 6. libro 1.* Afflict. *in ca. 1. in princip. nu. 20. de feudo dato in vicem legis commissoriæ.* Paris. *in cons. 54. nu. 72. & in consilio 55. num. 54. lib. 1.* & Roland. *in consilio 40. nu. 36. lib. 2.* cùm dixerunt, quod quando bona vendita semper permanserunt in æstimo & catastro venditoris, præsumitur quod semper ipse possederit, atque ita colligitur coniectura, quod venditio non fuerit verè facta: sed potius bona pignori data. Et rursus scribunt Bald. *in l. illud in fine, C. de sacrosanct. Eccles.* Castrens. *in cons. 331. Præsuppositis iis, lib. 1.* & Crot. *in cons. 141. in fi.* tunc ex retentione possessionis præsumi simulationem quando instrumentum venditionis continet, quod realiter tradita fuit possessio: & tamen constat traditam non fuisse. Et alia nonnulla ad rem scripsit Mascard. *in conclusio. 439.* qui multa (vt existimo) desumpsit ab his, quæ scripsi *in d. casu 39.*

Vigesimaquinta præsumptio & coniectura contractus simulati & fœneratitij colligitur ex eo, quòd
112 venditio † ipsa duravit modico tempore. Ita Cæpolla *in d. tract. de simulatione contractuum, nu. 79. vers. vigesimaprima præsumptio*, post Bartol. *in cons. 65.* Petrus Nicolæ, *lib. 1.* & Castren. *in cons. 74. In causa mota per D. Dorotheam. col. 2. vers. his præmissis, libro 2.* sic & Afflictus *in c. 1. in princip. num. 11. & nu. 37. vers. 15.* post Rotam *decis. 1. n. 4. titul. de dona. in nouis, de feudo dato in vicem legis commisso.* Et coniecturam hanc probat text. clarus *leg. 3. §. si ab ignoto. ff. de manumiss.* quem statim declarabimus. Ea est huius sententię ratio, quia
113 cum venditiones * fieri soleant, vt res sint perpetuò penes emptorem & pignorationes, quousque debitum soluatur. *l. si rem. §. omnis. ff. de pignor. act.* existimandum est, quod ex modico tempore noluerit vendere sed pignorare. Id quod secundùm Cæpollam optimè probatur in simili. *l. plerique. ff. de ritu nupt.* vbi si mulier, quæ recessit à marito, non multo tempore pòst reuersa est, diuertisse non censetur: & propterea dicitur idem matrimonium.

Confert text. *l. si ventri. §. in bonis. ff. de priuileg. credi.* vbi ex breuitate temporis colligitur fraus commissa contra creditores. Quod quidem responsum ad rem nostram multi commemorant, ac multis exornat Tyraquel. *de retractu consang. §. 1. glos. 7. num. 77.*

Cæterùm præsumptio hæc intelligitur & locum ha-
114 bet quando * ita expressè actum fuit, vt modico tempore duraret venditio. Ita respondit Vlpianus *in dict. l. 3. §. si ab ignoto. ff. de manumiss.* vbi ficta & imaginaria dicitur emptio libertatis, quando ita ab initio actum est, vt scilicet statim pretium restitueretur. Et in specie sic intellexerunt Bartol. & Cæpolla *prædicitatis in locis.* Cùm verò nullum adiectum fuit pactum expressum, sed tamen contrahentes recesserunt à contractu intra modicum tempus, tunc oritur præsumpta simulatio, quæ sola non sufficit ad detegendũ contractum

simulatum

simulatum & vsurarium : sed jungi debet cum aliis præsumptionibus. Ita Cæpolla præcitato in loco, *nu.* 79. *in fin.* & hujus traditionis ratio est : quia simulatio ab initio contractus consideratur, an illa interuenit, cum non sufficiat ex post. Ita Bald. *in l. vnica, quæ.* 10. *C. si seruus extero.* & Natta *in consil.* 628. *nu.* 20. *lib.* 2. dixi suprà. *num.* 46.

115 Vigesimasexta præsumptio & conjectura contractus simulati & vsurarii sumitur * à modo recedendi ab ipso contractu emptionis & venditionis, quando scilicet receditur per restitutionem instrumentorum incisorum, atque ita per modum recessus ab ipso contractu, non autem per modum novæ venditionis, sicuti fieret quando ab initio facta fuisset venditio verè. Hanc cõjecturam probauit Cæpolla *in dicto tractatu de simulatione contractuum, nu.* 80. *versic.* 26. *præsump.* post Castr. *in d. consil.* 74. *in causa mota per D. Dorotheam, col.* 3. *vers.* 3. *resultat. lib.* 2. Idem affirmauit Aflict. *in c.* 1. *in princip. nu.* 37. *versicu.* 16. *de feudo dato in vicem legis commisso.* & Mascard. *in conclus.* 44. *nu.* 3.

116 Nam† insolita arguunt suspicionem, *l. si quid sub conditione, ff. de condi. institut.* & diximus suprà *in nova conjectura.* Atqui quando fit reuenditio, non inciduntur instrumenta venditionis iam factæ, sed aliud instrumẽtum ipsius reuenditionis conficitur. Ergo per incisionem hanc insolitam arguitur suspicio simulationis. Nec huic sententiæ repugnant aliqua jura, quibus satisfacit Cæpolla præcitato in loco, *n.* 80. *versic. in contrarium tamen.*

Erit præterea obseruandum, prædictas præsumptiones & suspiciones contractus simulati & fœneraticij purgari, quando per nouum contractum receditur ab eo primo simulato & fœneraticio. Ita responderunt in specie Rom. *in cons.* 304. *Plura sunt in fine.* & Ruinus *in consilio* 16. *in fin. lib.* 4. De his satis.

PRÆSVMPT. CXXIII.

Vsura quando & quomodo in contractu mutui commissa præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Vsura directò in mutuo, in aliis contractibus per indirectum committitur.*

2 *Mutuum fœneraticium esse non præsumitur.*
Receditur tamen ab hac regula aliis conjecturis, n. 3.

4 *Fœnus vt præsumatur, sufficit plus acceptum quam datum esse. Nec personam mutuantis considerari, an fœnerari consueuerit, n.* 5.

6 *Restitutionis incertitudo non tollit vitium fœnoris in mutuo.*

7 *Fœneraticius non præsumitur contractus, quando aliis conjecturis apparet animum contrahentium non fuisse fœnerandi.*

8 *Fœneraticium contractum esse, & contrahentes ita fœnus exercuisse, vt possint puniri, diuersa sunt.*

9 *Veritas per nostrum affirmare vel negare non immutatur.*

10 *Lucrum præter animum & voluntatem accedens, vsura non est.*

11 *Mutuum fœneraticium præsumitur contractum inter personas, nulla amicitia coniunctas.*
Idque præsertim, si mutuatarius pecunia summopere indigebat, num. 12.

13 *Mutuum præsumitur fœneraticium, quando mutuatarius magno pretio rem emit, non emturus, nisi pecuniam mutuo recuperet.*

REcepta est apud omnes sententia, vsuram propriè & directò† committi in mutuo : in aliis verò contractibus, vt emptionis & venditionis, & similibus impropriè, seu indirectè, cùm in his & aliis contractibus, vt emptionis, & venditionis insit mutuum implicitum. Hanc sanè sententiam auctoritate quamplurium probaui *in consil.* 109. *nu.* 28. *lib.* 2. & aliis accedit Deci. *cons.* 2. *n.* 1. *lib.* 11. Porrò dubitari sæpè solet, quando & quomodo præsumatur commissa vsura in contractu ipso mutui ?

2 Et pro regula statuendum est, non præsumi mutuũ * esse fœneraticium, sicuti de aliis contractibus dixi suprà, & in specie mutui tradunt Bald. *in l. rogasti. §. si tibi. in fin. ff. si certum peta.* & ibidem Iaf. & Dec. vterque *num.* 6. Non hic repetam rationem quam suprà commemoraui. Receditur tamen ab hac regula † præsumptionibus & conjecturis, sicuti post alios respondi *in d. cons.* 109. *num.* 7. Est ratio, quia (vt suprà admonui) contractus isti fœneratitij solent clam & secreto celebrari : & propterea cum difficilis sint probationis, cõjecturæ & præsumptiones sufficiunt, vt scripsi *in lib.* 2. *de arbitr. judic. casu* 116. *n.* 8. *& in casu* 247.

Prima itaque est coniectura, quando quid vltra mutuatum recipitur, vel promittitur. Nam illud præsumitur vsuræ causa datum, vel promissum. Est ratio, quia repugnat præcepto diuino, *mutuum date, nihil inde sperantes.* Luc. *c.* 6. Nec hoc in casu requiritur quod is mutuans consueuerit fœnerari : cum sufficiat

4 ad præsumendum † fœnus plus esse acceptum quàm datum. Ita docuit Bald. *in d. l. rogasti. §. si tibi. in fin. ff. si certum pet.* & apertius ibidem Castr. *num.* 5.

Nec verum est, quod scribit Deci. *in d. §. rogasti. n.*

5 5. etiam in mutuo considerari † personam mutuantis, an consueuit fœnerari. Illæ enim auctoritates Baldi, Salic. & Alex. quas recenset ipse Deci. in aliis contractibus loquuntur, vt dicemus infrà.

Extenditur hæc conjectura, vt locum habeat etiamsi ratione incertitudinis restitutionis aliquid vltra mutuatum promitteretur. Nam adhuc præsumitur vsura.

6 Cùm incertitudo† restitutionis non tollat vitium fœnoris in mutuo. Ita docuit Alber. *in l. iubemus. la* 2. *col. pen. versic. qui de tali contractu. C. de sacros. eccles.* qui atteſtatur iudicasse collegium Doctorum Bergomense. Et Albericum secuti sunt Deci. *in d. §. si tibi, nu.* 4. *in fin. in l. de fideicomm. nu.* 3. *C. de tractat. in cons.* 123. *n.* 1. Nam incertitudo non purgat suspicionem fœnoris. *c. nauiganti in prin. de vsuris.*

Et in hoc differt contractus mutui à contractu emptionis & venditionis : qui sanè emptionis contractus respectu incerti euentus consistit, qui alioqui non valeret, sicuti emptio annui reditus ad vitam, sicuti tradunt Hostien. & alij commemorati à Decio *in d. §. si tibi. & in d. l. de fideicomm. num.* 4. *C. de transac.* etsi Iason *in d. §. si tibi,* obiiciat *l. si ea lege. l. frumenti. & l. oleo. C. de vsuris,* & dicemus infrà.

Declaratur primò hæc coniectura, vt locum non habeat, quando aliis coniecturis apparere posset, mu-

7 tuantis & mutuatarij * animum & propositum non fuisse fœnerandi. Nam tunc non videtur contractus fœneratitius. Ita colligi videtur ex glos. & Docto. *in l. si quis nec causam. in princip.* vbi Dec. *n.* 1. *ff. si cert. pet.* Cæterùm animaduertendum censeo, quod duo hæc

8 sunt diuersa, † contractum esse fœneraticium, & contrahentes fœnus ita exercuisse, vt puniri debeant. Nam vt quis tanquam fœnerator puniatur, inspici & considerari debet qualis eius fuerit animus & propositum, *c. consuluit.* vbi Docto. *de vsuris.* sic & in *l. si quis nec causam. in princip. ff. si cert. pet.* consideratur animus &

BIU Cujas

propositum mutuantis ad judicandum an fœnus exercere voluerit, qualis sit. Et hic ipse animus & propositum vel ex qualitate personæ satis probatur, vt si est homo diues, qui non indigeat, vt inquit Fulgos. *in l. si quis nec causam, in princ.* vbi etiam Deci. vel si est homo bonæ conditionis & famæ.

Probatur etiam hic animus iuramento ipsius mutuantis, vt scribunt glos. *in Clem. vlti. in verbo, negotiandi de censib.* Bald. *in l. cum proponas, C. de nautico fœnore,* & Alex. *in l. cætera, §. sed etsi quis, de leg.* 1. & Dec. *in d. l. si quis nec causam, in princ. nu.* 1. qui hoc intelligit, nisi repugnet alia præsumptio & coniectura ex sententia Bar. *in l. inter omnes, §. rectè. ff. de furtis.*

Contractus verò ipse etiamsi contrahentium non affuerit fœnerandi animus, attamen non desinit esse fœneratitius, vt si actum est quod plus quàm mutuatum restituatur. Etsi enim contrahentes errore lapsi, existimauerunt contractum esse legitimum, attamen eorum opinio non tollit veritatem cùm per nostrum
9 affirmare, vel negare non immutetur † veritas, *l. cum falsa, C. de iuris & facti ignor.* Porrò illud concedimus,
10 quòd si præter voluntatem & animum † lucrum aliquod secundario accessit vsuram non esse, sicuti post Corneum *in l. si pascenda, C. de pactis.* & alios scribit Io. Bapt. Lupus *in c. nauiganti, in 3. part. nu. 29. de vsur.*

Secunda est conjectura in contractu mutui, quan-
11 do † nulla penitus intercedebat amicitia inter mutuantem & mutuatarium. Non enim præsumitur, quod is mutuans gratis mutuauerit, sed potius sub vsuris. Ita respondit Bald. *in consil. 133. Quædam mulier filiofam. column. 2. libr. 1.* quem post Crauet. *in consilio 73. num. 16.* secutus sum *in cons. 109. num. 14.* Non enim consueuerunt homines tam grata seruitia ignotis cõferre sine aliquo præmio, vt experientia docet. Et hæc
12 quidem coniectura tunc maximè procedit, † quando is mutuatarius his pecuniis valdè indigebat. Ita respondi *in d. cons. 109. num. 16.* ex sententia Geminia. *in consilio 112. colum. 2. vers. item ista non videtur.* Calcan. *in consil. 26. nu. 19. vers. & ita dicendum est.* & Crav. *in consilio 156. num. 13.*

Tertia est coniectura & præsumptio mutuum esse
13 fœneratitium, † quando mutuatarius magno pretio emit rem quam non emisset, nisi pecuniam illam mutuo fuit habiturus. Quod enim plus pretij numerare promisit, ob causam mutui promisit, & ideò fraus est, arg. *c. etsi quæstiones de simo.*

Et in specie respondit Geminia. *in consil. 16. colu. 2. versicu. 2. concurrit,* quem secutus sum *in consil. 109. n. 9. & 15. lib. 2.* Et ibi, *nu. 8.* commemoraui Baldum *in l. cum allegas, nu. 11. Cod. de vsuris,* qui dixit, fœneratores consueuisse vti hac fraude: recipiunt remissionem de vera sorte, res steriles vel nomina debitorum difficilis exactionis vendunt illi, qui mutuò pecuniam suscepit pretio certo, quod postea repetunt. Et ait Bald. id fieri ob mutuum, quod aliàs ille mutuans non cõcessisset: atque ita (inquit Bald.) vsura committitur. Et refert Bald. idem docuisse Bart. *in l. cum vir vxori. ff. de iure dotium.* His accedunt Rom. *sing.* 440. Laur. de Rodulphis *in Tract. de vsuris. q. 63.* Ang. Clauasius *in summa, in verbo, vsura. il 1. nu. 6.* & Tiraq. *in tract. consang. §. 2. in glo. 18. n. 70.* Et hos secutus sum *in cons. 109. n. 18.*

PRÆSVMPT. CXXIV.

Alienatio bonorum in fraudem fisci simulatè facta ad euitandam publicationis bonorum pœnam, & alienatio bonorum facta in fraudem creditorum, quando præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Alienationes in fraudem fisci factas, non esse nullas ipso iure, sed reuocandas.*
2 *Bona post delictum commissum, an publicentur ipso iure, vel per sententiam, differentia est.*
3 *Fraus alienantis, coniecturis & præsumptionibus, cur satis probetur.*
Et ex aliquibus casibus vrgentes esse debent, nu. 4.
5 *Alienatio omnium bonorum facta tamen multo tempore ante delictum commissum, nulla delinquendi suspicione existente, fraudem arguit.*
Aut si delicto in genere tantum cogitatum sit, num. 6.
Aut si facta sit lucratiuo titulo, multo quidem tempore ante delictum commissum, subsistente tamen suspicione delictum committendi, num. 7.
Idque procedere etiam in alienatione maioris partis bonorum tantum, n. 8.
Aut in alienatione omnium melioramentorum, nu. 9.
Et quod non intersit, etiamsi temporibus interpolatis fiat alienatio, num. 10.
Locum etiam habere in alienatione cum titulo oneroso, num. 11.
Cessat tamen fraudis suspicio, si reipsa pretium numeratum sit, quod loco rei succedit, num. 12.
Et alienationem viliore pretio factam, ad iustum pretium tantum reuocari. nu. 13.
14 *Alienatio bonorum in fraudem fisci facta non præsumitur, ab eo qui ita deliquit, vt puniri se posse, non speraret.*
Idem si alienatio, iustis de causis facta sit, nu. 15.
16 *Actus necessarij, fraudis suspicionem elidunt.*
17 *Alienatio bonorum titulo lucratiuo facta, & delicto statim subsequuto, fraudulenta præsumitur.*
Idem si titulo oneroso fiat, n. 18.
Nisi tamen aliqua repugnarit ratio, n. 22.
19 *Actu gesto incontinenti, argui fraudem actus præcedentis.*
20 *Incontinenti quid gestum dicatur, arbitrio judicis committitur.*
21 *Donationes factæ intra biennium ante commissum delictum, non valent in Ducatu Mediolanensi.*
23 *Alienatio bonorum ante delictum commissum, in fraudem fisci commissa dicitur donatione omnium bonorum facta in personam propinquam.*
Distinguit Bart. tres casus relatos, n. 24. 25. & 26.
27 *Coniunctus facta coniuncti quãdo scire non præsumatur.*
28 *Coniuncta persona quæ dicatur.*
29 *Amicitia maioris est ponderis quam fraternitas.*
30 *Alienatio in fraudem fisci facta præsumitur, quando alienans in possessione rei alienatæ perseuerauit. Alia tamen coniectura concurrente, n. 31.*
Nec refert, si alienans adhibuit clausulam constituti, se possidere nomine illius in quem facta est alienatio, num. 32.
Item facta etiam corporali traditione, si fraudulentæ traditionis alia coniectura adsit, nu. 33.
Fallit tamen si fructus emptori persolueret, quo casu fraudis cessat præsumptio, n. 34.
Item si vsumfructum sibi reseruasset, cuius causa tunc in possessione diceretur esse, nu. 36. Vbi tamen pretij inspicienda quantitas, n. 37.
Idem si modico tempore perseueret in possessione, quo casu fraudis cessat suspicio, n. 38.
Item si alienatione facta, vel a ciuitate cœpit abesse, vel decessit relictis impuberibus ignaris celebrati contractus, nu. 39.
35 *Possidere magis dicitur qui fructus consequitur quam qui rem corporaliter detinet.*

40 *Alie-*

BIU Cujas

40 *Alienatio bonorum ante commissum delictum, facta clam, præsumitur in fisci fraudem facta.*
Distinguit Bartol. aliquot casus relatos num. 41. 42. & num. 43.
44 *Alienatio quando clam facta dicatur.*
45 *Clam confectum dici contractum, quando instrumentum super eo confectum, non publicatum sed occultatum fuit.*
46 *Alienatio in fisci fraudem facta dicitur, sed facta sit sub conditione, veluti. Dono, si bona mea publicari contigerit.*
47 *Donatio facta uxori à marito in casum deportationis, cur valeat.*
48 *Publicationem bonorum extra territorium non trahi.*
49 *Reis credendi duobus, uni facta solutione, alter excluditur.*
50 *Alienans in aliquem, & casu quo contingat bona eius publicari donans alteri, non dicitur in fisci fraudem facere.*
51 *Donans hoc pacto, ut si contingat bona mea confiscari, me tenearis alere, non dicor in fisci fraudem facere.*
52 *Alimenta cui non debeantur bonis publicatis.*
53 *Donasti mille mihi, & hæredibus meis, si homicidium committeres, eo commisso & te fugitivo, cur petere ea possim.*
54 *Alienans omnia bona, & postea delinquens in ipsoque deprehensus crimine, præsumitur in fisci fraudē facere.*
Idem in eo qui notoriè deliquit, & postea alienauit, numero 55.
Et in contumace qui aufugit, num. 57.
56 *Notoriè delinquens æquiparatur ei, qui in crimine sit deprehensus.*
58 *Donans aut alienans, & postea de delicto in contumaciam damnatus non præsumitur in fisci fraudē facere.*
59 *Contumacia induci quandam tacitam fictamque confessionem.*
60 *Sententia in contumacem lata, creditori non nocet.*
Idem si contra debitorem, num. 64.
61 *Præsumptio contra delinquentem inducta ad eum trahi non debet, qui culpæ non est conscius.*
62 *Damnatus confessione sua, cum aliter de delicto non constaret, emptori non nocet vel donatario, limitationem vide, num. 65. & 66.*
63 *Cedentis confessionem, cessionario non nocere.*
67 *Alienatio facta ex causa necessaria non præsumitur in fisci fraudem emanasse.*
68 *Alienans bona sua postquam de crimine accusatus est, fiscum ut fraudaret feciſſe præsumitur.*
Idem si ante alienationem verbis declarasset, se de delicto cogitare. num. 69.
70 *Donatio facta causa mortis, etiam sine fraude, publicatione bonorum ob delictum sequuta, revocatur.*
Limitatur in donatione facta uxori, num. 71.
72 *Alienatio bonorum regulariter non præsumitur facta in fraudem creditorum, secus tamen in alienatione à decoctore facta, num. 73.*
74 *Alienatio omnium bonorum titulo lucrativo facta à debitore, præsumitur in fraudem facta.*
Idem si titulo oneroso puta venditionis, & fuerit facta multo minori pretio a persona suspecta, numero 75. & 76.
Idem in creditore alienante maiorem suorum bonorum partem aut res magis pretiosas, num. 77. & 78.
Idque procedit etiam si non simul sed particulatim alienauerit, num. 79.
80 *Fraus respectu temporis præsumitur facta, & ibi, quomodo.*

CVm de duplici simulationis specie & modo, hactenus dictum sit, de tertia nunc est agendum, quando scilicet prima facie ostendunt contrahentes velle facere contractum: & tamen ex mente, & verè nil agere volunt: sicuti quando quis metu Tyranni, ne bona sibi auferantur simulat ea alteri vendere vel donare. Est sanè simulatio hæc, sicuti post Bart. & Bald. scripsit Afflict. *in capit. in princip. nu. 11. de feudo dato in vicem legis commiss.* Ita quoque est similis simulatio, quando quis timore ne ob delictum à se perpetrandum publicentur sibi bona, ea simulat alteri donare. Et dicitur hæc donatio simulata, ac etiam in fraudem fisci facta. Quæ sanè duo simul stare possunt: vt in specie responderunt Castrens. *in cons. 58. Visis, nu. 3. lib. 2.* Anch. *in consi. 227. ad cohortationem num. 3.* & Natt. *in consi. 628. num. 19. lib. 4.* Bartol. *in l. post contractum.* & ibidem apertius Picus, *nu. 11.* Alciat. *nu. 1.* & Ioan. Annibal. *num. 286.* & Natt. *in cons. 540. nu. 1. libro 3.* qui dixerunt has alienationes † non esse ipso jure nullas, sed 1
reuocandas: cum quoad effectum validæ sint. Et hac in re Bart. distinguit quinque tẽpora, hoc est primum tempus ante commissum delictum: Secundum post perpetratum crimen, sed ante accusationem. Tertium post accusationem, sed ante litem contestatam. Quartum tempus est post litem contestatam, sed ante sententiam. Quintum verò tempus post latam sententiã. Hæc temporum distinctio facta est à Bartolo, & reliquis respectu revocationis ipsius alienationis: Cùm aliter & faciliùs reuocetur alienatio, facta post commissum delictum quam ante. Et illis in casibus seu temporibus post delictum scilicet commissum, adhi- 2
betur aliquibus in casibus *distinctio an ipso jure bona publicentur, vel per sententiam. Quando publicantur ipso jure non est opus confugere ad aliquas conjecturas: cùm vero publicantur mediante sententia, dicimus, esse distinguendum, an adsint conjecturæ fraudis, vel non. Ita Bartol. *in d. l. post contractum, nu. 12. vers. sed si in fraudem.* & ibidem Picus *nu. 76.* & Io. Annibal. *num. 286.* qui scribunt coniecturas illas, quæ considerantur ante delictum commissum, considerari pariter post ipsum delictum. Differamus itaque de hac fraude secund. Bartol. & alios *in d. l. post contractum.* Et
hac quidem in re dicimus primum, fraudem † hanc 3
coniecturis, & præsumptionibus detegi, sicut ipsemet Bartol. *in d. l. post contractum, nu. 1. 2 & 3.* & subsequentibus ostendit: & apertiùs ibidem Picus *num. 19.* & reliqui omnes, quos infrà commemorabo, certis autem
casibus hæ coniecturæ debent esse † vrgentes, & di- 4
lucidæ, sicuti responderunt Anchar. *in consil. 251.* Natt. *in consil. 212. nu. secundo, libro primo.* & Cæph. *in consil. 325. nu. 21. libro tertio.* idem docuit Alciat. *in dict. l. post contractum. nu. 34. vers. sed etsi.* Præsumptiones, & coniecturæ hic ob id sufficiunt, quod dolus, & fraus consistit in animo, cuius solus Deus est perscrutator. *cap. erubescant. 32. quæstio. 1.* & ideo cum difficilis sit probationis, admittuntur conjecturæ, *l. dolum. Cod. de dolo.* cum similibus. Ita enim dicimus aliis in casibus simulationem contractuum eorumque fraudem, præsumptionibus & coniecturis probari, vt differemus in suo loco.

Prima itaque est coniectura, & præsumptio, quando alienata fuerunt † omnia bona, sed hic sunt di- 5
stinguendi aliquot casus, quorum primus est, quando alienatio hæc facta fuit multo tempore ante cõmissum delictum nulla existente delinquendi suspicione. Hoc casu nulla præsumitur fraus siue alienatio sit facta titulo oneroso, siue lucrativo. Ita docuit Bartol. *in dict. leg. post contractum, num. secundo.* & alij secuti sunt.

Extenditur hic casus, vt locum etiã habeat, quando de delicto

BIU Cujas

6 de delicto † in genere tantum fuit cogitatum. Nam & tunc non præsumitur, fraude factam esse alienationem. Ita egregiè docuit Alciat. *in d.l.post contractum. n.37.versi.Cæterùm.* post Sali. *in l.si quis posthac, colu. 4.C.de bonis proscript.* Non enim (scribunt prædicti) tunc aut desperatio, aut metus imminentis accusationis subest: iuxtà *l.vlt.§.Papin.ff.de bonis eorum, qui sibi mortem conscisc.* Nec præterea subest causa, per quam verisimiliter committitur delictum, vt requirit Bartol. *in dict.l.post contractum, nu.2. ex d.l.si quis posthac. §. vlt.ibi, ante initium actus.* Vnde (subdit Alciat.) cum iuuenis rixosus, & malè moratus dubitans ne quandoque sibi contingeret aliquod crimen committere, donasset amico, responsum fuit, firmam fuisse donationem, cum reuocatio, quæ à fisco fit in pœnam specialis, & dilucidè probati delicti fieri debeat, *l.sed etsi maritus, §. vlti.ff. qui & à quibus.* non autem cum in genere tantum de delicto est cogitatum. Nam tunc causa proxima donationis, non est delictum, glo. *in l. si mulier.ff. rerum amo.* sed facilitas naturæ, *leg. si quis cum sciret, ff.pro empto.* aduersus quam facilitatem, ille talem prouisionem adhibere voluit. Et idem esse respectu creditorum docuit Bald. *in rub.Co.de his quæ in fraudem credito.* Hanc tamen extensionem declarat Alciat. nisi donatio clam facta fuerit.

7 Secundus est casus, † quando omnium bonorum alienatio, titulo lucratiuo facta fuit, multo tempore ante commissum delictum, sed aliqua tamen suberat suspicio committendi delictum, vt quia habebat capitales inimicitias, quæ vsque ad tempus delicti perdurant. Hoc casu præsumitur fraude facta alienatio, si modò probabit fiscus, illas inimicitias capitales extitisse, & perdurasse. Ita Bartolus *in di.l.post contractum, nu.2.* & apertius Picus *nu. 6.vers. ego si dicerem,* Alciat *n.40* Dec. *in cons.235. col.1.vers.prima est.* Bossius *in tract. causarum criminal. titu. de publica. bonorum, nu.45.* Cæphal. *in cons.325.nu.3.& n.48.lib.3.* Nat. *in cons.549.n.6.lib.3.* Blancus *in Trac. de indiciis, nu.87.* qui manifestè scribit, quod delictum debet esse secutum in personam eius, cum quo erat inimicitia.

Extenditur primò hic casus, vt habeat locum etiam
8 quando † facta est donatio maioris partis bonorum. Nam & hoc casu præsumitur fraude donatum, sicuti scribunt Alciat. *in d.l.post contractum, n.40.* Io. Annibal. *n.90.& nu. 93.* vbi idem dixit de alienatione omnium † melioramentorum. Et idem affirmarunt Alexan. *in cons.55. libro 4.* Socin. Sen. *in cons.108.col.1.lib. 1.& in cons.264.colu.1 vers. 2. arguitur, lib. 2.* Dec. *in cons.235.col.1.vers 1.est.*

Extenditur secundò hic casus, vt locum habeat etiam
10 quando † interpolatis temporibus facta fuisset donatio hæc omnium bonorum, vel maioris partis. Nam adhuc præsumitur fraus. Ita in specie docuit Io. Annibal. *in d. leg. post contractum. num. 94.* ex sententia Bart. *in l.nomen, § fisco. de leg.3.& in leg.1. C. qui bonis ced. poss.* Bal. *in l.2.Cod.de repu. hæred.* Angel. *in l. omnes, §. Lucius, ff. de his quæ in fraud. cred.* Anch. *cons. 57.* & Iason *in §. item si quis in fraudem, col.7. in Instit. de actio.* dum loquuntur de alienatione facta in fraudem creditorum. Eandem sententiam in specie nostra probauit & Alciat. *in d. l.post contractum, nu. 40. vers. hincque consequens,* qui intelligit dummodo donatio seu alienatio facta sit vni personæ tantùm, secùs si diuersis. Verùm cum hic spectemus solam ipsam fraudē alienantis, non autem eius etiam in quem facta fuit alienatio, sequitur dicendum, idem esse, quando diuersis donatum fuit. Id quod & ipsemet Alciat. sensit.

Extenditur tertiò hic casus, vt procedat etiam in a-
11 lienatione omnium bonorum facta titulo * oneroso, vt si quis vendidit, vel aliter sic alienauit. Ita gl. *in l. qui testamentum, ff. de probatio.* Bartol. *in d.l.post contractum, num.2.* & ibidem Alciat. *n.40.*

Et hæc quidem extensio intelligitur, quando de numeratione pretij non constat, nisi per confessionem:
12 secùs vero si re ipsa pretium fuit numeratum. † Nam tunc cessat fraudis suspicio, ex quo is venditor loco bonorum habet pretium. Ita declarant præcitatis in locis Bossius & Alcia. qui subiungit, quod si alienatio facta est viliore pretio, † reuocatur tantum vsque
13 ad iustum pretium.

Declaratur primò, vt non procedat quando delin-
14 quens * existimauit, se ex eo delicto non posse puniri. vt si in nemore, & clam ita deliquit, vt crederet nunquam delictum detegi. Nam tunc alienando non præsumitur alienasse, vt fiscum fraudaret. Ita Cyn. *in leg. si quis posthac, quæstio. 1. C. de bonis proscript.* & Nat. *in cons.212.nu.4.libro 1.& in consil.549.n.10.libr.3.*

Declaratur secundò hic casus, vt non habeat lo-
15 cum, quando alienatio † facta fuit iustis de causis, necessariis scilicet, & à lege probatis: sicuti quando ob alimenta vel constitutiones dotium filiarum facta fuit. Ita Angel. *in l.si quis posthac, col.pen. Cod.de bonis proscrip.* sic etiam Comēsis & Puteus, quos secuti sunt Picus *in d.l. post contractum, n.44.versi.3.limita. & nu.79.* & Alciat. *n.34.* Deci. *in cons.235.num.1.versi.item qualitas.* Nat. *in consi. 212.n.12.libro 1.* Bursa. *in consil. 149.n.63. libro 2.* Bossius *in d. tit de publicatione bo-*
16 *norum.n.45.* Nam † actus necessarij, fraudis suspicionem plerúmque elidunt *l.vlt.in fi.ff.de litigio.& l.alienationes.ff.famil. ercisc.* Ita dicimus bona subiecta fideicommisso, posse sine fraudis suspicione alienari, pro dotium constitutione, alimentis, & simil. vt seq. libr. explicabimus.

17 Tertius est casus, quando facta alienatione † statim, & incontinenti, committitur crimen. Hoc casu si alienatio omnium bonorum facta est titulo lucratiuo, præsumitur fraude facta. Ita scribunt Picus *in d.l post contractum, n.36.* & Io. Annib. *n.162.* Deci. *in cons.235. col.2.vers.5.præsumitur.* & Nat. *in con.549.n.9.li.3.* Idē
18 est quando alienatio facta fuit titulo † oneroso, nempe venditionis. Ita sensit Bart. *in d.l.post contractum, nu.8. vers 5.præsumitur* & apertius Alciat. *n.52.& 53.* & Ioa. Annib. *nu.166.* & Anch. *in cons.251. nu. 3.* Blancus *in tracta. de indiciis, n.58. vers.5.est.* Et quanquam Bar. expressim non explicet, an facta fuerit donatio, vel alia alienatio omnium bonorum, vel maioris partis, sic tamen passim ab omnibus intelligitur. Et illum quidem secuti sunt præter relatos Deci. *in l. petens. in 2. nota. Co.de pact.* Ruin. *in consil.130.n.2.lib.2.* Tiraq. *in tract. de retractu consang. §.1.glos.7.n. 6.* Nat. *in cons.549.nu. 4. lib. 3.* & Bossius *in tit. de publicatione bonorum, nu. 52. versic.5.est.* Et prædictam sententiam multis similibus comprobat Alcia. *in d.l. post contractum, n.54.* qui-
19 bus demonstrat, ex actu † incontinenti gesto, fraudem actus præcedentis argui. Incontinenti autem dicitur
20 hoc in casu commissum delictum † arbitrio judicis, sicuti in specie respondit Deci. *in d.cons.235.col.2.ver. 5.præsumitur,* docuit Alciat. *in l.post contractum n.52.* & alios congessi *in lib.2.de arbitr.iud.casu 12.* Idem in specie docuit Io. Annibal. *in dict.l.post contractum nu. 177.* qui subiungit, *n.178.* post Bartol. ibidem *n.8. in fin.* alienantem non habuisse animū delinquendi, quando delictum ex inopinata rixa est statim subsequutū. Idē egregiè scripsit Ant. Gomezius *in commentariis varia. resolut. Tom.3.c.14.de confiscatione bonorum n.4.ver.& adde.* Cæterùm est aduertendum, quod in Ducatu Mediolani

21 diolani † extat Decretum, quod donationes factę intra biennium ante commissum delictum, non valeant, vt refert Bos. *in tracta. causarum criminalium, in tit. de publicatione bonorum, nu.* 44. ob id intra hoc tempus biennij delictum perpetratum, dicitur incontinenti commissum, extat & noua Mediolani constitutio *in titul. de iure & priuilegio fisci. §. si quis.*

Declaratur hic casus vt locum non habeat, quando
22 ratio * aliqua repugnaret. Nam tunc ex delicto incõtinenti commisso, non argueretur fraus aliqua per alienationem antecedentem. Ita declarat Alciat. *in d. l. post contractum, nu.* 57. qui affert egregium exemplum. Finge (ait Alciat.) lex iubet domum parricidæ æquari solo, aliquis, alienata domo, statim parricidium committit, domus (inquit Alciat.) demolienda non est, Cùm fauorabilior interpretatio sumenda sit, ne destruatur domus iuxta *l. cætera. §. senatus, de leg.* 1. Et ne statutum odiosum loquens in casu vero, extendatur ad casum præsumptum, contra *l. vlti. C. de interdicto matrim. & cap. susceptum de rescrip. nu.* 6 & scripsi suprà *lib.* 1. *quæst.* 47. vbi explicaui, quando dispositio loquens in casu vero, comprehendat & præsumptum.

Secunda est coniectura, qua dicimus alienationem
23 censeri factam in fraudem fisci, quando † scilicet facta est donatio omnium bonorum coniunctæ personę. Ita Bartol. *in d. l. post contractum, nu.* 3. *ff. de donat.* qui visus est distinguere tres casus.

24 Primus est, quando * donatio hæc facta fuit coniunctæ personæ eo tempore quo nulla extabat causa seu prę sumptio committendi delictum, vt quia nulla suberat capitalis inimicitia. Hoc casu non præsumitur per fraudem facta donatio. Ita scribunt Bart. *in d. l. post contractum. nu.* 3. & ibid. Picus *num.* 45. Alciat. *num.* 41. & Ioan. Annib. *num.* 105. Ancha. *in cons.* 251. *num.* 5. Roman. *in cons.* 367. *num.* 15. Alexand. *in cons.* 54. *num.* 19. *lib.* 7. Deci. *in cons.* 235. *num.* 1. Blancus *in tract. de indiciis, nu.* 88. & latè Bossius *in tract. causarum criminalium, in titu. de publicatione bonorum, nu.* 46. Cæph. *in cons.* 325. *nu.* 53. *lib.* 3. Alciat. *resp.* 125. *num.* 8. *in fin.* Natt. *in cons.* 549. *n.* 3. & 4. & *nu.* 9. & eruditissimus M. Antonius Peregrinus Patauinus primi nominis advocatus, *in commentariis de jure, & priuilegio fisci, libro* 5. *tit.* 1. *nu.* 159. Quam sententiam probat *l. si quis post hac. ver si quid, C. de bonis proscr.* Idem dicimus in prę sumenda simulatione contractus, quòd scilicet illa non præsumatur ex eo solo, quod cum persona coniuncta confectus is fuerit: sicuti responderunt Bart. *in cons.* 65. *lib.* 1. Comens. *in cons.* 165. & Aretin. *in cons.* 65. *col.* 2. & dicemus infrà suo loco.

Extenditur, vt locum etiam habeat hic casus quando allegatur causa generalis, vt pote si diceret, se donasse, vt ditaret donatarium sanguine sibi conjunctum. Nam adhuc fraude donatum non præsumitur: cùm hæc non sit causa sufficiens ad arguendum fraudem, & delictum, ita Alciat. *in d. l. post contractum, nu.* 41. *& in tracta. de præsumpt. regul.* 1. *præsumpt.* 29. *nu.* 4. Idem censuit Alciat. de ea causa quam donans allegaret, se scilicet, id fecisse, quia erat se fisco obligaturus, nisi dilucidè aliter probetur, *l. sed etsi maritus, in fin. ff. qui & à quib.*

25 Secundus est casus quando * cum hac donatione facta coniuncto, concurrit aliqua causa seu præsumptio committendi delictum, sicuti quando iam extarent graues inimicitiæ, quæ eo donationis tempore perdurabant. Hoc sanè casu donatio præsumitur fraude facta. Ita Bartol. *in d. l. post contractum, nu.* 3. quem secuti sunt ibidem Picus, *num.* 46. Alciat. *num.* 41. & Io. Annib. *nu.* 105. Idem Alciat. *in d. præsumpt.* 29. *n.* 4. *& in resp.* 125. *n.* 8. sic & Iason *in §. item si quis in fraudem, col.* 8. *inst. de actt.* Deci. *in cons.* 235. *num.* 1. *vers.* 2. *præsumptio. cons.* 58. *nu.* 9. *vers.* 1. *movetur, & in cons.* 65. *num.* 2. Curt. Iun. *in cons.* 6. *nu.* 6. & Natta *in cons.* 549. *nu.* 11. *lib.* 1. Bossius *in tracta. causarum criminalium, in titu. de publicatione bonorum, nu.* 46. Et ij quidem moti sunt ex *l. pen. ff. de bonis lib. & l. dota. C. de donatio.* Existimo etiam sufficere leuem aliam causam seu coniecturam coniuncta hac consanguinitate. Nam etsi sola ipsa consanguinitas, non arguit fraudem, attamen illa operatur, vt facilius præsumatur. *l. si quis donationis. in fi. ff. de contrah. empt.* & gloss. *in capite primo. in verbo, carnalitatem, vt eccleſiast. benef.* & in specie Picus & Alciat. *in d. l. post contractum*, ille *n.* 45. iste, *nu.* 41. sic scripserunt, & cum eis idem sensit Ioan. Annibal. *num.* 112.

26 Tertius est casus quando † titulo oneroso alienatio fit in coniunctam personam. Hoc in casu idem quod in præcedentibus dicendum esse, scripsit Bartol. *in d. l. post contractum, nu.* 3. *vers. quid in venditione.* Est ergo dicendum, quod aut nulla subest causa, seu coniectura, quod voluerit committere delictum, aut causa ipsa subest. Quando nulla subest causa, non præsumitur fraus. Nam cum eo fuit contractum tanquam cum extraneo, ex quo, loco rei pretium habere voluit, sicut annotauit in specie Alcia. *in d. l. post contractum, n.* 41. *vers. rursus in alienatione.* Cùm verò subest causa, sicq; coniectura committendi delictum, tunc fraus præsumitur. Bossius *in d. tit. de publicatione bonorum, nu.* 47.

Cæterùm hic casus alienationis titulo oneroso factæ differt ab illo, quando est facta titulo lucrativo. Nam in hoc requiritur, quod is coniunctus, cui facta est venditio, debeat esse particeps fraudis vt scilicet possit fiscus reuocare bona illa, in sui fraudem vendita. Ita docuit Bartol. *in d. l. post contractum, nu.* 3. *vers. Quid de vendione.*

Cæterùm is sanguine coniunctus præsumitur (inquit Barto.) fraudis particeps, cum coniunctus præsumatur scire facta coniuncti *l. octaui. ff. vnde cogna. & l. de tutela. C. de in integrum restitutio. mino.* Et Bart. secuti sunt multi & cõmunem esse testatur Picus *in d. l. post contractum, nu.* 46. sed à Bart. & aliis dissentit Alciat. *in d. l. post contractum, n.* 41. *versic. rursus in alienatione.* ea est adductus ratione, quòd † coniunctus non præsumitur scire facta coniuncti, cum sunt ex his, quæ celari, & tegi solent etiam coniunctis, vt probant *l. tres patres*, & ibi Angel. *l. ff. de pactis. l. Titius, §. 1. ff. de lib. & posthu. & l. quonam*, vbi Bald. *C. de jure delib.* Est autem certum, delicturos consueuisse consilia sua etiam conjunctissimis celare, cum delicta soleãt clam perpetrari *l. vlt. ff. de ritu nuptia. ca. vlt. de testib. coge.* & scribunt Dec. *in consilio* 64. Nec repugnat [inquit Alciat.] quod hic coniunctus præsumatur scire inimicitias huius coniuncti sui: quia (ait ille) præsumitur etiam quod crediderit, eum fuisse vindicaturum via juris, non autem gladio, & manu propria, vt tradunt glo. *in l.* 1. *Cod. de his quibus vt indig.* vbi Docto. & Iason *in l.* 1. *nu.* 12. *Co. de seruit. fug.* Verùm consideratio hæc Alciati, vera mihi non videtur, quandoquidem scientia inimicitiarum, juncta hac omniũ bonorum venditione arguunt, cõiunctum hunc emptorẽ sciuisse saltem probabili coniectura ipsum venditorẽ delinquere voluisse, non autem quod via juris esset illatã injuriam vindicaturus.

Dubitant ac quęrunt hic Doctores: quę dicatur con-
28 juncta † hæc persona. Imola *in dict. l. post contractum, numero* 9. docuit, esse illam, quæ est sub potestate ipsius alienantis, atque ita cui is potest imperare, iuxt. *l. penult ff. de bonis libert.* Exemplum affertur in liberto

BIU Cujas

ex *d.l.penult.de bon.liber*. Affertur etiam in vxore, quæ dicitur coniuncta persona viro: cum sint duo in carne vna. Ita in specie Alciat. *in d.l.post contractum, nu.42.* post Salicetum *in l.si mater. C. de contrahen. emptio.* Et idem scripsit Bossius *in tractat. causarum criminaliū, in tit. de publicatione bonorum, n.52. verfic.2. limitatur.* qui clarè & egregiè explicat. Est enim vxor sub mariti potestate, & hic ei imperare potest, vt habetur Genes. *cap.4.* & Plautus in Asinaria, dum in Demenetti persona conqueritur his verbis. Argentum accepi, dote imperium vendidi. Idem dicimus de quouis alio, qui absentis negotia pertractare potest.

Nam & is inter coniunctos habetur, vt alienatio omnium bonorum in eum facta, arguat fraudem, sic docuit præcitato in loco Alciat. ex *l. sed & bar. ff. de procurat. in l. cum alienam. Cod. de legat.* Idem dicemus de amico magna amicitia coniuncto. Nam de eo idem iudicamus quod de sanguine coniuncto. *in l. testamento, ff. de fideicommiss. lib.* iuncta *l. hac consultissima.* §. *ex imperfecto, Bod. de testam. c. requisisti. de testam.* Ias. *in l. exigendi. nu.7. Cod. de procurat.* fraus itaque præsumitur eodem modo in alienatione facta amico, sicuti quando fit coniuncto sanguine, sicuti in specie affirmarunt Picus *in d.l. post contractum, nu.46.* & ibidem Alciat. *nu.42.* & Ioann. Annibal. *nu.118.* Et confirmatur
29 hæc sententia ex eo, quod amicitia † est maioris ponderis, quam fraternitas, vt scribit Albe. *in c. sed & hæ, ff. de procur.* & alia ad rem scripsi infrà *lib.4. præsum. 75.* vbi disserui de legato facto amico.

30 Tertia est coniectura, qua dicimus, alienationem † censeri factam in fraudem fisci, quando scilicet is qui alienauit, perseuerauit in possessione rei alienatæ. Nã tunc alienasse in fraudem fisci præsumitur, si modo alia coniectura concurrit, vt statim dicemus. Hanc coniecturam in specie probauit Bart. *in d. l. post contractum, n.4. ff. de donatio.* quem secuti sunt reliqui omnes ibi, vt illo in loco testatur Picus, *n.47.* & apertius *num. 49.* & idem affirmarunt *in d. l. post contractum,* Alciat. *num.43.* & Ioann. Annibal. *num. 119.* Quibus accedunt Anch. *in cons.251. nu.5.* Soc. Sen. *in cons. 264. colu.2. versic.7. & vltim. lib.2.* Dec. *in cons. 235. colu.2. vers.3. præsumptio.* Blancus *in tract. de indiciis. nu.88.* Bossius *in tit. de publicatione bonorum, nu. 48.* Afflict. *in decis. 40. nu.17. in decis.65. in fin. & in decis.72. nu. 3.* Gozad. *in cons.94. nu.55.* Paris. *in consilio 53. num.12. & in cons.54. num.71. libro 1.* Neuiz. *in cons.8. num.52.* Alc. *in resp.379. num. 2.* Crav. *in cons.100. num. 6.* & alios congessi infrà *in præsump. 122.* vbi enumeraui præsumptiones simulati fictique contractus.

31 Cæterùm coniectura * non sufficit nostro in casu, nisi adsit & causa, seu alia coniectura committendi delictum, sicuti Bar. Picus, Alc. & Ioan. Annibal. præcitato in loco declarant. Bero. *in cons.170. nu.5. libro 1.* qui latè explicat. Et coniectura probabilis est, quando extant inimicitiæ, quemadmodum etiam declarauit doctissimus Peregrinus *in d. lib. 5. de iure, & priuilegio fisci, tit.1. nu.160.*

Idem quando alienatio facta est sine pretij numeratione, *l. sicut,* §. *superuacuum. vers. verum tamen, ff. quib. mod. pign. vel hypo. solui.* Et in specie annotauit Alci. *in d. leg. post contractum, num. 43.*

Extenditur primò hæc coniectura, vt locum habeat,
32 etiamsi † alienans adhibuit clausulam constituti, qua constituit, se tenere, & possidere nomine eius, cui facta est alienatio. Nam adhuc non tollitur suspicio simulationis, & fraudis. Ita Bart. *in d.l. post contractum, n.4. vers. sed quid si venditor.* & illum secuti sunt omnes, vt testatur Ioan. Annibal. ibid. *nu.126.* & alios congerit Tyraquel. *in tract. de iure constituti, in 3. part. limit. 9. nu.6.* Et illis accedit Bossius *in d. tit. de publicatione bonorum, num.49. in fin.*

Ea vsus est ratione Bartol. quia vbi est fraudis suspicio, requiritur traditio corporalis, *leg.1. Cod. de suffragio.*

Cæterùm Bald. *in l. illud, C. de sacrosanct. eccles.* distinguit, & ab eo non dissentit Alciat. *in d.l. post contractum, num.45.*

33 Extenditur secundò, vt locum habeat etiam facta † corporali traditione, quando subest alia coniectura fraudulentæ traditionis, sicuti quando is donator vel venditor adhuc perseueraret fructus percipere, & res, & bona, vt prius administrare, vel adhuc suo in æstimo descripta haberentur, iuxta ea, quæ scribunt Soci. Sen. *in cons.46. col.1. libro 3.* Paris. *in cons.53. nu.21. lib.1.* & Bursa. *in cons.153. num.30. libro 2.* & in specie ita aliquando respondi, *in cons.431. libro 5.* quod reddidi pro fisco Mirandulæ.

Declaratur primò hæc coniectura, vt locum non
34 habeat, quando is venditor in possessione † permanẽs, soluit fructus ipsi emptori. Ita Bartol. *in d.l. post contractum, nu.4. versicul. Et hic solum.* & ibidem Picus, *nu.47.* Alciat. *num.44. versic. item non.* & Ioann. Annibal. *num.128.* Et prædictis accedunt Ancha. *in consil. 251. num.5. versi. quarto excludit.* Bero. *in cons.270. nu. 12. libro 1.*

Cùm enim venditor fructus rei venditæ persoluit emptori, cessat omnis suspicio simulationis fictionisque, *l. Iulia.* §. *possessionem. ff. de act. emp. & l. 1. tit. C. de*
35 *agricol. & cens. lib.11.* Et* possidere is magis dicitur, qui fructus consequitur, quam qui rem corporaliter detinet. *l. arboribus. versi. nam etsi agrum.* vbi Bald. & Ang. *ff. de vsufructu.* Et hęc quidem declaratio procedit etiãsi venditor partem aliquam fructuum tantummodo præstat, sicuti Alciat. loco præallegato admonuit.

Declaratur secundò hæc coniectura, vt locum non
36 habeat, quando † venditor reseruauit sibi vsumfructum. Nam tunc censetur retinuisse possessionem causa ipsius vsusfructus. Ita *in d.l. post contractum, n.6. in fi.* & idem Picus *nu.47. versic.2. limita.* Alciat. *num.44. versi. item non procedit.* & Ioann. Annib. *n.131.* Bossius *in d. tit. de publicatione bonorum, n.49. ver. sed cum.* Et is quidem moti *ex l. quisquis, C. de donat.* Quam tamen declarationem intelligunt Picus, & Alciat. quando ex
37 * pretij qualitate apparet, solùm proprietatem venditam: alias si pretium etiam vsufructui æquiualeret, adhuc præsumptioni locus esset: cum verisimile non sit, eum qui plenarij juris pretium dederit, nuda proprietate contentũ fore, arg. *l. cùm de indebito. in princ. ff. de prob.*

Declaratur tertiò, vt locum non habeat hæc conje-
38 ctura quando † is venditor modico tempore perseuerauit in possessione. Ita Bart. *in d.l. post contractum, nu. 5.* & ibid. Alciat. *nu.46.* Et intelligit Bartol. hoc modicum tempus relinqui judicis arbitrio: qua de re scripsi *in lib.2. de arbitra. iud. casu 12.* Et sufficere triennium respondit Bero. *in cons.170. n.9. in fin. lib.1.*

Declaratur quartò, vt non procedat hæc coniectu-
39 ra, quando* emptor statim emptione facta, abesse à ciuitate cœpit, vel decessit, relictis filiis impuberibus & ignaris celebrati contractus. Hoc casu cessat suspicio fraudis in possessione in qua venditor perseuerauit. Ita Bart. *in d.l. post contractum, n.5. versi. quid enim* & ibidem Picus *nu.47. versi. tertiò limita.* Ioann. Annibal. *nu.132.* & Alciat. *num.46. in resp.379. n.2.* Bossius *in d. tit. de publicatione bonorum, n.46. vers. item limit.* Hoc enim casu non præsumitur, venditorem stetisse in

possessione

possessione ob id quod ficta, & simulata fuisset venditio: sed ob negligentiam,& ignorantiam emptoris, vel eius hæredis. Censuit tamen Alciat. hoc relinquendum esse judicis arbitrio.

Quarta est coniectura qua dicimus, alienationem
40 censeri factam in fraudem fisci, † quando scilicet clam,& occultè facta fuit. Verùm Bart.*in d.l.post contractum,n.*7.visus est distinguere aliquot casus: quo-
41 rum primus est, quando † alienatio facta fuit titulo lucratiuo,& clam, nulla tamen præcedente causa seu coniectura committendi delictum. Hoc casu (inquit Bart.)non præsumitur fraude donatum. Non enim ex eo solo, quòd quis clàm donauit, præsumitur fraude donasse : cum actus donandi, sit sui natura licitus, & propterea quouis in loco fieri potest. Et propterea(vt dicebat Picus ibid. *num.* 55.) clàm fortè donauit timens ab aliquo impediri, vt à Tyranno,vel ab agnatis.Quocirca malè sensit Imo.*in dict.l.post contractum.* dum aduersus Bart. & cæteros omnes existimauit, solam hanc clandestinitatem, arguere donationem fuisse fraude factam.

42 Secundus est casus, † quando donatio fuit clàm facta, & concurrit aliqua causa seu coniectura committendæ fraudis, vt si extant graues inimicitiæ. Ita Bartol.*in d l.post contractum,nu.*7.*in fin.* Picus *nu* 54. Ioan. Annibal. *num.* 158.& Alciat. *num.*48.*versi. hinc consequens.* Deci.*in cons.*235.*colu.*2.*versicu. quarta est præsumpt.*Sigismundus Lofredus*in cons.*21.*col.*2.Blancus *in tract. de iudiciis,num.*89. *vers.* 4. *est.* Bossius *in tract.causarum criminalium,in tit.de publica.bono.nu.* 51. Et præcitato in loco Alciat.affert alias causas quibus fraus præsumitur aduersus alios præter fiscum, vt aduersus creditores, & similes,quæ tractatio à nostra satis diuersa est.

43 Tertius est casus, * quando alienatio clam titulo oneroso facta fuit, existente alia causa seu coniectura delinquendi. Hoc etiam casu præsumitur alienatio fraude facta, ita Bart.*in dict. l.post contractum,num.*7. quem secuti sunt Picus, & reliqui suprà allegati. Existimauit tamen Bart.hoc in casu requiri, quòd emptor fuerit fraudis particeps, vt reuocationi locus sit. Et Bart. secuti sunt ibidem Alciat. *nu.* 48. & Io. Annibal.*nu.*154. ex sententia Bald.*in Rub.Cod.de his quæ in fraud.cred.*

Dubitant, simúlque quærunt Doctores, præsertim
44 Alciat.*in d.l.post contractum,nu.*50.quando clam † dicatur facta alienatio. Et inquit dici clam, cùm quis celauit actum, ne aduersario,cuius controuersiam timuit,innotesceret,*l.*3.§.*vltim.ff.quod vi aut clam.* Vel & clam dicitur, quando ita actum fuit, vt ad eius qui interest,notitiam non perueniret. Ita Bartol.*in l.secũda.Cod.de iis qui ex publ.ratio.*Felinus *in c. consuluit, de offi.deleg.*&Deci.*in cons.*399.& alios refert,& sequitur Paris. *in cons.*57.*nu.* 18. *libro* 4. Quocircà ex aliorum sententia scripsi *in lib.*2.*de arbitr.judic.casu* 194.
45 *n.*19.Etiam clam dici contractum,quando*confectũ fuit instrumentum, quod deinde publicatum non fuit, sed occultatum. Clam etiam factum esse,(inquit præcitato in loco Alciat.) quando per interpositam personam actum est,*l.si quis integris,in fi.ff. qui, & quib.* Et alia ad rem,quæ non prosequor illo in loco scribit Alciat.

Quinta est coniectura,qua dicimus, fraudem censeri commissam contra fiscum in rerum alienatione,
46 quando scilicet † donatio facta est sub conditione,vt quia dictum:Dono, si contigerit bona mea publicari, ita Barto.*in d.l.post contractum,nu.*9.quem secuti sunt ibidem Picus,*num.*63, Ioan. Annibal.*num.*183. & Alciat.*n.*63. qui, quidem Alciat. testatur, receptissimam esse sententiam. Decian.*in cons.*235.*colu.vers.sexta, & vltima.* Ita quoque Ancharan. *in cons.*251.*n.*5.Blancus *in tracta. de iudic.nu.*88.*vers.sexta præsumpt.* Bossius *in d.titu.de publicatione bonorum,n.*51.*vers.*6.*est.*& Peregrinus *in d. lib.*5.*de iure, & priuilegio fisci,titul.*1.*nu.* 164. Quam quidem probat Bartol. per *l. vltim.ff.de stipulat.seruit.& l. summa cum ratione in prin.ff. de pecul.*Et accedit,quod donatio collata dicitur in tempus inhabile,id est, quo ius ad fiscum pertinere cœperit, ideò perinde est,ac si tunc facta esset,iuxta *l.in tempus, ff.de hæred.inst.* ex quo sequitur nullius esse momenti. Non enim ex ea potuit transferri dominium quod ad fiscum cœpit pertinere,*l.quoties,vlt.respons.ff.de nouat.*

Declaratur primò hæc coniectura, vt locum non habeat, quando contraria fortior ei repugnat; sicuti quando maritus donat in casum deportationis. Nam
47 donatio valet,† & deportatione confirmatur,*l.sed etsi mors ff.de donatio.inter virum & vxorem.*Et hoc quidẽ cõtingit fauore præmij pudicitiæ & coniugalis amoris,*l.qui res vxoris.ff.de donat.inter virum & vxor.*Ita declarat Alciat.*in d.l.post contractum,n.*64.qui tamen subiũgit,alios plerosque intelligere *d.leg.sed etsi mors.* vt loquatur, quando maritus donauit generaliter causa mortis, vt etiam post multos respondit Natta *in cons.*549.*nu.*13.*lib.*3. & latè differit Bossius *in tract.de causarum criminal.in titu.de publicatione bonorum, n.* 37. Nam simplex mortis mentio, arguit id actum, vt donans prius ipse, dum viuit, habeat deinde donatarius argum.*l.Status,*§.*vl.ibi sed si nondũ dies.ff.de iure fisci.* Nec videtur quidquam considerationis ad fiscum habuisse. Et hinc subinfert Alciat.ad quæstionem,dedi monachis certum fundum,ipsi viceuersa constituerunt mihi reditum annuum super vniuersis bonis suis, vbique locorum sitis, iuxta *l.cum stipulamur, de verborum obliga.*vbi idem Alcia. & conuentum inter nos fuit vt quouis in loco possem eos conuenire. Deinde perpetrato in patria delicto,fuit bannitus Quæritur, an fiscus ipse possit exigere pensionem reditúmque ?
48 Concludit Alciat. quòd cùm bonorum publicatio † non trahatur extra territorium,vt scribunt Bartol.*in l. cunctos populos,C.de sum.Trini.& fid.catho.*& Imo.*in l.ex facto,ff.de hæred.inst.*videtur duo rei credendi esse fiscus in patria argu.*l.*2.*Cod ad leg.Iul.de vi publ.*Ego extra patriã.Et ideò si monachi priùs mihi soluissent, liberati à fisco censerentur. Hoc enim in duobus reis
49 † credendi regulare est, vt solutione vni facta, alter excludatur,§.*pen.Instit.de duobus reis.*Cæterùm (subiungit Alciat.) si specialiter conuentum esset, quod monachi in casum quoque confiscationis soluerent ? tunc posset fiscus alienationem fundi,tanquàm factam in fraudem, reuocare : quo casu re euicta, monachi amplius non tenerentur,*l.vendicantem ff.de euictio.& l.ius emphyteutici.Cod.de feudis patrimon.lib.*11.

Declaratur secundò,vt locum non habeat hæc cõiectura, quando agitur non de bonis delinquentis, sed
50 alterius, vt si vendo,*vel dono tibi bona mea, adiicio pactum,quòd si contigerit te delictum aliquod committere, bona hæc perueniant ad Caium. Hoc casu non dicitur in fraudem fisci adiecisse pactum, cùm mihi licuerit rei meæ legẽ imponere,*l. ea lege.Cod.de cõd.ob causam,& l.quoties Cod.de donat.quæ sub modo.* Et propterea iure prohibere potuit alienationem hãc, quæ alioqui ex delicto ad fisci commodum sequeretur, quemadmodum & cæteris in casibus res alienari prohibitæ, publicari non possunt,*l.Imperator.ff.de fideicõmiss.lib.* vbi Bartol.& scribunt Alexand.*in consil.* 23.*lib.primo.*Ias.*in l.filiusfam.*§.*diui.in 6. not. de leg.*1.

& in specie nostra sic declarat Alciat. *in dict. l. post contractum, n. 69. in fine versicu. putarem*, scribit, hanc declarationem maximè procedere, quando prohibitio non loqueretur specialiter de fisco, sed generaliter tãtum prohiberet alienationem. Et rursus idem Alciat. ibidem *nume. 69.* subiungit egregiam hanc quæstionem. Quid si statutum (quod Ferrariæ extare aliquando intellexi) huiusmodi prohibitiones etiam à tertio fieri vetet, & præsumat in fraudem fisci factas? Respondet Alciat. statutum non valere nisi eo in casu, in quo constaret delinquentem ea fiducia deliquisse, quia videret huiusmodi prohibitione rem sibi in tuto aduersus fiscum fore. Nam alias (inquit Alcia.) statutum esset iniquum, quia sub colore coercendi facinorosos, fiscum locupletaret, arg. *l. 2. vers. ne in his. Cod. de secun. nup.* & quia absque probabili causa auferret liberis hominibus facultatem disponendi de rebus suis contra *l. non vsque adeò. ff. si quis à paren. fuer. manumis. & l. 1. C. de sacros. eccl.*

Declaratur tertiò, vt locum non habeat hæc coniectura quando donaui † sub ea conditione, & pacto, si
51 contigerit bona mea publicari, tenearis me alere. Hoc casu Alciat. *in d. l. post contractum. n. 70. ff. de donat.* docuit, cessare coniecturam fraudis quantum pertinet ad alimenta, quæ etiam publicatis bonis debentur, *l. 2. ff. de his quæ pro non script.* Quod intelligit Alciatus, nisi
52 ex delicto condemnatus, † pro hoste publico, dispositione statuti, haberetur. Nam tunc alimenta ei non debentur, cum & occidi possit, *l. 1. C. de bonis liber.* & tradit Bartol. *in sua quæst. 1.*

Declaratur quartò, vt cesset hæc coniectura, quando pactum ita factum est, vt potius abstineres à delicto, quam vt delinqueres, vt putà: Promisisti mihi, &
53 hæredibus meis mille, si † homicidium committeres. Commisisti, & aufugisti, si fiscus occupat bona tua, an ego vel hæredes mei consequi à te possint mille promissa? Et dicendum est, consequi me posse, cùm mea ipsa stipulatio non inuitet te ad delinquendum, sed vt abstineas metu pœnæ. Et propterea in fraudem fisci non præsumatur facta. Ita declarat Alciat. *in dict. l. post contractum. nu. 70. vers. sed finge.*

Sexta est coniectura, quando alienatione facta, is a-
54 lienans deliquit, & in ipso * crimine deprehensus est. Nam tunc præsumitur donasse meru imminentis pœnæ, ita manifestè Bald. *in l. si quis post hac n. 2. ver. quintò si alienatio. Cod. de bon. præscrip. nu. 68. vers. septimam præsumpt.* & apertiùs Alciat. *nu. 29.* ex sententia Bart. *ibi col. 1. ex l. vlt. §. Papinianus. ff. de bon. eor. qui sibi mor. consciu.* Hæc tamen coniectura potiùs conuenit secundo tempori de quo Bartol. *in dict. l. post contractum, n. 12.* etsi Picus sub primo hoc tempore collocauerit.

Extenditur primò hæc coniectura, vt locum habeat
55 etiam † in eo, qui notoriè deliquit, & deinde alienauit, ita Picus *in d. l. post contractum, nu. 8.* & Alciat. *nu.*
56 *29. vers. & quod.* Nam notoriè † delinquens, æquiparatur ei, qui in ipso crimine deprehensus fuit, glos. *l. emptorem. ff. de act. empt.* & Doct. *in c. cùm non ab homine, de iureiur.* Et hoc notorium intellexit Picus *dict. l. post contractum, nu. 68. vers. octauam adde.* quando constat per publicam vocem, & famam, & citat Castrens. ibidem, & Angel. *in l. si quis posthac. colum. penult. C. de bonis. proscrip.*

Extenditur secundò, vt procedat etiam in contuma-
57 ce, † qui vult aufugere, vel aufugit. Nam & is in fraudem alienasse presumitur. *l. vlti. in fi. ff. ne requ. reis.* Ita in specie docuit Alciat. *in d. leg. post contractum, nu. 29. versic. cæterùm.* qui ob id subiungit, quod hodie dispositionibus statutorum quæ multis in locis vrgent, vt cõtumaces habeantur pro confessis & conuictis iuxta tradita à Bartol. *in l. omnes, ff. de re milita*, alienationes ab eis factæ, per fraudem factę præsumerentur.

Declaratur primò, hæc coniectura, vt locum non
58 habeat, quando † quis alienauit, deinde de delicto in contumaciam fuit condemnatus. Hoc sanè casu, sola ipsa contumacia non arguit quod per fraudem iam alienauerit. Ita declarat Alciatus *in d. l. post contractum. num. 31. & in resp. 125. num. nono.* Ea vsus est ratione,
59 quia † contumacia inducit quandam tacitam fictamque confessionẽ. *l. 2. §. 1. ff. de iure fisci. & l. si filij. la 2. ff. de interrog. action.* At ficta confessio nil debet operari in detrimentum donatarij, vel emptoris. *l. eius qui in fine.* vbi Bartol. *ff. de iure fisci.* & idem Bartol. *in l. cum filius, in princip. ff. de verbor. obligat.* Et prætereà, sen-
60 tentia † lata contra contumaciam non nocet creditori, *l. Præses. C. de pignor. & l. Papinian. §. meminisse. ff. de*
61 *inoffic. testam.* Et rursus, quia præsumptio † inducta contra delinquentem eius personam egredi non debet, neque trahi ad eum, qui culpæ conscius non est, Bart. *in l. si quando, C. vnde vi.* & Deci. *in cons. 410. vers. quartò.* Quo circa (subiungit Alciat.) se aliquando respondisse, quod cum principis decreto cautũ esset, quod donationes factæ à reo intra biennium, ante patratum crimen, fraude factæ præsumerentur, & reus per contumaciam fuisset damnatus, non præsumi fraude donatum in detrimẽtum donatarij: cum illa sit quædam ficta tacitáque confessio quæ alteri non nocet. Quæ declaratio egregia est ad Decretum Mediolani, in quo id cautum est, vt Alciat. scripsit, sicuti huius Decreti meminit Bossi. *in d. titul. de publicatione bonorum, nu. 44.* Imo subiungit Alciat. *in dict. l. post contractum, nu. 33.* se fortius putare, quod si aliquis sua confessione
62 † dãnatus sit, cum aliter non appareret de delicto, hoc emptori, vel donatario nocere non posse. *l. 1. §. item illud. ff. ad S. C. Syllania.* Nam sicut ipse venditor vel donator, non posset hos contractus rescindere *l. sicut. C. de actio. & obligat.* ita nec sua confessione indirectè
63 nocere potest. Ita dicimus confessionem † cedentis, nocere non posse cessionario *l. facta. §. si hæres. ff. ad*
64 *Trebel.* sic & sententia lata contra † debitorem non nocet creditori post pignus contractum. *l. si superatus. ff. de pign.* Nec repugnat auctoritas Bartol. *in d. l. cum filius famil. nu. 5. de verbor. obligat.* quia secundum Alciatum loquitur, quando delictum præcessit donationẽ, non autem quando subsecutum est. Item (ait Alciat.) intelligi debet, quando confessio est verisimilis, vt quia adessent indicia, iuxta *l. quæro, in fine. ff. de ædil. edict.* nec donatarius contrarium probare vellet. *l. 2. §. 1. ff. si ex noxa. causa aga.* & in specie respondit Comẽs. *in cons. 155. col. 3.* Hæc tamen traditio non habet locum
65 quando probaretur confessio * alienantis ante ipsam alienationem, vt si dixisset quod volebat alienare fictè, & simulatè. Ita Soc. Sen. *in consilio 264. colu. 5. vers. 6.*
66 *arguitur. lib. 2.* Idem quando ad † instantiam partis facta est confessio quoad præiudicium ipsius confitentis, vt loquitur Bero. *in cons. 170. nu. 11. lib. 1.*

Declaratur secundò, vt locum non habeat hæc
67 coniectura, quando † alienatio facta fuisset ex causa necessaria, vt puta alimentorum dotis, & simili. Ita Alci. *in d. l. post contractum, nu. 34.* & dixi supra in prima coniectura, in prima declaratione.

Septima est coniectura, quando reus est de crimine
68 † accusatus, & post ipsam accusationem alienat. Hoc casu præsumitur alienasse, vt fraudaret fiscum. Ita Picus *in d. l. post contractum, n. 68. vers. nonam adde*, post Imol. *ibi in fin.* Angel. & Salic. *in l. si quis post hæc, colu. penult. Cod. de bonis proscrip.* ac Gemin. & alios, *in c. cũ*

secundum

secundum, in fine princ. de hæretic. in 6.

69 Octaua est coniectura, quando ipse alienans * protulisset aliqua verba ante alienationem quibus coniici posset, eum cogitasse de futuro delicto, putà si minando dixisset, prouidebo rebus meis, deinde noui aliquid faciam. Hoc casu secuto delicto post alienationem illa fraude præsumetur facta. Ita Picus *in d. l. post contractum, n. 68. versicu. decimam, & vltimam.* qui motus est auctoritate Bart. *in l. vlt. ff. de his quæ in fraudem cred.* & Baldi, ac Alexan. *in l. metum. Cod. quod metus causa,* dum similibus in casibus loquũtur. Et egregiè Alciat. *in leg. si maior. la 1. versicul. 7. cum Cod. de transac.*

Hactenus de donatione facta inter viuos: sed dubitari etiam contingit, quid si causa mortis donatum est, an & hæc reuocetur ad commodum fisci, secuta condemnatione donantis ob perpetratum delictum?

70 Et dicendum est donationem hanc * censeri reuocatam, etiam quod sine fraude facta sit, *l. si aliquis. ff. de donatio. causa mortis,* iuncta *l. eius, qui. ff. de testam.* sic dicimus donationem causa mortis factam à liberto præsumi factam in fraudem patroni, & ob id reuocari posse. Ita Lucas de Penna *in leg. 3. præsumptio. 5. Cod. de apochis publ. libro* 10. Hæc tamen sententia locum non

71 habet, in donatione facta * vxori, quia eam à fisco defendere poterit, & stat in pendenti. Nam si maritus eam non reuocat, remanet penes ipsam vxorem, post mortem mariti, si autem reuocat, acquiritur sibi: quia futura non veniunt in confiscationem. Ita probat *l. sed etsi mors. ff. de don. inter virum & vxor.* Ex quo sumitur cautela contra fiscum, quod timens ne propter delictum fiscus bona sua inuadat, donet ea causa mortis vxori quia si bona publicabuntur non comprehendentur hæc vxori donata. Ita singulariter docuit Bald. *in l. executorem. col. 9. ver. quæro, quidam timẽs. C. de execution. rei iud.* quem secuti sunt Castr. & Rom. *in d. l. post contractum. ff. de don.* Ias. *in l. si stipulatus fuerim. §. cum stipulamur. ff. de verbor. obligat.* & Natt. *in consilio* 540. *in fi. libro* 3.

Disseramus nunc de alienatione bonorum facta in fraudem creditorum, an scilicet & quando illa præsu-

72 matur? & quidem dicimus regulariter fraudem * non præsumi: vt attigimus suprà.

Recedimus tamen à prædicta regula coniecturis & præsumptionibus: sicuti in specie annotarunt permulti Doct. quos infrà commemorabimus.

Et hæ quidem coniecturæ ducuntur vel à qualitate personæ debitoris alienantis, vel à qualitate & quantitate bonorum alienatorum, vel à qualitate personę, in quam facta est alienatio: vel à qualitate & forma numerationis pecuniæ factæ aliis creditoribus. De singulis dicendum est.

Prima itaque coniectura & præsumptio est, quę ducitur à persona ipsa debitoris, sicuti est illa deco-

73 ctoris, † quem fraudatorem appellat Papini. *in l. quod priui legium. ff. depositi.* si iungatur cum §. *quoties* legis præcedentis, quæ Vlpiani est, sic & Bal. *in cons.* 382. *in quæst. Milani in fine. & in cons.* 400. *In libris Thesaurariæ lib.* 5. dixit hos præsumi fraudatores & deceptores, & Baldum secuti sunt congesti à Bẽuenuto Stracha *in tract. de mercatura, in tit. de decoctoribus, in* 3. *part. n.* 1. *& n.* 23. recenset etiam Bart. affirmantem, bonam esse consequentiam, fallitur ergo fraudator, solent enim (subiungit Benuenutus *nu.* 4.) decoctores intricare rationes tam in codicibus quam in aduersariis in detrimentum creditorum, ex quo dolus malus præsumitur. *l. summa cum ratione. ff. de peculio. & l. quidam, ff. de in rem verso.* vbi glos. & tradit Ias. *in §. item si quis in fraudem, n.* 37. *Instit. de actio.* solent etiã ij decoctores committere alia multa, quæ eorum fraudem arguunt, vt apud ipsum Benuenutũ *n.* 26. *& multis sequentibus.* Est etiam coniectura fraudis ducta à qualitate personę debitoris, vt si quis humilis, & deploratę vitę obligationem exhiberet maioris summæ, quàm vt verisimile sit eum speraturum fuisse. Ita Alciat. *in l. si maior. in fin. Cod. de transact.* post Curt. Seni. *in cons.* 56. *in fin.* adducti ambo textu *l. si quis ex argentariis. §. 1. ff. de eden.*

Secunda est coniectura quæ sumitur à qualitate & quantitate bonorum ab ipso debitore alienatorum: si-

74 cuti quando titulo lucratiuo alienauerit omnia * bona *l. omnes. §. Lucius. ff. de his quæ in fraudem credito.* & ibi glo. & Bart. sic & Ias. *in §. item si quis in fraudem, n.* 34. *Instit. de actio.* & ibidem copiosè Gomes. *nu.* 18. qui dixit præsumi fraudem etiam ex parte donatarij. Et prædictos secutus est Benuenutus *in d. tit. de decoctoribus, num.* 27.

Extenditur primò hic casus, vt locum habeat etiam in alienatione omnium bonorum facta titulo onero-

75 so, † vt puta venditionis. Ita Bartol. *in dict. 3. Lucius. & in l. qui testamenti. ff. de probatio. & in l. post contractũ, nu. septimo, ff. de don.* Iason *in dict. §. item si quis fraudem, nu.* 34. *Instit. de actio.* & ibidem Gomes. *nu.* 18. qui dixit fraudem hoc in casu non præsumi ex parte emptoris.

Cæterùm hanc traditionem intelligunt Imol. & Roma. *in dict. l. post contractum.* & Soc. Sen. *in cons.* 14. *nu.* 7. *lib.* 4. procedere quando venditio hæc facta fuit

76 multò † minori pretio quam valeant bona ipsa, & ibid. affirmauit Benuen. *in d. tit. de decoctoribus, par.* 3. *num.* 2 post Iaso. *in d. §. item si quis in fraudem, nu.* 35. & ibidem Gomes. *nu.* 19. qui pariter dixit, hoc etiam casu non præsumi fraudem, ex parte ipsius emptoris, nisi sit persona suspecta, vt putà sanguine coniuncta. Et simile de locatione multo minori pretio facta in fraudem consanguinei qui in rem venditam potest redimere, tradit Tyraquel. *de retract. consang. §. 1. glo. 7. n.* 75. *vers. primum igitur.*

Extenditur secundò, vt locum habeat etiam in cre-

77 ditore alienante maiorem partem † bonorum. Ita glos. & Bart. *in l. nomen. §. filio. de leg.* 3. Ias. *in dict. §. item si quis in fraudem, nu.* 36. & Gom. *n.* 20.

Extenditur tertiò, vt procedat etiam in alienante

78 res magis pretiosas, * Ita Angel. *in d. §. Lucius. in l. Marcellus. §. res quæ. ff. ad Trebel. & in l. vlti. C. de stipul. seruo.* Iason *in d. §. item si quis in fraudem, nu.* 37. & Gomes. *nu.* 20. *versic. dictum tamen.* Qui quidem dixerunt text. *l. summa cum ratione, ff. de peculio.* allegatum ab Angelo non probare & propterea ea ratione vsus est Gomes. quod alienando, res pretiosiores, videtur alienare maiorem partem bonorum. Quæ sanè ratio, si exactè perpendatur, non adhuc multum satisfacit.

Extenditur quartò, vt locum habeat etiam quando

79 non simul & semel, sed particulatim & * interpellatim bona ipsa à prædicto creditore fuerunt alienata. Ita Bartol. *in l. nomen, §. filio de leg.* 3. Bald. *in l. 1. quæst. 4. C. de his quæ in fraudem credito. in l. 2. Cod. de repudia. hær. & l. 1. in fin. C. qui bonis cedere poss.* Angel. *in d. l. omnes, §. Lucius. ff. de his quæ in fraudem credito.* Ancha. *in cons. 57. colu. prima.* Iason. *in d. §. item si quis in fraudem. nu.* 38. *Instit. de actio.* & Gomes. *num.* 20. *versic. item ampliatur tertio.* qui *num.* 22. distinguit conciliando opiniones.

Tertia est coniectura supra à qualitate solutionis & numerationis factæ aliis creditoribus, vt si debitor soluit aliquibus creditoribus ante euentum debi-

80 ti. Nam & tunc fraus respectu temporis † facta præ-

sumitur

sumitur *l. ait prætor. §. si in diem. & l. omnes. §. vlt. ff. quæ in fraudem credito.* & tradit Benuenutus *in d. tit. de decoctoribus, nu.* 28. qui subiungit, idem esse quãdo debitor soluit creditoribus minus priuilegiatis, eos anteponens magis priuilegiatis: ex sententia Castrens. *in l. summa. n.* 6. *ff. de peculio.* Non commemoro alios quosdam casus ab ipso Benuenuto congestos.

PRÆSVMPT. CXXV.

Simulatio de persona ad personam in contractu emptionis, & de aliis simulationibus in donationibus quando præsumãtur committi.

SVMMARIA.

1 *Simulatio de persona ad personam, quomodo dicatur committi.*
Et quod ea non præsumatur in dubio. n. 2.
3 *Simulatio de persona ad personam, quibus coniecturis detegatur, n.* 4. *& sequ.*
4 *Marito emente, quando nomine vxoris emisse præsumatur. & num.* 5. 6. *&* 7.
8 *Donatio simulata quando præsumatur.*

DE multiplici simulatione quæ de contractu ad contractum committi solet, diximus suprà. Nũc differendum est de aliis nonnullis, & primum quidem
1 quando simulatio præsumatur commissa † de persona ad personam, vt maritus verè emit, & tamen in emptionis instrumento dictum, & affirmatum fuit, vxorem emisse. Quæ sanè simulatio dicitur committi de persona ad personam, vt scribunt Bald. *in leg. multum, nu.* 2. *Cod. si quis alteri, vel sibi?* etsi Afflict. *in c.* 1. *in prin. n.* 13. *de feudo dato in vicem legis commiss.* dubitet. Hæc autem simulatio: sicuti & reliquæ omnes, in du-
2 bio † non præsumitur: vt tradit Afflict. præcitato in loco, *num.* 14. sed tamen detegitur præsumptionibus, & coniecturis quemadmodum & aliæ, de quibus iam disseruimus, & in claris his terminis, sic respondit Decius *in consil.* 543 *nu.* 13.

3 Prima est præsumptio, & coniectura, quando † ante confectum acquisitionis instrumentum, tractatum fuit inter maritum, & uxorem, vel maritum, & venditorem, quod ipse maritus esset emptor: sed quod nomen ipsius vxoris tamen scriberetur, *num.* 2. Deci. *in cons.* 543. *num.* 18. *in fin.* & Afflict. *in d. cap.* 1. *in prin. nu.* 12. *ver. sed qualiter. de feudo dato in vicem legis commisso.* adductus text. *leg.* 3. *§. si ab ignoto. ff. de manumiss.* quem explicauimus supr. *in præsumpt.* 122. *in coniectura penultima.*

4 Secunda est coniectura, † quando vxor confecto ipso emptionis instrumento recognoscendo bonam fidem, confessa est rem emptam fuisse pecunia mariti. Ita Socin. Sen. *in cons.* 129. *nu.* 13. *libro* 4. & Afflict. *in d. cap.* 1. *in princ. nu.* 12. *vers. Item si probetur, &c.* qui in versic. *si autem res,* subiungit, quod si verè tradita fuisset ipsi mulieri, cessaret suspicio simulationis: & ob id tenereturrestituere pretium marito, *l. vxor. ff. de don. inter virum & vxor.*

5 Tertia est coniectura, quando † constat, rem traditam fuisse vxori, non autem marito. Nam tunc præsumitur contractus simulatus. Ita Bald. *in dict. leg. multum, num.* 2. Deci. *in dict. cons.* 543. *num.* 15. 16. *&* 18. qui Angelum, & alios refert, quos etiam secutus est Socin. Sen. *in dict. cons.* 129. *nu.* 12. *libro* 4. Afflict. *vbi sup.* Et ij quidem adducti sunt *l. Papin. ff. de donat. inter vir. & vx. & l. si filij, C. eod.*

6 Quarta est coniectura, quando * vxor nil egit & tractauit, super ipso contractu emptionis. Nam ex tractatu habito à marito, præsumitur, quod ipsemet emerit sua causa: sed simulatè scribi fecerit in instrumento nomen ipsius mulieris. Ita Afflict. *in d. cap.* 1. *in princip. nu.* 13. *de feudo dato in vicem legis commisso.* Et ratio est, quia tractatu & ordinatione præcedẽti præsumitur simulatio, vt scripsit Bald. *in l. pacta nouissima, C. de pactis.* Ita quoque diximus suprà *in præsumpt.* 122. *in secunda coniectura,* contractum fœneraticium detegi ex præambulo tractatu.

7 Quinta est coniectura, quando * maritus ipse semper suo nomine possedit, & fructus percepit, nulla habita ratione ipsius vxoris. Ita Deci. *in d. consil.* 543. *n.* 18. *vers. & ista conclusio.* qui sic respondit de quouis altero, qui sua pecunia emit, & possedit fructus percipiendo, etsi in instrumento emptionis, scribi fecerit alterius nomen, argum. *l. cùm de in rem verso. & leg. cùm quidam, ff. de vsuris. & c. contingit, de transact.*

Sexta est coniectura, etsi leuis, quæ colligitur ex æstimo & catastro, in quo res empta sit nomine mariti descripta. Hæc enim coniectura, si cum aliqua alia iungatur simulationem detegit ita declarando Baldum *in l. multum interest, n.* 3. *C. si quis alteri, vel sibi,* respondit Socin. Sen. *in d. cons.* 129. *nu.* 14. *libro* 4. & secutus est Petrus Ioan. Anchar. *in quæstio.* 80. *num.* 18. *part.* 1. Catastrum enim, cum alio adminiculo probare scribunt Doct. *in l. decẽ. §. decem, de verbor. obl.* & copiosè differit Mascard. *in tract. de probatio. con.* 274.

8 Hic annecti possent illæ coniecturæ † simulatæ donationis, quas enumerant Alciat. *in l. si maior. col.* 1. *C. de transact.* Decian. *in consi.* 32. *libro* 3. Franciscus Beccius *in consilio* 52. & Mascard. *in tract. de probationibus, in conclus.* 557. *&* 558.

PRÆSVMPT. CXXVI.

Metus an, & quando illatus præsumatur, & quando perdurare, ac purgatus dicatur.

SVMMARIA.

1 *Metu compulsus nemo contrahens præsumitur.*
Idque præsertim si in ciuitate vel loco celebri contrahatur. num. 3.
Aut præsentibus amicis, id non concessuris, nu. 4.
Vel ab his quibus is qui metum allegat, poterat imperare. num. 5.
2 *Metum incutere, est delinquere.*
6 *Metus præsumitur, etsi quis magnum dederit pro medico.*
Limitatur tamen in Tyranno. num. 7. *vel nisi adsit enormis læsio.*
3 *Metus illatus, nec quidem à magistratu vel dignitatem obtinente præsumitur.*
9 *Metus illatus ex præsumptionibus extantibus probatur.*
Idem præsertim in contractu clam, aut noctis tempore confecto. num. 10.
11 *Probationes leuiores in his quæ clam fiunt sufficiunt.*
12 *Principe cum subditis contrahente, metus illatus præsumitur.*
Id tamen quomodo accipiendum, num. 13.
14 *Collectas præstare subditos, grauans princeps, metu præsumitur compulisse.*
15 *Metus illatus præsumitur, re alienata, quæ alienari non consueue-*

BIU Cujas

consueuerat.

Idem si contrahens, rubore & verecundia afficiatur, num.16.

Aut fuerit lacrymatus contractus tempore,n.17.

Aut eo tempore verosimiliter non contraxisset, numero 18.

Nec adhibiti sint ij, qui in similibus contractibus adhiberi debuissent,n.19.

20 *Metu fecisse præsumitur beneficio spoliatus, & deinde illi renuncians.*

21 *Suum iactare nemo velle præsumitur.*

22 *Metum illatum præsumi ex communi voce, & fama.*

23 *Metu contraxisse præsumitur qui de eo protestatus postea fuerit.*

24 *Metus illatus præsumitur, præcedentibus minis illius, qui consueuerat exequi.*

25 *Minas inferre metum iustum, quæ requirantur.*

26 *Metus præsumitur contraxisse, qui est in carcere, aut loco, vel tempore quo libertate caret.*

27 *Item si ad ostium domus adsint armati.*

28 *Metus illatus durare præsumitur, eadem metus causa exstante.*

29 *Actus facti incontinenti post metum illatum, metu facti præsumuntur.*

30 *Contractu metu celebrato, præsumuntur omnes clausulæ in instrumento per metum adhibitæ.*

31 *Testibus duobus de metu attestantibus vnà cum coniectura existente, plus creditur quam mille deponentibus de voluntate spontanea.*

32 *Matrimonium contractum metu, plus creditur testi vni, quàm aliis contrarium asserentibus si metus coniecturæ existant.*

33 *Metus purgatus esse quibus præsumptionibus & coniecturis appareat.*

ETsi supra in præsumptione quarta huius libri explicauerim, quando in contractu matrimonii præsumatur illatus metus, & quando perdurare, ac demum quando præsumatur purgatus : Attamen non grauabor hoc in loco eodem ordine disserere de metu aliis in contractibus illato.

Primum itaque est caput, quando præsumatur illatus metus in ipso contractu? Et pro regula constituẽdum est, quòd nemo † contrahens præsumitur metu cõpulsus, *l.2.C.de iis, quæ vi metúsve causa.* vbi gl. Bal.
2 & reliqui. Et ratio est, quia metum † incutere est delinquere, & delictũ non præsumitur, *l. merito.ff.pro socio,* Hanc rationem probarunt Innocen. *in ca. causam, matrimonij, de off. deleg.* & Alciat. *in tract. de præsum. reg. 3. præsum. 7. nu.* 1. Et hæc quidem præsumptio maximè
3 locum habet, quando * contractus celebratur in ciuitate, vel alio loco celebri, in quo assiduè ius redditur, *l. vlt. in princ. ff. quod metus causa.* cuius verba hæc sũt: Non est verisimile, compulsum in vrbe iniquè indebitum soluisse eum qui claram dignitatem se habere prætendat. Cùm potuerit ius publicum inuocare, & adire aliquem potestate præditum, qui vtique eũ pati prohibuisset : sed huiusmodi præsumptioni debet apertissimas probationes violentiæ opponere. Et huc etiam facit tex. *l. si seruus, in fin. Cod. quod cum eo.* & scribunt Ias. & Deci. *in l. si super possessione. C. de transact.* & ad rem nostram magis Lucas de Penna *in l. 3. in 4. præs. C. de apochis publ. l.* 10. & Alciat. *in resp.* 504. *n.* 7. & hos secutus sum *in cons.* 410. *n.* 3. *li.* 5. Habet etiam locum multo magis hæc præsumptio, quando celebra-
4 tus fuit contractus, præsentibus * amicis, qui passi non fuissent inferri metum, *l. transactionem,* vbi Iason *nu.* 1. *Cod. de transact.* & dicemus *infrà suo loco.* & dixi *in d. consil.* 420. *nu.* 4. Bert. *cons.* 49. *nu.* 27. *lib.* 1. Et præterea multo minus præsumitur illatus metus ab his quibus
5 allegans metum imperare † poterat, Bald. *in cons.* 458. *Quod dominus, libro* 2. Angelus *in consi.* 219. *Arbitror.* & Benuenut. Straccha *in tract. de mercatura, in tit. de nauigatione, nu.* 23.

Extenditur primò, vt procedat hæc præsumptio
6 etiam quando † quis dedit magnum pro modico. Ita Barto. *in l. interpositas num.* 5. & ibidem Ias. *num.* 1. *Cod. de transact.* Ruin. *in cons.* 60. *nu.* 7. *lib.* 3. Alba *in con.* 77. *nu.* 21. Verum Ias. *in d. l. interpositas, nu.* 4. *ver. limita,*
7 intelligit, nisi quis dedit * tyranno. Nam tunc metu dedisse præsumitur. Hanc extensionem intelligo nisi adesset enormis læsio, ita Castren. & Alci. quos retuli & secutus sum *in dict. consilio* 410. *nume. duodecimo, libro quinto.*

Extenditur secundò, vt procedat etiam in obtinen-
8 te † dignitatem, & magistratum. Nam adhuc non presumitur metus ab eo illatus *l. ad inuidiam, C. quod metus causa.* vbi Doctores, & declarant Deci. *in cons.* 219. *col.* 1. & Ruin. *in cons.* 21. *lib.* 4.

9 Cæterùm vbi extant coniecturæ illati metus, † satis superque ille præsumitur. Ita Cyn. *in l. si carcerem. C. de iis quæ vi metúsve causa.* Bart. *in l. si ob turpem, nu.* 5. *& nu.* 7. *ff. de cond. ob turpem causam.* Bald. *in cons.* 26. *Punctus infrà scripti, lib.* 3. Anch. *in cons.* 299. *n.* 1. Com. *in consilio* 68. Alex. *in consilio* 98. *nu.* 6. *libro* 3. *& in l. interpositas. Cod. de transact.* & ibid. Ias. Corn. *in consil.* 41. *nu.* 13. *lib.* 2. Deci. *in l. in omnibus causis pro facto, n.* 6. *& 7. ff. de reg. iur. in consil.* 219. *num.* 2. Et hos secutus sum *in commentariis de arbitr. iudic. lib.* 2. *casu* 136. *nu.* 1. *& in cons. num.* 273. *lib.* 1. Et his accedunt Alcia. *in resp.* 5. *num.* 3. *& in tract. de præsump. reg.* 2. *præsump.* 7. Rol. *consi. vlt. num.* 127. *lib.* 4. & And. Gail. Germanus eruditiss. Iurisc. *in lib.* 2. *pract. obseru. c.* 93. *nu.* 18. & hos secutus sum *in d. cons.* 410. *num.* 8. & alios refert Mascard. *in concl.* 1052. *n.* 3. Idque multo magis locum ha-
10 bet in contractu actúque verè clam † & noctis tempore confecto. Alex. *in d. con.* 98. *num.* 6. *lib.* 3. *& in consil.* 156. *nu.* 1. *lib.* 5. Alciat. *in resp.* 3. *num.* 5. And. Gail. *in d. c.* 73. *n.* 17. Et hi quidem ea vsi sunt ratione, quia metus solet secretò, & clam incuti, ob id sufficiunt coniecturæ, & præsumptiones, cum in his, quæ clam fiunt,
11 sufficiant * leuiores probationes.

12 Prima est coniectura, quando † Princeps contraxit cum suis subditis. Ita Ias. *in l. interpositas, nu.* 4 *Cod. de transact.* Brun. *in consilio* 81. *num.* 4. Boer. *quæstio.* 100. *num.* 19. Cranet. *in consilio* 132. *nu.* 19. *& in consilio* 293. *colum. pen. in fin.* vbi respondit, metum non præsumi illatum à subditis domino sed econtra. Gram. *in consi.* 51. *num.* 12. *& in con.* 60. *num.* 7. *in Crimina.* Quod ego
13 intelligo, quando * princeps ille consueuit metum incutere, & minas exequi, & fecit præceptum aliquod comminatorium. Dec. *in consi.* 219. *n.* 1. *&* 2. latè Ruin. *consi.* 121. *colu.* 1. *&* 2. *lib.* 4. qui latè declarat. Ita pariter, quando Princeps grauat subditos præstare collectas,
14 quas multos iam ante annos non præstiterunt, præsumuntur illi metu compulsi id facere. Alex. *in cons.* 1. *nu.* 12. *lib.* 4. Did. *in cap. possessor. par.* 2. §. 4. *n.* 1. *de regul. iur. in* 6. Ruin. *in con.* 111. *num.* 21. *lib.* 5. Rol. *in consi. vlt. nu.* 123. *lib.* 4.

15 Secunda est coniectura illati metus, quando † alienata fuit res, quæ alienari non consueuit. Ita Paris. *in consil.* 139. *nu.* 19. *libr.* 4. post Baldum *in l. interpositas, C. de transact.*

Tertia est coniectura, quando iste contrahendo, &
16 contractui consentiendo, rubore, † & verecundia quadam afficiebatur. Ita Iason *in additio. ad Christophorum*

BIU Cujas

phorum Portium in §. vlt. prope finem, in inst. quibus modis ius patr. potest. soluitur. ex l. pen. ff. de furtis. & ex glo. in l. filiusfa. §. inuitus, ff. de procurat. Cæterùm adhibenda erit diligentia pro personæ conditione: Nam fieri facilè potest, quod rubor, & verecundia aliunde quàm ex metu proueniat, sicuti sæpè contingit in mulieribus, in adolescentibus, vel alio, qui fortè turpe existimat alienare bona maiorum suorum.

Quarta est coniectura, quando is, qui contraxit,
17 vel contractui consensit, eo tempore † lachrymabatur. Ita de metu illato in contractu matrimonij scripsi suprà *in præsump.* 4.

Quinta est coniectura, quando non est verisimile,
18 quod eo † tempore contraxisset. Exemplum afferri potest in filia, quæ ea die, qua pater ei mortuus est, ab affinibus alicui matrimonio traditur. Sic scripsi supra *in d. præsump.* 4. vbi declaraui. Et similes coniecturas ductas à non verisimili, ad probandum metum, considerant Alba *in cons.* 77. *num.* 44. Crauet. *in cons.* 49. *num.* 5. & Roland. *in cons.* 100. *num.* 112. *lib.* 4. & secutus sum *in d. cons.* 410. *num.* 10.

Sexta est coniectura, quando in ipso contractu ad-
19 hibiti † non fuerunt sanguine coniuncti, & amici, quemadmodum in similibus contractibus, ita scripsi suprà *in d. præsump.* 4.

Septima est coniectura, quando quis iure suo spoliatus fuit, vt puta beneficio, & deinde illi renunciat.
20 Nam is metu † renuntiasse præsumitur. *c. super hoc, de renunt.* vbi Innoc. Ea est ratio, quia nemo præsumitur
21 † velle jactare suum. *l. cùm de indebito in princ. ff. de prob.* Et Innocentium in specie secutus est Alc. *in d. resp.* 504. *in fin. & in tract. de præsumpt. præsumpt.* 7. *nu.* 1. & apertius Crauet. *in consilio* 49. *n.* 4. post Angelum *in consilio* 228. *column.* 2. & Aret. *in consilio* 24. *colum.* 2. qui sic arguunt metum illatum à magistratu alicui priuato, qui iuri suo renunciauit. Roland. *in cons. vlt. num.* 112. *lib.* 4.

22 Octaua est coniectura, quando exstat vox † & fama illati metus. Ita Comen. *in con.* 68. *col.* 4. & Alciatus *in cons.* 5. *nu* 8. *vers.* 4. *concurrit. & in resp.* 504 *nu.* 5. *ver. confirmatur etiam*, & scripsi etiam supra *in præsumpt.* 4. *in* 15. *coniectura.*

Nona est coniectura, quando iste deinde protesta-
23 tus* est, quod nolebat contrahere, vel contractui consentire: sed quod coactè id fecit. Nã tunc præsumitur metu contraxisse, *l. qui in aliena*, §. *Celsus*, vbi Ias. *nu.* 28. *ff. de acq. hæred.* Roman. *in l. de pupillo*, §. *si quis ipsi Prætori ff. de operis noui nunt.* & apertius Alciat. *in respon.* 5. *n.* 8. *vers.* 2. *cõcurrit protestatio.* & Crauet. *in consil.* 49. *nu.* 8. Idem respondit Dec. *in cons.* 219. *num.* 2. *in fin.* & idem tradunt ipse Decius *in l. pacta nouiss. n.* 11. *ff. de pactis.* & Rubeus *in l. non solum*, §. *morte, num.* 321. *ff. de operis novi nuntia.* Paris. *in cons.* 5. *nu.* 167. *& in con.* 60. *num.* 13. *lib.* 4.

Decima est coniectura illati metus, quando præ-
24 cesserunt † minæ eius qui consueuit eas exequi. Abbas & Decius *in c.* 1. *de off. deleg.* & Crauet. *in cons.* 49. *nu.* 1. qui post Bellameram *in con.* 9. *colum.* 5. dixit, quod mi-
25 næ inducunt iustum metum, quando tria † concurrunt, nempe magnum periculum comminatum in persona, vel in bonis: secundò, quod minans talis sit, qui possit damnum illud inferre. Tertiò, quod is minans solitus sit eas exequi. Ita declaranda etiam est illa coniectura metus, quæ sumitur ex facie vultúque terribili eius qui solet & potest terrere, vt post alios tradit Crauet. *in dict. cons.* 49. *num.* 3. & ibidem *numero nono*, arguit metum, quando minatus affectus secutus est.

26 Vndecima est coniectura, quando quis † contraxit in loco, vel tempore quo libertate carebat, vt in eo, qui est in carcere, iuxta *l. qui carcerem. ff. quod metus causa.* vt etiam in eo, qui aduersarii potentia impeditur prosequi ius suum. Ita Crauet. *in dicto consilio* 49. *nu.* 6. & scripsi *in li.* 2. *de arbitrariis iudicum, casu* 136. *num.* 4.

27 Duodecima est coniectura illati metus, quando † ad ostium domus, in qua celebraretur contractus, extant armati, qui facilè possunt armis vim inferre: sicuti de eo, qui asserebat metu contraxisse matrimonium cum puella, quam alioqui non duxisset in vxorem, nisi existentes armati ad ostium non fuissent, respondit Corne. *in cons.* 41. *num.* 11. *lib.* 2. & dixi supra *in d. præsump.* 4.

Secundum est huius disputationis caput, quando metus iam illatus in ipso contractu præsumatur continuatus. Hac de re scripsi nonnulla supra *in præsump.* 4. *in* 2. *c.* quæ huc pertinent. Dixi & iuuat repetere: me-
28 tum præsumi adhuc perdurare, * quando extat eadem causa metus. Ita Bartol. & reliqui *in l. penultim. ff. de condict. ob turpem causam.* Calder. *in cons.* 1. *in tit. quod metus causa.* Idem scripserunt Marsil. *in sing.* 325. Andre. Gail. *lib.* 2. *pract. obseruat. cap.* 93. *in fine.* & Alba *in cons.* 77. *nu.* 14. *& consi.* 78. *nu.* 12. Et metus à viro semel illatus vxori, præsumitur durare toto tempore matrimonii, ex quo eadem causa, id est maritus durat. Idem respondit Dec. *in cons.* 219. *num.* 4. *vers.* 3. *hic idem, & in consi.* 22. & idem ipse docuit *in l. omnibus causis, in fi. de reg. iur. & in l. pacta nouissima. nu.* 12. *C. de pactis*, & Boerius *in q.* 100. qui scripserunt, quod si maritus verberauerit vxorem, vt consentiret instrumento: si deinde ex interuallo consensit, metu consensisse præsumitur: ex eo quia eadem causa metus, nempe sæuus maritus extabat.

29 Huc etiam facit, quod actus † incontinenti facti post illatum metum præsumuntur metu facti, ex quo eadem causa perdurat. Ita Baldus *in l.* 2. *q.* 2. *C. quod metus causa.* Alexand. *in consi.* 98. *in fin. lib.* 3. Corne. *in cons.* 42. *nu.* 16. *lib.* 2. Decius *in cons.* 219. *n.* 4. *& in cons.* 498. *nu.* 16. Tyraquellus *in tracta. de retractu conuent.* §. 1. *glos.* 5. *nu.* 21. & Alciatus *in respon.* 5. *num.* 16. *versic.* 3. *per timorem.* Roland. *in cons.* 2. *num.* 187. *libr.* 1. & Ofascus *in decisi.* 179. *num.* 12. & Andreas Gail. *in d. c.* 95. *numero* 30.

30 Huc etiam pertinet, quod si contractus metu † celebratus est, ita & clausulæ omnes in illius instrumento adhibitæ præsumuntur metu adiectæ. Ita Fulgosius *in cons.* 176. Alba *in d. cons.* 77. *num.* 33. Roland. *in consi. vlt. num.* 133. *& num.* 134. *lib.* 4. qui similibus comprobat. Illud quoque obseruandum hic est ex iam dictis, quod quando aliqua extat coniectura illati metus, ma-
31 gis creditur duobus † testibus de metu attestantibus quam mille de voluntate spontanea deponentibus. Ita Alciatus *in tract. de præsumpt. reg.* 3. *præsumpt.* 7. *nu.* 4. *& in resp.* 5. *in fin.* qui ita intellexit Inn. *in cap. super hoc de renunt.* & Angelum *in l. vltim. in princ. ff. quod metus causa.* Ita etiam declaratur quod scripsit, Cepolla *in cautela* 134. *Tempore meo.* cùm dixit, quod magis
32 creditur testi asserenti, matrimonium † fuisse metu contractum, quàm aliis, qui sponte confectum dixerunt. Hoc sanè intelligitur, quando extabant aliquæ coniecturæ illati metus. Ita etiam declarant reliqui omnes qui Innocentium secuti sunt, nempe Ias. *in l. interpositas, n.* 5. *C. de transact.* Dec. *in l. in omnib. causis pro facto, n.* 8. *ff. de reg. iur.* Ruin. *in cons.* 132. *n.* 2. *l.* 1. Boer. *in q.* 10. *nu.* 3. 6. *& 7.* Gozad. *in consil.* 9. *n.* 17. Paris. *in consilio* 53. *n.* 62. *& in consi.* 60. *n.* 22. *li.* 4. & Alba *in cons.* 77. *n.* 12.

Tertium

BIU Cujas

Tertium est caput huius disputationis, quando scilicet metus iam in contractu illatus, præsumatur aliqua ex causa purgatus? Et dicendum est, quod con-
33 trariis signis, & coniecturis † vel diluitur coniectura metus, vel metus ipse purgatur.

Primum est signum, quando ille, qui allegat metu
34 contraxisse, peruenit * ad locum ei omnino liberum, & protestatus non est, se metu compulsum tali in loco contraxisse, non præsumitur quod metu contraxerit. Ita colligitur ex Ias. *in l. qui in aliena, §. Celsus nu. 28. ff. de acquir. hæredit. & in l. non solum, §. morte, nu. 17. in fin. ff. de operis nouit. nun.*

Secundum est signum, quando ille, qui metu con-
35 traxisse dicitur, sponte † soluit vel exegit, vel alio modo, & obseruauit quod promisit, metum purgasse præsumitur, *l. 2. C. quod metus causa.* & tradunt ibi Baldus, & reliqui. Afflict. *in decis. 336. num. 6.* Paris. *in cons. 10. num. 58. lib. 1.* Andreas Gail *lib. 2. pact. obseruat. cap. 93. nu. 29.* & Tyraquel. *in tract. de retractu conuentionali, in §. 1. gloss. 5. num. 21. & 22.* Alciat. *in respons. 519. ad finem.* & idem ego ipse respondi *in cons. 1. nu. 297. lib. 1. in cons. 410. nu. 6. lib. 5.*

PRÆSVMPT. CXXVII.

Metus reuerentialis quibus coniecturis, & præsumptionibus detegatur.

SVMMARIA.

1 *Alienationi rei dotalis consentiens mulier, præsumitur non metu, sed sponte sua consensisse.*
Et multo magis adhibitis affinibus eius, vel sanguine iunctis, num. 6.
2 *Metus ex sola dignitate eius cum quo contrahitur, non præsumitur illatus.*
Nisi tamen aliqua metus impressio antecessit, num. 3.
4 *Mulier renuncians hypothecis super donatione propter nuptias assignatis, blanditiis viri inducta præsumitur.*
5 *Consensum mulieris verberibus affectæ, nullum esse, nec ei detrimentum afferre.*
7 *Consensus filiæ super matrimonio non præsumitur metu reuerentiali extortus, vt matrimonium rescindat.*
Idem in filia, quæ patri consentit, vt religionem ingrediatur. nu. 8.
9 *Metus reuerentialis non præsumitur, etsi ante consensum adhibitum, vxor vel filia clam fuerit de eo protestata.*
Nisi tamen id palàm facere ob maximam reuerentiam non potuerit, num. 10.
11 *Metus reuerentialis præsumitur, si ante consensum præstitum, maritus vel pater verbera sit interminatus.*
Idem si importunæ preces accesserint, num. 12.
Idem est si tanta sit reuerentia pro personæ conditione, vt iudex æstimare possit, metu illam consensisse, nu. 13.
14 *Consensus metu præsumitur adhibitus, ex quo læsio enormis sequuta est.*
15 *Metus reuerentialis præsumitur, quando lex tacito ex consensu præiudicaret.*
16 *Patrem filio rectè consuluisse præsumitur.*
17 *Filia à patre dissentire potest, cum ei indignum moribus, & turpem sponsum eligit.*
18 *Consensus tacitus facilius tollitur quàm expressus.*
19 *Expressum tacito fortius est.*

Disseramus nunc de alio genere metus, quem reuerentialem appellare solemus. Dubitari sæpè contingit apud interpretes nostros, an mulier consentiens alienationi rei dotalis vel simili à marito factæ, metu & vi consensisse præsumatur, ob eam reuerentiam, quam vxor marito præstare debet? Et magis
1 receptum est, mulierem † præsumi sua ipsa sponte, non autem vi ac metu consensisse. Non enim metus sola reverentia illatus præsumitur, & propterea alienatio illa non rescinditur. Ita Inno. *in c. causam matrimonij, de off. deleg. & in cap. veniens, de sponsa.* Bartol. *in l. ad inuidiam. C. quod metus causa.* Abb. *in cap. cum contingat. in primo notab. de iureiurand.* Alexan. *in l. si cum dotem, §. eo tempore, n. 5. ff. soluto matrimo.* Iason *in l. transactionem. nu. 2. C. de transact. & in consil. 3. nu. 6. lib. 2.* Felin. *in cap. causam matrimonij, col. 2. de offic. deleg.* Soc. n. Sen. *in consil. 263. nu. 3. lib. 2.* Georgius Natta *in c. quamuis, colu. 2. nu. 10. de pactis, in 6.* Curt. Iun. *in l. interpositas, colum. vlti. C. de transact.* Anton. Capic *in decis. 159. nu. 34.* Alciat. *in cap. cum contingat, in primo notab. de iureiurand.* Roderic. Soares *alleg. 24. in fine.* Didac. Couarru. *in epitome de sponsal. parte 2. cap. 3. §. 6. nu. 4.* & scripsi *in lib. 2. de arbitrariis iudicum, casu 136. n. 1.* Quorum sententia satis probatur *ex l. ad inuidiam, C. quod metus causa,* vbi metus non præsumitur
2 illatus † ex sola dignitate eius, cum quo contrahitur. Ita & in *l. si per impressionem, C. eod.* sancitum est, ita demùm presumi, contractum metu gestum cum ma-
3 gistratu, si aliqua metus † impressio antecesserit. Ergo è contra non præsumitur metu celebratus contractus cum superiore, si nulla eius præcessit impressio. Et apertiùs probat constitutio Iustiniani *in authent. vt immobilia ante nuptias. in principio.* est *Nouella 61. Vt res immobiles, &c.* Constituit Iustinian. quòd mulier re-
4 nuncians † hypothecis super donatione propter nuptias assignatis, inducta videtur blanditiis viri, & ob id decepta. Deinde subiungit Iustinian. quod si post biennium iterum renunciat, præsumitur interim magis de libertate cogitasse, atque ita deceptam non esse. Et propterea infert confirmari primam illam donationem: Ex quo intelligimus hanc secundam confirmationem, eodem matrimonio constante factam, non esse factam; vi, vel metu: ita nec primam illam, cùm tamen eodem tempore exteat eadem causa reuerentiæ.

Præterea hæc ipsa traditio probatur ex *cap. causam matrimonij, de offic. deleg.* vbi Pontifex Maximus de-
5 clarat consensum † mulieris verberibus affectæ nullum esse, & ei detrimento non esse ob verbera iam præcedentia. Ergo secùs est, si verbera non sunt adhibita. Et simile habetur *in cap. insinuante, in fine, qui clerici, vel vouentes,* cùm dixit, solam potentiam non arguere metum.

His intelligimus malè respondisse Aretin. *in cons. 24. nu. 8.* Ripam *lib. 3. responsorum, cap. 15. nu. 8.* & Socin. iun. *in cons. 47. num. 33. lib. 3.* Cùm dixerunt, mulierem præsumi vi, vel metu consensisse prædicto viro suo alienanti. Nec repugnat *l. ait Prætor. §. permittitur ff. de mino.* quia loquitur, quando iudex compulit debitorem, non ex sola sua maioritate, & reuerentia, sed præcepto.

Hæc sententia multò magis procedit, quando in actu ipsius consensus adhibiti ab vxore interuenerunt eius
6 affines, * & sanguine coniuncti, iuxta *l. transactionem, C. de transact.* Qua de re dicemus in subsequenti præsumptione. Et rursus, multò magis procedit dicta præsumptio quando filia habitat seorsum à patre. Ita Crauet. *in consil. 114. num. 4. & 7.*

Extenditur primò, vt procedat prædicta sententia, etiam in consensu filiæ adhibito super contractu matrimoniali, dum pater eam matrimonio tradit. Nam etsi consensus in ipso matrimonio magis purus

BIU Cujas

7 requiritur, attamen † consensus iste non præsumitur metu hoc reuerentiali ita extortus, vt contractum ipsum matrimonij rescindat. Ita glo. *in c. præsens clericus.20.q.3.* Host. *in summa.in tit. de matrimonio,§. pen.vers.nunquid coactio.* Calderic. *in consil. 1. tit. de sponsa.* Abb. *in cap.veniens,lib.1.de sponsal.* Præpos. *in c. cùm locum.col.4.eod.tit.* Imol. *in c. tuæ de sponsa.* quos secutus est Dida. *in epitome de sponsal. parte secunda. cap.3.§.6.num.3.* quo loci *nu.5.* confutat contrariam opinionem Ignei *in l.3.§.eleganter.nu.176.ff. ad senatusconsul.Syllania. ex l.si patre cogente. ff. de ritu nupt.* quæ verius Igneo aduersatur,si communem, & veram eius lectionem sequimur.

Extenditur secundò, vt procedat hæc sententia, etiã 8 in filia, quæ consensit patri,qui eam † monialem effecit. Non enim præsumitur consensus iste metu reverentiali extortus:& ob id ingressus religionis non dissoluitur. Ita post alios Dida. *in epitome de sponsal.in 2. par.cap.3.§.6.nu.7.* reiecta contraria opinione Butrij, Angeli,Aretini, Imolæ,Alex.Iasonis,Marsilij.

Extenditur tertiò, vt locum etiam habeat hæc sen- 9 tentia,† quando clàm præmissa fuisset protestatio metus reuerentialis, vt si filia, vel vxor ante adhibitum consensum clàm protestatæ fuissent, vim vel metum pati ex patris vel mariti reuerentia. Nam adhuc metus iste non præsumitur, & ob id contractus non rescinditur. Ita Bart. *in l. qui in aliena, §.Celsus,ff.de acquir. hæred.* & ibid. Ias. Bald. *in l.clari.C.de fideicommiss.* Alexand. *in consi.16.nu.11.lib.3.* Abb. *in c. causam matrim.de offic.delega.* & ibidem Dec. *n.5.* idem Decius *in consi.219.colu.3.* Socin.Sen. *in consi.59.num. 15. libro 3.* Alciat. *in cap.cùm contingat,in primo notab. de iureiur.* & Crauet. *in consi.114.nu.6.& in consil.120.num.3.* Ea est huius sententiæ ratio, quia ex quo mulier hæc potuit palàm protestari , & non est protestata, illa clandestina protestatio nil operatur. Et ideo consensus ille suus non irritatur, diuersum autem est, quan- 10 do * ob maximam reuerentiam non potuisset palàm protestari. Nam tunc sufficeret protestatio clam facta. Ita Socin. Sen. *in consi.263 nu.8.& 9.lib.2.*

Declaratur primò, vt non procedat hæc præsum- 11 ptio,quando maritus,vel pater,iam est minatus,† quòd eam afficeret verberibus , nisi consensum præstaret. Nam tunc subsecutus consensus præsumitur metu adhibitus. Ita Bar. *in l.1.§.quæ oneranda,ff.quarum rerum actio non detur.* Aret. *in consil.24.nu.7.* Dec. *in l. in omnibus causis pro facto.nu.2.ff.de regul.iur.in l.pacta nouissima.nu.10.C.de pactis,& in cap.vlt.de appell.* Alciat. *in cap.cùm contingat.n.1.versicu.2.amplia. de iureiur.* Gramma. *in decis.103.num.65.* & Dida. *in epitome de sponsal.parte 2.§.3.num. 4.* qui in vltimis verbis *d.§.3.* 12 scribit idem esse, quando † preces importunæ adhibitæ fuerunt ex traditione Afflicti *in decis.69.*

Declaratur secundò, vt non procedat prædicta sen- 13 tentia,quando † talis ac tanta esset reuerentia pro personæ conditione, vt iudex æstimare posset, metu verè illam consensisse : sicuti ex Socino Iun. *in cons.47.nu. 33.lib.3.* scripsi *in commentariis de arbitrariis iudicum, lib.2.casu 236.num.8.*

Declaratur tertiò , vt non habeat locum prædicta 14 sententia, quando † ex eo consensu enormis læsio orta est. Nam tunc metu præsumitur adhibitus. Ita Castrens. *in cons.174.contra superius,nu.4.libr.1.* Aretin. *in consil.24.nu.9.* Soc. Sen. *in cons.263.colum.3.num.4. libro 2.* Ruin. *in cons.170.nu.17.libro 1.& in cons.60.nu. 18.lib.3* Decius *in cap.causam matrimony.nu.7.in fin. de offic.delegat.* Capic. *in decis. 159.nu.34.* Alciat. *in l. cum contingat.nu.2.de iureiuran.* Socin.Iun. *in cons.67. nu.39.& in consil.77.num. 124. libro 2.* Alba *in consilio 77.num.21.& in cons.104.num.4* Crauet. *in consilio 11. col.penultim.in consilio 114.num.1.* Cæphal. *in consil.34. num.31.& in consilio 142.num.39.lib. primo.* Gramma. *in decis.103.num.65.* Rolan. *in consilio vlt.num.31.lib.4.* & Didacus *in epitome de sponsal.parte 2.cap.3.§.6.n.5.* qui subiungit ex sententia Castrens. Aretini, & Crav. præcitatis in locis, procedere etiam quando adhibitum fuisset iuramentum. Et aliqua ad declarationem scripsi *in d.lib.2.de arbitr. indic.casu 136.nu.9.*

Declaratur quartò, vt locum non habeat quando 15 * lex præiudicaret ex tacito consensu. Nam tunc solus timor reuerentialis sufficit, vt præsumatur consensus ille meticulosus. Ita Bart. *in l. quæ dotis,n.12.ff. soluto matrimonio, & in l. interpositas,n.4.Co. de transact.* Bald. *in l.si sine,C.ad S.C.Velleian.* Dec. *in cap.causam matrim.nu.7.ff.de offic.delega.* & Alciat. *in c. cum contingat,num. 1. de iureiurand.* Nec obstat, quod ab hac opinione dissentiant Abb. & Butr. *in c. nonne de præsump.* Alexand. *in l.interpositas,col.vlt.Cod.de transact.& in l.quæ dotis,ff.soluto matrimonio,* & ibid. al. *n. 96.* Nam horum argumentis satisfacit Decius *in dicta l.causam matrim.* qui inquit text. *in cap. vnico,§ porrò, de desponsi. impub.lib.6.* procedere,quia actus ille non 16 credebatur præiudicare filio : cum præsumatur † patrem rectè consuluisse filio, iuxta *l. nec in ea, §.1.ff.ad leg.Iul.de adulter.* Et in specie probat *l.sed ea quæ,ff.de* 17 *sponsi.* Cũ dixit tum filiam † posse à patre dissentire,cùm ei indignum moribus & turpem sponsum elegit. Non etiam vrget ratio illa, qua Abbas & sequaces vsi sunt: quod si metus reuerentialis non impedit consensum expressum,non etiam videtur impedire tacitum : cùm eadẽ sit virtus taciti& expressi, *l.cum quid,ff.si certum pet.* Nam respondetur ex eiusdem Decij sententia,con- 18 sensum † tacitum facilius expresso tolli & impediri. Innocent. *in c.1.extra quod metus caus.* Est enim expres- 19 sum * fortius & potentius tacito. *l.si ex pluribus,ff.de suis & legitim.* Abb. *in c.si diligenti,n.25.de foro compet.* Dec. *in l.1. in quarto notab. C. qui admitti. & in l. non vult hæres esse.n.10.ff.de regul.iur.* & idem *in rubric.extra de constitu.nu.2.* Et ad huius declarationis explanationem, aliqua etiam dicemus infrà *lib.7.in præsum.45.* vbi agemus, quando tacens consentire præsumatur.

PRÆSVMPT. CXXVIII.

Metum & dolum abesse præsumi in eo, qui præsentibus sanguine coniunctis, vel amicis contraxit.

SVMMARIA.

1 *Contractus initus interuenientibus sanguine coniunctis, & affinibus, metu factus non præsumitur. Idem si solus interueniat iudex,nu. 6. Quod & in vltimis voluntatibus habet locum,nu.7.*

Hancque tam fortem præsumptionem esse , vt duobus testibus contrarium nequeat probari,nu.8.

Nisi tamen persona talis sit,quæ etiam amicis præsentibus metum queat inferre,num.9.

Aut adsit etiam enormis læsio,num.10.

2 *Tutores gerentes negotium pupillorum, coram propinquis expedire debent vt tutiores sint.*

3 *Propinquorum præsentia vtrum tollat præsumptionem doli.*

4 *Loqui secundum veritatem aliud est,aliud facere verba secundum præsumptionem.*

5. Mu-

BIU Cujas

5 *Mulierum aut minorum in contractibus, cur statuta propinquorum præsentiam requirant.*

SVperiore præsumptione scripsimus, metum non præsumi ob solam reuerentiam vt actus rescindatur. Nunc dicimus omnem alium metum, vel dolum
1 non præsumi in eo qui † contraxit interuenientibus sanguine coniunctis, & affinibus, vt vno verbo etiam supra attigimus. Hanc præsumptionem probat *l. transactionem, quæ dominij, C. de transact.* vbi Docto. præsertim Ias. *nu.* 1. Barto. *in l. frater à fratre, nu.* 51. *ff. de condi. indeb.* Bald. *in l. Poll.* 1. *C. de his, quibus vt indig. & in d. l.* 1. *C. de prædiis decurio. li.* 10. Angel. *in cons.* 215. *Thema tale est.* Alexand. *in l. si cùm dotem.* §. *eo tempore, ff. soluto matrimon.* Socin. Sen. *in cons.* 263. *colu.* 6. *nu.* 10. *vers. sed adhuc videntur, lib.* 2. Deci. *in l. singularia, nu.* 10. *ff. si certum pet. & in cons.* 232. *nu.* 3. *in cons.* 448. *nu.* 14. *& in cons.* 463. *num.* 7. Curt. Sen. *in cons.* 44. *super contingentia, colum.* 5. *versicul. comprobantur præmissa.* Iason *in l. bonorum, nu.* 4. *C. qui admitti.* Petrasancta *in singul.* 57. Ruin. *in cons.* 170. *nu.* 17. *lib.* 1. *& in cons.* 121. *nu.* 12. *lib.* 4. *& in consilio* 51. *num.* 13. *lib.* 5. Marsil. *in singul.* 417. *præsentia.* Paris. *in cons.* 96. *num.* 39. *lib.* 1. *& in cons.* 88. *nu.* 35. *lib.* 3. Boer. *quæst.* 100. *num.* 7. Alciat. *in tracta. de præsump. regul.* 1. *præsum.* 21. & ibidem Nicol. Arelata *in additio.* Crauet. *in cons.* 14. *num.* 3. & Gramma. *in decis.* 66. *num.* 9.

Hinc cautelam præbuit tutoribus Cæpolla in cau-
2 tela 24. incipit, *ratione*, quod quando * negotium aliquod pro pupillis gerunt, curent illud expediri coram propinquis & amicis pupillorum, ne si contingat illos conqueri metu, vel dolo inductos esse ad contrahendum, tutores ipsi molestia afficiantur à pupillis ipsis, vel à pupillorum aduersariis: atque ita huius sententię auctorem citat Baldum *in dict. l. Polla. Cod. de his, quibus vt indignis.* & idem ibi annotarunt Castrens. & Ias. *nu.* 7. qui manifestè censuerunt, omnem dolum abesse præsumi in tutore, qui præsentibus consanguineis, & amicis pupilli contraxit. Idem docuit Ias. *in l.* 1. *in fine, Cod. de transact.* & respondit Curt. Sen. *in cons.* 44. *super contingentia, colu.* 5. *vers. probantur præmissa.* Idem scripserunt Petrasancta *in singul.* 57. & Marsil. *in d. sing.* 417. *præsentia. in fine.*

Cæterùm Alciat. *in tract. de præsump. reg.* 1. *præsump.* 21. admittit quidem præsumptionem hanc quoad metum: non autem quoad dolum. Inquit ille, quod simplex propinquorum † præsentia, non tollit præsum-
3 ptionem doli, quia verisimiliter propinqui illi potuerunt ignorare consilium tutoris, ad quem principaliter pertinebat arg. *vlt. ff. vbi pup. educari debeat, & l.* 1. §. *denuntiare, ff. de ventre inspicien.* Hæc Alciati consideratio vera non est: Cùm verisimilius sit, propinquos hos pro suo officio & munere, diligentia vti, vt intelligant an dolus omnis absit, absitque omnis fraus & metus. Est sanè præsumptio, quòd quilibet sit vir bonus & diligens, *l. cùm pater*, §. *rogo. de legat.* 2. *& l. omnimodo, in prin.* vbi gloss. 6. *de inoffi. testam.* Non etiam obstant duæ considerationes Alciati ad *l. transact.* cùm dixit, illam loqui in metu, qui à dolo differt. Cùm possit quis etiam apertè & coram populo decipi, *l.* 1. *in prin. ff. de dolo.* quod in metu non contingit. Nam respondetur fieri quidem posse, quod dolo quis etiam coram populo decipiatur: cum magna esse possit alicuius calliditas & versutia, *l.* 1. *ff. de dolo*, sed dicimus non esse verisimile, atque ita non præsumi. Aliud
4 est secundum ipsam † veritatem loqui iuxta quam argumentatur Alciatus: Aliud est secundum ipsam præsumptionem verba facere, sicuti de ea nos agimus. Non etiam obstat secunda consideratio Alciati, cùm dixit, quod sicuti, non obstante tali præsentia admittuntur apertissimæ probationes, vt tradunt gloss. & Doctores *in dicta l. transactionem.* Ita admitti debent præsumptiones juris, quæ apertissimis probationibus æquipollent, *l. Imperator, de legat.* 1. Non inquam, obstat hæc consideratio quandoquidem (vt diximus) nulla hic repugnat præsumptio: imò stat propinquorum præsentia, vt suprà demonstrauimus. Ex prædicta quoque iuris præsumptione infertur ratio, quare statuta requirant in contractibus mulierum, vel mi-
5 norum præsentiam propinquorum? Est sanè † ratio, quia ex eorum præsentia tollitur omnis præsumptio metus, & doli: sicuti rationem hanc perpendunt Bartolus & Baldus *in l. dicta l. transactio. Cod. de transaction.* Idem Baldus *in l. secunda, quæst.* 9. *Cod. de rescinden. vendit. & in l. secunda, ad finem, Cod. de adopt.* Iason. *in dicta l. transactio, nu.* 3. Cùm verò statuta requirunt in contractibus minorum, vel mulierum propinquorum consensum: id ea ratione constitutum est, quia præsumptio est, quod proximiores ij erunt diligentiores, ne fraus, vel dolus aliquis committatur, ex quo ad eos pertinet successio illius minoris, vel mulieris. Ita Bart. & Bald. *in d. l. transactio.* & ibid. Ias. *nu.* 3. *vers. subiiciunt, &c.*

Extenditur primò hæc præsumptio, vt locum habeat non solùm, quando interuenit præsentia propinquo-
6 rum, sed etiam quando interuenit † solus judex. Ita Bartolus *in dicta l. frater à fratre, num.* 51. *ff. de condit. indebiti, & in l.* 1 *Cod. de prædiis decurion. lib.* 10. Angel. & Imola *in l.* 1. §. *fuit quæsitum, ff. ad Trebellian.* Alex. *in cons.* 80. *colum.* 2. *lib.* 5. Iason *in dicta l. transactio, nu. primo. Cod. de transactio.* post Alexan. ibidem *in fine.* Barba. *in consilio* 53. *colum.* 6. *libro* 2. Curtius Iunior *in consilio* 67. *num.* 3. *in fine.* Petrasancta *in sing.* 57. Paris. *in consilio* 10. *nu.* 53. *libro primo.* Crauet. *in cons.* 14. *num.* 4. Gramma. *in decis.* 66. *num.* 10. & ibidem *num.* 25. declarat non sufficere, quando hic judex vel Prætor interueniret tanquam testis. Idem Gramma. *in decis.* 103. *num.* 62.

Extenditur secundò, vt præsumptio ista locum ha-
7 beat, non solum in contractibus, sed etiam † in vltimis dispositionibus: si enim quis præsentibus propinquis & sanguine coniunctis testamentum conficit, præsumitur sua sponte, non autem dolo & metu compulsus ita disponere. Ita Bald. *in l.* 1. *num.* 8. *in fin. C. si quis aliquem testari prohib.* & Nicola. Arelata. *in additio. ad Alciat. in tract. de præsump. reg.* 1. *præsumpt.* 21.

Extenditur tertiò vt locum habeat, etiamsi duorum
8 testimonio † vellet probare hæc mulier, vel minor quod metu consenserit. Nam testimonium duorum non sufficit. Ita Spec. *in tit. de probat.* §. *vlt. in fin.* Bald. & Castr. *in l. transactio. C. de transactio.* Curt. sen. *in cons.* 44. *super contingentia, col.* 6. *vers. & benefacit.* Et Marsil. *in singul.* 528. Et Gram. *in decis.* 103. *nu.* 65.

Declaratur primò, vt non habeat locum hæc præ-
9 sumptio, quando † persona, cum qua actus celebratur, eiusmodi est, vt verisimiliter inferre possit metum etiam præsentibus consanguineis & amicis, vt in tyranno. Ita respondit collegium Perusinum, vt est relatum inter consilia Angeli *in cons.* 280. *Reperitur in quadam.* Idem affirmarunt Ias. *in d. l. transactio, num.* 1. *vers. limita quando. C. de transact.* Dec. *in cons.* 219. *in fin.* Marsil. *in sing.* 673. *Nonnulli.* Boer. *q.* 100. *num.* 8. & Gramma. *in decis.* 103. *num.* 64.

Declaratur secundò, vt locum non habeat hæc præ-
10 sumptio, quando adest † enormis læsio. Nam tunc, non obstante propinquorum præsentia, præsumitur

BIU Cujas

metu, vel dolo celebratus contractus. Ita Castrens. *in cons.*177.*contra superius consulta.lib.*2.Ruin.*in cons.* 170.*num.*17.*lib.*1. Marsil.*in sing.*673.*Nonnulli,versic.*2. *prædicta limita.*Ripa*lib.*3.*responsorum.cap.*15.*num.*15. Boer.*qu.*100.*nu.*9.Alciat.*in respons.*291.*nu.*3.*&in respons.*519.*nu.*3.Hinc dixit Bart.*in l.interpositas,nu.*2.*C. de transact.* metum præsumi,cùm quis dedit magnum pro paruo.

PRÆSVMPT. CXXIX.

Cessio actionum quibus coniecturis,& præsumptionibus, detegatur ficta & simulata.

SVMMARIA.

1 *Litium de redemptoribus lex multum suspicatur.*
2 *Cessio actionis modico facta pretio, præsumitur simulata, & solum pro numerata quantitate conceditur cessionario*
*Et quod iuris sit hæc præsumptio,nu.*3.
4 *Pretij tenuitas in actionum cessione quando consideretur.*
5 *Cessio actionis modico pretio, simulata præsumitur, etsi pro parte etiam permutetur.*
*Et locum id habere etiam in hæreditatis venditione, num.*6.
*Procedere in sola promissione de cedendo,num.*7.
*Nec obstare,licèt iuramentum interueniat num.*8.
9 *Cessio actionum quibus in casibus non præsumitur simulata,nu.*10 *cum seq.*
16 *Cessio actionum ob modicum pretium simulata non præsumitur, quando aliis coniecturis constet, iustis de causis factam esse.*
*Et quæ sint causæ iustæ, num.*17.18.*&* 19.
20 *Cessio actionis fictæ præsumitur, quando de pretii numeratione constat solum confessione cedẽtis & cessionarij.*
Idque præsertim si post confessionem aliquam pretij partem cedens receperit, num. 21.
*Limitatur tamen quoad eum solum contra quem fit cessio, non autem contra cedentem, cui nocet confessio, num.*22.
*Quamuis post instrumentum cessionis iam confectum, fiat numeratio.n.*23.*vel habita fuerit fides de pretio, nu.*24.
25 *Cessio simulata præsumitur, si numeratum sit quidem pretium in cessionis actu, illud tamen cedens deinde restituat cessionario.*
26 *Cessio simulata præsumitur, quando cedens finxit cessionarium suum creditorem,eidémque ex tali causa cessit actiones contra suum aduersarium.*
27 *Actiones cessæ pro parte venditæ, & pro parte donatæ faciunt præsumi cessionem simulatam.*
*Limitatur, quando persona quibus venditur,& donatur esset diuersa,nu.*28.
29 *Cessio si non appareat, quo titulo facta sit, præsumitur simulata.*
Solúsque consensus non infert titulum,vt cessio vera præsumatur.
30 *Titulus dicitur satis constare, quando ex coniecturis colligi potest.*
31 *Emptio & venditio præsumitur,vbi fit mentio de pretio.*
32 *Expressio quando requiritur sufficit præsumptio.*
Idque ampliatur etiam quando titulus supernenit, numero 33.
*Item, etiamsi constet per solam confessionem de iusto titulo oneroso, num.*34.
*Limitatur tamen, quando constat de titulo lucrativo, etiam per solam partium confessionem,num.*35.
36 *Actiones cessæ potentiori, præsumi faciunt cessionem simulatam.*
*Limitatur tamen, quando cessio esset facta potentiori coniuncto sanguine, nu.*39.
*Limitatur etiam,vt ob crimen carceratus posset fisco cedere suas actiones, aduersus suos debitores,num.*41.
37 *Potentior ille dicitur qui potest aduersarium terrere.*
38 *Potentior an dicatur is qui difficilius conueniri potest, iudicis arbitrio relinquitur.*
40 *Emphyteusis relinqui potest filiis,& descendentibus potentioribus.*
42 *Præsentia, & taciturnitas eius contra quem ceduntur actiones tollit præsumptionem simulationis contractus.*
Nec non cessio iurium & actionum accessoriè facta, ratione præcedentis contractus.num.seq.

LItium redemptores curare solent, quo magis vexent eos, qui lites execrantur, actiones sibi cedi: quare lex † multum de his suspicatur, statuítque multis coniecturis & præsumptionibus detegi posse fictas,& simulatas has cessiones: quæ sic detectæ,irritę & inanes fiunt.

Prima itaque est præsumptio & coniectura, quando constat cessionem factam † fuisse tenui modicóque pretio. Namtunc cessio simulata præsumitur,quatenus excedit numeratam quantitatem, pro qua sola actio conceditur cessionario. Ita statuit Anastasius *in l. per diuersas,C.mandati illis, verbis.* Ita tamen, vt si quis datis pecuniis huiusmodi subierit cessionem,vsq; ad ipsam tantummodo solutarum pecuniarum quantitatem, & vsurarum, eius actiones exercere permittatur.Hæc Anastasius,qui hanc edidit constitutionem in odium redimentium lites, sicuti manifesta eius verba significant, & responderunt Socin.Iun. *in cons.* 48 *num.*6.*lib.*3. & Alciat.*in respon* 124.*nu.* 9.Horum enim redemptorum officium odiosum & inuidiosum rectè appellat Cuiacius *in libr.* 8. *obseruat.cap.*31.qui de his egregia aliqua memoriæ prodidit. Hanc esse † iuris præsumptionem scripserunt Ioan.Andr. *in additionibus ad Specul.in titu. de præsumpt.§ Species.nu.*5. *In prædict.concord.*Cæpol.*in tract.de simulatione contractuum, nu.*99.& Alciat.*in respon.*124.*nu.*3. His declaratur statutum Papiæ 133.in ciuilibus *rubr.de cessione iurium,&c.* dum statuit,pretium debere actualiter numerari. Nec quale pretium esse debeat, apparet, intelligi debet de iusto & legitimo. Pretij tenuitas † consideratur,quando deductis impensis, quæ fieri possent ad consequendam rem, cuius actiones cessæ sunt, adhuc tenue apparet pretium.Ita Bart.*in d.l.per diuersas.num.*6.& ibidem Bald.*num.*10.post glossam,*ibi.* atque ita actio æstimari debet, deducta impensa, quæ fieri posset ad rei consuetudinem. Et idem scripserunt Baldus,& reliqui *in d.l.per diuersas.*Castr.*in cons.*393. *Pro euidentia dicendarum,colu.vlt.lib.*2.Rom.*in cons.* 86.*nu.*10.Ioan.Milis*in repertorio,in verbo, præsumitur cessio,*& alij relati ab Antonio Gabriele, *in libro* 1.*conclusionum,in tit.de actionibus, conclus.*5.*nu.*34. qui alia ad rem scripsit: sic & Soci.Iun.*in cons.*104.*num.*5.*libr.* 3.Ego verò *in libro* 2. *de arbitrar. iudicum, casu* 245. scripsi esse iudici arbitrarium.

Extenditur primò vt locum etiam habeat hæc præsumptio, & legis dispositio,quando pro † parte venditur, & parte permutatur. Nam adhuc si habita rei æstimatione, pro vna cum illa parte pretij,apparet de eius tenuitate, adhuc cessio simulata præsumitur. Ita senserunt Bart.*in d.l.per diuersas,n.*10.& Bald.*in l.vlt. col.*2.*vers.sed nunquid lex.C.mandati.*& idem Bald.*in l.*1.*colu.*4.*C.de actio.& obligat.*Idem est quando cessio facta

BIU Cujas

facta fuit, pro parte titulo venditionis, & pro altera parte titulo donationis. Ita Gozadin. *in consilio 3. numero 24.*

Extenditur secundò, vt locum habeat etiam in hæ-
6 reditatis † venditore, emptoréque. Nam sic vendens cedénsque actiones hæreditarias, non euitat præsumtionem simulatæ fictæque cessionis. Ita Bar. *in d.l.per diuersas, num. 23.* & ibidem Bald. *nume.5.* & Ruin. *in cons. 37.num.16.lib.1.* Cæterùm ab his dissentit Salicet. *in d.l.per diuersas.q.7.*

7 Extenditur tertiò, vt procedat † etiam in promissione de cedendo. Nam & illa præsumitur simulata, & consequenter non valet. Ruin. *in cons. 145. in fine.lib.1.* & Anton Gabriel *in lib.2.conclusionum, in tit. de actionibus, concluſ.5.num.5.*

Extenditur quartò, vt locum habeat, etiamsi cessio
8 † ipsa sit iuramento confirmata. Nam adhuc simulata præsumitur. Ita in specie respondit Gozad. *in consil. 3.num.29.* Et confert quod diximus suprà *in præsumpt. 122.* contractum fœneratitium non confirmari iuramento. *concluſ.5.nu.3.* His intelligimus statutum prædictum Papiæ, de cessione jurium, esse correctorium juris communis, ex quo disponit, juramento confirmandam esse cessionem. Iuramentum tamen à statuto requisitum debet formaliter præstari: nec sufficiet dicere juraſſe, vt statutum disponit. Ita Socin. Sen. *in consi. 24.lib.1.* & Deci. *in l.lecta.n.14.ff.si certum petat.* Alba. *in cons. 70, num. 7.* Plot. *in l.si quando, num. 264. & num. 865. C. unde vi.* & Riminald. Iun. *in consil. 967. num. 51. versic. 2. dico. lib. 3.* & hos secutus sum *in cons. 451. num. 29. libro 5.* Existimo tamen necesse minimè esse hoc juramentum præstari debere verbis ipsis formalibus à statuto & nouis constitutionibus Mediolani recitatis, sicuti respondi *in consilio 261.nu.42. vers. respondetur secundo, lib.3.* post Petrum Antonium Angulosam *in cons.1.num.10. versicul. præterea licet, lib.1.* Porrò an prædictum juramentum tollat prouisionem dicti statuti etiam contra tertium, explicant Castrens. *in consilio 194. Notorium.* Alexand. *in consilio 55. colum. penultima, libro 1.* Curtius Senior *in cons. 78. columna quinta.* & Corneus *in consilio 78.num.7. & consi. 153. num.5.lib.1.*

Declaratur primò, vt locum non habeat certis in
9 casibus, * in quibus lex non præsumit simulationem in cessione hac actionum. Qui sanè casus enumerantur *in d.l.per diversas.* & à Doctoribus nostris comprobantur.

10 Et primus est casus in cessione † actionum facta inter cohæredes. Ita probat text. *d.l.per diuersas ibi, exceptis scilicet cessionibus, quas inter cohæredes pro actionibus hæreditariis fieri contingit.* Et ibidem annotarunt Bart. & Bald. & Salicet. *colum.2.* Alciat. *in respons. 124. nu. 2.* & Gabriel *in dicta concluſ.5.nu. 6.* Et cum jure hoc communi conuenit statutum prædictum Papiæ *rubric. de cessione jurium.*

11 Secundus est casus quando creditor * à suo debitore pro suo credito cessionem recipit. Ita legitur *in d.l. per diuersas, ibi, & his quæcunque vel creditor, pro debito.* Quem casum, & Doctores ibi annotarunt, & Gabriel qui suprà *nu.7.* qui recenset etiam Aretin. *in cons. 136. colum.2.*

12 Tertius est casus, quando is qui rem * alienam possidens sibi aliqua ex causa obligatam recipit cessionē, pro majori sui munimine & cautione. Ita habetur *in d.l.per diuersas, ibi, vel is qui res alienas possidet pro debito seu rerum apud se constitutarum munimine ac tuitione accepit.* Et casum hunc annotarunt Castr. ibid. *columna penultima.* & Gabriel *in dicta concluſ.5.nu.8.* & Alciat. *in respon. 124. num.5.*

13 Quartus est casus, quando † fit cessio inter legatarios seu fideicommissarios. Sic habetur *in dicta l. per diuersas, ibi nec non his, quas inter legatarios seu fideicommissarios, quibus debita, vel actiones, seu res aliæ relictæ sunt, his fieri necesse sit.* Et casum hunc annotarunt ibi Doctores, & Gabriel qui suprà *nu. 9.* qui refert & Gualden. *in cautela 12. de acquirend. hæred.* Et idem dicendum est in aliis casibus prædictis similibus: sicuti
14 in cessione facta † inter socios: Nam similis est hic casus illi primo, quando cessio fit inter cohæredes, qui socij hæreditatis dicuntur. Ita in specie annotauit Salicet. *in d.l.per diuersas, colu.3. vers. item nota ex litte-*
15 *ra.* Est etiam similis illi quarto, quando fit inter * fideicommissarios, qui & ipsi sociorum nomen obtinent. Et in specie cessionis factę inter socios scripserunt Bartol. Bald. & Salicet. *in d.l.per diuersas.* Gabriel *in d.concluſ.5.num.12. & num.13.* vbi & de habentibus rem communem. Idem respondit Alciat. *in d. respon. 124.num. 3.* Et his declaratur etiam prædictum statutum Papiæ *de cessione iurium.* Etsi enim de cessione, quæ fit inter cohæredes mentionem tantummodo faciat, non tamen excludit supradictas, quæ à iure communi admittuntur.

Declaratur secundò, vt locum non habeat hæc iu-
16 ris præsumptio, & coniectura, quando † aliis coniecturis constat, cessionem factam fuisse iustis de causis non autem animo vexandi eum, contra quem facta fuit. Ita glos. *in d.l.per diuersas, in verbo, venditionis,* & ibi Barto. *in prima oppositio.* & ibidem Cynus & Ioan. Fabri. & alios refert Gabriel *in d.concluſ.5.nu.decimo-quarto.* Et manifestè Alciat. *in d.respon.124.num.2.* Est enim dispositio *in d. l. per diuersas,* fundata, (vt diximus) in præsumptione, sicut etiam tradunt Cynus, Angel. *col.2.* Castren. *colu.2.* Salicet. *col.3.* & alios refert Gabriel *in d.concluſ.5.num. 51.* Iustæ causę exemplum
17 afferri solet in † paupere, qui ea ob causam iustam cedit, cùm ipse ob sui inopiam consequi nequeat, quod suum est. Ita Specul. *in tit. de cessione actionum, colu.8.* Alber. *in d.l.per diuersas.* Socin. Sen. *in cons.170.nu.3. in fin.* & Gabriel vbi suprà *num. 14. in fin.* qui recenset Ioan. Fabri. *in d.l.per diuersas in fin.* dissentire. Iusta
18 etiam est causa, * quando fit transactio. Ita Ruin. *in cons.126. colu.pen.lib.3.* & Alciat. *in d. respons.124. nu. 3. vers. quia.* Iustam etiam causam existimauit Alciat.
19 *in dict. respon.124. num. 9.* quando † iam obligationes habuerunt initium in sua persona, & ipse semper bona fide se habuit.

Secunda est præsumptio, & coniectura simulatæ
20 fictæque cessionis, quando † de numeratione pretij etiam iusti solum constat confessione cedentis, & cessionarij. Ita Bart. *in d.l.per diuersas, nu.11.* post Beluisium, Butrigarium, Raynerium, & Iacobum de Arena. Et dixit Bartol. se pluries sita consuluisse, sic & Bald. *in l.2.n.5. in fin. C. ne liceat potentio.* Perusij pluries fuisse iudicatum secundùm hanc opinionem. Quam quidem probarunt etiam Angel. Castrens. Salicet. Rota Romana, Guido Papæ, Corneus, & Socin. Sen. quos recenset Gabriel *in dicta concluſ.5.num.21.* Et illis accedunt Roman. *in cons.86. nu.9.* Alexand. *in cons.36. col. 1.lib.2.* Barb. *in cons.2. col.3.lib.3.* Soc. Sen. *in cons.18. col. 4. versi. solum. lib.1. & in cons.41. col.2. vers.3. etiam lib. 3.* Tiraq. *in l.si unquam, in verbo, donatione, n.77. C. de reuoc. don. & in tract. de retractu consanguin. §. 1. gloss. 18. nu.85.* Crav. *in cons.145. num.7.* Catelianus Cotta *in memorial. in verbo, creditor prior.*

Et his constat hanc esse magis receptam sententiam, etsi ab ea dissenserint Bald. *in d.l.2. num.5. Cod. ne*

liceat potentior. qui eiusdem opinionis commemorat Speculat. & subiungit, ita plures aduocatos Florentinos affirmasse, & vsu forensi ita esse receptum. Idem Bald. *in l. Deo nobis. col. 2. C. de episcop. & cler. & in cons.* 261. *Quidam Laurentibus. li. 2.* illo tamen in responso Baldus loquitur, quando cessio actionum fit ob causam antecedentis negotii gesti nomine cessionarij. Quod iure permissum existimo. Sed Baldum *in d. l. 2.* secuti sunt Castrens. *in cons. 393. Prouidentia, in fine lib. 2.* Fulgos. *in cons. 205.* Aretin. *in cons. 136. colu. 2.* Alexan. *in additionibus ad Bartol. in d. l. per diuersas.* qui dixit se ita ex facto respondisse, & Tyraquel. *de retractu consang. §. 1. gloss. 18. nu. 26.* alios refert & declarat.

Et ideò rectè statuit statutum prædictum Papiæ de cessione iurium, actualem pretij numerationem fieri debere. Et hæc quidem præsumptio locũ habet mul-
21 tò magis, quando † cedens, qui confessus est recepisse pretium, post ipsam confessionem partem aliquam ipsius pretij recepit. Nam tunc multò magis arguitur simulatio, & fictio. Ita Bald. *in d. l. vlt. Cod. mand.* sic de confessione dotis tradit Rom. *in sing. 26. Quod si confiteor.* & scripsi suprà *in præsumpt. 12. num. 84.*

Declaratur hæc præsumptio, & coniectura, vt lo-
22 cum habeat quoad eum, contra † quem facta fuit cessio: non autem quoad cedentem, cui confessio nocet. Ita Barto. *in d. l. per diuersas. nu. 12. vers. & hoc verum.* quem secuti sunt Alex. *in consil. 136. colum. 1. lib. 2.* Ias. *in §. fuerat, num. 81. in Inst. de actio.*

Declaratur secundò, vt locum non habeat quando
23 † confecto cessionis instrumento, etiam ex interuallo pretium numeratur. Nam tunc sufficit. Ita Bartol. *in dict. l. per diuersas, num. 16.* qui dixit, sic sancitum, *in l. ab Anast. C. mandat.*

Declaratur tertiò, vt non procedat hæc præsumptio
24 quando † habita est fides de pretio. Ita Bald. *in d. l. per diuersas, num. 17.* & ibid. Salic. *q. 4.* Guido Papæ. *q. 567.* & Gabr. *in d. conclu. 5. num. 27.*

Tertia est præsumptio, & coniectura fictæ simula-
25 tæque cessionis, † quando in ipso cessionis actu numeratum fuit pretium, deinde paulò post cedẽs illud restituit cessionario. Ita Bart. *in d. l. per diuersas, nu. 17.* & Bald. *num. 20.* Riminald. Sen. *in cons. 407. nu. 8. lib. 3.* Afflict. *in c. 1. in princi. num. 42. de feudo dato in vicem legis commiss.* & Soc. Iun. *in cons. 97. num. 70. lib. 2.* & hanc præsumptionem approbauit prædictum statutum Papiæ *de cessione iurium.*

Quarta est præsumptio, & coniectura fictæ simula-
26 tæque cessionis, quando cedens † finxit cessionarium esse suum creditorem, & deinde causa illius crediti ei cessit actiones contra suum aduersarium. Ita Bart. *in d. l. per diuersas. nu. 19. C. mand.* Rom. *in cons. 450. num. 1.* qui idem esse respondit, quando pro parte finxit cedens, illum cessionarium esse suum creditorem, Fulg. *in cõs. 205.* Aret. *in 36. col. 1. in fin. & in cõs. 95. in 2. dub.*

Quinta est præsumptio, & coniectura fictæ simu-
27 latæque cessionis, quando † actiones cessæ pro parte venditæ, & pro parte donatæ fuerunt. Ita sancitum est *in l. vlt. C. mand.* quæ edita fuit à Iustiniano ad correctionem dictæ *l. per diuersas.* Cùm enim Anastasius *in d. l. per diuersas,* concessisset cessionem actionum titulo emptionis, iusto numerato pretio, vel titulo donationis: Redemptores litium, qui omnia mala nouerunt, ad eludendam *dictæ l. per diuersas.* sanctionem, excogitarunt tres fraudes: Quarum prima fuit, quòd in eodẽ instrumẽto cessionis pro parte venderetur, & pro parte donaretur: Secunda, quod pro vna parte venderetur vni, & pro altera parte donaretur alteri interpositæ personæ. Tertia fuit, quòd expressè donaretur in totum vni: sed clam reciperetur aliquid nomine pretij. Has fraudes damnauit Iustinian. *in d. l. vlt.* statuens, tribus his casibus fraudem præsumi. Et cessionariũ agere non posse nisi vsque ad iustum pretiũ, ita sensit Bar. *in d. l. per diuersas, nu. 5.* & latè declarat Bald. *in d. l. vlt. col. 1.* Idẽ *in l. vlt. C. ne liceat potentio. & in l. 2. C. de repud. hæred.* Rom. *in consil. 450. n. 2.* Io de Milis *in verbo, simulata præsumitur.* Cæpol. *in tract. de simulatione contractuum, nu. 43.* Soc. Iun. *in cons. 97. nu. 71. lib. 2.*

Declaratur primò, vt non procedat, quando vni vendita est pars actionis: & deinde alteri personæ di-
28 versæ donata † est altera pars: ita quod re vera is, cui pars donata fuit, eam habeat non autem quòd sit persona interposita ab illo emptore alterius partis. Ita verè sensit Bart. *in d. l. per diuersas, n. 9. vers. tertiò dixi.* Cùm etiam actiones in totum donantur, nulla subest simulationis suspicio, *l. per diuersas in fi.* Cæterùm statutum Papiæ suprà allegatum, absolutè statuit cessionem, quæ aliquo titulo fit: atque ita etiam donationis, vt verba vltima statuti significant, fieri debere, forma illa seruata.

29 Sexta est coniectura fictæ simulatæque cessionis, * quando non apparet quo titulo cessio facta fuerit. Ita probat text. *d. l. per diuersas.* ibi. *licet instrumẽto cessionis venditionis nomen insertum sit.* Requirit hîc lex, cessionem habere debere titulum: alioqui simulata præsumitur, vt tradunt ibi Bart. *n. 7.* & Bal. & idem Bal. *in l. eius, C. de compens.* quo loci scripsit, solum consensum non inferre titulum, vt cessio vera præsumatur.
30 De tit. autem satis constat, quando † coniecturis ille colligitur. Est primũ exemplum, vt si in instrumento dicitur: Caius cessit Sempronio pretio centum coronatorum actiones, quas habet aduersus Mæuium. Illis enim verbis, pretio centum, colligitur titulus emptionis & venditionis. Ita Bart. *in d. l. per diuersas, n. 8.* & Bal. *nu. 6.* Salic. *q. 10.* qui tamen distinguit: & alij relati à Gabriele *in d. conclus. 5. n. 31. in 14. limitat.* & accedunt Rom. *in cons. 86. nu. 5.* & Ripa *in l. 2. in princip. nu. 31. ff. si cert. pet.* Ea est manifesta ratio, quia vbi fit
31 mentio † pretij, præsumitur celebratus contractus emptionis & venditionis: sicuti copiosè demonstrauimus suprà. Dissentit tamen à Bart. & Bald. Io. Andr. *in additionibus ad Specul. in tit. de cessione actionum, in verbo, rigorosum.* Cùm dixit, non sufficere illam præsumptionem tituli emptionis, & venditionis: quia vbi requiritur expressio, non sufficit præsumptio. Huic considerationi, cui non satisfecit Baldus, etsi eam commemorauit, responderi facilè potest, imo sufficere †
32 præsumptionem, iuris præsertim quando expressio requiritur. Cum satis expressum dicatur, quod coniecturis colligitur vt declarauimus suprà *lib. 1. q. 42.* Secundum exemplum afferri potest, quando cessio facta fuit coniunctæ personæ. Nam tunc cùm non apparet de titulo, præsumitur titulus donationis. Ita Cyn. & Ioann. Fabri *in d. l. per diuersas. in fin.* & alij congesti à Gabriele *in d. conclu. 3. nu. 33.*

Extenditur hæc præsumptio, vt locum habeat etiam,
33 quando * titulus superuenit. Nam & tunc cessio iam facta non confirmatur. Ita Bald. *in d. l. per diuersas, nu. 11. q. 7.* & Salic. *qu. 9.* & Gabriel *in dict. conclus. 5. nu. 20. qui nu. 17. 18. & 19.* alia in materia huius tituli post alios scripsit.

Extenditur secundò, vt locum habeat etiam, quando
34 constat de iusto titulo oneroso: sed per solam tamen * confessionem cedentis, & cessionarij. Non enim sufficit ad euitandam fraudis suspicionem titulus iste confessatus. Ita Bart. *in d. l. per diuersas. nu. 13. & 14. C. mandati,* quem secuta est Rota Roma. referente Puteo

in decis.

BIU Cujas

in deci.22.lib.3. vbi *nu.5.* diligenter perpendit text. *d.l. per diuersas.* Dissentiunt tamen Aret. *in cons.130.col.2.* & Fulgos. *in cons.205.col.vlt.*

Declaratur primò, vt locum non habeat, quando
35 constat de titulo † lucratiuo, etiam per solam confessionem ipsarum partium. Ita sensit Bart. *in d.l. per diuersas, nu.14.* & ibidem Salicet. *quæst.16.* idem scripsit Bald. *in l.2. in fin. C. ne liceat potentio.* & ibidem Salic. *in fine.* Rota Roman. *in dec.1. in tit. de alien. iudicij mutacausa facta in nouiss.* Ioann. de Amicis *in con.24. nu.23.* & sensit Puteus *in d.deci.22.lib.3.* Bertrand. *in cons.118.col.vlt.lib.2.* Gozadin. *in cons.3.colu.vlti.* Gabriel. *in d.concl.num.39.*

Septima est præsumptio, & coniectura simulatæ
36 fictæque cessionis, quando actiones † ceduntur potentiori. Ita Bald. *in d.l. per diuersas n.23. C. mandati & in l.2. C. ne liceat potentio.* Ioan. de Amic. *in cons.24. nu.7.* suscipit enim (vt egregiè scripsit Cuiacius *lib.8. obser. cap.31.*) potentior alienam litem patrocinij causa, vel gratia, vel mercede: rursus mercede modo data,
37 modo accepta. Et potentior dicitur, † qui potest aduersarium terrere *d. l.1. C. ne liceat potentio.* & tradit Bald. *in d.l. per diuersas, nu.23.* esse arbitrarium, quis dici debeat potentior hoc in casu. Idem Baldus *in cons.151. Quædam mulier lib.1.* respondit potentiores dici qui habent merum & mixtum imperium, & ob id perterrere possunt. Et Baldum secutus est Crauet. *in cons.205. nu.43.* Ita quoque Abbas *in c.2. de alien. iudi. mutacau. facta.* dixit, potentiores dici illos, qui possunt esse terribiles aduersæ parti: & qui habent potestatem de iure, & de facto super alium. Et Abbatem secutus est Ioan. Iacobus de Leonardis inter consilia Bruni *in cons.114. nu.350.* Porro, an potentior is dici debeat qui difficilius conueniri potest, sicuti clericus vel alius similis, dubitationem habet. Nam Anchara. *in cons.165. Quæstio talis est, & in cons. sequ.* respõdit, clericos inter potentiores posse connumerari ob id, quod difficilius conueniri possunt, quam sententiam probauit & Calcaneus *in cons.7.colu.4.* Et hos visus est sequi Crauet. *in con.205. in fin.* qui commemorat & Anchar. *in con. vlt.col.3. vers. præterea conditio.* vbi respõdit, ciuitatem dici ex potentioribus, ob difficultatem conueniendi eam. Contrarium vero in specie respondit Rom. *in con.518. num.5.* quod cessio facta particulari ecclesiæ quæ potestatem non habet contra debitorem cessum, non dicitur facta potentiori. Et Romanum secuti sunt Ias. *in l. vnica vers. confirmo per illud. C. de iis qui pœnæ nomen.* Gomes. *super regula cancella. De subrogandis collitiga. q.1. nu.2.* & alios plures commemorat Tiraq. *in tract. de nobilitate, cap. vlt. num.105.*

Existimo rectè sensisse Bald. *in d.l. per diuersas, n.23.*
38 hoc * esse iudici arbitrarium.

Declaratur primò hæc præsumptio, & coniectura, vt locum non habeat, quando cessio facta fuit † po-
39 tentiori coniuncto sanguine. Nam tunc non præsumitur facta dolo, vel fraude, & causa vexandi aduersarium. Ita Bald. *in l. qui stipendia, n.3. C. de procurato* & idem Bald. *in d.l. per diuersas, q.19. C. mandati.* Ioan. de Amicis *in con.24. num.8.* & Tyraq. *in tract. de retractu consang. in præfatione nu.53. & 54.* qui alios plures recenset. Et hinc scripsit Ias. *in l. si ita quis, §. ea lege, nu.13. ff. de verborum oblig.* quòd etsi emphyteuta non po-
40 test alienare † emphyteusim in potentiores: attamen eam relinquere potest filiis, & descendentibus se ipso potentioribus. Nec adhibenda est differentia quo sanguinis vinculo sint coniuncti quibus fit cessio: cùm tam cognatis, vt agnatis fieri possit: sicuti præcitati Doctores sentiunt, præsertim Io. de Amicis. Quocirca respõdi aliquando statutum Mantuæ permittere cedi posse actiones cõsanguinei: intelligi etiam de cognatis ex Tyraquello *de retractu consang. §.1. glo.9. n.5. & 6.*

Declaratur secundò, vt locum non habeat hæc coniectura & præsumptio, quando existens in carcere, præsertim ob crimen, quod perpetrasse dicitur, cederet * actiones suas fisco aduersus suos debitores. Ita in
41 specie decidit Rota Romana, referente Verallo *in dec. 105. part.1.* quo loci *n.5.* recenset Iasonem *in l.1. n.5. ver. 4. limita. C. ne liceat potentio.* sic affirmantem.

Prædictæ omnes coniecturæ cessant, quando constat de veritate actuum. Ita Bald. *in l. & qui in fin. C. de distract. pign.* Ex quo infertur quod quando is, contra
43 quem ceduntur actiones, † præsens est ipsi cessioni & consentit, vel tacet, valet cessio, nec simulata fictáque præsumitur, vt tradunt Bal. Ang. & Floria. *in l. cùm essent, § 1. ff. de seruit. rust. præd.* Rom. *in cons. 86.* Marsi. *in sing.45.* Iacob. à S. Georgio *in l.2 nu.34. Cent. liceat potentio.* & Gabr. *in dict. conclu.5. nu.29. & in fin.* Nam illo consentiente vel tacente satis dicitur apparere de veritate ipsius cessionis.

Et præterea cessant prædictæ præsumptiones &
44 coniecturæ quando fit cessio † iurium, & actionum accessoriè, ratione contractus precedentis. Ita glo. vlt. *in d.l. per diuersas. C. mandati.* & ibid. Bart. *ad fin.* Bald. *in q.3.* & Salic. *in q.8.* qui intelligunt quando venditor possidet, vel habet facultatem rei tradendę. Et hos secutus est Gabriel *in d. conclu. quinta, nu.28.* qui eiusdem sententiæ recenset Ioan. de Amicis *in cons 24. nu. 7. & nu.24.* Et huc facit quod egregiè respondit Ripa *in respon. 47.* secundùm impressionem Lugdunensem: & secundùm Venetam est *in respon. vlt. nu.3. in tit. de restit. spol.* Cùm dixit, quod licet actio, qua agebatur ad possessionis reintegrationem esset litigiosa, & consequenter cedi alteri non potuisset: attamen quod vendita ipsa proprietate cum iuribus non dicitur alienasse solùm actionem litigiosam principaliter: sed in consequentiam, id quod fieri potuit. Idem respondêrunt Iulius Scarlatinus inter cons. Beroi, *in cons. 187. n.18. lib.1.* & Cæphal. *in con.64. nu.15. & nu.22. lib.1.* Et cum hoc iure communi conuenit prædictum statutum Papiæ *de cessione iurium, in fi.* cuius verba hæc sunt. Nec habeant locum prædicta in cessionibus iurium, quæ fiunt in contractu venditionis, donationis, vel permutationis rerum immobilium, quæ cessio fit in consequentiam contractus præambuli facti super dicta re immobili. Ita etiam declarari potest prædictum statutum Mantuæ, *de iuribus non acquirendis.*

PRÆSVMPT. CXXX.

Bona fides & mala fides possessoris, an & quando præsumatur, diligens & accurata explanatio.

SVMMARIA.

1 *Possessoris habentis verum titulum, bona fides præsumitur.*
Idem in habente titulum putatiuum. nu.2.
Et quidem causato etiam errore iniusto. nu.4.
3 *Bona fides causatur etiam ex iniustis, & temerariis causis.*
5 *Causa etiam iniusta excusat à dolo.*
6 *Præscriptio longissimi temporis etiam sine bona fide curriit.*
7 *Possessoris titulo carentis, bona tamen fides præsumitur,*

accedente longissimi temporis cursu.

Idque locum habere, etsi possessio sit contra ius, commune, nu.8. & in rebus quoque incorporalibus, nu.10.

9 *Temporis longissimi cursus vim legis habet.*

11 *Possessor carens titulo, triginta annorum cursu in bona fide præsumitur: Etiamsi postmodum de antiquiore alterius possessione appareat, nu.12. Nisi tamen huic possessori ius commune resistat, nu.13. Aut de ipsius mala fide constaret per præsumptiones, n.14. Vel mala fides induceretur à statuto, quod contractui celebrato repugnet, nu.15. Idem si de graui ageretur præjudicio, num.16.*

17 *Possessor titulo carens, solo decem vel 20. annorum cursu, in bona fide præsumitur.*

Idque multò magis in iudicio possessorio, in quo bona fides, absque alia tituli probatione præsumitur, nu.19. Quamuis possessor habeat causam lucratiuam, num. 20.

18 *Malæ fidei præsumptionem tollit cursus longissimi temporis, non autem præsumi bonam secundum aliquos, & num.40.*

21 *Possessor titulo carens, si illius possessio noua sit, non præsumitur bona fide.*

Etsi statutum bonam fidem requirat, num.22.

Fallit tamen si de antiquiore possessore appareat, num. 23.

Idem in corporalibus, num.24.

Vel si malæ fidei præsumptiones extent, num.25.

26 *Malæ fidei à præsumptione contrariis coniecturis recedit ur.*

Et quæ sint illæ, nu.27.28.30. & 32.

29 *Viro bono credendum est.*

31 *Insignia & arma insculpta in Ecclesia, præsumptionem faciunt, quod bona fide quis sit in possessione iuris patronatus.*

33 *Possessoris habentis titulum à lege reprobatum, mala fides præsumitur. Quinimo & dolus, nu.34.*

Idque non solum de iure communi, sed etiam de statuto intelligendum, num.36.

Idem si possessio contra iuris præsumptionem sit, nu.38.

Etiam accedente cursu 30. annorum, num.39.

Fallit si iustum pretium appareat interuenisse, nu. 41.

Idem in rustico & muliere, num.43.

Vel ius esset dubium, num.44.

Aut non resisteret, licet nec assisteret, num.45.

Fallit præterea in successore eius qui longissimo tempore possedit, quod contra iura mercatus est, num.46.

35 *Leges & iura fuisse benè & iustè condita, omnes credere tenentur.*

37 *Statutum dicitur in commune, quo ad ipsos ciues.*

42 *Dolus in mendacio non præsumitur, quando mentiens nullum sentiret commodum.*

47 *Possessoris mala fides præsumitur, si ex aliquo actu extrinseco colligi potest.*

48 *Emptor cui denunciatum fuit ne emeret, mala fide emisse, & possedisse præsumitur.*

49 *Lingua est cordis nuncia.*

50 *Confessio extra iudicium probat contra confitentem, donec de errore constet.*

51 *Fama existente rem esse alterius, possessor illius in mala fide præsumitur.*

Nisi tamen possessor emerit ab habente titulum, & longissimo tempore possedisset. num.52.

53 *Actum naturæ consentaneum faciens in bona fide præsumitur.*

54 *Emere & vendere, est actus naturalis libertatis.*

55 *Actum quamuis iure prohibitum, publicè tamen faciens in bona fide præsumitur.*

56 *Matrimonium contractum inter affines bona fide præsumitur, quando palam id actum fuit.*

DIsputatio est valdè vtilis & egregia, an & quando bona fides in eo, qui possidet, præsumatur. Qua quidem in re distinguendi sunt aliquot casus.

1 Primus est, † quando possessor habet verum titulum. Hoc sanè casu bona fides in eo præsumitur. Ita gloss. *in c.vlt. de præscrip. & in l. super longi. Cod. de præscrip. longi tempor.* & ibidem Baldus *col.3. versic. illud autem.* Bart. *in l. Celsus, nu.17. versic. sed contra hæc videtur, ff. de vsucap.* idem *in l. vlti. in fin. C. vnde vi, & l. quemadmodum col.1. versic. nota ex hoc, C. de agricol. & censit. lib.11.* Butrius *in c. si diligenti col.2. de præscript.* Angel. *in d.l. super longi, colum.3. versic. illud autem super hoc.* Arch. *in c.1. de præscrip. in 6.* Abb. *in c. grauis, col.3. versicul. si vero non constat, de restit. spol.* Pract. Papiens. *in forma responsionis rei conuenti in verbo præscriptionis, nu.16.* Lucas à Penna *in l.3. col.4. versic.32. præsumptio, Cod. de apoch. publ. lib.10.* Alexand. *in cons.200. col.2. versic. præterea in dubio lib.2.* Barbat. *in cons.41. colu.10. vers. ad hæc potest responderi, lib.1.* Corn. *in consil.136. colu.1. versi. sufficit enim, lib.2.* Socin. Sen. *in cons.32. in fin. lib.1.* Curt. Sen. *in cons. pen. col.2.* Ias. *in l. possideri, §. si seruus, nu.2. ff. de acq. poss.* & idem *in l. non hoc, col. vlti. ver. facit quod licet, C. vnde legit.* & ibidem Dec. *nu.3.* Fran. Balb. *in l. Celsus, nu.97. & 107. in fi. ff. de vsucap.* & ib. Claud. Seysel. *num.21.* Marsil. *in sing.34.* Ripa *in cap. cum ecclesia, num.98. de causa poss. & proprie.* Alciat. *in tracta. de præsump. reg.3. præsump.5.* Crauet. *in cons.201. nu.30.* & Tyraquel. *de præsumpt. in gl.2. vers. bona autem fides.* & Anton. Gabriel *in lib.7. conclusionum, tit. de criminal. gloss.2. nu.27.* & titulus etiam prædecessoris prodest. Ita Gomes. *in regula Cancellariæ de triennali possessore, qu.49. col. vlti.* Et hæc quidem sententia manifestè satis probatur *in l. penultim. Cod. de euict.* vbi gloss. & Bal. *in l. super seruis, C. qui milit. poss. vel non, li. 12.* & ea ratione, quod in dubio delictum non præsumitur, *l. merito ff. pro soc.*

2 Secundus est casus, † quando possessor habet titulum putatiuum. Hoc etiam casu præsumitur bona fides: sicuti omnes penè suprà commemorati Doctores affirmant, & manifestè Bart. *in l. Celsus, nu.17. ff. de vsucap.* Pract. Pap. *in forma responsionis rei conuenti, in verbo, præscriptionis, nu.16.* Dec. *in cons.129. in fi.* Ruin. *in cons. 129. in fi. li.1.* Curt. Iun. *in cons.28 n.4.* Ripa *in d.c. cum ecclesia, n.98. vers. amplia.* Socin. iun. *in cons.76. n.60. & in cons.77. nu.151. lib.1.* Balbus *in d.l. Celsus, nu.95. de vsucap.* Natta *in cons.72. num.7. lib.1.* Osascus *in decis. 160. num.6.* & alios refert Mascard. *in commentariis de probat. in conclu.228. num.4.*

Et huius quidem sententiæ ea est ratio, quod † bona 3 fides causatur etiam iniustis & temerariis causis, vt tradit Dyn. *in c. qui contra, de reg. iur. in 6.* & alios recenset Balbus, *præcitato in loco,* & latè Crauet. *in cons. 319. nu.18. vers.17.* Hinc scripsit Baldus *in l.1. nu.2. C. de rebus alien. non alienan.* eum qui emit ab illo, qui non erat executor testamenti, sed talem esse probabiliter existimabat atque credebat, ob alicuius viri boni assertionem censeri bonæ fidei emptorem, & ob id præscribere. Et Baldum secuti sunt Salicetus ibidem, & Ruin. *in cons.68. num.23. lib.1.*

Est omnino simile quod docuit Bar. *in l. qui fundum, §. procurator, & in l. vlt. ff. de emptore,* cùm dixit quòd emens ab eo, quem assertione boni viri credebat habere mandatum ad vendendum, præsumitur habere bonam fidem, & ideo præscribit. Et Bartol. secuti sunt Alexan. *in cons.1. col. vlt. ver. circa secundum, lib.4.* Ruin.

in d.

BIU Cujas

in d.consil.68.nu.23.lib.1. Felin. *in c.cùm contingat, col. 3.ver.1. conclusio. & in c.de quarta, col.8.vers. de prima doctrina, de præscript.* Tyraq. *in tract. de pœnis legum, & c.causa 51.nu.vigesimo octauo.* & Crauet. *in cons.277. colu.3.vers.quod autem.* Et idem est, quando assertio illa prouenit à persona patris, vel avi : quemadmodum egregiè docuit Bartol. *in d. l. Celsus, nu. 4.vers. idem putarem ff.de vsucap.* & eiusdem sententiæ plures commemorat Crauet. *in cons.277. colum.3.vers.quod autem, & in cons.319.num. decimoquarto.* Idem scribit Didacus *in cap. possessor, parte 2.§.8.nu.1.vers.5.bona fides.*

Extenditur hic casus, vt locum habeat etiam in ti-
4 tulo putatiuo causato † errore iniusto. Ita Barto. *in l.Celsus, nu.17.* & ibidem Balbus *nu.93.* Ias. *in l.si quis id quod, in 8.not ab.ff.de iurisdict.omnium iudic.* Dec. *in cons.266.in fin. & in cons.538.in fin.* Ripa *in c.cum ecclesia, nu.100.de causa possess. & propr.* Alcia. *in d. præsumpt.5.in prin. & num.3.* qui eiusdem opinionis alios refert, idem decidit Rota Romana referente Verallo *in decisio.68. parte 1.* alios refert & sequitur Crauet. *in dicto cons.319. nu.18.vers.17.* Et ij quidem adducti
5 ea ratione sunt, quòd causa etiam iniusta † excusat à dolo & fraude. *l.igitur, §.potest.* vbi glos. *ff.de liberali causa,* & similia permulta congessi *in tract. de recup. poss.remed.5 num.49.*

Verùm Alciat. *in d.præsump.5.num.3. ver. non obstat.* inquit, errorem illum non sufficere ad vsucapiendum: sed vt fruatur commodo successoris, quoad instruendum iudicium. Nam quoad id sufficit, ne sit in mala fide. Secundo itaque loco afferri solet *l. si fur, §.1 ff.de vsucap.* qui tamen text. contrarium probare videtur, dum negat, errantem posse vsucapere. Quare contrariam opinionem probauit Imola *in l. vlt. & vnde vi,* & sensit glos. *in l.1. C. vbi causa status:* dum requirit quasi possessionem 30. annor. quando seruus iniustis de causis crederet se liberum : & tamen si præsumeretur bona fides, satis esset quasi possessio 20. annorum, *l.2.Cod.de longi tempor.præscript.quæ pro libert.* & apertius eandem opinionem probauit Practicus Papien. *in forma responsionis rei conuenti.in verbo, præscriptionis, n.16.in fi.* qui scribit idem sensisse Dynum, & Cyn. Idem scripsit Claudius Seyssel. *in d.l. Celsus, n.25.de vsuc.* Et pro hac opinione affertur *l.vlt.ff.pro suo.* quæ requirit errorem probabilem, vt vsucapioni locus sit. Distinguit Alciat. conciliando opiniones *in d.præsump.5. in*
6 *fin.* quod aut adest longissimi temporis † cursus, & tunc vera est Bar. & sequacium opinio. Est ratio, quia (inquit Alciat.) etiam sine bona fide currit hoc casu præscriptio, Aut adest solus cursus decem vel viginti annorum, & tunc vera est opinio Imol. & hocin casu loquitur *d.l.vlt.ff.pro suo.* Et hęc quidem fuit ante Alciat. distinctio Imol. *in l.Celsus, col.vlt.de vsucap.* quam & ibi probat Franc. Balbus, *num.96.*

7 Tertius est casus, quando possessor caret titulo, * adest tamen longissimi temporis cursus. Hoc in casu adhuc præsumitur bona fides. Ita scribunt permulti, quos congessi *in comment.de arbit.iudic. lib.2.casu 43. nu.1. & 2. & in cons.90.nu.75.libro 1.* Et illis accedunt Abb. & Alex. quos statim referam, & Verallus *in dec. 68.nu.3.par.1.* & Mascard. *in commentariis de probat. in concl.224.nu.3.* Etsi ab his dissentit Ruin. *in cons.41. n.29.lib.1.* post Imolam, quem commemorat. Et subiungit Ruinus, hunc temporis cursum tollere præsumptionem malæ fidei : non tamen inducere bonam fidem, atque ita inter hæc duo constituit differentiam, & quod, vt acutè dictum, est considerandum, etsi alij aliter [vt dixi] sentiant.

Extenditur primò, vt locum habeat hic casus, etiamsi
8 possessio sit * contra ius commune. Nam adhuc ob tanti temporis cursum præsumitur bona fides. Ita Abbas *in c.si diligenti, col.4.ver.ego dico, de præscript. & in cons. 102.colu.1.ver.ex hoc enim responderi potest, li.1.* Alex. *in cons.110.nu.6.lib.1.* qui eiusdem sententiæ recenset Ioann. Andr. & alios. Et huius sententiæ est ratio
9 quod tanti temporis cursus * habet vim legis, *l. hoc iure, ff.ductus aquæ, ff. aqu. quot. & æstiua.* Et quia in hoc tanti temporis cursu non est necesse, quod adsit bona fides, vt multorum auctoritate scripsi *in d. casu 43.num.6.*

Extenditur secundò, vt procedat hic casus etiam
10 in † incorporalibus. Ita Abb. *præcitato in cap. si diligenti.col.4.ver.ego dico, de præscrip.* & Anton. Gabr. *in d.conclus.2.nu.42.ver.sublimita.* qui alios recenset.

11 Quartus est casus, * quando possessor caret titulo, & adest solus cursus triginta annorum. Hoc etiam in casu præsumitur bona fides. Ita scripserunt permulti, quos congessi *in tractatu de Recuperanda possess. remedio 13.nu.70. & in commentariis de Arbitrariis iudicũ, lib. 2. casu 43. num.7.* Et illis accedunt alij nonnulli relati ab Antonio Gabriel. *in d.conclu.2.n.30.* & præsertim Francisc. Balbus *in d.l.Celsus, nu.106.* & Modern. Parisien. *in cons.20.num.4.* & Mascardus *in commentariis de probat. in concl.225.nu.1.*

Cæterùm contrariam opinionem probarunt Roman. *in l.Celsus, colu.2.ver.3.in quantum, ff.de vsucap.* & ibi Imola *colum.vlti.* & ibidem Claudius Seyssellius *num.27.* Angel. Aretin. *in §.si quis à non domino, num. 4.in Instit.de rerum diuisio.* Corneus *in cons.136.nu.15. libro 2. & in cons.207.num.8. libro 3.* Hieron. Tortus *inter consilia.* Alex. *in cons.292.li.2.* Crauet. *in cons.146. colu. vltim.* Non est tamen recedendum à prima illa sententia communi, vt scripsi *in d.remed.13.nu.70.* Et rationibus argumentisque huius postremæ opinionis satisfacit Didacus *in d.c.possessor, part.2.§.8.num.3.de regul.iur.in 6.*

Extenditur, vt locum habeat hæc præsumptio, etiam
12 quando deinde † apparet de antiquiori alterius possessione. Ita Bart. *in l.vlt.in fin.C.vnde vi.* & Fran. Balbus *in l.Celsus, nu.105.vers.istam suam, de vsucap.*

Declaratur primò hic casus, vt locum non habeat,
13 quando huic † possessori resistit ius commune. Nam tunc etiam post 30. annos non præsumitur bona fides, sed mala. Ita Innoc. *in c.2.col.3.vers. item nota quod licet. de in integrum resti.* & ibidem Ioann. And. *nu.6.* & alios plures commemorabimus infrà *in vltimo casu in vlti. declar.* Et in specie Balbus *in d.l.Celsus, nu.10. ver. & præmissa procedunt.* qui scribit hoc procedere etiamsi mille annos possideret. Et exemplum affert in laico possidente spiritualia.

Declaratur secundò, vt locum non habeat casus iste,
14 quando præsumptionibus * constaret de mala fide. Ita responderunt Aretin. *in consilio 103.num.7.in fi.* & Corneus *in con.136.num.15.lib.2.* Gratus *in cons.125.n. 4.lib.1.* Boerius *in q.211.nu.18.* Crauet. *in tractatu de antiq.temp.in quarta parte princip.num.21.* & Mascardus *in tractatu de probationibus, in concl.225.nu.15.*

Declaratur tertiò, vt non habeat locum, quando
15 mala fides * induceretur à statuto, quod repugnaret contractui celebrato. Nam illa non tollitur cursu 30. annorum. Ruin. *in cons. 41.num.28.libr.1.* Et dicemus infra *in 7.casu, prima extensione.*

16 Declaratur quartò, non habere locum, vbi † agitur de graui præiudicio. Ita Ruin. *in d.cons.41.nu.32.vers. & vbi etiam, lib.1.* qui huius opinionis recenset Butr. *in c.cum ecclesia, colu.vlt. de causa possess. & propr.* & Mascard.

Mascard. *in d. conclu. 252. num. 20.*

17 Quintus est casus, quando possessor † caret titulo, & adest solus cursus longi temporis, nempe 10. vel 20. annorum. Hoc in casu adhuc præsumitur bona fides. Ita scripserunt Oldra. *in cons. 244. col. 3. vers. præterea cum quis.* Ioan. And. *in addit. ad Specu. in tit. de testam. §. nunquid.* Bartol. *in l. Celsus, nu. 7. de vsucap.* Bald. *in l. vlti. colu. 3. versicu. aut loquimur respectu, C. vnde vi.* Abbas *in cons. 89. colum. 3. vers. & debet lib. 1.* Aret. *in cons. 111. colu. 1. vers. his breuiter præmissis.* Alex. *in cons. 6. colum. 1. in cons. 71. & in cons. 141. colu. 1. vers. sed in facto, lib. 1. in cons. 16. nu. 25. vers. & ratione, & in cons. 24. num. 18. lib. 5.* Corneus *in cons. 236. colum. 1. lib. 2. & in cons. colum. vlti. vers. & maxima, libr. quarto.* Curt. Sen. *in consilio 71. Princeps defunctus, num. 5. versicul. prima erit conclusio, & in consilio penultim. colu. 2. versic. nec expedit.* Decius *in cons. 127. colu. pen. vers. & ex possessione, in cons. 167. col. pen. vers. 3. de bona fide, & in cons. 226. in fine,* & communem testatur Ias. *in l. clam possidere, §. qui ad nundinas, ff. de acq. poss.* & Dida. *in c. possessor, parte 2. §. 8. n. 2. de regul. iur. in 6.* Rolan. *in cons. 3. nu. 94. lib. 11.* & Mascardus *concl. 228. nu. 6.* Cæterum aduertendum est Ripam *in ca. cum ecclesia, n. 99. de causa poss. & propr.* intellexisse præcitatos Doctor.

18 loqui, quod cursu decem † annorum tollitur præsumptio malæ fidei : non autem quod bona fides præsumatur : sicuti etiam differentiam hanc considerauit Ruin. *in cons. 41. n. 30. lib. 1.* quem & supra *n. 7.* commemoraui & idem scribunt alij relati à Mascar. *in d. con-*

19 *clu. 125. nu. 16.* Hic casus multo magis procedit in † iudicio possessorio, in quo præsumitur bona fides absque alia tituli probatione, sicuti scribunt Inno. *in c. 2. col. 5. ver. sed si agitur, de integr. rest.* & ibid. Ioan. Andr. *vers. & quamuis.* Card. *n. 6.* & Imol. *col. vlt. ver. item aduerte.* Gemin *in c. 1. col. 1. ver. sed pone, de præscr. in 6.*

20 Et hic casus locum habet, etiamsi possessor † habet causam lucratiuam, vt scribit Didac. *in d. §. 8 n. 2. ver. & procedit,* ex sententia glo. *in l. super longi, C. de præscrip. longi tempor.*

21 Sextus est casus quando possessor † caret titulo, & eius possessio est recens & noua. Hoc in casu sunt opiniones. Nam Bar. *in l. Celsus, n. 17. ff. de vsucap.* ex sentẽtia glo. *in l. si quis emptiones, C. de præscr. 30. vel 40. annor.* scripsit, adhuc præsumi bonam fidem. Et idem affirmarunt alij multi congesti à Franc. Balbo *in d. l. Celsus, n. 104.* qui testatur ab hac communi opinione recedendum non esse in judicando & consulendo.

Ea ratione ij moti sunt, quod possessor sit in bona fide, & tamen careat titulo, vt inquit gloss. *in l. si quis emptionis, C. de præscrip. 30. annor.* & confert *c. 1. de præscrip. in 6.*

Nec repugnant rationes & argumenta, quibus Inno. & Baldus *in c. per tuas, de testib.* Imola *in d. l. Celsus, col. pen. & in c. vlt. de præscrip.* & Felin. *in c. si diligenti, n. 25. eod. tit.* existimant, quod imo hoc casu non præsumitur bona fides. Nam tex. *l. vlt. C. vnde vi,* quo moti sunt, ad rem non pertinet, cum loquatur in eo, qui scit rem occupatam suam non esse, quia tunc debet scire ad alios pertinere, sed nos loquimur in eo, qui nescit rem esse alterius, cum propriam esse existimet: & est in bona fide, licet titulo careat, sicuti contingit in eo, qui à fide dignis accepit, rem illam maiorum suorum esse, vel alio modo ad eum spectare.

Extenditur hic casus, vt habeat locum etiam quan-

22 do † statutum requirit bonam fidem. Nam illa adhuc præsumitur, nec probanda est, sicuti tradit Crauet. *in tract. de antiq. temp. in 5. partic ula quintæ part. princ. n.* 40. reiecta opinione Bar. bat. *inter consilia Calcanei in cons. 28. col. 3.* Etsi Tiraq. *de præscr. in gl. 2. ver. id tamen quod diximus,* visus sit sequi ipsum Barbatiam.

23 Declaratur primò non procedere, quando * appareret de antiquiori possessione. Nam tunc noua & recens possessio præsumitur malæ fidei. Bar. *in d. l. Celsus, nu. 17. ver. dico ego ff. de vsura.* & ibidem Balbus *n. 205.* Idem Bart. *in l. vlt. C. vnde vi.* & Alciatus *in d. præsumpt. 5. nu. 1.* His accedit Practic. Papiens. *in forma responsionis rei conuenti, in verbo, præscriptionis. num. decimo sexto.* dum sequitur Bart. *in d. l. vltim. C. vnde vi.* Hæc tamen præsumptio malæ fidei causata ab antiquiore possessione allegari non potest ab alio, quàm ab illo possessore antiquo. Ita post Bart. ibi declarat Balbus *in dict. l. Celsus, num. 105.*

Declaratur secundò, vt locum non habeat hic casus

24 in † incorporalibus. Nam in his noua recensque possessio non præsumitur bonæ fidei. Ita gl. Ioan. Andr. Innoc. Cardinalis, Calderinus, Butr. & Imola commemorati ab Antonio Gabriel. *in d. lib. septimo conclusionum, in tit. de criminalibus, conclu. 2. num. 42.* qui recenset & nonnullos dissentientes.

Declaratur tertiò, vt non procedat hic casus, quan-

25 do extant † coniecturæ & præsumptiones malæ fidei, sicuti scribunt Aret. *in cons. 103. nu. 7. in fi.* Corn. *in consil. 136. col. vlt. lib. 2.* & apertius Claud. Seysel. *in l. Celsus, nu. 39. ff. de vsucap.* & ibidem Balb *nu. 128.*

Cæterum, contrariis coniecturis & præsumptioni-

26 bus † receditur à præsumptione malæ fidei : sicuti sex coniecturas recenset Ripa *in c. cum ecclesia, num. 95. de causa poss & propr.* Ex quibus quatuor hic referam.

27 Prima est, quæ à † fama publica ducitur. Nam illa tollit malam fidem, & bonam inducit. Ita Bartol. *in l. Celsus, num. 17. de vsucap.* qui ob id dixit, quod si fama est, rem fuisse maiorum meorum, dicor bona fide illam possidere. Idem responderunt Alex. *in cons. vlt. lib. 1.* & Barb. *in con. 41. col. 2. li. 1.* quos secutus est Ripa *in dict. cap. cum ecclesia, num. 95.* qui multis similibus comprobat.

28 Secunda est coniectura, † quæ sumitur ab assertione viri boni, & legalis affirmantis, ius mihi competere. Ita Bar. *in d. l. Celsus, nu. 17. de vsucap. & in l. 1. §. hoc interdicto. ff. de itin. actuque priua.* Ripa *in d. c. cum Ecclesia, nu. 96.* Et hęc coniectura multo magis locum habet, quando is vir bonus esset summæ auctoritatis, sicut princeps cuius auctoritas bonam fidem causet. Ita Bald. *in l. 1. colu. vlti. C. de furt.* & Ruin. *in cons. 161. num. 37. lib. 1.*

29 Ratio est, quia † viro bono credendum est, vt inquit glo. *in l. Titio fundus. ff. de cond. & dem.* quam multis exornauit Ripa *vbi supra.* & multò plura scripserunt Soc. Sen. *in cons. 15. col. 5. lib. 1.* Paris. *cons. 29. nu. 24. lib. 2.* latissimè Neuiz. *in lib. 5. Syluæ nupt. n. 55.* Cravet. *cons. 319. nu. 24.* & omnium melius Tyraq. *in tract. de pœnis legum, causa 51. num. 26.*

Tertia est coniectura, quæ sumitur à signis itineris

30 & † aquæductus, sicuti scribit Ripa *in d. c. cũ eccl sia, n.*

31 97. qui subiungit, insignia † & arma insculpta in ecclesia præsumptionem facere quod bona fide is sit in quasi possessione iuris patronatus illius ecclesiæ. Quã traditionem multorum auctoritatibus probat Ripa, & illis accedunt quæ congessi suprà *in lib. 2 præsump. 59. nu. 2. & in hoc lib. 3. præsumpt. 90. nu. 10.*

32 Quarta est coniectura quando † contractus fuit confectus palam, & adhibita præsentia affinium, vel auctoritate judicis. Nam tunc præsumitur bona fides. Ita in specie respondit Moder. Paris. *in cons. 22. num. 6. & 7.* Alias coniecturas recenset Ripa *in d. c. cum ecclesia, nu. 98. & 99.* iam suprà suis locis explicauimus.

Septimus

Septimus est casus quando possessor habet titulum
33 à lege † reprobatum: sicuti quando constat obtinere possessionem ex contractu confesso aduersus legis dispositionem vel omissis iuris solemnitatibus. Hoc sanè casu præsumitur mala fides, *l.*1. vbi Bar. *Cod. de fide instrum. & iure hastæ fiscal. lib.*10. *cap. qui contra iura, de reg. iur. in* 6. vbi Dyn. & confert *l. pen. C. si vend. pig.* & manifestè tradunt Bart. *in l. quemadmodum, nu.*7. *C. de agric. & censit. lib.*11. Pract. Papien. *in forma responsionis rei conuenti, in verbo, præscriptionis, nu.*17. Abbas *in c. si diligenti, nu.*15. *de præscrip.* Alex. *in cons.*46. *nu.*5. *lib.*3. Barba. *in cons.*42. *num.*9. *lib.*1. Lucas de Penna *in l.*3. *col.*3. *vers.*5. *præsump. C. de apoch. publ. lib.*10. Bellamera *in cons.*10. *colu.*17. *vers.*1. *ratio.* Socin. Sen. *in cons.* 29. *col.*1. *lib.*1. Fran. Balb. *in l. Celsus, n.*96. *versicu. istam conclusionem, de vsucap. & n.*108. Afflict. *in c.*1. *in prin. nu.*38. *de feudo dato in vicem legis commisso.* qui dixit, præsumi simulationem. Ripa *in cap. cum ecclesia, nu.* 94. *de causa possess. & propr.* Parisius *in c. si diligenti, nu.* 26. *de præscr. & in cons.*40. *nu.*33. *& in consilio* 100. *nu.* 67. *libro* 1. Socin. iun. *in cons.*69. *nu.*45. *lib.* 1. Bellonus *in cons.*32. *num.*10. Plotus *in l. si quando, num.*199. 257.
34 260. qui dixit post alios, præsumi † etiam dolum. Cravet. *in consil.*142. *num.*12. Rol. *in cons.*60. *num.*47. *libro* 4. & Arius Pinel. *in l.*2. *in* 2. *parte num.*37. *C. de rescin. vend.*

Et huius sententiæ ea est ratio, quod cum omnes te-
35 neantur credere leges & iura * fuisse benè & iustè condita, & se adstrictos esse illa obseruare. *c.*1. *de constitut.* nullus debet nec cum sana conscientia potest credere, quòd sibi liceat facere contra leges ipsas, nisi iustam excusationis causam habeat. Et prædicti quidem interpretes multa afferunt exempla, vt si possessor emit à minore, à muliere, ab eo cui bonis interdictum fuit, à Prælato Ecclesiæ non obseruata iuris solemnitate.

Extenditur primò, vt locum habeat hic casus, non
36 solùm quando ius ipsum commune resistit: † sed etiam quando repugnat statutum. Ita respondit Ruin. *in con.* 41. *nu.*29. *lib.*1. idem sensit Alex. *in cons.*73. *lib.*2. & hos secutus est Mascard. *in d. tract. de probat. in concl.* 215.
37 *nu.* 17. Est ratio manifesta, quia † statutum dicitur ius ciuile & commune, quoad ipsos ciues.

38 Extenditur secundò, quando † possessio est contra iuris præsumptionem. Nam & tunc malæ fidei censetur. Ita Ripa *in d. c. cum ecclesia, nu.* 94. *vers. amplia etiam, ex c. ad decimas, de restit. spol.* Idem ego ipse post alios *in tract. de recup. poss. remed.*13. *nu.*72.

Extenditur tertiò, vt locum habeat etiam quando
39 adest * cursus longissimi temporis, nempe triginta annorum. Nam adhuc mala fides præsumitur, si apparet titulum esse contra legis dispositionem. Ita affirmarunt Innoc. *in cap.*2. *colu.*3. *ver. item nota, quod licet, de in integrum restit.* & ibidem Io. Andreæ, *num.* 6. Card. Zabarella *colu. penult. q.* 13. Bart. *in l. quemadmodum, col.*1. *vers. nota ex hoc. C. de agric. & cens. l.*1. 11. Baldus *in l. super longi. col.*3. *vers. nunc habes. Cod. de præscrip. longi temp.* vbi Angel. *col.*3. *vers. saluo nisi.* Abbas *in c. bonæ, il* 2. *n.*21. *de postul. prælat. & in cons.*34. *libr.*1. *& in cons.*19. *lib* 2. Castr. *in cons.*70. *Quia frustra, & in cons.* 429. *In quadam, lib.*1. Anchar. *cons. vlt.* Alex. *cons.*73. *li.* 2. Soc. sen. *cons.*29. *in* 2. *dubio, lib.*1. Curt. iun. *in cons. vlt. lib.*2. Franc. Balbus *in l. Celsus, in* 4. *notab. vers.* 4. *limitatur, de vsucap.* Paris. *in cons.*66. *nu.* 129. *lib.*3. & Didac. *in c. possessor, in* 2. *parte,* §. 7. *num.*5. *vers. hæc autem secunda de regulis iuris in* 6. Pureus *in decis.*192. *nu.*3. *lib.*1. Calcan. *in cons.*49. *col.*5. *vers. nec aliter debuerunt* & Antonius Gabriel *lib.* 7. *conclusionum in tit. de crimi. conclu.*2. *nu.*37. Idem respondit Ruin. *in cons.*41. *nu.*
40 29. *lib.*1. cùm dixit tempus longissimum non † tollere præsumptam malam fidem causatam ex contractu confecto contra dispositionem statuti.

Et hæc quidem recepta magis opinio retinenda est, etsi idem Ruinus *in cons.* 69. *num.*14. *ver. & quamuis etiam lib.*1. post Imolam, Castrensem, Butrium & Romanum dissentit, quos etiam visus est sequi Mascard. *in præcitatis commentariis de probat. in concl.*128. *nu.*11. & Crauet. *in antiq. temp. in* 4. *parte, in ea particula, quæ incipit, materia, nu.*7. qui alios plures refert, & ibidem *nu.* 12. distinguit inter titulum omninò à lege reprobatum: vt est titulus simulatus, fœneraticius, & similis: & titulum reprobatum qualificatè, vt est ille, quòd bona minoris alienari non possint, non secuta certa solemnitate. Quæ quidem distinctio fuit etiam Aretini, & Curt. quos reprehendit Didac. *in lib.*1. *var. resol. c.*3. *nu.*8. *ver. cæterum opinio.*

Declaratur primò vt locum non habeat hic casus,
41 quando apparet † in eo contractu interuenisse iustum pretium. Nam tunc præsumitur bona fides. Ita respondit Parisius *in cons.*13. *n.*60. *lib.*1. Et simile est quod tradit Baldus *in l. ab Anastasio. nu.*2. *Cod. mandat.* cùm scribit, quod quando constat de iusto contractu, nil obest, quod clam fuerit factum. Et huius traditionis ea est ratio, quòd si iustum adest pretium, nullum commodum is sensit, & consequenter dolo caret, *l. & eleganter,* §. *ulti. ff. de dol.* & respondit Ruin. *in cons.* 8. *in*
42 *fin. lib.*4. cùm dixit, † dolum non præsumi in mendacio, quando nullum commodum ex eo consequitur mendax.

Declaratur secundò, non procedere ex qualitate
43 personæ, quæ probabilem habet * iuris ignorantiam, sicuti in rustico & muliere. Ita declarat in specie Paris. *in c. si diligenti, nu.*26. *de præscrip.*

Declaratur tertiò, vt non procedat, quando ius es-
44 set † dubium. Nam tunc non dicitur in mala fide, ex quo non dicitur mercari contra iura: cum esse possit, quod iura ei faueant. Ita in specie explicat Paris. *in d. c. diligenti, num.*26.

Declaratur quartò, vt non habeat locum, quando
45 ius non * resistit, licèt non assistat, sic in specie declarant Ripa *in c. cum ecclesia, nu.*94. *ver. intellige istam, de causa poss. & propr.* & Paris. *in d. c. si diligenti, nu.*26. *de præscrip.* ex sententia Bartoli *in l. sed etsi lege,* §. *scire, ff. de petit. hæred.* Nam tunc in dolo non præsumitur, vt tradit Alciat. *in tractat. de præsumpt. reg.* 3. *præsumpt.* 30. & declarabimus infrà *lib.*5. *præsumpt.*4. *in* 1. *extensione.* vbi vnà cum Alciato explicabimus *dict.* §. *scire,* & traditionem Balb. *ibi.*

Declaratur quintò, vt locum non habeat in succes-
46 sore * eius qui longissimo tempore possedit, quod mercatus est contra iura. Ita Ruin. *in cons.*69. *col. vlt. vers. præterea quamuis, lib.*1.

Octavus est casus, quando ex aliquo actu extrinse-
47 co colligi potest mala fides. Hoc casu illa mala fides † præsumitur. Exemplum est, quando apparet fuisse denunciatum emptori ne emeret. Nam si emit, & constat deinde de non iure venditoris, hic possessor præ-
48 sumitur † mala fide emisse, & mala fide possedisse, sicuti tradunt Bart. *in d. l. Celsus, nu.*18. & ibidem Baldus *n.* 110. *& 111.* Pract. Papien. *in forma responsionis rei conuenti, in verbo præscriptionis, n.*17. *ex l. si fundum. Cod. de rei vendic.* Et declarat eo in loco esse verum, quando denunciatio fuit facta ante contractum, secùs si post.

Est etiam secundum exemplum quando possessor iste confessus est extra iudicium, se mala fide possidere:

re. Ita Bart. & Pract. Papien. *præcitatis in locis.* & Balbus
49 *in d. l. Celsus, nu.* 119. Ea est ratio, quia * lingua est cordis nuntia, *l. Labeo, ff. de supel. leg.* Et conceſſio extra-
50 iudicialis probat contra confitentem, donec * conſtet de eius errore. Et dicitur probatio omnium melior, *l. generaliter, C. de non nu. pecun.*

Tertium est exemplum ſecundùm Bar. & Pract. Papienſem, *vbi ſuprà*, ac Balbum *in dict. l. Celſus, num.* 122.
51 quando extat * fama, rem esse alterius. Nam tunc præsumitur mala fides: sicuti econtra præsumitur bona fides, quando fama est, rem fuisse maiorum ipsius possessoris, vt diximus suprà. Bartolum secuti etiam sunt, Socin. sen. *in conſ.* 22. *in fi. lib.* 1. Afflict. *in deciſ.* 369. *nu.* 9. Soc. iun. *in conſ.* 69. *nu.* 52. *lib.* 1. & Alba *in conſ.* 28. *num.* 3.

Hoc tamen exemplum de fama, locum non habet, quando hic possessor emit ab habente titulum, & pos-
52 sedit * longissimo tempore. Nam tunc etsi fama est, quod res illa ecclesiæ sit, attamen non præsumitur mala fides in illo possessore. Ita Bald. *in c. vigilanti, de præscr.* Cuius doctrinam egregiam, & summè vtilem commendat post alios Balbus *in d. l. Celsus, num.* 122. *vers. limita prædictam.*

53 Nonus est casus, quando quis facit actum * naturæ consentaneum. Hoc sanè casu præsumitur in eo bona fides. Ita respondit Alex. *in conſ.* 142. *col.* 2. *li.* 2. cum dixit, quod præscribens libertatem contra seruitutem, præsumitur in bona fide. Et Alexandr. secutus consuluit Crauet. *in conſ.* 6. *num.* 121. quod is qui vendidit saltem, præsumitur bona fide vendidisse, non autem vt contraveniret præcepto Principis, ne quis saltem
54 venderet, ex quo * emere & vendere, est actus naturalis & libertatis. Et subiungit Craue. *nu.* 122. post Baldum *in conſ.* 131. *Procurator. lib.* 3. recipientem pecuniam à monacho, esse in bona fide, ob id, quod eius propriam esse credebat.

Decimus est casus, quando quis publicè & palàm
55 aliquid † etsi alioqui iure prohibitum fecit. Nam & tunc præsumitur bona fide fecisse, sicuti dicimus ma-
56 trimonium bona fide fuisse contractum † inter affinitate coniunctos, quando palàm actum id fuit, *l. vlt. ff. de ritu nupt. & l. si adulterium, §. inceſtum, ff. ad l. Iul. de adul.* & in specie docuit Lucas de Penna *in l.* 3. *nu.* 91. *de præſu. C. de apoch. publ. lib.* 10. & copiosè disserui *in lib.* 2. *de arbitr. iudic. caſu* 244. vbi congessi plura similia, quod actus palàm gestus præsumatur bona fide factus: & de matrimonio decidit Puteus *in deci.* 95. *lib.* 2. qui declarat, nisi impedimenta iam fuissent publicata. Idem *in deciſ.* 118. *nu.* 5. & 12. *eod. lib.* 1.

PRÆSVMPT. CXXXI.

Titulus quando & quomodo temporis cursu reddatur validus, vel novus iudicetur, vel præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Titulus inualidus fauore præstantis per subsequentes præstationes redditur validus.*
Ita tamen si præstans eius sit conditionis, vt proprio fauori possit renunciare, num. 2.
3 *Titulus inualidus odio eius, cui præstatio fit, conualidatur ob præstationes sequutas. Idque si recipiens talis sit, qui sibi queat præiudicare, num.* 4.
5 *Titulus auctoritate iuris publici inualidus, in inducenda obligatione fauorabili, quot annorum præstatione valideur, nu.* 6. & 7. *Id autem intelligendum de titulo inualido ex defectu solemnitatis, non autem inhabilitatis personæ, num.* 8. *Vel ex defectu voluntatis eius, qui actum fecit, n.* 9. *Aut si cesset causa fauoris ipsius tituli, nu.* 11. *Vel præstatio semel tantum pro tribus annis facta sit. num.* 12.
Idem si titulus inualidus ex defectu ignorantiæ facientis actum, num. 14. *Aut defectu falsitatis, num.* 15.
10 *Testamentum ex defectu voluntatis inualidum, neque etiam fauore piæ causæ obseruari.*
13 *Præstatio vnica pro decem annis non sufficit, vt titulus præsumatur.*
16 *Actus falsus non est actus.*
17 *Pecunia falsa non dicitur pecunia, nec soluentem liberat.*
18 *Titulum auctoritate iuris publici inualidum, in fauorabili obligatione inducenda, triennali præstatione confirmari, verum est in verosimilibus.*
Item vt præstatio fiat eo modo, quo legatum est, vel relictum, num. 19.
20 *Alimenta diuersis modis, vel diuersis in locis præstari, parum refert.*
21 *Titulus auctoritate iuris publici inualidus, in inducenda obligatione non fauorabili decennali præstatione non conualidatur.*
22 *Titulus nudo pacto causatus, cur decennali præstatione non confirmetur.*
23 *Debitor naturaliter tantum sponte soluendo agnoscit & confirmat debitum.*
24 *Actus nostri voluntary non extenduntur, nisi quatenus necessitatem inferunt. Id tamen referendum ad omninò voluntarios, num.* 52.
26 *Tempus nec modus obligationis inducendæ, nec inualidæ confirmandæ. De quo tamen tempore id intelligendum, num.* 55.
27 *Falcidia cum potest vti hæres legatum vnum integrum præstando, sibi præiudicat etiam quoad alios legatarios.*
28 *Solutio facta ex annuo debito, quomodo causam limitatam habeat.*
29 *Solutio debiti vnius, in alio, non infert obligationem.*
30 *Dispositio concepta in vnum tempus non extenditur ad aliud.*
31 *Pactum nudum, etsi titulus sit inualidus, ob sequutas tamen præstationes cur confirmetur.*
32 *Titulus auctoritate iuris publici inualidus, aut inducenda liberatione solo temporis cursu confirmatur per subsequentem præstationem vel patientiam.*
33 *Immunem aliquem aut tanquam exemptum se gerere, qui passus est, confirmare videtur titulum illius.*
34 *Titulus inualidus auctoritate iuris publici, in inducenda liberatione, quæ solo temporis cursu fieri non potest, quia ius resistit, confirmatur tamen si subsequens præstatio fiat ab eo qui contra ius commune potest dispensare.*
Secùs si ab eo, qui contra ius commune dispensare non potest. num. 36.
35 *Immunitatis titulum inualidum, cursu quadraginta annorum confirmari.*
37 *Census à præstatione qui principi debetur, nullo temporis cursu quem liberari.*
38 *Titulus ad inducendum obligationem, probatur cursu tanti temporis cuius initij memoria non est in contrarium.*
39 *Vetustas vicem legis obtinet.*
40 *Bona ecclesiæ cursu temporis immemorabilis præscribi.*
41 *Dominium directum tempore immemorabili acquiri.*
42 *Temporis cursus immemorabilis operatur, vt id quod itiosum præsumi poterat, videatur & de vitio eius latenti, non sit amplius quærendum.*

43 Tem-

43 *Tempus immemorabile vim privilegii obtinet, concessi à principe ex certa scientia.*

Item vim pacti obtinet. n. 44.

45 *Tempus immemorabile sufficit ad inducendam obligationem etiam contra ecclesiam, absque aliquo alio titulo. Nec necessariam esse tituli allegationem, nu.* 46. *Exceptis tamen casibus enumeratis, n.* 47. *&* 48.

49 *Tempus immemorabile habere vim tituli, non procedit, quando de titulo vitioso appareret.*

50 *Præsumptio ex cursu temporis immemorabilis exurgens, juris est & de jure, nec probationem admittit in contrarium.*

51 *Tempus longissimum veluti* 30. *vel* 40. *annorum, ad inducendam obligationem sufficere.*

52 *Præscriptione* 30. *annorum sola bona fides sufficit, nec titulus est necessarius.*

Idque etiam in his qui maximi sunt præjudicij, n. 53.

54 *Annorum* 10. *vel* 20. *cursus, ad inducendam obligationem vel titulum, respectu futuri temporis non sufficit.*

56 *Præstationis usus non producit effectum, nisi ad illud tantum, quod est factum, vel ad id quod ex eo necessariò infertur.*

57 *Cursus longi temporis solum, ad inducendam liberationem non sufficit, quando jus commune resistit.*

Aliud si jus commune non resistat, ubi secundum naturam actionum, judicium fit, n. 58.

59 *Præstatione decennali præsumitur titulus, in præjudicium illius tantùm, qui uniformiter aliquid præstitit, ut in futurum præsumatur obligatus. Et quæ sint rationes. nu.* 60. *Idque extenditur etiam ad Ecclesiam in rebus temporalibus, n.* 61. *Item & ad fiscum, num.* 68. *Item locum habet in rustico, & muliere, nu.* 70. *Et hoc adeo, ut si per decennium præstiterit, per aliud decennium præstare desierit, n.* 71.

62 *Ecclesia quoad res temporales utitur jure communi.*

63 *Dispositio generalis comprehendit etiam casum privilegiatum.*

64 *Lex civilis de rebus ecclesiæ statuere nequit.*

65 *Prælatus Ecclesiæ potest præjudicare negligendo, non tamen faciendo.*

66 *Prælatus ecclesiam obligare, sine justa causa, & debitis solemnitatibus non potest.*

67 *Pensionem præstans ecclesiæ pro re tanquam emphyteutica per decennium, præsumptionem habet, eam pro tali sibi fuisse concessam.*

69 *Fiscus à pari cum priuato procedit, & in casibus non expressis iure priuatorum utitur.*

72 *Præstatione decennali titulum præsumi in illius præiudicium, qui uniformiter aliquid præstitit, verum est, si obligatio & causa allegetur in libello, specificè quidem & clarè.*

Et quot præstationes annuatim hanc ob causam factæ fuerint, n. 73.

74 *Præstatione decennali præsumi quidem titulum & iustam causam præsumptione iuris: probari tamen posse contrarium, & ob aliam causam solutionem factam fuisse.*

75 *A præsumptione quæ ex cursu temporis oritur, recedimus quando de veritate constat in contrarium.*

76 *Præstatione decennali præsumi titulum, fallit ubi contra recipientem aliqua legis dispositio repugnat.*

77 *Laicus decimas ecclesiæ possidere nequit, aut beneficiorum collationem.*

78 *Episcopus asserẽs se habere ius percipiẽdi decimas in alterius diœcesi, non tutus est, ob id quod diu perceperit.*

79 *Præstatione decennali non præsumitur titulus, cui ipsa iuris præsumptio repugnet.*

Vel si allegetur titulus, qui à lege habetur pro non titulo, num. 81.

80 *Rusticus præstans nobili per decennium aliquid sine causa, censetur in futurum se obligasse.*

82 *Hospitalitatis causa præstans qui monasterium aut Abbas illius non obligare se in futurum voluisse præsumuntur.*

Quid autem sit fauore piæ causæ, num. 83.

84 *Præstatio vnica facta pro decem annis, non inducit præsumptionem tituli & justæ causæ.*

85 *Vsurarum unica præstatio, non sufficit ad obligationem pro futuro tempore inducendam.*

86 *Præstatione decennali titulum & justam causam præsumi, verum est, si recipiens verè & clarè probet per decennium factam, non autem si ultimis tribus annis tantum. Item, si præstationes uniformes fuisse probet, num.* 88.

87 *Decennij cursu præsumi solemnitatem actus, verum esse, si de actu verè cõstet, non autem si præsumptiuè solum.*

89 *Præstatione decennali titulum & illius causam justam, fauore minorum non præsumi.*

90 *Præstationis causa justa & titulus, ad obligandũ aliquẽ ad ius personale, nisi cursu* 30. *annor. non præsumitur.*

91 *Præstationis causa & titulus, in præiudicium tertij non nisi* 20. *annorum cursu præsumitur.*

92 *Titulus & illius justa causa, contra patientem, vel ad commodum illius, quot annorum spatio præsumatur. Si nimirum de leui illius incommodo agatur, nu.* 93. *Et quid si de præiudicio magno, nu.* 94. *Quibus autem id casibus non habeat locum, n.* 95. *&* 96.

97 *Titulus liberatorius à lucro odioso, contra patientem de cuius magno præiudicio agitur, decennali patientia præsumitur.*

Et quid in titulo liberatorio à lucro fauorabili, contra patientem, num. 98.

99 *Titulus in beneficialibus sola decennali patientia non præsumitur.*

POsteaquam superiore disputatione multa de titulo, & bona fide disseruimus, congruus hic locus postulat, ut explicemus, quando & quomodo cursu temporis, titulus validus præsumatur, vel inutilis confirmetur, vel novus inducatur. Quam quidem disputationem copiosè & doctè admodum explicauit suo pro more Iurisconsultorum Coriphæus, Bart. *in l. cum de in rem vers. ff. de vsur.* Et quanquam verè ad rem nostram solum pertineant, quæ Bart. scripsit *in col.* 2. *vers. veniamus ad tertiũ*; Attamen cum non parũ lucis illa recipiant, ab his quę Bart. ipse in duabus præcedentibus quæstionibus exposuit; Ea propter non grauabor, ipsius Bartoli ordinem & vestigia in multis secutus, de singulis disserere. Tria itaque capita in traditione complectitur Bart. quartum ego, ex eiusdem tamen verbis subiungam.

Primum est caput, quando præcedit titulus inualidus, & ambigitur, an ex subsecutis præstationibus ille conualidetur? Hoc in capite unà cum ipso Bart. distinguo atque constituo plures casus.

Primus est, quando titulus est inualidus fauore præ-
1 stantis. Hoc in casu titulus iste † conualidatur per subsequentes præstationes. Ita Bart. *in d. l. cum de in rem vers. col.* 2. *vers. verum tamen*, & ibi. Floria. *n.* 9. *vers. aut tit. præcedens*, quam quidem sentẽtiam probat Bart. primò argu. *text. l. pen. in fin. & l. ult. ff. de inoff. test.* ubi si filius subscripsit, vel alio modo approbauit testamentum patris, in quo fuit exheredatus, adeò dicitur illud conualidasse, ut à querela excludatur.

Secũdò adducit *l. filio præter. ff. de injust. rup. & irrito*

est, quo loci si filius à patre præteritus abstinuit se ab hæreditate, adeo dicitur conualidasse testamentum, quòd alioqui nullum dicere poterat, ut libertates & legata in eo relicta præstanda sint.

Tertiò confert *l.2.C.si maior factus ratum hab.* ubi cursu temporis redditur ualidus ille titulus, quem antea poterat is minor dicere nullum & inualidum.

Quartò adducit text.auth.*sed cum testator, C.ad leg. Falcid.* quæ sanè constitutio ad rem nostram melius quam commemorata pertinet, illis in verbis: Item si hæres quædam legata, substantiæ suæ mensuram agnoscentes, præstat insolidum neque ex his repetitio, neque ex aliis permittitur retentio.

Quintò motus est Bart.ratione, quia quilibet potest renunciare proprio fauori, *l.pe.C.de pact.* Cum ergo titulus sit inualidus fauore præstantis, & is uelit esse validum, dum ea causa perseuerat præstando, sequitur dicendum, titulum conualidari.

Declaratur hic casus, ut locum habeat quando ista
2 præstans † eius est conditionis, ut possit renunciare proprio fauori secus si non posset. Ita Barto. *in d.l. cũ de in rem vers.colu.2.vers.quod intellige*, & Flor.*in d.n. 9.vers. aut titulus præcedens*, arg. *l. doli except.vers. diuersum est, ff. de notat.*

3 Secundus est casus, quando titulus † est validus odio eius, cui fit præstatio. Hoc etiam in casu ob subsequentem præstationem titulus conualidatur. Iac. Bart. *in d.l.cum de in rem vers.colu.2. vers. quandoq; præcedit titulus, ff.de vsuris*, & ibid. Floria. *nu.9.vers. aut titul.est inualidus*, & Curt.jun.*in l.si certis annis, num.*18.*C.de pact.* Et motus est Bart. primo text. *l. sed Iulian.§.ultim.cum l.seq.ff.ad S. C. Maced.* quo loci si effectus paterfamil.restituit mutuo susceptam pecuniam, dum esset filiusfam. dicitur conualidasse titulum mutui, qui alioqui erat inualidus odio mutuantis, sic disponente S. C. Maced.

Secũdò adduxit *l.cum fidem, C.de non num.pecunia.* cuius verba hæc sunt: Cum fidem cautionis agnoscens, etiam solutionem portionis debiti, vel usurarum feceris, intelligis te de non numer. pecun. nimium tardè querelam deferre.

Cæterum existimauit Fulgos. quem secutus est Cur. iun. *in d.l.si certis annis, num.*18. id contingere quia per subsequentes præstationes & solutiones, lex præsumit præcessisse pecuniæ numerationem. Et textum hunc sic ibi sunt interpretati Bald. & Salic. & latè Soc.Sen.*in cons.*143. *num.*18.*lib.*1.

Tertiò ea ratione usus est, quod quilibet potest renunciare proprio fauori, *l.pen.C.de pact.* is ergo recipiens præstationem approbare dicitur titul. illum inualidum, atque ita censetur renunciare proprio fauori, quo alioqui poterat dicere titulum inualidum.

Declaratur hic casus ut locum habeat, quando is
4 præstationem † recipiens, talis est, ut possit sibi prejudicare, aliàs secus. Ita præcitatis in locis declarat Bar. & Florianus sic intelligentes *d.l.sed Iulian.§.ult.cum l. seq.* ubi mutuum restitutum à curatore eius, qui cum esset filiusfam. mutuo pecuniam susceptit, non conualidatur contractus ipse mutui.

5 Tertius est casus, quando † titulus est inualidus auctoritate iuris publici, ut putà ob defectum solemnitatis, & agitur de inducenda obligatione in casu fauorabili. Hoc in casu conualidatur titulus præstatione triennalis. Ita Bart.*in dict.l.cũ de in rem vers.col.2.ver. primo casu.* & ib.Flori. *n.9.vers.primo casu si versatur. ff.de vsur.* qui sic intellexerunt *l.1.C.de fideicomm.* vbi ex testamento inualido fauore ipsius ultimæ voluntatis & alimentorum, eo in testamento relictorum triennalis præstatio ita titulum legati inualidum conualidat, ut in futurum hæres illa alimenta præstare teneatur. Et hanc interpretationem probarunt fere omnes, teste Ias.*in d.l.si certis annis, colu.*1.*C.de fideic.* Et idem affirmarunt Dec.*in d.l.si certis, num.*7. & ibid. Curt.sen.*nu.*6. Curt.iun.*nu.*15. Claudius Seysel. *num.*6. & Gozadin.*num.*5. Et his accedunt Alexand.*in l.quod de bonis, §.non idcirco. num.*1.*ff.ad leg.Falcid.* & ibid. Herculanus *colum.*3.*vers.soluit tertio.* Ioan.a Platea *in l.quicunque, col.*1.*C.de apochis publicis, l.*10. Bernard. Diaz.*in reg.*31. Guilielmus Benedict.*in c.Raynutius, in verbo, si absque liberis moreretur.il 2.nu.*179.*de testam.* Fernandus Vasquius *in commentariis controuersiarum illustrium, c.*84.*num.*42. Anton.Padilla *in d.l. 5.colu.2. C.de fideicomm.* Nec repugnat consideratio Catonis Sacci.*in d.l.si certis annis*, quam auctoris nomine suppresso refert ibidem Decius, *nu.2.vers.*1.*ultra quod in d.l.* 1.*C.de fideicom.* alimenta erant menstrua, & propterea prestita triginta sex vicibus. Non inquam repugnat consideratio hæc: cum & ibi annuum vestiarium fuerit relictum: tamen sufficit triennio fuisse præstitum. Non etiam obstat: quod dixit Deci. *præcitato in loco, num.*12.*versic.ultim.* quod in casu *d.l.C.de fideicomm.* legatum erat incertum non autem minus solemni testamento relictum. Quæ consideratio fuit prius Curtij sen. ut referunt Curt.iun.*in d.l.si certis annis nu.*4. & Padilla *in d.l.*1. *num.*2. Non equidem hoc verum esse existimo, quia satis fuisset declaratum unica præstatione, cum unus solus actus declaret voluntatem, *l. Paulus. ff. rem rat. hab.* & tamen *in d.l.*1. requiritur triennalis præstatio.

Extenditur hic casus, ut locum habeat in casibus si-
6 milibus † habentibus eundem fauorem: sicuti est causa doris. Ita post Bart. & alios docuit Iason *in d.l.*1.*n.* 2.*C.de fideic.d.l.si certis ann.colum.*1. quos sequor, etsi Deci.ibid.*n.*8.*&*9. post Salicetum, quem refert, dissentiat, cum Bart. etiam sensit Floria.*in d.l.cum de in rem vers. nu.*7. qui *n.* 8. subiungit idem esse in legato
7 facto pro † refectione pontium, & viarum, quod sensit & Ias.*præcitatis in locis*, & Iacobin. *in dicta l. si certis annis, num.*4. *&* 5.

Declaratur primò hic casus, ut locum habeat, quan-
8 do titulus est inualidus solemnitatis † defectu, secus si defectu inhabilitatis personæ. Sicuti quando testator, qui legauit alimenta, erat inhabilis ad testandum, & legandum: tunc etiamsi hæres per triennium præstitit illa alimenta, non tamen conualidatur legatum, ut inposterum teneatur illa præstare. Nam tunc lex adeò resistit, ut non dicatur nata obligatio aliqua, nec ciuilis, nec naturalis. Ita declarando *d.l.*1.*C.de fideicom.* scripserunt Angelus *in d.l.si.certis annis, num.* 10.*C.de pact.* & ibidem Iason *num.*4.*vers.*1.*quando*, & idem *in d.l.*2.*nu.*4.*C.de fideicom.* qui ejusdem opinionis recenset Florian.*in l.si de in rem verso, nu.*6.*ff.de usur.* Idem affirmavit Ant.Padilla *in d.l.*1.*nu.*8.*C.de fideicomm.*

Declaratur secundò, ut non procedat hic casus,
9 quando titulus est invalidus † defectu voluntatis ejus, qui actum fecit, sicuti quando prædictum testamentum, in quo relicta fuerunt alimenta, est invalidum defectu voluntatis ipsius testatoris. Nam tunc etsi titulus sit favorabilis, & præstatio triennalis accessit: non tamen is titulus convalidatur. Ita declarando *d.l.*1.*C.de fideicomm.* censuit Angel.*in d.l.si certis annis, nu.*10. quem secuti sunt Floria. *in d.l.cum de in rem verso, num.*9. Iason *in d.l.*1.*nu.*4.*vers.*2.*limit.& in d. l. si certis annis, num.* 4. *versicul.* 2. *limitat.* & idem Curt. sen. *numero* 12. Iacobin. *numero* 11. & Deci.

numero

BIU Cujas

*n.*10.*vers.*3.*similiter*,*C.de pact.* Ant.Padilla *in d. l.*1.*n.*
10 7.*C.de fideicom.* Non enim testamentum invalidum† defectu voluntatis, observari debet etiam favore piæ causæ : sicuti præter allegatos à Dec. copiosè tradit Tyraq. *in tract. de privil. piæ causæ.*

Declaratur tertiò, ut locum non habeat hic casus,
11 quando cessat† causa favoris ipsius tituli: sicuti quando alimenta relicta fuerunt diviti. Non enim tunc favorabilis est dispositio *l. illud.* ubi gloss. *C. de sacrosanct. eccles.* ita declarant Angel. *in d.l. si certis annis*, & Floria. *in d.l.cum de in rem verso*, *n.*8. *in fine.*

Cæterùm ab Angelo dissentiunt Salic. *in d.l.*1.*in fin. C.de fideicom.* Alexand. *in d.l. si certis ann.* quem & ib. visus est sequi Iaso. *n.*4.*vers.*3.*limit.* & ibid. Dec. *n.*9.*& vers.& prædicta*,*l.*1. & idem Iaso. *in d.l.n.*4.*vers.*3.*singulariter*,*C.de fideicom.* & Iacobi. *in d.l.*1.*si certis annis*,*n.*10. Existimo declarationem non esse de genere, (ut dici solet) regulæ. Cùm enim casus noster sit, quãdo titulus est favorabilis, non potest ei adaptari casus, quando titulus caret eo favore.

Declaratur quartò, ut locum non habeat hic casus,
12 †quando præstatio facta fuit semel tantum pro tribus ipsis annis. Nam tunc non convalidatur titulus iste invalidus. Ita in specie post Io. Fabri, & alios à se allegatos, declarant Iaso. *in d.l. si certis annis*, *n.*4. *vers.*4. *notabiliter limit. C.de pact. & in d.l.*1.*n.*4. *vers.*6. *conceptam*,*C.de fideicom.* & Dec. *in d. l. si certis ann.* qui tamen dixit, non esse congruam limitationem ad *d. l.*1. *C.de fideicom.* Idem quod Ioa. Fabri, prius scripsit Bald. *in l. quinque*, *num.*4. *C.de apochis public. lib.*10. Ad rem tamen nostram confert à fortiori, quod di-
13 cemus infrà *in* 5.*declaratione tertii cap.* quod † unica præstatio pro decem annis, non sufficit, ut præsumatur titulus. Cæterum scribit Iaso. *in d.l. si certis annis*, *nu.*6.*vers.*7.*limita*,*& in d.l.*1.*n.*4.*vers.*7. quod quando legatum esset unicum tantum & dies semel cederet, tunc unica solutio sufficeret.

Declaratur quintò, ut locum non habeat, quando
14 titulus est invalidus defectu † ignorantiæ facientis actum : sicuti quando testamentum, in quo relictum est legatum alimentorum, nullum est ob id, quod pater præteriit filium ignoranter. Nam tunc etiamsi alimenta per triennium præstiterit hæres, non tamẽ cõvalidabitur testamentum, ut teneatur hæres in posterum illa præstare. Ita Ang. *in d.l.*1.*C.de fideicom.* quem sic refert Iason. ibid. *n.*4.*vers.*4.*limita.* & idem Ias. *in d.l. si certis annis*,*n.*6.*vers.*5.*limita.C.de pact.* Sed verè Angel. hoc non scripsit. Hanc tamen declarationem probarunt Lancellot. Dec. *in d.l. certis annis*,*col.*3. & Anto. Padilla *in d.l.*1.*num.*6. *C.de fideicomm.* Est enim defectus præteritionis major illo solemnitatis, ut docuit Alexand. *in l. posthum. num.*13. *C.de bon. possess. contra tab.*

Declaratur sextò, ut locum non habeat hic casus,
15 quando titulus est invalidus † defectu falsitatis, sicuti quando testamentum, in quo relicta fuerunt alimenta falsum est. Ita declarant Angel. *in d.l.*1.*C. de fidei.* & ibi. Ias. *num.* 4. *versi. limita.* & idem Ias. *in l. si certis annis*,*n.*6.*vers.*6.*limit. C.de pact.*

Et hujus declarationis ratio est, quia actus † falsus,
16 non est actus, *l. ubi autem.*§.*cum dicitur. ff.de in diem addic.* ubi falsus emptor, non dicitur emptor, argu. l. *elegantes*,§.*qui reprobos*,*ff.de pign. actio.* ubi pecunia
17 falsa non liberat solventem† quia non dicitur pecunia, & confert text. *l. Paulus*, *ff. de verborum significat.* Non enim titulus ipse falsus, atque ita non confectus ab eo, cui falsò tribuitur, dici unquam poterit esse secundùm illius voluntatem.

Non hîc commemoro declarationem illam Iasonis *in d.l. si certis annis*, *nu.*9.*vers.octavo & ult. C.de pact. & in d.l.*1.*n.*5.*vers.*8. *C.de fideic.* de approbatione expressa tituli invalidi: cùm non conveniat nostræ huic tractationi. Et declarationem hanc explicat Dec. *in d.l. si certis annis*, *n.*12. *vers.*5.*limitatur.*

Declaratur septimò hic casus, ut locũ habeat, quan-
18 do disposita in eo titulo alioqui invalido, † sunt verisimilia, secùs si verisimile non est, eum qui disposuit, titulumq; constituit, sic disponere, & ordinare voluisse: quemadmodum si testator reliquit alimenta, quæ consideratis ejus bonis, in futurum præstari non possunt. Nam tunc etiamsi hæres per triennium ea præstiterit, non convalidabitur legatum pro futuro tempore. Ita declarat Rom. *in cons.*22.*nu.*2. quem secutus est Padilla *in d.l.*1.*n.*5. *C.de fideicomm.*

Declaratur octavò, ut locum habeat hic casus, quando hæres per triennium præstitit alimenta eo modo,
19 quo † fuerunt legata, secùs si diverso modo. Ita Corn. *in d.l.*1.*n.*4. *C.de fideicomm.* & ibidem Padilla *nu.*4. Exemplum afferunt, ut si testator jussit alimenta præstari in domo, & hæres præstitit extra domum. Non enim præstatio hæc inducit legati approbationem. Et hujus declarationis auctorem recensent Baldum ibidem : cum tamen eo codice hoc non scripserit, sed potius contrarium, *num.* 12. cùm dixit, quòd si testator reliquit alimenta, & hæres uno anno præstitit frumentum, alio verò anno vinum, & tertio anno vestes, dicitur convalidatum legatum, ut in posterum teneatur. Hæc traditio, de qua Iason *in d.l.*1.*nu.*3.*vers.*3. *mirabiliter*, dubitat, repugnare videtur illi Cornei & Padillæ. Ego sentio cum Baldo *in d.l.*1.*nu.*12. siquidem satis approbasse dicitur hæres testamentum, atque ita illud legatum : cùm illius dispositionis causa præsti-
20 tit. Et parum mihi referre videtur, † quod alimenta diversis modis, vel diversis in locis præstiterit : cùm satis sit, quod in substantia sint eadem alimenta, & ad eundem tendant finem ac effectum, quem cogitavit testator, qui sanè finis ac effectus est, ut is legatarius alimenta consequatur.

Quartus est casus, quando titulus est invalidus auctoritate juris publici, & agitur de inducenda obligatione, in casu, quo nullus adest favor. Hoc sanè casu
21 †non convalidatur titulus de decennali præstatione. Ita Bart. *in d.l. cum de in rem verso*, *colum.*1. *versic. aut favor non versatur. ff.de usur.* qui sic intellexit *l. si certis annis. C.de pactis.* Et Barto. secuti sunt ibid. Salic. *col.*1. *versi. oppono quartò*, *& num.*4. Ruin. *in cons.*156. *nu.*15. *lib.*1. Vasquius *in commentariis controversiarum illustrium*, *cap.* 84. *num.* 41. etsi permultos Doctores coegerat, qui hoc in casu non loquuntur. Et passim Doctores, quos statim referam, admittunt hunc sensum. Cæterùm gravis est inter Doct. contentio, qua ratione sic constitutum sit *in d.l. si certis ann.* quod de-
22 cennalis præstatio non convalidet titulum pacto† nudo causatum, cum ex pacto ipso nudo oriatur actio quando de deliberata promittẽtis voluntate apparet, ut in pacto nudo geminato tradunt Doct. *in l. legem*,*& in l. si pacto quo pœnã*,*C.de pact.* Porrò hîc apparet de deliberata voluntate promittẽtis, ex quo tam diu præstitit, quod promisit, *l. si mulier*,*C.ad Villeta.* Dicendũ ergo videbatur, pactum illud nudum fuisse diuturna hac præstatione convalidatum. Et accedit, quod debi-
23 tor naturaliter † tantùm, sponte solvendo, agnoscit & confirmat debitum. Huic dubitationi variè tentarunt satisfacere Doctor. accuratè considerando qua ratione ita constitutum sit, *in d. l. si certis annis.* Primam hanc rationem consideravit Salicetus *in d. l. si cum*

BIU Cujas

24 *de in rem vers. num.* 4. qui existimauit ita sancitum, † quia actus nostri voluntarij non extenduntur, nisi quatenus de necessitate inferunt. *l.* 1. §. *si quis hoc interdicto.* vbi Barto. *in fin. ff. de itinere actúq; priuat.* & alios commemoraui *in comm. de retinenda possess. remed.* 5. *num.* 64. cùm ergo semel vel pluries præstiterit sua voluntate id, ad quod compelli non poterat, non censetur in posterum obligatus. Et rationem hãc suppresso Saliceti nomine, sibi vendicauit Curtius iun. *in d. l. si certis annis, n.* 2. Quæ sanè ratio vera non est, vt animaduertit & rectè Ioan. Coras. *in l.* 1. *Miscellan. iur. c.* 15. *nu.* 7. Nam quod dicimus facta non vlterius æstimari, & extendi, quam ex actu gesti necessitate in-
25 ducatur, obtinet in actibus omnino † voluntariis, ad quos quis nullo iure cogebatur, *l. Lucius, §. testat. de leg.* 2. *l. autori, C. de negot. gest.* 1. *voluntariæ, C. de excus. tut. & l.* 2. *C. de his qui sponte pub. muner. subeunt, l.* 10. At nos tractamus de actibus, quos præcedit naturalis obligatio, qui ideo facti videntur ad eius obligationis confirmationem, *l. vlt. C. ad leg. Falc.*

Secunda est ratio cõsiderata à Cast. & Ias. *in d. l. si cer-*
26 *tis ann.* quod sicuti tempus † non est modus inducendæ obligationis, *l. obligationũ ferè, §. placet. ff. de act. & obligat.* Ita nec inualidæ confirmandæ, *l. si certis annis.* etsi modus esse possit probandæ obligationis efficacis allegatæ, *l. cum de in rem ver. ff. de usur.* Quæ ratio bona non est (inquit Coras. *in d. c.* 15. *num.* 5.) cum non quæramus, an solus temporis lapsus, obligationem inducat, sed an præstatio illa vltra temporis lapsum secuta, quæ à debitore fieri videbatur, in executionem præcedentis nudæ promissionis, in futurum obliget. Tertia est ratio, quam considerarunt Alberic. Baldus, & Castellioneus *in d. l. si certis annis,* quia temporalis illa præstatio facta est à debitore, ad se liberandum ab illa naturali obligatione, vnde non debet obligationem roborare, aut inducere: ne producta ad vnum effectum, nempè liberationis contrarium effectum, hoc est, obligationem inferant, *l. legata inutiliter, ff. de leg.* 1. *& l. in numerationibus, ff. de solu.* Et vt actus agentium, non operentur vltra eorum intentionem, *l. non omnis, ff. si cert. pet.*

Hanc rationem reiicit pariter Corasius *in d. c.* 15. *n.* 6. siquidem negari non potest, quin is qui præstitit certis annis, in vim ipsius pacti antecedentis præstitisse videatur, quod sanè pactum saltem naturaliter etiam in futurum obligabat. Præterea (inquit Coras.) prosternit hanc rationem text. *l. ulti. & auth. sed cum testator, C. ad leg. Falc.* vbi hæres, qui falcidiavti poterat, soluerat integrum legatum, vt se liberaret naturali obligatione, qua illi legatario obstrictus erat: & tamen id adeò fortificat obligationem, vt Falcidia nullo pacto vti possit, non solùm contra eum, sed
27 nec † contra alios legatarios.

Quarta est ratio, quam considerauit Corasius ipse *in d. c.* 15. *num.* 9. quod cum ex annuo debito quidquam
28 soluitur, habet solutio † causam limitatam, tam ratione rei, quàm temporis. Soluit enim quod debet illo anno dumtaxat, vnde non recipit extensionem in futurum, *l. quod de bonis, §. non idcirco, ff. ad leg. Falcid.*
29 Et quoniam solutio vnius debiti, non infert in alio † obligationem, *l. ulti. C. ne vxor pro marito.* Et cõcepta
30 in † vnum tempus dispositio, ad aliud non extenditur, *l. si quis ita. ff. de uulga.* Et limitata causa, limitatum parit effectum, *l. in agris. ff. de acqu. rer. dom.* Illę ergo solutiones factę in casu *d. l. si certis annis,* non confirmant pactum nudum, respectu futuri temporis. Et sensum hunc ante Corasium sensit Conna. *in lib.* 5. *commentariorum iuris, cap.* 3. *numer.* 7. Hæc ratio mihi non probatur: cùm enim obligatio ex pacto nudo inualida sit fauore præstantis, is sic præstando dicitur obligationem illam conualidasse, sicuti diximus suprà in primo casu, cum Bar. & alijs, arg. *l. pen. & l. vlt. ff. de inoff. test. l. filio præterito, ff. de iniusto rup. & l.* 2. *C. si major factus ratum hab.* & quia quilibet potest renũciare fauori suo, *l. pen. C. de pact.* Nec dici potest pactum nudum censeri conualidatum, respectu solutionum factarum: non pro futuris, cum sit quid indiuiduum nec pro vna parte & tempore, dici debet validum, & pro altera inualidum, juxta *l. cum qui ædes, ff. de vs. cap.* Nec repugnat text. *d. l. quod de bonis, §. non idcirco, ff. ad leg. Falcid.* vbi solutio facta de eo, quod debetur eo anno, non extenditur in futurum, quia loquitur quando nullus præcedit titulus seu obligatio vel valida vel inualida quæ videatur impedire detractionem. In casu nostro præcedit titulus inualidus,
31 nempe pactum nudum, quod validum † reddit ob sequentes præstationes. De ratione itaque *d. l. si certis annis,* cogitandum erit.

Quintus est casus, quãdo titulus est inualidus auctoritate iuris publici, & agitur de inducenda liberatione, quæ induci potest solo temporis cursu. Hoc in ca-
32 su super subsequentem præstationem vel patientiam † titulus iste conualidatur. Ita Bart. *in d. l. cum de in rem verso, colum.* 2. *versi. si vero loquimur.* & ibid. Florian. *n.* 9. *vers.* 2. *& casu.* & Crauet. *in tract. de antiq. tempo. in* 3. *par. principali, in* 1. *particu. quæ incipit. Vidimus, n.* 28. qui commemorat Castr. *in consil.* 313. *Postremò, col.* 1. *lib.* 1. qui simile scribit de eo, qui passus est aliquem
33 se gerere pro † immuni, & exempto, vt eius titulus inualidus dicatur convalidatus. Et ij quidem adducti sunt text. *l. si post mortẽ, ff. de adopt.* iuncta *l.* 1. *C. de patria potest.* vbi filius postquam diu fuit in quasi possessione sui iuris, etsi nullum titulum emancipationis, vel dignitatis, vel alterius rei, aut modi quibus liberari solent filij à patria potestate, ostendat, liberatus præsumitur. Qua de re disseremus infrà *lib.* 6. *in præsum.* 55. *nu.* 27.

Sextus est casus, quando titulus est inualidus auctoritate iuris publici, & agitur de inducenda liberatione quæ solo temporis cursu induci non potest, ob id, quia ius resistit, sed tamen subsequens præstatio facta
34 est † ab eo, qui contra ius commune poterat dispensare. Hoc casu per patientiam, vel præstationem quadragenariam, titulus conualidatur. Ita Barto. *in d. l. cum de in rem verso, colum.* 2. *versi. si uerò.* & ibi. Floria. *num.* 9. *versi. sed si solo cursu.* Quam sententiam probant text. *l. ult. C. de fund. patrimon. lib.* 11. qua constitutione adductus Bart. *in l. licitatio, §. eorum, ff.*
35 *de publi. & vectigal.* titulum immunitatis † inualidum, conualidari cursu 40. annor. & egregiè tradunt Balbus *in tract. de præscr. in* 2. *part. quintæ partis principalis, qu.* 5. & Ripa *in libro* 1. *respons. capit.* 14. incipit, *Plura quæsita, num.* 25.

Septimus est casus, quando titulus est inualidus auctoritate iuris publici, & agitur de inducenda liberatione, quæ solo temporis cursu induci non potest, ob id, quia ius resistit, & titulus inhabilis procedit ab eo,
36 † qui contra ius commune dispensare non potest. Hoc in casu per subsecutam prestationem, nunquam titulus iste conualidatur. Ita Bart. *in d. l. cum de in rem ver. colum.* 2. *in fin. vers. aut titul. inhabilis,* & Bart. secutus est Fulgosius ibid. *n.* 1. *in fin.*

Et prædicti quidem moti sunt text. *l. competit. C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.* vbi nullo temporis cursu
37 liberatur quis à præstatione † census qui principi præstatur, etsi quid minus præstitit. Cùm census ipsos

recipien-

recipientes nomine principis, ad ejus detrimentum dispensare minimè potuerint.

Præterea, & secundò Barto. motus est text. *cap. 1. de præsc. in 6.* verùm Fulgos. in loco suprà allegato, scriptum reliquit, *d. c. 1.* loqui, de inducenda vera obligatione mediante præscriptione, non autem de inducenda probatione vel præsumptione tituli.

Secundum est hujus disputationis caput, quando quis nullum deducit titulum, sed solùm allegat obligationem in se existentem, quam solo temporis cursu fundat, & probat. Hoc in capite plures casus, unà cum Barto. *in d. l. cùm de in rem verso, n. 2. col. 3. versi. veniamus ad secundum, ff. de usur.* distinguendi sunt.

Primus est casus, quando agitur de inducenda ob-
38 ligatione, & probatur cursus temporis, † cujus initii memoria non est in contrarium. Hoc in casu, sufficit ad obtinendum. Nam tanti temporis cursus tituli vim obtinet. Ita Bart. *præcitato in loco*, quem secuti sunt Cald. *in cons. 1. in tit. de libelli obla.* Abb. *in c. pervenit*, & ib. Butr. *de censib.* Flor. *in d. l. cum de in rem vers. n. 5. in fin. & n. 6. vers. in ea glo. ibi. l. obligationum fere*, & ibidem Salicet. *num. 10.* Guido Papæ *quæst. 408. in fin.* Alexand. *in cons. 13. n. 1. l. 1.* Felin. *in c. cum ex officii. nu. 14. de præscript.* Iason. *in l. si certis annis, colum. ult. C. de pactis.* Paris. *in cons. 25. n. 18. lib. 4.* Idem ego ipse respondi *in cons. 90. n. 65. lib. 1.* Bellonus *in cons. 1. nu. 5.* & Soc. Iun. *in cons. 6. num. 13. lib. 3.* Curt. Iun. *in cons. 20. nun. 4.* Crav. *in cons. 592. num. 102. & in tract. de antiquit. tem. in 2. particula quartæ partis principalis, numero 9. & num. 50.* qui tamen dixit, titulum hoc in casu à lege magis fingi, quàm præsumi. Didacus *in d. c. possessor, parte secunda, §. 4. nu. 4. de regul. jur. in 6.* Et hæc quidem receptissima est sententia, etsi Vasquius *in tractatu controversiarum illustrium, capit. 84. ad fin.* scripserit: nec cursum quidem mille annorum, hoc in casu sufficere: sed Doctores ab eo allegati, loquuntur de cursu decennali, & viginti annorum, de quibus dicemus infrà. Et horum quidem sententia communis probatur text. *in l. 1. in fin ff. de aqua pluvia arcen.* quo
39 loci dicitur, † vetustatem vicem legis tenere, sic & in *l. hoc jure, §. ductus aquæ, ff. de aqua quotidia. & æstiva*, leguntur hæc verba, *Ductus aquæ, cujus origo memoriam excessit, jure constituti habetur.* Ita pariter *in c. 1. in fi. de præsc. in 6.* sancitum est cursu temporis imme-
40 morialis præscribi ecclesiæ bona, † quæ alioqui sine titulo, & bona fide non præscribuntur alio temporis lapsu. Confert & *c. super quibusdam, §. præterea, de verb. signific.* Hinc dicimus cursu hoc immemorabilis
41 temporis, acquiri † dominium directum. Ita post Bald. Alex. & Socin. Dec. *in l. traditionibus, nu. 11. C. de pact.* Curt. Iun. *in cons. 158. n. 12.* Crav. *in cons. 146. n. 2. & in tract. de antiq. tempo. in 4. particula quartæ partis principalis, n. 24.*

Huc facit, quod permulti affirmant, cursum hu-
42 jus immemorialis temporis operari, † ut id quod ab initio præsumi poterat vitiosum, ità convalidetur, ut de ejus latenti vitio quærendum amplius non sit, ut post Alexand. *in cons. 6. lib. 1.* docuit Decius *in l. quod initio, n. 8. de reg. jur.* Huc facit quod respondit Hier. Gab. *in cons. 198. num. 1. lib. 2.* cùm dixit jus patronatus juxta dispositionem Concilii Trident *sess. 25. cap. 9. de reformatione*, probari posse ab eo, qui non est ex potentioribus, sola allegatione tituli, unà cum cursu temporis immemorialis. Confert quod tempus hoc
43 immemoriale * obtinet vim privilegii concessi à Principe ex certa scientia. Ita Deci. *in cons. 496. colum. 2.* post Bald. *in c. 1. colu. 2. quæ sint regal.* & esse quoddam speciale privilegium, post alios respondit Socin. Iun. *in cons. 49. num. 23.* & latius *in cons. 66. num. 9. lib. 1.* sic & Curt. Iun. *in cons. 68. num. 1. & 2. & in consil. 158. nu. 11.* & Paris. *in consi. 27. nu. 33. libro 1.* Et idem Bald. *in consi. 157. Quæstio vertens, libro 2.* respondit, hunc temporis cursum haberi pro veritate, & solemni privilegio. Et Baldum secutus est Cravet. *in tractatu de antiq. tempor. in 2. particula quartæ partis principalis, num. 9.* qui *num. 10. & 11.* subjungit ex sententia Socini, non esse propriè privilegium: sed fictum, vel præsumptum, & illo in loco commemorat multos hujus privilegii effectus. Et accedit Signorolus *in consi. 70. num. 21.* cùm respondit, censeri hoc privilegium consensu, & voluntate præsumpta principis concessum, dum tam diu acquievit. Huc facit, quod
44 respõdit Bald. *in cons. 315. lib. 1. & in cons. 24. subtiliter, col. 2. l. 4.* hunc cursum temporis immemorialis † vim pacti obtinere, & Bald. secutus est Crav. *in cons. 59. nu. 102.* qui subjungit post Oldra. *in cons. 172. col. 2.* esse pacto fortiorem.

Extenditur primò, ut locum etiam habeat quando agitur de inducenda obligatione contra ecclesiam.
45 Nam adhuc sufficit iste temporis cursus, † absque alio titulo specifico, cùm is præsumatur cursu tanti hujus temporis. Ita Baldus *in cons. 257. Quæstio vertens, lib. 2. & in cons. 24. subtiliter, colum. 2. l. 4.* Castrens. *in cons. 423. Ex puncto transmisso, col. 2. lib. 2.* Decius *in cons. 85. num. 5.* Paris. *in consi. 27. nu. 226. lib. 1. & in cons. 25. num. 21. lib. 4.* Cravet. *in tract. de antiquit. tempor. in secunda particula quartæ partis principalis, nu. 48.* & Didac. *in d. c. possessor, parte secunda §. 5. n. 2. vers. quinta conclusio.* Et idem ego ipse respondi *in cons. 90. nu. 88. l. 1.* ubi declaravi. Quam sententiam probat *d. c. 1. in fi. de præsc. in 6.* ut suprà attigimus. Hæc tamen extensio declaranda est, secundùm Paris. *in d. cons. 2. nu. 43.* ubi plura in discursu.

Cæterùm dubitari hîc contingit, an necessaria sit
46 saltem tituli allegatio? Et necessariam † non esse scripserunt gloss. Federicus Senen. Abbas, Calderinus, Ioan. Fabri, Guido Papæ, Soc. sen. Iason, & Gozadin. quos recensuit & probavit Crav. *præcitato in loco, nu. 49.* qui hanc esse communem opinionem affirmavit. Eandem probavit Didacus *in lib. 1. variar. resolut. cap. 7. numero 10. in cap. possessor. parte 2. §. 3. num. 7. de reg. jur. in 6.* qui alios recenset. Idem ego ipse respondi *in consi. 90. n. 66. lib. 1.* & accedit Bero. *cons. 115. nu. 25. lib. 1.*

Hæc tamen recepta opinio, locum non habet,
47 quando agitur de his quibus lex expressè resistit, † & quæ quidem solo temporis cursu etiam immemorialis præscribi non possunt, ut putà data in capacitate præscribentis, sicuti in laïco, qui decimas ecclesiasticas, vel collationes beneficiorum obtinere non potest, *c. quanto de consuet. & c. 2. præbend. in 6.* Hoc sanè casu, non sufficit solus temporis etiam immemorialis cursus: sed allegari debet titulus, qui deinde probatur tam longævi temporis cursu. Ita scripserunt Alex. *in cons. 74. nu. 20. vers. accedat. quod vers. voluit. l. 4.* Felin. *c. accedentes, col. 5. vers. sed re vera potius eligerem, de præscr.* Curt. jun. *in cons. 158. n. 18.*

Verùm hanc Alexandri, Felini, & Curtii declarationem, dubiam admodum ostendit Crav. *in d. tractat. de antiquit. tempor. in 2. particula quartæ partis princip. num. 52.* Et rectè quidem: Nam si hæc allegatio tituli admitteretur, exclusoria redderetur (ut inquit Cravet.) dispositio legis, quæ prohibet præscribi etiam cursu immemoriali ea quę possideri non possũt, sicuti laïcus obtinere non potest decimas ecclesiasticas. Et rursus per indirectum admitteretur, quod

directo permissum non est. Præterea (inquit Cravetta) causa, ob quam quis tandiu percepit decimas illas, allegari non potest, quia nulla est.

Rursus prædicta traditio, communisq; Doctorum conclusio, quod tituli allegatio necessaria minimè sit, in præscriptione temporis immemorialis, locum habet in præscriptione in qua intervenit actus positivus,
48 secus verò † in præscriptione causata sola patientia, & negligentia partis, nullo interveniente actu positivo. Nam tunc necessaria est tituli allegatio, maximè, quando res est magni præjudicii. Ita Felin. *in d. c. ex officii, col. 5. in 4. limit. de præscript.* Qua de re dicemus infrà *in 4. cap. in tertio casu*, & hæc tituli allegatio sufficit, si virtualiter ex deductis colligitur, ut respondit Cæphalus *in consil. 352. num. 8.* ubi *nu. 93.* scribit sufficere etiamsi deducatur in allegationibus juris.

Præterea recepta illa opinio, quod cursus temporis
49 immemorialis vim tituli habeat, non procedit † quando de titulo ipso vitioso apparet. Ita Castrens. *in cons. 423. Ex puncto transmisso, colu. 2.* Bellame. *in cons. 10. colu. 10. versic. item & aliter resp.* Cravet. *de antiq. tempor. in secunda particula quartæ partis principalis, n. 60. vers. contrarium, quòd non vivet.* & Dida. *in c. possessor, parte 2. §. 8. n. 4. ad finem, de reg. jur. in 6.* Et huc pertinent, quæ de solemnitate non præsumenda apparente ipso actu minus solemni, disseremus in subsequenti præsumptione.

Et præterea observandum, quod præsumptio, quæ
50 insurgit ex hoc cursu temporis immemorialis, † est juris & de jure, & propterea non admittit probationem in contrarium, quemadmodum respondi *in cons. 90. num. 67. lib. 1.* ubi hujus opinionis quamplures recensui, & accedit Bero. *in cons. 115. nu. 31. lib. 1.* Etsi aliqui existimant, hanc non esse præsumptionem sed potius fictionem, quæ idem quoad hunc effectum operaretur.

Secundus est casus hujus secundi capitis, quando agitur de inducenda obligatione, & allegatur solus cursus minoris temporis, quam ejus cujus initii memoria non est in contrarium, sed tamen tempus longissimum est, ut est illud triginta & 40. annorum. Hoc
51 etiam in casu sufficit hoc tempus † ad inducendam obligationem, etiam ratione futuri temporis. Ita sensit Bartol. *in l. solent. §. 1. in fine, ff. de offic. Proconf. & leg.* cùm dixit: quod si quis servit nobili tanquam ejus vasallus longissimo tempore, hoc est triginta vel quadraginta annis in futurum tenetur. Idem docuit Bald. *in l. malè agitur, C. de præscript. 30. vel 40. ann.* Et Bar. & Bal. secuti sunt Franc. Balbum, *in tract. de præscrip. in prima partic. tertiæ part. principalis, q. 10. n. 34. & in 4. particula quartæ partis principalis, q. 9. & qu. 11. num. 3.* Gozadin. *in consilio 9. num. 7. num. 8.* Moder. Parisien. *in commentariis ad consuetud. Parisienses, in tit. 1. §. 7. nu. 21.* & Didac. *in c. possessor. parte 2. §. 4. nu. 3. & 5.* Et ii quidem adducti sunt *l. cum novissimi, & l. sicut. C. de præscript. 30. vel 40. ann.* Et hujus sententiæ
52 ratio est, quia titulus † necessarius non est, in præscriptione triginta annorum, sed sola ipsa bona fides sufficit, sicuti scribunt omnes *in c. si diligenti, de præsc.* Balbus *in d. tract. de præscr. in 2. particula tertiæ partis principalis, q. 6.* & Didac. *in d. c. possessor, parte 2. §. 5. num. 2. vers. 2. conclus.*

Extenditur hic casus, ut locum habeat, etiam quo-
53 ad ea quæ maximi † sunt præjudicii. Ita post alios scribit Didac. *in d. c. possessor. part. 2. §. 2. numero quinto, de reg. jur. in 6.* Exemplum afferri potest in illa obligatione subjectionis, & vassallagii, sicque in feudo:

Idem in emphyteusi, si quis enim ut emphyteuta rem aliquam possedit, & solvit annuam aliquam præstationem, per triginta annos, censetur effectus perpetuus emphyteuta. Ita Barto. *in l. litibus, nu. 2. C. de agricol. & censit. lib. 11.* & copiosè scripsi suprà hoc libro *in præsumpt. 108.*

Tertius est casus, quando agitur de inducenda obligatione, & allegatur solus cursus decem vel 20. annorum. Hoc in casu recepta est Doctorum sententia,
54 hunc temporis cursum † non sufficere ad inducendum titulum, seu obligationem respectu temporis futuri. Ita Bart. *in d. l. cum de in rem verso, col. 3. num. 2. vers. 1. casu, ff. de usur.* & ibid. Floria. *nu. 9. vers. sed si fundat.* & Salic. *nu. 3. in fin. & n. 5.* Curt. Iun. *in l. si certis annis, n. 14. vers. circa gloss. C. de pact.* Franc. Balb. *in tract. de præsc. in 1. particula tertiæ partis principalis, q. 10. n. 7. vers. aut verò.* Dida. *in d. c. possess. part. 1. §. 4. n. 2. v. ex qua.* & Vasq. *in commentariis controversiarū illustrium, c. 84. nu. 41.* idem sensit. Et motus est Bart. primò text. *l. operis, ff. de oper. lib.* cujus verba hæc sunt: operis non impositis manumissus, etiamsi ex sua voluntate aliquo tempore præstiterit, compelli ad præstandas quas nō promisit, non potest. Dixit Modestinus aliquo tempore, significans solùm usque ad decennium, cum alterius tempus (ut diximus superiore casu) inducat obligationem, ut interpretatur Bart. sic etiam intellexit Curtius junior, *præcitato in loco.*

Secundò suffragatur *l. obligationum fere, §. placet, ff. de act. & oblig.* quo loci dixit Paulus, tempus solum non sufficere ad tollendum obligationem, ergo nec
55 ad eam inducendam, quod intelligi debet † de decennio & vicennio, juxta ea quæ diximus supra.

Tertiò huc facit *l. credit. C. de usur.* Creditor (inquit Antonius) instrumentis suis probare debet, quæ intendit & usuras se stipulatum, si potest. Nec enim aliquándo ex consensu præstitæ sunt, obligationem constituunt. Dixit aliquo tempore Antonius, sentiens usque ad 10. vel 20. annos, non autem ultra, sicuti sensit Bart. & ut etiam intellexit Cur. jun. *in loco sup. cōmemorato.*

Quartò confert *l. ult. de præscript. longi tempor.*

Quintò, huc pertinet ratio considerata à Bart. *in d.*
56 *l. cum de in rem verso, num. 10.* cùm † dixit, quod usus præstationis non producit effectum, nisi ad illud tantum, quod est factum, vel ad id, quod necessariò infertur ex illo, *l. 1. §. si quis hoc interdicto, ff. de itin. actuq; privat.* ubi Bart. & scripsi *in tract. de recup. poss. in remed. 5. nu. 64.* Cùm ergo usque ad decennium vel viginti annos id præstiterit, intelligitur quidem donasse præterita, non autem se obligasse respectu temporis futuri, cùm à lege nihil sit causa cursus hujus temporis sancitum, sicuti statutum est de longissimo tempore, ut superiore casu.

Quartus est casus, quando agitur de inducenda li-
57 beratione, & allegatur solus cursus temporis, † & jus ipsum commune resistit. Hoc sanè in casu liberatio nunquam inducitur. Ita Bart. *in d. l. cum de in rem vers. n. 2.* quem secuti sunt Floria. ibid. *n. 2. vers. aut ad inducendam.*

Et adductus est Bart. text. *l. competit, C. de præs. 30. vel 40. ann. & text. c. 1. de præscr. in 6.* quæ explicavi suprà in ultimo casu primi capitis.

Quintus est casus, quando agitur de inducenda
58 liberatione, cui jus † commune non resistit, & allegatur solus cursus temporis. Hoc in casu liberatio inducitur secundùm naturam actionum, quia quædam tolluntur 40. quædam 30. quædam 10. ann. juxtà *l. sicut, & l. omnes, C. de præsc. 30. vel 40. annor. & l. cum sex, ff. de ædil. edict. ac l. 1. ff. de diverf. & tempo. præscr.*

BIU Cujas

præscr. Ita Bart. *in d.l.cum de in rem verso, n.1. vers. aut ius commune non resistit, ff. de vsur.* & ibid. Salic. *nu.9. vers. sed si non resistit.*

Tertium est huius disputationis caput, quando agitur solummodò de præsumendo titulo, in quo quis fundat intentionem suam, & ad præsumendum, sicque probandum ipsum titulum, adducit diuturnam præstationem, sicque allegat cursum temporis. Hoc caput à præcedenti differt. Nam in illo agitur, quando temporis cursu inducatur titulus, sicque obligatio: in hoc verò, quando titulus ipse præsumatur tantummodò. Distinguendi hic sunt aliquot casus, & aliter quidem ac fecerit Barto. *in d.l.cum de in rem verso, num. 3. & 7.*

Primus est casus, quando agitur de præsumendo titulo ad præiudicium illius tantùm, qui vniformiter aliquid præstitit multos annos, vt ratione rei, sicque realiter etiam in futurum præsumatur obligatus. Hoc
59 in casu per † præstationem decennalem præsumitur hic titulus & obligatio etiam respectu futuri temporis, vt scilicet in futurum iste teneatur. Exemplum afferri solet in rustico, qui per decennium præstitit unũ par caponum nobili, causa prædii quod ab eo colendi causa obtinet. Hæc sanè decennalis præstatio, præsumptionem inducit, titulum obligationis præcessisse, hoc est, rusticum ipsum iam eo tempore, quo colere cœpit agrum, promisisse nobili quotánis præstare capones. Hanc sententiam probarunt Bart. *in d.l.cum de in rem verso, n.14. versic. sed si non soluisset simpliciter,* & ibid. Fulgos. *nu.9. versic. aliquando soluisti.* Florian. *nu.11.* & Salicet. *num.4.* & apertius *num. 11.* Ita etiam Bald. *in l.cum falsa, n.5. C. de iuris & facti ignoran. in l. si certis annis, n.6. C. de pactis,* & ibid. Salic. *colum. vlt.* Iason *num.7.* Dec. *nu.2.* Iacobinus à sancto Georgio *num.12.* & Curt. iun. *num.12.* Butrius *in c. peruenit, nu. 15. de censibus.* Castr. *cons.51. in causa spectabilium, lib.2.* Comens. *in cons.158. nu.3.* Abbas *in consi.6. num.3. lib. 2.* Alexand. *in consi.113. colum.2. in consi.75. in fin. & in cons.124. num.1. & 2. lib.4.* Balbus *in tract. de præscript. prima partic. tertiæ part. princip. q.10. n.20. & 22.* Rube. *in consi.13. nu.7.* Modern. Paris. *in tract. de vsur. qu. 20. num.207.* Ruin. *in cons.61. num.11. & in consi.75. nu. 6. lib.1.* Gozadin. *in cons.4. num.28.* Didac. *in c. possess. part.2. §.4. nu.2. de reg. iur. in 6.* & Ferdinandus Vasq. *in commentariis controuersiarum illustrium, cap.61. num.3.*

Et hæc quidem recepta sententia probatur, primò eo not. responso Papin. *in l.cum de in rem verso, ff. de vsur.* quo loci Papinian. sic respondit: Cùm de in rem verso cum herede patris, vel domini ageretur, & vsurarum quæstio moueretur, Imperator Antoninus ideò soluendas vsuras iudicauit, quod eas ipse dominus, vel pater longo tempore præstitisset. Imperator quoque noster Severus filiæ Flauij Athenagoræ: cuius bona fuerat publicata, de fisco ideò numerari decies centena dotis nomine iussit, quod ea patrem præstitisse dotis vsuras, allegasset. Hactenus Papinianus, cuius manifestus est sensus, quod diuturna, hoc est decennali præstatione vsurarum, præsumatur titulus obligationis etiam pro futuro tempore. Nec huic receptæ interpretationi repugnat consideratio Angel. *in l. si certi. an. colu.6. de pact.* cum dixit, *in d.l.cum de in rem verso*, agi solum de vnica præstatione, non autem de pluribus. Nam respondetur, Papinianum locutum esse de pluribus præstationibus, non autem de vna tantũ, quæ non sufficit, sicuti aduersus Angelum scribunt Salicetus, *in l.cum. de in rem verso, num.12.* qui Angeli interpretationem tribuit antiquo Doctori, sic & Deci. *in dicta l. certis ann. in fi. C. de pactis,* & alij multi, quos referam infra quarta declaratione huius casus. Non hic repetam rationes, quibus Salic. & Decius reiiciunt hanc Angeli interpretationem, cum apud eos facilè legi possint. Non etiam obstat illa consideratio eiusdem antiqui Doctoris commemorati à Saliceto *in d.l.cum de in rem verso, colu. pen. vers. restat mihi.* Et idem dixerunt Angel. *in l. si certis annis, C. de pactis,* & Fulgo. *in d.l.cũ de in rem verso,* tacito Angeli nomine. Dixerunt ij, Papinianũ respondisse de qualitate obligationis præsumenda, vt scilicet præsumatur, quod pecunia mutuata à filio, versa fuerit in patris vtilitatẽ quando pater ipse diu persoluit ipsius pecuniæ vsuras. Dixi enim Papinian. Cum de in rem verso, &c. atque ita dubitatum fuit apud eum, quando præsumeretur pecunia versa in patris vtilitatem. Hãc interpretationem, suppresso antiqui auctoris nomine, sibi vendicavit Duarenus *in commen. ad tit. de vsur.* Respõdetur ex sententia Saliceti præcitato in loco, ac etiam aliorũ, quos secutus est Iacobinus *in d.l. si certis ann. num.12.* quòd quovis modo proponatur facti species, semper idem est: si dicimus, quod consulens Papinianum narrabat, quod ipse agebat contra hæredem patris, vel domini, ex mutuo dato filio, vel seruo, & petebat certas vsuras, tanquam sibi solemniter à patre ipso promissas. Hæres verò negabat vsurarũ promissionem, & consequenter ipsarum obligationem: vel negabat omnia. Ex textu enim non constat, an negaret mutuum & versionem, vel ea fateretur, sed solùm Papinian. fuisse dubitatum de præstatione vsurarum. Et subiungit, quod mutuator probauit diuturnam præstationem vsurarum à patre factam. Ideò respondit Papinian. Antonium iudicasse, vsuras deberi. Vnde (inquit Salicetus) siue intelligamus de vsuris solis iudicatum, apparet præsumptivè probatam fuisse substantiam obligationis vsurarum, & eius promissionem, sive etiam intelligamus, quod de omnibus iudicauerit Imperator, hoc est, de mutuo, de versione in rem patris, de usurarum stipulatione & promissione, multò magis ob diuturnam præstationem præsumitur ipsa obligationis substantia.

Secundò probatur hic casus tex. *l. litibus, in princip. C. de agric. & censit. l.11.* ibi in illa parenthesi, sic scripta. Eos tamen dicimus, qui non ex longo prolixoque tempore, vel longinqua & inueterata redituum susceptione sufficientem habent cautelam: in quibus casibus nec contradicendi quidem licentia colonis relinquitur, longi temporis præscriptione, vel redituum frequentissima consequentia colonorum impetum excludente.

Tertiò accedit secundùm Salicetum, *in l.cum de in rẽ verso, n.4. vers. & ratio potest esse, ff. de vsu.* quod eo casu concurrunt quatuor rationes. Prima respicit soluentem, & sic causam: qua nemo præsumitur iacta-
60 re suum: soluens ergo † præsupponit & affirmat obligationem. Secunda ratio respicit finem. Nam solutio hęc decennalis facta est ad liberationẽ obligationis: atque ita illam supponit. Tertia respicit materiã, siue causam: cum enim soluerit vt debitum, præsupponit materiam & causam debiti. Quarta ratio respicit formam. Nam reiteratio frequens, inducit frequentem recognitionem, ob id contrauenire non debet arg. *l. generaliter, C. de non n.pec. & l. si mulier. ff. ad. Velle.* cum simul. alleg. à Salic.

61 Extenditur primò hic casus, vt locum etiam † habeat aduersus ecclesiam, quoad res temporales. Si enim illa, seu eius Prælatus per decennium aliquid alicui, titulo aliquo præstitit, præsumitur is titulus

BIU Cujas

verus, atque ita præsumitur ecclesia in posterum obligata, eandem præstationem facere. Ita extendunt Salic. *in d.l. cum de in rem vers. num. 11. de vsur.* Alexand. *in d.l. si certis annis, C. de pact.* & ibidem Riminal. sen. *n. 9.* Ias. *n. 14.* & Alciat. *in tract. de præsumpt. reg. 1. præsu. 32. in fin.*

62 Ea ratione ij moti sunt, quia ecclesia † quoad res temporales, vtitur iure communi, vt scribunt gloss. *in c. peruenit, de censib.* & Doct. *in c. vlt. de solut. in c. 1. de alien. feudi.*

Et præterea accedit secundùm Dec. quod dispositio
63 † generalis comprehendit etiam priuilegiatum, *l. in fraudem, §. vlt. ff. de milit. testam.* & dicemus in sequēti extensione. Cum ergo dispositio huius casus sit generalis, ecclesia quoque etsi alioqui priuilegiata, censetur comprehensa. Quæ sanè consideratio non multum
64 ad rem nostram pertinet: cum lex ciuilis † de rebus ecclesiæ statuere nō possit, *c. ecclesiæ S. Mariæ*, vbi Dd. *de consti.* Et propterea ipsemet Dec. prędicato in loco, hac de extensione ob id dubitat, quod etsi Prælatus
65 negligendo possit † præiudicare ecclesiæ, *c. verum*, vbi Doct. *C. de cond. appos.* Attamen præiudicare non potest aliquid faciendo, *c. venerabilis, excepi.* & resp. *in cons. 39. n. 26. lib. 1.* Verùm responderi potest, quod
66 etsi Prælatus sine † iusta causa, & sine debitis solemnitatibus obligare non possit ecclesiam: attamen si iustam ob causam & solemniter id facit, eam obligat, vt in specie sensit Ruin. *in cons. 156. nu. 22. lib. 1.* scripsi *in cons. 30. num. 15. l. 2.* & in discursu *d. cons. 39.* At lex propter decennalem præstationem, præsumit solemnem obligationem præcessisse, vt diximus, sequitur ergo dicendum præsumi quod is Prælatus iusta de causa & solemniter obligauerit ecclesiæ bona. His infertur
67 quod si quis per decennium præstitit ecclesiæ † pensionem pro re tanquam emphyteutica, præsumptio sumitur, quod res pro tali fuerit iam concessa. Ita post Baldum & alios tradit Dec. *in d.l. si certis annis, nu. 15.* latè scripsi suprà *in præsumpt. 108.*

68 Extenditur secundò, vt hic casus locum † habeat etiam in fisco. Ita Iason *in d.l. si certis annis, num. 14. vers. & per hoc, C. de pactis*, & ibid. Dec. *nu. 13.* Et accedit Florian. *in d. l. cum de in rem verso. num. 5.* qui post Butrigar. dixit, quòd si quis alleget sibi concessum fuisse pedagium à principe, & ad tituli probationem allegat diuturnam actionem, sufficit. Idem scripsit Sali. *ibid. quæst. 7.* Et probat is text. *d.l. cum de in rem verso, in fin.*

69 Et præterea accedit, quod † fiscus à pari procedit cum quouis priuato, cum iure communi vtatur, nisi in casibus expressis à iure, vt scribit glo. *in l. item veniunt, §. in priuatorum, ff. de petit. hæred.* & in specie Salicet. *in d.l. cum de in rem verso, num. 2.* & scripsi suprà *in lib. 2. præsumpt. 72. num. 3.* & nouè tradit doctissimus M. Antoninus Peregrinus Patauinus, *in tract. de iur. & priuil. fisci, lib. 6. tit. 1. nu. 1.* Cum ergo in specie nostra non recipiatur fiscus priuilegiatus, sequitur dicendum, eum contineri sub hac generali legis dispositione, & præsumptione.

70 Extenditur tertiò, vt locum habeat etiam in † rustico, & muliere. Ita Pileus antiquus glossator in suis quæstionibus, *qu. 27. in fin.* Bartol. *in d.l. cum de in rem vers. n. 14. ff. de vsur. & l. litibus, Cod. de agricol. & censi. l. 11.* Baldus *in l. si certis annis, colum. pen. C. de pact.* Castrens. *in consilio in causa spectabilium virorum, n. 3. l. 2.* Alexand. *in consilio 124. num. 2. lib. 4.* Iason *in §. præiudiciales, n. 56. Insti. de act. & in d.l. si certis annis, nu. 6. versic. 3. extende, C. de pact.* & ibid. Decius. Idem affirmarunt Franc. Balbus *in tract. de præscr. in tertia parte principali, q. 10. vers. & an illa lex.* Modern. Parisiens. *in tracta. de vsuris, quæst. 20. num. 207.* & Didacus *in cap. si possessor, in secunda parte, §. 4. n. 2. vers. tertiò probatur, de reg. jur. in 6.* qui testatur communem esse opinionem. Et ij moti sunt text. *d.l. litibus. C. de agric. & cens. l. 11.* qui de colonis, & agricolis sic statuit, vt supra cōmemoraui Imperatoris verba. Verùm à prędictis dissentiunt Cyn. *in d.l. si certis annis, qu. 5.* Spec. *in tit. de restit. spoliat. §. nunc dicendū, vers. quid dices.* Bald. *in solent. §. 1. ff. de offic. Proconf. & lega. & in c. 1. §. 2. quid sit investit.* Rom. *in l. qui in aliena, in princip. ff. de acquir. hæred.* Guido Papæ *q. 408.* Alex. *in cons. 50. in fin. l. 5.* Barbat. *in consil. 8. colum. 12. l. 2.* Soc. Sen. *in consi. 145. colum. 2. num. 2. lib. 1.* Ripa *in tracta. de peste, in tit. de remediis præseruat. contra pestem, n. 243.*

71 Extenditur quartò, vt locum habeat, etiamsi is, † qui per decennium præstitit, per aliud decenniū desiit præstare. Nam adhuc censetur obligatus in futurum præstare. Ita Salic. *in d.l. cum de in rem verso. nu. 12. ff. de usuris.* Est ratio quia elapso illo primo decennio, acquisitum fuit ius cui facta fuit præstatio, quod sanè ius non tollitur, etsi quis desiit præstare, ex quo abest titulus, & est actus primitiuus, non autem positiuus, qui nihil inducit, vt diximus suprà.

72 Declaratur primò hic casus, † vt locum habeat, quando titulus ipse, sicque obligatio, & causa allegatur: secùs si non allegatur. Nam necesse habet, qui titulo hoc fulciri vult, vt illum deducat, & alleget. Ita in specie tradūt Bald. *in d.l. si certis annis, C. de pact.* & ibid. Ias. *colum. vltim. ver. 4. limita.* & ibidem Iacobinus *numero 22. in fine*, & alios commemoraui suprà *lib. 1. quæst. 48. num. 20.* Et hæc quidem allegatio atque deductio fieri debet in libello. Ias. *in fin. l. si certis annis, col. pen. vers. 2. limita.* & scripsi *in d.l. 1. q. 53.* Et præterea accedit, quod specifica, & clara esse debet hæc allegatio. Ita Franc. Balbus *in tracta. de præscrip. in 1. particula tertiæ partis principalis, quæst. 10. numero 19.*

Idem decidit Guido Papæ *in quæst. 408.* quem secutus est Crav. *in consilio 226. numero 3.* qui scripserunt, esse allegandam causam seu titulum in specie idoneū, & sufficientem: Et huc facit quod scripsit Gomes. *in regula cancellariæ, de triennali possess. q. 26. col. antepen. vers. Est tamen super hoc.* cum dixit præsumptum illum titulum qui ex triennali possessione oriri dicitur, esse in specie allegandum.

73 Et deduci ac probari debet, quod illæ † præstationes annuatim factæ, fuerint specificè factæ ob hanc causam. Ita Salic. *in d.l. si certis annis, colu. penult. vers. quæro dixi, C. de pactis, & in l. cum de in rem verso. n. 6. ff. de vsuris.* Alexand. *in consil. 113. num. 2. lib. 2.* Ruin. *in consilio 61. numero 11. & in consil. 75. numero 5. lib. 1.* & Craue. *in tract. de antiq. tempo. in secunda particula quartæ partis principalis. n. 55.* & latius explicat Balb. *in tract. de præscriptionibus in prima particula tertiæ partis principalis, q. 10. n. 22.* Et huius quidem traditionis ea est præcipua ratio, quia nisi allegetur in specie prestationes fuisse factas ob causam illam, sequeretur quod illam ob causam possent esse factæ: atque ita allegatio, & probatio non concluderet, quia esset dubia, iuxta *l. neque natales, C. de probat.*

74 Declaratur secundò, quod licet ex hac † prestatione decennali prę sumatur justus titulus, justaq; ipsa causa allegata præstationis, attamē cùm hæc sit sola præsumptio juris, ut sensit Bart. *in d.l. cum de in rem vers. ff. de usur.* & manifestius Galliaula *in l. 1. in princ. num. 30. ff. de verborum obligat.* & ibidem Socin. iun. *nu. 40* & Albert. Bolognetus, *in rub. ff. eod. de verbo. obligat. capit.*

BIU Cujas

c.29.nu.4. ob id contrarium probari poterit, quod scilicet præstationes ea de causa solutæ non fuerint. Ita tradunt Cyn. *in d.l.si certis annis, qu.10. C.de pact.* & ibid.Iaso.*colum.ultim.versic.3.limita.* Decius *num.15. vers.& ista conclusio.* Idem sensit Bald. *in l.cum falsa, n.5.C.de jur.& facti ignor.* Idem affirmant Alexand. *in cons.113.nu.4.l.1.* Felin.*in c.sicut, n.30. de re judicata.* Balbus *in tract.de præscript. in prima particula tertiæ part.principal.quæst.10. nu.24.vers.3.limita.* Vasquius *in tract. controversiarum illustrium, c.84.nu.41.* & Didacus *in c.possess. in 2.parte, §.4. num.2.vers.2.ab eadem de reg. jur. in 6.* Et huc etiam pertinet quod docuit Deci.*in l.1.in 3.lectura, n.79. C.qui admittit.* cum post Castrensem dixit à præsumptione, quæ insurgit
75 † cursu temporis recedi, quando constat de veritate in contrarium, ut si constat de ipso titulo invalido. Idem respondit Ruin. *in cons.156. n.16. lib.1.*

His declaratur regula cancellariæ de triennali possessore, quæ dum tuetur eum qui possedit beneficium per triennium, pro eo præsumit, quòd justè possideat, attamen contrarium probari potest. Ita Dec. *in d.l.si certis annis, num.16. C. de pact.* post Felinum *in c. cum Bertoldus, de re jud.* Addo eundem Felin. *in c.sicut, n.31.de re judi.* & Cassiodorum *in comment. ad regulas cancellariæ, q.8.*

76 Declaratur tertiò, ut locum non habeat † casus quãdo contra eum qui decennalem præstationẽ recepit, repugnat aliqua legis dispositio. Nam tunc titulus & causa præstationis ab eo allegata, nõ præsumitur vera solo cursu decennali. Ita Bart. *in d.l. cum de in rem verso, n.7.vers.aut jus commune resistit,* & cum eo senserunt alii, quos statim referam. Affertur primum exemplum, ut si laico per decennium præstitæ fuerunt decimæ Ecclesiasticæ, vel quid simile ad ecclesiam pertinens, cujus capax non est regulariter ipse laicus. Etsi enim dictum fuit, eam præstationem fieri causa emphyteusis, vel alia de causa: attamen causa illa non præsumitur vera, & justa, per solam ipsam decennalẽ præstationẽ. Ita Cyn. *in d.l.si certis annis, qu.pen.C.de pact.* & ibid.Iason *colum.ult.vers.7.limita,* & Decius *nu.17.* qui alios plures commemorant. Idem scripsit Didac.*in l.1.var.resol.c.17.n.6.in fin.*

Et prædicta comprobantur traditione Cravettæ, *in tract.de antiq.temp.in 2.particula quartæ part.princip. nu.52.* quem commemoravi supra in prima extensione secundi capitis. Scribit in eo loco Crave. adversus Alexand.Felin. & Curtium juniorem, quando lex re-
77 sistit laico, † ne possideat decimas ecclesiasticas, vel beneficiorum collationem, nec præstationem quidem immemorialem sufficere, nec allegari illam posse, ut laicus in futurum ea consequi possit. Non hic repeto jam dicta, & temporis diuturnitate non præsumi titulum in beneficialibus scribunt multi congesti à Tiraqu. *in tract. de præsumption.§.1. glo.4.vers.sed huic sententia.*

78 Secundum est exemplum in episcopo, † qui asserit habere jus percipiendi decimas in diœcesi alterius Episcopi, ob id quod diu percepit: hoc enim non sufficit. Ita post alios Didac.*in d.l.3.var.resol.cap.17.nu.7.* & in specie nostra Bald.*in tract.de præscr. in 1.part.3. part.princ.qu.10.nu.9.*

79 Tertium est exemplum † quando quis allegat titulum: cui præsumptio ipsa juris repugnat, ut puta titulum donationis. Nam is titulus verus & justus non præsumitur, sola decennali præstatione, ut in posterum is qui præstitit, solvere & præstare cogatur. Ita gloss.*in l.solent.§.ult.ff.de offic. Proconsul.& legat.* quam sic intellexerunt Bald. *in l.ult.C.ne de statu defuncti.* Salic.*in l.si certis annis, quæst.51.de pact.* & ibidem Ias. *colum. ultim. versi. 10. limita.* Modernus Parisien. *in comment.ad consuet.Parisien.titul.1.§.7.num.20.* Hinc docuit ad rem nostram Bartol. *in d.l. cum de in rem*
80 *vers.nu.14.* quod si † rusticus sine causa & titulo præstitit nobili per decennium capones, non inducitur obligatio respectu futuri temporis: quia etsi rusticus præsumatur in præteritum donasse: non tamen idem præsumitur quoad futurum se obligasse ad donandum. Et Bart. secuti sunt Floria. *in d. l. cum de in rem vers. num. 11.* & ibidem Salic. *num.11.* & alii quos retuli *in lib.2.de Arbit.judicum, Casu 160. num.17. & in cons.201.num.64.lib.3.* quo loci post alios scripsi, nec quidem cursu temporis immemorialis jus aliquod acquiri huic domino.

Hoc tamen exemplum improbavit Dec.*in d.l.si certis annis, n.18. C. de pactis,* post Salicetum *in l. filiæ. C.famil. erciscund.*

Quartum adduci potest exemplum, quando quis
81 allegaret titulum, qui à lege habetur pro non titulo, ut si quis diceret se diu fuisse hospitatum in alicujus domo, & propterea uelle in posterum ab illo suscipi. Non enim titulus iste infert obligationem in posterum. Nam quod fuerit hospitatus, non præsumitur in titulo, & causa obligationis, sed familiaritatis & amicitiæ, sicuti tradunt Floria.*in l. cum in rem verso, n.11. vers.idem dicit.* Lucas de Penna *in l.3.in præsum. 80.C.de apochis publ.l.10.* & Ripa *in c. cum Eccles.Sutrina, nu.68.de causa possess.& propriet.* Huc pertinet quæstio disputata à Pileo *in quæst.84.in fin.* cùm diffi-
82 nit præstitum ab Abbate & monasterio † hospitalitatis causa non inferre obligationem in posterum. Hæc
83 tamen declaratio locum non habet, fauore † piæ causæ, cui censetur in futurum obligatus, qui diu sua liberalitate aliquid præstitit. Ita post alios Marsi. *in sing. 192.*

Declaratur quartò, ut procedat hæc præsumptio, quando singulis ipsis annis facta fuit hęc ipsa præsta-
84 tio: Secus si semel tantùm, pro omnibus † ipsis decem annis. Non enim hęc una sola pro multis annis inducit præsumptionem tituli, & justæ causæ. Ita Cyn. *in d.l.si certis annis, quæst.6.C.de pactis,* & ibidem Iason *colum.ultim.vers.octauo limita,* & Deci.*num.11.& 12.* Balb.*in tract.de præscript. in tertia parte, qu.10.nu.26. versic.quinto limita.* confert quod tradit Barto.*in d.l.*
85 *cum de in rem verso, nu.8.* quod vnica præstatio † vsurarum non sufficit ad præsumendam obligationem pro futuro tempore. Idem sensit ibidem Salicet.*num. 12.* & traditionem hanc probat *d.l.cum de in rem vers.* sicuti explicauimus suprà. Huc etiam facit, quod diximus suprà in primo capite, in quarta declaratione tertij casus, post Ioan. Fabri, Iasonem, & alios, quod una præstatio facta pro tribus annis non sufficit, ut titulus fauorabilis inualidus tamen conualidetur.

Declaratur quintò, ut locum habeat, quando hic al-
86 legans titulum & causam præstationis, † probat verè, & clarè, præstationes illas fuisse factas per decẽnium: secus si probaret præsumptiue tantùm: vt putà quod præstatio fuerit facta tribus vltimis annis. Nam etsi is qui soluit tribus illis vltimis annis præsumitur soluisse etiam aliis annis antecedẽtibus, juxta *l.quicunque, C. de apochis publ.lib.10.* & dicemus infra. Attamen nostro in casu non sufficit hęc probatio. Ita Butr.*in c. literæ de dilatio.* quem secuti sunt Ias.*in d.l.si cert.annis colu.ult.ver.nonò limita.C.de pact.* Tyraquell.*in tract. de præscript.§.1 glo.5.in fin.* & Vasquius *in tract.controuersiarum illustrium ca.58. n.11.* qui referunt Castren-

sem

sem dissentire. Huc pertinet, quod respondit Ruin. *in consil. 29. num. 4. lib. 4.* cùm dixit, quod quando constat
87 verè de actu, tunc † cursu decennij præsumitur solemnitas, quæ versatur circa ipsum actum: secùs verò si de ipso actu solum constat præsumptiuè, & dicemus in subsequenti præsumptione in octaua declaratione tertij casus.

Declaratur sextò, ut procedat hæc præsumptio
88 quando † præstationes fuerũt vniformes: secùs si difformes, *in d. l. si certis annis, col. vltim. uer. item in d. l. cùm de in rem vers. C. de pact.* & Balb. *in tract. de præscript. 1. particula tertiæ partis principalis, quæst. 10. numero 23.*

Declaratur septimò, ut locum non habeat fauore
89 † minorum. Ita Alexand. *in consil. 94. nu. 6. lib. 7.* Corn. *in consi. 98. num. 3. lib. 1.* Et comprobatur ex his, quæ dicemus in subsequenti præsumptione, vbi explicabimus, quando solemnitas præsumatur cursu temporis.

Secundus est casus huius tertij capitis, quando scilicet agitur de obligando aliquem ad ius personale, vt putà subiectionis, & vasallagij: ut puta, si quis seruiuit alicui, tanquam vasallus. Hoc casu titulus, & cau-
90 sa præstationis † non præsumitur, nisi cursu triginta annorum. Ita Bart. *in d. l. solent. in fin. ff. de offic. Procon. & legati. in l. cùm de in rem vers. prope fin. ff. de usur. & in l. litib. C. de agricol. & cens. lib. 11.* Bald. *in l. si certis annis, colum. ultim. C. de pactis,* & ibidem Ias. *col. ult. vers. sextò limita.* alios recensent & probant Iacob. *in d. l. si certis ann. n. 22. vers. itẽ limitabitis.* Bald. *in tract. de præscr. in prima particula tertiæ partis principalis, n. 34.* Didac. *in c. possessor. part. 2. §. 4. numero 5. de regul. iur. in 6.* & Vasquius *in tract. controuersiarum illustrium, cap. 84. num. 21.* qui affirmant hoc multò magis locum habere, quando adest cursus temporis immemorialis.

Tertius est casus, quando agitur de præiudicio ter-
91 tii, tunc titulus, & causa præstationis † non præsumitur, nisi cursu viginti annorum. Ita in specie limitat Iason *in l. si certis annis, nu. 15. vers. quintò limita. C. de pactis,* & ib. Iacobin. *n. 22. vers. limitabis tamen. c. peruenit. colum. 6. de sensib.* Alexand. *in consi. 1. nu. 20. & in consi. 17. num. 8. lib. 4. & in cons. 179. colum. penul. lib. 6.* idem *in l. sciendum, numero 12. de verbor. obligat.* Qui quidem de solemnitate extrinseca non præsumenda in præiudicium tertij loquuntur, qua de re differemus infra in subsequenti præsumptione in tertio casu.

Quartum est huius disputationis caput, quando quis agit contra eum, qui nihil fecit, sed passus est tantummodo aliquid in suo fieri: atque ita quando agitur contra patientem, & allegatur titulus seu causa illius patientiæ: ad cuius quidem tituli probationem adducitur cursus temporis. Hoc caput desumpsi ex Bart. *in d. l. cùm de in rem verso, col. 3. num. 7. vers. aut contra patientem, ff. de usur.* Et hoc in capite distinguo atque constituo aliquot casus.

Primus est, quando agitur de præsumendo titulo, &
92 causa ad † commodum patientis. Hoc sanè in casu, solo cursu decennii præsumitur titulus iustus. Ita Bart. *in d. l. cùm de in rem verso, n. 7. vers. aut contra patientem.* & ibid. Floria. *num. 10.* Fulg. *num. 7.* Iason *in l. si certis annis, numero 7. C. de pact.* & Bald. *in tract. de præscrip. in prima particula tertiæ partis principalis, qu. 10. num. 10.*

Et hanc sententiam præcitati Doctores fulciunt text. *l. si filius. C. de petitio. hær.* vbi si filius diu possedit hereditatem sibi declaratam, præsumitur aditio atque legitimus titulus.

Verùm Salic. *in d. l. cùm de in rem vers. num. 9. ver. & hoc primo.* scribit, *d. l. si filius,* non loqui de substantia obligationis, sed de quadam præambula solemnitate, quæ facilè præsumitur, qua de re differemus in subsequenti præsumptione, ubi etiam explicabimus text. *l. qui aliena. ff. de acq. hæred.*

Secundus est casus, quando agitur de præsumendo
93 titulo obligatorio cõtra hunc patientem, de cuius † leui incommodo modicoque præiudicio tractatur. Hoc casu præsumitur titulus iustus, probata decennali patientia. Ita Bartol. *in d. l. in rem vers. nu. 7. vers. aut in ipsius incommodum.* & ibid. Fulgosius, *num. 5. & num. 7.* Castren. *in l. seruitutes. de seruitu.* vbi etiam Florianus Alexand. *in l. si certis ann. colum. pe. C. de pactis,* & idem *in cons. 50. colum. ult. lib. 3. & in consi. 12. num. 7. l. 4.* Fel. *in c. de quarta, nu. 25. & in c. causam. num. 18. de præscriptio.* Dec. *in l. 1. in tertia lectura. n. 78. qui admitti.* & prius Bald. ibidem *num. 38.* & Bald. *in tract. de præscr. in prima particula tertiæ partis principalis, quæst. 10. num. 7. & 12.* qui testatur esse communem opinionem, sic & Boer. *in quæst. 42. num. 5.* Et horum traditio fulcitur *l. qui in alien. vers. sed si nõ adierit. ff. de acq. hær.* Est enim modicum præiudicium, quod hereditas delata filio acquiratur patri, ob spem quam filius habet futuræ successionis, *l. cum oportet, §. cum autem. C. de bonis quæ libe.* Et econtra modicum præiudiciũ fit patri, si vsusfructus sibi delatus acquiritur filio ob votum parentum erga filios. Et propterea si pater patiente diu filio, id est decem annos, vt exponunt præcitati Doctores possedit, aditio atque ita titulus præsumitur contra ipsum filium. Et in casu dictæ legis, *qui in aliena.* præsumptio est, non autem fictio, vt rectè declarat Dec. *præcitato in loco.*

Secundò affertur text. *l. seruitutes, la grãda. ff. de seruitu.* vbi patientia diuturna hoc est, decennali præsumitur seruitus iusto titulo acquisita aduersus eum, qui passus est alterum ire per fundum suum. Ea creditur ratio, quia de modico patientis præiudicio agitur, & idem probat *l. si quis diuturno. ff. de seruit. vend.*

Tertiò confert *l. 1. C. de pat. potest.* de qua diximus supra.

Quartò adducitur gloss. communiter recepta *in l. pe. communi diuid.* Cùm dixit cursu decennali præsumi titulum diuisionis bonorũ inter fratres, qui passi sunt invicem possidere bona hæreditaria separatim. Et hoc ea ratione, quia agitur de modico præjudicio, ut inquit Bartol. *in d. l. cum de in rem verso, num. 5.* & ibid. Florian. *num. 11. vers. adde & aliam,* & diximus suprà hoc libro, *in præsumpt. 60.*

Et hæc quidem communis est & retinenda opinio, etsi dissentiant Cyn. Bald. & Angel. *in l. si certis ann. C. de pact.* Bal. *in l. cum de in rem vers. in lectura aut de usu.* Alex. *in cons. 179. n. 6. lib. 6.* & Fernandus Vasquius *in commentariis controversiarum illustrium. c. 58. n. 12. & num. 13.*

Tertius est casus, quando agitur de præsumendo ti-
94 tulo obligatorio contra patientem, de cujus magno † præjudicio tractatur. Hoc casu sola patientia decennali non præsumitur titulus iste justus & legitimus. Ita Bart. *in d. l. cum. de in rem verso, nu. 7. vers. si verò tractatur de magno. ff. de usuris.* Idem in sua disputatione feu. *qu. 7. Mulier habens, colum. penult. vers. aut loquimur in casibus.* & Barto. secuti sunt Bald. *in l. pen. n. 4. communi diuid. in l. solemnibus, nu. 3. C. de rei vend. & in l. 1. nu. 38. C. qui admitti.* & ibidem Dec. *in tertia lectura, nu. 78. in fin.* Alexand. *in consi. 179. num. 6. lib. 7.* Ruin. *in rubr. ff. de soluto matrimon. n. 196.* & Balb. *in d. tract.*

BIU Cujas

d.tract.de præscript.in 3.parte,q.10. nu.7.vers.aut vero & tertio. Vasqu. *in commentariis controversiarum illustrium, cap. 58. n. 12.* & alios plures refert Tiraqu. *in tract.de præscript.§.1.gloss.4. versic. & hæc quidem.* Exemplum hujus casus afferri potest secundùm Bald. *in d.l.solemnibus,num.3.* Quidam possedit rem meam pro qua me sciente & patiente per decennium præstitit censum. Hæc mea patientia non facit,ut præsumatur titulus censuarius pro ipso possidente. Est aliud exemplum quod commemoravimus suprà hoc libro *in præsumpt.8. n.35.* Ea ratione ii moti sunt, quod non sufficit hoc casu titulus præsumptus:sed requiritur titulus verus, & possessio vera, vel titulus putativus causatus justo errore, *l.Celsus. ff. de usucap. & l.nullo. C.de rei vend.* Et accedit text. *l.quam Tuberon. §. alia causa,primo resp. ff.de peculio,* ubi sola patientia non præsumitur concessa administratio. Et confert, quòd ubi nulla procedit causa & titulus,præsumptio formari non potest:cum illa ab aliquibus circunstantiis, & conjecturis deducatur,ut in specie docuit Bald. *in d.l. pen.n.4.C.communi divid.* & idem sensit ipse Bald. *in l.licet,n.2.vers.aut patientia non habet.C.de jure deliber.* Dissentiunt tamen à prædictis multi congesti à Tyraq. *in loco præallegato.*

Declaratur primò, ut non habeat locum, quando
95 † is usus est de re illa,causa servituris sibi debitæ. Ita Castren. *in d.l.servitutis,in fin. ff.de serv.* Salic. *in l. si certis annis,in fin.* & ibid. Alex. *in fin.C.de pactis,* idem Alex. *in consi.108.ad finem lib.2.* & Balb. *in d.tract.de antiq.temp. in prima particula tertiæ partis principalis, quæst.nu.8.*

Declaratur secundò, ut procedat hic casus, in pa-
96 tientia decennali:secus verò † in patientia longissimi temporis. Ita Imo. *in c.pervenit,col.3.de censib.* Alex. *in l.sciendum,col.4. de verb.oblig.* Cur. Sen. *in cons. 76. super motivis,col.2.* & Balb. *in d. qu.10.n.27. ver. hanc conclusionem.* Idem sensit Cravet. *in tract. de antiquit. tempor.in 3.parte principale, in prin. n.23.*

Ita & multò magis in patientia,cujus initii memoria non est in contrarium ut tradit Fel. *in c. ex officii. col.5.in quarta limit.de præscrip.* qui scribit hoc casu allegandum esse titulum: qui deinde probatur cursu ipso immemoriali. Verùm à Feli. rectè dissentit Cravet. *in tract.de antiq.temp.in secunda particula quartæ partis principalis, n. 58.*

97 Quartus est casus,quando agitur de præsumendo † titulo liberatorio à lucro odioso contra patientem,de cujus magnò præjudicio tractatur. Hoc casu titulus iste liberatorius præsumitur decēnali patientia. Exēpli gratia quando maritus per decennium distulit petere alimenta atq; interesse dotis sibi non numeratæ. Hæc sanè patientia decennalis præsumi facit titulum liberatorium à lucro hoc sive interesse odioso contra maritum. Ita Bart. *in d.l.cum de in rem verso,n.7.ver.si vero tractatur de præsumendo.ff.de usuris,* quem secuti sunt multi à me congesti suprà hoc libro, *in præsum. 25.n.2.* ubi hanc opinionem adversus alios multos probavi.

Quintus est casus, quando agitur de præsumendo
98 titulo liberatorio,à lucro † favorabili contra patientem de cujus magno præjudicio agitur. Hoc in casu non præsumitur longi temporis cursu titulus ex sola ipsa patientia. Ita Bart. *in d.l cum de in rem verso,n.7. vers.aut de liberatione lucri,ff.de usuris.* Et Bartolum secutus est Fulgos. ibid. *n.7.* & Balb. *in d.tract.de præscrip.in prima parte tertiæ partis principalis,q.10.n.12 vers.tertiò limitatur,* qui inquit,diversum esse,quando cum ipsa decennali patientia, alia concurrunt.

99 Sextus est & ultimus casus † in beneficialibus. Hoc enim in casu non sufficit decennalis patientia,ad præsumendum aliquem titulum. Sed plura requiruntur, quæ explicat post alios Gomes. *In regula Cancellariæ de triennali possessore, q.26.col.7. vers. secundus casus,* ubi ad rem alia scripta.

PRÆSVMPT. CXXXII.

Solemnitas intrinseca & extrinseca, quando & quomodo,vel temporis cursu,vel alia ex causa præsumatur in contractibus, aliisque actibus inter vivos, diligens explicatio.

SVMMARIA.

1 *Solemnitas alia intrinseca est, alia extrinseca.*
2 *Solemnitas intrinseca quid secundum Bar. & alios.*
3 *Solemnitas extrinseca quid.*
4 *Solemnitas obligationis intrinseca præsumitur.*
5 *Fidejussio sine stipulatione non consistit.*
6 *Videtur, verbum,præsumptionem significare.*
7 *Investitura includit præsentiam.*
8 *Iuraſſe qui dicitur,præsumitur servatis solemnitatibus.*
9 *Monachum qui se asserit, præsumitur esse justæ ætatis.*
10 *Notarius asserens scripturam suam authenticam esse, de ea rogatus præsumitur.*
11 *Solemnitas intrinseca adhibita præsumitur, iis etiam in contractibus,qui solum jure speciali sustineri possunt.*
12 *Dotis incertæ promissio speciali quodam jure valet, & mediante stipulatione facta præsumitur.*
13 *Actus ut sit firmior, interpretatio in dubio sumitur.*
14 *Solemnitas obligationis intrinseca præsumitur,etsi verba ad tempus præteritum referantur.*
Idque non solum in actu principaliter gesto,sed etiam in actu enunciato, n. 15.
Item & in præsumptione materiali, n. 17.
Nec refert utrum præsumptio hæc allegetur, n. 20.
Fallit ubi contrariæ probationes extant, vel efficacior aliqua præsumptio, n. 21.
Aut verbum aptum significare solemnitatem, naturæ actus repugnat, n. 24.
Vel actus probetur testibus, n. 25.
Item & eo casu,quo lex requiritur, ut solemnitas intrinseca probetur,non enim tunc præsumptio sufficit, sed testis aut scriptura est necessaria, n. 26.
Vel quando lex requirit actum,cum certa solemnitate fieri in scriptis ad finem probandi, n.27.
16 *Instrumenti exequutione contra fidejussorem petita, juxta dispositionem statuti, instrumentum debiti principalis, producere non est necesse.*
18 *Emptionis contractus sine pretio non consistit.*
19 *Affirmans aliquid, dicitur affirmare omnia præcedentia, sine quibus actus non consistit.*
22 *Instrumenti contra tenorem alia probatio non admittitur, quam per aliam scripturam.*
23 *Solemnitatis contra præsumptionem,non sufficit probatio per testes.*
Solemnitas extrinseca adhibita non præsumitur, etsi in actu expressa sit, nullo temporis cursu extante,isque qui asserit, in possessione ipsius actus sit,n.28.
Idque locum habet, etiamsi extrema probata essent, non tamen præsumuntur media extrinseca, numero 31.
Similiter etiam in solemnitate, quæ communiter consuevit interponi, n. 32.

Fallit

BIU Cujas

Fallit tamen, si in actu enunciata fuit, & verosimiliter tunc adhiberi potuit, n. 33.

Idem si huic solemnitati non enunciatæ partes potuerint renunciare, n. 34.

Vel si is contra quem allegatur, nil opponat, n. 35.

Aut illa enunciata sit à viro summæ fidei & probitatis, num. 36.

Si præsertim de modico præjudicio ageretur, n. 38.

Idem si adversarius qui convenitur, contractum neget, & de mendacio fuerit convictus, n. 39.

Aut juramentum sit in ipso contractu adhibitum, omnia solemniter acta esse, n. 40.

Vel agatur de solemnitate tacita quæ in expressa includitur, nu. 41.

Item ubi ex aliqua clausula contractus potest colligi solemnitas totius, n. 43.

Fallit etiam in actu confirmato, qui solemnis præsumitur, nu. 44.

29 *Persona extrinseca non præsumitur.*

30 *Solemnitas extrinseca est quid facti.*

37 *Ordinatus ad sacerdotium præsumitur solemniter promotus, quando Ordinarius est vir spectabilis, & magnæ probitatis.*

42 *Ordines minores sub majoribus includuntur.*

45 *Solemnitate extrinseca in ipso actu non enunciata, eam tamen allegante in possessione ipsius actus existente, decem annorum cursu, inter quos præsumatur.*

46 *Clericus per decennium in pacifica possessione beneficij consistens, cur præsumatur solemniter promotus & ordinatus, n. 47.*

48 *Emphyteuticam rem, tanquam emptam consensu domini decem annorum cursu possidens, contra dominum negantem, solemnitatis, & consensus adhibiti, præsumptionem habet.*

49 *Unionis duarum Ecclesiarum solemnitatem præsumi cursu decennali, existente in possessione, ei qui unionem allegat contra prælatum negantem ea solemniter factam.*

50 *Census reservationem factam à patrono Ecclesiæ, vel capellæ, præsumi factam solemniter, concurrente, cum ipsa quasi possessione longo tempore.*

51 *Ecclesiæ vel capellæ in constructione, præsumi adhibitum Episcopi consensum, si in ea per decennium divina celebrata fuerint.*

52 *Immunitas à Principe solemniter concessa præsumitur, existente eo qui se immunem gerit in decennali quasi possessione.*

53 *Immunitate & exemptione concessa ab Episcopo, cursu decennii Pontificis confirmatio adhibita præsumitur.*

54 *Solemnitas extrinseca enunciata in ipso contractu, si de re modica & levi præjudicio contentio sit, decennij cursu illa præsumitur, absque ulla possessione, vel quasi.*

Et quid si de magno præjudicio agatur inter contrahentes, vel eorum successores, ubi recitantur opiniones, n. 55. 56. & seq.

61 *Solemnitate extrinseca, in ipso actu non enunciata, eam tamen allegante, in possessione existente, quanto temporis cursu præsumatur.*

Recensentur opiniones, n. 62. 64. 65. 66.

63 *Ius tertii, lex tollit difficilius, quã ipsiusmet cõtrahẽtis.*

67 *Solemnitatem extrinsecam concurrente possessione præsumi per lapsum decennii, & quando non procedat n. 70. multis seq.*

68 *Pacto proprio difficilius contravenire quis potest, quàm alieno.*

69 *Præsumptio juris, & de jure probationem in contrarium admittit, confessione ejus pro quo ipsa extat.*

71 *Licentia summi Pontificis in alienatione bonorum Ecclesiæ, neque 30. annorum cursu præsumitur.*

73 *Dispensatio quia est contra jus commune, cursu temporis an præsumatur. Et quid in antiquis, n. 75.*

74 *Iuramentum suppletivum defertur quando pro eo qui jurare velit, extat præsumptio.*

76 *In unione beneficiorum requisitam solemnitatem, cursu temporis adhibitam præsumi.*

82 *Præsumptiones duas in eodem actu concurrere, à jure non conceditur.*

84 *Præsumptio ut cedit veritati, ita efficaciori etiam præsumptioni.*

85 *Præsumptio orta à diuturnitate temporis admittit probationem in contrarium.*

88 *Emphyteusis probari quidem per scripturam debet, diuturnitate temporis interveniisse satis probatur.*

89 *Unione in Ecclesiarum, & ordinum collatione temporis ob diuturnitatem scriptura præsumitur intervenisse.*

94 *Agere non valenti, nulla currit præsumptio.*

DE titulo, & causa, hoc est, de substantia obligationis, disseruimus superiore præsumptione, nunc de solemnitate, nempè de quadam ipsius obligationis qualitate agendum est. Distinguũt interpretes uno ore omnes *in l. sciendum, ff. de verb. oblig.* solemni-
1 tatem † aliam esse intrinsecam, aliam verò extrinsecam. Ita sanè Bartol. ibidem *num.* 2. Alexand. *num.* 12. Iason *num.* 11. & reliqui omnes, quos infrà longa serie commemorabimus. Solemnitatem intrinsecam esse
2 scripsit præcitato in loco Bart. *in tertia oppos.* quæ † ex natura verborum prolatorum comprehenditur. Et Bart. secuti sunt reliqui, teste Iasone. Albericus verò dixit, solemnitatem intrinsecam esse quid facto adhærens, unde, posito facto ponitur solemnitas quæ inest de jure ipsi facto. Et Alberico non dissentit Ias. *in d. l. sciendum, num.* 1. *in fin.* etsi ipse alienam descriptionem hujus solemnitatis commemoret. Et uno verbo dicamus solemnitas intrinseca inest actui, illumque concomitatur legis dispositione ex natura verborum absque aliquo hominis facto. Cùm enim actus ponitur, solemnitas ipsa significatur: sicuti quando dicimus aliquem fidejussisse: statim affirmamus stipulationis solemnitatem inesse, natura & significatione verborum, secundùm legis dispositionem *l. blanditus. Cod. de fidejuss.* Et apertius exemplum in stipulatione, quæ ubi pronunciatur, statim dicimus præcessisse interrogationem & subsecutam fuisse responsionem: Cùm sine illis stipulatio dici non possit. *l. 5. §. stipulatio. ff. de verbo obligat.* alia exempla suo loco infrà commemorabimus.

Solemnitas verò intrinseca est, secundum Albericũ præcitato in loco, quid facti separati ab eo actu, cui adhibetur: unde ex uno ad aliud non infertur: & uno posito, non ponitur aliud. Possumus etiam manifestiùs
3 dicere solemnitatem † extrinsecam esse illam, quæ est extra actum ipsum, & actus ipse sine ea, in se stare potest: tametsi lex, actum ipsum, ut minus solemnem non approbet, sicuti dicimus in casu *l. quacunq; §. ult. ff. de publ. in rem actio.* ubi si contraxi cum pupillo absque tutoris auctoritate, & decreto Prætoris, sicuti lex ipsa requirit, contractus dicitur in esse productus, attamen lex ipsa non approbat, imò nullum esse decernit, ob illius solemnitatis defectum. Cùm itaque duæ sint solemnitatis species, etsi Ioan. Coras. Æmilius Ferret. *in d. l. sciendum,* scripserũt commentitiam esse hanc Doctorum distinctionem, duo etiam hìc capita constituimus, quorum primũ versabitur circa solemnitatem intrinsecam præsumendam, secundum

verò

BIU Cujas

verò circa extrinsecam.

Primo in capite de intrinseca solemnitate regulam
4 constituimus, † illam præsumi. Ita Bartol. *in d. l. sciendum. num.* 2. & Angel. *colum.* 4. *ver. ex prædictis.* qui regulam sic esse constituendam manifestè scripserunt. Sic & Aretin. ibidem *in summario.* Alexand. & Iason *num.* 1. *& num.* 24. & Felin. *in cap. sicut. n.* 37. *de sent. & re jud.* & probatis text. *d. l. sciendum.* ubi si quis scripsit se fideiussisse, videntur omnia solemniter acta: hoc
5 est interposita stipulatio, sine qua fideiussio † non consistit. *l.* 5. §. *satis acceptio. ff. eo. de verb. obligat. l. blandatus, C. de fideiuss. &* §. *ultim. in Instit. eo.* Illud enim
6 verbum, † videtur, *in d. l. sciendum.* significat præsumptionem, non autem fictionem: sicuti ibi omnes intelligunt, & artigimus suprà *libro primo, quæstio.* 10. *nume.* 3. etsi Alciat. ibidem *nume. tertio*, existimauerit, significare interpretationem, quæ tamen verè nil à præsumptione differt, ut post Baldum, & alios scripsi suprà *in libro primo, quæst.* 27.

Secundò regulam hanc probat text. *l.* 1. *C. de contrahen. & commit. stipul. cum l. sancimus. C. de verbo. sign.* vbi si dictum est, aliquem cauisse, præsumitur adhibita stipulatione, quę est intrinsecæ eius solemnitatis, promisisse.

Tertiò *in l. jurisgentium.* §. *quod ferè. ff. de pactis.* quo loci idem dicitur de verbo, spopondisse.

Quartò *l. lecta. ff. si certum pet. & in* §. *si scriptum. in Institu. de inutil. stipulat.* vbi idem de verbo promisisse. Qua de re scripsi suprà hoc libro *in præsumpt.* 41. *& in consi.* 259. *num.* 17. *lib.* 3.

Quintò confert text. *c.* 1. *de cler. per saltũ promo.* quo loci asserens se presbyterum, præsumitur prius factus Diaconus, cùm presbyteratus ordo illum includat.

Hinc respondit Oldra. *in consi.* 217. quod affirmans se inuestitum, præsumens quòd præsens fuerit: Cùm
7 † inuestitura includat præsentiam: & Oldrad. secuti sunt Ioan. Andr. *in additio. ad Specul. in titu. de emphyteusi.* §. 1. *versi. nunc formã.* & Alciat. *in d. l. sciendum, n.* 8. *de verb. oblig.* & alios refert ac declarat Brun. *in tra. de forma & solemnitate. in tit. de probatione & præsumptione formæ, & solemnitatis, colu.* 12. *vers. septimo fallit.*

Huc etiam pertinet, quòd si quis dicit se vxorem duxisse, omnia fecisse præsumitur, quæ matrimonio contrahendo sunt necessaria, *l. cui fuerit. ff. de cond. & demonstr.* vbi Soc. *in secun. notat.* Alciat. *d. l. sciendum, nu.* 8. Confert etiam, quod si scriptum est aliquem iu-
8 rasse, * præsumitur id fecisse seruatis solemnitatibus, vt respondit Alexan. *in consi. pen. lib.* 5. quem retulit & secutus Alciat. *d. l. sciendum, nu.* 8. *de verb. oblig.*

9 Accedit quòd qui se * monachum dicit eius ætatis esse præsumitur, cuius eum esse oportet, qui vult esse monachus. *c. in præsentia. C. de probatio.* & ibidem Felin. & Alciat. *præcitato in loco.*

10 Huc facit quòd si notarius † asserit scripturam suam esse authenticam, præsumitur quòd fuerit de ea rogatus. Cùm authentica illa dici non possit nisi de ea rogatus sit. Ita Card. *in c. Albe. colum.* 2. *de testib.* & Felin. *in c. sicut. num.* 37. *& sent. & re ind.*

Extenditur primò hæc regula, ut locum etiam ha-
11 beat in contractibus, † qui solùm iure speciali sustineri possunt. Nam & in his solemnitas intrinseca præsumitur obseruata, & adhibita. Ita Ias. *num.* 3. qui & Romanum recenset, & Alcia. *num.* 9.

Exemplum afferunt in contractu dotis: Nam etsi jure quodam speciali, & fauore dotis, valet promissio
12 dotis † incertæ. *l. cum post.* §. *gener. ff. de iure dot.* attamen si in instrumento scriptum legitur, aliquem promisisse dotem, præsumitur atque intelligitur median-

te stipulatione, *l.* 1. *C. de dotis promissio.* Et hoc quidem procedit, etiamsi potuit ea solemnitas non includi iure speciali, verbi gratia, speciali fauore dotis admittitur fideiussio, pacto nudo. *l. ult. C. ad Velleian.* si ergo reperitur scriptum, aliquem fideiussisse in causam dotis talis mulieris, adhuc præsumitur per stipulationem promisisse, etsi pacto nudo valere potuit fideiussio hæc, Iason *in d. l. sciendum. n.* 3. & Alcia. *num.* 10. Ita etiam Brun. *in tracta. de forma, & solemnitate. in tit. de probatio. & præsumptione formæ, & solemnitatis. col.* 3. *versi. & prædicta reg.* qui alios recensent. Ea ratione vsi sunt, quia in dubio sumitur interpretatio, ut actus
13 † sit firmior. *l.* 3. *ff. de testam. milit.* qua de re disseremus infrà *lib.* 6. *in præsumptio.* 8. vbi explicabimus, quando sumatur præsumptio pro validitate actus.

Extenditur secundò ut locum habeat hæc præsum-
14 ptio, † etiamsi verba ad tempus præteritum referantur, ut si notarius in instrumento scripsit, partes ipsas suas confessiones affirmasse, quòd interuenerit fideiussio. Nam & tunc præsumitur solemnitas intrinseca stipulationis. Ita latè Iason *in d. l. sciendum, num.* 4. *de verb. oblig.* post Angel. ibi. *colum.* 1. & sequitur ibidem Alcia. *num.* 12. reiecta contraria opinione Baldi Nouelli. *in tract. de dote, in sexta parte principali, in undecimo priuilegio.* Hanc tamen traditionem intelligit Iason *qui suprà, n.* 5. nisi simpliciter dictum sit, aliquem fuisse nominatum fideiussorem. Non enim sequitur, quòd per stipulationem promiserit.

Extenditur tertiò, ut procedat hæc regula, & præ-
15 sumptio, non solùm in actu principaliter † gesto, sed etiam in actu enunciato, ut putà, si aliquis actus enunciatur in instrumento, vel in alia obligatione quàm in principali. Nam adhuc actus ille enũciatus præsumitur solemnis, quoad solemnitatem intrinsecam, verbi gratia, si in instrumento fideiussionis separatim præstitę, fit mẽtio debiti obligationisque principalis: probat debitum principale, ita quòd dici non potest fideiussio præstita sine causa, & fideiussio ipsa præsumitur solẽniter præstita, adhibita stipulatione, sicuti si unà simul cum principali fuisset præstita. Ita Bartol. *in d. l. sciendum. in prin.* & ibidem Angel. Imol. Castrens. Aretin. *nu.* 3. & Brun. *in tract. de forma & solemnitate. in tit. de probatione & præsumptione formæ, & solemnitatis, colu.* 4. *vers. secundo ampliatur.* Et hinc prædicti inferunt,
16 quod si petatur executio † instrumenti contra fideiussorem, juxta statuti dispositionem, necesse non erit producere instrumentum debiti principalis cùm satis sit, quod eius mentio fiat in ipso instrumẽto fideiussionis. Quam sentẽtiam probarũt etiam Bald. *in Auth. si quis in aliquo, col.* 2. *C. de eden.* Angel. *in* §. *& hoc insuper, in aut. ut sponsal. larg.* Floria. *in l. inde Neratius.* §. *ult. ff. ad l. Aquil. & in l. ab ea parte, ff. de prob.*

Extenditur quartò, ut locum habeat hæc regula, &
17 præsumptio, in solemnitate † (ut nostri appellant) materiali, ut si quis dicat se aliquid vendidisse, præsumitur hic constitutũ fuisse pretium. Ita glo. *in c. de simo. & in c. ad quæstiones, de rerum permuta.* Iason *in d. l. sciendum, num.* 24. post Comens. & Alexand. *ibi.* sic & Aretin. *numero* 2. & Alciat. *num. decimoquinto*, qui dixit hanc esse substantiam, non autem solemnitatem, & latè Brun. quem mox referam. Et huius sententiæ
18 ratiò est, quia cùm sine † pretio non consistit contractus iste emptionis & venditionis. §. *pretium. Instit. de emp. & ven.* sequitur, quod asserens vẽditionẽ, dicitur etiam affirmare pretium interueniisse. Qui enim ali-
19 quid † affirmat, affirmare dicitur omnia præcedentia, sine quibus actus non cõsistit *c. cùm super, de confessis.* vbi Bald. & Imol. Hæc tamen extensio intelligitur, nisi

BIU Cujas

contingat disputatio principaliter de justo ipso pretio. Nam tunc non sufficit hæc implicita confessio, sed probari debet justum ipsum pretium, vt declarant Bartol. *in d.l. sciendum, num.2.* Crot. *num.28.* Iason. *num. 4.* & Alciat. *num. 15. in fin.* Quibus accedunt Felin. *in c. sicuti. colum. vltim. versicu. fallit quartò*, & Brun. *in tract. de forma & solemnitate. in tit. de probatione & præsumptione formæ & solemnitatis. colum. 4. ver. prædicta regula.*

Extenditur quintò, ut procedat hæc regula etiamsi
20 † præsumptio hæc non allegetur. Ita Abbas *in c. ultimo, colu. 9. versi. sed quæro, an sit necesse. de præscrip.* Aretin. *in cap. testimonium. colu. 7. ver. & superius. de testib.* Felin. *in cap. cum ordine, colum. penult. de rescriptis.* & Brun. *in d. tit. de probatione formæ & solemnitatis, col. quarta, vers. quartò ampliatur.*

Declaratur primò hæc præsumptio, ut locum non
21 habeat, quando † extant contrariæ probationes, vel efficacior aliqua præsumptio. Siquidem aduersus præsumptionem hanc admittitur contraria probatio. Ita tradunt Iason *in d.l. sciendum, nu. 7. & nu. 10.* post glo. & Bart. *ibid.* & Alciat. *num. 20.* idem affirmarunt Abb. *in cap. sicut. colum. ultim. de senten. & re judi.* & Brun. *in tracta. de forma & solemni. in tit. de probatione & præsumptione formæ & solemnitatis, col. 8. versi. octauò limitatur.* Et scribunt prædicti facilius probari posse contra solemnitatem, quod scilicet non fuerit adhibita quam contra ipsum tenorem instrumenti. Nam
22 contra tenorem † instrumenti non admittitur probatio nisi per aliam scripturam. *l. generaliter. C. de non numer. pecu.* sed contra solemnitatem seu solem-
23 nitatis † præsumptionem, sufficit probatio per testes. Ita glos. *in l. jurisgentium. § quod ferè. ff. de pact.* cumaliis congestis à prædictis Doctoribus. Crotus tamen *in d.l. sciendum, num. 55.* scribit hanc esse præsumptionem juris & de iure, & ob id non posse probari contrarium. Quod uerum non est.

24 Declaratur secundò, ut non procedat, † quando verbum alioqui aptum significare solemnitatem intrinsecam repugnaret naturæ actus: ut putà si verbum promitto, poneretur in contractu innominato, ut est permutatio. Nam tunc non præsumeretur solemnitas intrinseca, nempè stipulatio. Ita Alexand. *in d.l. sciend. colum. 1.* & Brun. *in d. tit. de probatione & præsumptione formæ & solemnitatis, colum. 5. versi. tertiò fallit.*

25 Declaratur tertiò, ut non procedat, † quando actus ipse probatur testibus. Nam tunc solemnitas intrinseca, non præsumitur eo in actu adhibita. Ita Bart. *in d. l. sciendum.* vbi Alexan. *nn. 12.* Ias. *num. 24. ver. secundò limita. & nu. 29.* Felin. *in d. c. sicut. colum. pe. ver. fallit. tertio. de sent. & re jud.* & Brun. quem mox referam, *ver. septimò limitatur.*

26 Declaratur quartò, ut non procedat, quando † lex requirit, quod solemnitas ipsa intrinseca probetur: tunc non sufficit præsumptio, sed requiritur probatio per testes, vel scripturam. Ita Roma. *in d.l. sciendum.* & ibidem Alex. *num. 12.* Cro. *num. 11.* & Iason *nu. 26.* Existimo rationem esse, quia etsi lex præ oculis habeat ipsam præsumptionem juris, quæ alioqui sufficit: attamen ea non contentatur, dum requirit probationem. Brunus *qui suprà.*

Declaratur quintò, ut locum non habeat, quando
27 lex † requirit actum fieri cum certa solemnitate in scriptis ad finem probandi. Nam tunc non sufficit præsumptio iuris: sed requiritur ipsa scriptura. Ita Rom. *in l. sciendum. in fine.* & ibidem Iason *nu. 27.* Felin. *in d. c. sicut. num. 38. col. pen. ver. fallit secundò.* & Brun. *in d. titul. de probatione & præsumptione formæ & solemnitatis, colum. 6. versi. quinto limitatur.* & Alcia. *in d.l. sciendum, numero 25.*

Secundum est huius disputationis caput, quod versatur circa solemnitatem extrinsecam. Quo sanè in capite distinguendi atque constituendi sunt aliquot casus.

Primus est, quando solemnitas fuit expressa in
28 actu: sed nullus † extat temporis cursus, etsi is, qui asserit solemnitatē extrinsecam adhibitam in actu fuisse, est in possessione ipsius actus: sicuti quando quis non multo tempore emit à minore vel ab Ecclesia, & asserit requisitas à lege solemnitates in contractibus minorum & Ecclesiæ fuisse adhibitas. Hoc in casu, nō præsumitur adhibita hæc solemnitas. Ita scribunt Bar. *in d.l. sciendum, num. 4.* & ibidem Alexan. *nu. 26.* & Ias. *nu. 12. vers. quartò adde.* qui de solemnitate adhibenda in alienatione bonorum Ecclesiæ sic docuit ex sententia Alex. *in consi. 174. lib. 4.* & Brun. *in tract. de forma & solemnitate. in tit. de probat. & præsump. solemnitatis & formæ. col. 9. ver. circa aliam regulam.*

Et horum traditionem & doctrinam probat *d.l. quæcunq; § ult. de publica in rem actio.* Nec repugnat quod illo in casu requiratur probatio, ad hunc effectum, ut emptor ipse non dicatur dolo emisse, sed bona fide, sicuti Iurisconsultus innuere videtur. Nam respondetur, quod si solemnitas illa præsumeretur, cessaret etiam doli suspicio: Requiritur ergo probatio illa adhibitæ solemnitatis: quia ea probata, tollitur doli præsumptio: & inducitur bona fides. Probatur & hæc sententia text. *l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus.*
29 *ff. de verbor. oblig.* quo solemus dicere personam † extrinsecam non præsumi. Confert & tertiò ratio, quod
30 cùm solemnitas † extrinseca sit quid facti, & facta non præsumantur, *l. in bello, §. factæ. de captiuis & post lim. reuer.* præsumi hæc solemnitas non debet.

Extenditur primò hic casus, ut locum etiam habeat
31 quando † extrema essent probata. Nam nec tunc præsumerentur media extrinseca, ut si probatum est beneficium patronatum vacasse, & clericum ab Episcopo institutum. Non tamen præsumitur mediū, hoc est præsentatio à patrono facta. Ita Rom. *in d.l. sciendum. quæst. 9.* & idem Crot. *n. 15. ver. secundo procedit.* Quod egregiè declarat Euerard. *in loco ab extremis. nu. 3.*

Extenditur secundò, ut locum habeat etiam in so-
32 lemnitate, † quæ consueuit communiter interponi & adhiberi. Ita Ias. *in d.l. sciendum, nu. 22. de verbor. obli.* & Felin. *in c. sicut. nu. 36. ver. fallit sexto. de senten. & re jud.* Brunus *in d. tit. de probatione & præsumptio. formæ. colum. 9. versi. item ampliatur, & col. 12. versi. septimo fallit.* & Crot. *in d.l. sciendū, n. 20. versi. ultimus casus*, qui reiiciunt Baldi & Aretini contrariam opinionem quos secutus est Alciat. *in dict. l. sciendum, in fine.*

Declaratur primò hic casus ut non habeat locum,
33 quando solemnitas ipsa fuit expressa seu enūciata in actu: & eo tempore confecti actus verisimiliter adhiberi illa potuit. Nam tunc præsumitur: secus verò quando solemnitas eo tempore interuenire non potuit, qua de re dicemus infrà, & tradit Grammat. *in decis. 79. n. 17.* & declarat Ias. *in d.l. sciendum, num. 14. de verb. oblig.* qui dixit, requiri enunciationem claram & specificam, ita quoque Felin. *in c. sicut, n. 17. de sent. & re judi.* qui refert multa exempla.

Declaratur secundò, ut nō procedat hic casus quan-
34 do † huic solemnitati non enunciatæ partes ipsæ renunciare potuerunt. Nam tunc etsi solemnitas interuenire non potuerit: attamen præsumitur. Ita Bart. *in d.l. sciendum.* & idem Ias. *num. 15. versi. secundo limitat.* & Brunus *in tract. de forma & solemnitate. in tit. de*

probatione

BIU Cujas

probatione, & præsumptione formæ.co.9.ver.secundo limitat.& Curt. Iun.*in Auth.siquis in aliquo,num.52.C. de edend.*

Verùm hæc declaratio non multum ad rem pertinet, quia ex quo solemnitas non potuit eo tempore interuenire, præsumi non potest adhibita. Concedo quidem præsumi illi renunciatum ob id, quod eam non adhibuerunt,& renuntiare ei potuerunt.

Declaratur tertiò, ut non procedat, quando is con-
35 tra quem allegatur solemnitas hæc extrinseca † nil opponit, nec contra dicit negando adhibitam. Nam tũc præsumitur adhibita, sic Ioan. Andr. *in c. cùm dilectus. de consuetud.* Roma.& Alex. *in d.l. sciendum.*& ibidem Ias. *num.15.versicu.ultra eum.* Idem quoque respondit Castrens. *in cons.202. In causa confinium, num.3.& nu. 4.lib.1.* Matthe. *notab.12.* Ruin. *in consilio 23. num.20. lib.5.* Socin. Sen. *in consil. 270.colum.3.versi.& hoc maximè quia. lib.2.* Felin. *in cap. sicut. nu.28. versi. fallit secundò. de senten.& re judicat.* Brun. *ubi suprà versic. tertio limitatur.* Crauet. *in tracta. de antiquit. tempor. in tertia parte principali, in prin. nu.26. vers. sed ualdè dubito.* & Alciat. *in d.l. sciendum, num.30.*

Declaratur quartò, ut locum non habeat hic casus,
36 quando solemnitas hæc extrinseca fuit † enunciata, à viro summæ fidei & probitatis. Nam tunc illa adhibita præsumitur. Ita Abb. *in c. nisi essent, in primo notab. de præb.* Ias. *in d.l. sciend. nu.19. de verbo. obligat.* & ibidem prius Crot. *num.18.* deinde & Alciat. *num.30.* Brun. *in tractat. de forma & solemnitate intitul. de probatione & præsumptio. formæ & solemnitatis. col.13. versicul. undecimo limitatur.* & copiosè comprobat Tyraquel. *in tracta. de pœnis legum, causa 51. num.50.* Et ad rem pertinet, quod auctoritate Abbatis *ind. c. nisi essent.* tradit Crauet. *in tract. de antiq. tempor. in pri. parte princip. in septima partic. quæ incipit. Quid in libro officialis, n.15.* Cum dixit, ordinatum ad sacerdotium, præsumi so-
37 lemniter promotum, quando † ordinans est vir notabilis, & magnæ probitatis. Et eiusdem sententiæ recenset Crauet. Socin. Sen. *in cõsil. ducentesimo septuagesimo, col.3. lib.2.* & idem scripsit Tyraqu. præcitato in loco, *num.51.* Hanc tamen declarationem intelligunt Felin. *in d.c. sicut. nu.34. de sent.& re judic.* & Cro. *in d.*
38 *l. sciendum, nu.18.* procedere † quando agitur de modico præiudicio: sicuti verè exempla ipsa, quibus præcitati Doctores utuntur, significant, & multorum auctoritate Tyraquel. *in d. causa 51. num.13.*

Declaratur quintò, ut non procedat, quando aduer-
39 sarius, qui conuenitur ex contractu, † negauit ipsum contractum, & deinde de mendacio fuit conuictus. Nam tunc in eius odium & pœnam præsumitur solemnitas ipsius contractus. Ita post Bal. Aluar. & Aret. quos recensẽt, scripserunt Crot. *in d.l. sciendum, num.20.* & ibidem Ias. *numero 20.* Brun. *in tractat. de forma & solemnita. in titul. de probatione & præsumptione formæ & solemnitatis. colum.12. versicul. quinto limitatur.*

Declaratur sextò, ut non habeat locum hic casus,
40 quando in ipso contractu adhibitum fuit † iuramentum, quod omnia fuerunt rectè & solemniter gesta. Ita Ias. *in d.l. sciendum, num.22. de verb. obligat.* & ibidẽ Alciat. *in fin.* & Brun. *in d. tit. de probatione & præsum. formæ & solemnitatis, colum.13. vers.9. limitatur.*

Declaratur septimò, ut locum non habeat, quando
41 agitur de solemnitate tacita, quæ includitur † in expressa. Ita Bal. *in l. solemnibus. C. de fide instr.* cum dixit, quod si testis affirmat, se fuisse præsẽtem publico examini alicuius doctorati, præsumitur etiam priuatum examen præcessisse, cum sub publico includatur priuatum. Et Bald. secutus est Brun. præcitato in loco *colum.14. vers.17. fallit.* qui affert & exemplum sacrorum
42 † ordinum, quorum minores includuntur sub maioribus.

Declaratur octauò, ut non habeat locum hic casus,
43 quando ex aliqua clausula contractus † potest colligi solemnitas totius. Ita Bal. *in l. iurisgentium, §. quod fere in secũdo nota. ff. de pactis.* cum dixit, quod ob ultimam clausulam adhibitam in instrumento, totus contractus præsumitur solemnis. Idem respondit Imola *in cons.86.* qui de dictione & clausula, & cætera, ita censuit. Et hos secutus est Brun. *in tract. de forma & solemnitate, in titu. de probatione & præsumptione formæ & solemnitatis. col.15. vers.18. fallit.*

Declaratur nonò, ut non procedat hic casus in actu
44 † confirmato. Nam his solemnis præsumitur. Ita gl. & But. *in c. quod sicut de elect.* quos secutus est Brun. *in loco supra allegato, vers. ultimo limitatur.*

Secundus est casus, quando solemnitas hæc extrin-
45 seca † non fuit enunciata in ipso actu: sed tamen allegans illam interuenisse, est in possessione ipsius actus, & res agitur solum inter eum, qui solemnitatem adhibere debuit, & cum pro quo asseritur, interposita, & adest temporis cursus. Exempli gratia: Clericus possidet iam diu beneficium & ei ab Episcopo mouetur controuersia, quod non fuerit solemniter ordinatus & promotus, nec in beneficio institutus. Vel si Ecclesiæ Prælatus vult reuocare emphyteusim ab emptore, qui diu eam tanquam emptam consensu, & auctoritate ipsius Prælati possidet, & Prælatus negat consensum præstitisse. Hoc sanè in casu præsumitur adhibita solemnitas, si eam allegans, iam cursu decem annorum
46 possidet. Ita de † Clerico qui per decennium est in pacifica possessione beneficii, quod præsumatur solemniter ordinatus & promotus, respondit post Hostiens. Castrens. *in cons.202. In causa confinium, numero 3. lib.1.* quos secuti sunt Alexan. *in cons.79. num.4. lib.1.* Soc. Sen. *in cons.270. col.3. vers. sed si rectè, lib.2.* Ias. *in l. sciendum, n.17. ver.3. facit. ff. de verb. oblig.* Fel. *in c. sicut. n. 29. de sent.& re iud.* vbi *n.30.* manifestè dixit, sufficere hoc in casu tempus decennii. Dec. *in cons.222. n.6. ver. & idem dicimus & in cons.406 n.10.* Gozad. *in cons.11. n. 12.* Brun. *in tract. de forma & solemnitate, in tit. de probatione & præsumptione formæ, & solemnitatis, col.10. vers.*
47 *tertiò facit,* & Natta *in cõs.162. n.26. lib.1.* Et ratio est, † quia non est verisimile, quod Episcopus, qui visitare solet ecclesias, passus esset Clericum possidere beneficium, sine justo solemnique titulo. Nisi beneficium esset in loco, qui non potuit visitari, vel non fuit diu visitatus, negligentia Prælati, ut declarat Felin. *in d.c. sicut, nu.31. vers.4. aduerte.*

Est etiam simile (ut attigi) quando Prælatus alterve dominus directi vult reuocare rem emphyteuticam
48 ab emptore, qui eam diu possidet † tanquam emptam consensu ipsius domini, & is dominus negat præstitisse consensum. Hoc sanè casu solemnitas illa consensus adhibiti præsumitur cursu decennii. Ita Alexand. *in cons.111. colum. pen. lib.4.* Iason *in l. sciendum, n.17. versi. sexto facit. ff. de verbo. obligat.& in l. si certis annis nu.8. C. de pactis.* Brun. *in tract. de forma & solemnitate, in tit. de probatione, & præscriptione formæ, & solemnitatis, col.11. ver. septimo facit.* Chassan. *in con.11. n.84.* Soc. Iun. *in cons.22. nu.15. lib.1.* Tyraqu. *in tracta. de legibus connubial. in gloss.5.& in tracta. de præscriptionibus. §.1. gloss.4. ver.3.& versi.35.& versic.36.* sed Anto. Gabriel. *in libro 1. conclusionum. in tit. de præsumptionibus, conclus.1. num.12.* refert alios affirmantes, requiri cursum longissimi temporis.

BIU Cujas

Huc etiam facit quod dicimus, solemnitatem unio-
49 nis † duarum ecclesiarum, præsumi cursu decennali, existente in possessione seu quasi ipsius unionis eo, qui unionem allegat, negante Prælato ipsam unionem solemniter factã. Ita Cardin. *in Clem. 1. quæst. 9. de electio.* Roman. *in con. 275. colum. 1.* Alexand. *in cons. 219. col. 4. lib. 6.* Ias. *in d. l. sciendum, nu. 17. vers. quinto facit.* Felin. *in c. sicut. num. 29. vers. simile etiam notat. de sent. & re judi.* Brun. *in tract. de forma, & solemnitate, in titu. de probatione, & præsumptione formæ & solemnitatis, col. 11. vers. quinto facit.* & Crauet. *in tract. de antiqu. tempo. in tertia parte principali, in princip. num. 1. & in subsequenti particula, num. 25.* & idem *in consi. 258. num. 13. in fin.* & dicemus infrà *lib. 6. præsump. 81.*

Confert simile, de quo respondit Dec. *in consi. 174.*
50 *num. 5.* reseruationem census † factam à patrono ecclesiæ, vel capellæ præsumi factam solemniter, adhibito scilicet consensu Episcopi, concurrente cursu longi temporis, cum ipsa quasi possessione.

Est etiam simile quod dicimus, præsumi adhibitum
51 consensum Episcopi in † constructione hospitalis, Ecclesiæ vel capellæ, in qua celebrata fuerunt diuina per decennium, sicuti scripserunt Card. & Imol. *in cap. officij. de testam.* Roma. *in l. sciendum nu. 40.* qui manifestè dixit, requiri quasi possessionem, nempè diuinorũ celebrationem, cum ipsa temporis diuturnitate. Alex. *in consi. 219. num. 13. libro sexto.* Barba. *in consi. col. 3. & consi. 33. colu. prima. libro quarto.* Soc. Sen. *in consi. 270. colu. 3. in fin. versic. confirmatur quia. lib. 2. & in consi. 1. n. 2. lib. 3.* Rochus Curt. *in tract. de jure patronatus, in verbo, Ex eo quod de Diocæsani. quæst. 7.* Felin. *in cap. illud. colu. 3. de præsumpt. & cap. sicut. nu. 29. vers. simile est. de senten. & re judic.* Iason *in l. sciendum. n. 17. de verbo. obligat. & in l. si certis annis, num. 10. C. de pactis.* Ruin. *in consi. 108. num. 2. lib. 5.* Brunus *in tracta. de forma, & solemnitate, in titu. de probation. & præsumptione formæ, & solemnitatis. colum. 10. versicu. secundò facit.* Afflict. *in decisio. 368. nu. 54.* & Anton. Gabriel. *in lib. 1. conclusionum. in titul. de præsumptionibus, concl. 1. n. 9.* qui alios nonnullos commemorat. His accedunt Petrus Peckius *in comment. de testamentis coningum, lib. 3. cap. 5. nu. 3.* & Mascar. *in conclu. 416. num. 4.* & aliqua dicemus infrà *lib. 6. præsumptio. 79.*

52 Est prætereà simile, quod dicimus immunitatem † præsumi solemniter concessam à Principe, quando is, qui se immunem gerit, est in quasi possessione decennali ipsius immunitatis. Ita Rom. *in cons. 252. vers. circa tertium.* Barba. *in cons. 26. colu. 4. lib. 2.* Felin. *in c. sicut. n. 29. ver. hanc fallentiam. de senten. & re jud.* Ias. *in d. l. sciendum. num. 17. vers. 4. facit de verb. oblig.* Brunus in loco supra allegato *col. 11. vers. quartò facit.* Chassan. *in consi. 11. num. 86.* & Gabr. *in d. concl. 1. num. 34.*

53 Sic & de immunitate † & exceptione concessa ab Episcopo, quod præsumatur cursu decennij adhibita solemnitas confirmationis summi Pontificis responderunt Deci. *in consi. 152. col. ulti.* & Ripa *in lib. 1. respõsorum, cap. 7. nu. 13.* quos secutus est Crauet. *in tracta. de antiquit. tempor. in 1. particula tertiæ partis principalis, n. 27.* & Peckius *in d. cap. 5. nu. 3.* Est etiam simile, quod dicimus instrumentum authenticum ex originali sumptum & ita diu obseruatum, præsumi citata parte extractum. Ita Aret. *in consi. 37. col. pe.* Alexand. *in con. 101. col. 3. lib. 7.* & alios refert Tyraq. *in d. glo. 4. versic. 37.* qui refert contradicentes.

Tertius est casus, quando solemnitas hæc extrinse-
54 ca † non fuit enunciata in ipso contractu, & est contentio de re modica & leui præiudicio inter ipsosmet contrahentes, quorum alter negat contractus solemnitatem obseruatam: Et adest solus cursus temporis sine aliqua possessione, vel quasi. Hoc casu præsumitur hæc solemnitas cursu decennij. Ita Bartol. *in sua quæstio. septima. Mulier habens amplum, in fi.* Alexan. *in l. qui in aliena. in princ. n. 15. ff. de acq. hæred. & in cõs. 11. num. 7. & in cons. 113. num. 9. lib. 3.* Iason *in l. 1. n. 15. vers. quinto limita. C. qui admitti. & in cõs. 176. col. pen. vers. secundo principaliter, li. 2. & in cons. 148. c. vlt. ver. item prædicta, li. 4.* idem sensit Felin. *in cap. sicut. nu. 30. de senten. & re judi.* & manifestè Ruin. *in consi. 23. nu. 18. & 19. lib. 5.* Deci. *in cap. 1. nu. 17. de fide instrum. & in cons. 442. n. 23.* Chassan. *in cons. 11. n. 87.* & Crav. *in tract. de antiq. tempo. in tertia parte principali. in princip. n. 2.* quo loci, *nu. 3. versicu. imò non videtur,* scripsit cursum hunc decennij, non etiam omninò requiri, quando agitur de modico ipso præiudicio, ex sentẽtia Curtii Senioris *in consi. 77. super motuis, colum. 4.* qui absolutè respondit solemnitatem extrinsecam præsumi quando agitur de modico præjudicio, & hujus opinionis commemorat Innocentium, & Abbatem. Illa porro recepta sententia, quod sufficiat cursus decennii, probatur text. *l. si filius fami. C. de petitio. hared.* quem Crav. in loco præallegato diligenter explicauit.

Quartus est casus, quando solemnitas hæc extrinseca non fuit enunciata, & adest solus cursus temporis sine possessione, vel quasi, & agitur de magno præiudicio inter ipsosmet contrahentes, vel eorum successores, quorum alter negat, adhibitam fuisse hanc solẽnitatem. Hoc sanè in casu variæ sunt Doctorum opiniones, qui temporis cursus sufficiat ad præsumendã hanc solemnitatem? Prima fuit opinio eorum, qui
55 existimarunt, sufficere † decennium. Ita multos commemorat Antonius Gabriel. *in lib. primo conclusionum. in tit. de præsumptionibus, cõclusio. 1. num. 68.* vbi recenset Ioan. Andreæ *in cap. illud. col. 3. de præsumpt.* & ibidem Butrius, *colum. pen.* Imolam *colum. pẽ.* & Felin. pariter, *colum. pẽ.* & eundem Felin. *in cap. sicut. nume. 30. de sen. & re judi.* Alexand. *in consilio 113. in princ. lib. 1.* Ioan. de Anna. *in cap. licèt Heli. col. pen. de simo.* Ruinum *in consilio 10. colum. 1. & in cons. 154. numero 14. in fin. libro 5.* Brunum *in tract. de forma, & solemnitate, in titul. de probatione formæ, & solemnitatis, colum. 10. ver. in ista varietate.* Chassaneum *in consilio 11. numero 87.* Mantuam *in consi. 72. colum. 2.* & Socinum Iun. *in consilio 22. numero 17. lib. primo.* Verùm multi ex his à Gabriele commemorati, hanc opinionem non affirmant. Nam Butrius *in d. c. illud. col. pen.* dixit hoc tempus relinqui judicis arbitrio. Felinus verò tam *in d. c. illud.* quàm in *c. sicut.* affirmauit, requiri cursum triginta annorum. Alexand. verò *in d. consilio 113. libro primo, & in consilio 113. numero 11. libro quarto.* nil ad rem nostram respondit: sed de casu præcedentis præsumptionis quo etiam de casu respondit Ruinus *in d. consilio 10. colum. 1. lib. pri.* Ita etiam Brun. præcitato in loco, non declarat quod sit illud tempus, sed *in colum. 11. versic. & secundum Alex.* sensit, esse debere cursum triginta annorum. Chassaneus verò *in d. consilio 11. numero 88.*
56 dixit, requiri † cursum triginta annorum, sensit tamen, quod in his, quæ modici sunt præiudicii sufficeret cursus decennii. Non etiam Mantua *in d. consi. 72. colum. 2.* scripsit, hoc in casu cursu decennii, præsumi hanc solemnitatem. Socin. vero *in d. consilio 22. num. 17.* refert plures opiniones, & in eam potius inclinat, quod sit judici arbitrarium. Non omitto tamen Bero. *in consilio 89. numero 24. lib. 1.* qui post Felinum *in cap. Albert. in fin. de testibus.* respondit, sufficere hunc decennii cursum. Idem visus est sentire Ruin. *in consilio 154. colum. ult. lib. 5.*

Secunda

Secunda fuit opinio Anch. *in cons. 222. subtiliter, col.*
57 *1. in fin.* qui respondit, hanc solemnitatem præsumi † cursu viginti annorum. Verum Crauet. *in d. tract. de antiq. tempo. in 3. part. principal. in prin. nu. 15* intellexit Ancharanum loqui, quando plura concurrebant. Nam solemnitas fuerat ibi enunciata ab illis, qui deinde eam negabant. Et obligatio fuerat contracta cum ipsomet curatore minoris, qui ob id sine solemnitate poterat obligari.

Tertia fuit opinio eorum, qui dixerunt requiri cur-
58 sum † longissimi temporis, nempe triginta annorum. Ita huius opinionis multos recēset Crauet. in loco suprà allegato, *nu. 6.* Refert enim Signorolum *in subscriptione ad Consilium Zilioli Cauteli, relatum inter consilia Anchar. in cons. ult.* Alex. *in l. qui in alie. in pri. n. 9. ff. de acq. hæred. in consi. 219. n. 23. versi. non obstat etiã, dum obiiciebatur, libro sexto, & in consi. 179. n. 9. lib. 7.* Corneum *in consilio 144. colum. 1. & in consilio 284. nu. 3. lib. 4.* qui asseruit hanc esse communem opinionem Iason. *in d. l. qui in aliena. col. 3. de acquir. hæred.* Decium *in l. 1. in 3. lectu. nu. 82. C. qui admitti. in cons. 36. colum. 6. vers. secundo respondetur. in consi. 42. col. pen. in consi. 329. colum. 1. in consi. 341. nu. 13. & in consi. 409. colum. 1.* & Ripam *in lib. 2. responsorum. cap. 22. num. 11.* & accedit Ruin. *in consi. 86. num. 5. lib. 1.*

Cæterum aduertendum est, multos ex prædictis non affirmare hanc opinionem. Nam Signorolus respondit eo in casu, in quo solemnitas fuerat enunciata, & multę solutiones longissimo tempore subsecutę. Alexand. vero *in d. l. qui in aliena. num. 9. & 10.* non affirmat, quæ ex his opinionibus verior sit. In eo verò consi. 216. *num. 23.* non explicat, quod tempus hoc esse debeat. Imò ibi *num. 21.* suo illo in casu dixit esse arbitrarium. Iason vero *in d. l. qui in aliena. colum. 3. col. pen. & ultim.* scripsit potius sufficere decennium: sic & Dec. *in d. l. 1. in tertia lect. n. 82. C. qui admitti.* non explicat, quæ dicatur illa temporis antiquitas, sicuti nec explicauit *in d. cons. 36. in cons. 42. & in d. cons. 319.* Ripa
58 vero *in d. cap. 11. nu. 22.* sensit requiri † cursum temporis immemorialis, de quo statim dicemus. Quibus constat, hanc opinionem solum affirmari à Corneo *in d. cons. 144. & in d. cons. 284.* & à Decio *in d. cons. 341. nu. 13. & in d. cons. 409. nu. 19.* qui refert Anch. *in cons. 135.* idem respondentem. His ego addo Crottum *in d. l. sciendum, nu. 25.* Ruin. *cons. 35. num. 6. & n. 23. in cons. 86. n. 5. lib. 1.* Felin. *in c. illud, c. pen. de præsum. & in c. sicut, n. 30. de sent. & re judi.* & eruditissimum Bursatum *in cōs. 160. n. 51. lib. 2.* Idem quoque scripsit Petrus Peckius *in Commentariis de testamentis coniugum. lib. 3. cap. 5. nu. 4.* qui dixit, tanti temporis cursu præsumi, maritum adhibuisse consensum vxori, quæ secundum statuti dispositionem testari aliter non poterat.

Quarta fuit opinio existimantium, requiri hoc in
59 casu † cursum temporis, cujus initii memoria non existat. Ita sibi parum constantes Alexand. *in cons. 210. n. 5. & nu. 10. lib. 6. in consi. 94. nu. 6. lib. 7.* & Iason. *in consi. 148. num. 8. lib. 4.* Soc. Iun. *in cons. 56. num. 11. & 13. lib. 1. & in cons. 56. nu. 13. lib. 2.* quos secutus est Osasc. *in dec. 172. nu. 8.* vbi cum Ias. *in d. cons. 148.* dixit, requiri cursum centum annorum. Idem visi sunt sentire Rip. *in d. li. 2. responsorum, c. 22. nu. 11. & cap. 28. n. 12.* & Curt. Iun. *in cons. 20. nu. 6.*

Quinta fuit opinio eorum, qui dixerunt, hoc tem-
60 pus relinqui † judicis arbitrio. Ita Innoc. *in cap. 2. col. 2. de restit. in integrum.* Hostien. Ioa. Andr. & Butr. *in c. illud. de præsum.* Comēs. *in l. qui in aliena. ff. de acqu. hæred.* Alexand. sibi parum constans, *in consi. 79. nu. 5. lib. 1. & in consi. 9. nu. 9. lib. 3.* & Socin. Iun. *in consi. 22. num. 17. lib. 1.* idem sensit. Scripsit tamen Crav. in loco suprà citato, judicem arbitrari debere, quod sufficiat cursus triginta annorum. Crediderim arbitrari posse, pro personarum, & facti qualitate, sufficere aliquando cursum minoris, aliquando maioris. Cùm enim à lege diffinitum non sit tempus, hoc totum judicis arbitrio relinqui debet.

Quintus & ultimus est casus, quando solemnitas
61 hæc extrinseca, † non fuit enunciata in ipso actu, sed etiam allegans illam, est in possessione vel quasi, & agitur de præiudicio tertii, qui sciuit actum confectum. Hoc etiam in casu, sunt opiniones.

Prima fuit eorum, qui existimarunt, sufficere cur-
62 sum † decennij ad præsumendum hanc solemnitatem. Ita Alexand. *in d. l. qui in aliena in princ. n. 10. ff. de acq. hæred. & in con. 17. col. 2. vers. confirmantur prædic. li. 4. & in consi. 219. nu. 24. lib. 6.* Ias. *in l. 1. nu. 15. versi. 3. limit. C. qui admitti.* Gozad. *in cons. 73. nu. 20.* & Crauet. *in d. tract. de antiqu. temp. in tertia parte principali, in princip. n. 9.* Et ea ratione prima motus est Crauetta, quod si decennio bona immobilia præscribuntur, data scientia, & patientia domini, licèt agatur de magno præiudicio, & sic agatur non de solemnitate, sed de ipsa actus substantia, quanto magis hoc temporis cursu, præsumi debet solēnitas hæc extrinseca, quæ est qualitas quædam. Verùm consideratio hæc, non est satis solida: cum in præscriptione præsupponamus titulum, qui non apparet vitiosus defectu bonæ fidei, hoc est solemnitatis. Hic verò contrarium apparet. Eo enim ipso quod ostenditur titulus, constat esse minus solēnem, & consequenter adesse præsumptam malam fidem, jux. *c. qui contra de reg. jur. in 6.* & diximus suprà *in præsumpt. 130.* vbi de bona, & mala fide præsumenda disserui. Prætereà si Crauet. affirmauit præcedenti in casu inter ipsosmet contrahentes, qui titulum causarunt, requiri cursum triginta annorum quanto magis asserere idem debuit, hoc in casu, cum lex difficilius
63 tollat † jus tertii, quam ipsiusmet contrahentis.

Secundò eo argumento usus est Crauetta, quòd eadem est ratio, tam contra tertium, quàm cōtra ipsummet aduersarium, cum quo fuit contractum. Nam aut agitur de ipsius tertii interesse, & tunc ex quo passus est illum possidere, sibi præiudicauit. Aut de eis interesse non agitur, & tunc frustrà cōqueritur. Hæc quoque Crauet. argumentatio admittenda non est: siquidem præsupponit Crauet. pro constanti, sufficere cursum decennii, ad præsumendam solemnitatem inter ipsos contrahentes: cùm tamen ab ea opinione dissentiant multi, quos ipsemet Crauet. (ut sup. retulimus) secutus est, qui quidem affimant, requiri cursum 30. annorum.

Secunda fuit opinio eorum, qui opinati, requiri hoc
64 in casu tempus † 30. annorum. Ita Imol. *in c peruenit, num. 10. de emp. & vendit.* Alex. sibi parum constans *in l. sciendum, nu. 19. in fin. ff. de verborum oblig.* idem *in cons. 1. nu. 20. & in consi. 17. nu. 8. lib. 1. & in consi. 179. nu. 6. lib. 6.* Corn. *in consi. 181. col. 6. versi. sed solum dubitatur, lib. 2.* Socin. Sen. *in cons. 254. col. 2. versi. sed contra, & in cons. 270. colu. 3. versi. confirmatur quod lib. 2. & in cons. 46. n. 37. lib. 4.* Curt. Sen. *in cons. 77. super motivis. col. 2.* Felin. *in c. sic. n. 30. vers. secundò aduerte, desenten. & re iudi.* Ruin. *in cons. 23. nu. 20. lib. 5.* Dec. *in cons. 638. n. 5.* Afflict. *in decis. 345. n. 5. & 6.* Rip. *in l. 1 n. 105. ff. sol. matrimo.* Balb. *in tract. de præscript. in prima parte tertiæ partis princ. quæst. 10. nu. 10.* Zuchar. *in l. 1. n. 24. C. qui admitti.* & Moder. Paris. *in commentar. ad consuetud. Paris. tit. 1. §. 5. nu. 22.* & Tyraqu. *de præscriptio. gloss. 4. versic. sunt & qui hoc limitant.*

BIU Cujas

Cæterum hæc opinio etsi à tot auctoribus recepta est, attamen mea quidem sententia, jure non probatur. Nam text. *c. peruenit de empt. & vendi.* quo solo fulcitur hæc assertio, non in eo solo cursu triginta annor. fundamentum constituit, sed in duplicato uxoris consensu, quæ etiam passa est pretium ex ea re sua vendita, receptum à marito conuerti in communes usus. Et propterea non potest mulier illa considerari, ut tertius non contrahens, sed ut unus ex ipsiusmet contrahentibus.

Tertia fuit opinio Beronij *in consil. 5. nu. 18. libro*
65 *primo*, qui absolutè dixit, hoc casu † nulla temporis diuturnitate præsumi hanc solemnitatem. Quæ sanè opinio iure non probatur.

Quarta itaque opinio affirmari potest, quod hoc
66 tempus sit in iudicis arbitrio † positum, cum iure nostro non sit diffinitum: sicuti & in casu præcedenti diximus.

Declarantur primò prædicti omnes casus, in quibus diximus solemnitatem extrinsecam præsumi cursu temporis siue decennij concurrente possessione, sive cursu trecennij sine possessione, vel alio tempo-
67 re, declarantur, inquam, ut non procedant, † quando pars, cum qua contractus fuit celebratus negat solemnitatem ipsam interuenisse, ut putà si Canonici negant interuenisse consensum Capituli, in alienatione rei ecclesiasticæ. Ita Alexand. *in consi. 9. nu. 6. versic. non obstat, si diceretur, lib. 2.* quem secutus est Afflict. *in dec. 245. n. 3. in fin. & in dec. 345. n. 5.* qui eiusdem sententiæ recenset Abb. *in c. ea nascitur, de his quæ fiunt à præla. sine consen. capit.*

Cæterùm ab Alexand. & Afflict. dissentit Crav. in *tract. de antiquit. tem. in 3. part. principal. in prin. nu. 26. vers. sed valde dubito.* Ea ratione primò mouetur Crauet. quia si pars non opponit defectum solemnitatis, illa præsumitur in actu recenti: & sic cessante tẽporis antiquitate: quemadmodum diximus suprà *in 3. declaratione primi casus.* Cùm itaque dicunt Doctores solẽnitatem extrinsecam præsumi ob temporis antiquitatem, præsupponunt, quòd defectus solemnitatis fuerit allegatus & oppositus. Præterea accedit, quòd lapso tã longissimo tempore, non potest iste, qui contraxit, opponere solemnitatem non interuenisse. Nã (ut inquit Crav.) si solemnitas hæc præsumitur contra tertium, qui lapso trecennio contradicere non potest, nisi probet negatiuam, quantò minus hunc defectum opponere potest is, cum quo actus fuit celebratus cum diffi-
68 cilius contrauenire quis † possit facto proprio, quàm alieno, *l. si post mortem, §. ultim. ff. de adopt.*

Existimo Alexandrum rectè sensisse, & Crauettam non esse assecutum ipsius Alexandri mentem. Dicit Alexander, hanc solemnitatem non præsumi, etiam cursu triginta annorum, quando is, ad cuius fauorem oritur hæc præsumptio, affirmat & allegat solemnitatem interuenisse: secùs si negat, ita in specie Alexandrum declarat Ruin. *in consilio 23. nu. 20. lib. 5.* qui ait, sic scripsisse & Salicet. *in l. si filius. C. de petit. hæred.* Et subiungit Ruin. è conuerso dici solemnitatem extrinsecam ita demum non præsumi si eius defectus allegetur, sicuti tradunt Roman. Castren. Alex. & reliqui, quos commemoraui supra *in 3. declarat. primi casus.* Comprobatur Ruini declaratio ex eo, quòd dicere so-
69 lemus, etiam contra † præsumptionem juris, & de jure, admitti contrariam probationem confessione eius, pro quo stat ipsa præsumptio: sicuti copiosè disseruimus supra *lib. 1. quæst. 61.* Ita ergo & nostro in casu, locus nec est huic præsumptioni, in negante eo, pro quo alioqui orta est præsumptio ipsa.

70 Declaratur secundò, ut non habeat † locum quoad solemnitatem consensus superioris, qui requiritur in contractu celebrando, ut putà in consensu & licentia Summi Pontificis, necessaria in alienatione bonorum
71 Ecclesiæ. Nam illa non † præsumitur etiam cursu 30. annorum, cùm verisimile non sit, quod ipse Pontifex habuerit scientiam talis contractus, & alienationis. Ita Bald. *in l. 2. C. de legit. hæred.* Alex. *in consi. 9. n. 7. lib. 3. & in consil. 17. num. 8. libro 4.* & hos secuti sunt Afflict. *in decis. 107. col. vltim.* & Crauet. *in d. tracta. de antiq. temp. in 3. part. principali, in princip. num. 18.* Qui ob id infertur, quòd allegans præsumptionem solemnitatis consensus vel licentiæ Principis & superioris, probare debet, quòd is Princeps sciuit contractum sic confectum fuisse. Hanc quoque declarationem probarunt Felin. *in cap. Alberi. in fin. de testib. in cap. illud, num. 7. de præsumpt. & in c. sicut. nu. 33. vers. benefateor, de senten. & re indic.* Rui. *in cons. 35. col. 4. lib. 3. & in cõs. 23. num. 19. lib. 5.* Crot. *in d. l. sciendum, numer. 25. vers. 3. fallit.* Rip. *libro 2. respons. cap. 22. numero 11.* qui testatur communem esse opinionem. Idem decidit Capic. *in decis. 4. numer. 29. & 30.* qui tamen intelligit & declarat, nisi contractus fuisset celebratus eo in loco, in quo esset notorium: & consequenter verisimile, quòd Princeps sciuerit. Ruin. *in consil. 151. numer. 16. libro 4.* & Mascard. *in conclus. 416. nu. 2.* & in hoc casu defendi poterit opinio Barbat. *in cap. requisisti, numer. 29. in fin. de testa.* cùm dixit, cursu temporis præsumi scientiam Prætoris, qui decretum interponere debebat, cum is Prætor loci, in quo celebratus est, illud adhibere teneatur.

Et præterea cessat hæc declaratio, secundum Crauettam præcitato in loco, *nu. 19.* quando decursum esset tempus immemoriale. Nam tunc omninò præsumitur adhibitus consensus & licentia superioris. Imò (inquit Craue. post Alex.) non requiritur scientia superioris, etiamsi de eius præiudicio agitur. Et idem responderunt Ruin. *in cons. 105. n. 5. lib. 5.* Dec. *in consi. 85. col. 2.* & Curt. iun. *in consi. 158. nu. 12.*

Declaratur tertiò, ut non procedat in solemnitate,
72 quæ est † contra ius commune, ut putà in dispensatione, quæ non præsumitur cursu temporis, ut si quis diu possedit duo beneficia incompatibilia, vel si ætate minor, vel alia de causa incapax possedit beneficium, & alleget dispensationem sibi cõcessam fuisse. Nam di-
73 spensatio † illa non præsumitur cursu temporis. Ita Bellam. *in consil. 10. c. 20. vers. etsi dicas quòd concessis. &c.* Qui quidem respondit contra eum, qui erat in possessione, seu quasi, faciendi actus, qui sine dispensatione fieri non poterant, atque ita Bellameram intellexit, & visus est sequi Crauet. *in tract. de antiq. temp. in 3. parte principa. in princip. num. 20.*

Cæterũ Abb. *in c. licet Heli, col. ult. de simo.* scriptum reliquit, esse considerandam temporis antiquitatem, beneficiati qualitatem, nec non & conditionem superiorum prædecessorum, qui ipsum beneficiatum tolerarunt. Et si ex his dispensatio visa erit verisimilis illa præsumetur, saltem cum juramẽto ipsius beneficiati allegantis amissionem dispensationis: sicuti in simili
74 dicimus de juramento suppletiuo, quod † defertur quando præsumptio & verisimilitudo est pro eo, qui vult jurare iuxta *cap. ultim. de jureiuran.* imo & sine iuramento, sensit Abb. præsumi dispensationem in antiquis. Quæ sanè præsumtio (subiungit Abbas) non habet locum quando ius commune adeo repugnaret beneficium obtinenti, ut superior expressè consentire & dispensare non posset. Nam tunc nec etiam tacitè temporis cursu consensisse præsumitur.

Et

BIU Cujas

Et Abbatem hac in declaratione secuti sunt, Cosmus Gumyer. *in Pragmat. sanctio. in tit. de pacificis possess. §. ordinarij, in verbo, inquirant, c. pen.* & Crav. *in d. 3. par. nu. 21.* Et opinionem illam Abbat. *in d. cap. licet Heli,* adùersus Bellameram secuti sunt Anchar. *in cons. 117.* Ioan. de Anan. *in cons. 61.* Felin. *in cap. illud, col. pen. de præsumptio. & in c. sicuti, nu. 31. vers. 5. aduerte, de sent. & re iud.* copiosè, ac acutè Gomes. *in regul. cancell. de triennali possess. qu. 10. colu. 6. vers. istis tamen non obstantibus,* qui multis ostendit, præsumi à superiore dispensatum. Et comprobari potest opinio Abb. & sequacium, eo simili quo dicimus, solemnitatem re-
76 quisitam in unione † beneficiorum, præsumi adhibitam cursu temporis quemadmodum dixi suprà in fine secundi casus, ex sententia Romani, Alexandri, & Crauettæ: & tamen certum est, uniones beneficiorum à jure communi reprobari.

Declaratur quartò, ut prædicta procedant solùm
77 † in solemnitate extrinseca, quæ cursu temporis præsumitur: secùs ubi ageretur de substantia actus. Nam illa temporis cursu non præsumitur, ita post multos declarat Craue. *in d. tract. de antiquita. tẽp. in d. 3. par. principali. in princip. nu. 22.* & accedunt Grammat. *in decis. 79. nu. 14.* Natta *in cons. 162 num. 24.* & Osasc. *in deci. 173. num. 3. & 4.* Verùm hæc non est propriè huius præsumptionis declaratio & exceptio: cùm tota hæc nostra disputatio sit de præsumenda ipsa solemnitate, non autem substantia, sicque de titulo, de quo dixi in præcedenti præsumptione.

78 Declaratur quintò, ut non † habeant locum prædicti casus, quando instrumentum, in quo solemnitates ipsæ enunciatæ sunt, nullam fidem facit. Nam tunc temporis cursu solemnitates ipsæ non præsumuntur. Ita Bald. & Imo. in *l. ff. de his quæ in testam. delen.* Corn. *in cons. 22. col. 3. vers. insuper quàm plura, lib. 3.* & Soc. Sen. *in cons. 2. col. 2. lib. 3.* quos secutus est Crauet. *in d. tract. de antiquita. temp. in d. 3. part. in princ. n. 26. & in 2. part. principali, n. 57.* & scripsi suprà *in lib. 2. in præsumpt. 68. num. 22.* Et ibi rationem adduxi.

Declaratur sextò, ut procedant prædicti casus, quan-
79 do † ex ipsa inspectione instrumenti apparet, solemnitatem non fuisse adhibitam. Nam tunc quouis temporis cursu solemnitas hæc non præsumitur. Ita Castrens. *in cons. 81. in causa quæ vertitur inter Reuerend. Patrem, nu. 3. lib. 2.* Abb. *in con. 61, col. ult. vers. item antiquitas, lib. 1.* Alexan. *in consi. 1. num. 21. lib. 4.* Cæpol. *in cons. 25. in fin. primi dubij, in ciuili lib.* Felin. *in c. si. nu. 33. vers. 7. & ulti. & ver. bene etiam fateor, de re judic.* Iaso. *in l. 1. nu. 15. vers. quintò limit. C. qui admit. & in consilio 176. col. ult. lib. 2.* Ruin. *in consilio 63. num. 19. & in cons. 69. numer. 9. libro 2. & in consi. 49. nu. 8. lib. 4. & in cons. 154. num. 13. libro 5.* Dec. *in c. quoni. contra, numer. 27. de probatio. & in cons. 13. col. 1. & in cons. 36. col. 3. vers. secu. responderi. in cons. 409. num. 7. & in consi. 445. col. penu.* Brun. *in tract. de forma & solẽnitate, in tit. de probati. & præsumptione formæ & solemnitatis. col. 2. vers. est tamen aduertendum.* Curt. Iun. *in con. 130. col. 2.* Gozad. *in con. 73. col. 5. num. 19.* Crauet. *in consi. 290. nu. 6. & in tracta. de antiquit. tem. in d. 3. part. princip. in prin. nu. 27.* qui simile commemorat, & Bellamer. *in cons. 110.* de quo diximus in præcedenti præsumptione. Eandem sententiam probatur Tyraquell. *in tra. de præsump. §. 1. gloss. 4. ver. at ego sanè.* Cæphal. *in con. 684. nu. 102. lib. 5.* Roland. *in cons. 2. num. 128. libro 1.* Osasc. *in de. 33. nu. 7.* & Surd. *in cons. 28. nu. 110. lib. 1.* qui alios etiam referunt, & Pute. *in deci. 210. nu. 4. libro 2.* Et simile est quod scripsi in præcedenti præsumtione, ex sententia eiusdem Crauettæ, post alios *in d. tracta. de antiq. tem. in 2. par. quartæ partis principal. nu. 60.* cùm dixit, quod etsi cursus temporis, cuius initij memoria non est in contrarium, præsumi faciat titulum præsumptione juris, & de iure, attamen illi præsumptioni non statur, quando cõstat de titulo ipso vitioso. Dissentiunt tamen ab hac declaratione Ang. Imol. Aretin. & Alexand. quos refert Crott. *in d. l. sciendum, numero 26.* qui conciliare conatur.

Declaratur septimò, ut locum non habeant prædi-
80 cti casus, quando † agitur de pœna committenda. Nam cùm tunc requirantur probationes claræ & liquidæ, non sufficiet hæc, quæ à cursu temporis oritur. Ita in specie declarat Ruin. *in consil. 23. num. 21. libro 5.* dum respondit, temporis cursu non præsumi aditam hæreditatem, ut illa veniat in publicatione bonorum eius qui deliquit.

Declaratur octauò, ut prædicti casus locum ha-
81 beant, † quando constat de ipso actu verè: secùs, si præsumtiuè tantùm, ut putà, quando in casu *l. si filius. C. de petitio. hæredita.* dubitatur an filius jussu patris adiuerit hæreditatem, prius cõstare debet de ipsa aditione verè, & ideò si præsumptiuè tantum constaret, non posset deinde ex cursu temporis præsumi jussus. Ita declarat Ruin. *in consil. 29. num. 4. libro 4.* & alia ad rem scripsi in præcedenti præsumptione. Et huius sententiæ ea est ratio, secundum Ruinum, quia alioqui
82 † duæ præsumptiones in eodem actu concurrerent, quod à jure non conceditur, *l. 1. C. de dotis promiss.* Qua tamen de re disseruimus supra *in lib. 1. quæst. 43.*

Declaratur nonò, ut locum non habeant prædicti
83 casus, † quando alia efficaciori præsumptione constaret, solemnitatem hanc extrinsecam minus legitimè fuisse adhibitam. Ita Abb. *in c. Albericus, de test.* Corn. *in consi. 144. c. 1. vers. nec videtur opitulari, li. 4.* & Crav. *in d. tract. de antiqui. tempo. in d. 3. part. princip. in prin.*
84 *num. 30.* Est ratio, quia sicuti † præsumptio cedit veritati, ut diximus paulò suprà, ita etiam cedit efficaciori præsumptioni, *l. Diuus ff. de in integ. rest.* & scripsi suprà
85 *lib. 1. quæst. 30.* Et hanc præsumptionem † ortam à diuturnitate temporis, admittere probationem in cõtrarium: præter suprà allegatos respondit etiam Ruin. *in consi. 154. col. 13. lib. 5.*

86 Declaratur decimò, ut procedat in minore, † contra quem, cursu etiam longissimi temporis, non præsumitur solemnitas extrinseca, ita Alex. *in cons. 94. nu. 6. lib. 7.* & scripsi *in præcedenti præsum.*

Declaratur undecimò, ut non habeat locum, quan-
87 do † actus pro sui solemnitate requirit scripturam. Nam tunc cursu temporis solemnitas hæc non præsumitur. Ita Abb. *in c. sicut, de re judi.* Rom. *in l. sciendũ.* & ibidem Alex. *num. 12. ff. de verb. obligat.* Ruin. *in consi. 69. n. 9. vers. secundò respondetur. lib. 1. & in cons. 49. nu. 9. lib. 4.* Felin. *in d. c. sicut, nu. 32.* Anton. Gabriel. *in lib. 1. conclusionum, in tit. 11. de præsumpt. concl. 1. nu. 60.* & Bero. *in cons. 48. num. 20. lib. 3.* Et confert quod scripsi suprà in quarta declaratione primi capitis, cùm dixi, solemnitatem intrinsecam non præsumi, quando lex requirit scripturam.

Verùm à prædictis dissentit Bald. *in con. 116. Columbinus, col. 2. lib. 1. & in con. 24. subtiliter, col. 2. ver. & no-*
88 *tandum est li. 4.* qui respondit, quod † etsi emphyteusis probari debet per scripturam, attamen scripturam interuenisse satis probari tẽporis diuturnitate. Ita quoque Alexand. *in cõsil. 29. col. penul. versic. item non obstat alia respon. lib. 6.* respondit temporis diuturnitate
89 † præsumi interuenisse scripturam in unione ecclesiarum: & collatione ordinum. Conciliari possunt hæ opiniones, secundum Ripam *in l. 1. nu. 104 ff. solut.*

BIU Cujas

matrim. & Crauet. *in tract. de antiquita. temp. in 1. part. tertiæ partis principalis, nu.* 40. ut illa prima procedat, quando nullum aliud hominis factum, sed solum ipse temporis cursus interceſſit. Secunda verò, quando factum hominis, ut puta in emphyteuta penſionis ſolutio, & in unione, ut exiſtens in eius quaſi poſſeſſione, ipſis eccleſiis ſic inſeruierit.

Declaratur duodecimò, ut non habeat locum, quã-
90 do† ſolemnitatis probatio eſſet poſita in conditione. Nam tunc præſumptio reſultans ex temporis curſu, non ſufficeret. Ita reſpondit Ruin. *in conſi. 68. nu. 17. & num. 18. libro* 1. quem ſecutus eſt Anton. Gab. *in d. concluſi. 1. nu. 71.* Ea ratione motus eſt Ruin. quia quando probatio requiritur in vim conditionis, præſumptio non dicitur probatio: atque ita non ſufficit, *l. Lucius, ff. de cond. & demonſtr.* Cæterùm cùm huius declarationis veritas pendeat ab his, quæ ſcripſi ſuprà *in libro 1. quæſt. 37.* ad ea lectores remittendos eſſe exiſtimaui.

Declaratur decimotertiò, ut locum habeant prædi-
91 cti caſus de jure Ciuili: ſecùs verò† de jure canonico. Ita Gabriel. *in concl. 1. in fin.* auctoritate Aret. *in l. ſciendum, num. 12. ff. de verborum obliga.* qui meo in codice hoc non ſcripſit.

Declaratur decimoquartò, vt locum non habeat, quando non apparet de ſcientia, & patientia eius, de
92 cuius præiudicio agitur. Nam tunc ſolemnitas hæc extrinſeca non præſumitur diuturnitate temporis. Ita Bal. *in l. 2. C. de legit. hær.* Alexan. *conſil. 17. colum. ult. lib. 4.* & alios referunt Roland. *conſ. 2. n. 127. lib. 1.* & Oſaſc. *in dec. 173. num. 5.*

Declaratur decimoquintò, ut locum non habeat,
93 quando† quis ſciuit actum, ſed tamen impugnare non potuit. Ita in ſpecie reſpondit Dec. *in conſi. 442. nume. 22.* qui reſpondit de eo, qui adire non potuit hæreditatem, ut nec curſu temporis præſumatur adiuiſſe, &
94 in ſpecie noſtra Decium ſecutus eſt Oſaſcus *in deciſ. 173. n. 5. in fin.* Eſt ratio, quia non valenti† agere, nulla currit præſcriptio, *l. 1. §. ult. C. de annali præſcript.* Nec patientia conſiderari poteſt, quando veriſimiliter prohiberi nõ poteſt, ut in ſpecie tradit Imola *in l. 1. §. denique, nu. 23. ff. de aqua pluuia arcen.*

Declaratur decimoſextò, ut non procedat, quando
95 ſolemnitas† hæc extrinſeca non fuit enunciata, nec potuit interuenire actu tempore illo, quo confectus fuit, nec partes ipſi ſolemnitati renunciare potuerunt. Nam tunc nec diuturnitate quidem temporis præſumitur. Ita declarant Ruin. *in conſ. 154. nun. 13. in fin. lib. 5.* Soc. Sen. *in conſi. 46. num. 35. lib. 4.* Roland. *in conſ. 90. num. 39. lib. 1.* & Oſaſcus *in d. deciſ. 173. numero 6.* Et his accedit Crottus *in d. l. ſciendum, numer. 31.* qui eiuſdem opinionis recenſet Alexand. *in conſilio 17. lib. 4.* & conferunt quæ dicemus *in ſubſequenti præſumptione in 3. declarat.*

PRÆSVMPT. CXXXIII.

Verbis enunciatiuis prolata à contrahentibus, quando & quibus in caſibus vera præſumantur.

SVMMARIA.

1 *Enunciatiuis verbis pronunciata à contrahentibus, vera præſumuntur.*

Id quod etiam ad non contrahentes extenditur, conſentientes tamen ipſi contractui, num. 2.

Et locum habet contra hæredes, & ſucceſſores ſingulares, numero 3.

Atque adeò ut aliquando probatio in contrarium non admittatur, num. 4.

5 *Enunciatiua verba præſumuntur vera inter contrahentes, etiam quando de ipſo enunciato principaliter diſputari contingit.*

Extenditur id etiam ad tertium, quantum ad illius fauorem, num. 6.

7 *Enunciatiua verba prolata in judicio, præſumptionem faciunt pro tertio.*

Idque præſertim, ſi antiquitus prolata ſunt, num. 8.

Vel adhibitum fuerit juramentum, num. 9.

Aut verba enunciatiua ſignificent cauſam finalem eius de quo agitur, nu. 11.

10 *Enunciatiua verba juramento comprobata diſponere.*

12 *Enunciatio facta inter contrahentes, præſumptionem facit, etſi id quod enunciatur tempore confecti actus, veroſimiliter non potuit interuenire.*

Fallit in eo, qui de facto ipſo enunciato veroſimiliter ſcientiam cognitionémque non habuit, nu. 13.

14 *Filiationis confeſſionem incidenter & ob aliud emiſſam, præſumptionem quaſi poſſeſſionis, aut effectum filiationis non facere.*

15 *Enunciatiua prolata ſuper aliquo facto non conuenienti enunciationi, non faciunt præſumptionem.*

16 *Filius nominatus incidenter in aliquo actu indifferentis filiationis non facit præſumptionem.*

17 *Enunciatiua prolata ſuper eo, de quo partes diſponere non poſſunt, non habent veritatis præſumptionem.*

18 *Bonorum Eccleſiæ alienationem pro euidenti utilitate & neceſſitate factam eſſe, enunciatio præſumptionem non facit, ſed neceſſaria eſt probatio.*

19 *Enunciatio facta à muliere, quod ſit vidua, nõ facit præſumptionem, ſi de morte mariti aliter non conſtet.*

20 *Clericus non præſumitur, qui ab eo, à cuius poteſtate id non pendet, verbis enunciatiuis talis fuit appellatus.*

21 *Enunciatiua à contrahentibus prolata, nullam præſumptionem faciunt contrahentium, quando actus eſt recens, & nouus.*

Quid autem ſit in antiquis. num. 22. cum ſeq.

CVm in ſuperiore præſumptione aliqua de verbis enunciatiuis contrahentium diſſeruerim, viſum è re fuit hoc in loco explicare, quando & quibus in caſibus vera eſſe præſumantur ab ipſis contra-
1 hentibus verbis† enunciatiuis prolata. Et ſanè dicendum eſt, vera præſumi, quæ verbis enunciatiuis pronunciata fuerũt, *l. quidam. ff. de probat. & l. optimam. C. de centu. & commit. ſtipu.* Et verba hæc cõtrahentium enunciatiua, præſumptionem inter eos facere, ut vera credantur ab eis enunciata, manifeſtè affirmarunt Bartol. *in l. ex hac ſcriptura, num. 16. ff. de donatio.* Abb. *in conſilio 16. colum. 2. lib. 1.* Socin. Sen. *in conſi. 213. lib. 2. & conſ. 68. num. 7. lib. 4.* Deci. *in conſ. 42. col. 7. verſ. quartum dubium.* Crav. *in conſ. 29. n. 1.* & idem *in tract. de antiq. temp. in 3. partic. prima par. princip. nu. 19. & nu. 37.* ſcripſit, facere plenam probationem inter contrahentes, donec probetur contrarium.

Diſſentit tamen à prædictis Soc. Sen. *conſ. 92. col. 12. n. 22. ver. ſed difficultas., lib. 3.* qui reſpondit, nec præſumptionem quidem facere.

Extenditur primò, ut locum habeat hæc traditio,
2 etiam ad alios non contrahentes, †ipſi tamen contractui conſentientes. Ita Soc. Sen. *conſi. 266. columna. 4. verſ. quod potius cenſeri debeat libro 2.* & Crauet. *in d. 3. partic. numer. 20.*

Exten-

BIU Cujas

Extenditur secundò, ut locum habeat etiam contra
3 hæredes, † successores etiam singulares ipsorum contrahentium, ita Crav. *in d. consil. 29. num. 1.* qui Aret. & Soci. huius opinionis commemorauí.

Extenditur tertiò procedere, & locum habere, ut
4 etiam aliquando non admittatur † probatio in contrarium aduersus hanc enunciationem, sicuti quando verba enunciatiua emittuntur propter aliud scienter super eo, super quo partes ipsæ possunt sibi præiudicare, ita Cyn. *in l. non nudis, quæ ff. ult. Cod. de probat.* Bald. *in l. cum falsa. C. de falsa causa adiect. legat.* Soc. Sen. *in consil. 48. numero 8. libro 1.* quod est repetitum *in consi. 213. libro 2.* & Crauet. *in d. l. 3. part. nu. 20.*

Extenditur quartò, ut locum etiam habeat, quando
5 † de ipso enunciato contingit disputari principaliter. Nam adhuc præsumptionem faciunt verba hæc enunciatiua inter ipsas partes: Ita Aretin. *in c. per tuas, de probatio. & consilio 13. col. ultim. versi. præterea ista confessio.* Abbas *in consi. 16. colum. 2. libro 1.* Alexand. *in additio. ad Baldum, in l. ad probationem, colum. 2. de probatio.* Ruin. *in con. 141. numero 13. lib. 5.* Crauet. *in dict. 3. particula, num. 55.*

Extenditur quintò, ut locum habeat hæc præsump-
6 ptio, etiam quoad tertium, ut scilicet ad eius † fauorem præsumantur vera illa enunciata. Ita Bald. *in d. c. series, colu. 1. de testib.* & Crauet. *in d. 3. partic. nu. 30. & 36.* qui rationibus & argumentis comprobauit, & quædam contraria confutauit.

Et hæc quidem Baldi declaratio, multò magis pro-
cedit, quando verba hæc enunciatiua fuerunt prolata
7 † in iudicio. Nam tunc sine controuersia pro tertio præsumptionem faciunt, ita Roman. *in consi. 63. num. 2.* quem sic intellexit Crauet. *in d. 3. partic. nu. 27.* & Romanũ secutus est Ias. *in l. iurisgentium. § quod ferè, col. 2. ff. de pact.* Hæc sanè verba in judicio prolata facilius & efficacius probant ob colorem iudicij. Ita Bartol. *in d. l. ex hac scriptura, nn. 16. ff. de donatio.* Corn. *in consi. 305. colum. 4. libro 3.*

Et præterea illa Baldi traditio *in d. c. series.* locum
habet multò magis, quando hęc verba enunciatiua
8 sunt antiquitus † prolata. Nam tunc præsumptionem etiam quoad tertium sine dubio faciunt, ut respondit Abb. *in consi. 62. in 3. dubio, libro 2.* quem secutus est Crauet. *in 3. part. num. 28.*

Rursus locum habet prædicta doctrina multò ma-
9 gis, quando adhibitum fuit † iuramentum. Nam tunc efficacior redditur pręsumptio hęc pro tertio, ita tradit Crauet. *præcitato in loco, num. 38.* reiecto responso Ias. *in consil. 36. lib. 3.* Iuramentum enim multum operari hac in re solet, ut docuit Ias. *in l. ex his, col. 2. versi. sexto fallit. C. de testam. mil.* cùm post alios dixit, verba
10 enunciatiua † juramento comprobata disponere: & idem decidit Afflict. *decis. 83. num. 3.*

Et tandem multò magis procedit hæc traditio Bal-
11 di, quando verba hæc enunciatiua † significant causam finalem eius de quo agitur: & habito respectu ad qualitatem personarum, quas verisimile non est mentiri, ita idem Bal. *in consi. 310. an patronatus, lib. 3.* & Crauet. *in d. 3. particula. num. 49.*

Extenditur sextò, ut locum habeat, etiamsi enunci-
12 atur id, quod eo tempore † confecti actus non potuit verisimiliter intervenire ut si enunciatum est, factam fuisse subhastationem bonorum alienatorum. Hæc sanè enunciatio præsumptionem facit inter ipsosmet contrahentes, ita post alios Dec. *in Auth. si quis in aliquo, nu. 39. C. de eden.* Brun. *in tract. de forma & solemnitate, in tit. de probat. & præsump. formæ & solemnitatis, c. 43. versi. alius casus est.* & Crauet. *in tract. de anti. tempo. 1. parte principali. in 4. partic. quæ incipit, ampliatur, n. 2.* Qui quidem dicunt, hanc enunciationem non nocere tertio, nisi de antiquo agatur.

Declaratur primò hæc præsumptio, ut locum non
habeat quando hæc verba fuerunt enunciata ab eo,
13 qui † de facto ipso enunciato verisimiliter scientiam cognitionemque non habuit, ita Crauet. *in d. tract. de antiquitate tempo. in d. 3. particul. primæ part. princip. n. 50.* auctoritate Feli. *in c. per tuas, col. 4. versi. secundo restringitur, de probationib.* dum scripsit confessionem
14 filiationis † incidenter & ob aliud emissam non facere præsumptionem, aut effectum quasi possessionis filiationis, quominus is qui se asserit filium, probare teneatur se filium, quando emissa est ab eo qui probabiliter ignorabat. Qua de re dicemus infrà *lib. 6. in præsumptione vigesima octaua*, vbi aliqua de præsumptione circa filiationem differemus.

Declaratur secundò, ut locum non habeat hæc pre-
15 sumptio, quando verba enunciatiua † fuissent prolata super aliquo facto non conuenienti ipsi enunciationi & confessioni. Nam tunc nec præsumptio quidem inducitur, ita Crauet. *præcit. in loco, num. 51.* ex sententia Ias. *in con. 102. colu. 2. lib. 4.* cùm respondit, quod quando quis fuit nominatus filius incidenter, in actu indifferenti, qui etiam non filio conuenire potest, puta, si dicatur, fili mi, veni huc, facito hoc, hæc verba, non inducunt præsumptionem filiationis pro illo, ut dica-
16 tur † constitutus in quasi possessione filiationis: secus enim est, quando verba enunciatiua proferuntur in actu, qui non solet conuenire alteri quàm filio, ut si dicat, benè veni fili mi, volo quod tractes negotia mea, ita Castren. *in l. non nudis, C. de probat.* Gemin. *in c. si Papa, in princ. de elect. in 6.* Anchara. *in Clem. ult. de sent. excom.* & Crauet. *ubi suprà*, & scripsi *in libro 2. de arbitr. jud. casu 89. num. 78.*

Declaratur tertiò, ut locum non habeat hæc præ-
sumptio, quando prolata fuerunt verba hæc enuncia-
17 tiua super eo, † de quo partes disponere non possunt, quemadmodum dixi *in præcedenti præsumptione, in fi.* & in specie tradunt post alios Brunus, Crauet. & Osascus, quos statim referam. Exemplum afferri solet, quando in instrumento alienationis bonorum ecclesiæ dicitur: Habita licentia Episcopi, & præcedentibus tractatibus. Nam tunc verba hæc non faciunt præsumptionem. Ita Abb. *in consilio 41. colum. 1. libro primo.* Alexand. *in consilio 17. numero 6. libro 4.* Iason *in consilio 24. numero 7. libro 1.* Felinus *in c. sicut, num. 27. versi. si autem est solemnitas, de sentent. & re judicat.* Decius *in Authent. si quis in aliquo, nu. 37. C. de edend.* Crauetta *in dicto tractatu de antiquitate tempor. in tertia particula primæ partis principalis. nu. 63.* & Osascus *in decis. 172. col. 2.* qui alios recenset.

Ita quoque dicimus, quod quando in alienatione
18 ipsa † bonorum ecclesiæ enunciatur, id factum esse pro euidenti utilitate, vel necessitate ecclesiæ, enunciatio hæc præsumptionem non facit, ita esse, sed requiritur probatio. Ita Geminian. *in cap. 1. de rebus ecclesiæ non alienãd.* Brunus *in tractatu de forma & solemnitate, in titulo, de probatione & præsumptione formæ & solemnitatis, col. 43. versicul. item ex prædictis,* & Osascus *in dicta decis. 172. columna prima.* & alia ad rem scripsit Brunus *præcitato in loco.*

Ita quoque dicimus, quod renunciatio facta † à mulie-
19 re, quòd sit vidua, cum non constet aliter de morte mariti, non facit præsumptionem: cùm ab eius potestate hoc non pendeat, ita respondit Aret. *in cons. 3. columna ultim. ver. post etiam.* Et simile quod respondit Bero. *in cons. 170. numero tertio, lib. secundo,* cùm dixit,

non

BIU Cujas

20 non præsumi clericum,† qui talis fuit in verbis enunciatiuis appellatus, cùm ab enunciantis potestate hoc non pendeat.

Declaratur quartò, ut locum non habeat cõtra tertium. Nam verba enunciatiua à contrahentibus prolata, nullam præsumptionem faciunt contra tertium,
21 † quando actus est recens, & nouus, ut uno ore admittunt omnes *in Authent. si quis in aliq. C. de edend.* Decius *in cons. 13. col. penulti. vers. nam per instrumenta.*
22 Quando verò res est antiqua, dubium est, † an hæc verba enunciatiua probationem vel præsumptionem aliquam faciant contra tertium. Distinguunt Abbas *in c. cansam de prob. & in consilio 54. col. 2. uersic. tertiò probatur, li. 1.* Corn. *in cons. 22. col. 3. vers. nec obstat glos. lib. 3.* & Crauet. *in tract. de antiq. temp. in 1. part. prin. in 4. part. quæ incip. ampliatur. n. 6. vers. quid tenẽdum, &*
23 *cæt.* quod aut agitur de modico † leuique præiudicio, & tunc verba hæc enunciatiua probant contra tertiũ:
24 aut agitur de magno † præiudicio, & tunc nec plenam, nec semiplenam probationem faciunt, sed aliqualem præsumptionem. Et ipse Crauetta ibidem *numer. 12.* subiungit, quod in antiquis quorum probatio est difficilis, non solùm propter ipsam antiquitatem, & lapsum temporis, sed etiam propter qualitatem ipsius facti, verba hæc enunciatiua plenè probant contra tertium. Ita tradit respondisse Alexand. *in consilio 90. column. 3. versic. & his est responsum, libro 6.* & scripsisse Rebuffum *in tract. nominationum.* Probãt etiam verba enunciatiua contra tertium, vbi agitur de magno
25 præiudicio, quando † cum ipsa temporis antiquitate concurrunt aliæ coniecturæ, ut puta longa possessio, plura instrumenta, vel alia similia, sicuti multorum auctoritate affirmauit doctissimus Burs. quem honoris causa nominare soleo, is inquam *in consil. 151. numero 93. lib. 2.*

PRÆSVMPT. CXXXIV.

Nouatio quando, & quibus in casibus facta, & inducta præsumatur, non leui studio disputatur.

SVMMARIA.

1 *Ab obligationibus non solum solutione, sed etiam nouatione receditur.*
2 *Nouatio quando inducebatur ante ius Pandectarum.*
3 *Nouatio iure Pandectarum quando introducatur.*
Non præsumitur si stipulatio secunda prætoria sit, nu. 4.
Vel si conuentionalis, & plus prima contineat, num. 5.
Nisi tamen contineat minus tempore, num. 6.
Et quid si tantundem quod prima contineat, interueniente vel non interueniente persona noua. n. 7.
Vel si contineat idem in substantia, diuersum quoad rem ipsam, num. 8.
9 *Nouatio nec iure Digestorum præsumitur, quando ex necessitate secunda stipulatio interponitur.*
10 *Nouatio non præsumitur, quando secunda stipulatio idem continet quod prima, & aliud quid distinctum.*
11 *Nouatio non præsumitur, quando secunda stipulatio ad primam non est æqualis.*
Idem si non principalis obligatio renouatur, sed solum fideiussoria, num. 12.
Vel solum mutentur fideiussores, & pignora, num. 13.
Nisi tamen in datione nouorum fideiussorum, vel pignorum, renouetur prima obligatio, num. 14.
Aut priorum fideiussorum, vel pignorum loco dentur alij, num. 15.
16 *Nouatio iure Digestorum nec præsumebatur, nec fieri poterat in alio, quam stipulationis contractu.*
Aut si post primum contractum incontinenti adiceretur stipulatio, num. 17.
Cui tamen opinioni adducitur alia contraria, num. 18.
19 *Mutationem voluntatis non præsumendi, ratio eadem est, tam in contractibus, quam ultimis voluntatibus.*
20 *Pugnantibus duobus, secundum derogat primo.*
21 *Nouatio facta non præsumitur, quando duo contractus vnà simul connectuntur, & unus alterum non præcedit.*
22 *Incontinenti quæ fiunt, censentur inesse.*
23 *Pactis pluribus in vno eodemque instrumento appositis, nec prius datur vel posterius.*
24 *Nouatio facta præsumitur, quando primus contractus non est perfectus, sed potius de contrahendo promissio.*
25 *Nouatio facta non præsumitur, quando primus contractus adeò certus est, & perfectus, atque secundus contractus.*
26 *Nouatio facta non præsumitur, quando duo actus, vel primus, vel secundus, proprium nomen non obtinet, sed potius ad perfectionem, & implementum alterius factus censetur.*
27 *Stipulatio facta alteri, inutilis est.*
28 *Contractus inuenti sunt, ut obligationem producant, & actionem.*
29 *Contrahentes agere id voluisse præsumitur, quod natura contractus significat.*
30 *Actus subsecutus præsumitur factus in executionem præcedentis obligationis.*
31 *Numeratio actus est, qui sui natura ex mutuo producit actionem.*
32 *Finem ad vnum inducta, contrarium non debent operari.*
33 *Stipulatio non solùm in mutuo, sed & aliis in contractibus nouationem operatur, si voluntas partium de nouando adfuerit.*
34 *Nouatio ex Constitutione noua Iustiniani expressim fieri debet.*
Nec ad illam inducendam præsumptiones sufficiunt secundum quosdam, num. 35.
Dissentientibus aliis, num. 36.
37 *Expressum dici quoque, quod coniecturis apparet, & præsumptionibus.*
38 *Nouatio facta præsumitur, quando debitor delegat alium etiam non debitorem suum, quem creditor acceptauit.*
Secus si creditoris consensu non appareat, num. 46.
39 *Nouatio facta præsumitur, quando secundus contractus cum primo est incompatibilis: secus si contractus sint compatibiles, num. 40.*
41 *Pugnantia duo simul stare nequeunt.*
42 *Nouatio inducta præsumitur per transactionem, quæ sui natura à prima obligatione receditur.*
43 *Mutuum & depositum contractus duo sunt incompatibiles.*
44 *Compromissum quando cum laudo lato repugnat, dicitur ex eo facta nouatio.*
45 *Nouatio facta non dicitur, quando secundus contractus nullus est & inualidus.*
46 *Nouatio olim quibus casibus fieri dicatur ope exceptionis, numero 47. 48. & 49.*
50 *Nouatio inducta censetur, & liberatus à creditore debitor, quando ipse mandat argentario, seu campsori, ut soluat ipsi creditori suo, campsore animo nouandi expressè*

presse interueniente & soluere promittente.
Idque procedit etiamsi coniecturis solum de ipsius campsoris animo nouandi appareat, num.51.
Idem etiam si sine stipulatione promiserit, num.52.
Secùs quando non constat, nec expressè, nec coniecturis campsorem animo nouandi promisisse, nu.53.
Idque maximè si nudo tantum pacto promiserit, nu.54.
Quod si simpliciter campsor promiserit soluere, & dubitetur de ipsius animo, non inducitur nouatio nec liberatur debitor, nu.59.
Contraria refertur opinio, quod inducatur, num.62.
Quibus autem in casibus inducatur liberatio debitoris, qui mandat campsori, qui nihil sibi debet, ut pro se soluat, nunc.63.64.65.& 66.
Quid autem si campsor ipse sit debitor debitoris sibi mandantis, ut pro se soluat, & an, & quando inducatur hoc casu liberatio debitoris, & quando non, n. 67.68.70. vsque ad num.77.
55 *Nouatio non fit sine stipulatione, nisi expressè agatur.*
56 *Stipulatio & pactum nudum in foro mercatorum non differunt.*
57 *Pactum nudum de iure Canonico idem operatur quod actio.*
58 *Intellectus t.1. & c.qualiter, extr. de pact. ut de pacto vestito & efficaci loquantur.*
60 *Nouatio non fit hodie solo interuentu nouæ personæ.*
61 *Qui promittit quod alius debet, in dubio videtur accessorie promittere.*
69 *Delegatio debitoris ut fieri dicatur, quinque necessario requiruntur.*
78 *Debitor qui literas cambij scripsit, nõ liberatur illis acceptatis ab eo, cuius gratia fiunt, sed ab eo, qui illas cõplere tenetur, facta per eum promissione de soluendo.*

POstquam hactenus disseruimus de illis præsumptionibus, & coniecturis, quæ versantur circa contractus, nunc agendum est de his quæ respiciunt
1 distractus. Quocirca cùm obligationes † distrahantur, ab eisque recedatur non solum solutione, sed etiam nouatione: de eis differendum nunc est. Et sanè difficilis, & perplexa disputatio, quando, & quibus in casibus præsumatur facta nouatio prioris obligationis, per secundam. Existimauerim distinguenda esse aliqua tempora, & aliquot casus.

Primum fuit tempus ante eius Pandectarum, quod antiquum appellari potest. Hoc sanè tempore per secundam obligationem, seu (ut illam iura appellant) cautionem, prima illa, sive illâ secunda obligatio plus
2 siue minus prima contineret, inducebatur † nouatio. Id quod satis manifestè colligitur *ex l.ult. C. de nouatio. & ex §. prætereà, in Instit. quib. mod. toll. oblig.* & in specie scripserunt Alexand. *in cons.13. nu. 4. lib.2.* Soc. Sen. *in l. qui vsumfructum. nu.5. de verb. obl.* & Franc. Bald. *in d. §. prætereà.*

Secundum tempus fuit juris Pandectarum, seu Di-
3 gestorum, † quo variè constitutum fuit, sicuti explicat Bart. *in l. penult. num.3. ff. de præt. stipul.* quo in loco, aliquot casus distinguit, & nos aliqua addemus.

4 Primus est casus, quando secunda stipulatio erat † prætoria. Hoc casu non nouabatur iure isto prima stipulatio, alternè contractus. Ita Bart. *in d.l. penult. numero 3.* ex illo text. & ibid. Angel. *colu.2. in princip. vers. sed responde.* & Imol. *ibid.*

Secundus est casus, quando secunda stipulatio erat
5 † conuentionalis, & plus ipsa prima continebat. Hoc casu præsumebatur facta nouatio, si verò continebat minùs, non præsumebatur, sic scripserunt Bartol. *in d. l. pen. n.3. vers. secundo casu*, & ibidem Angel. *col.2. ver. secundus casus est.* & Imola, Ludo. Bolog. *in consil.50. c.3.* & Alexand. *in cons.193. num.3. lib.6.* Crauet. *in consi. 167. num.12.* & Rota Rom. *in decisio.562. nu.2. in 1. parte, in nouissimè impressis ex l. qui vsumfructum ff. de verb. obli. l. si pupillus, §. actum. ff. de nouat. & l. ulti. C. eodem.*

Hic casus locum non habet secundùm Angel. præci-
6 tato in loco, quando secunda stipulatio † continet minus tempore ut putà: si promisi tibi decem in Calen. Maij. Et deinde eadem decem promitto in Calen. Augusti. Nam tunc prima obligatio, nouatur etiam hoc jure Digestorum, solum ope exceptionis. Ita inquit Angel. sensisse gloss. *in d.l. pen. per tex. l. cum stipulatus sim mihi à Proculo. ff. de verb. oblig.*

Tertius est casus, quando stipulatio secunda conuentionalis, tantundem continebat, quod prima, &
7 in ipsa secunda interueniebat † noua persona, præsumebatur nouatio, si verò noua persona non interueniebat, nouatio non præsumebatur, sic explicant Bart. *in d.l. penult. nu.3. vers. tertio casu. ff. de præt. stipula.* ibid. Angel. *col.2. vers. tertius casus. ex l. scire debemus. in princ. ff. de verb. obligat.*

Quartus est casus, quando stipulatio secunda con-
8 uentionalis, idem quod prima continebat in † substantia, etsi diuersum quoad rem ipsam, ut putà in prima fuerat promissus fundus, in secunda feudi æstimatio. Hoc casu non præsumebatur nouatio. Ita Bart. *in d.l. pen. nu.3. vers. 4. casu*, & Bolog. *in d. l. singularia, n.62. vers. quantũ vero. ex l. fundum Cornelianũ. ff. de nouat.* Et idem docuit Angel. *in d.l. pen. ver. quartus casus.*

Quintus est casus, quem præter Bart. præcitato in loco adiungimus, ex sententia Ange. *in d.l. pen. c.1. ver.*
9 *primus est.* quando secunda stipulatio interponitur ex † necessitate. Hoc casu nec de iure Digestorum, præsumebatur nouatio. *l. Stichum. §. legata. ff. de nouat.* Et eandem sententiam probavit Imola *in d.l. pen.*

10 Sextus est casus, quando secunda stipulatio † continet illud idem quod prima, & quid aliud distinctum, ut putà primo promisi Stichum, deinde promisi Stichum, & Pamphilum. Hoc casu non præsumitur facta novatio. Ita Ang. *in d.l. penult. col.2. vers. quintus casus est. ff. de præto. stipul.* & ibid. Imola.

11 Septimus est casus, quando secunda stipulatio † non est æqualis ad primam: sed prima est sortis, secunda verò pœnæ. Hoc etiam casu non præsumitur facta nouatio. Ita Angel. *in d.l. penult. c.2. vers. sextus est*, & ibid. Imol. *ex l. ita stipulatus. de verb. obligat.* Ripa *in l. si se non obtulit. §. si ex conuentione, num.6. ff. de re judic.* & Fran. de Marchis *in quæst.412. num.3. part.1.*

12 Octauus est casus, quãdo non renouatur obligatio † principalis, sed solum fideiussoria, ut pignorum, ut putà, si primo promisi decem sub pignore, vel sub uno fideiussore: deinde pro iisdem decem do aliud pignus, vel alium fideiussorem. Hoc casu etiam non præsumitur facta nouatio, ut scilicet ab eo primo pignore, vel fideiussore dicatur recessum. Ita Ang. *in dict. l. penult. c.2. vers. sepi. & ultimus. ff. de præt or. stipulat.* & ibidem Imola, Castrens. *numer.2.* Comens. *numero 3.* Et his accedunt relati à Iasone *in l. eum qui, §. si hominem. col.2. de verbo. obliga. & in l.1. in fin. C. de indi.* & alios refert Ronchegallus *in l.3. in pincip. num.15. ff. de duobus reis.* Et apertius Ripa *in l. si se non obtulit. §. si ex conuentione. num.7. ff. de re judica.* qui recenset etiam Socin. Sen. *in consilio 18. numero 15. & in consilio 21. numero 3. libro 1.* Et ij quidem moti sunt *ex l. si Tius, vers. sed. ita demũ. ff. de fideiusso.*

13 Hic † casus locum habet multo magis, quando solum mutantur fideiussores, vel pignora. Nam tunc sine controuersia prima obligatio principalis non nouatur. Ita Ripa

in

in dict.l.si ex conuentione,numero 6.ea ratione,quia fideiussorum&pignorum obligatio,quæ accessoria est, vim non habet mutandi principalem. Idem scripserunt Rebuffus *in Commentariis ad Constitutiones Galliæ,tomo* 3. *in titul. de literis obligatoriis. articul.*1. *glos.*9.*num.*22.&Mascard.*in conclu.*1107. *num.*14.

Declaratur primò hic casus,ut locum non habeat,
14 quando † in datione nouorum fideiussorum, vel pignorum renouatur prima obligatio.Ita declaratRipa *in dict.l.si se non obtulit.§.si ex conuentione, n.*7.*versic. quod intellige. ff.de re judic.* post glos.& Bart. *in l.penult.in verbo,pignore,ff.de prætor stipul.*

Declaratur secundò, ut non procedat, quando se-
15 cundi † fideiussores, & secunda pignora dantur loco primorum.Nam tunc primi liberati censentur.Ita Ripa *in dict.§.si ex conuentione,num.*7.*vers.item intellige.* post Castr.&Alex.*ibid.*&Imol.*in d.l.penult.ff.de prætor.stipula.in l.si rem §.omnis,ff.de pign.acti.*Et hoc significat Iustinia.*in d.l.vlt.in princip.C.de nouatalia, vel pignus acceperit, vel cautionem minorem,&c.*

16 Nonus est casus,quando†alius est contractus quam stipulationis. Nam jure Digestorum non præsumebatur facta nouatio,imò nec fieri poterat. Ita Bart.*in l. item illa. §.ult.&in l.vbi quis.ff.de constit. pecun. & in l.*1.*n.*3.*ff.de nouatio.*Alex.*in consi.*13.*n.*5.*lib.*2.Soci.Sen. *in consil.*21.*num.*9.*libro* 1.Decius *in d.l.singularia,nu.* 19. *vers.illa tamen,ff.si certum petat.* Ripa *in rubr. de verbor.oblig.n.*37.*ver.aliud.*Purpu.*in d.l.singularia,n.* 88.*ver.secundò itaque.*Ronchegallus *in l.*3.*in prin.nu.* 2.*ff.de.duob.reis,* & Alciatus *respons.*690.Et ij quidem moti sunt *ex d.l.item illa.*1.§.*ult.deconstitu.pecun.&ex l.si mandato meo.§.ult.ff.mandat.*

Declaratur hic casus,ut non habeat locum in foro mercatorum, in quo pactum nudum habet effectum stipulationis. Ita Socin. *in l.singularia, n.* 17.*ff.si cert. pet.*& ibidem Iason *num.*27. Purpur.*num.* 90. & Cagnol. *nu.*88.qui postremi dubitant.

Decimus est casus, quando post primum contractũ
17 fuit statim † & incontinenti adiecta stipulatio, ut si ex emptione vel mutuo promisi centum, deinde statim stipulatus es eandem summam. Hoc etiam casu, non præsumitur facta nouatio. Ita Bart. *in dicta l.singularia.numer.*10.*versic.si verò.*Decius *num.*16.& Bolog.*num.*61.*&*62.post alios ab eis commemoratos. Et ij adducti sunt primò text.*l.duo societatem.ff.pro socio. in illis verbis,si nouationis causa.* Quæ sanè verba dubitatiua,superuacanea essent,imo male à Iureconsulto prolata,si subsecuta hæc stipulatio sui natura nouationem induceret.Nec repugnat consideratio Decij *d. num.*16.*versic.sed aduertendum,* quia illi respondetur, quòd *in d.l.duo societatem.*duo aguntur.

Primò, quòd ibi non fit nouatio, & hoc principaliter:secundò quòd ibi sit intentata actio, ex primo contractu, & hoc secundario.

Secundò adducitur text.*l.si.ita fuero stipulatus,§.*1.*ff. de nouat.*vbi stipulatio subsecuta post contractum mutui incontinenti, non nouat ipsum mutuũ, sed vnicus est contractus stipulationis secundùm glos. *ibidem.* Verùm hic text. loquitur quando secundus actus stipulationis subsequitur mutuum, pro illius confirmatione.Et ideo ego intelligo illa verba, , vnus contractus est,hoc est, mutui: pro cuius restitutione adiecta est confirmatoria stipulatio. Qua de re fusius disseremus infra *in* 14. *casu.*

Tertiò allegatur textus *l.si stipulatus. ff.de vsuris. ibi,nonandi animo stipulatus.* Ergo à sensu contrario nouatio non præsumitur, nisi constet: alioqui, ut ut dixi suprà, frustra dubitaret Iurisconsult.si stipulatio subsecuta, sui natura nouaret.

Quartò affertur *l.non ad ea.ff.de condi.&demon.*in primo casu secundi casus, dum voluit Iuriscons. per secundum legatum factum sub conditione, sine commemoratione primi purè facti, non esse recessum à primo: atque ita mutatam non esse voluntatem testatoris. Ergo nec hic dicitur mutata voluntas contrahentium & inducta nouatio.

Cæterùm quia hic text. pro contraria opinione Fulgosij, quam mox refero, adducitur, ob id de eius sensu statim disputabimus.

18 Contrariam opinionem † aduersus Bart. & reliquos, probarunt glos.*in d.l.duo societatem.*&Fulgos. *in d.l.singularia,*quod imo hoc casu præsumatur facta nouatio. Et adductus est Fulgos. *ex d.l.non ad ea.ff. de cõdi.&demon.*in secundo casu, secũdi casus,vbi si primo legatum factum est purè, deinde & secundo statim, & incontinenti, eadem res sit legata eidem sub conditione, commemoratione facta primi legati,recessum dicitur à primo, atque ita mutata voluntas. Cùm ergo & nostro in casu,secunda stipulatio sit facta commemorato ipso primo præcedenti contractu, dicitur nouare ipsum contractum. Verùm respondet Alexan.quod *d.l.non ad ea.* procedit solum in ultimis uoluntatibus, non autem in contractib. ut scribunt Bart.*in l.jurisgentium §.adeò ff.depact.*& Bald.*in l.rescriptum,§.si pact.in fin.ff.eod.* Quæ sanè interpretatio
19 retinenda non est, cum eadem sit ratio † non præsumendi, voluntatis mutationem in contractibus quæ & in ultimis voluntatibus.*l.eum qui.ff. de probat.*quæ absolutè, & indistinctè loquitur. Et regulam *d.l.non ad ea.*habere locum etiam in contractibus sensit Bart. in hac ipsa quæstione,ut suprà retulimus,& Deci.*in l. pacta nouissima,numer.*10.*C.de pact.*Respondet itaque secundo Deci.in casu *d.l.non ad ea.*censeri mutatam voluntatem, quia duo illa legata erant incompatibilia. Non enim simul stare poterat, quòd eadem res deberet purè, & sub conditione. Et ob id vnum tollitur, dicemus infra suo loco. Diuersum est in casu nostro, vbi secunda actio, quæ producitur ex secundo contractu, se compatitur cum prima, & ob id à prima obligatione non videtur recessum. Hanc interpretationem falsam esse, omnino existimo: quia si eiusdem rei legatum purè factum, & factum sub conditione, essent incompatibilia, idem esset dicendum,quod etiam eo casu quo factum est legatum secundum, sub conditione, absque commemoratione primi, illud primum esset mutatum, & in secundum
20 translatum, quo ex duobus † pugnantibus,secundum derogat primo.*l.pacta nouissima.C.de pactis.*Et tamen in ea *l.non ad ea.*contrarium dicitur, nempe, quod si testator legauit centum purè Caio,& eidem incontinenti legauit sub conditione, sine commemoratione primi, primum non esse translatum in secundum, sed dari electionem legatario,ut accepret,vel purum,vel conditionale. Respondet itaque tertiò Bolog. *in d.l. singularia,n.*62.*d.l.non ad ea.*ad rem non facere,quia loquitur quando secunda dispositio est diuersa à prima. Nos verò loquimur quando continet idem.

Cæterùm reiicienda est hæc responsio ea ratione qua supra confutaui interpretationem Decij. Præterea si diuersæ erant dispositiones, vel ratione rei, vel ratione qualitatis, simul stare potuissent, atque ita legatum censeretur duplicatum:cuius tamen contrarium ibi dicitur.

Responderi potest quartò, in casu *d.l.non ad ea.* fuisse adiunctam qualitatem in secundo legato quæ quidem qualitas mutat & alterat naturã ipsius primi legati,

legati, atque ita nouum facit, argu. *l. ius autem ciuile. ff. de iust. & iure.* vbi Ias. *col.* 1. & latè Marsi. *in sing.* 250. *Qualitas*, est sanè qualitas illa, conditio sub qua factum fuit legatum.

Vndecimus est casus, quando contractus vnà simul
21 †connectuntur, & sic vnus alterum non præcedit: ut si dico, Titius dedit, & vendidit mihi stipulanti. Hoc in casu non præsumitur facta nouatio. Ita Bartol. *in l. singularia. num.* 12. *vers.* 3. *accedit.*

Et hic ipse casus à fortiori, firmat illis rationibus, & iuribus, quibus & præcedens à quo parum differre, & Bart. ipse existimauit. Idem enim (inquit Bart.) est quando stipulatio statim, & incontinenti præcedit, vel subsequitur: & quando in eodem actu adiicitur, cum
22 ea quæ † incontinenti fiunt, inesse censeantur. *l. lecta. vers. c. dicebam. hoc tit. si certum petat.*

Huc facit, quod egregiè docuit Bald. *in l. antiquæ. §. 1. in fin. C. ad Velleian.* quem post alios secutus Ronchegallus *in l. 3. in princip. n.* 14. *ff. de duobus reis.* Inquit Bald. quod si plures se constituunt principales debitores in instrumento, nullo iure sit nouatio, cum obligatio sumat robur in eodem instanti. Nouatio autem debet fieri à posteriore.

Cæterum à Bart. in eo dissentit solus Purpur. *in d. l. singularia.* quod existimauerit Bart. nullũ hic dari ordinem. Nam verius est (inquit Purpur.) ordinem saltem scripturæ adesse, qui sanè ordo est admodum considerabilis, sicuti scripsit post alios Iason *in l. 2. prius, n.* 18. *ff. de vul. & pup. substitut.* Huic obiectioni respondetur nullum hic ordinem etiam scripturæ adesse, cum non detur nec prius nec posterius, vt post alios tradit Iason *in d. §. prius, nume.* 22. dum inquit, quod quando
23 in vno instrumento plura † apponuntur pacta, non est dare nec prius nec posterius, ex quo vno eodẽque instanti, instrumentum partium consensu perficitur.

Duodecimus est casus, quando contractus primus non est contractus perfectus, sed potius promissio de contrahendo, deinde subsequitur ipse contractus, ut putà promisi vendere pretio centum, deinde illo pre-
24 tio centum vendo. Hoc in casu, dicitur facta † nouatio: quia illa prima promissio, tollitur per subsecutam traditionem, & ex ea agitur. Ita Bart. *in d. l. singularia, numer.* 55. *vers. primo casu.* & ibidem Decius, *numero* 18. Curt. iun. *num.* 15. Purpur. *num.* 11. Bologn. *nume.* 67. Idem docuit Iason *in l. si fideiusso. §. ult. nu.* 18. *de leg.* 1. Et ij quidem moti sunt text. *l. si hæres testamento. ff. de actio. empt. & l. in numerationibus. §. ult. ff. de nouat.*

Verùm prædicta duo iura videntur repugnare inuicem, ut aduertit Deci. qui inquit, posse conciliari secundùm Barto. *in l. si fideiussor. §. meminisse. in fine. de leg.* 1. & Bald. *in l. ult. ad finem. C. de pact. inter emptor. & vendi.* Et rursus accedit ratio, quòd in prima obligatione adest solum pactum vendendi. *l. consilio. in fin. ff. de curato. furio.* Ergo vendendo, illi pacto dicitur satisfactum atque ita soluisse dicitur, nimirum si illa obligatio tollitur. Ita simili in casu docuit Bartol. *l. pen. §. ultim. ff. de acqu. possess.* cum dixit, quod iussus tradere sola nuda traditione liberatur. Ita etiam Bal. *in l. 1. column. 14. vers. c. 4. quæro. C. de iis qui pœnæ no.* dixit, præceptum factum hæredi, ut compromittat extingui statim facto compromisso. Et Decius *in consilio* 465. *numero* 11. respondit, quòd iussus à testatore vendere, vendendo statim liberatur: sic & Socin. Sen. *in cons.* 68. *colu.* 3. *versi. nam ut ex d. libro* 3. & Ruin. *in cons.* 184. *nu.* 4. *lib.* 2.

Cæterùm à Bart. & sequacibus dissentiunt Angel. *in d. l. in numerationib. ff. de solutio.* & Aretin. *in l. si fideiussor, §. meminisse de lega.* 1. qui scripserunt, quod per venditionem illam solum liberatur ille promissor, ab obligatione de vendendo: sed si res vendita non traditur, vel promissum non seruatur, agi potest exprædenti obligatione *d. l. si hæres.*

Conciliat has opiniones Areti. *in cons.* 6. *n.* 4. quod opinio Bartoli procedat in contractibus. Illa verò Angeli in ultimis voluntatib. Quę sanè conciliatio repugnat *d. l. in numerationib. §. ulti. ff. de sol.* vbi idem statuitur in ultimis voluntatibus, quod in contractibus. Et in specie conciliationem hanc reiiciunt Cagno. *in l. singularis, num.* 57. & Bolog. *nu.* 68. Quo in loco aliter ipse conciliat: inquit enim, quod aut extant aliquæ coniecturę, quibus coniici potest, promissorem voluisse obligari ad factum tantum: Et tunc dicitur solum ad ipsum factum teneri.

Hoc casu procedit opinio Angeli, & Aretini. Aut nullæ extant coniecturæ, sed versamur in dubio, & tunc promissor dicitur voluisse obligari ad ius. Nam & verba ipsa intelliguntur de iure. *l. 3. §. hæc verba, ff. quod quisque iuris. & l. stipulatio ista. §. ij quoque de ver. obliga.* Et hoc in casu locum habet opinio Bartoli & sequacium.

Decimus tertius est casus, quando primus contractus ita est certus atque perfectus, sicuti & secundus, ut puta si stipulatus sum à te centum, & deinde iterum
25 promisisti centum. Hoc casu non † præsumitur facta nouatio. Ita Bart. *in d. l. singularia, num.* 11. *vers. secundo casu, ff. si cert. petat.* quem secuti sunt reliqui, ut testatur Bologne. ibidem *num.* 69. *vers. c. nihilominus.* Et ij quidem adducti sunt primò *ex l. item illa §. ultim. ff. de constit. pecu.* constituerat qui se soluturum, quod debebat ex causa stipulationis, vel alterius contractus quo casu nata erat obligatio, & actio de constituta pecunia, juxt. *l. 2. ff. de constit. pecun.* Atque ita duplex ei competebat actio, prima ex stipulatione, secunda ex ipso constituto. Proposuerat deinde creditor in iudicio, actionem illam de constituta, dubitatum fuit, an sublata, & extincta esset actio illa prima ex stipulatione? Respondit Vlpia. non censeri sublatam, sed solum finiri solutione facta. Præsupponitur ergo ibi, sequutum contractum non auferre, atque ita non nouare actionem ex stipulatu, nec contractum præcedentem. Nec obstat quod inquit Iason, debitorem illum liberari per litis contestationem. Nam respondetur, quod imo non liberatur. Affertur & secundò text. *l. si mandato meo. §. ultim. ff. mand.* Creditor egit contra debitorem sui principalis eius mandato, atque ita cæpit debitor principalis teneri, ex secunda obligatione orta ex ipso mandato. Et cum dimidium crediti iam exegisset creditor, residuum deinde petebat à debitore principali, dubitatum fuit, an petere posset? Et dicendum videbatur, non posse petere, quia debitor delegatione facta liberatur ab obligatione sua. Cæterùm contrarium ibi diffinit Paulus, quod imo non liberatur, sed remanet ipsa prima obligatio & actio, quæ non tollitur, atque ita non nouatur, per secundum contractum mandati, nisi quando creditor ille acceptat mandatum animo nouandi. Et subiungit Paulus, idem esse, si fideiussor mandauit creditori, contra reum principalem, ut ipse fideiussor ex stipulatione obligatus (iuxta *l. blanditus. C. de fideiusso.*) liberetur à prima causa, ob illud mandatum si scilicet animo nouandi fecit. Non ergo stipulatio per subsequentem contractum nouatur. Verùm hac in re animaduertendum est, duo

BIU Cujas

hæc responsa sic à Bart. considerata nõ procedere ob id, quod ibi contractus essent compatibiles, idem continentes, & primus contractus ita esset certus, & perfectus, vt secundus, sed ea de causa contingere, quia præcedens obligatio non nouatur, etiam eo iure Digestorum, per alium secundum contractum, sed per solam stipulationem, sicuti jura sic intellexit ipsemet Bart. *in d. l. item illa, §. vlt. ff. de const. pecun. & in l. 1. n. 3. ff. de noua.* & dixi *superiore capite, in vltimo casu.*

26 Decimus quartus casus est, quando † duo actus siue primus siue secundus, non obtinet proprium nomen contractus, sed potest esse certus contractus, vel alterius contractus implementum vel confirmatio, sicuti est pecuniæ numeratio, vel rei traditio. Illa enim pecuniæ numeratio potest obtinere nomen certi contractus, ut putà mutui, vel depositi irregularis, potest etiam esse implementum contractus, ut si præcessit emptionis contractus, deinde pecunia numeretur, illa numeratio venit ad implementum, & perfectionem ipsius contractus emptionis, & venditionis. Ita etiam de rei traditione dicere possumus, cum esse possit traditio pro donatione, atque ita donationis contractus possit etiam esse perfectio alterius contractus, ut putà emptionis: ita dicimus, quod stipulatio aliquando est contractus, sicuti quando de per se consideratur, aliquando venit ad confirmationem alterius contractus, *l. si stipulatus, de vsur.* & tradit post alios Ripa *in rubric. de verb. obli. n. 52.* Hoc itaque casu non præsumitur inducta aliqua nouatio, sed potius id factum ad perfectionem, & implementum alterius cõtractus. Ita Bart. *in d. l. singularia, nu. 10. versicu. quandoque præcedit.* & ibidem Alexand. Iason, Decius *numero 16. ver. secundus casus.* Curt. Iun. *numero 16.* Purpur. *num. 27.* & Bologne. *num. 63. & 64.*

Primò adducitur text. *l. si ita stipulatus, §. Chrysogon. ver. supereſt, ff. de verb. obli.* vbi manifestè respondit Vlpian. quod si quis mutuam pecuniam dedit, sicque iam numerauit, & eam stipulatus est, vna sola nascitur obligatio verborum. Atque ita nouatio non inducitur: quia illa numeratio venit ad perfectionem seu confirmationem præcedentis stipulationis

Cæterùm existimauerim, ibi nasci solùm verborum obligationem, respectu stipulantis, non autem eius, cuius erat pecunia mutuata secundum terminos casus illius §. *Chrysogonus.* Et ideo subiungit Iurisconsult. quod si præcessit mutuum, & sequitur stipulatio, non tollitur obligatio naturalis, nata ex mutuo, & acquisita illi, cuius erat pecunia.

Secũdò affertur text. *l. si ita stipulatus fuero, §. 1. ff. de nouat.* Iurisconsul. verba hæc sunt, Cùm pecuniam mutuam quis dederit sine stipulatione, & ex continenti fecerit stipulationem, vnus contractus est. Idem erit dicendum, etsi ante stipulatio facta est, mox pecunia numerata sit. Hic perpenditur illa ratio, quia vnus est contractus. Et sic in dubio videtur dicendum, quod contractus non debeat multiplicari. Hæc ratio (inquit Decius) cessat in primo casu, quia constat de contractu, qui præcedit: & in claris non est opus coniecturis, *l. continuus, §. cum ita, de verb. oblig.*

Verùm respondet Fulgo. quòd *in d. l. si ita stipulatus, §. 1.* præcedebat certus contractus, ut colligitur ibi, mutuam pecuniam dederit. Ergo mutuum, & sic contractus certus, sicuti & hunc textum intellexerunt alij, quos retuli suprà *in 10. casu.* Et tamen casus iste noster secundùm Bart. & sequaces procedit, quando secundus actus non obtinet nomen contractus.

Hanc interpretationem reiicit Alexand. ratione quadam à Dec. confutata, ipse verò Decius aduersus Fulgos. scribit *in d. l. singular. n. 16. ver. aliter ergo, &c.* illa verba *d. l. si ita stipulatus fuero. §. primo. ff. de noua ibi, mutuam pec. dederit, &c.* esse exponenda simpliciter, id est, numeratam. Hoc probatur (inquit Deci.) illo tex. dum subiungit: idem econtrà si stipulatio ante facta sit, & mox numeratio subsecuta sit, sicuti ergo in casu econtra, loquitur de numeratione simpliciter: Ita pariter in primo casu videtur loqui de numeratione simplici: ut casus parificentur, ideo consonat, quòd illa verba, mutuam pecuniam, accipiantur, & exponantur, id est, creditam simpliciter.

Rectius crediderim, *d. l. si ita stipulat. §. 1.* esse sic explicandam, dum ait, vnus contractus est, intelligatur, vnus contractus mutui. Et stipulatio adiecta est pro confirmatione, causa restitutionis faciendæ. Et dum subiungit Iurisconsul. Idem erit dicendum, etsi ante stipulatio facta est mox pecunia numerata sit. Intelligo idem, hoc est vnus contractus, non tamen mutui, sed stipulationis, ut quia sit stipulatus pecuniam sibi mutuari. Et ideò *in l. seq.* subiũgit Pompo. Cùm enim pecuniam mutuam datam stipulamur non puto obligationem ex numeratione nasci, & deinde eam per stipulationem nouari, &c. Hic præcessit stipulatio de mutuando vt significant illa verba. Et magis implendæ, &c. Et ideo illa verba, pecuniam mutuam datam, exponi debent, dandam, vel dari. In primo itaq; casu *d. §. 1.* stipulatio deservit mutuo. In secundo verò numeratio seruit stipulationi.

Tertiò perpendi solet tex. *l. certi condict. §. quoniã. ff. hoc tit. si certum pet.* quo loci ille, qui mutuo dedit pecuniam stipulatus est, eam alteri reddi, ibi agitur
27 ex numeratione, quia stipulatio † alteri facta est inutilis. Ergo à sensu contrario secus est, quando stipulatio est vtilis.

Quartò ea ratione, & argumento motus est Iason,
28 contractus ad hunc finem inuenti sunt, † ut obligationem, & deinde actionem producant: Et ob id præsu-
29 mitur, quod contrahentes agere, & facere † voluerint id quod natura contractus significat *l. non omnis, in pr. ff. si cert. pet.* Atqui numeratio non habet certam significationem: cum fieri possit implementum præcedentis contractus, possit etiam fieri ut de se contractum causet: ut depositum irregulare, mutuum, vel commodatum. Cùm ergo dubia sit mens numerantis, illa debet declarari vel ex subsequentibus vel ex præcedentibus, arg. *l. si seruus pluri. §. vlt. de leg. 1.* Declarari ergo debet mens ista, quod voluerit numerare in executionem, & perfectionem actus præcedentis. Ita di-
30 cimus quòd actus † subsequutus præsumitur factus in executionem præcedentis obligationis. *l. post dotem, ff. sol. matr.* vbi Bar. & reliqui.

Cæterùm rationem hanc reiicit Dec. *in d. l. singularia, n. 16. ver. sed illa ratio. & c.* quia non apparet quod interposita stipulatione partes agant, quod ex ea sola
31 oriatur actio. Nam cũ numeratio sit actus, † qui sua natura actionem ex mutuo producit, & sit actus naturalis, qui facilius actionẽ parit, *l. ea quæ ciuiliter. ff. de acq. rerum domi.* Et hoc (inquit Deci.) clarum est facta numeratione simpliciter. Ergo à fortiori idem dicendum videtur, secuta stipulatione, quæ ad maiorẽ confirmationem interponitur. Et ideo non videtur im-
32 pedire actionem ex numeratione: quia inducta † ad vnum finem, non debent operari contrarium. *l. legata inutiliter. ff. de leg. 2.* Et sicuti primo in casu plures oriũtur actiones ita videtur, & in secundo, cum diuersitatis ratio assignari non possit inter vnum & alterum.

Hæc

Hæc responsio, & interpretatio vera non est, quia multum differt, quod numeratio fiat simpliciter, & de per se, sine aliquo antecedenti contractu, vel fiat post aliquem contractum. Nam primo casu contractum causat, vt putà mutuum, vel depositum irregulare, vel commodatum, cùm nil aliud significare possit: secundo verò casu intelligitur facta ad implementum præcedentis contractus. Et plus operatur illa simplex numeratio quàm illa facta post contractum.

Et prædictis subinfert Bartol. *in d.l. singularia, nu. 10. versic. nec est speciale, &c.* aduersus Iacob. de Arena, non esse speciale in mutuo, quòd actio ex eo contractu causata faciliùs tollatur, & nouetur per subsecutam stipulationem. Dicebat enim Iacobus de Arena, esse speciale in mutuo, ut facilius eius obligatio per stipulationem nouetur, *dicta l. si ita stipulatus, §. Chrysogonus, de verborum oblig. & d.l. si ita stipulatus fuero, §. 1. cum l. seq. ff. de nouat.* Hæc sanè Iacobi de Arena opinio, vera non est (ait Bartol.) quia idem in dote, & aliis contractibus qui re contrahuntur, ut in depositò, & commodato. Et quamquam multa effuderint Castr. Alexan. Iason, & Deci. ad rem hanc; attamen verè cum Bartol. sentiendum est, quod scili-
33 cet nulla sit in hoc mutui specialitas, † cum & in cæteris contractibus stipulatio nouationem operetur, si partium voluntas nouandi affuit.

Præterea vel ea ratione cum Bart. sentio, quòd hoc dici non possit speciale in mutuo, quia verius esset in odium, sunt enim specialia, id est singularia vel priuilegia mutui fauore ipsius contractus concessa. Hoc autem de quo agimus, non significaret fauorem, sed odium potius, nempe maiorem debilitatem, & infirmitatem huius contractus, quam aliorum, cùm alij secundùm Iacobum de Arena non tollantur, & nouentur ita facilè per stipulationem, sicuti hic mutui.

Tertium est tempus nouæ constitutionis, editæ à Iustiniano *in l. ult. C. de noua.* qui abrogato iure anti-
34 quo statuit, nouationem † expressim fieri debere.

Cæterum dubitant Doctores an ad inducendam nouationem secundùm hoc tempus, sufficiant præ-
35 sumptiones & coniecturæ. Et non sufficere, † opinati sunt Bart. *in l. pen. nu. 3. in fin. ff. de præto. stipu.* & Bald. *in d.l. ult. num. 1. ver. in lege. id est.* Quorum opinio videtur satis clarè probari *in d. l. ult.* dum statuit Iustinian. nouationem non induci, nisi verbis expressis ita fuerit actum. Non ergo sufficiunt coniecturæ quæ non possunt dici verba expressa & rursus apertius, videtur probari *in §. quod autem diximus, in Instit. quib. mod. toll. oblig.* vbi manifestè Iustin. tollit præsumptiones & coniecturas.

Verùm tamen dissentiunt ab hac opinione alii per-
36 multi existimantes, † adhuc sufficere coniecturas & præsumptiones ad inducendam nouationem hoc tempore. Ita sanè glo. *in l. 2. ff. de noua.* Cyn. *in d.l. ult. c. 1. versicu. ad istam, C. eodem.* Castr. *in l. pen. ff. de præto. stipu. in d.l. ult. ibid.* Salic. Imo. *in d.l. delegare, ff. de no.* Fulg. *in consi. 130.* Matthæus Cimator. *col. 2. versicu. & hanc sententiam* Alex. *in con. 72. n. 2. versi. item esset falsum libro 2.* Soc. Sen. *in consi. 21. nume. 3. libro 3.* Lud. Bolog. *consi. 59. colum. 2.* Barb. *in consi. 86. colum. 7. & 8. libro 4.* Deci. *in consi. 400. colum. 2.* & Afflict. *in decis. 44. num. 15.* communem testatur Cagn. *in d.l. singularia, nume. 102. ff. si cert. pet.* & Ronchegal. *in l. 3. in prin. num. 18. ff. de duob. reis.* qui eiusdem sententiæ recenset etiam Paris. *in consi. 107. col. 2. lib. 3.* Lofred. *in consi. 24. colum. 4.* & Purpu. *in l. certi condictio. §. quoniam. nu. 15. hoc tit.* eandem probarunt Vincen. Franc. *in dec. Neap. in dec. 13. in fin.* & Rota Roman. *in dec. 562. num. 1. in 1. part. in* nouissimè impressis. Ea est huius sententiæ ratio, quia
37 † expressum, & illud dicitur, quod apparet coniecturis & præsumptionibus: sicuti scribunt Bartol. *in l. Prætor ait, in prin. nu. 1. de ope. no. nunc.* ibidem Ias. *num. 1. 4.* & ibidem Ias. *in l. licet Imperator, n. 10. de leg. 1.* Qua ratione cessat illa prima argumentatio contrariæ opinionis sumpta ex *d.l. vl. C. de nov.* Non etiam repugnat text. *d. §. quod autem diximus,* quia ibi Iustinian. corrigit atque reiicit præsumptiones illas antiqui iuris: & quas quidem præsumtiones refert ipsemet Iustin. *d. l. ult.* Illas itaque tollit, non autē alias quæ & necessariò significare non possunt, hoc etiam iure nouo, inductam censeri nouationem sicuti de cōiectura quam subiicimus, apparebit. Et ipse Iustin. *in d. §. quod autem.* dixit se reiicere quasdam præsumptiones.

38 Prima est coniectura, quando debitor † delegat alium etiam non debitorem suum, & creditor, ipse acceptauit delegatum illum, nouatio censetur. Ita Afflict. *in deci. 353. numero 4.* qui dixit visum obseruare responsum Aret. *in cons. 5.* & Comens. *in l. delegare, ff. de nouationibus.*

Secunda est coniectura nouationis, quando secun-
39 dus contractus † est incompatibilis cum primo. Hoc in casu per secundum contractum dicitur esse recessum à primo, atque ita facta nouatio. Ita scribunt Bal. *in d.l. ultim. nu. 1. vers. ut quando forte. Cod. de noua. & in cons. 318. Practica ciuitatis, col. 2. vers. respondeo, li. 1.* Dec. *in l. pacta nouissima, col. 1. C. de pact.* idem *in cons. 409. col. pen. vers. 4. respondetur, in cons. 464. n. 4. & in cons. 564. n. 15.* Cagn. *ind. l. singularia, n. 102. ff. si cer. pet.* Ronchegal. *in l. 3. in princi. nu. 18. ver. videtur tamen ff. de duob. reis.* & Crau. *in cons. 167. nu. 5.* Ita econtra
40 quando contractus † sunt compatibiles, non dicitur facta nouatio, sicuti respōdit Alex. *in con. 163. nu. 3. lib. 6.* Et motus est Bal. *ex l. pen. ff. de præt. stipu.* Quam tamen Bart. *ibi nu. 3.* intellexit loqui, in prætoriis stipulationibus quæ vim habent inducendi nouationem: sicuti etiam supra diximus. Adducit secundò Bald. text. *l. qui usumfruct. ff. de verb obl.* Quod responsum intellexit Bart. *in d.l. pe. nu. 3. de præt. stipulat.* loqui quando secunda stipulatio plus continet ipsa prima iuxt. *text. l. si pupi. §. qui actū, ff. de noua.* & diximus supra, allegat tertiò Bald. *l. cum in plures. §. locator horrei. ff. locati.* quæ argumentum satis probat, dum ex receptione auri, & argenti in horreo, quod est quid incompatibile cum eo proposito, quod prius habuerat, non recipiendi significatur voluntatis mutatio. Ita ergo hic & melius quartò assertionem hanc probat *l. pacta nouissima, C. de pact.* quam Bal. ipse recenset, vbi pactum secundum contrarium primo illud tollit,
41 cum duo † repugnantia simul stare non possint, *l. vbi repugnantia, de reg. iur.*

42 Hinc infertur, quod per * transactionem, qua sui natura receditur à prima obligatione, inducta dicitur nouatio: cum se non compatiatur transactio cum ipsa obligatione. Ita Bal. *in rub. de transact. ad fi.* Goza. *in cons. 38. c. 2. ver. secundo considero, & col. ult.* & Ronchegal. *in l. 3. in prin. n. 19. ff. de duob. reis.*

43 Infertur etiam, quod cum mutuum † & depositum sint duo contractus incompatibiles, ex quo unus cōcedit vsum rei, alter vero negat, ex secundo dicitur facta nouatio primi, ita respondit Bald. *in consilio 123. colūna secunda, lib. 2.* quem secutus est Ronchegal. *præcitato in loco.* Infertur quoque quod cum compromis-
44 sum † repugnet laudo iam lato, & approbato dicitur ex eo cōpromisso facta nouatio, sic responderunt Ang. *in consi. 31. col. penultim.* Are. *in cons. 148. columna penultim.* Lud. Bolog. *consilio 59. col. 2.* Soc. Sen. *in consil.*

89.col.3.ver.sed contrà,li.3. Dec.*in cons.*300. *n.*8.*& in cons.*400.*col.*Dissentiunt tamen Spec.*in tit.de arbitr. §.sequitur,vers.item quæro an actio.*Ias.*in cons.*168.*c.*7. ver.ad hoc conatur,lib.*4.Duran.*de arte testa.tit.de act. har.cant.*9.& Grat.*cons.*89.*col.pen. lib.*1.Et hanc visus est sequi Ronchegal. *in d.l.3.in prin.num.*19.*ver.idem in compromisso.*

Declaratur tamen hæc coniectura,ut non procedat quando in secundo contractu apposita fuit clausula, sine præiudicio priorum jurium. Nam tunc per secundum illum contractum non præsumitur nouatus primus.Ita Grat. *in consilio* 26.*n.*7.*&* 8. *lib.*6. & Rot. Roma.*in dec.*738.*n.*1.*in* 1.*par.*in nouissimè impressis.

45 Declaratur secundò ut non procedat,quando † secundus contractus est nullus,& inualidus. Nam tunc per secundum non dicitur recessum à primo,atque ita facta nouatio. Ita respondit Alexand.*in cons.*193.*n.*4. *lib.*6.Et comprobat similib.Purp.*in l.pacta nouissima, n.*14.*C.de pact.*Ita pariterquando non apparet de consensu ipsius creditoris, quod nouationem facere voluerit,sicuti contingit in mercatore,qui literas debitoris sui non refert in libro magistrali,sed solum memoriam earum facit in scartafaciis. Nam tunc illas acceptasse non dicitur, & consequenter non dicitur inducta nouatio.Ita *in cons.*296. *nu.*26.*lib.*3. respondi pro Illust.Cusanis auctoritate Soc.Sen. & Rot.Gen.

Dubitari etiam solet in hac nouationis materia & 46 tractatione,an illis casibus quibus olim fiebat † nouatio ipso iure,nunc fieri dicatur ope exceptionis,ut putà olim, si diuersa persona interueniebat in promissione dicebatur ipso iure facta nouatio, hodie verò non,*l.ult.C.de noua.*an hoc in casu,saltem ope exceptionis admittatur hæc nouatio ? Hac de re sunt Doct. 47 opiniones.Vna fuit eorum,qui affirmarunt † fieri nouationem hanc.Ita Accur.*in l.2.ff.de nouat.in l.pen.ff. de prætor.stipul. & in l.si pecun. ff.si cert. pet.* Bald.*in d.l.ult.in prin.C.de nova.& in cons.*128.*in fi.li.*2.Ang. *in d.l.2.& in d.l.pen.& in l.rescripto,§.pacto, c.2.ff. de pact.*Fulg.*in cons.*130.Matthæus Cimator *colum.*2. *& in fi.*Alex.*in l.3.§.ex conuentione,n.*9.*ff.dere indic.* qui communem esse testatur Barb.*in cons.* 86. *col. penult. ver.præterea facit, lib.*4.qui asseruit non esse in iudicando ab hac recedendum.Lud.Bolog.*in cons.*59.*col.* 3. Hanc quoq; communem esse dixit Soc.Sen. *in cons.* 21. *colu.*1.*lib.*1. etsi ipse dissentiat Deci.*in cons.*400.*in fin.*Abb.*consilio* 68. *num.*5.

Altera,& secunda fuit opinio negantium nouatio- 48 nem ope exceptionis etiam his casibus † admitti.Ita scripserunt Beluisius, & Raynerius, Cynus, Fulg.Salic.& Castr.*in l.2.ff.de nona.*&ibidem Imola,Bal. *in l. frustra,C.de non.nu. pecu.*Ang. *in l. vsumfructum, de verb.obl.*& ibid. Alex.*col.*2.&Socin.*col.*3.qui communem esse testantur,idem Socin.*in l.certi condictio, §. si nummos, ff.si cert.pet.& in d.cons.*21.*num.*3. *lib.*1.Ias. *in l.singularia, n.*37.*in fin.eod.tit.*& idem Decius *col. pen.*Rom.*in con.*111.*in prin.*Fulgo.*in cons.*130.*colu.pen.* Alex.*in cons.*10.*col.*3.*in cons.*13.*col. pen. in consi.*172.*in prin.lib.*2.vbi communem testatur.Idem *in con.*58.*col. 2.lib.*2.*& in cons.*72.*num.*10.*lib.*6.*& in cons.*173.*colu.*3. *li.*7.Barba.*in cons.*19.*col.penult. versicu. est aduertendum,& in cons.*37. *c.*8.*vers.etsi dicatur, & in consi.*15. *colum.*6.*vers.c.posset aliter,lib.*2.Soc.Sen.*in consi.*21.*c.* 2.*lib.*1.*in consi.* 267.*col.*3.*vers.primo quia li.*2.idem *in cons.*64.*col.*4.*& in cons.*89.*col.pe.li.*3.qui asseruit hanc esse magis receptam sententiam,Gozad. *in consil.*38. Bertran.*in consil.*188.*in fin.lib.*1. Lofredus *in consilio* 18.*colum.pen.*Grat.*in consil.* 82.*col.*2.*lib.*1.qui testatur quod hæc est communis opinio saltem post tempora Alexan.Imol.Curtius Iun. *in l.lect.column.*3.*ver.nono, ff.si cert. pet.*Purpur.*in l.singularia, n.*45. *eod.tit.*Ripa *in l.si se non obtulit,§.si ex conuentione,nume.*8.*ff.de re indi.*& hanc esse magis communem testatur Vincentius Francus *in decis.*15.& affirmat, sic seruasse consilium ipsum Neapolitanum, communem quoque dixerunt Hieron.Gabr.*in cons.*157.*nu.*17.*lib.*1. & Mascard. *in concl.*1107.*nu.*7.

Tertia fuit opinio, quam post alios probauit Ron- 49 chegal. *in l.3. in prin.n.*18.*ff.de duob.reis,* ut † scilicet media quædam via eligatur distinguendo, quod aut nulla exstat coniectura efficax, qua colligatur,partes voluisse interuentu nouæ personæ nouationem inducere.Et tunc procedit secunda illa opinio magis communis, quod non inducatur nouatio. Aut aliqua efficax exstat coniectura,& tunc inducatur. Et hoc casu locum habet prima opinio.

Ex prædictis magna ex parte diffiniri potest grauis & perplexa illa Doctorum contentio, quando debitor mandauit argentario, quem campsorem nostri appellant,ut soluat creditori suo, an inducta censeatur nouatio,ita quod mandans ipse sit liberatus ab ea obligatione, qua erga suum creditorem tenebatur. Quæ sanè disputatio est admodum utilis,quia si liberatur debitor mandans, omne periculum contingens ex persona campsoris, puta decoctionis pertinet ad creditorem,si verò debitor non liberatur, periculum est ipsius debitoris,sicuti dicemus in fine huius disputationis. Hac itaque in re constituo atque distinguo octo casus, etsi Soc. *in l.singularia,nu.*15. *ff.si cer.pet.* quinque conclusiones distinxit atque explicauit.

Primus casus est, quando mandaui campsori, ut tibi meo creditori,meo nomine numeret,& ipse cam- 50 psor expressè interuenit † animo nouandi,promittendotibi solvere.Hoc casu ego ab obligatione,qua erga te tenebar sum liberatus.Ita Soci.*in d.l. singularia,n.* 15.qui dixit probari tex.vbi glo.*in l.vbi quis,ff.de const. pec.*Hanc quoque sententiam probauit Rota Genuensis *in dec.* 2.*n.* 25. quæ dixit campsorem dici animo nouandi promisisse, quando in suis libris scripsit se debitorem illius, cui mandatum est ut soluat.

Extenditur primò hic casus,ut locum habeat etiam 51 quando coniecturis † apparet, campsorem interuenisse & promisisse animo nouandi atque ita nomine meo qui mandaui solueret, atque satisfaceret, sicut scribit Purpu.*in d.l.singularia,n.*88.ex sententia Baldi *in l.ult.in fin.C.ad l.Falc.*quem probat&Aret.*in con.* 5.*in prin.n.*4.*vers.& propterea.* Et coniectura efficax est quando campsor in codice suarum rationum se debitorem fecit illius mei creditoris.

Extenditur secundò ut procedat hic casus etiamsi 52 cāpsor ille meo creditori, meo iussu sine stipulatione † promisit soluere,ut dixit Soc.*in dict.l.singularia,n.*15.

Secundus est casus, quando mandaui campsori qui nihil mihi debebat,ut tibi meo creditori meo nomi- 53 ne solueret,&campsor promisit:sed non constat † nec expresse,nec coniecturis, campsorem promisisse animo nouandi:Hoc sanè casu ego non sum liberatus ab obligatione, qua erga te teneor. Cum is campsor videatur potius tanquam meus fideiussor interessisse. Ita Socin.*in d.l.singularia, n.*10. post Bar. *in con.*160. *Titius,li.*1.&Bald.*in l.2.C.de execu.rei.iud.*&Soc.ipse testatur communem esse opinionem.

Tertius est casus quando mandaui campsori, qui nihil mihi debebat,ut tibi meo creditori soluat,&cāpsor ipse quē non cōstat expresse,vel cōiecturis inter- 54 uenisse animo nouādi,pacto nudo † promisit tibi soluere.Hoc etiā casu ego nō sum liberatus ab obligatione,qua

BIU Cujas

ne, qua erga te teneor, sic Socin. *in d.l. singularia, nu.* 17. vbi Iaſ. *nu.* 27. Purpu. *nu.* 88. *ver. ſecundo itaque.* Qui quidem teſtatur eſſe communem opinionem: & recenſet Ang. Aret. *in §. præterea, c. pen. Inſt. quib. mod. toll. obl.* Ea ratione vſus eſt Soc. quia nouatio non fit
55 ſine ſtipulatione, niſi expreſsè † agatur, *l. item illa, in fin.* vbi Bart. *ff. de conſt. pec.* & idem *in l. 1. ff. de noua.* & Bal. *in l. reſcriptum, §. ſi pacto, ff. de pact.*

Cæterum ſcribit Soc. præcitato in loco, vidiſſe re-
56 ſponſa Dd. quod in foro mercatorum † nulla ſit differentia inter pactum nudum & ſtipulationem, ut tradut Bart. *in l. Quintus, & in l. ſi fideiuſ. §. quadã, ff. mãd.* & apertius Bald. *in l. receptitia, n. 7. C. de conſtit. pec. & in l. ſi pro re, n. 14. C. mand.* idem Soc. Sen. *in conſil. 64. numero 8. libro 3.* Diſſentiunt tamen aliqui, præſertim Cagn. *in d.l. ſingularia. numero 117.* & dubitat Purpu. *numer. 90.* & ſubiungit Socin. *in d.l. ſingularia, nu. 17.*
57 idem videri dicendum de iure canonico † in quo pactum nudum idem operatur quod actio ſecundum communẽ opinio. *in c. 1. & in c. qualiter, ext. de pact.* & tradit Iaſ. *in l. juriſgentium, §. ſed cũ nulla, n. 4. ff. de pact.* & Alciat. *in li. 5. Paradox. c. 3.* Docui tamen aliquando, dum tractationem pactorum explicarem. *d. cap. 1.* deſcriptum *ex Conc. Carthagin. primo* non probare communem hanc aſſertionem. Quandoquidem ſi rectè perpendantur verba illius conſtitutionis, conſtabit,
58 ibi fuiſſe pactum veſtitum: † cum conuentio illa inita inter duos Epiſcopos, Antigonum ſcilicet & Optantium de diuidenda diœceſi & plebe effectum ſicque implementum receperit per diuiſionem ipſam, atque ita per mutuam traditionem quæ operari ſolet, ut pactum dicatur veſtiti, *l. juriſgentium, in princ. ver. ſed ſi in aliam, ff. de pact. & l. petẽs.* vbi Doct. *Cod. de pact.* gl. & Dd *in §. 1. Inſt. quib. mod. re contrah. obli.* Ita pariter non probat *d. c. qualiter de pact.* deſumptum ex D. Greg. *in libro 8. Epiſtolarum, epiſt. 38.* quæ ſi tota perlegatur apparebit probare D. Grego. intellexiſſe de pacto efficaci, dum mandauit promitti debere ab illis debitoribus qui ad Eccleſiã confugerunt, de ſeruanda lege & juſtitia, hoc eſt de reddenda ratione actuum ſuorum, quæ geſſerunt nomine creditorum, & veriſimile non eſt D. Greg. voluiſſe debitores illos promittere pacto inefficaci & inualido, ſed efficaci, mediante ſtipulatione.

Quartus eſt caſus, quando mandaui campſori, qui nihil mihi debebat, ut tibi meo creditori ſoluat, &
59 campſor † promiſit. Hoc caſu non ſum ego liberatus ab obligatione, qua erga te teneor. Ita Alex. *in l. qui vſumfructum, ff. de verb. obl.* Iaſ. *in d.l. ſingularia, n. 38.* qui communem eſſe aſſeruit, vt etiam teſtatur ibid. Soc. *n. 18.* & idem *in conſ. 297. col. pe. ver. aliquando & quarto. lib. 2.* Afflict. *in dec. 353, n. 2.* Purpur *in d.l. ſingularia. n. 83.* & Hiero. Gabr. *in conſ. 155. n. 25. lib. 1.* Ea ratione ij moti ſunt, quia hic cãpſor qui promiſit, non dicitur promiſiſſe animo nouandi obligationem, cum
60 hodie ſolo interuentu nouæ perſonæ † nõ fiat nouatio *d. l. ultim. ver. nihil penitus innouari, C. de noua.* Illa dictio penitus, (inquit Soc.) idem ſignificat quod omnino. At dictio, omnino, juncta negatiua, exponitur nullo modo, *l. in naue Sauphel. in fi. ff. loc.* Ergo nec ipſo iure nec ope exceptionis inducitur nouatio. Cæterum facilè euitatur hæc conſideratio: cum non modo interueniat noua perſona ipſius campſoris, ſed etiam noua obligatio, qua ipſe cãpſor in executione præcedẽtis mandati dicitur ſuo ipſo nomine promiſiſſe, ut ſtatim dicemus. Altera eſt ratio, qua ij moti ſunt: quia qui promittit quod alius debet in dubio videtur
61 acceſſoriè † promittere, §. *Argentariorum, in Authen. de fideiuſſ.* Verùm nec ratio hæc ſatis concludit: cùm præſumatur (ut iam diximus) facta promiſſio in executionem præcedentis mandati, ut, ſcilicet ipſe campſor ſuo proprio nomine promiſit ſoluere, & deinde ipſe habere obligatum ipſum mandantem.

62 Contrariam † itaque opinionem viſus eſt probare Bart. *in d.l. ſingularia, n. 19.* ſicuti eum ſic eſt interpretatus Soci. *ib. nu. 18.* qui eiuſdem opin. retulit Ang. & Imo. *in l. qui vſumfructum, de ver. obl.* affirmãtes, ita inter mercatores ſeruari Floren. ibidem ſenſit Alciat. *in reſp. 690.* Et hæc quidem opi. ea ratione probatur: quia etiam hodie nouatio inducitur coniecturis, ſicuti ſupra demonſtrauimus. Porrò hinc extat coniectura quod campſor animo nouandi promiſerit ex quo promiſit in exequtionem præcedentis mandati. Cæterum probata communis opinio illa declaratur aliquot modis.

Declaratur primò, ut procedat quãdo tibi meo cre-
63 ditori darem nomen campſoris in ſolutum † tanquam debitoris nomen. Nam tunc ego dicor liberatus ab ea obligatione, qua erga te tenebar. Ita Bald. *in l. Mæuia. in prin. ff. ſol. matr. & in l. vlt. C. ad l. Falcid.* Soc. *in d.l. ſingularia, n. 18. ver. primo niſi darem.* & idem *in conſ. 267. n. 3. lib. 2.* Purpu. *in d.l. idem ſingularia, nu. 85.* Idem decidit Rota Genuen. *in dec. 2. n. 26.* quæ dixit, cenſeri receptum nomen campſoris in ſolutum, quando campſor ipſe in ſuis libris rationum ſcripſit ſe promittere ſoluere pecuniam ſolui mandatam.

Declaratur ſecundò, ut non procedat illa communis opi. quando ipſe campſor promiſit ſe ſoluturum
64 mei mandantis loco. † Ita poſt Bald. *in l. 2. Cod. de exec. rei iud.* ſcripſit Soc. *in d.l. ſingularia, n. 18. verſ. 2. limit.* Purp. *n. 84.* qui dixit eſſe communem opinionem, qui recenſet etiam Alex. *in conſ. 10. col. 2. ver. hoc etiam tenet Bald. lib. 2.* & accedit idem Soc. Sen. *in conſ. 64. col. 6. ver. præterea etiam multum, lib. 3.* qui dixit idem eſſe quando tacitè colligitur, campſorem promiſiſſe ſoluere loco debitoris mandantis, ſic & Curt. Sen. *in conſilio 7.* qui dixit, quod quando campſor ſolus promiſit ſe ſoluturum, dicitur promiſiſſe loco debitoris mandantis. Ea ratione ij moti ſunt, quia videtur facta nouatio mediante delegatione, ut probat, *l. del gar, verſ. vice ſua. ff. de nouatio.* ubi Caſtr.

Declaratur tertiò, ut locum non habeat, quando
65 extaret conſuetudo † & vſus, quod mandato ita facto & promiſſione campſoris recepta à creditore, debitor mandans eſſet liberatus. Ita declarãt Bald. *in l. vlt. C. ad l. Fal.* Comẽſ. *in l. delegare, l. a 1. ff. de noua.* Iaſ. *ind. l. ſingularia, n. 38.* & ibid. manifeſtius Purp. *nu. 85. ver. 3. limitatur.* Beneuenutus Straccha *in tract. de mercatura, in tit. de decoctoribus, ar. 5. n. 6.* qui ſequitur Affli. *dec. 353. n. 5.* & ſupra retulit Soc. *in d.l. ſingularia. n. 18. & in conſ. 64. col. 6. lib. 3.* referentem Ang. & Imo. *in l. qui vſumfructum de verb. obl.* aſſerente Florẽtiæ extare conſuetudinem & vſum inter mercatores, ut ex ſimplici promiſſione obligetur mercator nouo creditori, cui iuſſu & mandato debitoris principalis promiſit ſoluere. Hæc tamen conſuetudo probanda eſt: cum nec doctoribus de ea atteſtantibus credatur, ſicuti admoneri in ſpecie Purp. vbi ſup. Aſſertio tamen Dd. præſumptionem facit ſecundum Beneuenutum.

Declaratur quartò, ut nõ procedat, quãdo facta promiſſione tibi à cãpſore, tu mihi reſtituiſti inſtrumen-
66 tum † debiti. Nam tunc ego dicor à te liberatus. Ita Pur. *in d.l. ſingularia, n. 87.* poſt Bal. *in l. 2. C. de exe. rei jud.* & Iaſ. *in d.l. ſingularia.* Inquit tamen Purp hoc potius prouenire ex redditione inſtrumenti, quæ arguit ſolutionẽ, *l. Labeo, ff. de pact.* & dixi ſup. *in præſum. 120.*

BIU Cujas

Quintus est casus, quando mandaui campsori debitori meo ut tibi meo nomine soluat, & cãpsor ipse re-
67 vera soluit. † Hoc casu ego sum liberatus ab obligatione, qua erga te tenebar. Ita passim casum hunc admittunt omnes *in d. l. singularia.* vbi in specie scribunt Purpur. *num.* 82. & Cagn. *nn.* 58. sic & Rota Genuen. *in decis. 2. num. 25.*

Sextus est casus, quando mandaui campsori, debitori meo, ut soluat tibi meo creditori, & cãpsor tibi
68 acceptanti † per stipulationem promisit soluere. Hoc casu ego sum liberatus ab ea obligatione, qua erga te tenebar. Ita Bart. *in d. l. singularia, nu.* 19. quem sic intellexerunt ibid. Castren. Alexand. Iason *numer.* 38. & Socin. *num.* 19. Purpurat. *nu.* 82. *ver. & ita ex communi.* Hanc etiam sententiam probarũt Alex. *in l. qui vsumfr. n. 5. de verb. obl. & in con.* 10. *n.* 1. *lib.* 2. Barb. *in con.* 19. *col.* 6. *ver. capio primum, li.* 1. Dec. *in. con.* 107. *n.* 1. Cur. Sen. *in con.* 7. Soc. Sen. *in con.* 64. *n.* 7. *li.* 3. Alciat. *in resp.* 690. Benevenutus Strac. *in trac. de mercatura, in 5. de decoct. in 3. par. n.* 5. Hier. Gabr. *in con.* 155. *n.* 19. *li.* 1. Rota Genuen. *in dec.* 2. *n.* 25. Qui quidem interpretes sententiam probarunt text. *l. inter causas, §. abesse, ff. mandati.* ac etiam ea ratione, qua dicimus promissionem esse loco solutionis, *l. si pupilli, §.* 1. *ff. de solut.* & rectius eo argumento probatur, quia delegatio vim solutionis habet *l. quamuis, §. interdum, ad Velleia.* Atqui hęc dicitur delegatio. Ergo cum tibi meo creditori delegauerim campsorem meum debitorem, & is tibi acceptanti promiserit, ego dicor tibi soluisse, & consequenter sum à te liberatus. Illa minor propositio, quod scilicet hæc sit delegatio, vel ex eo constat, quòd hic concurrunt quinque illa requisita, quæ ne-
69 cessaria sunt † secundum Doctores, *l. delegare, ff. de nouatio. & in d. l. singularia*, vbi post alios Cagnol. *n.* 165. Quæ quidem requisita hæc sunt, primum quod promissio iussu & mandato debitoris delegantis fiat. Secundum quod promittens sit debitor mandantis delegantis, & eius nomine promittat. Tertium, quòd is delegatus promittat per stipulationem. Quartum quod loco primi debitoris promittat. Quintum quòd is delegatus non excedat fines mandati. Cùm ergo hæc sit delegatio, censetur facta nouatio, quæ hoc casu admittitur, ut declarando *d. l. ult. C. de noua.* scribunt Soc. & Cagnol. *præcitatis in locis.*

Cæterum ab hac opinione dissentiunt Castr. *in d. l. singularia.* Iason *n.* 38. Salic. *in l. si filiusf. ff. ad Macedonianum.* Socin. *in consi.* 267. *col. ult. li.* 2. & hanc esse communem aduersus Bart. & sequaces testatur Cagn. *in d. l. singularia. n.* 161. *ver. sed contraria.* Ea ratione prima ij moti sunt, quia promissio facta à campsore creditori, non æquiparatur solutioni quo ad hunc effectum, ut debitor mandans liberetur.

Quæ quidem ratio mihi non probatur: cum ex iam dictis satis constat promissionem sic receptam & approbatam à creditore vim solutionis habere: & ideo sicuti solutione debitor mandans esset liberatus, sic & ea promissione. Secunda ratio solet considerari quod campsor iste delegatus non seruauit fines mandati, cùm non soluerit, sicuti mandatum ei fuit, sed solum promiserit. Verùm respondetur campsorem non excessisse fines mandati: Cum creditor acceptauerit promissionem loco solutionis & satisfactionis.

Extenditur hic casus ut locum habeat etiamsi is campsor, qui soluere promisit, nõ haberet eo tempore
70 promissionis † pecuniam solutioni paratam. Ita Soc. *in d. l. singularia, n.* 10. *ver. limi.* 1. reiecta traditione Baldi *in l. pro debito, C. de bon. auct. ind. possid.* & Soc. secutus est Purpur. *in d. l. singularia, n.* 82. *ver. sed non est à Bar.*

Extenditur secundò hic casus, ut locum habeat etiamsi promissio hæc de soluendo, facta fuit à procu-
71 ratore † campsoris. Ita Alcia. *in resp.* 690. *n.* 1. *ver. item procedit.* secundum impressionem antiquam Lugdunensem.

Declaratur primò ut non procedat quando mandaui campsori, ut tibi solueret eveniẽte certa die, vel cõ-
72 ditione; † & campsor ipse sic promisit. Hoc sanè casu ego non sum liberatus ab obligatione, qua erga te teneor. Ita post Sal. *in d. l. si pro debito, C. de bon. auc. jud. possid.* scribit Soc. *in d. l. si singularia, nu.* 20. *ver.* 2. *limita.* & secutus est Pur. *in dec.* 116. *n.* 4. *li.* 3. qui declarat.

Declaratur secundò ut non procedat quando mandaui campsori debitori meo, ut re ipsa & cum effectu
73 † solueret tibi meo creditori, & campsor solum promisit tibi soluere. Hoc casu ego non sum à te liberatus, sicuti nec is campsor à me. Ita intelligo & declaro Soc. *in d. l. sing. n.* 20. *ver.* 2. *limi. &c.* alioqui sibi parum constantem, cum ibid. *n.* 19. proponendo conclusionem affirmauit promissionem solam campsoris sufficere. Cæterum Purpur. *in d. l. singularia, n.* 90. *ver.* 3. *igitur,* aliter declarat.

Declaratur tertiò, ut non procedat, quando ego qui illi campsori mandaui, sciebam ipsum campsorem de
74 proximo esse decocturum: † Hoc sanè casu ego non sum liberatus ab ea obligatione, qua erga te teneor. Ita Bal. *in d. l. pro debito, C. de bonis auct. iud. poss. & in l. si cum dotem, §. si mulier. ff. sol. matr.* Soci. *in d. l. singularia, n.* 10. *ver.* 4. *limita.* Purp. *n.* 92. qui idem esse dixit quando sciebam illum esse pauperem & non solvendo, vel quando tu acceptasti illum debitorem sub meo tamen periculo.

Septimus est casus, quando mandavi campsori meo debitori ut tibi meo creditori solueret, & campsor ip-
75 se tibi promisit sine stipulatione, † puta solo pacto. Hoc sanè casu non sum liberatus ab obligatione, qua erga te teneor. Ita Socin. *in d. l. singularia, num.* 20. *vers. ult. limita.*

Declaratur hic casus ut locum non habeat, quando campsor tibi accepranti promisit soluere ex alia cau-
76 sa. † Nam tunc inducitur nouatio, etiamsi stipulatio nulla interceſſit, cum causa debiti sit variata. Ita Soc. *in d. l. singularia, num.* 20. *vers. limit. tamen quod, &c.* post Fran. de Albergotis, Are. & Cast. quos recenser. Verùm dissentit Purpu. *in d. l. singularia, num.* 90. *vers. ult. limitatu*, qui respondet argumentis Socini.

Octauus est casus quando mandaui campsori meo
77 debitori, ut tibi solueret & is non promisit. † Hoc sanè casu non sum liberatus ab ea obligatione, qua erga te teneor. Ita manifestè colligit ex Bar. Purp. *in d. l. singularia, n.* 93. *ver. secũda conc.* qui dixit, ita etiã respondisse Vincen. Palæo. *inter consilia Alex. in cons.* 97. *li.* 3. Ex quo sequitur, quod si is campsor interim decoxit, meo periculo, & dãno decoxisse dicitur. Et ne (inquit Purpu.) hæc traditio videatur carere dubitatione, dicendum est debere intelligi, quando ego dedi tibi literas cambii perferendas campsori, & tu literas illas acceptasti, & antequam tu illas redderes campsori vel eis redditis antequam is solueret, vel soluere tibi promitteret decoxit, meo periculo decoxisse dicitur: cum nondum facta solutione, vel promissione ab ipso cãpsore, ego liberatus non sum ab obligatione qua erga te teneor. Nõ enim acceptatis literis cãbii ab eo cuj-
78 gratia fiũt liberatur debitor † qui eas scripsit, sed illis acceptatis ab eo qui eas cõplere tenetur, facta sc. ab eo promissione de soluendo. Ita in specie tradũt Sali. *in l. si filiusf. ff. ad Maced.* & alios refert Rot. Gen. *in dec.*

BIU Cujas

dec. 2. nu. 10. & accedit Soc. Sen. in cons. 64. n. 6. vers. capio nunc tertium, li. 3.

PRÆSVMPT. CXXXV.

Creditori solutum atque satisfactum quando præsumitur.

SVMMARIA.

1 *Solutum creditori, cur non præsumatur.*
2 *Solutionem allegans probare debet.*
3 *Soluisse præsumitur debitor, quando per multos annos creditor exactionem distulit.*
4 *Tempore qui liberatur similis est ei, qui satisfacit.*
5 *Temporis cursus, actionem tam personalem quàm realem tollit.*
6 *Tacens diu, iuri suo dicitur tacitè renunciare.*
7 *Consentire dicitur, qui longo tempore patitur.*
8 *Solutionis instrumentum amissum esse, quando credatur debitori.*
9 *Scripturas deperditas statur partis juramento furto per testes probato.*
10 *Ciuitatis direptione probata, amissio rerum mobilium probatur coniecturis.*
11 *Solutum creditori præsumptio est, qui bona debitoris sui affinitate coniuncti administrauit, & actionem diu distulit.*
Idem si reditus debitoris perceperit, sibi enim soluisse præsumptio est, nu. 12
13 *Creditor, administrator bonorum debitoris sui, præsumitur suum exegisse, si præsertim inuentarium non conficiat ibidem.*
Et alias in rebus suis diligens sit. nu. 14.
15 *Personæ qualitas plurimum considerabilis ad probandum vel præsumendum animum aliquid facientis.*
16 *Creditor egregiæ quantitatis bona debitoris administrando, conferens magnam pecuniarum summam ad negotium aliquod conficiendum, ex bonis debitoris fecisse præsumitur, nisi aliud appareat.*
17 *Creditor ex administratione bonorum debitoris sui, aliquam debiti partem consecutus, præsumitur & reliquum sibi soluisse.*
18 *Agnitio partis arguit agnitionem totius.*
19 *Solutum creditori præsumitur qui diu petere extra judicium distulit, vel etiam in ius debitorem vocare, cum facilè posset.*
20 *Iudicio subterfugiens, præsumitur de iure suo diffidere.*
21 *Creditorem esse, verisimile non est qui longo tempore nil ab eo quem debitorem asserit, vel hærede illius petiit.*
22 *Creditori diuersæ summæ & quantitatis qui fidem debitoris in tenui summa sequi noluit, præsumitur etiam pro maiori satisfactum.*

CVm dubitatur an creditori solutum, & satisfactum sit, pro regula est statuendum, non præsu-
1 mi solutum: cum solutio sit quid facti, quod non præsumitur *l. in bello, §. factæ, ff. de capt. & postlim. reuers.* & copiosè dicemus infr. *lib. 6. in præsumpt. 18.* Et ideò,
2 qui solutionem † allegat, eam probare debet *l. 50. ff. de probat.* Bald. *in cons. 408. Tenor, column. 1. libr. 5.* & Crav. *in consil. 213. n. 1.* Recedit tamen ab hac regula coniecturis & præsumptionibus, quæ sufficiunt ad demonstrandum solutionem, & satisfactionem, vel rei restitutionem.

Prima est coniectura ducta à temporis diuturnitate, quando scilicet creditor distulit † multos annos
3 petere creditum. Nam tunc temporis cursu & præscriptione, præsumitur debitor soluisse, atque ita libe-
4 ratum fuisse ab ipso creditore. Nam qui † tempore liberatur, similis est ei, qui satisfacit. *l. si pupillus, §. ult.*
5 *ff. de admin. tut.* cum temporis cursus † tollat actionem personalem & realem *l. sicut. & l. omnes, C. de præscript. 30. vel. 40. annor. cap. illud & c. ad audientiam de*
6 *præscription.* Et qui tamdiu tacet, dicitur † tacitè iuri suo renunciare, *l. apud eum. ff. de censib. & l. si eo tempore, C. de remiss. pign. iuncta l. cum in plures, §. locator*
7 *horrei. ff. locati.* Et qui longo tempore † patitur, consentire dicitur, *l. pen. C. communi diuid. & l. solemnibus, Cod. de rei vendic.* & tradunt Dyn. *in l. alienationis, de verb. signif.* & Alexan. *in consil. 39. column. 3. lib. 3.* quos ad rem hanc commemorauit dum coniecturam hanc fecit Affl. *in decis. 13. n. 2.* & multis sequentibus. Et eandem coniecturam probauit Bero. *in consilio 19. nu. 9. lib. 3.* cum dixit solutionem probari ob id, quod creditor diu distulit petere, & hanc cõiecturam probaui *in consi. 457. n. 1.* accedunt commemorati à Neuiz. *in consil. 57. num. 7.* & à Rot. Roma. *in decision. 788. nu. 2. in prima parte, in nouissimè impressis.* Ipsa tamen Rota ibidem *num. 12.* dissentit.

Secunda est coniectura, & presumtio, quando ob creditoris silentium, & casum euenientem, quo scripturæ, & instrumenta fuerunt amissa, verisimile est, quod debitor soluerit: sed instrumentum solutionis amiserit: sicuti quãdo debitor probat ciuitatem ab hostibus direptam, & scripturas vel ablatas, vel incendio
8 consumptas. Nam tunc † creditur iuramento ipsius debitoris, se amisisse instrumentum solutionis. Ita Castrens. *in l. sicut iniquum. C. de fide instrument.* cum
9 dixit, quòd probato † furto per testes, tunc statur iuramento partis de scripturis deperditis, & earum tenore. Et quod probata ciuitatis direptione, quam saccomanum vulgo appellant, amissio †
10 rerum mobilium probari possit coniecturis, scripserunt Ange. *in l. si quis ex argentariis, §. Prætor. ff. de edend.* & alii multi quos congessi infra *lib. 6. in præsump. 28.* & in specie nostra coniecturam hanc facit Afflict. *in dec. 13. n. 9. vers. secunda præsumptio.*

11 Tertia est præsumptio, quando creditor † administrabat bona debitoris sui, affinitate coniuncti: & sæpius cum eo calculabat reddendo ei rationem de administratis, & tamen diu distulit petere hoc reditum. Hæc sanè coniecturam faciunt ipsi creditori fuisse solutum, & satisfactum. Ita coniecturam hanc in specie considerauit Afflict. *in d. dec. 13. num. 10. versic. ad præsumendum.* Neuiz. *in consi. 57. num. 6. 14. & 15.* qui perpendunt text. *l. Procula ff. de probatio.* decuius sensu & intellectu plura scripsi *in lib. 2. de arbitrariis indic. Casu 88. num. 17.*

Quarta est coniectura, & præsumptio, quando creditor administrauit bona, & reditus ipsius debitoris, atque ita potuit sibi ipsi soluere. Est sanè præsumen-
12 dum, † quod sibi soluerit, nec suum iactare voluerit, juxta *l. cum de indebito, ff. de probat. & l. eleganter, §. quã reprobos. ff. de pign. act.* Ita in specie coniecturam hanc facit Afflict. *in decis. 13. n. 13. vers. adducitur quarto,* vbi *n. 16.* commemorat Angel. *in l. sed si damnum, §. pen. ff. de pecul.* dicentem, quod si administrator est creditor
13 † eius cuius bona administrat, præsumitur suum exegisse. Et tanto magis (subiungit Afflict. *nu. 17.*) coniectura hæc locum habet, quando administrator non confecit inuentarium bonorum sui debitoris. Et hæc quidem coniectura multo magis haberet locum, quãdo adessent talia adminicula, quæ retuli in precedenti coniectura. Et Afflict. secutus est Crauet. *in consil. 129. nu. 5.* & idem ego respondi *in cons. 457. num. 3.*

Quinta est coniectura & præsumptio, quando cre-
14 ditor administrator bonorum debitoris, solet † esse in

BIU Cujas

rebus suis diligens. Nam tunc præsumitur quod fuerit etiam diligens in sibi ipsi soluendo, & quod fecerit id quod solent facere alij administratores, alioqui diceretur in culpa, vt scribunt Barto. *in l. si cum venderet, §. vlt. ff. de pig.* Bald. *in l. solam. col. 5. C. de testib.* & Ang. *in l. continuus, §. cũ ita. ff. de verbor. obligat.* Quæ sanè culpa non præsumitur *l. 3. §. si ad diem, ff. de re milita.* & tradit Bart. *in l. in illa stipulatione si calendis. ff. de verb. obligat.* Hanc coniecturam in specie considerauit Afflict. *in decis. 13. n. 17. versicul. quinta coniectura*, iuncta coniectura subsequenti *num. 18. vers. 6.* & ibid. *num. 16.* multa affert similia ad demonstrandum, quod qualitas personæ † est multum consideranda ad probandũ vel præsumendum actum, & animum aliquid facientis, & Afflict. secutus est Crauet. *in cons. 129. num. 6.* & idem ego respondi *in d. cons. 457. num. 5. & 6.*

Sexta est coniectura quando creditor egregię quãtitatis, administrauit bona debitoris, & eo tempore magnam † pecuniarum summam ad aliquod negotium conficiendum contulit: nec constat, quod aliunde pecuniam habuerit, tunc præsumitur eam summam sumpsisse ex bonis debitoris. Ita Afflict. *in decis. 13. nu. 19. versicul. 7. coniecturatur.*

Septima est præsumptio & coniectura, quando † constaret ipsum creditorem fuisse cõsecutum partem ipsius crediti: retinendo sibi tot ex bonis ipsius debitoris, & quod potuit alia retinere, ad integram summam sui crediti: & nihilominus bona ipsa constituit ipsi debitori, ex hoc præsumitur sibi ipsi soluisse totum, integrúmque creditum suum. Ita Afflict. *in d. decis. 13. nu. 20. vers. octaua.* facit hanc coniecturam comprobando illam traditionem Barto. *in l. ex duabus, &* *l. si is cui res, de leg. 2.* cum dixit, agnitionem partis † arguere agnitionem totius. Nec præsumendum est (inquit Afflictus) quod ille, qui poterat sibi totum soluere, partem tantum soluerit, ex quo hoc sibi damnosum fuisset, arg. *l. planè, ff. famil. ercisc. & l. tutor. l. Lucius, ff. de usuris.* & idem ego respondi *in d. cons. 457. nu. 6.*

Octaua est coniectura, quando † creditor diu distulit petere extra judicium, vel in ius vocare ipsum debitorem, cum facile ei fuerit petere, & experiri contra eum vel eius filios & hæredes. Hoc sanè casu præsumitur de industria id egisse, ut interim probationes debitoris, solutionis iam factæ perirent. Hanc coniecturam probauit Afflict. *in decis. 13. num. 21. vers. nona coniectura.* ea ratione motus, quod iudicium † subterfugiens, præsumitur de suo iure diffidere, *cap nullus, de præsumpt.* cum aliis ab Afflicto allegatis, & alia plura congessi supra *in lib. 2. præsumpt. 91.* Et in specie quoque respondit Paris. *in consilio 83. nu. 27. lib. 1.* Cum dixit contra eum præsumi, qui cum assereret se esse creditorem, diu distulit petere. Et idem Paris. *in cons. 137. num. 12. lib. 4.* respondit, non esse verisimile quod sit creditor † alicuius, quando longo tempore nihil ab eo, quem asserit debitorem, vel ab eius hærede, & successore petiit. Et huc pertinet egregius ille locus M. Ciceronis *in Oratione pro P. Quintio*, quem locum commemoraui *in d. præsumpt. 91 num. 7.* quo loci coniecturam hanc in specie probauit. Et confert coniectura prima supra considerata ex præscript. & dixi *in consil. 457. num. 1.*

Nona est coniectura, quando creditor diuersæ † summæ, & quantitatis, noluit pro tenui summa credere, & fidem sequi ipsius debitoris: sed eam exigit. Hoc etiam casu præsumitur satisfactum pro summa illa à maiore. Ita coniecturam hanc facit Afflict. *in decis. 13. nu. 22. vers. 10. adducitur.*

Et præterea hic obseruandum quod prædictæ coniecturæ locum habent, quando agitur non de credito recenti, & nouo: sed de antiquo cuius probatio difficilis est. Ita in specie declarat Afflict. *in d. decis. 13. nu. 23.* qui multis comprobat.

Est etiam obseruandum præsumtionibus probari solutionem etiam ad impediendum executionem debiti cameralis. Ita post Socinum Sen. *in consil. 57. num. 30. lib. 4.* & Valesium *in tracta. de obligatione camerali, parte prima, qu. 3. nu. 4.* decidit Rota Roma. *in decis. 92. nu. 1. lib.* in nouissimè editis.

PRÆSVMPT. CXXXVI.

Debitor multis ex causis, quam in causam soluisse præsumatur, diligens, & accurata explanatio.

SVMMARIA.

1 *Debitor multis ex causis præsumitur soluisse prius ex causa quæ sub infamia debetur.*
Fallit si de causa grauiori ageretur, num. 3.
2 *Infamiam vnusquisque euitare velle, præ cæteris præsumitur.*
4 *Debitor multis ex causis, præsumitur soluisse ob eam, quæ pœnam continet.*
Item ex causa, quæ sub hypotheca vel pignore contracta est, num. 6.
Ampliatur ad eam, in qua fideiussores dati sunt, numero 7.
Idem quoque in causa propria potius, quam aliena, num. 8.
Similiter in causa antiquiori, num. 10.
Idem in certiori, nu. 12.
Vel in pura potius quam conditionali, num. 13.
Aut dum dubium est, in causam, in quam consuetudine & more solui solet, num. 17.
Et quid si summa soluta uni tantum ex debitis conueniat, n. 18.
Vel excedat summam, quam prima causa requirat, num. 19.
5 *Debita pœnalia vbi duo sunt, solutio facta per debitorem, præsumitur ob debitum, cuius pœna non est commissa.*
9 *Consulere rebus suis, prius quam alienis naturali ratione est consentaneum.*
11 *Debitum antiquius quodnam, aut quomodo censeatur.*
14 *Solutum ante conditionis euentum, dicitur habere iactationem inutilem.*
15 *Debitor in causam utiliorem soluisse præsumitur.*
16 *Actum facere præsumitur quilibet, eo modo quo sibi potest esse vtilior.*

QVando multis ex causis quis debitor est, & simpliciter quantitatem aliquam numerat, & non exprimit quam in causam soluit, dubitari solet, quam ob causam numerasse præsumatur. Papinian. *in l. cum ex pluribus, ff. de solut.* ordinem egregio & tanto viro dignum præstituit.

Primò est causa, (in quam secundùm Papinianum,
1 debitorem hunc præsumitur soluisse) quæ sub † infamia debetur. Nam verisimile est, quod infamiam præ
2 cæteris † euitare unusquisq; velit, *l. hæc enim, quod ego. ff. de suspect. tutor.* Et idem quod Papinian. respondit Vlpianus *in l. si quid, eod. titul. de solutio.* Et concedunt nostri omnes, ut Bart. ibid. & *in l. si in duabus, de reg. iu.* vbi Dec. Cagnol. & reliqui, uno ore affirmant hanc censeri causam grauiorem, quam debitorem soluisse præ-

BIU Cujas

præsumitur, iuxta *l.1.ff.de solutio.* & tradunt permulti, quos congessi *in consi.121.num.39.lib.2.& in lib.2. de arbitr.iud. casu 493.num.1.*

Declaratur autem prædicta traditio, ut non procedat quando † ageretur de causa grauiori, sicut illa est, 3 quæ vitam ipsam vel membri conseruationem respiceret. Illa enim præualet, & ob eam solutum præsumitur. Ita declarant Bart. & Deci. *præcitatis in locis.*

Secundò est causa ex ordine Papiniani, in quam debitor soluisse præsumitur, † quæ continet pœnam. Idem 4 respondit Pomp. *in l.4.eod. tit.* etsi Vlp. *in l.si quid.in fin.eod.tit.* hanc causam postpona t nonnullis, quas mox referam. Et quod de pœna respondit Papin. extendit Bartol. *in d.l.cum ex pluribus, num.2.vers. quandoque dicitur causa grauior.* ad causam ob quam usuræ præstandæ fuerunt. Idem est, quando loco pœnæ, vel vsurarum, amitterentur vel fructus percipiendi, vel lucrum aliquod, sicuti respondi *in cons.* 121. *num.57.* ex Ruini sententia. Et accedit quod respondit Gramma. *in consilio 163.nu.4.* in ciuilibus post Alexand. *in cons.* 5 85. *lib.3.* quod quando duo sunt debita † pœnalia, solutio facta per debitorem, facta præsumitur ob debitum, cuius pœna non est commissa: ne scil. committatur. Et hos sum secutus *in lib.2. de arbi.iud. casu 493.nu.6.*

Tertiò est causa potior, quæ (inquit Papin. *in d.l. cũ* 6 *ex pluribus*) sub † hypotheca, vel pignore contracta est. Et illo in loco annotauit Bart. *num.2.versic.3. dicitur,* 7 idem esse, quãdo pro vna causa dati sunt † fideiussores, & pro altera, non. Nam tunc præsumitur solutum pro ea, pro qua dati sunt fideiussores. Id quod probat *l.1.& l.4.in fin.ff.eo.de solutio.* & Vlpia. *in l.in his in prin.cod. tit.ibi, grauior videtur, quæ sub satisdatione debetur, quam quæ pura est.* & respondit Hieronym. Gabriel. *in cons.48.lib.2.* Grauior etiam dicitur causa illa, quæ ex instrumento habet paratam executionem, Bartol. *in d. l.si quid,& in d.l.cum ex pluribus, n.2.* & scripsi *in d. casu 493.nu.7.& 14.* & accedit Rota Rom. *in decis.92. nu.1.lib.1.* in nouissimè editis, vbi etiam de hypotheca.

Quartò, causa post prædictas habetur potior illa, 8 quę est propria † quã aliena, ut si debeo mea ipsa causa ac etiam causa à me factæ fideiussionis, præsumitur, quòd soluerim pro mea ipsa causa. Ita enim respondit Papinian. *in d.l.cum ex pluribus.* Post hunc ordinem potior habebitur propria quam aliena causa, veluti fideiussoris. Et reddit rationem Papin. quia verisimile est, diligentem debitorem ita negotium gesturum fuisse, si enim fuisset interrogatus debitor, quam in causam soluere voluerit, respondisset vtique in pro- 9 priam. Est enim & rationi naturali † consentaneum quod quis voluerit prius reb° suis cõsulere, & negotiũ proprium agere quam alienum. Et idem quod Papin. respondit Pomp. *in l.1.eod.tit.* Est enim maior affectio erga propria, quam erga aliena: sicuti ad rem scripsit Bartol. *in d.l.cum ex pluribus, num.2.vers.4. dicitur,* comprobaui *in d.casu 493.num.7.*

Quintò, causa existimatur potior à Papin. *in d.l. cum* 10 *ex pluribus* illa: quæ † est antiquior. Ita sanè scribit Papin. si nihil eorum interueniat, vetustior contractus ante soluetur. Idem respondit Vlpi. *in l.in his in princip.eod.tit.* cuius verba hæc sunt si autem nulla prægrauet (id est, si omnia nomina similia fuerint) in 11 antiquiorem. Debitum autem antiquius non consideratur respectu temporis celebrati contractus, sed solutionis faciendę: sicuti ex sententia Bart. & aliorum respondi *in consil.121. num.56 lib.1.*

Sextò præter causas commemoratas à Papiniano, & eius ordinem, alia subsequitur causa, quam recenset Vlp. *in l.1.ff.eod.de solu.* vt scilicet debitor ex dua- 12 bus causis, quarum una est † certa, & clara, altera verò in controuersia posita est, solutum præsumatur pro causa certa. Et idem respondit Papinia. *in l.si is cui.§. Flauius, ff.eod.de solutio.* & ibidem annotauit Bart. quem secutus sum *in cons.* 121. *num.* 40.

Septimò sequitur causa debiti † puri, ut in eam po- 13 tius solutum præsumatur, quam in causam debiti conditionalis, vel in diem, sic responderunt Vlpian. *in d.l. 1.ff.de solut.ibi, aut cuius dies nondum venerat.* Et idem Vlpia. apertius *in l.3.in fin.eod.titul.* & Scæuola *in l.ex pluribus.in fin.eod titul.* & ex nostris sic etiam responderunt Barb. *in consi.37.col.penul.versic.& si quispiam, lib.1.* & Paris. *in consilio 122.num.8.& nu.11. lib.4.* quos secutus sum *in consil.121 nu 48.lib.2.* Et illis accedunt Rota Roma. *in decis.82.num.5.lib.1.* accedit Burr. *in cons.65.versi.nec obst.* qui nec præcitata iura, nec Bart. traditionem commemorat, scribit tamen, in dubio præsumi solutum in causam debiti puri, non autem 14 conditionalis, cum solutum † ante euentum conditionis, iactationem habere dicatur inutilem, quæ non præsumitur, *l.cũ de indebito, in prin.ff.de probat.* & Butrium secutus sum *in consilio 121.nu.44. in fi.* vbi eiusdem sententiæ recensui Crauettam, *in consil. 106.n.* 11. & subiunxi eodem in loco, *nu.45.* ex eodem Cra- 15 uetta post Alexand. præsumi debitorem † soluisse in utiliorem causam. Ita etiam dicimus, facientem ac- 16 tum † præsumi facere eo modo qui sibi utilior esse potest, ut scribunt Bart. *in l.gerit, nu.21.ff.de acq.hæred.* & Tyraquel. *de retractu consang.§.3c.gl.1.num.34.*

Octauò cum res dubia omni ex parte est, solutum 17 præsumitur in causam, † in quam consuetudine, & more solui solet. Ita respondi *in d.consi.141. nu.50.*

Nonò, quando cessant prædictæ causæ & soluitur 18 summa, quæ conuenit uni tantum † ex multis debitis in eam solutum præsumitur. Sic respondit Socin. Iun. *in consilio 85.nu.11.lib.2* Rota Rom. *in dicta decision. 92.num.4.in fin.*

Decimò in causam maioris summæ dixi *in dicto casu 493 in fin.*

Vndecimò, quando maior summa est numerata, 19 quam † requirat prima causa, id quod supereſt, adscribitur secundæ causæ, ac deinceps ex ordine, ut respondit Papin. *in d.l.cum ex plurib.in fin.ff.de solut.*

Duodecimò, cum prædicta cessant, est in facultate debitoris, quod solutio cedat in quã causam velit. Ita Imol. *in d.l.col.9.versic.item adde, de solut.* Decius *in cons.308. in fi.* qui refert etiam Alexand. Hæc tamen debitoris declaratio debet fieri statim facta solutione. Ita Alciat. *in resp.102.n.17.* Rota Genuens. *dec.6. n.15. & 16.* & Rota Rom. *in d.dec.92.* in nouissimè editis.

PRÆSVMPT. CXXXVII.

Creditorem damnum sentire præsumi, cum creditum erga vnum in plures debitores partitur.

SVMMARIA.

1 *Contrahentes cum uno, damnum præsumitur pati, si id quod debetur, in plures distribuatur debitores.*

QVi cum uno contraxit, eumque debitorem sibi 1 fecit, si deinde id quod debetur † in plures distinguatur debitores, damnum creditor sentire præsumitur, *& ancillarum.§. vltim. ff.de peculio.* & scribunt in specie Lucas de Penna *in l.3.in præsu.94.Cod.de apochis publ.lib.10.* & Alc. *in tract.de præsumpt.reg.2. præsumpt.33.* Confert secundum ipsum Alciatum, *l.non solum,*

lum.§.penult.ff. de peculio. vbi compellũtur plures fideiussores constituere vnum procuratorem, ne creditor damno afficiatur, agendo cum pluribus.

Huc etiam facit (inquit idem Alciat.) *l.in cõmodato. §.si duabus, ff.commo.* vbi creditor petere non potest partem debiti seu crediti, inuito debitore: sed agere debet ad totum, si iusdicentis iurisdictio hoc patitur: sicuti illo in loco explicauit Bart. egregiè annotauit Matthe. *in not.* 115. *Nota quod si ex centum,* qui ob id scribit, sumi posse modum destruendi cautelam Aduocatorum, quam probat Bartol. *in Auth. qui semel. C. de probatio.* cum dixit, quod vbi intentio creditoris probari posset solummodo testibus cauti aduocati faciũt peti solum modicam partem debiti, & si testes bene probant, residuum petunt, & iteratò testes producunt, & dicuntur tunc melius instructi propter interrogatoria ipsius debitoris. Hæc sanè cautela destruitur, quando debitor obiicit, quod pro tota summa conueniri debet. Et ad huius rei comprobationem plura scribunt recentiores *in annota. ad Matthe. in d. notab.* 115.

Ad rem quoque pertinet quod docuit Bald. *in l. cum eiusdem, ff. de ædil. edict.*

Huc etiam pertinet, quod docuit Bart. *in l. si quis aliam. in fin. ff. de solutio.* & ibidem Castr. *nu.* 2. duo vendiderunt cuidam fundum pacto adiecto, ut is emptor teneretur reuendere vsque ad certum tempus. Intra illud tempus, unus venditorum volebat recuperare partem suam, alter recusabat, nunquid emptor teneatur partem illam reuendere, scribunt Bartol. & Castr. quod non, quia emptor ille ab initio non emisset, nisi in solidum fuisset habiturus fundum. Qua de re copiosè admodum post alios disserit Ronchegallus, *in l. eandem, in prin. num.* 64. *ff. de duobus reis.*

PRÆSVMPT. CXXXIII.

Quando re perempta eo modo quo apud creditorem periisset liberetur debitor. Et inibi, quando præsumatur quod eodem modo apud ipsum creditorem periisset, explicatur.

SVMMARIA.

1 *Solutionis est species, cum re perempta liberatur debitor.*
2 *Re perempta penes possessorem eo modo quo apud dominum peritura erat in actionibus realibus liberatum censeri possessorem.*
Secus est in actionibus personalibus prouenientibus ex delicto, num. 4.
Quid autem in actionibus prouenientibus ex contractu, num. 5.
3 *Casus contingens non præsumitur.*
6 *Rem perituram fuisse eodem modo apud creditorem, quo apud morosum debitorem non præsumitur.*
Distinguendos esse tamen duos casus, num. 7. & 10.
8 *Chasma quid sit.*
9 *Lex considerat id, quod communiter contingit.*
11 *Mortalitas quid dicatur.*
12 *Infortunia ex locorum mutatione sæpissimè euitantur.*

1 EST solutionis species, † quando re perempta debitor liberatur. Ea propter agendum hic est, de disputatione illa, quam pertractãt interpretes nostri *in l. quod te. ff. de reb. cred. si cer. pet. & in l. nemo rẽ suam, ff. de verb. oblig.* quando post commissam à debitore moram, species debita eo modo periit, quo periisset etiam apud creditorem ipsum, an is debitor sit liberatus? Qua in re, recepta magis Doctorum sententia est cum Bartolo, qui præcitatis in locis tres constituit conclusiones. Prima quarum est, in actionibus realibus, in
2 quibus sancitum creditur, quod re † perempta apud possessorem, eo modo quo erat etiam peritura apud dominum, censeri possessorem illum liberatũ: quemadmodum post gloss. *in l. item si verberatum, §. ult. ff. de rei vend.* scripserunt Bart. *in d. l. quod te, num.* 10. *ff. si cert. pet. & in d. l. nemo rem suam, §.* 1. *de verbor. oblig.* & communem testatur Dec. *in d. l. quod te, in ultim. lect. nu.* 46. Curt. Iun. *num.* 31. Cagn. *num.* 79. Eandem opinionem secuti sunt Alciat. *ibid. num.* 6. Bellon. *lib.* 4. *supp. iuris, c.* 8. Robert. Aurelia. *lib.* 1. *sent. iur. c.* 23.

Et ij quidem omnes moti sunt, ex responso illo Vlpiani *in d. l. item si verberatum. §. ultim.* dum considerat, an is dominus, qui vendicabat seruum, esset illum distracturus. Nam si distracturus erat, apud eum non periisset & per consequens possessor, qui moram fecerat, de serui interitu fuisset obligatus: si verò non erat distracturus, apud eum pari modo periisset, & propterea possessor fuisset liberatus. Et illa verba Vlpiani, si fortè erat distracturus, nil aliud significant, quàm quod ipse dominus vendicans probare debet, se habuisse paratum emptorem, cui distraxisset, sicque ca-
3 sum † contingentem qui non præsumitur demonstrat. Qua ex re intelligimus, non satis rectè Curt. Iun. *in d. l. quod te, num.* 32. existimasse, ob illam dictionem, fortè, hoc responsum ad rem non pertinere. Eandem quoq; sententiam non parum adiuuat *l. de eo, §. si post. ff. ad exhib.* illum perpendendo, ut doctè & erudite perpendit Bellonus *lib.* 4. *sup. iuris, cap.* 8. qui quidem obiectioni Curt. Iun. dissentientis satisfacit. Nec repugnat quod ait idem Curtius, nullam hic afferri posse rationem diuersitatis, inter actiones has reales & personales: cum tamen in personalibus recepta magis Doctorum opinio sit, debitorẽ non liberari: quandoquidem præter multas rationes diversitatis à nostris perpensas, illa satis acuta & probabilis est, quam considerauit Rober. Aurelianus *lib.* 1. *sentent. juris, cap.* 23.

4 Secunda est conclusio in actionibus personalibus † ex delicto prouenientibus, in quibus interpretum penè omnium est sententia, quod etiamsi res erat eodem modo peritura apud creditorem, non tamen debitor ob commissam moram liberatur. Ita Barto. *in d. l. quod te, num.* 10. & communem esse testatur ibidem Decius *in ultima lectura, num.* 46. & secuti sunt alij quos superiore conclusione recensui, & ij adducti sunt ex *l. merito, ff. de vi, & vi arma.* quæ satis probat ex consideratione, quam adhibuit Camillus Plautius, *in commentariis ad d. l. quod te, lib.* 4. *n.* 60.

Nec huic sententiæ repugnat text. *l. si cum exceptione, §. quod si homo. ff. de eo, quod metus causa.* Nam illi satisfacit, & egregiè declarat Robert. Aurelian. *in d. libr.* 1. *sentẽt. juris, c.* 23. non multum recedendo à declaratione Bart. *in dict. §. quod si homo.* qui quidem explicant nil pugnare, *§. sed etsi non culpa ejusdem l. si cũ except.*

Tertia est conclusio in actionibus personalibus prou-
5 enientibus † ex contractibus, in quibus etsi magna sit inter nostros dissensio, attamen crebrior esse videtur opinio cum Barto. præcitatis in locis, quod re perempta post moram debitoris eo modo, quo petitum non erat apud creditorem, debitor ipse non censeatur liberatus. Ita sanè esse communem opinionem scripsit Ripa *in d. l. quod te, num.* 28.

Et quamquam difficile esset, in foro & judiciis recedere ab opinione hac: attamen vix est, quod iura quę

in hanc

in hanc adferuntur opinionem illi suffragentur, nempe *si pecuniam.§.vlt.ff.de cond.causa data.l.si filiosam.§.si post diuortium.ff.solut.mat.l.apud Iulianũ §.1.versic.ipsius quoque,de legat.1.l.cum filiusfam.in princ.& in §.vlt.ff.de verb.obligat.& l.qui decem,in princi.ff.de solutio.* quemadmodũ aduertunt Fulgosius,Ripa,& reliqui,qui à Bart.& eius sequacibus dissentiunt. Et horum quoque posteriorum opinio,facilè confutari potest,cum text.*l.si plures,§.vltim.ff.depositi.* non satis ei opituletur,ex egregia interpretatione Roberti Aurel. *in d.lib.1.sent.juris,c.23. ad finem.*

Hac habita disputatione,& conclusionum breui explanatione,omnino ad rem, de qua mox agimus, necessaria,dubitari egregie contingit,quando præsumatur,quod res esset eo modo peritura apud creditorem, quo periit apud debitorem? Hac de re sunt opiniones.

Vna fuit eorum, qui existimarunt absolutè, præsumi
6 odio moratoris rem non fuisse æquè peritură † apud creditorẽ,sicuti periit apud ipsum debitorem. Qua in opinione fuerũt Castr.& Aret.*in d.l.quod te.ff.si cert. pet.*& idem Aret.*in l.cum res,§.vlt.de leg.*1. quos secutus est Dec.*in d.l.quod te,in 1.lectura,col.vlt.versic.si non constat.*& idem Curt.Iun.*num.35.*

Ea ratione moti ij sunt, quod creditor rem ipsam potuisset alteri vendere,atque ita res non periisset apud eum,*l.possessor.§.ult.& l.illud in princip.ff.de petit. hæred.* Nec repugnat *l. item si verberatum, §.ult.ff.de rei vend.* quia illam intelligunt procedere, solum in actionibus realibus, ut diximus suprà in prima conclusione sic intelligi à Barto. & sequacibus. Vel & secundò interpretatur gloss.*d.§.vltim.ex l.cum res,§. vltim.de leg.*1. quod illa verba, si fortè distracturus esset significent potentiam distractionis, non autem quod sint conditionaliter positæ.

Secunda fuit opinio eorum,qui dixerunt, esse distinguendos duos casus, quemadmodum & duobus modis contingere solet rei interitus,nempe vel morte naturali,vel contingenti, sicque fortuito.

7 Primus itaque est casus, cùm res † morte sua naturali periit.Nam tunc præsumitur, quod eodem modo periisset apud ipsum creditorem. Ita scripserunt Purpur.& Ripa *in d.l. quod te, ff.si cert pet.* ille *nu.43.* iste *n.33.* Quam sententiam satis probare videtur text.*l. si plures,§vlt.ff.depositi,in illis verbis,Quia æquum est, naturalem interitũ ad actorẽ pertinere,vtiq;cum interitura esset ea res, etsi restituta esset actori.* Et huc etiam facit *l.cum res,§.vlt.de leg.*1. cum ait, fundum chasmate periisse.
8 Est † chasma vorago terræ ex hiatu,dũ euomit igneos vapores,ut in Meteoris scribit Aristoteles, *lib.2.cap.*8.& sensit iurisc on.*in l. Verum §.si locupleti, ff.de minor.* Idem probat *l.si pecuniam,§.ult.ff.de cond. caus.data,ibi,decederet enim etsi non accepisset,ut manumitteret.* Quæ sententia generalis est, ob id ampliat dictum, ut scilicet non solum locum habeat, cum commissa est mora, sed & ante.

Nec hic repugnat considerario Cagnoli *in d. l. quod te, num.* 83. cùm dixit,non esse præsumendum, quod morte ista naturali res periisset apud creditorem: quia fortè ille vsus fuisset maiori industria&cura, ut eam conseruaret. Non inquam hoc repugnat,
9 quandoquidem lex considerat † quod communiter contingit,non autem accidens, considerat sanè,quod mors ipsa naturalis secundum cursum suum euenerit, non autem ob negligentiam possessoris, qui alioqui deliquisse præsumeretur non adhibendo eam diligentiam quam alter paterfamilias adhibuisset, contra *legem marito.ff.pro socio.*

10 Secundus casus, cum res † casu & fortuito periit. Nam tunc non præsumitur, quod eodẽ modo periisset apud ipsum creditorem. Ita Purpuratus & Ripa *p. citato in loco.* Et moti ij sunt ex *l. pen.ff.de vi,& vi ar-*
11 *mat.ibi,mortalitate.* Est sanè † mortalitas,pestis ex aëris intemperie, vel ex contagio proueniens, (sicuti hac in vrbe superiore anno nempe 1567.contigit,qua peste periêre decem millia plus minus) id quod probat *cap.quosdam de præsumpt.* sunt etiam exempla horum casuum fortuitorum commemorata ab Vlpiano *in l.si pecun.§.ult.in fine. ff.de condit. causa data ibi, ut si vel à latronibus interfectus sit, vel ruina in statura oppressus,vel vehiculo obtritus.* Nec hîc aduersatur consideratio Cagnoli *in d.l.quod te,n.*83. Cùm dixit, certiorem esse coniecturam,quod res fuisset eodem modo peritura,apud creditorem,quando fortuitò periit. Ex quo idem illi ipsi rei manebat infortunium.
12 Hoc equidem non aduersatur,quia infortunia † sæpissimè ex locorum mutatione euitantur.Id quod & ipsa rerum experientia docet.

PRÆSVMPT. CXXXIX.

Debitorem annuum in præteritum semper soluisse, cùm constat soluisse per tres continuos, posteriores annos, an & quando præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Debitor annuus quem constat tribus annis præteritis soluisse,præsumptione juris censetur soluisse tempore præterito.*
*Ratio redditur, num.*2.
Id autem de annis continuis tribus accipiendum, numero 5.
Et locum habet non solum in tributario, sed & in emphyteuta, num. 6.
*Idem in censuario & colono,num.*7.
*Extenditur quoque in solutionibus collectarum,nu.*8.
*Item in solutione pensionis,num.*9.
*Locum habet etiam in obligationibus,num.*10.
*Quamuis debitum iuramentum sit,num.*11.
*Idem quoque verum est,si solutio per quinquennia distributa sit, & de solutione trium postremorum quinquenniorum constet, num.*12.
*Similiter si per semestria distributa sit solutio & trium semestrium postremorum solutio appareat, num.*13.
*Procedit quoque etsi elapso eo triennio,debitor in futurum soluere cessaret,num.*14.
*Licet dissentiat Bald.num.*15.
*Nec sententia absolutoria semel pro debitore lata respectu debiti annorum præteritorum reuocatur, si in futurum cesset, num.*17.
*Sufficere quoque, ut in libro creditoris appareant scriptæ, tres continuorum annorum solutiones, licet nil de anterioribus scriptum sit, num.*18.
*Dissentiente quidem Crauetta, num.*19.
*Cuius opinio per distinctionem declaratur,num.*20.
*An verò locum habeat si reipsa solutio facta non sit, sed ad soluendum se debitor obligarit,num.*21.
*Et quid si lex vel statutum ad probãdam solutionem requirat probationem instrumentalem,num.*23.
3 *Mobilia triennio in detrimentum negligentis vsucapiuntur.*
4 *Beneficij pacificus possessor triennalis, molestia non afficiendus.*
16 *Dispositio exorbitans, & tacita seu præsumptiua, non admittunt,*

BIU Cujas

admittunt extensionem.

22 *Caducitatis ad pœnam euitandam, obligatio vim habet solutionis.*

24 *Solutione trium annorum proximè præteritorum probata, idem de tempore præterito præsumi, si solutiones diuersis sint factæ temporibus, secus si vno contextu. Et quidem intelligendum in debito annuo reali, secus in personali, num. 26.*

Item si solutio probetur apochis, secus si testibus, n. 28.

Fallit quoque si creditor probet contrarium. num. 29.

Vel recipiendo solutionem trium annorũ protestatus sit, sibi saluum velle ius pro annis præteritis, nu. 30.

Aut debitor non soluerit, sed deposuerit tantum, n. 31.

Idque contra tertium etiam non præsumitur, n. 32.

25 *Monitionem trium, pro pignoris venditione necessariam esse.*

27 *Debitum inter reale & personale, veram differentiæ rationem non considerari.*

COnuenit hoc in loco disserere, an & quando annuus debitor qui per tres annos soluit, præsumatur præterito tempore soluisse? Martianus Imperator *in l. quicunque, C. de apochis publi. lib. 10. de debito. tributorum*, ita statuit. Quicunque de prouincialibus & collatoribus decurso posthac quantolibet annorum numero, cum probatio aliqua ab eo tributariæ solutionis exposcitur, si trium cohærentium sibi annorum apochas securitatésque protulerit: superiorum temporum apochas non cogatur ostendere, neque de præterito ad illationem functionis tributariæ coerceatur: nisi fortè aut curialis, aut quicumque apparitor, vel optio, vel actuarius, vel quilibet publici debiti exactor, siue compulsor, possessorum, vel collatorum habuerit cautionem, aut id quod reposcit, deberi sibi manifesta gestorum assertione patefecerit.

Hactenus Martianus, cuius constitutionem auream dixit Bald. *in cap. literæ, de dilat.* & vnicam singularemque appellarunt Bart. *ibi*, & Alex. *in l. si certis annis, C. de pactis.* Et dicitur hæc iuris † præsumptio sic à legislatore affirmata, & tradit Bald. *in fine d. l. quicunque.* & Io. Andr. *in c. literæ de dilat.* Ias. *in l. si certis annis, num. 4. C. de pactis*, & alij multi, quos infrà referam. Excipio Modern. Parisi. *in commentariis ad cõsuet. Parisien. in tit. 2. §. 62. nu. 48.* qui dixit, non esse iuris præsumptionem: sed hominis, quæ iudicis arbitrio relinquitur. Quod verum non esse, aliorum auctoritate & ratione constat: cum lex ipsa sic statuerit, propterea iuris præsumptio appellari debet, iuxta ea quæ scripsi suprà *in libro 1. quæst. 4.* Est autem constitutio præsumptioque ista, posita & fundata ea ratione, quia plura concurrunt. Primum, deuotio & legalitas in soluendo integraliter, virilem suam tributariæ functionis. Secundum, continuatio per tres annos continuos, & tres solutiones distinctas. Tertium, silentium exactorum per triennium illud continuum. Quartum tres distinctæ trium cohærentium annorum publicæ apochæ ab officialibus publicis confectæ, & datæ simpliciter sine protestatione, aut reseruatione præcedentium annorum. Ita diligenter perpendit Modern. Parisien. *in d. §. 62. num. 45.* qui tria alia commemorat, quæ tamen dixit à prædictis dependere. Et huius interpretis suppresso nomine idem scripsit Anton. Padilla Hisp. *in l. 1. nu. 9. versic. rationes C. de fideicommiss.* Et (ut summatim sic dicam) illa est huius constitutionis præsumptionisque ratio † quod verisimile nõ sit exactores tributorum alioqui diligentes & auaros, præteritorum annorum solutionibus neglectis, nulla adhibita protestatione reseruationéque, illorũ trium postremorum recepturos fuisse. Etsi in negligentis detrimentum lex statuit, triennio mobilia † usucapi *l. 1. ff. de usucap.* Non mirum etiam, si statuit hoc in casu, exactoré negligẽtem præsumi recepisse. Ita hanc ob causam videmus Pontifices statuisse, beneficii possessorem † pacificum triennalem, à possessione non mouendum, nec in ea molestia afficiendum esse, sicuti explicat Gomes. *in regula cancellariæ de triennali possessore, q. 1.*

Est & illud obseruandum, constitutionem *d. l. quicũque*, requirere solutionem trium cohærentium, sicq; continuorum † annorum, & propterea non sufficeret si debitor soluisset per duos annos, & deinde uno anno interposito, soluisset pro ipso quarto subsequenti. Nõ enim esset solutio triennalis continuata ob annum medium impedientem continuationem. Ita sentiunt omnes quos infrà referam. Et optimè hæc interpretatio probatur multis illis rationibus ad rem propè consideratis à Soc. Sen. *in c. 118. n. 6. 7. & 8. l. 4.* Gome. *in §. rursus, n. 32. Inst. de act. & in reg. cancellariæ de annali possessore, q. 73. & in reg. de triennali, q. 19. & 20.*

Extenditur primò hæc præsumptio, ut locum habeat non solum in tributario, sicuti loquitur *d. l. quicunque*, sed etiam in † emphyteuta, qui soluto canone per tres continuos annos, præsumitur in præteritum soluisse. Ita *d. l. quicunque.* extendunt Accurs. Specul. Ioa. And. & alij multi congesti ab Ant. Gabr. *in lib. 1. conclusionum, in tit. de præsumpt. conclus. 11. n. 2.* Et illis accedunt Paris Pute. *in tract. de feud. reintegratione, c. 61.* incipit, *sequitur alia quæstio pag. 41.* Soc. Sen. *in consilio, 118. n. 3. l. 4.* Catelianus Cotta *in memorabilib. in verbo. solutio facta*, Bero *in consi. 152. nu. 3. lib. 1.* Euerardus *in centuria legali, in loco, ab extremis, nu. 3.* Moder. Paris. *in d. §. 62. num. 43.* Duenas *in reg. 54. num. 1.* & Anton. Padilla *in d. l. 1. num. 11. & 12. C. de fideicom.* Imò sunt, qui affirmant, idem esse in emphyteuta ecclesiæ ut ei sufficiat probare solutiones duorum annorum. Ita Hostien. *in summa, in tit. de locato, §. ulti. versic. hoc autem notandum.* Verum dissentiunt Ioa. Andr. *præcitato in loco.* & Iason *in l. 2. n. 132. vers. 2. limitauit. C. de iure Emphyt.* Duenas *in d. reg. 54. in fine.* & contra Hostiens. esse communem Doctorum opinionem testatur Padilla *in d. l. 1. num. 6. C. de fideicom.*

Extenditur secundò ut locum habeat hæc præsumptio etiam in † censuario, & colono. Ita Bald. *in c. literæ. in fin. de dilatio.* & alios congessit Gabr. *in d. conclu. 11. nu. 4.* Illis accedunt Gratus *in consil. 121. nu. 4. lib. 4.* qui testatur, communem esse opin. Cotta *in dict. memorabili. in verbo. solut. facta.* Guliel. Bened. *in c. Raynut. in verbo, si absque liberis moreretur, il 2. n. 188. de test.* Duenas *in d. reg. 54. n. 2.* Thesaurus *in decis. 114. n. 4.* & Padilla *in d. l. num. 12.* Quo tamen ad colonum dissentit Modern. Paris. *in d. §. 62. nu. 49.* etsi *num. 44.* in censuario communem sequatur.

Extenditur tertiò, ut procedat hæc præsumptio etiam in solutione † collectarum. Nam si quis exhibet tres solutiones annales continuatas, præsumitur in præteritum soluisse. Ita Bald. *in d. c. literæ in fin.* Iason *in d. l. 2. nu. 132. C. de iure emph.* Trigonius *in sing. 125.* quos secutus est Gabr. *in d. concl. 11. num. 5.*

Extenditur quartò, ut procedat etiam in solutione † pensionis. Ita Gigas *in tract. de pensionibus, quæstio. 81.* & Gabriel. *in dicta conclus. 11. num. 6.* His accedit Decius *in consil. 650. num. 15.*

Extenditur quintò, ut locum etiam habeat in † oblationib. Ita respondit Dec. *in consil. 650. col. ult.* & sequitur Gabr. *in d. concl. 31. nu. 7.* sic etiam in solutione decimarum Gabr. *ibid. num. 12.* post Boer. *in q. 136.*

Extenditur sextò, ut procedat, etiamsi debitum † est

est iuratum, sic respondit Grat. *in cons.*121.*col.*2. *lib.*2. & probauit Gabr. *in d.conclus.*11. *num.*8.

Extenditur septimò, ut procedat etiamsi solutio esset distributa per quinquenia, & constaret de solu-
12 tione † trium postremorum quinquenniorum. Ita Bald. *in d.l. quicunque, num.*5. *vers.item quæro, quidam præstabat. C. de apoch.pub.lib.*10. quem secutus est Gabr. *in d.concl.*11.*n.*9. Et motus est Bal. arg. *text.l.*1.§. *item quæsitum. C. de indictionib. lib.*10.

Extenditur octauò, ut procedat etiamsi solutio esset distributa per semestria. Nam probata solutione
13 trium † semestrium postremorum, præsumitur solutum pro præterito tempore. Ita Bald. *in d.l. quicunque, nu.*9. *vers.item quæro, quid in eo.* Alex. *in cons.*107. *col.*2. *versic.& adhuc non obstat, lib.*3. Ias. *in l.diuortio.* §. *quod in anno.num.*5. *ff. soluto matr.* & hos secutus est Gabri. *in d. conclus.*21.*nu.*14. His accedunt Bald. *in l. ædem.n.*6. *vers.quæro, quomodo accipitur triennium. C. locat.* Gulie. Benedictus *in c. Raynu. in verbo, si absque liberis moreretur.il* 2.*nu.*186. *de testa.* Paris Puteus *in tract. de feudorum reintegratione, cap.*197. incipit, *& circa materiam, n.*19. *pag.*111. & Padilla *in d.l.*2.*nu.*13. *C. de fideicom.* Et hæc extensio comprobatur ex præcedenti, cùm eadem sit ratio. Quibus constat malè respondisse Alex. sibi contrarium *in cons.*106. *n.*3. *lib.*3. qui contrarium scripsit, & in specie à Padilla damnatur, etsi eum secutus Modern. Paris. *in comment. ad consuetud. Paris.ti.*2.§.62. *num.*51.

Extenditur nonò, ut procedat etiamsi debitor iste
14 elapso triennio † cessauit in futurum soluere. Non autem ob id tollit, quin in præteritum ante, scilicet trium annorum solutionem, soluerit. Ita Mod. Paris. *in d.*§.62.*n.*42. quem secutus est Padilla *in d. l.nu.*14. *C. de fideicom.* Idem scripsit Ant. Gabr. *in d.concl.*11.*n.*10. etsi cõmemorauit Bald. aliter sentientem, ut statim dicemus. Est enim eadẽ ratio in solutionibus triẽnalibus, respectu pręteriti temporis, quę in solutionibus ultimi tẽporis. Nec recipienda est ratio diuersitatis perpensa à Crauet. *in cons.*313. *colu.*2. *versic.non obstat quòd, &c.* quia considerari non potest maior difficultas probationis, ob temporis diuturnitatem. Nam supponamus quòd tribus elapsis annis cesset subsequenti anno soluere, non certè potest hic esse tanta temporis diuturnitas, ut difficilis sit probatio solutionum non factarũ ante triennium, quam si soluere perseuerasset. Et si hoc diligenter perpẽdamus, apparebit nil obesse duas alias diuersitatis rationes consideratas à Crauet. *præcitato in loco.* Et accedit, quod si eo triennio receptarum solutionũ elapso, creditor petiisset præteritorũ annorum solutiones, certè fuisset repulsus, præsumptione hac, ducta à triẽnali de solutione. Idem ergo est dicendũ quãdo post ipsam solutionem triennalẽ cessauit soluere, ne amittat ius iam sibi quæsitum, aduersus tempus præteritum ante ipsas solutiones. Et hæc quidem opinio verior mihi videtur
15 etsi aliter scripserit † *Bald. in d. l. quicunque*, *n.*13. cuius verba hæc sunt: Itẽ quæro, an ex præterito præsumatur in futurũ, ut ecce probo quòd iam sunt decẽ anni, & tribus annis cõtinuatis solui: an præsumatur reliquũ soluisse? Respondeo, non. Imo recessũ est ab omni præsumptione, etiam pro præterito tempore. Et hoc est quod hic dicit: cohærentiũ, &c. Hæc Bald. qui prohibuit interpretationem glossę ibidem in verbo, sibi, quæ exponit cohærentium sibi, id est præsenti conuentioni, & ibid. Luc. Pen. *col.*2. quem in specie manifestius declarando, secutus est Crauet. *in consilio* 313.*col.*2. *in prin.* qui in specie respondit idem quod Bald. etsi ius auctoritatis non fuerit memor. Idem clarè scripsit Guliel. Benedict. *in c. Raynutius, in verb. si absque liberis moreretur, il* 2.*num.*86 *vers. præterea dico, de testam.* Et secundùm hanc opinionem iudicasse sacrum Concilium Neapolitanum, testatur eruditissimus Vincen. Francus *in decis.*137. qui eiusdẽ opinionis præter iam relatos, cõmemorat Bart. Paridem Pute. Ias. & Cottam, quos tamen hoc scripsisse non facile existimo. Et precipuum eorum fundamentum est, (ut attigi) in illa interpretatione gloss. & Luc. à Penna, dum exponunt, cohęrentium sibi, id est præsenti conuentioni. Quæ sanè interpretatio recipienda non est: sed rectius exponendum est cohærentium sibi, hoc est, inter se coniunctorum, ut idem Lucas à Pen. *ibi.col.*1. exposuit, & hanc interpretationem probat *l. quicũque, in fi. C. de omni agr. deser. lib.*11. *ibi, sibimet cohærentes.* Est ergo hic sensus, quod si constat per tres annos continuos debitorem tributi soluisse, de præteritorũ annorum tributis nil amplius quæratur. Qua interpretatione intelligimus nil etiam obesse, quod considerat Crauet. *in d.cons.*313. *colum.*2. *vers.sed, istud, clarius*, post glo. *in d.l. quicunque, in verb. annorum.* quæ exponit, id est proximiorum. Nam erronea hæc interpretatio fluxit à prima iam confutata.

Non etiam obstat illa consideratio Crauet. *in d.cõs.* 313.*col.*3. *vers. secũdo principaliter, & ver.*3. *text.dũ dixit, in d.l. quicunque.* non admitti extensionem, cùm sit
16 dispositio † exorbitans, & tacita seu præsumptiua, quæ extensionem non admittunt: Nam respondetur, hanc non esse extensionem, sed casum ipsummet comprehensum, & dispositum à constitutione illa.

Non etiam repugnat argumentatio eiusdem Craue. *in d.cons.*313.*col.*3. *vers.*4. *text.* dum dixit, quod sicuti ex solutione trium annorum continuorum arguitur solutio annorum anteà præteritorum, ita etiam ex cessatione subsequentium arguitur anteà non solutum. Vna enim præsumptio aliam tollit, *l. Diuus, ff. de in integrum restit.* Respondetur, quòd elapsis tribus annis factarum solutionum, iam orta est præsumptio, & quæsitum ius debitoris, in detrimentum creditoris negligentis, quæ sanè negligentia non emendatur per cessationem posteà factam ab ipso debitore.

Non etiam ad rem facit alia consideratio eiusdem Crauet. *in d.cons.*313.*nu.*4. *versicul. quintò difformitas*, dum considerauit difformitatem hanc solutionum modò factarum, modò non factarum: quia respondetur, nullam adesse difformitatem in tribus factis solutionibus trium continuorum annorum, quibus elapsis iam firmata, & stabilita est iuris dispositio, & præsumptio, sicuti si tot actus conformes facti essent ad causandam consuetudinem, non considerarentur alij actus difformes subsecuti post consuetudinem illam stabilitam, & firmatam. Non hic commemoro alias Crauet. argumentationes, tum quia ad rem nostram non pertinent, tum etiam quia ex iam consideratis diluuntur, ut duę illæ posteriores, ibi *in col. ult.* consideratæ.

Extenditur decimò, ut locum etiam habeat hæc
17 præsumptio, quando debitor iam semel sententia † absolutus à debitis præteritorum annorum, ob solutionem trium ipsorum annorum continuorum, cessauit deinde soluere. Nam hoc in casu etsi cessauit, nihilominus manet sententia, & absolutio facta, quæ in dubium reuocari non debet, ex quo finita res est, arg. *l. si ille. C. de decurio.* & cõfert *l. qui ob rẽ ff. de contr. indeb.* Ita in specie affirmarunt Bald. *in d.l. quicũque, n.*14. *C. de apoch. publ. lib.*10. Paris. Put. *de feud. reintegra. capit.* 197. incip. *& circa materiam, nu.*25. *pag.*111. & Guliel. Benedict. *in d.c. Raynut. in verbo, si absque liberis*

moreretur, il 2. n. 186. vers. præterea dico. de test. Et hæc quidem extensio probabilem non habet dubitationem si præcedentem, quam dixi veram admittimus.

Extenditur undecimò, ut hæc præsumptio locum etiam habeat, quando in libro creditoris, ut putà exa-
18 ctoris tributorum, censuum, canonis, emphyteusis, & similium, apparent scriptæ † tres trium continuorum annorum solutiones, & tamen non legitur aliquid scriptum de anterioris temporis solutionibus. Nam adhuc præsumitur solutum, & omissum negligentia creditoris scriptum. Ita docuit Bald. *in d. l. quicunque, n. 11. vers. ité quæro exactor. C. de apoch. publ. l.* 10. quẽ secuti sunt, Ant. Gabr. *in d. lib.* 1. *concluſ. in tit. de præsumpt. concl.* 11. *num.* 11. & Paris. Pute. *de feud. redintegrat. in c. & circa materiam pag.* 111. *nu.* 9.

19 Cæterùm ab hac opinione dissentit † Cravet. *in d. cons.* 313. *col.* 4. *vers.* 9. *dicta lex.* qui motus est simili traditione Castrens. *in cons.* 81. *in causa, quæ vertitur, col.* 3. *lib.* 2. cum respondit, solemnitatem extrinsecam, quæ alioqui temporis diuturnitate præsumitur, non præsumi, quando exhibetur instrumentum, in quo apparet non observata. Quam traditionem multis comprobavi sup. *in præs.* 132. ubi egimus de solemnitate intrinseca, & extrinseca præsumenda.

Crediderim has opiniones conciliari posse distin-
20 guendo † quod aut creditor consuevit ipse solus scribere suo in libro solutiones quas recipit, & debitori dare apochã receptarum solutionum. Hoc casu procedit opinio Baldi. Nã fieri potest, quòd exactor, sive creditor omiserit suo in libro scribere: & propterea illius sui libri exhibitio nil operatur. Aut creditor, seu exactor consuevit etiã scribere suo in libro debitorũ solutiones ipsas: & ipsi debitores exhibẽt suos libros, in quibus non apparent solutiones anterioris temporis. Et hoc in casu potest defendi opinio Crav. qui propriè hoc in casu loquitur. Non enim præsumitur, quod si debitor solvisset, non curasset ipsas solutiones suo in libro scribi, sicuti curavit scribi alias: cùm nemo præsumatur jactare suum. Et de vsu debitorum habẽdi similem librũ, tradit Pute. *præcitato in loco.* Et cum Crav. idem sensit Francus *in d. decis.* 157. *num.* 2.

Extenditur duodecimò, ut locum etiam habeat, non solùm quãdo re ipsa hic debitor soluit illis tribus an-
21 nis ultimis, sed etiam quando se † obligasset ad solvendum. Ita Deci. *in cons.* 650. *n.* 15. & Padilla *in d. l.* 1. *n.* 14 *vers.* 6. *ampliabit. C. de fideic.* Ea ratione motus est Dec.
22 quia ad evitandam pœnam † caducitatis, obligatio vim habet solutionis, ex sententia Specul. Cyni, Baldi & aliorum, quos Deci. ipse commemorat. Verùm hac de traditione dubito ob id, quod respondit Crav. *in d. cons.* 313. *n.* 5. *versic.* 7. *dicta lex.* cum dixit, *d. l. quicũque.* loqui conditionaliter, si probaverit solutiones, quæ conditio debet impleri in forma specifica. Non ergò in sola obligatione verificabitur.

Extenditur decimotertiò, ut locum habeat hæc præsumptio, etiamsi lex, vel statutum ad probandam so-
23 lutionem requirit † probationem instrumentalem. Nam adhuc sufficit probare solutionem postremorũ annorum. Ita in specie Padilla *ind. l.* 1. *nu.* 10. *C. de fideicom.* ex sententia Iaso. *in l.* 1. *n.* 10. *C. de testam. milita. & in l. sciendum, num.* 75. *de verb. oblig.* & in specie magis sic docuit Bald. *in d. l. quicunque, nu. C. de apoch. publ. lib.* 10. Et illum secutus est Guliel. Bened. *in d. verb. si absque liberis moreretur, il* 2. *nu.* 186. Et conferunt quæ dicemus infr. *in præsumpt.* 141. *in fin.*

Declaratur primò hæc præsumptio, ut locum habe-
24 at, quando dictæ solutiones factæ fuerunt diversis † temporibus: secùs verò, si in unico contextu. Nam tũc non præsumitur, quod solverit præterito tempore. Ità Bald. *in d. l. quicunque. q.* 1. *n.* 3. *C. de apoch. publ. lib.* 10. *& in l.* 2. *vers. pone quod quis. C. de dot. promiss.* Ale. in addit. ad Bart. *in d. l. quicunq;* & ibid. Luc. de Pen. *col.* 1. Paris Put. *de feudo. reintegrat. cap.* 61. incipit. *sequitur alia quæst. num.* 10. Iason *in l.* 2. *num.* 133. *C. de jur. emphyt.* Lancell. Dec. *in l. Iavolenus. ff. de annuis lega.* Cremen. *in sing.* 79. *tu scis, in fin.* Capella Tholos. *qu.* 235. Trigonius *in sing.* 125. Chassanæ. & Balb. *in tract. de præscript. in* 3. *part. principali, col.* 11. *vers.* 5. *limi.* quos secutus est Gabriel. *in d. concl.* 11. *nu.* 13. Et his accedunt Iason *in l. si certis annis. n.* 4. *vers.* 4. *notabiliter C. de pact. & in l.* 2. *num.* 136. *C. de jure emphyt. & in l.* 1. *n.* 33. *ff. de offi. ejus.* Iacobinus *in l. non est necesse, numero* 3. *ff. de proba.* Gulielm. Benedict. *in c. Raynutius, in verbo. si absque liberis moreretur, il* 2. *num.* 182 *de testamen.* Catelian. Cotta *in memorabilibus, in verbo, solutio facta.* Modern. Parisien. *in Commentariis ad consuetud. Parisiens. in titul.* 2. §. 62. *n.* 52. & Padilla *in d. l.* 1. *n.* 14. *vers. limitabis nu. C. de fideicommiss.* Et hanc quidem sententiam comprobat *l. si triennio. ff. de statu lib.* de quo diximus suprà *in præs.* 131. dum explicavimus *l. cùm de in rem verso. ff. de vsuris.* Confert & simile traditum à gloss. *in l.* 4. *ff. de pignora. actio.* dicente, quòd
25 cum pro vẽditione pignoris requiratur † trina monitio, non esse satis si creditor ter interpellet debitorem, dicens, solve, solve, solve. Hæc enim unica censetur interpellatio. Et glossam illam secuti sunt Bart. & reliqui ibi & plures cõmemorat Tyraquell. *in l. si unquam, in verbo, reuertatur, num.* 42. *C. de revoca. donatio.*

Volunt autem aliqui, ut non procedat hæc præsumptio, quando debitor solvit per novẽ annos hoc modo, uno anno solvit pro tribus annis. Ita Bald. *in d. l. quicunque, n.* 4. Non enim hæc est præstatio formis, quã debitor iste annuus præstare tenetur. Et quia hic duo præsumerẽtur, præstationis formitas, & ipsa præstatio: & tamen duæ præsumptiones principaliter non possunt cõcurrere, *l.* 1. *C. de dotis promiss.* & scripsi suprà *in li.* 1. *quæst.* 43. Et hanc declarationem tacito Baldi nomine probavit etiam Gulielmus Bened. *in c. Raynut. in verbo. si absq; liberis moreretur, il* 2. *n.* 183. *vers. plus dico de testam.* Cæterum à prædictis dissentit Modern. Parisiens. *in d. §.* 62. *n.* 52. cujus opinio verior mihi videtur: cùm verè præstatio sit formis continua, tergeminata, tres apochæ, & creditoris silentium plusquam triennale.

Declaratur secundò, ut locum habeat hæc præsum-
26 ptio in debito annuo † reali: secus verò in debito personali, ut putà si promisisti mihi decẽ singulis annis, vel si te gravavi præstare centum quotannis. Nam tunc solutio trium posteriorum annorum, præsumptionem nõ facit, quod pro annis præteritis solverit. Ita Bal. *in d. l. quicunq; vers. item promisisti mihi, C. de apochis publ. li.* 10. Cremen. *in sing.* 80. *incip. item quæro.* & Gabriel. *in concl.* 11. *in fin.* & his accedunt Gulielm. Bened. *præcitato in loco, n.* 188. *vers. non tamen.* & Catelian. Cotta *in memorabilib. in verb. solutio facta.* Verùm à prædictis dissentiunt Modern. Parisien. *in d. §.* 62. *n.* 53. & Anton. Padilla *in d. l.* 1. *numero* 16. *C. de fideicommiss.* quos sequor, cum veræ differentiæ ratio
27 inter † debitum reale, & personale considerari non possit. Nam rationes illæ, quas in specie *d. l. quicunque,* commemoravi suprà, conveniunt & huic annuo debito personali.

Declaratur tertiò, ut locum habeat hæc præsumptio quando solutiones illæ trium postremorum annorum
28 probantur apochis † ipsis: secùs verò si testibus. Nam tunc cessat præsumptio hæc juris, *ex l. quicunque, C. de*

apochis

apochis publ. lib. 10. tametsi aliquam præsumptionem & hoc faciat. Ita tradunt Modern. Paris. *in comment. ad consuetud. Paris. in ti.* 2. §. 62. *num.* 49. & Padilla *in d. l.* 1. *num.* 17. *C. de fideicommiss.*

29 Declaratur quartò, ut locum non habeat, quando † creditor probaret contrarium. Est enim certum, admitti ad probandum contra hanc præsumptionem, sicuti scripserunt Bald. *in l. quicunque, nu.* 1. *vers. item oppono & in fine.* & reliqui omnes, vel contrariis apochis probaret pro præteritis annis non soluisse solutum. Ita gloss. Bart. & alij *in d. l. quicunque*, quo loci Ioan. à Platea *nu.* 3. *versic. contra tamen.* docuit probari etiam posse testibus, quod difficile, ac fortè impossibile sit probare negatiuam tam amplam, nisi intelligamus, ut sensit gloss. *in d. l. quicunque*, & sequitur ibid. Baldus *num.* 9. testibus probari posse, quòd tempore solutionum trium annorum creditor protestatus sit se creditorem adhuc præteritorum. Idem est, quando probatur debitorem fuisse confessum, quod pro vno anno ante solutionem triennalem non soluit. Nam tunc tollitur hæc præsumptio. Ita Bald. *in d. l. quicunque, num.* 10. *vers. item quæro, Titius.* quem secutus est Guiliel. Bened. *in d. c. Raynutius, in verb. si absque liberis moreretur, il* 2. *num.* 186. *vers. nisi debitor, de test.*

Declaratur quintò non habere locum, quando creditor recipiendo illas trium annorum solutiones, pro-
30 testatus fuisset, saluum † ius esse velle pro præteritis annis. Ita gloss. *in d. l. quicunque*, & ibidem Luc. de Pen. *colum.* 2. & Cravet. *in d. cons.* 313. *colum.* 4. *vers.* 8. *illa lex.* qui multò fortius dixit procedere, quando creditor ipse omninò recusauit recipere.

Declaratur sextò, ut locum non habeat hæc præsum-
31 ptio, quando debitor non † soluit, sed depositum fecit. Ita in specie respondit Cravet. *in d. cons.* 315. *colum.* 3. *vers.* 6. *considero.* Nam (inquit ille) solutio fit volenti, & recipienti creditori, qui recipiendo dicitur consentire. Depositum verò fit contra voluntatem creditoris, qui ob id non consentit, atque sibi non affert detrimentum.

Declaratur septimò hęc præsumptio, ut locum non
32 habeat † contra tertium. Exempli gratia, dominus directi vendidit ius suum directum Caio, cui emphyteuta postea soluit per tres annos debitum canonem. Hæc trium annorum solutio facta Caio, non facit præsumptionem contra ipsum dominum directi venditorem, quominus possit petere præteritorum annorum canonem. Ita in specie declarat, & rectè Catelia. Cotta *in memorabilib. in verb. solut. facta in fi.* Est manifesta ratio, quia nullas ipse recepit solutiones, quibus consentire, & præterito credito quodammodo renunciare dicatur. Et confert quod supr. *in præsum.* 132. explicando *l. cum de in rem vers. o. ff. de usu.* diximus, præsumptionem illam tertio non nocere. Ex hac declaratione inferri potest, quòd si exactores tributorum, censuum, canonum, & similium, consueuissent mutari, ita quòd probabilis esset ignorantia facti antecessoris, & vnus reciperet per tres annos tributum & census, cùm ignoraret quid in præteritum actum esset, præsumptio hæc cessaret, cùm exactoris negligentia, & consensus considerari hic non possit.

PRÆSVMPT. CXL.

Debitori an, & quando præsumatur remissum debitum à creditore, qui ei tradidit sui crediti instrumentum.

SVMMARIA.

1 *Instrumentum debiti reddens creditor, præsumitur creditum remisisse.*
2 *Instrumentum tradens, rem tradere videtur.*
3 *Chirographi appellatione non solùm tabulas, sed etiam ius quod illis probatur, contineri.*
4 *Instrumenti redditione, debitum præsumi solutum.*
Quæ præsumptio locum habet, si redditum instrumentum sit illi, sub cuius generalis potestate est debitor, numero 5.
Aut etiam duo in eodem instrumento sint obligati, nu. 6.
Et quando alterius creditum censeatur donatum, nu. 7.
Item quoq; si de vno debito plura extarent instrumenta, num. 8.
Aut illius originale remaneret penes Notarium, num. 10.
9 *Instrumentum dicitur vnicum, etsi de eo confectæ sunt plures scripturæ.*
11 *Thesaurarius Principis, apud quem creditorum chirographa reperiuntur, præsumitur iis soluisse.*
12 *Pignus & hypotheca præsumitur remissa, reddito debiti, seu obligationis instrumento.*
13 *Debiti instrumentum sibi traditum, reddens creditori debitor, eum in pristinam obligationem quando præsumatur reposuisse.*
14 *Instrumenti redditio facta à creditore principali, præsumit liberationem: secùs si ab eius procuratore, vel actore.*
15 *Mandatum etiam generale cum libera, non comprehendit facultatem remittendi ius ipsius principalis.*
16 *Instrumento renuncians creditor, idq; tradens debitori, non creditum remisisse, sed potius probationi ipsius instrumenti præsumitur renunciasse.*
Idem si prius exegisset debitum, deinde traderet instrumentum, num. 18.
17 *Doctoris dictum secundùm legem quam allegat intelligendum.*
19 *Instrumentum debitori reddens creditor, non præsumitur debitum remisisse, quando alia coniectura, quam remissionis aut solutionis sumi potest.*
Idem si instrumentum non ius in re, sed ad rem contineret, num. 20.
21 *Instrumentum debiti sibi à creditore, vel eius nomine ab alio traditum, probare debet debitor, alias sine illius consensu habuisse præsumitur, maximè persona domestica: si præsertim illud se amisisse creditor probet, num.* 22.
23 *Instrumentum debiti modico tempore penes debitorem existens, contra quem creditor agere cœpit, non præsumitur à creditore traditũ, ut à debito liberaretur.*
24 *Pignore restituto, non censetur remissum ipsum debitum: secùs restituto chirographo debiti, & ratio differentiæ: num.* 25.
26 *Obligationis vis consistit in chirographo debiti, non sic in pignore.*
27 *Scriptura obligationem pignoris non perficit, sed probationem tantum facit.*

1 CUm debitor creditori reddidit sui crediti instrumentum, † coniecturam facimus, creditorem emisisse creditum, atque ita debitorem liberasse, *l.* 2. §. 1. *ff. de pact*, cuius verba hæc sunt: *Et ideò si debitori meo reddiderim cautionem, videtur enim nos conuenisse, ne peterem, profuturámque ei conuentionis exceptionem placuit.*

Sic pariter Vlpianus *in l.* 3. *ff. de lib. legat.* respondit, liberationem debitori præsumi à testatore relictam, cùm ei legauit chirographum, in quo debitum erat scriptum, ut etiam dicemus infrà *lib.* 4. *præsum.* 164. *n.* 25. eandẽ sententiã probat text. *l. creditricẽ, C. de remiss.*

BIU Cujas

pign. cuius verba hæc sunt : *Creditrici patrui tui sub obligat. fundi, qui per chirographũ nexus pignori fuerat, iubentem eandem cautionẽ reddi: pignoris etiam ius remisisse videri manifestũ est.* Hactenus Imperator Alex. qui dum dixit etiam ius pignoris significare debitum principale omninò remissum præsumi. Confert text. *c. ecclesia, il 2. in fin. ut lit. pendent.* Ex prædictis in locis annotarunt Doctores. Huius coniecturæ, & præsumptionis rationem esse existimauit Bald. *in l. unica, §. ille etiam, num. 4. C. de latin. liber. tollen.* quia qui tradit
2 † instrumentum, rem tradere videtur, *l. 1. C. de donat.* Rei autem traditio hic nil aliud est, quàm ipsa liberatio, *l. si mulier. ff. de condi. ob causam, l. si sponsal. §. 1. ff. de iure doti. & l. sub prætextu. C. de transactio.* Creditor itaque tradendo debitori sui crediti instrumentum censetur liberationem tradidisse. Aliam rationem considerauit Fortunius Garzia Hispanus *in d. l. §. 1. nu. secundo, ff. de pactis.* quòd cùm in instrumento, vel chirographo consistat tota cautio, id est, ius ipsius creditoris, cùm sine eo de proprio credito constare non posset, *l. qui chirographum. de legat. 3.* vbi appellatione
3 † chirographi, non solum tabulæ ipsæ, quibus probatur, sed etiam ius quod illis probatur, continetur. Et ideò legatis tabulis, etiam ius totum legatur, ut ibi habetur, & *in l. seruum. §. pen. & l. huiusmodi, §. si ita de lega. 1.* Creditor ergò qui debitori restituit instrumentum, sicque cautionem, significasse dicitur, se eo iure amplius vti nolle. Et ratio hæc satis manifestè, secundùm Garziam, colligitur ex *l. vlti. ff. de his quæ in testam. del.* vbi etiamsi cancellatio fiat in tabulis, non præsumitur testatorem velle destruere testamentum, si tabulæ aliæ eiusdem tenoris existunt. Et hæc quidem ratio perpensa fuit & ab Accursio, ut dicemus infrà. *in ult. declara.* & verè probabilior mihi videtur illa Ruin. *in cons. 44. n. 3. li. 1.* cum dixit, ex redditione
4 † instrumenti præsumi debitum solutum: quia creditor tenetur reddere instrumentum debitori, recepta ab eo solutione, *l. dissoluta. C. de condic. ex leg.* Cæterùm, vt huic præsumptioni locus sit, constare debet, ipsummet creditorem tradidisse debitori instrumentum hoc: sicuti suo loco infrà exponemus.

Extenditur primò hæc præsumptio, ut locum etiam
5 habeat, quando hoc crediti instrumentum † redditum fuit illi, sub cujus generali potestate est ipse debitor, exempli gratiâ, si instrumentum debiti ecclesiæ reddatur Summo Pontifici, qui super omnes ecclesias omnem habet potestatem. Nam & tunc præsumitur remissum debitum. Ita Innocent. *in. c. cùm pridem, de pact.* & Angel. *in d. l. 2.* vbi Ias. *nu. 3. ff. eod.*

Extenditur secundò, ut locum habeat hæc præsum-
6 ptio quando eodem instrumento † duo essent ipsi creditori obligati, putà, tu & alius. Nam reddendo tibi instrumentum præsumitur creditorem te liberasse, ac etiam coniectura sumitur tibi donasse actionem contra alium debitorem. Ita *in d. l. 2. §. 1.* scriptum reliquerunt Guliel. Cune. Bart. Albe. Ang. & Fulg. quos ibid. secutus est etiam Fortun. Garzia *num. 4.* Verum iura & rationes, quibus in hanc adducti sunt opinionem, non satis suffragantur. Nam text. *l. si isqui duos, in fin. ff. de liber. leg.* nil ad rem confert, sicut etiam aduertit Iason *in d. l. 2. 1 num. 4. ff. de pact.* cum loquatur de liberatione duobus sociis debitoribus expressim legata. Nil etiam urget *l. 1. C. de donat.* quia etsi sub nomine instrumenti continetur ius comprehensum in instrumento, non tamen probat, quod creditor donare ei voluerit etiam alterius debitoris ius: cum nostro in casu iuris atis verificetur in remissione ipsius debitoris, cui traditum est instrumentũ. In casu verò *d. l. 1.* inutilis prorsus fuisset traditio instrumẽti, nisi ea mancipia censerentur donata. Ita quoque diluitur consideratio Garzię *in d. l. 2. §. 1. n. 4.* cùm sufficiat, si quo ad ipsummet debitorem, cui redditum fuit instrumentum, dicatur creditor declarasse, se eo iure vti amplius nolle & propterea remittere. Quocircà à prædicta Gulielm. Bart. & sequacium opinione dissenserunt Alex. *in d. l. 2. ff. de pact.* & ibid. Ias. *n. 4.* ea ratione moti, quod vbi alia præsumptio quàm donationis sumi potest, illa sumẽda est, *l. si cum aurũ. ff. de solut.* & scripsi *in li. 2. de arb. iud. cas. 88. col. 1.* Cùm ergò nostro in casu sumi possit cõiectura liberationis ipsius debitoris, cui traditũ fuit instrumẽtum, sufficit quod illa traditio afferat hãc utilitatẽ. Distingui potest conciliando opiniones ex sententia Abb. *in c. ecclesia, il 2. n. 14. ut lit. penden.* & Caccia. *in tract. de pact. q. 8.* cùm dixerunt, esse confugiendum ad coniecturas. Aut enim (inquit Abb.) is, cui traditum est instrumentum, non est aptus ad procurandũ & in iudiciis agendum, ut si est mulier, vel puer, & ipse creditor solitus, & aptus iudicia pertractare: vel si creditor est diues, ille vero debitor pauper. Hoc casu procedit opinio Gulielmi, & sequacium, ut scilicet præsu-
7 matur † etiam donatum creditum alterius debitoris. Aut creditor tradidit instrumentum illi, qui consuevit iudicia tractare, & lites peragere. Vel si creditor est pauper, ille verò diues. Et hoc casu procedit opinio Alex. & Ias. quod scilicet præsumatur traditum instrumentum, ut is exigat ab altero debitore, & creditori deinde restituat exactum.

Extenditur tertiò, ut procedat etiam, quando de eo-
8 dem debito † extarent plura instrumenta, & creditor vnũ solum reddidisset debitori. Ita Bart. *in d. l. 2. in fin. ff. de pact.* & ibid. Alexand. & Ias. *nu. 5.* qui eiusdem opinionis recenset Salic. *in l. si de possessione. C. de proba.* idem scripserunt Butr. & Abb. *in d. c. ecclesia il 2. n. 6. ut lit. pend.* & verè idem sensit Fortun. Garzia *in d. l. 2. §. 1. n. 6. C. de pact.* Ruin. *in cons. 75. n. 1. in fi. lib. 4.* Ea est
9 ratio, quia † instrumentum dicitur esse vnicum, etsi de eo confectæ fuerint plures scripturæ & exempla, iuxta *l. unum testamentum. ff. de testam.*

Extenditur quartò, ut procedat etiam, quando ipsius
10 instrumenti originale † remaneret apud Notarium. Nam adhuc debitori censetur remissum debitum: atque ita præsumitur liberatus. Ita Ias. *in d. l. 2. nu. 6. ff. de pactis.* post Bart. *in l. ult. ff. de his quæ in testa. delen.* & Bal. *in l. nostram. C. de testa.* Et ratio est manifesta, quia originale semper remanere debet apud Notarium, & ob id debitori tradi illud non potuit, ut scripsi *in lib. 2. de arbi. iudi. cas. 187. n. 4.* Et propterea Iurisconsul. *in d. l. 2.* & Dd. *ibi.* non loquuntur de traditione instrumenti originalis, sed de ipso solo authentico.

Extenditur quintò, ut locum habeat etiam in the-
11 saurario † Principis, vel fisci, apud quem si reperiuntur creditorum chirographa, quæ bulletas appellant, præsumitur ei soluisse: atque ita ab illis liberatus. Ita respondit Comen. *in consil. 178. thesaurarius, in 2. dub.*

Extenditur sextò, ut procedat etiam quoad remissio-
12 nem pignoris & hypothecæ, quæ remissa † etiam præsumitur, *creditri. C. de remiss. pig.* Remissio enim principali, censetur remissum accessorium, sicuti dicimus, quod liberato debitore principali, censetur etiam liberatus fideiussor, *l. ultim. in fine. ff. de iureiur.* & responderunt Imol. *in consilio 12. num. 5.* & Soc. Sen. *in consil. 273. col. 1. lib. 2.* & dicemus infra *in præsumpt. 247.* & in specie hanc extensionem probarunt Raya. & Albert. *in l. 3. de pact.* etsi Iason *ibid. nu. 13.* post Bart. *in l. 1. de liber. legat.* dissentit.

Extenditur septimò, ut habeat locum etiam hæc præ-

BIU Cujas

13 præsumptio,econtra,†quando ipse debitor, cui à creditore traditum fuerat crediti instrumentum illud retro tradidit eidem creditori. Nam tunc præsumetur debitorem se reposuisse in pristina obligatione,quando talis est,quæ pacto possit resuscitari,iuxta *l.si vnus. §.pactus ne peteret.ff.de pact.* Ita Bart.*in d.l.2.n.6.ff.de pact.*&ibi Angel.Comens.Alexand.&Iason *nu.*7.Soc. *in tract.fall.in d.lit.1.reg.9. versic.fallit quartò.* & hæc quidem præsumpta obligatio, in qua debitor denuo se reposuit fundata est in quadam remuneratione,iuxta *l.si verò non remunerandi. §. idem Papinianus. ff. mand.* dissentiunt tamen ab hac opinione Bald. *in l. unica.§.ille.C.de latin.lib.tol.*& Abb.*in d.c.ecclesia, col.ult.ut lit.pen.*& Garz.*in d.§.1. num.5.*

Hanc autem extensionem intelligit Soc. *in d.4.fallen.* quòd debitor sic retrotradendo creditori instrumentum non præsumatur ab eo prius liberatus, sed quod potius creditor ei tradiderit instrumentum, ut posset informare & cognoscere se debitorem esse.

Declaratur primò hæc præsumptio, ut locum habeat, quando instrumenti redditio facta fuit ab ipso
14 creditore†principali:secùs si ab eius procuratore,vel actore. Nam tunc non censetur remissum debitum, atque ita liberatus debitor. Ita Bald. *in d.l.2.n.2.vers. & si tu quæris de pact.*ibid.Æmil. Ferret.*num.*19.

15 Est ratio,quia in † mandato etiam generali cum libera non continetur facultas remittendi ius ipsius principalis.*l.contra iuris.§.ult.*vbi Doctores *ff. eod.de pact.*Nec repugnat consideratio Ias.*in d.l.2.n.*8. cùm dixit,debitorem posse allegare solutionem, & eam probare ostendendo instrumentum quod est apud se, ut dicitur *in d.l.2. §. 1. ff. de pact.* Nam respondetur, quod vbi creditor probabit instrumentum fuisse traditum debitori à procuratore, cessabit præsumptio, quod ipse debitor soluerit ipsi creditori: atque ita quod liberauerit. Existimo sic distingui posse, quod aut procurator ille fuit solummodo constitutus ad agendum:& tunc procedit opinio Bart. Nam tunc instrumentum ab eo traditum debitori, præsumitur ea ratione datum, ut se informaret,&cognosceret,obligationem, qua tenebatur erga creditorem. Aut vero fuit constitutus procurator ad exigendum & hoc casu præsumitur, quod traditio instrumenti fuerit ob id facta, quia debitor ei numerauit,quod debebat.

Declaratur secundò,ut locum non habeat hęc præ-
16 sumptio, quando ipse creditor † renunciasset ipsi instrumento, illudque deinde debitori tradidisset.Nam tunc creditor non præsumitur remisisse creditum,sed potius renunciasse probationi ipsius instrumenti. Ita Bald.*in d.l.2.num.1.vers.quæro,quid si.ff.de pact.*motus text *l.3. C. de fide instrumen.*

Nec repugnat consideratio Iason.*in d.l.nu.*9. cùm dixit quòd si tradendo instrumentum præsumitur remissum debitum,multò magis,quando ipsi instrumẽto fuit renunciatum,arg.*l.postquã liti,C. de pact.*Et scribit Ias.ita sensisse Laudens.*in d.l.*2.&Bald.*in l.vnica. §.ille etiam nu.*4.*C.de Latin.lib.toll.* Nam respondetur Bald.*in d.l.*2.loqui de remissione usus instrumenti,dũ
17 allegat *d.l.3.C.de fid.instrum.*Et dictum Doctoris †debet intelligi secundùm legem,quam allegat Bart.*in l. non solum,§.liberationis,num.*10 *ff.de lib.legat.*Nec repugnat traditio eiusdem Bald.*in d.§.ille etiam,num.*4. *vers.denuò quæro.* quia Bald. loquitur de remissione ipsius iuris,non de vsu instrumenti.

Declaratur tertiò,ut locum non habeat,quando cre-
18 ditor prius†exegisset illud quod in instrumento continetur. Nam tunc postea tradendo instrumentum, non intelligeretur remittere debitum,seu illud donare.Ita Ias.*in d.l.2.num.*10 *ff.de pact.*post Butri.*in ecclesia,il 2.ut lit.pend.* Et ratione moti sunt, qui: missio præsupponit debitum extare.*l.remitti.ff.de iure iuran.&l.decem.ff.de verb.oblig.* Cùm ergo credi fuisset iam extinctum, remitti non potuit. Exis aliam esse rationem:cùm enim debitum est so creditor tenetur reddere instrumẽtum debiti i debitori,*l.dissoluta.C.de condict.ex lege.*&dixi sup. ob id, si creditor recepto credito tradidit instrumentum ipsi debitori,id feciisse dicitur ad comprobandum,sibi satisfactum,atque dicitur voluisse exequi id, ad quod de iure tenebatur.

Declaratur quartò, ut locum non habeat hæc præ-
19 sumptio,quando alia coniectura † sumi potest,quàm remissionis,&solutionis debiti:exempli gratia,si cùm litigares cum aliquo de venditione à me tibi facta, & dedi tibi instrumentum, in quo continebatur promissio pretij,ut posses te ab illo defendere,non intelligitur traditum instrumentum, ut te liberarem, sed ut probarem, tibique ostenderem pretij promissionem.Ità Bart.*in d.l.1.n.3.ff.de pact.*& ibidem Castren. *n.3.*& Ias.*nu.*11.Abb.*in c.ecclesia,il 2.nu.*14.*ut lit.pen.* Soci.*in tract.fall.in lit.1.reg.9.fallent.*1.Est aliud exemplum,ut si tibi fideiussori tradidi instrumentum crediti,quo experiri posses contra principalem,non præsumitur quòd te, vel principalem liberem. Ita Abb. *in loco suprà allegato,*qui alia ad rem scribit.

Tertium est exemplum, ut si instrumentum contineret obligationem, & factum utriusque ultro citroque,& ita ageretur de interesse tam debitoris, quam creditoris, habendi instrumentum apud se, ita egregiè declarat Ruin.*in consil.215. nu.15.lib.1.*

Declaratur quintò,ut locum non habeat, quando
20 redditum fuit instrumentum,in quo†non continetur ius in re,sed ad rem. Nam tunc non præsumitur liberatio.Ita Soc.*in d.regu.9.fallent. vltim.*post Abb.*in c.ecclesia,il 2.n.*10.*in fi.ut lit.pend.*Exempli gratia,secundùm Abbat.& Socin.si redduntur literæ super institutione fienda. Nam tunc non dicitur resignatum, atq;ita remissũ ius in re,ex quo ei nõdũ quesitum fuit.

Declaratur sextò,ut locum habeat hæc præsumptio,
21 quando † debitor probat prædictum instrumentum fuisse sibi à creditore, vel suo nomine ab alio traditum, secùs verò non probat: quia præsumitur aliundè habuisse sine consensu ipsius creditoris,& præsertim si debitor est persona domestica,ut tradunt Cast. *in d.l.2.n.5.ff. de pact.* & ibi reliqui omnes,& respondit Cravet.*in consi.*500.*nu.*3.sic quoque Bal.*in l.unica. §.ille autem n.*1.*C.de latin.libert.tol.&in consi.*83.*ex eo solo,libro*3.Fortunius Garzia *in d.l.2.§.1.nu.3.in fine.& nu.*9.&Crav.*in d.consi.*500.*n.*12.*de pactis.* scripserunt à fortiori, quod etiam eo casu, quo instrumentum reperitur cancellatum apud ipsũ debitorem, esset adhuc ab ipso debitore probandum, instrumentum sic cancellatum,fuisse sibi traditum a creditore.Qua de re dicemus in subsequenti præsumptione.Et hæc declaratio multo magis locum habet, quando creditor probaret instrumentum sibi fuisse subtractum, vel il-
22 lud†amisisse.Ita Bart.Abb. *in d.c.ecclesia, il 2.in fin. ut lite pen.* Aufrerius *in additio. ad Capellam Tholosan.qu.*229.&Cravet.*in consi.*500.*nu.*11.*lib.*3.

Declaratur septimò hæc præsumptio,ut locum non
23 habeat, quando † instrumentum modico tempore fuit apud debitorem,contra quem agere cœpit creditor. Nam tunc non præsumitur ipsi debitori à creditore traditum,ut eum liberaret à debito.Ita Castrens. *in d.l.2.n.5.vers.aut est præsumptio.ff.de pact.*Abb.&Bu. *in c.ecclesia,il 2.ut lite pend.* quos secutus est Cravet.

BIU Cujas

in d.consil.500.nu.16. qui rationem considerauit.

Declaratur octavò, ut locum non habeat, quando
24 restitutum fuit † pignus. Nam tunc non præsumitur remissum ipsum debitum. Ita respondit Modestinus *in l.3.ff.de pact.* cujus verba hæc sunt: *Post pignus verò debitori redditum, si pecunia soluta non fuerit, debitum posse peti dubium non est, nisi specialiter contrarium actum esse probetur.* Hæc Modestinus, cujus responso adducti sic censent omnes, nempe Bal. & Iason *ibid.* & egregiè Comens. *in consil.19. colum.2.* & Dec. *in l. creditor. qui, nu.6.si certum peta.*

25 Cæterùm dubitari solet, quę differentiæ ratio† considerari possit inter restitutionem chirographi, debiti, & pignoris, ut restituto chirographo, id est cautione, præsumatur remissum debitum, sicuti respondit Vlpianus *in l.2.ff. de pact.* non tamen restituto pignore, ut censuit Modestinus *in d.l. 3.*

Prima afferri solet ratio, quòd in chirographo seu
26 cautione consistit vis † obligationis: non autem pignore. Ita Martinus & Hugolin. antiqui glossatores quos recēset Accurs. *in d.l.3.* & secuti sunt Bald. *in d. l.3. n.2.* & ibidem *in authent. ad hoc, § ille autem, num. 4. & 5. C de lati. liber. toll. & in tractat. de pactis. num. 51.* Alberic. Fulgos. & Iaso *in d.l.3. numer.5.* & Francisc. Connan. *in lib.5. commentariorum juris, cap.4 num. 2.* Nec repugnat consideratio Accursij, & sequaciū, cùm dixerunt, imò in scriptura non consistere vim obligationis: cùm sine ipsa scriptura, quæ ad faciliorem probationem fit, in personam consistat obligatio *l. contrahitur ff. de pignor.* cautione ergò, nempe chirographo restituto non videtur remissa obligatio, quæ in personam debitoris est (ut ita dicam) radicata. Nam respondetur quod etsi scriptura obligationē non per-
27 ficit, attamen *probationem facit, qua ad fidem adhibendam judex ita adducitur, juxta *l. quinquaginta, ff. de probatio.* ut deinde cōpellat debitorem solvere. Restituta ergò scriptura seu cautione, præsumitur remissū debitum: cùm partes istæ noluerint cōsistere vim probationis, qua mediante fit exactio, quæ dum à creditoribus remittitur, debitum dicitur remissum: Id quod non contingit in restitutione pignoris, in quo non consistit jus creditoris, nēpe probationis, & exactionis, sed solùmodò securitatis, *l. rescriptum, ff. de distract. pignor.* Quocirca tradendo pignus creditori, præsumitur remisisse securitatem illam, non autem creditum ipsum. Nec obstat, si dicatur, testibus probari creditū. Nam respondetur, non esse verisimile, creditorem voluisse restituere debitori chirographum, quòd certam sibi præstabat probationem, ut deinde quæreret testes quibus creditum probaret.

Secunda etiam affertur ratio differentiæ ab Accurs. *in d.l.3.* quòd in restitutione chirographi nulla alia esse potest utilitas, nisi remissio debiti. Ne ergò inutilis & supervacanea credatur chirographi restitutio, cōtra regulam *l. pen ff. si quis cautio.* dicendū est, restituto ipso chirographo, presumi remissum creditum. Diversum est in restitutione pignoris, ex qua debitor ipse commodum & utilitatem consequi potest, si alicujus sit vsus ipsum pignus, & accedit, debitoris non parùm interesse rem pignori datam ad se liberam reverti. Hanc differentiæ rationem probarunt etiam Bart. Castrens. ac etiam recentiores, ut Duaren. *in d.l.3.*

Crediderim reddi posse tertiam hanc ratione, quòd cùm chirographum contineat (ut diximus supra) jus creditoris, chirographo ipso restituto, censetur etiam remissum jus ipsum, quod est principale: & propterea (ut attigimus supra) si in chirographo contineretur pignoris & hypothecæ obligatio, & illa remissa censetur, *d.l. creditricem. C. de remiss. pign.* cùm hæc obligatio pignoris sit accessoria ad ipsam principalē. Diversum est in sola pignoris restitutione: cùm sublato hoc accessorio, non censeatur remissum & extinctum principale. Non enim liberato fidejussore, censetur liberatus principalis debitor: etsi contrà liberato principali, ut diximus sup. *num.12.* censeatur liberatus etiam fideiussor.

PRÆSVMPT. CXLI.

Debitor an & quando liberatus præsumatur instrumento debiti cancellato.

SVMMARIA.

1 *Cancellatio instrumenti duplex.*
2 *Cancellatio quæ dicatur formis, & quæ informis, nu.3.*
4 *Instrumentum repertum cancellatum penes creditorem præsumit creditorem liberatum.*
Eamque esse præsumptionem juris à lege probatam, n.5.
Nisi tamen aliam ob causam cancellatum fuisse constet, num.6.
7 *Instrumentum repertum cancellatum penes debitorem, qui non est creditoris domesticus, neque alia de causa suspectus, quando præsumi faciat, debitorem liberatum.*
Et quod sibi cancellatum traditum probare debeat, n.8.
Quæ præsumptio procedit, si cancellatum permanserit apud debitorem longo tempore, num.9.
10 *Instrumentum cancellatum repertum apud debitorem suspectum, non præsumi eum liberatum secundum vnam opinionem.*
Et quid si in domestico, & familiari creditoris. n.11.
Alia refertur opinio affirmativa. num.12.
Si præsertim is debitor, est vir probatæ vitæ, & integritatis, num.14.
15 *Furti & donationis in concursu, potius donatio, quàm furtum præsumitur.*
15 Furti suspicio cessat in viro probo, etsi res furtiva penes eum reperiatur.
16 *Vitæ integritatem non excusare in præjudicium tertij quomodo intelligendum.*
17 *Instrumentum cancellatum penes tertium, utrùm liberationem præsumat, sunt opiniones, & nu.18.*
Et quid si cancellatum reperiatur apud Notarium in suo protocollo. nume. 19.
20 *Instrumenti ex cancellatione liberationem præsumi, magni est effectus.*
21 *Præsumptionem juris habens pro se, non dicitur probare, sed lex ipsa.*
22 *Probatio conjecturalis an dicatur vera probatio.*

EST satis proxima præcedēti hæc cōjectura & præsumptio, quando præsumatur debitor liberatus instrumento deleto & cancellato. Qua in re soleo prius præmittere vnà cum Bald. *in consil.305. in quodā libr. sive libro* 4. Cancellationem † duplicem esse: vna
1 quæ dicitur formis, altera verò informis. Illa est for-
2 mis, † quæ adscriptam habet causam, propter quam facta est: sicuti quādo creditor mādat notario, si cācellet instrumentum crediti, quia sibi fuit satisfactū, de qua quidē cancellatione loquuntur *l. emptor, §. Lucius ff. de pact. l. qui tabulas. l. Fullo, §. ult. ff. de furtis, & l. dissolutæ. C. de cond. sine causa.* Quę jura sic intellexit Baldus præcitato in loco. De hac cancellatione formi

BIU Cujas

formi nostra non est disputatio; Cùm res sit satis certa &clara. Alia est cancellatio†informis, hoc est, quæ causam non continet: &propterea est dubia & incerta. De hac agendum est in casu nostro, in quo quidem distinguendi sunt aliquot casus.

Primus est, quando instrumentum hoc reperitur cancellatum† apud ipsum creditorem. Hoc in casu præsumitur debitor liberatus. Ita tradunt glo. *in d.l.2. §.1.ff.de pact.* & ibid. Bart. *num.*4. Ang. Comen. & alij, quos refert & probat Ias. *num.*14. ibid. Fortun. Garzia *num.*9. & Æmil. Ferretus, *num.*18. Et his accedit Pract. Pap. *in forma responsionis libelli in actione hypothecaria, in verbo, exceptionem solutionis, n.*2. Bald. *in d. cons.*305. *vers. alia cancellatio.* Caccialup. *in tract. de pact. quæst.*8. Alex. *in cons.*14. *n.*17. *li.*6. Calcane. *in con.* 23. *num.*5. Dec. *in c.*3. *loco, num.*2. *de probatio.* Rubeus *in consi.*95. *num.*4. Berous *in cons.*97. *num.*8. *lib.*3.

Hanc præsumptionem hominis, non autem iuris esse dixit Ioan. Andr. *in additionib. ad Spec. in tit. de præsu. §. Species n.*5. *in verbo, In prædictis concord.* Crediderim verius dici debere, præsumptionem juris† & à lege probatum: Cùm non in vno loco lex eam receperit. Sic sanè Modest. *in l. si chirographum, ff. de probatio.* Cuius verba hæc sunt.

Si chirographum cancellatum fuerit, licet præsumptione debitor liberatus esse videtur, in eam tamen quantitatem, quam manifestis probationibus sibi adhuc deberi ostenderit, rectè debitor conuenitur.

Ita quoque Paul. *in l. Fullo, §. vlt. ff. de furtis,* his verbis respondit.

Qui tabulas, cautionesq; surripuit in adscriptã summã furti actione tenebitur, nec refert, cancellata, necne sint, quia ex his debitum magis solutũ esse comprobari potest.

Existimauit Iason *in d.l.2. nu.*15. *de pact.* hanc præsumptionem differre à præcedenti, quod in ea agatur quando debitor asserit se liberatum pacto, in hac vero solutione. Quæ sanè duo multum inter se differre is scripsit. Receditur tamen ab hac præsumptione, quando constat† aliam ob causam, quàm liberandi debitorem, fuisse cancellatum instrumentum: Sicut admitti cõtrariam hanc probationem Paulus ipse *in d.l. si chirographum,* respondit, & ex nostris scripserunt Alex. *in d.leg. secundo, §.1. ff. de pactis,* & ibidem Garzia *in fi.* Ruin. *consi.* 215. *lib. primo,* & Crauet. *in consilio* 500. *nu.*13. & Francus *in decisio.*361. *nu.*5. qui affirmant admitti coniecturas contrarias vrgentiores, sicuti quando probatur cancellationem factam fuisse inaduertenter. Ita respondit Ruin. *in consi.*75. *nu.*1. *lib.*4. adductus text. *l.*1. *ff. de his quæ in testa. delent.* & auctoritate glo. *d. l. si chirographum. ff. de probat.* quæ dixit præsumptionem illam dilui aliis præsumptionibus contrariis. Id quod explicat Garzia *in d.l.2. §.1. in fi. ff. de pact.* Ita etiam quando iam à principio iudicij creditor produxit instrumentum non cancellatum, quod deinde tempore ferendæ sententię apparet cancellatum. Nam tunc non præsumitur consensu creditoris, qui litem est prosecutus cancellatum, sed casu, vel malitia debitoris, & propterea is debitor non censetur liberatus. Ita respondit Ruin. *in d. cons.* 57. *numero* 3. *libro* 4.

Potest etiam considerari coniectura, quando creditor ipse est persona minus circumspecta vel ob ætatẽ teneram, vel ob mentis leuitatem. Nam tunc suo arbitrio iudex poterit iudicare, an cancellatio facta fuerit causa liberandi debitorem, vel potius quia ignorabat, quid ageret. Ita Bald. *in d. cons.*305. *In quodam, in fin. lib.*4. Crauet. *in consi.*18. *nu.*12. & Franc. *in decis.* 361. *in fin. lib.*2. Et huic coniecturæ conuenit prima relata ex Ruini sententia, de cancellatione inaduertenter facta.

Secundus est casus, quando instrumentum cancellatum reperitur† apud debitorem, qui non est domesticus creditoris, nec alia de causa suspectus. Hoc casu præsumitur liberatus ipse debitor, dummodo probet instrumentum sic cancellatum traditum sibi fuisse ab ipso creditore. Ita scripserunt glos. *in d.l.2. §.1. ff. de pactis.* & ibid. Bald. idem *consil.*83. *Et eo solo lib.* 3. *& in d. consil.*305. *In quadam, colum.*1. *vers. aut est dubium, libro* 4.

Et quod debitor probare† debeat instrumentum sic cancellatum fuisse à creditore traditum, affirmarunt manifestius Abbas *in c. ecclesia, il secundo, n.*17. *ut lite pendente,* Bald. *in l. unica, §. ille autem, nu.*1. *C. de latina libert. tollen.* Guido Papæ *de præsumpt. num.*22. Practic. Papiens. *in loco supra allegato.* Castrens. *in d.l.2. nu.*5. & Fortunius Garzia *in dicta l.2. §.1. nu.*9. Crav. *in consi.* 500. *num.*12. & Mascardus *in conclusione* 476. *num.*5. & Iacobus Francus *in decisio.*361. *num.*3. *lib.*2.

Et hæc quidem præsumptio fortior est, quàm præcedens, sumpta ex *d.l.2. §.1. ff. de pactis.* cùm ibi vnum tantùm interueniat, nempe instrumenti redditio. Hic verò duo, hoc est instrumentum cancellatum, & redditum. Ex quo sequitur minus rectè sensisse gloss. *in d. l.2. §.1.* Spec. *in titul. de instrumentorum edition. §. post-quam. vers. porro,* Bartol. *in l. Fullo. §. vlt. ff. de furtis.* & Bald. *in l. unica. §. ille autem. n.*2. *C. de latina libert. tollen.* Alex. *in cons.*59. *in fin. lib.*2. Cùm dixerunt ex hac redditione instrumenti cancellati, oriri solam quandam leuem præsumptionem. Quam opinionem probauit & Crauet. *in cons.*500. *n.*93. *vers. tertio considero.* qui ob id dicunt non posse deferri iuramentum in supplementum probationum.

Et hic quidem casus intelligitur, quando instrumentum sic cancellatum, permansit apud debitorem longo† tempore, secus si modico. Ita Abb. *in d.c. ecclesia. il 2. in fin. ut lit. pend.* & dixit *in præcedenti præsump. in fin.*

Tertius est casus, quando instrumentum cancellatum reperitur† apud debitorem suspectum. Hoc in casu non præsumitur is à creditore liberatus. Ita scribunt Doctores, quos statim referam. Huius suspicionis aliqua afferri possunt exempla, si creditor diu causa ipsius crediti litigauit cum ipso debitore, qui nunquam solutionem allegauit, deinde cum lata esset sententia contra eum, produxit instrumentum debiti, quo dixit fuisse semper apud se. Hic enim orta dicitur suspicio quod debitor aliunde habuerit hoc instrumentum quàm ab ipso creditore, & ob id non præsumitur ab eo liberatus. Ita in specie respondit Crauet. *in cons.*500. *num.*14. *lib.*3.

Secũdum suspicionis exemplum afferri soler quando debitor est familiaris & domesticus ipsius† creditoris. Hoc in casu sunt opiniones. Existimarunt aliqui, non hinc sumi posse præsumptionem liberationis, sed potius instrumentum illud fuisse ab hoc domestico debitore surreptum. Ita sanè Bart. *in d.l.2. §.1. n.*4. *vers. aut alleg. ff. de pact. & in l. Fullo. §. ult. ff. de furt.* Bald. *in l. unic. §. ille autem, n.*1. *C. de latina libert. tollen.* Roma. *in sing.*638. *Nunquid in fine. & in cons.*447. *n.*3. Pract. Papi. *in forma responsionis libel. in actione hypothecaria, in verbo, exceptionem solutionis, n.*2. *ver. aut alleg.* Abb. *in cons.*7. *col.*2. *vers. ex secundo cap. lib.*3. Castr. *in dict. l.2. n.*6. *ff. de pactis.* Guido Papæ *in tractat. de præs. n.*2. Felin. *in cap. accedens. il* 1. *n.*2. *ut lite non contesta.* Francus *in dicta decisio.*361. *n.*2. & Mascard. *in concl.*466. *in fin.* Et simile tradit Alciat. *in tractation.*

de præsumptioni.in regul.1. præsumpt.33.in fine, de quo diximus suprà *in præcedenti lib.*

Et opinionem hanc existimant iuuari tex. *l.vnicæ,§. ille autem C.de latina liber.tollen.* qui tamen facile euitatur ex quo ibi agebatur de seruis vilibus,qui mali præsumuntur,ut dicemus infrà *lib.5.præsum.27.lib.4.* & quia agebatur de re graui, hoc est de statu hominis,nempè libertate: sicuti perpendit Garzia *in d.l.2. §.1.nu.10.ff.de pact.* quia etiam considerat esse speciale eo in casu quod hodiè sancitum ibi fuit: & propterea ius ipsum commune antiquum in casu non speciali incorrectum manet.

Secunda fuit opinio,quod imò & hoc in casu Can-
12 cellatio præsumptionem † liberationis facit. Ita Fortunius Garzia *in d.l.2.§.1.num.9.infin.& num.10.* Nam sicuti lex non presumit donationem.*l.cum de indebito. ff.de probatio.* non etiam præsumi furtum, sicque deli-
13 ctum,*l.merito.ff.pro socio.* Et in cursu† horum duorum, potiùs debet præsumi donatio quàm furtum iuxta *c. estote.extra de regul.iur.* & in specie respondit Alciat. *in respon.2.n.16.* adductus text.*l. si seruus seruum. §.si oliuam.ff. ad Aquil.*

Et hæc quidé Garziæ opinio, quæ mihi magis pro-
14 batur locum habet sine controuersia,quando † is debitor est vir probatæ uitæ,& integritatis. Nam in eo cessat omnis suspicio.Ita in specie declarat Abbas *in d.c.ecclesia,il2.in fine.& in d.cons.7.col.2.ver.ex secundo cap.li.2.* Et confert quod dicimus cessare suspicio-
15 nem furti† in eo, apud quem res furto subtracta reperitur,quando est vir probus, ut tradit Bald.*in ult. de hæred.instit.* & alios referam infrà *lib.5.in præsump.45.* vbi de præsumptionibus circa furtum. Nec repugnat consideratio Crauettæ *in consi.500.in fin.* dum in specie dixit, in tertij præiudicium probitatem, & vitæ
16 integritatem non excusare, quia respondetur † illud procedere quando urgens aliqua extat contra hunc virum probum præsumptio quæ hic cessat.

Quartus est casus, quando hoc instrumentum reperitur cancellatum apud tertium.Hoc etiam in casu sunt opiniones.Vna fuit Bartol.*in d.l.Fullo.§.ult.ff.de*
17 *furt.* qui affirmauit, sunni † adhuc præsumptionem liberationis debitoris,adductus text.*l. qui tabulas.ff.de furt.*

Altera fuit opinio eorum, qui existimarunt debi-
18 torem † non fuisse liberatum, sed instrumentum illi tertio custodiæ causa traditum. Ita sanè Angel.*in l.si unus.C.de testam.* Alexand.*in d.l.secunda.§.1 ff.de pactis.*& idem *in consilio 58.numero11.li.2.* Iason *in d.§.1. in fin.*

Hæc posterior mihi magis probatur, cessat enim hoc casu illa causa liberationis, quæ conuenit personæ debitoris, cui traditum fuit instrumentum cancellatum.

Quintus est casus,quando instrumentum reperitur
19 cancellatum† apud notarium in suo protocollo.Hoc casu si cancellario apparet facta consensu creditoris, &habet solēnia à lege requisita debitor censetur liberatus.Ita in specie Bald.*in d.l.2.§.1.nu.1.ff.de pactis.& in l.si vnus.C.de testam.* ibidem Angel.&Castr.& reliqui,idem Bald. *in consi.305. In quodam vers. aut apparet facta per tertium.lib.4.* Alexand.*in d.cons.59.nu. 5.& num.12.lib.2.*

Et hæc quidem præsumptio in casibus suprà commemoratis quando scilicet ex cancellatione præsumi-
20 tur liberatio, *magni est effectus, Nam stante statuto quòd solutio debiti non possit probari, nisi per instrumentum publicum, poterit nihilominus debitor probare solutionem hanc, exhibendo instrumentum cancellatum sibi traditum,vel existens apud creditorem,vel notarium.Ita Bald.*in l.euacuatis, in fin.C.de decur.lib.10.* sensit Ioan.de Platea *in l.quicunque,nu.3. C.de apochis public.lib.10.* qui allegat *d.l.si chirographum.ff.de proba.* Idem affirmarunt Marsil.*in rubr. C. de probat.nu.61.versicu.alio etiam modo.* & Francus *in dicta decisio.361.nu.6.&7.* Et conferunt quæ scripsi suprà *in præsump.140. in ultima extensione.* Nec huic traditioni Baldi repugnant considerationes Iasonis dissentientis *in d.l.2.n.secundo,ff.de pactis.* Et primò ex
21 traditione Bartol.*in l.1.prope principium.C.de fide instrumen.& iure hastæ fisca.lib.10.* Cum dixit,quod ille, qui habet iuris † præsumptionem pro se non dicitur ipse probare, sed lex ipsa. Hæc sanè consideratio in Iason.retorquetur. Nam si lex ipsa probat pro eo,pro quo stat ipsa præsumptio, satis constat legem habere hanc pro vera & legitima probatione, & propterea sufficit ipsi debitori, allegare præsumptionem ipsam iuxta *l.si adulterium cum incestu.§.idem Pollioni.ff.de adulter.* & scripsi supra *in lib 1.quæst.48.& seqq.*

Secundò ea ratione vsus est Iason,quod statutum loquitur de vera probatione,non autem de hac con-
22 iecturali, quæ † non dicitur propriè&verè probatio. *l.vnica.ff.si tabu.testa.exta.* & tradunt glo.& Doct.*in l.1.C.de testa.milit.*

Verùm respondetur, quod cum hæc sit iuris præsumptio,sicuti admittit Iason,dicitur esse verè&propriè probatio, sicuti demonstrauimus suprà *in lib.1. qu.36. num.3.*

Tertiò & rectius obiici potest Baldo,quod etsi statuentes habuerint præ oculis hanc iuris præsumptionem, quam veram probationem esse diximus: attamen huic præsumptioni noluerunt acquiescere, dum statuerunt, solutionem probari debere per instrumentum.

Et huc pertinent quæ diximus supra *in præsumpt.* 132.vbi de solemnitate intrinseca, & extrinseca præsumenda diximus.

PRÆSVMPT. CXLII.

Compensandi causa quando aliquid datum præsumatur.

SVMMARIA.

1 *Compensatio solutionis dicitur species.*
2 *Compensandi animo feciſſe non præsumitur debitor dando, concedendo, vel donando inter vivos.*
Idque præsertim si donetur species, & quantitas sit debita, num.4.
Et ipsius dantis animus, ex verbis prolatis colligatur, numero 5.
3 *Donatum à patre filio casu quo donatio subsistit, non computatur in legitimam.*
6 *Compensandi animo debitor donasse præsumitur,si aliqua extet vrgens coniectura.*
Quæ autem sint illæ coniecturæ,num.7.8.&9.

DE præsumptionibus& coniecturis,quæ versantur circa compēsationes,ob id hoc in loco paucula aliqua dicere volui,quod scio iure probari,& ab
1 omnibus esse receptum, compensationem dici † solutionis speciem,*l.si debitor.ff.qui potio.in pig.habe.l.amplius.ff.rem ratam hab.* & traduntBart.*in l. aufertur.§. qui compensat.n.2.ff.de iure fisci,* & alij congesti à Sebastia.Medices *in commentariis de compensationibus,*

in-

in præfatione, numero secundo. Distinguendi hic sunt duo casus.

Primus est, quando debitor aliquid in ultima sua dispositione relinquit creditori. Hoc de casu non differā hic: sed in subsequenti libro *in præsumpt.* 109. & 110. ubi diligentissimè explicabimus, quando testator legasse præsumatur animo compensandi, cum debito voluntario, & cum necessario.

Secundus est casus, quando debitor aliquid dedit,
2 † concessit, vel donavit inter vivos creditori, hoc in casu recepta est sententia, donatū inter viuos nō præsumi compensandi animo datū. *l. etiam, § si debita. & l. si verò. vers. cæterum. ff. de bonis liberto.* & responderunt Alex. *in cons.* 12. *n.* 5. *lib.* 2. *& in cons.* 7. *n.* 16. *&* 27. *lib.* 6. Soc. Sen. *in cons.* 93. *nu.* 21. *in fin. lib.* 1. Ruin. *in cons.* 130. *n.* 8. *lib.* 5. Rube. *in cons.* 116. *num.* 1. Didac. *in c. officii. n.* 9. *de testam.*

3 Hinc dicimus, donatum † à patre filio inter vivos eo in casu, in quo subsistit donatio, non imputari in legitimam debitam filio: cùm compensandi animo non præsumatur donatum. *l. si non mortis. ff. de inoff. testam.* Bartol. & reliqui *in l. in quartam. ff. ad l. Falc.* & post alios Sebastianus Medices *in d. tract. de compensationib. parte* 1. *quæst.* 27. *n.* 1.

Et prædicta juris & doctorum sententia, quòd non præsumatur donatum animo compensandi, locum ha-
4 bet multò magis, quando quantitas † est debita, & species donatur: vel è contra. Nam tunc cùm in casibus, in quibus regulariter admittitur compensatio, illa cessat de specie ad quantitatem, & è contrà. *l. ult. C. de compens.* multò magis non admittitur ex hac donatione inter vivos facta, sicuti in specie responderunt Alex. *in d. cons.* 7. *num.* 17. *lib.* 6. Soc. Sen. *in d. cons.* 93. *numero vigesimo tertio, libro primo.* Ruin. *in consil.* 137 *num.* 8. *lib.* 5.

Et rursus prædicta traditio, & doctrina procedit
5 fortius, quando aliquibus ex verbis † prolatis in ipsa donatione, colligitur animus donatoris, quod non compensādi sed donandi causa sic donavit. Quemadmodum quando dixisset, se donare liberè simpliciter, purè, & his similibus, quæ in specie perpendit Alex. *in d. cons.* 12. *num.* 5. *vers. secundò corroboratur. n.* 6. *&* 7. *lib.* 2.

Declaratur prædicta sētentia, ut locum nō habeat,
6 quando urgens aliqua † extat conjectura, qua colligi potest, quòd debitor donare voluerit compensandi animo. Ita Cravet. *in cons.* 686. *num.* 3. *lib.* 4. respondit eo in casu, in quo testator legaverat aureos ducētos mulieri: Deinde hæredes mulieri constituerunt dotem aureorum quatuor centum, atque ita inter vivos hunc dotationis actum fecerunt, respōdit Cravet. ob conjecturas præsumi dotem fuisse constitutam animo compensandi, cum debito antecedenti cùm compensatio ex conjecturis admittatur. *l. cum quo, §. ultim. & l. quod autem. ff. ad l. Falcid.* & multis cōprobat Cravet. *in d. consilio* 686. *num. tertio*, & alios plures commemoravi infrà in subsequenti libr. *in præsump.* 109.

7 Prima est conjectura, quando ex eadē causa † qua debetur, facta est donatio, sicuti quando debet quis centum mulieri causa dotis, deinde tradit, vel donat centum causa dotis. Cùm enim eadem sit causa, non verè donandi animo, sed compensandi præsumitur donatum & traditum. Ita Ruinus *in cons.* 223. *num.* 4. *lib.* 1. & Crav. *in consil.* 686. *num.* 3. *vers. inter conjecturas.* qui multorum auctoritatibus cōprobavit. Et ibidem *in versicu. secundò ratione.* scripsit, locum hoc habere etiamsi debitor quantitatis speciem dedit, vel donavit, ex eadem tamen causa.

8 Secunda est conjectura, quando * eadem quantitas datur, quæ jam debetur, ut si debeo centum. Nam & hoc in casu, ob identitatem seu æqualitatem quantitatis colligitur compensandi animus. Ita Crav. *in d. cons.* 686. *n.* 6. post Castrensem *in l. Lucius. la* 1. *colum.* 1. *ff. de legat.* 2. & Corneum *in cons.* 230. *num.* 1. *lib.* 4. & alios congessi *in cons.* 56. *nu.* 25. *lib.* 1. Et idem est, quan-
9 do quantitas donata, & tradita † major est illa debita: cum major hæc quantitas comprehendat minorem. Ita Comens. *in cons.* 133. *colum.* 1. Corneus *in cons.* 292. *nu.* 1. *lib.* 1. & Crav. *in cons.* 301. *in fine.* Et prædicti quidem Doctores loquuntur eo in casu in quo regulariter non præsumitur animus compensandi, ut est quando debitor ex causa voluntaria, legatum reliquit ipsi suo creditori, quòd scilicet præsumatur animo compensandi sic legasse, quando eadem ex causa vel eadem quantitas legatur.

10 Tertia est conjectura, quando † ex præfatione donationis colligeretur, donatorem voluisse donare compensandi animo. Sicuti Corneus *in cons.* 210. *n.* 4. *lib.* 1. & Crav. *in cons.* 301. *colum.* 2. responderunt in casu legati, quod etsi regulariter non præsumatur factum animo compensandi, cum debito voluntario: attamē præsumitur quando ex legati præfatione id colligitur. Non hic commemoro alias conjecturas, quæ casui nostro possunt adaptari: & quas referam infrà subsequenti in libro, *in d. præsumpt.* 85. ubi explicabimus, quando testator legasse præsumatur, animo compensandi cum debito voluntario.

PRÆSVMPT. CXLIII.

Solvens creditori creditum, an & quando præsumatur solvisse, ut sibi cedantur actiones contra debitorem principalem, & an solvens pro altero præsumatur solvisse ex propria pecunia, vel ex illa debitoris.

SVMMARIA.

1 *Solventi expressim nomine debitoris an possit actio cedi.*
2 *Solutione ejus quod debetur, tollitur obligatio.*
3 *Solventi debitum alterius nomine proprio, cessio actionū fieri potest, etiam ex intervallo.*
4 *Solutio facta cujus censeatur nomine, pluribus eadem specie obligationis adstrictis.*
Et quid si pluribus principaliter quidem obligatis, diversis tamen ex contractibus. n. 5.
Vel ubi unus principaliter, alter accessoriè sit obligatus isque solveret, num. 6.
7 *Fidejussoris contractus stricti juris est.*
8 *Actus in executionem præcedentis obligationis præsumitur factus.*
9 *Obligatio debitoris ipsius fidejussoris dicitur una & eadem annexa, & individua.*
10 *Debitor principalis solvens, pro tota obligatione soluisse præsumitur.*
11 *Solvente uno ex accessoriè obligatis, suo nomine præsumitur solvere.*
12 *Solvens ex causa, qua non tenetur, præsumitur solvisse nomine debitoris.*
13 *Pecunia soluta an solventis vel debitoris præsumatur.*
14 *Pecuniā solutā ab administratore bonorum debitoris, præsumi fuisse ipsius debitoris. Quod ibidē declaratur.*

EGregia est disputatio huc pertinens, quam proposuit Bartol. *in l. Modestinus. n.* 4. *ff. de solutio.* quando

do soluens præsumatur nomine debitoris soluere, ut à creditore obtinere possit cedi sibi actiones cõtra ipsũ debitorem: & quo tẽpore cessio hæc fieri possit. Qua quidem in disputatione duo capita primùm constituenda sunt, quorum primum est cuius nomine facta est solutio: secundum, quando versamur in dubio.

Quoad primum caput, distinguo aliquot casus.

1 Primus est, quando soluens † expressim soluit nomine debitoris seu eius, contra quem fit deinde cessio: aut illius & alterius nomine. Hoc in casu quærendum non est, quando cessio fieri debeat, ex quo cessioni locus non est. Ita Bartol. *in d. l. Modestinus. num.* 4. & ibidem Alber. *num.* 2. Imola *num.* 4. & Comens. *num.*

2 6. Et ratio est, quia debiti solutione † omnis tollitur obligatio. *l. Papinianus, ff. manda. & l. Modestinus. & solutionem ff. de solutio. & in Instit. quibus modis tollitur oblig. in princ.* Nulla ergo supereſt obligatio, & actio quæ cedi possit: cùm iam liberatus fuerit, suo nomine solutione facta.

3 Secundus est casus, quando soluens debitum † alterius expressim soluit suo proprio soluentis nomine. Hoc in casu cessio actionum fieri potest etiam ex interuallo post solutionem factam. Ita Bar. *in d. l. Modestinus, num.* 4. *vers. aut solui nomine*, & ibidem Albe. *n.* 2. *vers. aut soluens.* & Imol. *numer.* 4. *versi. si verò constat.* Est ratio, quia non censetur extincta, & sublata obligatio debitoris. *d. l. Papinian. ff. mand. & l. Stichum. §. si mandato. ff. de solutio.* Nam soluens ille, dicitur emptor domini ipsius debitoris. *l. plusquàm & l. nominis, ff. de hæred. & act. vend.* Cedi ergo ei debent & possunt actiones quandocunque.

Secundum est huius disputationis caput, quando scilicet dubitatur, cuius nomine facta fuit solutio. Hoc in capite distinguit Bart. *in d. l. Modestinus, numer.* 4. plures casus.

Primus est, quando agitur de pluribus obligatis

4 † principaliter, eadem specie obligationis, & ex eodẽ contractu, vel quasi: sicuti in pluribus tutoribus vel correis. Hoc in casu seruatur distinctio *d. l. Modestin.* quod aut tempore solutionis, vel ante, vel incontinẽti post, factum est pactum cedendi. Et tunc cessio facta ex interuallo valet. Est ratio quia pactum efficit, ut cessio facta censeatur eo tempore, quo initum fuit pactum cedendi, vel quia mediante pacto, creditor dicitur retinuisse actionem contra debitorem, atque ita non remisisse actionem. Aut nullum adiectum fuit pactum cedendi, tunc cessio ex interuallo facta non sustinetur. Ea est ratio, quia soluens præsumitur soluere pro tota obligatione. *d. l. Modestinus, in princip.* Hunc casum probarunt Bartol. *in d. l. Modestinus. nu.* 4. *vers. primo casu.* Alber. *numer.* 2. *vers. si autem dubitatur.* & Comens. *numero* 6.

Secundus est casus, quando agitur de pluribus obli-

5 gatis † principaliter: sed vnus ex vno: alter ex altero contractu, unus tenetur vna, alter altera ratione. Hoc in casu soluens præsumitur soluere pro sua obligatione, *l. & magis, ff. de solutio.* Et ideo cessio fieri potest statim solutione facta, ita Bartol. *in d. l. Modestinus, n.* 4. *versic. aut sunt obligati.* & ibidem Alberti. *num.* 2. *vers. si verò obligationes.* Imol. *num.* 4. *vers. dubio.* & Comens. *num.* 6.

Tertius est casus, quando agitur de pluribus obliga-

6 tis, quorum unus principaliter † tenetur, alij verò accessoriè: sicuti debitor principalis, & fideiussor. Et is qui accessoriè est obligatus, nempè fideiussor soluit. Hoc in casu soluens iste præsumitur suo nomine: & consequenter cessio fieri potest, etiam ex interuallo post solutionẽ. Ita Bart. *in d. l. Modestinus, n.* 4. *vers. secundo casu.* Alber. *nu.* 2. *in fin.* Imola *num.* 4. *versicu. vel quando vnus.* & ibidem Comens. *num.* 3. dixit esse communem opinionem. Et motus est Bartol. text. *d. l. Papin.* cui tamen respondet Comens. *in l. cum is, col.* 2. *versic. tamen. ff. de fidei.* quod aliud est in mandãte, de quo *in d. l. Papinia.* aliud in fideiussore. Quando mandatarius soluit, non liberat debitorem: ob id petere potest, ut fiat sibi cessio quandocumque: Cùm cedi dicantur actiones ex natura contractus bonæ fidei. Di-

7 uersum est in fideiussore: cuius † contractus stricti iuris est: ob id solutione facta cedi non possũt actiones. Et hæc differentia probatur *in l. ult. C. de fideiuss.* vbi obligatio mandantis, diuersæ naturæ esse probatur. Quocirca melius hæc opinio iuuari videtur, text. *l. si filiusfam. ff. de in rem vers. l. Stichum, §. si mandati, ff. de solutio. & l. dominus Sticho, ff. de pecul. leg.* Cæterum à Bartol. Alber. & Imola dissentit, sibi parum constans Comens. *in d. l. cum his, n.* 1 *ff. de fideiuss.* cuius quidem opinio præter Comens. defendi posse videtur ea ra-

8 tione, quod actus † censetur factus in executionẽ præcedentis obligationis. *l. quædam, ff. de rei ven.* cùm ergo fideiussor iam sit obligatus nomine principalis, sequitur quod simpliciter soluendo, præsumitur soluisse nomine ipsius principalis, qui cum liberatus existat, nulla supereſt obligatio, quæ cedi possit. Et præterea

9 accedit, quod obligatio † principalis debitoris, & ipsius fideiussoris, dicitur una & eadem, connexa & individua. Bartol. *in l. Græcè. §. illud, n.* 4. *ff. de fideiusso.* Porro quando obligatio una tantùm est, soluens tollit totam ipsam obligationem ipso iure, nec quid manet apud creditorem: sicuti diximus suprà in primo casu in duobus correis. Cùm ergo fideiussor soluit, adeò extincta censetur omnis obligatio, ut nulla supereſſe videatur, quæ cedi possit.

Quartus est casus quando agitur de pluribus, quorum unus est obligatus principaliter: alter verò ac-

10 cessoriè, & is, † qui principaliter tenetur, soluit. Hoc in casu soluens iste præsumitur soluere pro tota ipsa obligatione, & consequenter cessio fieri non poterit ex interuallo. Ita Bartol. *in d. l. Modestinus, n. quarto, versicul. secundo casu. in fin.* adductus text. *l. cum quis, §. de peculio. ff. de solut.* Et à Bart. nemo dissentit.

Quintus est casus, quando agitur de pluribus obligatis accessoriè. Hoc in casu soluens præsumitur suo

11 nomine soluere † pro sua obligatione: ideò cessio fieri sibi poterit ex interuallo. Ita Bart. *in d. l. Modestinus, n.* 4. *versi. tertio casu.* & Comens. *num.* 6. Et moti sunt text. *l. Papinian. ff. mand. & l. cùm is. ff. de fideiuss.*

Sextus & ultimus est casus, quando agitur de pluri-

12 bus obligatis, quorum unus tenetur, alter non, † qui tamen ex alia causa soluit. Hoc in casu soluens iste præsumitur suo nomine, & sua causa soluere, iuxta *l. & magis, ff. de solutio.* ob id ex interuallo etiam fieri potest cessio. Ita Bart. *in d. l. Modestinus. n.* 4. *vers. quarto casu.* & ibidem Comens. *nu.* 5. & Decius *in consilio* 99. *nu.* 1. Et motus est Bartol. text. *l. dominus Sticho, ff. de pecul. leg.* cui tamen respondet Comens. & melius confert *l. si res obligata, in fine, ff. de legat.* 1.

Est alia hîc dubitatio explananda, quando quis sol-

13 uit debitum alterius, an † soluisse præsumatur ex propria pecunia, vel ex illa debitoris. Distinguendi sunt duo casus. Primus est, quando soluens non est administrator bonorum ipsius debitoris. Hoc casu præsumitur soluisse ex propria pecunia: Cùm non præsumatur habere apud se pecuniam aliquam ipsius debitoris. Ita tradunt omnes, quos statim referam. Secundus est casus quando is qui debitoris nomine soluit, erat administrator bonorum ipsius debitoris. Hoc

casu

14 casu præsumitur † soluisse ex pecunia ipsiusmet debitoris. Ita Crav. *in consil.* 129. *nu.* 3. auctoritate Cornei *in consi.* 103. *colum.* 1. *vers. sin autem non apparet. lib.* 1. & secutus est Mascard. *in conclusio.* 53. *nu. primo.* qui refert aliquot declarationes, quarum aliquæ non satis ad rem pertinent. Crediderim, iudicem perspicere debere, an tot & tanti sint reditus bonorum debitoris, ut etiam eorum administrator verisimiliter ex eis tantam summam soluere potuerit, deductis impensis & aliis pro ipso debitore faciendis.

PRÆSVMPT. CXLIV.

Præsumptio an & quando præsumatur causa euitandi pœnam in contractu appositam.

SVMMARIA.

1 *Partem in illam semper præsumendum, qua pœna euitatur.*
2 *Pœnæ locum non esse, nisi expresso iure cautum legatur, vel ita sit actum, num.* 7.
3 *Pœna pro parte unius in contractu apposita, non præsumitur pro parte alterius repetita.*
4 *Pacem in dubio ruptam non præsumi.*
5 *Extensio de casu ad casum, quando in ultimis voluntatibus non admittatur.*
6 *Emphyteusi cadere est quid pœnale.*
8 *Pœna adiecta uni contractui, non censetur repetita ad alium.*
9 *Exclusus ab uno capite, non dicitur exclusus ab alio.*
10 *Contractu principali sublato, non tollitur pactum illi incontinenti adiectum.*
11 *Contractus cadens, quomodo etiam dicatur cadere ab ipsius parte.*
12 *Dispositio principalis licèt extendatur, non tamen quoad pœnam.*
Nisi tamen simus in æquiparatis ab aliqua regula iuris, num. 13.
Aut verborum proprietas pœnam importet. num. 15.
14 *Electionem & postulationem à lege æquiparari.*
16 *Sermonis proprietati standum est, & ob eam lata sit interpretatio.*

CVM pœna in contractibus, quo facilius obseruentur, adiici soleat, dubitari sæpè contingit, an & quando pœna sit commissa, vel præsumi debeat, certis casibus illi locum esse non debere? Et pro regula traditum est ab Alciato *in tract. de præsumpt.*
1 *regul.* 3. *præsum. ulti.* præsumendum † esse semper in eam partem, per quam pœna euitatur. *l. proxime. ff. de his quæ in test. delen. & l. semper in obscuris. ff. de reg.*
2 *iuris.* Et accedit, quod pœnæ † locus non sit, nisi expresso iure cautum legatur. *l. at si quis, §. diuus. ff. ut lega. nomin. caven.* & latissimè disserui *in libro* 2. *de arbitrariis iudicum, casu* 276. Hinc infert Alciat. *in d. præsumpt. ulti. n.* 1. quòd si in contractu apposita
3 fuit pœna † pro parte unius, non præsumitur repetita pro parte alterius, ex sententia Baldi *in cap. qualiter dom. proprie. feudi priuetur.* Et Baldum secutus idem respondit Decius *in consi.* 406. *in fine.* qui propterea
4 subiungit, pacem † in dubio non præsumi ruptam, sed obseruatam, ne pœna de ea obseruanda committatur. Et ait sic scripsisse Bald. *in l. si prædiũ, C. de ædil. actio.* & Roman. *in cons.* 183. *in fine.* Et comprobantur prædicta, argumẽto ducto ab vltimis voluntatibus ad cõtractus, iuxta *l. quæ de legat. de leg. prim.* cũ similib. Atqui in ultimis voluntatibus, nempè in substitut. etsi
5 aliquando admittitur extensio † de casu ad casum, non tamen id fit, quando adiecta fuit pœna *l. pater Seuerinam. ff. de condit. & demonstr.* vbi Bartolus, & dicemus infrà in subsequenti libro *in præsumptione* 88. Ita ergo pariter, & in contractibus dicendum est, ut tradit Alciatus *præcitato in loco.* Infertur etiam, quòd si quis vendidit domum, & eam incontinenti recepit in emphyteusim, adiecto pacto, quod domum ipsam intra certum tempus posset redimere, si hic emphyteuta cessat à solutione canonis, ita vt incidat in pœnam amissionis emphyteusis, non tamen amittit facultatem redimendi domum. Ita scripserunt Alexand. *in consi.* 228. *n.* 5. *lib.* 6. Barb. *in consi.* 91. *col.* 18. *lib.* 1. Dec. *in l. in bonæ fidei, num.* 11. *C. de pactis.* Gozadin. *in consi.* 96. *num.* 26. *& in l. secunda, in fin. C. de pactis inter empt. & vendit.* & ibidem Cagnolus *num.* 167.

Et ij quidem moti sunt ea ratione prima, quod ca-
6 dere † ab emphyteusi est quid pœnale.

Non ergo debet præsumi adiecta respectu pacti de redimendo, sed solùm causa solutionis canonis. Et ac-
7 cedit quòd pœnę locus esse non debet, nisi expressè † actum ita sit, argument. *d. l. at si quis. §. Diuus. ff. de religios. & sumpt. fune.*

Præterea ij sunt duo contractus separati. Ergo pœ-
8 na uni adiecta, † non censetur repetita in alium *l. iurisgentium. §. adeo. ff. de pactis.* Et suffragatur quòd ex-
9 clusus ab uno † capite, non censetur exclusus ab altero. Ita Bald. *in l. 2. quæst. 8. C. de rescind. vendi.* Exclusus itaque ab emphyteusi, non dicitur exclusus à facultate redimendi. Imò respondit Corneus *in consi.*
10 288. *col. pen. lib.* 3. quòd licet contractus † principalis tollatur, non tamen tollitur pactum, illi incontinenti adiectum, cùm duo separata dicantur.

Nec obstat quòd ab hac opinione dissentiant Cæpolla *in tract. de simulatione contractuum. in secunda præsumptio. infine.* & prius Comensis *in consilio* 65. *Titius locauit.* & ibidem scripserunt Fulgo. & Paulus Dottus. etsi Iason *in l.* 2. *num. quinto. C. de iure emphyt.* malè referat ipsum Cæpollam, negatiuè concludentem. Nam ratio, qua motus est Cæpolla, non est satis solida. Dixit enim, pactum hoc de redimendo, esse partem ipsius contractus, iuxta *l. feudi partem. ff. de contrah.*
11 *emptio.* Qui ergo cadit à contractu, cadere † etiam dicitur ab eius parte, respõdet Alci. *in d. præsumpt.* quòd licèt pactum sit pars contractus. *d. l. fundi partẽ.* attamen fictè, & non verè dicitur pars. *l. lecta versic. ineſſe, ff. si certum pet.* Nam propriè loquendo (inquit Alciatus) est contractus de per se, iuxta *gloss. l. primæ. ff. de actio. & obligat.* quæ quidem proprietas attendi debet præsertim quando agitur de pœna euitanda, ut tradit Bald. *in l. cum proponas. C. de hæred. institu. & in cap.* 1. *in fine, de milite vasallo, qui contumax est.*

Prætereà respondetur, quòd pactum illud redimendi est pars contractus quoad ipsam informationem, quia actio oriens ex ipso contractu, datur pro ipsius pacti obseruatione. Non tamen illud pactum recipit qualitates ipsius contractus, ut scilicet in eo pacto repetitæ dicantur. Ita declarando *d. l. fundi partem, ff. de contra. empt.* tradit Dec. *in l. pacta. quæ contra, nu.* 14. *C. de pactis*, dum sic explicat, pactum esse partem pretij contractus emptionis & venditionis.

Non etiam obstat consideratio Alciati *in dicta præsumpt. ultim. num.* 3. *versicu. imò plus.* & apertius *in l. petens. in fine. Cod de pactis.* vbi etiam Bolognet. *nu.* 77. *versi. sed Alciatus secutus est.* dum existimarunt, vtramque opinionẽ esse dubitabilem. Et dicunt emptorem

teneri

teneri solùmodò revendere dominium directum, non autem utile, quia illud pactum de redimendo intelligitur secundum tempus contractus, atque ita de dominio directo separato ab utili, non autē extendi ad ius interim quæsitū. *l. Rutilia, ff. de contrah. empt.* culpa præsertim ipsius pacisc entis, cùm de eo nō fuerit cogitatum, argu. *l. quæro, §. inter locatorem. ff. locati.* Nam ex quo incontinēti confectus est contractus emphyteuticus, satis arguitur mens contrahentiū, ut emptor haberet solum directum dominium, separatū ab utili argum. *l. si ventri, §. vlt. ff. de privileg. credito.* Poterit itaque venditor redimere, sed directum dominium tantum secundùm Alciatum & Bolognetum. Non inquam obstat hæc consideratio, cùm mens contrahentium ea fuerit, ob appositum redimendi pactum, ut dissolveretur totus ipse cōtractus, & res suum pristinum statū reciperet, nempe quòd consolidaretur dominium utile & directum, & totum reverteretur ad ipsum venditorē. Infertur tertiò ex prædicta regula,
12 quòd licet dispositio †principalis extendatur: non tamen extenditur, quoad pœnam. Ita Alciat. *in dicta regul. tertia, præsumpt. vlt. n. tertio, versic. ad supradicta, &c.* ex sententia Ioan. Andreæ & Geminia. *in cap. dispendia. de rescript. in sexto.* Butrij & Imolæ *in cap. ultim. extra de rescript.* ac Abbatis *in cap. primo de locato.* Non enim (inquit Alciatus) præsumitur contrahentes sensisse, quòd pœna extenderetur.

Declaratur primò hæc illatio, ut locū non habeat,
13 quando sumus in †æquiparatis ab aliqua juris regula, juxta *l. si quis servo. C. de furtis.* Nam tunc, sicuti dispositio ipsa principalis extenditur, sic & pœna ipsi dispositioni adjecta. Ita Alciat. intelligit glo. penul. *c. 1. de postulat. prælat.* dum dixit, quod pœna statuta in
14 postulatione extenditur ad electionem: cùm †electio & postulatio æquiparata sint à lege, ut glossam illam sic declarat Deci. *in c. nam concupiscentiam, in secunda lectura, n. 4. in fin. de constit.*

Declaratur secundò, ut locum non habeat, quando
15 ipsa verborum †proprietas importaret pœnam. Nam tunc sumus in casu claro, quia standum est proprietati sermonis: ob quam lata sit interpretatio. Ita declarat Alciat. *in dicta præsumptio. vlt. nu. 3. versicu. declara supradictam.* post Aretin. *in l. cū lege, ff. de testā.* Decium *in l. semper in obscuris, num. 11. de regul. juris* & ibidem Cagnol. & copiosè disserit Crauet. *in tract. de antiq. tempo. in quarta parte principali, num. 63. in consil. 118. n. 11. & in consilio 308. n. 3*

PRÆSVMPT. CXLV.

Exceptione pecuniæ non numeratæ intra biennium non oppositæ, quæ & qualis præsuppositio oriatur adversus debitorem non opponentem.

SVMMARIA.

1 *Pecuniæ non numeratæ exceptio competit intra biennium tantum.*
Idque etiam procedit in clerico qui nomine & ad commodum sive ecclesiæ confessus fuit se mutuo pecuniā accepisse, num. 5.
Et multo magis si ad commodum sui patrimonij. nu. 8.
Procedit etiam dicta regula in successore debitoris, qui confessus fuit se recepisse quamvis sit pupillus, vel minor. n. 10.
Idem etiam si debitor probare vellet suam exceptionem oppositam post biennium. n. 12.
Contraria recitatur opinio, nu. 13.
2 *Pecuniam fuisse numeratam lapso biennio, an sit præsumptio, vel fictio.*
Et in hoc opinio Auctoris, n. 3
4 *Præsumptiones & conjecturæ cessant ubi de veritate manifestè constat.*
6 *Præsumptio quod pecunia fuerit numerata non opposita exceptione intra biennium favore debitoris inducta fuit, & quomodo.*
7 *Clericus confessus se mutuo accepisse pecuniam non potest adversus suam confessionem opponere aliquam exceptionem, de jure pontificio.*
9 *Clerici quoad bona eorum patrimonialia, non differūt à laicis.*
11 *In dispositione legis generali comprehenditur etiam persona pupilli & minoris.*
14 *Præsumptio quod pecunia fuerit numerata non opposita exceptione intra biennium, non impedit quin debitor post biennium audiatur, de æqualitate canonica, si tamen assumat onus probandi negatiuam.*
Idem in foro conscientiæ. n. 15.
16 *Biennij lapsus non tollit exceptionem non numeratæ pecuniæ, quando solùm per testes constat de confessione numerationis.*
17 *Scriptura major est virtus in probationibus, quàm testium.*
18 *Iudicis officium non obstante lapsu biennij implorare potest debitor confessus numerationem.*
Idque multo magis coram judice ecclesiastico procedit n. 19.
20 *Lapsus biennij non impedit confitentem debitorem probare actam confessionem creditoris quod pecunia non fuerit numerata.*
21 *Probatio confessione adversarii non admittitur, etiam contra præsumptionem juris & de jure.*
22 *Doli & fraudis exceptio opponi adhuc potest non obstante lapsu biennij, à confessione numerationis à debitore facta.*

DEbitori, qui cōfessus pecuniam mutuo se suscepisse, cum re vera non apparet numerata, lex concessit facultatem opponendi, intra biennium ta-
1 men, non numeratæ *pecuniæ exceptionem, non autem ultra tempus illud. Ita sanè statuit Iustinianus *in l. in cōtractib. in princip. C. de nō numer. pecunia.* Quod quidem constitutum præsumitur, quia verisimile non est quod si pecunia non fuisset numerata, tam diu debitor ipse tacuisset, sicuti rationem hanc perpendunt Felin. *in c. sicut cautio, num. 57. de fide instrum.* & lapso biennio lex adeo præsumit numeratam fuisse pecuniam, ut non admittatur contraria probatio, cum sit
2 præsumptio †juris, & de jure, ut affirmant Felin. *in d. c. si cautio. n. 61. in fine.* Cæterum scripserunt alij esse solam juris præsumptionem, sic sanè Imola *in c. ultim. n. 12. de solutio.* Imò hanc esse fictionem dixerūt Castrens. *in d. l. in contractibus. colu. penult.* Aretin. *in l. certi condictio. §. si nummos, colu. vlt. ff. si certum peta.* Quam quidem opinionem manifestè rejicit Emanuel Costa *in l. si ex cautione, in ultima fallentia, n. 4. C. de non numer. pecunia.* Cùm fictio sit contra ipsam veritatem, ut scripsi supra in libro primo, *quæstio quinta, num primo*, & tamen in casu nostro dici non potest contra certam veritatem: cùm dubium sit, an numeratum fuerit, vel non. Quarta verò fuit opinio Costæ prædicto in loco, *num. quarto, versicul. igitur Cæsares*, qui dixit Iustinianum constituisse, quòd ubi non constat numeratam verè fuisse, lapso biennio

præsumatur

præsumatur numerata, ubi autem constat verè non fuisse numeratam, sicuti (ait Costa) in casu *l.unicæ. in princip.C.de rei uxor.actio.* ubi stipulatio præsumitur, si non constat stipulationem interceſſiſſe, ubi autem constat eam non interceſſiſſe, fictio inducitur, ut in *dicta l.unica,§.accedit,* & comprobat Costa text. *in authen.de tempo.non soluta pecuniæ super dote, in princ.* quo loci Justinianus ait: quod lapso tempore dato ad opponendum exceptionem non numeratæ dotis, tenetur maritus efficaciter ad dotem, quam confeſſus est se recepiſſe. Nam si tacere (inquit Justinian.) elegerit, palàm est voluiſſe, vel si non accepit dotem omninò, eum aut suos reddere. Prætermitto alia jura & argumenta, quibus usus est Costa. Existimo ego aduersus
3 Costam verius esse, † hanc esse præsumptionem juris & de jure in casu dubio, quando scilicet constat manifestè numeratam non fuisse pecuniam: sicuti in casu *dictæ l.unicæ in princip.C.de rei uxor.actio.* ut scripsi suprà *in præs.5.num.2. & 3.* Cum verò certum est, pecuniam non fuisse numeratam, etsi lapsum est biennium: attamen non tollitur exceptio non numeratæ
4 pecuniæ, ut dicemus infrà. Cùm enim de veritate † constat manifestè, cessant omnes conjecturæ & præsumptiones, *l.ille §. cùm in verbis de leg.3.*

Extenditur primò, ut locum habeat etiam in cle-
5 rico, † qui confeſſus est eccleſiæ nomine ad ejusque commodum mutuo susceпisse pecuniam. Nam & hic elapso biennio non potest opponere exceptione non numeratæ pecuniæ. Ita Butri. Zabarella, Abbas, & Imola *in c.ultim.de solutio.* Abbas *in c.si cautio. num.* 12. & ibidem Felin. *num.57. & 58. de fide instrum.* & accedunt Barba. *in c.ultim.num.16. de solutio.* Socin. Sen. *in consil.41. n.5. lib.1.* & Emanuel Costa *in l.si ex cautione, in ult.fallentia, nu.1. C.de non numera. pecun.* Ea ratione ii moti sunt quòd Justinianus *in dicta l.in contractibus, in princip.C.de non numera. pecun.* induxit præsumptionem hanc non odio debitoris, sed ejus fa-
6 vore, † ut scilicet possit aduersus suam confeſſionem opponere exceptione pecuniæ non numeratæ, si modò id faciat intra biennium, non autem ultra, si ergo clericus vult uti hoc legis beneficio, hoc est, si vult opponere hanc exceptionem aduersus suum creditorem, facere id debet intra biennium ut scribunt Bald. *in l.omni nouatione.C. de sacrosanct.eccles. & in l.1. q.ultim.C. de contrahen.empt.* Dec. *in l.1. nu.12. ff. de jurisdict.omn.jud.* & copiosè Tyraquel. *in tract.de jure primog.q.43. & 44. in tract.de retract.consang.§.1. gloss.13. n.* 7. Cum dixerunt, quòd si clericus vult uti beneficio & commodo legis ciuilis, uti debeat cum suis qualitatibus. Non enim lex ipsa Pontificia hoc in casu fauet
7 ipsi clerico. Nam statim quod clericus confeſſus † est, mutuo susceпisse pecuniam, non potest aduersus suam confeſſionem secundùm jus ipsum Pontificium, opponere exceptionem aliquam, nisi ipsemet probet pecuniam non fuisse numeratam, *c.si cautio. de fide instrum.* lex verò Cæsarea concedit hoc commodum, ut debitor possit opponere hanc exceptionem, gravãdo creditorem onere probandi, se pecuniam numerasse: si modò is debitor intra biennium à die confeſſionis sic opponat, atq; ita fauor tributus à *l.in contractibus,* solum perdurat biennium: quo elapso cessat ille fauor, & remanet clericus in terminis sui juris Pontificij, quo prohibet, eum posse suæ confeſſioni contrauenire, si ergo uult clericus uti fauore & commodo legis Cæsareæ, uti debet intra tempus ab ea præstitutum: Et hac quidem ratione diluuntur argumenta omnia, quibus mori contrariam opinionem probarunt Hostiensis, Butrius, Bald. Imol. Angel. & Roman. relati à Felin. *in d.c.si cautio, n. 57. est verum de fide instrum.* & Marsil. *in sing.622.*

Cæterùm extensio hæc locum habet multò magis in clerico, qui cõfeſſus est susceпisse pecuniam mutuo
8 ad commodum sui † patrimonij, illud obligando. Nam hoc in casu, sine controuersia non poterit hic clericus elapso biennio, opponere hanc non numeratæ pecuniæ exceptionem, sicuti in specie tradunt Hostien. Butr. Abb. Specul. & Imola, quos congerit Felin. *in d. cap.si cautio, n.59. de fide instrum.* & his accedunt Bal. *in l.cum quis. n.22. C. de juris & facti ignor.* & ij post Speculatorem commemorant sententiam latam à Clemente IV. Pontifice Max. contra Treuerense electum, quod post biennium non posset contra mercatores opponere exceptionẽ non numeratæ pecuniæ, nec doli, & ratione comprobatur traditio hæc, quia
9 clerici quo ad bona † eorum patrimonialia non differunt à laicis, ut post alios copiosè disserit Tyraqu. *de tract.consang.§.33. gloss.unica.num.80. & 81.*

Extenditur secundò, ut locum habeat etiam contra
10 succeſſorem † debitoris, qui intra biennium non opposuit hanc non numeratæ pecuniæ exceptionem, etiamsi is succeſſor sit pupillus, vel minor. Ita Bal. *inl. si intra. C. de non num.pec.* Felin. *in 1.n. si cautio, n.59. versic.amplia secundò, de fide instrumento.* & ratio qui-
11 dem est quia in dispositione legis generalis † comprehenditur etiam persona pupilli, & minoris. *leg. si sine §. Lucius ff. de administratio.tut.* Roma. *cõsil.816.* Alex. *in consil.49. colum.3. lib.1.* Ruin. *in cons.97. num.2. lib.5.* Decius *in leg.1. nu.2. Cod. de secundis nup.* & Marsil. *in sing.481.* Conceditur tamen ipsi pupillo, & minori restitutio in integrum, ut in specie docuit Felin. *præcitato in loco,* & Marsil. *in dicto singul.* 481. Concedit minorem restitui aduersus dispositionem legis generalem. Illud etiam addit Felin. biennium illud currere contra hæreditatem jacentem.

Extenditur tertiò, ut locum habeat, etiamsi debitor ipse oppositam non numeratæ pecuniæ exceptionem
12 probare † vellet. Nam adhuc non admittitur, ut scripserunt Odofredus, Accursius, Butrigar. Azo, Richardus, Oldra. Suzarius, Dynus, Alberic. Placentin. Bald. Speculat. Salicet. Joan. Fabri, Florianus, Felinus, Ludouic. Bolognin. Purpuratus, Curtius Junior, & Marsilius, quos recenset Emanuel Costa *in l.si ex cautione. in ultimo nota.num.2. C. de non numera.pecun.* qui refert Felinum *in d.c.si cautio.num.60.* & Marsil. *in sing.* 463. attestantes, hanc esse receptam opinionem. Et probari creditur *in l.si intra, inl. asseueratio, & l.in cõtractib. Cod. de non nu. pecun. & in l.si non singuli. C. si certum petatur.* ubi lapso tempore, nulla omnino admittitur contraria probatio: cum dicatur præsumptio juris, & de jure. Verùm contrariam opinionem, quod imò post biẽnium admittatur debitor ad oppo-
13 nendum non numeratæ pecuniæ exceptionem, si debitor ipse in se assumat onus probandi † negatiuam. Ita sanè Joannes Accursius, Petrus, Cynus, Nattarellus, Bartolus, Fulgosius, Angelus, Salicetus, Castrẽsis, Aretinus, Socinus, Jason, Claudius, & Decius, quos congessit Costa *in dict.leg.si ex cautione, in ultima fallen.n.2. versic.contrariam opinionem,* qui *nu.3.* tandem hanc & ipse probauit, & dixit, quod petente creditore, si debitor excipiat, est exceptio perpetua, non autem tẽporalis, si modo ipsam exceptionem paratus sit probare debitor ipse. Illa verò jura supra pro prima opinione commemorata loquũtur (inquit Costa) quando exceptio ipsa non numeratæ pecuniæ proponitur à debitore per modum querelæ, & ob id, sicuti ipsa querela temporalis est, sic & hæc exceptio.

Declaratur primò, ut locum non habeat hæc præ-
14 sumptio secundùm æquitatem saltem canonicam † secundùm quam auditur debitor, post biennium, si modo assumat in se onus probandi negatiuam. Ita Dynus, Bald. Angel. Roma. Butrius, Imola, & Salicet. quos recenset, & communem dicit Felin *in d.c.si cautio. nu.91. de fide instrumento.* & his accedit Marsil. *in sing.* 463. Ea est solida hujus sententiæ ratio, quia alioqui ipse creditor locupletaretur cum aliena jactura, id quod etsi secundùm juris rigorem permissum sit aliquando, non tamen secundum æquitatem, qua peccato resistendum est.

Declaratur secundò, ut non procedat in foro con-
15 scientiæ. †Etsi enim in foro fori non admittitur debitor lapso biennio ad opponendum exceptionem non numeratæ pecuniæ, etiamsi eam probare ipse vellet: attamen in foro conscientiæ tutus est, si non soluit. Ita Innoc. *in c. quia plerique. de immun. Eccles.* ubi Butrius & Abbas, Bal. *in l. si ex cautione. colum. ult. C. de non numerata pecun. & in l. cùm quis, colum. ult. C. de juris & facti ignoran. & in l. unica. colum. 3. C. de confessis.* & Felin. *in c. si cautio. n. 62. de fide instrumen.* & secutus sum suprà *in lib. 1. q. 80. n. 3. uersic. extat simile exemplum.* Et ratio quidem hujus declarationis est, quia dispositio *d. l. in contractibus, in prin. C. de non num. pecun.* fundata est in præsumptione juris & de jure, quæ locum non habent in foro conscientiæ, ut copiosè declaraui *in d. q. 80.* ubi *num. 3. vers. hanc tamen traditionem Innocentij* declaraui.

Declaratur tertiò, ut non habeat locum in confes-
16 sione de qua constat solum per testes. †Hoc sanè casu lapsus biennij non tollit hanc non numeratæ pecuniæ exceptionem. Ita post glossam, Butrigarium, Cynum, Cuneum, Baldum, Imolam & Romanum scribit Felin. *in c. cautio. num. 63. de fide instrumen.* Ea ratione ij moti sunt, quòd illa præsumptio quæ oritur ex confessione scripta, non extat in confessione testi-
17 bus probata: cùm maior sit scripturæ † virtus, quàm illa testium, sicuti indicat ille titul. *Institu. de literarũ obligatio.* ubi literæ sunt necessariæ ad hoc, ut biennium pariat actionem: alias frustrà titulus ille requireret scripturam & frustra etiam appellaret obligationem literarum, si sine literis confessio post biennium noceret. Nec repugnat quòd testes, & instrumenta æquiparentur. *l. in exercendis. Cod. de fide instrum.* quia respondet Feli. in loco suprà allegato, procedere quoad faciendam probationem, non autem quoad inducendã obligationem, & declarant Bartol. Bald. & reliqui *in dicta l. in exercendis.* Cæterùm à prædictis dissentiunt Bart. *in l. si ex cautione. num. 5. C. de non numera. pecun.* & ibidem Bald. *qu. 10.* & Salicet. *in oppositio. 10.* Abbas *in d.c. si cautio. n. 7. de fide instrumentorum,* & ibidem Felin. *num. 64. in fine.* cum his sensit. Eadem ratione ij usi sunt, quod exceptio hæc non numeratæ pecuniæ, ex quadam æquitate fuit à lege inducta aduersus propriam confessionem debitoris: qui si vult exceptione ipsa uti, id facere debet juxta ipsius legis concessionem nempe intra biẽnium. Verum huic rationi respondetur, non esse hic quærendum de exceptione aduersus confessionem: cùm ex illa nulla oriatur obligatio efficax sicuti oritur, quando confessio facta est literis, & scriptura.

Declaratur quartò, ut locum non habeat quoad
18 judicis officium, quod debitor implorare † potest etiam ultra biennium. Ita Felin. *in d.c. si cautio. num. 65. de fide instrumento.* post Baldum, & Salicetum, quos recenset, & his accedunt Joann. Fabri. *in Institu. de literarum obligatione, in fine principis.* Jacob. à sancto Georgio *in l. in exceptionibus, nu. 7. de probatione.* Marsil. *in singu. 277.* & Emanuel Costa *in dicta l. ex cautio. in verbo, officium judicis. C. de non numera. pecun.* Ea ratione ii moti sunt, quia is qui prohibetur agere non tamen prohibetur implorare judicis officium, ut scribunt Bart. *in l. 1. §. & parui. ff. quod ui aut clam.* Bald. *in l. 3. §. nouissime ff. nauta caup. stab.* Anch. *in clem. 1. de sequestratio possessio. & fruct.* Abbas *in c. ex parte. il secundo, col. ult. de officio deleg.* Et hæc quidem declaratio locum habet multo magis coram judice
19 Ecclesiastico, † ad quem pertinet purgare conscientias hominum. Ita Joan. Fabri & Costa *ubi suprà.*

Declaratur quintò, ut non procedat, quando lapso ipso biennio debitor vellet confessionem ipsiusmet
20 creditoris † probare pecuniam numeratam non fuisse. Hoc sanè casu admittitur debitor etiam (ut dixi) lapso biennio. Ita in specie declarant Accursius, Hostiens. Bald. Butr. & Salic. quos commemorat & probat Felinus *in c. si cautio. num. 66. de fide instrumentorum.* Ea est hujus declarationis ratio, quia aduersus quamlibet præsumptionem, etiamsi sit juris, & de jure, admittitur probatio per confessionem aduersarij,
21 † sicuti copiosè scripsi suprà *lib. 1. qu. 61.* Et accedit, confitendo debitum, quod alioqui à creditore probari non poterat. *l. cùm fidem. Cod. de non numerata pecun.* Ita etiam ipsam bonam fidem agnoscere potest creditor iste post biennium.

Declaratur sextò, ut locum non habeat quoad ex-
21 ceptionem doli † & fraudis, quæ elapso biennio opponi adhuc potest. Ita Hostien. *in cap. ulti. de solutio.* & ibidem Ancharan. *nu. 11.* Et ibidem *in c. si cautio. n. 10. de fide instrumentorum.* & idem Felin. *n. 66. versic. fallit sexto.* & Barbat. *nu. 19. in fine.* Joan. Fabri *in Institu. de literarum obligatio. in princip n. 9.* Florian. *in l. cum de indebito, §. ult. n. 8. de probati.* Salicet. *in l. si ex cautione, n. 11. C. de non numerata pecunia.* Angel. Aretin. *in §. idem juris. nu. 8. Institu. de exceptio.* Marsil. *in sing. 277.* & copiosè Emanuel Costa *in dicta l. si ex cautione in ulti. fallentia. nu. 2. versi. sed tamen non obstantibus.* Et si ipse existimat, nullam esse differẽtiam inter exceptionem hanc doli, & illam non numeratæ pecuniæ. Ea ratione ij moti sunt, quod doli exceptio ob id perpetua est, quia non fuit in facultate debitoris agere de dolo creditoris. *l. pure. §. ultimo. ff. de doli mali & metus excep.* Si ergo excipere non potuit, nullum tẽpus potuit ei decurrere. Prætereà, creditor eo tempore quo scripturam confessati debiti suscepit, nihil dolo egit: Cùm speraret se numeraturum, eo verò tempore quo incipit petere dolum cõmittere dicitur, atque ita dolo agere ex quo petit quod non numerauit. *l. 2. §. generaliter de doli mali & metus exceptio.* Si ergo hæc doli exceptio oritur eo tempore quo creditor agit, ut inquit gloss. *in l. qui se debere, in verbo, exceptione. ff. de condict. causa data.* sequitur dicendum, debitorem posse quouis tempore exceptione hac uti. Et magna quidem est differentia inter exceptionẽ hanc doli, & illam non numeratę pecuniæ. Sicuti copiosè declarat Costa *in d. l. si ex cautione. in verbo, seu doli. C. de non num. pecun.*

PRÆSVMPT. CXLVI.

Fidejussor quando quis præsumatur, vel principalis debitor.

SVMMARIA.

1 *Fidejussor, vel debitor principalis, quando præ-*

præsumatur.

2 *Fidejussor præsumitur qui promisit restituere depositum apud aliquem factum.*

Idem in eo qui se obligauit ut debitorem principalem pro accipiente mutuo pecuniam sub usuris, nec pecunia ad eum peruenit, num. 3.

Etiamsi is sit ad quem utilitas peruenit, & se fidejussorem nominarit, num. 6.

Idem licet se principaliter & in solidum constituant debitores & reos debendi, num. 4.

Et in dubio pecunia ad utrumque peruenisse præsumitur, numero 5.

7 *Fidejussor etiam is præsumitur qui promisit pro actis & negotio ad se non pertinenti, sed ad alium, licèt eo se obligarit, & ibi exemplificatur.*

Nisi manifestè constaret voluisse omnino se esse principalem, num. 8.

9 *Fidejussor præsumitur, quando modus & forma promissionis non conuenit nisi fidejussori.*

Idem quando quis non promisit simpliciter pro aliquo, sed ad ejus instantiam, num. 10.

1 DUbitari sæpè solet, quando quis præsumatur fidejussor † vel debitor principalis. Qua in re dicendum est, quæstionem facti esse, & ob id pendere à conjecturis.

Prima præcipua est conjectura, quando res, pro qua promisit ad alium peruenit: ut si reperitur factum 2 depositum apud aliquem, & alius promisit † restituere. Hic promissor, præsumitur fidejussorio nomine promisisse. Ita gloss. *Titia. §. penult. versicul. quod apud. ff. de verborum oblig.* quam dixerunt singularem Angel. *in l. sciendũ, in princ. ff. de ædil. edicto*, Alexand. *in l. ubi autem non apparet. §. illud, num. 4. ff. de verbor. obligatio. & in consilio* 189. *num. 5. lib. 2.* Comens. *in consilio* 183. *in fine.* Ruin. *in consil. 99. num. 1. libro 5.* sic & Aretin. *in consilio 33. Consultatio præmissa, num. 2.* respondit, quòd si quis mutuo suscepit pecuniam sub 3 usuris, & alter, ad quem pecunia non pervenit † se obligauit, ut debitorem principalem, erit solum fidejussor, non autem principalis. Idem affirmarunt Jason *in dicta l. Titia, §. penult. in fine*, post Bald. *ibi* & Boër. *in qu. 314. num. 5.* & Rota Romana *in decis. 112. num. 1. parte prima, in nouissimè impressis.* Et hæc quidem conjectura locum habet etiam, quando ij duo se constituissent debitores principaliter & in solidum: atque 4 ita essent facti duo rei * debendi. Nam adhuc dicendum est, eum præsumi fidejussorem, ad quem res non peruenit. Ita Bartol. *in l. 3. §. num. 15. versicul. finaliter dico. ff. de duobus reis.* & ibidem declarat Castren. *colum. 1. in ulti. oppositione & in consil. 331. In causa Syluestri. colum. 1. libro 1.* & latissimè disserit Ronchegal. *in d. l. 3. §. 1. num. 158. & multis sequentibus. ff. de duob. reis.* Cæterum, quando non constat, ad quem perue- 5 nerit pecunia, præsumitur ad utrumque † peruenisse. Ita Comen. *in d. cons. 183. in fine.* Et hæc quidem conjectura locum habet etiam, quando is, ad quem utili- 6 tas pertinet, se fidejussorem † nominasset, ut post alios scripsi *in cons. 560. num. 8. lib. 6.*

Secunda est conjectura præcedenti satis proxima, nempe quando quis promittit pro actu & negotio ad 7 se † non pertinenti: sed ad alium cum quo se obligauit, ut si quis obligauit pro dote filiæ alterius. Cùm enim pater teneatur dotare filiã. *l. qui liberos. ff. de ritu nuptiarum.* & scripsi suprà. Ob id si contingat quod extraneus, putà patruus vnà cum patre promittat pro dote filiæ, præsumitur is patruus fidejussorio nomine promisisse. Ita in specie respondit Corneus *in consilio 316. libro quarto.* sic etiam censuit Alexand. *in consilio 66. num. 2. libro 4.* Auunculum qui non tenetur dotare filiam sororis, si se obligauit insolidum unà cum patre dictæ filiæ causa ejus dotis, præsumitur tanquam fidejussorem promisisse. Idem pariter respondit Corneus *in consilio 124. libro 1.* quòd si unà cum fratre dotante sororem se obligauit principaliter, & insolidum nepos, ad quem non pertinebat dotare, is nepos præsumitur fidejussor. Horum sententiam secuti sunt Jason *in consiliis 133. nu. 18. lib. 4.* Baldus Nouell. *in tracta. de dote. parte sexta. priui. 3.* Joa. Lupus *in repetit. per vestras. §. 66. de donatio. inter virum & uxorem.* & Purpur. *in consilio 204. num. 4. libro 2.* Ripa *l. 4. §. Cato. numer. 26. de verbor. obliga.* ubi Alciat. *numero 79.* Crauet. *in consilio 77. colum. 2. & in consilio 91. num. 2.* & idem ego ipse respondi *in cons. 689. in secundo dubio, libro 7.* matrem, quæ unà cum filio promisit pro dote filiæ, quæ ab ejus patre dotanda erat, præsumi fidejussorio nomine promisisse. Et hæc quidem conjectura locum habet ut & præcedens, quando scilicet ambo ipsi constituerunt se reos debendi principaliter & in solidum: nisi verba adeò clara essent, ut manife- 8 stè constaret voluisse esse omninò principales, † ut in casu, de quo respondit Roma. *in consil. 14. num. 3.*

Tertia est conjectura, quando modus & forma, quibus quis promisit, non conuenit † nisi fidejussori, 9 sicuti in casu de quo respondit Purpur. *in d. consilio 204. num. 4. lib. 2.* cùm dixit, mulierem præsumi fidejussoris nomine promisisse pro altero, si in ea promissione renunciauit beneficio S.C. Vellejani, quod prodest solummodo mulieri pro altero fideiubenti.

Quarta est conjectura, quando quis non promisit 10 simpliciter pro aliquo, sed ad ejus instantiam. † Nam & tunc præsumitur fidejussor. Ita sensit Socin. Jun. *in cons. 131. num. 18. lib. 3.* dum respondendo traditioni Bartol. *in l. si ita stipula. fuero, te sisti. §. posse ũ. ff. de verbo oblig.* dicentis, promissorem principalem dici eum, qui simpliciter pro altero promisit (inquit Socinus) si ad ejus instantiam se obligauit. Et idem est, quando quis promisit pro alio. Nam & hoc casu præsumitur fidejussor, Bart. *in l. reos. num. 5. ff. de duobus reis.* Deci. *in cons. 7. n. 1.* & Purpur. *in consi. 600. num. 6.*

PRÆSVMPT. CXLVII.

Filia dotata, quæ bonis paternis ac aliis renunciauit, & quando præsumatur renunciasse fauore fratrum tunc existentium, an etiam & agnatorum.

SVMMARIA.

1 *Filia dotata renuntians bonis paternis cujus fauore præsumatur renunciasse.*

2 *Existentibus fratribus & agnatis filiæ renunciantis, præsumitur renunciatio facta fauore fratrum, & quando si solis fratribus, & num. 16.*

Et quis inde effectus sequatur, num. 3.

Secus si aliquæ adsint conjecturæ, quibus constet patrem voluisse ultra filios bona conseruari in agnatione, num. 4.

5 *Renunciatio præsumitur facta causa & respectu masculorum ad conseruandam familiam.*

Pater potest relinquere filiæ non obstante renunciatione ab ipsa facta.

7 *Sorores quando excludant sororem quæ renunciauit bonis patris, & num. 8. 9. & 10. ubi opiniones contra-*

BIU Cujas

riæ recitantur.

11 *Filia bis seu geminatè renuncians bonis patris existentibus tantum sororibus, in earum commodum præsumitur renunciasse. Et quibus aliis conjecturis id considerari possit, num.12.& 13.*

14 *Pater non præsumitur per renunciationem filiæ sibi factam, voluisse admitti agnatos ad filiæ ipsius exclusionem. Nisi conjecturis aliud appareat, num.15.*

DUbitari sæpè solet, quando filia à patre dotata renuntiauit bonis paternis, ac aliis, an præsu-
1 matur renuntiasse † fauore fratrum vel sororum tunc existentium, an etiam & agnatorum? & quidem hac in re distinguendi atque constituendi sunt aliquot casus.

Primus est, quando eo tempore, quo filia renuntiauit bonis, extabant filij masculi, extabant & agnati. Hoc sanè casu præsumitur, filiam hanc renuntiasse
2 ipsius bonis, fauore & respectu dictorum † ejus fratrum: & propterea eis morientibus, patre ipso superstite, qui deinde decessit intestatus, filia admittitur
3 † ad patris successionem, non obstante renuntiatione illa. Ita Baldus *in consi.* 437. *Quædam puella. lib.1. & in l. pactum quod dotali, columna 2. q.4. C. de collatio.* & ibidem Castren. Romanus, Salicetus, & Riminaldus sen. *nu.11. versicu. septimo limita.* Sic & Salic. *in l. pactum quod dotali, C. de pactis.* Imol. *in l. qui superstitis, nu.2. versiculo item 3. ff. de acquir. hæred.* Alexand. *in consilio 29. num.9. lib.2. & in l. Stipulatio hoc modo concepta, num.11. de verb. oblig.* & ibidem Crotus *numero 33.* & Claudius Seyssellius, *numero 12.* Guido Papæ *quæst.192. & in consi.158. in fine.* Decius *in consil.309. numero 3. & in consi.370. in fine.* Afflictus *in c. si quis inuestierit, num.25. de feudo dato in vicem legis commissor.* Natta *in c. quamuis, in ultima fallentia, de pactis, in 6.* Gulielmus Benedictus *in cap. Raynutius, in verbo, duas habens filias, num.297. de testam.* Ripa *in l. qui Romæ, §. duo fratres, num.89. de verborum obligatione.* Crauet. *in consilio 42. num.1.* & Didacus *in d.c. quamuis, in tertia parte, §.3. num.4.* qui testatur communem esse opinionem. Ea ratione ij moti sunt, quod cum in dubio præsumatur (ut diximus) hæc filia renuntiasse fauore & contemplatione fratris, ut scilicet ipsi possent conseruare agnationem, & familiam, eis præmorientibus: sicque cessante causa, cessat & ipsa renunciatio, arg. *l. jubemus. C. ad S.C. Velleia.* & conferunt *l. 3. §.1. ff. transactio, & l. si actionem,* & ibi Baldus, *C. de pactis.*

Declaratur hic casus ut locum non habeat, quando constat aliquibus conjecturis patrem voluisse ultra
4 filios, bona conseruari in agnatione † & familia. Nam tunc etsi filij ipsi omnes decesserũt, filia tamen non admittitur ad patris successionem, sed agnati succedunt. Ita intelligo Guid. Papæ *q.191. vers. secùs autem.* & Paris. *in consilio 26. num.37. & in consilio 69. num. 60. lib.3.* & conferunt quæ dicemus infrà *in ultimo casu.*

Secundus est casus, quando tempore quo filia renunciauit bonis, extabant multi filij masculi, quorum aliqui decesserunt, patre superstite, qui deinde intestatus decessit. Hoc sanè in casu, quem nemo quod sciam attigit, filia non admittitur ad successionem, sed excluditur ab aliis fratribus superstitibus. Et ratio quidem est, quia etsi aliqui ex ipsis masculis defecerunt, attamen supereſt ex eis aliquis cujus etiam causa facta est renunciatio. Et sanè (ut attigi suprà)
5 causa & respectu † masculorum præsumitur renuntiatum ut ipsi masculi possent conseruare agnationem & familiam propriam, sicuti responderunt Corneus *in consilio 291. num. 5. libro 4.* Bellonus *in consilio 15. num. 12.* Crauet. *in consil. 42. num.2.* Didacus *in d.c. quamuis, in tertia parte, §.3. num.4. versic.5. si tempore quo de pactis. in 6.* & hos secutus sum *in consil.6. num.10. versic. tertia ratio, lib.1.* est tamen obseruandum,
6 quod pater testari potest, & † ipsi filiæ relinquere. Rota Roman. *in decis.393. numero 4. parte prima, in nouiss. editis.*

Tertius est casus, quando tempore renuntiationis exstant masculi & fœminæ: & viuo patre decedunt masculi, tunc fœminæ superstites mortuo deinde pa-
7 tre ab intestato excludunt † sororem, quæ renuntiauit bonis, patre stipulante pro se & hæredibus, vel pro se & suis descendentibus. Ita senserunt Angelus *in cons. 25. in fine,* & Aretinus *in consil.17. colum.8. versic. item prohibetur,* cum dixerunt filiam renunciantem hæreditari paternæ, non admitti ad ejus successionem abintestato, quando extat aliquis ex ipsius patris descendentibus, quorum nomine veniunt etiam fœminæ, ut dicemus infrà *in libro 4. præsumpt.91. num.2.* & magis in specie casum hunc probarunt Alexand. *in consilio 28. num.8. lib. tertio.* Soc. Sen. *in consilio 34. num.8. libro quarto,* Paris. *in consilio 26. num.27. libro tertio,* & apertius Didacus *in d.c. quamuis, in 3. parte. n.4. uersic. septimo, si pater habens, de pact. in 6.* Est ratio, quia nomine hæredum, continentur etiam fœminæ hęredes, ut dicemus infrà *libro 4. præsumpt. 84. num.39.*

Extenditur primò hic casus, ut locum habeat etiam,
8 quando nulla adhibita stipulatione patris † recipientis renuntiationem prõ se & hæredibus, filia renuntiauit, aliæ verò ejus sorores non renuntiarunt. Nam tunc filia quæ renuntiauit, non admittitur ad successionem patris intestati. Ita post Alexand. *in d. cons.29.* Afflict. *in decis.161.* & Paris. *in consilio 26. numero 38. libro 3.* scribit Didac. *in d. §.3. num.4. versicu. octauo quoties.*

Extenditur secundò, ut locum habeat etiam in de-
9 trimentum religionis, † quam ingressa est filia quæ bonis patris renũciauit. Nam etsi decesserunt omnes ipsi filij masculi eo renũciationis tempore existentes, superstitibus aliis filiabus, attamen hæc filia, quæ ante religionis ingressum bonis patris renuntiauit, admitti debet una cum aliis ejus sororibus ad successionem patris mortui ab intestato. Ita in specie tradit Didacus *in dicto §.3. num.4. vers. nono, idem omninò.* Ea ratione motus est Didacus, quia renuntiatio facta fuit, ut aliæ filiæ possint maiori cum dote matrimonium contrahere. Et subjungit Didacus, quod etiam hoc casu extinctis omnibus fratribus & sororibus, hæc filia monialis admitti non debet, nec monasterium ad bona ipsa paterna contra voluntatem patris inter alios testantis, qui eam mentem habuit, ut posset liberè attestari absque obligatione instituendi filiam monialem, aut ei aliquid relinquendi, tametsi (subjungit Didacus) ab intestato forsan monasterium jure ipsius monialis debeat admitti: cum nullus ex patris descendentibus supersit, quem pater voluerit filiæ renuncianti & monasterio præferri.

Quartus est casus, quando tempore quo filia renun-
10 tiauit bonis patris, nulli * extabant filij masculi, sed solum filiæ, atque ita sorores ipsius renuntiantis, quibus superstitibus pater ipse intestat° decessit. Hoc in casu sunt opiniones. Nam opinati sunt aliqui, has sorores superstites excludere illam quæ renuntiauit. Hæc in opinione fuerunt Baldus *in consil. nonagesimosexto,*

lib.4.

*lib.*4.Angel.*in conſ.*52.*Dominus Gilius*,quos refert & ſequitur Afflictus *in deciſ.*161.*in fine*,&idem ſenſit Pariſius *in conſ.*26.*num.*36.*in fin.& nu.*52.*&*53.*& in conſ.* 69.*num.*60.*lib.*3. Cæterum contrariam opinionem, quod ſcilicet non excludatur hæc filia, quæ renunciauit, ſcripſerunt idem Baldus ſibi parum conſtans *in conſ.*437.*Quædam puella.lib.*1.Corneus *in conſ.*291.*nu.* 5.*lib.*4.Decius *in conſ.*309.*num.*3.*in conſ.* 370.*in fin.& in conſ.*433.*nu.*2.Crauet. *in conſil.*42.*colum.*1.*verſ.ſed contrarium,&nu.*3.& Didac.*in dicto cap. quamuis, in tertia parte*, §.3.*num.*4.*verſ.illud verò eſt,& in verſicul.ſexto eſt præterea.* Ea ratione ij moti ſunt, quia nulla eſt differentia inter ipſas fœminas: cum ita hæ ut illa, quæ renunciauit, non poſſint conſeruare agnationem & familiam.

Declaratur hic caſus ut locum non habeat, quando conjecturis conſtat renuntiationem fuiſſe factam ad
11 commodum aliarum ſororum † renuntiantis. Ita Didacus *in dicto* §.3.*num.*3.*num.*4.*verſic.primum,&verſ.* 3.*illud*.Et prima quidem eſt coniectura, quando filia bis atque ita geminatè renunciauit.Ita Pariſ.*in dicto conſil.*26.*nu.*36. *lib.*3. Secunda eſt coniectura,quando filia renunciauit bonis paternis, maternis, & ſororiis. Nam † tunc filia hæc quæ renunciauit, non ad-
12 mittitur unà cum aliis. Pariſius *in dicto conſ.*26. *num.*
13 37.&38.Tertia eſt conjectura, † quando renunciatio facta fuit cauſa dotis datæ,atq; ita filia ipſa expreſſim dixit,ſe cauſa ipſius ſibi numeratæ renunciaſſe. Hoc ſanè caſu excluditur ab aliis eius ſororibus.Ita Socin. Sen.*in conſil.*34.*num.*5.*lib.*4.Pariſ.*in conſ.*26.*num.*44. *& in conſ.*69.*nu.* 66. *&* 68. *l.*3. & Didac.*in dicto* §.3. *num.*4. *verſ. decimo eſt omnino.*

Quintus eſt caſus,quando tempore quo filia renunciauit bonis,extabant agnati proximi, ut fratres,vel nepotes ex fratribus, vel alij ſimiles. Hoc ſanè caſu regulariter non præſumitur patrem voluiſſe admitti
14 hos agnatos*ad excluſionem filiæ.Ita Didac.*in dicto cap.quamuis,in tertia parte,§.nu.*4.*verſ.quarto, ſi paternam,de pactis,in* 6.&idem ſenſit Guterius Hiſpanus *in eodem cap.quamuis,in verbo, omnino ſeruari,n.*2.eſt ratio,quia non præſumitur,quod pater voluerit præferri agnatos propriis filiabus, *l.cum acutiſſimi,Cod. de fideicomm.*Receditur tamen ab hac regula,quando
15 conſtat coniecturis † patrem uoluiſſe præferri agnatos.Ita Corneus *in conſ.*291. *num.*5. *&* 6. *lib.* 4. dum reſpondit nepotem ex fratre dilectum à patre dictæ filiæ excludere ipſam filiam:cum præſumatur, patrem curaſſe, ut filia ſuis bonis renuntiaret cauſa & contemplatione dicti nepotis, ad quem ipſe patruus voluit,ſe mortuo bona peruenire, ut poſſet conſeruare agnationem & familiam. Et Corneum ſecutus ſum *in conſ.*6. *n.* 11. *lib.*1. & ibidem *verſi. quod quidem*, ſcripſi coniecturam eſſe, patrem acceptaſſe renuntiationem à filia factam,ut illa eſſet ſemper excluſa,ſi pater ipſe teſtando diſpoſuit, quod ſi ejus filius decederet, adhuc ipſa filia eſſet tacita & contenta ea dote ſibi aſſignata, cuius cauſa renunciauit ipſis bonis.Et dixi ex hac patris diſpoſitione colligi, patrem non conſideraſſe qualitatem & exiſtentiam filii,ſed agnationis & familiæ conſeruationem, & *num.*12.ex Corneo *in d. conſil.* 291. *num.* 6. coniecturam etiam deſumi ex affectione & beneuolentia patris erga filios fratris, vel alium agnatum quos magnoperè diligebat. Et rurſus idem eſt dicendum ſecundùm Guterium ubi ſuprà *num.* 4. quando filia quæ renunciauit, dixit ſe renuntiare, ut ſi alij filij non naſcantur ipſi patri,poſſit is relinquere venientibus ab inteſtato.

Sextus eſt caſus,quando filia,patre preſente & con-
16 ſentiente ſimpliciter renunciat bonis patris uni † fratri præſenti & recipienti: & deinde is frater moritur, relictis aliis fratribus,patre deinde defuncto ab inteſtato. Hoc in caſu an filia cenſeatur excluſa ab illis fratribus ſuperſtitibus? Et excludi ſcripſerunt Baldus *in l.pactum quod dotali,q.*8. *nu.*6.*Cod. de collationibus.* poſt Dynum *in conſ.* 6. & Speculatorem *in titul.de teſtament.*§.1.Boerius *q.*84.*nu.*3. Rodericus Suarez *in l.quoniam in prioribus in* 4. *limit.ad declarationem l.Regni,cap.de inoffic.teſta.*&Ioann.Guterius Hiſpanus *in cap.quamuis,in princip.n.*7.*de pactis,in* 6. ea eſt huius traditionis ratio,quia cùm renunciatio ſit facta ſimpliciter,præſumitur facta etiam ad commodum aliorum fratrum abſentium, & propterea, præmortuo fratre illo recipiente, ejus portio aliis accreſcit *l.unica,C.quando non peten. partes.*

17 Declaratur primò hic caſus, ut locum non † habeat,quando non ſimpliciter,ſed cauſa & contemplatione illius ſolius fratris & preſentis & recipientis facta eſt renunciatio. Nam tunc eo mortuo euaneſcit renunciatio, atque ita aliis non accreſcit. Quod verò illius ſolius cauſa id factum ſit, vel claris verbis vel præſumptionibus, & conjecturis conſtare poteſt, ſicuti tradit poſt alios Guterius *præcitato in loco*, *num.* 7. 8. *&* 9.

PRÆSVMPT. CXLVIII.

Contractus an & quando præſumatur perfectus, ſi contrahentes de eo volunt inſtrumentum conſcribi à notario.

SVMMARIA.

1 *Contractus ex voluntate partium requirens ſcripturam, an & quando præſumatur perfectus.*

2 *Contractus qui requirunt ſcripturam pro ſui ſubſtantia, ante confectum inſtrumentum dicuntur conditionales & imperfecti,& ibi exemplis declaratur.*

*Idem quando ſtatuto, uſu & conſuetudine ſcriptura requiritur, num.*3.

*Si autem ſcriptura requiratur ſolum ad faciliorem probationem, ſunt opiniones contrariæ,num.*4.

5 *Verba contrahentium intelligi debent ſecundùm naturam actus & contractus.*

6 *Contractus cenſetur perfectus vel non,ſecundùm quod ex verbis contrahentium poſſunt ſumi conjecturæ, quod voluerit vel non in ſcriptis redigi. Et quæ conjecturæ, uſque ad numerum decimumſextum, & finem præſumptionis.*

DUbitari perſæpè ſolet, an contractus dicatur eſſe purus & perfectus, vel potius conditio-
1 nalis, & imperfectus, quando contrahentes † dixerunt, quod de ipſo contractu conficiatur publicum inſtrumentum. Hac in re ſoleo conſtituere duo capita, quorum primum eſt, quando agitur de illis
2 contractibus & actis, quæ † pro ſui ſubſtantia & eſſe, requirunt ſcripturam:ſicuti ſunt contractus cenſuum, *Clement.*1.*de cenſibus*,ubi gloſſ. refert. Decius *in rub.C. de mand. princi. & in l. pactum quod bona de C.de pact.*qui refert duodecim caſus.Idem *conſ.*319. *n.*9.& alios.Afflict.*in deciſ.*253.*nu.*3.*&*4.*&in dec.*398. dum decidit, aſſenſum principis in alienatione feudi requirere ſcripturam pro ſui ſubſtantia. Hoc ſanè in capite non eſt dubitandum, quin contractus

BIU Cujas

ante confectum instrumentum dicatur conditionalis, imò omninò imperfectus, cùm careat suo esse & substantia, & propterea etiamsi contrahentes nil de ipsa scriptura dixerunt, nihilominus contractus remanet imperfectus. Ita Baldus *in d.l.contractus,nu.3. vers.secunda verò opinio.C.de fide instrum.* Cùm dixit, contractus qui fiunt per subhastationes, & qui fiunt à Regibus & Principibus, in quibus forma scripturæ præcedit consensum, dicuntur fieri in scriptis, & cum Baldo senserunt Salicetus ibidem *colum.2. vers. item nota quod contractus*, cùm dixit, obligationem tutoris ad confectionem inuentarij esse, ut scriptura inuentarij conficiatur, ut etiam insinuatio donationis, & dicitur scriptura ex necessitate, & ideò implicitè contrahentes eam adhiberi voluerunt, & idem scripsit Salicetus *in d.l.contractus,colum.3 vers. idem dico si scriptura.* vbi idem esse dixit, quando vel statuto, vel usu
3 & consuetudine scriptura † requiritur, & idem dixit in tractatu pacis esse, in quo facta sunt capitula in scriptis, præsumitur quod contrahentes ipsam pacem voluerint in scriptis eam redigi. Et apertius idem Salicetus *in authen.sed nouo jure, colum.3. vers. juxta hæc quæro,colum.4.vers.aut est dictum tantum.C.si cert.pe.* & Aret. *in consil.*159.*nu.*10. sensit Decius *consi.*340.*n.*3. & Thessaurus *decis.*197.*num.*7. *& in fine* 40.

Secundum est caput, quando agitur de illis contractibus & actis, quæ non requirunt scripturam pro sui
4 substantia † & esse: sed ad faciliorem probationem juxta *l.contrahitur,ff.de pign.* Hoc sanè in capit. quando non adsunt vel clara contrahentium verba, vel urgentes cõiecturæ: sed in dubio versamur, ut quia contrahentes solum dixerunt, quod contractus ipse redigatur in scriptis, atque ita conficiatur instrumentum, hoc sanè in casu sunt Doctorum opiniones. Nam permulti scripserunt, quod contractus non est conditionalis & imperfectus, cum non præsumatur contrahentes voluisse contrahere nisi conficeretur instrumentum. Ita glo. & Bart. *in l.contractus, C.de fide instrum. & in l.ultim.C.si certum pet.* Bald. *in d.l.contractus,n.* 2. & ibidem Salicet. *col.3. vers. contrarium video,* & idem Salicet. *in Authent.sed nouo jure,colu.4.vers.aut ante contractum.ff.si certum pet.* Ang. *in consi.*156.*n.*2. Aretinus *in cons.*159.*n.*9. *&* 10. Soc.Sen. *in consilio* 32. *colu.3.vers.i.nec est curandum,l.*3. Decius *in consil.*340. *n.*3. idem *in l.pactum quod bona fide, C.de pactis.* Curtius Iunior *in cons.*303.*n.*11. *& in con.*304.*n.*46. ubi latè disserit. Gratus *in cons.*107.*n.*8.*l.*1. Et sententiam hanc, ut communem sæpius secuta est Rota Romana, ut testantur nouissimè Rubeus *in decis.* 377.*nu.*6. *in prima parte.* Antoni. Augustinus *in decis.*34. *parte tertia,l.*1. Lancellotus *in decis.*517.*nu.*2.*parte*1. qui etiam refert Puteum & Peregrinum, & Thessaurus *decis.*197.*num.* 7.*in fine.* qui testatur sic obseruasse Senatum Taurini. Ea ratione ij primum moti sunt, quod uerba pactum
5 contrahentium † intelligi debent secundum naturam actus & contractus, *l.si stipulatus, ff. de usuris, l.*1.*§. sub conditione ff.ut lega.nomi.caue.* & scripsi *supra in præsumpt. & infra, l.*6. *præsumption.* Atqui horum actuum & contractuum natura non requirit pro sui esse & substantia scripturam & instrumentum, ut diximus supra. Ergo, &c.

Secundò accedit, quod communis practica & consuetudo non obseruatur, ut contractus dicatur in scriptis confectus, quando notarius de eo contractu rogatus confecit instrumentum. Ita arguit Aretinus *in d.consil.*159.*nu.*8.*vers.in contrarium fortiter.* Contrariam itaque opinionem, & malè probarunt Speculator. *in titu.de emptio.& vendit.§.*1.*in verbo,sed si dictu.* Cynus & Nicolaus Mutizan, *in d.l.contractus,C. de fide instrum.* & ibi apertius Castrens. idem Castrens. *in l.cum res, C.de probationib.* Ias. *in cons.*151.*col.*1.*l.*2. Natta *in consilio* 357.*colum.ult. vers.sed quid.* Marcabrun⁹ *in cons.*20.*n.*8. Riminal.iun. *in consil.*29.*n.*18.*l.*1.

Primò pro hac opinione perpendi solet tex. *d. l. contractus*, sicuti illum considerat Aretin. *in d. cons.* 159.*n.*8 *vers.venio nunc.*

Secundò adducitur *l.pen.ff. si minor se major.dix.* quam adduxit Aret. *vbi suprà.*

Tertiò adfertur text. *l.antiquæ, vers.sed siquidem, & in §.ultim C. ad Velleian.* quem induxit Aretin. præcitato in loco.

Quartò affertur ratio, quòd contrahẽtes conferendo diem confectionis instrumenti in illud tempus, videntur in illud tempus confectionem contractus distuliſse, quia cum in die contractus debeat notarius esse rogatus de ipso instrumento non posset esse de eo rogatus, si antea fuisset perfectus quia eo tempore ipse notarius nõ erat præsens. Hac ratione usus est omnium primus Castr. *in d.l.cum res, C.de probat. & in d. l.contractus.C. de fide instr.* & secuti sunt Iason, &c.

Respondetur notarium rogari, ut conficiat instrumentum de contractu iam ab ipsis contrahentibus perfecto & concluso, ex eorum assertione.

Retinenda est itaque illa prima opinio, quæ (ut dixi) communis est. Et quæ quidem sententia locum habet multò magis, quando extant coniecturæ, quibus colligitur contrahentes ipsos habuisse contractum
6 pro † perfecto, & conueniſse de conficiendo instrumento ad faciliorem ipsius contractus probationem. Ita respondit Aretinus *in d.consil.*159. *n.*10. *vers. ego autem.* Qui quidem suo illo in casu aliquas coniecturas considerauit.

Prima est coniectura, quando eo tempore confecti contractus volunt ipsum contractum habere effe-
7 ctum, dum transferunt dominium, ut si dans † in solutum dixit, ex nunc dat & consignat, & simile referam infrà *in 5. coniectur.*

Secunda coniectura est, quando unus contrahentiũ promittit facere instrumentum ad omnes requisitio-
8 nes † alterius. Nam tunc contractus iam præsupponitur perfectus: quia alioqui esset posita perfectio ipsa in sola voluntate alterius contrahentium, quod jure permissum non est. Ita Aretin. *in d.consil.*159.*num.* 10. *vers.3.hoc probatur.* & hoc in casu rectè procedit opinio Castr. *in l.qui bis idem, de verb. obligat.* & Iasonis *in consil.*151.*col.*1.*vers. & fortius,lib.*1.

Tertia est conjectura, quando ipsi contrahentes jurarunt, attendere, † & obseruare. Nam tunc præsumi-
9 tur perfectus contractus, etiamsi deinde debet confici instrumentum cum juramentum non præstetur nisi perfecto contractu. Ita Aret. *in d.consilio* 159.*num.*11.

10 Quarta est, quando ipsi † contrahentes subscripserunt contractum. Aret. *in d.consil.*159.*n.*11.

Quinta est conjectura, quando conuẽtum fuit, quod
11 ex tunc emptor perciperet † fructus. Ita Rubeus *in cons.*29.*n.*5.*vers. & suadetur in casu nostro.*

12 Sexta, quando venditor † promisit de euictione. Rubeus *dicto cons.*29.*numer.*5.*versic.suadetur etiam, quia præfatus.*

Cæterùm à prædicta communi receptaque sententia receditur contrariis coniecturis suadentibus contrahentes voluisse confici instrumentum pro ipsius contractus perfectione. Ita Salicet. *in d.l. contractus.* Aretin. *in d.cons.*159.*n.*10. *in princ.*

Prima est coniectura, si ipsi contrahentes, vel eo-
13 rum unus dixit, quòd uolebat contrahere in † scriptis.

Ita

Ita Salicet. *in auth. sed novo jure, col. 3. versicu. modò ad propositum, ff. si cert. pet. & in d. l. cõtractus. col. 3. versic. idem dico si in scriptura, C. de fide instrum.* & ibidem Castrens. *n.* 3. Aretin. *in d. consi.* 159. *n.* 10. Marcabrunus *in consi.* 20. *num.* 12.

Secunda est conjectura, quando res civitatis vẽdi-
14 tur per subhastationem, * nam tunc contractus non dicitur perfectus, nisi confecto publico instrumento. Ita sensit Baldus *in d. l. contractus, n.* 3. *vers. secunda verò*, & ibidem Salicet. quos refert & sequitur Aretinus *in d. consi.* 159. *nu.* 10. Cæterùm hæc conjectura potiùs pertinet ad primum caput hujus præsumptionis, quàm ad hoc secundum.

Tertia est conjectura, imò casus certus, quãdo partes dixerunt, quòd de ipso contractu conficeretur in-
15 strumentum, * & quod aliter & alio modo non valeret contractus. Ita Bart. *in l. contractus, in prima lectura, n.* 1. *C. de fide instrum.* & ibidem Fulgos. *nu.* 1. Angel. *in d. consi.* 157. *& in consi.* 162. Salicetus *in authen. sed novo jure, colum.* 4. *in princ. ff. si certum petatur*. Aret. *in d. consil.* 159. *n.* 9. *in fin.* Idem sensit Jason *in consi.* 251. Decius *in l. pactũ quod bona fide, col.* 1. *vers. ex hoc infertur, C. de pact. & in consi.* 343. Currius Junior *in consi.* 304. *n.* 57. & 58. & ita fuisse à Rota Romana decisum, testatur Iacobus Puteus *in decis.* 43. *lib.* 3. & Thesaurus *in dec.* 197. *num.* 2. qui alios refert.

Quarta conjectura est, quando ante factum cõtra-
16 ctum unus contrahentium dixit, habeamus * notarium, qui sit de ipso contractu rogatus. Nam tunc præsumitur, quòd voluerint instrumentum confici pro substantia & perfectione contractus. Ita Baldus *in d. l. contractus. n.* 3. *versicul. secunda verò*. & Jason *in dicto consi.* 151. *n.* 2. *lib.* 2.

aliquando obscuris. De claris non est quod disputemus. Non enim in illis locus est conjecturis. De dubijs
2 & † obscuris differendum est. Et ante omnia fese offert dubius & ambiguus ille sermo testatoris rustici & imperiti, qui aliquando dixerat, se relinquere filium
3 suum vivum & mortuum * Titio. Qua de re interrogatus Socinus senior *in consi.* 83. *l.* 1. respondit, testatorem voluisse dare Titium tutorem filio, dum in humanis fuisset: eo verò mortuo, eundem Titium substituisse. Id quod confirmavit idem Socin. *in l. qui duos, in secundo nota. ff. de reb. dubijs*. Et secuti sunt Gallisula & Socinus junior *in l. Centurio. ff. de vulgar. & pupill. substit.* ille *n.* 539. iste *n.* 343. Emanuel Costa *in c. si pater, in prima parte, in verbo, moreretur, n.* 6. *de testam. in* 6. Modern. Parisiens. *in annotationib. ad Decium, in c. ex parte, il* 2. *in primo not. de appellat.* & Boërius *in qu.* 124. *n.* 6. Ea ratione usus est Socinus senior, quòd cum tutela sit vis & potestas in cap. libero, *§.* 1. *Inst. de tutelis*, relinquendo filium vivum, videbatur in ipsum Titium transtulisse omnem vim & potestatem: & (inquit Socinus) sumenda est hæc interpretatio, ne alio-
4 qui * supervacanea & inutilia sint verba testatoris, *l. quotus. ff. de rebus dubijs*. Cæterùm hæc facile evitari possunt, si dicamus, prædicta verba posse intelligi, si testator præsumatur reliquisse Titio filij sui custodiã, sicuti in casu *l. qui alienã, §. quanquã ff. de neg. gest.* ubi à fortiori, si mater gerat negotia filij secundùm patris voluntatem, non dicitur data tutrix: sed ut curam quandam & custodiam rerum pupillarium habeat: quemadmodum interpretati etiam sunt glossa ibi, & dicemus infrà. Et præterea respondetur, actum & dispositionem reddi inutilem & supervacaneam, quãdo
5 * constare non potest quid ille senserit, *l. duo sunt Titij. ff. de testamen. tutela.* sic & perplexa dispositio redditur nulla.

Secundò rectius probari videtur hæc Socini traditio text. *l. sed si hoc, aliàs, si vir uxori, §. cum vir, in fine, ff. de condit. & demonst.* quo loco respondit matrẽ præsumi constitutam tutricem his verbis, si à liberis impuberibus non discesserit. Et illo in loco annotavit
6 Castrensis, quòd si testator jubeat matrem morari * debere cum filijs, videtur eam constituisse filiorum tutricem. Verùm argumentationem hanc confutavit ea ratione Ripa *in l. Centurio, n.* 198. *versicul. sed adverte, ff. de vulga. & pupill. subst.* quod jurisconsi. ibi vult curam videri commissam, quando testator jussit matrem morari cum filijs impuberibus. Quibus ex verbis cognoscitur, testatorem voluisse providere imbecillitati filiorum. Secus dicendun videtur, si simpliciter, vel donec vixerint filij, morari jussisset, ut nostro in casu, in quo simpliciter filius vivus & mortuus fuit Titio relictus.

Tertiò perpẽditur text. *l. verbis legis, de verb. signif.* Vti quisque legassit (statuit lex 12. tab.) ita jus esto: latissima potestas tributa videtur tutelas constituendi. Est ergò in facultate patris quibuscunque verbis dare filio tutorem, ergo prædicta verba significant Titium datum esse tutorem. Ita hoc argumento uti voluit Emanuel Costa in loco suprà allegato. Cæterùm existimo nil penitùs urgere: quia etsi quibuscunque verbis
7 dari possit quis tutor, attamen intelligitur, * modò apta sint significare patris testatoris mentẽ, ut in specie scripsit Bald. *in l. omnem, col.* 1. *vers. nunquid mater, C. ad S. C. Tert.* cùm dixit matrẽ censeri relictam tutricem, quando testator usus est verbis congruis: confert quod dicimus legata quibusvis verbis posse relinqui, *§.* 2. *Instit. de lega.* intelligitur tamẽ verbis aptis & idoneis, ut expliçant ibi glo. & Doct. Quod verò ver-

PRÆSVMPT. CXLIX.

Tutor quibus verbis præsumatur datus, & an tutelam tutor libenter acceptare credatur, ac alia nonnulla ad tutorem pertinentia explicantur.

SVMMARIA.

1 *Tutor administrando tutelam, quasi contrahere dicitur.*
2 *Tutor in dubio quibus testatoris verbis præsumatur datus, vel non datus fuisse, & num.* 3. 6. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. & 15.
4 *Testatoris verba ita interpretanda sunt, ne alioquin supervacanea & inutilia sint.*
Quod intellige, ut num. 5.
7 *Tutorẽ dare filio licet patri quibuscunque verbis, modò apta sint significare ipsius voluntatem.*
16 *Matri filiorum tutelam lex defert, nisi repugnet patris voluntas.*
17 *Tutor præsumitur datus ille, qui se diu pro tutore gessit.*
18 *Tutelam acceptare libenter, nemo præsumitur.*
19 *Tutor ex mala administratione suspectus præsumitur.*

1 CUm tutor administrando tutelam quasi * contrahere dicatur, *§. item tutor. Instit. de oblig. quæ ex quasi contractu.* post præsumptiones ad contractus pertinentes placuit hæc paucula de quasi contractib. subjicere. Quod ut facerem, suasit exemplum illorum, qui dum Pandectas compilarunt, inter contractuum & ultimarum voluntatum materias, titulos ad tutelas spectantes collocarunt. Dicimus itaque primum tutores aliquando à testatoribus dari filijs verbis claris:

BIU Cujas

ba,de quibus nostro in casu,sint apta significare tutelæ dationem,non satis constat.

Quartò adducitur traditio & doctrina quædam Baldi, de qua dicemus statim.

Secūda itaque fuit opinio Jasonis *in d.l. Cēturio. ff.de vulg.&pupil.substi.*qui dixit,prædictis verbis nō præsumi datum tutorem. Quam quidem opinionem visus est probare Alci.*in l.in vulgari.§.ff.de verb.sign.*

Primò motus est Jas.text.*l.qui in aliena,§.quamquā.ff.de negot.gest.*ubi verbis illis dubijs,quod* mater gerat negotia filij, nō cēsetur data tutrix ipsa mater filijs.Nec repugnat consideratio illa Galliaulæ *in d.l.Centurio,num.*538. cùm dixit,dictum §. *quemquam*, loqui secundum tempus illud Digestorum, quo nondum constitutum fuerat, matrem esse posse filiorum tutricem.Nam respōdetur,quod si eo jure Pandectarum mater esse non poterat legitima tutrix: attamen poterat esse testamentaria,adhibita scilicet confirmatione principis,*l.ultim.ff.de tutelis,&l.2.§.si mater.* & ibi glo.*ff.ad S.C.Tertullia.*Ille ergò verborū defectus in casu *d.§.quamquam*,fuit in causa,ne secundùm voluntatem testatoris dici posset mater illa ita data tutrix,ut à principe confirmari valeret. Ita acutè respondet Sfortia Oddo *in tract. de compendiosa substitutione,part.4.in verbo moriatur,vers.* tamen.

Secundò adducitur text. *l.quidam decedens,§.1.ff.de admin.tut.*

Tertia fuit opinio Ripæ *in d.l.Centurio, n.*199. *ff. de vulg.&pup.substit.*qui dixit,esse in arbitrio judicis, inspecta qualitate personæ illius , cui filius relictus fuit,declarare sensum horum verborum:& si reperiet illum idoneum,confirmabit eum in tutorem,argu.*l.1. ff.de confirm.tut.*Et hæc quidem dixit Ripa ob id quod prædicta verba possunt habere duplicem sensū, quorum unus est, quod data sit filij custodia , atque ita non tutela.Iterum,quod data sit Titio potestas, &cōsequenter in filium. Hanc opinionē confutavit Sfortia Oddo *in loco suprà allegato,in vers.qu. opinio.* Et præter eum, falsam ob id existimo, quod de re adeò valdè dubia atque ambigua, ut inde colligi nequeat certus sensus,nullum est judicis arbitrium:alioqui sequeretur,quod nulla dispositio dubia& perplexa inutilis esset. Id quod falsum esse ex jam dictis constat.

Quarta fuit opinio Sfortiæ Oddò in præcitatis cōment.de compendiosa substitutione, particula quarta in verbo,*moriatur*, in fine, qui distinguit duos casus, quorum primus est,quando testator dixit:relinquo filium meum vivum, & mortuum Titio cum omnibus † suis bonis. Hoc casu(inquit Sfortia)locum habet opinio Socini,qui ita verè respōdit *in d.cons.*83. Secundus est casus,quando testator simpliciter relinquit filium suum vivum & mortuum Titio. Hoc casu (inquit Sfortia)locum habet secunda opinio Jasonis & Alciati. Hæc probabilior cæteris mihi videtur. Cùm enim relinquere Titio bona filij viventis, significare nil aliud possit,quàm eorum curam & custodiam, dicendum est, voluisse relinquere Titium tutorem filio impuberi: & post pubertatem voluisse eum esse curatorem & administratorem. Quando verò simpliciter relinquit filium vivum Titio : non tutelam,sed solùm custodiam reliquisse dicitur;ut similis est casus *in d.l. qui in aliena,§.quamquam,ff.de administr.tut.*

Est similis præcedenti disputatio & casus, de quo Jason *in l.manumissiones,n.4.ff.de justit.&jure*,dixit,se respondisse. Testator ita dixerat, filium meum relinquo in manibus † matris suæ. Dubitandum fuit, an mater censeatur constituta tutrix. Dicit Jason,se respondisse,tutricem datam ea ratione: quia tantum est dicere, relinquo filium meum in manibus suis, quantum si diceret,in potestate,quæ verba tutelam significarent:cum manus pro potestate accipiatur: *l.1.C.de emancip.liber.*ubi gloss. Et quod testator relinquendo filium suum in alicujus potestate , eum tutorem constituerit,docuit Bald.*in c.ex parte,il 2.de appell.*& ibidem Decius *in primo not.* multis comprobat Galliaula *in d.l.Centurio,num.*539.&ibidem Ripa *num.*198.& Boër.*in quæst.*124. *num.*6. Est etiam similis ille casus, quando testator legavit centum uxori,si non discesserit à filijs * suis, dicitur eam reliquisse tutricem ipsis filijs. Ita probat text.*l.sed si hoc, §. cum vir,in fine,ff. de conditio. & demonstr.* & ibidem annotarunt gloss. Castrens.Imol.& Jas. *in l.manumissiones,n.4.ff.de Institu. &jure.*&Ripa *in dicta.l.Centurio.num.* 198.

Diversus est casus à præcedētibus, quando testator reliquit alicui filij sui custodiam * & curam. Non enim hoc casu præsumitur reliquisse illum tutorem. Ita probat *d.l.qui in aliena,§. quamquam.ff.de neg. gest.* de quo diximus suprà,&ibidem gloss.&Baldus,& singularem esse dixit Roma.*in singul.*165.*Committo filiū*, &secuti sunt Galliaula,*in d.l.centurio,num.*359.&ibidem Ripa *num.* 198.

Simile scripsit Baldus *in l. omnem,colu.*1.*vers.nūquid mater,C.ad S.C.Tertull.*cùm dixit,quòd si testator committit filium suum alicujus solicitudini,*non dicitur eum reliquisse filij tutorem.Baldum secuti sūt Galliaula & Ripa ubi *suprà* , & Boërius *in quæst.* 124. *num.* 2. *in fine.*

Est etiam simile*quod respondit idem Bald.*in cōsi.* 194.*d.particula,lib.*5.cùm dixit quod si testator ita dixit , volo uxorem meam esse dominam & administratricem , & quod ei omnes subditi obediant, non præsumi relictam filiorum tutricem, & Bald. probarunt Ripa *in d.l.Centurio.n.*198.&Boërius *in quæstione* 124. *num.* 3.

Est etiam simile quod respondit Aretin.*in cōsi.*66 *col.* 1. *vers.sed tamen his non obstantibus*, cùm dixit, quod si testator reliquit aliquem * administratorem filij sui,non dicitur eum reliquisse tutorem , & Aretinum secutus est Boër. *in d.q.* 124.*num.*2.

Hic annecti potest quod dicimus de matre, cui lex defert filiorum tutelam,† *auth.matri&aviæ C.quandò mulier tutelæ offi. fūgi potest.* Id quod intelligitur, nisi repugnet præsumpta patris voluntas *l.scire oportet,§. sed etsi quis,ff.de tut.&curat.datis ab his,&l.unica,C. si contra matris voluntatem tutor detur*, & declaravi copiosè *in cons.*677. *lib.*7.

Est etiam observandum in hac de tutore materia &tractatione,tutorem præsumi datum illum, qui diu se pro tutore†gessit,ut respondit Soc.sen.*in cons.* 153. *colum.*2.*lib.*2.quem secutus est Cravet.*in tract.de ant. temp.in prima particula tertiæ partis principalis,n.*37.

Illud etiam annotandum est,neminem præsumi libenter * acceptare tutelam , sicuti tradunt Lucas de Penna *in l.de præsump.*100.*C.de apoch.publ.l.*18.&Alciat.*de præsump.reg.*3. *præsump.* 18. & probatur text.*§. quoniam aliē,in auth.ut qui obligat.perhib. res minor.* & hoc maximè procedit in viris religiosis , ut disserit Alciat. *præcitato in loco.*

Est pariter observandum, tutorem ex mala administratione *suspectum præsumi,ita Soc.sen. *in cons.* 193. *n.* 2.*versicu.confirmatur secundò,lib.*2.

PRÆSVMPT. CL.

Datio in solutum, an pignus vel præsumatur.

SVM-

SVMMARIA.

1 *Datio in solutum potius quàm pignus præsumitur.*
Idque multò magis procedit, quando aliqua extant verba, quibus infertur dominij translatio, num.7.
Idem quando quis dicit se ponere creditorem in sui locum, num.8. vel se assignare vel tradere rem creditori omni meliori modo, num.9.
Idem adiecto pacto aliquo quod naturæ pignoris repugnet, & exemplificatur, num.10.
Idem si aliæ adsint coniecturæ, de quibus remissiuè, num.11.
Procedit etiam regula, quamis verba contrahentium conuenirent contractui pignoris, dum tamen pacta conueniant dationi in solutum, num.12.
2 *Dominium translatum in dubio non præsumitur, quando nulla præcessit justa causa transferendi.*
3 *Depositum potius an mutuum præsumendum sit.*
Intellectus l.veteribus, ff.de pactis, & in l. cùm dominam, C. de pign. num.4. & 5.
6 *Dominus rei nemo præsumitur, nisi constet de principio dominij.*
13 *Pacta contrahentium magis spectanda quàm verba.*
14 *Pignus præsumitur potius quàm venditio, quando contrahentium pacta pignori, verba verò venditioni conueniunt.*
15 *Pignus potius præsumitur, quàm in solutum datio, quando alias in dubio verba pignori magis, quàm in solutum dationi conueniunt.*
Idem si qualitas pactorum contrahentium, pignori & non dationi in solutum adaptantur, num.16.

DE hac præsumptione agendum erat post 122. supra explicatam. Uerum ne iam scriptum ordinē perturbarem, placuit de ea hic disserere. Pro regula
1 itaque constituendum est, in solutum dationem † potius quàm pignus in dubio præsumi. Ita Aret. *in cons.* 159. *nu.*16. *versicul. & maximè.* & Jason *in cons.*92. *col.*3. *versi. qu. principaliter, li.*1. & hos secutus sum *in consil.* 201. *nu.*20. *lib.*3. & quibus accedunt Bart. Angel. Aretin. & Alex. relati à Rota Romana *in decis.*168. *nu.*1. *in* 1. *parte in nouiss. editis.* Et huius quidem traditionis & regulæ ea est ratio: quòd si dicimus esse pignus, & ipsum creditorem facere fructus suos, contractus erit fœneraticius, id quod præsumendum non est, ut post Bald. in *l. rogasti, §. si tibi, in fi. ff. si certum petat.* & alios scripsi supra *in præsump.*122. *nu.*2. *in cons.*109. *nu.*3. *li.* 2. *in d. cons.*201. *nu.*20. *lib.*3. & *in consilio* 343. *nu.*1. *lib.* 4. Si verò dicimus ipsum creditorem debere imputare fructus in sortem, atque ita ferre damnum sui capitalis, ut scilicet sine aliquo lucro permaneat apud debitorem, aduersus æquitatem erit, quam considerat Imperator *in l. curabit, C. de actio. empt.* Et in dubio nemo præsumitur jactare suum, *l. cum de indebito in princ. ff. de probat.* & scripsi copiosè *in l.*2. *de Arbitrariis judicum, cas.*88. *col.*1. Nec huic traditioni repugnant considerationes Afflicti *in dec.*373. qui dixit, in dubio præsumi pignus non autem in solutum dationem. Et primò ea ratione motus est, quòd in dubio non præsumitur translatū dominium *d. l. cum de indebito*, & scribit Cyn. *in l. incendiū, in fin. C. si cert. pet.* in dubio non præsumi rem traditam, ut transferatur dominium, sed potius præsumi depositum. Unde (inquit Afflictus) nuda traditione non transfertur dominium, *l. nunquam nuda, ff. de acquir. rerum dom.* Uerùm respōdetur in du-
2 bio non præsumi translatum dominium, † quando nulla præcessit justa causa illud transferendi: ut in casu *d. l. cum de indebito*, quam explicaui suprà *in præsu. & in lib. secundo de arbitr. judicum, casu* 88. *n.*1. secùs si causa præcessit, ut probant text. *l. si ita distrahat. ff. de cōtrahēda emptione, & l.*1. *§. & est quæst. ff. pro dote*, & scripsi suprà *in præsump.*34. *num.*5. ubi *nu.*12. post Iacobum Butrigarium, & Albericum declaraui *d. l. nunquam nuda, ff. de acquirer. domin.* ut intelligatur de nuda causa habili ad transferendum dominium, ut si est depositū vel commodatum, id quod non contingit in casu nostro, ubi extat creditoris creditum, quod præbet justam causam transferendi in eum dominiū rei deinde tibi à debitore traditę. Nec obstat illa traditio Cini *in d. l. incendium, in fin.* quia verius est, Cynum
3 affirmasse præsumi potius † mutuum, & sic translatum dominium, quam depositum, in quo non transfertur dominium. Ita Cyn. ipsum commemoraui suprà *in d. præsumpt.*34. *n.*1. Non etiam urget secunda consideratio Afflicti *in d. decis.*173. *num.*3. *vers. item quia*, cum dixit, in dubio præsumi id quod est minus damnosum debitori, *l. semper in obscuris, de reg. juris.* Nam respondetur maius detrimentum considerari ex parte creditoris, nisi res data cedat in solutum. Nam & re & ejus fructibus careret, quod æquitati repugnat, ut dixi suprà.

Non etiam obstat tertia consideratio ejusdem Afflicti *in d. decis.*373. *nu.*3. *in fi.* cùm dixit, in dubio sumi interpretationem contra creditorem asserentem rem sibi datam esse in solutum cum id non probet, *l. veteribus. ff. de pact.* Siquidem respondetur, negando pertinere ad debitorē probare, se pignoris nomine rem illam tradidisse creditori, cū proponendo se illam luere velle, actoris partes sustineat, & præterea illa regu-
4 la *l. veteribus*, † *ff. de pactis*, locum non habet, quando maior verisimilitudo est pro eo qui vendit vel promittit, ut declarat ibidem gloss. & post Baldum Jason *in l. stipulatio ista, §. in stipulationib. n.*4. *de verb. obli.* Est sanè magis verisimile pro creditore, quod scilicet voluerit sibi satisfieri, non autem recipere pignoris loco, ut deinde damnum sentiat, imputando fructus
5 in sortem. Non etiam repugnat text. *l. cùm dominam*, † *C. de pign.* quem ad rem hanc allegauit Afflictus *in d. decis.*373. *nu.*5. quo dixit probari, in solutum dationem non præsumi, nisi probetur, nam eo in textu hoc non habetur, sed pro constanti præsupponitur, rem prius pignoratam, deinde in solutum datam fuisse. Et sola erat dubitatio respectu ætatis ipsius debitoris.

Non pariterobstat illa traditio Baldi *in l. siue possideris, C. de probation.* commemorata ab Afflicto, cum dixit Baldus, quod nemo præsumitur dominus alicu-
6 jus rei, † nisi constet de principio dominij. Nil sanè obstat traditio hæc, cum nostro in casu satis constet de ipsius dominij principio, quod ortum est ex ipsa traditione, quæ non causa pignoris, sed dationis in solutum facta est. Quod verò secundum eundem Afflictum scribit Bartolus *in l. ult. C. de jure dom. impetran.* nil ad rem nostram pertinet. Et in illa constitutione *d. l. ult.* pro constanti præsupponitur, rem fuisse pignori datam, & agi solum, quando elapso aliquo tempore, vendi à creditore possit, vel aliter ejus dominium in se transferri. Et demum quod subjungit Afflictus in ultimis verbis, judicem in dubio eligere debere viam illam, qua utrique parti consulatur, secundum Alex. *in l.*1 *colum.*4. *ff. si quis caut.* retorqueri facilè potest, cum utrique magis consultum sit, si dicimus esse in solutum dationem potius quàm pignus. Nam eo modo debitor liberatus erit, & creditor consequetur quod sibi debetur.

Hæc regula & traditio, quod scilicet præsumatur potius in solutum datio, quam pignus, locum habet multò

7 †multò magis,quando aliqua extant verba,quibus significatur ipsa dominij translatio: sicuti quando debitor dixit,se rem illam pro eo quod debet,assignare. Ita in specie probat *l.dotis fructus.§.ultim.cum l. seq.ff. de jure dot.* Et scribunt Bart. Bald. & alij multi quos congessi *in cõsil.*201.*n.*6. *& n.*10. Et illis accedit Corneus *in cons.*228. *nu.*8.*&*9. *lib.* 4. qui copiosè disserit. Idem est, quando debitor dixit,se ponere creditorem
8 in sui locum.* Nam&tunc dicitur dedisse in solutum, cum illis verbis dominium transtulerit, sicuti auctoritate multorum scripsi *in d.consilio* 201.*num.*13. Idem quando debitor dixit, se assignare, vel tradere rem il-
9 lam creditori omni meliori* modo.His enim verbis significavit debitor, in solutum dare rem illam: sicuti respondit Corneus *in d. cons.*228.*n.*11. *ad finem lib.*4. quem secutus sum *in d.consil.*201.*n.*16.*lib.*3. Idem est, quando pactum aliquod ipsi traditioni rei adjectum
10 repugnaret naturæ * pignoris, & conveniret ipsi in solutum dationi: sicuti quando conventum fuit, quod esset in creditoris facultate consequendi suum creditum, & quod interim pro sui libito possideret rem à debitore sibi traditam. Hoc enim pactum repugnat naturæ&substantiæ pignoris, quæ est, ut sit in potestate ipsius debitoris,ut pro sui libito solvat quod debet, & rem illam à se traditam repetat. Et propterea conjectura est, quod res ipsa fuerit potius data in solutum quam pignorata,ut post Socin.&Nevizan.scripsi *in d.consil.*201.*num.*17. & accedunt aliæ nonnullæ conjecturæ suadentes dationem in solutum, non au-
11 tem pignus,relatæ†à Rota Rom. *in decis.*168.*in prima parte, in novissimis.*

Extenditur primò traditio & regula hæc, ut locum
12 habeat etiamsi verba cõvenirent contractui *pignoris, pacta verò inita inter ipsas partes convenirent in solutum dationi. Hoc enim casu præsumitur in solutum datio,non autem pignus: cùm spectanda magis
13 sint pacta, quam*verba.Ita in specie responderunt Aretin.*in cons.*159.*num.*16.*versic.ex his infertur, &n.*17. *versic.secundò potest responderi.* Socin.Sen. *in cõs.* 9.*n.* 36.*lib.*1.Natta *in consil.*496.*num.*13.*versic. non enim obstat,lib.*2.& Decianus *in cons.*35.*num.*44.*lib.*2. qui respondit de eadem facti specie, de qua& ego ipse *in d. cons.*201.ubi *num.*27. commemoravi præcitatos Dd.& his accedit Boër.*in q.*502. *col.* 4.*vers. & pro hoc allego textũ* post Barbat.*in c.illo vos,in fin.de pig.* qui dixit, e-
14 contra, pignus præsumi potiùs quàm * venditionem, quando pacta pignori conveniunt,& verba venditioni,& confert quod scripsi supra *in præsumpt.* 105.*n.*11.

Recedit tamen à prædicta regula & traditione contrarijs conjecturis,& prima quidem est conjectu-
15 ra,quæ desumitur à verbis,*quæ pignori magis,quàm in solutum dationi conveniunt. Non enim in dubio à proprietate verborum recedendum est,*l. non aliter, de legat.* 3. cum similibus.

Secunda est conjectura ducta à qualitate pactorũ,
16 quæ pignori & non dationi * in solutum adaptantur, sicuti sensit Boër.suprà citatus,&ego ipse *in cons.* 201. *num.* 2. 3. *&* 4.

PRÆSVMPT. CLI.

Liberatio generalis vel universalis, an & quando præsumatur restricta quoad petita, & persecuta tantùm, vel potius omnia etiam non cogitata comprehendit.

SVMMARIA.

1 *Liberatio debitoris triplex,naturalis tantum,civilis cui natura cooperatur,& civilis tantum, & qualis quæque sit, ibidem.*

2 *Liberatio generalis facta super petitione generali,præsumitur comprehendere omnia.*

3 *Liberatio generalis non liberat tutorẽ à restitutione rei quæ apud ipsum reperta fuit,& ab ipso dolo occultata.*

4 *Dolus culpæ præponderat.*

5 *Liberatione in generali non comprehenduntur ea quæ jure dominij possunt vendicari.*

6 *Transactio& liberatio patris verbis generalibus facta, non præjudicat quoad res & bona filiorum.*

7 *Transactio & liberatio specialis facta super petitione speciali,nil aliud comprehendere præsumitur,quam rem petitam.*

8 *Liberatio generalis facta super petitione speciali,restringitur ad rem petitã, & exemplificatur in pacto, in compromisso& laudo,&in confectis calculis,n.* 9. 10. *&* 11.

*Secus si per multum temporis post creditor nil pro aliis causis petijt à debitore,quia tunc liberatio præsumitur omnia comprehendere, num.*15.

Idem si in generali liberatione creditor aliqua ex his quæ non fuerant petita,sibi reservavit,quia tunc reliqua non reservata remisisse præsumitur,num 16.

12 *Fructus.pœnæ,& similia accessoria rei specialiter petitæ in generali liberatione comprehenduntur.*

Idem de appendicijs & connexis rei pro qua facta fuit liberatio, num. 13. *&* 14.

17 *Liberatio facta verbis amplissimis& universalibus quæ salva ratione recti sermonis restringi non possunt ad rem controversam,ad eam solam non se restringit. Idque procedit etiam quo ad ea quæ etsi non in specie,in genere tamen cogitata fuerunt.num.* 19.

18 *Liberationibus in faciendis cavendum est à sermone nimis effuso.*

20 *Liberatio amplissimis verbis facta, comprehendit etiã incogitata, quod declaratur, num.* 21.

22 *Cogitatio in genere,ex amplissimis verbis interveniss præsumitur.*

23 *Liberatio trahitur ad incogitata, quando creditor ita expressè voluit.*

EGregia & frequens est hæc disputatio, in qua exordiendum est prius cum Baldo *in l. sub prætextu, la* 2.*n.*13.*vers.judic. C. de transact.* triplicem esse libe-
1 rationem, * naturalem scilicet tantùm, civilem, cui natura cooperatur, & civilem tantùm. Est liberatio naturalis illa, quæ fit solutione numerata pecunia. Hæc(inquit Baldus)nunquam se extendit, nisi quatenus solutum est,*l.si ex plurib. in prin.ff.de solut. &l.si ex majore,C.de excep.*civilis verò liberatio,cui natura cooperatur,est illa quæ fit creditoris cõfessione, quia asserit sibi fuisse numeratum.Habet hæc vim solutionis, lapsis triginta diebus, intra quæ opponi poterat exceptio non numeratæ pecuniæ,*l.in contractibus,C. de non numerata pecunia.* Hæc pariter secundũ Baldũ *in d.lege sub prætextu,*nũquam se extendit,nisi quatenus confessus est creditor se recepisse. Ita Baldus, qui dixit,probari eisdem juribus suprà citatis. De duabus liberationibus nostra non est disputatio.Tertia est liberatio,quã Bal. in loco præallegato appellat civilẽ simpliciter,sicuti est illa,quæ fit mediante transactione,vel pacto,vel acceptilatione. De hac autem tertia liberatione differendum est nunc. Qua in re omissa illa distinctione Baldi *in d.l.sub prætextu,la* 2.*num.*13.

Cod.

BIU Cujas

Cod. de transaction. distinguo atque constituo quatuor casus.

Primus est, quando petitio & prosecutio fuit generalis, &liberatio pariter generalis. Hoc sanè * casu 2 præsumitur, quod liberatio comprehendat omnia, exempli gratia, si pupillus finita tutelæ administratione, petijt à tutore reddi sibi rationem administrationis de omnibus à se gestis&administratis, & restitui sibi ea, quæ ex suo patrimonio sunt apud ipsum tutorem, si deinde transigatur inter ipsum pupillum,& tutorem, libereturque tutor verbis generalibus, præsumitur etiam liberatus à restitutione alicujus rei pupilli, quæ deinde reperiatur apud ipsum tutorem. Hoc exemplo usi sunt Castrens.& Jason *in dict. l. sub prætextu, colum. 1. & num. 1. versic. ex hoc apparet.* Alexand. *in consil. 46. lib. 1.* Ruin. *in consil. 25. num. decimoseptimo, libro primo,* & declarat Natta *in consilio 102. num. 5. & 6. lib. 1.*

Declaratur primò hic casus, ut locum non habeat, quando res illa pupilli reperta apud tutorem, fuisset à 3 tutore ipso * dolo occultata. Nam tunc tutor à restitutione illius rei non præsumitur liberatus. Ita Jason *in dicta l. sub prætextu, num. 3. versiculo 1. fallentia.* post Baldum ibidem *numero* 14. Natta *in consilio 113. num. 2. & 5. libro 1.* & ij quidem moti sunt text. *l. tres fratres. ff. de pactis,* ubi generalis liberatio ad res dolo occultatas non trahitur,& accedit ratio quod dolus qui delictum est, gl. *in l. 1. ff. de fide juss. tutor.* non debet prodesse ipsi tutori, *l. sive hæreditaria, in fin. ff. de neg. gest. l. itaq; fullo, ff. de furtis, & l. relegatorum. in fine. ff. de interdictis & releg.* & rursus (inquit Jason) etsi pupillus est in culpa faciendi generalem obligationem: attamen cum tutor sit in dolo occultando rem, dolus iste præ- 4 ponderat * ipsi culpæ, *l. item si obstetrix. in fine. ff. ad legem Aquiliam.*

His intelligimus minus rectè respondisse Fulgosium, quem recenset&improbat Jason. *in dicta l. sub prætextu, colum. 1. versic. pro intellectu & practica. C. de transactio.* Respondit sanè Fulgosius, pupillum petere, & consequi non posse jocalia matris à tutore occultata, dum redderet rationem administrationis, ob id quod ipsum tutorem verbis satis amplis&generalibus liberaverat. Minus rectè sensit Fulgos. secundum Jasonem, per text. *d. l. tres fratres.* &rursus, quia in generali liberatione * non continentur ea, quæ jure dominij 5 possunt vendicari, *l. Aurelius, §. Mœvia, ff. de lib. leg.* & ibid. Bart.& idem *in l. non solum. 2. §. ult. eo.* Bal. *in l. pactum. qu. 12. C. de collatio.* &alij plures, quos congessit Jas. *in d. l. sub prætextu, numero 2. C. de transaction.* & præter eum alios ego commemoravi infra libro seq. *in præsumpt. 194. numero decimo secundo, & in con. 496. numero 57.*

Declaratur secundò, ut non habeat locum quando pater transegisset generaliter, suumque adversarium verbis amplis&generalibus liberasset. Nam tunc il- 6 la transactio & liberatio non† præjudicat quo ad res & bona filiorum. Ita in specie declarat Jas. *in d. l. sub prætextu, numero tertio, versicul. secunda fallentia, C. de transact.*

Secundus est casus, quando petitio&prosecutio fuit specialis, & transactio liberatioque pariter specialis. Hoc sanè casu præsumitur quod liberatio nil aliud 7 penitus comprehendat*quam illam. Ita Jas. *in d. l. sub prætextu, num. primo, vers. ubi autem, C. de transact.* qui sic est interpretatus *l. age, eod. titul.* ubi idem Jas. *in princ.*

Tertius est casus, quando petitio&prosecutio fuisset specialis, transactio verò & liberatio generalis. Hoc sanè casu præsumitur, quod liberatio restringa- 8 tur ad rem illam * petitam, exempli gratia, debebas mihi ex diversis causis, ut putà ex causa mutui centum, ex causa depositi ducenta, ex causa legati trecenta: egi ex causa mutui, petendo illa centum, deinde transegi tecum, & verbis amplis & generalibus te liberavi: & promisi nihil amplius à te petere, non dicor liberasse te ab his, quæ ex causa depositi&legati mihi debebas: Hoc exemplo usus est Castrens. *in dicta l. sub prætextu 2.* & Jas. *ibid. n. 1. versic. si autem petitio.* Alio exemplo usus est Baldus in eadem *l. sub prætextu, n. 13. vers. Doctores dicunt,* dũ post glo. *in l. Lucius. C. eod. de transactio.* dixit, quod si liberavi tutorẽ ex certa causa administrationis utputa salis: certè in ea liberatione & quittatione nil aliud continetur quàm administratio talis: cum (inquit Baldus) liberatio hæc restringatur à causa in ea inserta. Hunc casum probarunt etiam Cyn. Bart. Angel. Salicet. Alexand. & alij multi, quos congessit Anto. Gabriel. *in li. 6 conclusionum, in tit. de regul. jur. in concluf. 4. nu. 21.* & accedunt Calcaneus *in consi. 19. n. 28. in fin.* Ruin. *in consil. 210. col. ult. in prin. libro 1.* Afflict. *in decis. 319. num. 5.* Natta *in cons. 53. n. 1. & 2. lib. 1.* &Bello. *in consi. 6. num. 14.* Comprobatur hic 9 casus eo simili quo dicimus pactum * verbis generalibus conceptum, restringi ad rem, de qua agebatur, *l. ult. §. idem quæsit. ff. de condict. indeb. & l. si ex pluribus, ff. de solut.* & tradunt Jas. *in d. l. si de certa, n. 4. vers. sic* 10 *etiam.* Idem est in compromisso & laudo, † quæ restringuntur ad rem de qua erat contẽtio. *l. si cum dies §. plenũ, ff. de recep. arbit.* &tradunt Jas. *in d. l. si de certa, n. 4. vers. simile est in compromisso.* sic etiã Anchar. *in cap. 1. ad fin. vers. itẽ in compromissis, de transact.* Corn. *in consil. 168. colum. 2. vers. his tamen non obstantibus, l. 1.* Calcaneus *in cons. 19. n. 29.* & Ant. Gab. *in lib. 6. concluf. in tit. de reg. jur. concluf. 4. n. 23.* simile est in confe- 11 ctis calculis, quæ *restringuntur ad quantitates illas, de quibus erat contentio. Ita Jason *in d. l. si de certa, n. 4. vers. simile in computationib.* qui dixit, sic intelligi debere text. *l. emptor, §. Lucius, ff. de pac.* Idem scribit Anch.&Gab. *in locis suprà allegatis.*

Declaratur primò hic casus ut locum non habeat quo ad illius specialis rei accessoria, qualia sunt fructus, pœnæ, & similia. Nam & hæc præsumuntur 12 *comprehensa in ipsa liberatione generali. Ita Jas. *in d. l. si de certa. n. 4. vers. limita nisi. C. de transact.* post Salicetum&alios ibi,&Bartolum *in l. Aurelio, §. cum jus, in fin. ff. de liberat. leg.* &attigi in sequẽti lib. *in præsump. 164. in fin.* & his accedunt idem Jas. *in consi. 171. colum. 2. lib. 2.* & Æmilius Ferretus *in l. 1. in prin. nu. 6. & 7. ff. de pactis.* & Ant. Gabr. *in lib. 6. concluſionum, in tit. de reg. jur. concluf. 4. nu. 38.*

Declaratur secundò, ut locum non habeat quo ad 13 appenditia * rei pro qua facta fuit liberatio, illa enim præsumuntur comprehensa in liberatione, ut scribit Jas. *in d. l. si de certa, num. 4. vers. 2. limita. per text. in l. si cum tibi, C. de judicijs,* ubi gl. & Bart. Anton. Gabr. *in d. concluſio. 4. n. 39.*

Declaratur tertiò, ut locum non habeat, quo ad 14 connexa, * quæ præsumuntur comprehensa sub illa liberatione generali. Ita Jas. *in d. l. si de certa, n. 4. ver. 3. limita.* post Castren.&Alexand. ibid. ac Angelum& Imolam *in l. qui Romæ, §. duo fratres, de verb. oblig.* & idem Jas. *in l. 1. n. 3. de transact.* qui multa de connexis scribit,&alia ego ipse *in commentarijs de Arbitr. jud. lib. 2. casu 95.* &declarationem hanc probavit pariter Anton. Gabr. *in dicta concluf. 4. n. 37.*

Declaratur quartò, ut non procedat, quando liberatione facta, per multum temporis post creditor

nil

BIU Cujas

15 * nil pro illius causis & administrationibus petijt à debitore. Nam tunc observantia hæc efficit, ut præsumatur in generali illa liberatione comprehensa fuisse omnia. Ita Fulgosius *in cons. 131. colum. 2. vers. & considerandum est*, quem secutus est Afflictus *n decis. 319. num. 5.*

Declaratur quintò, ut locũ non habeat, quando in
16 generali ipsa liberatione, creditor* reservavit sibi aliqua ex his, quæ non erant petita. Nam tunc reliqua non reservata, nec excepta, comprehensa præsumuntur. Ita in specie declarat Afflictus *in decis. 319. nu. 6.* & idem sensit Natta *in consil. 113. num. 4. lib. 1.*

Quartus est casus, quando petitio & prosecutio fuisset specialis, transactio verò & liberatio verbis universalibus & amplissimis, quæ salva ratione recti sermo-
17 nis restringi non possunt ad rem illam,* de qua erat controversia, exempli gratia, si petebam à te decem causa mutui, & deinde tecum transegi teque liberavi, ac promisi nihil amplius à te ex hac & alia quacunque causa petere. Hoc sanè casu liberatio hæc non se restringit ad solã illam causam mutui: sed aliam omnem comprehendit. Ita scribunt Cyn. *in l. si ex majore. C. de except.* Bart. *in l. si decreta, col. 2. vers. si verò, C. de transact.* Bald. *in l. pactũ, quæst. 14. C. de collat.* Jas. *in d. l. si de certa, n. 5. versic. limitant tamẽ.* Corneus *in cõsil. 168. col. ultim. versicul. & idem videtur velle, lib. 1.* Alex. *in consilio 11. colum. 2. versic. & ista fuit, lib. 1.* Ruin. *in consil. 33. col. 2. lib. 2.* & alij nonnulli congesti ab Antonio Gab. *in lib. 6. conclus. in tit. de regul. jur. in cõclus. 4. n. 22.* & accedunt relati à Natta *in cons. 113. n. 1. lib. 1.* & præter eum Calcaneus *in cons. 19. nu. 30.* Ruin. *in cons. 25. num. 10. & in cons. 145. n. 9. lib. 1.* Paris. *in consil. 20. num. 34. lib. 1.* & Socin. Jun. *in cons. 40. n. 6. lib. 3.* Ita intelligitur text. *d. l. si ex majore, C. de except.* ubi Cyn. suprà relatus dicebat, quod si debitor solvit partem debiti, & creditor fecit generale pactum de non petendo, restringitur pactum quo ad partem solutam, nisi creditor dixerit generalius, quòd non posset petere causa & occasione cujuscunque debiti, & Cynum secutus est Jason *in d. l. si de certa, nu. 6.* Ita etiam loquitur Baldus *in l. pactum, quæst. 6. Cod. de collat.* cum dixit, in his liberationibus cavendum esse à sermone
18 nimis effuso,* quo renunciantes juri suo, & liberantes suos debitores incidunt in periculum, juxta *text. l. ult. C. de dotis promiss.* & Bal. secutus est Afflict. *in dec. 319. num. 3.* qui *num. 4.* dixit, in dubio non esse recedendum à generalitate verborum, sic & Bellonius *in cons. 6. num. 14.* & Parisius *in cons. 20. num. 15. lib. 1.*

Extenditur hic casus ut locũ habeat etiam quoad
19 ea, quæ etsi non in specie, in genere tamẽ cogitata* fuerunt, sufficit enim, quod in genere fuerit de eis cogitatum, sicuti tradunt Bart. *in d. l. sub prætextu, la 2. in 1. opposit. & in d. l. si de certa. n. 2. C. de transact.* & ibidẽ Jas. *n. 8.* Aret. *in consilio 33. col. pen. vers. ad tollendum autem,* Alexand. *in cons. 11. num. 8 lib. 2.* Corneus *in cõs. 144. num. 10. 11. & 12. lib. 3.* Ruin. *in cons. 25. num. 10. & in cons. 145. n. 9. & 10. lib. 1. & in consil. 41. colum. 1. vers. & insuper. l. 5.* Soc. Sen. *in cons. 59. & in cons. 103. colum. pen. vers. his tamen non obstantibus, l. 3.* & alios nõnullos recenset Anton. Gabriel. *in libro 6. conclusionum, in tit. de reg. jur. concluf. 4. num. 8.* & Natta *in cons. 113. nu. 1. lib. 1.* Ita etiam declaratur, & intelligitur traditio illorum, qui scripserunt, liberationẽ quintationemque amplissimis verbis factam comprehendere etiam incogitata
20 *sic sanè Castrensis, Socin. Sen. Cravetta, Nevizan. & Cæphalus, quos commemoravi *in cons. 496. num. 60.*
21 Hæc quidem traditio intelligitur,* quod comprehendat non cogitata in specie, in genere autem cogitatio
22 requiritur, quæ ex amplissimis verbis* præsumitur, ut scribunt Bart. & Jas. *in d. l. sub prætextu, & in dict. l. si de certa,* & alij multi congesti à Tyraquel. *in l. si unquam. in præfation. n. 120. C. de revocand. donat.* & accedunt Afflictus *in decis. 44. n. 10. versicul. & propter dicta,* & Dec. *in cons. 137. num. 9.* & ad rem confert quod scripsi infrà *lib. 6. præsumpt. 39. num. 7. vers. & cogitato.* & ad in-
23 cogitata etiam trahitur liberatio, * quando ipse creditor ita expressè voluit, ut post alios latè differit Paris. *in cons. 20. num. 35. lib. 1.* ibi tamen *num. 83.* declarat.

FINIS TOMI PRIMI.

BIU Cujas

BIU Cujas